NOVVM TESTAMENTVM GRÆCVM

Cvm vulgata interpretatione Latina Græci contextus lineis inſerta: Quæ quidem interpretatio cùm à Græcarum dictionum proprietate diſcedit, ſenſum, videlicet, magis quàm verba exprimens, in margine libri eſt collocata: atque alia Ben. Ariæ Montani Hispalensis operâ è verbo reddita, ac diuerſo characterum genere diſtincta, in eius eſt ſubſtituta locum.

Excudebat Petrus de la Rouiere.

CIↃ IↃC XIX.

BENEDICTI ARIÆ MONTANI HISPALENSIS, IN NOVI TESTAMENTI GRÆCI LATINAM INTERPRETATIONEM E VERBO EXPRESSAM, ad Christianum Lectorem

PRAEFATIO.

CVM nihil in nobis sit, quod Christianæ Reipub. iamdiu non consecrauerimus, meritò omnem studiorum, actionúmq. nostrarum rationem, ad publicam vtilitatem semper referendam esse duximus. Cuius quidem rei præter officij nostri conscientiam, qua fruimur, Deum etiam ipsum testem appellamus: quem nihil omnino, quantumuis mentis humanæ tenebris obuolutum, & in deprauati hominum ingenij latebris delitescens, vnquam latere potest, & qui, non solùm, eorum quæ aut dicta, aut facta sunt, verùm etiam eorum quæ in mentem hominibus veniunt, testis est & iudex. Cùm verò ex sacrosancta eius doctrina didicerimus, nihil lucis nobis inesse quod eius beneficio acceptum referre non debeamus: atque adeò, cùm eius etiam præceptis moneamur, vt qua in re fratribus prodesse possumus, iisdem nostra ope & auxilio nunquam desimus: vtique elaborandum est nobis, vt quod quisque donum à summo illo rerum omnium Opifice acceperit, id & diligenter, & fideliter cum cæteris communicet. Quod quidem in primis nobis semper fuit propositum. Pro ea enim, si qua in nobis est, doctrina (quæ quidem quàm sit exigua ingenue agnoscimus) Christianæ Reip. vtilitati, propenso animo, ac totis, quod aiunt, viribus, nostris laboribus semper consultum esse voluimus. Qua in re non propriæ existimationis & honoris, verùm communis Christianorum vtilitatis rationem habuimus. Atque hac de causa non multum laborauimus ad quot & quàm magnos viros nostri labores peruenturi essent, sed an ex iis aliquod emolumentum Christiani homines percipere possent. Hac enim in parte, neque huius neque illius gratiæ aut dignitati inseruientes, humilioribus æque ac potentioribus, & tam iis qui indigent vt nutricum more mansum eis in os inseratur, quàm iis quibus solidior ci-

bus præbendus est, nos deuinctos esse agnoscimus, siquidem omni hominum generi abundè à nobis satis fieri cupimus. quocunq; enim tempore, aut quacunque in re aliquid Christianis vtile à nobis præstari posse intelligemus, nullis neque laboribus neque vigiliis vnquam parcemus. Cùm igitur nostram illam diligentiam (patere, Lector, & concede, vt hoc vocabulo nostrã illam operã nominemus) in veteri Testamento ex Hebraica veritate in Latinã linguã conuertendo (quæ interpretatio in illo sacrorũ Bibliorum regio Apparatu conspicitur) omnium eruditorum suffragio probatam esse conspiceremus: doctissimorum Theologorum sententia idem à nobis in Nouo Testamento præstandum esse intelleximus, nempe vt omnia ad Græci contextus phrasim expenderentur. Hac enim ratione pariter adiuuari possunt ij qui ex Græcis thesauris noua, atque ij qui ex Hebræis vetera proferre parant. Quamuis enim hac tempestate multò plures Theologos Græcè, quàm Hebraicè doctos in Europa passim reperias; attamẽ nec etiam eorũ exiguus est numerus qui neutram linguã tenent: qui cùm videant harũ linguarũ cognitionẽ non sine magna difficultate acquiri posse, ne earum fructu omnino careant, vtriusque idiotismis (quos vocant) id est, loquendi proprietatibus libentes assuescere, eásque sibi familiares reddere percupiunt: vt hoc modo vtriusque idiomatis vim multò minori negotio consequantur. Sed vt tandem ad rem veniamus, vulgatam illam Noui Testamenti interpretationem, qua iam multis sæculis, & etiamnum vtitur Romana Ecclesia, cæteris quæ hodierno die extant, omnibus semper anteponendam duximus. Hæc enim sine dubio, & grauissima & tutissima omnium est. Cùm verò interdum orationis difficultas postulabat, vt ab ea recederetur: id ita à nobis est præstitum, vt non eam corrigamus, cæterísve postponamus, sed potius aliarum adiumento eam explicemus. Idque cùm in veteri Testamento faciendum esse duximus, tum verò maximè in nouo, in quo Græca in Latinam linguam maiori cum proprietate, quàm è cæteris linguis, conuerti potuerunt. Nam hæc duo linguarum genera cognatione quadam & affinitate quodãmodo inter se coniunguntur. Accidit tamen interdũ vt Græca phrasis nimiũ à Latini sermonis proprietate discedat. tunc ita sententię rationẽ habuimus, vt Græca molliori & faciliori locutione, prout res postulare videbatur, reddiderimus. Atque hac de causa multò facilius fore putauimus, Vulgatam editionem in nouo Testamento ad verbum Græco contextui annectere, quàm eam Hebraico inserere. Hebraici enim sermonis proprietatem plurimùm à Latina locutione distare palàm est: Græci verò non item. Atque ideo qui in Hebraicis verbum pro verbo Latinè reddere studet, is necesse habet magnam copiam idiotismorum comparare. Alioqui Latinis qui Hebraicè nesciunt, Latina obscuriora dabit, quàm si iisdem mera Hebraica offerret. Ea

ret. Ea verò quæ ex Græcis de verbo redduntur, quamuis parum aut nihil cum soluta oratione Latina habent commune; cum poetica tamen locutione non ineleganter subinde conueniunt. Cùm igitur nullo maiori studio teneamur, quàm vt studiosorum vtilitati consulamus, & eorum studia quantum per nos præstari potest, promoueamus: atque vt doctissimis viris, quorum honestissimo desiderio non potuimus non satisfacere, hac etiam in parte morem geramus: ad exemplum eius laboris quem sumpsimus in examinanda veteris Testamenti interpretatione à Sante Pagnino conscripta, in nouo etiam Testamento vulgatam editionem in studiosorum gratiam Græco contextui inseruimus, & Græcam phrasim Latinè ad verbum reddidimus. qui labor eruditis, vt opinor, non ingratus, rudioribus verò non solùm vtilis, verùm etiam necessarius erit. Qui enim ex fontibus vtriusque linguæ, Hebrææ scilicet & Græcæ, tantum haurire cupit quod ei satis sit ad sacræ Scripturæ libros intelligendos, huc accedat. Poterit enim, si saltem mediocrem adhibeat diligentiam, intra decem menses, aut etiam citiùs, vtriusque sermonis Græci & Hebraici cognitionem haud exiguam consequi. His quoque accedit multorum locorum interpretatio, quæ Vulgatæ editioni addita ad sententiæ explicationem plurimùm confert. Itaque nostram noui Testamenti Latinam interpretationem inter Græci contextus lineas describendam curauimus, vt quælibet dictio Latina suæ Græcæ subscriptæ responderet. Cùm verò vulgata non à sententia quidem (id enim nusquam ferè accidit) sed à dictionum Græcarum proprietate recedit, ea suis characteribus, hoc est, Romanis in margine collocata, nostram interpretationem ad verbum redditam, Italicis characteribus, in illius locum substituimus; ita vt integram vulgatam reliquerimus, & Græca de verbo expresserimus. Præterea vt linguæ Græcæ tironibus adiumento essemus, & eos molesto labore subleuaremus, difficiliora themata verborum Græcorum à nobis in margine adnotata sunt. Cùm verò tanto oneri nostros humeros impares esse cognoscamus, atque ideò ipsi nobis de nostra industria non tantum polliceamur, quin interdum minùs aptè aut concinnè quàm par fuit aliquid nos enuntiasse fateamur: tuum certe erit, Lector, nostris laboribus ita fauere, vt æquum te iudicem, hac in parte præbeas, neque enim laudem cuius nunquam fuimus cupidi, nobis tribui, sed veniam concedi postulamus: si qua in re omnibus non satisfecerimus. Neque etiam dubitamus quin hîc quædam fortassis occurrant, ex quibus aliquis primo aspectu offensionem accipere possit: atque ideo aliqua de totius nostræ interpretationis ratione hoc loco subiicere non pigebit, quibus institutum nostrum aperiemus, & eorum quæ à nobis, hoc potiùs modo quàm illo prolata sunt, rationem simul reddemus. Ac primùm quidem nobis propositum non fuit Vulgatam ac veterem editio-

nem corrigere, aut emendare: eam enim, vt suprà diximus, cæteris omnibus semper præferendam duximus, si modò integrá illa quidem & incorrupta haberi possit: sed nostrum fuit institutum Græcam phrasim quàm aptissimè exprimere. Præterea hoc quoque, candide Lector, te admonitum volumus, occurrere interdum verba aliqua quæ non solùm tempore, ac modo, verùm etiam voce ipsa in nostra hac interpretatione mutata sunt. Quod quidem ad alterutrũ ex duabus hisce rationibus, aut ad maiorẽ, scilicet, Veteris editionis explicationẽ, aut ad supplementũ sententiæ in Græca lectione obseruatę referri volumus. Sæpè enim accidit, vnius Græci vocabuli vim non posse vna altera Latina dictione propriè explicari, sed duas, aut etiam plures dictiones Latinas ad exprimendam Græcæ illius vocis proprietatem requiri. Id cùm occurrit, Vetus illa editio vnicam vocem Latinam adhibet, quæ vnicam illam Græcam reddat: nos verò cùm videamus id non satis commodè fieri, neque vnica illa dictione Latina Græcum illud vnicum vocabulum explicari, aliud apponimus, quod quidem coniunctum cum eo quod habetur ex vulgata in margine, planiorem omnino, ac faciliorem reddit sensum. Exempli gratia: Legitur apud Paulum ad Ephes. 4.19 *ἀπηλγηκότες*, quod vetus Interpres vertit, *desperantes*, idque rectissime: nos verò adiecimus, *dedolentes*: vtrumque enim si attentiùs consideretur, verbi Græci naturam & vim explicat: vt ex doctorum virorum conscriptis in D. Paulum commentariis, apertiùs cognosci poterit. Quædam verò Græca verba consultò reliquimus, qualia sunt illa, *Presbyter, diaconus*, atque his similia; non quidem quòd ea sint dilucidiora iis quæ leguntur in Veteri editione, sed vt doceamus indoctos, & imperitos calumniatores, huiusmodi voces à sacrosancta Romana Ecclesia, non temere, vt ipsi volunt, fuisse vsurpatas, nimirum quæ in sacris libris frequentes occurrant. Interdum etiam quædam mutauimus, non quòd ea meliùs à nobis reddi posse existimaremus, sed vt nobis semper similes essemus in reddendis vbique ad verbum Græcis dictionibus. Ex qua vertendi similitudine & constantia, explicatio Lectoribus ex multorum locorum collatione facilior erit. Verbi gratia, licet hæc dictio *προσευχαὶ* *orationem* etiam significet, & ideò vetus Interpres, cui satis est textus Græci sententiam reddere, interdum *preces*, interdum *orationem* reddat: nos, nostri instituti seruandi gratia, vbique *preces* vertimus. Quod quidem obseruauimus etiam in verbis *Auctoritas* & *Potestas*, atque in aliis compluribus. Nonnunquam etiam, vt quædam dilucidiùs distinguerentur & explicarentur, nonnulla mutauimus, quæ alioqui non ita apte & commode explicari posse videbantur. Exempli causa, *δύναμις* Latine reddi solet *virtus*: nos *efficacitatem* vertimus: non quòd *virtus* significet aliquid distin-

ctum,

ctum, aut diuersum ab *efficacitate*: sed quia dictio hæc *virtus* Latinè enuntiata, respondet duabus his vocibus Græcis δύναμις & ἀρετὴ, quarum dictionum significationes nihil habent inter se commune, sed earum altera planè quid diuersum ab altera sonat. quoties igitur δύναμιν reperimus, *efficacitatem* vel *efficientiam* vertimus. *Potentia* enim Latinè aliud est. Illud etiam quenquam latere nolumus: nos vt verbi Græci veram & germanam significationem, ac ἐνέργειαν redderemus, coactos interdum fuisse nouis & fictis vocabulis vti (quæ licentia nobis, vt opinor, concedenda est) vt illud ad Philipp. 3. 4. πεποίθησιν quod *consisibilitatem* vertimus, id est, arrogantiæ, & confidentiæ materiam, vt discrimen constitueremus inter πεποίθησιν, & confidentiam: hæc enim vitium est, & apud Latinos plerumque in malam partem sumitur, & ab hac Apostolus erat omnino alienus. Articulos Græcos Latinis pronominibus aliquando expressimus, nempe cùm aliquid significanter indicant. Atque hac etiam in parte vt in cæteris quas commemorauimus, veterem Interpretem secutissimus. Is enim, prout res postulare videbatur, eodem modo articulos reddidit, vt. 2. Petr. 2. 22. τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας, habet: *Illud veri prouerbii*. In iis verò locis, in quibus sententia erat alioqui per se clara & euidens, articuli interpretationem omisimus. Illud autem omnibus Græcæ linguæ peritis notum nos etiam constanter asserimus, nempe articulorum vsum vnam ex potissimis, & significantissimis linguæ Græcæ partibus esse: adeo vt Latinus sermo eorum proprietatem non dicam imitari, sed ne vix quidem vllis verbis assequi queat. Ac multo etiam minus illam temporum in coniugationibus verborum, vbertatem, & præsertim illum Participiorum leporem, & admirabilem quandam vim Aoristorum & Futurorum. Facti enim alicuius præteriti Participia propriè reddi nequeunt, nisi cum verborum ambage, & impropria quadam translatione, quæ plerumque Græcam phrasim labefactat. Quod cùm sæpiùs animaduerteret vetus Interpres, ea tempora, si modo id per Latini sermonis rationem licebat, aliis Latinis verbis reddidit: sin minùs, omissis verbis Græcæ locutionis, eius sententiam Latine expressit: ita vt sæpius eius interpretatio, non ad verbum, sed sententiam accipienda sit. At vero cum à nobis id negotij susceptum esset, vt & Latine, & quàm aptissime omnia ad locutionis proprietatẽ expenderentur, Græca Participia Latinis expressimus, vt hac ratione verbũ verbo, & modus modo respõderet. Cuius vero temporis illa Participia sint, satis admonuimus, cũ vulgatæ editionis verba, quæ id demonstrant, in margine collocauimus. Pleraque sunt alia, ac pene infinita, quę ex lingua Græca minùs feliciter in Latinam conuerti possunt, siquidem pondus, ac vis Gręcę dictionis reddenda sit. Quam ob rem quod sacræ Scripturę studiosis de discenda Hebraica lingua, saltem quod ad intelligendas temporum ac modorum varie-

tates, ac proprietates satis sit, consilium damus, idem in Græcis quoque capiendum, admonemus, & studiosos omnes vt id faciant, quantum possumus, hortamur. Certò enim affirmamus nunquam fore, vt ipsos huius laboris pœniteat. Neque ad eam rem nostros labores inutiles fore credimus. Nec dubitamus quin piis viris, ac veræ disciplinæ cupidis, quorum consilio nos & hortatu tot & tantos in hoc opere labores consumpsimus, nostrum hoc consilium valde probetur. Quod si ea quę in re tam ardua & difficili prestitimus, longè inferiora sunt iis quæ Christianę Reip. exhibere cuperemus, tuum erit, Lector, tuis studiis, & diligentia ea quę à nobis requiri poterunt, duplici ratione compensare: quarum altera est, vt huius linguę cognitionem ita tibi compares, vt nostra diligentia amplius non egeas. Altera, vt veterem editionem cum Gręcis exemplaribus ita conferas, vt ex vtriusque diligenti & accurata collatione sacrę Scripturę sensum, & Spiritus sancti, à quo hęc sunt profecta, mentem & sententiam tandem assequare. Speramus verò nos, si modò nostris votis annuat Deus, cuius glorię & honori tantùm inseruire cupimus, aliquid edituros, quod, hac potissimùm in parte, omnibus studiosis, atque adeò toti Reip. Christianę plurimum adiumenti afferre poterit: siquidem nihil nobis est antiquius, quàm vt Deo, & Ecclesię, in qua nati, & educati sumus, debita pietatis officia, quantum possumus, pręstemus. Ea verò mente non sumus, vt nostra hęc Latina interpretatio separata à Gręco contextu, in cuius gratiam à nobis elaborata est, ab aliquo vnquam excudatur: cùm hoc à multis grauissimis & doctissimis viris, qui in vertendis sacræ Scripturæ libris extremam manum imposuerunt, feliciter præstitum sit, in quorum laboribus cuiuis acquiescendum esse existimamus. id verò maximè cùm vulgatæ editionis vsum, vt suprà diximus, omni hominum generi vtilissimum & commodissimum esse iudicemus. Vale in Christo. Datum Antverpiæ, Cal. Augusti.

S. IESV CHRISTI EVANGELII INTERPRETATIO LATINA, QVAM AD GRÆCI IDIOMATIS RATIONEM EXPENDEBAT BEN. ARIAS Montanus Hispalensis.

Euangelium secundum Matthaeum.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α.

LIBER generationis Iesu
ΒΙΒΛΟΣ γενέσεως ἰησοῦ 1
Christi filij Dauid, filij A-
χριστοῦ, υἱοῦ δαβὶδ, υἱοῦ ἀ-
braham. Abraham ge-
βραάμ. ἀβραὰμ ἐγέν- 2
nuit Isaac. Isaac autem ge-
νησε τὸν ἰσαάκ. ἰσαὰκ δὲ ἐγέν-
nuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam &
νησε τὸν ἰακώβ. ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰούδαν καὶ
fratres eius. Iudas autem genuit Pha-
τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ. ἰούδας δὲ ἐγέννησε τὸν φα- 3
res, & Zaram de Thamar. Phares autem genuit
ρὲς, καὶ τὸν ζαρὰ, ἐκ τῆς θάμαρ. φαρὲς δὲ ἐγέννησε
Esron. Esron autem genuit Aram. Aram
τὸν ἐσρώμ. ἐσρὼμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀράμ. ἀρὰμ 4
autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit
δὲ ἐγέννησε τὸν ἀμιναδάβ. ἀμιναδὰβ δὲ ἐγέννησε
Naasson. Naasson autem genuit Salmon.
τὸν ναασσών. ναασσὼν δὲ ἐγέννησε τὸν σαλμών.
Salmon autem genuit Booz de Rachab.
σαλμὼν δὲ ἐγέννησε τὸν βοὸζ ἐκ τῆς ῥαχάβ. 5
Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem
βοὸζ δὲ ἐγέννησε τὸν ὠβὴδ ἐκ τῆς ῥούθ. ὠβὴδ δὲ
genuit Iesse. Iesse autem genuit Da-
ἐγέννησε τὸν ἰεσσαί. ἰεσσαὶ δὲ ἐγέννησε τὸν δα- 6
uid regem. Dauid autem rex genuit
βὶδ τὸν βασιλέα. δαβὶδ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγέννησε
Salomonem ex ‡ Vriæ. Salomon autem
τὸν σολομῶντα ἐκ τῆς τοῦ οὐρίου. σολομὼν δὲ 7
genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam.
ἐγέννησε τὸν ῥοβοάμ. ῥοβοὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀβιά.
Abia autem genuit Asa. Asa autem genuit
ἀβιὰ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀσά. ἀσὰ δὲ ἐγέννησε τὸν 8
Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram.
ἰωσαφάτ. ἰωσαφὰτ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωράμ.
Ioram autem genuit Oziam. Ozias autem genuit
ἰωρὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν ὀζίαν. ὀζίας δὲ ἐγέννησε 9
Ioatham. Ioatham autem genuit Achaz. Achaz
τὸν ἰωάθαμ. ἰωάθαμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἄχαζ. ἄχαζ
autem genuit Ezeciam. Ezecias autem genuit
δὲ ἐγέννησε τὸν ἐζεκίαν. ἐζεκίας δὲ ἐγέννησε 10
Manassen. Manasses autem genuit Amon. A-
τὸν μανασσῆ. μανασσῆς δὲ ἐγέννησε τὸν ἀμών. ἀ-
mon autem genuit Iosiam. Iosias autem genuit
μὼν δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσίαν. ἰωσίας δὲ ἐγέννησε 11
Iechoniam & fratres eius, in transmi-
τὸν ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς μετοι-
gratione Babylonis. † Post autem transmigrationem
κεσίας βαβυλῶνος. μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν 12
Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Sa-
βαβυλῶνος ἰεχονίας ἐγέννησε τὸν σαλαθιήλ. σα-
lathiel autem genuit Zorobabel. Zoroba-
λαθιὴλ δὲ ἐγέννησε τὸν ζοροβάβελ. ζοροβά- 13
bel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit
βελ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀβιούδ. ἀβιοὺδ δὲ ἐγέννησε τὸν

Eliacim. Eliacim autem genuit Azor.
ἐλιακείμ. ἐλιακεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἀζώρ.
Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem ge-
ἀζὼρ δὲ ἐγέννησε τὸν σαδώκ. σαδὼκ δὲ ἐγέν- 14
nuit Achim. Achim autem genuit Eliud.
νησε τὸν ἀχείμ. ἀχεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐλιούδ.
Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem
ἐλιοὺδ δὲ ἐγέννησε τὸν ἐλεάζαρ. ἐλεάζαρ δὲ 15
genuit Mathan. Mathan autem genuit Ia-
ἐγέννησε τὸν ματθάν. ματθὰν δὲ ἐγέννησε τὸν ἰα-
cob. Iacob autem genuit Ioseph virum
κώβ. ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν ἰωσὴφ τὸν ἄνδρα 16
Mariæ, de qua natus est Iesus, † dictus Chri-
μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος χρι-
stus. Omnes itaque generationes ab Abraham vsque ad
στός. πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ ἀβραὰμ ἕως 17
Dauid, generationes quatuordecim: & à Dauid
δαβὶδ, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ δαβὶδ
vsque ad transmigrationem Babylonis, generationes qua-
ἕως τῆς μετοικεσίας βαβυλῶνος, γενεαὶ δεκα-
tuordecim: & à transmigratione Babylonis
τέσσαρες· καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας βαβυλῶνος
vsque ad Christum, generationes quatuordecim. * At
ἕως τοῦ χριστοῦ, γενεαὶ δεκατέσσαρες. τοῦ δὲ 18
Iesu Christi generatio sic erat: ‡ Desponsata
ἰησοῦ χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν. μνηστευθείσης
enim matre eius Maria Ioseph, § ante
γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ μαρίας τῷ ἰωσὴφ, πρὶν ἢ
conuenire ipsos, inuenta est in vtero habens de
συνελθεῖν αὐτοὺς, εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ
Spiritu sancto. Ioseph autem vir eius, * in-
πνεύματος ἁγίου. ἰωσὴφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δί- 19
stus existens, & ‖ non volens eam exemplum fa-
καιος ὢν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγμα-
cere, voluit occultè dimittere eam.
τίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν.
Hæc autem eo cogitante, ecce angelus
ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἰδοὺ ἄγγελος 20
Domini † per somnium apparuit ei, dicens, Ioseph fili
κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ, λέγων, ἰωσὴφ υἱὸς
Dauid, * ne timeas accipere Mariam
δαβὶδ, μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν μαριὰμ τὴν
coniugem tuam: ‡ nam in ea § genitum, de Spi-
γυναῖκά σου. τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ πνεύ-
ritu est sancto. Pariet autem filium, & vocabis
ματός ἐστιν ἁγίου. τέξεται δὲ υἱὸν, καὶ καλέσεις 21
nomen eius, Iesum: Ipse enim * saluabit populum
τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν
suum à peccatis eorum. (Hoc autem to-
αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. τοῦτο δὲ ὅ- 22
tum factum est vt adimpleretur ‖ dictum † à Domino
λον γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου
per Prophetam, dicentem. Ecce virgo
διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος. ἰδοὺ ἡ παρθένος 23
in vtero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen
ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα

Marginal notes: ‡ ea quæ fuit. † Et post. † qui vocatur. * Christi autem. ‡ Quæ est sic desponsata mater eius Maria. § antequam conuenirent. * quum esset iustus. ‖ nollet eam traducere. † in somniis. * noli timere. ‡ quod enim. § natum est. * saluum faciet. ‖ quod. † est.

eius Emmanuel quod est interpretatum, Nobiscum

αὐτοῦ ἐμμανουὴλ, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡ-

† Exurgēs

μῶν ὁ θεός. 24 διεγερθεὶς δὲ ὁ ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου,

Deus. † Excitatus autem Ioseph à somno,

ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου·

facit sicut præcepit ei angelus Domini:

καὶ παρέλαβε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. 25 καὶ οὐκ ἐγίνω-

& accepit coniugem suam. Et non cognoscebat

σκεν αὐτὴν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν πρω-

bat eam, donec peperit filium suum primogenitū,

τότοκον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἰησοῦν.

mogenitū,& vocauit nomen eius Iesum.

CAP. II. β'.

† Qui ergo natus esset Iesus

† At Iesu nato in Bethlehem Iudæ,

1 ΤΟῦ δὲ ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν βηθλεὲμ τῆς ἰου-

dæ, in diebus Herodis regis, ecce Magi

δαίας, ἐν ἡμέραις ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μά-

* Oriente venerunt

gi ab * Orientibus aduenerunt in Hierosolymam,

γοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς ἱεροσόλυμα.

‡ est
§ est

Dicentes, Vbi est ‡ natus § rex Iudæorum?

2 λέγοντες, ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν ἰου-

dæorum? vidimus enim eius stellam in Oriente,

δαίων; εἴδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατο-

te, & venimus adorare eum. Audiens

λῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. 3 ἀκούσας

autē Herodes rex, turbatus est, & omnis Hiero-

δὲ ἡρώδης ὁ βασιλεὺς, ἐταράχθη, καὶ πᾶσα ἱερο-

solyma cum illo. Et congregans omnes

σόλυμα μετ' αὐτοῦ. 4 καὶ συναγαγὼν πάντας

principes Sacerdotum,& Scribas populi, sciscitabatur

τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπυν-

tabatur ab eis vbi Christus nasceretur. At illi

θάνετο παρ' αὐτῶν ποῦ ὁ χριστὸς γεννᾶται. 5 οἱ δὲ

dixerunt ei: In Bethlehem Iudæ. sic enim scriptum

εἶπον αὐτῷ, ἐν βηθλεὲμ τῆς ἰουδαίας· οὕτω γὰρ γέ-

ptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem

γραπται διὰ τοῦ προφήτου. 6 καὶ σὺ βηθλεὲμ

* principibus

terra Iuda, nequaquam minima es in * ducibus

γῆ ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν

Iuda: ex te enim exibit dux, qui

ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις

regat populum meum Israël. Tunc Hero-

ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν ἰσραήλ. 7 Τότε ἡρώ-

‖ vocatis Magis, diligenter didicit
† quæ apparuit eis
* Ite,& interrogate

des clam ‖ vocans Magos, perquisiuit ab

δης λάθρα καλέσας τοὺς μάγους, ἠκρίβωσε παρ'

eis tempus apparentis stellæ †. Et

αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος. 8 καὶ

mittens eos in Bethlehem, dixit, * Euntes

πέμψας αὐτοὺς εἰς βηθλεὲμ, εἶπε, πορευθέντες

‡ &

diligenter explorate de puero: ‡ Quum autem

ἀκριβῶς ἐξετάσατε περὶ τοῦ παιδίου· ἐπὰν δὲ

inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens

εὕρητε, ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν

§ Qui quū audissent

adorem eum. § Illi autem audientes re-

προσκυνήσω αὐτῷ. 9 οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βα-

* abierūt.

gem * profecti sunt. & ecce stella quam viderāt in

σιλέως, ἐπορεύθησαν· καὶ ἰδοὺ ὁ ἀστὴρ ὃν εἶδον ἐν τῇ

Oriente antecedebat eos, vsque dum veniens staret supra

* προάγω

ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτοὺς, ἕως ἐλθὼν ἔστη ἐπά-

pra vbi erat puer. Videntes autem stellam, gauisi

νω οὗ ἦν τὸ παιδίον. 10 ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα, ἐ-

‖ gaudio magno
‡ intrantes

uisi sunt ‖ gaudium magnum valde. Et † venientes

χάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα. 11 καὶ ἐλθόντες

in domum, inuenerunt puerum cum Maria

εἰς τὴν οἰκίαν, εὗρον τὸ παιδίον μετὰ μαρίας τῆς

matre eius. Et procidentes adorauerunt eum. &

* εἶδον
* apertis thesauris suis,
* προσφέρω

μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ· καὶ

* aperientes thesauros suos obtulerunt

ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν, * προσήνεγ-

runt ei munera, aurum & thus, & myrrham.

καν αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν, καὶ λίβανον, καὶ σμύρναν.

Et ‡ responso secundum somnium, non reflecte-

§ responso accepto in somnis ne redirent

12 καὶ χρηματισθέντες κατ' ὄναρ, μὴ ἀνακάμ-

re ad Herodem, per aliam viam † recesserunt in

ψαι πρὸς ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς

§ reuersi sunt
* Qui quū recessissēt
‖ apparuit in somnis
† Surge,&
* ἐγείρω

regionem suam. * Recessis autem ipsis: ecce

τὴν χώραν αὐτῶν. 13 ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ

angelus Domini ‖ apparet per somnium Ioseph,

ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ ἰωσὴφ,

dicens: † Excitatus accipe puerum &

λέγων, ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν

matrem eius, & fuge in Ægyptum: & esto

μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς αἴγυπτον, καὶ ἴσθι

* εἰμί
* futurum
‡ vt
§ quærat
* Qui consurgens

ibi vsquedum dicam tibi. * Futurus est enim ‡ Herodes § quærere

ἐκεῖ ἕως ἂν εἴπω σοί· μέλλει γὰρ ἡρώδης ζητεῖν

puerum ad perdendum eum. * Is autem excitatus accepit

14 τὸ παιδίον, τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρ-

cepit puerum & matrem eius, nocte, &

έλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς, καὶ

secessit in Ægyptum. Et erat ibi vsque ad

15 ἀνεχώρησεν εἰς αἴγυπτον. καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς

‖ quod
† est

obitum Herodis: vt adimpleretur ‖ dictum † à

τελευτῆς ἡρώδου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ

Domino per Prophetam dicentem, Ex Ægypto

κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, ἐξ αἰγύπτου

vocaui filium meum. Tunc Herodes videns quoniā

16 ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου. τότε ἡρώδης ἰδὼν ὅτι

illusus esset à Magis, iratus est valde: &

ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων, ἐθυμώθη λίαν, καὶ

* erant

mittens occidit omnes pueros qui in

ἀποστείλας ἀνεῖλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν

Bethlehem, & in omnibus finibus eius, à bimatu

βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς, ἀπὸ διε-

‡ exquisierat
§ quod
* est

tu & infra, secundum tempus quod ‡ perquisiuit

τοῦς, καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσε

à Magis. Tunc adimpletum est § dictum

17 παρὰ τῶν μάγων. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν

* per Ieremiam Prophetam, dicentem. Vox in

18 ὑπὸ ἱερεμίου τοῦ προφήτου, λέγοντος· φωνὴ ἐν

Rama audita est, ploratus, & vlulatus & eiulatus

ῥαμᾶ ἠκούσθη, θρῆνος, καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς

‖ filios

multus, Rachel plorans ‖ natos suos, &

πολὺς, ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ

† Defuncto

noluit consolari, quia non sunt. † Defuncto-

ἤθελε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσί. 19 τελευτή-

* in somnis apparuit

te autem Herode, ecce angelus Domini * secundum somnium

σαντος δὲ τοῦ ἡρώδου, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατ' ὄ-

nium apparet Ioseph in Ægypto, dicens:

ναρ φαίνεται τῷ ἰωσὴφ ἐν αἰγύπτῳ, λέγων,

‡ Surge,&

‡ Excitatus accipe puerum, & matrem

20 ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον, καὶ τὴν μητέρα

§ defuncti

eius, & vade in terram Israël. § mortui sunt enim

αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν ἰσραήλ· τεθνήκασι γὰρ

* qui quærebant
‖ Qui consurgens

* quærentes animam pueri. ‖ Ille autem excitatus

21 οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. ὁ δὲ ἐγερ-

tatus accepit puerum & matrem eius, &

θεὶς παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ

venit in terram Israël. Audiens autem quòd Archelaus

22 ἦλθεν εἰς γῆν ἰσραήλ. ἀκούσας δὲ ὅτι ἀρ-

chelaus regnaret in Iudæa pro Herode

χέλαος βασιλεύει ἐπὶ τῆς ἰουδαίας ἀντὶ ἡρώδου τοῦ

† Et admonitus in somnis,

patre suo, timuit illò ire. † Responsus

πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν. χρηματι-

sus autem secundum somnium, secessit in partes

σθεὶς δὲ κατ' ὄναρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς

* habitauit
‡ ciuitate quæ vocatur
§ adimpleretur quod
* est
‡ Quoniam

Galilææ. Et veniens * commigrauit in ‡ ciuitatem

23 γαλιλαίας. καὶ ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς πό-

tatem dictam Nazareth: vt § impleretur

λιν λεγομένην ναζαρέτ· ὅπως πληρωθῇ τὸ

dictum * per Prophetas, ‡ quòd Nazaræus

ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι ναζωραῖος

vocabitur.

κληθήσεται.

CAP. III. γ'.

In autem diebus illis † aduenit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ,
Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς, κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας,

2 Et dicens: * Pœnitemini: appropinquauit enim regnum cælorum.
καὶ λέγων, μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

3 Hic enim est ‡ pronunciatus ab Esaia Propheta, dicente: Vox clamantis in deserto, $ Expedite viam Domini, rectas facite semitas eius.
οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ῥηθεὶς ὑπὸ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

4 Ipse autem Ioannes habebat * indumentum suum è pilis ‖ cameli, & zonam pelliceam circa † lumbum suum: esca autē eius erat locustæ & mel siluestre.
αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχε τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ· ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ ἦν ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον.

5 Tunc exibat ad eum Hierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis * circumuicinia Iordanis.
τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα, καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία, καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου.

6 Et baptizabantur in Iordane ab eo, confitentes peccata sua.
καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

7 Videns autem multos Pharisæorum & Sadducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: $ Genimina viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ‡ futura ira?
ἰδὼν δὲ πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς· γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;

8 Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.
ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας.

9 Et ne * arbitremini dicere in vobisipsis: Patrem habemus Abraham. dico enim vobis, quoniam † potest Deus de lapidibus istis suscitare * natos Abrahæ.
καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.

10 Iam ‡ verò & securis ad radicem arborum $ adiacet. Omnis ergo arbor * non faciens fructum bonum, ‖ exciditur, & in ignem † mittitur.
ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται. πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

11 Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. qui autē post me * veniens, fortior me est: cuius non sum ‡ idoneus calciamenta portare, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni.
ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν. ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἰσχυρότερός μου ἐστὶν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί.

12 Cuius ventilabrū in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum: † at paleam comburet igni inextinguibili.
οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην· τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ.

13 Tunc * accedit Iesus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, † baptizari ab eo.
τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ.

14 † At Ioannes prohibebat eum, dicens: * Ego opus habeo à te baptizari, & tu venis ad me?
ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτὸν, λέγων· ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με;

15 Respondens autem Iesus dixit ‡ ad eum, Sine $ in præsenti sic enim * decens est nobis implere omnem ‖ iustificationem. Tunc † dimittit eum.
ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτόν, ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. τότε ἀφίησιν αὐτόν.

16 Et baptizatus * Iesus, ascendit ‡ statim de aqua: Et ecce aperti sunt ei cæli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super $ eum.
καὶ βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς, ἀνέβη εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ὕδατος, καὶ ἰδοὺ ἀνεῴχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ, καὶ εἶδε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν, καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν.

17 Et ecce vox de cælis, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo * complacui.
καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν, λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

Marginalia: † venit · * Pœnitentiam agite: appropinquabit · ‡ de quo dictum est per Esaiam Prophetam, dicentem · $ Parate · * vestimentum de camelorum, · † lumbos suos · * regio circa Iordanem · $ Progenies · * viperarum · ‡ ventura · * velitis · ‖ intra vos · † potens est · * filios · ‡ enim · $ posita est · * quæ non facit · ‖ excidetur · † mittetur · * venturus est · ‡ dignus · $ paleas autem · * venit · † baptizaretur · † Ioannes autem · * Ego à te · ‡ eis · $ modò · * decet nos · ‖ iustitiis · † dimisit · * autem · ‡ confestim · $ se

CAP. IIII. δ'.

1 Tunc Iesus ‖ ductus est in desertum à Spiritu, † tentari à diabolo.
Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

2 Et * ieiunans dies quadraginta, & ‡ noctes quadraginta, postremum esuriit.
καὶ νηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα, καὶ νύκτας τεσσαράκοντα, ὕστερον ἐπείνασε.

3 Et accedens ei tentator, dixit $: Si Filius es Dei, dic vt lapides isti panes fiant.
καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων, εἶπεν, εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται.

4 * Ille autem respondens, dixit: Scriptum est, Non in pane solo viuet homo, sed in omni verbo ‖ procedente per os Dei.
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε, γέγραπται, οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος Θεοῦ.

5 Tunc † assumit eum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi.
τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἵστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ.

6 Et dicit ei: Si filius es Dei, * deiice teipsum deorsum. Scriptum est enim, Quia angelis suis mandabit de te, & in manibus tollent te, ne forte $ impingas ad lapidem pedem tuum.
καὶ λέγει αὐτῷ, εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω. γέγραπται γὰρ, ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.

7 Ait illi Iesus: Rursum scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.
ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, πάλιν γέγραπται, οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου.

8 Iterum $ assumit eum diabolus in montem excelsum valdè: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum: & * dicit ei.
πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν·

9 Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.
καὶ λέγει αὐτῷ, ταῦτα πάντα σοι δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι.

10 Tunc dicit ei Iesus, ‖ Abi post me Satana. scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.
τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ. γέγραπται γὰρ, Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

11 Tunc † dimittit eum diabolus. & ecce angeli accesserunt, & ministra-
τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος, καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον, καὶ διηκό-

Marginalia: ‖ ductus est · † vt tentaretur · * quũ ieiunasset quadraginta diebus · ‡ quadraginta noctibus, post ea · $ ei · * Qui · ‖ quod procedit de ore · † assumpsit · * mitte te · $ offendas · $ assumpsit · * dixit · ‖ Vade · † reliquit

bant ei. † *Audiens* autem Iesus quòd Ioannes tradi-
ῦσιν αὐτῷ. Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης * παρε- 12
tus esset, secessit in Galilæam: Et * re-
δόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. καὶ κα- 13
linquens Nazareth, *veniens commigrauit* in Ca-
ταλιπὼν τὴν Ναζαρὲτ, ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς Κα-
pernaum maritimam, in finibus Zabu-
περναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις Ζαβου-
lon & Nephthalim: Vt adimpleretur *pronunciatum*
λὼν καὶ Νεφθαλείμ· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν 14
per Esaiam Prophetam, dicentem: Terra Za-
διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος· Γῆ Ζα- 15
bulon & terra Nephthali, viam maris, ‡ *vltra*
βουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλείμ, ὁδὸν θαλάσσης, πέραν
Iordanem, Galilæa gentium: Populus
τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν. ὁ λαὸς ὁ 16
* *sedens* in tenebris, vidit lucem magnam: &
καθήμενος ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα· καὶ τοῖς
sedentibus in regione ‖ *&* *vmbra* mortis, lux or-
καθημένοις ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέ-
ta est eis. Ex † *tunc* cœpit Iesus prædica-
τειλεν αὐτοῖς. Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσ- 17
re, & dicere: * *pœnitemini: appropinquauit* enim re-
σειν, καὶ λέγειν, Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασι-
gnum cælorum. Circumambulans autē Iesus iuxta
λεία τῶν οὐρανῶν. Περιπατῶν δὲ ὁ Ἰησοῦς παρὰ 18
mare Galilææ, vidit duos fra-
τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, εἶδε δύο ἀδελ-
tres, Simonem ‡ *dictum Petrum*, & Andream
φοὺς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν
fratrem eius, mittentes ‡ *verriculum* in
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν
mare: (erant enim piscatores.) Et ait illis: Veni-
θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς. καὶ λέγει αὐτοῖς, Δεῦ- 19
te post me, & faciam vos * piscatores hominum.
τε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων.
‖ Illi *autem* cōtinuò † *dimittentes* *retia*, sequuti
οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα, ἠκολούθη- 20
sunt eum. Et procedens indè, vidit alios
σαν αὐτῷ. Καὶ προβὰς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄλλους 21
duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioan-
δύο ἀδελφοὺς, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάν-
nem fratrem eius in naui cum Zebe-
νην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβε-
dæo patre eorum, * *resarcientes* retia
δαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καταρτίζοντας τὰ δίκτυα
sua: & vocauit eos. Illi autē statim ‡ *dimitten-*
αὐτῶν· καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς. οἱ δὲ εὐθέως ἀφέν- 22
tes *nauiculam* & *patrem* *suum*, sequuti sunt
τες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν, ἠκολούθησαν
eum. Et circuibat totam Galilæam
αὐτῷ. Καὶ * περιῆγεν ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ 23
Iesus, docens in synagogis eorum, &
Ἰησοῦς, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ
prædicans Euangelium regni: & sa-
κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θερα-
nans omnem ‡ *morbum*, & omnem infirmitatem in
πεύων πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ
populo. Et abiit * *auditio* eius in totam
λαῷ. Καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν 24
Syriam. & obtulerunt ei omnes
Συρίαν. καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς
malè habentes, variis ‖ *morbis*, & *torminibus*
κακῶς ἔχοντας, ποικίλαις νόσοις, καὶ βασάνοις
comprehensos, & *dæmoniacos*, & luna-
συνεχομένους, καὶ δαιμονιζομένους, καὶ σεληνια-
ticos, & paralyticos: & curauit
ζομένους, καὶ παραλυτικούς· καὶ ἐθεράπευσεν
eos. Et sequuti sunt eum turbæ multæ de
αὐτούς. Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἀπὸ 25
Galilæa, &. Decapoli. & † Hierosolymis, & * Iudæa, & ‡ trans Iordanem.
τῆς Γαλιλαίας, καὶ Δεκαπόλεως, καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ Ἰουδαίας, καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

† Quū audisset
* παραδίδωμι
* relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit
‡ quod dictum est
‡ trans
* qui sedebat
‖ vmbræ
† indè
* pœnitētiā agite: appropinquabit
‡ qui vocatur Petrus,
‡ rete
* fieri
‖ At
† relictis retibus
* reficientes
‡ relictis retibus & patre,
* περιάγω
‡ languorem,
* opinio
‖ languoribus, & tormentis cōprehēsos, & qui dæmonia habebant
† de

CAP. V. ε.

Videns autem turbas, ascendit in montem: & † *se-*
1 Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ κα-
dente *eo*, *accesserunt* *illi* discipuli eius.
θίσαντος αὐτοῦ, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·
Et aperiens os suum, docebat eos,
2 καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτοὺς,
dicens: Beati pauperes spiritu, quo-
3 λέγων· Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅ-
niā ipsorum est regnum cælorum. Bea-
4 τι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μακά-
ti * *lugentes*, quia ipsi consolabuntur.
ριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ * παρακληθήσονται.
Beati mites, quoniam ipsi ‡ *hæredita-*
5 Μακάριοι οἱ πρᾳεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομή-
bunt terram. Beati ‡ *esurientes* & *si-*
6 σουσι τὴν γῆν. Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ δι-
tientes iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.
ψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.
Beati misericordes, quoniam ipsi * *misericordia*
7 Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθή-
afficientur. Beati mundi corde, quo-
8 σονται. Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅ-
niam ipsi Deum videbunt. Beati pacifi-
9 τι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται. Μακάριοι οἱ εἰρηνο-
ci, quoniā ipsi filij Dei vocabuntur. Bea-
10 ποιοὶ, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. Μακά-
ti ‖ *persequutione affecti* propter iustitiam, quoniam ipsorū
ριοι οἱ * δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν
est regnum cælorum. Beati estis,
11 ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μακάριοί ἐστε,
quum maledixerint † *vos*, & persequuti fuerint, & dixerint
ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς, καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι
omne malum *verbum* aduersum vos mentientes, propter
πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι, ἕνεκεν
me. Gaudete & exultate, quoniam merces
12 ἐμοῦ. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς
vestra ‡ *multa* in cælis. sic enim persequuti sunt
ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οὕτω γὰρ ἐδίωξαν τοὺς
Prophetas ‡ *illos* ante vos. Vos estis sal
13 προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν. Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας
terræ. * *si autem sal infatuatum sit*, in quo salie-
τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας * μωρανθῇ, ἐν τίνι ἁλισθή-
tur? ad nihilum valet vltra, ‖ *si non eiici foras*,
σεται; εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι, εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω,
& *conculcari* ab hominibus. Vos
14 καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ὑμεῖς
estis lux mundi: non potest ciuitas abscondi
ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι
supra montem posita. Neque accendunt lucernam, &
15 ἐπάνω ὄρους κειμένη. Οὐδὲ καίουσι λύχνον, καὶ
ponunt eam sub modio, sed super cande-
τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυ-
labrum, † & *lucet* omnibus * in domo. Sic
16 χνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. Οὕτω
luceat lux vestra coram homini-
* λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώ-
bus, vt videant vestra ‡ *pulchra* opera, & glori-
πων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξά-
ficent Patrem vestrum qui in cælis ‡. *Ne*
17 σωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Μὴ
putetis quoniam veni * *dissoluere* Legem aut
νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς
Prophetas. non veni ‖ *dissoluere*, sed ad-
προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πλη-
implere. Amen quippe dico vobis, Donec † *prætereat*
18 ρῶσαι. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ
cælum & terra, iota vnū, aut vnus apex non
ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἓν, ἢ μία κεραία οὐ μὴ
παρέλθῃ

† quū sedisset, accesserunt ad eum
* qui lugēt,
* παρακαλέομαι
‡ possidebunt
‡ qui esuriunt & sitiunt
* misericordiā cōsequentur.
‖ qui persequutionem patiuntur
* διώκω μαι
† vobis,
* vos,
‡ copiosa est
‡ qui fuerunt
* quòd si sal euanuerit,
* μωραίνομαι
‖ nisi vt mittatur foras, & conculcetur
† vt luceat
* qui sunt
* λάμπω
‡ bona
‡ est. Nolite putare
* soluere
‖ transeat

præteribit à Lege, donec omnia fiant.
παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται.
Qui ergo soluerit vnum † mandatorum istorum
ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ * μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν 19
minimorum, & docuerit sic homines, mini-
ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐλά-
mus vocabitur in regno cælorum.
χιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.
qui autem fecerit & docuerit, hic magnus voca-
ὃς δ᾽ ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθή-
bitur in regno cælorum. Dico enim
σεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. λέγω γὰρ 20
vobis, * quòd si non abundauerit iustitia vestra
ὑμῖν, ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν
plus ‡ Scribarum & Pharisæorum, non
πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ
intrabitis in regnum cælorum.
εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
Audistis quia ‡ pronunciatum est antiquis, Non occi-
ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύ- 21
des. qui autem occiderit, * obnoxius erit iudicio.
σεις. ὃς δ᾽ ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει.
Ego autem dico vobis, quia omnis ‖ irascens
ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ 22
fratri suo immeritò, † obnoxius erit iudicio. qui autē
ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. ὃς δ᾽
dixerit fratri suo Raca, * obnoxius erit
ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ
‡ consessui. qui autem dixerit Fatue, ‡ obnoxius erit * in
συνεδρίῳ. ὃς δ᾽ ἂν εἴπῃ μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν
gehennam ignis. Si ergo offers mu-
γέενναν τοῦ πυρός. ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶ- 23
nus tuum ad altare, & ibi recordat' fueris, quia
ρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς ὅτι
frater tuus habet aliquid aduersum te, Relinque ibi
ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ 24
munus tuum ante altare, & vade,
δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὕπαγε,
priùs reconciliare fratri tuo, & tunc
πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε
veniens ‖ offer munus tuum. Esto † beneuolentiens
ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. ἴσθι εὐνοῶν τῷ 25
aduersario tuo citò, dum es in via cum
ἀντιδίκῳ σου ταχύ, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ᾽
eo: ne fortè te tradat aduersarius iudici,
αὐτοῦ, μήποτέ σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ,
& iudex te tradat ministro, & in * cu-
καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ εἰς φυ-
stodiam coniiciaris. Amen dico tibi, non
λακὴν βληθήσῃ. ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ 26
exeas indè, donec reddas nouissimum qua-
ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως ἂν ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κο-
drantem. Audistis quia ‡ pronunciatum est antiquis,
δράντην. ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, 27
Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis ‡ conspi-
οὐ μοιχεύσεις. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ βλέ- 28
ciens mulierem ad concupiscentiam eam, iam
πων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη
mœchatus est eam in corde suo. * Si autem
ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. εἰ δὲ ὁ 29
oculus tuus dexter scandalizat te, erue
ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε
eum, & proiice abs te. ‖ confert enim tibi vt
αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. συμφέρει γάρ σοι ἵνα
pereat vnum membrorū tuorum, † & non totum cor-
ἀπόληται ἓν τῶν μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶ-
pus tuum * coniiciatur in gehennam. Et si dextera tua
μά σου * βληθῇ εἰς γέενναν. καὶ εἰ ἡ δεξιά σου 30
manus scandalizat te, abscinde eam, & proiice
χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτὴν, καὶ βάλε
abs te: ‡ confert enim tibi vt pereat vnum
ἀπὸ σοῦ. συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόληται ἓν τῶν

Marginalia: † de mandatis istis minimis. * λύω * quia nisi ‡ quàm ‡ dictum * reus ‖ qui irascitur † reus * reus ‡ concilio. ‡ reus * gehennę ‖ offeres † consentiens * carcerem mittaris. ‡ dictum ‡ qui videt * Quòd si ‖ expedit † quàm * mittatur * βάλλω ‖ expedit

membrorū tuorū, † & non totum corpus tuum * coniiciatur in
μελῶν σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς
gehennam. ‖ Pronunciatum est autē, quòd quicūque † absoluerit
γέενναν. ἐρρέθη δὲ ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν 31
vxorem suam, det ei * repudium. Ego autē
γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον. ἐγὼ δὲ 32
dico vobis, quia ‡ quicumque absoluerit vxorem suam,
λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,
excepta ‡ ratione fornicationis, facit eam mœchari:
παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι·
& qui * absolutam duxerit, adulterat.
καὶ ὃς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται.
Iterum audistis quia ‖ pronunciatum est antiquis: Non
πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐκ 33
periurabis: reddes autem Domino iuramenta
ἐπιορκήσεις· ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὅρκους
tua. Ego autem dico vobis, non iurare omninò, neque
σου. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμόσαι ὅλως, μήτε 34
† in cælo, quia thronus est Dei: Neque
ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ· μήτε 35
* in terra, quia scabellum est pedum eius:
ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ·
neque ‡ in Hierosolyma, quia ciuitas est magni
μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ μεγάλου
regis: Neque ‡ in capite tuo iuraueris,
βασιλέως. μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὀμόσῃς, 36
quia non potes vnum capillum album aut nigrum
ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ * μέλαιναν
facere. Sit autem sermo vester, * Etiam, etiam, nō, non:
ποιῆσαι. ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, ναὶ, ναί· οὒ, οὔ. 37
quod autē abundans his, à malo est.
τὸ δὲ περισσὸν τούτων, ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν.
Audistis quia † pronunciatum est, Oculum pro o-
38 * ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀ-
culo & dentem pro dente. Ego autem dico
39 φθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. ἐγὼ δὲ λέγω
vobis, non * obsistere malo: sed ‡ quicumque te per-
ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ᾽ ὅστις σε ῥα-
cusserit in dexteram tuam maxillam, ‡ verte illi
πίσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ
& * aliam. Et ‖ volenti tibi iudicium parari, &
40 καὶ τὴν ἄλλην. καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι, καὶ
tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.
τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον.
Et quicumq; te angariauerit † milliare vnum, vade cum
41 καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἓν, ὕπαγε μετ᾽
illo * duo. ‡ Petenti te, da: & volentem
42 αὐτοῦ δύο. τῷ αἰτοῦντί σε, δίδου· καὶ τὸν θέλοντα
à te mutuare, ne auertaris. Audi-
43 ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι, μὴ ἀποστραφῇς. ἠκού-
stis quia ‡ pronunciatum est, Diliges proximum tuum; &
σατε ὅτι ἐρρέθη, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, καὶ
odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis,
44 * μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν,
Diligite inimicos vestros, benedicite ma-
ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς κα-
ledicentes vos: bene facite * odientibus
ταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν
vos, & orate pro ‖ insectantibus
ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων
vos, & insectantibus vos. Vt sitis filii
45 ὑμᾶς, καὶ διωκόντων ὑμᾶς. ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ
Patris vestri qui in cælis †, quia solem suum
πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ
* producit super malos & bonos, & pluit super
ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχει ἐπὶ
iustos & iniustos. Si enim ‡ dilexeritis
46 δικαίους καὶ ἀδίκους. ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς
diligentes vos, quam mercedem ‡ habetis? nonne &
ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ
publicani * idem faciunt? Et si salutaueritis
47 οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι; καὶ ἐὰν ἀσπάσησθε

Marginalia: ‡ quàm * cat ‖ Dictum † dimiserit * libellum repudij. ‡ omnis qui dimiserit ‡ caussa * dimissā ‖ dictum † per cœlum, * per terrā, ‡ per Hierosolymā ‡ per caput tuum * μέλας * Est, est, ‖ his abundātius est, † dictum * ἀκούω * resistere ‡ si quis ‡ præbe * alteram. ‖ ei qui vult tecū in iudicio contendere, † mille passus, * alia ‡ Qui petit à te, da ei & volenti ‡ dictum * μισέω * his qui oderunt ‖ persequētibus & calumniantibus † est, qui * oriri facit ‖ diligitis eos qui diligunt ‡ habebitis * hoc

† fratres * amplius * ἀδελφούς ‡ hoc $ & * cælestis

† amicos vestros tantùm, quid * abundans facitis? non-
πεῖς * φίλους ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐ-
ne & ethnici ‡ sic faciunt? Estote ergo
χὶ καὶ οἱ τελῶναι οὕτω ποιοῦσιν; ἔσεσθε οὖν 48
vos perfecti, † sicut $ Pater vester, * qui in cæ-
ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρα-
lis, perfectus est.
νοῖς, τέλειός ἐστι.

CAP. VI. ϛ'.

‖ ne iustitiā vestrā faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin † habebitis * est

Attendite ‖ misericordiam vestram non facere
Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν 1
ante homines, ad spectari
ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, πρὸς τὸ θεαθῆναι
eis: si autem non, mercedem non † habetis apud Pa-
αὐτοῖς· εἰ δὲ μή γε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πα-
trem vestrum qui in cælis *. Quum ergo facis
τρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὅταν οὖν ποιῇς 2

‡ noli tuba canere

eleemosynam, ‡ ne tuba clanxeris ante te:
ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσῃς ἔμπροσθέν σου,
sicut hypocritæ faciunt in synago-
ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγω-

$ honorificentur

gis & in vicis, vt $ glorificentur ab
γαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν

* receperunt

hominibus. amen dico vobis, * excipiunt mer-
ἀνθρώπων. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μι-
cedem suam. Te autem faciente eleemosynam, ne-
σθὸν αὐτῶν. σοῦ δὲ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην, μὴ 3

* γινωσκέτω

sciat sinistra tua quid faciat dextra tua:
* γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου·

‖ abscondito:

Vt sit tua eleemosyna in ‖ secreto: &
ὅπως ᾖ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ 4

† qui videt in abscondito, * oratis, nō eritis

Pater tuus † videns in secreto, ipse red-
πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, αὐτὸς ἀπο-
det tibi in manifesto. Et quum * adores,
δώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. καὶ ὅταν προσεύχῃ, 5

‡ qui

non eris sicut hypocritæ, ‡ quia amant in
οὐκ ἔσῃ ὥσπερ οἱ ὑποκριταί, ὅτι φιλοῦσιν ἐν
synagogis, & in angulis pla-
ταῖς συναγωγαῖς, καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλα-

$ videātur ab

tearum stantes orare, vt $ appareant
τειῶν ἑστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἂν φανῶσι

* receperunt

hominibus. amen dico vobis, * quòd excipiunt
τοῖς ἀνθρώποις. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν

‖ oraueris,

mercedem suam. Tu autem quum ‖ adores, intra
μισθὸν αὐτῶν. σὺ δὲ ὅταν προσεύχῃ, εἴσελθε 6

† clauso ostio; ora

in cubiculum tuum, & † claudens ostium tuum, ad-
εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κλείσας τὴν θύραν σου, πρόσ-

* in abscōdito:

ora Patrem tuum qui * in secreto: & Pater
ευξαι τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ

‡ nolite multum loqui, $ putant

tuus ‡ conspiciens in secreto, reddet tibi in
σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ
apparenti. Orantes autem ‡ ne inania loqua-
φανερῷ. προσευχόμενοι δὲ μὴ βαττολογή- 7

* Nolite ergo assimilari eis: scit

mini, sicut ethnici: * arbitrantur enim quòd in
σητε, ὥσπερ οἱ ἐθνικοί· δοκοῦσι γὰρ ὅτι ἐν τῇ
multiloquio suo exaudientur. ‖ Ne igitur
πολυλογίᾳ αὐτῶν * εἰσακουσθήσονται. μὴ οὖν 8

* εἰσακού-μαι

† quid opus sit vobis, antequam petatis

assimilemini eis: nouit enim Pater vester † quorū
ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς· οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὧν
vsum habetis, ante vos petere eum.
χρείαν ἔχετε, πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν.

* vos orabitis:

Sic ergo * adorate vos: Pater noster
οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· πάτερ ἡμῶν 9

‡ es

qui ‡ in cælis, sanctificetur nomen tuum.
ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.
Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas
ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ θέλημά 10

$ post præsentem, ad verbū vertendum sensu, non sine magno mysterio.

tua, sicut in cælo, & in terra. Panem nostrum
σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸν ἄρτον ἡμῶν 11
$ supersubstantialē da nobis hodie. Et dimitte nobis
τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον. καὶ ἄφες ἡμῖν 12

debita nostra, sicut & nos dimittimus
τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς

* inducas

debitoribus nostris. Et ne * inferas nos in
13 ὀφειλέταις ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς
tentationem, sed libera nos à malo.
πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

* Animaduerte, Lector, hanc clausulā non esse de textu, quamuis in Græcis exemplaribus reperiatur, & à Chrysostomo super Matthæum hom. 20. exponatur. Ab nōnullis enim eam textui insertam vel ex eo probatur, quòd Græci eccam hodierna die dicitis sacerdoti tantùm licere hæc verba proferre. Ita enim, inquiunt, respōdere solitus est in missa, quādo chorus dixisset, Sed libera nos à malo. Huc accedit quòd nullus veterū Latinorū interpretum, hanc clausulam memoret.

* Quoniam tuum est regnum, & potentia, & glo-
* ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δό-
ria, in secula, amen.
ξα, εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.
Si enim dimiseritis hominibus ‖ la-
14 ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώ-
psus eorum, dimittet & vobis Pater vester cæ-
ματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐ-
lestis †. Si autem non dimiseritis hominibus
15 ράνιος. ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ
lapsus ipsorum, nec Pater vester dimit-
παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφή-
tet * lapsus vestros. Quum autem ieiuna-
16 σει τὰ παραπτώματα ὑμῶν. ὅταν δὲ νηστεύη-
tis, * ne fiatis sicut hypocritæ, ‡ obtristati.
τε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταί, σκυθρωποί.
obscurant enim facies suas, vt ap-
ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φα-
pareant hominibus ieiunantes. amen dico vo-
νῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες. ἀμὴν λέγω ὑ-
bis, quia $ recipiunt mercedem suam. Tu autē * ie-
17 μῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν. σὺ δὲ νη-
iunans, vnge tuum caput, & fa-
στεύων, ἄλειψαί σου τὴν κεφαλήν, καὶ τὸ πρό-
ciem tuam laua: ‖ Vt ne appareas homini-
18 σωπόν σου νίψαι· ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώ-
bus ieiunans, sed Patri tuo qui in
ποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ
† secreto: & Pater tuus * videns in secre-
κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυ-
to, reddet tibi in manifesto. ‡ Ne thesau-
19 πτῷ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. μὴ θησαυ-
rizate vobis thesauros in terra, vbi ærugo
ρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς
& tinea $ exterminat, & vbi fures * perfo-
καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσ-
diunt, & furantur. Thesaurizate autem vobis
20 σουσι, καὶ κλέπτουσι· θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν
thesauros in * cælo, vbi neque ærugo, neque ti-
θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρῶ-
nea ‖ exterminat, & vbi fures non effodiunt, nec
σις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν, οὐδὲ
furantur. Vbi enim est thesaurus † ve-
21 κλέπτουσιν. ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑ-
ster, ibi * erit & cor ‡ vestrum. Lucerna
22 μῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν. ὁ λύχνος
corporis $ est oculus *. si igitur ocu-
τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός· ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλ-
lus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum
μός σου ἁπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν
erit. Si autem oculus tuus ‖ malus fuerit, to-
23 ἔσται. ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅ-
tum corpus tuum tenebrosum erit. si ergo lumen
λον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. εἰ οὖν τὸ φῶς
quod in te † tenebræ sunt, * tenebræ quantæ ‡? Nemo
24 τὸ ἐν σοὶ, σκότος ἐστὶ, τὸ σκότος πόσον; οὐδεὶς
potest duobus dominis seruire: aut enim vnum $ o-
δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μι-
derit, & alterum diliget: aut vnum * amplexabitur,
σήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται,
& alterum ‖ despiciet. non potestis Deo
καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ
seruire & mammonæ. † Propter hoc dico vobis,
25 δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν,
ne * anxiemini animæ vestræ, quid manducetis, &
μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε, καὶ
τί πίη-

‖ peccata † delicta vestra. * vobis peccata vestra * nolite fieri ‡ tristes. Exterminant $ receperūt * quum ieiunas, ‖ Ne videaris † abscondito: * q videt in abscōdito, ‡ Nolite thesaurizare $ demoliuntur, * effodiūt, ‖ demoliuntur, † tuus,

* est ‡ tuum.

$ tui * tuus.

‖ nequam

† est. * ipsæ ‡ erunt $ odio habebit, * sustinebit, ‖ contemnet. † Ideo

* soliciti sitis

quid bibatis neque corpori vestro, quid induamini.
τί πίητε· μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε·
nonne anima plus est †esca, & corpus
οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ
indumento? Inspicite in volatilia
26 ἐνδύματος; ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ
cæli, quoniam non ‡seminant, neque metunt, neque
οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ
congregant in horrea, & Pater vester cæ-
συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐ-
lestis pascit illa. nonne vos magis ‡excelli-
ράνιος τρέφει αὐτά. οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρε-
tis illis? Quis autē *ex vobis anxiatus potest
27 τε αὐτῶν; τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται
adiicere ad staturam suam cubitum vnum?
*προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα;
Et *circa vestimentum quid anxiamini? Obserua-
28 καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; καταμά-
te lilia agri quomodo ‡augentur: non ‡fati-
θετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει· οὐ κο-
gantur, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Sa-
29 πιᾷ, οὐδὲ νήθει. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σο-
lomon in omni gloria sua *amictus est sicut
λομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ *περιεβάλετο ὡς
vnum †istorum. Si autem fœnum agri ‡hodie
30 ἓν τούτων. Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον
existens, & cras in clibanum *missum. Deus
ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ θεὸς
sic ‡circumornat, non multò magis vos, *exi-
οὕτως *ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλι-
guæ fidei? † Ne igitur anxiemini, dicentes: Quid
31 γόπιστοι; μὴ οὖν μεριμνήσητε, λέγοντες, τί
manducabimus, aut quid bibemus, aut quid circumamiciemur?
φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, ἢ τί περιβαλώμεθα;
Omnia enim hæc gentes inquirunt. ‡Nouit enim
32 πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ· οἶδε γὰρ
Pater vester cœlestis ‡quòd opus habetis horum o-
ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρῄζετε τούτων ἁ-
mnium. Quærite *autem primùm regnum
33 πάντων. ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν
Dei, & ‖iustificationem eius, & hæc omnia
τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα
*adponentur vobis. † Ne igitur anxiemini in
34 προστεθήσεται ὑμῖν. μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς
cras: nam cras curabit sua-ipsius, suf-
τὴν αὔριον· ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσει τὰ ἑαυτῆς. ἀρ-
ficiens diei malitia sua.
κετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς.

*induamini — †quàm esca — *plus quā vestimētū — Respicite — ‡serunt — ‡pluris estis — *vestrum cogitans — *augeri — *de vestimēto quid solliciti estis Considerate — ‡crescunt — ‡laborant — *coopertus — *amictus — †ex istis — *enim — ‡quod — ‡est — *mittitur — ‡vestit, quanto magis — *exiguæ — *modicæ — †Nolite ergo solliciti esse — *quo operiemur? — ‡Scit — ‡quia his omnibus indigetis — *ergo — ‖iustitiam — *adiicientur — †Nolite ergo solliciti esse in crastinum: crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi: sufficit

CAP. VII. ζ'.

Ne iudicate, vt non iudicemini. In quo
1 ΜΗ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. ἐν ᾧ
enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua men-
2 γὰρ κρίματι κρίνετε, κριθήσεσθε· καὶ ἐν ᾧ μέ-
sura mensi fueritis, remetietur vobis. Quid autē
3 τρῳ μετρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. τί δὲ
*intueris festucam quæ in oculo fra-
βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελ-
tris tui, ‡at in tuo oculo trabem non ani-
φοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κα-
maduertis? Aut quomodo ‡dices fratri tuo: Sine
4 τανοεῖς; ἢ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου, ἄφες
eiiciam festucam de oculo tuo, &
ἐκβάλω τὸ κάρφος ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ
ecce trabs *in oculo tuo? Hypocri-
5 ἰδοὺ ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου; ὑποκρι-
ta, eiice primùm trabem de ocu-
τά, ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλ-
lo tuo, & tunc ‖intueberis eiicere festu-
μοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρ-
cam de oculo fratris tui.
φος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

‡Nolite iudicare, & nō iudicabimini: — *vides — ‡& trabē in oculo tuo non vides — ‡dicis — *est — ‖videbis

*Ne detis sanctum canibus, neque mittatis
6 μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσί, μηδὲ βάλητε
margaritas vestras ante porcos,
τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων,
ne forte conculcent eas in pedibus suis,
μήποτε καταπατήσωσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν,
& †conuersi dirumpant vos. Petite, & da-
7 καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς. αἰτεῖτε, καὶ δο-
bitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, &
θήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε καὶ
aperietur vobis. Omnis enim *petens acci-
8 ἀνοιγήσεται ὑμῖν. πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβά-
pit: & ‡quærens, inuenit: & pulsanti aperietur.
νει· καὶ ὁ ζητῶν, εὑρίσκει· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.
Aut quis est ex vobis homo, quem si petie-
9 ἢ τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν ἐὰν αἰτή-
rit filius suus panem, nunquid lapidem ‡indet ei?
σῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ;
Aut & si piscem petierit, nunquid serpentem *indet
10 ἢ καὶ ἐὰν ἰχθὺν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσει
ei? Si ergo vos ‖mali existentes, nostis
11 αὐτῷ; εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε
data bona dare filiis vestris, quanto
δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ
magis Pater vester qui in cælis*, dabit
μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δώσει
bona petentibus se. Omnia ergo quæ-
12 ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; πάντα οὖν ὅ-
cumque vultis vt faciant vobis homines,
σα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι,
ita & vos facite illis. †Sic enim est
οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ
Lex & Prophetæ. Intrate per angu-
13 νόμος καὶ οἱ προφῆται. εἰσέλθετε διὰ τῆς στε-
stam portam: quia lata porta & spatiosa
νῆς πύλης, ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ
via *ducens ad perditionem, & multi
ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοί
sunt ‡ingredientes per eam. Quàm angusta porta
εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς. τί στενὴ ἡ πύλη
& ‡stricta via *ducens ad
14 καὶ *τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν
vitam, & pauci sunt qui ‖inuenientes eam.
ζωήν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν.
Attendite vero à falsis prophetis,
15 προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν,
qui veniunt ad vos in *indumentis o-
οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προ-
uium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A
16 βάτων, ἔσωθεν δέ εἰσι λύκοι ἅρπαγες. ἀπὸ
fructibus eorum †agnoscetis eos. Nunquid
τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. μήτι
colligunt à spinis ‡vuas, aut de tri-
συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλήν, ἢ ἀπὸ τρι-
bulis ficus? Sic omnis arbor bona, fru-
17 βόλων σῦκα; οὕτω πᾶν δένδρον ἀγαθόν, καρ-
ctus bonos facit. ‡at cariosa arbor, fru-
ποὺς καλοὺς ποιεῖ· τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον, καρ-
ctus malos facit. Non potest *arbor
18 ποὺς πονηροὺς ποιεῖ. οὐ δύναται δένδρον
bona, fructus malos facere, neque ar-
ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δέν-
bor ‖cariosa fructus pulchros facere. Omnis
19 δρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν. πᾶν
arbor *non faciens fructum †pulchrum exciditur,
δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται,
& in ignem ‡iniicitur. Itaque ex fructi-
20 καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. ἄραγε ἀπὸ τῶν καρ-
bus eorum ‡agnoscetis eos. Non omnis *di-
21 πῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. οὐ πᾶς ὁ λέ-
cens mihi, Domine, Domine, intrabit in
γων μοι, κύριε, κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν

*Nolite dare — †canes — *qui petit, — ‡qui quærit, — ‡porriget — ‖quum sitis mali — *est — †Hæc — *est quæ ducit — ‡qui intrant — ‡arcta — *est quæ ducit — *θλίβομαι — ‖inueniūt — *vestimentis — †cognoscetis — *de — ‡vuas — ‡mala autem — *autem — ‖mala, bonos fructus — *quæ non facit — †bonum, exciditur — ‡mittetur — Igitur — ‡cognoscetis — *qui dicit

† qui facit regnum cælorum: sed † faciens voluntatem
βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα
* est, ipse intrabit in regnum cælorum. Patris mei qui in cælis*. Multi dicent
τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. πολλοὶ ἐροῦσί 22
‡ in mihi in illa die: Domine, Domine, nonne ‡ tuo
μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, κύριε, κύριε, οὐ τῷ σῷ
nomine prophetauimus, & § tuo nomine
ὀνόματι προεφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι
§ virtutes dæmonia eiecimus, & * tuo nomine † efficientias multas fecimus? Et tunc confitebor
δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; καὶ τότε ὁμολογήσω 23
* Quia † discedite * γινώσκω * qui operamini illis, *Quòd nunquam noui vos: † abscedite à me omnes * operantes iniquitatem.
αὐτοῖς, ὅτι οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.
‡ qui Omnis ergo ‡ quicunque audit mea verba
πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους 24
* assimilabitur § sapienti, * οἰκοδόμησε hæc, & facit ea, ‡ assimilabo illum viro § prudenti, qui ædificauit domum suam super
τούτους, καὶ ποιεῖ αὐτούς, ὁμοιώσω αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν
petram: Et descendit pluuia, & venerunt flumina,
πέτραν· καὶ κατέβη ἡ βροχή, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοί, 25
* irruerūt in domum illam, * προσέπεσον * θεμελιόω & flauerunt venti, & * proruerunt domui illi, & non cecidit. fundata erat enim super petram.
καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέπεσον τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσε· τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.
‡ qui audit † facit † similis erit * ὁμοιόω Et omnis ‡ audiens mea verba hæc, & non * faciens ea, † assimilabitur viro stulto, qui ædificauit domum suam super arenam:
καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους, καὶ μὴ ποιῶν αὐτούς, ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον· 26
Et descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & * proruerunt domui illi, & cecidit. & fuit ‡ casus illius magnus.
καὶ κατέβη ἡ βροχή, καὶ ἦλθον οἱ ποταμοί, καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι, καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσε· καὶ ἦν ἡ πτῶσις αὐτῆς μεγάλη. 27
* Irruerūt in domum illam, * προσκόπτω ‡ ruina ei magna. § verba hæc, admirabātur * ἐκπλήσσομαι Et factum est, quum consummasset Iesus § sermones hos, stupebant turbæ super doctrina eius.
καὶ ἐγένετο, ὅτε συνετέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. 28
* sicut potestatem ‡ eorum & Pharisæi. Erat enim docens eos * vt auctoritatem habens, & non sicut Scribæ ‡.
ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς. 29

CAP. VIII. η'.

* Quū autē descendisset * Descendente autem eo de monte, sequutæ sunt eum turbæ multæ.
Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί. 1
* vis, potes Et ecce leprosus veniens adorabat eum, dicens: Domine, si * volis, efficax es me mundare.
καὶ ἰδοὺ λεπρὸς ἐλθὼν, προσεκύνει αὐτῷ, λέγων, κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνασαί με καθαρίσαι. 2
* θέλω Et extendens manum, tetigit eum Iesus, dicens: Volo mundare. Et confestim mundata est eius lepra.
καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς, λέγων, θέλω· καθαρίσθητι. καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα. 3
† vade, ostende te * præcepit * προσφέρω ‡ Quū autē introisset Capernaum, Et ait illi Iesus: Vide nemini dixeris: sed † abi, teipsum ostende Sacerdoti, & offer munus, quod * attribuit Moyses, in testimonium illis.
καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅρα μηδενὶ εἴπῃς· ἀλλ' ὕπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε τὸ δῶρον, ὃ προσέταξε Μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. 4
‡ Introeunte autem ipso in Capernaum,
εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς Καπερναοὺμ, 5
‡ rogans accessit ad eum Centurio, ‡ deprecans eum, & dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, * vehementer discruciatus.
προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος, παρακαλῶν αὐτόν, καὶ λέγων, κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος. 6
* & malè torquetur. ‡ veniam, & Et ait illi Iesus: Ego ‡ veniens curabo eum.
καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν. 7
* dignus Et respondens Centurio, ait: Domine, non sum * idoneus vt meum sub tectum intres: sed tantùm dic verbo, & sanabitur puer meus.
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατόνταρχος ἔφη, κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. 8
† Nam & * ἰάομαι * potestate constitutus † Etenim ego homo sum sub * auctoritatem habens sub meipsum milites: & dico huic, Vade, & vadit: & alij, Veni, & venit. & seruo meo, fac hoc, & facit.
καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας· καὶ λέγω τούτῳ, πορεύθητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ, ἔρχου, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου, ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. 9
‡ alio, ‡ se dixit Audiens autem Iesus, miratus est: & ait sequentibus ‡: Amen dico vobis, * neque in Israël tantam fidem inueni.
ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἐθαύμασε, καὶ εἶπε τοῖς ἀκολουθοῦσιν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον. 10
* non * εὑρίσκω ‡ oriēte & occidente Dico autem vobis, quòd multi ab ‡ orientibus & occidentibus venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cælorum.
λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. 11
* ἥκω, * ἀνακλίνομαι Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & * fremitus dentium.
οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. 12
* stridor, † Vade, Et dixit Iesus Centurioni: † Abi: & sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer eius * in hora illa.
καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχῳ, ὕπαγε, καὶ ὡς ἐπίστευσας, γενηθήτω σοι. καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ. 13
* ex illa * ἰάομαι ‡ quū venisset Et * ingressus Iesus in domum Petri, vidit socrum eius iacentem & febricitantem.
καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδε τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν. 14
Et tetigit manum eius, & dimisit eam febris: & surrexit, & ministrabat ei.
καὶ ἥψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός· καὶ ἠγέρθη, καὶ διηκόνει αὐτοῖς. 15
* ἐγείρω ‡ dæmonia habentes, Vespere autem facto, obtulerunt ei dæmoniacos multos ‡. & eiiciebat spiritus verbo: & omnes malè habentes * sanabat:
ὀψίας δὲ γενομένης, προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς· καὶ ἐξέβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν· 16
* curauit ‡ quod * est Vt adimpleretur ‡ dictum * per Isaiam Prophetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit, & ægrotationes † portauit.
ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος, αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν. 17
† nostras * discipulos ire trās fretum Videns autem Iesus multas turbas circum se, iussit * abire in vlterius.
ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς πολλοὺς ὄχλους περὶ αὐτὸν, ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν. 18
Et accedens vnus Scriba, ait illi: Magister, sequar te quocumque ieris.
καὶ προσελθὼν εἷς γραμματεὺς, εἶπεν αὐτῷ, διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ. 19

καὶ λέ-

Et dicit ei Iesus: Vulpes foueas

20 καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς

habent, & volucres cæli †vmbracula:

ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις·

Filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.

ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ.

21 Alius autem ‡discipulorum eius ait illi: Domine, permitte ‡mihi primùm *abire & sepelire patrem meum.

ἕτερος δὲ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν, καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου.

22 ‖At Iesus ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire suos mortuos.

ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.

23 Et ascendente eo in nauiculam, sequuti sunt eum discipuli eius.

καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

24 Et ecce motus magnus factus est in mari, ita vt †nauiculam operiret *sub fluctibus: ipse verò dormiebat.

καὶ ἰδοὺ σεισμὸς μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων. αὐτὸς δὲ ἐκάθευδε.

25 Et *accedentes discipuli eius, ‡suscitauerunt eum, dicentes, Domine, salua nos, perimus.

καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἤγειραν αὐτόν, λέγοντες, κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύμεθα.

26 Et dicit eis ‡: Quid timidi estis *exiguæ fidei? Tunc surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.

καὶ λέγει αὐτοῖς, τί δειλοί ἐστε ὀλιγόπιστοι; τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

27 ‖At homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia & venti & mare obediunt ei?

οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν, λέγοντες, ποταπός ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;

28 Et †venienti ipsi in vlterius in regionem *Gergesenorum, occurrerunt ei duo ‡dæmoniaci de monumentis exeuntes, sæui nimis, ita vt ‡non valeret quisquam transire per viam illam.

καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν, ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης.

29 Et ecce clamauerunt, dicentes: Quid nobis & tibi Iesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos?

καὶ ἰδοὺ ἔκραξαν, λέγοντες, τί ἡμῖν καὶ σοί Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;

30 Erat autem *longè ab illis grex porcorum multorum pascens.

ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη.

31 ‖Verùm dæmones appellabant eum, dicentes: Si eiicis nos †, permitte nobis abire in gregem porcorum.

οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτόν, λέγοντες, εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.

32 Et ait illis, *Abite: Illi autem exeuntes, abierunt in ‡gregem porcorum. & ecce ‡irruit totus grex porcorum per præceps in mare, & mortui sunt in aquis.

καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὑπάγετε. οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων· καὶ ἰδοὺ ὥρμησε πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασιν.

33 Pastores autem fugerunt, & venientes in ciuitatem, nunciauerunt *omnia, ‡de his & ‖illa quæ dæmoniatorum.

οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.

34 Et ecce tota ciuitas exiit *in occursum Iesu. Et videntes eum, appellabant vt transiret à finibus eorum.

καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰησοῦ· καὶ ἰδόντες αὐτόν, παρεκάλεσαν ὅπως μεταβῇ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

Marginal notes: †fidem habent — *suum ‡de discipulis ‡me *ire — ‖Iesus autem — †nauicula operiretur — *accesserunt ad eum ‡& — ‖Iesus — ‡modicæ — ‖Porrò — †qui venisset Iesus transfretū *Gerasenorum — ‡habentes dæmonia, *vnagō ‖ias — ‡nemo posset — *non — ‖Demones autem rogabant — ‡hinc, mitte nos — *Ite. At — ‡porcos — ‡magno impetu abiit — *hæc — ‡de his & ‖illa dæmonia habuerāt. — *obuiam *viso eo, rogabant — *μεταβαίνω

CAP. IX. θ'.

1 Et ascendens *in nauiculam, ‡traiecit, & venit in propriam ciuitatem ‡. Et ecce offerebant

Καὶ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, διεπέρασε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.

2 καὶ ἰδοὺ προσέφερον ei paralyticum in lecto iacentem. & videns Iesus fidem illorum, dixit Paralytico: Confide fili, *remittuntur tibi peccata tua.

αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον. καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπε τῷ παραλυτικῷ, θάρσει τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

3 Et ecce quidam ‡Scribarum dixerunt *in seipsis: Hic blasphemat.

καὶ ἰδού τινες τῶν γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, οὗτος βλασφημεῖ.

4 Et ‖videns Iesus cogitationes eorum, dixit, Vt quid vos cogitatis mala in cordibus vestris?

καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν, ἵνα τί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

5 Quid enim est facilius, dicere: Dimittuntur †tua peccata: an dicere: *Erigere, & ambula?

τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, ἀφέωνταί σου αἱ ἁμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν, ἔγειραι, καὶ περιπάτει;

6 Vt autem sciatis ‡quod auctoritatem habet Filius hominis in terra ‡remittere peccata: tunc ait paralytico: *Erectus tolle tuum lectum, & ‡abi in domum tuam.

ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας· τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, ἐγερθεὶς ἆρόν σου τὴν κλίνην, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

7 Et †erectus abiit in domum suam.

καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

8 Videntes autem turbæ, timuerunt, & glorificauerunt Deum, *dantem auctoritatem talem hominibus.

ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι, ἐθαύμασαν, καὶ ἐδόξασαν τὸν θεόν, τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

9 Et ‡præteriens Iesus illinc, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum ‡dictum: & ait illi: Sequere me. & surgens sequutus est eum.

Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Ματθαῖον λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, ἀκολούθει μοι· καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

10 Et factum est eo discumbente in domo, & ecce multi publicani & peccatores venientes, discumbebant cum Iesu, & discipulis eius.

καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδοὺ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες, συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ, καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

11 Et videntes Pharisæi, dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat Magister vester?

καὶ ἰδόντες οἱ Φαρισαῖοι, εἶπον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, διατί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν;

12 At Iesus audiens, ait illis: Non *vsum habent valentes medico, sed malè ‡habentes.

ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας, εἶπεν αὐτοῖς, οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.

13 Euntes autem discite quid est, Misericordiā volo, & nō sacrificium. Nō enim veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.

πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐστιν, ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν. οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.

14 Tunc †adeunt eum

τότε προσέρχονται αὐτῷ

Marginal notes: *Iesus ‡transfretauit ‡suam. — *θαρσέω *ἀφίημι ‡de Scribis *intra se: ‡quum vidisset — †tibi — *Surge — ‡quia habet potestatem ‡dimittendi — *Surge ‖vade *αἴρω †surrexit & — *qui dedit potestatem ‡quum transiret inde — ‡nomine — *συγκεῖμαι — *est opus valentibus. ‡habentibus. — †accesserunt ad

discipuli Ioannis, dicentes: Quare nos &
οἱ μαθηταὶ ἰωάννου, λέγοντες, διὰ τί ἡμεῖς καὶ οἱ
Pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non
φαρισαῖοι νηστεύομεν πολλά, οἱ δὲ μαθηταί σου οὐ
ieiunant? Et ait illis Iesus, Nunquid possunt
νηστεύουσι; καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, μὴ δύνανται 15
filij sponsi lugere quamdiu cum il-
οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον μετ' αὐ-
lis est sponsus? Venient autem dies, quum
τῶν ἐστιν ὁ νυμφίος; * ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν
*ἐλεύσο
auferetur ab eis sponsus, & tunc ie-
ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νη-
*ἀπαίρω
iunabunt. Nemo autem † inijcit iniectionem pan-
στεύσουσιν. οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥά- 16
†immittit commissuram
ni rudis in vestimentum vetus: *aufert enim
κους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἴρει γὰρ τὸ
‡tollit
plenitudinem eius à vestimento, & peior scissu-
πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου, καὶ χεῖρον σχί-
ra fit. Neque mittunt vinum nouum in v-
σμα γίνεται. οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀ- 17
tres veteres: ‡ si autem minus, rumpuntur vtres,
σκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μήγε, ῥήγνυνται οἱ ἀσκοί,
‡alioquin
& vinum ‡ effluit, & vtres pereunt. sed
καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται· ἀλλὰ
‡effunditur,
mittunt vinum nouum in vtres nouos, & am-
βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινούς, καὶ ἀμφό-
bo conseruantur. Hæc illo loquen-
τεροι * συντηροῦνται. Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦν- 18
*συντηρέομαι
te * eis, ecce princeps vnus ‡ veniens, adorabat
τος αὐτοῖς, ἰδοὺ ἄρχων εἷς ἐλθὼν, προσεκύνει
*ad eos, ‡accessit &
eum, dicens: † Quòd filia mea modò defuncta
αὐτῷ, λέγων, ὅτι ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτη-
†Domine,
est: sed *veniens impone manum tuam super eam,
σεν· ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτήν,
*veni,
& viuet. Et surgens Iesus, sequebatur
καὶ ζήσεται. καὶ ἐγερθεὶς ὁ ἰησοῦς, ἠκολούθησεν 19
eum, & discipuli eius. Et ecce mulier ‡ sanguifluxa
αὐτῷ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. καὶ ἰδοὺ γυνὴ αἱ- 20
‡quæ sanguinis fluxu patiebatur
duodecim annis, ‡ accedens retrò, * te-
μορροοῦσα δώδεκα ἔτη, προσελθοῦσα ὄπισθεν, ἥ-
‡accessit *&
tigit fimbriam vestimenti eius. Dicebat
ψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ. ἔλεγε 21
enim ‡ in seipsa: Si tantùm tetigero vestimentum e-
γὰρ ἐν ἑαυτῇ, ἐὰν μόνον ἅψωμαι τοῦ ἱματίου αὐ-
‡intra se:
ius, † seruabor. At Iesus conuersus, & vi-
τοῦ, σωθήσομαι. ὁ δὲ ἰησοῦς ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰ- 22
†salua ero.
dens eam, dixit: Confide filia, fides tua *ser-
δὼν αὐτὴν, εἶπε, θάρσει θύγατερ, ἡ πίστις σου σέ-
*te saluam fecit.
uauit te. Et ‡ seruata est mulier ‡ ab hora illa.
σωκέ σε. καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.
‡salua facta est ‡ ex illa hora.
Et *veniens Iesus in domum Principis,
καὶ ἐλθὼν ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος, 23
*quũ venisset
& ‡ videns tibicines, & turbam tumultuan-
καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς, καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμε-
‡vidisset
tem, dicit illis: Recedite: non enim mortua est
νον, λέγει αὐτοῖς, ἀναχωρεῖτε· οὐ γὰρ ἀπέθανε 24
puella, sed dormit. Et deridebant
τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει. καὶ * κατεγέλων
*καταγελάω
eum. † Quum verò electa esset turba, *ingressus
αὐτοῦ. ὅτε δὲ * ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν 25
†Et quum *intrauit
apprehendit manum eius ‡, & surrexit puel-
ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς καὶ ἠγέρθη τὸ κοράσ-
*ἐκβάλλομαι ‡Et dixit, Puella surge,
la. Et exiit fama hæc in vniuersam
ιον. καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν 26
terram illam. Et transeunte inde Ie-
γῆν ἐκείνην. καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ ἰη- 27
su, sequuti sunt eum duo cæci, clamantes,
σοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοί, κράζοντες,
& dicentes: Miserere nostri fili Dauid. ‡ Venien-
καὶ λέγοντες, ἐλέησον ἡμᾶς υἱὲ δαβίδ. ἐλθόν- 28
‡Quũ autẽ venisset
ti autem in domum, accesserunt ad eum cæ-
τι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφ-
ci. Et dicit eis Iesus, Creditis * quòd pos-
λοί. καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, πιστεύετε ὅτι δύνα-
*quis hoc
sum hoc facere? Dicunt ei: Vtique Domine.
μαι τοῦτο ποιῆσαι; λέγουσιν αὐτῷ, ναὶ κύριε.
‡vobis
Tunc tetigit oculos eorum, dicens:
τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων, 29
Secundùm fidem vestram fiat vobis. Et aper-
κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. καὶ * ἀνεῴ- 30
*ἀνοίγω
ti sunt eorum oculi: & comminatus est
χθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί· καὶ ἐνεβριμήσατο
illis Iesus, dicens: Videte ne quis sciat.
αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγων· ὁρᾶτε μηδεὶς γινωσκέτω.
Illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota
οἱ δὲ ἐξελθόντες διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ 31
terra illa. Illis autem egressis, ecce
τῇ γῇ ἐκείνῃ. αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ 32
obtulerunt ei hominem mutum † dæmo-
προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν δαιμο-
†demoniũ habentem.
niacum. Et eiecto dæmonio, lo-
νιζόμενον. καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐ- 33
quutus est mutus: & miratæ sunt turbæ, di-
λάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι, λέ-
centes, nunquam apparuit sic in Israël.
γοντες, οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ ἰσραήλ.
Pharisæi autem dicebant, In principe dæ-
οἱ δὲ φαρισαῖοι ἔλεγον, ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαι- 34
moniorum eiicit dæmones. Et circumibat
μονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. καὶ περιῆγεν ὁ 35
Iesus ciuitates omnes & castella, do-
ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας, διδάσ-
cens in synagogis eorum, & prædicans
κων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων
Euangelium regni, & curans om-
τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶ-
nem languorem, & omnem infirmitatem in populo.
σαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ.
Videns autem turbas, misertus est de
ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους, * ἐσπλαγχνίσθη περὶ 36
*σπλαγχνίζομαι
eis, quia erant vexati, & *dispersi sicut
αὐτῶν, ὅτι ἦσαν * ἐσκυλμένοι, καὶ ἐρριμμένοι ὡσεὶ
*iacentes *σκύλλω
oues non habentes pastorem. Tunc dicit
πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα. τότε λέγει τοῖς 37
discipulis suis: Messis quidem multa,
μαθηταῖς αὐτοῦ, ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ
operarij autem pauci. ‡ Supplicate ergo ‡ domino
δὲ ἐργάται ὀλίγοι. * δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου 38
‡Rogate ‡dominũ *δέομαι
messis, vt *emittat operarios in
τοῦ θερισμοῦ, ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν
*mittat
messem suam.
θερισμὸν αὐτοῦ.

CAP. X.

Et *aduocans duodecim ‡ discipu-
ΚΑὶ προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα μαθη- 1
*cõuocatis ‡discipulis suis,
los suos, dedit illis potestatem spirituum
τὰς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν πνευμάτων
immundorum, vt ‡ eiicere eos, & † cu-
ἀκαθάρτων, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ, καὶ θερα-
‡eiicerent †curarent
rare omnem languorem, & omnem infirmitatem.
πεύειν πᾶσαν νόσον, καὶ πᾶσαν μαλακίαν.
Duodecim autem Apostolorum nomina sunt
τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστι 2
hæc: Primus, Simon *dictus Petrus, & An-
ταῦτα· πρῶτος σίμων ὁ λεγόμενος πέτρος, καὶ ἀν-
*qui dicitur
dreas frater eius; Iacobus Zebedæi,
δρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· ἰάκωβος ὁ τοῦ ζεβεδαίου,
& Ioannes frater eius. Philippus &
καὶ ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ· φίλιππος καὶ 3
Bartholomæus: Thomas & Matthæus publicanus,
βαρθολομαῖος· θωμᾶς καὶ ματθαῖος ὁ τελώνης·
‡ Iacobus Alphæi, & Lebbæus super vocatus
ἰάκωβος ὁ τοῦ ἀλφαίου, καὶ λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς
θαδ-

† Chananeus, * tradidit

Thaddæus: Simon † Cananites, & Iudas Iscariotes, qui & * tradens eum. Hos duodecim

θαδδαῖος· σίμων ὁ χαναανίτης, καὶ ἰούδας ἰσκαριώτης, ὁ καὶ παραδοὺς αὐτόν. τούτους τοὺς δώ- 4 5

‖ misit § præcipiens * ciuitates

decim † legauit Iesus, § denuncians eis, dicens, In viam gentium ne abieritis, & in * ciuitatem

δεκα ἀπέστειλεν ὁ ἰησοῦς παραγγείλας αὐτοῖς, λέγων, εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθητε, καὶ εἰς πόλιν

‖ sed potius, † quæ perierunt

Samaritanorum ne intraueritis. ‖ Ite autem magis ad oues † perditas domus

σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθητε. πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου 6

Israël. Euntes autem prædicate, dicentes,

ἰσραήλ. πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε, λέγοντες, 7

* ἤγγικε

Quia appropinquauit regnum cælorum. Infirmos curate: leprosos mundate,

ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ἀσθε- 8 νοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς καθαρίζετε,

mortuos suscitate, dæmones eiicite. gratis

νεκροὺς ἐγείρετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν

* Nolite possidere, ‖ pecuniā

accepistis, gratis date. * Ne possideatis aurum, neque argentum, neque † æs in zonis

ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. μὴ κτήσησθε χρυ- 9 σόν, μηδὲ ἄργυρον, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας

§ via,

vestris: Non peram in § viam, neque duas tunicas,

ὑμῶν. μὴ πήραν εἰς ὁδόν, μηδὲ δύο χιτῶνας, 10

neque calceamenta, neque virgam: dignus enim

μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ ῥάβδον· ἄξιος γὰρ ὁ

* est ‖ cibo

* operarius ‖ alimento suo est. In quācunq; autē

ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ ἐστιν. εἰς ἣν δ᾽ ἂν 11

ciuitatē aut castellum intraueritis, interrogate quis in

πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθητε, ἐξετάσατε τίς ἐν

ea dignus sit: & ibi manete donec exeatis.

αὐτῇ ἄξιός ἐστι· κἀκεῖ μείνατε ἕως ἂν ἐξέλ- θητε.

Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes: Pax domui huic.

εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀσπά- 12 σασθε αὐτήν, λέγοντες, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.

† veniet

Et si quidem fuerit domus digna, † ingrediatur pax

καὶ ἐὰν μὲν ᾖ ἡ οἰκία ἀξία, ἐλθέτω ἡ εἰρήνη 13

vestra super eam: si autem nō fuerit digna, pax vestra ad vos * conuertatur.

ὑμῶν ἐπ᾽ αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ᾖ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑ- μῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω.

* reuertetur * ad vos. ‖ quicunq;

Et ‖ qui non receperit vos, neque audierit sermones vestros,

καὶ ὃς ἐὰν μὴ 14 δέξηται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν,

§ foras de * ἐκτινάσσω * de pedib' vestris.

exeuntes § domo vel ciuitate illa, excutite puluerem * pedum vestrorum.

ἐξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἐκ- τινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν.

Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorū & Gomorrhæorū in die iudicij, quàm ciuitati illi.

ἀμὴν 15 λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῇ σοδόμων καὶ γο- μόρρων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Ecce ego mitto vos sicut oues in

ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν 16

medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes,&

μέσῳ λύκων. γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ

simplices sicut columbæ. Cauete autem ab

ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. προσέχετε δὲ ἀπὸ 17

‖ conciliis

hominibus. Tradent enim vos in ‖ consessus, & in synagogis suis flagellabunt vos.

τῶν ἀνθρώπων· παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέ- δρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσου- σιν ὑμᾶς.

† ducemini * ἄγομαι

Et ad præsides autem & reges † agemini propter me, in testimonium illis &

καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀ- 18 χθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ

* nolite cogitare

gentibus. Quum autem tradent vos, * ne curemini quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim

τοῖς ἔθνεσιν. ὅταν δὲ παραδιδῶσιν ὑμᾶς, μὴ 19 μεριμνήσητε πῶς, ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ

‡ loquamini § qui loquimini. * qui loquitur

vobis in illa hora quid ‡ loquemini. Nō enim

ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσετε. οὐ γὰρ 20

vos estis § loquentes, sed spiritus Patris vestri * loquens in vobis.

ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πα- τρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν.

Tradet autem

παραδώσει δὲ 21

frater fratrem in mortem, & pater filium:

ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον·

‖ filij * ἐπανίστημι † odio omnib' hominibus * qui autē perseuerauerit vsque § saluus erit. ‡ persequentur * διώκω * consummabitis

& insurgent ‖ nati in parentes, & morte afficient eos.

καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανα- τώσουσιν αὐτούς.

Et eritis † inuisi ab omnibus propter nomen meum.

καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάν- 22 των διὰ τὸ ὄνομά μου·

* Verùm permanens in finem, hic ‡ seruabitur.

ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέ- λος, οὗτος σωθήσεται.

Quum autem ‡ insequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam.

ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς 23 ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην.

Amen enim dico vobis, non * finietis ciuitates

ἀ- μὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις

Israël, donec veniat Filius hominis.

τοῦ ἰσραήλ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Non est discipulus super magistrum, nec

οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, οὐδὲ 24

seruus super dominum suum: Sufficit

δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ. ἀρκετὸν τῷ 25

discipulo, vt sit sicut magister eius, &

μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ

‖ seruo

‖ seruus sicut dominus eius. Si patremfamiliàs

δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. εἰ τὸν οἰκοδεσπότην

Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius?

βεελζεβοὺλ ἐκάλεσαν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰ- κιακοὺς αὐτοῦ;

Ne ergo timueritis eos.

μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς. 26

† opertum, * reueletur * καλύπτομαι § occultū ‡ sciatur.

Nihil enim est † occultum, quod non * reuelabitur: & ‡ abditum, quod non § scietur.

οὐ- δὲν γάρ ἐστι κεκαλυμμένον, ὃ οὐκ ἀποκα- λυφθήσεται· καὶ κρυπτόν, ὃ οὐ γνωσθήσεται.

Quod dico vobis in tenebris, dicite in

ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἴπατε ἐν τῷ 27

* aure

lumine: & quod in * aurem auditis, prædicate super ‖ domos.

φωτί· καὶ ὃ εἰς τὸ οὖς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων.

‖ tecta. † nolite timere eos qui occidunt * autem ‡ possunt § sed potiùs timete eū qui potest * gehennam.

Et † ne timeatis ab occidentibus corpus: at animam * non ‡ valentium occidere:

καὶ μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτει- 28 νόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι·

§ timete autem magis potentem & animam & corpus perdere in * gehenna.

φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνά- μενον καὶ ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.

Nonne duo passeres asse veneunt? & vnus ex

οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἓν ἐξ 29

* ἄνευ

illis non cadet super terram sine Patre vestro.

αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν, ἄνευ τοῦ πα- τρὸς ὑμῶν.

Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt.

ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς 30 πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσί.

‖ Nolite ergo timere: † meliores estis.

‖ Ne ergo timeatis: multis passeribus † præstatis vos.

μὴ οὖν φοβηθῆτε, 31 πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς.

Omnis ergo

πᾶς οὖν 32

* eum ‡ est. * ἀρνέομαι ‡ est. * Nolite arbitrari quia pacē venerim mittere

qui confitebitur in me coram hominibus, confitebor & ego in eo coram

ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώ- πων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ

Patre meo qui in cælis ‡. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo

πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. ὅστις δ᾽ ἂν ἀρ- 33 νήσηταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι

eum & ego coram Patre meo qui in cælis ‡.

αὐτὸν κἀγὼ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρα- νοῖς.

* Ne arbitremini quòd venerim mittere pacem

μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην 34

‡ mittere · § separare · ¶ Qui amat · § pl' quàm · * qui amat · ‖ accipit · † Qui inuenit · * qui perdiderit · ‡ Qui recipit · § recipit: * recipit, recipit eũ qui misit · ‖ Qui recipit · † nomine · * accipiet: ‡ qui recipit · § nomine · * accipiet: * λαμβάνει · ¶ potũ dederit vni ex minimis istis calicem aquæ · † nomine

in terram: non veni † *iacere* pacem, sed
ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ
gladium. Veni enim * *diuidere* hominem aduersus
μάχαιραν. 35 ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ
patrem suum, & filiam aduersus matrem suam,
τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς,
& nurum aduersus socrum suam: Et inimici
καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς. 36 καὶ ἐχθροὶ
hominis, domestici eius. ‡ *Diligens* pa-
τοῦ ἀνθρώπου, οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ. 37 ὁ φιλῶν πα-
trem aut matrem § *super* me, non est me dignus: &
τέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ
* *amans* filium aut filiam super me, non est me
ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου
dignus. Et qui non ‖ *capit* crucem suam, &
ἄξιος. 38 καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ
sequitur *post* me, non est me dignus. † *Inue-*
ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος. 39 ὁ εὑ-
niens animam suam, perdet illam: &
ρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν· καὶ ὁ
* *perdens* animam suam propter me, inue-
ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρή-
niet eam. ‡ *Suscipiens* vos, me § *suscipit*:
σει αὐτήν. 40 ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται·
& qui me * *suscipiens*, *suscipit* *mittentem* me.
καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με.
‖ *Recipiens* Prophetam in † *nomen* Prophe-
41 ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφή-
tæ, mercedem Prophetæ * *capiet*: & ‡ *recipiens*
του, μισθὸν προφήτου λήψεται· καὶ ὁ δεχόμενος
iustum in § *nomen* iusti, mercedem iusti * *ca-*
δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λή-
piet. Et quicumq; ‖ *potauerit vnum minimorum isto-*
ψεται. 42 καὶ ὃς ἐὰν ποτίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τού-
rum poculum frigidæ tantùm, in † *nomen* discipuli,
των ποτήριον ψυχροῦ μόνον, εἰς ὄνομα μαθητοῦ,
Amen dico vobis, non perdet mercedem suam.
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

CAP. XI. ια.

* consummasset · § præcipiens · * vt doceret & prædicaret · ‡ Ioannes autẽ cũ audisset in vinculis · § de discipulis suis, * qui venturus es, * ἀποκρίθεις · ‖ audistis & vidistis: ‡ ambulãt,

Et factum est quum * *finiisset* Iesus § *constituens*
1 ΚΑὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσ-
suens duodecim discipulis suis, transiit inde
σων τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ, μετέβη ἐκεῖθεν
* *docere & prædicare* in ciuitatibus eorum.
τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν.
‡ *At Ioannes audiens in carcere*
2 ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὰ
opera Christi, mittens duos § *discipulorum suo-*
ἔργα τοῦ Χριστοῦ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν αὐ-
rum, ait illi: Tu es * *veniens*, an alium
τοῦ, 3 εἶπεν αὐτῷ· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον
expectamus? Et respondens Iesus, ait
προσδοκῶμεν; 4 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν
illis: Euntes renunciate Ioanni quæ ‖ *au-*
αὐτοῖς, πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ ἀ-
ditis & videtis: 5 Cæci vident, &
κούετε καὶ βλέπετε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, καὶ
claudi † *circumambulant*, leprosi mundantur, &
χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ
surdi audiunt, mortui resurgunt, & pauperes
κωφοὶ ἀκούουσι, νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ
euangelizantur. Et beatus est qui non fuerit
εὐαγγελίζονται. 6 καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ

* illis autẽ abeuntibus, ‡ ad turbas · § videre; * ἐξέρχομαι

scandalizatus in me. * *His autem euntibus*,
σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί. 7 τούτων δὲ πορευομένων,
cœpit Iesus dicere ‡ *turbis* de Ioanne: Quid
ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου, τί
* existis in desertum § *spectare* arundinem
ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον
à vento agitatam? Sed quid existis
ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; 8 ἀλλὰ τί ἐξήλθετε

‡ vestitũ? * ἀμφιέννυμι · ‖ qui mollibus vestiuntur · † Etiam plusquam Prophetã. · ‡ surrexit inter natos * ἐγείρομαι · § qui autẽ * est · ‖ A diebus autem, · † qui venturus est. · * Qui habet ‡ audiẽdi, § similem æstimabo · * quæ clamãtes coæqualibus dicũt & Cecinimus

videre? hominem in mollibus * *vestimentis am-*
ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἠμ-
ctum, indutum? Ecce ‡ *mollia ferentes* in
φιεσμένον; ἰδοὺ οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες, ἐν
domibus regum sunt. Sed quid exi-
9 τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν. ἀλλὰ τί ἐξήλ-
stis videre? Prophetam? † *Vtique*, dico vobis, & * *abun-*
θετε ἰδεῖν; προφήτην; ναὶ, λέγω ὑμῖν, καὶ περισ-
dantius Propheta. Hic enim est de quo
10 σότερον προφήτου. οὗτος γάρ ἐστι περὶ οὗ
scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum
γέγραπται, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου
ante faciem tuam, qui præparabit viam
πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν
tuam ante te. Amen dico vobis, non
11 σου ἔμπροσθέν σου. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ
‡ *excitatus est in natis* mulierum maior Ioanne
* ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου
Baptista. § *Verùm* minor * in regno
τοῦ βαπτιστοῦ. ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ
cælorum, maior illo est. ‖ *A verò*
12 τῶν οὐρανῶν, μείζων αὐτοῦ ἐστιν. ἀπὸ δὲ τῶν
diebus Ioannis Baptistæ vsque nunc, re-
ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι, ἡ βασι-
gnum cælorum vim patitur, & violenti ra-
λεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασταὶ ἁρπά-
piunt illud. Omnes enim Prophetæ &
13 ζουσιν αὐτήν. πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ
lex vsque ad Ioannem prophetauerunt. Et si vul-
14 νόμος ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν. καὶ εἰ θέλε-
tis recipere, ipse est Elias † *futurus venire*.
τε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι.
* *Habens* aures ‡ *audire*, audiat. Cui autẽ § *as-*
15 ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. 16 τίνι δὲ ὁ-
similabo generationem istam? Similis est pueris
μοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην; ὁμοία ἐστὶ παιδίοις
in foro sedentibus, * *& acclamantibus fo-*
ἐν ἀγοραῖς καθημένοις, καὶ προσφωνοῦσι τοῖς ἑταί-
ciis suis. *Et dicentibus*, *Tibia cecinimus* vobis, &
17 ροις αὐτῶν, καὶ λέγουσιν, ηὐλήσαμεν ὑμῖν, καὶ
non saltastis: lamentauimus vobis, & non plan-
οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκό-
xistis. Venit enim Ioannes neque manducans, neque
18 ψασθε. ἦλθε γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων, μήτε
bibens: & dicunt, Dæmonium habet. Venit Filius
19 πίνων· καὶ λέγουσι, δαιμόνιον ἔχει. ἦλθεν ὁ υἱὸς
hominis manducans & bibens, & dicunt, Ecce
τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν, ἰδοὺ
homo ‖ *edax* & vinipotator, publicanorum amicus &
ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ
peccatorum. & iustificata est sapientia à fi-
ἁμαρτωλῶν. καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέ-
liis † *ipsius*. Tunc cœpit exprobrare * *ciuitates*,
20 κνων αὐτῆς. τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις,
in quibus factæ sunt plurimæ ‡ *efficaciates* eius, quia
ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι
non § *pœnituissent*. Væ tibi * *Chorazin*, Væ tibi Beth-
21 οὐ μετενόησαν. οὐαί σοι Χοραζίν, οὐαί σοι Βηθ-
saida, quia si in Tyro & Sidone factæ essent ‖ *effi-*
σαϊδά, ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυ-
caciates factæ in vobis, olim in † *sacco*
νάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ
& cinere * *pœnituissent*. *Cæterùm* dico vobis, Ty-
22 καὶ σποδῷ μετενόησαν. πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύ-
ro & Sidoni remissius erit in die iudi-
ρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρί-
cij, quàm vobis. Et tu Capharnaum, ‡ *quæ* vsque § *ca-*
23 σεως, ἢ ὑμῖν. καὶ σὺ Καπερναοὺμ ἡ ἕως τοῦ οὐ-
lum * *altus facta*, vsque infernum † *demitteris*.
ρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου * καταβιβασθήσῃ·
quia si in Sodomis factæ fuissent * *efficacitates fa-*
ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενό-
μεναι

‖ vorax · † suis. * ciuitatibus. ‡ virtutes · § egissent pœnitentiam. * Corozaim, ‖ virtutes quæ factæ sunt · † cilicio · * pœnitentiã egissẽt. Verumtamen · ‡ nunquid in § exaltaberis? † in descẽdes. * καταβιβάζω · * virtutes quæ factæ sunt in te, forte

in te, mansisset usque hodie.
ἐν σοὶ, ἔμειναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον.

Cæterùm dico vobis, quod terræ Sodomorum remis-
πλὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι γῇ Σοδόμων ἀνεκτότε- 24
sius erit in die iudicij, quàm tibi. in illo
ρον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ σοί. Ἐν ἐκείνῳ 25
tempore respondens Iesus, dixit: Confi-
τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν, Ἐξομολο-
teor tibi, Pater, Domine cæli & terræ, quia
γοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι
abscondisti hæc à sapientibus & intelligentibus,
ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν,
& reuelasti ea imbecillis. Ita Pater,
καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις. ναὶ ὁ πατὴρ, 26
quoniam sic fuit placitum ante te.
ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδοκία ἔμπροσθέν σου.

Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et
πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου. καὶ 27
nemo agnoscit Filium, nisi Pater: neque
οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· οὐδὲ τὸν
Patrem quis agnoscit, nisi Filius, & cui vo-
πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἐὰν βού-
luerit Filius reuelare. Venite ad me
ληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. Δεῦτε πρός με 28
omnes laborantes, & onerati, & ego
πάντες οἱ κοπιῶντες, καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ
recreabo vos. Tollite iugum meum super
ἀναπαύσω ὑμᾶς. Ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' 29
vos, & discite à me, quia mitis sum &
ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ
humilis corde: & inuenietis requiem
ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ εὑρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς
animabus vestris. Nam iugum meum blandum, &
ψυχαῖς ὑμῶν. ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς, καὶ τὸ 30
onus meum leue est.
φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν.

CAP. XII. ιϛ.

In illo tempore abiit Iesus
Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς 1
Sabbatis per sata: & discipuli eius
σάββασι διὰ τῶν σπορίμων· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ
esurierunt, & cœperunt vellere spicas, & manducare.
ἐπείνασαν, καὶ ἤρξαντο τίλλειν στάχυας, καὶ ἐσθίειν.
Verùm Pharisæi videntes, dixerunt ei: Ecce disci-
οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες, εἶπον αὐτῷ, Ἰδοὺ οἱ μα- 2
puli tui faciunt quod non licet facere in Sabbato.
θηταί σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν σαββάτῳ.
Ille vero dixit eis: Non legistis quid fecerit
ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησε 3
Dauid quando esuriit ipse & qui cum eo?
Δαβὶδ, ὅτε ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ;
Quomodo intrauit in domum Dei, & panes
πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους 4
propositionis comedit, quos non licitum erat ei e-
τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φα-
dere, neque his qui cum eo, nisi Sacerdotibus solis?
γεῖν, οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι μόνοις;
Aut non legistis in Lege, quia Sabba-
ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς σάββα- 5
tis Sacerdotes in sacro Sabbatum violant,
σιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσι,
& inculpati sunt? Dico autem vobis, quod sacro ma-
καὶ ἀναίτιοί εἰσι; λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι τοῦ ἱεροῦ μεί- 6
ior est hic. Si autem sciretis quid est, Misericordiã
ζων ἐστὶν ὧδε. Εἰ δὲ ἐγνώκειτε τί ἐστιν, Ἔλεον 7
volo, & non sacrificium, nunquam condemnassetis
θέλω, καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς
inculpatos. Dominus enim est & Sabbati Filius
ἀναιτίους. κύριος γάρ ἐστι καὶ τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς 8
hominis. Et transiens inde, venit
τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν 9

in synagogam eorum. Et ecce homo
εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν. καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος 10
erat manum habens aridam: & interrogabant eum,
ἦν τὴν χεῖρα ἔχων ξηράν· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν,
dicentes, Si licet Sabbatis curare? vt
λέγοντες, Εἰ ἔξεστι τοῖς σάββασι θεραπεύειν; ἵνα
accusarent eum. Ipse autẽ dixit illis, Quis erit
κατηγορήσωσιν αὐτοῦ. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Τίς ἔσται 11
ex vobis homo qui habebit ouem vnam: & si
ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος ὃς ἕξει πρόβατον ἕν, καὶ ἐὰν
ceciderit hæc Sabbatis in foueam, nonne apprehendet
ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρα-
hendet eam & eriget? Quanto igitur præstat ho-
τήσει αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; πόσῳ οὖν διαφέρει ἄνθρω- 12
mo oue? Itaque licet Sabbatis bene
πος προβάτου; ὥστε ἔξεστι τοῖς σάββασι καλῶς
facere. Tunc ait homini exsiccatam
ποιεῖν. τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, Ἔκτεινον 13
tam habenti manum, Extende manum tuam. &
τὴν χεῖρά σου. καὶ
extendit: & restituta est sana, sicut altera.
ἐξέτεινε, καὶ ἀποκατεστάθη ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη.
At Pharisæi consilium capiebant aduersus
Οἱ δὲ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' 14
eum exeuntes vt eum perderent. At
αὐτοῦ ἐξελθόντες, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν. ὁ δὲ 15
Iesus cognoscens, recessit inde: & sequuta sunt
Ἰησοῦς γνοὺς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν· καὶ ἠκολούθησαν
eum turbæ multæ, & curauit eos om-
αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάν-
nes. Et interminatus est eis vt ne manifestum
τας· καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μὴ φανερὸν 16
eum facerent. Vt adimpleretur pronunciatum per
αὐτὸν ποιήσωσιν· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ 17
Esaiam Prophetam, dicentem: Ecce puer
Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος, Ἰδοὺ ὁ παῖς 18
meus, quem elegi: dilectus meus, in quo delectata
μου, ὃν ᾑρέτισα· ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκη-
est anima mea. Ponam Spiritum meum super eum,
σεν ἡ ψυχή μου. θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτὸν,
& iudicium gentibus annunciabit. Non contendet, ne-
καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ. οὐκ ἐρίσει, οὐ- 19
que clamabit, neque audiet aliquis in plateis
δὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν
vocem eius. Calamum contritum non
φωνὴν αὐτοῦ. Κάλαμον συντετριμμένον οὐ 20
confringet, & linum fumigans non extinguet, donec
κατεάξει, καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν
eiiciat in victoriam iudicium. Et nomini
ἐκβάλῃ εἰς νῖκος τὴν κρίσιν. Καὶ τῷ ὀνόματι 21
eius gentes sperabunt. Tunc oblatus est ei
αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσι. Τότε προσηνέχθη αὐτῷ 22
dæmoniacus, cæcus & mutus: & cura-
δαιμονιζόμενος, τυφλὸς καὶ κωφός· καὶ ἐθερά-
uit eum, ita vt cæcum & mutum & lo-
πευσεν αὐτὸν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κωφὸν καὶ λα-
qui & videre. Et stupebant omnes turbæ,
λεῖν καὶ βλέπειν. καὶ ἐξίσταντο πάντες οἱ ὄχλοι, 23
& dicebant: Numquid hic est ille Christus filius Dauid?
καὶ ἔλεγον, Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς Δαβίδ;
At Pharisæi audientes, dixerunt, Hic non
οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες εἶπον, Οὗτος οὐκ 24
eiicit dæmones, si non in Beelzebub
ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβοὺλ
principe dæmoniorum. Sciens autem Iesus
ἄρχοντι τῶν δαιμονίων. Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὰς 25
cogitationes eorum, dixit eis: omne regnum
ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς, Πᾶσα βασιλεία
diuisum contra se, desolabitur: & omnis ciui-
μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, ἐρημοῦται· καὶ πᾶσα πό-
tas vel domus diuisa contra se, non stabit.
λις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται.

Marginal notes: in hanc diem. Verumtamen. quia. prudentibus. συνετῶν. paruulis. ἐπιγινώσκει. nouit. nouit. qui laborantes, et is, δεῦτε ζυγόν. reficiam. iugum enim meũ suaue est. Sabbato discipuli autem eius esurientes. Pharisæi autem. Sabbatis. At ille. ἀνέγνωτε. erant. licebat. erant. templo. βεβηλοῦσι. sine crimine. quia templo. innocentes. etiam. quũ inde transisset. ἐπηρώτων. habeat. ἕξει. tenebit & leuabit eam? magis melior est. sanitati. Exeuntes autẽ Pharisæi cõsiliũ faciebant quomodo. Iesus autem sciens. sequuti. multi. præcepit eis. quod dictum est. bene cõplacuit animę meę. αἱρετίζω. nũciabit. Arundinem quassatam. κατάγω. ad. in nomine. ἐν. oblatus est ei dæmonium habens. προσφέρω. loqueretur & videret. Pharisæi autem. nisi. μερίζω.

Et si satanas satanam eiicit, † in
καὶ εἰ ὁ σατανᾶς τὸν σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' 26
seipsum diuisus erit: quomodo ergo stabit regnum
ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν σταθήσεται ἡ βασιλεία
eius? Et si ego in Beelzebub eiicio
αὐτοῦ; καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ 27
dæmones, filij vestri in quo eiiciunt? * propter hoc
δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; διὰ τοῦτο
ipsi vestri erunt iudices. Si autem ego in Spi-
αὐτοὶ ὑμῶν ἔσονται κριταί. εἰ δὲ ἐγὼ ἐν πνεύ- 28
ritu Dei eiicio dæmones, igitur peruenit
ματι θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα * ἔφθασεν
in vos regnum Dei. Aut quomodo po-
ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ἢ πῶς δύνα- 29
test quisquam intrare in domum fortis, &
ταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὰ
vasa eius diripere, ‡ si non primum alligauerit
σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον * δήσῃ τὸν
fortem, & tunc domum illius diripiet?
ἰσχυρόν, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει;
‡ Non existens mecum, contra me est: & qui non
ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ 30
congregat mecum, spargit. * Propter hoc dico
συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει. διὰ τοῦτο λέγω 31
vobis: Omne peccatum & blasphemia remitte-
ὑμῖν, πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσε-
tur hominibus: ‡ verùm Spiritus blasphe-
ται τοῖς ἀνθρώποις· ἡ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφη-
mia, non remittetur hominibus. Et quicumq;
μία, οὐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις. καὶ ὃς ἂν 32
dixerit verbum contra Filium hominis, remitte-
εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσε-
tur ei: qui autem dixerit contra Spiritum san-
ται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁ-
ctum, non remittetur ei neque in * mox seculo,
γίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι,
neque in futuro. Aut facite arborem † pul-
οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον κα- 33
chram, & fructum eius * pulchrum: aut facite arbo-
λόν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν· ἢ ποιήσατε τὸ δέν-
rem ‡ cariosam & fructum eius ‡ cariosum: ex
δρον σαπρόν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν· ἐκ
enim fructu arbor agnoscitur. Proge-
γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται. γεννή- 34
nies viperarum, quomodo potestis bona loqui * ma-
ματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πο-
li existentes ex enim abundantia cordis
νηροὶ ὄντες; ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας
os loquitur. Bonus homo de bo-
τὸ στόμα λαλεῖ. ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀ- 35
no thesauro ‡ eijcit bona: & malus
γαθοῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει τὰ ἀγαθά· καὶ ὁ πονηρὸς
homo de malo thesauro * eijcit
ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει τὰ
mala. Dico autem vobis ‡ quòd omne verbũ otiosũ quod
πονηρά. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργόν, ὃ 36
loquuti fuerint homines, reddent de eo
ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσουσιν περὶ αὐτοῦ
rationem in die iudicij. Ex enim verbis tuis
λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου 37
iustificaberis, & ex verbis tuis condemna-
* δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου * καταδικα-
beris Tunc responderunt quidam ‡ Scribæ
σθήσῃ. τότε ἀπεκρίθησάν τινες τῶν γραμμα- 38
rum & Pharisæorum, dicentes: Magister, volu-
τέων καὶ Φαρισαίων, λέγοντες· διδάσκαλε, θέλο-
mus à te signum videre. ‡ Ille autem respondens
μεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς 39
ait illis: Generatio mala & adultera signum
εἶπεν αὐτοῖς, γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον
* appetit: & signum non dabitur ei, ‡ si non
ἐπιζητεῖ· καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ

Margin: † aduersus se — * Ideo — * ἔφθασεν — ‡ nisi prius — * δήσῃ — ‡ Qui non est — * Ideo — ‡ Spiritus autem — * hoc — † bonam — * bonum: — ‡ malam, ‡ malum: siquidem ex — * quum sitis mali — ‡ profert — ‡ quoniam — * δικαιόομαι — * καταδικάζομαι — * ei — ‡ de Scribis & Pharisæis, — ‡ Qui — * quærit: — ‡ nisi

signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Io-
σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. ὥσπερ γὰρ ἦν Ἰω- 40
nas in ventre ceti * tres dies & tres
νᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς
noctes: sic erit Filius hominis in cor-
νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρ-
de terræ † tres dies & tres noctes. Viri
δίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας. ἄνδρες 41
Niniuitæ * resurgent in iudicio cum gene-
Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γε-
ratione ista, & condemnabunt eam: quia ‡ poeni-
νεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν· ὅτι μετε-
tuerunt in prædicatione Ionæ: & ecce plus ‡ Iona
νόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ· καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ
hic. Regina Austri * excitabitur in iudicio
ὧδε. βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει 42
cum generatione ista, & condemnabit eam: quia
μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτήν· ὅτι
venit à finibus terræ audire sapientiam
ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν
Salomonis: & ecce plus ‡ Salomon hic.
Σολομῶνος· καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶνος ὧδε.
Quum autem immundus spiritus exierit ab
ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ 43
homine, ambulat per * inaquosa loca, quærens
ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν
requiem, & non inuenit. Tunc dicit: Re-
ἀνάπαυσιν, καὶ οὐχ εὑρίσκει. τότε λέγει, ἐπι- 44
uertar in domum meam vnde exiui. & veniens in-
στρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου ὅθεν ἐξῆλθον. καὶ ἐλθὸν εὑ-
uenit † vacantem, scopis * purgatam, & orna-
ρίσκει σχολάζοντα, σεσαρωμένον, καὶ * κεκοσμη-
tam. Tunc vadit, & assumit ‡ secum
μένον. τότε πορεύεται, καὶ παραλαμβάνει μεθ' 45
se septem alios spiritus nequiores se-
ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυ-
ipso, & intrantes habitant ibi: & fiunt no-
τοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔ-
uissima hominis illius peiora prio-
σχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χείρονα τῶν πρώ-
ribus. Sic erit & generationi huic ‡ nequam.
των. οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ.
Adhuc autem eo loquente * turbis, ecce ma-
ἔτι δὲ αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ ἡ μή- 46
ter & fratres eius stabant foris, quæren-
τηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ * εἱστήκεισαν ἔξω, ζητοῦν-
tes ei loqui. Dixit autẽ quidam ei: Ecce
τες αὐτῷ λαλῆσαι. εἶπε δέ τις αὐτῷ, ἰδοὺ ἡ 47
mater tua & fratres tui foris stant, quæ-
μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἑστήκασι, ζη-
rentes ‡ tibi loqui. At ipse respondens ait
τοῦντές σοι λαλῆσαι. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε 48
dicenti sibi, Quæ est mater mea, & qui sunt
τῷ εἰπόντι αὐτῷ, τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν
fratres mei? Et extendens manum suam
οἱ ἀδελφοί μου; καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ 49
in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea
ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπεν, ἰδοὺ ἡ μήτηρ μου
& fratres mei. Quicumq; enim fecerit voluntatem
καὶ οἱ ἀδελφοί μου. ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα 50
Patris mei qui in cælis *, ipse meus frater,
τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀδελφός,
& soror, & mater est.
καὶ ἀδελφή, καὶ μήτηρ ἐστίν.

Margin: * trib' diebus & tribus noctibus — ‡ surgent — * ἀνίστημι — ‡ pœnitētiā egerūt in prædicatione — ‡ quàm Ionas — * surget — ‡ quàm — * loca arida, — † eam mundatam, — * κοσμέω — ‡ secum — ‡ pessimæ. — * ad turbas. — * ἵστημι — ‡ te alloqui. — * est,

CAP. XIII. ιγ'.

In verò die illo exiens Iesus de
ἘΝ δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ 1
domo, sedebat † secundùm mare.
τῆς οἰκίας, ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν.
Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita vt
καὶ * συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε 2
αὐτὸν

Margin: † secus

ascendentem ipsum in naviculam † ascendentem sedere: & omnis
αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι· καὶ πᾶς ὁ
turba in littore stabat. Et loquutus est
ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἱστήκει. καὶ ἐλάλησεν 3
eis multa in parabolis, dicens, Ecce
αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς, λέγων, ἰδοὺ
exiit * seminator seminare. Et † in semi-
ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν. καὶ ἐν τῷ σπεί- 4
nare ipsum, hæc quidem ceciderunt secus viam, & venerunt
ρειν αὐτὸν, ἃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλθε τὰ
volucres †. & comederunt ea. Alia autē ceciderunt
πετεινὰ, καὶ κατέφαγεν αὐτά. ἄλλα δὲ ἔπε- 5
sunt in petrosa, vbi non habebant terram mul-
σεν ἐπὶ τὰ πετρώδη, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολ-
tam: & continuò exorta sunt, * propter non habere altitu-
λὴν, καὶ εὐθέως * ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βά-
dinem terræ. Sole autem orto, æstuaue-
θος γῆς. ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος * ἐκαυματί- 6
runt: & † propter non habere radicem, exaruerunt.
σθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, * ἐξηράνθη.
Alia autem ceciderunt in spinas, & † insurrexerunt
ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν 7
spinæ, & suffocauerunt ea. Alia autem ce-
αἱ ἄκανθαι, καὶ * ἀπέπνιξαν αὐτά. ἄλλα δὲ ἔ- 8
ciderunt in terram bonam, & dabant fructum, * hoc
πεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν, καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ
centum, hoc autem sexaginta, hoc autem triginta.
μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα.
† Habens aures audire, audiat. Et accedentes
ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. καὶ προσελθόν- 9 10
tes discipuli, dixerunt ei: Quare in parabo-
τες οἱ μαθηταὶ, εἶπον αὐτῷ, διατί ἐν παραβο-
lis loqueris eis? † Ille autem respondens ait il-
λαῖς λαλεῖς αὐτοῖς; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐ- 11
lis: Quia vobis datum est nosse mysteria re-
τοῖς, ὅτι ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βα-
gni cælorum: illis autem non est datum. * Quicunque
σιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται. ὅστις 12
enim habet, dabitur ei, & abundabit.
γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ, καὶ * περισσευθήσεται·
qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo.
ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.
† Propter hoc in parabolis eis loquor, † quod
διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι 13
videntes non vident, & audientes non audiunt,
βλέποντες οὐ βλέπουσι, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν,
neque intelligunt: Et * readimpletur eis pro-
οὐδὲ συνιοῦσι. καὶ ἀναπληροῦται αὐτοῖς ἡ προ- 14
phetia Esaiæ, † dicens: Auditu audietis, &
φητεία Ἡσαΐου, ἡ λέγουσα, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ
non intelligetis: & † intuentes intuebimini, & non
οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ
videbitis. Incrassatum est enim cor populi hu-
ἴδητε. * ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τού- 15
ius, & auribus grauiter audierunt, & oculos
του, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
suos clauserunt: nequando videant oculis,
αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς,
& auribus audiant, & corde intelligant, &
καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ
conuertantur, & sanem eos. Vestri autem bea-
ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. ὑμῶν δὲ μακά- 16
ti oculi, quia * vident, & aures vestræ,
ριοι οἱ ὀφθαλμοὶ, ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν,
quia audiunt. Amen quippe dico vobis, quia multi
ὅτι ἀκούει. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ 17
Prophetæ & iusti cupierunt † intueri quæ intuemi-
προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπε-
ni, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non au-
τε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤ-
dierunt. Vos ergo audite parabolam
κουσαν. ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν 18

Marginalia (left): ascendens, sederet. — * παραβάλλω — * qui seminat — † dū seminat, quædā ceciderūt — † cœli — * quia non habebant — * ἐξανατέλλω — * καυματίζομαι — † quia non habebant radicem, aruerunt. — * ξηραίνομαι — † creuerūt — * ἀποπνίγω — * aliud cētesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. — † Qui habet aures audiendi — † Qui — * Qui — * περισσεύομαι — † Ideo — † quia — * adimpletur in — † dicentis — † videntes videbitis — * παχύνω — * vident — † videre quæ videtis — * ἀκούω

seminantis. Omnis † audientis verbum
τοῦ σπείροντος. παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον 19
regni, & non * intelligentis, venit malus,
τῆς βασιλείας, καὶ μὴ συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς,
& rapit † seminatum in corde eius:
καὶ ἁρπάζει τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ·
hic est qui secus viam seminatus †. Qui autē se-
οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρείς. ὁ δὲ ἐ- 20
per petrosa seminatus * hic est qui verbum au-
πὶ τὰ πετρώδη σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀ-
diens, & continuò cum gaudio † sumens illud:
κούων, καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν.
Non habet autē radicē in seipso, sed temporalis
οὐκ ἔχει δὲ ῥίζαν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ πρόσκαιρός 21
est: facta autem tribulatione aut persequutione propter ver-
ἐστι· γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λό-
bum, † statim scandalizatur. Qui autē in spi-
γον, εὐθὺς σκανδαλίζεται. ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάν- 22
nas seminatus †, hic est qui verbum * audiens, &
θας σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ ἡ
| anxietas seculi istius, & † deceptio diui-
μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλού-
tiarum suffocat verbum, & * infructuosus fit.
του συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται.
Qui verò in terram † pulchram seminatus †, hic est
ὁ δὲ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρεὶς, οὗτός ἐστιν 23
qui verbum * audiens & intelligens: qui quidem fructum fert,
ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιῶν· ὃς δὴ καρποφορεῖ,
& facit, hoc quidem centum, hoc autē † sexaginta, hoc verò * triginta.
καὶ ποιεῖ, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριά-
Aliam parabolam proposuit illis,
κοντα. ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς, 24
dicens: * Assimilatum est regnum cælorum homi-
λέγων, ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώ-
ni † seminanti pulchrum semen in agro suo.
πῳ σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ.
* In vero dormire homines, venit e-
ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἦλθεν αὐ- 25
ius inimicus, & | seminauit zizania in medio
τοῦ ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἔσπειρε ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ
tritici, & abiit. Quum autem † creuit her-
σίτου, καὶ ἀπῆλθεν. ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρ- 26
ba, & fructum * fecit, tunc apparuerunt & zizania.
τος, καὶ καρπὸν ἐποίησε, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια.
Accedentes autem serui patrisfamilias, dixe-
προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότου, εἶ- 27
runt ei: Domine, nonne † pulchrum semen seminasti in
πον αὐτῷ, κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν
tuo agro? Vnde ergo habet zizania? † Ille vero ait
τῷ σῷ ἀγρῷ; πόθεν οὖν ἔχει ζιζάνια; ὁ δὲ ἔφη 28
illis: Inimicus homo hoc fecit. * At ser-
αὐτοῖς, ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ δοῦ-
ui dixerunt ei: Vis igitur † abeuntes colligamus
λοι εἶπον αὐτῷ, θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξωμεν
ea? † Ille vero ait: Non: ne fortè colligentes zi-
αὐτά; ὁ δὲ ἔφη, οὔ· μήποτε συλλέγοντες τὰ ζι- 29
zania, eradicetis simul * eis triticum. Sinite
ζάνια, ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον. ἄφετε 30
crescere vtraque vsque ad messem: &
συναυξάνεσθαι ἀμφότερα μέχρι τοῦ θερισμοῦ· καὶ
in tempore messis dicam messoribus: Colligite
ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς, συλλέξατε
primùm zizania, & alligate ea in fasciculos,
πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δέσμας,
ad comburendum ea: † at triticum congre-
πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά· τὸν δὲ σῖτον συναγά-
gate in horreum meum. Aliam parabolam
γετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου. ἄλλην παραβολὴν 31
proposuit eis, dicens: Simile est regnum
παρέθηκεν αὐτοῖς, λέγων, ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία
cælorum grano sinapis, quod accipiens homo
τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος

Marginalia (right): † qui seminat — * intelligit — † quod est — † est — † audit — † accipit — * & — † cōtinuò — † est in spinis — * audit — | solicitudo — † fallacia — * fine fructu efficitur. — † bonam — † est — * audit, & intelligit, & fructum affert: — | aliud cētesimum — * aliud sexagesimū — * aliud tricesimum. — * Simile factum — † qui seminauit bonum — * quū autē dormirent — † super — † creuisset — * fecisset — † bonum — † & — * Serui autem — † imus, & colligimus — † Et — * cum eis & — † triticum autem

seminauit in agro suo. Quod † minus
ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ. ὃ μικρότερον 32
quidem est * omnium seminum: quum autem creuerit,
μέν ἐστι πάντων τῶν σπερμάτων· ὅταν δὲ αὐξηθῇ,
maius omnibus oleribus est, & fit arbor,
μεῖζον πάντων τῶν λαχάνων ἐστί, καὶ γίνεται δένδρον,
ita vt ‡ venire volucres cæli, & § vmbracula
ὥστε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ * κατα-
facere in ramis eius. Aliam para-
σκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ. Ἄλλην παρα- 33
bolam loquutus est eis: Simile est regnum
βολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία
cælorum fermento, quod * accipiens mulier abscon-
τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυ-
dit in farinæ satis tribus, ‖ vsque quo fermentatū est
ψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐζυμώθη
totum. Hæc omnia loquutus est Iesus in pa-
ὅλον. Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν πα- 34
rabolis † turbis: & sine * parabola non
ραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐκ
loquebatur eis: Vt impleretur ‡ pronunciatum per
ἐλάλει αὐτοῖς· ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ 35
Prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis
προφήτου, λέγοντος· Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ
os meum, eructabo abscondita à constitu-
στόμα μου, * ἐρεύξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ κατα-
tione mundi. Tunc § dimittens turbas, venit
βολῆς κόσμου. Τότε ἀφεὶς τοὺς ὄχλους, ἦλθεν 36
in domum Iesus: & accesserunt ad eum disci-
εἰς τὴν οἰκίαν ὁ Ἰησοῦς· καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μα-
puli eius, dicentes, * Explica nobis parabo-
θηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· Φράσον ἡμῖν τὴν παραβο-
lam zizaniorum agri. ‖ Ille vero respondens
λὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ. Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς 37
ait illis: † Seminans pulchrum semen, est Filius
εἶπεν αὐτοῖς· Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα, ἐστὶν ὁ υἱὸς
hominis. * At ager est mundus.
τοῦ ἀνθρώπου· ὁ δὲ ἀγρός ἐστιν ὁ κόσμος. τὸ 38
‡ Verùm pulchrum semen, hi sunt filij regni.
δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας.
§ At zizania sunt filij mali. * At ini-
τὰ δὲ ζιζάνιά εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ. ὁ δὲ ἐχ- 39
micus seminans ea, est diabolus. At mes-
θρὸς ὁ σπείρας αὐτά, ἐστιν ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερι-
sis, consummatio seculi est. ‖ At messores,
σμός, συντέλεια τοῦ αἰῶνός ἐστιν· οἱ δὲ θερισταί,
angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zi-
ἄγγελοί εἰσιν. ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζι- 40
zania, & igni comburuntur: sic erit in consumma-
ζάνια, καὶ πυρὶ καίεται· οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντε-
tione seculi. Mittet Filius hominis
λείᾳ τοῦ αἰῶνος. Ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου 41
angelos suos, & colligent de re-
τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασι-
gno eius omnia scandala, & † facien-
λείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τοὺς ποιοῦν-
tes iniquitatem: Et mittent eos in
τας τὴν ἀνομίαν· καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν 42
caminum ignis. Ibi erit fletus &
κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ
* fremitus dentium. Tunc iusti fulge-
βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμ- 43
bunt sicut Sol in regno Patris eorum.
ψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν.
‡ Habens aures audire, audiat. Iterum simile est
ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. Πάλιν ὁμοία ἐστὶν 44
regnum cælorum thesauro abscondito
ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ
in agro quem § inueniens homo abscondit, & præ
ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὑρὼν ἄνθρωπος ἔκρυψε, καὶ ἀπὸ
gaudio illius vadit, & vniuersa quæ habet vendit,
τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει, καὶ πάντα ὅσα ἔχει πωλεῖ,

‖ seminauit. * omnibus seminibus. * αὐξήσῃ. ‡ veniant § habitent * κατασκηνοῦν * acceptū ‖ donec † ad turbas: * parabolis ‡ quod dictum erat * ἐρεύγομαι § dimissis turbis, * Edissere ‖ Qui † Qui seminat bonum * Ager autem ‡ Bonum verò § Zizania autem filij sunt nequam. * Inimicus autem qui seminauit ‖ Messores autem † eos qui faciunt * stridor ‡ Qui habet aures audiendi, § qui inuenit

& emit agrum illum. Iterum simile
καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον. Πάλιν ὁμοία 45
est regnum cælorum homini negotia-
ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπό-
tori, quærenti bonas margaritas: * Qui inueniens
ρῳ, ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας· ὃς εὑρὼν 46
vnam pretiosam margaritam, abiens vendi-
ἕνα πολύτιμον μαργαρίτην, ἀπελθὼν πέπρα-
dit omnia quæ habuit, & emit eam. Iterum
κε πάντα ὅσα εἶχε, καὶ ἠγόρασεν αὐτόν. Πάλιν 47
simile est regnum cælorum sagenæ ‖ ia-
ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βλη-
ctæ in mare, & ex omni genere
θείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐκ παντὸς γένους
† congreganti. Quam, quum impleta esset, * produ-
συναγαγούσῃ· ἣν, ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβι- 48
centes super littus, & sedentes, ‡ colli-
βάσαντες ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν, καὶ καθίσαντες, συνέ-
gerunt pulchra in receptacula, at vitiosa foras eie-
λεξαν τὰ καλὰ εἰς ἀγγεῖα, τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω ἔ-
cerunt. Sic erit in consummatione seculi:
βαλον. Οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος· 49
exibunt angeli, & § segregabunt ma-
* ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀφοριοῦσι τοὺς πονη-
los de medio iustorum: Et * proijcient eos
ροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς 50
in caminum ignis: ibi erit fletus
εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς
& ‖ fremitus dentium. Dicit illis Iesus:
καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· 51
Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei, † vtique Do-
Συνήκατε ταῦτα πάντα; Λέγουσιν αὐτῷ, Ναὶ κύ-
mine. Is autem dixit illis, Propter hoc omnis Scri-
ριε. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τοῦτο πᾶς γραμμα- 52
ba doctus in regnum cælo-
τεὺς μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρα-
rum, similis est homini patrifamiliàs, qui
νῶν, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις
* eijcit de thesauro suo noua & ve-
ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ πα-
tera. Et factum est, quum consummasset Iesus pa-
λαιά. Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πα- 53
rabolas istas, transiit inde. Et ve-
ραβολὰς ταύτας, * μετῆρεν ἐκεῖθεν. Καὶ ἐλ- 54
niens in patriam suam, docebat eos in
θὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν
‡ synagoga eorum, ita vt § obstupefieri ipsos,
τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, ὥστε ἐκπλήττεσθαι αὐτούς,
& dicere: Vndè huic sapientia hæc, & * efficaci-
καὶ λέγειν, Πόθεν τούτῳ ἡ σοφία αὕτη, καὶ αἱ δυνά-
tates? Nonne hic est fabri filius? Nonne ma-
μεις; Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχὶ ἡ μή- 55
ter eius dicitur Maria, & fratres eius Ia-
τηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰά-
cobus, & ‖ Ioses, & Simon, & Iudas? Et sorores
κωβος, καὶ Ἰωσῆς, καὶ Σίμων, καὶ Ἰούδας; καὶ αἱ ἀδελφαὶ
eius, nonne omnes apud nos sunt? Vnde ergo huic
αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσι; πόθεν οὖν τούτῳ
illa omnia? Et scandalizabantur in eo.
ταῦτα πάντα; Καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. 56
† At Iesus dixit eis: Non est Propheta * inhonoratus
Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος,
si non in patria sua, & in domo sua.
εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.
Et non fecit ibi ‡ efficacias multas, propter
καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλάς, διὰ 57
incredulitatem illorum.
τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

* Inuenta autem vna pretiosa margarita, abiit, & ‖ missæ † piscium congreganti. * educētes, & secus ‡ elegerūt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. § separabunt * ἐξέρχονται * mittent ‖ stridor † Etiam. Ait illis: Ideo * profert * μετῆρε ‡ synagogis § mirarentur, & dicerent: * virtutes ‖ Ioseph. † Iesus autem * sine honore, nisi ‡ virtutes

CAP. XIIII. ιδ΄.

In illo tempore audiuit Herodes Tetrar-
1 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετράρ-
χης

cha famam Iesu: Et ait pueris suis:
χῆς τ' ἀκοὴν ἰησοῦ· καὶ εἶπε τοῖς παισὶν αὐτοῦ· 2
Hic est Ioannes Baptista: ipse surrexit à
οὗτός ἐστιν ἰωάννης ὁ βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ
mortuis, & propter hoc efficaciæ operantur
τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν
in eo. Nam Herodes apprehendens Ioannem,
ἐν αὐτῷ. ὁ γὰρ ἡρώδης κρατήσας τὸν ἰωάννην, 3
vinxit eum, & posuit in custodia, propter Herodiadem
ἔδησεν αὐτὸν, καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ, διὰ ἡρωδιάδα
dem vxorem Philippi fratris sui.
τὴν γυναῖκα φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.
Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere
ἔλεγε γὰρ αὐτῷ ὁ ἰωάννης, οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν 4
eam. Et volens illum occidere, timuit
αὐτήν. καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη 5
turbam: quia sicut Prophetam eum habebant. Natalitiis autem agendis Herodis, saltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.
τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον. γενεσίων δὲ ἀγομένων τοῦ ἡρώδου, ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρεσε τῷ ἡρώδῃ. 6
Vnde cum iuramento spopondit ei dare quodcumq; postulasset. Illa verò præinstructa à matre sua: Da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistæ.
ὅθεν μεθ' ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσηται. 7 ἡ δὲ προβιβασθεῖσα 8 ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς, δός μοι, φησὶν, ὧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.
Et contristatus est rex: propter verò iuramenta, & simul accumbentes, iussit dari.
καὶ ἐλυπήθη ὁ βασιλεύς· διὰ δὲ τοὺς ὅρκους, καὶ τοὺς συνανακειμένους, ἐκέλευσε δοθῆναι. 9
Et mittens decapitauit Ioannem in custodia.
καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισε τὸν ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. 10
Et allatum est caput eius in disco, & datum est puellæ: & illa tulit matri suæ.
καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς. 11
Et accedentes discipuli eius, tulerunt corpus, & sepelierunt illud. & venientes nunciauerunt Iesu.
καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἦραν τὸ σῶμα, καὶ ἔθαψαν αὐτό· καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ ἰησοῦ. 12
Et audiens Iesus, secessit inde in nauicula in desertum locum seorsum. & audientes turbæ, sequutæ sunt eum pedibus de ciuitatibus.
καὶ ἀκούσας ὁ ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν. καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἠκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ ἀπὸ τῶν πόλεων. 13
Et exiens Iesus vidit multam turbam, & visceribus affectus est erga eos, & curauit ægrotos eorum.
καὶ ἐξελθὼν ὁ ἰησοῦς εἶδε πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν. 14
Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes, Solitarius est locus, & hora iam præteriit: absolue turbas, vt abeuntes in vicos, mercentur sibi escas.
ὀψίας δὲ γενομένης, 15 προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρῆλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας, ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα.
At Iesus dixit eis: Non vsum habent abire: date illis vos manducare.
ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐ χρείαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. 16
Hi autem dicunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces.
οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους, καὶ δύο ἰχθύας. 17
Ille autem ait: Afferte mihi illos huc.
ὁ δὲ εἶπε, φέρετέ μοι αὐτοὺς ὧδε. 18

Margin (left column): * ἐγήγερται · ideo virtutes · Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit · carcere. · διὰ · τὴν · populũ: · Die autẽ natalis · ἀρέσκω · pollicitus est · ab eo. · At · præmonita · προβιβάζω · iuramentum autẽ, & eos qui pariter recũbebant. · ἀνακείμαι · Misitque & decollauit · carcere. · φέρω · illa · αἴρω · eius, · Quod quũ audisset · seorsum: & quum audissent · pedestres · misertus est eis: · languidos · Desertus · dimitte · castella, emant · Iesus autem · habẽt necesse ite: · Responderunt · nisi · Qui ait eis:

Et iubens turbas discumbere super
καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ 19
fœna, accipiens quinque panes, & duos
τοὺς χόρτους, λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ τοὺς δύο
pisces, suspiciens in cælum, benedixit, &
ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησε, καὶ
frangens dedit discipulis panes: at
κλάσας ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους· οἱ δὲ
discipuli turbis. Et manducauerũt omnes, &
μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. 20 καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ
saturati sunt. & tulerunt redundans fragmentorum duodecim cophinos plenos.
ἐχορτάσθησαν, καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις.
At edentes fuerunt viri ferè quinque millia, præter mulieres & pueros.
21 οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.
Et statim compulit Iesus discipulos suos ascendere in nauiculam, & præcedere eum in vlteriora, vsquequo absolueret turbas.
22 καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν ὁ ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους.
Et absoluens turbas, ascendit in montem priuatim orare. Vespere autem facto, solus erat ibi:
23 καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. ὀψίας δὲ γενομένης, μόνος ἦν ἐκεῖ·
Verùm nauicula iam medium maris erat, vexata à fluctibus: erat enim contrarius ventus.
24 τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων· ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος.
Quarta autem vigilia noctis, abiit ad eos Iesus, circumambulans super mare.
25 τετάρτῃ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς, ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ ἰησοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης.
Et videntes eum discipuli super mare circumambulantem, turbati sunt, dicentes: Quod phantasma est. & præ timore clamauerunt.
26 καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα, ἐταράχθησαν, λέγοντες, ὅτι φάντασμά ἐστι· καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν.
Statim autem loquutus est eis Iesus, dicens: Confidite: ego sum: ne metuatis.
27 εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λέγων, θαρσεῖτε· ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.
Respondens autem ei Petrus, dixit: Domine, si tu es, iube me ad te venire super aquas.
28 ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ πέτρος, εἶπε, κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σὲ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα.
Ipse verò ait: Veni. & descendens de nauicula Petrus, ambulabat super aquam, venire ad Iesum.
29 ὁ δὲ εἶπεν, ἐλθέ. καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ πέτρος, περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἐλθεῖν πρὸς τὸν ἰησοῦν.
Intuitus verò ventum validum, timuit: & incipiens demergi, clamauit, dicens, Domine, serua me.
30 βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρὸν, ἐφοβήθη· καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι, ἔκραξε, λέγων, κύριε, σῶσόν με.
Et continuò Iesus extendens manum, excepit eum, & ait illi: Exiguæ fidei, ad quid dubitasti?
31 καὶ εὐθέως ὁ ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας;
Et ascendentibus illis in nauigium, quieuit ventus.
32 καὶ ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος.
Qui autẽ in nauigio, venientes, adorauerunt eum, dicentes: Verè Dei Filius es.
33 οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ, ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες, ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ.
Et transfretantes venerunt in terram Gennesareth.
34 καὶ διαπεράσαντες ἦλθον εἰς τὴν γῆν γεννησαρέτ.
Et cognoscentes eum viri loci illius,
35 καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου,

Margin (right column): * quum iussisset turbam · ἀνακλίνομαι · fœnũ, acceptis quinque panibus & duobus piscibus, aspiciens · fregit, & · discipuli autem · reliquias · Manducantiũ autẽ fuit numerus quinque millia virorũ, exceptis mulieribus & paruulis: · trans fretũ, donec dimitteret · dimissa turba · solus · nauicula autem in medio mari iactabatur · venit · ambulans · ambulantem, · Quia · ταράττω · Statimque · Habete fiduciam: · nolite timere. · At ipse · vt veniret · Videns · & quum cœpisset mergi · saluum me fac. · apprehendit · Modicæ fidei, quare · διστάζω · quũ ascendissent in nauiculã, cessauit · nauicula erant, venerunt & · quũ transfretassent, · Genesar. · Iqnum cognouissent

35 regionē miserunt in vniuersam † circumuiciniam illam: &
ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην· καὶ
* attulerunt ei omnes malè haben-
προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχον-
tes. Et ‡ appellabant eum, vt vel solùm tan-
36 τας· καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν μόνον ἅ-
gerent fimbriam vestimenti eius. Et quicumq;
ψωνται τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ ὅσοι
tetigerunt, ‖ perseruati sunt.
ἥψαντο, διεσώθησαν.

(Margin: † regionē. * obtulerunt. ‡ rogabant. ‖ salui facti sunt.)

CAP. XV. ιε'.

Tunc * accedunt Iesu ab Hiero-
1 ΤΟτε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀπὸ Ἱεροσο-
solymis Scribæ & Pharisæi, dicentes:
λύμων γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, λέγοντες,
Quare discipuli tui transgrediuntur tra-
2 Διὰ τί οἱ μαθηταί σου παραβαίνουσι τὴν πα-
ditionem seniorum? non enim lauant ma-
ράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖ-
nus suas, quum panem manducant. Ipse autē respon-
ρας αὐτῶν, ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν. ὁ δὲ ἀποκρι-
dens ait illis: Quare & vos transgredimini
3 θεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν
mandatum Dei, propter traditionem vestram?
ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν;
Nam Deus * mandauit, dicens: Honora pa-
4 ὁ γὰρ Θεὸς ἐνετείλατο, λέγων, Τίμα τὸν πα-
trem & matrem: & ‖ Maledicens patri
τέρα καὶ τὴν μητέρα· καὶ ὁ κακολογῶν πατέρα
vel matri, morte † finiatur. Vos autem di-
ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω. ὑμεῖς δὲ λέ-
5 citis: Quicumq; dixerit patri vel matri, Munus
γετε, Ὃς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρί, Δῶρον,
quod si ex me, ‡ iuueris. Et non honorificabit
ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς· καὶ οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν
6 patrem suum aut matrem suam: & irritum
πατέρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ· καὶ ἠκυρώ-
fecistis mandatum Dei propter traditionem ve-
σατε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑ-
stram. Hypocritæ, ‡ pulchrè prophetauit de
μῶν. Ὑποκριταί, καλῶς προεφήτευσε περὶ
7 vobis Esaias dicens: Appropinquat mihi populus hic
ὑμῶν Ἡσαΐας, λέγων, Ἐγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ
8 ore suo, & labiis me honorat: at cor *
στόματι αὐτῶν, καὶ τοῖς χείλεσί με τιμᾷ· ἡ δὲ καρδία
eorum longè abest à me. ‖ Frustrà autem
αὐτῶν πόῤῥω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. μάτην δὲ
9 colunt me, docentes doctrinas, † man-
σέβονταί με, διδάσκοντες διδασκαλίας, ἐντάλ-
data hominum. Et * aduocans
ματα ἀνθρώπων. καὶ προσκαλεσάμενος τὸν
10 turbam, dixit eis: Audite & intelligite: Non
ὄχλον, εἶπεν αὐτοῖς, Ἀκούετε καὶ συνίετε. οὐ τὸ
11 ‡ intrans in os communem facit hominem:
εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον·
sed ‡ egressum ex ore, hoc * commu-
ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος, τοῦτο κοι-
nem facit hominem. Tunc accedentes discipu-
νοῖ τὸν ἄνθρωπον. Τότε προσελθόντες οἱ μαθη-
12 li eius, dixerunt ei: Scis ‖ quòd Pharisæi † au-
ταὶ αὐτοῦ, εἶπον αὐτῷ, Οἶδας ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἀκού-
dientes sermonem, scandalizati sunt? * Ille autem respon-
σαντες τὸν λόγον, ἐσκανδαλίσθησαν; ὁ δὲ ἀποκρι-
13 dens, ait: Omnis plantatio, quam non plantauit Pa-
θεὶς, εἶπε, Πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πα-
ter meus cælestis, * eradicabitur. Sinite il-
τήρ μου ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται. ἄφετε αὐ-
14 los: ‡ duces sunt cæci cæcorum. cæcus autem ‡ cæ-
τούς· ὁδηγοί εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν· τυφλὸς δὲ τυφ-
cum si per viam ducat, ambo in foueam * inci-
λὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφότεροι εἰς βόθυνον * ἐμπε-

(Margin: * accesserunt ad Iesum. * dixit. ‖ Qui maledixerit. † moriatur. * quodcumque est † tibi profuerit. * ἀκυρόω. ‡ bene. * autem. ‖ Sine causa. † &. * conuocatis ad se turbis. ‡ quod intrat in os, coinquinat. ‡ quod procedit. * coinquinat. ‖ quia. † audito verbo hoc. * At. * ἐκριζόω. ‡ cæci sūt. &. ‡ si cæco ducatum præstet. * cadunt. * ἐμπίπτω.)

dent. Respondens autem Petrus, dixit ei:
15 σοῦνται. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, εἶπεν αὐτῷ,
‖ Explica nobis parabolam istam. At
16 Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην. ὁ δὲ
† Iesus dixit: Adhuc & vos * intelligentes estis?
17 Ἰησοῦς εἶπεν, Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε;
Nondum † consideratis quod omne ‡ ingrediens in os,
οὔπω νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα,
in ventrem * cedit, & in secessum ‖ eiicitur?
εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλ-
At exeuntia de ore, de
18 λεται; τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος, ἐκ
corde † prodeunt, & illa communem faciunt ho-
τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κἀκεῖνα κοινοῖ τὸν ἄν-
minem. De enim corde exeunt * ratio-
19 θρωπον. ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται δια-
cinationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, fur-
λογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλο-
ta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc
20 παί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι· ταῦτά
sunt ‡ communem facientia hominem. ‡ Verùm illotis
ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον. τὸ δὲ ἀνίπτοις
manibus māducare, * non communem facit hominem. Et egres-
21 χερσὶ φαγεῖν, οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ἐξελ-
sus indè Iesus, secessit in partes Ty-
θὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύ-
ri & Sidonis. Et ecce mulier quædam Chananæa à
22 ρου καὶ Σιδῶνος. καὶ ἰδοὺ γυνὴ Χαναναία ἀπὸ
finibus illis egressa, clamauit
τῶν ὁρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα, ἐκραύγασεν
ei, dicens: Miserere mei Domine fili Dauid: fi-
αὐτῷ λέγουσα, Ἐλέησόν με, Κύριε, υἱὲ Δαβίδ· ἡ θυ-
lia mea malè ‖ dæmonizatur. Ille autem non
23 γάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται. ὁ δὲ οὐκ
respondit ei verbum. Et accedentes disci-
ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. καὶ προσελθόντες οἱ μα-
puli eius, rogabant eum, dicentes: † Absolue
θηταὶ αὐτοῦ, ἠρώτων αὐτόν, λέγοντες, Ἀπόλυσον *
eam, quia clamat post nos. Ipse autem res-
24 αὐτήν, ὅτι κράζει ὄπισθεν ἡμῶν. ὁ δὲ ἀπο-
pondens, ait: Non * legatus sum si non ad o-
κριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρό-
ues ‡ perditas domus Israël. ‡ Illa autem ve-
25 βατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ. ἡ δὲ ἐλ-
niens adorabat eum, dicens: Domine, * succurrere
θοῦσα προσεκύνει αὐτῷ, λέγουσα, Κύριε, βοήθει
mihi. Qui vero respondens, ait: Non est ‖ pulchrum su-
26 μοι. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἔστι καλὸν λα-
mere panem filiorum, & † iacere catellis.
βεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.
Illa autem ait: vtique Domine: ‡ etenim catelli edunt
27 ἡ δὲ εἶπε, Ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει
de micis ‡ cadentibus de mensa
ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης
dominorum suorum. Tunc respondens Iesus,
28 τῶν κυρίων αὐτῶν. Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς,
ait illi: O mulier, magna * tua fides: fiat
εἶπεν αὐτῇ, Ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γενηθήτω
tibi sicut vis. & sanata est filia eius ‡ ab
σοι ὡς θέλεις. καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς
hora illa. Et † transiens indè Iesus,
29 ὥρας ἐκείνης. Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς,
venit ‡ iuxta mare Galilææ. &
ἦλθε παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας· καὶ
ascendens in montem, sedebat ibi. Et ‡ ad-
30 ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος, ἐκάθητο ἐκεῖ. καὶ προσ-
ierunt eum turbæ multæ, habentes * cum seipsis
ῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν
mutos, cæcos, claudos ‖ mancos, & alios
χωλούς, τυφλούς, κωφούς, κυλλούς, καὶ ἑτέρους
multos, & proiecerunt eos ad pedes
πολλούς, καὶ ἔῤῥιψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ
Ἰησοῦ,

(Margin: ‖ Edissere. * φράζω. † ille. * sine intellectu. † intelligitis quia. ‡ quod intrat. * vadit. ‖ emittitur? Quod autē procedunt. † exeunt, & ea coinquinant. * cogitationes. † quæ coinquinant. ‡ Nō lotis autem. * nō coinquinat. ‖ à dæmonio vexatur. Qui. † Dimitte. * ἐρωτάω. * sum missus, nisi. ‡ quæ perierunt. ‡ At illa venit, & adorauit. * adiuua me. ‖ bonum. † mittere canibus. Atilla dixit: Etiam ‡ nam &. ‡ quæ cadunt. * est. ‡ ex. † quum transisset. ‡ secus. ‡ accesserunt ad. * secum. ‖ debiles.)

† eius, ‡ turbæ miraretur videntes

† Iesu, & curauit eos. Ita vt † turbæ
ἰησοῦ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς. ὥστε τοὺς ὄχλους 31
mirari aspicientes mutos loquentes, debi-
θαυμάσαι βλέποντας κωφοὺς λαλοῦντας, κυλ-
les sanos, claudos ambulantes, & cæcos
λοὺς ὑγιεῖς, χωλοὺς περιπατοῦντας, καὶ τυφλοὺς

§ videntes: & magnificabant ‖ Iesus autē conuocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbę, quia triduo iā perseuerāt mecum, † & dimittere ‡ nolo,

§ aspicientes. & glorificabant Deum Israël. ‖ At
βλέποντας. καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν ἰσραήλ. ὁ δὲ 32
Iesus admouens discipulos suos,
ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ,
ait: Visceribus commoueor super turbam: quia iam
εἶπε· σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη
dies tres admanent mihi, & non habent quid
ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί
manducent: † & absoluere eos ieiunos, ‡ non volo, ne-
φάγωσι· καὶ ἀπολῦσαι αὐτοὺς νήστεις οὐ θέλω, μή-
quando deficiant in via. Et dicunt ei
ποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ. καὶ λέγουσιν αὐτῷ 33

§ ergo
discipuli eius: Vnde § nobis in deserto panes
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι

‖ tantos, vt saturemus
‖ tot, vt saturare turbam tantam? Et ait
τοσοῦτοι, ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον; καὶ λέγει 34

† At illi
illis Iesus: Quot panes habetis? † Illi autem dixerūt;
αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, πόσους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπον,

‡ turbæ, vt discumberent
septem, & paucos pisciculos. Et præcepit ‡ tur-
ἑπτά, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια. καὶ ἐκέλευσε τοῖς ὄχ- 35
bis recumbere super terram. Et accipiens
λοις ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ λαβὼν τοὺς 36

§ &
septem panes & pisces, § gratias agens fregit,
ἑπτὰ ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας, εὐχαριστήσας ἔκλασε,

‖ & discipuli dederunt populo.
& dedit discipulis suis. ‖ at discipuli
καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ
turbæ: Et comederunt omnes, & saturati sunt. Et
ὄχλῳ. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν. καὶ 37

† quod superfuit de fragmētis, tulerunt ‡ Erāt autē qui māducauerūt quatuor millia hominū, extra paruulos & mulieres. § dimissa turba. ‖ nauiculā: † Magedā.

† tulerunt redundantiam fragmentorum, septem spor-
ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, ἑπτὰ σπυρί-
tas plenas. ‡ At vescentes erant quatuor mil-
δας πλήρεις. οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχί- 38
lia homines, præter mulieres & pueros. Et
λιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. καὶ 39
§ absoluens turbas, ascendit in ‖ nauigium, & ve-
ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἦλ-
nit in fines † Magdala.
θεν εἰς τὰ ὅρια μαγδαλά.

CAP. XVI. ιϛ'.

* accesserunt ad eū ‡ & § vt ‖ ostēderet † At ille

Et * accedentes Pharisæi & Saddu-
ΚΑὶ προσελθόντες οἱ φαρισαῖοι καὶ σαδδου- 1
cæi tentantes, ‡ rogauerunt eum § signum de
καῖοι πειράζοντες, ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ
cælo ‖ ostendere eis. † Is autem respon-
τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδεῖξαι αὐτοῖς. ὁ δὲ ἀποκρι- 2

‡ Serenum erit, rubicundum est
dens, ait illis: Vespere facto, dicitis: ‡ Sere-
θεὶς εἶπεν αὐτοῖς, ὀψίας γενομένης, λέγετε, εὐ-
nitas: rubet enim cælum. Et manè, Hodie
δία· πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός. καὶ πρωΐ, σήμερον 3

§ rutilat
tempestas: § rubet enim triste cælum. Hypo-
χειμών· πυρράζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανός. ὑπο-

‖ ergo
critæ, illam ‖ quidem faciem cæli nostis
κριταί, τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε

† signa autem
diiudicare: † at signa temporum non potestis?
διακρίνειν· τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε;

‡ quærit:
Generatio mala & adultera signum ‡ inquirit:
γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ· 4

§ nisi
& signum non dabitur ei, § si non signum
καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον

‖ relictis illis,
Ionæ Prophetæ. & ‖ relinquens eos, abiit.
ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. καὶ καταλιπὼν αὐτούς, ἀπῆλθε.

† quum venissent ‡ trās fretum, § accipere. ‖ Qui
Et † venientes discipuli eius ‡ in vlterius littus, obli-
καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν, ἐπε- 5
ti sunt panes § sumere. ‖ At Iesus dixit il-
λάθοντο ἄρτους λαβεῖν. ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπεν αὐ- 6

lis: Intuemini & † attendite à fermento Pha-
τοῖς, ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φα-

† cauete

risæorum & Sadducæorum. ‡ Illi verò ratiocinabantur
ρισαίων καὶ σαδδουκαίων. οἱ δὲ διελογίζοντο 7

‡ At illi cogitabāt inter se,

in seipsis, dicentes, Quia panes non accepimus.
ἐν ἑαυτοῖς, λέγοντες, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν.
Sciens autem Iesus, dixit illis: Quid § ratiocinami-
γνοὺς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, τί διαλογίζε- 8

§ cogitatis inter vos modicæ ‖ habetis;

ni in vobisipsis, exiguæ fidei, quia panes non ‖ sumpsistis?
σθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε;
Nondum intelligitis neque recordamini quinque † pa-
οὔπω νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρ- 9

† panū, & ‡ hominū,

nes quinquemillium ‡ & quot cophinos sum-
τους τῶν πεντακισχιλίων, καὶ πόσους κοφίνους ἐλά-
psistis? Neque septem § panes quatuor millium*,
βετε; οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων, 10

§ panū, & * hominū,

& quot sportas sumpsistis? * Quomodo nō intelligitis
καὶ πόσας σπυρίδας ἐλάβετε; πῶς οὐ νοεῖτε 11

* Quare

quia non de pane dixi vobis ‖ attendere à
ὅτι οὐ περὶ ἄρτου εἶπον ὑμῖν προσέχειν ἀπὸ τῆς

‖ Cauete

fermento Pharisæorum & Sadducæorum? Tunc
ζύμης τῶν φαρισαίων καὶ σαδδουκαίων; τότε 12
intellexerunt, quia non dixerit † attendere à fermento
* συνῆκαν ὅτι οὐκ εἶπε προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης

† cauendū * συνίεμεν ‡ panum,

‡ panis, sed à doctrina Pharisæorum &
τοῦ ἄρτου, ἀλλ' ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν φαρισαίων καὶ
Sadducæorum. § Veniens autem Iesus in partes Cæ-
σαδδουκαίων. ἐλθὼν δὲ ὁ ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη και- 13

§ Venit

sareæ Philippi, ‖ interrogabat discipulos suos,
σαρείας τῆς φιλίππου, * ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ,

‖ & * ἠρώτα

dicens: Quem me dicunt homines esse, filium
λέγων, τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν υἱὸν
hominis? † Illi verò dixerūt, ‡ Hi quidem Ioannem Ba-
τοῦ ἀνθρώπου; οἱ δὲ εἶπον, οἱ μὲν ἰωάννην τὸν βα- 14

† At ‡ Alij

ptistam. alij autem Eliam. alij verò Hieremiam, aut v-
πτιστήν. ἄλλοι δὲ ἠλίαν· ἕτεροι δὲ ἱερεμίαν, ἢ ἕ-
num § Prophetarum. Dicit illis ‖: Vos autem quem
να τῶν προφητῶν. λέγει αὐτοῖς, ὑμεῖς δὲ τίνα 15

§ ex Prophetis: ‖ Iesus;

me dicitis esse? Respondens autem Simon Petrus,
με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ σίμων πέτρος, 16
dixit: Tu es Christus filius Dei viui.
εἶπε, σὺ εἶ ὁ χριστός, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος.
Et respondens † Iesus, dixit ei: Beatus
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ, μακάριος 17

† autem

es Simon Bar iona, quia caro & sanguis non reue-
εἶ σίμων βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπε-
lauit tibi, sed Pater meus qui in cælis ‡.
κάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

‡ est

Et ego autem tibi dico, quia tu es Petrus, & super
κἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι σὺ εἶ πέτρος, καὶ ἐπὶ 18
hanc petram ædificabo meam eccle-
ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλη-
siam: & portæ inferi non præualebunt § ei.
σίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.

§ aduersus eam.

Et dabo tibi claues regni cælorum.
καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· 19
Et quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum ‖ in
καὶ ὃ ἐὰν * δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν

‖ & * δέω

cælis: & quodcumq; solueris super terram, erit so-
τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λε-
lutum ‖ in cælis. Tunc præcepit
λυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τότε διεστείλατο τοῖς 20
discipulis suis, vt nemini dicerent quia ipse esset
μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν ὅτι αὐτός ἐστιν
Iesus Christus. † Ex tunc cœpit Iesus osten-
ἰησοῦς ὁ χριστός. ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ ἰησοῦς δει- 21

† Exinde

dere discipulis suis, quia oporteret eum abire
κνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν
in Hierosolymam, & multa pati à
εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν
Senioribus, & principibus Sacerdotū, & Scribis,
πρεσβυτέρων, καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων,

& occidi, & tertia die †excitari.
καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.
Et assumens eum Petrus, cœpit in-
καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἤρξατο ἐ- 22
crepare illum, dicens: *Clemens tibi Domine: non erit
πιτιμᾶν αὐτῷ, λέγων, ἵλεώς σοι κύριε, οὐ μὴ ἔσται
tibi hoc. ‡Is verò conuersus, dixit Petro: Va-
σοι τοῦτο. ὁ δὲ στραφεὶς εἶπε τῷ Πέτρῳ, ὕπα- 23
de post me Satana. scandalum mihi es: quia non
γε ὀπίσω μου σατανᾶ, σκάνδαλόν μου εἶ· ὅτι οὐ
sapis ea quæ Dei ‡, sed ea quæ hominum.
φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.
Tunc Iesus dixit discipulis suis, Si quis
τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἴ τις 24
vult post me venire, abneget semetipsum, &
θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ
tollat crucem suam, & sequatur me.
ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι.
Qui enim voluerit animam suam *seruare, per-
ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπο- 25
det eam: qui autem perdiderit animam suam
λέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ
propter me, inueniet eam. Quid enim ‡iuuatur
ἕνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν. τί γὰρ ὠφελεῖται 26
homo, si mundum vniuersum lucretur, *at
ἄνθρωπος, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ
animam suam mulctetur? Aut quam dabit homo †per-
ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀν-
mutationem animæ suæ? Futurus est enim Filius
τάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ; μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ 27
hominis *venire in gloria Patris sui cum
ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ
angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundum
τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ
‡actionem eius. Amen dico vobis, sunt quidam
τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰσί τινες 28
‡hic stantium, qui non gustabunt mor-
τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανά-
tem, donec videant Filium hominis venientem
του, ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον
in regno suo.
ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

(Margin: ‡resurgere. *ἀποκτείνομαι — *Absit à te, — ‡Qui — ‡sunt, — *saluam facere — ‡prodest homini — *animæ verò suæ detrimētū patiatur? †cōmutatione pro anima sua? — *venturus est — ‡opera — ‡de hic stantibus)

CAP. XVII. ιζ.

Et post dies sex assumit Iesus
ΚΑὶ μεθ' ἡμέρας ἓξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν 1
Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius:
Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,
& ducit illos in montem excelsum *priuatim:
καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν.
Et transfiguratus est ante eos: & re-
καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν· καὶ ἔ- 2
splenduit facies eius sicut Sol, at ve-
λαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱ-
stimenta ‖eius facta sunt *candida vt lux. Et ecce
μάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς. καὶ ἰδοὺ 3
apparuerunt illis Moyses & Elias, cum eo col-
ὤφθησαν αὐτοῖς Μωσῆς καὶ Ἠλίας, μετ' αὐτοῦ συλ-
loquentes. Respondens autem Petrus, dixit
λαλοῦντες. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, εἶπε τῷ 4
†Iesu: Domine, *pulchrum est nos hic esse: si vis,
Ἰησοῦ, κύριε, καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· εἰ θέλεις,
faciamus hic tria ‡vmbracula, tibi vnum, & Moy-
ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν, καὶ Μω-
si vnum, & vnum Eliæ. Adhuc eo loquente,
σῇ μίαν, καὶ μίαν Ἠλίᾳ. ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, 5
ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et ecce
ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς. καὶ ἰδοὺ
vox de nube, dicens: Hic est filius
φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός
meus dilectus, in quo ‡bene acquieui: ipsum audite.
μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε.

(Margin: ‖autem *alba sicut nix — ‡ad Iesum: *bonum — ‡tabernacula, — ‡mihi bene cōplacuit)

Et audientes discipuli, ceciderunt in fa-
6 καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταί, ἔπεσον ἐπὶ πρόσ-
ciem suam, & timuerunt valde. Et *ac-
7 ωπον αὐτῶν, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. καὶ προσ-
cedens Iesus, ‖tetigit eos, *& ait: Surgite,
ελθὼν ὁ Ἰησοῦς, ἥψατο αὐτῶν, καὶ εἶπεν, ἐγέρθητε,
& †ne metuite. Leuantes autem ocu-
8 καὶ μὴ φοβεῖσθε. ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλ-
los suos, neminem viderunt, *si non Iesum so-
μοὺς αὐτῶν, οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦν μό-
lum. Et descendentibus illis de monte,
9 νον. καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους,
præcepit illis Iesus, dicens: Nemini dixeri-
ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, μηδενὶ εἴπη-
tis visionem, donec filius hominis à mor-
τε τὸ ὅραμα, ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νε-
tuis resurgat. Et interrogauerunt eum discipuli
10 κρῶν ἀναστῇ. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ
eius, dicentes: Quid ergo Scribæ dicunt, quòd
αὐτοῦ λέγοντες, τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν, ὅτι
Eliam oporteat venire primùm? At ‡Iesus, respon-
11 ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκρι-
dens, ait eis: Elias quidem †venit primùm, &
θεὶς, εἶπεν αὐτοῖς, ἠλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον, καὶ
instaurabit omnia. Dico autem vobis, quia E-
12 ἀποκαταστήσει πάντα. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι ἠ-
lias iam venit, & non cognouerunt eum: sed fe-
λίας ἤδη ἦλθε, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἐ-
cerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic & filius
ποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν· οὕτω καὶ ὁ υἱὸς τοῦ
hominis *futurus est pati ab eis. Tunc
13 ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. τότε
intellexerunt discipuli, quia de Ioanne Ba-
συνῆκαν οἱ μαθηταί, ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ βα-
ptista ‡dixit eis. Et *venientibus eis ad
14 πτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς. καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς
turbam, accessit ad eum homo †genuspe-
τὸν ὄχλον, προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπε-
tens ipsum, Et dicens: Domine, miserere meo
15 τῶν αὐτόν, καὶ λέγων, κύριε, ἐλέησόν μου τὸν
filio, quia lunaticus est & malè patitur. *Sæ-
υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει. πολλά-
pè enim cadit in ignem & crebrò in aquam.
κις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ.
Et ‡attuli eum discipulis tuis,
16 καὶ προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου,
& non potuerunt eum curare.
καὶ οὐκ *ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι.
Respondens autem Iesus, ait: O generatio incre-
17 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν, ὦ γενεὰ ἄπι-
dula & peruersa, ‡vsque quando ero cum vobis?
στος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν;
vsque quando tolerabo vos? *Ferte mihi illum huc.
ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε.
Et increpauit illum Iesus: & exiit ab
18 καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ'
eo dæmonium: & curatus est puer ex
αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, καὶ *ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ
hora illa. Tunc ‡accedentes disci-
19 τῆς ὥρας ἐκείνης. τότε προσελθόντες οἱ μα-
puli *Iesu priuatim, dixerũt: †Propter quid nos non
θηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν, εἶπον, διὰ τί ἡμεῖς οὐκ
potuimus eiicere illum? At Iesus dixit
20 ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν
illis: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vo-
αὐτοῖς, διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑ-
bis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, *denuncia-
μῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖ-
bitis monti huic, Transi hinc illuc, &
τε τῷ ὄρει τούτῳ, μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ
transibit: & nihil impossibile erit vobis.
μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν.

(Margin: *accedens — ‖& dixitque eis: †nolite timere — *nisi — ‡ille — †venturus est, & restituet — *passurus est — ‡dixisset *quum venisset †genibus prouolutus ante eum, — *Nam — ‡obtuli — *δύναμαι — ‡quousq; ero vobiscū? vsque quo patiar *Afferte huc illum ad me. — *θεραπεύομαι — ‡accesserunt ad Iesum secreto, & †Quare — *dicetis)

τοῦτο

Hoc autem genus non eiicitur, † si non in
τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰ μὴ ἐν 21
oratione & ieiunio. Versantibus autem eis
προσευχῇ καὶ νηστείᾳ. ἀναστρεφομένων δὲ αὐτῶν 22
in Galilæa, dixit illis Iesus: Futurus est Filius
ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, μέλλει ὁ υἱὸς
hominis * tradi in manus homi-
τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώ-
num. Et occident eum, & tertia
πων· καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ 23
die † excitabitur. Et contristati sunt vehementer.
ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα.
§ Venientibus autem illis in Capernaum, accesse-
ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καπερναούμ, προσῆλ- 24
runt * didrachma ‖ sumentes Petro,
θον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ,
& dixerunt †: Magister vester non soluit didrach-
καὶ εἶπον, ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχ-
ma? Ait, Etiam. Et quum intrasset in domum,
μα; λέγει, ναί. καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, 25
præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur,
προέφθασεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων, τί σοι δοκεῖ,
Simon? reges terræ à quibus accipiunt
Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι
* tributa vel censum? à filiis suis, an ab
τέλη, ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ ἀπὸ τῶν
alienis? § Dicit ei Petrus: Ab alie-
ἀλλοτρίων; λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, ἀπὸ τῶν ἀλλο- 26
nis. Dixit illi Iesus. Ergo liberi sunt
τρίων. ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἄραγε ἐλεύθεροί εἰσιν
filij. Vt autem non scandalizemus eos, § Va-
οἱ υἱοί. ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευ- 27
dens ad mare, * mitte hamum: &
θεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν
‖ ascendentem primùm piscem, tolle: & † aperiens
ἀναβαίνοντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον· καὶ ἀνοίξας τὸ
os eius, inuenies staterem: illum sumens, da
στόμα αὐτοῦ, εὑρήσεις στατῆρα. ἐκεῖνον λαβὼν, δὸς
eis pro me & te.
αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.

† nisi per orationẽ & ieiuniũ. Conuersantibus
* tradendus est
‡ resurget.
§ Et quum venissent Capharnaum,
* qui
‖ accipiebát ad Petrum,
† ei:
* φθάνω
* tributum
§ Et ille dixit
§ vade
* &
‖ & piscem qui primus ascẽderit,
† aperto ore

CAP. XVIII.

In illa hora accesserunt discipuli
ΕΝ ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ 1
* Iesu, dicentes: Quis § nam maior est in
τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες, τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ
regno cælorum. Et aduocans
βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν; καὶ προσκαλεσάμενος 2
Iesus § puerulum, statuit eum in medio eorum.
ὁ Ἰησοῦς παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν.
Et dixit, Amen dico vobis, * si non cõuersi fueritis,
καὶ εἶπεν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῆτε, 3
& efficiamini sicut ‖ pueruli, nequaquam intrabitis in
καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν
regnum cælorum. Quicumq; ergo humiliauerit
βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὅστις οὖν ταπεινώσῃ 4
seipsum † vt puerulus iste, hic est maior in
ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν
regno cælorum. Et qui susceperit
τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. καὶ ὃς ἐὰν δέξηται 5
* puerulum talem vnum in nomine meo, me su-
παιδίον τοιοῦτον ἓν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέ-
scipit: Qui autem scandalizauerit vnum § paruorum ho-
χεται. ὃς δ' ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τού- 6
rum credentium in me, confert ei vt
των τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ ἵνα
suspendatur mola asinaria in collo eius,
κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ,
& demergatur in § pelago maris.
καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης.
Væ mundo à scandalis. Necesse
οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων. ἀνάγκη 7

* ad Iesum,
§ putas,
§ paruulum,
* nisi
‖ paruuli, non
† sicut paruulus
* paruulũ
§ de pusillis istis qui in me credunt, expedit
§ profundum

enim est * venire scandala: verumtamen væ ho-
γάρ ἐστιν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα. πλὴν οὐαὶ τῷ ἀν-
mini illi per quem scandalum venit.
θρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.
Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te,
8 εἰ δὲ ἡ χείρ σου, ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε,
abscinde ‖ eos, & iace abs te: † pulchrum tibi est
ἔκκοψον αὐτὰ, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. καλόν σοι ἐστὶν
ingredi ad vitam claudum, vel mancum, quàm duas manus
εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ κυλλόν, ἢ δύο χεῖρας
vel duos pedes habentem, † iaci in ignem æter-
ἢ δύο πόδας ἔχοντα, βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώ-
num. Et si oculus tuus scandalizat te,
9 νιον. καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε,
erue eum, & § iace abs te: * pulchrum tibi est ‖ vno-
ἔξελε αὐτὸν, καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ. καλόν σοι ἐστὶ μονόφ-
culum in vitam intrare, quàm duos oculos
θαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς
habentem † iaci in gehennam ignis.
ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.
* Attendite ne despiciatis vnum paruulorum
10 ὁρᾶτε μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν
horum: dico enim vobis, quia angeli eorum in cæ-
τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρα-
lis ‡ per omne [illegible] faciem Pa-
νοῖς διαπαντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πα-
tris mei qui in cælis §. Venit enim Filius ho-
11 τρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀν-
minis saluare * perditum. Quid vobis videtur?
12 θρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός. τί ὑμῖν δοκεῖ;
si fuerint alicui homini centum oues, &
ἐὰν γένηταί τινι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα, καὶ
errauerit vna ex eis, nonne ‖ relinquens nonaginta
πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφεὶς τὰ ἐννενηκον-
nouem in montibus, † vadens quærit erran-
ταεννέα ἐπὶ τὰ ὄρη, πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώ-
tem? Et si * fiat vt inueniat eam, amen dico vo-
13 μενον; καὶ ἐὰν γένηται εὑρεῖν αὐτὸ, ἀμὴν λέγω ὑ-
bis, quia gaudet super eam magis, quàm super nona-
μῖν, ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐννενή-
ginta nouem ‡ non aberrantibus. Sic non
14 κοντα ἐννέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις. οὕτως οὐκ
est voluntas ante Patrem vestrum qui in
ἔστι θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν
cælis §, vt pereat vnus * paruulorum horum. Si
15 οὐρανοῖς, ἵνα ἀπόληται εἷς τῶν μικρῶν τούτων. ἐὰν
autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corri-
δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, καὶ ἔλεγ-
pe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit,
ξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. ἐάν σου ἀκούσῃ,
lucratus eris fratrem tuum. Si autem ‖ non audierit,
16 ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου. ἐὰν δὲ μὴ ἀκούσῃ,
† assume tecum adhuc vnũ vel duos, vt in o-
παράλαβε μετὰ σοῦ ἔτι ἕνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στό-
re duorum testium vel trium stet omne verbum.
ματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα.
* Si autem neglexerit eos, dic ecclesiæ:
17 ἐὰν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ·
si autem & ecclesiam † neglexerit, sit tibi sicut
ἐὰν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὥσπερ
ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcũq;
18 ὁ ἐθνικὸς καὶ ὁ τελώνης. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα
alligaueritis super terram, erunt ligata § in cæ-
ἐὰν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρα-
lo: & quæcumq; solueritis super terram, erunt soluta
νῷ· καὶ ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα
§ in cælo. Iterum dico vobis, quia si duo
19 ἐν τῷ οὐρανῷ. πάλιν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν δύο
* vestrum consenserint super terram de omni
ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς
re quamcumque petierint, fiet illis
πράγματος οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς

* vt veniant
‖ eum, & proiice
† bonum debilem,
† mitti
§ proiice
* bonum
‖ vnum oculum habentem
† mitti
* Videte ne cõtemnatis vnum ex his pusillis:
‡ semper vident
§ est.
* quod perierat.
‖ relinquit
† & vadit quærere eã quæ errauit;
* contigerit vt inueniat
‡ quæ non errauerũt.
§ est,
* de pusillis istis.
‖ te
† adhibe tecum
* Quòd si non audierit
† non audierit,
§ &
* ex vobis

à Patre meo qui in cælis † Vbi enim
παρὰ τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. οὗ γάρ 20
sunt duo vel tres * coacti in meo nomine, ibi
εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ
sum in medio eorum. Tunc accedens ad eum
εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν. τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ 21
Petrus, dixit, Domine, quoties peccabit in me
πέτρος, εἶπε, κύριε, ποσάκις ἁμαρτήσει εἰς ἐμὲ
frater meus, & dimittam ei? vsque septies?
ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἑπτάκις;
Dicit illi Iesus: Non dico tibi, vsque septies,
λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, οὐ λέγω σοι, ἕως ἑπτάκις, 22
sed vsque septuagies § septem. Propter hoc assi-
ἀλλ᾽ ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. διὰ τοῦτο ὡ- 23
milatum est regnum cælorum homini re-
μοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βα-
gi, qui voluit § conferre rationem cum seruis
σιλεῖ, ὃς ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων
suis. * Incipiente verò ipso conferre, obla-
αὐτοῦ. ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσ- 24
tus est ei vnus ‖ debitor decies mille talentorum,
ηνέχθη αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων.
† Non habente autem illo reddere, iussit eum
μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι, ἐκέλευσεν αὐτὸν 25
dominus eius venundari, & vxorem e-
ὁ κύριος αὐτοῦ πραθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐ-
ius, & filios, & omnia quæ habebat, & red-
τοῦ, καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχε, καὶ ἀποδο-
di. Procidens autem seruus *, adorabat eum,
θῆναι. πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος, προσεκύνει αὐτῷ, 26
dicens: Domine, § longanimus esto erga me, & om-
λέγων, κύριε, μακροθύμησον ἐπ᾽ ἐμοί, καὶ πάν-
nia tibi reddam. § Commotus visceribus autem dominus
τά σοι ἀποδώσω. σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος 27
serui illius, * absoluit eum, & ‖ mutuum
τοῦ δούλου ἐκείνου, ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον
dimisit ei. Egressus autem seruus ille,
ἀφῆκεν αὐτῷ. ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, 28
inuenit vnum † conseruorum suorum, qui debebat ei
εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ
centum denarios: & * apprehendens eum suffocabat, di-
ἑκατὸν δηνάρια, καὶ κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε, λέ-
cens: Redde mihi ‖ si quid debes. § Procidens ergo con-
γων, ἀπόδος μοι εἴ τι ὀφείλεις. πεσὼν οὖν ὁ σύν- 29
seruus eius ad pedes eius, rogabat eum,
δουλος αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, παρεκάλει αὐτόν,
dicens: * Longanimis esto in me, & omnia
λέγων, μακροθύμησον ἐπ᾽ ἐμοί, καὶ [πάντα]
reddam tibi. Ille autem noluit: sed ‖ ab-
ἀποδώσω σοι. ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ ἀπελ- 30
iens coniecit eum in † custodiam, donec redderet
θὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακήν, ἕως οὗ ἀποδῷ τὸ
debitum. Videntes autem conserui eius
ὀφειλόμενον. ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ 31
* facta, contristati sunt valdè: & § venientes
γενόμενα, ἐλυπήθησαν σφόδρα, καὶ ἐλθόντες
declarauerunt domino suo omnia § fa-
διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γενό-
cta. Tunc * aduocans illum do-
μενα. τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύ- 32
minus suus, ‖ dicit illi: Serue nequam, omne
ριος αὐτοῦ, λέγει αὐτῷ, δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν
debitum illud dimisi tibi, quoniam † aduoca-
ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλε-
sti me. Nonne * oportuit & te misereri conser-
σάς με. οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδου- 33
ui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus
λόν σου, ὡς καὶ ἐγώ σε ἠλέησα; καὶ ὀργισθεὶς 34
dominus eius, tradidit eum tor-
ὁ κύριος αὐτοῦ, παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βα-
toribus, quoad vsque redderet vniuersum debi-
σανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῷ πᾶν τὸ ὀφειλόμε-

† est
* congregati
§ septies. Ideo
§ ponere
* Et quum cœpisset rationem ponere
‖ qui debebat ei decē millia talenta:
† Quum autem nō haberet vnde redderet,
* ille
§ Patiētiā habe in
§ Misertus
* dimisit
‖ debitum
† de conseruis suis,
* tenens
‖ quod
§ Et
* Patientiā habe
‖ abiit, & misit
† carcerē,
* quæ fiebant,
§ venerūt, & narrauerunt
§ quæ facta fuerāt.
* vocauit
‖ & ait
† rogasti
* ergo

tum ei. Sic & Pater meus cæle-
νον αὐτῷ. οὕτω καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουρά- 35
stis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque
νιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ
fratri suo de cordibus vestris la-
ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπ-
psus eorum.
τώματα αὐτῶν.

CAP. XIX. ιθ΄.

Et factum est quum consummâsset Iesus sermones
ΚΑὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ ἰησοῦς τοὺς λόγους 1
istos, § transtulit se à Galilæa, & venit in
τούτους, μετῆρεν ἀπὸ τῆς γαλιλαίας, καὶ ἦλθεν εἰς
fines Iudææ trans Iordanem. Et se-
τὰ ὅρια τῆς ἰουδαίας πέραν τοῦ ἰορδάνου. καὶ ἠκο- 2
quutæ sunt eum turbæ multæ, & curauit
λούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν
eos ibi. Et accesserunt ad eum Phari-
αὐτοὺς ἐκεῖ. καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ φαρι- 3
sæi tentantes eum, & dicentes ei: Si
σαῖοι πειράζοντες αὐτόν, καὶ λέγοντες αὐτῷ, εἰ
licet homini § absoluere vxorem suam,
ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ
* iuxta omnem ‖ causam? Qui verò respondens ait eis:
κατὰ πᾶσαν αἰτίαν; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, 4
Non legistis, quia † faciens ab initio, masculum
οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ᾽ ἀρχῆς, ἄρσεν
& fœminam fecit eos?, Et dixit, Propter
καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς; καὶ εἶπεν, ἕνεκεν 5
hoc dimittet homo patrem, &
τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα, καὶ
matrem, & adhærebit vxo-
τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναι-
ri suæ, & erunt duo in * carnem vnam:
κὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.
Itaq; § non amplius sunt duo, sed caro vna: Quod ergo
ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. ὃ οὖν ὁ 6
Deus coniunxit, homo non separet.
θεὸς * συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.
Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandauit da-
λέγουσιν αὐτῷ, τί οὖν μωσῆς ἐνετείλατο δοῦ- 7
re libellum § desertionis & absoluere eam?
ναι βιβλίον ἀποστασίου, καὶ ἀπολῦσαι αὐτήν;
Ait illis, * Quòd Moyses ad duritiem
λέγει αὐτοῖς, ὅτι μωσῆς πρὸς τὴν σκληρο- 8
cordis vestri, permisit vobis ‖ absoluere
καρδίαν ὑμῶν, ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς
vxores vestras: ab initio autem non † factum est ita.
γυναῖκας ὑμῶν· ἀπ᾽ ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτω.
Dico autem vobis: Quia quicumq; * absoluerit vxo-
λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖ- 9
rem suam, § non super fornicationē, & duxerit aliam, mœ-
κα αὐτοῦ, μὴ ἐπὶ πορνείᾳ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοι-
chatur: & § dimissam * ducens, mœchatur.
χᾶται· καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας, μοιχᾶται.
Dicunt ei discipuli eius: Si ita est
λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἰ οὕτως ἐστὶν 10
causa hominis cum vxore, non ‖ con-
ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ συμ-
fert nubere. † Ille vero dixit illis: Non omnes ca-
φέρει γαμῆσαι. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, οὐ πάντες χω- 11
piunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim
ροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλ᾽ οἷς δέδοται. εἰσὶ γὰρ 12
eunuchi, qui de vtero matris nati sunt
εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν
sic: & sunt eunuchi, qui * castrati sunt ab
οὕτω· καί εἰσιν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν
hominibus: & sunt eunuchi, qui castrauerunt se-
ἀνθρώπων· καί εἰσιν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυ-
ipsos propter regnum cælorum: § potens
τοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὁ δυνάμενος
χωρεῖν,

§ migrauit
§ dimittere
* quacumque ex causa;
† qui fecit hominem
* carne vna:
§ iam
* συνζεύγνυμι
§ repudij, & dimittere?
* Quoniā
‖ dimittere
† fuit sic.
* dimiserit
§ nisi ob fornicationem,
§ qui
* duxerit,
‖ expedit
† Qui
* facti
§ Qui potest

capere, capiat. Tunc oblati sunt ei
χωρεῖν, χωρείτω. τότε προσηνέχθησαν αὐτῷ 13
parvuli, vt manus imponeret eis. & o-
παιδία, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς, καὶ προσ-
raret. At Discipuli increpabant eos. At
εύξηται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς. ὁ δὲ 14
Iesus vaut: Sinite pueros, & ne prohibete
Ἰησοῦς εἶπεν, ἄφετε τὰ παιδία, καὶ μὴ κωλύετε
eos venire ad me: nam talium est re-
αὐτὰ ἐλθεῖν πρός με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βα-
gnum cælorum. Et imponens eis
σιλεία τῶν οὐρανῶν. καὶ ἐπιθεὶς αὐτοῖς τὰς 15
manus, abiit indè. Et ecce vnus ac-
χεῖρας, ἐπορεύθη ἐκεῖθεν. καὶ ἰδοὺ εἷς προσ- 16
cedens, ait illi: Magister bone, quid boni
ελθὼν, εἶπεν αὐτῷ, διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ἀγαθὸν
faciam, vt habeam vitam æternam? Ipse verò dixit ei:
ποιήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον; ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, 17
Quid me dicis bonum? nemo bonus, si non vnus,
τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς,
Deus. Si autem vis ingredi ad vitam, ser-
ὁ θεός. εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τή-
ua mandata. Dicit illi, Quæ? At Ie-
ρησον τὰς ἐντολάς. λέγει αὐτῷ, ποίας; ὁ δὲ Ἰη- 18
sus dixit: hoc, Non occides, Non adulterabis, Non fura-
σοῦς εἶπε, τὸ, οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέ-
beris, Non falso testaberis. Honora patrem
ψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις. τίμα τὸν πατέρα 19
tuum & matrem tuam: &, Diliges pro-
σου καὶ τὴν μητέρα σου· καὶ, ἀγαπήσεις τὸν πλη-
ximū tuum sicut teipsum. Dicit illi adolescens,
σίον σου ὡς σεαυτόν. λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος, 20
Omnia hæc custodiui à iuuentute mea: quid
πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου· τί
adhuc deficio? Ait illi Iesus, Si vis per-
ἔτι ὑστερῶ; ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, εἰ θέλεις τέ- 21
fectus esse, vade, vende tuam substantiam, &
λειος εἶναι, ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ
da pauperibus: & habebis thesaurum in cælo: & ve-
δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦ-
ni, sequere me. Audiens autem adolescens
ρο ἀκολούθει μοι. ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν 22
verbum, abiit tristis: erat enim habēs possessio-
λόγον, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήμα-
nes multas. At Iesus dixit discipulis suis:
τα πολλά. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, 23
Amen dico vobis, quia difficilè diues in-
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσ-
trabit in regnum cælorum.
ελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
Iterum autem dico vobis, facilius est came-
πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν ἐστι κάμη- 24
lum per foramen acus transire, quàm diui-
λον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλού-
tem in regnum Dei intrare. Au-
σιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. ἀκού- 25
dientes autem discipuli eius, mirabantur
σαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐξεπλήσσοντο
valdè, dicentes. Quis ergo potest seruari?
σφόδρα, λέγοντες, τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;
Aspiciens autem Iesus, dixit illis, Apud ho-
ἐμβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, παρὰ ἀν- 26
mines hoc impossibile est, apud autem Deum omnia
θρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι, παρὰ δὲ θεῷ πάντα
possibilia sunt. Tunc respondens Petrus, dixit
δυνατά ἐστι. τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος, εἶπεν 27
ei: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti su-
αὐτῷ, ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθή-
mus te: quid ergo erit nobis? At Iesus dixit
σαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν; ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν 28
illis: Amen dico vobis, quòd vos sequu-
αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθή-

† paruuli, * autem ‡ Iesus verò ait eis: Paruulos, & nolite eos prohibere * enim ‖ quū imposuisset * Qui † interrogas de bono? vnus est bonus, * autem ‡ homicidiū facies, § facies furtum. * falsū testimoniū dices: ‖ mihi deest? * quæ habes † Quum audisset ‡ autem § Et § cælorum * Auditis * his ‖ poterit * saluus esse ‡ autem ‡ qui

ti me in regeneratione, quum sederit
σαντές μοι ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ
Filius hominis in throno gloriæ suæ, sede-
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθή-
bitis & vos super duodecim thronos, iudicantes
σεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνων, κρίνοντες τὰς
duodecim tribus Israël. Et omnis qui reliquerit
29 δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. καὶ πᾶς ὃς ἀφῆκεν
domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut ma-
οἰκίαν, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ πατέρα, ἢ μη-
trem, aut vxorem, aut natos, aut agros propter no-
τέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς, ἕνεκεν τοῦ ὀνό-
men meum, centuplum accipiet, & vitam
ματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν
æternam hæreditabit. Multi autem erunt pri-
30 αἰώνιον κληρονομήσει. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶ-
mi, nouissimi: & nouissimi, primi.
τοι, ἔσχατοι· καὶ ἔσχατοι, πρῶτοι.

‡ estis ‡ sede maiestatis * sedes ‖ filios * possidebit.

CAP. XX. κʹ.

Simile enim est regnum cælorum
1 Ὁμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν
homini patrifamiliàs, qui exiit cum diluculo
ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρωῒ
conducere operarios in vineam suam.
μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.
Conueniens autem cum operariis ex dena-
2 συμφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηνα-
rio diem, misit eos in vi-
ρίου τὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπε-
neam suam. Et egressus circa tertiam ho-
3 λῶνα αὐτοῦ. καὶ ἐξελθὼν περὶ τὴν τρίτην ὥ-
ram vidit alios stantes in foro otiosos:
ραν, εἶδεν ἄλλους ἑστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργούς·
Et illis dixit: Abite & vos in vi-
4 κἀκείνοις εἶπεν, ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμ-
neam *: & quod fuerit iustum dabo vobis. Illi autē
5 πελῶνα, καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον δώσω ὑμῖν. οἱ δὲ
abierunt. Iterum exiens circa sextam & nonam
ἀπῆλθον. πάλιν ἐξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ ἐννάτην
horam, fecit similiter. Circa verò vnde-
6 ὥραν, ἐποίησεν ὡσαύτως. περὶ δὲ τὴν ἑνδε-
cimam horam exiens, inuenit alios stantes otio-
κάτην ὥραν ἐξελθὼν, εὗρεν ἄλλους ἑστῶτας ἀρ-
sos, & dicit illis: Quid hic statis totam
γοὺς, καὶ λέγει αὐτοῖς, τί ὧδε ἑστήκατε ὅλην τὴν
diem otiosi? Dicunt ei: Quia nemo
7 ἡμέραν ἀργοί; λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι οὐδεὶς
nos mercede conduxit. Dicit eis: Ite &
ἡμᾶς ἐμισθώσατο. λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε καὶ
vos in vineam *, & quod fuerit iustum su-
ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον λή-
metis. Vespere autem facto, dicit dominus
8 ψεσθε. ὀψίας δὲ γενομένης, λέγει ὁ κύριος τοῦ
vineæ procuratori suo, Voca
ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, κάλεσον τοὺς
operarios, & redde illis mercedem, inci-
ἐργάτας, καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθὸν, ἀρξά-
piens à nouissimis vsque ad primos. Et ve-
9 μενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων. καὶ ἐλ-
nientes qui circa vndecimam horam, acceperunt singu-
θόντες οἱ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν, ἔλαβον ἀ-
guli denarium. Venientes autem primi, arbitrati
10 νὰ δηνάριον. ἐλθόντες δὲ οἱ πρῶτοι ἐνόμι-
sunt quòd plus essent accepturi: & acceperunt & ipsi
σαν ὅτι πλείονα λήψονται· καὶ ἔλαβον καὶ αὐτοὶ
singuli denarium. Accipiētes autem murmurabāt aduersus
11 ἀνὰ δηνάριον. λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ
patremfamilias, Dicentes. Quòd hi nouissimi
12 οἰκοδεσπότου, λέγοντες, ὅτι οὗτοι οἱ ἔσχατοι
vnam horam fecerunt: & pares nobis illos fecisti,
μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας,

† primo mane * Conuentione facta ‡ diurno * meam ‖ autem exiit * & † exiit, & * tota die ‡ meam § Quū sero autem factum esset * Quū venissent ergo ‖ venerant † singulos denarios * & ‡ autem ‡ singulos denarios * Et ‖ vna hora

† qui portauimus * æstus. ‡ At ille

portantibus pondus diei, & æstum.
τοῖς βαστάσασι τὸ βάρος τῆς ἡμέρας, καὶ τὸν καύσωνα.
Ille verò respondens dixit vni eorum: Amice,
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἑνὶ αὐτῶν, ἑταῖρε, 13
non facio iniuriā tibi: nonne denario conuenisti mecum?
οὐκ ἀδικῶ σε. οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι;

‡ ex · * est, ‖ vade. ‡ &

Tolle quod tuum*, & abi. volo autem huic no-
ἆρον τὸ σὸν, καὶ ὕπαγε. θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσ- 14
uissimo dare sicut & tibi. Aut non licet mihi face-
χάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί. ἢ οὐκ ἔξεστί μοι ποιῆ- 15

* nequam

re quod volo in meis? an oculus tuus nequam
σαι ὃ θέλω ἐν τοῖς ἐμοῖς; εἰ ὁ ὀφθαλμός σου πο-
est, quia ego bonus sum? Sic erunt
νηρός ἐστιν, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι; οὕτως ἔσονται 16
nouissimi, primi: & primi, nouissimi. Mul-
οἱ ἔσχατοι, πρῶτοι· καὶ οἱ πρῶτοι, ἔσχατοι. πολ-
ti enim sunt vocati, pauci verò electi. Et
λοὶ γάρ εἰσι κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. καὶ 17
ascendens Iesus in Hierosolymam, assumpsit
ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα, παρέλαβε

† secretò,

duodecim discipulos primum in via, &
τοὺς δώδεκα μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ
ait illis: Ecce ascendimus in Hierosoly-
εἶπεν αὐτοῖς· ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυ- 18
mam, & Filius hominis tradetur
μα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς
principibus Sacerdotū & Scribis. & condemnabunt
ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι· καὶ κατακρινοῦσιν
eum morte: Et tradent eum
αὐτὸν θανάτῳ· καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς 19
Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & cruci-
ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι, καὶ μαστιγῶσαι, καὶ σταυ-
figendum: & tertia die resurget.
ρῶσαι· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.
Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebe-
τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβε- 20
dæi, cum filiis suis, adorans & pe-
δαίου, μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς, προσκυνοῦσα καὶ αἰ-

‡ Qui

tens aliquid ab eo. *Ille verò dixit ei: Quid vis?
τοῦσά τι παρ' αὐτοῦ. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, τί θέλεις; 21
Ait illi: Dic vt sedeant hi duo filij
λέγει αὐτῷ, εἰπὲ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί

‡ ad dexterā tuam ‡ ad sinistram

mei, vnus à dexteris tuis, & vnus à sinistris in
μου, εἷς ἐκ δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων ἐν τῇ
regno tuo. Respondens autem Iesus, dixit:
βασιλείᾳ σου. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν, 22
Nescitis quid petatis. Potestis bibere cali-
οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτή-

*bibiturus sum?

cem quem ego *futurus sum bibere? & baptismo quo ego
ριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν; καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ
baptizor, baptizari? Dicunt ei, Pos-
βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι; λέγουσιν αὐτῷ, δυ-
sumus. Et ait illis: Quidem calicem meum
νάμεθα. καὶ λέγει αὐτοῖς, τὸ μὲν ποτήριόν μου 23
bibetis, & baptismo quo ego baptizor, ba-
πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βα-

‖ sedere autem ad dexteram meā & sinistram, * vobis,

ptizemini: sed sedere à dexteris meis & à
πτισθήσεσθε· τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ
sinistris meis, non est meum dare*, sed quibus para-
εὐωνύμων μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοί-
tum est à Patre meo. Et audientes
μασται ὑπὸ τοῦ πατρός μου. καὶ ἀκούσαντες οἱ 24
decem, indignati sunt de duobus fratribus.
δέκα, *ἠγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν.

* ἀγανακτέω · † Iesus autem vocauit eos ad se, &

Verùm Iesus aduocans eos, ait:
ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, εἶπεν, 25
Scitis quia principes Gentium dominantur
οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν, κατακυριεύουσιν

* qui maiores sunt ‡ in eos. ‡ inter vos: * inter vos maior

eorum, & magni potestatem exercent eorum.
αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.
Non ita verò erit in vobis: sed quicumq; voluerit* in
οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν. ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν 26

vobis magnus fieri, sit vester minister: Et qui
ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος. καὶ ὃς 27
voluerit in vobis esse primus, sit vester seruus.
ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος.

‖ inter vos * erit

Sicut Filius hominis non venit ministra-
ὥσπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονη- 28
ri, sed ministrare, & dare animam suam
θῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ

† redemptionem

pretium redemptionis pro multis. Et egredientibus il-
λύτρον ἀντὶ πολλῶν. καὶ ἐκπορευομένων αὐ- 29
lis ab Iericho, sequuta est eum turba multa.
τῶν ἀπὸ Ἱεριχὼ, ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολύς.
Et ecce duo cæci sedentes secus viam,
καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδὸν, 30

* audierūt quia Iesus transiret: & ‡ autem

audientes quod Iesus præterit, clamauerunt, dicen-
ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν, λέγον-
tes: Miserere nostri Domine fili Dauid. At turba
τες, ἐλέησον ἡμᾶς κύριε υἱὸς Δαβίδ. ὁ δὲ ὄχλος 31

‡ At

increpabat eos vt tacerent. Illi verò magis
ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα σιωπήσωσιν. οἱ δὲ μεῖζον
clamabant, dicentes: Miserere nostri Domine fili Da-
ἔκραζον, λέγοντες, ἐλέησον ἡμᾶς κύριε υἱὸς Δα-

* stetit ‖ & * vt

uid. Et *stans Iesus, vocauit eos, & ait:
βίδ. καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοὺς, καὶ εἶπε, 32
Quid vultis* faciam vobis? Dicunt illi: Do-
τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν; λέγουσιν αὐτῷ, κύ- 33
mine, vt aperiantur nostri oculi. Visce-
ριε, ἵνα ἀνοιχθῶσιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί. σπλαγ-

† Misertus eorum

ribus commotus autem Iesus, tetigit oculos eo-
χνισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐ-

* viderunt

rum. Et confestim *respexerunt eorum ocu-
τῶν· καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλ- 34
li: & sequuti sunt eum.
μοὶ, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

CAP. XXI. κα'.

* Hierosolymis, ‡ Oliueti,

Et cūm appropinquassēt *in Hierosolymam, & venissent in
ΚΑὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦλθον εἰς 1
Bethphage ad montem Oliuarum, tunc Iesus
Βηθφαγὴ πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τότε ὁ Ἰησοῦς
misit duos discipulos, Dicens eis: I-
ἀπέστειλε δύο μαθητὰς, λέγων αὐτοῖς, πορεύ- 2

‡ castellū quod contra vos est

te in vicum qui aduersum vos, & sta-
θητε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐ-
tim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum
θέως εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ'

* soluite &

ea. *soluentes adducite mihi. Et si quis vo-
αὐτῆς, λύσαντες ἀγάγετέ μοι. καὶ ἐάν τις ὑ- 3

‡ his opus habet, & confestim

bis dixerit aliquid, dicite quia Dominus eorum vsum ha-
μῖν εἴπῃ τι, ἐρεῖτε, ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρείαν ἔ-
bet: statim autem dimittet eos. Hoc autem totū fa-
χει· εὐθέως δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς. τοῦτο δὲ ὅλον γέ- 4

* quod dictum est

ctum est, vt adimpleretur *dictum per Prophetam,
γονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου,
dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce
λέγοντος. εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιὼν, ἰδοὺ ὁ βα- 5

† sedens

rex tuus venit tibi mansuetus, & insidens
σιλεύς σου ἔρχεταί σοι πραῢς, καὶ ἐπιβεβηκὼς
super asinam, & pullum filium subiugalis. Eun-
ἐπὶ ὄνον, καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου. πορευ- 6

* fecerunt sicut præcepit

tes autem discipuli, & facientes sicut
θέντες δὲ οἱ μαθηταὶ, καὶ ποιήσαντες καθὼς
præordinauit illis Iesus, Adduxerunt asinam, &
προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἤγαγον τὴν ὄνον, καὶ 7
pullum: & imposuerunt super eos vestimenta
τὸν πῶλον, καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω αὐτῶν τὰ ἱμάτια

‡ eū sedere fecerunt

sua, & insedit desuper eos. At pluri-
αὐτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν. ὁ δὲ πλεῖ- 8

‡ autem

ma turba strauerunt sua vestimenta in
στος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ
via: alij autem cædebant ramos de arboribus, &
ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων, καὶ
ἐστρών-

sternebant in via. † At turba præe-
ἐστρώννυον ἐν τῇ ὁδῷ. Οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προά- 9
dentes & sequentes clamabant, dicentes:
γοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, λέγοντες,
Hosanna filio Dauid: benedictus *veniens
ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος
in nomine Domini, Hosanna in altissimis. Et
ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. καὶ 10
‡ intrante eo in Hierosolymam, cōmota est vniuersa
εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα, *ἐσείσθη πᾶσα
ciuitas, dicens: Quis est hic? § At turba di-
ἡ πόλις, λέγουσα, Τίς ἐστιν οὗτος; οἱ δὲ ὄχλοι ἔ- 11
cebant: Hic est Iesus Propheta, qui à Na-
λεγον, οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ προφήτης ὁ ἀπὸ Να-
zareth Galilææ. Et intrauit Iesus in
ζαρὲτ τῆς Γαλιλαίας. Καὶ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς 12
templum Dei: & eiiciebat omnes ven-
τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς πω-
dentes & *mercantes in templo, &
λοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς
mensas numulariorum euertit, &
τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψε, καὶ τὰς
cathedras vendentium columbas.
καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς.
Et dicit eis: Scriptum est: Domus mea, domus
Καὶ λέγει αὐτοῖς, γέγραπται, ὁ οἶκός μου, οἶκος 13
orationis vocabitur: vos autem illam feci-
προσευχῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιή-
stis speluncam latronum. Et accesserunt ad eum
σατε σπήλαιον λῃστῶν. Καὶ προσῆλθον αὐτῷ 14
cæci & claudi in templo, & sanauit eos.
τυφλοὶ καὶ χωλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.
Videntes autem principes Sacerdotum & Scribæ
Ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ 15
mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes
θαυμάσια ἃ ἐποίησε, καὶ τοὺς παῖδας κράζοντας
in templo, & dicentes: Hosanna filio Dauid,
ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ λέγοντας, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ,
indignati sunt, Et dixerunt ei: Audis quid isti
ἠγανάκτησαν, καὶ εἶπον αὐτῷ, ἀκούεις τί οὗτοι 16
dicant? At Iesus ‖ dicit eis: Vtique. nunquam le-
λέγουσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, ναί. οὐδέποτε ἀνέ-
gistis, Quia ex ore infantium, & lactentium
γνωτε, ὅτι ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων
perfecisti laudem? Et † relinquens ipsos, ab-
κατηρτίσω αἶνον; Καὶ καταλιπὼν αὐτούς, ἐξῆλ- 17
iit *extra ciuitatem in Bethaniam, ‡ & diuersatus est ibi.
θεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν, καὶ ηὐλίσθη ἐκεῖ.
Manè autem reuertens in ciuitatem, esuriit.
Πρωΐας δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν, ἐπείνασε. 18
Et videns § ficum vnam secus viam, venit ad
Καὶ ἰδὼν συκῆν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἦλθεν ἐπ' 19
eam: & nihil inuenit in ea, *si non folia
αὐτήν, καὶ οὐδὲν *εὗρεν ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ φύλλα
tantùm: & ait illi: Nunquam ex te fructus ‖ fiat
μόνον. Καὶ λέγει αὐτῇ, μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται
in sæculum: & arefacta est continuò ficul-
εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ *ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συ-
nea. Et videntes discipuli, mirati sunt, dicen-
κῆ. Καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταί, ἐθαύμασαν, λέγον- 20
tes: Quomodo continuò aruit ficus?
τες, πῶς παραχρῆμα *ἐξηράνθη ἡ συκῆ;
Respondens autem Iesus, ait eis: Amen di-
Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, ἀμὴν λέ- 21
co vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, non
γω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν, καὶ μὴ διακριθῆτε, οὐ
solum † quod ficus facietis, sed & si monti
μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ κἂν τῷ ὄρει
huic dixeritis, *Tollere & iactare in ma-
τούτῳ εἴπητε, ἄρθητι καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασ-
re, fiet. Et omnia quæcumque petieritis in
σαν, γενήσεται. Καὶ πάντα ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν 22

† Turbæ autem quæ præcedebāt, & quæ sequebantur.
* qui venit
‡ quū intrasset
* ἐσείσθη
§ Populi autem
* ementes
* ἀγανακτέω
‖ autem dixit
† relictis illis.
* foras
‡ ibique mansit.
§ fici arborem
* nisi
* εὑρίσκω
‖ nascatur in sempiternum:
* ξηραίνομαι
† de ficulnea
* Tolle, & iacta te

oratione, credentes accipietis. Et ‡ veniente
τῇ προσευχῇ πιστεύοντες, λήψεσθε. Καὶ ἐλθόντι 23
ipsi in templum, accesserunt § ei docenti
αὐτῷ εἰς τὸ ἱερόν, προσῆλθον αὐτῷ διδάσκοντι
principes Sacerdotum, & seniores populi dicentes:
οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, λέγοντες,
In qua *auctoritate hæc facis, & quis tibi dedit
ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν
‖ auctoritatem hanc? Respondens autem Iesus, dixit
ἐξουσίαν ταύτην; Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν 24
eis: Interrogabo vos & ego sermonē vnum, quem si
αὐτοῖς, ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ λόγον ἕνα· ὃν ἐὰν
dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua † auctoritate
εἴπητέ μοι, κἀγὼ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ
hæc facio. Baptismus Ioannis vnde erat?
ταῦτα ποιῶ. Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἦν; 25
è cælo, an ex hominibus? *Illi autem ratiocinabantur
ἐξ οὐρανοῦ, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο
apud seipsos, dicentes: Si dixerimus, è cælo:
παρ' ἑαυτοῖς, λέγοντες, ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ,
dicet nobis Quare ergo non credidistis illi? Si autē
ἐρεῖ ἡμῖν, διατί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; ἐὰν δὲ 26
dixerimus, ex hominibus, timemus turbam. om-
εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν ὄχλον. πάν-
nes enim habent Ioannem sicut Prophetam. Et re-
τες γὰρ ἔχουσι τὸν Ἰωάννην ὡς προφήτην. Καὶ ἀ- 27
spondentes Iesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis
ποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ, εἶπον, οὐκ οἴδαμεν. ἔφη αὐτοῖς
& ipse: Nec ego dico vobis in qua ‡ auctoritate hæc
καὶ αὐτός, οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα
facio. Quid autē vobis videtur? Homo quidā habebat § natos
ποιῶ. Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἄνθρωπός τις εἶχε τέκνα 28
duos: & accedens *primo, dixit: Fili, vade,
δύο· καὶ προσελθὼν τῷ πρώτῳ, εἶπε, τέκνον, ὕπαγε,
hodie operare in vinea mea. Ille autē re-
σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνί μου. Ὁ δὲ ἀπο- 29
spondens, ait: Nolo. Postea autem pœnitētia ‖ affectus ab-
κριθεὶς εἶπεν, οὐ θέλω. ὕστερον δὲ μεταμεληθείς, ἀπ-
iit. Et accedens † alteri, dixit simili-
ῆλθε. Καὶ προσελθὼν τῷ δευτέρῳ, εἶπεν ὡσαύ- 30
ter. *Ille verò respondens, ait: ‡ Ego Domine. & non § abiit.
τως. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ἐγὼ κύριε. καὶ οὐκ ἀπῆλθε.
Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Di-
Τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρός; λέ- 31
cunt ei, Primus. Dicit illis Iesus: Amen
γουσιν αὐτῷ, ὁ πρῶτος. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν
dico vobis, *quod publicani & meretrices ‖ præeunt
λέγω ὑμῖν, ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν
vobis in regnum Dei. Venit enim ad
ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Ἦλθε γὰρ πρὸς 32
vos Ioannes in via iustitiæ, & non credi-
ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύ-
distis ei: At publicani † & meretrices crediderunt
σατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ἐπίστευσαν
ei. vos autem videntes *non pœnituistis post-
αὐτῷ. ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετεμελήθητε ὕστε-
eà, ‡ ad credendum ei. Aliam parabolam
ρον, τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ. Ἄλλην παραβολὴν 33
audite: Homo quidam erat paterfamilias, qui
ἀκούσατε. Ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὅστις
plantauit vineam, & sepem § ei circu-
ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέ-
posuit, & fodit in ea torcular, & ædificauit
θηκε, καὶ ὤρυξεν ἐν αὐτῷ ληνόν, καὶ ᾠκοδόμησε
turrim, & locauit eam agricolis, & peregre pro-
πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδή-
fectus est. Quum autē appropinquasset tempus fructuum,
μησεν. Ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, 34
*legauit seruos suos ad agri-
ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωρ-
colas ‖ accipere fructus eius. Et accipientes
γούς, λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ. Καὶ λαβόντες οἱ 35

‡ quum venisset
§ ad eum docentem
* potestate
‖ potestatem
† potestate
* At illi cogitabāt inter se,
‡ potestate
§ filios
* ad primum,
‖ motus,
† autem ad alterum
* At ille
‡ Eo
§ iuit.
* quia
‖ præcedūt vos
† autem
* nec pœnitentiam habuistis
‡ vt crederetis
§ circumdedit ei,
* misit
‖ vt acciperent

C

agricolæ † seruos eius, *hunc quidem ceciderũt, ‡hũc verò
γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ
occiderunt, ‡ illum verò lapidauerunt. *Rursum lega-
ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν. πάλιν ἀπέ- 36
uit alios seruos plures prioribus: &
στειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων· καὶ
fecerunt illis similiter. ‖ Posterius autem misit
ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως. ὕστερον δὲ ἀπέστειλε 37
ad eos filium suum, dicens: Verebun-
πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων, ἐντραπήσον-
tur filium meum. At agricolæ † videntes filium, di-
ται τὸν υἱόν μου. Οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱόν, εἶ- 38
xerũt *in seipsis: Hic est hæres: venite, oc-
πον ἐν ἑαυτοῖς, οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε, ἀ-
cidamus eum, & ‡ obtineamus hære-
ποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ κατάσχωμεν τὴν κληρο-
ditatem eius. Et ‡ sumentes eiecerunt eum ex-
νομίαν αὐτοῦ. καὶ λαβόντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔ- 39
tra vineam, & occiderunt. Quum ergo
ξω τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ἀπέκτειναν. ὅταν οὖν 40
venerit dominus vineæ, quid faciet
ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς
agricolis illis? Aiunt illi: Malos ma-
γεωργοῖς ἐκείνοις; λέγουσιν αὐτῷ, κακοὺς κα- 41
lè perdet ipsos, & vineam* loca-
κῶς ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώ-
bit aliis agricolis, qui reddent ei
σεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ
‖ fructus in temporibus suis. Dicit il-
τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν. λέγει αὐ- 42
lis Iesus: Nunquam legistis in Scripturis:
τοῖς ὁ Ἰησοῦς, οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς,
lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic fa-
λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγε-
ctus est in caput anguli? à Domino factum est
νήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. παρὰ κυρίου ἐγένετο
istud: & est mirabile in oculis nostris. †Propter
αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. διὰ 43
hoc dico vobis, *quòd tolletur à vobis re-
τοῦτο λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασι-
gnum Dei, & dabitur genti facienti fru-
λεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρ-
ctus eius. Et ‡ cadens super lapidem istum, $ con-
ποὺς αὐτῆς. καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον, συν- 44
quassabitur: super quem verò ceciderit, *comminuet eum.
θλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν.
Et ‖ audientes principes Sacerdotum & Pharisæi
καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι 45
parabolas eius, cognouerũt quòd de ipsis diceret.
τὰς παραβολὰς αὐτοῦ, ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει.
Et quærentes eum † prehendere, timuerunt
καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφοβήθησαν τοὺς 46
turbas: quoniam sicut Prophetam eum habebant.
ὄχλους, ἐπειδὴ ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

Marg.: ‡ apprehẽsis seruis — ‡ alium — * Iterum misit — ‖ Nouissimè — * ἐντρέπω — † autem — * intra se: — ‡ habebimus — ‡ apprehensum — * suam — ‖ fructum — † Ideo — * quia auferetur — ‡ qui ceciderit — $ confringetur: — * conteret — ‖ quum audissent — † tenere,

CAP. XXII. κβ'.

Et respondens Iesus, iterum dixit eis in
ΚΑὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, πάλιν εἶπεν αὐτοῖς ἐν 1
parabolis, dicens: Simile factum est regnum
παραβολαῖς, λέγων· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία 2
cælorum homini regi, qui fecit nu-
τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γά-
ptias filio suo: Et misit seruos
μους τῷ υἱῷ αὐτοῦ· καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους 3
suos vocare *vocatos ad nuptias:
αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους·
& nolebant venire. Iterum misit alios
καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν. πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους 4
seruos, dicens: Dicite ‡ vocatis: Ecce
δούλους, λέγων, εἴπατε τοῖς κεκλημένοις, ἰδοὺ τὸ
prandium meum paraui, tauri mei & altilia
ἄριστόν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ

Marg.: *inuitatos — ‡ inuitatis:

occisa $, & omnia *expedita. venite ad nu-
τεθυμένα, καὶ πάντα ἕτοιμα. δεῦτε εἰς τοὺς γά-
ptias. Illi autem ‖ neglexerunt abierunt, † ille quidem in
μους. Οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς 5
proprium agrum, ille verò ad *mercaturam suam:
τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ.
‡ At reliqui prehendentes seruos eius, $ contu-
οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὕ- 6
meliis *affecerunt, & occiderunt. ‖ Audiens autem
βρισαν, καὶ ἀπέκτειναν. ἀκούσας δὲ ὁ βα- 7
rex ille, iratus est: & † mittens exer-
σιλεὺς ἐκεῖνος, ὠργίσθη· καὶ πέμψας τὰ στρα-
citus suos, perdidit homicidas illos,
τεύματα αὐτοῦ, ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους,
& ciuitatem illorum *incendit. Tunc ait
καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε. τότε λέγει τοῖς 8
seruis suis: Quidem nuptiæ ‡ expedita sunt: $ qui autem vo-
δούλοις αὐτοῦ, ὁ μὲν γάμος ἕτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κε-
cati, non fuerunt digni. Ite ergo ad
κλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι. πορεύεσθε οὖν ἐπὶ 9
*compita viarum, & quoscumque inueneritis, voca-
τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἂν εὕρητε, καλέ-
te ad nuptias. Et egressi ser-
σατε εἰς τοὺς γάμους. καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦ- 10
ui ‖ illi in vias, congregauerunt omnes quos
λοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδούς, συνήγαγον πάντας ὅσους
inuenerunt, malosque & bonos: & impletæ sunt
εὗρον, πονηρούς τε καὶ ἀγαθούς· καὶ ἐπλήσθη ὁ
nuptiæ discumbentium. † Ingressus autem rex
γάμος ἀνακειμένων. εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς 11
*spectare discumbentes, ‡ vidit ibi homi-
θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρω-
nem non vestitum $ indumentum nuptiarum: Et ait
πον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου. καὶ λέγει 12
illi: Amice, quomodo intrasti huc, non habens ve-
αὐτῷ, ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε, μὴ ἔχων ἔνδυ-
stem nuptialẽ? *Ille verò ore occlusus est. Tunc dixit
μα γάμου; ὁ δὲ ἐφιμώθη. τότε εἶπεν ὁ βα- 13
rex ministris: ‖ Ligantes eius manus &
σιλεὺς τοῖς διακόνοις, δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ
pedes, tollite eum, & eijcite in tenebras
πόδας, ἄρατε αὐτόν, καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος
exteriores: ibi erit fletus & † fremi-
τὸ ἐξώτερον. ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγ-
tus dentium. Multi enim sunt vocati, pau-
μὸς τῶν ὀδόντων. πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλί- 14
ci verò electi. Tunc abeuntes Phari-
γοι δὲ ἐκλεκτοί. Τότε πορευθέντες οἱ Φαρι- 15
sæi, consilium *sumpserunt vt eum illa-
σαῖοι, συμβούλιον ἔλαβον, ὅπως αὐτὸν παγι-
quearent in sermone. Et mittunt ei
δεύσωσιν ἐν λόγῳ. καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς 16
discipulos suos cum Herodianis, dicentes:
μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν, λέγοντες,
Magister, scimus quia verax es, & viam
διδάσκαλε, οἴδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ τὴν ὁδὸν
Dei in veritate doces: & non est cura tibi de
τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις· καὶ οὐ μέλει σοι περὶ
aliquo: non enim respicis ‡ in faciem homi-
οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώ-
num: Dic ergo nobis, quid tibi videtur? Licet dare
πων. εἰπὲ οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; ἔξεστι δοῦναι 17
censum Cæsari, an non? ‖ Cognoscens autem Iesus $ re-
κῆνσον Καίσαρι, ἢ οὔ; γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πο-
quitiam eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ?
νηρίαν αὐτῶν, εἶπε, τί με πειράζετε ὑποκριταί;
Ostendite mihi numisma census. *Illi verò
ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου. οἱ δὲ 18
obtulerunt ei denarium. Et ait il-
προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον. καὶ λέγει αὐ- 19
lis: *Cuius ‡ imago hæc, & superscriptio?
τοῖς, τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη, καὶ ἡ ἐπιγραφή;

λέγου-

Marg.: $ sunt, * parata, — ‖ neglexerunt: & † alius in villã suam, alius — * negotiationem — ‡ Reliqui verò tenuerunt — $ & — * affectus — ‖ Rex autem quum audisset, — † missis exercitibus suis — * succendit. — ‡ paratæ — $ sed qui inuitati erant, — * exitus — ‖ eius — † Intrauit — * vt videret — ‡ & — $ veste nuptiali: — * At ille obmutuit. * φιμόω — ‖ Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum — † stridor — * inierunt, vt caperẽt eum — ‡ personam — ‖ Cognita $ nequitia — * At illi — * Iesus ‡ est

Dicunt ei, Cæsaris. Tunc ait illis:
λέγουσιν αὐτῷ, καίσαρος. τότε λέγει αὐτοῖς, 21
Reddite ergo quæ † Cæsaris, Cæsari: & quæ * Dei,
ἀπόδοτε οὖν τὰ καίσαρος, καίσαρι· καὶ τὰ τοῦ θεοῦ,
Deo. Et audientes mirati sunt: & *relinquentes eum, abierunt. In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, ‡ dicentes non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum, Dicentes, Magister,
τῷ θεῷ. καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν· καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον. 22 ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον αὐτῷ σαδδουκαῖοι, οἱ λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, 23 λέγοντες, διδάσκαλε,
Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit nō habens * semen, ob affinitatem ducet frater eius vxorem illius, & ‖ suscitabit semen fratri suo.
μωσῆς εἶπεν, ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. 24
Erant autem apud nos septem fratres: & primus vxore ducta * obiit: & non habēs semen, reliquit vxorem suam fratri suo.
ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί· 25 καὶ ὁ πρῶτος, γαμήσας ἐτελεύτησε· καὶ μὴ ἔχων σπέρμα, ἀφῆκε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.
Similiter & secundus, & tertius, vsque ad † septem. * Postremum autem omnium defuncta est & mulier. In ergo resurrectione, cuius ‡ septem erit vxor? omnes enim habuerunt eam.
ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος, καὶ ὁ τρίτος, 26 ἕως τῶν ἑπτά. ὕστερον δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή. 27 ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται 28 γυνή; πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν.
Respondens autem Iesus ait illis: Erratis, nescientes Scripturas, neque ‡ efficaciam Dei.
ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες 29 τὰς γραφὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ.
In enim resurrectione neque nubent, neque * dantur nuptui, sed sicut angeli Dei in cælo sunt.
ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ θεοῦ ἐν οὐρανῷ εἰσι. 30
De autem resurrectione mortuorum, non legistis ‖ effatum vobis à Deo, dicente *:
περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, λέγοντος, 31
Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus, Deus mortuorum, sed viuentium.
ἐγώ εἰμι ὁ θεὸς ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς ἰσαὰκ, καὶ ὁ θεὸς ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς, θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων. 32
Et audientes turbæ, † percellebantur in doctrina eius.
καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι, ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. 33
At Pharisæi * audientes quòd ‡ occlusisset Sadducæis, ‡ conuenerunt in idipsum.
οἱ δὲ φαρισαῖοι 34 ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσε τοὺς σαδδουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό.
Et interrogauit * vnus ex eis Legis doctor, tentans eum, & dicens:
καὶ ἐπηρώτησεν εἷς ἐξ 35 αὐτῶν νομικὸς, πειράζων αὐτὸν, καὶ λέγων,
Magister, quod ‖ mandatum magnum in Lege?
διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ; 36
At Iesus ait illi: Diliges Dominum Deum tuum * in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota † cogitatione tua.
ὁ δὲ ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν 37 σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου.
Hoc est primum & * magnum mandatum.
αὕτη ἐστὶ πρώτη 38 καὶ μεγάλη ἐντολή.
Secundum autem simile ‡ huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum.
δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, 39 ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.
In his duobus mandatis vniuersa Lex ‡ & Prophetæ pendent.
ἐν 40 ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.

* Congregatis autem Pharisæis, interrogauit eos Iesus,
41 συνηγμένων δὲ τῶν φαρισαίων, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ ἰησοῦς,
Dicens: Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? dicunt ei, Dauid.
42 λέγων, τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ χριστοῦ; τίνος υἱός ἐστι; λέγουσιν αὐτῷ, τοῦ δαβίδ.
Ait illis: Quomodo ergo Dauid in spiritu Dominum eum vocat, dicens:
43 λέγει αὐτοῖς, πῶς οὖν δαβὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων,
Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorū?
44 εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;
Si ergo Dauid vocat eum Dominū, quomodo filius eius est?
45 εἰ οὖν δαβὶδ καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι;
Et nemo poterat ei respondere verbum: neque ausus fuit quisquā ex illa die interrogare eum amplius.
46 καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον· οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

CAP. XXIII. κγ'.

Tunc Iesus loquutus est * turbis, & discipulis suis.
1 ΤΟτε ὁ ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,
Dicens: Super Moysi cathedram sederunt Scribæ & Pharisæi.
2 λέγων, ἐπὶ τῆς μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι.
Omnia ergo quæcumque dixerint vobis seruare, seruate & facite: secundùm verò opera eorum ‖ ne faciatis: dicunt enim, & non faciunt.
3 πάντα οὖν ὅσα ἂν εἴπωσιν ὑμῖν τηρεῖν, τηρεῖτε καὶ ποιεῖτε· κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε· λέγουσι γὰρ, καὶ οὐ ποιοῦσι.
Alligant enim onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum: * at digito ipsorum non volunt mouere ea.
4 δεσμεύουσι γὰρ φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων· τῷ δὲ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσι κινῆσαι αὐτά.
Omnia verò opera sua faciunt † ad spectari hominibus. dilatant * verò phylacteria sua, & magnificant fimbrias vestimentorum suorum.
5 πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσι πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις. πλατύνουσι δὲ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν, καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν.
Amantque ‡ primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis,
6 φιλοῦσί τε τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δείπνοις, 7 καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς,
Et salutationes in ‡ foris, & vocari ab hominibus, Rabbi, Rabbi.
καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ῥαββὶ ῥαββί.
Vos autem * ne vocemini Rabbi: vnus enim est vester ‖ doctor Christus. omnes autem vos fratres estis.
8 ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββί. εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητὴς ὁ χριστός. πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε.
Et patrem * ne vocetis vestrum super terram. vnus enim est Pater vester qui in cælis †.
9 καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς 10 γάρ ἐστιν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
Nec vocemini * doctores: vnus enim vester est doctor Christus.
μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητὴς ὁ χριστός.
Qui verò maior * vestrûm, erit vester minister.
11 ὁ δὲ μείζων ὑμῶν, ἔσται ὑμῶν διάκονος.
Qui autem exaltauerit seipsum, humiliabitur: & qui humiliauerit seipsum, exaltabitur.
12 ὅστις δὲ ὑψώσει ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· καὶ ὅστις ταπεινώσει ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

† sunt; * relicto eo; ‡ qui dicunt; * filium, vt ducat; ‖ suscitet; * defunctus est; † septimū; * Nouissime; ‡ de; ‖ virtutem; * nubentur; ‖ quod dictum est * vobis; † mirabantur * ἐξεπλήσσοντο; * autem; ‡ silentium imposuisset; ‡ conuenerunt in vnum; * eum; ‖ est; * ex; † mente; * maximū ‡ est; ‡ pendet; * Congregatis; * τίθημι; ‖ nolite facere; * ad turbas, & ad discipulos suos; * digito autem suo nolunt; † vt videantur; * enim; ‡ autem; ‡ foro; * nolite vocari ‖ magister; * nolite vocare vobis † est; * magistris quia magister vester vnus est † est

Væ autem vobis Scribæ & Pharisæi hypo-
13 Οὐαὶ δὲ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑπο-
critæ: quia comeditis domos viduarum, &
κριταί, ὅτι κατεσθίετε τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν, καὶ
† prætextu prolixe orantes: propter hoc
προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι· διὰ τοῦτο
accipietis * abundantius iudicium. Væ vobis
λήψεσθε περισσότερον κρίμα. 14 Οὐαὶ ὑμῖν
Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia
γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι
clauditis regnum cælorum ante
κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν
homines: vos enim non intratis, nec
τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς
introëuntes sinitis intrare. Væ vobis Scri-
εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν. 15 Οὐαὶ ὑμῖν γραμ-
bæ & Pharisæi hypocritæ: quia circui-
ματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγε-
tis mare & aridam, ‡ facere vnum
τε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι ἕνα
proselytum: & quum fuerit factus, facitis eum filium
προσήλυτον· καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν
gehennæ, § duplicorem vobis. Væ vobis duces
γεέννης, διπλότερον ὑμῶν. 16 Οὐαὶ ὑμῖν ὁδηγοὶ
cæci, * dicentes: Quicumq; iurauerit ‖ in templo, ni-
τυφλοί, οἱ λέγοντες, Ὃς ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐ-
hil est: qui autem iurauerit in auro templi,
δέν ἐστιν· ὃς δ᾽ ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ,
† debet. Stulti & cæci: quid enim maius est,
ὀφείλει. 17 Μωροὶ καὶ τυφλοί· τίς γὰρ μείζων ἐστὶν
aurum, aut templum ° sanctificans aurum? Et,
ὁ χρυσὸς, ἢ ὁ ναὸς ὁ ἁγιάζων τὸν χρυσόν; 18 Καί,
quicumq; iurauerit in altari, nihil est: quicumq; autē
ὃς ἐὰν ὀμόσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδέν ἐστιν· ὃς δ᾽
iurauerit in dono quod ‡ super illud, debet.
ἂν ὀμόσῃ ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει.
Stulti & cæci: quid enim maius §, donum, an
Μωροὶ καὶ τυφλοί· τί γὰρ μεῖζον, τὸ δῶρον, ἢ 19
altare * sanctificans donum? ‖ Ergo
τὸ θυσιαστήριον τὸ ἁγιάζον τὸ δῶρον; 20 Ὁ οὖν
iurans in altari, iurat in eo, & in
ὀμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ὀμνύει ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν
omnibus quæ super illud †. Et ° iurans in templo,
πᾶσι τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ. 21 Καὶ ὁ ὀμόσας ἐν τῷ ναῷ,
iurat in illo, & in ‡ habitante illud. Et
ὀμνύει ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ κατοικήσαντι αὐτόν. 22 Καὶ
§ iurans in cælo, iurat in throno
ὁ ὀμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ, ὀμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ
Dei, & in * sedente super eum. Væ vobis
θεοῦ, καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ. 23 Οὐαὶ ὑμῖν
Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia de-
γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀπο-
cimatis mentham, & anethum, & cymi-
δεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον, καὶ τὸ ἄνηθον, καὶ τὸ κύμι-
num, & reliquistis ‖ grauiora° Legis, iudi-
νον· καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρί-
cium, & misericordiam, & fidem. hæc oportuit face-
σιν, καὶ τὸν ἔλεον, καὶ τὴν πίστιν. Ταῦτα ἔδει ποιῆ-
re, & illa non omittere. Duces cæci,
σαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι. 24 Ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ
excolantes culicem, ‖ camelum † glu-
διϋλίζοντες τὸν κώνωπα, τὴν δὲ κάμηλον κατα-
tientes. Væ vobis Scribæ & Pharisæi
πίνοντες. 25 Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι
hypocritæ: quia mundatis quod deforis * po-
ὑποκριταί, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ πο-
culi & patinæ, intus autem ‡ plena sunt ex ra-
τηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἁρ-
pina & § iniustitia. Pharisæe cæce, mun-
παγῆς καὶ ἀδικίας. 26 Φαρισαῖε τυφλέ, καθά-
da prius quod intus * poculi, & pati-
ρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψί-

Margin: † orationes longas ‡ amplius ‡ vt faciatis § duplo quàm vos. * qui dicitis: ‖ per templum, † debitor est. ° quod sanctificat ‡ est * quod sanctificat ‖ Qui ergo iurat † sunt quicumq; iurauerit ‡ eo qui habitat in ipso. § qui iurat * eo qui sedet ‖ quæ ° sunt † autem * est calicis & paropsidis, ‡ pleni estis § immunditia. * est calicis & paropsidis,

næ, vt fiat & ‖ quod deforis † ipsorum mundum.
δος, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν καθαρόν.
Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypo-
27 Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑπο-
critæ: quia ° assimilamini sepulcris dealbatis,
κριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις,
quæ à foris quidem apparent ‡ speciosa: intus ‖ verò ple-
οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέ-
na sunt ossibus mortuorum, & omni § immunditia.
μουσιν ὀστέων νεκρῶν, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.
Sic & vos à foris quidem paretis homini-
28 Οὕτω καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώ-
bus iusti: intus autem pleni estis hypocrisi
ποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ μεστοί ἐστε ὑποκρίσεως
& iniquitate. Væ vobis Scribæ & Phari-
καὶ ἀνομίας. 29 Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρι-
sæi hypocritæ: quia ° ædificatis sepulchra
σαῖοι ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν
Prophetarum, & ornatis monumenta iustorum:
προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων.
Et dicitis: quòd Si fuissemus in diebus
30 Καὶ λέγετε, ὅτι Εἰ ἦμεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν
patrum nostrorum, non essemus * communicatores eorum in
πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἦμεν κοινωνοὶ αὐτῶν ἐν τῷ
sanguine Prophetarum. Itaque ‖ testamini vobismet
αἵματι τῶν προφητῶν. 31 Ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυ-
ipsis, quia filij estis † occidentium Prophetas.
τοῖς, ὅτι υἱοί ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας.
Et vos implete mensuram pa-
32 Καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέ-
trū vestrorum. Serpentes, genimina viperarum, quomodo
ρων ὑμῶν. 33 Ὄφεις, γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς
fugietis à iudicio gehennæ? * Propter hoc
34 φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης; Διὰ τοῦτο
ecce ego mitto ad vos Prophetas, &
ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας, καὶ
sapientes, & Scribas: & ex illis occide-
σοφοὺς, καὶ γραμματεῖς· καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτε-
tis, & crucifigetis, & ex illis flagellabitis in
νεῖτε, καὶ σταυρώσετε, καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν
synagogis vestris, & persequemini de ciuitate
ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν, καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως
in ciuitatem: Vt veniat super vos omnis sanguis
εἰς πόλιν· 35 Ὅπως ἔλθῃ ἐφ᾽ ὑμᾶς πᾶν αἷμα
iustus, ‡ effusus § super terram, à san-
δίκαιον, ἐκχυνόμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ αἵ-
guine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariæ
ματος Ἄβελ τοῦ δικαίου, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου
filij Barachiæ, quem occidistis inter templum,
υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ
& altare. Amen dico vobis, quòd ve-
36 καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἥ-
nient hæc omnia super generationem istam. Hieru-
37 ξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην. Ἱερου-
salem, Hierusalem * occidens Pro-
σαλὴμ, Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προ-
phetas, & ‖ lapidans legatos ad
φήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς
ipsam, quoties volui supercongregare
αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ
filios tuos, quemadmodum congregat gallina pullos
τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία
suos sub alas, & † non voluistis?
ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε;
Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.
38 Ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.
Dico enim vobis: Non me videbitis * à modo,
39 Λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μή με ἴδητε ἀπ᾽ ἄρτι,
donec dicatis: Benedictus ‡ veniens in no-
ἕως ἂν εἴπητε, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνό-
mine Domini.
ματι κυρίου.

Margin: ‖ id † est ° similes estis ‡ hominibus § spurcitiæ * socij ‖ testimonio estis † eorum qui occiderunt * Ideo dico vobis, ‡ qui § est * quæ occidis ‖ lapidas eos qui ad te missi sunt, † noluistis * amodo, ‡ qui venit

Καὶ

CAP. XXIIII. κδ'.

Et egressus Iesus ibat de templo:
ΚΑὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπορεύετο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ· 1
& accesserunt discipuli eius †ostendere ei
καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδεῖξαι αὐτῷ
ædificationes templi. *At Iesus dixit il-
τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐ- 2
lis, ‡Non intuemini hæc omnia? Amen dico
τοῖς, οὐ βλέπετε ταῦτα πάντα; ἀμὴν λέγω
vobis, non relinquetur hic lapis super lapidē, qui nō §dis-
ὑμῖν, οὐ μὴ *ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ κα-
soluetur. Sedente autem eo super montem
ταλυθήσεται. καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους 3
*Oliuarum, accesserunt ad eum discipuli ‡pri-
τῶν ἐλαιῶν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ' ἰ-
uatim, dicentes, Dic nobis, quando hæc erunt? & quod
δίαν, λέγοντες, εἰπὲ ἡμῖν, πότε ταῦτα ἔσται; καὶ τί
signum †tuæ præsentiæ & consummationis
τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας, καὶ τῆς συντελείας τοῦ
seculi? Et respondens Iesus, dixit eis:
αἰῶνος; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, 4
Videte ne quis vos seducat: Multi enim
βλέπετε μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ· πολλοὶ γὰρ 5
venient in nomine meo, dicentes: Ego sum
ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ἐγώ εἰμι
Christus: & multos seducent. *Futuri estis autem
ὁ Χριστός· καὶ πολλοὺς πλανήσουσι. μελλήσετε δὲ 6
audire bella, & auditiones bellorum: Videte ne
ἀκούειν πολέμους, καὶ ἀκοὰς πολέμων· ὁρᾶτε μὴ
turbemini: oportet enim ‡omnia fieri. sed nondum
θροεῖσθε· δεῖ γὰρ πάντα γενέσθαι. ἀλλ' οὔπω
est finis. §Exsurget enim gens in gentem,
ἐστὶ τὸ τέλος. ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, 7
& regnum in regnum: & erunt fames. &
καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ
pestilentiæ, & terræmotus *secundum loca. Omnia autem hæc
λοιμοὶ, καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους. πάντα δὲ ταῦτα 8
‡initium dolorum. Tunc tradent vos in
ἀρχὴ ὠδίνων. τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς 9
tribulationem, & occident vos: & eritis o-
θλῖψιν, καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς· καὶ ἔσεσθε μι-
dio habiti ab omnibus gentibus, propter nomen
σούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν, διὰ τὸ ὄνομά
meum. Et tunc †offendentur multi: &
μου. καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ, καὶ 10
inuicem tradent, & odio habebunt inuicem.
ἀλλήλους παραδώσουσι, καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους.
Et multi pseudoprophetæ *excitabuntur, &
καὶ πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐγερθήσονται, καὶ 11
seducent multos. Et ‡propter multiplicatam
πλανήσουσι πολλούς. καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆ- 12
iniquitatem, refrigescet charitas multo-
ναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολ-
rum. Qui autem §permanens in finem, hic *seruabi-
λῶν. ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσε- 13
tur. Et prædicabitur hoc Euangelium
ται. καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς 14
regni in ‖vniuersa habitata, in testimonium
βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, εἰς μαρτύριον
omnibus gentibus: & tunc veniet †finis. Quum
πᾶσι τοῖς ἔθνεσι· καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος. ὅταν 15
ergo videritis abominationem desolationis, *effa-
οὖν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥη-
tum à Daniele propheta, stantem in loco san-
θὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, ἑστὼς ἐν τόπῳ ἁ-
cto, (‡legens intelligat) Tunc qui in Iu-
γίῳ· ὁ ἀναγινώσκων νοείτω· τότε οἱ ἐν τῇ Ἰου- 16
dæa §fugiant ad montes. *Qui super do-
δαίᾳ φευγέτωσαν ἐπὶ τὰ ὄρη. ὁ ἐπὶ τοῦ δώ- 17
mum, non descendat tollere ‖quæ de ado-
ματος, μὴ καταβαινέτω *ἆραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας

†vt ostenderent. *Ipse autē respōdens ‡Videtis §destruetur *ἀφεῖμαι *Oliueti, ‡secretò, †aduentus tui, *Audituri enim estis prælia, & opiniones præliorū. ‡hæc §Cōsurget *per ‡initia sunt †scandalizabuntur *surgent, ‡quoniam abundabit iniquitas, §perseuerauerit vsque *saluus erit. ‖vniuerso orbe, †consummatio, *quę dicta est §qui legit §sunt, *& qui in tecto, ‖aliquid de domo *ἆραι καὶ ἀρεμαι

sua: Et qui in agro, non reuertatur re-
αὐτοῦ. καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπί- 18
trò tollere †vestem suam. Væ autem* in vte-
σω ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ. οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γα- 19
ro habentibus, & lactantibus in illis
στρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις
diebus. Orate autem vt non fiat
ταῖς ἡμέραις. προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ 20
fuga vestra ‡hyeme, neque in Sabbato: Erit
φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος, μηδὲ ἐν σαββάτῳ· ἔσται 21
enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab ini-
γὰρ τότε θλῖψις μεγάλη, οἵα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρ-
tio mundi vsque modò, neque non fiet. Et
χῆς κόσμου, ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γένηται. καὶ 22
§si non contracti fuissent dies illi, non
εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ
fuisset *seruata omnis caro: ‡propter autem electos
ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς
†contrahentur dies illi. Tunc si
κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι. τότε ἐάν 23
quis vobis dixerit: Ecce hic *Christus, aut illic: ‡ne cre-
τις ὑμῖν εἴπῃ, ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστὸς, ἢ ὧδε· μὴ πι-
datis. Exsurgent enim pseudochristi & pseu-
στεύσητε. ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευ- 24
doprophetæ: & dabunt signa magna & pro-
δοπροφῆται· καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ τέ-
digia, ita vt §seducere, si possibile, & ele-
ρατα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλε-
ctos. Ecce prædixi vobis. Si ergo di-
κτούς. ἰδοὺ προείρηκα ὑμῖν. ἐὰν οὖν εἴ- 25 26
xerint vobis Ecce in deserto est, *ne exeatis: ec-
πωσιν ὑμῖν, ἰδοὺ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστὶ, μὴ ἐξέλθητε· ἰ-
ce in ‖conclauibus, ne credatis. Sicut enim
δοὺ ἐν τοῖς ταμείοις, μὴ πιστεύσητε. ὥσπερ γὰρ 27
fulgur exit ab †Orientibus, & apparet
ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται
vsque Occidentes, ita erit & *præsentia filij
ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ
hominis. Vbicumque enim fuerit ‡cadauer, illuc con-
ἀνθρώπου. ὅπου γὰρ ἐὰν ᾖ τὸ πτῶμα, ἐκεῖ συ- 28
gregabuntur § aquilæ. Statim autem post tribulationem
ναχθήσονται οἱ ἀετοί. εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλῖψιν 29
dierum illorum, Sol obscurabitur, & Lu-
τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σε-
na non dabit lumen suum. & stellæ cadent
λήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς, καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται
de cælo, & *efficacia cælorum ‖commouebun-
ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθή-
tur. Et tunc parebit signum filij ho-
σονται. καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀν- 30
minis in cælo: & tunc plangent omnes
θρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ τότε κόψονται πᾶσαι αἱ
tribus terræ, & videbunt filium hominis venien-
φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχό-
tem in nubibus cæli cum †efficacia
μενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ δυνάμεως
& gloria multa. Et *legabit angelos
καὶ δόξης πολλῆς. καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους 31
suos cum tuba & voce magna: & con-
αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος καὶ φωνῆς μεγάλης, καὶ ἐπι-
gregabunt electos eius à quatuor
συνάξουσι τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων
ventis, à summis cælorum vsque ‡extrema eorum.
ἀνέμων, ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν.
§A verò ficu discite parabolam: quum
ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν· ὅταν 32
iam ramus eius fuerit tener, & folia
ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἁπαλὸς, καὶ τὰ φύλλα
*germinauerint, scitis quia prope ‖æstas: Ita &
ἐκφύῃ, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος. οὕτω καὶ 33
vos, quum videritis hæc omnia, scitote quia
ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα πάντα, γινώσκετε ὅτι

†tunicam suam. *prægnantibus, & nutricantibus ‡in hyeme vel §nisi breuiati *salua ‡sed propter †breuiabuntur *est ‡nolite credere! Surgent §in errorē inducātur (si fieri potest) etiam electi. *nolite exire: ‖penetralibus, nolite credere: †Oriente, & paret vsque in Occidentem: *aduentus ‡corpus, §& *virtutes ‖commouebuntur †virtute multa & maiestate *mittet, ‡ad terminos §Ab arbore autem fici. *nata, scitote ‖est

prope est in ianuis. Amen dico vobis, †non
ἐγγύς ἐστιν ἐπὶ θύραις. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ 34
praeteribit generatio haec, donec omnia ista fiant.
παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται.
Caelum & terra ‡praeteribunt: verba vero
ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· οἱ δὲ λό- 35
ba ‡mea non praeteribunt. De autem die
γοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας 36
illa & hora nemo scit, neque ange-
ἐκείνης, καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγε-
li caelorum, *si non Pater meus solus.
λοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου μόνος.
Sicut autem ‖dies Noë, ita erit &
ὥσπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἡ 37
aduentus Filij hominis. Sicut enim e-
παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. ὥσπερ γὰρ ἦ- 38
rant in diebus ante diluuium,
σαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ,
comedentes & bibentes, nubentes & nuptui traden-
τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ ἐκγαμίζον-
tes, vsque † quo die intrauit Noë in ar-
τες, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν κι-
cam: Et non cognouerunt donec venit dilu-
βωτόν. καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἦλθεν ὁ κατακλυσ- 39
uium, & tulit omnes: ita erit & ‡praesentia
μός, καὶ ἦρεν ἅπαντας· οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία
Filij hominis. Tunc duo erunt in
τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ 40
agro: vnus ‡assumitur, & vnus *relin-
ἀγρῷ· ὁ εἷς παραλαμβάνεται, καὶ ὁ εἷς ἀφίε-
quitur. Duae molentes in mola: vna as-
ται. δύο ἀλήθουσαι ἐν τῷ μύλωνι· μία παρα- 41
sumetur, & vna relinquetur. ‖Vigilate
λαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται. γρηγορεῖτε, 42
ergo: quia nescitis qua hora Dominus vester †ve-
οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποίᾳ ὥρᾳ ὁ κύριος ὑμῶν ἔρ-
nit. Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfa-
χεται. ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ᾔδει ὁ οἰκοδεσ- 43
milias qua ‡custodia fur ‡venit, vigila-
πότης ποίᾳ φυλακῇ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγό-
ret vtique, & non sineret perfodi domum
ρησεν ἄν, καὶ οὐκ ἂν εἴασε διορυγῆναι τὴν οἰκίαν
suam. *Propter hoc & vos estote parati, quia qua
αὐτοῦ. διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἕτοιμοι, ὅτι ᾗ 44
hora ‖non putatis, Filius hominis venturus est. Quis
ὥρᾳ οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. Τίς 45
putas est fidelis seruus & prudens, quem consti-
ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος, ὃν κατέστη-
tuit dominus suus super familiam suam, †ad dan-
σεν ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ δι-
dum illis cibum in tempore? Beatus
δόναι αὐτοῖς τὴν τροφὴν ἐν καιρῷ; μακάριος 46
seruus ille, quem ‡veniens dominus eius, inuenerit
ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ, εὑρήσει
facientem sic. Amen dico vobis, quoniam super
ποιοῦντα οὕτως. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ 47
‡omnibus substantiis suis constituet eum.
πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.
Si autem dixerit malus seruus ille in
ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ 48
corde suo: *Tardat dominus meus venire:
καρδίᾳ αὐτοῦ, χρονίζει ὁ κύριός μου ἐλθεῖν·
Et coeperit percutere conseruos ‖, edere autem
καὶ ἄρξηται τύπτειν τοὺς συνδούλους, ἐσθίειν δὲ 49
& †bibere cum ebriosis: Veniet dominus ser-
καὶ πίνειν μετὰ τῶν μεθυόντων. ἥξει ὁ κύριος τοῦ δού- 50
ui illius in die qua non ‡expectat, & in ho-
λου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ᾗ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥ-
ra qua ‡non scit: Et diuidet eum, *&
ρᾳ ᾗ οὐ γινώσκει. καὶ διχοτομήσει αὐτόν, καὶ τὸ 51
partem eius cum hypocritis ponet: illic erit
μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσει· ἐκεῖ ἔσται

[Margin: ‡quia — ‡transibunt: *παρέρχομαι — ‡autem — *nisi — ‖in diebus — †ad eundem diem quo — ‡aduentus — ‡assumetur, *relinquetur. — ‖Duo in lecto: vnus assumetur, & vnus relinquetur. — †venturus est. — ‡hora ‡venturus esset, — *Ideo — ‖nescitis, — †vt det — ‡quum venerit — ‡omnia bona sua — *Moram facit — ‖suos, manducet — †bibat — ‡sperat, — ‡ignorat: *partemque]

fletus, & stridor dentium.
ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

CAP. XXV. κε.

Tunc *simulabitur regnum caelo-
1 ΤΟΤΕ ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρα-
rum decem virginibus: quae accipientes lam-
νῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμ-
padas suas, exierunt ‖in occursum spon-
πάδας αὐτῶν, ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμ-
si. Quinque autem erant ex eis prudentes, &
2 φίου. πέντε δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν φρόνιμοι, καὶ αἱ
quinque fatuae. †Quae fatuae ‡sumentes
3 πέντε μωραί. αἵτινες μωραὶ λαβοῦσαι τὰς
lampadas suas, non sumpserunt secum o-
λαμπάδας ἑαυτῶν, οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔ-
leum. Verum prudentes ‡acceperunt oleum in
4 λαιον. αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς
vasis suis cum lampadibus suis.
ἀγγείοις αὐτῶν, μετὰ τῶν λαμπάδων αὐτῶν.
*Tardante autem sponso, dormitauerunt omnes,
5 χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου, ἐνύσταξαν πᾶσαι,
& dormierunt. Media autem nocte, clamor factus
6 καὶ ἐκάθευδον. μέσης δὲ νυκτὸς, κραυγὴ γέγο-
est: Ecce sponsus venit: exite ‖in occur-
νεν, ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἔρχεται, ἐξέρχεσθε εἰς ἀπάν-
sum eius. Tunc surrexerunt omnes virgi-
7 τησιν αὐτοῦ. τότε ἠγέρθησαν πᾶσαι αἱ παρθέ-
nes illae: & ornauerunt lampadas suas.
νοι ἐκεῖναι, καὶ ἐκόσμησαν τὰς λαμπάδας αὐτῶν.
At fatuae † sapientibus dixerunt: Date nobis de
8 αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρονίμοις εἶπον, δότε ἡμῖν ἐκ
oleo vestro quia lampades nostrae extinguuntur.
τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες ἡμῶν σβέννυνται.
Responderunt autem prudentes, dicentes: Ne fortè
9 ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι, λέγουσαι, μήποτε
non sufficiat nobis, & vobis: ite autem potiùs
οὐκ ἀρκέσῃ ἡμῖν, καὶ ὑμῖν· πορεύεσθε δὲ μᾶλλον
ad vendentes, & emite vobisipsis.
πρὸς τοὺς πωλοῦντας, καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς.
‡Abeuntibus autem illis mercari, venit spon-
10 ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι, ἦλθεν ὁ νυμ-
sus: & ‡expeditae intrauerunt cum eo ad
φίος, καὶ αἱ ἕτοιμοι εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς
nuptias, & clausa est ianua. *Posterius verò ve-
11 γάμους, καὶ *ἐκλείσθη ἡ θύρα. ὕστερον δὲ ἔρ-
niunt & reliquae virgines, dicentes: Domine, Do-
χονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι, λέγουσαι, κύριε, κύ-
mine, aperi nobis. ‖Ille verò respondens, ait: A-
12 ριε, ἄνοιξον ἡμῖν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ἀ-
men dico vobis, †non noui vos. Vigilate
13 μὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. γρηγορεῖτε
itaque: quia nescitis diem neque horam, in
οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, ἐν
qua Filius hominis veniet. Sicut enim ho-
14 ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. ὥσπερ γὰρ ἄν-
mo peregrè proficiscens, vocauit ‡proprios seruos,
θρωπος ἀποδημῶν, ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους δούλους,
& tradidit illis ‡substantias suas. Et *huic
15 καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. καὶ ᾧ
quidem dedit quinque talenta, illi autem duo, illi verò vni:
μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἕν·
vnicuique secundùm propriam ‡facultatem: & peregrè profectus
ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ἀπεδήμη-
est statim. ‡Profectus autem* quinque talenta
16 σεν εὐθέως. πορευθεὶς δὲ ὁ τὰ πέντε τάλαντα
‖accipiens, operatus est in eis, & †fecit a-
λαβὼν, εἰργάσατο ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν ἄλ-
lia quinque talenta. Similiter & qui duo,
17 λα πέντε τάλαντα. ὡσαύτως καὶ ὁ τὰ δύο,
lucratus est & ipse alia duo. ‡Verùm vnum acci-
18 ἐκέρδησε καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο. ὁ δὲ τὸ ἓν λα-
βών,

[Margin: *simile erit — ‖obuiam sponso & sponsae. — †Sed quinque ‡acceptis lampadibus, — ‡verò — *Moram autem faciente sponso, — ‖obuiam ei. — †autem — ‡Dum autem irent emere, — ‡quae paratae erant — *Nouissimè *κλείω — ‖At ille — †nescio — ‡suos — ‡bona sua: *vni — †alij — ‡virtutem: — ‡Abiit *qui — †acceperat. & †lucratus est — †acceperat — ‡Qui autem vnum acceperat,]

pium, abiens fodit in terra, & abscondit
ξῶν, ἀπελθὼν ὤρυξεν ἐν τῇ γῇ, καὶ ἀπέκρυψε τὸ
pecuniam domini sui. Post verò tempus mul-
ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ. μετὰ δὲ χρόνον πο- 19
tum venit dominus seruorum illorum, &
λὺν ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, καὶ
confert rationem cum eis. Et accedens
συναίρει λόγον μετ' αὐτῶν. καὶ προσελθὼν ὁ 20
quinque talenta accipiens, attulit alia
τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν, προσήνεγκεν ἄλλα
quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta
πέντε τάλαντα, λέγων, κύριε, πέντε τάλαντά
mihi tradidisti: ecce alia quinque talenta lucratus
μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδη-
sum super illa. Ait verò illi dominus eius, Bene,
σα ἐπ' αὐτοῖς. ἔφη δὲ αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, εὖ, 21
serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super
δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ
multa te constituam: ingredere in gaudium
πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν
domini tui. Accedens aut[em] & qui duo ta-
τοῦ κυρίου σου. προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τά- 22
lenta accipiens, dixit: Domine, duo talenta mihi
λαντα λαβὼν, εἶπε, κύριε, δύο τάλαντά μοι
tradidisti: ecce alia duo talenta lucratus
παρέδωκας· ἴδε ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδη-
sum super illa. Ait illi dominus eius: Bene, serue
σα ἐπ' αὐτοῖς. ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, εὖ, δοῦ- 23
ne bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super mul-
λε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολ-
ta te constituam: ingredere in gaudium
λῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ
domini tui. Accedens autem & vnum talentum
κυρίου σου. προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἓν τάλαντον 24
sumens, ait: Domine, scio te quia durus es
εἰληφὼς, εἶπε, κύριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἶ
homo, metens vbi non seminasti, & congre-
ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνά-
gans vnde non sparsisti: Et timore perculsus ab-
γων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας· καὶ φοβηθεὶς ἀπελ- 25
iens, abscondi talentum tuum in terra: ecce habes
θὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἴδε ἔχεις τὸ
tuum. Respondens autem dominus eius, dixit ei:
σόν. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ, εἶπεν αὐτῷ, 26
Male serue & piger, sciebas quia meto vbi
πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ, ᾔδεις ὅτι θερίζω ὅπου
non seminaui, & congrego vnde non sparsi.
οὐκ ἔσπειρα, καὶ συνάγω ὅθεν οὐ διεσκόρπισα.
Oportuit ergo te iacere argentum meum men-
ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τρα- 27
sariis, & veniens ego recepissem vtique meum
πεζίταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν
cum vsura. Tollite itaque ab eo talentum,
σὺν τόκῳ. ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον, 28
& date habenti decem talenta. Nam
καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα. τῷ γὰρ 29
habenti omni dabitur, & augebitur:
ἔχοντι παντὶ δοθήσεται, καὶ περισσευθήσεται· ἀπὸ
verò non habente, & quod videtur habere, auferetur ab
δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσεται ἀπ'
eo. Et inutilem seruum eiicite in
αὐτοῦ. καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε εἰς 30
tenebras exteriores: illic erit fletus &
τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ
fremitus dentium. Quum autem venerit Filius
ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ 31
hominis in gloria sua, & omnes sancti
ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι
angeli cum eo, tunc sedebit super throno glo-
ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δό-
riæ suæ: Et cogentur ante
ξης αὐτοῦ· καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν 32

eum omnes gentes, & separabit eos ab in-
αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλ-
uicem, sicut pastor segregat oues
λήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα
ab hœdis. Et statuet quidem oues
33 ἀπὸ τῶν ἐρίφων. καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα
à dextris suis, at hœdos à sinistris.
ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων.
Tunc dicet rex his qui à dextris eius:
34 τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ,
Venite benedicti Patris mei, possid-
δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομή-
te paratum vobis regnum à
σατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ
fundamento mundi. Esuriui enim, & dedistis
35 καταβολῆς κόσμου. ἐπείνασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ
mihi manducare: sitiui, & potastis me: hospes e-
μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤ-
ram, & collegistis me: Nudus, & amix-
36 μην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνὸς, καὶ περιε-
istis me: ægrotaui, & visitastis me: in
βάλετέ με· ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν
carcere eram, & venistis ad me. Tunc re-
φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με. τότε ἀπο-
spondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quan-
37 κριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες, κύριε, πό-
do te vidimus esurientem, & aluimus? vel si-
τε σε εἴδομεν πεινῶντα, καὶ ἐθρέψαμεν; ἢ δι-
tientem, & potauimus? Quando autē te vidimus
38 ψῶντα, καὶ ἐποτίσαμεν; πότε δέ σε εἴδομεν
hospitē, & collegimus? aut nudum, & amici-
ξένον, καὶ συνηγάγομεν; ἢ γυμνὸν, καὶ περιεβάλο-
mus? Quando verò te vidimus infirmum aut in carce-
39 μεν; πότε δέ σε εἴδομεν ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλα-
re, & venimus ad te? Et respondens
40 κῇ, καὶ ἤλθομεν πρός σε; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βα-
rex dicet illis: Amen dico vobis, quatenus feci-
σιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιή-
stis vni horum fratrum meorum minimorum,
σατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων,
mihi fecistis. Tunc dicet & his qui à sinistris:
41 ἐμοὶ ἐποιήσατε. τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων,
Ite à me maledicti in ignem
πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι, εἰς τὸ πῦρ
æternum, præparatum diabolo &
τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς
angelis eius. Esuriui enim, & non dedi-
42 ἀγγέλοις αὐτοῦ. ἐπείνασα γὰρ, καὶ οὐκ ἐδώκα-
stis mihi manducare: sitiui, & non potastis me:
τέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με·
Hospes eram, & non collegistis me: nudus,
43 ξένος ἤμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με· γυμνὸς,
& non amicuistis me: infirmus, & in carcere,
καὶ οὐ περιεβάλετέ με· ἀσθενὴς, καὶ ἐν φυλακῇ,
& non visitastis me. Tunc responde-
44 καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με. τότε ἀποκριθήσον-
bunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vi-
ται αὐτῷ καὶ αὐτοὶ, λέγοντες, κύριε, πότε σε εἴ-
dimus esurientem, aut sitientem, aut hospitē, aut nudum,
δομεν πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ ξένον, ἢ γυμνὸν,
aut infirmū, aut in carcere, & non ministrauimus tibi?
ἢ ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι;
Tunc respondebit illis, dicens: Amen di-
45 τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων, ἀμὴν λέ-
co vobis: quatenus non fecistis vni horum
γω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν
minimorum, nec mihi fecistis. Et i-
46 ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. καὶ ἀπε-
bunt hi in supplicium æternum: at iusti
λεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι
in vitam æternam.
εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Margin notes (left): terram, temporis, posuit, qui, acceperat, obtulit, Euge, quia, intra, Accessit, acceperat, &, Euge, quia, intra, qui, acceperat, metis, congregas vbi, timens abiit, &, quod, est, semino, vbi, committere pecuniam meā numulariis, quod est, ei qui habet, enim abundabit, ei autē qui nō habet, stridor, maiestate, sedē maiestatis, congregabuntur.

Margin notes (right): autem, erunt, constitutione, dedistis mihi bibere, operuistis, infirmus, ἀσθενής, pauimus, τρέφω, dedimus tibi potū, te?, cooperuimus te?, Aut, quamdiu, de his fratribus meis minimis, erunt, Discedite, qui paratus est, dedistis mihi potum, operuistis, quamdiu de minoribus his, autem.

CAP. XXVI. κϛʹ.

Et factum est, quum consummasset Iesus omnes
ΚΑὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς 1
sermones hos, dixit discipulis suis: Sci-
λόγους τούτους, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, οἴ- 2
tis quia post † duos dies Pascha * fit, &
δατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ
Filius hominis ‡ traditur ad cruci-
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρω-
figi. Tunc congregati sunt principes Sacerdotum &
θῆναι. Τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ 3
Scribæ, & seniores populi in
γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν
atrium principis Sacerdotum, ‡ dicti Caiphas:
αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ λεγομένου Καϊάφα·
Et * consultauerunt vt Iesum dolo † ap-
καὶ συνεβουλεύσαντο ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλῳ κρα- 4
prehenderent, & occiderent. Dicebant autē. Non in *
τήσωσι, καὶ ἀποκτείνωσιν. ἔλεγον δέ, μὴ ἐν τῇ 5
festo, † vt ne tumultus * fiat in populo.
ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ.
‡ At Iesu existente in Bethania, in domo Si-
τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ, ἐν οἰκίᾳ Σί- 6
monis leprosi, Accessit ad eum mulier
μωνος τοῦ λεπροῦ, προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ 7
alabastrum vnguenti habens pretiosi, & effu-
ἀλάβαστρον μύρου ἔχουσα βαρυτίμου, καὶ κατέ-
dit super caput ipsius recumbentis. Videntes
χεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνακειμένου. ἰδόντες 8
autem discipuli eius, indignati sunt, dicentes: ‡ Ad
δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠγανάκτησαν, λέγοντες, εἰς
quid perditio hæc? Potuit enim istud vnguen-
τί ἡ ἀπώλεια αὕτη; ἠδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ μύ- 9
tum venundari multo, & dari paupe-
ρον πραθῆναι πολλοῦ, καὶ δοθῆναι τοῖς πτω-
ribus. Sciens autem Iesus, ait illis: Quid * molestias
χοῖς. γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, τί κόπους 10
exhibetis mulieri? opus enim bonum opera-
παρέχετε τῇ γυναικί; ἔργον γὰρ καλὸν εἰργά-
ta est in me. | Semper enim pauperes habetis
σατο εἰς ἐμέ. πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε 11
* cum vobis, me autem non semper habetis. † Iaciens
μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. βαλοῦσα 12
enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad
γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς
sepeliendum me fecit. Amen dico vobis,
τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, 13
vbicumque prædicatum fuerit euangelium hoc in toto
ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο, ἐν ὅλῳ τῷ
mundo, dicetur & quod fecit hæc in me-
κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνη-
moriam eius. Tunc * vadens vnus ‡ duode-
μόσυνον αὐτῆς. Τότε πορευθεὶς εἷς τῶν δώδε- 14
cim, ‡ dictus Iudas Iscariotes, ad principes
κα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρ-
Sacerdotum, * Ait ‖ Quid vultis mihi dare, & ego vo-
χιερεῖς, εἶπε, τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑ- 15
bis tradam eum? * Illi verò constituerunt ei tri-
μῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριά-
ginta argenteos. Et ex inde quærebat opportu-
κοντα ἀργύρια. καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαι- 16
nitatem vt eum traderet. At prima ‖ A-
ρίαν ἵνα αὐτὸν παραδῷ. Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀ- 17
zymorum accesserunt discipuli * Iesu, dicen-
ζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγον-
tes ei: Vbi vis paremus tibi comedere
τες αὐτῷ, ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ
Pascha? † Ille autem dixit, Ite in ciuitatem
πάσχα; ὁ δὲ εἶπεν, ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν 18
ad quendam, & dicite ei: Magister
πρὸς τὸν δεῖνα, καὶ εἴπατε αὐτῷ, ὁ διδάσκαλος

† biduum
* fiet.
‡ traditur vt crucifigatur.
‡ qui dicebatur
* cōsilium fecerunt
† tenerent.
* die
† ne fortè
* fieret
‡ Quum autē Iesus esset
‡ Vt
* πραθῆναι
* molesti estis huic
| Nam
* vobiscū.
† Mittens
* abiit
‡ de
‡ qui dicebatur
* Et
‖ illis:
* At illi
‖ autē die
* ad Iesum,
† At Iesus

dicit: Tempus meum propè est, apud te facio
λέγει, ὁ καιρός μου ἐγγύς ἐστι, πρὸς σὲ ποιῶ τὸ
Pascha cum discipulis meis. Et fecerunt
πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου. καὶ ἐποίησαν οἱ 19
discipuli sicut ‡ coordinauerat illis Iesus: & para-
μαθηταὶ ὡς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡτοί-
uerunt Pascha. Vespere autem facto, discumbebat
μασαν τὸ πάσχα. ὀψίας δὲ γενομένης, ἀνέκειτο 20
cum duodecim ‡. Et edentibus illis, dixit:
μετὰ τῶν δώδεκα. καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν, εἶπεν, 21
Amen dico vobis, quia vnus * ex vobis traditurus est
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει
me. Et contristati valdè, cœperunt dicere
με. καὶ λυπούμενοι σφόδρα, ἤρξαντο λέγειν 22
ei ‖ vnusquisque eorum, Nunquid ego sum, Domine? * Is verò
αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν, μήτι ἐγώ εἰμι, κύριε; ὁ δὲ 23
respondens ait: † Intingens cum me in
ἀποκριθεὶς εἶπεν, ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ
catino manum, hic me tradet. Quidem
τρυβλίῳ τὴν χεῖρα, οὗτός με παραδώσει. ὁ μὲν 24
filius hominis vadit, sicut scriptum est
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει, καθὼς γέγραπται
de illo: Væ autem homini illi, per quem
περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ
Filius hominis traditur. bonum erat ei,
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται. καλὸν ἦν αὐτῷ,
si non natus fuisset homo ille. Re-
εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. ἀπο- 25
spondens autem Iudas qui * tradens eum, dixit, Nun-
κριθεὶς δὲ Ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτόν, εἶπε, μή-
quid ego sum, Rabbi? Ait illi: Tu dixisti.
τι ἐγώ εἰμι, ῥαββί; λέγει αὐτῷ, σὺ εἶπας.
‡ Edentibus autem eis, ‡ accipiens Iesus pa-
ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρ- 26
nem, & * benedicens, fregit, & † dedit disci-
τον, καὶ εὐλογήσας, ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μα-
pulis *, & ait, Accipite, † comedite: Hoc est
θηταῖς, καὶ εἶπε, λάβετε, φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ
corpus meum. Et accipiens calicem, & * gra-
σῶμά μου. καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχα- 27
tias agens, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc
ριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, πίετε ἐξ αὐτοῦ
omnes: Hic enim est sanguis meus qui no-
πάντες. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς και- 28
ui testamenti, qui pro multis ‡ effusus in
νῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς
remissionem peccatorum. Dico autem vobis, quòd non
ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ 29
bibam à modo de hoc genimine vi-
πίω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γεννήματος τῆς ἀμ-
tis, vsque in diem illum, quum illud bibam ‡ cum
πέλου, ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ'
vobis nouum in regno Patris mei. Et
ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου. καὶ 30
hymno dicto, exierunt in montem * Oliuarum.
ὑμνήσαντες, ἐξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.
Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos ‖ of-
Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, πάντες ὑμεῖς σκαν- 31
fendemini in me in nocte ista. Scriptum
δαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. γέγρα-
est enim, Percutiam pastorem, & dispergen-
πται γάρ, πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθή-
tur oues gregis. * Post autem exci-
σεται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης. μετὰ δὲ τὸ ἐγερ- 32
tari me, præcedam vos in Galilæam.
θῆναί με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.
Respondens autem Petrus, ait illi: † Si & omnes
ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, εἶπεν αὐτῷ, εἰ καὶ πάντες 33
scandalizati fuerint in te, ego nunquam scanda-
σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδα-
lizabor. Ait illi Iesus: Amen dico
λισθήσομαι. ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω 34
σοί,

‡ constituit
‡ discipulis suis.
* vestrum
‖ singuli
* At ipse
† Qui intingit mecum manū in paropside,
* tradidit
‡ Cœnantibus
‡ accepit
* benedixit, ac
† dedit que
* suis,
† &
* gratias egit: &
‡ effundetur
‡ vobiscū
* Oliueti.
‖ scandalū patiemini
* Postquā autē resurrexero,
† Et si

tibi, quia in hac nocte, † ante gallum voci-
σοι, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν ἀλέκτορα φω-
ferari, ter abnegabis me. Ait illi Petrus:
νῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με. λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος,
Etiā si oportuerit me *mecum te mori, non te ne-
κἂν δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μή σε ἀπαρ-
gabo. Similiter verò & omnes discipuli dixerunt.
νήσομαι. ὁμοίως δὲ καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.
Tunc venit cum illis Iesus in villam
Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον
§ dictam Gethsemani, & dicit discipulis §:
λεγόμενον Γεθσημανῆ, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς,
Sedete hic, * vsquequo vadens orem
καθίσατε αὐτοῦ, ἕως οὗ ἀπελθὼν προσεύξωμαι
illic. Et † assumens Petrum, & duos
ἐκεῖ. καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον, καὶ τοὺς δύο
filios Zebedæi, cœpit contristari & † grauissimè angi.
υἱοὺς Ζεβεδαίου, ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.
Tunc ait illis: Vndique tristis est anima mea
Τότε λέγει αὐτοῖς, περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου
vsque ad mortem. * Manete hic, & vigilate ‡ cum
ἕως θανάτου. μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε μετ'
me. Et progressus pusillum, procidit in fa-
ἐμοῦ. καὶ προελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν ἐπὶ πρό-
ciem suam, orans, & dicens: Pater
σωπον αὐτοῦ προσευχόμενος, καὶ λέγων, πάτερ
mi, si possibile est, transeat à me
μου, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ
calix iste. verumtamen non sicut ego volo, sed
ποτήριον τοῦτο. πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ'
sicut tu. Et venit ad discipulos §, &
ὡς σύ. καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς, καὶ
inuenit eos dormientes: & dicit Petro:
εὑρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ,
Sic non potuistis vna hora vigilare * cum
οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ'
me? Vigilate, & orate, vt non in-
ἐμοῦ; γρηγορεῖτε, καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσ-
tretis in tentationem. Quidem spiritus prom-
έλθητε εἰς πειρασμόν. τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυ-
ptus ‖, verùm caro † infirma. Iterum ex secundo
μον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. πάλιν ἐκ δευτέρου
* abiens, orauit dicens: Pater mi, si non
ἀπελθὼν, προσηύξατο λέγων, πάτερ μου, εἰ οὐ
potest hic calix transire à me, ‡ si
δύναται τοῦτο τὸ ποτήριον παρελθεῖν ἀπ' ἐμοῦ, ἐὰν
non illum bibam, fiat voluntas tua. Et § veniens
μὴ αὐτὸ πίω, γενηθήτω τὸ θέλημά σου. καὶ ἐλθὼν
inuenit eos rursus dormientes: erant enim eo-
εὑρίσκει αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας· ἦσαν γὰρ αὐ-
rum oculi grauati. Et * relinquens il-
τῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι. καὶ ἀφεὶς αὐ-
los, ‖ abiens iterum, † orauit ex tertio,
τοὺς, ἀπελθὼν πάλιν, προσηύξατο ἐκ τρίτου, τὸν
eundē sermonem dicens. Tunc venit ad di-
αὐτὸν λόγον εἰπών. Τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μα-
scipulos suos, & dicit illis: Dormite * caterum,
θητὰς αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτοῖς, καθεύδετε τὸ λοιπὸν,
& requiescite: ecce appropinquauit hora, & Filius
καὶ ἀναπαύεσθε· ἰδοὺ, ἤγγικεν ἡ ὥρα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ
hominis traditur in manus peccato-
ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἁμαρτω-
rum. ‡ Exurgentes, eamus: ecce appropinquauit § tra-
λῶν. ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παρα-
dens me. Et adhuc eo loquente, ecce Iudas
διδούς με. καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἰδοὺ Ἰούδας
vnus * duodecim venit, & cum eo turba multa
εἷς τῶν δώδεκα ἦλθε, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς
cum gladiis & ‖ lignis, à principibus Sacerdotum &
μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ
senioribus populi. † At tradens eum,
πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ. ὁ δὲ παραδιδοὺς αὐτὸν,

Side notes: † antequā gallus cãtet. ‡ tecum ‖ quæ dicitur § suis: * donec vadam illuc, & orem. ‖ assumpto Petro, & duobus filiis † mœstus esse. * Sustinete ‡ mecum. § suos, * mecum? ‖ est, † autem ‡ abiit: & ‡ nisi § venit iterum, & * relictis illis, ‖ abiit † & ‡ iam, § Surgite, § qui me tradet. * de ‖ fustibus, missi ‡ Qui autē tradidit

dedit illis signum, dicēs: Quēcumq; osculatus fuero, ipse
ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον, λέγων, ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός
est: * prehendite eum. Et confestim accedens ad
ἐστι· κρατήσατε αὐτόν. καὶ εὐθέως προσελθὼν
Iesum, dixit: ‡ Gaude Rabbi. Et osculatus est
τῷ Ἰησοῦ, εἶπε, χαῖρε ῥαββί. καὶ κατεφίλησεν
eum. § At Iesus ait illi: Amice, * in quo a-
αὐτόν. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ἑταῖρε, ἐφ' ᾧ πά-
des? Tunc † accedentes iniecerunt manus in
ρει; τότε προσελθόντες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ
Iesum, & ‖ prehenderunt eum. Et ecce vnus
τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν. καὶ ἰδοὺ εἷς
† eorum cum Iesu, extendens manum; exemit
τῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἀπέσπασε
gladium suum: & percutiens seruum
τὴν μάχαιραν αὐτοῦ· καὶ πατάξας τὸν δοῦλον
principis Sacerdotum, amputauit eius auriculam. Tunc
τοῦ ἀρχιερέως, ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον. τότε
ait illi Iesus: Conuerte tuum gladium
λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀπόστρεψόν σου τὴν μάχαιραν
in locum suum: omnes enim * accipientes gla-
εἰς τὸν τόπον αὐτῆς. πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μά-
dium, in gladio ‡ morientur. An pu-
χαιραν, ἐν μαχαίρᾳ * ἀποθανοῦνται. ἢ δο-
tas quia non possum nunc § aduocare Pa-
κεῖς ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν πα-
trem meum, & exhibebit mihi ‖ plus quàm duodecim
τέρα μου, καὶ παραστήσει μοι πλείους ἢ δώδεκα
legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur
λεγεῶνας ἀγγέλων; πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ
Scripturæ, quia sic oportet fieri? In illa
γραφαὶ, ὅτι οὕτω δεῖ γενέσθαι; ἐν ἐκείνῃ τῇ
hora dixit Iesus turbis: Tanquam ad latronem
ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις, ὡς ἐπὶ λῃστὴν
exiistis cum gladiis & † lignis, comprehendere
ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, συλλαβεῖν
me. quotidie apud vos sedebam do-
με. καθ' ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς * ἐκαθεζόμην δι-
cens in templo: & non * prehendistis me. Hoc
δάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με. τοῦτο
autē totum factum est, vt adimplerentur Scripturæ
δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν
Prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo
προφητῶν. Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν
fugerunt. ‡ Illi verò tenentes Iesum, abduxerunt
ἔφυγον. οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν, ἀπήγαγον
ad Caïpham principem Sacerdotum, vbi Scribæ
πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς,
& seniores conuenerant. At Petrus § seque-
καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν. ὁ δὲ Πέτρος ἠκο-
batur eum à longe, vsque * aulam principis
λούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν, ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρ-
Sacerdotum. & ingressus in rò, sedebat cum mini-
χιερέως. καὶ εἰσελθὼν ἔσω ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπη-
stris, ‖ videre finem. At principes Sacerdotum †, &
ρετῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ
seniores, & * consessus omnis quærebant fal-
πρεσβύτεροι, καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτουν ψευ-
sum testimonium contra Iesum, vt eum ‡ morte affi-
δομαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ, ὅπως αὐτὸν θανατώ-
cerent: Et non inuenerūt: § & multis falsis testi-
σωσι· καὶ οὐχ εὗρον· καὶ πολλῶν ψευδομαρτύ-
bus accedentibus, non inuenerunt. Postremò autem aduenien-
ρων προσελθόντων, οὐχ εὗρον. ὕστερον δὲ προσελθόν-
tes duo falsi testes, * Dixerunt: Hic ‖ fassus est: Pos-
τες δύο ψευδομάρτυρες, εἶπον, οὗτος ἔφη, δύνα-
sum † dissoluere templum Dei, & * per tres dies
μαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν
reædificare illud. Et surgens princeps Sacerdotum,
οἰκοδομῆσαι αὐτόν. καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς,
ait illi: Nihil respondes ‡? quid isti te contra
εἶπεν αὐτῷ, οὐδὲν ἀποκρίνῃ; τί οὗτοί σου κατα-

Side notes: * tenete ‡ Aue § Dixitq; illi Iesus: * ad quid venisti? † accesserunt & ‖ tenuerūt † ex his qui erant * qui acceperint ‡ peribūt. * ἀπολοῦνται § rogare ‖ modò † fustibus, * ἐκαθεζόμην * me tenuistis. ‡ At illi § autem * in atriū ‖ vt videret † autem * omne cōcilium ‡ morti traderent: § quū multi falsi testes accessissent. Nouissimè autem venerunt * Et ‖ dixit: † destruere * post triduum ‡ ad ea quę isti aduersum te

testificantur? *At* Iesus † tacebat. Et *respon-*
μαρτυρῦσιν; ὁ δὲ ἰησοῦς ἐσιώπα. καὶ ἀποκρι- 63
dens princeps Sacerdotum, ait illi: Adiuro te per
θεὶς ὁ ἀρχιερεὺς, εἶπεν αὐτῷ, ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ
Deum viuum, vt nobis dicas si tu es Chri-
θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ χρι-
stus filius Dei. Dicit illi Iesus, Tu dixisti.
στὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, σὺ εἶπας. 64
verumtamen dico vobis, à modò videbitis filium
πλὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ᾽ ἄρτι ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ
hominis sedentem à dextris * *efficacitatis,*
ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως,
& venientem in nubibus cæli. Tunc
καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. τότε 65
princeps Sacerdotum ‡ *disrupit* vestimenta sua, dicens,
ὁ ἀρχιερεὺς * διέρρηξε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων,
quòd blasphemauit: quid adhuc ‡ *vsum habemus te-*
ὅτι ἐβλασφήμησε. τί ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρ-
stium? Ecce nunc audistis blasphemiam eius.
τύρων; ἴδε νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ.
Quid vobis videtur? * *Illi verò* respondentes dixerunt,
τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, 66
Reus mortis est. Tunc ‡ *insputerunt in* fa-
ἔνοχος θανάτου ἐστί. τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσ- 67
ciem eius, & † *colaphizauerunt eum.* alij autem *percus-*
ωπον αὐτοῦ, καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν. οἱ δὲ ἐῤῥά-
serunt, Dicentes: Prophetiza nobis Christe,
πισαν, λέγοντες, προφήτευσον ἡμῖν χριστέ, 68
quis est ‡ *percutiens te?* *At* Petrus ‡ foris sede-
τίς ἐστιν ὁ παίσας σε; ὁ δὲ πέτρος ἔξω ἐκά- 69
bat in atrio: & accessit ad eum vna an-
θητο ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παι-
cilla, dicens: Et tu eras cum Iesu Gali-
δίσκη, λέγουσα, καὶ σὺ ἦσθα μετὰ ἰησοῦ τοῦ γαλι-
læo. * *Ille verò* negauit coram omnibus, di-
λαίου. ὁ δὲ ἠρνήσατο ἔμπροσθεν πάντων, λέ- 70
cens: Nescio quid dicis. ‖ *Exeuntem autem illum*
γων, οὐκ οἶδα τί λέγεις. ἐξελθόντα δὲ αὐτὸν 71
in vestibulum, vidit eum alia †: & ait his qui * ibi:
εἰς τὸν πυλῶνα, εἶδεν αὐτὸν ἄλλη, καὶ λέγει τοῖς ἐκεῖ,
Et hic erat cum Iesu Nazareno. Et iterum
καὶ οὗτος ἦν μετὰ ἰησοῦ τοῦ ναζωραίου. καὶ πάλιν 72
negauit cum iuramento, quia non noui hominem.
ἠρνήσατο μεθ᾽ ὅρκου, ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον.
‡ *Post paulùm autem accedentes* *stantes,* dixerunt
μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἑστῶτες, εἶπον 73
Petro: Verè & tu ex illis es: ‡ *etenim*
τῷ πέτρῳ, ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ. καὶ γὰρ ἡ
loquutio tua manifestū te facit. Tunc cœpit * *de-*
λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ. τότε ἤρξατο καταθε- 74
testari & iurare, quia non ‡ *noui* homi-
ματίζειν καὶ ὀμνύειν, ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρω-
nem. & continuò gallus † *vociferatus est.* Et recordatus est
πον. καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησε. καὶ ἐμνήσθη ὁ 75
Petrus verbi Iesu * *dicentis ei:* *Quòd ante*
πέτρος τοῦ ῥήματος τοῦ ἰησοῦ εἰρηκότος αὐτῷ, ὅτι πρὶν
gallum vociferari, ter abnegabis me. Et egres-
ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με. καὶ ἐξελ-
sus foras, fleuit amarè.
θὼν ἔξω, ἔκλαυσε πικρῶς.

CAP. XXVII. κζ΄.

Manè autem facto, consilium * *sumpserunt*
ΠΡωΐας δὲ γενομένης, συμβούλιον ἔλαβον 1
omnes principes Sacerdotum & seniores populi
πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ
aduersus Iesum, vt eum morti traderent. Et ‡ *li-*
κατὰ τοῦ ἰησοῦ, ὥστε αὐτὸν θανατῶσαι. καὶ δή- 2
gantes eum, abduxerunt, & tradiderunt *eum* Pon-
σαντες αὐτὸν, ἀπήγαγον, καὶ παρέδωκαν αὐτὸν πον-
tio Pilato præsidi. Tunc videns Iudas ‡ *qui tra-*
τίῳ πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι. τότε ἰδὼν ἰούδας ὁ πα- 3
dens (fuit) eum, quòd damnatus esset, * *pænitens* re-
ραδιδοὺς αὐτὸν, ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς, ἀ-
tulit triginta argenteos principibus Sa-
πέστρεψε τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιε-
cerdotum & senioribus, Dicens: Peccaui
ρεῦσι, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, λέγων, ἥμαρτον 4
tradens sanguinem ‖ *innoxium.* *Illi verò* dixerunt: Quid ad
παραδοὺς αἷμα ἀθῶον. οἱ δὲ εἶπον, τί πρὸς
nos? tu videbis. Et † *projiciens argenteos* in
ἡμᾶς; σὺ ὄψει. καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια ἐν τῷ 5
templo, recessit: & abiens * *se strangulauit.* *At*
ναῷ, ἀνεχώρησε· καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο. οἱ δὲ 6
principes ‡ Sacerdotū ‡ *accipientes argenteos,* dixerunt: Non
ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια, εἶπον, οὐκ
licet * *injicere* eos in corbanam: quia pretium san-
ἔξεστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν· ἐπεὶ τιμὴ αἵ-
guinis est. ‖ *Consilium autem sumentes, mercati sunt*
ματός ἐστι. συμβούλιον δὲ λαβόντες, ἠγόρασαν 7
ex illis agrum figuli, in sepulturam
ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς
† *peregrinis.* * *Quapropter* vocatus est ager ille ‡ Ager
ξένοις. διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος ἀγρὸς 8
sanguinis, vsque ‡ *hodie.* Tunc impletum est
αἵματος, ἕως τῆς σήμερον. τότε ἐπληρώθη τὸ 9
* *effatum* per Ieremiam Prophetam, dicentem, & ac-
ῥηθὲν διὰ ἱερεμίου τοῦ προφήτου, λέγοντος, καὶ ἔ-
ceperunt triginta argenteos pretium
λαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ
appretiati, quem appretiauerunt à filiis Israël.
τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν ἰσραήλ.
Et dederunt eos in agrum figuli,
καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, 10
sicut constituit mihi Dominus. *At* Iesus ‖ stetit an-
καθὰ συνέταξέ μοι κύριος. ὁ δὲ ἰησοῦς ἔστη ἔμ- 11
te præsidem: & interrogauit eum præ-
προσθεν τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγε-
ses, dicens: Tu es rex Iudæorum? At Ie-
μὼν, λέγων, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων; ὁ δὲ ἰη-
sus dixit illi: Tu dicis. Et † *in accusa-*
σοῦς ἔφη αὐτῷ, σὺ λέγεις. καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖ- 12
ri ipsum à principibus Sacerdotum & seniori-
σθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν πρεσβυτέ-
bus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pi-
ρων, οὐδὲν ἀπεκρίνατο. τότε λέγει αὐτῷ ὁ πι- 13
latus: Non audis quanta * *te contra testantur?*
λᾶτος, οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσι;
Et non respondit ei ad vllum verbum,
καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, 14
ita vt ‡ *mirari præsidem* vehementer. Per autē diem fo-
ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν. κατὰ δὲ ἑορ- 15
lennē consueuerat præses, ‡ *absoluere vnum* vinctum
τὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἕνα δέσμιον τῷ
turba, quem voluissent. Habebāt autē tunc vinctum insi-
ὄχλῳ, ὃν ἤθελον. εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίση- 16
gnem, * *dictum Barabbam.* *Coactis* ergo
μον, λεγόμενον βαραββᾶν. συνηγμένων οὖν 17
illis, dixit illis Pilatus: Quem vultis ‖ *ab-*
αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ πιλᾶτος, τίνα θέλετε ἀπο-
soluam vobis? Barabbam, an Iesum † *dictum*
λύσω ὑμῖν; βαραββᾶν, ἢ ἰησοῦν τὸν λεγόμενον
Christum? Sciebat enim quòd per inuidiam tradidissent
χριστόν; ᾔδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν 18
eum. Sedente autem illo * *super* tribunali,
αὐτόν. καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος, 19
misit ad eum vxor eius, dicens: Ni-
ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ, λέγουσα, μη-
hil tibi & iusto illi: multa enim passa sum
δὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον
hodie per ‡ *somnium* propter eum. At principes *Sacerdotū
σήμερον κατ᾽ ὄναρ δι᾽ αὐτόν. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς 20
& seniores persuaserunt ‡ *turbis,*
καὶ οἱ πρεσβύτεροι * ἔπεισαν τοὺς ὄχλους,
ἵνα αἰ-

Marginalia (left): † autem; * virtutis Dei; ‡ scidit; * διαῤῥή-γνυμι; ‡ egemus testibus?; * At illi; ‡ expuerūt; † colaphis eum ceciderunt: *palmas in faciē eius dederunt; ‡ qui te percussit? ‡ verò; * At ille; ‖ Exeuntē autem illo ianuam; † ancilla: *erant; ‡ Et post pusillum, accesserūt qui stabāt, & ‡ nam & loquela * detestari; ‡ nouisset; † cantauit; * quod dixerat: Priusquā gallus cātet; * inierunt; ‡ vinctum adduxerūt eum; ‡ qui eum tradidit.

Marginalia (right): * pœnitētia ductus; ‖ iustum. At illi; † proiectis argenteis; * laqueo se suspendit; ‡ autem ‡ acceptis argenteis; * mittere; ‖ Consilio autē inito, emerunt; † peregrinorum. * Propter hoc; ‡ Haseldama, hoc est, ‡ in hodiernum diem. * quod dictum est; * τιμάω-μαι; ‖ autem; † quū accusaretur; * aduersum te dicunt testimonia?; ‡ miraretur præses; ‡ populo dimittere vnum; * qui dicebatur Barabbas. Congregatis ‖ dimittam † qui dicitur Christus?; * pro; † visum * autem; ‡ populis, * πείθω

vt peterent Barabbam, at Iesum † per-
ἵνα αἰτήσωνται τὸν βαραββᾶν, τὸν δὲ ἰησοῦν ἀπο-
derent. Respondens autem præses, ait illis:
λέσωσιν. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν, εἶπεν αὐτοῖς, 21
Quem vultis de duobus *absoluam vobis? ‡ Illi verò
τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν; οἱ δὲ
dixerunt: Barabbam. Dicit ergo illis Pila-
εἶπον, βαραββᾶν. λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ πιλά- 22
tus: Quid igitur faciam § Iesum dictum Christum?
τος, τί οὖν ποιήσω ἰησοῦν τὸν λεγόμενον χριστόν;
dicunt ei omnes: Crucifigatur. *At præ-
λέγουσιν αὐτῷ πάντες, σταυρωθήτω. ὁ δὲ ἡγε- 23
ses ait: Quid enim mali fecit? ‖ Illi autem abunde
μὼν ἔφη, τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισσῶς
clamabant, dicentes: Crucifigatur. Videns autem
ἔκραζον, λέγοντες, σταυρωθήτω. ἰδὼν δὲ ὁ 24
Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus
πιλάτος ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος
fieret, *sumens aquam lauit manus co-
γίνεται, λαβὼν ὕδωρ ἀπενίψατο τὰς χεῖρας ἀπέ-
ram † turba, dicens: Innocens sum a san-
ναντι τοῦ ὄχλου, λέγων, ἀθῷός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵ-
guine iusti huius: vos videritis. Et
ματος τοῦ δικαίου τούτου· ὑμεῖς ὄψεσθε. καὶ 25
respondens vniuersus populus, dixit: Sanguis eius super
ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς, εἶπε, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ'
nos, & super *nates nostros. Tunc ‡ absoluit
ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν. τότε ἀπέλυσεν 26
illis Barabbam: § At Iesum flagellans,
αὐτοῖς τὸν βαραββᾶν, τὸν δὲ ἰησοῦν φραγελλώσας,
tradidit* vt crucifigeretur. Tunc milites
παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ. τότε οἱ στρατιῶται 27
præsidis ‖ assumentes Iesum in præ-
τοῦ ἡγεμόνος παραλαβόντες τὸν ἰησοῦν εἰς τὸ πραι-
torium *coegerunt ad eum vniuersam cohor-
τώριον, συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν σπεῖ-
tem. Et exuentes eum, circumdederunt ei
ραν. καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν, περιέθηκαν αὐτῷ 28
chlamydem coccinam: Et plectentes coro-
χλαμύδα κοκκίνην· καὶ πλέξαντες στέφα- 29
nam de spinis, imposuerunt super caput
νον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν
eius, & arundinem in dextera eius: & ge-
αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐπὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ· καὶ γο-
nu *flectentes ante eum, illudebant
νυπετήσαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἐνέπαιζον
ei, dicentes: † Gaude rex Iudæorum.
αὐτῷ, λέγοντες, χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων.
Et *inspuentes in eum, acceperunt arun-
καὶ ἐμπτύσαντες εἰς αὐτὸν, ἔλαβον τὸν κά- 30
dinem, & percutiebant in caput eius. Et
λαμον, καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. καὶ 31
postquam illuserunt ei, exuerunt eum chla-
ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλα-
mydem: & induerunt eum vestimentis eius: & ab-
μύδα, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ· καὶ ἀ-
duxerunt eum ‡ ad crucifigendum. Exeuntes
πήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι. ἐξερχόμενοι 32
autē inuenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem:
δὲ εὗρον ἄνθρωπον κυρηναῖον, ὀνόματι σίμωνα·
hunc angariauerunt vt tolleret crucem eius. Et
τοῦτον ἠγγάρευσαν, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. καὶ 33
§ venientes in locum *dictum Golgotha, ‖ qui est
ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον γολγοθᾶ, ὅς ἐστι
dictus Caluariæ locus: *Dederunt ei bibere
λεγόμενος κρανίου τόπος· ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν 34
*acetum cum felle mixtum. & † gustans
ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον. καὶ γευσάμενος
noluit bibere. *Crucifigentes verò eum, di-
οὐκ ἤθελε πιεῖν. σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν, διε- 35
uiserunt vestimenta eius, ‡ mittentes sor-
μερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆ-

(Left margin: † verò · *dimitti · ‡ At illi · § de Iesu, qui dicitur Christus? · * At illi præses: · ‖ At illi magis · *accepta aqua, · † populo, · *filios · ‡ dimisit · § Iesum autem flagellatum · *eis · ‖ suscipiētes · *congregauerunt · *flexo · † Aue · *expuētes · ‡ vt crucifigerent. · § venerunt · *qui dicitur · ‖ quod est · *Et · *vinum · † quum gustasset · * οἶνον · * μίσγω · *Postquam autem crucifixerant · ‡ mittētes)

tem: vt impleretur § effatum à Propheta:
ρον· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ προφήτου,
Dispertiti sunt vestimenta mea sibi ipsis, & super
διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν
vestem meam *iecerunt sortem. ‖ Et sedentes
36 ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. καὶ καθήμενοι
seruabant eum illic. Et imposuerunt super
37 ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ. καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς
caput eius causam ipsius scriptam:
κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην,
HIC EST IESVS
ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ ΙΗΣΟΥΣ Ο
REX IVDÆORVM.
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.
Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, vnus à
38 τότε σταυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο λῃσταί, εἷς ἐκ
dexteris, & vnus à sinistris. At prætereun-
39 δεξιῶν, καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων. οἱ δὲ παραπορευό-
tes ‖ blasphemabant eum, mouentes ca-
μενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦντες τὰς κε-
pita sua: Et dicentes, *Dissoluens
40 φαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, ὁ καταλύων τὸν
templum †, & in *tribus diebus ædificans, serua te-
ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σε-
ipsum. Si filius es Dei, descende de cruce.
αυτόν. εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.
Similiter verò & principes Sacerdotum illudentes cum
41 ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες μετὰ
Scribis, & senioribus, & Phari-
τῶν γραμματέων, καὶ πρεσβυτέρων, καὶ φαρι-
sæis, dicebant: Alios ‡ seruauit, seipsum non potest
42 σαίων, ἔλεγον, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται
§ seruare. Si rex Israel est, descendat nunc
σῶσαι. εἰ βασιλεὺς ἰσραήλ ἐστι, καταβάτω νῦν
de cruce, & *credemus in eo. Con-
43 ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομεν ἐπ' αὐτῷ. πέ-
fidit in Deo: liberet nunc eum, si vult
ποιθεν ἐπὶ τὸν θεόν, ῥυσάσθω νῦν αὐτόν, εἰ θέλει
eum. dixit enim, Quia Dei sum filius. ‖ Id verò ipsum
44 αὐτόν. εἶπε γὰρ, ὅτι θεοῦ εἰμι υἱός. τὸ δ' αὐτὸ
& latrones *concrucifixi ipsi exprobrabant
καὶ οἱ λῃσταὶ οἱ συσταυρωθέντες αὐτῷ, ὠνείδιζον
ei. A autem sexta hora tenebræ factæ sunt super
45 αὐτῷ. ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ
vniuersam terram, vsque † horam nonam. *Circa verò
46 πᾶσαν τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐννάτης. περὶ δὲ
nonam horam clamauit Iesus voce ma-
τὴν ἐννάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ ἰησοῦς φωνῇ με-
gna, dicens: Eli, Eli, lama sabachthani? hoc
γάλῃ, λέγων, ἠλί, ἠλί, λαμὰ σαβαχθανί; τοῦτ'
est: Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti?
ἔστι, θεέ μου, θεέ μου, ἱνατί με ἐγκατέλιπες;
Quidam autē eorum illic ‖ stantium audientes, dicebant,
47 τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἑστώτων ἀκούσαντες, ἔλεγον,
Quòd Eliam vocat iste. Et continuò currens vnus
48 ὅτι ἠλίαν φωνεῖ οὗτος. καὶ εὐθέως δραμὼν εἷς
ex eis, § & accipiens spongiam, *impléq; aceti,
ἐξ αὐτῶν, καὶ λαβὼν σπόγγον, πλήσας τε ὄξους,
& circumponens arundini, ‖ potabat eum. Verùm cæ-
49 καὶ περιθεὶς καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτόν. οἱ δὲ λοι-
teri *dicebant: Sine, videamus an veniat Elias † libe-
ποὶ ἔλεγον, ἄφες, ἴδωμεν εἰ ἔρχεται ἠλίας σώ-
raturus eum. At Iesus *iterum clamans voce ma-
50 σων αὐτόν. ὁ δὲ ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῇ με-
gna, emisit spiritum. Et ecce ‡ inter-
51 γάλῃ, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα. καὶ ἰδοὺ τὸ κατα-
expansum templi § fissum est in duo, à sursum
πέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀπὸ ἄνωθεν
vsque deorsum: & terra mota est, & petræ † fis-
ἕως κάτω· καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχί-
sæ sunt. Et monumenta aperta sunt, & multa
52 σθησαν. καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεῴχθησαν, καὶ πολλὰ

(Right margin: § quod dictū est per Prophetā, dicentem: Diuiserunt sibi · *miserunt · ‖ autem · *Vah qui destruis · † Dei, triduo illud reædificas: salua temetipsū · ‡ saluos fecit, · § saluum facere. · *credimus ei. · ‖ Idipsum autem · *qui crucifixi erant cū eo, improperabant · † ad · *Et · ‖ stantes, & · § acceptā · *impleuitq; aceto: & imposuit · ‖ & dabat ei bibere. · *verò · † liberans · *autem · ‡ velum · § scissum est in duas partes, à summo · * σχίζω · † scissæ · * σείω · * ἀνοίγω)

corpora dormientium sanctorum † excitata sunt. Et
σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη. καὶ 53
exeuntes de monumentis post * excitationem e-
ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐ-
ius, venerunt in sanctam ciuitatem, & apparue-
τοῦ, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἐνεφανί-
runt multis. At Centurio ‡, & qui cum
σθησαν πολλοῖς. ὁ δὲ ἑκατόνταρχος, καὶ οἱ μετ' 54
eo § seruantes Iesum, videntes * terræmotum, &
αὐτοῦ, τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμόν, καὶ
facta, timuerunt valdè, dicentes:
τὰ γενόμενα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες,
Vere Dei filius erat iste. Erant autem ibi mulie-
ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος. ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖ- 55
res multæ à longè spectantes, quæ se-
κες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, αἵτινες ἠ-
quutæ erant Iesum à Galilæa, mini-
κολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, διακο-
strantes ei. ‖ In quibus erat Maria Magda-
νοῦσαι αὐτῷ· ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδα- 56
lene, & Maria Iacobi & † Iose mater, &
ληνή, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσῆ μήτηρ, καὶ
mater filiorum Zebedæi. * Sero autem fa-
ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου. ὀψίας δὲ γενο- 57
cto, venit ‡ homo diues ab Arima-
μένης, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ Ἀριμα-
thæa, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat
θαίας, τοὔνομα Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσε
Iesu. Hic § accedens Pilato, pe-
τῷ Ἰησοῦ. οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ, ᾐτή- 58
tiit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit
σατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. τότε ὁ Πιλάτος ἐκέλευσεν
reddi corpus. Et * accipiens corpus
ἀποδοθῆναι τὸ σῶμα. καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ 59
Ioseph inuoluit illud ‖ sindone munda. Et
Ἰωσὴφ ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καθαρᾷ. καὶ 60
posuit illud in nouo suo monumento, quod ex-
ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ, ὃ ἐλα-
ciderat in petra: & † aduoluens lapidem ma-
τόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ· καὶ προσκυλίσας λίθον μέ-
gnum * ostio monumenti, ‡ abiit. Erat autē
γαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου, ἀπῆλθεν. ἦν δὲ 61
ibi Maria Magdalene, & altera Maria, se-
ἐκεῖ Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, κα-
dentes contra sepulchrum. § Verùm postera die,
θήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου. τῇ δὲ ἐπαύριον, 62
quæ est post Parasceuen, * coacti sunt principes
ἥτις ἐστὶ μετὰ τὴν παρασκευήν, συνήχθησαν οἱ ἀρ-
Sacerdotum & Pharisæi ad Pilatum, Di-
χιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον, λέ- 63
centes, Domine, ‖ meminimus quia ille seductor
γοντες, κύριε, ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος
dixit adhuc viuens: Post tres dies † excitor.
εἶπεν ἔτι ζῶν, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι.
Iube ergo * muniri sepulchrum vsq; in
κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως 64
tertium diem, ne ‡ quando venientes disci-
τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μα-
puli eius nocte, § furentur eum, & dicant
θηταὶ αὐτοῦ νυκτός, κλέψωσιν αὐτόν, καὶ εἴπωσι
plebi: * Excitatus est à mortuis: & erit nouissi-
τῷ λαῷ, ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν· καὶ ἔσται ἡ ἐσχά-
mus error peior priore. Ait verò il-
τη πλάνη χείρων τῆς πρώτης. ἔφη δὲ αὐ- 65
lis Pilatus Habetis custodiam: ‖ abite, mu-
τοῖς ὁ Πιλάτος, ἔχετε κουστωδίαν, ὑπάγετε, ἀσ-
nite sicut scitis. Illi autem abeuntes mu-
φαλίσασθε ὡς οἴδατε. οἱ δὲ πορευθέντες ἠσ- 66
nierunt sepulchrum, signantes lapidem cum
φαλίσαντο τὸν τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ
† custodia.
τῆς κουστωδίας.

† qui dormierant, surrexerunt. * resurrectionem
‡ autem
§ erant custodientes * viso terræmotu, & his quæ fiebant,
‖ Inter quas
† Ioseph
* Quū autē sero factū esset, ‡ quidam
§ accessit ad Pilatū, &
* accepto corpore
‖ in * ἐντυλίσσω
† aduoluit saxum
* ad ostiū ‡ &
§ Altera autem
* conuenerunt
‖ recordati sumus
† resurgā
* custodiri
‡ fortè veniant,
§ &
* Surrexit
‖ ite, custodite
† custodibus.

CAP. XXVIII. κη'.

Vespere autē * Sabbatorum lucescenti in vnam
1 Ὀψὲ δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν
Sabbatorum, venit Maria Magdalene, &
σαββάτων, ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ ἡ
altera Maria, * spectatum sepulchrum. Et ecce terræ-
2 ἄλλη Μαρία, θεωρῆσαι τὸν τάφον. καὶ ἰδοὺ σεισ-
motus factus est magnus. Angelus enim Domini ‡ descendens de
μὸς ἐγένετο μέγας. ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβὰς ἐξ
cælo, § accedens reuoluit lapidem ab
οὐρανοῦ, προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ
ostio, & sedebat super eum. Erat autem
3 τῆς θύρας, καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ. ἦν δὲ ἡ
aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius candi-
ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπή, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευ-
dum sicut nix. Præ autem timore eius * concussi
4 κὸν ὡσεὶ χιών. ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθη-
sunt seruantes, & facti sunt velut mortui. Re-
5 σαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. ἀπο-
spondens autem angelus, dixit mulieribus, ‖ Ne metui-
κριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπε ταῖς γυναιξί, μὴ φοβεῖ-
te vos: scio enim quòd Iesum † crucifixum quæ-
σθε ὑμεῖς· οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζη-
ritis: Non est hic. * Excitatus est enim, sicut dixit.
6 τεῖτε. οὐκ ἔστιν ὧδε· ἠγέρθη γάρ, καθὼς εἶπε.
venite, ‡ videte locum vbi § iacebat Dominus. Et
7 δεῦτε, ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο ὁ κύριος. καὶ
citò euntes dicite discipulis eius, quia
ταχὺ πορευθεῖσαι εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὅτι
surrexit à mortuis, & ecce * præit vos
ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ἰδοὺ προάγει ὑμᾶς
in Galilæam: ibi eum videbitis. ecce ‖ di-
εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε· ἰδοὺ εἶ-
xi vobis. Et † exeuntes citò de monumento
8 πον ὑμῖν. καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου
cum timore & gaudio magno * cucurrerunt nuncia-
μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης, ἔδραμον ἀπαγγεῖ-
re discipulis eius. Quum autem irent re-
9 λαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀ-
nunciare discipulis eius, Et ecce Iesus
παγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ὁ Ἰησοῦς
occurrit illis, dicens, ‡ Gaudete. Illæ autem § ac-
ἀπήντησεν αὐταῖς, λέγων, χαίρετε. αἱ δὲ προσ-
cedentes, prehenderunt eius pedes, & ad-
ελθοῦσαι, ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσ-
orauerunt eum. Tunc ait illis Iesus: * Ne
10 εκύνησαν αὐτῷ. τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς, μὴ
timete, ite, nunciate fratri-
φοβεῖσθε· ὑπάγετε, ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελ-
bus meis, vt abeant in Galilæam, &
φοῖς μου, ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κα-
ibi me videbunt. ‖ Euntibus autem illis, ecce qui-
11 κεῖ με ὄψονται. πορευομένων δὲ αὐτῶν, ἰδού τι-
dam † custodiæ venientes in vrbem, nuncia-
νες τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγ-
uerunt principibus Sacerdotum omnia * facta
γειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα.
Et congregati cum senioribus, ‡ consi-
12 καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων, συμβού-
liumque accipientes, argenteos sufficientes dederunt mi-
λιόν τε λαβόντες, ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρα-
litibus, Dicentes: Dicite quia discipuli eius
13 τιώταις, λέγοντες, εἴπατε ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
nocte § venientes, furati sunt eum nobis dormientibus.
νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων.
Et si auditum fuerit hoc à præside, nos suade-
14 καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πεί-
bimus ei, & vos securos faciemus. * Illi autem
15 σομεν αὐτόν, καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν. οἱ δὲ
accipientes argenteos, fecerunt sicut erant edocti.
λαβόντες τὰ ἀργύρια, ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν.
καὶ διε-

* Sabbati quæ lucescit in prima Sabbati,
* videre
‡ descendit,
§ &
* ἀποκυλίω
* exterriti sunt custodes,
‖ Nolite timere
† qui crucifixus est,
* Surrexit
‡ &
§ positus erat
* præcedet
‖ prædixi
† exierunt
* currentes
‡ Auete
§ accesserunt, & tenuerunt
* ἀσπάζω
* Nolite timere:
‖ Quæ quū abijssent.
† de custodibus venerunt in ciuitatem, &
* quæ facta fuerant.
‡ consilio accepto, pecuniam copiosam
§ venerūt, &
* At illi accepta pecunia,

& diuulgatum est verbum istud apud Iudæos, vs-
καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ ἰουδαίοις, μέ-
que † hodie. At vndecim * discipuli § profecti sunt in Galilæam, in montem
χρι τῆς σήμερον. Οἱ δὲ ἕνδεκα μαθηταὶ ἐ- 16
πορεύθησαν εἰς τὴν γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος
vbi constituerat illis Iesus. Et videntes eum
οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς. καὶ ἰδόντες αὐτὸν 17
adorauerunt eum: quidam autē dubitauerunt. Et
προσεκύνησαν αὐτῷ· οἱ δὲ ἐδίστασαν. καὶ 18
accedens Iesus, loquutus est eis, dicens: Da-
προσελθὼν ὁ ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς, λέγων, ἐ-
ta est mihi omnis § authoritas in cælo, & in terra.
δόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς.
Euntes ergo docete omnes
πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ 19
gentes: baptizantes eos in * nomen Pa-
ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πα-
tris, & Filij, & sancti Spiritus:
τρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος,
Docentes eos seruare omnia quæcumque man-
διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνε- 20
daui vobis. Et ecce ego | cum vobis sum om-
τειλάμην ὑμῖν. καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πά-
nes dies, vsque ad consummationem secu-
σας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶ-
li. Amen.
νος. ἀμήν.

† in hodiernum diem. * autem § abierunt § potestas * nomine | vobiscum sum omnibus diebus

Sancti Euangelij secundùm Matthæum, FINIS.

SECVNDVM MARCVM
ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ
SANCTVM EVANGELIVM.
ΑΓΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α.

INITIVM Euangelij Iesu Christi filij
ΑΡΧΗ τοῦ εὐαγγελίου ἰησοῦ χριστοῦ υἱοῦ 1
Dei: Sicut scriptum est in † Prophetis: Ecce ego mitto angelum meum ante
τοῦ θεοῦ. ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προ- 2
φήταις, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ
faciem tuam, qui præparabit viam tuam an-
προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπρο-
te te. Vox clamantis in deserto: Para-
σθέν σου. φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἑτοιμά- 3
te viam Domini, rectas facite se-
σατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρί-
mitas eius. Fuit Ioannes baptizans in
βους αὐτοῦ. ἐγένετο ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ 4
deserto, & prædicans baptismum pœnitentiæ in
ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς
remissionem peccatorum. Et egrediebatur ad
ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς 5
eum omnis Iudæa regio, & Hierosolymitæ:
αὐτὸν πᾶσα ἡ ἰουδαία χώρα, καὶ οἱ ἱεροσολυμῖται,
& baptizabantur omnes in Iordane flumi-
καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν τῷ ἰορδάνῃ ποτα-
ne ab illo, confitentes peccata
μῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας

† Esaia propheta: | vniuersa

sua. § Erat autem Ioannes vestitus pilis
6 αὐτῶν. ἦν δὲ ὁ ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας
cameli, & § zonam coriaceam circa lumbos
καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν
eius: & edens locustas & mel siluestre *. Et
7 αὐτοῦ· καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον. καὶ
prædicabat, dicens: Venit fortior me post
ἐκήρυσσε λέγων, ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω
me, cuius non sum dignus | curuatus soluere corri-
μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάν-
giam calceamentorum eius. Ego quidem bapti-
8 τα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. ἐγὼ μὲν ἐβάπτι-
zaui vos in aqua: ille verò baptizabit vos in
σα ὑμᾶς ἐν ὕδατι· αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν
Spiritu sancto. Et factum est in illis
9 πνεύματι ἁγίῳ. καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς
diebus, venit Iesus a Nazareth Ga-
ἡμέραις, ἦλθεν ἰησοῦς ἀπὸ ναζαρὲτ τῆς γα-
lilææ: & baptizatus est à Ioanne in Ior-
λιλαίας, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ ἰωάννου εἰς τὸν ἰορ-
danem. Et statim ascendens de aqua,
10 δάνην. καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος,
vidit scissos cælos †, & Spiritum
εἶδε * σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὸ πνεῦμα
tamquam columbam descendentem * super eum. Et
11 ὡσεὶ περιστερὰν καταβαῖνον ἐπ' αὐτόν. καὶ
vox facta est de cælis: Tu es filius meus di-
φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν, σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀ-
lectus, in § quo complacui. Et statim spiri-
12 γαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα. καὶ εὐθέως τὸ πνεῦ-
tus eum § eijcit in desertum. Et erat illic
13 μα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον. καὶ ἦν ἐκεῖ
in deserto dies quadraginta *, tenta-
ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα, πειραζό-
tus à satana. | Et erat cum † feris:
μενος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ· καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων·
& angeli ministrabant illi. * Post autem tra-
14 καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ. μετὰ δὲ * τὸ πα-
ditum esse Ioannem, venit Iesus in Ga-
ραδοθῆναι τὸν ἰωάννην, ἦλθεν ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν γα-
lilæam, prædicans Euangelium regni
λιλαίαν, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας
Dei: Et dicens: Quoniam impletum est tempus,
15 τοῦ θεοῦ· καὶ λέγων, ὅτι πεπλήρωται ὁ καιρὸς,
& appropinquauit regnum Dei: pœnitemini, &
καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε, καὶ
credite in Euangelio. § Deambulans autem iux-
16 πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. περιπατῶν δὲ πα-
ta mare Galilææ, vidit Simonem
ρὰ τὴν θάλασσαν τῆς γαλιλαίας, εἶδε σίμωνα
& Andream fratrem eius Simonis, mit-
καὶ ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τοῦ σίμωνος, βάλ-
tentes § verriculum in mari: (erant
λοντας ἀμφίβληστρον ἐν τῇ θαλάσσῃ· ἦσαν
enim piscatores.) Et dixit eis Iesus: Venite
17 γὰρ ἁλιεῖς. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, δεῦτε
post me, & faciam vos fieri piscatores homi-
ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἁλιεῖς ἀνθρώ-
num. Et protinus * relinquentes retia sua, se-
18 πων. καὶ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐτῶν, ἠ-
quuti sunt eum. Et progressus indè pusil-
19 κολούθησαν αὐτῷ. καὶ * προβὰς ἐκεῖθεν ὀλί-
lum, vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem
γον, εἶδεν ἰάκωβον τὸν τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἰωάννην τὸν
fratrem eius, & ipsos in nauigio componen-
ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ πλοίῳ καταρτίζον-
tes retia |. Et statim vocauit illos: &
20 τας τὰ δίκτυα. καὶ εὐθέως ἐκάλεσεν αὐτούς· καὶ
† relinquentes patrem suum Zebedæum in nauigio
ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ
cum mercenariis, * abierunt post eum.
μετὰ τῶν μισθωτῶν, ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ.

§ Et § zonam pelliceam * edebat | procumbens † apertos, * σχιζομένους * & manēte in ipso. § te § expulit * diebus, & quadraginta noctibus: & tētabatur | erátque † bestiis: * Postquā autē traditus est Ioānes, * παραδοθῆναι † Et prætericus secus § retia in mare, * relictis retibus, * προβὰς | in naui: † relicto patre suo Zebedæo in naui * sequuti sunt

Et ingrediuntur in Capharnaum: & statim Sabbatis ingressus in synagogam, docebat.

21 καὶ εἰσπορεύονται εἰς καπερναούμ· καὶ εὐθέως τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐδίδασκε.

Et percellebantur super doctrina eius. Erat enim docens eos quasi auctoritatem habens, & non sicut Scribae:

22 καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo, & exclamauit,

23 καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀνέκραξε,

Dicens: Ah, Quid nobis & tibi Iesu Nazarene? venisti perdere nos? noui te quis es, sanctus Dei:

24 λέγων, ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.

Et comminatus est ei Iesus, dicens: Obmutesce, & exi ex eo.

25 καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, λέγων, φιμώθητι, καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ.

Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna, exiit ab eo.

26 καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, καὶ κράξαν φωνῇ μεγάλῃ, ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ.

Et expauerunt omnes: ita vt conquirerent ad ipsos, dicentes: Quidnam est hoc? quae doctrina noua haec, quia per auctoritatem & spiritibus immundis imperat, & obediunt ei?

27 καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες, ὥστε συζητεῖν πρὸς αὐτοὺς, λέγοντας, τί ἐστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη, ὅτι κατ᾽ ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

Exiit autem fama eius statim in omnem regionem Galilaeae.

28 ἐξῆλθε δὲ ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺς εἰς ὅλην τὴν περίχωρον τῆς γαλιλαίας.

Et protinus ex synagoga egredientes, venerunt in domum Simonis & Andreae, cum Iacobo & Ioanne.

29 καὶ εὐθέως ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθόντες, ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν σίμωνος καὶ ἀνδρέου, μετὰ ἰακώβου καὶ ἰωάννου.

At socrus Simonis decumbebat febricitans: & statim dicunt ei de illa.

30 ἡ δὲ πενθερὰ σίμωνος κατέκειτο πυρέσσουσα, καὶ εὐθέως λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς.

Et accedens excitauit eam, apprehendens manum eius: & dimisit eam febris continuo, & ministrabat eis.

31 καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτὴν, κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετὸς εὐθέως, καὶ διηκόνει αὐτοῖς.

Vespere autem facto, quum occidisset Sol, afferebant ad eum omnes male habentes, & daemoniacos.

32 ὀψίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς δαιμονιζομένους.

Et ciuitas tota coacta erat ad ianuam.

33 καὶ ἡ πόλις ὅλη ἐπισυνηγμένη ἦν πρὸς τὴν θύραν.

Et curauit multos male habentes variis morbis: & daemonia multa eiiciebat: & non sinebat loqui daemonia, quod nossent eum.

34 καὶ ἐθεράπευσε πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις, καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλε· καὶ οὐκ ἤφιε λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι ᾔδεισαν αὐτόν.

Et mane noctu valde surgens egressus est, & abiit Iesus in desertum locum, ibique orabat.

35 καὶ πρωῒ ἔννυχον λίαν ἀναστὰς ἐξῆλθε, καὶ ἀπῆλθεν ὁ ἰησοῦς εἰς ἔρημον τόπον, κἀκεῖ προσηύχετο.

Et prosequuti sunt eum Simon & qui cum illo.

36 καὶ κατεδίωξαν αὐτὸν ὁ σίμων καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ.

Et inuenientes eum, dicunt ei: Quia omnes quaerunt te.

37 καὶ εὑρόντες αὐτὸν, λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι πάντες ζητοῦσί σε.

Et ait illis: eamus in continua oppidula, vt & ibi praedicem: ad hoc enim egressus sum.

38 καὶ λέγει αὐτοῖς, ἄγωμεν εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις, ἵνα κἀκεῖ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα.

Et erat praedicans in synagogis eorum, in omnem Galilaeam, & daemonia eiiciens.

39 καὶ ἦν κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, εἰς ὅλην τὴν γαλιλαίαν, καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων.

Et venit ad eum leprosus deprecans eum, & genu flectens eum, & dicens ei: Quod si velis, potes me mundare.

40 καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ γονυπετῶν αὐτὸν, καὶ λέγων αὐτῷ, ὅτι ἐὰν θέλῃς δύνασαί με καθαρίσαι.

At Iesus visceribus commotus, extendens manum, tetigit eum, & ait illi: Volo: mundare.

41 ὁ δὲ ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, θέλω, καθαρίσθητι.

Et dicente eo, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est.

42 καὶ εἰπόντος αὐτοῦ, εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ᾽ αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ ἐκαθαρίσθη.

Et comminatus ei, statim eiecit illum:

43 καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ, εὐθέως ἐξέβαλεν αὐτὸν,

Et dicit ei: Vide nemini dixeris: sed vade teipsum ostende Sacerdoti, & offer pro emundatione tua quae praecepit Moyses, in testimonium illis.

44 καὶ λέγει αὐτῷ, ὅρα μηδενὶ εἴπῃς· ἀλλ᾽ ὕπαγε, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου ἃ προσέταξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Ille vero egressus coepit praedicare multa, & diffamare sermonem, ita vt non amplius ipsum posse manifeste in ciuitatem introire, sed foris in desertis locis erat: & conueniebant ad eum vndique.

45 ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ, καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερῶς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν, ἀλλ᾽ ἔξωθεν ἐν ἐρήμοις τόποις ἦν, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν πανταχόθεν.

CAP. II. β΄.

Et iterum intrauit in Capharnaum per dies: & auditum est quod in domum esset.

1 Καὶ πάλιν εἰσῆλθεν εἰς καπερναοὺμ δι᾽ ἡμερῶν· καὶ ἠκούσθη ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι.

Et confestim coacti sunt multi, vt non amplius capere neque quae ad ianuam: & loquebatur eis verbum.

2 καὶ εὐθέως συνήχθησαν πολλοὶ, ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν· καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον.

Et veniunt ad eum, paralyticum ferentes, sublatum a quatuor.

3 καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν, παραλυτικὸν φέροντες, αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων.

Et non valentes appropinquare ei propter turbam, detexerunt tectum vbi erat: & perfodientes submiserunt grabatum in quo paralyticus iacebat.

4 καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ᾽ ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο.

Videns autem Iesus fidem illorum, ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.

5 ἰδὼν δὲ ὁ ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ, τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

Erant autem quidam Scribarum illic sedentes, & ratiocinantes in cordibus suis:

6 ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ καθήμενοι, καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν,

Quid hic sic loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, si non vnus Deus?

7 τί οὗτος οὕτω λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός;

Et statim agnoscens Iesus spiritu suo, quia sic ratiocinantur in seipsis, dixit illis: Quid ista

8 καὶ εὐθέως ἐπιγνοὺς ὁ ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ, ὅτι οὕτως διαλογίζονται ἐν ἑαυτοῖς, εἶπεν αὐτοῖς, τί ταῦτα

δια-

Marginal notes (left): † eos; ‡ stupebant; † potestatem; ‖ scio qui sis; ‡ de homine; ‡ mirati sunt; * conquirerent inter se; ‖ nam; * in potestate etiam; ‡ Et processit rumor; ‡ de; * autem; ‖ eleuauit; † apprehēsa manu; * δῦμι; * daemonia habentes; ‡ omnis congregata; * ἐπισυνάγομαι; ‡ qui vexabantur; * languoribus; ‖ ea; * ἀφίημι; † quoniam sciebant; ‡ diluculo; ‡ prosequutus est; ‡ erant; * quum inuenissent; ‖ dixerunt; † proximos vicos & ciuitates.

Marginal notes (right): * veni; ‡ & in omni Galilaea; ‡ genuflexo, dicit ei: Si vis; * Iesus autem misertus eius, extendit ‖ suam: & tangens; † quum dixisset; * est; ‡ que; ‡ principi Sacerdotum; * At; ‖ iam non posset; † esset; * post; * domo; ‡ conuenerunt; ‡ ita vt non caperet neque; * συνάγω; * venerant; ‖ qui portabatur; † quum non possent offerre eum illi prae turba, nudauerunt; * αἴρω; * patefacientes; ‡ Quum autem vidisset; ‡ de Scribis; * cogitantes; ‖ blasphemat; † nisi solus; * Quo statim cognito; ‡ cogitarent intra se.

† ratiocinamini in cordibus vestris? Quid est
διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; τί ἐστιν 9
facilius, dicere paralytico: Dimittun-
εὐκοπώτερον, εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, ἀφέωνται
tur tibi peccata: an dicere: Surge, & tolle tuum
σοι αἱ ἁμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν, ἔγειραι, καὶ ἆρόν σου
grabatum, & deambula? Vt autem sciatis quia
τὸν κράββατον, καὶ περιπάτει. ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι 10
* auctoritatem habet filius hominis dimittendi in
ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἐπὶ τῆς
terra peccata, ait paralytico: Tibi di-
γῆς ἁμαρτίας, λέγει τῷ παραλυτικῷ, σοὶ λέ- 11
co, Surge, & tolle grabatum tuum, & vade
γω, ἔγειραι, καὶ ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὕπαγε
in domum tuam. Et statim surrexit ‡, & tollens
εἰς τὸν οἶκόν σου. καὶ εὐθέως ἠγέρθη, καὶ ἄρας τὸν 12
grabatum, egressus est coram omnibus: ita vt stupe-
κράββατον, ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων· ὥστε ἐξί-
fierent omnes, & * glorificarent Deum, dicentes: Quia
στασθαι πάντας, καὶ δοξάζειν τὸν θεὸν, λέγοντας, ὅτι
nunquam sic vidimus. Et egressus est rursus
οὐδέποτε οὕτως εἴδομεν. καὶ ἐξῆλθε πάλιν 13
‖ secus mare: * & omnis turba veniebat
παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο
ad eum, & docebat eos. Et † praetergre-
πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς. καὶ παρά- 14
diens vidit Leui Alphaei sedentem ad
γων εἶδε Λευῒν τὸν τοῦ Ἀλφαίου, καθήμενον ἐπὶ τὸ
telonium: & ait illi: Sequere me. Et sur-
τελώνιον· καὶ λέγει αὐτῷ, ἀκολούθει μοι. καὶ ἀνα-
gens secutus est eum. Et factum est * in ac-
στὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κα- 15
cumbere ipsum in domo illius, & multi publi-
τακεῖσθαι αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τε-
cani & peccatores simul discumbebant ‡ Iesu, &
λῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ, καὶ
discipulis eius: erant enim multi, § & seque-
τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἦσαν γὰρ πολλοὶ, καὶ ἠκολού-
bantur eum. Et Scribae & Phari-
θησαν αὐτῷ. καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρι- 16
saei videntes * eum edentem cum publicanis &
σαῖοι ἰδόντες αὐτὸν ἐσθίοντα μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ
peccatoribus, dicebant discipulis eius: ‖ Quid, quòd
ἁμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, τί ὅτι
cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit *?
μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει;
Et audiens Iesus, ait illis: Non † vsum ha-
καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς, οὐ χρείαν ἔ- 17
bent * valentes medico, sed ‡ male habentes.
χουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.
non § veni vocare iustos, sed peccatores
οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς
ad poenitentiam. Et erant discipuli Ioannis,
εἰς μετάνοιαν. καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, 18
& illi * Pharisaeorum ieiunantes: & veniunt, &
καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύοντες· καὶ ἔρχονται, καὶ
dicunt illi: Quare discipuli Ioannis, & illi
λέγουσιν αὐτῷ, διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, καὶ οἱ
Pharisaeorum ieiunant: ‖ tui tibi discipuli non
τῶν Φαρισαίων νηστεύουσιν, οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ
ieiunant? Et ait illis Iesus: * Num possunt
νηστεύουσι; καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, μὴ δύνανται 19
filii † thalami, in quo sponsus cum illis
οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν
est, ieiunare? * Quantum tempus cum seipsis habent
ἐστι, νηστεύειν; ὅσον χρόνον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν
sponsum, non possunt ieiunare. Venient autem
νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύειν. ἐλεύσονται δὲ 20
dies, quum auferetur ab eis sponsus, &
ἡμέραι, ὅταν * ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ
tunc ieiunabunt in illis diebus.
τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

† cogitatis · * potestatem · ‡ ille: & sublato grabato, abiit indè · § mirarentur · * honorificarent · ‖ ad · * omnisq; · † Quum praeteriret · * qui accumberet · ‡ eum · § qui · * quia manducaret · ‖ Quare · * magister vester? Hoc audito · † necesse · * sani · ‡ qui malè habent: · § enim · * Pharisaei · ‖ tui autem · * Nunquid · † nuptiarum quamdiu · * Quanto tempore secum · * ἀφαιρέομαι

Et nemo ‡ additamentum panni § impoliti as-
καὶ οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπιρ- 21
suit in vestimento veteri: * si verò non, aufert supple-
ράπτει ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· εἰ δὲ μή, αἴρει τὸ πλή-
mentum ipsius nouum ‖ veteris, & peior scissura
ρωμα αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χεῖρον σχίσμα
fit. Et nemo * inijcit vinum nouum in vtres
γίνεται. καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς 22
veteres: † si verò non, disrumpit vinum nouum v-
παλαιούς· εἰ δὲ μή, * ῥήσσει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσ-
tres, & vinum * effunditur, & vtres ‡ pereunt:
κούς, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται·
sed vinum nouum in vtres nouos § inijciendum.
ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς * βλητέον.
Et factum est * praeternauigare eum in Sab-
καὶ ἐγένετο παραπορεύεσθαι αὐτὸν ἐν τοῖς σάβ- 23
batis per sata: & coeperunt discipuli e-
βασι διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐ-
ius ‖ iter facere vellentes spicas. Et Pha-
τοῦ ὁδὸν ποιεῖν τίλλοντες τοὺς στάχυας. καὶ οἱ Φα- 24
risaei * dicebant ei: Ecce quid faciunt † in Sab-
ρισαῖοι ἔλεγον αὐτῷ, ἴδε τί ποιοῦσιν ἐν τοῖς σάβ-
batis quod non licet? Et ipse ait illis: Nun-
βασιν, ὃ οὐκ ἔξεστι; καὶ αὐτὸς ἔλεγεν αὐτοῖς, οὐδέ- 25
quam legistis quid fecerit Dauid, quando * vsum ha-
ποτε ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαβίδ, ὅτε χρείαν ἔ-
buit, & esuriit ipse, & qui cum eo ‡? Quomodo
σχε, καὶ ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ; πῶς 26
introiuit in domum Dei sub Abiathar principe
εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ ἐπὶ Ἀβιάθαρ τοῦ ἀρ-
Sacerdotum, & panes propositionis manducauit,
χιερέως, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν,
quos non § licet manducare * si non Sacerdotibus, & dedit ‖
οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἔδωκε
& iis cum eo existentibus? Et dicebat eis: Sab-
καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσι; καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, τὸ σάβ- 27
batum propter hominem factum est, † non homo
βατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος
propter Sabbatum. Itaque Dominus est filius ho-
διὰ τὸ σάββατον. ὥστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀν- 28
minis * & Sabbati.
θρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

CAP. III. γ'.

Et introiuit iterum in synagogam:
1 ΚΑὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν συναγωγήν,
& erat ibi homo ‡ arefactam habens
καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος * ἐξηραμμένην ἔχων τὴν
manum. Et obseruabant eum si Sabba-
2 χεῖρα. καὶ παρετήρουν αὐτὸν εἰ τοῖς σάββα-
tis curaret eum: vt accusarent illum.
σι θεραπεύσει αὐτόν, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.
Et ait homini § arefactam ha-
3 καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένην ἔ-
benti manum: Surge in medium. Et dicit
4 χοντι τὴν χεῖρα, ἔγειραι εἰς τὸ μέσον. καὶ λέγει
eis: Licet Sabbatis benefacere, an male-
αὐτοῖς, ἔξεστι τοῖς σάββασιν ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακο-
facere? animam * seruare, an perdere? ‖ Illi verò tace-
ποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι, ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ ἐσιώ-
bant. Et circumspiciens eos cum ira,
5 πων. καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ' ὀργῆς,
contristatus super * caecitate cordis eo-
συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐ-
rum, dicit homini: Extende manum tuam.
τῶν, λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου.
Et extendit: & restituta est manus † illius sana
καὶ ἐξέτεινε, καὶ * ἀποκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιὴς
vt altera. Et exeuntes * Pharisaei, statim
6 ὡς ἡ ἄλλη. καὶ ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι, εὐθέως
cum Herodianis consilium faciebant aduersus
μετὰ τῶν Ἡρωδιανῶν συμβούλιον ἐποίουν κατ'

‡ assumentum · § rudis · * alioquin · ‖ à veteri, & maior · * mittit · † alioquin disrumpet · * ῥήσσω · * effundetur · ‡ peribunt · § mitti debet. · * βάλλω · * iterum quum ambularet · ‖ progredi & vellere · * autem · † discipuli tui · * necessitatem · ‡ erant? · § licebat · * nisi · ‖ eis & qui erant? · † & · * etiam · ‡ aridam · * ξηραίνομαι · § aridam · * saluum facere · ‖ At · * caecitate · † illi · * ἀποκατίστημι · * autem

eum, † vt eum perderent. Et Iesus *secessit
αὐτῦ, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσι. καὶ ὁ ἰησοῦς ἀνεχώ- 7
cum discipulis suis ad mare:
ρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν·
& multa turba à Galilæa sequuta est
καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς γαλιλαίας ἠκολούθησεν
eum, & à Iudæa, Et ab Hierosoly-
αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ ἱεροσολύ- 8
mis, & ab Idumæa, & trans Iordanem, &
μων, καὶ ἀπὸ τῆς ἰδουμαίας, καὶ πέραν τοῦ ἰορδάνου· καὶ
qui circa Tyrum & Sidonem, multitudo magna, au-
οἱ περὶ τύρον καὶ σιδῶνα, πλῆθος πολὺ, ἀκού-
dientes quæ faciebat, venerunt ad eum. Et dixit
σαντες ὅσα ἐποίει, ἦλθον πρὸς αὐτόν. καὶ εἶπε 9
discipulis suis, vt nauicula ‡ adsisteret
τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα πλοιάριον προσκαρ-
sibi, propter turbam, vt ne comprimerent eum.
τερῇ αὐτῷ, διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν.
Multos enim ‡ sanauerat, ita vt * irruere
πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν 10
ei, vt illum tangerent, quotquot habebant ‖ flagella.
αὐτῷ, ἵνα αὐτοῦ ἅψωνται, ὅσοι εἶχον μάστιγας.
Et spiritus immundi quum illum
καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα ὅταν αὐτὸν 11
† spectabant, accidebant ei: & clamabant, dicentes:
ἐθεώρει, προσέπιπτεν αὐτῷ, καὶ ἔκραζε λέγοντα,
Quod tu es filius Dei. Et * multa comminabatur
ὅτι σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. καὶ πολλὰ ἐπετίμα 12
eis, vt ne ‡ manifestum illum facerent. Et ‡ ascendit
αὐτοῖς, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι. καὶ ἀνα- 13
in montem, & * aduocat quos voluit
βαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται οὓς ἤθελεν
ipse: & venerunt ad eum. Et fecit
αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. καὶ ἐποίησε 14
duodecim, vt essent cum illo: & vt mitteret
δώδεκα, ἵνα ὦσι μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ
eos prædicare: Et *habere authoritatem curare
αὐτοὺς κηρύσσειν· καὶ ἔχειν ἐξουσίαν θεραπεύειν 15
infirmitates, & ‡ eijcere dæmonia. Et im-
τὰς νόσους, καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια. καὶ ἐπέ- 16
posuit Simoni nomen † Petrum: Et Iacobum
θηκε τῷ σίμωνι ὄνομα πέτρον. καὶ ἰάκωβον τὸν 17
Zebedæi, & Ioannem fratrem Iacobi: &
τοῦ ζεβεδαίου, καὶ ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἰακώβου· καὶ
imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filij
ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα βοανεργὲς, ὅ ἐστιν, υἱοὶ
tonitrui: Et Andream, & Philippum, & Bartho-
βροντῆς· καὶ ἀνδρέαν, καὶ φίλιππον, καὶ βαρθο- 18
lomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum
λομαῖον, καὶ ματθαῖον, καὶ θωμᾶν, καὶ ἰάκωβον τὸν
Alphæi, & Thaddæum, & Simonem * Cananitem:
τοῦ ἀλφαίου, καὶ θαδδαῖον, καὶ σίμωνα τὸν κανανίτην·
Et Iudam Iscariotem, qui & tradidit illum.
καὶ ἰούδαν ἰσκαριώτην, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν. 19
Et veniunt ad domum: & conuenit iterum
καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον· καὶ συνέρχεται πάλιν 20
turba, ita vt non * posse ipsos neque panem mandu-
ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε ἄρτον φα-
care. Et ‡ audientes qui ad ipsum, exierunt * pre-
γεῖν. καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ᾽ αὐτοῦ, ἐξῆλθον κρα- 21
hendere eum: dicebant enim, ‖ Quòd extra se esset. Et
τῆσαι αὐτόν· ἔλεγον γὰρ, ὅτι ἐξέστη. καὶ οἱ 22
Scribæ qui ab Hierosolymis † descendentes,
γραμματεῖς οἱ ἀπὸ ἱεροσολύμων καταβάντες,
dicebant, Quoniã Beelzebub habet, & quia in principe
ἔλεγον, ὅτι βεελζεβοὺλ ἔχει, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι
dæmoniorum eiicit dæmonia. Et * ad-
τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. καὶ προσ- 23
uocans eos, in parabolis dicebat il-
καλεσάμενος αὐτοὺς, ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐ-
lis: Quomodo potest satanas satanam eiicere?
τοῖς, πῶς δύναται σατανᾶς σατανᾶν ἐκβάλλειν;

Margin: † quomodo ‡ autem; ‡ deseruiret; ‡ sanabat, * irruerẽt in eum, ‖ plagas.; † videbãt, procidebant; * vehementer; ‡ manifestarent ‡ ascẽdens * vocauit ad se; * dedit illis potestatem curandi ‡ eiiciendi; † Petrus; * Cananæum,; ‡ possent; ‡ quũ audissent sui, * tenere ‖ Quoniam in furorẽ versus est.; † descenderant,; * conuocatis eis,

Et si regnum in seipsum diuidatur, non
καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ᾽ ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ 24
potest stare regnum illud. Et si
δύναται σταθῆναι ἡ βασιλεία ἐκείνη· καὶ ἐὰν 25
domus super semetipsam dispertiatur, non potest stare
οἰκία ἐφ᾽ ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι
domus illa. Et si satanas consurrexerit in
ἡ οἰκία ἐκείνη. καὶ εἰ ὁ σατανᾶς ἀνέστη ἐφ᾽ 26
semetipsum, dispertitus est, & nõ ‡ potest stare. sed fi-
ἑαυτὸν, μεμέρισται, οὐ δύναται σταθῆναι, ἀλλὰ τέ-
nem habet. Nemo potest vasa fortis,
λος ἔχει. οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, 27
ingressus in domum eius, diripere, * si non
εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ
prius fortem alliget: & tunc domum eius
πρῶτον τὸν ἰσχυρὸν δήσῃ· καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ
diripiet. Amen dico vobis, Quoniã omnia di-
διαρπάσει. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πάντα * ἀ- 28
mittentur peccata filiis homi-
φεθήσεται τὰ ἁμαρτήματα τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώ-
num, & blasphemiæ ‖ quæcumque blasphemauerint:
πων, καὶ βλασφημίαι ὅσας ἂν βλασφημήσωσιν·
Qui autem blasphemauerit in Spiritum san-
ὃς δ᾽ ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅ- 29
ctum, non † habet remissionem in æternum, sed * obnoxius
γιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ᾽ ἔνοχός
est æterni ‡ iudicij. Quoniã dicebant: Spiritum im-
ἐστιν αἰωνίου κρίσεως· ὅτι ἔλεγον, πνεῦμα ἀ- 30
mundum habet. ‡ Veniunt igitur fratres &
κάθαρτον ἔχει. ἔρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ 31
mater eius: & foris stantes, miserunt ad
μήτηρ αὐτοῦ· καὶ ἔξω ἑστῶτες, ἀπέστειλαν πρὸς
eum vocantes eum. Et sedebat turba
αὐτὸν φωνοῦντες αὐτόν. καὶ ἐκάθητο ὄχλος 32
circa eum: * dicebant verò ei: Ecce mater tua, &
περὶ αὐτόν· εἶπον δὲ αὐτῷ, ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου, καὶ οἱ
fratres tui, & sorores tuæ foris quærunt te.
ἀδελφοί σου, καὶ αἱ ἀδελφαί σου ἔξω ζητοῦσί σε.
Et ‖ respondit eis, dicens: Quæ est mater
καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων, τίς ἐστιν ἡ μήτηρ 33
mea, aut fratres mei? Et circumspiciens * circulo
μου, ἢ οἱ ἀδελφοί μου; καὶ περιβλεψάμενος κύ- 34
circa se sedentes, ait: Ecce ma-
κλῳ τοὺς περὶ αὐτὸν καθημένους, λέγει, ἴδε ἡ μή-
ter mea, & fratres mei. Qui enim fecerit
τηρ μου, καὶ οἱ ἀδελφοί μου· ὃς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ 35
voluntatem Dei, hic frater meus, & soror
θέλημα τοῦ θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μου, καὶ ἀδελφή
mea, & mater est.
μου, καὶ μήτηρ ἐστί.

CAP. IIII. δ'.

Et iterum cœpit docere * iuxta ma-
ΚΑὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θά- 1
re: & ‡ coacta est ad eum turba multa,
λασσαν, καὶ συνήχθη πρὸς αὐτὸν ὄχλος πολὺς,
ita vt ‡ ipsum ascendentem in nauigium, sedere in
ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον, καθῆσθαι ἐν
mari: & omnis turba * ad mare
τῇ θαλάσσῃ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν
super terram erat. Et docebat eos in pa-
ἐπὶ τῆς γῆς ἦν. καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν πα- 2
rabolis multa, & dicebat illis in doctri-
ραβολαῖς πολλὰ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδα-
na sua: Audite: Ecce exiit seminans
χῇ αὐτοῦ· ἀκούετε· ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ 3
‖ seminare. Et † factum est in seminando, hoc quidem cecidit
σπεῖραι. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν, ὃ μὲν ἔπεσε 4
circa viam: & venerunt volucres cæli,
παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ,
& * deuorauerunt illud. Aliud verò cecidit super pe-
καὶ κατέφαγεν αὐτό. ἄλλο δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πε- 5
τρῶδες,

Margin: ‡ & ‡ poterit; * nisi; * ἀφίεμαι; ‖ quibus; † habebit * reus erit; ‡ delicti.; ‡ Et; * & dicunt; ‖ respondens eis, ait: † & * eos qui in circuitu eius sedebant,; * ad; ‡ congregata; ‡ nauim ascendens sederet * circa; ‖ ad seminandum: † dũ seminat aliud; * comederunt

trosa, vbi non habuit terram multam: & statim
πετρῶδες, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλὴν, καὶ εὐθέως
exortum est, † propter non habere profunditatem terræ: * Sole
ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· ἡλίου 6
autem exoriente, æstuauit: & ‡ ob non
δὲ ἀνατείλαντος, * ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ
habere radicem, exaruit. Et aliud cecidit in
ἔχειν ῥίζαν, * ἐξηράνθη. καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς 7
spinas: & ascenderunt spinæ, & suffo-
τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι, καὶ * συνέ-
cauerunt illud, & fructum non dedit. Et aliud ceci-
πνιξαν αὐτὸ, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδωκε. καὶ ἄλλο ἔπε- 8
dit in terram ‡ pulchram: & dabat fructum as-
σεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλὴν, καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀ-
cendentem & crescentem: & afferebat vnum triginta,
ναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα, καὶ ἔφερεν ἓν τριάκοντα,
& vnum sexaginta, & vnum centum. Et dicebat: * Habens
καὶ ἓν ἑξήκοντα, καὶ ἓν ἑκατόν. καὶ ἔλεγεν, ὁ ἔχων 9
aures ‖ audire, audiat. † Cum autem factus esset so-
ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. ὅτε δὲ ἐγένετο κατα- 10
lus, interrogauerunt eum qui circa eum cum duo-
μόνας, ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν σὺν τοῖς δώ-
decim, parabolam. Et dicebat eis: Vo-
δεκα τὴν παραβολήν. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὑ- 11
bis datum est nosse mysterium regni
μῖν δέδοται γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας
Dei: illis autem ‡ foris, in parabolis
τοῦ θεοῦ· ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ
omnia fiunt: Vt ‡ aspicientes aspiciant, &
πάντα γίνεται, ἵνα βλέποντες βλέπωσι, καὶ 12
non videant: & audientes audiant, & non intelligant:
μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκούοντες ἀκούωσι, καὶ μὴ συνιῶσι·
nequando conuertantur, & dimittantur eis pecca-
μήποτε ἐπιστρέψωσι, καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἁμαρ-
ta. Et ait illis: Nescitis pa-
τήματα. καὶ λέγει αὐτοῖς, οὐκ οἴδατε τὴν πα- 13
rabolam hanc? & quomodo omnes para-
ραβολὴν ταύτην; καὶ πῶς πάσας τὰς παρα-
bolas cognoscetis? * Seminans, verbum seminat.
βολὰς γνώσεσθε; ὁ σπείρων, τὸν λόγον σπείρει. 14
Hi autem sunt qui circa viam, vbi semina-
οὗτοι δέ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν, ὅπου σπείρε- 15
tur verbum, & cum audierint, confestim venit
ται ὁ λόγος, καὶ ὅταν ἀκούσωσιν, εὐθέως ἔρχεται
satanas, & aufert verbum ‖ seminatum † in
ὁ σατανᾶς, καὶ αἴρει τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς
cordibus eorum. Et hi sunt similiter * in
καρδίαις αὐτῶν. καὶ οὗτοί εἰσιν ὁμοίως οἱ ἐπὶ 16
petrosa ‡ seminati, qui cum audierint ver-
τὰ πετρώδη σπειρόμενοι, οἳ ὅταν ἀκούσωσι τὸν λό-
bum, statim cum gaudio accipiunt illud: Et
γον, εὐθέως μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν· καὶ 17
non habent radicem in ‡ seipsis, sed temporales
οὐκ ἔχουσι ῥίζαν ἐν ἑαυτοῖς, ἀλλὰ πρόσκαιροί
sunt: deinde orta tribulatione, ‡ aut persequutione propter
εἰσιν· εἶτα γενομένης θλίψεως, ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν
verbum, confestim scandalizantur. Et * hi sunt qui
λόγον, εὐθὺς σκανδαλίζονται. καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ 18
in † spinas seminati, hi sunt qui
εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι, οὗτοί εἰσιν, οἱ τὸν
verbum † audientes, Et * curæ seculi
λόγον ἀκούοντες, καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος 19
huius, & deceptio diuitiarum, & circa reli-
τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου, καὶ αἱ περὶ τὰ λοι-
qua ‡ cupiditates introëuntes suffocant
πὰ ἐπιθυμίαι εἰσπορευόμεναι συμπνίγουσι τὸν
verbum, & ‡ infructuosum efficitur. Et hi sunt * in
λόγον, καὶ ἄκαρπος γίνεται. καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ 20
terram ‡ pulchram seminati †, qui audiunt
τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέντες, οἵτινες ἀκούουσι τὸν
verbum, & suscipiunt, & * fructum ferunt, vnum tri-
λόγον, καὶ παραδέχονται, καὶ καρποφοροῦσιν, ἓν τριά-

Margin notes (left): ‡ quoniam non habebat altitudinem; * Et quando exortus est sol; ‡ eo quod non habebat; * καυματίζομαι; * ξηραίνομαι; ‡ bonam; * συμπνίγω; * Qui habet; ‖ audiendi; † Et quum esset singularis, hi qui cum eo erant; ‡ qui sunt; ‡ videntes videant; * Qui seminat; ‖ quod est; † in; * qui super; ‡ seminantur; ‡ &; * alij; ‡ spinis seminantur; † audiunt; * ærumnæ; ‡ concupiscentiæ; ‡ sine fructu; * qui super; ‖ bonam; † sunt; * fructificant.

ginta, & vnum sexaginta, & vnum centum. Et dicebat
κοντα, καὶ ἓν ἑξήκοντα, καὶ ἓν ἑκατόν. καὶ ἔλεγεν 21
illis: Nunquid lucerna venit, vt sub modio
αὐτοῖς, μήτι ὁ λύχνος ἔρχεται, ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον
ponatur, aut sub lecto? nonne vt super candelabrum
* τεθῇ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν
imponatur? Non enim est aliquid absconditum, quod non ma-
ἐπιτεθῇ; οὐ γάρ ἐστί τι κρυπτὸν, ὃ ἐὰν μὴ φα- 22
nifestetur: nec factum est occultum, sed vt in pa-
νερωθῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ' ἵνα εἰς φα-
lam veniat. Si quis habet aures ‡ audire, audiat.
νερὸν ἔλθῃ. εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. 23
Et dicebat illis: Videte quid audiatis. In qua
καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, βλέπετε τί ἀκούετε. ἐν ᾧ 24
mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & adii-
μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν, καὶ προστε-
cietur vobis audientibus. Qui enim habet, da-
θήσεται ὑμῖν τοῖς ἀκούουσιν. ὃς γὰρ ἂν ἔχῃ, δο- 25
bitur illi: & qui non habet, ‡ & quod habet auferetur
θήσεται αὐτῷ· καὶ ὃς οὐκ ἔχει, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται
ab eo. Et dicebat: Sic est regnum
ἀπ' αὐτοῦ. καὶ ἔλεγεν, οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ 26
Dei, quemadmodum si homo iaciat sementem in
θεοῦ, ὡς ἐὰν ἄνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς
terram, Et dormiat, & * exsurgat nocte & die:
γῆς, καὶ καθεύδῃ, καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν, 27
& semen germinet & ‖ augeatur vt nescit
καὶ ὁ σπόρος βλαστάνῃ, καὶ μηκύνηται ὡς οὐκ οἶδεν
ille. † Spontanea enim terra * fructum fert, pri-
αὐτός. αὐτομάτη γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ, πρῶ- 28
mum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in
τον χόρτον, εἶτα στάχυν, εἶτα πλήρη σῖτον ἐν τῷ
spica. ‡ Quum verò ediderit fructus, statim
στάχυϊ. ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καρπὸς, εὐθέως 29
mittit falcem, quoniam adest mes-
ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ θερι-
sis. Et dicebat: Cui assimilabimus regnum
σμός. καὶ ἔλεγε, τίνι ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν 30
Dei? aut ‡ in qua parabola comparabimus
τοῦ θεοῦ, ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβάλωμεν
illud? Sicut * grano sinapis, quod cum seminatum fuerit
αὐτήν; ὡς κόκκῳ σινάπεως, ὃς ὅταν σπαρῇ 31
in terra, minus ‖ omnibus seminibus
ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάντων τῶν σπερμάτων
est quæ † in terra. Et quum seminatum fuerit, ascen-
ἐστὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὅταν σπαρῇ, ἀναβαί- 32
dit †, & fit omnibus oleribus maius: & facit
νει, καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων μείζων, καὶ ποιεῖ
ramos magnos, ita vt ‡ possint sub vmbra
κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν
eius * volatilia cæli ‖ nidulari.
αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν.
Et talibus parabolis multis loquebatur
καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει 33
eis † sermonem, prout poterant audire. Sine
αὐτοῖς τὸν λόγον, καθὼς ἐδύναντο ἀκούειν. χωρὶς 34
autem parabola non loquebatur eis: * priuatim autem
δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς· κατ' ἰδίαν δὲ
discipulis suis ‡ dissoluebat omnia. Et ait
τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλυε πάντα. καὶ λέγει 35
illis in illa die, ‡ sero facto, Trans-
αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὀψίας γενομένης, διέλ-
eamus * in vlterius. Et dimittentes turbam, as-
θωμεν εἰς τὸ πέραν. καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον, πα- 36
sumunt eum ‖ vt erat in † nauigio: & a-
ραλαμβάνουσιν αὐτὸν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ· καὶ ἄλ-
lia verò nauigiola erant cum illo. Et facta est
λα δὲ πλοιάρια ἦν μετ' αὐτοῦ. καὶ γίνεται 37
procella venti magna: * at fluctus ‡ inijcie-
λαῖλαψ ἀνέμου μεγάλη· τὰ δὲ κύματα ἐπέβαλ-
bat in nauigium, vt ipsum iam impleri:
λεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε αὐτὸ ἤδη γεμίζεσθαι.

Margin notes (right): * τίθημι; ‡ audiendi; ‡ etiam; * αἴρομαι; * exurgit; ‖ increscat dum; † Vltro fructificat; ‡ Et quum ex se produxerit; ‡ cui parabolæ comparabimus; * granum; ‖ est; † sunt natum; ‡ in arborem; ‡ possint; * aues habitare; † verbum; * seorsum; ‡ disserebat; ‡ quum serò esset factum; * contra; ‖ ita; † naui, & aliæ naues; * & mittebat in nauim, ita vt impleretur nauis.

Et erat ipse in puppi super ceruical
38 καὶ ἦν αὐτὸς ἐπὶ τῇ πρύμνῃ, ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον
dormiens: & excitant eum, & dicunt
καθεύδων· καὶ διεγείρουσιν αὐτὸν, καὶ λέγουσιν
illi: Magister, non † *cura est tibi* quia perimus? Et
39 αὐτῷ, διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα; καὶ
* *excitatus obiurgauit ventum*, & dixit mari,
διεγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ, καὶ εἶπε τῇ θαλάσσῃ,
* Sile, obmutesce. Et ‡ *quieuit* ventus:
σιώπα, πεφίμωσο. καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος,
& facta est tranquillitas magna. Et ait illis: Quid
40 καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τί
timidi estis *ita*? ‡ *quomodo non* habetis fidem? Et ti-
41 δειλοί ἐστε οὕτω; πῶς οὐκ ἔχετε πίστιν; καὶ ἐφο-
muerunt ‖ *timorem magnum*: & dicebant ad † *inuicem*:
βήθησαν φόβον μέγαν, καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους,
Quisnam iste est, quia & ventus & mare
τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα
obediunt ei?
ὑπακούουσιν αὐτῷ;

†ad te pertinet
* exurgēs, cōminatus est vento,
* διεγείρομαι
* Tace,
‡ cessauit
‡ necdum
‖ timore magno
† alterutrum:
Quisputas

CAP. V. ε.

Et venerunt * *in vlterius* maris, in
1 ΚΑὶ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν
regionem * *Gaderenorum*. Et exeunti ei ‡ *ex*
2 χώραν τῶν Γαδαρηνῶν. καὶ ἐξελθόντι αὐτῷ ἐκ τοῦ
nauigio, statim occurrit *ei* ‡ *ex* monu-
πλοίου, εὐθέως * ἀπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνη-
mentis homo in spiritu immundo: Qui
3 μείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, ὃς
domicilium habebat in monumentis, & neque ca-
τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνήμασι. καὶ οὔτε ἁ-
tenis ‖ *nemo* poterat eum ligare: † *Propter*
4 λύσεσιν οὐδεὶς ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι, διὰ τὸ
eum sæpè compedibus & catenis * *ligatum esse*, &
αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἁλύσεσι δεδέσθαι, καὶ
disruptas esse ab eo catenas, & *pe-*
διεσπάσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἁλύσεις, καὶ τὰς πέ-
dicas contritas esse, & nemo eum poterat do-
δας * συντετρῖφθαι, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἴσχυε δα-
mare. Et ‡ *per omnem noctem & diem* in
5 μάσαι. καὶ διαπαντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν
monumentis & in montibus erat clamans, & con-
τοῖς μνήμασι καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἦν κράζων, καὶ κα-
cidens *seipsum* lapidibus. Videns autem Iesum à
6 τακόπτων ἑαυτὸν λίθοις. ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ
longè, cucurrit, & adorauit eum:
μακρόθεν, ἔδραμε, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ,
Et clamans voce magna, dixit: Quid mihi & tibi,
7 καὶ κράξας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπε, τί ἐμοὶ καὶ σοί,
Iesu fili Dei altissimi? adiuro te ‡ Deum ne me
Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ, τοῦ ὑψίστου; ὁρκίζω σε τὸν θεὸν μή με
torqueās. Dicebat enim illi: Exi spiritus
8 βασανίσῃς. ἔλεγε γὰρ αὐτῷ, ἔξελθε τὸ πνεῦμα
immunde ab homine ‖. Et interrogabat
9 τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου. καὶ ἐπηρώτα
eum: Quod tibi nomen† ? Et * *respondit dicens*: Legio
αὐτόν, τί σοι ὄνομα; καὶ ἀπεκρίθη λέγων, λεγεὼν
nomen mihi: quia multi sumus. Et ‡ *appellabat*
10 ὄνομά μοι· ὅτι πολλοί ἐσμεν. καὶ παρεκάλει
eum multa, *vt ne se mitteret* extra regio-
αὐτὸν πολλά, ἵνα μὴ αὐτοὺς ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώ-
nem. Erat autem ibi ‖ *ad* montem grex porcorum
11 ρας. ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὄρει ἀγέλη χοίρων
magnus, pascens †. Et * *appellabant* ‖ *omnes*
12 μεγάλη βοσκομένη. καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν
omnes dæmones, dicentes: Mitte nos in
πάντες οἱ δαίμονες, λέγοντες, πέμψον ἡμᾶς εἰς
porcos, vt in eos introeamus. Et
τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν. καὶ
concessit eis statim Iesus. Et exeuntes
13 ἐπέτρεψεν αὐτοῖς εὐθέως ὁ Ἰησοῦς. καὶ ἐξελθόντα

*trans fretum
* Gerasenorum.
‡ de naui,
‡ de
* ἀπαντάω
flam quisquam
† Quoniā
* vinct? dirupisset catenas, & compedes comminuisset,
* συντρίβομαι
‡ semper die ac nocte
‡ per
‖ isto.
† est
* dicit ei:
‡ deprecabatur eum multum, ne se expelleret
‖ circa
† in agris.
* deprecabātur eum spiritus

spiritus immundi, introierunt in
τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς
porcos: & ‡ *irruit grex per præcipitium* in
χοίρους· καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς
mare: ‡ *erant enim vt* duo millia: & suffocati
τὴν θάλασσαν· ἦσαν δὲ ὡς δισχίλιοι· καὶ ἐπνίγο-
sunt in mari. ‖ *At pascentes porcos*
14 ντο ἐν τῇ θαλάσσῃ. οἱ δὲ βόσκοντες τοὺς χοίρους
fugerunt, & nuntiauerunt in ciuitatem, & in
ἔφυγον, καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἰς
agros. & egressi sunt videre quid esset † *factum*.
τοὺς ἀγρούς. καὶ ἐξῆλθον ἰδεῖν τί ἐστι τὸ γεγονός.
Et veniunt ad Iesum, & * *spectant*
15 καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ θεωροῦσι τὸν
dæmoniacum sedentem & vestitum &
δαιμονιζόμενον καθήμενον καὶ ἱματισμένον, καὶ
sanæ mentis *eum qui habuerat legionem*: & ti-
σωφρονοῦντα τὸν ἐσχηκότα τὸν λεγεῶνα, καὶ ἐφο-
muerunt. ‡ Narrauerunt *autem* illis ‡ *videntes*, *quomodo*
16 βήθησαν. διηγήσαντο δὲ αὐτοῖς οἱ ἰδόντες, πῶς
factum esset ‖ *dæmoniaco*, & de porcis.
ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ, καὶ περὶ τῶν χοίρων.
Et † cœperunt *adhortare* eum, * *abire* de
17 καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν ἀπὸ
finibus eorum. ‡ *Et ascendente ipso in*
18 τῶν ὁρίων αὐτῶν. καὶ ἐμβάντος αὐτοῦ εἰς τὸ
nauigium, *adhortabatur* illum ‡ *dæmoniacus*, vt esset
πλοῖον, παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς, ἵνα ᾖ
cum illo. ‖ *At Iesus* non admisit eum: sed
19 μετ' αὐτοῦ. ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἀφῆκεν αὐτὸν, ἀλλὰ
ait illi: Vade in domum tuam ad
λέγει αὐτῷ, ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου πρὸς τοὺς
tuos, & annuncia illis quanta tibi Dominus † *fe-*
σοὺς, καὶ ἀνάγγειλον αὐτοῖς ὅσα σοι ὁ κύριος πέ-
cit, & misertus * *est* tui. Et abiit, & cœ-
20 ποίηκε, καὶ ἠλέησέ σε. καὶ ἀπῆλθε, καὶ ἤρξα-
pit prædicare in Decapoli, quanta fecisset ‡ *ei*
το κηρύσσειν ἐν τῇ Δεκαπόλει, ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ
Iesus: & omnes mirabantur. Et ‡ *traijciente Iesu in nauigio* rursum ‖ *in vl-*
21 ὁ Ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύμαζον. καὶ διαπε-
ράσαντος τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ πλοίῳ πάλιν εἰς τὸ πέ-
terius, *coacta est* turba multa ad eum, & erat
ραν, συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτόν, καὶ ἦν
† *iuxta* mare. Et *ecce* venit * *vnus*
22 παρὰ τὴν θάλασσαν. καὶ ἰδοὺ ἔρχεται εἷς τῶν
Archisynagogorum, nomine Iairus: & videns eum,
ἀρχισυναγώγων, ὀνόματι Ἰάειρος, καὶ ἰδὼν αὐτόν,
procidit ad pedes eius: Et ‡ *adhortabatur*
23 πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ παρεκάλει
eum multum, dicens: Quoniam ‡ *filiola mea ex-*
αὐτὸν πολλά, λέγων, ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐσ-
tremè habet, *vt veniens imponas ei manus*,
χάτως ἔχει· ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς αὐτῇ τὰς χεῖρας,
vt seruetur, & *viuet*. Et abiit cum
24 ὅπως σωθῇ, καὶ ζήσεται. καὶ ἀπῆλθε μετ'
illo: & sequebatur eum turba multa, & compri-
αὐτοῦ, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολύς, καὶ συνέ-
mebant eum. Et mulier ‖ *quædam existens in fluxione* san-
25 θλιβον αὐτόν. καὶ γυνή τις οὖσα ἐν ῥύσει αἵ-
guinis † *annos* duodecim, Et * multa perpessa à
26 ματος ἔτη δώδεκα, καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ
‡ *multis* medicis, & ‡ *insumptis quæ apud se*
πολλῶν ἰατρῶν, καὶ δαπανήσασα τὰ παρ' ἑαυτῆς
omnibus, & *nihil adiuta*, sed magis
πάντα, καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα, ἀλλὰ μᾶλλον
in deterius ‖ *veniens*: *Audiens* de Iesu,
27 εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα, ἀκούσασα περὶ τοῦ Ἰησοῦ,
† *veniens* in turba retrò, ‡ tetigit vestimentum
ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ ἱματίου
eius. Dicebat enim: Quia si vel ‡ *vestimenta* eius
28 αὐτοῦ. ἔλεγε γάρ, ὅτι κἂν τῶν ἱματίων αὐτοῦ
ἅψω-

‡ magno impetu grex præcipitatus est
‡ ad
‖ Qui autē pascebant eos,
† facti;
* vident illum qui à dæmonio vexabatur,
‡ Et
‡ qui viderant, qualiter
‖ ei qui dæmonium habuerat,
† rogare
* vt discederet
‡ Quumq; ascēderet nauim, cœpit
‡ deprecari qui à dæmonio vexatus fuerat,
‖ &
† fecerit,
* fit
‡ sibi
‡ quum transcēdisset Iesus in naui
‖ trans fretum conuenit
† circa
* quidā de Archisynagogis
‡ deprecabatur
‡ filia mea in extremis est. Veni, impone manum tuam super eā, vt salua sit, & viuat.
‖ quæ erat in profluuio
† annis fuerat.
‡ compluribus
‡ erogauerat omnia sua, nec quicquam profecerat,
‖ habebat.
† Quum audisset
† venit
‡ & vestimē-
tum

tetigero, †sanabor. Et confestim siccatus est
ἅψωμαι, σωθήσομαι. καὶ εὐθέως ἐξηράνθη ἡ 29
fons sanguinis eius: & sensit corpore, quia
πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς, καὶ ἔγνω τῷ σώματι, ὅτι
sanata est à ‡flagello. Et statim Iesus co-
ἴαται ἀπὸ τῆς μάστιγος. καὶ εὐθέως ὁ Ἰησοῦς ἐπι- 30
gnoscens in semetipso, ‡ex se efficacitatem profe-
γνοὺς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξελθοῦ-
ctam, conuersus *in turba, aiebat: Quis mea
σαν, ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ, ἔλεγε, τίς μου
tetigit vestimenta? Et dicebant ei disci-
ἥψατο τῶν ἱματίων; καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μα- 31
puli sui: ‖Aspicis turbam comprimentem te,
θηταὶ αὐτοῦ, βλέπεις τὸν ὄχλον συνθλίβοντά σε,
& dicis: Quis me tetigit? Et circumspiciebat vi-
καὶ λέγεις, τίς μου ἥψατο; καὶ περιεβλέπετο ἰ- 32
dere †hoc facientem. At mulier ‡ ti-
δεῖν τὴν τοῦτο ποιήσασαν. ἡ δὲ γυνὴ φοβη- 33
mens & tremens, sciens quod factum esset in se,
θεῖσα καὶ τρέμουσα, εἰδυῖα ὃ γέγονεν ἐπ' αὐτῇ,
venit & procidit ‡ei, & dixit ei omnem
ἦλθε καὶ προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ πᾶσαν
veritatem. Ille autem dixit ei: Filia,
τὴν ἀλήθειαν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, θύγατερ, ἡ 34
fides tua *seruauit te: vade in pace, & esto
πίστις σου σέσωκέ σε· ὕπαγε εἰς εἰρήνην, καὶ ἴσθι
sana à ‖flagello tuo. Adhuc eo loquen-
ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου. ἔτι αὐτοῦ λαλοῦν- 35
te, veniunt †ab Archisynagogo, dicen-
τος, ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγον-
tes: Quia filia tua mortua est, quid ‡adhuc vexas
τες, ὅτι ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανε, τί ἔτι σκύλλεις τὸν
magistrum? ‡At Iesus statim audiens ser-
διδάσκαλον; ὁ δὲ Ἰησοῦς εὐθέως ἀκούσας τὸν λό- 36
monem dictum, ait Archisynagogo: *Ne
γον λαλούμενον, λέγει τῷ ἀρχισυναγώγῳ, μὴ
metue: solum crede. Et non admisit quenquam
φοβοῦ, μόνον πίστευε. καὶ οὐκ ἀφῆκεν οὐδένα 37
se consequi, ‖si non Petrum, & Iaco-
αὐτῷ συνακολουθῆσαι, εἰ μὴ Πέτρον, καὶ Ἰάκω-
bum, & Ioannem fratrem Iacobi. Et †ve-
βον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου. καὶ ἔρ- 38
nit in domum Archisynagogi, & vi-
χεται εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχισυναγώγου, καὶ θεω-
det tumultum, ‡flentes & eiulantes mul-
ρεῖ θόρυβον, κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολ-
tùm. Et ingressus ait illis: Quid ‡tumultuamini &
λά. καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς, τί θορυβεῖσθε καὶ 39
ploratis? puella non mortua est, sed dor-
κλαίετε; τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύ-
mit. Et irridebant eum. Ipse verò eiectis o-
δει. καὶ κατεγέλων αὐτοῦ. ὁ δὲ ἐκβαλὼν ἅ- 40
mnibus, assumit patrem puellæ,
παντας, παραλαμβάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδίου,
& matrem, & qui *cum se, & ‡ingreditur
καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰσπορεύεται
vbi erat puella iacens. Et †prehendens
ὅπου ἦν τὸ παιδίον ἀνακείμενον. καὶ κρατήσας 41
manum puellæ, ait illi: Talitha cumi,
τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου, λέγει αὐτῇ, ταλιθὰ κοῦμι,
quod est interpretatum, Puella, tibi di-
ὅ ἐστι *μεθερμηνευόμενον, τὸ κοράσιον, σοὶ λέ-
co, ‡excitare. Et confestim surrexit puella, &
γω, ἔγειραι. καὶ εὐθέως ἀνέστη τὸ κοράσιον, καὶ 42
deambulabat. erat *enim annorum duodecim. Et obstupuerunt
περιεπάτει. ἦν γὰρ ἐτῶν δώδεκα. καὶ *ἐξέστησαν
stupore magno. Et præcepit illis *mul-
ἐκστάσει μεγάλῃ. καὶ διεστείλατο αὐτοῖς πολ- 43
ta, vt nemo sciret id: & ‖dixit dari il-
λά, ἵνα μηδεὶς *γνῷ τοῦτο· καὶ εἶπε δοθῆναι αὐ-
li manducare.
τῇ φαγεῖν.

Margin: †salua ero. ‡plaga. ‡virtutem quæ exierat de illo, *ad turbam, ‖Vides †eam quæ hoc fecerat. ‡verò ‡ante eũ, *saluam fecit ‖plaga tua. †nuntij ad Archisynagogum, ‡vltrà ‡Iesus autẽ audito verbo quod dicebatur, *Noli timere: tantummodo ‖nisi †veniunt ‡& ‡turbamini *secum erant, ‡ingrediũtur †tenens *μεθερμηνευόμενον ‡surge. ‡autem *ἐξέστησαν *vehementer, ‖iussit *γνοίη

CAP. VI. ς.

Et egressus est inde, & *venit in pa-
1 ΚΑὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πα-
triam suam: & †sequuntur eum discipuli
τρίδα αὐτοῦ· καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ
sui. Et facto Sabbatho, cœpit in
2 αὐτοῦ. καὶ γενομένου σαββάτου, ἤρξατο ἐν τῇ
synagoga docere: & multi audientes, ‡percel-
συναγωγῇ διδάσκειν· καὶ πολλοὶ ἀκούοντες, ἐξε-
lebantur, dicentes, Vnde huic hæc‡? & quæ
πλήσσοντο, λέγοντες, πόθεν τούτῳ ταῦτα; καὶ τίς
*sapientia? data† illi, & ‡efficacitates tales‡ per
ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ, καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ
manus eius efficiuntur? Nonne hic est fa-
3 τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνονται; οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκ-
ber filius Mariæ, frater verò Iacobi & *Io-
των, ὁ υἱὸς Μαρίας, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου καὶ Ἰω-
se, & Iudæ, & Simonis? ‖Et non sunt sorores
ση, καὶ Ἰούδα, καὶ Σίμωνος; καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ
eius hic †apud nos? Et scandalizabantur in
αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς; καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν
illo. ‡Dicebat autem illis Iesus: Quia non est Pro-
4 αὐτῷ. ἔλεγε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὅτι οὐκ ἔστι προ-
pheta ‡inhonoratus, si non in patria sua, & in
φήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν
*cognatis, & in domo sua. Et non
5 τοῖς συγγενέσι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. καὶ οὐκ
poterat ibi vllam ‖efficacitatem facere, †si non
ἠδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναμιν ποιῆσαι, εἰ μὴ
paucis infirmis imponens manus, curauit.
ὀλίγοις ἀρρώστοις ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας, ἐθεράπευσε.
Et mirabatur propter incredulitatem eorum: &
6 καὶ ἐθαύμαζε διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν. καὶ
circuibat ‡vicos in orbem docens. Et
7 περιῆγε τὰς κώμας κύκλῳ διδάσκων. καὶ
‡aduocat duodecim: & cœpit eos
προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα· καὶ ἤρξατο αὐτοὺς
mittere *duos duos, & dabat illis ‖authoritatem
ἀποστέλλειν δύο δύο, καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν
spirituum immundorum. Et præcepit
8 πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων. καὶ παρήγγελλεν
eis †vt nihil tollerent ‡ad viam, si non virgam
αὐτοῖς ἵνα μηδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδὸν, εἰ μὴ ῥάβδον
tantùm: non peram, non panem, ‡non in zona
μόνον· μὴ πήραν, μὴ ἄρτον, μὴ εἰς τὴν ζώνην
æs: Sed calceatos sandaliis: &
9 χαλκόν. ἀλλ' ὑποδεδεμένους σανδάλια· καὶ
ne *induimini duas tunicas. Et dicebat eis:
10 μὴ *ἐνδύσησθε δύο χιτῶνας. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς,
Quocumque introieritis in domum, Illic manete, donec
ὅπου ἐὰν εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε, ἕως
exeatis inde. Et quicumque non recepe-
11 ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν. καὶ ὅσοι ἂν μὴ δέξων-
rint vos, nec audierint vos, exeun-
ται ὑμᾶς, μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευό-
tes inde, excutite puluerem in-
μενοι ἐκεῖθεν, ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν ὑπο-
ferius ‖pedum vestrorum, in testimonium illis. A-
κάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. ἀ-
men dico vobis, tolerabilius erit Sodomis aut
μὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις ἢ
Gomorrhæ in die iudicij, quàm ciuitati illi.
Γομόρροις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.
Et exeuntes prædicabant vt †pœniterent.
12 καὶ ἐξελθόντες ἐκήρυσσον ἵνα μετανοήσωσι·
Et dæmonia multa eiiciebant: & vnge-
13 καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον, καὶ *ἤλει-
bant oleo multos ægros, & *sanabant.
φον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους, καὶ ἐθεράπευον.
Et audiuit rex Herodes: (manifestum
14 καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης· φανερὸν

Margin: *abiit †sequebantur ‡admirabantur in doctrina eius, ‡omnia? *est ‖quæ †virtutes *Ioseph. ‖Nonne, & †nobiscũ sunt? ‡Et ‡sine honore, nisi *cognatione sua, ‖virtutem †nisi paucos infirmos impositis manibus, ‡castella in circuitu ‡vocauit *binos, ‖potestatem †ne quid ‡in via, nisi ‡neque *induerentur duabus tunicis. *ἐνδύσ ‖de pedibus vestris, †pœnitentiam agerent: *ἤλειφον *sanabantur.

enim factum † erat nomen eius) & dicebat: Quia Ioannes
γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ· καὶ ἔλεγεν, ὅτι ἰωάννης
‡ baptizans à mortuis excitatus est: & propter * hoc ope-
ὁ βαπτίζων ἐκ νεκρῶν ἠγέρθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργ-
rantur efficacitates in illo. Alij * dicebant: Quia
οῦσιν αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ. ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι 15
Elias est. Alij verò dicebant: Quia Propheta est,
ἠλίας ἐστίν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον, ὅτι προφήτης ἐστίν,
quasi vnus ‖ Prophetarum. † Audiens autem Herodes,
ὡς εἷς τῶν προφητῶν. ἀκούσας δὲ ὁ ἡρώδης, 16
ait: Quia quem ego decollaui Ioannem, hic
εἶπεν, ὅτι ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα ἰωάννην, οὗτος
‡ est: ipse excitatus est ex mortuis. Ipse enim Hero-
ἐστίν· αὐτὸς ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν. αὐτὸς γὰρ ὁ ἡρώ- 17
des ‡ delegans, prehendit Ioannem, & vin-
δης ἀποστείλας, ἐκράτησε τὸν ἰωάννην, καὶ ἔδη-
xit eum in * custodia propter Herodiadem vxo-
σεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ διὰ ἡρωδιάδα τὴν γυναῖ-
rem Philippi fratris sui, quia eam du-
κα φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὴν ἐ-
xerat. Dicebat enim Ioannes Herodi: Quòd
γάμησεν. ἔλεγε γὰρ ὁ ἰωάννης τῷ ἡρώδῃ, ὅτι 18
non licet tibi habere vxorem fratris tui.
οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου.
At Herodias ‖ insidiabatur illi: & volebat eum
ἡ δὲ ἡρωδιὰς * ἐνεῖχεν αὐτῷ, καὶ ἤθελεν αὐτὸν 19
occidere, † & non poterat. Nam Herodes ‡ me-
ἀποκτεῖναι, καὶ οὐκ ἠδύνατο. ὁ γὰρ ἡρώδης ἐ- 20
tuebat Ioannem, sciens eum virum iustum
φοβεῖτο τὸν ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον
& sanctum: & ‡ conseruabat eum, & * audiens eum, mul-
καὶ ἅγιον, καὶ συνετήρει αὐτόν, καὶ ἀκούσας αὐτοῦ, πολ-
ta faciebat, & ‖ suauiter eum audiebat. Et * facto
λὰ ἐποίει, καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουε. καὶ γενομένης 21
die opportuna, quum Herodes † natalitiis suis
ἡμέρας εὐκαίρου, ὅτε ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ
cœnam ‡ faciebat principibus suis, & tri-
δεῖπνον ἐποίει τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ, καὶ τοῖς χι-
bunis, & primis Galilææ. ‡ Et
λιάρχοις, καὶ τοῖς πρώτοις τῆς γαλιλαίας. καὶ 22
ingressa filia ipsius Herodiadis,
εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτῆς τῆς ἡρωδιάδος,
& saltante, & placente Herodi, &
καὶ ὀρχησαμένης, καὶ ἀρεσάσης τῷ ἡρώδῃ καὶ τοῖς
vnà recumbentibus, ait rex puellæ,
συνανακειμένοις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ,
Pete à me quod † voles, & dabo tibi. Et iu-
αἴτησόν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω σοί. καὶ ὤ- 23
rauit illi, Quia quicquid petieris, dabo tibi, ‡ vsque dimi-
μοσεν αὐτῇ, ὅτι ὃ ἐὰν αἰτήσῃς, δώσω σοι, ἕως ἡμί-
dium regni mei. ‡ Illa verò egressa, di-
σους τῆς βασιλείας μου. ἡ δὲ ἐξελθοῦσα, εἶ- 24
xit matri suæ: Quid petam? * Illa verò ait:
πε τῇ μητρὶ αὐτῆς, τί αἰτήσομαι; ἡ δὲ εἶπε, τὴν
Caput Ioannis Baptistæ. ‖ Et ingres-
κεφαλὴν ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. καὶ εἰσελθοῦ- 25
sa statim cum † studio ad regem, pe-
σα εὐθέως μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα, ἠ-
tiuit, dicens: Volo vt mihi des ‡ ex ipsa
τήσατο, λέγουσα· θέλω ἵνα μοι δῷς ἐξ αὐτῆς
in disco caput Ioannis Baptistæ.
ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.
Et contristatus ‡ factus rex, propter
καὶ περίλυπος γενόμενος ὁ βασιλεύς, διὰ τοὺς 26
* iuramenta, & † simul discumbentes, † non voluit
ὅρκους, καὶ τοὺς συνανακειμένους, οὐκ ἠθέλησεν
eam ‡ reijcere. Et statim legans
αὐτὴν * ἀθετῆσαι. καὶ εὐθέως ἀποστείλας ὁ 27
rex speculatorem iniunxit affer-
βασιλεὺς σπεκουλάτωρα, ἐπέταξεν * ἐνεχθῆ-
ri caput eius ‡ Ille autem abiens decolla-
ναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. ὁ δὲ ἀπελθὼν ἀπεκεφά-

uit eum in carcere. Et attulit ca-
λισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ. καὶ ἤνεγκε τὴν κε- 28
put eius in disco, & dedit illud
φαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ
puellæ, & puella dedit illud ma-
κορασίῳ, καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μη-
tri suæ. * Et audientes discipuli eius
τρὶ αὐτῆς. καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ 29
venerunt, & tulerunt ‖ cadauer eius, & posuerunt il-
ἦλθον, καὶ ἦραν τὸ πτῶμα αὐτοῦ, καὶ ἔθηκαν αὐ-
lud in monumento. Et † congregantur Apostoli
τὸ ἐν τῷ μνημείῳ. καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστο- 30
li ad Iesum, & renunciauerunt ei omnia
λοι πρὸς τὸν ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα
‡ & quanta egerant, & quanta docuerant. Et ait
καὶ ὅσα ἐποίησαν, καὶ ὅσα ἐδίδαξαν. καὶ εἶπεν 31
illis: Venite ‡ vos ipsi priuatim in desertum
αὐτοῖς, δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον
locum, & requiescite pusillum. Erant enim * ve-
τόπον, καὶ ἀναπαύεσθε ὀλίγον. ἦσαν γὰρ οἱ ἐρ-
nientes & abeuntes multi: & nec ‖ ede-
χόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοί, καὶ οὐδὲ φα-
re opportunitatem habebant. Et † abierunt in desertum lo-
γεῖν εὐκαίρουν. καὶ ἀπῆλθον εἰς ἔρημον τό- 32
cum nauigio seorsum. Et viderunt eos ab-
πον τῷ πλοίῳ κατ' ἰδίαν. καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπά- 33
euntes, & cognouerunt eum multi: & pedestres
γοντας, καὶ ἐπέγνωσαν αὐτὸν πολλοί, καὶ πεζῇ
de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, &
ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων συνέδραμον ἐκεῖ, καὶ
præuenerunt eos, & venerunt ad eum. Et
προῆλθον αὐτούς, καὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν. καὶ 34
exiens vidit Iesus multam turbam: & ‡ visceribus
ἐξελθὼν εἶδεν ὁ ἰησοῦς πολὺν ὄχλον· καὶ ἐσπλαγ-
commotus est super eos: quia erant sicut oues non ha-
χνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔ-
bentes pastorem. & cœpit docere illos mul-
χοντα ποιμένα· καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολ-
ta. Et ‡ iam hora multa * facta, ad-
λά. καὶ ἤδη ὥρας πολλῆς γενομένης, προσ- 35
uenientes ei discipuli eius, ‖ dicunt: Quòd de-
ελθόντες αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγουσιν, ὅτι ἔ-
sertus est locus †, & iam hora ‡ multa, ab-
ρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἤδη ὥρα πολλή, ἀπό- 36
solue eos, vt abeuntes in ‡ per gyrum a-
λυσον αὐτούς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλῳ ἀ-
gros & vicos, * mercentur sibi panes. quid
γροὺς καὶ κώμας, ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς ἄρτους· τί
enim edant non habent. Ille verò respondens, ait
γὰρ φάγωσιν οὐκ ἔχουσιν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν 37
illis: Date illis vos manducare. Et ‡ dicunt ei:
αὐτοῖς, δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. καὶ λέγουσιν αὐτῷ,
Euntes † mercabimur ducentorum denariorum
ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν διακοσίων δηναρίων
panes, & dabimus illis manducare. ‡ Ille autem dicit
ἄρτους, καὶ δῶμεν αὐτοῖς φαγεῖν. ὁ δὲ λέγει 38
eis: Quot panes habetis? abite & videte. Et
αὐτοῖς, πόσους ἄρτους ἔχετε; ὑπάγετε καὶ ἴδετε. καὶ
‡ cognoscentes, dicunt: Quinque & duos pisces. Et * ador-
γνόντες λέγουσι, πέντε καὶ δύο ἰχθύας. καὶ ἐπέ- 39
dinauit eis recumbere omnes conuiuia con-
ταξεν αὐτοῖς ἀνακλῖναι πάντας συμπόσια συμ-
uiuia super viridi fœno. Et discubuerunt
πόσια ἐπὶ τῷ χλωρῷ χόρτῳ. καὶ ἀνέπεσον 40
‖ area, area per centum & per quinquagin-
πρασιαὶ πρασιαί, ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πεντήκον-
ta. Et † accipiens quinque ‡ panes & duos pisces,
τα. καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, 41
respiciens in cælum, benedixit, & fre-
ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανόν, εὐλόγησε, καὶ κατέ-
git panes, & dedit discipulis suis,
κλασε τοὺς ἄρτους, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,
ἵνα

† est ‡ Baptista resurrexit: ‡ ea virtutes * autem ‖ ex Prophetis. † Quo audito ‡ à mortuis resurrexit. ‡ misit ac tenuit * carcere ‖ autem * ἐνέχω † nec ‡ enim ‡ custodiebat * audito eo, ‖ libenter * quũ dies opportunus accidisset, † natalis sui ‡ fecit ‡ Quumq; introisset * saltasset & placuisset ‖ simulque † vis, * αἰτέω ‡ licet ‡ Quæ quũ exiisset, * At illa dixit: ‖ Quumq; introisset † festinatione ‡ protinus ‡ est * iusiurandum, ‖ propter † noluit ‡ cõtristare sed missa speculatore præcepit * ἀθλέω * φέρομαι ‡ in disco: &

* Quo audito ‖ corpus † conuenientes ‡ quæ ‡ seorsum * qui veniebant & redibant ‖ spatium manducandi † ascẽdentes in nauim, * εὐκαιρέω * ἠγω-νόσαν ‡ misertus est ‡ quum * fieret, accessissent, ‖ dicentes † hic, ‡ præteriit: Dimitte illos, ‡ proximas villas * emãt tibi cibos quos mãducẽt. Et ‡ dixerunt † emamus ducentis denariis ‡ Et ‡ quũ cognouissẽt, * præcepit illis vt accũbere facerent omnes secũdũm contubernia super viride fœnũ. ‖ in partes per centenos & quinquagenos † accepta ‡ panibus, & duobus piscibus, intuens

vt apponerent † eis & duos pisces diui-
ἵνα παραθῶσιν αὐτοῖς· καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἐμέρι-
sit omnibus. Et manducauerunt omnes, & saturati sunt.
σε πᾶσι. καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν. 42
Et sustulerunt * fragmentorum duodecim cophinos ple-
καὶ ἦραν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλή- 43
nos, & de piscibus. Et erant ‡ eden-
ρεις, καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων. καὶ ἦσαν οἱ φαγόν- 44
tes panes, quasi quinque millia viri. Et sta-
τες τοὺς ἄρτους, πεντακισχίλιοι ἄνδρες. καὶ εὐ- 45
tim coëgit discipulos suos ascendere
θέως ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι
in nauigium, & praeire in vlterius ad
εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν εἰς τὸ πέραν πρὸς
Bethsaidam, * donec ipse absolueret turbam. Et
Βηθσαϊδάν, ἕως αὐτὸς ἀπολύσῃ τὸν ὄχλον. καὶ 46
‡ dimittens eos, abiit in montem o-
ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσ-
rare. Et † sero facto erat nauigium
εύξασθαι. καὶ ὀψίας γενομένης, ἦν τὸ πλοῖον 47
in medio mari, & ipse solus in
ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μόνος ἐπὶ τῆς
terra. Et * vidit eos laborantes in
γῆς. καὶ εἶδεν αὐτοὺς βασανιζομένους ἐν 48
remigando: (erat enim ventus contrarius eis)
τῷ ἐλαύνειν· ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς·
& circa quartam ‡ custodiam noctis venit
καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται
ad eos circumambulans super mare: &
πρὸς αὐτούς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ
volebat praeterire eos. ‡ Illi verò videntes eum cir-
ἤθελε παρελθεῖν αὐτούς. οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν πε- 49
cumambulantem super mare, putauerunt phan-
ριπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἔδοξαν φάν-
tasma esse: & exclamauerunt. Omnes enim
τασμα εἶναι· καὶ * ἀνέκραξαν. πάντες γὰρ 50
eum viderunt, & conturbati sunt. Et statim loqu-
αὐτὸν εἶδον, καὶ * ἐταράχθησαν. καὶ εὐθέως ἐλά-
tus est cum eis, & dicit eis: Confidite: ego
λησε μετ' αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς, θαρσεῖτε· ἐγώ
sum, * ne metuite. Et ascendit ad illos
εἰμι, μὴ φοβεῖσθε. καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς 51
in ‡ nauigium: & quieuit ventus. Et † valde
εἰς τὸ πλοῖον· καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος· καὶ λίαν
ex abundanti in seipsis stupebant, & mirabantur.
ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσταντο, καὶ ἐθαύμαζον.
Non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor
οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις· ἦν γὰρ ἡ καρδία 52
eorum * obcallescens. Et ‡ pertransfretantes
αὐτῶν * πεπωρωμένη. καὶ διαπεράσαντες 53
venerunt in terram Genesareth, & appli-
ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν Γεννησαρέτ, καὶ προσωρ-
cuerunt. ‡ Et exeuntibus illis è naui-
μίσθησαν. καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοί- 54
gio, continuò * cognoscentes eum: Circumcurren-
ου, εὐθέως ἐπιγνόντες αὐτόν, περιδραμόν- 55
tes omnem circumuiciniam illam, coeperunt in
τες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, ἤρξαντο ἐπὶ
grabatis ‡ malè habentes circumfer-
τοῖς κραββάτοις τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέ-
re, vbi audiebant † quòd ille esset. Et quocumque
ρειν, ὅπου ἤκουον ὅτι ἐκεῖ ἐστι. καὶ ὅπου ἂν 56
introibat in vicos, vel * vrbes, vel agros,
εἰσεπορεύετο εἰς κώμας, ἢ πόλεις, ἢ ἀγρούς,
in plateis ponebant infirmos, &
ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθουν τοὺς ἀσθενοῦντας, καὶ
‡ adorabant eum, vt vel fimbriam
παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου τοῦ
vestimenti eius tangerent: & quotquot tangebant eum,
ἱματίου αὐτοῦ ἅψωνται· καὶ ὅσοι ἂν ἥπτοντο αὐτοῦ,
‡ sanabantur.
ἐσώζοντο.

† ante eos ‡ reliquias ‡ tanti qui manducauerunt. quinque millia virorum ‡ nauim, vt praecederet eum trans fretum * dum ipse dimitteret populum ‡ quum dimisisset † quū serò esset, erat nauis ‡ videns ‡ vigiliam ‡ At illi vt viderunt * φαντάζω * ταράττω * nolite timere. ‡ nauim: & cessauit † plus magis intra se * obcaecatum. ‡ quum transfretassent * ὥρμισαν ‡ Quumque egressi essent de naui, * cognouerunt eum: Et percurrentes vniuersam regionem ‡ eos qui se malè habebant † eum esse. * in villas, aut castella, ‡ deprecabantur ‡ salui fiebant,

CAP. VII. ζ'.

Et conueniunt ad eum Pharisaei, &
1 Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι, καί
quidam * Scribarum venientes ab Hierosoly-
τινες τῶν γραμματέων ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύ-
mis. Et ‡ videntes quosdam † discipulorum eius commu-
2 μων. καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοι-
nibus manibus, hoc est, * illotis, edentes panes,
ναῖς χερσί, τοῦτ' ἔστιν, ἀνίπτοις, ἐσθίοντας ἄρτους,
‡ vituperauerunt. Nam Pharisaei ‡ & omnes Iu-
3 ἐμέμψαντο. οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰου-
daei, * si non pugillatim lauerint manus, non
δαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, οὐκ
manducant, tenentes traditionem se-
ἐσθίουσι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσ-
niorum: Et à foro ‡ si non baptizen-
4 βυτέρων· καὶ ἀπὸ ἀγορᾶς, ἐὰν μὴ βαπτίσων-
tur, non comedunt: & alia multa sunt, quae † assumpse-
ται, οὐκ ἐσθίουσι· καὶ ἄλλα πολλά ἐστιν, ἃ παρέλα-
runt prehendere, lotiones poculorum & sextariorum,
βον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν,
& aeramentorum, & lectorum. * Deinde interrogant
5 καὶ χαλκίων, καὶ κλινῶν. ἔπειτα ἐπερωτῶσιν
eum Pharisaei & Scribae: Quare
αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, διατί οἱ
discipuli tui non ambulant iuxta traditionem
μαθηταί σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν
seniorum, sed ‡ illotis manibus manducant
πρεσβυτέρων, ἀλλὰ ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίουσι τὸν
panem? ‡ Ille verò respondens, dixit eis: Quòd * pul-
6 ἄρτον; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι κα-
chrè prophetauit Esaias de vobis hypo-
λῶς προεφήτευσεν Ἠσαΐας περὶ ὑμῶν τῶν ὑπο-
critis, sicut scriptum est: Hic populus labiis
κριτῶν, ὡς γέγραπται, οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσί
me honorat, at cor ‡ eorum longè abest à
με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ'
me. † Frustrà autem colunt me, docentes do-
7 ἐμοῦ. μάτην δὲ σέβονταί με, διδάσκοντες δι-
ctrinas, * praecepta hominum. Relinquen-
8 δασκαλίας, ἐντάλματα ἀνθρώπων. ἀφέν-
tes enim mandatum Dei, ‡ prehenditis traditio-
τες γὰρ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, κρατεῖτε τὴν παράδο-
nem hominum, ‡ lotiones sextariorum & pocu-
σιν τῶν ἀνθρώπων, βαπτισμοὺς ξεστῶν καὶ ποτη-
lorum, & alia similia * eiusmodi multa facitis.
ρίων, καὶ ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.
Et dicebat illis: ‡ Pulchrè abrogatis manda-
9 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντο-
tum Dei, vt traditionem vestram seruetis.
λὴν τοῦ θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε.
Moyses enim dixit: Honora patrem tuum, & ma-
10 Μωσῆς γὰρ εἶπε, τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὴν μη-
trem tuam: & † maledicens patri vel matri,
τέρα σου· καὶ, ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα,
morte * finiatur. Vos autem dicitis: Si dixe-
11 θανάτῳ τελευτάτω. ὑμεῖς δὲ λέγετε, ἐὰν εἴ-
rit homo patri vel matri, Corban,
πῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρί, κορβᾶν,
(quod est donum) ‡ quod si ex me iuuaberis. Et non am-
12 ὅ ἐστι, δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς. καὶ οὐκέ-
plius sinitis eum quicquam facere patri suo, aut
τι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ἢ
matri suae, ‡ Irritum facientes verbum Dei
13 τῇ μητρὶ αὐτοῦ, ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ
* traditione vestra quam tradidistis: Et simi-
τῇ παραδόσει ὑμῶν ᾗ παρεδώκατε· καὶ παρό-
lia huiusmodi multa facitis. Et ad-
14 μοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε. καὶ προσκα-
uocans ‡ omnem turbam, dicebat illis:
λεσάμενος πάντα τὸν ὄχλον, ἔλεγεν αὐτοῖς,

* de Scribis ‡ quum vidissent † ex discipulis * non lotis, manducare ‡ vituperauerunt. ‡ enim * nisi crebrò ‡ lauit † tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrceorum, * Et interrogabant ‡ communibus ‡ At * Benè ‡ autem † In vanū * & ‡ tenetis traditiones ‡ baptismata vrceorum & calicum * his ‡ Benè irritū fecistis praeceptum † qui maledixerit * moriatur. ‡ quodcunque ex me tibi profuerit: Et vltrà non dimittitis ‡ rescindentes * per traditionem vestram ‡ iterum

Audite me omnes, & intelligite. Nihil est
ἀκούετέ μου πάντες, καὶ συνίετε· οὐδέν ἐστιν (15)
extra hominem introiens in eum,
ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτόν,
quod possit eum communicare: sed exeuntia
ὃ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπορευό-
ab eo, illa sunt communicantia ho-
μενα ἀπ' αὐτοῦ, ἐκεῖνά ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἄν-
minem. Si quis habet aures audiendi, audiat.
θρωπον. εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω. (16)
Et quum introisset in domum à turba, in-
καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐ- (17)
terrogabant eum discipuli eius de para-
πηρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τῆς παρα-
bola: Et ait illis: Sic & vos imprudentes
βολῆς, καὶ λέγει αὐτοῖς, οὕτω καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί (18)
estis? Nō consideratis quia omne extrinsecus introiens
ἐστε; οὐ νοεῖτε, ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον
in hominem, non potest eum communicare:
εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι·
Quia non intrat eius in cor,
ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν, (19)
sed in ventrem, & in secessum e-
ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπο-
xit, purgans omnes escas? Dice-
ρεύεται, καθαρίζον πάντα τὰ βρώματα. ἔλε- (20)
bat autē quòd ex homine egressum,
γε δὲ ὅτι τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον,
illud communicat hominem. Intus enim, de
ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. ἔσωθεν γὰρ, ἐκ τῆς (21)
corde hominum ratiocinationes malæ
καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ
egrediuntur, adulteria, fornicationes, cædes. Fur-
ἐκπορεύονται, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι, κλο- (22)
ta, auaritiæ, malitia, dolus, lasciuia,
παί, πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, ἀσέλγεια,
oculus malus, blasphemia, superbia,
ὀφθαλμὸς πονηρὸς, βλασφημία, ὑπερηφανία,
amentia. Omnia hæc mala abin-
ἀφροσύνη. πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσω- (23)
tus egrediuntur, & communicant hominem. Et
θεν ἐκπορεύεται, καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. καὶ (24)
inde surgens, abit in confinia Tyri
ἐκεῖθεν ἀναστὰς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια Τύρου
& Sidonis: & ingressus in domum, neminem vo-
καὶ Σιδῶνος· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, οὐδένα ἤ-
luit scire, & non potuit latere. Au-
θελε γνῶναι, καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν. ἀκού- (25)
diens enim mulier de eo, cuius habebat filiola
σασα γὰρ γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς εἶχε τὸ θυγάτριον
spiritum immundum, intrans procidit ad
πνεῦμα ἀκάθαρτον, ἐλθοῦσα προσέπεσε πρὸς
pedes eius. (Erat autem mulier Græca, Sy-
τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἦν δὲ ἡ γυνὴ Ἑλληνὶς, Σύ- (26)
rophœnissa genere.) Et rogabat eum vt dæ-
ροφοίνισσα τῷ γένει· καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαι-
monium eiiceret de filia eius. At
μόνιον ἐκβάλλῃ ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς. ὁ δὲ (27)
Iesus ait ei: Sine priùs saturari
Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι
filios: non enim pulchrum est sumere panem
τὰ τέκνα· οὐ γὰρ καλόν ἐστι λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν
filiorum, & mittere catellis. Illa verò respon-
τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις. ἡ δὲ ἀπεκρί- (28)
dit, & dicit illi: Vtique Domine: etenim catelli
θη, καὶ λέγει αὐτῷ, ναὶ κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια
sub mensa comedunt de micis
ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν
puerorum. Et ait illi: Propter hunc sermonem,
παιδίων. καὶ εἶπεν αὐτῇ, διὰ τοῦτον τὸν λόγον, (29)
vade: exiit dæmonium à filia tua.
ὕπαγε· ἐξελήλυθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρός σου.

† possit eū coinquinare: * quæ de homine procedūt † quæ cōmunicant
‡ parabolam:
* intelligitis,
‡ vadit,
† quoniam quę de homine exeunt, illa communicant
* Ab ‡ malæ cogitationes procedūt: ‡ homicidia,
* nequitię, ‡ impudicitia,
† stultitia.
* procedunt,
‡ fines
‡ Mulier enim statim vt audiuit * filia
‡ intrauit, &
† enim gentilis,
‡ qui dixit illi,
* χορτάζομαι ‡ bonum
* canibus. At
‡ nam &

Et abiens in domum suam, inuenit
καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, εὗρε τὸ (30)
dæmonium egressum, & filiam eius
δαιμόνιον ἐξεληλυθὸς, καὶ τὴν θυγατέρα βεβλη-
iam super lectum. Et iterum exiens de
μένην ἐπὶ τῆς κλίνης. καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ (31)
finibus Tyri & Sidonis, venit ad ma-
τῶν ὁρίων Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἦλθε πρὸς τὴν θά-
re Galilææ, per medium finium De-
λασσαν τῆς Γαλιλαίας, ἀνὰ μέσον τῶν ὁρίων δε-
capoleos. Et ferunt ei surdum ægreloquen-
καπόλεως. καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλά- (32)
tem, & inuocant eum vt imponat illi
λον, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν
manum. Et assumens eum de turba
χεῖρα. καὶ ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου (33)
priuatim, iecit digitos suos in auri-
κατ' ἰδίαν, ἔβαλε τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦ-
culas eius: & expuens, tetigit linguam eius:
τα αὐτοῦ, καὶ πτύσας, ἥψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ·
Et suspiciens in cælum, ingemuit, &
καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐστέναξε, καὶ (34)
ait illi: Ephphatha, quod est, Adaperire. Et
λέγει αὐτῷ, ἐφφαθά, ὅ ἐστι, διανοίχθητι. καὶ (35)
statim adapertæ sunt eius aures: & solutum est
εὐθέως διηνοίχθησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαὶ, καὶ ἐλύθη ὁ
vinculum linguæ eius: & loquebatur rectè. Et
δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς. καὶ (36)
præcepit illis vt nemini dicerent. Quanto autem
διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν. ὅσον δὲ
ille eis præcipiebat, magis amplius prædi-
αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκή-
cabant. Et supramodum percellebantur, di-
ρυσσον. καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέ- (37)
centes: Pulchrè omnia fecit: & surdos
γοντες, καλῶς πάντα πεποίηκε· καὶ τοὺς κωφοὺς
facit audire, & mutos loqui.
ποιεῖ ἀκούειν, καὶ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.

CAP. VIII. η'.

In illis diebus omnino multa turba
Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παμπόλλου ὄχλου (1)
existente, & non habentibus quid comederent, aduocans
ὄντος, καὶ μὴ ἐχόντων τί φάγωσι, προσκαλεσάμενος
Iesus discipulos suos, dicit illis:
ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς,
Visceribus commoueor super turbam: quia iam dies
σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέρας (2)
tres sustinent apud me, & non habent quid manducent.
τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι.
Et si absoluam eos ieiunos in domum suam,
καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις εἰς οἶκον αὐτῶν, (3)
exoluentur in via: quidam enim eorum delon-
ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρό-
gè venerunt. Et responderunt ei discipuli
θεν ἥκασι. καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ (4)
sui: Vnde illos poterit quis hic saturare
αὐτοῦ, πόθεν τούτους δυνήσεταί τις ὧδε χορτάσαι
panibus in solitudine? Et interrogauit eos: Quot
ἄρτων ἐπ' ἐρημίας; καὶ ἐπηρώτα αὐτοὺς, πόσους (5)
habetis panes? Illi verò dixerunt: Septem. Et præce-
ἔχετε ἄρτους; οἱ δὲ εἶπον, ἑπτά. καὶ παρήγγει- (6)
pit turbæ discumbere super terram. Et accipiens
λε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν τοὺς
septem panes, gratias agens, fregit: & dabat
ἑπτὰ ἄρτους, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς
discipulis suis, vt apponerent: & apposuerunt
μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παραθῶσι· καὶ παρέθηκαν
turbæ. Et habebant pisciculos paucos: & bene-
τῷ ὄχλῳ. καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα, καὶ εὐλο- (7)
dicens, ait apponi & ipsos. Comederunt autem, &
γήσας, εἶπε παραθεῖναι καὶ αὐτά. ἔφαγον δὲ, καὶ (8)

ἐχορ-

† quum abiisset
* puellam iacentē supra lectū, & dæmoniū exiisse.
‡ venit per Sidonem
‡ inter medios fines
* adducunt ‡ & mutū, & deprecabantur
† apprehendens
* seorsum, misit
* διανοίχθηθι
‡ ne cui
‡ tantò * plus sed amplius admirabātur,
† Bene
* facit
* iterum quū turba multa esset, nec haberent quod manducarent, cōuocatis discipulis, ait illis: Misereor ‡ ecce iam triduo sustinent me, nec habēt quod ‡ dimisero
* deficient ‡ ex eis
* sunt
† Qui
* ipsos benedixit, & iussit apponi. Et manducauerunt

saturati sunt: & sustulerunt † redundantia fragmentorum
ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦραν περισσεύματα κλασμάτων
septem sportas. (Erant autem * comedentes quasi qua-
ἑπτὰ σπυρίδας. ἦσαν δὲ οἱ φαγόντες ὡς τε- 9
tuor millia:) & ‡ absoluit eos. Et statim
τετρακισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς. καὶ εὐθέως 10
ascendens § in navigium cum discipulis suis, ve-
ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἦλ-
nit in partes Dalmanutha. Et exierunt
θεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά. καὶ ἐξῆλθον οἱ 11
Pharisæi, & cœperunt conquirere * eo, quærentes
Φαρισαῖοι, καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες
ab illo signum de cælo, tentantes
παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζοντες
eum. Et ingemiscens spiritu suo,
αὐτόν. καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ, 12
ait: Quid generatio ista signum quærit? Amen
λέγει, Τί ἡ γενεὰ αὕτη σημεῖον ἐπιζητεῖ; ἀμὴν
dico vobis, si dabitur generationi isti signum.
λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον.
Et dimittens eos, ‖ ascendens rursum in navigium,
καὶ ἀφεὶς αὐτούς, ἐμβὰς πάλιν εἰς τὸ πλοῖον, 13
abiit in ulterius. Et obliti sunt sumere
ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν. καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν 14
panes: & † si non unum panem non habebant * cum se
ἄρτους, καὶ εἰ μὴ ἕνα ἄρτον οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν
in navigio. Et præcipiebat eis, dicens: Vi-
ἐν τῷ πλοίῳ. καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς, λέγων, Ὁ- 15
dete, ‡ aspicite a fermento Pharisæorum, &
ρᾶτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, καὶ
fermento Herodis. Et § ratiocinabantur ad in-
τῆς ζύμης Ἡρώδου. καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλ- 16
vicem, dicentes, Quia panes non habemus. * Et
λήλους, λέγοντες, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχομεν. καὶ 17
cognoscens Iesus, ait illis: Quid cogitatis, Quia
γνοὺς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς, Τί διαλογίζεσθε, ὅτι
panes non habetis? Nondū cognoscitis nec intelligitis? adhuc
ἄρτους οὐκ ἔχετε; οὔπω νοεῖτε, οὐδὲ συνίετε; ἔτι
‖ callosum habetis cor vestrum? Ocu-
πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν; ὀφθαλ- 18
los habentes non † aspicitis, & aures habentes non au-
μοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε, καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀ-
ditis? * Et non recordamini, Quando quinque panes
κούετε; καὶ οὐ μνημονεύετε, ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους 19
fregi in ‡ quinquies mille, quot cophinos
ἔκλασα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, πόσους κοφίνους
fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duo-
κλασμάτων πλήρεις ἤρατε; λέγουσιν αὐτῷ, Δώ-
decim. Quādo § autem septem * in ‖ quatuor mil-
δεκα. ὅτε δὲ τοὺς ἑπτὰ εἰς τοὺς τετρακισχι- 20
lia, quot † sportarum complementa fragmentorum
λίους, πόσων σπυρίδων πληρώματα κλασμάτων
tulistis? * Illi verò dixerunt: Septem. Et dicebat eis:
ἤρατε; οἱ δὲ εἶπον, Ἑπτά. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, 21
Quomodo ‡ nō intelligitis? Et § venit in Bethsaidam,
Πῶς οὐ συνίετε; καὶ ἔρχεται εἰς Βηθσαϊδάν, 22
& * ferunt ei cæcum, & ‖ inuocabant eum
καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλόν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν
vt illum tangeret. Et † adsumens manum
ἵνα αὐτοῦ ἅψηται. καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ 23
cæci, eduxit eum extra vicum: & ex-
τυφλοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν ἔξω τῆς κώμης· καὶ πτύ-
puens in oculos eius, * imponens manus
σας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας
ei, interrogauit eum si quid videret. Et ‡ su-
αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτὸν εἴ τι βλέπει. καὶ ἀνα- 24
spiciens ait: Video homines velut ar-
βλέψας ἔλεγε, Βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὡς δέν-
bores ambulantes. Deinde iterum imposuit
δρα περιπατοῦντας. εἶτα πάλιν ἐπέθηκε 25
manus super oculos eius, & § fecit
τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν

† quod superauerat de fragmētis
* qui manducauerāt
‡ dimisit
§ nauim
* cum
‖ ascendit iterū nauim, & abiit trans fretum.
† nisi
* secum in naui.
‡ & cauete
§ cogitabāt ad alterutrum, * Quo cognito,
‖ cæcatum
† videtis,
* Nec
‡ quinque millia, &
§ &
* panes
‖ quatuor millia,
† sportas
* Et dicunt ei:
‡ nondum
§ veniunt
* adducūt
‖ rogabant
† apprehēsa manu
* impositis manibus suis,
‡ aspiciēs,
§ cœpit

ipsum videre: & restitutus est, * & aspe-
αὐτὸν ἀναβλέψαι· καὶ ἀποκατεστάθη, καὶ ἐνέβλε-
xit perlucide omnes. Et misit illum
26 ψε τηλαυγῶς ἅπαντας. καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν
in domum suam, dicens: ‖ Neque in vicum
εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, λέγων, Μηδὲ εἰς τὴν κώμην
ingrediaris, neque dixeris cuipiam in vico.] Et
27 εἰσέλθῃς, μηδὲ εἴπῃς τινὶ ἐν τῇ κώμῃ. καὶ
egressus est Iesus & discipuli eius in † vi-
ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώ-
cos Cæsareæ Philippi: & in via inter-
μας Καισαρείας τῆς Φιλίππου· καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπη-
rogabat discipulos suos, dicens eis: Quem me
ρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς, Τίνα με
dicunt homines esse? * Illi verò responderunt: ‡
28 λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν,
Ioannem Baptistam, & alij Eliam, alij verò § unū
Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν, καὶ ἄλλοι Ἠλίαν, ἄλλοι δὲ ἕνα
Prophetarum. Et ipse dicit illis: Vos verò
29 τῶν προφητῶν. καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ
quem me dicitis esse? Respondens autem Petrus, ait
τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, λέγει
ei: Tu es Christus. Et comminatus est eis * vt
30 αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ Χριστός. καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα
nemini dicerent de eo. Et cœpit docere
31 μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ. καὶ ἤρξατο διδάσκειν
eos, quoniā oportet filium hominis multa pa-
αὐτούς, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ πα-
ti, & reprobari à senioribus,
θεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων,
& ‖ summis Sacerdotibus & Scribis, & occi-
καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆ-
di, & post tres dies resurgere. Et † li-
32 ναι, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι· καὶ παρ-
bertate verbum loquebatur. Et * assumens eum
ρησίᾳ τὸν λόγον ἐλάλει. καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν
Petrus, cœpit increpare eum. ‡ Ille verò conver-
33 ὁ Πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ. ὁ δὲ ἐπιστρα-
sus, & videns discipulos suos, § increpauit
φεὶς, καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησε τῷ
Petrum, dicens: Vade * post me satana, quoniā non
Πέτρῳ, λέγων, Ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ, ὅτι οὐ
sapis quæ Dei ‖, sed quæ † hominum. Et
34 φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. καὶ
* aduocans turbam cum discipulis
προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς
suis, dixit eis, ‡ Quicunque vult post me sequi,
αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς, Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν,
abneget semetipsum, & tollat crucem suam,
ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ,
& sequatur me. Qui enim voluerit animam
35 καὶ ἀκολουθείτω μοι. ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν
suam § seruare, perdet eam: qui autem perdiderit
αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ
animam suam * causa mei & Euangelij, hic
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος
seruabit eam. Quid enim proderit homini, si
36 σώσει αὐτήν. τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν
lucretur mundum totum, & ‖ mulctetur animam
κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν
suam? Aut quid dabit homo † compensationem
37 αὐτοῦ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς
animæ suæ? Qui enim * erubuerit me, &
38 ψυχῆς αὐτοῦ; ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ
meos sermones in generatione ista adul-
τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχα-
tera & peccatrice, & filius hominis ‡ eru-
λίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαι-
bescet eum, quum venerit in gloria Pa-
σχυνθήσεται αὐτόν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πα-
tris sui cum angelis sanctis.
τρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

* ita vt clarè videret omnia.
‖ Vade in domū tuā: & si in vicū introieris, nemini dixeris.
† castella
* Qui
‡ illi, dicētes: alij
§ quasi vnū de Prophetis. Tunc
* ne cui
‖ a
† palam
* apprehendens
‡ Qui
§ comminatus est Petro,
* retro
‖ sunt
* cōuocata turba
‡ Si quis vult me sequi, deneget
§ saluam facere,
* propter me, & euāgeliū, saluū faciet
‖ detrimētum faciat animę suę?
† cōmutationis pro anima sua?
* me cōfusus fuerit, & verba mea
* ἐπαισχύνομαι
‡ confundetur

CAP. IX. θ'.

Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt
ΚΑὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσί 1
quidam †hic stantium, qui non gustabunt
τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται
[† de hic stantibus,]
mortem, donec videant regnum Dei ve-
θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐλη-
niens in *efficacia. Et post dies sex, †as-
λυθυῖαν ἐν δυνάμει. καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ, παρα- 2
[*virtute. †assumpsit]
sumit Iesus Petrum, & Iacobum, &
λαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰάκωβον, καὶ τὸν
Ioannem, & ducit illos in montem excelsum §pri-
Ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ'
[§ seorsum]
uatim solos: & transfiguratus est coram ipsis
ἰδίαν μόνους· καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν.
Et vestimenta eius facta sunt *coruscantia, candida
καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα, λευκὰ 3
[*splendētia.]
‖valde velut nix: qualia fullo super terram non potest
λίαν ὡς χιών, οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται
[‖nimis]
*dealbare. Et apparuit illis Elias cum Moy-
λευκᾶναι. καὶ ὤφθη αὐτοῖς Ἠλίας σὺν Μω- 4
[*candida facere. *ὄπτομαι †cum]
se, & erant colloquentes † Iesu. Et re-
σεῖ, καὶ ἦσαν συλλαλοῦντες τῷ Ἰησοῦ. καὶ ἀπο- 5
spondens Petrus, ait Iesu: Rabbi, *pulchrum
κριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, Ῥαββί, καλόν
[*bonum]
est non hic esse: & faciamus, ‡umbracula tria, tibi
ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, σοὶ
[‡ tria tabernacula]
vnum, & Mosi vnum, & Eliæ vnum. Nõ enim scie-
μίαν, καὶ Μωσεῖ μίαν, καὶ Ἠλίᾳ μίαν. οὐ γὰρ ᾔ- 6
bat quid diceret: erant enim §exterriti. Et facta est
δει τί λαλήσῃ· ἦσαν γὰρ ἔκφοβοι. καὶ ἐγένετο 7
[§ timore]
nubes obumbrans eos. & venit vox de
νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς· καὶ ἦλθε φωνὴ ἐκ τῆς
nube, dicens: Hic est filius meus *dile-
νεφέλης, λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπη-
[*charissimus,]
ctus, illum audite. Et statim circumspi-
τός, αὐτοῦ ἀκούετε. καὶ ἐξάπινα περιβλεψά- 8
cientes, amplius neminem viderunt, ‖si non Iesum tan-
μενοι, οὐκέτι οὐδένα εἶδον, εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦν μό-
[‖nisi]
tùm *cum se. † Descendentibus autem illis de
νον μεθ' ἑαυτῶν. καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ 9
[*secum. †Et]
monte, *edixit illis vt nemini narrarent quæ
ὄρους, διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ διηγήσωνται ἃ
[*præcepit illis ne cuiquam, quæ vidissent, narrarent, nisi]
viderunt, si non quum filius hominis ex mortuis
εἶδον, εἰ μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν
resurrexit. Et verbum continuerunt apud se,
ἀναστῇ. καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτούς, 10
conquirentes, quid ‡est, ex mortuis resurgere? Et
συζητοῦντες, τί ἐστι τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι; καὶ 11
[‡esset: Quum à mortuis resurrexerit.]
interrogabant eum, dicentes: §Quid dicunt* Scri-
ἐπηρώτων αὐτόν, λέγοντες, ὅτι λέγουσιν οἱ γραμ-
[§ Quid ergo *Pharisæi & ‖Qui *quò venerit primò,]
bæ, quia Eliam oportet venire primùm? ‖Ille verò re-
ματεῖς, ὅτι Ἠλίαν δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον; ὁ δὲ ἀπο- 12
spondens, ait illis: Elias *quidem veniens primùm re-
κριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς, Ἠλίας μὲν ἐλθὼν πρῶτον, ἀπο-
stituet omnia, & quomodo scriptum est in filium
καθιστᾷ πάντα, καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ
hominis, vt multa patiatur, & † nihili fiat.
ἀνθρώπου, ἵνα πολλὰ πάθῃ, καὶ *ἐξουδενωθῇ.
[† contemnatur. *ἐξουδενόω]
Sed dico vobis, quia & Elias venit, & fe-
ἀλλὰ λέγω ὑμῖν, ὅτι καὶ Ἠλίας ἐλήλυθε, καὶ ἐ- 13
cerunt illi quæcumque voluerunt, sicut scriptum est
ποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν, καθὼς γέγραπται
de eo. Et veniens ad discipulos*, vi-
ἐπ' αὐτόν. καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητάς, εἶ- 14
[*suos]
dit turbam magnam circa eos, & Scribas, con-
δεν ὄχλον πολὺν περὶ αὐτούς, καὶ γραμματεῖς, συ-
[‡ cum]
quirentes ‡illis. Et confestim omnis §turba videns
ζητοῦντας αὐτοῖς. καὶ εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν 15
[§ populus * Iesum, stupefactus est, & expauerunt: *ἐκθαμβέω]
*eum, expauit: & accurrentes salu-
αὐτόν, *ἐξεθαμβήθη, καὶ προστρέχοντες ἠσπά-

tabant eum. Et interrogauit ‡Scribas:
ζοντο αὐτόν. καὶ ἐπηρώτησε τοὺς γραμματεῖς, 16
[‡eos:]
Quid conquiritis *apud vosipsos? Et respondens
Τί συζητεῖτε πρὸς ἑαυτούς; καὶ ἀποκριθεὶς 17
[*inter vos]
vnus de turba, dixit: Magister, attuli filium
εἷς ἐκ τοῦ ὄχλου, εἶπε, Διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν
meum ad te habentem spiritum †sine loquutione: Et vbi-
μου πρὸς σέ, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον· καὶ ὅ- 18
[† mutum: qui]
cumque eum apprehenderit, *lacerat illum, & spumat,
που ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν, καὶ ἀφρίζει,
[*illidit]
& stridet ‡dentes suos, & arescit: & dixi
καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται· καὶ εἶπον
[‡ dētibus,]
discipulis tuis vt illum eijcerent, & non ‖valu-
τοῖς μαθηταῖς σου ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσι, καὶ οὐκ ἴσχυ-
[‖potuerũt. Qui]
runt. Ille autem respondens *ei, dixit, O generatio in-
σαν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, εἶπεν, ὦ γενεὰ ἄ- 19
[* eis,]
credula, ‖quousque apud vos ero? *quousque
πιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε
[‖quamdiu *quamdiu vos patiar? afferte illũ]
tolerabo vos? ferte ipsum ad me. Et
ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετε αὐτὸν πρός με. καὶ 20
[*ἀνέχομαι]
attulerunt eum ad ipsum. Et †videns eum, statim
ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν. καὶ ἰδὼν αὐτόν, εὐθέως
[†quum vidisset]
spiritus *conuulsit illum: & ‡cadens in
τὸ πνεῦμα *ἐσπάραξεν αὐτόν. καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς
[*conturbauit ‡elisus *σπαράττω]
terram, voluabatur spumans. Et interrogauit
γῆς, ἐκυλίετο ἀφρίζων. καὶ ἐπηρώτησε τὸν 21
patrem eius, quantum temporis est §vt hoc factum
πατέρα αὐτοῦ, πόσος χρόνος ἐστὶν, ὡς τοῦτο γέγο-
[§ex quo ei hoc accidit? At]
est ei? Ille verò ait: Ab infantia. Et frequenter
νεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπε, Παιδιόθεν. καὶ πολλάκις 22
eum & in ignem iecit, & in aquam*, vt per-
αὐτὸν καὶ εἰς τὸ πῦρ ἔβαλε, καὶ εἰς τὸ ὕδωρ, ἵνα ἀπο-
[*misit,]
deret eum: sed siquid potes, ‖succurre nobis
λέσῃ αὐτόν. ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν
[‖adiuua nos, misertus nostri: *autem]
visceribus commotus super nos. At Iesus* ait il-
σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐ- 23
li: Illud, si potes credere, omnia possibilia †
τῷ, τό, εἰ δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατὰ
[† sunt]
credenti. Et continuò exclamans pater
τῷ πιστεύοντι. καὶ εὐθέως κράξας ὁ πατὴρ τοῦ 24
pueri cum lacrymis aiebat: Credo Domine: *succur-
παιδίου μετὰ δακρύων ἔλεγε, Πιστεύω κύριε· βοή-
[*adiuua incredulitatē meā. Et quũ vidisset Iesus concurrētem turbã, cōminatus est spiritui immũdo. ‡Surdo & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab]
re meæ incredulitati. Videns autem Iesus quod concur-
θει μου τῇ ἀπιστίᾳ. ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐπισυν- 25
reret turba, increpauit spiritum im-
τρέχει ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκα-
mundum, dicens illi: ‡Spiritus sine loquutione & sur-
θάρτῳ, λέγων αὐτῷ, Τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κω-
de, ego tibi impero, exi ex eo, & ne amplius
φόν, ἐγώ σοι ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι
introeas in eum. Et exclamans, & multum dis-
εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν. καὶ κράξαν, καὶ πολλὰ σπα- 26
cerpens eum exijt §: & factus est sicut mortuus, *vt
ράξαν αὐτόν, ἐξῆλθε. καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρός, ὥστε
[§ab eo: * ita vt multi dicerent: ‖autem tenens *eleuauit]
multos dicere, Quia mortuus est. At Iesus ‖pre-
πολλοὺς λέγειν, ὅτι ἀπέθανεν. ὁ δὲ Ἰησοῦς κρα- 27
hendens manum eius, *excitauit eum, & surrexit. Et
τήσας τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἀνέστη. καὶ 28
†introeuntem eum in domum, discipuli eius ‡in-
εἰσελθόντα αὐτὸν εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐ-
[†quũ introisset ‡secretò §Quare]
terrogabant eum priuatim: §Quia nos non potui-
πηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθη-
mus eijcere eum? Et dixit illis: Hoc ge-
μεν ἐκβαλεῖν αὐτό; καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτο τὸ γέ- 29
nus in nullo potest exire, †si non in oratio-
νος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν, εἰ μὴ ἐν προσευ-
[†nisi]
ne & ieiunio. Et inde *exeuntes, prætergre-
χῇ καὶ νηστείᾳ. καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντες παρεπο- 30
[*profecti]
diebantur per Galilæam: ‖& non volebat vt quis
ρεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις
[‖nec volebat quenquã scire. *autem]
sciret. Docebat *enim discipulos suos, & dicebat
γνῷ. ἐδίδασκε γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν 31
αὐτοῖς,

illis: Quoniam filius hominis traditur in
αὐτοῖς, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς
manus hominum, & occident eum: &
χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ
occisus tertia die resurget.
ἀποκτανθεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

† At illi

32 † Illi verò ignorabant verbum, & timebant eum
οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν
interrogare. Et * venit ad Capharnaum. ‡ & in
ἐπερωτῆσαι. 33 καὶ ἦλθεν εἰς καπερναούμ. καὶ ἐν

* venerunt ‡ Qui quũ domi esset,

domo factus, interrogabat eos: Quid in via
τῇ οἰκίᾳ γενόμενος, ἐπηρώτα αὐτούς, τί ἐν τῇ ὁδῷ
ad vosipsos ratiocinabamini? Illi autem tacebant: * ad
πρὸς ἑαυτοὺς διελογίζεσθε; 34 οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς
invicem enim ratiocinati erant in via, quis ‖ maior *.
ἀλλήλους γὰρ * διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων.

‡ tractabatis? At illi * siquidem in via inter se disputauerant, ‖ eorum esset. * διελογίσαντο

35 Et † sedens vocauit duodecim, & ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium nouissimus, & omnium minister.
καὶ καθίσας ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει αὐτοῖς, εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος.

† residens

36 Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum: * & vlnis comiens
καὶ λαβὼν παιδίον, ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐναγκαλισάμενος
eum, ait illis: 37 Quisquis vnum ‡ huiusmodi ‡ puerorum exceperit in nomine meo, me * excipit:
αὐτό, εἶπεν αὐτοῖς, ὃς ἐὰν ἓν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται·

* quũ quũ complexus esset, ‡ ex ‡ pueris receperit * recipit: ‖ susceperit, * suscipit, † eum qui misit

& quicumque me ‖ exceperit, non me * excipit, sed † legantem me.
καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με.

38 Respondit verò illi Ioannes, dicens: Magister, vidimus quendam * nomine tuo eiicientem dæmonia, qui non sequitur nos: & prohibuimus eum, quia non sequitur nos.
ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ ἰωάννης, λέγων, διδάσκαλε, εἴδομέν τινα τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν.

* in

39 At Iesus ait: ‡ Ne prohibete eum. Nemo enim est qui faciat * efficaciam in nomine meo, & possit citò ‖ maledicere mihi.
ὁ δὲ ἰησοῦς εἶπε, μὴ κωλύετε αὐτόν. οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαί με.

‡ autem ‡ Nolite prohibere * virtutem ‖ malè loqui de me.

40 Qui enim non est aduersum vos, pro vobis est.
ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν.
41 * Qui enim potum dederit vobis poculum aquæ in nomine meo, quia Christi estis: Amen dico vobis, non † perdiderit mercedem suam.
ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν τῷ ὀνόματί μου, ὅτι χριστοῦ ἐστέ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

* Quisquis enim potũ dederit vobis calicẽ † perdet

42 Et quisquis scandalizauerit vnum * pusillorum credentium in me, † pulchrum est ei magis si ‡ circumponeretur lapis molaris circa collum eius, & iaceretur in mare.
καὶ ὃς ἂν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, καλόν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον, εἰ περίκειται λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.

* ex his pusillis credentibus † bonum ‡ circumdaretur mola asinaria collo eius, & in mare mitteretur.

43 Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam.
καὶ ἐὰν σκανδαλίζῃ σε ἡ χείρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν.
* pulchrum tibi est ‖ mancum in vitam introire, quàm duas manus habentem abire in gehennam, in ignem inextinguibilem:
καλόν σοι ἐστὶ κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον·

* bonum ‖ debilem

44 Vbi vermis eorum non * finitur, & ignis non extinguitur.
ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

* moritur,

45 Et si pes tuus scandalizat te, amputa illum: † pulchrum est tibi introire in vitam ‡ claudum, quàm duos
καὶ ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίζῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλόν ἐστί σοι εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλόν, ἢ τοὺς δύο

† bonum, ‡ æternam

pedes habentem ‡ iaci in gehennam, ‡ in ignem inextinguibilem:
πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον·
46 Vbi vermis eorum non * finitur, & ignis non extinguitur.
ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

‡ mitti ‡ ignis inextinguibilis, * moritur,

47 ‖ Et si oculus tuus scandalizat te, eiice eum: * pulchrum tibi est † vnoculum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem * iaci in gehennam ignis:
καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔκβαλε αὐτόν· καλόν σοι ἐστὶ μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός,

‖ Quòd * bonum † luscum * mitti

48 Vbi vermis eorum non ‡ finitur, & ignis non extinguitur.
ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

‡ moritur

49 Omnis enim igne salietur: & omnis victima sale salietur.
πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἁλὶ ἁλισθήσεται.
50 ‡ Pulchrum sal: * si verò sal insulsum ‖ fiat, in quo illud condietis? Habete in vobis sal, & pacem habete in * inuicem.
καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ἄναλον γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλας, καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

‡ Bonum est * quòd ‖ factum fuerit, * inter vos.

CAP. X.

1 Et inde exurgens venit in fines Iudææ, † per vlterius Iordanis: & conueniunt iterum turbæ ad eum: & sicut consueuerat, iterum docebat illos.
Κἀκεῖθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὅρια τῆς ἰουδαίας, διὰ τοῦ πέραν τοῦ ἰορδάνου. καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς αὐτόν, καὶ ὡς εἰώθει, πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς.

† vltra Iordanem

2 Et accedentes Pharisæi interrogabant eum: Si licet viro vxorem * absoluere? tentantes eum.
καὶ προσελθόντες οἱ φαρισαῖοι ἐπηρώτων αὐτόν, εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι; πειράζοντες αὐτόν.

* dimittere?

3 ‡ Ille autem respondens dixit eis: Quid vobis præcepit Moyses?
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, τί ὑμῖν ἐνετείλατο μωσῆς;

‡ At

4 ‡ Illi verò dixerunt: Moyses permisit libellum * absessionis scribere, & ‖ absoluere.
οἱ δὲ εἶπον, μωσῆς ἐπέτρεψε βιβλίον ἀποστασίου γράψαι, καὶ ἀπολῦσαι.

‡ Qui * repudij ‖ dimittere.

5 Et respondens Iesus, ait eis: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum istud.
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην.

Quibus

6 Ab autem initio * creationis, masculum & feminam fecit eos Deus.
ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ θεός.

* creaturæ,

7 Et dixit: † Causa huius relinquet homo patrem suum, & matrem, & * adglutinabitur ad vxorem suam:
καὶ εἶπεν, ἕνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ τὴν μητέρα, καὶ * προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

† Propter hoc * adhærebit * κολληθήσεται

8 Et erunt duo in ‡ carnem vnam. Itaque ‡ non amplius sunt duo, sed vna caro.
καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σάρξ.

‡ carne vna. ‡ iam

9 Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet.
ὃ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.
10 Et in domo iterum discipuli eius de eodem interrogauerunt eum.
καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτόν.
11 Et ait illis: Quicumque * absoluerit vxorem suam, & duxerit aliam, ‖ adulterat in eam.
καὶ λέγει αὐτοῖς, ὃς ἐὰν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν.

* dimiserit ‖ adulterium committit super † dimiserit

12 Et si vxor † absoluerit virum suum, & nupserit alij, mœchatur.
καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχᾶται.
13 Et offerebant
καὶ προσέφερον

illi † pueruli, vt tangeret illos. Verùm discipuli * in-
αὐτῷ παιδία, ἵνα ἅψηται αὐτῶν· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐ-
crepabant offerentes. Videns verò Iesus,
πετίμων τοῖς προσφέρουσιν. ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς, 14
‡ indignatus est, & ait illis: Sinite ¶ pue-
ἠγανάκτησε, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἄφετε τὰ παι-
ros venire ad me, & ne prohibueritis eos;
δία ἔρχεσθαι πρός με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά. τῶν
nam talium * est regnum Dei. Amen di-
γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ἀμὴν λέ- 15
co vobis, quisquis non receperit regnum Dei
γω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ
velut ‖ puerulus, non intrabit in illud. Et † vlnis
ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν. καὶ ἐναγ- 16
complexus eos, imponens manus super il-
καλισάμενος αὐτά, * τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐ-
los, benedicebat eos. Et egrediente eo
τά, * ηὐλόγει αὐτά. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ 17
in viam, ‡ adcurrens quidam, & genuflexo
εἰς ὁδόν, προσδραμών τις, καὶ γονυπετήσας
eum, rogabat eum. § Magister bone, quid fa-
αὐτόν, ἐπηρώτα αὐτόν, διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιή-
ciam vt vitam æternam * hæreditem? At Iesus
σω ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; ὁ δὲ Ἰησοῦς 18
‖ dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bo-
εἶπεν αὐτῷ, τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγα-
nus † si non vnus, Deus. Præcepta nosti,
θός, εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός. τὰς ἐντολὰς οἶδας, 19
Ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne * fal-
μὴ μοιχεύσῃς, μὴ φονεύσῃς, μὴ κλέψῃς, μὴ ψευ-
so testeris, ne ‡ damnum dederis: honora patrem
δομαρτυρήσῃς, μὴ ἀποστερήσῃς· τίμα τὸν πατέρα
tuum & matrem. § Ille autem respondens ait
σου καὶ τὴν μητέρα. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν 20
illi: Magister, hæc omnia obseruaui
αὐτῷ, διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην
à iuuentute mea. At Iesus * intuitus eum,
ἐκ νεότητός μου. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ, 21
dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest:
ἠγάπησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἕν σοι ὑστερεῖ·
Vade, quæcumque habes vende, & da pauperibus,
ὕπαγε, ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ δὸς τοῖς πτωχοῖς,
& habebis thesaurum in cælo & veni seque-
καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο ἀκολού-
re me tollens crucem. † Ille verò mæstus in
θει μοι ἄρας τὸν σταυρόν. ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ 22
verbo, abiit * contristatus: erat enim habens ‡ fa-
τῷ λόγῳ, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτή-
cultates multas. Et circumspiciens Iesus,
ματα πολλά. καὶ περιβλεψάμενος ὁ Ἰησοῦς, 23
ait discipulis suis: Quam difficilè
λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, πῶς δυσκόλως οἱ
§ opes habentes in regnum Dei
τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ
introibunt. At discipuli * expauerunt
εἰσελεύσονται. οἱ δὲ μαθηταὶ * ἐθαμβοῦντο 24
in verbis eius. At Iesus rursus respon-
ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀποκρι-
dens, ait illis: ‖ Nati, quomodo difficile est
θεὶς λέγει αὐτοῖς, τέκνα, πῶς δύσκολόν ἐστι τοὺς
confidentes in † opibus, in re-
* πεποιθότας ἐπὶ τοῖς χρήμασιν, εἰς τὴν βασι-
gnum Dei introire. Facilius enim est
λείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. εὐκοπώτερόν γάρ ἐστι 25
camelum per foramen acus transi-
κάμηλον διὰ τῆς τρυμαλιᾶς τῆς ῥαφίδος εἰσελ-
re, quàm ditem in regnum Dei in-
θεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσ-
trare. * Illi verò abundanter percellebantur, dicen-
ελθεῖν. οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, λέγον- 26
tes ad semetipsos: Et quis potest ‡ seruari?
τες πρὸς ἑαυτούς, καὶ τίς δύναται σωθῆναι;

Intuens autem illos Iesus; ait: Apud ho-
ἐμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγει, παρὰ ἀν- 27
mines impossibile §, sed non apud Deum. Om-
θρώποις ἀδύνατον, ἀλλ' οὐ παρὰ τῷ θεῷ· πάν-
nia enim possibilia sunt apud Deum. * Cœpit autem
τα γὰρ δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ. ἤρξατο δὲ 28
Petrus dicere ei: Ecce nos dimisimus om-
ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ, ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάν-
nia, & sequuti sumus te. Et respondens
τα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. καὶ ἀποκριθεὶς 29
Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo est qui
ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδείς ἐστιν ὃς
reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut pa-
ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πα-
trem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros,
τέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγρούς,
‖ causa mei & causa Euangelij. Si non
ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου· ἐὰν μὴ 30
accipiet † centuplicia nunc in tempore hoc,
λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ,
domos, & fratres, & sorores, & matres, &
οἰκίας, καὶ ἀδελφούς, καὶ ἀδελφάς, καὶ μητέρας, καὶ
filios, & agros, cum persequutionibus, & in secu-
τέκνα, καὶ ἀγρούς, μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶ-
lo venturo vitam æternam. Multi autem erunt
νι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον. πολλοὶ δὲ ἔσονται 31
primi nouissimi, & nouissimi primi. Erant autē
πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. ἦσαν δὲ 32
in via ascendentes in Hierosolymam, &
ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ
‡ erat præcedens eos Iesus, & § mirabantur: &
ἦν προάγων αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐθαμβοῦντο, καὶ
sequentes * expauescebant. Et assumens ite-
ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο. καὶ παραλαβὼν πά-
rum duodecim cœpit eis dicere ‖ futu-
λιν τοὺς δώδεκα, ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλον-
ra ipsi euenire. Quia ecce ascendimus in
τα αὐτῷ συμβαίνειν. ὅτι ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς 33
Hierosolymam, & filius hominis trade-
Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδο-
tur principibus Sacerdotum, & Scri-
θήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι, καὶ τοῖς γραμμα-
bis, † & damnabunt eum morte, & tra-
τεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παρα-
dent eum gentibus, Et illudent
δώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι, καὶ * ἐμπαίξουσιν 34
ei, & flagellabunt eum, & * inspuent
αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτόν, καὶ ἐμπτύσουσιν
ei, & occident eum, & tertia die
αὐτῷ, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
resurget. Et accedunt ad eum Iacobus
ἀναστήσεται. καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος 35
& Ioannes filij Zebedæi, dicentes: Magister,
καὶ Ἰωάννης, οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου, λέγοντες, διδάσκαλε,
volumus vt quodcumque petierimus, facias nobis. ‖ Ille verò
θέλομεν ἵνα ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν, ποιήσῃς ἡμῖν. ὁ δὲ
dixit eis: Quid vultis ‡ facere me vobis? * Illi autē di-
εἶπεν αὐτοῖς, τί θέλετε ποιῆσαί με ὑμῖν. οἱ δὲ εἶ- 36
xerunt ei: Da nobis vt vnus ‖ ex dextris tuis, & vnus ex
πον αὐτῷ, δὸς ἡμῖν, ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου, καὶ εἷς ἐξ
sinistris tuis sedeamus in gloria tua. At Ie-
εὐωνύμων σου καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου. ὁ δὲ Ἰη- 37
sus † ait eis: Nescitis quid petatis: potestis
σοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε
bibere * poculum quod ego bibo, ‡ & baptismo quo e-
πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐ-
go baptizor, baptizari? § Illi autem di-
γὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι; οἱ δὲ εἶ- 38
xerunt ei: Possumus. At Iesus * ait eis: Quidem
πον αὐτῷ, δυνάμεθα. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, τὸ μὲν
calicem quem ego bibo, bibetis, & baptismo
ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε, καὶ τὸ βάπτισμα
ὃ ἐγὼ

Marginal notes (left): † paruuli os. * ante cōminabantur offerentibus. Quos quū videret ‡ indignè tulit, ¶ paruulos * ἀγανακτέω * enim ‖ paruulus, † complexans eos, & * τίθημι * quum egressus esset * εὐλογέω ‡ procurrens quidā genuflexo ante § dicens: * percipiā? ‖ autem † nisi * falsum testimonium dixeris, ‡ fraudem feceris, § Et * autem † Qui contristatus * ἄρω * mœrens: ‡ possessiones § qui pecuniæ habent * autē obstupescebant * θαμβέω ‖ Filioli, quàm † pecuniis * πείθω * Qui magis admirabantur, ‡ saluus fieri?

Marginal notes (right): Et § est, * Et ‖ propter me & propter Euangelium † Qui non † centies tantum * futuro ‡ præcedebat illos § stupebāt: * timebāt: ‖ quæ essent ei euentura † & Senioribus. * ἐμπαίζω * cōspuent eum, & interficient ‖ At § vt faciā * Et ‖ ad dexteram tuā, & alius ad sinistram tuam † autem * calicem quem ‡ aut § At * autem

quo ego baptizor, baptizabimini: At se-
ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ κα- 40
dere † ex dextris meis & ex sinistris meis, non
θίσαι ἐκ δεξιῶν μου, καὶ ἐξ εὐωνύμων μου, οὐκ
est meum dare*, sed quibus paratum est. Et au-
ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται. καὶ ἀκού- 41
dientes decem, cœperunt indignari de Iaco-
σαντες οἱ δέκα, ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώ-
bo & Ioanne. At Iesus ‡ aduocans
βου καὶ Ἰωάννου. ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος 42
eos, ait illis: Scitis quia ‡ existimantur princi-
αὐτούς, λέγει αὐτοῖς, οἴδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρ-
pari gentibus dominantur * eorum, & ma-
χειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ με-
gni eorum ‖ licentia vtuntur eorum. Non
γάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. οὐχ 43
ita † autem erit in vobis: sed quicumq; voluerit fieri * ma-
οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ γενέσθαι μέ-
gnus in vobis, erit vester minister. Et quicumq;
γας ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος. καὶ ὃς ἐὰν 44
voluerit ‡ vestrûm fieri primus ‡, erit omnium ser-
θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦ-
uus. * Etenim filius, hominis non venit
λος. καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε 45
‖ ministrari, sed † ministrare, & dare
διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι
animam suam * solutionem pro multis. Et ve-
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν. καὶ ἔρ- 46
niunt in Hiericho. & proficiscente eo de
χονται εἰς Ἱεριχώ. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ
Hiericho, & discipulis eius, & ‡ turba copiosa,
Ἱεριχώ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ ὄχλου ἱκανοῦ,
filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat
υἱὸς Τιμαίου Βαρτίμαιος ὁ τυφλὸς ἐκάθητο
iuxta viam mendicans. ‡ Et audiens quia
παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν. καὶ ἀκούσας ὅτι 47
Iesus Nazarenus est, cœpit clamare & di-
Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖός ἐστιν, ἤρξατο κράζειν καὶ λέ-
cere: Fili Dauid Iesu, miserere mei. Et * obiurga-
γειν, ὁ υἱὸς Δαβὶδ Ἰησοῦ, ἐλέησόν με. καὶ ἐπετί- 48
bant eum multi vt taceret: ‖ Ille autem multò ma-
μων αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιωπήσῃ· ὁ δὲ πολλῷ μᾶλ-
gis clamabat: Fili Dauid, miserere mei. Et stans
λον ἔκραζεν, υἱὲ Δαβίδ, ἐλέησόν με. καὶ στὰς 49
Iesus, † ait illum vocari. Et vocant
ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτὸν φωνηθῆναι. καὶ φωνοῦσι τὸν
cæcum, dicentes ei: * Confide, exsurge: vocat te.
τυφλόν, λέγοντες αὐτῷ, θάρσει, ἔγειραι· φωνεῖ σε.
‡ Ille autem abiiciens pallium suum, resurgens ve-
ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, ἀναστὰς ἦλ- 50
nit ad ‡ Iesum. Et respondens dicit ei
θε πρὸς τὸν Ἰησοῦν. καὶ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ 51
Iesus: Quid vis faciam tibi? At cæcus * di-
ὁ Ἰησοῦς, τί θέλεις ποιήσω σοι; ὁ δὲ τυφλὸς εἶ-
xit ei: Rabboni, vt videam. At
πεν αὐτῷ, ῥαββουνί, ἵνα ἀναβλέψω. ὁ δὲ 52
Iesus ‖ ait illi: Vade: fides tua † seruauit te:
Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ὕπαγε· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε·
& confestim vidit: & sequebatur * Iesum
καὶ εὐθέως ἀνέβλεψε· καὶ ἠκολούθει τῷ Ἰησοῦ
in via.
ἐν τῇ ὁδῷ.

† autē ad dexteram meam, vel ad sinistram, * vobis, ‡ autem ‡ hi qui videntur * eis, & principes ‖ potestatē habent † est * maior ‡ in vobis ‡ esse, * Nam & ‖ vt ministraretur ei, † vt ministraret, & daret * redemptionem ‡ plurima multitudine, ‡ Qui quū audisset * comminabantur illi ‖ At † præcepit * Animæquior esto, surge: ‡ Qui projecto vestimento suo, exiliens ‡ eum. * autem ‖ autem † saluum fecit * eum

CAP. XI. ια.

Et quum appropinquarêt * ad Hierosolymam, ad Beth-
ΚΑὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ, εἰς Βηθ- 1
phage & ‡ Bethaniam ad montem Oliuarum,
φαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν,
mittit duos ‡ discipulorum suorum. Et dicit il-
ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐ- 2
lis: Abite in * vicum contra
τοῖς, ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι

* Hierosolymæ, ‡ Bethaniæ ‡ ex discipulis suis * castellū quod

vos ‖. & statim introeuntes † in eum, in-
ὑμῶν· καὶ εὐθέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτήν, εὑ-
uenietis pullum ligatum, super quem nullus * homi-
ρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώ-
num sedit: ‡ soluentes illum, ‡ adducite. Et
πων κεκάθικε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. καὶ 3
si quis vobis dixerit: Quid facitis hoc? dicite: Quia * Do-
ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, τί ποιεῖτε τοῦτο; εἴπατε, ὅτι ὁ κύ-
minus eo opus habet: & continuò illum dimit-
ριος αὐτοῦ χρείαν ἔχει· καὶ εὐθέως αὐτὸν ἀποστε-
tet huc. ‖ Abierunt autem & inuenerunt pullum liga-
λεῖ ὧδε. ἀπῆλθον δὲ καὶ εὗρον τὸν πῶλον δεδε- 4
tum † ad ianuam foris in biuio: &
μένον πρὸς τὴν θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφόδου, καὶ
soluunt eum. Et quidam * illic stantium, di-
λύουσιν αὐτόν. καί τινες τῶν ἐκεῖ ἑστηκότων, ἔ- 5
cebant illis: Quid facitis soluentes pullum? ‡ Illi verò
λεγον αὐτοῖς, τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον; οἱ δὲ 6
dixerunt eis sicut præceperat ‡ Iesus: & dimise-
εἶπον αὐτοῖς καθὼς ἐνετείλατο ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἀφῆ-
runt eis. Et duxerunt pullum ad Ie-
καν αὐτούς. καὶ ἤγαγον τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰη- 7
sum: & * superiniecerunt illi vestimenta sua, &
σοῦν, καὶ ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν· καὶ
sedit super eum. Multi autem vestimenta sua
ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῷ. πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν 8
strauerunt in viam: alij autem frondes cædebant
ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν· ἄλλοι δὲ στοιβάδας ἔκοπτον
‖ ex arboribus, & sternebant in via. Et
ἐκ τῶν δένδρων, καὶ ἐστρώννυον εἰς τὴν ὁδόν. καὶ 9
† præeuntes & sequentes clamabant,
οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον,
dicentes: Hosanna, benedictus * veniens in
λέγοντες, ὡσαννά· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν
nomine Domini: Benedictum ‡ veniens re-
ὀνόματι κυρίου· εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βα- 10
gnum in nomine Domini, patris nostri Da-
σιλεία ἐν ὀνόματι κυρίου, τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δα-
uid: Hosanna in ‡ altissimis. Et introiuit in
βίδ· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. καὶ εἰσῆλθεν εἰς 11
Hierosolymam Iesus, in templum: & * circum-
Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν· καὶ περιβλε-
spiciens omnia, vespere iam existente hora,
ψάμενος πάντα, ὀψίας ἤδη οὔσης τῆς ὥρας,
exiit in Bethaniam cum duodecim. Et
ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα. καὶ τῇ 12
‖ postera die exeuntibus illis de Bethania, esu-
ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας, ἐπεί-
riit. † Et videns ficum à longe, habentem
νασε. καὶ ἰδὼν συκῆν μακρόθεν, ἔχουσαν 13
folia, venit si fortè inueniret quid in ea. Et * ve-
φύλλα, ἦλθεν εἰ ἄρα εὑρήσει τι ἐν αὐτῇ. καὶ ἐλ-
niens ad eam, nihil inuenit † si non folia. non enim
θὼν ἐπ' αὐτήν, οὐδὲν εὗρεν εἰ μὴ φύλλα· οὐ γὰρ
erat tempus ficorum. Et respondens Iesus di-
ἦν καιρὸς σύκων. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶ- 14
xit ei: ‡ Non amplius ex te in æternum * nemo
πεν αὐτῇ, μηκέτι ἐκ σοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μηδεὶς
fructum manducet. Et audiebant discipuli eius.
καρπὸν φάγοι. καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.
Et veniunt in Hierosolymam: & ‖ ingressus Ie-
καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰη- 15
sus in templum, cœpit eiicere venden-
σοῦς εἰς τὸ ἱερόν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦν-
tes & ementes in templo: & men-
τας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς τρα-
sas nummulariorum, & cathedras ven-
πέζας τῶν κολλυβιστῶν, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πω-
dentium columbas euertit. Et non
λούντων τὰς περιστεράς, κατέστρεψε. καὶ οὐκ 16
sinebat, vt quisquam transferret vas per templum.
ἤφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ.

‖ est, † illuc, * adhuc ‡ soluite ‡ & * Domino necessari est: ‖ Et abierunt, † ante * de illic stantibus, ‡ Qui ‡ illis * imposuit ‖ de † qui præibant, & qui sequebantur * qui venit ‡ quod venit ‡ excelsis * circūspectis omnibus, quum iā vesperā esset ‖ alia die quum exirent à † Quumq; vidisset * quum venisset † nisi ‡ Iam * quisquā ‖ quum introisset * [illegible]

Et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est, Quia
καὶ ἐδίδασκε, λέγων αὐτοῖς, οὐ γέγραπται, ὅτι 17
domus mea, domus orationis vocabitur omnibus
ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι
gentibus? vos autem fecistis eam speluncam
τοῖς ἔθνεσιν; ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον
latronum. †Et audierunt Scribæ, & principes Sa-
λῃστῶν. καὶ ἤκουσαν οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ ἀρχιε- 18
cerdotū, & quærebant quomodo eum perderent: ti-
ρεῖς, καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσουσιν· ἐφο-
mebant enim eum, *quia omnis turba admirabatur
βοῦντο γὰρ αὐτόν, ὅτι πᾶς ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο
super doctrina eius. Et quū vespera facta esset, egre-
ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. καὶ ὅτε ὀψὲ ἐγένετο, ἐξε- 19
diebatur †ex ciuitate. Et ‡manè adambu-
πορεύετο ἔξω τῆς πόλεως. καὶ πρωῒ παραπο- 20
lantes, viderunt ficum *arefactam à radi-
ρευόμενοι, εἶδον τὴν συκῆν ἐξηραμμένην ἐκ ῥι-
cibus. Et recordatus Petrus, dicit ei:
ζῶν. καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ Πέτρος, λέγει αὐτῷ· 21
Rabbi: ecce ficus cui maledixisti, aruit.
ῥαββί, ἴδε ἡ συκῆ ἣν κατηράσω, ἐξήρανται.
Et respondens Iesus, ait illis: Habete fi-
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, λέγει αὐτοῖς, ἔχετε πί- 22
dem Dei. Amen enim dico vobis, quia quicumq; dixerit
στιν θεοῦ. ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ 23
monti huic: Tollere, & mittere in ma-
τῷ ὄρει τούτῳ, ἄρθητι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν θά-
re: & non hæsitauerit in corde suo,
λασσαν· καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ,
sed crediderit quia ‡quæ dicit fiant, fiet ei quod
ἀλλὰ πιστεύσῃ ὅτι ἃ λέγει γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὃ ἐὰν
dixerit. Propter †hoc dico vobis: Omnia quæcumq;
εἴπῃ. διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα ἂν 24
orantes petitis, credite quia *acci-
προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι λαμβά-
pitis, & ‡erunt vobis. Et quum statis ‡oran-
νετε, καὶ ἔσται ὑμῖν. καὶ ὅταν στήκητε προσευχό- 25
tes, dimittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & Pa-
μενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατά τινος, ἵνα καὶ ὁ πα-
ter vester qui in cælis*, dimittat vobis ‡la-
τὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφῇ ὑμῖν τὰ παρα-
psus vestros. †Si verò vos non dimiseritis, nec
πτώματα ὑμῶν. εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ 26
Pater vester qui in cælis*, dimittet ‡la-
ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφήσει τὰ παρα-
psus vestros. Et veniunt rursus in Hieroso-
πτώματα ὑμῶν. καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσό- 27
lymam. Et ‡in templo deambulante ipso, accedunt
λυμα· καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ, ἔρχονται
ad eum summi Sacerdotes, & Scribæ, &
πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ
seniores, Et dicunt ei: In qua *auctori-
οἱ πρεσβύτεροι, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, ἐν ποίᾳ ἐξου- 28
tate hæc facis? & quis tibi ‡auctoritatem hanc
σίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην
dedit, vt ista facias? At Iesus† respon-
ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῇς; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκρι- 29
dens, ait illis: Interrogabo vos & ego vnum ver-
θεὶς, εἶπεν αὐτοῖς, ἐπερωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἕνα λό-
bum, & respondete mihi, & dicam vobis in qua *auctori-
γον· καὶ ἀποκρίθητέ μοι, καὶ ἐρῶ ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξου-
tate hæc faciam. Baptismus Ioannis de cæ-
σίᾳ ταῦτα ποιῶ. τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐ- 30
lo erat, an ex hominibus? Respondete mihi.
ρανοῦ ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ἀποκρίθητέ μοι.
Et ‡ratiocinabantur apud seipsos, dicentes: Si di-
καὶ ἐλογίζοντο πρὸς ἑαυτούς, λέγοντες, ἐὰν εἴ-
xerimus, de cælo, dicet ‡: propter quid ergo non credidistis
πωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ, διὰ τί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε
ei? *Sed dicamus ex hominibus, ‡timebant
αὐτῷ; ἀλλ' εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, ἐφοβοῦντο 31

‡Quo audito · *quoniam vniuersa · ‡de · ‡quū manè transirent · *aridam factam · *ἀναμιμνήσκομαι · *καταράομαι · ‡quodcūque dixerit · †ea · *accipietis · ‡euenient · ‡ad orandum · *est · ‡peccata vestra · †Quòd · *est · ‡vobis peccata vestra · ‡quū ambularet in templo · *potestate · ‡potestatē · †autem · *potestate · ‡At illi cogitabāt secum · *nobis · Quare · *Si dixerimus · ‡timemus

populum. Omnes enim habebant Ioannem, quia
τὸν λαόν. ἅπαντες γὰρ εἶχον τὸν Ἰωάννην, ὅτι 32
verè Propheta †erat. Et respondentes di-
ὄντως προφήτης ἦν. καὶ ἀποκριθέντες λέ- 33
cunt Iesu: Nescimus. Et Iesus respon-
γουσι τῷ Ἰησοῦ, οὐκ οἴδαμεν. καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκρι-
dens, ait illis: Neque ego dico vobis in qua
θεὶς, λέγει αὐτοῖς, οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ
*auctoritate hæc faciam.
ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

CAP. XII. ιβ'.

Et cœpit illis in parabolis *dicere:
ΚΑὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λέγειν, 1
Vineam ‡plantauit homo, & ‡circumposuit
ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε
sepem, & fodit lacum, & ædificauit
φραγμόν, καὶ ὤρυξεν ὑπολήνιον, καὶ ᾠκοδόμησε
turrim, & elocauit eam agricolis: & peregrè profe-
πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμη-
ctus est. Et misit ad agricolas * tempore
σε. καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ 2
seruum, vt ab agricolis acciperet de fructu
δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ
vineæ: ‡Illi autem sumentes eum ceciderunt: &
τοῦ ἀμπελῶνος. οἱ δὲ λαβόντες αὐτὸν ἔδειραν, καὶ 3
dimiserunt vacuum. Et iterum misit ad il-
ἀπέστειλαν κενόν. καὶ πάλιν ἀπέστειλε πρὸς αὐ- 4
los alium seruum: & illum lapidantes, in ca-
τοὺς ἄλλον δοῦλον· κἀκεῖνον λιθοβολήσαντες ἐκε-
pite vulnerauerūt, & †ablegauerunt inhonoratum. Et rur-
φαλαίωσαν, καὶ ἀπέστειλαν ἠτιμωμένον. καὶ πά- 5
sum alium misit: & illum occiderunt, & plu-
λιν ἄλλον ἀπέστειλε· κἀκεῖνον ἀπέκτειναν, καὶ πολ-
res alios, *hos quidem cædentes, ‡hos verò occidentes.
λοὺς ἄλλους, τοὺς μὲν δέροντες, τοὺς δὲ ἀποκτείνοντες.
Adhuc ergo vnū filium habens ‡dilectum suum, misit
ἔτι οὖν ἕνα υἱὸν ἔχων ἀγαπητὸν αὐτοῦ, ἀπέστειλε 6
& illum ad eos nouissimum, dicens: Quia reue-
καὶ αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἔσχατον, λέγων, ὅτι ἐντρα-
rebuntur filium meum. *Illi verò agricolæ dixerunt
πήσονται τὸν υἱόν μου. ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἶπον 7
‡apud seipsos: Quòd hic est hæres: venite
πρὸς ἑαυτοὺς, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος, δεῦτε
occidamus eum, & nostra erit hæreditas.
ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία.
Et apprehendentes eum, occiderunt, & eiecerunt
καὶ λαβόντες αὐτὸν ἀπέκτειναν, καὶ ἐξέβαλον 8
extra vineam. Quid ergo faciet dominus
ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος. τί οὖν ποιήσει ὁ κύριος τοῦ 9
vineæ? Veniet, & perdet colo-
ἀμπελῶνος; ἐλεύσεται, καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωρ-
nos, & dabit vineam aliis. Nec
γούς, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. οὐδὲ τὴν 10
scripturam hanc legistis? Lapidem quem reproba-
γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε; λίθον ὃν ἀπεδοκί-
uerunt ædificantes, hic factus est in ca-
μασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφα-
put anguli. à Domino factum est istud, &
λὴν γωνίας. παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ 11
est mirabile in oculis nostris. Et quære-
ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν. καὶ ἐζή- 12
bant eum †prehendere & timuerunt turbam:
τουν αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον.
cognouerūt enim quoniam ad eos parabolam
ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν
*dixerit. Et ‡sinentes eum abierunt. Et mit-
εἶπε· καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον. καὶ ἀπο- 13
tunt ad eum quosdam ‡Pharisæorum &
στέλλουσι πρὸς αὐτόν τινας τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν
Herodianorum, vt eum *caperent sermone.
Ἡρωδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσι λόγῳ.

οἱ δὲ

†esset. · *potestate. · *loqui: · ‡pastinauit · ‡circumdedit · *ἀποδημέω · *in · ‡Qui apprehēsum · †contumeliis affecerunt · *quosdam · ‡alios · ‡charissimum · *Coloni autem · ‡adinuicem: · †tenere · *hanc · ‡relicto eo · ‡ex Pharisæis & Herodianis. · *caperent in verbo

Illi autem venientes dicunt ei: Magister, sci-
οἱ δὲ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ, Διδάσκαλε, οἴδα- 14
mus quia verax es, & non cura est tibi de nullo: non
μεν ὅτι ἀληθὴς εἶ, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ
enim aspicis in faciem hominum, sed in
γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ'
veritate viam Dei doces. Licet censum
ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις· ἔξεστι κῆν-
sum Cæsari dare, an non? dabimus, an non dabimus?
σον Καίσαρι δοῦναι, ἢ οὔ; δῶμεν, ἢ μὴ δῶμεν;
Ille verò sciens eorum hypocrisim, ait il-
ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν, εἶπεν αὐ- 15
lis: Quid me tentatis? Afferte mihi denarium,
τοῖς, Τί με πειράζετε; φέρετέ μοι δηνάριον,
vt videam. Illi autem attulerunt. Et ait illis: Cuius
ἵνα ἴδω. οἱ δὲ ἤνεγκαν. καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνος 16
imago hæc, & inscriptio? Illi autem dixerunt ei:
ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ,
Cæsaris. Et respondens Iesus, dixit il-
Καίσαρος. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐ- 17
lis: Reddite quæ Cæsaris Cæsari: & quæ Dei
τοῖς, Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ
Deo. Et mirabantur super eo. Et veniunt
τῷ θεῷ. καὶ ἐθαύμασαν ἐπ' αὐτῷ. καὶ ἔρχονται 18
Sadducæi ad eum, qui dicunt resurre-
Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτὸν, οἵτινες λέγουσιν ἀνά-
ctionem non esse: & interrogabant eum, dicentes:
στασιν μὴ εἶναι, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν, λέγοντες,
Magister, Moyses scripsit nobis quòd si cu-
Διδάσκαλε, Μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, ὅτι ἐάν τι- 19
ius frater mortuus fuerit, & dimiserit vxorem,
νος ἀδελφὸς ἀποθάνῃ, καὶ καταλίπῃ γυναῖκα,
& natos non reliquerit, vt accipiat frater eius
καὶ τέκνα μὴ ἀφῇ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν
vxorem ipsius, & resuscitet semen fra-
γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελ-
tri suo. Septem fratres erant: & primus
φῷ αὐτοῦ. ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἦσαν, καὶ ὁ πρῶτος 20
accepit vxorem, & moriens non reliquit
ἔλαβε γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἀφῆκε
semen. Et secundus accepit eam, &
σπέρμα. καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτὴν, καὶ 21
mortuus est: & nec iste reliquit semen. & ter-
ἀπέθανε, καὶ οὐδὲ αὐτὸς ἀφῆκε σπέρμα· καὶ ὁ τρί-
tius similiter. Et acceperunt eam septem: &
τος ὡσαύτως. καὶ ἔλαβον αὐτὴν οἱ ἑπτὰ, καὶ 22
non reliquerunt semen. Nouissima omnium defuncta est
οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα· ἐσχάτη πάντων ἀπέθανε
& mulier. In ergo resurrectione quum resurrexe-
καὶ ἡ γυνή. ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, ὅταν ἀναστῶ- 23
rint, cuius eorum erit vxor? nam septem habuerunt eam
σι, τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν
vxorem. Et respondens Iesus, ait illis:
γυναῖκα. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, 24
Non propter hoc erratis, non scientes scriptu-
Οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γρα-
ras, neque potentiam Dei? Quum enim à mor-
φὰς, μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ; ὅταν γὰρ ἐκ νε- 25
tuis resurrexerint, neque nubunt, neque nubuntur,
κρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται,
sed sunt sicut angeli qui in cælis. De autē
ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. περὶ δὲ 26
mortuis quòd excitantur, non legistis in
τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ
libro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi
βίβλῳ Μωσέως, ἐπὶ τῆς βάτου ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ
Deus, inquiens: Ego Deus Abraham, & Deus Isaac,
θεὸς, λέγων, Ἐγὼ ὁ θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ,
& Deus Iacob? Non est Deus Deus mortuorū,
καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστιν ὁ θεὸς θεὸς νεκρῶν, 27
sed Deus viuorum. Vos ergo multum erratis.
ἀλλὰ θεὸς ζώντων. ὑμεῖς οὖν πολὺ πλανᾶσθε.

Et accedens vnus Scribarum, au-
καὶ προσελθὼν εἷς τῶν γραμματέων, ἀκού- 28
diens illos conquirentes, & videns quòd pulchrè illis
σας αὐτῶν συζητούντων, εἰδὼς ὅτι καλῶς αὐτοῖς
responderit, interrogauit eum, quod esset primum
ἀπεκρίθη, ἐπηρώτησεν αὐτὸν, Ποία ἐστὶ πρώτη
omnium mandatum? At Iesus respondit ei, Quia
πασῶν ἐντολή; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ, ὅτι 29
primum omnium mandatorum, Audi Israël: Do-
Πρώτη πασῶν τῶν ἐντολῶν, Ἄκουε Ἰσραὴλ, Κύ-
minus Deus noster, Dominus vnus est. Et dili-
ριος ὁ θεὸς ἡμῶν, κύριος εἷς ἐστι. καὶ ἀγαπή- 30
ges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &
σεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ
ex tota anima tua, & ex tota cogitatione
ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας
tua, & ex tota virtute tua. Hoc primum mandatum.
σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου. αὕτη πρώτη ἐντολή.
Et secundum simile hoc: Diliges proxi-
καὶ δευτέρα ὁμοία αὕτη, Ἀγαπήσεις τὸν πλη- 31
mum tuum vt teipsum. Maius horum aliud mandatum
σίον σου ὡς σεαυτόν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολὴ
non est. Et ait illi Scriba, Pulchrè
οὐκ ἔστι. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς, Καλῶς 32
Magister in veritate dixisti, quia vnus est Deus,
διδάσκαλε, ἐπ' ἀληθείας εἶπας, ὅτι εἷς ἐστι θεὸς,
& non est alius præter eum. Et diligere
καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ. καὶ τὸ ἀγαπᾶν 33
eum ex toto corde, & ex toto intel-
αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέ-
lectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine:
σεως, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος,
Et diligere proximum vt seipsum, plus est
καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν, πλεῖόν ἐστι
omnibus holocautomatibus, & sacrificiis.
πάντων τῶν ὁλοκαυτωμάτων, καὶ τῶν θυσιῶν.
Et Iesus videns eum quia cordatè respondit,
καὶ ὁ Ἰησοῦς ἰδὼν αὐτὸν ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρί- 34
sit, dixit illi: Non longè es à regno
θη, εἶπεν αὐτῷ, Οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας
Dei. Et nemo non amplius audebat eum interro-
τοῦ θεοῦ. καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερω-
gare. Et respondens Iesus, dicebat, do-
τῆσαι. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε, διδά- 35
cens in templo: Quomodo dicunt Scribæ,
σκων ἐν τῷ ἱερῷ, Πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς,
quòd Christus filius est Dauid? Ipse enim Dauid
ὅτι ὁ Χριστὸς υἱός ἐστι Δαβίδ; αὐτὸς γὰρ Δαβὶδ 36
dixit in Spiritu sancto: Dixit Dominus Do-
εἶπεν ἐν τῷ πνεύματι ἁγίῳ, Λέγει ὁ κύριος τῷ κυ-
mino meo: Sede à dextris meis, donec ponam
ρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς
inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse
ἐχθρούς σου, ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. αὐτὸς 37
ergo Dauid dicit eum Dominum: & vnde filius e-
οὖν Δαβὶδ λέγει αὐτὸν κύριον· καὶ πόθεν υἱὸς αὐ-
ius est? Et multa turba audiebat eum libenter.
τοῦ ἐστι; καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως.
Et dicebat eis in doctrina sua: Respi-
καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, Βλέ- 38
cite à Scribis volentibus in stolis
πετε ἀπὸ τῶν γραμματέων τῶν θελόντων ἐν στολαῖς
deambulare, & salutationes in foro. Et
περιπατεῖν, καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς. καὶ 39
præsessiones in synagogis, & præ-
πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτο-
bitus in cœnis: Deuorantes do-
κλισίας ἐν τοῖς δείπνοις· οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰ- 40
mos viduarum, & pretextu longè oran-
κίας τῶν χηρῶν, καὶ προφάσει μακρὰ προσευχό-
tes: hi accipient abundantius iudicium.
μενοι· οὗτοι λήψονται περισσότερον κρίμα.

Margin notes: Qui; tamen quē quam: nec enim vides; tributū; Qui; versutiā illorum; At; ei; est; dicunt; autem; igitur; sunt; sunt; venerunt; interrogabant; vt; filios; ergo; mortuus est; relicto semine; similiter; de his; enim; Nonne ideo; virtutem; nubent, nubentur; Dei; resurgāt; sum; accessit vnus de Scribis, qui audierat; &; quoniā bene; autem; mandatū est:; tuus, Deus; mente; est; autem; est illis; tanquam; Bene; vt diligatur; tanquam; maius; autem; sapienter; iam; Christum filium esse; dicit; Dixit; audiuit; Cauete; qui volunt; salutari in foro; Et in primis cathedris sedere; primos discubitus; qui deuorant; sub obtentu prolixæ orationis:; prolixius

Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophylacium: & multi diuites iactabant multa.

41 καὶ καθίσας ὁ ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου, ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλά.

† Et veniens vna vidua pauper, ‡ iniecit minuta duo, quod est quadrans. Et $ aduocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus * iniecit iniicientibus in gazophylacium.

42 καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ, ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης. 43 καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἡ πτωχὴ πλεῖον πάντων βέβληκε τῶν βαλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον.

Omnes enim ex ‖ redundanti sibi iniecerunt: hæc verò ex penuria sua, omnia quæ habuit ‡ iecit, totum victum suum.

44 πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον· αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.

Marginalia: † Quum venisset autem ‡ misit $ conuocans. *misit qui miserunt ‖ eo quod abūdabat illis, miserunt: ‡ de ‡ misit,

CAP. XIII. ιγ'.

Et ° egrediente illo ex templo, ait illi vnus ex discipulis suis: Magister, aspice quales lapides, & $ qualia ædificia.

1 ΚΑὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ, λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, διδάσκαλε, ἴδε ποταποὶ λίθοι, καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί.

Et Iesus respondens ait illi, Vides * has magna ædificia? Non relinquetur lapis super lapidem, qui non ‖ dissoluetur. Et † sedente ipso in monte Oliuarum, contra templum, interrogabant eum ‡ priuatim Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Andreas: Dic nobis quando ista $ erunt, & quod signum * quando ‖ futurum est hæc omnia consummari?

2 καὶ ὁ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, βλέπεις ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομάς; οὐ μὴ ἀφεθῇ λίθος ἐπὶ λίθῳ, ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ. 3 καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, κατέναντι τοῦ ἱεροῦ, ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν πέτρος, καὶ ἰάκωβος, καὶ ἰωάννης, καὶ ἀνδρέας· 4 εἰπὲ ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ ταῦτα πάντα συντελεῖσθαι;

† At Iesus respondens illis, cœpit dicere: ‡ Aspicite ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Quia ego sum: & multos seducent.

5 ὁ δὲ ἰησοῦς ἀποκριθεὶς αὐτοῖς, ἤρξατο λέγειν, βλέπετε μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ. 6 πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, ὅτι ἐγώ εἰμι· καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν.

Quum autem audieritis bella, & $ auditiones bellorum, ne * turbemini: oportet enim ‖ fieri: sed nondum finis. † Excitabitur enim gens ‡ in gentem, & regnum super regnum: & erunt terræmotus per loca, & erunt fames & turbæ. $ Initia dolorum hæc.

7 ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους, καὶ ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γενέσθαι· ἀλλ' οὔπω τὸ τέλος. 8 ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπ' ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ ταραχαί. ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα.

* Aspicite autem vosmetipsos. Tradent enim vos ‖ ad consessus, & in † synagogas cædemini, & ad duces & reges ‡ sistemini causa mei, in testimonium illis. Et in omnes gentes oportet primum prædicari

9 βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτούς. παραδώσουσι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ εἰς συναγωγὰς δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων σταθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. 10 καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ πρῶτον * κηρυ-

Marginalia: * quum egrederetur de $ quales structuræ. * has omnes magnas ædificationes? * ἀφεθῇ ‖ destruatur. † quū sederet * κατα- λύω ‡ separatim $ fient? * erit, ‖ incipient † Et ‡ Videte $ opiniones * timueritis: ‖ hæc † Exurget ‡ contra $ initium * Videte. ‖ in concilijs, † synagogis vapulabitis, & ante præsides ‡ stabitis propter me * κηρυχ- θῆναι

cari Euangelium. $ Quum autem duxerint vos tradentes, * ne præanxiemini quid loquamini, nec præmeditemini, sed quod datum fuerit vobis in illa hora, id loquimini. non enim estis vos loquentes, sed Spiritus sanctus.

χθῆναι τὸ εὐαγγέλιον. 11 ὅταν δὲ ἀγάγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ προμεριμνᾶτε τί λαλήσητε, μηδὲ μελετᾶτε, ἀλλ' ὃ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλεῖτε· οὐ γάρ ἐστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Tradet autem frater fratrem in mortem, & Pater ‖ natum: & insurgent nati in parentes, & morte afficient eos. Et eritis † exosi ab omnibus propter nomen meum. autem ‡ permanens in finem, hic saluus erit.

12 παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανατώσουσιν αὐτούς. 13 καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

Quum autem videritis abominationem desolationis, prolatam à Daniele Propheta, stantem vbi non $ oportet: (legens intelligat) tunc qui in Iudæa * fugiant in montes. ‖ Qui autem super † domum, ne descendat in domum, nec introëat ‡ tollere quid de domo sua. Et qui in $ agrum existens, non reuertatur * in quæ post, tollere vestimentum suum.

14 ὅταν δὲ ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ῥηθὲν ὑπὸ δανιὴλ τοῦ προφήτου, ἑστὼς ὅπου οὐ δεῖ· ὁ ἀναγινώσκων νοείτω, τότε οἱ ἐν τῇ ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη. 15 ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν, μηδὲ εἰσελθέτω ἆραί τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. 16 καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὤν, μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω, ἆραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ.

Væ autem ‖ in vtero habentibus & nutrientibus in illis diebus. Orate verò vt † non fiat fuga vestra hyeme. Erunt enim dies illi ‡ tribulatio, qualis non facta est talis ab initio $ conditionis, quam condidit Deus, vsque nunc, * & non fiet.

17 οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. 18 προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος. 19 ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλίψις, οἵα οὐ γέγονε τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, ἧς ἔκτισεν ὁ θεός, ἕως τοῦ νῦν, καὶ οὐ μὴ γένηται.

Et si non Dominus contraxisset dies, non ‖ seruaretur omnis caro: sed propter electos, quos elegit, † contraxit dies. Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic $ Christus, aut ecce illic, ne credideritis.

20 καὶ εἰ μὴ κύριος ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σάρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὓς ἐξελέξατο, ἐκολόβωσε τὰς ἡμέρας. 21 καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, ἰδοὺ ὧδε ὁ χριστὸς, ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ, μὴ πιστεύσητε.

$ Excitabuntur enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa & portenta ad seducendos, si ‖ possibile, & electos. Vos † autem aspicite: ecce prædixi vobis omnia.

22 ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσι σημεῖα καὶ τέρατα, πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς. 23 ὑμεῖς δὲ βλέπετε· ἰδοὺ προείρηκα ὑμῖν πάντα.

Sed in illis diebus, post tribulationem illam sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum. Et stellæ cæli erunt decidentes, & ‡ efficacia quæ in cælis $ concutientur. Et tunc videbunt

24 ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην ὁ ἥλιος * σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς. 25 καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔσονται ἐκπίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς σαλευθήσονται. 26 καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν

Marginalia: $ Et * nolite præcogitare ‖ filium: & consurgēt filij † odio ‡ Qui sustinuerit $ debet (qui legit * sunt ‖ & † tectum, ‡ vt tollat * ἆραι καὶ ἆραι $ agro est, * retrò ‖ prægnantibus † nō fiant ‡ tribulationes tales quales non fuerunt $ creaturæ * neq; fiet. Et nisi breuiasset ‖ fuisset salua † breuiauit. $ est ‡ Exurgēt ‖ fieri potest, etiam † ergo videte * σκοτίζω ‡ virtutes $ sunt, mouebuntur.

filium hominis venientem in nubibus cum
τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ
† virtute — † efficacia multa & gloria. Et tunc mit-
δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης. καὶ τότε ἀπο- 27
tet angelos suos, & congregabit
στελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ ἐπισυνάξει τοὺς
‡ à summo — electos suos à quatuor ventis, ‡ ab ex-
ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἄ-
‡ ad summum — tremo terræ vsq; ‡ extremum cæli. A autem ficu dis-
κρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ. ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μά- 28
cite parabolam. Quum iam ramus eius
θετε τὴν παραβολήν· ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς
‖ nata fuerint — tener fuerit, & ‡ germinet folia, cognosci-
ἁπαλὸς γένηται, καὶ ἐκφύῃ τὰ φύλλα, γινώσκε-
† in proximo sit — tis quia † propè æstas est. Sic & vos, quum
τε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν. οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν 29
‡ fieri, scitote quòd in proximo sit in ostiis — hæc videritis ‡ fieri, cognoscite quòd propè est
ταῦτα ἴδητε γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν
ad fores. Amen dico vobis, quoniã non ‡ præ-
ἐπὶ θύραις. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρ- 30
‡ transibit ‖ donec — teribit generatio hæc, ‖ vsque quo omnia ista
έλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, μέχρις οὗ πάντα ταῦτα
† transibunt, — fiant. Cælum & terra † præteribunt, at
γένηται. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται· οἱ δὲ 31
‡ autem transibunt. — verba ‡ mea non ‡ præteribunt. De autem die
λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. περὶ δὲ τῆς ἡμέρας 32
‖ vel — illo ‖ & hora, nemo scit, neque angeli
ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι
† nisi — qui in cælo, neque Filius, † si non Pater.
οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ. 33
‡ Videte, — ‡ Aspicite, vigilate, & orate: ne-
βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύχεσθε· οὐκ
‡ sit. ‖ qui — scitis enim quando tempus ‡ est. Sicut homo ‖ pere-
οἴδατε γὰρ πότε ὁ καιρός ἐστιν. ὡς ἄνθρωπος ἀ- 34
† reliquit ‡ dedit — grè profectus † relinquens domum suam, & ‡ dans servis
πόδημος ἀφεὶς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, καὶ δοὺς τοῖς δούλοις
‡ potestatẽ cuiusq; operis, — suis ‡ authoritatem, & vnicuique opus suum, &
αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἑκάστῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ τῷ
ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate
* ἐντέλλω — θυρωρῷ ἐνετείλατο ἵνα γρηγορῇ. γρηγορεῖτε 35
ergo: (nescitis enim quando dominus domus veniat:
οὖν· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται,
‖ serò, — ‖ vesperè, an media nocte, an galli cantu, an manè.)
ὀψέ, ἢ μεσονυκτίου, ἢ ἀλεκτοροφωνίας, ἢ πρωΐ·
† quum venerit — Ne † veniens repentè, inueniat vos dormientes.
μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης, εὕρῃ ὑμᾶς καθεύδοντας. 36
‡ Quod — ‡ Quæ autè vobis dico, omnibus dico: Vigilate.
ἃ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω, γρηγορεῖτε.

CAP. XIIII. ιδ'.

* biduum: — Erat autem Pascha, & Azyma post * duos dies:
ΗΝ δὲ τὸ πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας· 1
& quærebant summi Sacerdotes & Scribæ quomodo
καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, πῶς
‡ tenerẽt, & — eum in dolo ‡ prehendentes, occiderent.
αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατήσαντες, ἀποκτείνωσιν.
‖ enim: † die ‡ fortè ‡ fieret in populo. — Dicebant ‖ autem: Non in † festo, ‡ ne quando tumultus
ἔλεγον δέ, μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε θόρυβος 2
‖ quũ esset Bethaniæ † & recũberet, — ‡ sit populi. Et ‖ existente eo in Bethania, in
ἔσται τοῦ λαοῦ. καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ, ἐν 3
domo Simonis leprosi, † accumbente eo,
τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ,
venit mulier habens alabastrum vnguenti, nardi
ἦλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου, νάρδου
‡ spicati pretiosi: & fracto alabastro — ‡ probati multi pretij, & confringens ala-
πιστικῆς πολυτελοῦς· καὶ συντρίψασα τὸ ἀλά-
‡ super caput eius — bastrum, effudit ‡ ei iuxta caput. Erant
βαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς. ἦσαν 4
‖ indignè ferentes intra — autem quidam ‖ indignati apud semetipsos, & di-
δέ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτούς, καὶ λέ-
† Vt — centes: † Ad quid perditio ista vnguenti facta est?
γοντες, εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονεν;

‡ vnguentum ‡ plus quã — Poterat enim ‡ istud vænundari ‡ super tre-
ἠδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι ἐπάνω τρια- 5
centis denariis, & dari pauperibus. Et
κοσίων δηναρίων, καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς. καὶ
‖ in eam † autem — fremebant ‖ ei. At Iesus † dixit: Sinite
ἐνεβριμῶντο αὐτῇ. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, ἄφετε 6
‡ molesti estis? Bonum — eam: quid illi ‡ molestias exhibetis? pulchrum opus ope-
αὐτήν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; καλὸν ἔργον εἰρ-
rata est in me. Semper enim pauperes ha-
γάσατο ἐν ἐμοί. πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔ- 7
‡ vobiscũ, — betis ‡ cum vobis. & quum volueritis potestis illis
χετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε δύνασθε αὐτοὺς
‖ habebitis, — benefacere: me autem non semper ‖ habetis. Quod habuit
εὖ ποιῆσαι· ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. ὃ εἶχεν 8
† præuenit — hæc, fecit: † præoccupauit vngere meum corpus
αὕτη, ἐποίησε· προέλαβε μυρίσαι μου τὸ σῶμα
in sepulturam. Amen dico vobis, vbicumq;
εἰς τὸν ἐνταφιασμόν. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου 9
‡ vniuerso mundo, * κηρύττω — prædicatum fuerit Euangelium istud in ‡ totum mun-
ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ὅλον τὸν κόσ-
dum, & quod fecit hæc, narrabitur in memo-
μον, καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη, λαληθήσεται εἰς μνημό-
riam eius. Et Iudas Iscariotes, vnus
συνον αὐτῆς. καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, εἷς 10
‡ de ‖ summos Sacerdotes, — ‡ duodecim, abijt ad ‖ principes Sacerdotum, vt pro-
τῶν δώδεκα, ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα πα-
‡ Qui * χαίρω — deret eum illis. ‡ Illi verò audientes gauisi sunt:
ραδῷ αὐτὸν αὐτοῖς. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν, 11
† promiserunt ei pecuniam se daturos. — & † polliciti sunt ei argentum dare. Et quære-
καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι· καὶ ἐζή-
bat quomodo opportunè illum traderet. Et
τει πῶς εὐκαίρως αὐτὸν παραδῷ. καὶ τῇ 12
‡ immolabant, * θύω — primo die Azymorum, quando Pascha ‡ ma-
πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔ-
ctabant, dicunt ei discipuli eius: Quò vis
θυον, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ποῦ θέλεις
‖ eamus, & † tibi — ‖ abeuntes paremus † vt manduces Pascha?
ἀπελθόντες ἑτοιμάσωμεν ἵνα φάγῃς τὸ πάσχα;
‡ ex discipulis suis — Et mittit duos ‡ discipulorum suorum, & dicit
καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει 13
eis: Ite in ciuitatem, & occurret vo-
αὐτοῖς, ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπαντήσει ὑ-
bis homo lagenam aquæ baiulans: se-
μῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκο-
quimini eum. Et quocumque introierit, di-
λουθήσατε αὐτῷ. καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἴ- 14
cite domus domino, quia Magister dicit: Vbi
πατε τῷ οἰκοδεσπότῃ, ὅτι ὁ διδάσκαλος λέγει, ποῦ
‡ refectio mea, — est ‡ diuersorium vbi Pascha cum discipu-
ἐστι τὸ κατάλυμα ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθη-
lis meis manducem? Et ipse vobis demõstrabit cœnaculũ
τῶν μου φάγω; καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνώγαιον 15
grande stratum, paratum: illic parate no-
μέγα ἐστρωμένον, ἕτοιμον· ἐκεῖ ἑτοιμάσατε ἡ-
‖ abierunt — bis. Et ‖ exierunt discipuli eius, & venerunt in
μῖν. καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἦλθον εἰς 16
ciuitatem: & inuenerunt sicut dixerat illis, & pa-
τὴν πόλιν· καὶ εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς, καὶ ἡ-
† autem — rauerunt Pascha. Et vespere † facto, ve-
τοίμασαν τὸ πάσχα. καὶ ὀψίας γενομένης, ἔρ- 17
nit cum duodecim. Et discumbentibus illis
χεται μετὰ τῶν δώδεκα. καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν 18
& manducantibus, ait Iesus, Amen dico vo-
καὶ ἐσθιόντων, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω ὑ-
‡ qui mãducat mecum. At — bis, quia vnus ex vobis tradet me, ‡ manducans
μῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με, ὁ ἐσθίων
cum me. Illi autem cœperunt contristari, & dicere
μετ' ἐμοῦ. οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι, καὶ λέγειν 19
‡ singulatim — ei ‡ vnus ad vnum: Numquid ego? & alius, Numquid ego?
αὐτῷ εἷς καθ' εἷς, μήτι ἐγώ; καὶ ἄλλος, μήτι ἐγώ;
‖ Qui — ‖ Ipse autem respondens, ait illis: Vnus ex duodecim
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα 20

intingens cum me in catinum.
ὁ ἐμβαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον.
Ipse quidem filius hominis vadit, sicut scri-
21 ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέ-
ptum est de eo: Væ autem homini illi
γραπται περὶ αὐτοῦ. οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ
per quem filius hominis * proditur. Pulchrum erat
δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται. καλὸν ἦν
ei, si non natus esset homo iste. Et
αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. καὶ 22
manducantibus illis, ‡ sumens Iesus panem, & bene-
ἐσθιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, καὶ εὐλο-
dicens fregit, & dedit eis: & ait, Sumite,
γήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε, λάβετε,
comedite: hoc est corpus meum. Et ‡ accipiens
φάγετε· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. καὶ λαβὼν τὸ 23
calicem, gratias agens dedit eis: & biberunt
ποτήριον, εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἔπιον
ex illo omnes. Et ait illis: Hic est san-
ἐξ αὐτοῦ πάντες. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτό ἐστι τὸ αἷ- 24
guis meus noui testamenti, qui pro multis
μά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν
* effusus. Amen dico vobis, quia ‖ non am-
ἐκχυνόμενον. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐκέ- 25
plius non bibam de genimine vitis, vsque in
τι οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου, ἕως
diem illum, quum illud bibam nouum in
τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν
regno Dei. Et hymno dicto, exie-
τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. καὶ ὑμνήσαντες ἐξῆλ- 26
runt in montem Oliuarum. Et ait eis Ie-
θον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν. καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰη- 27
sus: Quod omnes scandalizabimini in me in
σοῦς, ὅτι πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ
nocte ista, quia scriptum est: Percutiam pasto-
νυκτὶ ταύτῃ, ὅτι γέγραπται, πατάξω τὸν ποιμέ-
rem & dispergentur oues. Sed
να, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρόβατα. ἀλλὰ 28
† post resurrexisse me, præcedam vos in Ga-
μετὰ τὸ ἐγερθῆναί με, προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γα-
lilæam. At Petrus ‡ ait illi: Et si omnes
λιλαίαν. ὁ δὲ Πέτρος ἔφη αὐτῷ, καὶ εἰ πάντες 29
scandalizati fuerint in te, sed non ego. Et
σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἀλλ' οὐκ ἐγώ. καὶ 30
ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia tu ho-
λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι σὺ σή-
die in nocte hac, priusquam ‡ bis gallum
μερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα
vociferari, ter negabis me. Ille autem ‡ ex abundan-
φωνῆσαι, τρίς ἀπαρνήσῃ με. ὁ δὲ ἐκ περισ- 31
ti dicebat magis: Si me oportuerit * commori tibi,
σοῦ ἔλεγε μᾶλλον, ἐάν με δέῃ συναποθανεῖν σοι,
non te negabo. Similiter autem & omnes di-
οὐ μή σε ἀπαρνήσομαι. ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες ἔ-
cebant. Et veniunt in ‖ locum cui nomen Geth-
λεγον. καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα Γεθ- 32
semani: & ait discipulis suis: Sedete
σημανῆ· καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καθίσατε
hic, donec orem. Et assumit
ὧδε, ἕως προσεύξωμαι. καὶ παραλαμβάνει 33
Petrum & Iacobum & Ioannem † cum se: &
τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ
cœpit * expauescere & angi. Et ait
ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. καὶ λέγει 34
illis: Vndiquaque tristis est anima mea vsque ad mortem:
αὐτοῖς, περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου·
‡ manete hic, & vigilate cum me. Et
μείνατε ὧδε, καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ. καὶ 35
* progressus paululum, procidit super terram, & o-
προελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ προσ-
rabat vt si * possibile est, transiret ab eo
ηύχετο ἵνα εἰ δυνατόν ἐστι, παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ

† qui intingit mecum manū in catino. Et
* traditur. Bonum
‡ accepit
‡ accepto calice,
* effundetur. ‖ iam. * ἐκχεόμενον
† posteaquam resurrexero, ‡ autem
‡ gall' vocē bis dederit, ter me es negaturus. At
‡ amplius loquebatur: Et * simul
‖ prædiū
† secum:
* pauere & tædere
‡ sustinete
‡ quū processisset
* fieri posset,

hora. Et dixit: Abba Pater, omnia possi-
36 ἡ ὥρα. καὶ ἔλεγεν, ἀββᾶ ὁ πατήρ, πάντα δυ-
bilia tibi: transfer calicem à me
νατά σοι· παρένεγκε τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ
hunc. sed non † quid ego volo, sed * quid tu. Et ve-
37 τοῦτο· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τί σύ. καὶ ἔρ-
nit, & inuenit eos dormientes: Et ait
χεται, καὶ εὑρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας· καὶ λέγει τῷ
Petro: Simon, dormis? non potuisti ‡ vnam horam
Πέτρῳ, Σίμων, καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν
vigilare? Vigilate & orate, vt
38 γρηγορῆσαι; γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα
non intretis in tentationem. ipse quidem spiritus
μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. τὸ μὲν πνεῦμα
promptus ‡, at caro * infirma. Et iterum ab-
39 πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. καὶ πάλιν ἀπελ-
iens orauit, sermonem eundem dicens. Et
40 θὼν προσηύξατο, τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. καὶ
reuersus inuenit eos denuò dormientes: (erant
ὑποστρέψας εὗρεν αὐτοὺς πάλιν καθεύδοντας. ἦσαν
enim oculi eorum grauati:) & ‖ non scie-
γὰρ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι· καὶ οὐκ ᾔδει-
bant quid ei responderent. Et venit tertiò,
41 σαν τί αὐτῷ ἀποκριθῶσι. καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον,
& ait illis: † Dormite reliquum & requiesci-
καὶ λέγει αὐτοῖς, καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύε-
te. Sufficit: venit hora: ecce * traditur filius
σθε· ἀπέχει· ἦλθεν ἡ ὥρα· ἰδοὺ παραδίδοται ὁ υἱὸς
hominis in manus peccatorum.
τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἁμαρτωλῶν.
Surgite, eamus: ecce ‡ tradens me appro-
42 ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγ-
pinquauit. Et statim adhuc eo loquente, ‡ ad-
43 γικε. καὶ εὐθέως ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος παραγί-
est Iudas * vnus existens duodecim, & cum eo
νεται Ἰούδας εἷς ὢν τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ
turba multa cum gladiis & lignis, à
ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, παρὰ
summis Sacerdotibus & Scribis & se-
τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσ-
nioribus. Dederat autem ‖ tradens eum con-
44 βυτέρων. δεδώκει δὲ ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν σύσ-
signum eis, dicens: Quemcumque osculatus fuero, ipse est:
σημον αὐτοῖς, λέγων, ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστι·
‡ prehendite eum, & abducite * tutò.
κρατήσατε αὐτὸν, καὶ ἀπαγάγετε ἀσφαλῶς.
Et ‡ veniens, statim accedens ad eum, ait: ‡ Rabbi
45 καὶ ἐλθὼν, εὐθέως προσελθὼν αὐτῷ λέγει, ῥαβ-
Rabbi: & osculatus est eum. *Illi verò inie-
46 βὶ ῥαββί· καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. οἱ δὲ ἐπέ-
cerunt in eum manus suas, & ‖ prehen-
βαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ ἐκρά-
derunt eum. Vnus autem quidam † astantium
47 τησαν αὐτόν. εἷς δέ τις τῶν παρεστηκότων
extrahens gladium, percussit ser-
σπασάμενος τὴν μάχαιραν, ἔπαισε τὸν δοῦ-
uum summi Sacerdotis, & * abstulit illius auriculam.
λον τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον.
Et respondens Iesus, ait illis: Tamquam ad
48 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, ὡς ἐπὶ
latronem existis cum gladiis & lignis com-
λῃστὴν ἐξήλθετε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλ-
prehendere me? Quotidie eram apud vos
49 λαβεῖν με; καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς
in templo docens, & non ‡ prehendistis me.
ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με.
sed vt impleantur Scripturæ. ‡ Et relinquen-
50 ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί. καὶ ἀφέν-
tes eum, omnes fugerunt. * Et vnus quidam iuuenis
51 τες αὐτὸν πάντες ἔφυγον. καὶ εἷς τις νεανίσκος
sequebatur eum amictus sindone
ἠκολούθει αὐτῷ, περιβεβλημένος σινδόνα
ἐπὶ γυ-

‖ sunt:
† quod * quod
‡ vna hora
‡ est, * verò
‖ ignorabant
† Dormite iam, & requiescite. * tradetur
‡ qui me tradet prope est. ‡ venit
* Iscariotes vnus de
‖ traditor eius
‡ tenete * cautè.
‡ quū venisset, ‡ Aue * At
‖ tenuerūt
† de circūstantibus educens
* amputauit illi ‡ auriculam
‡ tenuistis
‡ Tunc discipuli eius * Adolescens autē quidam

super nudo: & † tenent eum iuuenes. * Ille autem
ἐπὶ γυμνοῦ· καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι. ὁ δὲ 52
relinquens sindonem, nudus profugit ab
καταλιπὼν τὴν σινδόνα, γυμνὸς ἔφυγεν ἀπ᾽
eis. Et abduxerunt Iesum ad summum
αὐτῶν. καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρ- 53
Sacerdotem, & ‡ conueniunt ei omnes summi Sacer-
χιερέα· καὶ συνέρχονται αὐτῷ πάντες οἱ ἀρχιε-
dotes, & seniores, & Scribæ. Et
ρεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ γραμματεῖς. καὶ 54
Petrus ‡ à longè sequutus est eum vsque
ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ ἕως
intrò in atrium summi Sacerdotis, & * erat con-
ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ἦν συγκα-
sedens cum ministris, | & calefaciens se ad
θήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ θερμαινόμενος πρὸς
lumen. At summi † Sacerdotes, & * omnis consessus
τὸ φῶς. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον 55
quærebant aduersus Iesum testimonium, ‡ ad morte afficien-
ἐζήτουν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρίαν, εἰς τὸ θανατῶ-
dum eum, & non inueniebant. Multi enim testimonium
σαι αὐτόν, καὶ οὐχ εὕρισκον. πολλοὶ γὰρ ἐψευδο- 56
falsum dicebant aduersus eum, & ‡ paria testimonia
μαρτύρουν κατ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι
non erant. Et quidam surgentes falsum testimonium
οὐκ ἦσαν. καί τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρ- 57
ferebant aduersus eum, dicentes: Quoniam nos audi-
τύρουν κατ᾽ αὐτοῦ, λέγοντες· ὅτι ἡμεῖς ἠκού- 58
uimus eum dicentem: Quòd ego dissoluam templum
σαμεν αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν
hoc manufactum, & per * tres dies aliud
τοῦτον τὸν χειροποίητον, καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον
non manufactum ædificabo. Et | nec sic par erat
ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω. καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν 59
testimonium illorum. Et exurgens summus Sacerdos
ἡ μαρτυρία αὐτῶν. καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς 60
in medium, interrogauit Iesum, dicens: Non
εἰς τὸ μέσον, ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦν, λέγων, οὐκ
respondes quicquam, † quid hi te aduersum testantur?
ἀποκρίνῃ οὐδέν; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;
Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus
ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. πάλιν ὁ ἀρ- 61
Sacerdos interrogabat eum, & * dicit ei: Tu es Chri-
χιερεὺς ἐπηρώτα αὐτόν, καὶ λέγει αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ χρι-
stus filius ‡ benedicti? At Iesus ‡ dixit: Ego
στὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ; ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, ἐγώ 62
sum: & videbitis filium hominis sedentem
εἰμι· καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον
à dextris virtutis, & venientem cum nu-
ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νε-
bibus cæli. At summus * Sacerdos ‡ disrumpens
φελῶν τοῦ οὐρανοῦ. ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαρρήξας 63
vestes suas, ait: Quid adhuc † vsum habemus
τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ, λέγει, τί ἔτι χρείαν ἔχομεν
testium? Audistis blasphemiam. quid vobis
μαρτύρων; ἠκούσατε τῆς βλασφημίας. τί ὑμῖν 64
videtur? * Ii autem omnes condemnauerunt eum ‡ obnoxium esse
φαίνεται; οἱ δὲ πάντες κατέκριναν αὐτὸν ἔνοχον εἶναι
mortis. Et cœperunt quidam conspuere eum, &
θανάτου. καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ, καὶ 65
velare faciem eius, & ‡ colaphizare
περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ κολαφίζειν
eum, & dicere ei: Propheriza. & ministri
αὐτόν, καὶ λέγειν αὐτῷ, προφήτευσον· καὶ οἱ ὑπηρέται
alapis eum * impetebant. Et | existente Petro
ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔβαλλον. καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου 66
in aula inferius, venit vna † ancillarum
ἐν τῇ αὐλῇ κάτω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν
summi Sacerdotis. Et * videns Petrum calefacien-
τοῦ ἀρχιερέως· καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον θερμαινό- 67
tem se, ‡ intuita illum, ait: Et tu cum Na-
μενον, ἐμβλέψασα αὐτῷ, λέγει, καὶ σὺ μετὰ τοῦ να-

† tenuerunt
* At ille reiecta sindone,
‡ conuenerunt
‡ autem
* sedebat
| ad ignē, & calefaciebat se,
† verò
* omne cōcilium
‡ vt eum morti traderent, nec
‡ conuenientia
* triduum
| non erat conueniens
† ad ea quę tibi obiiciuntur ab his?
* dixit
‡ Dei
‡ autem illi
* autem
| scindens vestimēta sua.
† desideramus testes?
* Qui
‡ reum
‡ colaphis cædere
* cædebāt.
| quū esset Petrus in atrio deorsum,
† ex ancillis
* quum vidisset
‡ aspiciens

zareno Iesu eras. ‡ Ille autem negauit, dicens: * Non
68 ζαρηνοῦ Ἰησοῦ ἦσθα. ὁ δὲ ἠρνήσατο, λέγων, οὐκ
noui, neque | scio quid tu dicis. Et exiit foras
οἶδα, οὐδὲ ἐπίσταμαι τί σὺ λέγεις. καὶ ἐξῆλθεν ἔξω
† in vestibulum: & gallus cantauit. * Et
69 εἰς τὸ προαύλιον· καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησε. καὶ
ancilla videns eum rursum, cœpit dicere
ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν πάλιν, ἤρξατο λέγειν τοῖς
‡ astantibus: Quia hic ex illis est. | Ille autem iterū
70 παρεστηκόσιν, ὅτι οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστιν. ὁ δὲ πάλιν
negauit. Et post pusillum rursus * adstantes dicebant
ἠρνεῖτο. καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν οἱ παρεστῶτες ἔλεγον
Petro: Verè ex illis es | Et enim Galilæus
τῷ Πέτρῳ, ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ. καὶ γὰρ Γαλιλαῖος
es, & loquutio tua similat. Ille autem cœpit anathe-
71 εἶ, καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει. ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθε-
matizare & iurare, Quia † non noui hominem istum
ματίζειν καὶ ὀμνύειν, ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον
quem dicitis. Et * ex secundo gallus cantauit.
72 ὃν λέγετε. καὶ ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησε.
Et recordatus est Petrus verbi quod dixerat ei
καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος οὗ εἶπεν αὐτῷ
Iesus: Quòd ‡ ante gallum vociferari bis, nega-
ὁ Ἰησοῦς, ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δίς, ἀπαρνή-
bis me ter. Et ‡ superans [se] fleuit.
σῃ με τρίς. καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιε.

‡ At
* Neque scio,
* οἶδα
| noui quid dicas
† ante atrium:
* Rursus autē quū vidisset illum ancilla,
‡ circumstantibus:
‡ At
* qui astabant
| nam &
† nescio
* statim iterum
* ἀναμιμνήσκω
* Priùs quā gallus cantet,
‡ cœpit flere.

CAP. XV. ιε.

Et confestim in mane consilium fa-
1 ΚΑΙ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρωῒ συμβούλιον ποιή-
cientes summi Sacerdotes cum senioribus &
σαντες οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ
Scribis, & * vniuersus consessus, vincientes
γραμματέων, καὶ ὅλον τὸ συνέδριον, δήσαντες
Iesum, abduxerunt, & tradiderunt Pilato.
τὸν Ἰησοῦν ἀπήνεγκαν, καὶ παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ.
Et interrogauit eum Pilatus: Tu es
2 καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος, σὺ εἶ ὁ βα-
rex Iudæorum? | Ille autem respondens ait illis:
σιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ,
Tu dicis. Et accusabant eum summi Sacerdotes
3 σὺ λέγεις. καὶ κατηγόρουν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς
† multa ipse autem nihil respondebat. At Pila-
4 πολλά. αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. ὁ δὲ Πιλά-
tus * rursum interrogabit eum, dicens: Non respon-
τος πάλιν ἐπηρώτησεν αὐτόν, λέγων, οὐκ ἀποκρί-
des quicquā? vide ‡ quanta te aduersum testantur. At
5 νῃ οὐδέν; ἴδε πόσα σου καταμαρτυροῦσιν. ὁ δὲ
Iesus ‡ amplius nihil respondit: ita vt * mirari
Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, ὥστε θαυμάζειν τὸν
Pilatum. Iuxta verò festum solebat illis vnum
6 Πιλάτον. κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς ἕνα
| vinctum, quemcunque petiissent. Erat autem † dictus
7 δέσμιον, ὅνπερ ᾐτοῦντο. ἦν δὲ ὁ λεγόμενος
Barabbas ‡ cum seditiosis vinctus, qui
Βαραββᾶς μετὰ τῶν συστασιαστῶν δεδεμένος, οἵτινες
in seditione homicidium fecerant. Et ‡ vociferata
8 ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν. καὶ ἀναβοήσας
turba, cœpit | postulare, sicut semper faciebat il-
ὁ ὄχλος, ἤρξατο αἰτεῖσθαι, καθὼς ἀεὶ ἐποίει αὐ-
lis At Pilatus † respondit eis, ‡ dicens: Vul-
9 τοῖς. ὁ δὲ Πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων, θέ-
tis ‡ absoluam vobis regem Iudæorum?
λετε ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;
Sciebat enim quòd per inuidiam tradidissent
10 ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παραδεδώκεισαν
eum summi Sacerdotes. | At summi Sacerdotes concitaue-
11 αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσει-
runt turbam, vt magis Barabbam † absolue-
σαν τὸν ὄχλον, ἵνα μᾶλλον τὸν Βαραββᾶν ἀπολύ-
ret eis. At Pilatus ‡ respondens iterum ait
12 σῃ αὐτοῖς. ὁ δὲ Πιλάτος ἀποκριθεὶς πάλιν εἶπεν

* vniuerso concilio,
| At
† in multis.
* autem
‡ in quātis te accusant.
‡ autem
* miraretur Pilat.
Per diem autem festū solebat dimittere
| ex vinctis.
† qui dicebatur
* αἰτέω
‡ qui erat
‡ quum ascendisset
| rogare
† autem
‡ & dixit
‡ dimittā
| Pōtifices autem
† dimitteret
‡ autem

illis: Quid ergo vultis faciam †quem dicitis regem
αὐτοῖς, Τί οὖν θέλετε ποιήσω ὃν λέγετε βασιλέα
Iudæorum? *Illi autem iterum clamauerunt: Crucifi-
τῶν Ἰουδαίων; 13 Οἱ δὲ πάλιν ἔκραξαν, Σταύρω-
ge eum. At Pilatus ‡ dicebat illis: Quid enim §ma-
σον αὐτόν. 14 Ὁ δὲ Πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς, Τί γὰρ κα-
lum fecit? Illi *autem abundantius clamabant: Cru-
κὸν ἐποίησεν; Οἱ δὲ περισσοτέρως ἔκραξαν, Σταύ-
cifige eum. At Pilatus ‖ volens populo
ρωσον αὐτόν. 15 Ὁ δὲ Πιλάτος βουλόμενος τῷ ὄχλῳ
† sufficiens facere, *absoluit illis Barab-
τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι, ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραβ-
bam: & tradidit Iesum ‡ flagellans, vt
βᾶν· καὶ παρέδωκε τὸν Ἰησοῦν φραγελλώσας, ἵνα
crucifigeretur. At milites § abduxerunt eum in-
σταυρωθῇ. 16 Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν ἔ-
tra aulam, quod est pratorium, & conuocant
σω τῆς αὐλῆς, ὅ ἐστι πραιτώριον, καὶ συγκαλοῦσιν
totam cohortem: Et induunt eum *purpu-
ὅλην τὴν σπεῖραν. 17 Καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύ-
ram, & circumponunt ei plectentes spineam
ραν, καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον
coronam. Et cœperunt salutare eum, & di-
στέφανον. 18 Καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτόν, καὶ λέ-
cere: ‖ Gaude rex Iudæorum. Et percutiebant
γειν, Χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. 19 Καὶ ἔτυπτον
eius caput arundine: & conspuebant eum,
αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καλάμῳ, καὶ ἐνέπτυον αὐτῷ,
& ponentes genua adorabant eum. Et
καὶ τιθέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν αὐτῷ. 20 Καὶ
postquam illuserunt ei, exuerunt illum †pur-
ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν πορ-
puram, & induerunt eum *vestimenta propria:
φύραν, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια·
& educunt illum vt crucifigerent eum. Et
καὶ ἐξάγουσιν αὐτόν, ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν. 21 Καὶ
‡ angariant prætereuntem quempiā Simonem Cyrenæum,
ἀγγαρεύουσι παράγοντά τινα Σίμωνα Κυρηναῖον,
venientem §ex agro, patrem Alexandri
ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου
& Rufi, vt tolleret crucem eius. Et per-
καὶ Ῥούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. 22 Καὶ φέ-
ducunt illum in Golgotha locum: quod est interpre-
ρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ τόπον, ὅ ἐστι μεθερμη-
tatum, Caluariæ locus. Et dabant ei bi-
νευόμενον, Κρανίου τόπος. 23 Καὶ ἐδίδουν αὐτῷ πι-
bere myrrhatum vinum: *is verò non accepit. Et
εῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὁ δὲ οὐκ ἔλαβε. 24 Καὶ
crucifigentes eum, diuiserunt vestimenta eius,
σταυρώσαντες αὐτόν, διεμέριζον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ,
mittentes sortem super eis, quis quid tolleret. Erat
βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτά, τίς τί ἄρῃ. 25 Ἦν
autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Et erat
δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. 26 Καὶ ἦν
‖ inscriptio causæ eius † inscripta:
ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη,

REX IVDÆORVM.

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

Et cum eo crucifigunt duos latrones: vnum à dex-
27 Καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσι δύο λῃστάς, ἕνα ἐκ δε-
tris, & *vnum à finistris eius. Et impleta est
ξιῶν, καὶ ἕνα ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ. 28 Καὶ ἐπληρώθη
scriptura ‡ dicens: Et cum iniquis reputatus est.
ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα, Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.
Et prætereuntes blasphemabant eum,
29 Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτόν,
mouentes capita sua, & dicentes: Vah
κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, Οὐὰ ὁ
§ destruens templum, & in tribus diebus ‖ ædifi-
καταλύων τὸν ναόν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδο-
cans: Serua temetipsum, † & descende de cruce.
μῶν, 30 σῶσον σεαυτόν, καὶ *κατάβα ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.

[Margin: † regi. * At. ‡ autem. § mali. * At magis. ‖ autem. † satis. * dimisit. ‡ flagellis cæsum, § autē duxerunt eū in atrium prætorij, * purpura, & imponunt. ‖ Aue. † purpura, * vestimētis suis: ‡ angariauerunt. § de villa, * ἄρα καὶ ἄρω. * &. * σμυρνίζω. ‖ titulus. † inscriptus: * alium. ‡ quæ dicit: § qui destruis. * Dei, ‖ reædificas, Saluū fac. † descēdēs. * καταβαίνω.]

Similiter & summi Sacerdotes illudentes, ad
31 Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες, πρὸς
alterutrum cum Scribis dicebant: Alios *ser-
ἀλλήλους μετὰ τῶν γραμματέων ἔλεγον, Ἄλλους ἔ-
uauit, seipsum non potest ‡ seruare. Christus
σωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι. 32 Ὁ Χριστὸς ὁ βα-
rex Israël descendat nunc de cru-
σιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυ-
ce, vt videamus & credamus. Et § conuiti-
ροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν. Καὶ οἱ συνεσταυρω-
fixi ei exprobrabant ei. Facta autem hora
33 μένοι αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν. Γενομένης δὲ ὥρας
sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram, vsq; in horam
ἕκτης, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν, ἕως ὥρας
nonam. Et hora nona exclamauit Ie-
34 ἐννάτης. Καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐννάτῃ ἐβόησεν ὁ Ἰη-
sus voce magna, dicens, Eloi, eloi, lamma
σοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, Ἐλωΐ, ἐλωΐ, λαμμᾶ
sabachthani? quod est interpretatum, Deus meus,
σαβαχθανί; ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, Ὁ θεός μου,
Deus meus, *in quid me dereliquisti? Et quidam
35 ὁ θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες; Καί τινες
‖ astantium audientes, dicebant, Ecce Eliam
τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες, ἔλεγον, Ἰδοὺ Ἠλίαν
vocat. Currens autem vnus, & implens spongiam
36 φωνεῖ. Δραμὼν δὲ εἷς, καὶ γεμίσας σπόγγον
aceto, circumponénsque calamo, potum dabat ei, di-
ὄξους, περιθείς τε καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτόν, λέ-
cens: Sinite, videamus si veniat Elias †detrahere eum.
γων, Ἄφετε, ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἠλίας καθελεῖν αὐτόν.
At Iesus *emittens vocem magnam, expirauit.
37 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφεὶς φωνὴν μεγάλην, ἐξέπνευσε.
Et ‡ interexpansum templi scissum est in duo,
38 Καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο
à § sursum vsque deorsum. Videns autem Centurio
39 ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. Ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων ὁ
*astans ex aduerso eius, quia sic clamans
παρεστηκὼς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτω κράξας
expirasset, ait: Verè homo hic filius
ἐξέπνευσεν, εἶπεν, Ἀληθῶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος υἱὸς
erat Dei. Erant autem & mulieres de longè
40 ἦν θεοῦ. Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν
‖ spectantes, in quibus erat Maria Magdalene,
θεωροῦσαι, ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνή,
& Maria Iacobi † parui, & * Iose
καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ, καὶ Ἰωσῆ
mater, & Salome. Quæ & quum esset in Ga-
41 μήτηρ, καὶ Σαλώμη. Αἳ καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γα-
lilæa, sequebantur eum, & ministrabant ei,
λιλαίᾳ, ἠκολούθουν αὐτῷ, καὶ διηκόνουν αὐτῷ,
& aliæ multæ ‡ illa simul conscensa ei in Hie-
καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱε-
rosolymam. Et §iam sero *facto, (quia erat
42 ροσόλυμα. Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν
Parasceue,) quod est ante Sabbatum, Venit Io-
43 παρασκευή, ὅ ἐστι προσάββατον, ἦλθεν Ἰω-
seph ab Arimathæa, ‖ honestus consul, qui
σὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, εὐσχήμων βουλευτής, ὃς
& ipse erat expectans regnum
καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν
Dei, & † ausus introiuit ad Pila-
τοῦ θεοῦ, καὶ τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλά-
tum, & petiit corpus Iesu. At Pila-
44 τον, καὶ ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ Πιλά-
tus *mirabatur si iam ‡ mortuus fuisset. Et adue-
τος ἐθαύμασεν εἰ ἤδη τέθνηκε· καὶ προσκαλε-
cans Centurionem, interrogauit eum si
σάμενος τὸν κεντυρίωνα, ἐπηρώτησεν αὐτὸν εἰ
§ dudum mortuus esset. Et *cognoscens a Centurione,
45 πάλαι ἀπέθανε. Καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος,
donauit corpus Ioseph. ‖ Et mercatus
46 ἐδωρήσατο τὸ σῶμα τῷ Ἰωσήφ. Καὶ ἀγοράσας

σινδό-

[Margin: * saluos fecit, ‡ saluum facere. § qui cum eo crucifixi erant, conuiciabantur ei. Et. * vt. ‖ de circūstantibus. † ad deponendum. * autem emissa voce magna. ‡ velum. * χάω. § summo. * qui adstabat. ‖ aspicientes: inter quas. † minoris, * Ioseph. ‡ quæ simul cum eo ascenderant. § quum * esset factum, ‖ nobilis decurio, † audacter. * autem. ‡ obiisset. Et accersito Centurione. § iam. * quū cognouisset. ‖ Ioseph autem.]

sindonem, & † detrahens eum, inuoluit sindone:
σινδόνα, καὶ καθελὼν αὐτὸν ἐνείλησε τῇ σινδόνι,
& posuit eum in monumento quod erat exci-
καὶ κατέθηκεν αὐτὸν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατο-
sum de petra: & aduoluit lapidem ad
μημένον ἐκ πέτρας, καὶ προσεκύλισε λίθον ἐπὶ
ostium monumenti. At Maria Magdale-
τὴν θύραν τοῦ μνημείου. ἡ δὲ μαρία ἡ μαγδαλη- 47
ne, & Maria ‡ Iose spectabant vbi poneretur.
νὴ, καὶ μαρία ἰωσῆ ἐθεώρουν ποῦ τίθεται.

(Margin: † deponens; * καθαιρῶν; * ἐνετύλιξε; * λατομῶ; * sacrum; ‡ Ioseph, aspiciebant)

CAP. XVI. ιϛʹ.

Et * peracto Sabbato, Maria
ΚΑὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, μαρία ἡ 1
Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome, e-
μαγδαληνὴ, καὶ μαρία ἰακώβου, καὶ σαλώμη, ἠ-
merunt aromata, vt venientes vngerent Ie-
γόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν τὸν ἰη-
sum. Et valdè manè vna Sabbatorum veniunt
σοῦν. καὶ λίαν πρωῒ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται 2
ad monumentum, † exorto Sole. Et di-
ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. καὶ ἔ- 3
cebant ad * sese: Quis reuoluet nobis lapi-
λεγον πρὸς ἑαυτάς, τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λί-
dem ab ostio monumenti? Et respicien-
θον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; καὶ ἀναβλέψα- 4
tes ‖ spectant quòd deuolutus esset lapis. Erat quippe
σαι θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος. ἦν γὰρ
magnus valdè. Et introëuntes in monu-
μέγας σφόδρα. καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνη- 5
mentum, viderunt iuuenem sedentem in dextris,
μεῖον, εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς,
† circumamictum stolam candidam: & obstupue-
περιβεβλημένον στολὴν λευκήν, καὶ ἐξεθαμβή-
runt. * Ille verò dicit illis: ‡ Ne expauescite: Ie-
θησαν. ὁ δὲ λέγει αὐταῖς, μὴ ἐκθαμβεῖσθε· ἰη- 6
sum quæritis Nazarenum crucifixum: sur-
σοῦν ζητεῖτε τὸν ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον· ἠ-
rexit, non est hic: ecce locus vbi posuerunt eum.
γέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε. ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν.
Sed ite dicite discipulis eius, &
ἀλλ' ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ 7
Petro, quia præcedit vos in Galilæam:
τῷ πέτρῳ, ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν γαλιλαίαν·
ibi eum videbitis, sicut dixit vobis. ‡ Et exeun-
ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν. καὶ ἐξελ- 8
tes fugerunt * à monumento: tenebat autem eas tre-
θοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου. εἶχε δὲ αὐτὰς τρό-
mor & † stupor: & nemini ‡ nihil dixerunt: timebant
μος καὶ ἔκστασις, καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο
enim. Resurgens autem Iesus manè prima Sabba-
γάρ. ἀναστὰς δὲ ὁ ἰησοῦς πρωῒ πρώτῃ σαββά- 9
ti, apparuit ‡ primùm Mariæ Magdalenæ, ‡ ex
του, ἐφάνη πρῶτον μαρίᾳ τῇ μαγδαληνῇ, ἀφ'
qua eiecerat septem dæmonia. Illa * profe-
ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια. ἐκείνη πορευ- 10
cta nuntiauit his ‖ cum eo extiterant, lugenti-
θεῖσα ἀπήγγειλε τοῖς μετ' αὐτοῦ γενομένοις, πενθοῦ-
bus & flentibus. Et illi audientes quia viueret, &
σι καὶ κλαίουσι. κἀκεῖνοι ἀκούσαντες ὅτι ζῇ, καὶ 11
visus esset ab ea, non crediderunt. Post autem hæc
ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς, ἠπίστησαν. μετὰ δὲ ταῦτα 12
duobus ex ‡ ipsis ambulantibus * apparuit in a-
δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερώθη ἐν ἑτέ-
lia forma, euntibus in ‡ agrum. Et illi
ρᾳ μορφῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρόν. κἀκεῖνοι 13
abeuntes nuntiauerunt ‡ reliquis: nec illis
ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς· οὐδὲ ἐκείνοις
crediderunt. * Postremò recumbentibus illis vnde-
ἐπίστευσαν. ὕστερον, ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἕνδε- 14
cim apparuit, & exprobrauit incredulitatem eorum, &
κα ἐφανερώθη, καὶ ὠνείδισε τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ

(Margin: * quum transiisset sabbatum; ‡ orto Sole; * inuicem; ‖ viderunt reuolutū lapidem; † coopertum stola candida; * ἐκθαμβεῖσθαι; * Qui ‡ Nolite expauescere; ‡ At illæ; * de ‡ inuaserat enim † pauor ‡ quicquā; ‡ primò ‡ de * φαίνομαι * vadens * ἐκβάλλω ‖ qui fuerant; * θεάομαι; ‡ his ostensus est in alia effigie, ‡ villam; ‡ cæteris; * Nouissimè)

duritiam cordis, quia ‖ videntibus eum excitatum
σκληροκαρδίαν, ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγη-
non crediderunt. Et dixit eis: Eun-
γερμένον οὐκ ἐπίστευσαν. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, πορευ- 15
tes in mundum vniuersum, prædicate Euan-
θέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγ-
gelium omni creaturæ. † Credens & bapti-
γέλιον πάσῃ τῇ κτίσει. ὁ πιστεύσας καὶ βαπτι- 16
zatus * saluabitur: at non credens condemnabitur.
σθεὶς σωθήσεται· ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται.
Signa autem ‡ credentibus hæc sequen-
σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύσασι ταῦτα παρακολου- 17
tur: In nomine meo dæmonia eiicient:
θήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι·
Linguis loquentur nouis: Serpentes tollent:
γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς· ὄφεις ἀροῦσι· 18
Et si mortiferum quid biberent, non eis nocebit: Super
κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάψει· ἐπὶ
ægros manus imponent, & ‡ pulchrè habebunt.
ἀρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσι, καὶ καλῶς ἕξουσιν.
* Quidem igitur Dominus post loqui eis, assum-
ὁ μὲν οὖν κύριος, μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς, ἀνε- 19
ptus est in cælum, & sedit à dextris Dei.
λήφθη εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ.
Illi autem ‡ egressi, prædicauerunt vbique,
ἐκεῖνοι δὲ ἐξελθόντες, ἐκήρυξαν πανταχοῦ, 20
Domino cooperante, & sermonem confirmante † per
τοῦ κυρίου συνεργοῦντος, καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ
subsequentia signa. Amen.
τῶν ἐπακολουθούντων σημείων. ἀμήν.

(Margin: ‡ iis qui viderant eum resurrexisse, * ἐγηγερμένον; † Qui crediderit * fuerit, saluus erit: qui verò nō crediderit, eos qui crediderint; ‡ benè; * Et Dominus quidem Iesus postquam loquutus est; * ἀναληφθεὶς; ‡ profecti, † sequentibus signis)

Sancti Euangelij secundùm Marcum,
FINIS.

SECVNDVM LVCAM
ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ
SANCTVM EVANGELIVM.
ΑΓΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α.

QVONIAM * multi conati sunt
ΕΠΕΙΔΗΠΕΡ πολλοὶ ἐπεχείρησαν 1
reordinare narrationem ‡ de im-
ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληρο-
pletis in nobis rebus, Sicut tradi-
φορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων, καθὼς παρέ- 2
derunt nobis ‡ ab initio ipsi * oculati, & ministri
δοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται
‖ existentes * sermonis, visum est & mihi assequu-
γενόμενοι τοῦ λόγου, ἔδοξε κἀμοὶ παρηκολου- 3
to altius omnia † diligenter, * secundum ordinē tibi scri-
θηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι γρά-
bere, optime Theophile, Vt ‡ agnoscas de quibus
ψαι, κράτιστε θεόφιλε, ἵνα ἐπιγνῷς περὶ ὧν 4
‡ instructus es sermonum firmitudinem.
κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν.

* FACTVM est in diebus Herodis
ΕΓΕΝΕΤΟ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡρώδου 5
regis Iudææ, Sacerdos
τοῦ βασιλέως τῆς ἰουδαίας, ἱερεύς
quidam nomine Zacharias, ‖ ex vice Abia:
τις ὀνόματι ζαχαρίας, ἐξ ἐφημερίας ἀβιά·

(Margin: * quidem; ‡ quæ in nobis completæ sunt rerum; ‡ qui viderunt; ‖ fuerant; † à principio * ex ordine ‡ cognoscas eorū verborum ‡ eruditus es, veritatem; * Fuit; ‡ de)

& vxor illius ex filiabus Aaron, &
καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν θυγατέρων ἀαρὼν, καὶ τὸ
nomen eius Elisabeth. Erant autem iusti am-
ὄνομα αὐτῆς ἐλισάβετ. ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμ- 6
bo ante Deum, incedentes in omnibus
φότεροι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, πορευόμενοι ἐν πάσαις
mandatis & iustificationibus Domini † irreprehen-
ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώμασι τοῦ κυρίου ἄμεμ-
sibiles. Et non erat illis * natus, eo quod ‡ Elisa-
πτοι. καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον, καθότι ἡ ἐλισά- 7
beth erat sterilis, & ambo § prouecti in
βετ ἦν στεῖρα, καὶ ἀμφότεροι προβεβηκότες ἐν
diebus suis erant. Factum est autem * in Sacer-
ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦσαν. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱε- 8
dotio fungendo ipsum in ordine vicis suæ
ρατεύειν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ
ante Deum, Secundum consuetudinem Sacerdotij, ‖ sor-
ἔναντι τοῦ θεοῦ, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἱερατείας, * ἔ- 9
titus est suffire ingressus in templum Do-
λαχε τοῦ θυμιᾶσαι, εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ κυ-
mini. Et omnis multitudo populi erat o-
ρίου. καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ἦν προσευ- 10
rans foris hora incensi. * Visus est
χόμενον ἔξω τῇ ὥρᾳ τοῦ θυμιάματος. ὤφθη 11
autem illi angelus Domini, stans à dextris al-
δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου, ἑστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυ-
taris incensi. Et turbatus est Za-
σιαστηρίου τοῦ θυμιάματος. καὶ * ἐταράχθη ζα- 12
charias videns: & timor † incidit in eum. Ait
χαρίας ἰδών, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν. εἶπε 13
autem ad illum angelus: Ne timeas Zacharia:
δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος, μὴ φοβοῦ ζαχαρία.
quoniam exaudita est * petitio tua: & vxor tua Eli-
διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου. καὶ ἡ γυνή σου ἐλι-
sabeth ‡ gignet filium tibi, & vocabis nomen eius
σάβετ γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ
Ioannem. Et erit gaudium tibi & exultatio, &
ἰωάννην. καὶ ἔσται χαρά σοι καὶ ἀγαλλίασις, καὶ 14
multi in natiuitate eius gaudebunt. Erit
πολλοὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει αὐτοῦ χαρήσονται. ἔσται 15
enim magnus coram Domino: & vinum & siceram
γὰρ μέγας ἐνώπιον τοῦ κυρίου, καὶ οἶνον καὶ σίκερα
non bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc
οὐ μὴ πίῃ, καὶ πνεύματος ἁγίου πλησθήσεται ἔτι
ex vtero matris suæ: Et multos filiorum
ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ. καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν 16
Israël conuertet ad Dominum Deum ipsorum.
ἰσραὴλ ἐπιστρέψει ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν αὐτῶν.
Et ipse præcedet ante illum in spi-
καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύ- 17
ritu & virtute Eliæ, § conuertere corda pa-
ματι καὶ δυνάμει ἠλίου, ἐπιστρέψαι καρδίας πα-
trum in * natos, & ‖ insuasibiles in prudentiam iu-
τέρων ἐπὶ τέκνα, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δι-
storum, parare Domino plebem * expeditam.
καίων, ἑτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον.
Et dixit Zacharias ad angelum: † Iuxta quid
καὶ εἶπε ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον, κατὰ τί 18
sciam hoc? ego enim sum senex, &
γνώσομαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ
vxor mea * prouecta in diebus suis.
γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.
Et respondens angelus, dixit ei: Ego sum
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ, ἐγώ εἰμι 19
Gabriel ‡ astans ante Deum: & mis-
γαβριὴλ ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. καὶ ἀπε-
sus sum loqui ad te, & euangelizare tibi
στάλην λαλῆσαι πρός σε, καὶ εὐαγγελίσασθαί σοι
hæc. Et ecce eris tacens, & non § po-
ταῦτα. καὶ ἰδοὺ ἔσῃ σιωπῶν, καὶ μὴ δυνά- 20
tens loqui vsque * quo die fiant hæc:
μενος λαλῆσαι ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα,

† sine querela: · * filius: · ‡ esset · § processissent · * quū Sacerdotio fungeretur · ‖ forte exiit vt incensum poneret · * λαγχάνω · * Apparuit · * ταράττομαι · † irruit super · * deprecatio · ‡ pariet · § vt conuertat · * filios · ‖ incredulos ad · * perfectā. · † Vnde · * processit · ‡ qui asto · * ἀποστέλλομαι · § poterit · * in diem

pro * quibus non credidisti verbis meis, quæ
ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες
implebuntur in * tempus ipsorum. Et erat
21 πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν. καὶ ἦν ὁ
plebs expectans Zachariam: & mirabantur
λαὸς προσδοκῶν τὸν ζαχαρίαν, καὶ ἐθαύμαζον
† in tardare ipsum in templo. Egressus autem nō
22 ἐν τῷ χρονίζειν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ. ἐξελθὼν δὲ οὐκ
poterat loqui * illis: & cognouerunt quòd visio-
ἐδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς. καὶ ἐπέγνωσαν ὅτι ὀπτα-
nem vidisset in templo. Et ipse erat innuens
σίαν ἑώρακεν ἐν τῷ ναῷ. καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων
illis: & permansit mutus. Et factum est, vt imple-
23 αὐτοῖς, καὶ διέμενε κωφός. καὶ ἐγένετο ὡς ἐπλή-
ti sunt dies ‡ ministrationis eius, abiit
σθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἀπῆλθεν
in domum suam. Post autem hos dies
24 εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας
concepit Elisabeth vxor eius, & occulta-
συνέλαβεν ἐλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ περιέκρυ-
bat seipsam § menses quinque, dicens: Quia sic
25 βεν ἑαυτὴν μῆνας πέντε, λέγουσα. ὅτι οὕτω
mihi fecit Dominus in diebus quibus * inspexit
μοι πεποίηκεν ὁ κύριος ἐν ἡμέραις, αἷς ἐπεῖδεν
auferre opprobrium meum ‖ in hominibus. In autem
26 ἀφελεῖν τὸ ὄνειδός μου ἐν ἀνθρώποις. ἐν δὲ τῷ
mense sexto missus est angelus Gabriel à
μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος γαβριὴλ ὑπὸ
Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Na-
τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν τῆς γαλιλαίας, ᾗ ὄνομα να-
zareth, Ad virginem desponsatam vi-
27 ζαρέτ, πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀν-
ro, cui nomen * Ioseph, de domo Dauid: & no-
δρί, ᾧ ὄνομα ἰωσήφ, ἐξ οἴκου δαβίδ. καὶ τὸ ὄνο-
men virginis Maria. Et ingressus an-
28 μα τῆς παρθένου, μαριάμ. καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγ-
gelus ad eam, dixit: † Gaude gratia plena,
γελος πρὸς αὐτήν, εἶπε, χαῖρε * κεχαριτωμένη,
Dominus * tecum te: benedicta tu in mulieribus.
ὁ κύριος μετὰ σοῦ, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν.
‡ Illa verò videns perturbata est in sermone eius:
29 ἡ δὲ ἰδοῦσα διεταράχθη ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ,
& § ratiocinabatur qualis esset salutatio ista.
καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἴη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος.
Et ait angelus ei: Ne * paue Maria:
30 καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ, μὴ φοβοῦ μαριάμ.
inuenisti enim gratiam apud Deum. Et ecce con-
31 εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. καὶ ἰδοὺ συλ-
cipies in vtero, & paries filium, & vocabis no-
λήψῃ ἐν γαστρί, καὶ * τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνο-
men eius Iesum. Hic erit magnus, & filius Altis-
32 μα αὐτοῦ ἰησοῦν. οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψί-
simi vocabitur: & dabit illi Dominus Deus
στου * κληθήσεται, καὶ δώσει αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς τὸν
sedem Dauid Patris eius: Et regnabit
33 θρόνον δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. καὶ βασιλεύσει
in domo Iacob in æternum, & re-
ἐπὶ τὸν οἶκον ἰακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασι-
gni eius non erit finis. Dixit autem Maria
34 λείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος. εἶπε δὲ μαριὰμ
ad angelum: Quomodo ‖ erit istud: quoniam virum non
πρὸς τὸν ἄγγελον, πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ
cognosco? Et respondens angelus dixit ei:
35 γινώσκω; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ,
Spiritus sanctus superueniet in te, & * efficientia Al-
πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑ-
tissimi obumbrauit tibi: Ideoque † natum ex te
ψίστου ἐπισκιάσει σοι. διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ
Sanctum, vocabitur Filius Dei. Et ecce Elisa-
36 ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς θεοῦ. καὶ ἰδοὺ ἐλισά-
beth cognata tua, & ipsa * concipiens [fuit] filium
βετ ἡ συγγενής σου, καὶ αὐτὴ συνειληφυῖα υἱὸν
ἐν γή-

‖ eo quod · * tempore suo. · † quod tardaret ipse · * ad illos · ‡ officij · § mensibus · * respexit · ‖ inter homines. · * erat · † Aue · * χαριτόω · * tecum: · ‡ Quę quū audisset, · § cogitabat · * timeas · * τίκτω · * καλέομαι · ‖ fiet · * virtus · † quod nascetur · * concepit

in senectute sua: & hic mensis sextus est illi
ἐν γήρει αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ
† vocatae sterili: Quia non erit impossibile apud
καλουμένῃ στείρᾳ· ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ 37
Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce an-
τῷ θεῷ πᾶν ῥῆμα. εἶπε δὲ μαριάμ, ἰδοὺ ἡ δού- 38
cilla Domini: fiat mihi secundùm verbum tuũ. Et discessit
λη κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. καὶ ἀπῆλθεν
ab illa angelus. Exurgens autem Maria
ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος. ἀναστᾶσα δὲ μαριὰμ 39
in diebus illis, abiit in * montanam
ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐπορεύθη εἰς τὴν ὀρεινὴν
cum festinatione, in ciuitatem Iuda: Et intrauit
μετὰ σπουδῆς, εἰς πόλιν ἰούδα· καὶ εἰσῆλθεν 40
in domum Zachariae, & salutauit Elisabeth.
εἰς τὸν οἶκον ζαχαρίου, καὶ ἠσπάσατο τὴν ἐλισάβετ.
Et factum est, vt audiuit Elisabeth salutatio-
καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν ἡ ἐλισάβετ τὸν ἀσπασ- 41
nem Mariae, exultauit infans in vte-
μὸν τῆς μαρίας, * ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοι-
ro eius: & repleta est Spiritu sancto Eli-
λίᾳ αὐτῆς· καὶ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἡ ἐλι-
sabeth. Et exclamauit voce magna, & di-
σάβετ. καὶ ἀνεφώνησε φωνῇ μεγάλῃ, καὶ εἶ- 42
xit: Benedicta tu ‡ in mulieribus, & benedictus
πεν, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος
fructus $ ventris tui. Et vnde mihi hoc,
ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου. καὶ πόθεν μοι τοῦτο, 43
vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce
ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρός με; ἰδοὺ 44
enim vt facta est vox salutationis tuae in ‖ au-
γὰρ ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦ-
res meas, exultauit infans in gaudio in
τά μου, ἐσκίρτησεν τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει ἐν
vtero meo. Et beata * credens: quòd
τῇ κοιλίᾳ μου. καὶ μακαρία ἡ πιστεύσασα· ὅτι 45
erit perfectio effatis ei à Do-
ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυ-
mino. Et ait Maria, Magnificat anima mea
ρίου. καὶ εἶπε μαριάμ, μεγαλύνει ἡ ψυχή μου 46
Dominum. Et exultauit spiritus meus in
τὸν κύριον. καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ 47
Deo salutari meo. Quia respexit in
τῷ θεῷ τῷ σωτῆρί μου. ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν 48
humilitatem ancillae suae. ecce enim ex hoc nunc
ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν
beatam dicent me omnes generationes. Quia fecit
μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί. ὅτι ἐποίησέ 49
mihi magna † potens, & sanctum nomen eius.
μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατός, καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
Et misericordia eius * in generationes generationum ti-
καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰς γενεῶν τοῖς φο- 50
mentibus eum. Fecit ‡ robur in brachio
βουμένοις αὐτόν. ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι 51
suo: $ dissipauit superbos ‖ cogitatione cor-
αὐτοῦ· διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοίᾳ καρ-
dis * eorum. Detraxit potentes de † thronis,
δίας αὐτῶν. καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων, 52
& exaltauit humiles. Esurientes impleuit
καὶ ὕψωσε ταπεινούς. πεινῶντας ἐνέπλησεν 53
bonis, & diuites dimisit inanes.
ἀγαθῶν, καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς.
Suscepit Israël puerum suum, * memora-
ἀντελάβετο ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μνησθῆ- 54
ri misericordiae ‡. (Sicut loquutus est ad patres
ναι ἐλέους· καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέρας 55
nostros, Abraham & semini eius) in
ἡμῶν, τῷ ἀβραὰμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ εἰς τὸν
$ seculum. Mansit autem Maria cum illa quasi ‖ men-
αἰῶνα. ἔμεινε δὲ μαριὰμ σὺν αὐτῇ ὡσεὶ μῆ- 56
ses tres: & reuersa est in domum suam.
νας τρεῖς· καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

† quae vocatur sterilis: * montana * σκιρτάω ‡ inter mulieres, $ ventris ‖ auribus meis, * quae credidit, quoniam perficientur ea quae dicta sunt † qui est * à progenie in progenies, ‡ potentiã $ dispersit ‖ mente * sui. Deposuit † sede, * recordatus ‡ suae. $ secula. ‖ mensibus tribus:

Verùm Elisabeth * impletum est tempus † parere
τῇ δὲ ἐλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν 57
ipsam: & genuit filium. Et audierunt vici-
αὐτήν, καὶ ἐγέννησεν υἱόν. καὶ ἤκουσαν οἱ περίοι- 58
ni & cognati eius quia magnificauit Dominus
κοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς ὅτι ἐμεγάλυνε κύριος
misericordiam suam cum illa: & congratulabantur ei.
τὸ ἔλεος αὐτοῦ μετ' αὐτῆς, καὶ συνέχαιρον αὐτῇ.
Et factum est in octauo die venerunt circumci-
καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ ἦλθον περιτε- 59
dere puerum, & vocabant eum in nomine
μεῖν τὸ παιδίον, καὶ ἐκάλουν αὐτὸ ἐπὶ τῷ ὀνόματι
patris sui, Zachariam. Et respondens
τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ζαχαρίαν. καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ 60
mater eius, dixit: Nequaquã: sed vocabitur Ioannes.
μήτηρ αὐτοῦ, εἶπεν, οὐχί, ἀλλὰ κληθήσεται ἰωάννης.
Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in
καὶ εἶπον πρὸς αὐτήν, ὅτι οὐδείς ἐστιν ἐν τῇ 61
cognatione tua, qui vocetur nomine hoc.
συγγενείᾳ σου, ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ.
Innuebant autem patri eius, hoc, * quid vellet vo-
ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, τό, τί ἂν θέλοι κα- 62
cari eum: Et postulans ‡ tabellam, scripsit,
λεῖσθαι αὐτόν. καὶ αἰτήσας πινακίδιον, ἔγραψε, 63
dicens: Ioannes est nomen eius. Et mirati sunt
λέγων, ἰωάννης ἐστὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἐθαύμασαν
vniuersi. Apertum est autem os eius illi-
πάντες. * ἀνεῴχθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆ- 64
cò, & lingua eius afformata est, & loquebatur
μα, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ * διηρθρώθη, καὶ ἐλάλει
benedicens Deum. Et factum est super omnes timor
εὐλογῶν τὸν θεόν. καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος 65
vicinos eorum: & $ in omni montana
τοὺς περιοικοῦντας αὐτούς· καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὀρεινῇ τῆς
Iudaeae diuulgabantur omnia verba haec.
ἰουδαίας διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα.
Et posuerunt omnes ‖ audientes in cor-
καὶ ἔθεντο πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν τῇ καρ- 66
de suo, dicentes: * Quisnam puerulus iste erit?
δίᾳ αὐτῶν, λέγοντες, τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο ἔσται;
Et † manus Domini erat cum illo. Et Zacharias
καὶ χεὶρ κυρίου ἦν μετ' αὐτοῦ. καὶ ζαχαρίας ὁ 67
pater eius repletus est Spiritu sancto, & pro-
πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου, καὶ προ-
phetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus
εφήτευσε, λέγων, εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ 68
Israël: quia visitauit & fecit redemptionem
ἰσραήλ· ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησε λύτρωσιν τῷ
plebi suae. Et erexit cornu salutis nobis in
λαῷ αὐτοῦ. καὶ ἤγειρε κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἐν 69
domo Dauid pueri sui: Sicut loquu-
τῷ οἴκῳ δαβὶδ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ. καθὼς ἐλά- 70
tus est per os sanctorum qui à seculo * Pro-
λησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος προ-
phetarum eius, Salutem ex inimicis nostris, & de
φητῶν αὐτοῦ, σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐκ 71
manu omnium ‡ odio habentium nos. $ Facere mise-
χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς. ποιῆσαι ἔ- 72
ricordiam cum patribus nostris, & memorari testa-
λεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι δια-
menti sancti sui. Iusiurandũ quod iurauit ad A-
θήκης ἁγίας αὐτοῦ. ὅρκον ὃν ὤμοσε πρὸς ἀ- 73
braham patrem nostrum, ‖ dare nobis, * Impauidè
βραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι ἡμῖν, ἀφό- 74
de ex manu inimicorum nostrorum † liberatos, ser-
βως ἐκ χειρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν * ῥυσθέντας, λα-
uire illi, In sanctitate & iustitia coram
τρεύειν αὐτῷ, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον 75
ipso, * omnes dies vitae nostrae.
αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν.
Et tu puer, Propheta Altissimi vocaberis:
καὶ σὺ παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ· 76

* autem † pariendi: & peperit * quem ‡ pugillarem, * αὐτοῦ * διηρθρώθη $ super omnia ‖ qui audierant * Quis putas puer † enim * fuit ‡ qui oderunt $ Ad faciendam ‖ daturum se. * Vt sine timore de ‖ liberati, seruiamus * ῥυσθέντας * omnibus diebus nostris.

præibis enim ante faciem Domini, para-
προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου κυρίου, ἑτοιμά-
re vias eius: Ad dandum scientiam salutis
σαι ὁδοὺς αὐτοῦ· τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ 77
plebi eius, in remissionem peccatorum eorum. Per
λαῷ αὐτοῦ, ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν. διὰ 78
viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit
σπλάγχνα ἐλέους θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς ἐπεσκέψατο
nos oriens ex alto. † Apparere iis qui in tene-
ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους· ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκό- 79
bris & * vmbra mortis ‡ sedentibus: § Dirigere
τει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, τοῦ κατευθῦναι 80
pedes nostros in viam pacis. ‖ At puerulus cres-
τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης. Τὸ δὲ παιδίον ηὔ-
cebat & * corroborabatur spiritu: & erat in desertis
ξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι· καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις
vsque in diem ostensionis suæ ad Israël.
ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ.

(margin: † Illuminare iis. * in. ‡ sedent. § Ad dirigendos. ‖ Puer autem. * confortabatur.)

CAP. II. β'.

Factum est autē in diebus illis, exiit
Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐξῆλθε 1
edictum à Cæsare Augusto, † describi
δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι
omnem habitatam. Hæc descriptio
πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. αὕτη ἡ ἀπογραφὴ 2
prima facta est * præside Syriæ ‡ Cyrenio.
πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου.
Et ibant omnes § describi, vnusquis-
καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκα- 3
que in propriam ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph à
στος εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσὴφ ἀπὸ 4
Galilæa ‖ ex ciuitate Nazareth, in Iu-
τῆς Γαλιλαίας, ἐκ πόλεως Ναζαρέτ, εἰς τὴν Ἰου-
dæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem,
δαίαν, εἰς πόλιν Δαβίδ, ἥτις καλεῖται Βηθλεέμ,
* propter esse ipsum ex domo & familia Dauid:
διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβίδ,
† Describi cum Maria desponsa-
ἀπογράψασθαι σὺν Μαριὰμ τῇ μεμνηστευ- 5
ta sibi vxore, existente prægnante. Factum est autē in
μένῃ αὐτῷ γυναικί, οὔσῃ ἐγκύῳ. ἐγένετο δὲ ἐν 6
esse eos ibi, impleti sunt dies ‡ parere
τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν
ipsam. Et peperit filium suum primogenitum,
αὐτήν. καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, 7
& § fasciauit eum, & reclinauit eum in
καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτόν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ
‖ præsepi: quia non erat eis locus in diuerso-
φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύ-
rio. Et pastores erant in regione eadem
ματι. καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ 8
* in agro agentes, & custodientes † custodias
ἀγραυλοῦντες, καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς
noctis super gregem suum. Et ecce angelus
νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν. καὶ ἰδοὺ ἄγγελος 9
Domini * adstitit eis, & gloria Domini circumfulsit
κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς, καὶ δόξα κυρίου περιέλαμψεν
illos: & timuerunt timore magno. Et dixit
αὐτούς· καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν. καὶ εἶπεν 10
illis angelus: ‡ Ne pauete. Ecce enim euangeli-
αὐτοῖς ὁ ἄγγελος, μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελί-
zo vobis gaudium magnum, quod erit omni
ζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ
populo. Quia natus est vobis hodie Saluator, qui
τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ, ὅς 11
est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc
ἐστι Χριστὸς κύριος, ἐν πόλει Δαβίδ. καὶ τοῦτο 12
vobis signum: Inuenietis infantem § fascia-
ὑμῖν τὸ σημεῖον· εὑρήσετε βρέφος ἐσπαργανω-
tum, iacentem in præsepio. Et subitò
μένον, κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ. καὶ ἐξαίφνης 13

(margin: † vt describeretur vniuersus orbis. * à. ‡ Cyrino. § vt profiterentur singuli in suam. ‖ de. * eo quòd esset de. † vt profiteretur. * μνηστευομένῃ. * quum essent. ‡ vt pareret. § pannis inuoluit. * σπαργανῶ. ‖ præsepio. * vigilātes. † vigilias. * stetit iuxta illos, & claritas Dei. ‡ Nolite timere. § pānis inuolutū, & positum.)

facta est cum angelo multitudo ‖ exercitus cælestis,
ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανίου,
laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis
αἰνούντων τὸν θεόν, καὶ λεγόντων· δόξα ἐν ὑψίστοις 14
Deo: & in terra pax, in hominibus * beneplacitum.
θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.
Et factum est vt discesserunt ab eis in cæ-
καὶ ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ᾽ αὐτῶν εἰς τὸν οὐ- 15
lum angeli, & homines pastores † dice-
ρανὸν οἱ ἄγγελοι, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ποιμένες εἶ-
bant ad inuicem: Transeamus iam vsque in Bethlehem,
πον πρὸς ἀλλήλους, διέλθωμεν δὴ ἕως εἰς Βηθλεέμ,
& videamus verbum hoc * factum, quod Dominus o-
καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονός, ὃ ὁ κύριος ἐ-
stendit nobis. Et venerunt festinantes, & inuene-
γνώρισεν ἡμῖν. καὶ ἦλθον σπεύσαντες, καὶ ἀνεῦ- 16
runt & Mariam & Ioseph, & infantem ‡ ia-
ρον τήν τε Μαριὰμ καὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸ βρέφος κεί-
centem in præsepio. Videntes autem cognouerunt
μενον ἐν τῇ φάτνῃ. ἰδόντες δὲ διεγνώρισαν 17
de verbo § dicto illis de ‖ pue-
περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παι-
rulo hoc. Et omnes * audientes mirati
δίου τούτου. καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμα- 18
sunt † de dictis à pastoribus ad
σαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς
ipsos. At Maria * omnia conseruabat ver-
αὐτούς. ἡ δὲ Μαριὰμ πάντα συνετήρει τὰ ῥή- 19
ba hæc, conferens in corde suo.
ματα ταῦτα, συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.
Et reuersi sunt pastores, glorificantes & lau-
καὶ ἐπέστρεψαν οἱ ποιμένες, δοξάζοντες καὶ αἰ- 20
dantes Deum in omnibus quæ audierant & viderant, si-
νοῦντες τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον, κα-
cut dictum est ad illos. Et ‡ quando impleti
θὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς. καὶ ὅτε ἐπλήσθη- 21
sunt dies octo § circumcidendi eum, & vocatum
σαν ἡμέραι ὀκτὼ τοῦ περιτεμεῖν αὐτόν, καὶ ἐκλή-
est nomen eius IESVS, ‖ vocatum ab
θη τὸ ὄνομα αὐτοῦ ΙΗΣΟΥΣ, τὸ κληθὲν ὑπὸ
angelo * ante concipi eum in
τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ
vtero. Et † quum impleti sunt dies purga-
κοιλίᾳ. καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθα- 22
tionis eius, secundùm legem Moysi, tulerunt il-
ρισμοῦ αὐτῆς, κατὰ τὸν νόμον Μωσέως, ἀνήγαγον αὐ-
lum in Hierusalem, * sistere Domino.
τὸν εἰς Ἱεροσόλυμα, παραστῆσαι τῷ κυρίῳ
(Sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne
καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ κυρίου, ὅτι πᾶν 23
masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vo-
ἄρσεν διανοῖγον μήτραν, ἅγιον τῷ κυρίῳ κλη-
cabitur.) Et ‡ dare hostiam, secundùm § dictum
θήσεται. καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν, κατὰ τὸ εἰρημένον 24
in lege Domini, par turturum, aut duos pullos
ἐν νόμῳ κυρίου, ζεῦγος τρυγόνων, ἢ δύο νεοσσοὺς
columbarum. Et ecce erat homo in Hierusa-
περιστερῶν. καὶ ἰδοὺ ἦν ἄνθρωπος ἐν Ἱερουσα- 25
lem, cui nomen Simeon: & homo iste iu-
λήμ, ᾧ ὄνομα Συμεών, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δί-
stus & ‖ religiosus, expectans consolationem
καιος καὶ εὐλαβής, προσδεχόμενος παράκλησιν
Israël: & Spiritus sanctus erat in eo. Et
τοῦ Ἰσραήλ· καὶ πνεῦμα ἅγιον ἦν ἐπ᾽ αὐτόν. καὶ 26
* erat ei responsum à Spiritu
ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ
sancto, non † videre mortem, * prius quàm videret Christum
ἁγίου, μὴ ἰδεῖν θάνατον πρὶν ἢ ἴδῃ τὸν Χριστὸν
Domini. Et venit in spiritu in templum.
κυρίου. καὶ ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν· 27
Et ‡ in inferre parentes puerum
καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον
Ἰησοῦν,

(margin: ‖ militiæ. * bonæ voluntatis. † loquebantur. * quod factum est. ‡ positum. § quod dictum erat. ‖ puero. * qui audierant. † & de his quæ dicta erant. * autem. ‡ postquā consummati. § vt circūcideretur puer. ‖ quod est. * priùs quā in vtero conciperetur. * συλλαβεῖν. † postquā. * vt sisterent eum. ‡ vt darent. § quod dictum est. ‖ timoratus. * acceperat. † visurum nisi priùs. ‡ quum induceret.)

Iesum, † ad facere ipsi secundum * consuetum
Ἰησοῦν, τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ * εἰθισμένον τοῦ
Legis ‡ circa eum: Et ipse accepit eum in
νόμου περὶ αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ εἰς 28
ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit:
τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ, καὶ εὐλόγησε τὸν θεόν, καὶ εἶπε,
Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum ver-
Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆ- 29
bum tuum, in pace: Quia viderunt oculi mei
μά σου, ἐν εἰρήνῃ. ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου 30
Salutare tuum. Quod parasti ante faciem
τὸ σωτήριόν σου· ὃ ἡτοίμασας κατὰ πρόσωπον 31
omnium populorum. Lumen ad reuelationem Gen-
πάντων τῶν λαῶν. φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθ- 32
tium, & gloriam plebis tuæ Israël. Et erat Ioseph &
νῶν, καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραήλ. καὶ ἦν Ἰωσὴφ καὶ 33
mater eius mirantes super ‡ dictis
ἡ μήτηρ αὐτοῦ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις
de illo. Et benedixit illis Simeon: & di-
περὶ αὐτοῦ. καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς Συμεών, καὶ εἶ- 34
xit ad Mariam matrem eius: Ecce hic
πε πρὸς Μαριὰμ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἰδοὺ οὗτος
* iacet in ‡ casum, & resurrectionem multorum in Is-
κεῖται εἰς πτῶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσ-
raël, & in signum † contradictum. Et tuam
ραήλ, καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον. καὶ σοῦ 35
verò ipsius animam pertransibit gladius: vt
δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία· ὅπως
reuelentur ex multis cordibus * ratio-
ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν δια-
cinationes. Et erat Anna prophetissa, filia
λογισμοί. καὶ ἦν Ἄννα προφῆτις, θυγάτηρ 36
Phanuël, ‡ ex tribu Aser: hæc ‡ progressa
Φανουήλ, ἐκ φυλῆς Ἀσήρ· αὕτη * προβεβηκυῖα
in diebus multis, * viuens annos cum viro
ἐν ἡμέραις πολλαῖς, ζήσασα ἔτη μετὰ ἀνδρὸς
septem à virginitate sua. Et hæc vidua
ἑπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς· καὶ αὐτὴ χήρα 37
‡ quasi annorum octoginta quatuor: quæ non discedebat
ὡς ἐτῶν ὀγδοηκοντατεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφίστατο
† à templo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte
ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, νηστείαις καὶ δεήσεσι λατρεύουσα νύκτα
ac die. Et hæc, ipsa hora superueniens,
καὶ ἡμέραν. καὶ αὕτη αὐτῇ τῇ ὥρᾳ * ἐπιστᾶσα, 38
similiter confitebatur Domino: & loquebatur de illo
ἀνθωμολογεῖτο τῷ κυρίῳ, καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ
omnibus * expectantibus redemptionem ‡ in Hierusalem.
πᾶσι τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν ἐν Ἱερου-
salem. Et vt perfecerunt omnia quæ secundum le-
σαλήμ. καὶ ὡς ἐτέλεσαν ἅπαντα τὰ κατὰ τὸν νό- 39
gem Domini, reuersi sunt in Galilæam in
μον κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς
ciuitatem suam Nazareth. ‡ at puer ‡ cres-
τὴν πόλιν αὐτῶν Ναζαρέτ. τὸ δὲ παιδίον * ηὔ- 40
cebat, & * corroborabatur spiritu, plenus sa-
ξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, πληρούμενον σο-
pientia: & gratia Dei erat in illo. Et ibant
φίας· καὶ χάρις θεοῦ ἦν ἐπ' αὐτό. καὶ ἐπορεύοντο 41
parentes eius per ‡ annum in Hierusalem † festo
οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ' ἔτος εἰς Ἱερουσαλὴμ τῇ ἑορτῇ
Paschæ. Et quum factus esset annorū duodecim, ascen-
τοῦ πάσχα. καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀνα- 42
dentibus illis in Hierosolymā, secundum consuetudinē festi,
βάντων αὐτῶν εἰς Ἱεροσόλυμα, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς, 43
‡ Et consummantibus dies, in reuerti
καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν
ipsos, remansit Iesus puer in Hierusalem: &
αὐτούς, ὑπέμεινεν Ἰησοῦς ὁ παῖς ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ
non ‡ cognouit Ioseph & mater eius. Existimantes
οὐκ ἔγνω Ἰωσὴφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ. νομίσαντες 44
autem illum in comitatu esse, venerunt diei iter:
δὲ αὐτὸν ἐν τῇ συνοδίᾳ εἶναι, ἦλθον ἡμέρας ὁδὸν·

Margin: † parentes eius, vt facerent; * consuetudinem; * ἐθίζω; ‡ pro eo; ‡ his quæ dicebātur; * positus est ‡ ruinam, & in † cui contradicetur; * cogitationes; ‡ de ‡ processerat; * προβαίνω; * & vixerat cū viro suo annis; ‡ erat vsq, ad annos; † de; * ἐφίστημι; * qui expectabant ‡ Israël; ‡ autem; * αὐξάνω; * confortabatur; ‡ omnes annos ‡ in die solenni; ‡ dies; ‡ Consummatisque dieb' quū redirent; ‡ cognouerunt parentes eius.

& requirebant eum * in cognatis, & in
καὶ ἀνεζήτουν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενέσι, καὶ ἐν τοῖς
notis. Et non inuenientes eum, regressi sunt in
45 γνωστοῖς· καὶ μὴ εὑρόντες αὐτόν, ὑπέστρεψαν εἰς
Hierusalem, ‡ quærentes eum. Et factum est post
46 Ἱερουσαλήμ, ζητοῦντες αὐτόν. καὶ ἐγένετο, μεθ'
† dies tres inuenerunt illum in templo seden-
ἡμέρας τρεῖς εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζό-
tem in medio doctorum, & audientem il-
μενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων, καὶ ἀκούοντα αὐ-
los, & interrogantem eos. Stupebant autem om-
47 τῶν, καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς. ἐξίσταντο δὲ πάν-
nes * audientes eum, super ‡ intelligentia &
τες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς
responsis eius. Et videntes ipsum, ‡ attoniti
48 ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ. καὶ ἰδόντες αὐτὸν, ἐξεπλά-
fuerunt. Et ad illum mater eius dixit: Fili,
γησαν· καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπε, τέκνον,
quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus & ego
τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ἰδοὺ ὁ πατήρ σου κἀγὼ
dolentes quærebamus te. Et ait ad il-
49 ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε. καὶ εἶπε πρὸς αὐ-
los: Quid * quòd quærebatis me? nesciebatis quia in his ‡
τούς, τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖς
Patris mei oportet esse me? Et ipsi non intelle-
50 τοῦ πατρός μου δεῖ εἶναί με; καὶ αὐτοὶ οὐ συνῆ-
xerunt verbum quod loquutus est ad eos. Et descendit
51 καν τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς. καὶ κατέβη
cum eis, & venit in Nazareth: & erat sub-
μετ' αὐτῶν, καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέτ· καὶ ἦν ὑπο-
ditus illis: Et mater eius conseruabat om-
τασσόμενος αὐτοῖς· καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ * διετήρει πάν-
nia verba hæc in corde suo.
τα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.
Et Iesus proficiebat sapientia & ætate, & gra-
52 καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ, καὶ χά-
tia apud Deum & homines.
ριτι παρὰ θεῷ καὶ ἀνθρώποις.

CAP. III. γ'.

In anno autem quintodecimo imperij Ti-
1 ΕΝ ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τι-
berij Cæsaris, † præsidente Pontio Pilato
βερίου Καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου
* Iudææ, & tetrarcha ‡ Galilææ Hero-
τῆς Ἰουδαίας, καὶ τετραρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώ-
de, Philippo autem fratre eius tetrarcha
δου, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετραρχοῦντος
Ituræ, & Trachonitidis regionis, & Lysania
τῆς Ἰτουραίας, καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λυσανίου
Abilinæ tetrarcha, Sub principib' Sacerdotū
2 τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος, ἐπ' ἀρχιερέων
Anna & Caïapha: factum est verbum ‡ Dei ad Ioannem
Ἄννα καὶ Καϊάφα, ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην
Zachariæ filium in deserto. Et venit in
3 τὸν τοῦ Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. καὶ ἦλθεν εἰς
omnem circa regionem Iordanis, prædicans ba-
πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, κηρύσσων βά-
ptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum:
πτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν,
Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ
4 ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαΐου τοῦ
prophetæ, dicentis: Vox clamantis in deser-
προφήτου, λέγοντος, Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρή-
to, Parate viam Domini: rectas facite
μῳ, ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε
semitas eius. Omnis vallis imple-
5 τὰς τρίβους αὐτοῦ. πᾶσα φάραγξ πληρω-
bitur, & omnis mons & collis humiliabitur.
θήσεται, καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται·
& erunt praua in * directum, & aspera in
καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθεῖαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς

Margin: * inter cognatos & notos; ‡ requirētes; † triduum; * qui audiebant ‡ prudentia ‡ admirati sunt; * est ‡ quæ sunt; * διατηρέω; † procurante; * Iudæam, ‡ autem; ‡ Domini super; * directa, & aspera.

vias planas. Et videbit omnis caro Salutare
ὁδοὺς λείας. καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον 6
Dei. Dicebat ergo †exeuntibus tur-
τοῦ θεοῦ. ἔλεγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχ- 7
bis baptizari ab ipso: Genimina vipe-
λοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, γεννήματα ἐχι-
rarum, quis ostendit vobis fugere à ven-
δνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελ-
tura ira? Facite ergo fructus dignos
λούσης ὀργῆς; ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς 8
pœnitentiæ: & ne cœperitis dicere in vobisipsis: Pa-
μετανοίας, καὶ μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, πα-
trem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia *po-
τέρα ἔχομεν τὸν ἀβραάμ. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι δύ-
test Deus de lapidibus istis suscitare filios
ναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ
Abrahæ. Iam ‡verò & securis ad radicem
ἀβραάμ. ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν 9
arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens
τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν
fructum ‡pulchrum exciditur, & in ignem *mittitur.
καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.
Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo
καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ ὄχλοι, λέγοντες, τί οὖν 10
faciemus? Respondens autem, dicebat illis: ‡Habens
ποιήσομεν; ἀποκριθεὶς δὲ λέγει αὐτοῖς, ὁ ἔχων 11
duas tunicas, †tradat non habenti: & *habens
δύο χιτῶνας, μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι· καὶ ὁ ἔχων
escas, similiter faciat. Venerunt autē & publi-
βρώματα, ὁμοίως ποιείτω. ἦλθον δὲ καὶ τελῶ- 12
cani ‡baptizari: & dixerunt ad illum: Magi-
ναι βαπτισθῆναι, καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν, διδάσ-
ster, quid faciemus? ‡Ille autem dixit ad eos:
καλε, τί ποιήσομεν; ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, 13
Nihil amplius *præter constitutum vobis
μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν
‡exigite. Interrogabant autem eum & mili-
πράσσετε. ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν καὶ στρατευό- 14
tes, dicentes: Et nos quid faciemus? Et ait †ad
μενοι, λέγοντες, καὶ ἡμεῖς τί ποιήσομεν; καὶ εἶπε πρὸς
eos: Neminem concutiatis, neque *calumniaveri-
αὐτούς, μηδένα διασείσητε, μηδὲ συκοφαντήση-
tis: & contenti estote stipendiis vestris. ‡Expe-
τε, καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν. προσδο- 15
ctante autem populo, & ‡ratiocinantibus omnibus in
κῶντος δὲ τοῦ λαοῦ, καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν
cordibus suis de Ioanne, ne fortè ipse esset
ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη
Christus: Respondit Ioannes omnibus, dicens:
ὁ χριστός· ἀπεκρίνατο ὁ ἰωάννης ἅπασι λέγων, 16
Ego quidem aqua baptizo vos: *venit autem for-
ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς, ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρό-
tior me, cuius non sum dignus soluere corrigiam
τερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα
calceamentorum eius: ipse vos baptizabit in
τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν
Spiritu sancto & igni. Cuius ventilabrū in ma-
πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χει- 17
nu eius, & perpurgabit aream suam, & congre-
ρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἅλωνα αὐτοῦ, καὶ συνά-
gabit triticum in horreum suum: ‡at paleam
ξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ· τὸ δὲ ἄχυρον
comburet igni inextinguibili. Multa quidem igitur &
κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστῳ. πολλὰ μὲν οὖν καὶ 18
alia exhortans, euangelizabat †populum. At
ἕτερα παρακαλῶν εὐηγγελίζετο τὸν λαόν. ὁ δὲ 19
Herodes* tetrarcha, ‡correptus ab illo de
ἡρώδης ὁ τετράρχης, ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ περὶ
Herodiade vxore fratris sui Philip-
ἡρωδιάδος τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ φιλίπ-
pi, & de omnibus quæ fecit malis Herodes,
που, καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησε πονηρῶν ὁ ἡρώδης,

† ad turbas quæ exibāt vt baptizarentur | ‡ potest est | ‡ enim | ‡ bonum, excidetur | * mittetur | ‡ Qui habet | † det qui habet | ‡ vt baptizarentur | ‡ At | * quàm quod | ‡ est faciatis | † illis | * calumniam faciatis: | * διασείω | ‡ Existimante | ‡ cogitantibus | * veniet | ‡ paleas autem | † populo | * autem | ‡ quū corriperetur

Adiecit & hoc super omnia, & inclusit
προσέθηκε καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσι, καὶ κατέκλεισε 20
Ioannem in *carcerem. Factum est autē ‡in
τὸν ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ 21
baptizari omnem populum, & Iesu bapti-
βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαόν, καὶ ἰησοῦ βαπτι-
zato, & orante, apertum *esse cæ-
σθέντος, καὶ προσευχομένου, ἀνεῳχθῆναι τὸν οὐ-
lum, Et ‡descendisse Spiritum sanctum cor-
ρανόν, καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σω- 22
porali specie sicut †columbam in ipsum: & *vocem
ματικῷ εἴδει ὡσεὶ περιστερὰν ἐπ' αὐτόν, καὶ φωνὴν
de cælo ‡fieri, dicentem: Tu es filius meus dile-
ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι, λέγουσαν, σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγα-
ctus: in te complacuit mihi. Et ipse erat Iesus
πητός, ἐν σοὶ *ηὐδόκησα. καὶ αὐτὸς ἦν ὁ ἰησοῦς 23
quasi annorum triginta incipiens existens (*vt existima-
ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος ὤν, ὡς ἐνομί-
batur) filius Ioseph * Heli, * Matthat, * Leui,
ζετο υἱὸς ἰωσήφ τοῦ ἡλί, τοῦ ματθάτ, τοῦ λευΐ, 24
* Melchi, * Ianne, * Ioseph, * Matthathiæ,
τοῦ μελχί, τοῦ ἰαννά, τοῦ ἰωσήφ, τοῦ ματταθίου, 25
* Amos, * Naum, * Hesli, * Nagge, * Ma-
τοῦ ἀμώς, τοῦ ναούμ, τοῦ ἐσλί, τοῦ ναγγαί, τοῦ μα- 26
hath, * Matthathiæ, * Semei, * Ioseph, * Iuda:
άθ, τοῦ ματταθίου, τοῦ σεμεΐ, τοῦ ἰωσήφ, τοῦ ἰούδα·
* Ioanna, * Resa, * Zorobabel, * Sala-
τοῦ ἰωαννᾶ, τοῦ ῥησά, τοῦ ζοροβάβελ, τοῦ σαλα- 27
thiel, * Neri, * Melchi, * Addi, * Cosam,
θιήλ, τοῦ νηρί, τοῦ μελχί, τοῦ ἀδδί, τοῦ κωσάμ, 28
* Elmadan, * Her, * Iesu, * Eliezer, *
τοῦ ἐλμωδάμ, τοῦ ἤρ, τοῦ ἰωσῆ, τοῦ ἐλιέζερ, τοῦ 29
Iorim, * Matthat, * Leui, * Simeon, *
ἰωρείμ, τοῦ ματθάτ, τοῦ λευΐ, τοῦ συμεών, τοῦ 30
Iuda, * Ioseph, * Iona, * Eliacim, *
ἰούδα, τοῦ ἰωσήφ, τοῦ ἰωνάν, τοῦ ἐλιακείμ, τοῦ 31
Melcha, * Menna, * Matthatha, * Nathan, * Da-
μελεᾶ, τοῦ μαϊνάν, τοῦ ματταθά, τοῦ ναθάν, τοῦ δα-
uid, * Iesse, * Obed, * Booz, * Salmon,
βίδ, τοῦ ἰεσσαί, τοῦ ὠβήδ, τοῦ βοόζ, τοῦ σαλμών, 32
* Naasson, * Aminadab, * Aram, * Es-
τοῦ ναασσών, τοῦ ἀμιναδάβ, τοῦ ἀράμ, τοῦ ἐσ- 33
ron, * Phares, * Iudæ, * Iacob, * Isaac,
ρώμ, τοῦ φαρές, τοῦ ἰούδα, τοῦ ἰακώβ, τοῦ ἰσαάκ, 34
* Abrahæ, * Thare, * Nachor, * Saruc,
τοῦ ἀβραάμ, τοῦ θάρα, τοῦ ναχώρ, τοῦ σαρούχ, 35
* Ragau, * Phaleg, * Heber, * Sale,
τοῦ ῥαγαῦ, τοῦ φαλέκ, τοῦ ἕβερ, τοῦ σαλά,
* Caïnan, * Arphaxad, * Sem, * Noë,
τοῦ καϊνάν, τοῦ ἀρφαξάδ, τοῦ σήμ, τοῦ νῶε, 36
* Lamech, * Mathusale, * Henoch, * Ia-
τοῦ λάμεχ, τοῦ μαθουσάλα, τοῦ ἐνώχ, τοῦ ἰα- 37
red, * Malaleel, * Caïnan, * Henos, *
ρέδ, τοῦ μαλελεήλ, τοῦ καϊνάν, τοῦ ἐνώς, τοῦ 38
Seth, * Adam, * Dei.
σήθ, τοῦ ἀδάμ, τοῦ θεοῦ.

‡ quum baptizaretur omnis populus | * est | * ἀνοίγω | ‡ descendit Spiritus sanctus | † columbæ | * vox | ‡ facta est | * εὐδοκέω | * vt putabatur | * qui fuit | * qui fuit | * qui fuit | * qui fuit

CAP. IIII. Δ.

Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est
1 Ἰησοῦς δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου ὑπέστρεψεν
à Iordane: & agebatur in Spiritu in ‡de-
ἀπὸ τοῦ ἰορδάνου· καὶ ἤγετο ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὴν ἔ-
sertum, Diebus quadraginta *tentatus
ρημον, ἡμέρας τεσσαράκοντα πειραζόμενος 2
à diabolo: Et ‡non manducauit quicquam in die-
ὑπὸ τοῦ διαβόλου· καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέ-
bus illis: & consummatis illis: postea
ραις ἐκείναις· καὶ συντελεσθεισῶν αὐτῶν, ὕστερον
esuriit. Et dixit † illi diabolus: Si filius es
ἐπείνασε, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος, εἰ υἱὸς εἶ 3
Dei, dic lapidi huic vt fiat panis.
τοῦ θεοῦ, εἰπὲ τῷ λίθῳ τούτῳ ἵνα γένηται ἄρτος.

‡ desertū | * & tentabatur | ‡ nihil | † autem

καὶ ἀπε-

Et respondit Iesus ad illum, dicens: Scri-
καὶ ἀπεκρίθη Ἰησοῦς πρὸς αὐτὸν, λέγων, Γέ- 4
ptum est, Quia non in pane solo viuet ho-
γραπται, ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄν-
mo, sed in omni verbo Dei. Et † sub-
θρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι θεοῦ. καὶ ἀνα- 5
ducens illum diabolus in montem excelsum, ostendit
γαγὼν αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν, ἔδειξεν
illi omnia regna ‡ habitata in pun-
αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στι-
cto temporis: Et ait illi diabolus: Tibi dabo
γμῇ χρόνου. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος, σοὶ δώσω 6
‡ auctoritatem hanc vniuersam, & gloriam illorum: quia
τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν· ὅτι
mihi tradita | est, & cui volo do † eam.
ἐμοὶ παραδέδοται, καὶ ᾧ ἐὰν θέλω δίδωμι αὐτήν.
Tu ergo si * adoraueris coram me, erunt
σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται 7
tua omnia. Et respondens illi dixit Iesus:
σοῦ πάντα. καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, 8
Abscede retro me satana: Scriptum est: Ado-
ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ· γέγραπται, προσ-
rabis Dominum Deum tuum, & illi soli ser-
κυνήσεις κύριον τὸν θεόν σου, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύ-
uies: Et duxit illum in Ierusalem, & sta-
σεις. καὶ ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἔστη- 9
tuit eum super pinnam templi: & dixit il-
σεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἶπεν αὐ-
li: Si filius es Dei, ‡ iace teipsum hinc deor-
τῷ, εἰ ὁ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κά-
sum: Scriptum est enim, quod angelis suis ‡ man-
τω. γέγραπται γὰρ, ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐν- 10
dabit de te | custodire te: Et quia in
τελεῖται περὶ σοῦ τοῦ διαφυλάξαι σε. καὶ ὅτι ἐπὶ 11
manibus tollent te, ne forte offendas ad lapi-
χειρῶν ἀροῦσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λί-
dem pedem tuum. Et respondens ait illi Ie-
θον τὸν πόδα σου. καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰη- 12
sus, Quod dictum est: Non tentabis Dominum Deum
σοῦς, ὅτι εἴρηται, οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν
tuum. Et † finiens omnem tentationem, diabo-
σου. καὶ συντελέσας πάντα πειρασμὸν ὁ διάβο- 13
lus, recessit ab illo vsque ad tempus. Et regres-
λος, ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ. καὶ ὑπέ- 14
sus est Iesus in virtute Spiritus in
στρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς
Galilæam: & fama exiit per vniuersam circa
τὴν Γαλιλαίαν, καὶ φήμη ἐξῆλθε καθ' ὅλης τῆς περι-
regionem de illo. Et ipse docebat in
χώρου περὶ αὐτοῦ. καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς 15
synagogis eorum, * glorificatus ab omnibus.
συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων.
Et venit in Nazareth, vbi erat nutritus:
καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρὲτ, οὗ ἦν * τεθραμμένος, 16
& intrauit secundùm ‡ consuetum sibi, in die
καὶ εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν
‡ Sabbatorum in synagogam: & surrexit le-
σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἀνέστη ἀνα-
gere. Et traditus est illi liber Esaiæ
γνῶναι. καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον Ἠσαΐου τοῦ 17
prophetæ. Et | explicans librum, inuenit lo-
προφήτου· καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον, εὗρε τὸν τό-
cum vbi erat scriptum: Spiritus Domini super
πον οὗ ἦν γεγραμμένον· πνεῦμα κυρίου ἐπ' 18
me, † cuius gratia vnxit me, euangelizare pauperibus
ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς
misit me, sanare contritos
ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους
corde, Prædicare captiuis remissio-
τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφε- 19
nem, & cæcis * restitutionem visus, legare confra-
σιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι * τεθραυσ-

† duxit
‡ &
‡ orbis terræ in momento
‡ potestatem
| fuat,
† illa.
‡ procidēs
‡ mitte
‡ mādauit
‡ vt conseruent
† consummata omni tentatione,
* & magnificabatur
* τρέφεται
‡ consuetudinem suam,
‡ Sabbati
| vt reuoluit
† propter quod
* visum dimittere
* θραύω

ctos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum.
μένους ἐν ἀφέσει, κηρύξαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν.
Et ‡ plicans librum, ‡ reddens ministro
καὶ πτύξας τὸ βιβλίον, ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ, 20
sedit. Et omnium in synagoga ocu-
ἐκάθισε· καὶ πάντων ἐν τῇ συναγωγῇ οἱ ὀφθαλ-
li erant intendentes † ei. Cœpit autem dicere
μοὶ ἦσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ. ἤρξατο δὲ λέγειν 21
ad illos: Quia hodie impleta est scriptura
πρὸς αὐτοὺς, ὅτι σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ
hæc in auribus vestris. Et omnes * testifica-
αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν. καὶ πάντες ἐμαρτύ- 22
bantur ei, & mirabantur in verbis gra-
ρουν αὐτῷ, καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χά-
tiæ, ‡ exeuntibus ex ore ipsius,
ριτος, τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ,
& dicebant: Nonne hic est filius Ioseph? Et ait
καὶ ἔλεγον, οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ; καὶ εἶπε 23
‡ ad illos: Omninò dicetis mihi similitudinem
πρὸς αὐτοὺς, πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν
hanc, Medice, cura teipsum: quanta audiui-
ταύτην, ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν· ὅσα ἠκούσα-
mus facta in Capharnaum, fac & hic
μεν γενόμενα ἐν τῇ Καπερναοὺμ, ποίησον καὶ ὧδε
in patria tua. Ait autem, Amen dico vobis,
ἐν τῇ πατρίδι σου. εἶπε δὲ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, 24
quia nemo Propheta acceptus est in patria
ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι
sua. In veritate dico vobis, Multæ viduæ
αὐτοῦ. ἐπ' ἀληθείας λέγω ὑμῖν, πολλαὶ χῆραι 25
erant in diebus Eliæ in Israël, quando
ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἠλίου ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ὅτε
clausum est cælum | ad annos tres & menses sex,
ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ,
vt facta esset fames magna in † omnem terram:
ὡς ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν·
Et ad nullam illarum missus est Elias, * si
καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἠλίας, εἰ 26
non in Sarepta ‡ Sidonis, ad mulierem viduam.
μὴ εἰς Σάρεπτα τῆς Σιδῶνος, πρὸς γυναῖκα χήραν.
Et multi leprosi erant sub Elisæo Pro-
καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ Ἐλισσαίου τοῦ προ- 27
pheta in Israël, & nemo ‡ ex ijs munda-
φήτου ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθα-
tus est, | si non Neeman Syrus. Et repleti sunt
ρίσθη εἰ μὴ Νεεμὰν ὁ Σύρος. καὶ ἐπλήσθησαν 28
omnes ira in synagoga, audientes hæc.
πάντες θυμοῦ ἐν τῇ συναγωγῇ, ἀκούοντες ταῦτα.
Et † surgentes eiecerunt illum extra ciui-
καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πό- 29
tatem: & duxerunt illum vsque ad supercilium montis,
λεως, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως τῆς ὀφρύος τοῦ ὄρους,
super quem ciuitas illorum erat ædificata, * ad præcipi-
ἐφ' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ᾠκοδόμητο, εἰς τὸ κατακρη-
tandum eum. Ipse autem transiens per medium illo-
μνίσαι αὐτόν. αὐτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέσου αὐ- 30
rum, ‡ profectus est. Et descendit in Caphernaum ciui-
τῶν, ἐπορεύετο. καὶ κατῆλθεν εἰς Καπερναοὺμ πό- 31
tatem Galilææ: ‡ & erat docens illos in
λιν τῆς Γαλιλαίας· καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς
Sabbatis. Et | percellebantur in doctrina
σάββασι. καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ 32
eius: quia in † auctoritate erat sermo ipsius. Et in
αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. καὶ ἐν 33
synagoga erat homo habens spiritum ‡ dæ-
τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαι-
monij immundi: & exclamauit voce magna,
μονίου ἀκαθάρτου, καὶ ἀνέκραξε φωνῇ μεγάλῃ,
Dicens, Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazarene?
λέγων, ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; 34
venisti perdere nos? scio te quis sis, sanctus
ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος

* & dicebat re-tributionis.
‡ quū plicuisset
‡ reddidit
| &
† in eum
* testimonium illi dabant:
‡ quæ prodecebant de
‡ illis
Vtique
| annis tribus, & mensibus sex, quum
* κλείω
† omnē terrā:
* nisi
‡ Sidoniæ
‡ eorum
| nisi Naaman
† surrexerunt, &
* vt præcipitarent
‡ ibat,
‡ ibique docebat
‡ stupebant
† potestate
‡ dæmonij immundum:

Dei. Et † obiurgauit illum Iesus, dicens:
τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, λέγων, 35
Obmutesce, & exi ab eo. Et *proiiciens illum dæ-
φιμώθητι, καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ. καὶ ῥίψαν αὐτὸν τὸ δαι-
monium in medium, exiit ab illo, ‡ nihil
μόνιον εἰς τὸ μέσον, ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ, μηδὲν
nocens ei. Et factus est pauor in $ om-
βλάψαν αὐτόν. καὶ ἐγένετο θάμβος ἐπὶ πάν- 36
nes & colloquebantur ad inuicem, dicentes:
τας, καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες,
Quod * verbum hoc, quia in ‖ authoritate & efficacia im-
τίς ὁ λόγος οὗτος, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπι-
perat immundis spiritibus, & exeunt?
τάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ ἐξέρχονται;
Et † exiit resonantia de illo in omnem locum
καὶ ἐξεπορεύετο ἦχος περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον 37
circum regionis. Surgens autem *ex synagoga,
τῆς περιχώρου. ἀναστὰς δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς 38
introiuit in domum Simonis. Socrus autem
εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν σίμωνος. ἡ πενθερὰ δὲ τοῦ
Simonis ‡ erat detenta febri magna: & ro-
σίμωνος ἦν συνεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ, καὶ ἠ-
gauerunt illum $ de ea. Et adstans super
ρώτησαν αὐτὸν περὶ αὐτῆς. καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω 39
illam, imperauit febri: & dimisit illam:
αὐτῆς, ἐπετίμησε τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν.
* Continuò autem surgens ministrabat illis. ‖ Occi-
παραχρῆμα δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς. δύ- 40
dente autem Sole, omnes † quotquot habebant infirmos
νοντος δὲ τοῦ ἡλίου, πάντες ὅσοι εἶχον ἀσθενοῦντας
* morbis variis, ducebant illos ad eum. ‡ Verùm
νόσοις ποικίλαις, ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ
vni singulo ipsorum manus imponens, cura-
ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιθεὶς, ἐθεράπευ-
bat eos. Exibant autem & dæmonia à mul-
σεν αὐτούς. ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολ- 41
tis, clamantia & dicentia: Quia tu es Christus filius
λῶν, κράζοντα καὶ λέγοντα, ὅτι σὺ εἶ ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς
Dei. Et increpans, non sinebat ea loqui, quia
τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ * εἴα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι
sciebant Christum ipsum esse. Facta autem die,
ᾔδεισαν τὸν χριστὸν αὐτὸν εἶναι. γενομένης δὲ ἡμέρας, 42
egressus ibat in desertum locum: & turbæ re-
ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον· καὶ οἱ ὄχλοι ἐ-
quirebant eum, & venerunt vsq; ad ipsum: & detinebant il-
ζήτουν αὐτόν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ, καὶ κατεῖχον αὐ-
lum. ‡ non proficisci ab eis. * Ille verò ait ad
τὸν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν. ὁ δὲ εἶπε πρὸς 43
eos: Quia & aliis ciuitatibus euangelizare
αὐτοὺς, ὅτι καὶ ταῖς ἑτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαί
me oportet regnum Dei: quia ‖ ad hoc
με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· ὅτι εἰς τοῦτο
missus sum. Et erat prædicans in synago-
* ἀπέσταλμαι. καὶ ἦν κηρύσσων ἐν ταῖς συναγω- 44
gis Galilææ.
γαῖς τῆς γαλιλαίας.

CAP. V. έ.

Factum est autē * in eo turbam superiacere ei ad
Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ τοῦ 1
audiendum verbum Dei, & ipse † erat stans iuxta
ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἦν ἑστὼς παρὰ
stagnum Genesareth. Et vidit * duo nauigia stantia
λίμνην γεννησαρέτ. καὶ εἶδε δύο πλοῖα ἑστῶτα 2
secus stagnum: at piscatores ‡ descendentes ex
παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ ἁλιεῖς ἀποβάντες ἀπ'
eis, abluebant retia. Ascendens autem in
αὐτῶν, ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα. ἐμβὰς δὲ εἰς 3
vnam $ nauium, quæ erat Simonis, rogauit eum
ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν
à terra reducere pusillum. Et sedens do-
ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον. καὶ καθίσας ἐδί-

† increpauit
* quū proiecisset
‡ nihilque illum nocuit.
$ omnibus:
* est
‖ potestate & virtute
† diuulgabatur fama
* Iesus de
‡ tenebatur magnis febribus:
$ pro
* Et
‖ Quum autem Sol occidisset,
† qui
* languoribus
‡ At ille singulis
* ἐάω
‡ ne discederet
* Quibus ille ait:
‖ ideo
* ἀποστέλλομαι
* quū turbæ irruerent in eū, vt audirēt
† stabat secus
* duas naues stantes
‡ autem descenderant, & lauabant
$ nauim

cebat * ex nauigio turbas. Vt autem cessa-
4 δασκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺς ὄχλους. ὡς δὲ ἐπαύ-
uit ‖ loquens, dixit ad Simonem: Deduc
σατο λαλῶν, εἶπε πρὸς τὸν σίμωνα, ἐπανάγαγε
in altum, & laxate retia vestra in
εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς
capturam. Et respondens Simon, dixit illi: Præ-
5 ἄγραν. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ σίμων εἶπεν αὐτῷ, ἐπι-
ceptor, per totam noctem laborantes nihil cepi-
στάτα, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες, οὐδὲν ἐλά-
mus: In autem verbo tuo laxabo rete.
βομεν· ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου χαλάσω τὸ δίκτυον.
Et † hoc facientes concluserunt multitudinem
6 καὶ τοῦτο ποιήσαντες συνέκλεισαν πλῆθος
piscium * multam. dirumpebatur autem rete eorum.
ἰχθύων πολύ. * διερρήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν.
Et annuerunt sociis qui ‡ in alio
7 καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἑτέρῳ
nauigio, vt venientes simul caperent ipsis. Et vene-
πλοίῳ, τοῦ ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς. καὶ ἦλ-
runt, & impleuerunt $ ambo nauigia, ita vt * mer-
θον, καὶ ἔπλησαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθί-
gi ipsa. ‖ Videns autem Simon Petrus, † accidit
8 ζεσθαι αὐτά. ἰδὼν δὲ σίμων πέτρος, προσέπεσε
genibus Iesu, dicens: Exi à me, quia
τοῖς γόνασι τοῦ ἰησοῦ, λέγων, ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι
homo peccator sum, Domine. Stupor enim * oc-
9 ἀνὴρ ἁμαρτωλός εἰμι, κύριε. θάμβος γὰρ πε-
cupauerat eum, & omnes qui cum illo ‡, in ca-
ριέσχεν αὐτόν, καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ, ἐπὶ τῇ ἄ-
ptura piscium, quam simul ceperant. Similiter autem &
10 γρᾳ τῶν ἰχθύων, ᾗ συνέλαβον. ὁμοίως δὲ καὶ
Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant so-
ἰάκωβον καὶ ἰωάννην υἱοὺς ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοι-
cij Simonis. & ait ad Simonem Iesus:
νωνοὶ τῷ σίμωνι. καὶ εἶπε πρὸς τὸν σίμωνα ὁ ἰησοῦς,
$ Ne time: ab hoc iam homines eris capiens.
μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν.
Et * subducentes nauigia super terram,
11 καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν,
relinquentes omnia, sequuti sunt eum. Et factum
12 ἀφέντες ἅπαντα, ἠκολούθησαν αὐτῷ. καὶ ἐγέ-
est ‖ in esse ipsum in vna ciuitatum, & ecce
νετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων, καὶ ἰδοὺ
vir plenus lepra: & videns Iesum, † procidens
ἀνὴρ πλήρης λέπρας, καὶ ἰδὼν τὸν ἰησοῦν, πεσὼν
in faciem *, rogauit eum, dicens: Domine, si
ἐπὶ πρόσωπον, ἐδεήθη αὐτοῦ, λέγων, κύριε, ἐὰν
vis, potes me mundare. Et extendens
13 θέλῃς δύνασαί με καθαρίσαι. καὶ ἐκτείνας
manum, tetigit eum, dicens: Volo, mun-
τὴν χεῖρα, * ἥψατο αὐτοῦ, εἰπών, θέλω· καθα-
dare. Et confestim lepra discessit ab illo.
ρίσθητι. καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ.
Et ipse præcepit illi ‡ nemini $ dicere:
14 καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν·
sed * abiens ostende teipsum Sacerdoti, & of-
ἀλλὰ ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένε-
fer pro emundatione tua, sicut præce-
γκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου, καθὼς προσέτα-
pit Moyses, in testimonium illis. Perambulabat
15 ξε μωσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. * διήρχετο
autem magis sermo de illo: & conueniebant
δὲ μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ, καὶ συνήρχοντο
turbæ multæ † audire, & curari ab
ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν, καὶ θεραπεύεσθαι ὑπ'
ipso ab infirmitatibus suis. Ipse autem ‡ erat
16 αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν. αὐτὸς δὲ ἦν
secedens in desertis, & orans.
ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις, καὶ προσευχόμενος.
Et factum est in vna dierum, & ipse $ erat
17 καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς ἦν
διδά-

* de nauicula
‖ loqui,
† quū hoc fecissent,
* copiosam.
* διεῤῥήγνυμι
‡ erant in alia naui, vt venirēt & adiuuarent eos.
$ ambas nauiculas.
* penè mergerentur.
‖ Quod quum videret
† procidit ad genua
* circumdederat
‡ erant.
$ Noli timere: ex
* subductis ad terram nauibus, relictis omnibus
‖ quum esset
† &
* suam,
* ἅπτομαι
‡ vt
$ diceret
* vade
* διέρχομαι
† vt audirent, & curarentur,
‡ secedebat in desertū, & orabat.
$ sedebat

docens. Et erant sedentes Pharisaei & Legis doctores, qui †erant venientes ex omni
διδάσκων. καὶ ἦσαν καθήμενοι Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἳ ἦσαν *ἐληλυθότες ἐκ πάσης

‡vico Galilaeae, & Iudaeae, & Hierusalem:
κώμης τῆς γαλιλαίας, καὶ ἰουδαίας, καὶ ἱερουσαλήμ,

& §efficacia Domini erat ‖in sanare eos.
καὶ δύναμις κυρίου ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτούς.

18 Et ecce viri †ferentes in lecto hominem qui erat paralyticus: & quaerebant eum inferre, & ponere ante eum.
καὶ ἰδοὺ ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμένος, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι ἐνώπιον αὐτοῦ.

19 Et non inuenientes qua parte inferrent illum ‡propter turbam, ascendentes super tectum, §per tegulas summiserunt eum cum ‖lectulo, in medium ante Iesum.
καὶ μὴ εὑρόντες ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτὸν, διὰ τὸν ὄχλον, ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα, διὰ τῶν κεράμων καθῆκαν αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ, εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ ἰησοῦ.

20 †Et videns fidem ‡eorum, dixit ei: Homo, remittuntur tibi peccata tua.
καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπεν αὐτῷ, ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

21 Et coeperunt §ratiocinari Scribae & Pharisaei, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, ‖si non solus Deus?
καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι, λέγοντες, τίς ἐστιν οὗτος, ὃς λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ μόνος ὁ θεός;

22 †Cognoscens autem Iesus ‡ratiocinationes eorum, respondens dixit ad illos, Quid §ratiocinamini in cordibus vestris?
ἐπιγνοὺς δὲ ὁ ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, ἀποκριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτοὺς, τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

23 Quid est facilius dicere, Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere: Surge & deambula?
τί ἐστιν εὐκοπώτερον εἰπεῖν, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἢ εἰπεῖν, ἔγειραι καὶ περιπάτει;

24 Vt autem sciatis quia ‖auctoritatem habet filius hominis in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Tibi dico, surge: †& tollens lectulum tuum, ‡vade in domum tuam.
ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἶπε τῷ παραλελυμένῳ, σοὶ λέγω, ἔγειραι καὶ ἄρας τὸ κλινίδιόν σου, πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου.

25 Et confestim §resurgens coram illis ‖tollens in quo iacebat, † abiit in domum suam, ‡glorificans Deum.
καὶ παραχρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον αὐτῶν ἄρας ἐφ᾽ ᾧ κατέκειτο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, δοξάζων τὸν θεόν.

26 Et stupor §cepit omnes: & ‖glorificabant Deum: Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus †inopinata hodie.
καὶ ἔκστασις ἔλαβεν ἅπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν, καὶ ἐπλήσθησαν φόβου, λέγοντες, ὅτι εἴδομεν παράδοξα σήμερον.

27 Et post haec exiit, & ‡conspexit publicanum nomine Leui, sedentem ad telonium, & ait illi: Sequere me.
καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθε, καὶ ἐθεάσατο τελώνην ὀνόματι λευῒν, καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἀκολούθει μοι.

28 Et §relinquens omnia, surgens secutus est eum.
καὶ καταλιπὼν ἅπαντα ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.

29 Et fecit conuiuium magnum Leui ei in domo sua: & erat turba publicanorum multa, & aliorum qui erant cum illis discumbentes.
καὶ ἐποίησε δοχὴν μεγάλην ὁ λευῒς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. καὶ ἦν ὄχλος τελωνῶν πολὺς, καὶ ἄλλων οἳ ἦσαν μετ᾽ αὐτῶν κατακείμενοι.

30 Et murmurabant Scribae eorum & Pharisaei ad discipulos eius, dicentes: Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis?
καὶ ἐγόγγυζον οἱ γραμματεῖς αὐτῶν καὶ οἱ φαρισαῖοι πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγοντες, διατί μετὰ τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίετε καὶ πίνετε;

Margin: †venerant · *ἥκοντες · ‡castello · §virtus · ‖ad sanandum · †portantes · ‡praeter turba ascenderant · §& · ‖lecto · †Quorum · ‡vt vidit, · §cogitare · ‖nisi · †Vt cognouit · ‡cogitationes · §cogitatis · ‖potestatem · †tolle lectum, · ‡& · §consurgens · ‖tulit lectum · †& · ‡magnificans · §apprehendit · ‖magnificabant · †mirabilia · ‡vidit · §relictis omnibus,

31 Et respondens Iesus dixit ad illos. Non ‖usum habent sani medico, sed †male ‡habentes.
καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτούς, οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ᾽ οἱ κακῶς ἔχοντες.

32 Non veni vocare iustos, §sed peccatores ad poenitentiam.
οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.

33 ‖Illi autem dixerunt ad eum: Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & Pharisaeorum: at tui ‡edunt & bibunt?
οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν, διατί οἱ μαθηταὶ ἰωάννου νηστεύουσι πυκνὰ, καὶ δεήσεις ποιοῦνται, ὁμοίως καὶ οἱ τῶν φαρισαίων· οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσι καὶ πίνουσιν;

34 †Is verò ait ad ipsos: Non potestis filios ‡thalami, in quo sponsus cum illis est, facere ieiunare?
ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ᾽ αὐτῶν ἐστι, ποιῆσαι νηστεύειν;

35 Venient autem dies, & quum ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.
ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, καὶ ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ᾽ αὐτῶν ὁ νυμφίος, τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

36 Dicebat autem & similitudinem ad illos: Quia nemo §adiectionem vestimenti noui adijcit in vestimentum vetus: ‖si verò non, & nouum †scindit, & veteri non conuenit commissura a nouo.
ἔλεγε δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτούς· ὅτι οὐδεὶς ἐπίβλημα ἱματίου καινοῦ ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μήγε, καὶ τὸ καινὸν σχίζει, καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνεῖ ἐπίβλημα τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ.

37 Et nemo ‡coniicit vinum nouum in vtres veteres: §si autem non, rumpet nouum vinum vtres, & ipsum effundetur, & vtres peribunt.
καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μήγε, ῥήξει ὁ νέος οἶνος τοὺς ἀσκοὺς, καὶ αὐτὸς ἐκχυθήσεται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται.

38 Sed vinum nouum in vtres nouos ‖iniiciendum, & vtraque conseruantur.
ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον, καὶ ἀμφότεροι συντηροῦνται.

39 Et nemo bibens vetus, statim vult nouum: dicit enim, Vetus †vtilius est.
καὶ οὐδεὶς πιὼν παλαιὸν, εὐθέως θέλει νέον· λέγει γάρ, ὁ παλαιὸς χρηστότερός ἐστιν.

Margin: ‖egent qui sani sunt, · †qui · ‡habent. · §At · ‖autem · †Quibus ipse ait: Numquid · ‡sponsi dum · §committit frustum à nouo vestimento immittit · ‖alioquin · †rumpit, · ‡mittit · §alioquin · ‖mittendum est; · †melius

CAP. VI. ϛ.

1 Factum est autē in Sabbato secundo primo, ‡transire ipsum per sata: & vellebant discipuli eius spicas, & manducabant, confricantes manibus.
Ἐγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ διαπορεύεσθαι αὐτὸν διὰ τῶν σπορίμων· καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τοὺς στάχυας, καὶ ἤσθιον, ψώχοντες ταῖς χερσί.

2 Quidam autem Pharisaeorum dicebant illis: Quid facitis quod non licet facere in Sabbatis?
τινὲς δὲ τῶν φαρισαίων εἶπον αὐτοῖς, τί ποιεῖτε ὃ οὐκ ἔξεστι ποιεῖν ἐν τοῖς σάββασι;

3 Et respondens ad eos, dixit Iesus: Nec hoc legistis quod fecit Dauid, quum esuriisset ipse, & ‡cum ipso existentes.
καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ὁ ἰησοῦς, οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε ὃ ἐποίησε δαβὶδ, ὁπότε ἐπείνασεν αὐτὸς, καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ ὄντες;

4 Quomodo intrauit in domum Dei, & panes propositionis sumpsit & manducauit, & dedit & his §cum ipso ‖, quos non licet manducare †si non solos Sacerdotes?
ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβε καὶ ἔφαγε, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς μετ᾽ αὐτοῦ, οὓς οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ μόνους τοὺς ἱερεῖς;

5 Et dicebat illis: Quia dominus est filius hominis
καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου

Margin: ‡quum transiret · ‡qui cum illo erant; · §qui erant, · †nisi tantum Sacerdotibus

† etiam — † & Sabbati. Factum est autē in alio Sabba-
καὶ τ̃ σαββάτου. ἐγένετο δὲ ἐν ἑτέρῳ σαββά- 6
* vt intraret — to, * intrare ipsum in synagogam. &
τῳ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγήν, καὶ
‡ doceret. — ‡ docere. Et erat ibi homo, & manus eius
διδάσκειν· καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ
dextera erat arida. Obseruabant autem Scribæ
δεξιὰ ἦν ξηρά. παρετήρουν δὲ οἱ γραμματεῖς 7
& Pharisæi si in Sabbato cura-
καὶ οἱ Φαρισαῖοι εἰ ἐν τῷ σαββάτῳ θεραπεύ-
§ vnde accusarent eum — ret eum: vt inuenirent ‡ accusationem ipsius: Ipse
σει αὐτὸν, ἵνα εὕρωσι κατηγορίαν αὐτοῦ. αὐτὸς 8
‖ cogitationes — verò sciebat ‖ ratiocinationes eorum: & ait ho-
* εἶπε — δὲ ᾔδει τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν· καὶ εἶπε τῷ ἀν-
† qui habebat — mini aridam † habenti manum: Surge, & sta
θρώπῳ τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα, ἔγειραι, καὶ στῆθι
* Et ‡ autem — in medium. Is autem surgens, stetit. Ait ‡ ergo Ie-
εἰς τὸ μέσον. ὁ δὲ ἀναστὰς ἔστη. εἶπεν οὖν ὁ Ἰη- 9
§ Interrogo vos, si — sus ad illos: § Interrogabo vos, quid licet
σοῦς πρὸς αὐτοὺς, ἐπερωτήσω ὑμᾶς, τί ἔξεστι τοῖς
Sabbatis, benefacere, an malefacere? animam
σάββασιν, ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν
‖ saluam facere, † perdere? — ‖ seruare, an † occidere? Et * circumspiciens om-
σῶσαι, ἢ ἀπολέσαι; καὶ περιβλεψάμενος πάν- 10
* circumspectis omnibus, — nes eos, dixit homini: Extende ma-
τας αὐτοὺς, εἶπε τῷ ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖ-
‡ Et extendit: — num tuā ‡ Is autem fecit ita & restituta est
ρά σου. ὁ δὲ ἐποίησεν οὕτω. καὶ * ἀποκατεστάθη ἡ
* ἀποκαθίσημι — manus eius sana vt altera. Ipsi autem repleti sunt
χεὶρ αὐτοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη. αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν 11
§ insipientia: — § amentia & colloquebantur ad inuicem: quidnam face-
ἀνοίας, καὶ διελάλουν πρὸς ἀλλήλους, τί ἂν ποιή-
‖ de — rent ‖ Iesu. Factum est autē in diebus il-
σαιεν τῷ Ἰησοῦ. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύ- 12
lis, exiit in montem orare: & erat
ταις, ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι, καὶ ἦν
pernoctans in oratione Dei. Et
διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ θεοῦ. καὶ 13
quum factus esset dies, aduocauit discipulos
ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητὰς
† elegit — suos: & † eligens ex ipsis duodecim, quos
αὐτοῦ· καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς
* cognominauit — & Apostolos nominauit: Simonem, quem * & nomi-
καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε· Σίμωνα, ὃν καὶ ὠνό- 14
nauit Petrum, & Andream fratrem eius, Iaco-
μασε Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, Ἰάκω-
bum & Ioannem, Philippum & Bartholomæum,
βον καὶ Ἰωάννην, Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον,
Matthæum & Thomam Iacobum Alphæi,
Ματθαῖον καὶ Θωμᾶν, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου, 15
§ qui vocatur Zelotes, & — & Simonem § vocatum zeloten, Iudam
καὶ Σίμωνα τὸν καλούμενον Ζηλωτήν, Ἰούδαν 16
Iacobi, & Iudam Iscariotem, qui & fuit pro-
Ἰακώβου, καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ ἐγένετο προ-
ditor. Et descendens cum illis, stetit in lo-
δότης. καὶ καταβὰς μετ' αὐτῶν, ἔστη ἐπὶ τό- 17
co campestri, & turba discipulorum eius, & multitudo
που πεδινοῦ, καὶ ὄχλος μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ πλῆθος
copiosa plebis ab omni Iudæa, & Hieru-
πολὺ τοῦ λαοῦ ἀπὸ πάσης τῆς Ἰουδαίας, καὶ Ἱερου-
salem, & maritima Tyri & Sidonis, Qui vene-
σαλὴμ, καὶ τῆς παραλίου Τύρου καὶ Σιδῶνος· οἳ ἦλ- 18
§ vt audirent ‖ sanarentur † qui vexabantur — rant § audire eum, & ‖ sanari à languoribus
θον ἀκοῦσαι αὐτοῦ, καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων
suis. Et † vexati à spiritibus im-
αὐτῶν· καὶ οἱ ὀχλούμενοι ὑπὸ πνευμάτων ἀκα-
mundis, & curabantur. Et omnis turba
θάρτων· καὶ ἐθεραπεύοντο. καὶ πᾶς ὁ ὄχλος 19
quærebat tangere eum: quia virtus de illo
ἐζήτει ἅπτεσθαι αὐτοῦ, ὅτι δύναμις παρ' αὐτοῦ
* eleuatis oculis * ἰάομαι — exibat & sanabat omnes. Et ipse * ele-
ἐξήρχετο, καὶ * ἰᾶτο πάντας. καὶ αὐτὸς ἐπά- 20
uans oculos suos in discipulos
ρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς
suos, dicebat: Beati pauperes: quia vestrum
αὐτοῦ, ἔλεγε, μακάριοι οἱ πτωχοί· ὅτι ὑμετέρα
‡ qui esuritis — est regnum Dei. Beati ‡ esurien-
ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. μακάριοι οἱ πεινῶν- 21
§ qui fletis — tes nunc: quia saturabimini. Beati § flen-
τες νῦν· ὅτι χορτασθήσεσθε. μακάριοι οἱ κλαίον-
tes nunc: quia ridebitis. Beati eritis quum
τες νῦν· ὅτι γελάσετε. μακάριοί ἐστε, ὅταν 22
oderint vos homines, & quum separaue-
μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅταν ἀφορίσω-
rint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen ve-
σιν ὑμᾶς καὶ ὀνειδίσωσι, καὶ ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑ-
strū tamquam malum, propter filium hominis.
μῶν ὡς πονηρὸν, ἕνεκεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.
Gaudete in illa die, & exultate:
χάρητε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε· 23
‖ est — ecce enim merces vestra multa ‖ in cælo. secundùm
ἰδοὺ γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ. κατὰ
hæc enim faciebant Prophetis patres eo-
ταῦτα γὰρ ἐποίουν τοῖς προφήταις οἱ πατέρες αὐ-
rum. Verumtamen væ vobis diuitibus: quia habe-
τῶν. πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις· ὅτι ἀπέ- 24
† qui saturati estis: — tis consolationem vestram. Væ vobis † im-
χετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν. οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπε- 25
* qui ridetis — pleti: quia esurietis. Væ vobis * ridentes
πλησμένοι· ὅτι πεινάσετε. οὐαὶ ὑμῖν οἱ γελῶντες
nunc: quia lugebitis & flebitis. Væ quum be-
νῦν· ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε. οὐαὶ ὅταν κα- 26
‡ omnes — nedixerint vobis ‡ homines: secundùm hæc enim
λῶς εἴπωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι· κατὰ ταῦτα γὰρ
faciebant pseudoprophetis patres eorum.
ἐποίουν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.
§ qui auditis, — Sed vobis dico § audientibus: Diligite
ἀλλ' ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν, ἀγαπᾶτε τοὺς 27
‖ his qui vos oderunt. — inimicos vestros: benefacite ‖ odio habentibus vos.
ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς.
Benedicite maledicentibus vobis, & o-
εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμῖν, καὶ προσ- 28
† Qui te percutit — rate pro calumniantibus vos. † Per-
εύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς. τῷ τύ- 29
: ei — cutienti te in maxillam, præbe * & alteram.
πτοντί σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα, πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην·
‡ eo qui aufert § etiam ‖ noli prohibere. — Et ab ‡ auferente tuum vestimentum, § & tunicam,
καὶ ἀπὸ τοῦ αἴροντός σου τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα
† tribue: & qui aufert quæ tua sunt, — ‖ ne prohibueris. Omni autem petenti te, † da:
μὴ κωλύσῃς. παντὶ δὲ τῷ αἰτοῦντί σε, δίδου, 30
& ab auferente tua, ne repetas. Et pro-
καὶ ἀπὸ τοῦ αἴροντος τὰ σὰ, μὴ ἀπαίτει. καὶ κα- 31
vt vultis vt faciant vobis homines, &
θὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ
vos facite illis similiter. Et si diligitis
ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως. καὶ εἰ ἀγαπᾶτε 32
* eos qui vos diligunt, ‡ nam & — * diligentes vos, quæ vobis gratia est? ‡ etenim
τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ
peccatores diligentes se diligunt.
οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσι.
§ his qui vobis benefaciunt, ‖ siquidem & — Et si benefeceritis § benefacientibus vo-
καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑ- 33
bis, quæ vobis gratia est? ‖ Etenim peccatores
μᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ
† his — hoc ipsum faciunt. Et si mutuum dederitis † à quibus spe-
τὸ αὐτὸ ποιοῦσι. καὶ ἐὰν δανείζητε παρ' ὧν ἐλ- 34
* Nam & — ratis recipere, quæ vobis gratia est? * Etenim
πίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ
peccatores peccatoribus fœnerantur, vt reci-
ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανείζουσιν, ἵνα ἀπολά-
piant æqualia. Verumtamen diligite inimicos vestros, &
βωσι τὰ ἴσα. πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ 35
‡ inde — benefacite, & mutuum date nihil ‡ sperantes.
ἀγαθοποιεῖτε, καὶ δανείζετε, μηδὲν ἀπελπίζοντες·
καὶ ἔσται

& erit merces vestra multa, & eritis filij
καὶ ἔσαι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολύς, καὶ ἔσεσθε οἱ υἱοὶ τοῦ
Altissimi: quia ipse benignus est super ingratos
ὑψίστου· ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους
& malos. Estote ergo misericordes, sicut &
καὶ πονηρούς. γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ 36
Pater vester misericors est. † Et ne iudicate, &
ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστί. καὶ μὴ κρίνετε, καὶ 37
non iudicabimini: * Ne condemnate, & non condem-
οὐ μὴ κριθῆτε· μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ κατα-
nabimini. ‡ Absoluite, & absoluemini. Da-
δικασθῆτε· ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε. δί- 38
te, & dabitur vobis: Mensuram bonam § confer-
δοτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· μέτρον καλὸν * πεπιεσμέ-
tam, & coagitatam, & supereffluentem da-
νον, καὶ σεσαλευμένον, καὶ ὑπερεκχυνόμενον δώσου-
bunt in sinum vestrum. * Quippe ea mensura qua mēsi
σιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν. τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ ᾧ με-
fueritis, remetietur vobis. Dicebat autē ‖ simi-
τρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν. Εἶπε δὲ πα- 39
litudinem ipsis: Numquid potest cæcus cæcum
ραβολὴν αὐτοῖς, μήτι δύναται τυφλὸς τυφλὸν
ducere? nonne ambo in foueam cadent?
ὁδηγεῖν; οὐχὶ ἀμφότεροι εἰς βόθυνον * πεσοῦνται;
Non est discipulus super magistrum suum:
οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ· 40
perfectus autem omnis erit, † sicut magister
* κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσαι ὡς ὁ διδάσκαλος
eius. Quid autem vides festucam quæ in ocu-
αὐτοῦ. Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλ- 41
lo fratris tui: ‡ trabem ‖ quæ in proprio
μῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ
oculo § non animaduertis? Aut quomodo potes di-
ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς; ἢ πῶς δύνασαι λέ- 42
cere fratri tuo: Frater, sine eiiciam
γειν τῷ ἀδελφῷ σου, ἀδελφέ, ἄφες ἐκβάλω τὸ
festucam ‡ quæ in oculo tuo, ipse in
κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου, αὐτὸς τὴν ἐν τῷ
oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, eii-
ὀφθαλμῷ σου δοκὸν οὐ βλέπων; ὑποκριτά, ἔκβα-
ce primùm trabem de oculo tuo, & tunc
λε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε
perspicies * eijcere festucam ‖ in ocu-
διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλ-
lo fratris tui. Non enim est arbor † pulchra
μῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου. οὐ γάρ ἐστι δένδρον καλὸν 43
faciens fructum putrem: neque arbor * putris
ποιοῦν καρπὸν σαπρόν· οὐδὲ δένδρον σαπρὸν
faciens fructum ‡ pulchrum. Vnaquæque enim arbor
ποιοῦν καρπὸν καλόν. ἕκαστον γὰρ δένδρον 44
de proprio fructu § cognoscitur. * Non enim de spinis
ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται· οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν
colligunt ficus, neque de rubo vindemiant
συλλέγουσι σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάτου τρυγῶσι
vuam. Bonus homo de bo-
σταφυλήν. ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγα- 45
no thesauro cordis sui profert bo-
θοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγα-
num: & malus homo de malo thesau-
θόν· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυ-
ro cordis sui profert malum. Ex
ροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν. ἐκ
enim abundantia cordis loquitur os
γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα
eius. Quid autem me vocatis, Domine, Domine, & non
αὐτοῦ. Τί δέ με καλεῖτε, κύριε, κύριε, καὶ οὐ 46
facitis quæ dico? Omnis ‖ veniens ad me, &
ποιεῖτε ἃ λέγω; πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρός με, καὶ 47
† audiens meos sermones, & * faciens eos, ostendam
ἀκούων μου τῶν λόγων, καὶ ποιῶν αὐτούς, ὑποδείξω
vobis cui sit similis. Similis est homini
ὑμῖν τίνι ἐστὶν ὅμοιος. ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ 48
ædificanti domum, qui fodit ‡ & profundum fecit, &
οἰκοδομοῦντι οἰκίαν, ὃς ἔσκαψε καὶ ἐβάθυνε, καὶ
posuit fundamentum supra petram. inundatione autem
ἔθηκε θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέτραν· πλημμύρας δὲ
facta, illisum est flumen domui
γενομένης, προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ
illi, & non potuit mouere eam: funda-
ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἴσχυσε σαλεῦσαι αὐτήν· * τεθε-
ta erat enim supra petram. ‡ At audiens & non
μελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν. ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ 49
faciens, similis est homini ædificanti do-
ποιήσας, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσαντι οἰ-
mum * super terram sine fundamēto. * cui illisus est
κίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου, ᾗ προσέρρηξεν ὁ
fluuius, & continuò cecidit, & facta est ruina
ποταμός, καὶ εὐθέως ἔπεσε, καὶ ἐγένετο τὸ ῥῆγμα τῆς
domus illius magna.
οἰκίας ἐκείνης μέγα.

CAP. VII. ζ.

* Postquam autem impleuit omnia verba sua
1 Ἐπεὶ δὲ ἐπλήρωσε πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ
in aures plebis, intrauit in Capharnaum.
εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς Καπερναούμ.
Centurionis autem cuiusdam seruus malè habens † fu-
2 ἑκατοντάρχου δέ τινος δοῦλος κακῶς ἔχων ἔ-
turus erat interire, qui erat illi pretiosus. * Audiens
μελλε τελευτᾶν, ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος. ἀκούσας
3 autem de Iesu, misit ad eum senio-
δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέ-
res Iudæorum, rogans eum vt ‡ veniens serua-
ρους τῶν Ἰουδαίων, ἐρωτῶν αὐτὸν ὅπως ἐλθὼν διασώ-
ret seruum eius. § Illi verò aduenientes ad
4 σῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ. Οἱ δὲ παραγενόμενοι πρὸς
Iesum, * procabantur eum studiosè, dicen-
τὸν Ἰησοῦν, παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως, λέγον-
tes ‖: Quia dignus est † cui praberes hoc. Diligit
5 τες, ὅτι ἄξιός ἐστιν ᾧ παρέξει τοῦτο· ἀγαπᾷ
enim gentem nostram, & synagogam ipse ædifi-
γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ᾠκοδό-
cauit nobis. At Iesus ' ibat cum illis. ‡ Iam
6 μησεν ἡμῖν. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν αὐτοῖς. ἤδη
verò eo non longè absente à domo, mi-
δὲ αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἔπεμ-
sit ad eum Centurio amicos, dicens
ψε πρὸς αὐτὸν ὁ ἑκατόνταρχος φίλους, λέγων
ei: Domine, § ne vexeris: non enim sum dignus vt
αὐτῷ, κύριε, μὴ σκύλλου· οὐ γάρ εἰμι ἱκανὸς ἵνα
meum sub tectum intres. * Ideo neque me-
7 μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς. διὸ οὐδὲ ἐμαυ-
ipsū ‖ sum dignū arbitratus ad te † venire: sed dic verbo, &
τὸν * ἠξίωσα πρὸς σὲ ἐλθεῖν· ἀλλὰ εἰπὲ λόγῳ, καὶ
sanabitur puer meus. * Etenim ego homo
8 ἰαθήσεται ὁ παῖς μου. καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός
sum sub potestate constitutus, habens sub me
εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν
milites: & dico huic, Vade, & va-
στρατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, πορεύθητι, καὶ πο-
dit: & alij, Veni, & venit: & seruo meo,
ρεύεται· καὶ ἄλλῳ, ἔρχου, καὶ ἔρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου,
Fac hoc, & facit. ‡ Audiens autem hæc Ie-
9 ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰη-
sus, miratus est eum: & conuersus, § sequen-
σοῦς, ἐθαύμασεν αὐτόν· καὶ στραφεὶς, τῷ ἀκολου-
ti se turbæ dixit: * Dico vobis, nec in
θοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπε, λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ
Israël tantam fidem inueni. Et reuer-
10 Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον. καὶ ὑποστρέψαν-
si ‖ missi in domum, inuenerunt † languen-
τες οἱ πεμφθέντες εἰς τὸν οἶκον, εὗρον τὸν ἀσθενοῦν-
tem seruum sanum. Et factum est in deinceps
11 τα δοῦλον ὑγιαίνοντα. καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἑξῆς

[Marginal notes: † Nolite iudicare, * Nolite condemnare, ‡ Dimittite, & dimittemini, § &, * πιέζω, * Eadem, ‖ illis &, * εἴσιλθ, † si sit, * καταρτίζομαι, ‡ autem, § tuo est, non consideras?, ‡ de, * vt educas, ‖ de, † bona, quæ facit fructus malos, * mala, ‡ bonum, § suo, * neque, ‖ qui venit, † audit, * facit; ‡ in altū, * θεμελίου, § Qui autē audit, & non facit, * suam, ‖ in quam, * Cùm autem impleret, † erat moriturus, * Et quum audisset, ‡ veniret, & saluaret, § At illi quum venissent, * rogabāt eum sollicitè, ‖ ei:, † vt hoc illi præstes, ' autem, ‡ Et quum iam non longè esset, § noli vexari, * Propter quod &, ‖ non, † vt venirem, * ἀξιόω, * Nam &, ‡ Quo audito, § sequentibus se turbis, * Amen, ‖ qui fuerant, † qui languerat]

† Iesus ' quæ vocatur ‡ cum eo

ibat † in ciuitatem ' vocatam Naim: & simul
ἐπορεύετο εἰς πόλιν καλουμένην ναΐν, καὶ συνε-
ibant ‡ ipsi discipuli eius multi, & turba
πορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκανοὶ, καὶ ὄχλος

‡ Quũ autẽ appropinquaret * vnicus matris

copiosa. ‡ Vt verò appropinquauit portæ ciuitatis, &
12 πολύς. ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ
ecce efferebatur defunctus filius * vnigenitus ma-
ἰδοὺ ἐξεκομίζετο τεθνηκὼς, υἱὸς μονογενὴς τῇ μη-

‡ erat

tri suæ: Et hæc vidua ‡: & turba ciuitatis
τρὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ χήρα· καὶ ὄχλος τῆς πόλεως

* Quam quum vidisset † misericordia * σπλαγχνίζομαι

multa cum illa. ' Et videns eam Dominus, † vi-
13 ἱκανὸς σὺν αὐτῇ. καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ κύριος, ' ἐ-
sceribus motus est super eam, & dixit illi: * Ne fle.
σπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ, καὶ εἶπεν αὐτῇ, μὴ κλαῖε.

* Noli flere, ‡ accessit, & ‡ Hi autẽ qui portabant, * qui erat

Et ‡ accedens tetigit loculum: ‡ At portan-
14 καὶ προσελθὼν ἥψατο τῆς σοροῦ· οἱ δὲ βαστά-
tes steterunt. Et ait, Adolescens, tibi dico, sur-
ζοντες ἔστησαν. καὶ εἶπε, νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρ-
ge. Et resedit * mortuus, & cœpit loqui.
15 θητι. καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς, καὶ ἤρξατο λαλεῖν.
Et dedit illum matri suæ. Accepit autẽ ti-
16 καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ. ἔλαβε δὲ φό-

‡ magnificabant

mor omnes, & ‡ glorificabant Deum, dicentes: Quia
βος πάντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν, λέγοντες, ὅτι
Propheta magnus surrexit in nobis: & quia vi-
προφήτης μέγας ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπε-
sitauit Deus plebem suam. Et exiit ser-
17 σκέψατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. καὶ ἐξῆλθεν ὁ λό-

* vniuersã Iudæam † omnem circa regionem

mo hic in ' vniuersa Iudæa de eo, & in † omni
γος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐν πάσῃ
circa regione. Et nunciauerunt Ioanni disci-
18 τῇ περιχώρῳ. καὶ ἀπήγγειλαν ἰωάννῃ οἱ μα-

* conuocauit ‡ de discipulis suis, ‡ & * qui es venturus,

puli eius de omnibus his. Et ' ad-
19 θηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων. καὶ προσκα-
uocans duos ‡ quosdam discipulorum suorum Ioannes, ‡
λεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὁ ἰωάννης,
misit ad Iesum, dicens: Tu es * ve-
ἔπεμψε πρὸς τὸν ἰησοῦν, λέγων, σὺ εἶ ὁ ἐρχό-

‡ Quum autem venissent

niens, aut alium expectamus? ‡ Accedentes
20 μενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν; παραγενόμενοι
autem ad eum viri, dixerunt: Ioannes Bapti-
δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες, εἶπον, ἰωάννης ὁ βαπτι-
sta misit nos ad te, dicens: Tu es
στὴς ἀπέσταλκεν ἡμᾶς πρὸς σὲ, λέγων, σὺ εἶ ὁ

* qui venturus es, † languoribus & plagis,

' veniens, an alium expectamus? In ipsa autem
21 ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν; ἐν αὐτῇ δὲ
hora curauit multos à † morbis & fla-
τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσε πολλοὺς ἀπὸ νόσων καὶ μα-

* visum.

gellis, & spiritibus malis: & cæcis mul-
στίγων, καὶ πνευμάτων πονηρῶν, καὶ τυφλοῖς πολ-
tis donauit ' videre. Et respondens Ie-
22 λοῖς ἐχαρίσατο τὸ βλέπειν. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἰη-
sus, dixit illis: Euntes renunciate Ioan-
σοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες ἀπαγγείλατε ἰωάν-
ni quæ vidistis & audistis: Quia cæci vi-
νῃ ἃ εἴδετε καὶ ἠκούσατε· ὅτι τυφλοὶ ἀναβλέ-
dent, claudi ambulant, leprosi mundantur,
πουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται,
surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euan-
κωφοὶ ἀκούουσι, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγ-
gelizantur. Et beatus est quicumq; non scan-
23 γελίζονται. καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκαν-

‡ Et quum discessissẽt nuncij ‡ ad turbas.

dalizatus fuerit in me. ' Abeuntibus autem nun-
24 δαλισθῇ ἐν ἐμοί. ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέ-
tiis Ioannis, cœpit dicere † turbis de Ioan-
λων ἰωάννου, ἤρξατο λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ ἰωάν-

* videre? ‡ agitatam?

ne. Quid existis in desertum * spectare?
νου, τί ἐξεληλύθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι;
arundinem à vento ‡ quassatam? Sed quid
25 κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; ἀλλὰ τί
existis videre? hominem in mollibus
ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς

† indutũ * ἀμφιέννυμι ' pretiosa sunt, & delitiis,

vestimentis † amictum? Ecce qui in veste
ἱματίοις ἠμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ ἐν ἱματισμῷ
' glorioso & luxu existentes, in domibus
ἐνδόξῳ καὶ τρυφῇ ὑπάρχοντες, ἐν τοῖς βασι-
regum sunt. Sed quid existis videre? Pro-
26 λείοις εἰσίν. ἀλλὰ τί ἐξεληλύθατε ἰδεῖν; προ-

‡ pl' quàm Prophetã.

phetam? Vtique dico vobis: & ‡ abundantius Prophe-
φήτην; ναὶ, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφή-
ta. Hic est de quo scriptum est: Ecce ego mit-
27 του. οὗτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται, ἰδοὺ ἐγὼ ἀπο-
to angelum meum ante faciem tuam, qui præ-
στέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κα-
parabit viam tuam ante te. Dico
28 τασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου. λέγω

‡ inter natos

enim vobis, maior ‡ in genitis mulierum Prophe-
γὰρ ὑμῖν, μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφή-
ta Ioanne Baptista nemo est. Qui autem mi-
της ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ οὐδείς ἐστιν. ὁ δὲ μικρό-

* est

nor * in regno Dei, maior illo est.
τερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, μείζων αὐτοῦ ἐστι.
Et omnis populus audiens & publicani iustificaue-
29 καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας καὶ οἱ τελῶναι ἐδικαίω-

‡ baptismo

runt Deum, baptizati ‡ baptismum Ioannis.
σαν τὸν θεὸν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα ἰωάννου.

† autem

At Pharisæi † & Legisperiti consilium Dei
30 οἱ δὲ φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ

* αὐτοῖς * similes dicam

spreuerunt in semetipsos, non baptizati ab
ἠθέτησαν εἰς ἑαυτοὺς, μὴ βαπτισθέντες ὑπ'
eo. Ait autem Dominus: Cui ergo ' assimilabo
31 αὐτοῦ. εἶπε δὲ ὁ κύριος, τίνι οὖν ὁμοιώσω τοὺς
homines generationis huius? & cui sunt si-
ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης; καὶ τίνι εἰσὶν ὅ-
miles? Similes sunt pueris in foro se-
32 μοιοι; ὅμοιοί εἰσι παιδίοις τοῖς ἐν ἀγορᾷ κα-
dentibus, & loquentibus adinuicem, & dicenti-
θημένοις, καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις, καὶ λέγου-
bus: Cantauimus tibiis vobis, & non saltastis:
σιν, ηὐλήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ὠρχήσασθε·

* ἐρχέομαι ‡ autem

lamentauimus vobis, & non plorastis. Ve-
33 ἐθρηνήσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκλαύσατε. ἐλή-
nit ‡ enim Ioannes Baptista neque panem manducans,
λυθε γὰρ ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς μήτε ἄρτον ἐσθίων,
neque vinum bibens: & dicitis, Dæmonium habet.
μήτε οἶνον πίνων, καὶ λέγετε, δαιμόνιον ἔχει.
Venit filius hominis manducans & bi-
34 ἐλήλυθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πί-

‡ deuorator

bens, & dicitis: Ecce homo ‡ edax & vinum bi-
νων, καὶ λέγετε, ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπό-
bens, amicus publicanorum & peccatorum. Et iusti-
35 της, φίλος τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν. καὶ ἐδι-
ficata est sapientia à filiis suis omnibus.
καιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς πάντων.

* de Pharisæis,

Rogabat autẽ quidam illum * Pharisæorum, vt mãducaret
36 ἠρώτα δέ τις αὐτὸν τῶν φαρισαίων, ἵνα φάγῃ
cum illo. Et ingressus in domum Pha-
μετ' αὐτοῦ. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φα-
risæi discubuit. Et ecce mulier in ciuitate,
37 ρισαίου ἀνεκλίθη. καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἐν τῇ πόλει,

‡ vt cognouit † Iesus ' attulit

quæ erat peccatrix, ‡ cognoscens quòd † accubuit in
ἥτις ἦν ἁμαρτωλὸς, ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται ἐν
domo Pharisæi, ' afferens alabastrum vn-
τῇ οἰκίᾳ τοῦ φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύ-
guenti: Et stans secus pedes eius retro
38 ρου· καὶ στᾶσα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὀπίσω
flens, cœpit rigare pedes eius la-
κλαίουσα, ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δά-
crymis, & capillis capitis sui extergebat:
κρυσι, καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμασσε,

* ἀλείφω ‡ qui vocauerat

& osculabatur pedes eius, & vngebat vnguen-
καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἤλειφε τῷ μύ-
to. Videns autem Pharisæus ‡ vocans eum
39 ρῳ. ἰδὼν δὲ ὁ φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτὸν,

εἶπεν

ait † in seipso, dicens: Hic si esset Propheta,
εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, λέγων, Οὗτος εἰ ἦν προφήτης,
sciret vtique quæ & qualis * mulier quæ tangit
ἐγίνωσκεν ἂν τίς καὶ ποταπὴ ἡ γυνή, ἥτις ἅπτεται
eum, quia peccatrix est. Et respondens Ie-
αὐτοῦ, ὅτι ἁμαρτωλός ἐστι. 40 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰη-
sus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. Il-
σοῦς, εἶπε πρὸς αὐτόν, Σίμων, ἔχω σοί τι εἰπεῖν. ὁ
verò ait: Magister, dic. Duo debitores
δέ φησι, Διδάσκαλε, εἰπέ. 41 Δύο χρεωφειλέται
erant fœneratori cuidam: vnus debebat denarios quingen-
ἦσαν δανειστῇ τινι· ὁ εἷς ὤφειλε δηνάρια πεντα-
tos, * et alter quinquaginta. Non habentibus autē
κόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα. 42 Μὴ ἐχόντων δὲ
illis * reddere, ambobus gratis donauit. Quis
αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις * ἐχαρίσατο. Τίς
ergo eorum, dic, plus eum diliget? Re-
οὖν αὐτῶν, εἰπέ, πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσει; 43 Ἀπο-
spondens autem Simon, dixit: | Existimo quod cui
κριθεὶς δὲ ὁ Σίμων εἶπεν, Ὑπολαμβάνω ὅτι ᾧ τὸ
plus donauit. * Ille autem dixit ei: Rectè iudi-
πλεῖον ἐχαρίσατο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ὀρθῶς ἔκρι-
casti. Et conuersus ad mulierem, Simo-
νας. 44 Καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα, τῷ Σίμω-
ni dixit: Vides hanc mulierem? Intraui
νι ἔφη, Βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν
tuam in domum, aquam † ad pedes meos non
σου εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ ἐπὶ τοὺς πόδας μου οὐκ
dedisti: hæc autem lacrymis rigauit meos pe-
ἔδωκας· αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξέ μου τοὺς πό-
des: & capillis * capitis sui extersit.
δας, καὶ ταῖς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς * ἐξέμαξε.
Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo in-
45 Φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ ἀφ' ἧς εἰσ-
traui, non cessauit † osculans meos pedes.
ῆλθον, οὐ διέλιπε καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας.
Oleo caput meum non vnxisti: hæc
46 Ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου οὐκ ἤλειψας· αὕτη
autē vnguento vnxit meos pedes. $ Cuius gratia, di-
δὲ μύρῳ ἤλειψέ μου τοὺς πόδας. 47 Οὗ χάριν, λέ-
co tibi, Remittuntur * peccata eius multa:
γω σοι, ἀφέωνται αἱ ἁμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί,
quoniā dilexit multum. Cui autē | paululum dimittitur, pauli-
ὅτι ἠγάπησε πολύ· ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλί-
lum diligit. Dixit autem ad illā: Remittuntur tua pec-
γον ἀγαπᾷ. 48 Εἶπε δὲ αὐτῇ, Ἀφέωνταί σου αἱ ἁ-
cata. Et cœperunt * simul accumbentes dicere
μαρτίαι. 49 Καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν
† in seipsis: Quis hic est, qui & peccata dimittit?
ἐν ἑαυτοῖς, Τίς οὗτός ἐστιν ὃς καὶ ἁμαρτίας ἀφίησιν;
Dixit autem ad mulierem: Fides tua * seruauit
50 Εἶπε δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα, Ἡ πίστις σου σέσωκέ
te: vade in | pacem.
σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

† intra se · * est · $ At ille · $ & alius · * vnde redderet, donauit vtrisque. · * χαρίζομαι · | Æstimo quia is · * At · † pedibus meis · * suis · * ἐκμάσσω · $ osculari · $ Propter quod · * ei · | minus tibi · * qui simul accumbebant, · $ intra se $ etiam · * saluam fecit · | pace.

CAP. VIII. η'.

Et factum est in deinceps, & ipse iter faciebat
Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς, καὶ αὐτὸς διώδευε 1
per * ciuitatem & castella, prædicans & euangeli-
κατὰ πόλιν καὶ κώμην, κηρύσσων καὶ εὐαγγελι-
zans regnum Dei, & duodecim cum
ζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· καὶ οἱ δώδεκα σὺν
illo, Et mulieres aliquæ quæ erant cura-
αὐτῷ, 2 καὶ γυναῖκές τινες αἳ ἦσαν τεθεραπευ-
tæ à spiritibus malignis, & infirmitatibus,
μέναι ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν,
Maria † vocata Magdalene, de qua dæ-
Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνή, ἀφ' ἧς δαι-
monia septem exierant: Et Iohanna vxor Chu-
μόνια ἑπτὰ * ἐξεληλύθει, 3 καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χου-
sæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ
ζᾶ ἐπιτρόπου Ἡρώδου, καὶ Σουσάννα, καὶ ἕτεραι

* ciuitates · † quæ vocatur · * ἐξέρχομαι

multæ, quæ ministrabant ei de facul-
πολλαί, αἵτινες διηκόνουν αὐτῷ ἀπὸ τῶν ὑπαρ-
tatibus suis. * Conueniente autem turba plurima, &
4 χόντων αὐταῖς. Συνιόντος δὲ ὄχλου πολλοῦ, καὶ
$ secundum ciuitatem aduenientibus ad eum, dixit
τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτόν, εἶπε
per similitudinem: Exiit $ seminans semi-
5 διὰ παραβολῆς· Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖ-
nare semen suum: & * in seminando eum hoc quidem
ραι τὸν σπόρον αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτόν, ὃ μὲν
cecidit secus viam, & conculcatum est: &
ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ * κατεπατήθη, καὶ τὰ
volucres cæli comederunt illud. Et aliud
6 πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό. Καὶ ἕτερον
cecidit supra petram: & natum exaruit, | propter
ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνθη, διὰ τὸ
non habere humorem. Et aliud cecidit * in medio
7 μὴ ἔχειν ἰκμάδα. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ
spinarum, & simul † enatæ spinæ suffoca-
τῶν ἀκανθῶν, καὶ * συμφυεῖσαι αἱ ἄκανθαι ἀπέ-
uerunt illud. Et aliud cecidit in terram
8 πνιξαν αὐτό. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν
bonam: & * enatum fecit fructum centu-
ἀγαθήν, καὶ φυὲν ἐποίησε καρπὸν ἑκατοντα-
plum. Hæc dicens, clamabat: | Habens aures $ au-
πλασίονα. Ταῦτα λέγων ἐφώνει, Ὁ ἔχων ὦτα ἀ-
dire, audiat. Interrogabant autem eum discipuli
9 κούειν ἀκουέτω. Ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ
eius, dicentes, quæ esset parabola hæc.
αὐτοῦ, λέγοντες, Τίς εἴη ἡ παραβολὴ αὕτη.
* Is verò dixit: Vobis datum est nosse | mysteria
10 Ὁ δὲ εἶπεν, Ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια
regni Dei, at cæteris * in parabolis:
τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς,
vt videntes non videant, & audientes non
ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ
intelligant. Est autem hæc parabola: Semen
11 συνιῶσιν. Ἔστι δὲ αὕτη ἡ παραβολή· Ὁ σπόρος
est verbum Dei. Qui autem secus viam, † sunt
12 ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδόν, εἰσὶν
audientes: deinde venit diabolus, & tollit
οἱ ἀκούοντες, εἶτα ἔρχεται ὁ διάβολος, καὶ αἴρει τὸν
verbum de corde eorum, vt ne creden-
λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύ-
tes * seruentur. Qui verò supra petram, qui quum
13 σαντες σωθῶσιν. Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας, οἳ ὅταν
audierint, cum gaudio suscipiunt verbum: & hi
ἀκούσωσι, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον, καὶ οὗτοι
† radicem non habent: $ qui ad tempus credunt, &
ῥίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἳ πρὸς καιρὸν πιστεύουσι, καὶ
in tempore tentationis * absistunt. Quod autem in
14 ἐν καιρῷ πειρασμοῦ * ἀφίστανται. Τὸ δὲ εἰς
spinas | cadens, hi sunt qui * audientes, &
τὰς ἀκάνθας πεσόν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες, καὶ
à solicitudinibus & diuitiis, & voluptatibus vitæ,
ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου
† profecti suffocantur, & non referunt fructum.
πορευόμενοι συμπνίγονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσι.
Quod autē in * pulchram terram, hi sunt qui in
15 Τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰσιν οἵτινες ἐν
corde $ pulchro & bono, audientes verbum
καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ, ἀκούσαντες τὸν λόγον
retinent, & fructum afferunt in patientia. Ne-
16 κατέχουσι, καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ. Οὐ-
mo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut sub-
δεὶς δὲ λύχνον ἅψας, καλύπτει αὐτὸν σκεύει, ἢ ὑποκά-
tus lectum ponit: sed supra candelabrum ponit,
τω κλίνης τίθησιν· ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἐπιτίθησιν,
vt intrantes $ aspiciant lumen. Non enim
17 ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσι τὸ φῶς. Οὐ γάρ
est occultum quod non * manifestum fiet: nec absconditum,
ἐστι κρυπτὸν ὃ οὐ φανερὸν γενήσεται, οὐδὲ ἀπόκρυφον,

* Qui cōuenirent · $ de ciuitatibus properarent · $ qui seminat, · * dū seminat, aliud · * κατεπατέω · | quia non habebat · * inter spinas: · † exortæ · * συμφύω · * ortum · $ Qui habet · $ audiendi. · * Quibus | mysterii · * autem · † hi sunt qui audiunt: · * salui fiāt. Namque · * radices $ quia · * recedūt · * ἀφίσταμαι · | cecidit, audierūt · † euntes · * bonam · * bono & optimo · $ videant · * manifestetur:

quod nō † cognoscatur, & in palàm veniat. * Aspi-
ὃ οὐ γνωσθήσεται, καὶ εἰς φανερὸν ἔλθῃ. βλέ- 18
cite ergo quomodo ‡ auditis. Qui enim § habeat, dabitur
πετε οὖν πῶς ἀκούετε. ὃς γὰρ ἐὰν ἔχῃ, δοθήσεται
illi: & ‖ qui non habeat, & quod videtur habere, aufere-
αὐτῷ· καὶ ὃς ἐὰν μὴ ἔχῃ, καὶ ὃ δοκεῖ ἔχειν, ἀρθήσε-
tur ab illo. Venerunt autem ad illum ma-
ται ἀπ' αὐτοῦ. παρεγένοντο δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μή- 19
ter & fratres eius, & non poterant † contin-
τηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠδύναντο συντυ-
gere eum * propter turbam. Et nunciatum est illi
χεῖν αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον. καὶ ἀπηγγέλη αὐτῷ 20
dicentibus: Mater tua & fratres tui stant
λεγόντων, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἑστήκασιν
foris, videre te volentes. Qui autem respondens dixit
ἔξω, ἰδεῖν σε θέλοντες. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε 21
ad eos: Mater mea & fratres mei hi sunt ‡
πρὸς αὐτούς, μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν
verbum Dei § audientes, & facientes
οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες, καὶ ποιοῦντες
ipsum. Et factum est ‖ in vna dierum, & ipse ‡
αὐτόν. καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ αὐτὸς 22
ascendit in nauiculam, & discipuli eius: & ait
ἐνέβη εἰς πλοῖον, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπε
ad illos: † Transeamus in vlterius stagni.
πρὸς αὐτούς, διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης·
Et prouecti sunt. Nauigantibus autem illis, * sopitus est,
καὶ ἀνήχθησαν. πλεόντων δὲ αὐτῶν ἀφύπνωσε, 23
& descendit procella venti in stagnum, &
καὶ κατέβη λαῖλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ
complebantur, & periclitabantur. Acce-
συνεπληροῦντο, καὶ ἐκινδύνευον. προσελ- 24
dentes autem suscitauerunt eum, dicentes: Præceptor,
θόντες δὲ διήγειραν αὐτόν, λέγοντες, ἐπιστάτα,
perimus. ‡ Ille autem excitatus obiurgauit ventum,
ἀπολλύμεθα. ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέμῳ
& § fluctuationem aquæ: & ‖ cessauerunt, & facta
καὶ τῷ κλύδωνι τοῦ ὕδατος· καὶ ἐπαύσαντο, καὶ ἐγένε-
est tranquillitas. Dixit autem illis: Vbi est fides
το γαλήνη. εἶπε δὲ αὐτοῖς, ποῦ ἐστιν ἡ πίστις 25
vestra? † Timentes autem mirati sunt, dicentes ad
ὑμῶν; φοβηθέντες δὲ ἐθαύμασαν, λέγοντες πρὸς
inuicem: Quis * nam hic est, quia & ventis
ἀλλήλους, τίς ἄρα οὗτός ἐστιν, ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις
imperat & mari, & obediunt ei?
ἐπιτάσσει καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;
Et nauigauerunt ad regionem ‡ Gada-
καὶ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδα- 26
renorum, quæ est contra Galilæam.
ρηνῶν, ἥτις ἐστὶν ἀντιπέραν τῆς Γαλιλαίας.
§ Exeunti autem ipsi ad terram, occurrit
ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν, ὑπήντησεν 27
illi vir quidam ex vrbe, qui habebat ‖ dæmonia
αὐτῷ ἀνήρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχε δαιμόνια
ex temporibus multis: & vestimento non induebatur,
ἐκ χρόνων ἱκανῶν, καὶ ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκε-
tur, † & in domo non manebat, sed in monumen-
το, καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμα-
tis. * Videns verò Iesum, & exclamans, proci-
σιν. ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀνακράξας προσέπε- 28
dit ‡ illi: & voce magna dixit: Quid mihi & tibi § Ie-
σεν αὐτῷ, καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπε, τί ἐμοὶ καὶ σοὶ Ἰη-
su fili Dei altissimi? obsecro te, ne me tor-
σοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; δέομαί σου, μή με βασα-
queas. Præcipiebat enim spiritui im-
νίσῃς. παρήγγελλε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκα- 29
mundo, ‖ exire ab homine. Multis enim
θάρτῳ, ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου. πολλοῖς γὰρ
temporibus arripiebat illum: & vinciebatur catenis, &
χρόνοις συνηρπάκει αὐτόν, καὶ ἐδεσμεῖτο ἁλύσεσι καὶ
compedibus custoditus: & † perrumpens vincula
πέδαις φυλασσόμενος, καὶ διαρρήσσων τὰ δεσμά,

† cognoscatur, * Videte ‡ audiatis. § habet, ‖ quicumque nō habet, etiam quod putat se
† adire
* præ turba.
‡ qui
§ audiunt, & faciunt.
‡ autem
† Transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt. Et * obdormiuit, * ἀνάγω
‡ At ille surgēs increpauit § tempestatem ‖ cessauit,
† Qui
* putas
‡ Gerasenorum,
§ Et quum de naui egressus esset ‖ dæmonium iam
† neque
* Is vt vidit
‡ ante illum: § est
‖ vt exiret
† ruptis vinculis agebatur

agitabatur à dæmonio in deserta.
ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος εἰς τὰς ἐρήμους.
Interrogauit autem illum Iesus, dicens: Quod tibi est
ἐπηρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων, τί σοι ἐστὶν 30
nomen? * is autem dixit, Legio: quia dæmonia multa
ὄνομα; ὁ δὲ εἶπε, λεγεών· ὅτι δαιμόνια πολλὰ
intrauerunt in eum. Et rogauerunt illum ‡ vt non
εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν. καὶ παρεκάλει αὐτὸν ἵνα μὴ 31
imperaret illis § in abyssum ‖ abire. Erat autē
ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν. ἦν δὲ 32
ibi grex porcorum multorum pascentium in monte:
ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βοσκομένων ἐν τῷ ὄρει·
& rogabant eum vt permitteret eis in
καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς εἰς
illos ingredi: & permisit illis. † Exeun-
ἐκείνους εἰσελθεῖν· καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς. ἐξελ- 33
tia autem dæmonia ab homine, * intraue-
θόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, εἰσῆλ-
runt in porcos: & impetum abiit grex per
θεν εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ
præceps in stagnum, & suffocatus est. ‡ Videntes
κρημνοῦ εἰς τὴν λίμνην, καὶ ἀπεπνίγη. ἰδόντες 34
autem pascentes factum, fugerunt: & ab-
δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγενημένον, ἔφυγον· καὶ ἀπελ-
euntes nunciauerunt in ciuitatem, & in
θόντες ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν, καὶ εἰς τοὺς
§ agros. Exierunt autem videre ‖ factum †, & venerunt
ἀγρούς. ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός, καὶ ἦλθον 35
ad Iesum: & inuenerunt sedentem homi-
πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ εὗρον καθήμενον τὸν ἄνθρω-
nem à quo dæmonia exierant, vestitum, ac
πον ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον, καὶ
sana mente, ad pedes * Iesu: & ti-
σωφρονοῦντα, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐφο-
muerunt. Nunciauerunt autem illis & ‡ videntes,
βήθησαν. ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἰδόντες 36
quomodo § seruatus esset ‖ dæmoniacus. Et rogauerunt il-
πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθείς. καὶ ἠρώτησαν αὐ- 37
lum omnis multitudo circum regionis † Gada-
τὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν Γαδα-
renorum abire ab ipsis: quia timore magno
ρηνῶν ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν· ὅτι φόβῳ μεγάλῳ
simul tenebantur. ipse autem ascendens in nauim, reuer-
συνείχοντο. αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, ὑπέ-
sus est. * Rogauit autem illum vir, à quo exie-
στρεψεν. ἐδέετο δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνήρ, ἀφ' οὗ ἐξεληλύ- 38
rant dæmonia, ‡ esse cum eo: dimisit autem eum
θει τὰ δαιμόνια, εἶναι σὺν αὐτῷ· ἀπέλυσε δὲ αὐτὸν
Iesus, dicens: Redi in domum tuam, &
ὁ Ἰησοῦς, λέγων, ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ 39
narra quanta fecit tibi Deus. & abiit per vni-
διηγοῦ ὅσα ἐποίησέ σοι ὁ θεός. καὶ ἀπῆλθε καθ' ὅ-
uersam ciuitatem prædicans quanta fecisset illi Ie-
λην τὴν πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰη-
sus. Factum est autē § in redire Ie-
σοῦς. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ὑποστρέψαι τὸν Ἰη- 40
sum, excepit illum turba: erant ‖ enim omnes
σοῦν, ἀπεδέξατο αὐτὸν ὁ ὄχλος. ἦσαν γὰρ πάντες
expectantes eum. Et ecce venit vir, cui
προσδοκῶντες αὐτόν. καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἀνήρ, ᾧ 41
nomen Iairus, & ipse princeps synagogæ
ὄνομα Ἰάειρος, καὶ αὐτὸς ἄρχων τῆς συναγωγῆς
erat: & † cadens ad pedes Ie-
ὑπῆρχε· καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰη-
su, * rogabat eum ‡ intrare in domum
σοῦ, παρεκάλει αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον
§ suam: Quia filia ‖ vnigenita erat ei † vt an-
αὐτοῦ· ὅτι θυγάτηρ μονογενὴς ἦν αὐτῷ ὡς ἐ- 42
norum duodecim, & hæc moriebatur. * In verò
τῶν δώδεκα, καὶ αὐτὴ ἀπέθνησκεν. ἐν δὲ τῷ
ire ipsum, turbæ comprimebant eum.
ὑπάγειν αὐτόν, οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν.

* ἐλαύνω
* At ille
‡ ne
§ vt ‖ irent.
† Exierunt ergo
* &
* ὁρμάω
‡ Quod vt viderūt factum qui pascebant,
§ villas. ‖ quod, † est.
* eius
‡ qui viderant,
§ sanus factus ‖ à legione. † Gerazenorum vt discederes
* Et
‡ vt esset
§ quum rediisset Iesus. ‖ autem
† cecidit
* rogans ‡ vt intraret § eius. ‖ vnica † ferè * Et contigit dū iret, à turbis comprimebatur.

καὶ γυ-

Et mulier †existens in fluxu sanguinis ab annis duo-
43 καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώ-
decim, quæ *medicis impendens omnem ‡vitam,
δεκα, ἥτις εἰς ἰατροὺς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον,
non potuit ab vllo curari:
οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι·
§Accedens retrò, *tetigit fimbriam
44 προσελθοῦσα ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ κρασπέδου
vestimenti eius, & confestim stetit fluxus
τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις τοῦ
sanguinis eius. Et ait Iesus: Quis ‖tangens
αἵματος αὐτῆς. 45 καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Τίς ὁ ἁψά-
me? negantibus autem omnibus, dixit Petrus
μενός μου; ἀρνουμένων δὲ πάντων, εἶπεν ὁ Πέτρος
& qui cum illo*: Præceptor, turbæ comprimunt te,
καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, Ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε,
& affligunt, & dicis: Quis †tangens me?
καὶ ἀποθλίβουσι, καὶ λέγεις, Τίς ὁ ἁψάμενός μου;
*At Iesus dixit: Tetigit me aliquis: ‡ego enim noui
46 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἥψατό μου τίς· ἐγὼ γὰρ ἔγνων
virtutem §exeuntem de me. Videns autem
δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ. 47 ἰδοῦσα δὲ ἡ
mulier quia non latuit, tremens venit, & *ad-
γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθε, τρέμουσα ἦλθε, καὶ προσ-
labens ei, ob quam causam tetigerit eum, indi-
πεσοῦσα αὐτῷ, δι' ἣν αἰτίαν ἥψατο αὐτοῦ ἀπήγ-
cauit illi coram omnino populo, & quéadmodû sa-
γειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὡς ἰά-
nata sit confestim. ‖Ipse autem dixit ei: Confide
θη παραχρῆμα. 48 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Θάρσει
filia: fides tua *seruauit te: vade in pa-
θύγατερ· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρή-
ce. Adhuc autem illo loquente, venit quidam †à
νην. 49 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχεταί τις παρὰ
principe synagogæ, dicens ei, Quia mortua est
τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγων αὐτῷ, ὅτι τέθνηκεν
filia tua: *ne vexa magistrum. ‡At
ἡ θυγάτηρ σου· μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον. 50 ὁ δὲ
Iesus ‡audiens, respondit ‖illi dicens, Ne time:
Ἰησοῦς ἀκούσας, ἀπεκρίθη αὐτῷ, λέγων, Μὴ φοβοῦ·
tantùm crede, & *seruabitur. Ingressus autem in
μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται. 51 Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν
domum, non permisit intrare ‡neminem si non Petrum &
οἰκίαν, οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν οὐδένα εἰ μὴ Πέτρον καὶ
Ioannem, & Iacobum, & patrem puellæ, &
Ἰωάννην, καὶ Ἰάκωβον, καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς, καὶ
matrem. Flebant autem omnes, & plangebant
τὴν μητέρα. 52 ἔκλαιον δὲ πάντες, καὶ ἐκόπτοντο
illam. †Ille autem dixit, *Ne flete: non est mortua ‡,
αὐτήν. ὁ δὲ εἶπε, Μὴ κλαίετε· οὐκ ἀπέθανεν,
sed dormit. Et deridebant eum, scientes
ἀλλὰ καθεύδει. 53 καὶ κατεγέλων αὐτοῦ, εἰδότες
quod mortua esset. Ipse autem ejiciens foras omnes,
ὅτι ἀπέθανεν. 54 αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω πάντας,
& tenens manum eius, clamauit, dicens:
καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς, ἐφώνησε, λέγων,
Puella, surge. Et reuersus est spiritus e-
Ἡ παῖς, ἐγείρου. 55 καὶ ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐ-
ius, & surrexit continuò: & §ordinauit illi da-
τῆς, καὶ ἀνέστη παραχρῆμα· καὶ διέταξεν αὐτῇ δο-
ri manducare. Et stupuerunt parentes eius: *ille autem
θῆναι φαγεῖν. 56 καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς. ὁ δὲ
præcepit illis ‖nemini dicere factum †.
παρήγγειλεν αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

† [illegible]; * in medicos erogauerat; ‡ substantiā suam, nec; § Accessit; * &; ‖ est qui tetigit; * erant:; § tetigit; * Et; ‡ nam; § exiisse; * procidit ante pedes eius, &; ‖ At; * saluā fecit; † ab principe; * noli vexare illum.; ‡ at audito hoc verbo, ‖ patri puellæ, Noli timere: * salua erit. ‡ Et quū venisset ‖ secum quemquā nisi; † At * Nolite flere. ‡ puella,; § iussit; * quibus; ‖ ne alicui dicerent quod † erat.

CAP. IX. θ'.

‡Conuocans autem duodecim ‖discipulos
1 Συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς δώδεκα μαθητὰς
suos, dedit illis virtutem & potestatem super
αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ
omnia dæmonia, & *languores †curare.
πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ νόσους θεραπεύειν.

‡ Conuocatis ‖ apostolis, * et sanarent.

Et misit illos prædicare regnum
2 καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν τὴν βασιλείαν τοῦ
Dei, & sanare infirmos. Et ait
θεοῦ, καὶ ἰᾶσθαι τοὺς ἀσθενοῦντας. 3 καὶ εἶπε
ad illos: Nihil tuleritis in via, neque
πρὸς αὐτοὺς, μηδὲν αἴρετε εἰς τὴν ὁδὸν, μήτε
‡virgas, neque peram, neque panem, neque *argen-
ῥάβδους, μήτε πήραν, μήτε ἄρτον, μήτε ἀργύ-
tum, neque singuli duas tunicas ‖habere. Et in quācumq;
ριον, μήτε ἀνὰ δύο χιτῶνας ἔχειν. 4 καὶ εἰς ἣν ἂν
domum intraueritis, ibi manete, & inde †exi-
οἰκίαν εἰσέλθητε, ἐκεῖ μένετε, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρ-
te. Et quicumque non receperint vos, exeun-
χεσθε. 5 καὶ ὅσοι ἐὰν μὴ δέξωνται ὑμᾶς, ἐξερχό-
tes de ciuitate illa, etiam puluerem
μενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ τὸν κονιορτὸν
*à pedibus vestris excutite in testimonium
ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε εἰς μαρτύριον
supra illos. Egressi autem ‡perambulabant per
ἐπ' αὐτούς. 6 ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο κατὰ τὰς
vicos, euangelizantes & curantes
κώμας, εὐαγγελιζόμενοι καὶ θεραπεύοντες
vbique. Audiuit autem Herodes tetrarcha
πανταχοῦ. 7 Ἤκουσε δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης τὰ
§facta ab eo omnia, & hæsitabat, *propter di-
γινόμενα ὑπ' αὐτοῦ πάντα, καὶ διηπόρει, διὰ τὸ λέ-
ci à quibusdam, quia Ioannes surrexit à mor-
γεσθαι ὑπό τινων, ὅτι Ἰωάννης ἐγήγερται ἐκ νε-
tuis. A quibusdam verò quia Elias apparuit: ‖aliis
κρῶν. 8 ὑπό τινων δὲ, ὅτι Ἠλίας ἐφάνη· ἄλλων
autem, quia propheta vnus †antiquorum resurrexit.
δὲ, ὅτι προφήτης εἷς τῶν ἀρχαίων ἀνέστη.
Et ait Herodes: Ioannem ego *decapita-
9 καὶ εἶπεν ὁ Ἡρώδης, Ἰωάννην ἐγὼ ἀπεκεφάλι-
ui, quis autem est iste, de quo ego audio talia?
σα, τίς δέ ἐστιν οὗτος, περὶ οὗ ἐγὼ ἀκούω τοιαῦτα;
& quærebat videre eum. Et reuersi A-
καὶ ἐζήτει ἰδεῖν αὐτόν. 10 καὶ ὑποστρέψαντες οἱ ἀ-
postoli narrauerunt illi quæcumq; fecerunt: & ‡assu-
πόστολοι διηγήσαντο αὐτῷ ὅσα ἐποίησαν. καὶ παραλα-
mens illos, secessit seorsum in locum de-
βὼν αὐτοὺς, ὑπεχώρησε κατ' ἰδίαν εἰς τόπον ἔ-
sertum §vrbis vocatæ Bethsaidæ. *At
ρημον πόλεως καλουμένης Βηθσαϊδά. 11 οἱ δὲ
turbæ cognoscentes sequutæ sunt illum: & ‖excipiens
ὄχλοι γνόντες, ἠκολούθησαν αὐτῷ· καὶ δεξάμενος
eos, †loquebatur illis de regno Dei,
αὐτοὺς, ἐλάλει αὐτοῖς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ,
& ‡opus habentes cura sanabat. At
καὶ τοὺς χρείαν ἔχοντας θεραπείας ἰᾶτο. 12 ἡ δὲ
dies §cœperat declinare. *accedentes autem duode-
ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν. προσελθόντες δὲ οἱ δώδε-
cim, dixerunt illi: Dimitte ‖turbam, vt ab-
κα, εἶπον αὐτῷ, Ἀπόλυσον τὸν ὄχλον, ἵνα ἀπελ-
euntes in †qui in circuitu vicos & agros,
θόντες εἰς τὰς κύκλῳ κώμας καὶ τοὺς ἀγροὺς,
diuertant, & inueniant ‡cibarium: quia hic in
καταλύσωσι, καὶ εὕρωσιν ἐπισιτισμόν· ὅτι ὧδε ἐν
deserto loco sumus. Ait autem ad illos: Da-
ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν. 13 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς, Δό-
te illis vos mâducare. §illi autem dixerunt: Non sunt
τε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. οἱ δὲ εἶπον, Οὐκ εἰσὶν
nobis plus quàm quinque panes, & duo pisces, ‖si non
ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι καὶ δύο ἰχθύες, εἰ μή-
quid euntes nos †emamus in omnem
τι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσωμεν εἰς πάντα τὸν
‡populum hunc escas. Erant §enim ferè viri
λαὸν τοῦτον βρώματα. 14 ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες
quinque millia. ait autem ad discipulos suos:
πεντακισχίλιοι. εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ,
Facite discumbere illos ‖discubitus per quinquagenos.
Κατακλίνατε αὐτοὺς κλισίας ἀνὰ πεντήκοντα.

§ virgā, * pecuniā, ‖ habeatis. † ne exeatis. * pedum vestrorum; § circuibāt per castella,; § quæ fiebant * eo quòd diceretur; ‖ ab; † de antiquis; * decollaui,; ‡ assumptis illis; § qui est * Quod quum cognouissent turbæ, ‖ excepit † &; ‡ eos qui indigebāt; § autem * &; ‖ turbas,; † quæ sunt circa castella, villasque ‡ escam; § at; ‖ nisi forte eamus † &; ‡ hāc turbam, § autem; ‖ per conuiuia.

Et fecerunt ita: & discumbere fecerunt omnes.
καὶ ἐποίησαν οὕτω, καὶ ἀνέκλιναν ἅπαντας. 15
† Accipiens autem quinque *panes, & duos pisces,
λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, 16
respiciens in cælum, ‡ benedixit illis, &
ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησεν αὐτοὺς, καὶ
fregit, & § dedit discipulis *apponere
κατέκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς παραθεῖναι
turbæ. Et manducauerũt,& saturati sunt om-
τῷ ὄχλῳ. καὶ ἔφαγον, καὶ *ἐχορτάσθησαν πάν- 17
nes: & sublatum est ‖ abundans illis fragmentorum
τες· καὶ ἤρθη τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων
cophini duodecim. Et factum est *in esse ipsum
κόφινοι δώδεκα. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν 18
orantem solitariè, simul erant † ei
προσευχόμενον καταμόνας, συνῆσαν αὐτῷ οἱ
discipuli, & interrogauit illos, dicens: Quem me
μαθηταὶ, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέγων, Τίνα με
dicunt turbæ esse? *Illi autem ‡ respondentes dixe-
λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶ- 19
runt: Ioannem Baptistam: alij autem Eliam: a-
πον, Ἰωάννην τὸν βαπτιστήν· ἄλλοι δὲ Ἠλίαν· ἄλ-
lij verò, quia propheta § quidam antiquorum resurrexit.
λοι δὲ, ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη.
Dixit autem illis: Vos autem quem me dicitis esse?
Εἶπε δὲ αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; 20
respondens autem *Petrus, dixit: Christum Dei.
ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος, εἶπε, Τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ.
‖ Ille autem increpans illos, præcepit *nemini
ὁ δὲ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς, παρήγγειλε μηδενὶ 21
dicere hoc, Dicens: quia oportet filium hominis
εἰπεῖν τοῦτο, Εἰπὼν, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου 22
multa pati, & reprobari à
πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν
senioribus & principibus sacerdotũ, & Scribis,
πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων,
& occidi, & tertia die resurgere.
καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.
Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me
Ἔλεγε δὲ πρὸς πάντας, Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου 23
venire, abneget semetipsum, & tollat crucem
ἔρχεσθαι, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν
suam quotidie, & sequatur me. Qui enim
αὐτοῦ καθ' ἡμέραν, καὶ ἀκολουθείτω μοι. Ὃς γὰρ 24
voluerit animam suam † seruare, perdet illam:
ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν·
*qui autem perdiderit animam suam propter me,
ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ,
‡ hic seruabit illam. Quid enim proficit homo
οὗτος σώσει αὐτήν. Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος 25
§ lucratus mundum vniuersum, seipsum autem *perdens, aut
κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας, ἢ
damno affectus? ‖ Qui enim erubuerit me &
ζημιωθείς; Ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς 26
meos sermones, hunc filius hominis eru-
ἐμοὺς λόγους, τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυν-
bescet, cum venerit in *gloria sua, & Pa-
θήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ τοῦ πα-
tris, & sanctorum angelorum. Dico autem vobis ve-
τρὸς, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων. Λέγω δὲ ὑμῖν ἀλη- 27
rè, Sunt aliqui hic † stantium, qui non gustabunt
θῶς, εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστώτων, οἳ οὐ μὴ γεύσονται
mortem, donec videant regnum Dei.
θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.
Factum est autem post verba hæc ferè dies
Ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὡσεὶ ἡμέραι 28
octo, & *assumens Petrum, & Ioannem, & Iaco-
ὀκτὼ, καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον, καὶ Ἰωάννην, καὶ Ἰάκω-
bum, ‡ ascendit in montem § orare. Et facta est
βον ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι. Καὶ ἐγένετο 29
*in orando ipsum, species vul-
ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν, τὸ εἶδος τοῦ προσώ-

tus eius altera, & vestitus eius albus ‖ re-
που αὐτοῦ ἕτερον, καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξα-
fulgens. Et ecce viri duo colloquebantur *il-
στράπτων. Καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐ- 30
li, qui erant † Moyses & Elias: Qui visi
τῷ, οἵτινες ἦσαν Μωσῆς καὶ Ἠλίας· Οἳ ὀφθέντες 31
in *gloria, dicebant ‡ exodum eius, quem § futurus erat im-
ἐν δόξῃ, ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ, ἣν ἔμελλε πλη-
plere in Hierusalem. At Petrus *& qui cum il-
ροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ. Ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐ- 32
lo erant, grauati ‖ somno. *euigilan-
τῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὕπνῳ· διαγρηγορήσαν-
tes autem viderunt † gloriam eius, & duos viros
τες δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοὺς δύο ἄνδρας
*simul stantes illi. Et factum est ‡ in dis-
τοὺς συνεστῶτας αὐτῷ. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ δια- 33
cedere ipsos ab illo, ait Petrus ad
χωρίζεσθαι αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Πέτρος πρὸς
Iesum: Præceptor, § pulchrum est nos hic esse: &
τὸν Ἰησοῦν, Ἐπιστάτα, καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· καὶ
faciamus tabernacula tria, vnum tibi, & vnum Moysi,
ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, μίαν σοὶ, καὶ μίαν Μωσεῖ,
& vnum Eliæ, *non sciens quid diceret. Hæc autem
καὶ μίαν Ἠλίᾳ, μὴ εἰδὼς ὃ λέγει. Ταῦτα δὲ 34
illo ‖ dicente, facta est nubes, & obumbrauit
αὐτοῦ λέγοντος, ἐγένετο νεφέλη, καὶ ἐπεσκίασεν
eos: *timuerunt autem ‡ in illos intrare
αὐτούς· ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ ἐκείνους εἰσελθεῖν
in nubem. Et vox facta est de nu-
εἰς τὴν νεφέλην. Καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νε- 35
be, dicens: Hic est filius meus dilectus,
φέλης, λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς,
ipsum audite. Et † in fieri vo-
αὐτοῦ ἀκούετε. Καὶ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φω- 36
cem, inuentus est Iesus solus: & ipsi tacuerunt, &
νὴν, εὑρέθη ὁ Ἰησοῦς μόνος. καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν, καὶ
nemini *enunciauerunt in illis diebus
οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις
‡ nihil eorum quæ viderant. Factum est autem in sequenti
οὐδὲν ὧν ἑωράκασιν. Ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἑξῆς 37
die, descendentibus illis de monte, occur-
ἡμέρᾳ, κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, συνήν-
rit illi turba multa. Et ecce vir de
τησεν αὐτῷ ὄχλος πολύς. Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ 38
turba exclamauit, dicens: Magister, obsecro te,
ὄχλου ἀνεβόησε, λέγων, Διδάσκαλε, δέομαί σου,
respice in filium meum, quia § vnigenitus est mihi.
ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μονογενής ἐστί μοι·
Et ecce spiritus apprehendit eum, & subitò
Καὶ ἰδοὺ πνεῦμα λαμβάνει αὐτὸν, καὶ ἐξαίφνης 39
clamat, & *discerpit eum cum spuma, & vix
κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτὸν μετὰ ἀφροῦ, καὶ μόγις
discedit ab ipso, ‖ conterens eum. Et roga-
ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ, συντρῖβον αὐτόν. Καὶ ἐδεή- 40
ui discipulos tuos vt eiicerent illum, &
θην τῶν μαθητῶν σου ἵνα ἐκβάλωσιν αὐτὸ, καὶ
non potuerunt. Respondens autem Iesus, di-
οὐκ ἠδυνήθησαν. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶ- 41
xit: O generatio infidelis & peruersa, vsquequo
πεν, Ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε
ero apud vos, & patiar vos? adduc
ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἀνέξομαι ὑμῶν; προσάγαγε
huc filium tuum. *Adhuc autem ‡ accedente eo,
ὧδε τὸν υἱόν σου. Ἔτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ, 42
lacerauit illum dæmonium, & dissipauit.
ἔρρηξεν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον, καὶ συνεσπάραξεν·
† increpauit autem Iesus spiritum immun-
ἐπετίμησε δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρ-
dum, & sanauit puerum, & reddidit illum
τῳ, καὶ ἰάσατο τὸν παῖδα, καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν
patri eius. Stupebant autem omnes
τῷ πατρὶ αὐτοῦ. 43 Ἐξεπλήσσοντο δὲ πάντες
ἐπὶ

Marginal notes (left): † Acceptis panibus, & duobus piscib', respexit · ‡ & · § distribuit suis vt ponerent ante turbas · * χορτάζω · ‖ quod superfuit · * αἴρω · * quum solus esset orans · † cum illo & · * At · ‡ respõdentes & · § vnus de prioribus · * Simon · ‖ At · * ne cui dicerent · † saluam facere · * nam qui · ‡ saluam faciet · § si lucretur · * perdat, & detrimentum sui faciat? · ‖ Nam · * maiestate · † stantes · * assumpsit · ‡ & · § vt oraret · * dum oraret.

Marginal notes (right): ‖ & · * cum eo · † autem · * maiestate · ‡ excessum · § completurus erat · * verò · ‖ erant · † & · † maiestatem · * qui stabant cum illo · ‡ quum discederent · § bonum · * nesciens · ‖ loquente · * & · ‡ intrantibus illis · † dum fieret vox · * dixerunt · ‡ quicquã ex his · § vnicus · * elidit, & dissipat · ‖ dilanians · * Et quum accederet, elisit · † &

in magnitudine Dei: omnibus autem miran-
ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ. πάντων δὲ θαυμα-
tibus in omnibus quæ faciebat Iesus, dixit ad
ζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, εἶπε πρὸς
discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris
τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὦτα 44
vestras sermones istos: nam filius hominis
ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
futurum est tradi in manus hominum.
που μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.
Illi autem ignorabant verbum istud, & erat velatum
οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ ἦν παρα- 45
ab ipsis, vt non sentirent illud:
κεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ αἴσθωνται αὐτό·
& timebant interrogare eum de verbo
καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος
hoc. Intrauit autem ratiocinatio in eos, hoc,
τούτου. εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ, 46
quis esset maior eorum. At Iesus videns ratio-
τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἰδὼν τὸν δια- 47
cinationem cordis illorum, assumens pue-
λογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενος παι-
rum, statuit illum secus se: Et ait illis:
δίου, ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῷ· καὶ εἶπεν αὐτοῖς, 48
Quicumque susceperit istum puerum in nomine
ὃς ἐὰν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί
meo, me recipit: & quicumque me receperit, recipit
μου, ἐμὲ δέχεται. καὶ ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸν
mittentem me. Qui enim minor in omnibus vobis
ἀποστείλαντά με. ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν
existens, hic erit magnus. Respondens autem
ὑπάρχων, οὗτος ἔσται μέγας. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ 49
Ioannes, dixit: Præceptor, vidimus quendam in no-
Ἰωάννης εἶπεν, ἐπιστάτα, εἴδομέν τινα ἐπὶ τῷ ὀνό-
mine tuo eiicientem dæmonia, & prohibui-
ματί σου ἐκβάλλοντα τὰ δαιμόνια, καὶ ἐκωλύσα-
mus eum, quia non sequitur nobiscum. Et ait
μεν αὐτὸν, ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν. καὶ εἶπε 50
ad illum Iesus: Ne prohibete: qui enim non est
πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, μὴ κωλύετε· ὃς γὰρ οὐκ ἔστι
aduersus vos, pro vobis est. Factum est autem in
καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐστιν. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ 51
compleri dies assumptionis e-
συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήψεως αὐ-
ius, & ipse faciem suam firmauit ad i-
τοῦ, καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐστήριξε τοῦ πο-
re in Hierusalem: Et misit nun-
ρεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀπέστειλεν ἀγ- 52
cios ante conspectum suum: & euntes
γέλους πρὸ προσώπου αὐτοῦ. καὶ πορευθέντες
intrauerunt in vicum Samaritanorum, vt pararent
εἰσῆλθον εἰς κώμην Σαμαρειτῶν, ὥστε ἑτοιμάσαι
illi. Et non receperunt eum, quia facies
αὐτῷ. καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτὸν, ὅτι τὸ πρόσωπον 53
eius erat iens in Hierusalem. Videntes
αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ. ἰδόντες 54
autem discipuli eius Iacobus & Ioannes, dixerunt:
δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, εἶπον,
Domine, vis dicamus ignem descendere de
κύριε, θέλεις εἴπωμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ
cælo, & consumere illos, vt & Elias fecit?
οὐρανοῦ, καὶ ἀναλῶσαι αὐτοὺς, ὡς καὶ Ἠλίας ἐποίησε;
Conuersus autem increpauit illos, & dixit: Non
στραφεὶς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ εἶπεν, οὐκ 55
scitistis cuius Spiritus estis vos. Nam filius
οἴδατε οἵου πνεύματός ἐστε ὑμεῖς. ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ 56
hominis non venit animas hominum perde-
ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε ψυχὰς ἀνθρώπων ἀπολέ-
re, sed saluare. & abierunt in alium vi-
σαι, ἀλλὰ σῶσαι. καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώ-
cum. Factum est autem ambulantibus illis in via,
μην. ἐγένετο δὲ πορευομένων αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ, 57
dixit quidam ad illum: Sequar te quocumque
εἶπέ τις πρὸς αὐτὸν, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἂν
abieris, Domine. Et dixit illi Iesus: Vul-
ἀπέρχῃ, κύριε. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, αἱ ἀλώ- 58
pes foueas habent, & volucres cæli
πεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ
nidos: verum filius hominis non habet
κατασκηνώσεις· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει
vbi caput reclinet. Ait autem ad alterum:
ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ. εἶπε δὲ πρὸς ἕτερον, 59
Sequere me. Ille autem dixit: Domine, permitte mihi
ἀκολούθει μοι. ὁ δὲ εἶπε, κύριε, ἐπίτρεψόν μοι
abeunti primum sepelire patrem meum. Dixit
ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα μου. εἶπε 60
autem ei Iesus: Sine mortuos sepelire
δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς
suos mortuos: tu autem abiens annuncia re-
ἑαυτῶν νεκρούς. σὺ δὲ ἀπελθὼν διάγγελλε τὴν βα-
gnum Dei. Ait autem & alter: Sequar
σιλείαν τοῦ θεοῦ. εἶπε δὲ καὶ ἕτερος, ἀκολουθήσω 61
te Domine, primum autem permitte mihi renunciare
σοι κύριε, πρῶτον δὲ ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι
his qui ad domum meam. Ait autem ad illum Ie-
τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου. εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰη- 62
sus: Nemo immittens manum suam ad aratrum,
σοῦς, οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον,
& respiciens in quæ retro, aptus est ad
καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν
regnum Dei.
βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

CAP. X.

Post autem hæc designauit Dominus & a-
1 ΜΕτὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ κύριος καὶ ἑ-
lios septuaginta, & misit illos per binos
τέρους ἑβδομήκοντα, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο
ante faciem suam, in omnem ciuitatem & lo-
πρὸ προσώπου αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τό-
cum quo futurus erat ipse venire. Dicebat igitur ad
πον οὗ ἔμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι. 2 ἔλεγεν οὖν πρὸς
illos: Ipsa quidem messis multa, at operarii pauci:
αὐτοὺς, ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι.
rogate ergo dominum messis, vt emittat
δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ, ὅπως ἐκβάλῃ
operarios in messem suam. Ite:
ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ. 3 ὑπάγετε·
ecce ego mitto vos, sicut agnos in medio lu-
ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς, ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύ-
porum. Ne portate marsupium, non peram,
4 κων. μὴ βαστάζετε βαλάντιον, μὴ πήραν,
neque calceamenta: & neminem per viam saluta-
μηδὲ ὑποδήματα. καὶ μηδένα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπά-
ueritis. In quamcumque domum intraueritis, pri-
5 σησθε. εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶ-
mum dicite: Pax domui huic. Et si
6 τον λέγετε, εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ. καὶ ἐὰν
quidem fuerit ibi filius pacis, requiescet super
μὲν ᾖ ἐκεῖ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαύσεται ἐπ'
illum pax vestra: si verò non, ad vos re-
αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἀ-
uertetur. In eadem autem domo manete, eden-
7 νακάμψει. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἐσθίον-
tes & bibentes quæ apud illos: dignus enim ope-
τες καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν. ἄξιος γὰρ ὁ ἐρ-
rarius mercede sua est. Ne transite de
γάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐστι. μὴ μεταβαίνετε ἐξ
domo in domum. Et in quamcumque ciuitatem in-
8 οἰκίας εἰς οἰκίαν. καὶ εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσ-
traueritis, & susceperint vos, manducate apposi-
ἔρχησθε, καὶ δέχωνται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέ-
ta vobis. Et curate qui in illa infir-
9 μενα ὑμῖν. καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθε-

Marginal notes (left): † ἐπὶ — * cordibus vestris — † τίθεσθε — ‡ enim — § futurum est vt tradatur — ¶ At — ‖ velatum ante eos — * αἴσθωνται — * cogitatio — * disceptationes — * apprehendit — ‖ & — ‡ eum qui misit — § Nam — * est inter vos omnes maior est — * Nolite prohibere, — † vos — * vobis — ‡ dum complerentur — § vt iret — * ciuitatem — ‖ euntis — * Quum videns — † dicimus vt ignis descendat — * consumat — ‡ Et — § dicens: Nescitis — * aliud castellum

Marginal notes (right): ‖ autem — * ire — † & — * que — ‡ vt mortui sepeliant — § vade & — * Et — ‖ sed — * domi sunt, — † regno — * ἀνέδειξεν — * duos, — ‡ erat ipse venturus — § Et — * illis, — ‖ autem — * inter lupos. Nolite portare sacculum, neque — † sin autem, — * sunt. — ‡ nolite transire — § quæ apponuntur — * sunt

mos, & dicite illis: Appropinquauit in vos regnum
νεῖς, καὶ λέγετε αὐτοῖς, ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία
Dei. In quamcumq; autē ciuitatem intraueritis, &
τοῦ θεοῦ. Εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ 10
non susceperint vos, exeuntes in plateas
μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας
eius, dicite: Etiam puluerem † adhærentem nobis
αὐτῆς, εἴπατε, καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ἡμῖν 11
de ciuitate vestra * abstergimus vobis. tamen
ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν ἀπομασσόμεθα ὑμῖν. πλὴν
hoc scitote, quia appropinquauit super vos regnum
τοῦτο γινώσκετε, ὅτι ἤγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία
Dei. Dico autem vobis, quia Sodomis in die
τοῦ θεοῦ. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ 12
illa remissiùs erit, quàm ciuitati illi.
ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.
Væ tibi Chorosaim, væ tibi Bethsaida, quia si in
οὐαί σοι Χωραζίν, οὐαί σοι Βηθσαϊδά, ὅτι εἰ ἐν 13
Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ §
Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι
in vobis, olim vtique in cilicio & cinere seden-
ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθή-
tes § pœnituissent. Veruntamen Tyro & Sidoni re-
μεναι μετενόησαν. πλὴν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκ- 14
missiùs erit in iudicio, quàm vobis. Et tu Ca-
τότερον ἔσται ἐν τῇ κρίσει, ἢ ὑμῖν. καὶ σὺ Κα- 15
pharnaum vsque ad cælum exaltata, vsque ad infernū
περναοὺμ ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως ᾅδου
demergêris. * Audiens vos, me audit:
καταβιβασθήσῃ. ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει· 16
& ‖ spernens vos, me spernit: † at me spernens,
καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ. ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν,
spernit * mittentem me. Reuersi sunt autem
ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με. ὑπέστρεψαν δὲ οἱ 17
septuaginta § cum gaudio, dicentes: Domine, etiam
ἑβδομήκοντα μετὰ χαρᾶς λέγοντες, κύριε, καὶ τὰ
dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo.
δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.
§ Ait autem illis: Videbam Satanam sicut ful-
εἶπε δὲ αὐτοῖς, ἐθεώρουν τὸν σατανᾶν ὡς ἀστρα- 18
gur de cælo cadentem. Ecce * do vobis
πὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. ἰδοὺ δίδωμι ὑμῖν 19
potestatem calcandi supra serpentes & scor-
τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορ-
piones, & super omnem virtutem inimici, &
πίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ
nihil vobis non nocebit. Verumtamen in hoc ‖ ne
οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ. πλὴν ἐν τούτῳ μὴ 20
gaudete, quia spiritus vobis subiiciuntur: gau-
χαίρετε, ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαί-
dete autem quòd nomina vestra scripta sunt in cæ-
ρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τοῖς οὐ-
lis. In ipsa hora exultauit
ρανοῖς. ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἠγαλλιάσατο τῷ 21
† spiritu Iesus, & dixit: Confiteor tibi
πνεύματι ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν, ἐξομολογοῦμαί σοι
Pater, Domine cæli & terræ, quòd abscondisti
πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας
hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti
ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας
ea paruulis. etiam Pater, quoniam sic § factum est benepla-
αὐτὰ νηπίοις. ναὶ ὁ πατήρ. ὅτι οὕτως ἐγένετο εὐδο-
citum ante te. Omnia mihi tradita sunt à
κία ἔμπροσθέν σου. πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ 22
Patre meo: & nemo scit quis sit filius, § si
τοῦ πατρός μου· καὶ οὐδεὶς γινώσκει τίς ἐστιν ὁ υἱός, εἰ
non Pater: & quis sit Pater, * si non Filius, & cui
μὴ ὁ πατήρ· καὶ τίς ἐστιν ὁ πατήρ, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ᾧ
voluerit Filius reuelare. Et conuersus
ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. καὶ στραφεὶς 23
ad discipulos ‖, priuatim dixit: Beati
πρὸς τοὺς μαθητάς, κατ' ἰδίαν εἶπε, μακάριοι

† qui adhæsit
* extergimus in vos
§ sunt
§ pœniterent.
* Qui audit
‖ qui spernit
† qui autē me spernit.
* eum qui misit
§ duo
§ Et
* dedi
‖ nolite gaudere,
† in sancto
§ placuit
§ nisi
* seos.

oculi † videntes quæ * videtis. Dico
οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε. λέγω 24
enim vobis, quòd multi Prophetæ & reges volue-
γὰρ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέ-
runt videre quæ vos videtis, & non viderunt & audi-
λησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκοῦ-
re quæ auditis, & non audierunt. Et ecce Legisperitus
σαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν. καὶ ἰδοὺ νομικός 25
quidam surrexit, tentans illum, & dicens: Magi-
τις ἀνέστη, ἐκπειράζων αὐτόν, καὶ λέγων, διδάσ-
ster, quid § faciens vitam æternam possidebo?
καλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;
§ Ille autem dixit ad eum: In Lege quid scriptum
ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν, ἐν τῷ νόμῳ τί γέγρα- 26
est? quomodo legis? Ille autem respondens di-
πται; πῶς ἀναγινώσκεις; ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶ- 27
xit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto cor-
πεν, ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρ-
de tuo, & ex tota anima tua, & ex * tota
δίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς
fortitudine tua, & ex omni ‖ cogitatione tua, & pro-
ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου, καὶ τὸν πλη-
ximū tuum sicut teipsum. Dixit † autem illi: Rectè respon-
σίον σου ὡς σεαυτόν. εἶπε δὲ αὐτῷ, ὀρθῶς ἀπε- 28
disti: hoc fac, & viues. Ille autem volens iu-
κρίθης· τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ. ὁ δὲ θέλων δι- 29
stificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus
καιοῦν ἑαυτόν, εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ τίς ἐστί μου
proximus? Suscipiens autem Iesus, dixit: Ho-
πλησίον; ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, ἄνθρω- 30
mo quidam descendebat ab Hierusalem in Iericho,
πός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχώ,
& * latronibus incidit: qui etiam § exuentes eum,
καὶ λῃσταῖς περιέπεσεν. οἳ καὶ ἐκδύσαντες αὐτόν,
& § plagas imponentes, abierunt, * relinquentes semi-
καὶ πληγὰς ἐπιθέντες ἀπῆλθον, ἀφέντες ἡμι-
viuum existentem. Secundùm fortem autē ‖ sacerdos quidā
θανῆ τυγχάνοντα. κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεύς τις 31
† descendit in via illa, & * videns illum,
κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν αὐτόν,
præteriuit. Similiter autem & Leuita, § factus
ἀντιπαρῆλθεν. ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης, γενόμενος 32
secundùm locum, † veniens & videns, pertransiit. Sa-
κατὰ τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ἀντιπαρῆλθεν. Σα- 33
maritanus autē quidā iter faciens, venit secus eum: & videns
μαρείτης δέ τις ὁδεύων, ἦλθε κατ' αὐτόν, καὶ ἰδὼν
eum, * visceribus commotus est. Et ‖ accedens alli-
αὐτόν, ἐσπλαγχνίσθη, καὶ προσελθὼν κατέ- 34
gauit vulnera eius, infundens oleum & vinum:
δησε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον·
† ascendere faciens autem illum in * proprium iumentum, du-
ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος, ἤγα-
xit in § diuersorium, & curam egit eius. Et § in
γεν εἰς πανδοχεῖον, καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ. καὶ ἐπὶ 35
crastinum exiens, eiiciens duos denarios * de-
τὴν αὔριον ἐξελθών, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔ-
dit ‖ tabernario, & ait illi: Curam habe
δωκε τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἐπιμελήθητι
illius: & quodcumque † adsumpseris, ego * in
αὐτοῦ, καὶ ὅ,τι ἂν προσδαπανήσῃς, ἐγὼ ἐν τῷ
redire me, reddam tibi. Quis igitur ho-
ἐπανέρχεσθαί με, ἀποδώσω σοι. τίς οὖν τού- 36
rum trium videtur tibi proximus fuisse § inciden-
των τῶν τριῶν δοκεῖ σοι πλησίον γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόν-
tis in latrones? § Ille autem dixit: * Faciens miseri-
τος εἰς τοὺς λῃστάς; ὁ δὲ εἶπεν, ὁ ποιήσας τὸ ἔ- 37
cordiam ‖ cum illo. ait ergo illi Iesus: Vade,
λεος μετ' αὐτοῦ. εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, πορεύου,
& tu fac similiter. Factum est autem † in ire
καὶ σὺ ποίει ὁμοίως. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ πορεύεσθαι 38
eos, & ipse intrauit in * vicum quendam: mulier
αὐτούς, καὶ αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς κώμην τινά· γυνὴ

† qui videant * vos
§ faciendo
§ At
* omnibus viribus tuis,
‖ mente
† que
* in latrones
§ despoliauerunt
§ plagis impositis
* semiuiuo relicto.
Accidit
‖ vt
† descenderet eadē via,
* viso illo,
§ quum esset secus
* ἀντιπαρέρχομαι
§ & videret eum,
* misericordia
‖ appropians
† & imponens
* suum
§ stabulū,
§ altera die protulit
* &
‖ stabulario,
† supererogaueris
* quum rediero
§ illi qui incidit
§ At
* Qui fecit
‖ in illum
&
† dum irent,
* quoddā castellum
&

δέ τις

autem quædā nomine Martha, excepit illum in do-
δέ τις ὀνόματι μάρθα, ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶ-
mum suam. Et huic erat soror †vocata
κον αὐτῆς. καὶ τῇδε ἦν ἀδελφὴ καλουμένη 39
Maria, quæ etiam sedens secus pedes
μαρία, ἣ καὶ παρακαθίσασα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ
*Iesu, audiebat verbum illius. At Martha ‡distrahebatur
ἰησοῦ, ἤκουε τὸν λόγον αὐτοῦ. ἡ δὲ μάρθα περιεσπᾶ- 40
tur circa §multum ministerium. *stans autem ait: Do-
το περὶ πολλὴν διακονίαν· ἐπιστᾶσα δὲ εἶπε, κύ-
mine, nō curæ est tibi quod soror mea solam me reli-
ριε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἡ ἀδελφή μου μόνην με κατέ-
quit ministrare? dic ergo illi vt ‖mibi simul suscipiat.
λιπε διακονεῖν; εἰπὲ οὖν αὐτῇ ἵνα μοι *συναντι-
†Respondens autem dixit illi 'Iesus:
λάβηται. ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, 41
Martha, Martha, solicita es, & turbaris †circa multa.
μάρθα, μάρθα, μεριμνᾷς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολ-
‡Vnius verò est *vsus. Maria autem *bonam
λά· ἑνὸς δέ ἐστι χρεία. μαρία δὲ τὴν ἀγα- 42
partem elegit, quæ non auferetur ab ea.
θὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ ἀφαιρεθήσε-
ται ἀπ' αὐτῆς.

(Margin: †nomine; *Domini; ‡autem; *astans; §frequens; *quæ sedens; ‖me dereliquit; *συναντιλαμβάνω; †Et; *Dominus; ‡erga plurima; §Vnum porro; *necessarium; *optimam)

CAP. XI. ιά.

Et factum est *in esse ipsum in loco quodam
ΚΑὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ 1
‖orantem, vt cessauit, dixit †quidam discipulorum eius ad eum: Domine, doce nos o-
προσευχόμενον, ὡς ἐπαύσατο, εἶπέ τις τῶν μαθη-
τῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν, κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσ-
rare, sicut & Ioannes docuit discipu-
εύχεσθαι, καθὼς καὶ ἰωάννης ἐδίδαξε τοὺς μαθη-
los suos. *Ait autem illis: Quum oratis,
τὰς αὐτοῦ. εἶπε δὲ αὐτοῖς, ὅταν προσεύχησθε, 2
dicite: Pater noster qui in cælis, sanctificetur
λέγετε, πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἁγιασθήτω
nomen tuum: adueniat regnum tuum: fiat
τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γενηθήτω τὸ
voluntas tua, sicut in cælo, & in terra. Pa-
θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. τὸν ἄρ- 3
nem nostrum §quotidianum da nobis *iuxta diem.
τον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν.
Et dimitte nobis peccata nostra. ‖& enim ipsi
καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· καὶ γὰρ αὐτοὶ 4
dimittimus omni debenti nobis: & ne inducas
ἀφίεμεν παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν. καὶ μὴ εἰσενέγκῃς
nos in tentationem, sed libera nos a
ἡμᾶς εἰς πειρασμόν· ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ
malo. Et ait ad illos: Quis †ex vobis
πονηροῦ. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, τίς ἐξ ὑμῶν 5
habebit amicum & ibit ad illum media nocte,
ἕξει φίλον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου,
& dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes:
καὶ εἴπῃ αὐτῷ, φίλε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους·
Quoniam amicus meus venit de via ad
ἐπειδὴ φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρός 6
me, & non habeo quod apponam *ei. Et ille
με, καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ· κἀκεῖνος 7
deintus respondens, dicat: ‖Ne mihi molestias exhibe:
ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἴπῃ, μή μοι κόπους πάρεχε·
iam ostium clausum est, & pueri mei mecum
ἤδη ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδία μου μετ' ἐμοῦ
in cubili sunt: non possum §surgens da-
εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦ-
re tibi. *Dico vobis, si & non dederit ei surgens,
ναί σοι. λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀνα- 8
propter esse illius amicum, propter improbitatem
στάς, διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ φίλον, διά γε τὴν ἀναίδειαν
‖eius †excitatus dabit illi quotquot habet opus. Et ego
αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσων χρῄζει. κἀγὼ 9

(Margin: *quum esset; ‖orans; †vnus ex discipulis; *Et; ‖Et; §ad præstitutum; *hodie; ‖siquidem; †vestrûm; *ante illum; ‖Noli mihi molestus esse; §surgere; *Et si ille perseuerauerit pulsans, dico vobis, etsi non dabit illi surgens eo quod amicus eius sit, ‖tamen †surget, & *necessaria)

vobis dico: Petite, & dabitur vobis: quærite, &
ὑμῖν λέγω, αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ
inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis
εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. πᾶς 10
enim ‡petens accipit, & ‡quærens inuenit, &
γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ τῷ
pulsanti aperietur. ‡Quem autem vestrûm patrem
κρούοντι ἀνοιγήσεται. τίνα δὲ ὑμῶν τὸν πατέρα 11
‖petet filius panem, †non lapidem dabit illi? ‖si &
αἰτήσει ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; εἰ καὶ
piscem, ‡non pro pisce serpentem dabit illi? Aut
ἰχθύν, μὴ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσει αὐτῷ; ἢ 12
& si petierit ouum, §non dabit illi scorpionem?
καὶ ἐὰν αἰτήσῃ ᾠόν, μὴ ἐπιδώσει αὐτῷ σκορπίον;
Si ergo vos *mali subsistentes, nostis
εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὑπάρχοντες, οἴδατε 13
bona ‖dona dare filiis vestris, quanto
ἀγαθὰ δόματα διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ
magis Pater † de cælo dabit Spiritum 'sanctum
μᾶλλον ὁ πατὴρ ὁ ἐξ οὐρανοῦ δώσει πνεῦμα ἅγιον
petentibus se? Et erat eiiciens dæmo-
τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμό- 14
nium, & illud erat mutum. ‡Factum est autem dæmonio
νιον, καὶ αὐτὸ ἦν κωφόν. ἐγένετο δὲ τοῦ δαιμονίου
egresso, loquutus est mutus: & admiratæ sunt
ἐξελθόντος, ἐλάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν
turbæ. Quidam autē ex eis dixerunt, In Beelze-
οἱ ὄχλοι. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον, ἐν βεελζε- 15
bub principe dæmoniorum eiicit dæmo-
βοὺλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμό-
nia. ‡Alij autem tentantes, signum ab eo
νια. ἕτεροι δὲ πειράζοντες, σημεῖον παρ' αὐτοῦ 16
quærebant de cælo. Ipse autem *videns cogi-
ἐζήτουν ἐξ οὐρανοῦ. αὐτὸς δὲ εἰδὼς τὰ διανοή- 17
tationes eorum, dixit eis: Omne regnum
ματα αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς, πᾶσα βασιλεία
in seipsum diuisum ‖desolatur; & domus
ἐφ' ἑαυτὴν διαμερισθεῖσα ἐρημοῦται, καὶ οἶκος
supra domum †cadit. Si autem & Satanas in se-
ἐπὶ οἶκον πίπτει. εἰ δὲ καὶ ὁ σατανᾶς ἐφ' ἑαυ- 18
ipsum diuisus est, quomodo stabit regnum e-
τὸν *διεμερίσθη, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐ-
ius? quia dicitis, in Beelzebub eiicere me
τοῦ; ὅτι λέγετε, ἐν βεελζεβοὺλ ἐκβάλλειν με τὰ
dæmonia. Si autem ego in Beelzebub eiicio
δαιμόνια. εἰ δὲ ἐγὼ ἐν βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω 19
dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt?
τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι;
*propter hoc iudices vestri ipsi erunt. ‡Si autem in di-
διὰ τοῦτο κριταὶ ὑμῶν αὐτοὶ ἔσονται. εἰ δὲ ἐν δα- 20
gito Dei eiicio dæmonia, profectò †peruenit
κτύλῳ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν
in vos regnum Dei. Quum fortis
ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ὅταν ὁ ἰσχυρὸς 21
armatus custodit suum atrium, in
καθωπλισμένος φυλάσσῃ τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν, ἐν
pace sunt *obtingentia ipsius. ‖Postquam autem
εἰρήνῃ ἐστὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. ἐπὰν δὲ ὁ 22
fortior eo superueniens vicerit eum, †omnem ar-
ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτόν, τὴν πανο-
maturam eius *tollit, in ‡qua confidebat, & spolia
πλίαν αὐτοῦ αἴρει, ἐφ' ᾗ ἐπεποίθει, καὶ τὰ σκῦλα
eius §distribuit. Non existens cum me, contra
αὐτοῦ διαδίδωσιν. ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' 23
me est: & ‖non colligens cum me, disper-
ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπί-
git. Quum immundus spiritus exierit †ab
ζει. ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ 24
homine, perambulat per inaquosa loca,
τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων,
quærens requiem: & non inueniens, dicit, Re-
ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ μὴ εὑρίσκον, λέγει, ὑπο-

(Margin: ‡qui petit; ‡qui quærit; *Quis autem ex vobis; ‖petit †numquid; *Aut ‡numquid porriget; §quum sitis; ‖data; †vester; 'bonum; ‡Et quum eiecisset dæmonium; §Et; *vt vidit; ‖desolabitur; †cadet; *διαμερίζω; *ideo; ‡Porrò si; †peruenit; *ea quæ possidet; ‖Si; †vniuersa arma; *aufert; ‡quibus; §distribuet; Qui non est mecum; ‖qui non colligit mecum; †de)

uertar in domum meam, vade exiui. Et † veniens
στρέψω εἰς τ̄ οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον· καὶ ἐλ- 25
inueniet scopis versam & ornatam. Tunc
θὸν εὑρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον. τότε 26
vadit & assumit septem alios spi-
πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἑπτὰ ἕτερα πνεύ-
ritus ‡ nequiores seipso, & ingressi habitant
ματα πονηρότερα ἑαυτ̄, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ
ibi: & fiunt nouissima hominis illius
ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου
peiora prioribus. Factum est autē † in dicere
χείρονα τῶν πρώτων. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν 27
ipsum hæc, extollens quædam mulier vocem * ex
αὐτὸν ταῦτα, ἐπάρασά τις γυνὴ φωνὴν ἐκ τοῦ
turba, dixit illi: Beatus ‖ venter portans
ὄχλου, εἶπεν αὐτῷ, μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστά-
te, & vbera quæ suxisti. † Ille autem di-
σασά σε, καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας. αὐτὸς δὲ εἶ- 28
xit: Quinimò beati * audientes verbum
πε, μενοῦνγε μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον
Dei, & ‡ custodientes illud. At turbis ‡ congregatis,
τ̄ θεοῦ, καὶ φυλάσσοντες αὐτόν. τῶν δὲ ὄχλων ἐπα- 29
cœpit dicere: Generatio hæc * mala
θροιζομένων ἤρξατο λέγειν, ἡ γενεὰ αὕτη πονη-
est: signum quærit, & signum non dabitur
ρά ἐστι· σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται
ei, ‖ si non signum Ionæ prophetæ.
αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.
Sicut enim † factus est Ionas signum Niniuitis,
καθὼς γὰρ ἐγένετο ἰωνᾶς σημεῖον τοῖς νινευΐ- 30
ita erit & filius hominis generationi
ταις, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τ̄ ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ
isti. Regina Austri * excitabitur in iudicio
ταύτῃ. βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρί- 31
cio cum viris generationis huius, & condemnabit
σει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρι-
bit illos: quia venit à ‡ terminis terræ audire
νεῖ αὐτούς· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀ-
dire sapientiam Solomonis: & ecce plus ‡ Solomone
κοῦσαι τ̄ σοφίαν σολομῶνος· καὶ ἰδοὺ πλεῖον σολο-
mone hic. Viri Niniuitæ resurgent in iudicio
μῶνος ὧδε. ἄνδρες νινευΐ ἀναστήσονται ἐν τῇ κρί- 32
cio cum generatione hac, & condemnabunt illam:
σει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐ-
lam: quia pœnitentiam egerunt ad * proclamationem Ionæ, &
τήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα ἰωνᾶ, καὶ
ecce plus ‖ Iona hic. Nemo autem lucernam † accendens,
ἰδοὺ πλεῖον ἰωνᾶ ὧδε. οὐδεὶς δὲ λύχνον ἅ- 33
in abscondito ponit, neque sub modio, sed
ψας, εἰς κρυπτὸν τίθησιν, οὐδὲ ὑπὸ τ̄ μόδιον, ἀλλ'
supra candelabrum, vt * ingredientes lumen
ἐπὶ τ̄ λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φέγγος
videant. Lucerna corporis ‡ est oculus
βλέπωσιν. ὁ λύχνος τ̄ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλ- 34
lus ‡: quum ergo oculus tuus simplex fuerit, totum
μός. ὅταν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἁπλοῦς ᾖ, ὅλον τὸ
corpus tuum lucidum * est: si autem ‖ scelestus fuerit, etiā
σῶμά σου φωτεινόν ἐστιν· ἐπὰν δὲ πονηρὸς ᾖ, καὶ τὸ
corpus tuum tenebrosum †. Aduerte ergo ne lumen quod
σῶμά σου σκοτεινόν. σκόπει οὖν μὴ τὸ φῶς τὸ 35
in te *, tenebræ sint. Si ergo corpus tuum totum
ἐν σοί, σκότος ἐστίν. εἰ οὖν τὸ σῶμά σου ὅλον 36
lucidum ‡, non habens aliquā partem ‡ tenebrosam, erit lucidum
φωτεινόν, μὴ ἔχον τι μέρος σκοτεινόν, ἔσται φω-
cidum totum, * vt quum lucerna ‖ fulgore illuminat
τεινὸν ὅλον, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ φωτί-
net te. † In autem loqui, rogauit illum Phari-
ζῃ σε. ἐν δὲ τῷ λαλῆσαι, ἠρώτα αὐτὸν φαρι- 37
sæus quidam vt pranderet apud se: * ingressus autem
σαῖός τις ὅπως ἀριστήσῃ παρ' αὐτῷ. εἰσελθὼν δὲ
recubuit. At Pharisæus ‡ videns admiratus est, quòd
ἀνέπεσεν. ὁ δὲ φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύμασεν, ὅτι 38

non prius ablutus esset ante prandium. Ait
οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη πρὸ τ̄ ἀρίστου. εἶπε 39
autem Dominus ad illum: Nunc vos Pharisæi quod
δὲ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν, νῦν ὑμεῖς οἱ φαρισαῖοι τὸ
de foris ‡ calicis & catini mundatis: quod
ἔξωθεν τ̄ ποτηρίου καὶ τ̄ πίνακος καθαρίζετε· τὸ
autem intus * vestrum, plenū est rapina & iniquitate.
δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἁρπαγῆς καὶ πονηρίας.
Stulti, nonne ‖ faciens quod deforis †, & quod deintus *
ἄφρονες, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν, καὶ τὸ ἔσωθεν 40
fecit ‡? Verum.amen ‡ inexistentia date eleemosynam,
ἐποίησε; πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην, 41
& ecce omnia munda vobis sunt. Sed væ vobis
καὶ ἰδοὺ πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστιν. ἀλλ' οὐαὶ ὑ- 42
bis Pharisæis, quia decimatis mentham,
μῖν τοῖς φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσ-
tham, & rutam, & omne olus, & præteritis
μον, καὶ τὸ πήγανον, καὶ πᾶν λάχανον, καὶ παρέρχεσθε
iudicium & charitatem Dei. hæc ‡ oportuit
τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τ̄ θεοῦ. ταῦτα ἔδει
facere, & illa non omittere. Væ vobis
ποιῆσαι, κἀκεῖνα μὴ ἀφιέναι. οὐαὶ ὑμῖν τοῖς 43
Pharisæis, quia diligitis ‖ primam sessionem
φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν
in synagogis, & salutationes in † foro.
ἐν τ̄ συναγωγαῖς, καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν τ̄ ἀγο-
ραῖς. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ,
ραῖς. οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι ὑ- 44
pocritæ, quia estis vt monumenta * non apparentia, &
ποκριταί, ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ
homines deambulantes suprà ‡ non sciunt.
οἱ ἄνθρωποι οἱ περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἴδασιν.
Respondens autem quidam ‡ Legisperitorum, ait illi: Magister,
ἀποκριθεὶς δέ τις τῶν νομικῶν, λέγει αὐτῷ, δι- 45
gister, hæc dicens ‖ & nos notas. Ille autē
δάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις. ὁ δὲ 46
ait: Et vobis Legisperitis væ: quia oneratis
εἶπε, καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαί· ὅτι φορτίζετε τοὺς
homines oneribus † difficiliter portabilibus, & ipsi vno
ἀνθρώπους φορτία δυσβάστακτα· καὶ αὐτοὶ ἑνὶ
‡ digitorum vestrorum non ‡ attingitis onera.
τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσψαύετε τοῖς φορ-
τίοις. Væ vobis, ‖ quia ædificatis monumenta
τίοις. οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τ̄ 47
Prophetarum, at patres vestri occiderunt illos.
προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐ-
los. Profectò testificamini, † & consentitis
τούς. ἄρα μαρτυρεῖτε, καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς 48
operibus patrum vestrorum quoniā ipsi quidem occiderunt
ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτει-
runt eos, vos autem ædificatis eorum sepulchra.
ναν αὐτούς, ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε τὰ αὐτῶν μνημεῖα.
‡ Propter hoc & sapientia Dei dixit: Mittam
διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τ̄ θεοῦ εἶπεν, ἀποστελῶ 49
ad illos Prophetas & Apostolos: & ex illis
εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους· καὶ ἐξ αὐ-
lis occident, & persequentur: Vt inquiratur
τῶν ἀποκτενοῦσι, καὶ ἐκδιώξουσιν. ἵνα * ἐκ- 50
quiratur sanguis omnium Prophetarum, ‡ effusus
ζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν, τὸ ἐκ-
fusus à constitutione mundi, à generatione
χυνόμενον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἀπὸ τῆς γε-
tione ista: A sanguine Abel, vsque ad sanguinem
νεᾶς ταύτης· ἀπὸ τ̄ αἵματος ἄβελ, ἕως τ̄ αἵ- 51
guinem Zachariæ ‖ perditi inter altare
ματος ζαχαρίου τ̄ ἀπολομένου μεταξὺ τ̄ θυσια-
re & ædem † etiam dico vobis, requiretur
στηρίου καὶ τ̄ οἴκου. ναὶ λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται
à generatione hac. Væ vobis Legisperitis,
ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς· 52
quia tulistis clauem scientiæ: ipsi non introistis,
ὅτι ἤρατε τ̄ κλεῖδα τ̄ γνώσεως. αὐτοὶ οὐκ εἰσήλθετε,
καὶ τοὺς

Margin notes (left): † quum venerit; * eam scopis mundatam; ‡ secum; ‡ quum diceret; * de; ‖ venter qui portauit; † At; * qui audiunt; ‡ custodiunt; ‡ autem concurrentibus; * generatio nequās; ‖ nisi; † fuit; * surget; ‡ finibus; ‡ quam Salomon; * prædicationem; ‖ quàm Ionas; † accendit, &; * qui ingrediuntur; ‡ tui; ‡ tuus: Si; * erit:; ‖ nequam; † erit. Vide; * est; ‡ fuerit; ‡ tenebrarum; * & sicut; ‖ fulgoris illuminabit; † Et quum loqueretur; * Iesus autem; ‡ autē cœpit intra se reputās dicere quare nō baptizat' fuerit

Margin notes (right): ‡ est; ‖ qui fecit; † est, etiā id; * est; ‡ quod superest; ‡ autem; ‖ primas cathedras; † foro; * quæ non apparent; ‡ nesciunt; ‡ ex Legisperitis; ‖ etiā contumeliam nobis facis; † quæ portare non possunt; ‡ digito vestro; ‡ tangitis sarcinas; ‖ qui; † quòd; ‡ Propterea; * ἐκζητεῖσθαι; ‡ qui est; ‖ qui periit; † Ita

& † introeuntes prohibuistis. * Dicente
καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε. λέγοντος 53
autem illo hæc ad illos, cœperunt ‡ Scri-
δὲ αὐτοῦ ταῦτα πρὸς αὐτούς, ἤρξαντο οἱ γραμμα-
bæ & Pharisæi grauiter insistere, & § obmando-
τεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι δεινῶς συνέχειν, καὶ ἀποστομα-
re ipsum de multis: insidiantes ei,
τίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων, ἐνεδρεύοντες αὐτόν, 54
& quærentes * venari aliquid de ore eius, vt
καὶ ζητοῦντες θηρεῦσαί τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ἵνα
accusarent eum.
κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

† eos qui introibant
* Quum autem diceret
‡ Legisperiti
§ os eius opprimere
* capere

CAP. XII. ιϛ.

E* In quibus adcongregatis myriadibus
ΕΝ οἷς * ἐπισυναχθεισῶν τῶν μυριάδων τοῦ 1
turbæ, vt conculcare alij alios, cœpit dicere
ὄχλου, ὥστε καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν
ad discipulos suos primùm, Attendite
πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ πρῶτον, Προσέχετε
vobisipsis à fermento Pharisæorum, quod est
ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων, ἥτις ἐστὶν
hypocrisis. Nihil ‖ enim coopertum est, quod
ὑπόκρισις. οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον ἐστίν, ὃ 2
non reuelętur: † & absconditū, quod non scia-
οὐκ ἀποκαλυφθήσεται· καὶ κρυπτόν, ὃ οὐ γνωσθή-
tur. * Propter quæ quæ in tenebris dixistis, in
σεται. ἀνθ' ὧν ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἴπατε, ἐν 3
lumine ‡ audientur: & quod § ad aurem loquuti
τῷ φωτὶ ἀκουσθήσεται· καὶ ὃ πρὸς τὸ οὖς ἐλαλή-
estis in cubiculis, prædicabitur ‖ supra do-
σατε ἐν τοῖς ταμείοις, κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δω-
mau. Dico autem vobis amicis meis, Ne * ti-
μάτων. λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου, μὴ φο- 4
meatis ab occidentibus corpus, & post
βηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, καὶ μετὰ
hæc non † habentibus abundantius quid * facere.
ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσότερόν τι ποιῆσαι.
Ostendam autem vobis, quem timeatis. time-
ὑποδείξω δὲ ὑμῖν, τίνα φοβηθῆτε. φοβή- 5
te ‡ illum post occidere, auctoritatem habentem imij-
θητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι, ἐξουσίαν ἔχοντα ἐμ-
ttere in gehennam. ita dico vobis, hunc
βαλεῖν εἰς τὴν γέενναν. ναὶ λέγω ὑμῖν, τοῦτον
timete. Nonne quinque passeres veneunt § as-
φοβήθητε. οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται ἀσ- 6
sariis duobus? & vnus ex illis non est in obliuio-
σαρίων δύο; καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν * ἐπιλελησμέ-
ne coram Deo. Sed & capilli capi-
νον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφα- 7
tis vestri omnes numerati sunt. ‖ ne ergo * timere:
λῆς ὑμῶν πᾶσαι ἠρίθμηνται. μὴ οὖν φοβεῖσθε·
multis passeribus † præstatis vos. Dico autē vo-
πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς. λέγω δὲ ὑ- 8
bis, Omnis quicumq; confessus fuerit in me coram
μῖν, πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν
hominibus, & filius hominis confitebitur * in
ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσει ἐν
illo coram angelis Dei. ‡ At ne-
αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ. ὁ δὲ ἀρνη- 9
gans me coram hominibus, negabi-
σάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνηθή-
tur coram angelis Dei. Et omnis qui
σεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ. καὶ πᾶς ὃς 10
dicit verbum in filium hominis, remittetur
ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται
illi: ‡ at in sanctum spiritum ‖ blasphemanti,
αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημή-
ti, non remittetur. Quum autem * adduxe-
σαντι, οὐκ ἀφεθήσεται. ὅταν δὲ προσφέρω- 11
rint vos in synagogas & † principatus, &
σιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ

* Multis autem turbis cōcurrentibus, ita vt se inuicem conculcarent,
* ἐπισυναγμένων
‖ autem
† neque
* Quoniam
‡ dicentur: § in
‖ in tectis.
* terreamini ab his qui occidunt
† habentibus amplius * faciant.
‡ eum qui postquam occiderit, potestatē habet mittere
§ dupondio?
* ἐπιλανθάνομαι
‖ Nolite * timere:
† pluris estis
* illum
‡ Qui autē negauerit
§ Ei autem qui ‡ blasphemauerit, * inducent
† ad magistratus,

potestates, * ne curate qualiter aut quid ‡ excu-
τὰς ἐξουσίας, μὴ μεριμνᾶτε πῶς ἢ τί ἀπολο-
setis, aut quid dicatis Nam Sanctus Spiritus
γήσησθε, ἢ τί εἴπητε. τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα 12
docebit vos in ipsa hora ‡ quæ oporteat dicere.
διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ δεῖ εἰπεῖν.
Ait autem quidam ei de turba, Magister,
Εἶπε δέ τις αὐτῷ ἐκ τοῦ ὄχλου, Διδάσκαλε, 13
dic fratri meo ‡ partiri cum me
εἰπὲ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν
hæreditatem. * Ille autem dixit ei: Homo, Quis
κληρονομίαν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ἄνθρωπε, τίς 14
me constituit iudicem aut diuisorem super vos?
με κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς;
Dixit † autem ad illos: Videte & cauete
Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς, Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε 15
ab ‡ auaritia: quia non in ‡ redundare cui-
ἀπὸ τῆς πλεονεξίας· ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τι-
quam vita eius est ex ‖ substantia ipsius. Di-
νὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ. Εἶ- 16
xit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis
πε δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτούς, λέγων, Ἀνθρώπου
cuiusdam diuitis * bene tulit regio. Et † ratiocinabatur
τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα. καὶ διελογίζετο 17
in seipso, dicens: Quid faciam, quia non habeo quo con-
ἐν ἑαυτῷ, λέγων, Τί ποιήσω; ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συν-
gregem fructus meos? Et dixit, Hoc faciam,
άξω τοὺς καρπούς μου; καὶ εἶπε, Τοῦτο ποιήσω, 18
Destruam mea horrea, & maiora ‡ ædifi-
καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας, καὶ μείζονας οἰκοδο-
cabo, & congregabo illuc omnia § nata ‖ mea,
μήσω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γενήματά μου,
& bona mea. Et dicam animæ meæ: Anima,
καὶ τὰ ἀγαθά μου. καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου, Ψυχή, 19
habes multa bona posita in annos plurimos: re-
ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· * ἀνα-
quiesce, comede, bibe, * oblectare. Dixit autem illi
παύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου. Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ 20
Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repe-
θεός, Ἄφρον, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαι-
tunt a te: quæ autem parasti, † cui erunt? Sic
τοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται; οὕτως 21
‡ thesaurizans sibiipsi, & non § in Deum ‖ ditescens.
ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ, καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν.
Dixit * autem ad discipulos suos: † Propter hoc
Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, Διὰ τοῦτο 22
vobis dico: ‡ Ne solliciti § sitis animæ vestræ quid man-
ὑμῖν λέγω, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φά-
ducetis, neque corpori quid induamini. Anima
γητε· μηδὲ τῷ σώματι, τί ἐνδύσησθε. ἡ ψυχὴ 23
plus est ‖ alimento, & corpus † vestimento.
πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος.
Considerate coruos, quia non seminant,
κατανοήσατε τοὺς κόρακας, ὅτι οὐ σπείρουσιν, 24
neque metunt, quibus non est cellarium neque horreum,
οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἔστι ταμεῖον οὐδὲ ἀποθήκη·
& Deus ‡ alit illos: quanto magis vos § præ-
καὶ ὁ θεὸς τρέφει αὐτούς· πόσῳ μᾶλλον ὑμεῖς δια-
statis volucribus? Quis autē ‖ ex vobis cogitans potest
φέρετε τῶν πετεινῶν; τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν 25
potest † apponere ad staturam suam cubi-
δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆ-
tum vnum? Si ergo neque ‡ minimum § potestis, quid
χυν ἕνα; εἰ οὖν οὔτε ἐλάχιστον δύνασθε, τί 26
de cæteris solliciti estis? Considerate
περὶ τῶν λοιπῶν μεριμνᾶτε; κατανοήσατε τὰ 27
lilia quomodo crescunt: non laborant, neque nent. Dico autē
κρίνα, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει. λέγω δὲ
vobis Neque Salomon in omni gloria sua ‖ circuma-
ὑμῖν, οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιε-
mictus est sicut vnū † istorum. Si autem fœnum ‡ in agro
βάλετο ὡς ἓν τούτων. εἰ δὲ τὸν χόρτον ἐν τῷ ἀγρῷ 28

* nolite soliciti esse
‡ respondeatis,
‡ quid vos
‡ vt diuidat mecum
* At ille
‡ que
‡ omni § abundātia cuiusquam
‖ his quæ possidet
* vberes fructus ager attulit
† cogitabat intra se,
‡ faciam,
§ quæ ‖ sunt mihi,
* epulare.
† cuius
‡ est qui sibi thesaurizat,
§ est ‖ diues.
* que
† Ideo
‡ Nolite
§ esse
‖ quàm esca,
† pl' quàm vestimentum.
‡ pascit
§ pluris estis illis:
‖ vestrūm cogitando
† adiicere
‡ quod
§ est
‖ vestiebatur
† existis.
‡ quod hodie est

hodie existens, & cras in clibanum †missum,
σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλό-
sum, Deus sic ‡circumamicit, quanto magis
μενον ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι, πόσῳ μᾶλλον
vos, ‡exiguæ fidei? Et vos *ne quærite quid mãdu-
ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι; καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τί φά- 29
cetis, aut quid bibatis, & ‖ne suspendamini ex sublimi. Hæc
γητε, ἢ τί πίητε, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε. ταῦτα 30
enim omnia gentes mundi quærunt. vester autem
γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ. ὑμῶν δὲ ὁ
pater scit quoniam indigetis his. Verumtamen quæ-
πατὴρ οἶδεν ὅτι χρῄζετε τούτων. πλὴν ζη- 31
rite † regnum Dei ‡, & hæc omnia ad-
τεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προσ-
iicientur vobis. §Ne time, pusillus grex,
τεθήσεται ὑμῖν. μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίμνιον· 32
quia *bene visum est Patri vestro dare vobis re-
ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑμῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασι-
gnum. Vendite ‖substantias vestras, & da-
λείαν. πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ δό- 33
te eleemosynam. facite vobis †crumenas non
τε ἐλεημοσύνην. ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλάντια μὴ
veterascentes, thesaurum non deficientem in cæ-
παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐ-
lis, quò fur non appropiat, neque tinea cor-
ρανοῖς, ὅπου κλέπτης οὐκ ἐγγίζει, οὐδὲ σὴς διαφ-
rumpit. Vbi enim est thesaurus vester, ibi
θείρει. ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ 34
& cor vestrum erit. Sint vestri lumbi
καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἔσται. ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες 35
præcincti, & lucernæ ‡accensæ. Et
*περιεζωσμέναι, καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι. καὶ 36
vos similes hominibus expectantibus do-
ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύ-
minum suum, quando §reuertetur à nuptiis, vt *ve-
ριον ἑαυτῶν, πότε ἀναλύσει ἐκ τῶν γάμων, ἵνα ἐλ-
niente & pulsante, confestim aperiant ei.
θόντος καὶ *κρούσαντος, εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ.
Beati serui illi, quos ‖veniens dominus
μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐλθὼν ὁ κύριος 37
inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, quòd †se-
εὑρήσει γρηγοροῦντας· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πε-
cumcinget, & faciet discumbere illos, & ‡prodiens mi-
ριζώσεται καὶ ἀνακλινεῖ αὐτοὺς, καὶ παρελθὼν δια-
nistrabit illis. Et si venerit in secunda vi-
κονήσει αὐτοῖς. καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ φυ- 38
gilia, & §in tertia vigilia venerit, & inue-
λακῇ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἔλθῃ, καὶ εὕ-
nerit ita, beati sunt serui illi.
ρῃ οὕτω, μακάριοί εἰσιν οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι.
Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias
τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ᾔδει ὁ οἰκοδεσπότης 39
qua hora fur veniret, vigilaret vtique, &
ποίᾳ ὥρᾳ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν, καὶ
non vtique sineret perfodi domum suam. Et
οὐκ ἂν ἀφῆκε διορυγῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ. καὶ 40
vos igitur estote parati: quia qua hora nõ putatis,
ὑμεῖς οὖν γίνεσθε ἕτοιμοι· ὅτι ᾗ ὥρᾳ οὐ δοκεῖτε, ὁ
filius hominis *venit. Ait autem ei Pe-
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Πέ- 41
trus: Domine, ad nos parabolam hanc
τρος, κύριε, πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην
dicis, an & ad omnes? Dixit autem Dominus:
λέγεις, ἢ καὶ πρὸς πάντας; εἶπε δὲ ὁ κύριος, 42
Quis ‖nam est fidelis dispensator & prudens, quem
τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν
constituet dominus †super famulitio suo, ad
καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ, τοῦ
dandum in tempore tritici mensuram? Beatus
διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον; μακάριος ὁ 43
seruus ille quem ‡veniens dominus eius inuenerit
δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὑρήσει

† mittitur,
‡ vestit.
‡ pusillæ
* nolite quærere
‖ nolite in sublime tolli.
† primùm
‡ & iustitiam eius,
§ Nolite timere
* complacuit
‖ quæ possidetis
† sacculos qui nõ veterascunt,
‡ ardentes in manib° vestris.
*περιεζώννυμι & περιεζωννύω
§ reuertatur
* quum venerit & pulsauerit
*κρούω
‖ quum venerit
† præcinget se,
‡ transiens
§ si
* veniet.
‖ putas
† supra familiam suam, vt det illis
‡ quum venerit

facientem ita. Verè dico vobis, quoniã ‡super
ποιοῦντα οὕτως. ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐπὶ 44
omnibus substantiis ipsius constituet illum.
πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.
Si autem dixerit seruus ille in corde
ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ 45
suo, *Tardat dominus meus venire, & cœperit
αὐτοῦ, χρονίζει ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι, καὶ ἄρξηται
percutere ‖pueros & ancillas, edereque
τύπτειν τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε
& bibere & inebriari, Veniet dominus ser-
καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι, ἥξει ὁ κύριος τοῦ δού- 46
ui illius in die qua non †expectat, & in ho-
λου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ᾗ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥ-
ra qua non cognoscit, & ‡dissecabit eum, & par-
ρᾳ ᾗ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτὸν, καὶ τὸ μέ-
tem eius cum infidelibus ponet. Ille autem
ρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσει. ἐκεῖνος δὲ ὁ 47
seruus *noscens voluntatem domini sui, & non
δοῦλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ, καὶ μὴ
‖ apparans neque faciens ad voluntatem e-
ἑτοιμάσας μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐ-
ius, †cædetur multis. Qui autem nõ ‡noscens, faciens
τοῦ, δαρήσεται πολλάς. ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας 48
autem digna plagis, §cædetur paucis. omni autem cui
δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας. παντὶ δὲ ᾧ
datum est multum, multum quæretur ab eo: & cui
ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ· καὶ ᾧ
*deposuerunt multum ‖, abundantius reposcent eum.
παρέθεντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν.
Ignem veni †iacere in terram, & quid volo
πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν, καὶ τί θέλω 49
‡si iam accendatur? Baptisma autem habeo bapti-
εἰ ἤδη *ἀνήφθη; βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτι- 50
zari, & quomodo coarctor, vsque §quò perficiatur?
σθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως οὗ τελεσθῇ;
Putatis quia pacem veni dare in
δοκεῖτε ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν 51
terra? non, dico vobis, sed *discidium.
τῇ γῇ; οὐχὶ, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἢ διαμερισμόν.
Erunt enim ex ‖nunc quinque in domo vna †dispertiti,
ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν οἴκῳ ἑνὶ διαμε- 52
titi, tres in duos, & duo in tres.
μερισμένοι, τρεῖς ἐπὶ δυσὶ, καὶ δύο ἐπὶ τρισί.
‡Dispartietur pater in filium, & filius in pa-
διαμερισθήσεται πατὴρ ἐφ' υἱῷ, καὶ υἱὸς ἐπὶ πα- 53
trem §: mater in filiam, & filia in ma-
τρί· μήτηρ ἐπὶ θυγατρὶ, καὶ θυγάτηρ ἐπὶ μη-
trem: socrus in nurum suam, & nurus
τρί· πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς, καὶ νύμφη
in socrum suam. Dicebat autem *& turbis,
ἐπὶ τὴν πενθερὰν αὐτῆς. ἔλεγε δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις, 54
Quum videritis nubem orientem ab ‖occasibus,
ὅταν ἴδητε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν,
statim dicitis, †Imber venit, & fit ita.
εὐθέως λέγετε, ὄμβρος ἔρχεται· καὶ γίνεται οὕτω.
Et quum Austrum flantem, dicitis, quia æstus e-
καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε, ὅτι καύσων ἔ- 55
rit, & fit. Hypocritæ, faciem
σται· καὶ γίνεται. ὑποκριταὶ, τὸ πρόσωπον τοῦ 56
cæli & terræ nostis probare, ‡tempus
οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς οἴδατε δοκιμάζειν, τὸν δὲ καιρὸν
§hoc quomodo non probatis? Quid autem & à vobis-
τοῦτον πῶς οὐ δοκιμάζετε; τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυ- 57
ipsis non iudicatis quod iustum ‖? Quum *enim vadis cum
τῶν οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον; ὡς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ 58
aduersario tuo ad principem, in via da operam
ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρχοντα, ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἐργασίαν
liberari ab illo, ne fortè trahat te
*ἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ, μήποτε κατασύρῃ σε
ad iudicem, & iudex te tradat exactori,
πρὸς τὸν κριτὴν, καὶ ὁ κριτής σε παραδῷ τῷ πράκτορι,
καὶ ὁ

‡ supra omnia quæ possidet
* Moram facit
‖ seruos,
† sperat,
‡ nescit,
§ diuidet
* qui cognouit
‖ se præparauit, & non fecit secundum
† vapulabit
‡ cognouit, & fecit
§ vapulabit
* plus commendauerunt,
‖ petent ab eo.
† mittere
‡ nisi vt
*ἅπτομαι
§ dum
* separationem.
‖ hoc
† diuisi,
‡ Diuidetur
§ super
* ad turbas,
‖ occasu,
† Nimbus
‡ autem
§ est?
* autem
* ἀπαλλάττομαι

& exactor † tradat te in carcerem.
καὶ ὁ πράκτωρ βάλλῃ σε εἰς φυλακήν.
Dico tibi, Non * egredieris illinc, vsquequo etiam
λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως οὗ καὶ τὸ 59
nouissimum minutum reddas.
ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῷς.

CAP. XIII. ιγ´.

Aderant autem quidam in ipso tempore nunciantes
Παρῆσαν δέ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἀπαγγέλ- 1
tes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pi-
λοντες αὐτῷ περὶ τῶν γαλιλαίων, ὧν τὸ αἷμα πι-
latus miscuit cum sacrificiis eorum. Et respon-
λάτος ἔμιξε μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν. καὶ ἀποκρι- 2
dens Iesus dixit illis: Putatis quòd Galilæi
θεὶς ὁ ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, δοκεῖτε ὅτι οἱ γαλιλαῖοι
hi peccatores præ omnibus Galilæis
οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς γαλιλαίους
fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico
ἐγένοντο, ὅτι τοιαῦτα πεπόνθασιν; οὐχί, λέγω 3
vobis, sed si non pœnitueritis, omnes similiter
ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῆτε, πάντες ὡσαύτως
peribitis. Vel illi decem & octo, sup quos
ἀπολεῖσθε. ἢ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ ὀκτώ, ἐφ' οὓς 4
cecidit turris in Siloam, & occidit
ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ σιλωὰμ, καὶ ἀπέκτεινεν
eos: putatis quia * ipsi debitores fuerint præter
αὐτούς, δοκεῖτε ὅτι οὗτοι ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ
omnes homines habitantes in Hieru-
πάντας ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας ἐν ἱερου-
salem? Non, dico vobis, sed si non pœnitueri-
σαλήμ; οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῆ- 5
tis, omnes similiter peribitis. Dicebat autem hanc
τε, πάντες ὁμοίως ἀπολεῖσθε. ἔλεγε δὲ ταύτην 6
similitudinem: † Ficum habebat quidam in vi-
τὴν παραβολήν, συκῆν εἶχέ τις ἐν τῷ ἀμπε-
nea sua plantatam, & venit fructum
λῶνι αὐτοῦ * πεφυτευμένην, καὶ ἦλθε καρπὸν
quærens in illa, & non inuenit. Dixit autem ad
ζητῶν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχ εὗρεν. εἶπε δὲ πρὸς τὸν 7
* vinitorem: Ecce † tres anni venio quærens fru-
ἀμπελουργόν, ἰδοὺ τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν καρ-
ctum in ficulnea hac, & non inuenio. ‡ Excinde
πὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ οὐχ εὑρίσκω· ἔκκοψον
illam: vt quid etiam terram occupat? * Is autem re-
αὐτήν· ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ; ὁ δὲ ἀπο- 8
spondens, dicit illi: Domine, ‖ relinque eam & hunc
κριθεὶς, λέγει αὐτῷ, κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ τοῦτο
annum, vsque dum fodiam circa illam, & mittam
τὸ ἔτος, ἕως ὅτου σκάψω περὶ αὐτήν, καὶ βάλω
† stercora. Et si quidem fecerit fructum: * si verò non,
κόπρια· κἂν μὲν ποιήσῃ καρπόν· εἰ δὲ μήγε, 9
in futurum ‡ excindes eam. Erat autem do-
εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις αὐτήν. Ἦν δὲ διδάσ- 10
cens in § vna synagogarum in Sabbathis.
κων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασι.
Et ecce mulier * erat spiritum habens infirmitatis ‖ an-
καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας ἔ- 11
nos decem & octo, & erat † conuoluta, & non po-
τη δέκα καὶ ὀκτώ, καὶ ἦν συγκύπτουσα, καὶ μὴ δυνα-
terat recuruare in omnino. Videns autem eam
μένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές. ἰδὼν δὲ αὐτὴν 12
Iesus, * aduocauit, & ait illi: Mulier,
ὁ ἰησοῦς, προσεφώνησε, καὶ εἶπεν αὐτῇ, γύναι,
‡ absoluta es infirmitate tua. Et imposuit
ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου. καὶ ἐπέθηκεν 13
illi manus, & confestim erecta est,
αὐτῇ τὰς χεῖρας, καὶ παραχρῆμα * ἀνωρθώθη,
& glorificabat Deum. Respondens autem archisyna-
καὶ ἐδόξαζε τὸν θεόν. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνά- 14
gogus, indignans quia Sabbato cura-
γωγος, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευ-
set Iesus, dicebat turbæ: Sex dies sunt in
σεν ὁ ἰησοῦς, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ, ἓξ ἡμέραι εἰσὶν ἐν
quibus oportet operari: in his ergo § venientes
αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις οὖν ἐρχόμενοι
curamini, & non * die Sabbati.
θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.
‖ Respondit ergo ei Dominus, & dixit: Hypocri-
ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ ὁ κύριος, καὶ εἶπεν, ὑποκρι- 15
ta, vnusquisque vestrûm Sabbato non soluit bouem
τά, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βοῦν
suum, aut asinum à præsepio, & † abducens
αὐτοῦ, ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης, καὶ ἀπαγαγὼν
potum dat? Hanc autem filiam Abrahæ existentem,
ποτίζει; ταύτην δὲ θυγατέρα ἀβραὰμ οὖσαν, 16
quam * ligauit Satanas, ecce decem & octo † annos, non
ἣν ἔδησεν ὁ σατανᾶς, ἰδοὺ δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ
oportuit solui à vinculo isto die
ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ
Sabbati? Et § hæc dicente eo, erubes-
σαββάτου; καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, κατῃσχύ- 17
cebant omnes * appositi ei: & omnis ‖ turba
νοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος
gaudebat in vniuersis † gloriosè factis ab
ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ'
eo. Dicebat autem, Cui simile est regnum
αὐτοῦ. ἔλεγε δέ, τίνι ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ 18
Dei, & cui similabo illud? Simile est grano
θεοῦ, καὶ τίνι ὁμοιώσω αὐτήν; ὁμοία ἐστὶ κόκκῳ 19
sinapis, quod ‡ accipiens homo misit in hortum
σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον
suum, & creuit, & factum est in arborem magnam, &
ἑαυτοῦ, καὶ ηὔξησε, καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον μέγα, καὶ
volucres cæli § nidulati sunt in ra-
τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλά-
mis eius. Et iterum dixit: Cui * similabo re-
δοις αὐτοῦ. καὶ πάλιν εἶπε, τίνι ὁμοιώσω τὴν βα- 20
gnum Dei? Simile est fermento, quod ‖ accipiens
σιλείαν τοῦ θεοῦ; ὁμοία ἐστὶ ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα 21
mulier abscondit in farinæ sata tria, donec † fer-
γυνὴ ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία, ἕως οὗ ἐ-
mentatum est totum. Et transibat per ciuitates &
ζυμώθη ὅλον. καὶ διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ 22
* vicos docens, & iter faciens in Hie-
κώμας διδάσκων, καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς ἱε-
rusalem. Ait autem quidā illi: Domine, si pauci
ρουσαλήμ. εἶπε δέ τις αὐτῷ, κύριε, εἰ ὀλίγοι 23
‡ seruati? Ipse autem dixit ad illos: Contendi-
οἱ σωζόμενοι; ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, ἀγωνίζε- 24
te intrare per angustam portam: quia multi, di-
σθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι πολλοί, λέ-
co vobis, quærent intrare, & non poterunt.
γω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν, καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν.
§ Ex quo autē * surrexerit paterfamilias, & clauserit
ἀφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδεσπότης, καὶ ἀποκλείσῃ 25
ostium, & ‖ cœperitis foris stare, & pulsare
τὴν θύραν, καὶ ἄρξησθε ἔξω ἑστάναι, καὶ κρούειν τὴν
ostium, dicentes: Domine Domine, aperi nobis: &
θύραν, λέγοντες, κύριε κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν· καὶ
respondens dicet vobis, † Non noui vos vnde sitis.
ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ.
Tunc incipietis dicere: Manducauimus coram te,
τότε ἄρξεσθε λέγειν, ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου, 26
& bibimus, & in plateis nostris docuisti.
καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας.
Et dicet, Dico vobis, * Non noui vos vnde sitis.
καὶ ἐρεῖ, λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ· 27
‡ Abscedite à me omnes operarij iniquitatis.
ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ πάντες οἱ ἐργάται τῆς ἀδικίας.
Ibi erit fletus & stridor den-
ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόν- 28
tium, quum videritis Abraham, & Isaac & Iacob,
των, ὅταν ὄψησθε ἀβραὰμ, καὶ ἰσαὰκ καὶ ἰακὼβ,

Marginal notes (left): † mittat; * exieris illinc, donec; * aut, & credis; ‡ nisi pœnitentiam habueritis; § Sicut; * &; ‖ pœnitentiam habueritis; † Arborem fici; * plantatam; * cultorē vineæ, iam tres sunt ex quo; ‡ Succide ergo; * At ille; ‖ dimitte illam & hoc anno; † stercus; * sin autem; ‡ succides; § synagoga eorum; * quæ habebat; ‖ annis; † inclinata, nec omninò poterat sursum respicere. Quā quum videret; * vocauit eam ad se; ‡ dimissa es ab infirmitate tua; * erecta.

Marginal notes (right): § venientes &; * in; ‖ Respondens autem ad illam; † ducit ad aquare; * alligauit; † annis, * die; § quum hæc diceret; * aduersarij eius; ‖ populus; † quæ gloriosè fiebant; * ergo; ‡ acceptū; * auxit; § requieuerunt; * similem æstimabo; ‖ acceptum; † fermentaretur; * castella; ‡ sunt qui saluantur; § Quum; * intrauerit; ‖ incipiatis; † Nescio; * Nescio; ‡ discedite.

& omnes Prophetas in regno
καὶ πάντας τοὺς προφήτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ
Dei, vos autem † expulsos foras. Et venient
θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω. καὶ ἥξουσιν 29
ab * Orientibus & Occidentibus, & Aquilone, & Austro, &
ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ βορρᾶ, καὶ νότου, καὶ
‡ recumbent in regno Dei. Et
ἀνακλιθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. καὶ 30
ecce sunt nouissimi qui erunt primi, & sunt pri-
ἰδοὺ εἰσὶν ἔσχατοι οἳ ἔσονται πρῶτοι, καὶ εἰσὶ πρῶ-
mi qui erunt nouissimi. In ipsa die ac-
τοι οἳ ἔσονται ἔσχατοι. Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ προσ- 31
cesserunt quidam ‡ Pharisæi, dicentes illi: Exi &
ῆλθόν τινες Φαρισαῖοι, λέγοντες αὐτῷ, ἔξελθε, καὶ
vade hinc, quia Herodes vult te occidere.
πορεύου ἐντεῦθεν· ὅτι Ἡρώδης θέλει σε ἀποκτεῖναι.
Et ait illis: * Euntes dicite vul-
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες εἴπατε τῇ ἀλώ- 32
pi illi: Ecce eiicio dæmonia, & sanitates
πεκι ταύτῃ, ἰδοὺ ἐκβάλλω δαιμόνια, καὶ ἰάσεις
perficio hodie & cras, & tertia ‖ consum-
ἐπιτελῶ σήμερον καὶ αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦ-
mor. Veruntamen oportet me hodie & cras &
μαι. πλὴν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ 33
† perendie ambulare: quia non capit Prophe-
ἐχομένῃ πορεύεσθαι· ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφή-
tam perire extra Hierusalem. Hierusalem
την ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ. Ἱερουσαλὴμ 34
Hierusalem * occidens Prophetas, &
Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ
‡ lapidans missos ad te,
λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν,
quoties volui congregare filios tuos, quéadmo-
ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρό-
dum auis congregat † suam pullitiem sub
πον ὄρνις ἐπισυνάγει τὴν ἑαυτῆς νοσσιὰν ὑπὸ τὰς
* alas, & ‖ non voluistis? Ecce † relinquitur vobis
πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε; ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν 35
domus vestra deserta. Dico autem vobis, quia non me videbi-
ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐ μή με ἴδη-
tis, donec veniat quum dicetis, Benedictus * ve-
τε, ἕως ἂν ἥξῃ ὅτε εἴπητε, εὐλογημένος ὁ ἐρχό-
niens in nomine Domini.
μενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

† eiecti · * Oriente & Occidente, * accumbent · ‡ Pharisæorum · * Ite · ‡ die · † sequenti die · * quæ occidis · ‡ lapidas eos qui mittuntur · * nidum suum · * pennis, ‖ noluistis? † relinquitur · ‡ qui venit

CAP. XIIII. ιδ'.

Et factum est * in venire eum in domum cuiusdã
KΑὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς οἶκόν τινος 1
† principum Pharisæorum Sabbato manducare
τῶν ἀρχόντων τῶν Φαρισαίων σαββάτῳ φαγεῖν
panem, & ipsi ‡ erant obseruantes eum. Et
ἄρτον, καὶ αὐτοὶ ἦσαν παρατηρούμενοι αὐτόν. καὶ 2
ecce homo quidam erat hydropicus ante
ἰδοὺ ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικὸς ἔμπροσθεν
illum Et respondens Iesus dixit ad
αὐτοῦ. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς τοὺς 3
Legisperitos & Pharisæos, dicens, Si licet Sab-
νομικοὺς καὶ Φαρισαίους, λέγων, εἰ ἔξεστι τῷ σαβ-
bato curare? Illi autem tacuerunt. * ap-
βάτῳ θεραπεύειν; οἱ δὲ ἡσύχασαν. καὶ ἐπι- 4
prehendens sanauit eum. & dimisit. Et
λαβόμενος ἰάσατο αὐτόν, καὶ ἀπέλυσε. καὶ 5
respondens ad illos dixit: Cuius vestrûm asinus aut
ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπε, τίνος ὑμῶν ὄνος ἢ
bos in puteum cadet, Et non continuò
βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπεσεῖται, καὶ οὐκ εὐθέως 6
extrahet illum in die Sabbati? &
ἀνασπάσει αὐτὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου; καὶ
non poterant respondere illi ad hæc.
οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆναι αὐτῷ πρὸς ταῦτα.
Dicebat autem ‡ ad † vocatos parabo-
Ἔλεγε δὲ πρὸς τοὺς * κεκλημένους παραβο- 7

* quum intrasset Iesus · ‡ principis · ‡ obseruabant · * ipse verò apprehendens · * ἀνταποκρίνομαι ‡ & † inuitatos · * κλήομαι

lam, * attendens quomodo primos accubitus eligerent,
λήν, ἐπέχων πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο,
dicens ad illos: Quum ‡ vocatus fueris ab aliquo ad
λέγων πρὸς αὐτούς, 8 ὅταν κληθῇς ὑπό τινος εἰς
nuptias, ne discumbas in primo ‡ accubitu,
γάμους, μὴ κατακλιθῇς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν,
ne * quando honoratior te sit ‖ vocatus ab illo.
μήποτε ἐντιμότερός σου ᾖ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ.
Et veniens † te & illum * vocans, dicat tibi, Da
9 καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας, ἐρεῖ σοι, δὸς
huic locum: & tunc incipias cum ‡ pudore vlti-
τούτῳ τόπον· καὶ τότε ἄρξῃ μετ' αἰσχύνης τὸν ἔσχα-
mum locum ‡ obtinere. Sed quum vocatus fueris, * va-
τον τόπον κατέχειν. 10 ἀλλ' ὅταν κληθῇς, πορευ-
dens recumbe in ‖ nouissimum locum, vt quum venerit
θεὶς ἀνάπεσον εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα ὅταν ἔλθῃ
† inuitans te, dicat tibi, Amice, ascende
ὁ κεκληκώς σε, εἴπῃ σοι, φίλε, προσανάβηθι
superius: tunc erit tibi gloria coram simul
ἀνώτερον· τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον τῶν συν-
discumbentibus tibi. Quia omnis * extollens seipsum hu-
ανακειμένων σοι. 11 ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν τα-
miliabitur, & ‡ humilians seipsum exaltabitur.
πεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.
Dicebat autem & ‡ vocanti ipsum: Quum facis
12 Ἔλεγε δὲ καὶ τῷ κεκληκότι αὐτόν, ὅταν ποιῇς
prandium aut cœnam, * ne voca amicos tuos, neque
ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου, μηδὲ
fratres tuos, neque cognatos tuos, neque
τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ
vicinos diuites, ne ‖ quando & ipsi te reinui-
γείτονας πλουσίους, μήποτε καὶ αὐτοί σε ἀντικαλέ-
tent, & fiat tibi retributio. Sed quum
13 σωσι, καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα. ἀλλ' ὅταν
facis † epulum, voca pauperes, * mancos, claudos,
ποιῇς δοχήν, κάλει πτωχούς, ἀναπήρους, χωλούς,
‡ cæcos. Et beatus eris, quia non habent
14 τυφλούς. καὶ μακάριος ἔσῃ, ὅτι οὐκ ἔχουσιν
retribuere tibi: retribuetur enim tibi in
ἀνταποδοῦναί σοι· ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ
resurrectione iustorum. ‡ Audiens autem quidam simul
15 ἀναστάσει τῶν δικαίων. Ἀκούσας δέ τις τῶν συν-
recumbentium hæc, dixit illi: Beatus qui
ανακειμένων ταῦτα, εἶπεν αὐτῷ, μακάριος ὃς
manducabit * prandium in regno Dei. Ipse autẽ
16 φάγεται ἄριστον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ. ὁ δὲ
dixit ei: Homo quidam fecit cœnam ma-
εἶπεν αὐτῷ, ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέ-
gnam, & vocauit multos. Et misit
17 γα, καὶ ἐκάλεσε πολλούς. καὶ ἀπέστειλε τὸν
seruum suum hora cœnæ dicere in-
δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου εἰπεῖν τοῖς κε-
uitatis, ‖ venite, quia iam parata sunt omnia.
κλημένοις, ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἕτοιμά ἐστι πάντα.
Et cœperunt † ab vna excusare omnes.
18 καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες.
primus dixit ei: * Agrum emi, & habeo
ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ, ἀγρὸν ἠγόρασα, καὶ ἔχω
necesse exire & videre ‡ illum: rogo te, habe
ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε
me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum
19 με παρῃτημένον. καὶ ἕτερος εἶπε, ζεύγη βοῶν
emi quinque, & eo probare illa:
ἠγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά,
rogo te, habe me excusatum. Et alius
20 ἐρωτῶ σε, ἔχε με * παρῃτημένον. καὶ ἕτερος
dixit: Vxorem duxi, & ‡ propter hoc non possum
εἶπε, γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι
venire. Et * adueniens seruus ille
21 ἐλθεῖν. καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος
nunciauit domino suo hæc. Tunc iratus
ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. τότε ὀργισθεὶς
ὁ οἰκο-

* intendens · ‡ inuitatus · ‡ loco, · * fortè ‖ inuitatus · † is qui * vocauit, · ‡ rubore nouissimum ‡ tenere. * vade, · ‖ vltimo loco, · † qui inuitauit, · * qui se exaltat · ‡ qui se humiliat · ‡ ei qui se inuitauerat, · * noli vocare · ‖ forte · † conuiuium, * debiles, ‡ & · ‡ Hæc quũ audisset quidam de simul discumbentibus, * panem · ‖ vt venirent, · † simul omnes · * Villam · ‡ eum: · * παραιτέομαι ‡ ideo · * reuersus

paterfamilias dixit seruo suo: Exi
ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ, ἔξελθε
cito in plateas & vicos ciuitatis,
ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως,
& pauperes, & † mancos, & cæcos, & clau-
καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ τυφλοὺς καὶ χω-
dos introduc huc. Et ait seruus: Do-
λοὺς εἰσάγαγε ὧδε. καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος, κύ- 22
mine, factum est vt imperasti, & adhuc locus est. Et
ριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστί. καὶ 23
ait dominus * ad seruum: Exi in
εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον, ἔξελθε εἰς τὰς
vias & sepes, & ‡ coge intrare, vt
ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς, καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα
impleatur domus mea. Dico § enim vobis, quia nemo
γεμισθῇ ὁ οἶκός μου. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς 24
virorum illorum * vocatorum gustabit meam
τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεταί μου
cœnam. Ibant autem cum eo turbæ mul-
τοῦ δείπνου. συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολ- 25
tæ: & conuersus dixit ad illos: Si quis ve-
λοί· καὶ στραφεὶς εἶπε πρὸς αὐτούς· εἴ τις ἔρ- 26
nit ad me, & non odit patrem suum, &
χεται πρός με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ, καὶ
matrem, & vxorem, & filios, &
τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα, καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς
fratres, & sorores, adhuc autem & suam
ἀδελφοὺς, καὶ τὰς ἀδελφὰς, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ
animam, non potest meus esse discipulus. Et qui
ψυχὴν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής. καὶ ὅστις 27
non baiulat crucem suam, & venit post
οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἔρχεται ὀπίσω
me, non potest meus esse discipulus. Quis enim ex
μου, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής. τίς γὰρ ἐξ 28
vobis, volens turrim ædificare, nonne prius
ὑμῶν, ὁ θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον
sedens computat ‖ sumptum, si habeat ea quæ ad
καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς
† perfectionem: Vt ne quando ponente ipso fundamen-
ἀπαρτισμόν, ἵνα μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέ- 29
tum, & non * potente perficere, omnes
λιον, καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ
‡ videntes incipiant illudere ei, Di-
θεωροῦντες ἄρξωνται ἐμπαίζειν αὐτῷ, λέ- 30
centes, Quia hic homo cœpit ædificare,
γοντες, ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν,
& non potuit consummare. Aut quis rex
καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι. ἢ τίς βασιλεὺς 31
iturus committere § alteri regi in bel-
πορευόμενος συμβαλεῖν ἑτέρῳ βασιλεῖ εἰς πό-
lum, non sedens prius * consultat si po-
λεμον, οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλεύεται εἰ δυνα-
tens est in decem millibus occurrere ‖ cum
τός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι τῷ μετὰ
viginti millibus † venienti ad se? * Si autem
εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν; εἰ δὲ 32
non, adhuc longè illo ‡ existente, legationem mit-
μήγε, ἔτι πόρρω αὐτοῦ ὄντος, πρεσβείαν ἀπο-
tens rogat § quæ * ad pacem. Sic ergo
στείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην. οὕτως οὖν 33
omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus
πᾶς ἐξ ὑμῶν, ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς
‖ suæ substantiæ, non potest meus esse discipulus.
ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, οὐ δύναταί μου εἶναι μαθητής.
Bonum † sal: si autem sal * infatuetur, in quo
καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι 34
condietur? Neque in terram, neque in sterquilinium
ἀρτυθήσεται; οὔτε εἰς γῆν, οὔτε εἰς κοπρίαν, 35
‡ appositum est: § foras * mittunt illud. habens aures au-
εὔθετόν ἐστιν· ἔξω βάλλουσιν αὐτό. ὁ ἔχων ὦτα ἀ-
diendi, audiat.
κούειν, ἀκουέτω.

† debiles, ‡ sepes, ‡ compelle § autem * qui vocati sunt ‖ sumptus qui necessarij sunt, † perficiendum: Ne posteaquam posuerit * potuerit ‡ qui videat § aduersus alium regem * cogitat si possit cum ‖ ei qui † venit * Alioquin ‡ agente, § ea * pacis sunt. ‖ quæ possidet, † est * euanuerit, ‡ vtile § sed * mittetur qui habet

CAP. XV. ιε´.

Erant autem appropinquantes ei omnes publicani
1 Ἦσαν δὲ ἐγγίζοντες αὐτῷ πάντες οἱ τελῶναι
& peccatores, ‖ audire illum. Et murmura-
2 καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἀκούειν αὐτοῦ. καὶ διεγόγγυ-
bant Pharisæi & Scribæ, dicentes,
ζον οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, λέγοντες,
Quia hic peccatores recipit, & mandu-
ὅτι οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνε-
cat cum illis. Ait autem ad illos parabo-
3 σθίει αὐτοῖς. εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβο-
lam istam, dicens: Quis homo ex vobis
4 λὴν ταύτην, λέγων, τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν
† habens centum oues, & * perdens vnam ex illis,
ἔχων ἑκατὸν πρόβατα, καὶ ἀπολέσας ἓν ἐξ αὐτῶν,
nonne dimittit nonagintanouem in deser-
οὐ καταλείπει τὰ ἐννενηκονταεννέα ἐν τῇ ἐρή-
to, & vadit ad ‡ perditam, donec inueniat eam?
μῳ, καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλὸς ἕως εὕρῃ αὐτό;
Et § inueniens imponit in humeros suos gau-
5 καὶ εὑρὼν ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὤμους ἑαυτοῦ χαί-
dens. Et veniens, in domum, conuocat amicos
6 ρων. καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον, συγκαλεῖ τοὺς φίλους
& vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia
καὶ τοὺς γείτονας, λέγων αὐτοῖς, συγχάρητέ μοι, ὅτι
inueni ouem meam * perditam. Dico
7 εὗρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός. λέγω
vobis, quòd ita gaudium erit in cælo super vno
ὑμῖν, ὅτι οὕτω χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ
peccatore ‖ pœnitente, quàm super nonagintanouem
ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐννενηκονταεννέα
iustis, qui non † opus habent pœnitentia.
δικαίοις, οἵτινες οὐ χρείαν ἔχουσι μετανοίας.
Aut quæ mulier drachmas habens decem, si perdi-
8 ἢ τίς γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπο-
derit drachmam vnam, nonne accendit lucernam, & euer-
λέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἅπτει λύχνον, καὶ σα-
tit domum, & quærit diligenter, * vsque quo inue-
ροῖ τὴν οἰκίαν, καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς, ἕως ὅτου εὕ-
niat? Et ‡ inueniens conuocat amicas &
9 ρῃ; καὶ εὑροῦσα συγκαλεῖται τὰς φίλας καὶ τὰς
vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni
γείτονας, λέγουσα, συγχάρητέ μοι, ὅτι εὗρον τὴν
drachmam quam perdideram. Ita, dico vobis, gau-
10 δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα. οὕτω, λέγω ὑμῖν, χα-
dium * fit coram angelis Dei super vno pec-
ρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἑνὶ ἁ-
catore ‖ pœnitenti. Ait autem, Homo quidam
11 μαρτωλῷ μετανοοῦντι. εἶπε δὲ, ἄνθρωπός τις
habuit duos filios. Et dixit † iunior eorum pa-
12 εἶχε δύο υἱούς. καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πα-
tri: Pater, da mihi * adiectam partem substantiæ.
τρί, πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας.
& diuisit illis § vitam. Et post non multos
13 καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον. καὶ μετ' οὐ πολλὰς
dies * congregans omnia iunior filius,
ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς,
peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dissi-
ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν, καὶ ἐκεῖ διεσκόρ-
pauit substantiam suam, ‖ viuens profuse. Consu-
14 πισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως. δαπανή-
mente autem ipso omnia, facta est fames valida † per
σαντος δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν
regionem illam, & ipse cœpit desici.
χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι.
Et ‡ abiens adhæsit vni ciuium regio-
15 καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἑνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώ-
nis illius: & misit illum in § agros suos
ρας ἐκείνης· καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ
pascere porcos. Et * desiderabat implere ventrem
16 βόσκειν χοίρους. καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν

‖ vt audirent † qui habet * si perdiderit ‡ illā quæ perierat, § quum inuenerit eam, * quæ perierat, ‖ pœnitētiam agente, † indigent * donec ‡ eam? § quum inuenerit * erit ‖ pœnitentiam agēte. † adolescētior ex illis * portionē § quæ me contingit. § substantiam. * congregatis omnibus adolescentior ‖ viuendo luxuriosè. Et postquam consummasset † in regione illa, * egere. ‡ abiit, & § villam suam, vt pasceret * cupiebat

suum de siliquis quas manducabant porci: &
αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι· καὶ

† reuersus, nemo dabat illi. In se autem † veniens, di-
οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ. 17 Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν, εἶ-

* Quanti xit: * Quot mercenarii patris mei abundant pani-
πε, πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου περισσεύουσιν ἄρ-

‡ hic bus, ego autem ‡ fame pereo. § Surgens i-
§ Surgam, & των, ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμαι. 18 ἀναστὰς πορεύ-

bo ad patrem meum, & dicam ei: Pater,
σομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ, πάτερ,

* iam peccaui in cælum, & coram te. Et * nō amplius
ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἐνώπιόν σου. 19 καὶ οὐκέτι

sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnū
εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου· ποίησόν με ὡς ἕνα

‡ de mercenariis tuis. ‖ mercenariorum tuorum. Et surgens venit ad
τῶν μισθίων σου. 20 καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν

† quū autem adhuc lōgè esset, patrem suum: † adhuc autem eo longè absente,
πατέρα ἑαυτοῦ. ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος,

vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est: &
εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἐσπλαγχνίσθη· καὶ

* accurrēs * currens cecidit super collum eius, & os-
δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κα-

‡ que culatus est eum. Dixit ‡ autem ei filius: Pater, pec-
τεφίλησεν αὐτόν. 21 εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός, πάτερ, ἥ-

§ iam caui in cælum, & coram te, § & nō amplius sum
μαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου. καὶ οὐκέτι εἰμὶ

dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater
ἄξιος κληθῆναι υἱός σου. 22 Εἶπε δὲ ὁ πατὴρ

* Citò proferte ad seruos suos: * Efferte stolam
πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, ἐξενέγκατε τὴν στολὴν

primam, & induite illum, & date annu-
τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε αὐτὸν, καὶ δότε δακτύ-

lum in manum eius, & calceamenta in pe-
λιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πό-

‖ eius. † adducite * & des ‖. Et † afferentes vitulum saginatum * oc-
δας. 23 καὶ ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύ-

‡ manducemus, & epulemur. cidite, & ‡ comedentes oblectemur. Quia hic
σατε, καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν. 24 ὅτι οὗτος ὁ

§ perierat, filius meus mortuus erat, & reuixit: § & perditus fuerat,
υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν,

* epulari. & inuentus est: & cœperunt * oblectari. Erat autē filius
καὶ εὑρέθη· καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι. 25 ἦν δὲ ὁ υἱὸς

‖ quum veniret & appropinquaret † chorum. eius senior in agro: & ‖ vt veniens appro-
αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγ-

pinquauit domui, audiuit symphoniam & † choros. Et
γισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν. 26 καὶ

* vocauit ‡ de seruis, * aduocans vnum ‡ puerorum, interrogauit
προσκαλεσάμενος ἕνα τῶν παίδων, ἐπυνθάνετο

§ que quid essent hæc. Is § autem dixit illi: Quia fra-
τί εἴη ταῦτα. 27 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι ὁ ἀδελ-

ter tuus venit: & occidit pater tuus vitulum sagi-
φός σου ἥκει· καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σι-

* saluum natum: quia * valentem illum recepit. Indigna-
τευτὸν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν. 28 ὠργί-

‖ nolebat tus est autē, & ‖ non volebat introire. ergo pater il-
σθη δὲ, καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν. ὁ οὖν πατὴρ αὐ-

† cœpit rogare * At ille ‡ suo § annis lius egressus † aduocabat illum. * Is autem respondens
τοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν. 29 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς

dixit patri ‡: Ecce tot § annos seruio tibi. &
εἶπε τῷ πατρί· ἰδοὺ τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι, καὶ

nunquam mandatum tuum præteriui, & mihi nunquam
οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον· καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε

* epularer. dedisti hœdum, vt cum amicis meis * oblectarer.
ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ.

‖ Sed postquam † qui deuorauit substantiā suam ‖ Quum autem filius tuus hic † deuorans tuam vitam
30 ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος ὁ καταφαγών σου τὸν βίον

cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum sagi-
μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σι-

* At ipse natum. * Is autem dixit illi: Fili, tu semper
τευτόν. 31 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, τέκνον, σὺ πάντοτε

cum me es, & omnia mea tua sunt.
μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν.

‡ Oblectari autem & gaudere oportebat, quia fra- ‡ Epulari
32 εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει· ὅτι ὁ ἀδελ-

ter tuus hic mortuus erat, & reuixit: & § periens § perierat,
φός σου οὗτος νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς

erat, & inuentus est.
ἦν, καὶ εὑρέθη.

CAP. XVI. ιϛ'.

Dicebat autem & ad discipulos suos: Ho-
1 ΕΛεγε δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἄν-

* villicum, mo quidam erat diues, qui habebat * dispensatorem, & hic
θρωπός τις ἦν πλούσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμον, καὶ οὗτος

‖ diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona ‖ delatus est ei, vt dissipans substantias
διεβλήθη αὐτῷ, ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα

† vocauit * & illius. Et † vocans illum, * ait illi: Quid hoc au-
2 αὐτοῦ. καὶ φωνήσας αὐτὸν, εἶπεν αὐτῷ, τί τοῦτο ἀ-

‡ villicationis § iam villicare. dio de te? redde rationem ‡ dispensationis tuæ,
κούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου·

* intra se villicus: non enim poteris § adhuc dispensare. Ait autem * in se-
3 οὐ γὰρ δυνήσῃ ἔτι οἰκονομεῖν. εἶπε δὲ ἐν ἑαυ-

ipso dispensator: Quid faciam, quia dominus meus au-
τῷ ὁ οἰκονόμος, τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαι-

‖ villicationem fert ‖ dispensationem à me; fodere non
ρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; σκάπτειν οὐκ

valeo, mendicare erubesco. Scio quid faciam,
4 ἰσχύω, ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι. ἔγνων τί ποιήσω,

† à villicatione * μισθου- vt quum amotus fuero † dispensatione, recipiant me
ἵνα ὅταν μετασταθῶ τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με

‖ Conuocatis itaq; singulis debitoribus in domos suas ‖ Et conuocans v-
5 εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν. καὶ προσκαλεσάμενος ἕ-

numquemque debitorum domini sui, dice-
να ἕκαστον τῶν χρεωφειλετῶν τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ, ἔλε-

bat primo: Quantum debes domino meo?
γε τῷ πρώτῳ, πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ μου;

* At ille ‡ cados * Is autem dixit: Centum ‡ batos olei. & dixit il-
6 ὁ δὲ εἶπεν, ἑκατὸν βάτους ἐλαίου. καὶ εἶπεν αὐ-

§ cautionem tuā, & sede, & li: Accipe § tuum scriptum, & sedens citò
τῷ, δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ καθίσας ταχέως

scribe quinquaginta. Deinde alii dixit: Tu verò
7 γράψον πεντήκοντα. ἔπειτα ἑτέρῳ εἶπε, σὺ δὲ

* Qui quantum debes? * is autem ait: Centum coros tritici, &
πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶπεν, ἑκατὸν κόρους σίτου, καὶ

ait illi, Accipe tuas literas, & scribe octo-
λέγει αὐτῷ, δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ γράψον ὀγδο-

‖ villicum iniquitatis, ginta. Et laudauit dominus ‖ dispensatorem
8 ήκοντα. καὶ ἐπῄνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς

iniustitiæ, quia prudenter fecisset: quia filii secu-
ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν· ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶ-

† filiis li huius prudentiores † super filios lucis
νος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτὸς

* generatione sua in * generationem suam sunt. Et ego vobis
9 εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσι. κἀγὼ ὑμῖν

dico: Facite vobis ipsis amicos de mammona
λέγω, ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ

‡ iniquitatis, ‡ iniustitiæ, vt quum defeceritis, recipiant vos
τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς

§ Qui * est in æterna tabernacula. § Fidelis * in minimo,
10 εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ,

‖ maiori † qui iniquus est, & in ‖ multo fidelis est: & † in modico * iniustus, &
καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι· καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος, καὶ

* maiori iniquus ‡ inique * quod § est in ‡ multo iniustus est. Si ergo in § iniusto
11 ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν. εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ

mammona fideles non fuistis, * verum ‖ quis vobis
μαμωνᾷ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν

credet? Et si in alieno fideles non fui-
12 πιστεύσει; καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγέ-

stis, † vestrum * quis vobis dabit? Nemo ser-
νεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς ὑμῖν δώσει; 13 οὐδεὶς οἰκέ-

uus potest duobus dominis seruire. aut enim vnum
της δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα

odiet, & alterum diliget: aut vni adhærebit,
μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται,

καὶ τοῦ

& alterum contemnet. non potestis Deo ser-
καὶ τ̃ ἑτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δου-
uire & mammonæ. Audiebant autem hæc omnia &
λεύειν καὶ μαμωνᾷ. 14 ἤκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ
Pharisæi † auari subsistentes, &
οἱ φαρισαῖοι φιλάργυροι ὑπάρχοντες, καὶ
deridebant illum. Et ait illis: Vos
ἐξεμυκτήριζον αὐτόν. 15 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὑμεῖς
estis * iustificantes vosipsos coram hominibus,
ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τ̃ ἀνθρώπων,
at Deus ‡ nouit corda vestra, quia quod in ho-
ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι τὸ ἐν ἀν-
minibus altum ‡, abominatio ante Deum
θρώποις ὑψηλὸν, βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ
* erat. Lex & Prophetæ vsque ad Ioannem: à
ἐστί. 16 ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου· ἀπὸ
tunc regnum Dei euangelizatur, & omnis
τότε ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται, καὶ πᾶς
in illud vim facit. Facilius autem est,
εἰς αὐτὴν βιάζεται. 17 εὐκοπώτερον δέ ἐστι, τ̃
cælum & terram præterire, quam † Legis vnum a-
οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ τ̃ νόμου μίαν κε-
picem cadere. Omnis * absoluens vxorem
ραίαν πεσεῖν. 18 πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα
suam, & ‡ ducens alteram, mœchatur: & ‡ omnis di-
αὐτοῦ, καὶ γαμῶν ἑτέραν, μοιχεύει· καὶ πᾶς ὁ ἀπο-
missam à viro * ducens, mœchatur. Ho-
λελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν, μοιχεύει. 19 ἄν-
mo autem quidā erat diues, ‡ & induebatur † pur-
θρωπος δέ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορ-
puram & byssum, oblectatus quotidie
φύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν
splendidè. * Pauper autem quidam erat nomine La-
λαμπρῶς. 20 πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι λά-
zarus, qui ‡ proiectus erat ad ianuam eius ‡ vl-
ζαρος, ὃς ἐβέβλητο πρὸς τ̃ πυλῶνα αὐτοῦ ἡλ-
cerosus. Et cupiens saturari de
κωμένος. 21 καὶ ἐπιθυμῶν * χορτασθῆναι ἀπὸ τ̃
micis * cadentibus de mensa diui-
ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τ̃ τραπέζης τ̃ πλου-
tis, ‖ sed & canes † venientes lingebant vlcera
σίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἕλκη
eius. Factum est autem * mori pauperem, & afor-
αὐτοῦ. 22 ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τ̃ πτωχὸν, καὶ ἀπε-
tari eum ab angelis in sinum
νεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τ̃ κόλπον
Abrahæ. Mortuus est autem & diues, & sepultus
τ̃ ἀβραάμ· ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος, καὶ ἐτά-
est. Et in inferno, eleuans ‡ oculos
φη. 23 καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς
suos, † existens in tormentis, * videt Abraham
αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τ̃ ἀβραὰμ
à longe, & Lazarum in ‖ gremio eius.
ἀπὸ μακρόθεν, καὶ λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ.
Et ipse clamans dixit: Pater Abraham, misere-
24 καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε, πάτερ ἀβραὰμ, ἐλέη-
re mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum
σόν με, καὶ πέμψον λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τ̃
digiti sui † aqua, & refrigeret lin-
δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος, καὶ καταψύξῃ τ̃ γλῶσ-
guam meam, quia crucior in flamma hac.
σάν μου· ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.
* Dixit autem Abraham: Fili, recordare quia rece-
25 εἶπε δὲ ἀβραὰμ, τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέ-
pisti tu bona tua in vita tua, & Lazarus
λαβες σὺ τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ λάζαρος
similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò
ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὅδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ
cruciaris. Et in omnibus his, inter nos
ὀδυνᾶσαι. 26 καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις, μεταξὺ ἡμῶν
& vos ‡ hiatus magnus confirmatus est, vt ‡ volen-
καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλον-
tes transire hinc ad vos, non possint:
τες διαβῆναι ἐντεῦθεν πρὸς ὑμᾶς, μὴ δύνωνται·
neque qui inde * ad nos transmeare.
μηδὲ οἱ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν. 27 Ait
autem, Rogo ergo te, pater, vt mittas eum in
εἶπε δὲ, ἐρωτῶ οὖν σε, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς
domum patris mei. Habeo enim quinque fratres:
τ̃ οἶκον τ̃ πατρός μου. 28 ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφοὺς,
vt testetur illis, ‖ vt non & ipsi veniant
ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν
in locum hunc † tormenti. Ait illi A-
29 εἰς τ̃ τόπον τοῦτον τῆς βασάνου. λέγει αὐτῷ ἀ-
braham: Habent Moysen, & Prophetas: au-
βραάμ, ἔχουσι μωσέα, καὶ τοὺς προφήτας· ἀκου-
diant illos. * Is autem dixit: Non pater Abraham:
σάτωσαν αὐτῶν. 30 ὁ δὲ εἶπεν, οὐχὶ πάτερ ἀβραάμ·
sed si quis ex mortuis ierit ‡ ad eos, ‡ pœ-
ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς, με-
nitebunt. Ait autem illi: Si Moysen &
τανοήσουσιν. 31 εἶπε δὲ αὐτῷ, εἰ μωσέως καὶ τῶν
Prophetas non audiunt, neque si quis ex mor-
προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νε-
tuis resurrexerit, credent.
κρῶν ἀναστῇ, πεισθήσονται.

CAP. XVII. ιζ.

*Ait autem ad discipulos ‡, Impossibile est ‖ non
1 Εἶπε δὲ πρὸς μαθητὰς, ἀνένδεκτόν ἐστι τ̃ μὴ
venire scandala: væ autem ‡ per quem veniunt. * Ex-
ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, οὐαὶ δὲ δι' οὗ ἔρχεται. 2 λυ-
pedit illi, si ‖ mola asinaria circumponatur circa
σιτελεῖ αὐτῷ εἰ μύλος ὀνικὸς περίκειται περὶ τ̃
collum eius, & proiiciatur in mare,
τράχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν,
quàm vt scandalizet vnum † paruorum istorum. At-
ἢ ἵνα σκανδαλίσῃ ἕνα τ̃ μικρῶν τούτων. 3 προσ-
tendite vobis ipsis: si verò peccauerit in te frater
έχετε ἑαυτοῖς· ἐὰν δὲ ἁμάρτῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός
tuus, increpa illum. Et si * pœnituerit, dimitte
σου, ἐπιτίμησον αὐτῷ· καὶ ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες
illi: & si septies ‡ die peccauerit in
4 αὐτῷ. καὶ ἐὰν ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμάρτῃ εἰς
te, & septies ‡ die conuersus fuerit ad te, dicens:
σὲ, καὶ ἑπτάκις τ̃ ἡμέρας ἐπιστρέψῃ ἐπὶ σὲ, λέγων,
* Pœniteo, dimittes illi. Et dixerunt Aposto-
μετανοῶ, ἀφήσεις αὐτῷ. 5 καὶ εἶπον οἱ ἀπόστο-
li Domino: ‖ Appone nobis fidem. Dixit autem Do-
λοι τῷ κυρίῳ, πρόσθες ἡμῖν πίστιν. 6 εἶπε δὲ ὁ κύ-
minus: Si haberetis fidem sicut granum sinapis, diceretis
ριος, εἰ εἴχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε
vtique † sycamino huic, Eradicare, & * planta-
ἂν τῇ συκαμίνῳ ταύτῃ, ἐκριζώθητι, καὶ φυτεύ-
tor in mare: & obediret vtique vobis.
θητι ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν.
Quis autē ‡ ex vobis seruum habens arantem aut pa-
7 τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δοῦλον ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποι-
scentem ‡, qui regresso de agro dicat * statim,
μαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τ̃ ἀγροῦ ἐρεῖ εὐθέως,
‖ Adueniens recumbe. † Imò nonne dicet ei: Pa-
8 παρελθὼν ἀνάπεσαι. ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ, ἑτοί-
ra quod cœnem, & ‡ circumcinctus ministra
μασον τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος διακόνει
mihi, donec manducē & bibam, & post hæc manducabis &
μοι, ἕως φάγω καὶ πίω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ
bibes tu? ‡ Non gratiam habet seruo illi, quia
9 πίεσαι σύ; μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ, ὅτι
fecit ‡ præcepta ei? non puto. Sic &
10 ἐποίησε τὰ διαταχθέντα αὐτῷ; οὐ δοκῶ. οὕτω καὶ
vos, cum feceritis omnia * præcepta ‖ vobis,
ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν,
dicite, quod serui inutiles sumus, quia quod debuimus
λέγετε, ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὅτι ὃ ὠφείλομεν

facere; fecimus. Et factum est † in pro-
ποιῆσαι, πεποιήκαμεν. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πο- 11
ficisci ipsum in Hierusalem, & * transibat per
ρεύεσθαι αὐτὸν εἰς ἱερουσαλήμ, καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ
medium Samariæ & Galilææ. Et † ingredien-
μέσου σαμαρείας καὶ γαλιλαίας. καὶ εἰσερχομέ- 12
te eo in quendam vicum, occurrerunt ei decem
νου αὐτοῦ εἴς τινα κώμην, * ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα
leprosi viri, qui steterunt à longè. Et ipsi leua-
λεπροὶ ἄνδρες, οἳ ἔστησαν πόῤῥωθεν. καὶ αὐτοὶ ἦ- 13
uerunt vocem, dicentes: Iesu præceptor, miserere
ραν φωνὴν, λέγοντες, ἰησοῦ ἐπιστάτα, ἐλέησον
nostri. ‡ Et videns dixit eis: * Euntes osten-
ἡμᾶς. καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς, πορευθέντες ἐπι- 14
dite vos sacerdotibus. & factum est ‖ in ab-
δείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπ-
eundo illos mundati sunt. Vnus autem ex illis
άγειν αὐτοὺς, ἐκαθαρίσθησαν. εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν 15
* videns quòd sanatus esset, reuersus est cum voce magna
ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε μετὰ φωνῆς μεγάλης
† glorificans Deum. Et cecidit in faciem
δοξάζων τὸν θεόν. καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον 16
ante pedes eius, gratias agens ei: & hic
παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐχαριστῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς
erat Samaritanus. Respondens autem Iesus dixit:
ἦν σαμαρείτης. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς εἶπεν, 17
Nonne decem mundati sunt? * at nouem vbi ‡?
οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ;
Non ‡ sunt inuenti redeuntes dare gloriam
οὐχ εὑρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν 18
Deo, * si non alienigena hic. Et ait il-
τῷ θεῷ, εἰ μὴ ὁ ἀλλογενὴς οὗτος. καὶ εἶπεν αὐ- 19
li: ‖ Surgens vade: * fides tua † saluauit te. In-
τῷ, ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε. * ἐ- 20
terrogatus autem à Pharisæis, quando venit
περωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν φαρισαίων πότε ἔρχεται
regnum Dei, respondit eis, & dixit:
ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἀπεκρίθη αὐτοῖς, καὶ εἶπεν,
Non venit regnum Dei cum obseruatio-
οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ μετὰ παρατηρή-
ne: Neque dicent, Ecce hic, aut ecce illic ecce
σεως· οὐδὲ ἐροῦσιν, ἰδοὺ ὧδε, ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ· ἰδοὺ 21
enim regnum Dei intra vos est. * Ait
γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν. εἶπε 22
autem & ad discipulos ‡: Venient dies quan-
δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς, ἐλεύσονται ἡμέραι ὅ-
do desideretis vnum ‡ dierum filii ho-
τε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀν-
minis videre, & non videbitis. Et dicent vobis,
θρώπου ἰδεῖν, καὶ οὐκ ὄψεσθε. καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν, 23
Ecce hic, * aut ecce illic: ‖ ne abeatis, neque secte-
ἰδοὺ ὧδε, ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ· μὴ ἀπέλθητε, μηδὲ διώ-
mini. Sicut enim fulgur coruscans * ex
ξητε. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἡ ἀστράπτουσα ἐκ 24
ipsa qua sub cælo, in † eam qua sub cælo fulget, ita
τῆς ὑπ' οὐρανὸν εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει, οὕτως
erit filius hominis in die sua.
ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ.
Primùm autem oportet illum multa pati, & repro-
πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδο- 25
bari à generatione hac. Et sicut
κιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης. καὶ καθὼς 26
factum est in diebus Noë, ita erit & in
ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν τ-
diebus filij hominis. Edebant, bibebant,
ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. ἤσθιον, ἔπινον, 27
vxores ducebant, ‡ nubebant, vsque ‡ qua die intrauit
ἐγάμουν, ἐξεγαμίζοντο, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε
Noë in arcam, & venit diluuium, & per-
νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν, καὶ ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς, καὶ ἀ-
didit omnes. Similiter & sicut factum est in
πώλεσεν ἅπαντας. ὁμοίως καὶ ὡς ἐγένετο ἐν τ- 28

Marginalia: † dum iret; * mediam Samariam & Galilæã; ‡ quum ingrederetur quoddam castellum; * ἀπαντῶσιν; ‡ Quos vt vidit; * Ite; ‖ dũ irent; * vt vidit quia mundatus est regressus est; † magnificans; * &; ‡ sunt; ‡ est inuẽtus qui rediret & daret; * nisi; ‖ Surge; * quia; † saluum fecit; * ἐπερωτώμενος; ‡ Et; ‖ suos; ‡ diem; * &; ‖ nolite ire; * ea quæ sunt; ‡ &; ‖ & dabãtur ad nuptias; ‡ in diem qua

diebus Lot: edebant, bibebant, emebant, vendebant,
ἡμέραις λώτ. ἤσθιον, ἔπινον, ἠγόραζον, ἐπώλουν,
plantabant, ædificabant. Qua autẽ die exiit Lot
ἐφύτευον, ᾠκοδόμουν. ᾗ δὲ ἡμέρᾳ ἐξῆλθε λὼτ 29
à Sodomis, pluit ignem & sulphur de cælo, &
ἀπὸ σοδόμων, ἔβρεξε πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ, καὶ
perdidit omnes. Secundùm hæc erit qua die
ἀπώλεσεν ἅπαντας. κατὰ ταῦτα ἔσται ᾗ ἡμέρᾳ 30
filius hominis ‖ reuelatur. In illa
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται. ἐν ἐκείνῃ 31
die, qui fuerit * super domum, & vasa
τῇ ἡμέρᾳ, ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος, καὶ τὰ σκεύη
eius in domo, ne descendat tollere illa: & qui
αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ καταβάτω ἆραι αὐτά. καὶ ὁ
in agro, similiter non redeat in qua retrò.
ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁμοίως μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω.
Memores estote vxoris Lot. Quicumque quæ-
μνημονεύετε τῆς γυναικὸς λώτ. ὃς ἐὰν ζη- 32
sierit animam suam † seruare, perdet illam: 33
τήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν·
& quicumq; perdiderit illam, viuificauit eam.
καὶ ὃς ἐὰν ἀπολέσῃ αὐτὴν, ζωογονήσει αὐτήν.
Dico vobis, * illa nocte erunt duo in
λέγω ὑμῖν, ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ 34
lecto vno: vnus assumetur, & alter
κλίνης μιᾶς· ὁ εἷς παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος
relinquetur. Duæ erunt molentes in
ἀφεθήσεται. δύο ἔσονται ἀλήθουσαι ἐπὶ τὸ 35
‡ idem: vna assumetur, & altera relinque-
αὐτό· μία παραληφθήσεται, καὶ ἡ ἑτέρα ἀφεθή-
tur. Duo erunt in agro, vnus assu-
σεται. δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁ εἷς παραληφ- 36
metur, & alter relinquetur. Et respon-
θήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται. καὶ ἀποκρι- 37
dentes dicunt illi: Vbi Domine? ‡ Is autem dixit illis:
θέντες λέγουσιν αὐτῷ, ποῦ κύριε; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς,
* Vbi corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.
ὅπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται καὶ οἱ ἀετοί.

CAP. XVIII. ιη'.

Dicebat autẽ & parabolam * illis ad oportere
Ἔλεγε δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν 1
semper orare. & non ‖ segnescere, Di-
πάντοτε προσεύχεσθαι, καὶ μὴ ἐκκακεῖν, λέ- 2
cens: Iudex quidam erat in quadã ciuitate, *Deum non ‖ ti-
γων, κριτής τις ἦν ἔν τινι πόλει, τὸν θεὸν μὴ φοβού-
mens, & hominem non † reuerens. Vidua
μενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρεπόμενος. χήρα 3
autẽ erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum,
δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν,
dicens: Vindica me de aduersario meo.
λέγουσα, ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου.
Et ‡ non volebat ad tempus. post autem hæc di-
καὶ οὐκ ἠθέλησεν ἐπὶ χρόνον. μετὰ δὲ ταῦτα εἶ- 4
xit ‡ in seipso: Si & Deum non timeo, * & hominem
πεν ἐν ἑαυτῷ, εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον
non revereor: ‖ Propter præbere mihi molestiam
οὐκ ἐντρέπομαι. διά γε τὸ παρέχειν μοι κόπον 5
viduam hanc, vindicabo illam, ne in
τὴν χήραν ταύτην, ἐκδικήσω αὐτὴν, ἵνα μὴ εἰς
† finem veniens suggillet me. Ait autem Do-
τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με. εἶπε δὲ ὁ κύ- 6
minus: Audite quid iudex * iniustitiæ dicit. At
ριος, ἀκούσατε τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει. ὁ δὲ 7
Deus ‡ non faciet vindictam electorum
θεὸς οὐ μὴ ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν
suorum clamantium ad se die & nocte,
αὐτοῦ τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτὸς,
& ‡ longanimus super illos? Etiam dico vobis,
καὶ μακροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς; ναὶ λέγω ὑμῖν, 8
quia faciet vindictam illorum * in celeritate. verumtamẽ
ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει. πλὴν
ὁ υἱὸς

Marginalia: ‖ reuelabitur; * in tecto; † saluam facere; * in; ‡ vnum; ‡ Qui; * Vbicumque fuerit; * ad illos, quoniam oportet; ‖ deficere; * qui; ‖ timebat; † reuerebatur; * quædam; ‡ nolebat per multũ; ‡ intra se; Et si; * nec; ‖ Tamen quia molesta est mihi hæc vidua; † nouissimo; * iniquitatis; ‡ autem; ‡ patientiã habebit in illis?; * citò.

filius hominis veniens † num inueniet fidem
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἆρα εὑρήσει τὴν πίστιν
in terra? Dixit autem ad quosdam † persuasos
ἐπὶ τῆς γῆς; Εἶπε δὲ καὶ πρός τινας τοὺς πεποιθό- 9
sos in seipsis, ‡ quòd essent iusti, & ‖ nihili facien-
τας ἐφ' ἑαυτοῖς ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξουθενοῦν-
tes caeteros, parabolam istam:
τας τοὺς λοιποὺς, τὴν παραβολὴν ταύτην·
Homines duo ascendebant in templum † o-
ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσ- 10
rare, vnus Pharisaeus, & alter publicanus.
εύξασθαι, ὁ εἷς Φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος τελώνης.
Pharisaeus stans apud se haec
ὁ Φαρισαῖος * σταθεὶς πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα 11
orabat: Deus gratias ago tibi, quia non sum
προσηύχετο, ὁ θεὸς εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ
sicut caeteri hominum, raptores, iniusti,
ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι,
adulteri, † aut & vt hic publicanus. Ieiuno bis
μοιχοὶ, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης. νηστεύω δὶς τοῦ 12
‡ sabbato, ‖ decimo omnia quae possideo.
σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι.
Et publicanus alongè stans † non volebat nec
καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἑστὼς οὐκ ἤθελεν οὐδὲ 13
oculos ad caelum leuare, sed percutiebat
τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπᾶραι, ἀλλ' ἔτυπτεν
in pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi
εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ, λέγων, ὁ θεὸς * ἱλάσθητί μοι τῷ
peccatori. Dico vobis, descendit hic iustifi-
ἁμαρτωλῷ. λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιω- 14
tus in domum suam, ‡ quàm enim ille: quia omnis
μένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ γὰρ ἐκεῖνος. ὅτι πᾶς ὁ
‡ exaltans seipsum humiliabitur: ‡ at humilians seipsum
ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται. ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν
exaltabitur. Afferebant autem † ei & infan-
ὑψωθήσεται. προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέ- 15
tes, vt eos tangeret: ‡ Videntes autem discipuli incre-
φη, ἵνα αὐτῶν ἅπτηται. ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπε-
pabant illos. At Iesus ‡ aduocans
τίμησαν αὐτοῖς. ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος 16
illos, dixit: Sinite pueros venire ad me,
αὐτὰ, εἶπεν, ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με,
& ‖ ne prohibete eos: nam talium est regnum
καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία
Dei. Amen dico vobis, quicunq; non acceperit
τοῦ θεοῦ. ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ δέξηται 17
regnum Dei sicut puer, non intrabit
τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ
in illud. Et interrogauit quidam eum princeps, di-
εἰς αὐτήν. καὶ ἐπηρώτησέ τις αὐτὸν ἄρχων, λέ- 18
cens: Magister bone, quid faciens vitam aeternam
γων, διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον
possidebo? Dixit autem ei Iesus: Quid me di-
κληρονομήσω; εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, τί με λέ- 19
cis bonum? nemo bonus † si non vnus, Deus.
γεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς, ὁ θεός.
Mandata nosti, ‡ Ne moechera, ne occi-
τὰς ἐντολὰς οἶδας, μὴ μοιχεύσῃς, μὴ φονεύ- 20
das, ne fureris, ne falso testeris: honora
σῃς, μὴ κλέψῃς, μὴ ψευδομαρτυρήσῃς· τίμα τὸν
patrem tuum & matrem tuam. ‡ Is autem ait: Haec
πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου. ὁ δὲ εἶπε, ταῦτα 21
omnia custodiui à iuuentute mea. ‖ Au-
πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου. ἀκού- 22
diens autem haec Iesus, ait ei: Adhuc vnū tibi deest:
σας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτῷ, ἔτι ἕν σοι λείπει·
omnia quaecunq; habes vende, & da pauperibus, &
πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ διάδος πτωχοῖς, καὶ
habebis thesaurum in caelo, & veni sequere me.
ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.
† Ille autem audiens haec, perinstus factus est: erat
ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα, περίλυπος ἐγένετο· ἦν 23

‡ putas; ‡ qui confidebant; ‡ tanquam; ‖ aspernabantur; † vt oraret; * ἵσταμαι; ‡ velut etiā; ‡ in; ‖ decimas do omniū; ‡ nolebat; * ἱλάσκομαι; ‡ ab illo; ‡ qui exaltat; ‖ & qui humiliat; † ad illum; ‡ & quum viderent; ‡ autem conuocans; ‖ nolite vetare; nisi solus; ‡ Non occides, non furtum facies, non falsum testimoniū dices:; ‡ Qui; ‖ Quo audito; † His ille auditis, cō tristatus est

enim diues valde. Videns autem illum Iesus per-
γὰρ πλούσιος σφόδρα. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περί- 24
tristem factum, dixit: Quàm difficile ‡ pe-
λυπον γενόμενον εἶπε, πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρή-
cunias ‡ habentes intrabunt in regnum
ματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν
Dei. Facilius enim est camelum per
τοῦ θεοῦ. εὐκοπώτερον γάρ ἐστι κάμηλον διὰ 25
foramen acus ‖ intrare, quàm diuitem in
τρυμαλιᾶς ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν
regnum Dei intrare. † Dixerunt autem ‡ au-
βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. εἶπον δὲ οἱ ἀκού- 26
dientes: Et quis potest ‡ seruari? Is autem ait: Im-
σαντες, καὶ τίς δύναται σωθῆναι; ὁ δὲ εἶπε, τὰ ἀ- 27
possibilia ‖ apud homines, possibilia sunt apud
δύνατα παρὰ ἀνθρώποις, δυνατά ἐστι παρὰ τῷ
Deum. Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus om-
θεῷ. εἶπε δὲ ὁ Πέτρος, ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάν- 28
nia, & sequuti sumus te. † Is autem dixit eis:
τα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, 29
Amen dico vobis, quòd nemo est qui reliquit do-
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδείς ἐστιν ὃς ἀφῆκεν οἰ-
mum, aut parētes, aut fratres, aut vxorem, aut filios, pro-
κίαν, ἢ γονεῖς, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἕνε-
pter regnum Dei, ‡ Qui non recipiat
κεν τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὃς οὐ μὴ ἀπολάβῃ 30
multò plura in tempore hoc, & in secu-
πολλαπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ ἐν τῷ αἰῶ-
lo ‡ veniente vitam aeternam. ‖ Assumens autem
νι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον. παραλαβὼν δὲ 31
duodecim, ‡ ait ad illos: Ecce ascendi-
τοὺς δώδεκα, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, ἰδοὺ ἀναβαίνο-
mus in Hierosolymam, & consummabuntur omnia
μεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τελεσθήσεται πάντα τὰ
‖ scripta † per Prophetas ‖ filio ho-
γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀν-
minis. Tradetur enim gentibus, &
θρώπου. παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι, καὶ 32
illudetur, & ‡ contumelia afficietur, & conspuetur.
* ἐμπαιχθήσεται, καὶ ὑβρισθήσεται, καὶ ἐμπτυσθήσεται.
Et ‖ flagellantes occident eum, &
καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ 33
tertia die resurget. Et ipsi nihil ho-
τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται. καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τού- 34
rum intellexerunt: & erat verbum istud absconditum
των συνῆκαν, καὶ ἦν τὸ ῥῆμα τοῦτο κεκρυμμένον
ab eis, & non † cognoscebant dicta. Fa-
ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα. ἐγέ- 35
ctū est autē ‡ in appropinquare ipsum in Iericho, caecus
νετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχὼ, τυφλός
quidam sedebat secus viam mendicans. ‖ Au-
τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν. ἀκού- 36
diens autem turbam praetereuntem, interrogabat quid esset
σας δὲ ὄχλου διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο τί εἴη
hoc. † Nunciauerunt autem ei, quòd Iesus Naza-
τοῦτο. ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζω- 37
renus transiret. Et clamauit dicens: Iesu fili
ραῖος παρέρχεται. καὶ ἐβόησε λέγων, Ἰησοῦ υἱὲ 38
Dauid, miserere mei. Et ‡ praeeuntes increpa-
Δαβὶδ, ἐλέησόν με. καὶ οἱ προάγοντες ἐπετί- 39
bant eum vt taceret: Ipse verò multò magis
μων αὐτῷ ἵνα σιωπήσῃ· αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον
clamabat, fili Dauid, miserere mei. Stans autem Ie-
ἔκραζεν, υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με. σταθεὶς δὲ ὁ Ἰη- 40
sus iussit illum adduci ad se. ‡ appro-
σοῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν. ἐγγί-
pinquante autem eo, interrogauit illum, Dicens: Quid
σαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτὸν, λέγων, τί 41
tibi vis faciam? † Ille autem dixit: Domine, vt ‡ respi-
σοι θέλεις ποιήσω; ὁ δὲ εἶπε, κύριε, ἵνα ἀναβλέ-
ciam. Et Iesus dixit illi: Respice: fi-
ψω. καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, ἀνάβλεψον· ἡ πί- 42

‡ qui; ‡ habent; ‖ transire; † Et; ‡ qui audiebant; ‡ saluus fieri; Ait illis; Quae; ‖ sunt; † qui; ‡ Et; ‡ futuro; ‖ Assumpsit; † Iesus; ‡ &; ‡ quae; ‖ sunt; ‖ de; ‡ flagellabitur; * ἐμπαίζω; ‖ postquā flagellauerint; † intelligebant quae dicebātur; ‡ quum appropinquaret; ‖ Et quum audisset; † Dixerūt; ‡ qui praeibant; † Et quum appropinquasset; † At; ‡ videam

fides tua † servavit te. Et confestim * respexit,
πίστις σου σέσωκέ σε. καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, 43
& sequebatur illum, ‡ glorificans Deum. & omnis ‡ populus
καὶ ἠκολούθει αὐτῷ, δοξάζων τὸν θεόν. καὶ πᾶς ὁ λαὸς
videns dedit laudem Deo.
ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ θεῷ.

† salvum fecit
* vidit,
‡ magnificans
‡ plebs ut vidit

CAP. XIX. ιθ΄.

Et ingressus * pertransibat Iericho. Et ecce
ΚΑὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἱεριχώ. καὶ ἰδοὺ 1
vir nomine vocatus Zachæus, & hic erat
ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος, καὶ αὐτὸς ἦν 2
princeps publicanorum, & ipse erat dives. Et quærebat
ἀρχιτελώνης, καὶ οὗτος ἦν πλούσιος. καὶ ἐζήτει 3
videre Iesum quis esset, & non poterat præ
ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστι, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ
turba: quia statura pusillus erat. Et præcurrens
ὄχλου, ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν. καὶ προδραμὼν 4
* antea, ascendit in * sycomorum, ut
ἔμπροσθεν, ἀνέβη ἐπὶ συκομωραίαν, ἵνα
videret eum: quia ‡ illa futurus erat transire. Et
ἴδῃ αὐτόν· ὅτι ἐκείνης ἤμελλε διέρχεσθαι. καὶ 5
† ut venit ad locum, suspiciens Iesus vidit
ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν
illum, & dixit ad eum: Zacchæe, festinans
αὐτὸν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν, Ζακχαῖε, σπεύσας
descende: hodie enim in domo tua oportet me
κατάβηθι· σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με
manere. Et festinans descendit, & excepit
μεῖναι. καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο 6
illum gaudens. Et * videntes omnes murmurabant,
αὐτὸν χαίρων. καὶ ἰδόντες ἅπαντες διεγόγγυζον, 7
dicentes, quòd ad peccatorem hominem ‡ introivit
λέγοντες, ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῷ ἀνδρὶ εἰσῆλθε
diversari. Stans autem Zacchæus dixit
καταλῦσαι. σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπε 8
ad Dominum: Ecce ‡ dimidia substantiarum
πρὸς τὸν κύριον, ἰδοὺ τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων
mearum, Domine, do pauperibus, & si aliquem quid defraudavi,
μου, κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς, καὶ εἴ τινός τι ἐσυ-
reddo quadruplum. Ait autem
κοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν. εἶπε δὲ 9
ad eum Iesus: Quia hodie salus domui
πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ
huic facta est, eo quòd & ipse filius Abrahæ sit.
τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν.
Venit enim filius hominis quærere & * servare
ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι 10
perditum. Audientibus autem illis hæc,
τὸ ἀπολωλός. ἀκουόντων δὲ αὐτῶν ταῦτα, 11
adiiciens dixit parabolam, ‡ propter prope eum esse
προσθεὶς εἶπε παραβολήν, διὰ τὸ ἐγγὺς αὐτὸν εἶναι
Hierusalem, & † videri eis quòd confestim futurum
Ἱερουσαλήμ, καὶ δοκεῖν αὐτοὺς ὅτι παραχρῆμα μέλ-
esset regnum Dei * apparere. Dixit ergo:
λει ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀναφαίνεσθαι. εἶπεν οὖν, 12
Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam
ἄνθρωπός τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς χώραν μα-
accipere sibiipsi regnum, & reverti.
κρὰν, λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν, καὶ ὑποστρέψαι.
‡ Vocans autem decem ‡ servos suos, dedit eis
καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς 13
decem mnas, & ait ad illos: Negotiamini
δέκα μνᾶς, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, πραγματεύσασθε
dum venio. At cives * eius oderant
ἕως ἔρχομαι. οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν 14
eum, & miserunt legationem post illum, dicentes:
αὐτὸν, καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ, λέγον-
‡ Non volumus hunc regnare super nos. Et
τες, οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς. καὶ 15
factum est † in redire ipsum accipientem regnum,
ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτὸν λαβόντα τὴν βασι-

* perambulabat
* arborem
† inde erat transiturus.
† cum venisset
* qui videbant
‡ diversatus est.
† dimidium bonorum meorum,
* salvum facere quod perierat.
‡ eo quòd esset prope
† quia existimarent
* manifestaretur.
‡ Vocatis ‡ servis suis,
* autem
‡ Nolumus
† ut rediret accepto regno, & iussit

λείαν, καὶ εἶπε φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους,
gnum, ait vocari sibi servos hos
οἷς ἔδωκε τὸ ἀργύριον, ἵνα γνῷ τίς τί διεπραγ-
quibus dedit * argentum, ut sciret ‡ quis quid negotiatus
ματεύσατο. παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος, λέγων, 16
esset. ‡ Adfuit autem primus, dicens:
κύριε, ἡ μνᾶ σου προσειργάσατο δέκα μνᾶς. καὶ 17
Domine, mna tua acquisivit decem mnas. Et
εἶπεν αὐτῷ, εὖ ἀγαθὲ δοῦλε· ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πι-
ait illi: Euge bone serve, quia in modico fidelis
στὸς ἐγένου, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.
fuisti, * esto potestatem habens super decem civitates.
καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος, λέγων, κύριε, ἡ μνᾶ σου 18
Et venit ‡ secundus, dicens: Domine, mna tua
ἐποίησε πέντε μνᾶς. εἶπε δὲ καὶ τούτῳ, καὶ σὺ 19
fecit quinque mnas. Ait autem & huic: Et tu
γίνου ἐπάνω πέντε πόλεων. καὶ ἕτερος ἦλθε, λέ- 20
esto super quinque civitates. Et alter venit, dicens:
γων, κύριε, ἰδοὺ ἡ μνᾶ σου, ἣν εἶχον ἀποκειμένην
Domine, ecce mna tua, quam habui repositam
ἐν σουδαρίῳ. ἐφοβούμην γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος 21
in sudario. Timui enim te, quia homo
αὐστηρὸς εἶ· αἴρεις ὃ οὐκ ἔθηκας, καὶ θερίζεις ὃ οὐκ
austerus es: tollis quod non posuisti, & metis quod nō
ἔσπειρας. λέγει δὲ αὐτῷ, ἐκ τοῦ στόματός σου κρι- 22
seminasti. Dicit autem ei: De ore tuo iudico
νῶ σε, πονηρὲ δοῦλε. ᾔδεις ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐ-
te, † scelerate serve: sciebas quòd ego homo * austerus
στηρός εἰμι, αἴρων ὃ οὐκ ἔθηκα, καὶ θερίζων ὃ
sum, tollens quod non posui, & metens quod
οὐκ ἔσπειρα. καὶ διατί οὐκ ἔδωκας τὸ ἀργύ- 23
non seminavi. Et quare non dedisti * argentum
ριον μου τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐγὼ ἐλθὼν σὺν τό-
meum mensariis, & veniens ego cum ‡ usura
κῳ ἂν ἔπραξα αὐτό; καὶ τοῖς παρεστῶσιν εἶ- 24
utique exegissem ‡ illud? Et astantibus dixit:
πεν, ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν, καὶ δότε τῷ τὰς
Auferte ab illo mnam, & date *
δέκα μνᾶς ἔχοντι. καὶ εἶπον αὐτῷ, κύριε, ἔχει δέ- 25
decem mnas ‡ habenti. Et dixerunt ei: Domine, habet decem
κα μνᾶς. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι 26
mnas. Dico enim vobis, quia omni habenti
δοθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει, ἀρθή-
dabitur †: ab * autem non ‡ habente, & quod habet, auferetur
σεται ἀπ' αὐτοῦ. πλὴν τοὺς ἐχθρούς μου ἐκεί- 27
ab eo. Verumtamen inimicos meos illos,
νους, τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτούς,
‡ non volentes me regnare super se,
ἀγάγετε ὧδε, καὶ κατασφάξατε ἔμπροσθέν μου.
adducite huc, & * iugulate ante me.
καὶ εἰπὼν ταῦτα, ἐπορεύετο ἔμπροσθεν, ἀνα- 28
Et ‡ dicens hæc, ibat ante, ascendens
βαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα. καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγι- 29
in Hierosolymam. Et factū est, cum appropinquasset
σεν εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τὸ κα-
ad Bethphage & Bethaniam, ad montem † vocatum
λούμενον Ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,
Olivarum, misit duos * discipulorum suorum,
εἰπὼν, ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην· ἐν 30
Dicens: Ite in ‡ contra vicum: in
ᾗ εἰσπορευόμενοι, εὑρήσετε πῶλον δεδεμένον,
‡ quo introëuntes, invenietis pullum * alligatum,
ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισε· λύ-
‡ super quem nemo unquam hominum sedit: † solventes
σαντες αὐτὸν ἀγάγετε. καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρω- 31
illum * adducite. Et si quis vos interrogaverit,
τᾷ, διατί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ, ὅτι ὁ κύριος
Quare solvitis? sic dicetis ei. Quia Dominus
αὐτοῦ χρείαν ἔχει. ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλ- 32
eius ‡ opus habet. Abeuntes autem ‡ missi *,
μένοι, εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς. λυόντων δὲ αὐ- 33
invenerunt sicut dixit illis ‡. Solventibus autē illis
τῶν τὸν

* pecuniā
* quātum quisque
‡ Venit
* eris
‡ alter,
† nequam
* pecuniā meam ad mensam,
‡ usuris
‡ illam?
* illi qui
‡ habet,
† & abundabit:
* eo qui
‡ habet,
‡ qui noluerunt
* interficite
‡ his dictis, præcedebat
† qui vocatur Oliveti,
* discipulos suos,
* castellū quod contra est.
‡ quod
* aliæ
‡ cui
† solvite
* &
‡ operā desiderat. Abierunt
‡ qui
* erant & ‡ stantem pullum.

lis pullum, dixerunt domini eius ad illos,
τὸν πῶλον, εἶπον οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς,
Quid soluitis pullum? Illi autem dixerunt: Dominus eius
Τί λύετε τὸν πῶλον; Οἱ δὲ εἶπον, Ὁ κύριος αὐτοῦ 34
opus habet. Et duxerunt illum ad Iesum:
χρείαν ἔχει. Καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν· 35
& iniicientes sua ipsorum vestimenta supra pullum, imposuerunt Iesum.
καὶ ἐπιρρίψαντες ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον, ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν.
Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via.
πορευομένου δὲ αὐτοῦ, ὑπεστρώννυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ. 36
Appropinquante autem eo iam ad descensum
ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει 37
montis oliuarum, cœperunt omnis turba
τοῦ ὄρους τῶν ἐλαιῶν, ἤρξαντο ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν
discipulorum gaudentes laudare Deum voce magna,
μαθητῶν χαίροντες αἰνεῖν τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλῃ
de omnibus quas viderant virtutibus, Dicentes:
περὶ πασῶν ὧν εἶδον δυνάμεων, λέγοντες, 38
Benedictus veniens rex in nomine
Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος βασιλεὺς ἐν ὀνόματι
Domini: pax in cælo, & gloria in excelsis.
κυρίου· εἰρήνη ἐν οὐρανῷ, καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.
Et quidam Pharisæorum de turba dixerunt
Καί τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον 39
ad illum: Magister, increpa discipulos tuos.
πρὸς αὐτόν, Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου.
Et respondens ait illis: Dico vobis,
Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Λέγω ὑμῖν, 40
quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.
ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται.
Et vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit super
Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν, ἔκλαυσεν ἐπ' 41
illam, Dicens: Quia si cognouisses & tu, & quidem in
αὐτῇ, λέγων, ὅτι Εἰ ἔγνως καὶ σύ, καί γε ἐν τῇ 42
die tua hac, quæ ad pacem tuam: nunc autem
ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τὰ πρὸς εἰρήνην σου· νῦν δὲ
abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies
ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου. Ὅτι ἥξουσιν ἡμέραι 43
in te, & circumdabunt inimici tui vallum tibi,
ἐπὶ σέ, καὶ περιβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι,
& circumdabunt te, & coangustabunt te vndique.
καὶ περικυκλώσουσί σε, καὶ συνέξουσί σε πάντοθεν.
Et solo æquabunt te, & filios tuos in te: & non
καὶ ἐδαφιοῦσί σε, καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί, καὶ οὐκ 44
relinquent in te lapidem super lapidem: eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ.
ἀφήσουσιν ἐν σοὶ λίθον ἐπὶ λίθῳ· ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνως τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.
Et ingressus in templum, cœpit eiicere vendentes in illo, & ementes, Dicens illis,
Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν, ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας ἐν αὐτῷ, καὶ ἀγοράζοντας, λέγων αὐτοῖς, 45 46
Scriptum est: Domus mea, domus orationis est:
Γέγραπται, Ὁ οἶκός μου, οἶκος προσευχῆς ἐστίν·
vos autem illam fecistis speluncam latronum.
ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον λῃστῶν.
Et erat docens per diem in templo. at
Καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ. οἱ δὲ 47
principes sacerdotum & Scribæ quærebant illum
ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν
perdere, & primi plebis: Et non inueniebant quid facerent: populus enim omnis suspensus erat, illum audiens.
ἀπολέσαι, καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ· καὶ οὐχ εὕρισκον τὸ τί ποιήσωσιν· ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων. 48

CAP. XX. κ'.

Et factum est in vna dierum illarum, docente illo populum in templo, & euangelizante,
ΚΑὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων, διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εὐαγγελιζομένου, 1
superstiterunt principes Sacerdotũ & Scribæ cum senioribus:
ἐπέστησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις,
Et aiunt ad illum, dicentes: Dic nobis in qua potestate hæc facis,
καὶ εἶπον πρὸς αὐτόν, λέγοντες, Εἰπὲ ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, 2
aut quis est dans tibi potestatem hanc.
ἢ τίς ἐστιν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην.
Respondens autẽ dixit ad illos: Interrogabo vos & ego vnum verbum, & dicite mihi.
Ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς, Ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἕνα λόγον, καὶ εἴπατέ μοι· 3
Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus?
Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; 4
Illi autem consiliabantur apud seipsos, dicentes: Quia si dixerimus, De cælo, dicet, Quare non credidistis illi?
Οἱ δὲ συνελογίσαντο πρὸς ἑαυτούς, λέγοντες, ὅτι ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ, Διατί οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; 5
Si autẽ dixerimus, Ex hominibus, omnis populus lapidabit nos:
ἐὰν δὲ εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, πᾶς ὁ λαὸς καταλιθάσει ἡμᾶς· 6
persuasus enim est Ioannem Prophetam esse.
πεπεισμένος γάρ ἐστιν Ἰωάννην προφήτην εἶναι.
Et responderunt non scire vnde.
Καὶ ἀπεκρίθησαν μὴ εἰδέναι πόθεν. 7
Et Iesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio.
Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. 8
Cœpit autem ad populum dicere parabolam hanc: Homo
Ἤρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν τὴν παραβολὴν ταύτην· Ἄνθρωπος 9
plantauit vineam, & elocauit eam colonis,
ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς,
& peregre fuit temporibus sufficientibus. Et in tempore
καὶ ἀπεδήμησε χρόνους ἱκανούς. Καὶ ἐν καιρῷ 10
misit ad cultores seruum, vt de fructu vineæ darent illi.
ἀπέστειλε πρὸς τοὺς γεωργοὺς δοῦλον, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δῶσιν αὐτῷ·
at coloni cædentes eum, dimiserunt inanem.
οἱ δὲ γεωργοὶ δείραντες αὐτόν, ἐξαπέστειλαν κενόν.
Et addidit mittere alterum seruum: illi autem & illum
Καὶ προσέθετο πέμψαι ἕτερον δοῦλον· οἱ δὲ κἀκεῖνον 11
cædentes & inhonorantes, dimiserunt inanem.
δείραντες καὶ ἀτιμάσαντες, ἐξαπέστειλαν κενόν.
Et addidit mittere tertium: illi autem & hunc
Καὶ προσέθετο πέμψαι τρίτον· οἱ δὲ καὶ τοῦτον 12
vulnerantes eiecerunt. Dixit autem dominus
τραυματίσαντες ἐξέβαλον. Εἶπε δὲ ὁ κύριος 13
vineæ: Quid faciam? mittam filium meum
τοῦ ἀμπελῶνος, Τί ποιήσω; πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν
dilectum: forsitan hunc videntes verebuntur.
ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἰδόντες ἐντραπήσονται.
Videntes autem illum coloni, ratiocinabantur ad seipsos, dicentes: Hic est hæres: venite
Ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοί, διελογίζοντο πρὸς ἑαυτούς, λέγοντες, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε 14
occidamus illum, vt nostra fiat hæreditas.
ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία.
Et eiicientes illum extra vineam, occiderunt.
Καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, ἀπέκτειναν. 15
Quid ergo faciet illis dominus vineæ?
Τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος;
Veniet & perdet colonos istos, & dabit vineam aliis.
ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις. 16
Audientes autem dixerunt: Ne fiat. Ille autem aspiciens eos, ait: Quid ergo est scriptum hoc,
Ἀκούσαντες δὲ εἶπον, Μὴ γένοιτο. Ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτοῖς, εἶπε, Τί οὖν ἐστι τὸ γεγραμμένον τοῦτο, 17

Marginal notes: † At — † quia — † cum necessarium — † iactantes — ὑπεστρώννυον — * Et quum appropinquaret — † Oliueti, † omnes turbæ descendentiũ — † super — † qui venit — † turbis — * Quibus ipse — † tibi: — † vallo te, & circumdabunt: — † & terra prosternent — † quotidie — † autem — * principes — † illi: — * ἐξεκρέματο — * conuenerunt — † quis dedit — † Iesus, — * respondete — † At — † cogitabant intra — * ergo — † plebs vniuersa — † certi sunt — * se nescire † esset, — † plebem — * ipse † multis temporibus. — † qui colunt — * hic quoque — † afficientes contumelia, — † qui & illum — * quum † viderint — † Quemquum viderent — * cogitauerunt inter — † eiectum — * Quo audito, * illi, Absit. † hoc quod † est,

Lapidē quem reprobauerunt ædificantes, hic fa-
λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγε-
ctus est in caput anguli? Omnis † cadens super
νήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' 18
illum lapidem, conquassabitur: super quem autem
ἐκεῖνον τὸν λίθον, συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν
ceciderit, comminuet illum. Et quærebant principes sa-
πέσῃ, λικμήσει αὐτόν. καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιε- 19
cerdotum & Scribæ mittere in illum
ρεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν τὰς
manus in illa hora, & timuerunt populum:
χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν λαόν·
cognouerunt enim quod ad ipsos similitudinem
ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν
hanc dixerit. Et obseruantes miserunt
ταύτην εἶπε. καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν 20
insidiatores, * simulantes seipsos iustos esse,
ἐγκαθέτους, ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι,
vt caperent ‡ eius sermonem, ad tradendum
ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου, εἰς τὸ παραδοῦναι
illum principatui & potestati præsidis. Et
αὐτὸν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος. καὶ 21
interrogauerunt eum, dicentes: Magister, scimus
ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες, διδάσκαλε, οἴδαμεν
quia recte dicis & doces, & non accipis ‡ fa-
ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις, καὶ οὐ λαμβάνεις πρό-
ciem, sed in veritate viam Dei do-
σωπον, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδά-
ces. Licet nobis Cæsari tributum dare, an non?
σκεις· ἔξεστιν ἡμῖν Καίσαρι φόρον δοῦναι, ἢ οὔ; 22
Considerans autem illorum dolum, dixit
κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν, εἶπε 23
ad eos: Quid me tentatis? Ostendite
πρὸς αὐτούς, τί με πειράζετε; ἐπιδείξατέ 24
mihi denarium: cuius habet imaginem & inscriptionem?
μοι δηνάριον· τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν;
respondentes autem dixerunt, Cæsaris: * Is autem ait il-
ἀποκριθέντες δὲ εἶπον, Καίσαρος. ὁ δὲ εἶπεν αὐ- 25
lis: Reddite ergo quæ ‖ Cæsaris Cæsari, & quæ *
τοῖς, ἀπόδοτε τοίνυν τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ
Dei, Deo. Et non potuerunt reprehendere eius
θεοῦ, τῷ θεῷ. καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ 26
verbum coram † populo: & mirati in
ῥήματος ἐναντίον τοῦ λαοῦ. καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ
responso eius, tacuerunt. * Accedentes
τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ, ἐσίγησαν. προσελθόντες 27
autem quidam Sadducæorum, ‡ contradicentes resurre-
δέ τινες τῶν Σαδδουκαίων, οἱ ἀντιλέγοντες ἀνά-
ctionem non esse, § interrogauerunt eum, Dicentes: Ma-
στασιν μὴ εἶναι, ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες, δι- 28
gister, Moyses scripsit nobis, Si alicuius fra-
δάσκαλε, Μωσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, ἐάν τινος ἀδελ-
ter mortuus fuerit habens vxorem, & hic sine liberis * mo-
φὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος ἀπο-
riatur, vt accipiat ‡ frater eius vxorem, &
θάνῃ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα, καὶ
suscitet semen fratri suo. Septem
ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ. ἑπτὰ 29
ergo fratres erant, & primus * accipiens vxorem
οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν, καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν γυναῖκα
† mortuus est sine filiis. Et accepit * secundus
ἀπέθανεν ἄτεκνος. καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος τὴν 30
vxorem, & ipse mortuus est sine filio. Et ter-
γυναῖκα, καὶ οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος. καὶ ὁ τρί- 31
tius accepit illam. similiter autem & ‡ septem † non
τος ἔλαβεν αὐτήν· ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ οὐ
reliquerunt * natos, & mortui sunt. Nouissimè autem om-
κατέλιπον τέκνα, καὶ ἀπέθανον. ὕστερον δὲ πάν- 32
nium mortua est & mulier. In ergo resurrectione,
των ἀπέθανε καὶ ἡ γυνή. ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, 33
cuius eorum ‖ fit vxor? * nam septem habuerunt eam
τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτὴν

vxorem. Et respondens ait illis Iesus:
34 γυναῖκα. καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,
Filij seculi huius nubunt & traduntur ad nu-
οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσι καὶ ἐκγαμίσκον-
ptias. † At digni habiti seculum illud
35 ται. οἱ δὲ καταξιωθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου
contingere & resurrectionem ex mortuis, neque nu-
τυχεῖν καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν, οὔτε γα-
bent, neque ducent vxores. Neque enim mori
36 μοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίσκονται. οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν
vltrà * possunt: æquales angelis enim sunt, & filij sunt
ἔτι δύνανται· ἰσάγγελοι γάρ εἰσι καὶ υἱοί εἰσι τοῦ
Dei, ‡ resurrectionis filij existentes. Quia verò resurgant
37 θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες. ὅτι δὲ ἐγείρονται
mortui, & Moyses ostendit secus rubum, sicut
οἱ νεκροί, καὶ Μωσῆς * ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς
dicit Dominum Deum Abraham, & Deum Isaac, &
λέγει κύριον τὸν θεὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν θεὸν Ἰσαάκ, καὶ
Deum Iacob. Deus autem non est mortuorum, sed
38 τὸν θεὸν Ἰακώβ. θεὸς δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν, ἀλλὰ
viuorum, omnes enim ei viuunt. Respondentes
39 ζώντων, πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν. ἀποκριθέντες
autem quidam Scribarum, dixerunt §: Magister, * pul-
δέ τινες τῶν γραμματέων, εἶπον, διδάσκαλε, κα-
chrè dixisti. ‖ Nō amplius autem audebant interrogare
40 λῶς εἶπας. οὐκ ἔτι δὲ ἐτόλμων ἐπερωτᾶν
eum quicquam. Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt
41 αὐτὸν οὐδέν. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς, πῶς λέγουσι
Christum filium Dauid esse. Et ipse Dauid di-
42 τὸν Χριστὸν υἱὸν Δαβὶδ εἶναι. καὶ αὐτὸς Δαβὶδ λέ-
cit in libro Psalmorum, Dixit Dominus Domino
γει ἐν βίβλῳ ψαλμῶν, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ
meo, Sede à dextris meis: Donec ponam ini-
43 μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου· ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχ-
micos tuos scabellum pedum tuorum? Dauid ergo
44 θρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου; Δαβὶδ οὖν
Dominum illum vocat: & quomodo filius eius est? Au-
45 κύριον αὐτὸν καλεῖ· καὶ πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστιν; ἀ-
diente autem omni populo, dixit discipulis
κούοντος δὲ παντὸς τοῦ λαοῦ, εἶπε τοῖς μαθηταῖς
suis: Attendite à Scribis
46 αὐτοῦ, προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων τῶν
† volentibus ambulare in stolis, & * amantibus
θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς, καὶ φιλούντων
salutationes in ‡ foris, & primas cathedras
ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρωτοκαθεδρίας
in synagogis, & primos discubitus in
ἐν ταῖς συναγωγαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς
§ cænis. Qui deuorant domos viduarum,
47 δείπνοις. οἳ κατεσθίουσι τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν,
* & specie longa precantur. hi ac-
καὶ προφάσει μακρὰ προσεύχονται· οὗτοι λή-
cipient maiorem damnationem.
ψονται περισσότερον κρίμα.

CAP. XXI. κα.

Respiciens autem vidit ‡ mittentes mune-
1 ἈΝαβλέψας δὲ εἶδε τοὺς βάλλοντας τὰ δῶ-
ra sua in gazophylacium, diuites. Vi-
2 ρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους. εἶ-
dit autem & quandam viduam, pauperculam mittentem ‖ illuc
δε δέ καί τινα χήραν, πενιχρὰν βάλλουσαν ἐκεῖ
duo minuta. Et dixit: Verè dico vobis, quia
3 δύο λεπτά. καὶ εἶπεν, ἀληθῶς λέγω ὑμῖν, ὅτι
vidua pauper hæc plus * omnibus misit.
ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλεν.
Omnes enim hi ex abundanti sibi
4 ἅπαντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς
miserunt in munera Dei: hæc autem ex † postremi-
ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ· αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερή-
tate sua omnem victum ‡ quem habuit, misit.
ματος αὐτῆς ἅπαντα τὸν βίον ὃν εἶχεν ἔβαλε.

καί τι-

† qui ceciderit · * qui simularent · ‡ eum in sermone, & traderent · ‡ personã, · * Et · ‖ sunt · † plebe: · * Accesserunt · ‡ qui negant · § & · * fuerit, · ‡ eam · * accepit · † & * sequens illam, · ‡ omnes § & · * semen, · ‖ erit * siquidem

† Illi verò qui digni habebũtur seculo illo & resurrectione · * poterunt · ‡ quũ sint · * μηνύω · § ei: * bene · ‖ Et · † qui volunt * amant ‡ foro, · § cõuiuiis. · * simulãtes lõgam orationẽs · ‡ eos qui mittebant · ‖ ibi · * quàm omnes · † eo quod deest illi ‡ suum

Et quibusdam dicentibus de templo, quòd lapidibus
5 καί τινων λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι λίθοις
† pulchris & donis ornatum esset, dixit: Hæc
καλοῖς καὶ ἀναθήμασι κεκόσμηται, εἶπε, Ταῦτα 6
quæ videtis, venient dies in quibus non relinque-
ἃ θεωρεῖτε, ἐλεύσονται ἡμέραι ἐν αἷς οὐκ ἀφεθή-
tur lapis supra lapidem, qui non destruatur. Inter-
σεται λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ καταλυθήσεται. ἐπη- 7
rogauerunt autem illum, dicentes: Præceptor, quando igitur
ρώτησαν δὲ αὐτὸν, λέγοντες, Διδάσκαλε, πότε οὖν
hæc erunt? & quod signum quum * futurum est hæc
ταῦτα ἔσται; καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ ταῦτα
fieri? Ille autem dixit: Videte ne seducami-
γίνεσθαι; ὁ δὲ εἶπε, Βλέπετε μὴ πλανηθῆ- 8
ni: multi enim venient in nomine meo, di-
τε. πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέ-
centes, Quia ego sum: & tempus appropinquauit: ‡ no ergo
γοντες, ὅτι ἐγώ εἰμι· καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε· μὴ οὖν
eatis post eos. Quum autem audieritis præ-
πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν. ὅταν δὲ ἀκούσητε πο- 9
lia & seditiones, § ne terreamini: oportet enim
λέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε· δεῖ γὰρ
hæc fieri primùm, sed * non statim fi-
ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ' οὐκ εὐθέως τὸ τέ-
nis. Tunc dicebat illis: ‖ Excitabitur gens contra
λος. τότε ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπὶ 10
gentem, & regnum aduersus regnum. ’Terræmotúsq;
ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν. σεισμοί τε 11
magni per loca, & fames, & pestilentiæ erunt: ter-
μεγάλοι κατὰ τόπους, καὶ λιμοὶ, καὶ λοιμοὶ ἔσονται· φό-
roresque & signa de cælo magna erunt.
βητρά τε καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μεγάλα ἔσται.
† Ante autem hæc omnia iniicient ’in
πρὸ δὲ τούτων ἁπάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' 12
vos manus suas, & persequentur, traden-
ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ διώξουσι, παραδιδόν-
tes in synagogas & custodias, ‡ agentes ad
τες εἰς συναγωγὰς καὶ φυλακὰς, ἀγομένους ἐπὶ
reges & præsides propter nomen meum.
βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου.
Continget autem vobis in testimonium. Ponite
ἀποβήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρτύριον. θέσθε 13
ergo in § corda vestra non præmeditari * de- 14
οὖν εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν μὴ προμελετᾷν ἀπο-
fendi. Ego enim dabo vobis os & sa-
λογηθῆναι. ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σο- 15
pientiam, cui non poterunt contradicere ‖ neque resistere
φίαν, ᾗ οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν οὐδὲ ἀντιστῆναι
omnes ’aduersantes vobis. Trademini
πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν. παραδοθήσεσθε 16
autem & à parentibus, & fratribus, & cognatis, &
δὲ καὶ ὑπὸ γονέων, καὶ ἀδελφῶν, καὶ συγγενῶν, καὶ
amicis, & morte afficient ex vobis. Et eritis
φίλων, καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν. καὶ ἔσεσθε 17
† exosi ab omnibus ’propter nomen meum. Et
μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. καὶ 18
capillus de capite vestro non peribit. In
θρὶξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται. ἐν 19
patientia vestra possidebitis animas vestras.
τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.
Quum autē videritis ‡ circumdatam ab § exercitibus
ὅταν δὲ ἴδητε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων 20
Hierusalem, tunc scitote quia appropinquauit deso-
τὴν Ἱερουσαλὴμ, τότε γνῶτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρή-
latio eius. Tunc qui in Iudæa *, fugiant
μωσις αὐτῆς. τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φευγέτωσαν 21
ad montes: & qui in medio eius, discedant:
εἰς τὰ ὄρη· καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς, ἐκχωρείτωσαν·
& qui in regionibus, non intrent in eam.
καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις, μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν.
Quia dies vltionis hi sunt, ‖ im-
ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὗταί εἰσι, τοῦ πλη- 22

[Margin: † bonis · * fieri incipient? Qui · ‡ nolite ergo ire · § nolite terreri: · * nondum · ‖ Surget · ’ Et · † Sed vobis · ‡ trahêtes · § cordibus vestris · * quemadmodum respōdeatis. · ‖ & · ’ aduersarij vestri. · † odio · ’ hominibus · ‡ circūdari · § exercitu · * sunt, · ‖ vt impleantur]

pleri omnia * scripta *. Væ autem
ρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα. οὐαὶ δὲ ταῖς 23
† in vtero habentibus, & lactantibus in il-
ἐν γαστρὶ ἐχούσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκεί-
lis diebus: erit enim ’necessitas magna super
ναις ταῖς ἡμέραις· ἔσται γὰρ ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς
terram, & ira in populo hoc. Et cadent
γῆς, καὶ ὀργὴ ἐν τῷ λαῷ τούτῳ. καὶ * πεσοῦνται 24
‡ ore gladij, & captiui ducentur in
στόματι μαχαίρας, καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς
omnes gentes: & Hierusalem § erit calcata
πάντα τὰ ἔθνη· καὶ Ἱερουσαλὴμ ἔσται πατουμένη
à gentibus, donec impleantur tempora * gentium.
ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι πληρωθῶσι καιροὶ ἐθνῶν.
Et erunt signa in sole, & luna, & stellis,
25 καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ ἄστροις,
& in ‖ terra pressura gentium ’in determinatione, risonante
καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, ἠχούσης
mari, & salo. Exanimatis homini-
26 θαλάσσης, καὶ σάλου. ἀποψυχόντων ἀνθρώ-
bus præ timore & expectatione † inuadentium
πων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων
in habitata: nam virtutes cælorum
τῇ οἰκουμένῃ· αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν
mouebuntur. Et tunc videbunt filium ho-
27 σαλευθήσονται. καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀν-
minis venientem in nube cum potestate &
θρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ
’gloria multa. Incipientibus autem his fieri,
28 δόξης πολλῆς. ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι,
respicite & leuate capita vestra: quo-
ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν· διό-
niā appropinquat redemptio vestra. Et dixit si-
29 τι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν. καὶ εἶπε πα-
militudinem illis: Videte ‡ ficum, & omnes
ραβολὴν αὐτοῖς· ἴδετε τὴν συκῆν, καὶ πάντα
arbores. Quum § protulerint iam *, videntes
30 τὰ δένδρα. ὅταν προβάλωσιν ἤδη, βλέποντες
à vobisipsis agnoscitis quoniam iam propè æstas est.
ἀφ' ἑαυτῶν γινώσκετε ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν.
Ita & vos, quum videritis hæc ‖ facta, sci-
31 οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα γινόμενα, γι-
tote quoniam propè est regnum Dei. Amen
32 νώσκετε ὅτι ἐγγύς ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ἀμὴν
dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec
λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη, ἕως
omnia fiant. Cælum & terra transi-
33 ἂν πάντα γένηται. ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσον-
bunt, at verba ’mea non transibunt. Attendi-
34 ται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. προσέχε-
te autem vobisipsis, ne fortè grauentur vestra cor-
τε δὲ ἑαυτοῖς, μήποτε βαρυνθῶσιν ὑμῶν αἱ καρ-
da in crapula, & ebrietate, & curis † vitali-
δίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτι-
bus, & repentina in vos superueniat dies il-
καῖς, καὶ αἰφνίδιος ἐφ' ὑμᾶς ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα ἐκεί-
la. Tamquā laqueus enim superueniet in omnes
35 νη. ὡς παγὶς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς
’sedentes super faciem omnis terræ. Vi-
36 καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς. ἀ-
gilate itaque in omni tempore ‡ rogantes, vt di-
γρυπνεῖτε οὖν ἐν παντὶ καιρῷ δεόμενοι, ἵνα κα-
gni habeamini effugere ista omnia § futu-
ταξιωθῆτε ἐκφυγεῖν ταῦτα πάντα τὰ μέλλον-
ra ‡ fieri, & stare ante filium
τα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ
hominis. Erat autem diebus in templo do-
37 ἀνθρώπου. ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ δι-
cens, at noctibus * exiens morabatur in
δάσκων, τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος * ηὐλίζετο εἰς
monte ‖ vocato Oliuarum. Et omnis populus
38 τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν. καὶ πᾶς ὁ λαὸς

[Margin: * quæ sunt. · † prægnātibus, & nutrientibus · ’ pressura · * πίπ7ο · ‡ in ore · § calcabitur · * nationum · ‖ terris · ’ præ confusione, sonit’ maris & fluctuum. Arescentibus · † quæ superuenient vniuerso orbi · ’ maiestate magna. · ‡ ficulneā, · § producunt · * ex se fructum, · ‖ fieri, · ’ autem · † huius vitæ, · ’ qui sedēt · ‡ orantes, · § quæ · ‡ sunt, · * verò, · * αὐλίζομαι · ‖ qui vocatur Oliueti.]

manicabat ad eum in templo audire eum.
ὤρθριζε πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ.

CAP. XXII. κβ΄.

Appropinquabat autē *festum Azymorum, ‖dictum
Ἤγγιζε δὲ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, ἡ λεγομένη 1
Pascha. Et quærebant principes Sacerdotum & Scri-
πάσχα. καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμ- 2
bæ hoc, quomodo †tollerent eum: timebant *enim
ματεῖς τὸ, πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν· ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν
plebem. Intrauit autem Satanas in Iudam ‡cogno-
λαόν. Εἰσῆλθε δὲ ὁ σατανᾶς εἰς Ἰούδαν τὸν ἐπι- 3
minatum Iscarioten, existentem ex numero
καλούμενον Ἰσκαριώτην, ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ
duodecim. Et $abiens colloquutus est *principibus
τῶν δώδεκα. καὶ ἀπελθὼν συνελάλησε τοῖς ἀρ- 4
Sacerdotum, & magistratibus hoc, ‖quomodo illum trade-
χιερεῦσι, καὶ τοῖς στρατηγοῖς τὸ, πῶς αὐτὸν παρα-
ret eis. Et gauisi sunt, & pacti sunt illi †ar-
δῷ αὐτοῖς. καὶ ἐχάρησαν, καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀρ- 5
gentum dare. Et spopondit, & quærebat
γύριον δοῦναι. καὶ ἐξωμολόγησε, καὶ ἐζήτει 6
opportunitatem *ad tradendum illum eis sine
εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν αὐτοῖς ἄτερ
‡turba. Venit autem dies Azymorū, in qua $opor-
ὄχλου. ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔ- 7
tebat occidi Pascha. Et misit Petrum &
δει θύεσθαι τὸ πάσχα. καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ 8
Ioannem, dicens: Euntes parate nobis
Ἰωάννην, εἰπών, πορευθέντες ἑτοιμάσατε ἡμῖν τὸ
Pascha, vt manducemus. *Illi autem dixerunt ei: Vbi
πάσχα, ἵνα φάγωμεν. οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, ποῦ 9
vis paremus? ‖Is autem dixit †eis: Ecce in-
θέλεις ἑτοιμάσωμεν; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἰδοὺ εἰσ- 10
troeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis ho-
ελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν, συναντήσει ὑμῖν ἄν-
mo amphoram aquæ portans: sequimi-
θρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθή-
ni eum in domum quo intrat. Et
σατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν οὗ εἰσπορεύεται. καὶ 11
dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi Ma-
ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰκίας, λέγει σοι ὁ δι-
gister, Vbi est diuersorium, vbi Pascha
δάσκαλος, ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ πάσχα
cum discipulis meis manducem? Et ipse vobis
μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; κἀκεῖνος ὑμῖν 12
ostendet cœnaculum magnum stratum: ‡ibi para-
δείξει ἀνώγεον μέγα *ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἑτοιμά-
te. Euntes autem inuenerunt sicut dixit il-
σατε. ἀπελθόντες δὲ εὗρον καθὼς εἴρηκεν αὐ- 13
lis, & parauerunt Pascha. Et quum facta esset ho-
τοῖς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα. καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥ- 14
ra, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.
ρα, ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ.
Et ait $ad eos: Desiderio desideraui
καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, ἐπιθυμίᾳ ἐπεθύμησα 15
hoc Pascha manducare vobiscum, *ante me pa-
τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν, πρὸ τοῦ με πα-
ti. Dico enim vobis, quia ‖non amplius nō māducabo †ex
θεῖν. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φάγω ἐξ 16
eo, donec impleatur in regno Dei.
αὐτοῦ, ἕως ὅτου πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.
Et *accipiens calicem, gratias ‡agens di-
καὶ δεξάμενος ποτήριον, εὐχαριστήσας εἶ- 17
xit: Accipite hoc, & diuidite $vobis ipsis:
πε, λάβετε τοῦτο, καὶ διαμερίσατε ἑαυτοῖς·
Dico enim vobis, quòd non bibam de generatio-
λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ πίω ἀπὸ τοῦ γεννήμα- 18
ne vitis, donec regnum Dei
τος τῆς ἀμπέλου, ἕως ὅτου ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ
veniat. Et *accipiens panem, gratias ‡agens fregit,
ἔλθῃ. καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας ἔκλασε, 19

*dies fest. ‡qui dicitur. †interficerent. *verò. ‡qui cognominabatur Iscariotes, vnū de. $abiit, & *cum. ‖quemadmodum. †pecuniā. *vt traderet. ‡turbis. $necesse erat. *At. ‖Et. †ad eos. ‡in quam. ‡&. *στρώννυμι. $illis. *antequā patiar: ‖ex hoc. †illud. *accepto calice, ‡egit, & $inter vos. *accepto pane, ‡egit, &

& dedit eis, dicens: Hoc est corpus meū, quod
καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, τὸ
pro vobis †datum: hoc facite in meam
ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν
commemorationem. Similiter & calicem *post
ἀνάμνησιν. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ 20
cœnasse, dicens: Hic ‡ calix, nouum testa-
δειπνῆσαι, λέγων, τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ δια-
mentum in sanguine meo, qui pro vobis *$effu-
θήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν *ἐκχυνό-
sus. Verumtamen ecce manus tradentis me
μενον. πλὴν ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με 21
*cum me in mensa. Et quidem filius
μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης. καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ 22
hominis vadit secundum ‖definitum †: verumtamē væ
ἀνθρώπου πορεύεται κατὰ τὸ ὡρισμένον· πλὴν οὐαὶ
homini illi per quem *traditur. Et
τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ παραδίδοται. καὶ 23
ipsi cœperunt ‡conquirere apud seipsos. hoc, quis nam
αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τὸ, τίς ἄρα
esset ex eis hoc $futurus fuerit. Facta
εἴη ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλων πράσσειν. ἐγένε- 24
est autem & contentio *in eis, hoc, quis eorum videretur esse
το δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι
maior. Is autem dixit ‖ eis: Reges gentium
μείζων. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν 25
dominantur eorum, & †potestatem habentes ipsorum,
κυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν,
benefici vocantur. Vos autem non sic: sed
εὐεργέται καλοῦνται. ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' 26
qui maior *in vobis, fiat sicut ‡minor: & qui præ-
ὁ μείζων ἐν ὑμῖν, γενέσθω ὡς ὁ νεώτερος· καὶ ὁ ἡ-
cessor $, sicut ministrator. *Quis enim maior ‖
γούμενος, ὡς ὁ διακονῶν. τίς γὰρ μείζων, ὁ 27
recumbens, an †ministrans? nonne *recumbens?
ἀνακείμενος, ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος;
ego autem sum in medio vestrum sicut ‡ministrans. Vos
ἐγὼ δέ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν. ὑμεῖς 28
autem estis $permanentes cum me in tenta-
δέ ἐστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πει-
tionibus meis. Et ego dispono vobis, sicut
ρασμοῖς μου· κἀγὼ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς 29
disposuit mihi pater meus, regnum: Vt eda-
διέθετό μοι ὁ πατήρ μου βασιλείαν· ἵνα ἐσθίη- 30
tis, & bibatis super mensam meam, in re-
τε, καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου, ἐν τῇ βα-
gno meo: & sedeatis super thronos iudicantes
σιλείᾳ μου· καὶ καθίσεσθε ἐπὶ θρόνων κρίνοντες
duodecim tribus Israël. Ait autem Do-
τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. εἶπε δὲ ὁ κύ- 31
minus: Simon, Simon, ecce Satanas expetiuit
ριος, Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ σατανᾶς ἐξῃτήσατο
vos, *ad cribrandum sicut triticum. Ego autem rogaui
ὑμᾶς, τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον. ἐγὼ δὲ ἐδεήθην 32
pro te, vt non deficiat fides tua. & tu aliquando
περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου. καὶ σύ ποτε
conuersus, confirma fratres tuos. ‖Is autē di-
ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. ὁ δὲ εἶ- 33
xit ei: Domine, tecum paratus sum & in car-
πεν αὐτῷ, κύριε, μετὰ σοῦ ἕτοιμός εἰμι καὶ εἰς φυ-
cerem, & in mortem ire. †Ille autem dixit:
λακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι. ὁ δὲ εἶπε, 34
Dico tibi, Petre, non cantabit hodie gallus,
λέγω σοι Πέτρε, οὐ μὴ φωνήσει σήμερον ἀλέκτωρ,
*prius quàm ter abneges non nosse me. Et di-
πρὶν ἢ τρὶς ἀπαρνήσῃ μὴ εἰδέναι με. καὶ εἶ- 35
xit eis: Quando misi vos sine sacculo,
πεν αὐτοῖς, ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου
& pera, & calceamentis, numquid ‡aliquo defecisti-
καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τινος ὑστερήσα-
stis? illi autem dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis:
τε; οἱ δὲ εἶπον, οὐδενός. εἶπεν οὖν αὐτοῖς, 36
ἀλλὰ

†datur: *postquā cœnauit, ‡est. $fundetur. *ἐκχέω. *est mecū. ‖quod. †est: *traderur. ‡quærere inter. $qui facturus esset. *inter eos. ‖autem. †qui habent super eos. *est. ‡minor. $est, *Nam ‖est, qui recumbit, †qui ministrat? *qui recū-bit? ‡qui ministrat. $qui permansistis mecum. *vt cribraret. ‖Qui. †Et. *donec. ‡aliquid defuit vobis? At

Sed nunc habens sacculum tollat, similiter &
ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον ἀράτω, ὁμοίως καὶ
peram: & non habens, vendat tunicam suam, &
πήραν· καὶ ὁ μὴ ἔχων, πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ
emat gladium. Dico enim vobis, quoniā adhuc hoc
ἀγορασάτω μάχαιραν. λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἔτι τοῦτο 37
scriptum oportet impleri in me, hoc. Et
τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐμοί, τό, καὶ
cum exlegibus reputatus est: etenim quæ de me, finem
μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη· καὶ γὰρ τὰ περὶ ἐμοῦ τέλος
habent. Illi autem dixerunt: Domine, ecce gladij hic
ἔχει. οἱ δὲ εἶπον, κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε 38
duo. Ille autem dixit eis, Satis est. Et egressus
δύο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἱκανόν ἐστι. καὶ ἐξελθὼν 39
ibat secundùm consuetudinē in montem Oliuarum: secuti
ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν· ἠκο-
quuti sunt autē illum & discipuli eius: Factus
λούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. γενόμενος 40
autem ad locum, dixit illis: Orate non
δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου, εἶπεν αὐτοῖς, προσεύχεσθε μὴ
intrare in tentationem. Et ipse auulsus
εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν. καὶ αὐτὸς ἀπεσπά- 41
est ab eis tamquam lapidis iactum. & ponens ge-
σθη ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολήν, καὶ θεὶς τὰ γό-
nua orabat, Dicens: Pater, si vis
νατα προσηύχετο, λέγων, πάτερ, εἰ βούλει 42
transferre calicem istum à me: veruntamen
παρενεγκεῖν τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν
non voluntas mea, sed tua fiat. Apparuit
μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω. ὤφθη 43
autem illi angelus de cælo confortans eum. Et
δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν. καὶ 44
factus in agonia, intensius orabat.
γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ, ἐκτενέστερον προσηύχετο.
Factus est autem sudor eius sicut guttæ sanguinis
ἐγένετο δὲ ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος
decurrentes in terram. Et resurgens ab
καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ ἀναστὰς ἀπὸ 45
oratione, veniens ad discipulos, inue-
τῆς προσευχῆς, ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητάς, εὗ-
nit eos dormientes præ tristitia. Et ait
ρεν αὐτοὺς κοιμωμένους ἀπὸ τῆς λύπης. καὶ εἶπεν 46
illis: Quid dormitis? resurgentes orate,
αὐτοῖς, τί καθεύδετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε,
vt non intretis in tentationem. Adhuc autem eo
ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν. ἔτι δὲ αὐτοῦ 47
loquente, ecce turba, & dictus Iudas, vnus
λαλοῦντος, ἰδοὺ ὄχλος, καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας, εἷς
duodecim, antecedebat eos, & appropinquauit Ie-
τῶν δώδεκα, προήρχετο αὐτούς, καὶ ἤγγισε τῷ Ἰη-
su, osculari eum. hoc enim signum dederat i-
σοῦ φιλῆσαι αὐτόν. τοῦτο γὰρ σημεῖον δεδώκει αὐ-
psis: Quemcumque osculatus fuero, ipse est. At Iesus dixit
τοῖς, ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστιν. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν 48
illi: Iuda, osculo filium hominis tra-
αὐτῷ, Ἰούδα, φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παρα-
dis? Videntes autē qui circa ipsum futurum, di-
δίδως; ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτὸν τὸ ἐσόμενον, εἶ- 49
xerunt ei: Domine, si percutiemus in gladio?
πον αὐτῷ, κύριε, εἰ πατάξομεν ἐν μαχαίρᾳ;
Et percussit vnus quidam ex illis seruum principis
καὶ ἐπάταξεν εἷς τις ἐξ αὐτῶν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρ- 50
Sacerdotum, & amputauit eius auriculam dexteram. Re-
χιερέως, καὶ ἀφεῖλεν αὐτοῦ τὸ οὖς τὸ δεξιόν. ἀπο- 51
spondens autem Iesus, ait: Sinite vsque huc. & tan-
κριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν, ἐᾶτε ἕως τούτου. καὶ ἁψά-
gens auriculam eius, sanauit eum. Dixit autem Ie-
μενος τοῦ ὠτίου αὐτοῦ, ἰάσατο αὐτόν. εἶπε δὲ ὁ Ἰη- 52
sus ad accedentes ad se, principes
σοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους πρὸς αὐτὸν ἀρ-
Sacerdotum & magistratus templi, & seniores:
χιερεῖς καὶ στρατηγοὺς τοῦ ἱεροῦ, καὶ πρεσβυτέρους,

Quasi ad latronem existis cum gladiis &
ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξεληλύθατε μετὰ μαχαιρῶν καὶ
lignis? Quotidie existente me cum vobis in
ξύλων; καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ 53
templo, non extendistis manus in me: sed
ἱερῷ, οὐκ ἐξετείνατε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ. ἀλλ'
hæc vestra est hora, & potestas tenebrarum.
αὕτη ὑμῶν ἐστιν ἡ ὥρα, καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους.
Comprehendentes autem eum duxerunt, & induxerunt
συλλαβόντες δὲ αὐτὸν ἤγαγον, καὶ εἰσήγαγον 54
ad domum principis Sacerdotum at Petrus sequebatur
εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιερέως. ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει
à longe. Accendentibus autē ignem in medio au-
μακρόθεν. ἁψάντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐ- 55
læ, & circumsedentibus illis, sedebat Petrus
λῆς, καὶ συγκαθισάντων αὐτῶν, ἐκάθητο ὁ Πέτρος
in medio eorum. Videns autem eum ancilla quædā
ἐν μέσῳ αὐτῶν. ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις 56
sedentem ad lumen, & intuita eum, di-
καθήμενον πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ, εἶ-
xit: Et hic cum illo erat. Is autem negauit eum, di-
πε, καὶ οὗτος σὺν αὐτῷ ἦν. ὁ δὲ ἠρνήσατο αὐτὸν λέ- 57
cens: Mulier, non noui illum. Et post pusillum a-
γων, γύναι, οὐκ οἶδα αὐτόν. καὶ μετὰ βραχὺ ἕ- 58
lius videns eum, dixit: Et tu de illis es. at Pe-
τερος ἰδὼν αὐτόν, ἔφη, καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ. ὁ δὲ Πέ-
trus ait, Homo, non sum. Et interstante
τρος εἶπεν, ἄνθρωπε, οὐκ εἰμί. καὶ διαστάσης 59
quasi hora vna, alius quidam affirmabat, dicens:
ὡσεὶ ὥρας μιᾶς, ἄλλος τις διϊσχυρίζετο, λέγων,
In veritate & hic cum illo erat: etenim Ga-
ἐπ' ἀληθείας καὶ οὗτος μετ' αὐτοῦ ἦν· καὶ γὰρ Γα-
lilæus est. Ait autem Petrus: Homo, non
λιλαῖός ἐστιν. εἶπε δὲ ὁ Πέτρος, ἄνθρωπε, οὐκ 60
noui quid dicis. & continuò, adhuc loquente
οἶδα ὃ λέγεις. καὶ παραχρῆμα, ἔτι λαλοῦντος
illo, cantauit gallus. Et conuersus Do-
αὐτοῦ, ἐφώνησεν ὁ ἀλέκτωρ. καὶ στραφεὶς ὁ κύ- 61
minus, respexit Petrum: & recordatus est Pe-
ριος, ἐνέβλεψε τῷ Πέτρῳ· καὶ ὑπεμνήσθη ὁ Πέ-
trus verbi Domini, sicut dixerat ei, Quia priùs
τρος τοῦ λόγου τοῦ κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ, ὅτι πρὶν
gallum cantare, negabis me ter. Et
ἀλέκτορα φωνῆσαι, ἀπαρνήσῃ με τρίς. καὶ 62
egressus foras Petrus, fleuit amarè. Et
ἐξελθὼν ἔξω ὁ Πέτρος, ἔκλαυσε πικρῶς. καὶ 63
viri tenentes Iesum, illudebant
οἱ ἄνδρες οἱ συνέχοντες τὸν Ἰησοῦν, ἐνέπαιζον
ei, cædentes. Et obuelantes eum,
αὐτῷ, δέροντες. καὶ περικαλύψαντες αὐτόν, 64
percutiebant eius faciem, & interrogabant eum,
ἔτυπτον αὐτοῦ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐπηρώτων αὐτόν,
dicentes: Prophetiza, quis est percutiens te?
λέγοντες, προφήτευσον, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε;
Et alia multa blasphemantes dicebant in
καὶ ἕτερα πολλὰ βλασφημοῦντες ἔλεγον εἰς 65
eum. Et vt factus est dies, conuenit se-
αὐτόν. καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσ- 66
niores plebis, principes Sacerdotúmque, & scribæ:
βυτέριον τοῦ λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς·
& duxerunt illum in concilium suum,
καὶ ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν,
Dicentes: Si tu es Christus, dic nobis. Ait
λέγοντες, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπὲ ἡμῖν. εἶπε 67
autem illis: Si vobis dixero, non credetis. Si autē
δὲ αὐτοῖς, ἐὰν ὑμῖν εἴπω, οὐ μὴ πιστεύσητε· ἐὰν δὲ 68
& interrogauero, non respondebitis mihi, neque dimittetis.
καὶ ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτέ μοι, ἢ ἀπολύσητε.
Ex nunc erit filius hominis sedens
ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος 69
à dextris virtutis Dei. Dixerūt autē omnes
ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ. εἶπον δὲ πάντες 70

† Qui — Tu ergo es filius Dei? † is autem ad eos ait:
σὺ οὖν εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη,
‡ At — Vos dicitis, quia ego sum. * Illi autem dixerūt: Quid
ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐγώ εἰμι. 71 Οἱ δὲ εἶπον, τί
‡ desideramus testimonium? — adhuc † opus habemus testimonio? ipsi enim audiuimus de ore eius.
ἔτι χρείαν ἔχομεν μαρτυρίας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

CAP. XXIII. κγ´.

* duxerunt — ET surgens omnis multitudo eorum, * duxit
1 Καὶ ἀναστὰν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἤγαγεν
illum ad Pilatum. Cœperunt autem accusare
2 αὐτὸν ἐπὶ τὸν πιλάτον. ἤρξαντο δὲ κατηγορεῖν
illum, dicentes: Hunc inuenimus subuertentem
αὐτοῦ, λέγοντες, τοῦτον εὕρομεν διαστρέφοντα τὸ
‡ nostram, * & — gētem ‡, & prohibentem Cæsari tributa dare, * dicentem se Christum regem esse.
ἔθνος, καὶ κωλύοντα καίσαρι φόρους διδόναι, λέγοντα ἑαυτὸν χριστὸν βασιλέα εἶναι.
‖ autem — ‖ At Pilatus ‖ interrogauit eum, dicens: Tu es rex Iudæorū?
3 ὁ δὲ πιλάτος ἐπηρώτησεν αὐτὸν, λέγων, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων;
† at ‡ Ait autē — † ille autem respondens ei, ait: Tu dicis. * At
ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, ἔφη, σὺ λέγεις.
4 Pilatus dixit ad principes Sacerdotum, & turbas:
ὁ δὲ πιλάτος εἶπε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ τοὺς ὄχλους,
‡ Nihil causæ — ‡ Nullam inuenio causam in homine hoc.
οὐδὲν εὑρίσκω αἴτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ.
‡ At — ‡ Illi autem inualescebant, dicentes: Quia commouet populum,
5 Οἱ δὲ ἐπίσχυον, λέγοντες, ὅτι ἀνασείει τὸν λαὸν,
docens per vniuersam Iudæam, incipiens à
διδάσκων καθ᾽ ὅλης τῆς ἰουδαίας, ἀρξάμενος ἀπὸ
Galilæa vsque huc. Pilatus autem audiens
6 τῆς γαλιλαίας ἕως ὧδε. πιλάτος δὲ ἀκούσας
Galilæam, interrogauit si homo Galilæus esset.
γαλιλαίαν, ἐπηρώτησεν εἰ ὁ ἄνθρωπος γαλιλαῖός ἐστι.
* vt cognouit — Et * cognoscens quòd de potestate Herodis esset, remisit eum ad Herodem,
7 καὶ ἐπιγνοὺς ὅτι ἐκ τῆς ἐξουσίας ἡρώδου ἐστὶν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς ἡρώδην,
‖ qui & ipse erat — ‖ existentem & ipsum in Hierosolymis in illis diebus.
ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν ἱεροσολύμοις ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις.
† autē viso Iesu — At Herodes † vidons Iesum, gauisus est valdè: erat
8 ὁ δὲ ἡρώδης ἰδὼν τὸν ἰησοῦν, ἐχάρη λίαν. ἦν
* cupiens ‡ tempore ‡ eo quòd audiret — enim * volens ex multo ‡ videre eum, ‡ propter audire multa de eo:
γὰρ θέλων ἐξ ἱκανοῦ ἰδεῖν αὐτὸν, διὰ τὸ ἀκούειν πολλὰ
& sperabat aliquod signum videre ab
περὶ αὐτοῦ· καὶ ἤλπιζέ τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπ᾽
* fieri — eo * factum. Interrogabat autem eum in sermonibus
9 αὐτοῦ γινόμενον. ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις
‖ at — multis: ‖ ipse autem nihil respondebat illi.
ἱκανοῖς· αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ.
10 Stabant autem principes Sacerdotū & Scribæ constanter accusantes eum.
εἱστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς εὐτόνως
† Spreuit — κατηγοροῦντες αὐτοῦ. † Nihili faciens autem illum
11 ἐξουθενήσας δὲ αὐτὸν ὁ
* exercitu suo, ‖ illusit indutū veste alba, & — Herodes cum * exercitibus suis, & ‖ illudens, amiciens eum veste splendidam, re-
ἡρώδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ, καὶ ἐμπαίξας, περιβαλὼν αὐτὸν ἐσθῆτα λαμπρὰν, ἀνέ-
‡ ad Pilatum. Et — misit ‡ eum Pilato. Facti sunt autem amici
12 πεμψεν αὐτὸν τῷ πιλάτῳ. ἐγένοντο δὲ φίλοι
hi qui Pilatus & Herodes in ipsa die cum
ὅ, τε πιλάτος καὶ ὁ ἡρώδης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ᾽
* nā antea inimici erant ad inuicem — inuicem: * præexisterant enim in inimicitia existentes ad
ἀλλήλων· προϋπῆρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς
* ὑπάρχω ‖ conuocatis principibus † magistratibus, & plebe, — semetipsos. Pilatus autem ‖ conuocans principes
ἑαυτούς.
13 πιλάτος δὲ συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρ-
sacerdotum, & † magistratus, & populum, Dixit
χιερεῖς, καὶ τοὺς ἄρχοντας, καὶ τὸν λαὸν,
14 εἶπε
ad illos: Obtulistis mihi hominem
πρὸς αὐτοὺς, προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον

hunc, quasi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, nullam inueni in homine
τοῦτον, ὡς ἀποστρέφοντα τὸν λαόν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας, οὐδὲν εὗρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ
* ex his in quibus — isto causam, quorum accusatis aduersus eum.
τούτῳ αἴτιον, ὧν κατηγορεῖτε κατ᾽ αὐτοῦ.
‡ nam — Sed neque Herodes: ‡ remisi enim vos ad
15 ἀλλ᾽ οὐδὲ ἡρώδης· ἀνέπεμψα γὰρ ὑμᾶς πρὸς
illum, & ecce nihil dignum morte est a-
αὐτόν, καὶ ἰδοὺ οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶ πεπραγ-
‡ Emendatum — ctum ei. ‡ Castigans ergo illum dimittam.
16 μένον αὐτῷ. παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.
* diem — Necesse autem habebat dimittere eis per * festum,
17 ἀνάγκην δὲ εἶχεν ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ ἑορτὴν
‖ Exclamauit † simul * dicens ‡ & — vnum. ‖ Exclamauerunt autem † vniuersa turba, * dicentes: Tolle
18 ἕνα. ἀνέκραξαν δὲ παμπληθεὶ, λέγοντες, αἶρε
hunc, ‡ dimitte autem nobis Barabbam: Qui erat
τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν τὸν βαραββᾶν.
19 ὅστις ἦν
propter seditionē quandam factam in ciuitate, & homicidiū,
διὰ στάσιν τινὰ γενομένην ἐν τῇ πόλει καὶ φόνον,
‡ autem — missus in carcerem. Iterum ‡ ergo Pilatus
βεβλημένος εἰς φυλακήν.
20 πάλιν οὖν ὁ πιλάτος
* ad eos, — adloquutus est *, volens dimittere Iesum.
προσεφώνησε θέλων ἀπολῦσαι τὸν ἰησοῦν.
‖ At — ‖ Illi autem succlamabant, dicentes: Crucifige,
21 οἱ δὲ ἐπεφώνουν, λέγοντες, σταύρωσον,
crucifige eum. Ille autem tertiò dixit ad illos:
22 σταύρωσον αὐτόν. ὁ δὲ τρίτον εἶπε πρὸς αὐτούς,
† mali inuenio — Quid enim † malum fecit iste? nullam causam mortis * inueni in eo.
τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν οὗτος; οὐδὲν αἴτιον θανάτου εὗρον ἐν αὐτῷ.
‡ corripiā ‡ & — ‡ castigans ergo illum ‡ dimittam.
παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.
* At — * Illi autem instabant vocibus magnis, postulantes
23 οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις, αἰτούμενοι
‖ vt crucifigeretur — ‖ eum crucifigi, & inualescebant voces eorum,
αὐτὸν σταυρωθῆναι, καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ αὐτῶν,
† Et — & principum Sacerdotum. † At Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum.
24 καὶ τῶν ἀρχιερέων. ὁ δὲ πιλάτος ἐπέκρινε γενέσθαι τὸ αἴτημα αὐτῶν.
* eum qui — Dimisit autem illis *
25 ἀπέλυσε δὲ αὐτοῖς τὸν
‡ missus fuerat: — propter seditionē & homicidium ‡ missum in carcerem, quem petebant:
διὰ στάσιν καὶ φόνον βεβλημένον εἰς τὴν φυλακὴν, ὃν ᾐτοῦντο·
‡ verò — at Iesum ‡ tradidit voluntati eorum.
τὸν δὲ ἰησοῦν παρέδωκε τῷ θελήματι αὐτῶν.
* apprehenderunt — Et quum abducerent eum, * apprehendentes
26 καὶ ὡς ἀπήγαγον αὐτὸν, ἐπιλαβόμενοι
‖ Cyrenēsem † de villa, & — Simonem quendam ‖ Cyrenæum venientem † ab agro, imposuerunt illi crucem portare post Iesum.
σίμωνός τινος κυρηναίου ἐρχομένου ἀπ᾽ ἀγροῦ, ἐπέθηκαν αὐτῷ τὸν σταυρὸν φέρειν ὄπισθεν τοῦ ἰησοῦ.
* post — Sequebatur autem * illum multa turba populi, &
27 ἠκολούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ, καὶ
mulierum, quæ & plangebant, & lamentabantur eum.
γυναικῶν, αἳ καὶ ἐκόπτοντο, καὶ ἐθρήνουν αὐτόν.
Conuersus autem ad illas Iesus, dixit: Filiæ
28 στραφεὶς δὲ πρὸς αὐτὰς ὁ ἰησοῦς, εἶπε, θυγατέρες
‡ nolite flere — Hierusalem, ‡ ne flete super me, sed
ἱερουσαλὴμ, μὴ κλαίετε ἐπ᾽ ἐμὲ, πλὴν
super vosipsas flete, & super filios vestros. Quoniā
ἐφ᾽ ἑαυτὰς κλαίετε, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν.
29 ὅτι
ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt.
ἰδοὺ ἔρχονται ἡμέραι ἐν αἷς ἐροῦσι, μακάριαι αἱ στεῖραι, καὶ κοιλίαι αἳ οὐκ ἐγέννησαν, καὶ μαστοὶ οἳ οὐκ ἐθήλασαν.
* πέσετε — Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos: & collibus, Operite nos.
30 τότε ἄρξονται λέγειν τοῖς ὄρεσι, πέσετε ἐφ᾽ ἡμᾶς, καὶ τοῖς βουνοῖς, καλύψατε ἡμᾶς.
Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in
31 ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν
arido quid fiet? Ducebantur autem & alij duo
32 τῷ ξηρῷ τί γένηται; ἤγοντο δὲ καὶ ἕτεροι δύο

κακοῦρ-

sequam malefici cum eo tolli. Et postquàm abi-
κακοῦργοι σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι. καὶ ὅτε ἀπ- 33
erunt in locum vocatum Calvariam, ibi
ῆλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον κρανίον, ἐκεῖ
crucifixerunt eum, & maleficos, hunc quidem à dex-
ἐσταύρωσαν αὐτὸν, καὶ τοὺς κακούργους, ὃν μὲν ἐκ δε-
tris, hunc autem à sinistris. At Iesus dicebat: Pa-
ξιῶν, ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγε· πά- 34
ter, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Divi-
τερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι. διαμε-
dentes verò vestimenta eius, miserunt sortem.
ριζόμενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἔβαλον κλῆρον.
Et stabat populus spectans: deridebant
καὶ εἱστήκει ὁ λαὸς θεωρῶν. ἐξεμυκτήριζον 35
autem & principes cum eis, dicentes: Alios ser-
δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες σὺν αὐτοῖς, λέγοντες, ἄλλους ἔ-
vavit, servet seipsum, si hic est Christus
σωσε, σωσάτω ἑαυτὸν εἰ οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸς ὁ τοῦ
Dei electus. Illudebant autem ei & mi-
θεοῦ ἐκλεκτός. ἐνέπαιζον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρα- 36
lites accedentes, & acetum offerentes
τιῶται προσερχόμενοι, καὶ ὄξος προσφέροντες
ei: Et dicentes: Si tu es rex Iu-
αὐτῷ, καὶ λέγοντες, εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰου- 37
dæorum, serva teipsum. Erat autem & superscriptio
δαίων, σῶσον σεαυτόν. ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφὴ 38
scripta super eum literis Græcis,
γεγραμμένη ἐπ᾽ αὐτῷ γράμμασιν ἑλληνικοῖς,
& Romanis, & Hebraicis. HIC EST
καὶ ῥωμαϊκοῖς, καὶ ἑβραϊκοῖς· ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ
REX IUDÆORUM.
Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.
Unus autem pendentium malefactorum blasphe-
εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλα- 39
mabat eum, dicens: Si tu es Christus, serva te-
σφήμει αὐτὸν, λέγων, εἰ σὺ εἶ ὁ χριστὸς, σῶσον σε-
metipsum & nos. Respondens autem alter increpa-
αυτὸν καὶ ἡμᾶς. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετί- 40
bat eum, dicens: Neque times tu Deum, quòd in
μα αὐτῷ, λέγων, οὐδὲ φοβῇ σὺ τὸν θεὸν, ὅτι ἐν τῷ
eadem damnatione es? Et nos quidem iuste: digna enim
αὐτῷ κρίματι εἶ; καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως· ἄξια γὰρ 41
eorum quæ fecimus recipimus: hic verò nihil
ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν
insolens egit. Et dicebat Iesu. Memento
ἄτοπον ἔπραξε. καὶ ἔλεγε τῷ Ἰησοῦ, μνήσθητί 42
mei Domine, quum veneris in regnum tuum. Et
μου κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. καὶ 43
dixit illi Iesus: Amen dico tibi, Hodie me-
εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον μετ᾽
cum eris in paradiso. Erat autem ferè hora
ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ. ἦν δὲ ὡσεὶ ὥρα 44
sexta, & tenebræ factæ sunt in universam terram, usq; in ho-
ἕκτη, καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ᾽ ὅλην τὴν γῆν, ἕως ὥ-
ram nonam. Et obscuratus est Sol, & scissum est
ρας ἐννάτης. καὶ ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος· καὶ ἐσχίσθη 45
velum templi medium. Et clamans
τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον. καὶ φωνήσας 46
voce magna Iesus, ait: Pater, in manus
φωνῇ μεγάλῃ ὁ Ἰησοῦς, εἶπε, πάτερ, εἰς χεῖράς
tuas commendabo spiritum meum. & hæc dicens
σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμά μου· καὶ ταῦτα εἰπὼν
expiravit. Videns autem Centurio fa-
ἐξέπνευσεν. ἰδὼν δὲ ὁ ἑκατόνταρχος τὸ γενό- 47
ctum, glorificavit Deum, dicens: Verè homo
μενον, ἐδόξασε τὸν θεὸν, λέγων, ὄντως ὁ ἄνθρωπος
hic iustus erat. Et omnes simul acceden-
οὗτος δίκαιος ἦν. καὶ πάντες οἱ συμπαραγενό- 48
tes turba ad spectaculum istud, spectan-
μενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωροῦν-
tes facta, percutientes sua ipsorum pectora reverte-
τες τὰ γενόμενα, τύπτοντες ἑαυτῶν τὰ στήθη ὑπέ-

Margin: † sequam * ut interficerentur. † venerunt ‡ qui vocatur Calvaria. * latrones, unum ‖ & alterũ * autem † fortes. * & ‡ eum ‡ salvos fecit, salvũ faciat * salvũ fac * de his qui pendebant latronibus. ‡ salvũ fac * nam ‡ factis ‡ mali gessit. * ad Iesum ‖ quod factum erat † omnis turba eorũ qui simul aderant * & videbant quæ fiebant,

bantur. Stabant autem omnes noti eius
στρεφον. εἱστήκεισαν δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτοῦ 49
à longè, & mulieres quæ consecutæ
μακρόθεν, καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθήσασαι
eum à Galilæa videntes hæc. Et ec-
αὐτῷ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας ὁρῶσαι ταῦτα. καὶ ἰ- 50
ce vir nomine Ioseph, consiliarius existens,
δοὺ ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσὴφ, βουλευτὴς ὑπάρχων,
vir bonus, & iustus: Hic non erat suffra-
ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος. οὗτος οὐκ ἦν συγκα- 51
gatus consilio & actioni eorum. ab
τατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν, ἀπὸ
Arimathæa civitate Iudæorum, qui expecta-
ἀριμαθαίας πόλεως τῶν ἰουδαίων, ὃς προσεδέ-
bat & ipse regnum Dei. Hic ac-
χετο καὶ αὐτὸς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. οὗτος προσ- 52
cedens Pilato, petiit corpus Iesu
ελθὼν τῷ πιλάτῳ, ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.
Et detrahens ipsum, involuit id sindone, &
καὶ καθελὼν αὐτὸ, ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι, καὶ 53
posuit id in monumento exciso, ubi non erat nondum nemo positus. Et dies erat para-
ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνήματι λαξευτῷ, οὗ οὐκ ἦν οὐ-
δέπω οὐδεὶς κείμενος. καὶ ἡμέρα ἦν παρα- 54
sceues, & sabbatum illucescebat. Subsequu-
σκευὴ, καὶ σάββατον ἐπέφωσκε. κατακολουθή- 55
tæ autem mulieres, quæ fuerant venientes cum
σασαι δὲ γυναῖκες, αἵ τινες ἦσαν συνεληλυθυῖαι
eo de Galilæa, viderunt monumentum, &
αὐτῷ ἐκ τῆς γαλιλαίας, ἐθεάσαντο τὸ μνημεῖον, καὶ
ut positum erat corpus eius. Reversæ autem
ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ. ὑποστρέψασαι δὲ 56
paraverunt aromata & unguenta: & quidem sabbato
ἡτοίμασαν ἀρώματα καὶ μύρα. καὶ τὸ μὲν σάββατον
quieverunt secundùm mandatum.
ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν.

CAP. XXIIII. κδ´.

At una sabbatorum diluculo profundo vene-
Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων ὄρθρου βαθέος ἦλ-
runt ad monumentum, portantes quæ paraverant aro-
θον ἐπὶ τὸ μνῆμα, φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώ-
mata, & quædam cum eis. Invenerũt autem lapidem
ματα, καί τινες σὺν αὐταῖς. εὗρον δὲ τὸν λίθον 2
revolutum à monumento. Et in-
ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου. καὶ εἰσ- 3
gressæ non invenerunt corpus Domini Iesu. Et
ελθοῦσαι οὐχ εὗρον τὸ σῶμα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. καὶ 4
factum est in dubitare eas de isto, &
ἐγένετο ἐν τῷ διαπορεῖσθαι αὐτὰς περὶ τούτου, καὶ
ecce duo viri adstiterunt eis in vestibus ful-
ἰδοὺ δύο ἄνδρες ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθήσεσιν ἀ-
gentibus. Timentibus autem factis illis, &
στραπτούσαις. ἐμφόβων δὲ γενομένων αὐτῶν, καὶ 5
inclinantibus vultum in terram, dixerunt ad
κλινουσῶν τὸ πρόσωπον εἰς τὴν γῆν, εἶπον πρὸς
illas: Quid quæritis viventem cum mortuis?
αὐτὰς, τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν;
Non est hic, sed surrexit: recordamini ut loqu-
οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ᾽ ἠγέρθη. μνήσθητε ὡς ἐλά- 6
tus est vobis, adhuc existens in Galilæa. Dicens, Quia
λησεν ὑμῖν, ἔτι ὢν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ. λέγων, ὅτι 7
oportet filium hominis tradi in manus
δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι εἰς χεῖρας
hominum peccatorum, & crucifigi, & ter-
ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ τρί-
tia die resurgere. Et recordatæ sunt verbo-
τῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι. καὶ ἐμνήσθησαν τῶν ῥημά- 8
rum eius. Et reversæ à monumento,
των αὐτοῦ. καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημείου, 9
nunciaverunt hæc omnia undecim, & omnibus
ἀπήγγειλαν ταῦτα πάντα τοῖς ἕνδεκα, καὶ πᾶσι

Margin: ‡ erant ‡ qui erat decurio * consentiens erat ‖ actibus † Iudæa * accedens ad Pilatum, & ‡ depositũ ‡ in * eum ‖ in quo nondum quisquam † fuerat. * & ‡ venerant ‡ quemadmodum * Et revertentes ‖ siluerunt ‡ autem sabbathi ‖ valde † Et * amotum ‡ dũ mente cõsternatæ essent ‡ steterũt secus illas in veste fulgenti. Quum timerẽt autem, & declinarent * qualiter ‖ quum adhuc esset † regressæ ‡ illis

cæteris. Erant autem Magdalene Maria,
τοῖς λοιποῖς. ἦσαν δὲ ἡ μαγδαληνὴ μαρία, 10
& Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ
καὶ ἰωάννα, καὶ μαρία ἰακώβου, καὶ αἱ λοιπαὶ
† cum eis, quæ dicebant ad Apostolos
σὺν αὐταῖς, αἳ ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους
hæc. Et visa sunt ante illos sicut
ταῦτα. καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὡσεὶ 11
deliramentum verba * eorum, & non crediderunt illis.
λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ ἠπίστουν αὐταῖς.
At Petrus ‡ surgens cucurrit ad monu-
ὁ δὲ πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνη- 12
mentum, & procumbens § videt linteamina po-
μεῖον, καὶ παρακύψας βλέπει τὰ ὀθόνια κεί-
sita sola: & abiit, * apud se mirans
μενα μόνα· καὶ ἀπῆλθε, πρὸς ἑαυτὸν θαυμάζων
‖ factum. Et ecce duo ex illis * erant eun-
τὸ γεγονός. καὶ ἰδοὺ δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορευό- 13
tes in ipsa die in † vicum distan-
μενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κώμην ἀπέχου-
tem stadia sexaginta ab Hierusalem, * cui nomen
σαν σταδίους ἑξήκοντα ἀπὸ ἱερουσαλήμ, ᾗ ὄνομα
Emmaus. Et ipsi loquebantur ad inuicem
ἐμμαούς. καὶ αὐτοὶ ὡμίλουν πρὸς ἀλλήλους 14
de omnibus ‡ euentis his. Et
περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων. καὶ 15
factum est § in colloqui ipsos & conquirere, &
ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν, καὶ
ipse Iesus appropinquans ibat cum illis.
αὐτὸς ὁ ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς.
At oculi* illorum tenebantur * non co-
οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐ- 16
gnoscere eum. ‖ Ait autem ad illos: Qui*
πιγνῶναι αὐτόν. εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς, τίνες οἱ 17
sermones hi, quos confertis ad inuicem am-
λόγοι οὗτοι, οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους πε-
bulantes, & estis tristes? † Respon-
ριπατοῦντες, καὶ ἐστὲ σκυθρωποί; ἀποκρι- 18
dens autem vnus cui nomen Cleopas, dixit * ad
θεὶς δὲ ὁ εἷς ᾧ ὄνομα κλεόπας, εἶπε πρὸς
eum: Tu solus ‡ peregrinaris Hierusalem, & non
αὐτόν, σὺ μόνος παροικεῖς ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ
cognouisti § facta in illa in diebus
ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις
his? * Et dixit ei: Quæ ‖ illi autem dixerunt
ταύταις; καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ποῖα; οἱ δὲ εἶπον 19
ei: Quæ de Iesu Nazareno, qui fuit
αὐτῷ, τὰ περὶ ἰησοῦ τοῦ ναζωραίου, ὃς ἐγένετο
vir Propheta, potens in opere & sermone co-
ἀνὴρ προφήτης, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐναν-
ram Deo & omni populo. Quomodoq; tradi-
τίον τοῦ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ. ὅπως τε παρέ- 20
derunt eum summi Sacerdotes, & principes nostri
δωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν
in damnationem mortis, & crucifixerunt eum.
εἰς κρίμα θανάτου, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.
Nos autem sperabamus, quia ipse esset † futurus
ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων 21
redimere Israel. * sed & cum omnibus his,
λυτροῦσθαι τὸν ἰσραήλ. ἀλλά γε σὺν πᾶσι τούτοις
tertiam hanc diem agit hodie, ‡ ex quo
τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει σήμερον, ἀφ' οὗ
hæc facta sunt. Sed & mulieres quædam ex § no-
ταῦτα ἐγένετο. ἀλλὰ καὶ γυναῖκές τινες ἐξ ἡ- 22
bis terruerunt nos, * factæ antelucanæ ad monu-
μῶν ἐξέστησαν ἡμᾶς, γενόμεναι ὀρθριαι ἐπὶ τὸ μνη-
mentum. Et non ‖ inuenientes corpus eius, venerunt,
μεῖον· καὶ μὴ εὑροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἦλθον, 23
dicentes * & visionem angelorum vidisse, qui di-
λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἑωρακέναι, οἳ λέ-
cunt eum viuere. Et abierunt quidā † eorū qui cum nobis
γουσιν αὐτὸν ζῆν. καὶ ἀπῆλθόν τινες τῶν σὺν ἡμῖν 24

Margin: † quæ erant; * istis; ‡ autem; § vidit; * secum; ‖ quod fuerat; * ibant; † castellū, quod erat in spatio stadiorum; ‡ nomine; ‡ his quæ acciderāt.; § dum fabularētur, & secum quærerent,; * autem; * ne agnoscerent; ‖ Et; ‖ sunt; † Et; ‡ ei; ‡ peregrinus es in; § quæ sunt; * Quibus ille:; ‖ Et; ‡ Et; † redempturus; * & nunc super hæc omnia, tertia dies est; ‡ quòd; § nostris; * quæ ante lucem fuerunt; ‖ inuento corpore; * se etiam; † ex nostris

ad monumentum, & inuenerunt ita sicut & mu-
ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ εὗρον οὕτω καθὼς καὶ αἱ γυ-
lieres dixerunt: ipsum verò non * viderunt. Et ipse di-
ναῖκες εἶπον, αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον. καὶ αὐτὸς εἶ- 25
xit ad eos: O stulti & tardi corde
πε πρὸς αὐτούς, ὦ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ
ad credendum in omnibus quæ loquuti sunt Prophetæ!
τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν οἱ προφῆται.
Nonne hæc oportuit pati Christum, & ‡ intra-
οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν χριστόν, καὶ εἰσελ- 26
re in gloriam suam? Et incipiens à
θεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ; καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ 27
Moyse, & ab omnibus Prophetis, inter-
μωσέως, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν * διηρ-
pretabatur illis in omnibus scripturis quæ de
μήνευεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ
seipso ‡. Et appropinquauerūt * ad vicum quò i-
ἑαυτοῦ. καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην οὗ ἐπο- 28
bant, & ipse se finxit longius i-
ρεύοντο, καὶ αὐτὸς προσεποιεῖτο πορρωτέρω πο-
re. Et coëgerunt illum, dicentes: Ma-
ρεύεσθαι. καὶ παρεβιάσαντο αὐτόν, λέγοντες, μεῖ- 29
ne nobiscum, quoniam ‖ ad vesperam est, & * inclinauit
νον μεθ' ἡμῶν· ὅτι πρὸς ἑσπέραν ἐστί, καὶ κέκλικεν
dies. & intrauit ad manendum cum illis. Et
ἡ ἡμέρα. καὶ εἰσῆλθε τοῦ μεῖναι σὺν αὐτοῖς. καὶ 30
factum est † in discumbere ipsum cum eis,
ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν,
* accipiens panem ‡ benedixit, § & frangens porrigebat
λαβὼν τὸν ἄρτον εὐλόγησε, καὶ κλάσας ἐπεδίδου
illis. * Eorum autem aperti sunt oculi, &
αὐτοῖς. αὐτῶν δὲ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ 31
cognouerunt eum: & ipse ‖ non apparens factus est ab
ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ'
eis. Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor
αὐτῶν. καὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους, οὐχὶ ἡ καρδία 32
nostrum ardens erat in nobis, * vt loquebatur nobis in
ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν, ὡς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ
via, & vt aperiret nobis scripturas? Et
ὁδῷ, καὶ ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς; καὶ 33
surgentes eadem hora, regressi sunt in Hie-
ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ὑπέστρεψαν εἰς ἱε-
rusalem, & inuenerunt congregatos vn-
ρουσαλήμ, καὶ εὗρον συνηθροισμένους τοὺς ἕν-
decim, & eos qui cum illis †, Dicentes, Quòd surrexit
δεκα, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, λέγοντας, ὅτι ἠγέρθη 34
Dominus verè, & * visus est Simoni. Et ipsi enar-
ὁ κύριος ὄντως, καὶ ὤφθη σίμωνι. καὶ αὐτοὶ ἐξη- 35
rabant quæ ‡ in via, & quomodo § cognitus est eis in
γοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ
fractione panis. * Hæc autem ipsis loquentibus,
κλάσει τοῦ ἄρτου. ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων, 36
& ipse Iesus stetit in medio eorum, & dicit
καὶ αὐτὸς ὁ ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ λέγει
eis: Pax vobis ‖. Conturbati verò & conter-
αὐτοῖς, εἰρήνη ὑμῖν. πτοηθέντες δὲ καὶ ἔμφο- 37
riti facti, existimabant * spiritum videre. Et di-
βοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν. καὶ εἶ- 38
xit eis: Quid turbati estis, & quare cogi-
πεν αὐτοῖς, τί τεταραγμένοι ἐστέ, καὶ διατί δια-
tationes ascendunt in corda vestra ‡
λογισμοὶ ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;
Videte manus meas, & pedes meos: quia
ἴδετε τὰς χεῖράς μου, καὶ τοὺς πόδας μου· ὅτι 39
ipse ego sum. palpate me, & videte: quia
αὐτὸς ἐγώ εἰμι. ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε· ὅτι
spiritus carnem & ossa non habet, sicut me vi-
πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεω-
deris † habentem. Et * hoc ‡ dicens ostendit eis
ρεῖτε ἔχοντα. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐπέδειξεν αὐτοῖς 40
manus & pedes. Adhuc autē nō credentibus
τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. ἔτι δὲ ἀπιστούντων 41
αὐτῶν

Margin: * inuenerunt; * ita; * interpretabatur; § erant.; * castello; ‖ aduesperascit, * inclinata est; † dum recumberet; * accepit; ‡ & ac fregit. &; * Et; ‖ euanuit ex oculis eorum.; * dum; † erant; * apparuit; * ὤφθη vel ὀπτάνω; ‡ gesta erant; § cognouerunt eū; * Dum autē hæc loquuntur; * ἔστη; ‖ ego sum, nolite timere.; * se; † habere:; * quum dixisset

illis præ gaudio, & mirantibus, dixit
αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς, καὶ θαυμαζόντων, εἶπεν
eis: Habetis aliquid ‡ esculentum hic? *Illi autem obtu-
αὐτοῖς, ἔχετέ τι βρώσιμον ἐνθάδε; Οἱ δὲ ἐπέ- 42
lerunt ei piscis assi partem, & ‡ de apia-
δωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, καὶ ἀπὸ μελισ-
rio fauo. Et ‡ sumens coram eis * edit.
σίου κηρίου. καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγε. 43
‡ Dixit autem * eis: Hæc * verba quæ loquutus sum
Εἶπε δὲ αὐτοῖς, οὗτοι οἱ λόγοι οὓς ἐλάλησα 44
ad vos † adhuc existens vobiscum, quoniā * oportet imple-
πρὸς ὑμᾶς ἔτι ὢν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληρω-
ri omnia ‡ scripta in lege Moy-
θῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μω-
si & Prophetis & Psalmis de me. Tunc
σέως καὶ προφήταις καὶ ψαλμοῖς περὶ ἐμοῦ. τότε 45
aperuit ‡ ipsorum sensum * ad intelligendum scripturas.
διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν, τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς.
Et dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic
καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι οὕτω γέγραπται, καὶ οὕτως 46
oportebat pati Christum, & resurgere à mortuis
ἔδει παθεῖν τὸν χριστόν, καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν
tertia die: Et prædicari in no-
τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνό- 47
mine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in
ματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς
omnes gentes, ‡ incipiendo ab Hierosolyma.
πάντα τὰ ἔθνη, ἀρξάμενον ἀπὸ ἱερουσαλήμ.
Vos autem estis testes horum. Et ecce e-
ὑμεῖς δέ ἐστε μάρτυρες τούτων. καὶ ἰδοὺ ἐ- 48
go mitto promissum Patris mei in 49
γὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός μου ἐφ'
vos. Vos autem sedete in ciuitate Hierusalem,
ὑμᾶς. ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει ἱερουσαλήμ,
quoadusque induamini virtutem ex alto. Edu-
ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους. Ἐξήγα- 50
xit autem eos foras vsque in Bethaniam, & * sublatis
γε δὲ αὐτοὺς ἔξω ἕως εἰς βηθανίαν, καὶ ἐπάρας τὰς
manibus suis, benedixit eis. Et factum est † in
χεῖρας αὐτοῦ, εὐλόγησεν αὐτούς. καὶ ἐγένετο ἐν 51
benedicere eum illis, * disiunctus est ab eis; &
τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτούς, διέστη ἀπ' αὐτῶν, καὶ
sursum ferebatur in cælum. Et ipsi ado-
ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ αὐτοὶ προσκυ- 52
rantes eum, regressi sunt in Hierusalem cum
νήσαντες αὐτόν, ὑπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλὴμ μετὰ
gaudio magno. Et erant semper in tem-
χαρᾶς μεγάλης. καὶ ἦσαν διαπαντὸς ἐν τῷ ἱε- 53
plo laudantes & benedicentes Deum. Amen.
ρῷ, αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν θεόν. ἀμήν.

Margin: ‡ quod mādu-ceretur * At ‡ fauum mellis. ‡ quum in manducasset * sumens reliquias dedit eis. ‡ Et * ad eos, * sunt † quum essem * necesse est ‡ quæ sunt ‡ illis * vt intelligerent ‡ incipientibus * eleuatis manibus suis. † dum benediceret * recessit

Sancti Euangelij secundùm Lucam,
FINIS.

SECVNDVM IOANNEM
ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ
SANCTVM EVANGELIVM.
ΑΓΙΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α.

IN pincipio erat verbum, & verbum erat
ἘΝ ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν 1
apud Deum, & Deus erat Verbum.
πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.
Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per
οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. πάντα δι' 2 3
ipsum facta sunt, & sine ipso factū est * neque unum quod factū
αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγο-
est. In ipso vita erat, & vita erat lux
νεν. ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν 4
hominum. Et lux in tenebris lucet, &
ἀνθρώπων. καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ 5
tenebræ eam non comprehenderunt. Fuit homo
ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν. ἐγένετο ἄνθρωπος 6
missus à Deo, ‡ nomen ei Ioannes.
ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ ἰωάννης.
Hic venit in testimonium, vt ‡ testaretur
οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ 7
de lumine, vt omnes crederent per illum.
περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ.
Non erat ille lux, sed vt * testaretur
οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ 8
de lumine. Erat lux vera, quæ illumi-
περὶ τοῦ φωτός. ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτί- 9
nat omnem hominem venientem in ‡ mundum.
ζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.
In mundo erat, & mundus per ipsum factus est,
ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, 10
& mundus eum non cognouit. In propria ve-
καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω. εἰς τὰ ἴδια ἦλ- 11
nit, & * proprij eum non receperunt. Quotquot autē recepe-
θε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον. ὅσοι δὲ ἔλα- 12
runt eum, dedit eis potestatem filios Dei fie-
βον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γε-
ri, † credentibus in nomine eius. Qui
νέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. οἳ 13
non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque
οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ
ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.
ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν.
Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis,
καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, 14
& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vni-
καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονο-
geniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.
γενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.
Ioannes * testatur de ipso: & clamauit,
ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε, 15
dicens: Hic erat quem dixi, ‡ Post me ‡ veniens,
λέγων, οὗτος ἦν ὃν εἶπον, ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος,
ante me factus est: quia prior me erat. Et
ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι πρῶτός μου ἦν. καὶ 16
* ex plenitudine eius nos omnes accepi-
ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβο-
mus, & gratiam pro gratia. Quia lex per Moy-
μεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος. ὅτι ὁ νόμος διὰ μω- 17
sen data est, gratia & veritas per Iesum Chri-
σέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ ἰησοῦ χρι-
stum facta est. Deum nemo vidit vnquam: v-
στοῦ ἐγένετο. θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μο- 18
nigenitus filius, ‡ existens in sinum Patris, i-
νογενὴς υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρός, ἐκεῖ-
pse enarrauit. Et hoc est testimonium
νος ἐξηγήσατο. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία 19
Ioannis, quando miserunt Iudæi * ex Hieroso-
τοῦ ἰωάννου, ὅτε ἀπέστειλαν οἱ ἰουδαῖοι ἐξ ἱεροσο-
lymis sacerdotes & Leuitas †, vt interrogarent eum,
λύμων ἱερεῖς καὶ λευΐτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν,
Tu quis es? Et confessus est, & non negauit. &
σὺ τίς εἶ; καὶ ὡμολόγησε, καὶ οὐκ ἠρνήσατο· καὶ 20
confessus est, Quia non sum ego Christus. Et in-
ὡμολόγησεν, ὅτι οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ χριστός. καὶ ἠ- 21
terrogauerunt eum, Quid ergo? Elias es tu? & * dicit,
ρώτησαν αὐτόν, τί οὖν; ἠλίας εἶ σύ; καὶ λέγει,
Non sum. Propheta es tu? & respondit,
οὐκ εἰμί. ὁ προφήτης εἶ σύ; καὶ ἀπεκρίθη,
Non. Dixerunt ergo ei: Quis es, vt responsum
οὔ. εἶπον οὖν αὐτῷ, τίς εἶ, ἵνα ἀπόκρισιν 22

Margin: * nihil ‡ cui erat ‡ testimonium perhiberet ‡ hunc * sui † his qui credunt * testimonium perhibet ‡ Qui post ‡ venturus est, * de * ab † ad eum * dixit

† his qui miserunt

demus † mittentibus nos? quid dicis de teipso?
δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς; τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;

Ait: Ego vox clamantis in deserto, Diri-
23 ἔφη, ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, εὐθύ-
gite viam Domini, sicut dixit Esaias pro-
νατε τὴν ὁδὸν κυρίου, καθὼς εἶπεν ἡσαΐας ὁ προ-

* qui fuerant

pheta. Et * missi, erant ex Phari-
24 φήτης. καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν φαρι-
sæis. Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei: Quid
25 σαίων. καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν, καὶ εἶπον αὐτῷ, τί
ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias,
οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς, οὔτε ἠλίας,
neque Propheta? Respondit eis Ioannes,
26 οὔτε ὁ προφήτης; ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ ἰωάννης,
dicens: Ego baptizo in aqua: Medius autē vestrûm ste-
λέγων, ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἕ-

‡ nescitis.
§ qui est

tit quem vos ‡ non nostis. Ipse est § ille post
27 στηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. αὐτός ἐστιν ὁ ὀπίσω
me venturus, qui ante me factus est, cuius ego
μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, οὗ ἐγὼ
non sum dignus vt soluam eius corrigiam cal-
οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑπο-
ceamenti. Hæc in Bethania facta sunt trans
28 δήματος. ταῦτα ἐν βηθανίᾳ ἐγένετο πέραν τοῦ

* Altera die vidit

Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans. * Postri-
29 ἰορδάνου, ὅπου ἦν ἰωάννης βαπτίζων. τῇ ἐπαύ-
die conspicit Ioannes Iesum venientem ad
ριον βλέπει ὁ ἰωάννης τὸν ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς

‖ ecce qui tollit peccata

se, & ait: Ecce agnus Dei, ‖ tollens pec-
αὐτὸν, καὶ λέγει, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁ-
catum mundi. Hic est de quo ego dixi,
μαρτίαν τοῦ κόσμου. οὗτός ἐστι περὶ οὗ ἐγὼ εἶπον,
30 Post me venit vir, qui ante me factus
ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγο-

† nesciebā

est: quia prior me erat. Et ego † non sciebam eum:
31 νεν ὅτι πρῶτός μου ἦν. κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτὸν,

* in- ‡ ea

sed vt manifestetur* Israëli, propter ‡ hoc veni
ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον

§ testimonium perhibuit

ego in aqua baptizans. Et § testatus est
32 ἐγὼ ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων. καὶ ἐμαρτύρησεν
Ioannes, dicens: Quia vidi Spiritum descen-

* θεάομαι

ἰωάννης, λέγων, ὅτι τεθέαμαι τὸ πνεῦμα κατα-
dentem quasi columbam de cælo, & mansit super
βαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ'

* nesciebā
‖ qui misit

eum. Et ego * non sciebam eum, sed ‖ mittens
33 αὐτόν. κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτὸν, ἀλλ' ὁ πέμψας
me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quē
με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἐφ' ὃν
videris Spiritum descendentem, & manētem super
ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ'

† qui baptizat

eum, hic est † baptizans in Spiritu sancto.
αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

* testimonium perhibui

Et ego vidi, & * testatus sum quia hic
34 κἀγὼ ἑώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός

‡ Altera die

est filius Dei. ‡ Postridie iterum sta-
35 ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. τῇ ἐπαύριον πάλιν εἱστή-
bat Ioannes, & ex discipulis eius duo. Et
κει ὁ ἰωάννης, καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο. καὶ
36 respiciens Iesum ambulantem, dicit: Ecce
ἐμβλέψας τῷ ἰησοῦ περιπατοῦντι, λέγει, ἴδε ὁ
agnus Dei. Et audierunt eum duo discipu-
37 ἀμνὸς τοῦ θεοῦ. καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθη-
li loquentem, & sequuti sunt Iesum. Con-
ταὶ λαλοῦντος, καὶ ἠκολούθησαν τῷ ἰησοῦ. στρα-
38 uersus autem Iesus, & videns eos sequen-
φεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς, καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολου-

§ se
* Qui

tes §, dicit eis: Quid quæritis? * illi autem dixerunt
θοῦντας, λέγει αὐτοῖς, τί ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον
ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum, Magi-
αὐτῷ, ῥαββὶ, ὃ λέγεται ἑρμηνευόμενον, διδά-

‖ habitas?

ster) vbi ‖ manes? Dicit eis: venite & vide-
39 σκαλε, ποῦ μένεις; λέγει αὐτοῖς, ἔρχεσθε καὶ ἴδε-
te. venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manse-
τε. ἦλθον καὶ εἶδον ποῦ μένει, καὶ παρ' αὐτῷ ἔμει-
runt die illo: hora erat quasi decima.
ναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην. ὥρα ἦν ὡς δεκάτη.

† autem

Erat † Andreas frater Simonis Petri, vnus ex
40 ἦν ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς σίμωνος πέτρου, εἷς ἐκ

* qui audierant
‡ sequuti fuerant
§ primùm

duobus * audientibus à Ioanne, & ‡ se-
τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ ἰωάννου, καὶ ἀκο-
quutis eum. Inuenit hic § primus
41 λουθησάντων αὐτῷ. εὑρίσκει οὗτος πρῶτος τὸν

* suum

fratrem * proprium Simonem, & dicit ei: Inueni-
ἀδελφὸν τὸν ἴδιον σίμωνα, καὶ λέγει αὐτῷ, εὑρήκα-
mus Messiam, quod est interpretatum Christus.
μεν τὸν μεσσίαν, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον ὁ χριστός.
Et adduxit eum ad Iesum. Intuitus
42 καὶ ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν ἰησοῦν. ἐμβλέψας
autē eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iona:
δὲ αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, εἶπε, σὺ εἶ σίμων ὁ υἱὸς ἰωνᾶ·
tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.
σὺ κληθήσῃ κηφᾶς, ὃ ἑρμηνεύεται πέτρος.

‖ In crastinum

‖ Postridie voluit exire in Ga-
43 τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν γα-
lilæam, & inuenit Philippum, & dicit ei
λιλαίαν, καὶ εὑρίσκει φίλιππον, καὶ λέγει αὐτῷ ὁ
Iesus: Sequere me. Erat autem Philippus à
44 ἰησοῦς, ἀκολούθει μοι. ἦν δὲ ὁ φίλιππος ἀπὸ
Bethsaïda, ex ciuitate Andreæ & Petri.
βηθσαϊδὰ, ἐκ τῆς πόλεως ἀνδρέου καὶ πέτρου.
Inuenit Philippus Nathanaël, & dicit
45 εὑρίσκει φίλιππος τὸν ναθαναὴλ, καὶ λέγει
ei: Quem scripsit Moyses in lege, & Pro-
αὐτῷ, ὃν ἔγραψε μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ, καὶ οἱ προ-
phetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph illum à
φῆται, εὑρήκαμεν ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ ἰωσὴφ τὸν ἀπὸ

† A

Nazareth. Et dixit ei Nathanaël: † Ex Naza-
46 ναζαρέτ. καὶ εἶπεν αὐτῷ ναθαναὴλ, ἐκ ναζα-

* boni

reth potest aliquid * bonum esse? dicit ei Philip-
ρὲτ δύναταί τι ἀγαθὸν εἶναι; λέγει αὐτῷ φίλιπ-
pus: Veni, & vide. Vidit Iesus Nathanaël
47 πος, ἔρχου, καὶ ἴδε. εἶδεν ὁ ἰησοῦς τὸν ναθαναὴλ
venientem ad se, & dicit de eo: Ecce ve-
ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ, ἴδε ἀλη-
rè Israëlita, in quo dolus non est. Dicit
48 θῶς ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι. λέγει
ei Nathanaël: Vnde me nosti? Respondit
αὐτῷ ναθαναὴλ, πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη

‡ dicit
§ Priusquā te Philippus vocaret, quum esses

Iesus, & ‡ dixit ei: § Ante te Philippum vo-
ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, πρὸ τοῦ σε φίλιππον φω-
care existentem sub ficu, vidi te. Re-
49 νῆσαι ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν, εἶδόν σε. ἀπε-
spondit Nathanaël, & ait ei: Rabbi; tu es
κρίθη ναθαναὴλ, καὶ λέγει αὐτῷ, ῥαββὶ, σὺ εἶ ὁ
filius Dei: tu es rex Israël. Re-
50 υἱὸς τοῦ θεοῦ· σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ ἰσραήλ. ἀπε-
spondit Iesus, & dixit ei: Quia dixi tibi, Vidi te
κρίθη ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι εἶπόν σοι, εἶδόν σε

* maius

sub ficu, credis? * maiora his
ὑποκάτω τῆς συκῆς, πιστεύεις; μείζω τούτων
videbis. Et dicit ei: Amen amen dico vobis,
51 ὄψει. καὶ λέγει αὐτῷ, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
Amodo videbitis cælum apertum, & an-
ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα, καὶ τοὺς ἀγ-
gelos Dei ascendentes & descendentes supra
γέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ
filium hominis.
τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

CAP. II. β'.

Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Ca-
1 ΚΑὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν κα-
na Galilææ: & erat mater Iesu ibi.
νᾶ τῆς γαλιλαίας· καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ ἰησοῦ ἐκεῖ.

ἐκλή-

Vocatus est autem & Iesus & discipuli eius ad
ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς (2)
nuptias. Et deficiente vino, dicit mater
τὸν γάμον. καὶ ὑστερήσαντος οἴνου, λέγει ἡ μήτηρ τοῦ (3)
Iesu ad eum, vinum non habent. † Dicit ei
Ἰησοῦ πρὸς αὐτόν, οἶνον οὐκ ἔχουσι. λέγει αὐτῇ (4)
Iesus: Quid mihi & tibi *mulier? nondum venit hora
ὁ Ἰησοῦς, τί ἐμοὶ καὶ σοί γύναι; οὔπω ἥκει ἡ ὥρα
mea. Dicit mater eius ministris: Quodcumq;
μου. λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις, ὅ,τι ἂν (5)
dixerit vobis facite. Erant autem ibi hydriæ la-
λέγῃ ὑμῖν ποιήσατε. ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαι λί- (6)
pidæ sex positæ secundum purificationem Iudæorum,
θιναι ἓξ κείμεναι κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων,
capientes singulæ metretas ‡ duas vel § tres. Dicit eis
χωροῦσαι ἀνὰ μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς. λέγει αὐτοῖς (7)
Iesus: Implete hydrias aqua: & impleuerũt
ὁ Ἰησοῦς, γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. καὶ ἐγέμισαν
eas vsq; ad summum. Et dicit eis*: Haurite
αὐτὰς ἕως ἄνω. καὶ λέγει αὐτοῖς, ἀντλήσατε (8)
nunc, & ferte architriclino: & tulerunt.
νῦν, καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ. καὶ ἤνεγκαν.
Vt autem gustauit architriclinus aquam vinum
ὡς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρίκλινος τὸ ὕδωρ οἶνον (9)
factam, & non sciebat vnde esset: ‖ at ministri
γεγενημένον, καὶ οὐκ ᾔδει πόθεν ἐστίν· οἱ δὲ διάκονοι
sciebant † haurientes aquam: vocat sponsum
ᾔδεισαν οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ· φωνεῖ τὸν νυμφίον
architriclinus, Et dicit ei: Omnis ho-
ὁ ἀρχιτρίκλινος, καὶ λέγει αὐτῷ, πᾶς ἄνθρω- (10)
mo primùm bonum vinum ponit: & cum ine-
πος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησι, καὶ ὅταν * με-
briati fuerint, tunc *minus: tu ‡ seruasti bonum
θυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσω· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν
vinum vsque § iam. Hoc fecit initium
οἶνον ἕως ἄρτι. ταύτην ἐποίησε τὴν ἀρχὴν (11)
signorum Iesus in Cana Galilææ, &
τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ
manifestauit gloriam suam: & crediderunt in
ἐφανέρωσε τὴν δόξαν αὐτοῦ· καὶ ἐπίστευσαν εἰς
eum discipuli eius. Post hoc descendit in
αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς (12)
Capharnaum, ipse & mater eius, & fratres
Καπερναούμ, αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ
eius, & discipuli eius, & ibi manserunt non mul-
αὐτοῦ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολ-
tis diebus. Et propè erat Pascha Iudæorum,
λὰς ἡμέρας. καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, (13)
& ascendit in Hierosolymam Iesus. Et inuenit in
καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς. καὶ εὗρεν ἐν (14)
templo vendentes boues, & oues, &
τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα, καὶ
columbas, & numularios sedentes. Et
περιστεράς, καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους. καὶ (15)
* faciens flagellum ‖ ex funiculis, omnes eie-
ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων, πάντας ἐξέβα-
cit † ex templo, & oues & boues,
λεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τά τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας,
& numulariorum effudit ‡ monetam, & men-
καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὸ κέρμα, καὶ τὰς τρα-
sas subuertit. Et* columbas ‖ ven-
πέζας ἀνέστρεψε. καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πω- (16)
dentibus dixit: Auferte ista hinc: † ne faci-
λοῦσιν εἶπεν, ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν· μὴ ποιεῖ-
te domum Patris mei domum * mercatus. Recor-
τε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου. ἐμνή- (17)
dati sunt verò discipuli eius quia scriptum est,
σθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι γεγραμμένον ἐστίν,
Zelus domus tuæ comedit me. Respon-
ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεταί με. ἀπε- (18)
derunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Quod si-
κρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ, τί ση-

† Et | * est | ‡ binas | § ternas | * Iesus | ‖ autem | † qui hauserant | * ἀντλῶν | * μεθύω | * id quod deterius est | ‡ autem | § adhuc | * quum fecisset quasi | ‖ de | † quoque | ‡ æs | * his qui | ‖ vendebant | † & nolite facere | * negotiationis

gnum ostendis nobis, quia hæc facis? Respon-
μεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς; ἀπεκρί- (19)
dit Iesus, & dixit eis: Soluite templum hoc,
θη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον,
& in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo
καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. εἶπον οὖν (20)
Iudæi: Quadraginta & sex annis ædificatum est
οἱ Ἰουδαῖοι, τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη
templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?
ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;
Ille autem dicebat de templo corporis
ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος (21)
sui. Quum ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt
αὐτοῦ. ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν (22)
discipuli eius quia hoc dicebat eis: & credi-
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγεν αὐτοῖς· καὶ ἐπί-
derunt scripturæ, & sermoni quem dixit Iesus.
στευσαν τῇ γραφῇ, καὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.
Quum autē esset in Hierosolymis in Pascha in
ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα ἐν (23)
‡ festo, multi crediderunt in nomine eius,
τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
videntes eius signa quæ faciebat. Ipse autē
θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει. αὐτὸς δὲ (24)
Iesus non credebat semetipsum eis, § propter ipsum
ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν
nosse omnes. Et quia non opus * haberet, vt quis
γινώσκειν πάντας. καὶ ὅτι οὐ χρείαν εἶχεν, ἵνα τις (25)
‖ testaretur de homine: ipse enim sciebat
μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε
quid esset in homine.
τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

CAP. III. γ'.

Erat autem homo ex Pharisæis, Nicode-
Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν Φαρισαίων, Νικόδη- (1)
mus † nomen ei, princeps Iudæorum. Hic ve-
μος ὄνομα αὐτῷ, ἄρχων τῶν Ἰουδαίων. οὗτος ἦλ- (2)
nit ad Iesum nocte, & dixit ei: Rabbi,
θε πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτός, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ῥαββί,
scimus quia à Deo venisti Magister: ne-
οἴδαμεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐ-
mo enim hæc signa potest facere, quæ tu
δεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται ποιεῖν, ἃ σὺ
facis, * si non fuerit Deus cum eo. Respondit
ποιεῖς, ἐὰν μὴ ᾖ ὁ θεὸς μετ᾽ αὐτοῦ. ἀπεκρίθη (3)
Iesus, & dixit ei: Amen amen dico tibi,
ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι,
‡ si non quis natus fuerit § desursum, nō potest videre
ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν
regnum Dei. Dicit ad eum Nicode-
βασιλείαν τοῦ θεοῦ. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Νικόδη- (4)
mus: Quomodo potest homo renasci * senex
μος, πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι γέρων
existens? ‖ num potest in ventrem matris suæ
ὤν; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ
† secundò introire, & renasci? Respondit
δεύτερον εἰσελθεῖν, καὶ γεννηθῆναι; ἀπεκρίθη ὁ (5)
Iesus: Amen amen dico tibi, * si non quis natus fuerit
Ἰησοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεννηθῇ
ex aqua & spiritu, non potest introire
ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν
in regnum Dei. ‡ Natum
εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. τὸ γεγεννημένον (6)
ex carne, caro est: & § natum ex
ἐκ τῆς σαρκός, σάρξ ἐστι· καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ
spiritu, spiritus est. Non mireris
τοῦ πνεύματος, πνεῦμά ἐστι. μὴ θαυμάσῃς (7)
quia dixi tibi, Oportet vos nasci * desuper.
ὅτι εἶπόν σοι, δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν.
Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius
τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ (8)

‡ die | § eo quòd ipse nosset | * erat ei | ‖ testimonium perhiberet | † nomine | * nisi | ‡ nisi | § denuò | * quum sit | ‖ numquid | † iteratò | * nisi | * renatus | ‡ Quod est | § quod est | * denuò

audis, sed † non nosti vnde veniat, * & quò va-
ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπά-
dat: sic est omnis ‡ natus ex spiri-
γει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύμα-
tu. Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo
9 τος. ἀπεκρίθη Νικόδημος, καὶ εἶπεν αὐτῷ, πῶς
possunt hæc fieri? Respondit Iesus,
10 δύναται ταῦτα γενέσθαι; ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς,
& dixit ei: Tu es Magister ‡ Israel,
καὶ εἶπεν αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ,
& hæc * non nosti? Amen amen dico tibi,
11 καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι,
quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testa-
ὅτι ὃ οἴδαμεν λαλοῦμεν, καὶ ὃ ἑωράκαμεν μαρτυ-
mur, & testimonium nostrum non accipitis.
ροῦμεν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε.
Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo
12 εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς
si dixero vobis cælestia, credetis? Et ne-
13 ἐὰν εἴπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύσετε; καὶ οὐ-
mo ascendit in cælum, ‡ si non ille ex
δεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ
cælo descendens, filius hominis † existens in
οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ
cælo. Et sicut Moyses exaltauit serpentem in
14 οὐρανῷ. καὶ καθὼς Μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ
deserto, ita exaltari oportet filium hominis:
ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.
Vt omnis * credens in ipsum non pereat,
15 ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται,
sed habeat vitam æternam. Sic enim dilexit
16 ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ
Deus mundum, vt filium suum illum vnigenitum da-
θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδω-
ret, vt omnis ‡ credens in eum non pereat,
κεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται,
sed habeat vitam æternam. Non enim misit
17 ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ
Deus filium suum in mundum, vt iudicet
θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν
mundum: sed vt saluetur mundus per ipsum. ‡ Cre-
18 κόσμον· ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. ὁ πι-
dens in eum, non iudicatur: qui autē non * credens, iam
στεύων εἰς αὐτὸν, οὐ κρίνεται. ὁ δὲ μὴ πιστεύων, ἤδη
iudicatus est, quia non credidit in nomine vni-
κέκριται· ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μο-
geniti filij Dei. Hoc autem est iudicium: quia
19 νογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ. αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι
lux venit in mundum, & dilexerunt
τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ
homines magis tenebras, quàm lucem, erāt enim ma-
ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος, ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πο-
la eorum opera: Omnis enim ‡ mala a-
20 νηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα. πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσ-
gens, odit lucem, & non venit ad lucem,
σων, μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς,
vt non arguantur opera eius. † At faciens
21 ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ὁ δὲ ποιῶν τὴν
veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur e-
ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐ-
ius opera, quia in Deo sunt facta. Post
22 τοῦ τὰ ἔργα, ὅτι ἐν θεῷ ἐστιν εἰργασμένα. μετὰ
hæc venit Iesus & discipuli eius in
ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν
Iudæam terram, & illic morabatur cum eis, &
Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν, καὶ
baptizabat. Erat autem & Ioannes baptizans in
23 ἐβάπτιζεν. ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν
Ænon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic:
Αἰνὼν ἐγγὺς τοῦ Σαλείμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ·
& veniebant, & baptizabantur. Nondum enim erat
24 καὶ παρεγίνοντο, καὶ ἐβαπτίζοντο. οὔπω γὰρ ἦν

† nescis · * aut · ‡ qui est · ‡ in · * ignoras? · ‡ nisi qui descendit de · † qui est · * qui credit · ‡ Qui credit · * credit, · ‡ qui malè agit, · † Qui autem facit · * fuerat

missus in carcerem Ioannes. Fa-
25 βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης. ἐγέ-
cta est ‡ ergo quæstio ex discipulis Ioannis cum Iu-
νετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰου-
dæis de purificatione. Et venerunt ad
26 δαίων περὶ καθαρισμοῦ. καὶ ἦλθον πρὸς τὸν
Ioannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans
Ἰωάννην, καὶ εἶπον αὐτῷ, ῥαββὶ, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν
Iordanem, cui tu ‡ testatus es, ecce hic bapti-
τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε οὗτος βαπτί-
zat, & omnes veniunt ad eum. Respondit
27 ζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν. ἀπεκρίθη
Ioannes, & dixit: Non potest homo accipe-
Ἰωάννης καὶ εἶπεν, οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβά-
re * nihil, si non fuerit datum ei de cælo.
νειν οὐδὲν, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
Ipsi vos mihi † testamini, quòd dixerim, Non sum
28 αὐτοὶ ὑμεῖς μοι μαρτυρεῖτε ὅτι εἶπον, οὐκ εἰμὶ
ego Christus, sed quia missus sum an-
ἐγὼ ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὅτι ἀπεσταλμένος εἰμὶ ἔμπρο-
te illum. † Habens sponsam, sponsus est:
29 σθεν ἐκείνου. ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἐστίν·
at amicus * sponsi ‡ stans & audiens eum,
ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου ὁ ἑστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ,
gaudio gaudet propter vocem sponsi. hoc ergo
χαρᾷ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου. αὕτη οὖν
gaudium meum impletum est. Illum oportet cre-
30 ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται. ἐκεῖνον δεῖ αὐ-
scere, me autem minui. ‡ Supernè veniens,
31 ξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι. ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος,
super omnes est: * existens de terra, de terra
ἐπάνω πάντων ἐστίν. ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς, ἐκ τῆς γῆς
est, & de terra loquitur: ‡ de cælo † veniens,
ἐστι, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ. ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος,
super omnes est. Et quod vidit & audiuit,
32 ἐπάνω πάντων ἐστί. καὶ ὃ ἑώρακε καὶ ἤκουσε,
hoc testatur, & testimonium eius nemo ac-
τοῦτο μαρτυρεῖ, καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμ-
cipit. * Accipiens eius testimonium, signa-
33 βάνει. ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν, ἐσφρά-
uit quia Deus verax est. Quem enim misit
34 γισεν ὅτι ὁ θεὸς ἀληθής ἐστιν. ὃν γὰρ ἀπέστειλεν
Deus, verba Dei loquitur: non enim ‡ ex mensura
ὁ θεὸς, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖ· οὐ γὰρ ἐκ μέτρου
dat Deus spiritum. Pater diligit
35 δίδωσιν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα. ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν
filium, & omnia dedit in manu eius. ‡ Cre-
36 υἱὸν, καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. ὁ πι-
dens in filium, habet vitam æternam: * at non persua-
στεύων εἰς τὸν υἱὸν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπει-
sibilis filio, non videbit vitam, sed ira
θῶν τῷ υἱῷ, οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ
Dei manet super ipsum.
τοῦ θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν.

CAP. IIII. Δ.

Vt ergo cognouit * Dominus quia audierunt Pharisæi
1 ΩΣ οὖν ἔγνω ὁ κύριος ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι
quod Iesus plures discipulos facit & baptizat
ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει
quàm Ioannes: (Quamquam Iesus ipse non bapti-
2 ἢ Ἰωάννης· (καίτοιγε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτι-
zaret, sed discipuli eius) Reliquit Iu-
3 ζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·) ἀφῆκε τὴν Ἰου-
dæam, & abiit iterum in Galilæam.
δαίαν, καὶ ἀπῆλθε πάλιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.
Oportebat autē eum transire per Samariam.
4 ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας.
Venit ergo in ciuitatem Samariæ, ‡ dictam
5 ἔρχεται οὖν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας, λεγομένην
Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob Ioseph
Συχὰρ, πλησίον τοῦ χωρίου ὃ ἔδωκεν Ἰακὼβ Ἰωσὴφ
τῷ υἱῷ

‡ autem · ‡ testimonium perhibuisti, · * quicquam nisi · ‡ testimonium perhibetis, · † Qui habet · * autem · ‡ qui stat, & audit · ‡ qui desursum venit, · * qui est · ‡ qui · † venit, · * qui accepit · ‡ ad mensuram · ‡ Qui credit · * qui autē incredulus est · * Iesus · ‡ quæ dicitur

filio suo. Erat autem ibi fons Iacob. ergo
τῷ υἱῷ αὐτοῦ. ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ. ὁ οὖν 6
Iesus fatigatus ex itinere, sede-
Ἰησοῦς κεκοπιακὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθέ-
bat sic supra fontem: hora † erat quasi sexta.
ζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ· ὥρα ἦν ὡσεὶ ἕκτη.
Venit mulier de Samaria haurire a-
ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλῆσαι ὕ- 7
quam. dicit ei Iesus: Da mihi bibere. Nam disci-
δωρ. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, δός μοι πιεῖν. οἱ γὰρ μα- 8
puli *eius abierant in ciuitatem, vt
θηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα
cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa
τροφὰς ἀγοράσωσι. λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ 9
Samaritana, Quomodo tu Iudæus existens, à me bibere po-
Σαμαρεῖτις, πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰ-
scis ‡ existente muliere Samaritana? non enim coutun-
τεῖς οὔσης γυναικὸς Σαμαρείτιδος; οὐ γὰρ συγχρῶν-
tur Iudæi Samaritanis. Respondit Iesus, &
ται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ 10
dixit ei: Si scires donum Dei, & quis
εἶπεν αὐτῇ, εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ, καὶ τίς
est *dicens tibi, Da mihi bibere, tu ‖ vtique petisses *il-
ἐστιν ὁ λέγων σοι, δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας αὐ-
lum, & dedisset vtique tibi aquam viuam. Dicit ei
τὸν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν. λέγει αὐτῷ ἡ 11
mulier Domine, neque † hauritorium habes, & puteus est
γυνή, κύριε, οὔτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ
*profundus: vnde ergo habes aquam viuam? ‡ Num tu
βαθύ. πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; μὴ σὺ 12
maior es patre nostro Iacob, qui dedit no-
μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡ-
bis puteum, & ipse ex eo bibit, & filij eius,
μῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ,
& pecora eius? Respondit Iesus, &
καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ; ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ 13
dixit ei: Omnis ‡ bibens ex aqua hac,
εἶπεν αὐτῇ, πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου,
sitiet iterum. Qui autem biberit ex aqua quam
διψήσει πάλιν. ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ 14
ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed
ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ
aqua quam *dabo ei, fiet in eo fons a-
τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕ-
quæ salientis in vitam æternam. Dicit ad
δατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. λέγει πρὸς 15
eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, vt non
αὐτὸν ἡ γυνή, κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ
sitiam, neque veniam huc haurire. Dicit
διψῶ, μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν. λέγει 16
ei Iesus: Vade, voca virum tuum, &
αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, ὕπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ
veni huc. Respondit mulier, & dixit: Non
ἐλθὲ ἐνθάδε. ἀπεκρίθη ἡ γυνή, καὶ εἶπεν, οὐκ 17
habeo virum. dicit ei Iesus: ‖ Pulchrè dixisti,
ἔχω ἄνδρα. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, καλῶς εἶπας,
Quia virum non habeo. Quinque enim viros habuisti:
ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω. πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες, 18
& nunc quem habes, non est tuus vir: hoc verè di-
καὶ νῦν ὃν ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· τοῦτο ἀληθὲς εἴ-
xisti. Dicit ei mulier: Domine, video quia
ρηκας. λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, κύριε, θεωρῶ ὅτι 19
propheta es tu. Patres nostri in mon-
προφήτης εἶ σύ. Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄ- 20
te hoc adorauerunt, & vos dicitis quia in
ρει τούτῳ προσεκύνησαν, καὶ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν
Hierosolymis est locus, vbi oportet adorare.
Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου δεῖ προσκυνεῖν.
Dicit ei Iesus: Mulier, crede mihi, quia
λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, γύναι, πίστευσόν μοι, ὅτι 21
venit hora quando neque in monte hoc, neque in
ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν

† autem
*enim
‡ quum sis
‡ quæ sum mulier
*qui dicit
‖ forsitan
*ab eo,
† in quo haurias
*altus:
‡ Numquid
‡ qui bibit
*ego
‖ Bene

Hierosolymis adorabitis Patrem. Vos
22 Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί. ὑμεῖς
adoratis quod *non scitis: nos adora-
προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦ-
mus quod scimus: quia salus ex Iudæis est.
μεν ὃ οἴδαμεν· ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν.
Sed venit hora & nunc est, quando veri
23 ἀλλ' ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ
adoratores adorabunt Patrem in
προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν
spiritu & veritate: † etenim Pater tales quæ-
πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζη-
rit *adorantes eum. Spiritus ‡ Deus,
24 τεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν. πνεῦμα ὁ θεός,
& ‡ adorantes eum, in spiritu &
καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ
veritate oportet adorare. Dicit ei mulier,
25 ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. λέγει αὐτῷ ἡ γυνή,
Scio quia Messias venit, *dictus Christus. quum
οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται (ὁ λεγόμενος Χριστός) ὅταν
‖ venerit ille, annunciabit nobis omnia. Dicit
26 ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα. λέγει
ei Iesus: Ego sum, *loquens tibi. Et † super
27 αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, ἐγώ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι. καὶ ἐπὶ
hoc venerunt discipuli eius, & mirabantur quia
τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν ὅτι
cum muliere loquebatur: nemo tamen dixit, Quid quæ-
μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μέντοι εἶπε, τί ζη-
ris? aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo
28 τεῖς; ἤ, τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς; ἀφῆκεν οὖν τὴν
hydriam suam mulier, & abiit in ciui-
ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνή, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πό-
tatem, & dicit *hominibus: Venite, ‡ videte ho-
29 λιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις, δεῦτε, ἴδετε ἄν-
minem qui dixit mihi omnia quæcumque feci. numquid
θρωπον ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα. μήτι
ipse est Christus? Exierunt ergo de ciui-
30 οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός; ἐξῆλθον οὖν ἐκ τῆς πό-
tate, & veniebant ad eum. ‡ In verò in-
31 λεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ
ter rogabant eum discipuli eius, dicentes. Rab-
ἠρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, ῥαβ-
bi, manduca. Ille autē dixit eis: Ego cibum habeo
32 βί, φάγε. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἐγὼ βρῶσιν ἔχω
manducare, quem vos *non scitis. Dicebant ergo
33 φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. ἔλεγον οὖν οἱ
discipuli ad inuicem: ‖ Num aliquis attulit ei
μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους, μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ
manducare? Dicit eis Iesus: Meus cibus
34 φαγεῖν; λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἐμὸν βρῶμά
est, vt faciam voluntatem *mittentis me, † &
ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, καὶ
perficiam eius opus: Nonne vos dicitis, Quod
35 τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον. οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι
adhuc *quadrimestre est, & messis venit? ec-
ἔτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰ-
ce dico vobis, Leuate oculos vestros,
δοὺ λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν,
& videte regiones, quia albæ sunt ad
καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς
messem iam. Et ‡ metens mercedem acci-
36 θερισμὸν ἤδη. καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβά-
pit, & congregat fructum in vitam æternam, vt &
νει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα καὶ
‡ seminans simul gaudeat, & *metens. In enim
37 ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων. ἐν γὰρ
hoc verbum est verum, Quia alius est
τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθινός, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ
‖ seminans, & alius *metens. Ego misi
38 σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. ἐγὼ ἀπέστειλα
vos metere quod non vos laborastis: alij
ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι

*nescitis
† Nam &
*qui adorent
‡ est
‡ eos qui adorant
*qui dicitur
‖ ergo
*qui loquor tecum.
† cõtinuò
*illis
‡ &
‡ Interea
*nescitis
‖ Numquid
*eius qui misit
† vt
*quatuor menses sunt,
‡ qui metit
‡ qui seminat
*qui metit.
‖ qui seminat.
*qui metit.

laborauerunt, & vos in † laborem eorum in-
κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσ-
troistis. Ex autem ciuitate illa multi
εληλύθατε. ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ 39
crediderunt in eum Samaritanorum, propter ver-
ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λό-
bum mulieris * testantis, Quia dixit mihi om-
γον τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης, ὅτι εἶπέ μοι πάν-
nia quæcumque feci. Quum ergo venissent ad illum
τα ὅσα ἐποίησα. ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ 40
Samaritani, rogauerunt eum † manere apud eos: &
σαμαρεῖται, ἠρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ᾽ αὐτοῖς· καὶ
mansit ibi duos dies. Et multò plures
ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. καὶ πολλῷ πλείους 41
crediderunt in eum propter sermonem eius. Et
ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. τῇ τε 42
mulieri dicebant, Quia non ‡ amplius propter tuam loquelam
γυναικὶ ἔλεγον, ὅτι οὐκ ἔτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν
credimus: ipsi enim audiuimus, & scimus quia
πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἴδαμεν ὅτι
hic est verè saluator mundi Christus.
οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ χριστός.
Post autem duos dies exiit inde, &
μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ 43
abiit in Galilæam. Ipse enim Ie-
ἀπῆλθεν εἰς τὴν γαλιλαίαν. αὐτὸς γὰρ ὁ ἰη- 44
sus * testatus est, quia propheta in ‖ propria pa-
σοῦς ἐμαρτύρησεν, ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πα-
tria honorem non habet. Quum ergo venisset in
τρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει. ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν 45
Galilæam, exceperunt eum Galilæi, † omnia
γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ γαλιλαῖοι, πάντα
intuiti, quæ fecerat in Hierosolymis in
ἑωρακότες, ἃ ἐποίησεν ἐν ἱεροσολύμοις ἐν τῇ
* festo: & ipsi enim venerant ad ‡ festum. Ve-
ἑορτῇ· καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν. ἦλ- 46
nit ergo Iesus iterum in Cana Gali-
θεν οὖν ὁ ἰησοῦς πάλιν εἰς τὴν κανᾶ τῆς γαλι-
læa, vbi fecit aquam vinum. & erat quidam re-
λαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον. καὶ ἦν τις βα-
gulus, cuius filius infirmabatur in Capharnaum. Hic ‡ au-
σιλικός, οὗ ὁ υἱὸς ἠσθένει ἐν καπερναούμ. οὗτος ἀ- 47
diens quia Iesus adueniret * ex Iudæa in Ga-
κούσας ὅτι ἰησοῦς ἥκει ἐκ τῆς ἰουδαίας εἰς τὴν γα-
lilæam, abiit ad eum, & rogabat eum
λιλαίαν, ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἠρώτα αὐτὸν
vt descenderet, & sanaret ‖ ipsum filium: † futurus erat
ἵνα καταβῇ, καὶ ἰάσηται αὐτοῦ τὸν υἱόν· ἤμελλε
enim mori. Dixit ergo Iesus ad
γὰρ ἀποθνήσκειν. εἶπεν οὖν ὁ ἰησοῦς πρὸς 48
eum: * Si non signa & prodigia videritis, non
αὐτὸν, ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδητε, οὐ μὴ
‡ credetis. Dicit ad eum regulus: Do-
πιστεύσητε. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικός, κύ- 49
mine, descende ‡ ante mori puerum meum.
ριε, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου.
Dicit ei Iesus: Vade, filius tuus viuit. &
λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, πορεύου· ὁ υἱός σου ζῇ. καὶ 50
credidit homo sermoni quem dixit ei
ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ ᾧ εἶπεν αὐτῷ
Iesus, & ibat. Iam autem eo descenden-
ὁ ἰησοῦς, καὶ ἐπορεύετο. ἤδη δὲ αὐτοῦ καταβαί- 51
te, serui eius occurrerunt ei, & nun-
νοντος, οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἀπήντησαν αὐτῷ, καὶ ἀ-
ciauerunt, dicentes, Quia * puer tuus viuit. Inter-
πήγγειλαν, λέγοντες, ὅτι ὁ παῖς σου ζῇ. ἐπυ- 52
rogabat ergo ab eis horam in qua melius ‡
θετο οὖν παρ᾽ αὐτῶν τὴν ὥραν ἐν ᾗ κομψότερον
habuerit: & dixerunt ei, Quia heri horam septimam
ἔσχε· καὶ εἶπον αὐτῷ, ὅτι χθὲς ὥραν ἑβδόμην
reliquit eum febris. Cognouit ergo pater
ἀφῆκεν αὐτὸν ὁ πυρετός. ἔγνω οὖν ὁ πατὴρ 53

† labores
* testimonium perhibentis,
‡ vt ibi maneret:
‡ iam
* testimonium perhibuit,
‖ sua
† quum vidissent
* die
‡ diem
‡ quum audisset
* à
‖ eius
† incipiebat
* Nisi
‡ credidistis.
‡ priusquam moriatur fili' meus.
* filius ei' viueret.

quia in illa hora ‖, in qua dixit ei Ie-
ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, ἐν ᾗ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰη-
sus, Quia filius tuus viuit. & credidit ipse & do-
σοῦς, ὅτι ὁ υἱός σου ζῇ. καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰ-
mus eius tota. Hoc iterum secundùm signum
κία αὐτοῦ ὅλη. τοῦτο πάλιν δεύτερον σημεῖον 54
fecit Iesus † veniens ex Iudæa in
ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς ἐλθὼν ἐκ τῆς ἰουδαίας εἰς τὴν
Galilæam.
γαλιλαίαν.

‖ erat,
† quum venisset à

CAP. V. ε.

Post hæc erat * festum Iudæorum, & ascendit
Μετὰ ταῦτα ἦν ἑορτὴ τῶν ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη 1
Iesus in Hierosolymam. Est autem in Hieroso-
ὁ ἰησοῦς εἰς ἱεροσόλυμα. ἔστι δὲ ἐν τοῖς ἱεροσο- 2
lymis super Probatica piscina * cognominata
λύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα ἡ ἐπι-
Hebraicè ‡ Bethesda, quinque porticus habens.
λεγομένη ἑβραϊστὶ βηθεσδά, πέντε στοὰς ἔχουσα.
In his iacebat multitudo ‡ multa languen-
ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθε- 3
tium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium
νούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων
aquæ motum. Angelus * enim secundū tem-
τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν. ἄγγελος γὰρ κατὰ και- 4
pus descendebat in piscinam, & ‖ turbabat
ρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ ἐτάρασσε
aquam: igitur primus descendens post motionem
τὸ ὕδωρ· ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν
aquæ, sanus fiebat. † quo tandem detinebatur
τοῦ ὕδατος, ὑγιὴς ἐγίνετο, ᾧ δήποτε κατείχετο
* morbo. Erat autē quidam homo ibi trigin-
νοσήματι. ἦν δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκον- 5
ta ‡ octo annos habens in infirmitate ‡. Hunc * videns
τα ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ. τοῦτον ἰδὼν 6
Iesus iacentem, & ‖ cognoscens quia multum iam tem-
ὁ ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνοὺς ὅτι πολὺν ἤδη χρό-
pus haberet, dicit ei: Vis sanus fieri? Re-
νον ἔχει, λέγει αὐτῷ, θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι; ἀπε- 7
spondit ei languidus: Domine, hominem non ha-
κρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν, κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔ-
beo, vt quum turbata fuerit aqua, mittat me in
χω, ἵνα ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με εἰς τὴν
piscinam: † in quo autem venio ego, alius ante
κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ
me descendit. Dicit ei Iesus: * Excitare,
ἐμοῦ καταβαίνει. λέγει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἔγειραι, 8
tolle grabatum tuum, & ambula. Et statim
ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει. καὶ εὐθέως 9
factus est sanus ille homo: & sustulit grabatum
ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἦρε τὸν κράββατον
suum, & ambulabat. erat autem sabbatum in illo
αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει. ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ
die. Dicebant ergo Iudæi ‡ cura-
τῇ ἡμέρᾳ. ἔλεγον οὖν οἱ ἰουδαῖοι τῷ τεθεραπευ- 10
to, Sabbatum est. non licet tibi tollere
μένῳ, σάββατόν ἐστιν. οὐκ ἔξεστί σοι ἆραι τὸν
grabatum ‡. Respondit eis, * Faciens me
κράββατον. ἀπεκρίθη αὐτοῖς, ὁ ποιήσας με 11
sanum, ille mihi dixit, Tolle grabatum tuum,
ὑγιῆ, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἆρον τὸν κράββατόν σου,
& ambula. Interrogauerunt ergo eum, Quis est ille
καὶ περιπάτει. ἠρώτησαν οὖν αὐτὸν, τίς ἐστιν ὁ 12
homo ‖ dicens tibi, Tolle grabatum tuum,
ἄνθρωπος ὁ εἰπών σοι, ἆρον τὸν κράββατόν σου,
& ambula? † At sanatus non sciebat quis esset: ‡ à
καὶ περιπάτει; ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ ᾔδει τίς ἐστιν· ὁ γὰρ 13
Iesus * declinauit ‡ turba ‡ existente in loco. Post
ἰησοῦς ἐξένευσεν ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ. μετὰ 14
ea inuenit eum Iesus in templo, & dixit
ταῦτα εὑρίσκει αὐτὸν ὁ ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν
αὐτῷ,

* dies festus
* quæ cognominatur
‡ Bethsaida,
‡ magna
* autem Domini
‖ mouebatur aqua: & qui prior descēdisset in piscinā
† à quacumque
* infirmitate.
‡ &
‡ sua.
* quum vidisset
‖ cognouisset
† dū enim
* Surge
‡ illi qui sanat* fuerat,
‡ tuum.
* Qui fecit
‖ qui dixit
† Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat
* enim
‡ à
‡ constituta
* ἐν τῷ

illi: Ecce sanus factus es: † ne amplius pecca, vt
αὐτῷ, ἴδε ὑγιὴς γέγονας. μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα
non deterius aliquid tibi * fiat. Abiit ille ho-
μὴ χεῖρόν τί σοι γένηται. ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρω- 15
mo, & nunciauit Iudæis, Quia Iesus esset
πος, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς ἰουδαίοις, ὅτι ἰησοῦς ἐστιν ὁ
† faciens eum sanum. Et propter § hoc persequebantur Ie-
ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ. καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωκον τὸν ἰη- 16
sum Iudæi, & quærebant eum occidere, quia
σοῦν οἱ ἰουδαῖοι, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ὅτι
hæc faciebat in sabbato. At Iesus * respon-
ταῦτα ἐποίει ἐν σαββάτῳ. ὁ δὲ ἰησοῦς ἀπεκρί- 17
dit eis: Pater meus vsque modò operatur, & e-
νατο αὐτοῖς, ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀ-
go operor. Propter § hoc ergo magis quærebant
γὼ ἐργάζομαι. διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζήτουν 18
eum Iudæi interficere, quia non solùm soluebat
αὐτὸν οἱ ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυε τὸ
sabbatum, sed & patrem † proprium dicebat Deum,
σάββατον, ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγε τὸν θεὸν,
æqualem seipsum faciens Deo. Respondit itaque
ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ. ἀπεκρίνατο οὖν ὁ 19
Iesus, & dixit illis: Amen amen dico vobis,
ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
Non potest filius facere à seipso * nihil, si non quod
οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν, ἐὰν μή τι
viderit patrem facientem: quæcumq; enim ille
βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα. ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος
fecerit, hæc & filius similiter facit. Nam pater
ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. ὁ γὰρ πατὴρ 20
§ diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse
φιλεῖ τὸν υἱὸν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς
facit, & maiora his demonstrabit ei opera, vt
ποιεῖ, καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα
vos miremini. Sicut enim pater suscitat
ὑμεῖς θαυμάζητε. ὥσπερ γὰρ ὁ πατὴρ ἐγείρει 21
mortuos, & viuificat, sic & filius quos vult
τοὺς νεκροὺς, καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει
viuificat. Neque enim pater iudicat § neminem, sed
ζωοποιεῖ. οὐδὲ γὰρ ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ 22
iudicium omne dedit filio. Vt omnes
τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ. ἵνα πάντες 23
honorificent filium sicut honorificant patrem. * non ‖ honori-
τιμῶσι τὸν υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. ὁ μὴ τι-
ficans filium, non honorificat patrem † mittentem
μῶν τὸν υἱὸν, οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα
illum. Amen amen dico vobis, quia * ver-
αὐτόν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ τὸν λό- 24
bum meum ‖ audiens, & credens mittenti me, ha-
γον μου ἀκούων, καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με, ἔ-
bet vitam æternam, & in iudicium non venit,
χει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται,
sed § transiuit ex morte in vitam.
ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν.
Amen amen dico vobis, quia venit hora, &
ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται ὥρα, καὶ 25
nunc est, quando mortui audient vocem
νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ
filij Dei, & * audientes viuent. Sicut
υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται. ὥσπερ 26
enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit &
γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ
filio vitam habere in semetipso. Et potestatem de-
τῷ υἱῷ ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. καὶ ἐξουσίαν ἔ- 27
dit ei etiam iudicium facere, quia filius hominis
δωκεν αὐτῷ καὶ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου
est. ‖ Ne miremini hoc, quia venit hora, in
ἐστί. μὴ θαυμάζετε τοῦτο, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ἐν 28
qua omnes qui in monumentis † audient vo-
ᾗ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φω-
cem eius. Et procedent qui bona
νῆς αὐτοῦ. καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ 29
* facientes, in resurrectionem vitæ: qui verò ma-
ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ φαῦ-
la † agentes, in resurrectionem iudicij. Non
λα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. οὐ 30
possum ego facere à meipso § nihil; sicut
δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐδέν. καθὼς
audio, iudico, & iudicium meum iustum est. quia
ἀκούω, κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν· ὅτι
non quæro voluntatem meam, sed voluntatem
οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ
* mittentis me Patris. Si ego ‖ testor de
πέμψαντός με πατρός. ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ 31
meipso, testimonium meum non est verum.
ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής.
Alius est † testans de me, & scio quia
ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα ὅτι 32
verum est testimonium quod * testatur de me.
ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.
Vos misistis ad Ioannem, & ‖ te-
ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς ἰωάννην, καὶ με- 33
stantus est veritati. Ego autem non ab homi-
μαρτύρηκε τῇ ἀληθείᾳ. ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώ- 34
ne testimonium accipio: sed hæc di-
που τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω· ἀλλὰ ταῦτα λέ-
co, vt vos § seruemini. Ille erat lucerna
γω, ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε. ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ 35
ardens, & lucens: vos autem voluistis exul-
καιόμενος, καὶ φαίνων· ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλ-
tare ad horam in luce eius. Ego
λιαθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ. ἐγὼ 36
autẽ habeo testimonium maius Ioanne: nam
δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω τοῦ ἰωάννου· τὰ γὰρ
opera quæ dedit mihi pater vt perficiam ea, ipsa
ἔργα ἃ ἔδωκέ μοι ὁ πατὴρ ἵνα τελειώσω αὐτὰ, αὐτὰ
opera quæ ego facio, ‖ testantur de me quia
τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι
pater me misit. Et † mittens me pater,
πατήρ με ἀπέσταλκε. καὶ ὁ πέμψας με πατήρ, 37
ipse * testatus est de me: neque vocem eius
αὐτὸς μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ. οὔτε φωνὴν αὐτοῦ
audistis vnquam, neque speciem eius vidistis:
ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε.
Et verbum eius non habetis manens in vobis:
καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε μένοντα ἐν ὑμῖν· 38
quia quem misit ille, huic vos non credi-
ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύε-
tis. Scrutamini scripturas, quia vos putatis
τε. ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε 39
in ipsis vitam æternam habere, & illæ sunt
ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ
‖ testantes de me. Et non vultis venire
μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ. καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν 40
ad me, vt vitam habeatis. § Gloriam ab ho-
πρός με, ἵνα ζωὴν ἔχητε. δόξαν παρὰ ἀν- 41
minibus non accipio. Sed cognoui vos, quia
θρώπων οὐ λαμβάνω. ἀλλ' ἔγνωκα ὑμᾶς, ὅτι 42
dilectionem Dei non habetis in vobisipsis. Ego
τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς. ἐγὼ 43
veni in nomine patris mei, & non * ac-
ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου, καὶ οὐ λαμ-
cipitis me: si alius venerit in nomine ‖ pro-
βάνετέ με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰ-
prio, illum accipietis. Quomodo potestis vos
δίῳ, ἐκεῖνον λήψεσθε. πῶς δύνασθε ὑμεῖς 44
credere, † gloriam ab inuicem * accipientes, &
πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ
gloriam quæ à solo Deo ‡ non quæritis?
τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε;
§ Ne putate quia ego * accusabo vos apud
μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν 45
patrem: est ‖ accusans vos Moyses, in quo
πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν μωσῆς, εἰς ὃν

† iam noli peccare, ne * cõtingat
§ qui fecit § eu
* autem
‖ ea
* λύω
† suum
* quicquã nisi
‖ enim
§ quemquam,
* Qui ‖ honorificat ‖ qui misit
* qui
§ audit, & credit ei qui misit
§ tráſijt à
* qui audierint
‖ Nolite mirari
‖ sunt
* fecerũt
† egerunt
§ quicquã
* eius qui misit ‖ testimonium perhibeo
† qui testimonium perhibet * perhibet
‖ testimonium perhibuit
§ salui sitis
* enim
‖ testimonium perhibent † qui misit
* testimonium perhibuit
§ quæ testimoniũ perhibent § Claritatẽ
* accepistis
‖ suo,
† qui * accipitis ‡ est,
§ Nolite putare * accusaturus sim ‖ qui accusat

vos speratis. Si enim crederetis Moysi,
ὑμεῖς ἠλπίκατε. Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῇ, 46
crederetis † vtique mihi: de enim me ille scri-
ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγρα-
psit. Si autem illius literis non credi-
ψεν. Εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύε- 47
tis, quomodo meis verbis credetis?
τε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πιστεύσετε;

† forsitan &

CAP. VI. ϛ.

Post hæc abiit Iesus trans ma-
Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θα- 1
re Galilææ * Tiberiadis: Et se-
λάσσης τῆς Γαλιλαίας τῆς Τιβεριάδος· καὶ ἠ- 2
quebatur eum ‡ turba multa: quia videbant eius si-
κολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς ὅτι ἑώρων αὐτοῦ τὰ ση-
gna quæ faciebat super ‡ infirmantibus. Subiit * autem
μεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. ἀνῆλθε δὲ 3
in montem Iesus, & ibi sedebat cum
εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν
discipulis suis. Erat autē proximum Pascha ‡ festum
μαθητῶν αὐτοῦ. ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα ἡ ἑορτὴ 4
Iudæorum. † Attollens ergo Iesus ocu-
τῶν Ἰουδαίων. ἐπάρας οὖν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλ- 5
los, & * intuitus quia ‡ multa turba venit
μοὺς, καὶ θεασάμενος ὅτι πολὺς ὄχλος ἔρχεται
ad eum, dicit ad Philippum: Vnde eme-
πρὸς αὐτὸν, λέγει πρὸς τὸν Φίλιππον, πόθεν ἀγο-
mus panes, vt manducent hi? (Hoc autē dice-
ράσομεν ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι; τοῦτο δὲ ἔλε- 6
bat tentans eum: ipse enim sciebat quid futurus esset
γε πειράζων αὐτόν. αὐτὸς γὰρ ᾔδει τί ἔμελλε
‡ facere.) Respondit ei Philippus: Ducentorum
ποιεῖν. ἀπεκρίθη αὐτῷ Φίλιππος· Διακοσίων 7
denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisq;
δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος
eorum modicum quid accipiat. Dicit ei vnus ex
αὐτῶν βραχύ τι λάβῃ. λέγει αὐτῷ εἷς ἐκ τῶν 8
discipulis eius, Andreas ‡ frater Simonis Pe-
μαθητῶν αὐτοῦ, Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέ-
tri: Est puerulus vnus hic, qui habet quinque panes
τρου· Ἔστι παιδάριον ἓν ὧδε, ὃ ἔχει πέντε ἄρτους 9
hordeaceos, & duos * pisciculos: sed hæc quid sunt
κριθίνους, καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστιν
inter ‡ tot? Dicit † autem Iesus: Facite
εἰς τοσούτους; Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς, ποιήσατε τοὺς 10
homines discumbere. erat autē fœnum multum in
ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν. ἦν δὲ χόρτος πολὺς ἐν τῷ
loco: discubuerunt ergo viri * numerum quasi
τόπῳ. ἀνέπεσον οὖν οἱ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ
quinque millia. Accepit ‡ autem panes Iesus, &
πεντακισχίλιοι. ἔλαβε δὲ τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς, καὶ 11
‡ gratias * agens distribuit discipulis, at disci-
εὐχαριστήσας * διέδωκε τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μα-
puli discumbentibus: similiter & ex ‡ pisci-
θηταὶ τοῖς ἀνακειμένοις· ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψα-
culis quantum volebant. Vt autem impleti sunt, † dicit
ρίων ὅσον ἤθελον. ὡς δὲ ἐνεπλήσθησαν, λέγει 12
discipulis suis: Colligite * superabun-
τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, συναγάγετε τὰ περισσεύ-
dantia fragmenta, ‡ vt non quid pereat. Colle-
σαντα κλάσματα, ἵνα μή τι ἀπόληται. συνή- 13
gerunt ergo, & impleuerunt duodecim cophinos fragmen-
γαγον οὖν, καὶ ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασ-
torum, ex quinque panibus hordeaceis, quæ su-
μάτων, ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων, ἃ ἐ-
perfuerunt ‡ comedentibus. Illi ergo homines
περίσσευσε τοῖς βεβρωκόσιν. οἱ οὖν ἄνθρωποι 14
* videntes quod fecerat signum Iesus, dicebant, Quia hic
ἰδόντες ὃ ἐποίησε σημεῖον ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγον, ὅτι οὗτός
est verè Propheta ‡ venturus in
ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν

* quod est
‡ multitudo magna:
‡ his qui infirmabantur.
* ergo
‡ dies festus
† Quum subleuasset
* vidisset
‡ multitudo maxima
‡ facturus.
* pisces:
‡ tantos?
† ergo
* numero
‡ ergo
‡ quum egisset,
* διεδίδωμι
‡ piscibus
† dixit
* quæ superauerūt
‡ ne pereant.
‡ his qui manducauerant.
* quum vidissent
‡ qui est

mundum. Iesus ergo † cognoscens quod futuri essent venire
κόσμον. Ἰησοῦς οὖν γνοὺς ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι 15
& rapere eum, vt facerent eum regem,
καὶ ἁρπάζειν αὐτὸν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα,
‡ recessit iterum in montem ipse solus. Vt
ἀνεχώρησε πάλιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος. ὡς 16
autē ‡ serum factum est, descenderunt discipuli eius ad
δὲ ὀψία ἐγένετο, κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ
mare. Et * ascendentes in nauim,
τὴν θάλασσαν. καὶ ἐμβάντες εἰς τὸ πλοῖον, 17
venerunt trans mare in Capharnaum:
ἤρχοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Καπερναούμ.
& tenebræ iam factæ erant, & non venerat ad
καὶ σκοτία ἤδη ἐγεγόνει, καὶ οὐκ ἐληλύθει πρὸς
eos Iesus. Et mare * vento magno
αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς. ἥ τε θάλασσα ἀνέμου μεγάλου 18
flante, exurgebat. ‡ Prouecti ergo quasi sta-
πνέοντος διηγείρετο. * ἐληλακότες οὖν ὡς στα- 19
dia viginti quinque aut triginta, vident Ie-
δίους εἰκοσιπέντε ἢ τριάκοντα, θεωροῦσι τὸν Ἰη-
sum ambulantem supra mare, & † prope
σοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐγγὺς τοῦ
nauem factum, & timuerunt. Ille autem dicit
πλοίου γινόμενον, καὶ ἐφοβήθησαν. ὁ δὲ λέγει 20
eis: Ego sum, * ne timete. Voluerunt ergo acci-
αὐτοῖς, ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε. ἤθελον οὖν λα- 21
pere eum in nauim, & statim nauis ‡ fa-
βεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ εὐθέως τὸ πλοῖον ἐ-
cta est ad terram in quam ibant. ‡ Postri-
γένετο ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ἣν ὑπῆγον. τῇ ἐπαύ- 22
die turba * consistens trans mare, ‡ videns
ριον ὁ ὄχλος ὁ ἑστηκὼς πέραν τῆς θαλάσσης, ἰδὼν
quia nauicula alia non erat ibi. † si non vna il-
ὅτι πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ, εἰ μὴ ἓν ἐκεῖ-
la in quam introierant discipuli eius, & quia non simul
νο εἰς ὃ ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι οὐ συνεισ-
introisset * discipulis suis Iesus in ‡ naui-
ῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοιά-
culam, sed soli discipuli eius abiissent.
ριον, ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον.
Aliæ verò superuenerūt naues à Tiberiade iuxta
ἄλλα δὲ ἦλθε πλοιάρια ἐκ Τιβεριάδος ἐγγὺς 23
locum vbi manducauerant panem, gratias ‡ agente
τοῦ τόπου ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον, εὐχαριστήσαντος
Domino. Quum ergo vidisset turba quia Iesus non
τοῦ κυρίου. ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ 24
esset ibi, neque discipuli eius, ascenderunt ipsi
ἔστιν ἐκεῖ, οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν αὐτοὶ
in nauiculas, & venerunt in Capharnaum, quærentes
εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἦλθον εἰς Καπερναοὺμ ζητοῦντες
Iesum. Et * inuenientes eum trans ma-
τὸν Ἰησοῦν. καὶ εὑρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσ- 25
re, dixerunt ei: Rabbi, quando huc ‡ factus es? Re-
σης, εἶπον αὐτῷ, ῥαββί, πότε ὧδε γέγονας; ἀπε- 26
spondit eis Iesus, & dixit: Amen amen dico
κρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν, ἀμὴν ἀμὴν λέγω
vobis, Quæritis me, non quia vidistis signa, sed
ὑμῖν, ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ'
quia manducastis ex panibus, & saturati estis. Ope-
ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ ἐχορτάσθητε. ἐρ- 27
ramini non cibum ‡ pereuntem, sed
γάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ
* cibum manentem in vitam æternam, quem
τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ
filius hominis vobis dabit: hunc enim pater
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει· τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ
signauit Deus. Dixerunt ergo ad eum: Quid facie-
ἐσφράγισεν ὁ θεός. εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν, τί ποιοῦ- 28
mus, vt operemur opera Dei? Respondit
μεν, ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ; ἀπεκρίθη 29
Iesus & dixit eis: Hoc est opus Dei,
ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτό ἐστι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ,
ἵνα

† quum cognouisset quia venturi essent vt raperent
* &
‡ fugit
‡ serò
* quum ascendissent
* autem
‡ Quum remigassent
* ἐλαύνω
† proximā naui fieri:
* nolite timere.
‡ fuit
‡ Altera
* qui stabat
‡ vidit
† nisi
* cum
‡ nauim,
‡ agente
* qui inuenissent
‡ venisti
† qui perit,
* qui permanet

†eum — vt credatis in †quem misit ille. Dixe-
ἵνα πιστεύσητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος. Εἶ- 30
runt ergo ei: Quid ergo facis tu signum, vt videamus
πον οὖν αὐτῷ, Τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν
& credamus tibi? quid operaris? Patres nostri
καὶ πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζῃ; οἱ πατέρες ἡμῶν 31
manna manducauerūt in deserto, sicut est scri-
τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθώς ἐστι γεγραμ-
ptum, Panem de cælo dedit eis manducare.
μένον, Ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.
Dixit ergo eis Iesus: Amen amen dico
Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω 32
vobis, non Moyses dedit vobis panem de cælo,
ὑμῖν, οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,
sed pater meus dat vobis panem de cæ-
ἀλλ' ὁ πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐ-
‡enim §qui descendit ‖det — lo verum. Nam panis ‡ Dei est §ille des-
ρανοῦ τὸν ἀληθινόν. ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ θεοῦ ἐστιν ὁ κα- 33
cendens de cælo, & vitam ‖dans mun-
ταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κό-
do. Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper
σμῳ. Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, Κύριε, πάντοτε 34
da nobis panem hunc. Dixit autem eis Iesus:
δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον. εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, 35
†qui venit — Ego sum panis vitæ: †veniens ad me,
ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. ὁ ἐρχόμενος πρός με,
‡qui credit — non esuriet: & ‡credens in me, non sitiet
οὐ μὴ πεινάσῃ· καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ διψήσῃ
vnquam. Sed dixi vobis, quia & vidistis
πώποτε. ἀλλ' εἶπον ὑμῖν, ὅτι καὶ ἑωράκατέ 36
§credidistis — me, & non §creditis. Omne quod dat mihi pater,
με, καὶ οὐ πιστεύετε. πᾶν ὃ δίδωσί μοι ὁ πατήρ, 37
‖eum qui venit — ad me veniet: & ‖venientem ad me non
πρὸς ἐμὲ ἥξει· καὶ τὸν ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ
eiiciam foras. Quia descendi de cæ-
ἐκβάλω ἔξω. ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρα- 38
lo, non vt faciam voluntatem meam, sed volun-
νοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέ-
†eius qui misit ‡enim — tatem †mittentis me. Hæc ‡autem est volun-
λημα τοῦ πέμψαντός με. τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλη- 39
tas §mittentis me patris, vt omne quod dedit
μα τοῦ πέμψαντός με πατρός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ
‖resuscitem — mihi, non perdam ex eo: sed ‖resuscitabo illud
μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ
in nouissimo die. Hæc autem est voluntas
ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ 40
†Patris mei qui misit ‡qui videt §credit — †mittentis me, vt omnis ‡videns filium, &
πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱόν, καὶ
§credens in eum, habeat vitam æternam: & resusci-
πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἀνα-
‖in *γογγύζω — tabo eum ego‖ nouissimo die. Murmura-
στήσω αὐτὸν ἐγὼ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. *ἐγόγγυ- 41
bant ergo Iudæi de illo, quia dixisset, Ego sum
ζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι εἶπεν, ἐγώ εἰμι
†viuus qui descendi — panis †descendens de cælo. Et dicebant:
ὁ ἄρτος ὁ καταβὰς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ἔλεγον, 42
Nonne hic est Iesus filius Ioseph, cuius nos nouimus
οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἴδαμεν
patrem & matrem? quomodo ergo dicit hic,
τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; πῶς οὖν λέγει οὗτος,
quia de cælo descendi? Respondit
ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα; ἀπεκρίθη 43
‡Nolite murmurare inuicē §nisi — ergo Iesus, & dixit eis: ‡Ne murmurate cum a-
οὖν ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, μὴ γογγύζετε μετ' ἀλ-
lij aliis. Nemo potest venire ad me, §si
λήλων. οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν 44
‖qui misit — non pater ‖mittens me, traxerit eum: & ego
μὴ ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με, ἑλκύσῃ αὐτόν· καὶ ἐγὼ
†in — resuscitabo eum †nouissimo die. Est scri-
ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἔστι γεγραμ- 45
ptum in Prophetis, Et erunt omnes doci-
μένον ἐν τοῖς προφήταις, Καὶ ἔσονται πάντες διδα-

biles Dei: omnis ‡igitur audiens à patre, & — ‡qui audiuit
κτοὶ τοῦ θεοῦ. πᾶς οὖν ὁ ἀκούων παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ
§discens, venit ad me. Non quia patrem — §didicit
μαθών, ἔρχεται πρός με. οὐχ ὅτι τὸν πατέρα 46
quisquam vidit, ‖si non existens à Deo, hic vi- — ‖nisi is qui est
τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ θεοῦ, οὗτος ἑώ-
dit patrem. Amen, amen dico vobis, †Cre- — †Qui credit
ρακε τὸν πατέρα. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πι- 47
dens in me, habet vitam æternam. Ego sum
στεύων εἰς ἐμέ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. ἐγώ εἰμι ὁ 48
panis vitæ. Patres vestri manducauerunt
ἄρτος τῆς ζωῆς. οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ 49
manna in deserto, & mortui sunt. Hic est
μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἀπέθανον. οὗτός ἐστιν ὁ 50
panis de cælo descendens, vt ‡quis ex ipso — ‡si
ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ
māducauerit, & non moriatur. Ego sum panis
φάγῃ, καὶ μὴ ἀποθάνῃ. ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ 51
viuus, §ille de cælo ‖descendens: si quis māducauerit ex — §qui ‖descendi
ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. ἐάν τις φάγῃ ἐκ
hoc pane, viuet in æternum: & panis autem quē
τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν
ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro
ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ
mundi vita. Litigabant ergo ad inuicem
κόσμου ζωῆς. ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ 52
Iudæi, dicentes: Quomodo potest hic nobis dare
Ἰουδαῖοι, λέγοντες, πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι
carnem †manducare? Dixit ergo eis Iesus: — †suam ad manducādum?
τὴν σάρκα φαγεῖν; εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, 53 — ‡Nisi
Amen amen dico vobis, ‡si non manducaueritis car-
ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρ-
nem filij hominis, & biberitis eius sanguinem,
κα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα,
non §habetis vitam in vobisipsis. ‖Manducans meam — §habebitis
οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. ὁ τρώγων μου τὴν 54 — ‖Qui manducat
carnem, & †bibens meum sanguinem, habet vitam æternam, & — †bibit
σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ
ego resuscitabo eum ‡ nouissimo die. Nam — ‡in
ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. ἡ γὰρ 55
caro §mea verè est cibus, & sanguis meus ve- — §enim
σάρξ μου ἀληθῶς ἐστι βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀλη-
rè est potus. ‖Manducans meam carnem, & †bi- — ‖Qui manducat †bibit
θῶς ἐστι πόσις. ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πί- 56
bens meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.
νων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ.
Sicut misit me viuens pater, & ego viuo
καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, κἀγὼ ζῶ 57
propter patrem: & ‡manducans me, & ipse viuet — ‡qui manducat
διὰ τὸν πατέρα· καὶ ὁ τρώγων με, κἀκεῖνος ζήσεται
propter me. Hic est panis qui de cælo §des- — §descendit,
δι' ἐμέ. οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κα- 58
cendens, non sicut manducauerunt patres vestri man-
ταβάς, οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες ὑμῶν τὸ μάν-
na, & mortui sunt. ‖Manducans hunc panem, viuet — ‖Qui manducat
να, καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον, ζήσεται
in æternum. Hæc dixit in synagoga do-
εἰς τὸν αἰῶνα. ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ δι- 59
cens in Capharnaum. Multi ergo audien-
δάσκων ἐν Καπερναούμ. πολλοὶ οὖν ἀκούσαν- 60
tes ex discipulis eius, dixerunt: Durus est hic
τες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπον, σκληρός ἐστιν οὗτος
sermo: †quis potest eum audire? Sciens autem — †&
ὁ λόγος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; εἰδὼς δὲ ὁ 61
Iesus ‡in seipso, quia murmurarent de hoc disci- — ‡apud semetipsum
Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ, ὅτι γογγύζουσι περὶ τούτου οἱ μα-
puli eius, dixit eis: Hoc vos scandali-
θηταὶ αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς, τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλί-
zat? Si ergo videritis filium hominis ascen-
ζει; ἐὰν οὖν θεωρῆτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀνα- 62
dentem vbi erat prius? Spiritus
βαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον; τὸ πνεῦμα 63

† qui viuificat, — est † viuificans, caro non prodest quicquam. verba
ἐστι τὸ ζωοποιοῦν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν. τὰ ῥή-
* loquutus sum — ba quæ ego * loquor vobis, spiritus sunt, & vita
ματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι, καὶ ζωή
sunt. Sed sunt ex vobis quidam qui non credunt:
ἐστιν. 64 ἀλλ' εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινες οἳ οὐ πιστεύουσιν·
sciebat enim ab initio Iesus qui essent non credentes,
ᾔδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πι-
dentes, & quis esset traditurus eum. Et di-
στεύοντες, καὶ τίς ἐστιν ὁ παραδώσων αὐτόν. 65 καὶ ἔ-
‡ ea — cebat, Propter ‡ hoc dixi vobis, quia nemo potest
λεγε, διὰ τοῦτο εἴρηκα ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς δύναται
§ nisi — venire ad me, § si non fuerit datum ei à
ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ
patre meo. Ex hoc multi abierunt disci-
πατρός μου. 66 ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπῆλθον τῶν μα-
* iam — pulorum eius in retrò, & nō * amplius cum illo am-
θητῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ πε-
‖ ad — bulabant. Dixit ergo Iesus ‖ duodecim,
ριεπάτουν. 67 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα,
Nūquid & vos vultis abire? Respondit ergo
μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; 68 ἀπεκρίθη οὖν
ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus?
αὐτῷ Σίμων Πέτρος, κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσό-
mus? verba vitæ æternæ habes. Et nos
μεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις. 69 καὶ ἡμεῖς
credidimus & cognouimus quia tu es Christus
πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς
filius Dei viuentis. Respondit eis
ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. 70 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ
Iesus: Nonne ego vos duodecim elegi,
Ἰησοῦς, οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην,
† de Iuda — & ex vobis vnus diabolus est? Dicebat autē † Iu-
καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν; 71 ἔλεγε δὲ τὸν Ἰού-
dam Simonis Iscariotem: hic enim futurus erat eum
δαν Σίμωνος Ἰσκαριώτην· οὗτος γὰρ ἤμελλεν αὐτὸν
* traditurus, quum esset — * tradere, vnus existens ex duodecim.
παραδιδόναι, εἷς ὢν ἐκ τῶν δώδεκα.

CAP. VII. ζ'.

* autem — Et ambulabat * Iesus post hæc in Ga-
1 ΚΑὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς μετὰ ταῦτα ἐν τῇ Γα-
lilæam: non enim volebat in Iudæa ambulare:
λιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἤθελεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν·
quia quærebant eum Iudæi interficere. Erat autē
ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι. 2 ἦν δὲ
‡ in proximo dies — ‡ propè festus Iudæorum, Scenopegia. Dixerunt
ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων ἡ σκηνοπηγία. 3 εἶπον
§ autem — § igitur ad eum fratres eius: Transi
οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, μετάβηθι
hinc, & vade in Iudæam, vt & discipuli
ἐντεῦθεν, καὶ ὕπαγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μα-
puli tui videant opera tua quæ facis. Nemo
θηταί σου θεωρήσωσι τὰ ἔργα σου ἃ ποιεῖς. 4 οὐδεὶς
* palàm — quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in * manifesto
γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ, καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρη-
sto esse. si hæc facis, manifesta teipsum
σίᾳ εἶναι. εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ
mundo. Neque enim fratres eius credebant in
κόσμῳ. 5 οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς
eum. Dicit ergo eis Iesus: Tempus meum
αὐτόν. 6 λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς
‖ aduenit, † autem — nondum ‖ adest, at tempus † vestrum semper est
οὔπω πάρεστιν· ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτέ ἐστιν
paratum. Non potest mundus odisse vos, me
ἕτοιμος. 7 οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς· ἐμὲ
* testimonium perhibeo — autē odit, quia ego * testor de illo, quia opera
δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ, ὅτι τὰ ἔργα
eius mala sunt. Vos ascendite ad
αὐτοῦ πονηρά ἐστιν. 8 ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν
‡ diem — ‡ festum hunc: ego nondum ascendo ad ‡ festum
ἑορτὴν ταύτην· ἐγὼ οὔπω ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορτὴν

istum: quia tempus meum nondum impletum est.
ταύτην, ὅτι ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὔπω πεπλήρωται.
Hæc § autem dicens eis, mansit in Galilæa. — § quum dixisset, ipse
9 ταῦτα δὲ εἰπὼν αὐτοῖς, ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλι-
læa. Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc
10 λαίᾳ. ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, τότε
& ipse ascendit ad * festum, non manifestè, sed quasi in — * diem
καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτήν, οὐ φανερῶς, ἀλλ' ὡς ἐν
occulto. Ipsi ergo Iudæi quærebant eum in
11 κρυπτῷ. οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ
‖ festo, & dicebant, Vbi est ille? Et murmur — ‖ die
12 ἑορτῇ, καὶ ἔλεγον, ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος; καὶ γογγυσμὸς
multus de eo erat in † turbis: hi quidem dicebant, — † turba: quidam enim * autem
πολὺς περὶ αὐτοῦ ἦν ἐν τοῖς ὄχλοις· οἱ μὲν ἔλεγον,
Quia bonus est: alij * dicebant, Non: sed seducit
ὅτι ἀγαθός ἐστιν. ἄλλοι ἔλεγον, οὔ· ἀλλὰ πλανᾷ τὸν
‡ turbam. Nemo tamen palam loquebatur de il- — ‡ turbam
13 ὄχλον. οὐδεὶς μέντοι παρρησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐ-
lo, propter metum Iudæorum. Iam autem § festo — § die
14 τοῦ, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. ἤδη δὲ τῆς ἑορτῆς
mediante, ascendit Iesus in templum, & docebat.
μεσούσης ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐδίδασκε.
Et mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodo hic
15 καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες, πῶς οὗτος
literas scit * non ‖ doctus? Respondit — * quum ‖ didicerit
16 γράμματα οἶδε μὴ μεμαθηκώς; ἀπεκρίθη
ergo eis Iesus, & dixit: Mea doctrina non
οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν, ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ
est mea, sed † mittentis me. Si quis voluerit — † eius qui misit
17 ἔστιν ἐμή, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με. ἐάν τις θέ-
rit voluntatem eius facere, cognoscet de doctrina,
λῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς δι-
ctrina, vtrùm ex Deo sit, an ego à meipso
δαχῆς, πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ
loquar. Qui à semetipso * loquens, gloriam pro- — * loquitur,
18 λαλῶ. ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν, τὴν δόξαν τὴν ἰ-
priam quærit: ‡ at quærens gloriam § mittentis eum, — ‡ qui autē quærit § eius qui misit
δίαν ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτόν,
hic verax est, & iniustitia in illo non est.
οὗτος ἀληθής ἐστι, καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν.
* Non Moyses dedit vobis legem, & nemo ex — * Nonne
19 οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον, καὶ οὐδεὶς ἐξ
vobis facit legem? Quid me quæritis interficere?
20 ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον; τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;
respondit turba, & dixit: Dæmonium habes: quis te
ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος, καὶ εἶπε, δαιμόνιον ἔχεις· τίς σε
quærit interficere? Respondit Iesus, & dixit
21 ζητεῖ ἀποκτεῖναι; ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶ-
xit eis: Vnum opus feci, & omnes mirami-
πεν αὐτοῖς, ἓν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζε-
ni. Propter ‡ hoc Moyses dedit vobis circumcisio- — ‡ id
22 τε. διὰ τοῦτο Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτο-
nem, (non quia ex Moyse est, sed ex pa-
μήν, (οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωσέως ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τῶν πα-
tribus.) & in sabbato circumciditis hominem.
τέρων·) καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον.
Si circumcisionem accipit homo in sabbato,
23 εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαβ-
bato, vt non soluatur lex Moysi: mihi indigna- — * λύω
βάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωσέως, ἐμοὶ χολᾶ-
mini quia totum hominem sanum feci in sabba-
τε ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῆ ἐποίησα ἐν σαββά-
to? † Ne iudicate secundum * speciem, sed iustum — † Nolite iudicare * faciem:
24 τῳ; μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν
iudicium iudicate. Dicebant ergo quidam ex ‡ Hiero- — ‡ Hierosolymis,
25 κρίσιν κρίνατε. ἔλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱερο-
solymitis. Nonne hic est quem quærunt interficere?
σολυμιτῶν, οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι;
Et ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. numquid
26 καὶ ἴδε παρρησίᾳ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσι. μή-
quid verè cognouerunt principes, quia hic est
ποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες, ὅτι οὗτός ἐστιν
ὁ χρι-

Christus? Sed hunc scimus unde sit: at
ὁ χριστός. ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν. ὁ δὲ 27
Christus †quum venerit, nemo scit unde sit.
χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν.
Clamabat ergo in templo docens Iesus, &
ἔκραξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων ὁ ἰησοῦς, καὶ 28
dicens, Et me scitis, & scitis unde sim, &
λέγων, κἀμὲ οἴδατε, καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί, καὶ
à meipso non veni. sed est verus
ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα· ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ
*mittens me, quem vos †non nostis. Ego scio
πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. ἐγὼ οἶδα 29
eum, §quia ab ipso sum, & ipse me misit.
αὐτόν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι, κἀκεῖνός με ἀπέστειλεν.
Quaerebant ergo eum apprehendere, & nemo immi-
ἐζήτουν οὖν αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβα- 30
sit in illum *manum, quia nondum venerat hora
λεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα
eius. Multi autem de turba crediderunt in
αὐτοῦ. πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστευσαν εἰς 31
eum, & dicebant: Quia Christus quum venerit, nũquid
αὐτόν, καὶ ἔλεγον, ὅτι ὁ χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μήτι
plura signa faciet§ his quae hic †fecit? Audie-
πλείονα σημεῖα ποιήσει ὧν οὗτος ἐποίησεν; ἤκου- 32
runt Pharisaei turbam murmurantem de illo
σαν οἱ φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ
haec, & miserunt Pharisaei & Principes Sacer-
ταῦτα, καὶ ἀπέστειλαν οἱ φαρισαῖοι καὶ οἱ ἀρχιε-
dotum ministros, ut apprehenderent eum. Dixit ergo*
ρεῖς ὑπηρέτας, ἵνα πιάσωσιν αὐτόν. εἶπεν οὖν 33
Iesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum, & va-
ὁ ἰησοῦς, ἔτι μικρὸν χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὑπά-
do ad §mittentem me: Quaeretis me, &
γω πρὸς τὸν πέμψαντά με. ζητήσετέ με, καὶ 34
non invenietis: & ubi sum ego, vos non potestis
οὐχ εὑρήσετε· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε
venire. Dixerunt ergo Iudaei ad semetipsos: Quò
ἐλθεῖν. εἶπον οὖν οἱ ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς, ποῦ 35
hic §facturus est ire, quia nos non inveniemus
οὗτος μέλλει πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὑρήσομεν
eum? numquid in dispersionem Graecorum futu-
αὐτόν; μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν ἑλλήνων μέλ-
rus est ire, & docere Graecos? Quis
λει πορεύεσθαι, καὶ διδάσκειν τοὺς ἕλληνας; τίς 36
est hic sermo quem dixit, quaeretis me, & non
ἐστιν οὗτος ὁ λόγος ὃν εἶπε, ζητήσετέ με, καὶ οὐχ
invenietis: & ubi sum ego, vos non potestis ve-
εὑρήσετε· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλ-
nire? In autem novissimo die magno
θεῖν; ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς 37
festivitatis stabat Iesus, & clamabat, dicens: Si quis
ἑορτῆς εἱστήκει ὁ ἰησοῦς, καὶ ἔκραξε, λέγων, ἐάν τις
sitit, veniat ad me, & bibat. §Credens
διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με, καὶ πινέτω. ὁ πιστεύων 38
in me, sicut †dicit scriptura, flumina de
εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς
ventre eius fluent aquae vivae. Hoc autẽ
κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος. τοῦτο δὲ 39
dixit de spiritu, quem *futuri erant accipere
εἶπε περὶ τοῦ πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ
credentes in eum: nondum enim erat spiritus †san-
πιστεύοντες εἰς αὐτόν. οὔπω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅ-
ctus: quia Iesus nondum erat glorificatus. §Multi ergo
γιον, ὅτι ὁ ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη. πολλοὶ οὖν 40
ex turba *audientes sermonem, dicebant, Hic
ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τὸν λόγον, ἔλεγον, οὗτός
est vere propheta. Alii dicebant, Hic
ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης. ἄλλοι ἔλεγον, οὗτός 41
est Christus: §alii dicebant, †Non enim ex Gali-
ἐστιν ὁ χριστός. ἄλλοι ἔλεγον, μὴ γὰρ ἐκ τῆς γαλι-
laea Christus venit? Nonne scriptura dicit, quia
λαίας ὁ χριστὸς ἔρχεται; οὐχὶ ἡ γραφὴ εἶπεν, ὅτι 42

†autem
*qui misit
†nescitis.
§ & si dixero quia nescio eũ, ero similis vobis mẽdax: sed scio eum,
*manus,
§quàm
†facit?
*eis
§eum qui misit
§itur' est,
*Gentium iturus est, & doctur' gentes
§Qui credit
†dicit
*accepturi erant
†datus:
§Ex illa ergo
*quũ audisset hos sermones eius,
§quidam autem
†Nũquid à

ex semine David, & de Bethlehem *vi-
ἐκ τοῦ σπέρματος δαβίδ, καὶ ἀπὸ βηθλεὲμ τῆς κώ-
co ubi erat David, Christus venit? Dissensio
43 μης ὅπου ἦν δαβίδ, ὁ χριστὸς ἔρχεται; σχίσμα
itaque in turba facta est propter eum. Quidam autẽ vo-
44 οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο δι' αὐτόν. τινὲς δὲ ἤ-
lebant ex ipsis apprehendere eum: sed nemo immi-
θελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβα-
sit super eum manus. Venerunt ergo mini-
45 λεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας. ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέ-
stri ad Pontifices & Pharisaeos. & dixerũt
ται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ φαρισαίους, καὶ εἶπον
eis, illi: Quare non adduxistis illum? Re-
46 αὐτοῖς ἐκεῖνοι, διατί οὐκ ἠγάγετε αὐτόν; ἀπε-
sponderunt ministri: Nunquam sic loquutus est ho-
κρίθησαν οἱ ὑπηρέται, οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄν-
mo, sicut hic homo. Responderunt
47 θρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος. ἀπεκρίθησαν
ergo eis Pharisaei. Numquid & vos seducti e-
οὖν αὐτοῖς οἱ φαρισαῖοι, μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνη-
stis? Nũquid aliquis ex principibus credidit in
48 σθε; μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς
eum, aut ex Pharisaeis? Sed turba haec
49 αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν φαρισαίων; ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος ὁ
§non nosciens legem, maledicti sunt. §Di-
50 μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικατάρατοί εἰσι. λέ-
cit Nicodemus ad eos, ille *profectus nocte ad
γει νικόδημος πρὸς αὐτούς, ὁ ἐλθὼν νυκτὸς πρὸς
eum, §unus †existens ex ipsis: Numquid lex nostra iudicat
51 αὐτόν, εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν. μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει
hominem, *§ non audierit ab ipso prius,
τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον,
& cognoverit quid faciat? Responderunt, & dixerunt ei:
52 καὶ γνῷ τί ποιεῖ; ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ,
Nũquid & tu §ex Galilaea es? scrutare§, & vide, quia
μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς γαλιλαίας εἶ; ἐρεύνησον, καὶ ἴδε ὅτι
propheta ex Galilaea non surrexit.
προφήτης ἐκ τῆς γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται.
Et *perrexit unusquisque in domum suam.
53 καὶ ἐπορεύθη ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

*castello
*quæ non novit
§Dixit
*qui venit
§qui
†erat
*nisi
§Galilaeus es?
§scripturas,
*reversi sunt

CAP. VIII. η'.

Iesus autem perrexit in montem *olivarum.
1 ΙΗσοῦς δὲ ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.
§Diluculo autem iterum †accessit in templum, & omnis
2 ὄρθρου δὲ πάλιν παρεγένετο εἰς τὸ ἱερόν, καὶ πᾶς
populus venit ad eum, & sedens docebat
ὁ λαὸς ἤρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ καθίσας ἐδίδασκεν
eos. Adducunt autem Scribae & Phari-
3 αὐτούς. ἄγουσι δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρι-
saei ad eum mulierem in adulterio depre-
σαῖοι πρὸς αὐτὸν γυναῖκα ἐπὶ μοιχείᾳ κατει-
hensam, & *statuentes eam in medio, §Di-
4 λημμένην, καὶ στήσαντες αὐτὴν ἐν μέσῳ, λέ-
cunt ei: Magister, §hanc invenimus in ipso
γουσιν αὐτῷ, διδάσκαλε, ταύτην εὕρομεν ἐπαυτο-
furto adulterantem. In autem Lege nostra Moy-
5 φώρῳ μοιχευομένην. ἐν δὲ τῷ νόμῳ ἡμῶν μω-
ses mandavit * huiusmodi §lapidari. Tu
σῆς ἐνετείλατο τὰς τοιαύτας λιθοβολεῖσθαι. σὺ
ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes eum,
6 οὖν τί λέγεις; τοῦτο δὲ ἔλεγον πειράζοντες αὐτόν,
ut †haberent accusationem adversus eum. At Iesus *deor-
ἵνα ἔχωσι κατηγορεῖν κατ' αὐτοῦ. ὁ δὲ ἰησοῦς κά-
sum inclinans, digito scribebat in
τω κύψας, τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν εἰς τὴν
terram, non simulans. §Ut autem perseverarent in-
7 γῆν, μὴ προσποιούμενος. ὡς δὲ ἐπέμενον ἐ-
terrogantes eum, §erectus ait ad eos:
ρωτῶντες αὐτόν, ἀνακύψας εἶπε πρὸς αὐτούς,
Qui sine peccato est vestrûm, primus lapidem in il-
ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν, πρῶτος τὸν λίθον ἐπ' αὐτῇ

*Olivetì
§Et
†venit
*statuerẽt
§Et dixerunt
§hæc mulier modò deprehẽsa est in adulterio.
*nobis
§lapidare.
†possent accusare
*autem se
§Quum ergo
§erexit se & dixit eis:

mittat. lam † iacit. Et iterum *deorsum inclinans, scribebat

τὴν βαλέτω. καὶ πάλιν κάτω κύψας ἔγραφεν 8

in terram. Ij autem audientes ‡, & à con-

εἰς τὴν γῆν. οἱ δὲ ἀκούσαντες καὶ ὑπὸ τῆς συνει- 9

scientia redarguti, exibant vnus post vnum, inci-

δήσεως ἐλεγχόμενοι ἐξήρχοντο εἷς καθ᾽ εἷς, ἀρξά-

pientes à senioribus vsque extremos: &

μενοι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἕως τῶν ἐσχάτων· καὶ

† relictus est solus Iesus, & mulier in medio *exi-

κατελείφθη μόνος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡ γυνὴ ἐν μέσῳ ἑ-

stens. Erectus autem Iesus, & neminem spe-

στῶσα. ἀνακύψας δὲ ὁ Ἰησοῦς, καὶ μηδένα θεασά- 10

‖ stans praeter mulierem, dixit ei: ‖ Vbi sunt

μενος πλὴν τῆς γυναικὸς, εἶπεν αὐτῇ, ποῦ εἰσιν

* illi accusatores tui? nemo te condemnauit?

ἐκεῖνοι οἱ κατήγοροί σου; οὐδείς σε κατέκρινεν;

† Illa autem dixit, Nemo, Domine. Dixit autem ei Iesus:

ἡ δὲ εἶπεν, οὐδεὶς, κύριε. εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, 11

Nec ego te *condemno. Vade, & ‡ ab hoc nunc

οὐδὲ ἐγώ σε κατακρίνω. πορεύου, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν

non amplius peccato. Iterum ergo eis Iesus lo-

μηκέτι ἁμάρτανε. πάλιν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ἐ- 12

quutus est, dicens: Ego sum lux mundi. $ se-

λάλησε, λέγων, ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκο-

quens me, non *ambulabit in tenebris: sed

λουθῶν ἐμοὶ, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ᾽

habebit lumen vitae. Dixerunt ergo ei Pha-

ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς. εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Φα- 13

risaei: Tu de temetipso ‖ testaris testimonium tuũ

ρισαῖοι, σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου

non est verum. Respondit Iesus & dixit

οὐκ ἔστιν ἀληθής. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν 14

eis: Et si ego *testor de meipso, verum est

αὐτοῖς, κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθής ἐστιν

testimonium meum: quia scio vnde veni, & quò

ἡ μαρτυρία μου· ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον, καὶ ποῦ

vado: vos autem nescitis vnde venio, † &

ὑπάγω· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἴδατε πόθεν ἔρχομαι, καὶ

quò vado. Vos secundum carnem iudicatis: ego

ποῦ ὑπάγω. ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ 15

non iudico quemquam. Et si iudico autem ego, iudicium

οὐ κρίνω οὐδένα. καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις 16

meum verum est: quia solus non sum, sed ego,

ἡ ἐμὴ ἀληθής ἐστιν· ὅτι μόνος οὐκ εἰμὶ, ἀλλ᾽ ἐγὼ,

& *mittens me Pater. Et in Lege verò

καὶ ὁ πέμψας με πατήρ. καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ 17

vestra scriptum est: Quia duorum hominum testi-

ὑμετέρῳ γέγραπται, ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρ-

monium verum est. Ego sum ‡ testificans de

τυρία ἀληθής ἐστιν. ἐγώ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ 18

meipso: & $ testatur de me *mittens me Pa-

ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πα-

ter. Dicebant ergo ei: Vbi est Pater tuus? Re-

τήρ. ἔλεγον οὖν αὐτῷ, ποῦ ἐστιν ὁ πατήρ σου; ἀπε- 19

spondit Iesus: Neque me scitis, neque Patrem

κρίθη ὁ Ἰησοῦς, οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα

meum. si me sciretis, ‖ & Patrem meum sciretis vtique.

μου. εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ᾔδειτε ἄν.

Haec verba loquutus est Iesus in ga-

ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ γα- 20

zophylacio, docens in templo: & nemo

ζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐδεὶς

apprehendit eum, quia necdum venerat hora eius.

ἐπίασεν αὐτὸν, ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

Dixit ergo iterum eis Iesus: Ego vado: &

εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἐγὼ ὑπάγω, καὶ 21

quaeretis me, & in peccato vestro moriemi-

ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖ-

ni. Quò ego vado, vos non potestis venire.

σθε. ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.

Dicebant ergo Iudaei: Numquid interficiet semetipsum,

ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, 22

quia dicit: Quò ego vado, vos non potestis venire?

ὅτι λέγει, ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;

Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego *ex

καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστὲ, ἐγὼ ἐκ 23

sursum sum. vos de mundo hoc estis, ego

τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐστὲ, ἐγὼ

non sum de mundo hoc. Dixi ergo vobis

οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. εἶπον οὖν ὑμῖν 24

quia moriemini in peccatis vestris. si enim non

ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. ἐὰν γὰρ μὴ

credideritis quia ego sum, moriemini in † pec-

πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁ-

catis vestris. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Et

μαρτίαις ὑμῶν. ἔλεγον οὖν αὐτῷ, σὺ τίς εἶ; καὶ 25

dixit illis Iesus: Principium *quòd & loquor

εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ

vobis. Multa habeo de vobis loqui & iudicare,

ὑμῖν. πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν καὶ κρίνειν, 26

sed ‡ mittens me verax est: & ego quae audiui

ἀλλ᾽ ὁ πέμψας με ἀληθής ἐστι· κἀγὼ ἃ ἤκουσα

ab eo, haec loquor in $ mundum. Non

παρ᾽ αὐτοῦ, ταῦτα λέγω εἰς τὸν κόσμον. οὐκ

cognouerunt quia Patrem eis dicebat *. Dixit

ἔγνωσαν ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν. εἶπεν 27 28

ergo eis Iesus: Quum exaltaueritis filium ho-

οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ὅταν ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀν-

minis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à

θρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ ἀπ᾽

meipso facio nihil: sed sicut docuit me

ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδὲν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ

Pater meus, haec loquor. Et ‖ mittens me,

πατήρ μου, ταῦτα λαλῶ. καὶ ὁ πέμψας με, 29

cum me est: *non reliquit me solum Pater, quia

μετ᾽ ἐμοῦ ἐστιν· οὐκ ἀφῆκέ με μόνον ὁ πατήρ· ὅτι

ego † placita ei, facio semper. Haec

ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε. ταῦτα 30

illo loquente, multi crediderunt in eum.

αὐτοῦ λαλοῦντος, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

Dicebat ergo Iesus ad *credentes

ἔλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας 31

ei Iudaeos: Si vos manseritis in sermone

αὐτῷ Ἰουδαίους, ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ

meo, verè discipuli mei eritis. Et cognoscetis

ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταί μου ἐστέ. καὶ γνώσεσθε τὴν 32

veritatem: & veritas ‡ liberos faciet vos. Re-

ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. ἀπε- 33

sponderunt ei: Semen Abrahae sumus, & ne-

κρίθησαν αὐτῷ, σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν, καὶ οὐ-

mini seruiuimus vnquam: quomodo tu dicis,

δενὶ *δεδουλεύκαμεν πώποτε· πῶς σὺ λέγεις,

Quòd liberi eritis? Respondit eis Ie-

ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε; ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰη- 34

sus: Amen, amen dico vobis, quia omnis $ faciens

σοῦς, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν

peccatum, seruus est peccati. At

τὴν ἁμαρτίαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἁμαρτίας. ὁ δὲ 35

seruus *non manet in domo in aeternum. filius

δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς

manet in aeternum. Si ergo filius vos libera-

μένει εἰς τὸν αἰῶνα. ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθε- 36

uerit, verè liberi eritis. Scio quia ‖ se-

ρώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε. οἶδα ὅτι σπέρ- 37

men Abrahae estis: sed quaeritis me interfice-

μα Ἀβραάμ ἐστε, ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖ-

re, quia sermo meus non capit in vobis. Ego quod

ναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν. ἐγὼ ὃ 38

vidi apud Patrem meum, loquor: & vos

ἑώρακα παρὰ τῷ πατρί μου, λαλῶ· καὶ ὑμεῖς

igitur *quod vidistis apud Patrem vestrum, faci-

οὖν ὃ ἑωράκατε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν, ποιεῖ-

tis. Responderunt & dixerunt ei: Pater

τε. ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, ὁ πατὴρ 39

ἡμῶν

Marginal notes: † mittat. † iacit. *le. ‡ haec. $ remansit *stans Exigens se. ‖ Mulier *qui te accusabant? † Quae *condẽnabo. ‡ iamam plius noli peccare. $ qui sequitur *ambulat ‖ testimonium perhibes? *testimonium perhibeo † aut *qui misit ‡ qui testimonium perhibeo $ testimonium perhibet *qui misit ‖ forsitan *de superis † peccato vestro. *qui ‡ qui misit $ mundo. Et *Deum. ‖ qui me misit, mecum & † quae sunt *eos, qui crediderunt ‡ liberabit *δουλεύω $ qui facit *autem ‖ filij *quae

noster Abraham est. Dicit eis Iesus: Si filij
ἡμῶν ἀβραάμ ἐστι. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, εἰ τέκνα
Abrahæ † essetis, opera Abrahæ * faceretis.
τοῦ ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ ἀβραάμ ἐποιεῖτε.
Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui
νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς 40
veritatem vobis loquutus sum, quam audiui à
τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ
Deo. hoc Abraham non fecit. Vos
τοῦ θεοῦ· τοῦτο ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν. ὑμεῖς 41
facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei:
ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν. εἶπον οὖν αὐτῷ,
Nos ex fornicatione non sumus † nati. vnum patrem ha-
ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα. ἕνα πατέρα ἔ-
bemus Deum. Dixit ‡ eis Iesus: si Deus
χομεν τὸν θεόν. εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, εἰ ὁ θεὸς 42
pater vester esset, diligeretis vtique me: ego enim ex
πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ
Deo * profectus sum, & veni: neque enim à meipso veni,
θεοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἥκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα,
sed ille me misit. ‖ Propter quid loquelam
ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλε. διατί τὴν λαλιὰν 43
meam non cognoscitis? Quia non potestis audire
τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν
sermonem meum. Vos ex patre diabo-
λόγον τὸν ἐμόν. ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβό- 44
lo estis, & desideria patris vestri vul-
λου ἐστὲ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλε-
tis facere. ille homicida erat ab ini-
τε ποιεῖν. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρ-
tio, & in veritate non stetit: quia non est
χῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἕστηκεν· ὅτι οὐκ ἔστιν
veritas in eo. quum loquitur mendacium, ex
ἀλήθεια ἐν αὐτῷ. ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν
propriis loquitur: quia mendax est, & pater eius.
ἰδίων λαλεῖ· ὅτι ψεύστης ἐστὶ, καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ.
Ego autem quia veritatem dico, non creditis mihi.
ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι. 45
Quis ex vobis † arguit me de peccato? Si autem
τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ δὲ 46
veritatem dico, * propter quid vos non creditis mihi?
ἀλήθειαν λέγω, διατί ὑμεῖς οὐ πιστεύετέ μοι;
‡ Existens ex Deo verba Dei audit. § Propter
ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ, τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει. διὰ 47
hoc vos non auditis, quia ex Deo non estis.
τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἐστέ.
Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei:
ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ ἰουδαῖοι, καὶ εἶπον αὐτῷ, 48
* Non pulchrè dicimus nos, quia Samaritanus es tu,
οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι σαμαρείτης εἶ σὺ,
& dæmonium habes? Respondit Iesus: Ego dæ-
καὶ δαιμόνιον ἔχεις; ἀπεκρίθη ἰησοῦς, ἐγὼ δαι- 49
monium non habeo: sed honorifico Patrem meum. &
μόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου, καὶ
vos inhonoratis me. Ego autem non quæro glo-
ὑμεῖς ἀτιμάζετέ με. ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δό- 50
riam meam. est ‖ quærens & iudicans. Amen, amen
ξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων. ἀμὴν ἀμὴν 51
dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mor-
λέγω ὑμῖν, ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνα-
tem non videbit in æternum. Dixerunt ergo
τον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. εἶπον οὖν 52
ei Iudæi: Nunc cognouimus quia dæmonium ha-
αὐτῷ οἱ ἰουδαῖοι, νῦν ἐγνώκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔ-
bes. Abraham mortuus est & Prophetæ: & tu di-
χεις. ἀβραὰμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται, καὶ σὺ λέ-
cis, Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit
γεις, ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ γεύσεται
mortem in æternum? † Non tu maior es
θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα; μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ 53
patre nostro Abraham, qui mortuus est? & Pro-
πατρὸς ἡμῶν ἀβραὰμ, ὅστις ἀπέθανε; καὶ οἱ προ-

phetæ mortui sunt. Quem teipsum tu facis? Re-
φῆται ἀπέθανον. τίνα σεαυτὸν σὺ ποιεῖς; ἀπε- 54
spondit Iesus: Si ego glorifico meipsum, gloria
κρίθη ἰησοῦς, ἐὰν ἐγὼ δοξάζω ἐμαυτὸν, ἡ δόξα
mea nihil est. est Pater meus * glorificans me, quem
μου οὐδέν ἐστιν· ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν
vos dicitis quia Deus vester est. Et non cogno-
ὑμεῖς λέγετε ὅτι θεὸς ὑμῶν ἐστι. καὶ οὐκ ἐγνώ- 55
uistis eum, ego autem noui eum. Et si dixero quia non
κατε αὐτὸν, ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν. καὶ ἐὰν εἴπω ὅτι οὐκ
scio eum, ero similis vobis, mendax: Sed scio
οἶδα αὐτὸν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῶν, ψεύστης· ἀλλ' οἶδα
eum, & sermonem eius seruo. Abraham pa-
αὐτὸν, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ. ἀβραὰμ ὁ πα- 56
ter vester exultauit vt videret diem
τὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν
meum: & vidit, & gauisus est. Dixerunt ergo Iu-
ἐμήν· καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη. εἶπον οὖν οἱ ἰου- 57
dæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes,
δαῖοι πρὸς αὐτὸν, πεντήκοντα ἔτη οὔπω ἔχεις,
& Abraham vidisti? Dixit eis Iesus:
καὶ ἀβραὰμ ἑώρακας; εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, 58
Amen amen dico vobis, ‡ prius Abraham § fi-
ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν ἀβραὰμ γενέ-
ri, ego sum. Tulerunt ergo lapides vt iace-
σθαι, ἐγὼ εἰμί. * ἦραν οὖν λίθους ἵνα βάλω- 59
rent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit
σιν ἐπ' αὐτόν. ἰησοῦς δὲ * ἐκρύβη, καὶ ἐξῆλθεν
de templo, transiens per medium eorum, &
ἐκ τοῦ ἱεροῦ, διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν, καὶ
præteriit sic.
παρῆγεν οὕτως.

CAP. IX. θ'.

Et præteriens, vidit hominem cæcum † ex
1 Καὶ παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ
natiuitate. Et interrogauerunt eum discipuli eius,
2 γενετῆς. καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,
dicentes: Rabbi, quis peccauit, hic aut parentes e-
λέγοντες, ῥαββὶ, τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐ-
ius, vt cæcus nasceretur? Respondit Iesus: Neque
3 τοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ; ἀπεκρίθη ἰησοῦς, οὔτε
hic peccauit, neque parentes eius: sed vt mani-
οὗτος ἥμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ· ἀλλ' ἵνα φα-
festentur opera Dei in illo. Me oportet ope-
4 νερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ. ἐμὲ δεῖ ἐργά-
rari opera * mittentis me, donec dies est.
ζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με ἕως ἡμέρα ἐστίν.
Venit nox, quando nemo potest operari. Quamdiu
5 ἔρχεται νὺξ ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι. ὅταν
in mundo sum, lux sum mundi. Hæc ‖ di-
6 ἐν τῷ κόσμῳ ὦ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου. ταῦτα εἰ-
cens, expuit † humi, & fecit lutum ex spu-
πὼν, ἔπτυσε χαμαὶ, καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσ-
to, & liniuit lutum super oculos
ματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
* cæci. Et dixit ei: Vade, laua in
7 τοῦ τυφλοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὕπαγε νίψαι εἰς τὴν
§ natatoriam Siloam, quod interpretatur, Mis-
κολυμβήθραν τοῦ σιλωὰμ, ὃ ἑρμηνεύεται ἀπεσταλ-
sus. Abiit ergo & lauit, & venit videns.
μένος. ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων.
Itaque vicini & ‡ spectantes eum
8 οἱ οὖν γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν τὸ
prius quia * cæcus erat, dicebant: Nonne hic est
πρότερον ὅτι τυφλὸς ἦν, ἔλεγον, οὐχ οὗτός ἐστιν
‖ sedens & mendicans? Alij dicebant, Quia
9 ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν; ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι
hic est. Alij autem, † quod similis ei est. Il-
οὗτός ἐστιν· ἄλλοι δὲ, ὅτι ὅμοιος αὐτῷ ἐστιν. ἐκεῖ-
le * dicebat: Quia ego sum. Dicebant ergo ei:
10 νος ἔλεγεν, ὅτι ἐγώ εἰμι. ἔλεγον οὖν αὐτῷ,

K

Marginal notes: † estis. facite. | † nati. | ‡ ergo | * processi. | ‖ Quare | † arguet | * quare | ‡ Qui est § Propterea | * Nonne bene | ‖ qui quærat, & iudicet. | † Nunquid | * qui glorificat | ‡ antequam § fieret. | * αἴρω & αἰρόμαι | * κρύπτω | * Iesus | † à | * eius qui misit | ‖ quum dixisset, | † in terram, | * eius, | § natatoria Siloë. | ‡ qui videbant | * mendicus | ‖ qui sedebat, & mendicabat? | † Nequaquam, sed | * verò

Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit
πῶς ἀνεῴχθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί; ἀπεκρίθη 11
ille & ait: Homo dictus Iesus, lutum fecit, & vnxit meos oculos, &
ἐκεῖνος καὶ εἶπεν, ἄνθρωπος λεγόμενος Ἰησοῦς πηλὸν ἐποίησε, καὶ ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ
dixit mihi: Vade ad natatoriam Siloam, & laua. Abiens autem & lotus vidi.
εἶπέ μοι, ὕπαγε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωὰμ, καὶ νίψαι. ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψα.
Dixerunt ergo ei: Vbi est ille? Ait: Nescio.
εἶπον οὖν αὐτῷ, ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος; λέγει, οὐκ οἶδα. 12
Adducunt eum ad Pharisæos illum quondam cæcum.
ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους τόν ποτε τυφλόν. 13
Erat autem Sabbatum, quando lutum fecit Iesus, & aperuit eius oculos.
ἦν δὲ σάββατον, ὅτε τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀνέῳξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς. 14
Iterum ergo interrogabant eum & Pharisæi quomodo vidisset.
πάλιν οὖν ἠρώτων αὐτὸν καὶ οἱ Φαρισαῖοι πῶς ἀνέβλεψεν. 15
Ille autem dixit eis: Lutum imposuit mihi super oculos, & laui: & video.
ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, πηλὸν ἐπέθηκέ μοι ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἐνιψάμην, καὶ βλέπω.
Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Hic homo non est à Deo, quia Sabbatum nō custodit.
ἔλεγον οὖν ἐκ τῶν Φαρισαίων τινές, οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ. 16
Alij dicebant: Quomodo potest homo peccator talia signa facere? Et schisma erat in ipsis.
ἄλλοι ἔλεγον, πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς.
Dicunt ergo cæco iterum, Tu, quid dicis de illo, quod aperuit tuos oculos?
λέγουσι τῷ τυφλῷ πάλιν, σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; 17
Ille autē dixit: Quia propheta est.
ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι προφήτης ἐστίν.
Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quia cæcus erat, & vidit, vsque quo vocauerunt parentes eius illius qui viderat.
οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς ἦν, καὶ ἀνέβλεψεν, ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος. 18
Et interrogauerunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt?
καὶ ἠρώτησαν αὐτούς, λέγοντες, οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς οὖν ἄρτι βλέπει; 19
Responderunt autem eis parentes eius, & dixerunt, Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est:
ἀπεκρίθησαν δὲ αὐτοῖς οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ εἶπον, οἴδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν, καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη. 20
Quomodo autē nunc videt, nescimus, aut quis aperuit eius oculos, nos nescimus: ipse ætatem habet, ipsum interrogate: ipse de seipso loquatur.
πῶς δὲ νῦν βλέπει, οὐκ οἴδαμεν, ἢ τίς ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν· αὐτὸς ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε· αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλήσει. 21
Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos. iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur Christum, extra synagogam fieret.
ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους· ἤδη γὰρ συνετέθειντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστόν, ἀποσυνάγωγος γένηται. 22
Propter hoc parentes eius dixerunt, Quia ætatem habet, ipsum interrogate.
διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶπον, ὅτι ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε. 23
Vocauerunt ergo iterum hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo. nos scimus quia homo hic peccator est.
ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον ὃς ἦν τυφλός, καὶ εἶπον αὐτῷ, δὸς δόξαν τῷ Θεῷ· ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἁμαρτωλός ἐστιν. 24
Respondit ergo ille, & ait: Si peccator est, nescio: vnum scio, quia cæcus cum essem, modò video.
ἀπεκρίθη οὖν ἐκεῖνος καὶ εἶπεν, εἰ ἁμαρτωλός ἐστιν, οὐκ οἶδα· ἓν οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὢν, ἄρτι βλέπω. 25
Dixerunt autem illi rursum: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tuos oculos?
εἶπον δὲ αὐτῷ πάλιν, τί ἐποίησέ σοι; πῶς ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; 26
Respondit eis: Dixi vobis iam, & non audistis: quid iterum vultis audire? num & vos vultis eius discipuli fieri?
ἀπεκρίθη αὐτοῖς, εἶπον ὑμῖν ἤδη, καὶ οὐκ ἠκούσατε· τί πάλιν θέλετε ἀκούειν; μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι; 27
Conuiciati sunt ergo ei, & dixerunt: Tu sis discipulus illius: nos autem Moysi sumus discipuli.
ἐλοιδόρησαν οὖν αὐτόν, καὶ εἶπον, σὺ εἶ μαθητὴς ἐκείνου· ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωσέως ἐσμὲν μαθηταί. 28
Nos scimus quia Moysi loquutus est Deus: hunc autem nescimus vnde sit.
ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι Μωσῇ λελάληκεν ὁ Θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστίν. 29
Respondit ille homo, & dixit eis: In enim hoc mirabile est, quia vos nescitis vnde sit, & aperuit meos oculos.
ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε πόθεν ἐστί, καὶ ἀνέῳξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς. 30
Scimus autem quia peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor sit, & voluntatem eius faciat, hunc exaudit.
οἴδαμεν δὲ ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει· ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβὴς ᾖ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει. 31
Ex seculo non auditū est quia aperuit quis oculos cæci nati.
ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου. 32
Si non esset hic à Deo, non poterat facere quicquam.
εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν. 33
Responderunt & dixerunt ei: In peccatis tu natus es totus: & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.
ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὅλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω. 34
Audiuit Iesus quia eiecerunt eum foras, & inueniens eum, dixit ei: Tu credis in filium Dei?
ἤκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω· καὶ εὑρὼν αὐτόν, εἶπεν αὐτῷ, σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ; 35
Respondit ille, & dixit: Et quis est, Domine, vt credam in eum?
ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπε, καὶ τίς ἐστι, Κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν; 36
Dixit autem ei Iesus: Et vidisti eum, & loquens cum te, ille est.
εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἑώρακας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν. 37
Is autem ait: Credo Domine. Et adorauit eum.
ὁ δὲ ἔφη, πιστεύω Κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. 38
Et dixit Iesus: In iudicium ego in mundum hunc veni: vt non videntes videant, & videntes cæci fiant.
καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται. 39
Et audierunt ex Pharisæis hæc existentes cum eo, & dixerunt ei: Num & nos cæci sumus?
καὶ ἤκουσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων ταῦτα οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ, καὶ εἶπον αὐτῷ, μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοί ἐσμεν; 40
Dixit eis Iesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum. nunc verò dicitis, Quia videmus. igitur peccatum vestrum manet.
εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἴχετε ἁμαρτίαν· νῦν δὲ λέγετε, ὅτι βλέπομεν. ἡ οὖν ἁμαρτία ὑμῶν μένει. 41

ἀμὴν

CAP. X.

† qui non intrat

Amen amen dico vobis, † non intrans

1 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος

per ostium in ouile ouium,

διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων,

* ascendit

sed * ascendens aliunde, ille fur est

ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶ

‡ Qui autẽ intrat

& latro. ‡ Ille verò intrans per ostium, pa-

καὶ λῃστής. 2 ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, ποι-

stor est ouium. Huic ostiarius a-

μήν ἐστι τῶν προβάτων. 3 τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀ-

perit, & oues vocem eius audiunt, &

νοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει, καὶ τὰ

§ nominatim,

proprias oues vocat § iuxta nomen, & educit eas.

ἴδια πρόβατα καλεῖ κατ' ὄνομα, καὶ ἐξάγει αὐτά.

Et ouium proprias oues emiserit, an-

4 καὶ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἔμπρο-

te eas vadit: & oues illum se-

σθεν αὐτῶν πορεύεται, καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀ-

quuntur, quia sciunt vocem eius. Alie-

κολουθεῖ, ὅτι οἴδασι τὴν φωνὴν αὐτοῦ. 5 ἀλλο-

* sequuntur, ‡ fugiunt

num autem non * sequentur, sed ‡ fugient

τρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύξονται

ab eo: quia non nouerunt alienorum vo-

ἀπ' αὐτοῦ· ὅτι οὐκ οἴδασι τῶν ἀλλοτρίων τὴν φω-

cem. Hoc prouerbium dixit eis

νήν. 6 ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ

* quid loquerentur

Iesus. Illi autem nõ cognouerũt * quænã essẽt quæ loquebatur

Ἰησοῦς· ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν τίνα ἦν ἃ ἐλάλει

eis. Dixit ergo iterum eis Iesus: Amen

αὐτοῖς. 7 Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν

amen dico vobis, quia ego sum ostium o-

ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐγώ εἰμι ἡ θύρα τῶν προ-

nium. Omnes quotquot venerunt, fures sunt &

βάτων. 8 πάντες ὅσοι ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ

latrones: sed non audierunt eos oues.

λῃσταί· ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα.

Ego sum ostium, per me si quis introierit, sal-

9 ἐγώ εἰμι ἡ θύρα· δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ, σω-

† pascua

uabitur: & ingredietur & egredietur. & † pastum

θήσεται, καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται, καὶ νομὴν

* nisi

inueniet. Fur non venit * si non vt fure-

εὑρήσει. 10 ὁ κλέπτης οὐκ ἔρχεται εἰ μὴ ἵνα κλέ-

tur & mactet, & perdat. Ego veni vt vitam ha-

ψῃ καὶ θύσῃ, καὶ ἀπολέσῃ· ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔ-

beant, & abundantius habeant. Ego sum pastor

χωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσιν. 11 ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν

‡ bonus.

† pulcher. Pastor ‡ pulcher animam suam po-

ὁ καλός. ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθη-

* suis. ‖ qui non est

nit pro ouibus *. Mercenarius autẽ & ‖ non

σιν ὑπὲρ τῶν προβάτων. 12 ὁ μισθωτὸς δὲ καὶ οὐκ

existens pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt

ὢν ποιμήν, οὗ οὐκ εἰσὶ τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ

lupum venientem, & dimittit oues, &

τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ ἀφίησι τὰ πρόβατα, καὶ

fugit: & lupus rapit eas, & dispergit

φεύγει· καὶ ὁ λύκος ἁρπάζει αὐτὰ καὶ σκορπίζει τὰ

* autem

oues. * At mercenarius fugit, quia mercenarius

πρόβατα. 13 ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει, ὅτι μισθωτός

† pertinet ad eum

est: & non † cura est ei de ouibus. Ego

ἐστι, καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων. 14 ἐγώ

* bonus, ‡ cognoscunt me meæ.

sum pastor * pulcher, & cognosco meas, & ‡ co-

εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ γινώσκω τὰ ἐμά, καὶ γι-

gnoscor à meis. Sicut nouit me

νώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν. 15 καθὼς γινώσκει με

Pater, & ego agnosco Patrem: & ani-

ὁ πατήρ, κἀγὼ γινώσκω τὸν πατέρα· καὶ τὴν ψυ-

§ meis:

mam meam pono pro ouibus §. Et a-

χήν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων. 16 καὶ ἄλ-

* hoc ouili:

lias oues habeo, quæ non sunt ex * caula hac:

λα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης·

& illas me oportet adducere: & vocem meam au-

κἀκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκού-

‡ & vnus pastor. * Propter ea

dient: & fiet vnum ouile, ‡ vnus pastor. * Propter

17 σουσι, καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν. διὰ

hoc Pater me diligit, quia ego pono ani-

τοῦτο ὁ πατήρ με ἀγαπᾷ, ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυ-

mam meam, vt iterum sumam eam. Nemo tol-

18 χήν μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. οὐδεὶς αἴ-

lit eam à me: sed ego pono eam à

ρει αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ'

meipso. potestatem habeo ponendi eam, & potestatem

ἐμαυτοῦ. ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν

habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum

ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν. ταύτην τὴν ἐντολὴν

accepi à Patre meo. Dissensio igitur ite-

19 ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρός μου. σχίσμα οὖν πά-

† inter Iudæos

rum facta est † in Iudæis propter sermones hos.

λιν ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τοὺς λόγους τούτους.

Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, &

20 ἔλεγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, δαιμόνιον ἔχει καὶ

insanit: quid eum auditis? Alij dicebant, Hæc

21 μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε; ἄλλοι ἔλεγον, ταῦτα

* dæmoniũ habentis. Numquid

verba non sunt * dæmoniaci: Num dæmo-

τὰ ῥήματα οὐκ ἔστι δαιμονιζομένου· μὴ δαιμό-

nium potest cæcorum oculos aperire? Fa-

22 νιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοίγειν; ἐ-

cta sunt autem Encænia in Hierosolymis: & hyems

γένετο δὲ τὰ ἐγκαίνια ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ χειμὼν

erat. Et ambulabat Iesus in templo in porticu

23 ἦν. καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ ἐν τῇ στοᾷ

Salomonis. Circumdederunt ergo eum Iudæi,

24 Σολομῶντος. ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι,

& dicebant ei: Quo vsque animam nostram tol-

καὶ ἔλεγον αὐτῷ, ἕως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴ-

lis? si tu es Christus, dic nobis palàm. Re-

25 ρεις; εἰ σὺ εἶ ὁ χριστός, εἰπὲ ἡμῖν παρρησίᾳ. ἀπε-

‡ Loquor

spondit eis Iesus: ‡ Dixi vobis: & non creditis.

κρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε.

opera quæ ego facio in nomine Patris

τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός

‡ testimoniũ perhibent * quia

mei, hæc ‡ testantur de me. Sed vos

26 μου, ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. ἀλλ' ὑμεῖς

non creditis: * non enim estis ex ouibus

οὐ πιστεύετε· οὐ γάρ ἐστε ἐκ τῶν προβάτων τῶν

meis, sicut dixi vobis. Oues meæ

27 ἐμῶν, καθὼς εἶπον ὑμῖν. τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ

vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & se-

τῆς φωνῆς μου ἀκούει, κἀγὼ γινώσκω αὐτά, καὶ ἀ-

quuntur me. Et ego vitam æternam do

28 κολουθοῦσί μοι. κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι

eis, & non peribunt in æternum: & non

αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐχ

rapiet quisquam eas de manu mea. Pater meus

29 ἁρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρός μου. ὁ πατήρ μου

qui dedit mihi, maior omnibus est: & nemo po-

ὃς δέδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστί, καὶ οὐδεὶς δύ-

test rapere de manu patris mei. E-

30 ναται ἁρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρός μου. ἐ-

go & Pater vnum sumus. Sustulerunt ergo iterum

31 γὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν. ἐβάστασαν οὖν πάλιν

lapides Iudæi, vt lapidarent eum. Respon-

32 λίθους οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν. ἀπεκρί-

‡ bona * Ostendi

dit eis Iesus: Multa ‡ pulchra opera ostendi vo-

θη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, πολλὰ καλὰ ἔργα * ἔδειξα ὑ-

bis ex Patre meo: propter quod eorum opus lapi-

μῖν ἐκ τοῦ πατρός μου· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον λιθά-

datis me? Responderunt ei Iudæi, dicen-

33 ζετέ με; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι λέγον-

* bono

tes: De * pulchro opere non lapidamus te, sed

τες, περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε, ἀλλὰ

† quum sis,

de blasphemia: & quia tu homo † existens,

περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὤν,

facis teipsum Deum. Respondit eis Iesus:
ποιεῖς σεαυτὸν θεόν. ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, 34
† Non est scriptum in lege vestra: * Ego di-
οὐκ ἔστι γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν, ἐγὼ εἶ-
xi, dij estis? Si illos dixit deos, ad quos
πα, θεοί ἐστε; εἰ ἐκείνους εἶπε θεούς, πρὸς οὓς 35
sermo Dei factus est, & non potest solui
ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι
scriptura: Quem Pater sanctificauit & misit in
ἡ γραφή· ὃν ὁ πατὴρ ἡγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς 36
mundum, vos dicitis, Quia blasphemas: quia di-
τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε, ὅτι βλασφημεῖς, ὅτι εἶ-
xi, Filius Dei sum? Si non facio opera Pa-
πον, υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι; εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πα- 37
tris mei, † ne credite mihi? Si autem facio, & si mi-
τρός μου, μὴ πιστεύετέ μοι· εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐ- 38
hi non † credatis, operibus credite: vt cognoscatis
μοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε, ἵνα γνῶτε
& credatis quia in me Pater *, & ego in † eo.
καὶ πιστεύσητε ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ πατήρ, κἀγὼ ἐν αὐτῷ.
Quærebant ergo rursum eum apprehendere: & exiuit
ἐζήτουν οὖν πάλιν αὐτὸν πιάσαι· καὶ ἐξῆλθεν 39
† ex manu eorum. Et abiit iterum trans
ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν. καὶ ἀπῆλθε πάλιν πέραν τοῦ 40
Iordanem, in † locum vbi erat Ioannes pri-
Ἰορδάνου, εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ πρῶ-
mùm baptizans: & mansit illic. Et multi vene-
τον βαπτίζων, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ. καὶ πολλοὶ ἦλ- 41
runt ad eum, & dicebant: Quia Ioannes quidem si-
θον πρὸς αὐτόν, καὶ ἔλεγον, ὅτι Ἰωάννης μὲν ση-
gnum fecit nullum. Omnia autē quæcumq; dixit Ioan-
μεῖον ἐποίησεν οὐδέν· πάντα δὲ ὅσα εἶπεν Ἰωάν-
nes de hoc, vera erant. Et crediderunt mul-
νης περὶ τούτου, ἀληθῆ ἦν. καὶ ἐπίστευσαν πολ- 42
ti illic in eum.
λοὶ ἐκεῖ εἰς αὐτόν.

† Nonne quia · * quia · † nolite credere · † vultis credere, · * est, · † Patre. · † de manibus · † eum

CAP. XI. ια΄.

Erat autē quidam languens Lazarus à Bethania,
ἮΝ δέ τις ἀσθενῶν Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, 1
† ex vico Mariæ & Marthæ † sororis
ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς
eius. Erat autem Maria * vngens Dominum vn-
αὐτῆς. ἦν δὲ Μαρία ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύ- 2
guēto, & † extergens pedes eius capillis
ρῳ, καὶ * ἐκμάξασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξὶν
suis: cuius frater Lazarus infirmabatur. Mi-
αὐτῆς, ἧς ὁ ἀδελφὸς Λάζαρος ἠσθένει. ἀπέ- 3
serunt ergo sorores † ad eum, dicentes: Do-
στειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτὸν λέγουσαι, κύ-
mine, ecce quem amas infirmatur. Audiens autem Iesus,
ριε, ἴδε ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ. ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς 4
dixit *: Hæc infirmitas non est ad mortem,
εἶπεν, αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον,
sed pro gloria Dei: vt glorificetur filius
ἀλλ᾽ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ
Dei per eam. Diligebat autem Iesus Martham,
θεοῦ δι᾽ αὐτῆς. ἠγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν 5
& sororem eius †, & Lazarum. Vt ergo
καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς καὶ τὸν Λάζαρον. ὡς οὖν 6
audiuit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in † quo erat lo-
ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τό-
co duos dies. Deinde post * hoc dicit
πῳ δύο ἡμέρας. ἔπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς 7
discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum.
μαθηταῖς αὐτοῦ, ἄγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν πάλιν.
Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant
λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, ῥαββί, νῦν ἐζήτουν 8
te lapidare Iudæi: & iterum vadis illuc?
σε λιθάσαι οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;
Respondit Iesus: Nonne duodecim horæ sunt
ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, οὐχὶ δώδεκά ὧραί εἰσι τῆς 9

† de castello · † sororem · * quæ vnxit · † extersit · * ἐκμάσσω · † eius · † eis: · † Mariam, · † eodem loco duobus diebus · * hæc

diei? si quis ambulauerit in die, non of-
ἡμέρας; ἐάν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσ-
fendit: quia lucem mundi huius videt. Si
κόπτει, ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει. ἐὰν 10
autem quis ambulauerit in nocte, offendit: quia
δέ τις περιπατῇ ἐν τῇ νυκτί, προσκόπτει, ὅτι τὸ
lux non est in eo. Hæc ait, & post
φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. ταῦτα εἶπε, καὶ μετὰ 11
† hoc dicit eis: Lazarus amicus noster dor-
τοῦτο λέγει αὐτοῖς, Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν * κεκοί-
mit: sed vado vt à somno excitem eum. Di-
μηται· ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν. εἶ- 12
xerunt ergo discipuli eius: Domine, si dormit, † sa-
πον οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, κύριε, εἰ κεκοίμηται, σω-
nabitur. Dixerat autem Iesus de morte e-
θήσεται. εἰρήκει δὲ ὁ Ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐ- 13
ius: illi autem putauerūt quia de dormitione somni
τοῦ· ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου
diceret. Tunc ergo dixit eis Iesus manife-
λέγει. τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς παρρη- 14
stè, Lazarus mortuus est. Et gaudeo propter vos,
σίᾳ, Λάζαρος ἀπέθανε. καὶ χαίρω δι᾽ ὑμᾶς, 15
vt credatis, quoniam non eram ibi: sed eamus
ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἤμην ἐκεῖ· ἀλλ᾽ ἄγωμεν
ad eum. Dixit ergo Thomas ille dictus Di-
πρὸς αὐτόν. εἶπεν οὖν Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δί- 16
dymus, † condiscipulis: Eamus & nos, vt
δυμος τοῖς συμμαθηταῖς, ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα
moriamur cum eo. † Veniens igitur Iesus *, in-
ἀποθάνωμεν μετ᾽ αὐτοῦ. ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς εὗ- 17
uenit eum quatuor dies iam habentem in
ρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡμέρας ἤδη ἔχοντα ἐν τῷ
monumento. Erat autem Bethania iuxta Hieroso-
μνημείῳ. ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱεροσο- 18
lymam quasi à stadiis quindecim. Et multi
λύμων ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε. καὶ πολλοὶ 19
† ex Iudæis venerant ad eas quæ circa Mar-
ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐληλύθεισαν πρὸς τὰς περὶ τὴν Μάρ-
tham & Mariam, vt consolarentur eas
θαν καὶ Μαρίαν, ἵνα * παραμυθήσωνται αὐτὰς
de fratre suo. Ergo Martha vt audi-
περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν. ἡ οὖν Μάρθα ὡς ἤκου- 20
uit quia Iesus venit, occurrit illi: Ma-
σεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔρχεται, * ὑπήντησεν αὐτῷ· Μα-
ria autem † in domo sedebat. Dixit ergo
ρία δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο. εἶπεν οὖν ἡ 21
Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hic, fra-
Μάρθα πρὸς τὸν Ἰησοῦν, κύριε, εἰ ἦς ὧδε, ὁ ἀδελ-
ter meus non fuisset mortuus. Sed & nunc scio
φός μου οὐκ ἂν ἐτεθνήκει. ἀλλὰ καὶ νῦν οἶδα 22
quia quæcumq; poposceris * Deum, dabit tibi Deus. Di-
ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν θεόν, δώσει σοι ὁ θεός. λέ- 23
cit illi Iesus: Resurget frater tuus.
γει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου.
Dicit ei Martha: Scio quia resurget in
λέγει αὐτῷ ἡ Μάρθα, οἶδα ὅτι ἀναστήσεται ἐν 24
resurrectione in nouissimo die. Dixit ei
τῇ ἀναστάσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. εἶπεν αὐτῇ 25
Iesus: Ego sum resurrectio & vita: † credens
ὁ Ἰησοῦς, ἐγώ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή· ὁ πι-
in me, etiam si mortuus fuerit, viuet: Et
στεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· καὶ 26
omnis † viuens, & credens in me, non morie-
πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ μὴ ἀποθά-
tur in æternum. Credis hoc? Ait illi:
νῃ εἰς τὸν αἰῶνα. πιστεύεις τοῦτο; λέγει αὐτῷ, 27
Vtiq; Domine: ego credidi quia tu es Christus
ναὶ κύριε· ἐγὼ πεπίστευκα ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ
filius Dei, in hunc mundum * veniens. Et
υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος. καὶ 28
hæc † loquuta, abiit: & vocauit Mariam
ταῦτα εἰποῦσα ἀπῆλθε, καὶ ἐφώνησε Μαρίαν
τὴν ἀ-

† hæc · * κοιμάομαι · † saluus erit. · * qui dicitur · † ad condiscipulos, · † Venit itaque * & · † autem · * παραμυθέομαι · * ὑπαντάω · † domi · * θνήσκω · * à Deo, · † qui credit · † qui viuit, & credit · * qui venisti. · † quum dixisset

sororem suam silentio, dicens: Ma-
τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς λάθρα, εἰποῦσα, ὁ διδάσ-
gister adest, & vocat te. Illa vt audiuit
καλος πάρεστι καὶ φωνεῖ σε. ἐκείνη ὡς ἤκουσεν 29
surgit citò, & venit ad eum. Nondum
ἐγείρεται ταχὺ, καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτόν. οὔπω 30
† autē venerat Iesus in * vicum, sed erat ‡ in
δὲ ἐληλύθει ὁ ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην, ἀλλ' ἦν ἐν τῷ
loco, vbi occurrerat ei Martha. Ergo
τόπῳ, ὅπου ὑπήντησεν αὐτῷ ἡ μάρθα. οἱ οὖν 31
Iudæi ‡ existentes cum ea in domo, & * con-
ἰουδαῖοι οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ παρα-
solantes eam, ‡ videntes Mariam, quia ci-
μυθούμενοι αὐτὴν, ἰδόντες τὴν μαρίαν, ὅτι τα-
tò surrexit & exiit, sequuti sunt eam, dicen-
χέως ἀνέστη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ, λέγον-
tes: Quia vadit ad monumentum, vt ploret
τες, ὅτι ὑπάγει εἰς τὸ μνημεῖον, ἵνα κλαύσῃ
ibi. Ergo Maria quum venisset vbi erat Iesus,
ἐκεῖ. ἡ οὖν μαρία ὡς ἦλθεν ὅπου ἦν ὁ ἰησοῦς, 32
videns eum, cecidit eius ad pedes, * di-
ἰδοῦσα αὐτὸν, ἔπεσεν αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας, λέ-
cens ei: Domine, si fuisses hic, non esset mortuus
γουσα αὐτῷ, κύριε, εἰ ἦς ὧδε, οὐκ ἂν ἀπέθανέ
meus frater. Iesus ergo vt vidit eam
μου ὁ ἀδελφός. ἰησοῦς οὖν ὡς εἶδεν αὐτὴν 33
plorantem, & † simul venientes ipsi Iudæos ploran-
κλαίουσαν, καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ ἰουδαίους κλαίον-
tes, infremuit spiritu, & turba-
τας, * ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι, καὶ ἐτάραξ-
uit seipsum: Et dixit: Vbi posuistis eum?
εν ἑαυτὸν καὶ εἶπε, ποῦ τεθείκατε αὐτόν; 34
Dicunt ei: Domine, veni & vide. Lacrymatus est
λέγουσιν αὐτῷ, κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε. ἐδάκρυσεν 35
Iesus. Dicebant ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat
ὁ ἰησοῦς. ἔλεγον οὖν οἱ ἰουδαῖοι, ἴδε πῶς ἐφίλει 36
eum. Quidam autē ex ipsis dixerunt: Non poterat
αὐτόν. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον, οὐκ ἠδύνατο 37
hic ‡ aperiens oculos cæci, face-
οὗτος ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ποιῆ-
re vt & hic non moreretur? Iesus ergo rursum
σαι ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ; ἰησοῦς οὖν πάλιν 38
infremens in semetipso, venit ad monu-
ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ, ἔρχεται εἰς τὸ μνη-
mentum. erat autem spelunca: & lapis superpositus erat ‡ super ea.
μεῖον. ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ.
Ait Iesus: Tollite lapidem: dicit ei so-
λέγει ὁ ἰησοῦς, ἄρατε τὸν λίθον. λέγει αὐτῷ ἡ ἀ- 39
ror * mortui Martha: Domine, iam fœtet: qua-
δελφὴ τοῦ τεθνηκότος μάρθα, κύριε, ἤδη ὄζει· τε-
triduanus enim est. Dicit ei Iesus: ‡ Non di-
ταρταῖος γάρ ἐστι. λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, οὐκ εἶ- 40
xi tibi, quoniā si credideris, videbis gloriam Dei?
πόν σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς, ὄψει τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ;
Tulerunt ergo lapidem, vbi erat mortuus positus.
ἦραν οὖν τὸν λίθον, οὗ ἦν ὁ τεθνηκὼς κείμενος. 41
At Iesus * extulit oculos sursum, & dixit: Pater,
ὁ δὲ ἰησοῦς ἦρε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω, καὶ εἶπε, πάτερ,
gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autē sciebā
εὐχαριστῶ σοι, ὅτι ἤκουσάς μου. ἐγὼ δὲ ᾔδειν 42
quia semper me audis: sed propter † turbam
ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις, ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν
circumstantem dixi vt credant quia tu me misi-
περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σύ με ἀπέ-
sti. Et hæc * dicens, voce magna cla-
στειλας. καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ ἐκ- 43
mauit, Lazare, veni foras. Et ‡ exiit
ραύγασε, λάζαρε, δεῦρο ἔξω. καὶ ἐξῆλθεν ὁ 44
mortuus, ligatus pedes & manus
τεθνηκὼς, δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας
‡ fasciis: & facies illius sudario * obuincta erat.
κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο.

[Margin: † enim; * castellū:; ‡ adhuc illo; ‡ qui erāt; * consolabantur; ‡ quum viderent; * & dicit; † qui venerant cū ea.; * ἐμβριμάω; * τίθημι; * Et; ‡ qui aperuit; ‡ ei.; * eius qui mortuus fuerat,; ‡ Nonne; * autem eleuatis oculis; † populum qui circūstat,; * quum dixisset,; ‡ statim prodiit q iacerat; ‡ institis:; * ligata]

Dicit eis Iesus: Soluite eum, & sinite abi-
λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε ὑπά-
re. Multi ergo ex Iudæis ‡ venientes ad
γειν. πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν ἰουδαίων οἱ ἐλθόντες πρὸς 45
Mariam*, & † spectantes quæcumque fecit Ie-
τὴν μαρίαν, καὶ θεασάμενοι ὅσα ἐποίησεν ὁ ἰη-
sus, crediderunt in eum. Quidam autē ex ipsis
σοῦς, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν 46
abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis
ἀπῆλθον πρὸς τοὺς φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς
quæ fecit Iesus. Collegerunt ergo * principes
ἃ ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς. συνήγαγον οὖν οἱ ἀρ- 47
Sacerdotum, & Pharisæi concilium, & dicebāt: Quid
χιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι συνέδριον, καὶ ἔλεγον, τί
facimus? quia hic homo multa signa
ποιοῦμεν; ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα
facit. Si dimittimus eum sic, omnes cre-
ποιεῖ. ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτω, πάντες πιστεύ- 48
dent in eum: & venient Romani, & tol-
σουσιν εἰς αὐτόν, καὶ ἐλεύσονται οἱ ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦ-
lent nostrum & locum & gentem. Vnus autē quidā ex
σιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος. εἷς δέ τις ἐξ 49
ipsis Caiaphas, ‡ princeps Sacerdotū existens anni illius,
αὐτῶν καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου,
dixit eis: Vos nescitis quicquam: Nec co-
εἶπεν αὐτοῖς, ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν· οὐδὲ δια- 50
gitatis quia expedit nobis vt vnus homo
λογίζεσθε ὅτι συμφέρει ἡμῖν ἵνα εἷς ἄνθρωπος
moriatur pro populo, & non tota gens
ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος
pereat. Hoc autem à semetipso non dixit: sed
ἀπόληται. τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ 51
‡ princeps Sacerdotū existens anni illius, propheta-
ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, προεφήτευ-
uit quia * futurus esset Iesus mori pro
σεν ὅτι ἔμελλεν ὁ ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ
gente: Et non pro gente tantùm, sed vt
ἔθνους. καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' ἵνα 52
& ‡ natos Dei * dispersos congre-
καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συνα-
ret in vnum. Ab illo ergo die
γάγῃ εἰς ἕν. ἀπ' ἐκείνης οὖν τῆς ἡμέρας 53
† consultabant vt interficerent eum. Ie-
συνεβουλεύσαντο ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν. ἰη- 54
sus ergo * non amplius palàm ambulabat ‡ in Iu-
σοῦς οὖν οὐκ ἔτι παρρησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς ἰου-
dæis: sed abiit illinc in regionem,
δαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν,
‡ prope desertum, in * Ephraim dictam vrbem:
ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς ἐφραὶμ λεγομένην πόλιν
& ibi morabatur cum discipulis suis. Erat autē
κἀκεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. ἦν δὲ 55
‡ prope Pascha Iudæorum, & ascenderunt multi in
ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν ἰουδαίων· καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ εἰς
Hierosolymam * ex illa regione ante Pascha, vt
ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα, ἵνα
† purificarent seipsos. Quærebant ergo Iesum: &
ἁγνίσωσιν ἑαυτούς. ἐζήτουν οὖν τὸν ἰησοῦν, καὶ 56
* loquebantur cum alij aliis in templo stantes: Quid ‡ vi-
ἔλεγον μετ' ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἑστηκότες, τί δο-
detur vobis, quia non venit in festum? De-
κεῖ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἑορτήν; δε- 57
derant autem & * principes Sacerdotum & Pharisæi
δώκεισαν δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι
mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt
ἐντολὴν, ἵνα ἐάν τις γνῷ ποῦ ἐστι, μηνύσῃ, ὅπως
apprehendant eum.
πιάσωσιν αὐτόν.

[Margin: ‡ qui venerant; * & Martham,; † videntes; * Pōtifices; ‡ nomine, quum esset Pontifex; ‡ quū esset Pontifex; * Iesus moriturus erat; ‡ filios * qui erant dispersi, congregaret; † cogitauerunt; * iam * apud Iudæos:; ‡ iuxta * ciuitatē quæ dicitur Ephrē:; ‡ proxima; * de; † sanctificarent; * colloquebantur ad inuicem.; ‡ putatis:; ‡ ad diem; * Pōtifices; * ἐντολὰς]

CAP. XII. ιβ'.

O Ergo Iesus ante sex dies Paschæ venit
1 Ὁ οὖν ἰησοῦς πρὸ ἓξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦλθεν

in Bethaniam, vbi † erat Lazarus mortuus, quem
εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος ὁ τεθνηκώς, ὃν
* suscitauerat ex mortuis. Fecerunt § ergo ei cœ-
ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖ- 2
nam, ibi: & Martha ministrabat: at Lazarus § vnus
πνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει· ὁ δὲ Λάζαρος εἷς
erat * recumbentium cum eo. Igitur Maria
ἦν τῶν ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ. ἡ οὖν Μαρία 3
† accipiens libram vnguenti nardi * fidelis multi pre-
λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτί-
tij, vnxit pedes Iesu: & extersit
μου, ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐξέμαξε ταῖς
capillis suis pedes eius: † at domus imple-
θριξὶν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἡ δὲ οἰκία ἐπλη-
ta est ex odore vnguenti. Dicit ergo vnus
ρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου. λέγει οὖν εἷς 4
ex discipulis eius, Iudas Simonis Iscario-
ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώ-
tes, * ille futurus eum tradere: Quare hoc
της, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι, Διατί τοῦτο 5
vnguentum non veniit trecentis denariis,
τὸ μύρον οὐκ * ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων,
& datum est egenis? Dixit autem hoc, non quia de
καὶ ἐδόθη πτωχοῖς; εἶπε δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ 6
egenis § cura esset ei: sed quia fur erat, &
τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν, καὶ
§ marsupium habebat, & iniecta porta-
τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάστα-
bat. Dixit ergo Iesus: Sine illam. * in
ζεν. εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς, Ἄφες αὐτήν· εἰς τὴν 7
diem sepulturæ meæ § conseruauit illud.
ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου * τετήρηκεν αὐτό.
Pauperes enim semper habetis * cum vobisipsis,
τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, 8
me autem non semper † habetis. Cognouit ergo turba mul-
ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε. ἔγνω οὖν ὄχλος πο- 9
ta ex Iudæis quia illic est: & venerunt nō propter
λὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὅτι ἐκεῖ ἐστι· καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν
Iesum tantùm, sed vt & Lazarum viderent, quē su-
Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἤ-
scitauit * ex mortuis. § Consultarunt autem principes Sa-
γειρεν ἐκ νεκρῶν. ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιε- 10
cerdotū vt & Lazarum interficerent. Quia mul-
ρεῖς ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἀποκτείνωσιν. ὅτι πολ- 11
ti propter illum § subibant Iudæorum, & credebant in
λοὶ δι' αὐτὸν ὑπῆγον τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπίστευον εἰς
Iesum. * Postridie turba multa § veniens
τὸν Ἰησοῦν. τῇ ἐπαύριον ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν 12
ad diem festum, * audientes quia venit Iesus
εἰς τὴν ἑορτήν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς
in Hierosolymam, Acceperunt ramos palma-
εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔλαβον τὰ βαΐα τῶν φοινί- 13
rum, & † exierunt in occursum ei: & clamabant,
κων, καὶ ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ, καὶ ἔκραζον,
Hosanna, benedictus * veniens in nomine Do-
Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυ-
mini, rex Israël. § Inueniens autem Iesus
ρίου, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. εὑρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς 14
asellum, § sedit super eum, sicut est scri-
ὀνάριον, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, καθώς ἐστι γεγραμ-
ptum: * Ne time filia Sion: ecce rex
μένον, Μὴ φοβοῦ θύγατερ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς 15
tuus venit sedens super pullum asinæ. Hæc
σου ἔρχεται, καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου. ταῦτα 16
autem non cognouerunt discipuli eius primùm:
δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον·
sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt quia
ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν ὅτι
hæc erant de eo scripta, & hæc
ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα
fecerunt ei. § Testabatur ergo turba, * existens
ἐποίησαν αὐτῷ. ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν 17

† fuerat. * suscitauit Iesus. § autem. § verò. * ex discūbentibus. § ergo accepit. * pistici, pretiosi, &. † &. * qui erat eum traditurus. * πραθὲν. § pertinebat ad eū. § loculos habens, ea quæ mittebantur. * vt. § seruet. * τηρήσῃ. * vobiscū. † habebitis. * à. § Cogitauerunt. § abibant ex Iudæis. * In crastinum autē. § quæ venerat. * quum audissent. † processerunt obuiam. * qui venit. § Et inuenit. § &. * Nolite timere. † Testimonium perhibebat. § quæ erat.

cum eo, quando Lazarum vocauit † ex monu-
μετ' αὐτοῦ, ὅτε τὸν Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνη-
mento, & suscitauit eum * ex mortuis. § Propter hoc
18 μείου, καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. διὰ τοῦτο
& obuiam venit ei turba, quia § audiuit hoc
καὶ ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος, ὅτι ἤκουσε τοῦτο
eum fecisse signum. Ergo Phari-
19 αὐτὸν πεποιηκέναι τὸ σημεῖον. οἱ οὖν Φαρι-
sæi dixerunt ad semetipsos: Videtis quia non * pro-
σαῖοι εἶπον πρὸς ἑαυτούς, Θεωρεῖτε ὅτι οὐκ ὠ-
ficitis nihil? ecce mundus § post eum abiit.
φελεῖτε οὐδέν; ἴδε ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.
Erant autem quidam * Græci ex ascendentibus,
20 ἦσαν δέ τινες Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων,
vt adorarent in die festo. Hi ergo
21 ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ. οὗτοι οὖν
accesserunt † Philippo illi à Bethsaïda
προσῆλθον Φιλίππῳ τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδὰ τῆς
Galilææ: & rogabant eum, dicentes, Domine,
Γαλιλαίας, καὶ ἠρώτων αὐτόν, λέγοντες, Κύριε,
volumus Iesum videre. Venit Philippus,
22 θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν. ἔρχεται Φίλιππος
& dicit § Andreæ: & rursum Andreas & Phi-
καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ· καὶ πάλιν Ἀνδρέας καὶ Φί-
lippus * dicunt Iesu. At Iesus § respon-
23 λιππος λέγουσι τῷ Ἰησοῦ. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρί-
dit eis, dicens: Venit hora vt § glorificetur
νατο αὐτοῖς, λέγων, Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ
filius hominis. Amen amen dico vobis,
24 ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
§ si non granum frumenti cadens in terram, mortuū
ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀπο-
fuerit, ipsum solum manet. si autē mortuum fuerit, multum
θάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν
fructum affert. * Amans animam suam, per-
25 καρπὸν φέρει. ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπο-
det eam: & § odio habens animam suam in
λέσει αὐτήν· καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ
mundo hoc, in vitam æternam custodiet eam.
κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν.
Si mihi ministrat quis, me sequatur: & v-
26 ἐὰν ἐμοὶ διακονῇ τις, ἐμοὶ ἀκολουθείτω· καὶ ὅ-
bi sum ego, illic & minister meus erit. &
που εἰμὶ ἐγώ, ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται· καὶ
si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater.
ἐάν τις ἐμοὶ διακονῇ, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ.
Nunc anima mea turbata est: & quid dicam? Pa-
27 νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται· καὶ τί εἴπω; πά-
ter, saluifica me ex hora hac. Sed † propter hoc
τερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης. ἀλλὰ διὰ τοῦτο
veni in horam hanc. Pater, * glorifica
28 ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην. πάτερ, δόξα-
tuum nomen. Venit ergo vox de cælo, Et
σόν σου τὸ ὄνομα. ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, Καὶ
§ glorificaui, & iterum § glorificabo. Ergo turba * stans
29 ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω. ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἑστὼς
& audiens, dicebat tonitruum esse factum. Alij dicebant,
καὶ ἀκούσας, ἔλεγε βροντὴν γεγονέναι· ἄλλοι ἔλεγον,
Angelus ei loquutus est. Respondit Iesus
30 Ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν. ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς
& dixit: Non propter me hæc vox § facta est, sed propter
καὶ εἶπεν, Οὐ δι' ἐμὲ αὕτη ἡ φωνὴ γέγονεν, ἀλλὰ δι'
vos. Nunc iudicium est mundi: nunc princeps
31 ὑμᾶς. νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου· νῦν ὁ ἄρχων
mundi huius eiicietur foras. Et ego
32 τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω. κἀγὼ
si exaltatus fuero à terra, † omnes traham ad me-
ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἑλκύσω πρὸς ἐμαυ-
ipsum. Hoc autem dicebat, significans qua morte * futurus
33 τόν. τοῦτο δὲ ἔλεγε, σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελ-
esset mori. Respondit ei turba:
34 λεν ἀποθνήσκειν. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος,
ἡμεῖς

† de. * à. § Propterea. § audierāt. * proficimus. § totus. * Gentiles ex his qui ascenderant. † ad Philippum, qui erat. * dixerunt. § autem. § clarificetur. § nisi. * Qui amat. § qui odit. * meus. † propterea. * clarifica. § clarificaui. § clarificabo. * qui stabat & audierat. § venit. † omnia. * esset moriturus.

Nos audiuimus ex Lege quia Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis: Oportet exaltari filium hominis? Quis est iste filius hominis?
ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου ὅτι ὁ χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; τίς ἐστιν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;

35 Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum tempus, lumen † in vobis est. Ambulate, dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehendant. & *ambulans in tenebris, nescit quò vadat.
εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς μεθ᾽ ὑμῶν ἐστι. περιπατεῖτε, ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ· καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ, οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει.

36 Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis ‡ fiatis. Hæc loquutus est Iesus: & ‡ abiens abscondit se ab eis.
ἕως τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε. ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ᾽ αὐτῶν.

37 * Tot autem eo signa faciente coram eis, non credebant in eum:
τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐτῶν, οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν,

38 Vt sermo Esaiæ Prophetæ impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est?
ἵνα ὁ λόγος Ἠσαΐου τοῦ προφήτου πληρωθῇ, ὃν εἶπε, κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη;

39 ‖ Propter hoc non poterant credere, quia iterum dixit Esaias:
διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν, ὅτι πάλιν εἶπεν Ἠσαΐας·

40 Excæcauit eorum oculos, & indurauit eorum cor: vt non videant oculis, & † intelligant corde: & conuertantur, & sanem eos.
τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ πεπώρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιστραφῶσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς.

41 Hæc dixit Esaias quando vidit gloriam eius, & loquutus est de eo.
ταῦτα εἶπεν Ἠσαΐας ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ.

42 Verumtamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, vt * non extra synagogam fierent.
ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γένωνται.

43 Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm gloriam Dei.
ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἤπερ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.

44 Iesus autem clamauit, & dixit: ‡ Credens in me, non credit in me, sed in ‡ mittentem me.
Ἰησοῦς δὲ ἔκραξε, καὶ εἶπεν· ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, οὐ πιστεύει εἰς ἐμέ, ἀλλ᾽ εἰς τὸν πέμψαντά με.

45 Et * videns me, ‖ videt mittentem me.
καὶ ὁ θεωρῶν ἐμέ, θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με.

46 Ego lux in mundum veni: vt omnis † credens in me, in tenebris non maneat.
ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνῃ.

47 Et si quis mea audierit verba, & non * crediderit, ego non iudico eum: non enim veni vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum.
καὶ ἐάν τίς μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων, καὶ μὴ πιστεύσῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν. οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ᾽ ἵνα σώσω τὸν κόσμον.

48 ‡ Reijciens me, & non ‡ accipiens verba mea, habet * iudicantem eum. sermo quem loquutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die.
ὁ ἀθετῶν ἐμέ, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν. ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

49 Quia ego ex meipso non sum loquutus, sed ille ‖ mittens me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam & quid loquar.
ὅτι ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ᾽ ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτός μοι ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω.

50 Et scio quia mandatum eius vita æterna est. Quæ ergo loquor ego, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.
καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιός ἐστιν. ἃ οὖν λαλῶ ἐγώ, καθὼς εἴρηκέ μοι ὁ πατήρ, οὕτω λαλῶ.

CAP. XIII. ιγ'.

1 Ante autem diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit eius hora, vt transeat ex mundo hoc ad Patrem: † diligens proprios qui in mundo, in finem dilexit eos.
Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς.

2 Et cœna facta, * diabolo iam iaciente in cor Iudæ Simonis Iscariotæ, vt eum traderet ‡:
καὶ δείπνου γενομένου, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν Ἰούδα Σίμωνος Ἰσκαριώτου, ἵνα αὐτὸν παραδῷ·

3 Sciens Iesus quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit:
εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει·

4 Surgit à cœna, & ponit vestimenta ‖, & * accipiens linteum, præcinxit seipsum.
ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου, καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέντιον, διέζωσεν ἑαυτόν.

5 Deinde ‖ mittit aquam in peluim: & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.
εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ, ᾧ ἦν διεζωσμένος.

6 Venit ergo ad Simonem Petrum, & dicit ei † ille: Domine, tu * meos lauas pedes?
ἔρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον, καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος, κύριε, σύ μου νίπτεις τοὺς πόδας;

7 Respondit Iesus, & dixit ei: Quod ego facio tu nescis modò: scies autem ‡ post hæc.
ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὃ ἐγὼ ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ μετὰ ταῦτα.

8 Dicit ei Petrus: Non lauabis ‖ pedes meos in æternum. Respondit ei Iesus: Si non lauero te, non ‡ habes partem * cum me.
λέγει αὐτῷ Πέτρος, οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ᾽ ἐμοῦ.

9 Dicit ei Simon Petrus: Domine, non pedes meos tantum, sed & manus & caput.
λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος, κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλήν.

10 Dicit ei Iesus: ‖ Lotus non † opus habet quàm pedes lauare, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes.
λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὁ λελουμένος οὐ χρείαν ἔχει ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ᾽ ἔστι καθαρὸς ὅλος. καὶ ὑμεῖς καθαροί ἐστε, ἀλλ᾽ οὐχὶ πάντες.

11 Sciebat enim * tradentem se, propter hoc dixit: Non omnes mundi estis.
ᾔδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν, διὰ τοῦτο εἶπεν, οὐχὶ πάντες καθαροί ἐστε.

12 Postquam ergo lauit pedes eorum, & accepit vestimenta sua, ‡ recumbens iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis?
ὅτε οὖν ἔνιψε τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς, γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν;

13 Vos vocatis me, Magister, & ‡ Dominus: & pulchre dicitis: sum enim.
ὑμεῖς φωνεῖτέ με, ὁ διδάσκαλος, καὶ ὁ κύριος· καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ.

14 Si ergo ego laui
εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα

Margin notes (left): † in · * qui ambulat · ‡ sitis. ‡ abiit, & · * Quum autem tanta signa fecisset · ‖ Propterea · † non · * de synagoga non eiicerentur. · ‡ Qui credit · ‡ eum qui misit · * qui videt ‖ videt eu qui misit · † qui credit · * custodierit, · ‡ Qui spernit ‡ accipit * qui iudicet · ‖ qui misit

Margin notes (right): † quum dilexisset suos qui erant · * quum diabolus iam misisset in cor · ‡ Iudas Simonis Iscariotes, · ‖ sua, · * quum accepisset ‖ misit · * διεζωσμένος · † Petrus ‖ mihi · ‡ postea ‖ mihi · ‡ habebis * mecum. · ‖ Qui est † indiget nisi vt lauet · * quisnam esset qui traderet eum, propterea · ‡ quum recubuisset · ‡ Dominus & bene

vestros pedes, dominus & magister: &
ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ
vos debetis † alij aliorum lauare pedes.
ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας.

† alter alterius

Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodū e-
15 ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐ-
go feci vobis, * & vos faciatis. Amen, amen
γὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε. 16 ἀμὴν ἀμὴν

* ita

dico vobis, non est seruus maior domino suo,
λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ,
neque apostolus maior ‡ mittente illum. Si
οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. 17 εἰ

‡ est eo qui misit

hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.
ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε, ἐὰν ποιῆτε αὐτά.
Non de omnibus vobis dico: ego scio quos ele-
18 οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα οὓς ἐξε-
gerim. Sed vt Scriptura adimpleatur: ‡ Manducans mecum panem, leuauit contra me
λεξάμην. ἀλλ' ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ, ὁ τρώ-
γων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον, ἐπῆρεν ἐπ' ἐμὲ τὴν
calcaneum suum. A modo dico vobis, * ante
πτέρναν αὐτοῦ. 19 ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ
fieri, vt quum factum fuerit, credatis quia ego sum.
γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται, πιστεύσητε ὅτι ἐγώ εἰμι.

‡ Qui manducat mecum

* ἐπάρα

* priusquā fiat,

Amen amen dico vobis, ‖ accipiens si quem
20 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ λαμβάνων ἐάν τινα
misero, me accipit: † at me accipiens
πέμψω, ἐμὲ λαμβάνει· ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων,
accipit * mittentem me. Hæc dicens
λαμβάνει τὸν πέμψαντά με. 21 ταῦτα εἰπὼν ὁ
Iesus, turbatus est spiritu: & protestatus est, &
Ἰησοῦς, * ἐταράχθη τῷ πνεύματι, καὶ ἐμαρτύρησε καὶ
dixit: Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis
εἶπεν, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν
tradet me. Aspiciebant ergo ad inuicem
παραδώσει με. 22 ἔβλεπον οὖν εἰς ἀλλήλους οἱ

‖ qui accipit

† qui autē me accipit,

* cum qui me misit.

Quum hęc dixisset

* ταράτλω

discipuli, hæsitantes de quo diceret. Erat ‡ autē
μαθηταί, ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει. 23 ἦν δὲ
recumbens vnus ‡ discipulorum eius in sinu
ἀνακείμενος εἷς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ
Iesu, quem diligebat Iesus. Innuit ergo huic Si-
τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς. 24 νεύει οὖν τούτῳ Σί-
mon Petrus * percontari Quis ‖ esset de quo dicit.
μων Πέτρος πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει.

‡ ergo

‡ ex discipulis

* & dixit ei:

‖ est

† Itaque quum recubuisset

† Incumbens autem ille supra pectus Iesu, di-
25 ἐπιπεσὼν δὲ ἐκεῖνος ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ, λέ-
cit ei: Domine, quis est? Respondit Iesus:
γει αὐτῷ, κύριε, τίς ἐστιν; 26 ἀποκρίνεται ὁ Ἰησοῦς,
Ille est cui ego * intingens buccellam dedero.
ἐκεῖνός ἐστιν ᾧ ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδώσω.
Et ‡ intingens buccellam, dat Iudæ Simonis
καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον, δίδωσιν Ἰούδᾳ Σίμωνος
Iscariotæ. Et post buccellam tunc introiuit
Ἰσκαριώτῃ. 27 καὶ μετὰ τὸ ψωμίον τότε εἰσῆλθεν
in eum satanas. ‡ Dicit ergo ei Iesus:
εἰς ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,
Quod facis, fac citiùs. Hoc autem nemo sciuit
ὃ ποιεῖς, ποίησον τάχιον. 28 τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῶν

* intinctū panē porrexero.

‡ quum intinxisset panem, dedit

‡ Et

* recumbentium ad quid dixerit ei. Quidā enim pu-
ἀνακειμένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ. 29 τινὲς γὰρ ἐ-
tabant, ‖ quandoquidem marsupium habebat Iudas,
δόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν ὁ Ἰούδας,
quòd † dicit ei Iesus, Eme * quorum opus habemus ad festum: aut egenis vt aliquid daret.
ὅτι λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ἀγόρασον ὧν χρείαν ἔχο-
μεν εἰς τὴν ἑορτήν, ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῷ.

* discumbentium

‖ quia loculos

† dixisset

* ea quæ opus sunt nobis ad diem

‡ Accipiens ergo buccellam ille, continuò exi-
30 λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος, εὐθέως ἐξῆλ-
uit. Erat autem nox. Quum ‡ exiisset, dixit Iesus: Nunc
θεν. ἦν δὲ νύξ. 31 ὅτε ἐξῆλθε, λέγει ὁ Ἰησοῦς, νῦν
* glorificatus est filius hominis, & Deus * glorificatus
ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσ-

‡ Quum accepisset

‡ ergo

* clarificatus

* δοξάζω

est in eo. Si Deus ‖ glorificatus est in eo, &
32 θη ἐν αὐτῷ. εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ
Deus † glorificabit eum in semetipso: & cō inuò * glorificabit
ὁ θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει
eum. Filioli, adhuc modicum * tecum vobis sum. Quæ-
33 αὐτόν. τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι. ζη-
retis me: &, sicut dixi Iudæis, Quòd quo
τήσετέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι ὅπου
vado ego, vos non potestis venire: & vobis
ὑπάγω ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν, καὶ ὑμῖν

‖ clarificatus

† clarificabit

* vobiscū

dico modò. Mandatum nouum do vobis, Vt
34 λέγω ἄρτι. ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα
diligatis inuicem: sicut dilexi vos, vt
ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς, ἵνα
& vos diligatis inuicem. In hoc co-
καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. 35 ἐν τούτῳ * γνώ-
gnoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem
σονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην
habueritis ad inuicem. Dicit ei Simon Petrus,
36 ἔχητε ἐν ἀλλήλοις. λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος,
Domine, quò vadis? Respondit ei Iesus:
κύριε, ποῦ ὑπάγεις; ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,
Quò ego vado, non potes me modo se-
ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δύνασαί μοι νῦν ἀκολου-
qui, postea autem sequēris me. Dicit ei
37 θῆσαι, ὕστερον δὲ ἀκολουθήσεις μοι. λέγει αὐτῷ

* γινώσκω

Petrus: ‡ Domine, propter quid non possum te sequi
ὁ Πέτρος, κύριε, διατί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι
modò? animam meam pro te ponam. Respon-
38 ἄρτι; τὴν ψυχήν μου ὑπὲρ σοῦ * θήσω. ἀπεκρί-
dit ei Iesus: Animam tuam pro me po-
θη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, τὴν ψυχήν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θή-
nes? Amen amen dico tibi, non gallus can-
σεις; ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φω-
tabit, donec neges me ter.
νήσῃ, ἕως οὗ ἀπαρνήσῃ με τρίς.

‡ Quare

* τίθημι

CAP. XIIII. ιδ'.

Non turbetur vestrum cor ‖. Creditis
1 ΜΗ' ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία. πιστεύετε
in Deum, & in me credite. In domo
2 εἰς τὸν θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε. ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ
Patris mei mansiones multæ sunt. Si * autem non, dixissem
πατρός μου μοναὶ πολλαί εἰσιν. εἰ δὲ μή, εἶπον
vobis, ‖ Vado parare locum vobis. Et
3 ἂν ὑμῖν, πορεύομαι ἑτοιμάσαι τόπον ὑμῖν. καὶ
si abiero, & præparauero vobis locum, iterum ve-
ἐὰν πορευθῶ καὶ ἑτοιμάσω ὑμῖν τόπον, πάλιν ἔρχο-
nio, & accipiam vos ad meipsum: vt v-
μαι, καὶ * παραλήψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν, ἵνα ὅ-
bi sum ego, & vos sitis. Et quò ego va-
4 που εἰμὶ ἐγώ, καὶ ὑμεῖς ἦτε. καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπά-
do scitis, & viam scitis. Dicit ei Tho-
5 γω οἴδατε, καὶ τὴν ὁδὸν οἴδατε. λέγει αὐτῷ Θω-
mas, Domine, nescimus quo vadis: & quomodo
μᾶς, κύριε, οὐκ οἴδαμεν ποῦ ὑπάγεις, καὶ πῶς
possumus viam scire? Dicit ei Ie-
6 δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι; λέγει αὐτῷ ὁ Ἰη-
sus: Ego sum via, & veritas, & vita. nemo
σοῦς, ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή. οὐδεὶς
venit ad Patrem, † si non per me. Si
7 ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ. εἰ
cognouissetis me, & Patrem meum cognouissetis vtique: &
ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἄν· καὶ
a modo * cognoscitis eum, & vidistis eum.
ἀπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτόν, καὶ ἑωράκατε αὐτόν.
Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis
8 λέγει αὐτῷ Φίλιππος, κύριε, * δεῖξον ἡμῖν τὸν
patrem, & sufficit nobis. Dicit ei Iesus:
πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν. 9 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,
‡ Tantum tempus cum vobis sum, & non cognouisti
τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς
με, Φί-

* Et ait discipulis suis:

‖ neq; formidet.

* quominus,

‖ Quia

* παραλαμβάνω

† nisi

* cognoscetis

* δείκνυμι

‡ Tanto tempore vobiscum

Qui vidit me, Philippe? Videns me, vidit Pa-
με, Φίλιππε; ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν πα-
trem. Et quomodo tu dicis, Ostende nobis Patrem?
τέρα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα;
Non credis quia ego in Patre, & Pater in
οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρί, καὶ ὁ πατὴρ ἐν 10
me est? Verba quæ ego loquor vobis, à me-
ἐμοί ἐστι; τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμ-
ipso non loquor. At Pater in me manens, ipse
αυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς
facit opera. Credite mihi quia ego in Pa-
ποιεῖ τὰ ἔργα. πιστεύετέ μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πα- 11
tre, & Pater in me est? Si autem non, propter opera
τρί, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν· εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα
ipsa credite mihi. Amen, amen dico vobis,
αὐτὰ πιστεύετέ μοι. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, 12
credens in me, opera quæ ego facio, & ipse
ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, κἀκεῖνος
faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad
ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει· ὅτι ἐγὼ πρὸς
Patrem meum vado. Et quodcumq; petieri-
τὸν πατέρα μου πορεύομαι. καὶ ὅ,τι ἂν αἰτήσητ- 13
tis in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur
τε ἐν τῷ ὀνόματί μου, τοῦτο ποιήσω, ἵνα δοξασθῇ
Pater in filio. Si quid petieritis in no-
ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ. ἐάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνό- 14
mine meo, ego faciam. Si diligitis me,
ματί μου, ἐγὼ ποιήσω. ἐὰν ἀγαπᾶτέ με, τὰς 15
mandata mea seruate. Et ego rogabo
ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε. καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω 16
Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt
τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα
maneat vobiscum in æternum, Spiritum
μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ πνεῦμα τῆς 17
veritatis: quem mundus non potest accipere: quia non
ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν· ὅτι οὐ
videt eum, nec scit eum. Vos autem cognosci-
θεωρεῖ αὐτό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώσκε-
tis eum: quia apud vos manet, & in vobis erit. Non
τε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει, καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται. οὐκ 18
relinquam vos orphanos: venio ad vos. Adhuc
ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. ἔτι 19
modicum, & mundus me non iam videt. Vos autem vi-
μικρὸν καὶ ὁ κόσμος με οὐκ ἔτι θεωρεῖ, ὑμεῖς δὲ θεω-
detis me, quia ego viuo, & vos viuetis. In
ρεῖτέ με· ὅτι ἐγὼ ζῶ, καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε. ἐν 20
illo die cognoscetis vos quia ego in
ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ
Patre meo, & vos in me, & ego in vobis.
πατρί μου, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν ὑμῖν.
Habens mandata mea, & seruans ea, il-
ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκεῖ- 21
le est diligens me. at diligens me, dili-
νός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με. ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπη-
getur à Patre meo: & ego diligam
θήσεται ὑπὸ τοῦ πατρός μου, καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω
eum: & manifestabo ei meipsum. Dicit ei
αὐτόν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν. λέγει αὐτῷ 22
Iudas, non Iscariotes: Domine, quid factū est quia no-
Ἰούδας, οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης, κύριε, τί γέγονεν ὅτι ἡ-
bis futurus es manifestare teipsum, & non mundo?
μῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτόν, καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ;
Respondit Iesus, & dixit ei: Si quis dili-
ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἐάν τις ἀγα- 23
git me, sermonem meū seruabit: & Pater meus dili-
πᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πατήρ μου ἀγα-
get eum, & ad eum veniemus, & mansionē
πήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα, καὶ μονὴν
apud eum faciemus. Non diligens me,
παρ' αὐτῷ ποιήσομεν. ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τοὺς 24
sermones meos nō seruat. Et sermo quem audistis, non est
λόγους μου οὐ τηρεῖ. καὶ ὁ λόγος ὃν ἀκούετε, οὐκ ἔστιν

Margin notes (left column): Qui vidit · autem · Nō creditis · Alioquin · qui credit · me · hoc · vobiscū · veniam · sum · Qui habet · seruat · qui diligit · qui autē diligit · ille · manifestaturus es · ἐλευσόμεθα · Qui non diligit · sermonē

meus, sed mittentis me Patris. Hæc
ἐμός, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρός. ταῦτα 25
loquutus sum vobis, apud vos manens. At para-
λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων. ὁ δὲ παρά- 26
cletus Spiritus sanctus, quem mittet Pater in
κλητος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατὴρ ἐν
nomine meo, ille vos docebit omnia:
τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα,
& suggeret vobis omnia quæcumq; dixi vobis.
καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν.
Pacem relinquo vobis: pacem meam
εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν 27
do vobis: non quomodo mundus dat, ego
δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ
do vobis. Non turbetur vestrum cor, ne-
δίδωμι ὑμῖν. μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδία, μη-
que formidet. Audistis quia ego dixi vobis,
δὲ δειλιάτω. ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, 28
Vado & venio ad vos. Si diligeretis me,
ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. εἰ ἠγαπᾶτέ με,
gauderetis vtique, quia dixi, Vado ad Patrem:
ἐχάρητε ἄν, ὅτι εἶπον, πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα·
quia Pater meus maior me est. Et nunc dixi
ὅτι ὁ πατήρ μου μείζων μου ἐστί. καὶ νῦν εἴρηκα 29
vobis ante fieri, vt quum factum fuerit, credatis.
ὑμῖν πρὶν γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται, πιστεύσητε.
Non iam multa loquar cum vobis. venit enim
οὐκ ἔτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν· ἔρχεται γὰρ 30
huius mundi princeps, & in me non habet quicquam.
ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν.
Sed vt cognoscat mundus quia diligo Patrem:
ἀλλ' ἵνα γνῷ ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα, 31
& sicut mandauit mihi Pater, sic facio: Sur-
καὶ καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ πατήρ, οὕτω ποιῶ. ἐγεί-
gite, eamus hinc.
ρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν.

CAP. XV. ιε'.

Ego sum vitis illa vera: & Pater meus
1 Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου
agricola est. Omnem palmitem in me non facientē
2 ὁ γεωργός ἐστι. πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον
fructum, tollet eum: & omnem fructum ferentem, pur-
καρπόν, αἴρει αὐτό· καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον, κα-
gat eum, vt plurem fructum afferat. Iam
3 θαίρει αὐτό, ἵνα πλείονα καρπὸν φέρῃ. ἤδη
vos mundi estis propter sermonem quem loquutus
ὑμεῖς καθαροί ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάλη-
sum vobis. Manete in me, & ego in vobis. Si-
4 κα ὑμῖν. μείνατε ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν ὑμῖν. κα-
cut palmes non potest fructum ferre à
θὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἀφ'
semetipso, si non manserit in vite: sic nec
ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μείνῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτως οὐδὲ
vos, si non in me manseritis. Ego sum vi-
5 ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μείνητε. ἐγώ εἰμι ἡ ἄμ-
tis, vos palmites. manens in me, & e-
πελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα. ὁ μένων ἐν ἐμοί, κἀ-
go in eo, hic fert fructum multum: quia sine
γὼ ἐν αὐτῷ, οὗτος φέρει καρπὸν πολύν· ὅτι χωρὶς
me non potestis facere nihil. Si non quis manserit
6 ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. ἐὰν μή τις μείνῃ
in me, eiectus est foras sicut palmes: & exaruit:
ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλῆμα, καὶ ἐξηράνθη,
& colligunt eos, & in ignem mittunt, & ar-
καὶ συνάγουσιν αὐτά, καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσι, καὶ καίε-
dent. Si manseritis in me, & verba mea
7 ται. ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοί, καὶ τὰ ῥήματά μου
in vobis manserint, quodcumq; volueritis petetis, & fi-
ἐν ὑμῖν μείνῃ, ὃ ἐὰν θέλητε αἰτήσεσθε, καὶ γενή-
et vobis. In hoc glorificatus est Pater meus
8 σεται ὑμῖν. ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου

Margin notes (right column): eius qui misit · autem · dixero · δειλιάτω · priusquā fiat · vobiscū · mandatū dedit · qui fert, purgabit · plus · nisi · qui manet · mitteret · arescet · ξηραίνεται · colligent eum, mittent & ardet · clarificatus

† efficiamini

vt fructum plurimum afferatis, & † efficiemini mei disci-
ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε, καὶ γενήσεσθε ἐμοὶ μα-
puli. Sicut dilexit me Pater, & ego di-
9 θηταί. καθὼς ἠγάπησέ με ὁ πατήρ, κἀγὼ ἠ-
lexi vos. Manete in dilectione mea.
γάπησα ὑμᾶς· μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ.
Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in
10 ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ
dilectione mea: sicut * ego præcepta Patris
ἀγάπῃ μου, καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρός

* &

mei seruaui, & maneo eius in dilectione.
μου τετήρηκα, καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ.
Hæc loquutus sum vobis, vt gaudium meum in
11 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν
vobis † maneat, & gaudium vestrum impleatur. Hoc
12 ὑμῖν μείνῃ, καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ. αὕτη

§ sit,

est præceptum meum, Vt diligatis inuicem, sic-
ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, κα-
ut dilexi vos. Maiorem hac dilectio-
13 θὼς ἠγάπησα ὑμᾶς. μείζονα ταύτης ἀγά-
nem nemo habet, vt quis animam suam ponat pro
πην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ
amicis suis. Vos amici mei estis, si feceri-
14 τῶν φίλων αὐτοῦ. ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ, ἐὰν ποιῆ-
tis quæ ego præcipio vobis. Non § amplius vos di-
15 τε ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν. οὐκέτι ὑμᾶς λέ-

§ iam

co seruos, quia seruus nescit quid faciat eius
γω δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ
dominus. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque au-
κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤ-
diui à Patre meo, nota feci vobis.
κουσα παρὰ τοῦ πατρός μου, ἐγνώρισα ὑμῖν.
Non vos me elegistis, sed ego ele-
16 οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξά-
gi vos: & posui vos, vt vos abea-
μην ὑμᾶς, καὶ ἔθηκα ὑμᾶς, ἵνα ὑμεῖς ὑπάγη-
tis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat: vt
τε, καὶ καρπὸν φέρητε, καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένῃ· ἵνα
quodcumque petieritis Patrem in nomine meo,
ὅ,τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου,
det vobis. Hæc mando vobis, vt dili-
17 δῷ ὑμῖν. ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγα-
gatis inuicem. Si mundus vos odit, scito-
18 πᾶτε ἀλλήλους. εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώ-
te quia me priorem vobis * odit. Si de
19 σκετε ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν * μεμίσηκεν. εἰ ἐκ

* odio habuit. * μισῶ

mundo fuissetis, mundus ‖ proprium amaret: quia verò de
τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ὅτι δὲ ἐκ

‖ quod suū erat diligeret.

mundo non estis, sed ego elegi vos
τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς
de mundo, * propter hoc odit vos mundus.
ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος.

* propterea

Mementote sermonis † quē ego dixi vobis: Non
20 μνημονεύετε τοῦ λόγου οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, οὐκ

† mei,

est seruus maior domino suo. Si me persequuti sunt,
ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν,
& vos persequentur. si sermonē meum seruauerunt, &
καὶ ὑμᾶς διώξουσιν. εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν
vestrum seruabunt. Sed hæc omnia fa-
21 ὑμέτερον τηρήσουσιν. ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιή-
cient vobis propter nomen meum: quia nesciunt
σουσιν ὑμῖν διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἴδασι τὸν
* mittentem me. Si non venissem, & loquutus fuissem eis,
22 πέμψαντά με. εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς,

* eum qui misit

peccatum non haberent. nūc autem excusationem non habēt
ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι
de peccato suo. * Me odio habens, & Pa-
23 περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν. ὁ ἐμὲ μισῶν, καὶ τὸν πα-

* Qui me odit,

trem meum odit. Si opera non fecissem in
24 τέρα μου μισεῖ. εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν
eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non habe-
αὐτοῖς, ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἴ-
rent. Nunc autē & viderunt, & oderunt & me &
χον· νῦν δὲ καὶ ἑωράκασι, καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμὲ καὶ
Patrem meum. Sed vt adimpleatur sermo §
25 τὸν πατέρα μου. ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ

§ qui est

scriptus in Lege eorum: Quia * oderunt me
γεγραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν, ὅτι ἐμίσησάν με

* odio habuerunt

gratis. Quum autē venerit Paracletus, quem ego
26 δωρεάν. ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ
mittam vobis à Patre, Spiritum veri-
πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρός, τὸ πνεῦμα τῆς ἀλη-
tatis, qui à Patre procedit: ille
θείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος
‖ testabitur de me. Et vos autem * testabimini,
27 μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε,
quia ab initio † cum me estis.
ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε.

‖ testimoniū perhibebit * testimoniū perhibebitis: † mecum

CAP. XVI. ιϛ'.

Hæc loquutus sum vobis, vt non scandalize-
1 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα μὴ σκανδαλισθῆ-
mini. Absque synagogis facient vos: sed ve-
2 τε. ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς· ἀλλ' ἔρ-
nit hora vt omnis * interficiens vos, † existimet
χεται ὥρα ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνας ὑμᾶς, * δόξῃ
cultum adferre Deo. Et hæc fa-
3 λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ. καὶ ταῦτα ποιή-

* qui interficit † arbitretur obsequium se præstare * δόξει

cient vobis, quia non nouerunt Patrem, neque
σουσιν ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα, οὐδὲ
me. Sed hæc loquutus sum vobis, vt quum
4 ἐμέ. ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ὅταν
venerit hora, reminiscamini eorum, quia ego dixi vo-
ἔλθῃ ἡ ὥρα, μνημονεύητε αὐτῶν, ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑ-
bis. Hæc autem vobis § ex initio non dixi, quia * cum
μῖν. ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ'

§ ab * vobiscū

vobis eram. ‖ Nunc autem vado ad * mit-
5 ὑμῶν ἤμην. νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμ-

‖ Et * eum qui misit,

tentem me: & nemo ex vobis interrogat me, Quo va-
ψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με, ποῦ ὑπά-
dis? Sed quia hæc loquutus sum vobis, tristitia
6 γεις; ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη
impleuit vestrum cor. Sed ego
7 * πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. ἀλλ' ἐγὼ τὴν

* πληρώσει

veritatem dico vobis, expedit vobis vt ego va-
ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν, συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλ-
dam. Si enim ego non abiero, paracletus non
θω· ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ
veniet ad vos: si autem abiero, mittam
ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω
eum ad vos. Et † veniens ille, arguet
8 αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς. καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν

† quum venerit

mundum de peccato, & de iustitia, & de
κόσμον περὶ ἁμαρτίας, καὶ περὶ δικαιοσύνης, καὶ περὶ
iudicio. De peccato quidem, quia non cre-
9 κρίσεως. περὶ ἁμαρτίας μέν, ὅτι οὐ πιστεύ-
dunt in me. De iustitia verò, quia ad
10 ουσιν εἰς ἐμέ. περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν
Patrem meum vado, & non * amplius videbitis me.
πατέρα μου ὑπάγω, καὶ οὐκ ἔτι θεωρεῖτέ με.

* iam

De autem iudicio, quia princeps mundi huius § iudi-
11 περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέ-
catus est. Adhuc multa habeo dicere vobis, sed non pote-
12 κριται. ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνα-
stis portare modò. Quum autem venerit ille,
13 σθε βαστάζειν ἄρτι. ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ
Spiritus veritatis, § deducet vos in omnem
πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν

§ docebit

veritatem. non enim loquetur à semetipso, sed quæ-
τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅ-
cumque audiet loquetur, & * ventura annunciabit
σα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ

* quæ sunt

vobis. Ille me ‖ glorificabit: quia de meo
14 ὑμῖν. ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ

‖ clarificabit:

λήψε-

accipiet, & annunciabit vobis. Omnia quæcumq; habet
λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. πάντα ὅσα ἔχει ὁ 15
Pater, mea sunt. propter hoc dixi, Quia de meo
πατὴρ, ἐμά ἐστι· διὰ τοῦτο εἶπον, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ
accipit, & annunciabit vobis. Modicum, & iā nō videbitis
λαμβάνει, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. μικρὸν καὶ οὐ θεω- 16
bitis me: & iterum modicum, & videbitis me, quia vado
ρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με, ὅτι ὑπά-
do ad Patrem. Dixerunt ergo ex disci-
γω πρὸς τὸν πατέρα. Εἶπον οὖν ἐκ τῶν μα- 17
pulis eius ad inuicem: Quid est hoc quod dicit nobis,
θητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους, τί ἐστι τοῦτο ὃ λέγει ἡ-
bis, Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum &
μῖν, μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ
videbitis me? &, quia ego vado ad Pa-
ὄψεσθέ με; καὶ, ὅτι ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τὸν πα-
trem? Dicebant ergo: Hoc quid est quod dicit, Mo-
τέρα; ἔλεγον οὖν, τοῦτο τί ἐστιν ὃ λέγει, τὸ μι- 18
dicum? nescimus quid loquitur. Cognouit autem Iesus
κρόν; οὐκ οἴδαμεν τί λαλεῖ. ἔγνω οὖν ὁ Ἰησοῦς 19
quia volebant eum interrogare: & dixit eis: De hoc
ὅτι ἤθελον αὐτὸν ἐρωτᾷν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, περὶ τούτου
quæritis * cum alijs aliis, quia dixi: Modicum, & non videbitis
ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων, ὅτι εἶπον, μικρὸν, καὶ οὐ θεω-
bitis me: & iterum modicum, & videbitis me? Amen
ρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με; ἀμὴν 20
amen dico vobis, quia flebitis & plorabitis
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε
vos, ‡ mundus ‡ gaudebit: vos autem contristabimini:
ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· ὑμεῖς δὲ * λυπηθή-
mini: sed tristitia vestra in gaudium † fiet.
σεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται.
Mulier quum parit, tristitiam habet, quia venit
ἡ γυνὴ ὅταν τίκτῃ λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ 21
hora eius: quum autem * genuerit puerum, nō ‡ amplius
ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι
meminit ‡ tribulationis propter gaudium, quia * genitus est
μνημονεύει τῆς θλίψεως διὰ τὴν χαρὰν, ὅτι ἐγεν-
est homo in mundum. Et vos igitur
νήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον. καὶ ὑμεῖς οὖν 22
tristitiam quidē nunc habetis, iterum autem videbo vos: &
λύπην μὲν νῦν ἔχετε, πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ
gaudebit vestrum cor, & gaudium vestrum nemo
χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐ-
mo tollet à vobis. Et in illo die me
δεὶς αἴρει ἀφ' ὑμῶν. καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ 23
non interrogabitis quicquam. amen amen dico vobis,
οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν,
‡ quid quæcumque petieritis Patrem in nomine
ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί
meo, dabit vobis. Vsque modò non petiistis quicquam
μου, δώσει ὑμῖν. ἕως ἄρτι οὐκ ᾐτήσατε οὐδὲν 24
in nomine meo: Petite, & accipietis: vt gaudium
ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, καὶ λήψεσθε, ἵνα ἡ χα-
dium vestrum sit plenum. Hæc in prouer-
ρὰ ὑμῶν ᾖ πεπληρωμένη. Ταῦτα ἐν παροι- 25
biis loquutus sum vobis. sed venit hora quum non
μίαις λελάληκα ὑμῖν· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκ
‡ amplius in prouerbiis loquar vobis, sed palàm
ἔτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρρησίᾳ
de Patre annunciabo vobis. In illo
περὶ τοῦ πατρὸς ἀναγγελῶ ὑμῖν. ἐν ἐκείνῃ τῇ 26
die in nomine meo petetis: & non dico
ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε· καὶ οὐ λέγω
vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis.
ὑμῖν, ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα περὶ ὑμῶν.
Ipse enim Pater amat vos, quia vos me
αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ 27
amastis, & credidistis quia ego à
πεφιλήκατε, καὶ πεπιστεύκατε ὅτι ἐγὼ παρὰ τοῦ
Deo exiui. Exiui à Patre, &
θεοῦ ἐξῆλθον. ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ 28

Marginal notes: † Propterea; * accipiet; ‡ iam; * inter vos; ‡ autem; * λυπηθήσεσθε; † vertetur; * pepererit; ‡ iam; ‡ pressuræ; * natus; ‡ & quid; † iam

veni in mundum: iterum relinquo mundum,
ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον· πάλιν ἀφίημι τὸν κόσμον,
& vado ad Patrem. Dicunt ei
καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα. λέγουσιν αὐτῷ 29
discipuli eius: Ecce nunc palàm loqueris, &
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἴδε νῦν παρρησίᾳ λαλεῖς, καὶ
prouerbium nullum dicis. Nunc scimus quia
παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις. νῦν οἴδαμεν ὅτι 30
scis omnia, & non * opus habes vt quis te interroget.
οἶδας πάντα, καὶ οὐ χρείαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ.
In hoc credimus quia à Deo existi. Re-
ἐν τούτῳ πιστεύομεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθες. ἀπε- 31
spondit eis Iesus: Modò creditis? Ecce ve-
κρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἄρτι πιστεύετε; ἰδοὺ ἔρ- 32
nit hora, & iam venit, vt dispergamini vnusquisque
χεται ὥρα, καὶ νῦν ἐλήλυθεν, ἵνα σκορπισθῆτε ἕ-
quisque in propria. & me solum relinquatis: & non
καστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἐμὲ μόνον ἀφῆτε· καὶ οὐκ
sum solus, quia Pater ‡ mecum est. Hæc
εἰμὶ μόνος, ὅτι ὁ πατὴρ μετ' ἐμοῦ ἐστι. ταῦτα 33
loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. In
λελάληκα ὑμῖν, ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε. ἐν
mundo ‡ tribulationem habebitis: sed confidite: ego
τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε· ἐγὼ
vici mundum.
νενίκηκα τὸν κόσμον.

CAP. XVII. ιζ.

Hæc loquutus est Iesus: & * sublatis oculis
ΤΑῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλ- 1
suis in cælum, & dixit: Pater, venit
μοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ εἶπε, πάτερ, ἐλήλυθεν
hora, * glorifica tuum filium, vt & filius tuus ‡ glorificet
ἡ ὥρα, δόξασόν σου τὸν υἱὸν, ἵνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ
te. Sicut dedisti ei † auctoritatem omnis car-
σε. καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρ- 2
nis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam
κὸς, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ, δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν
æternam. Hæc autem est æterna vita, Vt cogno-
αἰώνιον. αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώ- 3
scant te solum verum Deum, & quem misisti
σκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας
Iesum Christum. Ego te * glorificaui super terram:
Ἰησοῦν Χριστόν. ἐγώ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς· 4
opus consummaui quod dedisti mihi vt faciam: Et
τὸ ἔργον ἐτελείωσα ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω· καὶ 5
nunc ‡ glorifica me tu Pater apud temetipsum, ‡ glo-
νῦν δόξασόν με σύ, πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δό-
ria quam habui * ante mundum esse apud te.
ξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί.
Manifestaui tuum nomen hominibus quos
ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις οὓς 6
dedisti mihi de mundo. Tui erant, & mihi eos
δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου. σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς
dedisti: & sermonem tuum seruauerunt. Nunc co-
δέδωκας, καὶ τὸν λόγον σου τετηρήκασι. νῦν ἔ- 7
gnouerunt quia omnia quæ dedisti mihi, abs te
γνωκαν ὅτι πάντα ὅσα δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ
sunt. Quia verba quæ dedisti mihi, dedi
ἐστιν. ὅτι τὰ ῥήματα ἃ δέδωκάς μοι, δέδωκα 8
eis: & ipsi acceperunt: & cognouerunt verè quia
αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς ὅτι
à te exiui, & crediderunt quia tu me misi-
παρὰ σοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι σύ με ἀπέ-
sti. Ego pro eis rogo. Non pro mun-
στειλας. ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ· οὐ περὶ τοῦ κόσ- 9
do rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui
μου ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοί
sunt. Et mea omnia tua sunt, & tua mea: ‡
εἰσι· καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά, 10
& clarificatus sum in eis. Et non ‡ amplius sum
καὶ * δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς. καὶ οὐκέτι εἰμὶ 11

Marginal notes: * opus est tibi; ‡ mecum; ‡ pressuram habebitis; * sublevantis oculis; * clarifica; ‡ clarificet; † potestatem; * clarificaui; ‡ clarifica; ‡ claritate; * priusquam mundus fieret; ‡ sunt; † iam; * δοξάζω

in mundo: & hi in mundo sunt, & ego
ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσί, καὶ ἐγὼ
ad te venio. Pater sancte, serua eos in
πρὸς σὲ ἔρχομαι. πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν
nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut†
τῷ ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσιν ἓν καθὼς
nos. Quum essem cum eis in mundo, e-
ἡμεῖς. ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐ- 12
go seruabam eos in nomine tuo. Quos dedi-
γὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου· οὓς δέδω-
sti mihi custodiui: & nemo ex eis periit,
κάς μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο,
*si non filius perditionis, vt Scriptura im-
εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ πλη-
pleatur. Nunc autem ad te venio: & hæc loquor
ρωθῇ. νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ 13
in mundo, vt habeant gaudium meum im-
ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πε-
pletum in semetipsis. Ego dedi eis
πληρωμένην ἐν αὐτοῖς. ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν 14
sermonem tuum, & mundus odio habuit eos, quia non
λόγον σου, καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτούς, ὅτι οὐκ
sunt de mundo, sicut‡ ego non sum de
εἰσὶν ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ
mundo. Non rogo vt tollas eos de mun-
κόσμου. οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσ- 15
do, sed vt serues eos à malo. De
μου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ. ἐκ 16
mundo non sunt: sicut‡ ego de mundo
τοῦ κόσμου οὐκ εἰσί, καθὼς ἐγὼ ἐκ τοῦ κόσμου
non sum. Sanctifica eos in veritate tua.
οὐκ εἰμί. ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου. 17
Sermo tuus veritas est. Sicut *me misi-
ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστι. καθὼς ἐμὲ ἀπέστει- 18
sti in mundum, |& ego misi eos in
λας εἰς τὸν κόσμον, κἀγὼ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς
mundum. Et pro eis ego sanctifico me-
τὸν κόσμον. καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω ἐμαυ- 19
ipsum vt & ipsi sint sanctificati in veritate. Non
τόν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὦσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ. οὐ 20
pro eis autem rogo tantùm, sed & pro †cre-
περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πι-
dentibus per verbum eorum in me. Vt om-
στευσόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ· ἵνα πάν- 21
nes vnum sint, sicut tu Pater, in me, & ego in te,
τες ἓν ὦσι, καθὼς σὺ πάτερ ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν σοί,
vt & ipsi in nobis vnum sint: vt mundus credat
ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν· ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ
quia tu me misisti. Et ego *gloriam quam de-
ὅτι σύ με ἀπέστειλας. καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν ἣν δέ- 22
disti mihi, dedi eis: vt sint vnum, sicut‡ nos
δωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὦσιν ἓν καθὼς ἡμεῖς
vnum sumus. Ego in eis, & tu in me, vt sint
ἕν ἐσμεν. ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὦσι 23
consummati in vnum: & vt cognoscat mundus quia
τετελειωμένοι εἰς ἕν, καὶ ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι
tu me misisti, & dilexisti eos, sicut‡
σύ με ἀπέστειλας, καὶ ἠγάπησας αὐτούς, καθὼς
me dilexisti. Pater, quos dedisti mihi, vo-
ἐμὲ ἠγάπησας. πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέ- 24
lo vt vbi sum ego, & illi sint *cum me:
λω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγώ, κἀκεῖνοι ὦσι μετ' ἐμοῦ,
vt videant |gloriam meam quam dedisti
ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν ἣν ἔδωκάς
mihi: quia dilexisti me ante constitutionem mundi.
μοι, ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου.
Pater iuste, & mundus te non cognouit, ego
πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ 25
autem te cognoui: & hi cognouerunt quia tu me misi-
δέ σε ἔγνων, καὶ οὗτοι ἔγνωσαν ὅτι σύ με ἀπέ-
sti. Et notum feci eis nomen tuum, &
στειλας. καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου, καὶ 26

†& · *nisi · ‡& · ‡& · *tu · |Ita · † eis qui credituri sunt · *claritatē · ‡& · ‡& · *mecum · |claritatē

notum faciam: vt dilectio qua dilexisti me, in
γνωρίσω, ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με, ἐν
ipsis sit, & ego in ipsis.
αὐτοῖς ᾖ, κἀγὼ ἐν αὐτοῖς.

CAP. XVIII.

Hæc *dicens Iesus, egressus est cum disci-
1 ΤΑῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐξῆλθε σὺν τοῖς μα-
pulis suis trans torrentem Cedron, vbi
θηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τῶν κέδρων, ὅπου
erat hortus, in quem introiuit ipse, & discipuli
ἦν κῆπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ
eius. Sciebat autem & Iudas †tradens eum,
2 αὐτοῦ. ᾔδει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν, τὸν
locum, quia frequenter conuenerat Iesus illuc cum
τόπον, ὅτι πολλάκις συνήχθη ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν
discipulis suis. Ergo Iudas *accipiens cohor-
3 μαθητῶν αὐτοῦ. ὁ οὖν Ἰούδας λαβὼν τὴν σπεῖ-
tem, & ‡ex principibus Sacerdotum & Pharisæis mini-
ραν, καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπη-
stros: venit illuc cum laternis & facibus,
ρέτας, ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων
& armis. Iesus itaque sciens omnia‡ ventu-
4 καὶ ὅπλων. Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχό-
ra super se, *exiens dixit eis: Quem quæ-
μενα ἐπ' αὐτόν, ἐξελθὼν εἶπεν αὐτοῖς, τίνα ζη-
ritis? Responderunt ei: Iesum Naza-
5 τεῖτε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, Ἰησοῦν τὸν Ναζω-
renum. Dicit eis Iesus: Ego sum. Stabat autem
ραῖον. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, ἐγώ εἰμι. εἱστήκει δὲ
& Iudas |ille tradens eum, cum ipsis. Vt
6 καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν, μετ' αὐτῶν. ὡς
ergo dixit eis, Quod ego sum, abierunt †in ea quæ
οὖν εἶπεν αὐτοῖς, ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀπῆλθον εἰς τὰ
post, & ceciderunt *humi. Iterum ergo eos inter-
7 ὀπίσω, καὶ ἔπεσον χαμαί. πάλιν οὖν αὐτοὺς ἐπη-
rogauit, Quem quæritis? ‡At dixerunt: Iesum Na-
ρώτησε, τίνα ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπον, Ἰησοῦν τὸν Να-
zarenum. Respondit Iesus: Dixi vobis, quia ego
8 ζωραῖον. ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, εἶπον ὑμῖν, ὅτι ἐγώ
sum. si ergo me quæritis, sinite hos abire.
εἰμι. εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν.
Vt impleretur sermo quem dixit: Quia quos dedi-
9 ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὃν εἶπεν, ὅτι οὓς δέδω-
sti mihi, non perdidi ex eis quemquam. Simon
10 κάς μοι, οὐκ ἀπώλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα. Σίμων
ergo Petrus habens gladium, eduxit eum, & per-
οὖν Πέτρος ἔχων μάχαιραν, εἵλκυσεν αὐτήν, καὶ ἔ-
cussit ‡principis Sacerdotum seruum, & abscidit eius
παισε τὸν τοῦ ἀρχιερέως δοῦλον, καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ
auriculam dexteram. Erat autem nomen seruo Mal-
τὸ ὠτίον τὸ δεξιόν. ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλ-
chus. Dixit ergo Iesus Petro, *Iniice
11 χος. εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ, βάλε τὴν
gladium tuum in vaginam. Calicem quem de-
μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην· τὸ ποτήριον ὃ δέ-
dit mihi Pater, non bibam illum? Ergo cohors
12 δωκέ μοι ὁ πατήρ, οὐ μὴ πίω αὐτό; ἡ οὖν σπεῖρα
& tribunus, & ministri Iudæorum comprehē-
καὶ ὁ χιλίαρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλα-
derunt Iesum, & ligauerunt eum. Et adduxerunt
13 βον τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔδησαν αὐτόν. καὶ ἀπήγαγον
eum ad Annam primùm: erat enim socer
αὐτὸν πρὸς Ἄνναν πρῶτον, ἦν γὰρ πενθερὸς τοῦ
Caiaphæ, qui erat ‡princeps Sacerdotum anni illius.
Καϊάφα, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου.
Erat autem Caiaphas †ille consulens Iudæis,
14 ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβουλεύσας τοῖς Ἰουδαίοις,
Quia expedit vnum hominem *perire pro populo.
ὅτι συμφέρει ἕνα ἄνθρωπον ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.
Sequebatur autem Iesum Simon Petrus, & alius
15 ἠκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος, καὶ ὁ ἄλλος
μαθη-

*quum dixisset · †qui tradebat · *quum accepisset · ‡à Pontificibus · ‡quæ erāt · *processit, & · |qui tradebat · †retrorsum · *in terram · ‡Illi autē · ‡Pontificis · *Mitte · |Pontifex · †qui consilium dederat · *mori

discipulus. At discipulus † ille erat notus * principi Sacerdotum: & simul introiuit ‡ Iesu in atrium
μαθητής. ὁ δὲ μαθητὴς ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ συνεισῆλθε τῷ ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν
§ principis Sacerdotum. At Petrus * stabat ad
τοῦ ἀρχιερέως. 16 ὁ δὲ πέτρος εἱστήκει πρὸς τῇ
ostium foris. Exiuit ergo discipulus alius, qui
θύρᾳ ἔξω. ἐξῆλθεν οὖν ὁ μαθητὴς ὁ ἄλλος, ὃς
erat notus ‡ principi Sacerdotum: & dixit ostiariæ, &
ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ εἶπε τῇ θυρωρῷ, καὶ
introduxit Petrum. Dicit ergo ancilla
εἰσήγαγε τὸν πέτρον. 17 λέγει οὖν ἡ παιδίσκη ἡ
ostiaria Petro: Numquid & tu ex discipulis es
θυρωρὸς τῷ πέτρῳ, μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ
hominis istius? Dicit ille: Non sum.
τοῦ ἀνθρώπου τούτου; λέγει ἐκεῖνος, οὐκ εἰμί.
Stabant autem serui & ministri, † prunam
18 εἱστήκεισαν δὲ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ὑπηρέται, ἀνθρακιὰν
facientes, quia frigus erat: & calefaciebant se: erat autē
πεποιηκότες, ὅτι ψῦχος ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο. ἦν δὲ
cum eis Petrus stans & calefaciens se. Ergo
μετ' αὐτῶν ὁ πέτρος ἑστὼς καὶ θερμαινόμενος. 19 ὁ οὖν
‡ princeps Sacerdotum interrogauit Iesum de discipulis
ἀρχιερεὺς ἠρώτησε τὸν ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν
suis, & de doctrina eius. Respondit ei
αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ. 20 ἀπεκρίθη αὐτῷ
Iesus: Ego palàm loquutus sum mundo, ego
ὁ ἰησοῦς, ἐγὼ παῤῥησίᾳ ἐλάλησα τῷ κόσμῳ· ἐγὼ
semper docui in synagoga & in templo, quò § undique Iudæi conueniunt: & in
πάντοτε ἐδίδαξα ἐν τῇ συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου πάντοτε οἱ ἰουδαῖοι συνέρχονται, καὶ ἐν
occulto loquutus sum nihil. Quid me interrogas? interroga * audientes, quid loquutus sim ipsis: ecce
κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν. 21 τί με ἐπερωτᾷς; ἐπερώτησον τοὺς ἀκηκοότας, τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε
hi sciunt quæ dixerim ego. Hæc autem ‖ eo dicente, vnus ministrorum assistens dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes † principi Sacerdotum?
οὗτοι οἴδασιν ἃ εἶπον ἐγώ. 22 ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, εἷς τῶν ὑπηρετῶν παρεστηκὼς ἔδωκε ῥάπισμα τῷ ἰησοῦ, εἰπών, οὕτως ἀποκρίνῃ τῷ ἀρχιερεῖ;
Respondit ei Iesus: Si male loquutus
23 ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, εἰ κακῶς ἐλάλησα,
sum, * testare de malo: si autem ‡ pulchrè, quid me cædis? § Misit eum Annas ligatum ad
μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις; 24 ἀπέστειλεν αὐτὸν ὁ ἄννας δεδεμένον πρὸς
Caiapham * principem Sacerdotum. Erat autem Simon Petrus
καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα. 25 ἦν δὲ σίμων πέτρος
stans, & calefaciens se. Dixerunt ergo ei: * Num & tu ex discipulis eius es? Negauit igitur ille, & dixit: Non sum.
ἑστὼς καὶ θερμαινόμενος. εἶπον οὖν αὐτῷ, μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ; ἠρνήσατο οὖν ἐκεῖνος, καὶ εἶπεν, οὐκ εἰμί.
Dicit ‖ vnus ex seruis † principis Sacerdotum, cognatus * existens eius abscideras Petrus
26 λέγει εἷς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ἀρχιερέως, συγγενὴς ὢν οὗ ἀπέκοψε πέτρος
auriculam: ‡ Non ego te vidi in horto cum illo?
τὸ ὠτίον, οὐκ ἐγώ σε εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ;
Iterum ergo negauit Petrus: & statim gallus cantauit.
27 πάλιν οὖν ἠρνήσατο ὁ πέτρος, καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.
Adducunt ergo Iesum à Caiapha in prætorium. erat autem manè: & ipsi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha.
28 ἄγουσιν οὖν τὸν ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· ἦν δὲ πρωΐ. καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα.
Exiuit ergo Pilatus ad eos § & dixit: Quam accusationem affertis aduersus
29 ἐξῆλθεν οὖν ὁ πιλάτος πρὸς αὐτούς, καὶ εἶπε, τίνα κατηγορίαν φέρετε κατὰ
hominem hunc? Responderunt & dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non vtique tibi tradidissemus eum.
τοῦ ἀνθρώπου τούτου; 30 ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, εἰ μὴ ἦν οὗτος κακοποιός, οὐκ ἄν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν.
Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundùm legem vestram iudicate eum.
31 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ πιλάτος, λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν.
Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quemquam.
εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ ἰουδαῖοι, ἡμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα.
Vt sermo Iesu impleretur quem dixit, significans qua morte * futurus esset mori.
32 ἵνα ὁ λόγος τοῦ ἰησοῦ πληρωθῇ ὃν εἶπε, σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν.
Introiuit ergo in prætorium iterum Pilatus, & vocauit Iesum, & dixit ei: Tu es rex Iudæorum?
33 εἰσῆλθεν οὖν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν ὁ πιλάτος, καὶ ἐφώνησε τὸν ἰησοῦν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν ἰουδαίων;
Respondit ei Iesus: A temetipso tu hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me?
34 ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἀφ' ἑαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις, ἢ ἄλλοι σοι εἶπον περὶ ἐμοῦ;
Respondit Pilatus, Numquid ego Iudæus sum? Gens tua & ‡ principes Sacerdotum tradiderunt te mihi. quid fecisti?
35 ἀπεκρίθη ὁ πιλάτος, μήτι ἐγὼ ἰουδαῖός εἰμι; τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί. τί ἐποίησας;
Respondit Iesus: Regnum meum non est de mundo hoc: si ex mundo hoc esset regnum meum, ministri vtique mei decertarent vt non traderer Iudæis. nunc autem regnum meum non est hinc.
36 ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμή, οἱ ὑπηρέται ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν.
Dixit itaque ei Pilatus: Num ergo rex es tu? Respondit Iesus: Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt † tester veritati: omnis * existens ex veritate, audit meam vocem.
37 εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ πιλάτος, οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ; ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, σὺ λέγεις, ὅτι βασιλεύς εἰμι ἐγώ. ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ· πᾶς ὁ ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει μου τῆς φωνῆς.
Dicit ei Pilatus: Quid est veritas? Et hoc ‡ dicens, iterum exiuit ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullam causam inuenio in eo.
38 λέγει αὐτῷ ὁ πιλάτος, τί ἐστιν ἀλήθεια; καὶ τοῦτο εἰπών, πάλιν ἐξῆλθε πρὸς τοὺς ἰουδαίους, καὶ λέγει αὐτοῖς, ἐγὼ οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω ἐν αὐτῷ.
Est autē consuetudo vobis, vt vnum vobis § absoluam in Pascha. vultis ergo vobis § absoluam regem Iudæorum?
39 ἔστι δὲ συνήθεια ὑμῖν, ἵνα ἕνα ὑμῖν ἀπολύσω ἐν τῷ πάσχα. βούλεσθε οὖν ὑμῖν ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν ἰουδαίων;
Clamauerunt ergo rursum omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.
40 ἐκραύγασαν οὖν πάλιν πάντες, λέγοντες, μὴ τοῦτον, ἀλλὰ τὸν βαραββᾶν. ἦν δὲ ὁ βαραββᾶς λῃστής.

CAP. XIX. ιθ'.

Tunc ergo * accepit Pilatus Iesum, & flagellauit.
1 Τότε οὖν ἔλαβεν ὁ πιλάτος τὸν ἰησοῦν, καὶ ἐμαστίγωσε.
Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt eius capiti: & veste purpurea ‖ amicierunt eum: * Et dicebant:
2 καὶ οἱ στρατιῶται πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέβαλον αὐτόν, 3 καὶ ἔλεγον,

Margin notes: † testis Pontifici: ‡ cum. § Pontifici. * autem. † Pontifici: † ad prunas, ‡ k § Pontifex § omnes * eos qui audierūt, ‡ quam dixisset, † Pontifici § * testimonium perhibe- ‡ bene, § Et * Pontifi- cem. * Numquid ‖ ei † Pontificis, * eius cui abscidit ‡ Nonne § foris. * esset moriturus. ‡ Pontifices * ἀγωνίζω † testimonium perhibeam * qui est ‡ quo dixisset, § dimittā * apprehendit ‖ circumdederunt * Et veniebant ad eum,

* Aue ‡ Gaude rex Iudæorum: & dabant ei a-
χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. καὶ ἐδίδουν αὐτῷ ῥα-
lapas. Exiuit ergo iterum foras Pilatus,
πίσματα. Ἐξῆλθεν οὖν πάλιν ἔξω ὁ Πιλάτος, 4
& dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, vt cogno-
καὶ λέγει αὐτοῖς, ἴδε ἄγω ὑμῖν αὐτὸν ἔξω, ἵνα γνῶ-
scatis quia in eo nullam causam inuenio. Exi-
τε ὅτι ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν αἰτίαν εὑρίσκω. Ἐξῆλ- 5
uit ergo Iesus foras, portans spineam coronam,
θεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔξω, φορῶν τὸν ἀκάνθινον στέφανον
& purpureum vestimentum. Et dicit eis: Ecce
καὶ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον. καὶ λέγει αὐτοῖς, ἴδε ὁ
‡ Pōtifices homo. Quum ergo vidissent eum, * principes Sacer-
ἄνθρωπος. Ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιε- 6
dotum & ministri, clamabant, dicentes, Cruci-
ρεῖς καὶ οἱ ὑπηρέται, ἐκραύγασαν, λέγοντες, σταύ-
fige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Acci-
ρωσον, σταύρωσον αὐτόν. λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, λά-
pite eum vos, & crucifigite. ego enim non
βετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ σταυρώσατε. ἐγὼ γὰρ οὐχ
inuenio in eo causam. Responderunt ei
εὑρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν. Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ 7
Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legem nostram
Ἰουδαῖοι, ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἡμῶν
debet mori: quia seipsum filium Dei fecit.
ὀφείλει ἀποθανεῖν, ὅτι ἑαυτὸν υἱὸν θεοῦ ἐποίησεν.
Quum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, ma-
Ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ Πιλάτος τοῦτον τὸν λόγον, μᾶλ- 8
gis timuit. Et ingressus est in prætor-
λον ἐφοβήθη. καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώ- 9
‡ ad Iesum: rium iterum: & dicit ‡ Iesu: Vnde es tu? At Ie-
ριον πάλιν, καὶ λέγει τῷ Ἰησοῦ, πόθεν εἶ σύ; ὁ δὲ Ἰη-
‡ autem sus ‡ responsum non dedit ei. Dicit ergo
σοῦς ἀπόκρισιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ. Λέγει οὖν 10
ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis quia
αὐτῷ ὁ Πιλάτος, ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; οὐκ οἶδας ὅτι
*potestatē †dimittere * auctoritatem habeo crucifigere te, & * auctoritatem habeo † absol-
ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαί σε, καὶ ἐξουσίαν ἔχω ἀπο-
*potestatē uere te? Respondit Iesus: Non haberes * auctori-
λῦσαί σε; Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, οὐκ εἶχες ἐξου- 11
‡ nisi tatem vllam aduersus me, ‡ si non esset tibi datum
σίαν οὐδεμίαν κατ᾽ ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον
‡ Propterea qui me tradidit desuper. ‡ Propter hoc tradens me tibi, maius pec-
ἄνωθεν· διὰ τοῦτο ὁ παραδιδούς με σοι μείζονα ἁ-
* Exinde ‡dimittere catum habet. * Ex hoc quærebat Pilatus ‡ absol-
μαρτίαν ἔχει. Ἐκ τούτου ἐζήτει ὁ Πιλάτος ἀπο- 12
‡ autem uere eum. At Iudæi † clamabant, dicentes: Si
λῦσαι αὐτόν. οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἔκραζον, λέγοντες, ἐὰν
* dimittis, hunc * absolueris, non es amicus Cæsaris. omnis
τοῦτον ἀπολύσῃς, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς
‡ qui facit se regem ‡ seipsum faciens, contradicit Cæsari.
ὁ βασιλέα ἑαυτὸν ποιῶν, ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι.
‡ autem quū audisset hos sermones, Ergo Pilatus ‡ audiens hunc sermonem, adduxit
Ὁ οὖν Πιλάτος ἀκούσας τοῦτον τὸν λόγον, ἤγαγεν 13
foras Iesum, & sedit pro tribunali, in
ἔξω τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ βήματος εἰς
* loco qui dicitur Lithostrotos, * locum dictum Lithostrotum, Hebraicè autem Gabba-
τόπον λεγόμενον λιθόστρωτον, ἑβραϊστὶ δὲ γαββα-
tha Erat autem parasceue Paschæ, hora autem quasi
θᾶ. ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα δὲ ὡσεὶ 14
sexta. & dicit Iudæis: Ecce rex vester.
ἕκτη. καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις, ἴδε ὁ βασιλεὺς ὑμῶν.
Illi autem clamabant, Tolle, tolle, crucifige eum.
οἱ δὲ ἐκραύγασαν, ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν. 15
Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifi-
λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, τὸν βασιλέα ὑμῶν σταυρώ-
‡ Pōtifices gam? Responderunt ‡ principes Sacerdotum: Non habemus
σω; ἀπεκρίθησαν οἱ ἀρχιερεῖς, οὐκ ἔχομεν βασι-
‡ nisi regem, † si non Cæsarem. Tunc ergo tradidit il-
λέα, εἰ μὴ Καίσαρα. Τότε οὖν παρέδωκεν αὐ- 16
* Susceperunt lum eis vt crucifigeretur. * Acceperunt autem Iesum &
τὸν αὐτοῖς ἵνα σταυρωθῇ. παρέλαβον δὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ

eduxerunt. Et ‡ portans crucem suam, exi- ‡ baiulans sibi
17 ἀπήγαγον. καὶ βαστάζων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἐξῆλ-
uit in ‡ dictum Caluariæ locum, qui dicitur He- ‡ eum qui dicitur
θεν εἰς τὸν λεγόμενον κρανίου τόπον, ὃς λέγεται ἑ-
braicè Golgotha: Vbi eum crucifixerunt, &
18 βραϊστὶ γολγοθᾶ, ὅπου αὐτὸν ἐσταύρωσαν, καὶ
cum eo alios duos hinc & hinc, medium
μετ᾽ αὐτοῦ ἄλλους δύο ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν, μέσον
autem Iesum. Scripsit autem & titulum Pilatus:
19 δὲ τὸν Ἰησοῦν. ἔγραψε δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος,
& posuit super crucem: Erat autem scriptum:
καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. ἦν δὲ γεγραμμένον,
IESVS NAZARENVS
ΙΗΣΟΥΣ Ο ΝΑΖΩΡΑΙΟΣ Ο
REX IVDÆORVM.
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.
Hunc ergo titulum multi legerunt Iu-
20 τοῦτον οὖν τὸν τίτλον πολλοὶ ἀνέγνωσαν τῶν Ἰου-
dæorum: quia prope erat locus ciuitatem vbi crucifi-
δαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν ὁ τόπος τῆς πόλεως ὅπου ἐσταυ-
xus est Iesus. Et erat scriptum Hebraicè, Græ-
ρώθη ὁ Ἰησοῦς. καὶ ἦν γεγραμμένον ἑβραϊστί, ἑλλη-
cè, * Romanè. Dicebant ergo Pilato ‡ principes * & Latinè. ‡ Pōtifices
21 νιστί, ῥωμαϊστί. Ἔλεγον οὖν τῷ Πιλάτῳ οἱ ἀρ-
Sacerdotum Iudæorum: † Ne scribe, Rex Iu- † Noli scribere
χιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, μὴ γράφε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰου-
dæorum, sed quia ipse dixit, Rex sum
δαίων, ἀλλ᾽ ὅτι ἐκεῖνος εἶπε, βασιλεύς εἰμι τῶν
Iudæorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi,
22 Ἰουδαίων. Ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος, ὃ γέγραφα,
scripsi. Ergo milites, quum crucifixissent
23 γέγραφα. Οἱ οὖν στρατιῶται, ὅτε ἐσταύρωσαν τὸν
* Iesum, acceperunt vestimenta eius, (& fecerunt qua- * eum
Ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἐποίησαν τέσ-
tuor partes, vnicuique militi partem,) & tu-
σαρα μέρη, ἑκάστῳ στρατιώτῃ μέρος, καὶ τὸν χι-
nicam. Erat autem tunica inconsutilis, ex in qua desuper
24 τῶνα. ἦν δὲ ὁ χιτὼν ἄῤῥαφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν
contexta per totum: Dixerunt ergo ad inuicem: Non
ὑφαντὸς δι᾽ ὅλου. Εἶπον οὖν πρὸς ἀλλήλους, μὴ
scindamus eam: sed sortiamur de illa, cuius
σχίσωμεν αὐτόν, ἀλλὰ λάχωμεν περὶ αὐτοῦ, τίνος
‡ erit. Vt Scriptura impleretur, dicens: Partiti ‡ sit.
ἔσται· ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ ἡ λέγουσα, διεμερί-
sunt vestimenta mea sibi ipsis, & ‡ super vestem ‡ in
σαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν
meam miserunt sortem. * Illi quidem igitur milites hæc * Et
μου ἔβαλον κλῆρον. οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα
fecerunt. Stabant autem iuxta crucem Ie-
25 ἐποίησαν. Εἱστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰη-
su, mater eius, & soror matris eius Ma-
σοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μα-
ria illa Cleophæ, & Maria Magdalene. Ie-
26 ρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ, καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνή. Ἰη-
sus ergo † videns matrem & discipulum adstan- † quū vidisset
σοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴν παρε-
tem quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ec-
στῶτα ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ, γύναι, ἴ-
ce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce ma-
27 δε ὁ υἱός σου. Εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ, ἰδοὺ ἡ μή-
ter tua. Et ex illa hora accepit eam
τηρ σου. καὶ ἀπ᾽ ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν αὐτὴν ὁ
discipulus ille in † propria. * Post hoc sciens † suam. * Postea
28 μαθητὴς ἐκεῖνος εἰς τὰ ἴδια. Μετὰ τοῦτο εἰδὼς
Iesus quia omnia iam consummata sunt, vt consummaretur
ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα ἤδη τετέλεσται, ἵνα * τελειωθῇ ἡ * τελεσθῇ
Scriptura, dicit, Sitio. Vas ergo erat positū aceto
29 γραφή, λέγει, διψῶ. Σκεῦος οὖν ἔκειτο ὄξους
plenum. Illi verò ‡ implentes spongiam aceto, & hysso- ‡ plenam
μεστόν. οἱ δὲ πλήσαντες σπόγγον ὄξους, καὶ ὑσσώ-
po circumponentes, obtulerunt eius ori.
πῳ περιθέντες, προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι.

ὅτε

Quum ergo accepisset acetum Iesus, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite, tradidit spiritum.
ὅτε οὖν ἔλαβε τὸ ὄξος ὁ ἰησοῦς, εἶπε, τετέλεσται. καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν, παρέδωκε τὸ πνεῦμα. 30

Ergo Iudæi, vt non remanerent in cruce corpora in Sabbato, (quoniam Parasceue erat: erat enim magnus dies ille Sabbati) rogauerunt Pilatum vt frangerentur eorum crura, & tollerentur.
οἱ οὖν ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν, ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνη τοῦ σαββάτου, ἠρώτησαν τὸν πιλάτον ἵνα κατεαγῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη, καὶ ἀρθῶσιν. 31

Venerunt ergo milites: & quidem primi fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo.
ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται, καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη, καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ. 32

Ad autem Iesum quum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura.
ἐπὶ δὲ τὸν ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον αὐτὸν ἤδη τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη. 33

Sed vnus militum lancea eius latus fodit: & continuò exiuit sanguis & aqua.
ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἔνυξε, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα καὶ ὕδωρ. 34

Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius. Et ille scit quia vera dicit: vt & vos credatis.
καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε, καὶ ἀληθινὴ ἐστὶν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ. κἀκεῖνος οἶδεν ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἵνα ὑμεῖς πιστεύσητε. 35

Facta sunt enim hæc vt Scriptura impleretur: Os non comminuetur ex eo.
ἐγένετο γὰρ ταῦτα ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ, ὀστοῦν οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ. 36

Et iterum alia Scriptura dicit: Videbunt in quem transfixerunt.
καὶ πάλιν ἑτέρα γραφὴ λέγει, ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. 37

Post hæc autem rogauit Pilatum Ioseph ab Arimathæa, eo quòd esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum, vt tolleret corpus Iesu. & permisit Pilatus.
μετὰ ταῦτα ἠρώτησε τὸν πιλάτον ὁ ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ ἀριμαθαίας, ὢν μαθητὴς τοῦ ἰησοῦ, κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν ἰουδαίων, ἵνα ἄρῃ τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ. καὶ ἐπέτρεψεν ὁ πιλάτος. 38

Venit ergo & tulit corpus Iesu.
ἦλθεν οὖν καὶ ἦρε τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ.

Venit autem & Nicodemus qui venerat ad Iesum nocte primùm, ferens mixturam myrrhæ & aloës, quasi libras centum.
ἦλθε δὲ καὶ νικόδημος ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν ἰησοῦν νυκτὸς τὸ πρῶτον, φέρων μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης ὡς λίτρας ἑκατόν. 39

Acceperunt ergo corpus Iesu, & ligauerunt illud in linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire.
ἔλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ, καὶ ἔδησαν αὐτὸ ἐν ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν. 40

Erat autem in loco vbi crucifixus est, hortus: & in horto monumentum nouum, in quo nondum quisquam positus erat.
ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐσταυρώθη, κῆπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινὸν, ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη. 41

Ibi ergo propter Parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentum, posuerunt Iesum.
ἐκεῖ οὖν διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν ἰησοῦν. 42

CAP. XX. κ'.

Vna autem Sabbatorum Maria Magdalene venit manè, tenebris adhuc existentibus, ad monumentum: & videt lapidem sublatum è monumento.
Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων μαρία ἡ μαγδαληνὴ ἔρχεται πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης, εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμένον ἐκ τοῦ μνημείου. 1

Currit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum quem diligebat Iesus, & dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus vbi posuerunt eum.
τρέχει οὖν καὶ ἔρχεται πρὸς σίμωνα πέτρον, καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν ὃν ἐφίλει ὁ ἰησοῦς, καὶ λέγει αὐτοῖς, ἦραν τὸν κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἴδαμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν. 2

Exiit ergo Petrus & alius discipulus, & venerunt ad monumentum.
ἐξῆλθεν οὖν ὁ πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητής, καὶ ἤρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον. 3

Currebant autem duo simul: & alius discipulus præcucurrit citiùs Petro: & venit primus ad monumentum.
ἔτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ, καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς προέδραμε τάχιον τοῦ πέτρου, καὶ ἦλθε πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον. 4

Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina: non tamen introiuit.
καὶ παρακύψας βλέπει κείμενα τὰ ὀθόνια, οὐ μέντοι εἰσῆλθεν. 5

Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum: & vidit linteamina posita.
ἔρχεται οὖν σίμων πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα. 6

Et sudarium quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum.
καὶ τὸ σουδάριον ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον, ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἕνα τόπον. 7

Tunc ergo introiuit & ille alius discipulus qui venerat primus ad monumentum, & vidit, & credidit.
τότε οὖν εἰσῆλθε καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ εἶδε, καὶ ἐπίστευσεν. 8

Nondum enim sciebant Scripturam, quia oportet eum ex mortuis resurgere.
οὐδέπω γὰρ ᾔδεισαν τὴν γραφὴν, ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. 9

Abierunt ergo iterum ad semetipsos discipuli.
ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ μαθηταί. 10

Maria autem stabat ad monumentum plorans foris. Dum ergo fleret, inclinauit se in monumentum:
μαρία δὲ εἱστήκει πρὸς τὸ μνημεῖον κλαίουσα ἔξω. ὡς οὖν ἔκλαιε, παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον, 11

Et vidit duos angelos in albis sedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus Iesu.
καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἕνα πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἕνα πρὸς τοῖς ποσὶν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ ἰησοῦ. 12

Et dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum & nescio vbi posuerunt eum.
καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι, γύναι, τί κλαίεις; λέγει αὐτοῖς, ὅτι ἦραν τὸν κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔθηκαν αὐτόν. 13

Et hæc loquuta, conuersa est in ea quæ post, & vidit Iesum stantem, & non sciebat quia Iesus est.
καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ θεωρεῖ τὸν ἰησοῦν ἑστῶτα, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι ὁ ἰησοῦς ἐστι. 14

Dicit ei Iesus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa existimans quia hortulanus est, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi vbi posuisti eum: & ego eum tollam.
λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς; ἐκείνη δοκοῦσα ὅτι ὁ κηπουρός ἐστι, λέγει αὐτῷ, κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτὸν, εἰπέ μοι ποῦ ἔθηκας αὐτὸν, κἀγὼ αὐτὸν ἀρῶ. 15

Dicit ei Iesus, Maria. Conuersa illa dicit ei: Rabboni (quod dicitur, Magister.)
λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, μαρία. στραφεῖσα ἐκείνη λέγει αὐτῷ, ῥαββουνί, ὃ λέγεται, διδάσκαλε. 16

Dicit ei Iesus: Ne me tange (nondum enim ascendi ad Patrem meum) vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem
λέγει αὐτῇ ὁ ἰησοῦς, μή μου ἅπτου, οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου. πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς, ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα 17

Marginal notes: † inclinato capite, † *ἄρω*, * qui crucifixus est cum eo, ‡ quum venissent, § aperuit: * *νύττω*, * qui vidit, testimonium perhibuit, § &, ‡ ex, † autem, ‡ eo quòd esset, * *κρύπτομαι*, § qui venerat, * vnâ Sabbati, * quum adhuc tenebræ essent, ‡ videt, † à, * *αἴρομαι*; * Cucurrit, ‡ ille, * quum se inclinasset, † vidit, † separatim, * *ἐντυλίττω*, * qui venerat, † oportuit eum à, § & prospexit, ‡ quæ dixisset, † retrorsum, † esset, * Noli me tangere.

meum & Patrem vestrum, & Deum meum & Deum vestrum.
μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν.
Venit Maria Magdalene annuncians
18 ἔρχεται μαρία ἡ μαγδαληνὴ ἀπαγγέλλουσα τοῖς
discipulis. Quia † vidit Dominum, & hæc dixit
μαθηταῖς ὅτι ἑώρακε τὸν κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν
* ei. ‡ Existente ergo vespere die illo,
19 αὐτῇ. οὔσης οὖν ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ
vna Sabbatorum, & § foribus clausis vbi
μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ὅπου
erant discipuli congregati propter metum Iu-
ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι διὰ τὸν φόβον τῶν ἰου-
dæorum, venit Iesus & stetit in * medium, & dicit
δαίων, ἦλθεν ὁ ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει
eis: Pax vobis. Et hoc ‖ dicens, ostendit eis
20 αὐτοῖς, εἰρήνη ὑμῖν. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς
manus & latus suum. Gauisi sunt ergo
τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. ἐχάρησαν οὖν οἱ
discipuli † videntes Dominum. Dixit ergo eis
21 μαθηταὶ ἰδόντες τὸν κύριον. εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ
Iesus iterum: Pax vobis. sicut misit me
ἰησοῦς πάλιν, εἰρήνη ὑμῖν. καθὼς ἀπέσταλκέ με
Pater, & ego mitto vos. Et hoc * dicens,
22 ὁ πατήρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς. καὶ τοῦτο εἰπὼν,
insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum:
ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς, λάβετε πνεῦμα ἅγιον·
quorum remiseritis peccata, remittuntur eis:
ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς·
§ Quorum retinueritis, retenta sunt. Thomas autē,
23 24 ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται. θωμᾶς δὲ,
vnus ex duodecim, § dictus Didymus, non erat
εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος δίδυμος, οὐκ ἦν
cum eis quando venit Iesus. Dixerunt ergo ei
25 μετ' αὐτῶν ὅτε ἦλθεν ὁ ἰησοῦς. ἔλεγον οὖν αὐτῷ
alij discipuli: Vidimus Dominum. Ille autē dixit
οἱ ἄλλοι μαθηταί, ἑωράκαμεν τὸν κύριον. ὁ δὲ εἶπεν
eis: * Si non videro in manibus eius ‖ vestigium clauo-
αὐτοῖς, ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥ-
rum, & mittam digitum meum in † vestigium clauo-
λων, καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥ-
rum, & mittam manum meam in latus e-
λων, καὶ βάλω τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐ-
ius, non credam. Et post dies octo ite-
26 τοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω. καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πά-
rum erant intus discipuli eius, & Thomas cum
λιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ θωμᾶς μετ'
eis. Venit Iesus ianuis clausis,
αὐτῶν. ἔρχεται ὁ ἰησοῦς τῶν θυρῶν * κεκλεισμένων,
& stetit in medio, & dixit: Pax vobis.
καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ εἶπεν, εἰρήνη ὑμῖν.
Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum
27 εἶτα λέγει τῷ θωμᾷ, φέρε τὸν δάκτυλόν σου
huc, & vide manus meas: & affer manum
ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά
tuam, & mitte in latus meum, & * ne sis
σου, καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου, καὶ μὴ γίνου
incredulus, sed § credens. Et respondit Thomas, &
28 ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός. καὶ ἀπεκρίθη θωμᾶς καὶ
dixit ei: Dominus meus, & Deus meus. Di-
29 εἶπεν αὐτῷ, ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου. λέ-
cit ei Iesus: Quia vidisti me § credidisti:
γει αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἑώρακάς με πεπίστευκας·
beati * non videntes & credentes. Mul-
30 μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες. πολ-
ta quidem igitur & alia signa fecit Iesus in con-
λὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς ἐνώ-
spectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in
πιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν
libro hoc. Hæc autem scripta sunt vt cre-
31 τῷ βιβλίῳ τούτῳ. ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πι-
datis quia Iesus est Christus filius Dei: & vt
στεύσητε ὅτι ὁ ἰησοῦς ἐστιν ὁ χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἵνα

† vidi
* mihi.
‡ Quū ergo sero esset
§ fores essent clausæ,
* medio,
‖ quum dixisset,
† viso Domino.
* quum dixisset,
§ Et
§ qui dicitur
* Nisi
‖ fixuram
† locum
* noli esse
§ fidelis.
§ Thoma,
* qui non viderunt, & crediderunt.

credentes, vitam habeatis in nomine eius.
πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

CAP. XXI. κα.

* Post hæc manifestauit seipsum iterum Ie-
1 Μετὰ ταῦτα ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ ἰη-
sus discipulis ‖ ad mare Tiberia-
σοῦς τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς τιβερι-
dis. Manifestauit autem sic: Erant simul Simon Pe-
2 άδος· ἐφανέρωσε δὲ οὕτως. ἦσαν ὁμοῦ σίμων πέ-
trus, & Thomas † ille dictus Didymus, & Nathanaël
τρος, καὶ θωμᾶς ὁ λεγόμενος δίδυμος, καὶ ναθαναὴλ
* ille à Cana Galilææ, & § illi Zebedæi, &
ὁ ἀπὸ κανᾶ τῆς γαλιλαίας, καὶ οἱ τοῦ ζεβεδαίου, καὶ
alij ex discipulis eius duo. Dicit eis Si-
3 ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο. λέγει αὐτοῖς σί-
mon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei, Veni-
μων πέτρος, ὑπάγω ἁλιεύειν. λέγουσιν αὐτῷ, ἐρχό-
mus & nos § cum te. Exierunt, & ascenderunt in
μεθα καὶ ἡμεῖς σὺν σοί. ἐξῆλθον, καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸ
* nauigium statim: & in illa nocte prendiderunt ni-
πλοῖον εὐθὺς, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐ-
hil. Manè autem iam facto, stetit Iesus in
4 δέν. πρωΐας δὲ ἤδη γινομένης ἔστη ὁ ἰησοῦς εἰς
litore: non tamen cognouerunt discipuli quia Ie-
τὸν αἰγιαλόν, οὐ μέντοι ᾔδεισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι ἰη-
sus est. Dicit ergo eis Iesus: Pueri, num-
5 σοῦς ἐστι. λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, παιδία, μή-
quid pulmentarium habetis? Responderunt ei, Non.
τι προσφάγιον ἔχετε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, οὔ.
Ille autem dicit eis: ‖ Iacite in dexteras partes
6 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη
nauigij rete: & inuenietis. † Iecerunt ergo: &
τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὑρήσετε. ἔβαλον οὖν, καὶ
non iam illud trahere valebant * à multitudine
οὐκ ἔτι αὐτὸ ἑλκύσαι ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν
piscium. Dicit ergo discipulus ille, quem dili-
7 ἰχθύων. λέγει οὖν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος, ὃν ἠγά-
gebat Iesus, Petro, Dominus est. Simon ergo Pe-
πα ὁ ἰησοῦς, τῷ πέτρῳ, ὁ κύριός ἐστι. σίμων οὖν πέ-
trus § audiens quia Dominus est, ‡ amiculum suc-
τρος ἀκούσας ὅτι ὁ κύριός ἐστι, τὸν ἐπενδύτην διε-
cinxit: (erat enim nudus) & misit seipsum in
ζώσατο· ἦν γὰρ γυμνός· καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν
mare: * alij discipuli nauigio
8 θάλασσαν. οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ
venerunt non enim erant longè à terra, sed quasi
ἦλθον· οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ' ὡς
à cubitis ducentis, trahentes rete
ἀπὸ πηχῶν διακοσίων, σύροντες τὸ δίκτυον τῶν
piscium. Vt ergo descenderunt in terram, ‖ con-
9 ἰχθύων. ὡς οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, βλέ-
spiciunt prunas positas, & piscem superposi-
πουσιν ἀνθρακιὰν κειμένην, καὶ ὀψάριον ἐπικείμε-
tum, & panem. Dicit eis Iesus: Afferte † de
10 νον καὶ ἄρτον. λέγει αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, ἐνέγκατε ἀπὸ
piscibus quos prendidistis nunc. Ascendit Simon
11 τῶν ὀψαρίων ὧν ἐπιάσατε νῦν. ἀνέβη σίμων
Petrus, & traxit rete in terram, plenum
πέτρος, καὶ εἵλκυσε τὸ δίκτυον ἐπὶ τῆς γῆς, μεστὸν
piscibus magnis, centum quinquaginta tribus. Et
ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πεντηκοντατριῶν· καὶ
* tot existentibus, non scissum est rete. Dicit
12 τοσούτων ὄντων οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον. λέγει
eis Iesus: Venite, prandete. ‡ Nemo autem aude-
αὐτοῖς ὁ ἰησοῦς, δεῦτε, ἀριστήσατε. οὐδεὶς δὲ ἐτόλ-
bat § discipulorum interrogare eum, Tu quis es? scientes
μα τῶν μαθητῶν ἐξετάσαι αὐτὸν, σὺ τίς εἶ; εἰδότες
quia Dominus est. * Venit ergo Iesus, & ac-
13 ὅτι ὁ κύριός ἐστιν. ἔρχεται οὖν ὁ ἰησοῦς, καὶ λαμ-
cipit panem, & dat eis, & piscem
βάνει τὸν ἄρτον, καὶ δίδωσιν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον
ὁμοίως.

* Postea
‖ suis
† qui dicitur
* qui erat
§ alij
§ tecum. Et
* nauim
‖ Mittite in dexterā
† Miserūt
* præ
§ quum audisset
‡ tunica se
* autem
‖ viderunt
† de
* quum tanti essent,
‡ Et
§ discumbentium
* Et

Similiter. Hoc iam tertiò manifestatus est Iesus
ὁμοίως. τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερώθη ὁ ἰησοῦς 14
discipulis suis † excitatus ex mortuis. Quum
τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν. ὅτε 15
ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Si-
οὖν ἠρίστησαν, λέγει τῷ σίμωνι πέτρῳ ὁ ἰησοῦς, σί-
mon Iona, diligis me plus his? Dicit ei:
μων ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖόν τούτων; λέγει αὐτῷ,
Etiam Domine: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce
ναὶ κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, βόσκε
agnos meos. Dicit ei iterum secundò: Si-
τὰ ἀρνία μου. λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, σί- 16
mon Iona, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu
μων ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με; λέγει αὐτῷ, ναὶ κύριε, σὺ
scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oues
οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, ποίμαινε τὰ πρό-
meas. Dicit ei tertiò: Simon Iona,
βατά μου. λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, σίμων ἰωνᾶ, 17
amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei ter-
φιλεῖς με; ἐλυπήθη ὁ πέτρος, ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρί-
tiò, Amas me? & dixit ei: Domine, tu omnia
τον, φιλεῖς με; καὶ εἶπεν αὐτῷ, κύριε, σὺ πάντα
scis: tu cognoscis quia amo te. Dicit ei Ie-
οἶδας· σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ ὁ ἰη-
sus: Pasce oues meas. Amen amen
σοῦς, βόσκε τὰ πρόβατά μου. ἀμὴν ἀμὴν 18
dico tibi, quum esses iunior, cingebas teipsum, &
λέγω σοι, ὅτε ἦς νεώτερος, ἐζώννυες σεαυτόν, καὶ
ambulabas vbi volebas: quum autem senueris, exten-
περιεπάτεις ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ γηράσῃς, ἐκτε-
des manus tuas, & alius te cinget, & feret quò
νεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει, καὶ οἴσει ὅπου
non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte
οὐ θέλεις. τοῦτο δὲ εἶπε, σημαίνων ποίῳ θανάτῳ 19
glorificaturus esset Deum. Et hoc effatus, dicit ei, Se-
δοξάσει τὸν θεόν. καὶ τοῦτο εἰπών, λέγει αὐτῷ, ἀκο-
quere me. Conuersus autem Petrus conspicit
λούθει μοι. ἐπιστραφεὶς δὲ ὁ πέτρος βλέπει τὸν 20
discipulum quem diligebat Iesus, sequentem: qui &
μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ ἰησοῦς, ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ
recubuerat in cœna super pectus eius, & dixerat,
ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπε,
Domine, quis est tradens te? Hunc videns
κύριε, τίς ἐστιν ὁ παραδιδούς σε; τοῦτον ἰδὼν ὁ 21
Petrus, dicit Iesu: Domine, hic autem quid? Dicit
πέτρος, λέγει τῷ ἰησοῦ, κύριε, οὗτος δὲ τί; λέγει 22
ei Iesus: Si eum volo manere donec veniam,
αὐτῷ ὁ ἰησοῦς, ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι,
quid ad te? tu sequere me. Exiuit ergo
τί πρὸς σέ; σὺ ἀκολούθει μοι. ἐξῆλθεν οὖν ὁ 23
sermo iste inter fratres, quia discipulus il-
λόγος οὗτος εἰς τοὺς ἀδελφούς, ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖ-
le non moritur. Et non dixit ei Iesus,
νος οὐκ ἀποθνήσκει. καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς,
Quòd non moritur: sed, Si eum volo manere donec
ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει· ἀλλ' ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως
veniam, quid ad te? Hic est discipulus testi-
ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρ- 24
ficans de his, & scribens hæc: & scimus
τυρῶν περὶ τούτων, καὶ γράψας ταῦτα· καὶ οἴδαμεν
quia verum est testimonium eius. Sunt autem &
ὅτι ἀληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία αὐτοῦ. ἔστι δὲ καὶ 25
alia multa quæcumque fecit Iesus: quæ si scri-
ἄλλα πολλὰ ὅσα ἐποίησεν ὁ ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γρά-
bantur ad vnum, nec ipsum arbitror mundum capere
φηται καθ' ἕν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι
scriptos libros. Amen.
τὰ γραφόμενα βιβλία. ἀμήν.

Margin notes: † resurrexisset. * prandissent. ‡ Ioannis. ‡ Ioannis. ‡ agnos meos. ‡ Ioannis. † cinget. † feret. † clarificaturus esset. * quo hoc dixisset. ‡ vidit illum. ‡ recubuit. * dixit. ‡ qui tradet. † tergo quum vidisset. ‡ inter. ‡ ille qui perhibet testimonium. ‡ scripsit. * per singula. ‡ posse eos qui scriberentur.

Sancti Euangelij secundùm Ioannem, FINIS.

ACTA
ΑΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
APOSTOLORVM SANCTI
ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
LVCÆ EVAN-
ΛΟΥΚΑ ΤΟΥ ΕΥΑΝ-
gelistæ.
γελιστοῦ.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α'.

ILLVM quidem primum sermonem fe-
Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησά- 1
ci de omnibus, ô Theophile, quæ
μην περὶ πάντων, ὦ θεόφιλε, ὧν
cœpit Iesus facereque & doce-
ἤρξατο ὁ ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσ-
re, Vsque qua die præcipiens A-
κειν, ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀ- 2
postolis per Spiritum sanctum, quos elegerat,
ποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου, οὓς ἐξελέξατο,
receptus est: Quibus & præbuit seipsum viuum
ἀνελήφθη. οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα 3
post pati ipsum, in multis signis, per
μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν, ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις δι'
dies quadraginta conspectus eis, &
ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς, καὶ
dicens quæ de regno Dei. Et con-
λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. καὶ συν- 4
gregans denunciauit eis, ab Hieroso-
αλιζόμενος παρήγγειλεν αὐτοῖς, ἀπὸ ἱεροσο-
lymis non discedere: sed expectare
λύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν
promissionem Patris, quam audistis me. Quia
ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ μου. ὅτι 5
Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem bapti-
ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτι-
zabimini in Spiritu sancto non post multos
σθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς
hos dies. Qui autem igitur conuenientes in-
ταύτας ἡμέρας. οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἐ- 6
terrogabant eum, dicentes, Domine, si in tempo-
πηρώτων αὐτὸν, λέγοντες, κύριε, εἰ ἐν τῷ χρό-
re hoc restituis regnum Is-
νῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ ἰσ-
raeli? Dixit autem ad eos: Non vestrum est
ραήλ; εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς, οὐχ ὑμῶν ἐστι 7
nosse tempora vel opportunitates, quæ Pater posuit in
γνῶναι χρόνους ἢ καιροὺς, οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν
propria auctoritate: Sed accipietis virtutem su-
τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν ἐ- 8
peruenientis sancti Spiritus in vos, & e-
πελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔ-
ritis mihi testes inque Hierusalem, & in om-
σεσθέ μοι μάρτυρες ἔν τε ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πά-
ni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum
σῃ τῇ ἰουδαίᾳ καὶ σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς
terræ. Et hæc dicens, videntibus illis ele-
γῆς. καὶ ταῦτα εἰπὼν, βλεπόντων αὐτῶν ἐ- 9
uatus est: & nubes suscepit eum ab ocu-
πήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλ-
lis eorum. Et vt attendentes erant in cæ-
μῶν αὐτῶν. καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐ- 10
lum euntem eo, & ecce viri duo asti-
ρανὸν πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρ-

Margin notes: * ἄρχομαι. * in diem. † elegit, assumptus est. * passionem suam. ‡ argumentis. * apparens. * loquens. ‡ conueniens, præcepit. † ne discederent: expectarent. * inquietis per os meum. ‡ qui conuenerant. * restitues. * Israeli. ‡ eis. † momenta. * sua potestate. † quum dixisset. * ἐπαίρομαι. ἐπαίρω. ‡ Quumque intuerentur. * euntem illum.

terunt † eis in vestitu albo. Qui & dixerunt:
ἐστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ. οἳ καὶ εἶπον, 11
Viri Galilæi, quid statis aspicientes in
ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἑστήκατε ἐμβλέποντες εἰς
cælum? hic Iesus * receptus à vobis
τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν
in cælum, sic veniet quemadmodum vidi-
εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται ὃν τρόπον ἐθεά-
stis eum euntem in cælum. Tunc
σασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. τότε 12
reuersi sunt in ‡ Hierusalem à monte § voca-
ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλου-
to Oliueti: qui est * prope Hierusalem, Sabba-
μένου ἐλαιῶνος, ὅ ἐστιν ἐγγὺς Ἱερουσαλὴμ σαββά-
ti habens iter. Et quum introissent, ascenderunt in
του ἔχον ὁδόν. καὶ ὅτε εἰσῆλθον, ἀνέβησαν εἰς 13
cœnaculum, vbi ‖ erant manentes Petrus
τὸ ὑπερῷον, οὗ ἦσαν καταμένοντες ὅ, τε Πέτρος
& Iacobus, & Ioannes, & Andreas, Philippus &
καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, καὶ Ἀνδρέας, Φίλιππος καὶ
Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Iacobus Al-
Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος καὶ Ματθαῖος, Ἰάκωβος Ἀλ-
phæi & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi:
φαίου καὶ Σίμων ὁ Ζηλωτής, καὶ Ἰούδας Ἰακώβου.
Hi omnes erant perseuerantes * con-
οὗτοι πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμο- 14
corditer oratione & deprecatione, cum mulieri-
θυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει, σὺν γυναι-
bus, & Maria matre Iesu, & cum fra-
ξὶ καὶ Μαρίᾳ τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ σὺν τοῖς ἀ-
tribus eius. Et in diebus illis exur-
δελφοῖς αὐτοῦ. καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀνα- 15
gens Petrus in medio † discipulorum dixit: eratque
στὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν εἶπεν· ἦν τε
* turba § nominum in idipsum, quasi centum viginti:
ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτό, ὡς ἑκατὸν εἴκοσιν·
Viri fratres, oportet impleri Scriptu-
ἄνδρες ἀδελφοί, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γρα- 16
ram hanc, quam prædixit Spiritus sanctus
φὴν ταύτην, ἣν προεῖπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
per os Dauid, de Iuda ‡ illo facto duce
διὰ στόματος Δαβίδ, περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδη-
via comprehendentibus Iesum: * Quia annume-
γοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν Ἰησοῦν, ὅτι κατηριθ- 17
ratus erat ‖ cum nobis, & sortitus est sortem
μημένος ἦν σὺν ἡμῖν, καὶ * ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς
ministerij huius. * Hic quidem igitur † acquisiuit
διακονίας ταύτης. οὗτος μὲν οὖν ἐκτήσατο 18
agrum de mercede * iniustitiæ, & pronus fa-
χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας, καὶ πρηνὴς γενό-
ctus, crepuit medius: & ‡ effusa sunt omnia
μενος ἐλάκησε μέσος, καὶ * ἐξεχύθη πάντα τὰ
viscera eius. Et notum factum est omnibus
σπλάγχνα αὐτοῦ. καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς 19
habitantibus Hierusalem: ita vt § vocari agrum
κατοικοῦσιν Ἱερουσαλήμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον
illum proprio idiomate eorum, Haceldama,
ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν, Ἀκελδαμά,
hoc est, Ager sanguinis. Scriptum est enim in li-
τουτέστι, χωρίον αἵματος. γέγραπται γὰρ ἐν βί- 20
bro Psalmorum: Fiat commoratio * eius deserta,
βλῳ ψαλμῶν, γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἔρημος,
& non sit ‖ habitans in ea. Et episcopatum
καὶ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ· καὶ τὴν ἐπισκοπὴν
eius accipiat alter. Oportet ergo * conuenien-
αὐτοῦ λάβοι ἕτερος. δεῖ οὖν τῶν συνελθόν- 21
tium nobis virorum in omni tempore, in quo intra-
των ἡμῖν ἀνδρῶν ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν ᾧ εἰσῆλ-
uit & exiuit † ad nos Dominus Iesus, In-
θε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ κύριος Ἰησοῦς, ἀρ- 22
cipiens à baptismate Ioannis, vsque in
ξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου ἕως τῆς

Margin: † iuxta illos in vestibus albis; * qui assumptus est; * ἔρχομαι; ‡ Hierosolymam; § qui vocatur; * iuxta; ‖ manebant; * vnanimiter in; ‖ fratrum; * autem, § hominum, simul ferè; ‡ qui fuit dux eorum qui comprehenderunt; * Qui connumeratus; ‖ in; * λαγχάνω; * Et † possedit; * iniquitatis: & suspensus; ‡ diffusa; * ἐκχέω; § appellaretur ager ille lingua; * eorum; ‖ qui inhabitet; * ex his viris, qui nobiscum sunt congregati; † inter

diem qua * receptus est à nobis, testem resur-
ἡμέρας ἧς ἀνελήφθη ἀφ' ἡμῶν, μάρτυρα τῆς ἀνα-
rectionis eius fieri ‡ cum nobis vnum § horum. Et
στάσεως αὐτοῦ γενέσθαι σὺν ἡμῖν ἕνα τούτων. καὶ 23
statuerunt duos, Ioseph * vocatum Barsabam,
ἔστησαν δύο, Ἰωσὴφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν,
qui cognominatus est Iustus, & Matthiam. Et Or-
ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος, καὶ Ματθίαν. καὶ προσευ- 24
antes dixerunt: Tu Domine ‖ cordium cognitor omnium,
ξάμενοι εἶπον, σὺ κύριε καρδιογνῶστα πάντων,
ostende quem elegeris ex his duobus vnum,
* ἀνάδειξον ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα,
Accipere * sortem ministerij huius & a-
λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀ- 25
postolatus, de quo † aberrauit Iudas, * abire in
ποστολῆς, ἐξ ἧς παρέβη Ἰούδας πορευθῆναι εἰς τὸν
locum ‡ proprium. Et dederunt sortes § eorum: &
τόπον τὸν ἴδιον. καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν, καὶ 26
cecidit sors super Matthiam: & * simul suffragiis
ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν, καὶ * συγκατεψη-
electus est cum vndecim Apostolis.
φίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων.

Margin: * assumptus; ‡ nobiscum; § ex istis; * qui vocabatur Barsabas; ‖ qui corda nosti; * ἀναδείκνυμι; * locum; † præuaricatus est; * vt abiret; ‡ suum; § eis; * annumeratus; * συγκαταψηφίζομαι

CAP. II. β'.

Et * in compleri diem
ΚΑὶ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς 1
Pentecostes, erant omnes ‖ vnanimiter in eo-
πεντηκοστῆς, ἦσαν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ
dem *. Et factus est repente de cælo sonus tam
αὐτό. καὶ ἐγένετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦχος ὥσ- 2
quam † ruentis flatus violenti: & repleuit totam
περ φερομένης πνοῆς βιαίας, καὶ ἐπλήρωσεν ὅλον
domum vbi erant sedentes. Et visæ sunt illis
τὸν οἶκον οὗ ἦσαν καθήμενοι. καὶ * ὤφθησαν αὐτοῖς 3
dispertitæ linguæ tamquam ignis: sedit
διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός, ἐκάθισέ
que supra † vnumquemque eorum: Et repleti sunt
τε ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν. καὶ * ἐπλήσθησαν 4
omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui † a-
ἅπαντες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑτέ-
liis linguis, prout Spiritus * dabat illis
ραις γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδου αὐτοῖς
eloqui. Erant autem in Hierusalem ha-
ἀποφθέγγεσθαι. ἦσαν δὲ ἐν Ἱερουσαλὴμ κα- 5
bitantes Iudæi, viri religiosi ‖ ab omni
τοικοῦντες Ἰουδαῖοι ἄνδρες εὐλαβεῖς ἀπὸ παντὸς
* gente eorum quæ sub cælo: Facta autem vo-
ἔθνους τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανόν. γενομένης δὲ τῆς φω- 6
ce hac, conuenit multitudo, & † confusa est,
νῆς ταύτης, συνῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ * συνεχύθη,
quoniam audiebat vnusquisque * proprio idiomate lo-
ὅτι ἤκουον εἷς ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λα-
quentes illos. Stupebant autem omnes, & mira-
λούντων αὐτῶν. * ἐξίσταντο δὲ πάντες καὶ ἐθαύ- 7
bantur, dicentes ad inuicem: Nonne, ecce om-
μαζον, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, οὐκ ἰδοὺ πάν-
nes isti sunt ‡ loquentes Galilæi? Et
τες οὗτοί εἰσιν οἱ λαλοῦντες Γαλιλαῖοι; καὶ 8
quomodo nos audimus vnusquisque § proprio idiomate
πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ
nostro in quo nati sumus? Parthi & Medi, & Ela-
ἡμῶν ἐν ᾗ ἐγεννήθημεν; Πάρθοι καὶ Μῆδοι, καὶ Ἐλα- 9
mitæ, & * habitantes Mesopotamiam, Iu-
μῖται, καὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν Μεσοποταμίαν, Ἰου-
dæamque & Cappadociam, Pontum & Asiam,
δαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν,
Phrygiamque & Pamphyliam, Ægyptum, & par-
Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυπτον, καὶ τὰ μέ- 10
tes Libyæ quæ ‖ secundum Cyrenen, & aduenæ
ρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυρήνην, καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες
Romani, Iudæique & proselyti, Cretes, &
Ῥωμαῖοι, Ἰουδαῖοί τε καὶ προσήλυτοι, Κρῆτες καὶ 11
Ἄρα-

Margin: * quum complerentur dies; ‖ pariter; * loco; † aduenientis spiritus vehementis; * apparuerunt; * ὁράομαι; † singulos; * πλήθω; † variis; * sanctus; ‖ ex; * nationi quæ est; † mente; * συγχύνω καὶ συγχέω; * lingua sua; * ἐξίστημι; ‡ qui loquuntur; § linguam nostram in qua; * qui habitant; ‖ est circa; * quoque

Arabes, audimus loquentes eos no-
ἄραβες ἀκούομεν λαλούντων αὐτῶν ταῖς ἡμε-
stris linguis magnalia Dei. Stupebant
τέραις γλώσσαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ. ἐξίσαντο 12
autem omnes & † hæsitabant, alius ad alium dicen-
δὲ πάντες καὶ διηπόρουν, ἄλλος πρὸς ἄλλον λέγον-
tes Quidnam vult hoc esse? Alij autem * cavillan-
τες, τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι; ἕτεροι δὲ χλευάζον- 13
tes dicebant: Quia musto pleni sunt †.
τες ἔλεγον, ὅτι γλεύκους * μεμεστωμένοι εἰσί.
Stans autem Petrus cum vndecim, † sustulit
σταθεὶς δὲ πέτρος σὺν τοῖς ἕνδεκα, ἐπῆρε τὴν 14
vocem suam & loquutus est eis: Viri Iu-
φωνὴν αὐτοῦ, καὶ * ἀπεφθέγξατο αὐτοῖς, ἄνδρες ἰου-
dæi, & * habitantes Hierusalem vniuersi,
δαῖοι, καὶ οἱ κατοικοῦντες ἱερουσαλὴμ ἅπαντες,
hoc vobis notum sit: & auribus percipite ver-
τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω, καὶ ἐνωτίσασθε τὰ ῥήμα-
ba mea. Non enim, vt vos æstimatis, hi
τά μου. οὐ γὰρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε, οὗτοι 15
ebrij sunt: † est enim hora tertia diei: Sed
μεθύουσιν· ἔστι γὰρ ὥρα τρίτη τῆς ἡμέρας. ἀλλὰ 16
hoc est * dictum per prophetam Ioël:
τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου ἰωήλ,
Et erit in nouissimis diebus, dicit † Deus,
καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, λέγει ὁ θεός, 17
effundam de Spiritu meo super omnem carnem:
ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα,
& prophetabunt filij vestri & filiæ
καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες
vestræ: & iuuenes vestri visiones videbunt, &
ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται, καὶ οἱ
seniores vestri somnia somniabunt.
πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνυπνίοις ἐνυπνιασθήσονται.
* Atqui super seruos meos, & super ancillas
καί γε ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας 18
meas in diebus illis effundam de Spi-
μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύ-
ritu meo, & prophetabunt. Et dabo prodi-
ματός μου, καὶ προφητεύσουσι. καὶ δώσω τέρα- 19
gia in cælo sursum, & signa in terra deorsum,
τα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω,
sanguinem & ignem & vaporem fumi. Sol conuer-
αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ. ὁ ἥλιος μετα- 20
tetur in tenebras, & Luna in sanguinem, ante-
στραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν
quã † venire diem Domini † illum magnum & illustrem.
ἢ ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ.
Et erit, omnis quicumque inuocauerit nomen Do-
καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυ- 21
mini, saluus erit. Viri Israëlitæ, audite
ρίου, σωθήσεται. ἄνδρες ἰσραηλῖται, ἀκούσατε 22
verba hæc: Iesum Nazarenum, virum
τοὺς λόγους τούτους· ἰησοῦν τὸν ναζωραῖον, ἄνδρα
à Deo approbatum in vobis virtu-
ἀπὸ τοῦ θεοῦ * ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς δυνά-
tibus & prodigiis & signis, quæ fecit per illum
μεσι καὶ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ
Deus in medio vestri, sicut & * ipsi scitis. Hunc
θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἴδατε· τοῦτον 23
definito consilio & præscientia Dei † exposi-
τῇ * ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ θεοῦ ἔκδο-
tum accipientes, per manus * exlegum, affigen-
τον λαβόντες, διὰ χειρῶν ἀνόμων, προσπήξαν-
tes interemistis: Quem Deus resuscitauit, † solutis
τες * ἀνείλετε· ὃν ὁ θεὸς ἀνέστησε, λύσας τὰς 24
doloribus mortis, iuxta quod * non erat possibile te-
ὠδῖνας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρα-
neri illum ab eo. Dauid enim dicit in
τεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ. δαβὶδ γὰρ λέγει εἰς 25
eum. Prouidebam Dominum in conspectu meo sem-
αὐτόν, προωρώμην τὸν κύριον ἐνώπιόν μου διὰ

† mirabantur, admirabantur. * irridentes. † hi. * μεστοὶ. † leuauit. * eloquutus. * qui habitatis. † quum sit. † quod est. † Dominus. † Et quidê. † veniat dies † magnus & manifestus. * demonstratum. * vos. † traditum. * τῇ. * iniquorum. † solutis doloribus inferni. * ἀναιρεῖν. * impossibile.

per: quoniam à dextris mihi est, vt ne commouear.
παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.
Propter hoc lætatum est cor meum, & exul- 26
διὰ τοῦτο * εὐφράνθη ἡ καρδία μου, καὶ ἠγαλ-
tauit lingua mea: insuper vero & caro mea re-
λιάσατο ἡ γλῶσσά μου. ἔτι δὲ καὶ ἡ σάρξ μου κα-
quiescet in spe. Quoniam non derelin- 27
τασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι. ὅτι οὐκ ἐγκαταλεί-
ques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuũ
ψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου
videre corruptionem. Notas fecisti mihi vias vitæ: 28
ἰδεῖν διαφθοράν. ἐγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς,
replebis me iucunditate cum facie
πληρώσεις με εὐφροσύνης μετὰ τοῦ προσώπου
tua. Viri fratres, liceat dicere * cum libertate 29
σου. ἄνδρες ἀδελφοί, ἐξὸν εἰπεῖν μετὰ παρρη-
ad vos de patriarcha Dauid, quo-
σίας πρὸς ὑμᾶς περὶ τοῦ πατριάρχου δαβίδ, ὅ-
niam & defunctus est, & sepultus est: & sepulchrum eius
τι καὶ ἐτελεύτησε καὶ ἐτάφη, καὶ τὸ μνῆμα αὐτοῦ
est † in nobis vsque diem * hunc. Prophe- 30
ἐστὶν ἐν ἡμῖν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης. προφή-
ta igitur † existens, & sciens quia iureiurando iurasset illi
της οὖν ὑπάρχων, καὶ εἰδὼς ὅτι ὅρκῳ ὤμοσεν αὐτῷ
Deus, de fructu lumbi eius secundùm carnem re-
ὁ θεὸς ἐκ καρποῦ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ τὸ κατὰ σάρκα ἀ-
suscitaturum Christum, * collocaturum super † throno eius:
ναστήσειν τὸν χριστόν, καθίσαι ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ,
Prouidens loquutus est de resurrectione Chri- 31
προϊδὼν ἐλάλησε περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ χρι-
sti, quia † non derelicta est anima eius in inferno,
στοῦ, ὅτι οὐ * κατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ᾅδου,
neque caro eius vidit corruptionem. Hunc Ie- 32
οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν. τοῦτον τὸν ἰη-
sum resuscitauit Deus: cuius omnes nos sumus
σοῦν ἀνέστησεν ὁ θεός, οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμὲν
* testes. Dextera igitur Dei exaltatus, 33
μάρτυρες. τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ θεοῦ ὑψωθείς, τήν
& promissionem sancti Spiritus * accipiens à
τε ἐπαγγελίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος λαβὼν παρὰ
Patre, effudit hunc quem nunc vos videtis &
τοῦ πατρός, ἐξέχεε τοῦτο ὃ νῦν ὑμεῖς βλέπετε καὶ
auditis. Non enim Dauid ascendit in cælum: 34
ἀκούετε. οὐ γὰρ δαβὶδ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανούς,
dicit autem ipse: Dixit Dominus Domino meo: Sede
λέγει δὲ αὐτός, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου
† ex dextris meis, Donec ponam inimicos tuos 35
ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν * θῶ τοὺς ἐχθρούς σου
scabellum pedum tuorum. * Certò ergo cogno- 36
ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. ἀσφαλῶς οὖν γινωσ-
scat omnis domus Israël, quia & Dominum & Christum
κέτω πᾶς οἶκος ἰσραήλ, ὅτι καὶ κύριον καὶ χριστὸν
eum Deus fecit, hunc Iesum, quem vos cruci-
αὐτὸν ὁ θεὸς ἐποίησε, τοῦτον τὸν ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἐσταυ-
fixistis. † Audientes autem compuncti sunt corde: 37
ρώσατε. ἀκούσαντες δὲ * κατενύγησαν τῇ καρδίᾳ,
* dixeruntque ad Petrum & † reliquos Aposto-
εἶπόν τε πρὸς τὸν πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστό-
los: Quid faciemus, viri fratres? Petrus verò 38
λους, τί ποιήσομεν, ἄνδρες ἀδελφοί; πέτρος δὲ
ait ad illos: † Pœnitemini, & baptizetur vnus-
ἔφη πρὸς αὐτούς, μετανοήσατε, καὶ βαπτισθήτω
quisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionẽ
ἕκαστος ὑμῶν ἐπὶ τῷ ὀνόματι ἰησοῦ χριστοῦ εἰς ἄφεσιν
peccatorum *, & accipietis donum sancti Spiri-
ἁμαρτιῶν, καὶ λήψεσθε τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου πνεύμα-
tus. Vobis enim est repromissio & filiis 39
τος. ὑμῖν γάρ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία καὶ τοῖς τέκνοις
vestris, & omnibus qui † in longè, quoscumque aduoca-
ὑμῶν, καὶ πᾶσι τοῖς εἰς μακρὰν ὅσους ἂν προσκαλέ-
uerit Dominus Deus noster. Aliisque * verbis 40
σηται κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν. ἑτέροις τε λόγοις

† mihi est. * commouear. * εὐφράνθη. * cum libertate. * τελευτάω. † apud nos in hodiernum. † quũ esset, & sciret. * sedere † sedem. † neque relicta est. * κατα-λείπω. * accepta. † I. * τιθημι. * Certissimè sciat. † His autem auditis. * κατανύττω. * & † ad. † Pœnitẽtiam, inquit, agite. * vestrarum. † sunt. * etiam.

plurimis obtestabatur & exhortabatur, dicens: Sal-
πλείοσι διεμαρτύρετο καὶ παρεκάλει, λέγων, σώ-
uamini à generatione praua ista. Qui 41
θητε ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῆς σκολιᾶς ταύτης. οἱ
quidem ergo libenter recipientes sermonem eius,
μὲν οὖν ἀσμένως ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ,
baptizati sunt: & appositæ sunt die
ἐβαπτίσθησαν, καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ
illa animæ circiter tria millia. Erant autem per- 42
ἐκείνῃ ψυχαὶ ὡσεὶ τρισχίλιαι. ἦσαν δὲ προσ-
seuerantes doctrinæ Apostolorum, &
καρτεροῦντες τῇ διδαχῇ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῇ
communicatione fractione panis, & oratio-
κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς προσευ-
nibus. Fiebat autem omni animæ timor: multáque 43
χαῖς. ἐγένετο δὲ πάσῃ ψυχῇ φόβος· πολλά τε
prodigia & signa per Apostolos fiebant.
τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο.
Omnes autem credentes erant in idem: & 44
πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ
habebant omnia communia. Et possessiones & 45
εἶχον ἅπαντα κοινά. καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς
facultates vendebant: & diuidebant illa
ὑπάρξεις ἐπίπρασκον, καὶ διεμέριζον αὐτὰ
omnibus, prout cui opus habebat. Per diem 46
πᾶσι, καθότι ἄν τις χρείαν εἶχε. καθ' ἡμέραν
quoque perdurantes vnanimiter in tem-
τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱε-
plo, frangentésque per domum panem, sumebant
ρῷ, κλῶντές τε κατ' οἶκον ἄρτον, μετελάμβανον
alimentum in exultatione & simplicitate cordis,
τροφῆς ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι καρδίας,
Laudantes Deum, & habentes gratiam ad o- 47
αἰνοῦντες τὸν θεὸν, καὶ ἔχοντες χάριν πρὸς ὅ-
mnem plebem. At Dominus apponebat eos qui salui
λον τὸν λαόν. ὁ δὲ κύριος προσετίθει τοὺς σωζο-
fierent per diem ecclesiæ.
μένους καθ' ἡμέραν τῇ ἐκκλησίᾳ.

CAP. III. γ'.

In idipsum autem Petrus & Ioannes ascendebant in 1
Ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ
templum, ad horam orationis nonam.
ἱερὸν, ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐνάτην.
Et quidam vir claudus ex vtero matris suæ 2
καί τις ἀνὴρ χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ
existens, baiulabatur: quem ponebant per diem
ὑπάρχων ἐβαστάζετο, ὃν ἐτίθουν καθ' ἡμέραν
ad portam templi, dictam Speciosam,
πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ, τὴν λεγομένην ὡραίαν, τοῦ
petere eleemosynam ab introeuntibus in
αἰτεῖν ἐλεημοσύνην παρὰ τῶν εἰσπορευομένων εἰς
templum. Qui videns Petrum & Ioannem futuros 3
τὸ ἱερόν. ὃς ἰδὼν Πέτρον καὶ Ἰωάννην μέλλοντας
introire in templum, rogabat eleemosynam.
εἰσιέναι εἰς τὸ ἱερὸν, ἠρώτα ἐλεημοσύνην.
Intendens autem Petrus in eum cum Ioanne, 4
ἀτενίσας δὲ Πέτρος εἰς αὐτὸν σὺν τῷ Ἰωάννῃ,
dixit: Respice in nos. Ille autem attendebat eis, 5
εἶπε, βλέψον εἰς ἡμᾶς. ὁ δὲ ἐπεῖχεν αὐτοῖς,
expectans aliquid ab eis accipere. Dixit autē Pe- 6
προσδοκῶν τι παρ' αὐτῶν λαβεῖν. εἶπε δὲ Πέ-
trus: Argentum & aurum non est mihi. quod autē ha-
τρος, ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι· ὃ δὲ ἔ-
beo hoc tibi do: in nomine Iesu Christi
χω, τοῦτό σοι δίδωμι· ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ
Nazareni surge & ambula. Et appre- 7
τοῦ Ναζωραίου ἔγειραι καὶ περιπάτει. καὶ πιά-
hendens ipsum dextera manu, aleuauit. protinus
σας αὐτὸν τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἤγειρε. παραχρῆμα
autem confirmatæ sunt eius bases & plantæ.
δὲ ἐστερεώθησαν αὐτοῦ αἱ βάσεις καὶ τὰ σφυρά.

Et exiliens stetit, & ambulabat: & intra- 8
καὶ ἐξαλλόμενος ἔστη, καὶ περιεπάτει, καὶ εἰσῆλθε
uit cum illis in templum ambulans, & exi-
σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερὸν περιπατῶν καὶ ἁλλόμε-
liens, & laudans Deum. Et vidit eum omnis populus 9
νος καὶ αἰνῶν τὸν θεόν. καὶ εἶδεν αὐτὸν πᾶς ὁ λαὸς
ambulantem, & laudantem Deum. Cognosce- 10
περιπατοῦντα καὶ αἰνοῦντα τὸν θεόν. ἐπεγίνω-
bántque illum quòd ipse erat ad eleemosynam
σκόν τε αὐτὸν ὅτι οὗτος ἦν ὁ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην
sedens ad Speciosam portam templi, & im-
καθήμενος ἐπὶ τῇ ὡραίᾳ πύλῃ τοῦ ἱεροῦ, καὶ ἐ-
pleti sunt stupore & extasi super con-
πλήσθησαν θάμβους καὶ ἐκστάσεως ἐπὶ τῷ συμ-
tingente ei. Tenente autem sanato clau- 11
βεβηκότι αὐτῷ. κρατοῦντος δὲ τοῦ ἰαθέντος χω-
do Petrum & Ioannem, cucurrit ad
λοῦ τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην, συνέδραμε πρὸς
eos omnis populus ad porticum vocatam Sa-
αὐτοὺς πᾶς ὁ λαὸς ἐπὶ τῇ στοᾷ τῇ καλουμένῃ Σο-
lomonis, stupentes. Videns autem Petrus respon- 12
λομῶντος, ἔκθαμβοι. ἰδὼν δὲ Πέτρος ἀπεκρί-
dit ad populum: Viri Israëlitæ, quid mi-
νατο πρὸς τὸν λαόν, ἄνδρες Ἰσραηλῖται, τί θαυ-
ramini in hoc, aut nobis quid attenditis quasi propria
μάζετε ἐπὶ τούτῳ, ἢ ἡμῖν τί ἀτενίζετε ὡς ἰδίᾳ
virtute aut pietate in qui fecimus ambulare
δυνάμει ἢ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν
eum? Deus Abraham & Isaac, & Iacob, 13
αὐτόν; ὁ θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ,
Deus patrum nostrorum glorificauit puerum suum
ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν ἐδόξασε τὸν παῖδα αὐτοῦ
Iesum: quem vos tradidistis, & negastis
Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς παρεδώκατε, καὶ ἠρνήσασθε
eum ante faciem Pilati, iudicante illo
αὐτὸν κατὰ πρόσωπον Πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου
dimitti. Vos autem sanctum & iustum nega- 14
ἀπολύειν. ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσα-
stis: & petistis virum homicidam donari vo-
σθε, καὶ ᾐτήσασθε ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι ὑ-
bis. At principem vitæ interfecistis, quem 15
μῖν. τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἀπεκτείνατε, ὃν
Deus suscitauit ex mortuis: cuius nos testes su-
ὁ θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, οὗ ἡμεῖς μάρτυρές ἐσ-
mus. Et in fide nominis eius, hunc 16
μεν. καὶ ἐπὶ τῇ πίστει τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, τοῦτον
quem videtis & nostis, confirmauit nomen eius:
ὃν θεωρεῖτε καὶ οἴδατε, ἐστερέωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
& fides quæ per eum, dedit illi integritatem
καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν
hanc in conspectu omnium vestrum. Et nunc fra- 17
ταύτην ἀπέναντι πάντων ὑμῶν. καὶ νῦν ἀδελφοί,
tres, scio quia per ignorantiam fecistis, sicut &
οἶδα ὅτι κατὰ ἄγνοιαν ἐπράξατε, ὥσπερ καὶ οἱ
principes vestri. At Deus quæ prænunciauit per 18
ἄρχοντες ὑμῶν. ὁ δὲ θεὸς ἃ προκατήγγειλε διὰ
os omnium Prophetarum suorum, pati
στόματος πάντων τῶν προφητῶν αὐτοῦ, παθεῖν τὸν
Christum, impleuit sic. Pœnitemini igitur, 19
Χριστὸν, ἐπλήρωσεν οὕτω. μετανοήσατε οὖν
& conuertimini ad deleri vestra
καὶ ἐπιστρέψατε εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι ὑμῶν τὰς
peccata, Vt quum venerint tempora refrigerij 20
ἁμαρτίας, ὅπως ἂν ἔλθωσι καιροὶ ἀναψύξεως
à conspectu Domini, & miserit pro-
ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου, καὶ ἀποστείλῃ τὸν προ-
positum vobis Iesum Christum, Quē oportet cæ- 21
κεχειρισμένον ὑμῖν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὃν δεῖ οὐ-
lum quidem suscipere vsque in tempora restitutio-
ρανὸν μὲν δέξασθαι ἄχρι χρόνων ἀποκαταστά-
nis omnium, quæ loquutus est Deus per os
σεως πάντων ὧν ἐλάλησεν ὁ θεὸς διὰ στόματος
πάντων

sanctorum suorum Prophetarum à seculo.
πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν ἀπ' αἰῶνος.
Moyses quidem enim ad patres dixit: Quoniã
Μωσῆς μὲν γὰρ πρὸς τοὺς πατέρας εἶπεν, ὅτι 22
Prophetam vobis resuscitabit Dominus Deus vester de
προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ
fratribus vestris, tamquam me: ipsum audietis iuxta
τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ
omnia quæcumq; loquutus fuerit † ad vos. Erit autem,
πάντα ὅσα ἂν λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς· ἔσται δέ, 23
omnis anima quæ non audierit Prophetam
πᾶσα ψυχὴ ἥτις ἐὰν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου
illum, exterminabitur de plebe. Et
ἐκείνου, * ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ. καὶ 24
omnes autem Prophetæ à Samuel & deinceps, *quotquot; loquuti sunt, & annunciauerunt dies
πάντες δὲ οἱ προφῆται ἀπὸ Σαμουὴλ καὶ τῶν καθεξῆς, ὅσοι ἐλάλησαν, καὶ κατήγγειλαν τὰς ἡμέρας
istos. Vos estis filij Prophetarum, & testamenti quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: & in semine
ταύτας. ὑμεῖς ἐστε υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς διαθήκης ἧς * διέθετο ὁ θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, λέγων πρὸς Ἀβραάμ, καὶ ἐν τῷ σπέρματί 25
tuo benedicentur omnes familiæ terræ.
σου ἐνευλογηθήσονται πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῆς γῆς.
Vobis primùm Deus resuscitans ‡ puerum suum
ὑμῖν πρῶτον ὁ θεὸς ἀναστήσας τὸν παῖδα αὐτοῦ 26
Iesum, misit eum benedicentem vobis, § in auerti unumquemque à nequitijs vestris.
Ἰησοῦν, ἀπέστειλεν αὐτὸν εὐλογοῦντα ὑμᾶς ἐν τῷ ἀποστρέφειν ἕκαστον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν.

Margin: † vobis. * ἐξολεθρευθήσεται * qui * διέθετο ‡ filium § vt conuertat se vnusquisque à nequitia sua.

CAP. IIII. δ'.

Loquentibus autem illis ad populum, superuenerunt Sacerdotes, & magistratus templi, &
ΛΑλούντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν λαόν, * ἐπέστησαν αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ, καὶ οἱ 1
Sadducæi. * Labore affecti propter docere eos populum, & † annunciare in Iesu resurrectionem † mortuorum. Et iniecerunt * eis
Σαδδουκαῖοι. διαπονούμενοι διὰ τὸ διδάσκειν αὐτοὺς τὸν λαόν, καὶ καταγγέλλειν ἐν τῷ Ἰησοῦ τὴν ἀνάστασιν τὴν νεκρῶν· καὶ ἐπέβαλον αὐτοῖς τὰς 2 3
manus: & posuerunt ‡ in custodiam in crastinum.
χεῖρας, καὶ ἔθεντο εἰς τήρησιν εἰς τὴν αὔριον·
erat enim vespera iam. Multi autem § audientium
ἦν γὰρ ἑσπέρα ἤδη. πολλοὶ δὲ τῶν ἀκουσάντων 4
verbum crediderunt, & factus est numerus virorum quasi millia quinque. Factum est autem in
τὸν λόγον ἐπίστευσαν, καὶ ἐγενήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν ὡσεὶ χιλιάδες πέντε. ἐγένετο δὲ ἐπὶ τὴν 5
crastinum, * congregari eorum principes, &
αὔριον * συναχθῆναι αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας καὶ
Seniores, & ‡ Scribæ in Hierusalem.
πρεσβυτέρους καὶ γραμματεῖς εἰς Ἱερουσαλήμ,
Et † Annam principem Sacerdotum, & Caipham, & Ioannem, & Alexandrum, & quotquot erant de genere * Pontificali. Et statuentes eos in medio § percunctati sunt, In qua virtute aut in quo nomine
καὶ Ἄνναν τὸν ἀρχιερέα, καὶ Καϊάφαν, καὶ Ἰωάννην, καὶ Ἀλέξανδρον, καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ. καὶ στήσαντες αὐτοὺς ἐν μέσῳ, ἐπυνθάνοντο, ἐν ποίᾳ δυνάμει ἢ ἐν ποίῳ ὀνόματι 6 7
fecistis hoc vos? Tunc Petrus repletus
ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς; τότε Πέτρος πλησθεὶς 8
Spiritu sancto, dixit ad eos: Principes populi & seniores Israël, Si nos hodie diiudicamur in benefacto hominis
πνεύματος ἁγίου εἶπε πρὸς αὐτούς, ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραήλ, εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου 9

Margin: * ἐπέστησαν * dolentes quòd docerent Iesu suscitantia Iesum. † ex mortuis. * in eos ‡ eos * τίθημι § eorũ qui audierant * vt congregarentur * συνάγομαι ‡ Scribæ † Annas princeps, & Caiphas & Ioãnes, & Alexander, * Sacerdotali. § interrogabant, * ἐρωτάω

infirmi, in quo iste § seruatus est, Notum sit
ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος * σέσωσται, γνωστὸν ἔστω 10
omnibus vobis, & omni plebi Israël, quia in nomine Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit * ex mortuis, in hoc
πᾶσιν ὑμῖν καὶ παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραήλ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐν τούτῳ
iste astat coram vobis sanus. Hic est
οὗτος παρέστηκεν ἐνώπιον ὑμῶν ὑγιής. οὗτός ἐστιν 11
lapis ‡ nihili habitus à vobis ædificantibus:
ὁ λίθος ὁ ἐξουθενηθεὶς ὑφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδομούντων,
† ille factus in caput anguli: Et non est
ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας· καὶ οὐκ ἔστιν 12
in alio * in nomine salus. § Nullum enim nomen est aliud sub cælo datum in hominibus, in quo oporteat * seruari nos. Videntes autem
ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία. οὔτε γὰρ ὄνομά ἐστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ * δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς. θεωροῦντες δὲ 13
Petri § libertatem & Ioannis, & * deprehendentes quòd homines | illiterati sunt & idiotæ, admirabantur: † cognoscebántque eos quoniam cum
τὴν τοῦ Πέτρου παρρησίαν καὶ Ἰωάννου, καὶ καταλαβόμενοι ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται, ἐθαύμαζον, ἐπεγίνωσκόν τε αὐτοὺς ὅτι σὺν
Iesu fuerant. At hominem * videntes cum
τῷ Ἰησοῦ ἦσαν. τὸν δὲ ἄνθρωπον βλέποντες σὺν 14
eis stantem, ‡ illum curatum, nihil § habebant contradicere. | Iussis autem † ipsis extra concilium
αὐτοῖς ἑστῶτα τὸν τεθεραπευμένον, οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν. κελεύσαντες δὲ αὐτοὺς ἔξω τοῦ συνεδρίου 15
* abire, conferebant ad inuicem, Dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniã quidẽ
ἀπελθεῖν, συνέβαλον πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες, τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις; ὅτι μὲν 16
enim notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Hierusalem manifestum, & non possumus
γὰρ γνωστὸν σημεῖον γέγονε δι' αὐτῶν, πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν Ἱερουσαλὴμ φανερόν, καὶ οὐ δυνάμεθα
negare. Sed vt ne § super plus perferatur in populum, minaciter comminemur eis,
ἀρνήσασθαι· ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον διανεμηθῇ εἰς τὸν λαόν, ἀπειλῇ * ἀπειλησώμεθα αὐτοῖς 17
ne vltra * loqui in nomine hoc vlli hominũ. Et vocantes eos, denunciauerunt
μηκέτι λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ μηδενὶ ἀνθρώπων. καὶ καλέσαντες αὐτούς, παρήγγειλαν 18
eis omnino † non loqui neque * docere
αὐτοῖς τὸ καθόλου μὴ φθέγγεσθαι μηδὲ διδάσκειν
in nomine Iesu. At Petrus ‡ & Ioannes respondentes ad eos dixerunt: Si iustum
ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ. ὁ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀποκριθέντες πρὸς αὐτοὺς εἶπον, εἰ δίκαιόν 19
est in conspectu Dei, vos audire potius quàm Deum, iudicate.
ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον ἢ τοῦ θεοῦ, κρίνατε.
Non possumus enim nos quæ vidimus & audiuimus, non loqui. § Illi verò comminantes, dimiserunt eos: * nihil inuenientes
οὐ δυνάμεθα γὰρ ἡμεῖς ἃ εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν. οἱ δὲ προσαπειλησάμενοι ἀπέλυσαν αὐτούς, μηδὲν εὑρίσκοντες 20 21
quomodo punirent eos, propter populum: quia omnes § glorificabant Deum super facto. Annorum
τὸ πῶς κολάσωνται αὐτούς, διὰ τὸν λαόν, ὅτι πάντες ἐδόξαζον τὸν θεὸν ἐπὶ τῷ γεγονότι. ἐτῶν 22
enim erat † plurium quadraginta homo in quo factum fuerat signum istud sanitatis. Dimissi autem venerunt ad * proprios: & annunciauerunt
γὰρ ἦν πλειόνων τεσσαράκοντα ὁ ἄνθρωπος ἐφ' ὃν ἐγεγόνει τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἰάσεως. ἀπολυθέντες δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδίους, καὶ ἀπήγγειλαν 23

Margin: * saluus factus * σέσωσμαι * à ‡ qui reprobatus est † qui est * aliquo § Nec * δίδωμι * saluos fieri § constantiam * cõperto | essent sine literis † & * quoque ‡ qui curatus fuerat § poterant | Inferunt † eos foras * secedere & § est, § amplius diuulgetur * ἀπειλέω * loquatur | hominũ. † ne loquerentur * docerent ‡ verò § & * eos | clarificabant id factũ fuerat, in eo quod acciderat † amplius * suos.

quanta ad eos principes Sacerdotum & seniores
ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι
dixissent. Illi autem audientes vnanimiter leuauerunt
εἶπον. οἱ δὲ ἀκούσαντες ὁμοθυμαδὸν ἦραν 24
vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu Deus
φωνὴν πρὸς τὸν θεὸν, καὶ εἶπον, δέσποτα, σὺ ὁ θεὸς
qui fecisti cælum, & terram, & mare,
ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλασσαν,
re, & omnia quæ in eis: Qui per os Dauid
σαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· ὁ διὰ στόματος Δα- 25
uid pueri tui dicens [fuisti:] vt quid fremue unt gentes,
βὶδ τοῦ παιδός σου εἰπών, ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔ-
tes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt
θνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; παρέστησαν 26
reges terræ, & principes coacti sunt
οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν
in idem aduersus Dominum & aduersus Christum eius.
ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ χριστοῦ αὐτοῦ.
Coacti sunt enim in veritate in sanctum puerum
συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐπὶ τὸν ἅγιον παῖ- 27
rum tuum Iesum, quem vnxisti, Herodesque & Pontius
δά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος
Pilatus, cum gentibus & populis Israël, Facere
Πιλάτος, σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραήλ, ποιῆ- 28
re quæcumque manus tua & consilium tuum præfiniuit fieri.
σαι ὅσα ἡ χείρ σου καὶ ἡ βουλή σου προώρισε γενέ-
ri. Et nunc Domine respice in minas
σθαι. καὶ τὰ νῦν κύριε ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς 29
eorum: & da seruis tuis cum fiducia omni
αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παρρησίας πά-
ni loqui verbum tuum, In manum tuam
σης λαλεῖν τὸν λόγον σου, ἐν τῷ τὴν χεῖρά σου 30
extendere in sanitatem, & signa & prodigia fieri
ἐκτείνειν εἰς ἴασιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνε-
ri per nomen sancti pueri tui Iesu.
σθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου παιδός σου Ἰησοῦ.
Et precatis eis, motus est locus in quo erant
καὶ δεηθέντων αὐτῶν ἐσαλεύθη ὁ τόπος ἐν ᾧ ἦ- 31
rant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu
σαν συνηγμένοι, καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύ-
ritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia.
ματος ἁγίου, καὶ ἐλάλουν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ μετὰ παρ-
ducia. At multitudinis credentium erat
ρησίας. τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ 32
cor & anima vna: & neque vnus quicquam existentium
καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία, καὶ οὐδὲ εἷς τι τῶν ὑπαρ-
stentium ei, dicebat proprium esse: sed erant illis omnia
χόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅ-
mnia communia. Et magna virtute reddebant
παντα κοινά. καὶ μεγάλῃ δυνάμει ἀπεδίδουν 33
testimonium Apostoli resurrectionis Domini
τὸ μαρτύριον οἱ ἀπόστολοι τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυ-
mini Iesu Christi, gratiaque magna erat in omnibus
ρίου Ἰησοῦ χριστοῦ, χάρις τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάν-
nes eos. Neque enim egens quisquam erat in illis.
τας αὐτούς. οὐδὲ γὰρ ἐνδεής τις ὑπῆρχεν ἐν αὐ- 34
ipsis. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant,
τοῖς· ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον,
vendentes afferebant pretia venditorum,
πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκο-
rum, Et ponebant ante pedes Apostolorum.
μένων, καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστό- 35
lorum. Diuidebatur autem singulis, prout quis opus habebat.
λων. διεδίδοτο δὲ ἑκάστῳ καθότι ἄν τις χρείαν εἶ-
bat. Ioses autem cognominatus Barnabas ab
χεν. Ἰωσῆς δὲ ὁ ἐπικληθεὶς Βαρνάβας ὑπὸ τῶν 36
Apostolis, (quod est interpretatum, Filius consolationis)
ἀποστόλων, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον, υἱὸς παρα-
lationis) Leuites Cyprius genere, Existente
κλήσεως, Λευΐτης, Κύπριος τῷ γένει, ὑπάρ- 37
stente ei agro, vendito attulit pecuniam,
χοντος αὐτῷ ἀγροῦ, πωλήσας ἤνεγκε τὸ χρῆμα,
& posuit ante pedes Apostolorum.
καὶ ἔθηκε παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων.

Margin: eis | Qui quũ audissent, | sunt: | Spiritu sancto patris nostri | dixisti: Quare | φρυάττω | μελετάω | cõuenerunt in vnum | Cõuenerunt verè in ciuitate ista aduersus | decreuerant | eo quód extendas ad sanitates | filij | quum orassent, | σαλεύω | autem | vnum | nec quisquam eorum quæ possidebat, ali quid suum esse dicebat: | nostri | & | omnibus illis | inter illos. | eorũ quæ vendebãt. | πιπράσκω | cuique erat. Ioseph | qui est | Quum haberet agrum, vẽdidit eum: & pretium,

CAP. V. έ.

Vir autem quidam Ananias nomine, cum Sapphira
1 Ἀνὴρ δέ τις Ἀνανίας ὀνόματι, σὺν Σαπφεί-
ra vxore sua vendidit possessionem: Et intercepit
ρῃ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ ἐπώλησε κτῆμα· καὶ ἐνο- 2
terueriit de pretio, conscia etiam vxore
σφίσατο ἀπὸ τῆς τιμῆς, συνειδυίας καὶ τῆς γυναι-
re sua: & afferens partem quandam ad pedes
κὸς αὐτοῦ, καὶ ἐνέγκας μέρος τι παρὰ τοὺς πόδας
Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania,
3 τῶν ἀποστόλων ἔθηκεν. εἶπε δὲ Πέτρος, Ἀνανία,
Propter quid impleuit Satanas cor tuum,
διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ σατανᾶς τὴν καρδίαν σου,
mentiri te Spiritum sanctum, & intercertare
ψεύσασθαί σε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ νοσφίσασθαι
de pretio prædij? Nõne manens tibi manebat: &
4 ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου; οὐχὶ μένον σοὶ ἔμενε, καὶ
venundatum in tua potestate erat? Quid quòd posuisti
πραθὲν ἐν τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχε; τί ὅτι ἔθου
in corde tuo rem hanc? Non es mentitus
ἐν τῇ καρδίᾳ σου τὸ πρᾶγμα τοῦτο; οὐκ ἐψεύσω
hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias
5 ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ θεῷ. ἀκούων δὲ Ἀνανίας
verba hæc, cadens expirauit. Et factus est timor
τοὺς λόγους τούτους, πεσὼν ἐξέψυξε. καὶ ἐγένετο φό-
mor magnus super omnes audientes hæc.
βος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.
Surgentes autem iuuenes corripuerunt eum,
6 ἀναστάντες δὲ οἱ νεώτεροι συνέστειλαν αὐτὸν,
& efferentes sepelierunt. Factũ est autẽ quasi horarũ
7 καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν. ἐγένετο δὲ ὡς ὡρῶν
trium spatium, & vxor ipsius, nesciens quod factum
τριῶν διάστημα, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ μὴ εἰδυῖα τὸ
factum, introiuit. Respondit autem ei Petrus:
8 γεγονὸς, εἰσῆλθεν. ἀπεκρίθη δὲ αὐτῇ ὁ Πέτρος,
Dic mihi, si tanti agrum vendidistis? Illa autem dixit:
εἰπέ μοι, εἰ τοσούτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε; ἡ δὲ εἶ-
xit: Etiam, tanti. At Petrus ait ad eam:
9 πε, ναὶ, τοσούτου. ὁ δὲ Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτήν,
Quid quid conuenit vobis tentare Spiritum
τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ πνεῦμα
Domini? Ecce pedes eorum qui sepelierunt virum tuum,
κυρίου; ἰδοὺ οἱ πόδες τῶν θαψάντων τὸν ἄνδρα σου,
ad ostium, & efferent te. Cecidit autem confestim
10 ἐπὶ τῇ θύρᾳ καὶ ἐξοίσουσί σε. ἔπεσε δὲ παρα-
festim ante pedes eius, & expirauit.
χρῆμα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέψυξεν.
Intrantes autem iuuenes, inuenerunt illam mortuam:
εἰσελθόντες δὲ οἱ νεανίσκοι, εὗρον αὐτὴν νεκρὰν,
& efferentes sepelierunt ad virum suum.
καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς.
Et factus est timor magnus in vniuersa ecclesia,
11 καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐφ' ὅλην τὴν ἐκ-
clesia, & in omnes audientes hæc.
κλησίαν, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.
Per autem manus Apostolorum fiebant signa
12 διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο σημεῖα
& prodigia in plebe multa. Et erant vnanimiter
καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ πολλά. καὶ ἦσαν ὁμοθυμα-
ter omnes in porticu Solomonis. At cæterorum
13 δὸν ἅπαντες ἐν τῇ στοᾷ Σολομῶνος. τῶν δὲ λοι-
rorum nemo audebat commungi illis: sed magnificabat
πῶν οὐδεὶς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμε-
ficabat eos populus. Magis autem apponebantur
14 γάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός. μᾶλλον δὲ προσετί-
bantur credentes Domino multitudines virorumque &
θεντο πιστεύοντες τῷ κυρίῳ πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ
mulierum: Vt secundum plateas efferre
15 γυναικῶν, ὥστε κατὰ τὰς πλατείας ἐκφέρειν
τοὺς ἀ-

Margin: agrum: fraudauit | νοσφίζω | agri, | cur tentauit | Spiritui sancto, & fraudare agri? | Quare | πράττω | cecidit, & | ἐκψύχω | qui audierunt. | amouerunt | quod factum erat | mulier: | At | autem | vtique | συμφωνέω | ἐκφέρω | extulerunt, & | qui audierunt | autem | se iungere | augebatur credentium in multitudo | Ita vt in eiicerent

infirmos, & † poni in lectulis ac grabbatis,
τοὺς ἀσθενεῖς, καὶ τιθέναι ἐπὶ κλινῶν καὶ κραββά-
tis, vt *venienti Petri, vel umbra § obumbraret
των, ἵνα ἐρχομένου Πέτρου κἂν ἡ σκιὰ ἐπισκιάσῃ
quemquã illorũ. § *Conueniebat autem & multitudo eorũ quæ circa
τινὶ αὐτῶν. συνήρχετο δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν πέ- 16
ciuitatum in Hierusalem, afferentes ægros &
ριξ πόλεων εἰς Ἱερουσαλήμ, φέροντες ἀσθενεῖς καὶ
vexatos à spiritibus immundis: qui
ὀχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων, οἵτινες
curabantur omnes. Exurgens autẽ princeps Sa-
ἐθεραπεύοντο ἅπαντες. ἀναστὰς δὲ ὁ ἀρχιε- 17
cerdotum & omnes qui cum illo † illa existens hæresis Sad-
ρεὺς καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ, ἡ οὖσα αἵρεσις τῶν Σαδ-
ducæorum) repleti sunt zelo: Et iniecerunt
δουκαίων, ἐπλήσθησαν ζήλου, καὶ ἐπέβαλον τὰς 18
manus suas in Apostolos: & posuerunt eos
χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς
in custodia publica. Angelus autem Domini per
ἐν τηρήσει δημοσίᾳ. ἄγγελος δὲ κυρίου διὰ τῆς 19
noctem *aperuit ianuas § custodiæ, educens-
νυκτὸς ἤνοιξε τὰς θύρας τῆς φυλακῆς, ἐξαγαγών
que eos, dixit: Ite, & stantes loquimi-
τε αὐτοὺς, εἶπε, πορεύεσθε, καὶ σταθέντες λαλεῖ- 20
ni in templo plebi omnia verba vitæ
τε ἐν τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς
huius. § Audientes autem intrauerunt *sub dilu-
ταύτης. ἀκούσαντες δὲ εἰσῆλθον ὑπὸ τὸν ὄρ-
culum in templum, & docebant. Adueniens autem
θρον εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐδίδασκον. παραγενόμενος δὲ 21
princeps Sacerdotũ, & qui cum eo §, conuocauerunt conci-
ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, συνεκάλεσαν τὸ συνέ-
lium & † omnem senatum filiorum Israël:
δριον καὶ πᾶσαν τὴν γερουσίαν τῶν υἱῶν Ἰσραήλ,
Et miserunt ad carcerem *adduci eos.
καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀχθῆναι αὐτούς.
At ministri accedentes non inuenerunt eos
οἱ δὲ ὑπηρέται παραγενόμενοι οὐχ εὗρον αὐτοὺς 22
in custodia. reuersi autem nunciauerunt,
ἐν τῇ φυλακῇ. ἀναστρέψαντες δὲ ἀπήγγειλαν,
Dicentes: Quòd quidem carcerem inuenimus clau-
λέγοντες, ὅτι τὸ μὲν δεσμωτήριον εὕρομεν κε- 23
sum § in omni securitate, & custodes
κλεισμένον ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ, καὶ τοὺς φύλακας
stantes ante ianuas, aperientes autem intus nemi-
ἑστῶτας πρὸ τῶν θυρῶν, ἀνοίξαντες δὲ, ἔσω οὐδέ-
nem inuenimus. Vt autem audierunt †sermones hos,
να εὕρομεν. ὡς δὲ ἤκουσαν τοὺς λόγους τούτους 24
§ & Pontifex & præfectus templi & principes
ὅ,τε ἀρχιερεὺς καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ οἱ ἀρ-
Sacerdotum ambigebant de illis quidnam fieret hoc.
χιερεῖς, διηπόρουν περὶ αὐτῶν, τί ἂν γένοιτο τοῦτο.
Adueniens autem quidam nunciauit eis, di-
παραγενόμενος δέ τις ἀπήγγειλεν αὐτοῖς, λέ- 25
cens: Quia ecce viri quos posuistis in *custo-
γων, ὅτι ἰδοὺ οἱ ἄνδρες οὓς ἔθεσθε* ἐν τῇ φυλα-
dia, sunt in templo stantes, & docentes
κῇ, εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ *ἑστῶτες καὶ διδάσκοντες
populum. Tunc § abiens præfectus cum
τὸν λαόν. τότε ἀπελθὼν ὁ στρατηγὸς σὺν τοῖς 26
ministris, † adduxit illos non cum vi. timebant
ὑπηρέταις, ἤγαγεν αὐτοὺς οὐ μετὰ βίας· ἐφοβοῦντο
enim populum vt ne lapidarentur. § Adducentes
γὰρ τὸν λαὸν ἵνα μὴ* λιθασθῶσιν. ἀγαγόντες 27
autem illos, statuerunt in concilio. Et interroga-
δὲ αὐτοὺς ἔστησαν ἐν τῷ συνεδρίῳ. καὶ ἐπηρώτη-
uit eos princeps Sacerdotum, Dicens: § Nonne denunciatione
σεν αὐτοὺς ὁ ἀρχιερεὺς, λέγων, οὐ παραγγελίᾳ 28
denunciauimus vobis non docere in nomi-
παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόμα-
ne isto? & ecce repleistis Hierusalem
τι τούτῳ; καὶ ἰδοὺ πεπληρώκατε τὴν Ἱερουσαλὴμ

† ponere
* venientis Petro saltem
§ illius
§ & liberarentur omnes ab infirmitatibus suis.
* Concurrebat
§ vicinarũ
† secta quæ est
* aperiens
§ carceris, &
§ Qui cũ audissent,
* diluculò
§ ferme
† omnes seniores
* vt adducerentur.
Qui autẽ venissent ministri, & aperto carcere non inuenissẽt illos,
§ cũ omni diligẽtia,
§ magistratus
* carcerẽ,
* τίθημι
* ἵστημι
abiit magistratus
† &
* sine
§ Et quum adduxissẽt
* λιθάζω
§ Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis

doctrina vestra: & vultis *superinducere super
τῆς διδαχῆς ὑμῶν, καὶ βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ'
nos sanguinem hominis istius. Respon-
ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου. ἀποκρι- 29
dens autem Petrus & Apostoli dixerunt: Obedire
θεὶς δὲ ὁ Πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶπον, πειθαρχεῖν
oportet Deo magis quàm hominibus. Deus pa-
δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. ὁ θεὸς τῶν πα- 30
trum nostrorum suscitauit Iesum, quem vos interemi-
τέρων ἡμῶν ἤγειρεν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς *διεχειρίσα-
stis suspendentes in ligno. Hunc Deus prin-
σθε κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου. τοῦτον ὁ θεὸς ἀρ- 31
cipem & saluatorem exaltauit dextera sua, *dare
χηγὸν καὶ σωτῆρα ὕψωσε τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, δοῦναι
pœnitentiam Israëli, & remissionem peccatorum.
μετάνοιαν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.
Et nos sumus eius testes verborum ho-
καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοῦ μάρτυρες τῶν ῥημάτων τού- 32
rum, & Spiritus vero sanctus, quem dedit Deus §
των, καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον ὃ ἔδωκεν ὁ θεὸς τοῖς
obedientibus sibi. † Illi autem audientes, fu-
πειθαρχοῦσιν αὐτῷ. οἱ δὲ ἀκούσαντες *διε- 33
rebant, & consulebant tollere illos. Surgens
πρίοντο, καὶ ἐβουλεύοντο ἀνελεῖν αὐτούς. ἀναστὰς 34
autẽ quidam in concilio Pharisæus, nomine Ga-
δέ τις ἐν τῷ συνεδρίῳ Φαρισαῖος, ὀνόματι Γα-
maliel, legisdoctor, *honoratus omni populo,
μαλιὴλ, νομοδιδάσκαλος, τίμιος παντὶ τῷ λαῷ,
iussit foras § breue quid apostolos fieri.
ἐκέλευσεν ἔξω βραχύ τι τοὺς ἀποστόλους ποιῆσαι.
Dixitque ad illos: Viri Israëlitæ, at-
εἶπέ τε πρὸς αὐτοὺς, ἄνδρες Ἰσραηλῖται, προσ- 35
tendite vobisipsis super hominibus istis quid § estis
έχετε ἑαυτοῖς ἐπὶ τοῖς ἀνθρώποις τούτοις τί μέλ-
facturi agere. Ante enim hos dies
λετε πράσσειν. πρὸ γὰρ τούτων τῶν ἡμερῶν 36
extitit Theudas, dicens esse aliquem seipsum magnum,
ἀνέστη Θευδᾶς, λέγων εἶναί τινα ἑαυτὸν μέγαν,
cui *adhæsus est numerus virorum circiter quadrin-
ᾧ *προσεκλήθη ἀριθμὸς ἀνδρῶν ὡσεὶ τετρα-
gentorũ: qui § sublatus est: & omnes quicumque † assensi sunt ei,
κοσίων· ὃς ἀνῃρέθη, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ,
dissoluti sunt, & facti sunt ad nihilum. Post hunc exti-
διελύθησαν, καὶ ἐγένοντο εἰς οὐδέν. μετὰ τοῦτον ἀνέ- 37
tit Iudas Galilæus in diebus *descriptio-
στη Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀπογρα-
nis, & auertit populum multum post se: & i-
φῆς, καὶ ἀπέστησε λαὸν ἱκανὸν ὀπίσω αὐτοῦ· κἀκεῖ-
pse periit, & omnes quotquot § assensi sunt ei, di-
νος ἀπώλετο, καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ, διε-
spersi sunt. Et nunc § dico vobis, *abstine
σκορπίσθησαν. καὶ τὰ νῦν λέγω ὑμῖν, ἀπόστητε 38
ab hominibus istis, & sinite illos: quoniã
ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τούτων, καὶ ἐάσατε αὐτούς, ὅτι
si sit ex hominibus consilium hoc aut opus hoc,
ἐὰν ᾖ ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλὴ αὕτη ἢ τὸ ἔργον τοῦτο,
dissoluetur. Si verò ex Deo est, non † potestis
καταλυθήσεται. εἰ δὲ ἐκ θεοῦ ἐστιν, οὐ δύνασθε 39
dissoluere id: ne fortè & Deo repugnantes inueniamini.
καταλῦσαι αὐτό, μήποτε καὶ θεομάχοι εὑρεθῆτε.
Consenserunt autem illi. Et conuocantes
ἐπείσθησαν δὲ αὐτῷ. καὶ προσκαλεσάμενοι τοὺς 40
Apostolos, § cædentes denunciauerunt § non loqui
ἀποστόλους, δείραντες παρήγγειλαν μὴ λαλεῖν
in nomine Iesu: & dimiserunt eos.
ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἀπέλυσαν αὐτούς.
*Illi quidem igitur ibant gaudentes à conspe-
οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ προσώ- 41
ctu concilij, quoniam digni habiti sunt pro no-
που τοῦ συνεδρίου, ὅτι κατηξιώθησαν ὑπὲρ τοῦ ὀνό-
mine Iesu § contumelia affici. † Totúmque diem in
ματος τοῦ Ἰησοῦ ἀτιμασθῆναι. πᾶσάν τε ἡμέραν ἐν 42

* διαχειρίζω
* ad dandũ
§ omnibus
† Hæc quũ audissent, dissecabantur: & cogitabãt interficere
* διαπρίω
* honorabilis vniuersis plebi,
§ ad breuẽ homines
§ facturi sitis.
* consensit
* προσκλίνω
§ occisus
† credebãt ei, dissipati sunt, & redacti
* professionis
§ consenserunt
§ itaque
* discedite
§ sit
† poteritis eos
* repugnatores
§ cæsis
§ ne loquerentur
* Et
§ contumeliam pati:
† Omni quoque die

templo, & circa †domum non cessabant docen-
τῷ ἱερῷ, καὶ κατ' οἶκον οὐκ ἐπαύσαντο διδάσκον-
tes, & euangelizantes Iesum Christum.
τες καὶ εὐαγγελιζόμενοι Ἰησοῦν τὸν χριστόν.

CAP. VI. ς.

In autem diebus illis *multiplicantibus
1 ΕΝ δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις πληθυνόντων τῶν
discipulis, factum est murmur Græcorum aduersus
μαθητῶν, ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς
Hebræos: quòd despicerentur in ministerio
τοὺς Ἑβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ
quotidiano viduæ eorum. ‡Aduo-
τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν. 2 προσκαλε-
cantes autem duodecim multitudinem discipulorum dixe-
σάμενοι δὲ οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, εἶ-
runt: Non placitum est nos *derelinquentes
πον, Οὐκ ἀρεστόν ἐστιν ἡμᾶς καταλείψαντας τὸν
sermonem Dei, ‖ministrare mensis. Conside-
λόγον τοῦ θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις. 3 ἐπισκέ-
rate ergo fratres, viros ex vobis †testimonio
ψασθε οὖν ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρου-
probatos septem, plenos Spiritu sancto & sapientia,
μένους ἑπτὰ, πλήρεις πνεύματος ἁγίου καὶ σοφίας,
quos constituamus super *usu hoc. Nos
οὓς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης. 4 ἡμεῖς
verò orationi & ministerio verbi *per-
δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσ-
durabimus. Et placuit sermo coram om-
καρτερήσομεν. 5 καὶ ἤρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παν-
ni multitudine: Et elegerunt Stephanum, virum
τὸς τοῦ πλήθους· καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον, ἄνδρα
plenum fide & Spiritu sancto, & Philippum,
πλήρη πίστεως καὶ πνεύματος ἁγίου, καὶ Φίλιππον,
& Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Par-
καὶ Πρόχορον, καὶ Νικάνορα, καὶ Τίμωνα, καὶ Παρ-
menam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. ‡Quos
μενᾶν, καὶ Νικόλαον προσήλυτον Ἀντιοχέα. 6 οὓς
statuerunt *coram Apostolis: & preca-
ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων· καὶ προσευξά-
ti imposuerunt eis manus. Et verbum
μενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας. 7 καὶ ὁ λόγος
Dei crescebat, & multiplicabatur numerus
τοῦ θεοῦ ηὔξανε, καὶ ἐπληθύνετο ὁ ἀριθμὸς τῶν
discipulorum in Hierusalem valde: multáque ‖ turba
μαθητῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ σφόδρα, πολύς τε ὄχλος
Sacerdotum obediebat fidei. Stephanus autem ple-
τῶν ἱερέων ὑπήκουον τῇ πίστει. 8 Στέφανος δὲ πλή-
nus †fide & fortitudine faciebat prodigia & si-
ρης πίστεως καὶ δυνάμεως ἐποίει τέρατα καὶ ση-
gna magna in populo. Surrexerunt autē qui-
μεῖα μεγάλα ἐν τῷ λαῷ. 9 ἀνέστησαν δέ τι-
dā earum qui de synagoga *dictæ Liberti-
νες τῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης Λιβερτί-
norū, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorū qui ‡à Ci-
νων, καὶ Κυρηναίων, καὶ Ἀλεξανδρέων, καὶ τῶν ἀπὸ Κι-
licia & Asia, ‡simul altercantes Stephano: Et
λικίας καὶ Ἀσίας, συζητοῦντες τῷ Στεφάνῳ· 10 καὶ
non poterant resistere sapientiæ & spiritui
οὐκ ἴσχυον ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι
*quo loquebatur. ‖ Tunc summiserunt viros †dicentes:
ᾧ ἐλάλει. 11 τότε ὑπέβαλον ἄνδρας λέγοντας,
Quòd audiuimus eum dicentem verba *bla-
ὅτι ἀκηκόαμεν αὐτοῦ λαλοῦντος ῥήματα βλά-
sphema in Moysen & Deum. Commoueruntque
σφημα εἰς Μωσῆν καὶ τὸν θεόν. 12 συνεκίνησάν τε
plebem, & seniores, & Scribas:
τὸν λαὸν καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς,
& ‡instantes corripuerunt eum: & adduxerunt in
καὶ ἐπιστάντες συνήρπασαν αὐτὸν, καὶ ἤγαγον εἰς
concilium: *Statuerúntque testes falsos,
τὸ συνέδριον, 13 ἔστησάν τε μάρτυρας ψευδεῖς

†domos | *crescente numero discipulorum | ‡eò | ‡Conuocantes | ‡æquum | *derelinquere verbum | ‖& | †bonitestimonij | *opus | ‡instantes erimus | *προσκαρτερήσω | *ἀρέσκω | ‡Hos | *ante conspectum Apostolorum: & orantes | *αὐξάνω | ‖etiam | †gratia | *quæ appellabatur | ‡erant | ‡disputantes cum | *qui | ‖propter quod redarguebatur ab eo cum omni fiducia. | †qui dicerent se audiuisse | *blasphemiæ | ‡itaque | *συγκινέω | ‡concurrentes rapuerunt | *Et

‡dicentes: Homo iste non cessat verba
λέγοντας, Ὁ ἄνθρωπος οὗτος οὐ παύεται ῥήματα
blasphema †loquens aduersus locum sanctum &
βλάσφημα λαλῶν κατὰ τοῦ τόπου τοῦ ἁγίου καὶ τοῦ
Legem. Audiuimus enim eum dicentem: quoniam Ie-
14 νόμου. ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτοῦ λέγοντος, ὅτι Ἰη-
sus Nazarenus hic *dissoluet locum istum:
σοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύσει τὸν τόπον τοῦτον,
& mutabit ‡mores quos tradidit nobis Moyses.
καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθη ἃ παρέδωκεν ἡμῖν Μωσῆς.
Et ‡attendentes in eum omnes *se-
15 καὶ ἀτενίσαντες εἰς αὐτὸν ἅπαντες οἱ καθε-
dentes in concilio, viderunt faciem e-
ζόμενοι ἐν τῷ συνεδρίῳ, εἶδον τὸ πρόσωπον αὐ-
ius tamquam faciem angeli.
τοῦ ὡσεὶ πρόσωπον ἀγγέλου.

CAP. VII. ζ.

Dixit autē princeps Sacerdotū: Si hæc ita *habent?
1 ΕΙπε δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, Εἰ ἄρα ταῦτα οὕτως ἔχει;
‡Is verò ait: Viri fratres & patres, audi-
2 ὁ δὲ ἔφη, Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσα-
te: Deus gloriæ apparuit patri nostro A-
τε. ὁ θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀ-
brahæ †existenti in Mesopotamia, priusquam *habi-
βραὰμ ὄντι ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοι-
tare eum in Charran: Et dixit ad illum:
3 κῆσαι αὐτὸν ἐν Χαῤῥάν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν,
Exi de terra tua & de cognatione tua, & veni
Ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦρο
in terram quam tibi monstrauero. Tunc ‡exiens de terra
4 εἰς γῆν ἣν ἄν σοι δείξω. τότε ἐξελθὼν ἐκ γῆς
Chaldæorum, ‡ habitauit in Charran. Et inde,
Χαλδαίων, κατῴκησεν ἐν Χαῤῥάν· κἀκεῖθεν,
post* mori patrem eius, transtulit
μετὰ τὸ ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ, μετῴκισεν
illum in terram istam, in quam vos nunc ha-
αὐτὸν εἰς τὴν γῆν ταύτην εἰς ἣν ὑμεῖς νῦν κα-
bitatis. Et non dedit illi hæreditatem in
5 τοικεῖτε. καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν ἐν
ea, nec passum pedis: & repromisit dare
αὐτῇ, οὐδὲ βῆμα ποδός· καὶ ἐπηγγείλατο δοῦναι
illi in possessionem eam, & semini eius
αὐτῷ εἰς κατάσχεσιν αὐτὴν, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ
post ipsum, ‖non existente ei nato. Loquutus est autē
6 μετ' αὐτὸν, οὐκ ὄντος αὐτῷ τέκνου. ἐλάλησε δὲ
†sic Deus, quia erit semen eius accola in
οὕτως ὁ θεὸς, ὅτι ἔσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ πάροικον ἐν
terra aliena: & seruituti subiicient *id, & malè tracta-
γῇ ἀλλοτρίᾳ, καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ κακώσου-
bunt ‡annos quadringentos. Et gentem cui ser-
7 σιν ἔτη τετρακόσια. καὶ τὸ ἔθνος ᾧ ἐὰν δου-
uierint, iudicabo ego, dixit Deus. & post hæc
λεύσωσι, κρινῶ ἐγὼ, εἶπεν ὁ θεός· καὶ μετὰ ταῦτα
exibunt: & seruient mihi in loco
ἐξελεύσονται, καὶ λατρεύσουσί μοι ἐν τῷ τόπῳ
isto. Et dedit illi ‡pactum circumcisionis:
8 τούτῳ. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην περιτομῆς,
& sic genuit Isaac, & circumcidit eum
καὶ οὕτως ἐγέννησε τὸν Ἰσαὰκ, καὶ περιέτεμεν αὐτὸν
die octauo: & Isaac Iacob: & Ia-
τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ· καὶ ὁ Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ, καὶ ὁ Ἰα-
cob, duodecim patriarchas. Et Patriar-
9 κὼβ τοὺς δώδεκα πατριάρχας. καὶ οἱ πατριάρ-
chæ æmulantes Ioseph vendiderunt in Ægy-
χαι ζηλώσαντες τὸν Ἰωσὴφ ἀπέδοντο εἰς Αἴγυ-
ptum: & erat Deus cum eo: Et eripuit
10 πτον· καὶ ἦν ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐξείλετο
eum ex omnibus tribulationibus eius: & dedit
αὐτὸν ἐκ πασῶν τῶν θλίψεων αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν
ei gratiam & sapientiam in conspectu Pharaonis regis
αὐτῷ χάριν καὶ σοφίαν ἐναντίον Φαραὼ βασιλέως

αἰγυ-

‖qui dicerent, | †loqui | *destruet | ‡traditiones quas | ‡intuentes | *qui sedebant | *se | ‖Quis | *ὀπτάνομαι | †cum esset | *moraretur | ‡exiit | *δείκνυμι | ‖& | *κατοικέω | *quam mortuus est pater | ‖quum non haberet filium | †ei | *eos | ‡eos annis quadringentis: | ‡testamentum | *περιτέμνω | *ἀποδίδωμι | *ἐξαιρέω

Ægypti, & constituit eum præpositum super Ægy-
αἰγύπτου, καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἡγούμενον ἐπ' αἴγυ-
gyptũ, & totum domum suam. Venit autem fames in vni-
πτον, καὶ ὅλον τὸν οἶκον αὐτοῦ. ἦλθε δὲ λιμὸς ἐφ' ὅ- 11
uersam terram Ægypti & Chanaan, & tribulatio ma-
λην τὴν γῆν αἰγύπτου καὶ χαναάν, καὶ θλίψις με-
gna: & non inueniebant cibos patres
γάλη, καὶ οὐχ εὕρισκον χορτάσματα οἱ πατέρες
nostri. Audiens autem Iacob existentia frumenta in Ægypto,
ἡμῶν. ἀκούσας δὲ Ἰακὼβ ὄντα σῖτα ἐν αἰγύπτῳ, 12
misit patres nostros primum: Et
ἐξαπέστειλε τοὺς πατέρας ἡμῶν πρῶτον. καὶ 13
in secundo cognitus est Ioseph fratri-
ἐν τῷ δευτέρῳ ἀνεγνωρίσθη Ἰωσὴφ τοῖς ἀδελ-
bus suis: & manifestum factum est Pharaoni genus
φοῖς αὐτοῦ, καὶ φανερὸν ἐγένετο τῷ φαραὼ τὸ γένος
Ioseph. Mittens autem Ioseph, accersi-
τοῦ Ἰωσήφ. ἀποστείλας δὲ Ἰωσὴφ μετεκαλέσα- 14
uit patrem suum Iacob, & omnem cogna-
το τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἰακώβ, καὶ πᾶσαν τὴν συγγέ-
tionem suam in septuagintaquinque animabus. Des-
νειαν αὐτοῦ ἐν ἑβδομήκοντα πέντε ψυχαῖς. κα- 15
cendit autem Iacob in Ægyptum, & defunctus est i-
τέβη δὲ Ἰακὼβ εἰς αἴγυπτον, καὶ ἐτελεύτησεν αὐ-
pse & patres nostri. Et translati sunt in
τὸς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν. καὶ μετετέθησαν εἰς 16
Sichem, & positi sunt in sepulchro quod emit
συχέμ, καὶ ἐτέθησαν ἐν τῷ μνήματι ὃ ὠνήσατο
Abraham pretio argenti à filiis Emmor
ἀβραὰμ τιμῆς ἀργυρίου παρὰ τῶν υἱῶν ἐμμὸρ
Sichem. Quum autem appropinquaret tempus pro-
τοῦ συχέμ. καθὼς δὲ ἤγγιζεν ὁ χρόνος τῆς ἐ- 17
missionis quam iurauerat Deus Abrahæ, cre-
παγγελίας ἧς ὤμοσεν ὁ θεὸς τῷ ἀβραάμ, ηὔξη-
uit populus & multiplicatus est in Ægypto: Quoad-
σεν ὁ λαὸς καὶ ἐπληθύνθη ἐν αἰγύπτῳ, ἄχρις 18
usque surrexit rex alius *, qui non sciebat Ioseph.
οὗ ἀνέστη βασιλεὺς ἕτερος, ὃς οὐκ ᾔδει τὸν Ἰωσήφ.
Hic circumueniens genus nostrum, male
οὗτος κατασοφισάμενος τὸ γένος ἡμῶν, ἐκά- 19
affecit patres nostros, ad faciendum expositos infan-
κωσε τοὺς πατέρας ἡμῶν, τοῦ ποιεῖν ἔκθετα τὰ βρέ-
tes suos, ad non sobolescere. In quo tempo-
φη αὐτῶν, εἰς τὸ μὴ ζωογονεῖσθαι. ἐν ᾧ καιρῷ 20
re natus est Moyses: & fuit venustus Deo: qui nu-
ἐγεννήθη Μωσῆς, καὶ ἦν ἀστεῖος τῷ θεῷ, ὃς ἀ-
tritus est menses tres in domo patris sui.
νετράφη μῆνας τρεῖς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.
Expositum autem illum sustulit eum filia
ἐκτεθέντα δὲ αὐτὸν ἀνείλετο αὐτὸν ἡ θυγάτηρ 21
Pharaonis, & nutriuit eum sibiipsi in filium Et
φαραώ, καὶ ἀνεθρέψατο αὐτὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν. καὶ 22
eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum: erat
ἐπαιδεύθη Μωσῆς πάσῃ σοφίᾳ αἰγυπτίων· ἦν
autem potens in dictis & factis ipsius. Quũ autẽ im-
δὲ δυνατὸς ἐν λόγοις καὶ ἔργοις αὐτοῦ. ὡς δὲ ἐ- 23
pleretur ei quadraginta annorum tempus, ascen-
πληροῦτο αὐτῷ τεσσαρακονταετὴς χρόνος, ἀνέ-
dit in cor eius, inuisere fra-
βη ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀ-
tres suos filios Israël. Et videns quẽdam
δελφοὺς αὐτοῦ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. καὶ ἰδών τινα 24
iniuria affectum, vltus est: & fecit vltionem
ἀδικούμενον, ἠμύνατο, καὶ ἐποίησεν ἐκδίκησιν τῷ
oppresso, percutiens Ægyptium. Existima-
καταπονουμένῳ, πατάξας τὸν αἰγύπτιον. ἐνόμι- 25
bat autem intelligere fratres suos, quoniam Deus per
ζε δὲ συνιέναι τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ὅτι ὁ θεὸς διὰ
manum ipsius daret illis salutem: hi autem non intelle-
χειρὸς αὐτοῦ δίδωσιν αὐτοῖς σωτηρίαν· οἱ δὲ οὐ συνῆ-
xerunt. At sequenti die visus est eis pu-
καν. τῇ τε ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ ὤφθη αὐτοῖς μα- 26

*Margin: § Ægyptũ — § Quum audisset § esse frumenta? — † manifestum — † eius — § Emmor filij — § professus erat — § in Ægypto — § afflixit — * κακόω — † exponerent — * ne viuificarentur. Eodem § genuit — § tribus mensibus — * Expositũ illo — § & — † verbis & in operibus suis — * vt visitaret — § quum vidisset — § iniuriam patientem, vindicauit illam: * ei qui iniuriam sustinebat, percusso Ægyptio — § at illi — † verò apparuit illis litigantibus: & reconciliabat*

gnantibus, & compulit eos in pacem, di-
χομένοις, καὶ συνήλασεν αὐτοὺς εἰς εἰρήνην, εἰ-
cens: Viri, fratres estis vos: vt quid iniuria afficitis
πών, ἄνδρες, ἀδελφοί ἐστε ὑμεῖς· ἱνατί ἀδικεῖτε
alij alios? At iniuria afficiens proximum, repulit
ἀλλήλους; ὁ δὲ ἀδικῶν τὸν πλησίον, ἀπώσατο 27
eum, dicens: Quis te constituit principem & iu-
αὐτόν, εἰπών, τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα καὶ δι-
dicem super nos? Num interficere me tu vis, quem-
καστὴν ἐφ' ἡμᾶς; μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν 28
admodum interfecisti heri Ægyptium? Fugit autem
τρόπον ἀνεῖλες χθὲς τὸν αἰγύπτιον; ἔφυγε δὲ 29
Moyses in verbo isto: & factus est aduena in
Μωσῆς ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ, καὶ ἐγένετο πάροικος ἐν
terra Madian: vbi generauit filios duos. Et exple-
γῇ μαδιάμ, οὗ ἐγέννησεν υἱοὺς δύο. καὶ πληρω- 30
tis annis quadraginta, apparuit illi in de-
θέντων ἐτῶν τεσσαράκοντα, ὤφθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐ-
serto montis Sina angelus Domini in flamma i-
ρήμῳ τοῦ ὄρους σινᾶ ἄγγελος κυρίου ἐν φλογὶ πυ-
gnis rubi. At Moyses videns, admiratus est vi-
ρὸς βάτου. ὁ δὲ Μωσῆς ἰδὼν ἐθαύμασε τὸ ὅρα- 31
sum. Accedente autem illo considerare, facta est
μα. προσερχομένου δὲ αὐτοῦ κατανοῆσαι, ἐγένετο
vox Domini ad eum: Ego Deus pa-
φωνὴ κυρίου πρὸς αὐτόν· ἐγὼ ὁ θεὸς τῶν πα- 32
trum tuorum, Deus Abraham, & Deus Isaac, &
τέρων σου, ὁ θεὸς ἀβραάμ, καὶ ὁ θεὸς ἰσαάκ, καὶ
Deus Iacob. Tremens autem factus Moyses non
ὁ θεὸς ἰακώβ. ἔντρομος δὲ γενόμενος Μωσῆς οὐκ
audebat considerare. Dixit autem illi Dominus:
ἐτόλμα κατανοῆσαι. εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ κύριος, 33
Solue calceamentum pedum tuorum: enim locus in
λῦσον τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος ἐν
quo stas, terra sancta est. Videns vidi af-
ᾧ ἕστηκας, γῆ ἁγία ἐστίν. ἰδὼν εἶδον τὴν κά- 34
flictionem populi mei qui in Ægypto: & gemitum
κωσιν τοῦ λαοῦ μου τοῦ ἐν αἰγύπτῳ, καὶ τοῦ στεναγμοῦ
eorum audiui: & descendi eruere eos. Et
αὐτῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην ἐξελέσθαι αὐτούς. καὶ
nunc veni, mittam te in Ægyptum. Hunc
νῦν δεῦρο, ἀποστελῶ σε εἰς αἴγυπτον. τοῦτον 35
Moysen quem negauerunt, dicentes: Quis te con-
τὸν Μωσῆν ὃν ἠρνήσαντο, εἰπόντες, τίς σε κα-
stituit principem & iudicem? hunc Deus prin-
τέστησεν ἄρχοντα καὶ δικαστήν; τοῦτον ὁ θεὸς ἄρ-
cipem & redemptorem misit in manu ange-
χοντα καὶ λυτρωτὴν ἀπέστειλεν ἐν χειρὶ ἀγγέ-
li visi illi in rubo. Hic edu-
λου τοῦ ὀφθέντος αὐτῷ ἐν τῇ βάτῳ. οὗτος ἐξή- 36
xit illos, faciens prodigia & signa in terra
γαγεν αὐτούς, ποιήσας τέρατα καὶ σημεῖα ἐν γῇ
Ægypti, & in rubro mari, & in deserto
αἰγύπτου καὶ ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ
annos quadraginta. Hic est Moyses di-
ἔτη τεσσαράκοντα. οὗτός ἐστιν ὁ Μωσῆς ὁ εἰ- 37
cens filiis Israël, Prophetam vobis resuscita-
πὼν τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, προφήτην ὑμῖν ἀναστή-
bit Dominus Deus vester de fratribus vestris tamquã
σει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς
me.* Hic est ille factus in ecclesia in
ἐμέ. οὗτός ἐστιν ὁ γενόμενος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν 38
solitudine, cum angelo loquente ei
τῇ ἐρήμῳ, μετὰ τοῦ ἀγγέλου τοῦ λαλοῦντος αὐτῷ
in monte Sina, &* patribus nostris: qui accepit
ἐν τῷ ὄρει σινᾶ, καὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς ἐδέξατο
verba viuentia dare nobis. Cui noluerunt
λόγια ζῶντα δοῦναι ἡμῖν. ᾧ οὐκ ἠθέλησαν 39
auscultantes fieri patres nostri: sed repu-
ὑπήκοοι γενέσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν, ἀλλ' ἀπώ-
lerunt, & auersi sunt cordibus suis in Ægyptum,
σαντο, καὶ ἐστράφησαν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἰς αἴγυπτον.

*Margin: § nocetis alterutrũ. Qui autem iniuriã faciebat proximo — § Nũquid — * igne flammæ — § autem — † Et vt consideraret — § sum — * λῦσαι — § est — * liberare — * ἐξαιρεῖν — § & — † cum — * qui apparuit — § annis — § qui dixit — * ipsum audietis — § qui fuit — † qui loquebatur — * cum — § vitæ — § obedire — * ἀπώσαντο*

M

Dicentes ad Aaron: Fac nobis deos, qui
40 Εἰπόντες τῷ ἀαρών, ποίησον ἡμῖν θεοὺς, οἳ
præcedant nos: Nam Moyses † hic qui edu-
προπορεύσονται ἡμῶν· ὁ γὰρ μωσῆς οὗτος ὃς ἐξήγα-
xit nos de terra Ægypti, nescimus quid factum
γεν ἡμᾶς ἐκ γῆς αἰγύπτου, οὐκ οἴδαμεν τί γέγο-
sit ei. Et vitulum fecerunt in diebus il-
41 νεν αὐτῷ. καὶ ἐμοσχοποίησαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεί-
lis: & obtulerunt hostiam simulachro: & oblecta-
ναις, καὶ ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώλῳ, καὶ εὐφραί-
bantur in operibus manuum suarum. Conuertit autem
42 νοντο ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν. ἔστρεψε δὲ ὁ
Deus, & tradidit eos seruire militiæ
θεὸς, καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρατιᾷ τοῦ
cæli, sicut scriptum est in libro Pro-
οὐρανοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ τῶν προ-
phetarum, † Non victimas & † sacrificia obtulistis
φητῶν, μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσηνέγκατέ
mihi * annos quadraginta in deserto, domus Israël?
μοι ἔτη τεσσαράκοντα ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἶκος ἰσραήλ;
Et suscepistis tabernaculum Moloch, & sy-
43 καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ μολὸχ, καὶ τὸ ἄ-
dus Dei vestri Repham, figuras quas fecistis,
στρον τοῦ θεοῦ ὑμῶν ῥεφάν, τοὺς τύπους οὓς ἐποιήσατε
adorare eas. Et transferam vos trans
προσκυνεῖν αὐτοῖς· καὶ μετοικιῶ ὑμᾶς ἐπέκεινα
Babylonem. Tabernaculum testimonij | erat in
44 βαβυλῶνος. ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου ἦν ἐν τοῖς
patribus nostris in deserto, sicut disposuit † ille
πατράσιν ἡμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς διετάξατο ὁ
loquens * Moysi facere illud secundum † exemplar
λαλῶν τῷ μωσῇ, ποιῆσαι αὐτὴν κατὰ τὸν τύπον
quod viderat. Quod & induxerunt, suscipientes
45 ὃν ἑωράκει. ἣν καὶ εἰσήγαγον διαδεξάμενοι οἱ
patres nostri cum Iesu in possessionem Gentium,
πατέρες ἡμῶν μετὰ ἰησοῦ ἐν τῇ κατασχέσει τῶν ἐθνῶν,
quas expulit Deus à facie patrum no-
ὧν * ἐξῶσεν ὁ θεὸς ἀπὸ προσώπου τῶν πατέρων ἡ-
strorum, vsque † dies David: Qui inuenit gratiam an-
46 μῶν, ἕως τῶν ἡμερῶν δαβίδ. ὃς εὗρε χάριν ἐνώ-
te Deum: & petiit * inuenire tabernaculum Deo
πιον τοῦ θεοῦ, καὶ ᾐτήσατο εὑρεῖν σκήνωμα τῷ θεῷ
Iacob. Salomon autem ædificauit illi domum.
47 ἰακώβ. σολομῶν δὲ * ᾠκοδόμησεν αὐτῷ οἶκον.
Sed non excelsus in manufactis templo ha-
48 ἀλλ' οὐχ ὁ ὕψιστος ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κα-
bitat, sicut propheta dicit: Cælum mihi
49 τοικεῖ, καθὼς ὁ προφήτης λέγει· ὁ οὐρανός μοι
thronus, at terra † scabellum pedum meorũ. Quam
θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· ποῖον
domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus
οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι; λέγει κύριος· ἢ τίς τόπος
requietionis meæ? Nonne manus mea fe-
50 τῆς καταπαύσεώς μου; οὐχὶ ἡ χείρ μου ἐποίη-
cit hæc omnia? † Duri ceruice, & incir-
51 σε ταῦτα πάντα; σκληροτράχηλοι, καὶ ἀπε-
cumcisi † corde & auribus, vos semper
ρίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσὶν, ὑμεῖς ἀεὶ τῷ
Spiritui sancto resistitis, sicut patres
πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ὡς οἱ πατέρες
vestri, * & vos. Quem Prophetarum non sunt perse-
52 ὑμῶν, καὶ ὑμεῖς. τίνα τῶν προφητῶν οὐκ * ἐδίω-
quuti patres vestri? Et occiderunt † prænun-
ξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκα-
ciantes de aduentu iusti: cuius nunc
ταγγείλαντας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ δικαίου, οὗ νῦν
vos proditores & homicidæ fuistis: Qui
53 ὑμεῖς προδόται καὶ φονεῖς γεγένησθε· οἵτινες
accepistis Legem in dispositiones angelorum, & non
ἐλάβετε τὸν νόμον εἰς διαταγὰς ἀγγέλων, καὶ οὐκ
custodistis. Audientes autem hæc, dissecabantur
54 ἐφυλάξατε. ἀκούοντες δὲ ταῦτα, διεπρίοντο

† enim
* Iactabantur
‖ Nunquid
‖ hostias
* annis
‖ fuit cum
† Deus
* ad Moysen vt faceret
‖ formam quam
* ἐξῶθε
‖ in diebus
* vt inueniret
* οἰκοδόμησε
‖ sedes est, † autem
‖ est?
‖ Dura
‖ cordibus
* ita
* ἐδίωξε
‖ eos qui prænunciabant

cordibus suis, & stridebant † dentes in
ταῖς καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἔβρυχον τοὺς ὀδόντας ἐπ'
eum. * Existens autem plenus spiritu sancto,
55 αὐτόν. ὑπάρχων δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου,
intendens in cælum, vidit gloriam Dei, &
ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανὸν, εἶδε δόξαν θεοῦ, καὶ
Iesum stantem ‖ ex dextris Dei. Et ait: Ec-
56 ἰησοῦν ἑστῶτα ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ. καὶ εἶπεν, ἰ-
ce video cælos apertos, & filium
δοὺ θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεῳγμένους, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ
hominis ‖ ex dextris stantem Dei. * Clamantes
57 ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἑστῶτα τοῦ θεοῦ. κράξαν-
tes autem voce magna, continuerunt aures suas, &
τες δὲ φωνῇ μεγάλῃ, συνέσχον τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ
irruerunt vnanimiter in eum. Et eiicien-
58 ὥρμησαν ὁμοθυμαδὸν ἐπ' αὐτόν. καὶ ἐκβαλόν-
tes † extra ciuitatem, lapidabant: & testes
τες ἔξω τῆς πόλεως, ἐλιθοβόλουν. καὶ οἱ μάρτυρες
deposuerunt vestimenta sua secus pedes adoles-
ἀπέθεντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοὺς πόδας νεα-
centis * vocati Sauli: Et lapidabant Ste-
59 νίου καλουμένου σαύλου· καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν στέ-
phanum, inuocantem & dicentem: Domine Iesu, susci-
φανον, ἐπικαλούμενον καὶ λέγοντα, κύριε ἰησοῦ, δέ-
pe spiritum meum. Positis autem genibus, clamauit
60 ξαι τὸ πνεῦμά μου. θεὶς δὲ τὰ γόνατα, ἔκραξε
voce magna, ‖ Domine, ne statuas illis pecca-
φωνῇ μεγάλῃ, κύριε, μὴ * στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρ-
tum hoc. Et ‖ hoc * dicto obdormiuit.
τίαν ταύτην. καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐκοιμήθη.

CAP. VIII. η'.

Saulus autem erat consentiens neci eius.
1 ΣΑῦλος δὲ ἦν συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ.
Facta est autem in illa die persequutio magna
ἐγένετο δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας
in ecclesiam ‖ in Hierosolymis: * omnésque
ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐν ἱεροσολύμοις, πάντες τε
dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ,
διεσπάρησαν κατὰ τὰς χώρας τῆς ἰουδαίας καὶ σαμα-
riæ, præter Apostolos. † Extulerunt autem
2 ρείας, πλὴν τῶν ἀποστόλων. συνεκόμισαν δὲ
Stephanum viri * religiosi: & fecerunt plan-
τὸν στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς, καὶ ἐποιήσαντο κο-
ctum magnum super ‖ eo. Saulus verò deuastabat
3 πετὸν μέγαν ἐπ' αὐτῷ. σαῦλος δὲ ἐλυμαίνετο
ecclesiam, per domos intrans,
τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τοὺς οἴκους εἰσπορευόμενος,
trahénsque viros ac mulieres, tradebat in cu-
σύρων τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας παρεδίδου εἰς φυ-
stodiam. Illi quidem igitur * dispersi, pertransibant euan-
4 λακήν. οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες διῆλθον εὐαγ-
gelizantes verbum. Philippus autem descendens
5 γελιζόμενοι τὸν λόγον. φίλιππος δὲ κατελθὼν
in ciuitatem Samariæ, prædicabat illis
εἰς πόλιν τῆς σαμαρείας, ἐκήρυσσεν αὐτοῖς τὸν
Christum. Intendebant autem turbæ ‖ dictis
6 χριστόν. προσεῖχόν τε οἱ ὄχλοι τοῖς λεγομένοις
à Philippo vnanimiter, † in audire
ὑπὸ τοῦ φιλίππου ὁμοθυμαδὸν, ἐν τῷ ἀκούειν
eos & videre signa quæ faciebat. * Multorum
7 αὐτοὺς καὶ βλέπειν τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει. πολλῶν
enim habentium spiritus immundos, clamantes vo-
γὰρ τῶν ἐχόντων πνεύματα ἀκάθαρτα, βοῶντα φω-
ce magna, exibant. Multi autem paralytici
νῇ μεγάλῃ, ἐξήρχετο. πολλοὶ δὲ παραλελυμένοι
& claudi curati sunt. Et factum est ‖ gaudiũ
8 καὶ χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν. καὶ ἐγένετο χαρὰ
magnum in ciuitate illa. Vir autem quidã no-
9 μεγάλη ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. ἀνὴρ δέ τις ὀνό-
mine Simon ‖ antè fuerat in ciuitate * magicam exercens,
ματι σίμων προϋπῆρχεν ἐν τῇ πόλει μαγεύων,
καὶ ἐξι-

† dentibus
* Quum esset
‖ à
‖ à
* Et
‖ impetum fecerunt
† eum
* qui vocabatur Saulus
* dicens
* ἵστημι
‖ quum
* dixisset
* in Domino
‖ quæ erat
* &
† Curarunt
* timorati
‖ eum
‖ &
* qui erant
‖ his quæ dicebantur
† audientes, & videntes
* Multi enim eorũ qui habebant
‖ ergo
‖ qui
* magus

& seducens gentem Samariæ, dicens esse ali-
καὶ ἐξιστῶν τὸ ἔθνος τῆς Σαμαρείας, λέγων εἶναί τι-
quem se ipsum magnum: Cui auscultabant omnes à
να ἑαυτὸν μέγαν· ᾧ προσεῖχον πάντες ἀπὸ 10
minimo vsque ad maximum, dicentes: Hic est vir-
μικροῦ ἕως μεγάλου, λέγοντες, οὗτός ἐστιν ἡ δύνα-
tus Dei illa magna. Attendebant autem ei, propter
μις τοῦ θεοῦ ἡ μεγάλη. προσεῖχον δὲ αὐτῷ, διὰ 11
multo tempore magicis dementasse eos.
τὸ ἱκανῷ χρόνῳ ταῖς μαγείαις ἐξεστακέναι αὐτούς.
Quum vero credidissent Philippo euangelizan-
ὅτε δὲ ἐπίστευσαν τῷ Φιλίππῳ εὐαγγελιζο- 12
ti quæ de regno Dei & nomi-
μένῳ τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ὀνόμα-
ne Iesu Christi, baptizabantur viri que et
τος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καὶ
mulieres. Tunc Simon & ipse credidit: & ba-
γυναῖκες. ὁ δὲ Σίμων καὶ αὐτὸς ἐπίστευσε, καὶ βα- 13
ptizatus perdurans Philippo. Vi-
πτισθεὶς ἦν προσκαρτερῶν τῷ Φιλίππῳ, θεω-
dens que virtutes & signa magna facta
ρῶν τε δυνάμεις καὶ σημεῖα μεγάλα γινόμενα,
obstupescebat. Audientes autem qui in Hierosolymis A-
ἐξίστατο. ἀκούσαντες δὲ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀ- 14
postoli, quia recepisset Samaria verbum Dei,
πόστολοι ὅτι δέδεκται ἡ Σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ θεοῦ,
miserunt ad eos Petrum & Ioannem.
ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην.
Qui descendentes orauerunt pro ipsis,
οἵτινες καταβάντες προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, 15
vt acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim erat
ὅπως λάβωσι πνεῦμα ἅγιον. οὔπω γὰρ ἦν 16
in quemquam illorum illapsus: tantùm autem ba-
ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπεπτωκός, μόνον δὲ βεβα-
ptizati erant in nomen Domini Iesu.
πτισμένοι ὑπῆρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ.
Tunc imponebant manus super illos, & acci-
τότε ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐλάμ- 17
piebant Spiritum sanctum. Conspiciens autem Simon
βανον πνεῦμα ἅγιον. θεασάμενος δὲ ὁ Σίμων 18
quia per impositionem manuum Apostolorum da-
ὅτι διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων δί-
retur Spiritus sanctus, obtulit eis
δοται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσήνεγκεν αὐτοῖς
pecunias, Dicens: Date & mihi potestatem
χρήματα, λέγων, δότε κἀμοὶ τὴν ἐξουσίαν 19
hanc, vt cuicumque imposuero manus, accipiat
ταύτην, ἵνα ᾧ ἐὰν ἐπιθῶ τὰς χεῖρας, λαμβάνῃ
Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum:
πνεῦμα ἅγιον. Πέτρος δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν, 20
Argentum tuum tecum sit in perditionem: quoniam
τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἴη εἰς ἀπώλειαν, ὅτι τὴν
donum Dei existimasti per pecunias possideri.
δωρεὰν τοῦ θεοῦ ἐνόμισας διὰ χρημάτων κτᾶσθαι.
Non est tibi pars neque sors in sermone
οὐκ ἔστι σοι μερὶς οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ 21
isto: nam cor tuum non est rectum coram
τούτῳ· ἡ γὰρ καρδία σου οὐκ ἔστιν εὐθεῖα ἐνώπιον τοῦ
Deo. Pœnitere igitur ab nequitia tua hac:
θεοῦ. μετανόησον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας σου ταύτης, 22
& roga Deum, si fortè remittatur tibi cogi-
καὶ δεήθητι τοῦ θεοῦ, εἰ ἄρα ἀφεθήσεταί σοι ἡ ἐπί-
tatio cordis tui. In enim felle amaritudinis, &
νοια τῆς καρδίας σου. εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ 23
obligatione iniquitatis video te existentem. Respondens
σύνδεσμον ἀδικίας ὁρῶ σε ὄντα. ἀποκριθεὶς 24
autem Simon dixit: Precamini vos pro me ad
δὲ ὁ Σίμων, εἶπε, δεήθητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν
Dominum, vt nihil veniat super me horum quæ dixistis.
κύριον, ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ ἐπ' ἐμὲ ὧν εἰρήκατε.
Illi quidem itaque testificati & loquuti
οἱ μὲν οὖν διαμαρτυράμενοι καὶ λαλήσαντες 25
verbum Domini, redibant in Hierosolyma:
τὸν λόγον τοῦ κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ,
multisque vicis Samaritanorum euangelizarunt.
πολλάς τε κώμας τῶν Σαμαρειτῶν εὐηγγελίσαντο.
Angelus autem Domini loquutus est ad Philippum, di-
26 ἄγγελος δὲ κυρίου ἐλάλησε πρὸς Φίλιππον, λέ-
cens: Surge, & vade contra meridianum, ad
γων, ἀνάστηθι καὶ πορεύου κατὰ μεσημβρίαν, ἐπὶ τὴν
viam descendentem ab Hierusalem in Gazam:
ὁδὸν τὴν καταβαίνουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Γάζαν·
hæc est deserta. Et surgens abiit. Et ecce
27 αὕτη ἐστὶν ἔρημος. καὶ ἀναστὰς ἐπορεύθη· καὶ ἰδοὺ
vir Æthiops, eunuchus, potens, Candaces re-
ἀνὴρ Αἰθίοψ εὐνοῦχος, δυνάστης Κανδάκης τῆς βα-
ginæ Æthiopum, qui erat super omnem gazam e-
σιλίσσης Αἰθιόπων, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς γάζης αὐ-
ius, qui venerat adoraturus in Hierusalem:
τῆς, ὃς ἐληλύθει προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ,
Erat que reuertens, & sedens super cur-
28 ἦν τε ὑποστρέφων, καὶ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἅρ-
rum suum, & legebat Prophetam Esaiam.
ματος αὐτοῦ, καὶ ἀνεγίνωσκε τὸν προφήτην Ἠσαΐαν.
Dixit autem Spiritus Philippo: Acce-
29 εἶπε δὲ τὸ πνεῦμα τῷ Φιλίππῳ, πρόσελ-
de, & adiungere currui huic. Præcur-
30 θε, καὶ κολλήθητι τῷ ἅρματι τούτῳ. προσδρα-
rens autem Philippus audiuit eum legentem
μὼν δὲ ὁ Φίλιππος ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος τὸν
prophetam Esaiam: & dixit: Numquid intelligis quæ
προφήτην Ἠσαΐαν, καὶ εἶπεν, ἆρά γε γινώσκεις ἃ
legis? Ille autem ait; Quomodo enim pos-
31 ἀναγινώσκεις; ὁ δὲ εἶπε, πῶς γὰρ ἂν δυναί-
sim, si non aliquis viam fuerit mihi? Rogauitque
μην, ἐὰν μή τις ὁδηγήσῃ με; παρεκάλεσέ τε τὸν
Philippum vt ascendentem sederet cum eo. At
32 Φίλιππον, ἀναβάντα καθίσαι σὺν αὐτῷ. ἡ δὲ
locus Scripturæ quem legebat, erat hic: Tamquam
περιοχὴ τῆς γραφῆς ἣν ἀνεγίνωσκεν, ἦν αὕτη, ὡς
ouis ad occisionem ductus est & sicut agnus co-
πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναν-
ram tondente se mutus, sic non aperit
τίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ
os suum. In humilitate eius iudicium e-
33 στόμα αὐτοῦ. ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐ-
ius sublatum est. At generationem eius quis enarrabit? quoniam tol-
τοῦ ἤρθη. τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἴ-
litur à terra vita eius. Respondens autem
34 ρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ
Eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo
εὐνοῦχος τῷ Φιλίππῳ, εἶπε, δέομαί σου, περὶ τίνος
Propheta dicit hoc? de seipso, an de alio ali-
ὁ προφήτης λέγει τοῦτο; περὶ ἑαυτοῦ, ἢ περὶ ἑτέρου τι-
quo? Aperiens autem Philippus os suum, &
35 νός; ἀνοίξας δὲ ὁ Φίλιππος τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ
incipiens à scriptura ista, euangeli-
ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς γραφῆς ταύτης, εὐηγγελί-
zauit illi Iesum. Et vero ibant per
36 σατο αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν. ὡς δὲ ἐπορεύοντο κατὰ τὴν
viam, venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus: Ecce
ὁδόν, ἦλθον ἐπί τι ὕδωρ· καί φησιν ὁ εὐνοῦχος, ἰδοὺ
aqua: quid prohibet me baptizari? Dixit autem
37 ὕδωρ· τί κωλύει με βαπτισθῆναι; εἶπε δὲ ὁ
Philippus, Si credis ex toto corde, li-
Φίλιππος, εἰ πιστεύεις ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἔξε-
cet. Respondens autem ait: Credo Filium Dei esse
στιν. ἀποκριθεὶς δὲ εἶπε, πιστεύω τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ εἶναι
Iesum Christum. Et iussit stare cur-
38 τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. καὶ ἐκέλευσε στῆναι τὸ ἅρ-
rum: & descenderunt vterque in aquam, &
μα· καὶ κατέβησαν ἀμφότεροι εἰς τὸ ὕδωρ, ὅ τε
Philippus & Eunuchus: & baptizauit eum.
Φίλιππος καὶ ὁ εὐνοῦχος· καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν.

Quum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini
ὅτε δὲ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, πνεῦμα κυρίου 39
rapuit Philippum: & non vidit eum amplius
ἥρπασε τὸν Φίλιππον, καὶ οὐκ εἶδεν αὐτὸν οὐκέτι
eunuchus. † Pergebat enim viam suam gaudens.
ὁ εὐνοῦχος· ἐπορεύετο γὰρ τὴν ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων.
Philippus autem inuentus est in * Azoto. & praeteriens
Φίλιππος δὲ εὑρέθη εἰς Ἄζωτον· καὶ διερχόμενος 40
euangelizabat ‡ ciuitates omnes donec § veniret
εὐηγγελίζετο τὰς πόλεις πάσας, ἕως τοῦ ἐλθεῖν
eum in Caesaream.
αὐτὸν εἰς Καισάρειαν.

† Ibat per · * Azoto: & pertransiens · ‡ ciuitatibus cunctis · § veniret

CAP. IX. θ'.

At Saulus adhuc spirans minarum & caedis
Ὁ δὲ Σαῦλος ἔτι ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου 1
in discipulos Domini, * accedens principi Sacerdotum,
εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ κυρίου, προσελθὼν τῷ ἀρχιερεῖ,
‡ Petiit ab eo epistolas in Damascum
ᾐτήσατο παρ' αὐτοῦ ἐπιστολὰς εἰς Δαμασκὸν 2
ad synagogas: ut si quos
πρὸς τὰς συναγωγάς, ὅπως ἐάν τινας
inuenisset huius viae existentes virosque & mulieres, vinctos
εὕρῃ τῆς ὁδοῦ ὄντας, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, δεδεμένους
perduceret in Hierusalem. † In autem proficisci,
ἀγάγῃ εἰς Ἱερουσαλήμ. ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι, 3
factum est eum appropinquare Damasco, &
ἐγένετο αὐτὸν ἐγγίζειν τῇ Δαμασκῷ, καὶ
subito circumfulsit eum lux de caelo.
ἐξαίφνης περιήστραψεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ.
Et cadens in terram, audiuit vocem dicentem
καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν, ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν 4
sibi: Saule Saule, quid me persequeris? * Ait
αὐτῷ, Σαοὺλ Σαούλ, τί με διώκεις; εἶπε 5
autem: Quis es Domine? ‡ At Dominus dixit: Ego sum Iesus,
δέ, Τίς εἶ, κύριε; ὁ δὲ κύριος εἶπεν, Ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς
quem tu persequeris. durum † tibi * ad stimulos calcitrare.
ὃν σὺ διώκεις· σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν.
‡ Tremensque * & pauens dixit: Domine, quid me
τρέμων τε καὶ θαμβῶν εἶπε, Κύριε, τί με 6
vis facere? Et Dominus ad eum: Sed
θέλεις ποιῆσαι; καὶ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν, Ἀλλὰ
surge, & ingredere in ciuitatem, & † dicetur
ἀνάστηθι καὶ εἴσελθε εἰς τὴν πόλιν, καὶ λαληθήσεταί
tibi quid te oporteat facere. At viri simul
σοι τί σε δεῖ ποιεῖν. οἱ δὲ ἄνδρες οἱ συνοδεύοντες 7
iter facientes ipsi, steterunt attoniti, audientes quidem
αὐτῷ εἱστήκεισαν ἐνεοί, ἀκούοντες μὲν τῆς
vocem, neminem autem videntes. Surrexit autem
φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦντες. ἠγέρθη δὲ ὁ 8
Saulus de terra: apertis ‡ autem oculis
Σαῦλος ἀπὸ τῆς γῆς· ἀνεῳγμένων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν
suis, § neminem videbat. * Manuducentes vero eum,
αὐτοῦ, οὐδένα ἔβλεπε· χειραγωγοῦντες δὲ αὐτὸν
introduxerunt in Damascum. Et erat ‡ dies tres
εἰσήγαγον εἰς Δαμασκόν. καὶ ἦν ἡμέρας τρεῖς 9
non videns, & non manducauit neque bibit. Erat autem
μὴ βλέπων, καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲ ἔπιεν. ἦν δέ 10
quidam discipulus † in Damasco, nomine Ananias: &
τις μαθητὴς ἐν Δαμασκῷ ὀνόματι Ἀνανίας, καὶ
dixit ad illum Dominus in visu: Anania.
εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ κύριος ἐν ὁράματι, Ἀνανία.
‡ Is autem ait: Ecce ego Domine. ‡ At Dominus ad
ὁ δὲ εἶπεν, Ἰδοὺ ἐγώ, κύριε. ὁ δὲ κύριος πρὸς 11
eum: ‡ Surgens vade in vicum * vocatum
αὐτόν, Ἀναστὰς πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην
Rectum: & quaere in domo Iudae Saulum
Εὐθεῖαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰούδα Σαῦλον
nomine Tarsensem: ecce enim orat: Et
ὀνόματι Ταρσέα· ἰδοὺ γὰρ προσεύχεται, καὶ 12
vidit in visione virum nomine Ananiam, introeuntem
εἶδεν ἐν ὁράματι ἄνδρα ὀνόματι Ἀνανίαν, εἰσελθόντα

§ autem · * accessit ad principem · ‡ & · * Et quum iter faceret, contigit ut appropinquaret · * αὐτῷ · * Qui dixit · § Et ille · ‡ est * contra stimulum · ‡ Et * ac stupens · † ibi · * autem illi qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti · * ἐγείρω · ‡ que · § nihil · * Ad manum autem illum trahentes · ‡ diebus tribus · * πίνω · † Damasci · * At ille · ‡ Et · ‡ Surge, & · * qui vocatur Rectus:

euntem, & imponentem sibi ‡ manum, ut visum recipiat.
καὶ ἐπιθέντα αὐτῷ χεῖρα, ὅπως ἀναβλέψῃ.
Respondit autem Ananias: Domine, audiui a
ἀπεκρίθη δὲ ὁ Ἀνανίας, Κύριε, ἀκήκοα ἀπὸ 13
multis de viro hoc, quanta mala fecerit
πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅσα κακὰ ἐποίησε
sanctis tuis in Hierusalem. Et hic habet potestatem
τοῖς ἁγίοις σου ἐν Ἱερουσαλήμ· καὶ ὧδε ἔχει ἐξουσίαν 14
a principibus Sacerdotum, † alligare omnes inuocantes
παρὰ τῶν ἀρχιερέων, δῆσαι πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους
nomen tuum. Dixit autem ad eum
τὸ ὄνομά σου. εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν 15
Dominus: Vade: quoniam vas electionis mihi est iste:
ὁ κύριος, Πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοι ἐστὶν οὗτος,
‡ ad portandum nomen meum coram Gentibus, & regibus,
τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων,
† filiisque Israël. Ego enim ostendam illi
υἱῶν τε Ἰσραήλ. ἐγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ 16
quanta * oporteat eum pro nomine meo pati.
ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν.
‡ Abiit autem Ananias, & introiuit in domum
ἀπῆλθε δὲ Ἀνανίας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, 17
& imponens † ei manus, dixit: Saule
καὶ ἐπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας εἶπε, Σαοὺλ
frater, Dominus misit me Iesus * visus tibi
ἀδελφέ, ὁ κύριος ἀπέσταλκέ με, Ἰησοῦς ὁ ὀφθείς σοι
in via qua veniebas: ut videas, & implearis
ἐν τῇ ὁδῷ ᾗ ἤρχου, ὅπως ἀναβλέψῃς καὶ πλησθῇς
Spiritu sancto. Et confestim ceciderunt ab
πνεύματος ἁγίου. καὶ εὐθέως ἀπέπεσον ἀπὸ τῶν 18
oculis eius tamquam squamae. ‡ visum recepitque
ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ὡσεὶ λεπίδες, ἀνέβλεψέ τε
statim: & surgens baptizatus est. Et ‡ sumpto
παραχρῆμα, καὶ ἀναστὰς ἐβαπτίσθη. καὶ λαβὼν 19
cibo, confortatus est. Fuit autem Saulus cum * iis qui
τροφὴν ἐνίσχυσεν. ἐγένετο δὲ ὁ Σαῦλος μετὰ τῶν
in Damasco discipulis ‡ dies aliquot. Et continuo
ἐν Δαμασκῷ μαθητῶν ἡμέρας τινάς. καὶ εὐθέως 20
† in synagogis praedicabat * Christum,
ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκήρυσσε τὸν Χριστόν,
quoniam hic est filius Dei. Stupebant autem omnes
ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. ἐξίσταντο δὲ πάντες 21
‡ audientes, & dicebant, Nonne hic est § ille populator
οἱ ἀκούοντες, καὶ ἔλεγον, Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθήσας
in Hierusalem * inuocantes nomen istud: & huc ad hoc venit, ut vinctos
ἐν Ἱερουσαλὴμ τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ ὧδε εἰς τοῦτο ἐληλύθει ἵνα δεδεμένους
illos duceret ad principes Sacerdotum? Saulus autem
αὐτοὺς ἀγάγῃ ἐπὶ τοὺς ἀρχιερεῖς; Σαῦλος δὲ 22
‡ magis conualescebat: & confundebat Iudaeos
μᾶλλον ἐνεδυναμοῦτο, καὶ συνέχεε τοὺς Ἰουδαίους
† habitantes in Damasco, conferens
τοὺς κατοικοῦντας ἐν Δαμασκῷ, συμβιβάζων
quoniam hic est Christus. Quum autem implerentur
ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός. ὡς δὲ ἐπληροῦντο 23
dies multi, * simul consilium fecerunt Iudaei ‡ interimere
ἡμέραι ἱκαναί, συνεβουλεύσαντο οἱ Ἰουδαῖοι ἀνελεῖν
eum. Notae factae sunt autem Saulo insidiae
αὐτόν· ἐγνώσθη δὲ τῷ Σαύλῳ ἡ ἐπιβουλὴ 24
eorum. ‡ Asseruabantque portas die ac
αὐτῶν. παρετήρουν τε τὰς πύλας ἡμέρας τε καὶ
nocte, ut eum interficerent. Accipientes autem eum
νυκτός, ὅπως αὐτὸν ἀνέλωσι. λαβόντες δὲ αὐτὸν 25
discipuli nocte, demiserunt per murum *, submittentes in sporta.
οἱ μαθηταὶ νυκτός, καθῆκαν διὰ τοῦ τείχους, χαλάσαντες ἐν σπυρίδι.
‡ Adueniens autem Saulus in Hierusalem, tentabat † iungi discipulis:
παραγενόμενος δὲ ὁ Σαῦλος εἰς Ἱερουσαλήμ, ἐπειρᾶτο κολλᾶσθαι τοῖς μαθηταῖς· 26
& omnes timebant eum, non credentes
καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτόν, μὴ πιστεύοντες
ὅτι

‡ manus · † alligandi * qui inuocant · ‡ ut portet · § & · * oportet · ‡ Et · † ei · * qui apparuit · ‡ & · ‡ quum accepisset cibum · * qui erant Damasci · ‡ per · † ingressus in synagogas · * Iesum · ‡ qui audiebant · § qui expugnabat · * eos qui inuocabant · ‡ multo · † qui habitabant Damasci, affirmans · * in unum · ‡ ut interficerent · ‡ Custodiebant autem & · * eum · ‡ Quum autem venisset · † se iungere

quod esset discipulus. Barnabas autem † apprehendens
ὅτι ἐστὶ μαθητής. Βαρνάβας δὲ ἐπιλαβόμενος 27
illum, duxit ad Apostolos, & narrauit
αὐτὸν, ἤγαγε πρὸς τοὺς ἀποστόλους, καὶ διηγήσατο
illis quomodo in via vidisset Dominum, & quia loquutus est ei: & quomodo in Damasco fiducialiter
αὐτοῖς πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδε τὸν κύριον, καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐτῷ, καὶ πῶς ἐν Δαμασκῷ ἐπαρρησιάσατο
egerit in nomine Iesu. Et erat cum illis
ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ. καὶ ἦν μετ' αὐτῶν 28
intrans in Hierusalem, & fiducialiter agens in nomine Domini Iesu: Loquebatur
εἰσπορευόμενος εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ παρρησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. ἐλάλει 29
que & disputabat [illegible] Græcis. Illi
τε καὶ συνεζήτει πρὸς τοὺς Ἑλληνιστάς. οἱ
autem quærebant eum occidere. *Cognoscentes autem
δὲ ἐπεχείρουν αὐτὸν ἀνελεῖν. ἐπιγνόντες δὲ οἱ 30
fratres, deduxerunt eum in Cæsaream, & dimiserunt [illegible] in Tarsum. Ecclesiæ quidem igitur [illegible]
ἀδελφοὶ κατήγαγον αὐτὸν εἰς Καισάρειαν, καὶ ἐξαπέστειλαν αὐτὸν εἰς Ταρσόν. αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι 31
per totam Iudæam, & Galilæam, & Samariam habebant pacem: † ædificatæ & ambulantes
καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας καὶ Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας εἶχον εἰρήνην, οἰκοδομούμεναι καὶ πορευόμεναι
timore Domini, & consolatione
τῷ φόβῳ τοῦ κυρίου, καὶ τῇ παρακλήσει
sancti Spiritus replebantur. Factum est autem
τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπληθύνοντο. ἐγένετο δὲ 32
[illegible] Petrum transeuntem per omnes, descendit
Πέτρον διερχόμενον διὰ πάντων, κατελθεῖν καὶ
ad sanctos [illegible] Lyddæ.
πρὸς τοὺς ἁγίους τοὺς κατοικοῦντας Λύδδαν.
Inuenit autem ibi hominem quendam Æneam nomine,
εὗρε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπόν τινα Αἰνέαν ὀνόματι, 33
ab annis octo iacentem in grabbato: qui
ἐξ ἐτῶν ὀκτὼ κατακείμενον ἐπὶ κραββάτῳ, ὃς
erat paralyticus. Et ait illi Petrus: Ænea, sanet te *Iesus Christus: surge, & sterne tibi ipsi. Et continuo surrexit. Et viderunt eum
ἦν παραλελυμένος. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Πέτρος, Αἰνέα, ἰᾶταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός· ἀνάστηθι, καὶ στρῶσον σεαυτῷ. καὶ εὐθέως ἀνέστη. καὶ εἶδον αὐτὸν 34 35
omnes [habitantes] Lyddæ & Saronæ:
πάντες οἱ κατοικοῦντες Λύδδαν καὶ τὸν Σάρωνα,
qui conuersi sunt ad Dominum. In Ioppe autem
οἵτινες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν κύριον. ἐν Ἰόππῃ δέ 36
quædam erat discipula nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena bonis
τις ἦν μαθήτρια ὀνόματι Ταβιθά, ἣ διερμηνευομένη λέγεται Δορκάς· αὕτη ἦν πλήρης ἀγαθῶν
operibus & eleemosynis quas faciebat. Factum est autem
ἔργων καὶ ἐλεημοσυνῶν ὧν ἐποίει. ἐγένετο δὲ 37
in diebus illis, † infirmatam eam mori. Lauantes autem eam, posuerunt † in cœnaculo.
ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν. λούσαντες δὲ αὐτὴν ἔθηκαν ἐν ὑπερῴῳ.
Prope autem existente Lydda * Ioppe, discipuli audientes quia Petrus * est in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes,
ἐγγὺς δὲ οὔσης Λύδδης τῇ Ἰόππῃ, οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες ὅτι Πέτρος ἐστὶν ἐν αὐτῇ, ἀπέστειλαν δύο ἄνδρας πρὸς αὐτὸν, παρακαλοῦντες 38
[ne] pigritari venire vsque ad * ipsos. Surgens autem Petrus, simul venit † illis. Quem aduenientem, duxerunt † in cœnaculum: & [illegible] astiterunt ei omnes viduæ flentes, & ostendentes *tunicas
μὴ ὀκνῆσαι διελθεῖν ἕως αὐτῶν. ἀναστὰς δὲ Πέτρος συνῆλθεν αὐτοῖς· ὃν παραγενόμενον ἀνήγαγον εἰς τὸ ὑπερῷον, καὶ παρέστησαν αὐτῷ πᾶσαι αἱ χῆραι κλαίουσαι, καὶ ἐπιδεικνύμεναι χιτῶ- 39

νας, & vestes quas faciebat cum illis [esset] Dorcas.
νας καὶ ἱμάτια ὅσα ἐποίει μετ' αὐτῶν οὖσα ἡ Δορκάς.
[Eiectis] autem foras * omnibus Petrus, ponens
ἐκβαλὼν δὲ ἔξω πάντας ὁ Πέτρος, θεὶς 40
genua orauit: & conuersus ad
τὰ γόνατα προσηύξατο· καὶ ἐπιστρέψας πρὸς
corpus, dixit: Tabitha, resurge. † illa vero aperuit
τὸ σῶμα, εἶπε, Ταβιθά, ἀνάστηθι. ἡ δὲ ἤνοιξε τοὺς
oculos suos: & * videns Petrum resedit.
ὀφθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον ἀνεκάθισε.
Dans autem illi manum, erexit eam. † Vocans autem sanctos & viduas, [illegible] [assignauit] eam viuam. Notum autem factum est per vniuersam
δοὺς δὲ αὐτῇ χεῖρα, ἀνέστησεν αὐτήν· φωνήσας δὲ τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χήρας, παρέστησεν αὐτὴν ζῶσαν. γνωστὸν δὲ ἐγένετο καθ' ὅλης 41 42
Ioppen: & multi crediderunt in *Dominum.
Ἰόππης, καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν ἐπὶ τὸν κύριον.
Factum est autem † dies multos manere eum in Ioppe, apud quendam Simonem coriarium.
ἐγένετο δὲ ἡμέρας ἱκανὰς μεῖναι αὐτὸν ἐν Ἰόππῃ παρά τινι Σίμωνι βυρσεῖ. 43

CAP. X.

Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio * ex cohorte vocata
Ἀνὴρ δέ τις ἦν ἐν Καισαρείᾳ ὀνόματι Κορνήλιος, ἑκατοντάρχης ἐκ σπείρης τῆς καλουμένης 1
Italica: † Pius & timens Deum, cum
Ἰταλικῆς, εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν θεὸν, σὺν 2
omni domo sua, faciensque eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum * per omnia,
παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ποιῶν τε ἐλεημοσύνας πολλὰς τῷ λαῷ, καὶ δεόμενος τοῦ θεοῦ διὰ παντός.
Vidit in visu manifeste, quasi † horam nonam diei, angelum Dei introeuntem
εἶδεν ἐν ὁράματι φανερῶς, ὡσεὶ ὥραν ἐννάτην τῆς ἡμέρας, ἄγγελον τοῦ θεοῦ εἰσελθόντα 3
ad se, & dicentem † ei: Corneli. * Ille autem aspiciens eum, & timore correptus, dixit: [Quid est]
πρὸς αὐτὸν, καὶ εἰπόντα αὐτῷ, Κορνήλιε. ὁ δὲ ἀτενίσας αὐτῷ, καὶ ἔμφοβος γενόμενος εἶπε, Τί ἐστι 4
Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.
κύριε; εἶπε δὲ αὐτῷ, Αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.
Et nunc mitte in Ioppen viros, & accerse Simonem quendam, qui cognominatur Petrus.
καὶ νῦν πέμψον εἰς Ἰόππην ἄνδρας, καὶ μετάπεμψαι Σίμωνά τινα ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος. 5
Hic hospitatur apud quendam Simonem coriarium, cui est
οὗτος ξενίζεται παρά τινι Σίμωνι βυρσεῖ, ᾧ ἐστιν 6
domus iuxta mare. hic dicet tibi quid te oporteat facere. † Vt autem discessit angelus * ille loquens
οἰκία παρὰ θάλασσαν. οὗτος λαλήσει σοι τί σε δεῖ ποιεῖν. ὡς δὲ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν 7
Cornelio, vocatis duobus famulis suis, & milite pio [assistentium] ei,
τῷ Κορνηλίῳ, φωνήσας δύο τῶν οἰκετῶν αὐτοῦ, καὶ στρατιώτην εὐσεβῆ τῶν προσκαρτερούντων αὐτῷ,
Et exposuit illis omnibus, misit
καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς ἅπαντα, ἀπέστειλεν 8
illos in Ioppen. † At postridie iter
αὐτοὺς εἰς τὴν Ἰόππην. τῇ δὲ ἐπαύριον ὁδοι- 9
facientibus illis, & ciuitati appropinquantibus, ascendit Petrus † supra domum orare, circa horam
πορούντων ἐκείνων, καὶ τῇ πόλει ἐγγιζόντων, ἀνέβη Πέτρος ἐπὶ τὸ δῶμα προσεύξασθαι, περὶ ὥραν
sextam. *Factus est autem esuriens, & voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit
ἕκτην. ἐγένετο δὲ πρόσπεινος, καὶ ἤθελε γεύσασθαι. παρασκευαζόντων δὲ ἐκείνων, ἐπέπεσεν 10

super eum mentis excessus: Et † videbat cælum aper-
ἐπ' αὐτὸν ἔκστασις· καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγ- 11
tum, & descendens super se vas quoddã velut lin-
μένον, καὶ καταβαῖνον ἐπ' αὐτὸν σκεῦός τι ὡς ὀθό-
teum magnum, quatuor initiis * vinctum, &
νην μεγάλην, τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένον, καὶ
demissum in terram: In quo erant om-
καθιέμενον ἐπὶ τῆς γῆς· ἐν ᾧ ὑπῆρχε πάν- 12
nia quadrupedia terræ, & † feras, & re-
τα τὰ τετράποδα τῆς γῆς, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ ἑρ-
ptilia, & volatilia cæli. Et facta est vox
πετά, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ἐγένετο φωνὴ 13
ad eum: § Surgens Petre, occide & manduca. At
πρὸς αὐτόν, ἀναστάς, Πέτρε, θῦσον καὶ φάγε. ὁ δὲ 14
Petrus * ait: ‖ Nequaquam Domine: quia nunquam mandu-
Πέτρος εἶπε, μηδαμῶς κύριε, ὅτι οὐδέποτε ἔφα-
caui omne commune aut immundum. Et vox iterum
γον πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον. καὶ φωνὴ πάλιν 15
ex secundo ad eum: Quæ Deus purificauit,
ἐκ δευτέρου πρὸς αὐτόν, ἃ ὁ θεὸς ἐκαθάρισε,
tu ne commune † dis. Hoc autẽ factum est per ter. Et * rur-
σὺ μὴ κοίνου. τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίς, καὶ πά- 16
sum receptum est vas in cælum. ‡ Vt autẽ
λιν ἀνελήφθη τὸ σκεῦος εἰς τὸν οὐρανόν. ὡς δὲ 17
in seipso hæsitaret Petrus quidnam esset visio
ἐν ἑαυτῷ διηπόρει ὁ Πέτρος τί ἂν εἴη τὸ ὅραμα
quã vidisset, & ecce viri § missi a
ὃ εἶδε, καὶ ἰδοὺ οἱ ἄνδρες οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τοῦ
Cornelio, inquirentes & discentes domum
Κορνηλίου, διερωτήσαντες καὶ μαθόντες τὴν οἰκίαν
Simonis, astiterunt ad * vestibulum. Et ‖ vo-
Σίμωνος, ἐπέστησαν ἐπὶ τὸν πυλῶνα· καὶ φω- 18
cantes interrogabant si Simon † cognomina-
νήσαντες ἐπυνθάνοντο εἰ Σίμων ὁ ἐπικαλούμε-
tus Petrus, illic * hospitatur. At Petro ‡ co-
νος Πέτρος ἐνθάδε ξενίζεται. τοῦ δὲ Πέτρου διεν- 19
gitante de visione, dixit ei Spiri-
θυμουμένου περὶ τοῦ ὁράματος, εἶπεν αὐτῷ τὸ πνεῦ-
tus: Ecce viri tres quærunt te. § Sed sur-
μα, ἰδοὺ ἄνδρες τρεῖς ζητοῦσί σε. ἀλλὰ ἀνα- 20
gens descende, & vade cum eis, nihil * am-
στὰς κατάβηθι, καὶ πορεύου σὺν αὐτοῖς μηδὲν δια-
bigens, quia ego misi illos. Des-
κρινόμενος, διότι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτούς. κα- 21
cendens autem Petrus ad viros mis-
ταβὰς δὲ Πέτρος πρὸς τοὺς ἄνδρας τοὺς ἀπεσταλ-
sos à Cornelio, dixit ad ipsos: Ecce
μένους ἀπὸ τοῦ Κορνηλίου, εἶπεν πρὸς αὐτούς, ἰδοὺ
ego ‖ sum quem quæritis. quæ ‖ causa propter quam † adestis?
ἐγώ εἰμι ὃν ζητεῖτε· τίς ἡ αἰτία δι' ἣν πάρεστε;
Ii vero dixerunt: Cornelius centurio, vir 22
οἱ δὲ εἶπον, Κορνήλιος ἑκατοντάρχης, ἀνὴρ
iustus & timens Deum, * testimonio ornatusque
δίκαιος καὶ φοβούμενος τὸν θεόν, μαρτυρούμενός τε
ab tota gente Iudæorum, ‡ diuinitus admonitus est
ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους τῶν Ἰουδαίων, ἐχρηματίσθη
ab angelo sancto accersiri te in
ὑπὸ ἀγγέλου ἁγίου μεταπέμψασθαί σε εἰς τὸν
domum suam, & audire verba abs te. § In-
οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἀκοῦσαι ῥήματα παρὰ σοῦ. εἰσ- 23
troeuntes ergo eos, recepit hospitio. At sequenti die*
καλεσάμενος οὖν αὐτοὺς ἐξένισε. τῇ δὲ ἐπαύριον
Petrus exiit cum illis: & quidam ‖ fra-
ὁ Πέτρος ἐξῆλθε σὺν αὐτοῖς, καί τινες τῶν ἀδελ-
trum ab Ioppe comitati sunt eum. Et
φῶν τῶν ἀπὸ τῆς Ἰόππης συνῆλθον αὐτῷ. καὶ 24
altera † die introierunt in Cæsaream. At
τῇ ἐπαύριον εἰσῆλθον εἰς τὴν Καισάρειαν. ὁ δὲ
Cornelius * erat expectans eos, conuocans
Κορνήλιος ἦν προσδοκῶν αὐτούς, συγκαλεσάμενος
cognatos suos, & necessarios amicos.
τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἀναγκαίους φίλους.

† vidit
* submitti de cælo
‡ serpentia
§ Surge
* autem
‖ Absit
† dixeris. ‡ statim
‡ Et dum intra se
§ qui erãt
* ianuam. ‖ quum vocassent
† qui cognominatur
* haberet hospitiũ. ‡ autem
§ Surge itaque, &
* dubitãs: * κατάβαινε
‖ est
† venistis? Qui
* & testimonium habens ab vniuersa gente ‡ responsum accepit
§ introducens
* autẽ surgens, profectus est ‖ ex fratribus
† autem
* verò expectabat illos, conuocatis cognatis suis, & necessariis amicis. Et

Vt autem factum est ‡ ingredi Petrum, ‖ occurrens
ὡς δὲ ἐγένετο εἰσελθεῖν τὸν Πέτρον, συναντήσας 25
ei Cornelius, § procidens ad pedes * ado-
αὐτῷ ὁ Κορνήλιος, πεσὼν ἐπὶ τοὺς πόδας προσε-
rauit. At Petrus ‖ eleuauit eum, dicens: Sur-
κύνησεν. ὁ δὲ Πέτρος αὐτὸν ἤγειρε λέγων, ἀνά- 26
ge: & ego ipse homo sum. Et col-
στηθι· κἀγὼ αὐτὸς ἄνθρωπός εἰμι. καὶ συνο- 27
loquens † ei, intrauit: & inuenit ‡ conuenientes
μιλῶν αὐτῷ, εἰσῆλθε, καὶ εὑρίσκει συνεληλυθότας
multos: Dixitque ad illos: Vos scitis
πολλούς. ἔφη τε πρὸς αὐτούς, ὑμεῖς ἐπίστασθε 28
* ut nefas est viro Iudæo, coniungi aut
ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν ἀνδρὶ Ἰουδαίῳ, κολλᾶσθαι ἢ
accedere § alienigenæ: Et mihi Deus ostendit
προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ· καὶ ἐμοὶ ὁ θεὸς ἔδειξε
neminem communẽ aut immundum dicere hominem.
μηδένα κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον.
* Ideo & incontradicenter veni, accersitus. In-
διὸ καὶ ἀναντιρρήτως ἦλθον μεταπεμφθείς. πυν- 29
terrogo ergo, ‖ cui causa accersitis me? Et
θάνομαι οὖν, τίνι λόγῳ μετεπέμψασθέ με; καὶ 30
Cornelius ait: A nudiusquarta die, vsque ad
ὁ Κορνήλιος ἔφη, ἀπὸ τετάρτης ἡμέρας μέχρι
hanc horam eram ieiunans, & nona
ταύτης τῆς ὥρας ἤμην νηστεύων, καὶ τὴν ἐνάτην
hora orans in domo mea: & ecce
ὥραν προσευχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου, καὶ ἰδοὺ
vir stetit ante me in veste † splendida, Et
ἀνὴρ ἔστη ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ, καὶ 31
ait: Corneli, exaudita est tua oratio: &
φησί, Κορνήλιε, εἰσηκούσθη σου ἡ προσευχή, καὶ
eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei.
αἱ ἐλεημοσύναι σου ἐμνήσθησαν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.
Mitte ergo in Ioppen, & accerse
πέμψον οὖν εἰς Ἰόππην, καὶ μετακάλεσαι 32
Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospitatur
Σίμωνα ὃς ἐπικαλεῖται Πέτρος· οὗτος ξενίζεται
in domo Simonis coriarij iuxta mare. qui
ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος βυρσέως παρὰ θάλασσαν, ὃς
adueniens loquetur tibi. * Ex eodem ergo mi-
παραγενόμενος λαλήσει σοι. ἐξ αὐτῆς οὖν ἔ- 33
si ad te: ‡ tuque bene fecisti § ad-
πεμψα πρός σε· σύ τε καλῶς ἐποίησας παρα-
ueniens. Nunc ergo omnes nos * coram Deo
γενόμενος. νῦν οὖν πάντες ἡμεῖς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ
adsumus, audire omnia ‖ præcepta tibi
πάρεσμεν, ἀκοῦσαι πάντα τὰ προστεταγμένα σοι
à † Deo. Aperiens autem Petrus os, di-
ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ἀνοίξας δὲ Πέτρος τὸ στόμα, εἶ- 34
xit: In veritate ‡ deprehendo quia non est
πεν, ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνομαι ὅτι οὐκ ἔστι
personarum acceptor Deus: Sed in omni gente
προσωπολήπτης ὁ θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ 35
§ timens eum, & * operans iustitiam,
φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην,
acceptus illi est. Verbum quod misit ‖ filiis
δεκτὸς αὐτῷ ἐστι. τὸν λόγον ὃν ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς 36
Israël, annuncians pacem per Iesum Chri-
Ἰσραήλ, εὐαγγελιζόμενος εἰρήνην διὰ Ἰησοῦ Χρι-
stum: (hic est omnium Dominus) Vos scitis
στοῦ, οὗτός ἐστι πάντων κύριος. ὑμεῖς οἴδατε τὸ 37
† factum verbum per vniuersam Iudæam, * incipiens
γενόμενον ῥῆμα καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξά-
ptum à Galilæa, post baptismum quod
μενον ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, μετὰ τὸ βάπτισμα ὃ
prædicauit Ioannes: Iesum illum à Nazareth, ‡ vt
ἐκήρυξεν Ἰωάννης, Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ὡς 38
vnxit eum Deus Spiritu sancto & § efficacia,
ἔχρισεν αὐτὸν ὁ θεὸς πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνά-
qui pertransiit * benefaciens & sanans omnes
μει, ὃς διῆλθεν εὐεργετῶν καὶ ἰώμενος πάντας
τοὺς κα-

‡ Quum introisset Petrus: obuius venit ‖ & * eius
‖ verò * ἀνάστηθι
† cum illo, ‡ qui conuenerant,
* quomodo abominatum sit § ad alienigenam: Sed
* Propter quod sine dubitatione ‖ quam ob causam
* ab
† candida.
* εἰσηκούσθη
* Confestim
‡ & § veniendo
* in conspectu tuo ‖ quæcunque sunt * προστεταγμένα † Domino. ‡ sum, ‡ comperi
§ qui timet * operatur
‖ Deus
† quod est * incipiens enim
‡ quomodo
§ virtute,
* benefaciendo & sanando * ἰώμενος

oppressos a diabolo: quoniam
δυναστευομένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ὅτι ὁ
Deus erat cum illo. Et nos sumus testes
θεὸς ἦν μετ' αὐτοῦ. καὶ ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες 39
omnium quæ fecit in regione Iudæorum &
πάντων ὧν ἐποίησεν ἔν τε τῇ χώρᾳ τῶν ἰουδαίων καὶ
in Hierusalem: quem & occiderunt suspendentes in
ἐν ἱερουσαλήμ, ὃν καὶ ἀνεῖλον κρεμάσαντες ἐπὶ
ligno. Hunc Deus suscitauit tertia die: &
ξύλου. τοῦτον ὁ θεὸς ἤγειρε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ 40
dedit eum manifestum fieri, Non omni
ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι, οὐ παντὶ τῷ 41
populo, sed testibus præordinatis
λαῷ, ἀλλὰ μάρτυσι τοῖς προκεχειροτονημένοις
à Deo, nobis, qui commanducauimus & combibimus
ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἡμῖν, οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνε-
bimus ei, post resurrexisse eum ex mortuis.
πίομεν αὐτῷ, μετὰ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.
Et præcepit nobis prædicare populo, &
καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν κηρύξαι τῷ λαῷ, καὶ δια- 42
testificari quia ipse est is definitus à
μαρτύρασθαι ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ὡρισμένος ὑπὸ τοῦ
Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes
θεοῦ κριτὴς ζώντων καὶ νεκρῶν. τούτῳ πάντες 43
Prophetæ testantur, remissionem peccatorum
οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν
accipere per nomen eius omnem credentem
λαβεῖν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πιστεύοντα
in eum. Adhuc loquente Petro verba
εἰς αὐτόν. ἔτι λαλοῦντος τοῦ πέτρου τὰ ῥήματα 44
hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes
ταῦτα, ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ πάντας
audientes verbum. Et obstupuerunt qui ex
τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον. καὶ ἐξέστησαν οἱ ἐκ 45
circumcisione fideles quotquot conuenerant Petro, quia &
περιτομῆς πιστοὶ ὅσοι συνῆλθον τῷ πέτρῳ, ὅτι καὶ
in gentes donum sancti Spiritus effusum
ἐπὶ τὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκέ-
fuit est. Audiebant enim illos loquentes linguis,
χυται. ἤκουον γὰρ αὐτῶν λαλούντων γλώσσαις, 46
& magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus:
καὶ μεγαλυνόντων τὸν θεόν. τότε ἀπεκρίθη ὁ πέτρος,
Numquid aquam prohibere potest quis, vt non baptizentur
μήτι τὸ ὕδωρ κωλῦσαι δύναταί τις, τοῦ μὴ βα- 47
hi, qui Spiritum sanctum acce-
πτισθῆναι τούτους, οἵτινες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔ-
perunt, sicut & nos? Iussitque eos
λαβον, καθὼς καὶ ἡμεῖς; προσέταξέ τε αὐτοὺς 48
baptizari in nomine Domini Iesu. Tunc
βαπτισθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἰησοῦ. τότε
rogauerunt eum manere dies aliquot.
ἠρώτησαν αὐτὸν ἐπιμεῖναι ἡμέρας τινάς.

oppressos · *ἐκχει-ροτονη-* · *cum illo postquam resurrexit à* · *qui cõstitutus est* · *ut ubimoi nisi perhibent* · *omnem qui credũt* · *qui audiebant* · *ἐξίστα-μαι* · *qui venerãt cum Petro* · *nationes gratia effusa* · *ἐκχέω* · *vt non baptizentur hi* · *Et* · *Christi.* · *vt maneret apud eos aliquot dies.*

CAP. XI. ια'.

Audierunt autem Apostoli & fratres existentes
Ἤκουσαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀδελφοὶ, οἱ ὄντες 1
apud Iudæam, quoniam & Gentes receperunt verbum
κατὰ τὴν ἰουδαίαν, ὅτι καὶ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο τὸν λόγον
Dei. Et quum ascendisset Petrus in Hierosolymam,
τοῦ θεοῦ. καὶ ὅτε ἀνέβη πέτρος εἰς ἱεροσόλυμα, 2
disceptabant aduersus illum qui ex circumcisione, Di-
διεκρίνοντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς, λέ- 3
centes: Quid ad viros præputium habentes
γοντες, ὅτι πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντας
ingressus es, & commanducasti eis. Incipiens
εἰσῆλθες, καὶ συνέφαγες αὐτοῖς. ἀρξάμενος 4
autem Petrus, exponebat illis secundum ordinem dicens: E-
δὲ ὁ πέτρος, ἐξετίθετο αὐτοῖς καθεξῆς λέγων, ἐ- 5
go eram in ciuitate Ioppe orans: & vi-
γὼ ἤμην ἐν πόλει ἰόππῃ προσευχόμενος, καὶ εἶ-
di in excessu mentis visionem: descendens vas quoddã velut
δον ἐν ἐκστάσει ὅραμα, καταβαῖνον σκεῦός τι ὡς

qui erant in Iudæa. · *Quum autem* · *erant* · *Quare introisti & manducasti cum illis?* · *per* · *ἐκτίθημι*

linteum magnum, quatuor initiis demissum
ὀθόνην μεγάλην, τέσσαρσιν ἀρχαῖς καθιεμέ-
sum in cælo: & venit vsque ad me: In
νην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἦλθεν ἄχρις ἐμοῦ. εἰς 6
quod intendens considerabam, & vidi quadrupedia
ἣν ἀτενίσας κατενόουν, καὶ εἶδον τὰ τετράποδα
terræ, & bestias & reptilia, & volatilia
τῆς γῆς καὶ τὰ θηρία καὶ τὰ ἑρπετὰ, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ
cæli. Audiui autem vocem dicentem mihi: Sur-
οὐρανοῦ. ἤκουσα δὲ φωνῆς λεγούσης μοι, ἀνα- 7
gens Petre, occide & manduca. Dixi autem: Nequaquam
στὰς πέτρε, θῦσον καὶ φάγε. εἶπον δὲ, μηδαμῶς 8
Domine: quia omne cõmune aut immundum nunquam introi-
κύριε, ὅτι πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον οὐδέποτε εἰσῆλ-
uit in os meum. Respondit autem mihi vox ex
θεν εἰς τὸ στόμα μου. ἀπεκρίθη δέ μοι φωνὴ ἐκ 9
secundo de cælo: Quæ Deus mundauit, tu
δευτέρου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἃ ὁ θεὸς ἐκαθάρισε, σὺ
ne cõmune dixeris. Hoc autẽ factum est per ter, & rursum
μὴ κοίνου. τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ τρίς, καὶ πάλιν 10
recepta sunt omnia in cælum. Et ecce ex
ἀνεσπάσθη ἅπαντα εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ ἰδοὺ ἐξ- 11
autem tres viri astiterunt in domo in qua
αυτῆς τρεῖς ἄνδρες ἐπέστησαν ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ
eram, missi à Cæsarea ad me.
ἤμην, ἀπεσταλμένοι ἀπὸ καισαρείας πρός με.
Dixit autem mihi Spiritus, simul ire illis, nihil
εἶπε δέ μοι τὸ πνεῦμα, συνελθεῖν αὐτοῖς, μηδὲν 12
ambigentem. Venerunt autẽ cum me & sex fratres
διακρινόμενον. ἦλθον δὲ σὺν ἐμοὶ καὶ οἱ ἓξ ἀδελφοὶ
isti: & ingressi sumus in domum viri.
οὗτοι, καὶ εἰσήλθομεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρός,
Annunciauitque nobis quomodo vidisset angelum in
ἀπήγγειλέ τε ἡμῖν πῶς εἶδε τὸν ἄγγελον ἐν τῷ 13
domo sua stantem & dicentem sibi: Mitte
οἴκῳ αὐτοῦ σταθέντα καὶ εἰπόντα αὐτῷ, ἀπόστειλον
in Ioppen viros, & accerse Simonem
εἰς ἰόππην ἄνδρας, καὶ μετάπεμψαι σίμωνα τὸν
cognominatum Petrum: Qui loquetur verba
ἐπικαλούμενον πέτρον, ὃς λαλήσει ῥήματα 14
ad te, in quibus saluus eris tu, & vniuersa domus tua. In
πρὸς σέ, ἐν οἷς σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου. ἐν 15
verò incipere me loqui, cecidit Spiritus
δὲ τῷ ἄρξασθαί με λαλεῖν, ἐπέπεσε τὸ πνεῦμα τὸ
sanctus super eos, sicut & in nos in initio.
ἅγιον ἐπ' αὐτούς, ὥσπερ καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ.
Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Ioan-
ἐμνήσθην δὲ τοῦ ῥήματος κυρίου, ὡς ἔλεγεν, ἰωάν- 16
nes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini
νης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε
in Spiritu sancto. Si ergo par donum
ἐν πνεύματι ἁγίῳ. εἰ οὖν τὴν ἴσην δωρεὰν 17
dedit illis Deus, sicut & nobis credentibus in
ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεός, ὡς καὶ ἡμῖν πιστεύσασιν ἐπὶ τὸν
Dominum Iesum Christum, ego autem quis eram potens
κύριον ἰησοῦν χριστόν, ἐγὼ δὲ τίς ἤμην δυνατὸς
prohibere Deum? Audientes autem hæc, tacue-
κωλῦσαι τὸν θεόν; ἀκούσαντες δὲ ταῦτα, ἡσύ- 18
runt, & glorificauerunt Deum, dicentes: Nempe &
χασαν, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν, λέγοντες, ἄραγε καὶ
gentibus Deus pœnitentiam dedit ad vitam.
τοῖς ἔθνεσιν ὁ θεὸς τὴν μετάνοιαν ἔδωκεν εἰς ζωήν.
Illi quidẽ igitur dispersi à tribulatione
οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες ἀπὸ τῆς θλίψεως τῆς 19
facta sub Stephano, perambulauerũt vsq; ad Phœnicẽ, &
γενομένης ἐπὶ στεφάνῳ, διῆλθον ἕως φοινίκης, καὶ
Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes
κύπρου, καὶ ἀντιοχείας, μηδενὶ λαλοῦντες τὸν
verbum, nisi solis Iudæis. Erant autẽ quidam
λόγον, εἰ μὴ μόνον ἰουδαίοις. ἦσαν δέ τινες 20
ex eis viri Cyprii & Cyrenæi: qui
ἐξ αὐτῶν ἄνδρες κύπριοι καὶ κυρηναῖοι, οἵτινες

commissum de · *καθίημι* · *intuens* · *&* · *Surge* · *cõcestim* · *et item cum* · *hæsitãs* · *Narrauit autem* · *qui cognominatur Petrus* · *tibi* · *Quum autem cœpissem* · *eandem gratiam* · *qui credidimus* · *qui possem* · *His auditis* · *ἡσυχάζω* · *Ergo* · *Et* · *qui fuerant* · *quæ facta* · *sub* · *nisi solis*

introducti in Antiochiam, loquebantur ad
εἰσελθόντες εἰς ἀντιόχειαν, ἐλάλουν πρὸς τοὺς
Græcos, euangelizantes Dominum Iesum.
Ἑλληνιστάς, εὐαγγελιζόμενοι τὸν κύριον ἰησοῦν.
Et erat manus Domini cum eis ad [illegible]
καὶ ἦν χεὶρ κυρίου μετ᾽ αὐτῶν· ὅ,τε ἀριθμός
multusque numerus credens conuersus est ad
πολὺς τε πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν
Dominum. Auditus est autem sermo ad aures ec-
κύριον. ἠκούσθη δὲ ὁ λόγος εἰς τὰ ὦτα τῆς ἐκ-
clesiæ quæ in Hierosolymis, super istis: & mi-
κλησίας τῆς ἐν ἱεροσολύμοις περὶ αὐτῶν, καὶ ἐξα-
serunt Barnabam venire in Antiochiam. Qui
πέστειλαν βαρνάβαν διελθεῖν εἰς ἀντιόχειαν· ὃς
adueniens & videns gratiam Dei, gauisus est:
παραγενόμενος καὶ ἰδὼν τὴν χάριν τοῦ θεοῦ, ἐχάρη,
& hortabatur omnes proposito cordis
καὶ παρεκάλει πάντας τῇ προθέσει τῆς καρδίας
permanere Domino. Quia erat vir bonus, &
προσμένειν τῷ κυρίῳ. ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς, καὶ
plenus Spiritu sancto & fide. Et apposita
πλήρης πνεύματος ἁγίου καὶ πίστεως. καὶ προσετέ-
est turba multa Domino. Profectus est autē in Tar-
θη ὄχλος ἱκανὸς τῷ κυρίῳ. ἐξῆλθε δὲ εἰς ταρ-
sum Barnabas requirere Saulum: Et inue-
σὸν ὁ βαρνάβας ἀναζητῆσαι σαῦλον· καὶ εὑ-
niens eum, duxit eum in Antiochiam. Factum est autē
ρὼν αὐτὸν ἤγαγεν αὐτὸν εἰς ἀντιόχειαν. ἐγένετο δὲ
eis annum totum conuenire in eccle-
αὐτοὺς ἐνιαυτὸν ὅλον συναχθῆναι ἐν τῇ ἐκκλη-
sia: & docere turbam multam: appellarique
σίᾳ, καὶ διδάξαι ὄχλον ἱκανόν, χρηματίσαι τε
primùm in Antiochia discipulos, Christia-
πρῶτον ἐν ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς, χριστια-
nos. In his autem diebus descenderunt
νούς. ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις κατῆλθον
ab Hierosolymis Prophetæ in Antiochiam.
ἀπὸ ἱεροσολύμων προφῆται εἰς ἀντιόχειαν.
Surgens autem vnus ex eis nomine Agabus, si-
ἀναστὰς δὲ εἷς ἐξ αὐτῶν ὀνόματι ἄγαβος, ἐ-
gnificabat per Spiritum, famem magnam futu-
σήμανε διὰ τοῦ πνεύματος, λιμὸν μέγαν μέλ-
ram in vniuersam habitatam: quæ &
λειν ἔσεσθαι ἐφ᾽ ὅλην τὴν οἰκουμένην· ὅστις καὶ
facta est sub Claudio Cæsare. At discipu-
ἐγένετο ἐπὶ κλαυδίου καίσαρος. τῶν δὲ μαθη-
lorum prout beneagebat quis, decreuerunt singuli eorum
τῶν καθὼς ηὐπορεῖτό τις, ὥρισαν ἕκαστος αὐτῶν
in ministerium mittere habitantibus in
εἰς διακονίαν πέμψαι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ
Iudæa fratribus: quod & fecerunt, mitten-
ἰουδαίᾳ ἀδελφοῖς· ὃ καὶ ἐποίησαν, ἀποστείλαν-
tes ad seniores per manum Barna-
τες πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους διὰ χειρὸς βαρνά-
bæ & Sauli.
βα καὶ σαύλου.

CAP. XII. ιβ.

Per illud autem tempus immisit Herodes
KAτ᾽ ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἐπέβαλεν ἡρώδης ὁ
rex manus male tractare quosdam de
βασιλεὺς τὰς χεῖρας κακῶσαί τινας τῶν ἀπὸ τῆς
ecclesia. Occidit autem Iacobum fratrem
ἐκκλησίας. ἀνεῖλε δὲ ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν
Ioannis gladio. Et videns quòd gratum est
ἰωάννου μαχαίρᾳ. καὶ ἰδὼν ὅτι ἀρεστόν ἐστι τοῖς
Iudæis, apposuit apprehendere & Petrum. Erant
ἰουδαίοις, προσέθετο συλλαβεῖν καὶ πέτρον. ἦσαν
autem dies azymorum. Quem & prehendens misit in
δὲ ἡμέραι τῶν ἀζύμων. ὃν καὶ πιάσας ἔθετο εἰς
custodiam, tradens quatuor quaternionibus mi-
φυλακήν, παραδοὺς τέσσαρσι τετραδίοις στρα-
litum custodire eum: volens post Pa-
τιωτῶν φυλάσσειν αὐτόν, βουλόμενος μετὰ τὸ πά-
scha producere eum populo. Ille quidē igitur Pe-
σχα ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ. ὁ μὲν οὖν πέ-
trus seruabatur in custodia. Oratio autē erat af-
τρος ἐτηρεῖτο ἐν τῇ φυλακῇ· προσευχὴ δὲ ἦν ἐκ-
fidua facta ab ecclesia ad Deum
τενὴς γινομένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν θεὸν
pro eo. Quum autē futurus esset producere eum He-
ὑπὲρ αὐτοῦ. ὅτε δὲ ἔμελλεν αὐτὸν προάγειν ὁ ἡ-
rodes, nocte ipsa erat Petrus dormiens
ρώδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν ὁ πέτρος κοιμώμενος
inter duos milites, vinctus catenis duabus:
μεταξὺ δύο στρατιωτῶν, δεδεμένος ἁλύσεσι δυσί,
custodesque ante ostium seruabant custo-
φύλακές τε πρὸ τῆς θύρας ἐτήρουν τὴν φυλα-
diam. Et ecce angelus Domini astitit: & lumen
κήν. καὶ ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου ἐπέστη, καὶ φῶς
refulsit in habitaculo: Pulsans autem la-
ἔλαμψεν ἐν τῷ οἰκήματι· πατάξας δὲ τὴν πλευ-
tus Petri, excitauit eum, dicens: Surge in
ρὰν τοῦ πέτρου, ἤγειρεν αὐτόν, λέγων, ἀνάστα ἐν
celeritate. Et ceciderunt eius catenæ de manibus.
τάχει. καὶ ἐξέπεσον αὐτοῦ αἱ ἁλύσεις ἐκ τῶν χειρῶν.
Dixitque angelus ad eum: Præcingere,
εἶπέ τε ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτόν, περίζωσαι,
& subliga sandalia tua. Fecit autem sic. Et
καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου. ἐποίησε δὲ οὕτω. καὶ
dicit illi: Circumda vestimentum tuum, & seque-
λέγει αὐτῷ, περιβαλοῦ τὸ ἱμάτιόν σου, καὶ ἀκολού-
re me. Et exiens sequebatur eum: & nescie-
θει μοι. καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθει αὐτῷ, καὶ οὐκ ᾔ-
bat quia verum est factum per angelum: exi-
δει ὅτι ἀληθές ἐστι τὸ γινόμενον διὰ τοῦ ἀγγέλου, ἐ-
stimabat autē visum videre. Transeuntes autem primam
δόκει δὲ ὅραμα βλέπειν. διελθόντες δὲ πρώτην
custodiam & secundam, venerunt ad portam
φυλακὴν καὶ δευτέραν, ἦλθον ἐπὶ τὴν πύλην
ferream, ducentem ad ciuitatem: quæ
τὴν σιδηρᾶν, τὴν φέρουσαν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις
spontanea aperta est eis. Et exeuntes pro-
αὐτομάτη ἠνοίχθη αὐτοῖς. καὶ ἐξελθόντες προ-
cesserunt vicum vnum: & continuò discessit angelus
ῆλθον ῥύμην μίαν, καὶ εὐθέως ἀπέστη ὁ ἄγγελος
ab eo. Et Petrus factus in seipso,
ἀπ᾽ αὐτοῦ. καὶ ὁ πέτρος γενόμενος ἐν ἑαυτῷ,
dixit: Nunc scio verè quia emisit Dominus
εἶπε, νῦν οἶδα ἀληθῶς ὅτι ἐξαπέστειλε κύριος τὸν
angelum suum, & eripuit me de manu Hero-
ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ἐξείλετό με ἐκ χειρὸς ἡρώ-
dis, & omni expectatione plebis Iu-
δου καὶ πάσης τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν ἰου-
dæorum. Considerānsque, venit ad domum Ma-
δαίων. συνιδών τε ἦλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν μα-
riæ matris Ioannis, cognominati Marci,
ρίας τῆς μητρὸς ἰωάννου τοῦ ἐπικαλουμένου μάρκου,
vbi erant multi congregati, & o-
οὗ ἦσαν ἱκανοὶ συνηθροισμένοι καὶ προσ-
rantes. Pulsante autem Petro ostium
ευχόμενοι. κρούσαντος δὲ τοῦ πέτρου τὴν θύραν
vestibuli, processit puella [illegible],
τοῦ πυλῶνος, προσῆλθε παιδίσκη ὑπακοῦσαι,
nomine Rhode. Et agnoscens vocem Pe-
ὀνόματι ῥόδη. καὶ ἐπιγνοῦσα τὴν φωνὴν τοῦ πέ-
tri, præ gaudio non aperuit vestibulum, in-
τρου, ἀπὸ τῆς χαρᾶς οὐκ ἤνοιξε τὸν πυλῶνα, εἰσ-
trocurrens autem nuntiauit stare Petrum ante
δραμοῦσα δὲ ἀπήγγειλεν ἑστάναι τὸν πέτρον πρὸ
vestibulum. Illi autem ad eam dixerunt: Insa-
τοῦ πυλῶνος. οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν εἶπον, μαί-
nis. Illa autē affirmabat sic habere. Illi autem dicebant:
νῃ. ἡ δὲ διϊσχυρίζετο οὕτως ἔχειν. οἱ δ᾽ ἔλεγον,
ὁ ἄγ-

Angelus eius est. At Petrus perseuerabat pulsans.
ὁ ἄγγελος αὐτοῦ ἐστιν. ὁ δὲ πέτρος ἐπέμενε κρούων. 16
Aperientes autem, viderunt eum: & obstupuerunt. Annuens
ἀνοίξαντες δὲ εἶδον αὐτὸν, καὶ ἐξέστησαν. 17 κατα-
nuens autem eis manu tacere, narrauit eis
σείσας δὲ αὐτοῖς τῇ χειρὶ σιγᾶν, διηγήσατο αὐτοῖς
quomodo Dominus eum eduxisset de custodia:
πῶς ὁ κύριος αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκ τῆς φυλακῆς.
dixit autem Annunciate Iacobo & fratribus
εἶπε δὲ, ἀπαγγείλατε ἰακώβῳ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς
hæc. Et egressus abiit in alium locum.
ταῦτα. καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἕτερον τόπον.
Facta autem die, erat turbatio non parua
γενομένης δὲ ἡμέρας, ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος 18
in militibus, quidnam Petrus factus esset. Herodes
ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ πέτρος ἐγένετο. 19 ἡ-
rodes autem requirens eum, & non inueniens, inquirens
ρώδης δὲ ἐπιζητήσας αὐτὸν καὶ μὴ εὑρὼν, ἀνα-
quirens custodes, iussit ad supplicium trahi:
κρίνας τοὺς φύλακας, ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι·
& descendens à Iudæa in Cæsaream
καὶ κατελθὼν ἀπὸ τῆς ἰουδαίας εἰς τὴν καισάρειαν
commoratus est. Erat autem Herodes iratus Tyriis
διέτριβεν. ἦν δὲ ὁ ἡρώδης θυμομαχῶν τυρίοις 20
& Sidoniis. Vno animo autem aduenerunt ad
καὶ σιδωνίοις· ὁμοθυμαδὸν δὲ παρῆσαν πρὸς
eum: & persuadentes Blastum, qui super cubiculum
αὐτὸν, καὶ πείσαντες βλάστον, τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶ-
lum regis, postulabant pacem, propter a-
νος τοῦ βασιλέως, ᾐτοῦντο εἰρήνην, διὰ τὸ τρέ-
li ipsorum regionem à regia.
φεσθαι αὐτῶν τὴν χώραν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς.
Statuto autem die Herodes vestitus ve-
τακτῇ δὲ ἡμέρᾳ ὁ ἡρώδης ἐνδυσάμενος ἐσθῆ- 21
stem regiam, & sedens pro tribunali, concionabatur
τα βασιλικὴν, καὶ καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐ-
cionabatur ad eos. At populus acclamabat:
δημηγόρει πρὸς αὐτούς. ὁ δὲ δῆμος ἐπεφώνει, 22
Vox Dei & non hominis. Confestim autem
φωνὴ θεοῦ καὶ οὐκ ἀνθρώπου. παραχρῆμα δὲ 23
percussit eum angelus Domini, pro quo non dedisset
ἐπάταξεν αὐτὸν ἄγγελος κυρίου, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔ-
disset gloriam Deo: & factus vermibus corrosus,
δωκε τὴν δόξαν τῷ θεῷ· καὶ γενόμενος σκωληκό-
rosus, expirauit. At verbum Dei crescebat
βρωτος, ἐξέψυξεν. ὁ δὲ λόγος τοῦ θεοῦ ηὔξανε 24
& multiplicabatur. Barnabas autem & Saulus reuersi
καὶ ἐπληθύνετο. βαρνάβας δὲ καὶ σαῦλος ὑ- 25
uersi sunt ex Hierusalem in Antiochiam, implentes
πέστρεψαν ἐξ ἱερουσαλὴμ εἰς ἀντιόχειαν, πλη-
plentes ministerium, simul assumentes &
ρώσαντες τὴν διακονίαν, συμπαραλαβόντες καὶ
Ioannem cognominatum Marcum.
ἰωάννην τὸν ἐπικληθέντα μάρκον.

CAP. XIII. ιγ'.

Erant autem quidam in Antiochia apud existentem ecclesiam,
Ἦσαν δέ τινες ἐν ἀντιοχείᾳ κατὰ τὴν οὖσαν ἐκ- 1
clesiam, prophetæ & doctores: Barnabas
κλησίαν, προφῆται καὶ διδάσκαλοι, ὅ, τε βαρ-
nabas & Simon vocatus Niger, & Lucius
νάβας καὶ συμεὼν ὁ καλούμενος νίγερ, καὶ λούκιος ὁ
Cyrenæus, Manahenque Herodis Tetrarchæ collactaneus,
κυρηναῖος, μαναήν τε ἡρώδου τοῦ τετράρχου σύν-
& Saulus. Ministrantibus autem illis
τροφος, καὶ σαῦλος. λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ 2
Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus:
κυρίῳ, καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,
Segregate mihi & Barnabam & Saulum
ἀφορίσατε δή μοι τόν τε βαρνάβαν καὶ τὸν σαῦ-
lum in opus quod aduocaui eos.
λον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς.

Tunc ieiunantes & precati, & imponentes
τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξάμενοι, καὶ ἐπι- 3
nentes manus eis, dimiserunt. Hi quidem
θέντες τὰς χεῖρας αὐτοῖς, ἀπέλυσαν. 4 οὗτοι μὲν
emissi à Spiritu sancto,
οὖν ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου,
descenderunt in Seleuciam: inde enauigauerunt
κατῆλθον εἰς τὴν σελεύκειαν, ἐκεῖθέν τε ἀπέ-
uigauerunt in Cyprum. Et facti in Salamine
πλευσαν εἰς τὴν κύπρον. 5 καὶ γενόμενοι ἐν σα-
lamine annunciabant verbum Dei in synagogis
λαμῖνι κατήγγελλον τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἐν ταῖς συνα-
gogis Iudæorum. Habebat autem & Ioannem ministrum.
γωγαῖς τῶν ἰουδαίων. εἶχον δὲ καὶ ἰωάννην ὑπηρέ-
strum. Peragrantes autem insulam vsque ad Paphum, inuenerunt
την. 6 διελθόντες δὲ τὴν νῆσον ἄχρι πάφου, εὗ-
nerunt quendam magum pseudoprophetam, Iudæum, cui nomen
ρόν τινα μάγον ψευδοπροφήτην ἰουδαῖον, ᾧ ὄνο-
men Bar-Iesu. Qui erat cum Proconsule Sergio
μα βαριησοῦς· 7 ὃς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ σερ-
gio Paulo, viro prudente. Hic aduocatis
γίῳ παύλῳ, ἀνδρὶ συνετῷ. οὗτος προσκαλεσά-
catis Barnabam & Saulum, expetebat audire
μενος βαρνάβαν καὶ σαῦλον, ἐπεζήτησεν ἀκοῦ-
re verbum Dei. Resistebat autem illis Elymas
σαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. 8 ἀνθίστατο δὲ αὐτοῖς ἐλύ-
mas magus, (sic enim interpretatur nomen
μας ὁ μάγος, οὕτω γὰρ μεθερμηνεύεται τὸ ὄνομα
eius) quærens auertere proconsulem à
αὐτοῦ· ζητῶν διαστρέψαι τὸν ἀνθύπατον ἀπὸ τῆς
fide. Saulus autem, qui & Paulus, repletus
πίστεως. 9 σαῦλος δὲ, ὁ καὶ παῦλος, πλησθεὶς
Spiritu sancto, & intuendus in eum, Dixit
πνεύματος ἁγίου, καὶ ἀτενίσας εἰς αὐτὸν, 10 εἶ-
xit: O plene omni dolo & omni malefico,
πεν, ὦ πλήρης παντὸς δόλου καὶ πάσης ῥᾳδιουρ-
tia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non cessas
γίας, υἱὲ διαβόλου, ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης, οὐ παύ-
bis peruertens vias Domini rectas? Et
σῃ διαστρέφων τὰς ὁδοὺς κυρίου τὰς εὐθείας; 11 καὶ
nunc ecce manus Domini super te: & eris cæcus, non
νῦν ἰδοὺ χεὶρ κυρίου ἐπὶ σὲ, καὶ ἔσῃ τυφλὸς, μὴ
videns solem vsque ad tempus. Confestim autem cecidit
βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ. παραχρῆμα δὲ ἐ-
cidit in eum caligo & tenebræ: & circumiens
πέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκότος, καὶ περιάγων
quærebat manu ductores. Tunc videns Proconsul
ἐζήτει χειραγωγούς. 12 τότε ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ
factum, credidit percussus super doctrina
γεγονὸς, ἐπίστευσεν, ἐκπλησσόμενος ἐπὶ τῇ δι-
ctrina Domini. Prouecti autem à Papho
δαχῇ τοῦ κυρίου. 13 ἀναχθέντες δὲ ἀπὸ τῆς πάφου
qui circa Paulum, venerunt in Pergen Pamphyliæ.
οἱ περὶ τὸν παῦλον, ἦλθον εἰς πέργην τῆς παμφυ-
liæ. Ioannes autem discedens ab eis, reuersus
λίας· ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν, ὑπέστρε-
est in Hierusalem. Illi verò pertranseuntes à
ψεν εἰς ἱεροσόλυμα. 14 αὐτοὶ δὲ διελθόντες ἀπὸ τῆς
Perge, venerunt in Antiochiam Pisidiæ: &
πέργης, παρεγένοντο εἰς ἀντιόχειαν τῆς πισιδίας, καὶ
ingressi in synagogam die Sabbatorum,
εἰσελθόντες εἰς τὴν συναγωγὴν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαβ-
batorum, sederunt. Post autem lectionem Legis
βάτων, ἐκάθισαν. 15 μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου
& Prophetarum, miserunt principes synagogæ
καὶ τῶν προφητῶν, ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι
ad eos, dicentes: Viri fratres, si est sermo
πρὸς αὐτοὺς, λέγοντες, ἄνδρες ἀδελφοὶ, εἰ ἔστι λό-
mo in vobis exhortationis ad plebem, dicite.
γος ἐν ὑμῖν παρακλήσεως πρὸς τὸν λαὸν, λέγετε.
Surgens autem Paulus, & silentium indicens manu,
16 ἀναστὰς δὲ παῦλος, καὶ κατασείσας τῇ χειρὶ

ait: Viri Israëlitæ, & † timentes
εἶπεν, ἄνδρες ἰσραηλῖται, καὶ οἱ φοβούμενοι τὸν
Deum, audite. Deus plebis huius Israël
θεὸν, ἀκούσατε. ὁ θεὸς τοῦ λαοῦ τούτου ἰσραὴλ 17
elegit patres nostros, & plebem exaltauit
ἐξελέξατο τοὺς πατέρας ἡμῶν, καὶ τὸν λαὸν ὕψωσεν
in terra Ægypti: & † cum brachio excelso edu-
ἐν τῇ παροικίᾳ ἐν γῇ αἰγύπτῳ, καὶ μετὰ βραχίονος ὑψηλοῦ ἐξήγα-
xit eos ex ea: Et † quasi quadraginta annorum
γεν αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς. καὶ ὡς τεσσαρακονταετῆ 18
tempus mores sustinuit eorum in deserto: Et
χρόνον ἐτροποφόρησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ. καὶ 19
* delens gentes septem in terra Chanaan, sorte di-
καθελὼν ἔθνη ἑπτὰ ἐν γῇ χαναάν, κατεκληρο-
stribuit eis terram eorum. Et post hæc
δότησεν αὐτοῖς τὴν γῆν αὐτῶν. καὶ μετὰ ταῦτα 20
quasi annis quadringentis & quinquaginta dedit iudi-
ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις καὶ πεντήκοντα ἔδωκε κρι-
ces, vsque ad Samuel Prophetam. Et exinde postu-
τὰς ἕως σαμουὴλ τοῦ προφήτου. κἀκεῖθεν ᾐτή- 21
lauerunt regem: & dedit illis Deus Saul
σαντο βασιλέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς τὸν σαοὺλ
filiū Cis, virum de tribu Beniamin, † annos quadra-
υἱὸν κίς, ἄνδρα ἐκ φυλῆς βενιαμίν, ἔτη τεσσαρά-
ginta. Et * amouens eum, excitauit illis
κοντα. καὶ μεταστήσας αὐτόν, ἤγειρεν αὐτοῖς 22
Dauid in regem: cui & dixit † testatus:
τὸν δαβὶδ εἰς βασιλέα, ᾧ καὶ εἶπε μαρτυρήσας,
Inueni Dauid † filium Iesse, virum secundum cor
εὗρον δαβὶδ τὸν τοῦ ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν
meum: qui faciet omnes voluntates meas. Hu-
μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου. τού- 23
ius Deus * à semine secundùm promissionem ex-
του ὁ θεὸς ἀπὸ τοῦ σπέρματος κατ' ἐπαγγελίαν ἤ-
citauit Israël Saluatorem Iesum: Prædi-
γειρε τῷ ἰσραὴλ σωτῆρα ἰησοῦν, προκηρύ- 24
cante Ioanne ante faciem aduentus e-
ξαντος ἰωάννου πρὸ προσώπου τῆς εἰσόδου αὐ-
ius baptismum pœnitentiæ omni populo Is-
τοῦ βάπτισμα μετανοίας παντὶ τῷ λαῷ τοῦ ἰσ-
raël. Quum autem impleret Ioannes cursum † di-
ραήλ. ὡς δὲ ἐπλήρου ὁ ἰωάννης τὸν δρόμον, ἔ- 25
cebat: Quem me arbitramini esse? non sum ego: sed
λεγε, τίνα με ὑπονοεῖτε εἶναι; οὐκ εἰμὶ ἐγώ, ἀλλ'
ecce venit post me, cuius non sum dignus * calcea-
ἰδοὺ ἔρχεται μετ' ἐμέ, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος τὸ ὑπό-
mentum pedum soluere. Viri fratres, filij
δημα τῶν ποδῶν λῦσαι. ἄνδρες ἀδελφοί, υἱοὶ 26
generis Abraham, & qui in vobis timentes Deum,
γένους ἀβραάμ, καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι τὸν θεόν,
vobis verbum salutis huius missum est.
ὑμῖν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἀπεστάλη.
‡ Nam habitantes Hierusalem, & principes
οἱ γὰρ κατοικοῦντες ἱερουσαλήμ, καὶ οἱ ἄρχοντες 27
§ eorum hunc ignorantes, & voces Pro-
αὐτῶν τοῦτον ἀγνοήσαντες, καὶ τὰς φωνὰς τῶν προ-
phetarum * per omne Sabbatum lectas,
φητῶν τὰς κατὰ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκομένας,
iudicantes impleuerunt: Et nullam causam mor-
κρίναντες ἐπλήρωσαν. καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θα- 28
tis inuenientes †, petierunt * Pilatum interfici
νάτου εὑρόντες, ᾐτήσαντο πιλᾶτον ἀναιρεθῆναι
eum. ‡ Vt autem consummassent omnia § de eo
αὐτόν. ὡς δὲ ἐτέλεσαν πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ 29
scripta, * detrahentes à ligno posuerunt
γεγραμμένα, καθελόντες ἀπὸ τοῦ ξύλου ἔθηκαν
‡ in monumento. At Deus † excitauit eum ex mortuis:
εἰς μνημεῖον. ὁ δὲ θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. 30
Qui visus est per dies multos ‡ simul ascen-
ὃς ὤφθη ἐπὶ ἡμέρας πλείους τοῖς συνανα- 31
dentibus eo de Galilæa in Hierusalem:
βᾶσιν αὐτῷ ἀπὸ τῆς γαλιλαίας εἰς ἱερουσαλήμ,

Margin: † qui timetis. * quum essent incolæ. ‡ in. § per. * destruens. ‡ post quadringentos annos. † annis. * amoto illo, suscitauit. ‡ testimonium perhibens. § filium. * ex. ‡ eduxit. † suum, * calceamenta. ‡ Qui enim habitabāt. § eius. * quæ leguntur. † in eo, * à Pilato vt interficerent eum. ‡ Quumq; § quæ erāt. * deponētes eum de ‡ cruce. † autem suscitauit eum a * tertia die. ‡ his qui simul ascēderāt cum

qui § sunt testes eius ad plebem. † Et
οἵτινές εἰσι μάρτυρες αὐτοῦ πρὸς τὸν λαόν. καὶ 32
nos vobis annunciamus * illam ad pa-
ἡμεῖς ὑμᾶς εὐαγγελιζόμεθα τὴν πρὸς τοὺς πα-
tres § repromissionem factam: Quoniam hanc Deus
τέρας ἐπαγγελίαν γενομένην, ὅτι ταύτην ὁ θεὸς 33
adimpleuit † natis eorum, nobis, resuscitans
ἐκπεπλήρωκε τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἡμῖν, ἀναστήσας
Iesum, sicut & in Psalmo secundo scriptum
ἰησοῦν, ὡς καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ τῷ δευτέρῳ γέγρα-
est: Filius meus es tu: ego hodie genui te.
πται, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε.
Quòd autem * resuscitauit eum ex mortuis, non amplius ‡ fu-
ὅτι δὲ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, μηκέτι μέλ- 34
turum reuerti in corruptionem, ita di-
λοντα ὑποστρέφειν εἰς διαφθοράν, οὕτως εἴ-
xit: Quia dabo vobis sancta Dauid fidelia.
ρηκεν, ὅτι δώσω ὑμῖν τὰ ὅσια δαβὶδ τὰ πιστά.
Ideoque § in alio dicit: Non dabis sanctum tuum vi-
διὸ καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει, οὐ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰ- 35
dere corruptionem. Dauid quidē enim * propria generatione ad-
δεῖν διαφθοράν. δαβὶδ μὲν γὰρ ἰδίᾳ γενεᾷ ὑ- 36
ministrans, Dei voluntati dormiuit: & apposi-
πηρετήσας, τῇ τοῦ θεοῦ βουλῇ ἐκοιμήθη, καὶ προσε-
tus est ad patres suos: & vidit corruptio-
τέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ, καὶ εἶδε διαφθο-
nem. Quem verò Deus suscitauit, non vidit corruptionem.
ράν. ὃν δὲ ὁ θεὸς ἤγειρεν, οὐκ εἶδε διαφθοράν. 37
Notum igitur sit vobis, viri fratres, quia per
γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελφοί, ὅτι διὰ 38
hunc vobis remissio peccatorum annunciatur, &
τούτου ὑμῖν ἄφεσις ἁμαρτιῶν καταγγέλλεται, καὶ
ab omnibus quibus non potuistis in Lege Moy-
ἀπὸ πάντων ὧν οὐκ ἠδυνήθητε ἐν τῷ νόμῳ μω-
si iustificari. In hoc omnis † credens iu-
σέως δικαιωθῆναι, ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων δι- 39
stificatur. Videte ergo ne superueniat in vos
καιοῦται. βλέπετε οὖν μὴ ἐπέλθῃ ἐφ' ὑμᾶς τὸ 40
dictum in Prophetis: Videte contem-
εἰρημένον ἐν τοῖς προφήταις, ἴδετε οἱ καταφρο- 41
ptores, & admiramini, & aspicite, & e-
νηταί, καὶ θαυμάσατε καὶ ἐπιβλέψατε, καὶ ἀ-
uanescite: quia opus ego operor in die-
φανίσθητε, ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζομαι ἐν ταῖς ἡμέ-
bus vestris, § opus non credetis si quis enarrauerit
ραις ὑμῶν, ἔργον ᾧ οὐ μὴ πιστεύσητε, ἐάν τις ἐκδιηγῆται
vobis. Exeuntibus autem illis * ex synagoga Iu-
ὑμῖν. ἐξιόντων δὲ αὐτῶν ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν ἰου- 42
dæorum, rogarunt gentes in sequenti Sab-
δαίων, παρεκάλουν τὰ ἔθνη εἰς τὸ μεταξὺ σάβ-
batum narrari sibi eadem verba †.
βατον λαληθῆναι αὐτοῖς τὰ αὐτὰ ῥήματα. λυ- 43
luta autem synagoga, sequuti sunt multi Iu-
θείσης δὲ τῆς συναγωγῆς, ἠκολούθησαν πολλοὶ τῶν ἰου-
dæorum & colentium Deum † proselytorum Paulum, &
δαίων καὶ τῶν σεβομένων προσηλύτων τῷ παύλῳ καὶ
Barnabam, qui adloquentes eos sua-
τῷ βαρνάβᾳ, οἵτινες προσλαλοῦντες αὐτοῖς, ἔ-
debant eis * permanere gratia Dei. ‡ Insequente
πειθον αὐτοὺς ἐπιμένειν τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ. τῷ τε 44
veniente sabbato, pene vniuersa ciuitas conuenit
ἐρχομένῳ σαββάτῳ, σχεδὸν πᾶσα ἡ πόλις συνήχθη
audire verbum Dei. Videntes autem Iudæi
ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. ἰδόντες δὲ οἱ ἰουδαῖοι 45
turbas, repleti sunt zelo, & contradicebant
τοὺς ὄχλους, ἐπλήσθησαν ζήλου, καὶ ἀντέλεγον
‡ illis à Paulo * dictis, contradicentes
τοῖς ὑπὸ τοῦ παύλου λεγομένοις, ἀντιλέγοντες
& blasphemantes. ‡ Libertate vsi vero
καὶ βλασφημοῦντες. παῤῥησιασάμενοι δὲ ὁ 46
Paulus & Barnabas, dixerunt: Vobis † erat necesse eum
παῦλος καὶ ὁ βαρνάβας, εἶπον, ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον
πρῶ-

Margin: § testes eius nunc. * eam quæ. ‡ nostros repromissio facta est. † filiis nostris. * suscitauit eum à. ‡ iam non reuersurum. § & alibi. * in sua. ‡ quum administrasset. † qui credit. * vobis quod est. * disperdiminis. § opus quod. * rogabant vt sequenti Sabbato loquerentur. † hæc. Quumque dimissa esset. † aduenarum. * vt permanerent in gratia. ‡ Sequenti verò. * πλήθη. ‡ his quæ dicebantur, Tunc cōfidenter. † oportebat

primùm loqui verbum Dei: quandoquidē verò
πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ
repellitis illud, & non dignos iudicatis vosipsos
ἀπωθεῖσθε αὐτὸν, καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς
æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes.
τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδοὺ στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη.
Sic enim præcepit nobis Dominus: Posui te
οὕτω γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ κύριος, τέθεικά σε 47
in lucem Gentium, ad existendum te in salutem vsque ad
εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως
extremum terræ. Audientes autem Gentes, gauisæ sunt, &
ἐσχάτου τῆς γῆς. ἀκούοντα δὲ τὰ ἔθνη, ἔχαιρεν, καὶ 48
glorificabant verbum Domini, & crediderunt quotquot e-
ἐδόξαζον τὸν λόγον τοῦ κυρίου, καὶ ἐπίστευσαν ὅσοι ἦ-
rant præordinati ad vitam æternam. Perferebatur
σαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον. διεφέρετο 49
autem verbum Domini per vniuersam regionem. At Iu-
δὲ ὁ λόγος τοῦ κυρίου δι' ὅλης τῆς χώρας. οἱ δὲ Ἰου- 50
dæi concitauerunt religiosas mulieres, &
δαῖοι παρώτρυναν τὰς σεβομένας γυναῖκας, καὶ
honestas, & primos ciuitatis, &
τὰς εὐσχήμονας, καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, καὶ
excitauerunt persequutionem in Paulum & Bar-
ἐπήγειραν διωγμὸν ἐπὶ τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρ-
nabam, & eiecerunt eos de finibus suis
νάβαν, καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.
Illi verò excutientes puluerem pedum suo-
οἱ δὲ ἐκτιναξάμενοι τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν αὐ- 51
rum in eos, venerunt in Iconium. At discipuli
τῶν ἐπ' αὐτούς, ἦλθον εἰς Ἰκόνιον. οἱ δὲ μαθηταὶ 52
replebantur gaudio, & Spiritu sancto.
ἐπληροῦντο χαρᾶς καὶ πνεύματος ἁγίου.

CAP. XIIII. ιδʹ.

Factum est autē in Iconio iuxta illud ipsum introire eos
ΕΓένετο δὲ ἐν Ἰκονίῳ κατὰ τὸ αὐτὸ εἰσελθεῖν αὐτοὺς 1
in synagogam Iudæorum, & loqui
εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων, καὶ λαλῆσαι
ita, vt crederet Iudæorúmque & Græcorum multa
οὕτως, ὥστε πιστεῦσαι Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων πολὺ
multitudo. At increduli Iudæi suscitauerunt,
πλῆθος. οἱ δὲ ἀπειθοῦντες Ἰουδαῖοι ἐπήγειραν 2
& male affectas reddiderunt animas Gentium aduersus fra-
καὶ ἐκάκωσαν τὰς ψυχὰς τῶν ἐθνῶν κατὰ τῶν ἀδελ-
tres. Multo quidem igitur tempore demorati sunt, li-
φῶν. ἱκανὸν μὲν οὖν χρόνον διέτριψαν, παρ- 3
berè loquentes in Domino testanti
ρησιαζόμενοι ἐπὶ τῷ κυρίῳ τῷ μαρτυροῦντι
verbo gratiæ suæ, danti signa & pro-
τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ, διδόντι σημεῖα καὶ τέ-
digia fieri per manus eorum. Diuisa est autē
ρατα γίνεσθαι διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν. ἐσχίσθη δὲ 4
multitudo ciuitatis: & hi quidem erant cum
τὸ πλῆθος τῆς πόλεως· καὶ οἱ μὲν ἦσαν σὺν τοῖς
Iudæis, hi verò cum Apostolis. Vt autem factus
Ἰουδαίοις, οἱ δὲ σὺν τοῖς ἀποστόλοις. ὡς δὲ ἐγένε- 5
esset impetus Gentiliúmque & Iudæorum cum princi-pi-
το ὁρμὴ τῶν ἐθνῶν τε καὶ Ἰουδαίων σὺν τοῖς ἄρχου-
bus suis, iniuriari & lapidare eos: Intelli-
σιν αὐτῶν, ὑβρίσαι καὶ λιθοβολῆσαι αὐτούς, συνι- 6
gentes confugerunt ad ciuitates Lycaoniæ,
δόντες κατέφυγον εἰς τὰς πόλεις τῆς Λυκαονίας,
Lystram & Derben, & circum regionem, & ibi e-
Λύστραν καὶ Δέρβην, καὶ τὴν περίχωρον, κἀκεῖ ἦ-
rant euangelizantes. Et quidam vir in Lystris
σαν εὐαγγελιζόμενοι. καί τις ἀνὴρ ἐν Λύστροις 7
impotens pedibus sedebat, claudus ex vte-
ἀδύνατος τοῖς ποσὶν ἐκάθητο, χωλὸς ἐκ κοι-
ro matris suæ subsistens, qui nunquam ambu-
λίας μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων, ὃς οὐδέποτε περιε-
lauerat: Hic audiuit Paulum loquentem:
πεπατήκει. οὗτος ἤκουε τοῦ Παύλου λαλοῦντος· 8

qui intuitus eum, & videns quia fidem haberet ad sal-
ὃς ἀτενίσας αὐτῷ, καὶ ἰδὼν ὅτι πίστιν ἔχει τοῦ σω-
uum fieri, Dixit magna voce, Tibi dico, in
9 θῆναι, εἶπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ, σοὶ λέγω, ἐν
nomine Domini Iesu Christi, surge super
τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀνάστηθι ἐπὶ
pedes tuos rectus. & exiliuit & ambulabat.
τοὺς πόδας σου ὀρθός. καὶ ἥλλετο, καὶ περιεπάτει.
At turbæ videntes quod fecerat Paulus, leuaue-
10 οἱ δὲ ὄχλοι ἰδόντες ὃ ἐποίησεν ὁ Παῦλος, ἐπῆ-
runt vocem suam, Lycaonicè dicentes:
ραν τὴν φωνὴν αὐτῶν Λυκαονιστὶ λέγοντες, Οἱ
Dij similes hominibus, descenderunt ad
θεοὶ ὁμοιωθέντες ἀνθρώποις, κατέβησαν πρὸς
nos. Vocabántque quidem Barnabam, Iouem:
11 ἡμᾶς. ἐκάλουν τε τὸν μὲν Βαρνάβαν, Δία· τὸν
at Paulum, Mercurium, quoniam ipse erat dux
δὲ Παῦλον, Ἑρμῆν, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ
verbi. At sacerdos Iouis existentis ante ciui-
12 λόγου. ὁ δὲ ἱερεὺς τοῦ Διὸς τοῦ ὄντος πρὸ τῆς πό-
tatem eorum, tauros & coronas ante ia-
λεως αὐτῶν, ταύρους καὶ στέμματα ἐπὶ τοὺς πυ-
nuas adferens, cum turba volebat sacrificare.
λῶνας ἐνέγκας, σὺν τοῖς ὄχλοις ἤθελε θύειν.
Audientes autem Apostoli, Barnabas & Pau-
13 ἀκούσαντες δὲ οἱ ἀπόστολοι Βαρνάβας καὶ Παῦ-
lus, dirumpentes pallia sua, insilie-
λος, διαρρήξαντες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, εἰσεπή-
runt in turbam, clamantes, Et dicentes,
14 δησαν εἰς τὸν ὄχλον, κράζοντες, καὶ λέγοντες,
Viri, quid hæc facitis? & nos similiter passibiles
Ἄνδρες, τί ταῦτα ποιεῖτε; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς
sumus vobis homines, annunciantes vobis ab
ἐσμὲν ὑμῖν ἄνθρωποι, εὐαγγελιζόμενοι ὑμᾶς ἀπὸ
his vanis conuerti ad Deum
τούτων τῶν ματαίων ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν
viuum, qui fecit cælum, & terram, &
ζῶντα, ὃς ἐποίησε τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν
mare, & omnia quæ in eis. Qui in
15 θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· ὃς ἐν ταῖς
præteritis generationibus dimisit omnes Gentes
παρῳχημέναις γενεαῖς εἴασε πάντα τὰ ἔθνη
ingredi vias suas. Quamquam non sine-
16 πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. καίτοιγε οὐκ ἀμάρ-
testatum semetipsum reliquit, benefaciens, cælitus no-
τυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν ἡ-
bis pluuias dans, & tempora fructifera, im-
μῖν ὑετοὺς διδοὺς, καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπι-
plens cibo & lætitia corda nostra.
πλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν.
Et hæc dicentes, vix sedauerunt
17 καὶ ταῦτα λέγοντες, μόλις κατέπαυσαν τοὺς
turbas ad non sacrificandum sibi. Commorantibus verò i-
ὄχλους τοῦ μὴ θύειν αὐτοῖς. διατριβόντων δὲ αὐ-
psis, & docentibus, superuenerunt ab Antiochia &
τῶν, καὶ διδασκόντων, ἐπῆλθον ἀπὸ Ἀντιοχείας καὶ
Iconio Iudæi, & suadentes turbis, & lapi-
Ἰκονίου Ἰουδαῖοι, καὶ πείσαντες τοὺς ὄχλους, καὶ λιθά-
dantes Paulum, traxerunt extra ciuitatem, æsti-
σαντες τὸν Παῦλον, ἔσυρον ἔξω τῆς πόλεως, νομί-
mantes eum mortuum esse. Circumdantibus autem eum
18 σαντες αὐτὸν τεθνάναι. κυκλωσάντων δὲ αὐτὸν
discipulis, surgens intrauit in ciuitatem. &
τῶν μαθητῶν, ἀναστὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν. καὶ
postridie exiit cum Barnaba in Der-
τῇ ἐπαύριον ἐξῆλθε σὺν τῷ Βαρνάβᾳ εἰς Δέρ-
ben. Euangelizantésque ciuitati illi, &
19 βην. εὐαγγελισάμενοί τε τὴν πόλιν ἐκείνην, καὶ
docentes multos, reuersi sunt in Ly-
μαθητεύσαντες ἱκανοὺς, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Λύ-
stram, & Iconium, & Antiochiam, Confirmantes
20 στραν, καὶ Ἰκόνιον, καὶ Ἀντιόχειαν, ἐπιστηρίζοντες

sed quoniam · indignos · vt sis · Disseminabatur · τάγμα · autem · παρώτρυναν · At · excusso puluere · quoque · Iconij, vt simul introirent · loquerentur · copiosa · Qui verò fuerunt · ad iracūdiā concitauerunt · fiducialiter agentes · testimoniū perhibente · χείρων · quidam · Quum · vt cōtumeliis afficerent, & lapidarent · vniuersā in circuitu · Et commota est omnis multitudo in doctrina eorum. Paulus autē & Barnabas morabantur Lystris · suffirmus

vt saluus fieret · ἀλλόφωνοι · accersiti · quum viderent · similes facti · Et · verò · quoque · qui erat · populis · Quod vbi audierunt · conscissis tunicis suis, exilierunt in turbas · εἰσεπήδησαν · mortales similes · sunt · παρελθούσαις · Et quidē · sine testimonio · de cælo · ne immolarent · autem quidam · persuasis · que · postera die profectus est · Quumque euangelizassent · docuissent

animas discipulorum, exhortantes permanere fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, παρακαλοῦντες ἐμμένειν τῇ πίστει, καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

23 Ordinantes autem illis presbyteros per ecclesiam, precati cum ieiunationibus commendauerunt eos Domino in quem crediderunt.

χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, προσευξάμενοι μετὰ νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ κυρίῳ εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν.

24 Et transeuntes Pisidiam, venerunt in Pamphyliam.

καὶ διελθόντες τὴν Πισιδίαν, ἦλθον εἰς Παμφυλίαν.

25 Et loquentes in Perge verbum, descenderunt in Attaliam.

καὶ λαλήσαντες ἐν Πέργῃ τὸν λόγον, κατέβησαν εἰς Ἀττάλειαν.

26 Et inde abnauigauerunt in Antiochiam, vnde erant traditi gratiae Dei in opus quod compleuerunt.

κἀκεῖθεν ἀπέπλευσαν εἰς Ἀντιόχειαν, ὅθεν ἦσαν παραδεδομένοι τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ εἰς τὸ ἔργον ὃ ἐπλήρωσαν.

27 Aduenientes autem & congregantes ecclesiam, annunciauerunt quanta fecisset Deus cum illis, & quia aperuisset Gentibus ostium fidei.

παραγενόμενοι δὲ καὶ συναγαγόντες τὴν ἐκκλησίαν, ἀνήγγειλαν ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς μετ' αὐτῶν, καὶ ὅτι ἤνοιξε τοῖς ἔθνεσι θύραν πίστεως.

28 Morati sunt autem illic tempus non modicum cum discipulis.

διέτριβον δὲ ἐκεῖ χρόνον οὐκ ὀλίγον σὺν τοῖς μαθηταῖς.

CAP. XV. ιε'.

1 Et quidam descendentes de Iudaea, docebant fratres, Quia si non circumcidamini more Moysi, non potestis saluari.

ΚΑί τινες κατελθόντες ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, ἐδίδασκον τοὺς ἀδελφούς, ὅτι ἐὰν μὴ περιτέμνησθε τῷ ἔθει Μωϋσέως, οὐ δύνασθε σωθῆναι.

2 Facta ergo seditione & disceptatione non exigua Paulo & Barnabae aduersus illos, statuerunt ascendere Paulum, & Barnabam, & quosdam alios ex illis ad Apostolos & presbyteros in Hierusalem, de quaestione hac.

γενομένης οὖν στάσεως καὶ συζητήσεως οὐκ ὀλίγης τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρνάβᾳ πρὸς αὐτούς, ἔταξαν ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν, καί τινας ἄλλους ἐξ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους εἰς Ἱερουσαλήμ, περὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

3 Illi quidem ergo praemissi ab ecclesia, pertransibant Phoenicen, & Samariam, narrantes conuersionem Gentium, & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

Οἱ μὲν οὖν προπεμφθέντες ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, διήρχοντο τὴν Φοινίκην καὶ Σαμάρειαν, ἐκδιηγούμενοι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐποίουν χαρὰν μεγάλην πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς.

4 Aduenientes autem in Hierosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, & Apostolis, & senioribus, annunciaueruntque quanta Deus fecisset cum illis.

παραγενόμενοι δὲ εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀπεδέχθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἀνήγγειλάν τε ὅσα ὁ θεὸς ἐποίησε μετ' αὐτῶν.

5 Exurrexerunt autem quidam de haeresi Pharisaeorum, credentes, dicentes, Quia oportet circumcidere eos, praecipereque seruare legem Moysi.

ἐξανέστησαν δέ τινες τῶν ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν Φαρισαίων, πεπιστευκότες, λέγοντες, ὅτι δεῖ περιτέμνειν αὐτούς, παραγγέλλειν τε τηρεῖν τὸν νόμον Μωϋσέως.

6 Congregati sunt autem Apostoli & seniores videre de verbo hoc.

συνήχθησαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου.

7 Multa autem conquisitione facta, surgens Petrus dixit ad eos, Viri fratres, vos scitis quoniam a diebus antiquis Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Euangelii, & credere.

πολλῆς δὲ συζητήσεως γενομένης, ἀναστὰς Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτούς, ἄνδρες ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐπίστασθε ὅτι ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν ἐξελέξατο, διὰ τοῦ στόματός μου ἀκοῦσαι τὰ ἔθνη τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου, καὶ πιστεῦσαι.

8 Et cordium cognitor Deus testatus est eis, dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis:

καὶ ὁ καρδιογνώστης θεὸς ἐμαρτύρησεν αὐτοῖς, δοὺς αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς καὶ ἡμῖν.

9 Et nihil discreuit inter nosque & illos, fide purificans corda eorum.

καὶ οὐδὲν διέκρινε μεταξὺ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν, τῇ πίστει καθαρίσας τὰς καρδίας αὐτῶν.

10 Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque patres nostri neque nos potuimus portare?

νῦν οὖν τί πειράζετε τὸν θεόν, ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι;

11 Sed per gratiam Domini Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi.

ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ πιστεύομεν σωθῆναι, καθ' ὃν τρόπον κἀκεῖνοι.

12 Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum narrantes quanta fecisset Deus signa & prodigia in Gentibus per eos.

ἐσίγησε δὲ πᾶν τὸ πλῆθος, καὶ ἤκουον Βαρνάβα καὶ Παύλου ἐξηγουμένων ὅσα ἐποίησεν ὁ θεὸς σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τοῖς ἔθνεσι δι' αὐτῶν.

13 Post autem tacere eos, respondit Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me.

μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτούς, ἀπεκρίθη Ἰάκωβος, λέγων, ἄνδρες ἀδελφοί, ἀκούσατέ μου.

14 Simeon narrauit quemadmodum primum Deus visitauit sumere ex Gentibus populum in nomine suo:

Συμεὼν ἐξηγήσατο καθὼς πρῶτον ὁ θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

15 Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est,

καὶ τούτῳ συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι τῶν προφητῶν, καθὼς γέγραπται,

16 Post haec reuertar, & reaedificabo tabernaculum Dauid collapsum, & diruta eius reaedificabo, & erigam illud:

μετὰ ταῦτα ἀναστρέψω, καὶ ἀνοικοδομήσω τὴν σκηνὴν Δαβὶδ τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ τὰ κατεσκαμμένα αὐτῆς ἀνοικοδομήσω, καὶ ἀνορθώσω αὐτήν.

17 Vt requirant caeteri hominum Dominum, & omnes Gentes super quas inuocatum est nomen meum super eos, dicit Dominus faciens haec omnia.

ὅπως ἂν ἐκζητήσωσιν οἱ κατάλοιποι τῶν ἀνθρώπων τὸν κύριον, καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐφ' οὓς ἐπικέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτούς, λέγει κύριος ὁ ποιῶν ταῦτα πάντα.

18 Quae sunt nota a seculo ei.

ἅ ἐστι γνωστὰ ἀπ' αἰῶνος αὐτῷ.

19 Ideo ego iudico non obturbari eos qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum:

διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν θεόν,

20 Sed mittere eis ad abstinendum a contaminationibus simulachrorum & fornicationis, & suffocato, & sanguinis.

ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων καὶ τῆς πορνείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος.

21 Moyses enim ex generationibus antiquis per ciuitatem praedicantes eum habet, in synagogis per omne

Μωϋσῆς γὰρ ἐκ γενεῶν ἀρχαίων κατὰ πόλιν τοὺς κηρύσσοντας αὐτὸν ἔχει, ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ πᾶν σάββα-

sabbatum legitur.
σάββατον ἀναγινωσκόμενος.

21 Tunc visum est Apostolis, & senioribus cum omni ecclesia, electos viros ex eis mittere in Antiochiam cum Paulo & Barnaba, Iudam qui cognominatur Barsabas, & Silam, viros primos in fratribus:
Τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς Ἀντιόχειαν σὺν τῷ Παύλῳ καὶ Βαρνάβᾳ, Ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον Βαρσαβᾶν, καὶ Σίλαν, ἄνδρας ἡγουμένους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς.

23 Scribentes per manus eorum hæc: Apostoli, & seniores, & fratres, his qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus, qui ex Gentibus, salutem.
γράψαντες διὰ χειρὸς αὐτῶν τάδε· οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ ἀδελφοί, τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ Συρίαν, καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς, τοῖς ἐξ ἐθνῶν, χαίρειν.

24 Quoniam audiuimus quia quidam exeuntes, turbauerunt vos verbis, subuertentes animas vestras, dicentes circumcidi, & seruare legem, quibus nō mandauimus:
Ἐπειδὴ ἠκούσαμεν ὅτι τινὲς ἐξ ἡμῶν ἐξελθόντες ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγοις, ἀνασκευάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέγοντες περιτέμνεσθαι, καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, οἷς οὐ διεστειλάμεθα·

25 Visum est nobis collectis in vnum, eligere viros, & mittere ad vos, cum charissimis nostris Barnaba & Paulo, Hominibus qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu Christi.
ἔδοξεν ἡμῖν γενομένοις ὁμοθυμαδόν, ἐκλεξαμένους ἄνδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς, σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν Βαρνάβᾳ καὶ Παύλῳ, ἀνθρώποις παραδεδωκόσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

27 Misimus ergo Iudam & Silam, qui & ipsi vobis verbis referent eadem.
ἀπεστάλκαμεν οὖν Ἰούδαν καὶ Σίλαν, καὶ αὐτοὺς διὰ λόγου ἀπαγγέλλοντας τὰ αὐτά.

28 Visum est enim Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria:
ἔδοξε γὰρ τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος, πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων,

29 Vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorū, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: à quibus custodientes vos, benè agetis. Valete.
ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πνικτοῦ, καὶ πορνείας· καὶ ὅσα μὴ θέλετε ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖτε· ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτούς, εὖ πράξετε. ἔρρωσθε.

30 Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam, & congregata multitudine, tradiderunt epistolam.
Οἱ μὲν οὖν ἀπολυθέντες, ἦλθον εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ συναγαγόντες τὸ πλῆθος, ἐπέδωκαν τὴν ἐπιστολήν.

31 Quam cùm legissent, gauisi sunt super consolatione.
ἀναγνόντες δὲ ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ παρακλήσει.

32 Iudas autem & Silas, & ipsi cùm essent prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, & confirmauerunt.
Ἰούδας τε καὶ Σίλας, καὶ αὐτοὶ προφῆται ὄντες, διὰ λόγου πολλοῦ παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφούς, καὶ ἐπεστήριξαν.

33 Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace à fratribus ad eos qui miserant illos.
ποιήσαντες δὲ χρόνον, ἀπελύθησαν μετ' εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους.

34 Visum est autem Silæ remanere ibi. Iudas autem solus abiit Hierusalem.
ἔδοξε δὲ τῷ Σίλᾳ ἐπιμεῖναι αὐτοῦ.

35 Paulus autē & Barnabas demorabantur Antiochiæ, docentes & euangelizantes cum & aliis pluribus verbum Domini.
Παῦλος δὲ καὶ Βαρνάβας διέτριβον ἐν Ἀντιοχείᾳ, διδάσκοντες καὶ εὐαγγελιζόμενοι μετὰ καὶ ἑτέρων πολλῶν τὸν λόγον τοῦ κυρίου.

36 Post aliquot autem dies dixit Paulus ad Barnabam: Reuertentes visitemus fratres per vniuersas ciuitates, in quibus prædicauimus verbum Domini, quomodo se habeant.
Μετὰ δέ τινας ἡμέρας εἶπε Παῦλος πρὸς Βαρνάβαν· ἐπιστρέψαντες δὴ ἐπισκεψώμεθα τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν κατὰ πᾶσαν πόλιν, ἐν αἷς κατηγγείλαμεν τὸν λόγον τοῦ κυρίου, πῶς ἔχουσι.

37 Barnabas autem volebat secum assumere & Ioannem, qui cognominabatur Marcus.
Βαρνάβας δὲ ἐβουλεύσατο συμπαραλαβεῖν τὸν Ἰωάννην τὸν καλούμενον Μάρκον·

38 Paulus autē rogabat eum, vt qui discessisset ab eis de Pamphylia, & non isset cum eis in opus, non debere recipi.
Παῦλος δὲ ἠξίου τὸν ἀποστάντα ἀπ' αὐτῶν ἀπὸ Παμφυλίας, καὶ μὴ συνελθόντα αὐτοῖς εἰς τὸ ἔργον, μὴ συμπαραλαβεῖν τοῦτον.

39 Facta est autem dissensio, ita vt discederent ab inuicem, & Barnabas quidē assumpto Marco, nauigaret Cyprum.
ἐγένετο οὖν παροξυσμός, ὥστε ἀποχωρισθῆναι αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, τόν τε Βαρνάβαν παραλαβόντα τὸν Μάρκον, ἐκπλεῦσαι εἰς Κύπρον.

40 Paulus verò electo Sila, profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus.
Παῦλος δὲ ἐπιλεξάμενος Σίλαν, ἐξῆλθε, παραδοθεὶς τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν.

41 Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum.
διήρχετο δὲ τὴν Συρίαν καὶ Κιλικίαν, ἐπιστηρίζων τὰς ἐκκλησίας.

CAP. XVI. ιϛ'.

1 Peruenit autem in Derben & Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi, nomine Timotheus, filius mulieris Iudææ fidelis, patre Gentili.
ΚΑτήντησε δὲ εἰς Δέρβην καὶ Λύστραν· καὶ ἰδοὺ μαθητής τις ἦν ἐκεῖ, ὀνόματι Τιμόθεος, υἱὸς γυναικός τινος Ἰουδαίας πιστῆς, πατρὸς δὲ Ἕλληνος·

2 Huic testimonium bonū reddebant qui in Lystris erant & Iconio fratres.
ὃς ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Λύστροις καὶ Ἰκονίῳ ἀδελφῶν.

3 Hunc voluit Paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum propter Iudæos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quòd pater eius erat Gentilis.
τοῦτον ἠθέλησεν ὁ Παῦλος σὺν αὐτῷ ἐξελθεῖν, καὶ λαβὼν περιέτεμεν αὐτὸν διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις· ᾔδεσαν γὰρ ἅπαντες τὸν πατέρα αὐτοῦ, ὅτι Ἕλλην ὑπῆρχεν.

4 Quum autē pertransirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus qui erant Hierosolymis.
Ὡς δὲ διεπορεύοντο τὰς πόλεις, παρεδίδουν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ.

5 Et ecclesiæ quidē confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie.
αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι ἐστερεοῦντο τῇ πίστει, καὶ ἐπερίσσευον τῷ ἀριθμῷ καθ' ἡμέραν.

6 Transeuntes autem Phrygiam & Galatiæ regionem, vetati sunt à sancto Spiritu loqui verbum in Asia.
Διελθόντες δὲ τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος λαλῆσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ.

7 Quum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Iesu.
ἐλθόντες κατὰ τὴν Μυσίαν, ἐπείραζον κατὰ τὴν Βιθυνίαν πορεύεσθαι· καὶ οὐκ εἴασεν αὐτοὺς τὸ πνεῦμα.

8 Quum autem pertransissent Mysiam, descenderunt in Troadem.
παρελθόντες δὲ τὴν Μυσίαν, κατέβησαν εἰς Τρωάδα.

9 Et visio per noctem Paulo ostensa est. Vir quidā erat
καὶ ὅραμα διὰ τῆς νυκτὸς ὤφθη τῷ Παύλῳ· ἀνήρ τις ἦν

Macedo, stans † deprecans eum, & dicens: Trans-
μακεδὼν, ἑστὼς παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ λέγων, διαβ-
iens in Macedoniam adiuua nos. Vt autem vi-
ὰς εἰς μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν. ὡς δὲ τὸ ὅρα- 10
sum vidit, statim quæsiuimus proficisci in
μα εἶδεν, εὐθέως ἐζητήσαμεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν
Macedoniam, *construcli quòd vocasset
μακεδονίαν, συμβιβάζοντες ὅτι προσκέκλητ-
nos ‡ Dominus euangelizare eis. § Proue-
ἡμᾶς ὁ κύριος εὐαγγελίσασθαι αὐτούς. ἀναχθέν- 11
tes ergo à Troade, * recta cucurrimus in
τες οὖν ἀπὸ τῆς τρῳάδος, εὐθυδρομήσαμεν εἰς
Samothraciam: ‖ ipsaque aduenienti in Neapolim. † In-
σαμοθρᾴκην τῇ τε ἐπιούσῃ εἰς νεάπολιν. ἐκεῖ- 12
deque in Philippos, quæ est prima par-
θέν τε εἰς φιλίππους, ἥτις ἐστὶ πρώτη τῆς μερί-
tis Macedoniæ ciuitas, Colonia: eramus autem in hac
δος τῆς μακεδονίας πόλις κολωνία. ἦμεν δὲ ἐν αὐτῇ
vrbe * versantes dies aliquot. Ipsoque
τῇ πόλει διατρίβοντες ἡμέρας τινάς. τῇ τε 13
die ‡ sabbatorum egressi sumus § extra vrbem
ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐξήλθομεν ἔξω τῆς πόλεως
iuxta flumen, vbi * solebat oratio esse: &
παρὰ ποταμὸν, οὗ ἐνομίζετο προσευχὴ εἶναι, καὶ
sedentes loquebamur ‖ conuenientibus mulieri-
καθίσαντες ἐλαλοῦμεν ταῖς συνελθούσαις γυναι-
bus. Et quædam mulier nomine Lydia, † purpuræ vendi-
ξί. καί τις γυνὴ ὀνόματι λυδία πορφυρόπω- 14
trix, ciuitatis Thyatirenorum, colens Deum, audiuit:
λις, πόλεως θυατείρων, σεβομένη τὸν θεόν, ἤκουεν
cuius Dominus aperuit cor, intendere
ἧς ὁ κύριος διήνοιξε τὴν καρδίαν, προσέχειν τοῖς
* effatis à Paulo. ‡ Vt autem ba-
λαλουμένοις ὑπὸ τοῦ παύλου. ὡς δὲ ἐβα- 15
ptizata § est, & domus eius, deprecata est, dicens:
πτίσθη, καὶ ὁ οἶκος αὐτῆς, παρεκάλεσε λέγουσα,
Si iudicastis me fidelem Domino esse, * ingre-
εἰ κεκρίκατέ με πιστὴν τῷ κυρίῳ εἶναι, εἰσελ-
dientes in domum meam ‖ manete: & co-
θόντες εἰς τὸν οἶκόν μου, μείνατε. καὶ παρεβιά-
git nos. Factum est autem euntibus nobis ad
σατο ἡμᾶς. ἐγένετο δὲ πορευομένων ἡμῶν εἰς 16
orationem, puellam quandam habentem spiritum
προσευχὴν, παιδίσκην τινὰ ἔχουσαν πνεῦμα
† pythonis occurrere nobis: quæ quæstum * multum
πύθωνος ἀπαντῆσαι ἡμῖν ἥτις ἐργασίαν πολλὴν
præstabat dominis suis ‡ vaticinans. Hæc
παρεῖχε τοῖς κυρίοις αὐτῆς μαντευομένη. αὕτη 17
subsequuta Paulum & nos, clamabat
κατακολουθήσασα τῷ παύλῳ καὶ ἡμῖν, ἔκραζε
dicens: Isti homines serui Dei excel-
λέγουσα, οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψί-
si sunt, qui annunciant § nobis viam salu-
στου εἰσὶν, οἵτινες καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὁδὸν σωτη-
tis. Hoc autem faciebat * ad multos dies. do-
ρίας. τοῦτο δὲ ἐποίει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. * διαπο- 18
lens autem Paulus, & conuersus, spi-
νηθεὶς δὲ ὁ παῦλος, καὶ ἐπιστρέψας, τῷ πνεύ-
ritui dixit: Præcipio tibi in nomine Ie-
ματι εἶπε, παραγγέλλω σοι ἐν τῷ ὀνόματι ἰη-
su Christi exire ab ea. & exiit eadem
σοῦ χριστοῦ ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς. καὶ ἐξῆλθεν αὐτῇ
hora. Videntes autem domini eius quia exi-
τῇ ὥρᾳ. ἰδόντες δὲ οἱ κύριοι αὐτῆς ὅτι ἐξῆλ- 19
uit spes quæstus eorum, apprehendentes
θεν ἡ ἐλπὶς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενοι
Paulum & Silam, ‖ traxerunt in forum
τὸν παῦλον καὶ τὸν σίλαν, εἵλκυσαν εἰς τὴν ἀγορὰν
ad principes. Et offerentes eos
ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας. καὶ προσαγαγόντες αὐτοὺς 20
† præfectis, dixerunt: Hi homines contur-
τοῖς στρατηγοῖς εἶπον, οὗτοι οἱ ἄνθρωποι ἐκταράσ-

bant nostram ciuitatem, * Iudæi subsistentes: Et
σουσιν ἡμῶν τὴν πόλιν ἰουδαῖοι ὑπάρχοντες, καὶ 21
annunciant ‡ mores, quos non licet nobis suscipe-
καταγγέλλουσιν ἔθη, ἃ οὐκ ἔξεστιν ἡμῖν παραδέ-
re, neque facere, § Romanis existentibus. Et * consurrexit
χεσθαι, οὐδὲ ποιεῖν, ῥωμαίοις οὖσι. καὶ συνεπέστη 22
turba aduersus eos: & ‖ præfecti † dirumpen-
ὁ ὄχλος κατ' αὐτῶν. καὶ οἱ στρατηγοὶ περιρρήξαν-
tes eorum * vestes, iusserunt ‡ flagellare. Mul-
τες αὐτῶν τὰ ἱμάτια, ἐκέλευον ῥαβδίζειν. πολ- 23
tásque § imponentes eis plagas, immiserunt in * cu-
λάς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πληγὰς, ἔβαλον εἰς φυ-
stodiam, mandantes vinctorum custodi in-
λακὴν, παραγγείλαντες τῷ δεσμοφύλακι ἀσφα-
to custodire eos. Qui ‖ mandatum tale
λῶς τηρεῖν αὐτούς. ὃς παραγγελίαν τοιαύτην 24
† accipiens, misit eos in interiorem car
εἰληφὼς, ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσωτέραν φυ-
cerem, & pedes eorum strinxit * in
λακὴν, καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ἠσφαλίσατο εἰς τὸ
lignum. Secundum autem medium noctem, Paulus & Silas
ξύλον. κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον, παῦλος καὶ σίλας 25
orantes laudabant Deum: ‡ audiebant autem
προσευχόμενοι ὕμνουν τὸν θεόν. ἐπηκροῶντο δὲ
eos § vincti. Subitò verò terræmotus factus est ma-
αὐτῶν οἱ δέσμιοι. ἄφνω δὲ σεισμὸς ἐγένετο μέ- 26
gnus, ita vt * moueri fundamenta carceris:
γας, ὥστε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τοῦ δεσμωτηρίου.
‖ aperta sunt que statim ostia omnia, &
* ἀνεῴχθησάν τε παραχρῆμα αἱ θύραι πᾶσαι, καὶ
vniuersorum vincula † soluta sunt. * Esomnis autem factus
πάντων τὰ δεσμὰ ἀνέθη. ἔξυπνος δὲ γενόμενος 27
† custos carceris, & videns apertas ianuas
ὁ δεσμοφύλαξ, καὶ ἰδὼν ἀνεῳγμένας τὰς θύρας
carceris, § educens gladium futurus erat
τῆς φυλακῆς, σπασάμενος μάχαιραν ἔμελλεν
seipsum interficere, æstimans effugisse vin-
ἑαυτὸν ἀναιρεῖν, νομίζων ἐκπεφευγέναι τοὺς δεσ-
ctos. Clamauit autem voce magna Paulus, di-
μίους. ἐφώνησε δὲ φωνῇ μεγάλῃ ὁ παῦλος, λέ- 28
cens, Nihil feceris tibiipsi * malum: vniuersi
γων, μηδὲν πράξῃς σεαυτῷ κακόν· ἅπαντες
enim sumus hic. ‖ Petens verò lumen, ir-
γάρ ἐσμεν ἐνθάδε. αἰτήσας δὲ φῶτα, εἰσε- 29
rupit, & tremefactus factus, procidit
πήδησε, καὶ ἔντρομος γενόμενος, προσέπεσε τῷ
Paulo & Silæ †. Et producens eos fo-
παύλῳ καὶ τῷ σίλᾳ. καὶ προαγαγὼν αὐτοὺς ἔ- 30
ras, ait: Domini, quid me oportet facere vt * seruer? ‡ Illi
ξω, ἔφη, κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σωθῶ;
autem dixerunt: Crede in Dominum Iesum Christum, &
οἱ δὲ εἶπον, πίστευσον ἐπὶ τὸν κύριον ἰησοῦν χριστὸν, καὶ 31
§ seruaberis tu & domus tua. Et loquuti sunt ei
σωθήσῃ σὺ καὶ ὁ οἶκός σου. καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ 32
verbum Domini, * & omnibus qui erant in domo e-
τὸν λόγον τοῦ κυρίου, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐ-
ius. Et tollens eos in illa hora
τοῦ. καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ 33
noctis, lauit ‖ à plagis, & baptizatus est
τῆς νυκτὸς, * ἔλουσεν ἀπὸ τῶν πληγῶν, καὶ ἐβαπτίσθη
ipse & eius † continuò. * Perducénsque
αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ παραχρῆμα. ἀναγαγών τε 34
eos in domum suam, appoiuit ‡ mensam, &
αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, παρέθηκε τράπεζαν, καὶ
lætatus est cum omni domo § credens Deo.
ἠγαλλιάσατο πανοικὶ πεπιστευκὼς τῷ θεῷ.
* Die autem facto, miserunt magistratus
ἡμέρας δὲ γενομένης, ἀπέστειλαν οἱ στρατηγοὶ τοὺς 35
lictores, dicentes: Dimitte homines
ῥαβδούχους, λέγοντες, ἀπόλυσον τοὺς ἀνθρώπους
illos. Annunciauit autem carceris custos verba
ἐκείνους. ἀπήγγειλε δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τοὺς λόγους 36
τούτους

† & * certi facti ‡ Deus § Nauigantes autem * rectò cursu venimus ‖ & sequenti die † Et * consistentes ‡ autem § foras portam * videbatur ‖ quę conuenerant † purpuraria, * his quæ dicebantur ‡ Quum § esset * introite ‖ & † pythonē obuiare * magnum ‡ diuinando. ‖ vobis * multis diebus * διαπονοῦμαι ‖ perduxerunt † magistratibus,

* quemadmodum fine ‡ morem quem § quum simus Romani. * cucurrit plebs ‖ magistratus † scissis * tunicis, ‡ eos virgis cædi. § Et quum imposuissent * carcerē præcipientes custodiā vt diligenter custodiret ‖ quū præceptum † accepisset, * ligno. Medianocte ‡ & § qui in custodia erant. * moueri tur ‖ & * ἀνοίγω † soluta * Expergefactus. ‡ carceris § euaginato gladio volebat * malū ‖ Petitoque lumine introgressus est, † ad pedes * saluus fiam? ‡ At § saluus eris * cum ‖ plagas eorum * λούω † omnis domus * Quumque perduxisset ‡ eis § sua * Et quum dies factus esset,

hæc † ad Paulum, Quia miserunt magi-
γοὺς πρὸς τὸν παῦλον, ὅτι ἀπεστάλκασιν οἱ στρα-
stratus vt dimittamini. nunc igitur exeuntes i-
τηγοί, ἵνα ἀπολυθῆτε. νῦν οὖν ἐξελθόντες πορεύε-
te in pace. At Paulus* ait ad eos:
σθε ἐν εἰρήνῃ. ὁ δὲ παῦλος ἔφη πρὸς αὐτούς, 37
Cædentes nos publicè indemnatos, homi-
δείραντες ἡμᾶς δημοσίᾳ ἀκατακρίτους, ἀνθρώ-
nes Romanos subsistentes miserunt in carce-
πους ῥωμαίους ὑπάρχοντας ἔβαλον εἰς φυλα-
rem, & nunc occultè nos eiiciunt? non ‡ enim:
κήν, καὶ νῦν λάθρα ἡμᾶς ἐκβάλλουσιν; οὐ γάρ·
sed ‡ venientes ipsi nos * educant. Renun- 38
ἀλλὰ ἐλθόντες αὐτοὶ ἡμᾶς ἐξαγαγέτωσαν. ἀνήγ-
ciauerunt autem magistratibus lictores verba
γειλαν δὲ τοῖς στρατηγοῖς οἱ ῥαβδοῦχοι τὰ ῥήματα
hæc, & timuerunt ‡ audientes quòd Romani
ταῦτα. καὶ ἐφοβήθησαν ἀκούσαντες ὅτι ῥωμαῖοί
essent. Et venientes deprecati sunt eos: & edu- 39
εἰσι. καὶ ἐλθόντες παρεκάλεσαν αὐτούς· καὶ ἐξα-
centes rogabant † egredi vrbe. Exeun- 40
γαγόντες ἠρώτων ἐξελθεῖν τῆς πόλεως. ἐξελ-
tes autem de * custodia, introierunt ad
θόντες δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς, εἰσῆλθον πρὸς τὴν
Lydiam: & ‡ videntes fratres, consolati sunt
λυδίαν· καὶ ἰδόντες τοὺς ἀδελφούς, παρεκάλεσαν
eos, & ‡ egressi sunt.
αὐτούς, καὶ ἐξῆλθον.

Marginalia: † Paulo, | * autẽ dixit eis, Cæsos | ‡ ipsi: | ‡ venist & eiiciant. | ‡ audiuissent | † vt egrederentur de | * carcere, | ‡ visis fratribus, | ‡ profecti sunt.

CAP. XVII. ιζ.

* Iter facientes autem Amphipolim & Apollo- 1
Διοδεύσαντες δὲ τὴν ἀμφίπολιν καὶ ἀπολλω-
niam, venerunt in Thessalonicam, vbi erat syna-
νίαν, ἦλθον εἰς θεσσαλονίκην, ὅπου ἦν ἡ συνα-
goga Iudæorum. Secundùm autem * consuetum Pau- 2
γωγὴ τῶν ἰουδαίων. κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ παύ-
lo introiuit ad eos, & per Sabbata tria
λῳ εἰσῆλθε πρὸς αὐτούς, καὶ ἐπὶ σάββατα τρία
disserebat eis de scripturis: Adaperiens 3
διελέγετο αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γραφῶν, διανοίγων
& ‡ proponens, quia Christum oportuit pati, &
καὶ παρατιθέμενος, ὅτι τὸν χριστὸν ἔδει παθεῖν καὶ
resurgere à mortuis: & quia hic est Christus
ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν· καὶ ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸς
Iesus, quem ego annuncio vobis. Et quidam ex 4
ἰησοῦς, ὃν ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. καί τινες ἐξ
eis † persuasi sunt, & adiuncti sunt
αὐτῶν ἐπείσθησαν, καὶ * προσεκληρώθησαν τῷ
Paulo & Silæ: & religiosorum Græcorum
παύλῳ καὶ τῷ σίλᾳ, τῶν τε σεβομένων ἑλλήνων
multa multitudo, ‡ mulierúmque primariarum non pau-
πολὺ πλῆθος, γυναικῶν τε τῶν πρώτων οὐκ ὀλί-
cæ. ‡ Assumentes autem Iudæi * incredula- 5
γαι. προσλαβόμενοι δὲ οἱ ἰουδαῖοι οἱ ἀπειθοῦν-
tes circumforaneorum quosdam viros malos, &
τες τῶν ἀγοραίων τινὰς ἄνδρας πονηρούς, καὶ
‡ turbam facientes, concitauerunt ciuitatem: † assisten-
ὀχλοποιήσαντες, ἐθορύβουν τὴν πόλιν· ἐπιστάν-
tésque domui Iasonis, quærebant eos producere
τες τε τῇ οἰκίᾳ ἰάσονος, ἐζήτουν αὐτοὺς ἀγαγεῖν
in populum. * Non inuenientes autem eos, trahebant 6
εἰς τὸν δῆμον. μὴ εὑρόντες δὲ αὐτούς, ἔσυρον τὸν
Iasonem, & quosdam fratres ad principes ciuitatis,
ἰάσονα, καί τινας ἀδελφοὺς ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας,
clamantes, Quoniam ‡ habitatam subuertentes
βοῶντες, ὅτι οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναστατώσαντες
hi, & hic adsunt: Quos suscepit 7
οὗτοι, καὶ ἐνθάδε πάρεισιν· οὓς ὑποδέδεκται
Iason: & hi omnes contra decreta
ἰάσων· καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων
Cæsaris faciunt, regem dicentes alium ‡
καίσαρος πράττουσι, βασιλέα λέγοντες ἕτερον,

Marginalia: * Quum perambulassent | * consuetudinem Paulus | ‡ insinuans | † crediderunt, * consortes facti sunt | * deuotis Gentilibus magna | ‡ & mulieres nobiles | ‡ Zelantes * assumentesque de vulgo | ‡ turba facta | † & | * Et quum non inuenissent | ‡ hi qui orbem cõmouent, & huc venerunt: | ‡ esse,

Iesum. Concitauerunt autem * turbam, & principes ciui- 8
ἰησοῦν. ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον, καὶ τοὺς πολιτάρ-
tatis audientes hæc. Et ‡ accipientes satisfactionem 9
χας ἀκούοντας ταῦτα. καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν
à Iasone & † cæteris, dimiserunt eos.
παρὰ τοῦ ἰάσονος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπέλυσαν αὐτούς.
At fratres* confestim per noctem ‡ emise- 10
οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως διὰ τῆς νυκτὸς ἐξέπεμ-
runt Paulum & Silam in Berœam. qui
ψαν τόν τε παῦλον καὶ τὸν σίλαν εἰς βέροιαν. οἵτινες
‡ aduenientes in synagogam Iudæorum
παραγενόμενοι, εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν ἰουδαίων
* abierunt. Hi autem erant ‡ generosiores alii qui sunt 11
ἀπῄεσαν. οὗτοι δὲ ἦσαν εὐγενέστεροι τῶν ἐν
in Thessalonica, qui susceperunt verbum cum om-
θεσσαλονίκῃ, οἵτινες ἐδέξαντο τὸν λόγον μετὰ πά-
ni † alacritate, per diem scrutantes
σης προθυμίας, τὸ καθ' ἡμέραν ἀνακρίνοντες
scripturas, si haberent* hæc ita. ‡ Multi quidem 12
τὰς γραφάς, εἰ ἔχοι ταῦτα οὕτως. πολλοὶ μὲν
ergo ex eis crediderunt, & ‡ Græcarum mulierum
οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπίστευσαν, καὶ τῶν ἑλληνίδων γυναικῶν
honestarum, & * virorum non pauci. Quũ autẽ 13
τῶν εὐσχημόνων, καὶ ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι. ὡς δὲ
cognouissent | ex Thessalonica Iudæi, quia &
ἔγνωσαν οἱ ἀπὸ τῆς θεσσαλονίκης ἰουδαῖοι, ὅτι καὶ
† in Berœa annunciatum est à Paulo ver-
ἐν τῇ βεροίᾳ κατηγγέλη ὑπὸ τοῦ παύλου ὁ λό-
bum Dei, venerunt & illuc, * concitantes turbas.
γος τοῦ θεοῦ, ἦλθον κἀκεῖ, σαλεύοντες τοὺς ὄχλους.
Statim ‡ autem tunc Paulum dimiserunt fra- 14
εὐθέως δὲ τότε τὸν παῦλον ἐξαπέστειλαν οἱ ἀ-
tres ‡ ire vsque ad mare: reman-
δελφοὶ πορεύεσθαι ὡς ἐπὶ τὴν θάλασσαν. ὑπέ-
serunt autem ‡ ibique Silas & Timotheus ibi. * At qui 15
μενον δὲ ὅ, τε σίλας καὶ ὁ τιμόθεος ἐκεῖ. οἱ δὲ κα-
collocaturi Paulum, perduxerunt eum vsque ad Athenas:
θιστῶντες τὸν παῦλον, ἤγαγον αὐτὸν ἕως ἀθηνῶν·
& ‡ accipientes mandatum ad Silam & Timo-
καὶ λαβόντες ἐντολὴν πρὸς τὸν σίλαν καὶ τιμό-
theum, vt quam † citissimè venirent ad illum, * abie-
θεον, ἵνα ὡς τάχιστα ἔλθωσι πρὸς αὐτόν, ἐξή-
runt. In autem Athenis ‡ expectante eos 16
σαν. ἐν δὲ ταῖς ἀθήναις ἐκδεχομένου αὐτοὺς τοῦ
Paulo, incitabatur spiritus eius in i-
παύλου, παρωξύνετο τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐ-
pso, ‡ videnti idololatram existentem ciuitatem.
τῷ, θεωροῦντι κατείδωλον οὖσαν τὴν πόλιν.
Disputabat quidem igitur in synagoga * Iu- 17
διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῖς ἰου-
dæis, & colentibus, & in foro, per
δαίοις, καὶ τοῖς σεβομένοις, καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ, κατὰ
omnem diem ad contingentes.
πᾶσαν ἡμέραν πρὸς τοὺς παρατυγχάνοντας.
Quidam autem † Epicureorum & * Stoicorum philoso- 18
τινὲς δὲ τῶν ἐπικουρείων καὶ τῶν στωϊκῶν φιλοσό-
phorum conijciebant eo: & quidam dicebant, Quid vtiq; vult
φων συνέβαλλον αὐτῷ. καί τινες ἔλεγον, τί ἂν θέλοι
seminator verborum hic dicere? hi autẽ, ‡ Peregrinorũ dæmoniorũ
ὁ σπερμολόγος οὗτος λέγειν; οἱ δέ, ξένων δαιμονίων
videtur * annunciator esse: quia Iesum & resurre-
δοκεῖ καταγγελεὺς εἶναι· ὅτι τὸν ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνά-
ctionem annunciabat. * Apprehendentésque eum, 19
στασιν εὐηγγελίζετο. ἐπιλαβόμενοί τε αὐτοῦ,
ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus
ἐπὶ τὸν ἄρειον πάγον ἤγαγον, λέγοντες, δυνάμεθα
scire quæ ‡ noua hæc † à te * effata doctri-
γνῶναι τίς ἡ καινὴ αὕτη ἡ ὑπὸ σοῦ λαλουμένη διδα-
na. ‡ Peregrina enim quædam infers ‡ in aures 20
χή; ξενίζοντα γάρ τινα εἰσφέρεις εἰς τὰς ἀκοὰς
nostras. volumus ergo scire quid * vtique velint hæc esse.
ἡμῶν. βουλόμεθα οὖν γνῶναι τί ἂν θέλοι ταῦτα εἶναι.

Marginalia: * plebem, | ‡ accepta satisfactione | † à | * verò ‡ dimiserũt | ‡ quum venissent | * introierunt. | ‡ nobiliores con ᵹ qui sunt Thessalonicæ, | † aufiditate, quotidie | * se | ‡ Et | ‡ Gentiliũ | * viri | | in | † Berœæ prædicatum | * commouentes & turbantes multitudinem. | ‡ que | ‡ Vt iret | * Qui autẽ deducebãt | | acceptõ mandato ab eo | † celeriter | * profecti sunt. Paulus autem quum | ‡ ἐξέμω | ‡ expectaret | ‡ videns idololatriæ deditam | * cum | | omnes dies ad eos qui aderant. | † Epicurei * Stoici philosophi disserebãt cum | ‡ alij | ‡ Nouorũ | * eis | * at apprehensum | | est † quæ dicitur, | ‡ Noua * auribus nostris. | * nam

Athenienses autem omnes, & aduenæ hospites,
21 ἀθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἐπιδημοῦντες ξένοι,
ad nihil aliud vacabant, quàm dicere aliquid, & audire
εἰς οὐδὲν ἕτερον ηὐκαίρουν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν
nouum. Stans autem Paulus in medio A-
22 καινότερον. σταθεὶς δὲ ὁ παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ ἀ-
reopagi, ait: Viri Athenienses, per omnia quasi
ρείου πάγου, ἔφη, ἄνδρες ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς
superstitiosiores vos aspicio. Præteriens
23 δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. διερχόμενος
enim & contemplans sacra vestra, inueni &
γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὗρον καὶ
aram in qua scriptum erat, Ignoto Deo. Quem ergo
βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, ἀγνώστῳ θεῷ. ὃν οὖν
ignorantes colitis, hunc ego annuncio vo-
ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑ-
bis. Deus faciens mundum & omnia quæ in
24 μῖν. ὁ θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν
eo: hic cæli & terræ Dominus existens, non
αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς κύριος ὑπάρχων, οὐκ
in manufactis templis habitat. Nec à mani-
25 ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ. οὐδὲ ὑπὸ χει-
bus hominum colitur, indigens ali-
ρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται, προσδεόμενός τι-
quo: ipse dans omnibus vitam & inspirationē per omnia:
νος· αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν κατὰ πάντα.
Fecitque ex vno sanguine omne genus homi-
26 ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώ-
num inhabitare super vniuersam faciem terræ: de-
πων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς· ὁ-
finiens statuta tempora, & termi-
ρίσας προτεταγμένους καιρούς, καὶ τὰς ὁροθε-
nos habitationis eorum: Quærere Dominum, si
27 σίας τῆς κατοικίας αὐτῶν· ζητεῖν τὸν κύριον, εἰ
fortè attrectent eum, & inueniant, quamuis
ἄραγε ψηλαφήσειαν αὐτὸν καὶ εὕροιεν, καίτοιγε
non longè ab vnoquoque nostrûm subsistentem.
οὐ μακρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν ὑπάρχοντα.
In ipso enim viuimus & mouemur & sumus: sicut
28 ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καί ἐσμεν· ὡς
& quidam apud vos poëtarum dixerunt, Ipsius enim
καί τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι, τοῦ γὰρ
& genus sumus. Genus ergo subsistentes Dei,
29 καὶ γένος ἐσμέν. γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ θεοῦ,
non debemus æstimare, auro aut argento aut la-
οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν, χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ λί-
pidi, sculpturæ artis & cogitationis homi-
θῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώ-
nis, Diuinum esse simile. Ipsa quidem ergo tempora
30 που, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς
huius ignorātiæ despiciens Deus, nunc annunciat
ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ θεὸς, τὰ νῦν παραγγέλλει τοῖς
hominibus omnibus vbique pœnitere: Propter quod
31 ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν. διότι
statuit diem in quo futurus est iudicare habitatam
ἔστησεν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν οἰκουμένην
in iustitia, in viro quo statuit, fidem præ-
ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισε, πίστιν παρα-
bens omnibus, suscitans eum à mortuis. Au-
32 σχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. ἀκού-
dientes autem resurrectionē mortuorū, hi quidem irridebant,
σαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν, οἱ μὲν ἐχλεύαζον,
hi verò dixerunt: Audiemus te iterum de hoc.
οἱ δὲ εἶπον, ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου.
Et sic Paulus exiuit de medio eorum.
33 καὶ οὕτως ὁ παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν.
Quidam verò viri adhærentes ei, crediderunt:
34 τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ, ἐπίστευσαν·
in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier no-
ἐν οἷς καὶ διονύσιος ὁ ἀρεοπαγίτης, καὶ γυνὴ ὀνό-
mine Damaris, & alij cum eis.
ματι δάμαρις, καὶ ἕτεροι σὺν αὐτοῖς.

Margin: † nisi aut; ‡ aliquid noui, § superstitiosos; * video. ‖ videns simulachra; † quod; ‡ hoc; § qui fecit; ‖ sunt; ‖ quum sit; ‖ humanis; † quum det; ‡ &; § Deum; * aut; † ψηλαφήσαι ... ψηλαφήσ; ‖ sit.; † vestrorū; * quūm simus; § Et; § vt omnes pœnitētiam agāt.; ‖ eo quòd iudicaturus est orbem in æquitate; † in; * Quum audissent; § quidam

CAP. XVIII. ιη'.

Post autem hæc egressus Paulus ab
1 Μετὰ δὲ ταῦτα χωρισθεὶς ὁ παῦλος ἐκ τῶν
Athenis, venit in Corinthum. Et inueniens quendā Iu-
2 ἀθηνῶν, ἦλθεν εἰς κόρινθον. καὶ εὑρών τινα ἰου-
dæum nomine Aquilam, Ponticum genere, nu-
δαῖον ὀνόματι ἀκύλαν, ποντικὸν τῷ γένει, προσ-
per venientem ab Italia, & Priscil-
φάτως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς ἰταλίας, καὶ πρίσκιλ-
lam mulierem eius, propter ordinasse Clau-
λαν γυναῖκα αὐτοῦ, διὰ τὸ διατεταχέναι κλαύ-
dium discedere omnes Iudæos à Ro-
διον χωρίζεσθαι πάντας τοὺς ἰουδαίους ἐκ τῆς ῥώ-
ma: accessit eos. Et propter eiusdem artis esse,
3 μης, προσῆλθεν αὐτοῖς. καὶ διὰ τὸ ὁμότεχνον εἶναι,
manebat apud eos, & operabatur: erant enim tabernaculi
ἔμενε παρ' αὐτοῖς, καὶ εἰργάζετο· ἦσαν γὰρ σκηνο-
factores artem. Disputabat autem in synagoga
4 ποιοὶ τὴν τέχνην. διελέγετο δὲ ἐν τῇ συναγωγῇ
per omne sabbatum, suadebátque Iudæis & Græcis.
κατὰ πᾶν σάββατον, ἔπειθέ τε ἰουδαίους καὶ ἕλληνας.
Vt autem venissent de Macedonia, tum Si-
5 ὡς δὲ κατῆλθον ἀπὸ τῆς μακεδονίας, ὅ, τε σί-
las & Timotheus, confringebatur spiritu Pau-
λας καὶ ὁ τιμόθεος, συνείχετο τῷ πνεύματι ὁ παῦ-
lus, testificans Iudæis esse Christum, Ie-
λος, διαμαρτυρόμενος τοῖς ἰουδαίοις τὸν χριστὸν, ἰη-
sum. Oppositis autem eis, & blasphe-
6 σοῦν. ἀντιτασσομένων δὲ αὐτῶν, καὶ βλασφη-
mantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad
μούντων, ἐκτιναξάμενος τὰ ἱμάτια, εἶπε πρὸς
eos: Sanguis vester super caput vestrum, mun-
αὐτούς, τὸ αἷμα ὑμῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν, κα-
dus ego: à nunc ad gentes vadam.
θαρὸς ἐγώ· ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύσομαι.
Et migrans inde, intrauit in domum cuiusdam no-
7 καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς οἰκίαν τινὸς ὀνό-
mine Iusti, colentis Deum, cuius domus erat con-
ματι ἰούστου, σεβομένου τὸν θεὸν, οὗ ἡ οἰκία ἦν συνο-
iuncta synagogæ. Crispus autem archisy-
8 μοροῦσα τῇ συναγωγῇ. κρίσπος δὲ ὁ ἀρχισυ-
nagogus credidit Domino cum omni domo
νάγωγος ἐπίστευσε τῷ κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ
sua: & multi Corinthiorum audientes credebant,
αὐτοῦ· καὶ πολλοὶ τῶν κορινθίων ἀκούοντες ἐπίστευον,
& baptizabantur. Dixit autem Dominus per visionem
9 καὶ ἐβαπτίζοντο. εἶπε δὲ ὁ κύριος δι' ὁράματος
in nocte Paulo: Ne time, sed loquere, &
ἐν νυκτὶ τῷ παύλῳ, μὴ φοβοῦ, ἀλλὰ λάλει, καὶ
ne taceas. Propter quod ego sum tecum, & ne-
10 μὴ σιωπήσῃς. διότι ἐγώ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ οὐ-
mo apponetur tibi ad male faciendum tibi, propter quod popul'
δεὶς ἐπιθήσεταί σοι τοῦ κακῶσαί σε, διότι λαός
est mihi multus in ciuitate hac. Seditque
11 ἐστί μοι πολὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. ἐκάθισέ τε
annum & menses sex, docens in eis
ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας ἕξ, διδάσκων ἐν αὐτοῖς τὸν
verbum Dei. Gallione autem proconsule
12 λόγον τοῦ θεοῦ. γαλλίωνος δὲ ἀνθυπατεύοντος τῆς
Achaiæ, insurrexerunt concorditer Iudæi
ἀχαΐας, κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν οἱ ἰουδαῖοι
Paulo, & adduxerunt eum ad tribunal,
τῷ παύλῳ, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸ βῆμα,
Dicentes: Quia contra legem hic persuadet
13 λέγοντες, ὅτι παρὰ τὸν νόμον οὗτος ἀναπείθει
hominibus colere Deum. Futuro
14 τοὺς ἀνθρώπους σέβεσθαι τὸν θεόν. μέλλοντος
autem Paulo aperire os, dixit Gallio
δὲ τοῦ παύλου ἀνοίγειν τὸ στόμα, εἶπεν ὁ γαλλίων
ad Iudæos: Si quidem ergo esset iniuria aliqua, aut
πρὸς τοὺς ἰουδαίους, εἰ μὲν οὖν ἦν ἀδίκημά τι ἢ
ῥαδιούρ-

Margin: * qui; ‖ venerat; † eo quòd præcepisset Claudius; * ad; § quia; ‡ erat; * autē scenofactoriæ artis. Et; ‖ interponens nomen Domini Iesu; † Quum; * instabat verbo; ‡ esse; § Contradicentibus; * sua; ‖ ex hoc; † Titi; * Noli timere; § vt noceas te, quoniam; ‡ autem; * apud eos; ‖ vno animo; † in Paulum; * Incipiente; ‡ iniquum aliquid

flagitium malum, ô Iudaei, secundum rationem utique su-
ῥᾳδιούργημα πονηρόν, ὦ Ἰουδαῖοι, κατὰ λόγον ἂν ἠ-
stinerem vos. Si verò quaestio est de verbo,
νεσχόμην ὑμῶν. εἰ δὲ ζήτημά ἐστι περὶ λόγου, 15
& nominibus, & lege, quae secundum vos, videritis i-
καὶ ὀνομάτων, καὶ νόμου τοῦ καθ' ὑμᾶς, ὄψεσθε αὐ-
psi: iudex enim ego horum non volo esse. Et
τοί· κριτὴς γὰρ ἐγὼ τούτων οὐ βούλομαι εἶναι. καὶ 16
abegit eos à tribunali. Apprehen-
ἀπήλασεν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ βήματος. ἐπιλαβό- 17
dentes autem omnes Graeci Sosthenem principem
μενοι δὲ πάντες οἱ Ἕλληνες Σωσθένην τὸν ἀρχι-
synagogae, percutiebant ante tribunal: &
συνάγωγον, ἔτυπτον ἔμπροσθεν τοῦ βήματος, καὶ
nihil eorum Gallioni curae erat. At Paulus
οὐδὲν τούτων τῷ Γαλλίωνι ἔμελεν. ὁ δὲ Παῦλος 18
adhuc immoratus dies multos, fratribus
ἔτι προσμείνας ἡμέρας ἱκανάς, τοῖς ἀδελφοῖς
valefaciens, enavigavit in Syriam, & cum
ἀποταξάμενος ἐξέπλει εἰς τὴν Συρίαν, καὶ σὺν
eo Priscilla & Aquila, tonsus ca-
αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας, κειράμενος τὴν κε-
put in Cenchreis: habebat enim votum. Deve-
φαλὴν ἐν Κεγχρεαῖς· εἶχε γὰρ εὐχήν. κατήν- 19
nit autem in Ephesum, & illos reliquit ibi. I-
τησε δὲ εἰς Ἔφεσον, κἀκείνους κατέλιπεν αὐτοῦ· αὐ-
pse verò ingressus in synagogam, disputabat
τὸς δὲ εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν, διελέχθη
Iudaeis. Interrogantibus autem eis super plus
τοῖς Ἰουδαίοις. ἐρωτώντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ πλείονα 20
tempus manere apud eos, non consensit: Sed
χρόνον μεῖναι παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐπένευσεν· ἀλλ' 21
valedixit eis, dicens, Oportet me omnino
ἀπετάξατο αὐτοῖς, εἰπών, Δεῖ με πάντως τὴν
festum veniens facere in Hierosolyma:
ἑορτὴν τὴν ἐρχομένην ποιῆσαι εἰς Ἱεροσόλυμα·
iterum autem revertar ad vos, Deo volen-
πάλιν δὲ ἀνακάμψω πρὸς ὑμᾶς, τοῦ Θεοῦ θέλον-
te, & profectus ab Epheso. Et descendens
τος· καὶ ἀνήχθη ἀπὸ τῆς Ἐφέσου. καὶ κατελθὼν 22
in Caesaream, ascendens & salutans
εἰς Καισάρειαν, ἀναβὰς, καὶ ἀσπασάμενος τὴν
ecclesiam, descendit in Antiochiam. Et fa-
ἐκκλησίαν, κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν. καὶ ποιή- 23
ciens tempus aliquod, profectus est, perambulans ex ordine
σας χρόνον τινὰ, ἐξῆλθε, διερχόμενος καθεξῆς
Galaticam regionem & Phrygiam, confir-
τὴν Γαλατικὴν χώραν καὶ Φρυγίαν, ἐπιστηρί-
mans omnes discipulos. Iudaeus autē quidā
ζων πάντας τοὺς μαθητάς. Ἰουδαῖος δέ τις 24
Apollos nomine, Alexandrinus genere, vir elo-
Ἀπολλὼς ὀνόματι, Ἀλεξανδρεὺς τῷ γένει, ἀνὴρ λό-
quens, devenit in Ephesum, potens existens in
γιος, κατήντησεν εἰς Ἔφεσον, δυνατὸς ὢν ἐν
scripturis. Hic erat edoctus viam
ταῖς γραφαῖς. οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὁδὸν 25
Domini, & fervens spiritu loquebatur, & do-
τοῦ Κυρίου, καὶ ζέων τῷ πνεύματι, ἐλάλει καὶ ἐ-
cebat diligenter ea quae de Domino, sci-
δίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Κυρίου, ἐπιστά-
ens tantùm baptisma Ioannis. Hic que coe-
μενος μόνον τὸ βάπτισμα Ἰωάννου. οὗτός τε ἤρ- 26
pit fiducialiter agere in synagoga. Au-
ξατο παρρησιάζεσθαι ἐν τῇ συναγωγῇ. ἀκού-
dientes autem eum Aquila & Priscilla, assum-
σαντες δὲ αὐτοῦ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα, προσε-
pserunt eum, & diligentiùs ei exposuerunt
λάβοντο αὐτὸν, καὶ ἀκριβέστερον αὐτῷ ἐξέθεντο τὴν
viam Dei. Volente autem eo ire in
ὁδὸν τοῦ Θεοῦ. βουλομένου δὲ αὐτοῦ διελθεῖν εἰς 27
Achaiam, exhortati fratres, scripserunt
τὴν Ἀχαΐαν, προτρεψάμενοι οἱ ἀδελφοὶ ἔγραψαν

discipulis suscipere eum. qui adve-
τοῖς μαθηταῖς ἀποδέξασθαι αὐτόν· ὃς παραγενό-
niens contulit multum his qui crediderant per
μενος συνεβάλετο πολὺ τοῖς πεπιστευκόσι διὰ τῆς
gratiam. Vehementer enim Iudaeos reda-
χάριτος. εὐτόνως γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις διακατη- 28
guebat publicè, ostendens per scripturas esse
λέγχετο δημοσίᾳ, ἐπιδεικνὺς διὰ τῶν γραφῶν εἶναι
Christum, Iesum.
τὸν Χριστὸν, Ἰησοῦν.

CAP. XIX. ιθ.

Factū est autē in Apollo esse in Corintho,
Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν Ἀπολλὼ εἶναι ἐν Κορίνθῳ, 1
Paulum, peragrantem superiores partes, venire in
Παῦλον διελθόντα τὰ ἀνωτερικὰ μέρη, ἐλθεῖν εἰς
Ephesum: & inveniens quosdam discipulos, Dixit ad
Ἔφεσον· καὶ εὑρών τινας μαθητάς, εἶπε πρὸς 2
eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes?
αὐτούς, Εἰ Πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες;
Illi autē dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus san-
οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν, Ἀλλ' οὐδὲ εἰ Πνεῦμα ἅ-
ctus est, audivimus. Dixitque ad eos: In
γιόν ἐστιν, ἠκούσαμεν. Εἶπέ τε πρὸς αὐτούς, Εἰς 3
quo ergo baptizati estis? Illi autem dixerunt: In Ioannis
τί οὖν ἐβαπτίσθητε; οἱ δὲ εἶπον, Εἰς τὸ Ἰωάννου
baptismate. Dixit autem Paulus, Ioannes quidem ba-
βάπτισμα. Εἶπε δὲ Παῦλος, Ἰωάννης μὲν ἐβά- 4
ptizavit baptismo poenitentiae populo dicens: In
πτισε βάπτισμα μετανοίας, τῷ λαῷ λέγων, εἰς
venientem post ipsum ut crederent, hoc est,
τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν ἵνα πιστεύσωσι, τουτέστιν,
in Christum Iesum. Audientes autem baptiza-
εἰς τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν. ἀκούσαντες δὲ ἐβαπτίσθη- 5
ti sunt in nomine Domini Iesu. Et imponente
σαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. καὶ ἐπιθέντος 6
illis Paulo manus, venit Spiritus
αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ Πνεῦμα τὸ
sanctus super eos, loquebantur que linguis & pro-
ἅγιον ἐπ' αὐτούς, ἐλάλουν τε γλώσσαις καὶ προ-
phetabant. Erant autem omnes viri ferè duode-
εφήτευον. ἦσαν δὲ οἱ πάντες ἄνδρες ὡσεὶ δεκα- 7
cim. Ingressus autem in synagogam, libere
δύο. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν συναγωγὴν, ἐπαρ- 8
loquebatur per menses tres disputans & sua-
ρησιάζετο, ἐπὶ μῆνας τρεῖς διαλεγόμενος καὶ πεί-
dens quae de regno Dei. Quū autē quidā
θων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. ὡς δέ τινες 9
indurarentur, & non crederent, maledicentes
ἐσκληρύνοντο, καὶ ἠπείθουν, κακολογοῦντες τὴν
viam coram multitudine, discedens ab eis, se-
ὁδὸν ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ἀποστὰς ἀπ' αὐτῶν ἀ-
gregavit discipulos, quotidie disputans
φώρισε τοὺς μαθητάς, καθ' ἡμέραν διαλεγόμενος
in schola Tyranni cuiusdam. Hoc autē factum est per
ἐν τῇ σχολῇ Τυράννου τινός. τοῦτο δὲ ἐγένετο ἐπὶ 10
annos duos, ita ut omnes habitantes A-
ἔτη δύο, ὥστε πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀ-
siam audire verbum Domini Iesu, Iudaeosque
σίαν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, Ἰουδαίους τε
& Graecos. Virtutesque non vulgares
καὶ Ἕλληνας. Δυνάμεις τε οὐ τὰς τυχούσας 11
faciebat Deus per manus Pauli: Ita ut etiā super
ἐποίει ὁ Θεὸς διὰ τῶν χειρῶν Παύλου· ὥστε καὶ ἐπὶ 12
languidos afferri à corpore
τοὺς ἀσθενοῦντας ἐπιφέρεσθαι ἀπὸ τοῦ χρωτὸς
eius sudaria vel semicinctia, & abscedere
αὐτοῦ σουδάρια ἢ σιμικίνθια, καὶ ἀπαλλάσσεσθαι
ab eis languores, & spiritus nequam
ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους, τά τε πνεύματα τὰ πο-
exire ab eis. Tentaverunt autem
νηρὰ ἐξέρχεσθαι ἀπ' αὐτῶν. ἐπεχείρησαν δέ 13

quidam †de circumeuntibus Iudæis exorcistis,
τινες ἀπὸ τῶν περιερχομένων ἰουδαίων ἐξορκιστῶν,
inuocare super ‡habentes spiritus ma-
ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πο-
los, nomen Domini Iesu, dicentes: ‖Adiuramus
νηρὰ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἰησοῦ, λέγοντες, ὁρκίζομεν
vos † Iesum, quem Paulus prædicat. Erant 14
ὑμᾶς (τὸν) ἰησοῦν, ὃν ὁ παῦλος κηρύσσει. ἦσαν
autē quidam filij Sceuæ Iudæi principis sacerdotum septem,
δέ τινες υἱοὶ σκευᾶ ἰουδαίου ἀρχιερέως ἑπτά, (οἱ)
hoc ‡facientes. Respondens autem spiritus ‖ne-
τοῦτο ποιοῦντες. ἀποκριθὲν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ πο- 15
quam, dixit †: Iesum noui, & Paulum
νηρὸν, εἶπε, (τὸν) ἰησοῦν γινώσκω, καὶ τὸν παῦλον
scio: vos autem qui estis? Et insiliens in
ἐπίσταμαι· ὑμεῖς δὲ τίνες ἐστέ; καὶ ἐφαλλόμενος ἐπ' 16
eos homo in quo erat ‡spiritus malignus,
αὐτοὺς ὁ ἄνθρωπος ἐν ᾧ ἦν τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν,
& prædominatus eis, inualuit contra eos, ita vt
καὶ κατακυριεύσας αὐτῶν, ἴσχυσε κατ' αὐτῶν, ὥστε
‖nudos, & vulneratos effugere ex
γυμνοὺς καὶ *τετραυματισμένους ἐκφυγεῖν ἐκ
domo illa. Hoc autem factū est notum omnibus
τοῦ οἴκου ἐκείνου. τοῦτο δὲ ἐγένετο γνωστὸν πᾶσιν 17
Iudæis †que & Græcis habitantibus Ephesum,
ἰουδαίοις τε καὶ ἕλλησι τοῖς κατοικοῦσι τὴν ἔφεσον,
& cecidit timor super omnes illos, & magnifica-
καὶ ἐπέπεσε φόβος ἐπὶ πάντας αὐτοὺς, καὶ ἐμεγαλύ-
batur nomen Domini Iesu. Multique cre-
νετο τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἰησοῦ. πολλοί τε τῶν πε- 18
dentium veniebant confitentes, & annun-
πιστευκότων ἤρχοντο ἐξομολογούμενοι, καὶ ἀναγγέλ-
ciantes actus suos. Multi autem ‡ cu-
λοντες τὰς πράξεις αὐτῶν. ἱκανοὶ δὲ τῶν τὰ πε- 19
riosa ‖agentium: conferentes, libros †
ρίεργα πραξάντων συνενέγκαντες τὰς βίβλους
combusserunt coram omnibus, & ‡computauerunt
κατέκαιον ἐνώπιον πάντων, καὶ συνεψήφισαν τὰς
pretia illorum, & inuenerūt ‖argenti myriades quin-
τιμὰς αὐτῶν, καὶ εὗρον ἀργυρίου μυριάδας πέν-
que. Ita † per potentiam verbum ‡Domini crescebat,
τε. οὕτω κατὰ κράτος ὁ λόγος τοῦ κυρίου ηὔξανε, 20
& ‡inualescebat. Vt autem †impleta sunt hæc, proposuit
καὶ ἴσχυεν. ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔθετο ὁ 21
Paulus in spiritu, ‡peruadens Macedoniam,
παῦλος ἐν τῷ πνεύματι, διελθὼν τὴν μακεδονίαν
& Achaiam ire in ‖Hierusalem, dicens:
καὶ ἀχαΐαν, πορεύεσθαι εἰς ἱερουσαλὴμ, εἰπὼν,
†Quod post fieri me ibi, oportet me & Romam vi-
ὅτι μετὰ τὸ γενέσθαι με ἐκεῖ, δεῖ με καὶ ῥώμην ἰ-
dere. Mittens autem in Macedoniam duos
δεῖν. ἀποστείλας δὲ εἰς τὴν μακεδονίαν δύο τῶν 22
‡ministrantium sibi, Timotheum & Erastum, ipse re-
διακονούντων αὐτῷ, τιμόθεον καὶ ἔραστον, αὐτὸς ἐ-
mansit ‖tempus in Asiam. Facta est autē †secundum
πέσχε χρόνον εἰς τὴν ἀσίαν. ἐγένετο δὲ κατὰ (τὸν) 23
tempus illud turbatio non ‡parua de via ‖.
καιρὸν ἐκεῖνον τάραχος οὐκ ὀλίγος περὶ τῆς ὁδοῦ.
Demetrius enim quidam nomine, †argenticulator,
δημήτριος γάρ τις ὀνόματι, ἀργυροκόπος, 24
faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat
ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς ἀρτέμιδος, παρείχετο
artificibus quæstum non modicum. Quos ‡con-
τοῖς τεχνίταις ἐργασίαν οὐκ ὀλίγην· οὓς συνα- 25
gregans, & eos qui ‖circa talia opifices, di-
θροίσας, καὶ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα ἐργάτας, εἶ-
xit: Viri, scitis quia de hoc †artificio
πεν, ἄνδρες, ἐπίστασθε ὅτι ἐκ ταύτης τῆς ἐργασίας
acquisitio nobis est. Et ‡spectatis, & auditis, quia
ἡ εὐπορία ἡμῶν ἐστί. καὶ θεωρεῖτε, καὶ ἀκούετε, ὅτι 26
non solum Ephesi, sed penè totius Asiæ, Pau-
οὐ μόνον ἐφέσου, ἀλλὰ σχεδὸν πάσης τῆς ἀσίας ὁ παῦ-

† & ‡ eos qui habebant ‖ Adiuro † per ‡ qui faciebant. ‖ nequam † eis: ‡ dæmoniū pessimū, & dominat' amborū, ‖ nudi & vulnerati effugerent de *τραυματίζομαι † atq; Gētilib', qui habitabāt Ephesi, ‡ ex eis qui fuerant ‡ sectati, contulerunt † & ‡ cōputatis pretiis ‖ pecuniā denariorū quinquaginta millium. † fortiter ‡ Dei ‡ confirmabatur; His † impletis. ‡ transita ‖ Hierosolymam, † Quoniā postquam fuero ‡ ex ministrantibus ‖ ad † illo tempore ‡ minima ‖ Domini. † argentarius, ‡ conuocans, ‖ huiusmodi erant † artificio ‡ videtis,

lus hic suadens auertit multam turbam, dicens
λος οὗτος πείσας μετέστησεν ἱκανὸν ὄχλον, λέγων,
Quoniā non sunt Dij ‖per manus facti. Non so-
ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρῶν γινόμενοι. οὐ μό- 27
lum autē hæc †periclitatur nobis pars in redargutio-
νον δὲ τοῦτο κινδυνεύει ἡμῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγ-
nem venire, sed & magnæ deæ Dia-
μὸν ἐλθεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς ἀρτέ-
næ templum in nihilum ‡reputari: futurum autem &
μιδος ἱερὸν εἰς οὐδὲν λογισθῆναι, μέλλειν δὲ καὶ
destrui ‖maiestatem eius, quam tota A-
καθαιρεῖσθαι τὴν μεγαλειότητα αὐτῆς, ἣν ὅλη ἡ ἀ-
sia & †habitata colit. ‡Audientes autem &
σία καὶ ἡ οἰκουμένη σέβεται. ἀκούσαντες δὲ καὶ 28
facti pleni excandescentia, exclamauerunt dicentes: Ma-
γενόμενοι πλήρεις θυμοῦ, ἔκραζον λέγοντες, με-
gna Diana Ephesiorum. Et impleta est ciuitas
γάλη ἡ ἄρτεμις ἐφεσίων. καὶ ἐπλήσθη ἡ πόλις 29
tota confusione, ‖irrueruntque vnanimiter in
ὅλη συγχύσεως, ὥρμησάν τε ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ
theatrum, †corripientes Caium & Aristarchum Ma-
θέατρον, συναρπάσαντες γάϊον καὶ ἀρίσταρχον μα-
cedonas comites Pauli. At Pau-
κεδόνας, συνεκδήμους τοῦ παύλου. τοῦ δὲ παύ- 30
lo volente intrare in populum, non ‡sinebant
λου βουλομένου εἰσελθεῖν εἰς (τὸν) δῆμον, οὐκ εἴων
eum discipuli. Quidam autem & †Asiæ ‡principū exi-
αὐτὸν οἱ μαθηταί. τινὲς δὲ καὶ τῶν ἀσιαρχῶν ὄν- 31
stentes ei amici, ‖mittentes ad eum, †ro-
τες αὐτῷ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτὸν, παρε-
gabant non dare seipsum in theatrum. Alij
κάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. ἄλλοι 32
‡quidē ergo aliud quid clamabant. erat enim ecclesia con-
μὲν οὖν ἄλλο τι ἔκραζον. ἦν γὰρ ἡ ἐκκλησία *συγ-
fusa, & plures nesciebant ‖cuius causa
κεχυμένη, καὶ οἱ πλείους οὐκ ᾔδεισαν τίνος ἕνεκεν
conuenissent. De autem turba †produxe-
συνεληλύθεισαν. ἐκ δὲ τοῦ ὄχλου προεβίβα- 33
runt Alexandrum, propellentibus eum Iudæis.
σαν ἀλέξανδρον, προβαλόντων αὐτὸν τῶν ἰουδαίων.
at Alexander ‡concutiens manum, volebat
ὁ δὲ ἀλέξανδρος κατασείσας τὴν χεῖρα ἤθελεν
‖rationem reddere populo. † Agnoscentes autem quod
ἀπολογεῖσθαι τῷ δήμῳ. ἐπιγνόντες δὲ ὅτι 34
Iudæus esset, vox facta est vna ‡ex omnibus quasi
ἰουδαῖός ἐστι, φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάντων ὡς
per horas duas ‖clamantibus, Magna Diana E-
ἐπὶ ὥρας δύο κραζόντων, μεγάλη ἡ ἄρτεμις ἐ-
phesiorum. †Reprimens autem scriba
φεσίων. καταστείλας δὲ ὁ γραμματεὺς (τὸν) 35
‡turbam, dixit: viri Ephesij, quis enim est ‖ho-
ὄχλον, φησίν, ἄνδρες ἐφέσιοι, τίς γάρ ἐστιν ἄνθρω-
mo qui †non cognoscit Ephesiorum ciuitatem ‡æditui exi-
πος ὃς οὐ γινώσκει τὴν ἐφεσίων πόλιν νεωκόρον οὖ-
stentem magnæ deæ Dianæ, & Iouis ‖prolis?
σαν τῆς μεγάλης θεᾶς ἀρτέμιδος, καὶ τοῦ διοπετοῦς;
†Incontradicibilibus ergo existentibus his, ‖necesse est vos
ἀναντιρρήτων οὖν ὄντων τούτων, δέον ἐστὶν ὑμᾶς 36
sedatos †subsistere, & nihil ‡procaciter
κατεσταλμένους ὑπάρχειν, καὶ μηδὲν προπετὲς
agere. Adduxistis enim homines istos
πράσσειν. ἠγάγετε γὰρ τοὺς ἄνδρας τούτους 37
neque sacrilegos, neque blasphemantes Deam
οὔτε ἱεροσύλους, οὔτε βλασφημοῦντας τὴν θεὰν
vestram. ‖Si quidem ergo Demetrius & qui cum eo †
ὑμῶν. εἰ μὲν οὖν δημήτριος καὶ (οἱ) σὺν αὐτῷ 38
artifices, aduersus aliquem *sermonem habent, ‡fora a-
τεχνῖται, πρός τινα λόγον ἔχουσιν, ἀγοραῖοι ἄ-
guntur, & proconsules sunt. ‖postulent ali-
γονται, καὶ ἀνθύπατοί εἰσιν· ἐγκαλείτωσαν ἀλλή-
alios. Si autē quid de aliis requiritis, in legi-
λοις. εἰ δέ τι περὶ ἑτέρων ἐπιζητεῖτε, ἐν τῇ ἐν- 39
νόμῳ

* πείσας ‖ qui manibus fiūt. † periclitabitur ‡ reputabitur, sed ‖ incipiet maiestas † orbis ‡ His auditis repleti sunt ira, & ‖ & impetum fecerunt vno animo † rapto Caio, & Aristarcho, Macedonibus, comitibus ‡ autem ‖ permiserunt † de ‡ principibus, qui erant eius ‖ miserunt † rogantes ne daret ‡ autem * συγκεχυμένη ‖ qua ex causa † detraxerunt ‡ autem silentio postulato ‖ reddere rationem † Quem vt cognouerūt Iudæū esse, ‡ omnium, ‖ clamantium, † Et quum sedasset ‡ turbas, ‖ hominū, † nesciat ‡ cultricē esse ‖ que † Quum ‡ contradici non possit ‖ oportet esse, ‡ temerè ‖ Quòd si † sunt * causam ‡ cōuentus forenses ‖ accusent inuicem, * alterius rei quæritis.

tima ecclesia † absoluetur. Etenim pericli-
νόμῳ ἐκκλησίᾳ ἐπιλυθήσεται. καὶ γὰρ κινδυ- 40
tamur * postulari seditionis † circa hodiernum,
νεύομεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως περὶ τῆς σήμερον,
nulla causa subsistente, de * qua possimus
μηδενὸς αἰτίου ὑπάρχοντος, περὶ οὗ δυνησόμεθα
† dare rationem concursus istius. Et hæc † di-
δοῦναι λόγον τῆς συστροφῆς ταύτης. καὶ ταῦτα εἰ-
cens, dimisit ecclesiam.
πών, ἀπέλυσε τὴν ἐκκλησίαν.

CAP. XX. κ'.

Post autem † cessasse tumultum, advo-
Μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τὸν θόρυβον, προσκαλε- 1
cans Paulus * discipulos, & salu-
σάμενος ὁ Παῦλος τοὺς μαθητάς, καὶ ἀσπασά-
tans exiit proficisci in Macedoniam.
μενος ἐξῆλθε πορευθῆναι εἰς τὴν Μακεδονίαν.
† Perambulans autem partes illas, & exhortatus
διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα, καὶ παρακαλέσας 2
eos † sermone multo, venit in Græciam. * Fa-
αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. ποιή- 3
ciensque menses tres, † facta insidiis
σας τε μῆνας τρεῖς, γενομένης αὐτῷ ἐπιβουλῆς
à Iudæis † futuro provehi in Sy-
ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων μέλλοντι ἀνάγεσθαι εἰς τὴν Συ-
riam, * facta fuit sententia ad reuertendum per Macedo-
ρίαν, ἐγένετο γνώμη τοῦ ὑποστρέφειν διὰ Μακεδο-
niam. Comitatus est autem eum vsque in Asiam † Sopa-
νίας. συνείπετο δὲ αὐτῷ ἄχρι τῆς Ἀσίας Σώπα- 4
ter Berœensis: Thessalonicensium verò Aristarchus, &
τρος Βεροιαῖος· Θεσσαλονικέων δὲ Ἀρίσταρχος, καὶ
Secundus, & Caius Derbæus, & Timotheus: Asia-
Σεκοῦνδος, καὶ Γάϊος Δερβαῖος, καὶ Τιμόθεος· Ἀσια-
ni verò, Tychicus & Trophimus. Hi † accede-
νοὶ δὲ, Τυχικὸς καὶ Τρόφιμος. οὗτοι προσελθόν- 5
tes manserunt nos in Troade. Nos verò enauiga-
τες ἔμενον ἡμᾶς ἐν Τρῳάδι. ἡμεῖς δὲ ἐξεπλεύ- 6
uimus post dies azymorum à Philip-
σαμεν μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀζύμων ἀπὸ Φιλίπ-
pis, & venimus ad eos in Troadem * in-
πων, καὶ ἤλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς τὴν Τρῳάδα ἄ-
tra dies quinque, vbi demorati sumus diebus septem.
χρις ἡμερῶν πέντε, οὗ διετρίψαμεν ἡμέρας ἑπτά.
In autem vna † sabbatorum, congregatis
ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, συνηγμένων τῶν 7
discipulis ad frangendum panem, Paulus disputabat †
μαθητῶν τοῦ κλάσαι ἄρτον, ὁ Παῦλος διελέγετο
eis, * futurus exire postridie, protraxitque
αὐτοῖς, μέλλων ἐξιέναι τῇ ἐπαύριον, παρέτεινέ τε
sermonem vsque in mediam noctem. Erant autem lampa-
τὸν λόγον μέχρι μεσονυκτίου. ἦσαν δὲ λαμπά- 8
des † multæ in cœnaculo vbi eramus congregati.
δες ἱκαναὶ ἐν τῷ ὑπερῴῳ οὗ ἦμεν συνηγμένοι.
Sedens autem quidã adolescens nomine Eutychus super
καθήμενος δέ τις νεανίας ὀνόματι Εὔτυχος ἐπὶ 9
fenestram, † deductus somno * profundo, di-
τῆς θυρίδος, καταφερόμενος ὕπνῳ βαθεῖ, δια-
sputante Paulo diutius, † ruens præ
λεγομένου τοῦ Παύλου ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ἀπὸ
somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, & sublatus est
τοῦ ὕπνου, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ τριστέγου κάτω, καὶ ἤρθη
mortuus. † Descendens autem Paulus, * irruit ei,
νεκρός. καταβὰς δὲ ὁ Παῦλος ἐπέπεσεν αὐτῷ, 10
& complexus dixit: † Ne tumultuemini: nam
καὶ συμπεριλαβὼν εἶπε, μὴ θορυβεῖσθε. ἡ γὰρ
anima † ipsius in ipso est. Ascendens autem & fran-
ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστιν. ἀναβὰς δὲ καὶ κλά- 11
gens * panem, & gustans, † ad multumque alloquutus
σας ἄρτον, καὶ γευσάμενος, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας
vsque ad † dilucidum, sic * exiit. Adduxerūt autem pue-
ἄχρις αὐγῆς, οὕτως ἐξῆλθεν. ἤγαγον δὲ τὸν παῖ- 12

rum viuentem, & consolati sunt non † mediocriter. Nos
δα ζῶντα, καὶ παρεκλήθησαν οὐ μετρίως. ἡμεῖς 13
autem † progressi ad nauem, * deuecti sumus in
δὲ προελθόντες ἐπὶ τὸ πλοῖον, ἀνήχθημεν εἰς τὴν
Asson, inde † futuri recipere Pau-
Ἄσσον, ἐκεῖθεν μέλλοντες ἀναλαμβάνειν τὸν Παῦ-
lum: sic enim erat constitutus, † futurus ipse
λον· οὕτω γὰρ ἦν διατεταγμένος, μέλλων αὐτὸς
pedibus ire. Vt autem † congressus est nobis in Asson,
πεζεύειν. ὡς δὲ συνέβαλεν ἡμῖν εἰς τὴν Ἄσσον, 14
* recipientes eum venimus in Mitylenen.
ἀναλαβόντες αὐτὸν ἤλθομεν εἰς Μιτυλήνην.
Et inde enauigantes, sequenti † deue-
κἀκεῖθεν ἀποπλεύσαντες, τῇ ἐπιούσῃ κατην- 15
nimus contra Chium: † at alia † adiecimus
τήσαμεν ἄντικρυ Χίου· τῇ δὲ ἑτέρᾳ παρεβάλομεν
in Samon, & manentes in Trogylio, se-
εἰς Σάμον, καὶ μείναντες ἐν Τρωγυλλίῳ, τῇ ἐχο-
quenti † venimus in Miletum. Proposuerat enim Pau-
μένῃ ἤλθομεν εἰς Μίλητον. ἔκρινε γὰρ ὁ Παῦ- 16
lus transnauigare Ephesum, † vt non fieret
λος παραπλεῦσαι τὴν Ἔφεσον, ὅπως μὴ γένηται
ei tempus terere in Asia: festinabat enim, si
αὐτῷ χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ· ἔσπευδε γάρ, εἰ
possibile esset sibi, † diem † Pentecostes fieri
δυνατὸν ἦν αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς γενέσθαι
in Hierosolymis. A autem Mileto mittens in
εἰς Ἱεροσόλυμα. ἀπὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς 17
Ephesum, vocauit maiores natu ec-
Ἔφεσον, μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκ-
clesiæ. † Vt autem aduenissent ad eum, † dixit
κλησίας. ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτόν, εἶπεν 18
eis: Vos scitis à prima die à
αὐτοῖς, ὑμεῖς ἐπίστασθε ἀπὸ πρώτης ἡμέρας ἀφ'
qua ingressus sum in Asiam, † quomodo cum vobis om-
ἧς ἐπέβην εἰς τὴν Ἀσίαν, πῶς μεθ' ὑμῶν τὸν πάν-
ne tempus fuerim, Seruiens Domino cum
τα χρόνον ἐγενόμην, δουλεύων τῷ κυρίῳ μετὰ 19
omni humilitate, & multis lacrymis, &
πάσης ταπεινοφροσύνης, καὶ πολλῶν δακρύων, καὶ
tentationibus, † euenientibus mihi in insidiis
πειρασμῶν, τῶν συμβάντων μοι ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς
Iudæorum. † Vt nihil † retraxerim con-
τῶν Ἰουδαίων· ὡς οὐδὲν ὑπεστειλάμην τῶν συμ- 20
ferentium, ad non annunciandum vobis, & † docendum
φερόντων, τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν, καὶ διδάξαι
vos publicè & per domos: Testifi-
ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκους, διαμαρτυρό- 21
cans Iudæis † que & Græcis in Deum pœni-
μενος Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι τὴν εἰς τὸν Θεὸν μετά-
tentiam & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum.
νοιαν, καὶ πίστιν τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.
Et nunc ecce ego † vinctus spiritu, va-
καὶ νῦν ἰδοὺ ἐγὼ δεδεμένος τῷ πνεύματι, πορεύ- 22
do in Hierusalem, quæ in ea † occursu-
ομαι εἰς Ἱερουσαλήμ, τὰ ἐν αὐτῇ συναντήσον-
ra mihi † non sciens. Nisi quòd Spiritus san-
τά μοι μὴ εἰδώς. πλὴν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅ- 23
ctus per † ciuitatem protestatur mihi, dicens, quoniã vincula
γιον κατὰ πόλιν διαμαρτύρεταί μοι, λέγον ὅτι δεσμά
me & tribulationes † manent. Sed † nullius rationem fa-
με καὶ θλίψεις μένουσιν. ἀλλ' οὐδενὸς λόγον ποιοῦ- 24
cio, nec † habeo animam meam † pretiosam mihi ipsi, vt
μαι, οὐδὲ ἔχω τὴν ψυχήν μου τιμίαν ἐμαυτῷ, ὡς
finire cursum meum cum gaudio, & ministerium
τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μετὰ χαρᾶς, καὶ τὴν διακονίαν
quod accepi à Domino Iesu, protestifica-
ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτύρα-
ri Euangelium gratiæ Dei. Et nunc
σθαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. καὶ νῦν 25
ecce ego scio, quia non amplius videbitis faciem
ἰδοὺ ἐγὼ οἶδα ὅτι οὐκέτι ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν

† potestate absolui. Nam & † vrgeri † hodiernæ, quum nullius obnoxius sit de * quo † reddere † quum dixisset,
* quam † cessauit tumultus, vocans * discipulis, & exhortatus eos, valedixit, & profectus est vt iret † Quum autē perambulasset † fuisset * Vbi quā fecisset † factę sunt illi insidiæ † nauigaturo * habuitq; consilium vt reuerteretur † Sosipater Pyrrhi
† Qui prę cessissent, sustinebant
† In diebus
† sabbati, quum cōuenissemus † cum
* profecturus in crastinum,
† copiosæ
† Quū merGeretur * graui, † ductus
† Ad quem quū descēdisset * incubuit super eū, † Nolite turbari, † enim
* quū † satis, † lucem, * profectus est

† minimè, † ascendentes * nauigauimus † suscepturi † dispositus erat ipse per terram iter facturus. Quum † inuenisset nos * assumpto eo † die
† & † applicuimus † die
† ne qua mora illi fieret
† vt † Pentecosten faceret.
† Qui quū † & simul essent
† qualiter vobiscum per
† quæ mihi acciderunt ex † Quomodo † subtraxerim vtilia quò minus annunciarem † docerem
† atq; Gentilibus
† alligatus
† ventura sint, † ignorās
† omnes ciuitates
† Hierosolymis † nihil horū vereor, † facio † pretiosiorem quàm me, dummodò consummem

meum vos omnes, in quibus transiui prædicans
μου ὑμεῖς πάντες, ἐν οἷς διῆλθον κηρύσσων τὴν
regnum Dei. *Ideo & testor vobis
βασιλείαν τοῦ θεοῦ. 26 Διὸ καὶ μαρτύρομαι ὑμῖν
in hodierna die, quia mundus ego a
ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ, ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τοῦ
sanguine omnium. Non enim subterfugi, sed
αἵματος πάντων. 27 οὐ γὰρ ὑπεστειλάμην τοῦ
non annunciando vobis omne consilium Dei.
μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν πᾶσαν τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ.
Attendite ergo vobisipsis & vniuerso gregi
28 Προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ,
in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos,
ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους,
*pascere ecclesiam Dei, quam acquisi-
ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, ἣν περιεποιή-
uit per proprium sanguinem. Ego enim scio hoc,
σατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. 29 Ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο,
quoniam intrabunt post discessionem meam lupi graues
ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βα-
in vos, non parcentes gregi. Et
ρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου. 30 καὶ
ex vobis ipsis exurgent viri loquentes
ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες
peruersa, *ad abstrahendum discipulos post
διεστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω
se. Ideo vigilate, memores quoniam triennium
αὐτῶν. 31 Διὸ γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες ὅτι τριετίαν
noctem & diem non cessaui cum
νύκτα καὶ ἡμέραν οὐκ ἐπαυσάμην μετὰ
lacrymis monens vnumquemque. Et nunc com-
δακρύων νουθετῶν ἕνα ἕκαστον. 32 Καὶ τανῦν παρα-
mendo vos, fratres, Deo, & verbo
τίθεμαι ὑμᾶς, ἀδελφοί, τῷ θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς
gratiæ ipsius, potenti superædificare &
χάριτος αὐτοῦ, τῷ δυναμένῳ ἐποικοδομῆσαι καὶ
dare vobis hæreditatem in sanctificatis omni-
δοῦναι ὑμῖν κληρονομίαν ἐν τοῖς ἡγιασμένοις πᾶ-
bus. Argentum aut aurum, aut vestem nullius con-
σιν. 33 ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐ-
cupiui. Ipsi noscitis, quoniam vsibus meis,
πεθύμησα. 34 αὐτοὶ γινώσκετε, ὅτι ταῖς χρείαις μου,
& existentibus mecum, ministrauerunt manus istæ.
καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗ-
Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes
ται. 35 πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω κοπιῶντας
oportet suscipere infirmos, *memi-
δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, μνημο-
nisseque verborum Domini Iesu, (quoniam ipse dixit)
νεύειν τε τῶν λόγων τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶπε,
Beatius est dare magis quàm accipere. Et
μακάριόν ἐστι διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν. 36 Καὶ
hæc dicens, ponens genua sua cum omnibus
ταῦτα εἰπών, θεὶς τὰ γόνατα αὐτοῦ σὺν πᾶσιν
illis orauit. Magnus autē factus est fletus
αὐτοῖς προσηύξατο. 37 ἱκανὸς δὲ ἐγένετο κλαυθμὸς
omnium: & procumbentes super collum
πάντων, καὶ ἐπιπεσόντες ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ
Pauli, exosculabantur eum: Dolentes ma-
Παύλου, κατεφίλουν αὐτόν, 38 ὀδυνώμενοι μά-
ximè in verbo quod dixerat, quoniam nō amplius futu-
λιστα ἐπὶ τῷ λόγῳ ᾧ εἰρήκει, ὅτι οὐκέτι μέλ-
ri essent faciem eius spectare: *præmittebant
λουσι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ θεωρεῖν. προέπεμπον
autem eum ad nauem.
δὲ αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον.

CAP. XXI.

*Vt autē factum est prouehi nos auulsos
1 Ὡς δὲ ἐγένετο ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἀποσπασθέντας
ab eis recta currentes venimus in
ἀπ' αὐτῶν, εὐθυδρομήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν
Coum: sequenti in Rhodum, & inde in Pa-
Κῶ, τῇ δὲ ἑξῆς εἰς τὴν Ῥόδον, κἀκεῖθεν εἰς Πά-
taram. Et *inuenientes autem transferentem in Phœ-
ταρα. 2 καὶ εὑρόντες πλοῖον διαπερῶν εἰς Φοι-
nicen, ascendentes prouecti sumus. Apparentes
νίκην, ἐπιβάντες ἀνήχθημεν. 3 ἀναφάναντες
autem Cypro, & relinquentes eam ad sini-
δὲ τὴν Κύπρον, καὶ καταλιπόντες αὐτὴν εὐώνυ-
stram, nauigauimus in Syriam, & *deuecti sumus in
μον, ἐπλέομεν εἰς Συρίαν, καὶ κατήχθημεν εἰς
Tyrum: ibi enim erat nauis expositura
Τύρον· ἐκεῖσε γὰρ ἦν τὸ πλοῖον ἀποφορτιζόμενον
onus. Et inuenientes discipulos, adman-
τὸν γόμον. 4 καὶ ἀνευρόντες τοὺς μαθητάς, ἐπεμεί-
simus ibi diebus septem, qui Paulo dice-
ναμεν αὐτοῦ ἡμέρας ἑπτά, οἵτινες τῷ Παύλῳ ἔλε-
bant per Spiritum, *non ascendere in Hieru-
γον διὰ τοῦ πνεύματος, μὴ ἀναβαίνειν εἰς Ἱερου-
salem. Quando autem factum est nos perageret
σαλήμ. 5 ὅτε δὲ ἐγένετο ἡμᾶς ἐξαρτίσαι τὰς
dies, exeuntes ibamus, præmittentibus
ἡμέρας, ἐξελθόντες ἐπορευόμεθα, προπεμπόντων
nos omnibus cum vxoribus & filiis vsque foras
ἡμᾶς πάντων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἕως ἔξω τῆς
ciuitatem: & ponentes genua in littore,
πόλεως· καὶ θέντες τὰ γόνατα ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν,
orauimus. Et *salutantes inuicem, a-
προσηυξάμεθα. 6 καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐ-
scendimus in nauem: illi autem redierunt in
πέβημεν εἰς τὸ πλοῖον, ἐκεῖνοι δὲ ὑπέστρεψαν εἰς
propria. Nos verò nauigationem perficientes, à
τὰ ἴδια. 7 Ἡμεῖς δὲ τὸν πλοῦν διανύσαντες, ἀπὸ
Tyro descendimus in Ptolemaidam, & *salu-
Τύρου κατηντήσαμεν εἰς Πτολεμαΐδα, καὶ ἀσπα-
tantes fratres, mansimus die vna
σάμενοι τοὺς ἀδελφούς, ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν
apud illos. At postridie egressi, veni-
παρ' αὐτοῖς. 8 τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες ἤλθο-
mus in Cæsaream. & intrantes in domum
μεν εἰς Καισάρειαν. καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον
Philippi Euangelistæ existentis ex septem, man-
Φιλίππου τοῦ εὐαγγελιστοῦ ὄντος ἐκ τῶν ἑπτά, ἐμεί-
simus apud eum. Huic autem erant filiæ vir-
ναμεν παρ' αὐτῷ. 9 τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες παρ-
gines quatuor prophetantes. Admanentibus
θένοι τέσσαρες προφητεύουσαι. 10 ἐπιμενόντων
autem nobis dies plures, descendit quidam à Iu-
δὲ ἡμῶν ἡμέρας πλείους, κατῆλθέ τις ἀπὸ τῆς Ἰου-
dæa propheta, nomine Agabus. Et veniens
δαίας προφήτης, ὀνόματι Ἄγαβος. 11 καὶ ἐλθὼν
ad nos, & tollens zonam Pauli, alli-
πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἄρας τὴν ζώνην τοῦ Παύλου, δή-
gansque sibi manus & pedes, dixit: Hæc
σάς τε αὑτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, εἶπε, Τάδε
dicit Spiritus sanctus, Virum cuius est zona
λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, Τὸν ἄνδρα οὗ ἐστιν ἡ ζώνη
hæc, sic vincient in Hierusalem Iudæi, &
αὕτη, οὕτω δήσουσιν ἐν Ἱερουσαλὴμ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ
tradent in manus Gentium. Vt autem audi-
παραδώσουσιν εἰς χεῖρας ἐθνῶν. 12 ὡς δὲ ἠκού-
uimus hæc, rogabamus nósque & qui loci il-
σαμεν ταῦτα, παρεκαλοῦμεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντό-
lius sad non ascendere eum in Hierusalem. Respon-
πιοι, τοῦ μὴ ἀναβαίνειν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ. 13 ἀπε-
ditque Paulus: Quid facitis flentes, & con-
κρίθη τε ὁ Παῦλος, Τί ποιεῖτε κλαίοντες, καὶ συν-
minuentes meum cor? ego enim non solùm
θρύπτοντές μου τὴν καρδίαν; ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον
vinciri, sed & mori in Hierusalem pa-
δεθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἑ-
ratè habeo pro nomine Domini Iesu.
τοίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου Ἰησοῦ.

μὴ πει-

Marginal notes: per quos — Quapropter contestor vos — Mundum — Quod minus annunciarem — regere — sanguine suo — rapaces — vt abducant — Propter quod memoria retinentes — per — παύομαι — vestrum — qui potens est — & — scitis, sad ea quæ mihi opus erát, & his qui sunt mecum — ac — verbi — quum dixisset, positis genibus suis — essent visuri — & deducebant — Quum esset vt nauigaremus, ab stracti directo cursu — quum inuenissemus — nauigauimus — Quum apparuissemus — vecti sumus — κατάγω — Inuentis autē discipulis — ibi — ne ascenderet Hierosolymā. Et expletis diebus, profecti deductibus — positis genibus — quum valedixissemus — sua — nauigatione explicita, salutatis fratribus — Alio autem die profecti — qui erat vnus de — Ac quum moraremur per aliquot — superuenit — Is quum venisset — tulit — & — alligabunt — Quod quum audissemus — ne ascenderet Hierosolymam. Tunc — & dixit — affligentes — alligari — paratus sum propter nomen

† Non suadi autem eo, quieuimus, dicen-
μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ, ἡσυχάσαμεν, εἰπόν- 14
tes: Voluntas Domini fiat. Post autem
τες, τὸ θέλημα τοῦ κυρίου γενέσθω. μετὰ δὲ τὰς 15
dies istos preparati ascendebamus in
ἡμέρας ταύτας ἐπισκευασάμενοι ἀνεβαίνομεν εἰς
Hierusalem. Simul venerunt autē & * discipulorum à
ἱερουσαλήμ. συνῆλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ 16
Cæsarea nobiscum, adducentes (apud quem hospitare-
καισαρείας σὺν ἡμῖν, ἄγοντες παρ' ᾧ ξενισθῶ-
mur) § Mnasonem quendā Cyprium, antiquum discipulum.
μεν, μνάσωνί τινι κυπρίῳ, ἀρχαίῳ μαθητῇ.
* Factis autem nobis in Hierosolymam, libenter
γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς ἱεροσόλυμα, ἀσμένως 17
exceperunt nos fratres. At sequenti § in-
ἐδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί. τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰ- 18
troibat Paulus nobiscum ad Iacobum, omnésque
σῄει ὁ παῦλος σὺν ἡμῖν πρὸς ἰάκωβον, πάντες τε
* adfuerunt seniores. † Et salutans
παρεγένοντο οἱ πρεσβύτεροι. καὶ ἀσπασάμενος 19
eos, exposuit per vnum singulum quæ fecisset Deus
αὐτοὺς, ἐξηγεῖτο καθ' ἓν ἕκαστον ὧν ἐποίησεν ὁ θεὸς
in Gentibus per ministerium illius. * At au-
ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας αὐτοῦ. οἱ δὲ ἀ- 20
dientes glorificabant Deum, dixeruntque ei: § Conspi-
κούσαντες ἐδόξαζον τὸν θεὸν, εἶπόν τε αὐτῷ, θεω-
cis frater, quot decem millia sunt § Iudæorum
ρεῖς ἀδελφὲ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν ἰουδαίων τῶν
credentium? & omnes * æmulatores legis subsi-
πεπιστευκότων, καὶ πάντες ζηλωταὶ τοῦ νόμου ὑπάρ-
stunt. § Edocti erant autem de te, quia discessionem
χουσι. κατηχήθησαν δὲ περὶ σοῦ, ὅτι ἀποστασίαν 21
doceas à Moyse * eos qui per Gentes † omnes
διδάσκεις ἀπὸ μωσέως τοὺς κατὰ τὰ ἔθνη πάντας
Iudæos, dicens non circumcidere ipsos filios §
ἰουδαίους, λέγων μὴ περιτέμνειν αὐτοὺς τὰ τέκνα,
neque § ritibus ambulare. Quid ergo est? * omni-
μηδὲ τοῖς ἔθεσι περιπατεῖν. τί οὖν ἐστι; πάν- 22
no oportet multitudinē conuenire: audient enim § quod
τως δεῖ πλῆθος συνελθεῖν· ἀκούσονται γὰρ ὅτι
superuenisti. Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt
ἐλήλυθας. τοῦτο οὖν ποίησον ὅ σοι λέγομεν· εἰσὶν 23
nobis viri quatuor, votum habentes super se-
ἡμῖν ἄνδρες τέσσαρες εὐχὴν ἔχοντες ἐφ' ἑαυ-
ipsis. * Hos assumens purificator cum illis:
τῶν. τούτους παραλαβὼν ἁγνίσθητι σὺν αὐτοῖς, 24
& impende in illis, vt radant
καὶ δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς, ἵνα ξυρήσωνται τὴν
† caput, & sciant omnes, quia ea quæ audierunt
κεφαλὴν, καὶ γνῶσι πάντες ὅτι ὧν κατήχηνται
de te, * nihil est, sed § modo & ipse le-
περὶ σοῦ, οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ στοιχεῖς καὶ αὐτὸς τὸν νό-
gem custodiens. De autem § credentibus Gentibus
μον φυλάσσων. περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν 25
nos scripsimus, iudicantes * nihil huiusmodi obser-
ἡμεῖς ἐπεστείλαμεν, κρίναντες μηδὲν τοιοῦτον τη-
uare eos, si non cauere eos hoc, & i-
ρεῖν αὐτοὺς, εἰ μὴ φυλάσσεσθαι αὐτοὺς τό, τε εἰ-
dolis immolatum, & sanguinem, & suffocatum, & fornicationem.
δωλόθυτον, καὶ τὸ αἷμα, καὶ πνικτὸν, καὶ πορνείαν.
Tunc Paulus § assumens viros,
τότε ὁ παῦλος παραλαβὼν τοὺς ἄνδρας, τῇ 26
sequenti die cum illis purificatus intrauit in
ἐχομένῃ ἡμέρᾳ σὺν αὐτοῖς ἁγνισθεὶς εἰσῄει εἰς
templum annuncians expletionem die-
τὸ ἱερὸν διαγγέλλων τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἡμε-
rum purificationis, donec offerretur pro v-
ρῶν τοῦ ἁγνισμοῦ, ἕως οὗ προσηνέχθη ὑπὲρ ἑ-
nóquoque eorum oblatio. * Vt autem futuri
νὸς ἑκάστου αὐτῶν ἡ προσφορά. ὡς δὲ ἔμελ- 27
erant septem dies † consummari, hi qui de Asia
λον αἱ ἑπτὰ ἡμέραι συντελεῖσθαι, οἱ ἀπὸ τῆς ἀσίας

Iudæi, § conspicientes eum in templo, § confuderunt
ἰουδαῖοι θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, συνέχεον
omnem * turbam, & iniecerunt manus † in
πάντα τὸν ὄχλον, καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπ'
eum, Clamantes, Viri Israëlitæ, adiuua-
αὐτὸν. 28 κράζοντες, ἄνδρες ἰσραηλῖται, βοηθεῖ-
te: hic est homo qui aduersus populum & le-
τε· οὗτός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ κατὰ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ νό-
gem, & locum hunc omnes vbique do-
μου, καὶ τοῦ τόπου τούτου πάντας πανταχοῦ διδάσ-
cens: insuper que & * Græcos induxit in templum,
κων· ἔτι τε καὶ ἕλληνας εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἱερὸν,
& † polluit sanctum locum istum. * Fuerant enim vi-
29 καὶ κεκοίνωκε τὸν ἅγιον τόπον τοῦτον. ἦσαν γὰρ ἑω-
dentes Trophimum Ephesium in ciuitate cum i-
ρακότες τρόφιμον τὸν ἐφέσιον ἐν τῇ πόλει σὺν αὐ-
pso, quē existimauerāt quoniā in templum introduxisset Pau-
τῷ, ὃν ἐνόμιζον ὅτι εἰς τὸ ἱερὸν εἰσήγαγεν ὁ παῦ-
lus. Commotáque est ciuitas tota, & facta est con-
30 λος. ἐκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐγένετο συν-
cursio populi: & apprehendentes Paulum, trahe-
δρομὴ τοῦ λαοῦ· καὶ ἐπιλαβόμενοι τοῦ παύλου * εἷλ-
bant eum extra templum, & statim clausæ sunt ia-
κον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ, καὶ εὐθέως ἐκλείσθησαν αἱ θύ-
nuæ. Quærentibus autem eum occidere, § ascendit fa-
31 ραι. ζητούντων δὲ αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἀνέβη φά-
ma tribuno cohortis, Quia tota confunditur
σις τῷ χιλιάρχῳ τῆς σπείρης, ὅτι ὅλη συγκέχυται
Hierusalem. Qui § ex ipsa assumens mi-
32 ἱερουσαλήμ. ὃς ἐξαυτῆς παραλαβὼν στρα-
lites & centuriones, decurrit ad illos.
τιώτας καὶ ἑκατοντάρχους, κατέδραμεν ἐπ' αὐτούς.
* Illi autem videntes tribunum & milites, ces-
οἱ δὲ ἰδόντες τὸν χιλίαρχον καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐ-
sauerunt § percutientes Paulum. * Appropinquans autē
33 παύσαντο τύπτοντες τὸν παῦλον. ἐγγίσας δὲ ὁ
tribunus apprehendit eum, & iussit † vinciri
χιλίαρχος ἐπελάβετο αὐτοῦ, καὶ ἐκέλευσε δεθῆναι
catenis duabus: & interrogabat quisnam esset, & quid * es-
ἁλύσεσι δυσί· καὶ ἐπυνθάνετο τίς ἂν εἴη, καὶ τί ἐστι
perpetrans. Alij autem aliud quid clamabāt in turba.
34 πεποιηκώς. ἄλλοι δὲ ἄλλο τι ἐβόων ἐν τῷ ὄχλῳ·
§ non potens autem cognoscere certum § propter tu-
μὴ δυνάμενος δὲ γνῶναι τὸ ἀσφαλὲς διὰ τὸν θό-
multum, iussit duci eum in ca-
ρυβον, ἐκέλευσεν ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς τὴν παρεμ-
stra. * Quum autem factus est ad gradus,
35 βολήν. ὅτε δὲ ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἀναβαθμοὺς,
contigit § portari eum à militibus propter
συνέβη βαστάζεσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διὰ
* violentiam turbæ. Sequebatur enim multitudo
36 τὴν βίαν τοῦ ὄχλου. ἠκολούθει γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ
populi clamans, Tolle eum: † Futurúsque indu-
37 λαοῦ κρᾶζον, αἶρε αὐτόν. μέλλων τε εἰσάγε-
ci in castra Paulus, dicit tri-
σθαι εἰς τὴν παρεμβολὴν ὁ παῦλος, λέγει τῷ χι-
buno: Si licet mihi * dicere aliquid ad te? Ille verò di-
λιάρχῳ, εἰ ἔξεστί μοι εἰπεῖν τι πρός σε; ὁ δὲ ἔ-
xit, Græcè nosti? Nonne tu es Æ-
38 φη, ἑλληνιστὶ γινώσκεις; οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ αἰ-
gyptius § ille ante hos dies tumultum * mouens, &
γύπτιος ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας, καὶ
educens in desertum quatuor § millia vi-
ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τοὺς τετρακισχιλίους ἄν-
ros sicariorum? * Dixit autem † Paulus: Ego ho-
39 δρας τῶν σικαρίων; εἶπε δὲ ὁ παῦλος, ἐγὼ ἄνθρω-
mo quidem sum Iudæus * Tarsensis, Ciliciæ non § ob-
πος μέν εἰμι ἰουδαῖος ταρσεύς, τῆς κιλικίας οὐκ ἀ-
scuræ ciuitatis § ciuis. rogo autem te, permitte
σήμου πόλεως πολίτης. δέομαι δέ σου, ἐπίτρεψόν
mihi loqui ad populum. * Permittente autem
40 μοι λαλῆσαι πρὸς τὸν λαόν. ἐπιτρέψαντος δὲ

Marginal notes (left): § Et quum ei suadere non possemus. * ex discipulis § secum * ξενίζω § Iasonem * Et quum venissemus § autē die * εἰσῄει * collecti sunt † Quos quum salutasset, narrauit per singula * At illi quum audissent, magnificabant § vides § in Iudæis qui crediderunt * æmulatores sunt § Audierūt * eorum § sunt Iudæorum * debere eos § suos, § secūdum cōsuetudinem ingredi. * Vtique § te superuenisse. * His asūptis sanctifica te † capita § falsa sunt § ambulas § his qui crediderunt ex * vt abstineat se ab idolis immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. § assumptis viris, postero § Dum † consummarentur § erant

Marginal notes (right): § quum vidissent § concitauerunt * populū § ei. * Gentiles † violauit * Viderant * ἑωρακότες * ἐκάλ § nunciatum est § statim, assumptis militibus & centurionibus * Qui quū vidissent § percutere * Tunc accedens † eum alligari * fecisset § & quum non posset § præ tumultu * Et quum venisset § vt portaretur * vim populi † Et quum cœpisset * loqui § qui * cōcitasti, & eduxisti § millia virorum * Et † ad eum * à Tarso, § ignotę § municeps * Et quum ille permisisset

eo, Paulus stans in gradibus, annuit
αὐτοῦ, ὁ Παῦλος ἑστὼς ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν, κατέσεισε
manu † populo. multo verò silentio facto, allo-
τῇ χειρὶ τῷ λαῷ. πολλῆς δὲ σιγῆς γενομένης, προσε-
quutus est Hebræa lingua, dicens:
φώνησε τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ, λέγων·

CAP. XXII. κβ΄.

Viri fratres & Patres, audite * meam
ΑΝδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀκούσατέ μου τῆς 1
ad vos nunc ‡ excusationem. Audientes autem quia
πρὸς ὑμᾶς νῦν ἀπολογίας. ἀκούσαντες δὲ ὅτι 2
Hebræa lingua alloquebatur § illos, ma-
τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ προσεφώνει αὐτοῖς, μᾶλ-
gis præstiterunt silentium. & dicit? Ego quidem sum
λον παρέσχον ἡσυχίαν. καί φησιν· ἐγὼ μέν εἰμι 3
vir Iudæus, natus in Tarso Ciliciæ,
ἀνὴρ Ἰουδαῖος, γεγεννημένος ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας,
nutritus autem in ciuitate ista secus
ἀνατεθραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρὰ
pedes Gamalielis, eruditus iuxta * exquisi-
τοὺς πόδας Γαμαλιήλ, πεπαιδευμένος κατὰ ἀκρί-
tionem paternæ legis, ‖ zelator existens
βειαν τοῦ πατρῴου νόμου, ζηλωτὴς ὑπάρχων τοῦ
Dei, sicut † omnes vos estis hodie: Qui
θεοῦ, καθὼς πάντες ὑμεῖς ἐστε σήμερον· ὃς 4
hanc viam persequutus sum vsque ad mortem: ‡ vinciens
ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίωξα ἄχρι θανάτου δεσμεύων
& tradens in custodias viros § que & mu-
καὶ παραδιδοὺς εἰς φυλακὰς ἄνδρας τε καὶ γυ-
lieres: Sicut princeps sacerdotum * testatur mihi, & ' omnis
ναῖκας· ὡς ὁ ἀρχιερεὺς μαρτυρεῖ μοι, καὶ πᾶν 5
senatus: à quibus & epistolas ‖ acci-
τὸ πρεσβυτέριον· παρ' ὧν καὶ ἐπιστολὰς δεξάμε-
piens, ad fratres in Damascum perge-
νος, πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς εἰς Δαμασκὸν ἐπορευό-
bam, ‖ adducturus & illic existentes vinctos in
μην, ἄξων καὶ τοὺς ἐκεῖσε ὄντας, δεδεμένους εἰς
Hierusalem, vt punirentur. Factū est autē † mihi
Ἱερουσαλήμ, ἵνα τιμωρηθῶσιν. ἐγένετο δέ μοι 6
profecto & appropinquanti Damasco, ‡ circa me-
πορευομένῳ καὶ ἐγγίζοντι τῇ Δαμασκῷ, περὶ με-
ridiem, subito de cælo circum § fulge-
σημβρίαν, ἐξαίφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ περιαστράψαι
re lucem copiosam circa me: ‖ Cecidique in so-
φῶς ἱκανὸν περὶ ἐμέ, ἔπεσόν τε εἰς τὸ ἔ- 7
lum, & audiui vocem dicentem mihi: Saule,
δαφος, καὶ ἤκουσα φωνῆς λεγούσης μοι, Σαούλ,
Saule, quid me persequeris? Ego autem respondi: Quis
Σαούλ, τί με διώκεις; ἐγὼ δὲ ἀπεκρίθην, τίς 8
es Domine: dixitque ad me: Ego sum Iesus Na-
εἶ κύριε; εἶπέ τε πρός με, ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Να-
zarenus, quem tu persequeris. † Qui verò tecum me existentes
ζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις. οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ 9
quidē lumen § spectabant, & expauefacti sunt, at vo-
μὲν φῶς ἐθεάσαντο, καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο, τὴν δὲ φω-
cem * non audierunt ‖ loquentis mihi. † Dixi autē, Quid
νὴν οὐκ ἤκουσαν τοῦ λαλοῦντός μοι. εἶπον δέ, τί 10
faciam Domine? at Dominus ‡ dixit ad me: Surgens
ποιήσω κύριε; ὁ δὲ κύριος εἶπε πρός με, ἀναστὰς
vade in Damascum, & illic tibi dicetur
πορεύου εἰς Δαμασκόν, κἀκεῖ σοι λαληθήσεται
de omnibus quæ § constituta sunt tibi facere. * Quū autē
περὶ πάντων ὧν τέτακταί σοι ποιῆσαι. ὡς δὲ 11
non viderem præ ‖ gloria luminis illius,
οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ φωτὸς ἐκείνου,
† manuductus à simul existentibus mihi, veni in
χειραγωγούμενος ὑπὸ τῶν συνόντων μοι, ἦλθον εἰς
Damascum. Ananias autē quidam vir ‡ pius secundum
Δαμασκόν. Ἀνανίας δέ τις ἀνὴρ εὐσεβὴς κατὰ τὸν 12
legem, § testimonio ornatus ab omnibus habitanti-
νόμον, μαρτυρούμενος ὑπὸ πάντων τῶν κατοικούν-

† ad plebē, & magno
* quam
‡ reddo rationem.
Quum audissent
§ ad
* ἀνατρέφω
* veritatē
‖ æmulator legis,
† &
‡ alligans
§ &
* testimoniū reddit
' omnes maiores natu:
‖ vt adducerē inde
† eūte me, & appropinquante
‡ media die
§ fulsit me lux copiosa.
‖ Et decidēs in terram,
† Et
‡ mecum erant,
§ viderūt,
* autem
‖ eius qui loquebatur mecū.
† Et
‡ autem
§ te oportet
* Et
‖ claritate
† ad manū deductus à comitibus
‡ timoratus
§ testimonium habens

bus in Damasco Iudæis: Veniens ad me, &
των ἐν Δαμασκῷ Ἰουδαίων, ἐλθὼν πρός με, καὶ 13
astans dixit mihi: Saule frater, respice.
ἐπιστὰς εἶπέ μοι, Σαοὺλ ἀδελφέ, ἀνάβλεψον.
& ego eadem hora respexi in eum. * Ille
κἀγὼ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα εἰς αὐτόν. ὁ 14
autem dixit: Deus patrum nostrorum præordina-
δὲ εἶπεν, ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν προεχειρίσα-
uit te ‖ cognoscere voluntatem eius, & † videre iustum,
τό σε γνῶναι τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον,
& ‡ audire vocem ex ore eius. Quia
καὶ ἀκοῦσαι φωνὴν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. ὅτι 15
eris testis § ei ad omnes homines, eorū quæ
ἔσῃ μάρτυς αὐτῷ πρὸς πάντας ἀνθρώπους, ὧν
vidisti & audisti. Et nunc quid moraris? * sur-
ἑώρακας καὶ ἤκουσας. καὶ νῦν τί μέλλεις; ἀνα- 16
gens baptizare, & ablue peccata tua,
στὰς βάπτισαι, καὶ ἀπόλουσαι τὰς ἁμαρτίας σου,
‖ inuocans nomen Domini. Factum est
ἐπικαλεσάμενος τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου. ἐγένετο 17
autem mihi reuertenti in Hierusalem, & † o-
δέ μοι ὑποστρέψαντι εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ προσευ-
rante me in templo, fieri me in ‡ exstasi,
χομένου μου ἐν τῷ ἱερῷ, γενέσθαι με ἐν ἐκστάσει,
Et videre illum dicentem mihi: Festina & exi
καὶ ἰδεῖν αὐτὸν λέγοντά μοι, σπεῦσον καὶ ἔξελθε 18
§ in celeritate ex Hierusalem, quoniam non recipient
ἐν τάχει ἐξ Ἱερουσαλήμ, διότι οὐ παραδέξονταί
tuum testimonium de me. Et ego dixi:
σου τὴν μαρτυρίαν περὶ ἐμοῦ. κἀγὼ εἶπον, 19
Domine, ipsi sciunt quia ego eram * incar-
κύριε, αὐτοὶ ἐπίστανται ὅτι ἐγὼ ἤμην φυλακί-
rans & cædens per synagogas ‖ creden-
ζων καὶ δέρων κατὰ τὰς συναγωγὰς τοὺς πιστεύον-
tes in te. Et quum effunderetur sanguis Stephani
τας ἐπὶ σέ· καὶ ὅτε ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα Στεφάνου τοῦ 20
primi testis tui, & † ipse eram astans &
μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἤμην ἐφεστὼς καὶ
consentiens interemptioni eius, & custodiens
συνευδοκῶν τῇ ἀναιρέσει αὐτοῦ, καὶ φυλάσσων τὰ
vestimenta interficientium illum. Et dixit ad
ἱμάτια τῶν ἀναιρούντων αὐτόν. καὶ εἶπε πρός 21
me: Vade, quoniam ego in ‡ gentes longè emit-
με, πορεύου, ὅτι ἐγὼ εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποστε-
tam te. Audiebant autē eum vsque ad hoc verbum,
λῶ σε. ἤκουον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τούτου τοῦ λόγου, 22
& leuauerunt vocem suam, dicentes: Tolle de
καὶ ἐπῆραν τὴν φωνὴν αὐτῶν, λέγοντες, αἶρε ἀπὸ
terra huiuscemodi: nō enim § conuenit eum viuere.
τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον· οὐ γὰρ καθῆκον αὐτὸν ζῆν.
Vociferantibus autem eis, & proiicientibus vestimenta *,
κραυγαζόντων δὲ αὐτῶν, καὶ ῥιπτούντων τὰ ἱμάτια, 23
& puluerem iactantibus in aërem, Ius-
καὶ κονιορτὸν βαλλόντων εἰς τὸν ἀέρα, ἐκέ- 24
sit eum tribunus induci in ca-
λευσεν αὐτὸν ὁ χιλίαρχος ἄγεσθαι εἰς τὴν παρεμ-
stra, ‖ dicens flagellis † inquiri eum, vt sci-
βολήν, εἰπὼν μάστιξιν ἀνετάζεσθαι αὐτόν, ἵνα ἐπι-
ret propter quā causam sic acclamarent ei. ‡ Quū autē
γνῷ δι' ἣν αἰτίαν οὕτως ἐπεφώνουν αὐτῷ. ὡς δὲ 25
astrinxisset eum loris, dixit § ad adstantem
προέτεινεν αὐτὸν τοῖς ἱμᾶσιν, εἶπε πρὸς τὸν ἑστῶτα
centurionem Paulus: Si hominem Romanum &
ἑκατόνταρχον ὁ Παῦλος, εἰ ἄνθρωπον Ῥωμαῖον καὶ
indemnatum licet vobis flagellare? * Audiens autem
ἀκατάκριτον ἔξεστιν ὑμῖν μαστίζειν; ἀκούσας δὲ 26
centurio, accedens nunciauit tri-
ὁ ἑκατόνταρχος, προσελθὼν ἀπήγγειλε τῷ χι-
buno, dicens: ‖ Vide quid facturus es facere: nam
λιάρχῳ, λέγων, ὅρα τί μέλλεις ποιεῖν· ὁ γὰρ
homo † hic ‡ Romanus est. Accedens autem
ἄνθρωπος οὗτος Ῥωμαῖός ἐστι. προσελθὼν δὲ 27

ὁ χι-

* At
‖ vt cognosceres
† videres
‡ audires
§ illius
* exurgēs
‖ inuocato nomine ipsius.
† oranti
‡ stupore mentis,
§ velociter
* concludēs in carcerem,
‖ eos qui credebant
† ego assistebam & cōsentiebā & custodiebam
‡ nationes
§ fas est
* sua,
‖ & cædi & torqueri
† Et
‡ astāti sibi centurioni
* Quo audito, cēturio accessit ad tribunum, &
‖ Quid acturus es?
† enim
‡ ciuis

tribunus, dixit illi: Dic mihi si tu Romanus
ὁ χιλίαρχος εἶπεν αὐτῷ, λέγε μοι εἰ σὺ Ῥωμαῖος
es? ille autem dixit, Etiam. *Respondit que tribunus:
εἶ; ὁ δὲ ἔφη, ναί. ἀπεκρίθη τε ὁ χιλίαρχος, 28
Ego multa capitali ciuilitatem hanc conse-
ἐγὼ πολλοῦ κεφαλαίου τὴν πολιτείαν ταύτην *ἐκ-
sequutus sum, at Paulus ait: Ego autem & natus sum.
τησάμην. ὁ δὲ παῦλος ἔφη, ἐγὼ δὲ καὶ γεγέννημαι.
Protinus ergo discesserunt ab illo *futuri
εὐθέως οὖν ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ μέλλοντες 29
eum ‡inquirere. & tribunus †verò timuit, *cognoscens
αὐτὸν ἀνετάζειν. καὶ ὁ χιλίαρχος δὲ ἐφοβήθη, ἐπι-
quia ‡Romanus esset, & quia erat eum vinciens.
γνοὺς ὅτι Ῥωμαῖός ἐστι, καὶ ὅτι ἦν αὐτὸν δεδεκώς.
*At postridie volens scire ‡cer-
τῇ δὲ ἐπαύριον βουλόμενος γνῶναι τὸ ἀσφα- 30
tum, hoc, quid accusaretur à Iudæis. Soluit
λές, τὸ, τί κατηγορεῖται παρὰ τῶν Ἰουδαίων, ἔλυσεν
eum à vinculis, & iussit †venire principes
αὐτὸν ἀπὸ τῶν δεσμῶν, καὶ ἐκέλευσεν ἐλθεῖν τοὺς ἀρ-
sacerdotum & omnem consessum eorum: & produ-
χιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον αὐτῶν. καὶ καταγα-
cens Paulum, statuit inter illos.
γὼν τὸν παῦλον, ἔστησεν εἰς αὐτούς.

*& illi- / ‡Et / ‡ multa summa / * κέρδη / ‡& / ‡ qui / ‡ torturi erant. / † quoque / *postquam cognouit / § ciuis / alligasset / * Postera autem die / ‡ diligentius, quæ ex causa / † sacerdotes conuenire, & omne concilium,

CAP. XXIII. κγ'.

Intendens autem Paulus *consessui, ait:
Ἀτενίσας δὲ ὁ παῦλος τῷ συνεδρίῳ εἶπεν, 1
Viri fratres, ego omni conscientia bona *ministraui
Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ πάσῃ συνειδήσει ἀγαθῇ πε-
Deo, vsque in ‡hunc diem.
πολίτευμαι τῷ θεῷ, ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας.
At princeps ‡sacerdotu Ananias præcepit astanti-
ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἀνανίας ἐπέταξε τοῖς παρεστῶ- 2
bus sibi, percutere eius os. Tunc Pau-
σιν αὐτῷ, τύπτειν αὐτοῦ τὸ στόμα. τότε ὁ παῦ- 3
lus ad eum dixit: *Percutere te futurus est Deus, pa-
λος πρὸς αὐτὸν εἶπε, τύπτειν σε μέλλει ὁ θεός, τοῖ-
ries dealbate. & tu sedes iudicans me secundum le-
χε κεκονιαμένε. καὶ σὺ κάθῃ κρίνων με κατὰ τὸν νό-
gem, & contra legem iubes me percuti? ‡At
μον, καὶ παρανομῶν κελεύεις με τύπτεσθαι; οἱ δὲ 4
astantes dixerunt: Summum sacerdotem Dei †conuiciaris?
παρεστῶτες εἶπον, τὸν ἀρχιερέα τοῦ θεοῦ λοιδορεῖς;
Dixitque Paulus: Nesciebam fratres quia est
ἔφη τε ὁ παῦλος, οὐκ ᾔδειν ἀδελφοί, ὅτι ἐστὶν 5
princeps sacerdotū scriptū est enim: Principem populi tui non
ἀρχιερεύς. γέγραπται γάρ, ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ
dices malè. Sciens autem Paulus quia vna pars
ἐρεῖς κακῶς. γνοὺς δὲ ὁ παῦλος ὅτι τὸ ἓν μέρος 6
esset Sadducæorum, ‡at altera Pharisæorum, exclama-
ἐστὶ Σαδδουκαίων, τὸ δὲ ἕτερον Φαρισαίων, ἔκρα-
uit in ‡consessu: Viri fratres, ego Phari-
ξεν ἐν τῷ συνεδρίῳ, ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ Φαρι-
sæus sum, filius *Pharisæi: de spe & resur-
σαῖός εἰμι, υἱὸς Φαρισαίου· περὶ ἐλπίδος καὶ ἀνα-
rectione mortuorum ego iudicor. ‡Hoc autem ipso lo-
στάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι. τοῦτο δὲ αὐτοῦ λα- 7
quuto, facta est †seditio Pharisæorum & Sad-
λήσαντος, ἐγένετο στάσις τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδ-
ducæorum, & diuisa est multitudo. Sadducæi
δουκαίων, καὶ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος. Σαδδουκαῖοι 8
quidem enim dicunt non esse resurrectionem, neque angelum,
μὲν γὰρ λέγουσι μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μηδὲ ἄγγελον,
neque spiritum: ‡ Pharisæi autem confitentur v-
μήτε πνεῦμα· Φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσι τὰ ἀμ-
traque. Factus est autem clamor magnus. & exsur-
φότερα. ἐγένετο δὲ κραυγὴ μεγάλη. καὶ ἀνα- 9
gentes *scribæ partis Pharisæorum
στάντες οἱ γραμματεῖς τοῦ μέρους τῶν Φαρισαίων
depugnabant, dicentes: Nihil ‡malum inuenimus in
διεμάχοντο, λέγοντες, οὐδὲν κακὸν εὑρίσκομεν ἐν

*in concilium, / * conuersatus sum ante Deū, / ‡ hodiernum / ‡ autem / ‡Percussiet / ‡Et qui adstabant / † maledicis / ‡ autem / ‡& / ‡concilio, / * Pharisæorum: / ‡ Et quum hæc dixisset, / † dissensio inter Pharisæos & Sadducæos, & soluta est turba. / ‡ quidem / ‡ mali

homine isto: ‡Si autem spiritus loquutus est
τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ· εἰ δὲ πνεῦμα ἐλάλησεν
ei aut angelus, ne repugnemus Deo. *Multa autem
αὐτῷ ἢ ἄγγελος, μὴ θεομαχῶμεν. πολλῆς δὲ 10
facta seditione, veritus tribunus ne
γενομένης στάσεως, εὐλαβηθεὶς ὁ χιλίαρχος μὴ
discerperetur Paulus ab ipsis, iussit
διασπασθῇ ὁ παῦλος ὑπ' αὐτῶν, ἐκέλευσε τὸ
milites descendere, & rapere eum de me-
στράτευμα καταβῆναι, καὶ ἁρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέ-
dio eorum, deducereque in castra. ‡At
σου αὐτῶν, ἄγειν τε εἰς τὴν παρεμβολήν. τῇ δὲ 11
adsistens nocte adsistens ei Dominus, ait: †Confide
ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ κύριος, εἶπε, θάρσει
Paule: sicut enim testificatus es quæ de me in Hieru-
παῦλε· ὡς γὰρ διεμαρτύρω τὰ περὶ ἐμοῦ εἰς Ἱερου-
salem, sic te oportet & *in Romam testificari.
σαλήμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ῥώμην μαρτυρῆσαι.
Facta autem die, ‡facientes quidam Iu-
γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντές τινες τῶν Ἰου- 12
dæorum coitionem, deuouerunt sese, dicen-
δαίων συστροφήν, ἀνεθεμάτισαν ἑαυτούς, λέγον-
tes neque ‡edere, neque *bibere, vsquequo occide-
τες μήτε φαγεῖν μήτε πιεῖν, ἕως οὗ ἀποκτείνω-
rent Paulum. Erant autem plus quadraginta
σι τὸν παῦλον. ἦσαν δὲ πλείους τεσσαράκοντα 13
hanc coniurationem *facientes. Qui
οἱ ταύτην τὴν συνωμοσίαν πεποιηκότες. οἵτινες 14
‡accedentes principes sacerdotum & senio-
προσελθόντες τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς πρεσβυτέ-
res, ‡dixerunt: Deuotione deuouimus nos-
ροις, εἶπον, ἀναθέματι ἀνεθεματίσαμεν ἑαυ-
ipsos, nihil *gustare vsque quo occidamus
τούς, μηδενὸς γεύσασθαι ἕως οὗ ἀποκτείνωμεν τὸν
Paulum. Nunc ergo vos ‡indicate tri-
παῦλον. νῦν οὖν ὑμεῖς ἐμφανίσατε τῷ χι- 15
buno cum †consessu, vt cras illum pro-
λιάρχῳ σὺν τῷ συνεδρίῳ, ὅπως αὔριον αὐτὸν κα-
ducat ad vos, *vt futuros cognoscere
ταγάγῃ πρὸς ὑμᾶς, ὡς μέλλοντας διαγινώσκειν
exquisitius quæ de eo. nos verò, ‡ante appropin-
ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ. ἡμεῖς δέ, πρὸ τοῦ ἐγγί-
quare eum, parati sumus interficere illum. ‡Au-
σαι αὐτόν, ἕτοιμοί ἐσμεν τοῦ ἀνελεῖν αὐτόν. ἀκού- 16
diens autem filius sororis Pauli insidias, *ad-
σας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς παύλου τὸ ἔνεδρον, πα-
ueniens & intrans in castra, nun-
ραγενόμενος καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν παρεμβολήν, ἀ-
ciauit ‡ Paulo. Aduocans autem
πήγγειλε τῷ παύλῳ. προσκαλεσάμενος δὲ ὁ 17
Paulus †vnum *centurionum, ait: Adolescentem
παῦλος ἕνα τῶν ἑκατοντάρχων ἔφη, τὸν νεανίσκον
hunc adduc ad tribunum: habet enim aliquid
τοῦτον ἀπάγαγε πρὸς τὸν χιλίαρχον· ἔχει γάρ τι
indicare illi. ‡Ille quidē ergo assumens eum,
ἀπαγγεῖλαι αὐτῷ. ὁ μὲν οὖν παραλαβὼν αὐτόν, 18
duxit ad tribunum, & ait: Vinctus
ἤγαγε πρὸς τὸν χιλίαρχον, καί φησιν, ὁ δέσμιος
Paulus aduocans me rogauit hunc
παῦλος προσκαλεσάμενός με ἠρώτησε τοῦτον τὸν
adolescentē perducere ad te, habentē aliquid loqui tibi.
νεανίσκον ἀγαγεῖν πρὸς σέ, ἔχοντά τι λαλῆσαί σοι.
Apprehendens autem manum illius tribunus,
ἐπιλαβόμενος δὲ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ὁ χιλίαρχος, 19
& ‡secedens seorsum, *interrogauit, Quid est quod
καὶ ἀναχωρήσας κατ' ἰδίαν, ἐπυνθάνετο, τί ἐστιν ὃ
habes indicare mihi? ‡Dixit autem, †Quia Iudæi
ἔχεις ἀπαγγεῖλαί μοι; εἶπε δέ, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι 20
constituerunt rogare te vt *cras in ‡consessum
συνέθεντο τοῦ ἐρωτῆσαί σε ὅπως αὔριον εἰς τὸ συνέ-
producas Paulum, ‡vt futuri aliquid
δριον καταγάγῃς τὸν παῦλον, ὡς μέλλοντές τι

‡ quid / * Et quum magna dissensio facta esset, timens / * ex eum / ‡ Sequenti autem / † Cōstans esto: / * Romā / ‡ collegerūt se quidam ex Iudæis, & / ‡ manducaturos / * bibituros, donec / ‡ quam / † viri qui / * fecerant / ‡ accesserunt / ‡ & / * gustaturos, donec / ‡ notum facite / † concilio / * tamquam aliquid certius cognituri / ‡ priusquā appropiet. / ‡ Quod quum audisset / * venit & intrauit / ‡ quē / † ad se / * centurionibus / ‡ Et / ‡ secessit cum eo / * & illum / ‡ Ille / † Iudæis conuenit / * crastinā die / ‡ cōcilium / ‡ quasi

† exquisitius percontari de illo. Tu *ergo
ἀκριβέστερον πυνθάνεσθαι περὶ αὐτοῦ. σὺ οὖν 21
ne credideris illis: insidiantur enim ei ex eis
μὴ πεισθῇς αὐτοῖς· ἐνεδρεύουσι γὰρ αὐτὸν ἐξ αὐτῶν
viri ‡ plures quadraginta, qui deuoue-
ἄνδρες πλείους τεσσαράκοντα, οἵτινες ἀνεθεμά-
runt sese, ‡ neque manducare neque bibere, | vsquequo inter-
τισαν ἑαυτούς, μήτε φαγεῖν μήτε πιεῖν ἕως οὗ ἀνέ-
ficiant eum: & nunc parati sunt expectantes
λωσιν αὐτόν. καὶ νῦν ἕτοιμοί εἰσι προσδεχόμενοι
† à te renunciationem. Ipse quidē igitur tribunus
τὴν ἀπὸ σοῦ ἐπαγγελίαν. ὁ μὲν οὖν χιλίαρχος 22
dimisit adolescentem, præcipiens *nemini elo-
ἀπέλυσε τὸν νεανίαν, παραγγείλας μηδενὶ ἐκλα-
qui, quoniam hæc ‡ indicaueris ad me. Et
λῆσαι, ὅτι ταῦτα ἐνεφάνισας πρός με. καὶ 23
‡ aduocans duos quosdam centurionum, di-
προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν ἑκατοντάρχων, εἶ-
xit |, Parate milites ducentos, vt
πεν, ἑτοιμάσατε στρατιώτας διακοσίους, ὅπως
eant vsque Cæsaream, & equites septuagin-
πορευθῶσιν ἕως Καισαρείας, καὶ ἱππεῖς ἑβδομήκον-
ta, & † stipatores ducentos à tertia hora
τα, καὶ δεξιολάβους διακοσίους ἀπὸ τρίτης ὥρας
noctis. *Iumentáque ‡ adparare, vt imponen-
τῆς νυκτός. κτήνη τε παραστῆσαι, ἵνα ἐπιβιβά- 24
tes Paulum, saluum perducerent ad Felicem
σαντες τὸν Παῦλον, διασώσωσι πρὸς Φήλικα τὸν
præsidem: ‡ Scribens epistolam continentem | for-
ἡγεμόνα· γράψας ἐπιστολὴν περιέχουσαν τὸν τύ- 25
mam hanc. Claudius Lysias † præstantissimo præ-
πον τοῦτον. Κλαύδιος Λυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγε- 26
sidi Felici *gaudere. Virum hunc compre-
μόνι Φήλικι χαίρειν. τὸν ἄνδρα τοῦτον συλληφ- 27
hensum à Iudæis, & ‡ futurum interfici ab
θέντα ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ μέλλοντα ἀναιρεῖσθαι ὑπ᾽
eis, superueniens cum exercitu, eripui
αὐτῶν, ἐπιστὰς σὺν τῷ στρατεύματι, *ἐξειλόμην
eum, ‡ discens quia Romanus est. Volens | autem
αὐτόν, μαθὼν ὅτι Ῥωμαῖός ἐστι. βουλόμενος δὲ 28
scire causam ob quam † incusarent eum, dedu-
γνῶναι τὴν αἰτίαν δι᾽ ἣν ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατή-
xi eum in *consessum eorum. Quē inue-
γαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν. ὃν εὗ- 29
ni ‡ appellatum de quæstionibus legis ipso-
ρον ἐγκαλούμενον περὶ ζητημάτων τοῦ νόμου αὐ-
rum, nihil verò dignum morte aut vinculis crimen
τῶν, μηδὲν δὲ ἄξιον θανάτου ἢ δεσμῶν ἔγκλημα
habentem. ‡ Indicatis autem mihi | insidiis † in
ἔχοντα. μηνυθείσης δέ μοι ἐπιβουλῆς εἰς τὸν 30
virum futuris esse à Iudæis, statim
ἄνδρα μέλλειν ἔσεσθαι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐξαυτῆς
misi * ad te, denuncians & accusa-
ἔπεμψα πρός σε, παραγγείλας καὶ τοῖς κατη-
toribus ‡ dicere quæ ad eum apud te: Vale. Ipsi
γόροις λέγειν τὰ πρὸς αὐτὸν ἐπὶ σοῦ. ἔρρωσο. οἱ 31
quidem ergo milites ‡ secundum | constitutum sibi,
μὲν οὖν στρατιῶται κατὰ τὸ διατεταγμένον αὐτοῖς,
assumentes Paulum, duxerunt per noctem
ἀναλαβόντες τὸν Παῦλον, ἤγαγον διὰ τῆς νυκτὸς
in Antipatridem. † At postridie dimitten-
εἰς τὴν Ἀντιπατρίδα. τῇ δὲ ἐπαύριον ἐάσαν- 32
tes equites, ire cum eo, reuersi sunt
τες τοὺς ἱππεῖς, πορεύεσθαι σὺν αὐτῷ, ὑπέστρεψαν
in castra. Qui *ingressi in
εἰς τὴν παρεμβολήν. οἵτινες εἰσελθόντες εἰς 33
Cæsaream, & ‡ reddentes epistolam
τὴν Καισάρειαν, καὶ ἀναδόντες τὴν ἐπιστολὴν τῷ
præsidi, statuerunt & Paulum ‡ ei. | Le-
ἡγεμόνι, παρέστησαν καὶ τὸν Παῦλον αὐτῷ. ἀνα- 34
gens autem præses, & † interrogans ex quali prouin-
γνοὺς δὲ ὁ ἡγεμών, καὶ ἐπερωτήσας ἐκ ποίας ἐπαρ-

Marginal notes: † certius inquisituri sint; ‑ verò; ‡ amplius quam; ‡ non; | donec; † promissum tuum; *ne cui loqueretur; ‡ nota sibi fecisset; ‡ vocatis duob' centurionibus; | illis; † lancearios; * Et; ‡ præparare; ‡ timuit enim ne forte raperent eum Iudæi, & occiderēt, & ipse postea calumniam sustineret tanquam accepturus pecuniam; | hæc; ‡ optimo; * salutem; ‡ incipientem; * ἐξαιρέομαι; ‡ cognito; | que; † obiiciebant illi; * cōcilium; ‡ accusari; ‡ Et quum perlatum esset; | de; ‡ quas parauerant illi; * eum; ‡ vt dicāt; ‡ verò; | præceptū; † Et postera die dimissis equitibus, vt irent; * quum venissent; ‡ tradidissent; ‡ ante illum; | Quum legisset; † interrogasset de

cia esset, & cognoscens quia de Cilicia, Au-
35 χίας ἐστί, καὶ πυθόμενος ὅτι ἀπὸ Κιλικίας, δια-
diam te, inquit, quum & accusatores tui *ad-
κούσομαί σου, ἔφη, ὅταν καὶ οἱ κατήγοροί σου πα-
fuerint. iussitque eum in prætorio
ραγένωνται· ἐκέλευσέ τε αὐτὸν ἐν τῷ πραιτωρίῳ
Herodis custodiri.
τοῦ Ἡρώδου φυλάσσεσθαι.

CAP. XXIIII. κδ΄.

Post autem quinque dies descendit princeps sacerdotū
1 ΜΕτὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ ἀρχιερεὺς
Ananias cum senioribus ‡ & oratore Tertul-
Ἀνανίας μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ῥήτορος Τερτύλ-
lo quodam, qui ‡ comparuerunt præsidi aduersus
λου τινός, οἵτινες ἐνεφάνισαν τῷ ἡγεμόνι κατὰ τοῦ
Paulum. ‡ Citato autem † eo, cœpit accusare
2 Παύλου. κληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγορεῖν
Tertullus, dicens: *Multa pace compo-
3 ὁ Τέρτυλλος, λέγων, πολλῆς εἰρήνης τυγχά-
tes per te, & ‡ directionum factarum
νοντες διὰ σοῦ, καὶ κατορθωμάτων γινομένων τῷ
genti huic per tuam ‡ prudentiam, prorsúsque &
ἔθνει τούτῳ διὰ τῆς σῆς προνοίας, πάντῃ τε καὶ
vbique suscipimus, | præstantissime Felix, cum
πανταχοῦ ἀποδεχόμεθα, κράτιστε Φῆλιξ, μετὰ
omni gratiarum actione. † Vt autē *non super plus te ‡ in-
4 πάσης εὐχαριστίας. ἵνα δὲ μὴ ἐπὶ πλεῖόν σε ἐγ-
terpellem, oro ‡ audire te nos | concisè
κόπτω, παρακαλῶ ἀκοῦσαί σε ἡμῶν συντόμως τῇ
tua † æquitate. *Inuenientes enim hominem hunc pesti-
5 σῇ ἐπιεικείᾳ. εὑρόντες γὰρ τὸν ἄνδρα τοῦτον λοι-
ferum, & ‡ mouentem seditionem omnibus Iudæis ‡ qui per
μόν, καὶ κινοῦντα στάσιν πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις τοῖς κατὰ
habitatam, antesignanúmque Naza-
τὴν οἰκουμένην, πρωτοστάτην τε τῆς τῶν Ναζω-
renorum sectæ. Qui etiam templum | tentauit propha-
6 ραίων αἱρέσεως. ὃς καὶ τὸ ἱερὸν ἐπείρασε βεβη-
nare: quem & † apprehendimus, & secundum nostram
λῶσαι· ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον
legem voluimus iudicare. ‡ Adueniens autem Lysias
7 νόμον ἠθελήσαμεν κρίνειν. παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ
tribunus, ‡ vi | multa ex manibus nostris eri-
χιλίαρχος, βίᾳ πολλῇ ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν ἀφεί-
puit †, & ad te misit. Iubens &
8 λετο, καὶ πρός σε ἀπέστειλε· κελεύσας καὶ τοὺς
accusatores eius venire ‡, à quo poteris ipse
κατηγόρους αὐτοῦ ἔρχεσθαι, παρ᾽ οὗ δυνήσῃ αὐτὸς
iudicans de omnibus istis cognoscere, ‡ quorum nos
ἀνακρίνας περὶ πάντων τούτων ἐπιγνῶναι, ὧν ἡμεῖς
accusamus eum. | Consenserunt autem & Iu-
9 κατηγοροῦμεν αὐτοῦ. συνέθεντο δὲ καὶ οἱ Ἰου-
dæi, dicentes hæc ita † habere. Respon-
10 δαῖοι, φάσκοντες ταῦτα οὕτως ἔχειν. ἀπεκρί-
dit autem Paulus, annuente sibi præside di-
θη δὲ ὁ Παῦλος, νεύσαντος αὐτῷ τοῦ ἡγεμόνος λέ-
cere, Ex multis annis ‡ existentem te iudicem genti
γειν, ἐκ πολλῶν ἐτῶν ὄντα σε κριτὴν τῷ ἔθνει
huic sciens, ‡ meliore animo | quæ de meipso
τούτῳ ἐπιστάμενος, εὐθυμότερον τὰ περὶ ἐμαυτοῦ
defendam. Potente te cognoscere quia non
11 ἀπολογοῦμαι. δυναμένου σου γνῶναι ὅτι οὐ
† plures sunt mihi dies quàm duodecim, ex quo ascen-
πλείους εἰσί μοι ἡμέραι ἢ δεκαδύο, ἀφ᾽ ἧς ἀνέ-
di ‡ adoraturus in Hierusalem. Et neque
12 βην προσκυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ. καὶ οὔτε
in templo inuenerūt me ‡ apud aliquem disputantem,
ἐν τῷ ἱερῷ εὗρόν με πρός τινα διαλεγόμενον,
aut | seditionem facientem turbæ, neque in syna-
ἢ ἐπισύστασιν ποιοῦντα ὄχλου, οὔτε ἐν ταῖς συνα-
gogis, neque † per vrbem. Neque probare
13 γωγαῖς, οὔτε κατὰ τὴν πόλιν. οὔτε παραστῆσαι
δύναν-

Marginal notes: * venerint; ‡ quibusdā; ‡ adierunt præsidem; | Et; † Paulo; * Quam in multa pace agamus; ‡ multa corrigantur; ‡ prouidentiā, semper; | optime; † Ne diutius; ‡ protraham; ‡ vt audias; | breuiter pro; † clementia; * Inuenimus; ‡ concitātem; ‡ in vniuerso orbe, & auctorem; | violare conatus est; † apprehensum; ‡ Superueniens; ‡ cum; | magna de; † eum; ‡ ad te; ‡ de quib'; | Adiecerunt; † se; ‡ esse; ‡ bono; | pro me satisfaciā. Potes enim; † plus; ‡ adorare; ‡ cum aliquo; | concursum; † in ciuitate.

possunt de quibus nunc accusant me. Confi-
δεῖξαι, περὶ ὧν νῦν κατηγοροῦσί μου. ὁμολο- 14
teor autem hoc tibi, quòd secundum viam quam dicunt hære-
γῶ δὲ τοῦτό σοι, ὅτι κατὰ τὴν ὁδὸν ἣν λέγουσιν αἵρε-
sim, sic deseruio patrio Deo, credens omnibus
σιν, οὕτω λατρεύω τῷ πατρῴῳ θεῷ, πιστεύων πᾶσι
quæ secundum legem, & Prophetis scripta:
τοῖς κατὰ τὸν νόμον, καὶ τοῖς προφήταις γεγραμμένοις,
Spem habens in Deum, quam & hi ipsi ex-
ἐλπίδα ἔχων εἰς τὸν θεὸν, ἣν καὶ αὐτοὶ οὗτοι προσ- 15
pectant, resurrectionem futuram esse mortuorum, iu-
δέχονται, ἀνάστασιν μέλλειν ἔσεσθαι νεκρῶν, δι-
storúmque & iniustorum. In hoc autem ipse exerceo
καίων τε καὶ ἀδίκων. ἐν τούτῳ δὲ αὐτὸς ἀσκῶ 16
inoffensam conscientiam habens ad Deum, &
ἀπρόσκοπον συνείδησιν ἔχων πρὸς τὸν θεὸν, καὶ
homines semper. Per annos autem plu-
τοὺς ἀνθρώπους διαπαντός. δι' ἐτῶν δὲ πλειό- 17
res adueni eleemosynas facturus in gen-
νων παρεγενόμην ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθ-
tem meam, & oblationes. In quib' inuenerūt me pu-
νος μου, καὶ προσφοράς. ἐν οἷς εὗρόν με ἡγ- 18
rificatum in templo, non cum turba, neque cum tumul-
νισμένον ἐν τῷ ἱερῷ, οὐ μετὰ ὄχλου, οὐδὲ μετὰ θορύ-
tu. Quidam autem ex Asia Iudæi, quos oportebat apud
βου. τινὲς δὲ ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι, οὓς δεῖ ἐπὶ 19
te præsto esse, & accusare, si quid haberēt aduersus me:
σοῦ παρεῖναι, καὶ κατηγορεῖν, εἴ τι ἔχοιεν πρός με.
Aut ipsi hi dicant, si quid inuenerūt in me
ἢ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν, εἴ τι εὗρον ἐν ἐμοὶ 20
iniquum, stante me in consessu, Aut de
ἀδίκημα, στάντος μου ἐπὶ τοῦ συνεδρίου, ἢ περὶ 21
vna hac voce, qua clamaui stans in eis, quo-
μιᾶς ταύτης φωνῆς, ἧς ἔκραξα ἑστὼς ἐν αὐτοῖς, ὅ-
niam de resurrectione mortuorum ego iudicor hodie
τι περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι σήμερον
à vobis. Audiens autem hæc Felix, distu-
ὑφ' ὑμῶν. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Φῆλιξ, ἀνεβά- 22
lit illos, exquisitius cognoscens quæ de via,
λετο αὐτοὺς, ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ περὶ τῆς ὁδοῦ,
dicens, Quum Lysias tribunus descenderit, per-
εἴπων, ὅταν Λυσίας ὁ χιλίαρχος καταβῇ, δια-
noscam quæ per vos. Constituénsque
γνώσομαι τὰ καθ' ὑμᾶς. διαταξάμενός τε 23
centurioni custodire Paulum, habereque la-
τῷ ἑκατοντάρχῃ τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον, ἔχειν τε ἄ-
xationem, & neminem prohibere propriorum ei mini-
νεσιν, καὶ μηδένα κωλύειν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑπη-
strare, aut adire eum. Post autem dies
ρετεῖν, ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ. μετὰ δὲ ἡμέρας 24
aliquot adueniens Felix cum Drusilla
τινὰς παραγενόμενος ὁ Φῆλιξ σὺν Δρουσίλλῃ τῇ
vxore propria existente Iudæa, accersiuit Pau-
γυναικὶ ἰδίᾳ οὔσῃ Ἰουδαίᾳ, μετεπέμψατο τὸν Παῦ-
lum, & audiuit eum de quæ in Christum Iesum
λον, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν
fide. Disserente autem illo de iustitia
πίστεως. διαλεγομένου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης 25
& castitate, & iudicio futuro es-
καὶ ἐγκρατείας, καὶ τοῦ κρίματος τοῦ μέλλοντος ἔ-
se, tremefactus factus Felix, respondit,
σεσθαι, ἔμφοβος γενόμενος ὁ Φῆλιξ, ἀπεκρίθη,
Quod nūc habens, vade: opportunitatē autem nactus accer-
Τὸ νῦν ἔχον πορεύου· καιρὸν δὲ λαβὼν μετακαλέ-
sam te: Simul & sperans quòd pecunia
σομαί σε· ἅμα καὶ ἐλπίζων ὅτι χρήματα 26
daretur ei à Paulo, vt solueret eum:
δοθήσεται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Παύλου, ὅπως λύσῃ αὐτόν·
ideo & frequenter eum accersens, loquebe-
διὸ καὶ πυκνότερον αὐτὸν μεταπεμπόμενος ὡμί-
tur ei. Biennio autem expleto, accepit succes-
λει αὐτῷ. διετίας δὲ πληρωθείσης, ἔλαβε διά- 27
sorem Felix, Porcium Festum. Volénsque gratias
δοχον ὁ Φῆλιξ, Πόρκιον Φῆστον. θέλων τε χάριτας
præstare Iudæis Felix, reliquit
καταθέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Φῆλιξ, κατέλιπε τὸν
Paulum vinctum.
Παῦλον δεδεμένον.

CAP. XXV. κε.

Festus ergo ingressus prouinciam, post tres
Φῆστος οὖν ἐπιβὰς τῇ ἐπαρχίᾳ, μετὰ τρεῖς 1
dies ascendit in Hierosolymam à Cæsarea.
ἡμέρας ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπὸ Καισαρείας.
Indicauerunt autem ei & princeps sacerdotum, &
ἐνεφάνισαν δὲ αὐτῷ ὁ, τε ἀρχιερεὺς, καὶ οἱ 2
primi Iudæorum aduersus Paulum, & roga-
πρῶτοι τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοῦ Παύλου, καὶ παρεκά-
bant eum: Postulantes gratiam aduersus eum, vt
λουν αὐτὸν, αἰτούμενοι χάριν κατ' αὐτοῦ, ὅπως 3
accerseret eum in Hierusalem: insidias
μεταπέμψηται αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ, ἐνέδραν
facientes interficere eum per viam. Ipse quidē ergo
ποιοῦντες ἀνελεῖν αὐτὸν κατὰ τὴν ὁδόν. ὁ μὲν οὖν 4
Festus respondit, seruari Paulum in Cæsa-
Φῆστος ἀπεκρίθη, τηρεῖσθαι τὸν Παῦλον ἐν Καισα-
rea, seipsum autem futurum in festinatione proficisci.
ρείᾳ, ἑαυτὸν δὲ μέλλειν ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι.
Qui ergo potentes in vobis, ait, simul descenden-
οἱ οὖν δυνατοὶ ἐν ὑμῖν, φησὶ, συγκαταβάν- 5
tes, si quod est in viro hoc, accusent
τες, εἴ τι ἐστὶν ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ, κατηγορείτωσαν
eum. Demoratus autem in illis dies plures
αὐτοῦ. διατρίψας δὲ ἐν αὐτοῖς ἡμέρας πλείους 6
quàm octo, descendens in Cæsaream, postridie
ἢ ὀκτὼ, καταβὰς εἰς Καισάρειαν, τῇ ἐπαύριον
sedens pro tribunali, iussit Paulum
καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσε τὸν Παῦλον
adduci. Adueniente autem eo, circumstete-
ἀχθῆναι. παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, περιέστη- 7
runt qui ab Hierosolymis descendissent Iudæi,
σαν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβεβηκότες Ἰουδαῖοι,
multas & graues accusationes ferentes aduersus
πολλὰ καὶ βαρέα αἰτιώματα φέροντες κατὰ τοῦ
Paulum, quas non poterant probare: Rationē
Παύλου, ἃ οὐκ ἴσχυον ἀποδεῖξαι· ἀπολογου- 8
reddente eo, Quoniā neque in legem Iudæorum, neque
μένου αὐτοῦ, ὅτι οὔτε εἰς τὸν νόμον τῶν Ἰουδαίων, οὔτε
in templum, neque in Cæsarem peccaui. Fe-
εἰς τὸ ἱερὸν, οὔτε εἰς Καίσαρά τι ἥμαρτον. ὁ Φῆ- 9
stus autem Iudæis volens gratiam præstare, re-
στος δὲ τοῖς Ἰουδαίοις θέλων χάριν καταθέσθαι, ἀπο-
spondens Paulo dixit: Vis in Hierosolymam
κριθεὶς τῷ Παύλῳ, εἶπε, θέλεις εἰς Ἱεροσόλυμα
ascendens ibi de his iudicari apud me?
ἀναβὰς, ἐκεῖ περὶ τούτων κρίνεσθαι ἐπ' ἐμοῦ;
Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris
εἶπε δὲ ὁ Παῦλος, ἐπὶ τοῦ βήματος Καίσαρος 10
stans sum, vbi me oportet iudicari. Iudæis nihil
ἑστώς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι. Ἰουδαίους οὐδὲν
nocui, sicut & tu pulchrius nosti. Si
ἠδίκησα, ὡς καὶ σὺ κάλλιον ἐπιγινώσκεις. εἰ 11
quidem enim nocui, & dignum morte feci aliquid,
μὲν γὰρ ἀδικῶ, καὶ ἄξιον θανάτου πέπραχά τι,
non recuso mori: si verò nihil est quorū
οὐ παραιτοῦμαι τὸ ἀποθανεῖν· εἰ δὲ οὐδέν ἐστιν ὧν
hi accusant me, nemo me potest il-
οὗτοι κατηγοροῦσί μου, οὐδείς με δύναται αὐ-
lis gratificari. Cæsarem appello. Tunc
τοῖς χαρίσασθαι. Καίσαρα ἐπικαλοῦμαι. τότε 12
Festus colloquutus cum concilio, respon-
ὁ Φῆστος συλλαλήσας μετὰ τοῦ συμβουλίου, ἀπεκρί-
dit: Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis.
θη, Καίσαρα ἐπικέκλησαι; ἐπὶ Καίσαρα πορεύσῃ.

† Diebus autem peractis quibusdam, Agrippa
13 ἡμερῶν δὲ διαγενομένων τινῶν, ἀγρίππας ὁ
rex & Bernice descenderunt in Cæsaream
βασιλεὺς καὶ βερνίκη κατήντησαν εἰς καισάρειαν
* salutaturi Festum. ‡ Vt autem plures dies
ἀσπασόμενοι τὸν φῆστον. 14 ὡς δὲ πλείους ἡμέρας
demorarentur ibi, Festus regi indicauit quæ
διέτριβον ἐκεῖ, ὁ φῆστος τῷ βασιλεῖ ἀνέθετο τὰ
§ ad Paulum, dicens: Vir quidam est derelictus
κατὰ τὸν παῦλον, λέγων, ἀνήρ τίς ἐστι καταλελειμμένος
à Felice vinctus: De quo, * facto me in
ὑπὸ φήλικος δέσμιος· 15 περὶ οὗ, γενομένου μου εἰς
Hierosolyma, indicauerunt principes sacerdotum & se-
ἱεροσόλυμα, ἐνεφάνισαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσ-
niores Iudæorum, postulantes aduersus illũ damnationẽ.
βύτεροι τῶν ἰουδαίων, αἰτούμενοι κατ' αὐτοῦ δίκην.
Ad quos respondi, Quia non est cõsuetudo Romanis
16 πρὸς οὓς ἀπεκρίθην, ὅτι οὐκ ἔστιν ἔθος ῥωμαίοις
donare aliquem hominem ad perditionem, prius
χαρίζεσθαί τινα ἄνθρωπον εἰς ἀπώλειαν, πρὶν
quàm ‖ accusatus ad conspectum habeat accu-
ἢ ὁ κατηγορούμενος κατὰ πρόσωπον ἔχοι τοὺς κα-
satores, locúmque † defensionis accipiat * de crimi-
τηγόρους, τόπον τε ἀπολογίας λάβοι περὶ τοῦ ἐγ-
natione. Conuenientibus ergo illis huc, ‡ di-
κλήματος. 17 συνελθόντων οὖν αὐτῶν ἐνθάδε, ἀ-
latione nullam faciens, sequenti § se-
ναβολὴν μηδεμίαν ποιησάμενος, τῇ ἑξῆς καθί-
dens pro tribunali, iussi adduci vi-
σας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐκέλευσα ἀχθῆναι τὸν ἄν-
rum. De quo * stantes accusatores, nullam
δρα. 18 περὶ οὗ σταθέντες οἱ κατήγοροι, οὐδεμίαν
causam deferebant ‖ quorum suspicabar ego. Quæ-
αἰτίαν ἐπέφερον ὧν ὑπενόουν ἐγώ. 19 ζητή-
stiones verò quasdam de † propria superstitione habebant
ματα δέ τινα περὶ τῆς ἰδίας δεισιδαιμονίας εἶχον
aduersus eum, & de quodam Iesu defuncto, quem af-
πρὸς αὐτὸν, καὶ περί τινος ἰησοῦ τεθνηκότος, ὃν ἔ-
firmabat Paulus viuere. Hæsitans autem ego
φασκεν ὁ παῦλος ζῆν. 20 ἀπορούμενος δὲ ἐγὼ
* in eam quæ de hoc quæstionem, dicebam, si vellet
εἰς τὴν περὶ τούτου ζήτησιν, ἔλεγον, εἰ βούλοιτο
ire ‡ in Hierusalem, & ibi iudicari de
πορεύεσθαι εἰς ἱερουσαλὴμ, κἀκεῖ κρίνεσθαι περὶ
istis. At Paulo § appellante * serua-
τούτων. 21 τοῦ δὲ παύλου ἐπικαλεσαμένου τηρηθῆ-
ri se ad Augusti cognitionem, iussi
ναι αὐτὸν εἰς τὴν τοῦ σεβαστοῦ διάγνωσιν, ἐκέλευσα
seruari eum, ‖ vsquequò mittam eum ad Cæ-
τηρεῖσθαι αὐτὸν, ἕως οὗ πέμψω αὐτὸν πρὸς καί-
sarem. Agrippa autem ad Festum dixit: Vo-
σαρα. 22 ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν φῆστον ἔφη, ἐβου-
lebam & ipse hominem audire. ille autẽ,
λόμην καὶ αὐτὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀκοῦσαι. ὁ δὲ,
Cras, inquit, audies eum. † Ergo postridie
αὔριον, φησὶν, ἀκούσῃ αὐτοῦ. 23 τῇ οὖν ἐπαύριον
veniente Agrippa & Bernice cum multa
ἐλθόντος τοῦ ἀγρίππα καὶ τῆς βερνίκης μετὰ πολλῆς
ambitione, & * introëuntibus in auditorium
φαντασίας, καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον
cúmque tribunis & viris ‡ secundum eminen-
σύν τε τοῖς χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσι τοῖς κατ' ἐξο-
tiam existentibus ciuitatis, & iubente Festo, adductus
χὴν οὖσι τῆς πόλεως, καὶ κελεύσαντος τοῦ φήστου, ἤχθη
est Paulus. Et dicit Festus: Agrippa
ὁ παῦλος. 24 καί φησιν ὁ φῆστος, ἀγρίππα βα-
rex, & omnes qui simul § adstantes nobis viri,
σιλεῦ, καὶ πάντες οἱ συμπαρόντες ἡμῖν ἄνδρες,
* videtis hunc, de quo omnis multitudo Iudæorum
θεωρεῖτε τοῦτον περὶ οὗ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν ἰουδαίων
interpellauit me & que Hierosolymis & hîc, ‖ accla-
ἐνέτυχόν μοι ἔν τε ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπι-

* ad salutandum ‡ Et quum § de Paulo, * quum essent Hierosolymis, adierunt me * ἐμφανίζω ‖ is qui accusat' præsentes † defendendi * ad abluẽda crimina. Quum conuenissent ‡ fine vlla dilatione, § die * quum stetissent ‖ de quib' malum * ὑπονοέω † sua * de huiusmodi quæstione, ‡ Hierosolymam § autem * vt seruaretur ‖ donec † Altera autem die, quum venissent * introissent ‡ principalibus § adestis nobiscum * videtis ‖ petentes &

mantes non oportere viuere eum amplius. Ego verò † cõ-
25 βοῶντες μὴ δεῖν ζῆν αὐτὸν μηκέτι. ἐγὼ δὲ κα-
periens, nihil dignum morte eum admi-
ταλαβόμενος, μηδὲν ἄξιον θανάτου αὐτὸν πεπρα-
sisse, & ipso autem hoc appellante * Augu-
χέναι, καὶ αὐτοῦ δὲ τούτου ἐπικαλεσαμένου τὸν σεβα-
stum, indicaui mittere eum. De quo certum quid
στὸν, ἔκρινα πέμπειν αὐτόν. 26 περὶ οὗ ἀσφαλές τι
§ scribere domino, non habeo. Ideo produxi eum
γράψαι τῷ κυρίῳ, οὐκ ἔχω. διὸ προήγαγον αὐτὸν
ad vos, & maximè ad te, rex Agrippa,
ἐφ' ὑμῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, βασιλεῦ ἀγρίππα,
vt interrogatione facta, habeã quid * scribere.
ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης, σχῶ τι γράψαι.
Irrationabile enim mihi videtur, ‖ mittentem vinctum, non
27 ἄλογον γάρ μοι δοκεῖ, πέμποντα δέσμιον, μὴ
& † eas quæ contra eum causas significare.
καὶ τὰς κατ' αὐτοῦ αἰτίας σημᾶναι.

† comperi * ad § scribam ‡ propter quod * scribam] Sine ratione ‖ mittere † non eius * σημαίνω

CAP. XXVI. κς'.

Agrippa verò ad Paulum ait: Permit-
1 Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν παῦλον ἔφη, ἐπιτρέ-
titur tibi pro temetipso * dicere. tunc Paulus ‡ ratio-
πεταί σοι ὑπὲρ σεαυτοῦ λέγειν. τότε ὁ παῦλος ἀπε-
cinabatur extendens manum: De omnibus quibus
λογεῖτο ἐκτείνας τὴν χεῖρα· 2 περὶ πάντων ὧν
accusor à Iudæis, rex Agrippa, æ-
ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ ἰουδαίων, βασιλεῦ ἀγρίππα, ἥ-
stimo meipsum beatum, § futurus defendi
γημαι ἐμαυτὸν μακάριον, μέλλων ἀπολογεῖσθαι
apud te hodie. Maximè * cognitorem existentem te
ἐπὶ σοῦ σήμερον. 3 μάλιστα γνώστην ὄντα σε
omnium illorum apud Iudæos ‖ morúmque & quæstionum.
πάντων τῶν κατὰ ἰουδαίους ἐθῶν τε καὶ ζητημάτων·
* ideo obsecro te patienter † audire me. * Illam
διὸ δέομαί σου μακροθύμως ἀκοῦσαί μου. 4 τὴν
quidem ergo vitam meam illam à iuuentute, illam ‡ ab ini-
μὲν οὖν βίωσίν μου τὴν ἐκ νεότητος, τὴν ἀπ' ἀρ-
tio factam in gente mea in Hierosolymis,
χῆς γενομένην ἐν τῷ ἔθνει μου ἐν ἱεροσολύμοις,
nouerunt omnes Iudæi. Præscientes me
ἴσασι πάντες οἱ ἰουδαῖοι. 5 προγινώσκοντές με
§ antea, (si velint * testari) quoniã secundum ‖ diligentis-
ἄνωθεν, ἐὰν θέλωσι μαρτυρεῖν, ὅτι κατὰ τὴν ἀκριβε-
simam sectam nostræ religionis vixi
στάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα
Pharisæus. Et nunc in spe quæ ad
φαρισαῖος. 6 καὶ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς πρὸς τοὺς
patres † repromissionis * facta à Deo, sto
πατέρας ἐπαγγελίας γενομένης ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ἕστηκα
iudicio subiectus. In quam duodecim tribus nostræ in
κρινόμενος. 7 εἰς ἣν τὸ δωδεκάφυλον ἡμῶν ἐν
assiduitate nocte & die deseruientes, sperant
ἐκτενείᾳ νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῦον ἐλπίζει
deuenire: de qua spe accusor, rex
καταντῆσαι, περὶ ἧς ἐλπίδος ἐγκαλοῦμαι, βασιλεῦ
Agrippa, à Iudæis. Quid incredibile indica-
8 ἀγρίππα, ὑπὸ τῶν ἰουδαίων. τί ἄπιστον κρίνε-
tur apud vos, si Deus mortuos suscitat? ‡ Ego quidẽ
9 ται παρ' ὑμῖν, εἰ ὁ θεὸς νεκροὺς ἐγείρει; ἐγὼ μὲν
ergo § videbar mihi ipsi aduersus nomen Iesu Naza-
οὖν ἔδοξα ἐμαυτῷ πρὸς τὸ ὄνομα ἰησοῦ τοῦ ναζω-
reni debere multa contraria agere: Quod & fe-
10 ραίου δεῖν πολλὰ ἐναντία πρᾶξαι· ὃ καὶ ἐποίη-
ci in Hierosolymis, & multos sanctorum ego
σα ἐν ἱεροσολύμοις, καὶ πολλοὺς τῶν ἁγίων ἐγὼ
* carceribus inclusi, à principibus Sacer-
φυλακαῖς κατέκλεισα, τὴν παρὰ τῶν ἀρχιε-
dotum ‖ potestatem accipiens: interemptisque illis de-
ρέων ἐξουσίαν λαβών· ἀναιρουμένων τε αὐτῶν κα-
tuli † suffragium. Et per omnes synagogas
11 τήνεγκα ψῆφον. καὶ κατὰ πάσας τὰς συναγωγὰς
πολλά-

* loqui. ‡ extenta manu, cœpit rationem reddere: § quũ sim me defensurus * scientem te omnes quæ ‖ sunt consuetudines, & quæstiones. * propter quod † audias * Et ‡ quæ fuit § ab initio, * testimoniũ perhibere) ‖ certissimam † nostros * facta est * in ‡ Et § existimaueram me * in ‖ potestate accepta: & quum occiderẽtur, † sententiam.

frequenter puniens eos, compellebam blasphe-
πολλάκις τιμωρῶν αὐτοὺς, ἠνάγκαζον βλασφη-
mare, † immoderatéque insaniens * in, persequebar
μεῖν, περισσῶς τε ἐμμαινόμενος αὐτοῖς, ἐδίωκον
vsque & in exteras ciuitates: In quibus & profi-
ἕως καὶ εἰς τὰς ἔξω πόλεις. ἐν οἷς καὶ πορευό- 12
ciscens in Damascum cum potestate & § procu-
μενος εἰς τὴν Δαμασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπι-
ratione à principibus sacerdotum: Die me-
τροπῆς τῆς παρὰ τῶν ἀρχιερέων, ἡμέρας μέ- 13
dia, * per viam vidi, rex, ‖ cælitùs supra
σης, κατὰ τὴν ὁδὸν εἶδον, βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ
splendorem Solis, † circumfulgens me
τὴν λαμπρότητα τοῦ ἡλίου, περιλάμψαν με
lumen, & eos qui ‘ mecum profiscentes. Omnibus autem
φῶς, καὶ τοὺς σὺν ἐμοὶ πορευομένους. πάντων δὲ 14
decidentibus nobis in terram, audiui vocem
καταπεσόντων ἡμῶν εἰς τὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν
loquentem ‡ ad me, & dicentem Hebraïca lin-
λαλοῦσαν πρός με, καὶ λέγουσαν τῇ Ἑβραΐδι δια-
gua, Saule, Saule, quid me persequeris? durum tibi
λέκτῳ, Σαοὺλ Σαούλ, τί με διώκεις; σκληρόν σοι
§ ad stimulos calcitrare. Ego autem dixi, Quis es
πρὸς κέντρα λακτίζειν. ἐγὼ δὲ εἶπον, Τίς εἶ, 15
Domine? ille autē dixit: Ego sum Iesus, quem tu persequeris.
κύριε; ὁ δὲ εἶπεν, Ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις.
Sed exurge, & sta supra pedes tuos: ad
ἀλλὰ ἀνάστηθι, καὶ στῆθι ἐπὶ τοὺς πόδας σου· εἰς 16
hoc enim apparui tibi, ‖ designare te mini-
τοῦτο γὰρ ὤφθην σοι, προχειρίσασθαί σε ὑπηρέ-
strum & testem † quorúmque vidisti, ‘ quorúmque apparebo
την καὶ μάρτυρα ὧν τε εἶδες, ὧν τε ὀφθήσομαί
tibi: Eripiens te de ‡ populo, & Gentibus,
σοι, ἐξαιρούμενός σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐθνῶν, 17
in quas § ego te mitto. Aperire oculos
εἰς οὓς ἐγώ σε ἀποστέλλω, ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς 18
eorum, * ad conuertendum à tenebris ad lucem, &
αὐτῶν, τοῦ ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκότους εἰς φῶς, καὶ τῆς
potestate Satanæ ad Deum, † ad accipiendum eos
ἐξουσίας τοῦ Σατανᾶ ἐπὶ τὸν θεόν, τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς
remissionem peccatorum, & sortem ‘ in sanctificatis,
ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ κλῆρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις,
fide quæ in me. Vnde, rex Agrippa,
πίστει τῇ εἰς ἐμέ. ὅθεν, βασιλεῦ Ἀγρίππα, 19
non fui incredulus cælesti visioni:
οὐκ ἐγενόμην ἀπειθὴς τῇ οὐρανίῳ ὀπτασίᾳ,
Sed his qui ‖ in Damasco primùm, & Hierosoly-
ἀλλὰ τοῖς ἐν Δαμασκῷ πρῶτον, καὶ Ἱεροσολύ- 20
mis, § in omnémque regionem Iudææ, & Gen-
μοις, εἰς πᾶσάν τε τὴν χώραν τῆς Ἰουδαίας, καὶ τοῖς ἔθ-
tibus annunciabam * pœnitere, & conuerti ad
νεσιν ἀπαγγέλλων μετανοεῖν, καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ
Deum, digna pœnitentiæ opera facientes.
τὸν θεὸν, ἄξια τῆς μετανοίας ἔργα πράσσοντας.
‖ Causa horum me Iudæi † comprehendentes in
ἕνεκα τούτων με οἱ Ἰουδαῖοι συλλαβόμενοι ἐν 21
templo, ‘ tentabant † interficere. ‡ Auxilium
τῷ ἱερῷ, ἐπειρῶντο διαχειρίσασθαι. ἐπικουρίας 22
igitur nactus à Deo, vsque in diem
οὖν τυχὼν τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ, ἄχρι τῆς ἡμέρας
§ hanc sto, testificans * paruóque & ma-
ταύτης ἕστηκα, μαρτυρούμενος μικρῷ τε καὶ με-
gno, nihil extrà dicens ‖ eorum quæ & Prophetæ loquu-
γάλῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων ὧν τε οἱ προφῆται ἐλά-
ti sunt † futurorum esse, & Moyses: Si passibilis
λησαν μελλόντων γίνεσθαι, καὶ Μωσῆς· εἰ παθητὸς 23
Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumē
ὁ Χριστός, εἰ πρῶτος ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν φῶς
* futurus est annunciare populo & Gentibus.
μέλλει καταγγέλλειν τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἔθνεσι.
‡ Hæc autem eo ‡ defendente, Festus magna
ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἀπολογουμένου, ὁ Φῆστος μεγάλῃ 24

voce dixit, Insanis Paule: multæ te li-
τῇ φωνῇ ἔφη, Μαίνῃ Παῦλε· τὰ πολλά σε γράμ-
teræ ad insaniam conuertunt. § Ille verò, Non insa-
ματα εἰς μανίαν περιτρέπει. ὁ δὲ, Οὐ μαίνο- 25
nio, inquit, optime Feste, sed veritatis & sobrie-
μαι, φησί, κράτιστε Φῆστε, ἀλλ' ἀληθείας καὶ σωφρο-
tatis verba eloquor. Scit enim
σύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι. ἐπίσταται γὰρ 26
de his rex, ad quem & * libertate
περὶ τούτων ὁ βασιλεύς, πρὸς ὃν καὶ παρρησιαζό-
vsus eloquor: latere enim eum ‖ quicquam horū non ar-
μενος λαλῶ· λανθάνειν γὰρ αὐτόν τι τούτων οὐ πεί-
bitror: neque enim in angulo gestum † hoc est.
θομαι οὐδέν· οὐ γάρ ἐστιν ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο.
Credis rex Agrippa Prophetis?
πιστεύεις, βασιλεῦ Ἀγρίππα, τοῖς προφήταις; 27
scio quia credis. Ipse autem Agrippa ad
οἶδα ὅτι πιστεύεις. ὁ δὲ Ἀγρίππας πρὸς 28
Paulum ait: In * paruo me suades Christianum fie-
Παῦλον ἔφη, Ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν γενέ-
ri. ‡ At Paulus ait: ‡ Optarim vtique
σθαι. ὁ δὲ Παῦλος εἶπεν, Εὐξαίμην ἂν τῷ 29
Deo, & in * paruo & in ‖ multo, non † solùm te, sed &
θεῷ, καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολλῷ, οὐ μόνον σὲ, ἀλλὰ καὶ
omnes ‘ audientes me hodie, fieri ta-
πάντας τοὺς ἀκούοντάς μου σήμερον, γενέσθαι τοιού-
les, qualis & ego sum, exceptis vinculis his.
τους ὁποῖος κἀγώ εἰμι, παρεκτὸς τῶν δεσμῶν τούτων.
Et hæc dicente eo, exsurrexit rex, &
καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ἀνέστη ὁ βασιλεύς, καὶ 30
Præses, & Bernice, & § considentes eis.
ὁ ἡγεμὼν, ἥ τε Βερνίκη, καὶ οἱ συγκαθήμενοι αὐτοῖς.
Et § secedentes loquebantur ad inuicem,
καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, 31
dicentes, Quia nihil morte dignum aut vinculis * fa-
λέγοντες, ὅτι οὐδὲν θανάτου ἄξιον ἢ δεσμῶν πράσ-
cit homo iste. Agrippa autem Fe-
σει ὁ ἄνθρωπος οὗτος. Ἀγρίππας δὲ τῷ Φή- 32
sto dixit: Dimitti poterat homo hic,
στῳ ἔφη, Ἀπολελύσθαι ἐδύνατο ὁ ἄνθρωπος οὗτος,
si non appellasset Cæsarem.
εἰ μὴ ἐπεκέκλητο Καίσαρα.

CAP. XXVII. κζ.

Vt autē iudicatum est nauigare nos in Ita-
1 ΩΣ δὲ ἐκρίθη τοῦ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἰτα-
liam, ‖ tradiderunt & Paulum, † & quosdam alios
λίαν, παρεδίδουν τόν τε Παῦλον καί τινας ἑτέρους
vinctos centurioni, nomine Iulio, cohortis
δεσμώτας ἑκατοντάρχῃ, ὀνόματι Ἰουλίῳ, σπείρης
Augustæ. Ascendentes autem nauem Adramytenam,
2 Σεβαστῆς. ἐπιβάντες δὲ πλοίῳ Ἀδραμυττηνῷ,
‘ futuri nauigare quæ circa ‡ Asiam loca, § sustuli-
μέλλοντες πλεῖν τοὺς κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπους, ἀνή-
mus, existente cum nobis Aristarcho Macedone Thes-
χθημεν, ὄντος σὺν ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνος Θεσ-
salonicensi. * Ipsáque altera deuenimus in Si-
3 σαλονικέως. τῇ τε ἑτέρᾳ κατήχθημεν εἰς Σι-
donem. humanè ‖ que Iulius † Paulo v-
δῶνα. φιλανθρώπως τε ὁ Ἰούλιος τῷ Παύλῳ χρη-
sus, permisit ad amicos ‘ euntem
σάμενος, ἐπέτρεψε πρὸς τοὺς φίλους πορευθέντα,
curam sui ‡ nancisci. Et indè § [unclear] subna-
4 ἐπιμελείας τυχεῖν. κἀκεῖθεν ἀναχθέντες, ὑπε-
uigauimus Cyprum, * propter hoc, ventos
πλεύσαμεν τὴν Κύπρον, διὰ τὸ, τοὺς ἀνέμους
esse contrarios. Hócque pelagus quod iuxta ‖ Ci-
5 εἶναι ἐναντίους. τό τε πέλαγος τὸ κατὰ τὴν Κι-
liciam & Pamphyliam pernauigantes, † de-
λικίαν καὶ Παμφυλίαν διαπλεύσαντες, κα-
lati sumus in Myra, ipsius Lyciæ. Et ibi inueniens
6 τήλθομεν εἰς Μύρα τῆς Λυκίας. κἀκεῖ εὑρὼν

Marginal notes (left): † & amplius * in eos, § donec etiā; § permissu principum; * in via ‖ de cælo; † circumfulsisse; ‘ mecū simul erant. Omnesque nos quum decidissemus; ‡ mihi; § ad stimulum; * Dominus; ‖ vt constituam * ἐπὶ ἐμοὶ; † eorum, quæ * & eorum quibus; ‡ populis; § nunc; * vt conuertantur; ‖ de † vt accipiant ‘ inter sanctos, per fidem quæ est; ‖ sunt Damasci; § &; * vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur; ‖ Hæc ex † quum essem ‘ comprehensum † volentes me ‡ Auxilio autē adiutus Dei. * τυχὼν; § hodiernum * minori atque maiori, ‖ quām ea quæ † futura; * annūciaturus est; ‖ loquēte, & rationē reddente.

Marginal notes (right): § Et Paulus; * constanter ‖ nihil † quicquā horum; * modico; ‡ Et ‡ Opto à pud Deū, * εὔχομαι * modico, ‖ magno, † tantùm ‘ qui audiunt; § qui assidebant; § quum secessissent, * quid fecit; * χρηματίζω ‖ & tradiderunt ‡ cum reliquis custodiis; ‘ incipientes ‡ Asiæ § sustulimus, perseuerante nobiscum * Sequenti autem die ‖ autem † Paulum tractans, ‘ ire, & ‡ agere. § quum sustulissemus. * propterea quòd vēti essent contrarij. ‖ Et ‖ Ciliciæ & Paphyliz. † venimus Lystram, quæ est

centurio nauem Alexandrinam nauigantem in
ὁ ἑκατόνταρχος πλοῖον ἀλεξανδρῖνον πλέον εἰς
Italiam, † imposuit nos in eam. * In
τὴν ἰταλίαν, ἐνεβίβασεν ἡμᾶς εἰς αὐτό. ἐν 7
multis autem diebus tardè ‡ nauigantes, & vix § deuenientes secundùm Cnidum, non permittente nos
ἱκαναῖς δὲ ἡμέραις βραδυπλοοῦντες, καὶ μόλις γενόμενοι κατὰ τὴν κνίδον, μὴ προσεῶντος ἡμᾶς τοῦ
vento, * subnauigauimus Cretam secundùm Salmonem.
ἀνέμου, ὑπεπλεύσαμεν τὴν κρήτην κατὰ σαλμώνην.
‖ Vixque † prætérlegentes eam, venimus
μόλις τε παραλεγόμενοι αὐτὴν, ἤλθομεν 8
in locum quendam * vocatum Pulchros portus, cui iuxta erat ciuitas ‡ Lasæa.
εἰς τόπον τινὰ καλούμενον καλοὺς λιμένας, ᾧ ἐγγὺς ἦν πόλις λασαία.
Multo autem tempore peracto, & existente iam * periculosa nauigatione, propter
ἱκανοῦ δὲ χρόνου διαγενομένου, καὶ ὄντος ἤδη ἐπισφαλοῦς τοῦ πλοὸς, διὰ τὸ 9
& ieiunium iam ‖ prætériisse, admonebat Paulus,
καὶ τὴν νηστείαν ἤδη παρεληλυθέναι, παρῄνει ὁ παῦλος,
Dicens eis: Viri, † Conspicio quoniã cum iniuria & multo damno, non solùm oneris &
λέγων αὐτοῖς, ἄνδρες, θεωρῶ ὅτι μετὰ ὕβρεως καὶ πολλῆς ζημίας, οὐ μόνον τοῦ φορτίου καὶ τοῦ 10
nauis, sed etiam animarum nostrarum ‡ futuram esse
πλοίου, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν μέλλειν ἔσεσθαι τὸν
‡ nauigationem. At centurio § gubernatori &
πλοῦν. ὁ δὲ ἑκατοντάρχης τῷ κυβερνήτῃ καὶ 11
nauclero credebat magis, quàm * iis à Paulo ‖ dictis.
τῷ ναυκλήρῳ ἐπείθετο μᾶλλον, ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ παύλου λεγομένοις.
Inapposito autem portu subsistente ad hyemationem, plerique posuerunt
ἀνευθέτου δὲ τοῦ λιμένος ὑπάρχοντος πρὸς παραχειμασίαν, οἱ πλείους ἔθεντο 12
consilium † subduci indè, si quo modo possent
βουλὴν ἀναχθῆναι κἀκεῖθεν, εἴ πως δύναιντο
* deuenti in Phœnicem, hyemare, portum Cretæ respicientem ad Africum & ad Chorum.
καταντήσαντες εἰς φοίνικα, παραχειμάσαι, λιμένα τῆς κρήτης βλέποντα κατὰ λίβα καὶ κατὰ χῶρον.
Adspirante autem ‡ Noto, æstimantes propositum § tenere, * soluentes Asson, legebant Cretam.
ὑποπνεύσαντος δὲ νότου, δόξαντες τῆς προθέσεως κεκρατηκέναι, ἄραντες ἆσσον, παρελέγοντο τὴν κρήτην. 13
Post non multum autem misit ‖ contra ipsam ventus Typhonicus, † vocatus Euroclydon.
μετ' οὐ πολὺ δὲ ἔβαλε κατ' αὐτῆς ἄνεμος τυφωνικὸς, ὁ καλούμενος εὐροκλύδων. 14
Correpta autem naui, & non * potente obtueri vento, concedentes ferebamur.
συναρπασθέντος δὲ τοῦ πλοίου, καὶ μὴ δυναμένου ἀντοφθαλμεῖν τῷ ἀνέμῳ, ἐπιδιδόντες ἐφερόμεθα. 15
‡ Insulã autẽ quandã § succurrentes, * vocatam Claudam, vix potuimus ‖ compotes fieri scaphæ.
νησίον δέ τι ὑποδραμόντες, καλούμενον κλαύδην, μόλις ἰσχύσαμεν περικρατεῖς γενέσθαι τῆς σκάφης. 16
Quam subducentes, adiutoriis vtebantur, accingentes nauem, timentésque ne in Syrtim inciderent, † submittentes vas, sic ferebantur.
ἣν ἄραντες, βοηθείαις ἐχρῶντο, ὑποζωννύντες τὸ πλοῖον, φοβούμενοί τε μὴ εἰς τὴν σύρτιν ἐκπέσωσι, χαλάσαντες τὸ σκεῦος, οὕτως ἐφέροντο. 17
* Vehementer autẽ tempestate iactatis nobis, sequenti ‡ iactum fecerunt.
σφοδρῶς δὲ χειμαζομένων ἡμῶν, τῇ ἑξῆς ἐκβολὴν ἐποιοῦντο. 18
Et tertia § nostris manibus armamenta nauis * eiecimus.
καὶ τῇ τρίτῃ αὐτόχειρες τὴν σκευὴν τοῦ πλοίου ἐρρίψαμεν. 19
Neque autem Sole, neque syderibus apparentibus per plures dies, ‖ tempestatéque non exigua
μήτε δὲ ἡλίου μήτε ἄστρων ἐπιφαινόντων ἐπὶ πλείονας ἡμέρας, χειμῶνός τε οὐκ ὀλί- 20

Margin: † transposuit. * Et quum ‡ nauigaremus, § deuenissemus cõtra Gnidũ, prohibente * adnauigauimus Cretę iuxta ‖ Et † iuxta nauigantes * qui vocatur Boni ‡ Thalassa. § quũ non esset * tuta nauigatio eo quòd ‖ prætériisset, consolabatur † Video ‡ incipit ‡ nauigatio. § autem * his quæ ‖ dicebantur. Et quũ aptus portus nõ esset ad hyemandum, plurimi statuerunt † nauigare * deuenientes ‡ Austro. § se * quum sustulissent de ‖ se † qui vocatur. Inroaquilo. Quumque arrepta esset nauis, * posset conari in vẽtum, data naue flatibus, ‖ In § de * quæ vocatur Cauda ‖ obtinere scapham. Qua sublata, * ὑποζωννύω † summisso vase, * Validè ‡ die § die suis * proiecerunt. ‖ &

gua imminente, † reliquum ablata erat omnis spes * salutis
γου ἐπικειμένου, λοιπὸν περιῃρεῖτο πᾶσα ἐλπὶς τοῦ
seruari nos. ‡ Multa autem inedia existente,
σώζεσθαι ἡμᾶς. πολλῆς δὲ ἀσιτίας ὑπαρχούσης, 21
tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidẽ ô viri, § obedientes mihi, non * auehi à Creta, ‖ lucrarique iniuriam hanc, & iacturam.
τότε σταθεὶς ὁ παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν, εἶπεν, ἔδει μέν, ὦ ἄνδρες, πειθαρχήσαντάς μοι, μὴ ἀνάγεσθαι ἀπὸ τῆς κρήτης, κερδῆσαί τε τὴν ὕβριν ταύτην, καὶ τὴν ζημίαν.
Et nunc suadeo vobis bono animo esse: † iactura enim animæ * nulla erit ex vobis, præterquam nauis.
καὶ τὰ νῦν παραινῶ ὑμᾶς εὐθυμεῖν· ἀποβολὴ γὰρ ψυχῆς οὐδεμία ἔσται ἐξ ὑμῶν, πλὴν τοῦ πλοίου. 22
Adstitit enim mihi nocte hac angelus Dei, cuius sum ‡, cui & deseruio,
παρέστη γάρ μοι τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἄγγελος τοῦ θεοῦ οὗ εἰμι, ᾧ καὶ λατρεύω, 23
Dicens, Ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere: & ecce donauit tibi Deus omnes § nauigantes cum te.
λέγων, μὴ φοβοῦ παῦλε· καίσαρί σε δεῖ παραστῆναι· καὶ ἰδοὺ κεχάρισταί σοι ὁ θεὸς πάντας τοὺς πλέοντας μετὰ σοῦ. 24
* Ideò bono animo estote viri: credo enim Deo, quia sic erit quemadmodum dictum est mihi.
διὸ εὐθυμεῖτε ἄνδρες· πιστεύω γὰρ τῷ θεῷ, ὅτι οὕτως ἔσται καθ' ὃν τρόπον λελάληταί μοι. 25
In insulã autẽ quandã oportet nos ‖ incidere.
εἰς νῆσον δέ τινα δεῖ ἡμᾶς ἐκπεσεῖν. 26
† Vt verò quartadecima nox * facta est, perlatis nobis in Adria circa ‡ mediam noctem, suspicabantur nautæ § afferri aliquam sibi regionem.
ὡς δὲ τεσσαρεσκαιδεκάτη νὺξ ἐγένετο, διαφερομένων ἡμῶν ἐν τῷ ἀδρίᾳ κατὰ μέσον τῆς νυκτὸς, ὑπενόουν οἱ ναῦται προσάγειν τινὰ αὐτοῖς χώραν. 27
* Et bolisantes inuenerunt passus viginti: ‖ breui autem distantes, & rursum bolisantes, inuenerunt passus quindecim.
καὶ βολίσαντες εὗρον ὀργυιὰς εἴκοσι· βραχὺ δὲ διαστήσαντες, καὶ πάλιν βολίσαντες, εὗρον ὀργυιὰς δεκαπέντε. 28
Timentésque ne quomodo in aspera loca incideremus, de puppi * proiicientes ancoras quatuor, optabant diem fieri.
φοβούμενοί τε μήπως εἰς τραχεῖς τόπους ἐκπέσωμεν, ἐκ πρύμνης ῥίψαντες ἀγκύρας τέσσαρας, ηὔχοντο ἡμέραν γενέσθαι. 29
Ipsis verò nautis quærentibus fugere ‡ ex naui, § laxantibus scapham in mare, * obtentu quasi ‖ è prora † futurorum ancoras extendere.
τῶν δὲ ναυτῶν ζητούντων φυγεῖν ἐκ τοῦ πλοίου, καὶ χαλασάντων τὴν σκάφην εἰς τὴν θάλασσαν, προφάσει ὡς ἐκ πρώρας μελλόντων ἀγκύρας ἐκτείνειν. 30
Dixit Paulus centurioni, & militibus: ‡ Si non hi manserint in naui, vos § seruari non potestis.
εἶπεν ὁ παῦλος τῷ ἑκατοντάρχῃ καὶ τοῖς στρατιώταις, ἐὰν μὴ οὗτοι μείνωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ δύνασθε. 31
Tunc milites absciderunt funes scaphæ, & * sinerunt eam excidere.
τότε οἱ στρατιῶται ἀπέκοψαν τὰ σχοινία τῆς σκάφης, καὶ εἴασαν αὐτὴν ἐκπεσεῖν. 32
‖ Vsque autẽ quo futurus erat dies fieri, † hortabatur Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartamdecimam hodie diem expectantes ieiuni permanetis, nihil accipientes.
ἄχρι δὲ οὗ ἔμελλεν ἡμέρα γίνεσθαι, παρεκάλει ὁ παῦλος ἅπαντας μεταλαβεῖν τροφῆς, λέγων, τεσσαρεσκαιδεκάτην σήμερον ἡμέραν προσδοκῶντες ἄσιτοι διατελεῖτε, μηδὲν προσλαβόμενοι. 33
‡ Ideo hortor vos accipere cibum: § hoc enim ad vestram salutem est: nullius enim vestrum capillus ‖ ex capite
διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς προσλαβεῖν τροφῆς· τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει· οὐδενὸς γὰρ ὑμῶν θρὶξ ἐκ τῆς κεφαλῆς 34
* πεσεῖ-

Margin: † iam salutis nostræ * περιαιρέω ‡ Et quum multa ieiunatio fuisset, § audito me, * tollere ‖ lucrique facere † amissio * nullius ‡ ego, & ‡ qui nauigant tecum * Propter quod, ‖ deuenire. † Sed postquam * superuenit, nauigantibus ‡ mediam noctem, § apparere * Qui & summittentes bolidem, ‖ & pusillum indè separati, † autem * mitterẽt ‡ de § quũ mitterent * sub ‖ à † inciperent ‡ Nisi § salui fieri * passi sunt ‖ Et quum lux inciperet † rogabat ‡ Propter quod rogo § pro salute vestra: quia ‖ de

Dicens autem hæc, & sumens panem, gra-
πεσεῖται. 35 Εἰπὼν δὲ ταῦτα, καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐ-
tias egit Deo in conspectu omnium: & frangens cœ-
χαρίστησε τῷ θεῷ ἐνώπιον πάντων· καὶ κλάσας ἤρ-
pit manducare. Boni animi autem facti omnes, & i-
ξατο ἐσθίειν. 36 εὔθυμοι δὲ γενόμενοι πάντες, καὶ αὐ-
psi assumpserunt cibum. Eramus verò in naui
τοὶ προσελάβοντο τροφῆς. 37 ἦμεν δὲ ἐν τῷ πλοίῳ
vniuersæ animæ ducentæ septuaginta sex. Sa-
αἱ πᾶσαι ψυχαὶ διακόσιαι ἑβδομηκονταέξ. 38 κο-
tiati autem cibo, alleuiabant nauem, eii-
ρεσθέντες δὲ τροφῆς, ἐκούφιζον τὸ πλοῖον, ἐκβαλ-
cientes triticum in mare. Quũ autẽ
λόμενοι τὸν σῖτον εἰς τὴν θάλασσαν. 39 ὅτε δὲ
dies factus esset, terram non agnoscebant: sinum
ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γῆν οὐκ ἐπεγίνωσκον, κόλπον
vero quendã considerabant habentem litus, in quem co-
δέ τινα κατενόουν ἔχοντα αἰγιαλόν, εἰς ὃν ἐβου-
gitabant, si possent, expellere nauem. Et
λεύσαντο, εἰ δύναιντο, ἐξῶσαι τὸ πλοῖον. 40 καὶ
ancoras sustollentes, permiserunt in mari.
τὰς ἀγκύρας περιελόντες, εἴων εἰς τὴν θάλασσαν,
simul laxantes iuncturas gubernaculorum: &
ἅμα ἀνέντες τὰς ζευκτηρίας τῶν πηδαλίων· καὶ
sustollentes artemonem flanti, tendebant ad
ἐπάραντες τὸν ἀρτέμονα τῇ πνεούσῃ, κατεῖχον εἰς
litus. Incidentes autem in locum bi-
τὸν αἰγιαλόν. 41 περιπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθά-
marem, illiserunt nauem: & quidem prora
λασσον, ἐπώκειλαν τὴν ναῦν· καὶ ἡ μὲν πρῶρα
fixa manebat immobilis, at puppis soluebatur
ἐρείσασα ἔμεινεν ἀσάλευτος, ἡ δὲ πρύμνα ἐλύετο
a vi fluctuum. Militum
ὑπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων. 42 τῶν δὲ στρατιωτῶν
consilium fuit, vt vinctos occiderent, ne
βουλὴ ἐγένετο, ἵνα τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσι, μή
quis enatans effugeret. At centu-
τις ἐκκολυμβήσας διαφύγοι. 43 ὁ δὲ ἑκατόνταρ-
rio volens seruare Paulum, prohibuit
χος βουλόμενος διασῶσαι τὸν Παῦλον, ἐκώλυσεν
eos consilio. iussitque poten-
αὐτοὺς τοῦ βουλήματος, ἐκέλευσέ τε τοὺς δυνα-
tes natare abiicientes primos, ad
μένους κολυμβᾷν, ἀποῤῥίψαντας πρώτους ἐπὶ
terram exire: Et reliquos hos quidem in ta-
τὴν γῆν ἐξιέναι· 44 καὶ τοὺς λοιποὺς οὓς μὲν ἐπὶ σα-
bulis, hos autẽ super quædã eorum quæ de naui. & sic
νίσιν, οὓς δὲ ἐπί τινων τῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου. καὶ οὕτως
factum est, omnes perseruari ad terram.
ἐγένετο πάντας διασωθῆναι ἐπὶ τὴν γῆν.

CAP. XXVIII. κη'.

Et salui euasi, tunc cognouerunt quia Melita
1 ΚΑὶ διασωθέντες, τότε ἐπέγνωσαν ὅτι Μελίτη ἡ
insula vocabatur. at Barbari præstabant non vul-
νῆσος καλεῖται. 2 οἱ δὲ βάρβαροι παρεῖχον οὐ τὴν τυ-
garem humanitatem nobis. Accendentes enim
χοῦσαν φιλανθρωπίαν ἡμῖν. ἀνάψαντες γὰρ
pyram acceperunt omnes nos propter im-
πυράν, προσελάβοντο πάντας ἡμᾶς διὰ τὸν ὑε-
brem instantem, & propter frigus. Congregante
τὸν τὸν ἐφεστῶτα, καὶ διὰ τὸ ψῦχος. 3 συστρέψαντος
autem Paulo sarmentorum multitudinem, & imponente
δὲ τοῦ Παύλου φρυγάνων πλῆθος, καὶ ἐπιθέντος
super pyram, vipera à calore exiens
ἐπὶ τὴν πυράν, ἔχιδνα ἐκ τῆς θέρμης ἐξελθοῦσα
inuasit manum eius. Vt verò viderunt Bar-
καθῆψε τῆς χειρὸς αὐτοῦ. 4 ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρ-
bari pendentem bestiam de manu eius, di-
βαροι κρεμάμενον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἔ-
cebant ad inuicem: Omnino homicida est ho-
λεγον πρὸς ἀλλήλους, πάντως φονεύς ἐστιν ὁ ἄν-
mo hic, quem saluum euasum de mari,
θρωπος οὗτος, ὃν διασωθέντα ἐκ τῆς θαλάσσης, ἡ
vltio viuere non siuit. Ille quidẽ ergo excutiens
δίκη ζῆν οὐκ εἴασεν. 5 ὁ μὲν οὖν ἀποτινάξας τὸ
bestiam in ignem, passus est nullum malum. Illi autẽ
θηρίον εἰς τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν. 6 οἱ δὲ
expectabant eum futurum inflammari, aut deci-
προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν πίμπρασθαι, ἢ κατα-
dere repente mortuum. in multo autem illis expectan-
πίπτειν ἄφνω νεκρόν. ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδο-
tibus, & videntibus nihil incommodum in illum
κώντων, καὶ θεωρούντων μηδὲν ἄτοπον εἰς αὐτὸν
fieri, mutati dicebant Deum eum esse.
γινόμενον, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον θεὸν αὐτὸν εἶναι.
In autẽ illis quæ circa locum illum erant prædia
7 ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον ὑπῆρχε χωρία
primario insulæ, nomine Publio: qui susci-
τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι Ποπλίῳ, ὃς ἀναδε-
piens nos, tres dies amicè hospitio ex-
ξάμενος ἡμᾶς, τρεῖς ἡμέρας φιλοφρόνως ἐξέ-
cepit. Factum est autem patrem Publij febribus
νισεν. 8 ἐγένετο δὲ τὸν πατέρα τοῦ Ποπλίου πυρετοῖς
& dysenteria detentum decumbere: ad quem
καὶ δυσεντερίᾳ συνεχόμενον κατακεῖσθαι· πρὸς ὃν
Paulus ingressus, & precatus, imponens
ὁ Παῦλος εἰσελθὼν καὶ προσευξάμενος, ἐπιθεὶς
manus ei, sanauit eum. Hoc ergo fa-
τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἰάσατο αὐτόν. 9 τούτου οὖν γενο-
cto, & reliqui habentes infirmitates in in-
μένου, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἔχοντες ἀσθενείας ἐν τῇ νή-
sula, accedebant, & curabantur. Qui etiã mul-
σῳ, προσήρχοντο, καὶ ἐθεραπεύοντο. 10 οἳ καὶ πολ-
tis honoribus honorauerunt nos, & nauigantibus impo-
λαῖς τιμαῖς ἐτίμησαν ἡμᾶς, καὶ ἀναγομένοις ἐπέ-
suerunt quæ ad vsum. Post autem tres menses
θεντο τὰ πρὸς τὴν χρείαν. 11 μετὰ δὲ τρεῖς μῆνας
nauigauimus in naui quæ hyemauerat in insula,
ἀνήχθημεν ἐν πλοίῳ παρακεχειμακότι ἐν τῇ νήσῳ,
Alexandrina, insignata Castoris & Pollucis. Et de-
Ἀλεξανδρίνῳ, παρασήμῳ Διοσκούροις. 12 καὶ κα-
ducti in Syracusas, mansimus dies
ταχθέντες εἰς Συρακούσας, ἐπεμείναμεν ἡμέρας
tres. Vnde circumuenientes deuenimus in Rhe-
τρεῖς. 13 ὅθεν περιελθόντες κατηντήσαμεν εἰς Ῥή-
gium: & post vnum diem adueniente Austro, se-
γιον· καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐπιγενομένου νότου, δευ-
cundanei venimus in Puteolos. Vbi inuenientes fra-
τεραῖοι ἤλθομεν εἰς Ποτιόλους· 14 οὗ εὑρόντες ἀδελ-
tres, rogati sumus apud eos manere dies
φούς, παρεκλήθημεν ἐπ' αὐτοῖς ἐπιμεῖναι ἡμέρας
septem: & sic in Romam venimus. Et
ἑπτά· καὶ οὕτως εἰς τὴν Ῥώμην ἤλθομεν. 15 κἀ-
inde fratres audientes ea quæ de nobis, exie-
κεῖθεν οἱ ἀδελφοὶ ἀκούσαντες τὰ περὶ ἡμῶν, ἐξῆλ-
runt in occursum nobis vsque ad Appij forum, &
θον εἰς ἀπάντησιν ἡμῖν ἄχρις Ἀππίου φόρου, καὶ
Tres tabernas. quos videns Paulus, gratias a-
τριῶν ταβερνῶν. οὓς ἰδὼν ὁ Παῦλος, εὐχαριστή-
gens Deo, accepit fiduciam. Quũ autẽ venissemus in
σας τῷ θεῷ, ἔλαβε θάρσος. 16 ὅτε δὲ ἤλθομεν εἰς
Romam, centurio tradidit vinctos
Ῥώμην, ὁ ἑκατόνταρχος παρέδωκε τοὺς δεσμίους
præfecto castrorum: at Paulo permissum est
τῷ στρατοπεδάρχῃ· τῷ δὲ Παύλῳ ἐπετράπη
manere per seipsum cum custodiente se mi-
μένειν καθ' ἑαυτὸν σὺν τῷ φυλάσσοντι αὐτὸν στρα-
lite. Factum est autem post dies tres conuo-
τιώτῃ. 17 ἐγένετο δὲ μετὰ ἡμέρας τρεῖς συγκα-
care Paulum existentes Iudæorum pri-
λέσασθαι τὸν Παῦλον τοὺς ὄντας τῶν Ἰουδαίων πρώ-
mos. Conuenientibus autem eis, dicebat ad eos:
τους. συνελθόντων δὲ αὐτῶν, ἔλεγε πρὸς αὐτούς,

Viri fratres, ego nihil † contrarium faciens
ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ
populo, aut * moribus patriis, vinctus ‡ ex Hiero-
λαῷ, ἢ τοῖς ἔθεσι τοῖς πατρῴοις, δέσμιος ἐξ Ἱερο-
solymis traditus sum in manus Romanorum.
σολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ῥωμαίων.
Qui § examinantes me, voluerunt * dimitte-
οἵτινες ἀνακρίναντές με, ἐβούλοντο ἀπολῦ- 18
re, ‖ propter nullam causam mortis esse
σαι, διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου ὑπάρχειν
in me. Contradicentibus autem Iudæis, coa-
ἐν ἐμοί. ἀντιλεγόντων δὲ τῶν Ἰουδαίων, * ἠναγ- 19
ctus sum appellare Cæsarem, non quasi gen-
κάσθην ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα, οὐχ ὡς τοῦ ἔθ-
tem meam habēs aliquid accusare. Propter hanc igitur
νους μου ἔχων τι κατηγορῆσαι. διὰ ταύτην οὖν 20
causam rogaui vos videre, & allo-
τὴν αἰτίαν παρεκάλεσα ὑμᾶς ἰδεῖν, καὶ προσλα-
qui. propter enim spem Israël cate-
λῆσαι. ἕνεκεν γὰρ τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἅλυ-
nam hanc circumdatus sum. † Illi autem ad eum dixe-
σιν ταύτην περίκειμαι. οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶ- 21
runt: Nos neque literas de te accepimus
πον, ἡμεῖς οὔτε γράμματα περὶ σοῦ ἐδεξάμεθα
à Iudæa, neque adueniens aliquis fra-
ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, οὔτε παραγενόμενός τις τῶν ἀδελ-
trum nunciauit, aut loquutus est quid de te ma-
φῶν ἀπήγγειλεν, ἢ ἐλάλησέ τι περὶ σοῦ πονη-
lum. * Digni sumus autem à te audire quæ sentis: ‡ de
ρόν. ἀξιοῦμεν δὲ παρὰ σοῦ ἀκοῦσαι ἃ φρονεῖς· περὶ 22
quidem enim secta hac notum est nobis, quia
μὲν γὰρ τῆς αἱρέσεως ταύτης γνωστόν ἐστιν ἡμῖν, ὅτι
vbique § contradicitur. * Constituentes autem illi
πανταχοῦ ἀντιλέγεται. ταξάμενοι δὲ αὐτῷ 23
diem, venerunt ad eum in hospitium plu-
ἡμέραν, * ἧκον πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ξενίαν πλεῖο-
res: quibus exponebat, testificans regnum
νες· οἷς ἐξετίθετο, διαμαρτυρόμενος τὴν βασιλείαν
Dei, suadēnque eis ea quæ de Iesu ex
τοῦ θεοῦ, πείθων τε αὐτοὺς τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπό τε τοῦ
lege Moysi & Prophetis, à manè vsque ad
νόμου Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν, ἀπὸ πρωῒ ἕως
vesperam. Et ‖ hi quidem persuadebantur dictis,
ἑσπέρας. καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λεγομένοις, 24
hi verò non credebant. † Discordes autem existentes ad in-
οἱ δὲ ἠπίστουν. ἀσύμφωνοι δὲ ὄντες πρὸς ἀλ- 25
uicem, discedebant, dicente Paulo verbum vnū,
λήλους, ἀπελύοντο, εἰπόντος τοῦ Παύλου ῥῆμα ἕν,
Quia pulchrè Spiritus sanctus loquutus est per Esaiam
ὅτι καλῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλάλησε διὰ Ἡσαΐου
Prophetam ad patres nostros, Dicens:
τοῦ προφήτου πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, λέγων, 26
Vade ad populum istum, & dic: ‡ Auditu au-
πορεύθητι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ εἰπόν, ἀκοῇ ἀ-
dietis, & non intelligetis: & videntes videbitis,
κούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέποντες βλέψετε,
& non § cernetis. Incrassatum est enim cor populi
καὶ οὐ μὴ ἴδητε. * ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ 27
huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos
τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
suos compresserunt, ne * quando videant oculis,
αὐτῶν ἐκάμμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς,
& auribus audiant, & corde intelligant, &
καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ
conuertantur, & sanem eos. Notum ergo sit
ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. γνωστὸν οὖν ἔστω 28
vobis, quoniam Gentibus missum est salutare Dei,
ὑμῖν, ὅτι τοῖς ἔθνεσιν ἀπεστάλη τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ,
ipsi & audient. Et hæc ‖ eo dicente,
αὐτοὶ καὶ ἀκούσονται. καὶ ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, 29
ab erunt Iudæi, multam habentes † in seipsis
ἀπῆλθον οἱ Ἰουδαῖοι, πολλὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς

Marginalia: † aduersus plebem; * morē paternum, ‡ ab; § quū interrogatione habuissent de; * me; ‖ eo quòd nulla esset causa; * ἀναγκάζω; † At; * Rogamus; ‡ nam; § ei; * Quum cōstituissent; * ἥκω; ‖ quidam credebant his quę dicebantur, quidam; † Quumq; inuicem non essent consentiētes, ‡ bene; ‡ Aure; § perspicietis. * παχύνω; * fortè; ‖ quum dixisset, exierunt ab eo; † inter se

quæstionem. Mansit autem Paulus biennio toto in
ζήτησιν. ἔμεινε δὲ ὁ Παῦλος διετίαν ὅλην ἐν 30
* proprio conducto, & suscipiebat omnes ‡ in-
ἰδίῳ μισθώματι, καὶ ἀπεδέχετο πάντας τοὺς εἰσ-
gredientes ad eum: Prædicans re-
πορευομένους πρὸς αὐτόν· κηρύσσων τὴν βασι- 31
gnum Dei, & docens ea quæ § de Domino Iesu
λείαν τοῦ θεοῦ, καὶ διδάσκων τὰ περὶ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ
Christo, cum omni * libertate, improhibitè.
χριστοῦ, μετὰ πάσης παρρησίας ἀκωλύτως.

Finis Actorum sanctorum Apostolorum.
Τέλος τῶν πράξεων τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

Marginalia: * suo; ‡ qui ingrediebantur; § sunt; * fiducia sine prohibitione.

SANCTI PAVLI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
APOSTOLI AD
ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΡΟΣ
Romanos epistola.
ῥωμαίους ἐπιστολή.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α.

PAVLVS seruus Iesu Christi,
1 ΠΑΥΛΟΣ δοῦλος Ἰησοῦ χριστοῦ,
vocatus Apostolus, * discretus
κλητὸς ἀπόστολος, * ἀφωρισμένος
in Euangelium Dei. Quod antè pro-
2 εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ. ὃ προεπηγ-
miserat per Prophetas suos in scripturis san-
γείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁ-
ctis: De filio suo, ‖ facto ex semi-
3 γίαις· περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρμα-
ne Dauid secundùm carnem. † Illo definito filio Dei in
4 τος Δαβὶδ κατὰ σάρκα. τοῦ * ὁρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν
virtute, secundùm spiritum sanctificationis, ex resurrectione
δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης, ἐξ ἀναστάσεως
mortuorum Iesu Christi Domini nostri: Per quē acce-
5 νεκρῶν Ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν· δι᾽ οὗ ἐλά-
pimus gratiam & apostolatum ad * obedientiam fidei in
βομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν
omnibus Gentibus, pro nomine eius: In
6 πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ· ἐν
quib' estis & vos vocati Iesu Christi. Omnibus ‡ existen-
7 οἷς ἐστε καὶ ὑμεῖς κλητοὶ Ἰησοῦ χριστοῦ. πᾶσι τοῖς οὖ-
tibus in Roma, dilectis Dei, vocatis sanctis, gra-
σιν ἐν Ῥώμῃ, ἀγαπητοῖς θεοῦ, κλητοῖς ἁγίοις, χά-
tia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino
ρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου
Iesu Christo. Primùm quidem gratias ago Deo meo
8 Ἰησοῦ χριστοῦ. πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου
per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides ve-
διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, ὅτι ἡ πίστις ὑ-
stra annunciatur in vniuerso mundo. Testis
9 μῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. μάρτυς
enim § meus est Deus, cui seruio in spiritu
γάρ μου ἐστὶν ὁ θεός, ᾧ λατρεύω ἐν τῷ πνεύματί
meo, in Euangelio filii eius, * vt indesinenter
μου, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀδιαλείπτως
memoriam vestri facio, Semper in oratio-
10 μνείαν ὑμῶν ποιοῦμαι, πάντοτε ἐπὶ τῶν προσευ-
nibus meis, obsecrans si quomodo iandē aliquādo prosperū iter
χῶν μου, δεόμενος εἴ πως ἤδη ποτὲ * εὐοδωθήσο-
habeā in voluntate Dei ‡ venire ad vos.
μαι ἐν τῷ θελήματι τοῦ θεοῦ, ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς.
ἐπιπο-

Marginalia: * segregatus * ἀφορίζω; ‖ qui factus est ei; † qui prædestinatus est filius * ὁρίζομαι; * obediendum; ‡ qui sunt Romæ; § mihi; * quòd sine intermissione; * εὐοδόομαι; ‡ veniendi

Desidero enim videre vos, vt aliquid impertiar † do-
ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα τι* μεταδῶ χά- 11
num vobis * spirituale, ad † stabiliendos
ρισμα ὑμῖν πνευματικὸν εἰς τὸ* στηριχθῆναι
vos: § Hoc autem est, simul * exhortari in vo-
ὑμᾶς· τοῦτο δέ ἐστι,* συμπαρακληθῆναι ἐν ὑ- 12
bis per eam quæ est inuicem fidem vestram atque meam.
μῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν τε καὶ ἐμοῦ.
† Non volo autem vos ignorare, fratres, quia sæpe
οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι πολλάκις 13
proposui venire ad vos, & prohibitus sum
*προεθέμην ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἐκωλύθην
vsque adhuc, vt fructum aliquem habeã in vobis, si-
ἄχρι τοῦ δεῦρο, ἵνα καρπόν τινα *σχῶ ἐν ὑμῖν, κα-
cut & in cæteris Gentibus. Græcisque & Bar-
θὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν. Ἕλλησί τε καὶ βαρ- 14
baris, sapientibúsque & insipientibus debitor sum.
βάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί.
Ita quod in me promptum *, & vobis qui † in
οὕτω τὸ κατ' ἐμὲ πρόθυμον, καὶ ὑμῖν τοῖς ἐν 15
Roma euangelizare. Non enim erubesco
Ῥώμῃ εὐαγγελίσασθαι. οὐ γὰρ ἐπαισχύνομαι τὸ 16
Euangelium Christi: virtus enim Dei est, in
εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ· δύναμις γὰρ θεοῦ ἐστιν εἰς
salutem omni credenti, Iudæoque primum
σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον
& Græco. Iustitia enim Dei in eo re-
καὶ Ἕλληνι· δικαιοσύνη γὰρ θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀπο- 17
uelatur ex fide in fidem, sicut scriptum
καλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς πίστιν, καθὼς γέγρα-
est, Iustus autem ex fide viuet. Reue-
πται, ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως* ζήσεται. ἀποκα- 18
latur enim ira Dei de cælo, super omnem impie-
λύπτεται γὰρ ὀργὴ θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ, ἐπὶ πᾶσαν ἀσέ-
tatem & iniustitiam hominum eorum * veritatem ‖ in
βειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν
iniustitia † detinentium. * Propter quod notum ‖ Dei,
ἀδικίᾳ κατεχόντων. διότι τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ 19
manifestum est in illis: nam Deus § illis manife-
φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς. ὁ γὰρ θεὸς αὐτοῖς * ἐφανέ-
stauit. Nam inuisibilia * ipsius à creatura mun-
ρωσε. τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κό- 20
di ‖ facta intellecta, conspiciuntur, ipsáque sempi-
σμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα, καθορᾶται, ἥ τε ἀΐ-
terna † eius virtus & diuinitas, * ad esse eos in-
διος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀ-
excusabiles. § Quoniam cognoscentes Deum, non sicut
ναπολογήτους. διότι γνόντες τὸν θεόν, οὐχ ὡς 21
Deũ glorificauerunt aut gratias egerunt, sed euanuerunt
θεὸν ἐδόξασαν ἢ ηὐχαρίστησαν, ἀλλ' ἐματαιώθησαν
in § ratiocinationibus suis, & obscuratum est in-
ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀ-
sipiens eorum cor. Dicentes * esse sapientes,
σύνετος αὐτῶν καρδία· φάσκοντες εἶναι σοφοὶ 22
stulti facti sunt. Et mutauerunt gloriam incor-
*ἐμωράνθησαν. καὶ *ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφ- 23
ruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis homi-
θάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώ-
nis, & volucrum, & quadrupedum, & † reptilium.
που, καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν.
Quapropter & tradidit illos Deus in deside-
διὸ καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς ἐν ταῖς ἐπιθυ- 24
riis † cordium eorum in immunditiam, * ad dede-
μίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν εἰς ἀκαθαρσίαν, τοῦ ἀ-
core efficiendum corpora sua in semetipsis. Qui
τιμάζεσθαι τὰ σώματα αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς. οἵτινες 25
commutauerunt veritatem Dei in mendacium,
μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει,
& coluerunt & seruierunt creaturæ § præter
καὶ* ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν
creatorem, qui est benedictus in secula. A-
κτίσαντα, ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀ-
men. Propter § hoc tradidit illos Deus in passio-
μήν. διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς πά- 26
nes ignominiæ: * ipsæque enim fœminæ eorum immutauerunt
θη ἀτιμίας· αἵ τε γὰρ θήλειαι αὐτῶν μετήλλαξαν
naturalem vsum in eum ‖ qui † cōtra naturam. Si-
τὴν φυσικὴν χρῆσιν εἰς τὴν παρὰ φύσιν. ὁ- 27
militer & masculi, § relinquentes naturalem vsum
μοίως καὶ οἱ ἄρσενες ἀφέντες τὴν φυσικὴν χρῆσιν
fœminæ, exarserunt in ¶ libidine sua in
τῆς θηλείας, ἐξεκαύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς
inuicem, masculi in masculos turpitudinem
ἀλλήλους, ἄρσενες ἐν ἄρσεσι τὴν ἀσχημοσύνην
operantes, & mercedem quam oportuit,
κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἣν ἔδει τῆς
erroris sui in semetipsis recipientes.
πλάνης αὐτῶν ἐν ἑαυτοῖς ἀπολαμβάνοντες.
Et sicut non probauerunt Deum habere in no-
καὶ καθὼς οὐκ *ἐδοκίμασαν τὸν θεὸν ἔχειν ἐν ἐπι- 28
titia, tradidit illos Deus in reprobum sensum,
γνώσει, παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν,
* facere ea quæ non ‖ conuenientia: Repletos om-
ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα· πεπληρωμένους πά- 29
ni † iniustitia, fornicatione, nequitia, auaritia, malitia,
σῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ·
plenos inuidia, * cæde, contentione, dolo, malignitate, su-
μεστοὺς φθόνου, φόνου, ἔριδος, δόλου, κακοηθείας· ψι-
surrones: Detractores, Deo odibiles, cōtumeliosos, su-
θυριστάς, καταλάλους, θεοστυγεῖς, ὑβριστάς, ὑ- 30
perbos, § arrogantes, inuentores malorum, parentibus
περηφάνους, ἀλαζόνας, ἐφευρετὰς κακῶν, γονεῦσιν
* inobedientes. Insipientes, incompositos, ‖ inaffectibiles, in-
ἀπειθεῖς, ἀσυνέτους, ἀσυνθέτους, ἀστόργους, ἀ- 31
fœderabiles, immisericordes. Qui † ius
σπόνδους, ἀνελεήμονας. οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ 32
Dei * cognoscentes, quoniam talia § agentes
θεοῦ ἐπιγνόντες, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες
digni morte sunt, non solùm ea * faciunt, sed
ἄξιοι θανάτου εἰσίν, οὐ μόνον αὐτὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ
etiam ‖ consentiunt facientibus.
καὶ συνευδοκοῦσι τοῖς πράσσουσι.

CAP. II. β'.

* Ideò inexcusabilis es, ô homo omnis ‖ iudi-
Διὸ ἀναπολόγητος εἶ, ὦ ἄνθρωπε πᾶς ὁ κρί- 1
cans. in quo enim iudicas alterum, teipsum condem-
νων. ἐν ᾧ γὰρ κρίνεις τὸν ἕτερον, σεαυτὸν κατακρί-
nas: nam eadem † agis † iudicans. Scimus
νεις· τὰ γὰρ αὐτὰ πράσσεις ὁ κρίνων. οἴδαμεν 2
* autem quoniam iudicium Dei est secundùm veritatē in eos qui
δὲ ὅτι τὸ κρίμα τοῦ θεοῦ ἐστι κατὰ ἀλήθειαν ἐπὶ τοὺς
talia ‖ agentes. Existimas autē hoc, ô
τὰ τοιαῦτα πράσσοντας. λογίζῃ δὲ τοῦτο, ὦ 3
homo † iudicans eos qui talia ‖ agentes,
ἄνθρωπε ὁ κρίνων τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας,
& faciens ea, quia tu effugies iudicium Dei?
καὶ ποιῶν αὐτά, ὅτι σὺ *ἐκφεύξῃ τὸ κρίμα τοῦ θεοῦ;
An diuitias bonitatis eius, & patien-
ἢ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνο- 4
tiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniã
χῆς, καὶ τῆς μακροθυμίας καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι
benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secūdū autē
τὸ χρηστὸν τοῦ θεοῦ εἰς μετάνοιάν σε ἄγει; κατὰ δὲ 5
duritiam tuam, & impœnitens cor, the-
τὴν σκληρότητά σου, καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θη-
saurizas tibipsi iram in die iræ, & reue-
σαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς, καὶ ἀπο-
lationis, & iusti iudicij Dei. Qui red-
καλύψεως, καὶ δικαιοκρισίας τοῦ θεοῦ. ὃς ἀπο- 6
det vnicuiq; secundùm opera eius. Iis quidē secūdùm
δώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. τοῖς μὲν καθ' 7
‖ perseuerantiam operis boni, gloriam, & honorem,
ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ, δόξαν, καὶ τιμήν,

Margin notes: † gratis — μεταδίδωμι — * spiritalis, ‡ confirmandos — * στηρίζω — § Id — * consolari — * συμπαρακληθῆναι — ‖ est — † Nolo — * προτίθημι — * καλύω — * ἔχω — * est, ‡ Romæ estis — § autem — * ζάω — * qui ‖ Dei — † detinēt. * Quia ‡ in ‖ enim — * φανερόω — * enim — ‖ per ea quæ facta sunt — † quoque ita vt sint — § Quia quū cognouissent — * μωραίνω — * ἀλλάττω — ‖ serpentū. Propter quod — * cordis — * ut contumeliis afficiant — § potius quàm creatori, — * σέβομαι — § eo — * nam — ‖ vsum † est — * autem † relicto naturali vsu — § desiderijs suis — * δοκιμάζω — * vt faciāt ‖ conuenientia † iniquitate, — * homicidio, — § elatos, — * non ‖ sine affectione, absq; fœdere, sine misericordia. † quum iustitiam cognouissent, non intellexerunt, ‡ qui agūt * qui faciunt, ‖ qui consentiunt. — * Propter quod ‖ qui iudicas. — † enim ‡ quæ iudicas. * enim — ‖ agunt, — † qui iudicas ‡ agunt, & facis — * ἐκφεύγω — * qui — ‖ patientiam

& incorruptionem † inquirentibus, vitam æternam. Iis
καὶ ἀφθαρσίαν ἐπιζητοῦσι, ζωὴν αἰώνιον. Τοῖς 8
autē ex contentione,& † incredulis quidem veritati, † cre-
δὲ ἐξ ἐριθείας, καὶ ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πει-
dentibus autem * iniustitiæ indignatio & ira. Tribulatio &
θομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ, θυμὸς καὶ ὀργή. Θλίψις καὶ 9
angustia in omnem animam hominis o-
στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κα-
perantis malum, Iudæique primùm & Græ-
τεργαζομένου τὸ κακόν, Ἰουδαίου τε πρῶτον καὶ Ἕλ-
ci. Gloria autem & honor, & pax omni
ληνος. δόξα δὲ καὶ τιμὴ, καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ 10
operanti bonum, Iudæoque primùm & Græ-
ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἕλ-
co. Non enim est acceptio personarum apud
ληνι. οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ 11
Deum. Quicumq; enim sine lege peccauerunt, sine lege &
θεῷ. ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ 12
peribunt. & quicumq; in lege peccauerunt, per le-
ἀπολοῦνται. καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νό-
gem iudicabuntur. Non enim auditores legis
μου κριθήσονται. οὐ γὰρ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου 13
iusti apud Deum, sed factores legis iu-
δίκαιοι παρὰ τῷ θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δι-
stificabuntur. Quum enim Gentes quæ non legem habe-
καιωθήσονται. ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχον- 14
tes, natura ea quæ legis faciūt, eiusmodi legem non habentes,
τα, φύσει τὰ τοῦ νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ ἔχοντες,
sibiipsi sunt lex. Qui ostendunt o-
ἑαυτοῖς εἰσι νόμος. οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔρ- 15
pus legis scriptum in cordibus suis, con-
γον τοῦ νόμου γραπτὸν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, συμ-
testante ipsorum conscientia, & inter se
μαρτυρούσης αὐτῶν τῆς συνειδήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλ-
inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defen-
λήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων, ἢ καὶ ἀπολο-
dentium: In die quum iudicabit Deus occulta
γουμένων· ἐν ἡμέρᾳ ὅτε κρινεῖ ὁ θεὸς τὰ κρυπτὰ 16
hominum, secundùm Euangelium meum, per Iesum
τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, διὰ Ἰησοῦ
Christum. Ecce tu Iudæus cognominaris, & requies-
Χριστοῦ. ἴδε σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ, καὶ ἐπαναπαύ- 17
cis legi, & gloriatis in Deo: Et no-
ῃ τῷ νόμῳ, καὶ καυχᾶσαι ἐν θεῷ, καὶ γινώ- 18
sti voluntatem, & probas differentia,
σκεις τὸ θέλημα, καὶ δοκιμάζεις τὰ διαφέροντα,
instructus ex lege. Confidisque te-
κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου. πέποιθάς τε σε- 19
ipsum ducem esse cæcorum, lumen eorū qui in tenebris.
αυτὸν ὁδηγὸν εἶναι τυφλῶν, φῶς τῶν ἐν σκότει.
Eruditorem insipientium, magistrum infantium, ha-
παιδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκαλον νηπίων, ἔ- 20
bentem formam scientiæ & veritatis
χοντα τὴν μόρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας
in lege. Ergo docens alium, teipsum
ἐν τῷ νόμῳ. ὁ οὖν διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν 21
non doces? prædicans non furari, furaris?
οὐ διδάσκεις; ὁ κηρύσσων μὴ κλέπτειν, κλέπτεις;
Qui dicens non mœchari, mœcharis? abomi-
ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν, μοιχεύεις; ὁ βδελυσσό- 22
nans idola, sacrilegium facis? Qui in lege glo-
μενος τὰ εἴδωλα, ἱεροσυλεῖς; ὃς ἐν νόμῳ καυ- 23
riaris, per transgressionem legis Deum inho-
χᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεὸν ἀτι-
noras? Ipsum enim nomen Dei per vos blasphe-
μάζεις; τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασφη- 24
matur in Gentibus, sicut scriptum est. Circumci-
μεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καθὼς γέγραπται. περιτο- 25
sio quidē enim prodest si legem obserues: si autē trans-
μὴ μὲν γὰρ ὠφελεῖ, ἐὰν νόμον πράσσῃς· ἐὰν δὲ πα-
gressor legis sis, circumcisio tua præputium fa-
ραβάτης νόμου ᾖς, ἡ περιτομή σου ἀκροβυστία γέ-

cta est. Si igitur præputium iustitias
γονεν. ἐὰν οὖν ἡ ἀκροβυστία τὰ δικαιώματα τοῦ 26
legis custodiat, nonne præputium illius in circumci-
νόμου φυλάσσῃ, οὐχὶ ἡ ἀκροβυστία αὐτοῦ εἰς περιτο-
sionem reputabitur? Et iudicabit id quod ex natura præ-
μὴν λογισθήσεται; καὶ κρινεῖ ἡ ἐκ φύσεως ἀκρο- 27
putium, legem consummans, te per literam &
βυστία, τὸν νόμον τελοῦσα, σὲ τὸν διὰ γράμματος καὶ
circumcisionem transgressorem legis? Nō enim qui in ma-
περιτομῆς παραβάτην νόμου. οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φα- 28
nifesto, Iudæus est, neque quæ in manifesto, in carne,
νερῷ, Ἰουδαῖός ἐστιν, οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ, ἐν σαρκί,
circumcisio est: Sed qui in abscondito, Iudæus: & circum-
περιτομή· ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περι- 29
cisio cordis in spiritu, non litera. cuius laus
τομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, οὗ ὁ ἔπαινος
non ex hominibus, sed ex Deo.
οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ θεοῦ.

CAP. III. γ'.

Quid ergo præstans Iudæo? aut quæ vti-
Τί οὖν τὸ περισσὸν τοῦ Ἰουδαίου; ἢ τίς ἡ ὠφέ- 1
litas circumcisionis? Multum per omnem modum.
λεια τῆς περιτομῆς; πολὺ κατὰ πάντα τρόπον. 2
primum quidem enim, quia credita sunt eloquia Dei.
πρῶτον μὲν γὰρ, ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ.
Quid enim, si non crediderunt quidam? num incredulitas illo-
τί γὰρ, εἰ ἠπίστησάν τινες; μὴ ἡ ἀπιστία αὐ- 3
rum fidem Dei inutilem reddet? Ne fiat. e-
τῶν τὴν πίστιν τοῦ θεοῦ καταργήσει; μὴ γένοιτο. γι- 4
sto autem Deus verax, omnis autem homo mendax.
νέσθω δὲ ὁ θεὸς ἀληθής, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης,
sicut scriptum est, Vt vtique iustificeris in sermo-
καθὼς γέγραπται, ὅπως ἂν δικαιωθῇς ἐν τοῖς λό-
nibus tuis, & vincas in iudicari te. Si autē
γοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε. εἰ δὲ 5
iniquitas nostra Dei iustitiam commendat, quid di-
ἡ ἀδικία ἡμῶν θεοῦ δικαιοσύνην συνίστησι, τί ἐ-
cemus? Num iniustus Deus, inferens iram?
ροῦμεν; μὴ ἄδικος ὁ θεὸς, ὁ ἐπιφέρων τὴν ὀργήν;
(secundum hominem dico.) Ne fit. alioquin quomodo
κατὰ ἄνθρωπον λέγω. μὴ γένοιτο. ἐπεὶ πῶς 6
iudicabit Deus mundum? Si enim veritas
κρινεῖ ὁ θεὸς τὸν κόσμον; εἰ γὰρ ἡ ἀλήθεια τοῦ 7
Dei in meo mendacio abundauit, in
θεοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ψεύσματι ἐπερίσσευσεν εἰς
gloriam ipsius, quid adhuc & ego tanquā peccator iu-
τὴν δόξαν αὐτοῦ, τί ἔτι κἀγὼ ὡς ἁμαρτωλὸς κρί-
dicer? Et non (sicut blasphemamur, &
νομαι; καὶ μὴ καθὼς βλασφημούμεθα, καὶ 8
sicut aiunt quidam nos dicere) quia faciamus
καθώς φασί τινες ἡμᾶς λέγειν, ὅτι ποιήσωμεν τὰ
mala, vt veniant bona: quorum damnatio iusta
κακά, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθά; ὧν τὸ κρίμα ἔνδικόν
est. Quid ergo? præcellimus? non omnino. præcau-
ἐστι. τί οὖν; προεχόμεθα; οὐ πάντως· προῃ- 9
sati sumus enim Iudæosque & Græcos, omnes
τιασάμεθα γὰρ Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας πάντας
sub peccato esse: Sicut scriptum est, Non est
ὑφ' ἁμαρτίαν εἶναι. καθὼς γέγραπται, ὅτι οὐκ ἔστι 10
iustus, neque vnus: Non est intelligens, non est
δίκαιος, οὐδὲ εἷς· οὐκ ἔστιν ὁ συνιῶν, οὐκ ἔστιν 11
requirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inu-
ὁ ἐκζητῶν τὸν θεόν. πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠ- 12
tiles facti sunt: non est faciens bonitatem, non est
χρειώθησαν· οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν
vsque ad vnum. Sepulchrum patens guttur eorum:
ἕως ἑνός. τάφος ἀνεῳγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν, 13
linguis suis dolosè agebant: venenum aspidum sub
ταῖς γλώσσαις αὐτῶν ἐδολιοῦσαν· ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ
labiis eorum: Quorum os maledictione & amaritudine
τὰ χείλη αὐτῶν. ὧν τὸ στόμα ἀρᾶς καὶ πικρίας 14
γέμει.

plenum est. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem:
γέμει. ὀξεῖς οἱ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἷμα. 15
Contritio & infelicitas in viis eorum:
σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν: 16
Et viam pacis non cognouerunt: Non
καὶ ὁδὸν εἰρήνης οὐκ ἔγνωσαν. οὐκ 17 18
est timor Dei ante oculos eorum.
ἔστι φόβος θεοῦ ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.
Scimus autem, quoniam quæcumque lex dicit, iis qui in lege
οἴδαμεν δὲ, ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ 19
loquitur, vt omne os obstruatur, & subditus
λαλεῖ, ἵνα πᾶν στόμα φραγῇ, καὶ ὑπόδικος
fiat omnis mundus Deo. Propterea ex operibus legis
γένηται πᾶς ὁ κόσμος τῷ θεῷ. διότι ἐξ ἔργων νόμου 20
non iustificabitur omnis caro coram illo.
οὐ δικαιωθήσεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ.
per enim legem cognitio peccati. Nunc autem sine
διὰ γὰρ νόμου ἐπίγνωσις ἁμαρτίας. νυνὶ δὲ χωρὶς 21
lege iustitia Dei manifestata est, testificata
νόμου δικαιοσύνη θεοῦ πεφανέρωται, μαρτυρουμένη
à lege, & Prophetis. Iustitia
ὑπὸ τοῦ νόμου, καὶ τῶν προφητῶν. δικαιοσύνη 22
autem Dei per fidem Iesu Christi, in omnes, &
δὲ θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς πάντας καὶ
super omnes credentes: non enim est distinctio.
ἐπὶ πάντας τοὺς πιστεύοντας. οὐ γάρ ἐστι διαστολή.
Omnes enim peccauerunt, & deficiunt gloria
πάντες γὰρ ἥμαρτον, καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης 23
Dei: Iustificati gratis ipsius gratia, per
τοῦ θεοῦ· δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, διὰ 24
redemptionem quæ in Christo Iesu: Quem proposuit
τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὃν προέθετο 25
Deus propitiationem per fidem in ipsius
ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ
sanguine, ad ostensionem iustitiæ suæ, per
αἵματι, εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, διὰ τὴν
remissionem præcedentium delictorum: In
πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων. ἐν 26
sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ
τῇ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ, πρὸς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης
eius, in nunc tempore, ad esse ipsum iustum,
αὐτοῦ, ἐν τῷ νῦν καιρῷ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον,
& iustificantem eum qui ex fide Iesu. Vbi ergo
καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ. ποῦ οὖν ἡ 27
gloriatio? exclusa est. per quam legem? operum?
καύχησις; ἐξεκλείσθη. διὰ ποίου νόμου; τῶν ἔργων;
non, sed per legem fidei. Rationem colligimus ergo
οὐχί, ἀλλὰ διὰ νόμου πίστεως. λογιζόμεθα οὖν 28
fide iustificari hominem sine operibus legis.
πίστει δικαιοῦσθαι ἄνθρωπον χωρὶς ἔργων νόμου.
An Iudæorum Deus tantùm? nonne verò & Gentium? imò &
ἢ Ἰουδαίων ὁ θεὸς μόνον; οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ 29
Gentium. Siquidem vnus Deus, qui iustificabit circumcisionem
ἐθνῶν. ἐπείπερ εἷς ὁ θεὸς, ὃς δικαιώσει περιτομὴν 30
ex fide, & præputium per fidem.
ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως.
Legem ergo destruimus per fidem? absit:
νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ 31
sed legem stabilimus.
γένοιτο· ἀλλὰ νόμον ἱστῶμεν.

CAP. IIII. δ.

Quid ergo dicemus Abraham patrem nostrum
ΤΊ οὖν ἐροῦμεν Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν 1
inuenisse secundum carnem? Si enim Abraham ex operibus
εὑρηκέναι κατὰ σάρκα; εἰ γὰρ Ἀβραὰμ ἐξ ἔργων 2
iustificatus est, habet gloriationem, sed non apud Deum.
ἐδικαιώθη, ἔχει καύχημα, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν θεόν.
Quid enim Scriptura dicit? Credidit autem Abraham
τί γὰρ ἡ γραφὴ λέγει; ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ 3
Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. At
θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. τῷ δὲ 4
operanti merces non imputatur secundùm gratiam, sed
ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς οὐ λογίζεται κατὰ χάριν, ἀλλὰ
secundùm debitum. At non operanti, credenti
κατὰ τὸ ὀφείλημα. τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ, πιστεύοντι 5
autem in iustificantem impium, reputatur
δὲ ἐπὶ τὸν δικαιοῦντα τὸν ἀσεβῆ, λογίζεται ἡ
fides eius ad iustitiam. Sicut & David
πίστις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην. καθάπερ καὶ Δαβὶδ 6
dicit beatitudinem hominis, cui Deus
λέγει τὸν μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ᾧ ὁ θεὸς
imputat iustitiam sine operibus: Beati
λογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων· μακάριοι 7
quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta
ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν
sunt peccata. Beatus vir, cui non imputabit
αἱ ἁμαρτίαι. μακάριος ἀνὴρ ᾧ οὐ μὴ λογίσηται 8
Dominus peccatum. Beatitudo ergo
κύριος ἁμαρτίαν. ὁ μακαρισμὸς οὖν 9
hæc in circumcisionem? an etiam in præputium?
οὗτος ἐπὶ τὴν περιτομὴν, ἢ καὶ ἐπὶ τὴν ἀκροβυστίαν;
dicimus enim, quia reputata est Abrahæ fides
λέγομεν γὰρ, ὅτι ἐλογίσθη τῷ Ἀβραὰμ ἡ πίστις
ad iustitiam. Quomodo ergo reputata est? in circumcisione
εἰς δικαιοσύνην. πῶς οὖν ἐλογίσθη; ἐν περιτομῇ 10
existenti, an in præputio? non in circumcisione, sed
ὄντι, ἢ ἐν ἀκροβυστίᾳ; οὐκ ἐν περιτομῇ, ἀλλ'
in præputio. Et signum accepit circumcisionis,
ἐν ἀκροβυστίᾳ. καὶ σημεῖον ἔλαβε περιτομῆς, 11
signaculum iustitiæ fidei quæ in
σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς ἐν τῇ
præputio, ad esse eum patrem omnium
ἀκροβυστίᾳ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πατέρα πάντων τῶν
credentium per præputium, ad reputari &
πιστευόντων δι' ἀκροβυστίας, εἰς τὸ λογισθῆναι καὶ
illis iustitiam. Et patrem circumcisionis,
αὐτοῖς τὴν δικαιοσύνην. καὶ πατέρα περιτομῆς, 12
iis non ex circumcisione solùm, sed & incedentibus
τοῖς οὐκ ἐκ περιτομῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς στοιχοῦσι
vestigiis eius quæ in præputio fidei patris
τοῖς ἴχνεσι τῆς ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ πίστεως τοῦ πατρὸς
nostri Abrahæ. Non enim per legem promissio
ἡμῶν Ἀβραάμ. οὐ γὰρ διὰ νόμου ἡ ἐπαγγελία 13
Abrahæ, aut semini eius, hæredem
τῷ Ἀβραὰμ, ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τὸ κληρονόμον
eum esse mundi, sed per iustitiam
αὐτὸν εἶναι τοῦ κόσμου, ἀλλὰ διὰ δικαιοσύνης
fidei. Si enim qui ex lege, hæredes, exinanita est
πίστεως. εἰ γὰρ οἱ ἐκ νόμου, κληρονόμοι, κεκένωται 14
fides, & inutilis reddita est promissio. Nam
ἡ πίστις, καὶ κατήργηται ἡ ἐπαγγελία. ὁ γὰρ 15
lex iram adoperatur. vbi enim non est lex, nec
νόμος ὀργὴν κατεργάζεται· οὗ γὰρ οὐκ ἔστι νόμος, οὐδὲ
transgressio. Propter hoc ex fide, vt secundùm gratiam,
παράβασις. διὰ τοῦτο ἐκ πίστεως, ἵνα κατὰ χάριν, 16
ad esse firmam promissionem omni semini,
εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν παντὶ τῷ σπέρματι,
non ei qui ex lege solùm, sed & ei qui ex fide
οὐ τῷ ἐκ τοῦ νόμου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ ἐκ πίστεως
Abrahæ, qui est pater omnium nostrûm: (Sicut
Ἀβραάμ, ὅς ἐστι πατὴρ πάντων ἡμῶν· καθὼς 17
scriptum est, Quia patrem multarum Gentium posui te,)
γέγραπται, ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθεικά σε·
ante cui credidit Deum, viuificantem
κατέναντι οὗ ἐπίστευσε θεοῦ, τοῦ ζωοποιοῦντος τοὺς
mortuos, & vocantem non existentia vt existentia. Qui
νεκροὺς, καὶ καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα. ὃς 18
contra spem in spem credidit, ad fieri
παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν, εἰς τὸ γενέσθαι
eum patrem multarum Gentium, secundùm dictum,
αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸ εἰρημένον,
Sic erit semen tuum. Et non infirmatus
οὕτως ἔσται τὸ σπέρμα σου. καὶ μὴ ἀσθενήσας 19

fide, † non consideravit suum ipsius corpus iam emor-
τῇ πίστει, οὐ κατενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἤδη νενεκρω-
tuum, centum annorum ferè subsistens, & † mortifica-
μένον, ἑκατονταέτης που ὑπάρχων, καὶ τὴν * νέκρω-
tionem vulvæ Saræ. In autem repromissionem ‡
σιν τῆς μήτρας Σάῤῥας. 20 εἰς δὲ τὴν ἐπαγγελίαν
Dei non * disceptavit diffidentia, sed confortatus
τοῦ θεοῦ οὐ διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ, ἀλλ' ἐνεδυναμώ-
est fide, dans gloriam Deo. Et plenissi-
θη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ θεῷ. 21 καὶ * πληρο-
mè sciens quia ‡ quod promisit, potens est & face-
φορηθεὶς ὅτι ὃ ἐπήγγελται, δυνατός ἐστι καὶ ποιῆ-
re: Ideo & reputatum est illi ad iustitiam.
σαι. 22 διὸ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.
Non scriptum est autē propter ipsum * solum, quia reputatū est
23 οὐκ ἐγράφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ὅτι ἐλογίσθη
illi †: Sed & propter nos, quibus futurum est imputari,
αὐτῷ· 24 ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογίζεσθαι,
credentibus in † excitantem Iesum ‡ Dominū no-
τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦν τὸν κύριον ἡ-
strum à mortuis. Qui traditus est propter deli-
μῶν ἐκ νεκρῶν. 25 ὃς παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώ-
cta nostra, & * excitatus est propter iustificationem nostram.
ματα ἡμῶν, καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν.

† nec · * quum esset · ‡ emortuā · vuluam · * νεκρὸν · ‡ etiam · * hæsitauit · * διεκρίθη · * πληροφορηθεὶς · ‖ quæcumque · * tantùm · † ad iustitiam: · * reputabitur, · ‡ eum qui suscitauit · ‡ Christū · * resurrexit · * ἠγέρθη

CAP. V. ε.

Iustificati ergo ex fide, pacem * habemus
Δικαιωθέντες οὖν ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν 1
ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum.
πρὸς τὸν θεὸν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.
Per quem & accessum ‖ habuimus fi-
2 δι' οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν τῇ πί-
de in gratiam istam in qua * stetimus, &
στει εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ᾗ ἑστήκαμεν, καὶ
gloriamur in spe gloriæ † Dei. Non so-
καυχώμεθα ἐπ' ἐλπίδι τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. 3 οὐ μό-
lùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes
νον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες,
quod tribulatio patientiam operatur. At
ὅτι ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται. 4 ἡ δὲ
patientia probationem, at probatio ‡ spem. At spes
ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα. 5 ἡ δὲ ἐλπὶς
non confundit, quia charitas Dei diffusa est in
οὐ καταισχύνει, ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐκκέχυται ἐν
cordibus nostris per Spiritum sanctum * datum
ταῖς καρδίαις ἡμῶν διὰ πνεύματος ἁγίου τοῦ δοθέντος
nobis. ‖ Adhuc enim Christus, * existentibus nobis infirmis, secundū
ἡμῖν. 6 ἔτι γὰρ Χριστός, ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν, κατὰ
tempus pro impiis mortuus est: Vix enim pro
καιρὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε. 7 μόλις γὰρ ὑπὲρ
iusto quis moritur: † pro enim bono forsi-
δικαίου τις ἀποθανεῖται· ὑπὲρ γὰρ τοῦ ἀγαθοῦ τά-
tan quis & audeat mori. Commendat autem
χα τις καὶ τολμᾷ ἀποθανεῖν. 8 συνίστησι δὲ τὴν
suam ipsius charitatem in nobis Deus: quoniā adhuc * pecca-
ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ θεός, ὅτι ἔτι ἁμαρτω-
toribus existentibus nobis, Christus pro nobis mortuus est.
λῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε.
Multò igitur magis iustificati nunc in
9 πολλῷ οὖν μᾶλλον δικαιωθέντες νῦν ἐν τῷ
sanguine ipsius, ‡ servabimur per ipsum ab ira.
αἵματι αὐτοῦ, σωθησόμεθα δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀργῆς.
Si enim inimici ‡ existentes reconciliati sumus Deo
10 εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες * κατηλλάγημεν τῷ θεῷ
per mortem filii eius, multò magis re-
διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολλῷ μᾶλλον κα-
conciliati * servabimur in vita ipsius. Non
ταλλαγέντες σωθησόμεθα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. 11 οὐ
solùm autem, sed & ‖ gloriantes in Deo per Do-
μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν τῷ θεῷ διὰ τοῦ κυ-
minū nostrū Iesum Christum, per quē nunc reconciliationem
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ νῦν τὴν καταλλαγὴν

* habeamus · ‖ habemus per fidem · * ἔσχον · * stamus, · * ἵσημι · † aliorum · * autem · ‡ verò · ‡ autem · * qui datus est · ‖ Ut quid · * quum adhuc infirmi essemus, · † nam · * quū peccatores essemus, · * ἀποθνήσκω · ‡ salui erimus · ‡ quum essemus · * καταλλάττω · * salui erimus · ‖ gloriamur

accepimus. Propter * hoc sicut per unum hominem
12 ἐλάβομεν. διὰ τοῦτο ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου
peccatum in † mundum intravit, & per pecca-
ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρ-
tum mors, & ita in omnes homines
τίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ
mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Us-
13 θάνατος διῆλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον. ἄ-
que ad enim legem peccatum erat in mundo: pecca-
χρι γὰρ νόμου ἁμαρτία ἦν ἐν τῷ κόσμῳ· ἁμαρ-
tum autem non * imputatur, non existente lege. Sed re-
14 τία δὲ οὐκ ἐλλογεῖται, μὴ ὄντος νόμου. ἀλλ' ἐβα-
gnavit mors ab Adam usque ad Moysem, &
σίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως, καὶ
in non peccantes in similitudinem
ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς
* transgressionis Adæ, qui est ‖ typus illius futuri.
παραβάσεως Ἀδάμ, ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος.
Sed non sicut delictum, ita & do-
15 ἀλλ' οὐχ ὡς τὸ παράπτωμα, οὕτω καὶ τὸ χάρισ-
num. si enim unius delicto multi mor-
μα. εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀ-
tui sunt, multò magis gratia Dei & do-
πέθανον, πολλῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ θεοῦ καὶ ἡ δω-
num, in gratia unius hominis Iesu Christi
ρεὰ, ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ
in * multos abundavit. Et non sicut per u-
16 εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσε. καὶ οὐχ ὡς δι' ἑ-
num † peccantem, donum. ipsum quidē nam iudicium
νὸς ἁμαρτήσαντος, τὸ δώρημα· τὸ μὲν γὰρ κρίμα
ex uno, in condemnationem: at donatio ex mul-
ἐξ ἑνὸς, εἰς κατάκριμα· τὸ δὲ χάρισμα ἐκ πολ-
tis delictis, in iustificationem. Si enim
17 λῶν παραπτωμάτων, εἰς δικαίωμα. εἰ γὰρ τῷ
unius delicto mors regnavit per
τοῦ ἑνὸς παραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε διὰ
unum, multò magis abundantiam gra-
τοῦ ἑνός, πολλῷ μᾶλλον οἱ τὴν περισσείαν τῆς χά-
tiæ & donationis ‡ iustitiæ accipientes,
ριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες,
in vita regnabunt per unum Iesum Christum.
ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἑνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ.
Igitur sicut per ‡ unam offensam in om-
18 ἄρα οὖν ὡς δι' ἑνὸς παραπτώματος εἰς πάν-
nes homines in condemnationem, sic & per * unam
τας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα, οὕτω καὶ δι' ἑνὸς
iustificationem in omnes homines in iustificationē
δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν
vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius ho-
19 ζωῆς. ὥσπερ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀν-
minis peccatores constituti sunt multi, ita
θρώπου ἁμαρτωλοὶ * κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω
& per obeditionem unius, iusti constituen-
καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἑνὸς δίκαιοι κατασταθή-
tur multi. Lex autem subintravit, ut
20 σονται οἱ πολλοί. νόμος δὲ παρεισῆλθεν, ἵνα
abundaret delictum. ubi autem abundavit
* πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα· οὗ δὲ ἐπλεόνασεν ἡ
‡ peccatum, superabundavit gratia. Ut sicut
21 ἁμαρτία, ὑπερεπερίσσευσεν ἡ χάρις. ἵνα ὥσπερ
regnavit peccatum in mortem, ita &
ἐβασίλευσεν ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θανάτῳ, οὕτω καὶ ἡ
gratia regnet per iustitiam in vitam æter-
χάρις βασιλεύσῃ διὰ δικαιοσύνης εἰς ζωὴν αἰώ-
nam, per Iesum Christum Dominum nostrum.
νιον, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.

CAP. VI. ς.

Quid ergo dicemus? Permanebimus * peccato, ut
1 Τί οὖν ἐροῦμεν; ἐπιμενοῦμεν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἵνα
gratia abundet? * Ne fiat qui † mortui
2 ἡ χάρις πλεονάσῃ; μὴ γένοιτο. οἵτινες ἀπεθά-
νομεν

* eo · † huiuc · * διῆλθεν · * imputabatur, quū lex ‡ esset. · ‡ etiam in eos qui nō peccaverunt · * prævaricationis · ‖ forma · * plures · * περισσεύω · † peccatū, ita & · * gratiam fidem · ‡ & · ‡ unius delictum · * unius iustitiam · * καθίστημι · * πλεονάζω · ‡ delictum · * in · * Absit · † enim

sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo?
νεκροὶ τῇ ἁμαρτίᾳ, πῶς ἔτι ζήσομεν ἐν αὐτῇ;

† Christum Iesu. An ignoratis, quia quicumq; baptizati sumus in † Christum
3 ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς χριστὸν

: morte Iesum, in * mortem ipsius baptizati sumus? Conse-
4 ἰησοῦν, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν; συνε-

§ enim cū illo pulti sumus § ergo illi per baptismum in
ταφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν

§ surrexit mortem, vt quomodo § surrexit est Christus à mortuis per
θάνατον, ἵνα ὥσπερ ἠγέρθη χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ

gloriam Patris, ita & nos in nouitate
τῆς δόξης τοῦ πατρὸς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι

vitæ ambulemus. Si enim complantati facti
5 ζωῆς περιπατήσωμεν. εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγό-

° simul sumus similitudini mortis eius, * sed &
νάμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ

resurrectionis erimus. Hoc scientes, quia
6 τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα. τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι

* καταργη- vetus noster homo simul crucifixus est, vt de-
ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα * κα-

θῇ struatur corpus peccati, | ad non vltrà ° ser-
§ vt
° seruiam' ταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μηκέτι δου-

† Qui enim mortuus est, uiendum nos peccato. † Nam mortuus insti-
7 λεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ. ὁ γὰρ ἀποθανὼν δε-

ficatus est à peccato. Si autem mortui su-
8 δικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. εἰ δὲ ἀπεθάνο-

: cum illo mus cum Christo, credimus quia etiā simul viuemus ° ei:
μεν σὺν χριστῷ, πιστεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ·

Scientes quòd Christus resurgens ex mortuis, non
9 εἰδότες ὅτι χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, οὐκ

§ Iam § dominabitur amplius moritur, mors illi non vltrà § dominatur.
ἔτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκ ἔτι κυριεύει.

Quod enim mortuus est, peccato mortuus est se-
10 ὃ γὰρ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφά-

mel: quod autē viuit, viuit Deo. Ita & vos existi-
11 παξ· ὃ δὲ ζῇ, ζῇ τῷ θεῷ. οὕτω καὶ ὑμεῖς λογί-

mate vosipsos mortuos quidem esse peccato, viuentes
ζεσθε ἑαυτοὺς νεκροὺς μὲν εἶναι τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας

autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Non
12 δὲ τῷ θεῷ ἐν χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. μὴ

ergo regnet peccatum in mortali vestro
οὖν βασιλευέτω ἡ ἁμαρτία ἐν τῷ θνητῷ ὑμῶν

* vt obediatis corpore, * ad obediendum ei in concupis-
σώματι, εἰς τὸ ὑπακούειν αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυ-

§ Sed ° exhibeatis centiis eius. | Neque ° sistite membra vestra ar-
13 μίαις αὐτοῦ. μηδὲ παριστάνετε τὰ μέλη ὑμῶν ὅ-

† iniquitatis ma † iniustitia peccato, sed exhibete
πλα ἀδικίας τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀλλὰ παραστήσατε

vosipsos Deo, tamquam ex mortuis viuentes, &
ἑαυτοὺς τῷ θεῷ, ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντας, καὶ τὰ

membra vestra arma iustitiæ Deo. Pecca-
14 μέλη ὑμῶν ὅπλα δικαιοσύνης τῷ θεῷ. ἁμαρ-

tum enim vobis nō dominabitur: nō enim estis sub lege, sed
τία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσει· οὐ γάρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ'

sub gratia. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus
15 ὑπὸ χάριν. τί οὖν; ἁμαρτήσομεν, ὅτι οὐκ ἐσμὲν

† absit. An sub lege, sed sub gratia ° ne fiat. Nesci-
16 ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν; μὴ γένοιτο. οὐκ οἴ-

§ obediendum tis quoniam cui exhibetis vosipsos seruos ad obediendum
δατε ὅτι ᾧ παριστάνετε ἑαυτοὺς δούλους εἰς ὑπα-

§ eius tiam, serui estis § cui obeditis, siue peccati ad
κοὴν, δοῦλοί ἐστε ᾧ ὑπακούετε, ἤτοι ἁμαρτίας εἰς

mortem, siue obeditionis ad iustitiam? Gratia
17 θάνατον, ἢ ὑπακοῆς εἰς δικαιοσύνην; χάρις

autem Deo, quòd fuistis serui peccati. obedistis
δὲ τῷ θεῷ, ὅτι ἦτε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας, ὑπηκούσατε

* cum in qua autē ex corde in * quam traditi estis formam doctrinæ.
δὲ ἐκ καρδίας εἰς ὃν * παρεδόθητε τύπον διδαχῆς.

Liberati autem à peccato, serui fa-
18 ἐλευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, * ἐδουλώ-

cti estis iustitiæ. Humanum dico, propter
19 θητε τῇ δικαιοσύνῃ. ἀνθρώπινον λέγω, διὰ

infirmitatem carnis vestræ. sicut enim exhibui-
τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν. ὥσπερ γὰρ παρεστή-

§ seruire stis membra vestra § serua immunditiæ &
σατε τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ τῇ

iniquitati, ad iniquitatem: ita nunc exhibete
ἀνομίᾳ, εἰς τὴν ἀνομίαν· οὕτω νῦν παραστήσατε

membra vestra ° serua iustitiæ in sanctificationē.
τὰ μέλη ὑμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἁγιασμόν.

Quum enim serui essetis peccati, liberi fuistis
20 ὅτε γὰρ δοῦλοι ἦτε τῆς ἁμαρτίας, ἐλεύθεροι ἦτε

iustitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc
21 τῇ δικαιοσύνῃ. τίνα οὖν καρπὸν εἴχετε τότε

† in illis, † in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum
ἐφ' οἷς νῦν * ἐπαισχύνεσθε; τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων

* ἐπαισχύνομαι mors *. Nunc verò liberati à pec-
22 θάνατος. νυνὶ δὲ * ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἁ-

* ἐλευθερόω cato, serui facti autem Deo, habetis fructum
μαρτίας, δουλωθέντες δὲ τῷ θεῷ, ἔχετε τὸν καρπὸν

§ verò vestrum in sanctificationem, at finem † vitam æternam.
ὑμῶν εἰς ἁγιασμόν, τὸ δὲ τέλος, ζωὴν αἰώνιον.

§ enim * gratia autem Nam stipendia § peccati, mors: * at
23 τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας, θάνατος· τὸ δὲ

donatio Dei, vita æterna in Christo Iesu
χάρισμα τοῦ θεοῦ, ζωὴ αἰώνιος ἐν χριστῷ ἰησοῦ

Domino nostro.
τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

CAP. VII. ζ.

An ignoratis, fratres, (scientibus enim legem lo-
1 Ἡ Ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, γινώσκουσι γὰρ νόμον λα-

| in homine quanto tempore viuet quor) quia lex dominatur | homini ad quantum
λῶ, ὅτι ὁ νόμος κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον

° viuente tempus viuit? Nam quæ sub viro est mulier ° viuenti vi-
2 χρόνον ζῇ; ἡ γὰρ ὕπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀν-

† legi: eius: ro alligata est † lege: si autem mortuus fuerit vir *, solu-
δρὶ δέδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήρ-

* καταργέω ta est à lege viri. Igitur viuen-
3 γηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἀνδρός. ἄρα οὖν ζῶν-

§ vocabitur, te viro, adultera § decernetur, si fuerit
τος τοῦ ἀνδρὸς, μοιχαλὶς χρηματίσει, ἐὰν γένηται

§ cum alio * eius: § viro alteri. si autem mortuus fuerit vir *, liberata est
ἀνδρὶ ἑτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν

| viri, vt nō sit adultera, si fuerit cum alio à lege |, ad non esse eam adulteram, fa-
ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα, γενο-

ctam viro alteri. Itaque, fratres mei, & vos
4 μένην ἀνδρὶ ἑτέρῳ. ὥστε, ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς

mortificati estis legi per corpus Chri-
ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ χρι-

° vt sitis alterius qui sti, ° ad esse vos viro alteri ex mortuis
στοῦ, εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἀνδρὶ ἑτέρῳ τῷ ἐκ νεκρῶν

† resurrexit. † excitato, vt fructificemus Deo. Quum enim
5 ἐγερθέντι, ἵνα καρποφορήσωμεν τῷ θεῷ. ὅτε γὰρ

° quæ essemus in carne, passiones peccatorum ° illæ
ἦμεν ἐν τῇ σαρκί, τὰ παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν τὰ

† erant. § vt fructificarent per legem †, operabantur in membris nostris, § ad
διὰ τοῦ νόμου, ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, εἰς τὸ

fructificandum morti. Nunc autem soluti
6 καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ. νυνὶ δὲ κατηργή-

* mortis sumus à lege *, mortui in qua detine-
θημεν ἀπὸ τοῦ νόμου, ἀποθανόντες ἐν ᾧ κατειχό-

§ seruiam' bamur, ita vt § seruire nos in nouitate spiritus,
μεθα, ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι πνεύματος,

° in & non ° vetustate literæ. Quid ergo dicemus?
7 καὶ οὐ παλαιότητι γράμματος. τί οὖν ἐροῦμεν;

† est? absit. quia lex peccatum † ? ne fiat: sed pecca-
ὅτι ὁ νόμος ἁμαρτία; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὴν ἁμαρ-

° nisi tum non cognoui, ° si non per legem: ipsamque nā concu-
τίαν οὐκ ἔγνων, εἰ μὴ διὰ νόμου· τήν τε γὰρ ἐπι-

piscentiam nesciebam, † si non lex diceret, Non concu-
θυμίαν οὐκ ᾔδειν, εἰ μὴ ὁ νόμος ἔλεγεν, οὐκ ἐπι-

§ Occasione § accepta pisces. § Occasionem autem ° accipiens, peccatum
8 θυμήσεις. ἀφορμὴν δὲ λαβοῦσα, ἡ ἁμαρτία

per mandatum adoperatum est in me omnem concu-
διὰ τῆς ἐντολῆς κατειργάσατο ἐν ἐμοὶ πᾶσαν ἐπι-
piscentiam: fine enim lege peccatum mortuum †. Ego
θυμίαν· χωρὶς γὰρ νόμου ἁμαρτία νεκρά. ἐγὼ 9
autē viuebam fine lege aliquando. *veniente autem mandato,
δὲ ἔζων χωρὶς νόμου ποτέ. ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς,
peccatum ‡ vixit. Ego autem mortuus sum: & inuen-
ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν. ἐγὼ δὲ ἀπέθανον· καὶ εὑρέ- 10
tū est mihi mandatū, quod ‡ad vitam, hoc *ad mortem.
θη μοι ἡ ἐντολὴ ἡ εἰς ζωήν, αὕτη εἰς θάνατον.
Nam peccatum, ‡ occasionem accipiens per man-
ἡ γὰρ ἁμαρτία ἀφορμὴν λαβοῦσα διὰ τῆς ἐν- 11
datum, seduxit me, & per illud occidit.
τολῆς, ἐξηπάτησέ με, καὶ δι' αὐτῆς ἀπέκτεινεν.
Itaque quidem lex sancta, & mandatum sanctum, & iu-
ὥστε ὁ μὲν νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία, καὶ δι- 12
stum, & bonum. † Ergo bonum mihi factum est
καία, καὶ ἀγαθή. τὸ οὖν ἀγαθὸν ἐμοὶ γέγονε 13
mors? ‡ ne fiat: sed peccatum, vt appareat
θάνατος; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ ἡ ἁμαρτία, ἵνα φανῇ
peccatum, per bonum mihi adoperatum ‡ mor-
ἁμαρτία, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κατεργαζομένη θά-
tem, vt fiat *secundùm hyperbolen peccans
νατον, ἵνα γένηται καθ' ὑπερβολὴν ἁμαρτωλὸς
peccatum per mandatum. Scimus enim quia
ἡ ἁμαρτία διὰ τῆς ἐντολῆς. οἴδαμεν γὰρ ὅτι 14
lex spiritualis est, ego autem carnalis sum,
ὁ νόμος πνευματικός ἐστιν, ἐγὼ δὲ σαρκικός εἰμι,
venundatus sub peccato. *Quod enim ad-
πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν. ὃ γὰρ κα- 15
operor, non ‡ cognosco: non enim quod volo, hoc
τεργάζομαι, οὐ γινώσκω· οὐ γὰρ ὃ θέλω, τοῦτο
ago, sed quod odi †, illud facio. Si autē quod *nō
πράσσω· ἀλλ' ὃ μισῶ, τοῦτο ποιῶ. εἰ δὲ ὃ οὐ 16
volo, illud facio, consentio legi quoniam bona ‡.
θέλω, τοῦτο ποιῶ, σύμφημι τῷ νόμῳ ὅτι καλός.
Nunc autē non ‡amplius ego adoperor illud, sed
νυνὶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' 17
*habitans in me peccatum. Scio enim quia non
ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. οἶδα γὰρ ὅτι οὐκ 18
habitat in me, hoc est in carne mea, bonum.
οἰκεῖ ἐν ἐμοί, τουτέστιν ἐν τῇ σαρκί μου, ἀγαθόν. τὸ
nam velle adiacet mihi, ‡ perficere ‡
γὰρ θέλειν παράκειταί μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι τὸ
bonum, non inuenio. Nō enim quod volo † facio bo-
καλὸν, οὐχ εὑρίσκω. οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιῶ ἀγα- 19
num, sed quod *nō volo malum, hoc ago. Si autē
θόν, ἀλλ' ὃ οὐ θέλω κακόν, τοῦτο πράσσω. εἰ δὲ 20
quod *nō volo, ego illud facio, non iam ego adope-
ὃ οὐ θέλω, ἐγὼ τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργά-
ror illud, sed ‡ habitans in me peccatum.
ζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία.
Inuenio igitur legem, volenti mihi facere
εὑρίσκω ἄρα τὸν νόμον τῷ θέλοντι ἐμοὶ ποιεῖν 21
bonum, quoniā mihi malum adiacet. Conde-
τὸ καλὸν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακὸν παράκειται. συνή- 22
lector enim legi Dei secūdum interiorem hominem.
δομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον.
Video autem aliam legem in membris meis, re-
βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου, ἀν- 23
pugnantem legi mentis meæ, & capti-
τιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμα-
uantem me in lege peccati *existente
λωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι
in membris meis. ‡ (Miser ego homo,
ἐν τοῖς μέλεσί μου. ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος, 24
quis me liberabit de corpore mortis huius?
τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;
† Gratias habeo Deo per Iesum Christum Dominum
εὐχαριστῶ τῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου 25
nostrum) nempe igitur ipse ego quidem mente seruio
ἡμῶν. ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοΐ δουλεύω

Margin: † erat. | *sed quum venisset mandatum, ‡ reuixit. | ‡ erat * esse * εὑρίσκω | ‡ occasione accepta | * ἐξαπατάω | † Quod * est. | ‡ absit: | ‡ est | * supra modum | * πράτλομαι | ‡ intelligo: | † malum ‡ nolo, | ‡ est. | ‡ iam | *quod habitat | ‡ autem | † hoc | * nolo | ‡quod habitat | * quæ est | ‡ (Infelix | † Gratia Dei

legi Dei, ‡ carne * legi peccati.
νόμῳ θεοῦ, τῇ δὲ σαρκί, νόμῳ ἁμαρτίας.

CAP. VIII. η'.

Οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰη-
*Nulla nempe nunc ‡ condemnatio his qui in Christo Ie-
σοῦ, μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦ-
su ‡, nō secundum carnem *ambulantibus, sed secundum spiri-
μα. ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χρι- 2
tum. Nam lex * spiritus vitæ in Chri-
στῷ Ἰησοῦ, ἠλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρ-
sto Iesu, liberauit me à lege pecca-
τίας, καὶ τοῦ θανάτου. τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, 3
ti, & mortis. Nam ‡ impossibile † legis,
ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν
in quo infirmabatur per carnem, Deus suum ipsius filiū
πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ
mittens in similitudinem carnis peccati, & de
ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρ-
peccato damnauit peccatum in car-
κί· ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡ- 4
ne: Vt iustificatio legis impleretur in no-
μῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ
bis, * non secundum carnem ‡ ambulantibus, sed secūdum
πνεῦμα. οἱ γὰρ κατὰ σάρκα ὄντες, τὰ τῆς σαρκὸς 5
spiritum. ‡ Nam secūdum carnē *existentes, ea quæ ‡ carnis,
φρονοῦσιν· οἱ δὲ κατὰ πνεῦμα, τὰ τοῦ πνεύματος.
sapiunt: qui verò secundum spiritum, ea quæ † spiritus *.
τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκός, θάνατος· τὸ δὲ φρόνη- 6
Nam prudentia carnis, mors ‡: at pruden-
μα τοῦ πνεύματος, ζωὴ καὶ εἰρήνη. διότι τὸ φρό- 7
tia ‡ spiritus, vita & pax. *Propter quod pru-
νημα τῆς σαρκός, ἔχθρα εἰς θεόν· τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ
dentia carnis, inimica ‡in Deum: nam legi
θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται, οὐδὲ γὰρ δύναται. οἱ δὲ ἐν 8
Dei non † subiicitur: nec enim potest. *At in
σαρκὶ ὄντες, θεῷ *ἀρέσαι οὐ δύνανται. ὑμεῖς 9
carne ‡ existentes, Deo placere non possunt. Vos
δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦ-
autē non estis in carne, sed in spiritu, si quidem spiri-
μα θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. εἰ δέ τις πνεῦμα Χρι- 10
tus Dei habitat in vobis. Si autem quis spiritum Chri-
στοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. εἰ δὲ Χριστὸς ἐν
sti non habet, hic non est eius. si autem Christus in
ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν διὰ ἁμαρτίαν· τὸ δὲ πνεῦ-
vobis, *ipsum quidē corpus mortuū propter peccatum: at spiri-
μα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην. εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ 11
tus ‡ vita propter ‡iustitiam. Si autem spiritus
ἐγείραντος Ἰησοῦν ἐκ νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγεί-
† excitantis Iesum *ex mortuis habitat in vobis, ‡ suscitans
ρας τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσει καὶ τὰ θνη-
Christum ‡ex mortuis, viuificabit & morta-
τὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύ-
lia corpora vestra propter inhabitantem eius spi-
ματος ἐν ὑμῖν. ἄρα οὖν, ἀδελφοί, ὀφειλέται 12
ritum in vobis. Vtique ergo, fratres, debitores
ἐσμὲν οὐ τῇ σαρκί, τοῦ κατὰ σάρκα ζῆν. εἰ γὰρ κατὰ 13
sumus, non carni, *ad secūdum carnē ‡ viuere. Si enim secūdū
σάρκα ζῆτε, μέλλετε ἀποθνήσκειν· εἰ δὲ πνεύματι
carnem vixeritis, † futuri estis mori: si autem spiritu
τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦτε, ζήσεσθε.
*actiones corporis mortificaueritis, viuetis.
ὅσοι γὰρ πνεύματι θεοῦ ἄγονται, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ 14
Quicumq; enim spiritu Dei aguntur, ij sunt filij
θεοῦ. οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς 15
Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in
φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κρά-
timorem, sed accepistis spiritū adoptionis filiorū in quo cla-
ζομεν, ἀββᾶ, ὁ πατήρ. αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρ- 16
mamus, Abba, (Pater.) Ipse ‡ spiritus ‡ contestatur
τυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα θεοῦ.
Spiritui nostro, quod sumus filij Dei.

εἰ δὲ

Margin: ‡ autem | *Nihil ergo ‡ damnationis est iis ‡ sunt, qui ‡ ambulant * enim | ‡ quod † erat legis, | * ἀσθένεια | * qui ‡ ambulamus, ‡ Qui enim * sunt * sentiunt | ‡ est | ‡ autem * Quoniam sapientia ‡ est Deo; * enim | † est subiecta: * Qui autem ‡ sunt, * ἀρέσκω ‡ tamen | * est, | ‡ verò vivit ‡ iustificationem. Quod † eius qui suscitauit ‡ à ‡ qui suscitauit Iesum ‡ à | * vt ‡ viuamus † moriemini: * facta carnis | ‡ enim ‡ testimonium dat

Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem
εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι· κληρονόμοι μὲν 17
Dei, cohæredes autem Christi. si † modò compati-
θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ· εἴπερ συμπάσχο-
mur, vt & conglorificemur. Existimo enim,
μεν, ἵνα καὶ * συνδοξασθῶμεν. λογίζομαι γάρ, 18
quòd non * digna passiones § huius temporis, ad
ὅτι οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς
futuram gloriam § reuelari in nobis.
τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.
Nam * anxia expectatio creaturæ reuela-
ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκά- 19
tionem filiorum Dei expectat. Nam va-
λυψιν τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται. τῇ γὰρ μα- 20
nitati * creatura subiecta est, non volens, sed propter
ταιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἑκοῦσα, ἀλλὰ διὰ
§ subijcientem in spe. Quia & ipsa creatura
τὸν ὑποτάξαντα ἐπ' ἐλπίδι. ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις 21
liberabitur à seruitute corruptionis in
ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς
libertatem gloriæ filiorum Dei. Sci-
τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ. οἴδα- 22
mus enim quòd omnis creatura ingemiscit, & comparturit
μεν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει, καὶ συνωδίνει
vsque † nunc. Non solùm autem, sed & ipsi primi-
ἄχρι τοῦ νῦν. οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀπαρ- 23
tias spiritus habentes, & nos ipsi § in nobis
χὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυ-
ipsis gemimus, adoptionē filiorum § expectantes, redem-
τοῖς στενάζομεν, υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπο-
ptionem corporis nostri. Nam spe * seruati
λύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν. τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώ- 24
sumus: spes autem § visa, non est spes: † quod enim
θημεν. ἐλπὶς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὃ γὰρ
videt quis, quid & sperat? Si autē quod non vide-
βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει; εἰ δὲ ὃ οὐ βλέπο- 25
mus, speramus, per patientiam expectamus
μεν, ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα.
Similiter autem & spiritus * simul recipit
ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πνεῦμα συναντιλαμβάνεται 26
infirmitates nostras. nam quid oremus
ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν· τὸ γὰρ τί προσευξόμεθα
sicut oportet, nescimus: sed ipse spiritus § in-
καθὸ δεῖ, οὐκ οἴδαμεν· ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπερ-
terpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.
εντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις.
* At scrutans corda scit quid § prudentia
ὁ δὲ ἐρευνῶν τὰς καρδίας οἶδε τί τὸ φρόνημα τοῦ 27
Spiritus: quia secundum Deum * interpellat pro san-
πνεύματος· ὅτι κατὰ θεὸν ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἁ-
ctis. Scimus autem, quoniam diligentibus Deum,
γίων. οἴδαμεν δέ, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν 28
omnia cooperantur in bonum, § secundum pro
πάντα * συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν, τοῖς κατὰ πρό-
positum † vocatis existentibus. Nam quos præsciuit, & præde-
θεσιν κλητοῖς οὖσιν. ὅτι οὓς προέγνω, καὶ προώ- 29
stinauit conformes * imaginis filij sui, § ad
ρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶ-
esse eum primogenitum in multis fratribus. Quos autē
ναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. οὓς δὲ 30
prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit,
* προώρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε· καὶ οὓς ἐκάλεσε,
hos & iustificauit: quos autem iustificauit, illos &
τούτους καὶ ἐδικαίωσεν· οὓς δὲ ἐδικαίωσε, τούτους καὶ
§ glorificauit. Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus
ἐδόξασε. τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦτα; εἰ ὁ θεὸς 31
pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio nō
ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ 32
pepercit sed pro nobis omnibus tradidit il-
* ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐ-
lum, quomodo nō etiam cum illo omnia nobis * gratifi-
τόν, πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῖν χαρί-

[Margin: † tamen · * συνδοξάζω · * sunt condigna · § huius · § quæ reuelabitur · * enim · § eum qui subiecit eam · * ὑποτάσσω · † adhuc. * illa, · § intra nos · § Dei · * enim salui facti · § quæ videtur, † nam · * alienat infirmitatem nostram. · § postulat · * Qui autē scrutatur § desideret * postulat · § iis qui · * συνεργέω · † vocati sunt sancti · * fieri § vt sit ipse primogenitus · * προορίζω · § magnificauit · * φείδομαι · § donauit?]

sabit? Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus
σεται; τίς ἐγκαλέσει κατὰ ἐκλεκτῶν θεοῦ; θεὸς 33
† iustificans. Quis † condemnans? Christus * mor-
ὁ δικαιῶν. τίς ὁ κατακρίνων; Χριστὸς ὁ ἀπο- 34
tuus, * magis verò & excitatus: qui & est § in dextera
θανών, μᾶλλον δὲ καὶ ἐγερθείς, ὃς καί ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ
Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quis * nos sepa-
θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν. τίς ἡμᾶς χω- 35
rabit à charitate Christi? tribulatio? an angu-
ρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; θλῖψις, ἢ στενοχω-
stia? an persequutio? an fames? an nuditas? an periculum, an
ρία, ἢ διωγμός, ἢ λιμός, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ
gladius? Sicut scriptum est, Quia propter te mor-
μάχαιρα; καθὼς γέγραπται, ὅτι ἕνεκά σου θα- 36
tificamur totam diem: æstimati sumus sicut o-
νατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν· ἐλογίσθημεν ὡς πρό-
ues occisionis. Sed in his omnibus supera-
βατα σφαγῆς. ἀλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν * ὑπερνι- 37
mus propter § diligentem nos. † Persuasus sum
κῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς. πέπεισμαι 38
enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli neque
γάρ, ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωή, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε
principatus, neq; potestates, neque instantia, neque futu-
ἀρχαί, οὔτε δυνάμεις, οὔτε ἐνεστῶτα, οὔτε μέλλον-
ra, Neque altitudo, neq; profunditas, neq; aliqua creatura a-
τα, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἑ- 39
lia poterit nos separare à charitate
τέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ
Dei, quæ § in Christo Iesu Domino nostro.
θεοῦ, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

CAP. IX. θ'.

Veritatem dico in Christo, non mentior, * con-
1 Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συμ-
testante mihi conscientia mea in spiri-
μαρτυρούσης μοι τῆς συνειδήσεώς μου ἐν πνεύμα-
tu sancto. Quoniā tristitia mihi est magna, & conti-
2 τι ἁγίῳ. ὅτι λύπη μοι ἐστὶ μεγάλη, καὶ ἀδιά-
nuus dolor cordi meo. Optabam enim
3 λειπτος ὀδύνη τῇ καρδίᾳ μου. ηὐχόμην γὰρ
ipse ego anathema esse à Christo pro fra-
αὐτὸς ἐγὼ ἀνάθεμα εἶναι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἀ-
tribus meis, * cognatis meis secundum carnem: Qui
4 δελφῶν μου, τῶν συγγενῶν μου κατὰ σάρκα· οἵτινές
sunt Israëlitæ, quorū adoptio filiorū, & gloria, &
εἰσιν Ἰσραηλῖται, ὧν ἡ υἱοθεσία, καὶ ἡ δόξα, καὶ αἱ
† testamenta, & legislatio, & * cultus, & pro-
διαθῆκαι, καὶ ἡ νομοθεσία, καὶ ἡ λατρεία, καὶ αἱ ἐπαγ-
missa. Quorum patres & ex quibus § Christus, quod secūdum
5 γελίαι. ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστός, τὸ κατὰ
carnem: § existens super omnia Deus benedictus in
σάρκα· ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς
secula. amen. Nō fieri potest autē, quòd exciderit
6 αἰῶνας. ἀμήν. οὐχ οἷον δέ, ὅτι * ἐκπέπτωκεν
verbum Dei: non enim omnes qui ex Israël, ij
ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραήλ, οὗτοι
* Israël. Neque quia sunt semen Abrahæ, om-
7 Ἰσραήλ. οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ, πάν-
nes filij: sed in Isaac vocabitur tibi semen:
τες τέκνα· ἀλλ' ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεταί σοι σπέρμα.
Id est, Non † filij carnis, hi filij
8 τουτέστιν, οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρκός, ταῦτα τέκνα
Dei, sed * filij promissionis, æstimantur in
τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζεται εἰς
semine. Promissionis enim verbum hoc: Secūdum tem-
9 σπέρμα. ἐπαγγελίας γὰρ ὁ λόγος οὗτος, κατὰ τὸν και-
pus hoc veniam, & erit Saræ filius. Non
10 ρὸν τοῦτον * ἐλεύσομαι, καὶ ἔσται τῇ Σάρρᾳ υἱός. οὐ
solùm autem § sed & Rebecca ex vno concubitum habens,
μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ Ῥεβέκκα ἐξ ἑνὸς κοίτην ἔχουσα,
Isaac patris nostri. * Nondum enim § natis,
11 Ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν. μήπω γὰρ γεννηθέντων,

[Margin: § qui iustificat. · † est qui condemnet · * Iesus qui est · † imò qui & resurrexit: · § ad dexteram · * ergo · * ὑπερνικάω · § eum qui dilexit · † Certus · * virtutes · § fortitudo, neque · § est · * testimonium perhibente · * ηὐχόμην · * qui sunt cognati mei · § est · † testamentum, * obsequium, · § est · § qui est · * ἐκπίπτω · * sunt Israëlitæ. · § qui · † qui · * qui sunt · § est, · * ἔρχομαι · § illa · * Quum nati fuissent, aut aliquid boni egisset, aut mali]

neque agentibus quid bonum aut malum, (vt secundum
μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ κακὸν, ἵνα ἡ κατ'
electionem Dei propositum maneret,) Non ex ope-
ἐκλογὴν τοῦ θεοῦ πρόθεσις μένῃ. οὐκ ἐξ ἔρ- 12
ribus, sed ex vocante, dictum est ei, Quia
γων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, *ἐρρέθη αὐτῇ, ὅτι ὁ
maior seruiet minori: Sicut scriptum
μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι. καθὼς γέγρα- 13
est, Iacob dilexi, at Esau † odio habui. Quid
πται, τὸν Ἰακὼβ ἠγάπησα, τὸν δὲ Ἠσαῦ ἐμίσησα. τί 14
ergo dicemus? nunquid iniquitas apud Deum? *ne fiat.
οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ; μὴ γένοιτο.
Nam Moysi ‡ dicit, Miserebor cuius misereor, & ‡mi-
τῷ γὰρ Μωσῇ λέγει, ἐλεήσω ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰ- 15
serabor quemcunque misereor. Nempe igitur non volentis,
κτειρήσω ὃν ἂν οἰκτείρω. ἄρα οὖν οὐ τοῦ θέλοντος, 16
neque currentis, sed miserentis * Dei. Dicit
οὐδὲ τοῦ τρέχοντος, ἀλλὰ τοῦ ἐλεοῦντος θεοῦ. λέγει 17
enim scriptura Pharaoni, Quia in ipsum hoc exci-
γὰρ ἡ γραφὴ τῷ Φαραὼ, ὅτι εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξή-
taui te, vt ostendam in te virtutem
γειρά σε, ὅπως ἐνδείξωμαι ἐν σοὶ τὴν δύναμίν
meam, & vt annuncietur nomen meum in vniuersa terra.
μου, καὶ ὅπως διαγγελῇ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ τῇ γῇ.
Nempe ergo cuius vult miseretur, quem autem vult indurat.
ἄρα οὖν ὃν θέλει ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει σκληρύνει. 18
Dices itaque mihi, Quid adhuc queritur? nam voluntati †
ἐρεῖς οὖν μοι, τί ἔτι μέμφεται; τῷ γὰρ βουλήματι 19
eius quis resistit? Imò verò, ô homo, tu quis
αὐτοῦ τίς ἀνθέστηκε; μενοῦνγε, ὦ ἄνθρωπε, σὺ τίς 20
es * respondens Deo? nunquid dicit figmen-
εἶ ὁ ἀνταποκρινόμενος τῷ θεῷ; μὴ ἐρεῖ τὸ πλάσ-
tum ‡ fictori, Quid me fecisti sic? An non
μα τῷ πλάσαντι, τί με ἐποίησας οὕτως; ἢ οὐκ 21
habet potestatem figulus luti, ex eadem
ἔχει ἐξουσίαν ὁ κεραμεὺς τοῦ πηλοῦ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ
massa facere ‡ hoc quidem in honorem vas, ‡ hoc verò
φυράματος ποιῆσαι ὃ μὲν εἰς τιμὴν σκεῦος, ὃ δὲ
in contumeliam? * Si autem volens Deus ostendere
εἰς ἀτιμίαν; εἰ δὲ θέλων ὁ θεὸς ἐνδείξασθαι 22
iram, & notam facere potentiam suam, susti-
τὴν ὀργὴν, καὶ γνωρίσαι τὸ δυνατὸν αὐτοῦ, ἤνεγ-
nuit in multa † longanimitate vasa iræ * ad-
κεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ σκεύη ὀργῆς κατηρ-
aptata in interitum: Et vt * notas faceret diui-
τισμένα εἰς ἀπώλειαν· καὶ ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦ- 23
tias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præpara-
τον τῆς δόξης αὐτοῦ ἐπὶ σκεύη ἐλέους, ἃ * προητοί-
uit in gloriam: Quos & vocauit, nos, non so-
μασεν εἰς δόξαν· οὓς καὶ ἐκάλεσεν ἡμᾶς, οὐ μό- 24
lùm ex Iudæis, sed etiam ex Gentibus: Sicut & in
νον ἐξ Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐθνῶν· ὡς καὶ ἐν τῷ 25
Osee dicit, Vocabo non ‡ populum meum, populum meum: &
Ὡσηὲ λέγει, καλέσω τὸν οὐ λαόν μου, λαόν μου· καὶ τὴν
non dilectam, dilectam ‡. Et erit, in
οὐκ ἠγαπημένην, ἠγαπημένην. καὶ ἔσται, ἐν 26
loco vbi dictum est eis, Non * populus meus vos, ibi
τῷ τόπῳ οὗ ἐρρέθη αὐτοῖς, οὐ λαός μου ὑμεῖς, ἐκεῖ
vocabuntur filij Dei viui. Esaïas autem cla-
κληθήσονται υἱοὶ θεοῦ ζῶντος. Ἡσαΐας δὲ κρά- 27
mat pro Israël, Si fuerit numerus filiorum Is-
ζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ, ἐὰν ᾖ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσ-
raël tamquam arena maris, reliquiæ
ραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα
‡ seruabuntur. Verbum enim consummãs, & abbreuians
σωθήσεται. λόγον γὰρ συντελῶν, καὶ συντέμνων 28
in † iustitia, quia verbum * concisum faciet
ἐν δικαιοσύνῃ, ὅτι λόγον συντετμημένον ποιήσει
Dominus super terram. ‡ Sicut prædixit Esaïas,
κύριος ἐπὶ τῆς γῆς. καθὼς προείρηκεν Ἡσαΐας, 29
‡ Si non Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen,
εἰ μὴ κύριος Σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα,

Marginal notes: * ἐρρέθη; † autem; * μισέω; * absit; ‡ enim; ‡ miseri-cordiam præstabo cui mise-rebor; ‡ est; ‡ &; ‡ enim; * qui respõ-deas; ‡ ei qui se finxit; ‡ aliud; * Quod; * φέρω; † patientia; * καταρτίζω; * ostēderet; * προετοιμάζω; ‡ plebem meam, plebem meam: ‡ & non misericordiam cõsequutam, misericordiam consequutam; * ἀλαλάζω; * plebs mea; ‡ saluæ fient; † æquitate; * breuiatũ; * συντέμνω; * Et; * προερέω; ‡ Nisi

sicut Sodoma vtique facti essemus, & sicut Gomorrha vtique si-
ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὡ-
miles fuissemus. Quid ergo dicemus? Quòd Gentes * non se-
μοιώθημεν. τί οὖν ἐροῦμεν; ὅτι ἔθνη τὰ μὴ * διώ- 30
ctantes iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iu-
κοντα δικαιοσύνην, κατέλαβε δικαιοσύνην, δι-
stitiam autem quæ † ex fide: Israël verò * se-
καιοσύνην δὲ τὴν ἐκ πίστεως· Ἰσραὴλ δὲ διώ- 31
ctans legem iustitiæ, in legem iustitiæ non
κων νόμον δικαιοσύνης, εἰς νόμον δικαιοσύνης οὐκ
peruenit. ‡ Propter quid? quia non ex fide, sed quasi
* ἔφθασε. διὰ τί; ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως, ἀλλ' ὡς 32
ex operibus legis. offenderunt enim ‡ lapide
ἐξ ἔργων νόμου. * προσέκοψαν γὰρ τῷ λίθῳ τοῦ
offensionis: Sicut scriptum est: Ecce ego
προσκόμματος. καθὼς γέγραπται, ἰδοὺ ἐγὼ 33
pono in Sion lapidem offensionis, & petram
τίθημι ἐν Σιὼν λίθον προσκόμματος, καὶ πέτραν
scandali: & omnis * credens in eum, non con-
σκανδάλου· καὶ πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ, οὐ * κα-
fundetur.
ταισχυνθήσεται.

Marginal notes: * quæ; ‡ sectabā-tur; * διώκω; † est; ‡ sectando; ‡ Quare?; * φθάνω; ‡ in lapi-dem; * προσκό-πτω; * qui cre-dit; * καταισχύνομαι

CAP. X.

Fratres, ipsa quidē bona voluntas mei cordis, &
Ἀδελφοὶ, ἡ μὲν εὐδοκία τῆς ἐμῆς καρδίας, καὶ 1
obsecratio ad Deum, ‡ pro † Israël est in
ἡ δέησις ἡ πρὸς τὸν θεὸν, ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ ἐστιν εἰς
salutem. * Testor enim illis, quòd * zelum Dei
σωτηρίαν. μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς, ὅτι ζῆλον θεοῦ 2
habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim
ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν. ἀγνοοῦντες γὰρ 3
Dei iustitiam, & ‡ propriam iustitiam
τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην, καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοσύνην
quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt
ζητοῦντες στῆσαι, τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ οὐχ ὑπε-
subiecti. Finis enim legis Christus, ad iusti-
τάγησαν. τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς, εἰς δικαιο- 4
tiam omni credenti. Moyses enim ‡ scri-
σύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι. Μωϋσῆς γὰρ γρά- 5
bit iustitiam, quæ * ex lege, ‡ quòd fa-
φει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ τοῦ νόμου, ὅτι ὁ ποιή-
ciens ea homo viuet in † eis. Quæ autē
σας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς. ἡ δὲ 6
ex fide * iustitia sic dicit, Ne dixeris in
ἐκ πίστεως δικαιοσύνη οὕτω λέγει, μὴ εἴπῃς ἐν
corde tuo, Quis ascendet in cælum?
τῇ καρδίᾳ σου, τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν;
id est Christum deducere. Aut, quis descendet
τουτέστι Χριστὸν καταγαγεῖν. ἢ, τίς * καταβήσε- 7
in abyssum? hoc est, Christum à mortuis ‡ redu-
ται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀνα-
cere. Sed quid dicit? ‡ Prope te verbum est in
γαγεῖν. ἀλλὰ τί λέγει; ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν ἐν 8
ore tuo, & in corde tuo. hoc est ver-
τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τουτέστι τὸ ῥῆ-
bum fidei, quod prædicamus. Quia si confi-
μα τῆς πίστεως, ὃ * κηρύσσομεν. ὅτι ἐὰν ὁμολο- 9
tearis in ore tuo Dominum Iesum, & credide-
γήσῃς ἐν τῷ στόματί σου κύριον Ἰησοῦν, καὶ πιστεύ-
ris in corde tuo, quòd Deus illum suscitauit à
σῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ
mortuis, * saluus eris. Corde enim creditur ad
νεκρῶν, * σωθήσῃ. καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς 10
iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.
δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν.
Dicit enim scriptura, Quia omnis ‡ credens in illum,
λέγει γὰρ ἡ γραφή, πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ, 11
non confundetur. Non enim est distinctio Iudæi-
* οὐ καταισχυνθήσεται. οὐ γάρ ἐστι διαστολὴ Ἰουδαίου 12
que & Græci: nam idem Dominus omnium, diues
τε καὶ Ἕλληνος· ὁ γὰρ αὐτὸς κύριος πάντων, πλουτῶν
εἰς πάν-

Marginal notes: ‡ fit; † illis; * Testimoniũ perhibeo; * æmulationem; ‡ suam; ‡ scripsit, quoniam; * est; ‡ qui fecerit; † ea; * est; * καταβαίνω; ‡ reuocare; ‡ scriptura?; * κηρύττω; * saluus eris; * σώζω; ‡ qui credit; * καταισχύνομαι

in omnes invocantes illum. Omnis enim

εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν. πᾶς γὰρ 13

quicumque invocaverit nomen Domini, servabitur. Quomodo

ὃς ἂν ἐπικαλέσηται τὸ ὄνομα κυρίου, σωθήσεται. πῶς 14

ergo invocabunt in quem nō crediderūt? quomodo autem

οὖν ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ

credent quem non audierūt? quomodo autem audient si-

πιστεύσουσιν οὗ οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι χω-

ne prædicante? Quomodo verò prædicabūt, si non mit-

ρὶς κηρύσσοντος; πῶς δὲ κηρύξουσιν, ἐὰν μὴ ἀπο- 15

tantur? sicut scriptum est, Quàm speciosi pedes

σταλῶσι; καθὼς γέγραπται, ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν

euangelizantium pacem, euangelizantium,

εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων

bona! Sed non omnes obedierunt Euan-

τὰ ἀγαθά. ἀλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ εὐαγ- 16

gelio. Esaias enim dicit, Domine, quis credidit au-

γελίῳ. Ἠσαΐας γὰρ λέγει, κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀ-

ditui nostro? Ergo fides ex auditu: auditus per

κοῇ ἡμῶν; ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς· ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ 17

verbum Dei. Sed dico, Numquid non audierunt?

ῥήματος θεοῦ. ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; 18

Imò verò in omnem terram exiuit sonus

μενοῦνγε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος

eorum, & in fines habitatæ ver-

αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήμα-

ba eorum. Sed dico, Numquid non cognouit Israël?

τα αὐτῶν. ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἔγνω Ἰσραήλ; 19

primus Moyses dicit: Ego ad æmulationē adducam vos

πρῶτος Μωϋσῆς λέγει, ἐγὼ παραζηλώσω ὑμᾶς

in non gentem, in gentem insipientē in iram mittam vos.

ἐπ' οὐκ ἔθνει, ἐπὶ ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιῶ ὑμᾶς.

Esaias autem audet, & dicit, Inuentus sum

Ἠσαΐας δὲ ἀποτολμᾷ, καὶ λέγει, εὑρέθην τοῖς 20

me non quærentibus: conspicuus factus sum me non

ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν· ἐμφανὴς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ

interrogantibus. Ad autem Israël dicit: Totam

ἐπερωτῶσι. πρὸς δὲ τὸν Ἰσραὴλ λέγει, ὅλην τὴν 21

diem expandi manus meas ad populum

ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν

imperfuasum, & contradicentem.

ἀπειθοῦντα, καὶ ἀντιλέγοντα.

CAP. XI. ια΄.

Dico ergo, Numquid repulit Deus populum suum,

ΛΕγω οὖν, μὴ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ; 1

ne fiat: etenim ego Israëlita sum, ex se-

μὴ γένοιτο· καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμί, ἐκ σπέρ-

mine Abraham, tribu Beniamin. Non repu-

ματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν. οὐκ ἀπώ- 2

lit Deus plebem suam, quam præsciuit. an nesci-

σατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὃν προέγνω. ἢ οὐκ οἴ-

tis in Elia quid dicit scriptura? vt interpellat

δατε ἐν Ἠλίᾳ τί λέγει ἡ γραφή; ὡς ἐντυγχάνει

Deum aduersum Israël? dicens: Domine, Pro-

τῷ θεῷ κατὰ τοῦ Ἰσραήλ, λέγων, κύριε, τοὺς προ- 3

phetas tuos occiderunt, & altaria tua suf-

φήτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κα-

foderunt: & ego relictus sum solus, & quærunt

τέσκαψαν· κἀγὼ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσι

animam meam. Sed quid dicit illi diuinum

τὴν ψυχήν μου. ἀλλὰ τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματι- 4

responsum? Reliqui mihiipsi septies mille vi-

σμός; κατέλιπον ἐμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄν-

ros, qui non curuauerunt genua Baal. Sic

δρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βάαλ. οὕτως 5

ergo & in nunc tempore, reliquiæ secundum electionem

οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ, λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν

gratiæ factæ est. Si autem gratia, non iam ex ope-

χάριτος γέγονεν. εἰ δὲ χάριτι, οὐκ ἔτι ἐξ ἔρ- 6

ribus: alioquin gratia non iam est gratia. si autem ex ope-

γων· ἐπεὶ ἡ χάρις οὐκ ἔτι γίνεται χάρις. εἰ δὲ ἐξ ἔρ-

ribus, non amplius est gratia: alioqui opus non amplius est

γων, οὐκ ἔτι ἐστὶ χάρις· ἐπεὶ τὸ ἔργον οὐκ ἔτι ἐστὶν

opus. Quid ergo? quod inquirit Israël, hoc non

ἔργον. τί οὖν; ὃ ἐπιζητεῖ Ἰσραήλ, τούτου οὐκ 7

est consequutus: at electio cōsequuta est: at cæteri ob-

ἐπέτυχεν· ἡ δὲ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν· οἱ δὲ λοιποὶ ἐ-

durarunt: Sicut scriptum est: Dedit illis

πωρώθησαν. καθὼς γέγραπται, ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ 8

Deus spiritum compunctionis: oculos, ad non viden-

θεὸς πνεῦμα κατανύξεως· ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέ-

dum, & aures ad non audiendum, vsque in hodiernum diem.

πειν, καὶ ὦτα τοῦ μὴ ἀκούειν, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.

Et Dauid dicit: Fiat mensa eorum

καὶ Δαβὶδ λέγει, γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν 9

in laqueum, & in captionem, & in scandalum, &

εἰς παγίδα, καὶ εἰς θήραν, καὶ εἰς σκάνδαλον, καὶ

in retributionem illis. Obscurentur ocu-

εἰς ἀνταπόδομα αὐτοῖς. σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλ- 10

li eorum ad non videndum, & dorsum eorum sem-

μοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ-

per incurua. Dico ergo: Nūquid offenderūt,

παντὸς σύγκαμψον. λέγω οὖν, μὴ ἔπταισαν, 11

vt caderent? ne fiat: sed illorum rui-

ἵνα πέσωσι; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τῷ αὐτῶν παραπτώ-

na, salus Gentibus, ad æmulationem excitandum

ματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ παραζηλῶσαι

illos. Si verò ruina illorum diuitiæ mun-

αὐτούς. εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῶν πλοῦτος κόσ- 12

di, & diminutio eorum diuitiæ Gentium, quanto ma-

μου, καὶ τὸ ἥττημα αὐτῶν πλοῦτος ἐθνῶν, πόσῳ μᾶλ-

gis plenitudo eorum; Vobis enim dico, Gen-

λον τὸ πλήρωμα αὐτῶν; ὑμῖν γὰρ λέγω τοῖς ἔθ- 13

tibus, ad quantum quidem sum ego Gentium Apostolus,

νεσιν, ἐφ' ὅσον μέν εἰμι ἐγὼ ἐθνῶν ἀπόστολος, τὴν

ministerium meum glorifico. Si quomodo ad æmulādū pro-

διακονίαν μου δοξάζω· εἴπως παραζηλώ- 14

uocē meam carnem, & saluem aliquos ex illis. Si enim

σω μου τὴν σάρκα, καὶ σώσω τινὰς ἐξ αὐτῶν. εἰ γὰρ 15

abiectio eorum, reconciliatio mundi, quæ as-

ἡ ἀποβολὴ αὐτῶν, καταλλαγὴ κόσμου, τίς ἡ πρόσ-

sumptio, si non vita ex mortuis? Si verò primitiæ

ληψις, εἰ μὴ ζωὴ ἐκ νεκρῶν; εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ 16

sancta, & massa: & si radix sancta, & ra-

ἁγία, καὶ τὸ φύραμα· καὶ εἰ ἡ ῥίζα ἁγία, καὶ οἱ κλά-

mi. Si verò aliqui ramorum defracti sunt, tu autē

δοι. εἰ δέ τινες τῶν κλάδων ἐξεκλάσθησαν, σὺ δὲ 17

oleaster existens insertus es in illis, & parti-

ἀγριέλαιος ὢν ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς, καὶ συγκοι-

ceps radicis, & pinguedinis oliuæ factus es:

νωνὸς τῆς ῥίζης, καὶ τῆς πιότητος τῆς ἐλαίας ἐγένου·

Ne obglorieris ramis. si verò obgloria-

μὴ κατακαυχῶ τῶν κλάδων· εἰ δὲ κατακαυ- 18

ris, non tu radicem portas, sed radix te.

χᾶσαι, οὐ σὺ τὴν ῥίζαν βαστάζεις, ἀλλ' ἡ ῥίζα σέ.

Dices ergo: Defracti sunt rami, vt ego

ἐρεῖς οὖν, ἐξεκλάσθησαν οἱ κλάδοι, ἵνα ἐγὼ 19

inserar. Pulchrè. incredulitate defracti

ἐγκεντρισθῶ. καλῶς. τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάσθη- 20

sunt, tu autem fide stas: ne efferaris animo, sed

σαν, σὺ δὲ τῇ πίστει ἕστηκας· μὴ ὑψηλοφρόνει, ἀλλὰ

time. Si enim Deus ipsis secundum naturam ramis non

φοβοῦ. εἰ γὰρ ὁ θεὸς τῶν κατὰ φύσιν κλάδων οὐκ 21

pepercit, ne fortè nec tibi parcat. Vide ergo beni-

ἐφείσατο, μήπως οὐδέ σου φείσηται. ἴδε οὖν χρη- 22

gnitatem, & seueritatem Dei: in quidem la-

στότητα, καὶ ἀποτομίαν θεοῦ· ἐπὶ μὲν τοὺς πεσόν-

psos, seueritatem, in autem te benignitatem, si perman-

τας, ἀποτομίαν· ἐπὶ δὲ σε χρηστότητα, ἐὰν ἐπι-

seris benignitati. alioquin & tu excideris.

μείνῃς τῇ χρηστότητι· ἐπεὶ καὶ σὺ ἐκκοπήσῃ.

Et illi autem, si non permanserint incredulitati,

καὶ ἐκεῖνοι δέ, ἐὰν μὴ ἐπιμείνωσι τῇ ἀπιστίᾳ, 23

inserentur. potens enim est Deus ite-
ἐγκεντρισθήσονται· δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ θεὸς πά-
rum inserere illos. †Si enim tu ex *illo secundùm
λιν ἐγκεντρίσαι αὐτούς. Εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ 24
naturam excisus es oleastro, & contra naturam in-
φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαίου, καὶ παρὰ φύσιν ἐνε-
sertus es in bonam oliuam, quanto magis ij qui
κεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον, πόσῳ μᾶλλον οὗτοι οἱ
secundùm naturam inserentur ‡propriæ oliuæ? §Non
κατὰ φύσιν ἐγκεντρισθήσονται τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ; Οὐ 25
enim volo vos ignorare, fratres, mysterium hoc,
γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, τὸ μυστήριον τοῦτο,
(vt non sitis *apud vosipsos arrogantes) quia ‖obduratio ex
ἵνα μὴ ἦτε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι, ὅτι πώρωσις ἀπὸ
parte *Israël †facta est, vsque quo plenitu-
μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν, ἄχρις οὗ τὸ πλήρω-
do Gentium intraret. Et sic omnis Israël *ser-
μα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ. Καὶ οὕτω πᾶς Ἰσραὴλ σω- 26
uabitur, sicut scriptum est, Veniet ex Sion ‡libera-
θήσεται, καθὼς γέγραπται, Ἥξει ἐκ Σιὼν ὁ ῥυόμε-
tor, & auertet impietates à Iacob. Et hoc
νος, καὶ ἀποστρέψει ἀσεβείας ἀπὸ Ἰακώβ. Καὶ αὕτη 27
illis à me §fœdus, quum abstulero pec-
αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ διαθήκη, ὅταν ἀφέλωμαι τὰς ἁ-
cata eorum. Secundùm quidem Euangelium, inimici
μαρτίας αὐτῶν. Κατὰ μὲν τὸ εὐαγγέλιον, ἐχθροὶ 28
propter vos: secundùm autē electionem, *dilecti propter
δι' ὑμᾶς· κατὰ δὲ τὴν ἐκλογήν, ἀγαπητοὶ διὰ τοὺς
patres. ‖Impœnitibilia enim dona, &
πατέρας. ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα καὶ 29
vocatio Dei. Sicut enim aliquādo & vos nō cre-
ἡ κλῆσις τοῦ θεοῦ. Ὥσπερ γὰρ ποτὲ καὶ ὑμεῖς ἠπει- 30
didistis Deo, nūc autē misericordiā cōsequuti estis illorū *in-
θήσατε τῷ θεῷ, νῦν δὲ ἠλεήθητε τῇ τούτων ἀπει-
credulitate. Ita & isti nunc nō crediderunt †vestra
θείᾳ· οὕτω καὶ οὗτοι νῦν ἠπείθησαν τῷ ὑμετέρῳ 31
misericordia, vt & ipsi misericordiā cōsequātur. Conclusit enim
ἐλέει, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐλεηθῶσι. Συνέκλεισε γὰρ 32
Deus *omnes in incredulitatem, vt omnium mi-
ὁ θεὸς τοὺς πάντας εἰς ἀπείθειαν, ἵνα τοὺς πάντας ἐ-
sereatur. O ‡profunditas diuitiarum, & sapientiæ, & scien-
λεήσῃ. Ὦ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώ- 33
tiæ Dei: quàm incomprehensibilia §iudicia eius, &
σεως θεοῦ. ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ
inperuestigabiles viæ eius! Quis enim cognouit sensum
ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν 34
Domini? aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior
κυρίου, ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; ἢ τίς προέ- 35
dedit illi, & retribuetur ei? Quoniā ex
δωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ; ὅτι ἐξ 36
ipso, & per ipsum, & in ipso †omnia: ipsi
αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα· αὐτῷ ἡ
gloria in secula. Amen.
δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

† Nam naturali · ‡ suæ · § Nolo · * vobisipsis pientes) · ‖ cæcitas · * in · † contigit, donec · * saluus fieret, · ‡ qui eripiat & auertat impietatem · § testamentum, · * charissimi · ‖ Sine pœnitentia sunt · * ἀπειθείᾳ · * propter incredulitatem. · † in vestram misericordiam, · * omnia · ‡ altitudo · § sunt · † sunt

CAP. XII. ιβ'.

*Hortor itaque vos, fratres, per †miserationes
Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν 1
Dei, *sistere corpora vestra hostiam viuen-
τοῦ θεοῦ, παραστῆσαι τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶ-
tem, sanctam, bene placentem Deo, ‡rationalem cul-
σαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ, τὴν λογικὴν λα-
tum vestrum. Et §ne configuramini seculo
τρείαν ὑμῶν. Καὶ μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι 2
huic: sed reformamini *renouitate
τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ
sensus vestri, §ad probandum vos quæ ‖voluntas
νοὸς ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ
Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Dico
θεοῦ τὸ ἀγαθόν, καὶ εὐάρεστον, καὶ τέλειον. Λέγω 3
enim per gratiam *datam mihi, †omni exi-
γὰρ διὰ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης μοι, παντὶ τῷ ὄν-

* Obsecro · † misericordiam · * vt exhibeatis · ‡ rationabile obsequium · § nolite conformari · * in · § vt probetis · ‖ sit · * quæ data est · † omnibus qui sunt inter vos,

stenti in vobis, non *super sapere ‡præter quod oportet sapere,
τι ἐν ὑμῖν, μὴ ὑπερφρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν,
sed sapere ad §sobrium esse, vnicuique sicut Deus
ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἑκάστῳ ὡς ὁ θεὸς
*partitus est mensuram fidei. Sicut enim in vno
ἐμέρισε μέτρον πίστεως. Καθάπερ γὰρ ἐν ἑνὶ 4
corpore membra multa habemus, at membra ‖omnia non
σώματι μέλη πολλὰ ἔχομεν, τὰ δὲ μέλη πάντα οὐ
eundem habent actum: Ita multi vnum cor-
τὴν αὐτὴν ἔχει πρᾶξιν· οὕτως οἱ πολλοὶ ἓν σῶ- 5
pus sumus in Christo, *at singulum alia aliorum membra.
μά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη.
Habentes autem donationes secundùm gratiam †da-
ἔχοντες δὲ χαρίσματα κατὰ τὴν χάριν τὴν δο- 6
tam nobis, differentes, siue prophetiam secundùm
θεῖσαν ἡμῖν διάφορα, εἴτε προφητείαν, κατὰ τὴν
rationem fidei: Siue ministerium, in
ἀναλογίαν τῆς πίστεως· εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ 7
*ministerio: siue ‡docens, in doctrina:
διακονίᾳ· εἴτε ὁ διδάσκων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ·
§Siue exhortans, in exhortatione: di-
εἴτε ὁ παρακαλῶν, ἐν τῇ παρακλήσει· ὁ με- 8
stribuens: in simplicitate: *præfectus, in solici-
ταδιδούς, ἐν ἁπλότητι· ὁ προϊστάμενος, ἐν σπου-
tudine: ‖miserescens, in hilaritate. Dilectio sine simu-
δῇ· ὁ ἐλεῶν, ἐν ἱλαρότητι. Ἡ ἀγάπη ἀνυπό- 9
latione: odientes malum, adhærentes
κριτος· ἀποστυγοῦντες τὸ πονηρόν, κολλώμενοι τῷ
bono. *Fraterna charitate in sese mutuo amore
ἀγαθῷ. Τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φιλό- 10
propensi: honore †alij alios præuenientes. Solici-
στοργοι· τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι. Τῇ σπου- 11
tudine non pigri, spiritu feruentes, Domino
δῇ μὴ ὀκνηροί, τῷ πνεύματι ζέοντες, τῷ κυρίῳ
seruientes. Spe gaudentes, *tribulatione
δουλεύοντες. Τῇ ἐλπίδι χαίροντες, τῇ θλίψει 12
patientes, orationi instan-
ὑπομένοντες, τῇ προσευχῇ *προσκαρτεροῦν-
tes. ‡Vsibus sanctorum communicantes,
τες. Ταῖς χρείαις τῶν ἁγίων κοινωνοῦντες, τὴν 13
hospitalitatem sectantes. Benedicite persequen-
φιλοξενίαν διώκοντες. Εὐλογεῖτε τοὺς διώκον- 14
tibus vos: benedicite, & §ne imprecamini. Gau-
τας ὑμᾶς· εὐλογεῖτε, καὶ μὴ *καταρᾶσθε. Χαί- 15
dere cum gaudentibus, & flere cum flentibus.
ρειν μετὰ χαιρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων.
Idipsum in inuicem sentientes: non al-
Τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονοῦντες· μὴ τὰ ὑψη- 16
ta sapientes, sed humilibus consentien-
λὰ φρονοῦντες, ἀλλὰ τοῖς ταπεινοῖς συναπαγόμε-
tes. *ne estote prudentes apud vosmetipsos. Nulli
νοι. Μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς. Μηδενὶ 17
malum pro malo reddentes, ‖procurantes bona
κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδιδόντες. Προνοούμενοι κα-
sta coram omnibus hominibus. Si *possibile
λὰ ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων. Εἰ δυνατόν, 18
quod ex vobis †, cum omnibus hominibus pacem haben-
τὸ ἐξ ὑμῶν, μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύον-
tes: Non vosmetipsos *vlciscentes, dilecti, sed
τες. Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ 19
date locum iræ: scriptum est enim, Mihi vindi-
δότε τόπον τῇ ὀργῇ· γέγραπται γάρ, Ἐμοὶ ἐκδίκη-
cta, ego retribuam, dicit Dominus. ‡Si ergo esu-
σις, ἐγὼ ἀνταποδώσω, λέγει κύριος. Ἐὰν οὖν πει- 20
rierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da
νᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν· ἐὰν διψᾷ, πότιζε
illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres
αὐτόν· τοῦτο γὰρ ποιῶν, ἄνθρακας πυρὸς σωρεύσεις
super caput eius. §Ne vincitor à ma-
ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κα- 21
lo, sed vince in bono malum.
κοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν.

* plus ‡ quàm · § sobrietatem, · * diuisit. · * μερίζω · ‖ autem · * singuli autem alter alterius · † quæ data est · * ministrando: · ‡ qui docet · § Qui exhortatur, in exhortando: qui tribuit · * qui præest, · ‖ qui miseretur, · * Charitate fraternitatis inuicem diligentes: · † inuicem · * in · * προσκαρτερέω · ‡ Necessitatibus · § nolite maledicere. · * καταρῶμαι · * Nolite esse · ‖ prouidentes bona, non tantùm coram Deo, sed etiam · * fieri potest, · † est, · * defendentes charissimi · ‡ Sed & · § Noli vinci

ιγ'. Πᾶσα

CAP. XIII. ιγ'.

Omnis anima potestatibus *superhabentibus subdita
Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασ- 1
sit: non enim est potestas †si non à Deo: quæ autẽ
σέσθω· οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ θεοῦ· αἱ δὲ
*existentes potestates à Deo ‡ordinatæ sunt.
οὖσαι ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν.
Itaque ‡resistens potestati, ipsi Dei
ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ τοῦ θεοῦ 2
ordinationi resistit. *at resistentes, sibiipsis damna-
διαταγῇ ἀνθέστηκεν· οἱ δὲ ἀνθεστηκότες, ἑαυτοῖς κρί-
tionem accipient. Nam principes non sunt *pauor
μα λήψονται. οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβος τῶν 3
bonorum operum, sed †malorum. vis autẽ non ti-
ἀγαθῶν ἔργων, ἀλλὰ τῶν κακῶν. θέλεις δὲ μὴ φο-
mere potestatem? bonum fac, & habebis laudem
βεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν; τὸ ἀγαθὸν ποίει, καὶ ἕξεις ἔπαινον
ex illa. Dei enim minister est tibi in bo-
ἐξ αὐτῆς. θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστί σοι εἰς τὸ ἀγα- 4
num. si autem malum feceris: time: non enim *frustrà gla-
θόν. ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῇς, φοβοῦ· οὐ γὰρ εἰκῆ τὴν μά-
dium portat: Dei enim minister est, vindex in i-
χαιραν φορεῖ· θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστιν, ἔκδικος εἰς ὀρ-
ram ipsi ‡malum ‡agenti. Ideoq; *necessitas sub-
γὴν τῷ τὸ κακὸν πράσσοντι. διὸ ἀνάγκη ὑπο- 5
dici, non solum propter iram, sed etiam propter
τάσσεσθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν
conscientiam. ‡Propter hoc enim & tributa *soluitis: mi-
συνείδησιν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖτε. λει- 6
nistri enim Dei sunt, in hoc ipsum †fortiter in-
τουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσιν, εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτε-
cumbentes. Reddite ergo omnibus debita: cui
ροῦντες. ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς· τῷ 7
tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui
τὸν φόρον, τὸν φόρον· τῷ τὸ τέλος, τὸ τέλος· τῷ τὸν
timorem, timorem: cui honorem, honorem. Ne-
φόβον, τὸν φόβον· τῷ τὴν τιμήν, τὴν τιμήν. μη- 8
mini quicquam debeatis, *si non diligere alij alios:
δενὶ μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους·
nam diligens alterum, legem impleuit. ‡Hoc
ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον, νόμον πεπλήρωκε. τὸ 9
enim, Non ‡mœchaberis, Non occides, Non furaberis, Non *fal-
γὰρ, οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευ-
sum testaberis, non concupisces, & si quod ‡aliud
δομαρτυρήσεις, οὐκ ἐπιθυμήσεις, καὶ εἴ τις ἑτέρα
mandatum, in hoc verbo *recapitulatur, in
ἐντολή, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ ἀνακεφαλαιοῦται, ἐν
hoc, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Di-
τῷ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν. ἡ ἀ- 10
lectio proximi malum non operatur. plenitu-
γάπη τῷ πλησίον κακὸν οὐκ ἐργάζεται. πλήρω-
do ergo legis † dilectio. Et hoc, scientes tem-
μα οὖν νόμου ἡ ἀγάπη. καὶ τοῦτο, εἰδότες τὸν και- 11
pus, quia hora ‡nos iam de somno ‡excitari: nunc *pro-
ρόν, ὅτι ὥρα ἡμᾶς ἤδη ἐξ ὕπνου ἐγερθῆναι· νῦν ἐγγύ-
pior ‡nostra salus, quàm quum credidimus. Nox
τερον ἡμῶν ἡ σωτηρία, ἢ ὅτε ἐπιστεύσαμεν. ἡ νὺξ 12
præcessit, at dies ‡appropinquauit. abiiciamus ergo
προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. ἀποθώμεθα οὖν
opera tenebrarum, & induamur arma
τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ
lucis. Sicut in die, ‡decenter ambule-
φωτός. ὡς ἐν ἡμέρᾳ, εὐσχημόνως περιπατή- 13
mus, nõ *comessationib' & ebrietatib', non cubilibus & ‡la-
σωμεν, μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ κοίταις καὶ ἀ-
sciuiis, non ‡lite & æmulatione: Sed induimi-
σελγείαις, μὴ ἔριδι καὶ ζήλῳ· ἀλλ' ἐνδύσα- 14
ni Dominum Iesum Christum, & carnis cu-
σθε τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς πρό-
ram ne feceritis in desideriis.
νοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας.

CAP. XIIII. ιδ'.

Ipsum autem infirmum ‡fide, assumi-
Τὸν δὲ ἀσθενοῦντα τῇ πίστει, προσλαμβάνε- 1
te, non in disceptationibus ‡dijudicationum. Hic quidem
σθε, μὴ εἰς διακρίσεις διαλογισμῶν. ὃς μὲν 2
credit ‡manducare omnia, †at infirmus olus ‡e-
πιστεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ ἀσθενῶν λάχανα ἐ-
dit. ‡Manducans non manducãtem non spernat,
σθίει. ὁ ἐσθίων τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἐξουθενείτω, 3
& ‡nõ †manducans manducãtem non iudicet: Deus enim
καὶ ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω· ὁ θεὸς γὰρ
illum assumpsit. Tu quis es ‡iudicans alie-
αὐτὸν προσελάβετο. σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλό- 4
num seruum? ‡proprio Domino stat aut cadit. sta-
τριον οἰκέτην; τῷ ἰδίῳ κυρίῳ στήκει ἢ πίπτει. *στα-
bit autem: potens enim est Deus statuere illum.
θήσεται δέ. δυνατὸς γάρ ἐστιν ὁ θεὸς στῆσαι αὐτόν.
‡Hic quidem iudicat diem inter diem, †hic autẽ iudicat
ὃς μὲν κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν, ὃς δὲ κρίνει 5
omnem diem: vnusquisque in ‡proprio sensu abun-
πᾶσαν ἡμέραν· ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ νοῒ *πληροφο-
det. ‡Sapiens diem, Domino sapit: &
ρείσθω. ὁ φρονῶν τὴν ἡμέραν, κυρίῳ φρονεῖ· καὶ 6
non sapiens diem, Domino non sapit: & ‡man-
ὁ μὴ φρονῶν τὴν ἡμέραν, κυρίῳ οὐ φρονεῖ. καὶ ὁ ἐ-
ducans, Domino mãducat, gratias agit enim Deo: & †non
σθίων, κυρίῳ ἐσθίει· εὐχαριστεῖ γὰρ τῷ θεῷ· καὶ ὁ μὴ
‡manducãs, Domino non mãducat, & gratias agit Deo.
ἐσθίων, κυρίῳ οὐκ ἐσθίει, καὶ εὐχαριστεῖ τῷ θεῷ.
Nemo enim nostrûm sibiipsi viuit, & nemo sibiipsi
οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ, καὶ οὐδεὶς ἑαυτῷ 7
moritur. Siue enim viuimus, Domino viuimus:
ἀποθνήσκει. ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, τῷ κυρίῳ ζῶμεν· 8
siue morimur, Domino morimur.
ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ κυρίῳ ἀποθνήσκομεν.
siue ergo viuimus, siue morimur, Domini
ἐάν τε οὖν ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ κυρίου
sumus. In hoc enim Christus & mortuus est, & re-
ἐσμέν. εἰς τοῦτο γὰρ Χριστὸς καὶ ἀπέθανε, καὶ ἀ- 9
surrexit, & reuixit, vt & mortuorum & viuorum do-
νέστη, καὶ ἀνέζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυ-
minetur. Tu autẽ quid iudicas fratrem tuum? aut & tu
ριεύσῃ. σὺ δὲ τί κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ καὶ σὺ 10
‡quid spernis fratrem tuum? omnes enim adsta-
τί ἐξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου; πάντες γὰρ παραστη-
bimus ‡tribunali Christi. Scriptum est enim,
σόμεθα τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ. γέγραπται γάρ, 11
Viuo ego, dicit Dominus, quoniã mihi †flectet omne genu,
ζῶ ἐγώ, λέγει κύριος, ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ,
cælestium, & terrestrium, & infernorum, & omnis
ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα
lingua confitebitur Deo. Itaque
γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ θεῷ. ἄρα οὖν 12
vnusquisq; nostrûm pro seipso rationem reddet Deo. Non
ἕκαστος ἡμῶν περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ θεῷ. μη- 13
amplius ergo inuicem iudicemus, sed hoc iudicate
κέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν, ἀλλὰ τοῦτο κρίνατε
magis, hoc, ‡non ponere offendiculum fratri,
μᾶλλον, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ,
vel scandalum. Scio & ‡persuasus sum in Christo Ie-
ἢ σκάνδαλον. οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν Χριστῷ Ἰη- 14
su, quia nihil cõmune per ipsum, ‡si non existimanti
σοῦ, ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' αὐτοῦ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ
aliquid cõmune esse, illi commune. Si ‡verò propter cibũ
τι κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν. εἰ δὲ διὰ βρῶμα 15
frater tuus contristatur, nõ ‡amplius secũdùm charitatẽ
ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκέτι κατὰ ἀγάπην
ambulas. ‡ne cibo tuo illum †per-
περιπατεῖς. μὴ τῷ βρώματί σου ἐκεῖνον ἀπόλ-
de, pro quo Christus mortuus est. Non blasphemetur
λυε, ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανε. μὴ βλασφημείσθω 16

ergo vestrum bonum. Nō enim est regnum
οὖν ὑμῶν τὸ ἀγαθόν. οὐ γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τοῦ 17
Dei esca & potus, sed iustitia, & pax,
θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ εἰρήνη,
& gaudium in spiritu sancto. †Nam in his ser-
καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ὁ γὰρ ἐν τούτοις δου- 18
uiens Christo, *bene placens Deo, & probatus ‡
λεύων τῷ χριστῷ, εὐάρεστος τῷ θεῷ, καὶ δόκιμος τοῖς
hominibus. ‡Nempe igitur quæ pacis * sectemur,
ἀνθρώποις. ἄρα οὖν τὰ τῆς εἰρήνης διώκωμεν, 19
& quæ ædificationis ad inuicem ‡. †Ne propter es-
καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλλήλους. μὴ ἕνεκεν βρώ- 20
cam *destruito opus Dei. omnia quidem munda ‡,
ματος κατάλυε τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ. πάντα μὲν καθαρά,
sed malum ‡ homini *per offendicu-
ἀλλὰ κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διὰ προσκόμμα-
lum ‡edenti. Honestum hoc nō manducare carnem, †neque
τος ἐσθίοντι. καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ 21
bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut
πιεῖν οἶνον, μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου προσκόπτει, ἢ
scandalizatur, aut infirmatur. Tu fidem habes? penes
σκανδαλίζεται, ἢ ἀσθενεῖ. σὺ πίστιν ἔχεις; κατὰ 22
temetipsum habe coram Deo. beatus non ‡iudi-
σεαυτὸν ἔχε ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. μακάριος ὁ μὴ κρί-
cans semetipsum in eo quod probat. ‡At ambigens,
νων ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει. ὁ δὲ διακρινόμενος, 23
si mãducauerit, damnatus est, quia non ex fide. omne
ἐὰν φάγῃ, κατακέκριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως. πᾶν
autē quod nō *ex fide, peccatum est.
δὲ ὃ οὐκ ἐκ πίστεως, ἁμαρτία ἐστίν.

†Qui enim in hoc seruit *placet ‡est ‡Itaque *sunt ‡sunt, custodiam* †Noli *destruere ‡sunt ‡est *qui ‡mãducat. Bonum est †& non *qui ‡iudicat ‡Qui autē discernit, *est

CAP. XV. ιε'.

Debemus autem nos *potentes, imbecillita-
Ὀφείλομεν δὲ ἡμεῖς οἱ δυνατοί, τὰ ἀσθενήματα 1
tes ‡impotentium portare, & non nobisipsis place-
τα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν, καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέ-
re. Vnusquisq; enim vestrūm proximo † placeat
σκειν. ἕκαστος γὰρ ὑμῶν τῷ πλησίον ἀρεσκέτω 2
in bonum ad ædificationem. Etenim Christus
εἰς τὸ ἀγαθὸν πρὸς οἰκοδομήν. καὶ γὰρ ὁ χριστὸς 3
non sibiipsi placuit, sed sicut scriptum est, Impro-
οὐχ ἑαυτῷ ἤρεσεν, ἀλλά, καθὼς γέγραπται, οἱ ὀνει-
peria improperantium tibi ceciderunt super me. Quæ-
δισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε, ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ. ὅ- 4
cumq; enim ante scripta sunt, ad nostram doctri-
σα γὰρ προεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέραν διδασκα-
nam ante scripta sunt, vt per patientiam, & per
λίαν προεγράφη, ἵνα διὰ τῆς ὑπομονῆς, καὶ διὰ
consolationem scripturarum, spem habeamus.
τῆς παρακλήσεως τῶν γραφῶν, τὴν ἐλπίδα ἔχωμεν.
At Deus * patientiæ & solatij,
ὁ δὲ θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως, 5
det vobis id ipsum sapere in ‡inuicem, secūdūm Christū
δῴη ὑμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις, κατὰ χριστὸν
Iesum. Vt ‡vnanimiter ‡in vno ore *glorifice-
ἰησοῦν. ἵνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἑνὶ στόματι δοξάζη- 6
tis Deum, & patrem Domini nostri Iesu Christi.
τε τὸν θεόν, καὶ πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ.
‡Ideo suscipite † alij alios, sicut &
διὸ προσλαμβάνεσθε ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ 7
Christus suscepit vos in honorem Dei. Di-
χριστὸς προσελάβετο ὑμᾶς εἰς δόξαν θεοῦ. λέ- 8
co *autem Iesum Christum ministrum fuisse circumcisionis
γω δὲ ἰησοῦν χριστὸν διάκονον γεγενῆσθαι περιτομῆς
propter veritatem Dei, ad confirmandum promis-
ὑπὲρ ἀληθείας θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγ-
siones patrum. At gētes ‡super misericordia *glo-
γελίας τῶν πατέρων. τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δο- 9
rificare Deum, sicut scriptum est. Propter ‡hoc confi-
ξάσαι τὸν θεόν, καθὼς γέγραπται, διὰ τοῦτο *ἐξομο-
tebor tibi in Gentibus, Domine, & nomini tuo
λογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι κύριε, καὶ τῷ ὀνόματί σου

*firmiores ‡infirmorum sustinere, *ἀρέσκειν †suo *autem ‡alterutrum, ‡vnanimes *honorificetis ‡Propter quod †inuicem, *enim ‡cōfirmādas ‡autem *honorare ‡ea *ἐξομολογέω

†psallam. Et iterum dicit: Lætamini Gentes cum
ψαλῶ. καὶ πάλιν λέγει, εὐφράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ 10
plebe eius. Et iterum: Laudate Dominum omnes
λαοῦ αὐτοῦ. καὶ πάλιν, αἰνεῖτε τὸν κύριον πάντα 11
Gentes, & magnificate eum omnes populi. Et
τὰ ἔθνη, καὶ *ἐπαινέσατε αὐτὸν πάντες οἱ λαοί. καὶ 12
rursus Esaias ait: Erit radix Iesse, & *ex-
πάλιν ἡσαΐας λέγει, ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ ἰεσσαί, καὶ ἀνι-
surgens regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.
στάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν.
At Deus ‡ spei repleat vos omni
ὁ δὲ θεὸς τῆς ἐλπίδος *πληρώσαι ὑμᾶς πάσης 13
gaudio & pace in ‡credere, ad abundandum
χαρᾶς καὶ εἰρήνης ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τὸ περισσεύειν
vos in spe, *in virtute spiritus sancti.
ὑμᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι, ἐν δυνάμει πνεύματος ἁγίου.
‡Persuasus sum autem, fratres mei, & ipse ego de
πέπεισμαι δέ, ἀδελφοί μου, καὶ αὐτὸς ἐγὼ περὶ 14
vobis, quoniam & ipsi pleni estis † bonitate, re-
ὑμῶν, ὅτι καὶ αὐτοὶ μεστοί ἐστε ἀγαθωσύνης, πε-
pleti omni scientia, *potentes & a-
πληρωμένοι πάσης γνώσεως, δυνάμενοι καὶ ἀλ-
lios monere. Audacius autem scripsi vobis,
λήλους νουθετεῖν. τολμηρότερον δὲ ἔγραψα ὑμῖν, 15
fratres, ex parte, tāquam in memoriam reducens vos,
ἀδελφοί, ἀπὸ μέρους, ὡς ἐπαναμιμνήσκων ὑμᾶς,
‡per gratiam ‡datam mihi à Deo: *Ad
διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ. εἰς 16
esse me ministrum Iesu Christi in Gētibus ‡san-
τὸ εἶναί με λειτουργὸν ἰησοῦ χριστοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἱε-
ctificantem Euangelium Dei, vt fiat
ρουργοῦντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ἵνα γένηται ἡ
oblatio Gentium accepta, † sanctificata
προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἡγιασμένη
in Spiritu sancto. Habeo igitur *gloriationem in Chri-
ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ἔχω οὖν καύχησιν ἐν χρι- 17
sto Iesu quæ ad Deum. Nō enim ‡audebo loqui
στῷ ἰησοῦ τὰ πρὸς θεόν. οὐ γὰρ τολμήσω λαλεῖν 18
aliquid eorū quæ nō effecit Christus per me, in obedien-
τι ὧν οὐ κατειργάσατο χριστὸς δι' ἐμοῦ, εἰς ὑπα-
tiam Gentium, & verbo & ‡opere. In virtute si-
κοὴν ἐθνῶν, λόγῳ καὶ ἔργῳ. ἐν δυνάμει ση- 19
gnorum & prodigiorum, in virtute Spiritus *Dei,
μείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει πνεύματος θεοῦ,
ita vt me ab Hierusalem & ‡circum vsque ad Illy-
ὥστε με ἀπὸ ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ ἰλλυ-
ricum †impleuisse Euangelium Christi.
ρικοῦ πεπληρωκέναι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ χριστοῦ.
Sic autem ‡amanter contendentem euangelizare, non
οὕτω δὲ φιλοτιμούμενον εὐαγγελίζεσθαι, οὐχ 20
vbi nominatus est Christus, ‡vt non super alienum fun-
ὅπου ὠνομάσθη χριστός, ἵνα μὴ ἐπ' ἀλλότριον θε-
damētum ædificarem. Sed, sicut scriptum est, ‡Quibus
μέλιον οἰκοδομῶ. ἀλλά, καθὼς γέγραπται, οἷς 21
non annūciatum est de eo, videbunt: & qui non au-
οὐκ ἀνηγγέλη περὶ αὐτοῦ, *ὄψονται. καὶ οἳ οὐκ ἀκη-
dierunt, intelligent. ‡Ideo & impediebar pluri-
κόασι, συνήσουσι. διὸ καὶ *ἐνεκοπτόμην τὰ πολ- 22
mum venire ad vos. Nunc verò nō vlterius locū
λὰ τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς. νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον 23
habēs in regionibus his, cupiditatem autē habēs
ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, ἐπιποθίαν δὲ ἔχων
veniendi ad vos ‡à multis † annis. ‡Vt si
τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. ὡς ἐὰν 24
proficiscar in Hispaniam, veniam ad vos:
πορεύωμαι εἰς τὴν σπανίαν, ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς
spero enim ‡præteriens *conspicere vos, &
ἐλπίζω γὰρ διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς, καὶ
à vobis ‡premitti illuc, si vobis pri-
ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι ἐκεῖ, ἐὰν ὑμῶν πρῶ-
mūm ex parte †impletus fuero. Nūc ‡autem proficiscor
τον ἀπὸ μέρους *ἐμπλησθῶ. νυνὶ δὲ πορεύομαι 25
εἰς ἱε-

†cātabo *ἐπαινέω *qui exurget ‡autem *πληρώσει ‡credēdo, vt abūdetis *& ‡Certus †dilectione, *ita vt possitis alterutrum ‡propter ‡quæ data est *Vt sim minister ‡sanctificans †& *ἁγιάζω *gloriam ‡audeo, ‡factis *sancti, ‡per circuitum †repleuisse ‡prædicaui Euāgelium hoc, *ne ‡Quoniã *ὄψομαι ‡propter quod *ἐκκόπτομαι ‡ex †iam præcedentibus ‡Quum proficisci cœpero ‡quòd *v. deam ‡deducar *ἐμπίμπλημι †fruitus *igitur proficiscar *ἐμπλήθω

in Hierusalem † ministrans sanctis. Probaue-
εἰς Ἱερουσαλὴμ διακονῶν τοῖς ἁγίοις. Εὐδόκη- 26
runt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam fa-
σαν γὰρ Μακεδονία καὶ Ἀχαΐα κοινωνίαν τινὰ ποιή-
cere in pauperes sanctorum qui * in Hierusa-
σασθαι εἰς τοὺς πτωχοὺς τῶν ἁγίων τῶν ἐν Ἱερουσα-
lem. Placuit eis enim, & debitores eorum sunt.
λήμ. Εὐδόκησαν γάρ, καὶ ὀφειλέται αὐτῶν εἰσιν. 27
† Si enim † spiritualibus eorum * participarunt
εἰ γὰρ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν *ἐκοινώνησαν τὰ
Gentes, debent & in carnalibus ministrare
ἔθνη, ὀφείλουσι καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι
eis. Hoc igitur † perficiens, & assignans
αὐτοῖς. τοῦτο οὖν ἐπιτελέσας, καὶ *σφραγισάμενος 28
eis fructum hunc, proficiscar per vos in
αὐτοῖς τὸν καρπὸν τοῦτον, ἀπελεύσομαι δι' ὑμῶν εἰς
Hispaniam. Scio autem quoniã veniens ad vos,
τὴν Σπανίαν. οἶδα δὲ ὅτι ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς, 29
in † plenitudine benedictionis Euangelij Chri-
ἐν πληρώματι εὐλογίας τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χρι-
sti veniam. Obsecro * autem vos, fratres,
στοῦ ἐλεύσομαι. Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, 30
per Dominum nostrũ Iesum Christum, & per charitatem
διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης
Spiritus † simul contendere mihi in ora-
τοῦ πνεύματος, συναγωνίσασθαί μοι ἐν ταῖς προσ-
tionibus pro me ad Deum: Vt liberer
ευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν θεόν, ἵνα *ῥυσθῶ 31
ab infidelibus † in Iudæa, & * vt mini-
ἀπὸ τῶν ἀπειθούντων ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἵνα ἡ δια-
sterium meum in Hierusalem acceptum fiat
κονία μου ἡ εἰς Ἱερουσαλὴμ εὐπρόσδεκτος γένηται
sanctis. Vt in gaudio veniam ad vos per
τοῖς ἁγίοις. ἵνα ἐν χαρᾷ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς διὰ 32
voluntatem Dei, & † simul recreer vobis.
θελήματος θεοῦ, καὶ συναναπαύσωμαι ὑμῖν.
At Deus † pacis * cum omnibus vobis. Amen.
ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν. 33

ministrare; sunt; nam; spiritualium; participes facti sunt Gentiles; κοινωνέω; quum consummauero & assignauero; σφραγίζομαι; abundãtia; ergo; sancti, vt adiuuetis me; ῥύομαι; qui sunt; obsequij mei oblatio accepta fiat; refrigerer vobiscum; autem; sit

CAP. XVI. ιϛ'.

Commẽdo autẽ vobis Phœben sororem nostram,
Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, 1
† existentem ministram ecclesiæ quæ † in Cenchris:
οὖσαν διάκονον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς·
Vt eam suscipiatis in Domino dignè
ἵνα αὐτὴν προσδέξησθε ἐν κυρίῳ ἀξίως τῶν 2
sanctis, & assistatis ei in quo cũq; vestri * vsus fuerit
ἁγίων, καὶ παραστῆτε αὐτῇ ἐν ᾧ ἂν ὑμῶν χρῄζῃ
negotio: etenim ipsa † adsistrix multis facta
πράγματι· καὶ γὰρ αὐτὴ προστάτις πολλῶν ἐγενή-
est, & ipsi mihi. Salutate † Priscillam & A-
θη, καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ. Ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καὶ Ἀ- 3
quilam * simul operantes meos in Christo Iesu: (Qui
κύλαν τοὺς συνεργούς μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· οἵτινες 4
pro anima mea † suam ipsorum ceruicem supposue-
ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον *ὑπέθη-
rũt. quibus non ego solus gratias ago, sed & cunctæ
καν· οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι
ecclesiæ Gentium.) Et domesticam eorum ec-
αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἐθνῶν. καὶ τὴν κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκ- 5
clesiam. salutate Epænetum dilectum mihi,
κλησίαν. ἀσπάσασθε Ἐπαίνετον τὸν ἀγαπητόν μου,
qui est † primitia Achaia in Christo. Saluta-
ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας εἰς Χριστόν. ἀσπάσασ- 6
te Mariam, quæ multum laborauit in nobis.
θε Μαριάμ, ἥτις πολλὰ *ἐκοπίασεν εἰς ἡμᾶς.
Salutate Andronicum & Iuniam cognatos
ἀσπάσασθε Ἀνδρόνικον καὶ Ἰουνίαν τοὺς συγγενεῖς 7
meos, & concaptiuos meos, qui sunt * insignes
μου, καὶ συναιχμαλώτους μου, οἵτινές εἰσιν ἐπίσημοι
in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Chri-
ἐν τοῖς ἀποστόλοις, οἳ καὶ πρὸ ἐμοῦ γεγόνασιν ἐν Χρι-

quæ est in ministerio; est; indiguerit; quoque astitit; Priscam; adiutores; suas ceruices; ὑποτίθημι; primitiũ Asiæ; κοπιάζω; nobiles

sto. Salutate † Ampliam dilectum meum in
στῷ. ἀσπάσασθε Ἀμπλίαν τὸν ἀγαπητόν μου ἐν 8
Domino. Salutate Vrbanum † simul operantem nostrũ in
κυρίῳ. ἀσπάσασθε Οὐρβανὸν τὸν συνεργὸν ἡμῶν ἐν 9
Christo *, & Stachyn dilectum meum. Salutate
Χριστῷ, καὶ Στάχυν τὸν ἀγαπητόν μου. ἀσπάσασθε 10
Apellen probum in Christo. salutate eos qui sunt ex
Ἀπελλῆν τὸν δόκιμον ἐν Χριστῷ. ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ
Aristobuli. Salutate Herodionem cognatum
τῶν Ἀριστοβούλου. ἀσπάσασθε Ἡρωδίωνα τὸν συγγενῆ 11
meum. salutate eos qui † ex Narcissi *, existentes in
μου. ἀσπάσασθε τοὺς ἐκ τῶν Ναρκίσσου, τοὺς ὄντας ἐν
Domino. Salutate Tryphœnam & Tryphosam,
κυρίῳ. ἀσπάσασθε Τρύφαιναν καὶ Τρυφῶσαν τὰς 12
† laborantes in Domino. salutate Persidem † dile-
κοπιώσας ἐν κυρίῳ. ἀσπάσασθε Περσίδα τὴν ἀγα-
ctam, quæ multum laborauit in Domino. Salu-
πητήν, ἥτις πολλὰ ἐκοπίασεν ἐν κυρίῳ. ἀσπά- 13
tate Rufum electum in Domino, & matrem
σασθε Ῥοῦφον τὸν ἐκλεκτὸν ἐν κυρίῳ, καὶ τὴν μητέρα
eius & meam. Salutate Asyncritum, Phlegontem,
αὐτοῦ καὶ ἐμοῦ. ἀσπάσασθε Ἀσύγκριτον, Φλέγοντα, 14
Herman, Patrobam, Hermen, & qui cum eis † fra-
Ἑρμᾶν, Πατρόβαν, Ἑρμῆν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς ἀδελ-
tres. Salutate Philologum & Iuliam, Nereum &
φούς. ἀσπάσασθε Φιλόλογον καὶ Ἰουλίαν, Νηρέα καὶ 15
sororem eius, & † Olympan, & qui cum eis *
τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ, καὶ Ὀλυμπᾶν, καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς
omnes sanctos. Salutate † alij alios in oscu-
πάντας ἁγίους. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλή- 16
lo sancto. salutant vos † ecclesiæ Chri-
ματι ἁγίῳ. ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Χρι-
sti. Rogo autem vos, fratres, † speculari ipsos
στοῦ. Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, σκοπεῖν τοὺς 17
dissensiones & offendicula præter doctri-
τὰς διχοστασίας καὶ τὰ σκάνδαλα παρὰ τὴν διδα-
nam quam vos didicistis, † facientes, & declinate
χὴν ἣν ὑμεῖς ἐμάθετε, ποιοῦντας, καὶ ἐκκλίνατε
ab illis. Nam huiuscemodi | Domino nostro Iesu
ἀπ' αὐτῶν. οἱ γὰρ τοιοῦτοι τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ 18
Christo non seruiunt, sed suoipsorum ventri: &
Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτῶν κοιλίᾳ· καὶ
per † blandiloquentiam & benedicentiam seducunt
διὰ τῆς χρηστολογίας καὶ εὐλογίας *ἐξαπατῶσι
corda innocentium. Nam vestra † obedientia
τὰς καρδίας τῶν ἀκάκων. ἡ γὰρ ὑμῶν ὑπακοὴ 19
in † omnes deuenit. gaudeo igitur hoc in vobis: [vo-
εἰς πάντας ἀφίκετο. χαίρω οὖν τὸ ἐφ' ὑμῖν· θέ-
lo autem vos sapientes quidem esse in bono, † simplices
λω δὲ ὑμᾶς σοφοὺς μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀκεραίους
autem in malo. At Deus † pacis † conte-
δὲ εἰς τὸ κακόν. ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης *συντρί- 20
ret Satanam sub pedibus vestris [in celeritate.
ψει τὸν Σατανᾶν ὑπὸ τοὺς πόδας ὑμῶν ἐν τάχει.
gratia Domini nostri Iesu Christi vobiscum.
ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μεθ' ὑμῶν.
Salutant vos Timotheus † simul operans meus, &
ἀσπάζονται ὑμᾶς Τιμόθεος ὁ συνεργός μου, καὶ 21
Lucius, & Iason, & Sosipater cognati mei.
Λούκιος, καὶ Ἰάσων, καὶ Σωσίπατρος οἱ συγγενεῖς μου.
Saluto vos ego Tertius, † scribens
ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγὼ Τέρτιος, ὁ γράψας τὴν 22
epistolam, in Domino. Salutat vos Caius
ἐπιστολήν, ἐν κυρίῳ. ἀσπάζεται ὑμᾶς Γάϊος 23
hospes meus, & † ecclesia vniuersa. salu-
ὁ ξένος μου, καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅλης. ἀσπάζε-
tat vos Erastus † procurator ciuitatis, &
ται ὑμᾶς Ἔραστος ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως, καὶ
Quartus frater. Gratia Domini no-
Κούαρτος ὁ ἀδελφός. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡ- 24
stri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.
μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Ampliatum dilectissimum mihi; adiutorem; Iesu; sunt; domo, qui sunt; quæ laborant; charissimam; sunt; Olympiaden; sunt; inuicem; omnes; vt obseruetis eos qui; faciunt; enim; dulces sermones & benedictiones; ἐξαπατάω; enim; omnem locum diuulgata est; Sed; &; autem; conteret; συντρίβω; velociter; adiutor; qui scripsi; vniuersa ecclesia; arcarius

25 † Ei autem qui potens est vos ‡ stabilire iuxta euangelium meum, & prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti:

Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου·

26 ‡ Manifestati autem nunc, perque scripturas ‖ propheticas, secundum † adordinationem æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti:

φανερωθέντος δὲ νῦν, διά τε γραφῶν προφητικῶν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ, εἰς ὑπακοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη γνωρισθέντος·

27 Soli sapienti Deo per Iesum Christum, ‡ gloria in secula ‡. Amen.

μόνῳ σοφῷ θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾗ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

Finis ad Romanos epistola, quæ scripta est à Corintho per Phæben ministram eius quæ in Cenchreensibus ecclesia.

Τέλος τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς, ἡ ἐγράφη ἀπὸ Κορίνθου διὰ Φοίβης τῆς διακόνου τῆς ἐν Κεγχρεαῖς ἐκκλησίας.

SANCTI PAVLI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
AD CORINTHIOS
ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ
prior Epistola.

πρώτη ἐπιστολή.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α΄.

1 PAVLVS vocatus Apostolus Iesu Christi, per voluntatem Dei, & Sosthenes frater,

ΠΑΥΛΟΣ κλητὸς ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ θελήματος θεοῦ, καὶ Σωσθένης ὁ ἀδελφός,

2 Ecclesiæ Dei ‖ existenti in Corintho, sanctificatis in Christo Iesu, vocatis sanctis, cum omnibus * inuocantibus nomen Domini nostri Iesu Christi, in omni loco ipsorumque & nostro:

τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ, ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, κλητοῖς ἁγίοις, σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν παντὶ τόπῳ αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν·

3 Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo.

χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

4 Gratias ago Deo meo semper pro vobis, in gratia Dei † data vobis in Christo Iesu:

εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ τῇ δοθείσῃ ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

5 Quia in omnibus ‡ ditati estis in illo, in omni verbo, & omni scientia,

ὅτι ἐν παντὶ ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ, ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει,

6 Sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis)

καθὼς τὸ μαρτύριον τοῦ Χριστοῦ ἐβεβαιώθη ἐν ὑμῖν,

7 Ita vt ‖ vos non desisi in vllo gratuito dono, expectantes reuelationem Domini nostri Iesu Christi:

ὥστε ὑμᾶς μὴ ὑστερεῖσθαι ἐν μηδενὶ χαρίσματι, ἀπεκδεχομένους τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ·

8 Qui & confirmabit vos vsque in finem † inculpatos, in die ‡ Domini nostri Iesu Christi.

ὃς καὶ βεβαιώσει ὑμᾶς ἕως τέλους ἀνεγκλήτους, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

9 Fidelis Deus, per quem vocati estis in ‡ communionem filij eius Domini nostri Iesu Christi.

πιστὸς ὁ θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

10 Obsecro autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes: & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in ‖ eadem mente, & in eadem † sententia.

παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ ᾖ ἐν ὑμῖν σχίσματα· ἦτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοΐ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ.

11 Manifestum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui ‡ Chloës, quia contentiones ‡ in vobis sunt:

ἐδηλώθη γάρ μοι περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί μου, ὑπὸ τῶν Χλόης, ὅτι ἔριδες ἐν ὑμῖν εἰσί.

12 Dico autem hoc, quod vnusquisque vestrûm dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ, ego autem Christi.

λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ἕκαστος ὑμῶν λέγει, ἐγὼ μέν εἰμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλώ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ, ἐγὼ δὲ Χριστοῦ.

13 Diuisus est Christus? ‖ Num Paulus crucifixus est pro vobis? aut in † nomen Pauli baptizati estis?

μεμέρισται ὁ Χριστός; μὴ Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν; ἢ εἰς τὸ ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε;

14 Gratias ago Deo, quòd neminē vestrûm baptizaui, ‡ si non Crispum & Caium:

εὐχαριστῶ τῷ θεῷ, ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα, εἰ μὴ Κρίσπον καὶ Γάϊον·

15 Vt ne quis dicat quòd in ‡ meum nomen baptizaui.

ἵνα μή τις εἴπῃ ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα.

16 Baptizaui autem & Stephanæ domum. Cæterùm, nescio si quem alium baptizauerim:

ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν Στεφανᾶ οἶκον. λοιπὸν οὐκ οἶδα εἴ τινα ἄλλον ἐβάπτισα.

17 Nō enim misit me Christus baptizare, sed euangelizare: non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi.

οὐ γὰρ ἀπέστειλέ με Χριστὸς βαπτίζειν, ἀλλ' εὐαγγελίζεσθαι· οὐκ ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ.

18 Verbū enim crucis, quidem pereuntibus stultitia est: ‖ at seruatis, nobis, virtus Dei est.

ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ σταυροῦ, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστί· τοῖς δὲ σωζομένοις, ἡμῖν, δύναμις θεοῦ ἐστί.

19 Scriptum est enim, Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.

γέγραπται γάρ, ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σοφῶν, καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω.

20 Vbi sapiens? vbi scriba? vbi inquisitor seculi huius? Nonne † infatuauit Deus sapientiam mundi huius?

ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεύς; ποῦ συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τούτου; οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου;

21 ‡ Postquam enim in sapientia Dei, nō cognouit mundus per sapientiam Deum, p'acuit Deo per stultitiam prædicationis ‡ seruare credentes.

ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ θεοῦ, οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν θεόν, εὐδόκησεν ὁ θεὸς διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος σῶσαι τοὺς πιστεύοντας.

22 ‖ Quandoquidē enim Iudæi † signum petunt, & Græci sapientiam quærunt:

ἐπειδὴ γὰρ Ἰουδαῖοι σημεῖον αἰτοῦσι, καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν·

23 Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam;

ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν·

24 Ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.

αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς Ἰουδαίοις τε καὶ Ἕλλησι Χριστὸν θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν.

25 Quia quod stultum ‡ Dei sapientius hominibus est: & quod infirmum ‡ Dei, fortius hominibus est.

ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί, καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ θεοῦ, ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστί.

26 Videte enim vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secūdùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles:

βλέπετε γὰρ τὴν κλῆσιν ὑμῶν, ἀδελφοί, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ κατὰ σάρκα, οὐ πολλοὶ δυνατοί, οὐ πολλοὶ εὐγενεῖς·

27 Sed ‖ stulta mundi elegit Deus, vt sapientes † pudefaciat: & infirma mundi

ἀλλὰ τὰ μωρὰ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ θεός, ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ· καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέ-

Marginalia: † Ei autem qui potens est; ‡ confirmare; ‡ Quod patefactū est; * σιγάω; ‖ prophetarum; † præceptum; ‡ honor & ‡ seculorum; ‖ quæ est Corinthi; * qui inuocant; ‡ quæ est; ‡ diuites facti; ‡ in; * πλουτίζω; * βεβαιόω; ‖ nihil vobis desit in vlla gratia, expectātibus; † sine crimine; ‡ aduētus; * καλέω; ‡ societatem; ‖ eodem sensu; † scientia, Significatum; * καταρτίζω; ‡ sunt; ‡ inter vos; ‖ Numquid; * μερίζω; † nomine; ‡ nisi; ‡ nomine meo baptizati estis; * ἀποστέλλω; * κενόω; ‖ iis autem qui salui fiūt, id est; * ἀθετέω; † stultam fecit; * μωραίνω; ‡ Nā quia; ‡ saluos facere; ‖ Quoniam &; † signa; ‡ est; ‖ quæ sunt; * ἐκλέγω; † confundat.

elegit Deus, vt † pudefaciat fortia.
ἐξελέξατο ὁ θεὸς, ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά.
Et ignobilia mundi & contemptibilia
28 καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα
elegit Deus, & * non existentia, vt existentia
ἐξελέξατο ὁ θεὸς, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα
aboleret: Vt non glorietur omnis
29 καταργήσῃ· ὅπως μὴ καυχήσηται πᾶσα
caro in conspectu † Dei. Ex ipso autem vos estis in
30 σὰρξ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. ἐξ αὐτοῦ δὲ ὑμεῖς ἐστε ἐν
Christo Iesu: qui factus est nobis sapientia à Deo, §
χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ θεοῦ,
iustitiaque & sanctificatio & redemptio:
δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις·
Vt, quemadmodū scriptum est, * Glorians. in Do-
31 ἵνα, καθὼς γέγραπται, ὁ καυχώμενος, ἐν κυ-
mino glorietur.
ρίῳ καυχάσθω.

> * ἐξελέξατο · * ea quæ nō sunt, vt ea quæ sūt destrueret. · * καταργήσῃ · * καυχήσηται · † eius. · § & · * Qui gloriatur,

CAP. II. β'.

Et ego * veniens ad vos, fratres, veni non in
1 Κἀγὼ ἐλθὼν πρὸς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἦλθον οὐ καθ'
sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuncians vobis
ὑπεροχὴν λόγου ἢ σοφίας, καταγγέλλων ὑμῖν τὸ
testimonium † Dei. Nō enim iudicaui * scire aliquid
2 μαρτύριον τοῦ θεοῦ. οὐ γὰρ ἔκρινα τοῦ εἰδέναι τι
† in vobis, § non Iesum Christum, & hunc crucifi-
ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν χριστὸν, καὶ τοῦτον * ἐσταυρω-
xum. Et ego in infirmitate, & in timore, & in
3 μένον. καὶ ἐγὼ ἐν ἀσθενείᾳ, καὶ ἐν φόβῳ, καὶ ἐν
tremore multo * factus sum apud vos: Et ser-
τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς. 4 καὶ ὁ λό-
mo meus, & prædicatio mea non in persuasibilibus hu-
γος μου, καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρω-
manæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus
πίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος
& virtutis: Vt fides vestra non sit in sapientia
5 καὶ δυνάμεως, ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ
hominum, sed in virtute Dei. Sapiētiam autē
6 ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει θεοῦ. σοφίαν δὲ
loquimur † in perfectis, sapientiam verò non secu-
λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶ-
li huius, neque principum seculi huius qui
νος τούτου, οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν
destruuntur: Sed loquimur sapientiam
7 * καταργουμένων· ἀλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν
Dei in mysterio § occultatam, quam prædesti-
θεοῦ ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώ-
nauit Deus ante secula in gloriam nostram: Quā
8 ρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς δόξαν ἡμῶν, ἣν
nemo principum seculi huius cognouit. si enim
οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν. εἰ γὰρ
cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.
ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν.
Sed, sicut scriptum est, * Quæ oculos non vi-
9 ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶ-
dit, & auris non audiuit, & in cor hominis
δε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου
non ascendit, quæ præparauit Deus † diligentibus il-
οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐ-
lum: Nobis autem Deus reuelauit per Spiri-
10 τόν· ἡμῖν δὲ ὁ θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύμα-
tum suum. nam Spiritus * omnia scrutatur, etiam
τος αὐτοῦ· τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα * ἐρευνᾷ, καὶ τὰ
profunda Dei: Quis enim scit hominum quæ ‡
11 βάθη τοῦ θεοῦ. τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ
hominis, § si non spiritus hominis qui * in
ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν
ipso? ita & quæ Dei ‖ nemo * nouit, si non spiri-
αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦ-
tus Dei. Nos autem non spiritum † mundi
12 μα τοῦ θεοῦ. ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου

> * quum venissem · ‖ Christi. * me · † inter vos, § nisi * σταυρω- · * fui · † inter perfectos · * καταργου- · § quæ abscondita est: · * Quod · ‖ nec · † iis qui diligunt · * ἀπεκάλυψε · * eaim · * ἐρευνᾷ · ‡ sunt · § nisi * est · ‖ sunt, * cognouit, nisi § huius

accepimus, sed Spiritum qui * ex Deo: vt scia-
ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ, ἵνα εἰ-
mus ‡ ipsa à Deo donata nobis: Quæ &
13 δῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν· ἃ καὶ
loquimur non in doctis humanæ sapientiæ
λαλοῦμεν οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας
verbis, sed in § doctis Spiritus sancti, spiri-
λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος ἁγίου, πνευ-
tualibus spiritualia * conferentes. Animalis
14 ματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες. ψυχικὸς
autem homo non percipit ea quæ ‖ Spiritus Dei.
δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ.
stultitia enim illi est: & non potest † cognoscere, quia
μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστι· καὶ οὐ δύναται γνῶναι, ὅτι
spiritualiter * diiudicantur. At spiritualis
15 πνευματικῶς ἀνακρίνεται. ὁ δὲ πνευματικὸς
diiudicat quidem omnia: * ipse verò à nemine diiu-
ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνα-
dicatur. Quis enim cognouit sensum Domini, qui * in-
16 κρίνεται. τίς γὰρ ἔγνω νοῦν κυρίου ὃς συμβι-
struet eum? Nos autem sensum Christi habemus.
βάσει αὐτόν; ἡμεῖς δὲ νοῦν χριστοῦ ἔχομεν.

> * est · ‡ quæ sunt · § doctrina · * comparantes. · ‖ sunt · † intelligere: · * examinatur. § autem · § & · * instruet

CAP. III. γ'.

Et ego, fratres, non potui vobis lo-
1 ΚΑὶ ἐγὼ, ἀδελφοί, οὐκ * ἠδυνήθην ὑμῖν λα-
qui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: quam ‖ in-
λῆσαι ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς, ὡς νη-
fantibus in Christo: Lac vobis potum dedi, & non
2 πίοις ἐν χριστῷ. γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, καὶ οὐ
escam: nondum enim poteratis. sed nec † adhuc nunc po-
βρῶμα· οὔπω γὰρ ἠδύνασθε. ἀλλ' οὔτε ἔτι νῦν δύ-
testis. Adhuc enim carnales estis. Quum enim * in vobis ze-
3 νασθε. ἔτι γὰρ σαρκικοί ἐστε· ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζῆ-
lus & contētio, & dissidia, nonne carnales estis, & secūdum
λος καὶ ἔρις καὶ διχοστασίαι, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ
hominem ambulatis? Quum enim dicat quis: Ego
4 ἄνθρωπον περιπατεῖτε; ὅταν γὰρ λέγῃ τις, ἐγὼ
quidem sum Pauli: alius autem, ego Apollo: nonne
μέν εἰμι Παύλου· ἕτερος δὲ, ἐγὼ Ἀπολλῶ, οὐχὶ
‡ carnales estis? § Quis igitur est Paulus? * quis verò Apol-
5 σαρκικοί ἐστε; τίς οὖν ἐστι Παῦλος; τίς δὲ Ἀπολ-
lo? nisi ministri § per quos credidistis, & vnicui-
λώς; ἀλλ' ἢ διάκονοι δι' ὧν ἐπιστεύσατε, καὶ ἑκά-
que sicut Dominus dedit. Ego plantaui, Apol-
6 στῳ ὡς ὁ κύριος ἔδωκεν. ἐγὼ * ἐφύτευσα, Ἀπολ-
lo rigauit: sed Deus incremētū dedit. Itaque neque
7 λὼς ἐπότισεν, ἀλλ' ὁ θεὸς ηὔξανεν. ὥστε οὔτε
† plantans est aliquid, neque ‡ rigans, sed § ille incremētū dās
ὁ φυτεύων ἐστί τι, οὔτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αὐξάνων
Deus. * Plantans autem & rigans vnum sunt. (vnusquis-
8 θεός. ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ ποτίζων ἕν εἰσιν· ἕκα-
que autem propriā mercedem accipiet secūdum ‖ propriū laborem:)
στος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν * λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον·
Dei enim sumus † cooperatores: Dei agricultura ‡, Dei æ-
9 θεοῦ γάρ ἐσμεν συνεργοί· θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰ-
dificatio estis. Secundùm gratiam Dei § datam
10 κοδομή ἐστε. κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν
mihi, vt sapiens architectus fundamentum posui: a-
μοι, ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον * τέθεικα, ἄλ-
lius autem superædificat. Vnusquisq; autem videat quomodo su-
λος δὲ ἐποικοδομεῖ. ἕκαστος δὲ βλεπέτω πῶς ἐ-
perædificet. Fundamētum enim aliud nemo potest
11 ποικοδομεῖ. θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται
ponere, præter ‖ iactum, quod est Iesus Christus.
θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ χριστός.
Si autem quis superædificat super fundamentum hoc,
12 εἰ δέ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον,
aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum,
χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον,
stipulam: Vniuscuiusque opus manifestum † fiet.
13 καλάμην· ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται.

> * δύναμαι · ‖ paruulis · † quidem · * sit inter vos, · ‡ homines · § Quid · * eius cui · * φυτεύω · * αὐξάνω · † qui plātat · ‡ qui rigat, · § qui dat · * Qui autē plantat & qui rigat · ‖ suum · * λαμβάνω · † adiutores: · ‡ estis, · § quæ data est · * τίθημι · ‖ id quod positum est: · † erit.

nam dies † declarabit: quia in igne *reuelatur:
ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται·
& vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit.
καὶ ἑκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει.
Si cuius opus mãserit quod superædificauit, mercedem
14 εἴ τινος τὸ ἔργον μένει ὃ *ἐπῳκοδόμησε, μισθὸν
accipiet. Si cuius opus ‡exuretur, dam-
λήψεται. 15 εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζη-
num faciet, ipse autem ‡seruabitur, ita verò quasi per i-
μιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτω δὲ ὡς διὰ πυ-
gnem. Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus
ρός. 16 οὐκ οἴδατε ὅτι ναὸς θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ πνεῦμα
Dei habitat in vobis? Si quis * templum Dei ‖ corrum-
τοῦ θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; 17 εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ φθεί-
pit, disperdet illum Deus. Nam templum *Dei sanctum est,
ρει, φθερεῖ τοῦτον ὁ θεός· ὁ γὰρ ναὸς τοῦ θεοῦ ἅγιός ἐστιν,
† qui estis vos. Nemo seipsum seducat:
οἵτινές ἐστε ὑμεῖς. 18 μηδεὶς ἑαυτὸν ἐξαπατάτω·
si quis videtur sapiens esse *in vobis in seculo hoc,
εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ,
stultus fiat, vt ‖ fiat sapiens. Nam sapiẽtia ‡
μωρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός. 19 ἡ γὰρ σοφία
mundi huius, stultitia apud Deum est. Scri-
τοῦ κόσμου τούτου, μωρία παρὰ τῷ θεῷ ἐστι. γέ-
ptum est enim, *Comprehendens sapientes in a-
γραπται γάρ, ὁ δρασσόμενος τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πα-
stutia eorum. Et iterum, Dominus nouit
νουργίᾳ αὐτῶν. 20 καὶ πάλιν, κύριος γινώσκει τοὺς
cogitationes sapientium, quoniam sunt vanæ.
διαλογισμοὺς τῶν σοφῶν, ὅτι εἰσὶ μάταιοι.
Itaque nemo glorietur in hominibus. Omnia
21 ὥστε μηδεὶς καυχάσθω ἐν ἀνθρώποις. πάντα
enim vestra sunt: Siue Paulus, siue Apollo,
γὰρ ὑμῶν ἐστιν, 22 εἴτε Παῦλος, εἴτε Ἀπολλώς,
siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors,
εἴτε Κηφᾶς, εἴτε κόσμος, εἴτε ζωή, εἴτε θάνατος,
siue præsentia, siue futura: omnia ‖ vestra sunt.
εἴτε ἐνεστῶτα, εἴτε μέλλοντα· πάντα ὑμῶν ἐστιν.
Vos autem Christi: Christus autem Dei.
23 ὑμεῖς δὲ Χριστοῦ, Χριστὸς δὲ θεοῦ.

CAP. IIII. δ.

Sic nos existimet homo, vt mini-
1 ΟΥτως ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος, ὡς ὑπη-
stros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. *At
ρέτας Χριστοῦ καὶ οἰκονόμους μυστηρίων θεοῦ. 2 ὃ δὲ
reliquum, quæritur † in dispensatoribus, vt fidelis quis
λοιπόν, ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις, ἵνα πιστός τις
inueniatur. Mihi autẽ *in minimum est vt à vobis
*εὑρεθῇ. 3 ἐμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὑφ' ὑμῶν
diiudicer, aut ab humano die: sed ne-
ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας· ἀλλ' οὐ-
que meipsum diiudico. Nihil enim mihi ipsi conscius
δὲ ἐμαυτὸν ἀνακρίνω. 4 οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σύνοι-
sum: sed non in hoc iustificatus sum. ‡ at diiudi-
δα· ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ *δεδικαίωμαι. ὁ δὲ ἀνακρί-
cans me, Dominus est. Itaque ‡ne ante tẽpus quid *iudi-
νων με, κύριός ἐστιν. 5 ὥστε μὴ πρὸ καιροῦ τι κρί-
cate, quoadusq; veniat Dominus: qui & illuminabit abscon-
νετε, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος, ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυ-
dita tenebrarum, & manifestabit consilia cor-
πτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρ-
dium, & tunc laus erit vnicuique à
διῶν, καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἑκάστῳ ἀπὸ τοῦ
Deo. Hæc autem, fratres, transfiguraui in
θεοῦ. 6 ταῦτα δέ, ἀδελφοί, *μετεσχημάτισα εἰς
meipsum & Apollo propter vos: vt in nobis disca-
ἐμαυτὸν καὶ Ἀπολλὼ δι' ὑμᾶς· ἵνα ἐν ἡμῖν μάθη-
tis, ne suprà ‖ quod scriptum est, sapere: vt ne vnus
τε τὸ μὴ ὑπὲρ ὃ γέγραπται φρονεῖν· ἵνα μὴ εἷς
‡ super vnum infletur aduersus alterum. Quis enim
ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς *φυσιοῦσθε κατὰ τοῦ ἑτέρου. 7 τίς γάρ

† enim. Domini * reuelabitur: — * ἐποικοδόμησε — ‡ arserit, detrimentum patietur: — ‡ saluus erit, sic tamen — * autem — ‖ violauerit, — ‡ enim — † quod — ‡ inter vos, — ‖ fit — ‡ enim — *Comprehendam — ‖ enim — * Hic iam — † Inter dispensatores, — * pro minimo — * εὑρίσκω — ‡ qui autẽ iudicat — * δικαιοῦ — ‡ nolite — *iudicare: — * μεσχηματίζω — ‖ quàm — * pro alio infletur — * φυσιοῦ

te discernit? Quid autẽ habes quod nõ accepisti? Si autẽ & ac-
σε διακρίνει; τί δὲ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δὲ καὶ ἔ-
cepisti, quid gloriaris ‡quasi non †accipiens? Iam sa-
8 λαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβών; ἤδη κε-
turati estis, iam *ditati estis, sine nobis ‡re-
κορεσμένοι ἐστέ, ἤδη ἐπλουτήσατε, χωρὶς ἡμῶν ἐ-
gnastis: & vtinam sanè regnetis, vt &
βασιλεύσατε· καὶ ὄφελόν γε ἐβασιλεύσατε, ἵνα καὶ
nos vobis ‡simul regnemus. Puto enim quòd
9 ἡμεῖς ὑμῖν συμβασιλεύσωμεν. δοκῶ γὰρ ὅτι ὁ
Deus nos Apostolos nouissimos *edidit tamquã
θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς
morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, &
ἐπιθανατίους· ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ
angelis, & hominibus. Nos stulti propter Chri-
10 ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χρι-
stum: vos autem prudentes in Christo: nos infirmi,
στόν, ὑμεῖς δὲ φρόνιμοι ἐν Χριστῷ· ἡμεῖς ἀσθενεῖς,
vos autem fortes: vos ‖gloriosi, nos autẽ *ignominiosi.
ὑμεῖς δὲ ἰσχυροί· ὑμεῖς ἔνδοξοι, ἡμεῖς δὲ ἄτιμοι.
Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, &
11 ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν, καὶ διψῶμεν, καὶ
nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus.
γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα, καὶ ἀστατοῦμεν,
Et laboramus, operantes †propriis manibus, *con-
12 καὶ κοπιῶμεν, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰδίαις χερσί. λοι-
uitiis affecti, benedicimus: persequutionẽ ‡patientes, sustinemus.
δορούμενοι, εὐλογοῦμεν· διωκόμενοι, ἀνεχόμεθα.
‡Blasphemati, obsecramus tamquam purga-
13 βλασφημούμενοι, παρακαλοῦμεν· ὡς περικα-
menta *mundi facti sumus, omnium peripse-
θάρματα τοῦ κόσμου ἐγενήθημεν, πάντων περίψη-
ma vsque adhuc. Non ‖ pudore afficiens vos scribo
14 μα ἕως ἄρτι. οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς γράφω
hæc: sed vt *natos meos charissimos moneo.
ταῦτα, ἀλλ' ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ νουθετῶ.
†Si enim decẽ millia pædagogorum habeatis in Christo:
15 ἐὰν γὰρ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν Χριστῷ,
sed non multos patres. *In enim Christo Iesu per
ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας. ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ
Euangelium ego vos genui. Rogo
16 τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα. παρακαλῶ
ergo vos, imitatores mei estote. ‡ ‡Propter hoc mi-
17 οὖν ὑμᾶς, μιμηταί μου γίνεσθε. διὰ τοῦτο ἔπεμ-
si vobis Timotheum, qui est *natus meus ‖ dilectus &
ψα ὑμῖν Τιμόθεον, ὅς ἐστι τέκνον μου ἀγαπητὸν καὶ
fidelis in Domino, qui vos commonefaciet vias meas
πιστὸν ἐν κυρίῳ, ὃς ὑμᾶς ἀναμνήσει τὰς ὁδούς μου
quæ *in Christo †, sicut vbique in omni ec-
τὰς ἐν Χριστῷ, καθὼς πανταχοῦ ἐν πάσῃ ἐκ-
clesia doceo. Tamquã non *venturo autem me ad
18 κλησίᾳ διδάσκω. ὡς μὴ ἐρχομένου δέ μου πρὸς
vos, ‡ inflati sunt quidam: Veniam autem citò
19 ὑμᾶς, *ἐφυσιώθησάν τινες· ἐλεύσομαι δὲ ταχέως
ad vos, si Dominus voluerit: & cognoscam non
πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ γνώσομαι οὐ
sermonem ‡inflatorum, sed virtutem.
τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν.
Non enim in sermone* regnum Dei, sed in vir-
20 οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐν δυ-
tute. Quid vultis? In virga veniam ad vos,
21 νάμει. τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς,
an in charitate, ‖spirituque mansuetudinis?
ἢ ἐν ἀγάπῃ, πνεύματί τε πρᾳότητος;

CAP. V. ε.

Omnino auditur *in vobis fornicatio: & talis
1 ΟΛως ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ τοιαύτη
fornicatio, qualis nec *in Gentibus nominatur: ita vt
πορνεία, ἥτις οὐδὲ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὀνομάζεται, ὥστε
vxorem quendam patris † habere. Et vos infla-
2 γυναῖκά τινα τοῦ πατρὸς ἔχειν. καὶ ὑμεῖς πεφυσιω-
μένοι

† accepẽris? — * κορέσαι — * diuites facti — ‡ regnastis — ‡ cum — *ostendit — ‖ nobiles, — * ignobiles. — ‖ nostris — * maledicimur, & — ‡ patimur, & — ‡ Blasphemamur, & — * huius — ‖ vt confundam — * filios — † Nam — ‡ sicut & ego Christi. — ‡ Ideo ad vos — * filius — ‖ charissimus — * sunt — † Iesu. — * venturus sim. — ‡ sic — * φυσιοῦ — ‡ eorum qui inflati sunt, — * est — ‖ & — * inter vos — * inter Gentes: — † aliquis habeat.

ti estis: & non magis † luxistis, vt tolla-
μθυοι ἐςε, κ͵ οὐχὶ μᾶλλον * ἐπενθήσατε, ἵνα * ἐξαρ-
tur de medio vestrûm qui opus hoc fecit. Ego
θῇ ἐκ μέσου ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας. ἐγὼ 3
quidē enim vt absens corpore, præsens autem spiri-
μὲν γὰρ ὡς ἀπὼν τῷ σώματι, παρὼν δὲ τῷ πνεύμα-
tu, iam iudicaui vt præsens, cum * sic hoc ope-
τι, ἤδη κέκρικα ὡς παρὼν, τὸν οὕτω τοῦτο κατεργα-
ratum, In nomine Domini nostri Iesu
σάμενον, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ 4
Christi, congregatis vobis & meo spiri-
χριςοῦ, * συναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύμα-
tu, cum virtute Domini nostri Iesu Christi,
τος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριςοῦ,
Tradere eiusmodi satanæ in inte-
παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ σατανᾷ εἰς ὄλε- 5
ritum carnis, vt spiritus ‡ seruetur in die
θρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ
Domini ‡ Iesu Christi. Non * pulchra gloriatio
τοῦ κυρίου Ἰησοῦ χριςοῦ. οὐ καλὸν τὸ καύχημα 6
vestra. Nescitis quia modicum fermentū totam mas-
ὑμῶν. οὐκ οἴδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύρα-
sam ‡ fermentat? Expurgate igitur vetus fer-
μα ζυμοῖ; ἐκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύ- 7
mentum, vt sitis noua † massa, sicut estis azymi. Et-
μην, ἵνα ἦτε νέον φύραμα, καθώς ἐςε ἄζυμοι. καὶ
enim Pascha nostrum pro nobis immolatus est, Christus.
γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν * ἐτύθη, χριςός.
Itaque epulemur, non in fermento veteri, ne-
ὥςε ἑορτάζωμεν, μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μη- 8
que in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis
δὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ᾽ ἐν ἀζύμοις
sinceritatis & veritatis. Scripsi vobis in
εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. ἔγραψα ὑμῖν ἐν τῇ 9
epistola, Ne * commisceri fornicariis. Et non
ἐπιςολῇ, μὴ * συναναμίγνυσθαι πόρνοις. καὶ οὐ 10
‡ omnino fornicariis mundi huius, aut a-
πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κόσμου τούτου, ἢ τοῖς πλεο-
uaris, aut rapacibus, aut ‡ idololatris: alioquin debue-
νέκταις, ἢ ἅρπαξιν, ἢ εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ ὀφεί-
ratis * ex mundo * exire. Nunc autem scripsi
λετε ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν. νυνὶ δὲ ἔγραψα 11
vobis non commisceri, si † quis frater nomi-
ὑμῖν μὴ συναναμίγνυσθαι, ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομα-
natus aut fornicator, aut maledicus, aut auarus, aut ‡ i-
ζόμενος ᾖ πόρνος, ἢ λοίδορος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰ-
dololatra, aut ebriosus, aut rapax, * eiusmodi
δωλολάτρης, ἢ μέθυσος, ἢ ἅρπαξ, τῷ τοιούτῳ
nec * comedere. Quid enim mihi ‡ & eos qui foris iudicare?
μηδὲ συνεσθίειν. τί γάρ μοι καὶ τοὺς ἔξω κρίνειν; 12
Nonne ‡ eos intus vos iudicatis? † Eos autem ‡ foris Deus
οὐχὶ τοὺς ἔσω ὑμεῖς κρίνετε; τοὺς δὲ ἔξω ὁ θεὸς 13
‡ iudicat. Et auferte malum ex vobis ipsis.
κρινεῖ. καὶ * ἐξαρεῖτε τὸν πονηρὸν ἐξ ὑμῶν αὐτῶν.

Marg.: Instead habuistis, * ἐπενθήσατε, * ἐξαίρω | * qui sic operatus est, | * συναχθέντων | ‡ saluus fit | ‡ nostri * est bona | ‡ corrumpit | † conspersio, | * θύω | * commisceamini * συναναμίγνυμι | ‡ vtique ‡ idolis seruientibus: | * de hoc exisse. | † is qui * nominatus est ‡ idolis seruiens | ‡ cum | * cibum sumere. ‡ de iis qui sunt † Nam ‡ qui sunt ‡ iudicabit. * ἐξαίρω

CAP. VI. ϛ'.

Audet aliquis vestrûm negotium habens * ad al-
ΤΟλμᾷ τις ὑμῶν πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕ- 1
terum, iudicari apud * iniustos, & non apud san-
τερον, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁ-
ctos? Nescitis quoniam sancti † mundum iudica-
γίων; οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον κρινοῦ- 2
bunt? Et si in vobis iudicabitur mundus, indigni estis
σι; καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος, ἀνάξιοί ἐςε
* iudiciorum minimis? Nescitis quoniam angelos
κριτηρίων ἐλαχίςων; οὐκ οἴδατε ὅτι ἀγγέλους 3
iudicabimus? ‡ nedum vitalia? Vitalia quidem igitur
κρινοῦμεν; μήτι γε βιωτικά; βιωτικὰ μὲν οὖν 4
iudicia si habueritis, * nihili factos in ec-
κριτήρια ἐὰν ἔχητε, τοὺς ἐξουθενημένους ἐν τῇ ἐκ-
clesia, illos ‡ sedere facite. Ad verecundiam † vobis
κλησίᾳ, τούτους καθίζετε. πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν 5

Marg.: * aduersus | * iniquos, | ‡ An † de mundo | * qui de ‡ iudicetis? ‡ quanto magis secularia? Secularia * contemptibiles qui sunt ‡ constituite ad iudicandum. † vestram

dico. Sic non est * in vobis sapiens ‡ neque vnus, qui po-
λέγω. οὕτως οὐκ ἔνι ἐν ὑμῖν σοφὸς οὐδὲ εἷς, ὃς δυνή-
sit diiudicare inter fratrem suum?
σεται διακρῖναι ἀνὰ μέσον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ;
Sed frater cum fratre ‡ iudicatur, & hoc
ἀλλὰ ἀδελφὸς μετὰ ἀδελφοῦ κρίνεται, καὶ τοῦτο 6
apud infideles. Iam quidē igitur omnino delictum * vobis est,
ἐπὶ ἀπίςων. ἤδη μὲν οὖν ὅλως ἥττημα ὑμῖν ἐςιν, 7
quòd iudicia habetis ‡ cum vobisipsis. Propter quid non magis
ὅτι κρίματα ἔχετε μεθ᾽ ἑαυτῶν. διατί οὐχὶ μᾶλλον
iniuriā accipitis? † Propter quid non magis * damnum accipitis?
ἀδικεῖσθε; διατί οὐχὶ μᾶλλον ἀποςερεῖσθε.
Sed vos iniuriam facitis & ‡ damno afficitis, & hoc
ἀλλὰ ὑμεῖς ἀδικεῖτε καὶ ἀποςερεῖτε, καὶ ταῦτα 8
‡ fratres? An nescitis quia * iniusti regnum
ἀδελφούς; ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι ἄδικοι βασιλείαν 9
Dei non possidebunt? ‡ Ne errate. Neque
θεοῦ οὐ * κληρονομήσουσι; μὴ πλανᾶσθε. οὔτε
fornicarij, neque † idololatræ, Neque adulteri, neque
πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε 10
molles, neque masculorū concubitores, neque fures, neque
μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε κλέπται, οὔτε
auari, neque ebriosi, * non conuiciatores, non rapaces,
πλεονέκται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες,
regnum Dei non possidebunt. Et hæc
βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι. καὶ ταῦτά 11
‡ quidam eratis: sed abluti estis, sed sanctificati estis,
τινες ἦτε· ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἡγιάσθητε,
sed iustificati estis in nomine Domini ‡ Iesu *, &
ἀλλ᾽ ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, καὶ
in Spiritu Dei nostri. Omnia mihi licent,
ἐν τῷ πνεύματι τοῦ θεοῦ ἡμῶν. πάντα μοι ἔξεςιν, 12
sed non omnia * conferunt. Omnia mihi licent, sed non
ἀλλ᾽ οὐ πάντα συμφέρει. πάντα μοι ἔξεςιν, ἀλλ᾽ οὐκ
ego ‡ redigar potestate sub quoquam. Escæ
ἐγὼ * ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος. τὰ βρώματα 13
ventri, & venter escis. at Deus † &
τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν. ὁ δὲ θεὸς καὶ
hunc & has destruet. at corpus non
ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει. τὸ δὲ σῶμα οὐ τῇ
fornicationi, sed Domino, & Dominus corpo-
πορνείᾳ, ἀλλὰ τῷ κυρίῳ, καὶ ὁ κύριος τῷ σώμα-
ri. At Deus ‡ & Dominum suscitauit, & nos suscitabit
τι. ὁ δὲ θεὸς καὶ τὸν κύριον ἤγειρε, καὶ ἡμᾶς * ἐξεγερεῖ 14
per virtutem suam. Nescitis quoniam
διὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. οὐκ οἴδατε ὅτι τὰ 15
corpora vestra membra Christi sunt? Tollens ergo mem-
σώματα ὑμῶν μέλη χριςοῦ ἐςιν; ἄρας οὖν τὰ μέ-
bra Christi, faciam meretricis membra? ‡ Ne fiat.
λη τοῦ χριςοῦ, ποιήσω πόρνης μέλη; μὴ γένοιτο.
An nescitis quoniam * agglutinatus meretrici, vnū
ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ, ἓν 16
corpus est? Erunt enim, inquit, duo in carnem
σῶμά ἐςιν; ἔσονται γάρ, φησιν, οἱ δύο εἰς σάρκα
vnam. † At agglutinatus Domino, vnus spiritus est.
μίαν. ὁ δὲ κολλώμενος τῷ κυρίῳ, ἓν πνεῦμά ἐςι. 17
Fugite fornicationem. Omne peccatum quodcunq;
φεύγετε τὴν πορνείαν. πᾶν ἁμάρτημα ὃ ἐὰν 18
fecerit homo, extra corpus est. * at for-
ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐςιν· ὁ δὲ πορ-
nicans, in proprium corpus peccat. An nesci-
νεύων, εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἁμαρτάνει. ἢ οὐκ οἴ- 19
tis quoniam ‡ corpus vestrum, templū ‡ qui in vobis sancti
δατε ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν, ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου
Spiritus est, quem habetis à Deo, & non estis
πνεύματός ἐςιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ θεοῦ, καὶ οὐκ ἐςὲ
vestri? Empti estis enim pretio *. Glorificate ‡ iam
ἑαυτῶν; ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς. δοξάσατε δὴ 20
Deum in corpore vestro, & in spiritu
τὸν θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν, καὶ ἐν τῷ πνεύματι
vestro, quæ sunt Dei.
ὑμῶν, ἅτινά ἐςι τοῦ θεοῦ.

Marg.: * inter vos ‡ quisquam | ‡ iudicio contendit * in | inter vos. Quare. † Quare * fraudem patimini! ‡ fraudatis! | ‡ fratribus. * iniqui ‡ Nolite errare. * κληρονομέω † idolis seruientes, | * neque maledici, neque | ‡ quidem fuistis ‡ nostri * Christi, | * expediunt. ‡ nullius * ἐξουσιάζω * autem | * verò * ἐξεγείρω | ‡ Absit. | * qui adhæret ‡ efficitur? † Qui autē adhæret | * qui autē fornicatur in suum | * membra vestra ‡ sunt | * magno. ‡ & portate

CAP. VII. ζ.

De autē quibus scripsistis mihi, †Pulchrum homini
Περὶ δὲ ὧν ἐγράψατέ μοι, καλὸν ἀνθρώπῳ 1
mulierem non tangere. Propter autē *fornicationes vnus-
γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι. διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕ- 2
quisque suam vxorem habeat, & vnaquæque ‡pro-
καστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴ-
prium virum habeat. Vxori vir. ‡de-
διον ἄνδρα ἐχέτω. τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ τὴν ὀ- 3
bitam beneuolentiam reddat: similiter autē & v-
φειλομένην εὔνοιαν ἀποδιδότω, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυ-
xor viro. Mulier *proprij corporis non habet
νὴ τῷ ἀνδρί. ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξου- 4
potestatem, sed vir. Similiter autem & vir ‖proprij cor-
σιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνήρ· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ ἰδίου σώ-
poris non habet potestatem, sed mulier. †Ne frau-
ματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ἡ γυνή. μὴ ἀπο- 5
date alij alios, si non quid ex consensu ad
στερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μή τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς
tempus, vt vacetis ieiunio & orationi:
καιρὸν, ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ·
& iterum in idipsum *conuenatis, vt ne ten-
καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέρχησθε, ἵνα μὴ πειρά-
tet vos satanas propter incontinentiam vestram.
ζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν.
Hoc autē dico secūdùm indulgentiam, non secundùm im-
τοῦτο δὲ λέγω κατὰ συγγνώμην, οὐ κατ' ἐπι- 6
perium. Volo enim omnes homines esse sicut &
ταγήν. θέλω γὰρ πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ 7
meipsum: sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo,
ἐμαυτόν· ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ θεοῦ,
‡hic quidē sic, ‡ille verò sic. Dico autem non nuptis
ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως. λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις 8
& viduis, bonum illis est, si* maneant sicut
καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἐστιν ἐὰν μείνωσιν ὡς
& ego. ‖Si verò non se continent, nu-
κἀγώ. εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμησά- 9
bant: melius enim est nubere, quàm vri.
τωσαν· κρεῖσσον γάρ ἐστι γαμῆσαι ἢ πυροῦσθαι.
†At matrimonio iunctis præcipio, non ego, sed
τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' 10
Dominus, Vxorem à viro non discedere.
ὁ κύριος, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι.
*Si verò & discesserit, ‡maneat innupta, aut viro
ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ, μενέτω ἄγαμος, ἢ τῷ ἀνδρὶ 11
‡reconcilietur. Et virum vxorem non *dimittere.
καταλλαγήτω· καὶ ἄνδρα γυναῖκα μὴ ἀφιέναι.
At cæteris ego dico, non Dominus, Si quis
τοῖς δὲ λοιποῖς ἐγὼ λέγω, οὐχ ὁ κύριος, εἴ τις 12
frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit
ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχει ἄπιστον, καὶ αὐτὴ συνευδοκεῖ
habitare cum illo, non dimittat illam. Et mulier
οἰκεῖν μετ' αὐτοῦ, μὴ ἀφιέτω αὐτήν. καὶ γυνὴ 13
si qua habet virum infidelem, & ‡ipse consentit habitare
ἥτις ἔχει ἄνδρα ἄπιστον, καὶ αὐτὸς συνευδοκεῖ οἰκεῖν
cum illa, non dimittat †eum. Sāctificatus est enim
μετ' αὐτῆς, μὴ ἀφιέτω αὐτόν. ἡγίασται γὰρ 14
vir infidelis *in vxore, & sanctificata est mu-
ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικὶ, καὶ ἡγίασται ἡ γυ-
lier infidelis ‡in viro: alioquin ‡nati vestri
νὴ ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί· ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα ὑμῶν
immundi *sunt: nunc autē sancti sunt. ‖Si verò infidelis
ἀκάθαρτά ἐστι, νῦν δὲ ἅγιά ἐστιν. εἰ δὲ ὁ ἄπιστος 15
discedit, discedat. non †seruituti subiectus est frater
χωρίζεται, χωριζέσθω. οὐ δεδούλωται ὁ ἀδελφὸς
aut soror in huiusmodi. in autem pace voca-
ἢ ἡ ἀδελφὴ ἐν τοῖς τοιούτοις· ἐν δὲ εἰρήνῃ κέκλη-
uit nos Deus. *Quid enim scis mulier, si virum
κεν ἡμᾶς ὁ θεός. τί γὰρ οἶδας γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα 16
‡seruabis aut quid scis vir, si mulierem ‡seruabis?
σώσεις; ἢ τί οἶδας ἄνερ, εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις;

† bonū est | * fornicationem | ‡ suum | ‡ debitum | * sui | † Nolite fraudare inuicem, nisi fortè | * χολάζω | * reuertimini | ‡ alius | * sic per- | * μένω | ‖ Quod | * γαμέω | † His autem qui sunt | * χωρίζω | * Quòd | ‡ manere innuptam, | ‡ suo reconciliari. Et vir | * dimittat. Nam | * ἀφίημι | ‖ hic | † virum. | * ἁγιάζω | * per mulierem fidelem. | ‡ per virū fidelem. | ‡ filij | * essent: | ‖ Quòd | † enim | * δουλόω | * Vnde | ‡ saluum facies? aut vnde | ‡ saluā facies? nisi

Si non vnicuique sicut *partitus est Deus, vnūquemq; sicut
εἰ μὴ ἑκάστῳ ὡς ἐμέρισεν ὁ θεὸς, ἕκαστον ὡς 17
vocauit ‖Dominus, ita ambulet: & sic in
κέκληκεν ὁ κύριος, οὕτω περιπατείτω· καὶ οὕτως ἐν
ecclesiis omnibus †constituo. Cir-
ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις διατάσσομαι. περι- 18
cumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputiū. In præ-
τετμημένος τις ἐκλήθη; μὴ ἐπισπάσθω· ἐν ἀ-
putio aliquis vocatus est? non circumcidatur. Cir-
κροβυστίᾳ τις ἐκλήθη; μὴ περιτεμνέσθω. ἡ πε- 19
cumcisio nihil est, & præputium nihil est: sed
ριτομὴ οὐδέν ἐστι, καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδέν ἐστιν, ἀλλὰ
obseruatio mandatorum Dei. Vnusquisque in vocatione, qua
τήρησις ἐντολῶν θεοῦ. ἕκαστος ἐν τῇ κλήσει, ᾗ 20
vocatus est, in ea permaneat. Seruus vocatus es?
ἐκλήθη, ἐν ταύτῃ μενέτω. δοῦλος ἐκλήθης; 21
non tibi sit curæ. sed si & potes liber fie-
μή σοι μελέτω· ἀλλ' εἰ καὶ δύνασαι ἐλεύθερος γενέ-
ri, magis vtere. *Nam in Domino vocatus ‡
σθαι, μᾶλλον χρῆσαι. ὁ γὰρ ἐν κυρίῳ κληθεὶς 22
seruus, libertus Domini est: similiter ‡& li-
δοῦλος, ἀπελεύθερος κυρίου ἐστίν· ὁμοίως καὶ ὁ ἐλεύ-
ber vocatus*, seruus est Christi. Pretio empti
θερος κληθεὶς, δοῦλός ἐστι Χριστοῦ. τιμῆς ἠγορά- 23
estis: ‖ne fiatis serui hominum. Vnusquisque in
σθητε· μὴ γίνεσθε δοῦλοι ἀνθρώπων. ἕκαστος ἐν 24
quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.
ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν τούτῳ μενέτω παρὰ θεῷ.
De autem virginibus præceptum Domini non habeo:
περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν κυρίου οὐκ ἔχω, 25
†sententiam autem do, tanquā misericordiā cōsequut' à Domino fi-
γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἠλεημένος ὑπὸ κυρίου πι-
delis *esse. Existimo ergo hoc ‡pulchrum esse propter
στὸς εἶναι. νομίζω οὖν τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν διὰ 26
instantem necessitatem: quoniā ‡pulchrum homini
τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ
sic esse. Alligatus es vxori? *ne quære solutionē.
οὕτως εἶναι. δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν. 27
Solutus es ab vxore? ‖ne quære vxorem. Si
λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζήτει γυναῖκα. ἐὰν 28
autē & acceperis vxorē, non peccasti. Et si nupserit vir-
δὲ καὶ γήμῃς, οὐχ ἥμαρτες· καὶ ἐὰν γήμῃ ἡ παρθέ-
go, non peccauit: tribulatione †verò carnis habebunt huius-
νος, οὐχ ἥμαρτε. θλῖψιν δὲ τῇ σαρκὶ ἕξουσιν οἱ τοιοῦ-
modi. Ego autē vobis parco. Hoc autem dico, fra-
τοι· ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι. τοῦτο δέ φημι, ἀδελ- 29
tres, tempus ‡contractum reliquum est, vt &
φοί, ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν, ἵνα καὶ
‡habentes vxores, tanquā non habentes sint. Et
οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι. καὶ οἱ 30
*flentes, tanquā non flentes: & †gaudentes, tanquā
κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες· καὶ οἱ χαίροντες, ὡς
non gaudentes: & ‖ementes, tanquā non possi-
μὴ χαίροντες· καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέ-
dentes: Et †vtentes mundo hoc, tanquā
χοντες· καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς 31
non ˈabutentes. præterit enim figura mun-
μὴ καταχρώμενοι. παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσ-
di huius. Volo autem vos sine solicitudine esse.
μου τούτου. θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμνους εἶναι. ὁ 32
‡Calebs curat quæ Domini ‡quomodo *placebit
ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ
Domino. At vxorem ducens curat quæ mundi,
κυρίῳ. ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, 33
quomodo placeat vxori. ‖Diuisa sunt. Et
πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί. μεμέρισται. καὶ 34
mulier & virgo innupta †curat quæ
ἡ γυνὴ καὶ ἡ παρθένος ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ
Domini, vt sit sancta & corpore & spiri-
τοῦ κυρίου, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύμα-
tu. ‡at nupta curat quæ mundi,
τι· ἡ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου,
πῶς ἀρέ-

* diuisit | Dominus | ‖ Deus, | † doceo. | * ἐπισπάω | 'Qui enim | ‡ est | ‡ qui | * est | ‖ nolite fieri | † cōsilium | * ἐλεέω | * vt sim. | ‡ bonum | * noli quærere | * δέομαι | * λύω | † tamen | * itaque | ‡ breue est | * συστέλλω | ‡ qui habent | * qui flent, | † qui gaudent, | ‖ qui emunt, | † qui vtuntur, | ˈ vtantur. | * Qui sine vxore est, solicitus est | ‡ sunt, | * placeat Deo. Qui autem cū vxore est, solicit' est quæ sunt | ‡ & diuisus est. | * μερίζω | * cogitat | * sunt. | ‡ Quæ autē nupta est, cogitat quæ sunt.

quomodo placeat viro. † Hoc verò ad vestram
πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρί. τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν 35
ipsorum utilitatem dico, non ut laqueum vobis inii-
αὐτῶν συμφέρον λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπι-
ciam, sed ad decens & bene adhærens
βάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπάρεδρον
Domino indistractè. Si autem quis indecore
τῷ κυρίῳ ἀπερισπάστως. Εἰ δέ τις ἀσχημο- 36
esse super virginem suam existimat, si sit super-
νεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον αὐτοῦ νομίζει, ἐὰν ᾖ ὑπέρ-
adulta, & ita debet fieri quod vult fa-
ακμος, καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι, ὃ θέλει ποιεί-
ciat: non peccat: iungantur matrimonio. Qui verò fe-
τω· οὐχ ἁμαρτάνει· γαμείτωσαν. ὃς δὲ ἕστη- 37
cit firmus in corde, non habens necessitatem, pote-
κεν ἑδραῖος ἐν τῇ καρδίᾳ, μὴ ἔχων ἀνάγκην, ἐξου-
statem autem habet circa proprium voluntatem, & hoc iudi-
σίαν δὲ ἔχει περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος, καὶ τοῦτο κέ-
cauit in corde suo, seruare suam
κρικεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τοῦ τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ
virginem, benè facit. Itaque & matrimo-
παρθένον, καλῶς ποιεῖ. ὥστε καὶ ὁ ἐκγαμί- 38
nio iungens, pulchrè facit: at non matrimonio iungens, melius
ζων, καλῶς ποιεῖ. ὁ δὲ μὴ ἐκγαμίζων, κρεῖσσον
facit. Mulier alligata est legi in quantum tempus viuit
ποιεῖ. Γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ 39
vir eius: si verò dormierit vir, liberata
ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνήρ, ἐλευθέρα
est cui vult nubere, tantùm in Domino.
ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν κυρίῳ.
Beatior autem est si sic manserit, secundùm
μακαριωτέρα δέ ἐστιν ἐὰν οὕτω μείνῃ, κατὰ 40
meam sententiam. Puto autem & ego Spiritum
τὴν ἐμὴν γνώμην. δοκῶ δὲ κἀγὼ πνεῦμα
Dei habere.
θεοῦ ἔχειν.

CAP. VIII. η'.

De autem idolis immolatis, scimus quia omnes
Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων, οἴδαμεν ὅτι πάντες 1
scientiam habemus. Scientia inflat, at charitas ædi-
γνῶσιν ἔχομεν. ἡ γνῶσις φυσιοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκο-
ficat. Si autē quis existimat scire aliquid, nondum quicquam
δομεῖ. Εἰ δέ τις δοκεῖ εἰδέναι τι, οὐδέπω οὐδὲν 2
cognouit quēadmodū oportet nosse. Si autem quis diligit
ἔγνωκε καθὼς δεῖ γνῶναι. Εἰ δέ τις ἀγαπᾷ 3
Deum, hic cognitus est ab eo. De esu
τὸν θεόν, οὗτος ἔγνωσται ὑπ' αὐτοῦ. περὶ τῆς βρώ- 4
ergo idolothytorum, scimus quia nihil i-
σεως οὖν τῶν εἰδωλοθύτων, οἴδαμεν ὅτι οὐδὲν εἴ-
dolum in mundo: & quòd nullus Deus alius, si non
δωλον ἐν κόσμῳ, καὶ ὅτι οὐδεὶς θεὸς ἕτερος, εἰ μὴ
vnus. Etenim etsi sunt qui dicuntur dij, siue in
εἷς. καὶ γὰρ εἴπερ εἰσὶ λεγόμενοι θεοί, εἴτε ἐν 5
cœlo, siue in terra, (sicut sunt dij multi,
οὐρανῷ, εἴτε ἐπὶ τῆς γῆς, (ὥσπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοί,
& domini multi,) Sed nobis vnus Deus, Pater,
καὶ κύριοι πολλοί,) ἀλλ' ἡμῖν εἷς θεὸς ὁ πατήρ, 6
ex quo omnia, & nos in illum: & vnus Dominus Ie-
ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἷς κύριος Ἰη-
sus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.
σοῦς χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.
Sed non in omnibus illa scientia. Quidā autem con-
ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνῶσις. τινὲς δὲ τῇ συνει- 7
scientia idoli vsque nunc, quasi idolo immolatum man-
δήσει τοῦ εἰδώλου ἕως ἄρτι ὡς εἰδωλόθυτον ἐ-
ducant: & conscientia ipsorum infirma existens pol-
σθίουσι, καὶ ἡ συνείδησις αὐτῶν ἀσθενὴς οὖσα μο-
luitur. Esca autem nos non commendat Deo.
λύνεται. βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ θεῷ. 8
Neque enim si manducauerimus, abundamus: neque si non
οὔτε γὰρ ἐὰν φάγωμεν, περισσεύομεν· οὔτε ἐὰν μὴ
manducauerimus, deficimus. Videte autem ne fortè
φάγωμεν, ὑστερούμεθα. βλέπετε δὲ μή πως 9
authoritas vestra hæc offendiculum fiat
ἡ ἐξουσία ὑμῶν αὕτη πρόσκομμα γένηται τοῖς
infirmis. Si enim quis viderit te habentem scien-
ἀσθενοῦσιν. ἐὰν γάρ τις ἴδῃ σε τὸν ἔχοντα γνῶ- 10
tiam, in idolio accumbentem, nonne conscientia
σιν, ἐν εἰδωλείῳ κατακείμενον, οὐχὶ ἡ συνείδησις
eius infirmi existentis, ædificabitur ad i-
αὐτοῦ ἀσθενοῦς ὄντος οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ τὰ εἰ-
dolothyta māducādum? Et peribit infirmus fra-
δωλόθυτα ἐσθίειν; καὶ ἀπολεῖται ὁ ἀσθενῶν ἀδελ- 11
ter in tua scientia, propter quē Christus mortuus est?
φὸς ἐπὶ τῇ σῇ γνώσει, δι' ὃν χριστὸς ἀπέθανεν;
Sic autem peccantes in fratres, &
οὕτω δὲ ἁμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ 12
percutientes eorum conscientiam infirmam, in
τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς
Christum peccatis. Quapropter si esca scan-
χριστὸν ἁμαρτάνετε. διόπερ εἰ βρῶμα σκαν- 13
dalizat fratrem meum, non manducabo carnem in
δαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν
æternum, vt ne fratrem meum scandalizem.
αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω.

CAP. IX. θ'.

Non sum Apostolus? non sum liber? non-
Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; οὐκ εἰμὶ ἐλεύθερος; οὐ- 1
ne Iesum Christum Dominum nostrum vidi? Non
χὶ Ἰησοῦν χριστὸν τὸν κύριον ἡμῶν ἑώρακα; οὐ τὸ
opus meum vos estis in Domino? Si aliis non
ἔργον μου ὑμεῖς ἐστε ἐν κυρίῳ; εἰ ἄλλοις οὐκ 2
sum Apostolus, sed certè vobis sum. nam signa-
εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλά γε ὑμῖν εἰμι· ἡ γὰρ σφραγὶς
culum mei apostolatus vos estis in Domino. Mea
τῆς ἐμῆς ἀποστολῆς ὑμεῖς ἐστε ἐν κυρίῳ. ἡ ἐμὴ 3
defensio me inquirentibus, hæc est: Num
ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρίνουσιν, αὕτη ἐστί· μὴ 4
non habemus potestatem manducandi & bibendi? Num non
οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν; μὴ οὐκ 5
habemus potestatem sororem mulierem circumducēdi, sicut
ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν, ὡς
& cæteri Apostoli, & fratres Domini,
καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ κυρίου,
& Cephas? Aut solus ego & Barnabas, non habē-
καὶ κηφᾶς; ἢ μόνος ἐγὼ καὶ βαρνάβας οὐκ ἔχο- 6
mus potestatem hoc non operandi? Quis militat
μεν ἐξουσίαν τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι; τίς στρατεύεται 7
propriis stipendiis vnquam? Quis plantat vineam, &
ἰδίοις ὀψωνίοις ποτέ; τίς φυτεύει ἀμπελῶνα, καὶ
de fructu eius non edit? Aut quis pascit gre-
ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ οὐκ ἐσθίει; ἢ τίς ποιμαίνει ποί-
gem, & de lacte gregis nō manducat?
μνην, καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει;
Num secūdùm hominem hæc dico? An non &
μὴ κατὰ ἄνθρωπον ταῦτα λαλῶ; ἢ οὐχὶ καὶ 8
lex hæc dicit? In enim lege Moysis scri-
νόμος ταῦτα λέγει; ἐν γὰρ τῷ νόμῳ μωσέως γέ- 9
ptum est: Nō alligabis os bouis trituranti. Num boum
γραπται, οὐ φιμώσεις βοῦν ἀλοῶντα. μὴ τῶν βοῶν
cura est Deo? An propter nos omnino dicit? Propter nos
μέλει τῷ θεῷ; ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; δι' ἡμᾶς 10
enim scripta sunt, quoniam in spe debet qui arat
γὰρ ἐγράφη, ὅτι ἐπ' ἐλπίδι ὀφείλει ὁ ἀροτριῶν
arare: & qui triturat spei suæ participare,
ἀροτριᾶν· καὶ ὁ ἀλοῶν τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ μετέχειν,
in spe. Si nos vobis spiritualia
ἐπ' ἐλπίδι. εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ 11
seminauimus, magnum si nos vestra carnalia me-
ἐσπείραμεν, μέγα εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκικὰ θε-
temus? Si alij potestatis vestræ participes sunt,
ρίσομεν; εἰ ἄλλοι τῆς ἐξουσίας ὑμῶν μετέχουσιν, 12

Q

Marginal notes (left): † Porrò — * id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimēto Dominū obsecrandi — § turpem se videri — ‡ quòd oportet — ‖ si nubat — Nam qui stetit in suo firmus — habēs suę voluntatis — ¶ Virginē & qui — § iungit virginem suam, bene — * at qui nō iungit — ‡ quanto tempore — † quod eius — * κοιμηθῇ — nubat — Erit — * permanserit — meū consilium — † quòd habeam — * iis quę sacrificantur — † γνῶσις — § se — * eum scire — ‡ sacrificantur idolis immolantur — * γνῶσις — ‡ est — ‖ alius — ¶ Nam * qui dicuntur — § siquidem — † tamen — ‡ est — § idolothytum — ‖ quā sit.

Marginal notes (right): ‖ deficimus — * ἐξουσία — † licentia — * eum qui habet — § quum sit infirmus — * ἑώρακα — ‡ ne — § sit — ‖ sed saltem — † apud eos qui me interrogāt — * Numquid — § mulierē — * solia — ‖ Numquid — † Numquid de bobus — * vtrique — § Nam — ‡ qui arat — * qui triturat, in spe fructus percipiendi — † est — * θερίζειν

non potius nos? Sed non vsi sumus potestate
οὐ μᾶλλον ἡμεῖς; ἀλλ' οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ
hac: sed omnia sustinemus, vt ne remorationem ali-
ταύτῃ, ἀλλὰ πάντα στέγομεν, ἵνα μὴ ἐγκοπήν τι-
quam demus Euangelio Christi. Nescitis
να δῶμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. Οὐκ οἴδατε 13
quoniam sacra operantes, de sacrario edunt?
ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι, ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν;
altari assidentes, alta-
οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες, τῷ θυσια-
ri compartici pant? Ita & Dominus ordina-
στηρίῳ συμμερίζονται; Οὕτω καὶ ὁ Κύριος διέτα- 14
uit Euangelium annunciantibus, de Euan-
ξε τοῖς τὸ εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν, ἐκ τοῦ εὐαγ-
gelio viuere. Ego autem nullo vsus iam ho-
γελίου ζῆν. Ἐγὼ δὲ οὐδενὶ ἐχρησάμην τού- 15
rum: non scripsi autem hæc, vt ita fiant in
των. οὐκ ἔγραψα δὲ ταῦτα, ἵνα οὕτω γένηται ἐν
me: bonum enim mihi magis mori, quàm gloria-
ἐμοί· καλὸν γάρ μοι μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύ-
tionem meam vt quis euacuet. Si enim euangeliza-
χημά μου ἵνα τις κενώσῃ. Ἐὰν γὰρ εὐαγγελίζω- 16
uero, non est mihi gloriatio: necessitas enim mihi in-
μαι, οὐκ ἔστι μοι καύχημα· ἀνάγκη γάρ μοι ἐπί-
cumbit: væ autem mihi est, si non euangelizauero. Si
κειται· οὐαὶ δέ μοί ἐστιν, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι. Εἰ 17
enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autē inuitus, dis-
γὰρ ἑκὼν τοῦτο πράσσω, μισθὸν ἔχω· εἰ δὲ ἄκων, οἰ-
pensationem creditam suscepi. Quæ ergo mihi est merces?
κονομίαν πεπίστευμαι. Τίς οὖν μοί ἐστιν ὁ μισθός; 18
Vt euangelizans insumptuosum ponam Euange-
ἵνα εὐαγγελιζόμενος ἀδάπανον θήσω τὸ εὐαγγέ-
lium Christi, ad non abutendum pote-
λιον τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ μὴ καταχρήσασθαι τῇ ἐξου-
state mea in Euangelio. Liber enim existens
σίᾳ μου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ. Ἐλεύθερος γὰρ ὢν 19
ex omnibus, omnium meipsum seruum feci, vt
ἐκ πάντων, πᾶσιν ἐμαυτὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοὺς
plures lucrifacerem. Et factus sum Iudæis
πλείονας κερδήσω. Καὶ ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις 20
tamquā Iudæus, vt Iudæos lucrarer: iis sub le-
ὡς Ἰουδαῖος, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσω· τοῖς ὑπὸ νό-
gem, quasi sub lege, vt eos sub lege lucrifaciam.
μον, ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσω· τοῖς 21
Exlegibus vt exlex, (non existens exlex Deo, sed in-
ἀνόμοις ὡς ἄνομος (μὴ ὢν ἄνομος Θεῷ, ἀλλ' ἔννο-
lex Christo,) vt lucrifaciam exleges. Factus sum
μος Χριστῷ) ἵνα κερδήσω ἀνόμους. Ἐγενόμην 22
infirmis vt infirmus, vt infirmos lucri-
τοῖς ἀσθενέσιν ὡς ἀσθενής, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερ-
faciam. Omnibus factus sum omnia, vt omnino ali-
δήσω· τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τι-
quos seruem. Hoc autem facio propter Euangelium, vt
νὰς σώσω. Τοῦτο δὲ ποιῶ διὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα 23
particeps eius efficiar. Nescitis quod
συγκοινωνὸς αὐτοῦ γένωμαι. Οὐκ οἴδατε ὅτι οἱ 24
in stadio currentes, omnes quidem currunt, vnus verò
ἐν σταδίῳ τρέχοντες, πάντες μὲν τρέχουσιν, εἷς δὲ
accipit brauium? Sic currite vt compre-
λαμβάνει τὸ βραβεῖον; Οὕτω τρέχετε ἵνα κατα-
hendatis. Omnis autem certans omnia con-
λάβητε. Πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγ- 25
tinens est: illi quidem igitur vt corruptibilem coro-
κρατεύεται· ἐκεῖνοι μὲν οὖν ἵνα φθαρτὸν στέφα-
nam accipiant: nos autem incorruptam. Ego igi-
νον λάβωσιν· ἡμεῖς δὲ ἄφθαρτον. Ἐγὼ τοί- 26
tur sic curro, quasi non in incertum: sic pu-
νυν οὕτω τρέχω, ὡς οὐκ ἀδήλως· οὕτω πυκ-
gno, quasi non aërem verberans: Sed obtun-
τεύω, ὡς οὐκ ἀέρα δέρων· ἀλλ' ὑπωπιά- 27
do meum corpus & in seruitutem redigo: ne fortè aliis
ζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, μήπως ἄλλοις
prædicans, ipse reprobus efficiar.
κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι.

CAP. X.

Nolo autem vos ignorare, fratres, quoniam
1 Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι
patres nostri omnes sub nubem fuerunt: &
πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν, καὶ
omnes per mare transierunt: Et omnes
2 πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον· Καὶ πάντες
in Moysen baptizati sunt in nube, & in
εἰς τὸν Μωσῆν ἐβαπτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν
mari: Et omnes eandem escam spi-
3 τῇ θαλάσσῃ· Καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρῶμα πνευ-
ritalem māducauerūt: Et omnes eundem potum spi-
4 ματικὸν ἔφαγον· Καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνευ-
ritalem biberunt: (bibebant enim de spiritali se-
ματικὸν ἔπιον· ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκο-
quente petra: at petra erat Christus.) Sed
5 λουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός.) Ἀλλ'
non in pluribus eorum probauit Deus: Pro-
οὐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν εὐδόκησεν ὁ Θεός· κα-
strati sunt enim in deserto. Hæc autem typi
6 τεστρώθησαν γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ταῦτα δὲ τύποι
nostri facti sunt, ad non esse nos concupiscen-
ἡμῶν ἐγενήθησαν, εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ἐπιθυμη-
tes malorum, sicut & illi concupierunt. Neque
7 τὰς κακῶν, καθὼς κἀκεῖνοι ἐπεθύμησαν. Μηδὲ
idololatræ efficiamini, sicut quidam eorum, quēadmodū
εἰδωλολάτραι γίνεσθε, καθώς τινες αὐτῶν, ὥσπερ
scriptum est, Sedit populus ad edendum & bibendum, &
γέγραπται, Ἐκάθισεν ὁ λαὸς φαγεῖν καὶ πιεῖν, καὶ
surrexerunt ludere. Neque fornicemur, sicut qui-
8 ἀνέστησαν παίζειν. Μηδὲ πορνεύωμεν, καθώς τι-
dam eorum fornicati sunt: & ceciderunt in vna die
νες αὐτῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἔπεσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ
viginti tria millia. Neque tentemus
9 εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες. Μηδὲ ἐκπειράζωμεν
Christum, sicut & quidam eorum tentauerunt, &
τὸν Χριστόν, καθώς καί τινες αὐτῶν ἐπείρασαν, καὶ
à serpentibus perierunt. Neque murmurate,
10 ὑπὸ τῶν ὄφεων ἀπώλοντο. Μηδὲ γογγύζετε,
sicut & quidam eorum murmurauerunt, & perierunt
καθώς καί τινες αὐτῶν ἐγόγγυσαν, καὶ ἀπώλοντο
ab exterminatore. Hæc autem omnia typi contin-
11 ὑπὸ τοῦ ὀλοθρευτοῦ. Ταῦτα δὲ πάντα τύποι συνέ-
gebant illis: scripta sunt autem ad admonitionē nostram:
βαινον ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ πρὸς νουθεσίαν ἡμῶν,
in quos, fines seculorum deuenerunt. Itaque
12 εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν. Ὥστε
existimans stare, videat ne cadat. Tentatio
13 ὁ δοκῶν ἑστάναι, βλεπέτω μὴ πέσῃ. Πειρασμὸς
vos non apprehendit, si non humana: fidelis autē
ὑμᾶς οὐκ εἴληφεν εἰ μὴ ἀνθρώπινος· πιστὸς δὲ
Deus, qui non patietur vos tentari, supra quod
ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ
potestis: sed faciet cum tentatione etiam
δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ
prouentum, ad posse vos sufferre. Quapropter,
14 τὴν ἔκβασιν, τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν. Διό,
fratres mei dilecti, fugite ab idololatria.
ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, φεύγετε ἀπὸ τῆς εἰδω-
lolatria. Vt prudentibus loquor: iudicate vos
15 λολατρείας. Ὡς φρονίμοις λέγω· κρίνατε ὑμεῖς
quod dico. Calix benedictionis cui benedicimus,
16 ὅ φημι. Τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν,
nōne communicatio sanguinis Christi est? Panem quē
οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἐστι; τὸν ἄρτον ὃν
frangimus, nōne communio corporis Christi est?
κλῶμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐστιν;
Quoniā vnus panis, vnum corpus multi sumus:
17 ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν·
οἱ γὰρ

omnes † de vno pane participamus.
οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν.
Videte Israël secundùm carnem: nonne *edentes
18 βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ κατὰ σάρκα· οὐχὶ οἱ ἐσθίοντες
victimas, participes altaris sunt? Quid ergo
19 τὰς θυσίας, κοινωνοὶ τοῦ θυσιαστηρίου εἰσί; τί οὖν
dico? quòd ‡idolum quid est? aut quòd ‡idolothytum quid
φημί; ὅτι εἴδωλόν τί ἐστιν; ἢ ὅτι εἰδωλόθυτόν τί
est? Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, &
20 ἐστιν; ἀλλ' ὅτι ἃ θύει τὰ ἔθνη, δαιμονίοις θύει, καὶ
nō Deo. Nolo autem vos *communicatores dæmoniorum fieri.
οὐ θεῷ. οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαιμονίων γί-
ri. Non potestis calicem Domini bibere & ca-
21 νεσθαι. οὐ δύνασθε ποτήριον κυρίου πίνειν καὶ πο-
licem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini
τήριον δαιμονίων· οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίου
participes esse & mensæ dæmoniorum. An ‡irritamus
22 μετέχειν καὶ τραπέζης δαιμονίων. ἢ παραζη-
Dominum? *Num fortiores illo sumus?
λοῦμεν τὸν κύριον; μὴ ἰσχυρότεροι αὐτοῦ ἐσμεν;
Omnia mihi licent, sed non omnia †conferunt.
23 πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει.
Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Ne-
24 πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ. μη-
mo suum quærat, sed quod alterius quisque.
δεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος.
Omne in macello ‡venditum, manducate
25 πᾶν τὸ ἐν μακέλλῳ *πωλούμενον ἐσθίετε,
nihil interrogantes propter conscientiam. Nam
26 μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν. τοῦ γὰρ
Domini ‡terra, & plenitudo eius. Si verò quis
27 κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. εἰ δέ τις
vocat vos infidelium, & vultis ire,
καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων, καὶ θέλετε πορεύεσθαι,
omne *appositum vobis manducate, nihil inter-
πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε, μηδὲν ἀνα-
rogantes propter conscientiam. Si autem quis vobis
28 κρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν. ἐὰν δέ τις ὑμῖν
dixerit: Hoc idolis immolatum est, ‡ne edite propter il-
εἴπῃ, τοῦτο εἰδωλόθυτόν ἐστι, μὴ ἐσθίετε δι' ἐκεῖ-
lum *indicantem, & conscientiam. nam Do-
νον τὸν μηνύσαντα, καὶ τὴν συνείδησιν. τοῦ γὰρ κυ-
mini terra, & plenitudo eius. Conscientiam
29 ρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. συνείδησιν
autē dico non tuam, sed alterius. Vt
δὲ λέγω οὐχὶ τὴν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου. ἱνα-
quid enim libertas mea iudicatur ab aliena con-
τί γὰρ ἡ ἐλευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συνει-
scientia? Si verò ego †gratia participio, quid blas-
30 δήσεως; εἰ δὲ ἐγὼ χάριτι μετέχω, τί βλασ-
phemor pro eo quod ego gratias ago? Siue ergo
31 φημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εὐχαριστῶ; εἴτε οὖν
manducatis, siue bibitis, siue *quid facitis, om-
ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάν-
nia in gloriam Dei facite. Sine offensione esto-
32 τα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε. ἀπρόσκοποι γίνε-
te & Iudæis & Gentibus, & ecclesiæ
σθε καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ
Dei: Sicut & ego ‡ omnia omnibus placeo: non
33 θεοῦ· καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ
quærens ‡meum ipsius commodum, sed quod *multorum, vt seruentur.
ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολ-
λῶν, ἵνα σωθῶσι.

Marginalia: ‡ quia · * qui edūt hostias, · ‡ idolis immolatū sit aliquid, ‡ idolū sit aliquid? · * socios · ‡ æmulamur · * Nunquid · † expediunt. · ‡ quod est · ‡ quod venit · * venale · ‡ est, · ‡ quod apponitur · ‡ nolite manducare · * qui indicauit, & propter · † cum · ‡ aliud · ‡ per · ‡ quod mihi vtile est, · * multis: vt salui fiant.

CAP. XI. ια'.

Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.
Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ.
Laudo autem vos, fratres, quòd ‡omnia *mea meministis: & sicut tradidi vobis, †traditio-
2 ἐπαινῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὅτι πάντα μου *μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδό-
nes retinetis. Volo autem vos scire, quòd om-
3 σεις κατέχετε. θέλω δὲ ὑμᾶς εἰδέναι, ὅτι παν-
nis viri caput, Christus est: caput autē mulie-
τὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστι· κεφαλὴ δὲ γυναι-
ris, vir. caput verò Christi, Deus. Omnis vir
4 κός, ὁ ἀνήρ· κεφαλὴ δὲ Χριστοῦ, ὁ θεός. πᾶς ἀνὴρ
orans aut prophetans *circum caput ha-
προσευχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔ-
bens, deturpat suum caput. Omnis autē
5 χων, καταισχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. πᾶσα δὲ
mulier orans aut prophetans non
γυνὴ προσευχομένη ἢ προφητεύουσα ἀκατα-
velato capite, deturpat caput
καλύπτῳ τῇ κεφαλῇ, καταισχύνει τὴν κεφαλὴν
suum. vnum enim est ‡ac idem rasa.
ἑαυτῆς. ἓν γάρ ἐστι καὶ τὸ αὐτὸ τῇ *ἐξυρημένῃ.
Si enim non velatur mulier, & tondeatur.
6 εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνή, καὶ κειράσθω.
Si verò turpe ‡ mulieri tonderi aut *radi,
εἰ δὲ αἰσχρὸν γυναικὶ τὸ κείρασθαι ἢ ξυρᾶσθαι,
veletur. Vir quidem enim non debet ve-
7 κατακαλυπτέσθω. ἀνὴρ μὲν γὰρ οὐκ ὀφείλει κα-
lare caput ‡, imago & gloria Dei
τακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλήν, εἰκὼν καὶ δόξα θεοῦ
*existens: mulier autē, gloria viri est. Nō enim
8 ὑπάρχων· γυνὴ δὲ δόξα ἀνδρός ἐστιν. οὐ γάρ
est vir ex muliere, sed mulier ex viro.
ἐστιν ἀνὴρ ἐκ γυναικός, ἀλλὰ γυνὴ ἐξ ἀνδρός.
Etenim non creatus est vir propter mulierem,
9 καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα,
sed mulier propter virum. *Propter hoc debet
10 ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα. διὰ τοῦτο ὀφείλει
mulier potestatem habere supra caput, propter an-
ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διὰ τοὺς ἀγ-
gelos. Verumtamē neque vir sine muliere, neque
11 γέλους. πλὴν οὔτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός, οὔτε
mulier sine viro in Domino. †Sicut enim mu-
12 γυνὴ χωρὶς ἀνδρὸς ἐν κυρίῳ. ὥσπερ γὰρ ἡ γυ-
lier de viro, ita & vir per mulierem:
νὴ ἐκ τοῦ ἀνδρός, οὕτω καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικός,
*omnia ex Deo. ‡In vobis ipsis indicate:
13 τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ θεοῦ. ἐν ὑμῖν αὐτοῖς κρίνατε·
‡decorum est mulierem non velatam Deum o-
πρέπον ἐστὶ γυναῖκα ἀκατακάλυπτον τῷ θεῷ προσ-
rare? Aut nec ipsa natura docet vos, quòd
14 εύχεσθαι; ἢ οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει ὑμᾶς, ὅτι
vir quidem si *comatus sit, ignominia illi est: Mulier verò
15 ἀνὴρ μὲν ἐὰν κομᾷ, ἀτιμία αὐτῷ ἐστι· γυνὴ δὲ
si *comata sit, gloria illi est: quoniam *coma pro vela-
ἐὰν κομᾷ, δόξα αὐτῇ ἐστιν· ὅτι ἡ κόμη ἀντὶ περι-
mine †data est ei. Si autē quis videtur conten-
16 βολαίου δέδοται αὐτῇ. εἰ δέ τις δοκεῖ φιλό-
tiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus,
νεικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν,
neque ecclesiæ Dei. Hoc autem *denun-
17 οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ θεοῦ. τοῦτο δὲ παραγγέλ-
cians non ‡laudo, quòd non in melius, sed in
λων οὐκ ἐπαινῶ, ὅτι οὐκ εἰς τὸ κρεῖττον, ἀλλ' εἰς
deterius conuenitis. Primum quidem enim conue-
18 τὸ ἧττον συνέρχεσθε. πρῶτον μὲν γὰρ συνερ-
nientibus vobis in ‡ecclesia, audio scissu-
χομένων ὑμῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀκούω σχίσμα-
ras *in vobis esse: & ‡partem aliquam credo. *Oportet
19 τα ἐν ὑμῖν ὑπάρχειν, καὶ μέρος τι πιστεύω. δεῖ
enim & in vobis hæreses esse: vt † probati, mani-
γὰρ καὶ ἐν ὑμῖν αἱρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανε-
festi fiant in vobis. Conuenientibus ergo vobis
20 ροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν. συνερχομένων οὖν ὑμῶν
in vnum, *non est dominicam cœnam manducare.
ἐπὶ τὸ αὐτό, οὐκ ἔστι κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν.
Vnusquisq; enim *proprium cœnam præsumit
21 ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον δεῖπνον προλαμβάνει

Marginalia: ‡ per · * mei memores estis: · * μεμνημένοι · ‡ præcepta mea tenetis. · * velato capite, · ‡ ac si decaluetur. Nam * ξυρᾶν · ‡ est · * decaluari, velet caput suum. · ‡ suū: quoniam · * esse · * Ideo · † Nam · * autem · * Vosipsi · ‡ decet · * comam nutrias · * capilli · ‡ data sunt · * præcipiens · ‡ laudans · ‡ ecclesiā, · * inter vos ex parte · * Nam · † & qui sunt · * iam · * summet

tin edendo. Et *hic quidẽ esurit, ‡hic autẽ ebrius est. §Non
ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὃς μὲν πεινᾷ, ὃς δὲ μεθύει. μὴ 22
enim domos non habetis ad manducãdum & bibendũ? aut
γὰρ οἰκίας οὐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐσθίειν καὶ πίνειν; ἢ τῆς
ecclesiam Dei contemnitis, & *pudefa-
ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ *καταφρονεῖτε, καὶ καταισχύ-
citis non habentes? Quid vobis dicam? ‖Laudabo
νετε τοὺς μὴ ἔχοντας; τί ὑμῖν εἴπω; *ἐπαινέσω
vos in hoc? non laudo. Ego enim acce-
ὑμᾶς ἐν τούτῳ; οὐκ ἐπαινῶ. ἐγὼ γὰρ παρέλα- 23
pi à Domino quod & tradidi vobis, quoniã Do-
βον ἀπὸ τοῦ κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ κύ-
minus Iesus in nocte qua tradebatur, accepit pa-
ριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρ-
nem, Et gratias agens fregit, & dixit: Accipi-
τον, καὶ *εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ εἶπε, λάβε- 24
te, •manducate: hoc meum est corpus quod pro vobis
τε, φάγετε· τοῦτό μού ἐστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν
†frangitur: hoc facite in meam cõmemora-
*κλώμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνη-
tionẽ. Similiter & calicem •post cœnasse,
σιν. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, 25
dicens: Hic calix nouum testamentum est in
λέγων, τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν
meo sanguine. hoc facite, quotiescumque bibetis, in
τῷ ἐμῷ αἵματι. τοῦτο ποιεῖτε ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς
meam cõmemorationem. Quotiescũq; enim mãducabitis
τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν 26
panem hunc, & ‡poculum hoc bibetis, mor-
ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνα-
tem Domini §annunciatis, vsque quo veniat.
τον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ.
Itaq; quicũq; mãducauerit panem hunc, vel biberit cali-
ὥστε ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτή- 27
cem Domini indignè, reus erit corporis
ριον τοῦ κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος
& sanguinis Domini. Probet autem ho-
καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου. δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρω- 28
mo seipsum, & sic de pane* edat, & de
πος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ
calice bibat. ‖Nam edens & bibens indignè,
ποτηρίου πινέτω. ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, 29
iudicium sibiipsi manducat & bibit, non diiudicans cor-
κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶ-
pus Domini. •Propter hoc in vobis multi infirmi
μα τοῦ κυρίου. διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς 30
& imbecilles, & dormiunt multi. †Si enim nosmetipsos
καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. εἰ γὰρ ἑαυτοὺς 31
diiudicaremus, non vtique iudicaremur. •Iudicati
διεκρίνομεν, οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα. κρινόμενοι 32
autẽ, à Domino ‡erudimur: vt non cum § mun-
δέ, ὑπὸ τοῦ κυρίου *παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσ-
do condamnemur. Itaque, fratres mei, *conuenien-
μῳ κατακριθῶμεν. ὥστε, ἀδελφοί μου, συνερχό- 33
tes ad manducandum, ‖alij alios expectate. Si verò
μενοι εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλους ἐκδέχεσθε. εἰ δέ 34
quis esurit, •in domo manducet: vt non in iudicium conue-
τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐσθιέτω, ἵνα μὴ εἰς κρίμα συνέρ-
niatis. †At reliqua vt venero, disponam.
χησθε. τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ἂν ἔλθω, διατάξομαι.

Margin: † ad manducãdum. * alius § Nũquid * confunditis eos qui nõ habent? * καταφρονέω ‖ Laudo * ἐπαινέω * εὐχαριστέω ‖ • & † tradetur: * κλάω • postquã cœnauit, ‡ calicem § annunciabitis, donec * illo ‖ Qui enim manducat & bibit • Ideo inter vos † Quòd • Dum iudicabimur. ‡ corripimur: § hoc * παιδεύω * quũ conuenitis ‖ inuicem • domi † Cætera autem quum

CAP. XII. ιβ´.

De autem spiritualibus, fratres, nolo
Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, οὐ θέλω 1
vos ignorare. Scitis quoniã quũ Gentes *eratis, ad
ὑμᾶς ἀγνοεῖν. οἴδατε ὅτι ὅτε ἔθνη ἦτε, πρὸς 2
simulachra muta, prout ducebamini, ‡abducti.
τὰ εἴδωλα τὰ ἄφωνα, ὡς ἂν ἤγεσθε, ἀπαγόμενοι.
Ideo notum facio vobis, quòd nemo in spiritu Dei
διὸ γνωρίζω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐν πνεύματι θεοῦ 3
loquens, dicit anathema Iesum. Et nemo potest
λαλῶν, λέγει ἀνάθεμα Ἰησοῦν· καὶ οὐδεὶς δύναται
dicere, §Dominum Iesum, si non in Spiritu sancto.
εἰπεῖν, κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
*Discrimina verò gratiarum sunt: at idem ‖Spiri-
4 διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσί, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦ-
tus. Et •discrimina ministrationum sunt, & idem•
5 μα. καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσι, καὶ ὁ αὐτὸς
Dominus. Et diuisiones operationum sunt, at
6 κύριος. καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσίν, ὁ δὲ
idem † est Deus, •efficiens omnia in omnibus. Vni-
7 αὐτός ἐστι θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. ἑ-
cuique autem datur manifestatio Spiritus ad
κάστῳ δὲ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς
vtilitatem. ‡Huic quidẽ enim per Spiritum da-
8 τὸ συμφέρον. ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δί-
tur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ, secũdùm
δοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ
eundem Spiritum: Alteri autem fides in eodem Spi-
9 αὐτὸ πνεῦμα· ἑτέρῳ δὲ πίστις, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύ-
ritu: alij autem §dona sanitatum, in *eodem
ματι· ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων, ἐν τῷ αὐτῷ
Spiritu: Alij verò operationes virtutum,
10 πνεύματι· ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων,
alij autem prophetia, alij autem discretiones spi-
ἄλλῳ δὲ προφητεία, ἄλλῳ δὲ διακρίσεις πνευ-
rituum, ‖alteri verò genera linguarum: alij autẽ interpre-
μάτων, ἑτέρῳ δὲ γένη γλωσσῶν· ἄλλῳ δὲ ἑρμη-
tatio •linguarum. Omnia autem hæc operatur vnus
11 νεία γλωσσῶν. πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν
atque idem Spiritus, diuidens priuatim singulis prout
καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, *διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς
vult. Sicut enim corpus vnum est, & mem-
12 βούλεται. καθάπερ γὰρ τὸ σῶμα ἕν ἐστι, καὶ μέ-
bra habet multa, omnia autem membra corporis
λη ἔχει πολλά, πάντα δὲ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ
†vnius multa existentia, vnum est corpus, ita & Christus:
ἑνὸς πολλὰ ὄντα, ἕν ἐστι σῶμα· οὕτω καὶ ὁ Χριστός.
Etenim in vno Spiritu nos omnes in vnum
13 καὶ γὰρ ἐν ἑνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν
corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue ‡Græci,
σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Ἕλληνες,
siue serui, siue liberi: & omnes in §vnum Spiri-
εἴτε δοῦλοι, εἴτε ἐλεύθεροι· καὶ πάντες εἰς ἓν πνεῦ-
tum potati sumus. *Etenim corpus non est vnũ mem-
14 μα ἐποτίσθημεν. καὶ γὰρ τὸ σῶμα οὐκ ἔστιν ἓν μέ-
brum, sed multa. Si dixerit pes, Quoniã non
15 λος, ἀλλὰ πολλά. ἐὰν εἴπῃ ὁ πούς, ὅτι οὐκ
sum manus, non sum de corpore: num ‖ob hoc
εἰμὶ χείρ, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος· οὐ παρὰ τοῦτο
non est de corpore? Et si dixerit auris,
16 οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος; καὶ ἐὰν εἴπῃ τὸ οὖς,
Quoniã non sum oculus, non sum de corpore:
ὅτι οὐκ εἰμὶ ὀφθαλμός, οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος·
num •ob hoc non est de corpore? Si totum
17 οὐ παρὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ σώματος; εἰ ὅλον
corpus oculus, vbi auditus? si totum auditus, vbi
τὸ σῶμα ὀφθαλμός, ποῦ ἡ ἀκοή; εἰ ὅλον ἀκοή, ποῦ ἡ
odoratus? Nunc autem Deus posuit membra, vnũquodq;
18 ὄσφρησις; νυνὶ δὲ ὁ θεὸς *ἔθετο τὰ μέλη, ἓν ἕκαστον
eorum in corpore, sicut voluit. †Si verò
19 αὐτῶν ἐν τῷ σώματι, καθὼς *ἠθέλησεν. εἰ δὲ
essent omnia vnũ membrũ, vbi corpus? Nũc autẽ mul-
ἦν τὰ πάντα ἓν μέλος, ποῦ τὸ σῶμα; νῦν δὲ πολ-
ta quidẽ membra, vnũ autẽ corpus. Non potest autem ocu-
20 λὰ μὲν μέλη, ἓν δὲ σῶμα. οὐ δύναται δὲ ὀφθαλ-
lus dicere manui, •Vsum tui non habeo: aut iterum
μὸς εἰπεῖν τῇ χειρί, χρείαν σου οὐκ ἔχω· ἢ πάλιν ἡ
caput pedibus, ‡Vsum vestri non habeo: Sed
21 κεφαλὴ τοῖς ποσί, χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω· ἀλλὰ
multo magis §putata membra corporis
πολλῷ μᾶλλον τὰ δοκοῦντα μέλη τοῦ σώματος
infirmiora esse, necessariora sunt: Et quæ
22 ἀσθενέστερα ὑπάρχειν, ἀναγκαῖά ἐστι· καὶ ἃ
δοκοῦ-

Margin: * essetis, ‡ euntes. § Dominus Iesus, nisi * Diuisiones ‖ autem • diuisiones • verò * qui operatur ‡ Alij § gratia * vno ‖ alij • sermonum * διαιρέω † quũ sint, tamẽ sunt ‡ Gentiles § vno Spiritu * Nam & ‖ ideo * τίθημι † Quòd * ἐθέλω, ἐθελέω • Opera tua non indigeo: ‡ Nõ estis mihi necessarij. § quæ videntur

membra putamus ignobiliora esse corporis, his honorem abundantiorem circumponimus: & inhonesta

ἀσθενέστερα δοκοῦμεν ἀτιμότερα εἶναι τοῦ σώματος, τούτοις τιμὴν περισσοτέραν περιτίθεμεν· καὶ τὰ ἀσχήμονα

nostra honestatem abundantiorem habent.

ἡμῶν εὐσχημοσύνην περισσοτέραν ἔχει. 24 τὰ δὲ

honesta nostra non usum habent: sed Deus contemperauit corpus, carenti abundantiorem dans

εὐσχήμονα ἡμῶν, οὐ χρείαν ἔχει· ἀλλ' ὁ θεὸς συνεκέρασε τὸ σῶμα, τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέραν δοὺς

honorem: Vt non sit schisma in corpore, sed

τιμήν, 25 ἵνα μὴ ᾖ σχίσμα ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ

idipsum pro inuicem solicita sint membra: Et

τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη. 26 καὶ

siue patitur vnū membrū, compatiuntur omnia membra:

εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη·

siue gloriatur vnum membrū, congaudent omnia

εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ

membra: Vos autem estis corpus Christi, & membra

μέλη. 27 ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη

ex parte. Et quosdā quidē posuit Deus in ec-

ἐκ μέρους. 28 καὶ οὓς μὲν ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκ-

clesia primùm Apostolos, secundò Prophe-

κλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφή-

tas, tertiò doctores, deinde virtutes, exinde

τας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, εἶτα

dona curationum, opitulationes, gubernationes,

χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις,

genera linguarum. Num omnes Apostoli? num om-

γένη γλωσσῶν. 29 μὴ πάντες ἀπόστολοι; μὴ πάν-

nes prophetæ? num omnes doctores? num om-

τες προφῆται; μὴ πάντες διδάσκαλοι; μὴ πάν-

nes virtutes? Num omnes dona habent

τες δυνάμεις; 30 μὴ πάντες χαρίσματα ἔχουσιν

curationum? num omnes linguis loquuntur? num omnes

ἰαμάτων; μὴ πάντες γλώσσαις λαλοῦσι; μὴ πάντες

interpretantur? Æmulamini autem charismata me-

διερμηνεύουσι; 31 ζηλοῦτε δὲ τὰ χαρίσματα τὰ κρείτ-

liora. Et adhuc excellentiam viam vobis demonstro.

τονα. καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι.

CAP. XIII. ιγ'.

Si linguis hominum loquar &

Ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν

angelorum, charitatem autem non habeā, factus sum æs so-

ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠ-

nans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero pro-

χῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. 2 καὶ ἐὰν ἔχω προ-

phetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem

φητείαν, καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν

scientiam, & si habuero omnem fidem, ita vt mō-

τὴν γνῶσιν, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄ-

tes transferre, charitatem autē non habuero, nihil sum.

ρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδέν εἰμι.

Et si insumā aliēdo pauperes omnes facultates meas,

3 καὶ ἐὰν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου,

& si tradam corpus meum vt ardeam,

καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσωμαι,

charitatem autē nō habeam, nihil iuuor. Charitas

ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. 4 ἡ ἀγάπη

longanimis est, benigna est: charitas nō æmulatur, cha-

μακροθυμεῖ, χρηστεύεται· ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀ-

ritas non agit perperam, non inflatur. Non indecorè agit,

γάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, 5 οὐκ ἀσχημονεῖ,

non quærit sua, non irritatur, non cogitat

οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ

malum, Non gaudet super iniustitia, congaudet autem

κακόν, 6 οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ

veritati: Omnia suffert, omnia credit, omnia spe-

ἀληθείᾳ· 7 πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλ-

rat, omnia sustinet. Charitas nunquam ex-

πίζει, πάντα ὑπομένει. 8 ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκ-

cidit: siue verò prophetiæ abolebuntur, siue

πίπτει· εἴτε δὲ προφητεῖαι, καταργηθήσονται· εἴτε

linguæ cessabunt, siue scientia abolebitur.

γλῶσσαι, παύσονται· εἴτε γνῶσις, καταργηθή-

σεται. 9 Ex parte verò cognoscimus, & ex parte pro-

σεται. ἐκ μέρους δὲ γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προ-

phetamus. Quum autē venerit perfectum, tunc quod ex

10 φητεύομεν. ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ

parte abolebitur. Quum essem infans, vt

11 μέρους καταργηθήσεται. ὅτε ἤμην νήπιος, ὡς

infans loquebar, vt infans sapiebam, vt infans

νήπιος ἐλάλουν, ὡς νήπιος ἐφρόνουν, ὡς νήπιος

cogitabam. Quādo autē factus sum vir, abolevi quæ

ἐλογιζόμην· ὅτε δὲ γέγονα ἀνήρ, κατήργηκα τὰ

infantis. Videmus enim nunc per speculum in æ-

12 τοῦ νηπίου. βλέπομεν γὰρ ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰ-

nigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc

νίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. ἄρτι

cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut

γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ ἐπιγνώσομαι καθὼς

& cognitus sum. Nunc autē manent fides, spes, cha-

13 καὶ ἐπεγνώσθην. νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀ-

ritas, tria hæc, maior autem horum charitas.

γάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη.

CAP. XIIII. ιδ'.

Sectamini charitatem, æmulamini verò spiritu-

1 Διώκετε τὴν ἀγάπην, ζηλοῦτε δὲ τὰ πνευματι-

alia, magis autem vt prophetetis. Nam loquens

2 κά, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε. ὁ γὰρ λαλῶν

lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: ne-

γλώσσῃ, οὐκ ἀνθρώποις λαλεῖ, ἀλλὰ τῷ θεῷ· οὐ-

mo enim audit: spiritu autem loquitur mysteria.

3 δεὶς γὰρ ἀκούει, πνεύματι δὲ λαλεῖ μυστήρια. ὁ δὲ

prophetans, hominibus loquitur ædificationem, &

προφητεύων, ἀνθρώποις λαλεῖ οἰκοδομὴν καὶ

exhortationem, & consolationem. Loquens lin-

4 παράκλησιν καὶ παραμυθίαν. ὁ λαλῶν γλώσ-

gua, seipsum ædificat: at prophetans, eccle-

σῃ, ἑαυτὸν οἰκοδομεῖ· ὁ δὲ προφητεύων, ἐκκλη-

siam ædificat. Volo autem omnes vos loqui

5 σίαν οἰκοδομεῖ. θέλω δὲ πάντας ὑμᾶς λαλεῖν

linguis, magis autem vt prophetetis. Maior

γλώσσαις, μᾶλλον δὲ ἵνα προφητεύητε. μείζων

enim prophetans, quàm loquens linguis: præter

γὰρ ὁ προφητεύων, ἢ ὁ λαλῶν γλώσσαις, ἐκτὸς

si non interpretetur, vt ecclesia ædificationem

εἰ μὴ διερμηνεύῃ, ἵνα ἡ ἐκκλησία οἰκοδομὴν

accipiat. Nunc autem, fratres, si venero ad vos

6 λάβῃ. νυνὶ δέ, ἀδελφοί, ἐὰν ἔλθω πρὸς ὑμᾶς

linguis loquens, quid vobis prodero, si non vobis

γλώσσαις λαλῶν, τί ὑμᾶς ὠφελήσω, ἐὰν μὴ ὑμῖν

loquar aut in reuelatione, aut in scientia, aut in pro-

λαλήσω ἢ ἐν ἀποκαλύψει, ἢ ἐν γνώσει, ἢ ἐν προ-

phetia, aut in doctrina? Tamen inanima vocem

7 φητείᾳ, ἢ ἐν διδαχῇ; ὅμως τὰ ἄψυχα φωνὴν

dantia, siue tibia, siue cithara, si distinctionem

διδόντα, εἴτε αὐλός, εἴτε κιθάρα, ἐὰν διαστολὴν

sonituum nō dederint, quomodo scietur id

τοῖς φθόγγοις μὴ δῷ, πῶς γνωσθήσεται τὸ αὐ-

quod tibia canitur, aut citharizatur? Etenim si incer-

8 λούμενον, ἢ τὸ κιθαριζόμενον; καὶ γὰρ ἐὰν ἄδη-

tam vocem tuba det, quis apparabitur ad

λον φωνὴν σάλπιγξ δῷ, τίς παρασκευάσεται εἰς

bellum? Ita & vos per linguam si

9 πόλεμον; οὕτω καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς γλώσσης ἐὰν

nō bene significantem sermonē dederitis, quomodo cognoscetur

μὴ εὔσημον λόγον δῶτε, πῶς γνωσθήσεται τὸ

dictum? eritis enim in aëre loquentes.

λαλούμενον; ἔσεσθε γὰρ εἰς ἀέρα λαλοῦντες.

Tot, si contigerit, genera vocum sunt in mundo,

10 τοσαῦτα, εἰ τύχοι, γένη φωνῶν ἐστιν ἐν κόσμῳ,

& nihil † ... Si ergo nesciero

καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἄφωνον. ἐὰν οὖν μὴ εἰδῶ τὴν 11

virtutem vocis, ero * loquenti barba-

δύναμιν τῆς φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβα-

rus: & ‡ loquens in me barbarus. Sic & vos,

ρος, καὶ ὁ λαλῶν, ἐν ἐμοὶ βάρβαρος. οὕτω καὶ ὑμεῖς, 12

quoniã æmulatores estis spirituum: ad ædifica-

ἐπεὶ ζηλωταί ἐστε πνευμάτων, πρὸς τὴν οἰκοδο-

tionem ecclesiæ quærite vt abundetis.

μὴν τῆς ἐκκλησίας ζητεῖτε, ἵνα περισσεύητε.

§ Quapropter loquens lingua, oret vt

διόπερ ὁ λαλῶν γλώσσῃ, προσευχέσθω ἵνα 13

interpretetur. * Si enim orem lingua,

διερμηνεύῃ. ἐὰν γὰρ προσεύχωμαι γλώσσῃ, τὸ 14

spiritus meus orat: at mens mea infructuosa est.

πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι.

Quid ergo est? Orabo spiritu, ora-

τί οὖν ἐστι; προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύ- 15

bo autem & mente: psallam spiritu, psallam verò

ξομαι δὲ καὶ τῷ νοΐ· ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ

& mente. Cæterùm si benedixeris spiritu,

καὶ τῷ νοΐ. ἐπεὶ ἐὰν εὐλογήσῃς τῷ πνεύματι, ὁ 16

† implens locum idiotæ, quomodo dicet, A-

ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου, πῶς ἐρεῖ τὸ ἀ-

men, super * tua gratiarum actione? quandoquidem quid dicis ne-

μὴν, ἐπὶ τῇ σῇ εὐχαριστίᾳ; ἐπειδὴ τί λέγεις οὐκ

scit. ‡ Tu quidem enim bene gratias agis: sed al-

οἶδε. σὺ μὲν γὰρ καλῶς εὐχαριστεῖς, ἀλλ' ὁ ἕτε- 17

ter non ædificatur. Gratias ago Deo meo,

ρος οὐκ οἰκοδομεῖται. εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου, 18

§ omnibus vobis magis linguis loquens. Sed

πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶν. ἀλλ' 19

in ecclesia volo quinque verba * per intelligentiam meã

ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λόγους διὰ τοῦ νοός μου

loqui, vt & alios instruam, quàm decem ‖ mille ser-

λαλῆσαι, ἵνα καὶ ἄλλους κατηχήσω, ἢ μυρίους λό-

mones in lingua. Fratres, ‖ ne pueri efficiamini

γους ἐν γλώσσῃ. ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε 20

sensibus: sed malitia † puerascite: at sensi-

ταῖς φρεσίν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε, ταῖς δὲ φρε-

bus perfecti estote. In lege scriptum est, Quoniã

σὶ τέλειοι γίνεσθε. ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται, ὅτι 21

in aliis linguis, & in labiis aliis loquar

ἐν ἑτερογλώσσοις καὶ ἐν χείλεσιν ἑτέροις λαλήσω

populo huic: & nec sic exaudient me,

τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδ' οὕτως εἰσακούσονταί μου,

dicit Dominus. Itaque linguæ in signum sunt,

λέγει κύριος. ὥστε αἱ γλῶσσαι εἰς σημεῖόν εἰσιν, 22

non fidelibus, sed infidelibus: ‡ at prophe-

οὐ τοῖς πιστεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις· ἡ δὲ προφη-

tia non infidelibus, sed fidelibus. Si

τεία οὐ τοῖς ἀπίστοις, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν. ἐὰν 23

ergo conueniat ecclesia vniuersa in ‖ idipsum, & om-

οὖν συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία ὅλη ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ πάν-

nes linguis loquantur, * intrent autem idiotæ

τες γλώσσαις λαλῶσιν, εἰσέλθωσι δὲ ἰδιῶται

aut infideles, † non dicent quòd insanitis? Si autem om-

ἢ ἄπιστοι, οὐκ ἐροῦσιν ὅτι μαίνεσθε; ἐὰν δὲ πάν- 24

nes prophetent, intret autem quis infidelis vel i-

τες προφητεύωσιν, εἰσέλθῃ δέ τις ἄπιστος ἢ ἰ-

diota, conuincitur ab omnibus, diiudicatur ab

διώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ

omnibus: Et sic occulta cordis eius

πάντων, καὶ οὕτω τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ 25

manifesta fiunt: & ita cadens in faciem

φανερὰ γίνεται, καὶ οὕτω πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον

adorabit Deum, pronuncians quòd Deus ve-

προσκυνήσει τῷ θεῷ, ἀπαγγέλλων ὅτι ὁ θεὸς ὄν-

rè in vobis sit. Quid ergo est, fratres? Quum con-

τως ἐν ὑμῖν ἐστι. τί οὖν ἐστιν, ἀδελφοί; ὅταν συν- 26

uenitis, vnusquisq; vestrûm psalmum habet, doctrinam habet,

έρχησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχει, διδαχὴν ἔχει, c

linguam habet, apocalypsin habet, interpretationem habet:

γλῶσσαν ἔχει, ἀποκάλυψιν ἔχει, ἑρμηνείαν ἔχει.

omnia ad ædificationem fiant. Siue lin-

πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γινέσθω. εἴτε γλώσ- 27

gua quis loquitur, secundùm duos aut ‡ plurimùm tres, & per

σῃ τις λαλεῖ, κατὰ δύο ἢ τὸ πλεῖστον τρεῖς, καὶ ἀνὰ

partes, & vnus interpretetur. Si autem nõ fuerit in-

μέρος, καὶ εἷς διερμηνευέτω. ἐὰν δὲ μὴ ᾖ διερ- 28

terpres, taceat in ecclesia: sibiipsi autem loqua-

μηνευτὴς, σιγάτω ἐν ἐκκλησίᾳ· ἑαυτῷ δὲ λαλεί-

tur & Deo. Prophetæ § duo aut tres ‖ loquan-

τω καὶ τῷ θεῷ. προφῆται δύο ἢ τρεῖς λαλεί- 29

tur, & alii diiudicent. † Si verò alii re-

τωσαν, καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν. ἐὰν δὲ ἄλλῳ ἀ- 30

uelatum fuerit sedenti, prior taceat. Po-

ποκαλυφθῇ καθημένῳ, ὁ πρῶτος σιγάτω. δύ- 31

testis enim per vnum omnes ‡ singuli prophetare:

νασθε γὰρ καθ' ἕνα πάντες ἕκαστοι προφητεύειν,

vt omnes discant, & omnes § consolationem acci-

ἵνα πάντες μανθάνωσι, καὶ πάντες παρακαλῶν-

piant. Et spiritus prophetarum, prophetis ‖ sub-

ται. καὶ πνεύματα προφητῶν προφήταις ὑ- 32

iiciuntur. Non enim est dissensionis Deus,

ποτάσσεται. οὐ γάρ ἐστιν ἀκαταστασίας ὁ θεὸς, 33

sed pacis: † vt in omnibus ecclesiis san-

ἀλλ' εἰρήνης, ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁ-

ctorum ‡. Mulieres vestræ in ecclesiis ta-

γίων. αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγά- 34

ceant, non enim permittitur eis loqui, sed sub-

τωσαν· οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ' ὑ-

ditas esse, sicut & Lex dicit. Si autem quid

ποτάσσεσθαι, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει. εἰ δέ τι 35

discere volunt, § in domo proprios viros in-

μαθεῖν ἐθέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπε-

terrogent. Turpe enim est in ecclesia mulieri-

ρωτάτωσαν. αἰσχρὸν γάρ ἐστιν ἐν ἐκκλησίᾳ γυναι-

bus loqui. An à vobis verbum Dei ‖ exiit? aut

ξὶν λαλεῖν. ἢ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐξῆλθεν; ἢ 36

in vos solos peruenit? Si quis videtur pro-

εἰς ὑμᾶς μόνους κατήντησεν; εἴ τις δοκεῖ προ- 37

pheta esse aut spiritualis, cognoscat quæ scri-

φήτης εἶναι ἢ πνευματικὸς, ἐπιγινωσκέτω ἃ γρά-

bo vobis, quia Domini sunt mandata. Si autem quis i-

φω ὑμῖν, ὅτι κυρίου εἰσὶν ἐντολαί. εἰ δέ τις ἀ- 38

gnorat, † ignoret esto. Itaque, fratres mei, æmulamini

γνοεῖ, ἀγνοείτω. ὥστε, ἀδελφοί μου, ζηλοῦτε τὸ 39

prophetare: & loqui linguis ‡ ne prohibe-

προφητεύειν, καὶ τὸ λαλεῖν γλώσσαις μὴ κωλύε-

te. Omnia § decenter & secundùm ordinem fiant.

τε. πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω. 40

CAP. XV. ιε'.

Notum facio autem vobis, fratres, Euangelium quod

Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον ὃ 1

‖ euangelizaui vobis, quod & accepistis, in quo &

εὐηγγελισάμην ὑμῖν, ὃ καὶ παρελάβετε, ἐν ᾧ καὶ

statis. Per quod & † seruamini, quo sermone euangeli-

ἑστήκατε. δι' οὗ καὶ σώζεσθε, τίνι λόγῳ εὐηγγελι- 2

zarim vobis, si tenetis, nisi si non frustrà cre-

σάμην ὑμῖν, εἰ κατέχετε, ἐκτὸς εἰ μὴ εἰκῆ ἐπι-

didistis. Tradidi enim vobis in primis quod &

στεύσατε. παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις ὃ καὶ 3

accepi: quoniam Christus mortuus est pro pecca-

παρέλαβον, ὅτι Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρ-

tis nostris, secundùm scripturas. Et quia sepultus est, & quia

τιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς γραφάς. καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι 4

resurrexit tertia die, secundùm scripturas. Et quia

ἐγήγερται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, κατὰ τὰς γραφάς. καὶ ὅτι 5

visus est Cephæ, ‡ deinde duodecim. Deinde visus est su-

ὤφθη Κηφᾷ, εἶτα τοῖς δώδεκα. ἔπειτα ὤφθη ἐ- 6

pra quingentis fratribus ‖ semel: ex quibus

πάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ

πλείους

Marginal notes (left): † sine voce est. * ei cui loquor ‡ qui loquitur, mihi § Et ideo qui loquitur * Nam si ‡ autem * sine fructu † qui supplet * tuam benedictionem? quoniam quid dicas, ‡ Nam § quod omnium vestrûm lingua loquor. * sensu meo ‖ millia verborum * λαλῆσαι ‖ nolite † paruuli estote: ‡ autem § Prophetia autem ‖ vnum, * εἰσέρχωνται † nonne * προσκυνή-

Marginal notes (right): ‡ vt multum ‡ autem ‖ dicant & cæteri * λαλείτω † Quòd * ἀποκάλυψις ‡ per singulos § exhortentur. ‖ subiecti sunt. † sicut & ‡ doceo. * ἐπιτρέπεται ‡ domi suos * μαθεῖν ‖ processit * κατήντησε † ignorabitur. ‡ nolite prohibere. * κωλύειν § autem honeste ‖ in vobis ‖ prædicaui * παραλαμβάνω † saluamini, qua ratione prædicauerim ‡ post hoc vndecim. Spl' quàm ‖ simul.

plures manent vsque adhuc: quidā autē & dormierunt.
πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ καὶ ἐκοιμήθησαν.
Deinde visus est Iacobo: deinde Apostolis omnibus.
ἔπειτα ὤφθη ἰακώβῳ, ἔπειτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν. 7
Nouissimè autē omnium, tamquam abortiuo, visus est & mihi.
ἔσχατον δὲ πάντων, ὡσπερεὶ τῷ ἐκτρώματι, ὤφθη κἀμοί. 8
Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum sufficiens vocari Apostolus: quoniā persequutus sum ecclesiam Dei.
ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ. 9
Gratia autem Dei sum quod sum: & gratia eius quae in me nō vacua facta est, sed abundantius illis omnibus laboraui non ego autem, sed gratia Dei quae mecum.
χάριτι δὲ θεοῦ εἰμι ὅ εἰμι, καὶ ἡ χάρις αὐτοῦ ἡ εἰς ἐμὲ οὐ κενὴ ἐγενήθη, ἀλλὰ περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα· οὐκ ἐγὼ δέ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί. 10
Siue *igitur ego, siue illi: sic praedicamus, & sic credidistis.
εἴτε οὖν ἐγώ, εἴτε ἐκεῖνοι, οὕτω κηρύσσομεν, καὶ οὕτως ἐπιστεύσατε. 11
Si autē Christus praedicatur quòd à mortuis resurrexit, quomodo dicunt quidam in vobis, quoniā resurrectio mortuorum non est?
εἰ δὲ χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐκ νεκρῶν *ἐγήγερται, πῶς λέγουσί τινες ἐν ὑμῖν, ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν; 12
Si autē resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit.
εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ χριστὸς ἐγήγερται. 13
Si autē Christus non resurrexit, inanis vtique praedicatio nostra, inanis tamē & fides vestra.
εἰ δὲ χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν. 14
Inuenimur autem & nos falsi testes Dei, quoniā testificati sumus de Deo, quòd suscitauerit Christum: quem non suscitauit, si vtique mortui non resurgunt.
εὑρισκόμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐμαρτυρήσαμεν κατὰ τοῦ θεοῦ ὅτι ἤγειρε τὸν χριστόν· ὃν οὐκ ἤγειρεν, εἴπερ ἄρα νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται. 15
Si enim mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.
εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ χριστὸς ἐγήγερται. 16
Si verò Christus non resurrexit, vana * fides vestra: adhuc estis in peccatis vestris.
εἰ δὲ χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν, ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. 17
Nempe & dormientes in Christo perierunt.
ἄρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν χριστῷ, ἀπώλοντο. 18
Si in vita hac sperantes sumus in Christo tantum, miserabiliores omnibus hominibus sumus.
εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἠλπικότες ἐσμὲν ἐν χριστῷ μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμέν. 19
Nunc autē Christus resurrexit à mortuis, primitiae dormientium factus est.
νυνὶ δὲ χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο. 20
Quoniā enim per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.
ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. 21
Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes * viuificabuntur.
ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῷ χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται. 22
Vnusquisque autē in proprio ordine, primitiae Christus, deinde ij qui * Christi in aduentu eius.
ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι, ἀπαρχὴ χριστός, ἔπειτα οἱ τοῦ χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ. 23
Deinde finis, quum tradiderit regnum Deo & Patri: quum abolẽuerit omnem principatum & omnem potestatem & virtutem.
εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ θεῷ καὶ πατρί, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν. 24
Oportet enim illum regnare, vsque quo ponat omnes inimicos sub
δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ 25

Margin: † multi; * multa; ‡ dignus; § id; § vacua fuit; ¶ mecum. * enim; * ἐγήγερται; ǁ est ergo; † est; * testimonium diximus aduersus Deum; * μαρτυρῶ; ‡ Nam; § Quod est; † enim; ‡ Ergo & qui dormierunt; ¶ quidem; * Et; * ζωοποιηθήσονται; ‡ suo; * sunt qui in aduentū crediderunt; † euacuauerit; * autem; ‡ donec

pedes suos. Vltimus inimicus abolebitur mors.
τοὺς πόδας αὐτοῦ. ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος. 26
Omnia enim subiecit sub pedes eius. Quum autē dicat, quòd omnia subiecta sunt †, manifestum quòd excepto illo subijciente ei omnia.
πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. ὅταν δὲ εἴπῃ ὅτι πάντα ὑποτέτακται, δῆλον ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὑποτάξαντος αὐτῷ τὰ πάντα. 27
Quum autē subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subijcietur illi subijcienti sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus.
ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα, ἵνα ᾖ ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι. 28
Alioquin quid facient baptizati pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? quid & baptizantur pro mortuis?
ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; 29
Quid & nos periclitamur per omnem horam?
τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν; 30
Per diem morior, per vestram gloriationem, quā habeo in Christo Iesu Domino nostro.
καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, νὴ τὴν ὑμετέραν καύχησιν, ἣν ἔχω ἐν χριστῷ ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν. 31
Si (secūdum hominem) ad bestias pugnaui in Epheso, quod mihi commodum, si mortui non resurgunt? manducemus & bibamus, cras enim moriemur.
εἰ κατὰ ἄνθρωπον ἐθηριομάχησα ἐν ἐφέσῳ, τί μοι τὸ ὄφελος, εἰ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. 32
Ne errate. Corrumpunt mores bonos colloquia mala.
μὴ πλανᾶσθε. φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. 33
Euigilate iustè, & ne peccate. ignorantiam enim Dei quidam habent. ad pudorem vobis loquor.
ἐκνήψατε δικαίως, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε· ἀγνωσίαν γὰρ θεοῦ τινες ἔχουσι· πρὸς ἐντροπὴν ὑμῖν λέγω. 34
Sed dicet aliquis, Quomodo resurgent mortui? quali autem corpore veniunt?
ἀλλ' ἐρεῖ τις, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται; 35
Insipiens, tu quod seminas, non viuificatur, si non moriatur.
ἄφρον, σὺ ὃ σπείρεις, οὐ ζωοποιεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ. 36
Et quod seminas, non corpus futurum seminas, sed nudum granum, si contigerit, tritici, aut alicuius caeterorum.
καὶ ὃ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτου, ἤ τινος τῶν λοιπῶν. 37
At Deus illi dat corpus, sicut voluit, & vnicuique seminum proprium corpus.
ὁ δὲ θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα, καθὼς ἠθέλησε, καὶ ἑκάστῳ τῶν σπερμάτων τὸ ἴδιον σῶμα. 38
Non omnis caro, eadem caro, sed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia verò piscium, alia autem volucrium.
οὐ πᾶσα σὰρξ ἡ αὐτὴ σάρξ, ἀλλὰ ἄλλη μὲν ἀνθρώπων, ἄλλη δὲ σὰρξ κτηνῶν, ἄλλη δὲ ἰχθύων, ἄλλη δὲ πτηνῶν. 39
Et corpora caelestia, & corpora terrestria: sed alia quidem caelestium gloria, alia autem terrestrium.
καὶ σώματα ἐπουράνια, καὶ σώματα ἐπίγεια· ἀλλ' ἑτέρα μὲν ἡ τῶν ἐπουρανίων δόξα, ἑτέρα δὲ ἡ τῶν ἐπιγείων. 40
Alia gloria solis, & alia gloria lunae, & alia gloria stellarum.
ἄλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σελήνης, καὶ ἄλλη δόξα ἀστέρων. 41
Stella enim à stella differt in gloria. Sic & resurrectio mortuorum.
ἀστὴρ γὰρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ. οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. 42
Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione.
σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ.
Seminatur in ignominia, excitatur in gloria.
σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ. 43
Seminatur in infirmitate, surgit in virtute.
σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει.
Seminatur corpus
σπείρεται σῶμα 44

Margin: § pedibus eius; * Nouissima autem inimica destruetur; ‡ pedibus; * ὑπέταξε; † ei: sine dubio, praeter eū quē subiecit; * subiectus erit illi qui subiecit; § qui baptizantur; § vt; * illis vt omni hora? Quotidie; † gloriam, fratres; ‡ Ephesi, quid mihi prodest; * θηριομαχῶ; § Nolite seduci; ‡ iustè; † nolite peccare; ‡ reuerentiam; § veniunt; ‡ nisi prius; † quod futurum est; ‡ vt puta; * τύχοι; § autem; ‡ voluit; † claritas; ‡ claritate; † surget; ‡ ignobilitate, surget; § surget

animale, † surgit corpus spiritale. * est corpus
ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν. ἔστι σῶμα
animale, & est corpus spiritale. ‡ Ita & scri-
ψυχικόν, καὶ ἔστι σῶμα πνευματικόν. οὕτω καὶ γέ- 45
ptum est: Factus est primus homo Adam in
γραπται, ἐγένετο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδὰμ εἰς
animam viuentem. nouissimus Adam in spiritum viui-
ψυχὴν ζῶσαν. ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωο-
ficantem. Sed non prius ‡ spiritale, sed *
ποιοῦν. ἀλλ' οὐ πρῶτον τὸ πνευματικόν· ἀλλὰ τὸ 46
animale, deinde ‖ spiritale. Primus ho-
ψυχικόν, ἔπειτα τὸ πνευματικόν. ὁ πρῶτος ἄν- 47
mo de terra, terrenus: secundus homo,
θρωπος ἐκ γῆς, χοϊκός· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ὁ
Dominus de cælo †. Qualis terrenus, tales & terre-
κύριος ἐξ οὐρανοῦ. οἷος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊ- 48
ni: & qualis cælestis, tales & cælestes.
κοί· καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι.
‡ Et sicut portauimus imaginem terreni, por-
καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φο- 49
temus & imaginem cælestis. Hoc autē
ρέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου. τοῦτο δέ 50
dico, fratres, quia caro & sanguis regnum Dei
φημι, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν θεοῦ
iure hæreditario possidere non possunt, neque corruptio incor-
κληρονομῆσαι οὐ δύνανται, οὐδὲ ἡ φθορὰ τὴν ἀφ-
ruptelā iure hæreditario possidet. Ecce mysterium vobis di-
θαρσίαν κληρονομεῖ. ἰδοὺ μυστήριον ὑμῖν λέ- 51
co: Omnes quidem ‡ non dormiemus, omnes autem im-
γω· πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, * πάντες δὲ ἀλ-
mutabimur. In momento, in ictu oculi, in
λαγησόμεθα. ἐν ἀτόμῳ, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἐν 52
nouissima tuba, (tuba canet enim) & mortui re-
τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγγι. σαλπίσει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερ-
surgent incorrupti: & nos immutabimur.
θήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς * ἀλλαγησόμεθα.
Oportet enim corruptibile hoc induere incorru-
δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο * ἐνδύσασθαι ἀφθαρ- 53
ptionē: & mortale hoc induere immortalitatem.
σίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν.
Quum autem corruptibile hoc induerit incorru-
ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀφθαρ- 54
ptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc
σίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσηται ἀθανασίαν, τότε
fiet sermo * ille scriptus: Absorpta est
γενήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος, * κατεπόθη ὁ
mors in victoria. Vbi ‖ tuus, mors, stimulus? vbi
θάνατος εἰς νῖκος. ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ 55
† tua, sepulchrum, victoria? At stimulus * mortis, pec-
σου, ᾅδη, τὸ νῖκος; τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου, ἡ ἁ- 56
catum ‡: at potentia peccati, Lex. At
μαρτία· ἡ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας, ὁ νόμος. τῷ δὲ 57
Deo ‡ gratia danti nobis victoriam per Dominum
θεῷ χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νῖκος διὰ τοῦ κυρίου
nostrū Iesum Christum. Itaque, fratres mei dilecti,
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, 58
stabiles estote, * immobiles, abundantes in
ἑδραῖοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, περισσεύοντες ἐν
opere Domini semper, scientes quòd labor
τῷ ἔργῳ τοῦ κυρίου πάντοτε, εἰδότες ὅτι ὁ κόπος
vester non est inanis in Domino.
ὑμῶν οὐκ ἔστι κενὸς ἐν κυρίῳ.

Marg.: † si. ‖ Sicut. ‡ quod est * quod. † cælestis. ‡ Igitur. * κληρονομεῖν. ‡ possidebit. ‡ resurgemus sed non. * οὖν. * ἀλλ' οὐ. ‡ Hiero. vtrumque agnoscit. * ἀλλάττω. * ἐνδύω. * quis est. * καλαπίω. ‖ est. † est mors tua. * autem. ‡ est. virtus verò. ‡ autē gratias qui dedit. * &.

CAP. XVI. ιϛ΄.

De autem * collectis quæ in sanctos, sicut ordina-
ΠΕρὶ δὲ τῆς λογίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, ὥσπερ διέτα-
ui ecclesiis Galatiæ, ita & vos
ξα ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας, οὕτω καὶ ὑμεῖς
facite. Per vnum ‖ Sabbatorum vnusquisq; vestrûm
ποιήσατε. κατὰ μίαν σαββάτων ἕκαστος ὑμῶν 2
apud se reponat recondens, quòd † bene successerit,
παρ' ἑαυτῷ * τιθέτω, θησαυρίζων ὅ, τι ἂν εὐοδῶ-
tai: vt non quum venero, tunc collectæ fiant.
ται· ἵνα μὴ ὅταν ἔλθω, τότε λογίαι γίνωνται.
Quum autem * adfuero, quos probaueritis per
ὅταν δὲ παραγένωμαι, οὓς ἐὰν δοκιμάσητε δι' 3
epistolas, hos mittam perferre gra-
ἐπιστολῶν, τούτους πέμψω ἀπενεγκεῖν τὴν χά-
tiam vestram in Hierusalem. ‡ Si verò fuerit dignum
ριν ὑμῶν εἰς Ἱερουσαλήμ. ἐὰν δὲ ᾖ ἄξιον τοῦ 4
‡ & me proficisci, cum me proficiscentur. Ve-
κἀμὲ πορεύεσθαι, σὺν ἐμοὶ πορεύσονται. ἐλεύ- 5
niam autem ad vos, quum Macedoniam pertransiero.
σομαι δὲ πρὸς ὑμᾶς, ὅταν Μακεδονίαν διέλθω·
* Macedoniam enim pertransibo. Apud vos autem for-
Μακεδονίαν γὰρ διέρχομαι. πρὸς ὑμᾶς δὲ τυ- 6
sitan manebo, vel etiam hyemabo: vt vos me
χὸν παραμενῶ, ἢ καὶ παραχειμάσω, ἵνα ὑμεῖς με
deducatis, quocumque iero. Nolo enim
προπέμψητε, οὗ ἐὰν πορεύωμαι. οὐ θέλω γὰρ 7
vos modò in transitu videre, spero ‖ verò tempus ali-
ὑμᾶς ἄρτι ἐν παρόδῳ ἰδεῖν, ἐλπίζω δὲ χρόνον τι-
quod manere apud vos, si Dominus permiserit.
νὰ ἐπιμεῖναι πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ κύριος ἐπιτρέπῃ.
Permanebo autē † in Epheso vsque ad Pentecosten.
ἐπιμενῶ δὲ ἐν Ἐφέσῳ ἕως τῆς πεντηκοστῆς. 8
Ostium enim mihi apertum est magnum & * efficax, &
θύρα γάρ μοι * ἀνέῳγε μεγάλη καὶ ἐνεργής, καὶ 9
aduersarij multi. Si autem venerit Timotheus, vi-
ἀντικείμενοι πολλοί. ἐὰν δὲ ἔλθῃ Τιμόθεος, βλέ- 10
dete vt sine timore fit apud vos. non o-
πετε ἵνα ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς. τὸ γὰρ ἔρ-
pus ‡ Domini operatur sicut & ego. Ne quis ergo
γον κυρίου ἐργάζεται ὡς καὶ ἐγώ. μή τις οὖν 11
illum ‡ nihili faciat. Deducite autem illum in pa-
αὐτὸν * ἐξουθενήσῃ. προπέμψατε δὲ αὐτὸν ἐν εἰ-
ce, vt veniat ad me. expecto enim illum cum
ρήνῃ, ἵνα ἔλθῃ πρός με. ἐκδέχομαι γὰρ αὐτὸν μετὰ
fratribus. De autem Apollo fratre, *
τῶν ἀδελφῶν. περὶ δὲ Ἀπολλὼ τοῦ ἀδελφοῦ, 12
multum rogaui eum, vt veniret ad vos
πολλὰ παρεκάλεσα αὐτόν, ἵνα ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς
cum fratribus: & ‖ omnino non fuit voluntas †
μετὰ τῶν ἀδελφῶν· καὶ πάντως οὐκ ἦν θέλημα
vt nunc veniret: veniet autem quum * opportunitas habuerit.
ἵνα νῦν ἔλθῃ· ἐλεύσεται δὲ ὅταν * εὐκαιρήσῃ.
Vigilate, state in fide, viriliter a-
γρηγορεῖτε, * στήκετε ἐν τῇ πίστει, ἀνδρίζε- 13
gite, ‡ fortificamini. Omnia vestra in charitate
σθε, * κραταιοῦσθε. πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ 14
fiant. Obsecro autem vos, fratres, no-
γινέσθω. παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, οἴ- 15
stis domum Stephanæ, ‡ quòd est primitiæ
δατε τὴν οἰκίαν Στεφανᾶ, ὅτι ἐστὶν ἀπαρχὴ τῆς
Achaïæ, & in ministerium * sanctis addixerunt
Ἀχαΐας, καὶ εἰς διακονίαν τοῖς ἁγίοις ἔταξαν
seipsos: Vt & vos ‖ subiiciamini talibus
ἑαυτούς· ἵνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσησθε τοῖς τοιού- 16
bus: & omni cooperanti & laboranti.
τοις, καὶ παντὶ τῷ συνεργοῦντι καὶ κοπιῶντι.
Gaudeo autem in præsentia Stephanæ & For-
χαίρω δὲ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ Στεφανᾶ καὶ Φουρ- 17
tunati & Achaïci, quoniam † vestri defectionem hi
τουνάτου καὶ Ἀχαϊκοῦ, ὅτι τὸ ὑμῶν ὑστέρημα οὗτοι
suppleuerunt. Refecerunt enim * meum spiri-
ἀνεπλήρωσαν. * ἀνέπαυσαν γὰρ τὸ ἐμὸν πνεῦ- 18
tum & vestrum. ‡ Agnoscite ergo tales.
μα καὶ τὸ ὑμῶν. ἐπιγινώσκετε οὖν τοὺς τοιούτους.
Salutant vos ecclesiæ Asiæ.
ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἀσίας. 19
Salutant vos in Domino multum Aquila &
ἀσπάζονται ὑμᾶς ἐν κυρίῳ πολλὰ Ἀκύλας καὶ
Priscilla, cum ‖ ea quæ in domo eorum ecclesia †.
Πρίσκιλλα, σὺν τῇ κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ.
ἀσπά-

Marg.: * collectis ‖ fiant. ‖ Sabbati. † si bene placuerit: * τίθημι. * præsens. ‡ Quòd. ‡ vt & ego eam, mecū ibunt. * nam. ‖ enim modò aliquantulum temporis. † Epheso. * euidens. * ἀνοίγω. ‡ enim. ‡ spernat. * ἐξουδενόω. * vobis non tum faciā quoniam. ‖ vtique. † eius. * ei vacuum fuerit. * εὐκαιρέω. * ἵστημι. ‡ & cōfortamini. * κραταιόω. ‡ & Fortunati, quoniam sunt. ‡ sanctos ordinauerunt. * τάσσω. ‖ subditi sitis eiusmodi. † id quod vobis deerat, ipsi. ‡ &. * ἀναπαύω. ‡ Cognoscite ergo qui eiusmodi sunt. ‖ domestica. † apud quos & hospitor.

Salutant vos fratres omnes. Saluta-
ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες. ἀσπάσα- 20
te † alij alios in osculo sancto. Salutatio
σθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἁγίῳ. ὁ ἀσπασμὸς
mea manu Pauli. Si quis non amat Dominum
τῇ ἐμῇ χειρὶ παύλου. εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν κύριον 22
*Iesum Christum, sit anathema. ‡ Maran atha. Gra-
ἰησοῦν χριστὸν, ἤτω ἀνάθεμα. μαρὰν ἀθά. ἡ χά- 23
tia Domini § Iesu Christi * cum vobis. Charitas
ρις τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ μεθ᾽ ὑμῶν. ἡ ἀγάπη 24
mea cum omnibus vobis in Christo Iesu. Amen.
μου μετὰ πάντων ὑμῶν ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ἀμήν.

Ad Corinthios prior scripta est à Philip-
Πρὸς κορινθίους πρώτη ἐγράφη ἀπὸ φιλίπ-
pis per Stephanam, & Fortunatum, &
πων διὰ στεφανᾶ, καὶ φουρτουνάτου, καὶ
Achaicum & Timotheum.
ἀχαϊκοῦ καὶ τιμοθέου.

† mutuò

† nostrum ‡ Dominus noster venit. § nostri * vobiscũ,

AD CORIN-
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΟΡΙΝ-
THIOS EPISTOLA
ΘΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ
secunda.
δευτέρα.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α.

PAVLVS Apostolus Iesu Christi, per
ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ, διὰ 1
voluntatem Dei, & Timotheus frater,
θελήματος θεοῦ, καὶ τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς,
ecclesiæ Dei † existenti in Corintho, cum
τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν κορίνθῳ, σὺν τοῖς
sanctis omnibus * existentibus in tota Achaia: Gratia
ἁγίοις πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν ὅλῃ τῇ ἀχαΐᾳ. χάρις 2
vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Ie-
ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰη-
su Christo. Benedictus Deus & Pater Domini
σοῦ χριστοῦ. Εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου 3
nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus
ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, καὶ θεὸς
totius consolationis: ‡ Consolans nos in
πάσης παρακλήσεως· ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ 4
omni tribulatione nostra: § ad posse nos con-
πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς πα-
solari eos qui * in omni pressura, per | consolatio-
ρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει, διὰ τῆς παρακλή-
nem, qua consolatione afficimur ipsi à Deo. Quoniã
σεως, ἧς παρακαλούμεθα αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ θεοῦ. ὅτι 5
sicut abundant passiones Christi in
καθὼς περισσεύει τὰ παθήματα τοῦ χριστοῦ εἰς
nobis, ita per Christum abundat & consolatio
ἡμᾶς, οὕτω διὰ χριστοῦ περισσεύει καὶ ἡ παράκλησις
nostra. Siue autem tribulamur, pro vestra † con-
ἡμῶν. Εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν πα- 6
solatione, & salute * *efficacis in tole-*
ρακλήσεως καὶ σωτηρίας τῆς ἐνεργουμένης ἐν ὑπο-
rantia earundem passionum quas & nos patimur:
μονῇ τῶν αὐτῶν παθημάτων ὧν καὶ ἡμεῖς πάσχομεν·
Et spes nostra firma ‡ *super vos.* Siue § *con-*
καὶ ἡ ἐλπὶς ἡμῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν· εἴτε πα- 7
solatione afficimur, super vestra consolatione & sa-
ρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως καὶ σω-
lute: scientes quòd sicut socij estis passio-
τηρίας· εἰδότες ὅτι ὥσπερ κοινωνοί ἐστε τῶν παθη-
num, sic * & consolationis. Non enim volu-
μάτων, οὕτω καὶ τῆς παρακλήσεως. οὐ γὰρ θέλο- 8

† quæ est Corinthi, * qui sunt in vniuer-sa

‡ Qui consolatur § vt possimus & ipsi * sunt | exhortatione, qua exhortamur &

† exhortatione, * quæ operatur tolerantiam

‡ est pro vobis: § exhortamur, pro vestra exhortatione

* eritis

mus vos ignorare, fratres, de tribulatione no-
μεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς θλίψεως ἡ-
stra | facta *nobis* in Asia: quoniã † *secundum excel-*
μῶν τῆς γενομένης ἡμῖν ἐν τῇ ἀσίᾳ, ὅτι καθ᾽ ὑπερ-
lentiam grauati fuimus supra virtutem: ita vt * *perdu-*
βολὴν ἐβαρήθημεν ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε ἐξαπο-
bitare nos etiam viuere. Sed ipsi in nobis-
ρηθῆναι ἡμᾶς καὶ τοῦ ζῆν. ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυ- 9
metipsis ‡ *decretum* mortis habuimus, vt non fi-
τοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πε-
dentes simus in nobisipsis, sed in Deo § *exci-*
ποιθότες ὦμεν ἐφ᾽ ἑαυτοῖς, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ ἐγεί-
tante mortuos. Qui * *ex tanta morte*
ροντι τοὺς νεκρούς. ὃς ἐκ τηλικούτου θανάτου 10
eripuit nos & eruit: in quem sperauimus quoniã &
ἐρρύσατο ἡμᾶς καὶ ῥύεται· εἰς ὃν ἠλπίκαμεν ὅτι καὶ
adhuc eripiet, cooperantibus & vobis pro no-
ἔτι ῥύσεται, συνυπουργούντων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ ἡ- 11
bis oratione, vt ex ‡ *multis* personis, † *illa* in
μῶν τῇ δεήσει, ἵνα ἐκ πολλῶν προσώπων τὸ εἰς
nos donatio per multos gratiæ agantur pro *vo-*
ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν εὐχαριστηθῇ ὑπὲρ ὑ-
bis. Nam gloriatio nostra hæc est testimonium
μῶν. ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὕτη ἐστὶ, τὸ μαρτύριον 12
conscientiæ nostræ quòd in simplicitate & sinceri-
τῆς συνειδήσεως ἡμῶν, ὅτι ἐν ἁπλότητι καὶ εἰλικρι-
tate Dei, § non in sapientia carnali, sed in gratia Dei
νείᾳ θεοῦ, οὐκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ, ἀλλ᾽ ἐν χάριτι θεοῦ
conuersati sumus in hoc mundo: abundantiùs autem ad
* ἀνεστράφημεν ἐν τῷ κόσμῳ, περισσοτέρως δὲ πρὸς
vos. Non enim alia scribimus vobis, *nisi* quæ † *le-*
ὑμᾶς. οὐ γὰρ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν, ἀλλ᾽ ἢ ἃ ἀνα- 13
gitis, aut & agnoscitis. Spero autem quòd & vsq;
γινώσκετε, ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε. ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶ ἕως
in finem * *agnoscetis.* Sicut & | *agnouistis* nos
τέλους ἐπιγνώσεσθε. καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς 14
ex parte, quia gloriatio vestra sumus, sicut
ἀπὸ μέρους, ὅτι καύχημα ὑμῶν ἐσμεν, καθάπερ
& vos nostra in die Domini nostri Ie-
καὶ ὑμεῖς ἡμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰη-
su Christi. Et hac confidentia vo-
σοῦ χριστοῦ. καὶ ταύτῃ τῇ * πεποιθήσει ἐβου- 15
lui venire ad vos prius, vt secun-
λόμην ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς πρότερον, ἵνα δευτέ-
dam gratiam haberetis: Et per vos † *venire* in Mace-
ραν χάριν ἔχητε, καὶ δι᾽ ὑμῶν διελθεῖν εἰς μακε- 16
doniam, & iterum à Macedonia venire ad
δονίαν, καὶ πάλιν ἀπὸ μακεδονίας ἐλθεῖν πρὸς
vos, & à vobis deduci in Iu-
ὑμᾶς, καὶ ὑφ᾽ ὑμῶν προπεμφθῆναι εἰς τὴν ἰου-
dæam. Hoc ergo * *deliberans,* numquid le-
δαίαν. τοῦτο οὖν βουλευόμενος, μή τι ἄρα τῇ ἐ- 17
uitate vsus sum? Aut quæ ‡ *delibero,* secundùm carnẽ
λαφρίᾳ ἐχρησάμην; ἢ ἃ βουλεύομαι, κατὰ σάρκα
§ *delibero,* vt sit apud me § *Etiam etiam,* & non non?
βουλεύομαι, ἵνα ᾖ παρ᾽ ἐμοὶ τὸ ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὒ οὔ;
Fidelis autem Deus, quia sermo noster qui * *ad* vos
πιστὸς δὲ ὁ θεὸς, ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς 18
non | *fuit est Etiam* & Non? Nam Dei † filius Iesus
οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὔ. ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ υἱὸς ἰησοῦς 19
Christus * in vobis per nos prædicatus, per me &
χριστὸς ὁ ἐν ὑμῖν δι᾽ ἡμῶν κηρυχθεὶς, δι᾽ ἐμοῦ καὶ
Siluanum, & Timotheum, non ‡ *fuit est Etiam* & Non: sed
σιλουανοῦ καὶ τιμοθέου, οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὔ, ἀλλὰ
§ *Etiã in eo factum est.* Quotquot enim promissiones
ναὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν. ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι θεοῦ 20
Dei *, in illo † *Etiam, & in illo* Amen, Deo
θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ναὶ, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀμὴν, τῷ θεῷ
ad gloriam † *per nos.* *At confirmans vos cum*
πρὸς δόξαν δι᾽ ἡμῶν. ὁ δὲ βεβαιῶν ὑμᾶς σὺν 21
nobis in Christum, & vngens nos Deus:
ἡμῖν εἰς χριστὸν, καὶ χρίσας ἡμᾶς θεός.

| quæ est † supra modum * tæderet

‡ responsum § qui suscitat * de tantis periculis

* ῥύομαι

‡ multarũ faciemum † eius quæ in nobis est donationis * nobis.

§ &

* ἀνεστρά-φημεν

† legistis & cognouistis.

* cognoscetis. | cognouistis

* πεποίθησ

† transire

* βουλευό-μενος * quũ voluissem, ‡ cogito

§ Est est,

* fuit apud

| est in illo Est, † enim * qui est * κηρυχθεὶς † fuit est

§ Est in illo fuit. * sunt † Est in eo & per ipsum, † nostram. Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo & qui vnxit

† signauit nos, & dedit pignus

Qui & † obsignans nos, & dans ar-

22 ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ δοὺς τὸν ἀρ-

rabonem spiritus in cordibus nostris.

ῥαβῶνα τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν.

Ego autem testem Deum inuoco in

23 ἐγὼ δὲ μάρτυρα τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμαι ἐπὶ

meam animam, quod parcens vobis non vltrà ve-

τὴν ἐμὴν ψυχήν, ὅτι φειδόμενος ὑμῶν οὐκέτι ἦλ-

ni in Corinthum. Non quia dominamur vestræ

24 θον εἰς Κόρινθον. οὐχ ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν τῆς

* adiutores

fidei: sed * cooperatores sumus gaudij vestri:

πίστεως, ἀλλὰ συνεργοί ἐσμεν τῆς χαρᾶς ὑμῶν.

nam fide statis.

τῇ γὰρ πίστει ἑστήκατε.

CAP. II. β'.

* Statui autem hoc ipsum apud me, ne † venirem.

* Iudicaui autē mihi ipsi hoc, non iterum in tristi-

1 Ἔκρινα δὲ ἐμαυτῷ τοῦτο, τὸ μὴ πάλιν ἐν λύ-

tia ad vos † venire. Si enim ego contristo vos,

2 πῃ πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν. εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς,

† qui me lætificet, nisi qui contristatur

& quis est † lætificans me, si non contristatus

καὶ τίς ἐστιν ὁ εὐφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος

* non quū venero,

ex me? Et scripsi vobis hoc ipsum, vt * ne ve-

3 ἐξ ἐμοῦ; καὶ ἔγραψα ὑμῖν τοῦτο αὐτό, ἵνα μὴ ἐλ-

* ἔχω

niens, tristitiam super tristitiā habeā, de quib' oportuerat me gau-

θὼν λύπην ἐπὶ λύπῃ ἔχω ἀφ' ὧν ἔδει με χαί-

† cōfidens

dere, † confisus in omnibus vobis, quia meum gau-

ρειν, πεποιθὼς ἐπὶ πάντας ὑμᾶς, ὅτι ἡ ἐμὴ χα-

† Nam.

dium, omnium vestrûm est. † Ex enim multa tribulatione

4 ρὰ πάντων ὑμῶν ἐστιν. ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως

& angustia cordis scripsi vobis, per multas

καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν, διὰ πολλῶν

lacrymas: non vt contristemini, sed charitatem

δακρύων, οὐχ ἵνα λυπηθῆτε, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην

† vobis.

vt sciatis quam habeam abundantiùs in vos. Si

5 ἵνα γνῶτε ἣν ἔχω περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς. εἰ

* λυπεῖν

autē quis contristauit, non me contristauit: sed ex

δέ τις λελύπηκεν, οὐκ ἐμὲ λελύπηκεν, ἀλλ' ἀπὸ

† Sufficit illi qui eiusmodi est,

parte, vt non onerem omnes vos. † Suffi-

6 μέρους, ἵνα μὴ ἐπιβαρῶ πάντας ὑμᾶς. ἱκα-

† fit.

ciens tali obiurgatio hæc quæ † à pluribus.

νὸν τῷ τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων.

* doneris & consolemini:

Ita vt econtrario magis * vos condonare &

7 ὥστε τοὐναντίον μᾶλλον ὑμᾶς χαρίσασθαι καὶ

consolari, ne forte abundantiori tristitia

παρακαλέσαι, μή πως τῇ περισσοτέρᾳ λύπῃ

† qui eiusmodi est. Propter quod * καταπίνω

absorbeatur † talis. Ideo obsecro vos

8 καταποθῇ ὁ τοιοῦτος. διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς

† vt confirmetis * Ideo † experimentū vestrum, an in omnibus

† confirmare in illum charitatem. * In hoc enim &

9 κυρῶσαι εἰς αὐτὸν ἀγάπην. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ

scripsi, vt cognoscam † probationem vestram, si in om-

ἔγραψα, ἵνα γνῶ τὴν δοκιμὴν ὑμῶν, εἰ εἰς πάν-

† nam * quod

nia obedientes sitis. Cui autē aliquid condonastis, & ego. † &

10 τα ὑπήκοοί ἐστε. ᾧ δέ τι χαρίζεσθε, καὶ ἐγώ. καὶ

enim ego siquid condonaui, * cui condonaui, propter vos,

γὰρ ἐγὼ εἴ τι κεχάρισμαι, ᾧ κεχάρισμαι, δι' ὑμᾶς

† persona † circumueniamur * cogitationes

in † facie Christi: Vt non † occupe-

11 ἐν προσώπῳ Χριστοῦ, ἵνα μὴ πλεονεκτηθῶ-

mur à satana: non enim eius * intelligentias i-

μεν ὑπὸ τοῦ σατανᾶ· οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀ-

† Quum venissem † propter * ostium mihi apertum esset † requiem † eo quòd non inuenerim * valefaciēs eis, profectus sum

gnoramus. † Veniens autē in Troadem † ad Euan-

12 γνοοῦμεν. ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Τρῳάδα εἰς τὸ εὐαγ-

gelium Christi, & * ostio mihi aperto in Do-

γέλιον τοῦ Χριστοῦ, καὶ θύρας μοι ἀνεῳγμένης ἐν κυ-

mino. Non habui † relaxationem spiritui meo, † ad

13 ρίῳ. οὐκ ἔσχηκα ἄνεσιν τῷ πνεύματί μου, τῷ

non inueniendum me Titum fratrem meum: sed * vale-

μὴ εὑρεῖν με Τίτον τὸν ἀδελφόν μου· ἀλλὰ ἀποτα-

dicens eis, * xij in Macedoniam. At

14 ξάμενος αὐτοῖς, ἐξῆλθον εἰς Μακεδονίαν. τῷ δὲ

† autem † qui triūphat

Deo † gratia, semper † triumphanti nos in

θεῷ χάρις τῷ πάντοτε θριαμβεύοντι ἡμᾶς ἐν

Christo *: & odorem notitiæ suæ † ma-

τῷ Χριστῷ, καὶ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώσεως αὐτοῦ * φα-

* Iesu † manifestat

nifestanti per nos in omni loco. Quia Christi

15 νεροῦντι δι' ἡμῶν ἐν παντὶ τόπῳ. ὅτι Χριστοῦ

† bonus odor † iis qui salui fiūt. † iis qui pereunt. Aliis * ἀπολλυμας † aliis * tam † plurimi adulterantes

† bona fragrātia sumus Deo, in † seruatis, & in

εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν

† pereuntibus. His quidem odor mortis in

16 τοῖς ἀπολλυμένοις. οἷς μὲν ὀσμὴ θανάτου εἰς

mortem, † illis autem odor vitæ in vitam. Et ad

θάνατον, οἷς δὲ ὀσμὴ ζωῆς εἰς ζωήν. καὶ πρὸς

hæc quis * idoneus? Non enim sumus, sicut † reli-

17 ταῦτα τίς ἱκανός; οὐ γάρ ἐσμεν, ὡς οἱ λοι-

qui, cauponantes verbum Dei: sed vt ex

ποί, καπηλεύοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ὡς ἐξ

synceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo,

εἰλικρινείας, ἀλλ' ὡς ἐκ θεοῦ, κατενώπιον τοῦ θεοῦ,

in Christo loquimur.

ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν.

CAP. III. γ'.

* aut num quid

Incipimus iterum nosmetipsos commendare? † si non

1 Ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτοὺς συνιστάνειν; εἰ μὴ

egemus, sicut quidam, commendatitiis epistolis ad

χρῄζομεν, ὥς τινες, συστατικῶν ἐπιστολῶν πρὸς

vos, aut ex vobis commendatitiis? Epistola nostra

2 ὑμᾶς, ἢ ἐξ ὑμῶν συστατικῶν; ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν

† quæ scitur & legitur

vos estis, scripta in cordibus nostris, † co-

ὑμεῖς ἐστε, ἐγγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, γι-

gnita & lecta ab omnibus homini-

νωσκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ὑπὸ πάντων ἀνθρώ-

bus: Manifestati quoniam estis epistola Christi, mi-

3 πων· φανερούμενοι ὅτι ἐστὲ ἐπιστολὴ Χριστοῦ δια-

* διακονηθεῖσα * &

nistrata à nobis, * inscripta non atramēto, sed

κονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ

† viui.

Spiritu Dei † viuentis: non in tabulis lapideis, sed

πνεύματι θεοῦ ζῶντος, οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλ'

in tabulis cordis carnalibus. Fiduciam autem

4 ἐν πλαξὶ καρδίας σαρκίναις. πεποίθησιν δὲ

talem habemus per Christum ad Deum:

τοιαύτην ἔχομεν διὰ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν θεόν·

Non quod sufficiētes simus à nobisipsis cogitare aliquid,

5 οὐχ ὅτι ἱκανοί ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν λογίσασθαί τι,

† est.

quasi ex nobisipsis, sed sufficientia nostra ex Deo †:

ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ θεοῦ.

Qui & idoneos fecit nos ministros noui testamen-

6 ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθή-

* literæ, † spiritus † enim * autem † Quod deformata * possent intendere filij

ti, non * litera, sed † spiritus: nam lite-

κης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος· τὸ γὰρ γράμ-

ra † occidit, at spiritus * viuificat. * Si verò

7 μα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. εἰ δὲ ἡ

ministratio mortis in literis † informa-

διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμμασιν, ἐντετυπω-

ta in lapidibus, facta fuit in gloria, ita vt non * posse

μένη ἐν λίθοις, ἐγενήθη ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δύνασθαι

intueri filios Israël in faciem Moy-

ἀτενίσαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ πρόσωπον Μωϋ-

† quæ euacuantur.

si, propter gloriam vultus eius † a-

σέως, διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ τὴν κα-

bolendam: Quomodo non magis ministratio

8 ταργουμένην, πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ διακονία

† Nam si ministratio * in † est, † abundat * Nam nec * δοξάζω † quod claruit † quod euacuatur, est * quod manet, est

Spiritus erit in gloria? † Si enim ministerium

9 τοῦ πνεύματος ἔσται ἐν δόξῃ; εἰ γὰρ ἡ διακονία

damnationis * gloria †, multò magis † abundabit

τῆς κατακρίσεως δόξα, πολλῷ μᾶλλον περισσεύει

ministerium iustitiæ in gloria. * Etenim nō glo-

10 ἡ διακονία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ. καὶ γὰρ οὐ * δε-

rificatū est † illud glorificatum in hac parte, propter

δόξασται τὸ δεδοξασμένον ἐν τούτῳ τῷ μέρει, εἵνεκεν

excellentem gloriam. Si enim † abolen-

11 τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης. εἰ γὰρ τὸ καταργού-

dum, per gloriam, multò magis * manens in gloria.

μενον, διὰ δόξης, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ.

ἔχον-

Habentes igitur talem spem, multa fiducia
12 ἔχοντες οὖν τοιαύτην ἐλπίδα, πολλῇ παρρη-
cia vtimur. Et non sicut Moyses ponebat ve-
13 σίᾳ χρώμεθα. καὶ οὐ καθάπερ Μωϋσῆς ἐτίθει κά-
lamen super faciem suam, † ad non intuendi
λυμμα ἐπὶ τὸ πρόσωπον ἑαυτοῦ, πρὸς τὸ μὴ ἀτενί-
filios Israel in finem aboli-
σαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργου-
ti. Sed ‡ obduruerunt cogitationes eorum. Vsque
14 μένου. ἀλλ' ἐπωρώθη τὰ νοήματα αὐτῶν. ἄχρι
enim ‡ hodie idipsum velamen in lectione
γὰρ τῆς σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει
veteris testamenti manet non reuelatum,
τῆς παλαιᾶς διαθήκης μένει μὴ ἀνακαλυπτόμενον,
(quod in Christo * abolitur.) Sed vsque ‡ hodie,
ὅ,τι ἐν Χριστῷ καταργεῖται. 15 ἀλλ' ἕως σήμερον,
quum legitur Moyses, velamen super
ἡνίκα ἀναγινώσκεται Μωϋσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τὴν
cor eorum positum est. Quum autem cõuersus fuerit
καρδίαν αὐτῶν κεῖται. 16 ἡνίκα δ' ἂν ἐπιστρέψῃ
ad Dominum, circumauferetur velamen. At Do-
πρὸς κύριον, περιαιρεῖται τὸ κάλυμμα. 17 ὁ δὲ κύ-
minus † Spiritus est. Vbi autem Spiritus Domini, ibi
ριος τὸ πνεῦμά ἐστιν· οὗ δὲ τὸ πνεῦμα κυρίου, ἐκεῖ
libertas. Nos verò omnes, reuelata
18 ἐλευθερία. ἡμεῖς δὲ πάντες, * ἀνακεκαλυμμένῳ
facie gloriam Domini speculantes,
προσώπῳ τὴν δόξαν κυρίου κατοπτριζόμενοι,
* eandem imaginem transformamur à ‡ gloria in
τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς
gloriam, tamquam à Domini Spiritu.
δόξαν, καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος.

Margin notes (left): † vt non intenderent filij * faciem eius quod [illegible] ‡ obtusi sunt sensus * velamen ‡ in hodiernum diem * [illegible] ‡ in hodiernum diem ‡ autem * ἀνακε-[illegible] * in ‡ claritate in claritatem,

CAP. IIII. δ'.

*Propter hoc habentes administrationem hanc,
Διὰ τοῦτο ἔχοντες τὴν διακονίαν ταύτην, 1
‡ prout misericordiã cõsequuti sum⁹, non deficimus. Sed
καθὼς ἠλεήθημεν, οὐκ ἐκκακοῦμεν. 2 ἀλλ'
abdicamus occulta dedecoris, non ambu-
ἀπειπάμεθα τὰ κρυπτὰ τῆς αἰσχύνης, μὴ περιπα-
lantes in astutia, neque adulterantes verbum
τοῦντες ἐν πανουργίᾳ, μηδὲ δολοῦντες τὸν λόγον τοῦ
Dei, sed * manifestatione veritatis commendantes
θεοῦ, ἀλλὰ τῇ φανερώσει τῆς ἀληθείας συνιστῶντες
nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum, co-
ἑαυτοὺς πρὸς πᾶσαν συνείδησιν ἀνθρώπων, ἐνώ-
ram Deo. | Si autẽ & est opertum Euan-
πιον τοῦ θεοῦ. 3 εἰ δὲ καί ἐστι * κεκαλυμμένον τὸ εὐαγ-
gelium nostrum, in † pereuntibus est oper-
γέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐστὶ κεκαλυμ-
tum: In quibus Deus seculi huius excæcauit
μένον, 4 ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐτύφλωσε
mentes infidelium, ad non splendendum eis
τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι αὐτοῖς
illuminationem Euangelij gloriæ Christi, qui
τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὅς
est imago Dei inuisibilis. Nõ enim nosmetipsos
ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου. 5 οὐ γὰρ ἑαυτοὺς
prædicamus, sed Christum Iesum Dominum ‡ nosipsos
κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν κύριον, ἑαυτοὺς
autem seruos vestros per Iesum. Quoniam Deus ‡ dicens
δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν. 6 ὅτι ὁ θεὸς ὁ εἰπὼν
de tenebris lucem splẽdescere, * qui illuxit in cor-
ἐκ σκότους φῶς λάμψαι, ὃς ἔλαμψεν ἐν ταῖς καρ-
dibus nostris, ad illuminationem scientiæ ‡ gloriæ
δίαις ἡμῶν, πρὸς φωτισμὸν τῆς γνώσεως τῆς δόξης
Dei in facie Iesu Christi. Habemus autem
τοῦ θεοῦ ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ. 7 ἔχομεν δὲ τὸν
thesaurum istum in fictilibus vasis, vt subli-
θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σκεύεσιν, ἵνα ἡ ὑπερ-
mitas virtutis sit Dei, & non ex nobis.
βολὴ τῆς δυνάμεως ᾖ τοῦ θεοῦ, καὶ μὴ ἐξ ἡμῶν.

Margin notes (left): ‡ Ideo ‡ iuxta quod * in ‡ Quòd si etiam * καλυμμένον ‡ iis qui pereunt * vt non fulgeat ‡ nostrum, ‡ qui dixit * ipse * λάμψαι ‡ claritatis

In † omni tribulati, sed non * angustiati:
8 ἐν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ * στενοχωρούμενοι·
Hæsitantes, sed non ‡ prorsus hærentes. Persequutio-
9 ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἐξαπορούμενοι. διωκόμε-
nẽ ‡ passi, sed non * deserti: deiecti,
νοι, ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι· καταβαλλόμενοι,
sed non | pereuntes: Semper mortificationem
10 ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι· πάντοτε τὴν νέκρωσιν
Domini Iesu in corpore † circumferentes, vt
τοῦ κυρίου Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα
& vita Iesu in * corpore nostro manifestetur.
καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν φανερωθῇ.
Semper enim nos ‡ viuentes, in mortem tra-
11 ἀεὶ γὰρ ἡμεῖς οἱ ζῶντες, εἰς θάνατον * παρα-
dimur propter Iesum, vt & vita Iesu manife-
διδόμεθα διὰ Ἰησοῦν, ἵνα καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανε-
stetur in mortali carne nostra. ‡ Itaque quidem mors
12 ρωθῇ ἐν τῇ θνητῇ σαρκὶ ἡμῶν. ὥστε ὁ μὲν θάνατος
in nobis operatur, at vita * in vobis. Habentes
13 ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖται, ἡ δὲ ζωὴ ἐν ὑμῖν. ἔχοντες
autem eundem spiritum fidei, | secundum scri-
δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμέ-
ptum, Credidi, † ideo loquutus sum: & nos credimus,
νον, Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα· καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν,
* ideo & loquimur: Scientes quoniã qui suscitauit
14 διὸ καὶ λαλοῦμεν· εἰδότες ὅτι ὁ ἐγείρας τὸν
Dominum Iesum, & nos ‡ per Iesum suscitabit, & ‡ asi-
κύριον Ἰησοῦν, καὶ ἡμᾶς διὰ Ἰησοῦ ἐξεγερεῖ, καὶ πα-
stistet cum vobis. Nam omnia * propter vos, vt
15 ραστήσει σὺν ὑμῖν. τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς, ἵνα
gratia abundans, | per multorum gratiarum
ἡ χάρις πλεονάσασα διὰ τῶν πλειόνων τὴν εὐχα-
actionem, abundet in gloriam Dei. † Ideo
16 ριστίαν, περισσεύσῃ εἰς τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ. διὸ
non deficimus: sed * si & ille extra noster ho-
οὐκ * ἐκκακοῦμεν· ἀλλ' εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρω-
mo corrumpatur, * sed ille intus renouatur ‡ die
πος διαφθείρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ
& die. Nam momentanea leuitas tribu-
17 καὶ ἡμέρᾳ. τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλί-
lationis nostræ, ‡ secundum excellentiam in excellentiam
ψεως ἡμῶν, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν
æternum pondus gloriæ operatur * nobis, Non
18 αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν, μὴ
contemplantibus nobis ‡ conspecta, sed † non
σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ
conspecta: Nam conspecta, temporalia,
βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα, τὰ
* at non conspecta, æterna.
δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια.

Margin notes (right): † omnibus tribulationem patimur, * angustiamur: Aporiamur, * στενοχωρούμενοι ‡ destituimur: ‡ patimur, * derelinquimur: deiicimur: | perimus † nostro * corporibus nostris ‡ qui viuimus, * παραδιδόμεθα ‡ ergo * autem | sicut est † propter quod ‡ cum Iesu ‡ cõstituet vobiscum. * enim | per multos in † Propter quod * licet is qui foris est * ἐκκακοῦμεν * tamen is qui est ‡ de die in diem. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue ‡ supra modum in sublimitate * in ‡ quæ videntur, † quæ nõ videntur. Quæ enim videntur, sunt * quæ autẽ nõ videntur, sunt

CAP. V. ε'.

Scimus enim quoniam si terrestris nostra domus
Οἴδαμεν γὰρ ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ 1
‡ tabernaculi dissoluatur, * ædificationem ex Deo habemus, do-
σκήνους καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ θεοῦ ἔχομεν, οἰ-
mum non manufactam, * æternam in cœlis. | Et-
2 κίαν ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ
enim in hoc ingemiscimus, habitationem nostram quæ de
γὰρ ἐν τούτῳ στενάζομεν, τὸ οἰκητήριον ἡμῶν τὸ ἐξ
cælo † superindui cupientes. Si tamen
3 οὐρανοῦ ἐπενδύσασθαι ἐπιποθοῦντες. εἴγε
& vestiti, non nudi inueniamur. * Etenim
4 καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ εὑρεθησόμεθα. καὶ γὰρ
existentes in tabernaculo, ingemiscimus grauati, ‡ in
οἱ ὄντες ἐν τῷ σκήνει στενάζομεν βαρούμενοι, ἐφ'
quo nolumus expoliari, sed superuestiri: vt
ᾧ οὐ θέλομεν ἐκδύσασθαι, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι, ἵνα
absorbeatur ‡ mortale à vita. * At ope-
5 καταποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς. ὁ δὲ κατερ-
ratus nos in ipsum hoc, Deus, | & dans
γασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, θεός, ὁ καὶ δοὺς

Margin notes (right): ‡ huius habitationis * quod * sed | Nam & † est, * ἐπενδύσασθαι * Nam & qui sumus in hoc * σκήνει ‡ eo quod ‡ quod est * Qui autẽ efficit | qui dedit nobis pignus

nobis arrabonem Spiritus. † Confidentes
ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος. θαῤῥοῦντες 6
igitur semper, & scientes quoniam *adeuntes in
οὖν πάντοτε, καὶ εἰδότες ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ
corpore, peregrinamur à Domino. (Per fidem
σώματι, ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ κυρίου. διὰ πίστεως 7
enim ambulamus, ‡ non per speciem.) § Confidimus autem,
γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους. *θαῤῥοῦμεν δὲ, 8
& *probamus magis peregrinari à corpo-
καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον *ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώμα-
re, & ‖ habitatum ire ad Dominum. Ideo & con-
τος, καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον. διὸ καὶ φι- 9
tendimus, siue † insolentes, siue *migran-
λοτιμούμεθα, εἴτε ἐνδημοῦντες, εἴτε ἐκδημοῦν-
tes, beneplacentes ei esse. Nam omnes ‡ nos
τες, εὐάρεστοι αὐτῷ εἶναι. τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς 10
manifestari oportet ante tribunal Chri-
φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ χρι-
sti, vt referat vnusquisque propria corporis, § ad
στοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς
quæ gessit, siue bonum, siue malum. Scien-
ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν, εἴτε κακόν. εἰδό- 11
tes ergo timorem Domini, hominibus suademus,
τες οὖν τὸν φόβον τοῦ κυρίου, ἀνθρώπους πείθομεν,
Deo autem manifesti sumus. spero autem & in con-
θεῷ δὲ *πεφανερώμεθα. ἐλπίζω δὲ καὶ ἐν ταῖς συνει-
scientiis vestris *manifestari. Non enim iterum nos-
δήσεσιν ὑμῶν πεφανερῶσθαι. οὐ γὰρ πάλιν ἑαυ- 12
ipsos commendamus vobis, sed occasionem ‖ dantes
τοὺς συνιστάνομεν ὑμῖν, ἀλλὰ ἀφορμὴν διδόντες
vobis † gloriationis, de nobis, vt habeatis ad *ipsos
ὑμῖν καυχήματος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ἔχητε πρὸς τοὺς
in facie ‡ gloriantes, & non § corde. Siue
ἐν προσώπῳ καυχωμένους, καὶ οὐ καρδίᾳ. εἴτε 13
enim mente excedimus, Deo: siue *prudenter agimus, vobis.
γὰρ *ἐξέστημεν, θεῷ· εἴτε σωφρονοῦμεν, ὑμῖν.
Nam charitas ‖ Christi † cohibet nos *iudicantes
ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ χριστοῦ συνέχει ἡμᾶς, κρίναντας 14
hoc, quoniã si vnus pro omnibus mortuus est, ‡ nempe
τοῦτο, ὅτι εἰ εἷς ὑπὲρ πάντων *ἀπέθανεν, ἄρα οἱ
omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est §,
πάντες ἀπέθανον. καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν, 15
vt viuentes non iam sibiipsis viuant, sed *ipsi pro
ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ
ipsis ‖ mortuo & excitato. Itaque nos ex
αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι. ὥστε ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ 16
† nunc neminẽ nouimus secũdum carnẽ. *Si verò & cognouimus
νῦν οὐδένα οἴδαμεν κατὰ σάρκα. εἰ δὲ καὶ ἐγνώκαμεν
secũdum carnem Christum, sed & nunc nõ ‡ amplius cognosci-
κατὰ σάρκα χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκο-
mus. § Itaque si quis in Christo, noua creatura, ve-
μεν. ὥστε εἴ τις ἐν χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρ- 17
tera transierunt, ecce facta sunt omnia noua.
χαῖα *παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά.
At omnia *ex Deo, ‖ reconciliante nos
τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ θεοῦ τοῦ καταλλάξαντος ἡμᾶς 18
sibiipsi per Iesum Christum, & † dante nobis ministe-
ἑαυτῷ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ δόντος ἡμῖν τὴν διακο-
rium reconciliationis. *Vt quia Deus erat in Chri-
νίαν τῆς καταλλαγῆς. ὡς ὅτι θεὸς ἦν ἐν χρι- 19
sto mundum reconcilians sibiipsi, non reputans
στῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος
illis delicta ipsorum, & ‡ ponens in no-
αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν, καὶ θέμενος ἐν ἡ-
bis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo
μῖν τὸν λόγον τῆς καταλλαγῆς. ὑπὲρ χριστοῦ οὖν 20
legatione fungimur, tãquam Deo exhortante per nos.
πρεσβεύομεν, ὡς τοῦ θεοῦ παρακαλοῦντος δι' ἡμῶν.
Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.
δεόμεθα ὑπὲρ χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ θεῷ.
§ Nam non cognoscentem peccatum, pro nobis peccatum
τὸν γὰρ μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν 21

† Audētes
* dum sumus
‡ &
§ Audem' *θαῤῥέω
* bonam volūtatem habemus
*ἐνδημέω
‖ præsentes esse
† absentes,
* præsentes placere illi.
‡ enim
§ prout
*κομίζω
*φανερόω
* manifestos nos esse
‖ damus
† gloriādi pro
* eos qui
‡ gloriantur,
§ in
* sobrij sumus,
* ἐξίστημι
‖ enim
† vrget
* æstimantes
‡ ergo
* ἀποθνήσκω
§ Christus, vt & qui viuunt,
* ei qui
‖ mortuus est, & resurrexit.
† hoc
* Et
‡ iam nouimus.
§ Si qua ergo
* παρέρχω
* autem
‖ qui nos reconciliauit
† dedit
* Quoniã quidem
‡ posuit
* δέομαι
§ Eum qui non nouerat

fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.
ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γινώμεθα δικαιοσύνη θεοῦ ἐν αὐτῷ.

CAP. VI. ϛ.

*Cooperantes autem & exhortamur, ne in va-
1 Συνεργοῦντες δὲ καὶ παρακαλοῦμεν μὴ εἰς κε-
cuum gratiam Dei, *recipere vos. (Ait enim,
νὸν τὴν χάριν τοῦ θεοῦ, δέξασθαι ὑμᾶς. λέγει γάρ,
2 Tempore accepto exaudiui te, & in die salu-
καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτη-
tis adiuui te.) Ecce nunc tempus acceptabi-
ρίας ἐβοήθησά σοι. ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκ-
le, ecce nunc dies salutis. ‖ Nullam in vl-
3 τος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας. μηδεμίαν ἐν μη-
lo dantes offensionem, vt non vituperetur mini-
δενὶ διδόντες προσκοπὴν, ἵνα μὴ *μωμηθῇ ἡ δια-
sterium: Sed in omnibus *constituentes nosmetipsos ucut
4 κονία. ἀλλ' ἐν παντὶ συνιστῶντες ἑαυτοὺς ὡς
Dei ‡ ministri, in patientia multa, in tribulationibus,
θεοῦ διάκονοι, ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν θλίψεσιν,
in necessitatibus, in angustiis. In plagis, in
5 ἐν ἀνάγκαις, ἐν στενοχωρίαις. ἐν πληγαῖς, ἐν
§ custodiis, in seditionibus, in laboribus, in vigi-
φυλακαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυ-
liis, in ieiuniis, In castitate, in scientia, in
6 πνίαις, ἐν νηστείαις, ἐν ἁγνότητι, ἐν γνώσει, ἐν
longanimitate, in *bonitate, in Spiritu sancto, in
μακροθυμίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν πνεύματι ἁγίῳ, ἐν
charitate non ficta, In verbo veritatis, in virtu-
7 ἀγάπῃ ἀνυποκρίτῳ, ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν δυνά-
te Dei, per arma iustitiæ ‖ dextris,
μει θεοῦ, διὰ τῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν
& † sinistris. Per gloriam & *ignominiam, per infa-
8 καὶ ἀριστερῶν. διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσφη-
miam & bonam famam: vt seductores & veraces. Sicut ‡ i-
9 μίας καὶ εὐφημίας· ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς. ὡς ἀ-
gnoti, & cogniti: quasi morientes,
γνοούμενοι, καὶ ἐπιγινωσκόμενοι· ὡς ἀποθνήσκοντες,
& ecce viuimus: vt castigati, & non mortifi-
καὶ ἰδοὺ ζῶμεν· ὡς παιδευόμενοι, καὶ μὴ θανατού-
cati: Quasi tristes, semper autẽ gaudentes: sicut egen-
10 μενοι· ὡς λυπούμενοι, ἀεὶ δὲ χαίροντες· ὡς πτω-
tes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, &
χοὶ, πολλοὺς δὲ πλουτίζοντες· ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ
omnia possidentes. Os nostrum § apertum est ad
11 πάντα κατέχοντες. τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέῳγε πρὸς
vos, *Corinthij: cor nostrum dilatatum est.
ὑμᾶς, κορίνθιοι· ἡ καρδία ἡμῶν *πεπλάτυνται.
Non angustiamini in nobis, angustiamini autem in
12 οὐ *στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς
visceribus vestris. At eandem ‖ compensationem, pla-
13 σπλάγχνοις ὑμῶν. τὴν δὲ αὐτὴν ἀντιμισθίαν,
(vt natis, dico:) dilatamini & vos. † Ne
14 ὡς τέκνοις λέγω· πλατύνθητε καὶ ὑμεῖς. μὴ
fiatis altero iugo copulati infidelibus. Quæ enim participatio
γίνεσθε ἑτεροζυγοῦντες ἀπίστοις· τίς γὰρ μετοχὴ
iustitiæ *& iniquitati? quæ verò communio luci ad
δικαιοσύνῃ καὶ ἀνομίᾳ; τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς
tenebras? Quæ autem concentio ‡ Christo ad Be-
15 σκότος; τίς δὲ συμφώνησις χριστῷ πρὸς βε-
lial? aut quæ pars fideli cum infideli? Qui autẽ con-
16 λίαλ; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; τίς δὲ συγ-
sensus templo Dei cum idolis? Vos enim templum
κατάθεσις ναῷ θεοῦ μετὰ εἰδώλων; ὑμεῖς γὰρ ναὸς
Dei estis § viuentis, sicut dicit Deus, Quoniã inhabitabo in
θεοῦ ἐστε ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ θεὸς, ὅτι ἐνοικήσω ἐν
illis, & inambulabo: & ero illorum Deus, &
αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω· καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεὸς, καὶ
ipsi erunt mihi populus. *Ideo exite de medio
17 αὐτοὶ ἔσονταί μοι λαός. διὸ ἐξέλθετε ἐκ μέσου
eorum, & separamini, dicit Dominus: & immundum
αὐτῶν, καὶ *ἀφορίσθητε, λέγει κύριος· καὶ ἀκαθάρτου
μὴ ἅ-

* Adiuuantes
* recipiatis.
* λέγει
‖ nemini vllam
* μωμάομαι
‡ nostrumet exhibentes
‡ ministros,
§ carceribus.
* benignitate.
‖ à
* ignobilitatem.
‡ quasi
§ patet
* ὦ
* πλατύνω
* στενοχωρέω
‖ autem habentes remunerationem
* tamquam filiis
† Nolite iugum ducere cum
* cum iniquitate? aut quæ societas
‡ Christi
§ viui
* Propter quod
ἀφορίζω

ne tangite: & ego recipiam vos. Et e-
μὴ ἅπτεσθε· κἀγὼ εἰσδέξομαι ὑμᾶς. 18 καὶ ἔσο-
ro vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios
μαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι εἰς υἱοὺς
& filias, dicit Dominus omnipotens.
καὶ θυγατέρας, λέγει κύριος παντοκράτωρ.

CAP. VII. ζ.

Has ergo habentes promissiones, dilecti,
1 Ταύτας οὖν ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀγαπη-
mundemus nosipsos ab omni inquinamento
τοί, καθαρίσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ
carnis & spiritus, perficientes sanctificationem
σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἁγιωσύνην
in timore Dei. Capite nos: neminem iniuria af-
ἐν φόβῳ θεοῦ. 2 Χωρήσατε ἡμᾶς· οὐδένα ἠδική-
fecimus, neminem corrupimus, neminem circumscripsimus.
σαμεν, οὐδένα ἐφθείραμεν, οὐδένα ἐπλεονεκ-
Non ad condemnationem dico, praedi-
τήσαμεν. 3 Οὐ πρὸς κατάκρισιν λέγω· προείρη-
xi enim quòd in cordibus nostris estis ad commorien-
κα γὰρ ὅτι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐστε εἰς τὸ συναπο-
dum, & scôuiuendum. Multa mihi fiducia apud
θανεῖν καὶ συζῆν. 4 Πολλή μοι παρρησία πρὸς
vos: multa mihi gloriatio pro vobis: reple-
ὑμᾶς, πολλή μοι καύχησις ὑπὲρ ὑμῶν· πεπλή-
tus sum consolatione: superabundo gau-
ρωμαι τῇ παρακλήσει, ὑπερπερισσεύομαι τῇ χα-
dio in omni tribulatione nostra.
ρᾷ ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει ἡμῶν. 5 Καὶ γὰρ ἐλθόντων ἡ-
bis in Macedoniam, nullam habuit relaxationem caro
μῶν εἰς Μακεδονίαν, οὐδεμίαν ἔσχηκεν ἄνεσιν ἡ σὰρξ
nostra: sed in omnibus tribulati: foris, pugnae: in-
ἡμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ θλιβόμενοι· ἔξωθεν μάχαι, ἔ-
tus, timores. Sed consolans humiles,
σωθεν φόβοι. 6 Ἀλλ' ὁ παρακαλῶν τοὺς ταπεινούς,
consolatus est nos Deus in aduentu Titi.
παρεκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεὸς ἐν τῇ παρουσίᾳ Τίτου.
Nô solùm autè in aduentu eius, sed etiam in
7 Οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ
consolatione qua consolatus est in vobis, referens
παρακλήσει ᾗ παρεκλήθη ἐφ' ὑμῖν, ἀναγγέλλων
nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, ve-
ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἐπιπόθησιν, τὸν ὑμῶν ὀδυρμόν, τὸν ὑ-
strâ aemulationê pro me: ita vt me magis gaudere.
μῶν ζῆλον ὑπὲρ ἐμοῦ, ὥστε με μᾶλλον χαρῆναι.
Quoniã si & contristaui vos in epistola, nô poeniteo
8 Ὅτι εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐν τῇ ἐπιστολῇ, οὐ με-
... si & ... interea quod
ταμέλομαι, εἰ καὶ μετεμελόμην· βλέπω γὰρ ὅτι ἡ
epistola illa, si & ad horam, contristauit vos.
ἐπιστολὴ ἐκείνη, εἰ καὶ πρὸς ὥραν, ἐλύπησεν ὑμᾶς.
Nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia côtristati
9 Νῦν χαίρω, οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' ὅτι ἐλυπή-
estis ad poenitentiam. Contristati estis enim secûdum Deû, vt
θητε εἰς μετάνοιαν· ἐλυπήθητε γὰρ κατὰ θεόν, ἵνα
in nullo detrimêto affecti fueritis ex nobis. Nã secûdum Deû
ἐν μηδενὶ ζημιωθῆτε ἐξ ἡμῶν. 10 Ἡ γὰρ κατὰ θεὸν
tristitia poenitentiam in salutem ... adope-
λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κα-
operatur: ... mundi tristitia mortem adope-
τεργάζεται· ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη θάνατον κατεργά-
ratur. Ecce enim hoc ipsum secûdum Deum contristari
ζεται. 11 Ἰδοὺ γὰρ αὐτὸ τοῦτο, τὸ κατὰ θεὸν λυπηθῆναι
vos, quantam adoperatum sit in vobis studium, sed
ὑμᾶς, πόσην κατειργάσατο ἐν ὑμῖν σπουδήν, ἀλλὰ
defensionem, sed indignationem, sed timorem,
ἀπολογίαν, ἀλλὰ ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ φόβον,
sed desiderium, sed aemulationem, sed vindi-
ἀλλὰ ἐπιπόθησιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλ' ἐκδίκη-
ctam. in omni commendastis vosipsos puros esse in
σιν. ἐν παντὶ συνεστήσατε ἑαυτοὺς ἁγνοὺς εἶναι ἐν

negotio. Nempe si & scripsi vobis, nô causa
τῷ πράγματι. 12 Ἄρα εἰ καὶ ἔγραψα ὑμῖν, οὐχ ἕ-
... nec causa iniuriati,
νεκεν τοῦ ἀδικήσαντος, οὐδὲ ἕνεκεν τοῦ ἀδικηθέντος,
sed causa manifestandi studium nostrum
ἀλλ' ἕνεκεν τοῦ φανερωθῆναι τὴν σπουδὴν ἡμῶν τὴν
... vobis ad vos coram Deo. Propter
ὑπὲρ ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. 13 Διὰ
hoc consolationem accepimus in consolatione vestra:
τοῦτο παρακεκλήμεθα ἐπὶ τῇ παρακλήσει ὑμῶν·
abundantiùs autem magis gauisi sumus super gaudio
περισσοτέρως δὲ μᾶλλον ἐχάρημεν ἐπὶ τῇ χαρᾷ
Titi, quia refectus est spiritus eius ab omni-
Τίτου, ὅτι ἀναπέπαυται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἀπὸ πάν-
bus vobis. Quia si quid ei de vobis gloria-
των ὑμῶν. 14 Ὅτι εἴ τι αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν κεκαύ-
tus sum, non sum confusus: sed sicut omnia in veritate
χημαι, οὐ κατῃσχύνθην· ἀλλ' ὡς πάντα ἐν ἀληθείᾳ
loquuti sumus vobis, ita & gloriatio nostra quae ad
ἐλαλήσαμεν ὑμῖν, οὕτω καὶ ἡ καύχησις ἡμῶν ἡ ἐπὶ
Titum, veritas facta est: Et viscera eius
Τίτου, ἀλήθεια ἐγενήθη. 15 Καὶ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ
abundantiùs in vos sunt, reminiscentis
περισσοτέρως εἰς ὑμᾶς ἐστιν, ἀναμιμνησκομένου τὴν
omnium vestrûm obedientiã, quomodo cũ timore & tremore
πάντων ὑμῶν ὑπακοήν, ὡς μετὰ φόβου καὶ τρόμου
excepistis illum. Gaudeo quòd in omni confido in vobis.
ἐδέξασθε αὐτόν. 16 Χαίρω ὅτι ἐν παντὶ θαρρῶ ἐν ὑμῖν.

CAP. VIII. η.

Notã facimus autẽ vobis, fratres, gratiam Dei
1 Γνωρίζομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὴν χάριν τοῦ θεοῦ
datam in ecclesiis Macedoniae.
τὴν δεδομένην ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Μακεδονίας.
Quòd in multo experimẽto tribulationis abundantia
2 Ὅτι ἐν πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως ἡ περισσεία τῆς
gaudij ipsorum, & secundum profundum paupertas eorum abun-
χαρᾶς αὐτῶν, καὶ ἡ κατὰ βάθους πτωχεία αὐτῶν ἐπε-
dauit in diuitias simplicitatis eorum.
ρίσσευσεν εἰς τὸν πλοῦτον τῆς ἁπλότητος αὐτῶν.
Quia secûdum virtutem, (testor) & supra virtutem
3 Ὅτι κατὰ δύναμιν, μαρτυρῶ, καὶ ὑπὲρ δύναμιν
voluntarij: Cum multa exhortatione obsecrantes
4 αὐθαίρετοι, μετὰ πολλῆς παρακλήσεως δεόμενοι
nos gratiam, & communicationem ministerij quae in
ἡμῶν, τὴν χάριν καὶ τὴν κοινωνίαν τῆς διακονίας τῆς εἰς
sanctos, suscipere nos. Et non sicut sperauimus:
τοὺς ἁγίους, δέξασθαι ἡμᾶς. 5 Καὶ οὐ καθὼς ἠλπίσαμεν,
sed semetipsos dederunt, primum Domino, & nobis
ἀλλ' ἑαυτοὺς ἔδωκαν πρῶτον τῷ κυρίῳ, καὶ ἡμῖν
per voluntatem Dei: In adhortari nos
διὰ θελήματος θεοῦ, 6 εἰς τὸ παρακαλέσαι ἡμᾶς
Titum, vt quemadmodũ ante coepit, ita & perficiat
Τίτον, ἵνα καθὼς προενήρξατο, οὕτω καὶ ἐπιτελέσῃ
in vos & gratiam istam. Sed sicut
εἰς ὑμᾶς καὶ τὴν χάριν ταύτην. 7 Ἀλλ' ὥσπερ
in omni abundatis fide, & sermone, & scientia, &
ἐν παντὶ περισσεύετε πίστει, καὶ λόγῳ, καὶ γνώσει, καὶ
omni studio, & ista ex vobis in nobis dilectione, vt
πάσῃ σπουδῇ, καὶ τῇ ἐξ ὑμῶν ἐν ἡμῖν ἀγάπῃ, ἵνα
& in hac gratia abundetis. Nô secundum im-
καὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι περισσεύητε. 8 Οὐ κατ' ἐ-
perium dico, sed per aliorum studium,
πιταγὴν λέγω, ἀλλὰ διὰ τῆς ἑτέρων σπουδῆς,
etiam vestrae charitatis germanitatem comprobans.
καὶ τὸ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης γνήσιον δοκιμάζων.
Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Chri-
9 Γινώσκετε γὰρ τὴν χάριν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
sti, quoniã propter vos pauperatem subijt diues existens, vt vos
στοῦ, ὅτι δι' ὑμᾶς ἐπτώχευσε πλούσιος ὤν, ἵνα ὑμεῖς
illius paupertate ditesceretis. Et sententiam in
τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσητε. 10 Καὶ γνώμην ἐν

R

hoc do: hoc enim vobis † confert: qui non so-
τοῦτο δίδωμι· τοῦτο γὰρ ὑμῖν συμφέρει, οἵτινες οὐ μό-
lùm facere, sed & velle primùm cœpistis
νον τὸ ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν προενήρξασθε
* à superiori anno. Nunc verò & ‡ facere perficite:
ἀπὸ πέρυσι. νυνὶ δὲ καὶ τὸ ποιῆσαι ἐπιτελέσατε, 11
vt quemadmodum § promptitudo velle, ita &
ὅπως καθάπερ ἡ προθυμία τοῦ θέλειν, οὕτω καὶ τὸ
perficere ex ipso habere. Si enim * promptitudo animi
ἐπιτελέσαι ἐκ τοῦ ἔχειν. Εἰ γὰρ ἡ προθυμία 12
prius adsit, secùndùm id quod habet quis, ‖ beneacceptus, non
πρόκειται, καθὸ ἐὰν ἔχῃ τις, εὐπρόσδεκτος, οὐ
secùndùm id quod nō habet. Nō enim vt aliis * remissio, vobis autè
καθὸ οὐκ ἔχει. οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἄνεσις, ὑμῖν δὲ 13
tribulatio: Sed ex æqualitate in † hoc nunc tempore ve-
θλίψις· ἀλλ' ἐξ ἰσότητος ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ὑ- 14
stra abundantia in illorum * defectum, vt &
μῶν περίσσευμα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ
illorum abundantia ‡ fiat in vestrum defe-
τὸ ἐκείνων περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέ-
ctum, vt fiat æqualitas: Sicut scriptum est:
ρημα. ὅπως γένηται ἰσότης· καθὼς γέγραπται, 15
Qui multum, non abundauit: & qui modicum, non mi-
ὁ τὸ πολύ, οὐκ ἐπλεόνασε· καὶ ὁ τὸ ὀλίγον, οὐκ ἠ-
norauit. § Gratia autem Deo * danti illud
λαττόνησε. χάρις δὲ τῷ θεῷ τῷ διδόντι τὴν 16
idem studium pro vobis in corde Titi:
αὐτὴν σπουδὴν ὑπὲρ ὑμῶν ἐν τῇ καρδίᾳ Τίτου·
Quoniam quidem exhortationem ‖ excepit: studio-
ὅτι τὴν μὲν παράκλησιν ἐδέξατο· σπουδαιό- 17
sior verò existens, vltroneus exijt ad vos.
τερος δὲ ὑπάρχων, αὐθαίρετος ἐξῆλθε πρὸς ὑμᾶς.
Simul misimus * autem cum illo fratrem, cuius
συνεπέμψαμεν δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν, οὗ 18
laus † in Euangelio per omnes eccle-
ὁ ἔπαινος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ διὰ πασῶν τῶν ἐκκλη-
sias: Nō solùm autem, sed & * suffragiis electus est ab
σιῶν· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τῶν 19
ecclesiis, ‡ comperegrinus noster cum gratia
ἐκκλησιῶν, συνέκδημος ἡμῶν σὺν τῇ χάριτι
hac administrata à nobis ad ipsius
ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὴν αὐτοῦ
Domini gloriam, & § promptitudinē animi vestri. De-
τοῦ κυρίου δόξαν, καὶ προθυμίαν ὑμῶν. στελ- 20
uitantes hoc, ne quis nos vituperet in * exu-
λόμενοι τοῦτο, μή τις ἡμᾶς μωμήσηται ἐν τῇ ἁ-
berantia hac ‖ ministrata à nobis. * Pro-
δρότητι ταύτῃ τῇ διακονουμένῃ ὑφ' ἡμῶν. προ- 21
uidentes pulchra non solùm coram † Domino, sed etiam
νοούμενοι καλὰ οὐ μόνον ἐνώπιον κυρίου, ἀλλὰ καὶ
coram hominibus. Simul misimus autem * il-
ἐνώπιον ἀνθρώπων. συνεπέμψαμεν δὲ αὐ- 22
lis fratrem nostrum, quem probauimus in mul-
τοῖς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, ὃν ἐδοκιμάσαμεν ἐν πολ-
tis sæpè ‡ studiosum existentē, nunc autē multo § stu-
λοῖς πολλάκις σπουδαῖον ὄντα, νυνὶ δὲ πολὺ σπου-
diosiorem, confidentia multa qua in vos. Siue
δαιότερον, πεποιθήσει πολλῇ τῇ εἰς ὑμᾶς. εἴτε 23
pro Tito, * socius meus & in vos ‖ cooperator,
ὑπὲρ Τίτου, κοινωνὸς ἐμὸς καὶ εἰς ὑμᾶς συνεργός.
siue fratres nostri, Apostoli ecclesiarum, * gloria
εἴτε ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν, δόξα
Christi. Ergo ostensionem † charitatis vestræ, &
Χριστοῦ. τὴν οὖν ἔνδειξιν τῆς ἀγάπης ὑμῶν, καὶ 24
nostræ * gloriationis de vobis, in illos osten-
ἡμῶν καυχήσεως ὑπὲρ ὑμῶν, εἰς αὐτοὺς ἐνδεί-
dite, in faciem ecclesiarum.
ξασθε, εἰς πρόσωπον τῶν ἐκκλησιῶν.

CAP. IX. θ'.

* De quidem enim ministerio ‡ in sanctos,
Περὶ μὲν γὰρ τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους, 1
ex abundanti mihi est scribere vobis. Scio enim
περισσόν μοί ἐστι τὸ γράφειν ὑμῖν. οἶδα γὰρ τὴν 2
promptū animū vestrū: ‡ quem de vobis glorior § Ma-
προθυμίαν ὑμῶν, ἣν ὑπὲρ ὑμῶν καυχῶμαι Μα-
cedonibus, Quòd Achaïa parata est * à superiori anno: &
κεδόσιν, ὅτι Ἀχαΐα παρεσκεύασται ἀπὸ πέρυσι· καὶ
ex vobis æmulatio prouocauit plurimos. Mi-
ὁ ἐξ ὑμῶν ζῆλος ἠρέθισε τοὺς πλείονας. ἔπεμ- 3
si autem fratres, vt ne ‖ gloriatio nostra
ψα δὲ τοὺς ἀδελφούς, ἵνα μὴ τὸ καύχημα ἡμῶν
de vobis, * inanis fiat in parte hac: vt (quēad-
τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κενωθῇ ἐν τῷ μέρει τούτῳ, ἵνα, κα-
modum dixi) parati sitis: Ne † forte 6
θὼς ἔλεγον, παρεσκευασμένοι ἦτε· μήπως, ἐὰν 4
venerint * cum me Macedones, & inuenerint vos im-
ἔλθωσι σὺν ἐμοὶ Μακεδόνες, καὶ εὕρωσιν ὑμᾶς ἀ-
paratos, erubescamus nos, (vt non
παρασκευάστους, καταισχυνθῶμεν ἡμεῖς, ἵνα μὴ
dicamus vos) in substantia hac gloria-
λέγωμεν ὑμεῖς, ἐν τῇ ὑποστάσει ταύτῃ τῆς καυ-
tionis. Necessarium ergo existimaui roga-
χήσεως. ἀναγκαῖον οὖν ἡγησάμην παρακα- 5
re fratres, vt ‡ praeant ad vos, &
λέσαι τοὺς ἀδελφούς, ἵνα προέλθωσιν εἰς ὑμᾶς, καὶ
præparent § praenunciatam bene-
προκαταρτίσωσι τὴν προκατηγγελμένην εὐ-
dictionem vestram, hanc paratam esse, sic quasi bene-
λογίαν ὑμῶν, ταύτην ἑτοίμην εἶναι, οὕτως ὡς εὐ-
dictionem, & non quasi * exactionem. Hoc autem ‖, Se-
λογίαν, καὶ μὴ ὡς πλεονεξίαν. τοῦτο δέ, ὁ σπεί- 6
rens parcè, parcè & metet: & * semi-
ρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει· καὶ ὁ σπεί-
nans in benedictionibus, † in benedictionibus & metet.
ρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει.
Vnusquisque prout * praeoptat corde, non
ἕκαστος καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, μὴ 7
ex tristitia, aut ex necessitate. hilarem enim datorem dili-
ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης. ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγα-
git Deus. Potens ‡ autem Deus omnem gratiam abū-
πᾷ ὁ θεός. δυνατὸς δὲ ὁ θεὸς πᾶσαν χάριν περισ- 8
dare facere in § vos: vt in omnibus semper omnem
σεῦσαι εἰς ὑμᾶς, ἵνα ἐν παντὶ πάντοτε πᾶσαν
sufficientiam habentes, abundetis in omne opus
αὐτάρκειαν ἔχοντες, περισσεύητε εἰς πᾶν ἔργον
bonum: Sicut scriptum est: Dispersit, dedit
ἀγαθόν· καθὼς γέγραπται, ἐσκόρπισεν, ἔδωκε 9
pauperibus: iustitia eius manet in * æternum.
τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.
‖ At suppeditans semen seminanti, & pa-
ὁ δὲ ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπείροντι, καὶ ἄρ- 10
nem ad * escam suppeditet, & multiplicet sementem
τον εἰς βρῶσιν χορηγήσαι, καὶ πληθύναι τὸν σπόρον
vestram, & augeat fructus genitos iustitiæ
ὑμῶν, καὶ αὐξήσαι τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης
vestræ:) † In omni ditati in omnem sim-
ὑμῶν. ἐν παντὶ πλουτιζόμενοι εἰς πᾶσαν ἁ- 11
plicitatem, quæ adoperatur per nos gratiarum a-
πλότητα, ἥτις κατεργάζεται δι' ἡμῶν εὐχαρι-
ctionem Deo. Quoniam ministerium * oblationis
στίαν τῷ θεῷ. ὅτι ἡ διακονία τῆς λειτουργίας 12
huius non solùm ‡ est adsupplens ino-
ταύτης οὐ μόνον ἐστὶ προσαναπληροῦσα τὰ ὑστερή-
pias sanctorum: sed etiam § redundans per mul-
ματα τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ περισσεύουσα διὰ πολ-
tas gratiarum actiones * Deo. Per probationem
λῶν εὐχαριστιῶν τῷ θεῷ. διὰ τῆς δοκιμῆς τῆς 13
ministerij huius glorificantes Deum in obe-
διακονίας ταύτης δοξάζοντες τὸν θεὸν ἐπὶ τῇ ὑπο-
dientia confessionis vestræ in Euangelium Chri-
ταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χρι-
sti, & simplicitate communicationis in illos, &
στοῦ, καὶ ἁπλότητι τῆς κοινωνίας εἰς αὐτούς, καὶ
εἰς παν-

Marginalia (left): † vtile est. * ab priore. ‡ facto. § prōptus est animus volūtatis, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. * voluntas prompta est, ‖ accepta est, * ἀνεσις. * sit. † præsenti. * inopiam suppleat: ‡ vestræ inopiæ sit supplemētum: * ἠλαττόνησε. § Gratias * qui dedit eandem solicitudinem. ‖ suscepit: sed quum solicitior esset, sua voluntate profectus est. * etiam. † est. * ordinatus. ‡ comes peregrinationis nostræ, in hac gratiam, quæ ministratur. § destinatā voluntatē nostram. * plenitudine. μωμάω. ‖ quæ ministratur. * Prouidemus enim bona. † Deo, cum. ‡ solicitum esse: § solicitiorem: * qui est. ‖ adiutor, * gloriæ. † quæ est. * gloriæ pro. * Nam. ‡ quod sit.

Marginalia (right): ‡ proque § apud Macedones. Quoniam & * ab anno præterito: & vestra * ἐρεθίζω ‖ quod gloriamur * euacuetur. † quum * mecum. * καταισχύνομαι. ‡ peruenīāt. § repromissam. * auaritiā. ‖ dico, Qui seminat * qui seminat † de * destinauit in suo ‡ est § vobis: * σκορπίζω * seculum seculi. ‖ Qui autē administrat * manducandum praestabit: & multiplicabit semē vestrū: & augebit incremēta frugum πληθύνω αὐξάνω † Vt in omnibus locupletati abundetis * officij ‡ supplet ea quæ desunt sanctis: § περισσεύω * abundat * in Domino,

in omnes, Et † ipsorũ obsecratione pro vobis desi-
εἰς πάντας, καὶ αὐτῶν δεήσει ὑπὲρ ὑμῶν ἐπι- 14
derantium vos, propter eminentem gra-
ποθούντων ὑμᾶς, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν χά-
tiam Dei in vobis. *Gratia autem Deo super
ριν τοῦ θεοῦ ἐφ' ὑμῖν. χάρις δὲ τῷ θεῷ ἐπὶ τῇ 15
inenarrabili eius dono.
ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ.

CAP. X. ι'.

Ipse autẽ ego Paulus obsecro vos per
Αὐτὸς δὲ ἐγὼ Παῦλος παρακαλῶ ὑμᾶς διὰ τῆς 1
† lenitatem & aequitatem Christi: qui § secũdũm fa-
πραότητος καὶ ἐπιεικείας τοῦ χριστοῦ, ὃς κατὰ πρόσ-
ciem quidem humilis * in vobis, absens autem cõfido in
ωπον μὲν ταπεινὸς ἐν ὑμῖν, ἀπὼν δὲ θαρρῶ εἰς
vos. Rogo autem, ne praesens † confidens esse ea fi-
ὑμᾶς. δέομαι δὲ τὸ μὴ παρὼν *θαρρῆσαι τῇ πε- 2
ducia, qua cogito audere in quosdam, * exi-
ποιθήσει, ᾗ λογίζομαι τολμῆσαι ἐπί τινας τοὺς λο-
stimantes nos tamquã secũdũm carnem § ambulantes.
γιζομένους ἡμᾶς ὡς κατὰ σάρκα περιπατοῦντας.
In carne enim ambulantes, non secũdũm carnẽ mi-
ἐν σαρκὶ γὰρ περιπατοῦντες, οὐ κατὰ σάρκα στρα- 3
litamus. Nam arma militiae nostrae nõ
τευόμεθα. τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ 4
carnalia †, sed potentia Deo, ad * excisionem
σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ πρὸς καθαίρεσιν
munitionum, | ratiocinationes euertentes, Et
ὀχυρωμάτων, λογισμοὺς *καθαιροῦντες, καὶ 5
omnẽ † sublimitatem elatam aduersus * cognitionem
πᾶν ὕψωμα *ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ
Dei, & § captiuantes omnem intellectũ in
θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν
§ obedientiam Christi. Et in * parato habentes
ὑπακοὴν τοῦ χριστοῦ. καὶ ἐν ἑτοίμῳ ἔχοντες 6
vlcisci omnem inobedientiam, quum impleta fuerit
*ἐκδικῆσαι πᾶσαν παρακοήν, ὅταν πληρωθῇ
vestra obedientia. Quae secundum faciem § aspicitis? Si
ὑμῶν ἡ ὑπακοή. τὰ κατὰ πρόσωπον βλέπετε; εἴ 7
quis confidit sibiipsi, Christi † esse, hoc cogitet
τις πέποιθεν ἑαυτῷ, χριστοῦ εἶναι, τοῦτο λογιζέσθω
iterum à seipso, quia sicut ipse Christi, ita &
πάλιν ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι καθὼς αὐτὸς χριστοῦ, οὕτω καὶ
nos Christi. § Si quid enim & amplius aliquid * glo-
ἡμεῖς χριστοῦ. ἐάν τε γὰρ καὶ περισσότερόν τι καυ- 8
rier de auctoritate nostra, quam dedit Do-
χήσωμαι περὶ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν, ἧς ἔδωκεν ὁ κύ-
minus nobis in aedificationem, & non in | euersionem
ριος ἡμῖν εἰς οἰκοδομήν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν
vestram, non † pudefiam. Vt autem non videar
ὑμῶν, οὐκ *αἰσχυνθήσομαι. ἵνα δὲ μὴ δόξω 9
tamquã terrere vos per epistolas (Quoniam
ὡς ἂν ἐκφοβεῖν ὑμᾶς διὰ τῶν ἐπιστολῶν. ὅτι αἱ 10
quidem epistolae, § inquit, graues § & fortes, * at liber
μὲν ἐπιστολαί, φησί, βαρεῖαι καὶ ἰσχυραί, ἡ δὲ παρ-
praesentia corporis infirma, & sermo | nihili fa-
ουσία τοῦ σώματος ἀσθενής, καὶ ὁ λόγος *ἐξουθενημέ-
ctus.) Hoc cogitet † talis, quia quales sumus
νος. τοῦτο λογιζέσθω ὁ τοιοῦτος, ὅτι οἷοί ἐσμεν τῷ 11
verbo per epistolas absentes, tales & praesentes
λόγῳ δι' ἐπιστολῶν ἀπόντες, τοιοῦτοι καὶ παρόντες
* opere. Nõ enim audemus inserere a † † conferre
τῷ ἔργῳ. οὐ γὰρ τολμῶμεν ἐγκρῖναι ἢ συγκρῖ- 12
nos * nonnullis quibusdam, § seipsos commendantibus: sed
ναι ἑαυτούς τισι τῶν ἑαυτοὺς συνιστανόντων· ἀλλὰ
ipsi in * seipsis semetipsos metientes, & | conferentes
αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοὺς μετροῦντες, καὶ συγκρί-
seipsos semetipsis, non intelligunt. Nos autẽ non
νοντες ἑαυτοὺς ἑαυτοῖς, οὐ συνιοῦσιν. ἡμεῖς δὲ οὐχὶ 13
in † immensurata gloriabimur, sed secundum men-
εἰς τὰ ἄμετρα καυχησόμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέ-
suram regulae, quam † partitus est nobis Deus mẽsuram § per-
τρον τοῦ κανόνος οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ θεὸς μέτρου ἐ-
tingere vsque & vos. Nõ enim quasi non pertin-
φικέσθαι ἄχρι καὶ ὑμῶν. οὐ γὰρ ὡς μὴ ἐφικνού- 14
gentes ad vos, superextendimus nosipsos. Vsque ad enim
μενοι εἰς ὑμᾶς, ὑπερεκτείνομεν ἑαυτούς. ἄχρι γὰρ
& vos peruenimus in Euangelio Christi,
καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ χριστοῦ,
Non in † immensurata gloriantes in alie-
οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχώμενοι ἐν ἀλλο- 15
nis laboribus: spem autem habentes, † augescente
τρίοις κόποις, ἐλπίδα δὲ ἔχοντες, αὐξανομένης τῆς
fide vestra, in vobis magnificari secundùm re-
πίστεως ὑμῶν, ἐν ὑμῖν *μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κα-
gulam nostram in abundantiam. § In vlteriora
νόνα ἡμῶν εἰς περισσείαν. εἰς τὰ ὑπερέκεινα 16
vestri euangelizare: non in aliena regula, in
ὑμῶν εὐαγγελίσασθαι, οὐκ ἐν ἀλλοτρίῳ κανόνι εἰς
| parata gloriari. † At glorians, in
τὰ ἕτοιμα καυχήσασθαι. ὁ δὲ καυχώμενος, ἐν 17
Domino glorietur. Non enim seipsum § commendans, il-
κυρίῳ καυχάσθω. οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν, ἐκεῖ- 18
le est probatus, sed quem † Dominus commendat.
νός ἐστι δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ κύριος συνίστησιν.

CAP. XI. ια'.

Vtinam * tolerarettis meam paululùm insipientiam:
Ὄφελον *ἀνείχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνῃ· 1
sed & supportate me. Aemulor enim vos aemula-
ἀλλὰ καὶ ἀνέχεσθέ μου. ζηλῶ γὰρ ὑμᾶς ζή- 2
tione Dei. Despondi enim vos vni viro, virginem
λῳ θεοῦ. *ἡρμοσάμην γὰρ ὑμᾶς ἑνὶ ἀνδρί, παρθένον
castam † sistere Christo. Timeo autem ne
ἁγνὴν παραστῆσαι τῷ χριστῷ. φοβοῦμαι δὲ μή- 3
forte sicut serpens Euam seduxit in astutia
πως ὡς ὁ ὄφις Εὔαν ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ
sua, ita corrumpantur † mentes vestrae, à simplici-
αὐτοῦ, οὕτω φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν, ἀπὸ τῆς ἁπλό-
tate § quae in Christum. Si quidem enim veniens
τητος τῆς εἰς τὸν χριστόν. εἰ μὲν γὰρ ὁ ἐρχόμενος 4
alium Iesum praedicat quem non praedicauimus, aut spiri-
ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει ὃν οὐκ ἐκηρύξαμεν, ἢ πνεῦ-
tum alium accipitis quem non accepistis, aut euange-
μα ἕτερον λαμβάνετε ὃ οὐκ ἐλάβετε, ἢ εὐαγγέ-
lium aliud quod non recepistis, rectè § toleraueritis.
λιον ἕτερον ὃ οὐκ ἐδέξασθε, καλῶς ἠνείχεσθε.
Existimo enim | nihilo inferiorem esse super valde
λογίζομαι γὰρ μηδὲν ὑστερηκέναι τῶν ὑπερλίαν 5
Apostolis. † Si verò & rudis sermone, sed nõ
ἀποστόλων. εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ 6
§ cognitione: sed § in omni manifestati | in omnibus
τῇ γνώσει· ἀλλ' ἐν παντὶ φανερωθέντες ἐν πᾶσιν
in vos. Aut † peccatum feci, meipsum hu-
εἰς ὑμᾶς. ἢ ἁμαρτίαν ἐποίησα, ἐμαυτὸν ταπει- 7
milians, vt vos exaltemini? quoniam gratis Dei
νῶν ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε, ὅτι δωρεὰν τὸ τοῦ θεοῦ
Euangelium § euangelizaui vobis? Alias eccle-
εὐαγγέλιον *εὐηγγελισάμην ὑμῖν; ἄλλας ἐκκλη- 8
sias expoliaui, accipiens stipendium, ad vestrum
σίας ἐσύλησα, λαβὼν ὀψώνιον, πρὸς τὴν ὑμῶν
ministerium. Et § praesens apud vos, & † egens,
διακονίαν. καὶ παρὼν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑστερηθείς, 9
non obtorpui * quenquam: nam † inopiam meam sup-
οὐ κατενάρκησα οὐδενός· τὸ γὰρ ὑστέρημά μου *προσ-
pleuerunt fratres § venientes à Macedo-
ανεπλήρωσαν οἱ ἀδελφοὶ ἐλθόντες ἀπὸ Μακεδο-
nia: & in § omni inonerosum vobis meipsum seruaui, &
νίας· καὶ ἐν παντὶ ἀβαρῆ ὑμῖν ἐμαυτὸν ἐτήρησα, καὶ
seruabo. Est veritas Christi in me: quoniam glo-
τηρήσω. ἔστιν ἀλήθεια χριστοῦ ἐν ἐμοί, ὅτι ἡ καύ- 10
riatio haec non | obturbabitur in me in regionibus
χησις αὕτη οὐ σφραγίσεται εἰς ἐμὲ ἐν τοῖς κλίμασι

Margin notes: § in ; * Gratias ; † mansuetudinem & modestiam ; § in ; † sum inter vos ; † vobis ; † eadem per eam confidentiam qua existimor ; * θαρρεῖν ; † qui arbitrantur ; § ambulemus ; § sunt ; * destructionem ; | consilia destruentes ; * καθαιροῦ ; † altitudinẽ extollentem se ; * scientiam ; * ἐπαιρό ; § in captiuitatẽ redigentes ; † obsequiũ ; * promptu ; * ἐκδικεῖν ; § sunt videte ; † se ; * apud ; § est ; § Nam ; * gloriatus fuero de potestate ; * καυχᾶσθαι ; | destructionem ; † erubescã ; * existimer ; * αἰσχύνο ; § inquiũt ; § sunt ; * praesentia autem ; | contemptibilis.) ; * ἐξουθενο ; † qui einsmodi est ; * in facto ; † comparare ; * τολμᾶω ; § qui ; * nobis nosmetipsos ; | comparãtes nosmetipsos nobis ; † immensum ; § mensura ; § pertingendi ; * μερίζω ; * ἱκνεῖσθαι ; | ad ; † immensum ; § crescentis fidei vestrae ; * μεγαλύνω ; § Etiam in illa quae vltra vos sunt ; | iis quae praeparata sunt ; † Qui autẽ gloriatur ; † qui commendat ; § Deus ; * sustineretis modicũ quid insipientiae meae ; * ἀνέχω ; * ἁρμόζω ; † exhibere ; † sensus vestri, & excidant atque est in Christo. Nam si is qui venit, aliũ Christum ; § pateremini ; | nihil me minus fecisse a magnis ; * ὑστερέω ; * Nam etsi imperitus ; § scientia ; § in omnibus autem ; | sum vobis ; † numquid ; § euangelizaui ; * εὐαγγελίζω ; § quũ essem ; | egerem, nulli onerosus fui ; † quod mihi deerat ; * προσαναπληρόω ; § qui venerunt ; § omnibus sine onere ; | infringetur

Achaiæ. † Propter quid? quia non diligo vos?
τῆς ἀχαΐας. Διατί; ὅτι οὐκ ἀγαπῶ ὑμᾶς; ὁ 11
Deus scit. Quod autē facio, & faciam, vt amputem
θεὸς οἶδεν. ὃ δὲ ποιῶ, καὶ ποιήσω, ἵνα ἐκκόψω τὴν 12
occasionem * volentium occasionem: vt in quo glo-
ἀφορμὴν τῶν θελόντων ἀφορμήν, ἵνα ἐν ᾧ καυ-
rientur, inueniantur sicut & nos. Nam eius-
χῶνται, *εὑρεθῶσι καθὼς καὶ ἡμεῖς. οἱ γὰρ τοιοῦ- 13
modi pseudoapostoli, operarij ‡ dolosi, transfor-
τοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχημα-
mati in Apostolos Christi. Et non mi-
τιζόμενοι εἰς ἀποστόλους χριστοῦ. καὶ οὐ θαυ- 14
rum: ipse enim satanas ‡ transformatur in
μαστόν· αὐτὸς γὰρ ὁ σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς
angelum lucis. Nō * magnum ergo si & ministri
ἄγγελον φωτός. οὐ μέγα οὖν εἰ καὶ οἱ διάκονοι 15
eius ‖ transformantur velut ministri iustitiæ:
αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης·
quorum finis erit secundùm opera ipsorum. Iterum di-
ὧν τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. πάλιν λέ- 16
co, (ne quis me putet insipientem esse. † si verò non, etiam
γω, μή τίς με δόξῃ ἄφρονα εἶναι. εἰ δὲ μήγε, κἂν
vt insipientem accipite me, vt & ego modicum quid glo-
ὡς ἄφρονα δέξασθέ με, ἵνα κἀγὼ μικρόν τι καυ-
rier.) Quod loquor, nō loquor secūdùm * Dominum, sed
χήσωμαι. ὃ λαλῶ, οὐ λαλῶ κατὰ κύριον, ἀλλ' 17
quasi in insipientia, in hac ‡ præsidentia gloria-
ὡς ἐν ἀφροσύνῃ, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς καυ-
tionis. Quoniam multi gloriantur secundùm car-
χήσεως. ἐπεὶ πολλοὶ καυχῶνται κατὰ τὴν σάρ- 18
nem, & ego gloriabor. Libenter enim suffertis
κα, κἀγὼ καυχήσομαι. ἡδέως γὰρ ἀνέχεσθε τῶν 19
insipientes, ‡ prudentes existentes. Toleratis enim si quis
ἀφρόνων, φρόνιμοι ὄντες. ἀνέχεσθε γὰρ εἴ τις 20
vos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis ac-
ὑμᾶς καταδουλοῖ, εἴ τις κατεσθίει, εἴ τις λαμ-
cipit, si quis extollitur, si quis vos in faciem
βάνει, εἴ τις ἐπαίρεται, εἴ τις ὑμᾶς εἰς πρόσωπον
cædit. Secundùm * contumeliam dico: quasi quod nos infirmi
δέρει. κατὰ ἀτιμίαν λέγω, ὡς ὅτι ἡμεῖς ἠσθε- 21
fuerimus ‖. In quo verò quis audet, (in insipientia
νήσαμεν. ἐν ᾧ δ' ἄν τις τολμᾷ, ἐν ἀφροσύνῃ
dico) audeo & ego. Hebræi sunt, & ego: Is-
λέγω, τολμῶ κἀγώ. ἑβραῖοί εἰσι, κἀγώ. ἰσ- 22
raëlitæ sunt, & ego: semen Abrahæ sunt, & e-
ραηλῖταί εἰσι, κἀγώ. σπέρμα ἀβραάμ εἰσι, κἀ-
go. Ministri Christi sunt, † (desipiens loquor,)
γώ. διάκονοι χριστοῦ εἰσι, παραφρονῶν λαλῶ, 23
super ego: in laboribus * abundantius, in plagis
ὑπὲρ ἐγώ· ἐν κόποις περισσοτέρως, ἐν πληγαῖς
supra modum, in carceribus abundantiùs, in
ὑπερβαλλόντως, ἐν φυλακαῖς περισσοτέρως, ἐν
mortibus frequenter. A Iudæis quinquies
θανάτοις πολλάκις. ὑπὸ ἰουδαίων πεντάκις 24
quadragenas, ‡ præter vnam, accepi. Ter vir-
τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον. τρὶς ἐρ- 25
gis cæsus sum: semel lapidatus sum, ter naufragium feci,
ῥαβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, τρὶς *ἐναυάγησα,
noctem ‡ diem in profundo * egi. Itine-
νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα. ὁδοιπο- 26
ribus sæpe: periculis fluminum, periculis la-
ρίαις πολλάκις· κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃ-
tronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, peri-
στῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐξ ἐθνῶν, κιν-
culis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis
δύνοις ἐν πόλει, κινδύνοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύνοις
in mari, periculis in falsis fratribus: In
ἐν θαλάσσῃ, κινδύνοις ἐν ψευδαδέλφοις· ἐν 27
‖ fatigatione & ærumna, in vigiliis † sæpè, in
κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίαις πολλάκις, ἐν
fame & siti, in ieiuniis * sæpe, in frigore
λιμῷ καὶ δίψει, ἐν νηστείαις πολλάκις, ἐν ψύχει

† Quare? — * eorū qui volunt — * εὑρίσκω — ‡ sunt subdoli, transfigurantes se — ‡ transfigurat se — * est — ‖ transfigurentur — † alioquin velut — * Deum, — ‡ substātia gloriæ. — ‡ quū sitis ipsi sapiētes. Sustinetis — * ignobilitatem — * ἀσθενέω — ‖ in hac parte, — † & ego (vt minus sapiēs dico) plus — * plurimis, — ‡ minus — * ναυαγέω — ‡ & * maris fui: In — ‖ labore † multis, — * multis,

& nuditate. Præter illa ‡ extrinsecus instan-
καὶ γυμνότητι. χωρὶς τῶν παρεκτὸς ἡ ἐπισύστα- 28
tia mea ‡ per diem, solicitudo omnium ec-
σίς μου ἡ καθ' ἡμέραν, ἡ μέριμνα πασῶν τῶν ἐκ-
clesiarum. Quis infirmatur, & * non infirmor? quis scan-
κλησιῶν. τίς ἀσθενεῖ, καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκαν- 29
dalizatur, & non ego vror? Si gloriari
δαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; εἰ καυχᾶσθαι 30
oportet, quæ ‖ infirmitatis meæ gloriabor. Deus
δεῖ, τὰ τῆς ἀσθενείας μου καυχήσομαι. ὁ θεὸς 31
& Pater Domini † Iesu Christi scit, * ille existēs bene-
καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ οἶδεν, ὁ ὢν εὐλο-
dictus in secula, quòd non mentior. ‡ In Da-
γητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐ ψεύδομαι. ἐν δα- 32
masco gētis præpositus Aretæ regis ‡ præsidio te-
μασκῷ ὁ ἐθνάρχης ἀρέτα τοῦ βασιλέως ἐφρού-
nebat Damascenorum ciuitatem, * prehendere me volens.
ρει τὴν δαμασκηνῶν πόλιν, πιάσαι με θέλων.
Et per fenestram in sporta demissus sum per
καὶ διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ *ἐχαλάσθην διὰ τοῦ 33
murum: & ‖ effugi manus eius.
τείχους, καὶ ἐξέφυγον τὰς χεῖρας αὐτοῦ.

CAP. XII. ιβ'.

Gloriari * sanè non confert mihi: veniam ‖ enim ad
1 Καυχᾶσθαι δὴ οὐ συμφέρει μοι· ἐλεύσομαι γὰρ εἰς
visiones & reuelationes Domini. Scio homi-
2 ὀπτασίας καὶ ἀποκαλύψεις κυρίου. οἶδα ἄνθρω-
nem in Christo ante annos quatuordecim, (siue in
πον ἐν χριστῷ πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν
corpore, nescio: siue extra corpus, ne-
σώματι, οὐκ οἶδα· εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ
scio, Deus scit:) raptum huiusmodi vsq; ad ter-
οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν· *ἁρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρί-
tium cælum. Et scio huiusmodi hominem, (siue
3 του οὐρανοῦ. καὶ οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον, εἴτε
in corpore, siue extra corpus, nescio:
ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ
Deus scit:) Quoniā raptus est in paradisum: &
4 θεὸς οἶδεν· ὅτι ἡρπάγη εἰς τὸν παράδεισον, καὶ
audiuit arcana verba, quæ non licet homini
ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ
loqui. Pro huiusmodi gloriabor: pro
5 λαλῆσαι. ὑπὲρ τοῦ τοιούτου καυχήσομαι· ὑπὲρ
autē meipso † non gloriabor, * si non in infirmitatibus
δὲ ἐμαυτοῦ οὐ καυχήσομαι, εἰ μὴ ἐν ταῖς ἀσθενείαις
meis. ‡ Si enim voluero gloriari, non ero
6 μου. ἐὰν γὰρ θελήσω καυχήσασθαι, οὐκ ἔσομαι
insipiens: veritatem enim dicam. parco autē, ne quis in
ἄφρων· ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ. φείδομαι δὲ μή τις εἰς
me existimet supra ‡ quod videt * me, aut audit aliquid ex
ἐμὲ λογίσηται ὑπὲρ ὃ βλέπει με, ἢ ἀκούει τι ἐξ
me. Et ‖ excellentia reuelationum † ve
7 ἐμοῦ. καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα
me efferar, datus est mihi stimulus * carni
μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί,
angelus ‡ satan, vt me colaphizet, vt ne ef-
ἄγγελος σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ, ἵνα μὴ ὑπερ-
ferar. ‡ Super hoc ter Dominum ro-
8 αίρωμαι. ὑπὲρ τούτου τρὶς τὸν κύριον *παρε-
gaui, vt discederet à me. Et dixit mihi:
9 κάλεσα, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' ἐμοῦ. καὶ εἴρηκέ μοι,
Sufficit tibi gratia mea. nam virtus mea in infir-
ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου. ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀ-
mitate perficitur. Libenter igitur magis gloria-
σθενείᾳ τελειοῦται. ἥδιστα οὖν μᾶλλον καυχήσο-
bor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in
μαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ'
me virtus Christi. * Ideo oblector in infir-
10 ἐμὲ ἡ δύναμις τοῦ χριστοῦ. διὸ εὐδοκῶ ἐν ἀ-
mitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persequutionib'.
σθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς,
ἐν στε-

‡ quæ sunt — ‡ quotidiana — * ego — ‖ sunt — † nostri * qui est — ‡ Damasci — ‡ custodiebat — * φρουρέω — * vt me comprehenderet — * χαλάω — ‖ sic — * ἐκφεύγω — * Si oportet (non expedit quidem) ‖ autem — * ἁρπάζω — † nihil * nisi — ‡ Nam & — ‡ id * in — ‖ ne magnitudo † extollat me, * carnis meæ, ‡ satanæ. — ‡ Propter quod * παρακαλέω — * Propter quod placeo mihi

in angustiis pro Christo. Quum enim infirmor,
ἐν στενοχωρίαις ὑπὲρ Χριστοῦ. ὅταν γὰρ ἀσθενῶ,
tunc potens sum. Factus sum insipiens glo-
τότε δυνατός εἰμι. γέγονα ἄφρων καυχώ- 11
riando: vos me coëgistis. Ego enim debui à
μενος· ὑμεῖς με ἠναγκάσατε. ἐγὼ γὰρ ὤφειλον ὑφ'
vobis commendari: nihil enim † inferior fui supra valde
ὑμῶν συνίστασθαι· οὐδὲν γὰρ * ὑστέρησα τῶν ὑπὲρ λίαν
Apostolis, si & nihil sum. Ipsa quidem signa
ἀποστόλων, εἰ καὶ οὐδέν εἰμι. τὰ μὲν σημεῖα τοῦ 12
ᵃ Apostoli effecta sunt in vobis in omni ‡ tolo-
ἀποστόλου * κατειργάσθη ἐν ὑμῖν ἐν πάσῃ ὑπο-
rantia, in signis & prodigiis & virtutibus. Quid
μονῇ, ἐν σημείοις καὶ τέρασι καὶ δυνάμεσι. τί 13
enim est § quod inferiores fuistis supra caeteras eccle-
γάρ ἐστιν ὃ * ἡττήθητε ὑπὲρ τὰς λοιπὰς ἐκκλη-
sias, si non quòd ipse ego non * obtorpui vobis?
σίας, εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ οὐ * κατενάρκησα ὑμῶν;
Donate mihi iniuriam hanc. Ecce ter-
χαρίσασθέ μοι τὴν ἀδικίαν ταύτην. ἰδοὺ τρί- 14
tio hoc ‡ paratè habeo venire ad vos: & non tor-
τον τοῦτο ἑτοίμως ἔχω ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ οὐ κα-
torpefaciam vobis Non enim quaero vestra, sed
ταναρκήσω ὑμῶν. οὐ γὰρ ζητῶ τὰ ὑμῶν, ἀλλ'
vos. Nō enim debent ‡ nati parentibus thesau-
ὑμᾶς. οὐ γὰρ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θησαυ-
rizare, sed parentes ‡ natis. Ego autē libētis-
ρίζειν, ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. ἐγὼ δὲ ἥδι- 15
simè impendam, & * expendar pro
στα δαπανήσω, καὶ ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν
animabus vestris: | si & abundantiùs vos diligens
ψυχῶν ὑμῶν· εἰ καὶ περισσοτέρως ὑμᾶς ἀγαπῶν,
minùs diligar. † Esto verò, ego non grauaui
ἧττον ἀγαπῶμαι. ἔστω δέ, ἐγὼ οὐ κατεβάρησα 16
vos: sed ᵃ existens astutus, dolo vos ce-
ὑμᾶς, ἀλλ' ὑπάρχων πανοῦργος, δόλῳ ὑμᾶς ἔ-
pi ‡ Num aliquē eorū quos misi ad vos, per
λαβον. μή τινα ὧν ἀπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς, δι' 17
ipsum § expilaui vos? Rogaui Ti-
αὐτοῦ ἐπλεονέκτησα ὑμᾶς; παρεκάλεσα Τί- 18
tum, & * simul misi fratrem. Numquid | expila-
τον, καὶ συναπέστειλα τὸν ἀδελφόν. μήτι ἐπλεονέκ-
uit vos Titus? † non eodem spiritu ambula-
τησεν ὑμᾶς Τίτος; οὐ τῷ αὐτῷ πνεύματι περιεπα-
uimus? ᵃ non iisdem vestigiis? ‡ Rursum putatis
τήσαμεν; οὐ τοῖς αὐτοῖς ἴχνεσι; πάλιν δοκεῖτε 19
quòd § vobis excusemur? Coram Deo, in
ὅτι ὑμῖν ἀπολογούμεθα; κατενώπιον τοῦ θεοῦ ἐν
Christo loquimur: ᵃ omnia ᵃ, charissimi, propter
Χριστῷ λαλοῦμεν. τὰ δὲ πάντα, ἀγαπητοί, ὑπὲρ
vestram aedificationem. Timeo enim ne fortè * ve-
τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς. φοβοῦμαι γὰρ μήπως ἐλ- 20
niens non quales volo inueniam vos: & ego inueniar | vo-
θὼν οὐχ οἵους θέλω εὕρω ὑμᾶς, κἀγὼ εὑρεθῶ ὑ-
bis qualē nō vultis. ne fortè cōtentiones, aemulationes, † irae, dis-
μῖν οἷον οὐ θέλετε. μήπως ἔρεις, ζῆλοι, θυμοί, ἐ-
sensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, se-
ριθεῖαι, καταλαλιαί, ψιθυρισμοί, φυσιώσεις, ἀ-
ditiones ᵃ. Ne iterum ‡ venientem me humi-
καταστασίαι. μὴ πάλιν ἐλθόντα με ταπεινώ- 21
liet Deus meus apud vos, & lugeam mul-
σῃ ὁ θεός μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ * πενθήσω πολ-
tos ante § peccantium, & no * poeniten-
λοὺς τῶν προημαρτηκότων, καὶ μὴ μετανοησάν-
tium super immunditia, & fornicatione, & impudi-
των ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ, καὶ πορνείᾳ, καὶ ἀσελ-
citia quam gesserunt.
γείᾳ ᾗ ἔπραξαν.

CAP. XIII. ιγ'.

Ecce tertio hoc venio ad vos: In o-
ΙΔοὺ τρίτον τοῦτο ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. ἐπὶ στό- 1
re duorum testium | & trium stabit omne
ματος δύο μαρτύρων καὶ τριῶν σταθήσεται πᾶν
verbum. Praedixi & praedico, vt praesens
ῥῆμα. προείρηκα καὶ προλέγω, ὡς παρὼν τὸ 2
secundò, & absens nunc † scribo antè peccan-
δεύτερον, καὶ ἀπὼν νῦν γράφω τοῖς * προημαρ-
tibus, & caeteris omnibus, quoniam : venero in
τηκόσι καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν, ὅτι ἐὰν ἔλθω εἰς τὸ
iterum, non parcam. ᵃ Quandoquidē experimentū quaeritis ‡
πάλιν, οὐ * φείσομαι. ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε 3
in me loquentis Christi, qui in § vos non
τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ, ὃς εἰς ὑμᾶς οὐκ
infirmatur, sed potens est in vobis: * Etenim si cru-
ἀσθενεῖ, ἀλλὰ δυνατεῖ ἐν ὑμῖν· καὶ γὰρ εἰ * ἐ- 4
cifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute
σταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ ζῇ ἐκ δυνάμεως
Dei | Etenim nos infirmi sumus in illo: sed viue-
θεοῦ. καὶ γὰρ ἡμεῖς ἀσθενοῦμεν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ ζησό-
mus cum eo ex virtute Dei in † vos.
μεθα σὺν αὐτῷ ἐκ δυνάμεως θεοῦ εἰς ὑμᾶς.
Vosmetipsos tentate si estis in fide: ᵃ vos-
ἑαυτοὺς πειράζετε εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει, ἑαυ- 5
ipsos probate. An non cognoscitis vosmetipsos,
τοὺς δοκιμάζετε. ἢ οὐκ ἐπιγινώσκετε ἑαυτούς,
quia Iesus Christus in vobis est? ‡ si non quid fortè re-
ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ὑμῖν ἐστιν; εἰ μήτι ἄρα ἀδό-
probi estis. Spero autē quòd cognoscetis, quia nos non
κιμοί ἐστε. ἐλπίζω δὲ ὅτι γνώσεσθε, ὅτι ἡμεῖς οὐκ 6
sumus reprobi. § Opto autem apud Deum * non
ἐσμὲν ἀδόκιμοι. εὔχομαι δὲ πρὸς τὸν θεὸν μὴ 7
facere vos malum quicquam: non vt nos probati
ποιῆσαι ὑμᾶς κακὸν μηδέν· οὐχ ἵνα ἡμεῖς δόκιμοι
appareamus, sed vt vos | pulchrum faciatis, nos
φανῶμεν, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς τὸ καλὸν ποιῆτε, ἡμεῖς
autē vt reprobi simus. Non enim possumus aliquid ad-
δὲ ὡς ἀδόκιμοι ὦμεν. οὐ γὰρ δυνάμεθά τι κα- 8
uersus veritatem: sed pro veritate. Gau-
τὰ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. χαί- 9
demus enim † quum nos infirmi sumus, vos autem poten-
ρομεν γὰρ ὅταν ἡμεῖς ἀσθενῶμεν, ὑμεῖς δὲ δυνα-
tes estis. Hoc verò & ᵃ optamus, vestram consumma-
τοὶ ἦτε. τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν κατάρ-
tionem. ‡ Propter hoc haec absens scribo, vt prae-
τισιν. διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπὼν γράφω, ἵνα πα- 10
sens non § seuerè vtar, secundùm potestatem
ρὼν μὴ ἀποτόμως χρήσωμαι κατὰ τὴν ἐξουσίαν
quam dedit mihi Dominus in aedificationem, & non in
ἣν ἔδωκέ μοι ὁ κύριος εἰς οἰκοδομήν, καὶ οὐκ εἰς
destructionem. * Caeterùm, fratres, gaudete, | per-
καθαίρεσιν. λοιπόν, ἀδελφοί, χαίρετε, * κα- 11
ficimini, consolationem habete, idem sapite, pa-
ταρτίζεσθε, παρακαλεῖσθε, τὸ αὐτὸ φρονεῖτε, εἰ-
cem habete: & Deus dilectionis & pacis
ρηνεύετε· καὶ ὁ θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης
erit † cum vobis. Salutate ᵃ alij alios in oscu-
ἔσται μεθ' ὑμῶν. ἀσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλή- 12
lo sancto. Salutant vos sancti omnes.
ματι ἁγίῳ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἅγιοι πάντες.
Gratia Domini ‡ Iesu Christi, & charitas
ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη 13
Dei, & communicatio sancti Spiritus § cum
τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος μετὰ
omnibus vobis. Amen.
πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Corinthios secunda scripta fuit à Phi-
Πρὸς Κορινθίους δευτέρα ἐγράφη ἀπὸ Φι-
lippis Macedoniae, per Titum
λίππων τῆς Μακεδονίας, διὰ Τίτου
& Lucam.
καὶ Λουκᾶ.

Margin notes (left): ‡ minùs feci ab iis qui sunt supra modum Apostoli: tā / * ὑστερέω / ᵃ tamen Apostolatus mei facta sunt super vos / ‡ patiētia, / * κατεργάζω / § quod minùs habuistis prę cęteris ecclesiis, nisi / * ἐπλεόμην / * grauaui vos? / * καταναρκάω / ‡ paratus sum / † ero grauis / ᵃ quae sunt / ‡ filij / ‡ filiis. / ᵃ superimpendar ego ipse / | licet plus / † Sed / ᵃ quum essem / ‡ Nūquid per / § circumueni / * cum illo / | circumuenit / † nonne / ᵃ nonne / ‡ Olim / § excusemus nos apud vos? / ᵇ autem / * quum venero, / | à / † animositates, / ᵃ sunt inter vos. / § quū venero, / * πενθέω / § ex iis qui peccauerunt, / * egerunt poenitentiam

Margin notes (right): | vel / † iis qui antè peccauerunt, / * προαμαρτάνω / ᵃ An / ‡ eius qui loquitur Christus / * φείδομαι / § vobis / * Nam & / * σταυρόω / | Nam / † vobis. / ᵃ ipsi / ‡ nisi / § Oramus / * vt nihil mali faciatis / | quod bonum est / † quoniam / ᵃ oramus, / ‡ Ideo / § duriùs agam / * De caetero, / | perfecti estote, exhortamini, / * καταρτίζω / † vobiscū. / ᵃ inuicem / ‡ nostri / § sit:

SANCTI PAVLI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
AD GALATAS
ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ
Epistola.
ἐπιστολή.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α΄.

PAVLVS Apostolus (non ab hominibus, neque per hominem, sed
1 ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος οὐκ ἀπ᾽ ἀνθρώπων, οὐδὲ δι᾽ ἀνθρώπου, ἀλλὰ
per Iesum Christum, & Deum Patrem *ipsum* qui suscitauit eum à mortuis,) Et qui * *cum me*
διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Θεοῦ πατρὸς τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ
2 omnes fratres, ecclesiis Galatiæ:
πάντες ἀδελφοί, ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας.
Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino nostro Iesu Christo:
3 χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρός, καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
Ipso qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti seculo nequam, secundùm voluntatem Dei &
4 τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὅπως *ἐξέληται ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος πονηροῦ, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ
Patris nostri: Cui † gloria in secula seculorum. Amen.
5 πατρὸς ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.
Miror quòd ‡ *ita* citò transferimini ab eo qui vocauit vos in § *gratia Christi*, *in alterum* Euangelium:
6 θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως *μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ, εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον,
Quod non est aliud, * *si non quidam sunt turbantes vos, & volentes inuertere* Euangelium Christi.
7 ὃ οὐκ ἔστιν ἄλλο, εἰ μή τινές εἰσιν οἱ ταράσσοντες ὑμᾶς, καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ.
Sed ‡ *& si* nos, aut angelus de cælo euangelizet vobis præter † quod euangelizauimus vobis, anathema sit.
8 ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ᾽ ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.
Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis euangelizauerit præter ‡ quod accepistis, anathema sit.
9 ὡς *προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω, εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ᾽ ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.
Modò enim § *homines* suadeo, an * *Deum?* An quæro hominibus placere? Si *enim* adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.
10 ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πείθω, ἢ τὸν Θεόν; ἢ ζητῶ ἀνθρώποις ἀρέσκειν; εἰ γὰρ ἔτι ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλος οὐκ ἂν ἤμην.
Notū facio ‡ *autē* vobis, fratres, Euangelium † euangelizatum à me, quia non est secundùm hominem.
11 γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ᾽ ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον.
Neq; enim ego ab homine accepi illud, neque ‡ *edoctus sum:* sed per reuelationem Iesu Christi.
12 οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτό, οὔτε ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι᾽ ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ.
Audistis enim meam conuersationem aliquando in Iudaïsmo, quoniā supra modum persequebar ecclesiam Dei, &
13 ἠκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφήν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καθ᾽ ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ
§ *vastabam* illam: Et proficiebam in Iudaïsmo supra multos coætaneos * in genere meo, abundantiùs æmulator existens paternarum mearum traditionum.
14 *ἐπόρθουν αὐτήν. καὶ *προέκοπτον ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζηλωτὴς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων.
Quū autem † *probauit Deus ille separans* me ex vtero matris meæ, & † *vocans* per gratiam suam,
15 ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ,
‡ *Reuelare* Filium suum in me, vt euangelizarem illum in Gentibus, continuò non acquieui carni & sanguini.
16 ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, εὐθέως οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι.
Neque veni *in* Hierosolymam ad § *illos ante me* Apostolos: sed abij in Arabiam: & iterum reuersus sum *in* Damascum.
17 οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους, ἀλλ᾽ ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς Δαμασκόν.
Deinde post annos tres veni *in* Hierosolymam videre Petrum: & mansi apud eum * *dies* quindecim.
18 ἔπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα *ἱστορῆσαι Πέτρον, καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν *ἡμέρας δεκαπέντε.
Alium autem Apostolorum *non* vidi ‡ *si non* Iacobum fratrem Domini.
19 ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου.
Quæ autē scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.
20 ἃ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι.
Deinde veni in † *regiones* Syriæ, & Ciliciæ.
21 ἔπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας.
Eram autem ignotus facie ecclesiis Iudææ, quæ ‡ in Christo.
22 ἤμην δὲ ἀγνοούμενος τῷ προσώπῳ ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας ταῖς ἐν Χριστῷ.
Tantùm autē § *audientes erant*, quoniam * *persequens* nos aliquādo, nunc euangelizat fidem quam aliquādo † *vastabat.*
23 μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν, ὅτι ὁ διώκων ἡμᾶς ποτέ, νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν ἥν ποτε ἐπόρθει.
Et † *glorificabant* in me Deum.
24 καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν Θεόν.

CAP. II. β΄.

Deinde post quatuordecim annos iterum ascendi in Hierosolymam cum Barnaba, ‡ *consumens & Titum.*
1 ΕΠΕΙΤΑ διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ Βαρνάβα, συμπαραλαβὼν καὶ Τίτον.
Ascendi autē secūdùm reuelationem, & § *exposui* illis Euangelium quod prædico in Gentibus, seorsum autem * *in præsenti habitis*: ne fortè in vacuum currerē, aut cucurrissem.
2 ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν, καὶ *ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι, κατ᾽ ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι, μή πως εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἔδραμον.
Sed neque Titus ‡ *cum me, Græcus existens*, *coactus* est circumcidi:
3 ἀλλ᾽ οὐδὲ Τίτος ὁ σὺν ἐμοί, Ἕλλην ὤν, *ἠναγκάσθη *περιτμηθῆναι·
† Propter *autē* subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram quā habemus in Christo Iesu, vt nos in seruitutem redigerent.
4 διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν ἣν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσωνται.
Quibus neque ad horam cessimus subiectioni, vt veritas Euangelij permaneat apud vos.
5 οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν *εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς.
Ab autem ‡ *visis* esse aliquid (quales aliquādo
6 ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναί τι, ὁποῖοί ποτε ἦσαν

Marginal notes:
* mecum sunt
‡ ἐξέληται
† est
‡ sic tam
* μετατίθεσθε
§ gratiam Christi, in aliud
* nisi sunt aliqui qui vos cōturbāt, & volunt conuertere
‡ licet
† quàm
* προείρηκα
‡ id
§ hominibus
* Deo?
‡ enim
† quod est
§ didici:
§ expugnabam
* προέκοπτον
* ὁμήλικας
* meos
‡ placuit ei qui segregauit
† vocauit
‡ Vt reuelaret
§ antecessores meos
* ἱστορῆσαι
* diebus
‡ neminē nisi
† partes
‡ erant
§ auditum habebant
* qui persequebatur
‡ expugnabat
† clarificabant
§ assumpto & Tito
§ contuli cum
* ἀνεθέμην
* iis qui videbantur aliquid esse:
‡ qui mecū erat quum esset Gentilis, compulsus
† Sed
* ἠναγκάσθη
* περιτμηθῆναι
* εἴξαμεν
‡ iis qui videbantur

fuerint, nihil mihi differt. Faciem Deus hominis non accipit.) Mihi enim * in pretio habent, nihil

ἦσαν οὐδέν μοι διαφέρει· πρόσωπον ὁ θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει. ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκοῦντες, οὐδὲν

contulerunt. Sed econtrà, † videntes quòd

7 προσανέθεντο· ἀλλὰ τοὐναντίον, ἰδόντες ὅτι

creditum est mihi Euangelium præputij, sicut

πεπίστευμαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς

Petro circumcisionis. († Nam operatus Petro in

8 Πέτρος τῆς περιτομῆς. ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς

Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi * in

ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ

Gentes.) Et cognoscentes gratiam † datam mihi, Iaco-

9 ἔθνη. καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι, Ἰάκω-

bus, & Cephas, & Ioannes, * illi visi columnæ esse, dex-

βος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκοῦντες στύλοι εἶναι, δε-

tras dederunt mihi & Barnabæ, societatis: vt nos

ξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας· ἵνα ἡμεῖς

in Gentes, ipsi autem in circumcisionem: Tātùm autē

10 εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν. μόνον δὲ

pauperum vt † meminissemus. quod etiam § studui

τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύωμεν· ὃ καὶ ἐσπούδασα

id ipsum facere. Quū autē venisset Petrus in Antio-

11 αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι. ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιό-

chiam, in faciem ei restiti: quia * notan-

χειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσ-

dus erat. § Ante enim venire quosdam à Iacobo,

12 μένος ἦν. πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινας ἀπὸ Ἰακώβου,

cum Gentibus simul edebat: quū autē venissent, † subduce-

μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέστελ-

bat & separabat seipsum, timens eos * ex circum-

λε καὶ ἀφώριζεν ἑαυτόν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περι-

cisione. Et § consimulabant ei & cæteri Iu-

13 τομῆς. καὶ συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰου-

dæi: ita vt § Barnabas * simul abduceretur eorum simu-

δαῖοι· ὥστε καὶ Βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑπο-

latione. Sed quum vidissem quòd nō † rectè pede incederent ad

κρίσει. ἀλλ' ὅτε εἶδον ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς

14 veritatem Euangelij, dixi † Petro co-

τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμ-

ram omnibus: Si tu Iudæus * existens, gentiliter

προσθεν πάντων· εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς

viuis, & non Iudaicè: § quid Gentes cogis Iudai-

ζῇς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς, τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰουδαΐ-

zare? Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus pec-

15 ζειν; ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρ-

catores. Scientes § quòd nō iustificatur homo

16 τωλοί. εἰδότες ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος

ex operibus legis, § si non per fidem Iesu Christi: &

ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ

nos in † Christum Iesum credidimus: vt iustifica-

ἡμεῖς εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιω-

remur ex fide Christi, & non ex operibus legis:

θῶμεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων νόμου·

propter * non iustificabitur ex operibus legis omnis caro.

διότι οὐ δικαιωθήσεται ἐξ ἔργων νόμου πᾶσα σάρξ.

* Si verò quærentes iustificari in Christo, † re-

17 εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν Χριστῷ, εὑ-

periamur & ipsi peccatores, numquid Christus pecca-

ρέθημεν καὶ αὐτοὶ ἁμαρτωλοί, ἆρα Χριστὸς ἁμαρ-

ti minister § ? Absit. Si enim quæ destruxi

18 τίας διάκονος; μὴ γένοιτο. εἰ γὰρ ἃ κατέλυσα

hæc iterum ædifico, præuaricatorem meipsum con-

ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἐμαυτὸν συ-

stituo. Ego enim per legem legi mortuus sum, vt

19 νίστημι. ἐγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, ἵνα

Deo viuam: Christo confixus sum §. Viuo autē, non

20 θεῷ ζήσω. Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δέ, οὐκ

† amplius ego: viuit verò in me Christus: Quòd autē nūc viuo in

ἔτι ἐγώ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν

carne, in fide viuo filij Dei, * diligen-

σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ ἀγαπήσαν-

tis me, & § tradentis semetipsum pro me. Non

21 τός με, καὶ παραδόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ. οὐκ

abiicio gratiam Dei. Si enim per legem iusti-

ἀθετῶ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ. εἰ γὰρ διὰ νόμου δικαιο-

tia, ergo Christus gratis mortuus est.

σύνη, ἄρα Χριστὸς δωρεὰν ἀπέθανεν.

CAP. III. γ'.

O insensati Galatæ, quis vos fascinauit veri-

1 Ὦ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε τῇ ἀλη-

tati non § obsequi, quibus ob oculos Iesus Chri-

θείᾳ μὴ πείθεσθαι, οἷς κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χρι-

stus proscriptus est, in vobis crucifixus? Hoc

2 στὸς προεγράφη, ἐν ὑμῖν ἐσταυρωμένος; τοῦτο

solùm volo discere à vobis: Ex operibus legis

μόνον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν, ἐξ ἔργων νόμου τὸ

Spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Sic § insen-

3 πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; οὕτως ἀνόη-

sati estis, † incepti spiritu, nunc carne cōsumme-

τοί ἐστε; * ἐναρξάμενοι πνεύματι, νῦν σαρκὶ ἐπιτε-

mini? Tanta passi estis * frustrà? si modò & frustrà.

4 λεῖσθε; τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ; εἴ γε καὶ εἰκῇ.

Ille ergo † subministrans vobis Spiritum, & § efficiens

5 ὁ οὖν ἐπιχορηγῶν ὑμῖν τὸ πνεῦμα, καὶ ἐνεργῶν

virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fi-

δυνάμεις ἐν ὑμῖν, ἐξ ἔργων νόμου ἢ ἐξ ἀκοῆς πί-

dei? Sicut §, Abraham credidit Deo, & repu-

6 στεως; καθὼς Ἀβραὰμ ἐπίστευσε τῷ θεῷ, καὶ ἐλο-

tatum est illi ad iustitiam. Cognoscite ergo quia

7 γίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. γινώσκετε ἄρα ὅτι

qui ex fide †, ij sunt filij Abrahæ. Pro-

8 οἱ ἐκ πίστεως, οὗτοί εἰσιν υἱοὶ Ἀβραάμ. προϊ-

uidens autem Scriptura quia ex fide iustificat Gentes

δοῦσα δὲ ἡ γραφὴ ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοῖ τὰ ἔθνη ὁ

Deus, § prænuangelizauit Abrahæ, Quia bene-

θεός, προευηγγελίσατο τῷ Ἀβραὰμ ὅτι * ἐνευλο-

dicentur in te omnes Gentes. § Itaque qui ex

9 γηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη. ὥστε οἱ ἐκ

fide, benedicentur cum fideli Abraham.

πίστεως εὐλογοῦνται σὺν τῷ πιστῷ Ἀβραάμ.

Quicūq; enim ex operibus legis sunt, sub § execratione

10 ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσίν, ὑπὸ κατάραν

sunt. Scriptum est enim: † Execrabilis omnis qui non per-

εἰσί. γέγραπται γάρ, ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμ-

manserit in omnibus § scriptis in libro

μένει ἐν πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ

legis, § ad faciendum ea. Quoniā autē in lege ne-

11 νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά. ὅτι δὲ ἐν τῷ νόμῳ οὐ-

mo iustificatur apud Deum, manifestū §: quia iustus

δεὶς δικαιοῦται παρὰ τῷ θεῷ, δῆλον, ὅτι ὁ δίκαιος

ex fide viuet. At lex † non est ex fi-

12 ἐκ πίστεως ζήσεται. ὁ δὲ νόμος οὐκ ἔστιν ἐκ πί-

de: sed † faciens ea homo viuet in

στεως· ἀλλ' ὁ ποιήσας αὐτὰ ἄνθρωπος ζήσεται ἐν

illis. Christus nos redemit de § execratione

13 αὐτοῖς. Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας

legis, factus pro nobis § execratio. (scriptum est

τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. γέγραπται

enim: † Execrabilis omnis § suspensus in ligno)

γάρ, ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου.

Vt in § Gentes benedictio Abrahæ fieret

14 ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραὰμ γένηται

in Christo Iesu, vt pollicitationem Spiritus

ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πνεύματος

accipiamus per fidem. §(Secūdùm hominem dico)

λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως. ἀδελφοί, κατὰ ἄνθρωπον λέγω,

15 tamen hominis † authenticatum testamentum nemo § ab-

ὅμως ἀνθρώπου κεκυρωμένην διαθήκην οὐδεὶς ἀ-

rogat, aut superordinat. At Abrahæ dictæ

16 θετεῖ ἢ ἐπιδιατάσσεται. τῷ δὲ Ἀβραὰμ ἐρρέθη-

sunt promissiones, & semini eius. Non dicit,

σαν αἱ ἐπαγγελίαι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. οὐ λέγει,

Marginal notes (left): † non interest. Personam. * qui videbantur esse aliquid. * quum vidissent. * concrediti. § Qui enim est. * in eas. § quum cognouissent § quæ data est. * qui videbantur. § memores essemus. § solicitus fui hoc. * reprehensibilis. § Priùs enim quàm venirent quidam. † subtrahebat & segregabat. * συνεσθίω. * qui erant. § simulationi eius consenserunt. § & ducerentur ab eis in illam simulationem. * συνάγω. § rectè ambularent. * ἔμπροσθεν. * Νο. § Cephæ. § quum sis. § quomodo. § autem. § nisi. † Christo Iesu. * Quòd. § inuenti sumus. § est? § exci. † iam. * qui dilexit.

Marginal notes (right): § tradidit. * Casud-. § obedire, ante quorum. § stulti. † vt quum cœperitis * ἐνάρχω. * sine causa? si tamē sine causa. Qui. § tribuit. § operatur. § scriptum est. † sunt. § prænunciauit. * ἐυλογέω. § Igitur qui sunt. § maledicto. † Maledictus. § quæ scripta sunt. § vt faciat. § est. † autem. § qui fecerit. § maledicto. § maledictum: quia. † Maledictus. § qui pendet. § Gentibus. § Fratres. † confirmatum. § spernit. * ipsi.

† Seminibus, quasi in multis: sed quasi in vno, Et
τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ᾽ ὡς ἐφ᾽ ἑνός, καὶ
semini *, qui est Christus. Hoc autem dico, testa-
τῷ σπέρματί σου, ὅς ἐστι χριστός. Τοῦτο δὲ λέγω, διαθή- 17
mentum ‡ ante authenticatum à Deo in Chri-
κην προκεκυρωμένην ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς χρι-
stum, quæ post annos quadringentos & triginta facta ‡
στόν, ὁ μετὰ ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκοντα γεγονὼς
lex, non * irritat, ad abolendam promis-
νόμος οὐκ ἀκυροῖ, εἰς τὸ καταργῆσαι τὴν ἐπαγ-
sionem. ‖ Si enim ex lege hæreditas, nō † amplius
γελίαν. εἰ γὰρ ἐκ νόμου ἡ κληρονομία, οὐκ ἔτι 18
ex promissione. At Abrahæ * per repromissionē ‡ grati-
ἐξ ἐπαγγελίας. τῷ δὲ ἀβραὰμ δι᾽ ἐπαγγελίας * κε-
ficatus est Deus. Quid igitur lex? ‡ transgressionum
χάρισται ὁ θεός. τί οὖν ὁ νόμος; τῶν παραβάσεων 19
causa apposita est, * vsque quo veniret semen cui
χάριν * προσετέθη, ἄχρις οὗ ἔλθῃ τὸ σπέρμα ᾧ
‖ promissum erat, ordinata per angelos in manu me-
ἐπήγγελται, διαταγεὶς δι᾽ ἀγγέλων ἐν χειρὶ με-
diatoris. At mediator †, vnius non est: at Deus vnus
σίτου. ὁ δὲ μεσίτης, ἑνὸς οὐκ ἔστιν· ὁ δὲ θεὸς εἷς 20
est. Ergo lex aduersus promissa Dei? Ab-
ἐστιν. ὁ οὖν νόμος κατὰ τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ θεοῦ; μὴ 21
sit. Si enim data esset lex ‡ potens viuifica-
γένοιτο. εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος ὁ δυνάμενος ζωοποιῆ-
re, verè ex lege esset iustitia. Sed
σαι, ὄντως ἐκ νόμου ἂν ἦν ἡ δικαιοσύνη. ἀλλὰ 22
conclusit scriptura omnia sub peccato, vt
συνέκλεισεν ἡ γραφὴ πάντα ὑπὸ ἁμαρτίαν, ἵνα
promissio ex fide Iesu Christi daretur cre-
ἡ ἐπαγγελία ἐκ πίστεως ἰησοῦ χριστοῦ δοθῇ τοῖς πι-
dentibus. ‡ Ante venire fidem, sub lege
στεύουσι. πρὸ τοῦ δὲ ἐλθεῖν τὴν πίστιν, ὑπὸ νόμον 23
custodiebamur, conclusi in * fu-
ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι εἰς τὴν μέλ-
turam fidem reuelari. Itaque lex, pæ-
λουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι. ὥστε ὁ νόμος παι- 24
dagogus noster fuit in ‖ Christum, vt ex fide
δαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως
iustificaremur. † Veniente autem fide, non amplius
δικαιωθῶμεν. ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκ ἔτι 25
sub pædagogo sumus. Omnes * filij Dei estis
ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν. πάντες γὰρ υἱοὶ θεοῦ ἐστε 26
per fidem in Christo Iesu. Quicūq; enim in ‡ Chri-
διὰ τῆς πίστεως ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ὅσοι γὰρ εἰς χρι- 27
stum baptizati estis, Christum induistis. Non est
στὸν ἐβαπτίσθητε, χριστὸν * ἐνεδύσασθε. οὐκ ἔνι 28
Iudæus neq; Græcus: non est seruus neque liber, non
ἰουδαῖος οὐδὲ ἕλλην· οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ
est masculus ‡ & fœmina. Omnes enim vos * vnus estis in
ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ. πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν
Christo Iesu. Si autem ‖ Christi, ergo Abrahæ 29
χριστῷ ἰησοῦ. εἰ δὲ ὑμεῖς χριστοῦ, ἄρα τοῦ ἀβραὰμ
semen estis, & secundum promissionem hæredes.
σπέρμα ἐστέ, καὶ κατ᾽ ἐπαγγελίαν κληρονόμοι.

† Et
* tuo,
‡ confirmatum
‡ est
* irritum facit ad euacuādam
‖ Nam
† iam
* autem
‡ donauit
* χαρίζω
‡ Propter transgressiones
* donec
* προστίθημι
‖ promissum erat
† autem
‡ quæ posset
‡ Priusquam autem quàm veniret fides,
* eam quæ reuelanda erat
* φρουρέω
‖ Christo,
† At vbi venit fides, iam non
* enim
‡ Christo
* ἐνδύω
‡ neque
* vnum
‖ vos

CAP. IIII. δ′.

Dico autē, * ad quantum tempus hæres ‖ infans
Λέγω δέ, ἐφ᾽ ὅσον χρόνον ὁ κληρονόμος νήπιός 1
est, nihil differt † seruo, dominus omnium existens:
ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει δούλου, κύριος πάντων ὤν,
Sed sub ‡ tutores est & curatores, vsque
ἀλλὰ ὑπὸ ἐπιτρόπους ἐστὶ καὶ οἰκονόμους, ἄχρι τῆς 2
præfinitionem Patris. Ita & nos, quū essemus
προθεσμίας τοῦ πατρός. οὕτω καὶ ἡμεῖς ὅτε ἦμεν 3
‡ infantes, sub elementis mundi eramus * seruituti addi-
νήπιοι, ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἦμεν δεδουλωμέ-
cti. Quum verò venit plenitudo temporis, emi-
νοι. ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέ- 4
sit Deus Filium suum, factum ex mulie
στειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναι-

* quanto tempore
‖ paruulus
† à
‡ quum sit:
‡ tutoribus & actoribus est vsq; ad præfinitum tempus à Patre:
‡ paruuli,
* seruientes. At

re, factum sub lege: Vt eos qui sub legem ‡ redi-
κός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον * ἐξα- 5
meret, vt adoptionē filiorum reciperemus. Quoniā
γοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν. ὅτι 6
autē estis filij, misit Deus Spiritum filij
δέ ἐστε υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ
sui in corda vestra, clamantem, Abba, (Pa-
αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κρᾶζον, ἀββᾶ, ὁ πα-
ter.) Itaq; nō † amplius es seruus, sed filius. Si verò filius,
τήρ. ὥστε οὐκ ἔτι εἶ δοῦλος, ἀλλ᾽ υἱός. εἰ δὲ υἱός, 7
& hæres Dei per ‡ Christum. Sed tunc quidē
καὶ κληρονόμος θεοῦ διὰ χριστοῦ. ἀλλὰ τότε μὲν 8
ignorantes Deum, seruiebatis ‡ nō natura * existētib'
οὐκ εἰδότες θεόν, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι
diis. Nūc au ē cognoscentes Deum, † magis autem cogniti
θεοῖς. νῦν δὲ γνόντες θεόν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες 9
à Deo, quomodo conuertimini iterum ad infirma &
ὑπὸ θεοῦ, πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ
egena elementa, quibus denuo desuper seruire vul-
πτωχὰ στοιχεῖα, οἷς πάλιν ἄνωθεν δουλεύειν θέλε-
tis? Dies obseruatis, & menses, & tempora,
τε; ἡμέρας παρατηρεῖσθε, καὶ μῆνας, καὶ καιρούς, 10
& annos. Timeo vos, ne forte frustra fati-
καὶ ἐνιαυτούς. φοβοῦμαι ὑμᾶς, μή πως εἰκῇ κε- 11
gatus fuerim erga vos. Estote sicut ego, quia & ego
κοπίακα εἰς ὑμᾶς. γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι κἀγὼ 12
sicut vos: fratres, obsecro vos nihil ‡ me iniuria af-
ὡς ὑμεῖς, ἀδελφοί, δέομαι ὑμῶν. οὐδέν με ἠδική-
fecistis. Scitis autē quia per infirmitatem carnis euan-
σατε. οἴδατε δὲ ὅτι δι᾽ ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς εὐηγ- 13
gelizaui vobis ‡ prius. Et * experimentum
γελισάμην ὑμῖν τὸ πρότερον. καὶ τὸν πειρασμόν 14
mei in carne mea non ‡ pro nihilo habuistis, neque ref
μου τὸν ἐν τῇ σαρκί μου οὐκ ἐξουθενήσατε οὐδὲ * ἐξε-
puistis: sed sicut angelum Dei excepistis me, sicut
πτύσατε· ἀλλ᾽ ὡς ἄγγελον θεοῦ * ἐδέξασθέ με, ὡς
Christum Iesum. † Quæ igitur erat beatitudo vestra?
χριστὸν ἰησοῦν. τίς οὖν ἦν ὁ μακαρισμὸς ὑμῶν; 15
* Testor enim vobis, quia si ‡ possibile, oculos
μαρτυρῶ γὰρ ὑμῖν, ὅτι εἰ δυνατόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς
vestros ‡ effodientes dedissetis mihi. * Itaque ini-
ὑμῶν * ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι. ὥστε ἐχ- 16
micus vobis factum sum verum dicens vobis? Æmulantur
θρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθεύων ὑμῖν; ζηλοῦσιν 17
vos non bene: sed excludere vos volunt,
ὑμᾶς οὐ καλῶς· ἀλλὰ ἐκκλεῖσαι ὑμᾶς θέλουσιν,
vt illos æmulemini. Bonum autem ‖ æmulari in
ἵνα αὐτοὺς ζηλοῦτε. καλὸν δὲ τὸ ζηλοῦσθαι ἐν 18
bono semper: & non tantùm † in adesse me
καλῷ πάντοτε, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ παρεῖναί με
apud vos. * Nati mei, quos iterum parturio, ‡ vs-
πρὸς ὑμᾶς. τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, ἄ- 19
que quo formetur Christus in vobis: Vellem autē
χρις οὗ * μορφωθῇ χριστὸς ἐν ὑμῖν· ἤθελον δὲ 20
adesse ‡ ad vos modò, & mutare vocem meā:
παρεῖναι πρὸς ὑμᾶς ἄρτι, καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνήν μου·
quoniā * hæsito in vobis. Dicite mihi ‖ sub legem
ὅτι ἀποροῦμαι ἐν ὑμῖν. λέγετέ μοι οἱ ὑπὸ νόμον 21
volentes esse, legem non † auditis? Scriptum est
θέλοντες εἶναι, τὸν νόμον οὐκ ἀκούετε; γέγραπται 22
enim, Quoniā Abraham duos filios habuit, vnum de an-
γάρ, ὅτι ἀβραὰμ δύο υἱοὺς ἔσχεν, ἕνα ἐκ τῆς παι-
cilla, & vnum de libera. ‡ Et qui quidē de
δίσκης, καὶ ἕνα ἐκ τῆς ἐλευθέρας. ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἐκ τῆς 23
ancilla, secūdùm carnem natus est: qui autē de libe-
παιδίσκης, κατὰ σάρκα γεγέννηται· ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέ-
ra, per repromissionem. Quæ sunt ‡ allegori-
ρας, διὰ τῆς ἐπαγγελίας. ἅτινά ἐστιν * ἀλληγορού- 24
zata. Hæc enim sunt duo testamenta. Vnum quidē à
μενα. αὗται γάρ εἰσιν αἱ δύο διαθῆκαι, μία μὲν ἀπὸ
monte Sina, in seruitutem generans, quæ est Agar.
ὄρους σινᾶ, εἰς δουλείαν γεννῶσα, ἥτις ἐστὶν ἄγαρ.

τὸ γὰρ

‡ erant
* ἐξαγοράζω
† iam est
* Quòd
‡ Deum;
‡ iis qui
* sunt dij.
‖ quum cognoueritis
† imo sitis
* sine causa laborauerim in vos.
‡ me læsistis.
‡ iam pridem.
* tentationē meam
‡ spreuistis
* ἐκπτύω
* δέχομαι
† Vbi est ergo
* Testimonium perhibeo
‡ fieri posset,
‡ eruissetis, &
* Ergo
* ἐχθρός
‖ æmulamini
† quū præsens sum
* Filioli
‡ donec
* μορφόω
‡ apud
* cōfundor
‖ qui vultis
† legistis?
‡ Sed
‡ per allegoriam dicta.
* ἀλληγορέω

Nam Agar Sina mons est in Arabia: quae
τὸ γὰρ ἄγαρ σινᾶ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ ἀραβίᾳ, συ- 25
dras autem nunc Hierusalem, seruit verò cum fi-
στοιχεῖ δὲ τῇ νῦν ἱερουσαλήμ, δουλεύει δὲ μετὰ τῶν τέκ-
liis suis. Illa autē sublimis Hierusalem, libera est:
νων αὐτῆς. ἡ δὲ ἄνω ἱερουσαλήμ, ἐλευθέρα ἐστίν, 26
quae est mater omnium nostrum. Scriptum est enim: Lae
ἥτις ἐστὶ μήτηρ πάντων ἡμῶν. γέγραπται γάρ, εὐ- 27
tare sterilis non pariens: erumpe & clama,
φράνθητι στεῖρα ἡ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἡ
non parturiens: quia multi nati desertae, ma-
οὐκ ὠδίνουσα· ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλ-
gis quam habentis virum. Nos autem, fratres,
λον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, 28
secūdùm Isaac, promissionis nati sumus. Sed quomodo
κατὰ ἰσαάκ, ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμέν. ἀλλ' ὥσπερ 29
tūc is secūdùm carnē genitus, persequebatur eū q secūdùm spiri-
τότε ὁ κατὰ σάρκα γεννηθεὶς ἐδίωκε τὸν κατὰ πνεῦ-
tum, ita & nunc. Sed quid dicit Scriptura? Eiice
μα, οὕτω καὶ νῦν. ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἔκβαλε 30
ancillam & filium eius: non enim haeres e-
τὴν παιδίσκην καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς. οὐ γὰρ μὴ κληρονομή-
rit filius ancillae cum filio liberae. Nempe,
σῃ ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς ἐλευθέρας. ἄρα, 31
fratres, non sumus ancillae filii sed li-
ἀδελφοί, οὐκ ἐσμὲν παιδίσκης τέκνα, ἀλλὰ τῆς ἐλευ-
berae. libertate igitur qua Christus nos liberauit.
θέρας. τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν ᾗ χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε.

Margin: enim; qui coniunctus est ei, quae est; &; quae fuerit sunt; nostra; quae; ῥήγνυμι; filii; eius quae habet; filii; qui natus fuerat; Itaque; filii:

CAP. V. έ.

State, & ne iterum iugo seruitutis impli-
Στήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέ- 1
cemini. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniā si circū-
χεσθε. ἴδε ἐγὼ παῦλος λέγω ὑμῖν, ὅτι ἐὰν περι- 2
cidamini, Christus vobis nihil proderit. Testi-
τέμνησθε, χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει. μαρτύ- 3
ficor autem rursus omni homini circumcidenti se,
ρομαι δὲ πάλιν παντὶ ἀνθρώπῳ περιτεμνομένῳ,
quoniā debitor est totam legem facere. A-
ὅτι ὀφειλέτης ἐστὶν ὅλον τὸν νόμον ποιῆσαι. κα- 4
boliti estis à Christo, quicumque in lege iustifica-
τηργήθητε ἀπὸ τοῦ χριστοῦ, οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦ-
mini: gratia excidistis. Nos enim spiritu,
σθε· τῆς χάριτος ἐξεπέσατε. ἡμεῖς γὰρ πνεύματι 5
ex fide, spem iustitiae expectamus.
ἐκ πίστεως ἐλπίδα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα.
In enim Christo Iesu neq; circūcisio aliquid valet, neq; prae-
ἐν γὰρ χριστῷ ἰησοῦ οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀ- 6
putium: sed fides per charitatem efficax.
κροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη.
Currebatis pulchrè, quis vos intercidit veri-
ἐτρέχετε καλῶς, τίς ὑμᾶς ἀνέκοψε τῇ ἀλη- 7
tati non suaderi? Persuasio non ex vo-
θείᾳ μὴ πείθεσθαι; ἡ πεισμονὴ οὐκ ἐκ τοῦ κα- 8
cante vos. Modicum fermentū totam massam
λοῦντος ὑμᾶς. μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα 9
fermentat. Ego confido in vos in Domino, quòd ni-
ζυμοῖ. ἐγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν κυρίῳ, ὅτι οὐ- 10
hil aliud sapietis: at conturbans vos portabit
δὲν ἄλλο φρονήσετε. ὁ δὲ ταράσσων ὑμᾶς βαστάσει
iudicium, quicumq; fuerit. Ego autem, fratres, si circumci-
τὸ κρίμα, ὅστις ἂν ᾖ. ἐγὼ δέ, ἀδελφοί, εἰ περιτο- 11
sione adhuc prędico, quid adhuc persequutione patior? Nēpe abo-
μὴν ἔτι κηρύσσω, τί ἔτι διώκομαι; ἄρα κατήρ-
litum est scandalum crucis. Vtinam & abscin-
γηται τὸ σκάνδαλον τοῦ σταυροῦ. ὄφελον καὶ ἀπο- 12
dantur inquietantes vos. Vos enim in
κόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς. ὑμεῖς γὰρ ἐπ' 13
libertate vocati estis, fratres: tantùm ne liber-
ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε, ἀδελφοί· μόνον μὴ τὴν ἐλευ-
tatem in occasionem carni: sed per cha-
θερίαν εἰς ἀφορμὴν τῇ σαρκί, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀ-

Margin: nolite; continemini; ἵστημι; ἐνέχω; vniuersae legis faciendae; Euacuati; καταργέω; à; ἐκπίπτω; Nam; quae operatur; bene; impediuit; ἐκκόπτω; obedire; est ex eo qui vocat; corrumpit; vobis; qui autē conturbat; est ille; Ergo euacuatum; qui vos conturbant; libertatem; detis carnis;

ritatem seruite alij aliis. Nam omnis lex in
γάπης δουλεύετε ἀλλήλοις. ὁ γὰρ πᾶς νόμος ἐν 14
vno sermone impletur, in illo, Diliges proxi-
ἑνὶ λόγῳ πληροῦται, ἐν τῷ, ἀγαπήσεις τὸν πλη-
mum tuū sicut teipsum. Si verò alij alios mordetis &
σίον σου ὡς ἑαυτόν. εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ 15
comeditis, videte ne ab inuicem consumami-
κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀναλωθῆ-
ni. Dico autem, Spiritu ambulate, & concupi-
τε. λέγω δέ, πνεύματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυ- 16
scentiam carnis non perficietis. Nam caro concupis-
μίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε. ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυ- 17
cit aduersus spiritum: at spiritus aduersus car-
μεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρ-
nem. haec autem opponuntur alij aliis: vt nō quaecumq
κός. ταῦτα δὲ ἀντίκειται ἀλλήλοις, ἵνα μὴ ἃ ἂν
vultis, illa faciatis. Si verò spiritu ducimini,
θέλητε, ταῦτα ποιῆτε. εἰ δὲ πνεύματι ἄγεσθε, 18
non estis sub lege. Manifesta autē sunt opera
οὐκ ἐστὲ ὑπὸ νόμον. φανερὰ δέ ἐστι τὰ ἔργα τῆς 19
carnis, quae sunt, adulterium, fornicatio, impuritas,
σαρκός, ἅτινά ἐστι, μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία,
proteruia: Idololatria, veneficium, inimicitiae,
ἀσέλγεια· εἰδωλολατρεία, φαρμακεία, ἔχθραι, 20
cōtētiones, aemulationes, irae, rixae, dissensiones, sectae:
ἔρεις, ζῆλοι, θυμοί, ἐριθεῖαι, διχοστασίαι, αἱρέσεις·
Inuidiae, homicidia, ebrietates, comessationes, & similia
φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι, καὶ τὰ ὅμοια 21
his: quae dico vobis, sicut & praedixi, quoniā
τούτοις, ἃ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ
talia agentes, regnum Dei non haere-
τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρο-
ditabunt. At fructus Spiritus est, cha-
νομήσουσιν. ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματός ἐστιν ἀ- 22
ritas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas,
γάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης,
bonitas, fides, Mansuetudo, continentia: Aduer-
ἀγαθωσύνη, πίστις, πρᾳότης, ἐγκράτεια· κα- 23
sus huiusmodi non est lex. Qui autem Christi,
τὰ τῶν τοιούτων οὐκ ἔστι νόμος. οἱ δὲ τοῦ χριστοῦ, τὴν 24
carnem crucifixerunt cum affectibus, & concupis-
σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι, καὶ ταῖς ἐπιθυ-
centiis. Si viuimus spiritu, spiritu & ambu-
μίαις. εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ στοι- 25
lemus. Non efficiamur inanis gloriae cupidi, alij alios
χῶμεν. μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους 26
prouocantes, alij aliis inuidentes.
προκαλούμενοι, ἀλλήλοις φθονοῦντες.

Margin: inuicem; enim; Quòd si inuicem; desideria; perficietis; enim; autem; enim sibi inuicē aduersantur; Quòd; sub; immunditia, impudentia, luxuria, Idolorum seruitus, veneficia; praedico; qui agūt; consequentur; autem; patiētia, modestia, castitas; sunt; suam; vitiis; στοιχέω; inuicem

CAP. VI. ς'.

Fratres, si & praeoccupatus fuerit homo in
Ἀδελφοί, ἐὰν καὶ προληφθῇ ἄνθρωπος ἔν 1
aliquo delicto, vos spirituales in-
τινι παραπτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρ-
struite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerans
τίζετε τὸν τοιοῦτον ἐν πνεύματι πρᾳότητος, σκοπῶν
teipsum, ne & tu tenteris. Alij aliorum onera
σεαυτὸν μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς. ἀλλήλων τὰ βάρη 2
portate: & sic adimplebitis legem Chri-
βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ χρι-
sti. Si enim videtur quis esse aliquid, nihil existens, seipsum
στοῦ. εἰ γὰρ δοκεῖ τις εἶναί τι, μηδὲν ὤν, ἑαυτὸν 3
animo fallit. At opus suum probet vnus-
φρεναπατᾷ. τὸ δὲ ἔργον ἑαυτοῦ δοκιμαζέτω ἕ- 4
quisque: & tunc in seipsum tantùm gloriationem ha-
καστος, καὶ τότε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καύχημα ἕ-
bebit, & non in alterum. Vnusquisq; enim proprium
ξει, καὶ οὐκ εἰς τὸν ἕτερον. ἕκαστος γὰρ τὸ ἴδιον 5
onus portabit. Communicet autem instituitur
φορτίον βαστάσει. κοινωνείτω δὲ ὁ κατηχούμενος 6
verbum instituenti, in omnibus bonis.
τὸν λόγον τῷ κατηχοῦντι, ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς.

Margin: προλαμβάνω; qui estis; Alter alterius; ἀναπληρόω; Nam si existimat se; quū nihil sit, ipse se seducit; autem; sic in semetipso gloriam; altero; suum; is qui catechizatur verbo, ei qui se catechizat.

† Nolite errare. * Quæ ‡ hæc § qui seminat * &

† Ne errate: Deus non irridetur. * Quod enim

7 μὴ πλανᾶσθε· θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. ὃ γὰρ ἐὰν

seminauerit homo, ‡ hoc & metet. Quoniam § semi-

σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει. 8 ὅτι ὁ σπεί-

nans in carnem suam, de carne * metet corru-

ρων εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθο-

‖ Qui autē seminat

ptionē. ‖ At seminans in spiritum, de spiritu

ρὰν· ὁ δὲ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πνεύματος

† Bonum autem

metet vitam æternam. † At pulchrum facientes, non

θερίσει ζωὴν αἰώνιον. 9 τὸ δὲ καλὸν ποιοῦντες μὴ

* deficiamus: ‡ suo § deficientes. Ergo * ἐκλυόμ

* segnescamus: tempore enim ‡ proprio metemus non § e-

ἐκκακῶμεν· καιρῷ γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν μὴ ἐκ-

languentes. Nempe igitur dum tempus habemus, opere-

λυόμενοι. 10 ἄρα οὖν ὡς καιρὸν ἔχομεν, ἐργαζώ-

mur bonum ad omnes, maximè autem ad

μεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μάλιστα δὲ πρὸς

* qualibus

domesticos fidei. Videte * quàm longis vobis

τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως. 11 ἴδετε πηλίκοις ὑμῖν

literis scripsi mea manu. Quicumq; vo-

12 γράμμασιν ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί. ὅσοι θέ-

‖ placere

lunt ‖ bona facie esse in carne, hi cogunt

λουσιν εὐπροσωπῆσαι ἐν σαρκί, οὗτοι ἀναγκάζουσιν

† crucis

vos circumcidi, tantùm vt † ne cruci

ὑμᾶς περιτέμνεσθαι, μόνον ἵνα μὴ τῷ σταυρῷ τοῦ

* non * qui circumciduntur

Christi persequutionē * patiātur. Neq; enim * circumcisi

13 χριστοῦ διώκωνται. οὐδὲ γὰρ οἱ περιτεμνόμενοι

ipsi legem custodiunt: sed volunt vos cir-

αὐτοὶ νόμον φυλάσσουσιν· ἀλλὰ θέλουσιν ὑμᾶς περι-

cumcidi, vt in vestra carne glorientur.

τέμνεσθαι, ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ σαρκὶ καυχήσωνται.

‡ nisi

Mihi autem absit gloriari, ‡ si non in cruce

14 ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ

Domini nostri Iesu Christi, per quē mihi mundus cruci-

τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύ-

fixus est, & ego mundo. In enim Christo Iesu ne-

15 ρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ. ἐν γὰρ χριστῷ ἰησοῦ οὔ-

que circūcisio aliquid valet, neque præputium, sed noua

τε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ καινὴ

§ creatura. * hanc regulam se quuti fuerint,

§ creatio. Et quicumque * regula hac ordinatè ambulauerint,

16 κτίσις. καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν,

pax super illos, & misericordia, & super Israël

εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος, καὶ ἐπὶ τὸν ἰσραὴλ τοῦ

‖ De cætero, molestum

Dei. ‖ Cæterùm, molestias mihi nemo exhibeat. Ego

17 θεοῦ. τοῦ λοιποῦ, κόπους μοι μηδεὶς παρεχέτω. ἐγὼ

enim stigmata Domini Iesu in corpore meo

γὰρ τὰ στίγματα τοῦ κυρίου ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου

porto. Gratia Domini nostri Iesu Christi

18 βαστάζω. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ

cum spiritu vestro, fratres. Amen.

μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν, ἀδελφοί. ἀμήν.

Ad Galatas scripta est à Roma.

Πρὸς γαλάτας ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης.

SANCTI PAVLI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
AD EPHESIOS
ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ
Epistola.
ἐπιστολή.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α΄.

* omnibus qui sunt Ephesi.

PAVLVS Apostolus Iesu Christi

1 ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ

per voluntatem Dei, sanctis * exi-

διὰ θελήματος θεοῦ, τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖ-

stentibus in Epheso, & fidelibus in Christo Iesu. Gra-

2 σιν ἐν ἐφέσῳ, καὶ πιστοῖς ἐν χριστῷ ἰησοῦ. χά-

tia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino

ρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου

Iesu Christo. Benedictus Deus & Pater Do-

3 ἰησοῦ χριστοῦ. εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυ-

† qui benedixit

mini nostri Iesu Christi, † benedicens nos in om-

ρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πά-

ni benedictione spirituali, in cælestibus, in

σῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν

Christo: Sicut elegit nos in ipso ante

4 χριστῷ· καθὼς * ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ

* ἐκλέγω ‡ vt essemus sancti & immaculati § Qui prædestinauit § ipsum:

constitutionem mundi, ‡ esse nos sanctos & inculpatos

καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους

in conspectu eius in charitate. § Præfiniens nos

5 κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ. προορίσας ἡμᾶς

in filiorū adoptionē per Iesum Christum in § sese secundùm

εἰς υἱοθεσίαν διὰ ἰησοῦ χριστοῦ εἰς αὐτόν, κατὰ τὴν

* propositum

* bonum affectum voluntatis suæ, In laudem glo-

6 εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ, εἰς ἔπαινον δό-

riæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in

ξης τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν

‖ filio suo. * ἀγαπάω

dilecto ‖. In quo habemus redemptio-

7 τῷ * ἠγαπημένῳ. ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρω-

nem per sanguinem eius (remissionem pecca-

σιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παρα-

† Quæ superabūdauit * nobis

torum,) secundùm diuitias gratiæ eius: † Qua

8 πτωμάτων, κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ. ἧς

abundauit in * nos in omni sapientia & pru-

ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρο-

‡ vt notū faceret nobis sacramentum § eius. * eo,

dentia: ‡ Notum faciens nobis mysterium volunta-

9 νήσει· γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήμα-

tis suæ, secundùm beneplacitum § suum, quod proposuit in

τος αὐτοῦ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ, ἣν προέθετο ἐν

* se, In dispensatione pleniudinis

10 αὐτῷ, εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν

temporum, instaurare omnia in

καιρῶν * ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ

* ἀνακεφαλαιόω ‖ sunt

Christo, quæ in cælis, & quæ in terra ‖ in

χριστῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν

† nos forte vocati * κληρόω * eius qui operatur ‡ Vt simus

ipso. In quo etiam † electi sumus: prædestina-

11 αὐτῷ. ἐν ᾧ καὶ * ἐκληρώθημεν, προορισθέν-

ti secundùm propositum ipsius omnia * efficientis, secundùm

τες κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος κατὰ

consilium voluntatis suæ: ‡ Ad esse nos

12 τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ. εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς

§ qui sperauimus * ἐλπίζω * quū audiissetis

in laudem gloriæ eius, antè § sperantes

εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ, τοὺς * προηλπικότας

in Christo: In quo & vos * audientes

13 ἐν τῷ χριστῷ· ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες τὸν

verbum veritatis, (Euangelium salutis ve-

λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑ-

stræ:) in quo & credentes signati estis

μῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες * ἐσφραγίσθητε τῷ * σφραγίζω ‖ pignus

Spiritu promissionis sancto: Qui est ‖ ar-

14 πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ· ὅς ἐστιν ἀρ-

rabo hæreditatis nostræ, in redemptionem

ῥαβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς

† acquisitionis. * Propterea ‡ vestram quæ est

† assertionis, in laudem gloriæ ipsius. * Propter hoc

15 περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ. διὰ τοῦτο

& ego audiens ‡ illam circa vos fidem in Domino

κἀγὼ ἀκούσας τὴν καθ' ὑμᾶς πίστιν ἐν τῷ κυρίῳ

Iesu, & dilectionem in omnes san-

ἰησοῦ, καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁ-

ctos, Non cesso gratias agens pro vobis, memoriā

16 γίους, οὐ παύομαι εὐχαριστῶν ὑπὲρ ὑμῶν, μνείαν

vestri faciens in orationibus meis: Vt Deus

17 ὑμῶν ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου· ἵνα ὁ θεὸς

Domini nostri Iesu Christi, pater gloriæ, det

τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ πατὴρ τῆς δόξης, δώῃ

vobis spiritum sapientiæ & reuelationis, in agni-

ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως, ἐν ἐπι-

tione eius: Illuminatos oculos

18 γνώσει αὐτοῦ· * πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς * φωτίζω

τῆς καρ-

cordis vestri, † ad sciendum vos quæ est
τῆς καρδίας ὑμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς τίς ἐστιν ἡ
spes vocationis eius, & quæ diuitiæ glo-
ἐλπὶς τῆς κλήσεως αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς δό-
riæ hæreditatis eius in sanctis: Et quæ
ξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις. καὶ τί 19
* excellens magnitudo virtutis eius in
τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς
nos § credentes secundùm operationem poten-
ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ κρά-
tiæ virtutis eius, Quam operatus est in Chri-
τους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Ἣν ἐνήργησεν ἐν τῷ Χρι- 20
sto, suscitans illum ex mortuis, & § collocauit
στῷ, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐκάθισεν
in dextera sua in cælestibus, Supra
ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ὑπεράνω 21
omnem principatum, & potestatem & virtutem, & domi-
πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως, καὶ κυ-
nationem, & omne nomen * nominatum non so-
ριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μό-
lùm in seculo hoc, sed etiam in futuro.
νον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.
Et omnia subiecit sub † pedes eius:
καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· 22
& ipsum dedit caput † super omnia ec-
καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκ-
clesia: Quæ est corpus ipsius, plenitudo*
κλησίᾳ· ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα 23
omnia in omnibus § adimplentis.
τοῦ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου.

> † vt sciatis quæ sit
> * sit supereminens
> § qui credimus
> § cõstituẽs ad dexterã suam
> * quod nominatur
> § pedibus
> † supra omnem ecclesiam:
> * eius, qui
> § adimpletur.

CAP. II. β'.

Et vos * existentes mortuos delictis, &
ΚΑὶ ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι, καὶ 1
peccatis §, In quibus aliquando ambulastis secũdùm
ταῖς ἁμαρτίαις, ἐν αἷς ποτε περιεπατήσατε κατὰ 2
seculum mundi huius, secũdùm principem pote-
τὸν αἰῶνα τοῦ κόσμου τούτου, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξου-
statis aëris *, spiritus | nunc efficientis
σίας τοῦ ἀέρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργοῦντος
in filiis infidelitatis: In quibus & nos om-
ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας· ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς πάν- 3
nes conuersati sumus aliquando, in desideriis
τες ἀνεστράφημέν ποτε, ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς
carnis nostræ, facientes † voluntates carnis
σαρκὸς ἡμῶν, ποιοῦντες τὰ θελήματα τῆς σαρκὸς
& cogitationum: & eramus * nati natura iræ, sicut
καὶ τῶν διανοιῶν, καὶ ἦμεν τέκνα φύσει ὀργῆς, ὡς
& cæteri. At Deus § diues existens in misericordia,
καὶ οἱ λοιποί. ὁ δὲ θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, 4
propter § multam charitatem suam quam dilexit
διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἣν ἠγάπησεν
nos. Et * existentes nos mortuos effe-
ἡμᾶς, καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώ- 5
ctis, conuiuificauit | Christo, † gratia estis ser-
μασι συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ· χάριτί ἐστε σε-
uati. Et conresuscitauit, & consedere fecit in
σωσμένοι. καὶ συνήγειρε, καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς 6
supercælestibus in Christo Iesu: Vt ostenderet in
ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα * ἐνδείξηται ἐν 7
seculis superuenientibus § eminentes
τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα
diuitias gratiæ suæ, in bonitate super nos
πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ' ἡμᾶς,
in Christo Iesu. Nam gratia † estis * seruati
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. τῇ γὰρ χάριτί ἐστε σεσωσμένοι 8
per fidem. (& hoc non ex vobis: Dei § do-
διὰ τῆς πίστεως. καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν· θεοῦ τὸ δῶ-
num:) Non ex operibus: vt ne quis glorietur.
ρον· οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μή τις καυχήσηται. 9
Ipsius enim sumus factura, creati in Chri-
αὐτοῦ γάρ ἐσμεν ποίημα, * κτισθέντες ἐν Χρι- 10
sto Iesu in operibus bonis, quæ præparauit
στῷ Ἰησοῦ ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προητοίμασεν ὁ
Deus, vt in illis ambulemus. † Ideo memen-
θεὸς, ἵνα ἐν αὐτοῖς περιπατήσωμεν. διὸ μνημο- 11
tote quòd vos aliquando * Gentes in carne, § di-
νεύετε ὅτι ὑμεῖς ποτε τὰ ἔθνη ἐν σαρκὶ, οἱ λεγό-
cti præputium § à dicta circumcisione
μενοι ἀκροβυστία ὑπὸ τῆς λεγομένης περιτομῆς
in carne manu facta: Quia eratis in tempore il-
ἐν σαρκὶ χειροποιήτου· ὅτι ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκεί- 12
lo sine Christo, alienati à * republica
νῳ χωρὶς Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολιτείας
Israël, & hospites testamentorum, promissio-
τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγε-
nis spem non habentes, & || athei in mundo.
λίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες, καὶ ἄθεοι ἐν τῷ κόσμῳ.
Nunc autẽ in Christo Iesu vos † aliquando existentes lon-
νυνὶ δὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ὑμεῖς οἱ ποτὲ ὄντες μα- 13
gè, propè facti estis in sanguine Christi.
κρὰν, ἐγγὺς ἐγενήθητε ἐν τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ.
Ipse enim est pax nostra, * faciens
αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποιήσας τὰ 14
vtraque vnum, & medium parietem maceriæ sol-
ἀμφότερα ἓν, καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύ-
uens, § inimicitiam in carne sua: Legem
σας, τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν 15
mandatorum § in dogmatis abolens, vt duos
ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο
condat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens
κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιῶν
pacem: Et reconciliet am-
εἰρήνην· καὶ * ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφο- 16
bos in vno corpore, Deo per crucem, inter-
τέρους ἐν ἑνὶ σώματι τῷ θεῷ διὰ τοῦ σταυροῦ, ἀπο-
ficiens * inimicitiam in semetipso. Et veniens euangeli-
κτείνας τὴν ἔχθραν ἐν ἑαυτῷ. καὶ ἐλθὼν εὐηγγελί- 17
zauit pacem vobis qui longè |, & iis qui propè.
σατο εἰρήνην ὑμῖν τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἐγγύς.
Quoniã per ipsum habemus accessum am-
ὅτι δι' αὐτοῦ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφό- 18
bo in vno Spiritu ad Patrem. Nempe
τεροι ἐν ἑνὶ πνεύματι πρὸς τὸν πατέρα. ἄρα 19
ergo non iam estis hospites & aduenæ, sed † conci-
οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολῖ-
ues sanctorum, & domestici Dei. Superædifi-
ται τῶν ἁγίων, καὶ οἰκεῖοι τοῦ θεοῦ. * ἐποικοδομη- 20
cati super * fundamento Apostolorum & Prophetarum,
θέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν,
§ existente summo angulari ipso Iesu Christo: In quo om-
ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐν ᾧ πᾶ- 21
nis ædificatio § coagmentata crescit in templũ
σα ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὔξει εἰς ναὸν
sanctum in Domino: In quo & vos coædificamini
ἅγιον ἐν κυρίῳ· ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε 22
in habitaculum Dei in Spiritu *.
εἰς κατοικητήριον τοῦ θεοῦ ἐν πνεύματι.

> * quũ essetis mortui
> § vestris,
> * περιεπατήσατε
> * huius,
> § qui operatur in filios diffidentiæ
> † voluntatem
> * filij
> § autẽ, qui est
> § nimiam
> * quũ essemus mortui peccatis,
> | nos
> † cuius
> * saluati.
> * ἐνδείξηται
> § abundantes
> § enim
> * saluati
> * σεσωσμένοι
> § enim est
> * κτισθέντες
> † Propter quod memores estote
> * eratis
> § qui dicebamini
> § ab ea quæ dicitur circumcisio
> * conuersatione
> * ἀπαλλοτριωθέντες
> || sine Deo hoc
> † qui eratis
> * qui fecit
> § inimicitias
> § decretis euacuans
> * ἀποκαταλλάξῃ
> * inimicitias
> || fuistis, & pacem
> † estis
> * ἐποικοδομηθέντες
> * fundamentum
> § lapide
> § constructa
> * sancto.

CAP. III. γ'.

Huius § gratia ego Paulus vinctus Chri-
ΤΟύτου χάριν ἐγὼ παῦλος ὁ δέσμιος τοῦ Χρι- 1
sti Iesu pro vobis ||. Si quidem audistis dispensa-
στοῦ Ἰησοῦ ὑπὲρ ὑμῶν. εἴγε ἠκούσατε τὴν οἰκονο- 2
tionem gratiæ Dei † data mihi in * vos:
μίαν τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς·
Quoniã secũdùm reuelationem * notificauit mihi * my-
ὅτι κατὰ ἀποκάλυψιν ἐγνώρισέ μοι τὸ μυ- 3
sterium: sicut * prius scripsi in breui: § Ad quod
στήριον, καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ, πρὸς ὃ 4
potestis legentes intelligere prudentiam meã
δύνασθε * ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου
in mysterio Christi: Quod aliis generationib'
ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ· ὃ ἑτέραις γενεαῖς 5

> § rei
> || Gentibus. Si tamen
> † quæ est
> * vobis:
> * notũ factum est
> § sacramentum
> * γνωρίζω
> * suprà
> § Prout
> * ἀναγινώσκοντες

non agnitum est filiis hominum, sicuti nunc
οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν
reuelatum est sanctis Apostolis eius & Pro-
ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προ-
phetis in Spiritu *sancto*: Esse Gentes cohæ-
φήταις ἐν πνεύματι ἁγίῳ, εἶναι τὰ ἔθνη συγκλη- 6
redes & concorporales, & comparticipes promis-
ρονόμα καὶ σύσσωμα, καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγ-
† Iesu — sionis eius in Christo † per Euangelium: Cuius
γελίας αὐτοῦ ἐν τῷ χριστῷ, διὰ τοῦ εὐαγγελίου· οὗ 7
* ego — factus sum * minister secundum donum gratiæ
ἐγενόμην διάκονος κατὰ τὴν δωρεὰν τῆς χάριτος
‡ quæ data est — Dei ‡ *datum* mihi secundum operationem vir-
τοῦ θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι κατὰ τὴν ἐνέργειαν τῆς δυ-
tutis eius. Mihi minimo omnium
νάμεως αὐτοῦ. ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων 8
§ sanctorum — § data est gratia hæc. In Gentibus euangelizare
ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι
inuestigabiles diuitias Christi, Et illumi-
τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τοῦ χριστοῦ, καὶ φωτί- 9
* sit ‖ sacramenti — nare omnes quæ * dispensatio ‖ *mysterij* abs-
σαι πάντας τίς ἡ οἰκονομία τοῦ μυστηρίου τοῦ ἀπο-
* ἀποκρύφου — conditi à seculis in Deo,
κεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ θεῷ, τῷ τὰ
* qui creauit — * omnia *condenti per Iesum Christum*: Vt innotescat
πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ· ἵνα γνωρισθῇ 10
nunc principatibus & potestatibus, in *supercæle-*
νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρα-
stibus, per ecclesiam, multiformis sapientia
νίοις, διὰ τῆς ἐκκλησίας, ἡ πολυποίκιλος σοφία
† præfinitionem ‡ quam — Dei, Secundùm † *propositum* seculorum, * *quod* fecit
τοῦ θεοῦ, κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων, ἣν ἐποίησεν 11
in Christo Iesu Domino nostro: In quo habemus
ἐν χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν 12
fiduciam & accessum in confidentia,
παρρησίαν καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐν πεποιθήσει
§ Propter quod ‡ ne deficiatis — per fidem eius. ‡ *Ideo* peto § *non segnescere*
διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ. διὸ αἰτοῦμαι μὴ ἐκκακεῖν 13
in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria ve-
ἐν ταῖς θλίψεσί μου ὑπὲρ ὑμῶν, ἥτις ἐστὶ δόξα ὑ-
* rei — stra. Huius * gratia flecto genua mea ad
μῶν. τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς 14
Patrem Domini nostri Iesu Christi, Ex quo
τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, ἐξ οὗ 15
omnis paternitas in cælis & in terra nominatur:
πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται·
Vt det vobis secundùm diuitias gloriæ suæ,
ἵνα δῴη ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ, 16
‖ virtutem * κραταιοῦ — ‖ *virtute* corroborari per Spiritum e-
δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος αὐ-
* interiori homine — ius in * *interiorem hominem*: Habitare Chri-
τοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, κατοικῆσαι τὸν χρι- 17
stum per fidem in cordibus vestris, in cha-
στὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ἐν ἀ-
ritate radicati & fundati. Vt pos-
* θεμελιω — γάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ * τεθεμελιωμένοι. ἵνα ἐξι- 18
† sit — sitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ †
σχύσητε καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις τί τὸ
* & profundum, ‡ scire etiam supereminentem scientiæ — latitudo, & lõgitudo, * *& profunditas* & sublimitas, ‡ *Cognoscereque* *excellentem* *cognitionis* charitatem
πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος, γνῶ- 19
ναί τε τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς γνώσεως ἀγάπην
Christi: vt impleamini in omnem plenitudi-
τοῦ χριστοῦ· ἵνα πληρωθῆτε εἰς πᾶν τὸ πλήρω-
§ Ei autem qui potens est * abundanter quàm ‖ intelligimus, * quæ operatur * ἐνεργου † & — nem Dei. § *At potenti* *super* omnia face-
μα τοῦ θεοῦ. τῷ δὲ δυναμένῳ ὑπὲρ πάντα ποιῆ- 20
re super * *exabundanti*, *quæ* petimus aut ‖ *mente concipimus*,
σαι ὑπερεκπερισσοῦ, ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν,
secundùm virtutem * *illam* *efficientem* in nobis:
κατὰ τὴν δύναμιν τὴν ἐνεργουμένην ἐν ἡμῖν,
Ipsi gloria in ecclesia, † in Christo Iesu, in
αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν χριστῷ Ἰησοῦ, εἰς 21

omnes generationes seculi seculorum. Amen.
πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων. ἀμήν.

CAP. IIII. δ.

Obsecro itaque vos ego vinctus in Do-
1 Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν κυ-
* vt ambuletis — mino, * dignè *ambulare* vocatione qua vocati
ρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως ἧς ἐκλή-
estis, Cum omni humilitate & mansue-
2 θητε, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραό-
‡ patientia, supportantes inuicem — tudine, cum ‡ *lenitate animi*, *sustinentes* *alij alios* in
τητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν
§ Solliciti — charitate: § *Studentes* seruare vnitatem
3 ἀγάπῃ· σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἑνότητα τοῦ
spiritus in vinculo pacis. Vnū cor-
4 πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης. ἓν σῶ-
pus & vnus spiritus: sicut & vocati estis in vna
μα καὶ ἓν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ
spe vocationis nostræ. Vnus Dominus, vna fi-
5 ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν. εἷς κύριος, μία πί-
des, vnum baptisma: Vnus Deus & Pater omnium, qui
6 στις, ἓν βάπτισμα, εἷς θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ
* est ‡ nobis — * super omnes, & per omnia, & in omnibus ‡ *vobis*. Vni
7 ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν ὑμῖν. ἑνὶ
autē cuique nostrūm data est gratia secūdùm mensuram
δὲ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς
* Propter quod — donationis Christi. * *Ideo* dicit: Ascendens in altum,
8 δωρεᾶς τοῦ χριστοῦ. διὸ λέγει, ἀναβὰς εἰς ὕψος,
captiuam duxit captiuitatem: & dedit dona
ᾐχμαλώτευσεν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἔδωκε δόματα
* αἰχμα- ‡ misit — hominibus. Quod autē ascēdit, quid est, ‡ *nisi* quia
9 τοῖς ἀνθρώποις. τὸ δὲ, ἀνέβη, τί ἐστιν, εἰ μὴ ὅτι
& descendit primùm in inferiores partes terræ?
καὶ κατέβη πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς;
* Qui descendit ‡ qui ascendit — * *Ille descendens*, ipse est & ‡ *ascendens* supra
10 ὁ καταβὰς, αὐτός ἐστι καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω
omnes cælos, vt adimpleret omnia. Et
11 πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα πληρώσῃ τὰ πάντα. καὶ
* πληρώσ ‡ quosdam * alios — ipse dedit ‡ *hos* quidem Apostolos, * *hos* autem, Prophe-
αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν, ἀποστόλους, τοὺς δὲ, προφή-
‖ alios — tas: ‖ *hos* verò Euangelistas, * *hos* autem pastores & do-
τας· τοὺς δὲ, εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ, ποιμένας καὶ δι-
† consummationem — ctores, Ad † *coagmentationem* sanctorum,
12 δασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων,
in opus ministerij, in ædificationem corporis
εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ
Christi: Donec occurramus omnes in
13 χριστοῦ· μέχρι καταντήσωμεν οἱ πάντες εἰς
vnitatem fidei & agnitionis filij
τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ
* ætatis — Dei, in virum perfectum, in mensuram * *staturæ*
τοῦ θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ
* iam ‡ paruuli — plenitudinis Christi: Vt nō * amplius simus ‡ *pueri*
14 πληρώματος τοῦ χριστοῦ. ἵνα μηκέτι ὦμεν νή-
* circumferamur — ri fluctuantes, & * *circumlati* omni
πιοι, κλυδωνιζόμενοι καὶ περιφερόμενοι παντὶ
‖ nequitia — vento doctrinæ, in ‖ *alea* homi-
ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώ-
* circumuentionem erroris — num, in astutia ad * *insidias* *imposturæ*.
πων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης.
Veritatem facientes autē in charitate, crescamus in
15 ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ, αὐξήσωμεν εἰς
† illo per — † *ipsum* omnia, qui est caput, Christus. Ex
16 αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ χριστός· ἐξ
quo totum corpus connexum & com-
οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβι-
‡ iuncturam subministrationis ‡ mensuram — pactum per omnem * *commissuram* *suppeditationis*, secūdùm
βαζόμενον διὰ πάσης ἁφῆς τῆς ἐπιχορηγίας, κατ'
operationem in ‡ *mensura* vniuscuiusque membri, au-
ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἑνὸς ἑκάστου μέρους, τὴν αὔ-
gmentum corporis facit, in ædificationem sui
ξησιν τοῦ σώματος ποιεῖται, εἰς οἰκοδομὴν ἑαυτοῦ

ἐν ἀγά-

in charitate. Hoc igitur dico & testificor in Do-
ἐν ἀγάπῃ. Τοῦτο οὖν λέγω καὶ μαρτύρομαι ἐν κυ- 17
mino, †nō amplius vos ambulare, sicut & reliqua
ρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ
Gentes ambulant, in vanitate †mentis suæ. Obte-
ἔθνη περιπατεῖ, ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν. *ἐσκο- 18
nebrati cogitatione, existentes alienati à
τισμένοι τῇ διανοίᾳ, ὄντες ἀπηλλοτριωμένοι τῆς
vita Dei, per ignorantiam †existentem in illis, propter
ζωῆς τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοιαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ
†obdurationem cordis ipsorum. Qui †dedo-
τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν. οἵτινες ἀπηλ- 19
lentes semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in ope-
γηκότες ἑαυτοὺς παρέδωκαν τῇ ἀσελγείᾳ, εἰς ἐρ-
rationem immunditiæ omnis, in †auaritia. Vos
γασίαν ἀκαθαρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ. ὑμεῖς 20
autē non ita didicistis Christum. Si tamē illum audi-
δὲ οὐχ οὕτως ἐμάθετε τὸν Χριστόν. εἴ γε αὐτὸν ἠκού- 21
stis, & in ipso edocti estis, (sicut est veritas
σατε, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδιδάχθητε, καθώς ἐστιν ἀλήθεια
in Iesu.) Deponere vos secundum pristinam
ἐν τῷ Ἰησοῦ. *ἀποθέσθαι ὑμᾶς κατὰ τὴν προτέραν 22
conuersationem veterem hominem †corruptum secūdum
ἀναστροφὴν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν φθειρόμενον κατὰ
desideria erroris. †Renouari autem spi-
τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης. ἀνανεοῦσθαι δὲ τῷ πνεύ- 23
ritu mentis vestræ: Et †induere nouum ho-
ματι τοῦ νοὸς ὑμῶν, καὶ ἐνδύσασθαι τὸν καινὸν ἄν- 24
minē. †ipsum secūdum Deū †creatum in iustitia, & sancti-
θρωπον, τὸν κατὰ θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιό-
tate veritatis. †Ideo deponentes mendaciū, loqui-
τητι τῆς ἀληθείας. διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλ- 25
mini veritatem, vnusquisq; cum proximo suo: quoniā
εῖτε ἀλήθειαν, ἕκαστος μετὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ· ὅτι
sumus inuicem membra. Irascimini & †ne pecca-
ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη. ὀργίζεσθε καὶ μὴ ἁμαρτά- 26
re. Sol non occidat super †iracundia ve-
νετε. ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑ-
stra: Neque date locum diabolo. †Furatus,
μῶν· μήτε δίδοτε τόπον τῷ διαβόλῳ. ὁ κλέπτων 27
nō amplius furetur: magis autem laboret †operans 28
μηκέτι κλεπτέτω· μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος
bonum propriis manibus †, vt habeat †impertiri
τὸ ἀγαθὸν ταῖς ἰδίαις χερσίν, ἵνα ἔχῃ μεταδιδόναι τῷ
opus habenti. Omnis sermo †putris ex ore
χρείαν ἔχοντι. πᾶς λόγος σαπρὸς ἐκ τοῦ στόματος 29
vestro non †egrediatur: sed si quis bonus ad
ὑμῶν μὴ ἐκπορευέσθω· ἀλλ' εἴ τις ἀγαθὸς πρὸς
ædificationem †vsus, vt det gratiam audientibus.
οἰκοδομὴν τῆς χρείας, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ἀκούουσι.
Et †ne contristate spiritum sanctum Dei, in quo
καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ θεοῦ, ἐν ᾧ 30
signati estis in diem redemptionis. Omnis
*ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως. πᾶσα 31
amaritudo, & excandescentia, & ira, †& clamor, & blasphe-
πικρία, καὶ θυμός, καὶ ὀργή, καὶ κραυγή, καὶ βλασφη-
mia tollatur à vobis, cum omni malitia. Esto-
μία *ἀρθήτω ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ. γίνε- 32
ste autē †in inuicem benigni, misericordes, condonan-
σθε δὲ εἰς ἀλλήλους χρηστοί, εὔσπλαγχνοι, χαριζόμε-
tes †vobisipsis, sicut & †Christus condonauit †nobis.
νοι ἑαυτοῖς, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν.

*vt iam nō ambulētis · †sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum. *σκοτίζω · *ἀπαλγέω · †quæ est · †excitatē · †desperātes · †auaritiā · *ἀποτίθεμαι · †qui corrumpitur · †Renouamini · †induite · †qui creatus est · †Propter quod · †nolite peccare · †iracūdiā vestram. Nolite dare · †Qui furabatur, iam †operando · †suis quod bonū est: †vnde tribuat necessitatem patienti. · †malus · †procedat · †fidei · †nolite contristare · *σφραγίζω · †& indignatio · *αἴρω · †inuicem · †Deus in Christo †vobis.

CAP. V. ε.

Estote ergo imitatores Dei, sicut *nati dilecti.
Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ θεοῦ, ὡς τέκνα ἀγαπητά. 1
Et ambulate in dilectione, sicut & Christus di-
καὶ περιπατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠ- 2
lexit nos & tradidit semetipsum pro nobis
γάπησεν ἡμᾶς, καὶ *παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν
oblationem & hostiam Deo, in odorem suauitatis.
προσφορὰν καὶ θυσίαν τῷ θεῷ, εἰς ὀσμὴν εὐωδίας.

*filij charissimi · *δίδωμι

Fornicatio autē & omnis immunditia, aut auaritia,
3 πορνεία δὲ, καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία, ἢ πλεονεξία
nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos:
μηδὲ ὀνομαζέσθω ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἁγίοις·
†Et obscœnitas, & stultiloquium, aut scurrilitas,
4 καὶ αἰσχρότης, καὶ μωρολογία, ἢ εὐτραπελία, τὰ
†non conuenientia: sed magis gratiarum actio. Hoc
5 οὐκ ἀνήκοντα· ἀλλὰ μᾶλλον εὐχαριστία. τοῦτο
enim †estis cognoscentes, quòd omnis fornicator, aut immundus,
γάρ ἐστε γινώσκοντες, ὅτι πᾶς πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος,
aut auarus, †(qui est idololatra,) non habet hæ-
ἢ πλεονέκτης, ὅς ἐστιν εἰδωλολάτρης, οὐκ ἔχει κλη-
reditatem in regno Christi & Dei. Ne-
6 ρονομίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ. μη-
mo vos seducat inanibus verbis. propter hæc enim
δεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λόγοις· διὰ ταῦτα γὰρ
venit ira Dei in filios diffidentiæ.
ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας.
†Ne ergo efficiamini participes eorum. Eratis enim ali-
7 μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν. ἦτε γάρ πο-
8 quādo tenebræ, nūc autē lux in Domino. Vt †nati lucis
τε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ· ὡς τέκνα φωτὸς
ambulate. (Nam fructus †Spiritus in omni
9 περιπατεῖτε. ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐν πάσῃ
bonitate, & iustitia, & veritate:) Proban-
10 ἀγαθωσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ· δοκιμά-
tes quid sit beneplacitum †Domino. Et †ne com-
11 ζοντες τί ἐστιν εὐάρεστον τῷ κυρίῳ. καὶ μὴ συγ-
municate operibus infructuosis tenebrarum, ma-
κοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους, μᾶλ-
gis autē & redarguite. †Nam occultè facta ab i-
12 λον δὲ καὶ ἐλέγχετε. τὰ γὰρ κρυφῇ γινόμενα ὑπ' αὐ-
psis, turpe est & dicere. Ea omnia †argu-
13 τῶν, αἰσχρόν ἐστι καὶ λέγειν. τὰ δὲ πάντα ἐλεγχό-
ta, à lumine manifestantur, omne enim †mani-
μενα, ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται· πᾶν γὰρ τὸ φανε-
festatum lumen est. †Ideo dicit: Surge †dormiens,
14 ρούμενον, φῶς ἐστι. διὸ λέγει, ἔγειραι ὁ καθεύδων,
& exurge à mortuis: & illuminabit te Christus.
καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός.
Videte †itaq; quomodo †accuratè ambuletis: non quasi
15 βλέπετε οὖν πῶς ἀκριβῶς περιπατεῖτε, μὴ ὡς
insipientes, sed vt sapientes: Redimentes tem-
16 ἄσοφοι, ἀλλ' ὡς σοφοί, *ἐξαγοραζόμενοι τὸν και-
pus: quoniā dies mali sunt. †Propter hoc ne fia-
17 ρόν, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσι. διὰ τοῦτο μὴ γίνε-
tis imprudentes, sed intelligentes quæ †voluntas Domini.
σθε ἄφρονες, ἀλλὰ συνιέντες τί τὸ θέλημα τοῦ κυρίου.
Et †ne inebriemini vino, in quo est luxuria: sed
18 καὶ μὴ *μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία, ἀλλὰ
implemini in Spiritu, Loquētes vobismetipsis †psal-
19 πληροῦσθε ἐν πνεύματι, λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλ-
mis, & hymnis, & canticis spiritalibus, cantantes &
μοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ᾄδοντες καὶ
psallentes in †corde vestro Domino: Gratias
20 ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ κυρίῳ. εὐχαρι-
agentes semper pro omnibus in nomine Do-
στοῦντες πάντοτε ὑπὲρ πάντων ἐν ὀνόματι τοῦ κυ-
mini nostri Iesu Christi, Deo & Patri: Sub-
21 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῷ θεῷ καὶ πατρί, ὑπο-
iecti †inuicem in timore Christi. Mulieres,
22 τασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Χριστοῦ. αἱ γυναῖκες
†propriis viris subditæ †estote, sicut Domino: Quo-
23 τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὑποτάσσεσθε, ὡς τῷ κυρίῳ· ὅ-
niam vir est caput mulieris, sicut & Christus ca-
τι ὁ ἀνήρ ἐστι κεφαλὴ τῆς γυναικός, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κε-
put †ecclesiæ. Et ipse est †seruator corporis.
φαλὴ τῆς ἐκκλησίας. καὶ αὐτός ἐστι σωτὴρ τοῦ σώματος.
Sed sicut ecclesia subiecta est Christo,
24 ἀλλ' ὥσπερ ἡ ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ,
ita & mulieres †propriis viris in omnibus.
οὕτω καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐν παντί.

†Aut turpitudo, aut · †quæ ad rem non pertinent · †scitote intelligētes · †qui est idolorum seruus · †Nolite · †filij · †enim lucis, est · †Deo · †nolite communicare · *συγκοινωνέω · †quę enim in occulto fiunt · †autē quę arguūtur · †quod manifestatur · †Propterea quod · †qui dormis · †ergo fratres · †cautè · *ἐξαγοράζομαι · †Propterea nolite fieri · †sit Dei · †nolite inebriari · *μεθύσκω · †in · †cordibus vestris · †inuicem · †suis · †sint · †est · †saluator eius · †suis

Viri, diligite uxores vestras, sicut
οἱ ἄνδρες, ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς
& Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tra-
καὶ ὁ χριστὸς ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέ-
didit pro ea. Ut illam sanctificaret, inundans †
δωκεν ὑπὲρ αὐτῆς. ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ, καθαρίσας
lavacro aquæ in verbo*: Ut exhiberet
τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι· ἵνα παραστήσῃ
ipsam sibiipsi gloriosam ecclesiam, non habentē macu-
αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπί-
lam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed ut sit sancta &
λον, ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ᾽ ἵνα ᾖ ἁγία καὶ
immaculata. Ita debent § viri diligere
ἄμωμος. οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς
suas uxores, ut sua corpora. § Diligens
ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. ὁ ἀγαπῶν
suam uxorem, seipsum diligit. Nemo enim un-
τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, ἑαυτὸν ἀγαπᾷ. οὐδεὶς γάρ πο-
quam suam carnem *odit: sed nutrit & fovet
τε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ᾽ ἐκτρέφει καὶ θάλπει
eam, sicut & ‖ Dominus ecclesiam. Quia mē-
αὐτήν, καθὼς καὶ ὁ κύριος τὴν ἐκκλησίαν. ὅτι μέ-
bra sumus corporis eius, de carne eius, &
λη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ
de ossibus eius. Propter hoc relinquet ho
ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ. ἀντὶ τούτου *καταλείψει ἄνθρω-
mo patrem suum & matrem †, & adhæ-
πος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολλη-
rebit *ad uxorem suam: & erunt hi duo in
θήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς
carnem unam. Sacramentum hoc magnum est. ego autē
σάρκα μίαν. τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ
dico in § Christum, & in ecclesiam. Verumtamē &
λέγω εἰς χριστὸν, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. πλὴν καὶ
vos § per unum, unusquisq; suam uxorem sic di-
ὑμεῖς οἱ καθ᾽ ἕνα, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀ-
ligat sicut seipsum: at uxor * ut timeat virum ‖.
γαπάτω ὡς ἑαυτόν· ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα.

† eam · * vitæ: · * παρίστημι · § & · § Qui diligit: · * odio habuit: · ‖ Christus · * καταλείπει · † suam, · * uxori suæ. · § Christo, · § singuli · * autem · ‖ suum

CAP. VI. ϛʹ.

*Nati, obedite parentibus vestris in Do-
ΤΑ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν ἐν κυ-
mino: hoc enim est iustum. Honora patrem tuum &
ρίῳ· τοῦτο γάρ ἐστι δίκαιον. τίμα τὸν πατέρα σου καὶ
matrem †: (Quod est primum mandatum in promissione:)
τὴν μητέρα· ἥτις ἐστὶ πρώτη ἐντολὴ ἐν ἐπαγγελίᾳ·
Ut bene tibi *fiat, & § sis longævus super terram.
ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς.
Et § patres, * ne ad iram provocate natos vestros:
καὶ οἱ πατέρες, μὴ παροργίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν,
sed educate illos in disciplina & correptione Domini.
ἀλλ᾽ ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ κυρίου.
Servi, obedite dominis ‖ secundum carnem, cum
οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε τοῖς κυρίοις κατὰ σάρκα, μετὰ
timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut
φόβου καὶ τρόμου, ἐν ἁπλότητι τῆς καρδίας ὑμῶν, ὡς
Christo: Nō † secundum oculorum servitutem, quasi homini-
τῷ χριστῷ, μὴ κατ᾽ ὀφθαλμοδουλείαν ὡς ἀνθρω-
bus placentes: sed ut servi Christi, facientes
πάρεσκοι, ἀλλ᾽ ὡς δοῦλοι τοῦ χριστοῦ, ποιοῦντες τὸ
voluntatem Dei ex animo, Cum benevolentia servien-
θέλημα τοῦ θεοῦ ἐκ ψυχῆς. μετ᾽ εὐνοίας δουλεύον-
tes sicut Domino, & non hominibus: Scientes quo-
τες ὡς τῷ κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀνθρώποις· εἰδότες ὅ-
niā quodcunq; unusquisq; fecerit bonum, hoc § reportabit
τι ὃ ἐάν τι ἕκαστος ποιήσῃ ἀγαθὸν, τοῦτο κομιεῖται
à Domino sive servus, sive liber. Et §
παρὰ τοῦ κυρίου, εἴτε δοῦλος, εἴτε ἐλεύθερος. καὶ οἱ
domini, eadem facite * ad eos, remittentes
κύριοι, τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτοὺς, ἀνιέντες τὴν
minas: scientes quia & vester & illorum Dominus est
ἀπειλήν· εἰδότες ὅτι καὶ ὑμῶν καὶ αὐτῶν ὁ κύριός ἐστιν

* Filij, · † tuam · * sit, · § sis · § vos · * nolite ad iracūdiam provocare filios · ‖ carnalibus, · † ad oculū servientes, · * bona voluntate · § recipiet · § vos · * illis, · * ἀνιέντι

in cælis, & personarum acceptio non est apud eum.
ἐν οὐρανοῖς, καὶ προσωποληψία οὐκ ἔστι παρ᾽ αὐτῷ.
‖ Reliquum, fratres, mei, confortamini in Domino,
τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, ἐνδυναμοῦσθε ἐν κυρίῳ,
& in potentia virtutis eius. Induite
καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. *ἐνδύσασθε τὴν
† armaturam Dei, *ad posse vos stare
πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, πρὸς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς στῆναι
adversus insidias diaboli. Quoniā non est no-
πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου. ὅτι οὐκ ἔστιν ἡ-
bis colluctatio adversus sanguinē & carnem, sed adversus
μῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς
§ principatus, adversus potestates, adversus mundi § po-
ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκρά-
tentes tenebrarum * seculi huius, contra spirita-
τορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευμα-
lia nequitiæ, in cælestibus. ‖ Propter hoc ac-
τικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. διὰ τοῦτο *ἀ-
cipite universam armaturam Dei, ut possitis re-
ναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ θεοῦ, ἵνα δυνηθῆτε ἀν-
sistere in die malo, & † omnia con-
τιστῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ, καὶ ἅπαντα κα-
ficientes stare. State ergo succincti
τεργασάμενοι στῆναι. στῆτε οὖν περιζωσάμενοι
lumbos vestros in veritate, & induti lo-
τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώ-
ricam iustitiæ, Et calceati pe-
ρακα τῆς δικαιοσύνης. καὶ *ὑποδησάμενοι τοὺς πό-
des in præparatione Euangelij pacis: In
δας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. ἐπὶ
omnibus assumentes scutum fidei: in quo pos-
πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνή-
sitis omnia tela *illius nequam ignita
σεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα
extinguere. Et galeam ‡ salutaris assumi-
σβέσαι. καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξα-
te, & gladium spiritus, (quod est verbum Dei.)
σθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα θεοῦ.
Per omnem orationem & obsecrationem oran-
διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχό-
tes in omni tempore, in spiritu: & in ipso hoc
μενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι, καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο
vigilantes in omni instantia, & obsecratione
*ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει
pro omnibus sanctis. Et pro me: ut mihi detur
περὶ πάντων τῶν ἁγίων. καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα μοι δοθείη
sermo in apertione oris mei, § in fiducia, notum
λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου, ἐν παῤῥησίᾳ γνω-
facere mysterium Euangelij, Pro quo legatio-
ρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου. ὑπὲρ οὗ πρεσ-
ne fungor in catena: * ut in ipso ‖ liberè loquar, ut
βεύω ἐν ἁλύσει, ἵνα ἐν αὐτῷ παῤῥησιάσωμαι, ὡς
oportet me loqui. Ut autem sciatis & vos quæ circa
δεῖ με λαλῆσαι. ἵνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς τὰ κατ᾽
me †, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus,
ἐμέ, τί πράσσω, πάντα ὑμῖν γνωρίσει τυχικὸς ὁ
*dilectus frater & fidelis minister in Domino:
ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διάκονος ἐν κυρίῳ·
Quem misi ad vos in ‡ illud ipsum, ut cogno-
ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῶ-
scatis quæ circa nos §, & consoletur corda vestra.
τε τὰ περὶ ἡμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν.
Pax fratribus & charitas cum fide, à
εἰρήνη τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἀγάπη μετὰ πίστεως, ἀπὸ
Deo Patre, & Domino Iesu Christo. Gratia cum
θεοῦ πατρὸς, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. ἡ χάρις μετὰ
omnibus *diligentibus Dominum nostrum Iesum Chri-
πάντων τῶν ἀγαπώντων τὸν κύριον ἡμῶν ἰησοῦν χρι-
stum in incorruptione. Amen.
στὸν ἐν ἀφθαρσίᾳ. ἀμήν.

Ad Ephesios scripta est à Roma per Tychicum.
Πρὸς ἐφεσίους ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης διὰ τυχικοῦ.

‖ De cætero · * ἐνδύσασθε · † vos · ut possitis · § principes & · § rectores · * harum · ‖ Propterea · * ἀναλάβετε · † in omnibus perfecti · * ὑποδησάμενοι · * nequissimi ignea · * πυρόω · ‡ salutis · * σβέννυμι · * ἀγρυπνέω · § cum · * ita · ‖ audeam, prout · † sunt. · * charissimus · ‡ hoc · § sunt, · * qui diligunt

SANCTI PAVLI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
AD PHILIPPENSES
ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗΣΙΟΥΣ
Epistola.
ἐπιστολή.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α.

PAVLVS & Timotheus serui Iesu
1 ΠΑΥΛΟΣ καὶ Τιμόθεος δοῦλοι Ἰησοῦ
Christi, omnibus sanctis in Christo Ie-
χριστοῦ, πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἐν χριστῷ Ἰη-
su *existentibus in Philippis, cum episcopis &
σοῦ τοῖς οὖσιν ἐν Φιλίπποις, σὺν ἐπισκόποις καὶ
†diaconis: Gratia vobis & pax à Deo
2 διακόνοις, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ
Patre nostro, & Domino Iesu Christo. Gratias a-
πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ. 3 Εὐχαρι-
go Deo meo in omni memoria vestri, (Sem-
στῶ τῷ θεῷ μου ἐπὶ πάσῃ τῇ μνείᾳ ὑμῶν, 4 πάν-
per in *omni precatione mea pro omnibus vobis cum
τοτε ἐν πάσῃ δεήσει μου ὑπὲρ πάντων ὑμῶν μετὰ
gaudio deprecationem faciens:) Super communicatione
χαρᾶς τὴν δέησιν ποιούμενος, 5 ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ
vestra in ‡Euangelium, à prima die
ὑμῶν εἰς τὸ εὐαγγέλιον, ἀπὸ πρώτης ἡμέρας
vsque nunc. Confidens ipsum hoc, quia §ille in-
ἄχρι τοῦ νῦν. 6 πεποιθὼς αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ὁ ἐναρ-
cipiens in vobis opus bonum, perficiet vf-
ξάμενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθὸν, *ἐπιτελέσει ἄ-
que in diem Christi Iesu: Sicut est iustum
χρις ἡμέρας χριστοῦ Ἰησοῦ. 7 καθώς ἐστι δίκαιον
mihi hoc sentire pro omnibus vobis, *propter ha-
ἐμοὶ τοῦτο φρονεῖν ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, διὰ τὸ ἔ-
bere me in corde vos, in & vinculis meis,
χειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἔν τε τοῖς δεσμοῖς μου,
& in defensione, & confirmatione Euange-
καὶ ἐν τῇ ἀπολογίᾳ, καὶ *βεβαιώσει τοῦ εὐαγγε-
lij, ‖communicatores mea gratia omnes vos
λίου, συγκοινωνούς μου τῆς χάριτος πάντας ὑμᾶς
‡existentes. Testis enim mihi est Deus, quomodo cu-
ὄντας. 8 μάρτυς γάρ μου ἐστὶν ὁ θεὸς, ὡς ἐπι-
piam omnes vos in visceribus Iesu Chri-
ποθῶ πάντας ὑμᾶς ἐν σπλάγχνοις Ἰησοῦ χρι-
sti. Et hoc oro, vt charitas v.stra
στοῦ. 9 καὶ τοῦτο προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν
*amplius magis ac magis abundet in scientia
ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει
& *omni sensu, ‡Ad probandum vos
καὶ πάσῃ αἰσθήσει, 10 εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ
præstantia, vt sitis sinceri & †inof
διαφέροντα, ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς, καὶ ἀπρόσ-
fensi in diem Christi, repleti *fructi-
11 κοποι εἰς ἡμέραν χριστοῦ, *πεπληρωμένοι καρ-
bus iustitiæ eorum qui per Iesum Christum, in gloriam
πῶν δικαιοσύνης τῶν διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ, εἰς δόξαν
& laudem Dei. Scire autem vos volo,
καὶ ἔπαινον θεοῦ. 12 γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βούλομαι,
fratres, quia quæ circa me ‖ magis ad profe-
ἀδελφοὶ, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκο-
ctum Euangelij venerunt. †Itaque vin-
πὴν τοῦ εὐαγγελίου *ἐλήλυθεν. 13 ὥστε τοὺς δεσ-
cula mea manifesta in Christo *fieri in toto
μούς μου φανεροὺς ἐν χριστῷ γενέσθαι ἐν ὅλῳ
prætorio, & ‡ cæteris omnibus: §Et
τῷ πραιτωρίῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσι· 14 καὶ τοὺς
plures *fratrum in Domino, ‖fretos
πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν κυρίῳ, πεποιθότας
vinculis meis; abundantius †audere impauide
τοῖς δεσμοῖς μου, περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως
Dei verbum loqui. Quidam quidē & propter inui-
15 τὸν λόγον λαλεῖν. τινὲς μὲν καὶ διὰ φθό-
diā & cōtentionē, quidā autē & propter bonā volūtatē Christū
νον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δι' εὐδοκίαν τὸν χριστὸν
prædicant. *Hi quidem ex contentione Christum an-
16 κηρύσσουσιν. οἱ μὲν ἐξ ἐριθείας τὸν χριστὸν κα-
nuntiant non sincerè, existimātes †afflictionem affer-
ταγγέλλουσιν οὐχ ἁγνῶς, οἰόμενοι θλίψιν ἐπιφέ-
re vinculis meis. ‡Illi verò ex charitate: scien-
17 ρειν τοῖς δεσμοῖς μου. οἱ δὲ ἐξ ἀγάπης, εἰδό-
tes quoniam in defensionem Euangelij positus sum.
τες ὅτι εἰς ἀπολογίαν τοῦ εὐαγγελίου κεῖμαι.
Quid enim? *Attamen omni modo, siue ‖ po-
18 τί γάρ; πλὴν παντὶ τρόπῳ, εἴτε προφά-
sitis, siue †veritate, Christus *annunciatur: &
σει, εἴτε ἀληθείᾳ, χριστὸς καταγγέλλεται· καὶ
in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Scio enim
19 ἐν τούτῳ χαίρω, ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι. οἶδα γὰρ
quia hoc mihi proueniet ad salutem, per
ὅτι τοῦτό μοι *ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς
vestram orationem, & subministrationem Spiritus
ὑμῶν δεήσεως, καὶ ἐπιχορηγίας τοῦ πνεύματος
Iesu Christi, Secundum expectationem &
20 Ἰησοῦ χριστοῦ, κατὰ τὴν ἀποκαραδοκίαν καὶ
spem meam, quia in nullo ‡ pudefiam: sed
ἐλπίδα μου, ὅτι ἐν οὐδενὶ αἰσχυνθήσομαι, ἀλλ'
in omni fiducia, sicut semper, & nunc ma-
ἐν πάσῃ παρρησίᾳ, ὡς πάντοτε, καὶ νῦν *μεγα-
gnificabitur Christus in corpore meo, siue
λυνθήσεται χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε
per vitam, siue per mortem. Mihi enim viuere
21 διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου. ἐμοὶ γὰρ τὸ ζῆν,
Christus: § & mori lucrum. *Si verò viuere
22 χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν, κέρδος. εἰ δὲ τὸ ζῆν
in carne, hoc mihi fructus operis, & quid eli-
ἐν σαρκὶ, τοῦτό μοι καρπὸς ἔργου· καὶ τί αἱρήσο-
gam †non cognosco. Coarctor autem è duobus:
23 μαι οὐ γνωρίζω. συνέχομαι δὲ ἐκ τῶν δύο, τὴν
desiderium habens ad dissolui, & cum Chri-
ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ *ἀναλῦσαι, καὶ σὺν χρι-
sto esse. multo magis melius. At permane-
24 στῷ εἶναι. πολλῷ μᾶλλον κρεῖσσον. τὸ δὲ ἐπιμέ-
re *in carne, magis necessarium propter vos. Et
25 νειν ἐν τῇ σαρκὶ, ἀναγκαιότερον δι' ὑμᾶς. καὶ
hoc ‡confisus, scio quia manebo & vna permanebo
τοῦτο πεποιθὼς οἶδα ὅτι μενῶ καὶ συμπαραμενῶ
omnibus vobis, ad vestrum profectum & gaudium
πᾶσιν ὑμῖν εἰς τὴν ὑμῶν προκοπὴν καὶ χαρὰν
fidei: Vt §gloriatio vestra abundet
26 τῆς πίστεως· ἵνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ
in Christo Iesu in me, per *meam præsentiam
ἐν χριστῷ Ἰησοῦ ἐν ἐμοὶ, διὰ τῆς ἐμῆς παρουσίας
iterum ad vos. Tantum dignè Euange-
27 πάλιν πρὸς ὑμᾶς. μόνον ἀξίως τοῦ εὐαγγε-
lio Christi ‖gerite vos, vt siue †veniens &
λίου τοῦ χριστοῦ πολιτεύεσθε, ἵνα εἴτε ἐλθὼν καὶ
videns vos, siue absens, audiam quæ de vobis,
ἰδὼν ὑμᾶς, εἴτε ἀπὼν, ἀκούσω τὰ περὶ ὑμῶν,
quia statis in vno spiritu, *vno animo collabo-
ὅτι στήκετε ἐν ἑνὶ πνεύματι, μιᾷ ψυχῇ, συναθ-
rantes fidei Euangelij. Et ‡non ter-
28 λοῦντες τῇ πίστει τοῦ εὐαγγελίου. καὶ μὴ πτυ-
riti in vllo ab aduersariis. §quod
ρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ τῶν ἀντικειμένων. ἥτις
illis quidem est indicium perditionis, vobis autem salu-
αὐτοῖς μέν ἐστιν ἔνδειξις ἀπωλείας, ὑμῖν δὲ σωτη-
tis: & hoc à Deo. Quia vobis donatum est
29 ρίας· καὶ τοῦτο ἀπὸ θεοῦ. ὅτι ὑμῖν *ἐχαρίσθη τὸ
pro Christo, non solùm *in eum †credere, sed
ὑπὲρ χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πιστεύειν, ἀλλὰ

Marginal notes (left): *qui sunt · †diaconibus · *cunctis orationibus meis. · ‡Euāgelio Christi, · §qui cœpit · *ἐπιτελέσει · *eo quòd habeam · *βεβαιώσει · ‖socios gaudij mei · ‡esse. · *in · ‡Vt probetis potiora, · §sine offensa · *fructu · *πληρώσει · ‖Scit. · †Ita vt · *ἐλήλυθεν · *ferentur in omni · ‡in · §Vt · *è fratribus ‖confidentes in · *γενέσθαι

Marginal notes (right): †audere sine timore · *Quidam autem · †pressuras · ‡suscitare. · §Quidam · *Dum · ‖per occasionem · †per veritatem · *annunciatur, · *ἀποβήσεται · ‡confundar · *μεγαλύνω · §est: · *Quòd · ‖est, · †ignoro · *ἀναλῦσαι · *autem · ‡confidens, · §gratulatio · *mei aduentum · ‖conuersamini · †cum venero, & videro · *vnanimes, · ‡in nullo terreamini · *πτυρόμενοι · §quæ illis est causa · *χάρις · †credatis

et pro illo pati, Idem certamen habentes
καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν, τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες 30
quale vidistis in me, & nunc auditis in me.
οἷον ἴδετε ἐν ἐμοί, καὶ νῦν ἀκούετε ἐν ἐμοί.

CAP. II. β'.

Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua communio spiritus, si qua viscera & miserationes: 1
Εἴ τις οὖν παράκλησις ἐν Χριστῷ, εἴ τι παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία πνεύματος, εἴ τινα σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί,

Implete meum gaudium, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, vnum sentientes: 2
πληρώσατέ μου τὴν χαράν, ἵνα τὸ αὐτὸ φρονῆτε, τὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχοντες, σύμψυχοι, τὸ ἓν φρονοῦντες·

Nihil per contentionem aut inanem gloriam, sed modestia alij alios arbitrantes superiores sibi- ipsis: 3
μηδὲν κατὰ ἐριθείαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν·

Non quæ sua singuli considerate, sed & aliorum vnusquisque. 4
μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὰ ἑτέρων ἕκαστος.

Hoc enim sentiatur in vobis, quod & in Christo Iesu: 5
τοῦτο γὰρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ·

Qui in forma Dei existens, non rapinam arbitratus esse se æqualem Deo: 6
ὃς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ·

Sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo. 7
ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος.

Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem: mortem autem crucis. 8
ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.

Ideo & Deus illum superexaltauit, & donauit illi nomen super omne nomen. 9
διὸ καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα.

Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, & terrestrium, & infernorum, 10
ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων,

Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus, in gloriam Dei Patris. 11
καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται, ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν θεοῦ πατρός.

Itaque, dilecti mei (sicut) semper obedistis mihi, non in præsentia mea tantùm, sed & nunc multò magis in absentia mea, cum metu & tremore vestram ipsorum salutem adoperamini. 12
ὥστε, ἀγαπητοί μου, καθὼς πάντοτε ὑπηκούσατέ μου, μὴ ὡς ἐν τῇ παρουσίᾳ μου μόνον, ἀλλὰ νῦν πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ ἀπουσίᾳ μου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε.

Deus enim est efficiens in vobis & velle, & perficere, pro beneuolentia. 13
ὁ θεὸς γάρ ἐστιν ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καὶ τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας.

Omnia facite sine ira, & disceptationibus. 14
πάντα ποιεῖτε χωρὶς ὀργῆς καὶ διαλογισμῶν,

Vt sitis irreprehensi, & simplices, filij Dei, inculpati in medio nationis prauæ & peruersæ, in quibus splendetis sicut luminaria in mundo: 15
ἵνα γένησθε ἄμεμπτοι καὶ ἀκέραιοι, τέκνα θεοῦ, ἀμώμητα ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης, ἐν οἷς φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ,

Verbum vitæ continentes, ad gloriationem mihi in diem Christi, quia non in vanum cucurri, neque in vanum laboraui. 16
λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα ἐμοὶ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, ὅτι οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, οὐδὲ εἰς κενὸν ἐκοπίασα.

Sed si & libor super hostia & sacrificio fidei vestræ, gaudeo & congratulor omnibus vobis. 17
ἀλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω καὶ συγχαίρω πᾶσιν ὑμῖν·

Id autem ipsum & vos gaudete, & congratulamini mihi. 18
τὸ δ' αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε καὶ συγχαίρετέ μοι.

Spero autem in Domino Iesu, Timotheum citò mittere vobis, vt & ego bono animo sim, cognoscens quæ circa vos. 19
ἐλπίζω δὲ ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ, Τιμόθεον ταχέως πέμψαι ὑμῖν, ἵνα κἀγὼ εὐψυχῶ, γνοὺς τὰ περὶ ὑμῶν.

Neminem enim habeo vnanimem, qui germane ea quæ circa vos curaturus sit. 20
οὐδένα γὰρ ἔχω ἰσόψυχον, ὅστις γνησίως τὰ περὶ ὑμῶν μεριμνήσει.

Omnes enim ea quæ sua ipsorum quærunt, nõ ea quæ Christi Iesu. 21
οἱ πάντες γὰρ τὰ ἑαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ τὰ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ.

At probationem eius cognoscite, quoniã sicut patri filius, cum me seruiuit in euangelium. 22
τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκετε, ὅτι ὡς πατρὶ τέκνον, σὺν ἐμοὶ ἐδούλευσεν εἰς τὸ εὐαγγέλιον.

Hunc quidem igitur spero mittere, vt videro ea quæ circa me, ex ipso. 23
τοῦτον μὲν οὖν ἐλπίζω πέμψαι, ὡς ἂν ἀπίδω τὰ περὶ ἐμέ, ἐξαυτῆς.

Confido autem in Domino, quoniam & ipse citò veniam. 24
πέποιθα δὲ ἐν κυρίῳ, ὅτι καὶ αὐτὸς ταχέως ἐλεύσομαι.

Necessarium autẽ existimaui, Epaphroditum fratrem, & cooperatorem & commilitonem meum, vestrũ autẽ apostolum, & ministrum vsus mei, mittere ad vos. 25
ἀναγκαῖον δὲ ἡγησάμην, Ἐπαφρόδιτον τὸν ἀδελφόν, καὶ συνεργὸν καὶ συστρατιώτην μου, ὑμῶν δὲ ἀπόστολον, καὶ λειτουργὸν τῆς χρείας μου, πέμψαι πρὸς ὑμᾶς.

Quoniam expetens erat omnes vos, & mœstus, eo quòd audieratis quòd ægrotasset. 26
ἐπειδὴ ἐπιποθῶν ἦν πάντας ὑμᾶς, καὶ ἀδημονῶν, διότι ἠκούσατε ὅτι ἠσθένησε.

Etenim infirmatus est proximè morti, sed Deus eius misertus est: non eius autem solùm, verùm & mei, ne tristitiam super tristitiã haberem. 27
καὶ γὰρ ἠσθένησε παραπλήσιον θανάτῳ, ἀλλ' ὁ θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν· οὐκ αὐτὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμέ, ἵνα μὴ λύπην ἐπὶ λύπῃ σχῶ.

Studiosius ergo misi illum, vt videntes eum, iterum, gaudeatis, & ego sine tristitia sim. 28
σπουδαιοτέρως οὖν ἔπεμψα αὐτόν, ἵνα ἰδόντες αὐτὸν πάλιν, χαρῆτε, κἀγὼ ἀλυπότερος ὦ.

Excipite itaque illum in Domino cum omni gaudio, & eiusmodi in pretio habetote: 29
προσδέχεσθε οὖν αὐτὸν ἐν κυρίῳ μετὰ πάσης χαρᾶς, καὶ τοὺς τοιούτους ἐντίμους ἔχετε·

Quoniã propter opus Christi vsque mortem accessit, postbabens animam, vt rursus impleret vestram defectionem eius quod ad me obsequij. 30
ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ μέχρι θανάτου ἤγγισε, παραβουλευσάμενος τῇ ψυχῇ, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρημα τῆς πρός με λειτουργίας.

CAP. III. γ'.

Reliquum, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem scribere vobis, mihi quidem non pigrum, vobis autem tutum. 1
Τὸ λοιπόν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν κυρίῳ. τὰ αὐτὰ γράφειν ὑμῖν, ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές.

Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. 2
βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατατομήν.

Nos enim sumus circuncisio, spiritu Deo seruientes, & gloriantes in Christo Iesu, & non in carne confidentes: 3
ἡμεῖς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομή, οἱ πνεύματι θεῷ λατρεύοντες, καὶ καυχώμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες.

Et quanquã ego habens 4
καίπερ ἐγὼ ἔχων

πεποί-

confidentiam & in carne. si quis videtur alius confi-
πεποίθησιν καὶ ἐν σαρκί. εἴ τις δοκεῖ ἄλλος πεποι-
dere in carne, ego magis. Circumcisio octaui
θέναι ἐν σαρκί, ἐγὼ μᾶλλον. περιτομῇ ὀκταή- 5
diei, ex genere Israël, tribus Beniamin, He-
μερος, ἐκ γένους Ἰσραήλ, φυλῆς Βενιαμίν, ἑ-
bræus ex Hebræis, secundùm legem Pharisæus. Secundùm ze-
βραῖος ἐξ ἑβραίων, κατὰ νόμον φαρισαῖος, κατὰ ζῆ- 6
lum, persequens ecclesiam, secundùm iustitiam quæ
λον, διώκων τὴν ἐκκλησίαν, κατὰ δικαιοσύνην τὴν
in lege, factus irreprehensibilis. Sed quæ erant
ἐν νόμῳ γενόμενος ἄμεμπτος. ἀλλ' ἅτινα ἦν 7
mihi lucra, hæc arbitratus sum propter Christum damnum.
μοι κέρδη, ταῦτα ἥγημαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν.
Sed profectò & existimo omnia damnum esse
ἀλλὰ μενοῦνγε καὶ ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι 8
propter eminentiam cognitionis Christi Iesu Do-
διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυ-
mini mei, propter quem omnia damnum subij, & arbitror
ρίου μου, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι
stercora esse, vt Christum lucrifaciam, Et inueniar
σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδήσω, καὶ εὑρεθῶ 9
in illo non habens meam iustitiam quæ ex le-
ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ νό-
ge est, sed illam quæ per fidem Christi, illam quæ ex Deo iu-
μου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ, τὴν ἐκ θεοῦ δι-
stitiam in fide: Ad cognoscendū illum, &
καιοσύνην ἐπὶ τῇ πίστει· τοῦ γνῶναι αὐτόν, καὶ 10
virtutem resurrectionis eius, & communionem
τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν κοι-
communionem passionum illius, configuratus
νωνίαν τῶν παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφούμενος τῷ
morti eius: Si quomodo occurram ad
θανάτῳ αὐτοῦ· εἴ πως καταντήσω εἰς τὴν 11
resurrectionem mortuorum. Non quòd iā acceperim, aut
ἐξανάστασιν τῶν νεκρῶν. οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον, ἢ 12
iam perfectus sim, sequor autem, si & comprehendam, in
ἤδη τετελείωμαι, διώκω δέ, εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ'
quo & comprehensus sum à Domino Iesu Christo.
ᾧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.
Fratres, ego meipsum non arbitror comprehen-
ἀδελφοί, ἐγὼ ἐμαυτὸν οὐ λογίζομαι κατειλη- 13
disse: vnū autē, quæ quidē retrò obliuiscens, in quæ
φέναι· ἓν δέ, τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς
verò ante extensus. Ad scopum perse-
δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος. κατὰ σκοπὸν διώ- 14
quor, ad brauium supernæ vocationis Dei in
κω, ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν
Christo Iesu. Quicunque ergo perfecti, hoc sentiamus:
Χριστῷ Ἰησοῦ. ὅσοι οὖν τέλειοι, τοῦτο φρονῶμεν· 15
& si quid aliter sapitis, & hoc Deus vobis reue-
καὶ εἴ τι ἑτέρως φρονεῖτε, καὶ τοῦτο ὁ θεὸς ὑμῖν ἀπο-
labit. Verumtamen ad quod peruenimus, eadem
καλύψει. πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ αὐτῷ 16
incedere regula, idem sapere. Imitatores mei
στοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν. συμμιμηταί μου 17
estote, fratres, & obseruate ita ambulan-
γίνεσθε ἀδελφοί, καὶ σκοπεῖτε τοὺς οὕτω περιπατοῦν-
tes sicut habetis exemplum nos. Multi enim am-
τας καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς. πολλοὶ γὰρ περι- 18
bulant, quos sæpe dicebam vobis, (nunc autē &
πατοῦσιν, οὓς πολλάκις ἔλεγον ὑμῖν, νῦν δὲ καὶ
flens dico,) inimicos crucis Christi:
κλαίων λέγω, τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ.
Quorum finis interitus, quorum Deus venter, &
ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ 19
gloria in confusione ipsorū, illi terrena sapien-
δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονοῦν-
tes. Nostra enim conuersatio in cælis est,
τες. ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, 20
vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum Iesum Chri-
ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα κύριον Ἰησοῦν Χρι-

† Circuncisus octaua die. † de tribu
† æmulationem
† Dei,
* est, conuersatus sine querela.
† fuerunt
† detrimenta. Verumtamen
* detrimentum
† eminentem scientiam
† detrimentum feci,
* ζημιόω
* vt
* κερδαίνω
† est,
† ex fide est
† est iustitia
† societatem
* συμμορφόω
† quæ est ex mortuis.
* καταλαμβάνω
* sunt
† ad ea verò quæ sunt priora extendens meipsum.
† destinatum
* Quicunque sumus.
† in
* permanemus
† vt sapiamus.
* eos qui
† formam nostram.
† est,
* qui sapiant.
† autem conuersatio
* vnde
† nostrum

stum: Qui reformabit corpus humilitatis
στόν· ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως 21
nostræ, ad esse illud conforme corpori
ἡμῶν, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι
gloriæ suæ, secundùm operationem posse
τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δύνασθαι
eum & subiicere sibiipsi omnia.
αὐτὸν καὶ ὑποτάξαι ἑαυτῷ τὰ πάντα.

CAP. IIII. δ'.

Itaque, fratres mei dilecti & exoptati,
1 Ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθητοι,
gaudium & corona mea, sic state in Domino, di-
χαρὰ καὶ στέφανός μου, οὕτω στήκετε ἐν κυρίῳ, ἀ-
lecti. Euhodiam rogo, & Syntychen
2 γαπητοί. Εὐωδίαν παρακαλῶ, καὶ Συντύχην
deprecor idipsum sapere in Domino. Etiam rogo
3 παρακαλῶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν κυρίῳ. καὶ ἐρωτῶ
& te, frater germane, adiuua eas quæ
καὶ σέ, σύζυγε γνήσιε, συλλαμβάνου αὐταῖς αἵτινες
in Euangelio simul certarunt mihi, cum & Clemen-
ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι, μετὰ καὶ Κλήμεν-
te, & cæteris cooperantibus meis, quorum nomina in
τος, καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν
libro vitæ. Gaudete in Domino semper, ite-
4 βίβλῳ ζωῆς. χαίρετε ἐν κυρίῳ πάντοτε, πά-
rum dico, gaudete. Modestia vestra nota sit
5 λιν ἐρῶ, χαίρετε. τὸ ἐπιεικὲς ὑμῶν γνωσθήτω
omnibus hominibus. Dominus prope. Nihil solliciti
6 πᾶσιν ἀνθρώποις. ὁ κύριος ἐγγύς. μηδὲν μεριμ-
ti sitis, sed in omni oratione & obsecratione
νᾶτε, ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει
cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant
μετὰ εὐχαριστίας τὰ αἰτήματα ὑμῶν γνωριζέσθω
apud Deum. Et pax Dei superans
7 πρὸς τὸν θεόν. καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα
omnem sensum, custodiat corda vestra, & intel-
πάντα νοῦν, φρουρήσει τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ τὰ νοή-
ligentias vestras in Christo Iesu. Reliquum, fra-
8 ματα ὑμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. τὸ λοιπόν, ἀδελ-
tres, quæcunq; sunt vera, quæcunq; honesta, quæcunq; iusta, quæ-
φοί, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅ-
cunq; pura, quæcunque amabilia, quæcunq; bonæ famæ, si qua
σα ἁγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὔφημα, εἴ τις
virtus, & si qua laus, hæc cogitate. Quæ &
9 ἀρετή, καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε. ἃ καὶ
didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis
ἐμάθετε, καὶ παρελάβετε, καὶ ἠκούσατε, καὶ εἴδετε
in me, hæc agite, & Deus pacis
ἐν ἐμοί, ταῦτα πράσσετε, καὶ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης
erit cum vobis. Gauisus sum autē in Domino magnopere,
10 ἔσται μεθ' ὑμῶν. ἐχάρην δὲ ἐν κυρίῳ μεγάλως,
quoniā iam aliquando reuiruistis pro me sentire,
ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ φρονεῖν,
in quo & sentiebatis, opportunitate carebatis autē. Nō quòd propter
11 ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε, ἠκαιρεῖσθε δέ. οὐχ ὅτι καθ'
penuriam dico: ego enim didici, in quibus sum, contentus
ὑστέρησιν λέγω· ἐγὼ γὰρ ἔμαθον, ἐν οἷς εἰμί, αὐτάρ-
ipse esse. Scio & humiliari, scio & abundare;
12 κης εἶναι. οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ περισσεύειν·
(in omni & in omnibus institutus sum) & saturari, &
ἐν παντὶ καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι, καὶ χορτάζεσθαι, καὶ
esurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia
13 πεινᾶν, καὶ περισσεύειν, καὶ ὑστερεῖσθαι. πάντα
possum in eo corroborante me Christo. Verumtamē
ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ. πλὴν
pulchrè fecistis communicantes meæ tribula-
14 καλῶς ἐποιήσατε συγκοινωνήσαντές μου τῇ θλί-
tioni. Scitis autem & vos, Philippenses, quòd in
15 ψει. οἴδατε δὲ καὶ ὑμεῖς, Φιλιππήσιοι, ὅτι ἐν
principio euangelij, quando exij à Macedo-
ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου, ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Μακεδο-

† claritatis
* quæ etiā possit.
* charissimi
† desideratissimi.
* meum
* charissimi.
† compar
† adiuua illas
* quæ
† laborauerunt
* συναθλέω
* adiutoribus
† sunt
* γνώσθη
† enim
† est.
† quæ exuperat
† De cætero,
* pudica,
† sancta,
† disciplinæ,
* vobiscū.
† vehementer
† tandem
* refloruistis
* ἀναθάλλω
† sicut occupati eratis.
† quasi
* ἀκαιρέω
* sufficiens
* vbique
* μυέομαι
† qui confortat
* ἐνδυναμόω
* bene
† profectus sum

nia, nulla mihi ecclesia communicauit in ratio-
νίας, οὐδεμία μοι ἐκκλησία ἐκοινώνησεν εἰς λό-
nem † dationis & acceptionis, si non vos soli. Quia &
γον δόσεως καὶ λήψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι. ὅτι καὶ 16
* in Thessalonica & semel & bis in vsum mihi
ἐν θεσσαλονίκῃ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς εἰς τὴν χρείαν μοι
misistis. Non quia quæro ‡ donum, sed
ἐπέμψατε. οὐχ ὅτι ἐπιζητῶ τὸ δόμα, ἀλλ' 17
requiro fructum abundantem in rationē ve-
ἐπιζητῶ τὸν καρπὸν τὸν πλεονάζοντα εἰς λόγον ὑ-
stram. ‡ Accepi autem omnia, & abundo: repletus
μῶν. ἀπέχω δὲ πάντα, καὶ περισσεύω· πεπλήρω- 18
sum * accipiens ab Epaphrodito ea quæ à vobis,
μαι δεξάμενος παρὰ ἐπαφροδίτου τὰ παρ' ὑμῶν,
odorem suauitatis, hostiam acceptam, beneplacentem Deo.
ὀσμὴν εὐωδίας, θυσίαν δεκτήν, εὐάρεστον τῷ θεῷ.
At Deus † meus impleat * omnem vsum vestrū secūdum
ὁ δὲ θεός μου πληρώσει πᾶσαν χρείαν ὑμῶν κατὰ τὸν 19
diuitias suas in gloria, in Christo Iesu. At
πλοῦτον αὐτοῦ ἐν δόξῃ, ἐν χριστῷ ἰησοῦ. τῷ δὲ 20
Deo †, & Patri nostro gloria in secula seculo-
θεῷ, καὶ πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-
rum. Amen. Salutate omnem sanctum in Chri-
νων. ἀμήν. ἀσπάσασθε πάντα ἅγιον ἐν χρι- 21
sto Iesu. Salutant vos qui ‡ cum me fra-
στῷ ἰησοῦ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελ- 22
tres. salutant vos omnes sancti, maximè autē
φοί. ἀσπάζονται ὑμᾶς πάντες οἱ ἅγιοι, μάλιστα δὲ
qui de Cæsaris domo *. Gratia Domini ‡ Iesu
οἱ ἐκ τῆς καίσαρος οἰκίας. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἰησοῦ 23
Christi cum † omnibus vobis. Amen.
χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Philippenses scripta est à Roma
Πρὸς φιλιππησίους ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης
per Epaphroditum.
διὰ ἐπαφροδίτου.

† dati & accepti, nisi
* Thessalonicam
‡ datum,
‡ Habeo
* acceptis ‡ misistis,
† autem * omne desiderium
‡ autem,
‡ mecum sunt
* sunt. nostri ‡
† spiritu vestro

SANCTI PAVLI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
AD COLOSSENSES
ΠΡΟΣ ΚΟΛΟΣΣΑΕΙΣ
Epistola.
ἐπιστολή.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α'.

PAVLVS Apostolus Iesu Christi per
ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος ἰησοῦ χριστοῦ διὰ 1
voluntatem Dei, & Timotheus fra-
θελήματος θεοῦ, καὶ τιμόθεος ὁ ἀδελ-
ter, Iis qui in Colossis sanctis & fidelibus fratri-
φός, τοῖς ἐν κολοσσαῖς ἁγίοις καὶ πιστοῖς ἀδελ- 2
bus in Christo *. Gratia vobis, & pax à
φοῖς ἐν χριστῷ. χάρις ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ 3
Deo Patre nostro, & Domino Iesu Christo. gra-
θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χριστοῦ. εὐ-
tias agimus Deo, & Patri Domini nostri
χαριστοῦμεν τῷ θεῷ, καὶ πατρὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν
Iesu Christi, semper pro vobis orantes,
ἰησοῦ χριστοῦ, πάντοτε περὶ ὑμῶν προσευχόμενοι,
Audientes fidem vestram in Christo Iesu,
ἀκούσαντες τὴν πίστιν ὑμῶν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, 4
& dilectionem ‡ quæ in omnes sanctos,
καὶ τὴν ἀγάπην τὴν εἰς πάντας τοὺς ἁγίους,
Propter spem ‡ sepositam vobis in
διὰ τὴν ἐλπίδα τὴν ἀποκειμένην ὑμῖν ἐν τοῖς 5
cœlis, quam prœaudistis in verbo veri-
οὐρανοῖς, ἣν προηκούσατε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀλη-

* sunt
‡ Iesu:
‡ quam habetis
‡ quæ reposita est

tatis Euangelij, * Peruenientis ad vos,
θείας τοῦ εὐαγγελίου, τοῦ παρόντος εἰς ὑμᾶς, 6
sicut & in vniuerso mundo, ‡ & † est fructi-
καθὼς καὶ ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ, καὶ ἐστι καρπο-
ficans, & crescens, sicut & in vobis,
φορούμενον, καὶ αὐξανόμενον, καθὼς καὶ ἐν ὑμῖν,
ex qua die audistis & cognouistis gra-
ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσατε καὶ ἐπέγνωτε τὴν χά-
tiam Dei in veritate: Sicut didicistis ab
ριν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ· καθὼς * ἐμάθετε ἀπὸ 7
Epaphra * dilecto conseruo nostro, qui est
ἐπαφρᾶ τοῦ ἀγαπητοῦ συνδούλου ἡμῶν, ὅς ἐστι
fidelis pro vobis minister Christi ‡: Qui etiā de-
πιστὸς ὑπὲρ ὑμῶν διάκονος τοῦ χριστοῦ· ὁ καὶ δη- 8
clarans nobis vestram dilectionem in spiritu.
λώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἀγάπην ἐν πνεύματι.
* Propter hoc & nos ex qua die audiuimus,
διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀφ' ἧς ἡμέρας ἠκούσαμεν, 9
non cessamus pro vobis orantes, & po-
οὐ παυόμεθα ὑπὲρ ὑμῶν προσευχόμενοι, καὶ αἰ-
stulantes, vt impleamini agnitionem volun-
τούμενοι, ἵνα πληρωθῆτε τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θελή-
tatis eius, in omni sapientia & intellectu spiri-
ματος αὐτοῦ, ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνευμα-
tali. ‡ Ambulare vos dignè † Domino in
τικῇ. περιπατῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ κυρίου εἰς 10
omnem gratiam, in omni opere bono fructi-
πᾶσαν ἀρέσκειαν, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ καρπο-
ficantes, & crescentes in scientiam
φοροῦντες, καὶ αὐξανόμενοι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ
Dei. In omni * potestate corroborati secundùm
θεοῦ. ἐν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι κατὰ τὸ 11
‡ vim gloriæ eius, in omni patientia &
κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ, εἰς πᾶσαν ὑπομονὴν καὶ
longanimitate cum gaudio: Gratias agentes
μακροθυμίαν μετὰ χαρᾶς· εὐχαριστοῦντες τῷ 12
Deo, & Patri ‡ illi idoneos facienti nos in par-
θεῷ, καὶ πατρὶ τῷ ἱκανώσαντι ἡμᾶς εἰς τὴν με-
tem sortis sanctorum in lumine. Qui e-
ρίδα τοῦ κλήρου τῶν ἁγίων ἐν τῷ φωτί. ὃς ἐρ- 13
ripuit nos de potestate tenebrarum, & trans-
ρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ με-
tulit in regnum filij dilectionis
τέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης
suæ: In quo habemus redemptionem, remissio-
αὐτοῦ· ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν, τὴν ἄφε- 14
nem peccatorum. Qui est imago Dei inui-
σιν τῶν ἁμαρτιῶν. ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀο- 15
sibilis, primogenitus omnis creaturæ: Quoniā in ipso
ράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως· ὅτι ἐν αὐτῷ 16
condita sunt vniuersa quæ in cælis, & quæ in
ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ
terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, si-
τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴ-
ue dominationes, siue principatus, siue potestates:
τε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ
omnia per ipsum & in * ipsum creata sunt: Et ipse
πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· καὶ αὐτός 17
est ante omnes, & omnia in ipso constant:
ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε.
Et ipse est caput corporis Eccle-
καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς ἐκκλη- 18
siæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis:
σίας, ὅς ἐστιν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν·
vt sit in omnibus ipse primatum tenens. Quia in
ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων. ὅτι ἐν 19
ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare.
αὐτῷ εὐδόκησε, πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι.
Et per eum reconciliare omnia in ipsum,
καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν, 20
pacificans per sanguinem crucis eius,
εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ,
δι' αὐ-

* Quod peruenit
‡ est, † fructificat, & crescit
* ἐπέγνωτε
* mathonta
* charissimo
‡ Iesu: ‡ manifestauit
* Ideo
‡ Vt ambuletis ‡ Deo, per omnia placentes,
* virtute confortati
‡ potentiã claritatis.
‡ qui dignos fecit
* ῥύσματι
* ipso
* εὐδόκησε

per ipsum, siue quæ in † terra, siue quæ in cæ-
δι' αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρα-
lis. Et vos aliquando existentes alienatos &
νοῖς. καὶ ὑμᾶς ποτὲ ὄντας ἀπηλλοτριωμένους καὶ 21
inimicos mente, in operibus malis.
ἐχθροὺς τῇ διανοίᾳ, ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πονηροῖς.
Nunc autem reconciliauit in corpore car-
νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν ἐν τῷ σώματι τῆς σαρ- 22
nis eius per mortem, ‖ sistere vos san-
κὸς αὐτοῦ διὰ τοῦ θανάτου, παραστῆσαι ὑμᾶς ἁ-
ctos, & immaculatos, & * inculpatos coram
γίους, καὶ ἀμώμους, καὶ ἀνεγκλήτους κατενώπιον
ipso. Si tamen permanetis ‖ fidei funda-
αὐτοῦ. Εἴγε ἐπιμένετε τῇ πίστει τεθεμελιω- 23
ti & † firmi, & * non transmoti à
μένοι καὶ ἑδραῖοι, καὶ μὴ μετακινούμενοι ἀπὸ τῆς
spe, euangelij quod audistis, ‡ prædica-
ἐλπίδος, τοῦ εὐαγγελίου οὗ ἠκούσατε, τοῦ κηρυχθέν-
ti in vniuersa creatura quæ ‡ sub cælo, cuius
τος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν, οὗ
factus sum ego Paulus minister. *Nunc gaudeo in
ἐγενόμην ἐγὼ Παῦλος διάκονος. νῦν χαίρω ἐν 24
passionibus meis pro vobis, & ‖ rursus reádim-
τοῖς παθήμασί μου ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ἀνταναπλη-
pleo defectiones afflictionum Christi in
ρῶ τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ
carne mea pro corpore eius quod est ec-
σαρκί μου ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅ ἐστιν ἡ ἐκ-
clesia. Cuius factus sum ego minister secundùm
κλησία. ἧς ἐγενόμην ἐγὼ διάκονος κατὰ τὴν 25
dispensationem Dei † datam mihi in vos,
οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι εἰς ὑμᾶς,
implere verbum Dei. Mysterium
πληρῶσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. τὸ μυστήριον 26
‡ illud absconditum à seculis, & à
τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων, καὶ ἀπὸ
generationibus, nûc autẽ manifestatum est sanctis e-
τῶν γενεῶν, νυνὶ δὲ ἐφανερώθη τοῖς ἁγίοις αὐ-
ius: Quibus voluit Deus ‡ notum facere *quæ diui-
τοῦ, οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς γνωρίσαι τίς ὁ πλοῦ- 27
tiæ gloriæ ‖ mysterij huius in Genti-
τος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου ἐν τοῖς ἔθνε-
bus, ‡ qui est Christus, in vobis, spes gloriæ.
σιν, ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ ἐλπὶς τῆς δόξης.
Quem nos annuntiamus, * admonentes om-
ὃν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, νουθετοῦντες πά- 28
nem hominem, & docentes in omni sa-
ντα ἄνθρωπον, καὶ διδάσκοντες ἐν πάσῃ σο-
pientia, vt ‖ sistamus omnem hominem in
φίᾳ, ἵνα παραστήσωμεν πάντα ἄνθρωπον ἐν
‡ Christo Iesu. In quod & laboro * decertans
Χριστῷ Ἰησοῦ. εἰς ὃ καὶ κοπιῶ ἀγωνιζόμενος 29
secundùm operationem eius ‖ operatam in
κατὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ τὴν ἐνεργουμένην ἐν
me in virtute.
ἐμοὶ ἐν δυνάμει.

CAP. II. β'.

Volo enim vos scire, * quantum certamen habeam
Θέλω γὰρ ὑμᾶς εἰδέναι ἡλίκον ἀγῶνα ἔχω 1
pro vobis, & ‡ eis qui in Laodicea, & quotquot non vi-
ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ, καὶ ὅσοι οὐχ ἑω-
derunt faciem meam in carne: Vt con-
ράκασι τὸ πρόσωπόν μου ἐν σαρκί. ἵνα * πα- 2
solentur corda ipsorum ‖ compactorum
ρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐτῶν συμβιβασθέντων
in charitate, & in omnes diuitias plenitudi
ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς πάντα πλοῦτον τῆς πληροφο-
nis intellectus, in agnitionem mysterij
ρίας τῆς συνέσεως, εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ μυστηρίου
Dei, & Patris, & Christi *: In quo sunt om-
τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός, καὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐν ᾧ εἰσι πάν- 3

† terris · * sunt. · ‡ cum essetis alienati & inimici sensu. · ‖ exhibere · * irreprehensibiles. · ‖ in fide · † stabiles, * immobiles · ‡ quod prædicatũ est · ‡ est · * Qui · ‖ adimpleo ea quæ desunt passionum · ‡ quæ data est · * vobis, vt impleam · ‡ quod fuit · * generationibus · ‡ notas · * diuitias · ‖ sacramenti · ‡ quod · * corripientes · ‖ exhibeamus · ‡ perfectũ · * certando · ‖ quem operatur · * qualem solicitudinem · ‡ pro illis Laodiceæ, & quicunque · * συμβι- · ‖ instructi · * Patris.

nes thesauri sapientiæ, & scientiæ abscon-
τες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας, καὶ τῆς γνώσεως ἀπό-
diti. Hoc autem dico, vt nemo vos de-
κρυφοι. τοῦτο δὲ λέγω, ἵνα μή τις ὑμᾶς παραλο- 4
cipiat in ‖ suasibilitate sermonum. † Si enim & car-
γίζηται ἐν πιθανολογίᾳ. εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρ- 5
ne absum, sed spiritu vobiscum sum, gau
κὶ ἄπειμι, ἀλλὰ τῷ πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι, χαί-
dens & videns vestrum ordinem, & firmamentum
ρων καὶ βλέπων ὑμῶν τὴν τάξιν, καὶ τὸ στερέωμα
eius quæ in ‡ Christum fidei vestræ. Sicut ergo accepi-
τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ὑμῶν. ὡς οὖν παρελά- 6
stis Christum Iesum Dominum, in ipso ambu-
βετε τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν κύριον, ἐν αὐτῷ περι-
late, Radicati & superædificati in
πατεῖτε. ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν 7
ipso, & confirmati in fide, sicut ‖ edocti
αὐτῷ, καὶ βεβαιούμενοι ἐν τῇ πίστει, καθὼς ἐδιδά-
estis, abundantes in † ea in gratiarum actione.
χθητε, περισσεύοντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ.
Videte ne quis vos ‡ sit abigens per
βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν διὰ 8
philosophiam, & inanem fallaciam, secundùm tra-
τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν πα-
ditionem hominum, secundùm elementa mun-
ράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσ-
di, & non secũdùm Christum. Quia in ipso inhabitat
μου, καὶ οὐ κατὰ Χριστόν. ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ 9
omnis plenitudo ‡ deitatis corporaliter. Et
πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς. καὶ 10
estis in illo repleti, qui est caput om-
ἐστὲ ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πά-
nis principatus & potestatis: In quo & circuncisi
σης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας. ἐν ᾧ καὶ * περιετμή- 11
estis circuncisione non manu facta, in ‖ exutione
θητε περιτομῇ ἀχειροποιήτῳ, ἐν τῇ ἀπεκδύσει
corporis peccatorum carnis, in circun-
τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν τῆς σαρκός, ἐν τῇ περι-
cisione Christi: Consepulti ei in
τομῇ τοῦ Χριστοῦ. συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ 12
baptismo, in quo & † consurrexistis per fi-
βαπτίσματι, ἐν ᾧ καὶ συνηγέρθητε διὰ τῆς πί-
dem operationis Dei ‖ suscitantis illum ‡ ex
στεως τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ
mortuis. Et vos ‖ mortuos existentes in de-
τῶν νεκρῶν. καὶ ὑμᾶς νεκροὺς ὄντας ἐν τοῖς πα- 13
lictis, & præputio carnis vestræ,
ραπτώμασι, καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ὑμῶν,
conuiuificauit vos cum illo, condonans † no-
συνεζωοποίησεν ὑμᾶς σὺν αὐτῷ, χαρισάμενος ἡ-
bis omnia delicta, Delens ‡ illud
μῖν πάντα τὰ παραπτώματα. ἐξαλείψας τὸ 14
aduersus nos chirographum ‡ edictis, quod erat subcō-
καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεν-
trarium nobis, & ipsum tulit de medio, affi-
αντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρκεν ἐκ τοῦ μέσου, προσηλώ-
gens illud cruci: ‖ Expolians princi-
σας αὐτὸ τῷ σταυρῷ. ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρ- 15
patus, & potestates traduxit † in liberta-
χὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρη-
te, triumphans illos in seipso ‡ Ne ergo
σίᾳ, θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ. μὴ οὖν 16
quis vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in par-
τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέ-
te ‡ festi, aut ‖ nouiluniæ, aut sabbatorum: Quæ sunt vmbra
ρει ἑορτῆς, ἢ νουμηνίας, ἢ σαββάτων. ἅ ἐστι σκιὰ 17
futurorum, at corpus † Christi. Nemo
τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶμα τοῦ Χριστοῦ. μηδεὶς 18
vos seducat, volens in humili-
ὑμᾶς * καταβραβευέτω, θέλων ἐν ταπεινο-
tate & religione angelorum, quæ non
φροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν ἀγγέλων, ἃ μὴ

‖ sublimitate · † Nam etsi corpore absens sum · ‡ est · ‡ Christo · ‖ & didicistis, · † illo · ‡ decipiens · ‡ diuinitatis · * -θητε · ‖ expoliatione · † resurrexistis · ‖ qui suscitauit · ‡ à · ‖ cùm mortui essetis · † vobis · ‡ quod erat · ‡ decretis · * ἦρκε · ‖ Et · † confidẽter, palam · ‡ Nemo · ‡ diei · ‖ neomeniæ · † autem · * καταβραβευέτω

vidit † *incedens*, frustra inflatus à
ἑώρακεν ἐμβατεύων, εἰκῆ φυσιούμενος ὑπὸ τοῦ
sensu carnis suæ: Et non tenens ca-
νοὸς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ· καὶ οὐ κρατῶν τὴν κεφα- 19
put, ex quo totum corpus per nexus & coniun-
λήν, ἐξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἁφῶν καὶ συνδέ-
ctiones subministratum, & constructum, * *augescit*
σμων ἐπιχορηγούμενον, καὶ συμβιβαζόμενον, αὔξει
augmentum Dei. Si ergo mortui estis cum
τὴν αὔξησιν τοῦ θεοῦ. Εἰ οὖν ἀπεθάνετε σὺν 20
Christo, ab elementis ‡ mundi, quid tanquam
τῷ χριστῷ, ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς
viuentes in mundo * *dogmatizamini?* Ne ‡ *tetigeris*, ne
ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε; μὴ ἅψῃ, μὴ 21
† *gustaueris*, ne *contrectaueris*: Quæ sunt omnia in ‡ *corruptionem*
γεύσῃ, μὴ θίγῃς· ἅ ἐστι πάντα εἰς φθορὰν τῇ 22
vsu, secundum præcepta & doctrinas
ἀποχρήσει, κατὰ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας
hominum: Quæ sunt rationem quidem habentia
τῶν ἀνθρώπων· ἅτινά ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα 23
sapientiæ in ‡ *voluntario cultu*, & *submissione animi*,
σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ, καὶ ταπεινοφροσύνῃ,
& *subductione corporis* non in honore aliquo ad * *exple-*
καὶ ἀφειδίᾳ σώματος, οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλη-
tionem carnis.
σμονὴν τῆς σαρκός.

CAP. III. γ'.

Si igitur consurrexistis * Christo, quæ ‡ sursum quæ-
Εἰ οὖν * συνηγέρθητε τῷ χριστῷ, τὰ ἄνω ζη- 1
rite, vbi Christus est in dextera Dei sedens:
τεῖτε, οὗ ὁ χριστός ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καθήμενος·
Quæ ‡ sursum sapite, non quæ super terram. Mortui
τὰ ἄνω φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. ἀπε- 2 3
estis enim, & vita vestra est abscondita cum Chri-
θάνετε γάρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέκρυπται σὺν τῷ χρι-
sto in Deo. Cùm Christus apparuerit, vita
στῷ ἐν τῷ θεῷ. ὅταν ὁ χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ 4
† *nostra*, tunc & vos cum ipso apparebitis in
ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν
gloria. Mortificate ergò membra vestra quæ super
δόξῃ. νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς 5
terrâ, fornicationem, immunditiam, ‡ *mollitiem*, concupiscentiā
γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν
malam, & auaritiam, quæ est ‡ *idolo-*
κακήν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλο-
latria: Propter quæ venit ira Dei in
λατρεία· δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοὺς 6
filios incredulitatis: In quibus & vos ambu-
υἱοὺς τῆς ἀπειθείας· ἐν οἷς καὶ ὑμεῖς περιεπα- 7
lastis aliquando, cum viueretis in illis. Nunc autem
τήσατέ ποτε, ὅτε ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς. νυνὶ δὲ 8
deponite & vos omnia iram, * *excandescentiā*, ma-
ἀπόθεσθε καὶ ὑμεῖς τὰ πάντα, ὀργήν, θυμόν, κα-
litiam, blasphemiam, ‡ *turpiloquium* ex ore
κίαν, βλασφημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ τοῦ στόματος
vestro. † *Ne mentimini in inuicem*, expo-
ὑμῶν. μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκδυ- 9
liantes * veterem hominem cum a-
σάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πρά-
ctibus suis. Et ‡ *induti* nouum eum ‡ *re-*
ξεσιν αὐτοῦ· καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον τὸν ἀνα- 10
nouatum in agnitionem, secūdum imaginē eius qui crea-
καινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτί-
uit eum. Vbi non est * *Græcus* & Iudæus,
σαντος αὐτόν. ὅπου οὐκ ἔνι ἕλλην καὶ ἰουδαῖος, 11
circuncisio & præputium. Barbarus ‡. Scytha:
περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία. βάρβαρος, σκύθης
seruus, † liber: sed omnia & in omnibus Chri-
δοῦλος, ἐλεύθερος· ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι χρι-
stus. Induite * ergo, sicut electi Dei, sancti,
στός. ἐνδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ θεοῦ, ἅγιοι 12

& dilecti, viscera ‡ *miserationis*, benignita-
καὶ ἠγαπημένοι, σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ, χρηστότη-
tem, humilitatem, modestiam, ‡ *longanimi-*
τα, ταπεινοφροσύνην, πρᾳότητα, μακροθυ-
tatem: Supportantes * *alij alios*, & condonantes vobis-
μίαν· ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ χαριζόμενοι ἑαυ- 13
metipsis si quis aduersus aliquē habet querelam: sicut &
τοῖς, ἐάν τις πρός τινα ἔχῃ μομφήν· καθὼς καὶ
‡ *Christus* condonauit † *nobis*, ita & vos. Super
ὁ χριστὸς ἐχαρίσατο ἡμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς. ἐπὶ 14
omnia autē hæc, charitatem *, quæ est vinculum
πᾶσι δὲ τούτοις τὴν ἀγάπην, ἥτις ἐστὶ σύνδεσμος
perfectionis: Et pax ‡ *Dei* *supe*
τῆς τελειότητος· καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ θεοῦ βραβευέ- 15
ret in cordibus vestris: in quam & vocati estis
τω ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθητε
in vno corpore, & grati estote. Verbum
ἐν ἑνὶ σώματι, καὶ εὐχάριστοι γίνεσθε. ὁ λόγος τοῦ 16
Christi inhabitet in vobis abundanter, in omni sa-
χριστοῦ ἐνοικείτω ἐν ὑμῖν πλουσίως, ἐν πάσῃ σο-
pientia, docentes & commonentes vosmetipsos, psal-
φίᾳ, διδάσκοντες καὶ * νουθετοῦντες ἑαυτούς, ψαλ-
mis, & hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia
μοῖς, καὶ ὕμνοις, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἐν χάριτι
cantantes in ‡ *corde vestro* *Domino*. Et omne
ᾄδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ κυρίῳ. καὶ πᾶν 17
quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in no-
ὅ, τι ἂν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀ-
mine Domini * Iesu, gratias agentes Deo, & pa-
νόματι κυρίου ἰησοῦ, εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ καὶ πα-
tri per ipsum. Mulieres, subditæ estote
τρὶ δι' αὐτοῦ. αἱ γυναῖκες, ὑποτάσσεσθε τοῖς 18
viris, sicut ‡ *conuenit* in Domino. Viri,
ἀνδράσιν, ὡς ἀνῆκεν ἐν κυρίῳ. οἱ ἄνδρες, 19
diligite vxores, & † *ne amarulenti sitis* ad
ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας, καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς
illas. Filij, obedite parentibus per
αὐτάς. τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσι κατὰ 20
omnia: hoc enim est beneplacitum in Domino. Pa-
πάντα· τοῦτο γάρ ἐστιν εὐάρεστον ἐν κυρίῳ. οἱ πα- 21
tres, ‡ *ne irritate* filios vestros, vt non pusillo
τέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν, ἵνα μὴ ἀθυ-
animo fiant. Serui, obedite per omnia
μῶσιν. οἱ δοῦλοι, ὑπακούετε κατὰ πάντα τοῖς 22
‡ *secundùm carnē* dominis, non * *in oculorum seruitiis* quasi ho-
κατὰ σάρκα κυρίοις, μὴ ἐν ὀφθαλμοδουλείαις ὡς ἀν-
minibus placentes, sed in simplicitate cordis, ti-
θρωπάρεσκοι, ἀλλ' ἐν ἁπλότητι καρδίας, φο-
mentes Deum. Et omne quodcunque facitis, ex
βούμενοι τὸν θεόν. καὶ πᾶν ὅ, τι ἐὰν ποιῆτε, ἐκ 23
animo operamini, sicut Domino, & non ho-
ψυχῆς ἐργάζεσθε, ὡς τῷ κυρίῳ, καὶ οὐκ ἀν-
minibus: Scientes ‡ à Domino accipietis
θρώποις· εἰδότες ὅτι ἀπὸ κυρίου ἀπολήψεσθε 24
retributionem hæreditatis: nam Domino
τὴν ἀνταπόδοσιν τῆς κληρονομίας· τῷ γὰρ κυρίῳ
Christo † *seruitis*. At iniuriam faciens reportabit quod
χριστῷ δουλεύετε. ὁ δὲ ἀδικῶν * κομιεῖται ὃ 25
iniquè gessit, & non est personarum acceptio ‡.
ἠδίκησε, καὶ οὐκ ἔστι προσωποληψία.

CAP. IIII. δ'.

Domini, * iustum & ‡ *æqualitatem* ser-
Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα τοῖς δού- 1
uis præstate, scientes quoniam & vos habetis Do-
λοις παρέχεσθε, εἰδότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε κύ-
minū in ‡ *cælo*. Orationi ‡ *perdurate*,
ριον ἐν οὐρανοῖς. τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, 2
vigilantes in ea in gratiarū actione: Oran-
γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν εὐχαριστίᾳ· προσευχό- 3
tes simul & pro nobis, vt Deus aperiat & nobis
μενοι ἅμα καὶ περὶ ἡμῶν, ἵνα ὁ θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν
θύραν

Marginal notes: † ambulans, * crescit in, ‡ bruta ‡ adhuc, * decernitis? ‡ tetigeritis, † quæ gustaueritis * quæ contrectaueritis: ‡ interitū ipso, ‡ superstitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, * saturitatem; * cum ‡ sunt * συνηγέρθη ‡ sunt; † vestra, * sunt; ‡ libidinē, ‡ simulachrorum seruitus. * indignationem, * ἀποτίθεμαι καὶ ἀπεκδύομαι; ‡ turpem sermonem de; † Nolite mentiri * vos ‡ induentes, ‡ qui renouatur; * Gentilis ‡ &; † &; ‡ est; ‡ misericordis, ‡ patientiam, * inuicem; ‡ Dominus † vobis, * habete, quod ‡ Christi, exultet; * rudientes; ‡ cordibus vestris Deo.; * Christi; ‡ oportet * ἀνήκω ‡ nolite amari esse; ‡ nolite ad indignationem prouocare; ‡ carnalibus * ad oculum seruientes; ‡ quòd; † seruite. Qui enim iniuriam facit, recipiet id; * κομίζομαι ‡ apud Deum. * quod est æquum. ‡ cælo. ‡ instate.

ostium sermonis, loqui mysterium Christi, (propter
θύραν τοῦ λόγου, λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ χριστοῦ, δι'
quod etiā vinctus sum:) Vt manifestem illud, vt oportet me
ὃ καὶ δέδεμαι· ἵνα φανερώσω αὐτό, ὡς δεῖ με
loqui. In sapientia ambulate ad eos qui fo-
λαλῆσαι. ἐν σοφίᾳ περιπατεῖτε πρὸς τοὺς ἔ-
ris sunt, tempus redimentes. Sermo vester
ξω, τὸν καιρὸν ἐξαγοραζόμενοι. ὁ λόγος ὑμῶν
semper, in gratia, sale conditus, scire quomodo
πάντοτε ἐν χάριτι, ἅλατι ἠρτυμένος, εἰδέναι πῶς
oporteat vos vnicuique respondere. Quæ circa me
δεῖ ὑμᾶς ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι. Τὰ κατ' ἐμὲ
omnia nota faciet vobis Tychicus dilectus fra-
πάντα γνωρίσει ὑμῖν τυχικὸς ὁ ἀγαπητὸς ἀδελ-
ter, & fidelis minister, & conseruus in Domino:
φός, καὶ πιστὸς διάκονος, καὶ σύνδουλος ἐν κυρίῳ·
Quem misi ad vos ad ipsum hoc, vt cognoscat
ὃν ἔπεμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο, ἵνα γνῷ
quæ circa vos, & consoletur corda vestra:
τὰ περὶ ὑμῶν, καὶ παρακαλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν·
Cum Onesimo fideli & dilecto fratre,
σὺν ὀνησίμῳ τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ,
qui est ex vobis: omnia vobis nota facient quæ hic.
ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν· πάντα ὑμῖν γνωριοῦσι τὰ ὧδε.
Salutat vos Aristarchus concapti-
ἀσπάζεται ὑμᾶς ἀρίσταρχος ὁ συναιχμάλω-
uus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ, (de quo acce-
τός μου, καὶ μάρκος ὁ ἀνεψιὸς βαρνάβα, περὶ οὗ ἐλά-
pistis mandata: Si venerit ad vos, excipite il-
βετε ἐντολάς· ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δέξασθε αὐ-
lum:) Et Iesus dictus Iustus, existentes ex cir-
τόν· καὶ ἰησοῦς ὁ λεγόμενος ἰοῦστος, οἱ ὄντες ἐκ πε-
cuncisione, hi soli cooperarij in regnum
ριτομῆς, οὗτοι μόνοι συνεργοὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
Dei, qui facti sunt mihi solatium. Salu-
θεοῦ, οἵτινες ἐγενήθησάν μοι παρηγορία. ἀσπά-
tat vos Epaphras qui est ex vobis, seruus Christi,
ζεται ὑμᾶς ἐπαφρᾶς ὁ ἐξ ὑμῶν, δοῦλος χριστοῦ,
semper decertans pro vobis in ora-
πάντοτε ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσ-
tionibus, vt stetis perfecti & pleni in
ευχαῖς, ἵνα στῆτε τέλειοι καὶ πεπληρωμένοι ἐν
omni voluntate Dei. Testor enim illi,
παντὶ θελήματι τοῦ θεοῦ. μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ,
quòd habet zelum multum pro vobis, & iis qui in Lao-
ὅτι ἔχει ζῆλον πολὺν ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τῶν ἐν λαο-
dicea, & qui in Hierapoli. Salutat vos
δικείᾳ, καὶ τῶν ἐν ἱεραπόλει. ἀσπάζεται ὑμᾶς
Lucas medicus dilectus, & Demas. Saluta-
λουκᾶς ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητός, καὶ δημᾶς. ἀσπάσα-
te illos qui in Laodicia fratres, & Nympham, &
σθε τοὺς ἐν λαοδικείᾳ ἀδελφούς, καὶ νυμφᾶν, καὶ
illam quæ per domum eius ecclesiam. Et cùm lecta
τὴν κατ' οἶκον αὐτοῦ ἐκκλησίαν. καὶ ὅταν ἀνα-
fuerit apud vos epistola, facite vt & in
γνωσθῇ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολή, ποιήσατε ἵνα καὶ ἐν
Laodicensium ecclesia legatur, & eā quæ Lao-
τῇ λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, καὶ τὴν ἐκ λαο-
dicia, vt & vos legatis. Et dicite Ar-
δικείας, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε. καὶ εἴπατε ἀρ-
chippo, Vide ministerium quod accepisti in Do-
χίππῳ, βλέπε τὴν διακονίαν ἣν παρέλαβες ἐν κυ-
mino, vt illud impleas. Salutatio, mea
ρίῳ, ἵνα αὐτὴν πληροῖς. ὁ ἀσπασμός, τῇ ἐμῇ
manu Pauli. memores estote meorum vinculorum. gra-
χειρὶ παύλου. μνημονεύετέ μου τῶν δεσμῶν. ἡ χά-
tia vobiscum. amen.
ρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Colossenses scripta est à Roma per
Πρὸς κολοσσαεῖς ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης διὰ
Tychicum & Onesimum.
τυχικοῦ καὶ ὀνησίμου.

SANCTI PAVLI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
AD THESSALONICENSES
ΠΡΟΣ ΤΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ
Epistola prima.
ἐπιστολὴ πρώτη.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α.

PAVLVS & Siluanus, & Timotheus,
1 ΠΑΥΛΟΣ καὶ σιλουανός, καὶ τιμόθεος,
ecclesiæ Thessalonicensium in Deo
τῇ ἐκκλησίᾳ θεσσαλονικέων ἐν θεῷ
patre, & Domino Iesu Christo, gratia vobis, &
πατρί, καὶ κυρίῳ ἰησοῦ χριστῷ, χάρις ὑμῖν, καὶ
pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu
εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ
Christo. Gratias agimus Deo semper pro
2 χριστοῦ. εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ πάντοτε περὶ
omnibus vobis, mentionem vestri facientes in
πάντων ὑμῶν, μνείαν ὑμῶν ποιούμενοι ἐπὶ τῶν
orationibus nostris, indesinenter memores
3 προσευχῶν ἡμῶν, ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες
vestri operis fidei, & laboris charitatis
ὑμῶν τοῦ ἔργου τῆς πίστεως, καὶ τοῦ κόπου τῆς ἀγά-
tatis, & sustinentiæ spei Domini nostri Ie-
πης, καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰη-
su Christi, ante Deum & patrem nostrum.
σοῦ χριστοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν.
Scientes, fratres dilecti à Deo,
4 εἰδότες, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι ὑπὸ θεοῦ, τὴν
electionem vestram: Quia Euangelium nostrum non
5 ἐκλογὴν ὑμῶν· ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ
fuit ad vos in sermone tantùm, sed & in vir-
ἐγενήθη εἰς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυ-
tute, & in Spiritu sancto, & in plena persuasione
νάμει, καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ, καὶ ἐν πληροφορίᾳ
multa, sicut scitis quales facti sumus in vobis propter
πολλῇ, καθὼς οἴδατε οἷοι ἐγενήθημεν ἐν ὑμῖν δι'
vos. Et vos imitatores nostri facti estis, & Do-
6 ὑμᾶς. καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθητε, καὶ τοῦ κυ-
mini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum
ρίου, δεξάμενοι τὸν λόγον ἐν θλίψει πολλῇ, μετὰ
gaudio Spiritus sancti: Vt fieri vos exem-
7 χαρᾶς πνεύματος ἁγίου· ὥστε γενέσθαι ὑμᾶς τύ-
plaria omnibus credentibus in Macedonia, &
πους πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ μακεδονίᾳ, καὶ τῇ
Achaïa. A vobis enim personuit sermo Domini,
8 ἀχαΐᾳ. ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ κυρίου
non solùm in Macedonia & in Achaïa, sed
οὐ μόνον ἐν τῇ μακεδονίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ
& in omni loco fides vestra quæ ad Deum,
καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ἡ πίστις ὑμῶν ἡ πρὸς τὸν θεόν,
exijt, vt non opus nos habere loqui quicquā.
ἐξελήλυθεν, ὥστε μὴ χρείαν ἡμᾶς ἔχειν λαλεῖν τι.
Ipsi enim de nobis annuntiant qualem introi-
9 αὐτοὶ γὰρ περὶ ἡμῶν ἀπαγγέλλουσιν ὁποίαν εἴσο-
tum habuerimus ad vos, & quomodo conuersi estis ad
δον ἔσχομεν πρὸς ὑμᾶς, καὶ πῶς ἐπεστρέψατε πρὸς
Deum ab idolis, seruire Deo viuo &
τὸν θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων, δουλεύειν θεῷ ζῶντι καὶ
vero, Et expectare filium eius de cæ-
10 ἀληθινῷ, καὶ ἀναμένειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρα-
lis, (quem suscitauit ex mortuis) Iesum, liberantem
νῶν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἰησοῦν τὸν ῥυόμενον
nos ab ira ventura.
ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς ἐρχομένης.

CAP. II. β'.

Ipsi enim scitis fratres, introitum nostrum
Αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ἀδελφοί, τὴν εἴσοδον ἡμῶν 1
qui ad vos, quia non †vanus factus est. Sed an-
τὴν πρὸς ὑμᾶς, ὅτι οὐ κενὴ γέγονεν. ἀλλὰ προ- 2
tè passi & contumeliis affecti (sicut scitis) in Phi-
παθόντες καὶ ὑβρισθέντες, καθὼς οἴδατε, ἐν Φι-
lippis, *libertate vsi fuimus in Deo nostro,
λίπποις, ἐπαῤῥησιασάμεθα ἐν τῷ θεῷ ἡμῶν,
loqui ad vos Euangelium Dei in
λαλῆσαι πρὸς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ ἐν
‡multo certamine. Nam exhortatio §nostra non *ex
πολλῷ ἀγῶνι. ἡ γὰρ παράκλησις ἡμῶν οὐκ ἐκ 3
impostura, neque ‖ex immunditia, neque in dolo:
πλάνης, οὐδὲ ἐξ ἀκαθαρσίας, οὔτε ἐν δόλῳ.
Sed sicut probati sumus à Deo
ἀλλὰ καθὼς δεδοκιμάσμεθα ὑπὸ τοῦ θεοῦ 4
†credi Euangelium, ita loquimur, nō quasi
πιστευθῆναι τὸ εὐαγγέλιον, οὕτω λαλοῦμεν, οὐχ ὡς
hominibus placentes, sed Deo *pro-
ἀνθρώποις ἀρέσκοντες, ἀλλὰ τῷ θεῷ τῷ δοκι-
banti corda nostra. Neq; enim aliquādo in
μάζοντι τὰς καρδίας ἡμῶν. οὔτε γάρ ποτε ἐν 5
sermone adulationis ‡facti sumus, sicut scitis, ne-
λόγῳ κολακείας ἐγενήθημεν, καθὼς οἴδατε, οὔ-
que in §prætextu auaritiæ: Deus testis*. Nec
τε ἐν προφάσει πλεονεξίας· θεὸς μάρτυς· οὔτε 6
quærentes ‖ex hominibus gloriam, neque à vobis,
ζητοῦντες ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, οὔτε ἀφ᾽ ὑμῶν,
neque ab aliis: †Valentes in onere esse vt
οὔτε ἀπ᾽ ἄλλων. δυνάμενοι ἐν βάρει εἶναι ὡς 7
Christi apostoli, sed facti sumus *lenes in medio
Χριστοῦ ἀπόστολοι, ἀλλ᾽ ἐγενήθημεν ἤπιοι ἐν μέσῳ
vestrûm, tanquā si nutrix foueat suosipsius filios:
ὑμῶν· ὡς ἂν τροφὸς θάλπῃ τὰ ἑαυτῆς τέκνα·
Ita †cupidi vestri ambebamus tra-
οὕτως *ἱμειρόμενοι ὑμῶν, εὐδοκοῦμεν μετα- 8
dere vobis non solùm Euangelium Dei, sed
δοῦναι ὑμῖν οὐ μόνον τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ
etiam nostras ipsorum animas, quoniam §chari nobis fa-
καὶ τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν γε-
cti estis. Memores estis enim, fratres, laboris
γένησθε. μνημονεύετε γάρ, ἀδελφοί, τὸν κόπον 9
nostri, & fatigationis: nocte enim & die operan-
ἡμῶν καὶ τὸν μόχθον· νυκτὸς γὰρ καὶ ἡμέρας ἐργαζό-
tes, *ad non supergrauare quempiam vestrûm, prædi-
μενοι, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν, ἐκη-
cauimus in ‖vos Euangelium Dei. Vos
ρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ. ὑμεῖς 10
testes†, & Deus, vt sanctè, & iustè, & *incul-
μάρτυρες, καὶ ὁ θεός, ὡς ὁσίως καὶ δικαίως καὶ ἀμέμ-
patè vobis ‡credentibus facti sumus. Sicut
πτως ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν ἐγενήθημεν. καθάπερ 11
scitis §quomodo vnumquemq; vestrûm (sicut pater filios
οἴδατε ὡς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν, ὡς πατὴρ τέκνα
suos:) *Hortantes vos, & conso-
ἑαυτοῦ, παρακαλοῦντες ὑμᾶς καὶ παραμυ- 12
lantes, ‖& testati, ad ambulare
θούμενοι, καὶ μαρτυρούμενοι, εἰς τὸ περιπατῆσαι
vos dignè Deo †vocante vos in
ὑμᾶς ἀξίως τοῦ θεοῦ τοῦ καλοῦντος ὑμᾶς εἰς τὴν
suumipsius regnum & gloriam. *Propter hoc & nos
ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ δόξαν. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς 13
gratias agimus Deo ‡indesinenter, quoniam §acci-
εὐχαριστοῦμεν τῷ θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι παρα-
pientes verbum auditus à nobis, Dei, *excepi-
λαβόντες λόγον ἀκοῆς παρ᾽ ἡμῶν, τοῦ θεοῦ, ἐδέξα-
stis non verbum ‖hominum, sed (sicut est ve-
σθε οὐ λόγον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καθώς ἐστιν ἀλη-
rè) verbum Dei, qui †& operatur in vobis *cre-
θῶς, λόγον θεοῦ, ὃς καὶ ἐνεργεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πι-

*Nam. †inanis fuit. *fiduciam habuimus *παῤῥησιάζω ‡multa solicitudine. §enim. *de errore ‖de †vt crederetur *qui probat ‡fuimus. §occasione *eū. ‖ab †Cùm possemus vobis oneri *paruuli ‡desiderātes vos, cupidè volebamus *ἱμείρομαι §charissimi *ne quem grauaremus ‖vobis †estis, quam *sine querela ‡qui credidistis, adfuimus. §qualiter *Deprecantes *παραμυθέομαι ‖testificati sumus, vt ambularetis †qui vocauit *Ideo ‡sine intermissione. §cū accepissetis *accepistis illud †vt *qui credidistis,

dentibus. Vos enim imitatores facti estis, fra-
στεύουσιν. ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελ- 14
tres, ecclesiarum Dei ‡existentium in Iu-
φοί, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰου-
dæa, in Christo Iesu, quia eadem passi estis &
δαίᾳ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὰ αὐτὰ* ἐπάθετε καὶ
vos à §propriis contribulibus, sicut &
ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν, καθὼς καὶ
ipsi à Iudæis, *Et Dominum ‖occiden-
αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν κύριον ἀποκτει- 15
tibus Iesum, & proprios prophetas, & nos
νάντων Ἰησοῦν, καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας, καὶ ἡμᾶς
†persequentibus, & Deo non *placentibus, & omnibus
ἐκδιωξάντων, καὶ θεῷ μὴ ἀρεσκόντων, καὶ πᾶσιν
hominibus ‡aduersariis: Prohibentibus nos
ἀνθρώποις ἐναντίων· κωλυόντων ἡμᾶς τοῖς 16
Gentibus loqui vt §seruentur, ad implendum
ἔθνεσι λαλῆσαι ἵνα σωθῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληρῶσαι
sua peccata semper: præuenit *autē super il-
αὐτῶν τὰς ἁμαρτίας πάντοτε· ἔφθασε δὲ ἐπ᾽ αὐ-
los ira ‖in finem. Nos autem, fratres, †or-
τοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος. ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, ἀπορ- 17
bati à vobis ad tempus horæ, as-
φανισθέντες ἀφ᾽ ὑμῶν πρὸς καιρὸν ὥρας, προσ-
pectu, non corde, abundantiùs *studuimus
ώπῳ, οὐ καρδίᾳ, περισσοτέρως ἐσπουδάσαμεν τὸ
faciem vestram videre ‡in multo desiderio. §Ideo
πρόσωπον ὑμῶν ἰδεῖν ἐν πολλῇ ἐπιθυμίᾳ. διὸ 18
voluimus venire ad vos, (ego quidem Paulus, &
ἠθελήσαμεν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, ἐγὼ μὲν Παῦλος, καὶ
semel & *bis, & intercedit nos Satanas. Quæ
ἅπαξ καὶ δίς, καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ σατανᾶς. τίς 19
‖enim nostra spes, aut gaudium aut corona †gloriationis?
γὰρ ἡμῶν ἐλπὶς ἢ χαρὰ ἢ στέφανος καυχήσεως;
aut nonne & vos ante Dominum nostrum Iesum
ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς ἔμπροσθεν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Christum*, in eius aduentu? Vos enim estis
Χριστοῦ ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ; ὑμεῖς γάρ ἐστε 20
gloria nostra, & gaudium.
ἡ δόξα ἡμῶν, καὶ ἡ χαρά.

‡quæ sunt *ταὐτὰ §vestris *Qui ‖occiderunt †persecuti sunt *placent, aduersantur, Prohibentes §salui fiant, vt impleant *enim. ‖Dei vsq; †desolati *festinauimus ‡cum §Quoniam *iterum, sed impediuit ‖est †gloriæ *estis.

CAP. III. γ'.

*Ideo nō amplius sustinētes, ‖bene visum est nobis re-
Διὸ μηκέτι στέγοντες, εὐδοκήσαμεν *κατα- 1
linqui in Athenis †soli: Et misimus
λειφθῆναι ἐν Ἀθήναις μόνοι· καὶ ἐπέμψαμεν 2
Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei, &
Τιμόθεον τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, καὶ διάκονον τοῦ θεοῦ, καὶ
cooperatorem nostrum in Euangelio Christi, ad
συνεργὸν ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ
§stabilire vos, & *exhortari vos de fi-
στηρίξαι ὑμᾶς, καὶ παρακαλέσαι ὑμᾶς περὶ τῆς πί-
de vestra: ‖Neminem commoueri in tribulatio-
στεως ὑμῶν· τῷ μηδένα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλίψε- 3
nibus istis. Ipsi enim scitis, quòd in hoc positi su-
σι ταύταις. αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, ὅτι εἰς τοῦτο *κείμε-
mus. †Etenim cùm apud vos essemus, prædicebamus vo-
θα. καὶ γὰρ ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἦμεν, προελέγομεν ὑ- 4
bis, *quod futuri essemus affligi, sicut & factum est, &
μῖν, ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι, καθὼς καὶ ἐγένετο καὶ
scitis. Propter hoc & ego non amplius sustinens, mi-
οἴδατε. διὰ τοῦτο κἀγὼ μηκέτι στέγων, ἔπεμ- 5
si, ad §cognoscere fidem vestram, ne fortè tenta-
ψα, εἰς τὸ γνῶναι τὴν πίστιν ὑμῶν, μή πως ἐπεί-
uerit vos *tentans, & in vanum fiat
ρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων, καὶ εἰς κενὸν γένηται ὁ
labor noster. ‖Nuper autē veniente Timotheo ad nos
κόπος ἡμῶν. ἄρτι δὲ ἐλθόντος Τιμοθέου πρὸς ἡμᾶς 6
à vobis, & annuntiante nobis fidem &
ἀφ᾽ ὑμῶν, καὶ εὐαγγελισαμένου ἡμῖν τὴν πίστιν καὶ τὴν
charitatem vestram, & quia habetis memoriā nostri bonam
ἀγάπην ὑμῶν, καὶ ὅτι ἔχετε μνείαν ἡμῶν ἀγαθὴν
παντο-

*Propterea quod ‖placuit nobis remanere *καταλιμπάνω †solis: §confirmandos *exhortandos pro ‖Vt nemo moueatur *κεῖμαι †Nam & *passuros nos tribulationes, ‖ea §cognoscendam *is qui tētat, & inanis ‖Nunc

semper, desiderantes nos videre, sicut &
πάντοτε, *ἐπιποθοῦντες ἡμᾶς ἰδεῖν, καθάπερ καὶ
nos †vos: *Propter hoc consolati sumus, fratres,
ἡμεῖς ὑμᾶς· διὰ τοῦτο παρεκλήθημεν, ἀδελφοί, 7
in vobis, in omni tribulatione, & necessitate nostra,
ἐφ' ὑμῖν, ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ ἡμῶν,
per vestram fidem. Quoniã nunc viuimus, si vos
διὰ τῆς ὑμῶν πίστεως. ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς 8
statis in Domino. Quam enim gratiarum actionẽ possumus
στήκητε ἐν κυρίῳ. τίνα γὰρ εὐχαριστίαν δυνά- 9
mus Deo retribuere pro vobis, in omni
μεθα τῷ θεῷ ἀνταποδοῦναι περὶ ὑμῶν, ἐπὶ πάσῃ
gaudio quo gaudemus propter vos ante Deum
τῇ χαρᾷ ᾗ χαίρομεν δι' ὑμᾶς ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ
nostrum; Nocte ac die ‡super exabundanti
ἡμῶν· νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ 10
orantes ‡ad videndum vestram faciem, & *comple-
δεόμενοι εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρόσωπον, καὶ καταρ-
re defectiones fidei vestræ? Ipse autem
τίσαι τὰ ὑστερήματα τῆς πίστεως ὑμῶν; αὐτὸς δὲ 11
Deus, & pater noster, & Dominus noster Iesus Chri-
ὁ θεὸς, καὶ πατὴρ ἡμῶν, καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-
stus dirigat viam nostram ad vos. Vos
στὸς *κατευθύναι τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς. ὑμᾶς 12
autẽ Dominus multiplicet, & abundare faciat ‖charita-
δὲ ὁ κύριος πλεονάσαι, καὶ περισσεύσαι τῇ ἀγά-
te in inuicem, & in omnes, quemadmodum &
πῃ εἰς ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ
nos in †vos: Ad *confirmare vestra cor-
ἡμεῖς εἰς ὑμᾶς· εἰς τὸ στηρίξαι ὑμῶν τὰς καρ- 13
da ‡inculpata in sanctitate, ante Deum
δίας ἀμέμπτους ἐν ἁγιωσύνῃ, ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ
& patrem nostrum, in aduentu Domini nostri
καὶ πατρὸς ἡμῶν, ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν
Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. amen.
Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

*ἐπιποθοῦντες: desiderantes
† quoque ‖ ideo
‡ abundantius
‡ vt videamus
* cõpleam' ea quæ desunt
* κατευθύναι
‖ charitatem
† vobis: * confirmanda
‡ sine querela.

CAP. IIII. δ'.

*Reliquum ergo, fratres, rogamus vos, &
ΤΟ λοιπὸν οὖν, ἀδελφοί, *ἐρωτῶμεν ὑμᾶς, καὶ 1
obsecramus in Domino Iesu. ‡quemadmodũ accepi-
παρακαλοῦμεν ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ, καθὼς παρελάβε-
stis à nobis quomodo oporteat vos ambulare, & pla-
τε παρ' ἡμῶν τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς περιπατεῖν, καὶ ἀ-
cere Deo, *vt abundetis magis. Scitis enim
ρέσκειν θεῷ, ἵνα περισσεύητε μᾶλλον. οἴδατε γὰρ 2
quæ præcepta ‖dederimus vobis per Dominum Ie-
τίνας παραγγελίας ἐδώκαμεν ὑμῖν διὰ τοῦ κυρίου Ἰη-
sum. Hæc enim est voluntas Dei sanctificatio
σοῦ. τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα τοῦ θεοῦ, ὁ ἁγιασμὸς 3
vestra: †abstinere vos à fornicatione: *sci-
ὑμῶν· ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πορνείας· εἰ- 4
re vnumquemque vestrũm suum ipsius vas possidere in san-
δέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτᾶσθαι ἐν ἁ-
ctificatione, & honore: Non in passione desiderij, si-
γιασμῷ καὶ τιμῇ· μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας, κα- 5
cut & Gentes ‡nescientes Deum. *Non
θάπερ καὶ τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν θεόν. τὸ μὴ 6
opprimere, & circumuenire in negotio
ὑπερβαίνειν, καὶ πλεονεκτεῖν ἐν τῷ πράγματι
fratrem suum, quoniam vindex *Dominus de
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, διότι ἔκδικος ὁ κύριος περὶ
omnibus his, sicut & prædiximus vobis, &
πάντων τούτων, καθὼς καὶ προείπαμεν ὑμῖν, καὶ
pertestificati sumus. Nõ enim vocauit nos Deus
διεμαρτυράμεθα. οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ θεὸς 7
in ‖impuritate, sed in †sanctificatione. Itaque
ἐπὶ ἀκαθαρσίᾳ, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ. τοιγαροῦν 8
*reijciens non hominem ‡reijcit, sed Deum,
ὁ ἀθετῶν, οὐκ ἄνθρωπον *ἀθετεῖ, ἀλλὰ τὸν θεόν,
‡& dantem spiritum suum sanctum in nobis.
τὸν καὶ δόντα τὸ πνεῦμα αὐτοῦ τὸ ἅγιον εἰς ἡμᾶς.

*De cætero * ἐρωτῶ ‡ vt
*sic & ambuletis
‖ dederim
† vt abstineatis * Vt sciat vnusquisque
‡ qui ignorant ‡ Et ne quis supergrediatur, neque circumueniat * est
‖ immunditiam † sanctificationem * qui hæc spernit, ‡ spernit, * ἀθετῶν ‡ qui etiã dedit

De autem charitate fraternitatis non *opus habetis scribe-
περὶ δὲ τῆς φιλαδελφίας οὐ χρείαν ἔχετε γρά- 9
re vobis: ipsi enim vos à Deo ‖docti estis, ad dili-
φειν ὑμῖν· αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεοδίδακτοί ἐστε εἰς τὸ ἀ-
gendum alij alios. Etenim facitis illud in om-
γαπᾶν ἀλλήλους. καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάν- 10
nes fratres qui in vniuersa Macedonia. ro-
τας τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ. πα-
gamus autem vos, fratres, †abundare magis,
ρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, περισσεύειν μᾶλλον,
Et *contendere quietè agere, & agere pro-
καὶ φιλοτιμεῖσθαι ἡσυχάζειν, καὶ πράσσειν τὰ ἴ- 11
pria, & operari proprus manibus vestris, sicut
δια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὑμῶν, καθὼς
vobis ‡annunciauimus. Vt ambuletis hone-
ὑμῖν παρηγγείλαμεν. ἵνα περιπατῆτε εὐσχημό- 12
ste ad eos qui foris, ‡& nullius *opus habeatis.
νως πρὸς τοὺς ἔξω, καὶ μηδενὸς χρείαν ἔχητε.
Non volumus autem vos ignorare, fratres, de
οὐ θέλομεν δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν 13
dormientibus, vt non contristemini, sicut & ‖reli-
κεκοιμημένων, ἵνα μὴ λυπῆσθε, καθὼς καὶ οἱ λοι-
qui non †habentes spem. Si enim credimus quòd
ποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα. εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι 14
Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus
Ἰησοῦς ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη· οὕτω καὶ ὁ θεὸς τοὺς
*dormientes per Iesum, ‡aget cum eo. Hoc
κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἄξει σὺν αὐτῷ. τοῦτο 15
enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos ‡viuen-
γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ κυρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶν-
tes, relicti in aduentum Do-
τες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κυ-
mini, non præueniemus *dormientes. Quoniã
ρίου, οὐ μὴ *φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας. ὅτι 16
ipse Dominus in iussu, ‖in voce archan-
αὐτὸς ὁ κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγ-
geli, & in tuba Dei descendet de cælo.
γέλου, καὶ ἐν σάλπιγγι θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ,
& mortui †in Christo, resurgent *primum.
καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ, ἀναστήσονται πρῶτον.
Deinde nos ‡viuentes, relicti, si- 17
ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι, ἅ-
mul cum illis rapiemur in nubibus ‡in oc-
μα σὺν αὐτοῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀ-
cursum Domini in aera, & sic semper
πάντησιν τοῦ κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε
cum Domino erimus. Itaque consolamini *alij a-
σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα. ὥστε παρακαλεῖτε ἀλλή- 18
lios in verbis istis.
λους ἐν τοῖς λόγοις τούτοις.

* necesse habemus
‖ didicistis, vt diligatis inuicem.
† vt abundetis
* operam detis vt quieti sitis, & vt vestrum negotium agatis, & operemini
‡ præcepimus. Et ‡ sunt, * aliquid desideretis. Nolumus
‖ cæteri qui
* κοιμώμενων
† habeant
* κοιμη-θέντας
* eos qui dormierunt
‡ adducet
‡ qui viuimus, qui residui sumus
* eos qui dormierunt.
* φθάσω ‖ &
† qui sunt * primi.
‡ qui viuimus, qui reliqui sumus ‡ obuiam Christo
* inuicem

CAP. V. έ.

De autem temporibus & momentis, fratres, non
ΠΕρὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, ἀδελφοί, οὐ 1
‖opus habetis vobis scribi. Ipsi enim diligen-
χρείαν ἔχετε ὑμῖν γράφεσθαι. αὐτοὶ γὰρ ἀκρι- 2
ter scitis, quia dies Domini sicut fur in no-
βῶς οἴδατε, ὅτι ἡ ἡμέρα κυρίου ὡς κλέπτης ἐν νυ-
cte, ita †venit. Cum enim dixerint, Pax
κτὶ, οὕτως ἔρχεται. ὅταν γὰρ λέγωσιν, εἰρήνη 3
& securitas, tunc repentinus eis *imminet inte-
καὶ ἀσφάλεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται ὄλε-
ritus, sicut dolor in vtero habenti: & non
θρος, ὥσπερ ἡ ὠδὶν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ· καὶ οὐ μὴ
effugient. Vos autem, fratres, non estis in tene-
ἐκφύγωσιν. ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοί, οὐκ ἐστὲ ἐν σκό- 4
bris, vt dies ‡ vos tanquam fur comprehendat.
τει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτης καταλάβῃ.
Omnes ‡ vos filij lucis estis, & filij diei:
πάντες ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε, καὶ υἱοὶ ἡμέρας· 5
non sumus noctis, neque tenebrarum. Nempe igitur
οὐκ ἐσμὲν νυκτὸς, οὐδὲ σκότους. ἄρα οὖν 6

‖ indigetis vt scribamus
† veniet.
* superueniet
‡ illa
‡ enim

non dormiamus sicut & † reliqui, sed vigilemus, & sobrij simus. * Nam dormientes, nocte dor-
μὴ καθεύδωμεν ὡς καὶ οἱ λοιποί, ἀλλὰ γρηγορῶμεν, καὶ νήφωμεν. οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς κα-
miunt: & ‡ inebriati, nocte ebrij sunt.
θεύδουσι· καὶ οἱ μεθυσκόμενοι, νυκτὸς μεθύουσιν.
Nos autem § diei existentes filij, sobrij simus, indu-
ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες υἱοί, νήφωμεν, ἐνδυσά-
ti * thoracem fidei, & charitatis, & ga-
μενοι θώρακα πίστεως, καὶ ἀγάπης, καὶ περικεφα-
leam, spem salutis. Quoniam non posuit nos
λαίαν, ἐλπίδα σωτηρίας. ὅτι οὐκ ἔθετο ἡμᾶς
Deus in iram, sed in ‖ acquisitionem salutis
ὁ θεὸς εἰς ὀργὴν, ἀλλ' εἰς περιποίησιν σωτηρίας
per Dominum nostrũ Iesum Christum, * Mor-
διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀποθα-
tuum pro nobis, vt siue vigilemus, siue
νόντος ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα εἴτε γρηγορῶμεν, εἴτε
dormiamus, simul cum illo viuamus. † Ideo con-
καθεύδωμεν, ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν. διὸ πα-
solamini ‖ alij alios, & ædificate ‡ vnus vnum,
ρακαλεῖτε ἀλλήλους, καὶ οἰκοδομεῖτε εἷς τὸν ἕνα,
sicut & facitis. Rogamus autem vos, fra-
καθὼς καὶ ποιεῖτε. ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελ-
tres, § nosse laborantes in vobis, & præsi-
φοί, εἰδέναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν, καὶ προϊ-
dentes vobis in Domino, & * admonentes vos.
σταμένους ὑμῶν ἐν κυρίῳ, καὶ νουθετοῦντας ὑμᾶς.
‖ Et ducere illos ‡ super exabundanti in chari-
καὶ ἡγεῖσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ ἐκπερισσοῦ ἐν ἀγά-
tate, propter opus illorum. pacem habete † in vobisipsis.
πῃ, διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν. εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς.
Rogamus autem vos, fratres, * monete
παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, νουθετεῖτε
inordinatos, consolamini pusillanimes,
τοὺς ἀτάκτους, παραμυθεῖσθε τοὺς ὀλιγοψύχους,
‡ sustinete infirmos, § longanimes estote ad
ἀντέχεσθε τῶν ἀσθενῶν, μακροθυμεῖτε πρὸς
omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui
πάντας. ὁρᾶτε μή τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ τινι
reddat: sed semper * bonum sectamini, & in
ἀποδῷ· ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώκετε, καὶ εἰς
inuicem, & in omnes. Semper gaudete.
ἀλλήλους, καὶ εἰς πάντας. πάντοτε χαίρετε.
* Indesinenter orate. In ‖ omni gratias
ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε. ἐν παντὶ εὐχα-
agite: hæc enim voluntas Dei in Christo Iesu in
ριστεῖτε· τοῦτο γὰρ θέλημα θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς
* vos. † Spiritum ne extinguite. Prophe-
ὑμᾶς. τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε. προφη-
tias ‡ ne nihilifacite. Omnia § explorantes,
τείας μὴ ἐξουθενεῖτε. πάντα δοκιμάζοντες,
* bonum tenete. Ab omni specie ma-
τὸ καλὸν κατέχετε. ἀπὸ παντὸς εἴδους πονη-
la abstinete *. Ipse autem Deus pacis sanctifi-
ροῦ ἀπέχεσθε. αὐτὸς δὲ ὁ θεὸς τῆς εἰρήνης ἁγιά-
cet vos ‖ omnino perfectos: & integer vester spiri-
σαι ὑμᾶς ὁλοτελεῖς· καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦ-
tus, & anima, & corpus * inculpati in
μα, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ
aduentu Domini nostri Iesu Christi seruetur.
παρουσίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθείη.
Fidelis † ille vocans vos, qui etiam faciet spem
πιστὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὃς καὶ ποιήσει τὴν ἐλπίδα
vestram tutam. Fratres, orate pro
ὑμῶν βεβαίαν. ἀδελφοί, προσεύχεσθε περὶ
nobis. Salutate fratres omnes * in
ἡμῶν. ἀσπάσασθε τοὺς ἀδελφοὺς πάντας ἐν
osculo sancto. Adiuro vobis * Dominum, ‡ le-
φιλήματι ἁγίῳ. ὁρκίζω ὑμᾶς τὸν κύριον, ἀνα-
gi epistolam omnibus sanctis fratri-
γνωσθῆναι τὴν ἐπιστολὴν πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἀδελ-

(Margin: † cæteri, * Qui enim dormiunt, ‡ qui ebrij sunt. * μεθύσκω § qui sum' * loricam ‖ acquisitionem * Qui mortuus est † Propter quod * inuicem, ‡ alterutrum, § vt noueritis eos q laborãt inter vos, & præsunt * monent ‖ Vt habeatis * abundãtius † cum eis * corripite inquietos, ‡ suscipite § patientes * quod est * Sine intermissione ‖ omnibus * est * omnibus vobis. † nolite extinguere. ‡ nolite spernere, § autem probare quod est * vos. ‖ per omnia: vt * sine querela † est qui vocauit * per ‡ vt legatur epistola hæc * ἀναγινώσκω)

bus. Gratia Domini nostri Iesu Christi
φοῖς. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
vobiscum. Amen.
μεθ' ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Thessalonicenses prima scripta est ab Athenis.
Πρὸς Θεσσαλονικεῖς πρώτη ἐγράφη ἀπὸ Ἀθηνῶν.

SANCTI PAVLI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
AD THESSALONICENSES
ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ
Epistola secunda.
ἐπιστολὴ δευτέρα.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α.

PAVLVS & Siluanus, & Timotheus,
ΠΑΥΛΟΣ καὶ Σιλουανὸς, καὶ Τιμόθεος,
ecclesiæ Thessalonicensium in Deo
τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν θεῷ
patre nostro, & Domino Iesu Christo: Gratia vo-
πατρὶ ἡμῶν, καὶ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ. χάρις ὑ-
bis, & pax à Deo patre nostro, & Do-
μῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυ-
mino Iesu Christo. Gratias agere debemus
ρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. εὐχαριστεῖν ὀφείλομεν τῷ
Deo semper pro vobis, fratres, ita vt di-
θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί, καθὼς ἄ-
gnum est, quoniam § superaugescit fides vestra, &
ξιόν ἐστιν, ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίστις ὑμῶν, καὶ
abundat charitas vniuscuiusque omnium vestrûm
πλεονάζει ἡ ἀγάπη ἑνὸς ἑκάστου πάντων ὑμῶν
in inuicem. * Vt ‖ nos ipsi in vobis * glo-
εἰς ἀλλήλους. ὥστε ἡμᾶς αὐτοὺς ἐν ὑμῖν καυ-
riari in ecclesiis Dei, pro
χᾶσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ θεοῦ, ὑπὲρ τῆς
patientia vestra, & fide in omnibus persecutio-
ὑπομονῆς ὑμῶν, καὶ πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς διωγ-
nibus vestris, & tribulationibus quas sustinetis:
μοῖς ὑμῶν, καὶ ταῖς θλίψεσιν αἷς ἀνέχεσθε.
† Indicium certum iusti iudicij Dei, * ad
ἔνδειγμα τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ θεοῦ, εἰς
dignos censeri vos regno Dei,
τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ,
pro quo & patimini. Si quidem iustum apud Deum
ὑπὲρ ἧς καὶ πάσχετε. εἴπερ δίκαιον παρὰ θεῷ
retribuere § tribulantibus vos tribulationem:
ἀνταποδοῦναι τοῖς θλίβουσιν ὑμᾶς θλίψιν·
Et vobis * tribulatis relaxationem cum nobis, in
καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἄνεσιν μεθ' ἡμῶν, ἐν
reuelatione Domini Iesu Christi de cæ-
τῇ ἀποκαλύψει τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπ' οὐρα-
lo cum angelis virtutis eius, In ‖
νοῦ μετ' ἀγγέλων δυνάμεως αὐτοῦ, ἐν πυ-
igni flammæ, dantis vindictam * non scientibus
ρὶ φλογὸς, διδόντος ἐκδίκησιν τοῖς μὴ εἰδόσι
Deum, & † non obedientibus Euangelio
θεὸν, καὶ τοῖς μὴ ὑπακούουσι τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ
Domini nostri Iesu Christi. Qui pœnas * lu-
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. οἵτινες δίκην τί-
ent, exitium æternum, à facie Do-
σουσιν, ὄλεθρον αἰώνιον, ἀπὸ προσώπου τοῦ κυ-
mini, & à gloria ‡ fortitudinis eius: Cum
ρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. ὅταν
venerit glorificari in sanctis suis, &
ἔλθῃ ἐνδοξασθῆναι ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, καὶ
*θαυμα-

(Margin: § superexcrescit * Ita ‖ & nosipsi * gloriemur † In exemplum * vt digni habeamini † tamen § iis qui tribulant * ἀνταποδίδωμι * qui tribulamini requiem nobiscum ‖ flamma ignis, * iis qui nõ nouerunt † qui non obediunt * in interitu æternas dabunt ‡ virtutis)

Digitized by Google

admirabilis fieri in omnibus † credentibus, quia credi-
θαυμασθῆναι ἐν πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν, ὅτι ἐπι-
tum est testimonium nostrū super vos in die
στώθη τὸ μαρτύριον ἡμῶν ἐφ' ὑμᾶς ἐν τῇ ἡμέρᾳ
illo. In quo etiam oramus semper pro
ἐκείνῃ. 11 εἰς ὃ καὶ προσευχόμεθα πάντοτε περὶ
vobis, vt vos dignetur vocatione Deus noster, &
ὑμῶν, ἵνα ὑμᾶς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ
impleat omnem bonam voluntatem bonitatis, & o-
πληρώσῃ πᾶσαν εὐδοκίαν ἀγαθωσύνης, καὶ ἔρ-
pus fidei in virtute. Vt * glorificetur
γον πίστεως ἐν δυνάμει. 12 ὅπως ἐνδοξασθῇ τὸ
nomen Domini nostri Iesu Christi in vobis, &
ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ὑμῖν, καὶ
vos in illo, secundùm gratiam Dei nostri, &
ὑμεῖς ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ ἡμῶν, καὶ
Domini Iesu Christi.
κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

† qui crediderant * θαυμάζω ‖ sua. ‖ clarificetur * ἐνδοξάζω

CAP. II. β'.

Rogamus autem vos, fratres, per aduen-
Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς παρου-
tum Domini nostri Iesu Christi, & nostrae congre-
σίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμῶν ἐπισυ-
gationis in ipsum, ‖ Vt non citò * di-
ναγωγῆς ἐπ' αὐτόν, 2 εἰς τὸ μὴ ταχέως σα-
moueri vos à ‖ sensu, neque † turbari,
λευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοός, μήτε θροεῖσθαι,
neque per spiritum, neque per sermonem, neque per
μήτε διὰ πνεύματος, μήτε διὰ λόγου, μήτε δι'
epistolam tanquā per nos, quasi quod instet dies
ἐπιστολῆς ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ ἡμέρα
‡ Christi. Ne quis vos seducat ‖ secundùm vl-
τοῦ Χριστοῦ. 3 μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μη-
lum modum. quoniā * si non venerit discessio pri-
δένα τρόπον. ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶ-
mùm, & reuelatus fuerit homo peccati,
τον, καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας,
ille filius perditionis. ‖ Ille oppositus, & ex-
ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας. 4 ὁ ἀντικείμενος, καὶ ὑπερ-
latus supra † omnem dictum Deum aut numen,
αιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν ἢ σέβασμα,
ita vt * eum in templum Dei tanquā Deum sedere, osten-
ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ ὡς θεὸν καθίσαι, ἀπο-
dentem seipsum quòd sit Deus. ‖ Non meministis,
δεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἐστὶ θεός. 5 οὐ μνημονεύετε,
quòd adhuc ‡ existēs apud vos, haec dicebam vobis?
ὅτι ἔτι ὢν πρὸς ὑμᾶς, ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν;
Et nunc * obstaculum scitis, ‖ ad reuela-
6 καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε, εἰς τὸ ἀποκαλυφ-
ri eum in suoipsius tempore. (Nam myste-
θῆναι αὐτὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ καιρῷ. 7 τὸ γὰρ μυστή-
rium iam operatur iniquitatis, † solùm tenens
ριον ἤδη ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας, μόνον ὁ κατέχων
nunc *, donec ‡ e medio fiat. Et tunc reue-
ἄρτι, ἕως ἐκ μέσου γένηται. 8 καὶ τότε ἀποκα-
labitur ille ‖ exlex, quem Dominus * interficiet
λυφθήσεται ὁ ἄνομος, ὃν ὁ κύριος ἀναλώσει τῷ
spiritu oris sui, & destruet illu-
πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσει τῇ ἐπι-
stratione aduentus sui: ‖ Cuius est aduen-
φανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. 9 οὗ ἐστιν ἡ παρου-
tus secundùm operationem satanae, in omni virtu-
σία κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ, ἐν πάσῃ δυνά-
te, & signis, & prodigiis † mendacij. Et in om-
μει, καὶ σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους. 10 καὶ ἐν πά-
ni * deceptione iniustitiae in pereuntibus, pro
σῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, ἀνθ'
quibus charitatem veritatis non receperunt, ‡ ad
ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ
seruari ipsos. Et propter hoc mittet illis
σωθῆναι αὐτούς. 11 καὶ διὰ τοῦτο πέμψει αὐτοῖς

‖ Vt * moueamini * σαλεύομαι ‖ vestro † terreamini ℓ missam ‡ Domini. ‖ vllo modo * ἐξαπατάω * nisi ‖ Qui aduersatur & extollitur † omne quod dicitur Deus, aut quod colitur: * in templo Dei sedeat, ostēdens se ipsum. ‡ Num retinetis, ‖ cùm essem. * quid detineat ‖ vt reueletur † tantùm vt qui tenet * tenent ‡ de ‖ iniquus, * Iesus ‖ cuius. ‡ mendacibus: * seductione iniquitatis in iis qui pereunt, eò quòd ‡ vt salui fierent.

Deus operationem ‖ imposturae, ad credendum eos
ὁ θεὸς ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς
mendacio: Vt iudicentur omnes * non ‖ cre-
τῷ ψεύδει· 12 ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πι-
dentes veritati, sed † beneplacitum habentes in
στεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκήσαντες ἐν τῇ
iniustitia. Nos autem debemus gratias agere
13 ἀδικίᾳ. ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν εὐχαριστεῖν τῷ
Deo semper pro vobis, fratres dilecti
θεῷ πάντοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι
à * Domino, quòd elegerit vos Deus ‡ ab ini-
ὑπὸ κυρίου, ὅτι εἵλετο ὑμᾶς ὁ θεὸς ἀπ' ἀρ-
tio in salutem in sanctificatione Spiritus, &
χῆς εἰς σωτηρίαν ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος, καὶ
fide veritatis: In ‖ quod vocauit vos per
14 πίστει ἀληθείας. εἰς ὃ ἐκάλεσεν ὑμᾶς διὰ τοῦ
euangelium nostrum, in * assertionem gloriae Do-
εὐαγγελίου ἡμῶν, εἰς περιποίησιν δόξης τοῦ κυ-
mini nostri Iesu Christi. ‖ Nempe ergo, fratres,
15 ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἄρα οὖν, ἀδελφοί,
state, & tenete traditiones quas † edo-
στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς * ἐδι-
cti estis, siue per sermonem, per siue epistolam no-
δάχθητε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡ-
stram. Ipse autem Dominus noster Iesus Christus, &
16 μῶν. αὐτὸς δὲ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ
Deus, & Pater noster * diligens nos, &
ὁ θεὸς, καὶ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς, καὶ
‡ dans consolationem aeternam, & spem bo-
δοὺς παράκλησιν αἰωνίαν, καὶ ἐλπίδα ἀγα-
nam in gratia: Exhortetur vestra cor-
17 θὴν ἐν χάριτι. παρακαλέσαι ὑμῶν τὰς καρ-
da, & confirmet vos in omni sermone, &
δίας, καὶ * στηρίξαι ὑμᾶς ἐν παντὶ λόγῳ, καὶ
opere bono.
ἔργῳ ἀγαθῷ.

† erroris, vt credant * qui ‖ crediderunt * χαίρω † cōplacuerunt iniquitati. * Deo ‡ primitias * ἀπαρχήν ‖ quam & * acquisitionem ‖ Itaque † didicistis. * διδάσκω * qui dilexit ‡ dedit * στηρίζω

CAP. III. γ'.

* Quod reliquum, orate, fratres, pro nobis,
1 Τὸ λοιπὸν, προσεύχεσθε, ἀδελφοί, περὶ ἡμῶν,
vt sermo ‡ Domini currat & * glorificetur, sicut
ἵνα ὁ λόγος τοῦ κυρίου τρέχῃ καὶ δοξάζηται, καθὼς
& apud vos: Et vt liberemur ab importu-
2 καὶ πρὸς ὑμᾶς· καὶ ἵνα ῥυσθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτό-
nis & malis hominibus. non enim omnium ‖ fi-
πων καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων. οὐ γὰρ πάντων ἡ πί-
des. Fidelis autem est Dominus, qui confirmabit vos, &
3 στις. πιστὸς δέ ἐστιν ὁ κύριος, ὃς στηρίξει ὑμᾶς, καὶ
custodiet à malo. Confidimus autem in Do-
4 φυλάξει ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. πεποίθαμεν δὲ ἐν κυ-
mino † super vos, quoniā quae * denunciamus vobis, &
ρίῳ ἐφ' ὑμᾶς, ὅτι ἃ παραγγέλλομεν ὑμῖν, καὶ
facitis, & facietis. At Dominus ‡ diri-
5 ποιεῖτε, καὶ ποιήσετε. ὁ δὲ κύριος κατευθύ-
gat vestra corda in charitatem
ναι ὑμῶν τὰς καρδίας εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ
Dei, & ‖ in expectationem Christi. De-
6 θεοῦ, καὶ εἰς τὴν ὑπομονὴν τοῦ Χριστοῦ. πα-
nuntiamus autem vobis, fratres, in nomine
ραγγέλλομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, ἐν ὀνόματι
Domini nostri Iesu Christi, * subduci vos
τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, στέλλεσθαι ὑμᾶς
ab omni fratre inordinatè ambulante,
ἀπὸ παντὸς ἀδελφοῦ ἀτάκτως περιπατοῦντος,
& non secundùm traditionem, quam acceperunt
καὶ μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν ἣν παρέλαβον
à nobis. Ipsi enim scitis quēadmodū oporteat imi-
7 παρ' ἡμῶν. αὐτοὶ γὰρ οἴδατε, πῶς δεῖ * μι-
tari nos, quoniam non ‖ inordinati fuimus † in vobis.
μεῖσθαι ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν ἐν ὑμῖν.
Neque gratis panem manducauimus ab aliquo,
8 οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος,

* De caetero, ‡ Dei * clarificetur, * ῥύομαι ‖ est † de vobis, * praecipimus ‡ autem ‖ patientiam * vt subtrahatis * μιμέομαι ‖ inquieti † inter vos. * ἀτακτέω

T

sed in labore & †fatigatione nostra & diem operantes, * ad non aggrauare quenquam vestrûm.

ἀλλ᾽ ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν.

9 Non † quia non ‡ habemus potestatem, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.

οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ᾽ ἵνα ἑαυτοὺς τύπον δῶμεν ὑμῖν εἰς τὸ μιμεῖσθαι ἡμᾶς.

10 *Etenim cùm essemus apud vos, hoc denuntiabimus vobis, quoniam si quis non vult operari, nec manducet.

καὶ γὰρ ὅτε ἦμεν πρὸς ὑμᾶς, τοῦτο παρηγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω.

11 ‖ Audimus enim quosdam ambulantes † in vobis inordinatè, nihil operantes, sed * circumagentes.

ἀκούομεν γάρ τινας περιπατοῦντας ἐν ὑμῖν ἀτάκτως, μηδὲν ἐργαζομένους, ἀλλὰ περιεργαζομένους.

12 At eiusmodi denuntiamus, & obsecramus † per Dominum nostrum Iesum Christum, vt cum ‡ quiete operantes, suum ipsorum panem manducent.

τοῖς δὲ τοιούτοις παραγγέλλομεν καὶ παρακαλοῦμεν διὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα μετὰ ἡσυχίας ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐσθίωσιν.

13 Vos autem, fratres, * ne signefeatis benefacientes.

ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, μὴ ἐκκακήσητε καλοποιοῦντες.

14 ‖ Si verò quis non † auscultat verbo nostro, per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini * illi, vt ‡ pudefiat:

εἰ δέ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡμῶν διὰ τῆς ἐπιστολῆς, τοῦτον σημειοῦσθε, καὶ μὴ συναναμίγνυσθε αὐτῷ, ἵνα ἐντραπῇ·

15 Et ‡ ne vt inimicum * ducite, sed ‖ admonete vt fratrem.

καὶ μὴ ὡς ἐχθρὸν ἡγεῖσθε, ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν.

16 Ipse autem Dominus pacis det vobis pacem † per omne in omni * modo: Dominus ‡ cum omnibus vobis.

αὐτὸς δὲ ὁ κύριος τῆς εἰρήνης δῴη ὑμῖν τὴν εἰρήνην διὰ παντὸς ἐν παντὶ τρόπῳ. ὁ κύριος μετὰ πάντων ὑμῶν.

17 Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola, ita scribo.

ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου, ὅ ἐστι σημεῖον ἐν πάσῃ ἐπιστολῇ· οὕτω γράφω.

18 Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. amen.

ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Thessalonicenses, secunda scripta est ab Athenis.

Πρὸς Θεσσαλονικεῖς δευτέρα ἐγράφη ἀπὸ Ἀθηνῶν.

SANCTI PAVLI

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

AD TIMOTHEVM

ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ

Epistola prima.

ἐπιστολὴ πρώτη.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α᾽.

1 PAVLVS Apostolus Iesu Christi secundùm * ordinationem Dei patris, & saluatoris nostri ‡ Iesu Christi, spei nostræ:

ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ κατ᾽ ἐπιταγὴν θεοῦ πατρός, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν.

2 Timotheo ‡ germano filio in fide: gratia, misericordia, * pax à Deo Patre nostro, & Christo Iesu Domino nostro.

Τιμοθέῳ γνησίῳ τέκνῳ ἐν πίστει· χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν.

3 Sicut rogaui te ‡ remanere in Epheso, proficiscens in Macedoniam, vt denuntiares quibusdā * non aliter ‖ docere:

καθὼς παρεκάλεσά σε προσμεῖναι ἐν Ἐφέσῳ, πορευόμενος εἰς Μακεδονίαν, ἵνα παραγγείλῃς τισὶ μὴ ἑτεροδιδασκαλεῖν,

4 Neque † attendere fabulis, & genealogiis interminatis, quæ quæstiones præstant magis, quàm ædificationem Dei, quæ in fide.

μηδὲ προσέχειν μύθοις καὶ γενεαλογίαις ἀπεράντοις, αἵτινες ζητήσεις παρέχουσι μᾶλλον ἢ οἰκονομίαν θεοῦ τὴν ἐν πίστει.

5 At finis ‡ præcepti est charitas de puro corde, & conscientia bona, & fide non ficta:

τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας, καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς, καὶ πίστεως ἀνυποκρίτου·

6 ‡ Quorū quidam aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium,

ὧν τινὲς * ἀστοχήσαντες, * ἐξετράπησαν εἰς ματαιολογίαν,

7 Volentes esse legisdoctores, non intelligentes neque quæ * dicunt, neque de quibus affirmant.

θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ νοοῦντες μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται.

8 Scimus autem quia bona lex ‖, si quis ea legitimè vtatur:

οἴδαμεν δὲ ὅτι καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται·

9 Sciens hoc, quia iusto lex non est posita, † ex legibus verò & non subditis, impiis & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, patricidis & matricidis, homicidis,

εἰδὼς τοῦτο, ὅτι δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται, ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς, ἀνοσίοις καὶ βεβήλοις, πατραλῴαις καὶ μητραλῴαις, ἀνδροφόνοις,

10 Fornicariis, masculorū concubitoribus, plagiariis, mendacibus, periuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur:

πόρνοις, ἀρσενοκοίταις, ἀνδραποδισταῖς, ψεύσταις, ἐπιόρκοις, καὶ εἴ τι ἕτερον τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἀντίκειται,

11 ° Secundùm Euangelium gloriæ beati Dei, quod ‡ creditum sum ego.

κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τῆς δόξης τοῦ μακαρίου θεοῦ, ὃ ἐπιστεύθην ἐγώ.

12 Et gratiam habeo roboranti me Christo Domino nostro, quia fidelem me existimauit, ponens in * ministerium,

καὶ χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἡγήσατο, θέμενος εἰς διακονίαν,

13 Eum prius ‖ existentem blasphemum, & persecutorem, & contumeliosum: sed misericordiā cōsecut* sum, quia ignorans feci in incredulitate.

τὸ πρότερον ὄντα βλάσφημον, καὶ διώκτην, καὶ ὑβριστήν, ἀλλ᾽ ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ.

14 Superabundauit autem gratia Domini nostri cum fide & dilectione † illa in Christo Iesu.

ὑπερεπλεόνασε δὲ ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

15 Fidelis sermo, & omni acceptione dignus, quia Christus Iesus venit in hunc mundum peccatores * seruare, quorū primus sum ego.

πιστὸς ὁ λόγος, καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὅτι Χριστὸς Ἰησοῦς ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἁμαρτωλοὺς σῶσαι, ὧν πρῶτός εἰμι ἐγώ.

16 Sed * propter hoc misericordiā cōsecut* sum, vt in me primò ostenderet Iesus Christus omnem ‡ longanimitatem, ad informationem * futurorum credere in illo in vitam æternam.

ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐνδείξηται Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν, πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ᾽ αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

17 Ipsi autem regi seculorum immortali, inuisibili, soli sapienti Deo honor, ‖ gloria in secula seculorum.

τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ θεῷ τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώ-

Marginal notes: † in · * ne quem vestrû grauaremus. · ‡ quasi · ‡ habuerimus · * Nam & · ‖ Audiuimus · † inter vos inquietè, · * curiosè agentes. · Iis autem qui sunt ‡ in Domino Iesu Christo · ‡ silentio · * nolite deficere · ‖ Quòd · * ἐκκακέω · † obedit · * cum illo · * σημειόω · ‡ confundatur: · ‡ nolite quasi * existimare. · ‖ corripite · † sempiternam · * loco. · ‡ fit. · ‡ imperiū · ‡ & · ‡ dilecto · * & · ‡ vt remaneres Ephesi, cum irem. · * ne · ‖ docerêt · † intenderent · * est · ‡ autem · ‡ A quibus · * ἀστοχέω · * excipere · * loquuntur, · ‖ est, · * διαβεβαιόω · † sed iniustis · * Quæ est · ‡ creditum est mihi · Gratias ago ei qui confortauit · ‡ Iesu · * ministerio, Qui ‖ blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus. · * ὑβριστ- · * ἄγνοια · † quæ est · * saluos facere, · * ideo · ‡ patientiam, · * eorū qui credituri sunt illi · ‖ &

seculorum: amen. Hoc praeceptum
τῶν αἰώνων. ἀμήν. Ταύτην τὴν παραγγελίαν 18
commendo tibi, fili Timothee, secundum praece-
παρατίθεμαί σοι, τέκνον Τιμόθεε, κατὰ τὰς προα-
dentes in te prophetias, ut milites in il-
γούσας ἐπὶ σὲ προφητείας, ἵνα στρατεύῃ ἐν αὐ-
lis † pulchram militiam: Habens fidem & bo-
ταῖς τὴν καλὴν στρατείαν· ἔχων πίστιν καὶ ἀγα- 19
nam conscientiam: quam quidam repellentes, circa
θὴν συνείδησιν· ἥν τινες ἀπωσάμενοι, περὶ τὴν
fidem naufragaverunt. *Quorum est Hymenaeus & Ale-
πίστιν ἐναυάγησαν. ὧν ἐστιν Ὑμέναιος καὶ Ἀλέ- 20
xander, quos tradidi Satanae, ut dis-
ξανδρος, οὓς παρέδωκα τῷ σατανᾷ, ἵνα *παι-
cant non blasphemare.
δευθῶσι μὴ βλασφημεῖν.

CAP. II. β'.

*Adhortor igitur, primum omnium, fieri
Παρακαλῶ οὖν πρῶτον πάντων, ποιεῖσθαι 1
obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones
δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας
pro omnibus hominibus: Pro regibus,
ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων· ὑπὲρ βασιλέων, 2
& omnibus ‖ in sublimitate ‖ existentibus, ut quietam
καὶ πάντων τῶν ἐν ὑπεροχῇ ὄντων, ἵνα ἤρεμον
& tranquillam vitam *degamus in omni pietate &
καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ
‖ honestate: Hoc enim † pulchrum & acceptum co-
σεμνότητι. τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώ- 3
ram salvatore nostro Deo: Qui omnes homi-
πιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ· ὃς πάντας ἀνθρώ- 4
nes vult *servari, & ad agnitionem veritatis
πους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας
venire. Unus enim Deus, unus & mediator Dei &
ἐλθεῖν. εἷς γὰρ θεός, εἷς καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ 5
hominum, homo Christus Iesus: ‖ Dans
ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς· ὁ δοὺς 6
semetipsum redemptionem pro omnibus, testimonium
ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων, τὸ μαρτύριον
temporibus ‖ propriis. In quod positus sum ego praedicator & a-
καιροῖς ἰδίοις. εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κῆρυξ καὶ ἀ- 7
postolus. (veritatem dico in Christo, non men-
πόστολος. ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδο-
tior:) doctor Gentium in fide & veritate.
μαι· διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει καὶ ἀληθείᾳ.
Volo ergo orare viros in
βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι τοὺς ἄνδρας ἐν 8
omni loco, levantes puras manus, sine
παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας, χωρὶς
ira & disceptatione. Similiter & mu-
ὀργῆς καὶ διαλογισμοῦ. ὡσαύτως καὶ τὰς γυ- 9
lieres in habitu ornato, cum verecundia & ‖ mo-
ναῖκας ἐν καταστολῇ κοσμίῳ, μετὰ αἰδοῦς καὶ σω-
destia ornare seipsas, non in † crinibus,
φροσύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμασιν,
argento, aut auro, aut margaritis, vel veste
ἀργυρείῳ, ἢ χρυσῷ, ἢ μαργαρίταις, ἢ ἱματισμῷ
pretiosa; Sed quod decet mulieres, promit-
πολυτελεῖ. ἀλλ᾽ ὃ πρέπει γυναιξὶν ἐπαγγελ- 10
tentes pietatem per opera bona. Mulier
λομέναις θεοσέβειαν, δι᾽ ἔργων ἀγαθῶν. γυνὴ 11
in silentio discat, *in omni subiectione.
ἐν ἡσυχίᾳ μανθανέτω ἐν πάσῃ ὑποταγῇ.
Mulieri autem docere non permitto, neque ‖ authori-
γυναικὶ δὲ διδάσκειν οὐκ ἐπιτρέπω, οὐδὲ *αὐ- 12
tatem usurpare viri, sed esse in silentio. Adam enim
θεντεῖν ἀνδρός, ἀλλ᾽ εἶναι ἐν ἡσυχίᾳ. Ἀδὰμ γὰρ 13
primus formatus est, deinde Heva. Et Adam non
πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα Εὔα. καὶ Ἀδὰμ οὐκ 14
est seductus, at mulier ‖ seducta, in *transgressione
ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει

fuit: Salvabitur autem per filiorum generationem, si
γέγονε· σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας, ἐὰν 15
‖ manserint in fide, & dilectione, & sanctificatione
μείνωσιν ἐν πίστει, καὶ ἀγάπῃ, καὶ ἁγιασμῷ
cum † modestia.
μετὰ σωφροσύνης.

CAP. III. γ'.

Fidelis sermo. si quis episcopatum *appetit, pul-
Πιστὸς ὁ λόγος· εἴ τις ἐπισκοπῆς ὀρέγεται, κα- 1
chrum opus desiderat. Oportet ergo episcopum irrepre-
λοῦ ἔργου ἐπιθυμεῖ. δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνε- 2
hensibilem esse, unius uxoris virum, vigilantem,
πίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφάλεον,
sobrium,* ornatum,‖ hospitalem, doctorem, Non
σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, μὴ 3
violentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum, sed
πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ, ἀλλ᾽
modestum, ‖ non pugnacem, non cupidum argenti. Propria domui
ἐπιεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον. τοῦ ἰδίου οἴκου 4
bene praepositum, filios habentem in *subiectione
καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ
cum omni castitate. Si autem quis ‖ propria domui
μετὰ πάσης σεμνότητος. εἰ δέ τις τοῦ ἰδίου οἴκου 5
praeesse † non novit, quomodo ecclesiae Dei *cu-
προστῆναι οὐκ οἶδε, πῶς ἐκκλησίας θεοῦ *ἐπι-
ram geret? Non ‖ nuper insitum: ut non inanitus inflatus, in
μελήσεται; μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς, εἰς 6
iudicium incidat diaboli. Oportet autem illum
κρίμα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου. δεῖ δὲ αὐτὸν 7
& testimonium bonum habere ab iis qui ‖ foris, ut non
καὶ μαρτυρίαν καλὴν ἔχειν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν, ἵνα μὴ
in opprobrium incidat, & laqueum diaboli.
εἰς ὀνειδισμὸν ἐμπέσῃ, καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου.
Diaconos similiter pudicos, non bilingues,
διακόνους ὡσαύτως σεμνούς, μὴ διλόγους, 8
non vino multo deditos, non turpe lucrum sectantes,
μὴ οἴνῳ πολλῷ προσέχοντας, μὴ αἰσχροκερδεῖς.
Habentes mysterium fidei in pura
ἔχοντας τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐν καθαρᾷ 9
conscientia. Et hi autem probentur primum,
συνειδήσει. καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν πρῶτον, 10
*deinde ministrent, ‖ inculpati existentes. Mulie-
εἶτα *διακονείτωσαν, ἀνέγκλητοι ὄντες. γυναῖ- 11
res similiter † honestas, non *calumniosas, sobrias,
κας ὡσαύτως σεμνάς, μὴ διαβόλους, νηφαλέους,
fideles in omnibus. Diaconi sint unius uxoris
πιστὰς ἐν πᾶσι. διάκονοι ἔστωσαν μιᾶς γυναικὸς 12
viri, ‖ filiis bene ‖ praesidentes, & propriis
ἄνδρες, τέκνων καλῶς προϊστάμενοι, καὶ τῶν ἰδίων
domibus. *Nam bene ‖ ministrantes, gradum
οἴκων. οἱ γὰρ καλῶς διακονήσαντες, βαθμὸν 13
sibi ipsis bonum † acquirunt, & multam *liberta-
ἑαυτοῖς καλὸν περιποιοῦνται, καὶ πολλὴν παῤῥη-
tem in fide quae ‖ in Christo Iesu. Haec tibi scri-
σίαν ἐν πίστει τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ταῦτά σοι γρά- 14
bo, sperans ‖ venire ad te citò. Si autem tar-
φω, ἐλπίζων ἐλθεῖν πρὸς σὲ τάχιον. ἐὰν δὲ βρα- 15
davero, ut scias quomodo oporteat *in domo Dei conver-
δύνω, ἵνα εἰδῇς πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ θεοῦ ἀναστρέ-
sari, quae est ecclesia Dei vivi, columna &
φεσθαι, ἥτις ἐστὶν ἐκκλησία θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ
firmamentum veritatis. Et manifeste
ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας. καὶ ὁμολογουμένως 16
magnum est pietatis ‖ mysterium, Deus manifesta-
μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, θεὸς ἐφανε-
tus est in carne, † iustificatus est in spiritu, *visus est an-
ρώθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ὤφθη ἀγ-
gelis, ‖ praedicatus est in Gentibus, ‖ creditus est in mun-
γέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσ-
do, *receptus est in gloria.
μῳ, *ἀνελήφθη ἐν δόξῃ.

CAP. IIII. δ'.

At Spiritus * diserte dicit, quia in nouissimis tēpo-
1 Τὸ δὲ πνεῦμα ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς
ribus † deficient quidam * fide, attenden-
ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως, προσέχον-
tes spiritibus ‡ deceptionis, & doctrinis dæmo-
τες πνεύμασι πλάνης, καὶ διδασκαλίαις δαιμο-
niorum: In hypocrisi § falso loquentium, * cauteriatam
2 νίων· ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτη-
habentium ‖ propriam conscientiam. Prohibentium
ριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν. 3 κωλυόντων
nubere, abstinere † cibis, quos Deus creauit
γαμεῖν, ἀπέχεσθαι βρωμάτων, ἃ ὁ θεὸς ἔκτισεν
ad * acceptionem cum gratiarum actione fidelibus, &
εἰς μετάληψιν μετ᾽ εὐχαριστίας τοῖς πιστοῖς, καὶ
‡ cognoscentibus veritatem. Quia omnis creatura Dei
ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν. 4 ὅτι πᾶν κτίσμα θεοῦ
bona §, & nihil reiiciendum, *cum gratiarū actione
καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον, μετ᾽ εὐχαριστίας
‖ sumptum: Sanctificatur enim per verbum Dei,
λαμβανόμενον· 5 ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου θεοῦ
& orationem. Hæc † subijciens fratri-
καὶ ἐντεύξεως. 6 ταῦτα ὑποτιθέμενος τοῖς ἀδελ-
bus, bonus eris minister Iesu Christi, enu-
φοῖς, καλὸς ἔσῃ διάκονος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐντρε-
tritus verbis fidei, & bonæ
φόμενος τοῖς λόγοις τῆς πίστεως, καὶ τῆς καλῆς
doctrinæ, quam assecutus es. At * pro-
διδασκαλίας, ᾗ παρηκολούθηκας. 7 τοὺς δὲ βε-
phanas & aniles fabulas ‡ reijce: exerce
βήλους καὶ γραώδεις μύθους παραιτοῦ. γύμναζε
autem teipsum ad pietatem: Nam corpora-
δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν· 8 ἡ γὰρ σωματι-
lis exercitatio ad modicum est vtilis, at
κὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος, ἡ δὲ
pietas § ad omnia vtilis est, promis-
εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγ-
sionem habens vitæ quæ * nunc, & futuræ.
γελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν, καὶ τῆς μελλούσης.
Fidelis sermo, & omni acceptione dignus.
9 πιστὸς ὁ λόγος, καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος.
In hoc enim & laboramus, & ‖ probris afficimur,
10 εἰς τοῦτο γὰρ καὶ κοπιῶμεν, καὶ ὀνειδιζόμεθα,
quia sperauimus in † Deo viuente, qui est saluator om-
ὅτι ἠλπίκαμεν ἐπὶ θεῷ ζῶντι, ὅς ἐστι σωτὴρ πάν-
nium hominum, maximè fidelium. * Annun-
των ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν. 11 παράγγελ-
tia hæc, & doce. Nemo tuam ‡ iuuentutem
λε ταῦτα, καὶ δίδασκε. 12 μηδείς σου τῆς νεότητος
contemnat, sed exemplum esto fidelium in ver-
καταφρονείτω, ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πιστῶν ἐν λό-
bo, in conuersatione, in charitate, in spiritu, in
γῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν
fide, in castitate. Dum venio, attende
πίστει, ἐν ἁγνείᾳ. 13 ἕως ἔρχομαι πρόσεχε τῇ
lectioni, exhortationi, doctrinæ.
ἀναγνώσει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ.
§ Ne neglige illud in te donum, quod datum est tibi
14 μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι
per prophetiam, cum impositione manuum
διὰ προφητείας, μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ
presbyterij. Hæc meditare, in his esto,
πρεσβυτερίου. 15 ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι,
vt tuus profectus manifestus sit in omnibus. Atten-
ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν. 16 ἔπε-
de tibiipsi, & doctrinæ: * persiste illis.
χε σεαυτῷ, καὶ τῇ διδασκαλίᾳ· ἐπίμενε αὐτοῖς.
hoc enim faciens, & teipsum ‖ seruabis, & † au-
τοῦτο γὰρ ποιῶν, καὶ σεαυτὸν σώσεις, καὶ τοὺς ἀ-
dientes te.
κούοντάς σου.

Marginalia: † autem manifestè; ‡ discedēt; * à; * ἀφίσημι; ‡ erroris,; § mendacium; * &; * καυτηριάζω; ‖ suam; † à; * percipiendum; ‡ iis qui cognouerunt; § est,; * quod; ‖ percipitur; † proponens; * Ineptas autem; * βεβηλόω; ‡ deuita:; § autem; * est; ‖ maledicimur,; † Deum viuum,; * Præcipe; ‡ adolescētiam; § Noli negligere gratiā quæ in te est,& quæ data est; * Insta in; ‖ saluum facies,; † eos qui audiunt

CAP. V. ε'.

Seniorem ne increpaueris, sed * hortare
1 Πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήξῃς, ἀλλὰ παρακάλει
vt patrem, iuuenes vt fratres: * Seniores
ὡς πατέρα. νεωτέρους ὡς ἀδελφούς. 2 πρεσβυ-
mulieres vt matres, iuuenculas vt sorores, in
τέρας ὡς μητέρας, νεωτέρας ὡς ἀδελφάς, ἐν
omni castitate. Viduas honora, ‡ illas verè § viduas.
πάσῃ ἁγνείᾳ. 3 χήρας τίμα, τὰς ὄντως χήρας.
Si autem qua vidua filios, aut nepotes habet, dis-
4 εἰ δέ τις χήρα τέκνα, ἢ ἔκγονα ἔχει, μανθα-
cant primùm * propriam domum bene regere, & mutuam
νέτωσαν πρῶτον τὸν ἴδιον οἶκον εὐσεβεῖν, καὶ ἀμοι-
vicem reddere parentibus: hoc enim est pul-
βὰς ἀποδιδόναι τοῖς προγόνοις· τοῦτο γάρ ἐστι καλ-
chrum & acceptum coram Deo. ‖ At verè
λὸν καὶ ἀπόδεκτον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. 5 ἡ δὲ ὄντως
vidua, & † sola relicta, sperauit in Deum,
χήρα, καὶ μεμονωμένη, ἤλπικεν ἐπὶ τὸν θεόν,
& instat obsecrationibus, & orationi-
καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι, καὶ ταῖς προσευ-
bus nocte & die. * At deliciosa, vi-
χαῖς νυκτὸς καὶ ἡμέρας. 6 ἡ δὲ σπαταλῶσα, ζῶ-
uens mortua est. Et ‡ hæc annuntia, vt irrepre-
7 σα τέθνηκε. καὶ ταῦτα παράγγελλε, ἵνα ἀνε-
hensibiles sint. Si autem quis § proprios, & maximè
8 πίληπτοι ὦσιν. εἰ δέ τις τῶν ἰδίων, καὶ μάλιστα
* domesticos non ‖ prospicit, fidem negauit, & est
τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖ, τὴν πίστιν ἤρνηται, καὶ ἔστιν
infideli deterior. Vidua eligatur non mi-
9 ἀπίστου χείρων. χήρα καταλεγέσθω μὴ ἔλατ-
nùs annorum sexaginta, quæ fuerit vnius viri vxor:
τον ἐτῶν ἑξήκοντα, γεγονυῖα ἑνὸς ἀνδρὸς γυνή,
In operibus bonis testimonium habens, si filios e-
10 ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμένη, εἰ ἐτεκνο-
ducauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes la-
τρόφησεν, εἰ ἐξενοδόχησεν, εἰ ἁγίων πόδας ἔ-
uit, si † afflictis sufficit, si omne opus
νιψεν, εἰ θλιβομένοις ἐπήρκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ
bonum subsecuta est. Adolescētiores autem viduas
11 ἀγαθῷ ἐπηκολούθησε. νεωτέρας δὲ χήρας
* recusa: cùm enim ‡ lasciuierint aduersus Christum,
παραιτοῦ· ὅταν γὰρ καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ,
nubere volunt. Habentes damnationem, quia
12 γαμεῖν θέλουσιν. ἔχουσαι κρίμα, ὅτι τὴν
primam fidem § abiecerunt. Simul autem & otiosæ
13 πρώτην πίστιν ἠθέτησαν. ἅμα δὲ καὶ ἀργαὶ
discunt * circumeuntes domos: non solùm autē
μανθάνουσι περιερχόμεναι τὰς οἰκίας· οὐ μόνον δὲ
otiosæ, sed & ‖ nugaces, & curiosæ, loquen-
ἀργαί, ἀλλὰ καὶ φλύαροι, καὶ περίεργοι, λαλοῦ-
tes quæ non † decentia. Volo ergo iuniores vi-
14 σαι τὰ μὴ δέοντα. βούλομαι οὖν νεωτέρας χή-
duas nubere, filios procreare, * domum administrare, nullam
ρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν
occasionem dare aduersario maledicti gra-
ἀφορμὴν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ λοιδορίας χά-
tia. Iam enim quædam conuersæ sunt retro Sa-
15 ριν. ἤδη γάρ τινες ἐξετράπησαν ὀπίσω τοῦ σα-
tanam. Si quis fidelis aut quæ fidelis habet viduas, ‡ suffi-
16 τανᾶ. εἴ τις πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρ-
ciat illis, & non grauetur ecclesia, vt
κείτω αὐταῖς, καὶ μὴ βαρείσθω ἡ ἐκκλησία, ἵνα
§ verè * viduis sufficiat. ‖ Bene † præ-
17 ταῖς ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ. οἱ καλῶς προε-
sidentes presbyteri, duplici honore digni habeantur,
στῶτες πρεσβύτεροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν,
maximè * laborantes in verbo & doctrina.
μάλιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδασκαλίᾳ.
Dicit enim scriptura: Boui trituranti non ‡ ligabis os.
18 λέγει γὰρ ἡ γραφή, βοῦν ἀλοῶντα οὐ φιμώσεις.
καὶ, ἄ-

Marginalia: * obsecra; * Anus; ‡ quæ sunt; § viduæ; * suam; ‖ Quæ autem est; † desolata; * μονόω; * Namque in deliciis est,; ‡ hoc præcipe,; § suorum,; * domesticorum; ‖ curā habet,; * ἀρνέομαι; * τεκνοτροφέω; † tribulatione patientibus subministrauit,; * deuita:; ‡ luxuriatæ fuerint in Christo.; § irritam fecerunt.; * ἀεργός; * circuire; ‖ verbosæ,; † oportet; * matremfamilias esse,; ‡ subministrat; * ἐπαρκέω; § iis quæ sunt viduæ,; ‖ Qui; † præsunt; * qui laborant; ‡ infrænabis

... Dignus operarius mercede sua. Aduersus
ἐργάτης ... καὶ, ἄξιος ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. κατὰ

19 presbyterum accusationem ne accipito, praeter-
πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτὸς
quàm in duobus aut tribus testibus. Pec-
εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. τοὺς ἁμαρ-

20 cantes, coram omnibus argue, vt & caeteri
τάνοντας, ἐνώπιον πάντων ἔλεγχε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ
timorem habeant. Obtestor coram Deo,
φόβον ἔχωσι. διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ,

21 & Domino Iesu Christo, & electis angelis,
καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων,
vt haec custodias sine praeiudicio, nihil
ἵνα ταῦτα φυλάξῃς χωρὶς προκρίματος, μηδὲν
faciens secundum inclinationem. Manus citò ne-
ποιῶν κατὰ πρόσκλισιν. χεῖρας ταχέως μη-

22 mini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.
δενὶ ἐπιτίθει, μηδὲ κοινώνει ἁμαρτίαις ἀλλοτρίαις.
teipsum castum custodi. Ne ampliùs aquam bibito, sed
σεαυτὸν ἁγνὸν τήρει. μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ᾽

23 vino modico vtere propter stomachum tuum, & fre-
οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου, καὶ τὰς πυ-
quentes tuas infirmitates. Quorundam hominum pec-
κνάς σου ἀσθενείας. τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἁ-

24 cata manifesta sunt, praecedentia ad iudi-
μαρτίαι πρόδηλοί εἰσι, προάγουσαι εἰς κρί-
cium, quosdā autē & subsequuntur. Similiter &
σιν, τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν. ὡσαύτως καὶ

25 pulchra opera manifesta sunt, & ea quae aliter habe-
τὰ καλὰ ἔργα πρόδηλά ἐστι, καὶ τὰ ἄλλως ἔχον-
tia, abscondi non possunt.
τα, κρυβῆναι οὐ δύναται.

CAP. VI. ϛ´.

1 Quicunque sunt sub iugo serui, proprios do-
Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι, τοὺς ἰδίους δεσ-
minos omni honore dignos arbitrentur, vt ne
πότας πάσης τιμῆς ἀξίους ἡγείσθωσαν, ἵνα μὴ τὸ
nomen Dei, & doctrina blasphemetur.
ὄνομα τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ διδασκαλία βλασφημῆται.

2 At fideles habentes dominos, non con-
οἱ δὲ πιστοὺς ἔχοντες δεσπότας, μὴ κατα-
temnant, quia fratres sunt, sed magis
φρονείτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν, ἀλλὰ μᾶλλον
seruiant, quia fideles sunt, & dilecti, qui
δουλευέτωσαν, ὅτι πιστοί εἰσι, καὶ ἀγαπητοὶ, οἱ
illius beneficij participantes. haec do-
τῆς εὐεργεσίας ἀντιλαμβανόμενοι. ταῦτα δί-

3 ce, & exhortare. Si quis aliter do-
δασκε καὶ παρακάλει. εἴ τις ἑτεροδιδασκα-
cet, & non accedit sanis sermonibus
λεῖ, καὶ μὴ προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις τοῖς
Domini nostri Iesu Christi, & ei quae secundùm pieta-
τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ κατ᾽ εὐσέ-

4 tem doctrinae, Turget, nihil sci-
βειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται, μηδὲν ἐπι-
ens, sed languens circa quaestiones & verborum
στάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομα-
pugnas, ex quibus nascitur inuidia, contentio, blasphemiae,
χίας, ἐξ ὧν γίνεται φθόνος, ἔρις, βλασφημίαι,
suspiciones malae, Peruersae conuersationes cor-

5 ὑπόνοιαι πονηραί, παραδιατριβαὶ διεφ-
ruptorum hominum mentem, & priuatorum
θαρμένων ἀνθρώπων τὸν νοῦν, καὶ ἀπεστερημέ-
veritate, existimantium quaestum esse
νων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν
pietatem: abscede ab huiusmodi. Est autē

6 εὐσέβειαν· ἀφίστασο ἀπὸ τῶν τοιούτων. ἔστι δὲ
quaestus magnus, pietas cum sua sorte probatione.
πορισμὸς μέγας ἡ εὐσέβεια μετὰ αὐταρκείας.

7 Nihil enim intulimus in mundum, mani-
οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆ-
festum quia nec auferre quid possumus. Haben-
λον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. ἔχον-

8 tes autem alimenta, & tegumenta, his con-
τες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τούτοις ἀρ-
tenti simus. At volentes ditescere, in-
κεσθησόμεθα. οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐμ-

9 cidunt in tentationem, & laqueum, & desi-
πίπτουσιν εἰς πειρασμὸν, καὶ παγίδα, καὶ ἐπι-
deria multa inutilia & nociua, quae
θυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλαβερὰς, αἵτινες
mergunt homines in interitum, & per-
βυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὄλεθρον, καὶ ἀπώ-
ditionem. Radix enim omnium malorum est

10 λειαν. ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ
pecuniae cupiditas, quam quidam appetentes, aberrauerunt
φιλαργυρία, ἧς τινὲς ὀρεγόμενοι ἀπεπλανή-
à fide, & seipsos transfixerunt
θησαν ἀπὸ τῆς πίστεως, καὶ ἑαυτοὺς περιέπειραν
doloribus multis. Tu autē ô homo Dei,

11 ὀδύναις πολλαῖς. σὺ δὲ ὦ ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ,
haec fuge: sectare verò iustitiam, pietatem,
ταῦτα φεῦγε· δίωκε δὲ δικαιοσύνην, εὐσέβειαν,
fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. Cer-
πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονὴν, πρᾳότητα. ἀγω-

12 ta pulchrum certamen fidei, apprehende
νίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, ἐπιλαβοῦ τῆς
aeternam vitam, in quam vocatus es, & confessus es
αἰωνίου ζωῆς, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθης, καὶ ὡμολόγησας
pulchram confessionem coram multis testi-
τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν μαρτύ-

13 bus. Praecipio tibi coram Deo viui-
ρων. παραγγέλλω σοι ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τοῦ ζωο-
ficante omnia, & Christo Iesu eo
ποιοῦντος τὰ πάντα, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ μαρτυ-
testato coram Pontio Pilato pulchram confessio-
ρήσαντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου τὴν καλὴν ὁμολο-

14 nem. Seruare te mandatum immaculatum, irre-
γίαν. τηρῆσαί σε τὴν ἐντολὴν ἄσπιλον, ἀνε-
prehensibile, vsque in apparitionem Domini no-
πίληπτον, μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡ-
stri Iesu Christi: Quam tēporibus propriis ostendet

15 μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἣν καιροῖς ἰδίοις δείξει ὁ
beatus & solus potens, rex
μακάριος καὶ μόνος δυνάστης, ὁ βασιλεὺς τῶν
regnantium, & Dominus dominantium,
βασιλευόντων, καὶ κύριος τῶν κυριευόντων,

16 Solus habens immortalitatem, lucem habitans inacces-
ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσ-
sibilem: quem vidit nullus hominum, nec videre
ιτον, ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὐδὲ ἰδεῖν
potest: cui honor, & robur sempiternum. Amen.
δύναται· ᾧ τιμὴ καὶ κράτος αἰώνιον. ἀμήν.

17 Diuitibus in nunc seculo, praecipe
τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι παράγγελλε
non sublimè sapere, neque sperare in incertitudine
μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου
incertitudine, sed in Deo illo viuente, praebente
ἀδηλότητι, ἀλλ᾽ ἐν τῷ θεῷ τῷ ζῶντι, τῷ παρέ-
nobis abundè omnia ad fruendum,
χοντι ἡμῖν πλουσίως πάντα εἰς ἀπόλαυσιν,

18 Benè agere, ditescere in operibus bonis, bene-
ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμε-
partibiles esse, communicabiles, Thesaurizantes
ταδότους εἶναι, κοινωνικοὺς,

19 ἀποθησαυρίζοντας
sibiipsis fundamentum pulchrum in futurum, vt apprehen-
ἑαυτοῖς θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον, ἵνα ἐπιλά-
dant aeternam vitam. O Timothee, deposi-

20 βωνται τῆς αἰωνίου ζωῆς. ὦ Τιμόθεε, τὴν παρακατα-
tum custodi, deuitans prophanas inanes
θήκην φύλαξον, ἐκτρεπόμενος τὰς βεβήλους κε-
nitates vocum, & oppositiones falsò nominatae scientiae:
νοφωνίας, καὶ ἀντιθέσεις τῆς ψευδωνύμου γνώσεως·

Quam quidam profitentes, circa fidem

ἥν τινες ἐπαγγελλόμενοι, περὶ τὴν πίστιν 21

aberrauerunt. Gratia tecum. Amen.

ἠστόχησαν. ἡ χάρις μετὰ σοῦ. ἀμήν.

Ad Timotheum prior scripta est à Laodicia, quæ est metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

Πρὸς Τιμόθεον πρώτη ἐγράφη ἀπὸ Λαοδικείας, ἥτις ἐστὶ μητρόπολις Φρυγίας τῆς Πακατιανῆς.

SANCTI PAULI

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

AD TIMOTHEUM

ΠΡΟΣ ΤΙΜΟΘΕΟΝ

secunda Epistola.

δευτέρα ἐπιστολή.

CAPUT PRIMUM. Κεφ. α.

PAULUS Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, secundùm promissionem vitæ quæ in Christo Iesu:

ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ, κατ᾽ ἐπαγγελίαν ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, 1

Timotheo dilecto filio, gratia, misericordia, pax à Deo Patre, & Christo Iesu Domino nostro.

Τιμοθέῳ ἀγαπητῷ τέκνῳ, χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν. 2

Gratiam habeo Deo, cui seruio à progenitoribus in pura conscientia, vt inintermissam habeo de te memoriam in orationibus meis, nocte & die.

χάριν ἔχω τῷ Θεῷ, ᾧ λατρεύω ἀπὸ προγόνων ἐν καθαρᾷ συνειδήσει, ὡς ἀδιάλειπτον ἔχω τὴν περὶ σοῦ μνείαν ἐν ταῖς δεήσεσί μου, νυκτὸς καὶ ἡμέρας. 3

Desiderans te videre, memor tuarum lachrymarum, vt gaudio implear:

ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν, μεμνημένος σου τῶν δακρύων, ἵνα χαρᾶς πληρωθῶ· 4

Recordationem accipiens eius quæ in te non fictæ fidei, quæ inhabitauit primùm in auia tua Loide, & matre tua Eunice:

ὑπόμνησιν λαμβάνων τῆς ἐν σοὶ ἀνυποκρίτου πίστεως, ἥτις ἐνῴκησε πρῶτον ἐν τῇ μάμμῃ σου Λωΐδι, καὶ τῇ μητρί σου Εὐνείκῃ· 5

persuasus sum autē quòd & in te.

πέπεισμαι δὲ ὅτι καὶ ἐν σοί.

Propter quā causam rursus memini sse facio te ressuscitare donum Dei, quod est in te per impositionem manuū mearum.

δι᾽ ἣν αἰτίαν ἀναμιμνήσκω σε ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὅ ἐστιν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν μου. 6

Nō enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis & sobrietatis.

οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πνεῦμα δειλίας, ἀλλὰ δυνάμεως, καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ. 7

Ne igitur erubueris testimonium Domini nostri, neque me vinctum eius: sed compatere afflictionibus Euangelio secundùm virtutem Dei:

μὴ οὖν ἐπαισχυνθῇς τὸ μαρτύριον τοῦ κυρίου ἡμῶν, μηδὲ ἐμὲ τὸν δέσμιον αὐτοῦ· ἀλλὰ συγκακοπάθησον τῷ εὐαγγελίῳ κατὰ δύναμιν Θεοῦ, 8

Servantis nos, & vocantis vocatione sancta, nō secūdùm opera nostra, sed secundùm proprium propositum & gratiam datam nobis in Christo Iesu ante tempora secularia:

τοῦ σώσαντος ἡμᾶς, καὶ καλέσαντος κλήσει ἁγίᾳ, οὐ κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ κατ᾽ ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰωνίων, 9

Manifestatam autem nunc per apparitionem saluatoris nostri Iesu Christi, destruentis quidem mortem, illuminantis autem vitam & incorruptionem per Euangelium:

φανερωθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον, φωτίσαντος δὲ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ εὐαγγελίου. 10

In quod positus sum ego prædicator & apostolus, & magister Gentium.

εἰς ὃ ἐτέθην ἐγὼ κῆρυξ καὶ ἀπόστολος, καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν. 11

Ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor: scio enim cui credidi, & persuasus sum quia potens est depositum meum seruare in illum diem.

δι᾽ ἣν αἰτίαν καὶ ταῦτα πάσχω, ἀλλ᾽ οὐκ ἐπαισχύνομαι· οἶδα γὰρ ᾧ πεπίστευκα, καὶ πέπεισμαι ὅτι δυνατός ἐστι τὴν παρακαταθήκην μου φυλάξαι εἰς ἐκείνην τὴν ἡμέραν. 12

Exemplar habe sanorum verborum, quæ à me audisti, in fide & dilectione quæ in Christo Iesu.

ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόντων λόγων, ὧν παρ᾽ ἐμοῦ ἤκουσας, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 13

Pulchrum depositum custodi per spiritum sanctum inhabitantem in nobis.

τὴν καλὴν παρακαταθήκην φύλαξον διὰ πνεύματος ἁγίου τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν. 14

Scis hoc, quòd auersati sunt me omnes qui in Asia, quorum est Phygellus & Hermogenes.

οἶδας τοῦτο, ὅτι ἀπεστράφησάν με πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὧν ἐστι Φύγελλος καὶ Ἑρμογένης. 15

Det misericordiam Dominus Onesiphori domui, quia sæpe me refrigerauit, & catenam meam non erubuit:

δῴη ἔλεος ὁ κύριος τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι πολλάκις με ἀνέψυξε, καὶ τὴν ἅλυσίν μου οὐκ ἐπῃσχύνθη. 16

Sed factus in Roma, studiosius quæsiuit me, & inuenit.

ἀλλὰ γενόμενος ἐν Ῥώμῃ, σπουδαιότερον ἐζήτησέ με, καὶ εὗρε. 17

Det illi Dominus inuenire misericordiā à Domino in illa die. & quæcunque in Epheso ministrauit, meliùs tu nosti.

δῴη αὐτῷ ὁ κύριος εὑρεῖν ἔλεος παρὰ κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. καὶ ὅσα ἐν Ἐφέσῳ διηκόνησε, βέλτιον σὺ γινώσκεις. 18

CAP. II. β.

Tu ergo, fili mi, confortare in gratia quæ in Christo Iesu.

ΣΥ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμοῦ ἐν τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 1

Et quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.

καὶ ἃ ἤκουσας παρ᾽ ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι. 2

Tu igitur malum patere sicut pulcher miles Iesu Christi.

σὺ οὖν κακοπάθησον ὡς καλὸς στρατιώτης Ἰησοῦ Χριστοῦ. 3

Nemo militans implicatur vitæ negotiis, vt delegenti militem placeat.

οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ. 4

Si autem & certet quis, non coronatur, si non legitimè certauerit.

ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ. 5

Laborantem agricolam oportet primùm fructus percipere.

τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τῶν καρπῶν μεταλαμβάνειν. 6

Intellige quæ dico: det enim tibi Dominus intellectū in omnibus.

νόει ἃ λέγω· δῴη γάρ σοι ὁ κύριος σύνεσιν ἐν πᾶσι. 7

Memor esto Iesum Christum excitatum ex mortuis, ex semine Dauid, secundùm Euangelium meum.

μνημόνευε Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγηγερμένον ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρματος Δαβίδ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου. 8

In quo malum patior vsque ad vincula, quasi maleficus: sed verbum Dei non est vinctum.

ἐν ᾧ κακοπαθῶ μέχρι δεσμῶν, ὡς κακοῦργος· ἀλλ᾽ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται. 9

διὰ τοῦ-

Propter hoc omnia sustineo propter electos,
διὰ τοῦτο πάντα ὑπομένω διὰ τοὺς ἐκλεκτούς, 10
vt & ipsi salutem consequantur quæ in Christo Iesu,
ἵνα καὶ αὐτοὶ σωτηρίας τύχωσι τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ,
cum gloria æterna. Fidelis sermo: si enim com-
μετὰ δόξης αἰωνίου. πιστὸς ὁ λόγος· εἰ γὰρ συνα- 11
mortui sumus, & conuiuemus: Si toleramus, &
πεθάνομεν, καὶ συζήσομεν. εἰ ὑπομένομεν, καὶ 12
conregnabimus: si negauerimus, & ille ne-
συμβασιλεύσομεν· εἰ ἀρνούμεθα, κἀκεῖνος ἀρ-
gabit nos. Si infideles sumus, ille fidelis
νήσεται ἡμᾶς. εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκεῖνος πιστὸς 13
permanet: negare seipsum non potest. Hæc
μένει· ἀρνήσασθαι ἑαυτὸν οὐ δύναται. ταῦτα 14
commone, testificans coram Do-
ὑπομίμνησκε, διαμαρτυρόμενος ἐνώπιον τοῦ κυ-
mino. non contendere verbis: ad nihil vtile, ad
ρίου μὴ λογομαχεῖν εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ἐπὶ
subuersionem audientium. Stude teip-
καταστροφῇ τῶν ἀκουόντων. σπούδασον σεαυ- 15
sum probabilem exhibere Deo, operarium incon-
τὸν δόκιμον παραστῆσαι τῷ θεῷ, ἐργάτην ἀνε-
fusibilem, rectè secantem verbum veritatis.
παίσχυντον, ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας.
At prophanas vanas voces cohibe, ad
τὰς δὲ βεβήλους κενοφωνίας περιΐστασο· ἐπὶ 16
plus enim procedent impietatis. Et sermo
πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας. καὶ ὁ λόγος 17
eorum vt gangrena pastum habebit, quorum est Hymenæus
αὐτῶν ὡς γάγγραινα νομὴν ἕξει, ὧν ἐστιν ὑμέναιος
& Philetus. Qui circa veritatem aberraue-
καὶ φιλητός. οἵτινες περὶ τὴν ἀλήθειαν ἠστόχη- 18
runt, dicentes resurrectionem iam esse factam, & sub-
σαν, λέγοντες τὴν ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι, καὶ ἀνα-
uertunt quorundam fidem. Tamen firmum funda-
τρέπουσι τὴν τινων πίστιν. ὁ μέντοι στερεὸς θεμέ- 19
mentum Dei stat, habens signaculum hoc:
λιος τοῦ θεοῦ ἕστηκεν, ἔχων τὴν σφραγῖδα ταύτην·
Cognouit Dominus existentes eius. &, Discedat ab
ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ. καί, ἀποστήτω ἀπὸ
iniustitia omnis nominans nomen Domini. In
ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα κυρίου. ἐν 20
magna autem domo non sunt solum vasa aurea &
μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστι μόνον σκεύη χρυσᾶ καὶ
argentea, sed & lignea & testacea: & quædā quidē
ἀργυρᾶ, ἀλλὰ καὶ ξύλινα καὶ ὀστράκινα· καὶ ἃ μὲν
in honorem, quædā autē in dedecus. Si ergo quis e-
εἰς τιμήν, ἃ δὲ εἰς ἀτιμίαν. ἐὰν οὖν τις ἐκ- 21
mundauerit seipsum ab istis, erit vas in ho-
καθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τούτων, ἔσται σκεῦος εἰς τι-
norem, sanctificatum, & bene vtile domino, ad
μήν, ἡγιασμένον, καὶ εὔχρηστον τῷ δεσπότῃ, εἰς
omne opus bonum paratum. At iuue-
πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον. τὰς δὲ νεω- 22
nilia desideria fuge: sectare verò iustitiam,
τερικὰς ἐπιθυμίας φεῦγε· δίωκε δὲ δικαιοσύνην,
fidem, charitatem, pacem cum inuocanti-
πίστιν, ἀγάπην, εἰρήνην μετὰ τῶν ἐπικαλουμέ-
bus Dominum de puro corde. At
νων τὸν κύριον ἐκ καθαρᾶς καρδίας. τὰς δὲ 23
stultas & ineruditas quæstiones reijce, sciens
μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους ζητήσεις παραιτοῦ, εἰδὼς
quia generant pugnas. Seruum autē Domini nō oportet
ὅτι γεννῶσι μάχας. δοῦλον δὲ κυρίου οὐ δεῖ μά- 24
pugnare, sed mansuetum esse ad omnes, doci-
χεσθαι, ἀλλ' ἤπιον εἶναι πρὸς πάντας, διδα-
bilem, mala tolerantem, In lenitate erudientem
κτικόν, ἀνεξίκακον, ἐν πρᾳότητι παιδεύοντα 25
contrapositos, nequando det illis Deus
τοὺς ἀντιδιατιθεμένους, μήποτε δῷ αὐτοῖς ὁ θεὸς
pœnitentiam ad agnitionem veritatis. Et resi-
μετάνοιαν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ ἀνανή- 26

† est. * τυγχάνω * cœlesti. ‡ nam. * συναποθνήσκω ‡ sustinebimus, * non credimus ‡ nosse † enim. * est, nisi ‡ Solicitè cura ‡ tractantem * Prophana autē & inaniloquia deuita: multū enim proficient ad impietatē. ‡ cancer serpet, ex quibus † A veritate exciderunt, * ἀστοχέω * subuertunt ‡ Sed ‡ qui sunt * ἀφίσταμαι * iniquitate ‡ qui nominat ‡ fictilia, * contumeliam. * ἑτοιμάζω ‡ autem ‡ & * iis qui inuocant ‡ autem † sine disciplina ‡ deuita, * παραιτέομαι ‡ lites. ‡ litigare, ‡ patientē, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati, ‡ cognoscēdam veritatem.

piscant à diaboli laqueo, captiui de-
ψωσιν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου παγίδος, ἐζωγρη-
tenti ab ipso ad ipsius voluntatem.
μένοι ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα.

CAP. III. γ.

Hoc autem scito, quòd in nouissimis diebus in-
Τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐν- 1
stabunt tempora periculosa. Erunt enim homi-
στήσονται καιροὶ χαλεποί. ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρω- 2
nes seipsos amantes, pecuniæ cupidi, elati, super-
ποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφα-
bi, blasphemi, parentibus immorigeri, ingrati, scele-
νοι, βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνό-
sti, Sine affectione, sine fœdere, calumniatores, incōtinentes,
σιοι, ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι, ἀκρατεῖς, 3
immites, bonum non amantes, Proditores, præcipi-
ἀνήμεροι, ἀφιλάγαθοι, προδόται, προπε- 4
tes, inflati, voluptatum amatores magis quam amatores
τεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλό-
Dei. Habentes formam pietatis, at virtu-
θεοι. ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύνα- 5
tem eius abnegantes: & hos auersare. Ex
μιν αὐτῆς ἠρνημένοι· καὶ τούτους ἀποτρέπου. ἐκ 6
his enim sunt irrepentes in domos, &
τούτων γάρ εἰσιν οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας, καὶ
captiuas ducentes mulierculas oneratas pec-
αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια σεσωρευμένα ἁ-
catis, acta desideriis variis, Sem-
μαρτίαις, ἀγόμενα ἐπιθυμίαις ποικίλαις, πάν- 7
per discentes, & nunquam ad scientiam veri-
τοτε μανθάνοντα, καὶ μηδέποτε εἰς ἐπίγνωσιν ἀλη-
tatis venire valentes. Quemadmodū autē Iannes &
θείας ἐλθεῖν δυνάμενα. ὃν τρόπον δὲ ἰαννῆς καὶ 8
Iambres restiterunt Moysi, ita & hi resi-
ἰαμβρῆς ἀντέστησαν μωϋσεῖ, οὕτως καὶ οὗτοι ἀνθί-
stunt veritati, homines corrupti
στανται τῇ ἀληθείᾳ, ἄνθρωποι κατεφθαρμένοι
mentem, reprobi circa fidem. Sed non profi-
τὸν νοῦν, ἀδόκιμοι περὶ τὴν πίστιν. ἀλλ' οὐ προκό- 9
cient ad plurimum: nam amentia eorum manifesta e-
ψουσιν ἐπὶ πλεῖον· ἡ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἔκδηλος ἔ-
rit omnibus, sicut & illorum facta est. Tu autē
σται πᾶσιν, ὡς καὶ ἡ ἐκείνων ἐγένετο. Σὺ δὲ 10
assecutus es meam doctrinam, institutionem,
παρηκολούθηκάς μου τῇ διδασκαλίᾳ, τῇ ἀγωγῇ,
propositum, fidem, longanimitatem, dilectio-
τῇ προθέσει, τῇ πίστει, τῇ μακροθυμίᾳ, τῇ ἀγά-
nem, patientiam. Persecutiones, passio-
πῃ, τῇ ὑπομονῇ, τοῖς διωγμοῖς, τοῖς παθήμα- 11
nes, qualia mihi facta sunt in Antiochia, in Iconio, in Ly-
σιν, οἷά μοι ἐγένετο ἐν ἀντιοχείᾳ, ἐν ἰκονίῳ, ἐν λύ-
stris, quales persecutiones sustinui: & ex omnibus
στροις, οἵους διωγμοὺς ὑπήνεγκα· καὶ ἐκ πάντων
me eripuit Dominus. Et omnes autem volentes
με ἐρρύσατο ὁ κύριος. καὶ πάντες δὲ οἱ θέλοντες 12
pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.
εὐσεβῶς ζῆν ἐν χριστῷ ἰησοῦ, διωχθήσονται.
Mali autem homines, & seductores, proficient
πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι, καὶ γόητες, προκόψουσιν 13
in peius, seducentes & seducti. Tu
ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. σὺ 14
verò permane in his quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens
δὲ μένε ἐν οἷς ἔμαθες, καὶ ἐπιστώθης, εἰδὼς
à quo didiceris, Et quia à puero sa-
παρὰ τίνος ἔμαθες, καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱε- 15
cras literas nosti, potentes te sapiētē reddere
ρὰ γράμματα οἶδας, τὰ δυνάμενά σε σοφίσαι
ad salutem, per fidem illam in Christo Iesu.
εἰς σωτηρίαν διὰ πίστεως τῆς ἐν χριστῷ ἰησοῦ.
Omnis scriptura diuinitus inspirata, & vtilis ad
πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος, καὶ ὠφέλιμος πρὸς 16

‡ laqueis à quo capti sunt ad tentandum? * ἐνίστημι ‡ Et † non obedientes. ‡ pace, criminatores, ‡ sine benignitate † proterui, tumidi, * τυφόω † speciem quidem ‡ autem ‡ deuita: * ἀποτρέπω ‡ qui penetrant † ducunt ‡ quæ ducuntur ‡ peruenire ‡ Mambres * καταφθείρω † vltra: insipientia enim ‡ fuit. * παρακολουθέω ‡ Antiochiæ, Iconii, ‡ qui volunt * διώκομαι ‡ terrentes; & in errorem mittentes ‡ ab infantia ‡ quæ possunt ‡ instruere † quæ est ‡ est

doctrinam, ad redargutionem, ad correctio-
διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρ-
nem, ad eruditionem quae in iustitia, Vt
θωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα 17
perfectus sit Dei homo, ad omne opus
ἄρτιος ᾖ ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, πρὸς πᾶν ἔργον
bonum * conditus.
ἀγαθὸν * ἐξηρτισμένος.

† docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum,
* instructus. * ἐξηρτισμένος

CAP. IIII. δ΄.

Testificor igitur ego coram Deo, &
ΔΙαμαρτύρομαι οὖν ἐγὼ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ 1
Domino nostro Iesu Christo, † futuro iudicare vi-
κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶν-
uos & mortuos † secundum apparitionem ipsius, &
τας καὶ νεκροὺς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καὶ τὴν
regnum eius: Praedica verbum, in-
βασιλείαν αὐτοῦ· κήρυξον τὸν λόγον, ἐπί- 2
sta * tempestiue, intempestiue: argue, increpa,
στηθι εὐκαίρως, ἀκαίρως, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον,
obsecra in omni † longanimitate & doctri-
παρακάλεσον ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδα-
nae. Erit enim tempus, cùm sanam doctri-
χῇ. ἔσται γὰρ καιρὸς, ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασ- 3
nam non sustinebunt, sed † secundum deside-
καλίας οὐκ * ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπιθυ-
ria * propria sibiipsis coaceruabunt magi-
μίας τὰς ἰδίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκά-
stros, prurientes † auditum. Et à quidem
λους * κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς 4
veritate auditum auertent, ad autem
ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς
fabulas conuertentur. Tu verò vigila in omni-
μύθους ἐκτραπήσονται. σὺ δὲ νῆφε ἐν πᾶ- 5
bus, † malepatere, opus fac Euangelistae,
σι, κακοπάθησον, ἔργον ποίησον εὐαγγελιστοῦ,
ministerium tuum * impletum reddito, Ego enim
τὴν διακονίαν σου πληροφόρησον. ἐγὼ γὰρ 6
iam delibor, & tempus meae resolutionis
ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως
instat. Certamen † pulchrum certaui,
ἐφέστηκε. τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν * ἠγώνισμαι, 7
cursum consummaui, fidem seruaui.
τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα.
† Reliquum, reposita est mihi iustitiae coro- 8
λοιπὸν, ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφα-
na. quam reddet mihi Dominus in illa die,
νος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ,
iustus iudex. non solùm autem mihi, sed & * omni-
ὁ δίκαιος κριτής. οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ, ἀλλὰ καὶ πᾶ-
bus diligentibus apparitionem eius.
σι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.
† Stude venire ad me citò. De- 9
σπούδασον ἐλθεῖν πρός με ταχέως. Δη-
mas enim me reliquit, diligens † nunc 10
μᾶς γάρ με ἐγκατέλιπεν, ἀγαπήσας τὸν νῦν
seculum, & abiit in Thessalonicam, Cres-
αἰῶνα, καὶ ἐπορεύθη εἰς Θεσσαλονίκην, Κρήσ-
cens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.
κης εἰς Γαλατίαν, Τίτος εἰς Δαλματίαν.
Lucas est solus mecum. Marcum * assu- 11
Λουκᾶς ἐστι μόνος μετ' ἐμοῦ. Μάρκον ἀναλα-
mens, adduc cum teipso: est enim mihi vtilis
βὼν, ἄγαγε μετὰ σεαυτοῦ· ἔστι γάρ μοι εὔχρηστος
in ministerium. Tychicum autem misi in E-
εἰς διακονίαν. Τυχικὸν δὲ ἀπέστειλα εἰς Ἔ- 12
phesum. Penulam quam reliqui in Troade
φεσον. τὸν φελόνην ὃν ἀπέλιπον ἐν Τρωάδι 13
apud Carpum, veniens affer, & libros,
παρὰ Κάρπῳ, ἐρχόμενος φέρε, καὶ τὰ βιβλία,
maximè † membranas. Alexander aera-
μάλιστα τὰς μεμβράνας. Ἀλέξανδρος ὁ χαλ- 14

† secundum,
* exhibe. quasi ministrans
† opportunè, importunè: † patientia
† ad
* ἀνέξονται
† sua
† auribus, * κνηθόμενοι
† labora,
* imple, fac ministrando
† bonum * ἠγώνισμαι
* τετέλεκα
† In reliquo,
* iis qui diligunt adventum.
† Festina
† hoc
* assume, &
† tecum.
† autem.

ries multa mihi mala ostendit. reddet illi
κεὺς πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο. ἀποδῴη αὐτῷ
Dominus secundùm opera eius: Quem & tu * obser-
ὁ κύριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ὃν καὶ σὺ φυλάσ- 15
ua: valdè enim restitit nostris verbis.
σου· λίαν γὰρ ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις.
In prima mea defensione nemo mihi ad-
ἐν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογίᾳ οὐδείς μοι συμ- 16
fuit, sed omnes me dereliquerunt:
παρεγένετο, ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον·
non illis imputetur: At Dominus mihi asti-
μὴ αὐτοῖς * λογισθείη. ὁ δὲ κύριός μοι παρέ- 17
tit, & confortauit me, vt per me praedica-
στη, καὶ ἐνεδυνάμωσέ με, ἵνα δι' ἐμοῦ τὸ κήρυγ-
tio † plenè percipiatur, & audiant omnes Gen-
μα πληροφορηθῇ, καὶ ἀκούσῃ πάντα τὰ ἔθ-
tes: & * ereptus sum de ore leonis. † Et e-
νη· καὶ * ἐρρύσθην ἐκ στόματος λέοντος. καὶ ῥύ- 18
ripiet me Dominus ab omni opere malo, &
σεταί με ὁ κύριος ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ, καὶ
† seruabit in regnum suum caeleste.
σώσει εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον.
cui gloria in secula seculorum. Amen.
ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.
Saluta Priscillam & Aquilam, & Onesi-
ἄσπασαι Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν, καὶ τὸν Ὀνησι- 19
phori domum. Erastus remansit † in Corintho: Tro-
φόρου οἶκον. Ἔραστος ἔμεινεν ἐν Κορίνθῳ· Τρό- 20
phimum autè reliqui † in Mileto infirmum. Fe-
φιμον δὲ ἀπέλιπον ἐν Μιλήτῳ ἀσθενοῦντα. σπού- 21
stina ante hyemem venire. salutant te Eubu-
δασον πρὸ χειμῶνος ἐλθεῖν. ἀσπάζεταί σε Εὔβου-
lus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fra-
λος, καὶ Πούδης, καὶ Λίνος, καὶ Κλαυδία, καὶ οἱ ἀδελ-
tres omnes. Dominus Iesus Christus cum spi-
φοὶ πάντες. ὁ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ τοῦ πνεύ- 22
ritu tuo. gratia vobiscum. Amen.
ματός σου. ἡ χάρις μεθ' ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Timotheum secunda, Ephesiorum Ecclesiae
Πρὸς Τιμόθεον δευτέρα, τῆς Ἐφεσίων ἐκκλησίας
primùm Episcopum ordinatum, scripta est à
πρῶτον ἐπίσκοπον χειροτονηθέντα, ἐγράφη ἀπὸ
Roma, cùm ex secundo sisteretur Pau-
Ῥώμης, ὅτε ἐκ δευτέρου παρέστη Παῦ-
lus Caesari Neroni.
λος τῷ Καίσαρι Νέρωνι.

* serua
* λογισθείη
† plenè percipiatur, † implea tur,
* liberatus
* liberabit & ῥύσεταί
† saluum faciet
† Corintho
† Mileti

SANCTI PAVLI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
AD TITVM
ΠΡΟΣ ΤΙΤΟΝ
Epistola.
ἐπιστολή.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α΄.

PAVLVS seruus Dei, Apostolus autè
ΠΑΥΛΟΣ δοῦλος θεοῦ, ἀπόστολος δὲ 1
Iesu Christi, secundùm fidem electorum Dei,
Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν θεοῦ,
& agnitionem veritatis quae secundùm pie-
καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς κατ' εὐ-
tatem, In spem vitae aeternae, quam promi-
σέβειαν, ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, ἣν ἐπηγγεί- 2
sit † expers mendacij Deus, ante tempora secularia.
λατο ὁ ἀψευδὴς θεὸς πρὸ χρόνων αἰωνίων.
Manifestauit autem tēporibus † propriis verbum suum,
ἐφανέρωσε δὲ καιροῖς ἰδίοις τὸν λόγον αὐτοῦ, 3
ἐν κη-

† qui non mentitur
† suis

in prædicatione † quam creditam habeo ego secundum præceptum
ἐν κηρύγματι ὃ ἐπιστεύθην ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν
salvatoris nostri Dei. Tito *germano filio secundùm
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ. Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ κατὰ (4)
dùm cōmunem fidem, gratia, misericordia, ‡ pax à Deo
κοινὴν πίστιν, χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ
patre, & Domino Iesu Christo salvatore nostro.
πατρὸς, καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.
Huius ‡ gratia reliqui te *in Creta, ut (5)
τούτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ
†reliqua corrigas, & constituas per †civitatem
λείποντα ἐπιδιορθώσῃ, καὶ καταστήσῃς κατὰ πόλιν
presbyteros, sicut *ego tibi ‡ mandavi. Si
πρεσβυτέρους, ὡς ἐγώ σοι διεταξάμην. εἴ (6)
quis est ‡ inculpatus, unius uxoris vir, filios
τίς ἐστιν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνήρ, τέκνα
habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos.
ἔχων πιστά, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας, ἢ ἀνυπότακτα.
Oportet enim episcopum *inculpatum esse,
δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, (7)
sicut Dei dispensatorem, non ‡ arrogantem, non iracundum,
ὡς θεοῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδη, μὴ ὀργίλον,
non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum:
μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ,
Sed hospitalem, † boni amantem, sobrium, iustum,
ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σώφρονα, δίκαιον, (8)
sanctum, continentem: *Tenacem eius qui secundùm
ὅσιον, ἐγκρατῆ, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ (9)
doctrinam ‡ fidelis sermonis, ut potens sit &
τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ
exhortari in doctrina sana,
παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαινούσῃ,
‡ & contradicentes arguere. Sunt enim multi
καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. εἰσὶ γὰρ πολλοὶ (10)
* & inobedientes, vaniloqui, & ‡ mentium deceptores,
καὶ ἀνυπότακτοι, ματαιολόγοι, καὶ φρεναπάται,
maximè † illi ex circumcisione: Quos oportet *ora obturare:
μάλιστα οἱ ἐκ περιτομῆς· οὓς δεῖ ἐπιστομίζειν· (11)
qui universas domos subvertunt, docentes
οἵτινες ὅλους οἴκους ἀνατρέπουσι, διδάσκοντες
quæ non oportet, turpis lucri gratia. Dixit
ἃ μὴ δεῖ, αἰσχροῦ κέρδους χάριν. εἶπέ (12)
quidā ex illis proprius ipsorum propheta, Cretenses semper
τις ἐξ αὐτῶν ἴδιος αὐτῶν προφήτης, Κρῆτες ἀεὶ
mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium
ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί. ἡ μαρ- (13)
hoc est verum. ob quam caussam increpa illos
τυρία αὕτη ἐστὶν ἀληθής· δι' ἣν αἰτίαν ἔλεγχε αὐτοὺς
‡ præcisè, ut sani sint in fide: Non
ἀποτόμως, ἵνα ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίστει, μὴ (14)
intendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum
προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύθοις, καὶ ἐντολαῖς ἀν-
aversantium ‡ veritatem. Omnia
θρώπων ἀποστρεφομένων τὴν ἀλήθειαν. πάντα (15)
quidem munda mundis: *at pollutis &
μὲν καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τοῖς δὲ μεμιασμένοις καὶ
infidelibus nihil ‡ mundum, sed † polluta sunt eorum
ἀπίστοις οὐδὲν καθαρόν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῶν
& mens & conscientia. Deum confitentur *nosse,
καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις. θεὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, (16)
‡ at operibus negant, ‡ abominati existentes, &
τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνοῦνται, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ
incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.
ἀπειθεῖς, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι.

CAP. II. β'.

Tu autē loquere quæ decent sanam doctrinam.
Σὺ δὲ λάλει ἃ πρέπει τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ. (1)
Senes ‡ sobrios esse, honestos, prudentes,
πρεσβύτας νηφαλίους εἶναι, σεμνούς, σώ- (2)
‡ sanos fide, *dilectione,
φρονας, ὑγιαίνοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ

patientia. Anus similiter in habitu
ὑπομονῇ. πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν καταστήματι (3)
‡ sanctè decentes, non † calumniatrices, non vino multo
ἱεροπρεπεῖς, μὴ διαβόλους, μὴ οἴνῳ πολλῷ
servientes, bene docentes: Ut prudentiam
δεδουλωμένας, καλοδιδασκάλους, ἵνα σωφρο- (4)
doceant adolescentulas, *virorum amantes esse, filiorum amantes,
νίζωσι τὰς νέας, φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους,
‡ Sobrias, castas, ‡ domi manentes, bonas, subditas
σώφρονας, ἁγνάς, οἰκουρούς, ἀγαθάς, ὑποτασσο- (5)
*propriis viris, ut non verbum Dei
μένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ
blasphemetur. Iuvenes similiter hortare
βλασφημῆται. τοὺς νεωτέρους ὡσαύτως παρα- (6)
‡ temperantes esse. Circa omnia teipsum † præbens
κάλει σωφρονεῖν. περὶ πάντα σεαυτὸν παρεχό- (7)
exemplum *pulchrorum operum, in doctrina,
μενος τύπον καλῶν ἔργων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ,
‡ integritatem, gravitatem, incorruptibilitatem, Verbum sanum,
ἀδιαφθορίαν, σεμνότητα, ἀφθαρσίαν, λόγον ὑ- (8)
irreprehensibile, ut is qui ex adverso ‡ erubescat,
γιῆ, ἀκατάγνωστον, ἵνα ὁ ἐξ ἐναντίας ἐντραπῇ,
nihil habens de nobis dicere malum. Servos *propriis
μηδὲν ἔχων περὶ ἡμῶν λέγειν φαῦλον. δούλους ἰ- (9)
dominis ‡ subiici, in omnibus beneplacentes
δίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι, ἐν πᾶσιν εὐαρέστους
esse, non contradicentes, non fraudantes: Sed
εἶναι, μὴ ἀντιλέγοντας, μὴ νοσφιζομένους, ἀλλὰ (10)
fidem † omnem ostendentes bonam, ut doctrinam
πίστιν πᾶσαν ἐνδεικνυμένους ἀγαθήν, ἵνα τὴν διδασ-
salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.
καλίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ κοσμῶσιν ἐν πᾶσιν.
Apparuit enim gratia Dei, *salutifera omnibus hominibus,
ἐπεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ, ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀν- (11)
Erudiens nos, ut abnegantes
θρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν (12)
impietatem, & ‡ mundana desideria, sobriè,
ἀσέβειαν, καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως,
& iustè, & piè vivamus in ‡ nunc seculo,
καὶ δικαίως, καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι,
Expectantes beatam spem, & *apparitionem
προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφά- (13)
gloriæ magni Dei, & salvatoris nostri Iesu
νειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ
Christi: Qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret
Χριστοῦ. ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώ- (14)
nos ab omni iniquitate, & mundaret sibi ipsi
σηται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθαρίσῃ ἑαυ-
populum ‡ peculiarem, zelatorem pulchrorum operum.
τῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.
Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni
ταῦτα λάλει, καὶ παρακάλει, καὶ ἔλεγχε μετὰ πά- (15)
imperio. nemo te contemnat.
σης ἐπιταγῆς. μηδείς σου περιφρονείτω.

CAP. III. γ'.

Admone illos principatibus & potestatibus *subditos esse,
Ὑπομίμνησκε αὐτοὺς ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑποτάσ- (1)
† obtemperare, ad omne opus bonum
σεσθαι, πειθαρχεῖν, πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν
paratos esse. Neminem blasphemare, ‡ pugnæ alienos
ἑτοίμους εἶναι. μηδένα βλασφημεῖν, ἀμάχους (2)
esse, ‡ modestos, omnem ostendentes mansuetudinem
εἶναι, ἐπιεικεῖς, πᾶσαν ἐνδεικνυμένους πραότητα
ad omnes homines. Eramus enim aliquādo &
πρὸς πάντας ἀνθρώπους. ἦμεν γάρ ποτε καὶ (3)
nos insipientes, increduli, errantes, servientes
ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀπειθεῖς, πλανώμενοι, δουλεύοντες
desideriis, & voluptatibus variis, in malitia & invidia
ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κακίᾳ καὶ φθό-
agentes, odibiles, odientes ‡ invicem.
νῳ διάγοντες, στυγητοί, μισοῦντες ἀλλήλους.

† quæ credita est mihi; ‡ dilecto; ‡ &; ‡ rei; * Creta; ‡ ea quæ desunt; † civitates; * disposui; ‡ &; ‡ sine crimine; * sine crimine; ‡ superbū; ‡ benignū; * Amplectentem eum; ‡ est, fidelem sermonem; ‡ eos qui contradicunt; * etiam; ‡ seductores; † qui sunt de; ‡ redargui; ‡ durè; ‡ se à veritate; * coinquinatis autem; ‡ est; † inquinata; * μιαίνω; ‡ se; ‡ factis autem; ‡ cùm sint; * εἰδέω; ‡ ut sobrij sint, pudici; ‡ sani in fide

‡ sanctè; † criminatrices; * δουλόω; * ut viros suos amēt, filios suos diligant; * Prudentes; ‡ domus curam habentes, benignas; * suis; ‡ ut sobrij sint; † præbe; * bonorum; ‡ in integritate, in gravitate; ‡ est, vereatur; * suis; ‡ subditos esse; † in omnibus; * salvatoris nostri; ‡ secularia; ‡ hoc; * adventum; ‡ acceptabilem, sectatorem bonorum; * subditos esse; † dicto obedire; ‡ non litigiosos; ‡ sed; ‡ invicem

Cùm autem benignitas & humanitas apparuit
ὅτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη
saluatoris nostri Dei. Non ex operibus quæ in iustitia, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam
τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον
seruauit nos, per lauacrum regenerationis, &
ἔσωσεν ἡμᾶς, διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ
renouationis Spiritus sancti, Quem effudit in
ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ'
nos abundè, per Iesum Christum saluatorem nostrum:
ἡμᾶς πλουσίως, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν·
Vt iustificati ipsius gratia, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.
ἵνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι, κληρονόμοι γενώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου.
Fidelis sermo: & de his volo te confirmare, vt curent bonis operibus præstare credentes Deo. hæc sunt pulchra & vtilia hominibus.
πιστὸς ὁ λόγος· καὶ περὶ τούτων βούλομαί σε διαβεβαιοῦσθαι, ἵνα φροντίζωσι καλῶν ἔργων προΐστασθαι οἱ πεπιστευκότες θεῷ. ταῦτά ἐστι τὰ καλὰ καὶ ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις.
Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legales deuita: sunt enim inutiles, & vanæ.
μωρὰς δὲ ζητήσεις, καὶ γενεαλογίας, καὶ ἔρεις, καὶ μάχας νομικὰς περιΐστασο. εἰσὶ γὰρ ἀνωφελεῖς, καὶ μάταιοι.
Hæreticum hominem post vnam & secundam admonitionem deuita:
αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ.
Sciens quia subuersus est huiusmodi, & peccat, existens proprio condemnatus.
εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος.
Cùm misero Artemam ad te, aut Tychicum, festina venire ad me in Nicopolim: ibi enim statui hyemare.
ὅταν πέμψω Ἀρτεμᾶν πρός σε, ἢ Τυχικόν, σπούδασον ἐλθεῖν πρός με εἰς Νικόπολιν· ἐκεῖ γὰρ κέκρικα παραχειμάσαι.
Zenam legisperitum, & Apollo solicitè præmitte, vt nihil illis desit.
Ζηνᾶν τὸν νομικόν, καὶ Ἀπολλὼ σπουδαίως πρόπεμψον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς λείπῃ.
Discant autē & nostri pulchris operibus præstare ad necessarios vsus, vt non sint infructuosi.
μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι καλῶν ἔργων προΐστασθαι εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἄκαρποι.
Salutant te qui cum me omnes. Saluta amantes nos in fide. gratia cum omnibus vobis. amen.
ἀσπάζονταί σε οἱ μετ' ἐμοῦ πάντες. ἄσπασαι τοὺς φιλοῦντας ἡμᾶς ἐν πίστει. ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Titum Cretensium ecclesiæ primum episcopum ordinatum, scripta est à Nicopoli Macedoniæ.
Πρὸς Τίτον τῆς Κρητῶν ἐκκλησίας πρῶτον ἐπίσκοπον χειροτονηθέντα, ἐγράφη ἀπὸ Νικοπόλεως τῆς Μακεδονίας.

SANCTI PAVLI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
AD PHILEMONEM
ΠΡΟΣ ΦΙΛΗΜΟΝΑ
Epistola.
ἐπιστολή.

CAPVT VNICVM.

PAVLVS vinctus Christi Iesu, & Timotheus frater, Philemoni dilecto, & cooperanti nostro:
ΠΑΥΛΟΣ δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφός, Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ, καὶ συνεργῷ ἡμῶν·
Et Apphiæ sorori charissimæ, & Archippo commilitoni nostro, & quæ in domo tua est ecclesiæ:
καὶ Ἀπφίᾳ τῇ ἀγαπητῇ, καὶ Ἀρχίππῳ τῷ συστρατιώτῃ ἡμῶν, καὶ τῇ κατ' οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ·
Gratia vobis, & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo.
χάρις ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.
Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis:
εὐχαριστῶ τῷ θεῷ μου, πάντοτε μνείαν σου ποιούμενος ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου·
Audiens tuam charitatem, & fidem, quam habes ad Dominum Iesum, & in omnes sanctos:
ἀκούων σου τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν πίστιν, ἣν ἔχεις πρὸς τὸν κύριον Ἰησοῦν, καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους·
Vt communicatio fidei tuæ efficax fiat in agnitione omnis operis boni in vobis in Christum Iesum.
ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργὴς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἔργου ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ὑμῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν.
Gaudium enim habemus multum, & consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieuerunt per te, frater.
χάριν γὰρ ἔχομεν πολλήν, καὶ παράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων ἀναπέπαυται διὰ σοῦ, ἀδελφέ.
Ideo multam in Christo libertatem habens imperare tibi decens: Propter charitatem magis obsecro,
διὸ πολλὴν ἐν Χριστῷ παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνῆκον· διὰ τὴν ἀγάπην μᾶλλον παρακαλῶ,
talis existens, vt Paulus senex, nunc autē & vinctus Iesu Christi.
τοιοῦτος ὤν, ὡς Παῦλος πρεσβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ.
Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis meis, Onesimum:
παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, ὃν ἐγέννησα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου, Ὀνήσιμον·
Qui aliquando tibi inutilem, nunc autē tibi & mihi vtilem:
τόν ποτέ σοι ἄχρηστον, νυνὶ δὲ σοὶ καὶ ἐμοὶ εὔχρηστον·
Quem remisi. tu autem illum, id est mea viscera, suscipe:
ὃν ἀνέπεμψα. σὺ δὲ αὐτόν, τουτέστι τὰ ἐμὰ σπλάγχνα, προσλαβοῦ·
Quem ego volueram apud meipsum detinere, vt pro te ministraret mihi in vinculis Euangelij:
ὃν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν, ἵνα ὑπὲρ σοῦ διακονῇ μοι ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου·
Sine autem tua sententia nihil volui facere, vti ne velut secundùm necessitatem bonum tuum esset, sed secundùm spontaneum.
χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι, ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἑκούσιον.
Forsitan enim propter hoc discessit ad horam, vt æternum illum reciperes:
τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρίσθη πρὸς ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχῃς·
Non iam vt seruum, sed supra quàm seruum, fratrem dilectum, maximè mihi, quanto autem magis tibi, & in carne, & in Domino?
οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦλον, ἀδελφὸν ἀγαπητόν, μάλιστα ἐμοί, πόσῳ δὲ μᾶλλον σοί, καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν κυρίῳ;
Si ergo me habes communicantem, suscipe illum sicut me.
εἰ οὖν ἐμὲ ἔχεις κοινωνόν, προσλαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ.
Si autē aliquid nocuit tibi, aut debet, hoc mihi imputa.
εἰ δέ τι ἠδίκησέ σε, ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγα.
Ego Paulus scripsi mea manu: ego dependam: vt non dicam tibi, quòd & teipsum mihi addebes.
ἐγὼ Παῦλος ἔγραψα τῇ ἐμῇ χειρί, ἐγὼ ἀποτίσω· ἵνα μὴ λέγω σοι, ὅτι καὶ σεαυτόν μοι προσοφείλεις.
Ita, frater: Ego te fruar in Domino: refice mea viscera in Domino.
ναί, ἀδελφέ, ἐγώ σου ὀναίμην ἐν κυρίῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν κυρίῳ.
Confisus obedientiæ tuæ scripsi tibi,
πεποιθὼς τῇ ὑπακοῇ σου ἔγραψά σοι,
εἰδὼς

sciens quoniã & super † quod dico, facies. Simul autẽ &

Εἰδὼς ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ λέγω, ποιήσεις. ἅμα δὲ καὶ 22

para mihi hospitium: † spero enim quòd per orationes

ἑτοίμαζέ μοι ξενίαν· ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῶν προσευ-

tiones vestras † donabor vobis. Salutant

χῶν ὑμῶν χαρισθήσομαι ὑμῖν. ἀσπάζονταί 23

te Epaphras concaptiuus meus in Christo Iesu.

σε ἐπαφρᾶς ὁ συναιχμάλωτός μου ἐν χριστῷ ἰησοῦ.

Marcus, Aristarchus, Demas, † Lucas, * cooperatores

μάρκος, ἀρίσταρχος, δημᾶς, λουκᾶς, οἱ συνεργοί 24

mei. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum

μου. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μετὰ τοῦ 25

spiritu vestro. Amen.

πνεύματος ὑμῶν. ἀμήν.

Ad Philemonem scripta est à Roma per

Πρὸς φιλήμονα ἐγράφη ἀπὸ ῥώμης διὰ

Onesimum seruum.

ὀνησίμου οἰκέτου.

Margin: † id | * enim | † donari me | * χαρισ-θήσομαι | † & | * adiutores

---

SANCTI PAULI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
AD HEBRÆOS
ΠΡΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥΣ
Epistola.

ἐπιστολή.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α'.

MVLTIFARIAM * & multimodè

ΠΟΛΥΜΕΡΩΣ καὶ πολυτρόπως 1

olim Deus † locutus patribus

πάλαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν

in Prophetis, † In vltimis diebus

ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν 2

istis locutus est nobis in filio quem † posuit hære-

τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονό-

dem vniuersorũ, per quem & secula fecit: Qui

μον πάντων, δι᾽ οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν· ὃς 3

* existens splendor gloriæ, & † character

ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς

substantiæ eius, portánsque omnia ver-

ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥή-

bo virtutis suæ, per seipsum purgationem

ματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δι᾽ ἑαυτοῦ καθαρισμὸν

faciens peccatorum nostrorum, † sedit in dex-

ποιησάμενος τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἐκάθισεν ἐν δε-

tera throni maiestatis in excelsis:

ξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς·

Tantò * præstantior effectus angelis, quantò

τοσούτῳ κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων, ὅσῳ 4

differentius præ illis hæreditauit

διαφορώτερον παρ᾽ αὐτοὺς κεκληρονόμηκεν

nomen. Cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus

ὄνομα. τίνι γὰρ εἶπέ ποτε τῶν ἀγγέλων, υἱός μου 5

es tu, ego hodie genui te? & rursum, Ego

εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε; καὶ πάλιν, ἐγὼ

ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium?

ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν;

† Cùm autem iterum introducit primogenitum in

ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν 6

† habitatam, dicit, Et adorent eum om-

οἰκουμένην, λέγει, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάν-

nes angeli Dei. Et ad quidem angelos di-

τες ἄγγελοι θεοῦ. καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἀγγέλους λέ- 7

cit, * Faciens angelos suos spiritus, &

γει, ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς

ministros suos, ignis flammam. Ad autem

λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. πρὸς δὲ τὸν 8

Margin: * multisq; modis | † loquens | † Nouissimè | † cõstituit | * cùm sit | † figura | † sedet ad dexteram | * melior | * κληρονόμον | * γεννάω | † Et | † orbem terræ | † Qui facit

filium, thronus tuus, Deus, in seculum seculi:

υἱόν, ὁ θρόνος σου, ὁ θεός, εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος·

virga † rectitudinis virga regni tui.

ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου.

Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem:

ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· 9

† propter hoc vnxit te Deus, Deus tuus * oleum exulta-

διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεός, ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλ-

tionis piæ participibus tuis. Et, Tu † per

λιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. καί, σὺ κατ᾽ 10

principia, Domine, terram fundasti, & opera

ἀρχάς, κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν

manuum tuarũ sunt cæli. Ipsi peribunt,

χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί. αὐτοὶ ἀπολοῦνται, 11

tu autem † permanes: & omnes vt vestimentum vete-

σὺ δὲ διαμένεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιω-

rascent: Et velut amictum * implicabis eos,

θήσονται. καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτούς, 12

& mutabuntur: tu autem † ipse es, & anni tui

καὶ ἀλλαγήσονται· σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου

non deficient. Ad quem autem angelorum

οὐκ ἐκλείψουσι. πρὸς τίνα δὲ τῶν ἀγγέλων 13

dixit aliquando, Sede à dextris meis, quoadvsq; ponã

εἴρηκέ ποτε, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ

inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;

Nonne omnes sunt administratorij spiritus, in

οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα, εἰς 14

ministerium missi propter † futuros

διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας

hæreditare salutem?

κληρονομεῖν σωτηρίαν;

Margin: † æquitatis | † propter ea | * oleo | * χρίω | † in principio | † permanebis | * διαμένεις | * mutabis | * ἑλίσσω | † idem | * ἔρχομαι | † eos qui hæreditatẽ capient salutis

CAP. II. β'.

Propter * hoc oportet abundantiùs nos † adhibere

ΔΙὰ τοῦτο δεῖ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν 1

auditis, ne * quando perefluamus. Si enim

τοῖς ἀκουσθεῖσι, μή ποτε παραῤῥυῶμεν. εἰ γὰρ 2

† ille per angelos † dictus, sermo factus est firmus, &

ὁ δι᾽ ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, καὶ

omnis * transgressio, & inobedientia accepit iustam merce-

πᾶσα παράβασις, καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἔνδικον μι-

dis retributionem: Quomodo nos effugiemus, † tan-

σθαποδοσίαν· πῶς ἡμεῖς ἐκφευξόμεθα, τηλι- 3

tam * negligentes salutem? quæ * initium † ac-

καύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας; ἥτις ἀρχὴν λα-

cipiens enarrari per Dominum, ab † audienti-

βοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκουσάν-

bus in nos confirmata est: Contestan-

των εἰς ἡμᾶς ἐβεβαιώθη· συνεπιμαρτυροῦν- 4

te Deo signisque & portentis, & varijs vir-

τος τοῦ θεοῦ σημείοις τε καὶ τέρασι, καὶ ποικίλαις δυ-

tutibus, & Spiritus sancti distributionibus, secundum

νάμεσι, καὶ πνεύματος ἁγίου μερισμοῖς, κατὰ τὴν

suam voluntatem. Non enim angelis subiecit * ha-

αὐτοῦ θέλησιν. οὐ γὰρ ἀγγέλοις ὑπέταξε τὴν οἰ- 5

bitatam futuram, de † qua loquimur. Te-

κουμένην τὴν μέλλουσαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν. διε- 6

status est autem † alicubi quis, dicens, Quid est homo,

μαρτύρατο δέ πού τις, λέγων, τί ἐστιν ἄνθρωπος,

quod memores eius? aut filius hominis, quoniam visi-

ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέ-

tas eum? Minuisti eum * breue quiddam præ

πτῃ αὐτόν; ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ᾽ 7

angelis: gloria & honore coronasti eum, &

ἀγγέλους· δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτόν, καὶ

constituisti eum super opera manuum tuarum:

κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου.

Omnia subiecisti sub pedibus eius. In

πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ. ἐν 8

† enim † subiecisse ei omnia, nihil dimisit ei

γὰρ τῷ ὑποτάξαι αὐτῷ τὰ πάντα, οὐδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ

Margin: * ea | † ea quæ audiuimus, obseruare | * fortè | * παραῤῥέω | † qui | † est | * præuaricatio | † si | † neglexerimus | * cùm | † accepisset | † eis qui audierunt | * βεβαιόω | * Deus orbem terræ futurum, | † quo | † in quodã loco | * μιμνήσκω | * paulo minus ab | * ἐλαττόω | † ed | † quod subiecit

non subiectum. nunc autē necdum videmus ei omnia
ἀνυπότακτον. νῦν δὲ οὔπω ὁρῶμεν αὐτῷ τὰ πάντα
subiecta. Eum autē † breue quid præ angelis minoratum, videmus Iesum, propter passionem mortis, gloria & honore coronatum,
ὑποτεταγμένα. 9 Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον, βλέπομεν Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον,
vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.
ὅπως χάριτι θεοῦ ὑπὲρ παντὸς γεύσηται θανάτου.
Decebat enim eū, propter quem omnia, & per quē omnia, multos filios in gloriam adducentem, auctorem salutis eorum, per passiones consummare.
10 ἔπρεπε γὰρ αὐτῷ, δι' ὃν τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀγαγόντα, τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας αὐτῶν, διὰ παθημάτων τελειῶσαι.
Qui enim sanctificans & sanctificati, ex vno omnes. propter quām causam non confunditur fratres eos vocare, Dicens, Annuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te.
11 ὅ, τε γὰρ ἁγιάζων καὶ οἱ ἁγιαζόμενοι, ἐξ ἑνὸς πάντες. δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν, 12 λέγων, Ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε.
Et iterum, Ego ero fidens in eum. & iterum, Ecce ego & pueri, quos mihi dedit Deus.
13 καὶ πάλιν, ἐγὼ ἔσομαι πεποιθὼς ἐπ' αὐτῷ. καὶ πάλιν, ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παιδία, ἅ μοι ἔδωκεν ὁ θεός.
Quia ergo pueri communicauerunt carni & sanguini, & ipse consimiliter participauit eisdem: vt per mortem destrueret habentem robur mortis, id est, diabolum:
14 ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τουτέστι, τὸν διάβολον:
Et liberaret hos quicunque timore mortis per omne viuere obnoxij erant seruituti.
15 καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας.
Nō enim videlicet angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.
16 οὐ γὰρ δήπου ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται.
Vnde debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret, & fidelis Pontifex ea quæ ad Deum, ad expiandum peccata populi.
17 ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν θεόν, εἰς τὸ ἱλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ.
In quo enim passus est ipse tentatus, potest tentatis auxiliari.
18 ἐν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθείς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι.

CAP. III. γ'.

Vnde, fratres sancti, vocationis supercælestis participes, considerate apostolum & pontificem confessionis nostræ Iesum Christum, Fidelem existentem facienti illum, sicut & Moyses in omni domo eius.
1 Ὅθεν, ἀδελφοὶ ἅγιοι, κλήσεως ἐπουρανίου μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, 2 πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν, ὡς καὶ Μωσῆς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.
Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quantò ampliorem honorem habet domus construens illam.
3 πλείονος γὰρ δόξης οὗτος παρὰ Μωσῆν ἠξίωται, καθ' ὅσον πλείονα τιμὴν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας αὐτόν.
Omnis namq; domus construitur ab aliquo. qui autē omnia construens, Deus.
4 πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑπό τινος. ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας, θεός.
Et Moyses quidē fidelis in tota domo eius, tanquā famulus, in testimonium dicendorum.
5 καὶ Μωσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ὡς θεράπων, εἰς μαρτύριον τῶν λαληθησομένων.
Christus verò tāquā filius in domo sua, cuius domus sumus nos, si fiduciam & gloriationem spei vsque ad finem firmam retineamus.
6 Χριστὸς δὲ ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἶκός ἐσμεν ἡμεῖς, ἐάνπερ τὴν παρρησίαν καὶ τὸ καύχημα τῆς ἐλπίδος μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν.
Ideò sicut dicit Spiritus sanctus, Hodie si vocem eius audieritis, Ne obdurueritis corda vestra, sicut in exacerbatione, secundùm diem tentationis in deserto,
7 Διό, καθὼς λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, 8 μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ,
Vbi tentauerunt me patres vestri, probauerunt me, & viderunt opera mea quadraginta annis.
9 οὗ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν, ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου τεσσαράκοντα ἔτη.
Ideò infensus fui generationi huic, & dixi, Semper errant corde: ipsi autē non cognouerūt vias meas.
10 διὸ προσώχθισα τῇ γενεᾷ ἐκείνῃ, καὶ εἶπα, Ἀεὶ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἔγνωσαν τὰς ὁδούς μου.
Vt iuraui in ira mea, Si introibunt in requiem meam.
11 ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, Εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν κατάπαυσίν μου.
Videte, fratres, ne quando erit in aliquo vestrūm cor malum, incredulitatis, in discedere à Deo viuo.
12 βλέπετε, ἀδελφοί, μήποτε ἔσται ἔν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ θεοῦ ζῶντος.
Sed adhortamini vosmetipsos per vnumquenque diem, vsque quo hodie cognominatur: vt non obduretur quis ex vobis deceptione peccati.
13 ἀλλὰ παρακαλεῖτε ἑαυτοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἄχρις οὗ τὸ σήμερον καλεῖται· ἵνα μὴ σκληρυνθῇ τις ἐξ ὑμῶν ἀπάτῃ τῆς ἁμαρτίας.
Participes enim effecti sumus Christi, si modò initium substantiæ vsque ad finem firmum retineamus:
14 μέτοχοι γὰρ γεγόναμεν τοῦ Χριστοῦ, ἐάνπερ τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν,
In dici, Hodie si vocem eius audieritis, ne obdurate corda vestra, quēadmodū in exacerbatione.
15 ἐν τῷ λέγεσθαι, Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ παραπικρασμῷ.
Quidam enim audientes exacerbauerunt, sed non omnes egressi ex Ægypto per Moysen.
16 τινὲς γὰρ ἀκούσαντες παρεπίκραναν, ἀλλ' οὐ πάντες οἱ ἐξελθόντες ἐξ Αἰγύπτου διὰ Μωσέως.
Quibus autē infensus est quadraginta annis? nonne peccantibus, quorum corpora ceciderunt in deserto?
17 τίσι δὲ προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη; οὐχὶ τοῖς ἁμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ;
Quibus autē iurauit non introire in requiem ipsius, si non incredulis?
18 τίσι δὲ ὤμοσε μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασι;
Et videmus quia non potuerunt introire propter incredulitatem.
19 καὶ βλέπομεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι' ἀπιστίαν.

CAP. IIII. δ'.

Timeamus ergo ne quandoque relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex vobis defuisse.
1 Φοβηθῶμεν οὖν μήποτε καταλειπομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκῇ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκέναι.
Etenim sumus
2 καὶ γάρ ἐσμεν

Ἀπηγ-

euangelizati: quemadmodum & † illi sed non pro-
ἀπηγγελισμένοι, καθάπερ κἀκεῖνοι. ἀλλ' οὐκ ὠφέ-
fuit sermo auditus illis, non admi-
λησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνους, μὴ *συγκεκε-
stus fidei ‡ audientibus. Ingredimur enim
ρασμένος τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν. Εἰσερχόμεθα γὰρ 3
in requiem, § credentes, quemadmodum di-
εἰς τὴν κατάπαυσιν οἱ πιστεύσαντες, καθὼς εἴρη-
xit, Sicut iuraui in ira mea, si introibunt
κεν, ὡς ὤμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελεύσονται
in requiem meam: & quidem operibus ‡ à fun-
εἰς τὴν κατάπαυσίν μου· καίτοι τῶν ἔργων ἀπὸ κα-
datione mundi † genitis. Dixit enim talimbi
ταβολῆς κόσμου γενηθέντων. Εἴρηκε γάρ που 4
de § septima sic, Et requieuit Deus in
περὶ τῆς ἑβδόμης οὕτω, καὶ κατέπαυσεν ὁ θεὸς ἐν
die septima ab omnibus operibus suis.
τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ.
Et in isto rursum, Si introibunt in
καὶ ἐν τούτῳ πάλιν εἰ εἰσελεύσονται εἰς τὴν 5
requiem meam. Quoniam ergo superest quosdam
κατάπαυσίν μου. ἐπεὶ οὖν ἀπολείπεταί τινας 6
introire in illam, & † ipsi prius annuntiatione
εἰσελθεῖν εἰς αὐτήν, καὶ οἱ πρότερον εὐαγγελι-
moniti. non introierunt propter incredulitatē. Iterum quē-
σθέντες οὐκ εἰσῆλθον δι' ἀπείθειαν. πάλιν τι- 7
dam terminat diem, hodie, in Dauid, † dicens. Post
νὰ ὁρίζει ἡμέραν, σήμερον, ἐν Δαβὶδ, λέγων, μετὰ
tantum ‡ tempus, sicut § dictum est, Hodie si vo-
τοσοῦτον χρόνον, καθὼς εἴρηται, σήμερον ἐὰν τῆς φω-
cem eius audieritis, | ne obdurate corda
νῆς αὐτοῦ ἀκούσητε, μὴ σκληρύνητε τὰς καρδίας
vestra. † Si enim eis Iesus requiem præstitisset, ‡ nō vtiq;
ὑμῶν. εἰ γὰρ αὐτοὺς Ἰησοῦς κατέπαυσεν, οὐκ ἂν 8
de alia loqueretur post § hac die. Itaque re-
περὶ ἄλλης ἐλάλει μετὰ ταῦτα ἡμέρας. ἄρα ἀπο- 9
linquitur sabbatismus populo Dei. | Nam
λείπεται σαββατισμὸς τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ. ὁ γὰρ 10
ingressus in requiem eius, etiam ipse re-
εἰσελθὼν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέ-
quieuit ab operibus suis, sicut a † propriis
παυσεν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥσπερ ἀπὸ τῶν ἰδίων ὁ
Deus. ‡ Studeamus ergo ingredi in illam
θεός. σπουδάσωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς ἐκείνην τὴν 11
requiem, vt ne in idipsum quis exemplum
κατάπαυσιν, ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ τις ὑποδείγματι
incidat incredulitatis. Viuus enim § sermo Dei, &
*πέσῃ τῆς ἀπειθείας. ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ 12
efficax, & penetrabilior | super omnem gladium
ἐνεργής, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν
ancipitem, & pertingens vsque ad diuisionem animæq;
δίστομον, καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς τε
ac spiritus, compagum quoq; ac medullarum, & discretor
καὶ πνεύματος, ἁρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς
cogitationum & intentionem cordis. Et non est
ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας. καὶ οὐκ ἔστι 13
† creatura inuisibilis in cōspectu eius: omnia autem nuda &
κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ· πάντα δὲ γυμνὰ καὶ
aperta ‡ oculis eius, ad quem
*τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, πρὸς ὃν
nobis sermo. Habentes ergo pontificem magnum
ἡμῖν ὁ λόγος. ἔχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν 14
§ penetrantem cælos, Iesum filium Dei,
διεληλυθότα τοὺς οὐρανούς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ,
teneamus confessionem. Non enim habemus pontifi-
κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας. οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιε- 15
cem | non † potentem compati infirmitatibus
ρέα μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις
nostris: tentatum autem per omnia ‡ iuxta similitudinem
ἡμῶν, πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα
absque peccato. Adeamus ergo cum fi-
χωρὶς ἁμαρτίας. προσερχώμεθα οὖν μετὰ παρ- 16

† illis
* συγκεκραμένους
‡ ex iis quę audierunt.
§ qui credidimus,
† ab institutione
‡ perfectis.
§ in quodā loco
§ die
† ij quibus prioribus annuntiatum est
† dicendo,
‡ temporis,
§ suprà
| nolite obdurare
† Nam
‡ nūquam
§ hac
| Qui enim est
† suis
‡ Festinemus
§ est
* πέσῃ
| omni gladio ancipiti,
† vlla
‡ sunt
* τραχηλίζω
§ qui penetrauit
‡ qui
† possit
‡ pro similitudine

ducia § throno gratiæ, vt | accipiamus miseri-
ρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔ-
cordiam, & gratiam inueniamus in † opportunum auxilium.
λεον, καὶ χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον βοήθειαν.

CAP. V. ε.

Omnis namq; pontifex ex hominibus as-
1 Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβα-
sumptus, pro hominibus constituitur ‡ ea quæ § ad
νόμενος, ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται τὰ πρὸς
Deum, vt offerat donáque & victimas pro
τὸν θεόν, ἵνα προσφέρῃ δῶρά τε καὶ θυσίας ὑπὲρ
peccatis. † Mensuratè pati potens igno-
2 ἁμαρτιῶν. μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀ-
rantibus & errantibus, quoniam & ipse circumdatus
γνοοῦσι καὶ *πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περίκει-
est infirmitatem. Et propter ‡ hanc debet, quemadmodū
3 ται ἀσθένειαν. καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει, καθὼς
pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro
περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν ὑπὲρ
peccatis. | Et non sibiipsi quisquam sumit ho-
4 ἁμαρτιῶν. καὶ οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τι-
norem, sed † vocatus à Deo, tanquam
μήν, ἀλλὰ ὁ καλούμενος ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καθάπερ
& Aaron. Sic & Christus nō semetipsum ‡ glori-
5 καὶ ὁ Ἀαρών. οὕτω καὶ ὁ χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδό-
ficauit fieri pontificem, sed | locutus ad
ξασε γενηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς
eum, Filius meus es tu, ego hodie genui te.
αὐτόν, υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον *γεγέννηκά σε.
Quemadmodū & in alio † dicit, Tu ‡ sacerdos in
6 καθὼς καὶ ἐν ἑτέρῳ λέγει, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν
æternum, secundum ordinem Melchisedec. Qui in
7 αἰῶνα, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. ὃς ἐν ταῖς
diebus carnis suæ, precésque & supplicationes
ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, δεήσεις τε καὶ ἱκετηρίας
| ad † potentem seruare illum à morte, cum
πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, μετὰ
clamore valido, & lachrymis offerens, &
κραυγῆς ἰσχυρᾶς, καὶ δακρύων προσενέγκας, καὶ
exauditus ‡ pro | reuerentia. Et † quamuis
8 *εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας. καίπερ
existēs filius, didicit ex iis quæ passus est, obedientiam:
ὢν υἱός, *ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοήν
Et consummatus, factus est obtemperantibus sibi
9 καὶ τελειωθεὶς, ἐγένετο τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ
omnibus causa salutis æternæ: Appella-
10 πᾶσιν αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου· προσαγορευθεὶς
tus à Deo pontifex iuxta ordinem Melchi-
ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχι-
sedec. De quo ‡ multus nobis sermo, & | difficilis
11 σεδέκ. περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ δυσερ-
interpretatu dicere, quoniam † segnes facti estis ‡ auribus.
μήνευτος λέγειν, ἐπεὶ νωθροὶ γεγόνατε ταῖς ἀκοαῖς.
Etenim | debentes esse magistri propter tem-
12 καὶ γὰρ ὀφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρό-
pus, rursum † opus habetis ad docendum vos quæ ‡
νον, πάλιν χρείαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς τίνα
elementa | initij oraculorum Dei, & fa-
τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, καὶ γε-
cti estis † opus ‡ habentes lacte, & non solido
γόνατε χρείαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς
cibo. Omnis enim | particeps lactis, ex-
13 τροφῆς. πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος, ἄπει-
pers † sermonis iustitiæ: ‡ infans enim est. Perfectorum
14 ρος λόγου δικαιοσύνης· νήπιος γάρ ἐστι. τελείων
autem est solidus cibus, | per habitum sen-
δέ ἐστιν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθη-
sus exercitatos † habentium ad discretio-
τήρια *γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρι-
nem bonique ac mali.
σιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.

§ ad thronum
| cōsequamur
† auxilio opportuno.
† in iis,
§ sunt
| sacrificia
† Qui condolere possit iis qui ignorāt & errant,
* πλανάω
‡ ea
| Non
† qui vocatur
‡ clarificauit, vt pōtifex fieret,
| qui est
* γεννάω
† loco
‡ es
| quę
† eum qui possit saluum facere
‡ est
| sua
† quidem cum esset
* εἰσακούω
* μανθάνω
‡ grandis
| ininterpretabilis ad dicendum:
† imbecilles:
‡ ad audiendum:
| cum deberetis:
† indigetis vt doceamini
‡ sint
| exordij sermonum
† quibus
‡ sit
| qui est
† est
‡ paruulus
| eorū qui pro cōsuetudine
† habeant
* γυμνάζω

CAP. VI. ς.

Ideo intermittentes †inicij Christi sermonem,
Διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον, 1
ad perfectionem feramur, non rursum funda-
ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα, μὴ πάλιν θεμέ-
mentum facientes pœnitentiæ à mortuis ope-
λιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔρ-
ribus, & fidei ad Deum, Baptismatum doctrinæ,
γων, καὶ πίστεως ἐπὶ θεόν, βαπτισμῶν διδαχῆς, 2
impositionis quoq; manuum, †resurrectionisque mortuorum, &
ἐπιθέσεώς τε χειρῶν, ἀναστάσεώς τε νεκρῶν, καὶ
iudicij æterni. Et hoc faciemus, si quidem
κρίματος αἰωνίου. καὶ τοῦτο ποιήσομεν, ἐάνπερ 3
permiserit Deus. Impossibile enim* semel †il-
ἐπιτρέπῃ ὁ θεός. ἀδύνατον γὰρ τοὺς ἅπαξ φω- 4
lustratos, gustantésque donum cæ-
τισθέντας, *γευσαμένους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπου-
leste, & participes †factos Spiritus sancti,
ρανίου, καὶ μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου,
Et *pulchrum gustantes Dei verbum, virtutés-
καὶ καλὸν γευσαμένους θεοῦ ῥῆμα, δυνάμεις 5
que †futuri seculi: Et †prolapsos, rur-
τε μέλλοντος αἰῶνος. καὶ παραπεσόντας, πά- 6
sus renouari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes
λιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, ἀνασταυροῦντας
sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.
ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ παραδειγματίζοντας.
Terra enim bibens super se sæpe venien-
γῆ γὰρ ἡ πιοῦσα τὸν ἐπ' αὐτῆς πολλάκις ἐρχό- 7
tem imbrem, & generans herbam opportunam il-
μενον ὑετόν, καὶ τίκτουσα βοτάνην εὔθετον ἐκεί-
lis *per quos & colitur, accipit bene-
νοις δι' οὓς καὶ *γεωργεῖται, μεταλαμβάνει εὐ-
dictionem à Deo. Proferens autem spinas
λογίας ἀπὸ τοῦ θεοῦ. ἐκφέρουσα δὲ ἀκάνθας 8
ac tribulos, reproba †, & †maledictioni proxima: cuius
καὶ τριβόλους, ἀδόκιμος, καὶ κατάρας ἐγγύς· ἧς
*finis in combustionem. Confidimus autem de vo-
τὸ τέλος εἰς καῦσιν. πεπείσμεθα δὲ περὶ ὑ- 9
bis, †dilecti, meliora, & †proxima salu-
μῶν, ἀγαπητοί, τὰ κρείττονα καὶ ἐχόμενα σωτη-
ti, *si & ita loquimur. Nō enim iniustus
ρίας, εἰ καὶ οὕτω λαλοῦμεν. οὐ γὰρ ἄδικος ὁ 10
Deus, †obliuisci operis vestri, & laboris
θεός, ἐπιλαθέσθαι τοῦ ἔργου ὑμῶν, καὶ τοῦ κόπου
dilectionis quam ostendistis in *nomen ipsius,
τῆς ἀγάπης ἧς ἐνεδείξασθε εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
qui ministrastis sanctis, & *ministrantes.
διακονήσαντες τοῖς ἁγίοις, καὶ διακονοῦντες.
Cupimus autē vnumquemq; vestrûm †idem o-
ἐπιθυμοῦμεν δὲ ἕκαστον ὑμῶν τὴν αὐτὴν ἐν- 11
stentare †studium, ad expletionem
δείκνυσθαι σπουδὴν πρὸς τὴν πληροφορίαν
spei vsque in finem. Vt non segnes efficia-
τῆς ἐλπίδος ἄχρι τέλους. ἵνα μὴ νωθροὶ γένη- 12
mini, *imitatores autē illorū per fidem & longanimitatem
σθε, μιμηταὶ δὲ τῶν διὰ πίστεως καὶ μακροθυμίας
hæreditantium promissiones. Namq; A-
κληρονομούντων τὰς ἐπαγγελίας. τῷ γὰρ ἀ- 13
brahæ †pollicitus Deus, quoniā per nemi-
βραὰμ ἐπαγγειλάμενος ὁ θεός, ἐπεὶ κατ' οὐδε-
nem habuit *maiorem *iurare, iurauit per semetipsum,
νὸς εἶχε μείζονος ὀμόσαι, ὤμοσε καθ' ἑαυτοῦ,
Dicens, †Certè benedicens benedicam te, & multi-
λέγων, ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πλη- 14
plicans multiplicabo te. Et sic longanimiter ferens,
θύνων πληθυνῶ σε. καὶ οὕτω μακροθυμήσας 15
adeptus est repromissionem. Homines quidem enim
*ἐπέτυχε τῆς ἐπαγγελίας. ἄνθρωποι μὲν γὰρ 16
per maiorem* iurant, & omnis †ipsis controuer-
κατὰ τοῦ μείζονος ὀμνύουσι, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλο-

* Quapropter
† inchoationis
† ac
* est eos qui
† semel illuminati, gustauerunt etiam
* γεύομαι
† facti sunt
* gustauerūt nihilominus bonum
† venturi
† prolapsi sunt
* à quibus
* γεωργέω
† est
† maledicto
* consummatio
† dilectissimi
† viciniora
* tametsi
† vt obliuiscatur
† nomine
* ministratis
† eandem
† sollicitudinem
* verùm, eorū qui fide & patientia hæreditabūt
† promittens
* per quē iuraret
* ὄμνυμι
† Nisi
* ἐπιτυγχάνω
† sui
† eorum

gίας πέρας, continued:

siæ finis, ad confirmationem, †iuramentum. In quo a-
γίας πέρας, εἰς βεβαίωσιν, ὁ ὅρκος. ἐν ᾧ πε- 17
bundantius volens Deus ostendere hæ-
ρισσότερον βουλόμενος ὁ θεὸς ἐπιδεῖξαι τοῖς κλη-
redibus pollicitationis immobilitatem consilij
ρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς
sui, *interuenit iuramento: Vt per duas
αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ· ἵνα διὰ δύο πραγ- 18
res immobiles, in quibus impossibile †mentiri
μάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι
Deum, †fortem consolationem habeamus *confugientes
θεόν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόν-
tes obtinere propositam spem. Quā ucut
τες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος. ἣν ὡς 19
ancoram habemus animæ tutámque ac fir-
ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ βε-
mam, & †ingredientem ad †interius ve-
βαίαν, καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ κα-
laminis. Vbi præcursor pro no-
ταπετάσματος. ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡ- 20
bis introiuit Iesus, secundùm ordinem Melchisedec
μῶν εἰσῆλθεν Ἰησοῦς, κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ
pontifex factus in æternum.
ἀρχιερεὺς γενόμενος εἰς τὸν αἰῶνα.

CAP. VII. ζ.

Hic enim Melchisedec, rex Salem, sa-
Οὗτος γὰρ ὁ Μελχισεδέκ, βασιλεὺς Σαλήμ, ἱε- 1
cerdos Dei summi, *occurrens Abrahæ
ρεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, ὁ *συναντήσας Ἀβραὰμ
regresso à cæde regum, & †be-
ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων, καὶ εὐ-
nedicens ei. Cui & decimas †ab omnibus partitus est
λογήσας αὐτόν, ᾧ καὶ δεκάτην ἀπὸ πάντων ἐ- 2
Abraham. primùm quidem *interpretatus
μέρισεν Ἀβραάμ. πρῶτον μὲν ἑρμηνευόμενος
rex iustitiæ, deinde autem & rex Sa-
βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα δὲ καὶ βασιλεὺς Σα-
lem, quod est, rex pacis: Sine patre, sine ma-
λήμ, ὅ ἐστι, βασιλεὺς εἰρήνης· ἀπάτωρ, ἀμή- 3
tre, sine genealogia, neque initium dierum, neque
τωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε
vitæ finem habens. assimilatus autem filio
ζωῆς τέλος ἔχων. ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ υἱῷ τοῦ
Dei, manet sacerdos in perpetuum. Intuemini autē
θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές.* θεωρεῖτε δὲ 4
quantus hic, †cui & decimas Abraham dedit †ex
πηλίκος οὗτος, ᾧ καὶ δεκάτην Ἀβραὰμ ἔδωκεν ἐκ
manubiis ille patriarcha. Et illi quidē de filiis
τῶν ἀκροθινίων ὁ πατριάρχης. καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν 5
Leui sacerdotium accipientes, mandatum habent
Λευὶ τὴν ἱερατείαν λαμβάνοντες, ἐντολὴν ἔχουσιν
*decimare populum secundùm legem, id est, †fratres suos, quanquam †egressos ex lumbo
ἀποδεκατοῦν τὸν λαὸν κατὰ τὸν νόμον, τουτέστι, τοὺς ἀ-
δελφοὺς αὐτῶν, καίπερ *ἐξεληλυθότας ἐκ τῆς ὀσφύος
Abrahæ, *Ille autem non genealogizatus ex eis,
Ἀβραάμ, ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν, 6
†decimauit Abraham, & †habentem re-
δεδεκάτωκε τὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν ἔχοντα τὰς ἐ-
promissiones benedixit. Sine autem *omni contradi-
παγγελίας εὐλόγηκε. χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλο- 7
ctione, †minus à †præstantiore benedicitur.
γίας, τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται.
Et hic quidem decimas morientes homi-
καὶ ὧδε μὲν δεκάτας ἀποθνήσκοντες ἄνθρω- 8
nes accipiunt: ibi autem *testatione dictus, quia viuit.
ποι λαμβάνουσιν· ἐκεῖ δὲ μαρτυρούμενος, ὅτι ζῇ.
Et, (vt †verbum dicere.) per Abraham, & Leui †deci-
καὶ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, διὰ Ἀβραάμ, καὶ Λευὶ ὁ δεκά- 9
mas *accipiens decimatus est. Adhuc enim in †lumbo
τας λαμβάνων δεδεκάτωται. ἔτι γὰρ ἐν τῇ ὀσφύϊ 10
τοῦ πα-

† est
* interposuit iusiurandum
† est
† fortissimum solatium
* qui confugimus ad tenendam
† incedentem vsque
† interiora
* qui obuiauit
* συναντάω
† benedixit
† omnium diuisit
* μερίζω
* qui interpretatur
* ἐν ᾧ ὅτι ὁ τοῦ Ἀβραὰμ πρωτοτόκος
† fit
† de præcipuis
* decimas sumere à populo
† à fratribus suis
† & ipsi exierint de lumbis
* ἐξέρχομαι
* Cuius autē generatio nō annumeratur in
† decimas sumpsit ab
† hunc qui habebat
† vlla
† quod est
† meliore
* contestatur
† ita dictū sit
† qui
* accepit
† lumbis
* δεκατόω

patris erat, quando obuiauit ei Melchisedec.
τοῦ πατρὸς ἦν, ὅτε συνήντησεν αὐτῷ ὁ μελχισεδέκ.
Si quidem ergo consummatio per Leuiticum sacerdo-
Εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς λευιτικῆς ἱερωσύ- 11
tium erat, (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc
νης ἦν, ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐτῇ νενομοθέτητο τίς ἔτι
opus secundùm ordinem Melchisedec, alium surge-
χρεία κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδὲκ, ἕτερον ἀνίστα-
re sacerdotem, & nō secundùm ordinem Aaron dici?
σθαι ἱερέα, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν ἀαρὼν λέγεσθαι;
Translato enim sacerdotio, ex necessitate
μετατιθεμένης γὰρ τῆς ἱερωσύνης, ἐξ ἀνάγκης 12
& legis translatio fit. In quem enim dicun-
καὶ νόμου μετάθεσις γίνεται. ἐφ' ὃν γὰρ λέγε- 13
tur hæc, tribus alterius participauit, de qua nul-
ται ταῦτα, φυλῆς ἑτέρας μετέσχηκεν, ἀφ' ἧς οὐ-
lus attendit altari. Manife-
δεὶς προσέσχηκε τῷ θυσιαστηρίῳ. πρόδη- 14
stū enim quòd ex Iuda ortus sit Dominus noster:
λον γὰρ ὅτι ἐξ ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ κύριος ἡμῶν,
in quam tribum nihil de sacerdotio Moyses locu-
εἰς ἣν φυλὴν οὐδὲν περὶ ἱερωσύνης μωϋσῆς ἐλά-
tus est. Et amplius adhuc manifestum est, si
λησε. καὶ περισσότερον ἔτι κατάδηλόν ἐστιν, εἰ 15
secundùm similitudinem Melchisedec exurgat sacerdos a-
κατὰ τὴν ὁμοιότητα μελχισεδὲκ ἀνίσταται ἱερεὺς ἕ-
lius: Qui nō secundùm legem mandati carnalis factus
τερος· ὃς οὐ κατὰ νόμον ἐντολῆς σαρκικῆς γέγο- 16
est, sed secundùm virtutem vitæ insolubilis. Con-
νεν, ἀλλὰ κατὰ δύναμιν ζωῆς ἀκαταλύτου. μαρ- 17
testatur enim, Quoniā tu sacerdos in æternum secundùm
τυρεῖ γὰρ, ὅτι σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν
ordinem Melchisedec. Abrogatio quidem enim fit
τάξιν μελχισεδέκ. ἀθέτησις μὲν γὰρ γίνεται 18
præcedentis mandati, propter eius infirmitatem &
προαγούσης ἐντολῆς, διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς καὶ
inutilitatem. Nihil enim perfecit lex: intro-
ἀνωφελές. οὐδὲν γὰρ ἐτελείωσεν ὁ νόμος, ἐπει- 19
ductio verò melioris spei, per quam proximamus
σαγωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ
Deo. Et quantum non sine iureiurando: (hi
θεῷ. καὶ καθ' ὅσον οὐ χωρὶς ὁρκωμοσίας· οἱ 20
quidem enim sine iureiurando sunt sacerdotes facti:
μὲν γὰρ χωρὶς ὁρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς γεγονότες·
Hic autē cum iureiurando, per dicentem ad
ὁ δὲ μετὰ ὁρκωμοσίας, διὰ τοῦ λέγοντος πρὸς 21
illum, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu
αὐτὸν, ὤμοσε κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ
sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedec)
ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν μελχισεδέκ.
In tantum præstantioris testamenti factus est spō-
κατὰ τοσοῦτον κρείττονος διαθήκης γέγονεν ἔγ- 22
sor Iesus. Et hi quidem plures sunt fa-
γυος ἰησοῦς. καὶ οἱ μὲν πλείονές εἰσι γεγονό- 23
cti sacerdotes, propter morte prohiberi permanere.
τες ἱερεῖς, διὰ τὸ θανάτῳ κωλύεσθαι παραμένειν.
Hic autē, propter manere eum in æternum, sempi-
ὁ δὲ, διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀπαρά- 24
ternum habet sacerdotium. Vnde & saluare
βατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην. ὅθεν καὶ σώζειν 25
in perpetuum potest accedentes
εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους
per ipsum Deo: semper viuens ad interpel-
δι' αὐτοῦ τῷ θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν
landū pro eis. Talis enim nobis decebat ponti-
ὑπὲρ αὐτῶν. τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιε- 26
fex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a
ρεὺς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ
peccatoribus, & excelsior cælis fa-
τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενό-
ctus: Qui non habet quotidie necessitatem (quemad-
μενος· ὃς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην, ὥσ- 27
modum sacerdotes) prius pro propriis pec-
περ οἱ ἀρχιερεῖς, πρότερον ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἁ-
catis hostias offerre, deinde populi. hoc
μαρτιῶν θυσίας ἀναφέρειν, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ. τοῦτο
enim fecit semel, seipsum offerens. Lex
γὰρ ἐποίησεν ἐφάπαξ, ἑαυτὸν ἀνενέγκας. ὁ νόμος 28
enim homines constituit pontifices, habentes infir-
γὰρ ἀνθρώπους καθίστησιν ἀρχιερεῖς, ἔχοντας ἀ-
mitatem: sermo autem iurisiurandi qui post le-
σθένειαν· ὁ λόγος δὲ τῆς ὁρκωμοσίας τῆς μετὰ τὸν νό-
gem, filium in æternum perfectum.
μον, υἱὸν εἰς τὸν αἰῶνα τετελειωμένον.

CAP. VIII. η.

Capitulum autem super dictis, Talem habe-
1 Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, τοιοῦτον ἔχο-
mus pontificem, qui consedit in dextera sedis
μεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς
magnitudinis in cælis: Sanctorum mi-
2 μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς· τῶν ἁγίων λει-
nister, & tabernaculi veri, quod fixit Do-
τουργὸς, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ κύ-
minus, & non homo. Omnis enim pontifex
3 ριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος. πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς
ad offerendum muneraque & hostias constituitur:
εἰς τὸ προσφέρειν δῶρά τε καὶ θυσίας καθίσταται·
vnde necesse habere aliquid & hunc quod offerat.
ὅθεν ἀναγκαῖον ἔχειν τι καὶ τοῦτον ὃ προσενέγκῃ.
Si quidem enim esset super terrā, nec vtique esset sacerdos, exi-
4 εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐπὶ γῆς, οὐδ' ἂν ἦν ἱερεὺς, ὄν-
stentibus sacerdotibus offerentibus secundùm legem
των τῶν ἱερέων τῶν προσφερόντων κατὰ τὸν νόμον
munera: Qui exemplari & vmbræ de-
5 τὰ δῶρα· οἵτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λα-
seruiunt cælestium: sicut responsū accepit
τρεύουσι τῶν ἐπουρανίων, καθὼς κεχρημάτισται
Moyses, futurus absoluere tabernaculum. Vide (enim
μωϋσῆς μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνήν, ὅρα γὰρ
inquit, facias omnia secundùm exemplar ostensum tibi
φησι, ποιήσῃς πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι
in monte. Nunc autem excellentius sortitus est
6 ἐν τῷ ὄρει. νυνὶ δὲ διαφορωτέρας τέτευχε
ministerium, quanto & melioris est testamenti mediator,
λειτουργίας, ὅσῳ καὶ κρείττονός ἐστι διαθήκης μεσίτης,
quod in melioribus repromissionibus sancitum est.
ἥτις ἐπὶ κρείττοσιν ἐπαγγελίαις νενομοθέτηται.
Si enim prius illud esset irreprehensibile, non
7 εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, οὐκ
vtique secundi inquireretur locus: Vituperans enim
8 ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος. μεμφόμενος γὰρ
eos, dicit, Ecce dies veniunt, dicit Dominus, &
αὐτοῖς λέγει, ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ
consummabo super domum Israel, & super domum Iu-
συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον ἰού-
da testamentum nouum: Nō secundùm testamentum
9 δα διαθήκην καινήν. οὐ κατὰ τὴν διαθήκην
quod feci patribus eorum in die apprehendente
ἣν ἐποίησα τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπι-
me manum eorum, educere illos
λαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς
de terra Ægypti: quoniā ipsi non permanserunt in
ἐκ γῆς αἰγύπτου· ὅτι αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ
testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Do-
διαθήκῃ μου, κἀγὼ ἠμέλησα αὐτῶν, λέγει κύ-
minus. Quia hoc testamentum quod disponam
10 ριος. ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἣν διαθήσομαι τῷ
domui Israel post dies illos, dicit Do-
οἴκῳ ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει κύ-
minus, Dans leges meas in mentem eorum, & in
ριος, διδοὺς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ
corde eorum superscribam eas: & ero eis
καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς· καὶ ἔσομαι αὐτοῖς

V 2

in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non
εἰς θεὸν, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι εἰς λαόν. καὶ οὐ μὴ 11

† docebit * proximũ

† docebunt vnusquisque *ciuem suum, & vnusquis-
διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πολίτην αὐτοῦ, καὶ ἕκα-
que fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum:
στος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, λέγων, γνῶθι τὸν κύριον·

§ minore

quoniã omnes scient me, à §paruo eorum vsque ad
ὅτι πάντες εἰδήσουσί με, ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως

§ meiorẽ * iniquitatibus

§magnum eorum: Quia propitius ero *iniustitiis
μεγάλου αὐτῶν· ὅτι ἵλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις 12
eorum, & peccatorum eorum, & iniquitatum eo-
αὐτῶν, καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐ-

‖ iam * Dicendo autem † quod antiquatur & senescit * παλαιοῦ * interitũ est.

rum non memorabor ‖adhuc. *In dicere nouum,
τῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. ἐν τῷ λέγειν καινήν, 13
veterauit prius. † at antiquatum &
πεπαλαίωκε τὴν πρώτην. τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ
senescens, prope *euanescentiam.
γηράσκον, ἐγγὺς ἀφανισμοῦ.

CAP. IX. θ'.

Habuit quidẽ ergo & prius tabernaculum iustificationes
Εἶχε μὲν οὖν καὶ ἡ πρώτη σκηνὴ δικαιώματα 1

§ & § seculare * factum * κατεσκευάσθη ‖ erant

culturæ, §illudq; sanctum §mundanum. Tabernaculũ enim *apparatum
λατρείας, τό τε ἅγιον κοσμικόν. σκηνὴ γὰρ κα- 2
paratum est primum, in quo ‖candelabra, & men-
τεσκευάσθη ἡ πρώτη, ἐν ᾗ ἥ τε λυχνία, καὶ ἡ τρά-
sa, & propositio panum, quæ dicitur Sancta.
πεζα, καὶ ἡ πρόθεσις τῶν ἄρτων, ἥτις λέγεται ἅγια.
Post autem secundum velamentum, tabernaculum,
μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα, σκηνὴ, ἡ 3

* quod dicitur

*dictum Sancta sanctorum. Aureum habens thuri-
λεγομένη ἅγια ἁγίων. χρυσοῦν ἔχουσα θυμια- 4

* ἁγιαστήριον † ex omni parte ‖ quæ frõ-ducrat,

bulum, & arcam testamenti circun-
τήριον, καὶ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης περικεκα-
tectam †vndique auro, in qua vrna au-
λυμμένην πάντοθεν χρυσίῳ, ἐν ᾗ στάμνος χρυ-
rea, habens manna, & virga Aaron *germinata,
σῆ, ἔχουσα τὸ μάννα, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἡ βλα-
minata, & tabulæ testamenti. Super
στήσασα, καὶ αἱ πλάκες τῆς διαθήκης. ὑπεράνω 5

§ que § erant * fingula.

§autẽ eam §Cherubim gloriæ, obumbrantia propi-
δὲ αὐτῆς χερουβὶμ δόξης, κατασκιάζοντα τὸ ἱλα-
tiatorium. de quibus non est modò dicendum per *partes.
στήριον. περὶ ὧν οὐκ ἔστι νῦν λέγειν κατὰ μέρος.
His verò ita compositis, in quidem
τούτων δὲ οὕτω κατεσκευασμένων, εἰς μὲν τὴν 6
priori tabernaculo semper introibant sacerdotes,
πρώτην σκηνὴν διὰ παντὸς εἰσίασιν οἱ ἱερεῖς,

‖ sacrificiorum officia

‖cultus consummantes. In autem secun-
τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες. εἰς δὲ τὴν δευτέ- 7
do, semel in anno solus pontifex, non sine
ραν, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς, οὐ χωρὶς

* sua

sanguine, quem offert pro *semetipso & populi
αἵματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ

† ignorãtia:

†ignorantiis. Hoc significante Spiritu
ἀγνοημάτων. τοῦτο δηλοῦντος τοῦ πνεύματος 8

* φαίνεσθαι

sancto, nondum propalatam esse sanctorum
τοῦ ἁγίου, μήπω πεφανερῶσθαι τὴν τῶν ἁγίων
viam, adhuc priore tabernaculo habente statum. Quæ
ὁδὸν, ἔτι τῆς πρώτης σκηνῆς ἐχούσης στάσιν. ἥτις 9

* est temporis instantis, § quam § quæ * possunt ‖ perfectũ facere seruientem: * in

parabola *in hoc tempus præsens, iuxta
παραβολὴ εἰς τὸν καιρὸν τὸν ἐνεστηκότα, καθ'
§quod muneráque & hostiæ offeruntur, §non *potentes
ὃν δῶρά τε καὶ θυσίαι προσφέρονται, μὴ δυνά-
tes iuxta conscientiam ‖perficere cultorem:
μεναι κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα,
Solummodo in cibis & *potibus, & variis
μόνον ἐπὶ βρώμασι καὶ πόμασι, καὶ διαφόροις 10
baptismatibus, & iustitiis carnis, vsque ad tem-
βαπτισμοῖς, καὶ δικαιώμασι σαρκὸς, μέχρι και-

† assistens

pus correctionis impositis. Christus autem †adueniens
ροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα. Χριστὸς δὲ παρα- 11
ueniens pontifex futurorum bonorum, per
γενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ

* amplius

*maius & perfectius tabernaculum, non manu-
τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειρο-
factum, id est, non huius creationis. Neque
ποιήτου, τοῦτ' ἔστιν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως. οὐδὲ 12

§ aut § sed

per sanguinem hircorum, §& vitulorum, §per autẽ propriũ san-
δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵ-

* æterna redẽptionem inuenta.

guinem introiuit semel in Sancta, *æternam
ματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰωνίαν
redemptionem inueniens. Si enim sanguis tauro-
λύτρωσιν *εὑράμενος. εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύ- 13

* εὑρίσκω ‖ aspersus, † parriz

rum & hircorum, & cinis vitulæ ‖aspergens
ρων καὶ τράγων, καὶ σποδὸς δαμάλεως *ῥαντίζουσα
inquinatos, sanctificat ad carnis
τοὺς κεκοινωμένους, ἁγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς
emundationem: Quantò magis sanguis Chri-
καθαρότητα. πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χρι- 14

* sanctum

sti, qui per Spiritum *æternum semetipsum obtu-
στοῦ, ὃς διὰ πνεύματος αἰωνίου ἑαυτὸν προσήνεγ-

† immaculatum * emundabit

lit †inculpatum Deo, *purgabit conscientiam no-
κεν ἄμωμον τῷ θεῷ, καθαριεῖ τὴν συνείδησιν ὑ-
stram à mortuis operibus, ad seruiendum Deo viuenti?
μῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν θεῷ ζῶν-

‖ ideo

ti? ‖Et propter hoc testamenti noui mediator est,
τι; καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς μεσίτης ἐστὶν, 15
vt morte intercedente, in redemptionem earũ quæ
ὅπως θανάτου γενομένου, εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν

§ erant * præuaricationum ‖ qui sunt

§sub priori testamento *transgressionum, repromis-
ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, τὴν ἐπαγγε-
sionem accipiant ‖vocati, æternæ hæredita-
λίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι, τῆς αἰωνίου κληρονο-
tis. Vbi enim testamentum, *mortem necesse †ferri
μίας. ὅπου γὰρ διαθήκη, θάνατον ἀνάγκη φέ- 16

* est, mors † est, intercedat

ri testatoris: Testamentum enim in mor-
ρεσθαι τοῦ διαθεμένου. διαθήκη γὰρ ἐπὶ νε- 17

* confirmatũ est: alioquin nondum ‖ qui testatus est § quidem * Lecto * εἰκαίω ‖ legis

tuis *ratum, quandoquidẽ nunquam valet dum viuit †testator.
κροῖς βεβαία, ἐπεὶ μήποτε ἰσχύει ὅτε ζῇ ὁ δια-
stator. Vnde nec primum, §sine sanguine
θέμενος. ὅθεν οὐδ' ἡ πρώτη χωρὶς αἵματος 18
dedicatum est. *Exposito enim omni manda-
ἐγκεκαίνισται. λαληθείσης γὰρ πάσης ἐντο- 19
to ‖secundum legem à Moyse vniuerso populo, acci-
λῆς κατὰ νόμον ὑπὸ Μωϋσέως παντὶ τῷ λαῷ, λα-
piens sanguinem vitulorum & hircorum cum aqua,
βὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ τράγων μετὰ ὕδατος,
& lana coccinea, & hyssopo, ipsum quoque librum,
καὶ ἐρίου κοκκίνου, καὶ ὑσσώπου, αὐτό τε τὸ βιβλίον
& omnem populum aspersit, Dicens, Hic
καὶ πάντα τὸν λαὸν ἐρράντισε, λέγων, τοῦτο τὸ 20
sanguis testamenti, quod mandauit ad vos
αἷμα τῆς διαθήκης, ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς
Deus. Etiam tabernaculum autem, & omnia
ὁ θεός. καὶ τὴν σκηνὴν δὲ, καὶ πάντα τὰ 21
vasa ministerij, sanguine similiter asper-
σκεύη τῆς λειτουργίας, τῷ αἵματι ὁμοίως ἐρράν-
sit. Et penè in sanguine omnia mundantur
τισε. καὶ σχεδὸν ἐν αἵματι πάντα καθαρίζεται 22
secundùm legem, & sine sanguinis effusione non
κατὰ τὸν νόμον, καὶ χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ

* est.

fit remissio. Necesse ergo *ipsa quidem exempla-
γίνεται ἄφεσις. ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν ὑποδείγμα- 23

† cælestiũ, * quàm ‖ Iesus.

ria †eorũ quæ in cœlis, his mundari. ipsa
τα τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τούτοις καθαρίζεσθαι. αὐτὰ
autem cælestia, melioribus hostiis *præ istis.
δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας.
Non enim in manufacta sancta introiuit ‖Christus
οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χρι- 24
stus, exemplaria verorum, sed in ipsum, cælum,
στὸς, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν,

§ vt * appareat

§nunc *apparere vultu Dei pro
νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ ὑπὲρ
ἡμῶν.

nobis. Neque vt sæpè offerat semetipsum,
ἡμῶν. οὐδ᾽ ἵνα πολλάκις προσφέρῃ ἑαυτόν, 25
quemadmodũ pontifex intrat in Sancta per
ὥσπερ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἅγια κατ᾽
singulos annos in sanguine alieno: Alioquin oportebat eũ
ἐνιαυτὸν ἐν αἵματι ἀλλοτρίῳ. ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν 26
† ab origine
frequenter pati † à constitutione mundi. nunc autẽ
πολλάκις παθεῖν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου· νυνὶ δὲ
semel in consummatione seculorum, ad destitutionem pec-
ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, εἰς ἀθέτησιν ἁ-
cati, per hostiam suam apparuit. Et
* φανερόω
μαρτίας, διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ *πεφανέρωται. καὶ 27
quemadmodũ statutum est hominibus semel mo-
καθ᾽ ὅσον ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀπο-
ri, post autẽ hoc, iudicium. Sic & Christus se-
θανεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις. οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἅ- 28
*est § exhauriendo § apparebit
mel oblatus*, ad multorum §tollere pecca-
παξ προσενεχθεὶς, εἰς τὸ πολλῶν ἀνενεγκεῖν ἁμαρ-
ta, in secundo sine peccato §videbitur
τίας, ἐκ δευτέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται
se expectantibus, in salutem.
τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχομένοις, εἰς σωτηρίαν.

CAP. X. ί.

Vmbrã enim habens lex futurorum bonorum,
ΣΚιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, 1
non ipsam imaginem rerum, per
οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, κατ᾽
* indesinenter
singulos annos eisdẽ ipsis hostiis quas offerunt *in
ἐνιαυτὸν ταῖς αὐταῖς θυσίαις ἃς προσφέρουσιν εἰς
assiduum, nunquam potest acceden-
τὸ διηνεκές, οὐδέποτε δύναται τοὺς προσερχομέ-
§perfectos facere * offerri § Ideo quòd †haberent *peccati: § mundati:
tes § perficere: Alioquin utique cessassent *obla-
νους τελειῶσαι· ἐπεὶ ἂν ἐπαύσαντο προσφερό- 2
ta, propter nullam †habere vltrà conscientiam *pecca-
μεναι, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἔτι συνείδησιν ἁμαρ-
torum cultores, semel § mundatos:
τιῶν τοὺς λατρεύοντας, ἅπαξ κεκαθαρμένους·
Sed in ipsis recõmemoratio peccatorum per singulos
ἀλλ᾽ ἐν αὐταῖς ἀνάμνησις ἁμαρτιῶν κατ᾽ ἐνιαυ- 3
§ fit. * est, sanguine §auferri
annos§. Impossibile enim*, sanguinem taurorũ & hircorum
τόν. ἀδύνατον γὰρ, αἷμα ταύρων καὶ τράγων 4
§auferre peccata. Ideo ingrediens in
ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας. διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν 5
§ noluisti,
mundum, dicit, Hostiam & oblationem *non voluisti,
κόσμον, λέγει, Θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας,
corpus autem aptasti mihi: Holocautomata &
* καταρτίζω
σῶμα δὲ *κατηρτίσω μοι· ὁλοκαυτώματα καὶ 6
† tibi placuerunt.
pro peccato non †approbasti. Tunc dixi,
περὶ ἁμαρτίας οὐκ εὐδόκησας. τότε εἶπον, 7
Ecce venio, (in capite libri scriptum est de me)
ἰδοὺ ἥκω, ἐν κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ,
§ vt faciã
*ad faciendum, Deus, voluntatem tuam. Superiùs
τοῦ ποιῆσαι, ὁ θεὸς, τὸ θέλημά σου. ἀνώτερον 8
§ hostias, & oblationes,
dicens, Quia §hostiam, & oblationem, & holocauto-
λέγων, ὅτι θυσίαν, καὶ προσφορὰν, καὶ ὁλοκαυτώ-
mata, & pro peccato noluisti, nec
ματα, καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ἠθέλησας, οὐδὲ
§ placita sunt tibi
§ approbasti, (quæ secundùm legem offeruntur:
εὐδόκησας, αἵτινες κατὰ τὸν νόμον προσφέρονται)
* vt faciã,
Tunc dixi, Ecce venio, *ad faciendum, Deus mi,
τότε εἴρηκεν, ἰδοὺ ἥκω τοῦ ποιῆσαι, ὁ θεὸς μου, 9
§ sequens
voluntatem tuam: aufert primùm, vt §secun-
τὸ θέλημά σου. ἀναιρεῖ τὸ πρῶτον, ἵνα τὸ δεύτε-
dum statuat. In qua voluntate sanctificati sumus,
* ἁγιάζω
ρον στήσῃ. ἐν ᾧ θελήματι *ἡγιασμένοι ἐσμὲν, 10
per oblationem corporis Iesu Christi
διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος Ἰησοῦ Χριστοῦ
*præsto est
semel. Et omnis quidem sacerdos *astat quo-
ἐφάπαξ. καὶ πᾶς μὲν ἀρχιερεὺς ἕστηκε καθ᾽ 11
tidie ministrans & easdem sæpè
ἡμέραν λειτουργῶν, καὶ τὰς αὐτὰς πολλάκις

offerens hostias, quæ nunquam possunt
προσφέρων θυσίας, αἵτινες οὐδέποτε δύνανται
auferre peccata. Hic autem vnam pro pecca-
περιελεῖν ἁμαρτίας. αὐτὸς δὲ μίαν ὑπὲρ ἁμαρ- 12
† sedet
tis offerens hostiam, in sempiternum †se-
τιῶν προσενέγκας θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκά-
* De cætero,
dit in dextera Dei: *Reliquum expectans,
θισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ· τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος, 13
donec ponantur inimici eius scabellum pedum
* τίθημι
ἕως *τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν
eius. Vna enim oblatione consummauit in
αὐτοῦ. μιᾷ γὰρ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ 14
sempiternum sanctificatos. Contestatur autẽ no-
διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους. μαρτυρεῖ δὲ ἡ- 15
§ Postquã enim dixit, * autem § testabor * διατίθημι
bis & Spiritus sanctus: §post enim prædixis-
μῖν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· μετὰ γὰρ τὸ προειρηκέ-
se, Hoc *testamentũ quod §paciscar ad il-
ναι, αὕτη ἡ διαθήκη ἣν *διαθήσομαι πρὸς αὐ- 16
los post dies illos, dicit Dominus, dans
τοὺς μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, λέγει κύριος, διδοὺς
leges meas in cordibus eorum, & in mentibus
νόμους μου ἐπὶ καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῶν διανοιῶν
eorum superscribam eas: Et peccatorum eorum,
αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς· καὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν 17
iam
& iniquitatum eorum nõ recordabor amplius. Vbi autẽ
καὶ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι. ὅπου δὲ 18
† est
remissio horum, non iam †oblatio pro pecca-
ἄφεσις τούτων, οὐκ ἔτι προσφορὰ περὶ ἁμαρ-
* fiduciam
to. Habentes itaque, fratres, *libertatem in
τίας. ἔχοντες οὖν, ἀδελφοί, παῤῥησίαν εἰς τὴν 19
§ Christi § nouam
introitum sanctorum in sanguine §Iesu. Quam §ini-
εἴσοδον τῶν ἁγίων ἐν τῷ αἵματι Ἰησοῦ, ἣν ἐνε- 20
tiauit nobis viam recentem & viuentem per
καίνισεν ἡμῖν ὁδὸν πρόσφατον καὶ ζῶσαν διὰ τοῦ
velamen, id est, carnem suam, Et
καταπετάσματος, τουτέστι, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ 21
sacerdotẽ magnum super domum Dei. Acceda-
ἱερέα μέγαν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ, προσερχώ- 22
mus cum vero corde in plenitudine fi-
μεθα μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πί-
dei, aspersi corda à conscientiã
στεως, ἐῤῥαντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως
mala, & abluti corpus aqua munda,
πονηρᾶς, καὶ λελουμένοι τὸ σῶμα ὕδατι καθαρῷ,
* nostræ
Teneamus confessionem spei *indeclinabilẽ: (fi-
κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῆ· πι- 23
§ est qui repromisit) * inuicem
delis enim §pollicitus) Et consideremus *a-
στὸς γὰρ ὁ ἐπαγγειλάμενος, καὶ κατανοῶμεν ἀλ- 24
lij alios in prouocationem charitatis, & bonorũ operũ
λήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης, καὶ καλῶν ἔργων·
Non deserentes collectionẽ nostram
μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυ- 25
† consuetudinis est * consolantes
ipsorum, sicut †mos quibusdã, sed *adhortãtes: &
τῶν, καθὼς ἔθος τισίν, ἀλλὰ παρακαλοῦντες· καὶ
tantò magis quantò videritis appropinquantem
τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ βλέπετε ἐγγίζουσαν τὴν
§ Voluntariè
diem. §Vltro enim peccantibus nobis post
ἡμέραν. ἑκουσίως γὰρ ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ 26
§ accepit
§ accepisse notitiam veritatis, non iam pro
τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκ ἔτι περὶ
peccatis relinquitur hostia. Terribilis autẽ quædã
ἁμαρτιῶν ἀπολείπεται θυσία. φοβερὰ δέ τις 27
* quæ cõsumptura est
expectatio iudicij, & ignis æmulatio, *deuorare fu-
ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος, ἐσθίειν μέλλον-
ri aduersarios. Irritam faciens quis legem Moy-
τος τοὺς ὑπεναντίους. ἀθετήσας τις νόμον Μωϋ- 28
§ vlla miseratione * magis † deteriora meteri supplicio, qui ἀξιόω * conculcauerit
si, sine §miserationibus in duobus vel tribus testi-
σέως, χωρὶς οἰκτιρμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυ-
bus moritur: Quantò *putatis †deteriore dignus
σιν ἀποθνήσκει· πόσῳ δοκεῖτε χείρονος *ἀξιω- 29
iudicabitur supplicio filium Dei *conculcans,
θήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καταπατήσας,

polluto & sanguinem testamenti communem duxerit, in
καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, ἐν
quo sanctificatus est, & spiritum gratiæ contumelia affecerit?
ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας;
Scimus enim dicentem, Mihi vltio, ego
οἴδαμεν γὰρ τὸν εἰπόντα, ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ 30
retribuam, dicit Dominus, & iterum, Dominus iudi-
ἀνταποδώσω, λέγει κύριος. καὶ πάλιν, κύριος κρι-
cabit populum suum. Horrendum, incidere in
νεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ. φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς 31
manus Dei viuentis. Rememoramini autem
χεῖρας θεοῦ ζῶντος. ἀναμιμνήσκεσθε δὲ τὰς 32
pristinos dies, in quibus illuminati, multum
πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες, πολλὴν
certamen sustinuistis passionum. Hoc quidē,
ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων. τοῦτο μὲν, 33
opprobriisque & tribulationibus in theatrum producti: hoc
ὀνειδισμοῖς τε καὶ θλίψεσι θεατριζόμενοι· τοῦτο
autē, communicantes taliter conuersantium effecti.
δὲ, κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων γενηθέντες.
Etenim vinculis meis compassi estis, &
καὶ γὰρ τοῖς δεσμοῖς μου συνεπαθήσατε, καὶ 34
rapinam sufstantium vestrorum cum gaudio
τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς
suscepistis, cognoscentes habere vobinpsis præstan-
προσεδέξασθε, γινώσκοντες ἔχειν ἑαυτοῖς κρείτ-
tiorem substantiam in cælis, & manentem. Ne
τονα ὕπαρξιν ἐν οὐρανοῖς, καὶ μένουσαν. μὴ 35
abiicite itaque fiduciam vestram, quæ habet
ἀποβάλητε οὖν τὴν παρρησίαν ὑμῶν, ἥτις ἔχει
remunerationem magnam. Patientia enim habe-
μισθαποδοσίαν μεγάλην. ὑπομονῆς γὰρ ἔχε- 36
tis opus, vt voluntatem Dei facientes, re-
τε χρείαν, ἵνα τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσαντες, κο-
portetis promissionem. Adhuc enim parum quan-
μίσησθε τὴν ἐπαγγελίαν. ἔτι γὰρ μικρὸν ὅ- 37
tum quantum, veniens veniet, & non tardabit. At
σον ὅσον, ὁ ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ χρονιεῖ. ὁ δὲ 38
iustus ex fide viuet: & si subtraxerit se,
δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται· καὶ ἐὰν ὑποστείληται,
non bene gaudet anima mea in eo. Nos autem non
οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῷ. ἡμεῖς δὲ οὐκ 39
sumus subtractionis in perditionem, sed fidei in
ἐσμὲν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς
acquisitionem animæ.
περιποίησιν ψυχῆς.

CAP. XI. ια΄.

Est autem fides, sperandarum substantia, re-
Ἔστι δὲ πίστις, ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγ- 1
rum argumentum non conspectarum. In hac enim
μάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων. ἐν ταύτῃ γὰρ 2
testimoniū consecuti sunt senes. Fide, intelligim'
ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι. πίστει νοοῦμεν 3
constructa esse secula verbo Dei, vt non
κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι θεοῦ, εἰς τὸ μὴ
ex apparentibus visibilia facta esse. Fi-
ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι. πί- 4
de, plurimum hostiam Abel præ Cain, obtulit
στει πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ Κάϊν προσήνεγκε
Deo, per quā testimoniū cōsecutus est esse iustus, te-
τῷ θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρ-
stante in muneribus eius Deo, & per
τυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ δι'
illam mortuus adhuc loquitur. Fide Henoch
αὐτῆς ἀποθανὼν, ἔτι λαλεῖται. πίστει Ἐνὼχ 5
translatus est ad non videndum mortem, & non inuenie-
μετετέθη τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον, καὶ οὐχ εὑρίσ-
batur: quia transtulit illum Deus. ante enim
κετο· διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ θεός. πρὸ γὰρ τῆς
translationem eius testimonium habuit beneplacuisse
μεταθέσεως αὐτοῦ μεμαρτύρηται εὐηρεστηκέναι

Deo. Sine autem fide impossibile est placere:
6 τῷ θεῷ. χωρὶς δὲ πίστεως ἀδύνατον εὐαρεστῆ-
credere enim oportet accedentem Deo,
σαι· πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ θεῷ,
quia est, & inquirentibus se remunerator
ὅτι ἔστι, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης
fit. Fide, diuinitus monitus Noë de non-
7 γίνεται. πίστει χρηματισθεὶς Νῶε περὶ τῶν μη-
dum visis, reueritus aptauit
δέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεὶς κατεσκεύασε
arcam in salutem domus suæ, per quam dam-
κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, δι' ἧς κατέ-
nauit mundum, & eius quæ per fidem iustitiæ, fa-
κρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐ-
ctus est hæres. Fide, vocatus Abraham
8 γένετο κληρονόμος. πίστει καλούμενος Ἀβραὰμ
obediuit, exiens in locum quē futurus erat acci-
ὑπήκουσεν, ἐξελθεῖν εἰς τὸν τόπον ὃν ἤμελλε λαμ-
pere in hæreditatem & exiit, nesciens
βάνειν εἰς κληρονομίαν, καὶ ἐξῆλθε, μὴ ἐπιστάμενος
quò iret. Fide, demoratus est Abraham in
9 ποῦ ἔρχεται. πίστει παρῴκησεν Ἀβραὰμ εἰς τὴν
terram repromissionis, tanquam alienam, in tabernaculis
γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ὡς ἀλλοτρίαν, ἐν σκηναῖς
habitans cum Isaac & Iacob cohære-
κατοικήσας μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ τῶν συγκληρο-
dibus repromissionis eiusdem. Expectabat enim
10 νόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς αὐτῆς. ἐξεδέχετο γὰρ
illam fundamenta habentem ciuitatē, cuius artifex &
τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ
conditor Deus. Fide, & ipsa Sara sterilis
11 δημιουργὸς ὁ θεός. πίστει καὶ αὐτὴ Σάρρα στεῖρα
existens, virtutem in conceptionem seminis ac-
οὖσα, δύναμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔ-
cepit, etiam præter tempus ætatis peperit: quoniam fide-
λαβε, καὶ παρὰ καιρὸν ἡλικίας ἔτεκεν· ἐπεὶ πι-
lem existimauit promittentem. Ideo & ab vno
12 στὸν ἡγήσατο τὸν ἐπαγγειλάμενον. διὸ καὶ ἀφ' ἑνὸς
orti sunt, (& hoc emortuo:) tanquam sy-
ἐγεννήθησαν, καὶ ταῦτα νενεκρωμένου, καθὼς τὰ ἄ-
dera cæli multitudine, & sicut arena quæ ad
στρα τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει, καὶ ὡσεὶ ἄμμος ἡ παρὰ
labium maris, innumerabilis. Iuxta
13 τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἡ ἀναρίθμητος. κατὰ
fidem mortui sunt isti omnes, non accipientes
πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ λαβόντες τὰς
repromissiones: sed à longè eas aspicientes, &
ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες, καὶ
salutantes, & confitentes, quia hospites &
ἀσπασάμενοι, καὶ ὁμολογήσαντες ὅτι ξένοι καὶ
peregrini sunt super terram. Nam huiusmodi
14 παρεπίδημοί εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς. οἱ γὰρ τοιαῦτα
dicentes, ostendunt palam quòd patriam inqui-
λέγοντες, ἐμφανίζουσιν ὅτι πατρίδα ἐπιζη-
runt. Et si quidem ipsius meminissent de qua
15 τοῦσι. καὶ εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνευον ἀφ' ἧς
exierunt, habebant vtiq; tempus reuertendi. Nunc autē
16 ἐξῆλθον, εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι. νυνὶ δὲ
meliorem appetunt, id est cælestem. ideo non
κρείττονος ὀρέγονται, τουτέστιν ἐπουρανίου. διὸ οὐκ
erubescit eos Deus, Deus inuocari
ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ θεὸς, θεὸς ἐπικαλεῖσθαι
eorum parauit enim illis ciuitatem. Fide, ob-
17 αὐτῶν· ἡτοίμασε γὰρ αὐτοῖς πόλιν. πίστει προσε-
tulit Abraham Isaac, tentatus: &
νήνοχεν Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαὰκ, πειραζόμενος· καὶ τὸν
vnigenitum offerebat ille repromissiones acci-
μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξά-
piens: (Ad quem dictum est, Quia in Isaac voca-
18 μενος, πρὸς ὃν ἐλαλήθη, ὅτι ἐν Ἰσαὰκ κληθή-
bitur tibi semen.) Arbitrans, quia & à mor-
19 σεταί σοι σπέρμα. λογισάμενος, ὅτι καὶ ἐκ νε-
κρῶν

(Marginal notes, left: † pollutū duxerit, † ἡγέομαι, * Spiritui, § contumeliā fecerit, § qui dixit, * vindicta, § Quia, † est, † magnum, ‡ Et in altero, § spectaculū facti, * θεατρίζω, § socij, * Nam & vinctis, * συμπάσχω, § bonorum, * vos, † meliorē, * Nolite amittere, ‡ confidentiam, § Patientia enim vobis necessaria est, * modicū aliquantulúmque qui est venturus, ‡ autem meus, * viuit: quòd, † placebit animæ meæ, ‡ filij, § apparentium, § apparat, * vt ex inuisibilibus, § fierent, * quàm, † testimoniū perhibente, * defunctus, ‡ ne videret, * μετατίθημι, * εὐαρεστέομαι.)

(Marginal notes, right: § est, * Deo, ‡ ad Deū, * responso accepto, † iis quæ adhuc non videbantur, * εὐλαβέομαι, * est, † institutus, § qui vocatur, * exire, ‡ accepturus erat, * in casulis habitans, * credidit eū esse qui repromiserat. Propter quod, * hoc, † in, * est, ‡ oram, * defuncti, † acceptis repromissionibus, * Qui enim hæc dicūt, significant se, * inquirere, § confunditur, * cùm tentaretur, † qui susceperat, * κλήζομαι.)

tare suscitare potens † Deus: unde eum & in parabolam accepit.

χρῶν ἐγείρειν δυνατὸς ὁ θεός, ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο.

20 Fide * de futuris, benedixit Isaac Iacob, & Esau.

πίστει περὶ μελλόντων εὐλόγησεν Ἰσαὰκ τὸν Ἰακὼβ, καὶ τὸν Ἠσαῦ.

21 Fide Iacob moriens, † unumquemque filiorum Ioseph benedixit, & adorauit † super summitatem virgæ * suæ.

πίστει Ἰακὼβ ἀποθνήσκων, ἕκαστον τῶν υἱῶν Ἰωσὴφ εὐλόγησε, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου αὐτοῦ.

22 Fide Ioseph † finiens, de † egressione filiorum Israël * meminit, & de ossibus suis mandauit.

πίστει Ἰωσὴφ τελευτῶν, περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε, καὶ περὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο.

23 Fide Moyses natus, occultatus est † trimestre à parentibus suis, eo quòd vidissent elegantem infantem, & non timuerunt edictum regis.

πίστει Μωϋσῆς γεννηθεὶς ἐκρύβη τρίμηνον ὑπὸ τῶν πατέρων αὐτοῦ, διότι εἶδον ἀστεῖον τὸ παιδίον, καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως.

24 Fide Moyses grandis factus, negauit † dici filius filiæ Pharaonis:

πίστει Μωϋσῆς μέγας γενόμενος, ἠρνήσατο λέγεσθαι υἱὸς θυγατρὸς Φαραώ,

25 Magis eligens malè affligi cum populo Dei, quàm * temporarium habere peccati † emolumentum:

μᾶλλον ἑλόμενος συγκακουχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν·

26 Maiores diuitias æstimans † illis Ægypti † thesauris improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.

μείζονα πλοῦτον ἡγησάμενος τῶν Αἰγύπτου θησαυρῶν, τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ· ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν μισθαποδοσίαν.

27 Fide, reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis: illum enim inuisibilem tanquã videns * fortiter tulit.

πίστει κατέλιπεν Αἴγυπτον, μὴ φοβηθεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως· τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἐκαρτέρησε.

28 Fide, † fecit Pascha, & effusionem sanguinis, ne † ille perimens primogenita, tangeret eos.

πίστει πεποίηκε τὸ πάσχα, καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλοθρεύων τὰ πρωτότοκα θίγῃ αὐτῶν.

29 Fide, transierunt per rubrum mare tanquam per aridam *, cuius experientiâ accipientes Ægyptij, † absorpti sunt.

πίστει διέβησαν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ὡς διὰ ξηρᾶς, ἧς πεῖραν λαβόντες οἱ Αἰγύπτιοι, κατεπόθησαν.

30 Fide muri Iericho corruerunt, † circuiti per septem dies.

πίστει τὰ τείχη Ἱεριχὼ ἔπεσε, κυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας.

31 Fide, Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace.

πίστει Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐ συναπώλετο τοῖς ἀπειθήσασι, δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ' εἰρήνης.

32 Et quid adhuc † dico? deficiet enim me perenarrantem tempus, de Gedeon, Barac que, & Sampson, & Iephte, Dauidque, & Samuel, & prophetis:

καὶ τί ἔτι λέγω; ἐπιλείψει γάρ με διηγούμενον ὁ χρόνος, περὶ Γεδεὼν, Βαράκ τε, καὶ Σαμψὼν, καὶ Ἰεφθάε, Δαβίδ τε, καὶ Σαμουὴλ, καὶ τῶν προφητῶν·

33 Qui per fidem deuicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum,

οἳ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων,

34 Extinxerunt † vim ignis, † effugerunt ora gladij, conualuerunt de infirmitate, facti sunt fortes in bello, castra verterunt exterorum:

ἔσβεσαν δύναμιν πυρὸς, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων.

35 Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos: alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, vt meliorem resurrectionem * nanciscerentur.

ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν· ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν, οὐ προσδεξάμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τύχωσιν.

36 Alij verò † ludibriorum & flagellorum experientiam acceperunt, etiam autem vinculorum & custodiæ.

ἕτεροι δὲ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστίγων πεῖραν ἔλαβον, ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς.

37 Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in † ouillis, in caprinis pellibus, egentes, afflicti, * male habiti.

ἐλιθάσθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον, περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι.

38 Quibus non erat dignus mundus, in solitudinibus errantes, † & montibus, & speluncis, & cauernis terræ.

ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος, ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι, καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς.

39 Et hi omnes testimonio † probati per fidem, non * reportarunt repromissionem.

καὶ οὗτοι πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν.

40 Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur.

τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι.

CAP. XII. ιβ'.

1 Ideóque & nos tantam habentes † circumpositam nobis nubem testium, pondus deponentes omne, & circunstans † peccatum, per patientiam curramus † propositum nobis certamen:

Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων, ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα.

2 Aspicientes in illum fidei auctorem & consummatorem Iesum, qui pro proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta, in dexteráque † throni Dei † sedit.

ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῷ χαρᾶς, ὑπέμεινε σταυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας, ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ κεκάθικεν.

3 Recogitate * ergo talem † sustinentem à peccatoribus † in semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis vestris deficientes.

ἀναλογίσασθε οὖν τὸν τοιαύτην ὑπομεμενηκότα ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς αὐτὸν ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ κάμητε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν * ἐκλυόμενοι.

4 Nondum * vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes.

οὔπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε, πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι.

5 Et obliti estis † exhortationis, quæ vobis tanquã filiis † disseritur, Fili mi, * ne paruipende disciplinam Domini, neque † fatiscas † ab eo † argutus.

καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως, ἥτις ὑμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται, υἱέ μου, μὴ ὀλιγώρει παιδείας κυρίου, μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος.

6 Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit.

ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται.

7 † Si disciplinam sustinetis, tanquam filiis vobis offert se Deus. quis enim est filius, quẽ non corripit pater?

εἰ παιδείαν ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ θεός. τίς γάρ ἐστιν υἱὸς, ὃν οὐ παιδεύει πατήρ;

8 * Si autem † absque estis † disciplina, cuius participes facti sunt omnes, † vtique nothi estis, & non filij.

εἰ δὲ χωρίς ἐστε παιδείας, ἧς μέτοχοι γεγόνασι πάντες, ἄρα νόθοι ἐστὲ, καὶ οὐχ υἱοί.

Marginal notes: † ut * & * χωρίζε- μαι † singulos † fastigiũ * eius. † moriens, † profectione * memoratus est. * κρύπτω † mensibus tribus † se esse filium * αἱρέομαι * temporalis † iucunditatem. † thesauro Ægyptiorum, * sustinuit. † celebrauit † qui vastabat primitiua * terram: quod experiri † deuorati † circuitu dierum * κυκλόω † dicam? † imperium † effugauerunt aciem * τυμπανίζω * inuenirent. † ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres. † melotis * angustiati. † in † fidei * acceperunt † impositam † nos † ad * atque † sedis † sedet. * enim est † qui sustinuit † aduersum * ἐκλύομαι * enim † consolationis † loquitur, dicens: * noli negligere † fatigeris † dum † argueris. † In disciplina perseuerate. * Quod † extra † disciplinam † ergo adulteri

Deinde ipsos quidem carnis nostrae patres habebamus

9 Εἶτα τοὺς μὲν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πατέρας εἴχο-

mus † castigatores, & reuerebamur: non multò magis

μεν παιδευτάς, καὶ ἐνετρεπόμεθα· οὐ πολλῷ μᾶλ-

gis obtemperabimus Patri spirituum,

λον ὑποταγησόμεθα τῷ πατρὶ τῶν πνευμάτων,

& viuemus? ‡ Illi quidem enim § ad paucos dies,

10 καὶ ζήσομεν; οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας,

secundùm *visum ipsis, castigabant: hic autē ad ‖ commodum, ad recipiendum sanctificationem eius.

κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, ἐπαίδευον· ὁ δὲ ἐπὶ τὸ συμ-

φέρον, εἰς τὸ μεταλαβεῖν τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ.

Omnis autem disciplina † ad quidem *praesens nō videtur

11 πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ

gaudij esse, sed moeroris: postea autem fructum ‡ pacatissimum

χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης· ὕστερον δὲ καρπὸν εἰ-

exercitatis per eam reddet

ρηνικὸν τοῖς δι' αὐτῆς γεγυμνασμένοις ἀποδί-

det iustitiae. § Ideo remissas manus,

12 δωσι δικαιοσύνης. Διὸ τὰς παρειμένας χεῖ-

nus, & soluta genua erigite:

ρας, καὶ τὰ *παραλελυμένα γόνατα *ἀνορθώσατε·

Et gressus rectos facite pedibus vestris, vt

13 καὶ τροχιὰς ὀρθὰς ποιήσατε τοῖς ποσὶν ὑμῶν, ἵνα

non *claudum abducatur, sanetur autem magis. Pacem

14 μὴ τὸ χωλὸν ἐκτραπῇ, ἰαθῇ δὲ μᾶλλον. Εἰ-

sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, qua

ρήνην διώκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ

sine nemo videbit ‡ Dominum. Contemplantes

15 χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν κύριον. ἐπισκοποῦν-

tes ne quis † desiciat à gratia Dei: ne qua

τες μή τις ὑστερῶν ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ θεοῦ· μή τις

radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam

ῥίζα πικρίας ἄνω φύουσα ἐνοχλῇ, καὶ διὰ ταύ-

lum inquinentur multi. Ne quis fornicator aut prophanus,

16 της μιανθῶσι πολλοί. μή τις πόρνος, ἢ βέβη-

nus, vt Esau: qui propter escam vnam vendidit

λος, ὡς Ἠσαῦ, ὃς ἀντὶ βρώσεως μιᾶς ἀπέδοτο τὰ

*primogenita sua. ‡ Scitis enim quoniā & postea

17 πρωτοτόκια αὐτοῦ. Ἴστε γὰρ ὅτι καὶ μετέπειτα

§ volens haereditare benedictionem, reprobatus est:

θέλων κληρονομῆσαι τὴν εὐλογίαν, *ἀπεδοκι-

poenitentiae enim locum non inuenit, quanquā cum

μάσθη· μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εὗρε, καίπερ μετὰ

lacrymis *exquirens eam. Nō enim accessistis

18 δακρύων ἐκζητήσας αὐτήν. Οὐ γὰρ προσεληλύ-

‖ ad tractabilem montem, & † incensum ignem,

θατε *ψηλαφωμένῳ ὄρει, καὶ κεκαυμένῳ πυ-

& turbinem, & caliginem, & procellam, Et tubae

19 ρί, καὶ γνόφῳ, καὶ σκότῳ, καὶ θυέλλῃ, καὶ σάλπι-

sonum, & vocem verborum, quam *audientes deprecati

γγος ἤχῳ, καὶ φωνῇ ῥημάτων, ἧς οἱ ἀκούσαντες παρῃ-

sunt non proponi eis verbum. Non portabant

20 τήσαντο μὴ προστεθῆναι αὐτοῖς λόγον. Οὐκ ἔ-

enim ‡ imperatum, Et si bestia tetigerit

φερον γὰρ τὸ διαστελλόμενον, κἂν θηρίον θίγῃ τοῦ

montem, lapidabitur. Et, (ita terribile

ὄρους, *λιθοβοληθήσεται. Καί, οὕτω φοβερὸν

erat § apparens, Moyses dixit: Exterritus

21 ἦν τὸ φανταζόμενον, Μωϋσῆς εἶπεν, ἔκφοβός

sum, & tremebundus,) Sed accessistis

22 εἰμι, καὶ ἔντρομος. Ἀλλὰ προσεληλύθατε

*Sion montē, & ciuitatem Dei viuentis, Hierusalem caelestem,

Σιὼν ὄρει, καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐ-

& ‡ myriadum angelorum frequentiam. Et

23 πουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει, καὶ

ecclesiam † primogenitorum in caelis *conscriptorum,

ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμ-

& iudicem Deum omnium, & spiritus iustorum

μένων, καὶ κριτῇ θεῷ πάντων, καὶ πνεύμασι δι-

perfectorum, Et testamenti noui mediatorē

24 καίων τετελειωμένων, καὶ διαθήκης νέας μεσίτῃ

Margin: † eruditores, * eos: num ἐντρέπομαι. ‡ Et § in tēpore paucorū dierum, * voluntatē suam erudiebant nos: ‖ id quod vtile est in recipiendo † in praesenti ‡ pacatissimum § Propter quod * παρειμένα * ἀνορθώσατε * claudicans quis errat, ‡ Deum: † desit gratiae * ἀποδίδωμι * primitiua * Scitote § cupiens * ἀποδοκιμάζω * inquisisset ‖ ad † accensibilem, * ψηλαφῶ * qui audierūt excusauerūt se, ne fieret ‡ quod dicebatur * λιθοβολέω § quod videbatur * ad ‡ multorū millium † primitiuorum * qui conscripti sunt

Iesum, & ‡ sanguini aspersionis praestantius loquentem

Ἰησοῦ, καὶ αἵματι ῥαντισμοῦ κρεῖττον λαλοῦντι

§ prae Abel. Videte ne recusetis

25 παρὰ τὸν Ἄβελ. Βλέπετε μὴ παραιτήσησθε τὸν

loquentem: si enim illi non effugerunt, *illum super

λαλοῦντα. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἔφυγον, τὸν ἐπὶ τῆς

terram recusantes ‖ negotium agentem: multò magis

γῆς παραιτησάμενοι χρηματίζοντα, πολλῷ μᾶλ-

gis nos, † illum de caelis *auersati: Cuius

26 λον ἡμεῖς, οἱ τὸν ἀπ' οὐρανῶν ἀποστρεφόμενοι· οὗ

vox terram mouit tunc, nunc autem ‡ denunciauit,

ἡ φωνὴ τὴν γῆν ἐσάλευσε τότε, νῦν δὲ ἐπήγγελ-

dicens, Adhuc semel § ego *moueo non solùm terram,

ται, λέγων, Ἔτι ἅπαξ ἐγὼ σείω οὐ μόνον τὴν γῆν,

sed & caelum. ‖ Illud autē, Adhuc semel, declarat

27 ἀλλὰ καὶ τὸν οὐρανόν. Τὸ δέ, Ἔτι ἅπαξ, δηλοῖ τῶν

mobilium translationem, tanquam factorum,

σαλευομένων τὴν μετάθεσιν, ὡς πεποιημένων,

vt maneant † non mobilia. Itaque regnum

28 ἵνα μείνῃ τὰ μὴ σαλευόμενα. Διὸ βασιλείαν

immobile suscipientes, habeamus gratiam,

ἀσάλευτον παραλαμβάνοντες, ἔχωμεν χάριν,

per quam seruiamus *gratè Deo cum reue-

δι' ἧς λατρεύωμεν εὐαρέστως τῷ θεῷ μετὰ αἰ-

rentia & ‡ religione. Etenim Deus noster ignis consumens §.

29 δοῦς καὶ εὐλαβείας. Καὶ γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ κα-

ταναλίσκον.

Margin: ‡ sanguini aspersionē melius § quàm * eum qui ‖ loquebatur, † qui loquentē nobis, auertimus ‡ repromittit, * ἐπαγγέλλομαι § & * moueo ‖ Quod dicit † ea quae sunt immobilia. * placentes ‡ metu. § est.

CAP. XIII. ιγ'.

Charitas fraternitatis maneat*. ‡ Hospitalitatem § ne

1 Ἡ φιλαδελφία μενέτω. 2 Τῆς φιλοξενίας μὴ

obliuiscimini: per hanc enim *latuerunt quidā, hospi-

ἐπιλανθάνεσθε· διὰ ταύτης γὰρ ἔλαθόν τινες, ξε-

tio excipientes angelos. Mementote vinctorum,

3 νίσαντες ἀγγέλους. Μιμνήσκεσθε τῶν δεσ-

tanquam simul vincti: † male pressorum,

μίων, ὡς συνδεδεμένοι· τῶν κακουχουμένων,

tanquā & ipsi existentes in corpore. Honorabile connubiū

4 ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι. Τίμιος ὁ γάμος

in omnibus, & ‡ cubile immaculatum: fornicatores § autē & adul-

ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· πόρνους δὲ καὶ μοι-

teros iudicabit Deus. *Pecunia non appetens mos: con-

5 χοὺς κρινεῖ ὁ θεός. Ἀφιλάργυρος ὁ τρόπος· ἀρ-

tenti praesentibus. ipse enim dixit, Non te

κούμενοι τοῖς παροῦσιν. αὐτὸς γὰρ εἴρηκεν, Οὐ μή σε

deseram, neque te derelinquam. Ita vt ‖ confi-

6 ἀνῶ, οὐδ' οὐ μή σε ἐγκαταλίπω. Ὥστε θαρ-

denter dicamus, Dominus mihi adiutor, & non

ῥοῦντας ἡμᾶς λέγειν, Κύριος ἐμοὶ βοηθός, καὶ οὐ

timebo quid faciat mihi homo. Me-

7 φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος. Μνη-

mentote † ducum vestrorum, qui locuti sunt

μονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, οἵτινες ἐλάλησαν

vobis verbum Dei, quorum intuentes exitum

ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ὧν ἀναθεωροῦντες τὴν ἔκ-

conuersationis, imitamini fidem.

βασιν τῆς ἀναστροφῆς, μιμεῖσθε τὴν πίστιν.

Iesus Christus heri & hodie ipse, &

8 Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτός, καὶ

in saecula. Doctrinis variis, & peregrinis

9 εἰς τοὺς αἰῶνας. Διδαχαῖς ποικίλαις καὶ ξέ-

*ne circumferamini. pulchrum enim gratia stabiliri

ναις μὴ περιφέρεσθε. καλὸν γὰρ χάριτι βεβαι-

cor, non escis, ‡ in quibus non § sunt

οῦσθαι τὴν καρδίαν, οὐ βρώμασιν, ἐν οἷς οὐκ ὠ-

adiuti ambulantes. Habemus altare,

10 φελήθησαν οἱ περιπατήσαντες. Ἔχομεν θυ-

de quo edere non habent potestatem

σιαστήριον, ἐξ οὗ φαγεῖν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν

tabernaculo *seruientes. Quorū enim infertur

11 οἱ τῇ σκηνῇ λατρεύοντες. Ὧν γὰρ εἰσφέρεται

ζώων

Margin: * in vobis ‡ Et § nolite obliuisci * placuerunt ‖ receptis angelis † & laborantium * mocantes ‡ thorus immaculatus: § enim * Sint mores sine auaritia: ‖ confidenter dicamus, * ἀνῶ * φοβέομαι † praepositorum * μιμέομαι * nolite abduci: optimum est ‡ quae § profuerūt ambulantibus in eis. * ὠφελέω * qui deseruiunt.

animalium sanguis pro peccato in Sancta per
ζώων τὸ αἷμα περὶ ἁμαρτίας εἰς τὰ ἅγια διὰ τοῦ
pontificem, horum corpora cremantur extra
ἀρχιερέως, τούτων τὰ σώματα κατακαίεται ἔξω τῆς
castra. † Ideo & Iesus, vt sanctificaret per *pro-
παρεμβολῆς. διὸ καὶ Ἰησοῦς, ἵνα ἁγιάσῃ διὰ τοῦ ἰ- 12
prium sanguinem populum, extra portam passus est. Igitur
δίου αἵματος τὸν λαόν, ἔξω τῆς πύλης ἔπαθε. τοίνυν 13
exeamus ad eum extra castra, im-
ἐξερχώμεθα πρὸς αὐτὸν ἔξω τῆς παρεμβολῆς τὸν ὀ-
properium eius portantes. Non enim habemus hic
νειδισμὸν αὐτοῦ φέροντες. οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε 14
manentē ciuitatem, sed futuram inquirimus.
μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν.
Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis ‡ per
δι' αὐτοῦ οὖν ἀναφέρωμεν θυσίαν αἰνέσεως διὰ πα- 15
ντὸς Deo, id est, fructum labiorum confi-
ντὸς τῷ θεῷ, τοῦτ' ἔστι, καρπὸν χειλέων ὁμολο-
tentium nomini eius. At beneficentiæ § &
γούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. τῆς δὲ εὐποιΐας καὶ 16
communionis * ne obliuiscimini. talibus enim hostiis
κοινωνίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. τοιαύταις γὰρ θυσίαις
‖ beneplacet sibi Deus. Obedite † ducibus ve-
εὐαρεστεῖται ὁ θεός. πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑ- 17
stris, & subiacete*: ipsi enim peruigilant pro
μῶν, καὶ ὑπείκετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν ὑπὲρ τῶν
animabus vestris: quasi rationem reddituri, vt cum gau-
ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσοντες. ἵνα μετὰ χα-
dio hoc faciant, & non gementes: ‡ inutile enim
ρᾶς τοῦτο ποιῶσι, καὶ μὴ στενάζοντες· ἀλυσιτελὲς γὰρ
vobis hoc. Orate pro nobis. confidi-
ὑμῖν τοῦτο. προσεύχεσθε περὶ ἡμῶν. πεποίθα- 18
mus enim quia § pulchram conscientiam habemus, in omnib' * pul-
μεν γὰρ ὅτι καλὴν συνείδησιν ἔχομεν, ἐν πᾶσι κα-
chrè volentes conuersari. Amplius autem
λῶς θέλοντες ἀναστρέφεσθαι. περισσοτέρως δὲ 19
deprecor ‖ hoc facere, † vt celerius resti-
παρακαλῶ τοῦτο ποιῆσαι, ἵνα τάχιον ἀποκατα-
tuar vobis. At Deus * pacis, ‡ reducens
σταθῶ ὑμῖν. ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ ἀναγαγὼν 20
de mortuis pastorem ouium magnum, in
ἐκ νεκρῶν τὸν ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν, ἐν
sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Iesum
αἵματι διαθήκης αἰωνίου, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
Christum, Aptet vos in omni opere bo-
Χριστόν, καταρτίσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγα- 21
no, § ad faciendum voluntatem eius: faciens in vobis
θῷ, εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ· ποιῶν ἐν ὑμῖν
* beneplacitum coram se, per Iesum Christum: cui
τὸ εὐάρεστον ἐνώπιον αὐτοῦ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἡ
‖ gloria in secula seculorum. Amen. Ro-
δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. παρακα- 22
go autem vos, fratres, † sufferte verbum so-
λῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἀνέχεσθε τοῦ λόγου τῆς πα-
latij: etenim * per breuia misi vobis.
ρακλήσεως· καὶ γὰρ διὰ βραχέων ἐπέστειλα ὑμῖν.
Cognoscite fratrem ‡ Timotheum § absolu-
γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν Τιμόθεον ἀπολελυμέ- 23
tum, cum quo (si celerius venerit) videbo vos.
νον, μεθ' οὗ, ἐὰν τάχιον ἔρχηται, ὄψομαι ὑμᾶς.
Salutate omnes * duces vestros, &
ἀσπάσασθε πάντας τοὺς ἡγουμένους ὑμῶν, καὶ 24
omnes sanctos. salutant vos illi de
πάντας τοὺς ἁγίους. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀπὸ τῆς
Italia ‖. Gratia cum omnibus vobis. Amen.
Ἰταλίας. ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν. ἀμήν. 25

Ad Hebræos scripta est ab Italia
Πρὸς Ἑβραίους ἐγράφη ἀπὸ τῆς Ἰταλίας
per Timotheum.
διὰ Τιμοθέου.

Margin: † Propter quod & Iesus; ‖ semper; § autem; * nolite obliuisci; ‖ promeretur; † præpositis; * eis; ‖ non expedit; § bonam; * bene; ‖ vos; † quò; * autem; ‡ qui eduxit; § vt faciatis; * quod placeat; ‖ est; † vt sustineatis; * per paucis scripsi; ‡ nostrum; § dimissum; * præpositos; ‖ fratres.

SANCTI IACOBI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ
EPISTOLA
ΕΠΙΣΤΟΛΗ
catholica.
καθολική.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α.

IACOBVS Dei & Domini * Iesu
ἸΑΚΩΒΟΣ θεοῦ καὶ κυρίου Ἰησοῦ 1
Christi seruus, illis duodecim tribubus §
Χριστοῦ δοῦλος, ταῖς δώδεκα φυλαῖς
in dispersione, § gaudere. Omne gaudium
ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ, χαίρειν. πᾶσαν χαρὰν 2
† ducite, fratres mei, cùm * tentationibus in-
ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς πε-
cideritis ‡ variis: Scientes quòd proba-
ριπέσητε ποικίλοις· γινώσκοντες ὅτι τὸ δοκί- 3
tio vestræ fidei adoperatur patien-
μιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομο-
tiam. At patientia * opus perfectum habeat, vt sitis
νήν. ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω, ἵνα ἦτε 4
perfecti & integri, in nullo deficientes.
τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν μηδενὶ λειπόμενοι.
Si autem quis vestrûm * destituitur sapientia, postulet
εἰ δέ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰτείτω 5
à ‡ dante Deo omnibus † simpliciter, & non * im-
παρὰ τοῦ διδόντος θεοῦ πᾶσιν ἁπλῶς, καὶ οὐκ ὀνει-
properante, & dabitur ei. Postulet autem in
δίζοντος, καὶ δοθήσεται αὐτῷ. αἰτείτω δὲ ἐν 6
fide, nihil ‡ disceptans: nam disce-
πίστει, μηδὲν διακρινόμενος. ὁ γὰρ διακρινό-
ptans similis est fluctui maris § vento agitato, &
μενος ἔοικε κλύδωνι θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ καὶ
iactato. Non ergo æstimet homo il-
ῥιπιζομένῳ. μὴ γὰρ οἰέσθω ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖ- 7
le quòd accipiat aliquid à Domino. Vir du-
νος ὅτι λήψεταί τι παρὰ τοῦ κυρίου. ἀνὴρ δί- 8
plex animo, inconstans * in omnibus viis suis.
ψυχος, ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ.
Glorietur autem frater humilis in ‖ subli-
καυχάσθω δὲ ὁ ἀδελφὸς ὁ ταπεινὸς ἐν τῷ ὕ- 9
mitate sua: At diues † in humilitate sua:
ψει αὐτοῦ· ὁ δὲ πλούσιος ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ· 10
quoniā sicut flos fœni transibit. Exortus est
ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου παρελεύσεται. ἀνέτειλε 11
enim sol cum ardore, & arefecit fœ-
γὰρ ὁ ἥλιος σὺν τῷ καύσωνι, καὶ ἐξήρανε τὸν χόρ-
num, & flos eius decidit, & decor
τον, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσε, καὶ ἡ εὐπρέπεια τοῦ
vultus eius deperijt: ita & diues
προσώπου αὐτοῦ ἀπώλετο. οὕτω καὶ ὁ πλούσιος
in itineribus suis marcescet. Bea-
ἐν ταῖς πορείαις αὐτοῦ μαρανθήσεται. μα- 12
tus vir qui suffert tentationem, quoniā * proba-
κάριος ἀνὴρ ὃς ὑπομένει πειρασμόν, ὅτι δόκι-
tus factus, accipiet coronam vitæ, quam
μος γενόμενος, λήψεται τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν
repromisit ‡ Dominus diligentibus se.
ἐπηγγείλατο ὁ κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.
Nemo § tentatus dicat, quoniam à Deo
μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω, ὅτι ἀπὸ θεοῦ 13
* tentor; nam Deus intentator est malorum, ten-
πειράζομαι· ὁ γὰρ θεὸς ἀπείραστός ἐστι κακῶν, πει-
tat autem ipse neminem. Vnusquisq; verò tentatur, à
ράζει δὲ αὐτὸς οὐδένα. ἕκαστος δὲ πειράζεται, ὑπὸ 14

Margin: * nostri; § quæ sunt; § salutem; † existimate; * in tentationes; ‡ varias; § autem; * indiget; ‖ qui dat; † affluenter; * improperat; ‡ hæsitans: qui enim hæsitat; § quià vēto mouetur, & circūfertur; * λαμβάνω; * est; ‖ exaltatione; † autem; * παρέρχομαι; ξηραίνω; * μαραίνομαι; * cùm fuerit; ‡ Deus; § cùm tentatur; * tentatur; ‖ enim.

propria concupiscentia abstractus & illectus.
τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δελεαζόμενος.

Deinde concupiscentia *concipiens, parit peccatum: at peccatum ‡ consummatum, generat mortem.
15 εἶτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα, τίκτει ἁμαρτίαν· ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκύει θάνατον.

§ Ne errate, fratres mei *dilecti.
16 μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί.

Omne datum ‖ bonum, & omne donum perfectum, † supernè est, descendens à Patre luminum, apud quē non est transmutatio, ‡ aut vicissitudinis obumbratio.
17 πᾶσα δόσις ἀγαθὴ, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ἄνωθέν ἐστι, καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, παρ' ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα.

§ Volens genuit nos verbo veritatis, § ad esse nos initium aliquod eius *creaturarum.
18 βουληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας, εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἀπαρχήν τινα τῶν αὐτοῦ κτισμάτων.

‖ Itaque, fratres mei † dilecti, sit omnis homo velox ad audiendum, tardus ‡ ad loquendum, ‖ tardus ad iram.
19 ὥστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἔστω πᾶς ἄνθρωπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκοῦσαι, βραδὺς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδὺς εἰς ὀργήν.

Ira enim viri iustitiam Dei non adoperatur.
20 ὀργὴ γὰρ ἀνδρὸς δικαιοσύνην θεοῦ οὐ κατεργάζεται.

§ Ideo abiicientes omnem *sordem, & abundantiam malitiæ, in mansuetudine suscipite insitum verbum, ‖ potens saluare animas vestras.
21 διὸ ἀποθέμενοι πᾶσαν ῥυπαρίαν καὶ περισσείαν κακίας, ἐν πραΰτητι δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον, τὸν δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

Estote autem factores verbi, & non tantùm auditores, fallentes vosmetipsos.
22 γίνεσθε δὲ ποιηταὶ λόγου, καὶ μὴ μόνον ἀκροαταὶ, παραλογιζόμενοι ἑαυτούς.

Quia si quis auditor verbi est, & non factor, hic † similis est viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo.
23 ὅτι εἴ τις ἀκροατὴς λόγου ἐστὶ, καὶ οὐ ποιητὴς, οὗτος ἔοικεν ἀνδρὶ κατανοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἐν ἐσόπτρῳ.

Considerauit enim seipsum, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit.
24 κατενόησε γὰρ ἑαυτὸν, καὶ ἀπελήλυθε, καὶ εὐθέως ἐπελάθετο ὁποῖος ἦν.

At perspiciens in legem ‡ perfectam illā libertatis, & § permanens, hic non auditor *obliuionis factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit.
25 ὁ δὲ παρακύψας εἰς νόμον τέλειον τὸν τῆς ἐλευθερίας, καὶ παραμείνας, οὗτος οὐκ ἀκροατὴς ἐπιλησμονῆς γενόμενος, ἀλλὰ ποιητὴς ἔργου, οὗτος μακάριος ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ ἔσται.

Si quis ‖ videtur religiosus esse in vobis, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum, huius vana † religio.
26 εἴ τις δοκεῖ θρῆσκος εἶναι ἐν ὑμῖν, μὴ χαλιναγωγῶν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπατῶν καρδίαν αὐτοῦ, τούτου μάταιος ἡ θρησκεία.

Religio munda, * & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, *immaculatū seipsum custodire ‡ à mundo.
27 θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ αὕτη ἐστὶν, ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου.

Marginal notes: † sua. *cū conceperis. *συλλαμβάνω. ‖ verò cùm fuerit. § Nolite itaque errare, * dilectissimi. ‖ optimū, † desursum. ‡ nec. § Voluntariè. § vt simus. *creaturę. ‖ Scitis, † dilectissimi, ‡ autem. ‖ &. § Propter quod. *immunditiam. ‖ quod potest. † cōparabitur. * Qui autē perspexerit. ‡ perfectam. § permanserit in ea. * obliuiosus. ‖ autē putat se religiosum. † est. * &. ‡ ab hoc seculo.

CAP. II. β'.

Fratres mei, *ne in personarum acceptione ‡ habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloriæ.
1 Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωποληψίαις ἔχετε τὴν πίστιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης.

Si ‖ enim introierit in conuentum vestrum vir aureum habens annulum in veste candida, introierit autē & pauper in sordido habitu.
2 ἐὰν γὰρ εἰσέλθῃ εἰς τὴν συναγωγὴν ὑμῶν ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος ἐν ἐσθῆτι λαμπρᾷ, εἰσέλθῃ δὲ καὶ πτωχὸς ἐν ῥυπαρᾷ ἐσθῆτι,

Marginal notes: * nolite. ‡ habere. ‖ &.

Et intenderitis in *formosam vestem ‖ splendidam, & dixeritis ei, Tu sede hic ‖ pulchrè: & pauperi † dicatis, Tu sta illic, aut sede hic sub scabello *meo:
3 καὶ ἐπιβλέψητε ἐπὶ τὸν φοροῦντα τὴν ἐσθῆτα τὴν λαμπρὰν, καὶ εἴπητε αὐτῷ, σὺ κάθου ὧδε καλῶς· καὶ τῷ πτωχῷ εἴπητε, σὺ στῆθι ἐκεῖ, ἢ κάθου ὧδε ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν μου·

Et non diiudicatis ‡ in vobisipsis, & facti estis iudices § disceptationum malarum?
4 καὶ οὐ διεκρίθητε ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐγένεσθε κριταὶ διαλογισμῶν πονηρῶν;

Audite, fratres mei *dilecti, nonne Deus elegit pauperes ‖ mundi huius diuites in fide, & hæredes regni quod repromisit † diligentibus se?
5 ἀκούσατε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, οὐχ ὁ θεὸς ἐξελέξατο τοὺς πτωχοὺς τοῦ κόσμου τούτου πλουσίους ἐν πίστει, καὶ κληρονόμους τῆς βασιλείας ἧς ἐπηγγείλατο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν;

Vos autem exhonorastis pauperem. nonne diuites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia?
6 ὑμεῖς δὲ ἠτιμάσατε τὸν πτωχόν. οὐχ οἱ πλούσιοι καταδυναστεύουσιν ὑμῶν, καὶ αὐτοὶ ἕλκουσιν ὑμᾶς εἰς κριτήρια;

Nonne ipsi blasphemant *pulchrum nomen ‡ inuocatum super vos?
7 οὐκ αὐτοὶ βλασφημοῦσι τὸ καλὸν ὄνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ὑμᾶς;

Si tamen legem perficitis regalem, secundùm scripturam, Diliges proximum tuū sicut teipsum, § pulchrè facitis.
8 εἰ μέντοι νόμον τελεῖτε βασιλικὸν, κατὰ τὴν γραφὴν, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν, καλῶς ποιεῖτε.

Si autem personam accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi trāsgressores.
9 εἰ δὲ προσωποληπτεῖτε, ἁμαρτίαν ἐργάζεσθε, ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς παραβάται.

Quicunq; *enim totam legem seruauerit, offendat autē in vno, factus est omnium reus.
10 ὅστις γὰρ ὅλον τὸν νόμον τηρήσει, πταίσει δὲ ἐν ἑνὶ, γέγονε πάντων ἔνοχος.

‖ Ille enim † dicens, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. *si autē nō mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis.
11 ὁ γὰρ εἰπὼν, μὴ μοιχεύσῃς, εἶπε καὶ, μὴ φονεύσῃς. εἰ δὲ οὐ μοιχεύσεις, φονεύσεις δὲ, γέγονας παραβάτης νόμου.

Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis ‡ futuri iudicari.
12 οὕτω λαλεῖτε, καὶ οὕτω ποιεῖτε, ὡς διὰ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες κρίνεσθαι.

Nam iudiciū § sine misericordia *non ‖ facienti misericordiam: † contra gloriatur misericordia iudicium.
13 ἡ γὰρ κρίσις ἀνίλεως τῷ μὴ ποιήσαντι ἔλεος· κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως.

Quid *illud vtile, fratres mei, si fidem dicat ‡ quis habere, opera autē nō habeat? § num potest fides saluare eum?
14 τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ; μὴ δύναται ἡ πίστις σῶσαι αὐτόν;

Si autem frater aut soror nudi fiant, & *destituti fuerint quotidiano victu:
15 ἐὰν δὲ ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ γυμνοὶ ὑπάρχωσι, καὶ λειπόμενοι ὦσι τῆς ἐφημέρου τροφῆς,

Dicat autē aliquis illis ex vobis, Ite in pace, calefacimini, & saturamini: nō dederitis autē eis ea quæ necessaria ‖ corporis, quid † illud vtile?
16 εἴπῃ δέ τις αὐτοῖς ἐξ ὑμῶν, ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ, θερμαίνεσθε, καὶ χορτάζεσθε· μὴ δῶτε δὲ αὐτοῖς τὰ ἐπιτήδεια τοῦ σώματος, τί τὸ ὄφελος;

Sic & fides, si non opera habeat, mortua est *secundùm seipsam.
17 οὕτω καὶ ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔργα ἔχῃ, νεκρά ἐστι καθ' ἑαυτήν.

Sed dicet quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo. ostende mihi fidem tuam ‡ ex operibus tuis, & ego ostendam tibi ex operibus meis fidem meam.
18 ἀλλ' ἐρεῖ τις, σὺ πίστιν ἔχεις, κἀγὼ ἔργα ἔχω. δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου *ἐκ τῶν ἔργων σου, κἀγὼ δείξω σοι ἐκ τῶν ἔργων μου τὴν πίστιν μου.

Tu credis quoniam Deus vnus est? § pulchrè facis.
19 σὺ πιστεύεις ὅτι ὁ θεὸς εἷς ἐστι; καλῶς ποιεῖς·

Marginal notes: * cum qui indutus est veste preclara, ‖ benè. † autem. * κάθου. * pedum meorum, ‡ apud vosmetipsos, § cogitationū iniquarum. * dilectissimi, * ἐκλέξατο. ‖ in hoc mundo. † Deus. * bonum. ‡ quod est. § bene. * autem. ‖ Qui. † dixit, * quod. ‡ incipientes. § enim. * illi qui. ‖ fecit. † superexaltat autem. * proderit, ‡ se. § nunquid poterit. * indiguerint. ‖ sunt. † proderit. * in semetipsa. ‡ sine operibus. * χωρὶς τῶν ἔργων. § bene.

ποιεῖς

* φρίττουσι † otiosa * πληρῶ-μαι

facis: & dæmones credunt, & contremiscunt.
ποιεῖς· καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουσι, καὶ *φρίσσουσι.
Vis autem scire, ô homo inanis, quoniã fides si- 20
θέλεις δὲ γνῶναι, ὦ ἄνθρωπε κενέ, ὅτι ἡ πίστις χω-
ne operibus † mortua est? Abraham pater no- 21
ρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστιν; Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ἡ-
ster nonne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac
μῶν οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ἀνενέγκας Ἰσαὰκ τὸν
filium suum super altare? Vides quoniam 22
υἱὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον; βλέπεις ὅτι ἡ
fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fi-
πίστις συνήργει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ἔργων ἡ πί-
des consummata est? Et suppleta est scriptura, di- 23
στις ἐτελειώθη; καὶ *ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἡ λέ-
cens, Credidit autem Abraham Deo, & reputatũ est
γουσα, Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη
illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Vi- 24
αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, καὶ φίλος Θεοῦ ἐκλήθη. ὁ-
detis igitur, quoniã ex operibus iustificatur homo, &
ρᾶτε τοίνυν, ὅτι ἐξ ἔργων δικαιοῦται ἄνθρωπος, καὶ
non ex fide tantùm? Similiter autẽ & Raab mere- 25
οὐκ ἐκ πίστεως μόνον; ὁμοίως δὲ καὶ Ῥαὰβ ἡ πόρ-
trix, nõne ex operibus iustificata est, suscipiens nun-
νη οὐκ ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη, ὑποδεξαμένη τοὺς ἀγ-
tios, & alia via eiiciens? Sicut enim 26
γέλους, καὶ ἑτέρᾳ ὁδῷ ἐκβαλοῦσα; ὥσπερ γὰρ
corpus sine spiritu mortuum est, ita &
τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρόν ἐστιν, οὕτω καὶ ἡ
fides sine operibus mortua est.
πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι.

CAP. III. γ'.

* Nolite plures § fieri * sumitis. In multis

Ne multi magistri † fiatis, fratres
ΜΗ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί 1
mei, scientes quoniam maius iudicium * capiemus. Mul- 2
μου, εἰδότες ὅτι μεῖζον κρίμα ληψόμεθα. πολ-
ta enim offendimus omnes. si quis in verbo nõ offendit,
λὰ γὰρ πταίομεν ἅπαντες. εἴ τις ἐν λόγῳ οὐ πταίει,
hic perfectus † vir, § potens freno circumducere & to-
οὗτος τέλειος ἀνήρ, δυνατὸς *χαλιναγωγῆσαι καὶ ὅ-
tum corpus. * Ecce equis frena in 3
λον τὸ σῶμα. ἴδε τῶν ἵππων τοὺς χαλινοὺς εἰς τὰ
ora mittimus ad † obediendum ipsos nobis etiã
στόματα βάλλομεν πρὸς τὸ πείθεσθαι αὐτοὺς ἡμῖν, καὶ
omne corpus illorum circum † agimus. Ecce & 4
ὅλον τὸ σῶμα αὐτῶν μετάγομεν. ἰδοὺ καὶ τὰ
naues * tanta existentes, & à validis ventis
πλοῖα τηλικαῦτα ὄντα, καὶ ὑπὸ σκληρῶν ἀνέμων
† impulsa, circumferuntur § à modico gubernaculo. v-
ἐλαυνόμενα, μετάγεται ὑπὸ ἐλαχίστου πηδαλίου, ὅ-
bi impetus dirigentis voluerit. Ita & 5
που ἂν ἡ ὁρμὴ τοῦ εὐθύνοντος βούληται. οὕτω καὶ ἡ
lingua * paruum membrum est, & magna ‖ gloriatur. Ecce
γλῶσσα μικρὸν μέλος ἐστί, καὶ μεγαλαυχεῖ. ἰδοὺ
† exiguus ignis * quantam materiam incendit. Et lingua 6
ὀλίγον πῦρ ἡλίκην ὕλην ἀνάπτει. καὶ ἡ γλῶσσα
ignis †, mundus iniquitatis. ita lingua con-
πῦρ, ὁ κόσμος τῆς ἀδικίας. οὕτως ἡ γλῶσσα κα-
stituitur in membris nostris, § maculans totum
θίσταται ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, ἡ σπιλοῦσα ὅλον τὸ
corpus, & * inflammans totam natiuitatis ‖, &
σῶμα, καὶ φλογίζουσα τὸν τροχὸν τῆς γενέσεως, καὶ
inflammata à gehenna. Omnis enim natu- 7
φλογιζομένη ὑπὸ τῆς γεέννης. πᾶσα γὰρ φύ-
ra bestiarumque & volucrum, † serpentiumque & * mari-
σις θηρίων τε καὶ πετεινῶν, ἑρπετῶν τε καὶ ἐνα-
norum domatur, & domita † est natura
λίων δαμάζεται, καὶ δεδάμασται τῇ φύσει τῇ
humana. At linguam § nullus potest 8
ἀνθρωπίνῃ. τὴν δὲ γλῶσσαν οὐδεὶς δύναται
hominum domare: * incoercibile malum: plena
ἀνθρώπων δαμάσαι· ἀκατάσχετον κακόν, μεστὴ

† est § potest etiam. * χαλιναγωγεῖν * Si autem ‖ concertandum † ferimus. * cùm magnæ sint § minentur, ‖ autem * modicũ quidem ‖ exaltat. † quantus * quàm magnam sylvam. † est, vniuersitas § quæ maculat * inflāmat ‖ nostræ † & * cæterorũ domitur. § sunt à § autem * inquietum.

veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum, 9
ἰοῦ θανατηφόρου. ἐν αὐτῇ εὐλογοῦμεν τὸν Θεόν,
& Patrem, & in ipsa maledicimus homi-
καὶ πατέρα, καὶ ἐν αὐτῇ καταρώμεθα τοὺς ἀνθρώ-
nes ‖ illos ad † similitudinem Dei * factos. Ex 10
πους τοὺς καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ γεγονότας. ἐκ τοῦ
ipso ore procedit benedictio, & maledictio. non
αὐτοῦ στόματος ἐξέρχεται εὐλογία καὶ κατάρα. οὐ
oportet, fratres mei dilecti, hæc ita fieri.
χρή, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ταῦτα οὕτω γίνεσθαι.
Nunquid fons de eodem foramine emanat § dul- 11
μήτι ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὀπῆς βρύει τὸ γλυ-
ce, & amarum? Nunquid potest, fratres mei, ficus 12
κὺ καὶ τὸ πικρόν; μὴ δύναται, ἀδελφοί μου, συκῆ
§ oliuas facere, aut vitis ficus? sic * nullus
ἐλαίας ποιῆσαι, ἢ ἄμπελος σῦκα; οὕτως οὐδεμία
fons salsam & dulcem ‖ facere aquam. Si quis sa- 13
πηγὴ ἁλυκὸν καὶ γλυκὺ ποιῆσαι ὕδωρ. τίς σο-
piens, & † peritus in vobis, ostendat ex * pulchra
φὸς καὶ ἐπιστήμων ἐν ὑμῖν; δειξάτω ἐκ τῆς καλῆς
conuersatione † opera sua in mansuetudine sapientiæ.
ἀναστροφῆς τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πραΰτητι σοφίας.
§ Si autē zelum amarum habetis, & * contentionem in cor- 14
εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχετε καὶ ἐριθείαν ἐν τῇ καρ-
de vestro: ne gloriamini & mentimini aduersus
δίᾳ ὑμῶν, μὴ κατακαυχᾶσθε καὶ ψεύδεσθε κατὰ τῆς
veritatem: Non est ‖ ista sapientia deorsum des- 15
ἀληθείας. οὐκ ἔστιν αὕτη ἡ σοφία ἄνωθεν κατερ-
cendens: sed terrena, animalis, † dæmoniaca. Vbi 16
χομένη, ἀλλ' ἐπίγειος, ψυχική, δαιμονιώδης. ὅπου
enim zelus & * irritatio, illic tumultuatio, & omnis
γὰρ ζῆλος καὶ ἐριθεία, ἐκεῖ ἀκαταστασία καὶ πᾶν
praua actio. Illa autem supernè sapientia, pri- 17
φαῦλον πρᾶγμα. ἡ δὲ ἄνωθεν σοφία, πρῶ-
mùm quidẽ pudica est: deinde pacifica, modesta, bene suadi-
τον μὲν ἁγνή ἐστιν, ἔπειτα εἰρηνική, ἐπιεικής, εὐπει-
bilis, † plena misericordia § & fructibus bonis, non di-
θής, μεστὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιά-
iudicãs, * & non simulata. Fructus autem iusti- 18
κριτος καὶ ἀνυπόκριτος. καρπὸς δὲ τῆς δικαιοσύ-
tiæ, in pace seminatur facientibus pacem.
νης ἐν εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην.

‖ qui † imaginem & * facti sunt. § dulcem & amaram aquam? § vuas * neque salsa ‖ potest facere † disciplinatus inter vos? * bona * Δειξάτω μ † operationem suam § Quòd * contentiones sunt in cordibus vestris: nolite gloriari & mendaces esse ‖ enim. † diabolica. * contentio, ibi inconstãtia, & omne opus prauũ. Quæ desursum est § bonis cõsentiens, § & * sine simulatione.

CAP. IIII. δ'.

Vnde bella & * pugnæ in vobis? † Non hinc,
ΠΟθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ὑμῖν; οὐκ ἐντεῦθεν 1
ex ‖ voluptatibus vestris † militantibus in mem-
ἐκ τῶν ἡδονῶν ὑμῶν τῶν στρατευομένων ἐν τοῖς μέλε-
bris vestris? Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & 2
σιν ὑμῶν; ἐπιθυμεῖτε, καὶ οὐκ ἔχετε· φονεύετε καὶ
zelatis, & non potestis adipisci. litigatis & bel-
ζηλοῦτε, καὶ οὐ δύνασθε *ἐπιτυχεῖν· μάχεσθε καὶ πο-
ligeratis: & non habetis, propter non petere vos.
λεμεῖτε, καὶ οὐκ ἔχετε, διὰ τὸ μὴ αἰτεῖσθαι ὑμᾶς.
Petitis, & non accipitis, eo quòd malè † peti- 3
αἰτεῖτε, καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖ-
tis: vt in § voluptatibus vestris insumatis. Adul- 4
σθε, ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὑμῶν δαπανήσητε. μοι-
teri & adulteræ, nescitis quia amicitia * mun-
χοὶ καὶ μοιχαλίδες, οὐκ οἴδατε ὅτι ἡ φιλία τοῦ κόσ-
di ‖ inimicitia Dei est? Quicunq; ergo voluerit amicus
μου ἔχθρα τοῦ Θεοῦ ἐστιν; ὃς ἂν οὖν βουληθῇ φίλος
esse † mundi, inimicus Dei constituitur. An pu- 5
εἶναι τοῦ κόσμου, ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καθίσταται. ἢ δο-
tatis quia inaniter Scriptura * dicit, Ad inuidiam concu-
κεῖτε ὅτι κενῶς ἡ γραφὴ λέγει, πρὸς φθόνον ἐπι-
piscit spiritus qui habitat in § nobis? Maio- 6
ποθεῖ τὸ πνεῦμα ὃ κατῴκησεν ἐν ἡμῖν; μείζο-
rem autẽ dat gratiam. § Ideo dicit, * Dominus superbis
να δὲ δίδωσι χάριν. διὸ λέγει, κύριος ὑπερηφάνοις
resistit, humilibus autem dat gratiam.
ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.

* lites. † Nonne ‖ concupiscentiis † quæ militant * ἐπιτυχεῖν * quod nõ postulatis. † petatis. § concupiscentiis * huius ‖ inimica † seculi huius. * dicat: § vobis § Propter quod * Deus

Subditi estote ergo Deo: resistite † diabolo,
ὑποτάγητε οὖν τῷ θεῷ· ἀντίστητε τῷ διαβόλῳ, 7
& fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & purifi-
καὶ φεύξεται ἀφ' ὑμῶν. ἐγγίσατε τῷ θεῷ, καὶ ἐγγιεῖ ὑμῖν. καθαρίσατε χεῖρας, ἁμαρτωλοί, καὶ ἁγνί- 8
cate corda, duplices animo. ‡ Affligimini, & lugete, & plorate: risus vester in luctum convertatur, & * gaudium in mœrorem.
σατε καρδίας, δίψυχοι. ταλαιπωρήσατε καὶ πενθήσατε, καὶ κλαύσατε. ὁ γέλως ὑμῶν εἰς πένθος μεταστραφήτω, καὶ ἡ χαρὰ εἰς κατήφειαν. 9
Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos.
ταπεινώθητε ἐνώπιον τοῦ κυρίου, καὶ ὑψώσει ὑμᾶς. 10
‖ Ne contraloquimini alij aliis, fratres †. Contraloquens fratri, & iudicans fratrem suum, ‡ contraloquitur legi, & iudicat legem. Si autem legem iudicas, nō es factor
μὴ καταλαλεῖτε ἀλλήλων, ἀδελφοί. ὁ καταλαλῶν ἀδελφοῦ, καὶ κρίνων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καταλαλεῖ νόμου, καὶ κρίνει νόμον. εἰ δὲ νόμον κρίνεις, οὐκ εἶ ποιητὴς 11
legis, sed index. Vnus est ‖ ille legislator † potens saluare & perdere. Tu autē quis es qui iudicas
νόμου, ἀλλὰ κριτής. εἷς ἐστιν ὁ νομοθέτης ὁ δυνάμενος σῶσαι καὶ ἀπολέσαι. σὺ δὲ τίς εἶ ὃς κρίνεις τὸν 12
‡ alterum? Age nunc ‖ dicentes, Hodie † & cras
ἕτερον; ἄγε νῦν οἱ λέγοντες, σήμερον καὶ αὔριον 13
ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi ‡ annum vnum, & mercabimur: & ‖ lucrabimur:
πορευσώμεθα εἰς τήνδε τὴν πόλιν, καὶ ποιήσωμεν ἐκεῖ ἐνιαυτὸν ἕνα, καὶ ἐμπορευσώμεθα, καὶ κερδήσωμεν·
Qui ignoratis † illud cras. Quæ enim vita
οἵτινες οὐκ ἐπίστασθε τὸ τῆς αὔριον. ποία γὰρ ἡ ζωὴ 14
vestra? Vapor enim erit, ad modicum apparens, deinceps vero & ‡ euanescens. Pro ‖ dicere vos, Si
ὑμῶν; ἀτμὶς γὰρ ἔσται ἡ πρὸς ὀλίγον φαινομένη, ἔπειτα δὲ καὶ ἀφανιζομένη. ἀντὶ τοῦ λέγειν ὑμᾶς, ἐὰν 15
Dominus voluerit, & † vixerimus, & faciemus hoc aut illud. Nunc autē ‡ gloriamini in superbiis vestris:
ὁ κύριος θελήσῃ, καὶ ζήσωμεν, καὶ ποιήσωμεν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο· νῦν δὲ καυχᾶσθε ἐν ταῖς ἀλαζονείαις ὑμῶν· 16
Omnis ‖ gloriatio talis maligna est. Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum illi est.
πᾶσα καύχησις τοιαύτη πονηρά ἐστιν. εἰδότι οὖν καλὸν ποιεῖν, καὶ μὴ ποιοῦντι, ἁμαρτία αὐτῷ ἐστιν. 17

Margin: † autem. * Misericordia ‡ Affligimini. * ταλαιπωρίας * κατήφειαν ‖ Nolite detrahere alterutrū. † mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat ‡ detrahit ‖ enim. † & iudex, qui potest liberare. ‖ proximū? Ecce ‖ qui dicitis. † aut crastino ‡ quidem ‖ lucrū faciemus. † quid erit in crastino. ‡ exterminabitur ‖ eo vt dicatis. † & ‖ exultatis ‖ exultatio

CAP. V. ε΄.

Age nunc diuites, plorate, vlulantes in miseriis vestris † superuenturis.
Ἄγε νῦν οἱ πλούσιοι, κλαύσατε ὀλολύζοντες ἐπὶ ταῖς ταλαιπωρίαις ὑμῶν ταῖς ἐπερχομέναις. 1
Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta facta sunt.
ὁ πλοῦτος ὑμῶν σέσηπε, καὶ τὰ ἱμάτια ὑμῶν σητόβρωτα γέγονεν. 2
Aurum vestrum & argentum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis ‡ in nouissimis diebus.
ὁ χρυσὸς ὑμῶν καὶ ὁ ἄργυρος κατίωται, καὶ ὁ ἰὸς αὐτῶν εἰς μαρτύριον ὑμῖν ἔσται, καὶ φάγεται τὰς σάρκας ὑμῶν ὡς πῦρ. ἐθησαυρίσατε ἐν ἐσχάταις ἡμέραις. 3
Ecce merces operariorum ‖ metentium regiones vestras, † intercepta à vobis, clamat: & clamores ‡ metentium in aures Domini sabaoth ‖ introierunt.
ἰδοὺ ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν τῶν ἀμησάντων τὰς χώρας ὑμῶν, ὁ ἀπεστερημένος ἀφ' ὑμῶν, κράζει· καὶ αἱ βοαὶ τῶν θερισάντων εἰς τὰ ὦτα κυρίου σαβαὼθ εἰσεληλύθασιν. 4
Delitiati estis super terram, & † lasciuistis: enutristis corda vestra vt in die occisionis. ‡ Condemnastis, occidistis iustum: ‖ non resistit vobis.
ἐτρυφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐσπαταλήσατε· ἐθρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν ὡς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς. κατεδικάσατε, ἐφονεύσατε τὸν δίκαιον· οὐκ ἀντιτάσσεται ὑμῖν. 5 6
Patientes estote igitur, fratres,
μακροθυμήσατε οὖν, ἀδελφοί, 7

Margin: ‡ Agite † quæ aduenient vobis. * καθίωται ‖ vobis irā ‡ qui messuerunt † quę fraudata est * ἀπεστερημένος ‡ eorum ‖ introiuit. Epulati * εἰσεληλύθασιν † in luxuriis ‡ Adduxistis & ‖ & * μακροθυμία

vsque ad aduentum Domini. Ecce, agricola expectat pretiosum fructum terræ: patienter ferens in eum, donec accipiat pluuiam † matutinam & serotinam.
ἕως τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου. ἰδοὺ ὁ γεωργὸς ἐκδέχεται τὸν τίμιον καρπὸν τῆς γῆς, μακροθυμῶν ἐπ' αὐτῷ, ἕως ἂν λάβῃ ὑετὸν πρώϊμον καὶ ὄψιμον.
Patientes estote & vos: ‡ confirmate corda vestra, quoniam aduentus Domini ‖ appropinquauit.
μακροθυμήσατε καὶ ὑμεῖς, στηρίξατε τὰς καρδίας ὑμῶν, ὅτι ἡ παρουσία τοῦ κυρίου ἤγγικε. 8
Ne ingemiscite aduersus alij alios, fratres, vt non iudicemini. Ecce, iudex ante † fores stetit.
μὴ στενάζετε κατ' ἀλλήλων, ἀδελφοί, ἵνα μὴ κριθῆτε. ἰδοὺ κριτὴς πρὸ τῶν θυρῶν ἕστηκεν. 9
Exemplum accipite fratres mei, ‡ malorum perpessionis, & patientiæ, Prophetas, qui locuti sunt ‖ nomine Domini.
ὑπόδειγμα λάβετε τῆς κακοπαθείας, ἀδελφοί μου, καὶ τῆς μακροθυμίας, τοὺς προφήτας, οἳ ἐλάλησαν τῷ ὀνόματι κυρίου. 10
Ecce beatificamus † tolerantes. Tolerantiam Iob audistis: & finem Domini vidistis, quoniā valde misericors est ‡ & miserator.
ἰδοὺ μακαρίζομεν τοὺς ὑπομένοντας. τὴν ὑπομονὴν Ἰὼβ ἠκούσατε, καὶ τὸ τέλος κυρίου εἴδετε, ὅτι πολύσπλαγχνός ἐστι καὶ οἰκτίρμων. 11
Antè omnia autē, fratres mei, † ne iurate, neque ‡ cælum, neque terram, neq; aliud quodcunq; iuramētū. Sit autē ‖ vestrū illud Etiā, etiam: & illud nō, nō: vt non † in hypocrisin decidatis.
πρὸ πάντων δὲ, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε, μήτε τὸν οὐρανόν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὅρκον· ἤτω δὲ ὑμῶν τὸ ναί, ναί, καὶ τὸ οὒ, οὔ· ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν πέσητε. 12
Tristatur aliquis ‡ in vobis: oret. Æquo animo est quis? psallat.
κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσευχέσθω. εὐθυμεῖ τις; ψαλλέτω. 13
Infirmatur quis in vobis? ‖ aduocet presbyteros ecclesiæ: & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini.
ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου. 14
Et oratio fidei † seruabit laborantem, & eriget eum Dominus: & si ‡ peccata fuerit perpetrans, remittentur ei.
καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ κύριος· κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ. 15
Confitemini ‖ alij aliis offensiones: & orate pro † alij aliis, vt sanemini. multum ‡ valet deprecatio iusti ‖ efficax.
ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, καὶ εὔχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε. πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη. 16
Elias homo erat † similiter passibilis nobis: & oratione orauit ‡ ad non pluendum, & non pluit super terram annos tres & menses sex.
Ἠλίας ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν, καὶ προσευχῇ προσηύξατο τοῦ μὴ βρέξαι, καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐνιαυτοὺς τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ. 17
Et rursum orauit: & cælum pluuiam dedit, & terra ‖ germinauit fructum suum.
καὶ πάλιν προσηύξατο, καὶ ὁ οὐρανὸς ὑετὸν ἔδωκε, καὶ ἡ γῆ ἐβλάστησε τὸν καρπὸν αὐτῆς. 18
Fratres †, si quis ‡ in vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum:
ἀδελφοί, ἐάν τις ἐν ὑμῖν πλανηθῇ ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτόν, 19
‖ Sciat quòd ille conuertens peccatorem ab errore viæ suæ, † seruabit animam à morte, & operiet multitudinem peccatorum.
γινωσκέτω ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου, καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν. 20

Margin: † temporaneam & serotinam. ‡ & ‖ appropinquabit. Nolite ingemiscere in alterutrum. † ianuam assistit. ‡ laboris ‖ in † eos qui sustinuerunt. Sufferentiam ‖ Dominus † Nolite iurare ‡ per * ὀμνύετε ‖ sermo vester, Est, est. † sub iudicio * ὑπὸ κρίσιν ‡ vestrūm ‖ inducat † saluabit infirmum. & alleuabit ‡ in peccatis sit ‖ ergo alterutrum peccata vestra: † inuicem, vt saluemini. ‡ enim ‖ assidua. † similis ‡ vt non plueret * βρέχειν * προσευχῇ ‡ dedit ‖ mei. ‡ ex ‖ Scire debet quoniam qui conuerti fecerit. † saluabit [illegible]

Finis sancti Iacobi catholicæ Epistolæ.
Τέλος τῆς τοῦ ἁγίου Ἰακώβου καθολικῆς ἐπιστολῆς.

SANCTI PETRI

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ

CATHOLICA PRIOR

ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΠΡΩΤΗ

Epistola.

ἐπιστολή.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α'.

PETRVS Apostolus Iesu Christi,
1 ΠΕΤΡΟΣ ἀπόστολος Ἰησοῦ χριστοῦ,
electis aduenis dispersionis
ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις διασπορᾶς
Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ,
πόντου, γαλατίας, καππαδοκίας, ἀσίας, καὶ βι-
Secundùm † præscientiam Dei Patris, in *sancti-
2 θυνίας, κατὰ πρόγνωσιν θεοῦ πατρὸς ἐν ἁ-
ficatione Spiritus, in obedientiam & aspersio-
γιασμῷ πνεύματος, εἰς ὑπακοὴν καὶ ῥαντισ-
nem sanguinis Iesu Christi. Gratia vobis & pax
μὸν αἵματος ἰησοῦ χριστοῦ. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη
multiplicetur. Benedictus Deus, & Pater
3 *πληθυνθείη. εὐλογητὸς ὁ θεὸς, καὶ πατὴρ τοῦ
Domini nostri Iesu Christi, qui secundùm † multã suam miseri-
κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔ-
cordiam ‡ regenerauit nos in spem viuam, per
λεος ἀναγεννήσας ἡμᾶς εἰς ἐλπίδα ζῶσαν δι'
resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, In hære-
4 ἀναστάσεως ἰησοῦ χριστοῦ ἐκ νεκρῶν, Εἰς κλη-
ditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcesci-
ρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον, καὶ ἀμάραν-
bilem, conseruatam in cœlis in * vos,
τον, τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς εἰς ὑμᾶς,
5 In virtute Dei, ‡ custoditos, per fidem, in
Τοὺς ἐν δυνάμει θεοῦ, *φρουρουμένους διὰ πίστεως, εἰς
salutem paratam reuelari in tempore no-
σωτηρίαν ἑτοίμην ἀποκαλυφθῆναι ἐν καιρῷ ἐ-
uissimo. In quo † exultatis modicum nunc, (si *opus
6 σχάτῳ. Ἐν ᾧ ἀγαλλιᾶσθε ὀλίγον ἄρτι, εἰ δέον
est) tristari in variis tentationibus: Vt
7 ἐστὶ, *λυπηθέντες ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς· ἵνα
probatio vestræ fidei multò pretiosior ‡
τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως πολὺ τιμιώτερον
auro ‡ illo perdito, per ignem verò *explora-
χρυσίου τοῦ ἀπολλυμένου, διὰ πυρὸς δὲ δοκιμαζο-
to, inueniatur in laudem & honorem & gloriam, in
μένου, *εὑρεθῇ εἰς ἔπαινον καὶ τιμὴν καὶ δόξαν, ἐν
reuelatione Iesu Christi. Quem non videntes di-
8 ἀποκαλύψει ἰησοῦ χριστοῦ· Ὃν οὐκ εἰδότες ἀ-
ligitis: in quem nunc non videntes †, credentes autẽ,
γαπᾶτε, εἰς ὃν ἄρτι μὴ ὁρῶντες, πιστεύοντες δὲ,
exultatis lætitia inenarrabili & glorificata.
ἀγαλλιᾶσθε χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ,
Reportantes finem fidei vestræ, salu-
9 Κομιζόμενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως ὑμῶν, σωτη-
tem animarum. De qua salute exquisierunt
ρίαν ψυχῶν. περὶ ἧς σωτηρίας *ἐξεζήτησαν
atque scrutati sunt Prophetæ: qui de *illa in vos
10 καὶ *ἐξηρεύνησαν προφῆται οἱ περὶ τῆς εἰς ὑμᾶς
gratia ‡ prophetantes. Scrutantes in
χάριτος προφητεύσαντες. ἐρευνῶντες εἰς
quod vel quale tempus significaret in eis Spiritus
11 τίνα ἢ ποῖον καιρὸν *ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα
Christi, ‡ prænuntians illas in Christum pas-
χριστοῦ, προμαρτυρόμενον τὰ εἰς χριστὸν πα-
siones, & *post has glorias: Quibus reue-
θήματα, καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας· οἷς ἀπε-
12 latum est quia non sibimetipsis, vobis autẽ ministrabant ea,
καλύφθη ὅτι οὐχ ἑαυτοῖς, ὑμῖν δὲ *διηκόνουν αὐτὰ,
quæ nunc nuntiata sunt vobis, per eos ‡ euangelizantes
ἃ νῦν *ἀνηγγέλη ὑμῖν διὰ τῶν εὐαγγελισαμένων
vobis in Spiritu sancto misso de cæ-
ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ ἀποσταλέντι ἀπ' οὐρα-
lo, in † quæ desiderant angeli prospicere.
νοῦ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι.
*Ideo succincti lumbos mentis
13 Διὸ ἀναζωσάμενοι τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας
vestræ, sobrij, perfectè sperate in eam ‡ ob-
ὑμῶν, νήφοντες, τελείως ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν φερο-
latam vobis gratiam in reuelatione Iesu Christi,
μένην ὑμῖν χάριν ἐν ἀποκαλύψει ἰησοῦ χριστοῦ,
Quasi filij obedientiæ, non configurati illis
14 ὡς τέκνα ὑπακοῆς, μὴ συσχηματιζόμενοι ταῖς
‡ prius in ignorantia vestra cupiditatibus: Sed
15 πρότερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑμῶν ἐπιθυμίαις· ἀλλὰ
secundùm eũ *vocantem vos, Sanctum, & ipsi sancti in om-
κατὰ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἅγιον, καὶ αὐτοὶ ἅγιοι ἐν πά-
ni conuersatione ‡ sitis: Quoniam scriptum est, San-
16 σῃ ἀναστροφῇ γενήθητε· διότι γέγραπται, ἅ-
cti eritis, quoniã ego sanctus sum. Et si Patrem
17 γιοι γένεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιός εἰμι. καὶ εἰ πατέρα
inuocatis eũ † sine acceptione personarum iudicantem
ἐπικαλεῖσθε τὸν ἀπροσωπολήπτως κρίνοντα
secũdùm vniuscuiusq; opus, in timore ‡ commorationis ve-
κατὰ τὸ ἑκάστου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας ὑ-
stra tempus conuersamini: Scientes quòd non
18 μῶν χρόνον ἀναστράφητε· εἰδότες ὅτι οὐ
corruptibilibus argento vel auro redempti estis de
φθαρτοῖς ἀργυρίῳ ἢ χρυσίῳ *ἐλυτρώθητε ἐκ
vana vestra conuersatione ‡ paterna traditione accepta,
τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου,
Sed pretioso sanguine quasi agni immaculati & incõta-
19 ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπί-
minati Christi, Præcogniti quidem ante constitutio-
20 λου χριστοῦ, προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβο-
nem mundi, manifestati autem in nouissimis tempo-
λῆς κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρό-
ribus propter vos *Per ipsum credentes in ‡ Deum
21 νων δι' ὑμᾶς, τοὺς δι' αὐτοῦ πιστεύοντας εἰς θεὸν
illum suscitantem eum à mortuis, & gloriam † ei dan-
τὸν ἐγείραντα αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ δόξαν αὐτῷ δόν-
tem, vt fidem vestram & spem esse in Deum.
τα, ὥστε τὴν πίστιν ὑμῶν καὶ ἐλπίδα εἶναι εἰς θεόν.
Animas vestras castificantes in obedientia
22 Τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἡγνικότες ἐν τῇ ὑπακοῇ
‡ veritatis per Spiritum in fraternum amorem
τῆς ἀληθείας διὰ πνεύματος εἰς φιλαδελφίαν
non simulatum, ex puro corde ‡ alij alios dili-
ἀνυπόκριτον, ἐκ καθαρᾶς καρδίας ἀλλήλους ἀγα-
gite * impensè, Renati non ex
23 πήσατε ἐκτενῶς, ἀναγεγεννημένοι οὐκ ἐκ
semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei
σπορᾶς φθαρτῆς, ἀλλὰ ἀφθάρτου, διὰ λόγου θεοῦ
viui & permanentis in æternum. Quia omnis
24 ζῶντος καὶ μένοντος εἰς τὸν αἰῶνα. διότι πᾶσα
caro vt fœnum, & omnis gloria ‡ hominis vt flos
σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶσα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος
fœni. exaruit fœnum, & flos eius deci-
χόρτου. *ἐξηράνθη ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέ-
dit: ‡ verbum ‡ Domini manet in æternum. Hoc
25 πεσε· τὸ δὲ ῥῆμα κυρίου μένει εἰς τὸν αἰῶνα. τοῦτο
autem est verbum ‡ euangelizatum in ‡ vos.
δέ ἐστι τὸ ῥῆμα τὸ εὐαγγελισθὲν εἰς ὑμᾶς.

CAP. II. β'.

Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem do-
1 ἈΠοθέμενοι οὖν πᾶσαν κακίαν, καὶ πάντα δό-
lum, & simulationes, & inuidias, & omnes ‡ oblo-
λον, καὶ ὑποκρίσεις, καὶ φθόνους, καὶ πάσας κατα-

Marginal notes (left): ‡ præscientiam; * sanctificationem; * πληθυνθείη; † magnam; ‡ regenerauit; * vobis, Qui; * τηρέω; ‡ custodimini; * φρουρέω; † exultabitis; * oportet contristari); * λυπέω; ‡ fit; ‡ quod; * probatur; * εὑρίσκω; ‡ cùm videritis; † quoque creditis; * ἐκζητέω; * futura in vobis; * ἐξερευνάω; ‡ prophetantes; * δηλόω; ‡ prænuntians eas quæ in Christo sunt; * posteriores.

Marginal notes (right): * ἀγγέλλω; ‡ qui euangelizauerunt; * ἀναγγέλλω; † quem; * Propter quod; ‡ quæ offertur; ‡ priorib. ignorantiæ vestræ desideriis; * qui vocauit; ‡ sitis; † qui nulla acceptione; ‡ incolatus vestri tempore; * λυτρόω; ‡ paternæ traditionis; * Qui fideles estis; ‡ Deo qui suscitauit; † dedit ei, vt fides vestra & spes esset in Deo.; ‡ charitatis, in fraternitatis amore simplici; ‡ inuicem attentius; ‡ eius quasi; * ξηραίνω; ‡ autem; ‡ quod est; ‡ vobis.; ‡ detractiones.

tiones, Sicut modò geniti infantes, † rationale, sine
λαλιάς, ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη, τὸ λογικὸν, ἄ- 2
dolo lac concupiscite: vt in eo *adcrea-
δολον γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξη-
mini. § Siquidem gustastis quoniā § benignus ille Dominus.
θῆτε. εἴπερ ἐγεύσασθε ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος. 3
Ad quem accedentes, lapidem viuum, ab
πρὸς ὃν προσερχόμενοι, λίθον ζῶντα, ὑπὸ 4
hominibus quidem reprobatum, à autem Deo
ἀνθρώπων μὲν ἀποδεδοκιμασμένον, παρὰ δὲ θεῷ
electum, *honorabilem. Et ipsi tanquā lapides viui
ἐκλεκτὸν, ἔντιμον. καὶ αὐτοὶ ὡς λίθοι ζῶντες 5
superædificamini domus spiritualis, sacerdotium san-
οἰκοδομεῖσθε οἶκος πνευματικὸς, ἱεράτευμα ἅ-
ctum, offerre hostias spirituales, bene accepta-
γιον, ἀνενέγκαι θυσίας πνευματικὰς, εὐπροσδέ-
biles Deo per Iesum Christum. Propter & cōtinetur
κτους τῷ θεῷ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ. διότι περιέχει 6
in Scriptura: Ecce pono in Sion lapidem summū an-
ἐν τῇ γραφῇ, ἰδοὺ τίθημι ἐν σιὼν λίθον ἀκρογω-
gularem, electum, pretiosum: & credens in eo,
νιαῖον, ἐκλεκτὸν, ἔντιμον· καὶ ὁ πιστεύων ἐπ᾽ αὐτῷ,
non pudefiet. Vobis igitur honor cre-
οὐ μὴ καταισχυνθῇ. ὑμῖν οὖν ἡ τιμὴ τοῖς πι- 7
dentibus: nō credentibus autē, lapis quem reprobauerunt
στεύουσιν· ἀπειθοῦσι δὲ, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ
ædificantes, hic factus est in caput anguli:
οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας,
at lapis offensionis, & petra scanda-
καὶ λίθος προσκόμματος, καὶ πέτρα σκανδά- 8
li: † qui offendunt verbo, *imperfuasi, in
λου· οἳ προσκόπτουσι τῷ λόγῳ, ἀπειθοῦντες, εἰς
quod & positi sunt. Vos autem genus electum, re-
ὃ καὶ ἐτέθησαν. ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτὸν, βα- 9
gale sacerdotium, gens sancta, populus § in vendi-
σίλειον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περι-
cationem, vt virtutes annuntietis eius § de
ποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ
tenebris vos vocantis in admirabile suum
σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ
lumen. Qui aliquādo nō populus*, nūc autē populus Dei: qui
φῶς. οἵ ποτε οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς θεοῦ· οἱ 10
nō consecuti misericordiā, nūc autē misericordiam consecuti.
οὐκ ἠλεημένοι, νῦν δὲ *ἐλεηθέντες.
§ Dilecti, obsecro † tanquam aduenas, & pere-
ἀγαπητοὶ, παρακαλῶ ὡς παροίκους, καὶ παρε- 11
grinos, abstinere § carnalibus desideriis,
πιδήμους, ἀπέχεσθαι τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν,
quæ militant aduersus animam. Conuer-
αἵτινες στρατεύονται κατὰ τῆς ψυχῆς, τὴν ἀνα- 12
sationem vestram habentes *honestam in Gentibus, vt
στροφὴν ὑμῶν ἔχοντες καλὴν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἵνα
in § quo obloquuntur vobis, vt malefactoribus, ex
ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, ἐκ τῶν
bonis operibus § inspicientes, glorificent Deum
καλῶν ἔργων ἐποπτεύσαντες, δοξάσωσι τὸν θεὸν
in die visitationis. Subiecti estote igitur omni hu-
ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς. ὑποτάγητε οὖν πάσῃ ἀν- 13
manæ creaturæ, propter *Dominum: siue regi, quasi
θρωπίνῃ κτίσει, διὰ τὸν κύριον. εἴτε βασιλεῖ, ὡς
§ superhabenti. Siue † præsidibus, vt per eum mis-
ὑπερέχοντι. εἴτε ἡγεμόσιν, ὡς δι᾽ αὐτοῦ πεμπο- 14
sis, ad vindictam quidem malefactorum, laudem verò
μένοις, εἰς ἐκδίκησιν μὲν κακοποιῶν, ἔπαινον δὲ
*benefacientium: Quia sic est voluntas Dei,
ἀγαθοποιῶν· ὅτι οὕτως ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, 15
§ benefacientes § capistrare imprudentium ho-
ἀγαθοποιοῦντας φιμοῦν τὴν τῶν ἀφρόνων ἀν-
minum ignorantiam: Quasi liberi, & non quasi
θρώπων ἀγνωσίαν· ὡς ἐλεύθεροι, καὶ μὴ ὡς 16
velamen habentes malitiæ liberta-
ἐπικάλυμμα ἔχοντες τῆς κακίας τὴν ἐλευθε-

† rationabiles, & · * crescatis in salutē. · * ἐπιποθέω · * αὐξάνω · § Si tamen · § dulcis est · * & honorificatum: · § qui crediderit in eum, non confundetur. · * καταισχύνομαι · † his · * nec credunt · § acquisitionis, · § qui vocauit · * ἐξαγγέλλω · * Dei. · * ἐλεέω · § Charissimi, · † vos · § vos à · * Inter Gētes bonam · § eo quòd detractant de vobis tanquam de · § vos considerantes, · * Deum: · § præcellentis · † ducibus, tanquam ab eo · * bonorū: · § vt obmutescere faciatis · * φιμόω

tem, sed sicut serui Dei. Omnes hono-
ρίαν, ἀλλ᾽ ὡς δοῦλοι τοῦ θεοῦ. πάντας τιμή- 17
rate. Fraternitatem diligite. Deum ti-
σατε. τὴν ἀδελφότητα ἀγαπᾶτε. τὸν θεὸν φο-
mete. Regem honorificate. Serui, sub-
βεῖσθε. τὸν βασιλέα τιμᾶτε. οἱ οἰκέται, ὑπο- 18
diti* in omni timore dominis, non tan-
τασσόμενοι ἐν παντὶ φόβῳ τοῖς δεσπόταις, οὐ μό-
tùm bonis & § æquis, sed etiam † prauis.
νον τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐπιεικέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκο-
Hoc enim gratia, si propter conscientiam Dei
λιοῖς. τοῦτο γὰρ χάρις, εἰ διὰ συνείδησιν θεοῦ 19
*sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ
ὑποφέρει τις λύπας, πάσχων ἀδίκως. ποῖον 20
enim § laus, si peccantes, & colaphizati
γὰρ κλέος, εἰ ἁμαρτάνοντες, καὶ κολαφιζόμενοι
sufferetis? Sed si benefacientes, § & patien-
ὑπομενεῖτε; ἀλλ᾽ εἰ ἀγαθοποιοῦντες, καὶ πάσχον-
tes sustinetis, *hoc gratia apud Deum. In hoc
τες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ θεῷ. εἰς τοῦτο 21
enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis,
γὰρ ἐκλήθητε, ὅτι καὶ χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν,
vobis relinquens exemplum, vt sequa-
ὑμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμὸν, ἵνα ἐπακολου-
mini vestigia eius: Qui peccatum non
θήσητε τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ· ὃς ἁμαρτίαν οὐκ 22
fecit, nec inuentus est dolus in ore eius.
ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ.
Qui § conuiciis affectus non contra conuiciabatur: patiens,
ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει, πάσχων, 23
non minabatur: tradebat autem iudicanti † iustè.
οὐκ ἠπείλει, παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως.
Qui peccata nostra ipse pertulit in
ὃς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ 24
corpore suo super lignum: vt peccatis
σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον· ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις
mortui, iustitiæ viuamus. cuius *vi-
ἀπογενόμενοι, τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν. οὗ τῷ μώ-
bice eius sanati estis: Eratis enim sicut oues
λωπι αὐτοῦ ἰάθητε. ἦτε γὰρ ὡς πρόβατα 25
errantes: sed conuersi estis nunc ad pa-
*πλανώμενα· ἀλλ᾽ ἐπεστράφητε νῦν ἐπὶ τὸν ποι-
storem & episcopum animarum § nostrarum.
μένα καὶ ἐπίσκοπον τῶν ψυχῶν ὑμῶν.

CAP. III. γ.

Similiter † mulieres, subditæ *pro-
ΟΜοίως αἱ γυναῖκες, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰ- 1
priis viris, vt & si qui non § suadentur ver-
δίοις ἀνδράσιν, ἵνα καὶ εἴ τινες ἀπειθοῦσι τῷ λό-
bo, per mulierum conuersationem sine verbo
γῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς ἄνευ λόγου
lucrifiant. *Aspicientes illam in timore
κερδηθήσωνται. ἐποπτεύσαντες τὴν ἐν φόβῳ 2
§ castam conuersationem vestram. Quarum sit non extrin-
ἁγνὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν. ὧν ἔστω οὐχ ὁ ἔξω- 3
secus † implicationis capillorum, & circumpositionis aurorum, aut
θεν ἐμπλοκῆς τριχῶν, καὶ περιθέσεως χρυσίων, ἢ
indumenti vestimentorum *ornatus. Sed § ille absconditus
ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος· ἀλλ᾽ ὁ κρυπτὸς τῆς 4
cordis homo, in incorruptibilitate § lenis
καρδίας ἄνθρωπος, ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος
& quieti spiritus: qui est in conspectu Dei *pre-
καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὅ ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πο-
tiosus. Sic enim aliquando & illæ sanctæ mulie-
λυτελές. οὕτω γάρ ποτε καὶ αἱ ἅγιαι γυναῖ- 5
res sperantes in § Deum, ornabant se-
κες αἱ ἐλπίζουσαι ἐπὶ τὸν θεὸν, ἐκόσμουν ἑαυ-
ipsas, subiectæ propriis viris.
τὰς, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν.
Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum
ὡς σάρρα ὑπήκουσε τῷ ἀβραὰμ, κύριον αὐτὸν 6
καλοῦ-

* estote · § modestis, † discolis. Hæc est · * sustinet · § gloria, · § patiētes · * hæc est · § cùm maledicerētur, non maledicebat: cùm pateretur, non cōminabatur. · † se iniustè. · * liuore · * πλανάω · § vestrarū · † & sint suis · § credunt · * Considerantes · § sanctam · † capillatura, aut circundatio auri, * cultus: · § qui est · § modesti · * locuples. · § Deo, · * κοσμέω

vocata: cuius facta estis † nata, benefacientes, &
καλοδοῦσα· ἧς ἐγενήθητε τέκνα, ἀγαθοποιοῦσαι καὶ
non timentes vllam * consternationē animi. Viri
μὴ φοβούμεναι μηδεμίαν πτόησιν. οἱ ἄνδρες 7
similiter, cohabitantes secundùm ‖ cognitionē, quasi infirmiori
ὁμοίως, συνοικοῦντες κατὰ γνῶσιν, ὡς ἀσθενεστέρῳ
§ vasi muliebri * tribuentes honorem, tanquā &
σκεύει τῷ γυναικείῳ ἀπονέμοντες τιμήν, ὡς καὶ
‖ cohæredes gratiæ * vitæ: ad non in-
συγκληρονόμοι χάριτος ζωῆς, εἰς τὸ μὴ ἐκ-
terscidi orationes † vestras. At finis, 8
κόπτεσθαι τὰς προσευχὰς ὑμῶν. τὸ δὲ τέλος,
omnes vnanimes, compatientes, fraternitatis amatores,
πάντες ὁμόφρονες, συμπαθεῖς, φιλάδελφοι,
misericordes, * humiles. Non reddentes 9
εὔσπλαγχνοι, φιλόφρονες. μὴ ἀποδιδόντες
malum pro malo, † aut conuitium pro conuitio: con-
κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας· τοὐ-
trarium verò, benedicentes: scientes quia in hoc vocati
ναντίον δέ, εὐλογοῦντες· εἰδότες ὅτι εἰς τοῦτο ἐκλή-
estis, vt benedictionē hæreditate possideatis. § Nam vo- 10
θητε, ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσητε. ὁ γὰρ θέ-
lens vitam diligere, & videre dies bonos,
λων ζωὴν ἀγαπᾷν, καὶ ἰδεῖν ἡμέρας ἀγαθάς,
coerceat linguam suam à malo, & la-
παυσάτω τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεί-
bia * sua, non loqui dolum. Declinet 11
λη αὐτοῦ, τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον. ἐκκλινάτω
à malo, & faciat bonum? inquirat pa-
ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιησάτω ἀγαθόν· ζητησάτω εἰ-
cem, & sequatur eam. Quia oculi Domini 12
ρήνην, καὶ διωξάτω αὐτήν. ὅτι ὀφθαλμοὶ κυρίου
super iustos, & aures eius in preces eorum: Vul-
ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν· πρό-
tus autem Domini super facientes mala. Et quis 13
σωπον δὲ κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά*. καὶ τίς
ille malè tractans vos, si boni * imitatores fueri-
ὁ κακώσων ὑμᾶς, ἐὰν τοῦ ἀγαθοῦ μιμηταὶ γένη-
tis? Sed si & † patimini propter iustitiam, bea- 14
σθε; ἀλλ' εἰ καὶ πάσχετε διὰ δικαιοσύνην, μακά-
ti. At timorem * eorum ne timueritis, neque con-
ριοι. τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φοβηθῆτε, μηδὲ* τα-
turbemini: Dominum autē ‖ Deum sanctificate in 15
ραχθῆτε· κύριον δὲ τὸν θεὸν ἁγιάσατε ἐν ταῖς
cordibus vestris. parati verò semper ad ¶ apologiam
καρδίαις ὑμῶν. ἕτοιμοι δὲ ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν
omni poscenti vos rationem de * in vobis
παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν
spe: ‖ Cum modestia & timore, conscientiam 16
ἐλπίδος. μετὰ πραΰτητος καὶ φόβου, συνείδησιν
habentes bonam, vt in eo quòd * obloquuntur vobis
ἔχοντες ἀγαθήν, ἵνα ἐν ᾧ καταλαλοῦσιν ὑμῶν
vt malefactoribus, pudefiant illi calumniantes
ὡς κακοποιῶν, καταισχυνθῶσιν οἱ ἐπηρεάζοντες
vestram bonam in Christo conuersationem.
ὑμῶν τὴν ἀγαθὴν ἐν Χριστῷ ἀναστροφήν.
Melius † enim * benefacientes, (si velit vo- 17
κρεῖττον γὰρ ἀγαθοποιοῦντας, εἰ θέλει τὸ θέ-
luntas Dei.) pati, quàm malè facientes, Quia & 18
λημα τοῦ θεοῦ, πάσχειν, ἢ κακοποιοῦντας. ὅτι καὶ
Christus semel pro peccatis † passus est, iustus pro
Χριστὸς ἅπαξ περὶ ἁμαρτιῶν ἔπαθε, δίκαιος ὑπὲρ
iniustis: vt nos offerret Deo, ‡ mortifi-
ἀδίκων ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ θεῷ, θανα-
catus quidem carne, * viuificatus autem spiritu.
τωθεὶς μὲν σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ τῷ πνεύματι,
In quo & ‖ illis in custodia spiritibus profectus 19
ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς
prædicauit: * Incredulis aliquando, quando † expecta- 20
ἐκήρυξεν ἀπειθήσασί ποτε, ὅτε ἀπεξεδέ-
bat illa Dei * longanimitas, in diebus Noe ‡ ap-
χετο ἡ τοῦ θεοῦ μακροθυμία, ἐν ἡμέραις Νῶε κατα-

† filiæ; * perturbationem; ‖ scientiā; § vasculo; * impartientes; ‖ cohæredibus; * vitæ: vt non impediantur; † vestræ. In fine autem,; ‡ modesti.; § nec maledictum pro maledicto: sed econtrario.; ‖ Qui enim vult; * eius ne loquantur; * τοῦ ἐξολοθρεῦσαι αὐτοὺς ἐκ γῆς. ad exterminandum eos è terra.; ‖ est qui vobis nocebit, * æmulatores; † quid autem; * ταράττω; § Christū; ‖ satisfactionem; * ea quæ est; ‖ Sed; * detrahūt vobis, confundantur qui calumniantur; † est; * vt; ‡ nostris mortuus; § mortificatos; * viuificatos; Latinus huius loci lectio incorruptior est; ‖ his qui in carcere erāt spiritu veniens; * Qui increduli fuerant; † expectabant; * patientiā; ‡ cum fabricaretur

parata arca: in quam pauca, (id est
σκευαζομένης κιβωτοῦ· εἰς ἣν ὀλίγαι, τουτέστιν
octo) animæ ‖ seruatæ sunt per aquam. * Cui correspōdens
ὀκτὼ, ψυχαὶ διεσώθησαν δι' ὕδατος. ᾧ ἀντί- 21
exemplar nunc & nos ‖ saluat baptisma: non carnis
τυπον νῦν καὶ ἡμᾶς σώζει βάπτισμα, οὐ σαρκὸς
depositio * sordis, sed conscientiæ bonæ in-
ἀπόθεσις ῥύπου, ἀλλὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐ-
terrogatio in Deum, per resurrectionem Iesu Chri-
περώτημα εἰς θεόν, δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χρι-
sti: Qui est in dextera Dei, † profectus in cæ- 22
στοῦ, ὅς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ πορευθεὶς εἰς οὐ-
lum, subiectis sibi angelis, & potestatibus,
ρανόν, ὑποταγέντων αὐτῷ ἀγγέλων καὶ ἐξουσιῶν
& virtutibus.
καὶ δυνάμεων.

CAP. IIII. δ'.

Christo igitur passo ‖ pro nobis carne, & vos, 1
ΧΡιστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, καὶ ὑμεῖς
eadem cogitatione armamini, quia passus in
τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὁπλίσασθε, ὅτι ὁ παθὼν ἐν
carne, † destitit peccato: In non amplius 2
σαρκί, πέπαυται ἁμαρτίας· εἰς τὸ μηκέτι
hominum desideriis, sed voluntati Dei ‡
ἀνθρώπων ἐπιθυμίαις, ἀλλὰ θελήματι θεοῦ τὸν
reliquum in carne * viuere tempus. Sufficiens 3
ἐπίλοιπον ἐν σαρκὶ βιῶσαι χρόνον. ἀρκετὸς
enim vobis præteritum tempus ‖ vitæ voluntatem
γὰρ ὑμῖν ὁ παρεληλυθὼς χρόνος τοῦ βίου τὸ θέλημα
Gentium * adoperari, incedentes in proter-
τῶν ἐθνῶν κατεργάσασθαι, πεπορευμένους ἐν ἀσελ-
uiis, cupiditatibus, vinolentiis, comessationibus, pota-
γείαις, ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κώμοις, πό-
tionibus, † & * nefariis idololatriis, In quo 4
τοις, καὶ ἀθεμίτοις εἰδωλολατρείαις. ἐν ᾧ
* peregrinantur, non concurrentibus vobis in eandem
ξενίζονται, μὴ συντρεχόντων ὑμῶν εἰς τὴν αὐτὴν
luxuriæ confusionem, blasphemantes. Qui 5
τῆς ἀσωτίας ἀνάχυσιν, βλασφημοῦντες. οἳ
reddent rationem ei ‡ parate habenti iudicare vi-
ἀποδώσουσι λόγον τῷ ἑτοίμως ἔχοντι κρῖναι ζῶν-
uos & mortuos. * In hoc enim & mortuis euan- 6
τας καὶ νεκρούς. εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροῖς εὐηγ-
gelizatum est, vt iudicentur quidē secundùm homines ‖ car-
γελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἀνθρώπους σαρ-
ne, viuant autē secūdùm Deum * spiritu. Omnium autem 7
κί, ζῶσι δὲ κατὰ θεὸν πνεύματι. πάντων δὲ τὸ
finis appropinquauit. Prudētes estote itaque, & vigilate in
τέλος ἤγγικε. σωφρονήσατε οὖν, καὶ νήψατε εἰς
† orationes; Ante omnia autē * illam in vos- 8
τὰς προσευχάς. πρὸ πάντων δὲ τὴν εἰς ἑαυ-
ipsos charitatem ‡ propensam habentes: quia charitas ope-
τοὺς ἀγάπην ἐκτενῆ ἔχοντες, ὅτι ἡ ἀγάπη καλύ-
riet multitudinem peccatorum. Hospitales in inui- 9
ψει πλῆθος ἁμαρτιῶν. φιλόξενοι εἰς ἀλλή-
cem, sine ‡ murmurationibus. Vnusquisque sicut accepit 10
λους, ἄνευ γογγυσμῶν. ἕκαστος καθὼς ἔλαβε
* donum, in seipsos illud ministrantes, vt pulchri
χάρισμα, εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸ διακονοῦντες, ὡς καλοὶ
dispensatores ‖ variæ gratiæ Dei. Si quis loquitur, 11
οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος θεοῦ. εἴ τις λαλεῖ,
* vt eloquia Dei: si quis ministrat, tanquā ex virtute, † quam
ὡς λόγια θεοῦ· εἴ τις διακονεῖ, ὡς ἐξ ἰσχύος, ἧς
suppeditat Deus, vt in omnibus * glorificetur Deus per
χορηγεῖ ὁ θεός, ἵνα ἐν πᾶσι δοξάζηται ὁ θεὸς διὰ
Iesum Christum: cui est gloria & imperium in
Ἰησοῦ Χριστοῦ· ᾧ ἐστιν ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
secula seculorum. Amen. ‡ Dilecti, ne pere- 12
αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. ἀγαπητοί, μὴ ξε-
grinamini illo in vobis ignitione ad experimentum
νίζεσθε τῇ ἐν ὑμῖν πυρώσει πρὸς πειρασμὸν

§ saluæ factæ; * Quod similis formæ; ‖ saluos fecit; * sordium,; † deglutita morte vt vitæ æternæ hæredes efficeremur; § in; * qui est; † desijt à peccatis, vt iam non; ‡ quod est; * viuat temporis. Sufficit; ‖ ad; * consummandam, his qui ambulauerūt in luxuriis, desideriis; † ebrietatibus, * illicitis idolorum cultibus.; * admirātur.; ‡ qui paratus est; * Propter; ‖ in; * χρόνῳ; * in; † orationibus. * mutuam in vobismetipsis; ‡ continuā; ‡ murmuratione; * gratiā, in alterutrū illā administrantes, sicut boni; ‖ multiformis; * quasi sermones; † quam administrat; * honorificetur; ‡ Charissimi, nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationē vobis fit, quasi noui aliquid contingat

vobis facta, sicut peregrino vobis contingente: Sed
ὑμῖν γινομένῃ, ὡς ξένου ὑμῖν συμβαίνοντος. ἀλλὰ 13
† sicut communicatis Christi passionibus, gaude-
καθὸ κοινωνεῖτε τοῖς τοῦ χριστοῦ παθήμασι, χαίρε-
te: vt & in reuelatione gloriæ eius gaudea-
τε· ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρῆ-
tis exultantes. Si * probris afficimini in nomine
τε ἀγαλλιώμενοι. Εἰ ὀνειδίζεσθε ἐν ὀνόματι 14
Christi, beati ‡: quoniã quod § gloriæ & * ille Dei
χριστοῦ, μακάριοι· ὅτι τὸ τῆς δόξης καὶ τὸ τοῦ θεοῦ
Spiritus, super vos | requiescit. secundùm quidem eos
πνεῦμα ἐφ᾽ ὑμᾶς ἀναπέπαυται. κατὰ μὲν αὐτοὺς
blasphematur, secundùm autem vos glorificatur. Non
βλασφημεῖται, κατὰ δὲ ὑμᾶς δοξάζεται. μὴ 15
enim quis vestrûm patiatur quasi homicida, aut fur, aut
γάρ τις ὑμῶν πασχέτω ὡς φονεὺς, ἢ κλέπτης, ἢ
maleficus, aut vt alienorum † explorator. Si autem vt
κακοποιὸς, ἢ ὡς ἀλλοτριοεπίσκοπος. Εἰ δὲ ὡς 16
Christianus, non * pudefiat: glorificet autem Deum
χριστιανὸς, μὴ αἰσχυνέσθω· δοξαζέτω δὲ τὸν θεὸν
in ‡ parte hac. Quoniam tempus § incipi
ἐν τῷ μέρει τούτῳ. ὅτι ὁ καιρὸς τοῦ ἄρξασθαι 17
iudicium à domo Dei. Si autem primum
τὸ κρίμα ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ. Εἰ δὲ πρῶτον
à nobis, quis finis * imperswasorum
ἀφ᾽ ἡμῶν, τί τὸ τέλος τῶν ἀπειθούντων τῷ τοῦ
Dei euangelio? Et si iustus vix | sal-
θεοῦ εὐαγγελίῳ; καὶ εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώ- 18
uatur, impius & peccator vbi † parebit?
ζεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται;
Itaque & * patientes secundùm voluntatem Dei,
ὥστε καὶ οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, 19
vt fideli creatori commendent animas
ὡς πιστῷ κτίστῃ παρατιθέσθωσαν τὰς ψυχὰς
suas in ‡ beneficentia.
ἑαυτῶν ἐν ἀγαθοποιΐᾳ.

Margin: † communicantes — * exprobramini — ‡ eritis: § est honoris, * virtutis; & qui est eius | requiescet. Nemo autem — † appetitor — * erubescat — ‡ isto nomine — § est vt incipiat — * eorum qui non credunt — | saluabitur, — † parebunt? — * hi qui patiuntur — ‡ benefactis.

CAP. V. ε.

* Presbyteros illos in vobis obsecro. vt ‡ com-
ΠΡεσβυτέρους τοὺς ἐν ὑμῖν παρακαλῶ ὡς συμ- 1
presbyter, & testis Christi passio-
πρεσβύτερος, καὶ μάρτυς τῶν τοῦ χριστοῦ παθημά-
num, qui & § futura reuelari gloriæ communi-
των, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινω-
cator: Pascite * illum in vobis gregem Dei, | pro-
νός, ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ θεοῦ, ἐπι- 2
spicientes non coactè, sed spontaneè † neque
σκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλ᾽ ἑκουσίως. μηδὲ
turpis lucri gratia, sed * prompto animo: Neque vt do-
αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως· μηδ᾽ ὡς κα- 3
minantes ‡ cleris, sed § exemplaria facti
τακυριεύοντες τῶν κλήρων· ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ
gregis *. Et | apparente illo principe pastorum,
ποιμνίου. καὶ φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποίμενος, 4
† reportabitis immarcessibilem gloriæ coronam.
κομιεῖσθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον.
Similiter * iuniores, subditi estote senioribus. Om-
ὁμοίως νεώτεροι, ὑποτάγητε πρεσβυτέροις. πάν- 5
nes autẽ ‡ alij aliis subditi, humilitatem animi
τες δὲ ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι, τὴν ταπεινοφροσύνην
insinuate, quia Deus superbis resi-
ἐγκομβώσασθε, ὅτι ὁ θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσ-
stit, humilibus autem dat gratiam. Humiliami-
σεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. * Ταπεινώθη- 6
ni igitur sub § potentem manum Dei, vt vos
τε οὖν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ θεοῦ, ἵνα ὑμᾶς
exaltet in tempore: * Omnem solicitudinem vestram
ὑψώσῃ ἐν καιρῷ· πᾶσαν τὴν μέριμναν ὑμῶν 7
proiicientes in eum: quoniã ipsi cura est de vobis.
* ἐπιρρίψαντες ἐπ᾽ αὐτόν· ὅτι αὐτῷ μέλει περὶ ὑμῶν.
Sobrij estote, | vigilate: † aduersarius vester dia-
νήψατε, γρηγορήσατε· ὁ ἀντίδικος ὑμῶν διά- 8
bolus, tanquam leo rugiens, * ambulat quærens quem
βολος, ὡς λέων ὠρυόμενος, περιπατεῖ ζητῶν τίνα
deuoret. Cui resistite ‡ firmi fide: scientes
καταπίῃ. ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει, εἰδότες 9
§ eadem passionum illi in mundo vestræ frater-
τὰ αὐτὰ τῶν παθημάτων τῇ ἐν κόσμῳ ὑμῶν ἀδελ-
nitati * impleri. At Deus | omnis gratiæ
φότητι ἐπιτελεῖσθαι. ὁ δὲ θεὸς πάσης χάριτος 10
† vocans vos in æternam suam gloriam in
ὁ καλέσας ὑμᾶς εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ δόξαν ἐν
Christo Iesu, modicum passos, ipse * perficiat
χριστῷ ἰησοῦ, ὀλίγον παθόντας, αὐτὸς * καταρτίσαι
vos, confirmet, roboret, fundet. Ipsi
ὑμᾶς, στηρίξαι, * σθενώσαι, θεμελιώσαι. αὐτῷ ἡ 11
gloria, & imperium in secula seculorum,
δόξα, καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,
Amen. Per Siluanum vobis fidelem fratrem,
ἀμήν. διὰ σιλουανοῦ ὑμῖν τοῦ πιστοῦ ἀδελφοῦ, 12
(vt arbitror) ‡ per pauca scripsi: obsecrans
ὡς λογίζομαι, δι᾽ ὀλίγων ἔγραψα, παρακαλῶν
& contestans hanc esse veram gratiam Dei
καὶ ἐπιμαρτυρῶν ταύτην εἶναι ἀληθῆ χάριν τοῦ θεοῦ
in quam statis. Salutat vos § in Ba-
εἰς ἣν ἑστήκατε. ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἐν βα- 13
bylone coelecta, & Marcus filius meus. Salu-
βυλῶνι συνεκλεκτὴ, καὶ μάρκος ὁ υἱός μου. ἀσπά- 14
tate * alij alios in osculo | charitatis. Pax
σασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγάπης. Εἰρήνη
vobis omnibus † in Christo Iesu. Amen.
ὑμῖν πᾶσι τοῖς ἐν χριστῷ ἰησοῦ. ἀμήν.

Margin: * Seniores ergo qui sunt ‡ cõsenior — § eius quæ in futuro reuelanda est — * qui est | prouidẽtes — † secũdum Deum — * voluntariè: — ‡ in § formæ — * ex animo, | cum apparuerit princeps † percipietis — * adolescentes, — ‡ inuicem — * ταπεινώθητε — § potenti manu — * visitationis: — * ἀπορρίψαντες — | & † quia — * circuit, — ‡ fortes in. — § eandem passionem ei quæ est * fieri. — | autem — † qui vocauit nos — * perficiet, confirmabit, solidabitque. — * καταρτίζομαι — * σθενόω — ‡ breuiter — § ecclesia, quæ est — * inuicem | sancto. Gratia † qui estis

Finis sancti Petri prioris
Τέλος τῆς τοῦ ἁγίου πέτρου πρώτης
epistola.
ἐπιστολῆς.

SANCTI PETRI
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ
CATHOLICA SECVNDA
ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΔΕΥΤΕΡΑ
Epistola.
ἐπιστολή.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α.

SIMON Petrus seruus & Apostolus
ΣΙΜΩΝ πέτρος δοῦλος καὶ ἀπόστολος 1
Iesu Christi, iis * æquè pretiosam nobis sorti-
ἰησοῦ χριστοῦ, τοῖς ἰσότιμον ἡμῖν λαχοῦ-
tis fidem in iustitia Dei nostri & saluatoris
σι πίστιν ἐν δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος
Iesu Christi. Gratia vobis & pax adim-
ἰησοῦ χριστοῦ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πλη- 2
pleatur in cognitione Dei, & Christi Iesu
θυνθείη ἐν ἐπιγνώσει τοῦ θεοῦ, καὶ χριστοῦ ἰησοῦ
Domini nostri: Quomodo omnia nobis diuinæ vir-
τοῦ κυρίου ἡμῶν, ὡς πάντα ἡμῖν τῆς θείας δυ- 3
tutis suæ ad vitam & pietatem * do-
νάμεως αὐτοῦ τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσέβειαν * δεδω-
nata, per cognitionem ‡ vocantis nos
ρημένης, διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς
per gloriam & virtutem: Per § quæ pretiosa nobis &
διὰ δόξης καὶ ἀρετῆς· δι᾽ ὧν τὰ τίμια ἡμῖν καὶ 4
maxima promissa * donata sunt: vt per
μέγιστα ἐπαγγέλματα δεδώρηται, ἵνα διὰ
hæc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes
τούτων γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως, ἀποφυγόν-
ab | illa in mundo † in cupiditate corruptione.
τες τῆς ἐν κόσμῳ ἐν ἐπιθυμίᾳ φθορᾶς.

Margin: * qui coæqualẽ nobiscũ sortiti sunt — * quæ donata sunt, * δωρέομαι — ‡ eius qui vocauit nos propria gloria & virtute: — § quem * donauit: | eius, quæ est — † cõcupiscẽtiæ corruptionẽ. Vos autem curã omnẽ subinferẽtes

καὶ αὐ-

Et hoc ipsum autem studium omne adinfe-
καὶ αὐτὸ τοῦτο δὲ σπουδὴν πᾶσαν παρεισενέγ- 5
rentes subministrate in fide vestra virtu-
καντες ἐπιχορηγήσατε ἐν τῇ πίστει ὑμῶν τὴν ἀρε-
tem, in autem virtute cognitionem. In autem cogni-
τήν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν. ἐν δὲ τῇ γνώ- 6
tione temperantiam, in autem temperantia toleran-
σει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατείᾳ τὴν ὑπο-
tiam, in autem tolerantia pietatem. In autē
μονήν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέβειαν. ἐν δὲ 7
pietate amorem fraternitatis, in autem amore
τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φι-
fraternitatis charitatem. Hæc enim vobis ad-
λαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην. ταῦτα γὰρ ὑμῖν ὑπάρ- 8
stentia & exuberantia, non otiosos nec sine fru-
χοντα καὶ πλεονάζοντα, οὐκ ἀργοὺς οὐδὲ ἀκάρ-
ctu constituent in Domini nostri Iesu Chri-
πους καθίστησιν εἰς τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
sti cognitionem. Cui enim non adsunt hæc, cæcus
στοῦ ἐπίγνωσιν. ᾧ γὰρ μὴ πάρεστι ταῦτα, τυφλός 9
est, non procul cernens, obliuionem accipiens purgationis
ἐστι, μυωπάζων, λήθην λαβὼν τοῦ καθαρισμοῦ
veterum suorum delictorum. Ideo magis, fra-
τῶν πάλαι αὐτοῦ ἁμαρτιῶν. διὸ μᾶλλον, ἀδελ- 10
tres, studete firmam vestram vocationem &
φοί, σπουδάσατε βεβαίαν ὑμῶν τὴν κλῆσιν καὶ
electionem facere. Hæc enim facientes, non
ἐκλογὴν ποιεῖσθαι. ταῦτα γὰρ ποιοῦντες οὐ μὴ
impingetis aliquando. Sic enim abundanter submini-
πταίσητέ ποτε. οὕτω γὰρ πλουσίως ἐπιχορη- 11
strabitur vobis introitus in æternum re-
γηθήσεται ὑμῖν ἡ εἴσοδος εἰς τὴν αἰώνιον βασι-
gnum Domini nostri Iesu Christi. Ideo non ne-
λείαν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. διὸ οὐκ ἀ- 12
gligam semper vos commonere de his, quam-
μελήσω ἀεὶ ὑμᾶς ὑπομιμνήσκειν περὶ τούτων, καί-
uis scientes, & confirmatos in præsenti veri-
περ εἰδότας, καὶ ἐστηριγμένους ἐν τῇ παρούσῃ ἀλη-
tate. Iustum autem arbitror, quamdiu sum in hoc
θείᾳ. δίκαιον δὲ ἡγοῦμαι, ἐφ' ὅσον εἰμὶ ἐν τούτῳ 13
tabernaculo, persuscitare vos in commonitione:
τῷ σκηνώματι, διεγείρειν ὑμᾶς ἐν ὑπομνήσει,
sciens quod velox est depositio taberna-
εἰδὼς ὅτι ταχινή ἐστιν ἡ ἀπόθεσις τοῦ σκηνώ- 14
culi mei, sicut & Dominus noster Iesus Chri-
ματός μου, καθὼς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χρι-
stus significauit mihi. Studebo autem & singulatim ha-
στὸς ἐδήλωσέ μοι. σπουδάσω δὲ καὶ ἑκάστοτε ἔ- 15
bere vos post meum exitum horum memo-
χειν ὑμᾶς μετὰ τὴν ἐμὴν ἔξοδον τὴν τούτων μνή-
riam facere. Non enim sophisticatas fabulas
μην ποιεῖσθαι. οὐ γὰρ σεσοφισμένοις μύθοις 16
secuti, notam fecimus vobis Do-
ἐξακολουθήσαντες ἐγνωρίσαμεν ὑμῖν τὴν τοῦ κυ-
mini nostri Iesu Christi virtutem & præsentiam: sed
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δύναμιν καὶ παρουσίαν, ἀλλ'
speculatores facti illius magnitudinis.
ἐπόπται γενηθέντες τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος.
Accipiens enim à Deo Patre honorem & gloriam:
λαβὼν γὰρ παρὰ θεοῦ πατρὸς τιμὴν καὶ δόξαν, 17
voce delata ei huiuscemodi à magni-
φωνῆς ἐνεχθείσης αὐτῷ τοιᾶσδε ὑπὸ τῆς μεγα-
fica gloria, Hic est Filius meus dilectus,
λοπρεποῦς δόξης, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός,
in quem ego beneplacui. Et hanc vocem
εἰς ὃν ἐγὼ εὐδόκησα. καὶ ταύτην τὴν φωνὴν 18
nos audiuimus de cælo allatam, cum ipso
ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐξ οὐρανοῦ ἐνεχθεῖσαν, σὺν αὐτῷ
exsistentes in monte sancto. Et habemus firmio-
ὄντες ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ. καὶ ἔχομεν βεβαιό- 19
rem propheticum sermonem: cui bene facitis
τερον τὸν προφητικὸν λόγον· ᾧ καλῶς ποιεῖτε

attendentes, quasi lucernæ apparenti in caligino-
προσέχοντες, ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμη-
so loco, donec dies elucescat, & luci-
ρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ, καὶ φωσφό-
fer oriatur in cordibus vestris. Hoc
20 ρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. τοῦτο
primùm cognoscentes, quòd omnis prophetia scriptu-
πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι πᾶσα προφητεία γρα-
ræ, propria interpretatione non fit. Non enim volun-
21 φῆς, ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται. οὐ γὰρ θελή-
tate hominis allata est aliquando prophetia, sed
ματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ'
à Spiritu sancto acti, locuti sunt san-
ὑπὸ πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν ἅ-
cti Dei homines.
γιοι θεοῦ ἄνθρωποι.

CAP. II. β'.

Fuerunt verò & pseudoprophetæ in populo:
1 Ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφῆται ἐν τῷ λαῷ,
sicut & in vobis erunt falsi doctores: qui
ὡς καὶ ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι· οἵτινες
adintroducent sectas perditionis, & illum merca-
παρεισάξουσιν αἱρέσεις ἀπωλείας, καὶ τὸν ἀγορά-
tum eos, Dominum negantes: inferentes
σαντα αὐτοὺς δεσπότην ἀρνούμενοι, ἐπάγοντες
sibiipsis celerem perditionem. Et multi se-
2 ἑαυτοῖς ταχινὴν ἀπώλειαν. καὶ πολλοὶ ἐξακο-
quentur eorum luxurias: per quos via
λουθήσουσιν αὐτῶν ταῖς ἀσελγείαις, δι' οὓς ἡ ὁδὸς τῆς
veritatis blasphemabitur: Et in auari-
3 ἀληθείας βλασφημηθήσεται· καὶ ἐν πλεονε-
tia fictis verbis vos negotiabuntur. quibus
ξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑμᾶς ἐμπορεύσονται· οἷς τὸ
iudicium ex olim non cessat, & perditio eo-
κρίμα ἔκπαλαι οὐκ ἀργεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια αὐ-
rum non dormitat. Si enim Deus angelis peccan-
4 τῶν οὐ νυστάζει. εἰ γὰρ ὁ θεὸς ἀγγέλων ἁμαρτη-
tibus non pepercit, sed catenis caliginis detrudens in tar-
σάντων οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρ-
tarum tradidit in iudicium seruatos:
ταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν τετηρημένους·
Et originali mundo non pepercit, sed octa-
5 καὶ ἀρχαίου κόσμου οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὄγ-
uum Noe, iustitiæ præconem custodiuit, di-
δοον Νῶε, δικαιοσύνης κήρυκα ἐφύλαξε, κατα-
luuium mundo impiorum inducens: Et ciuitates
6 κλυσμὸν κόσμῳ ἀσεβῶν ἐπάξας· καὶ πόλεις
Sodomorum & Gomorrhæ in cinerem redigens, euersione
Σοδόμων καὶ Γομόρρας τεφρώσας καταστροφῇ
damnauit, exemplum futurorum impiè agere po-
κατέκρινεν, ὑπόδειγμα μελλόντων ἀσεβεῖν τι-
nens. Et iustum Lot fatigatum à
7 θεικώς. καὶ δίκαιον Λὼτ καταπονούμενον ὑπὸ
nefandorum in luxuria conuersatione, e-
τῆς τῶν ἀθέσμων ἐν ἀσελγείᾳ ἀναστροφῆς, ἐῤ-
ripuit. Aspectu enim & auditu ille iustus ha-
8 ῥύσατο. βλέμματι γὰρ καὶ ἀκοῇ ὁ δίκαιος ἐγ-
bitans in ipsis, diem ex die animam
κατοικῶν ἐν αὐτοῖς, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ψυχὴν
iustam iniquis operibus cruciabat. Nouit Do-
9 δικαίαν ἀνόμοις ἔργοις ἐβασάνιζεν. οἶδε κύ-
minus pios de tentationibus eripere, iniquos
ριος εὐσεβεῖς ἐκ πειρασμοῦ ῥύεσθαι, ἀδίκους
verò in diem iudicij cruciandos reseruare.
δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως κολαζομένους τηρεῖν.
Maximè autem eos qui post carnem in concupi-
10 μάλιστα δὲ τοὺς ὀπίσω σαρκὸς ἐν ἐπιθυ-
scentia immunditiæ ambulantes, & dominationes con-
μίᾳ μιασμοῦ πορευομένους, καὶ κυριότητος κα-
temnentes, audaces, sibi placentes, dignitates
ταφρονοῦντας. τολμηταί, αὐθάδεις, δόξας

non horrent, blasphemantes. Vbi angeli, forti-
οὐ τρέμουσι, βλασφημοῦντες. ὅπου ἄγγελοι ἰ-
tudine & virtute maiores †existentes, non portant aduersum
σχύϊ καὶ δυνάμει μείζονες ὄντες, οὐ φέρουσι κατ᾽
se à Domino *blasphemum iudicium. Hi verò
αὐτῶν παρὰ κυρίῳ βλάσφημον κρίσιν. οὗτοι δὲ,
velut irrationabilia ‡ animantia naturalia facta in captionem
ὡς ἄλογα ζῶα φυσικὰ γεγεννημένα εἰς ἅλωσιν
& ‡ corruptionem, in his quæ ignorant, blasphemantes, in
καὶ φθορὰν, ἐν οἷς ἀγνοοῦσι βλασφημοῦντες, ἐν
corruptione sua *adcorrumpentur, Reportan-
τῇ φθορᾷ αὐτῶν καταφθαρήσονται, κομιούμε-
tes mercedem iniustitiæ: voluptatem existimantes ‖ illam in
νοι μισθὸν ἀδικίας, ἡδονὴν ἡγούμενοι τὴν ἐν
die delicias, *labes & maculæ, ‡ luxurian-
ἡμέρᾳ τρυφὴν, σπίλοι καὶ μῶμοι, ἐντρυφῶν-
tes in ‡ deceptionibus suis, conpulantes vo-
τες ἐν ταῖς ἀπάταις αὐτῶν, συνευωχούμενοι ὑ-
bis, Oculos habentes plenos adulterij,
μῖν, ὀφθαλμοὺς ἔχοντες μεστοὺς μοιχαλίδος,
& *incessabiles peccati, inescantes ani-
καὶ ἀκαταπαύστους ἁμαρτίας, δελεάζοντες ψυ-
mas instabiles, cor exercitatum ‖ aua-
χὰς ἀστηρίκτους, καρδίαν γεγυμνασμένην πλεο-
ritia habentes, maledictionis † nati: Derelinquen-
νεξίας ἔχοντες, κατάρας τέκνα· καταλιπόν-
tes rectam viam, errauerunt, secu-
τες τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν, ἐπλανήθησαν ἐξακολουθή-
ti viam Balaam † illius Bosor, qui mercedē
σαντες τῇ ὁδῷ τοῦ Βαλαὰμ τοῦ Βοσὸρ, ὃς μισθὸν
iniquitatis amauit: Correptionē verò habuit *propriæ trās-
ἀδικίας ἠγάπησεν· ἔλεγξιν δὲ ἔσχεν ἰδίας πα-
gressionis legis. subiugale mutum ‡, in hominis
ρανομίας. ὑποζύγιον ἄφωνον, ἐν ἀνθρώπου
voce ‖ loquutum, prohibuit Prophe
φωνῇ φθεγξάμενον, ἐκώλυσε τὴν τοῦ προφή-
tæ insipientiam. Hi sunt fontes sine aqua,
του παραφρονίαν. οὗτοί εἰσι πηγαὶ ἄνυδροι,
*nebulæ à ‡ turbine exagitatæ: quibus cali-
νεφέλαι ὑπὸ λαίλαπος ἐλαυνόμεναι, οἷς ὁ ζό-
go tenebrarum in æternum † reseruata fuit. Super-
φος τοῦ σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται. ὑπέρ-
ba enim vanitatis loquentes *inescant
ογκα γὰρ ματαιότητος φθεγγόμενοι δελεάζουσιν
in desideriis carnis, ‖ luxuriis, illos parum
ἐν ἐπιθυμίαις σαρκὸς, ἀσελγείαις, τοὺς ὀλίγον
aufugientes illos in errore ‡ versatos,
ἀποφυγόντας τοὺς ἐν πλάνῃ ἀναστρεφομένους,
Libertatem illis promittentes, ipsi serui
ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐπαγγελλόμενοι, αὐτοὶ δοῦλοι
*existentes corruptionis. [cui enim quis superatus est, †huic
ὑπάρχοντες τῆς φθορᾶς. ᾧ γάρ τις ἥττηται, τούτῳ
& seruus factus est. Nam aufugientes inquinamen-
καὶ δεδούλωται. εἰ γὰρ ἀποφυγόντες τὰ μιάσματα
ta mundi in cognitione Domini & saluatoris Ie-
τοῦ κόσμου ἐν ἐπιγνώσει τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος Ἰη-
su Christi, his verò rursus implicati superan-
σοῦ χριστοῦ, τούτοις δὲ πάλιν ἐμπλακέντες ἡττῶν-
tur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus.
ται, γέγονεν αὐτοῖς τὰ ἔσχατα χείρονα τῶν πρώτων.
Melius enim erat illis non ‡ agnouisse viam
κρεῖττον γὰρ ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκέναι τὴν ὁδὸν
iustitiæ, quàm ‖ agnoscentibus reuerti ex
τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἐπιγνοῦσιν ἐπιστρέψαι ἐκ τῆς
tradito eis sancto mandato. Conti-
παραδοθείσης αὐτοῖς ἁγίας ἐντολῆς. συμβέ-
git *autem eis illud veri prouerbij, Canis re-
βηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀληθοῦς παροιμίας, κύων ἐπι-
uersus ad ‖ proprium vomitum: &, sus lota,
στρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα· καὶ, ὗς λουσαμένη
in volutabrum luti.
εἰς κύλισμα βορβόρου.

CAP. III. γ´.

Hanc *iam, dilecti, secundam vobis scri-
Ταύτην ἤδη, ἀγαπητοὶ, δευτέραν ὑμῖν γρά-
bo epistolam, in quibus excito vestram in cōmonitione
φω ἐπιστολὴν, ἐν αἷς διεγείρω ὑμῶν ἐν ὑπομνήσει
sinceram mentem: † Meminisse illorum præ-
τὴν εἰλικρινῆ διάνοιαν, *μνησθῆναι τῶν προει-
dictorum verborum à sanctis Prophetis, &
ρημένων ῥημάτων ὑπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν, καὶ
Apostolorum vestrorum *mandati, Domini & Sal-
τῆς τῶν ἀποστόλων ὑμῶν ἐντολῆς, τοῦ κυρίου καὶ σω-
uatoris: Hoc primùm scientes, quòd venient
τῆρος· τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι ἐλεύσονται
in ‡ nouissimo dierum, irrisores, iuxta proprias
ἐπ᾽ ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐμπαῖκται, κατὰ τὰς ἰδίας
concupiscentias ipsorum ambulantes, Et dicentes:
ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι, καὶ λέγοντες,
Vbi est promissio ‡ aduentus eius? ex quo
ποῦ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία τῆς παρουσίας αὐτοῦ; ἀφ᾽ ἧς
enim patres dormierunt, omnia sic *per-
γὰρ οἱ πατέρες ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτω διαμένει
manent ab initio ‖ creationis. Latet enim eos
ἀπ᾽ ἀρχῆς κτίσεως. λανθάνει γὰρ αὐτοὺς
hoc volentes, quòd cæli erant † iam olim, & terra,
τοῦτο θέλοντας, ὅτι οὐρανοὶ ἦσαν ἔκπαλαι, καὶ γῆ,
de aqua & per aquam consistens, Dei
ἐξ ὕδατος καὶ δι᾽ ὕδατος συνεστῶσα, τῷ τοῦ θεοῦ
verbo: Per quæ ille tunc mundus aqua inunda-
λόγῳ· δι᾽ ὧν ὁ τότε κόσμος ὕδατι *κατακλυ-
tus periit. At nunc cæli & terra, ‡ eo
σθεὶς ἀπώλετο. οἱ δὲ νῦν οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ, τῷ
ipsius verbo repositi sunt, igni reser-
αὐτοῦ λόγῳ *τεθησαυρισμένοι εἰσὶ, πυρὶ τηρού-
uati in diem iudicij & perditionis impio-
μενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως καὶ ἀπωλείας τῶν ἀσε-
rum hominum. Vnū verò hoc non lateat vos,
βῶν ἀνθρώπων. ἓν δὲ τοῦτο μὴ λανθανέτω ὑμᾶς,
‡ dilecti, quia vnus dies apud Dominū sicut mille
ἀγαπητοὶ, ὅτι μία ἡμέρα παρὰ κυρίῳ ὡς χίλια
anni, & mille anni, sicut vnus dies. Non tardat
ἔτη, καὶ χίλια ἔτη, ὡς μία ἡμέρα. οὐ βραδύνει
Dominus promissionem *, sicut quidam ‖ tarditatem
ὁ κύριος τῆς ἐπαγγελίας, ὥς τινες βραδυτῆτα
ducunt: sed patienter agit † in nos, non vo-
ἡγοῦνται· ἀλλὰ μακροθυμεῖ εἰς ἡμᾶς, μὴ βου-
lens vllos perire, sed omnes ad pœni-
λόμενός τινας ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πάντας εἰς με-
tentiam *tendere. Veniet autem dies Domini vt
τάνοιαν χωρῆσαι. ἥξει δὲ ἡ ἡμέρα κυρίου ὡς
fur in nocte, in quo cæli ‡ stridenter præ-
κλέπτης ἐν νυκτὶ, ἐν ᾗ οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρε-
teribunt: elementa verò ‡ æstuantia soluentur:
λεύσονται, στοιχεῖα δὲ *καυσούμενα λυθήσονται,
& terra *& quæ in ipsa ‖ opera exurentur. *His
καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται. τούτων
igitur † omnibus solutis, quales oportet esse
οὖν πάντων λυομένων, ποταποὺς δεῖ ὑπάρχειν
vos in sanctis conuersationibus & pietatibus,
ὑμᾶς ἐν ἁγίαις ἀναστροφαῖς καὶ εὐσεβείαις,
Expectantes & properantes *aduentum
*προσδοκῶντας καὶ σπεύδοντας τὴν παρουσίαν
‡ Dei diei, per quem cæli ardentes sol-
τῆς τοῦ θεοῦ ἡμέρας, δι᾽ ἣν οὐρανοὶ πυρούμενοι λυ-
uentur, & elementa ‡ æstuantia liquescent?
θήσονται, καὶ στοιχεῖα καυσούμενα τήκεται;
Nouos vero cælos & terram nouam secundùm ipsius
καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ αὐτοῦ
*promissum expectamus, in quibus iustitia
ἐπάγγελμα προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη
habitat. ‖ Ideò, dilecti, hæc expectan-
κατοικεῖ. διὸ, ἀγαπητοὶ, ταῦτα προσδοκῶν-
τες,

Marginal notes (left): † cùm sint; * execrabile; ‡ pecora, naturaliter; ‡ pernicié; * peribūt; Percipientes; ‖ diei; * coinquinationis; ‡ deliciis affluentes; ‡ cōuiuiis suis vobiscum; * incessabilis delicti, pellicientes; ‖ in; ‡ filij; ‡ ex; * suæ vesaniæ; ‖ animal; ‖ loquens; * &; ‡ turbinibus; † reseruatur; ‡ pellicit; ‖ luxuriæ, eos qui paululū effugiunt, qui ‡ conuersantur; * cùm sint; ‖ à quo; † huius & seruus est. Si enim refugientes coinquinationes; ‡ nostri; ‖ cognoscere; ‖ post agnitionem retrorsum cōuerti ab eo quod illis traditum est; * enim; ‖ suum.

Marginal notes (right): * ecce, charissimi; † Vt memores sitis eorū quæ prædixi; * μνησθῆναι; * præceptorum; ‡ nouissimis diebus in deceptione illusores; ‡ sunt; * perseuerant; * κοιμᾶσθαι; ‖ creaturæ; † priùs; * κατακλυσθείς; * autē qui sunt; ‡ eodem; * θησαυρίζομαι; ‡ charissimi; * suam; ‖ existimant; † propter vos, nolens aliquos; * reuerti. Adueniet; ‡ magno impetu transibunt; ‡ calore; * καυσόω; * autem sunt; Cùm; † hæc omnia dissoluēda sint; * in; * προσδοκάω; ‡ Domini; ‡ ignis ardore tabescent; * promissa; ‖ Propter quod charissimi.

† satagite tes, † studete, immaculati & inuiolati ei inueniri in pace: Et Domini nostri
τες, σπουδάσατε ἄσπιλοι καὶ ἀμώμητοι αὐτῷ εὑρεθῆναι ἐν εἰρήνῃ, καὶ τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν 15
* charissimus longanimitatem, salutem arbitremini, sicut & * dilectus noster frater Paulus secundum sibi
μακροθυμίαν, σωτηρίαν ἡγεῖσθε, καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Παῦλος κατὰ τὴν αὐτῷ
datam sapientiam scripsit vobis: Sicut & in
δοθεῖσαν σοφίαν ἔγραψεν ὑμῖν, ὡς καὶ ἐν 16
omnibus epistolis loquens in eis de
πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ
his, in quibus sunt difficilia intellectu quædã, quæ indocti
τούτων, ἐν οἷς ἐστι δυσνόητά τινα, ἃ οἱ ἀμα-
§ deprauant. & instabiles § detorquent, sicut & cæteras
θεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς
§ suam scripturas, ad § propriam ipsorum perditionem.
γραφάς, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν.
* fratres, præscientes Vos igitur, * dilecti, præcognoscentes cu-
ὑμεῖς οὖν, ἀγαπητοί, προγινώσκοντες φυ- 17
‖ insipientium stodite, vt ne ‖ nefariorum errore simul
λάσσεσθε, ἵνα μὴ τῇ τῶν ἀθέσμων πλάνῃ συν-
† à traducti excidatis † propria firmitate.
απαχθέντες ἐκπέσητε τοῦ ἰδίου στηριγμοῦ.
* in Crescite verò in gratia & cognitione Domini no-
αὐξάνετε δὲ ἐν χάριτι καὶ γνώσει τοῦ κυρίου ἡ- 18
‖ & stri & saluatoris Iesu Christi. Ipsi gloria & nunc
μῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ νῦν
in diem æternitatis. Amen.
εἰς ἡμέραν αἰῶνος. ἀμήν.

Finis sancti Petri secunda
Τέλος τῆς τοῦ ἁγίου Πέτρου δευτέρας
epistola.
ἐπιστολῆς.

SANCTI IOANNIS
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ
CATHOLICA PRIMA
ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΠΡΩΤΗ
Epistola.
ἐπιστολή.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α΄.

* fuit QVOD * erat ab initio, quod audiuimus, quod
Ὃ ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ 1
* oculis vidimus oculis nostris,
ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν,
§ perspeximus quod † spectauimus, & manus nostræ
ὃ ἐθεασάμεθα, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν
* palpauerunt contrectauerunt de verbo vitæ, Et vita
ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, καὶ ἡ ζωὴ 2
manifestata est: & vidimus, & testamur, &
ἐφανερώθη, καὶ ἑωράκαμεν, καὶ μαρτυροῦμεν, καὶ
annuntiamus vobis illam vitam illam æternam, quæ
ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἥτις
erat apud Patrem, & apparuit nobis: Quod
ἦν πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν. ὃ 3
vidimus, & audiuimus annuntiamus vobis,
ἑωράκαμεν, καὶ ἀκηκόαμεν ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν,
§ societatem * societas ‖ sit vt & vos § communionem habeatis cum nobis: & * communio verò nostra ‖ cum Patre & cum Filio
ἵνα καὶ ὑμεῖς κοινωνίαν ἔχητε μεθ᾽ ἡμῶν, καὶ ἡ κοι-
νωνία δὲ ἡ ἡμετέρα μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ μετὰ τοῦ υἱοῦ
eius Iesu Christo. Et hæc scribimus vobis,
αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ ταῦτα γράφομεν ὑμῖν, 4
† gaudeatis, & ‖ vestrum vt † gaudium nostrũ sit plenum. Et est hæc
ἵνα ἡ χαρὰ ἡμῶν ᾖ πεπληρωμένη. καὶ ἔστιν αὕτη 5

annuntiatio quam audiuimus ab eo, & annuntiamus vobis, Quoniã Deus lux est, & tenebræ in
ἡ ἐπαγγελία ἣν ἀκηκόαμεν ἀπ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἀναγ-
γέλλομεν ὑμῖν, ὅτι ὁ θεὸς φῶς ἐστι, καὶ σκοτία ἐν
§ societatem eo non sunt vllæ. Si dixerimus quoniã § communionem habemus cum eo, & in tenebris ambu-
αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. ἐὰν εἴπωμεν ὅτι κοι- 6
νωνίαν ἔχομεν μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ σκότει περιπα-
lamus, mentimur, & non facimus veritatem:
τῶμεν, ψευδόμεθα, καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν ἀλήθειαν·
§ & Si autem in luce ambulamus, sicut ipse est
ἐὰν δὲ ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶμεν, ὡς αὐτός ἐστιν 7
* societatem ‖ ad inuicem in luce, * communionem habemus ‖ cum alijs alij: Et
ἐν τῷ φωτί, κοινωνίαν ἔχομεν μετ᾽ ἀλλήλων, καὶ τὸ
sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos
αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καθαρίζει ἡμᾶς
ab omni peccato. Si dixerimus quoniã pecca-
ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας. ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρ- 8
† ipsi nos tum non habemus, † nosipsos seducimus: & veritas
τίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανῶμεν, καὶ ἡ ἀλήθεια
non est in nobis. Si confiteamur pecca-
οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν. ἐὰν ὁμολογῶμεν τὰς ἁμαρ- 9
* ὁμολογία * ἀφίημι * nostra ta nostra, fidelis est & iustus vt remittat nobis
τίας ἡμῶν, πιστός ἐστι καὶ δίκαιος ἵνα ἀφῇ ἡμῖν τὰς
peccata*, & emundet nos ab omni iniquitate.
ἁμαρτίας, καὶ καθαρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀδικίας.
* ἁμαρτάνω Si dixerimus quoniam non peccauimus, mendacem
ἐὰν εἴπωμεν ὅτι οὐχ ἡμαρτήκαμεν, ψεύστην 10
facimus eum: & verbum eius non est in nobis.
ποιοῦμεν αὐτόν, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.

CAP. II. β΄.

Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis: ‖ Et si quis peccauerit, aduocatum habemus
Τεκνία μου, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα μὴ ἁ- 1
‖ Sed μάρτητε· καὶ ἐάν τις ἁμάρτῃ, παράκλητον ἔχομεν
apud Patrem, Iesum Christum iustum: Et ipse
πρὸς τὸν πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον. καὶ αὐτὸς 2
propitiatio est pro peccatis nostris: non pro
ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν
nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.
ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου.
Et in hoc scimus quoniam cognouimus eum,
καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν, 3
‖ Qui dicit se nosse, * custodit si mandata eius obseruemus. ‖ Dicens, Noui eum, & mandata eius non * seruans, mendax
ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν. ὁ λέγων, ἔγνω- 4
κα αὐτόν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν, ψεύστης
est, & in hoc veritas non est. Qui autem
ἐστί, καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν. ὃς δ᾽ ἂν 5
seruat eius verbum, verè in hoc charitas
τηρῇ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀληθῶς ἐν τούτῳ ἡ ἀγάπη τοῦ
Dei perfecta est: in hoc cognoscimus quoniã in ipso sumus.
θεοῦ τετελείωται. ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐ-
‖ Qui dicit se ‖ Dicens in ipso manere, debet, sicut
τῷ ἐσμεν. ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένειν, ὀφείλει, κα- 6
ille ambulauit, & ipse ita ambulare.
θὼς ἐκεῖνος περιεπάτησε, καὶ αὐτὸς οὕτως περι-
† Charissimi, † Fratres, non mandatum nouum scribo
πατεῖν. ἀδελφοί, οὐκ ἐντολὴν καινὴν γράφω 7
vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio.
ὑμῖν, ἀλλ᾽ ἐντολὴν παλαιάν, ἣν εἴχετε ἀπ᾽ ἀρ-
Mandatum vetus est verbum quod audistis
χῆς. ἡ ἐντολὴ ἡ παλαιά ἐστιν ὁ λόγος ὃν ἠκούσατε
ab initio. Iterum mandatum nouum scribo
ἀπ᾽ ἀρχῆς. πάλιν ἐντολὴν καινὴν γράφω 8
vobis, quod est verum in ipso, & in vobis: quia tenebræ
ὑμῖν, ὅ ἐστιν ἀληθὲς ἐν αὐτῷ καὶ ἐν ὑμῖν, ὅτι ἡ σκοτία
* transierunt, § Qui dicit se § odit * transeunt, & lumen verum iam lucet. ‖ Dicens in luce esse, & fratrem suum § odio habẽs
παράγεται, καὶ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν ἤδη φαίνει. ὁ λέ- 9
γων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν,

in tenebris est vsque adhuc: † Diligens fratrem suum, in lumine manet: & scandalum in eo non est.

ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι. 10 ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ φωτὶ μένει, καὶ σκάνδαλον ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν.

* Vtrum odio habens fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat: & nescit quò eat: quia tenebræ obcæcauerunt eius oculos.

11 ὁ δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστί, καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ, καὶ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει, ὅτι ἡ σκοτία ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.

Scribo vobis, filioli, quoniã remittuntur vobis peccata propter nomen eius.

12 γράφω ὑμῖν, τεκνία, ὅτι ἀφέωνται ὑμῖν αἱ ἁμαρτίαι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Scribo vobis, patres, quoniã cognouistis eum † ab initio. Scribo vobis, adolescentes: quoniam vicistis malignum:

13 γράφω ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε τὸν ἀπ' ἀρχῆς. γράφω ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι νενικήκατε τὸν πονηρόν.

Scribo vobis, infantes: quoniam cognouistis Patrem. ‡ Scripsi, vobis, * adolescentes: quoniã fortes estis, & verbum Dei in vobis manet, & vicistis illum malignum.

14 γράφω ὑμῖν, παιδία, ὅτι ἐγνώκατε τὸν πατέρα. ἔγραψα ὑμῖν, νεανίσκοι, ὅτι ἰσχυροί ἐστε, καὶ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐν ὑμῖν μένει, καὶ νενικήκατε τὸν πονηρόν.

‖ Ne diligite mundum, neque ea quæ in mundo †. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo:

15 μὴ ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ. ἐάν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐκ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ.

Quoniã omne *illud in mundo, concupiscentia carnis ‡, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ § non est ex Patre, sed ex mundo est.

16 ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἐπιθυμία τῆς σαρκός, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ βίου, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ πατρός, ἀλλ' ἐκ τοῦ κόσμου ἐστί.

Et mundus transit, & concupiscentia eius. * Verùm faciens voluntatem Dei, manet in æternum.

17 καὶ ὁ κόσμος παράγεται, καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ. ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

‖ Pueruli, nouissima hora est: & sicut audistis quia antichristus venit, & nunc antichristi multi facti sunt: vnde scimus quia nouissima hora est.

18 παιδία, ἐσχάτη ὥρα ἐστί· καὶ καθὼς ἠκούσατε ὅτι ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν, ὅθεν γινώσκομεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν.

Ex nobis † exierunt: sed non erant ex nobis: ‡ si enim fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: sed vt manifesti sint, quoniã non sunt omnes ex nobis.

19 ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενήκεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν· ἀλλ' ἵνα φανερωθῶσιν ὅτι οὐκ εἰσὶ πάντες ἐξ ἡμῶν.

§ Et vos vnctionem habetis à Sancto, & nostis omnia.

20 καὶ ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου, καὶ οἴδατε πάντα.

Non scripsi vobis, § quod non nostis veritatem, sed * quod nostis eam: & quoniã omne mendaciũ ex veritate non est.

21 οὐκ ἔγραψα ὑμῖν, ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὅτι οἴδατε αὐτήν, καὶ ὅτι πᾶν ψεῦδος ἐκ τῆς ἀληθείας οὐκ ἔστι.

Quis est mendax, ‖ si non negans quoniã Iesus non est Christus? Hic est antichristus, ille † negans Patrem & Filium.

22 τίς ἐστιν ὁ ψεύστης, εἰ μὴ ὁ ἀρνούμενος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ὁ χριστός; οὗτός ἐστιν ὁ ἀντίχριστος, ὁ ἀρνούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν.

Omnis negans Filium nec Patrem habet.

23 πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱόν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει.

Vos igitur quod audistis ab initio, in vobis permaneat: si in vobis mãserit quod ab initio audistis, & vos in Filio & in Patre manebitis.

24 ὑμεῖς οὖν ὃ ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἐν ὑμῖν μενέτω. ἐὰν ἐν ὑμῖν μείνῃ ὃ ἀπ' ἀρχῆς ἠκούσατε, καὶ ὑμεῖς ἐν τῷ υἱῷ καὶ ἐν τῷ πατρὶ μενεῖτε.

Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, illam vitam æternam.

25 καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία, ἣν αὐτὸς ἐπηγγείλατο ἡμῖν, τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον.

Hæc scripsi vobis de § illis seducentibus vos.

26 ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν περὶ τῶν πλανώντων ὑμᾶς.

Et vos vnctionem quã accepistis ab eo, in vobis § manet, & non * opus habetis vt aliquis doceat vos: sed sicut ‖ ipsa vnctio docet vos de omnibus, & † vera est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo.

27 καὶ ὑμεῖς τὸ χρίσμα ὃ ἐλάβετε ἀπ' αὐτοῦ, ἐν ὑμῖν μένει, καὶ οὐ χρείαν ἔχετε ἵνα τις διδάσκῃ ὑμᾶς· ἀλλ' ὡς τὸ αὐτὸ χρίσμα διδάσκει ὑμᾶς περὶ πάντων, καὶ ἀληθές ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι ψεῦδος, καὶ καθὼς ἐδίδαξεν ὑμᾶς, μενεῖτε ἐν αὐτῷ.

Et nunc, filioli, manete in eo: vt cùm apparuerit, habeamus fiduciam, & non * pudefiamus ab eo, in aduentu eius.

28 καὶ νῦν, τεκνία, μένετε ἐν αὐτῷ, ἵνα ὅταν φανερωθῇ, ἔχωμεν παρρησίαν, καὶ μὴ αἰσχυνθῶμεν ἀπ' αὐτοῦ, ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ.

Si scitis quoniam iustus est, scitote quoniã † omnis ‡ faciens iustitiam, ex ipso natus est.

29 ἐὰν εἰδῆτε ὅτι δίκαιός ἐστι, γινώσκετε ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται.

CAP. III. γ'.

Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt * nati Dei * vocemur. Propter hoc mundus non nouit nos, quia non nouit eum.

1 Ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ πατήρ, ἵνα τέκνα θεοῦ κληθῶμεν. διὰ τοῦτο ὁ κόσμος οὐ γινώσκει ἡμᾶς, ὅτι οὐκ ἔγνω αὐτόν.

‖ Dilecti, nunc † nati Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniã si apparuerit, similes ei erimus: quoniã videbimus eum sicuti est.

2 ἀγαπητοί, νῦν τέκνα θεοῦ ἐσμεν, καὶ οὔπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα. οἴδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα· ὅτι ὀψόμεθα αὐτὸν καθώς ἐστι.

Et omnis ‖ habens spem hanc in eo, sanctificat seipsum, sicut ‖ ille sanctus est.

3 καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην ἐπ' αὐτῷ, ἁγνίζει ἑαυτόν, καθὼς ἐκεῖνος ἁγνός ἐστι.

Omnis * faciens peccatum, & ‖ transgressionem legis facit: & peccatum est † transgressio legis.

4 πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ· καὶ ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία.

Et scitis quia ille apparuit, vt peccata nostra tolleret: & peccatum in eo non est.

5 καὶ οἴδατε ὅτι ἐκεῖνος ἐφανερώθη, ἵνα τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἄρῃ, καὶ ἁμαρτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι.

Omnis * in eo manens, non peccat: * omnis ‡ peccans, non vidit eum, nec cognouit eum.

6 πᾶς ὁ ἐν αὐτῷ μένων, οὐχ ἁμαρτάνει· πᾶς ὁ ἁμαρτάνων, οὐχ ἑώρακεν αὐτόν, οὐδὲ ἔγνωκεν αὐτόν.

Filioli, nemo seducat vos. § Faciens iustitiam, iustus est, sicut* ille iustus est.

7 τεκνία, μηδεὶς πλανάτω ὑμᾶς· ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, δίκαιός ἐστι, καθὼς ἐκεῖνος δίκαιός ἐστιν.

‖ Faciens peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, vt dissoluat opera diaboli.

8 ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν, ἐκ τοῦ διαβόλου ἐστίν· ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ὁ διάβολος ἁμαρτάνει. εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου.

Omnis † natus ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet: & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.

9 πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ, ἁμαρτίαν οὐ ποιεῖ, ὅτι σπέρμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ μένει· καὶ οὐ δύναται ἁμαρτάνειν, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται.

In hoc manifesti sunt * nati Dei, & * nati diaboli. Omnis ‡ non faciens iustitiam, non est ex Deo, & * non diligens

10 ἐν τούτῳ φανερά ἐστι τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου. πᾶς ὁ μὴ ποιῶν δικαιοσύνην, οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ μὴ ἀγαπῶν

τὸν ἀ-

Marginal notes (left): † Qui diligit, · * Qui autẽ odit · § qui est · * νικάω · § Scribo * iuuenes, · ‖ Nolite diligere · † sunt · * quod est · ‡ est, · § quæ · * Qui autẽ facit · ‖ Filioli, · † prodierunt: · ‡ nam si · * μένω · § Sed · § quasi ignorantibus · * quasi scientibus · ‖ nisi is qui negat · † qui negat · * ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱὸν, καὶ τὸν πατέρα ἔχει. Qui cõfitetur Filiũ, & Patrem habet. · * permanserit

Marginal notes (right): § his qui seducunt · § manet. * necesse · ‖ eius · † verum · * φανερόω · * confundamur · † & · § qui facit · * filij * nominemur & simus. · * ἀγαπητοί ‖ Charissimi, · * γινώσκω · † filij · * tam · § qui habet · ‡ & * qui facit · ‖ iniquitatem. · † iniquitas. · * qui manet · * & § qui peccat. · § Qui facit · * & ‖ Qui facit. · † qui est · * filij · ‡ qui non est iustus · * qui non diligit

fratrem suum. Quoniam haec est annuntiatio,
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγγελία 11
quam audistis ab initio, vt † diligamus *alij a-*
ἣν ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλή-
lios. Non sicut Cain ex maligno erat: & oc-
λους. οὐ καθὼς Κάϊν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἦν, καὶ ἔσ- 12
cidit fratrem suum. Et ‡ *gratia cuius* occi-
φαξε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. καὶ χάριν τίνος ἔσφα-
dit eum? Quoniam opera eius maligna erant: *quae* autem
ξεν αὐτόν; ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ ἦν, τὰ δὲ τοῦ
fratris eius iusta. § *Ne admiremini,* fra-
ἀδελφοῦ αὐτοῦ δίκαια. μὴ θαυμάζετε, ἀδελ- 13
tres *mei,* si odit vos mundus. Nos sci-
φοί μου, εἰ μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. ἡμεῖς οἴδα- 14
mus quoniam translati sumus de morte ad
μεν ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν
vitam, quoniam diligimus fratres. * *Non dili-*
ζωήν, ὅτι ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφούς. ὁ μὴ ἀγα-
gens fratrem, manet in morte. Omnis
πῶν τὸν ἀδελφόν, μένει ἐν τῷ θανάτῳ. πᾶς ὁ 15
‖ *odio habens* fratrem suum, homicida est. Et
μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἀνθρωποκτόνος ἐστί. καὶ
scitis quoniam omnis homicida non habet vitam
οἴδατε ὅτι πᾶς ἀνθρωποκτόνος οὐκ ἔχει ζωὴν
aeternam in se manentem. In hoc cognoui-
αἰώνιον ἐν αὐτῷ μένουσαν. ἐν τούτῳ ἐγνώκα- 16
mus charitatem Dei, quoniam ille pro nobis
μεν τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἐκεῖνος ὑπὲρ ἡμῶν
animam suam posuit: & nos debemus
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκε· καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν
pro fratribus animas ponere. Qui *verò*
ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν τὰς ψυχὰς τιθέναι. ὃς δ' 17
habuerit † *victum* mundi, & viderit fratrem
ἂν ἔχῃ τὸν βίον τοῦ κόσμου, καὶ θεωρῇ τὸν ἀδελφὸν
suum * *opus habentem,* & clauserit viscera
αὐτοῦ χρείαν ἔχοντα, καὶ κλείσῃ τὰ σπλάγχνα
sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in
αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, πῶς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μένει ἐν
eo? Filioli mei, non diligamus verbo, ne-
αὐτῷ; τεκνία μου, μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ, μη- 18
que lingua, sed opere & veritate. *Et* in
δὲ τῇ γλώσσῃ, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ. καὶ ἐν 19
hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus, &
τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐκ τῆς ἀληθείας ἐσμέν, καὶ
§ *ante eum* suadebimus corda nostra.
ἔμπροσθεν αὐτοῦ πείσομεν τὰς καρδίας ἡμῶν.
Quoniam si reprehenderit nos cor §, *quod* ma-
ὅτι ἐὰν καταγινώσκῃ ἡμῶν ἡ καρδία, ὅτι μεί- 20
ior est Deus corde nostro, & nouit om-
ζων ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν, καὶ γινώσκει πάν-
nia. * *Dilecti,* si cor nostrum non reprehen-
τα. ἀγαπητοί, ἐὰν ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγι- 21
derit nos, fiduciam habemus ad Deum.
νώσκῃ ἡμῶν, παρρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν.
Et quicquid petierimus, accipiemus ab eo: quo-
καὶ ὃ ἐὰν αἰτῶμεν, λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ, ὅ- 22
niam mandata eius custodimus: & ‖ placita co-
τι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηροῦμεν, καὶ τὰ ἀρεστὰ ἐνώ-
ram eo facimus. Et hoc est mandatum e-
πιον αὐτοῦ ποιοῦμεν. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ αὐ- 23
ius, Vt credamus † *nomini* Filij eius Iesu
τοῦ, ἵνα πιστεύσωμεν τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ
Christi: & diligamus * *alij alios,* sicut dedit
Χριστοῦ, καὶ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, καθὼς ἔδωκεν
mandatum ‡. Et § *seruans* mandata eius, in il-
ἐντολήν. καὶ ὁ τηρῶν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἐν αὐ- 24
lo manet, & ipse in eo *manet.* & in hoc sci-
τῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῷ μένει. καὶ ἐν τούτῳ γινώ-
mus quoniam manet in nobis, de Spiritu quem
σκομεν ὅτι μένει ἐν ἡμῖν, ἐκ τοῦ πνεύματος οὗ
dedit nobis.
ἔδωκεν ἡμῖν.

[Marg.: † diligatis alterutrũ. ‡ qui * σφάττω § propter quid § Nolite mirari, * Qui non diligit ‖ qui odit † substantiam * necesse habere § in cõspectu eius § nostrum. ‖ ea quae sunt † in nomine * alterutrum. ‡ nobis. § qui seruat]

CAP. IIII. δ'.

* *Dilecti,* ne omni spiritui *credite;* sed
1 Ἀγαπητοί, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε· ἀλλὰ
probate spiritus, si ex Deo sint: quo-
δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστιν· ὅ-
niam multi pseudoprophetae exierunt in
τι πολλοὶ ψευδοπροφῆται * ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν
mundum. In hoc cognoscitur spiritus Dei.
2 κόσμον. ἐν τούτῳ γινώσκεται τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.
Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne
πᾶν πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ
venisse, ex Deo est: Et omnis spiritus qui
3 ἐληλυθότα, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστι· καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ
* *non confitetur* Iesum *Christum in carne venientem,*
μὴ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα,
ex Deo non est: & hic est ‖ *antichri-*
ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ τοῦ ἀντιχρί-
sti: de quo audistis, quoniam venit: & nunc in mun-
στου ὃ ἀκηκόατε, ὅτι ἔρχεται, καὶ νῦν ἐν τῷ κόσ-
do est iam. Vos ex Deo estis, filioli, &
4 μῳ ἐστὶν ἤδη. ὑμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστέ, τεκνία, καὶ
vicistis † *eos.* quoniam maior est qui in vobis*, quàm qui
νενικήκατε αὐτούς. ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ ἐν ὑμῖν, ἢ ὁ
in mundo. Ipsi de mundo sunt: ‡ *propter hoc*
5 ἐν τῷ κόσμῳ. αὐτοὶ ἐκ τοῦ κόσμου εἰσί· διὰ τοῦτο
de mundo loquuntur, & mundus eos audit.
ἐκ τοῦ κόσμου λαλοῦσι, καὶ ὁ κόσμος αὐτῶν ἀκούει.
Nos ex Deo sumus. § *Cognoscens* Deum,
6 ἡμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμέν· ὁ γινώσκων τὸν Θεόν,
audit nos: qui non est ex Deo, non audit
ἀκούει ἡμῶν· ὃς οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἀκούει
nos. * *Ex* hoc cognoscimus Spiritum veri-
ἡμῶν. ἐκ τούτου γινώσκομεν τὸ πνεῦμα τῆς ἀλη-
tatis, & spiritum erroris. ‖ *Dilecti,* di-
7 θείας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης. ἀγαπητοί, ἀ-
ligamus † *alij alios,* quia charitas ex Deo est: Et
γαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστι, καὶ
omnis * *diligens* ex Deo natus est, & cognoscit
πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται, καὶ γινώσκει
Deum. Qui non § *diligens,* non nouit Deum: quoniam
8 τὸν Θεόν. ὁ μὴ ἀγαπῶν, οὐκ ἔγνω τὸν Θεόν· ὅτι ὁ
Deus charitas est. In hoc apparuit chari-
9 Θεὸς ἀγάπη ἐστίν. ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγά-
tas Dei in nobis, quoniam Filium suum vnigenitum
πη τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ
misit Deus in mundum, vt viuamus per
ἀπέσταλκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ζήσωμεν δι'
eum. In hoc est charitas, non § *quòd* nos di-
10 αὐτοῦ. ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, οὐχ ὅτι ἡμεῖς ἠ-
lexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit
γαπήσαμεν τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἠγάπησεν
nos: & misit Filium suum propitiationem pro
ἡμᾶς, καὶ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἱλασμὸν περὶ τῶν
peccatis nostris. * *Dilecti,* si sic Deus di-
11 ἁμαρτιῶν ἡμῶν. ἀγαπητοί, εἰ οὕτως ὁ Θεὸς ἠ-
lexit nos, & nos debemus ‖ *alij alios* di-
γάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀλλήλους ἀ-
ligere. Deum nemo vnquam vidit: Si
12 γαπᾶν. Θεὸν οὐδεὶς πώποτε * τεθέαται· ἐὰν
diligamus † *alij alios,* Deus in nobis manet: & cha-
ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν μένει, καὶ ἡ ἀ-
ritas eius perfecta est in nobis. In hoc
13 γάπη αὐτοῦ τετελειωμένη ἐστὶν ἐν ἡμῖν. ἐν τούτῳ
cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in no-
γινώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν ἡ-
bis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.
μῖν, ὅτι ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν.
Et nos vidimus, & testificamur quoniam
14 καὶ ἡμεῖς τεθεάμεθα, καὶ μαρτυροῦμεν ὅτι ὁ
Pater misit Filium * Saluatorem mundi.
πατὴρ ἀπέσταλκε τὸν υἱὸν σωτῆρα τοῦ κόσμου.

[Marg.: * Charissimi, nolite credere * ἐξῆλθον * soluit ‖ antichristus: † eum. * est, ‡ ideo § Qui nouit * In ‖ Charissimi, † nos inuicem, * qui diligit. § diligit. § quasi * Charissimi, ‖ alterutrum. * θεάομαι † inuicem, * saluatorem]

Quisquis cõfessus fuerit quoniã Iesus est Filius Dei,
15 ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ
Deus in eo manet, & ipse in Deo. Et nos
θεὸς ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ θεῷ. 16 καὶ ἡμεῖς
cognouimus, & credidimus † charitatem quam habet
ἐγνώκαμεν καὶ πεπιστεύκαμεν τὴν ἀγάπην ἣν ἔχει ὁ
Deus in nobis. Deus charitas est: & * manens in chari-
θεὸς ἐν ἡμῖν. ὁ θεὸς ἀγάπη ἐστί, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀ-
tate, in Deo manet, & Deus in eo manet. In
γάπῃ, ἐν τῷ θεῷ μένει, καὶ ὁ θεὸς ἐν αὐτῷ μένει. 17 ἐν
hoc perfecta est charitas cum nobis, vt fidu-
τούτῳ τετελείωται ἡ ἀγάπη μεθ' ἡμῶν, ἵνα παῤῥη-
ciam habeamus in die iudicij: quia sicut
σίαν ἔχωμεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ὅτι καθὼς
ille est, & nos sumus in mundo hoc.
ἐκεῖνός ἐστι, καὶ ἡμεῖς ἐσμεν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.
Timor non est in charitate, sed perfecta cha-
18 φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἡ τελεία ἀ-
ritas foras mittit timorem: quoniam timor ‡ punitionem ha-
γάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον· ὅτι ὁ φόβος κόλασιν ἔ-
bet. ¶ at timens non perfectus est in charitate.
χει. ὁ δὲ φοβούμενος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ.
Nos * diligimus eum, quoniã ‖ ipse prior dile-
19 ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτὸν, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἠγά-
xit nos. Si quis dixerit, Quoniã diligo Deum,
20 πησεν ἡμᾶς. ἐάν τις εἴπῃ, ὅτι ἀγαπῶ τὸν θεόν,
& fratrem suum oderit, mendax est. † Non enim
καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν. ὁ γὰρ μὴ
diligens fratrem suum quem * vidit, Deum quẽ
ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὃν ἑώρακε, τὸν θεὸν ὃν
non vidit, quomodo potest diligere? Et hoc
οὐχ ἑώρακε, πῶς δύναται ἀγαπᾶν; 21 καὶ ταύτην
mandatum habemus ‡ ab eo, vt diligens
τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν
Deum, diligat & fratrem * suum.
θεὸν, ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

† charitati
* qui manet
‡ pœnam
¶ qui autẽ timet
* ergo diligamus Deum
‖ Deus
† Qui enim non diligit
* vidit
‡ à Deo ‖ qui diligit

CAP. V. ε'.

Omnis * credens quoniam Iesus est Christus, ex
1 Πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ χριστός, ἐκ τοῦ
Deo natus est. Et omnis ‡ diligens genitorem,
θεοῦ γεγέννηται. καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα,
diligit & * genitum ex eo. In hoc
2 ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ. ἐν τούτῳ
cognoscimus quoniam diligimus natos Dei. cùm
γινώσκομεν ὅτι ἀγαπῶμεν τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ, ὅταν
Deum ‖ diligimus, & mandata eius † seruamus.
τὸν θεὸν ἀγαπῶμεν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν.
Hæc enim est charitas Dei, vt mandata
3 αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ, ἵνα τὰς ἐντολὰς
eius custodiamus: & mandata eius grauia non
αὐτοῦ τηρῶμεν· καὶ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι οὐκ
sunt. Quoniã omne * natum ex Deo, vincit
4 εἰσίν. ὅτι πᾶν τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ θεοῦ, νικᾷ
mundum & hæc est victoria, ‡ vincens mundum,
τὸν κόσμον. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον,
fides nostra. Quis est * vincens mundum *, si non
5 ἡ πίστις ἡμῶν. τίς ἐστιν ὁ νικῶν τὸν κόσμον, εἰ μὴ ὁ
credens quoniam Iesus est Filius Dei? Hic est ‖ ille
πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; 6 οὗτός ἐστιν ὁ
veniens per aquam & sanguinem, Iesus ille Christus, non in
ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ αἵματος, Ἰησοῦς ὁ χριστός. οὐκ ἐν
aqua solùm, sed in aqua & sanguine. Et
τῷ ὕδατι μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ αἵματι. καὶ τὸ
Spiritus est † ille testans, quoniam * Spiritus est
πνεῦμά ἐστι τὸ μαρτυροῦν, ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστιν ἡ
veritas. Quoniã tres sunt ‡ illi testantes in
ἀλήθεια. 7 ὅτι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ
cælo, Pater, Verbum, & sanctus Spiritus. & ¶
οὐρανῷ, ὁ πατήρ, ὁ λόγος, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. καὶ
tres in vnum sunt. Et tres sunt * illi testan-
οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσι. 8 καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυ-

* qui credit
‡ qui diligit eũ qui genuit
* γεννάω
* eum qui natus est
‖ diligamus
† faciamus
‡ quod est
‡ quæ vincit
‡ qui vincit
* nisi qui credit
‖ qui venit
† qui testificatur
* Christus
‡ qui testimonium dant
¶ hi
* qui testimonium dant

sunt in terra, Spiritus, & aqua, & san-
ροῦντες ἐν τῇ γῇ, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷ-
guis. ‖ Si testimonium hominum accipi-
9 μα. εἰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνο-
mus, testimonium Dei maius est: quoniam hoc
μεν, ἡ μαρτυρία τοῦ θεοῦ μείζων ἐστίν· ὅτι αὕτη
est testimonium Dei, † quod testificatus est de
ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ θεοῦ, ἣν μεμαρτύρηκε περὶ
Filio suo. * Credens in filium Dei, habet
10 τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἔχει τὴν
testimonium ‡ in se: ¶ Non credens Deo, menda-
μαρτυρίαν ἐν αὐτῷ· ὁ μὴ πιστεύων τῷ θεῷ, ψεύ-
cem * facit eum: quia non credidit in testi-
στην πεποίηκεν αὐτόν· ὅτι οὐ πεπίστευκεν εἰς τὴν μαρ-
monium quod testificatus est Deus de filio suo.
τυρίαν ἣν μεμαρτύρηκεν ὁ θεὸς περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.
Et hoc est testimonium, Quoniã vitam æternam de-
11 καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία, ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔ-
dit nobis Deus. Et hæc vita, in Filio eius
δωκεν ἡμῖν ὁ θεὸς, καὶ αὕτη ἡ ζωὴ ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ
est. ‖ Habens Filium, habet vitam: † non habens
12 ἐστιν. ὁ ἔχων τὸν υἱὸν, ἔχει τὴν ζωήν· ὁ μὴ ἔχων τὸν
Filium Dei, vitam non habet. Hæc scripsi
13 υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει. ταῦτα ἔγραψα
vobis ‡ credentibus in nomen Filij Dei, vt
ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἵνα
sciatis quoniam vitam æternam habetis, & vt credatis
εἰδῆτε ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔχετε, καὶ ἵνα πιστεύητε
in nomen Filij Dei. Et hæc est fi-
14 εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ παῤ-
ducia quam habemus ad eum, Quia ‡ si ‡ quid petierimus
ῥησία ἣν ἔχομεν πρὸς αὐτόν, ὅτι ἐάν τι αἰτώμεθα
secundùm voluntatem eius, audit nos. Et si sci-
15 κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀκούει ἡμῶν. καὶ ἐὰν οἴ-
mus quia audit nos, quicquid petierimus, scimus
δαμεν ὅτι ἀκούει ἡμῶν, ὃ ἂν αἰτώμεθα, οἴδαμεν
quoniã habemus petitiones quas postulauimus ab
ὅτι ἔχομεν τὰ αἰτήματα ἃ ᾐτήκαμεν παρ'
eo. * Si quis viderit fratrem suum † peccan-
16 αὐτοῦ. ἐάν τις ἴδῃ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἁμαρτά-
tem peccatum non ad mortem, † petet, &
νοντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνατον, αἰτήσει καὶ
dabit ei vitam, peccantibus non ad
δώσει αὐτῷ ζωήν, τοῖς ἁμαρτάνουσι μὴ πρὸς
mortem. Est peccatum ad mortem, non pro il-
θάνατον. ἔστιν ἁμαρτία πρὸς θάνατον, οὐ περὶ ἐκεί-
lo dico vt roget *. Omnis iniquitas pecca-
17 νης λέγω ἵνα ἐρωτήσῃ. πᾶσα ἀδικία ἁμαρ-
tum est: & est peccatum non ad mortem. Sci-
18 τία ἐστί· καὶ ἔστιν ἁμαρτία οὐ πρὸς θάνατον. οἴδα-
mus quia omnis ‡ natus ex Deo, non pec-
μεν ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ θεοῦ, οὐχ ἁμαρ-
cat: sed ‡ ille genitus ex Deo conseruat * seipsum, & ille
τάνει· ἀλλ' ὁ γεννηθεὶς ἐκ τοῦ θεοῦ τηρεῖ ἑαυτόν, καὶ ὁ
malignus non tangit eum. Scimus quoniam ex Deo
19 πονηρὸς οὐχ ἅπτεται αὐτοῦ. οἴδαμεν ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ
sumus: & mundus totus in maligno positus est.
ἐσμεν, καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται.
‖ Scimus autem quoniã Filius Dei venit, & dedit nobis
20 οἴδαμεν δὲ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἥκει, καὶ δέδωκεν ἡμῖν
† mentem, vt cognoscamus verum Deum: & * sumus
διάνοιαν, ἵνα γινώσκωμεν τὸν ἀληθινὸν θεόν· καὶ ἐσμὲν
in vero, in Filio eius Iesu Christo. Hic
ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ χριστῷ. οὗτός
est verus Deus, & vita æterna. ‡ Nati,
21 ἐστιν ὁ ἀληθινὸς θεὸς, καὶ ζωὴ αἰώνιος. τεκνία,
custodite vosipsos ‡ ab idolis. Amen.
φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων. ἀμήν.

‖ & hi tres vnũ sunt.
† & maius est, quoniam
* μαρτυρία
* Qui credit
‡ Dei
¶ Qui non credit Filio
* facit
‖ Qui habet
† qui non habet
‡ scribo
‡ qui creditis in nomine
‡ quodcũque
* αἰτία
* Qui scit
‖ peccare
† petat & dabitur vita
* petat: & dabitur vita
* ἐρωτάω
‡ quia
‡ generatio Dei
* eum
‖ Et
† sensum
* simus
‡ Filioli
‡ à simulachris

FINIS.

ΤΕΛΟΣ.

Η ΤΟΥ

SANCTI IOANNIS
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ
CATHOLICA SECVNDA
ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΔΕΥΤΕΡΑ
Epiſtola.
ἐπιστολή.

CAPVT VNICVM.

1 PRESBYTER Electæ dominæ, & natis eius, quos ego diligo in veritate: & non ego ſolus, ſed & omnes cognoſcentes veritatem,
Ο ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ ἐκλεκτῇ κυρίᾳ, καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς, οὓς ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ οὐκ ἐγὼ μόνος, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐγνωκότες τὴν ἀλήθειαν,

2 Propter veritatem manentem in nobis, & cum nobis erit in æternum.
διὰ τὴν ἀλήθειαν τὴν μένουσαν ἐν ἡμῖν, καὶ μεθ' ἡμῶν ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα.

3 Sit cum vobis gratia, miſericordia, pax, à Deo Patre, & à Domino Ieſu Chriſto filio Patris, in veritate & charitate.
ἔσται μεθ' ὑμῶν χάρις, ἔλεος, εἰρήνη παρὰ θεοῦ πατρός, καὶ παρὰ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρός, ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἀγάπῃ.

4 Gauiſus ſum valdè quoniā inueni de natis tuis ambulantes in veritate, ſicut mandatum accepimus à Patre.
ἐχάρην λίαν ὅτι εὕρηκα ἐκ τῶν τέκνων σου περιπατοῦντας ἐν ἀληθείᾳ, καθὼς ἐντολὴν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ πατρός.

5 Et nunc rogo te domina, nō tanquā mandatum ſcribens tibi nouum, ſed quod habuimus ab initio: vt diligamus alij alios.
καὶ νῦν ἐρωτῶ σε κυρία, οὐχ ὡς ἐντολὴν γράφων σοι καινήν, ἀλλὰ ἣν εἴχομεν ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.

6 Et hæc eſt charitas, vt ambulemus ſecūdum mandata eius. Hoc eſt mandatū, quẽadmodū audiſtis ab initio, vt in eo ambuletis.
καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, ἵνα περιπατῶμεν κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολή, καθὼς ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα ἐν αὐτῇ περιπατῆτε.

7 Quoniam multi ſeductores ingreſſi ſunt in mundum, non confitentes Ieſum Chriſtum qui venit in carne: hic eſt ſeductor & antichriſtus.
ὅτι πολλοὶ πλάνοι εἰσῆλθον εἰς τὸν κόσμον, οἱ μὴ ὁμολογοῦντες Ἰησοῦν Χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί. οὗτός ἐστιν ὁ πλάνος καὶ ὁ ἀντίχριστος.

8 Videte voſmetipſos, vt ne perdamus quæ operati ſumus pulchra: ſed mercedem plenam accipiamus.
βλέπετε ἑαυτούς, ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν ἃ εἰργασάμεθα, ἀλλὰ μισθὸν πλήρη ἀπολάβωμεν.

9 Omnis tranſgrediens & non manens in doctrina Chriſti, Deum non habet. Manens in doctrina Chriſti, hic & Patrem & Filium habet.
πᾶς ὁ παραβαίνων καὶ μὴ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ, θεὸν οὐκ ἔχει. ὁ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ, οὗτος καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἔχει.

10 Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, ne recipite eum in domum: & gaudere ei ne dicite.
εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς, καὶ ταύτην τὴν διδαχὴν οὐ φέρει, μὴ λαμβάνετε αὐτὸν εἰς οἰκίαν, καὶ χαίρειν αὐτῷ μὴ λέγετε.

11 Nam dicens illi Gaudere, communicat operibus eius malignis.
ὁ γὰρ λέγων αὐτῷ χαίρειν, κοινωνεῖ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς.

12 Plura habens vobis ſcribere, nolui per chartam & atramentum: ſed ſpero venire ad vos, & os ad os loqui: vt gaudium veſtrū ſit plenum.
πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν, οὐκ ἐβουλήθην διὰ χάρτου καὶ μέλανος· ἀλλὰ ἐλπίζω ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλῆσαι, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾖ πεπληρωμένη.

13 Salutant te nati ſororis tuæ Electæ. Amen.
ἀσπάζεταί σε τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς σου τῆς ἐκλεκτῆς. ἀμήν.

Margin: Senior. — qui cognouerunt. — quæ permanet. — filiis. — χαίρω. — alterutrum. — enim. — exierunt. — qui non confitentur venisse in carnem. — perdatis. — estis. — vt accipiatis. — qui recedit. — permanet. — Qui permanet. — nolite accipere. — nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi Aue. — Ecce prædixi vobis, vt in die Domini nō confundamini. — Σύλομαι. — enim me futurum apud. — nati. — filij.

SANCTI IOANNIS
Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ
CATHOLICA TERTIA
ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΤΡΙΤΗ
Epiſtola.
ἐπιστολή.

CAPVT VNICVM.

1 PRESBYTER Gaio dilecto, quem ego diligo in veritate.
Ο ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ Γαΐῳ τῷ ἀγαπητῷ, ὃν ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ.

2 Dilecte, de omnibus opto te proſperè agere & valere, ſicut proſperè agit tua anima.
ἀγαπητέ, περὶ πάντων εὔχομαί σε εὐοδοῦσθαι καὶ ὑγιαίνειν, καθὼς εὐοδοῦταί σου ἡ ψυχή.

3 Gauiſus ſum enim valdè venientibus fratribus, & teſtantibus tuæ veritati, ſicut tu in veritate ambulas.
ἐχάρην γὰρ λίαν ἐρχομένων ἀδελφῶν, καὶ μαρτυρούντων σου τῇ ἀληθείᾳ, καθὼς σὺ ἐν ἀληθείᾳ περιπατεῖς.

4 Maius horum nō habeo gaudium, vt audiam meos natos in veritate ambulantes.
μειζοτέραν τούτων οὐκ ἔχω χαράν, ἵνα ἀκούω τὰ ἐμὰ τέκνα ἐν ἀληθείᾳ περιπατοῦντα.

5 Dilecte, fidele facis quicquid operaris in fratres, & in peregrinos:
ἀγαπητέ, πιστὸν ποιεῖς ὃ ἐὰν ἐργάσῃ εἰς τοὺς ἀδελφούς, καὶ εἰς τοὺς ξένους,

6 Qui teſtati ſunt tuæ charitati in conſpectu eccleſiæ, quos benefacies deducens dignè Deo.
οἳ ἐμαρτύρησάν σου τῇ ἀγάπῃ ἐνώπιον ἐκκλησίας· οὓς καλῶς ποιήσεις προπέμψας ἀξίως τοῦ θεοῦ.

7 Pro enim nomine eius exierunt, nihil accipientes à Gentibus.
ὑπὲρ γὰρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐξῆλθον, μηδὲν λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ἐθνῶν.

8 Nos ergo debemus ſuſcipere huiuſmodi, vt cooperatores ſimus veritati.
ἡμεῖς οὖν ὀφείλομεν ἀπολαμβάνειν τοὺς τοιούτους, ἵνα συνεργοὶ γινώμεθα τῇ ἀληθείᾳ.

9 Scripſi eccleſiæ: ſed amans primatum gerere ipſorum Diotrephes, non recipit nos.
ἔγραψα τῇ ἐκκλησίᾳ· ἀλλ' ὁ φιλοπρωτεύων αὐτῶν Διοτρεφὴς οὐκ ἐπιδέχεται ἡμᾶς.

10 Propter hoc ſi venero, ſubmonebo eius opera quæ facit, verbis malignis garriens nos. & non contentus in his, neque ipſe ſuſcipit fratres, & volentes prohibet, & de eccleſia eiicit.
διὰ τοῦτο ἐὰν ἔλθω, ὑπομνήσω αὐτοῦ τὰ ἔργα ἃ ποιεῖ, λόγοις πονηροῖς φλυαρῶν ἡμᾶς· καὶ μὴ ἀρκούμενος ἐπὶ τούτοις, οὔτε αὐτὸς ἐπιδέχεται τοὺς ἀδελφούς, καὶ τοὺς βουλομένους κωλύει, καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλει.

11 Dilecte, ne imitare malum, ſed bonum. Benefaciens ex Deo eſt: malefaciens non vidit Deum.
ἀγαπητέ, μὴ μιμοῦ τὸ κακόν, ἀλλὰ τὸ ἀγαθόν. ὁ ἀγαθοποιῶν ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστιν· ὁ δὲ κακοποιῶν οὐχ ἑώρακε τὸν θεόν.

12 Demetrio teſtatum eſt ab omnibus, & ab ipſa veritate: & nos autem teſtamur,
Δημητρίῳ μεμαρτύρηται ὑπὸ πάντων, καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας· καὶ ἡμεῖς δὲ μαρτυροῦμεν,

Margin: Senior. — chariſſimo. — Chariſſime. — orationem facio ingredi. — εὐοδοῦσθαι. — teſtimonium perhibentibus. — Maiorem gratiam, quàm. — filios. — ambulare. Chariſſime, fideliter. — ἐργάζῃ. — hoc. — teſtimonium reddiderunt. — μαρτυροῦσι. — profecti ſunt. — veritatis. — Scripſiſſem forſitan. — is qui amat. — in eis. — commonebo. — ὑπομνήσω. — in. — quaſi nō ei iſta ſufficiant. — ἀρκούμενος. — eos qui ſuſcipiant. — Chariſſime, noli imitari. — quod eſt. — Qui benefacit. — qui malè facit. — teſtimonium redditur. — ſed teſtimonium perhibemus.

& nostis quoniam testimonium nostrum verum est.
καὶ οἴδατε ὅτι ἡ μαρτυρία ἡμῶν ἀληθής ἐστι.
Multa habui † scribere, sed * non volo per atra-
13 πολλὰ εἶχον γράφειν, ἀλλ' οὐ θέλω διὰ μέ-
mentum & calamum tibi scribere. Spero autem
14 λανος καὶ καλάμου σοι γράψαι. ἐλπίζω δὲ
protinus videre te: & os ad os loque-
εὐθέως ἰδεῖν σε, καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλήσο-
mur. Pax tibi. Salutant te amici.
15 μεν. εἰρήνη σοι. ἀσπάζονταί σε οἱ φίλοι,
Saluta amicos, § per nomen.
ἀσπάζου τοὺς φίλους κατ' ὄνομα.

† tibi
* nolui
§ nominatim

FINIS.

ΤΕΛΟΣ.

SANCTI IVDÆ

Η ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΟΥΔΑ

CATHOLICA

ΚΑΘΟΛΙΚΗ

Epistola.

ἐπιστολή.

CAPVT VNICVM.

IVDAS Christi Iesu seruus, fra-
1 ΙΟΥΔΑΣ Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ἀδελ-
ter autem Iacobi, his § in Deo Patre ‡ san-
φὸς δὲ Ἰακώβου, τοῖς ἐν Θεῷ πατρὶ ἡ-
ctificatis, & Iesu Christo § seruatis, vo-
γιασμένοις, καὶ Ἰησοῦ Χριστῷ τετηρημένοις, κλη-
catis: Misericordia vobis, & pax, & charitas adim-
2 τοῖς· ἔλεος ὑμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἀγάπη πλη-
pleatur. § Dilecti, omnem solicitudinem fa-
3 θυνθείη. ἀγαπητοί, πᾶσαν σπουδὴν ποιού-
ciens * scribere vobis de communi § salute,
μενος γράφειν ὑμῖν περὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας,
† necessitatem habui scribere vobis: deprecans super-
ἀνάγκην ἔσχον γράψαι ὑμῖν, παρακαλῶν ἐπα-
certari semel traditæ sanctis fi-
γωνίζεσθαι τῇ ἅπαξ παραδοθείσῃ τοῖς ἁγίοις πί-
dei. * Subrepserunt enim quidam homines (‡ o-
4 στει. * παρεισέδυσαν γάρ τινες ἄνθρωποι οἱ πά-
lim præscripti in hoc iudicium,) im-
λαι προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρίμα, ἀσε-
pij, Dei nostri gratiam transferentes in
βεῖς, τὴν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν χάριν μετατιθέντες εἰς
luxuriam, & solum Deum & § herum, Do-
ἀσέλγειαν, καὶ τὸν μόνον Θεὸν καὶ δεσπότην τὸν κύ-
minum nostrum Iesum Christum negantes, Commo-
ριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνούμενοι. ὑπο-
5 nere autem vos volo, scientes vos semel
μνῆσαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰδότας ὑμᾶς ἅπαξ
* hoc, quoniam § Dominus populum de terra Ægypti saluans,
τοῦτο, ὅτι ὁ κύριος λαὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου σώσας,
secundò † non credentes perdidit.
τὸ δεύτερον τοὺς μὴ πιστεύσαντας ἀπώλεσεν.
Angelósque * non seruantes suum
6 ἀγγέλους τε τοὺς μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν
principium, sed relinquentes proprium domicilium,
ἀρχὴν, ἀλλὰ ἀπολιπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον,
in iudicium magni diei, vinculis æternis
εἰς κρίσιν μεγάλης ἡμέρας, δεσμοῖς ἀϊδίοις
sub caligine reseruauit. Sicut Sodoma, & Go-
7 ὑπὸ ζόφον τετήρηκεν. ὡς Σόδομα, καὶ Γό-
morrha, & § illa circa eas ciuitates, ‡ simili his
μοῤῥα, καὶ αἱ περὶ αὐτὰς πόλεις, τὸν ὅμοιον τούτοις

§ qui sunt,
‡ dilectis,
§ conseruatis, &
* πληθύνθείη
§ Charissimi,
* scribendi
|| vestra
† necesse
* subintroierunt
‡ qui sunt
* παρεισέδυσαν
§ dominatorem &
* omnia.
§ Iesus
† eos qui non crediderunt,
* verò qui non seruauerunt suũ principatũ, sed dereliquerũt suum
§ finitimæ
‡ simili modo

modum exfornicatæ, & abeuntes post
τρόπον ἐκπορνεύσασαι, καὶ ἀπελθοῦσαι ὀπίσω
carnem alteram, * propositæ sunt exemplum, ignis
σαρκὸς ἑτέρας, πρόκεινται δεῖγμα, πυρὸς
æterni pœnam sustinentes. Similiter atqui &
8 αἰωνίου δίκην ὑπέχουσαι. ὁμοίως μέντοι καὶ
hi somniis, carnem quidem maculant, do-
οὗτοι ἐνυπνιαζόμενοι, σάρκα μὲν μιαίνουσι, κυ-
minationẽ autẽ spernunt: † dignitates autem blasphemant.
ριότητα δὲ ἀθετοῦσι, δόξας δὲ βλασφημοῦσιν.
† At Michael archangelus, cum dia-
9 ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος, ὅτε τῷ δια-
bolo § dimicans, disceptaret de Moy-
βόλῳ διακρινόμενος διελέγετο περὶ τοῦ Μωϋ-
si corpore, non est ausus iudicium infer-
σέως σώματος, οὐκ ἐτόλμησε κρίσιν ἐπενεγ-
re blasphemiæ: sed dixit, § increpet te
κεῖν βλασφημίας, ἀλλ' εἶπεν, ἐπιτιμήσαι σοι
Dominus. Hi autẽ quæcunq; quidẽ ignorant, blas-
10 κύριος. οὗτοι δὲ ὅσα μὲν οὐκ οἴδασι, βλασ-
phemant: quæcũq; autẽ naturaliter tãquã || irrationalia animalia
φημοῦσιν· ὅσα δὲ φυσικῶς ὡς τὰ ἄλογα ζῶα
norunt, in his corrumpuntur. Væ il-
11 ἐπίστανται, ἐν τούτοις φθείρονται. οὐαὶ αὐ-
lis, quia † via Cain ‡ ingressi sunt, &
τοῖς, ὅτι τῇ ὁδῷ τοῦ Κάϊν ἐπορεύθησαν, καὶ τῇ
errore Balaam mercede effusi sunt, & ‡
πλάνῃ τοῦ Βαλαὰμ μισθοῦ * ἐξεχύθησαν, καὶ
contradictione Core perierunt. Hi sunt
12 τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ Κορὲ ἀπώλοντο. οὗτοί εἰσιν
in || agapis vestris maculæ, conuiuan-
ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν σπιλάδες, συνευωχού-
tes vobis, sine timore semetipsos pascentes: nu-
μενοι ὑμῖν, ἀφόβως ἑαυτοὺς ποιμαίνοντες· νε-
bes sine aqua, † à ventis circumlatæ,
φέλαι ἄνυδροι, ὑπὸ ἀνέμων περιφερόμεναι,
arbores § emarcidæ, infructuosæ, bis mor-
δένδρα φθινοπωρινὰ, ἄκαρπα, δὶς ἀποθα-
tuæ, eradicatæ, Fluctus feri ma-
13 νόντα, ἐκριζωθέντα. κύματα ἄγρια θα-
ris, despumantes § suo ipsorum dedecora, stel-
λάσσης, ἐπαφρίζοντα τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνας, ἀστέ-
læ erraticæ: quibus || caligo tenebrarum in æter-
ρες πλανῆται, οἷς ὁ ζόφος τοῦ σκότους εἰς αἰῶ-
num seruata est. Prophetauit autem & † his
14 να τετήρηται. προεφήτευσε δὲ καὶ τούτοις
septimus ab Adam, Enoch, dicens: Ecce venit
ἕβδομος ἀπὸ Ἀδὰμ, Ἐνὼχ, λέγων, ἰδοὺ ἦλθε
Dominus in sanctis millibus suis, Facere
15 κύριος ἐν ἁγίαις μυριάσιν αὐτοῦ, ποιῆσαι
iudicium contra omnes, & redarguere omnes
κρίσιν κατὰ πάντων, καὶ ἐλέγξαι πάντας τοὺς
impios eorum, de omnibus operibus impietatis
ἀσεβεῖς αὐτῶν, περὶ πάντων τῶν ἔργων ἀσεβείας
eorum quibus impiè egerunt: & de omnibus du-
αὐτῶν ὧν ἠσέβησαν, καὶ περὶ πάντων τῶν σκλη-
ris quæ locuti sunt contra eum, peccatores im-
ρῶν ὧν ἐλάλησαν κατ' αὐτοῦ, ἁμαρτωλοὶ ἀσε-
pij. Hi sunt murmuratores, querulosi, secundùm
16 βεῖς. οὗτοί εἰσι γογγυσταὶ, μεμψίμοιροι, κατὰ
desideria sua ambulantes, & os
τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν πορευόμενοι, καὶ τὸ στόμα
eorum loquitur § prætumida, mirantes perso-
αὐτῶν λαλεῖ ὑπέρογκα, θαυμάζοντες πρόσω-
nas || vtilitatis gratia. Vos autem, † dilecti, memo-
17 πα ὠφελείας χάριν. ὑμεῖς δὲ, ἀγαπητοὶ, μνή-
res estote verborum ‡ prædictorum ab
σθητε τῶν ῥημάτων τῶν * προειρημένων ὑπὸ τῶν
Apostolis Domini nostri Iesu Christi, Quia di-
18 ἀποστόλων τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἔ-
cebant vobis, Quoniã in nouissimo tempore ‡ erunt il-
λεγον ὑμῖν, ὅτι ἐν ἐσχάτῳ χρόνῳ ἔσονται ἐμ-
παῖκται,

* emissæ
* factæ
§ maiestatem
† Cùm
§ disceptans, altercaretur
§ Imperet tibi
|| muta
† in
‡ abierunt
§ in
* ἐχύθησαν
|| epulis suis
† quæ circumferuntur
‡ autumnales
§ suas confusiones,
sydera errantia,
|| procella
† de
§ superba
|| quæstus causa
† charissimi,
‡ quæ prædicta sunt
* προειρημένων
‡ venient

lascitantes, secundum desideria suaipsorum ambu-

πόρευται, κατὰ τὰς ἐπιθυμίας ἑαυτῶν πορευό-

lantes † impietatum. Hi sunt * segregan-

μενοι τῶν ἀσεβειῶν. 19 οὗτοί εἰσιν οἱ ἀποδιορίζον-

tes, animales, Spiritum non habentes. Vos

τες, ψυχικοί, πνεῦμα μὴ ἔχοντες. 20 ὑμεῖς

autem, ‡ dilecti, sanctissimæ nostræ fidei superædi-

δὲ, ἀγαπητοὶ, τῇ ἁγιωτάτῃ ὑμῶν πίστει ἐποικο-

ficantes vosmetipsos, in Spiritu sancto o-

δομοῦντες ἑαυτοὺς, ἐν πνεύματι ἁγίῳ προσευ-

rantes, Vosmetipsos in dilectione Dei seruate,

χόμενοι, 21 ἑαυτοὺς ἐν ἀγάπῃ θεοῦ τηρήσατε,

expectantes misericordiam Domini nostri Iesu

προσδεχόμενοι τὸ ἔλεος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ

Christi, in vitam æternam: Et hos quidē ‡ misereami-

χριστοῦ, εἰς ζωὴν αἰώνιον. 22 καὶ οὓς μὲν ἐλεεῖ-

ni diiudicantes. Hos verò in timore saluate, de

τε διακρινόμενοι. 23 οὓς δὲ ἐν φόβῳ σώζετε, ἐκ

igne rapientes, * odientes & eam ‡ a car-

τοῦ πυρὸς ἁρπάζοντες, μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρ-

ne maculatam tunicam. 24 † Ei potenti cu-

κὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα. τῷ δὲ δυναμένῳ φυ-

stodire eos sine peccato, & constituere ante conspectū

λάξαι αὐτοὺς ἀπταίστους, καὶ στῆσαι κατενώπιον

gloriæ suæ inculpatos in exaltatione ‡. 25 So-

τῆς δόξης αὐτοῦ ἀμώμους ἐν ἀγαλλιάσει, μό-

li sapienti Deo saluatori nostro * gloria & magnifi-

νῳ σοφῷ θεῷ σωτῆρι ἡμῶν * δόξα καὶ μεγαλω-

centia, ‡ robur & autoritas, & nunc & in om-

σύνη, κράτος καὶ ἐξουσία, * καὶ νῦν καὶ εἰς πάν-

nia secula †. Amen.

τας τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

Marginal notes: † in impietatibus. * qui segregant semetipsos. ‡ charissimi. ‡ segregate iudicatos. illos * Alii sanatem miseremini ‡ quæ carnalis est † Ei autem qui potens est vos cōseruare * immaculatos ‡ in adventu Domini nostri Iesu Christi. * διὰ ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν * per Iesum Christum Dominum nostrum. ‡ imperiū & potestas * πρὸ παντὸς τοῦ αἰῶνος, ante omne seculum ‡ seculorū.

FINIS.

ΤΕΛΟΣ.

REVELATIO
ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ

SANCTI APOSTOLI ET EVANGELISTÆ IOANNIS THEOLOGI.
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ ἸΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ.

CAPVT PRIMVM. Κεφ. α'.

* REVELATIO Iesu Christi, quam dedit illi Deus, † indicare

1 ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ ἰησοῦ χρι-στοῦ, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ θεὸς, * δεῖξαι

seruis suis quæ oportet fieri ‡ in

τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν

celeritate: & significauit, mittens per angelum

τάχει· καὶ * ἐσήμανεν ἀποστείλας διὰ τοῦ ἀγγέλου

suum seruo suo Ioanni. 2 Qui † testatus est

αὐτοῦ τῷ δούλῳ αὐτοῦ ἰωάννῃ. ὃς ἐμαρτύρησε

verbum Dei, & testimonium Iesu Chri-

τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἰησοῦ χρι-

sti, quæcunque vidit, & quæ sunt, & quæ oportet fie-

στοῦ, ὅσα εἶδε, καὶ ἅ τινά εἰσι, καὶ ἃ χρὴ γενέ-

ri post hæc. 3 Beatus * legens,

σθαι μετὰ ταῦτα. μακάριος ὁ ἀναγινώσκων,

Marginal notes: * Apocalypsis † palàm facere: * δεῖξαι ‡ citò: * σημαίνω † testimonium verbi huic verbo * qui legit & audit

& audientes verba prophetiæ ‡, &

καὶ οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τῆς προφητείας, καὶ

‡ seruantes ea quæ in ea scripta *: Nam tem-

τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα· ὁ γὰρ καιρὸς

pus † prope. 4 Ioannes septem ecclesiis quæ † sunt

ἐγγύς. ἰωάννης ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις ταῖς

in Asia, Gratia vobis & pax ab eo qui est,

ἐν τῇ ἀσίᾳ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ τοῦ ὁ ὢν,

& qui erat, & qui venturus *, & à septem spiri-

καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, καὶ ἀπὸ τῶν ἑπτὰ πνευ-

tibus, qui sunt in conspectu throni eius, 5 Et à

μάτων, ἃ ἐστιν ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ

Iesu Christo, ‡ ille testis fidelis, ille primogenitus

ἰησοῦ χριστοῦ, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς, ὁ πρωτότοκος

‡ ex mortuis, & princeps regum terræ: * illo diligenti nos, & ‡ lauanti nos à

ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ὁ ἄρχων τῶν βασιλέων τῆς γῆς·

τῷ ἀγαπήσαντι ἡμᾶς, καὶ λούσαντι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν

peccatis nostris in sanguine suo: 6 Et fe-

ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ. καὶ ἐποίη-

cit nos regnum & sacerdotes Deo & Patri

σεν ἡμᾶς βασιλείαν καὶ ἱερεῖς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ

suo: ipsi gloria & † robur in secula

αὐτοῦ· αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας

seculorum. Amen. 7 Ecce venit cum nubi-

τῶν αἰώνων. ἀμήν. ἰδοὺ ἔρχεται μετὰ τῶν νεφε-

bus: & videbit eum omnis oculus, & qui

λῶν, καὶ * ὄψεται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς, καὶ οἵτινες

eum ‡ transfixerunt: Et plangent ‡ super eum omnes

αὐτὸν * ἐξεκέντησαν· καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὸν πᾶσαι

tribus terræ: etiam, amen. 8 Ego sum * a

αἱ φυλαὶ τῆς γῆς· ναί, ἀμήν. ἐγώ εἰμι τὸ Α

& ω dicit Dominus Deus, qui est & qui erat & qui ve-

καὶ τὸ Ω, λέγει ὁ κύριος ὁ θεὸς, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρ-

turus †, ille omnipotens. 9 Ego Iohannes fra-

χόμενος, ὁ παντοκράτωρ. ἐγὼ ἰωάννης ὁ ἀδελ-

ter vester & ‡ communicans in tribulatione & regno,

φὸς ὑμῶν καὶ κοινωνὸς ἐν τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ

& ‡ tolerantia in Christo Iesu, fui in

καὶ ὑπομονῇ ἐν χριστῷ ἰησοῦ, ἐγενόμην ἐν τῇ

insula * vocata Patmos, propter verbum Dei,

νήσῳ τῇ καλουμένῃ πάτμῳ, διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ,

& propter testimonium Iesu Christi. 10 ‡ Factus

καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν ἰησοῦ χριστοῦ. ἐγενό-

sum in spiritu in dominica die, & au-

μην ἐν πνεύματι ἐν τῇ κυριακῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἤ-

diui vocem post me magnam tanquam tu-

κουσα φωνὴν ὀπίσω μου μεγάλην ὡς σάλπιγ-

bæ, 11 Dicentis: Quod vides scribe in † li-

γος, λεγούσης, ὃ βλέπεις γράψον εἰς βι-

brum: & mitte septem ecclesiis, ‡ in

βλίον, καὶ πέμψον ταῖς ἑπτὰ ἐκκλησίαις, εἰς

Ephesum, & in Smyrnam, & in Pergamum, & in

ἔφεσον, καὶ εἰς σμύρναν, καὶ εἰς πέργαμον, καὶ εἰς

Thyatiram, & in Sardeis, & in Philadel-

θυάτειρα, καὶ εἰς σάρδεις, καὶ εἰς φιλαδέλ-

phiam, & in Laodiciam. 12 Et ibi conuersus sum

φειαν, καὶ εἰς λαοδίκειαν. καὶ ἐκεῖ ἐπέστρεψα

‡ videre vocem quæ loquebatur cum me, &

βλέπειν τὴν φωνὴν ἥτις ἐλάλει μετ' ἐμοῦ. καὶ

conuersus vidi septem candelabra aurea: 13 Et

ἐπιστρέψας εἶδον ἑπτὰ λυχνίας χρυσᾶς, καὶ

in medio septem candelabrorum simile Filio homi-

ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν ὅμοιον υἱῷ ἀνθρώ-

nis, ‡ indutum talari, & præcinctum

που, * ἐνδεδυμένον ποδήρη, καὶ περιεζωσμένον

ad mamillas zona aurea. 14 At caput †

πρὸς τοῖς μαστοῖς ζώνην χρυσῆν. ἡ δὲ κεφαλὴ

eius & capilli ‡ candidi, tanquam lana alba ‡, tanquā

αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες λευκαὶ, ὡσεὶ ἔριον λευκὸν, ὡς

nix. & oculi eius velut flamma ignis.

χιών. καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλὸξ πυρός·

Marginal notes: ‡ huius ‡ seruat * sunt. † enim est † sunt * est, ‡ qui est ‡ mortuorum, * qui dilexit ‡ lauit † imperiū * ἐκλομαι ‡ pupugerunt. ‡ se * ἐκεῖνος τὸ * alpha ‡ principiū & finis, † est, ‡ particeps ‡ patiētia * quæ appellatur ‡ Fui † libro ‡ quæ sunt in Asia, Ephesō, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ. ‡ vt viderem. * aureorū ‡ vestitum podere, * ἐνδυομαι † autem ‡ erant ‡ &

Et pedes eius similes † chalcolibano, sicut in
καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ, ὡς ἐν 15
camino ‡ igniti: & vox illius tanquam vox
καμίνῳ * πεπυρωμένοι· καὶ ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ
aquarum multarum. Et ‡ habens in dextera sua
ὑδάτων πολλῶν. καὶ ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ 16
manu stellas septem. & de ore eius gla-
χειρὶ ἀστέρας ἑπτά. καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ῥομ-
dius ‡ anceps acutus exiens: & facies
φαία δίστομος ὀξεῖα ἐκπορευομένη· καὶ ἡ ὄψις
eius sicut sol lucet in virtute sua.
αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος φαίνει ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ.
Et cùm vidissem eum, cecidi ad pedes
καὶ ὅτε εἶδον αὐτὸν, ἔπεσα πρὸς τοὺς πόδας 17
eius tanquã mortuus. Et imposuit dexteram suam ma-
αὐτοῦ ὡς νεκρός. καὶ ἐπέθηκε τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖ-
num super me, dicens: † Ne time: ego sum pri-
ρα ἐπ' ἐμὲ, λέγων, μὴ φοβοῦ· ἐγώ εἰμι ὁ πρῶ-
mus & nouissimus, Et ‡ viuens: & factus sum mortuus,
τος καὶ ὁ ἔσχατος, καὶ ὁ ζῶν· καὶ ἐγενόμην νεκρὸς, 18
& ecce viuens sum in secula seculorum. a-
καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀ-
men. & habeo claues mortis & inferni.
μήν. καὶ ἔχω τὰς κλεῖς τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ᾅδου.
Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ ‡ futurū est
γράψον οὖν ἃ εἶδες, καὶ ἅ εἰσι, καὶ ἃ μέλλει 19
fieri post hæc. ‖ Mysterium septem stel-
γίνεσθαι μετὰ ταῦτα. τὸ μυστήριον τῶν ἑπτὰ ἀ- 20
larum quas vidisti in dextera mea, & septem
στέρων ὧν εἶδες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μου, καὶ τὰς ἑπτὰ
candelabra aurea: septem stellæ, angeli
λυχνίας τὰς χρυσᾶς· οἱ ἑπτὰ ἀστέρες, ἄγγελοι τῶν
septem ecclesiarum sunt: & septem candelabra quæ
ἑπτὰ ἐκκλησιῶν εἰσί· καὶ αἱ ἑπτὰ λυχνίαι ἃς
vidisti, septem ecclesiæ sunt.
εἶδες, ἑπτὰ ἐκκλησίαι εἰσί.

[Margin: † aurichalco. ‡ ardenti: * πυρόω ‡ habebat ‡ vtraque parte acutus exibat: † Noli timere: ‡ viuus: & fui ‡ oportet ‖ Sacramentum]

CAP. II. β'.

* Angelo ecclesiæ ‡ in Epheso scri-
Τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐκκλησίας ἐν Ἐφέσῳ γρά- 1
be: Hæc dicit † tenens septem stellas in
ψον· τάδε λέγει ὁ κρατῶν τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας ἐν τῇ
dextera sua, ‡ ambulans in medio septem cãle-
δεξιᾷ αὐτοῦ, ὁ περιπατῶν ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυ-
labrorum aureorum. Scio opera tua, & labo-
χνιῶν τῶν χρυσῶν. οἶδα τὰ ἔργα σου, καὶ τὸν κό- 2
rem, & ‡ tolerantiam tuam: & quia non potes sustine-
πον καὶ τὴν ὑπομονήν σου, καὶ ὅτι οὐ δύνῃ βαστά-
re malos: & tentasti ‖ dicentes seipsos
σαι κακούς, καὶ ἐπείρασας τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς
Apostolos esse, & non sunt: & inuenisti eos men-
ἀποστόλους εἶναι, καὶ οὐκ εἰσί· καὶ εὗρες αὐτοὺς ψευ-
daces: Et † portasti, & tolerantiam habes propter no-
δεῖς, καὶ ἐβάστασας, καὶ ὑπομονὴν ἔχεις διὰ τὸ ὄνο- 3
men meum, & non defecisti. Sed habeo aduer-
μά μου, καὶ οὐκ ἐκοπίασας. ἀλλὰ ἔχω κα- 4
sum te ‡ quòd charitatem tuam illam primam reliqui-
τὰ σοῦ, ὅτι τὴν ἀγάπην σου τὴν πρώτην ἀφῆ-
sti. Memor esto itaque vnde excideris: &
κας. μνημόνευε οὖν πόθεν ἐκπέπτωκας, καὶ 5
age pœnitentiam, & prima opera fac: ‖ Si autem
μετανόησον, καὶ τὰ πρῶτα ἔργα ποίησον· εἰ δὲ
non, venio tibi citò, & mouebo candelabrum tuũ
μή, ἔρχομαί σοι ταχὺ, καὶ κινήσω τὴν λυχνίαν σου
de loco suo, ‖ si non pœnitentiam egeris. Sed
ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς, ἐὰν μὴ μετανοήσῃς. ἀλλὰ 6
hoc habes, quia odisti ‡ opera Nicolaitarum, quæ
τοῦτο ἔχεις, ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα τῶν Νικολαϊτῶν, ἃ
& ego odi. ‖ Habens aurem, audiat quid Spiri-
κἀγὼ μισῶ. ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦ- 7
tus dicat ecclesiis: Vincenti dabo ede-
μα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις· τῷ νικῶντι δώσω φα-

[Margin: * Et ‡ Ephesi † qui tenet ‡ qui ambulat ‡ patientiam ‖ eos qui dicunt † patientiā habes & sustinuisti * κοπιάω ‡ pauca ‖ Sin ‖ nisi ‡ facta ‖ Qui habet]

re de ligno vitæ, quod est in medio
γεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ὅ ἐστιν ἐν μέσῳ τοῦ
† Paradisi Dei mei. Et angelo in
παραδείσου τοῦ θεοῦ μου. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν 8
‡ Smyrna ecclesiæ scribe: Hæc dicit pri-
Σμύρνῃ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ πρῶ-
mus & nouissimus, qui fuit mortuus, & vixit.
τος καὶ ὁ ἔσχατος, ὃς ἐγένετο νεκρὸς, καὶ ἔζησεν.
Scio tua opera, & tribulationē, & pauper-
οἶδά σου τὰ ἔργα καὶ τὴν θλῖψιν, καὶ τὴν πτω- 9
tatem ‖, sed diues es: & ‡ blasphe-
χείαν, ἀλλὰ πλούσιος εἶ· καὶ τὴν βλασφη-
miam dicentium Iudæos esse seipsos, & non
μίαν τῶν λεγόντων Ἰουδαίους εἶναι ἑαυτοὺς, καὶ οὐκ
sunt: sed ‖ synagoga satanæ. Nihil
εἰσὶν, ἀλλὰ συναγωγὴ τοῦ σατανᾶ. μηδὲν 10
† timeas quæ ‡ futurus es ‡ pati: Ecce iam ‖ futurus est iacere
φοβοῦ ἃ μέλλεις πάσχειν· ἰδοὺ δὴ μέλλει βαλεῖν ὁ
diabolus ‡ ex vobis in ‡ custodiam, vt tentemi-
διάβολος ἐξ ὑμῶν εἰς φυλακὴν, ἵνα πειρασθῆ-
ni. & habebitis tribulationē diebus decem: esto fidelis v-
τε. καὶ ἕξετε θλῖψιν ἡμερῶν δέκα· γίνου πιστὸς ἄ-
que ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.
χρι θανάτου, καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς ζωῆς.
‖ Habens aurem, audiat quid Spiritus dicat
ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς 11
ecclesiis: † Vincens, non lædetur à mor-
ἐκκλησίαις· ὁ νικῶν, οὐ μὴ * ἀδικηθῇ ἐκ τοῦ θανά-
te secunda. Et angelo illius in ‡ Per-
του τοῦ δευτέρου. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Περ- 12
gamo ecclesiæ scribe: Hæc dicit ‡ habens
γάμῳ ἐκκλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ ἔχων τὴν
romphæam † ancipitem acutam: Scio ope-
ῥομφαίαν τὴν δίστομον τὴν ὀξεῖαν· οἶδα τὰ ἔρ- 13
ra tua, & vbi habitas, vbi ‡ thronus Sa-
γα σου, καὶ ποῦ κατοικεῖς, ὅπου ὁ θρόνος τοῦ σα-
tanæ: & tenes nomen meum, & non negasti
τανᾶ, καὶ κρατεῖς τὸ ὄνομά μου, καὶ οὐκ ἠρνήσω
fidem meam, ‖ in diebus † in quibus Antipas
τὴν πίστιν μου, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς Ἀντίπας ὁ
testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, v-
μάρτυς μου ὁ πιστὸς, ὃς ἀπεκτάνθη παρ' ὑμῖν, ὅ-
bi satanas habitat. Sed habeo aduersus te
που ὁ σατανᾶς κατοικεῖ. ἀλλ' ἔχω κατὰ σοῦ 14
pauca, quia habes illic tenentes doctrinam
ὀλίγα, ὅτι ἔχεις ἐκεῖ κρατοῦντας τὴν διδαχὴν
Balaam, qui docebat Balac mittere scan-
Βαλαὰμ, ὃς ἐδίδαξε τὸν Βαλὰκ βαλεῖν σκάν-
dalum coram filiis Israel, edere ido-
δαλον ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, φαγεῖν εἰδω-
lothyta, & fornicari. Ita habes & tu te-
15 λόθυτα, καὶ πορνεῦσαι. οὕτως ἔχεις καὶ σὺ κρα-
nentes doctrinam Nicolaitarum. Similiter
16 τοῦντας τὴν διδαχὴν τῶν Νικολαϊτῶν. ὁμοίως
pœnitentiam age. Si ‡ verò non, veniam tibi citò, & pu-
μετανόησον. εἰ δὲ μὴ, ἔρχομαί σοι ταχὺ, καὶ πο-
gnabo cum illis in gladio oris
λεμήσω μετ' αὐτῶν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ στόματός
mei. ‖ Habens aurem, audiat quid Spiritus di-
17 μου. ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέ-
cat ecclesiis: Vincenti dabo ei ede-
γει ταῖς ἐκκλησίαις· τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φα-
re de manna † absconditο, & dabo il-
γεῖν ἀπὸ τοῦ μάννα τοῦ * κεκρυμμένου, καὶ δώσω αὐ-
li calculum candidum, & in calculo nomen
τῷ ψῆφον λευκὴν, καὶ ἐπὶ τὴν ψῆφον ὄνομα
nouum scriptum, quod nemo scit, ‡ si non ac-
καινὸν γεγραμμένον, ὃ οὐδεὶς ἔγνω, εἰ μὴ ὁ λαμ-
cipiens. Et angelo illius in Thyatiris ec-
18 βάνων. καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Θυατείροις ἐκ-
clesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei, † habens
κλησίας γράψον· τάδε λέγει ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὁ ἔχων
τοὺς ὀφ-

[Margin: † Paradisi ‡ Smyrnæ ‖ tuam ‡ blasphemaris ab his qui se dicunt ‖ sunt † horum ‡ passurus ‖ missurus est ‡ aliquos ‡ carcerem ‖ Qui habet † Qui vicerit * ἀδικέω ‡ Pergami ‖ qui habet † ex vtraque parte ‡ sedes est * ἀρνέομαι ‖ & ‖ illis ‡ quò missurus ‖ Qui habet † absconditum * κρύπτω ‡ nisi quã accipit ‖ Thyatiræ † qui habet]

oculos suos tanquam flammam ignis, & pe-
τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς φλόγα πυρός, καὶ οἱ πό-
des eius similes †chalcolibano: Noui tua ope-
δες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολιβάνῳ· οἶδά σου τὰ ἔρ- 19
ra, & charitatem*, & fidem, & mini-
γα, καὶ τὴν ἀγάπην, καὶ τὴν πίστιν, καὶ τὴν διακο-
sterium, & patientiam tuam, & opera tua
νίαν, καὶ τὴν ὑπομονήν σου, καὶ τὰ ἔργα σου τὰ
nouissima plura prioribus. Sed habeo aduersus
ἔσχατα πλείονα τῶν πρώτων. ἀλλ' ἔχω κατὰ 20
te ?, quia permittis mulierem tuam Iezabel, quæ
σοῦ, ὅτι ἀφεῖς τὴν γυναῖκά σου τὴν Ἰεζάβελ, ἣ
dicit seipsam prophetam, & docere, & sedu-
λέγει ἑαυτὴν προφῆτιν, καὶ διδάσκει, καὶ πλα-
cit meos seruos, fornicari, & manducare *i-
νᾷ τοὺς ἐμοὺς δούλους, πορνεῦσαι, καὶ φαγεῖν εἰ-
dolothyta. Et dedi illi tempus vt pœniten-
δωλόθυτα. καὶ ἔδωκα αὐτῇ χρόνον ἵνα μετα- 21
tiā ageret, & non vult pœnitere à fornicatione
νοήσῃ, καὶ οὐ θέλει μετανοῆσαι ἐκ τῆς πορνείας
sua. Ecce mitto eam in lectum, &
αὐτῆς. ἰδοὺ βάλλω αὐτὴν εἰς κλίνην, καὶ τοὺς 22
†mœchantes cum ea, in †afflictionem magnam,
μοιχεύοντας μετ' αὐτῆς εἰς θλῖψιν μεγάλην,
si non pœnitentiam egerint ab operibus suis. Et
ἐὰν μὴ μετανοήσωσιν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῆς. καὶ 23
filios eius interficiam in mortem: & sci-
τὰ τέκνα αὐτῆς ἀποκτενῶ ἐν θανάτῳ· καὶ γνώ-
ent omnes ecclesiæ, quia ego sum scru-
σονται πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι, ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ἐρευ-
tans renes & corda: & dabo vobis vnicuiq; secun-
νῶν νεφροὺς καὶ καρδίας· καὶ δώσω ὑμῖν ἑκάστῳ κα-
dùm opera † vestra. Vobis autē dico, ceteris
τὰ τὰ ἔργα ὑμῶν. ὑμῖν δὲ λέγω, τοῖς λοιποῖς τοῖς 24
in Thyatiris, Quicunq; non habent doctrinam hanc,
ἐν Θυατείροις, ὅσοι οὐκ ἔχουσι τὴν διδαχὴν ταύτην,
qui non cognouerunt *profunda Satanæ, quēadmodū di-
οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν τὰ βάθη τοῦ Σατανᾶ, ὡς λέ-
cunt: non mittam super vos aliud pondus. Tamen
γουσιν· οὐ βαλῶ ἐφ' ὑμᾶς ἄλλο βάρος. πλὴν 25
quod habetis, tenete donec veniam. Et †vin-
ὃ ἔχετε, κρατήσατε ἄχρις οὗ ἂν ἥξω. καὶ ὁ νι- 26
cens, & custodiens vsque in finem opera mea, dabo
κῶν, καὶ ὁ τηρῶν ἄχρι τέλους τὰ ἔργα μου, δώσω
illi potestatem super Gentes. Et *pascet
αὐτῷ ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν. καὶ ποιμανεῖ 27
eos in virga ferrea, †tanquam †vasa fi-
αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, ὡς τὰ σκεύη τὰ κερα-
ctilia confringentur: Sicut & ego accepi
μικὰ συντριβήσεται· ὡς κἀγὼ εἴληφα 28
à Patre meo. & dabo illi stellam
παρὰ τοῦ πατρός μου· καὶ δώσω αὐτῷ τὸν ἀστέρα τὸν
matutinam. *Habens autem, audiat quid Spiritus
πρωϊνόν. ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα 29
dicat ecclesiis.
λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

CAP. III. γ.

Et angelo illius in Sardis ecclesiæ
ΚΑὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσιν ἐκκλησίας 1
scribe: Hæc dicit †habens septem spiritus
γράψον· τάδε λέγει ὁ ἔχων τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ
Dei, & septem stellas, Scio tua opera, quia no-
θεοῦ, καὶ τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας, οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι ὄνο-
men habes quòd viuas, & mortuus es. Esto vigi-
μα ἔχεις ὅτι ζῇς, καὶ νεκρὸς εἶ. γίνου γρηγο- 2
lans, & confirma cætera quæ † futura erat obijcere.
ρῶν, καὶ στήριξον τὰ λοιπὰ ἃ ἔμελλες ἀποβάλλειν.
nō enim *inueni tua opera plena co-
οὐ γὰρ εὕρηκά σου τὰ ἔργα πεπληρωμένα ἐνώ-
ram Deo meo. †Memento ergo, †quomodo acceperis,
πιον τοῦ θεοῦ μου. μνημόνευε οὖν πῶς εἴληφας 3
& audieris: & serua, & pœnitentiam age. Si ergo non
καὶ ἤκουσας, καὶ τήρει, καὶ μετανόησον. ἐὰν οὖν μὴ
vigilaueris, veniam ad te tanquam fur. & nescies
γρηγορήσῃς, ἥξω ἐπὶ σὲ ὡς κλέπτης, καὶ οὐ μὴ γνῷς
qua hora veniam ad te. Sed pauca habes no-
ποίαν ὥραν ἥξω ἐπὶ σέ. ἀλλ' ὀλίγα ἔχεις ὀνό- 4
mina in Sardis, *quæ non inquinauerunt vesti-
ματα ἐν Σάρδεσιν, ἃ οὐκ ἐμόλυναν τὰ ἱμά-
menta sua, & ambulabunt mecum in al-
τια αὐτῶν, καὶ περιπατήσουσι μετ' ἐμοῦ ἐν λευ-
bis, quia digni sunt. †Vincens, hic vestie-
κοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσιν. ὁ νικῶν, οὗτος περιβαλεῖ- 5
tur in vestimentis albis, & non delebo
ται ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ οὐ μὴ ἐξαλείψω τὸ
nomen eius de libro vitæ, & confitebor
ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς, καὶ ὁμολογήσω
nomen eius coram Patre meo, & coram
τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ πατρός μου, καὶ ἐνώπιον
angelis eius. †Habens autem, audiat quid
τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ 6
Spiritus dicat ecclesiis. Et ange-
πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις. καὶ τῷ ἀγγέ- 7
lo illius in *Philadelphia ecclesiæ scribe: Hæc
λῳ τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ ἐκκλησίας γράψον· τάδε
dicit Sanctus, †Verus, *habens clauem Da-
λέγει ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν κλεῖδα τοῦ Δα-
uid, *aperiens, & nemo claudet eam, †non
βίδ, ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς κλείσει αὐτήν, ὁ μὴ
aperiens: & nemo aperiet. Scio tua opera. ec-
ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς ἀνοίξει. οἶδά σου τὰ ἔργα. ἰδοὺ 8
ce dedi coram te ostium apertum, quod
δέδωκα ἐνώπιόν σου θύραν ἀνεῳγμένην, ἣν
nemo potest claudere illud: quia †paruam habes
οὐδεὶς δύναται κλεῖσαι αὐτήν· ὅτι μικρὰν ἔχεις
virtutem, & seruasti meum verbum, & non
δύναμιν, καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον, καὶ οὐκ
negasti nomen meum. Ecce dabo de syna-
ἠρνήσω τὸ ὄνομά μου. ἰδοὺ δίδωμι ἐκ τῆς συνα- 9
goga Satanæ, †dicentium seipsos Iudæos
γωγῆς τοῦ Σατανᾶ, τῶν λεγόντων ἑαυτοὺς Ἰουδαίους
esse, & non sunt, sed mentiuntur. ecce fa-
εἶναι, καὶ οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ ψεύδονται. ἰδοὺ ποιή-
ciam illos, vt veniant, & adorent an-
σω αὐτοὺς, ἵνα ἥξωσι, καὶ προσκυνήσωσιν ἐνώ-
te pedes tuos, & †sciant quia *dilexi te.
πιον τῶν ποδῶν σου, καὶ γνῶσιν ὅτι ἠγάπησά σε.
Quoniam seruasti verbum patientiæ meæ,
ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς μου, 10
& ego te seruabo ab hora tentationis †fu-
κἀγώ σε τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ τῆς μελ-
turæ venire in habitatam vniuersam, ten-
λούσης ἔρχεσθαι ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης, πει-
tare habitantes in terra. †Venio
ράσαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. ἔρχομαι 11
citò: tene, quod habes, vt nemo accipiat co-
ταχύ· κράτει ὃ ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ τὸν στέ-
ronam tuam. *Vincens, faciam illum columnam in
φανόν σου. ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν στῦλον ἐν τῷ 12
templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: &
ναῷ τοῦ θεοῦ μου, καὶ ἔξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι· καὶ
scribam super eum nomen Dei mei, & no-
γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄνο-
men ciuitatis Dei mei nouæ Hierusa-
μα τῆς πόλεως τοῦ θεοῦ μου τῆς καινῆς Ἱερουσα-
lem, quæ descendit de cælo à Deo
λήμ, ἡ καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ
meo, & nomen meum nouum. †Habens aure,
μου, καὶ τὸ ὄνομά μου τὸ καινόν. ὁ ἔχων οὖς, 13
audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.
ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.
Et angelo illius in †Laodicia ecclesiæ
καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ἐκκλησίας 14

Marginal notes: † qui mœchantur; † tribulatione maxima erūt, nisi; † qui Thyatiris estis; † id; † qui vicerit. & custodierit; * Qui habet; † qui habet; † moritura erant; * μέλλεις; * inuenio; † in mente habe; † qualiter; * qui; * μολύνω; † Qui vicerit, hic; † Qui habet; * Philadelphiæ; † &; † qui habet; * qui aperit; † claudit; * modicam; † qui dicunt; † scient; † ego; † quæ ventura est in orbem vniuersum; † Ecce; * Qui vicerit; † Qui habet; † Laodiciæ

scribe: Hæc dicit Amen, testis fidelis, &
γράψον· τάδε λέγει ὁ ἀμὴν, ὁ μάρτυς ὁ πιστὸς, καὶ
verus, † principium creaturæ Dei. Scio tua
ἀληθινὸς, ἡ ἀρχὴ τῆς κτίσεως τοῦ θεοῦ. οἶδά σου 15
opera, quia neque frigidus es, neque calidus. vtinam
τὰ ἔργα, ὅτι οὔτε ψυχρὸς εἶ, οὔτε ζεστός. ὄφελον
frigidus esses, aut calidus. *Sic quia tepidus es,
ψυχρὸς εἴης, ἢ ζεστός. οὕτως ὅτι χλιαρὸς εἶ, 16
& nec calidus, nec frigidus, ‡ futurus sum te euomere ex
καὶ οὐ ζεστὸς, οὔτε ψυχρὸς, μέλλω σε ἐμέσαι ἐκ τοῦ
ore meo: Quia dicis, § Diues sum, &
στόματός μου. ὅτι λέγεις, πλούσιός εἰμι, καὶ 17
locupletatus sum, & nullius *opus habeo: & ne-
*πεπλούτηκα, καὶ οὐδενὸς χρείαν ἔχω· καὶ οὐκ οἶ-
scis quis tu es ‖ ærumnosus, & miserabilis, & pau-
δας ὅτι σὺ εἶ ὁ ταλαίπωρος, καὶ ἐλεεινὸς, καὶ πτω-
per, & cæcus, & nudus. Suadeo tibi
χὸς, καὶ τυφλὸς, καὶ γυμνός. συμβουλεύω σοι 18
emere aurum a me ignitum *ex
ἀγοράσαι χρυσίον παρ' ἐμοῦ πεπυρωμένον ἐκ
igni, vt locuples fias: & vestimentis albis, vt in-
πυρὸς, ἵνα πλουτήσῃς· καὶ ἱμάτια λευκὰ, ἵνα περι-
duaris: † ne appareat confusio nuditatis tuæ:
βάλῃ, μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχύνη τῆς γυμνότητός σου·
& collyrio inunge ad oculos tuos, vt
καὶ κολλούριον ἔγχρισον ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἵνα
videas. Ego quoscunque amo, arguo & ca-
βλέπῃς. ἐγὼ ὅσους ἐὰν φιλῶ, ἐλέγχω καὶ παι- 19
stigo. æmulare ergo, & pœnitentiam age. Ecce
δεύω. ζήλωσον οὖν, καὶ μετανόησον. ἰδοὺ 20
sto ad ostium, & pulso. si quis audierit
ἕστηκα ἐπὶ τὴν θύραν, καὶ κρούω. ἐάν τις ἀκούσῃ
vocem meam, & aperuerit ianuam, & intra-
τῆς φωνῆς μου, καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, καὶ εἰσελεύ-
bo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse
σομαι πρὸς αὐτὸν, καὶ δειπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς
mecum. *Vincens, dabo ei sedere me-
μετ' ἐμοῦ. ὁ νικῶν, δώσω αὐτῷ *καθίσαι μετ' 21
cum in throno meo, sicut & ego vici, &
ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου, ὡς κἀγὼ ἐνίκησα, καὶ
sedi cum Patre meo in throno e-
*ἐκάθισα μετὰ τοῦ πατρός μου ἐν τῷ θρόνῳ αὐ-
ius. ‡ Habens aurem, audiat quid Spiritus dicat
τοῦ. ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνεῦμα λέγει 22
ecclesiis.
ταῖς ἐκκλησίαις.

† qui est · *Sed · ‖ incipiam · § Quod · *egeo, *πλουτέω · ‖ miser, · *probatum, · † vt non · *Qui viceris · *καθίσαι · ‡ Qui habet

CAP. IIII. δ'.

Post hæc vidi, & ecce ostium apertum
ΜΕτὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ θύρα ἀνεῳγμένη 1
in cælo: & vox prima quam audiui tanquam
ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἡ φωνὴ ἡ πρώτη ἣν ἤκουσα ὡς
tubæ loquentis cum me, dicens, Ascen-
σάλπιγγος λαλούσης μετ' ἐμοῦ, λέγουσα, ἀνά-
de huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc.
βα ὧδε, καὶ δείξω σοι ἃ δεῖ γενέσθαι μετὰ ταῦτα.
Et statim ‡ factus sum in spiritu: & ecce *thro-
καὶ εὐθέως ἐγενόμην ἐν πνεύματι· καὶ ἰδοὺ θρό- 2
nus erat positus in cælo, & supra ‖ thronum se-
νος ἔκειτο ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τοῦ θρόνου κα-
dens, *Similis aspectu, † lapidi iaspidi, &
θήμενος, ὅμοιος ὁράσει, λίθῳ ἰάσπιδι, καὶ 3
sardio: & iris* in circuitu ‡ throni similis § aspe-
σαρδίῳ· καὶ ἶρις κυκλόθεν τοῦ θρόνου ὁμοία ὁρά-
ctui smaragdino. Et in circuitu *throni, thro-
σει σμαραγδίνῳ. καὶ κυκλόθεν τοῦ θρόνου θρό- 4
ni viginti quatuor: & super thronos vidi
νοι εἰκοσιτέσσαρες· καὶ ἐπὶ τοὺς θρόνους εἶδον
viginti quatuor seniores sedentes,
τοὺς εἰκοσιτέσσαρας πρεσβυτέρους καθημένους,
circum ‖ amictos in vestimentis albis: & in
περιβεβλημένους ἐν ἱματίοις λευκοῖς· καὶ ἐπὶ

‡ fui · *sedes posita · ‖ sedem · *Et qui sedebat · † lapidis iaspidis, & sardij: · *erat · ‡ sedis · § visioni smaragdinæ · *sedis sedilia · ‖ amicti

capitibus eorum *coronas aureas. ‡ Et de
τὰς κεφαλὰς αὐτῶν στεφάνους χρυσοῦς. καὶ ἐκ τοῦ 5
throno † procedunt fulgura, & voces, &
θρόνου ἐκπορεύονται ἀστραπαὶ, καὶ φωναὶ, καὶ
tonitrua: & septem lampades ignis ardentes
βρονταί· καὶ ἑπτὰ λαμπάδες πυρὸς καιόμεναι
ante thronum eius, quæ sunt septem spiri-
ἐνώπιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ, αἵ εἰσιν ἑπτὰ πνεύμα-
tus Dei. Et in conspectu throni tanquam mare
τα τοῦ θεοῦ. καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου ὡς θάλασσα 6
vitreum, simile crystallo: & in medio thro-
ὑαλίνη, ὁμοία κρυστάλλῳ· καὶ ἐν μέσῳ τοῦ θρό-
ni, & ‡ circuitu § throni quatuor animalia plena
νου, καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου τέσσαρα ζῶα γέμοντα
oculis ante & retro. Et animal
ὀφθαλμῶν ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν. καὶ τὸ ζῶον 7
primum simile leoni: & secundum animal si-
τὸ πρῶτον ὅμοιον λέοντι, καὶ τὸ δεύτερον ζῶον ὅ-
mile vitulo: & tertium animal, habens faciem
μοιον μόσχῳ, καὶ τὸ τρίτον ζῶον ἔχον τὸ πρόσωπον
quasi *homo: & quartum animal, simile aquilæ
ὡς ἄνθρωπος, καὶ τὸ τέταρτον ζῶον ὅμοιον ἀετῷ
volanti. Et quatuor animalia, ‖ vnumquodque eo-
*πετωμένῳ. καὶ τέσσαρα ζῶα, ἓν καθ' ἓν αὐ- 8
rum habebat singula alas *sex in circuitu, & intus
τῶν εἶχον ἀνὰ πτέρυγας ἓξ κυκλόθεν, καὶ ἔσωθεν
plena sunt oculis, & requiem non † habent
γέμουσιν ὀφθαλμῶν, καὶ ἀνάπαυσιν οὐκ ἔχουσιν
die ac nocte, dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus,
ἡμέρας καὶ νυκτὸς, λέγοντες, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος,
sanctus, sanctus, sanctus, sanctus, sanctus, sanctus, Do-
ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύ-
minus Deus omnipotens, qui erat, & *existens, & qui
ριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἦν, καὶ ὁ ὢν, καὶ ὁ
‡ venturus. Et cum § dederunt illa animalia gloriam, &
ἐρχόμενος. καὶ ὅταν δῶσι τὰ ζῶα δόξαν καὶ 9
honorem & *gratiarum actionem sedenti super thro-
τιμὴν καὶ εὐχαριστίαν τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρό-
num, viuenti in secula seculorum: ‖ Pro-
νου, τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, πε- 10
cident viginti quatuor seniores ante
σοῦνται οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι ἐνώπιον
sedentem in throno, & *adorabunt
τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ προσκυνήσουσι τῷ
viuentem in secula seculorum: & † mittunt
ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· καὶ βάλλουσι
coronas suas ante thronum, dicentes:
τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, λέγοντες,
Dignus es Domine & Deus noster, sanctus, acci-
ἄξιος εἶ κύριε, καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἅγιος, λα- 11
pere gloriam, & honorem, & virtutem:
βεῖν τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν δύναμιν·
quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam
ὅτι σὺ ἔκτισας τὰ πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημά σου
*sunt, & creata sunt.
εἰσὶ, καὶ *ἐκτίσθησαν.

*coronas aureas · † procedebant · ‖ sedis · ‡ in ‡ sedis · *hominis · ‖ singula · *πέτομαι *πετάμαι · *senas · † habebāt · *quiescunt · ‡ est · § darent · *benedictionem · ‖ Procidebant · *adorabāt · † mittebant · *erunt · *κτίζω

CAP. V. ε'.

Et vidi in dexteram sedentis supra
ΚΑὶ εἶδον ἐπὶ τὴν δεξιὰν τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ 1
thronum librum scriptum intus & foris,
θρόνου βιβλίον γεγραμμένον ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν,
obsignatum sigillis septem. Et vi-
*κατεσφραγισμένον σφραγῖσιν ἑπτά. καὶ εἶ- 2
di angelum fortem prædicantem voce magna, Quis
δον ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσοντα φωνῇ μεγάλῃ, τίς
‡ dignus aperire librum, & soluere signa-
ἄξιος ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, καὶ λῦσαι τὰς σφρα-
cula eius? Et nemo poterat § in cæ-
γῖδας αὐτοῦ; καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο ἐν τῷ οὐρα- 3
lo, neque in terra, neque subtus terram
νῷ, οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδὲ ὑποκάτω τῆς γῆς,
ἀνοῖ-

*κατασφραγίζω · ‡ est · § poterat

aperire librum, neque respicere illum. Et ego
ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό. καὶ ἐγὼ 4
flebam multum, quoniam nemo dignus inuentus est aperire
ἔκλαιον πολύ, ὅτι οὐδεὶς ἄξιος εὑρέθη ἀνοῖξαι
& legere librum, neque respicere eum. Et
καὶ ἀναγνῶναι τὸ βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό. καὶ 5
vnus de senioribus † dicit mihi, Ne fleueris: ecce
εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγει μοι, μὴ κλαῖε, ἰδοὺ
vicit leo, ille de tribu Iuda, radix
ἐνίκησεν ὁ λέων, ὁ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ ῥίζα
Dauid, aperire librum, & * septem
Δαβίδ, ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον, καὶ τὰς ἑπτὰ
signacula eius. Et vidi, & ecce in medio
σφραγῖδας αὐτοῦ. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐν μέσῳ 6
throni & quatuor animalium, & in medio
τοῦ θρόνου καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ ἐν μέσῳ
seniorum, agnum stantem tanquam occisum,
τῶν πρεσβυτέρων, ἀρνίον ἑστηκὸς ὡς ἐσφαγμένον,
habentem cornua septem, & oculos septem,
ἔχον κέρατα ἑπτὰ, καὶ ὀφθαλμοὺς ἑπτά,
qui sunt septem spiritus Dei, missi
ἅ εἰσι τὰ ἑπτὰ πνεύματα τοῦ θεοῦ, ἀποστελλόμενα
in omnem terram: Et venit, & accepit
εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ ἦλθε, καὶ εἴληφε 7
de dextera sedentis in throno
ἐκ τῆς δεξιᾶς τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου
librum. Et cum † accepisset librum, quatuor
βιβλίον. καὶ ὅτε ἔλαβε τὸ βιβλίον, τὰ τέσσαρα 8
animalia, & viginti quatuor seniores ceciderunt
ζῶα, καὶ οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι ἔπεσον
coram Agno, habentes § vnusquisque citharas, &
ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου, ἔχοντες ἕκαστος κιθάρας, καὶ
phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt
φιάλας χρυσᾶς γεμούσας θυμιαμάτων, αἵ εἰσιν
orationes sanctorum. Et * canunt canticum
αἱ προσευχαὶ τῶν ἁγίων. καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν 9
nouum, dicentes: Dignus es ‖ accipere librum, &
καινὴν, λέγοντες, ἄξιος εἶ λαβεῖν τὸ βιβλίον, καὶ
aperire signacula eius: quoniam occisus es, &
ἀνοῖξαι τὰς σφραγῖδας αὐτοῦ· ὅτι ἐσφάγης, καὶ
redemisti Deo nos in sanguine tuo, ex omni
ἠγόρασας τῷ θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματί σου, ἐκ πάσης
tribu, & lingua, & populo, & † gente.
φυλῆς καὶ γλώσσης, καὶ λαοῦ καὶ ἔθνους.
Et fecisti * ipsos Deo nostro † reges &
καὶ ἐποίησας αὐτοὺς τῷ θεῷ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ 10
sacerdotes, & § regnabunt super terram. Et vidi,
ἱερεῖς, καὶ βασιλεύσουσιν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ εἶδον, 11
& audiui vt vocem angelorum multorum in circuitu
καὶ ἤκουσα ὡς φωνὴν ἀγγέλων πολλῶν κύκλῳ
throni, & animalium, & seniorum: & erat numerus eorum, * myriades myriadum,
τοῦ θρόνου, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, μυριάδες μυριάδων
& chiliades chiliadum: Dicentes voce
καὶ χιλιάδες χιλιάδων, λέγοντες φωνῇ 12
magna, Dignus est Agnus ‖ occisus
μεγάλῃ, ἄξιόν ἐστι τὸ ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον
accipere virtutem, & † diuitias, & sapientiam,
λαβεῖν τὴν δύναμιν, καὶ πλοῦτον, καὶ σοφίαν,
& fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.
καὶ ἰσχὺν, καὶ τιμὴν, καὶ δόξαν, καὶ εὐλογίαν.
Et omnem creaturam, quæ est in cælo,
καὶ πᾶν κτίσμα, ὅ ἐστιν ἐν τῷ οὐρανῷ, 13
& super terram, & sub terra, & in
καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ
mari quæ sunt, & ea quæ in * eo, omnes audiui
τῆς θαλάσσης ἅ ἐστι, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, πάντας ἤκουσα
dicentes, Sedenti in throno, &
λέγοντας, τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ
Agno, benedictio, & honor, & gloria, &
τῷ ἀρνίῳ, ἡ εὐλογία, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ

† dixit · * soluere · † acceperit · § singuli · * cantabant · ‖ Domine · § natione · * nos · † regnum · § regnabimus · * millia millium, Decem millia · ‖ qui est · † diuitias · † vel

† robur in secula seculorum. Amen. Et
κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν. καὶ 14
quatuor animalia § dicentia, Amen. & * seniores
τὰ τέσσαρα ζῶα λέγοντα τὸ ἀμήν. καὶ οἱ πρεσβύτεροι
ceciderunt, & adorauerunt *
ἔπεσον, καὶ προσεκύνησαν.

CAP. VI. ϛ'.

Et vidi quod aperuisset Agnus vnum de septem
ΚΑὶ εἶδον ὅτι ἤνοιξε τὸ ἀρνίον μίαν ἐκ τῶν ἑπτὰ 1
sigillis, & audiui vnum de quatuor animalibus,
σφραγίδων, καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων
dicens, tanquam † vox tonitrui, Veni *. Et vidi,
λέγοντος, ὡς φωνὴ βροντῆς, ἔρχου. καὶ εἶδον, 2
& ecce equus albus, & § sedens super illum
καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκὸς, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτῷ
§ habens arcum: & data est ei corona, & exiuit
ἔχων τόξον, καὶ ἐδόθη αὐτῷ στέφανος, καὶ ἐξῆλθε
vincens, & vt vinceret. Et cum aperuisset
νικῶν, καὶ ἵνα νικήσῃ. καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν 3
secundum sigillum, audiui secundum animal
δευτέραν σφραγῖδα, ἤκουσα τοῦ δευτέρου ζώου
dicens, Veni *. Et exiuit alius equus
λέγοντος, ἔρχου. καὶ ἐξῆλθεν ἄλλος ἵππος 4
rufus, & ‖ sedenti super illum, datum est ei
πυρρὸς, καὶ τῷ καθημένῳ ἐπ' αὐτὸν ἐδόθη αὐτῷ
† sumere pacem de terra, * vt § alij alios
λαβεῖν τὴν εἰρήνην ἐκ τῆς γῆς, ἵνα ἀλλήλους
interficiant, & data est ei gladius magnus.
σφάξωσι, καὶ ἐδόθη αὐτῷ μάχαιρα μεγάλη.
Et cum aperuisset sigillum tertium,
καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγῖδα τὴν τρίτην, 5
audiui tertium animal dicens, Veni § & vide.
ἤκουσα τοῦ τρίτου ζώου λέγοντος, ἔρχου καὶ ἴδε.
& ecce equus niger, & * sedens super
καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος μέλας, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ'
illum ‖ habens stateram in manu sua. Et audiui
αὐτὸν ἔχων ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. καὶ ἤκουσα 6
† vocem in medio quatuor animalium, dicentem,
φωνὴν ἐν μέσῳ τῶν τεσσάρων ζώων λέγουσαν,
* Chœnix tritici denario, & tres § chœnices hordei
χοῖνιξ σίτου δηναρίου, καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς
denario: & oleum & vinum ne læseris.
δηναρίου· καὶ τὸ ἔλαιον καὶ τὸν οἶνον μὴ ἀδικήσῃς.
Et cum aperuisset quartum sigillum,
καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν τετάρτην σφραγῖδα, 7
audiui vocem quarti animalis, dicentis,
ἤκουσα φωνὴν τοῦ τετάρτου ζώου λέγοντος,
Veni, Et vide, & ecce equus pallidus, &
ἔρχου. καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρὸς, καὶ ὁ 8
* sedens super eum, nomen illi, Mors:
καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ ὄνομα αὐτῷ, θάνατος,
& Infernus sequebatur ‖ cum eo: & data est illi
καὶ ὁ ᾅδης ἀκολουθεῖ μετ' αὐτοῦ. καὶ ἐδόθη αὐτῷ
potestas super † quartam partem terræ, interficere in
ἐξουσία ἐπὶ τὸ τέταρτον τῆς γῆς, ἀποκτεῖναι ἐν
gladio, & in fame, & in morte, & sub
ῥομφαίᾳ καὶ ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ, καὶ ὑπὸ
bestiis terræ. Et cum aperuisset quintum
τῶν θηρίων τῆς γῆς. καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν πέμπτην 9
sigillum; vidi subtus altare
σφραγῖδα, εἶδον ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου
animas hominum interfectorum
τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐσφαγμένων
propter verbum Dei, & propter testimonium
διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ
Agni quod habebant. Et clamabant voce magna,
ἀρνίου ἣν εἶχον. καὶ ἔκραζον φωνῇ μεγάλῃ, 10
dicentes, Vsquequo Domine sanctus & verus,
λέγοντες, ἕως πότε ὁ δεσπότης ὁ ἅγιος καὶ ἀληθινὸς,
non iudicas & * vindicas sanguinem nostrum de
οὐ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα ἡμῶν, ἐκ

† potestas · § dicebant · * viginti quatuor · ‖ in facies suas · * viuentem in secula seculorum · * προσκυνῶ · † vocem · * & vide · § qui sedebat · § habebat · * νικῶν · * & vide · ‖ qui sedebat · † visum est · * & · § inuicem se · § & vide · * qui sedebat · ‖ habebat · † tanquam · * Bilibris · § bilibres · § & vide · * qui sedebat · ‖ eum · † quatuor partes · * non

habitantibus in terra? Et datae sunt il-
τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῆς γῆς; 11 καὶ ἐδόθη αὐ-
lis, vt requiescerent adhuc tempus, donec com-
τοῖς, ἵνα ἀναπαύσωνται ἔτι χρόνον, ἕως οὗ πλη-
pleantur & conserui eorum, & fratres eo-
ρώσωσι καὶ οἱ σύνδουλοι αὐτῶν, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐ-
rum, futuri trucidari sicut & illi. Et
τῶν, οἱ μέλλοντες ἀποκτείνεσθαι ὡς καὶ αὐτοί. 12 καὶ
vidi, & cùm aperuisset sigillum sextum,
εἶδον, ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγῖδα τὴν ἕκτην,
& terraemotus magnus factus est, & sol niger factus
καὶ σεισμὸς μέγας ἐγένετο, καὶ ὁ ἥλιος μέλας ἐγένε-
est tanquam saccus cilicinus, & luna facta est sicut
το ὡς σάκκος τρίχινος, καὶ ἡ σελήνη ἐγένετο ὡς
sanguis. Et stellae caeli ceciderunt in
αἷμα. 13 καὶ οἱ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσον εἰς τὴν
terram sicut ficus emittit grossos suos, à
γῆν, ὡς συκῆ βάλλει τοὺς ὀλύνθους αὐτῆς, ὑπὸ
magno vento mota. Et caelum re-
μεγάλου ἀνέμου σειομένη. 14 καὶ ὁ οὐρανὸς ἀ-
cessit sicut liber inuolutus, & omnis mons
πεχωρίσθη ὡς βιβλίον εἱλισσόμενον, καὶ πᾶν ὄρος
& insula de locis suis motae sunt. Et
καὶ νῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν. 15 καὶ οἱ
reges terrae, & magnates, & tribuni,
βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ μεγιστᾶνες, καὶ οἱ χιλίαρχοι,
& diuites, & fortes, & omnis seruus, &
καὶ οἱ πλούσιοι, καὶ οἱ ἰσχυροί, καὶ πᾶς δοῦλος, καὶ
omnis liber absconderunt seipsos in speluncas,
πᾶς ἐλεύθερος ἔκρυψαν ἑαυτοὺς εἰς τὰ σπήλαια,
& in petras montium. Et dicunt
καὶ εἰς τὰς πέτρας τῶν ὀρέων. 16 καὶ λέγουσι τοῖς
montibus & petris, Cadite super nos, & ab-
ὄρεσι καὶ ταῖς πέτραις, πέσετε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ κρύ-
scondite nos à facie sedentis super
ψατε ἡμᾶς ἀπὸ προσώπου τοῦ καθημένου ἐπὶ
thronum, & ab ira Agni. Quoniā
τοῦ θρόνου, καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ ἀρνίου. 17 ὅτι
venit dies magnus irae eius: & quis
ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη τῆς ὀργῆς αὐτοῦ· καὶ τίς
poterit stare?
δύναται σταθῆναι;

Margin: † iis qui habitant · * datae sunt illis singulae stolae albae: & dictum est · ‡ modicū · § qui interficiendi sunt · * ecce · ‖ tota · § de caelo · * super · ‡ cùm · * ἀποχωρίζομαι · * insulae · * κινέω · ‖ principes, · † speluncis, · ‡ petris · ‖ ipsorum:

CAP. VII. ζ'.

Et post haec vidi quatuor angelos
ΚΑὶ μετὰ ταῦτα εἶδον τέσσαρας ἀγγέλους 1
stantes super quatuor angulos terrae, te-
ἑστῶτας ἐπὶ τὰς τέσσαρας γωνίας τῆς γῆς, κρα-
nentes quatuor ventos terrae, ne flaret
τοῦντας τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τῆς γῆς, ἵνα μὴ πνέῃ
ventus super terram, neque super mare, ne-
ἄνεμος ἐπὶ τῆς γῆς, μήτε ἐπὶ τῆς θαλάσσης, μή-
que super omnem arborem. Et vidi alterum angelum
τε ἐπὶ πᾶν δένδρον. 2 καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον
ascendentem ab ortu solis, habentem si-
ἀναβαίνοντα ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφρα-
gnum Dei viui: & clamauit voce magna
γῖδα θεοῦ ζῶντος· καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ
quatuor angelis, quibus datum est vt noce-
τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις, οἷς ἐδόθη αὐτοῖς ἀδικῆ-
re terrae & mari. Dicens: Ne no-
σαι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν. 3 λέγων, μὴ ἀ-
ceate terrae, neque mari, neque
δικήσητε τὴν γῆν, μήτε τὴν θάλασσαν, μήτε τὰ
arboribus, quoadusque signemus seruos Dei
δένδρα, ἄχρις οὗ σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ
nostri in frontibus eorum. Et audiui
ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. 4 καὶ ἤκουσα τὸν
numerum signatorum, centum & quadra-
ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων, ἑκατὸν καὶ τεσσαρά-
ginta quatuor millia signati, ex
κοντα τέσσαρες χιλιάδες ἐσφραγισμένοι, ἐκ

Margin: ‖ flarent · ‡ in vllam · * κράζω · ‖ Nolite nocere · ‡ &

omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Iuda,
πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραήλ. 5 ἐκ φυλῆς Ἰούδα,
duodecim millia signati: ex tribu Ru-
δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Ῥου-
ben, duodecim millia: ex tribu Gad, duodecim
βήν, δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Γάδ, δώδεκα
millia: Ex tribu Aser, duodecim millia:
6 χιλιάδες· ἐκ φυλῆς Ἀσήρ, δώδεκα χιλιάδες,
ex tribu Nephthalim, duodecim millia: ex tri-
ἐκ φυλῆς Νεφθαλείμ, δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυ-
bu Manasse, duodecim millia. Ex tribu Sy-
7 λῆς Μανασσῆ, δώδεκα χιλιάδες· ἐκ φυλῆς Συ-
meon, duodecim millia: ex tribu Leui, duode-
μεών, δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Λευΐ, δώδε-
cim millia: ex tribu Isachar, duodecim mil-
κα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς Ἰσαχάρ, δώδεκα χιλιά-
lia: Ex tribu Zabulon, duodecim millia:
8 δες· ἐκ φυλῆς Ζαβουλών, δώδεκα χιλιάδες,
ex tribu Ioseph, duodecim millia: ex tribu
ἐκ φυλῆς Ἰωσήφ, δώδεκα χιλιάδες, ἐκ φυλῆς
Beniamin, duodecim millia signati.
Βενιαμίν, δώδεκα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.
Post haec vidi, & ecce turba multa, quam dinu-
9 μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ ὄχλος πολύς, ὃν ἀριθ-
merare nemo poterat, ex omni gente, & tri-
μῆσαι οὐδεὶς ἐδύνατο, ἐκ παντὸς ἔθνους, καὶ φυ-
bubus, & populis, & linguis, stantes ante
λῶν, καὶ λαῶν, καὶ γλωσσῶν, ἑστῶτες ἐνώπιον τοῦ
thronum, & in conspectu Agni, circumamicti sto-
θρόνου, καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου, περιβεβλημένοι στο-
lis albis, & palmae in manibus eorum: Et
10 λὰς λευκάς, καὶ φοίνικες ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν· καὶ
clamabant voce magna, dicentes, Salus
κράζουσι φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες, ἡ σωτηρία
Deo nostro, sedenti super thronum, &
τῷ θεῷ ἡμῶν, τῷ καθημένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ τῷ
Agno. Et omnes angeli stabant in cir-
11 ἀρνίῳ. καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι ἑστήκεσαν κύ-
cuitu throni, & seniorum, & quatuor
κλῳ τοῦ θρόνου, καὶ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ τῶν τεσσάρων
animaliū, & ceciderunt in conspectu throni in fa-
ζώων, καὶ ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ θρόνου ἐπὶ τὰ πρό-
cies suas, & adorauerunt Deum, Dicen-
12 σωπα αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν τῷ θεῷ, λέγον-
tes, Amen. Benedictio, & gloria, & sapientia, &
τες, ἀμήν. ἡ εὐλογία, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ σοφία, καὶ ἡ
gratiarum actio, & honor, & virtus, & fortitudo
εὐχαριστία, καὶ ἡ τιμή, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ ἰσχὺς τῷ
Deo nostro in secula seculorum. Amen.
θεῷ ἡμῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.
Et respondit vnus ex senioribus, di-
13 καὶ ἀπεκρίθη εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, λέ-
cens mihi, Hi circumamicti stolis al-
γων μοι, οὗτοι οἱ περιβεβλημένοι τὰς στολὰς λευ-
bis, qui sunt? & vnde venerunt? Et dixi illi,
κάς, τίνες εἰσί, καὶ πόθεν ἦλθον; καὶ εἴρηκα αὐτῷ,
Domine mi, Tu scis, & dixit mihi: Hi sunt
14 κύριέ μου, σὺ οἶδας. καὶ εἶπέ μοι, οὗτοί εἰσιν οἱ ἐρ-
venientes de tribulatione magna, & laue-
χόμενοι ἐκ τῆς θλίψεως τῆς μεγάλης, καὶ ἔπλυ-
runt stolas suas, & dealbauerunt eas in
ναν τὰς στολὰς αὐτῶν, καὶ ἐλεύκαναν αὐτὰς ἐν τῷ
sanguine Agni. Propter hoc sunt ante
15 αἵματι τοῦ ἀρνίου. διὰ τοῦτό εἰσιν ἐνώπιον τοῦ
thronum Dei, & seruiunt ei die ac
θρόνου τοῦ θεοῦ, καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ
nocte in templo eius: & sedens in
νυκτὸς ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ· καὶ ὁ καθήμενος ἐπὶ
throno habitabit super illos. Non esu-
16 τοῦ θρόνου σκηνώσει ἐπ' αὐτούς. οὐ πεινάσου-
rient amplius, neque sitient amplius, neque cadet
σιν ἔτι, οὐδὲ διψήσουσιν ἔτι, οὐδὲ μὴ πέσῃ
ἐπ' αὐ-

Margin: ‡ signati · ‡ signati · ‡ signati · ‖ turbam magnam · † omnibus gentibus, · * qui sedet · * ἵστημι · ‡ claritas · ‡ & dixit · * ἀποκρίνομαι · * qui sunt · ‖ qui venerunt · * πλύνω · † Ideo · * qui sedet

super illos sol, neque ullus aestus: Quoniam
ἐπ᾽ αὐτοὺς ὁ ἥλιος, οὐδὲ πᾶν καῦμα· ὅτι τὸ 17
Agnus qui per medium throni, pascet illos,
ἀρνίον τὸ ἀναμέσον τοῦ θρόνου ποιμανεῖ αὐτοὺς,
& deducet eos ad vivas fontes aquarum: &
καὶ ὁδηγήσει αὐτοὺς ἐπὶ ζώσας πηγὰς ὑδάτων· καὶ
abstergeret Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.
ἐξαλείψει ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

† vitas · * est in medio · ‡ reget

CAP. VIII. η.

Et cùm aperuisset sigillum septimum,
Καὶ ὅτε ἤνοιξε τὴν σφραγῖδα τὴν ἑβδόμην, 1
factum est silentium in caelo quasi media hora. Et vidi
ἐγένετο σιγὴ ἐν τῷ οὐρανῷ ὡς ἡμιώριον. καὶ εἶ- 2
di septem angelos, qui in conspectu Dei ‡ steterant: & datae sunt illis septem tubae. Et
δον τοὺς ἑπτὰ ἀγγέλους, οἳ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἑστή-
κασι· καὶ ἐδόθησαν αὐτοῖς ἑπτὰ σάλπιγγες. καὶ 3
alius angelus venit, & stetit *ad altare, habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, vt daret ‖ orationibus
ἄλλος ἄγγελος ἦλθε, καὶ ἐστάθη ἐπὶ τοῦ θυσιαστη-
ρίου, ἔχων λιβανωτὸν χρυσοῦν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ θυ-
μιάματα πολλά, ἵνα δώσῃ ταῖς προσευχαῖς τῶν
sanctorum omnium super altare aureum
ἁγίων πάντων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν
quod † ante thronum *. Et ascendit fumus
τὸ ἐνώπιον τοῦ θρόνου. καὶ ἀνέβη ὁ καπνὸς τῶν 4
incensorum ‡ orationibus sanctorum de manu angeli, coram Deo. Et accepit
θυμιαμάτων ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων, ἐκ χει-
ρὸς τοῦ ἀγγέλου, ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. καὶ εἴληφεν ὁ 5
angelus thuribulum, & impleuit illud de
ἄγγελος τὸν λιβανωτόν, καὶ ἐγέμισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ
igne altaris, & misit in terram: &
πυρὸς τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν· καὶ
factae sunt voces, & tonitrua, & fulgura, & terraemotus ‡. Et septem angeli *habentes septem
ἐγένοντο φωναὶ, καὶ βρονταὶ, καὶ ἀστραπαὶ, καὶ σει-
σμός. καὶ οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι οἱ ἔχοντες τὰς ἑπτὰ 6
tubas, praeparauerunt seipsos vt ‖ clangerent. Et
σάλπιγγας, ἡτοίμασαν ἑαυτοὺς ἵνα σαλπίσωσι. καὶ 7
primus † clanxit, & facta est grando: & ignis,
ὁ πρῶτος ἐσάλπισε, καὶ ἐγένετο χάλαζα, καὶ πῦρ
mixta in sanguine, & *missa sunt in terram.
μεμιγμένα ἐν αἵματι, καὶ ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν.
& tertia pars terrae combusta est, ‖ & omne foenum viride combustum est. Et secundus angelus *clanxit,
καὶ τὸ τρίτον τῆς γῆς κατεκάη, καὶ πᾶς χόρτος χλω-
ρὸς κατεκάη. καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐσάλ- 8
& tanquam mons magnus *incensus missus est in
πισε, καὶ ὡς ὄρος μέγα καιόμενον ἐβλήθη εἰς τὴν
mare: & facta est tertia pars maris sanguis: Et mortua est tertia pars ‖ creaturarum in
θάλασσαν· καὶ ἐγένετο τὸ τρίτον τῆς θαλάσσης αἷ-
μα· καὶ ἀπέθανε τὸ τρίτον τῶν κτισμάτων ἐν τῇ 9
mari, † habentia animas, & tertia pars nauium
θαλάσσῃ, τὰ ἔχοντα ψυχὰς, καὶ τὸ τρίτον τῶν πλοίων
*perierunt. Et tertius angelus ‡ clanxit,
διεφθάρησαν. καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος ἐσάλ- 10
& cecidit de caelo stella magna ‡ incensa tanquam *lampas, & cecidit in tertiam partem
πισε, καὶ ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀστὴρ μέγας καιό-
μενος ὡς λαμπάς, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν
fluminum & in fontes aquarum. Et
ποταμῶν, καὶ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων. καὶ 11
nomen stellae dicitur Absinthium: & facta est
τὸ ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγεται ὁ ἄψινθος· καὶ ἐγένετο
tertia pars aquarum in Absinthium, & multi
τὸ τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθον, καὶ πολλοὶ τῶν

‡ stantes · * ante · ‖ de · † est · * Dei · ‡ de · ‡ magnus · * qui habebant · ‖ tuba canerent · † angelus tuba cecinit · * missum est · ‖ & tertia pars arborum concremata est · ‡ tuba cecinit · * καιόμενον · * igne ardens · ‖ creaturae · † eorum quae habebant · * interiit · ‡ tuba cecinit · * ἐγενήθη · ‡ ardens · * facula

hominum mortui sunt de aquis, quia amarae factae sunt. Et quartus angelus ‖ clanxit, & percussa
ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων, ὅτι ἐπικράν-
θησαν. καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἐπλή- 12
est tertia pars solis, & tertia pars lunae, &
γη τὸ τρίτον τοῦ ἡλίου, καὶ τὸ τρίτον τῆς σελήνης, καὶ τὸ
tertia pars stellarum, ita vt obscuraretur tertia pars eorum, &
τρίτον τῶν ἀστέρων, ἵνα σκοτισθῇ τὸ τρίτον αὐτῶν, καὶ
† dies non luceret *tertiam partem ipsius, & nox similiter. Et vidi, & audiui ‡ vnam aquilam volantem
ἡ ἡμέρα μὴ φαίνῃ τὸ τρίτον αὐτῆς, καὶ ἡ νὺξ ὁ-
μοίως. καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἀετοῦ πετωμένου 13
in medio caeli, ‡ dicentem voce magna ter,
ἐν μεσουρανήματι, λέγοντος φωνῇ μεγάλῃ τρίς,
Vae, vae, vae habitantibus in terra, de
οὐαὶ, οὐαὶ, οὐαὶ τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκ τῶν
caeteris vocibus tubae trium angelorum
λοιπῶν φωνῶν τῆς σάλπιγγος τῶν τριῶν ἀγγέλων
*futurorum clang.
τῶν μελλόντων σαλπίζειν.

* ἐπικράνθησαν · ‖ tuba cecinit · * πλήττω · † diei · * pars tertia, & noctis · ‡ vocem vnius aquilae volantis per medium · ‡ dicentis · * qui erant tuba canturi

CAP. IX. θ.

Et quintus angelus *clanxit: & vidi stellam de caelo ‖ delapsam in terram. & data
Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ εἶδον ἀστέ- 1
ρα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεπτωκότα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδό-
est ei clauis putei abyssi. Et
θη αὐτῷ ἡ κλεὶς τοῦ φρέατος τῆς ἀβύσσου. καὶ 2
aperuit puteum abyssi, & ascendit fumus
ἤνοιξε τὸ φρέαρ τῆς ἀβύσσου, καὶ ἀνέβη καπνὸς
† ex puteo sicut fumus fornacis *ardentis, &
ἐκ τοῦ φρέατος ὡς καπνὸς καμίνου καιομένης, καὶ
obscuratus est sol & aër de fumo putei.
ἐσκοτίσθη ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀὴρ ἐκ τοῦ καπνοῦ τοῦ φρέα-
Et de fumo exierunt locustae in
τος. καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξῆλθον ἀκρίδες εἰς 3
terram, & data est illis potestas, sicut habent
τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἐξουσία, ὡς ἔχουσιν
potestatem scorpiones terrae. Et ‡ dictum est
ἐξουσίαν οἱ σκορπίοι τῆς γῆς. καὶ ἐρρέθη αὐταῖς, 4
ne laederent foenum terrae, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi homines *solos, qui non habent signum Dei
ἵνα μὴ ἀδικήσωσι τὸν χόρτον τῆς γῆς, οὐδὲ πᾶν χλω-
ρὸν, οὐδὲ πᾶν δένδρον, εἰ μὴ τοὺς ἀνθρώπους μό-
νους οἵτινες οὐκ ἔχουσι τὴν σφραγῖδα τοῦ θεοῦ
in frontibus suis. Et datum est illis
ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἵνα 5
ne occiderent eos, sed vt cruciarent
μὴ ἀποκτείνωσιν αὐτοὺς, ἀλλ᾽ ἵνα βασανισθῶσι
mensibus quinque: & cruciatus eorum, vt cruciatus scorpij, cùm percutit hominem.
μῆνας πέντε· καὶ ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς βα-
σανισμὸς σκορπίου, ὅταν παίσῃ ἄνθρωπον.
Et in diebus illis quaerent homines mortem, & non inuenient eam: &
καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ζητήσουσιν οἱ ἄν- 6
θρωποι τὸν θάνατον, καὶ οὐχ εὑρήσουσιν αὐτὸν· καὶ
desiderabunt mori, & fugiet ab eis
ἐπιθυμήσουσιν ἀποθανεῖν, καὶ φεύξεται ἀπ᾽ αὐτῶν
mors. Et similitudines locustarum, similes equis ‖ paratis in praelium: & super
ὁ θάνατος. καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων ὅ- 7
μοια ἵπποις ἡτοιμασμένοις εἰς πόλεμον· καὶ ἐπὶ
capita earum tanquam coronae † aureae, &
τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ὡς στέφανοι χρυσοῖ, καὶ τὰ
facies earum velut facies hominum: Et
πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρόσωπα ἀνθρώπων. καὶ 8
habebant capillos sicut capillos mulierum: & dentes
εἶχον τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν· καὶ οἱ ὀδόντες
earum sicut leonum erant: Et habebant *thoraces
αὐτῶν ὡς λεόντων ἦσαν. καὶ εἶχον θώρακας 9

* tuba cecinit · ‖ cecidisse · † putei · * magnae · ‡ putei · ‡ praeceptum · * tantum · ‖ paratis · * ἑτοιμάζω · † similes auro · * loricas

sicut thoraces †ferreos: & vox alarum earum sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum:
ὡς θώρακας σιδηροῦς· καὶ ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐτῶν ὡς φωνὴ ἁρμάτων ἵππων πολλῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον·

10 Et habebant caudas similes *scorpiis, & aculeos: & in caudis ‡suis potestatem habens *ad lædendum homines mensibus quinque.
καὶ ἔχουσιν οὐρὰς ὁμοίας σκορπίοις, καὶ κέντρα· καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν ἐξουσίαν ἔχουσι τοῦ ἀδικῆσαι τοὺς ἀνθρώπους μῆνας πέντε.

11 ‡Habentes regem super se angelum abyssi, *nomen ei Hebraicè, Abaddon, ‖in autem Græca nomen habet, Apollyon.†
ἔχουσαι βασιλέα ἐφ' αὐτῶν τὸν ἄγγελον τῆς ἀβύσσου, ὄνομα αὐτῷ Ἑβραϊστί, Ἀβαδδών, ἐν δὲ τῇ Ἑλληνικῇ ὄνομα ἔχει, Ἀπολλύων.

12 Væ vnum abijt,* ecce veniunt adhuc duo væ post hæc.
ἡ οὐαὶ ἡ μία ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἔρχεται ἔτι δύο οὐαὶ μετὰ ταῦτα.

13 Et sextus angelus ‡clanxit, & audiui vocem vnam ex quatuor cornibus altaris aurei quod ‡coram Deo,
καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἤκουσα φωνὴν μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ χρυσοῦ τοῦ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ,

14 Dicentem sexto angelo, *Habens tubam, solue quatuor angelos ‖alligatos in flumine magno Euphrate.
λέγουσαν τῷ ἕκτῳ ἀγγέλῳ, ὁ ἔχων τὴν σάλπιγγα. λῦσον τοὺς τέσσαρας ἀγγέλους τοὺς δεδεμένους ἐπὶ τῷ ποταμῷ τῷ μεγάλῳ Εὐφράτῃ.

15 Et soluti sunt quatuor angeli †parati in horam, ‡& mensem, & annum, vt occiderent tertiā partē hominum.
καὶ ἐλύθησαν οἱ τέσσαρες ἄγγελοι οἱ ἡτοιμασμένοι εἰς τὴν ὥραν, καὶ μῆνα, καὶ ἐνιαυτόν, ἵνα ἀποκτείνωσι τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων.

16 Et numerus ‡exercituum equi, myriades myriadum. audiui numerum eorum.
καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατευμάτων τοῦ ἵππου, μυριάδες μυριάδων. ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν.

17 Et ita vidi equos in visione, & ‡sedentes super eos *habentes loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas. & capita equorū tanquā capita leonum: & de †oribus eorum procedit ignis, & fumus, & sulphur.
καὶ οὕτως εἶδον τοὺς ἵππους ἐν τῇ ὁράσει, καὶ τοὺς καθημένους ἐπ' αὐτῶν ἔχοντας θώρακας πυρίνους καὶ ὑακινθίνους καὶ θειώδεις. καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν ἵππων ὡς κεφαλαὶ λεόντων· καὶ ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν ἐκπορεύεται πῦρ, καὶ καπνός, καὶ θεῖον.

18 *A tribus plagis his occisa est tertia pars hominum, de igne, & ‡fumo, & sulphure ‡procedente ex ore ipsorum.
ἀπὸ τῶν τριῶν πληγῶν τούτων ἀπεκτάνθησαν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων, ἐκ τοῦ πυρός, καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ, καὶ ἐκ τοῦ θείου τοῦ ἐκπορευομένου ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν.

19 Nam potestas* equorum in ore eorum est, & in caudis eorum. nam caudæ eorum similes serpentibus habentes capita, & in his nocent.
ἡ γὰρ ἐξουσία τῶν ἵππων ἐν τῷ στόματι αὐτῶν ἐστι, καὶ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν. αἱ γὰρ οὐραὶ αὐτῶν ὅμοιαι ὄφεσιν, ἔχουσαι κεφαλάς, καὶ ἐν αὐταῖς ἀδικοῦσι.

20 Et cæteri ‖hominum qui non occisi sunt in plagis his, †nō pœnitentiā egerunt de operibus manuum suarum, vt non adorent dæmonia. & simulachra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare.
καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων οἳ οὐκ ἀπεκτάνθησαν ἐν ταῖς πληγαῖς ταύταις, οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ προσκυνήσωσι τὰ δαιμόνια, καὶ τὰ εἴδωλα τὰ χρυσᾶ, καὶ τὰ ἀργυρᾶ, καὶ τὰ χαλκᾶ, καὶ τὰ λίθινα, καὶ τὰ ξύλινα, ἃ οὔτε βλέπειν δύναται, οὔτε ἀκούειν, οὔτε περιπατεῖν.

21 Et non egerunt pœnitentiā ab homicidiis suis, neque à veneficiis suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.
καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν φόνων αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν φαρμακειῶν αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῆς πορνείας αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν κλεμμάτων αὐτῶν.

Margin notes: † ferreas — * scorpionum: & aculei erant — ‡ earum & potestas earum nocere hominibus — ‡ Et habebant — * cui — ‖ Græcè — † Latinè habēs nomē Exterminans. — ‖ & — ‡ tuba cecinit — ‡ est ante oculos Dei. — * qui habebat — ‖ qui alligati sunt — † qui erant — ‡ & diem, — ‡ equestris exercitus vicies millies dena millia.& — ‡ qui sedebant — * habebāt — ‖ erant — † ore — ‡ Et ab — ‡ de — ‡ quæ procedebant ex ore — * enim — ‖ homines — † neque

CAP. X.

1 Et vidi *angelum fortem descendentem de cælo, amictum nube: & iris in capite eius, & facies eius* vt sol, & pedes eius tanquā columnæ ignis.
ΚΑὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, περιβεβλημένον νεφέλην· καὶ ἶρις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στῦλοι πυρός.

2 Et habebat in manu sua libellum apertum: & posuit pedem suum dextrum super mare, at sinistrum ‡super terram.
καὶ εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βιβλιδάριον ἀνεῳγμένον· καὶ ἔθηκε τὸν πόδα αὐτοῦ τὸν δεξιὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ εὐώνυμον ἐπὶ τῆς γῆς.

3 Et clamauit voce magna, quemadmodū leo rugit. & cùm clamasset locuta sunt septem tonitrua ‖suas ipsorum voces.
καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, ὥσπερ λέων μυκᾶται. καὶ ὅτε ἔκραξεν, ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταὶ τὰς ἑαυτῶν φωνάς.

4 Et cùm locuta fuissent septem tonitrua*, futurus eram scribere: & audiui vocem de cœlo, dicentem‖, Signa quæ locuta sunt septem tonitrua, & ‡post hæc scribes.
καὶ ὅτε ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταί, ἔμελλον γράφειν· καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσαν, σφράγισον ἃ ἐλάλησαν αἱ ἑπτὰ βρονταί, καὶ μετὰ ταῦτα γράψεις.

5 Et angelus, quem vidi stantem super mare & super terram, leuauit manum suam dexteram ad cælum,
καὶ ὁ ἄγγελος, ὃν εἶδον ἑστῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἦρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ τὴν δεξιὰν εἰς τὸν οὐρανόν,

6 Et iurauit *in viuente in secula seculorum, qui creauit cælum & ea quæ in eo, & terram & ea quæ ‡in ea, & mare & ea quæ in eo: quia tempus non ampliùs erit.
καὶ ὤμοσεν ἐν τῷ ζῶντι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, ὅτι χρόνος οὐκ ἔτι ἔσται.

7 Sed in diebus vocis septimi angeli, cùm ‡futurus erit clangere, consummabitur mysterium Dei,* quod euangelizauit ‖seruos suos Prophetas.
ἀλλ' ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς φωνῆς τοῦ ἑβδόμου ἀγγέλου, ὅταν μέλλῃ σαλπίζειν, τελεσθῇ τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ, ὡς εὐηγγελίσατο τοὺς δούλους αὐτοῦ τοὺς προφήτας.

8 Et vox quam audiui † de cælo, iterum *loquens cum me, & dicens, Vade ‡ accipe librum apertum ‡in manu angeli stantis super mare, & super terram.
καὶ ἡ φωνὴ ἣν ἤκουσα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, πάλιν λαλοῦσα μετ' ἐμοῦ, καὶ λέγουσα, ὕπαγε, λάβε τὸ βιβλιδάριον τὸ ἀνεῳγμένον ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ἀγγέλου τοῦ ἑστῶτος ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

9 Et abij ad angelum, dicens ei, *Da mihi librum. & dixit mihi, Accipe‖, & deuora illum. & faciet amaricari tuum ventrem, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel.
καὶ ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἄγγελον, λέγων αὐτῷ, δός μοι τὸ βιβλιδάριον. καὶ λέγει μοι, λάβε, καὶ κατάφαγε αὐτό. καὶ πικρανεῖ σου τὴν κοιλίαν, ἀλλ' ἐν τῷ στόματί σου ἔσται γλυκὺ ὡς μέλι.

10 Et accepi librum de
καὶ ἔλαβον τὸ βιβλιδάριον ἐκ τῆς χει-

Margin notes: * alium — ‡ erat — * ἀνεῳγμένον — ‡ autem — ‡ cùm — * voces suas, ego scripturus eram. — ‖ mihi, — † noli ea scribere. — * μετὰ ταῦτα γράψεις. — * per viuentem — ‡ sunt — ‡ cœperit tuba canere. — * sicut — ‖ per — † vocem — * loquentē mecum & dicentem, — ‡ & — ‡ de — * vt daret — ‖ librum.

mitti angeli, & devoravi illum: & erat in
τῆς χειρὸς τοῦ ἀγγέλου, καὶ κατέφαγον αὐτό· καὶ ἦν ἐν
ore meo tanquam mel dulce. & cùm devorassem
τῷ στόματί μου ὡς μέλι γλυκύ· καὶ ὅτε ἔφαγον
eum, amaricatus est venter meus. Et dixit mihi, Oportet
αὐτό, ἐπικράνθη ἡ κοιλία μου. καὶ λέγει μοι, Δεῖ
te iterum prophetizare in populis, & in Gentibus,
σε πάλιν προφητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς, καὶ ἐπὶ ἔθνεσι,
& linguis, & regibus multis.
καὶ γλώσσαις, καὶ βασιλεῦσι πολλοῖς.

CAP. XI. ια.

Et datus est mihi calamus similis virgæ, &
1 Καὶ ἐδόθη μοι κάλαμος ὅμοιος ῥάβδῳ, καὶ
† assistit angelus, dicens, Surge, & metire
εἱστήκει ὁ ἄγγελος, λέγων, *Ἔγειραι, καὶ μέτρησον
templum Dei, & altare, & ado-
τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τοὺς προσκυ-
rantes in eo. Et atrium quod ‡ foris
2 νοῦντας ἐν αὐτῷ. καὶ τὴν αὐλὴν τὴν ἔξωθεν τοῦ
templum, ejice foras: & ne illud metiaris, quoniam
ναοῦ, ἔκβαλε ἔξωθεν, καὶ μὴ αὐτὴν μετρήσῃς, ὅτι
datum est Gentibus: & civitatem sanctam calcabunt
ἐδόθη τοῖς ἔθνεσι· καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν πατήσουσι
mensibus quadraginta duobus. Et dabo duobus
3 μῆνας τεσσαράκοντα δύο. καὶ δώσω τοῖς δυσὶ
testibus meis, & prophetabunt diebus mille
μάρτυσί μου, καὶ προφητεύσουσιν ἡμέρας χιλίας
ducentis sexaginta, amicti saccis.
διακοσίας ἑξήκοντα, περιβεβλημένοι σάκκους.
Hi sunt duæ olivæ, & duo candelabra
4 Οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι, καὶ αἱ δύο λυχνίαι αἱ
in conspectu Domini terræ stantes. Et si quis eis
5 ἐνώπιον τοῦ Κυρίου τῆς γῆς ἑστῶσαι. καὶ εἴ τις αὐτοὺς
voluerit nocere, ignis ‡ egreditur de ore
θέλῃ ἀδικῆσαι, πῦρ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ στόματος
eorum, & *devorat inimicos eorum, & si quis
αὐτῶν, καὶ κατεσθίει τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. καὶ εἴ τις
eos voluerit lædere, sic oportet eum occi-
αὐτοὺς θέλῃ ἀδικῆσαι, οὕτω δεῖ αὐτὸν ἀποκτανθῆ-
di. Hi habent potestatem ‡ claudere cæ-
6 ναι. οὗτοι ἔχουσιν ἐξουσίαν κλεῖσαι τὸν οὐρα-
lum, ne pluvia pluat diebus prophe-
νόν, ἵνα μὴ ὑετὸς βρέχῃ τὰς ἡμέρας τῆς προφη-
tiæ illorum: & potestatem habent super aquas
τείας αὐτῶν· καὶ ἐξουσίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων
† convertere eas in sanguinem, & percutere terram in
στρέφειν αὐτὰ εἰς αἷμα, καὶ πατάξαι τὴν γῆν ἐν
omni plaga, quotiescunque voluerint. Et cùm
7 πάσῃ πληγῇ, ὁσάκις ἐὰν θελήσωσι. καὶ ὅταν
finierint testimonium suum, bestia *ascen-
τελέσωσι τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν, τὸ θηρίον τὸ ἀναβαῖ-
dens de abysso, faciet ‡ cum eis bellum, &
νον ἐκ τῆς ἀβύσσου ποιήσει μετ' αὐτῶν πόλεμον, καὶ
vincet illos, & occidet eos. Et ‡ cadave-
8 νικήσει αὐτούς, καὶ ἀποκτενεῖ αὐτούς. καὶ τὰ πτώμα-
ra eorum * in ‡ platea civitatis ma-
τα αὐτῶν ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς πόλεως τῆς με-
gnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Æ-
γάλης, ἥτις καλεῖται πνευματικῶς Σόδομα καὶ Αἴ-
gyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est. Et
9 γυπτος, ὅπου καὶ ὁ Κύριος αὐτῶν ἐσταυρώθη. καὶ
† videns de populis, & tribubus, & linguis,
βλέπουσιν ἐκ τῶν λαῶν, καὶ φυλῶν, καὶ γλωσσῶν,
& Gentibus, *cadavera eorum ‡ dies tres ‡ dimidium:
καὶ ἐθνῶν, τὰ πτώματα αὐτῶν ἡμέρας τρεῖς ἥμισυ·
& *cadavera eorum non sinent poni
καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν οὐκ ἀφήσουσι τεθῆναι
in ‡ monumentum. Et † habitantes in terra
10 εἰς μνήματα. καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς
gaudebunt super illos, & jocundabuntur, & mune-
χαροῦσιν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ *εὐφρανθήσονται, καὶ δῶ-
ra mittent *alij aliis, quoniam hi duo prophetæ
ρα πέμψουσιν ἀλλήλοις, ὅτι οὗτοι οἱ δύο προφῆται
cruciaverunt ‡ habitantes super terram. Et
11 ἐβασάνισαν τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ
post tres dies & dimidium, spiritus vitæ à
μετὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας καὶ ἥμισυ, πνεῦμα ζωῆς ἐκ τοῦ
Deo intravit in eos, & steterunt super pe-
Θεοῦ εἰσῆλθεν ἐπ' αὐτούς, καὶ ἔστησαν ἐπὶ τοὺς πό-
des suos, & timor magnus cecidit super
δας αὐτῶν, καὶ φόβος μέγας ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς
‡ spectantes eos. Et *audivi vocem magnam
12 θεωροῦντας αὐτούς. καὶ ἤκουσα φωνὴν μεγάλην
de cælo, dicentem eis: Ascendite huc: & ascen-
ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσαν αὐτοῖς, Ἀνάβητε ὧδε. καὶ ἀνέ-
derunt in cælum in nube: & viderunt
βησαν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ νεφέλῃ, καὶ ἐθεώρησαν
illos inimici eorum. Et in illa hora
13 αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν. καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ
factus est terræmotus magnus, & decima pars civitatis
ἐγένετο σεισμὸς μέγας, καὶ τὸ δέκατον τῆς πόλεως
cecidit: & occisa sunt in terræmotu nomina
ἔπεσε, καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνόματα
hominum millia septem, & reliqui ‡ territi
ἀνθρώπων χιλιάδες ἑπτά, καὶ οἱ λοιποὶ ἔμφοβοι
facti sunt, & dederunt gloriam Deo cæli.
ἐγένοντο, καὶ ἔδωκαν δόξαν τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ.
Væ secundum abiit, † væ tertium ecce
14 Ἡ οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλθεν, ἡ οὐαὶ ἡ τρίτη ἰδοὺ
veniet citò. Et septimus angelus *clan-
15 ἔρχεται ταχύ. καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος ἐσάλ-
xit: & factæ sunt voces magnæ in cælo,
πισε, καὶ ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαι ἐν τῷ οὐρανῷ,
dicentes, Factum est regnum huius mundi, Domini
λέγουσαι, Ἐγένετο ἡ βασιλεία τοῦ κόσμου, τοῦ Κυρίου
nostri, & Christi eius, & regnabit in
ἡμῶν, καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει εἰς τοὺς
secula seculorum ‡ Et viginti quatuor se-
16 αἰῶνας τῶν αἰώνων. καὶ οἱ εἴκοσι τέσσαρες πρεσ-
niores ‡ in conspectu Dei *sedentes in ‡ thro-
βύτεροι οἱ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καθήμενοι ἐπὶ τοὺς θρό-
nis suis, ceciderunt in facies suas, &
νους αὐτῶν, ἔπεσον ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, καὶ
adoraverunt Deum, Dicentes, Gratias agi-
17 προσεκύνησαν τῷ Θεῷ, λέγοντες, Εὐχαριστοῦ-
mus tibi, Domine Deus omnipotens, qui † es, & qui
μέν σοι, Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὢν, καὶ ὁ
*eras, & qui venturus es, quia accepisti virtutem tuam
ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὅτι εἴληφας τὴν δύναμίν σου
magnam, & regnasti. Et Gentes
18 τὴν μεγάλην, καὶ ἐβασίλευσας. καὶ τὰ ἔθνη
iratæ sunt, & advenit ira tua, & tempus mor-
*ὠργίσθησαν, καὶ ἦλθεν ἡ ὀργή σου, καὶ ὁ καιρὸς τῶν νε-
tuorum, iudicari, & reddere mercedem ser-
κρῶν, κριθῆναι, καὶ δοῦναι τὸν μισθὸν τοῖς δού-
vis tuis prophetis, & sanctis, & ti-
λοις σου τοῖς προφήταις, καὶ τοῖς ἁγίοις, καὶ τοῖς φο-
mentibus nomen tuum, ‡ parvis & ma-
βουμένοις τὸ ὄνομά σου, τοῖς μικροῖς καὶ τοῖς μεγά-
gnis, & *perdere corrumpentes terram.
λοις, καὶ διαφθεῖραι τοὺς διαφθείροντας τὴν γῆν.
Et apertum est templum Dei in cælo, & visa
19 Καὶ ἠνοίγη ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ *ὤφ-
est arca testamenti ‡ Domini in templo
θη ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης τοῦ Κυρίου ἐν τῷ ναῷ
eius, & factæ sunt fulgura, & voces, & † toni-
αὐτοῦ, καὶ ἐγένοντο ἀστραπαί, καὶ φωναί, καὶ βρον-
trua, & grando magna.
ταί, καὶ χάλαζα μεγάλη.

CAP. XII. ιβ.

Et signum magnum *visum est in cælo: Mulier
1 Καὶ σημεῖον μέγα ὤφθη ἐν τῷ οὐρανῷ· γυνὴ

Marginal notes: † dictum est mihi; * ἔγειρε; * extra est; ‡ exibit; * devorabit; ‡ claudendi; † convertendi; * quæ ascendit; ‡ adversus eos; ‡ corpora; * iacebunt ‡ plateis; † videbunt; * corpora ‡ per ‡ & * corpora; ‡ monumentis; † inhabitatores terram; * εὐφρανθήσονται; * invicem; ‡ eos qui habitant; ‡ eos qui viderunt; * audivi; * tubâ cecinit; ‡ in timorem missi sunt; † &; ‡ amen; ‡ qui * sedent ‡ sedibus; † es; * eras ‡ es; * ὀργίσθησαν; ‡ pusillis; * exterminandi eos qui corrumperent; * ὤφθη; ‡ eius; † terræmotus; * apparuit

amicta sole, & luna sub
περιβεβλημένη τὸν ἥλιον, καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω
pedibus eius: & in capite eius coro-
τῶν ποδῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στέφα-
na stellarum duodecim. Et in vtero habens † cla-
νος ἀστέρων δώδεκα. καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα κ-
mabat *doloribus partus detenta*, & *cruciatu parere.*
ράζει ὠδίνουσα, καὶ βασανιζομένη τεκεῖν.
Et visum est aliud signum in cælo, & ecce
καὶ ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἰδοὺ
draco magnus rufus, habens capita septem, &
δράκων μέγας πυρρός, ἔχων κεφαλὰς ἑπτὰ, καὶ
cornua decem: & in capitibus eius septem
κέρατα δέκα· καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ ἑπτὰ
diademata. Et cauda eius trahebat tertiā partē
διαδήματα. καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ σύρει τὸ τρίτον
stellarum cæli, & misit eas in
τῶν ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν
terram: & draco stetit ante mulierem
γῆν. καὶ ὁ δράκων ἕστηκεν ἐνώπιον τῆς γυναικὸς
futuram parere, vt cùm peperisset filium
τῆς μελλούσης τίκτειν, ἵνα ὅταν τέκῃ τὸ τέκνον
§ *suum*, deuoraret. Et peperit filium masculum, qui
αὐτῆς, καταφάγῃ. καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄρρενα, ὃς
§ *futurus* erat pascere omnes Gentes in virga fer-
μέλλει ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη ἐν ῥάβδῳ σιδη-
rea. & raptus est filius eius ad Deum, &
ρᾷ. καὶ * ἡρπάγη τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς τὸν θεὸν, καὶ
ad thronum eius. Et mulier fugit in
πρὸς τὸν θρόνον αὐτοῦ. καὶ ἡ γυνὴ ἔφυγεν εἰς
solitudinem, vbi * *habet ibi* locum paratum à
τὴν ἔρημον, ὅπου ἔχει ἐκεῖ τόπον ἡτοιμασμένον ἀπὸ
Deo, vt ibi pascant eam diebus mil-
τοῦ θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ ἐκτρέφωσιν αὐτὴν ἡμέρας χι-
le ducentis sexaginta. Et factum est prælium §
λίας διακοσίας ἑξήκοντα. καὶ ἐγένετο πόλεμος
in cælo: Michael & angeli eius † *præ-*
ἐν τῷ οὐρανῷ· ὁ Μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ τοῦ πο-
liari cum dracone, & draco pugna-
λεμῆσαι μετὰ τοῦ δράκοντος, καὶ ὁ δράκων ἐπολέ-
bat, & angeli eius. Et non * *valuit*, neque lo-
μησε, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ. καὶ οὐκ ἴσχυσεν, οὐδὲ τό-
cus inuentus est § ei ampliùs in cælo. Et proiectus est
πος εὑρέθη αὐτῷ ἔτι ἐν τῷ οὐρανῷ. καὶ ἐβλήθη ὁ
draco ille magnus, serpens antiquus, § *vocatus*
δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄφις ὁ ἀρχαῖος, ὁ καλούμενος
diabolus & satanas, * *seducens habitatam*
διάβολος καὶ ὁ σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην
vniuersam, proiectus est in terram, & angeli eius
ὅλην, ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ
cum illo § *proiecti* sunt. Et audiui vocem ma-
μετ' αὐτοῦ ἐβλήθησαν. καὶ ἤκουσα φωνὴν με-
gnam in cælo, Dicentem, Nunc facta est sa-
γάλην ἐν τῷ οὐρανῷ, λέγουσαν, ἄρτι ἐγένετο ἡ σω-
lus, & virtus, & regnum Dei nostri,
τηρία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἡμῶν,
& potestas Christi eius: quia proiectus est
καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ· ὅτι * κατεβλήθη ὁ
accusator fratrum nostrorum, * *accusans* il-
κατήγορος τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ὁ κατηγορῶν αὐ-
los ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Et
τῶν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμέρας καὶ νυκτός. καὶ
ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, & propter
αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ τὸ αἷμα τοῦ ἀρνίου, καὶ διὰ
verbum testimonii sui: & non dilexerunt
τὸν λόγον τῆς μαρτυρίας αὐτῶν· καὶ οὐκ ἠγάπησαν
† *animam suam* vsque ad mortem. * *Propter hoc* læ-
τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἄχρι θανάτου. διὰ τοῦτο εὐ-
tamini cæli, & in eis § *habitantes.*
φραίνεσθε οἱ οὐρανοὶ, καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς σκηνοῦντες.
Væ terræ, & mari: quia descendit diabo-
οὐαὶ τῇ γῇ, καὶ τῇ θαλάσσῃ· ὅτι κατέβη ὁ διάβο-

lus ad vos, habens § *furorem magnum*, sciens quod mo-
λος πρὸς ὑμᾶς, ἔχων θυμὸν μέγαν, εἰδὼς ὅτι ὀ-
dicum tempus habet. Et * *cùm* vidit draco quòd
λίγον καιρὸν ἔχει. καὶ ὅτε εἶδεν ὁ δράκων ὅτι
proiectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ pe-
ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, ἐδίωξε τὴν γυναῖκα, ἥτις ἔ-
perit masculum. Et datæ sunt mulieri duæ
τεκε τὸν ἄρρενα. καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ δύο
alæ aquilæ magnæ, vt volaret in
πτέρυγες τοῦ ἀετοῦ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται εἰς
desertum in locum suum, vbi alitur
τὴν ἔρημον εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, ὅπου τρέφεται
§ *illic* tempus, & tempora, & dimidium temporis, à fa-
ἐκεῖ καιρὸν, καὶ καιροὺς, καὶ ἥμισυ καιροῦ, ἀπὸ προσ-
cie serpentis. Et emisit serpens ex ore
ώπου τοῦ ὄφεως. καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφις ἐκ τοῦ στόματος
suo post mulierem, aquam tanquā flumen, vt
αὐτοῦ ὀπίσω τῆς γυναικὸς, ὕδωρ ὡς ποταμὸν, ἵνα
eam * *flumine* † *tractam* faceret. Et adiu-
αὐτὴν ποταμοφόρητον ποιήσῃ. καὶ ἐβοήθη-
uit terra mulierem, & aperuit terra os
σεν ἡ γῆ τῇ γυναικὶ, καὶ ἤνοιξεν ἡ γῆ τὸ στόμα
suum, & absorbuit flumen quod misit
αὐτῆς, καὶ κατέπιε τὸν ποταμὸν ὃν ἔβαλεν ὁ
draco de ore suo. Et iratus est
δράκων ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. καὶ ὠργίσθη
draco in mulierem, & abiit face-
ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυναικὶ, καὶ ἀπῆλθε ποιῆ-
re prælium cum reliquis * *seminis* e-
σαι πόλεμον μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐ-
ius, § *custodientibus* mandata Dei, & haben-
τῆς, τῶν τηρούντων τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ, καὶ ἐχόν-
tibus testimonium § *Iesu.* Et stetit supra
των τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰησοῦ. καὶ ἐστάθη ἐπὶ
arenam maris.
τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης.

CAP. XIII. ιγʹ.

Et vidi de mari bestiam ascenden-
ΚΑὶ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης θηρίον ἀναβαί-
tem, habentē cornua decem, & capita septem, & super
νον, ἔχον κέρατα δέκα, καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ, καὶ ἐπὶ
cornua eius decem diademata, & super ca-
τῶν κεράτων αὐτοῦ δέκα διαδήματα, καὶ ἐπὶ τὰς κε-
pita eius nomina blasphemiæ. Et be-
φαλὰς αὐτοῦ ὀνόματα βλασφημίας. καὶ τὸ θη-
stia quam vidi, erat similis pardo, & pedes eius
ρίον ὃ εἶδον, ἦν ὅμοιον παρδάλει, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ
sicut vrsi, & os eius sicut os leonis. Et
ὡς ἄρκτου, καὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς στόμα λέοντος. καὶ
dedit illi draco virtutem suam, &
ἔδωκεν αὐτῷ ὁ δράκων τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ τὸν
thronum suum, & potestatem magnam. Et * *vnum*
θρόνον αὐτοῦ, καὶ ἐξουσίαν μεγάλην. καὶ μίαν
de capitibus suis quasi § *occisum* in mor-
ἐκ τῶν κεφαλῶν αὐτοῦ ὡσεὶ ἐσφαγμένην εἰς θά-
tem: & plaga mortis eius curata est:
νατον· καὶ ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐθεραπεύθη·
& admirata est vniuersa terra post bestiam: & ado-
καὶ ἐθαύμασεν ὅλη ἡ γῆ ὀπίσω τοῦ θηρίου. καὶ προσε-
rauerunt draconem, qui dedit potestatem
κύνησαν τῷ δράκοντι τῷ * δεδωκότι τὴν ἐξουσίαν τῷ
bestiæ. Et adorauerunt bestiam, dicentes,
θηρίῳ. καὶ προσεκύνησαν τῷ θηρίῳ, λέγοντες,
Quis similis bestiæ? & quis * *poterit* pugna-
τίς ὅμοιος τῷ θηρίῳ; καὶ τίς δύναται πολεμῆ-
re cum ea? & datum est ei os loquens ma-
σαι μετ' αὐτοῦ; καὶ ἐδόθη αὐτῷ στόμα λαλοῦν με-
gna, & † *blasphemiam.* Et data est ei potestas
γάλα, καὶ βλασφημίας. καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία
bellum facere menses quadraginta duos.
πόλεμον ποιῆσαι μῆνας τεσσαράκοντα δύο.

καὶ ἤνοι-

Margin notes (left): † clamat parturiēs, & cruciatur vt pariat; * quæ erat paritura, § eius; * τίκτῃ; § recturus; * ἁρπάζω; * habebat; § magnum; † præliabantur; * valuerūt, § eorum; § qui vocatur; * qui seducit vniuersum orbem; § missi; * καταβαλλόμενος; * qui accusabat; † animas suas; * Propterea; § qui habitatis.

Margin notes (right): § irā magnam, * postquā; * τίκτει; † vbi; * ἵνα... trahi; * καταπίνω; * de semine; § qui custodiunt; § Christi; * vidi; § occisum; * δίδωμι; * poterit; † blasphemias.

Et aperuit os suum in † blasphemiam
καὶ ἤνοιξε τὸ στόμα αὐτοῦ εἰς βλασφημίαν
ad Deum, blasphemare nomen eius, &
πρὸς τὸν θεὸν, βλασφημῆσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ
tabernaculum eius, & * in cælo ‡ habitan-
τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνοῦν-
tes. Et datum est illi facere bellum cum
τας. καὶ ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῶν 7
sanctis, & vincere eos. & data est illi potestas
ἁγίων, καὶ νικῆσαι αὐτούς. καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἐξουσία
in omnem tribum, ‡ & linguam, & gentem. Et
ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν, καὶ γλῶσσαν, καὶ ἔθνος. καὶ 8
* adorabunt eum omnes | habitantes
προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες οἱ κατοικοῦντες
super terram, quorū nō † scriptum est nomen in li-
ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται τὸ ὄνομα ἐν τῷ βι-
bro vitæ Agni * mactati, à fun-
βλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ ἀρνίου τοῦ ἐσφαγμένου, ἀπὸ κα-
datione mundi. Si quis habet aurem, audiat.
ταβολῆς κόσμου. Εἴ τις ἔχει οὖς, ἀκουσάτω. 9
‡ Si quis habet captiuitatem ‡, vadit: * si quis in
Εἴ τις ἔχει αἰχμαλωσίαν, ὑπάγει· εἴ τις ἐν 10
gladio occiderit, oportet eum in gladio oc-
μαχαίρᾳ ἀποκτενεῖ, δεῖ αὐτὸν ἐν μαχαίρᾳ ἀπο-
cidi. hic est patientia, & fides san-
κτανθῆναι. ὧδέ ἐστιν ἡ ὑπομονὴ, καὶ ἡ πίστις τῶν ἁ-
ctorum. Et vidi aliam bestiam ascendentem de
γίων. καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον ἐκ τῆς 11
terra, & habebat cornua duo, similia | agno, & loquebatur
γῆς, καὶ εἶχε κέρατα δύο ὅμοια ἀρνίῳ, καὶ ἐλάλει
sicut draco. Et potestatem prioris be-
ὡς δράκων. καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρώτου θη- 12
stiæ omnem † facit in conspectu eius, & facit terram
ρίου πᾶσαν ποιεῖ ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ποιεῖ τὴν γῆν
& in ea habitantes, ' vt adorent
καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ κατοικοῦντας, ἵνα προσκυνήσωσι
bestiam primam, cuius curata est plaga
τὸ θηρίον τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ
mortis eius. Et ‡ facit signa magna,
τοῦ θανάτου αὐτοῦ. καὶ ποιεῖ σημεῖα μεγάλα, 13
‡ & ignem, vt de cælo * descenderet in terram,
καὶ πῦρ, ἵνα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνῃ ἐπὶ τὴν γῆν,
in conspectu hominum. Et seducit meos
ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. καὶ πλανᾷ τοὺς ἐμοὺς 14
habitantes in terra, propter signa, quæ
τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τὰ σημεῖα, ἃ
data sunt illi facere in conspectu bestiæ, dicens
ἐδόθη αὐτῷ ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ θηρίου, λέγων
habitantibus in terra, ‡ facere imaginem
τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ποιῆσαι εἰκόνα τῷ
bestiæ, quæ † habuit plagam, gladij, &
θηρίῳ, ὃ εἶχε τὴν πληγὴν τῆς μαχαίρας, καὶ
vixit. Et datum est illi spiritum dare ima-
ἔζησε. καὶ ἐδόθη αὐτῷ πνεῦμα δοῦναι τῇ εἰ- 15
gini bestiæ, & vt loquatur imago bestiæ, &
κόνι τοῦ θηρίου, ἵνα καὶ λαλήσῃ ἡ εἰκὼν τοῦ θηρίου, καὶ
‡ faciat non adorantes imaginem be-
ποιεῖ τοὺς μὴ προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι τοῦ θη-
stiæ, vt occidantur. Et ‡ facit omnes
ρίου, ἵνα ἀποκτανθῶσι. καὶ ποιεῖ πάντας τοὺς 16
* paruos, & magnos, & diuites, &
μικροὺς, καὶ τοὺς μεγάλους, καὶ τοὺς πλουσίους, καὶ
pauperes, & liberos, & seruos, | vt
τοὺς πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐλευθέρους καὶ τοὺς δούλους, ἵνα
dent illis characteres in manu † eorum
δώσιν αὐτοῖς χαράγματα ἐπὶ τῆς χειρὸς αὐτῶν τῆς
dextera, aut in frontibus * eorum. & ne
δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καὶ ἵνα μή 17
quis possit emere aut vendere, ‡ si non habens
τις δύνηται ἀγοράσαι ἢ πωλῆσαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων
characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum
τὸ χάραγμα, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ θηρίου, ἢ τὸν ἀριθμὸν

blasphemias. | ‡ eos qui ‡ habitāt. | ‡ & populum, | * adorauerunt | qui inhabitant | † sunt scripta nomina | * qui occisus est ab origine. | ‡ Qui in ‡ duxerit, in captiuitatem. * qui | ‡ agni. | ‡ faciebat | adorare | * Superius ‡ fecit | ‡ vt etiam faceret * descenderet | ‡ vt faciāt | ‡ habet | ‡ vt daret | ‡ faciat vt quicunque non adorauerint ‡ facies | * pusillos, | ‡ habere characterem ‡ sua | ‡ suis. | ‡ nisi qui habeat

nominis eius. Hic sapientia est. ‡ habens
18 τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ. ὧδε ἡ σοφία ἐστίν. ὁ ἔχων
mentem, computet numerum bestiæ. nume-
νοῦν, * ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θηρίου. ἀριθ-
rus enim hominis est, & numerus eius est sex-
μὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστὶ, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτοῦ ἐστὶν ἑξα-
centi sexaginta sex.
κόσιοι ἑξήκοντα ἕξ.

CAP. XIIII. ιδ'.

Et vidi, & ecce Agnus * stans supra montem
1 ΚΑΙ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἀρνίον ἑστηκὸς ἐπὶ τὸ ὄρος
Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor
Σιὼν, καὶ μετ' αὐτοῦ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες
millia, habentes nomen eius & nomen
χιλιάδες, ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ
Patris eius scriptum in frontibus
πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων
suis. Et audiui vocem de cælo tanquam vo-
2 αὐτῶν. καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς φω-
cem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitrui ma-
νὴν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν βροντῆς με-
gni: & * vox quam audiui, sicut citharœdorum ci-
γάλης, καὶ ἡ φωνὴ ἣν ἤκουσα, ὡς κιθαρῳδῶν κι-
tharizantium in citharis suis. Et canta-
3 θαριζόντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν. καὶ ᾄδου-
bant tanquam canticum nouum ante † thronum, & ante
σιν ὡς ᾠδὴν καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον
quatuor animalia, & seniores: & ne-
τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ οὐ-
mo poterat dicere canticum, nisi illa cen-
δεὶς ἐδύνατο μαθεῖν τὴν ᾠδὴν, εἰ μὴ αἱ ἑκα-
tum quadraginta quatuor millia, * em-
τὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, οἱ ἠγο-
pti de terra. Hi sunt qui cum mulieri-
4 ρασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς. οὗτοί εἰσιν οἳ μετὰ γυναι-
bus non sunt coinquinati: virgines enim sunt. hi
κῶν οὐκ ἐμολύνθησαν· παρθένοι γάρ εἰσιν. οὗτοι
‡ sunt sequentes Agnum quocunque enim
εἰσιν οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἀρνίῳ ὅπου γὰρ ἂν
ierit: hi à Iesu empti sunt ex ho-
ὑπάγῃ. οὗτοι ὑπὸ Ἰησοῦ ἠγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀν-
minibus primitiæ Deo & Agno. Et in
5 θρώπων ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ τῷ ἀρνίῳ. καὶ ἐν τῷ
ore eorum non est inuentum mendacium. sine macula enim
στόματι αὐτῶν οὐχ εὑρέθη ψεῦδος· ἄμωμοι γάρ
sunt ‡. Et vidi alterum angelum volantem * in me-
6 εἰσι. καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον πετώμενον ἐν με-
dio cæli, habentem euangelium æternum, ‡ euange-
σουρανήματι, ἔχοντα εὐαγγέλιον αἰώνιον, εὐαγγε-
lizare sedentibus super terram, & super omnē
λίσαι τοὺς καθημένους ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ πᾶν
gentem, & tribum, & linguam, & populum, Dicens
7 ἔθνος, καὶ φυλὴν καὶ γλῶσσαν, καὶ λαόν, λέγων
in voce magna, Timete † Deum, & date illi
ἐν φωνῇ μεγάλῃ, * φοβήθητε τὸν θεὸν, καὶ δότε αὐτῷ
* gloriam, quia venit hora iudicij eius: &
δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως αὐτοῦ· καὶ
adorate eum qui fecit cælum, & terram,
προσκυνήσατε τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν,
& mare ‡, & fontes aquarum. Et alius
8 καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πηγὰς ὑδάτων. καὶ ἄλλος
angelus secundus secutus est, dicens, Cecidit e-
ἄγγελος δεύτερος ἠκολούθησε, λέγων, ἔπεσεν ἔ-
cidit Babylon illa magna: ‡ ex vino iræ
πεσε Βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς
fornicationis suæ potauit omnes gentes. Et alius
9 πορνείας αὐτῆς πεπότικε πάντα τὰ ἔθνη. καὶ ἄλλος
angelus tertius secutus est illos, dicens in voce
ἄγγελος τρίτος ἠκολούθησεν αὐτοῖς, λέγων ἐν φωνῇ
magna, Si quis adorauerit bestiam, & imaginem
μεγάλῃ, εἴ τις προσκυνεῖ τὸ θηρίον, καὶ τὴν εἰκόνα

* qui habet intellectum, | * ψηφιζέτω | * stabat | * vocem | ‡ quasi ‡ sedem | * qui sunt | ‡ sequuntur | * ἀγοράζω | ‡ ante thronum Dei. * per medium ‡ vt euangelizaret | † Dominum, * φοβεῖσθαι * honorē | ‡ & omnia quæ in eis sunt, | ‡ quæ ‡

eius, & acceperit characterem in fronte
αὐτοῦ, καὶ λαμβάνει χάραγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου
sua, aut in manu sua: Et hic bibet
αὐτοῦ, ἢ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, 10 καὶ αὐτὸς πίεται
de vino iræ Dei, † mixto me-
ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦ * κεκερασμένου ἀ-
ro in poculo iræ ipsius, & cru-
κράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, καὶ * βα-
ciabitur in igne & sulphure in conspectu sanctorum
σανισθήσεται ἐν πυρὶ καὶ θείῳ ἐνώπιον τῶν ἁγίων
angelorum, & ante conspectum Agni. Et fumus
ἀγγέλων, καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου. 11 καὶ ὁ καπνὸς
† cruciatus eorum in secula seculorum ‡ ascen-
τοῦ βασανισμοῦ αὐτῶν εἰς αἰῶνας αἰώνων ἀναβαί-
dit, & non habent requiem die ac nocte
νει, καὶ οὐκ ἔχουσιν ἀνάπαυσιν ἡμέρας καὶ νυκτὸς οἱ
* adorantes bestiam, & imaginem eius:
προσκυνοῦντες τὸ θηρίον, καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ,
& si quis acceperit characterem nominis
καὶ εἴ τις λαμβάνει τὸ χάραγμα τοῦ ὀνόματος
eius: Hic patientia sanctorum est: ‖ hic cu-
αὐτοῦ. 12 ὧδε ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐστίν· ὧδε οἱ τη-
stodientes mandata Dei, & fidem Ie-
ροῦντες τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν πίστιν τοῦ Ἰη-
su. Et audiui vocem de cælo, dicentem
σοῦ. 13 καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λεγούσης
mihi, Scribe, Beati mortui, * in Domino † mo-
μοι, Γράψον, μακάριοι οἱ νεκροὶ, οἱ ἐν κυρίῳ ἀπο-
rientes. amodò ‡ dicit etiam Spiritus, vt re-
θνήσκοντες. ἀπάρτι λέγει ναὶ τὸ πνεῦμα, ἵνα ἀνα-
quiescant à laboribus suis: at opera § il-
παύσωνται ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν· τὰ δὲ ἔργα αὐ-
lorum sequuntur * cum ipsis. Et vidi, & ecce ‖ nu-
τῶν ἀκολουθεῖ μετ᾽ αὐτῶν. 14 καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ νε-
bes alba, & super nubem * sedens similis
φέλη λευκή, καὶ ἐπὶ τὴν νεφέλην καθήμενος ὅμοιος
Filio hominis, † habens in capite suo co-
υἱῷ ἀνθρώπου, ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέ-
ronam auream, & in manu sua falcem acu-
φανον χρυσοῦν, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ δρέπανον ὀ-
tam. Et alius angelus exiuit de templo, cla-
ξύ. 15 καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ, κρά-
mans in voce magna ‡ sedenti super nu-
ζων ἐν φωνῇ μεγάλῃ τῷ καθημένῳ ἐπὶ τῆς νε-
bem: Mitte falcem tuam, & mete, quia ve-
φέλης, Πέμψον τὸ δρέπανόν σου, καὶ θέρισον, ὅτι ἦλ-
nit, hora § metendi: quoniam aruit messis
θεν ἡ ὥρα τοῦ θερίσαι· ὅτι ἐξηράνθη ὁ θερισμὸς
terræ. Et misit ‖ sedens super nu-
τῆς γῆς. 16 καὶ ἔβαλεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τὴν νε-
bem, falcem suam in terram, & demessa
φέλην, τὸ δρέπανον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐθερί-
est terra. Et alius angelus exiuit de templo
σθη ἡ γῆ. 17 καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ναοῦ
quod in cælo, habens & ipse falcem acutam.
τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἔχων καὶ αὐτὸς δρέπανον ὀξύ.
Et alius angelus exiuit de alta-
18 καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ θυσιαστη-
ri, † habens potestatem supra ignem, & clamauit ‡ clamo-
ρίου, ἔχων ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πυρὸς, καὶ ἐφώνησε κραυ-
re magno habenti falcem acutam, dicens,
γῇ μεγάλῃ τῷ ἔχοντι τὸ δρέπανον τὸ ὀξὺ, λέγων,
Mitte tuam falcem acutam, & vindemia
Πέμψον σου τὸ δρέπανον τὸ ὀξὺ, καὶ τρύγησον τοὺς
botros vineæ terræ: quoniā maturæ sunt
βότρυας τῆς ἀμπέλου τῆς γῆς· ὅτι * ἤκμασαν αἱ
vuæ eius. Et misit angelus fal-
σταφυλαὶ αὐτῆς. 19 καὶ ἔβαλεν ὁ ἄγγελος τὸ δρέ-
cem suam § in terram, & vindemiauit vi-
πανον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, καὶ * ἐτρύγησε τὴν ἄμ-
neam terræ, & misit in lacum iræ
πελον τῆς γῆς, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν ληνὸν τοῦ θυμοῦ

‡ quod mixtum est · * κεράννυμι · * calice · * βασανίζομαι · § tormentorum · ‡ ascendet, nec · * qui adorauerunt · ‖ qui custodiunt · * qui · † moriuntur. · ‡ iam · § enim · * illos · ‖ nubem candidam sedentem similem · † habentem · ‡ ad sedentem · § vt metatur: · ‖ qui sedebat · * θερίζω · ‡ est · † qui habebat · ‡ voce magna ad eū qui habebat · * ἀκμάζω · § acutam · * τρυγάω

Dei magnum. 20 Et calcatus est lacus
τοῦ θεοῦ * τὸν μέγαν. καὶ * ἐπατήθη ἡ ληνὸς
extra ciuitatem, & exiuit sanguis de
ἔξωθεν τῆς πόλεως, καὶ ἐξῆλθεν αἷμα ἐκ τῆς
lacu vsque ad frenos equorum ‡ à stadiis
ληνοῦ ἄχρι τῶν χαλινῶν τῶν ἵππων ἀπὸ σταδίων
mille * sexcentis.
χιλίων ἑξακοσίων.

CAP. XV. ιε΄.

Et vidi aliud signum in cælo magnum
1 ΚΑὶ εἶδον ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ μέγα
& mirabile, angelos septem, habentes plagas
καὶ θαυμαστὸν, ἀγγέλους ἑπτὰ, ἔχοντας πληγὰς
septem nouissimas: quoniā in illis consummata est i-
ἑπτὰ τὰς ἐσχάτας· ὅτι ἐν αὐταῖς ἐτελέσθη ὁ θυ-
ra Dei. Et vidi tanquam mare vitreum i-
μὸς τοῦ θεοῦ. 2 καὶ εἶδον ὡς θάλασσαν ὑαλίνην πυ-
gne mistum, & † vincentes ex bestia,
ρὶ * μεμιγμένην, καὶ τοὺς νικῶντας ἐκ τοῦ θηρίου,
& ex imagine eius, & ‡ ex numero no
καὶ ἐκ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ ὀνό-
minis eius, stantes super mare vi-
ματος αὐτοῦ, ἑστῶτας ἐπὶ τὴν θάλασσαν τὴν ὑαλί-
treum, habentes citharas Dei. Et § cantant can-
νην, ἔχοντας κιθάρας τοῦ θεοῦ. 3 καὶ ᾄδουσι τὴν ᾠ-
ticum Moysi serui Dei, & canticum
δὴν Μωϋσέως τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν ᾠδὴν τοῦ
Agni, dicentes, Magna & mirabilia ‖ opera
ἀρνίου, λέγοντες, μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα
tua, Domine Deus omnipotens: iustæ & ve-
σου, κύριε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ· δίκαιαι καὶ ἀλη-
ræ viæ tuæ, rex † gentium. Quis non
θιναὶ αἱ ὁδοί σου, ὁ βασιλεὺς τῶν ἐθνῶν. 4 τίς οὐ μὴ
timebit te, Domine, & ‡ glorificabit nomen tuū? quia solus
φοβηθῇ σε, κύριε, καὶ δοξάσῃ τὸ ὄνομά σου; ὅτι μόνος
§ sanctus es: quoniam omnes gentes venient & ado-
ἅγιος εἶ· ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἥξουσι καὶ προσκυ-
rabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua mani-
νήσουσιν ἐνώπιόν σου, ὅτι τὰ δικαιώματά σου ἐφα-
festa sunt. Et post hæc vidi, & ‖ apertum est
νερώθησαν. 5 καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἠνοίγη ὁ
templum tabernaculi testimonij in cælo.
ναὸς τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου ἐν τῷ οὐρανῷ.
Et exierunt septem angeli, habentes
6 καὶ ἐξῆλθον οἱ ἑπτὰ ἄγγελοι οἱ ἔχοντες τὰς
septem plagas, de * cælo, qui erant vesti-
ἑπτὰ πληγὰς, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οἳ ἦσαν ἐνδεδυ-
ti † linum, & purum, & splendidum, & præ-
μένοι λίνον, καὶ καθαρὸν, καὶ λαμπρὸν, καὶ * περιε-
cincti circa pectora zonis aureis. Et vnū
ζωσμένοι περὶ τὰ στήθη ζώνας χρυσᾶς. 7 καὶ ἓν
de quatuor animalibus dedit septem ange-
ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων ἔδωκε τοῖς ἑπτὰ ἀγγέ-
lis septem phialas aureas, plenas iracundiæ
λοις ἑπτὰ φιάλας χρυσᾶς, γεμούσας τοῦ θυμοῦ τοῦ
Dei viuentis in secula seculorum.
θεοῦ τοῦ ζῶντος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Et impletum est templum fumo * ex gloria
8 καὶ * ἐγεμίσθη ὁ ναὸς καπνοῦ ἐκ τῆς δόξης τοῦ
Dei, & de virtute eius: & nemo po-
θεοῦ, καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ· καὶ οὐδεὶς ἠδύ-
terat introire in templum, donec consummarentur
νατο εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν, ἄχρι τελεσθῶσιν αἱ
septem plagæ § angelorum.
ἑπτὰ πληγαὶ τῶν ἀγγέλων.

CAP. XVI. ις΄.

Et audiui vocem magnam de templo, di-
1 ΚΑὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ ναοῦ, λε-
centem septem angelis, Ite, effundite
γούσης τοῖς ἑπτὰ ἀγγέλοις, Ὑπάγετε, * ἐκχέατε * ἐκχέ-
τας

* τὴν μεγάλην · * πατέω · ‡ per stadia · * sexcenta · † eos qui vicerunt bestiam & imaginem · * μίγνυμι · ‡ numerum · § cantantes · ‖ sunt · † seculorum. · ‡ magnificabit · § pius · ‖ ecce · * templo · † lapide mundo & candido · * ἐζωσμένοι · ‡ à maiestate · * γεμίζομαι · § septem

phialas iræ Dei in terram. Et
τὰς φιάλας τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ εἰς τὴν γῆν. καὶ
abiit primus, & effudit phialam suam in
2 ἀπῆλθεν ὁ πρῶτος, καὶ ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ
terram: & factum est vulnus malum & malignum in
τὴν γῆν· καὶ ἐγένετο ἕλκος κακὸν καὶ πονηρὸν εἰς
homines habentes characterem be-
τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἔχοντας τὸ χάραγμα τοῦ θη-
stiæ, & adorantes imaginem eius. Et
ρίου, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ. καὶ
3 secundus angelus effudit phialam suam in
ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς
mare: & factus est sanguis tanquam mortui, & om-
τὴν θάλασσαν· καὶ ἐγένετο αἷμα ὡς νεκροῦ, καὶ πᾶ-
nis anima viuens mortua est in mari. Et
σα ψυχὴ ζῶσα ἀπέθανεν ἐν τῇ θαλάσσῃ. καὶ
4 tertius angelus effudit phialam suam in
ὁ τρίτος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς
flumina & fontes aquarum: & factus
τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, καὶ ἐγέ-
est sanguis. Et audiui angelum aquarum di-
5 νετο αἷμα. καὶ ἤκουσα τοῦ ἀγγέλου τῶν ὑδάτων λέ-
centem, Iustus es qui existens & qui eras, sanctus, quia
γοντος, δίκαιος εἶ, ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ὅσιος, ὅτι
hæc iudicasti. Quia sanguinem sanctorum & prophe-
6 ταῦτα ἔκρινας. ὅτι αἷμα ἁγίων καὶ προφη-
tarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere: digni
τῶν ἐξέχεαν, καὶ αἷμα αὐτοῖς ἔδωκας πιεῖν· ἄξιοί
sunt. Et audiui de altari, dicentem,
7 εἰσι. καὶ ἤκουσα ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, λέγοντος,
Etiam Domine Deus omnipotens, vera & iu-
ναὶ κύριε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ἀληθιναὶ καὶ δί-
sta indicia tua. Et quartus angelus effu-
8 καιαι αἱ κρίσεις σου. καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος ἐξέ-
dit phialam suam in solem: & datum est ei
χεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἥλιον· καὶ ἐδόθη αὐτῷ
æstu affligere homines in igni. Et
9 καυματίσαι τοὺς ἀνθρώπους ἐν πυρί. καὶ
æstuauerunt homines æstu magno,
ἐκαυματίσθησαν οἱ ἄνθρωποι καῦμα μέγα,
& blasphemauerunt homines nomen Dei
καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρωποι τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ
habentis potestatem super plagas has:
τοῦ ἔχοντος ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύτας·
& non egerunt pœnitentiam dare illi gloriam. Et
10 καὶ οὐ μετενόησαν δοῦναι αὐτῷ δόξαν. καὶ ὁ
quintus angelus effudit phialam suam super
πέμπτος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ
thronum bestiæ: & factum est regnum eius
τὸν θρόνον τοῦ θηρίου· καὶ ἐγένετο ἡ βασιλεία αὐτοῦ
tenebrosum, & mandebant linguas suas
ἐσκοτωμένη, καὶ ἐμασσῶντο τὰς γλώσσας αὐτῶν
ex labore: Et blasphemauerunt Deum
11 ἐκ τοῦ πόνου. καὶ ἐβλασφήμησαν τὸν θεὸν τοῦ
cæli ex laboribus suis, & ex vulneribus
οὐρανοῦ ἐκ τῶν πόνων αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν ἑλκῶν
suis, & non egerunt pœnitentiam ex operibus suis.
αὐτῶν, καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν.
Et sextus angelus effudit phialam suam
12 καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ
in flumen illud magnum Euphraten: & exsic-
ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν μέγαν Εὐφράτην· καὶ ἐξη-
cata est aqua eius, vt præparetur via
ράνθη τὸ ὕδωρ αὐτοῦ, ἵνα ἑτοιμασθῇ ἡ ὁδὸς τῶν
regum ab ortu solis. Et vi-
13 βασιλέων τῶν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου. καὶ εἶ-
di de ore draconis, & de o-
δον ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δράκοντος, καὶ ἐκ τοῦ στό-
re bestiæ, & de ore pseudo-
ματος τοῦ θηρίου, καὶ ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ψευδο-
prophetæ spiritus tres immundos instar ra-
προφήτου πνεύματα τρία ἀκάθαρτα ὡς βα-
narum. Sunt enim spiritus dæmoniorum facien-
14 τράχοις. εἰσὶ γὰρ πνεύματα δαιμόνων ποιοῦν-
tes signa, quæ procedunt ad reges
τα σημεῖα, ἃ ἐκπορεύεται ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς
habitatæ totius: congregare illos in præ-
οἰκουμένης ὅλης, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν πό-
lium diei illius magnæ Dei
λεμον τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ
omnipotentis. Ecce venio sicut fur:
15 τοῦ παντοκράτορος. ἰδοὺ ἔρχομαι ὡς κλέπτης·
beatus vigilans, & custodiens vestimenta sua,
μακάριος ὁ γρηγορῶν καὶ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ,
ne nudus ambulet, & videant turpitu-
ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ, καὶ βλέπωσι τὴν ἀσχημο-
dinem eius. Et congregauit illos in locum illum
16 σύνην αὐτοῦ. καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς τόπον τὸν
vocatum Hebraïcè Armagedon. Et septimus
17 καλούμενον Ἑβραϊστὶ Ἀρμαγεδών. καὶ ὁ ἕβδομος
angelus effudit phialam suam in aërem: &
ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὸν ἀέρα· καὶ
exiuit vox magna de templo cæli, à
ἐξῆλθε φωνὴ μεγάλη ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ
throno, dicens, Factum est. Et facta sunt fulgu-
18 τοῦ θρόνου, λέγουσα, γέγονε. καὶ ἐγένοντο ἀστρα-
ra, & tonitrua, & voces, & terræmotus factus est ma-
παὶ, καὶ βρονταὶ, καὶ φωναὶ, καὶ σεισμὸς ἐγένετο μέ-
gnus, qualis non factus est ex quo homines facti sunt
γας, οἷος οὐκ ἐγένετο ἀφ᾽ οὗ οἱ ἄνθρωποι ἐγένοντο
super terram, talis terræmotus sic magnus. Et fa-
19 ἐπὶ τῆς γῆς, τηλικοῦτος σεισμὸς οὕτω μέγας. καὶ ἐ-
cta est ciuitas magna in tres partes, & ciui-
γένετο ἡ πόλις ἡ μεγάλη εἰς τρία μέρη, καὶ αἱ πό-
tates Gentium ceciderunt: & Babylon magna venit
λεις τῶν ἐθνῶν ἔπεσον· καὶ Βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἐ-
in memoriam ante Deum, dare illi poculum
μνήσθη ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, δοῦναι αὐτῇ τὸ ποτήριον
vini indignationis iræ eius. Et omnis insula
20 τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. καὶ πᾶσα νῆσος
fugit, & montes non sunt inuenti. Et grando ma-
21 ἔφυγε, καὶ ὄρη οὐχ εὑρέθησαν. καὶ χάλαζα με-
gna sicut talentaria descendit de cælo
γάλη ὡς ταλαντιαία καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
in homines, & blasphemauerunt homi-
ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐβλασφήμησαν οἱ ἄνθρω-
nes Deum ex plaga grandinis: quoniam ma-
ποι τὸν θεὸν ἐκ τῆς πληγῆς τῆς χαλάζης· ὅτι με-
gna est plaga eius vehementer.
γάλη ἐστὶν ἡ πληγὴ αὐτῆς σφόδρα.

CAP. XVII. ιζ.

Et venit vnus de septem angelis haben-
1 ΚΑὶ ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἐχόν-
tibus septem phialas, & locutus est mecum, di-
των τὰς ἑπτὰ φιάλας, καὶ ἐλάλησε μετ᾽ ἐμοῦ, λέ-
cens, Veni, ostendam tibi damnationem meretricis ma-
γων, δεῦρο, δείξω σοι τὸ κρίμα τῆς πόρνης τῆς με-
gnæ, sedentis super aquas multas:
γάλης, τῆς καθημένης ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῶν πολλῶν·
Cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebria-
2 μεθ᾽ ἧς ἐπόρνευσαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ ἐμεθύ-
ti sunt habitantes terram de vino
σθησαν οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς
fornicationis eius. Et abstulit me in desertum in
3 πορνείας αὐτῆς. καὶ ἀπήνεγκέ με εἰς ἔρημον ἐν
spiritu: & vidi mulierem sedentem super be-
πνεύματι· καὶ εἶδον γυναῖκα καθημένην ἐπὶ θη-
stiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, haben-
ρίον κόκκινον, γέμον ὀνομάτων βλασφημίας, ἔ-
tem capita septem, & cornua decem. Et mulier
4 χον κεφαλὰς ἑπτὰ, καὶ κέρατα δέκα. καὶ ἡ γυνὴ ἡ
circundata purpura: & coccino: & inaurata
περιβεβλημένη πορφύρᾳ καὶ κοκκίνῳ, κεχρυσω-

ta auro, & lapide pretioso, & margaritis, ha-
σμένη χρυσῷ, καὶ λίθῳ τιμίῳ, καὶ μαργαρίταις, ἔ-
bens aureum poculum in manu sua, plenum
χουσα χρυσοῦν ποτήριον ἐν τῇ χειρὶ αὐτῆς, γέμον
† abominationibus, & immunda fornicationis * sua.
βδελυγμάτων, καὶ τὰ ἀκάθαρτα τῆς πορνείας αὐτῆς.

Et in fronte eius nomen scri-
5 καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα γεγραμ-
ptum, Mysterium, Babylon magna, mater
μένον, μυστήριον, Βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἡ μήτηρ
fornicationum & abominationum terræ. Et vi-
τῶν πορνῶν καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς γῆς. καὶ εἶ-
6 di mulierem ebriam de sanguine san-
δον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁ-
ctorum, & de sanguine martyrum Iesu, & mira-
γίων, καὶ ἐκ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων Ἰησοῦ, καὶ ἐθαύ-
tus sum ‡ videns illam, admiratione magnam. Et dixit mihi
μασα ἰδὼν αὐτὴν θαῦμα μέγα. καὶ εἶπέ μοι 7
angelus, Quare miraris? ego tibi dicam § my-
ὁ ἄγγελος, διατί ἐθαύμασας; ἐγώ σοι ἐρῶ τὸ μυ-
sterium mulieris, & bestiæ * portantis
στήριον τῆς γυναικὸς, καὶ τοῦ θηρίου τοῦ βαστάζοντος
eam, ‖ habentis septem capita, & decem
αὐτὴν, τοῦ ἔχοντος τὰς ἑπτὰ κεφαλὰς, καὶ τὰ δέκα
cornua. Bestia quam vidisti, ‡ erat, & non est, &
κέρατα. τὸ θηρίον ὃ εἶδες, ἦν, καὶ οὐκ ἔστι, καὶ 8
* futura est ascendere de abysso, & in interitum
μέλλει ἀναβαίνειν ἐκ τῆς ἀβύσσου, καὶ εἰς ἀπώλειαν
† abire: & mirabuntur § habitantes super
ὑπάγειν· καὶ θαυμάσονται οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ
terram, (quorũ non sunt scripta nomina in li-
τῆς γῆς, ὧν οὐ γέγραπται τὰ ὀνόματα ἐπὶ τὸ βι-
bro vitæ a constitutione mundi) viden-
βλίον τῆς ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, βλέποντες
tes bestiam, quæ erat, & non est, & aderit.
τὸ θηρίον, ὅ, τι ἦν, καὶ οὐκ ἔστι, καὶ πάρεσται.
* Hic sensus ‖ habens sapientiam: septem capita,
9 ὧδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν· αἱ ἑπτὰ κεφαλαὶ,
septem montes sunt, † ubi mulier sedet super eos,
ἑπτὰ ὄρη εἰσὶν, ὅπου ἡ γυνὴ κάθηται ἐπ' αὐτῶν,
& reges septem sunt. Quinque ceciderunt,
10 καὶ βασιλεῖς ἑπτά εἰσιν. οἱ πέντε ἔπεσον, ὁ
vnus est, alius nondum venit: & cùm venerit, § paululũ
εἷς ἔστιν, ὁ ἄλλος οὔπω ἦλθε· καὶ ὅταν ἔλθῃ, ὀλίγον
illum oportet manere. Et bestia quæ erat, & non est,
11 αὐτὸν δεῖ μεῖναι. καὶ τὸ θηρίον ὃ ἦν, καὶ οὐκ ἔστι,
& § ipse octauus est, & de septem est, & in
καὶ αὐτὸς ὄγδοός ἐστι, καὶ ἐκ τῶν ἑπτά ἐστι, καὶ εἰς
interitum vadit. Et decem cornua quæ vidisti,
12 ἀπώλειαν ὑπάγει. καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες,
decem reges sunt, qui regnum nondum ac-
δέκα βασιλεῖς εἰσιν, οἵτινες βασιλείαν οὔπω ἔ-
ceperunt, sed potestatem tanquam reges vnam horam
λαβον, ἀλλ' ἐξουσίαν ὡς βασιλεῖς μίαν ὥραν
accipient * cum bestia. Hi vnum consilium
13 λαμβάνουσι μετὰ τοῦ θηρίου. οὗτοι μίαν γνώμην
habent, & virtutem & potestatem suam be-
ἔχουσι, καὶ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τῷ θη-
stiæ tradent. Hi cum Agno pugnabunt,
14 ρίῳ διδόασιν. οὗτοι μετὰ τοῦ ἀρνίου πολεμήσουσι,
& Agnus vincet illos: quoniam Dominus dominorũ est,
καὶ τὸ ἀρνίον νικήσει αὐτοὺς· ὅτι κύριος κυρίων ἐστὶ,
& rex regum: & qui cum illo ‖, vocati,
καὶ βασιλεὺς βασιλέων· καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, κλητοὶ,
& electi, & fideles. Et dixit mihi, A-
15 καὶ ἐκλεκτοὶ, καὶ πιστοί. καὶ λέγει μοι, τὰ ὕδα-
quæ quas vidisti, vbi meretrix sedet, populi & turbæ
τα ἃ εἶδες οὗ ἡ πόρνη κάθηται, λαοὶ καὶ ὄχλοι
sunt: & gentes, & linguæ. Et decem cornua
16 εἰσὶ, καὶ ἔθνη, καὶ γλῶσσαι. καὶ τὰ δέκα κέρατα
quæ vidisti †, & bestia, hi odient fornicariam,
ἃ εἶδες, καὶ τὸ θηρίον, οὗτοι μισήσουσι τὴν πόρνην,

& desolatam facient illam, & nudam
καὶ ἠρημωμένην ποιήσουσιν αὐτὴν, καὶ γυμνὴν
facient illam, & carnes eius manduca-
ποιήσουσιν αὐτὴν, καὶ τὰς σάρκας αὐτῆς φάγον-
bunt, & ipsam concremabunt in igni. Nam
17 ται, καὶ αὐτὴν κατακαύσουσιν ἐν πυρί. ὁ γὰρ
Deus * dedit in corda eorum ‖ facere
θεὸς ἔδωκεν εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν ποιῆσαι τὴν
sententiam eius, & facere sententiam vnam, & da-
γνώμην αὐτοῦ, καὶ ποιῆσαι γνώμην μίαν, καὶ δοῦ-
re regnum suum bestiæ, donec consum-
ναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ, ἄχρι τελε-
mentur verba Dei. Et mulier quam vidi-
18 σθήσονται οἱ λόγοι τοῦ θεοῦ. καὶ ἡ γυνὴ ἣν εἶ-
sti, est ciuitas magna, § habens regnum
δες, ἔστιν ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἡ ἔχουσα βασιλείαν
super reges terræ.
ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς γῆς.

CAP. XVIII. ιη'.

Et post hæc vidi alium angelum descenden-
1 ΚΑὶ μετὰ ταῦτα εἶδον ἄλλον ἄγγελον καταβαί-
tem de cælo, habentem potestatem magnam: &
νοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα ἐξουσίαν μεγάλην· καὶ
& terra illuminata est à gloria eius. Et clama-
2 καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη ἐκ τῆς δόξης αὐτοῦ. καὶ ἔκρα-
mauit in * forti voce, dicens, Cecidit, cecidit Baby-
ξεν ἐν ἰσχυρᾷ φωνῇ, λέγων, ἔπεσεν ἔπεσε Βαβυ-
lon magna, & facta est habitatio dæmo-
λὼν ἡ μεγάλη, καὶ ἐγένετο κατοικητήριον δαιμό-
niorum, & custodia omnis spiritus immundi,
νων, καὶ φυλακὴ παντὸς πνεύματος ἀκαθάρτου,
& custodia omnis volucris immundæ, & odi-
καὶ φυλακὴ παντὸς ὀρνέου ἀκαθάρτου, καὶ μεμι-
bilis. Quia de iræ vino fornicationis
3 σημένου. ὅτι ἐκ τοῦ θυμοῦ τοῦ οἴνου τῆς πορνείας
eius biberunt omnes gentes, & reges
αὐτῆς * πέπωκε πάντα τὰ ἔθνη, καὶ οἱ βασιλεῖς
terræ cum illa fornicati sunt, & mercatores
τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν, καὶ οἱ ἔμποροι τῆς
terræ de virtute deliciarum eius diuites
γῆς ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ στρήνους αὐτῆς ἐπλού-
facti sunt. Et audiui aliam vocem de cæ-
4 τησαν. καὶ ἤκουσα ἄλλην φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρα-
lo, dicentem, Exite de illa populus meus, ne
νοῦ λέγουσαν, ἐξέλθετε ἐξ αὐτῆς ὁ λαός μου, ἵνα μὴ
‖ communicetis peccatis eius, & de
συγκοινωνήσητε ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῆς, καὶ ἐκ
plagis eius, † vt non accipiatis. Quoniam ad-
5 τῶν πληγῶν αὐτῆς, ἵνα μὴ λάβητε. ὅτι ἐκολ-
hæserunt eius peccata vsque cælum, &
λήθησαν αὐτῆς αἱ ἁμαρτίαι ἄχρι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
recordatus est eius Deus ‡ iniustitias eius.
ἐμνημόνευσεν αὐτῆς ὁ θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς.
Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis,
6 ἀπόδοτε αὐτῇ ὡς καὶ αὐτὴ ἀπέδωκεν ὑμῖν,
& duplicate ei duplicia secundum opera e-
καὶ διπλώσατε αὐτῇ διπλᾶ κατὰ τὰ ἔργα αὐ-
ius. in poculo quo miscuit, miscete il-
τῆς. ἐν τῷ ποτηρίῳ ᾧ * ἐκέρασε, κεράσατε αὐ-
li duplum. § Quanta glorificauit seipsam, & in deli-
7 τῇ διπλοῦν. ὅσα ἐδόξασεν ἑαυτὴν, καὶ ἐστρη-
ciis fuit, tantum date illi * cruciatum: quia in
νίασε, τοσοῦτον δότε αὐτῇ βασανισμόν. ὅτι ἐν
corde suo dicit, Quia sedeo regi-
τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει, ὅτι κάθημαι βασίλισ-
na, & vidua non sum, & luctum non videbo.
σα, καὶ χήρα οὐκ εἰμὶ, καὶ πένθος οὐ μὴ ἴδω.
‖ Propter hoc in vna die venient plagæ
8 διὰ τοῦτο ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἥξουσιν αἱ πληγαὶ
eius, mors, & luctus, & fames, & in
αὐτῆς, θάνατος, καὶ πένθος, καὶ λιμὸς, καὶ ἐν
πυρὶ

Marginal notes (left): † abominatione & immunditia ‡ eius. § cùm viderem. § sacramentum. * quę portat ‖ quę habet ‡ fuit. * ascensura est ‡ ibit. § inhabitantes * Et, ‖ est, qui habet † super quos * & ‡ breue tempus § ipsa octaua * post bestiam. ‖ sunt.

Marginal notes (right): * enim. ‖ vt faciat quod placitum est illi, vt dent § quę habet * potens * fortitudine. * potauit ‖ participes sitis delictorum. † percipietis ‡ iniquitatum * miscuit § Quantum * tormentum, & luctum. ‖ Ideo

igne comburetur: quia fortis † Dominus Deus
πυρὶ κατακαυθήσεται· ὅτι ἰσχυρὸς κύριος ὁ θεὸς
* iudicans illam. Et flebunt, & plangent
ὁ κρίνας αὐτήν. καὶ κλαύσουσι, καὶ κόψονται 9
‡ super illam reges terræ, § cum illa
ἐπ' αὐτὴν ἐπ' αὐτῇ βασιλεῖς τῆς γῆς, οἱ μετ' αὐτῆς
* fornicantes, & luxuriantes, cùm viderint
πορνεύσαντες καὶ στρηνιάσαντες, ὅταν βλέπωσι
fumum incendij eius: à lon-
τὸν καπνὸν τῆς πυρώσεως αὐτῆς. ἀπὸ μακρό- 10
gè stantes propter timorem ‖ cruciatus eius,
θεν ἑστηκότες διὰ τὸν φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς,
dicentes, Væ væ ciuitas illa magna Babylon,
λέγοντες, οὐαὶ οὐαὶ ἡ πόλις ἡ μεγάλη Βαβυλών,
ciuitas illa fortis: quoniam vna hora venit iudicium tuum.
ἡ πόλις ἡ ἰσχυρά· ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου.
Et † mercatores terræ * plorant & lugent
καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς κλαίουσι καὶ πενθοῦσιν 11
super illam: quoniam merces eorum nemo ‡ emit
ἐπ' αὐτῇ· ὅτι τὸν γόμον αὐτῶν οὐδεὶς ἀγοράζει
amplius: Merces auri, & argenti, & lapidis
οὐκέτι· γόμον χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ λίθου 12
pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, &
τιμίου, καὶ μαργαρίτου, καὶ βύσσου, καὶ πορφύρας, καὶ
serici, & coccini: & omne lignum thymum, & § omne
σηρικοῦ, καὶ κοκκίνου· καὶ πᾶν ξύλον θύϊνον, καὶ πᾶν
vas eburneum, & omne vas ex ligno
σκεῦος ἐλεφάντινον, καὶ πᾶν σκεῦος ἐκ ξύλου
pretioso, & * æris, & ferro, & marmo-
τιμιωτάτου, καὶ χαλκοῦ, καὶ σιδήρου, καὶ μαρμά-
re, Et cinamomum, & ‖ suffitus, & vnguen-
ρου, καὶ κινάμωμον, καὶ θυμιάματα, καὶ μύ- 13
tum, & thus, & vinum, & oleum, & similam,
ρον, καὶ λίβανον, καὶ οἶνον, καὶ ἔλαιον, καὶ σεμίδαλιν,
& triticum, & iumenta, & oues: & equorum, &
καὶ σῖτον, καὶ κτήνη, καὶ πρόβατα· καὶ ἵππων, καὶ
rhedarum, & mancipiorum, & † animas hominum.
ῥαιδῶν, καὶ σωμάτων, καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων.
Et poma desiderij animæ tuæ
καὶ ἡ ὀπώρα τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς σου 14
discesserunt à te, & omnia pinguia &
ἀπῆλθεν ἀπὸ σοῦ, καὶ πάντα τὰ λιπαρὰ καὶ τὰ
præclara perierunt à te, & nequaquam amplius non * in-
λαμπρὰ ἀπώλετο ἀπὸ σοῦ, καὶ οὐκέτι οὐ μὴ εὕ-
uenies illa. Mercatores horum ‡ diuites fa-
ρῃς αὐτά. οἱ ἔμποροι τούτων οἱ πλουτήσαν- 15
cti, ab ea à longè stabunt propter
τες ἀπ' αὐτῆς ἀπὸ μακρόθεν στήσονται διὰ τὸν
timorem § cruciatus eius, flentes, ac lu-
φόβον τοῦ βασανισμοῦ αὐτῆς, κλαίοντες καὶ πεν-
gentes: Et dicentes, Væ, væ ciuitas illa ma-
θοῦντες· καὶ λέγοντες, οὐαὶ οὐαὶ ἡ πόλις ἡ με- 16
gna * circumamicta bysso, & purpura, &
γάλη ἡ περιβεβλημένη βύσσινον καὶ πορφυροῦν καὶ
coccino, & deaurata ‖ in auro & lapide pretioso,
κόκκινον, καὶ κεχρυσωμένη ἐν χρυσῷ καὶ λίθῳ τιμίῳ
& margaritis: Quoniā vna hora † desertæ sunt tan-
καὶ μαργαρίταις· ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη ὁ τοσοῦ- 17
tæ diuitiæ: & omnis gubernator, & omnis ‡ in
τος πλοῦτος. καὶ πᾶς κυβερνήτης, καὶ πᾶς ὁ ἐπὶ
‡ nauibus nauigans, & nautæ, & § quotquot ma-
τῶν πλοίων πλέων, καὶ ναῦται, καὶ ὅσοι τὴν θά-
re operantur, à longè steterunt,
λασσαν ἐργάζονται, ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν,
Et clamauerunt videntes * fumum incen-
καὶ ἔκραζον βλέποντες τὸν καπνὸν τῆς πυρώ- 18
dij eius, dicentes, Quæ similis ciuitati huic ma-
σεως αὐτῆς, λέγοντες, τίς ὁμοία τῇ πόλει τῇ με-
gnæ? Et miserunt puluerem super capita
γάλῃ; καὶ ἔβαλον χοῦν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς 19
sua, & clamauerunt flentes, & lugentes, &
αὐτῶν, καὶ ἔκραζον κλαίοντες, καὶ πενθοῦντες, καὶ

[Left margin: † est — * qui iudicabit — * κλαύσουσι — ‡ se — § qui — * fornicati sunt, & in delitijs vixerunt — * στρηνιάσαντες — ‖ tormentorum — † negotiatores — * flebunt, & lugebunt — ‡ emet — § omnia vasa eboris, & omnia vasa de lapide — * æramento — ‖ odoramentorum, & vnguenti, & thuris, & vini, & olei, & similæ, & tritici, & iumentorum, & ouium, — † animarum — * inuenient iam — ‡ qui sunt — § tormentorum — * quæ erat — ‖ erat — † destituta — * ἠρημώθη — ‡ qui — ‡ locum nauigat — § qui in mari — * locum]

dicentes, Væ væ ciuitas illa magna, in qua diuites facti sunt omnes ‖ habentes naues in mari
λέγοντες, οὐαὶ οὐαὶ ἡ πόλις ἡ μεγάλη, ἐν ᾗ ἐπλού-
τησαν πάντες οἱ ἔχοντες τὰ πλοῖα ἐν τῇ θαλάσσῃ
de † pretio eius: quoniā vna hora desolata est.
ἐκ τῆς τιμιότητος αὐτῆς· ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἠρημώθη.
Exulta super eam cælum, & sancti, &
εὐφραίνου ἐπ' αὐτῇ οὐρανέ, καὶ οἱ ἅγιοι, καὶ οἱ 20
Apostoli, & Prophetæ: quoniam iudicauit Deus
ἀπόστολοι, καὶ οἱ προφῆται· ὅτι ἔκρινεν ὁ θεὸς τὸ
iudicium vestrum de illa. Et sustulit vnus ange-
κρίμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς. καὶ ἦρεν εἷς ἄγγε- 21
lus fortis lapidem quasi molarē magnum, & misit in
λος ἰσχυρὸς λίθον ὡς μύλον μέγαν, καὶ ἔβαλεν εἰς
mare, dicens, * Sic impetu mit-
τὴν θάλασσαν, λέγων, οὕτως ὁρμήματι βλη-
tetur Babylon illa magna ciuitas, & non
θήσεται Βαβυλὼν ἡ μεγάλη πόλις, καὶ οὐ μὴ
inuenietur † amplius. Et vox citharœdorum, & musicorum,
εὑρεθῇ ἔτι. καὶ φωνὴ κιθαρῳδῶν, καὶ μουσικῶν, 22
& tibia canentium, & ‡ clangentium non audietur in
καὶ αὐλητῶν, καὶ σαλπιστῶν οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν
te amplius: & omnis artifex omnis artis non inue-
σοὶ ἔτι· καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης οὐ μὴ εὑ-
nietur in te amplius: & vox molæ non audietur
ρεθῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ φωνὴ μύλου οὐ μὴ ἀκουσθῇ
in te amplius. Et lux lucernæ non lucebit in te
ἐν σοὶ ἔτι. καὶ φῶς λύχνου οὐ μὴ φανῇ ἐν σοὶ 23
amplius: & vox sponsi & sponsæ non audie-
ἔτι· καὶ φωνὴ νυμφίου καὶ νύμφης οὐ μὴ ἀκου-
tur in te adhuc: quia mercatores tui erant * magnates terræ, quia in * veneficio tuo erra-
σθῇ ἐν σοὶ ἔτι· ὅτι οἱ ἔμποροί σου ἦσαν οἱ μεγι-
στᾶνες τῆς γῆς, ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ σου ἐπλα-
uerunt omnes gentes: Et in ea ‖ sanguines
νήθησαν πάντα τὰ ἔθνη. καὶ ἐν αὐτῇ αἵματα 24
prophetarum & sanctorum inuentus est, & omnium
προφητῶν καὶ ἁγίων εὑρέθη, καὶ πάντων τῶν
† mactatorum in terra.
ἐσφαγμένων ἐπὶ τῆς γῆς.

CAP. XIX. ιθ'.

Et post hæc audiui quasi vocem * turbæ multæ magnæ in cælo, dicentium, Alleluia.
1 ΚΑὶ μετὰ ταῦτα ἤκουσα ὡς φωνὴν ὄχλου πολ-
λοῦ μεγάλην ἐν τῷ οὐρανῷ, λεγόντων, ἀλληλούϊα.
* Salus, & virtus, & gloria ‡ Dei nostri.
ἡ σωτηρία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα τοῦ θεοῦ ἡμῶν.
Quia vera & iusta iudicia § eius, quia iudica-
2 ὅτι ἀληθιναὶ καὶ δίκαιαι αἱ κρίσεις αὐτοῦ, ὅτι ἔκρι-
uit * meretricem magnam, quæ corrupit
νε τὴν πόρνην τὴν μεγάλην, ἥτις ἔφθειρε τὴν
terram in ‖ fornicatione sua, & vindicauit sanguinem
γῆν ἐν τῇ πορνείᾳ αὐτῆς, καὶ ἐξεδίκησε τὸ αἷμα
seruorum suorum de † manu eius. Et ite-
3 τῶν δούλων αὐτοῦ ἐκ χειρὸς αὐτῆς. καὶ δεύτε-
rum ‡ dixit, Alleluia: & fumus eius ascen-
ρον εἴρηκεν, ἀλληλούϊα· καὶ ὁ καπνὸς αὐτῆς ἀνα-
dit in secula seculorum. Et ceciderunt
4 βαίνει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. καὶ ἔπεσον
seniores vigintiquatuor, & qua-
οἱ πρεσβύτεροι οἱ εἰκοσιτέσσαρες, καὶ τὰ τέσ-
tuor animalia, & adorauerunt Deum seden-
σαρα ζῶα, καὶ προσεκύνησαν τῷ θεῷ τῷ καθη-
tem super thronum, dicentes, Amen. alleluia.
μένῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου, λέγοντες, ἀμήν. ἀλληλούϊα.
Et vox de throno exiuit, dicens, ‡ Laudate
5 καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ θρόνου ἐξῆλθε, λέγουσα, αἰ-
νεῖτε τὸν θεὸν ἡμῶν πάντες οἱ δοῦλοι αὐτοῦ, καὶ οἱ φο-
Deum nostrum omnes serui eius, & § timentes eum, * parui & magni. Et audiui
6 βούμενοι αὐτόν, οἱ μικροὶ καὶ οἱ μεγάλοι. καὶ ἤκουσα

[Right margin: ‖ qui habebant — † pretio — * Hoc — † vltra iā — ‡ tubarum — * principes — * veneficiis tuis — * πλανάω — ‖ sanguis — † qui interfecti sunt — * turbarum multarum — * Laus, — ‡ Deo nostro est. — § sunt — * de meretrice magna. — ‖ prostitutione — † manibus — ‡ dixerunt — ‡ Laudem dicite Deo nostro — * αἰνεῖν — § qui timetis — * pusilli]

quasi vocem turbæ † multæ, & sicut vocem aquarum
ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ, καὶ ὡς φωνὴν ὑδάτων
multarum, & sicut vocem tonitruorum * fortium, dicentium,
πολλῶν, καὶ ὡς φωνὴν βροντῶν ἰσχυρῶν, λεγόντων,
Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noster
ἀλληλούϊα· ὅτι ἐβασίλευσε κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ
omnipotens. Gaudeamus & exultemus,
παντοκράτωρ. χαίρωμεν καὶ * ἀγαλλιώμεθα, 7
& demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ
καὶ δῶμεν τὴν δόξαν αὐτῷ, ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ
Agni, & vxor eius præparauit seipsam. Et da-
ἀρνίου, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡτοίμασεν ἑαυτήν. καὶ ἐ- 8
tum est illi vt ‡ amiciatur byssino splendenti
δόθη αὐτῇ ἵνα περιβάληται βύσσινον λαμπρὸν
& candido. nam byssinum §, iustificationes san-
καὶ καθαρόν. τὸ γὰρ βύσσινον, τὰ δικαιώματα τῶν ἁ-
ctorum sunt. Et * dixit mihi, Scribe, Beati || illi
γίων ἐστί. καὶ λέγει μοι, γράψον, μακάριοι οἱ 9
ad cœnam nuptiarum Agni vocati *. &
εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ ἀρνίου κεκλημένοι. καὶ
dicit mihi. Hæc verba vera sunt Dei.
λέγει μοι, οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοί εἰσι τοῦ θεοῦ.
Et cecidi ante pedes eius ‡ ad-
καὶ ἔπεσον ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν αὐτοῦ προσ- 10
orare eum: & dicit mihi, Vide ne §. conseruus
κυνῆσαι αὐτῷ· καὶ λέγει μοι, ὅρα μή. σύνδουλός
tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimo-
σού εἰμι, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν ἐχόντων τὴν μαρ-
nium Iesu. Deum adora: nam testi-
τυρίαν Ἰησοῦ· τῷ θεῷ προσκύνησον· ἡ γὰρ μαρτυ-
nium * Iesu, est spiritus prophetiæ.
ρία τοῦ Ἰησοῦ ἐστὶ τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας.
Et vidi cælum apertum: & ecce equus
καὶ εἶδον τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγμένον, καὶ ἰδοὺ ἵππος 11
albus. & || sedens super eum † vocatus Fi-
λευκός, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτὸν καλούμενος πι-
delis & Verax. & * in iustitia iudicat & ‡ bellige-
στὸς καὶ ἀληθινός, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολε-
rat. At oculi § eius * flamma ignis, & in
μεῖ. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ φλὸξ πυρός, καὶ ἐπὶ τὴν 12
capite eius diademata multa: habens nomi-
κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλά· ἔχων ὄνομα-
na scripta, & nomen scriptum, quod ne-
τα γεγραμμένα, καὶ ὄνομα γεγραμμένον, ὃ οὐ-
mo nouit nisi ipse. Et || circumindutus ve-
δεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός. καὶ περιβεβλημένος ἱ- 13
stimentum tinctum sanguine: & vocatur nomen
μάτιον βεβαμμένον αἵματι· καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα
eius, Verbum Dei. Et exercitus qui
αὐτοῦ, ὁ λόγος τοῦ θεοῦ. καὶ τὰ στρατεύματα τὰ 14
† in cælo, sequebantur eum in equis albis,
ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκολούθει αὐτῷ ἐπὶ ἵπποις λευκοῖς,
* induti byssino albo & mundo. Et de
* ἐνδεδυμένοι βύσσινον λευκὸν καθαρόν. καὶ ἐκ 15
ore eius procedit gladius § anceps,
τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται ῥομφαία δίστομος,
acutus, vt in ipso percutiat Gentes: & ipse
ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάξῃ τὰ ἔθνη· καὶ αὐτὸς
* pascet eas in virga ferrea: & ipse cal-
ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ· καὶ αὐτὸς πα-
cat || lacum vini furoris iræ Dei
τεῖ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς τοῦ θεοῦ
omnipotentis. Et habet in vestimento &
τοῦ παντοκράτορος. καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ 16
in femore suo nomen scriptum, Rex
ἐπὶ τὸν μηρὸν αὐτοῦ ὄνομα γεγραμμένον, βασιλεὺς
regum, & Dominus † dominorum. Et vidi vnum
βασιλέων, καὶ κύριος κυρίων. καὶ εἶδον ἕνα 17
angelum stantem in sole. & clamauit voce ma-
ἄγγελον ἑστῶτα ἐν τῷ ἡλίῳ, καὶ ἔκραξε φωνῇ με-
gna, dicens omnibus auibus volantibus in
γάλῃ, λέγων πᾶσι τοῖς ὀρνέοις τοῖς πετωμένοις ἐν

† magnæ, * magnorum, * ἀγαλλιάσομαι, § cooperiat se, § enim, * dixit, || qui, * sunt, ‡ vt adorarem, § feceris, * enim, || qui sedebat, † vocabatur, * cum, ‡ pugnat, § autem, * sicut, || vestitus erat veste aspersa, † sunt, * vestiti, § &, * ἐνδύομαι, § ex vtraque parte, * reget, || torcular, † dominantium, * quæ volabant per medium

medio cæli, Venite § congregamini ad cœ-
μεσουρανήματι, δεῦτε * συνάχθητε εἰς τὸ δεῖ-
nam magnam Dei: Vt manducetis carnes re-
πνον τὸ μέγα τοῦ θεοῦ· ἵνα φάγητε σάρκας βα- 18
gum, & carnes tribunorum, & carnes fortium,
σιλέων, καὶ σάρκας χιλιάρχων, καὶ σάρκας ἰσχυρῶν,
& carnes equorum, & sedentium in ipsis, &
καὶ σάρκας ἵππων, καὶ τῶν καθημένων ἐπ' αὐτῶν, καὶ
carnes omnium, liberorúmque & seruorum, § paruorum-
σάρκας πάντων, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων, μικρῶν
que & magnorum. Et vidi bestiam, &
τε καὶ μεγάλων. καὶ εἶδον τὸ θηρίον, καὶ τοὺς 19
reges terræ & exercitus eorum con-
βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῶν συν-
gregatos * facere prælium cum || sedente in
ηγμένα ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τοῦ καθημένου ἐπὶ
equo, & cum exercitu eius. Et
τοῦ ἵππου, καὶ μετὰ τοῦ στρατεύματος αὐτοῦ. καὶ 20
apprehensa est bestia, & cum ea pseudopro
* ἐπιάσθη τὸ θηρίον, καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ ψευδοπρο-
pheta qui fecit signa coram ipso, in quib'
φήτης ὁ ποιήσας τὰ σημεῖα ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐν οἷς
seduxit † accipientes characterem be-
ἐπλάνησε τοὺς λαβόντας τὸ χάραγμα τοῦ θη-
stiæ, & * adorantes imaginem eius. vi-
ρίου, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ. ζῶν-
ui missi sunt hi duo in stagnum ignis
τες * ἐβλήθησαν οἱ δύο εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς
‡ ardens in sulphure. Et cæteri occisi
τὴν καιομένην ἐν θείῳ. καὶ οἱ λοιποὶ ἀπεκτάν- 21
sunt in gladio sedentis super equum,
θησαν ἐν τῇ ῥομφαίᾳ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου,
§ procedente de ore ipsius: & omnes
τῇ ἐξελθούσῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ· καὶ πάντα τὰ
aues saturatæ sunt ex carnibus eorum.
ὄρνεα ἐχορτάσθησαν ἐκ τῶν σαρκῶν αὐτῶν.

§ &, * συνάγω, § & pusillorum, * ad faciendum, || illo qui sedebat, * πιάζομαι, † eos qui acceperunt, * qui adorauerunt, * βάλλομαι, ‡ ardentis & sulphuris, § qui procedit

CAP. XX. κ'.

Et vidi angelum descendentem de cæ-
1 ΚΑὶ εἶδον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐ-
lo, habentem clauem abyssi, & catenam ma-
ρανοῦ, ἔχοντα τὴν κλεῖδα τῆς ἀβύσσου, καὶ ἅλυσιν με-
gnam in manu sua. Et apprehendit
γάλην ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ. καὶ ἐκράτησε τὸν 2
draconem, serpentem antiquum, qui est diabolus &
δράκοντα, τὸν ὄφιν τὸν ἀρχαῖον, ὅς ἐστι διάβολος καὶ
satanas, seducens habitatam totam, &
ὁ σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν οἰκουμένην ὅλην, καὶ
ligauit eum * mille annos. Et misit eum in
ἔδησεν αὐτὸν χίλια ἔτη. καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς 3
abyssum, & clausit, & signauit super
τὴν ἄβυσσον, καὶ ἔκλεισε, καὶ ἐσφράγισεν ἐπάνω
illum, vt non seducat amplius gentes, donec cõsummetur
αὐτοῦ, ἵνα μὴ πλανᾷ ἔτι τὰ ἔθνη, ἄχρι τελεσθῇ
mille anni: & post hæc oportet illum solui
τὰ χίλια ἔτη· καὶ μετὰ ταῦτα δεῖ αὐτὸν * λυθῆναι
|| paruum tempus. Et vidi † thronos, & sede-
μικρὸν χρόνον. καὶ εἶδον θρόνους, καὶ ἐκάθι- 4
runt super * eos, & iudicium datum est illis: & ani-
σαν ἐπ' αὐτούς, καὶ κρίμα ἐδόθη αὐτοῖς· καὶ τὰς ψυ-
mas § securi percussorum propter testimonium
χὰς τῶν * πεπελεκισμένων διὰ τὴν μαρτυρίαν
Iesu, & propter verbum Dei, & qui non ad-
Ἰησοῦ, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, καὶ οἵτινες οὐ προσ-
orauerunt bestiam, neque imaginem eius. § &
εκύνησαν τῷ θηρίῳ, οὔτε τῇ εἰκόνι αὐτοῦ, καὶ
non acceperunt characterem * in || frontem suam,
οὐκ ἔλαβον τὸ χάραγμα ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν,
& in manum suam: & vixerunt, & regnaue-
καὶ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτῶν· καὶ ἔζησαν, καὶ ἐβασίλευ-
runt cum Christo mille annis. Et cæteri
5 σαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ χίλια ἔτη. καὶ οἱ λοιποὶ
τῶν νε-

* per, * λύω, || modico tempore, † sedes, * eas, § decollatorum, * πελεκίζω, § nec, * eius, || frontibus aut in manibus suis

mortuorum non vixerunt donec cōsummentur mille
τῶν νεκρῶν οὐκ ἔζησαν ἄχρι τελεσθῇ τὰ χίλια
anni. hæc † illa resurrectio prima. Beatus &
ἔτη. αὕτη ἡ ἀνάστασις ἡ πρώτη. μακάριος καὶ
sanctus, *habens partem in resurrectione prima:
ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ·
in his secunda mors non habet potestatem:
ἐπὶ τούτων ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν·
sed erunt sacerdotes Dei, & Christi, & re-
ἀλλ' ἔσονται ἱερεῖς τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ χριστοῦ, καὶ βασι-
gnabunt cum illo mille annis. Et cùm cōsummati
λεύσουσι μετ' αὐτοῦ χίλια ἔτη. καὶ ὅταν τελε-
fuerint mille anni, soluetur Satanas de
σθῇ τὰ χίλια ἔτη, λυθήσεται ὁ σατανᾶς ἐκ τῆς
carcere suo: & exibit § seducere Gentes
φυλακῆς αὐτοῦ. καὶ ἐξελεύσεται πλανῆσαι τὰ ἔθνη
quæ § in quatuor *angulis terræ, Gog &
τὰ ἐν ταῖς τέσσαρσι γωνίαις τῆς γῆς, τὸν γὼγ καὶ τὸν
Magog, § congregare eos in prælium: quorum
μαγώγ, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον· ὧν ὁ
numerus † sicut arena maris. Et ascen-
ἀριθμὸς ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης. καὶ ἀνέ-
derunt super latitudinem terræ, & circuierunt
βησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς, καὶ ἐκύκλωσαν τὴν
castra sanctorum, & ciuitatem di-
παρεμβολὴν τῶν ἁγίων, καὶ τὴν πόλιν τὴν ἠγα-
lectam. Et descendit ignis de cælo à
πημένην. καὶ κατέβη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ
Deo, & deuorauit eos. Et diabolus
τοῦ θεοῦ, καὶ κατέφαγεν αὐτούς. καὶ ὁ διάβολος ὁ
*seducens eos, missus est in stagnum i-
πλανῶν αὐτοὺς ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυ-
gnis & sulphuris, vbi & bestia & pseudopropheta,
ρὸς καὶ θείου, ὅπου καὶ τὸ θηρίον καὶ ὁ ψευδοπροφή-
& cruciabuntur die ac nocte in
της, καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς
secula seculorum. Et vidi thronum ma-
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. καὶ εἶδον θρόνον μέ-
gnum candidum, & sedentem super eum, cuius à
γαν λευκόν, καὶ τὸν καθήμενον ἐπ' αὐτόν, οὗ ἀπὸ
conspectu fugit cælum & terra, & locus
προσώπου *ἔφυγεν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ τόπος
non est inuentus eis. Et vidi mortuos,
οὐχ εὑρέθη αὐτοῖς. καὶ εἶδον τοὺς νεκρούς, τοὺς
magnos, & § paruos stantes in conspectu
μεγάλους καὶ τοὺς μικροὺς ἑστῶτας ἐνώπιον τοῦ
throni, & libri aperti sunt: & alius liber
θρόνου, καὶ βιβλία ἀνεῴχθησαν· καὶ ἄλλο βιβλίον
apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui
ἀνεῴχθη, ὅ ἐστι τῆς ζωῆς· καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ
ex § scriptis in libris, secundum
ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις, κατὰ τὰ
opera ipsorum. Et dedit mare eos qui *in eo
ἔργα αὐτῶν. καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα τοὺς ἐν αὐτῇ
mortuos, & mors & infernus dederunt § suos ipso-
νεκρούς, καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾅδης ἔδωκαν τοὺς ἑαυ-
rum mortuos: & † iudicati sunt vnusquisque secundum opera
τῶν νεκρούς· καὶ ἐκρίθησαν ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα
ipsorum. Et mors & infernus missi sunt in
αὐτῶν. καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ᾅδης ἐβλήθησαν εἰς
stagnum ignis: hæc est mors se-
τὴν λίμνην τοῦ πυρός. οὗτός ἐστιν ὁ θάνατος ὁ δεύ-
cunda, stagnum ignis. Et *si quis non inuentus est
τερος ἡ λίμνη τοῦ πυρός. καὶ εἴ τις οὐχ εὑρέθη
in libro vitæ scriptus, missus est
ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς γεγραμμένος, ἐβλήθη
in stagnum ignis.
εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

CAP. XXI. κα'.

Et vidi cælum nouum, & terram nouam: nam
ΚΑὶ εἶδον οὐρανὸν καινόν, καὶ γῆν καινήν· ὁ γὰρ
primum § cælum, & prima terra abiit, & ma-
πρῶτος οὐρανὸς, καὶ ἡ πρώτη γῆ παρῆλθε, καὶ ἡ θάλα-
re non est iam. Et § ciuitatem sanctam
σσα οὐκ ἔστιν ἔτι. καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν
Hierusalem nouam vidi descendentem à
ἱερουσαλὴμ καινὴν εἶδον καταβαίνουσαν ἀπὸ τοῦ
Deo de cælo paratam, sicut sponsam
θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἡτοιμασμένην, ὡς νύμφην
ornatam viro suo. Et audiui vo-
κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. καὶ ἤκουσα φω-
cem magnam de *cælo, dicentem. Ecce taberna-
νῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λεγούσης, ἰδοὺ ἡ σκη-
culum Dei cum hominibus, & habitabit cum
νὴ τοῦ θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ'
eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus
αὐτῶν· καὶ αὐτοὶ λαὸς αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς
§ erit cum eis. Et absterget † omnem lachrymam
ἔσται μετ' αὐτῶν. καὶ ἐξαλείψει πᾶν δάκρυον
ab oculis eorum, & mors non erit
ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται
vltrà, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit v-
ἔτι, οὔτε πένθος, οὔτε κραυγή, οὔτε πόνος οὐκ ἔ-
ltrà: quia prima abierunt. Et dixit *se-
σται ἔτι, ὅτι τὰ πρῶτα ἀπῆλθον. καὶ εἶπεν ὁ κα-
dens in throno. Ecce noua facio omnia,
θήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἰδοὺ καινὰ ποιῶ πάντα,
& § dicit mihi, Scribe: quia hæc verba vera &
καὶ λέγει μοι, γράψον· ὅτι οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ καὶ
§ fidelia sunt. Et dixit mihi, *Factum est. Ego sum α & ω,
πιστοί εἰσι. καὶ εἶπέ μοι, γέγονε τὸ Α καὶ τὸ Ω,
initium & finis: Ego sitienti dabo de
ἀρχὴ καὶ τέλος. ἐγὼ τῷ διψῶντι δώσω ἐκ τῆς
fonte aquæ vitæ gratis. § Vincens
πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς δωρεάν. ὁ νικῶν
possidebit hæc, & ero illi Deus, &
κληρονομήσει ταῦτα, καὶ ἔσομαι αὐτῷ θεὸς, καὶ
ille erit mihi filius. At timidis †, & incredulis, &
αὐτὸς ἔσται μοι υἱός. τοῖς δὲ δειλοῖς, καὶ ἀπίστοις, καὶ
*peccatoribus, & abominandis, & homicidis, &
ἁμαρτωλοῖς, καὶ ἐβδελυγμένοις, καὶ φονεῦσι, καὶ
fornicatoribus, & veneficis, & idololatris,
πόρνοις, καὶ φαρμακοῖς, καὶ εἰδωλολάτραις,
& omnibus mendacibus, pars illorum § in sta-
καὶ πᾶσι τοῖς ψευδέσι, τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ λί-
gno ardenti igne & sulphure, quod est mors
μνῃ τῇ καιομένῃ πυρὶ καὶ θείῳ, ὅ ἐστιν ὁ θάνατος
secunda. Et venit vnus de septem ange-
ὁ δεύτερος. καὶ ἦλθεν εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέ-
lis habentibus septem phialas plenas
λων τῶν ἐχόντων τὰς ἑπτὰ φιάλας γεμούσας τῶν
septem plagis nouissimis, & locutus est mecum,
ἑπτὰ πληγῶν τῶν ἐσχάτων, καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ,
dicens, Veni, § ostendam tibi vxorem, spon-
λέγων, δεῦρο, δείξω σοι τὴν γυναῖκα, τὴν νύμ-
sam Agni. Et sustulit me in spiri-
φην τοῦ ἀρνίου. καὶ *ἀπήνεγκέ με ἐν πνεύμα-
tu in montem magnum & altum, & ostendit mihi ciui-
τι ἐπ' ὄρος μέγα καὶ ὑψηλόν, καὶ ἔδειξέ μοι τὴν πό-
tatem magnam sanctam Hierusalem descenden-
λιν τὴν μεγάλην ἁγίαν ἱερουσαλὴμ καταβαί-
tem de cælo à Deo: Habentem *glo-
νουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἔχουσαν τὴν δό-
riam Dei: § lumen eius simile lapidi † pretiosissi-
ξαν τοῦ θεοῦ· ὁ φωστὴρ αὐτῆς ὅμοιος λίθῳ τιμιωτά-
mo, tanquam lapidi iaspidi crystallizanti: habentem mu-
τῳ, ὡς λίθῳ ἰάσπιδι κρυσταλλίζοντι· ἔχουσάν τε τεῖ-
rum magnum & altum: Habentem portas duode-
χος μέγα καὶ ὑψηλόν· ἔχουσαν πυλῶνας δώδε-
cim, & in portis angelos duodecim, &
κα, καὶ ἐπὶ τοῖς πυλῶσιν ἀγγέλους δώδεκα, καὶ
nomina inscripta, quæ sunt § duodecim
ὀνόματα ἐπιγεγραμμένα, ἅ ἐστι τῶν δώδεκα

Margin notes: § est; * qui habet; § & seducet; § sunt super; * angulo, § & cōgregabit; † est; * qui seducebat; * fugit; § pusillos; § his quæ scripta erant; * erant; § suos qui in ipsis erant; † indicatū est de singulis; § qui; § enim; § ego Ioannes; * κοσμίου μας; * throno; § eorum † Deus; * qui sedebat; § dixit; § fidelissima; * Factum est, ego; § Qui vicerit; † autem; * execrabilis; § erit; § &; * sustulit; * claritatem; § & † pretiose; * iaspidis, sicut crystallum: & habebat; § nomina

tribuum filiorum Israel. Ab † orientalibus portæ
φυλῶν τῶν υἱῶν ἰσραήλ. ἀπὸ ἀνατολῶν πυ- 13
tres, & ab Aquilone portæ tres, & ab
λῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ βοῤῥᾶ πυλῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ
Austro portæ tres, & ab *occasibus portæ
νότου πυλῶνες τρεῖς, καὶ ἀπὸ δυσμῶν πυλῶνες
tres. Et murus ciuitatis habens fundaméta duo-
τρεῖς. καὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχον θεμελίους δώ- 14
decim, & in ipsis duodecim nomina duodecim
δεκα, καὶ ἐπ' αὐτῶν δώδεκα ὀνόματα τῶν δώδεκα
Apostolorum Agni. Et ‡ loquens cum me
ἀποστόλων τοῦ ἀρνίου. καὶ ὁ λαλῶν μετ' ἐμοῦ 15
habebat mensuram $ calamum aureum, vt metiretur
εἶχε μέτρον κάλαμον χρυσοῦν, ἵνα *μετρήσῃ τὴν
ciuitatē, & portas eius*. Et ciuitas ‖ qua-
πόλιν καὶ τοὺς πυλῶνας αὐτῆς. καὶ ἡ πόλις τε- 16
drangularis sita est, & longitudo eius † quanta *lati-
τράγωνος κεῖται, καὶ τὸ μῆκος αὐτῆς ὅσον τὸ πλά-
tudo: & mensus est ciuitatem ‡ calamo ad stadia
τος. καὶ ἐμέτρησε τὴν πόλιν τῷ καλάμῳ ἐπὶ σταδίους
duodecim $ millium duodecim: longitudo, & lati-
δώδεκα χιλιάδων δώδεκα· τὸ μῆκος, καὶ τὸ πλά-
tudo, & altitudo eius æqualia sunt. Et mensus est
τος, καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς ἴσα ἐστί. καὶ ἐμέτρησε τὸ 17
murum eius centum quadraginta quatuor cubi-
τεῖχος αὐτῆς ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων πη-
torum, mensura hominis, quæ est angeli. Et erat
χῶν, μέτρον ἀνθρώπου, ὅ ἐστιν ἀγγέλου. καὶ ἦν 18
structura muri eius *iaspis: & ciuitas
ἡ ἐνδόμησις τοῦ τείχους αὐτῆς ἴασπις· καὶ ἡ πόλις
aurum mundum simile vitro mundo. Et
χρυσίον καθαρὸν, ὅμοιον ὑάλῳ καθαρῷ. καὶ οἱ 19
fundamenta muri ciuitatis, omni lapide pretioso
θεμέλιοι τοῦ τείχους τῆς πόλεως παντὶ λίθῳ τιμίῳ
ornata: fundamentum primum, iaspis:
κεκοσμημένοι. ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος, ἴασπις· ὁ
secundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quar-
δεύτερος, σάπφειρος· ὁ τρίτος, χαλκηδών· ὁ τέ-
tum, smaragdus: Quintum, sardonyx:
ταρτος, σμάραγδος· ὁ πέμπτος, σαρδόνυξ· 20
sextum, sardius: septimum, chrysolithus: octauum,
ὁ ἕκτος, σάρδιος· ὁ ἕβδομος, χρυσόλιθος· ὁ ὄγδοος,
beryllus: nonum, topazius: decimum, chryso-
βήρυλλος· ὁ ἔνατος, τοπάζιον· ὁ δέκατος, χρυσό-
prasus: vndecimum, hyacinthus: duodecimum, a-
πρασος· ὁ ἑνδέκατος, ὑάκινθος· ὁ δωδέκατος, ἀ-
methystus. Et duodecim portæ, duodecim
μέθυστος. καὶ οἱ δώδεκα πυλῶνες, δώδεκα 21
margaritæ ‖, vnaquæque portarum erat ex
μαργαρῖται, ἀνὰ εἷς ἕκαστος τῶν πυλώνων ἦν ἐξ
vna margarita: & platea ciuitatis au-
ἑνὸς μαργαρίτου· καὶ ἡ πλατεῖα τῆς πόλεως χρυ-
rum mundum, tanquam vitrum perlucidum. Et templum non
σίον καθαρὸν, ὡς ὕαλος διαυγής. καὶ ναὸν οὐκ 22
vidi in ea: nam Dominus † Deus omnipo-
εἶδον ἐν αὐτῇ· ὁ γὰρ κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκρά-
tens, templum illius est, & Agnus. Et ciuitas non
τωρ, ναὸς αὐτῆς ἐστι, καὶ τὸ ἀρνίον. καὶ ἡ πόλις οὐ 23
*opus habet sole, neque luna, vt luceant
χρείαν ἔχει τοῦ ἡλίου, οὐδὲ τῆς σελήνης, ἵνα φαίνωσιν
in ea: nam ‡ gloria Dei illuminauit eam, &
ἐν αὐτῇ· ἡ γὰρ δόξα τοῦ θεοῦ ἐφώτισεν αὐτὴν, καὶ
lucerna eius $ Agnus. Et ambulabunt
ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ ἀρνίον. καὶ περιπατήσουσι 24
Gentes *per lumen eius: & reges terræ
τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτὸς αὐτῆς· καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς
afferent gloriam ‖& honorem suum in illam.
φέρουσι τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς αὐτήν.
Et portæ eius non claudentur † die:
καὶ οἱ πυλῶνες αὐτῆς οὐ μὴ *κλεισθῶσιν ἡμέρας· 25
nox enim non erit illic. Et afferent gloriam
νὺξ γὰρ οὐκ ἔσται ἐκεῖ. καὶ οἴσουσι τὴν δόξαν 26

† oriente · * occasu. · ‡ qui loquebatur mecum · $ arundinem auream · * μετρίω · * & murū · ‖ in quadro posita · † tanta est · * & · ‡ de arundine per · $ millia: & · *ex lapide iaspide: ipsa vero · ‖ sunt, per singulas: & singulę portę, erāt ex singulis margaritis. · † enim · * eget · ‡ claritas · $ est · * in lumine · ‖ suam · † per diem. · * κλείω

& honorem Gentium in illam. Et non
καὶ τὴν τιμὴν τῶν ἐθνῶν εἰς αὐτήν. καὶ οὐ μὴ 27
intrabit in eam *omne commune, & faciens abo-
εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν πᾶν κοινοῦν, καὶ ποιοῦν βδέ-
minationē & mendacium, ‡ si non scripti in
λυγμα καὶ ψεῦδος, εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ
libro vitæ Agni.
βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ ἀρνίου.

CAP. XXII. κβ.

Et ostendit mihi fluuium purum aquæ
ΚΑὶ ἔδειξέ μοι ποταμὸν καθαρὸν ὕδατος 1
vitæ, splendidum tanquam crystallum, procedentem
ζωῆς, λαμπρὸν ὡς κρύσταλλον, ἐκπορευόμενον
de $ throno Dei, & Agni. In medio
ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ ἀρνίου. ἐν μέσῳ τῆς 2
plateæ eius, & * fluminis, hinc &
πλατείας αὐτῆς καὶ τοῦ ποταμοῦ, ἐντεῦθεν καὶ
hinc lignum vitæ, ‖ faciens fructus duodecim,
ἐντεῦθεν ξύλον ζωῆς, ποιοῦν καρποὺς δώδεκα,
per † mensem vnumquemque reddens fructum suum: &
κατὰ μῆνα ἕκαστον ἀποδιδοῦν τὸν καρπὸν αὐτοῦ· καὶ
folia ligni ad sanitatem Gentium.
τὰ φύλλα τοῦ ξύλου εἰς θεραπείαν τῶν ἐθνῶν.
Et omne maledictum non erit *illic: &
καὶ πᾶν κατανάθεμα οὐκ ἔσται ἔτι· καὶ ὁ 3
‡ thronus Dei & Agni in illa erunt: & ser-
θρόνος τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀρνίου ἐν αὐτῇ ἔσται· καὶ οἱ δοῦ-
ui eius seruient illi. Et videbunt fa-
λοι αὐτοῦ λατρεύσουσιν αὐτῷ. καὶ ὄψονται τὸ πρόσ- 4
ciem eius: & nomen eius in frontibus
ωπον αὐτοῦ· καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων
eorum. Et nox non erit $ illic, & opus non *ha-
αὐτῶν. καὶ νὺξ οὐκ ἔσται ἐκεῖ, καὶ χρείαν οὐκ ἔ- 5
bent lucerna, & lumine solis: quoniā Dominus Deus illu-
χουσι λύχνου, καὶ φωτὸς ἡλίου· ὅτι κύριος ὁ θεὸς *φω-
minabit illos: & regnabunt in secula
τίζει αὐτούς· καὶ βασιλεύσουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
seculorum. Et ‖ dicit mihi, Hæc verba † fidelia & ve-
αἰώνων. καὶ λέγει μοι, οὗτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀλη- 6
ra: & Dominus Deus spirituum pro-
θινοί· καὶ κύριος ὁ θεὸς τῶν πνευμάτων τῶν προ-
phetarum misit angelum suum ostendere ser-
φητῶν ἀπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ *δεῖξαι τοῖς δού-
uis suis quę oportet fieri *in celeritate. Ecce ve-
λοις αὐτοῦ ἃ δεῖ γενέσθαι ἐν τάχει. ἰδοὺ ἔρχο- 7
nio velociter: beatus ‡ custodiens verba pro-
μαι ταχύ· μακάριος ὁ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προ-
phetiæ libri huius. Et ego Ioannes $ au-
φητείας τοῦ βιβλίου τούτου. κἀγὼ ἰωάννης ὁ ἀ- 8
diens & videns hæc: & postquā audissem & vidis-
κούων καὶ βλέπων ταῦτα· καὶ ὅτε ἤκουσα καὶ ἔβλε-
sem, cecidi *adorare ante pe-
ψα, ἔπεσον προσκυνῆσαι ἔμπροσθεν τῶν πο-
des angeli, ‖ ostendentis mihi hæc. Et
δῶν τοῦ ἀγγέλου τοῦ δεικνύοντός μοι ταῦτα. καὶ 9
† dicit mihi, Vide ne* conseruus ‡ tuus sum, &
λέγει μοι, ὅρα μή· σύνδουλός σου εἰμὶ, καὶ τῶν
fratrum tuorum prophetarum, $ seruantium
ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν, τῶν τηρούντων
verba * libri huius, Deum ado-
τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου, τῷ θεῷ προσκύνη-
ra. Et dicit mihi, Ne signaueris verba
σον. καὶ λέγει μοι, μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς 10
prophetiæ libri huius: quia tempus ‖ prope
προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου· ὅτι ὁ καιρὸς ἐγγύς
est. † Nocens noceat adhuc, & *sordidus
ἐστιν. ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι, καὶ ὁ ῥυπαρὸς 11
sordescat adhuc, & ‡ iustus $ iustitiam
ῥυπαρευθήτω ἔτι· καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνην
faciat adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc.
ποιησάτω ἔτι, καὶ ὁ ἅγιος ἁγιασθήτω ἔτι.
ἰδοὺ ἔρ-

* aliquid coinquinatum, aut · ‡ nisi qui sunt · $ sede · * ex vtraque parte · ‖ afferens · † mensis singulos · * amplius · ‡ sedes · $ vitrū · * egebunt lumine lucernę, neque · * φωτίζει · ‖ dixit · † fidelissima sunt · * δείκνυμι · *cito. Et · ‡ qui custodit · $ qui audiui, & vidi · * vt adorarem · ‖ qui ostendebat · † dixit · * feceris · ‡ enim · $ & eorum qui seruant · * prophetię · ‖ enim · † Qui nocet · * qui in sordibus est, · ‡ qui est · $ iustificetur

Ecce venio citò, & merces mea † cum me,
ἰδοὺ ἔρχομαι ταχύ, καὶ ὁ μισθός μου μετ' ἐμοῦ, 12
reddere vnicuique vt opus erit eius. Ego
ἀποδοῦναι ἑκάστῳ ὡς τὸ ἔργον ἔσται αὐτοῦ. ἐγώ 13
α & ω, principium & finis, primus &
τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ
nouissimus. Beati § facientes manda-
ἔσχατος. μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντο- 14
ta eius, vt sit potestas eorum in ligno
λὰς αὐτοῦ, ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ τὸ ξύλον
vitæ, & * portis intrent in ciui-
τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰσέλθωσιν εἰς τὴν πό-
tatem. Foris canes, & venefici, & ‖ fornica-
λιν. ἔξω οἱ κύνες, καὶ οἱ φαρμακοί, καὶ οἱ πόρ- 15
tores, & homicidæ, & † idololatræ, & omnis
νοι, καὶ οἱ φονεῖς, καὶ οἱ εἰδωλολάτραι, καὶ πᾶς
* amans & faciens mendacium. Ego Iesus misi
φιλῶν καὶ ποιῶν ψεῦδος. ἐγὼ Ἰησοῦς ἔπεμψα 16
angelum meum testificari vobis hæc in
τὸν ἄγγελόν μου μαρτυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα ἐπὶ ταῖς
ecclesiis. Ego sum radix & genus Da-
ἐκκλησίαις. ἐγώ εἰμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος τοῦ Δα-
uid, stella splendida ‡ matutina. Et
βίδ, ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς ὁ ὀρθρινός. καὶ τὸ 17
Spiritus & sponsa dicunt, Veni. & § audiens
πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν, ἔρχου. καὶ ὁ ἀκούων

† mecum est, * secundum opera sua, ‖ illius, § qui lauant stolas suas: * per portas ‖ impudici, † idolis seruientes * qui amat & facit ‡ & § qui audit,

dicat, Veni. & * sitiens veniat, ‖ volens ac-
εἰπάτω, ἔρχου. καὶ ὁ διψῶν ἐρχέσθω, ὁ θέλων λα-
cipiat aquam vitæ gratis. Contestor † ego om-
18 βέτω ὕδωρ ζωῆς δωρεάν. μαρτυροῦμαι ἐγὼ παν-
ni audienti verba prophetiæ li-
τὶ ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βι-
bri huius: Si quis apposuerit ad hæc, apponet
βλίου τούτου· ἐάν τις ἐπιτιθῇ ἐπὶ ταῦτα, ἐπιθήσει
super illum Deus septem plagas scri-
ἐπ' αὐτὸν ὁ θεὸς τὰς ἑπτὰ πληγὰς τὰς γεγραμ-
ptas in libro isto. Et si quis * abstule-
19 μένας ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. καὶ ἐάν τις ἀφέ-
rit de verbis libri prophetiæ
λῃ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας
huius, auferet Deus partem eius de
ταύτης, ἀφελεῖ ὁ θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ
† ligno vitæ, & de ciuitate sancta,
ξύλου τῆς ζωῆς, καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας, τῶν
§ scriptis in libro isto. Dicit * te-
20 γεγραμμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. λέγει ὁ μαρ-
stans hæc. etiam venio citò. amen. etiam, ve-
τυρῶν ταῦτα. ναὶ ἔρχομαι ταχύ. ἀμήν. ναί, ἔρ-
ni Domine Iesu. Gratia Domini ‖ Iesu Christi
21 χου κύριε Ἰησοῦ. ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ
cum omnibus † sanctis. Amen.
μετὰ πάντων τῶν ἁγίων. ἀμήν.

* qui sitit ‖ qui vult † enim * diminuerit † libro * βίβλου § & de his quæ scripta sunt * qui testimonium perhibet istorum ‖ nostri. † vobis.

FINIS.

ΤΕΛΟΣ.

NOVUM hoc *Testamentum Græcum cum interpretatione Latina de verbo reddita,* BENED. ARIAS MONTANVS *doctor Theologiæ, atque ad id operis à Philippo* II. *Hispaniarum Rege legatus, singulis ad vnguem examinatis, quidquid in hoc opere Christianæ Reip. exhibetur, approbauit. Datum Antuerpiæ Calend. Decemb. Anno à Christo nato* CIↃ IↃ LXXI.

B. ARIAS MONTANVS.

HANC Noui Testamenti Latinam interpretationem quam ad Græci idiomatis rationem, & proprietatem expendit, atq; inter Græci contextus lineas describendam curauit D. Bened. Arias Montanus Hispalensis, Philippi II. Catholici Regis legatus, nos infrascripti Theologi, quibus ex eiusdem Regis mandato à Louaniensi Academia id muneris commissum fuerat, examinauimus: & ad Græci contextus phrases faciliùs percipiendas, Latinámque editionem vulgatam multis in locis illustrandam, vtilem iudicauimus. Actum Louanij VIII. Calend. Apriles, Anno CIↃ. IↃ. LXXI.

Augustinus Hunnæus S. Theol. Doctor & Professor Regius.
Cornelius Reyneri Goudanus S. Theol. ordinarius Professor.
Ioannes VVilhelm. Harlemius S. Theologiæ Licentiatus.

ΤΟ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΜΕΡΟΣ Ο ΕΒΡΑΙΣΤΙ ΕΥΡΕΙΝ ΟΥΚ ΕΣΤΙ.

BIBLIORVM PARS QVAE HEBRAICE NON INVENITVR.

LIBER TOBIAE.

ΤΩΒΗΤ.

CAPVT PRIMVM.

κεφαλ' ά.

LIBER sermonum Tobiæ,
1 Βίβλος λόγων τωβὴτ,
filij) Tobiel, (filij) Ananiel
τοῦ τωβιὴλ, τοῦ ἀνανιὴλ,
(filij) Adui, (filij) Gabael
τοῦ ἀδουὶ, τοῦ γαβαὴλ,
de semine A-
ἐκ τοῦ σπέρματος ἀ-
sael, ex tribu
σαὴλ, ἐκ τῆς φυλῆς
Nephthalim. Qui
νεφθαλεὶμ. ὃς ἠ- 2
captus est in diebus Enemessari re-
χμαλωτεύθη ἐν ἡμέραις ἐνεμεσσάρου τοῦ βασι-
gis Assyriorum à Thisbe, quæ est à dextris propriè
λέως ἀσσυρίων ἐκ θίσβης, ἥ ἐστιν ἐκ δεξιῶν κυρίως
Nephthalim in Galilæa supra Aser.
τῆς νεφθαλεὶμ ἐν τῇ γαλιλαίᾳ ὑπεράνω ἀσήρ.
Ego Tobias vias veritatis ambulaui & iusti-
ἐγὼ τωβὴτ, ὁδοῖς ἀληθείας ἐπορευόμην καὶ δικαιο- 3
tiæ omnibus diebus vitæ meæ: & eleemosynas
σύνης πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου. καὶ ἐλεημοσύνας
multas faciebam fratribus meis & genti meæ,
πολλὰς ἐποίουν τοῖς ἀδελφοῖς μου καὶ τῷ ἔθνει μου,
qui ambulauerunt mecum in regionem Assyriorum
τοῖς συμπορευθεῖσι μετ' ἐμοῦ εἰς χώραν ἀσσυρίων
in Niniuen: Et quando eram in regione mea in terra
εἰς Νινευΐ. καὶ ὅτε ἤμην ἐν τῇ χώρᾳ μου ἐν τῇ γῇ 4
Israel, iuniore me existente, omnis tribus Nephtha-
ἰσραὴλ, νεωτέρου μου ὄντος, πᾶσα φυλὴ τοῦ νεφθα-
lim patris mei recessit à domo Hieroso-
λεὶμ τοῦ πατρός μου ἀπέστη ἀπὸ τοῦ οἴκου ἱεροσο-
lymorum quæ electa est ab omnibus tribubus Is-
λύμων τοῦ ἐκλεχθέντος ἀπὸ πασῶν τῶν φυλῶν ἰσ-
rael: Vt sacrificarent omnes tribus. & san-
ραήλ. εἰς τὸ θυσιάζειν πάσας τὰς φυλάς. καὶ ἡ- 5
ctificatum est templum tabernaculi Altissimi, &
γιάσθη ὁ ναὸς τῆς κατασκηνώσεως τοῦ ὑψίστου, καὶ
ædificatum est in omnes generationes seculi. & om-
ᾠκοδομήθη εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος. καὶ πᾶ-
nes tribus quæ recesserant, sacrificabant Baal
σαι αἱ φυλαὶ αἱ συναποστᾶσαι, ἔθυον τοῦ βάαλ τῇ
potestati, & domus Nephthalim patris mei
δυνάμει, καὶ ὁ οἶκος νεφθαλεὶμ τοῦ πατρός μου.
& ego solus ibam multoties in Hierusa-
καὶ ἐγὼ μόνος ἐπορευόμην πλεονάκις εἰς ἱερουσα- 6
lem in festiuitatibus, sicut scriptum est omni
λὴμ ἐν ταῖς ἑορταῖς, καθὼς γέγραπται παντὶ τῷ

populo Israel in præcepto sempiterno primi
λαῷ ἰσραὴλ ἐν προστάγματι αἰωνίῳ, τὰς ἀπαρ-
tias & decimas fœtuum &
χὰς καὶ τὰς δεκάτας τῶν γεννημάτων καὶ τὰς
primitiua habens, & dabam illa sacerdotibus
πρωτοκουρίας ἔχων, καὶ ἐδίδουν αὐτὰς τοῖς ἱερεῦσι
filiis Aaron ad altare omnium
τοῖς υἱοῖς ἀαρὼν πρὸς τὸ θυσιαστήριον πάντων τῶν
fœtuum. Primam decimam dabam
7 γεννημάτων. τὴν πρώτην δεκάτην ἐδίδουν
filiis Aaron ministrantibus in Hierusalem:
τοῖς υἱοῖς ἀαρὼν τοῖς θεραπεύουσιν ἐν ἱερουσαλήμ.
& secundam decimam vendebam, & i-
τὴν δὲ δευτέραν δεκάτην ἀπεπρατιζόμην, καὶ ἐ-
bam & expendebam illa in Hierusalem per
πορευόμην καὶ ἐδαπάνων αὐτὰ ἐν ἱερουσαλὴμ καθ'
singulos annos. Et tertiam dabam quibus cõ
8 ἕκαστον ἐνιαυτόν. καὶ τὴν τρίτην ἐδίδουν οἷς κα-
ueniebat, sicut præceperat Debbora mater pa-
θήκει, καθὼς ἐνετείλατο δεββώρα ἡ μήτηρ τοῦ πα-
tris mei, quia orphanus relictus sum à pa-
τρός μου, διότι ὀρφανὸς κατελείφθην ὑπὸ τοῦ πα-
tre meo. Et cùm factus essem vir, accepi Annam v-
9 τρός μου. καὶ ὅτε ἐγενόμην ἀνὴρ, ἔλαβον ἄνναν γυ-
xorem de semine familiæ nostræ, & genui
ναῖκα ἐκ τοῦ σπέρματος τῆς πατριᾶς ἡμῶν, καὶ ἐγέννη-
ex ea Tobiam. Et quando captiuus ductus fui in
10 σα ἐξ αὐτῆς τωβίαν. καὶ ὅτε ᾐχμαλωτίσθην εἰς
Niniuen, omnes fratres mei, & qui de genere
11 νινευΐ. πάντες οἱ ἀδελφοί μου, καὶ οἱ ἐκ τοῦ γένους
meo, edebant de panibus gentilium. Ego verò cu-
12 μου, ἤσθιον ἐκ τῶν ἄρτων τῶν ἐθνῶν. ἐγὼ δὲ συνε-
stodiui animam meam ne manducarem. Quia me-
τήρησα τὴν ψυχήν μου μὴ φαγεῖν. καθότι ἐμε-
13 mor fui Dei in tota anima mea. Et dedit
μνήμην τοῦ θεοῦ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ μου. καὶ ἔδωκεν
14 Altissimus gratiam, & formam in conspectu Enemessari,
ὁ ὕψιστος χάριν, καὶ μορφὴν ἐνώπιον ἐνεμεσσάρου,
& fui eius emptor. & profectus sum in
15 καὶ ἤμην αὐτοῦ ἀγοραστής. καὶ ἐπορευόμην εἰς
Mediam, & tradidi Gabaelo fra-
16 τὴν μηδίαν. καὶ παρεθέμην γαβαήλῳ τῷ ἀδελ-
tri Gabriæ in Rages Mediæ argenti ta-
φῷ γαβρία ἐν ῥάγοις τῆς μηδίας ἀργυρίου τά-
lenta decem. Et cùm mortuus esset Enemessarus, re-
17 λαντα δέκα. καὶ ὅτε ἀπέθανεν ἐνεμέσσαρος, ἐ-
gnauit Sennacherib filius eius pro eo, &
βασίλευσε σενναχηρεὶμ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀντ' αὐτοῦ. καὶ αἱ

viæ eius cessauerunt, & non amplius potui ire
ὁδοὶ αὐτοῦ ἠκατέστησαν. καὶ οὐκέτι ἠδυνήθην πορευθῆναι
in Mediam. Et in diebus Enemessari e-
εἰς τὴν μηδίαν. καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐνεμεσσάρου ἐ- 19
leemosynas multas faciebam fratribus meis.
λεημοσύνας πολλὰς ἐποίουν τοῖς ἀδελφοῖς μου.
Panes meos dabam esurientibus & vestimenta mea
τοὺς ἄρτους μου ἐδίδουν τοῖς πεινῶσι, καὶ τὰ ἱμάτιά μου 20
nudis: & si quempiam de genere meo videbam
τοῖς γυμνοῖς. καὶ εἴ τινα ἐκ τοῦ γένους μου ἐθεώρουν
mortuum & proiectum in muro in Niniue,
τεθνηκότα καὶ ἐρριμμένον ἐπὶ τοῦ τείχους εἰς νινευΐ,
sepeliebam eum Et si quempiam occidit Sennache-
ἔθαπτον αὐτόν. καὶ εἴ τινα ἀπέκτεινε σενναχη- 21
rib rex quando venit fugiens de Iudæa,
ρεὶβ ὁ βασιλεὺς ὅτε ἦλθε φεύγων ἐκ τῆς ἰουδαίας,
sepeliui eum furatus; multos enim perdidit in
ἔθαψα αὐτὸν κλέπτων. πολλοὺς γὰρ ἀπώλεσεν ἐν
furore suo. & quæsita sunt à rege
τῷ θυμῷ αὐτοῦ. καὶ ἐζητήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τὰ
corpora, & non sunt inuenta. Pergens autem vnus Ni-
σώματα, καὶ οὐχ εὑρέθη. πορευθεὶς δὲ εἷς τῶν νι- 22
niuitarum, manifestauit regi de me quòd sepeliebam
νευϊτῶν, ὑπέδειξε τῷ βασιλεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι ἔθαπτον
eos: & absconditus sum, Cognoscens autē quòd quærebar vt mo-
αὐτούς. καὶ ἐκρύβην. ἐπιγνοὺς δὲ ὅτι ζητοῦμαι ἀπο-
riar, timens secessi. Et direptæ sunt om-
θανεῖν, φοβηθεὶς ἀνεχώρησα. καὶ διηρπάγη πάν- 23
nes substantiæ meæ, & non est relictum mihi quicquā,
τα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ οὐ κατελείφθη μοι οὐδὲν,
præter Annam vxorem meam, & Tobiam filium meum.
πλὴν ἄννας τῆς γυναικός μου, καὶ τωβίου τοῦ υἱοῦ μου.
Et non transierunt dies quinquagintaquinque, vsquequo occi-
καὶ οὐ διῆλθον ἡμέραι πεντηκονταπέντε, ἕως οὗ ἀπέκ- 24
derunt eum duo filij eius, & fugerunt in montes
τειναν αὐτὸν οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ ἔφυγον εἰς τὰ ὄρη
Ararat: & regnauit Achirdonus filius eius pro
ἀραράτ. καὶ ἐβασίλευσεν ἀχερδονὸς υἱὸς αὐτοῦ ἀντ'
eo: & constituit Achiacharum Anael filium fratris
αὐτοῦ. καὶ ἔταξεν ἀχιάχαρον ἀναὴλ τὸν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ
mei super omnem computationem patris sui, &
μου ἐπὶ πᾶσαν τὴν ἐκλογιστίαν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ
super omnem gubernationem:& orauit Achiacharus pro
ἐπὶ πᾶσαν τὴν διοίκησιν. καὶ ἠξίωσεν ἀχιάχαρος περὶ
me, & veni in Niniuen. Achiacharus autem erat pincerna
ἐμοῦ, καὶ ἦλθον εἰς νινευΐ. ἀχιάχαρος δὲ ἦν οἰνοχόος
& ab annulo, & gubernator. & computator. &
καὶ ἐπὶ τοῦ δακτυλίου, καὶ διοικητής, καὶ ἐκλογιστής. καὶ
constituit eum Achirdonus secundò: erat autē
κατέστησεν αὐτὸν ὁ ἀχερδονὸς ἐκ δευτέρας. ἦν δὲ
patruelis meus. Cùm autem redij in domum meam,
ἐξάδελφός μου. ὅτε δὲ κατῆλθον εἰς τὸν οἶκόν μου, 25
& restituta est mihi Anna vxor mea, & Tobias filius
καὶ ἀπεδόθη μοι ἄννα ἡ γυνή μου, καὶ τωβίας ὁ υἱός
meus.
μου.

CAP. II. β'.

In quinquagesimo festo, quod est sanctum septem heb-
1 Ἐν τῇ πεντηκοστῇ τῇ ἑορτῇ, ἥ ἐστιν ἁγία ἑπτὰ ἑβ-
domadarum, factum est prandium bonum mihi, & accubui vt
δομάδων, ἐγενήθη ἄριστον καλόν μοι. καὶ ἀνέπεσα τοῦ
manducarem.& vidi cibaria multa, & dixi filio
φαγεῖν καὶ ἐθεασάμην ὄψα πολλά. καὶ εἶπα τῷ υἱῷ
meo, Vade, adduc quemcunq; inueneris de fratribus nostris
μου, βάδιζε ἄγαγε ὃν ἐὰν εὕρῃς τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν
indigentem, qui memor est Domini. & ecce expecto te. Et
ἐνδεῆ, ὃς μέμνηται τοῦ κυρίου. καὶ ἰδοὺ μένω σε. 2 καὶ
veniens, dixit, Pater vnus de genere nostro strangu-
ἐλθὼν εἶπε, πάτερ εἷς ἐκ τοῦ γένους ἡμῶν ἐστραγγα-
latus, proiectus est in platea. Et ego antequam
3 λωμένος ἔρριπται ἐν τῇ ἀγορᾷ. κἀγὼ πρὶν ἢ
gustarem ego, exiliens tuli eum in quandā
γεύσασθαί με, ἀναπηδήσας ἀνειλόμην αὐτὸν εἰς
domum, quousque occideret Sol. Et reuersus
4 τι οἴκημα, ἕως οὗ ἔδυ ὁ ἥλιος. καὶ ἐπιστρέψας
lotus sum & manducaui panem meum in tristitia. Et me-
5 ἐλουσάμην καὶ ἤσθιον τὸν ἄρτον μου ἐν λύπῃ. καὶ ἐμ-
mor fui prophetiæ Amos sicut dixi: Con-
6 νήσθην τῆς προφητείας ἀμὼς καθὼς εἶπε. στρα-
uertentur festiuitates vestræ in luctum, & omnes læ-
φήσονται αἱ ἑορταὶ ὑμῶν εἰς πένθος, καὶ πᾶσαι αἱ εὐ-
titiæ vestræ in lamentationē:& fleui. Et cùm occidit
7 φροσύναι ὑμῶν εἰς θρῆνον. καὶ ἔκλαυσα. καὶ ὅτε ἔδυ
Sol, abij, & effodiens sepeliui eum. Et
8 ὁ ἥλιος, ᾠχόμην, καὶ ὀρύξας ἔθαψα αὐτόν. καὶ οἱ
propinqui deridebant, dicentes, Non adhuc timet hic
πλησίον ἐπεγέλων, λέγοντες. οὐκέτι φοβεῖται ἔτι
interfici pro negotio isto, & fu-
φονευθῆναι περὶ τοῦ πράγματος τούτου, καὶ ἀπέ-
git, & ecce iterum sepelit mortuos. Et in
9 δρα, καὶ ἰδοὺ πάλιν θάπτει τοὺς νεκρούς. καὶ ἐν
eadem nocte dormiui fœdatus iuxta
αὐτῇ τῇ νυκτὶ ἐκοιμήθην μεμιαμμένος παρὰ τὸν
parietem aulæ, & facies mea discooperta
10 τοῖχον τῆς αὐλῆς. καὶ τὸ πρόσωπόν μου ἀνακάλυπτον
erat. Et non sciebam quòd passerculi in pariete erant. &
11 ἦν. καὶ οὐκ ᾔδειν ὅτι στρουθία ἐν τῷ τοίχῳ ἐστί. καὶ
oculis meis apertis, immiserunt stercus passer-
τῶν ὀφθαλμῶν μου ἀνεῳγότων, ἀφώδευσαν τὰ στρου-
culi calidum in oculos meos: & factæ sunt al-
θία θερμὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου. καὶ ἐγενήθη λευ-
bugines in oculis meis, & abij ad
κώματα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς μου. καὶ ἐπορεύθην πρὸς
medicos, & non profuerunt mihi. Achiacharus autem nutriebat
ἰατρούς, καὶ οὐκ ὠφέλησάν με. ἀχιάχαρος δὲ ἔτρεφέ
me, quousque profectus sum in Elymaida: Et vxor
12 με, ἕως οὗ ἐπορεύθην εἰς τὴν ἐλυμαΐδα. καὶ ἡ γυνή
mea Anna seruiebat in muliebribus. Et mit-
13 μου ἄννα ἠριθεύετο ἐν τοῖς γυναικείοις. καὶ ἀπέ-
tebat dominis: & retribuerunt ei & ipsi mer-
στελλε τοῖς κυρίοις. καὶ ἀπέδωκαν αὐτῇ καὶ αὐτοὶ τὸν μι-
cedem, addentes eam hœdum. Cùm autem venisset ad
14 σθόν, προσδόντες καὶ ἔριφον. ὅτε δὲ ἦλθε πρός
me, cœpit balare. & dixi ei, Vnde hœdulus,
με, ἤρξατο κράζειν. καὶ εἶπον αὐτῇ, πόθεν τὸ ἐρίφιον,
nunquid furtiuus est? redde illum dominis nō enim
μὴ κλεψιμαῖόν ἐστιν; ἀπόδος αὐτὸ τοῖς κυρίοις οὐ γὰρ
licitum est manducare furtiuum, Ipsa autē dixit, Dono da-
θεμιτόν ἐστι φαγεῖν κλεψιμαῖον. ἡ δὲ εἶπε, δῶρον δέ-
tus est mihi supra mercedem. & non credebam illi. & dice-
δοταί μοι ἐπὶ τῷ μισθῷ. καὶ οὐκ ἐπίστευον αὐτῇ. καὶ ἔλε-
bam reddere illum dominis. & erubescebam ad
γον ἀποδιδόναι αὐτὸ τοῖς κυρίοις. καὶ ἠρυθρίων πρὸς
eam. Illa autem respondens mihi dixit, Vbi sunt
15 αὐτήν. ἡ δὲ ἀποκριθεῖσά μοι εἶπε, ποῦ εἰσιν αἱ
eleemosynæ tuæ & iustitiæ tuæ? ecce cognita
ἐλεημοσύναι σου καὶ αἱ δικαιοσύναι σου; ἰδοὺ γνωστὰ
omnia tecum.
πάντα μετὰ σοῦ.

CAP. III. γ'.

Et tristatus fleui & oraui cum
1 Καὶ λυπηθεὶς ἔκλαυσα. καὶ προσηυξάμην μετ'
dolore, dicens: Iustus es Domine,& omnia
2 ὀδύνης, λέγων. δίκαιος εἶ κύριε καὶ πάντα τὰ
ἔργα σου.

opera tua, & omnes viæ tuæ misericordia & veri-
ἔργα σου· καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοί σου ἐλεημοσύνη καὶ ἀλή-
tas. & iudicium verum & iustum tu iudicas in
θεια. καὶ κρίσιν ἀληθινὴν καὶ δικαίαν σὺ κρίνεις εἰς
æternum. Memor esto mei, & respice in me.
τὸν αἰῶνα. μνήσθητί μου καὶ ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμέ, 3
ne me vlciscaris ob peccata mea & igno-
μή με ἐκδικήσῃς τῶν ἁμαρτίαις μου καὶ τοῖς ἀγνοή-
rantias meas, & patrum meorū qui peccauerunt coram te,
μασί μου, καὶ τῶν πατέρων μου, οἳ ἥμαρτον ἐνώπιόν σου.
Non obedierunt enim præceptis tuis, & dedisti nos
παρήκουσαν γὰρ τῶν ἐντολῶν σου καὶ ἔδωκας ἡμᾶς 4
in direptionem & captiuitatem & mortem &
εἰς διαρπαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν καὶ θάνατον καὶ
parabolam improperij omnibus in quibus dispersi sumus.
παραβολὴν ὀνειδισμοῦ πᾶσιν οἷς ἐσκορπίσμεθα.
Et nunc multa iudicia tua sunt & vera:
καὶ νῦν πολλαί αἱ κρίσεις σου εἰσὶ καὶ ἀληθιναί 5
de me fac pro peccatis meis & pa-
ἐξ ἐμοῦ ποίησον περὶ τῶν ἁμαρτιῶν μου καὶ τῶν πα-
trum meorum, quoniā non fecimus præcepta tua, nō enim
τέρων μου, ὅτι οὐκ ἐποιήσαμεν τὰς ἐντολάς σου. οὐ γὰρ
ambulauimus in veritate coram te: Et nūc secūdū
ἐπορεύθημεν ἐν ἀληθείᾳ ἐνώπιόν σου. καὶ νῦν κατὰ 6
placitum coram te fac mecum: præcipe
τὸ ἀρεστὸν ἐνώπιόν σου ποίησον μετ' ἐμοῦ. ἐπίταξον
recipere spiritum meum, vt peream & fiam
ἀναλαβεῖν τὸ πνεῦμά μου, ὅπως ἀπολυθῶ καὶ γένω-
terra: quoniam vtile mihi mori quàm viuere: quia op-
μαι γῆ. διότι λυσιτελές μοι ἀποθανεῖν ἢ ζῆν, ὅτι ὀνει-
probria mendacia audiui, & tristitia est multa in me:
δισμοὺς ψευδεῖς ἤκουσα, καὶ λύπη ἐστὶ πολλὴ ἐν ἐμοί·
præcipe absolui me de necessitate iam in
ἐπίταξον ἀπολυθῆναί με τῆς ἀνάγκης ἤδη εἰς τὸν
æternum locum: ne auertas faciem tuam à
αἰώνιον τόπον. μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ'
me. In eadem die contigit filiæ Ra-
ἐμοῦ. ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ συνέβη τῇ θυγατρὶ Ρα- 7
guelis Sarræ in Ecbatanis Mediæ, & hanc
γουὴλ Σάρρᾳ ἐν Ἐκβατάνοις τῆς Μηδίας, καὶ ταύτην
opprobrari ab ancillis patris sui:
ὀνειδισθῆναι ὑπὸ παιδισκῶν τοῦ πατρὸς αὐτῆς.
Quoniā erat tradita viris septem, & Asmodæus
ὅτι ἦν δεδομένη ἀνδράσιν ἑπτά, καὶ ὁ Ἀσμοδαῖος 8
nequam dæmonium / occidit eos, antequam es-
τὸ πονηρὸν δαιμόνιον ἀπέκτεινεν αὐτούς, πρὶν ἢ γενέ-
sent ipsi cum ea vt in mulieribus. Et dixerunt
σθαι αὐτοὺς μετ' αὐτῆς ὡς ἐν γυναιξί. καὶ εἶπον 9
ei, Non intelligis quòd suffocaueris viros tuos? iam
αὐτῇ, οὐ συνιεῖς ἀποπνίγουσα τοὺς ἄνδρας σου; ἤδη 10
septem viros habuisti, & vnius eorum non es nominata:
ἑπτὰ ἄνδρας ἔσχες, καὶ ἑνὸς αὐτῶν οὐκ ὠνομάσθης.
Quare nos verberas pro eis? si mortui sunt,
τί ἡμᾶς μαστιγοῖς περὶ αὐτῶν; εἰ ἀπέθανον, 11
vade cum illis, ne videamus ex te filium aut filiam
βάδιζε μετ' αὐτῶν, μὴ ἴδοιμεν σου υἱὸν ἢ θυγατέρα
in æternum. Hæc cùm audisset, tristata est val-
εἰς τὸν αἰῶνα. ταῦτα ἀκούσασα, ἐλυπήθη σφό- 12
de, vt suffocaretur: & dixit, Vna quidem sum
δρα, ὥστε ἀπάγξασθαι, καὶ εἶπε, μία μέν εἰμι τῷ
patri meo: si fecero hoc, improperium ipsi est, &
πατρί μου. ἐὰν ποιήσω τοῦτο, ὄνειδος αὐτῷ ἐστι, καὶ τὸ
senectam eius deducam cum dolore in infernum. Et
γῆρας αὐτοῦ κατάξω μετ' ὀδύνης εἰς ᾅδου. καὶ 13
deprecata est ad fenestram, & dixit: Benedictus
ἐδεήθη πρὸς τῇ θυρίδι καὶ εἶπεν. εὐλογητὸς 14
es Domine Deus meus, & benedictum nomen gloriæ
εἶ κύριε ὁ θεός μου, καὶ εὐλογητὸν τὸ ὄνομα τῆς δόξης
tuæ sanctum & honorabile in secula: benedi-
σου τὸ ἅγιον καὶ ἔντιμον εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογήσαι-
cant te omnia opera tua in seculum. Et nunc
15 σάν σε πάντα τὰ ἔργα σου εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ νῦν
Domine oculos meos, & faciem meam in
κύριε τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ τὸ πρόσωπόν μου εἰς
te dedi. Dixi vt absoluas me de terra: &
16 σὲ δέδωκα. εἶπον ἀπολῦσαί με ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ
vt non audiam ego amplius improperium. Tu cognoscis
17 μὴ ἀκοῦσαί με μηκέτι ὀνειδισμόν. σὺ γινώσκεις
Domine quòd munda sum ab omni peccato vi-
κύριε ὅτι καθαρά εἰμι ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας ἀν-
ri. Et non coinquinaui nomen meum, neque nomen
18 δρός. καὶ οὐκ ἐμόλυνα τὸ ὄνομά μου οὐδὲ τὸ ὄνομα τοῦ
patris mei in terra captiuitatis meæ: vnigenita
πατρός μου ἐν τῇ γῇ τῆς αἰχμαλωσίας μου. μονογενής
sum patri meo, & non est ei filius
εἰμι τῷ πατρί μου, καὶ οὐχ ὑπάρχει αὐτῷ παιδίον
qui sit hæres ei, neque frater propinquus, neque
ὃ κληρονομήσει αὐτόν, οὐδὲ ἀδελφὸς ἐγγύς, οὐδὲ
existens ei filius, vt seruem me ei
ὑπάρχων αὐτῷ υἱός, ἵνα συντηρήσω ἐμαυτὴν αὐτῷ
vxorem. iam perierunt mihi septem: ad quid mihi reliquum
γυναῖκα. ἤδη ἀπώλοντό μοι ἑπτά. ἵνα τί μοι λοιπὸν
viuere? & nisi videtur tibi interficere me, præcipe
ζῆν; καὶ εἰ μὴ δοκεῖ σοι ἀποκτεῖναί με, ἐπίταξον
respicere in me, & misereri mei, & non audire
ἐπιβλέψαι ἐπ' ἐμὲ καὶ ἐλεῆσαί με, καὶ μὴ ἀκοῦσαί
me amplius improperium. Et audita est oratio
19 με μηκέτι ὀνειδισμόν. καὶ εἰσηκούσθη ἡ προσευχὴ
amborum in conspectu gloriæ summi Dei.
ἀμφοτέρων ἐνώπιον τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ.
Et missus est Raphael vt curaret duos, Tobiæ
20 καὶ ἀπεστάλη Ῥαφαὴλ ἰάσασθαι τοὺς δύο, τοῦ Τωβὴτ
vt decorticaret albugines, & Sarram (filiam) Raguel,
λεπίσαι τὰ λευκώματα, καὶ Σάρραν τὴν τοῦ Ῥαγουὴλ
vt daret Tobiæ filio Tobiæ vxorem, & ligaret
δοῦναι τῷ Τωβίᾳ τῷ υἱῷ Τωβὴτ γυναῖκα, καὶ δῆσαι
Asmodæum nequam dæmonium, quoniam ad Tobiam
Ἀσμοδαῖον τὸ πονηρὸν δαιμόνιον, διότι τῷ Τωβίᾳ
attinet hæreditare eam. In eodem
ἐπιβάλλει κληρονομῆσαι αὐτήν. ἐν αὐτῷ τῷ
tempore reuersus Tobias, introiuit in domum
καιρῷ ἐπιστρέψας Τωβήτ, εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον
suam: & Sarra (filia) Raguelis descendit de superiori cubilo
αὐτοῦ καὶ Σάρρα ἡ τοῦ Ῥαγουὴλ κατέβη ἐκ τοῦ ὑπερῴου
suo.
αὐτῆς.

CAP. IV. Δ'.

In die illa, recordatus est Tobias de
1 Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἐμνήσθη Τωβὴτ περὶ τοῦ
argento quod tradidit Gabelo in Rages Me-
ἀργυρίου ὃ παρέθετο Γαβαήλῳ ἐν Ῥάγοις τῆς Μη-
diæ. Et dixit intra se, Ego petii mor-
2 δίας. καὶ εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, ἐγὼ ᾐτησάμην θά-
tem; cur non voco Tobiam filium meum vt ei ostendam
νατον, τί οὐ καλῶ Τωβίαν τὸν υἱόν μου ἵνα αὐτῷ δείξω
antequam moriar ego? & vocans eum, dixit:
πρὶν ἀποθανεῖν με; καὶ καλέσας αὐτὸν εἶπε.
Fili si mortuus fuero, sepeli me, & ne despe-
3 παιδίον ἐὰν ἀποθάνω θάψον με, καὶ μὴ ὑπερί-
xeris matrem tuam. honora eam omnibus diebus
δῃς τὴν μητέρα σου. τίμα αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας
vitæ tuæ, & fac quod placitum est ei, & ne tristitia afficias
τῆς ζωῆς σου, καὶ ποίει τὸ ἀρεστὸν αὐτῇ, καὶ μὴ λυπήσῃς
eam. Memento fili, quòd multa pericula
4 αὐτήν. μνήσθητι παιδίον, ὅτι πολλοὺς κινδύνους
vidit propter te in vtero. Cùm mortua fuerit,
5 ἑώρακεν ἐπὶ σοὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ. ὅταν ἀποθάνῃ

sepeli eam apud me in vno sepulchro. Omnibus
θάψον αὐτὴν παρ' ἐμοὶ ἐν ἑνὶ τάφῳ. πάσας τὰς 6
diebus fili Domini Dei nostri memor esto, & ne
ἡμέρας παιδίον κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν μνημόνευε. καὶ μὴ
velis peccare & transgredi præceptas
θελήσῃς ἁμαρτάνειν καὶ παραβῆναι τὰς ἐντολὰς
eius, & iustitiam fac omnibus diebus
αὐτοῦ. καὶ δικαιοσύνην ποίει πάσας τὰς ἡμέρας τῆς
vitæ tuæ, & ne ambules viis iniquitatis, quia
ζωῆς σου. καὶ μὴ πορευθῇς ταῖς ὁδοῖς τῆς ἀδικίας, διότι
faciente te veritatem prosperitates erunt in o-
ποιοῦντός σου τὴν ἀλήθειαν εὐοδίαι ἔσονται ἐν τοῖς ἔρ-
peribus tuis, & omnibus facientibus iustitiam. De
γοις σου, καὶ πᾶσι τοῖς ποιοῦσι τὴν δικαιοσύνην. ἐκ 7
facultatibus tuis fac eleemosynam, & ne inui-
τῶν ὑπαρχόντων σοι ποίει ἐλεημοσύνην, καὶ μὴ φθονη-
deat tuus oculus in faciendo eleemosynam.
σάτω σου ὁ ὀφθαλμὸς ἐν τῷ ποιεῖν ἐλεημοσύνην·
ne auertas faciem tuam ab omni pau-
μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ παντὸς πτω-
pere, & à te non auertetur facies
χοῦ, καὶ ἀπὸ σοῦ οὐ μὴ ἀποστραφῇ τὸ πρόσωπον τοῦ
Dei. Quemadmodū tibi fuerit secundum multitudinem, fac ex
θεοῦ. ὡς σοι ὑπάρχει κατὰ τὸ πλῆθος, ποίησον ἐξ 8
eis eleemosynam. Si paucum tibi fuerit, iuxta
αὐτῶν ἐλεημοσύνην. ἐὰν ὀλίγον σοι ὑπάρχῃ, κατὰ 9
paucum ne timeas facere eleemosynam. Præmium
τὸ ὀλίγον μὴ φοβοῦ ποιεῖν ἐλεημοσύνην. θέμα 10
enim bonum thesaurizas tibi in diem necessi-
γὰρ ἀγαθὸν θησαυρίζεις σεαυτῷ εἰς ἡμέραν ἀνάγ-
tatis. Quoniam eleemosyna à morte liberat, & non sinit
κης. διότι ἐλεημοσύνη ἐκ θανάτου ῥύεται, καὶ οὐκ ἐᾷ 11
intrare in tenebras. Donum est eleemosyna
εἰσελθεῖν εἰς τὸ σκότος. δῶρον ἐστὶν ἐλεημοσύνη 12
omnibus facientibus eam coram Altissimo.
πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτὴν ἐνώπιον τοῦ ὑψίστου.
Attende tibi, fili, ab omni for-
πρόσεχε σεαυτῷ παιδίον ἀπὸ πάσης πορ- 13
nicatione, & vxorem primùm accipe de semine
νείας. καὶ γυναῖκα πρῶτον λάβε ἀπὸ τοῦ σπέρματος
patrum tuorum. & ne accipias vxorem extraneam, quæ
τῶν πατέρων σου. καὶ μὴ λάβῃς γυναῖκα ἀλλοτρίαν, ἣ
non est de tribu patris tui: quoniam filij pro-
οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ πατρός σου. διότι υἱοὶ προ-
phetarum sumus: Noë, Abraham, Isaac, & Iacob, pa-
φητῶν ἐσμέν, νῶε, ἀβραάμ, ἰσαάκ, καὶ ἰακώβ, οἱ πα-
tres nostri ab æterno, memor esto fili, quòd
τέρες ἡμῶν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος, μνήσθητι παιδίον, ὅτι
omnes isti acceperunt vxores de fratribus suis.
πάντες οὗτοι ἔλαβον γυναῖκας ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐ-
& benedicti sunt in filiis suis. & se-
τῶν, καὶ εὐλογήθησαν ἐν τοῖς τέκνοις αὐτῶν. καὶ τὸ σπέρ-
men eorum hæreditabit terram: & nunc, fili, dili-
μα αὐτῶν κληρονομήσει γῆν. καὶ νῦν, παιδίον, ἀγά-
ge fratres tuos. Et non superbias in
πα τοὺς ἀδελφούς σου. καὶ μὴ ὑπερηφανεύου ἐν 14
corde tuo, de fratribus tuis & filiis &
τῇ καρδίᾳ σου ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν σου καὶ τῶν υἱῶν καὶ
filiabus populi tui, accipere tibi ex eis
θυγατέρων τοῦ λαοῦ σου, λαβεῖν σεαυτῷ ἐξ αὐτῶν
vxorem. quoniā in superbia perditio, & non
γυναῖκα. διότι ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ ἀπώλεια, καὶ οὐ
stabilitas multa. & in inutilitate diminutio
κατάστασις πολλή. καὶ ἐν τῇ ἀχρειότητι ἐλάττωσις
& indigentia magna. nam inutilitas mater est fa-
καὶ ἔνδεια μεγάλη. ἡ γὰρ ἀχρειότης μήτηρ ἐστὶ τοῦ λι-
mis: merces omnis hominis, quicunque operatus fuerit
μοῦ. μισθὸς παντὸς ἀνθρώπου· ὃς ἐὰν ἐργάσηται 15
tibi, apud te non remaneat; sed redde ei
σοι, παρὰ σοὶ μὴ αὐλισθήτω. ἀλλὰ ἀπόδος αὐτῷ

statim & si seruieris Deo, reddetur
παραυτίκα. καὶ ἐὰν δουλεύσῃς τῷ θεῷ, ἀποδοθήσεταί
tibi. Attende tibi, fili, in omnibus
16 σοι. πρόσεχε σεαυτῷ, παιδίον, ἐν πᾶσι τοῖς
operibus tuis: & esto eruditus in omni conuersatione
ἔργοις σου. καὶ ἴσθι πεπαιδευμένος ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ
tua. & quod oderis, nemini facias: vinum ad ebrietatem ne
σου. καὶ ὃ μισεῖς, μηδενὶ ποιήσῃς. οἶνον εἰς μέθην μὴ
bibas, & ne ambulet tecum ebrietas in via tua
πίῃς, καὶ μὴ πορευθήτω μετὰ σοῦ μέθη ἐν τῇ ὁδῷ σου.
De pane tuo da esurienti, & de vesti-
17 ἐκ τοῦ ἄρτου σου δίδου πεινῶντι, καὶ ἐκ τῶν ἱμα-
mentis tuis nudis: de omni quod superfuerit tibi, fac
τίων σου τοῖς γυμνοῖς. πᾶν ὃ ἐὰν περισσεύσῃ σοι, ποίει
eleemosynam, & ne inuideat tuus oculus dum
ἐλεημοσύνην. καὶ μὴ φθονησάτω σου ὁ ὀφθαλμὸς ἐν
feceris eleemosynam. Effunde panes tuos
18 τῷ ποιεῖν ἐλεημοσύνην. ἔκχεον τοὺς ἄρτους σου
super sepulturam iustorum, & ne des peccato-
ἐπὶ τὸν τάφον τῶν δικαίων, καὶ μὴ δῷς τοῖς ἁμαρτω-
ribus. Consilium ab omni sapiente require:
19 λοῖς. συμβουλίαν παρὰ παντὸς φρονίμου ζήτησον·
& ne despicias omnino consilium vtile.
καὶ μὴ καταφρονήσῃς ἐπὶ πάσης συμβουλίας χρησί-
Et in omni tempore benedic Dominum, &
20 μης. καὶ ἐν παντὶ καιρῷ εὐλόγει τὸν κύριον, καὶ
ab eo pete, vt viæ tuæ rectæ fiant,
παρ' αὐτοῦ αἴτησον, ὅπως αἱ ὁδοί σου εὐθεῖαι γένωνται,
& omnes semitæ tuæ & consilia tua prosperentur: quoniā
καὶ πᾶσαι αἱ τρίβοι σου καὶ αἱ βουλαί σου εὐοδωθῶσι. διότι
omnis gens non habet consilium, sed ipse Dominus dat
πᾶν ἔθνος οὐκ ἔχει βουλήν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος δίδω-
omnia bona: & quem vult humiliat, sicut
σι πάντα τὰ ἀγαθά. καὶ ὃν θέλει ταπεινοῖ, καθὼς
vult. & nunc fili memor esto præceptorum meorū,
βούλεται. καὶ νῦν παιδίον μνημόνευε τῶν ἐντολῶν μου.
& ne deleantur de corde tuo. Et nunc
21 καὶ μὴ ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ τῆς καρδίας σου. καὶ νῦν
indico tibi decem talenta argenti quæ
ὑποδεικνύω σοι τὰ δέκα τάλαντα τοῦ ἀργυρίου ἃ
dedi Gabelo (fratri) Gabriæ in Rages
παρεθέμην γαβαήλῳ τῷ τοῦ γαβρία ἐν ῥάγοις
Mediæ. Et ne timeas fili, quòd mendici facti
22 τῆς μηδίας. καὶ μὴ φοβοῦ παιδίον, ὅτι ἐπτωχεύσα-
sumus: sunt tibi multa, si timueris Deum, & reces-
μεν· ὑπάρχει σοι πολλά, ἐὰν φοβηθῇς τὸν θεόν, καὶ ἀπο-
seris ab omni peccato, & feceris quod placitū est co-
στῇς ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας, καὶ ποιήσῃς τὸ ἀρεστὸν ἐνώ-
ram eo.
πιον αὐτοῦ.

CAP. V. ε.

Et respondens Tobias dixit, Pater faciam
1 Καὶ ἀποκριθεὶς τωβίας εἶπε, πάτερ ποιήσω
omnia quæcunque præcepisti mihi. Sed quomodo pote-
2 πάντα ὅσα ἐντέταλσαί μοι. ἀλλὰ πῶς δυνήσο-
ro accipere pecuniam, non cognoscens eum? Et
3 μαι λαβεῖν τὸ ἀργύριον, μὴ γινώσκων αὐτόν; καὶ
dedit ei chirographum, & dixit ei: Inqui-
4 ἔδωκεν αὐτῷ τὸ χειρόγραφον καὶ εἶπεν αὐτῷ. ζήτη-
re tibi hominem qui erat tecum, & dabo
σον σεαυτῷ ἄνθρωπον ὃς συμπορεύσεταί σοι, καὶ δώσω
ei mercedem dum viuo, & recipe vadens pecuniam.
αὐτῷ μισθὸν ἕως ζῶ. καὶ λάβε πορευθεὶς τὸ ἀργύριον.
Et iuit ad quærendum hominem, & inuenit Rapha-
5 καὶ ἐπορεύθη ζητῆσαι ἄνθρωπον. καὶ εὗρε τὸν ῥαφα-
elem qui erat angelus. Et non cognouit: & dixit ei, Si
6 ὴλ ὃς ἦν ἄγγελος. καὶ οὐκ ᾔδει. καὶ εἶπεν αὐτῷ, εἰ
δύνα-

potes ire mecum in Rages Mediæ,
δύνασαι πορευθῆναι μετ' ἐμοῦ ἐν ῥάγοις τῆς μηδίας
& si expertus es locorum; Et dixit ei angelus,
καὶ εἰ ἔμπειρος εἶ τῶν τόπων; καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος, 9
Ibo tecum, & apud Gabelum fratrem nostrum moratus sum.
πορεύσομαι μετὰ σοῦ· καὶ παρὰ γαβαὴλ τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν ηὐλίσθην.
Et dixit ei Tobias,
καὶ εἶπεν αὐτῷ τωβίας, 10
Sustine me, & dicam patri meo. & dixit
ὑπόμεινόν με, καὶ ἐρῶ τῷ πατρί μου. καὶ εἶπεν
ei, Vade, & ne moreris. Et ingressus dixit
αὐτῷ, πορεύου καὶ μὴ χρονίσῃς. καὶ εἰσελθὼν εἶπε 11
patri Ecce inueni qui iuit mecum. ille autē
τῷ πατρί, ἰδοὺ εὕρηκα ὃς συμπορεύσεταί μοι. ὁ δὲ
dixit Voca eum ad me, vt cognoscam cuius
εἶπε, φώνησον αὐτὸν πρός με, ἵνα ἐπιγνῶ ποίας
tribus est, & si fidelis est ad eundum tecum. &
φυλῆς ἐστί, καὶ εἰ πιστὸς ἐστὶ τοῦ πορευθῆναι μετὰ σοῦ. καὶ
vocauit eum. Et ingressus est:& salutauerunt se
ἐκάλεσεν αὐτόν. καὶ εἰσῆλθε, καὶ ἠσπάσαντο ἀλ- 12
inuicem. Et dixit ei Tobias, Frater, de qua
λήλους. καὶ εἶπεν αὐτῷ τωβήτ, ἀδελφέ, ἐκ ποίας 13
tribu & de qua familia tu es? ostende mihi.
φυλῆς καὶ ἐκ ποίας πατριᾶς σὺ εἶ; ὑπόδειξόν μοι.
Et dixit ei, Tribum & familiam tu requiris an
καὶ εἶπεν αὐτῷ, φυλὴν καὶ πατριὰν σὺ ζητεῖς, ἢ 14
mercenariū qui eat cum filio tuo? Et dixit ei
μίσθιον ὃς συμπορεύσεται μετὰ τοῦ υἱοῦ σου; καὶ εἶπεν αὐτῷ
Tobias, Volo, frater, cognoscere genus tuum &
τωβήτ, βούλομαι ἀδελφὲ ἐπιγνῶναι τὸ γένος σου καὶ
nomen. Ille autē dixit, Ego de genere Azariæ & Ananiæ
τὸ ὄνομα. ὁ δὲ εἶπεν, ἐγὼ τὸ γένος ἀζαρίου καὶ ἀνα- 15
magni & fratris tui. Et dixit Tobias,
νίου τοῦ μεγάλου καὶ ἀδελφοῦ σοῦ. καὶ εἶπε τωβήτ, 16
Sanus venias frater. Et ne mihi irascaris, quia
ὑγιαίνων ἔλθοις ἀδελφέ. καὶ μή μοι ὀργισθῇς, ὅτι 17
quæsiui tribum tuam & familiam tuam cognoscere.
ἐζήτησα τὴν φυλήν σου καὶ τὴν πατριάν σου ἐπιγνῶ-
& tu es frater meus, de honesta &
ναι. καὶ σὺ τυγχάνεις ἀδελφός μου ἐκ τῆς καλῆς καὶ
bona generatione; cognosco enim Ananiam & Ionathan
ἀγαθῆς γενεᾶς. ἐπιγινώσκω γὰρ ἀνανίαν καὶ ἰωνάθαν
filios Samiæ magni. quoniam iuimus simul
υἱοὺς σαμίου τοῦ μεγάλου. ὡς ἐπορευόμεθα κοινῶς
in Hierusalem adadorandum. offerentes
εἰς ἱερουσαλὴμ προσκυνεῖν, ἀναφέροντες τὰ
primitiua & decimas fœtuum. & non
πρωτότοκα καὶ τὰς δεκάτας τῶν γεννημάτων. καὶ οὐκ
errauerunt errore fratrum nostrorum. è
ἐπλανήθησαν τῇ πλάνῃ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν. ἐκ
radice magna es frater: sed dic; quam tibi ero
ῥίζης μεγάλης εἶ ἀδελφέ. ἀλλὰ εἰπόν, τίνα σοι ἔσο-
mercedem daturus, drachmam in die, & necessaria sicut &
μαι μισθὸν διδόναι, δραχμὴν τῆς ἡμέρας καὶ τὰ δέον-
filio meo.& insuper addam tibi supra mercedem,
τα ὡς καὶ τῷ υἱῷ μου. καὶ ἔτι προσθήσω σοι ἐπὶ τὸν μι-
si sani reuersi fueritis. & complacuit eis sic.
σθόν, ἐὰν ὑγιαίνοντες ἐπιστρέψητε. καὶ εὐδόκησαν οὕτως.
Et dixit ad Tobiam, Paratus sis in viam &
καὶ εἶπε πρὸς τωβίαν, ἕτοιμος γίνου εἰς τὴν ὁδὸν καὶ 18
prosperemini. Et parauit filius eius quæ ad
εὐοδωθείητε. καὶ ἡτοίμασεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὰ πρὸς 19
viam. Et dixit ei pater eius, Vade cum
τὴν ὁδόν. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, πορεύου μετὰ τοῦ
homine hoc. & in cælo habitans Deus
ἀνθρώπου τούτου. ὁ δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ κατοικῶν θεὸς
prosperet viam vestram. & angelus Dei eat
εὐοδώσει τὴν ὁδὸν ὑμῶν. καὶ ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ συμπο-
vobiscum. Et exierunt ambo vt proficiscerētur,
ρευθήτω ὑμῖν. καὶ ἐξῆλθον ἀμφότεροι ἀπελθεῖν, 20

& canis pueri cum eis. fleuit autem Anna
καὶ ὁ κύων τοῦ παιδαρίου μετ' αὐτῶν. ἔκλαυσε δὲ ἄννα
mater eius. & dixit ad Tobiam, Quid misisti
ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς τωβήτ, τί ἐξαπέστειλας
puerulum nostrum? nonne baculus manus nostræ est dum
τὸ παιδίον ἡμῶν; οὐχὶ ῥάβδος τῆς χειρὸς ἡμῶν ἐστὶν ἐν
ingreditur ipse, & egreditur coram
τῷ εἰσπορεύεσθαι αὐτόν, καὶ ἐκπορεύεσθαι ἐνώπιον
nobis? Argentum argento utinam non præcessisset, sed
21 ἡμῶν; ἀργύριον τῷ ἀργυρίῳ μὴ φθάσαι, ἀλλὰ
reliquiæ filij nostri fiat. Sicut enim datum
22 περίψημα τοῦ παιδίου ἡμῶν γένοιτο. ὡς γὰρ δέδοται
est nobis viuere à Domino, hoc sufficiens nobis est.
ἡμῖν ζῆν παρὰ τοῦ κυρίου, τοῦτο ἱκανὸν ἡμῖν ὑπάρχει.
Et dixit ei Tobias, Ne curam habeas soror:
23 καὶ εἶπεν αὐτῇ τωβήτ, μὴ λόγον ἔχε ἀδελφή·
saluus perueniet, & oculi tui videbunt eum.
ὑγιαίνων ἐλεύσεται, καὶ οἱ ὀφθαλμοί σου ὄψονται αὐτόν.
Angelus enim bonus ibit cum eo: & prosperabitur
24 ἄγγελος γὰρ ἀγαθὸς συμπορεύσεται αὐτῷ. καὶ εὐο-
via eius, & reuertetur saluus: &
δωθήσεται ἡ ὁδὸς αὐτοῦ, καὶ ὑποστρέψει ὑγιαίνων. καὶ
cessauit flere.
ἐπαύσατο κλαίουσα.

CAP. VI. ϛ'.

Illi autem euntes viam, venerunt vespere ad
1 Οἱ δὲ πορευόμενοι τὴν ὁδόν, ἦλθον ἑσπέρας ἐπὶ τὸν
Tigrim fluuium: & mansierunt ibi. At puer
2 τίγριν ποταμόν. καὶ ηὐλίζοντο ἐκεῖ. τὸ δὲ παιδά-
descendit vt lauaretur. & saltauit piscis
ριον κατέβη περικλύσασθαι. καὶ ἀνεπήδησεν ἰχθὺς
de fluuio: Et voluit deuorare
ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ. καὶ ἐβουλήθη καταπιεῖν τὸ
puerum. At angelus dixit ei, Apprehende
4 παιδάριον. ὁ δὲ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ, ἐπιλαβοῦ
piscem. Et tenuit piscem puer,
5 τοῦ ἰχθύος. καὶ ἐκράτησε τὸν ἰχθὺν τὸ παιδά-
& proiecit eum in terram. Et dixit ei
6 ριον, καὶ ἀνέβαλεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ εἶπεν αὐτῷ
angelus, Incide piscem. & accipiens cor
ὁ ἄγγελος, ἀνάτεμε τὸν ἰχθὺν. καὶ λαβὼν τὴν καρδίαν
& iecur & fel, repone securè. Et fecit
7 καὶ τὸ ἧπαρ καὶ τὴν χολήν, θὲς ἀσφαλῶς. καὶ ἐποίησε
puer sicut dixit ei angelus: piscem autem
τὸ παιδάριον, ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος· τὸν δὲ ἰχθὺν
assantes comederunt: & pergebant ambo quousque
ὀπτήσαντες ἔφαγον. καὶ ὥδευον ἀμφότεροι ἕως οὗ
appropinquauerunt Ecbatanis. Et dixit puer
8 ἤγγισαν ἐκβατάνοις. καὶ εἶπε τὸ παιδάριον
angelo, Azaria frater, quid est cor &
τῷ ἀγγέλῳ, ἀζαρία ἀδελφέ, τί ἐστιν ἡ καρδία καὶ τὸ
iecur & fel piscis? Et dixit ei, Cor &
9 ἧπαρ καὶ ἡ χολὴ τοῦ ἰχθύος; καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἡ καρδία καὶ
iecur si aliquem perturbat dæmonium aut spiritus nequam,
τὸ ἧπαρ ἐάν τινα ὀχλῇ δαιμόνιον ἢ πνεῦμα πονηρόν,
fac fumigare hæc coram viro aut muliere. & non
καπνίσαι ταῦτα ἐνώπιον ἀνδρὸς ἢ γυναικός, καὶ οὐ μὴ
perturbabitur amplius. Felle vnge hominem qui
10 ὀχληθῇ ἔτι. τὴν χολὴν ἐγχρῖσαι ἄνθρωπον ὃς
habet albugines in oculis, & sanabitur
ἔχει λευκώματα ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ἰαθήσεται.
Cum autē appropinquassent Rages, dixit angelus
11 ὡς δὲ προσήγγισαν τῇ ῥάγῃ, εἶπεν ὁ ἄγγελος τῷ
puero, Frater hodie manebimus apud
12 παιδαρίῳ, ἀδελφὲ σήμερον αὐλισθησόμεθα παρὰ
Raguel, & ipse cognatus tuus est. & est ei filia
ῥαγουήλ, καὶ αὐτὸς συγγενής σου ἐστί. καὶ ἔστιν αὐτῷ θυγά-
vnigenita, nomine Sara. loquar pro ea vt
τηρ μονογενὴς ὀνόματι σάρρα. λαλήσω περὶ αὐτῆς τοῦ

detur tibi ipsa in uxorem. Quia ad te atti-
δοθῆναί σοι αὐτὴν εἰς γυναῖκα. ὅτι σοὶ ἐπιβάλ- 13
net hæreditas eius; & tu solus es de genere
λει ἡ κληρονομία αὐτῆς καὶ σὺ μόνος εἶ ἐκ τοῦ γένους
eius; & puella formosa & prudens est. Et nunc
αὐτῆς καὶ τὸ κοράσιον καλὸν καὶ φρόνιμόν ἐστι. καὶ νῦν 14
audi me, & loquar patri eius. Et quando
ἄκουσόν μου, καὶ λαλήσω τῷ πατρὶ αὐτῆς. καὶ ὅταν
reuersi fuerimus de Rages, faciemus nuptias; quia
ἐπιστρέψωμεν ἐκ Ῥαγῶν, ποιήσομεν τὸν γάμον· διότι
scio Raguelem, quòd non dabit eam viro alteri
ἐπίσταμαι Ῥαγουὴλ, ὅτι οὐ μὴ δῷ αὐτὴν ἀνδρὶ ἑτέρῳ
secundum legem Moysi, vel reus erit mortis, quia
κατὰ τὸν νόμον Μωυσῆ, ἢ ὀφειλήσει θάνατον. ὅτι τὴν
hæreditatem te oportet accipere, aut omnem homi-
κληρονομίαν σοὶ καθήκει λαβεῖν, ἢ πάντα ἄνθρω-
nem. Tunc dixit puer angelo, Azaria
πον. τότε εἶπε τὸ παιδάριον τῷ ἀγγέλῳ, Ἀζαρία 15
frater, audiui ego puellam datam fuisse septem viris,
ἀδελφὲ ἀκήκοα ἐγὼ τὸ κοράσιον δεδόσθαι ἑπτὰ ἀνδράσι
& omnes in cubiculo mortuos esse: & nunc ego
καὶ πάντας ἐν τῷ νυμφῶνι ἀπολωλότας. καὶ νῦν ἐγὼ
solus sum patri. & timeo ne ingres-
μόνος εἰμὶ τῷ πατρί. καὶ φοβοῦμαι μὴ εἰσελ- 16
sus moriar, sicut & qui priùs. quoniam dæmonium
θὼν ἀποθάνω, καθὼς καὶ οἱ πρότερον. ὅτι δαιμόνιον
amat ipsam, quod nō iniuria afficit quemquā, præter acce-
φιλεῖ αὐτὴν, ὃ οὐκ ἀδικεῖ οὐδένα πλὴν τῶν προσα-
dentes ad eam & nunc ego timeo ne moriar, & de-
γόντων αὐτῇ· καὶ νῦν ἐγὼ φοβοῦμαι μὴ ἀποθάνω, καὶ κα-
ducam vitam patris mei & matris meæ cum
τάξω τὴν ζωὴν τοῦ πατρός μου καὶ τῆς μητρός μου μετ'
dolore super me in sepulchrum eorum: & filius alius
ὀδύνης ἐπ' ἐμοὶ εἰς τὸν τάφον αὐτῶν. καὶ υἱὸς ἕτερος
non est eis, qui sepeliat eos. Dixit autē
οὐχ ὑπάρχει αὐτοῖς, ὃς θάψει αὐτούς. εἶπε δὲ 17
ei angelus, Non es memor sermonum quos præcepit
αὐτῷ ὁ ἄγγελος, οὐ μέμνησαι τῶν λόγων ὧν ἐνετείλατό
tibi pater tuus super accipienda tibi uxore de
σοι ὁ πατήρ σου ὑπὲρ τοῦ λαβεῖν σε γυναῖκα ἐκ τοῦ 18
genere tuo? & nunc audi me frater, quia tibi erit
γένους σου; καὶ νῦν ἄκουσόν μου ἀδελφὲ, διότι σοὶ ἔσται
in uxorem: & dæmonii nullam rationem habe.
εἰς γυναῖκα· καὶ τοῦ δαιμονίου μηδένα λόγον ἔχε.
Quia nocte hac dabitur tibi ipsa in
ὅτι τὴν νύκτα ταύτην δοθήσεταί σοι αὐτὴ εἰς 19
uxorem, & si ingressus fueris ad cubiculum, Sumes
γυναῖκα· καὶ ἐὰν εἰσέλθῃς εἰς τὸν νυμφῶνα, λήψῃ 20
cinerem incensuum; & impones de corde
τέφραν θυμιαμάτων, καὶ ἐπιθήσεις ἀπὸ τῆς καρδίας τοῦ
piscis & iecore, & facies fumigare. & odorabit
ἰχθύος καὶ τοῦ ἥπατος, καὶ καπνίσεις. καὶ ὀσφρανθήσεται
dæmonium, & fugiet, & non amplius redibit in
τὸ δαιμόνιον, καὶ φεύξεται, καὶ οὐκέτι ἐπανελεύσεται εἰς τὸν
seculum seculi. Quando autem accesseris ad eam,
αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. ὅταν δὲ προσεγγίσῃς αὐτῇ, 21
surgite ambo, & clamate ad misericordem
ἐγέρθητε ἀμφότεροι καὶ βοήσατε πρὸς τὸν ἐλεήμονα
Deum, & saluabit vos, & miserebitur. Ne timeas, quoniā tibi
θεὸν, καὶ σώσει ὑμᾶς, καὶ ἐλεήσει. μὴ φοβοῦ, ὅτι σοὶ 22
hæc parata erat à seculo, & tu eam
αὐτὴ ἡτοιμασμένη ἦν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος· καὶ σὺ αὐτὴν
saluabis, & ibit tecum: & existimo quòd
σώσεις. καὶ πορεύσεται μετὰ σοῦ. καὶ ὑπολαμβάνω ὅτι
tibi erunt ex ea filij. Et vt audiuit Tobias
σοὶ ἔσται ἐξ αὐτῆς παιδία. καὶ ὡς ἤκουσε Τωβίας 23
hæc, dilexit eam & anima eius adhæsit
ταῦτα, ἐφίλησεν αὐτὴν, καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐκεκόλλητο
ei valde: & venerunt in Ecbatana.
αὐτῇ σφόδρα· καὶ ἦλθον εἰς Ἐκβάτανα.

CAP. VII. ζ.

Et venerunt in domum Raguelis; Sar-
1 Καὶ παρεγένοντο εἰς τὴν οἰκίαν Ῥαγουήλ· Σάῤ-
ra verò obuiam exiit eis, & salutauit eos, & ipsi
ῥα δὲ ὑπήντησεν αὐτοῖς, καὶ ἐχαιρέτισεν αὐτοὺς, καὶ αὐτοὶ
illam. Et introduxit eos in domum; & dixit
2 αὐτήν. καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκίαν· καὶ εἶπε
Raguel Ednæ uxori suæ, Quàm similis iuue-
Ῥαγουὴλ Ἔδνᾳ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, ὡς ὅμοιος ὁ νεανί-
nis Tobiæ consobrino meo! Et interrogauit eos
3 σκος Τωβὴτ τῷ ἀνεψιῷ μου. καὶ ἠρώτησεν αὐτοὺς
Raguel, Vnde estis fratres? Et dixerunt ei, Ex
4 Ῥαγουὴλ, πόθεν ἐστὲ ἀδελφοί; καὶ εἶπον αὐτῷ, ἐκ
filiis Nephthalim captiuis in Niniue.
τῶν υἱῶν Νεφθαλεὶμ τῶν αἰχμαλώτων ἐν Νινευΐ.
Et dixit eis, Nostis Tobiam fratrem
5 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, γινώσκετε Τωβὴτ τὸν ἀδελφὸν
nostrum? illi autē dixerunt, Nouimus. Et dixit eis,
6 ἡμῶν; οἱ δὲ εἶπον, γινώσκομεν. καὶ εἶπεν αὐτοῖς,
Sanúsne est? illi verò dixerunt. Et viuit & sanus est: & dixit To-
ὑγιαίνει; οἱ δὲ εἶπον, καὶ ζῇ καὶ ὑγιαίνει. καὶ εἶπε Τω-
bias, Pater meus est. Et exiliit Raguel, &
7 βίας, πατήρ μου ἐστί. καὶ ἀνεπήδησε Ῥαγουὴλ, καὶ
osculatus est eum, & fleuit; & benedixit eum,
κατεφίλησεν αὐτὸν, καὶ ἔκλαυσε· καὶ εὐλόγησεν αὐτὸν,
& dixit ei, Honesti mei & boni hominis filius.
καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὁ τοῦ καλοῦ μου καὶ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου υἱός.
& audiens quòd Tobias perdidit oculos
καὶ ἀκούσας ὅτι Τωβὴτ ἀπώλεσε τοὺς ὀφθαλμοὺς
suos, contristatus est, & fleuit. Et Edna uxor eius,
8 αὐτοῦ, ἐλυπήθη, καὶ ἔκλαυσε. καὶ Ἔδνα ἡ γυνὴ αὐτοῦ
& Sarra filia eius lachrymatæ sunt. Et susce-
9 καὶ Σάῤῥα ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ ἔκλαυσαν. καὶ ὑπεδέ-
perunt eos alacriter: & occiderunt arietem ouium;
ξαντο αὐτοὺς προθύμως· καὶ ἔθυσαν κριὸν προβάτων·
& parauerunt cibaria multa. dixit autē Tobias Rapha-
καὶ παρέθηκαν ὄψα πολλά. εἶπε δὲ Τωβίας τῷ Ῥαφα-
eli, Azaria frater, loquere de iis quæ dicebas in
ὴλ, Ἀζαρία ἀδελφὲ, λάλησον ὑπὲρ ὧν ἔλεγες ἐν
via, & perficiatur negotium: & communicauit
τῇ πορείᾳ, καὶ τελεσθήτω τὸ πρᾶγμα· καὶ μετέδωκε
sermonem Ragueli. Et dixit Raguel ad
10 τὸν λόγον τῷ Ῥαγουήλ. καὶ εἶπε Ῥαγουὴλ πρὸς
Tobiam, Māduca & bibe, & hilaris sis, te oportet fi-
Τωβίαν, φάγε καὶ πίε, καὶ ἡδέως γίνου. σοὶ καθήκει τὸ παι-
liam meam accipere: verumtamen ostendam tibi veritatem:
δίον μου λαβεῖν. πλὴν ὑποδείξω σοι τὴν ἀλήθειαν·
dedi filiam meam septem viris, & quando in-
ἔδωκα τὸ παιδίον μου ἑπτὰ ἀνδράσι, καὶ ὁπότε ἂν εἰ-
gressi sunt ad eam, mortui sunt in no-
σεπορεύοντο πρὸς αὐτὴν, ἀπέθνησκον ὑπὸ τὴν νύκ-
cte: sed impræsentiarum hilaris sis. Et dixit Tobias, Non
11 τα. ἀλλὰ τὸ νῦν ἔχον ἡδέως γίνου. καὶ εἶπε Τωβίας, οὐ
gustabo quicquam hic, quousque stetis & statuatis ante
γεύσομαι οὐδὲν ὧδε, ἕως ἂν στήσητε καὶ σταθῆτε πρός
me. & dixit Raguel, Curam habe eius ex nunc secūdū
με. καὶ εἶπε Ῥαγουὴλ, κόμιζε αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νῦν κατὰ
iudicium: tu frater es ipsius & ipsa tui.
τὴν κρίσιν· σὺ ἀδελφὸς εἶ αὐτῆς καὶ αὐτὴ σου.
At misericors Deus prosperet vobis bona.
ὁ δὲ ἐλεήμων θεὸς εὐοδώσει ὑμῖν τὰ κάλλιστα.
12 Et vocauit Sarram filiam suam, & venit
καὶ ἐκάλεσε Σάῤῥαν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ· καὶ ἦλθε
13 ad patrem suum. Et accipiens manum
πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς. καὶ λαβὼν τῆς χειρὸς
eius, tradidit eam Tobiæ uxorem: & dixit:
αὐτῆς, παρέδωκεν αὐτὴν Τωβίᾳ γυναῖκα. καὶ εἶπεν,
Ecce secundū legem Moysi curam habe illius, & duce
ἰδοὺ κατὰ τὸν νόμον Μωυσέως κόμιζε αὐτήν, καὶ ἄπαγε
πρὸς

ad patrem tuum: & benedixit eos. Et vo-
πρὸς τὸν πατέρα σου. καὶ εὐλόγησεν αὐτούς. καὶ ἐκά- 14
cauit Ednam vxorem suam & accipiens libellum,
λεσεν ἔδναν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. καὶ λαβὼν βιβλίον,
scripsit conscriptionem, & signauit. Et cœperunt
ἔγραψε συγγραφὴν καὶ ἐσφραγίσατο. καὶ ἤρξαντο 15
manducare. Et vocauit Raguel Ednan vxorem
ἐσθίειν. καὶ ἐκάλεσε ῥαγουὴλ ἔδναν τὴν γυναῖ- 16
suam: & dixit ei, Soror præpara alterum
κα αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐτῇ, ἀδελφὴ ἑτοίμασον τὸ ἕτερον
cubiculum, & introduc eam. Et fecit sicut dixit,
ταμιεῖον καὶ εἰσάγαγε αὐτήν. καὶ ἐποίησεν ὡς εἶπε, 17
& introduxit eam illuc, & lachrymata est.& suscepit
καὶ εἰσήγαγεν αὐτὴν ἐκεῖ, καὶ ἔκλαυσε. καὶ ἀπεδέξατο
lachrymas filiæ suæ. Et dixit ei,
τὰ δάκρυα τῆς θυγατρὸς αὐτῆς. καὶ εἶπεν αὐτῇ, 18
Forti animo esto filia: Dominus cæli & terræ det tibi
θάρσει τέκνον· ὁ κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς δώη σοι
gaudium pro tristitia tua hac, forti animo esto filia.
χαρὰν ἀντὶ τῆς λύπης σου ταύτης, θάρσει θύ-
γατερ.

CAP. VIII. η'.

Postquam verò perfecerunt cœnare, introduxerunt
Ὅτε δὲ συνετέλεσαν δειπνοῦντες, εἰσήγαγον 1
Tobiam ad eam. Ille autē vadens recordatus
τωβίαν πρὸς αὐτήν. ὁ δὲ πορευόμενος ἐμνήσθη 2
est sermonum Raphaelis: & accepit cinerem in-
τῶν λόγων ῥαφαὴλ καὶ ἔλαβε τὴν τέφραν τῶν θυ-
censuum, & imposuit cor piscis &
μιαμάτων, καὶ ἐπέθηκε τὴν καρδίαν τοῦ ἰχθύος καὶ τὸ
iecur, & fecit fumigare. Quādo autē olfecit dæ-
ἧπαρ, καὶ ἐκάπνισεν. ὅτε δὲ ὠσφράνθη τὸ δαι- 3
monium odorem, fugit in superiora Agy-
μόνιον τῆς ὀσμῆς, ἔφυγεν εἰς τὰ ἀνώτατα τῆς αἰγύ-
pti, & ligauit illud angelus. Vt autem conclusi fue-
πτου, καὶ ἔδησεν αὐτὸ ὁ ἄγγελος. ὡς δὲ συνεκλείσθη- 4
runt ambo, ascendit Tobias super lectum, & dixit,
σαν ἀμφότεροι, ἀνέβη τωβίας ἐπὶ τῆς κλίνης, καὶ εἶπεν,
Surge soror, & orabimus vt misereatur
ἀνάστηθι ἀδελφή, καὶ προσευξόμεθα ἵνα ἐλεήσῃ
nostri Dominus. Et cœpit Tobias dicere, Benedi-
ἡμᾶς ὁ κύριος. καὶ ἤρξατο τωβίας λέγειν, εὐλογη- 5
ctus es Deus patrum nostrorum, & benedictum nomen
τὸς εἶ ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ εὐλογητὸν τὸ ὄνομα
tuum sanctum & gloriosum in secula. Benedi-
σου τὸ ἅγιον καὶ ἔνδοξον εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογησάτω-
cant te cæli & omnes creaturæ tuæ. Tu
σάν σε οἱ οὐρανοὶ καὶ πᾶσαι αἱ κτίσεις σου. σὺ 6
fecisti Adam & dedisti ei adiutorium Euam firma-
ἐποίησας ἀδὰμ καὶ ἔδωκας αὐτῷ βοηθὸν εὔαν στήρι-
mentum vxorem eius, ex istis factum est
γμα τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. ἐκ τούτων ἐγενήθη τὸ τῶν
hominum semen. Tu dixisti non bonum esse ho-
ἀνθρώπων σπέρμα. σὺ εἶπας οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄν-
minem solum, faciamus ei adiutorium simile ei.
θρωπον μόνον, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν ὅμοιον αὐτῷ.
Et nunc Domine non propter fornicationē ego accipio
καὶ νῦν κύριε οὐχὶ διὰ πορνείαν ἐγὼ λαμβάνω τὴν 7
sororem meam hanc, sed in veritate. Præ-
ἀδελφήν μου ταύτην, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας. ἐπί- 8
cipe misereri mei & cum hac senescere: &
ταξον ἐλεῆσαί με καὶ ταύτῃ συγκαταγηρᾶσαι. καὶ
dixit secum Amen: & dormierunt ambo
εἶπε μετ' αὐτοῦ ἀμήν. καὶ ἐκοιμήθησαν ἀμφότεροι
nocte. Et surgens Raguel abiit: & effo-
τὴν νύκτα. καὶ ἀναστὰς ῥαγουὴλ ἐπορεύθη, καὶ ὤρυ- 9
dit sepulchrum, dicens, Num & hic morietur? Et venit
10 ξε τάφον, λέγων, μὴ καὶ οὗτος ἀποθάνῃ; καὶ ἦλθε
Raguel in domum suam: & dixit Ednæ vxori
ῥαγουὴλ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ εἶπεν ἔδνα τῇ γυναικὶ
suæ: Mitte vnam ancillarum, & videat si
11 αὐτοῦ. ἀπόστειλον μίαν τῶν παιδισκῶν, καὶ ἰδέτω εἰ
viuit: si autē nō, vt sepeliam eum, & nemo sciat. Et
12 ζῇ. εἰ δὲ μή, ἵνα θάψω αὐτόν. καὶ μηδεὶς γνώτω. καὶ
introiuit ancilla aperiens ianuam, & inuenit
εἰσῆλθεν ἡ παιδίσκη ἀνοίξασα τὴν θύραν, καὶ εὗρε τοὺς
duos dormientes. Et egressa nunciauit eis
13 δύο καθεύδοντας. καὶ ἐξελθοῦσα ἀπήγγειλεν αὐτοῖς
quòd viueret. Et benedixit Raguel Deum, dicens: Bene-
14 ὅτι ζῇ. καὶ εὐλόγησε ῥαγουὴλ τὸν θεόν, λέγων· εὐλο-
dictus es Deus in omni benedictione munda & sancta, &
γητὸς εἶ ὁ θεὸς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ καθαρᾷ καὶ ἁγίᾳ· καὶ
benedicant te sancti tui, & omnes creaturæ tuæ,
εὐλογησάτωσάν σε οἱ ἅγιοί σου καὶ πᾶσαι αἱ κτίσεις σου,
& omnes angeli tui, & electi tui benedi-
καὶ πάντες οἱ ἄγγελοί σου καὶ οἱ ἐκλεκτοί σου εὐλογησά-
cant te in omnia secula. benedictus es quòd
τωσάν σε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας· εὐλογητὸς εἶ ὅτι
lætificasti me: & non est factū mihi quemadmodū putabā, sed
εὔφρανάς με, καὶ οὐκ ἐγένετό μοι καθὼς ὑπενόουν, ἀλλὰ
secūdum magnā misericordiā tuā fecisti nobiscum. Bene-
15 κατὰ τὸ πολὺ ἔλεός σου ἐποίησας μεθ' ἡμῶν. εὐλο-
dictus quoniam misertus es duobus vnigenitis. fac eis
γητὸς ὅτι ἠλέησας δύο μονογενεῖς. ποίησον αὐτοῖς
Domine misericordiam, perfice vitam eorum in sanitate
δέσποτα ἔλεος, συντέλεσον τὴν ζωὴν αὐτῶν ἐν ὑγείᾳ
cum lætitia & misericordia. Iussit autē seruos
16 μετ' εὐφροσύνης καὶ ἐλέους. ἐκέλευσε δὲ τοῖς οἰκέταις
replere terra sepulchrum. Et fecit eis nuptias die-
17 χῶσαι τὸν τάφον. καὶ ἐποίησεν αὐτοῖς γάμον ἡμε-
rum quatuordecim. Et dixit ei Raguel, ante-
18 ρῶν δεκατεσσάρων. καὶ εἶπεν αὐτῷ ῥαγουήλ, πρὶν
quā complerentur dies nuptiarum cū iureiurando, ne
ἢ συντελεσθῆναι τὰς ἡμέρας τοῦ γάμου ἐνόρκως, μὴ
exiret ipse vsquequo implerentur quatuordecim
ἐξελθεῖν αὐτὸν ἕως ἂν πληρωθῶσιν αἱ δεκατέσσαρες
dies nuptiarum. Et tunc accipiens medietatem
19 ἡμέραι τοῦ γάμου. καὶ τότε λαβόντα τὸ ἥμισυ τῶν
substantiæ suæ, vt iret cum salute ad
ὑπαρχόντων αὐτοῦ, πορεύεσθαι μεθ' ὑγείας πρὸς τὸν
patrem: & reliqua, quando moriar & vxor
πατέρα. καὶ τὰ λοιπά, ὅταν ἀποθάνω καὶ ἡ γυνή
mea.
μου.

CAP. IX. θ'.

Et vocauit Tobias Raphaelem, & dixit ei:
1 Καὶ ἐκάλεσε τωβίας τὸν ῥαφαήλ, καὶ εἶπεν αὐτῷ,
Azaria frater, Accipe tecum puerum &
2 ἀζαρία ἀδελφέ, λάβε μετὰ σεαυτοῦ παῖδα καὶ
duos camelos, & vade in Rages Mediæ
δύο καμήλους, καὶ πορεύθητι ἐν ῥάγοις τῆς μηδίας
ad Gabelum, & porta mihi argentum, & eum
παρὰ γαβαήλ, καὶ κόμισαί μοι τὸ ἀργύριον, καὶ αὐτὸν
adhuc ad nuptias, quoniam iurauit Raguel non exiturum
ἄγε εἰς τὸν γάμον, διότι ὀμώμοκε ῥαγουὴλ μὴ ἐξελθεῖν
me. Et pater meus numerat dies: & si
3 με. καὶ ὁ πατήρ μου ἀριθμεῖ τὰς ἡμέρας καὶ ἐὰν
tardauero multum, contristabitur valde. Et abiit
4 χρονίσω μεγάλως, ὀδυνηθήσεται λίαν. καὶ ἐπορεύθη
Raphael, & mansit apud Gabelum: & dedit ei
ῥαφαήλ, καὶ ηὐλίσθη παρὰ γαβαήλῳ. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ
chirographum. Ille autē obtulit thecculas
5 τὸ χειρόγραφον. ὁ δὲ παρήνεγκε τὰ θυλάκια

in sigillis, & dedit ei. Et manè surrexe-
ἐν ταῖς σφραγῖσι, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ. καὶ ὤρθρισαν 8
runt simul & venerunt ad nuptias: & benedixit Tobias
κοινῶς, καὶ ἦλθον εἰς τὸν γάμον. καὶ εὐλόγησε τωβίας τὴν
vxorem suam.
γυναῖκα αὐτοῦ.

CAP. X. ι.

Et pater eius Tobias computabat vnumquemq;
Καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ τωβὴτ ἐλογίζετο ἑκάστης ἡμέ- 1
diem: & vt impleti sunt dies viæ, & non
ρας. καὶ ὡς ἐπληρώθησαν αἱ ἡμέραι τῆς πορείας, καὶ οὐκ
veniebant, dixit Tobias, Nunquid confusi sunt? Nun-
ἤρχοντο, εἶπε τωβὴτ, μήποτε κατῄσχυνται. μή- 2
quid mortuus est Gabelus, & nemo ei dat pe-
ποτε ἀπέθανε γαβαὴλ, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ δίδωσι τὸ ἀρ-
cuniam? Et tristabatur valde. dixit autem ei vxor,
γύριον; καὶ ἐλυπεῖτο λίαν. εἶπε δὲ αὐτῷ ἡ γυνή, 3
Periit puer, quoniam moratus est. Et cœpit
ἀπώλετο τὸ παιδίον, ὅτι κεχρόνικε. καὶ ἤρξατο 4
flere eum: & dixit, Non curæ est mihi fili, quoniam
θρηνεῖν αὐτόν. καὶ εἶπεν· οὐ μέλει μοι τέκνον ὅτι 5
dimisi te lumen oculorum meorum. Et Tobias
ἀφῆκά σε τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου. καὶ τωβὴτ 6
dicit ei, Tace, ne verbum habeas. sanus est. Et dicit
λέγει αὐτῇ, σίγα, μὴ λόγον ἔχε. ὑγιαίνει. καὶ λέγει 7
ei, Tace, ne seducas me: periit puer meus: &
αὐτῷ, σίγα, μὴ πλάνα με· ἀπώλετο τὸ παιδίον μου. καὶ
ibat quotidie in viam extra, qua profe-
ἐπορεύετο καθ' ἡμέραν εἰς τὴν ὁδὸν ἔξω, οἵας ἀπῆλ-
cti sunt: per dies autem panem non manducabat. at noctes omnes non
θον· ἡμέρας δὲ ἄρτον οὐκ ἤσθιε, τὰς δὲ νύκτας ὅλας οὐ
cessabat flere Tobiam filium suum: Quousq;
διελίμπανε θρηνοῦσα τωβίαν τὸν υἱὸν αὐτῆς. ἕως οὗ 8
completi sunt quatuordecim dies nuptiarum quas
συνετελέσθησαν αἱ δεκατέσσαρες ἡμέραι τοῦ γάμου ἃς
iurauit Raguel facere eum ibi. Dixit autē To-
ὤμοσε ραγουὴλ ποιῆσαι αὐτὸν ἐκεῖ. εἶπε δὲ τω- 9
bias Ragueli, Dimitte me, quoniam pater meus
βίας τῷ ραγουὴλ, ἐξαπόστειλόν με, ὅτι ὁ πατήρ μου
& mater mea iam non sperant videre me. Dixit
καὶ ἡ μήτηρ μου οὐκέτι ἐλπίζουσιν ὄψεσθαί με. εἶπε 10
autē ei socer eius, Mane apud me, & ego mit-
δὲ αὐτῷ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ, μεῖνον παρ' ἐμοί, κἀγὼ ἀπο-
tam ad patrem tuum, & manifestabunt ei ea quæ
στελῶ πρὸς τὸν πατέρα σου, καὶ δηλώσουσιν αὐτῷ τὰ
de te: & Tobias dicit, Non, sed mitte me
κατὰ σέ. καὶ τωβίας λέγει, οὐχί, ἀλλ' ἐξαπόστειλόν με
ad patrem meum: Surgens autem Raguel dedit
πρὸς τὸν πατέρα μου. ἀναστὰς δὲ ραγουὴλ ἔδωκεν
ei Sarram vxorem eius, & dimidium
αὐτῷ σάρραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ ἥμισυ τῶν
bonorum, corpora & iumenta, & argentum. Et
ὑπαρχόντων, σώματα καὶ κτήνη, καὶ ἀργύριον. καὶ 11
benedicens eos misit: dicens, Prosperet vos
εὐλογήσας αὐτοὺς ἐξαπέστειλε, λέγων. εὐοδώσει ὑμᾶς
Deus filii, Deus cæli, antequam ego moriar:
ὁ θεὸς τέκνα, ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, πρὸ τοῦ με ἀποθανεῖν.
& dixit filiæ suæ, Honora soceros tuos: isti
καὶ εἶπε τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ, τίμα τοὺς πενθερούς σου. αὐτοὶ
nunc parentes tui sunt; (vtinam) audiam tuam famam bonam.
νῦν γονεῖς σου εἰσίν· ἀκούσαιμί σου ἀκοὴν καλήν.
Et osculatus est eam: & Edna dixit ad Tobiam,
καὶ ἐφίλησεν αὐτήν. καὶ ἔδνα εἶπε πρὸς τωβίαν, 12
Frater dilecte, restituat te Dominus
ἀδελφὲ ἀγαπητέ, ἀποκαταστήσαι σε ὁ κύριος τοῦ
cæli, & det mihi videre tuos filios è Sarra
οὐρανοῦ, καὶ δῴη μοι ἰδεῖν σου παιδία ἐκ σάρρας τῆς
filia mea, vt lætificer coram Domino: & ecce
θυγατρός μου, ἵνα εὐφρανθῶ ἐνώπιον κυρίου. καὶ ἰδοὺ
trado tibi filiam meam in depositum,
παρατίθεμαί σοι τὴν θυγατέρα μου ἐν παρακατα-
& ne tristitiā inferas ei. Post hæc proficiscebatur
θήκῃ· καὶ μὴ λυπήσῃς αὐτήν. μετὰ ταῦτα ἐπορεύετο
& Tobias benedicens Deum, & prosperam fecit viam eius:
καὶ τωβίας εὐλογῶν τὸν θεόν· καὶ εὐώδωσε τὴν ὁδὸν αὐτοῦ·
& benedicebat Raguelem & Ednam vxorem
καὶ κατηυλόγει ραγουὴλ καὶ ἔδναν τὴν γυναῖκα
eius.
αὐτοῦ.

CAP. XI. ια.

Et profectus est quousquè appropinquarent ipsi in Niniuen.
1 Καὶ ἐπορεύθη μέχρις οὗ ἐγγίσαι αὐτοὺς εἰς νινευΐ.
Et dixit Raphael ad Tobiam, Cognoscis frater
2 καὶ εἶπε ραφαὴλ πρὸς τωβίαν, γινώσκεις ἀδελ-
quomodo reliquisti patrem tuum. Præcurra-
3 φέ, πῶς ἀφῆκας τὸν πατέρα σου. προδράμω-
mus ante vxorem tuam, & præparemus
μεν ἔμπροσθεν τῆς γυναικός σου, καὶ ἑτοιμάσωμεν τὴν
domum. Accipe iam ad manum fel
4 οἰκίαν. λάβε δὲ παρὰ χεῖρα τὴν χολὴν τοῦ
piscis. Et abierunt: & iuit canis post
5 ἰχθύος. καὶ ἐπορεύθησαν· καὶ συνῆλθεν ὁ κύων ὀπίσω
ipsos. Et Anna sedebat circumspiciens
6 αὐτῶν. καὶ ἄννα ἐκάθητο περιβλεπομένη τὸν
filium suum in via. & præcognouit eum ve-
παῖδα αὐτῆς εἰς τὴν ὁδόν, καὶ προσενόησεν αὐτὸν ἐρ-
nientem: & dixit patri suo. Ecce filius tuus ve-
7 χόμενον. καὶ εἶπε τῷ πατρὶ αὐτοῦ. ἰδοὺ ὁ υἱός σου ἔρ-
nit, & homo qui iuit cum illo. & Ra-
χεται, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ πορευθεὶς μετ' αὐτοῦ. καὶ ρα-
phael dixit, Scio ego Tobia quòd aperiet
φαὴλ εἶπεν, ἐπίσταμαι ἐγὼ τωβία ὅτι ἀνοίξει τοὺς
oculos pater tuus; Tu igitur lini
8 ὀφθαλμοὺς ὁ πατήρ σου. σὺ οὖν ἔγχρισον τὴν
fel in oculos eius, & compunctus deterget
χολὴν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ. καὶ δηχθεὶς διατρίψει
& abiiciet albugines, & videbit te. & cur-
καὶ ἀποβαλεῖ τὰ λευκώματα, καὶ ὄψεταί σε. καὶ προσ-
rens Anna cecidit super collum
δραμοῦσα ἄννα ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον τοῦ
filii sui: & dixit ei. Vidi te fili, abhinc
υἱοῦ αὐτῆς· καὶ εἶπεν αὐτῷ, εἶδόν σε παιδίον, ἀπὸ τοῦ
moriar: & fleuerunt ambo. Et To-
9 νῦν ἀποθανοῦμαι· καὶ ἔκλαυσαν ἀμφότεροι. καὶ τω-
bias exiit ad ianuam, & offendit at
βὴτ ἐξήρχετο πρὸς τὴν θύραν, καὶ προσέκοπτεν. ὁ δὲ
filius eius cucurrit ad eum, & apprehendit pa-
υἱὸς αὐτοῦ προσέδραμεν αὐτῷ, καὶ ἐπελάβετο τοῦ πα-
trem suum, & sparsit fel super o-
τρὸς αὐτοῦ, καὶ προσέπασε τὴν χολὴν ἐπὶ τοὺς ὀφ-
culos patris sui, dicens, Confide Pater Vt
θαλμοὺς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, λέγων, θάρσει ὦ πάτερ. ὡς
autē compuncti sunt, attriuit oculos suos, &
δὲ συνεδήχθησαν, διέτριψε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ. καὶ
decorticatæ sunt ab angulis oculorum eius albugines.
ἐλεπίσθη ἀπὸ τῶν κανθῶν αὐτοῦ τὰ λευκώματα.
Et videns filium suum cecidit super collum
10 καὶ ἰδὼν υἱὸν αὐτοῦ ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον
eius, & fleuit. Et dixit, Benedictus Deus, &
11 αὐτοῦ, καὶ ἔκλαυσε. καὶ εἶπεν, εὐλογητὸς ὁ θεός, καὶ
benedictum nomen tuum in secula, & benedicti
εὐλογητὸν τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς αἰῶνας. καὶ εὐλογημένοι
omnes sancti tui angeli, quia flagellasti & miser-
πάντες οἱ ἅγιοί σου ἄγγελοι, ὅτι ἐμαστίγωσας καὶ ἠλέη-
σας.

tus est: & ecce video Tobiam filium meum & introiuit
σας. καὶ ἰδοὺ βλέπω Τωβίαν τὸν υἱόν μου. καὶ εἰσῆλθεν ὁ
filius eius gaudens, & annunciauit patri suo ma-
υἱὸς αὐτοῦ χαίρων, καὶ ἀπήγγελλε τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὰ με-
gnalia quæ facta fuerant in Media. Et exiit To-
γαλεῖα τὰ γενόμενα ἐν τῇ Μηδίᾳ. καὶ ἐξῆλθε Τω-
bias in occursum nurus suæ gaudens & be-
βὶτ εἰς συνάντησιν τῆς νύμφης αὐτοῦ χαίρων καὶ εὐ-
nedicens Deum ad portam Niniues. & mirabantur
λογῶν τὸν θεὸν πρὸς τῇ πύλῃ Νινευῆ. καὶ ἐθαύμαζον
videntes ipsum ambulantem, quia vidit: & To-
οἱ θεωροῦντες αὐτὸν πορευόμενον, ὅτι ἔβλεψε. καὶ Τω-
bias confitebatur coram eis quòd misertus fuisset eius
βὶτ ἐξωμολογεῖτο ἐνώπιον αὐτῶν ὅτι ἠλέησεν αὐτὸν
Deus. & vt appropinquauit Tobias ad Sarram nurum suam,
ὁ θεός. καὶ ὡς ἤγγισε Τωβὶτ Σάρρᾳ τῇ νύμφῃ αὐτοῦ,
benedixit eam: dicens, Venias sana fi-
κατευλόγησεν αὐτὴν, λέγων. ἔλθοις ὑγιαίνουσα θύ-
lia. benedictus Deus qui duxit te ad nos, &
γατερ. εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὃς ἤγαγέ σε πρὸς ἡμᾶς, καὶ ὁ
pater tuus, & mater tua. & factum est gaudiū omnib' iis qui in
πατήρ σου καὶ ἡ μήτηρ σου. καὶ ἐγένετο χαρὰ πᾶσι τοῖς ἐν
Niniue. fratribus suis. Et venit Achiacharus &
Νινευῆ ἀδελφοῖς αὐτοῦ. καὶ παρεγένετο Ἀχιάχαρος καὶ 19
Nasbas consobrinus eius. Et factæ sunt nuptiæ To-
Νασβᾶς ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ. καὶ ἤχθη ὁ γάμος Τω- 20
biæ cum lætitia per dies septem.
βία μετ' εὐφροσύνης ἡμέρας ἑπτά.

CAP. XII. ιβ'.

Et vocauit Tobias Tobiam filium suum: & 1
Καὶ ἐκάλεσε Τωβὶτ Τωβίαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ
dixit ei, Vide fili, vt des mercedem homini
εἶπεν αὐτῷ, ὅρα τέκνον, δοῦναι μισθὸν τῷ ἀνθρώπῳ
qui venit tecum, & addere ei oportet. Et
τῷ συνελθόντι σοι. καὶ προσθεῖναι αὐτῷ δεῖ. καὶ 2
dixit ei Tobias, Pater non lædor dans
εἶπεν αὐτῷ Τωβίας, πάτερ οὐ βλάπτομαι διδοὺς
ei dimidium eorum quæ attuli: quoniam me adduxit tibi
αὐτῷ τὸ ἥμισυ ὧν ἐνήνοχα. ὅτι με ἀγήοχέ σοι 3
sanum & vxorem meam curauit, & argentum meum
ὑγιῆ, καὶ τὴν γυναῖκά μου ἐθεράπευσε, καὶ τὸ ἀργύριόν μου
attulit, & te similiter curauit: & dixit senex,
ἤνεγκε, καὶ σὲ ὁμοίως ἐθεράπευσε. καὶ εἶπεν ὁ πρεσβύτης
Iustè fit ei. Et vocauit angelum, & di-
δικαιοῦται αὐτῷ. καὶ ἐκάλεσε τὸν ἄγγελον, καὶ εἶ- 4
xit ei, Accipe dimidium omnium quæ attulistis, &
πεν αὐτῷ, λάβε τὸ ἥμισυ πάντων ὧν ἐνηνόχατε καὶ
abduc saluus. Tunc vocans ambos occultè,
ὕπαγε ὑγιαίνων. τότε καλέσας τοὺς δύο κρυπτῶς, 5
dixit eis, Benedicite Deum & ipsi confitemini,
εἶπεν αὐτοῖς, εὐλογεῖτε τὸν θεὸν καὶ αὐτῷ ἐξομολογεῖσθε
& magnificentiam date ei: & confitemini co-
καὶ μεγαλωσύνην δίδοτε αὐτῷ. καὶ ἐξομολογεῖσθε ἐνώ-
ram omnibus viuentibus pro iis quæ fecit cum vobis,
πιον πάντων τῶν ζώντων περὶ ὧν ἐποίησε μεθ' ὑμῶν.
bonum benedicere Deum, & exaltare nomen eius,
ἀγαθὸν τὸ εὐλογεῖν τὸν θεὸν καὶ ὑψοῦν τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
sermones Dei honorificè ostendentes: & ne
τοὺς λόγους τοῦ θεοῦ ἐντίμως ὑποδεικνύοντες. καὶ μὴ
cunctemini confiteri ei. Mysterium enim re-
ὀκνεῖτε ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ. μυστήριον γὰρ βα- 6
gis bonum abscondere; at opera Dei reuela-
σιλέως καλὸν κρύψαι, τὰ δὲ ἔργα τοῦ θεοῦ ἀνακαλύ-
re honorificum: bonum facite, & malum non inueniet
πτειν ἔνδοξον. ἀγαθὸν ποιεῖτε καὶ κακὸν οὐχ εὑρήσει
vos. Bonum oratio cum ieiunio & elee-
ὑμᾶς. ἀγαθὸν προσευχὴ μετὰ νηστείας καὶ ἐλεη- 7

mosyna, & iustitia. bonum parum cum
μοσύνης, καὶ δικαιοσύνης. ἀγαθὸν τὸ ὀλίγον μετὰ
iustitia. quàm multum cum iniustitia: bonum facere
δικαιοσύνης, ἢ τὸ πολὺ μετ' ἀδικίας. καλὸν ποιῆσαι
eleemosynam, quàm thesaurizare aurum: eleemosyna
ἐλεημοσύνην, ἢ θησαυρίζειν χρυσίον. ἐλεημοσύνη
enim à morte liberat, & ipsa emundat omne
γὰρ ἐκ θανάτου ῥύεται καὶ αὐτὴ ἀποκαθαίρει πᾶσαν
peccatum. facientes eleemosynas & iusti-
ἁμαρτίαν. οἱ ποιοῦντες ἐλεημοσύνας καὶ δικαιο-
tias replebuntur vita. At peccan-
σύνας πλησθήσονται ζωῆς. οἱ δὲ ἁμαρτάνον- 8
tes hostes sunt suæ vitæ. Non abscondam
τες πολέμιοί εἰσι τῆς ἑαυτῶν ζωῆς. οὐ μὴ κρύψω 9
à vobis omne verbum: dixi autem mysterium regis
ἀφ' ὑμῶν πᾶν ῥῆμα. εἴρηκα δὲ μυστήριον βασιλέως
abscondere bonum, at opera Dei reuelare
κρύψαι καλὸν, τὰ δὲ ἔργα τοῦ θεοῦ ἀνακαλύπτειν
honorificum. Et nunc quando orasti tu & nurus tua
ἔνδοξον. καὶ νῦν ὅτε προσηύξω σὺ καὶ ἡ νύμφη σου 10
Sarra, ego induxi memoriam ora-
Σάρρα, ἐγὼ προσήγαγον τὸ μνημόσυνον τῆς προσ-
tionis vestræ coram Sancto. & quando sepeliebas
ευχῆς ὑμῶν ἐνώπιον τοῦ ἁγίου. καὶ ὅτε ἔθαπτες τοὺς
mortuos, similiter aderam tibi, & quādo non cuncta-
νεκροὺς, ὡσαύτως συμπαρήμην σοι. καὶ ὅτε οὐκ ὤκνη-
tus fuisti surgere & relinquere prandium tuum, vt ab-
σας ἀναστῆναι καὶ καταλιπεῖν τὸ ἄριστόν σου ὅπως ἀπελ-
iens cooperires mortuum, non latuisti me bene-
θὼν περιστείλῃς τὸν νεκρὸν, οὐκ ἔλαθές με ἀγαθο-
faciens, sed tecum eram. Et nunc misit me
ποιῶν. ἀλλὰ σὺν σοὶ ἤμην. καὶ νῦν ἀπέστειλέ με 11
Deus ad sanandum te, & nurum tuam Sarram. Ego
ὁ θεὸς ἰάσασθαί σε καὶ τὴν νύμφην σου Σάρραν. ἐγώ 12
sum Raphael vnus de septem angelis sanctis,
εἰμι Ῥαφαὴλ εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀγγέλων τῶν ἁγίων
qui offerunt orationes sanctorum, &
οἳ προσαναφέρουσι τὰς προσευχὰς τῶν ἁγίων, καὶ
ambulant ante maiestatem Sancti. Et tur-
ἐκπορεύονται ἐνώπιον τῆς δόξης τοῦ ἁγίου. καὶ ἐτα-
bati sunt duo, & ceciderunt in faciem, quia ti-
ράχθησαν οἱ δύο, καὶ ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον ὅτι ἐφο-
muerunt, Et dixit eis, Ne timeatis. quia pax
βήθησαν. καὶ εἶπεν αὐτοῖς, μὴ φοβεῖσθε, ὅτι εἰρήνη 13
vobis erit: at Deum benedicite, quia non mea gra-
ὑμῖν ἔσται. τὸν δὲ θεὸν εὐλογεῖτε, ὅτι οὐ τῇ ἐμαυτοῦ χά-
tia, sed voluntate Dei nostri veni. vnde bene-
ριτι, ἀλλὰ τῇ θελήσει τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἦλθον. ὅθεν εὐλο-
dicite eum in secula. Omnibus diebus
γεῖτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. πάσας τὰς ἡμέρας 14
apparebam vobis, & non manducaui, neque bibi, sed
ὠπτανόμην ὑμῖν. καὶ οὐκ ἔφαγον, οὐδὲ ἔπιον. ἀλλὰ
visionem vos videtis: & nunc confitemini Deo,
ὅρασιν ὑμεῖς ἐθεωρεῖτε. καὶ νῦν ἐξομολογεῖσθε τῷ θεῷ,
quoniam ascendo ad eum qui misit me: & scri-
ὅτι ἀναβαίνω πρὸς τὸν ἀποστείλαντά με. καὶ γρά- 15
bite omnia quæ consummata sunt in libro. Et
ψατε πάντα τὰ συντελεσθέντα εἰς βιβλίον. καὶ 16
surrexerunt, & non amplius viderunt eum: & confitebantur
ἀνέστησαν, καὶ οὐκέτι εἶδον αὐτόν. καὶ ἐξωμολογοῦντο
opera magna & mirabilia Dei.
τὰ ἔργα τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ τοῦ θεοῦ.

CAP. XIII. ιγ'.

Et vt apparuit eis angelus Domini, & Tobias 17
Καὶ ὡς ὤφθη αὐτοῖς ὁ ἄγγελος κυρίου, καὶ Τωβὶτ
scripsit orationem in exultationem, & dixit.
ἔγραψε προσευχὴν εἰς ἀγαλλίασιν, καὶ εἶπεν.

Benedictus Deus viuens in fecula, & regnum
εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὁ ζῶν εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ ἡ βασιλεία 2
eius, quia ipse flagellat & miseretur; deducit ad inferos &
αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸς μαστιγοῖ καὶ ἐλεεῖ, κατάγει εἰς ᾅδην καὶ
reducit, & non est qui effugiat manum eius.
ἀνάγει. καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἐκφεύξεται τὴν χεῖρα αὐτοῦ.
Confitemini ei filij Israel in conspectu 3
ἐξομολογεῖσθε αὐτῷ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐνώπιον τῶν
gentium, quoniam ipse dispersit nos inter eos: ibi
ἐθνῶν, ὅτι αὐτὸς διέσπειρεν ἡμᾶς ἐν αὐτοῖς. ἐκεῖ
ostendite magnificentiam eius: & exaltate
ὑποδείξατε τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ. καὶ ὑψοῦτε
eum in conspectu omnis viuentis, quoniam ipse Dominus
αὐτὸν ἐνώπιον παντὸς ζῶντος, καθότι αὐτὸς κύριος
noster, & Deus pater noster in omnia fecula.
ἡμῶν. καὶ ὁ θεὸς πατὴρ ἡμῶν εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.
Et flagellabit nos in iniquitatibus nostris, & ite- 4
καὶ μαστιγώσει ἡμᾶς ἐν ταῖς ἀδικίαις ἡμῶν, καὶ πά-
rum miserebitur: & congregabit nos ex omnibus gentibus,
λιν ἐλεήσει. καὶ συνάξει ἡμᾶς ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν,
vbi dispersit nos inter eas, si conuersi fueritis ad
οὗ διέσπειρεν ἡμᾶς ἐν αὐτοῖς. ἐὰν ἐπιστρέψητε πρὸς
eum in toto corde vestro, & in tota anima vestra,
αὐτὸν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ὑμῶν, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ ὑμῶν
vt faciatis ante eum veritatem, tunc conuertetur
ποιῆσαι ἐνώπιον αὐτοῦ ἀλήθειαν, τότε ἐπιστρέψει
ad vos: & non abscondet faciem suam à
πρὸς ὑμᾶς. καὶ οὐ μὴ κρύψῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀφ'
vobis. Et videbitis quæ faciet vobiscum: & confi- 5
ὑμῶν. καὶ θεάσεσθε ἃ ποιήσει μεθ' ὑμῶν. καὶ ἐξομολο-
temini ei in toto ore vestro: & benedicite
γήσασθε αὐτῷ ἐν ὅλῳ τῷ στόματι ὑμῶν. καὶ εὐλογεῖτε
Dominum potestatis: & exaltate regem
τὸν κύριον τῆς δυνάμεως καὶ ὑψώσατε τὸν βασιλέα
seculorum. Ego in terra captiuitatis meæ con- 6
τῶν αἰώνων. ἐγὼ ἐν τῇ γῇ τῆς αἰχμαλωσίας μου ἐξο-
fiteor illi, & ostendo fortitudinē & magni-
μολογοῦμαι αὐτῷ. καὶ δεικνύω τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν μεγα-
ficentiam eius genti peccatrici. Quis cognoscit si vo- 7
λωσύνην αὐτοῦ ἔθνει ἁμαρτωλῶν. τίς γινώσκει εἰ θέ-
let vos, & faciet misericordiam vobis? Deum 8
λήσει ὑμᾶς, καὶ ποιήσει ἐλεημοσύνην ὑμῖν; τὸν θεόν
meum exalto & anima mea regem cæli, &
μου ὑψῶ, καὶ ἡ ψυχή μου τὸν βασιλέα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
exaltabit magnificentiam eius. Di- 9
ἀγαλλιάσεται τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ. λεγέ-
cant omnes & confiteantur ei in iu-
τωσαν πάντες καὶ ἐξομολογείσθωσαν αὐτῷ ἐν δι-
stitia. Hierusalem ciuitas sancta flagellabit te 10
καιοσύνῃ. Ἱερουσαλὴμ πόλις ἁγία μαστιγώσει σε
in operibus filiorum tuorum, & rursum miserebitur filios
ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν υἱῶν σου, καὶ πάλιν ἐλεήσει τοὺς υἱοὺς
iustorum. Confitere Domino, quoniam bonus, 11
τῶν δικαίων. ἐξομολογοῦ τῷ κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός·
& benedic regem seculorum, vt iterum tabernaculū
καὶ εὐλόγει τὸν βασιλέα τῶν αἰώνων, ἵνα πάλιν ἡ σκηνὴ
eius, ædificetur in te cum gaudio. Et lætificet 12
αὐτοῦ οἰκοδομηθῇ ἐν σοὶ μετὰ χαρᾶς. καὶ εὐφράνῃ
in te captiuos tuos, & diligat in te
ἐν σοὶ τοὺς αἰχμαλώτους σου, καὶ ἀγαπήσαι ἐν σοὶ
miseros in omnes generationes seculi.
τοὺς ταλαιπώρους εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος.
Gentes multæ à longè venient ad nomen Domini 13
ἔθνη πολλὰ μακρόθεν ἥξει πρὸς τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ
Dei, munera in manibus habentes, munera regi
θεοῦ, δῶρα ἐν χερσὶν ἔχοντες, δῶρα τῷ βασιλεῖ τοῦ οὐ-
cæli: generationes generationū laudabūt te. & dabunt exultatio-
ρανοῦ. γενεαὶ γενεῶν αἰνέσουσί σε, καὶ δώσουσιν ἀγαλλία-
nem. Maledicti omnes qui oderunt te: benedi- 14
σιν. ἐπικατάρατοι πάντες οἱ μισοῦντές σε. εὐλογη-
cti erunt omnes qui diligunt te in seculum.
μένοι ἔσονται πάντες οἱ ἀγαπῶντές σε εἰς τὸν αἰῶνα.
Lætare & exulta in filiis iustorum: 15
χάρηθι καὶ ἀγαλλίασαι ἐπὶ τοῖς υἱοῖς τῶν δικαίων,
quoniā congregabuntur & benedicent Dominum iu-
ὅτι συναχθήσονται καὶ εὐλογήσουσι τὸν κύριον τῶν δι-
storum. O beati qui diligunt te, gaudebunt 16
καίων. ὦ μακάριοι οἱ ἀγαπῶντές σε, χαρήσονται
super pace tua: beati qui tristati fuerunt in
ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ σου. μακάριοι ὅσοι ἐλυπήθησαν ἐπὶ
omnibus flagellis tuis, quoniā in te gaudebunt viden-
πάσαις ταῖς μάστιξί σου, ὅτι ἐπὶ σοὶ χαρήσονται θεασά-
tes omnem gloriam tuam, & lætabuntur in
μενοι πᾶσαν τὴν δόξαν σου, καὶ εὐφρανθήσονται εἰς τὸν
æternum. Anima mea benedicat Deum regem 17
αἰῶνα. ἡ ψυχή μου εὐλογείτω τὸν θεὸν τὸν βασιλέα
magnum. Quia ædificabitur Hierusalem saphi- 18
τὸν μέγαν. ὅτι οἰκοδομηθήσεται Ἱερουσαλὴμ σαπφεί-
ro & smaragdo, & lapide pretioso; muri tui &
ρῳ καὶ σμαράγδῳ καὶ λίθῳ ἐντίμῳ, τὰ τείχη σου καὶ
turres, & propugnacula in auro mundo.
οἱ πύργοι, καὶ οἱ προμαχῶνες ἐν χρυσίῳ καθαρῷ.
& plateæ Hierusalem beryllo, & carbunculo, 19
καὶ αἱ πλατεῖαι Ἱερουσαλὴμ βηρύλλῳ, καὶ ἄνθρακι,
& lapide è suphir sternentur: & dicent
καὶ λίθῳ ἐκ Σουφεὶρ ψηφολογηθήσονται. καὶ ἐροῦσι
omnes vici eius alleluia, & laudabunt, di-
πᾶσαι αἱ ῥύμαι αὐτῆς ἀλληλούια. καὶ αἰνέσουσι, λέ-
centes, Benedictus Deus qui exaltauit omnia 20
γοντες, εὐλογητὸς ὁ θεὸς ὃς ὕψωσε πάντας τοὺς
fecula.
αἰῶνας.

CAP. XIV. ιδ'.

Et cessauit confiteri Tobias.
1 Καὶ ἐπαύσατο ἐξομολογούμενος Τωβίτ.
Et erat annorum quinquaginta octo, quando perdidit
2 καὶ ἦν ἐτῶν πεντήκοντα ὀκτώ, ὅτε ἀπώλεσε τὰς
visum, & post annos octo respexit: & faciebat elee-
ὄψεις, καὶ μετὰ ἔτη ὀκτὼ ἀνέβλεψε. καὶ ἐποίει ἐλεη-
mosynas. Et apposuit timere Dominum
3 μοσύνας. καὶ προσέθετο φοβεῖσθαι κύριον τὸν
Deum, & confiteri ei. Maximè autem se-
4 θεόν, καὶ ἐξομολογεῖσθαι αὐτῷ. μεγάλως δὲ ἐγή-
nuit, & vocauit filium suum, & sex filios filii
ρασε. καὶ ἐκάλεσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ τοὺς ἓξ υἱοὺς τοῦ υἱοῦ
sui: & dixit ei, Fili accipe filios tuos: ecce
αὐτοῦ. καὶ εἶπεν αὐτῷ, τέκνον λάβε τοὺς υἱούς σου. ἰδοὺ
senui, & ad discedendum à vita sum:
γεγήρακα, καὶ πρὸς τὸ ἀποτρέχειν ἀπὸ τοῦ ζῆν εἰμί.
Vade in Mediam fili, quia credidi quæcunq;
ἄπελθε εἰς τὴν Μηδίαν τέκνον, ὅτι πέπεισμαι ὅσα
locutus est Ionas propheta de Niniue, quod subuer-
ἐλάλησεν Ἰωνᾶς ὁ προφήτης περὶ Νινευῆ, ὅτι κατα-
tetur: in autem Media magis erit pax vsq; ad
στραφήσεται. ἐν δὲ τῇ Μηδίᾳ μᾶλλον ἔσται εἰρήνη ἕως
tempus, & quod fratres nostri in terra disper-
καιροῦ. καὶ ὅτι οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐν τῇ γῇ σκορπισθή-
gentur à bona terra: & Hierusalem erit
σονται ἀπὸ τῆς ἀγαθῆς γῆς. καὶ Ἱεροσόλυμα ἔσται
deserta, & domus Dei in ea comburetur, &
ἔρημος, καὶ ὁ οἶκος τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῇ κατακαήσεται, καὶ
deserta erit vsq; ad tempus. Et iterum miserebitur eorum
5 ἔρημος ἔσται μέχρι χρόνου. καὶ πάλιν ἐλεήσει αὐτοὺς
Deus, & conuertet eos in terram, & ædificabunt
ὁ θεός, καὶ ἐπιστρέψει αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν καὶ οἰκοδομήσουσι
domum non qualis prior, vsq; quo compleantur tempora
τὸν οἶκον οὐχ οἷος ὁ πρότερος, ἕως πληρωθῶσι καιροὶ τοῦ
αἰῶνος.

seculi. & post hæc reuertentur de captiui-
αἰῶνος. καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστρέψουσιν ἐκ τῆς αἰχμα-
tatibus, & ædificabunt Hierusalem honorificè. &
λωσιῶν, καὶ οἰκοδομήσουσιν ἱερουσαλὴμ ἐντίμως. καὶ
domus Dei in ea ædificabitur, & in omnes
ὁ οἶκος τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῇ οἰκοδομηθήσεται, καὶ εἰς πάσας
generationes seculi ædificatio gloriosa, sicut lo-
τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶνος οἰκοδομὴ ἔνδοξος, καθὼς ἐλά-
cuti sunt de ea prophetæ. Et omnes
λησαν περὶ αὐτῆς οἱ προφῆται. καὶ πάντα τὰ
gentes conuertentur verè ad timendum Dominum
ἔθνη ἐπιστρέψουσιν ἀληθινῶς φοβεῖσθαι κύριον τὸν
Deum, & confodient idola sua, & benedicent
θεὸν, καὶ κατορύξουσι τὰ εἴδωλα αὐτῶν. καὶ εὐλογήσουσι
omnes gentes Dominum, & populus eius confite-
πάντα τὰ ἔθνη τὸν κύριον. καὶ ὁ λαὸς αὐτοῦ ἐξομολο-
bitur Deo, & exaltabit Dominus populum suum: &
γήσεται τῷ θεῷ καὶ ὑψώσει κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ. καὶ
gaudebunt omnes qui diligunt Dominum Deum in
χαρήσονται πάντες οἱ ἀγαπῶντες κύριον τὸν θεὸν ἐν
veritate & iustitia facientes misericordiam fratri-
ἀληθείᾳ, καὶ δικαιοσύνῃ ποιοῦντες ἔλεος τοῖς ἀδελ-
bus nostris. Et nunc fili abi à Niniue: quoniā
φοῖς ἡμῶν. καὶ νῦν τέκνον ἄπελθε ἀπὸ νινευῒ, ὅτι 9 10
omnino erunt quæ locutus est propheta Ionas: tu autē
πάντως ἔσται ἃ ἐλάλησεν ὁ προφήτης ἰωνᾶς. σὺ δὲ
serua legem & præcepta, & esto amator
τήρησον τὸν νόμον καὶ τὰ προστάγματα, καὶ γίνου φιλε-
eleemosynarū, & iustus, vt tibi bene sit: & sepeli me
λεήμων, καὶ δίκαιος, ἵνα σοι καλῶς ᾖ. καὶ θάψον με
bene, & matrem tuam mecum: & non vltrà ma-
καλῶς, καὶ τὴν μητέρα σου μετ' ἐμοῦ. καὶ μηκέτι αὐλι-
neatis in Niniue. Fili vide quid fecit Aman Achiacha-
σθῆτε εἰς νινευῒ. τέκνον ἴδε τί ἐποίησεν ἀμὰν ἀχιαχά-
ro qui nutriuit eum, vt è luce duxit eum
ρῳ τῷ θρέψαντι αὐτὸν, ὡς ἐκ τοῦ φωτὸς ἤγαγεν αὐτὸν
in tenebras, & quanta retribuit ei. & Achia-
εἰς τὸ σκότος, καὶ ὅσα ἀνταπέδωκεν αὐτῷ. καὶ ἀχιά-
charus quidem saluatus est: illi verò retributio da-
χαρος μὲν ἐσώθη, ἐκείνῳ δὲ τὸ ἀνταπόδομα ἀπε-
ta est, & ipse descendit in tenebras. Manasses in
δόθη, καὶ αὐτὸς κατέβη εἰς τὸ σκότος. μανασσῆς ἐν
eleemosyna erat, & saluatus est de laqueo mortis quem
ἐλεημοσύνῃ ἦν, καὶ ἐσώθη ἐκ παγίδος θανάτου ἧς
fixerunt ei. Aman autem incidit in laqueum,
ἔπηξαν αὐτῷ. ἀμὰν δὲ ἐνέπεσεν εἰς τὴν παγίδα,
& periit: & nunc fili vide quid eleemosyna
καὶ ἀπώλετο. καὶ νῦν παιδίον ἴδε τί ἐλεημοσύνη
facit, & quomodo iustitia liberat. & hæc ipso
ποιεῖ, καὶ πῶς δικαιοσύνη ῥύεται. καὶ ταῦτα αὐτοῦ
dicente, defecit anima eius in le-
λέγοντος, ἐξέλιπεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κλί-
cto. erat autem annorū centum quinquaginta octo. & sepeliuit
νης. ἦν δὲ ἐτῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ὀκτώ· καὶ ἔθαψεν
eum honorificè. Et quando obiit Anna mater
αὐτὸν ἐνδόξως. καὶ ὅτε ἀπέθανεν ἄννα ἡ μήτηρ 11
eius, sepeliuit eam cum patre suo. Abiit
αὐτοῦ, ἔθαψεν αὐτὴν μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. ἀπῆλθε 12
autem Tobias cum vxore sua, & filiis in Ec-
δὲ τωβίας μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τῶν υἱῶν εἰς ἐκ-
batana ad Raguelem socerum suum: & se-
βάτανα πρὸς ῥαγουὴλ τὸν πενθερὸν αὐτοῦ. καὶ ἐγήρα-
nuit honorificè. Et mortuos soceros suos sepe-
σεν ἐντίμως. καὶ θανόντας τοὺς πενθεροὺς αὐτοῦ ἔθα- 13
liuit gloriosè, & hæreditate acquisiuit substantiam eorum, &
ψεν ἐνδόξως. καὶ ἐκληρονόμησε τὴν οὐσίαν αὐτῶν, καὶ
Tobiæ patris sui. obiit autem & ipse annorum cen-
τωβὴτ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. ἀπέθανε δὲ καὶ αὐτὸς ἐτῶν ἑκα-
tum viginti septem in Ecbatanis Mediæ: & audiuit
τὸν εἰκοσιεπτὰ ἐν ἐκβατάνοις τῆς μηδίας. καὶ ἤκουσε

antequam moreretur ipse destructionem Niniues, quam in
πρὶν ἢ ἀποθανεῖν αὐτὸν τὴν ἀπώλειαν νινευῒ, ἣν ᾐχ-
captiuitatem cepit Nabuchodonosor, & Assuerus: & gauisus
μαλώτευσε ναβουχοδονόσορ καὶ ἀσούηρος. καὶ ἐχάρη
est antequam moreretur super Niniue.
πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν ἐπὶ νινευῒ.

FINIS LIBRI TOBIÆ.

LIBER IVDITH.

ΙΟΥΔΕΙΘ.

CAP. I. κεφ. α'.

1 Anno duodecimò regni
Τοῦ δωδεκάτου τῆς βασιλείας
Nabuchodonosor, qui regnauit
ναβουχοδονόσορ, ὃς ἐβασίλευσεν
in Niniue, ciuitate magna
ἐν νινευῒ, τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ
in diebus Arphaxad, qui
ἐν ταῖς ἡμέραις ἀρφαξὰδ, ὃς
regnauit Medis in Ecbatanis. Et ædifica-
2 ἐβασίλευσεν μήδων ἐν ἐκβατάνοις. καὶ ᾠκοδόμη-
uit in Ecbatanis circum circa muros ex lapidibus se-
σεν ἐπ' ἐκβατάνων κύκλῳ τείχη ἐκ λίθων λελα-
ctis in latitudinem cubitorum trium, in longitudinem cu-
ξευμένων εἰς πλάτος πηχῶν τριῶν, εἰς μῆκος πη-
bitorum sex: & fecit altitudinem muri cubitorum
χῶν ἕξ, καὶ ἐποίησε τὸ ὕψος τοῦ τείχους πηχῶν
septuaginta, & latitudinem ipsius cubitorum quinquaginta:
ἑβδομήκοντα, καὶ τὸ πλάτος αὐτοῦ πηχῶν πεντήκοντα.
Et turres eius statuit super portis eius
3 καὶ τοὺς πύργους αὐτοῦ ἔστησεν ἐπὶ ταῖς πύλαις αὐτῆς
cubitorum centum: Et latitudinem eius fundauit
4 πηχῶν ἑκατὸν, καὶ τὸ πλάτος αὐτῆς ἐθεμελίωσεν
ad cubitos sexaginta. Et fecit portas eius
5 εἰς πήχεις ἑξήκοντα. καὶ ἐποίησε τὰς πύλας αὐτῆς
portas sublatas in altitudinē cubitorum septuaginta,
πύλας διεγειρομένας εἰς ὕψος πηχῶν ἑβδομήκοντα,
& latitudo ipsarum cubiti quadraginta ad exi-
καὶ τὸ πλάτος αὐτῶν πήχεις τεσσαράκοντα εἰς ἐξό-
tus exercituum potentium eius, & ad acies
δους δυνάμεων δυνατῶν αὐτοῦ, καὶ εἰς διατάξεις τῶν
peditum eius. Et fecit bellum in diebus
6 πεζῶν αὐτοῦ. καὶ ἐποίησε πόλεμον ἐν ταῖς ἡμέραις
illis rex Nabuchodonosor contra regem
ἐκείναις ὁ βασιλεὺς ναβουχοδονόσορ πρὸς βασιλέα
Arphaxad in campo magno; hic est
ἀρφαξὰδ ἐν τῷ πεδίῳ τῷ μεγάλῳ. τοῦτό ἐστι
campus in terminis Ragau: & occurrerunt ad
πεδίον ἐν τοῖς ὁρίοις ῥαγαῦ. καὶ συνήντησαν πρὸς
eum omnes habitantes montana, & omnes
αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν ὀρεινὴν, καὶ πάντες οἱ
habitantes Euphratem & Tigrim, & Hydas-
κατοικοῦντες τὸν εὐφράτην καὶ τὸν τίγριν, καὶ τὸν ὑδάσ-
pem, & campum Arioch regis Elymæorum. &
πην, καὶ πεδίον ἀριὼχ τοῦ βασιλέως ἐλυμαίων. καὶ
conuenerunt gentes multæ valde in prælium filiorum
συνῆλθον ἔθνη πολλὰ σφόδρα εἰς παράταξιν υἱῶν
Geled. Et misit Nabuchodonosor rex
7 χελεούδ. καὶ ἀπέστειλε ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς

Assyriorum ad omnes habitantes Per-
ἀσσυρίων ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν περ-
siam, & ad omnes habitantes versus Occidentem,
σίδα, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας πρὸς δυσμαῖς,
& habitantes Ciliciam, & Damascum, & Libanum,
καὶ τοὺς κατοικοῦντας κιλικίαν καὶ δαμασκὸν, καὶ λίβανον,
& Antilibanum, & omnes habitantes contra
καὶ ἀντιλίβανον, καὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας κατὰ
faciem maritimæ regionis, Et eos qui in gentibus
πρόσωπον τῆς παραλίας. καὶ τοὺς ἐν τοῖς ἔθνεσι τοῦ 8
Carmeli, & Galaad, & superiorem Galilæam, &
καρμήλου, καὶ γαλαὰδ, καὶ τὴν ἄνω γαλιλαίαν καὶ τὸ
magnum campum Esdrelom: Et omnes qui in Sama-
μέγα πεδίον ἐσδρηλώμ. καὶ πάντας τοὺς ἐν σαμα- 9
ria, & ciuitates eius, & trans Iordanem vsq;
ρείᾳ, καὶ τὰς πόλεις αὐτῆς, καὶ πέραν τοῦ ἰορδάνου ἕως
ad Hierusalem & Betane, & Chellus, & Cades, &
ἱερουσαλὴμ καὶ βετάνη, καὶ χελλοὺς, καὶ κάδης, καὶ τοῦ
flumen Ægypti, & Taphnem, & Ramesse, & omnem terram
ποταμοῦ αἰγύπτου, καὶ τάφνας, καὶ ῥαμεσσῆ, καὶ πᾶσαν γῆν
Gesem, quousque perueniatur ad terga Tanis & Memphis, &
γεσὲμ, ἕως τοῦ ἐλθεῖν ἐπάνω τάνεως καὶ μέμφεως, καὶ
omnes habitantes Ægyptum, quousq; perueniatur
πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν αἴγυπτον, ἕως τοῦ ἐλθεῖν
ad terminos Æthiopiæ. Et vilipenderunt omnes
ἐπὶ τὰ ὅρια αἰθιοπίας. καὶ ἐφαύλισαν πάντες οἱ 10
habitantes terram verbum Nabuchodonosor
κατοικοῦντες τὴν γῆν τὸ ῥῆμα ναβουχοδονόσορ τοῦ
regis Assyriorum: & non conuenerunt illi in bel-
βασιλέως ἀσσυρίων, καὶ οὐ συνῆλθον αὐτῷ εἰς τὸν πό-
lum, quoniam non timuerunt eum, sed erat coram
λεμον. ὅτι οὐκ ἐφοβήθησαν αὐτὸν, ἀλλ' ἦν ἐναντίον
ipsis, tanquam vir vnus: & remiserunt nuncios eius
αὐτῶν, ὡς ἀνὴρ εἷς. καὶ ἀπέστρεψαν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ
vacuos in ignominia à facie ipsorum. Et indi-
κενοὺς ἐν ἀτιμίᾳ ἀπὸ προσώπου αὐτῶν. καὶ ἐθυ- 11
gnatus est Nabuchodonosor contra omnem terram hanc
μώθη ναβουχοδονόσορ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ταύτην
valde: & iurauit per thronum & regnum
σφόδρα. καὶ ὤμοσε κατὰ τοῦ θρόνου καὶ τῆς βασιλείας
suum, nimirum vlturum se omnes terminos Ci-
αὐτοῦ, ἦ μὴν ἐκδικήσειν αὐτὸν πάντα τὰ ὅρια τῆς κι-
liciæ, & Damasci, & Syriæ, & interempturum gla-
λικίας, καὶ δαμασκοῦ, καὶ συρίας, καὶ ἀνελεῖν τῇ ῥομ-
dio suo omnes habitantes in terra Moab,
φαίᾳ αὐτοῦ πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν γῇ μωάβ,
& filios Ammon, & omnem Iudæam, & omnes
καὶ τοὺς υἱοὺς ἀμμών, καὶ πᾶσαν τὴν ἰουδαίαν, καὶ πάντας
qui in Ægypto, donec perueniatur ad terminos duplicis ma-
τοὺς ἐν αἰγύπτῳ, ἕως τοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ ὅρια τῶν δύο θα-
ris. Et aciem instruxit in potentia sua contra
λασσῶν. καὶ παρετάξατο ἐπὶ δυνάμει αὐτοῦ πρὸς
Arphaxad regem in anno septimo decimo:
ἀρφαξὰδ βασιλέα ἐν τῷ ἔτει τῷ ἑπτακαιδεκάτῳ.
& confortatus est in bello suo, & omnes
καὶ ἐκραταιώθη ἐν τῷ πολέμῳ αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ
currus suis & dominatus est ciuitatibus eius. &
ἅρματα αὐτοῦ. καὶ ἐκυρίευσε τῶν πόλεων αὐτοῦ. καὶ
peruenit vsque ad Ecbatana, & obtinuit turres,
ἀφίκετο ἕως ἐκβατάνων, καὶ ἐκράτησε τῶν πύργων,
& destruxit plateas eius: & ornatum
καὶ προενόμευσε τὰς πλατείας αὐτῆς. καὶ τὸν κόσμον
eius dedit in opprobrium eius. & cepit Arpha-
αὐτῆς ἔδωκεν εἰς ὄνειδος αὐτῆς. καὶ ἔλαβε τὸν ἀρφα-
xad in montibus Ragau, & iaculatus est eum in
ξὰδ ἐν τοῖς ὄρεσι ῥαγαῦ, καὶ κατηκόντισεν αὐτὸν ἐν
iaculis suis. & disperdidit eum vsque ad
ταῖς ζιβύναις αὐτοῦ. καὶ ἐξωλόθρευσεν αὐτὸν ἕως τῆς
diem illam: & reuersus est post eum in Niniuen ipse,
ἡμέρας ἐκείνης, καὶ ἀνέστρεψε μετ' αὐτῶν εἰς νινευὶ αὐτὸς,
& omnis commixtus eius, multitudo virorum bellatorum
καὶ πᾶς ὁ σύμμικτος αὐτοῦ, πλῆθος ἀνδρῶν πολεμιστῶν
magna valde, & erit ibi torpens & conuiuia faciens
πολὺ σφόδρα. καὶ ἦν ἐκεῖ ῥαθυμῶν καὶ εὐωχούμενος
ipse, & exercitus eius per dies centum viginti.
αὐτὸς καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐφ' ἡμέρας ἑκατὸν εἴκοσι.

CAP. II. β'.

Et in anno octauo & decimo, secunda & vi-
1 Καὶ ἐν ἔτει τῷ ὀγδόῳ καὶ δεκάτῳ δευτέρᾳ καὶ εἰ-
cesima primi mensis, factum est verbum in domo Nabu-
κάδι τοῦ πρώτου μηνὸς ἐγένετο λόγος ἐν οἴκῳ ναβου-
chodonosor regis Assyriorum, vt vlcisceretur omnem
χοδονόσορ βασιλέως ἀσσυρίων ἐκδικῆσαι πᾶσαν
terram, sicut locutus est. Et conuocauit omnes
2 τὴν γῆν, καθὼς ἐλάλησε. καὶ συνεκάλεσε πάντας τοὺς
seruos suos & omnes magnates suos,
θεράποντας αὐτοῦ καὶ πάντας τοὺς μεγιστᾶνας αὐτοῦ.
Et posuit cum eis mysterium consilij sui:
3 καὶ ἔθετο μετ' αὐτῶν τὸ μυστήριον τῆς βουλῆς αὐτοῦ
& conuocauit omnem malitiam terræ ab
καὶ συνεκάλεσε πᾶσαν τὴν κακίαν τῆς γῆς ἐκ τοῦ
ore suo. & ipsi decreuerunt exterminare omnem
στόματος αὐτοῦ. καὶ αὐτοὶ ἔκριναν ὀλοθρεῦσαι πᾶσαν
carnem qui non secuti sunt verbum oris
σάρκα οἳ οὐκ ἠκολούθησαν τῷ λόγῳ τοῦ στόματος
eius. Et factum est vt consummauit consilium suum,
4 αὐτοῦ. καὶ ἐγένετο ὡς συνετέλεσε τὴν βουλὴν αὐτοῦ,
vocauit Nabuchodonosor rex Assyriorum
ἐκάλεσε ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς ἀσσυρίων τὸν
Holofernem principem militiæ suæ, secun-
ὀλοφέρνην ἀρχιστράτηγον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, δεύτε-
dum existentem post ipsum & dixit ad eum: Hæc dicit
ρον ὄντα μετ' αὐτὸν. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν, τάδε λέγει
rex magnus dominus vniuersæ terræ: Ecce tu
5 ὁ βασιλεὺς ὁ μέγας ὁ κύριος πάσης γῆς. ἰδοὺ σὺ
egredieris a facie mea, & sumes tecum vi-
ἐξελεύσῃ ἐκ προσώπου μου, καὶ λήψῃ μετὰ σοῦ ἄν-
ros confidentes in fortitudine sua, peditum in milliaria
δρας πεποιθότας ἐν ἰσχύι αὐτῶν, πεζῶν εἰς χιλιάδας
centum viginti, & multitudinem equorum cum ascensoribus, mi-
ἑκατὸν εἴκοσι, καὶ πλῆθος ἵππων σὺν ἀναβάταις, χι-
lliaria duodecim; & exibis in occursum vniuersæ
λιάδας δώδεκα, καὶ ἐξελεύσῃ εἰς συνάντησιν πάσῃ τῇ
terræ ad Occidentē, quoniā inobedientes fuerūt in verbo meo, &
γῇ εἰς δυσμάς, ὅτι ἠπείθησαν ἐν τῷ ῥήματί μου, καὶ
nunciabis eis vt præparent mihi terram & aquam, quia
ἀπαγγελεῖς αὐτοῖς ἑτοιμάζειν μοι γῆν καὶ ὕδωρ, ὅτι
exibo in furore meo in eos, & cooperiam omnē
ἐξελεύσομαι ἐν θυμῷ μου ἐπ' αὐτοὺς, καὶ καλύψω πᾶν
faciem terræ in pedibus exercitus mei, &
τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἐν τοῖς ποσὶ τῆς δυνάμεώς μου, καὶ
dabo eos in rapinam illis. & vulnerati
δώσω αὐτοὺς εἰς διαρπαγὴν αὐτοῖς. καὶ οἱ τραυματίαι
eorum replebunt valles eorum & tor-
αὐτῶν πληρώσουσι τὰς φάραγγας αὐτῶν καὶ τοὺς χει-
rentes. & flumen inundans mortuis eorum
μάῤῥους. καὶ ποταμὸς ἐπικλύζων τοῖς νεκροῖς αὐτῶν
implebitur: & ducam captiuitatem eorum
πληρωθήσεται. καὶ ἄξω τὴν αἰχμαλωσίαν αὐτῶν
in summitates vniuersæ terræ tu autem exiens præ-
ἐπὶ τὰ ἄκρα πάσης τῆς γῆς. σὺ δὲ ἐξελθὼν προ-
occupabis mihi omnem terminum eorum, & dedent tibi
καταλήψῃ μοι πᾶν ὅριον αὐτῶν, καὶ ἐκδώσουσί σοι
teipsos: & seruabis mihi eos in diem redar-
ἑαυτούς. καὶ διατηρήσεις ἐμοὶ αὐτοὺς εἰς ἡμέραν ἐλε-
gutionis eorum Aduersum autem inobedientes non parcet
6 γμοῦ αὐτῶν. ἐπὶ δὲ τοὺς ἀπειθοῦντας οὐ φείσεται ὁ
ὀφθαλ-

oculus tuus, dare eos in caedem & rapinam
ὀφθαλμός σου, τοῦ δοῦναι αὐτοὺς εἰς φόνον καὶ ἁρπαγὴν
in omni terra tua, quia viuens ego & potestas re-
ἐν πάσῃ τῇ γῇ σου, ὅτι ζῶν ἐγὼ καὶ τὸ κράτος τῆς βα-
gni mei, quaecunq; locutus sum, & faciam haec in manu
σιλείας μου, ὅσα ἐλάλησα, καὶ ποιήσω ταῦτα ἐν χειρὶ
mea. tu autem non transgredieris vnũ quidpiam verborum Domini
μου. σὺ δὲ οὐ παραβήσῃ ἕν τι τῶν ῥημάτων τοῦ κυρίου
tui, sed consummans consummabis sicut imperaui
σου. ἀλλ' ἐπιτελῶν ἐπιτελέσεις καθότι προσέταξά
tibi. & non tardabis facere ipsa. Et exiit
σοι. καὶ οὐ μακρυνεῖς τοῦ ποιῆσαι αὐτά. καὶ ἐξῆλθεν ὁ 7
Holofernes à facie domini sui, & vocauit
ὀλοφέρνης ἀπὸ προσώπου τοῦ κυρίου αὐτοῦ, καὶ ἐκάλεσε
omnes magnates, & duces, & praefectos
πάντας τοὺς δυνάστας καὶ τοὺς στρατηγοὺς καὶ ἐπιστάτας
virtutis Assyriorum, & numerauit electos vi-
τῆς δυνάμεως ἀσσοὺρ, καὶ ἠρίθμησεν ἐπιλέκτους ἄν-
ros in praelium, sicut praecepit ei Do-
δρας εἰς παράταξιν καθότι προσέταξεν αὐτῷ ὁ κύ-
minus suus, ad centum viginti millia, & equites sagittarios
ριος αὐτοῦ εἰς μυριάδας δεκαδύο, καὶ ἵππους τοξότας
duodecim mille. Et ordinauit eos quemadmodum
μυρίους δισχιλίους. καὶ διέταξεν αὐτοὺς ὃν τρόπον 8
praelij multitudo ordinatur. & assumpsit camelos &
πολέμου πλῆθος συντάσσεται. καὶ ἔλαβε καμήλους καὶ
asinos ad sarcinas eorum multitudinem multam valde, &
ὄνους εἰς τὴν ἀπαρτίαν αὐτῶν πλῆθος πολὺ σφόδρα, καὶ
oues & boues, & capras ad praeparationem
πρόβατα καὶ βόας καὶ αἶγας εἰς παρασκευὴν
eorum, quorum non erat numerus. Et frumentaceum victũ omni
αὐτῶν, ὧν οὐκ ἦν ἀριθμός. καὶ ἐπισιτισμὸν παντὶ 9
viro ad multitudinem. Et aurum & argentum
ἀνδρὶ εἰς πλῆθος. καὶ χρυσίον καὶ ἀργύριον 10
de domo regis multum nimis. Et egressus est
ἐξ οἴκου βασιλέως πολὺ σφόδρα. καὶ ἐξῆλθεν 11
ipse & omnis exercitus eius in viam vt praece-
αὐτὸς καὶ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτοῦ εἰς πορείαν τοῦ προηγ-
derent regem Nabuchodonosor, & cooperirent omnem
ῆσαι βασιλέως ναβουχοδονόσορ, καὶ καλύψαι πᾶν τὸ
faciem terrae ad occidens in curribus &
πρόσωπον τῆς γῆς πρὸς δυσμαῖς ἐν ἅρμασι καὶ
equitibus, & peditibus electis eorum: & multi mi-
ἱππεῦσι καὶ πεζοῖς ἐπιλέκτοις αὐτῶν. καὶ πολὺς ὁ ἐπί-
xti sicut locustae venerunt cum eis. & sicut arena terrae:
μικτος ὡς ἀκρὶς συνῆλθον αὐτοῖς, καὶ ὡς ἄμμος τῆς γῆς.
non enim erat numerus prae multitudine eorum. Et exierunt
οὐ γὰρ ἦν ἀριθμὸς ἀπὸ πλήθους αὐτῶν. καὶ ἐξῆλθον 12
de Niniue viam trium dierum super faciem campi
ἐκ νινευὶ ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν ἐπὶ πρόσωπον τοῦ πεδίου
Bectileth, & castrametatus est à Bectileth,
βεκτιλέθ. καὶ ἐπεστρατοπέδευσεν ἀπὸ βεκτιλὲθ
prope montem qui ad sinistram superioris Ciliciae:
πλησίον τοῦ ὄρους τοῦ ἐπ' ἀριστερᾷ τῆς ἄνω κιλικίας
& cepit omnem potestatem eius, pedites &
καὶ ἔλαβε πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τοὺς πεζοὺς καὶ τοὺς
equites, & currus eius: & abiit inde in
ἱππεῖς, καὶ τὰ ἅρματα αὐτοῦ. καὶ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν
montana. Et incidit Phud & Lud, & prae-
ὀρεινήν. καὶ διέκοψε τὸ φοὺδ καὶ τὸ λοὺδ, καὶ προε- 13
datus est filios omnes Rases, & filios Ismael eos qui contra
νόμευσεν υἱοὺς πάντας ῥασσὶς καὶ υἱοὺς ἰσμαὴλ τοὺς κατὰ
faciem deserti ad Austrum Chellon.
πρόσωπον τῆς ἐρήμου πρὸς νότον τῆς χελλών.
Et transiuit Euphratem, & transiit Mesopota-
καὶ παρῆλθε τὸν εὐφράτην, καὶ διῆλθε τὴν μεσοποτα- 14
miam; & fregit omnes ciuitates excelsas,
μίαν. καὶ κατέσκαψε πάσας τὰς πόλεις τὰς ὑψηλὰς
quae in torrente Arbonai quousque perueniatur ad
τὰς ἐπὶ τοῦ χειμάρρου ἀρβωναὶ ἕως τοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ

mare: & occupauit terminos Ciliciae, &
θάλασσαν. καὶ κατελάβετο τὰ ὅρια τῆς κιλικίας. καὶ
incidit omnes resistentes ei, & venit vsque
κατέκοψε πάντας τοὺς ἀντιστάντας αὐτῷ. καὶ ἦλθεν ἕως
ad fines Iapheth, qui ad Austrum, & faciem Ara-
ὁρίων ἰάφεθ τὰ πρὸς νότον καὶ πρόσωπον τῆς ἀρα-
biae. Et circumdedit omnes filios Madiam, &
15 βίας. καὶ ἐκύκλωσε πάντας τοὺς υἱοὺς μαδιάμ, καὶ
succendit tabernacula eorum & praedatus
ἐνέπρησε τὰ σκηνώματα αὐτῶν καὶ προενόμευ-
est cubilia eorum. Et descendit in campum Da-
* σε τὰς μάνδρας αὐτῶν. καὶ κατέβη εἰς πεδίον δα-
masci in diebus messis tritici, & succendit om-
μασκοῦ ἐν ἡμέραις θερισμοῦ πυρῶν, καὶ ἐνέπρησε πάν-
nes agros eorum, & greges & armenta
τας τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν, καὶ τὰ ποίμνια καὶ τὰ βουκόλια
dedit in deletionem, & ciuitates eorum spoliauit,
ἔδωκεν εἰς ἀφανισμὸν, καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ἐσκύλευσε,
& campos eorum ventilauit, & percussit omnes
καὶ τὰ πεδία αὐτῶν ἐξελίκμησε. καὶ ἐπάταξε πάντας
iuuenes eorum in ore gladij. & cecidit
τοὺς νεανίσκους αὐτῶν ἐν στόματι ῥομφαίας. καὶ ἐπέπεσεν
timor & tremor eius super inhabitantes
ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν
regionem maritimam, qui erant in Sidone & in Tyro. &
παραλίαν, τοὺς ὄντας ἐν σιδῶνι καὶ ἐν τύρῳ, καὶ τοὺς
habitantes Sur & Ocina, & omnes habitan-
κατοικοῦντας σοὺρ καὶ ὀκινά, καὶ πάντας τοὺς κατοικοῦν-
tes Iemnaan, & habitantes in Azoto & Asca-
τας ἰεμνάαν, καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν ἀζώτῳ καὶ ἀσκά-
lone, timuerunt eum valde.
λωνι, ἐφοβήθησαν αὐτὸν σφόδρα.

CAP. III. γ'.

Et miserunt ad eum legatos verbis paci-
1 Καὶ ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν ἀγγέλους λόγοις εἰρη-
ficis, dicentes: Ecce nos famuli Nabucho-
2 νικοῖς, λέγοντες. ἰδοὺ ἡμεῖς οἱ παῖδες ναβουχο-
donosor regis magni, astamus in conspectu
δονόσορ βασιλέως μεγάλου, παρακείμεθα ἐνώπιον
tuo: Vtere nobis quemadmodum placitum est faciei
3 σου. χρῆσαι ἡμῖν καθὼς ἀρεστόν ἐστι τῷ προσώπῳ
tuae. Ecce suburbia nostra & omnis locus noster, &
4 σου. ἰδοὺ αἱ ἐπαύλεις ἡμῶν καὶ πᾶς τόπος ἡμῶν. καὶ
omnis campus tritici, & greges, & armenta, &
πᾶν πεδίον πυρῶν καὶ τὰ ποίμνια καὶ τὰ βουκόλια. καὶ
omnes mandrae tabernaculorum nostrorum a-
πᾶσαι αἱ μάνδραι τῶν σκηνωμάτων ἡμῶν παρά-
stant ante faciem tuam; vtere quemadmodum placuerit
κεινται πρὸ προσώπου σου, χρῆσαι καθὼς ἂν ἀρέσκῃ
tibi: Ecce & ciuitates nostrae, & habitantes in
5 σοι. ἰδοὺ καὶ αἱ πόλεις ἡμῶν καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν
eis, serui tui sunt. Veniens obuiam eis vt
αὐταῖς, δοῦλοί σου εἰσίν. ἐλθὼν ἀπάντησον αὐταῖς ὡς
est bonum in oculis tuis. & venerunt vi-
ἔστιν ἀγαθὸν ἐν ὀφθαλμοῖς σου. καὶ παρεγένοντο οἱ ἄν-
ri ad Holofernem, & annunciauerunt ei iuxta
δρες πρὸς ὀλοφέρνην, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ κατὰ τὰ
verba haec. Et descendit in regionem maritimã
6 ῥήματα ταῦτα. καὶ κατέβη ἐπὶ τὴν παραλίαν
ipse & exercitus: & custodiuit ciuitates excel-
αὐτὸς καὶ ἡ δύναμις. καὶ ἐφρούρησε τὰς πόλεις τὰς ὑψη-
sas. Et acceperunt ex eis in auxilium viros
7 λάς. καὶ ἔλαβον ἐξ αὐτῶν εἰς συμμαχίαν ἄνδρας
electos. Et susceperunt eum ipsi & omnis re-
8 ἐπιλέκτους. καὶ ἐδέξαντο αὐτὸν αὐτοὶ καὶ πᾶσα ἡ περί-
gio eorum, cum coronis & choris, & tympanis.
χωρος αὐτῶν, μετὰ στεφάνων καὶ χορῶν καὶ τυμπάνων.

Et demolitus est omnes fines eorum, & lucos
καὶ κατέσκαψε πάντα τὰ ὅρια αὐτῶν, καὶ τὰ ἄλση
eorum excidit. Et erat decretum ei extermina-
αὐτῶν ἐξέκοψε. καὶ ἦν δεδομένον αὐτῷ ἐξολοθρεῦ-
re omnes deos terræ, vt ipsi soli
σαι πάντας τοὺς θεοὺς τῆς γῆς, ὅπως αὐτῷ μόνῳ τῷ
Nabuchodonosor seruirent omnes gentes, & om-
ναβουχοδονόσορ λατρεύσωσι πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πᾶ-
nes, linguæ & tribus eorum inuocarent
σαι αἱ γλῶσσαι καὶ αἱ φυλαὶ αὐτῶν ἐπικαλέσωνται
ipsum Deum. Et venit contra faciem Esdraelon
αὐτὸν θεόν. καὶ ἦλθε κατὰ πρόσωπον ἐσδρηλὼν
prope Doteam, quæ est contra Serram
πλησίον τῆς δοταίας, ἥ ἐστιν ἀπέναντι τοῦ πρίονος τοῦ
magnam Iudææ: & castrametatus est in-
μεγάλου τῆς ἰουδαίας. καὶ κατεστρατοπέδευσεν ἀνὰ-
ter Gaba & Scytharum ciuitatem: & fuit ibi mensem
μέσον γαιβαὶ καὶ σκυθῶν πόλεως. καὶ ἦν ἐκεῖ μῆνα
dierum vt congregaret omnem sarcinam
ἡμερῶν εἰς τὸ συλλέξαι πᾶσαν τὴν ἀπαρτίαν τῆς
exercitus sui.
δυνάμεως αὐτοῦ.

CAP. IV. δ.

Et audierunt filij Israel qui habitabant in
Καὶ ἤκουσαν οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ οἱ κατοικοῦντες ἐν
Iudæa, omnia quæ fecit Holofernes gen-
τῇ ἰουδαίᾳ, πάντα ὅσα ἐποίησεν ὀλοφέρνης τοῖς ἔθνε-
tibus princeps exercitus Nabuchodonosor regis As-
σιν ὁ ἀρχιστράτηγος ναβουχοδονόσορ τοῦ βασιλέως ἀσ-
syriorum: & quemadmodum spoliauit omnia templa eo-
συρίων, καὶ ὃν τρόπον ἐσκύλευσε πάντα τὰ ἱερὰ αὐ-
rum, & dedit ea in deletionem. Et timuerunt
τῶν, καὶ ἔδωκεν αὐτὰ εἰς ἀφανισμόν. καὶ ἐφοβήθη-
valde à facie eius, & pro Hierusa-
σαν σφόδρα ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ περὶ ἱερουσα-
lem & templo Domini Dei sui turbati sunt: quia
λὴμ καὶ τοῦ ναοῦ κυρίου θεοῦ αὐτῶν ἐταράχθησαν. ὅτι
recenter fuerant ascendentes de captiui-
προσφάτως ἦσαν ἀναβεβηκότες ἐκ τῆς αἰχμα-
tate, & nuper omnis populus congregatus fuerat ex
λωσίας, καὶ νεωστὶ πᾶς ὁ λαὸς συνελέλεκτο ἐκ τῆς
Iudææ; & vasa, & altare, & domus à
ἰουδαίας. καὶ τὰ σκεύη καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ ὁ οἶκος ἐκ
prophanatione sanctificata erant. Et miserunt ad
βεβηλώσεως ἡγιασμένα ἦν. καὶ ἀπέστειλαν εἰς
omnem terminum Samariæ, & vicos, & Bethoro. & Bel-
πᾶν ὅριον σαμαρείας, καὶ κώμας, καὶ βαιθωρὼ, καὶ βελ-
men, & Hiericho, & ad Choba, & Esora, & vallem
μὲν, καὶ ἱεριχὼ, καὶ εἰς χωβὰ, καὶ ἐσωρὰ, καὶ τὸν αὐλῶνα
Salem: & præoccupauerunt omnes vertices
σαλήμ, καὶ προκατελάβοντο πάσας τὰς κορυφὰς
montium excelsorum. Et muris circundederūt qui in
τῶν ὀρέων τῶν ὑψηλῶν. καὶ ἐτείχισαν τὰς ἐν
eis vicos, & apposuerunt in frumentationem in
αὐταῖς κώμας, καὶ παρέθεντο εἰς ἐπισιτισμὸν εἰς
præparationem pugnæ: quoniam recenter erant campi
παρασκευὴν πολέμου. ὅτι προσφάτως ἦν τὰ πεδία
eorum demessi. Et scripsit Ioachim sacerdos
αὐτῶν τεθερισμένα. καὶ ἔγραψεν ἰωακεὶμ ὁ ἱερεὺς
magnus qui erat in diebus illis in Hierusa-
ὁ μέγας ὃς ἦν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐν ἱερουσα-
lem, iis qui habitabant Betulua, & Betemestham quæ
λὴμ, τοῖς κατοικοῦσι βαιτυλούα, καὶ βετημεσθαὶμ ἣ
est contra Esdraelon contra faciem campi
ἐστιν ἀπέναντι ἐσδρηλὼν κατὰ πρόσωπον τοῦ πεδίου
qui prope Dothaim, dicens, vt obtinerent ascen-
τοῦ πλησίον δωθαεὶμ, λέγων, διακατασχεῖν τὰς ἀνα-
sus montanorum, quia per illos erat introitus ad
βάσεις τῆς ὀρεινῆς, ὅτι δι' αὐτῶν ἦν ἡ εἴσοδος εἰς τὴν
Iudæam, & erat facilè prohibere eos ad-
ἰουδαίαν. καὶ ἦν εὐχερῶς διακωλῦσαι αὐτοὺς προσ-
uenientes, cum angustus transitus esset, ad viros
βαίνοντας, στενῆς τῆς διαβάσεως οὔσης, ἐπ' ἄνδρας
ad summum duos. Et fecerunt filij Israel sicut
τοὺς πάντας δύο. καὶ ἐποίησαν οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ καθὰ
constituit eis Ioachim sacerdos magnus; & se-
συνέταξεν αὐτοῖς ἰωακεὶμ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, καὶ ἡ γε-
natus vniuersi populi Israel, qui sedebant in Hieru-
ρουσία παντὸς δήμου ἰσραὴλ, οἳ ἐκάθηντο ἐν ἱερου-
salem. Et clamauerunt omnis vir Israel ad
σαλήμ. καὶ ἀνεβόησαν πᾶς ἀνὴρ ἰσραὴλ πρὸς
Deum in instantia magna, & humiliauerunt
τὸν θεὸν ἐν ἐκτενείᾳ μεγάλῃ. καὶ ἐταπείνωσαν τὰς
animas suas in instantia magna ipsi & mu-
ψυχὰς αὐτῶν ἐν ἐκτενείᾳ μεγάλῃ αὐτοὶ καὶ αἱ γυ-
lieres eorum, & infantes eorum, & iumenta eorum,
ναῖκες αὐτῶν, καὶ τὰ νήπια αὐτῶν, καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν,
& omnis aduena, & mercenarius, & seruus eorum.
καὶ πᾶς πάροικος καὶ μισθωτὸς καὶ ἀργυρώνητος αὐτῶν.
Imposuerunt cilicia super lumbos suos. & omnis
ἐπέθεντο σάκκους ἐπὶ τὰς ὀσφύας αὐτῶν. καὶ πᾶς
vir, & mulier, & pueri, & habitantes Hieru-
ἀνὴρ, καὶ γυνὴ, καὶ τὰ παιδία, καὶ οἱ κατοικοῦντες ἱερου-
salem ceciderunt contra faciem templi, & cinere con-
σαλὴμ ἔπεσαν κατὰ πρόσωπον τοῦ ναοῦ, καὶ ἐσποδώ-
sperserunt capita sua, & extenderunt cilicia
σαντο τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ ἐξέτειναν τοὺς σάκκους
sua contra faciem Domini, & altare cili-
αὐτῶν κατὰ πρόσωπον κυρίου. καὶ τὸ θυσιαστήριον σάκ-
cio operuerunt: Et clamauerunt ad Deum Israel
κῳ περιέβαλον. καὶ ἐβόησαν πρὸς τὸν θεὸν ἰσραὴλ
vnanimiter assiduè, ne daret in prædam
ὁμοθυμαδὸν ἐκτενῶς, τοῦ μὴ δοῦναι εἰς διαρπαγὴν
infantes eorum, & vxores in diuisionem, &
τὰ νήπια αὐτῶν, καὶ τὰς γυναῖκας εἰς προνομὴν, καὶ
ciuitates hæreditatis eorum in interitum,
τὰς πόλεις τῆς κληρονομίας αὐτῶν εἰς ἀφανισμὸν,
& sancta in pollutionem & opprobrium, derisionem
καὶ τὰ ἅγια εἰς βεβήλωσιν καὶ ὀνειδισμὸν, ἐπίχαρμα
gentibus: & exaudiuit Deus deprecationem eorum, &
τοῖς ἔθνεσι. καὶ εἰσήκουσεν ὁ θεὸς τῆς δεήσεως αὐτῶν. καὶ
de tribulatione eorum liberauit eos: & erat populus
ἐκ τῆς θλίψεως αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς. καὶ ἦν ὁ λαὸς
ieiunans diebus multis in vniuersa Iudæa & Hie-
νηστεύων ἡμέρας πλείους ἐν πάσῃ τῇ ἰουδαίᾳ καὶ ἱε-
rusalem ante faciem sanctorum Domini omnipo-
ρουσαλὴμ κατὰ πρόσωπον τῶν ἁγίων κυρίου παντο-
tentis. Et Ioachim sacerdos magnus, & omnes
κράτορος. καὶ ἰωακεὶμ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, καὶ πάντες
qui astabant coram Domino sacerdotes & qui misti-
οἱ παρεστηκότες ἐνώπιον κυρίου ἱερεῖς, καὶ οἱ λειτουρ-
strabant Domino ciliciis præcincti lumbos
γοῦντες κυρίῳ σάκκους περιεζωσμένοι τὰς ὀσφύας
suos, offerebant holocaustum consueti
αὐτῶν, προσέφερον τὴν ὁλοκαύτωσιν τοῦ ἐνδελε-
sacrificij, & orationes, & voluntaria dona populi:
χισμοῦ καὶ τὰς εὐχὰς, καὶ τὰ ἑκούσια δόματα τοῦ λαοῦ.
& erat cinis super mitras eorum. Et clamabant
καὶ ἦν σποδὸς ἐπὶ τὰς κιδάρεις αὐτῶν. καὶ ἐβόων
ad Dominum ex omni virtute, in bonum, vt
πρὸς κύριον ἐκ πάσης δυνάμεως, εἰς ἀγαθὸν ἐπι-
visitaret omnem domum Hierusalem.
σκέψασθαι πάντα οἶκον ἱερουσαλήμ.

CAP. V. ε.

Et annunciatum est Holoferni principi mili-
Καὶ ἀνηγγέλη ὀλοφέρνῃ ἀρχιστρατήγῳ δυνά-
μεως

tiæ Assyriorum, quòd filij Israel præparati essent
μέως ἀσσούρ, διότι οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ παρεσκευάσαντο
ad prœlium: & itinera montanorum conclusissent, &
εἰς πόλεμον, καὶ τὰς διόδους τῆς ὀρεινῆς συνέκλεισαν, καὶ
muniuissent omnem verticem montis excelsi, & posuissent
ἐτειχίσαντο πᾶσαν κορυφὴν ὄρους ὑψηλοῦ, καὶ ἔθηκαν
in campis scandala: & iratus est furore nimis,
ἐν τοῖς πεδίοις σκάνδαλα. καὶ ὠργίσθη θυμῷ σφόδρα.
& vocauit omnes principes Moab, &
καὶ ἐκάλεσε πάντας τοὺς ἄρχοντας μωάβ, καὶ τοὺς
duces Ammon, & omnes Satrapas
στρατηγοὺς ἀμμών, καὶ πάντας τοὺς σατράπας τῆς
regionis maritimæ: & dixit eis: Nunciate iam mihi
παραλίας. καὶ εἶπεν αὐτοῖς. ἀπαγγείλατε δή μοι 3
filij Chanaan quis populus iste qui sedet in montanis,
υἱοὶ χαναὰν τίς ὁ λαὸς οὗτος ὁ καθήμενος ἐν τῇ ὀρεινῇ,
& quæ quas habitant ciuitates. & quæ multitudo exercitus
καὶ τίνες ἃς κατοικοῦσι πόλεις, καὶ τί τὸ πλῆθος τῆς δυ-
eorum, & in quo robur eorum & fortitudo
νάμεως αὐτῶν, καὶ ἐν τίνι τὸ κράτος αὐτῶν καὶ ἡ ἰσχὺς
eorum, & qui insurrexit in eis rex aut dux
αὐτῶν, καὶ τίς ἀνέστηκεν ἐπ᾽ αὐτῶν βασιλεὺς ἡγού-
exercitus eorum, & quare decreuerunt vt
μενος στρατηγίας αὐτῶν, καὶ διατί κατέγνωσαν τοῦ
non venirent in occursum meum præ omnibus ha-
μὴ ἐλθεῖν εἰς ἀπάντησίν μου παρὰ πάντας τοὺς κα-
bitantibus in Occidenti. Et dixit ad eum Achior
τοικοῦντας ἐν δυσμαῖς. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ἀχιὼρ ὁ 5
dux omnium filiorum Ammon: Audiat iam
ἡγούμενος πάντων υἱῶν ἀμμών. ἀκουσάτω δὴ ὁ 4
dominus meus verbum de ore serui tui; & an-
κύριός μου λόγον ἐκ στόματος τοῦ δούλου σου. καὶ ἀν-
nunciabo tibi veritatem de populo isto, qui
αγγελῶ σοι τὴν ἀλήθειαν περὶ τοῦ λαοῦ τούτου, ὃς
habitat montana hæc, prope te habitante;
κατοικεῖ τὴν ὀρεινὴν ταύτην, πλησίον σου οἰκοῦντος.
& non egredietur mendacium de ore serui
καὶ οὐκ ἐξελεύσεται ψεῦδος ἐκ τοῦ στόματος τοῦ δούλου
tui. Populus iste est ex progenie Chaldæorum. Et
σου. ὁ λαὸς οὗτός εἰσιν ἀπόγονοι χαλδαίων. καὶ 6
habitauerunt prius in Mesopotamia, quia non
παρῴκησαν τὸ πρότερον ἐν τῇ μεσοποταμίᾳ ὅτι οὐκ
voluerunt sequi deos patrum
ἠβουλήθησαν ἀκολουθῆσαι τοῖς θεοῖς τῶν πατέρων
suorum qui fuerunt in terra Chaldæorum. Et exierunt ex
αὐτῶν οἳ ἐγένοντο ἐν γῇ χαλδαίων. καὶ ἐξέβησαν ἐξ 7
via generationum suarum, & adorauerunt Deum
ὁδοῦ τῶν γονέων αὐτῶν. καὶ προσεκύνησαν τῷ θεῷ τοῦ
cæli, Deum quem cognouerant, & proiecerunt eos à
οὐρανοῦ, θεῷ ᾧ ἐπέγνωσαν. καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς ἀπὸ
facie deorum suorum, & fugerunt in Mesopota-
προσώπου τῶν θεῶν αὐτῶν, καὶ ἔφυγον εἰς μεσοποτα-
miam, & habitauerunt ibi diebus multis: & dixit
μίαν. καὶ παρῴκησαν ἐκεῖ ἡμέρας πολλάς. καὶ εἶπεν ὁ
Deus eorum vt exirent de habitatione sua, & i-
θεὸς αὐτῶν ἐξελθεῖν ἐκ τῆς παροικίας αὐτῶν, καὶ πορ-
rent in terram Chanaan: & habitauerunt ibi, &
ευθῆναι εἰς γῆν χαναάν. καὶ κατῴκησαν ἐκεῖ, καὶ
repleti sunt auro & argento, & in iumentis
ἐπληθύνθησαν χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ, καὶ ἐν κτήνεσι
multis nimis. Et descenderunt in Ægyptum: co-
πολλοῖς σφόδρα. καὶ κατέβησαν εἰς αἴγυπτον. ἐκ- 8
operuit enim faciem terræ Chanaan fames, &
άλυψε γὰρ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς χαναὰν λιμός. καὶ
habitauerunt ibi vsquequo reuersi sunt. & facti sunt
παρῴκησαν ἐκεῖ μέχρις οὗ διετράφησαν. καὶ ἐγένοντο
ibi in multitudinem magnam, & non erat numerus generis
ἐκεῖ εἰς πλῆθος πολύ. καὶ οὐκ ἦν ἀριθμὸς τοῦ γένους
eorum. Et insurrexit eis rex Ægypti,
αὐτῶν. καὶ ἐπανέστη αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς αἰγύπτου, 9

& venauerunt eos, & in labore & in latere hu-
καὶ κατεσοφίσαντο αὐτοὺς, καὶ ἐν πόνῳ καὶ ἐν πλίνθῳ ἐτα-
miliauerunt eos, & posuerunt eos in seruos: & cla-
πείνωσαν αὐτοὺς, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς εἰς δούλους. καὶ ἀνε-
mauerunt ad Deum suum: & percussit omnem
βόησαν πρὸς τὸν θεὸν αὐτῶν. καὶ ἐπάταξε πᾶσαν τὴν
terram Ægypti plagis in quibus non erat sanitas. Et
10 γῆν αἰγύπτου πληγαῖς ἐν αἷς οὐκ ἦν ἴασις. καὶ
eiecerunt eos Ægyptij à facie sua.
ἐξέβαλον αὐτοὺς οἱ αἰγύπτιοι ἀπὸ προσώπου αὐτῶν.
& exiccauit Deus rubrum mare an-
καὶ κατεξήρανεν ὁ θεὸς τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ἔμ-
te eos. Et duxit eos in montem Si-
11 προσθεν αὐτῶν. καὶ ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὸ ὄρος τὸ σι-
na & Cades Barne, & eiecit omnes habi-
νᾶ καὶ κάδης βαρνῆ. καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς κατοι-
tantes in deserto, & habitauerunt in terra Ammorræorum,
κοῦντας ἐν τῇ ἐρήμῳ. καὶ ᾤκησαν ἐν γῇ ἀμμορραίων.
& omnes de Esebon disperderunt in fortitudine eorū:
καὶ πάντας τοὺς ἐσεβὼν ἐξωλόθρευσαν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτῶν.
& transeuntes Iordanem, fortiti sunt omnia
καὶ διαβάντες τὸν ἰορδάνην, ἐκληρονόμησαν πᾶσαν
montana; Et eiecerunt à facie sua
12 τὴν ὀρεινήν. καὶ ἐξέβαλον ἀπὸ προσώπου αὐτῶν
Chananæum, & Pherezæum, & Iebusæum, &
τὸν χαναναῖον καὶ τὸν φερεζαῖον καὶ τὸν ἰεβουσαῖον, καὶ τὸν
Sychem, & omnes Gergesæos, & habitauerunt in
συχέμ, καὶ πάντας τοὺς γεργεσαίους, καὶ κατῴκησαν ἐν
eis diebus multis. Et dum non peccauerunt coram
13 αὐτῇ ἡμέρας πολλάς. καὶ ἕως οὐχ ἥμαρτον ἐνώπιον
Deo suo, erant cum eis bona, quoniam Deus
τοῦ θεοῦ αὐτῶν, ἦν μετ᾽ αὐτῶν τὰ ἀγαθά. ὅτι ὁ θεὸς
qui odit iniquitatem cum eis est. Quando autē recesserunt
14 μισῶν ἀδικίαν μετ᾽ αὐτῶν ἐστιν. ὅτε δὲ ἀπέστησαν
à via quam proposuit eis, exterminati sunt in
ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἧς διέθετο αὐτοῖς, ἐξωλοθρεύθησαν ἐν
multis præliis valde nimis. Et captiui
15 πολλοῖς πολέμοις ἐπὶ πολὺ σφόδρα. καὶ ᾐχμα-
ducti sunt in terram non propriam, & templum Dei eorum
λωτεύθησαν εἰς γῆν οὐκ ἰδίαν. καὶ ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ αὐτῶν
factum est in pauimentum, & ciuitates eorum captæ sunt
ἐγενήθη εἰς ἔδαφος. καὶ αἱ πόλεις αὐτῶν ἐκρατήθησαν
ab aduersariis: Et nunc conuersi ad
16 ὑπὸ τῶν ὑπεναντίων. καὶ νῦν ἐπιστρέψαντες ἐπὶ
Deum suum, ascenderunt de dispersione qua dispersi
τὸν θεὸν αὐτῶν, ἀνέβησαν ἐκ τῆς διασπορᾶς οὗ διεσπά-
erant illic, & possederunt Hierusalem. vbi sanctua-
ρησαν ἐκεῖ. καὶ κατέσχον τὴν ἰερουσαλὴμ, οὗ τὸ ἁγία-
rium eorum, & habitauerunt in montanis. quia erāt
σμα αὐτῶν, καὶ κατῳκίσθησαν ἐν τῇ ὀρεινῇ ὅτι ἦν
deserta. Et nunc dominator domine si quidem est ignorantia
17 ἔρημος. καὶ νῦν δέσποτα κύριε εἰ μέν ἐστιν ἀγνόημα
in populo isto, & peccant contra Deum su-
ἐν τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ ἁμαρτάνουσιν εἰς τὸν θεὸν αὐ-
um, consideremus quoniam est inter eos scandalum
τῶν, ἐπισκεψώμεθα ὅτι ἔστιν ἐν αὐτοῖς σκάνδαλον
hoc, & ascendamus & debellemus eos. Si
18 τοῦτο, καὶ ἀναβησώμεθα καὶ πολεμήσωμεν αὐτούς. εἰ
verò non est iniquitas in gente eorum, prætereat iam
δὲ οὐκ ἔστιν ἀνομία ἐν τῷ ἔθνει αὐτῶν, παρελθέτω δὴ ὁ
dominus meus, ne fortè defendat Dominus eos, &
κύριός μου, μήποτε ὑπερασπίσῃ ὁ κύριος αὐτῶν, καὶ ὁ
Deus eorum pro eis, & erimus in opprobrium in
θεὸς αὐτῶν ὑπὲρ αὐτῶν. καὶ ἐσόμεθα εἰς ὄνειδος ἐν-
conspectu vniuersæ terræ. Et factum est vt cessauit A-
19 αντίον πάσης τῆς γῆς. καὶ ἐγένετο ὡς ἐπαύσατο ἀ-
chior loqui verba hæc, murmurauit omnis populus
χιὼρ λαλῶν τοὺς λόγους τούτους, ἐγόγγυσε πᾶς ὁ λαὸς
qui in circuitu tabernaculi stabat. Et dixerunt mega-
20 ὁ κύκλῳ τῆς σκηνῆς περιεστώς. καὶ εἶπον οἱ μεγιστᾶ-

tes Holofernis, & omnes qui habitabant terram maritimam, & Moab, vt interficerent eum: non enim timebimus à facie filiorum Israel: ecce enim populus in quo non est potentia, neque robur ad aciem fortem. Ideò iam ascendemus, & erunt in cibum vniuerso exercitui tuo domine Holoferne.

νες ὀλοφέρνου καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν παράλιαν καὶ τὴν μωάβ, συγκόψαι αὐτόν. οὐ γὰρ φοβηθησόμεθα ἀπὸ προσώπου υἱῶν ἰσραήλ. ἰδοὺ γὰρ λαὸς ἐν ᾧ οὐκ ἔστι δύναμις οὐδὲ κράτος εἰς παράταξιν ἰσχυράν. διὸ δὴ ἀναβησόμεθα, καὶ ἔσονται εἰς κατάβρωσιν πάσῃ τῇ στρατιᾷ σου δέσποτα ὀλοφέρνη.

CAP. VI. ϛʹ.

Et vt cessauit tumultus virorum qui in circuitu consessus, & dixit Holofernes dux exercitus Assyriorum ad Achior coram omni populo alienigenarum: Et quis es tu Achior coram omni populo alienigenarum, & ad omnes filios Moab, & mercenarij Ephraim, quoniam prophetasti inter nos sicut hodie, & dixisti genus Hierusalem non debellare, quoniam Deus eorum proteget eos? & quis Deus nisi Nabuchodonosor? hic mittet potentiam suam, & disperdet eos à facie terræ, & non liberabit eos Deus eorum, sed nos serui eius exterminabimus eos velut hominem vnum, & non sustinebunt potentiam equorum nostrorum. conculcabimus enim eos in seipsis, & montes eorum inebriabuntur in sanguine eorum, & campi eorum replebuntur mortuis eorum: & non resistet vestigium pedum ipsorum contra faciem nostram, sed perditione peribunt, dicit rex Nabuchodonosor dominus vniuersæ terræ. dixit enim, Non vana erunt verba sermonum meorum. Tu autem Achior, mercenarie Ammon, qui locutus es verba hæc in die iniquitatis tuæ, non videbis amplius faciem meam à die hac, quousque vlciscar genus eorum qui ex AEgypto. Et tunc pertransibit ferrum militiæ meæ, & populus seruorum meorum latera tua. & cades inter vulneratos eorum quando reuersus fuero. & restituent te serui mei in montana, & statuent te in vna de ciuitatibus ascensuum. & non peribis donec extermineris cum illis. Et siquidè speras in corde tuo quod non comprehendentur, ne concidat tuus vultus. locutus sum, & nihil cadet de verbis meis. Et præcepit Holofernes seruis suis qui erant astantes tabernaculo suo, vt comprehenderent Achior, & restituerent eum in Betulua, & traderent in manus filiorum Israel. Et acceperunt eum serui eius, & duxerunt eum extra castra in campum: & profecti sunt de medio campestrium in montana, & appropinquauerunt ad fontes qui erant sub Betulua. & vt viderunt eos viri ciuitatis in vertice montis, & omnis vir fundibularius detinuit ascensum eorum: & iaculauerunt in lapidibus super eos. Et ingressi subtus montem, ligauerunt Achior, & dimiserunt proiectum sub radice montis, & abierunt ad dominum suum. Descendentes autem filij Israel de ciuitate sua, steterunt super eum, & soluentes eum adduxerunt ad Betuluam. Et statuerunt eum inter principes ciuitatis eorum, qui erant in diebus illis, Ozias (filius) Micha de tribu Symeon, & Chabris (filius) Gothoniel, & Charmis (filius) Melchiel. Et conuocauerunt omnes seniores ciuitatis, & concurrerunt omnes iuuenes eorum, & mulieres ad congregationem, & statuerunt Achior in medio vniuersi populi eorum: & interrogauit eum Ozias quod contigerat: & respondens nunciauit eis verba consessus Holofernis, & omnia verba quæ locutus fuit in medio principium Assyriorum, & quæ superbè locutus fuit Holofernes contra domum Israel. Et procidentes populus adorauerunt Deum, & clamauerunt Deo, dicentes,

1 Καὶ ὡς κατέπαυσεν ὁ θόρυβος τῶν ἀνδρῶν τῶν κύκλῳ τῆς συνεδρείας, καὶ εἶπεν ὀλοφέρνης ἀρχιστράτηγος δυνάμεως ἀσσοὺρ πρὸς ἀχιὼρ ἐναντίον παντὸς τοῦ δήμου ἀλλοφύλων. 2 καὶ τίς εἶ σὺ ἀχιὼρ ἐναντίον παντὸς τοῦ δήμου ἀλλοφύλων, καὶ πρὸς πάντας υἱοὺς μωάβ, καὶ οἱ μισθωτοὶ τοῦ ἐφραίμ, ὅτι προεφήτευσας ἐν ἡμῖν καθὼς σήμερον, καὶ εἶπας τὸ γένος ἱερουσαλὴμ μὴ πολεμῆσαι, ὅτι ὁ θεὸς αὐτῶν ὑπερασπιεῖ αὐτῶν; καὶ τίς θεὸς εἰ μὴ ναβουχοδονόσορ; οὗτος ἀποστελεῖ τὸ κράτος αὐτοῦ, καὶ ἐξολοθρεύσει αὐτοὺς ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. καὶ οὐ ῥύσεται αὐτοὺς ὁ θεὸς αὐτῶν, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἐξολοθρεύσομεν αὐτοὺς ὡς ἄνθρωπον ἕνα. καὶ οὐχ ὑποστήσονται τὸ κράτος τῶν ἵππων ἡμῶν. κατακαυτήσομεν γὰρ αὐτοὺς ἐν αὐτοῖς. καὶ τὰ ὄρη αὐτῶν μεθυσθήσονται ἐν τῷ αἵματι αὐτῶν, καὶ τὰ πεδία αὐτῶν πληρωθήσονται τῶν νεκρῶν αὐτῶν. καὶ οὐκ ἀντιστήσεται τὸ ἴχνος τῶν ποδῶν αὐτῶν κατὰ πρόσωπον ἡμῶν, ἀλλὰ ἀπωλείᾳ ἀπολοῦνται, λέγει ὁ βασιλεὺς ναβουχοδονόσορ ὁ κύριος πάσης τῆς γῆς. εἶπε γάρ, οὐ ματαιωθήσονται τὰ ῥήματα τῶν λόγων μου. 3 σὺ δὲ ἀχιὼρ μισθωτὲ τοῦ ἀμμών, ὃς ἐλάλησας τοὺς λόγους τούτους ἐν ἡμέρᾳ ἀδικίας σου, οὐκ ὄψει ἔτι τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, ἕως οὗ ἐκδικήσω τὸ γένος τῶν ἐξ αἰγύπτου. καὶ τότε διελεύσεται ὁ σίδηρος τῆς στρατιᾶς μου καὶ ὁ λαὸς τῶν θεραπόντων μου τὰς πλευράς σου. καὶ πεσῇ ἐν τοῖς τραυματίαις αὐτῶν ὅταν ἐπιστρέψω. καὶ ἀποκαταστήσουσί σε οἱ δοῦλοί μου εἰς τὴν ὀρεινήν, καὶ θήσουσί σε ἐν μιᾷ τῶν πόλεων τῶν ἀναβάσεων. καὶ οὐκ ἀπολῇ ἕως οὗ ἐξολοθρευθῇς μετ' αὐτῶν. 4 καὶ εἴπερ ἐλπίζεις τῇ καρδίᾳ σου ὅτι οὐ συλληφθήσονται, μὴ συμπεσέτω σου τὸ πρόσωπον. ἐλάλησα, καὶ οὐδὲν διαπεσεῖται τῶν ῥημάτων μου. 5 καὶ προσέταξεν ὀλοφέρνης τοῖς δούλοις αὐτοῦ οἳ ἦσαν παρεστηκότες ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ, συλλαβεῖν τὸν ἀχιώρ, καὶ ἀποκαταστῆσαι αὐτὸν εἰς βετυλούα, καὶ παραδοῦναι εἰς χεῖρας υἱῶν ἰσραήλ. 6 καὶ συνέλαβον αὐτὸν οἱ δοῦλοι αὐτοῦ, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἔξω τῆς παρεμβολῆς εἰς τὸ πεδίον. καὶ ἀπῆραν ἐκ μέσου τῆς πεδινῆς εἰς τὴν ὀρεινήν, καὶ παρεγένοντο ἐπὶ τὰς πηγὰς αἳ ἦσαν ὑποκάτω βετυλούας. καὶ ὡς εἶδον αὐτοὺς οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, καὶ πᾶς ἀνὴρ σφενδονήτης διεκράτησε τὴν ἀνάβασιν αὐτῶν. καὶ ἔβαλον ἐν λίθοις ἐπ' αὐτούς. 7 καὶ ὑποδύσαντες ὑποκάτω τοῦ ὄρους, ἔδησαν τὸν ἀχιώρ, καὶ ἀφῆκαν ἐρριμμένον ὑπὸ τὴν ῥίζαν τοῦ ὄρους. καὶ ἀπῴχοντο πρὸς τὸν κύριον αὐτῶν. 8 καταβάντες δὲ οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ ἐκ τῆς πόλεως αὐτῶν, ἐπέστησαν ἐπ' αὐτόν, καὶ λύσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον εἰς τὴν βετυλούα. 9 καὶ κατέστησαν αὐτὸν εἰς τοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως αὐτῶν, οἳ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ὀζίας ὁ τοῦ μιχὰ ἐκ τῆς φυλῆς συμεών, καὶ χάβρις ὁ τοῦ γοθονιήλ, καὶ χάρμις ὁ τοῦ μελχιήλ. 10 καὶ συνεκάλεσαν πάντας τοὺς πρεσβυτέρους τῆς πόλεως, καὶ συνέδραμον πᾶς νεανίσκος αὐτῶν καὶ αἱ γυναῖκες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἔστησαν τὸν ἀχιὼρ ἐν μέσῳ παντὸς τοῦ λαοῦ αὐτῶν. καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὀζίας τὸ συμβεβηκός. καὶ ἀποκριθεὶς ἀπήγγειλεν αὐτοῖς τὰ ῥήματα τῆς συνεδρίας ὀλοφέρνου, καὶ πάντα τὰ ῥήματα ὅσα ἐλάλησεν ἐν μέσῳ τῶν ἀρχόντων ἀσσούρ, καὶ ὅσα ἐμεγαλορρημόνησεν ὀλοφέρνης εἰς τὸν οἶκον ἰσραήλ. 11 καὶ πεσόντες ὁ λαὸς προσεκύνησαν τῷ θεῷ, καὶ ἐβόησαν τῷ θεῷ, λέγοντες,

... Domine Deus cæli respice in
...τες, κύριε ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ κάτιδε ἐπὶ τὰς 14
superbias eorum, & miserere humilitatis
ὑπερηφανίας αὐτῶν, καὶ ἐλέησον τὴν ταπείνωσιν τοῦ
generis nostri, & respice super faciem san-
γένους ἡμῶν, καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῶν ἡ-
ctificatorum tibi in die hac. Et vocaue-
γιασμένων σοι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ. καὶ παρεκάλε- 15
runt Achior, & laudauerunt eum valde. Et as-
σαν τὸν ἀχιώρ, καὶ ἐπῄνεσαν αὐτὸν σφόδρα. καὶ πα- 16
sumpsit eum Ozias de congregatione in domum
ρέλαβεν αὐτὸν ὀζίας ἐκ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸν οἶκον
suam, & fecit conuiuium senioribus. Et inuo-
αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε πότον τοῖς πρεσβυτέροις. καὶ ἐπε- 17
cauerunt Deum Israel in auxilium per totam
καλέσαντο τὸν θεὸν ἰσραὴλ εἰς βοήθειαν ὅλην τὴν
noctem illam.
νύκτα ἐκείνην.

CAP. VII. ζ.

At postridie nunciauit Holofernes omni
Τῇ δὲ ἐπαύριον παρήγγειλεν ὀλοφέρνης πάσῃ 1
exercitui suo, & omni populo suo, qui vene-
τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ καὶ παντὶ τῷ λαῷ αὐτοῦ, οἳ παρε-
runt in auxilium eius, vt mouerent castra cōtra
γένοντο ἐπὶ τὴν συμμαχίαν αὐτοῦ, ἀναζευγνύειν ἐπὶ
Betuluam, & ascensus montanorum præoccu-
βετυλούα, καὶ τὰς ἀναβάσεις τῆς ὀρεινῆς προκατα-
parent, & facerent prœlium contra filios Is-
λαμβάνεσθαι, καὶ ποιεῖν πόλεμον πρὸς τοὺς υἱοὺς ἰσ-
rael. & mouit castra in die illa omnis vir
ραήλ. καὶ ἀνέζευξεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πᾶς ἀνὴρ
potens eorum. Et exercitus suorum virorum bella-
δυνατὸς αὐτῶν. καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν ἀνδρῶν πολε- 2
torum millia peditum. septuaginta, & centum, &
μιστῶν χιλιάδες πεζῶν ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν, καὶ
equitum millia duodecim, præter præparationem &
ἱππέων χιλιάδες δεκαδύο, χωρὶς τῆς ἀποσκευῆς καὶ
viros, qui erant pedites inter eos, magna multitudo
τῶν ἀνδρῶν οἳ ἦσαν πεζοὶ ἐν αὐτοῖς πολὺ πλῆθος
nimis: Et castrametati sunt in valle prope
σφόδρα. καὶ παρενέβαλον ἐν τῷ αὐλῶνι πλησίον 3
Betuluam, suprà fontem. Et extenderunt in latitudinē
βετυλούα ἐπὶ τῆς πηγῆς καὶ παρέτειναν εἰς εὖρος
super Dothaim vsque Belmaim. & in longitudinem à Be-
ἐπὶ δωθαεὶμ ἕως βελμαίμ, καὶ εἰς μῆκος ἀπὸ βε-
tulua vsque ad Cyamonem, quæ est contra Esdraelom.
τυλούα ἕως κυαμῶνος ἥ ἐστιν ἀπέναντι ἐσδρηλώμ.
At filii Israel vt viderunt eorum multitudinem,
οἱ δὲ υἱοὶ ἰσραὴλ ὡς εἶδον αὐτῶν τὸ πλῆθος, 4
turbati sunt valde. & dixit vnusquisque ad
ἐταράχθησαν σφόδρα. καὶ εἶπεν ἕκαστος πρὸς τὸν
proximum suum, Nunc occupabunt isti faciem
πλησίον αὐτοῦ, νῦν ἐκλείξουσιν οὗτοι τὸ πρόσωπον τῆς
terræ vniuersæ, & neque montes excelsi, neque valles,
γῆς πάσης, καὶ οὔτε τὰ ὄρη τὰ ὑψηλὰ, οὔτε αἱ φάραγγες,
neque colles sustinebunt grauitatem eorum. Et
οὔτε οἱ βουνοὶ ὑποστήσονται τὸ βάρος αὐτῶν. καὶ 5
assumentes vnusquisque arma bellica sua,
ἀναλαβόντες ἕκαστος τὰ σκεύη τὰ πολεμικὰ αὐτῶν,
& incendentes pyram super turribus suis, manserunt
καὶ ἀνάψαντες πυρὰν ἐπὶ τοὺς πύργους αὐτῶν, ἔμενον
custodientes tota nocte illa. At
φυλάσσοντες ὅλην τὴν νύκτα ἐκείνην. τῇ δὲ 6
die secunda eduxit Holofernes omnem
ἡμέρᾳ τῇ δευτέρᾳ, ἐξήγαγεν ὀλοφέρνης πᾶσαν τὴν
equitatum suum versus conspectum filiorum Israel, qui erant in
ἵππον αὐτοῦ κατὰ πρόσωπον τῶν υἱῶν ἰσραὴλ οἳ ἦσαν ἐν

Betulua. & considerauit ascensus ci-
βετυλούα. καὶ ἐπεσκέψατο τὰς ἀναβάσεις τῆς πό-
uitatis eorum: Et fontes aquarum eorum
7 λεως αὐτῶν. καὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων αὐτῶν
aggressus est, & præoccupauit eos. & imposuit
ἐφώδευσε, καὶ προκατελάβετο αὐτὰς καὶ ἐπέστησεν
eis castra virorum bellatorum. & ipse
αὐταῖς παρεμβολὰς ἀνδρῶν πολεμιστῶν καὶ αὐτὸς
transtulit castra in populum suum. Et accedentes
8 ἀνέζευξεν εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ. καὶ προσελθόντες
ei omnes principes filiorum Esau, & omnes
αὐτῷ πάντες οἱ ἄρχοντες τῶν υἱῶν ἠσαῦ, καὶ πάντες
duces populi Moab. & duces
οἱ ἡγούμενοι τοῦ λαοῦ μωάβ, καὶ οἱ στρατηγοὶ τῆς
regionis maritimæ, dixerunt, Audiat iam verbum dominus
παραλίας, εἶπον, ἀκουσάτω δὴ λόγον ὁ δεσπότης
noster, vt non fit fractio in exercitu tuo.
ἡμῶν, ἵνα μὴ γένηται θραῦσις ἐν τῇ δυνάμει σου.
Nam populus iste filiorum Israel. non confidunt
9 ὁ γὰρ λαὸς οὗτος τῶν υἱῶν ἰσραὴλ, οὐ πεποίθασιν
in lanceis suis, sed in sublimitatibus montium
ἐπὶ τοῖς δόρασιν αὐτῶν, ἀλλ᾽ ἐπὶ τοῖς ὕψεσι τῶν ὀρέων
in quibus ipsi habitant in eis. non enim est facile
ἐν οἷς αὐτοὶ κατοικοῦσιν ἐν αὐτοῖς. οὐ γάρ ἐστιν εὐχερὲς
procedere per vertices montium eorum. Et nunc
προσελθεῖν ταῖς κορυφαῖς τῶν ὀρέων αὐτῶν. καὶ νῦν 10
domine ne prœlium in eas aduersus eos sicut fit præ-
δέσποτα μὴ πολέμει πρὸς αὐτοὺς καθὼς γίνεται πό-
lium aciei, & non cadet de populo tuo
λεμος παρατάξεως, καὶ οὐ πεσεῖται ἐκ τοῦ λαοῦ σου
vt vir vnus. mane in castris tuis cu-
ὡς ἀνὴρ εἷς. ἀνάμεινον ἐπὶ τῆς παρεμβολῆς σου δια-
stodiens omnem virum ex exercitu tuo. &
φυλάσσων πάντα ἄνδρα ἐκ τῆς δυνάμεώς σου. καὶ
obtineant serui tui fontem
ἐπικρατησάτωσαν οἱ παῖδές σου τῆς πηγῆς τοῦ
aquæ, qui exit de radice montis; quia
ὕδατος, ἣ ἐκπορεύεται ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ ὄρους. διότι
inde aquantur omnes habitantes Betu-
ἐκεῖθεν ὑδρεύονται πάντες οἱ κατοικοῦντες βετου-
lua, & interimet eos sitis, & tradent ciui-
λούα. καὶ ἀνελεῖ αὐτοὺς ἡ δίψα, καὶ ἐκδώσουσι τὴν πό-
tatem suam: & nos & populus noster ascendemus
λιν ἑαυτῶν. καὶ ἡμεῖς καὶ ὁ λαὸς ἡμῶν ἀναβησόμεθα
super proximas altitudines montium & castrametabi-
ἐπὶ τὰς πλησίον κορυφὰς τῶν ὀρέων, καὶ παρεμβαλοῦ-
mur super eas in custodiam: ne exeat de
μεν ἐπ᾽ αὐταῖς εἰς προφυλακὴν τοῦ μὴ ἐξελθεῖν ἐκ
ciuitate vir vnus & contabescent in fame i-
τῆς πόλεως ἄνδρα ἕνα. καὶ τακήσονται ἐν τῷ λιμῷ αὐ-
psi, & vxores eorum, & filij eorum, & antequā
τοὶ, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν, καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν. καὶ πρὶν
veniat gladius super eos, subuertentur in
ἐλθεῖν τὴν ῥομφαίαν ἐπ᾽ αὐτοὺς, καταστραφήσονται ἐν
plateis habitationis eorum. & retri-
ταῖς πλατείαις τῆς οἰκήσεως αὐτῶν. καὶ ἀνταποδώ-
bues eis retributionem malam, eò quòd rebellauerunt,
σεις αὐτοῖς ἀνταπόδομα πονηρὸν, ἀνθ᾽ ὧν ἐστασίασαν
& non obedierunt faciei tuæ in pace.
καὶ οὐχ ὑπήκουσαν τῷ προσώπῳ σου ἐν εἰρήνῃ.
Et placuerunt verba eorum coram Holoferne, &
11 καὶ ἤρεσαν οἱ λόγοι αὐτῶν ἐνώπιον ὀλοφέρνου, καὶ
coram omnibus satellitibus eius. & constituit
ἐνώπιον πάντων τῶν θεραπόντων αὐτοῦ. καὶ συνέταξε
facere sicut locuti fuerant. Et recesserunt castra
12 ποιεῖν καθὰ ἐλάλησαν. καὶ ἀπῆρεν παρεμβολὴ
filiorum Ammon. & cum eis millia quinque filiorum As-
υἱῶν ἀμμὼν, καὶ μετ᾽ αὐτῶν χιλιάδες πέντε υἱῶν ἀσ-
sur, & castrametati sunt in valle; & præoccupaue-
σοὺρ καὶ παρενέβαλον ἐν τῷ αὐλῶνι. καὶ προκατελά-

rant aquas & fontes aquarum filiorum
ϛον τὰ ὕδατα ϗ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων τῶν υἱῶν
Israel: & ascenderunt filij Esau & filij Ammon, & ca-
ἰσραήλ. ϗ ἀνέβησαν υἱοὶ ἠσαῦ ϗ υἱοὶ ἀμμὼν, ϗ πα-
strametati sunt in montanis contra Dothaim, & mi-
ρενέβαλον ἐν τῇ ὀρεινῇ ἀπέναντι δωθαείμ. ϗ ἀπέ-
serunt ex eis ad Austrum & Subsolanum con-
στειλαν ἐξ αὐτῶν πρὸς νότον ϗ ἀπηλιώτην ἀπέναν-
tra Ecrebel, quæ est prope Chusi, quæ est super tor-
τι ἐκρεβὴλ, ἥ ἐστιν πλησίον χουσὶ, ἥ ἐστιν ἐπὶ τοῦ χει-
rentem Mochmur. & reliquus exercitus Assyriorum
μάῤῥου μοχμοῦρ. ϗ ἡ λοιπὴ στρατιὰ τῶν ἀσσυρίων
castrametati sunt in campo, & cooperuerunt omnem
παρενέβαλον ἐν τῷ πεδίῳ, ϗ ἐκάλυψαν πᾶν τὸ
faciem terræ, & tabernacula & sarcinæ eorum
πρόσωπον τῆς γῆς. ϗ αἱ σκηναὶ ϗ αἱ ἀπαρτίαι αὐτῶν
castra fecerunt in multitudine multa valde.
κατεστρατοπέδευσαν εἰς πλῆθος πολὺ σφόδρα.

Et filij Israel clamauerunt ad Dominum Deū
13 ϗ οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ ἀνεβόησαν πρὸς κύριον θεὸν
eorum, quoniam defecit animo spiritus eorum, quoniam
αὐτῶν, ὅτι ὠλιγοψύχησε τὸ πνεῦμα αὐτῶν, ὅτι
in circuitu erant omnes inimici eorum, & nō poterāt
ἐκύκλωσαν πάντες οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν, ϗ οὐκ ἦν
fugere de medio eorum: & manserunt in circuitu eorum
διαφυγεῖν ἐκ μέσου αὐτῶν. ϗ ἔμεινον κύκλῳ αὐτῶν
omnis congregatio Assyriorum, pedites & currus, &
πᾶσα συναγωγὴ ἀσσοὺρ, οἱ πεζοὶ ϗ τὰ ἅρματα ϗ
equites eorum diebus trigintaquatuor. & deficie-
οἱ ἱππεῖς αὐτῶν ἡμέρας τριακοντατέσσαρας. ϗ ἐξέλει-
bant omnibus habitantibus Betuliæ omnia
πον πάντας τοὺς κατοικοῦντας βετυλούα πάντα τὰ
receptacula sua aquarum. & lacus euacuaban-
ἀγγεῖα αὐτῶν τῶν ὑδάτων. ϗ οἱ λάκκοι ἐξεκενοῦν-
tur. & non habebant ad bibendum ad satietatem aquam die
το, ϗ οὐκ εἶχον πιεῖν εἰς πλησμονὴν ὕδωρ ἡμέραν
vna quoniam in mensura dabant eis ad bibendū, & cōsternati sūt
μίαν, ὅτι ἐν μέτρῳ ἐδίδουν αὐτοῖς πιεῖν. ϗ ἠθύμησαν
infantes eorum, & vxores & iuuenes defe-
τὰ νήπια αὐτῶν, ϗ αἱ γυναῖκες ϗ οἱ νεανίσκοι ἐξέλι-
cerunt à siti. & cadebant in plateis
πον ἀπὸ τῆς δίψης, ϗ ἔπιπτον ἐν ταῖς πλατείαις τῆς
ciuitatis, & in transitibus portarum: & non erat vi-
πόλεως, ϗ ἐν ταῖς διόδοις τῶν πυλῶν. ϗ οὐκ ἦν κρα-
gor amplius in eis. Et congregatus est vniuersus populus
ταίωσις ἔτι ἐν αὐτοῖς. ϗ ἐπισυνήχθησαν πᾶς ὁ λαὸς
ad Ozian & principes ciuitatis, iuuenes,
ἐπὶ ὀζίαν ϗ τοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως, οἱ νεανίσκοι
& mulieres, & pueri, & clamauerunt voce ma-
ϗ αἱ γυναῖκες ϗ τὰ παιδία. ϗ ἀνεβόησαν φωνῇ με-
gna, & dixerunt coram omnibus senioribus,
γάλῃ, ϗ εἶπον ἐναντίον πάντων τῶν πρεσβυτέρων,
Iudicet Deus inter nos & vos, quoniam fecistis in
κρίναι ὁ θεὸς ἀναμέσον ἡμῶν, ϗ ὑμῶν, ὅτι ἐποιήσατε ἐν
nobis iniustitiam magnam, non loquentes pacifica cum
ἡμῖν ἀδικίαν μεγάλην, οὐ λαλήσαντες εἰρηνικὰ μετὰ
filiis Assyriorum. Et nunc non est auxiliator noster, sed
τῶν υἱῶν ἀσσούρ. 14 ϗ νῦν οὐκ ἔστι βοηθὸς ἡμῶν, ἀλλὰ
vendidit nos Deus in manibus eorum, vt pro-
πέπρακεν ἡμᾶς ὁ θεὸς εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν, τοῦ κα-
sternamur ante eos in siti & perditione ma-
ταστρωθῆναι ἐναντίον αὐτῶν ἐν δίψῃ ϗ ἀπωλείᾳ με-
gna. Et nunc conuocate eos, & tradite
γάλῃ. 15 ϗ νῦν ἐπικαλέσασθε αὐτοὺς, ϗ ἔκδοτε τὴν
ciuitatem omnem in direptionem populo Holofernis & vniuerso
πόλιν πᾶσαν εἰς προνομὴν λαῷ ὀλοφέρνου ϗ πάσῃ
exercitui eius. Quoniam melius nos fieri eis
τῇ δυνάμει αὐτοῦ. 16 ὅτι κρεῖσσον ἡμᾶς γενηθῆναι αὐ-
in rapinam, quàm mori in siti. erimus
τοῖς εἰς διαρπαγὴν, ἢ ἀποθανεῖν ἐν δίψῃ. ἐσόμεθα
enim in seruos, & viuet anima nostra: & non videbimus
γὰρ εἰς δούλους, ϗ ζήσεται ἡ ψυχὴ ἡμῶν ϗ οὐκ ὀψόμεθα
mortem infantium nostrorū in oculis nostris, &
τὸν θάνατον τῶν νηπίων ἡμῶν ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ϗ
vxores & filios nostros deficientes ani-
τὰς γυναῖκας ϗ τὰ τέκνα ἡμῶν ἐκλειπούσας τὰς ψυ-
mas ipsorum. Contestamur vobis cælum &
17 χὰς αὐτῶν. μαρτυρόμεθα ὑμῖν τὸν οὐρανὸν ϗ τὴν
terram & Deum, nostrū & Dominum patrum nostrorū, qui
γῆν ϗ τὸν θεὸν ἡμῶν ϗ κύριον τῶν πατέρων ἡμῶν, ὃς
vlciscitur nos secundum peccata nostra, & pecca-
ἐκδικεῖ ἡμᾶς κατὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ϗ τὰ ἁμαρ-
ta patrum nostrorum, vt non faciat secundum
τήματα τῶν πατέρων ἡμῶν, ἵνα μὴ ποιήσῃ κατὰ τὰ
verba hæc in die hodierna. Et factus fuit
18 ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ σήμερον. ϗ ἐγένετο
planctus magnus in medio congregationis omnium
κλαυθμὸς μέγας ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας πάντων
vnanimiter: & clamauerunt ad Dominum Deum voce
ὁμοθυμαδὸν. ϗ ἐβόησαν πρὸς τὸν κύριον θεὸν φωνῇ
magna. Et dixit ad eos Ozias, Confidite
19 μεγάλῃ. ϗ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὀζίας, θαρσεῖτε ἀ-
fratres: expectemus adhuc quinque dies, in quibus
δελφοί. διακαρτερήσωμεν ἔτι πέντε ἡμέρας, ἐν αἷς
conuertet Dominus Deus noster misericordiam suā super nos.
ἐπιστρέψει κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐφ᾽ ἡμᾶς.
non enim derelinquet nos in finem. Si autem tran-
20 οὐ γὰρ ἐγκαταλείψει ἡμᾶς εἰς τέλος. ἐὰν δὲ διέλ-
sierint isti, & non venerit super nos adiutorium, faciam iuxta
θωσιν αὗται, ϗ μὴ ἔλθῃ ἐφ᾽ ἡμᾶς βοήθεια, ποιήσω κατὰ
verbum vestrum. & dispersit populum in sua
τὸ ῥῆμα ὑμῶν. ϗ ἐσκόρπισε τὸν λαὸν εἰς τὴν ἑαυτοῦ πα-
castra. & ad muros & turres ciuitatis
ρεμβολήν. ϗ ἐπὶ τὰ τείχη ϗ τοὺς πύργους τῆς πόλεως
suæ abierunt, & vxores & filios in
αὐτῶν ἀπῆλθον, ϗ τὰς γυναῖκας ϗ τὰ τέκνα εἰς τοὺς
domos suas miserunt, & erant in humilitate mul-
οἴκους αὐτῶν ἀπέστειλαν. ϗ ἦσαν ἐν ταπεινώσει πολ-
ta in ciuitate.
λῇ ἐν τῇ πόλει.

CAP. VIII. η.

Et audiuit in illis diebus Iudith fi-
1 Καὶ ἤκουσεν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἰουδὶθ θυ-
lia Merari, filij Ox, filij Ioseph, filij Oziel, filij
γάτηρ Μεραρὶ, υἱοῦ ὢξ, υἱοῦ ἰωσὴφ, υἱοῦ ὀζιὴλ, υἱοῦ
Heleia, filij Ananiæ, filij Gedeon, filij Raphain, filij Aci-
ἐλκία, υἱοῦ ἀνανίου, υἱοῦ γεδεὼν, υἱοῦ ῥαφαὶν, υἱοῦ ἀκι-
tho, filii Eliu, filii Eliab, filii Nathanael, filii Samaliel,
θὼ, υἱοῦ ἠλιοὺ, υἱοῦ ἐλιὰβ, υἱοῦ ναθαναὴλ, υἱοῦ σαμαλιὴλ,
filii Saladai, filii Israel. Et vir eius Ma-
2 υἱοῦ σαλαδαὶ, υἱοῦ ἰσραήλ. ϗ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς μα-
nasses de tribu eius, & de familia eius, &
νασσῆς τῆς φυλῆς αὐτῆς, ϗ τῆς πατριᾶς αὐτῆς. ϗ
mortuus est in diebus messis ordei. Instabat
3 ἀπέθανεν ἐν ἡμέραις θερισμοῦ κριθῶν. ἐπέστη
enim super alligantes manipulos in campo,
γὰρ ἐπὶ τοὺς δεσμεύοντας τὰ δράγματα ἐν τῷ πεδίῳ,
& æstus venit super caput eius, & cecidit
ϗ ὁ καύσων ἦλθεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ϗ ἔπεσεν
in lectum suum, & sepelierunt eum cum pa-
ἐπὶ τὴν κλίνην αὐτοῦ. ϗ ἔθαψαν αὐτὸν μετὰ τῶν πα-
tribus suis in agro qui inter Dothaim &
τέρων αὐτοῦ ἐν τῷ ἀγρῷ τῷ ἀναμέσον δωθαεὶμ ϗ
Balamo. Et erat Iudith in domo sua vi-
4 βαλαμώ. ϗ ἦν ἰουδὶθ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς χη-
dua annis tribus & mensibus quatuor: Et fecit
5 ρεύουσα ἔτη τρία ϗ μῆνας τέσσαρας. ϗ ἐποίησεν
ἑαυτῇ

ubi tabernaculum in parte superiori domus suæ, &
ἑαυτῇ σκηνὴν ἐπὶ τοῦ δώματος τοῦ οἴκου αὐτῆς, καὶ
imposuit super lumbum suum cilicium. & erant super
ἐπέθηκεν ἐπὶ τὴν ὀσφὺν αὐτῆς σάκκον, καὶ ἦν ἐπ'
eam vestes viduitatis suæ. & ieiunauit
αὐτῆς τὰ ἱμάτια τῆς χηρεύσεως αὐτῆς. καὶ ἐνήστευε
omnibus diebus viduitatis suæ, præter ante-
πάσας τὰς ἡμέρας τῆς χηρεύσεως αὐτῆς, χωρὶς προ-
sabbata & sabbata, & anteneomenias & festa,
σαββάτων, καὶ σαββάτων, καὶ προνουμηνιῶν καὶ ἑορτῶν
& solemnitates domus Israel. Et erat speciosa
καὶ χαρμοσυνῶν οἴκου ἰσραήλ. καὶ ἦν καλὴ τῷ 6
forma & elegans aspectu nimis: & reliquerat ei
εἴδει, καὶ ὡραία τῇ ὄψει σφόδρα· καὶ ὑπελείπετο αὐτῇ
Manasses vir eius aurum & argentum, & famu-
μανασσῆς ὁ ἀνὴρ αὐτῆς χρυσίον καὶ ἀργύριον καὶ παι-
los, & ancillas, & pecora, & agros, & manebat in
δας καὶ παιδίσκας καὶ κτήνη, καὶ ἀγρούς, καὶ ἔμενεν ἐπ'
eis. Et non erat qui inferret in eam verbum
αὐτῶν. καὶ οὐκ ἦν ὃς ἐπήνεγκεν ἐπ' αὐτὴν ῥῆμα 7
malum quoniam timebat Deum valde. Et audiuit
πονηρόν, ὅτι ἐφοβεῖτο τὸν θεὸν σφόδρα. καὶ ἤκουσε τὰ 8
verba populi mala contra principem, quoniam cō-
ῥήματα τοῦ λαοῦ τὰ πονηρὰ ἐπὶ τὸν ἄρχοντα, ὅτι ὠλι-
sternati sunt in paucitate aquarum: & audiuit om-
γοψύχησαν ἐν τῇ σπάνει τῶν ὑδάτων, καὶ ἤκουσε πάν-
nia verba Iudith quæ locutus fuit ad eos Ozias,
τας τοὺς λόγους ἰουδὶθ οὓς ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς ὀζίας,
quomodo iurauit eis quod traderet ciuitatem post dies
ὡς ὤμοσεν αὐτοῖς παραδώσειν τὴν πόλιν μετὰ ἡμέ-
quinque Assyriis. Et cum misisset
ρας πέντε τοῖς ἀσσυρίοις. καὶ ἀποστείλασα τὴν 9
ancillam suam quæ præerat omnibus facultatibus
ἅβραν αὐτῆς τὴν ἐφεστῶσαν πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν
suis, vocauit Oziam & Chabrin & Charmin
αὐτῇ, ἐκάλεσεν ὀζίαν καὶ χαβρεὶν καὶ χαρμὶν τοὺς
presbyteros ciuitatis suæ: & venerunt ad eam.
πρεσβυτέρους τῆς πόλεως αὐτῆς, καὶ ἦλθον πρὸς αὐ-
Et dixit ad eos, Audite iam me principes
τήν. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, ἀκούσατε δή μου ἄρχοντες
habitantium Betuliæ. quoniam non rectum verbum
τῶν κατοικούντων βετυλούα, ὅτι οὐκ εὐθὺς ὁ λόγος
vestrum quod locuti estis coram populo in die
ὑμῶν ὃν ἐλαλήσατε ἐναντίον τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ
hac, & constituistis iusiurandum hoc quod locuti estis
ταύτῃ, καὶ ἐστήσατε τὸν ὅρκον τοῦτον ὃν ἐλαλήσατε
inter Deum & nos, & dixistis tradituros esse ci-
ἀναμέσον τοῦ θεοῦ καὶ ἡμῶν, καὶ εἴπατε ἐκδώσειν τὴν πό-
uitatem inimicis nostris nisi in illis conuersus fuerit Do-
λιν τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἐὰν μὴ ἐν αὐταῖς ἐπιστρέψῃ κύ-
minus ad adiuuandum nos. Et nunc qui estis vos qui ten-
ριος βοηθῆσαι ἡμῖν. καὶ νῦν τίνες ἐστὲ ὑμεῖς οἱ ἐπει- 10
tastis Deum in die hodierna, & statuistis
ράσατε τὸν θεὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ σήμερον, καὶ ἵστασθε
pro Deo in medio filiorum hominum? Et nunc Do-
ὑπὲρ τοῦ θεοῦ ἐν μέσῳ υἱῶν ἀνθρώπων; καὶ νῦν κύ- 11
minum omnipotentem exquiritis, & nihil cognoscetis
ριον παντοκράτορα ἐξετάζετε, καὶ οὐθὲν ἐπιγνώσεσθε
vsque in seculum, quia profundum cordis hominis non
ἕως τοῦ αἰῶνος· ὅτι βάθος καρδίας ἀνθρώπου οὐχ
inuenietis, & verba cogitationis eius non percipietis;
εὑρήσετε, καὶ λόγους τῆς διανοίας αὐτοῦ οὐ διαλήψεσθε,
& quomodo Deum qui fecit omnia hæc scrutabimini,
καὶ πῶς τὸν θεὸν ὃς ἐποίησε πάντα ταῦτα ἐρευνήσετε,
& mentem eius cognoscetis, & cogitationem eius
καὶ τὸν νοῦν αὐτοῦ ἐπιγνώσεσθε, καὶ τὸν λογισμὸν αὐτοῦ
dignoscetis; Nequaquam fratres, ne ad iram ex-
κατανοήσετε; μηδαμῶς ἀδελφοί, μὴ παροργί-
citetis Dominum Deum nostrum, quoniam si noluerit in 12
ζετε κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, ὅτι ἐὰν μὴ βούληται ἐν

quinque diebus adiuuare nos, ipse habet pote-
ταῖς πέντε ἡμέραις βοηθῆσαι ἡμῖν, αὐτὸς ἔχει τὴν ἐξου-
statem in quibus voluerit defendere & omnibus diebus, aut etiam
σίαν ἐν αἷς θέλει σκεπάσαι καὶ πάσαις ἡμέραις, ἢ καὶ
exterminare nos ante faciem inimicorum nostrorū.
ὀλοθρεῦσαι ἡμᾶς πρὸ προσώπου τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν.
Vos autem ne alienetis consilia Domini
13 ὑμεῖς δὲ μὴ ἐνεχυράζετε τὰς βουλὰς κυρίου τοῦ
Dei nostri, quoniam non quasi homo Deus vt minis afficiatur,
θεοῦ ἡμῶν, ὅτι οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεὸς ἀπειληθῆναι,
neque sicut filius hominis vt iudicetur. Ideoque expe-
14 οὐδ' ὡς υἱὸς ἀνθρώπου διαιτηθῆναι. διόπερ ἀνα-
ctantes quæ ab eo salutem, inuocemus
μένοντες τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν, ἐπικαλεσώμεθα
eum in adiutorium nostrum, & exaudiet vocem
αὐτὸν εἰς βοήθειαν ἡμῶν, καὶ εἰσακούσεται τῆς φωνῆς
nostram, si fuerit ei placitum, quoniam non surrexit in
ἡμῶν, ἐὰν ᾖ αὐτῷ ἀρεστόν. ὅτι οὐκ ἀνέστη ἐν ταῖς
generationibus nostris neque est in die hodierna, neque
γενεαῖς ἡμῶν, οὐδέ ἐστιν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ σήμερον, οὔτε
tribus neque familia neque populus neque ciuitas ex nobis qui
φυλή, οὔτε πατριά, οὔτε δῆμος, οὔτε πόλις ἐξ ἡμῶν, οἳ
adorant Deos manufactos. Sicut fuit
15 προσκυνοῦσι θεοῖς χειροποιήτοις. καθάπερ ἐγένετο
in prioribus diebus, quorum gratia dati sunt in
ἐν ταῖς πρότερον ἡμέραις, ὧν χάριν ἐδόθησαν εἰς
gladium & rapinam patres nostri, & ceciderūt
ῥομφαίαν καὶ διαρπαγὴν οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ ἔπεσον
ruina magna in conspectu inimicorum nostrorum. Nos
16 πτῶμα μέγα ἐνώπιον τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν. ἡμεῖς
autem alterum Deum non cognouimus. Vnde speramus quod
17 δὲ ἕτερον θεὸν οὐκ ἔγνωμεν. ὅθεν ἐλπίζομεν ὅτι
non despiciet nos, neque de genere nostro. neque
οὐχ ὑπερόψεται ἡμᾶς, οὔτε ἀπὸ τοῦ γένους ἡμῶν, οὔτε
cum capti fuerimus nos, sic vocabitur Iudæa,
ἐν τῷ ληφθῆναι ἡμᾶς, οὕτως κληθήσεται ἡ ἰουδαία.
& diripientur sancta nostra. & exquiret
καὶ προνομευθήσεται τὰ ἅγια ἡμῶν, καὶ ἐκζητήσει
profanationem eius de ore nostro, & ti-
τὴν βεβήλωσιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν, καὶ τὸν φό-
morem oculorum nostrorum, & captiuitatem
βον τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς
terræ, & desolationem hæreditatis nostræ conuertet
γῆς καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς κληρονομίας ἡμῶν ἐπιστρέψει
in caput nostrum in gentibus, vbicunque seruierimus
εἰς κεφαλὴν ἡμῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, οὗ ἐὰν δουλεύσωμεν
illic, & erimus in offensionem, & in vituperium in cō-
ἐκεῖ· καὶ ἐσόμεθα εἰς πρόσκομμα καὶ εἰς ὄνειδος ἐναν-
spectu possidentium nos. quoniam non dirigetur
τίον τῶν κτωμένων ἡμᾶς· ὅτι οὐ κατευθυνθήσεται
seruitus nostra in gratiam, sed in dedecus ponet
ἡ δουλεία ἡμῶν εἰς χάριν, ἀλλ' εἰς ἀτιμίαν θήσει
eam Dominus Deus noster. Et nunc fratres o-
18 αὐτὴν κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν. καὶ νῦν ἀδελφοὶ ἐπι-
stendamus fratribus nostris, quòd à nobis pen-
δειξώμεθα τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν, ὅτι ἐξ ἡμῶν ἐκκρέ-
det anima eorum, & sancta & domus, & alta-
μαται ἡ ψυχὴ αὐτῶν, καὶ τὰ ἅγια καὶ ὁ οἶκος καὶ τὸ θυσια-
re firmata sunt in nobis, præter omnia hæc
στήριον ἐπεστήρικται ἐφ' ἡμῖν. παρὰ πάντα ταῦτα
agamus gratias Domino Deo nostro, qui tentat
εὐχαριστήσωμεν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν, ὃς πειράζει
nos sicut & patres nostros. Memores estote quæ
19 ἡμᾶς καθὼς καὶ τοὺς πατέρας ἡμῶν. μνήσθητε ὅσα
fecit cum Abraham: Et quibus tentauit I-
20 ἐποίησε μετὰ ἀβραάμ, καὶ ὅσα ἐπείρασε τὸν ἰ-
saac, & quæ facta sunt Iacob in Mesopotamia
σαάκ, καὶ ὅσα ἐγένετο τῷ ἰακὼβ ἐν μεσοποταμίᾳ τῆς
Syriæ pascenti oues Laban fratris
συρίας ποιμαίνοντι τὰ πρόβατα λάβαν τοῦ ἀδελφοῦ

matris suæ. Quoniam non sicut illos exaltauit
τῆς μητρὸς αὐτοῦ. ὅτι οὐ καθὼς ἐκείνους ἐπύρωσεν 21
in examen cordis eorum, & nos non vltus est,
εἰς ἐτασμὸν καρδίας αὐτῶν, καὶ ἡμᾶς οὐκ ἐξεδίκησεν,
sed ad monitionem flagellat Dominus appropinquantes si-
ἀλλ' εἰς νουθέτησιν μαστιγοῖ κύριος τοὺς ἐγγίζοντας αὐ-
bi. Et dixit ad eam Ozias, Omnia quęcunq; dixisti in
τῷ. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν ὀζίας, πάντα ὅσα εἶπας ἐν 22
bono corde locuta es. & non est qui resistat
ἀγαθῇ καρδίᾳ ἐλάλησας· καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀντιστήσεται
verbis tuis, quoniam non in hodierno die sapientia tua
τοῖς λόγοις σου. ὅτι οὐκ ἐν τῇ σήμερον ἡ σοφία σου
manifesta est, sed à principio dierum tuorū cognouit
πρόδηλός ἐστιν, ἀλλὰ ἀπ' ἀρχῆς ἡμερῶν σου ἔγνω
omnis populus prudentiam tuam, quoniam bona est
πᾶς ὁ λαὸς τὴν σύνεσίν σου, καθότι ἀγαθόν ἐστι τὸ
formatio cordis tui. sed populus sitiuit
πλάσμα τῆς καρδίας σου. ἀλλ' ὁ λαὸς δεδίψηκε
valde, & coëgerunt nos sicut locuti sumus
σφόδρα, καὶ ἠνάγκασαν ἡμᾶς ποιῆσαι καθὰ ἐλαλήσαμεν
facere eis, & inducere iuramentum super nos, quod nō
ποιῆσαι αὐτοῖς. καὶ ἐπαγαγεῖν ὅρκον ἐφ' ἡμᾶς, ὃν οὐ
transgrediemur. Et nunc ora tu pro nobis, quoniā
παραβησόμεθα. καὶ νῦν δεήθητι σὺ περὶ ἡμῶν, ὅτι 23
mulier religiosa es. & mittet Dominus pluuiam ad reple-
γυνὴ εὐσεβὴς εἶ. καὶ ἀποστελεῖ κύριος τὸν ὑετὸν εἰς πλή-
tionem lacuum nostrorum, & non deficiemus amplius.
ρωσιν τῶν λάκκων ἡμῶν, καὶ οὐκ ἐκλείψομεν ἔτι.
Et dixit ad eos Iudith: Audire me, & faciam
καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ἰουδὶθ, ἀκούσατέ μου, καὶ ποιήσω 24
negotium quod perueniet in generationes generationū filiis generis
πρᾶγμα ὃ ἀφίξεται εἰς γενεὰς γενεῶν υἱοῖς τοῦ γένους
nostri. Vos stabitis in porta nocte
ἡμῶν. ὑμεῖς στήσεσθε ἐπὶ τῆς πύλης τὴν νύκτα 25
hac, & exibo ego cum ancilla mea. &
ταύτην, καὶ ἐξελεύσομαι ἐγὼ μετὰ τῆς ἄβρας μου. καὶ
in diebus post quas dixistis tradituros ciui-
ἐν ταῖς ἡμέραις μεθ' ἃς εἴπατε παραδώσειν τὴν πό-
tatem inimicis nostris, respiciet Dominus Israel
λιν τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἐπισκέψεται κύριος τὸν ἰσραὴλ
in manu mea. Vos autem non scrutabimini
ἐν χειρί μου. ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐξερευνήσετε τὴν 26
actum meum. non enim annunciabo vobis vsque dum perfi-
πρᾶξίν μου. οὐ γὰρ ἀπαγγελῶ ὑμῖν ἕως τοῦ τελε-
ciantur quæ ego facio. Et dixit Ozias & princi-
σθῆναι ἃ ἐγὼ ποιῶ. καὶ εἶπεν ὀζίας καὶ οἱ ἄρχον- 27
pes ad eam, Vade in pace, & Dominus Deus
τες πρὸς αὐτὴν, πορεύου εἰς εἰρήνην, καὶ κύριος ὁ θεὸς
ante te in vltionem inimicorum nostrorum. &
ἔμπροσθέν σου εἰς ἐκδίκησιν τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν. καὶ
reuertentes de tabernaculo, abierunt ad
ἀποστρέψαντες ἐκ τῆς σκηνῆς, ἐπορεύθησαν ἐπὶ τὰς
acies suas.
διατάξεις αὐτῶν.

CAP. IX. θ'.

Iudith verò cecidit in faciem, & imposuit cine-
Ιουδὶθ δὲ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐπέθετο σπο- 1
rem super caput suum, & exuit, quo induta
δὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, καὶ ἐγύμνωσεν ὃν ἐνεδε-
erat, cilicium. & erat nuper oblatum in Hie-
δύκετο σάκκον· καὶ ἦν ἄρτι προσφερόμενον εἰς ἱε-
rusalem in domum Domini incensum vespe-
ρουσαλὴμ εἰς τὸν οἶκον κυρίου τὸ θυμίαμα τῆς ἑσπέ-
ræ illius, & clamauit voce magna Iudith, & dixit,
ρας ἐκείνης· καὶ ἐβόησε φωνῇ μεγάλῃ ἰουδὶθ, καὶ εἶπε·
Domine Deus patris mei Symeon, cui dedisti
κύριε ὁ θεὸς τοῦ πατρός μου συμεὼν, ᾧ ἔδωκας 2
gladium in vltionem alienigenarum, qui soluerunt vul-
ῥομφαίαν εἰς ἐκδίκησιν ἀλλογενῶν, οἳ ἔλυσαν μή-
uam virginis in coinquinationem, & nudauerunt femur in
τραν παρθένου εἰς μίασμα, καὶ ἐγύμνωσαν μηρὸν εἰς
confusionem, & profanauerunt virginitatem in opprobrium. dixisti
αἰσχύνην, καὶ ἐβεβήλωσαν παρθενίαν εἰς ὄνειδος· εἶπας
enim, Non sic erit. & fecerunt pro quibus dedisti princi-
γὰρ, οὐχ οὕτως ἔσται· καὶ ἐποίησαν. ἀνθ' ὧν ἔδωκας ἄρχον-
pes eorum in cædem. & stratum eorum irriga-
τας αὐτῶν εἰς φόνον· καὶ τὴν στρωμνὴν αὐτῶν ἣ ᾐδέ-
uit deceptum in sanguine. & percussisti ser-
σατο τὴν ἀπάτην αὐτῶν βαφεῖσαν εἰς αἷμα· καὶ ἐπάταξας δού-
uos in potentibus, & potentes in thronis suis. &
λους ἐπὶ δυνάσταις, καὶ δυνάστας ἐπὶ θρόνους αὐτῶν· καὶ
dedisti mulieres eorum in prædam, & filias
ἔδωκας γυναῖκας αὐτῶν εἰς προνομὴν, καὶ θυγατέρας
eorum in captiuitatem, & omnia spolia eorum
αὐτῶν εἰς αἰχμαλωσίαν, καὶ πάντα τὰ σκῦλα αὐτῶν
in diuisionem filiorum dilectorum à te, qui & zelauerant
εἰς διαίρεσιν υἱῶν ἠγαπημένων ὑπὸ σοῦ, οἳ καὶ ἐζήλωσαν
zelum tuum, & abominati sunt coinquinationem sanguinis sui,
τὸν ζῆλόν σου, καὶ ἐβδελύξαντο μίασμα αἵματος αὐ-
& inuocauerunt te in auxiliatorem. Deus Deus meus
τῶν, καὶ ἐπεκαλέσαντο σε εἰς βοηθόν· ὁ θεὸς ὁ θεὸς ὁ ἐμὸς
exaudi me viduam. Tu enim fecisti
3 ἐπάκουσον μου τῆς χήρας. σὺ γὰρ ἐποίησας τὰ
priora illorum & illa, & posteriora, &
πρότερον ἐκείνων καὶ ἐκεῖνα, καὶ τὰ μετέπειτα, καὶ τὰ
præsentia, & superuenientia cogitasti, & adfuerunt quæ
νῦν, καὶ τὰ ἐπερχόμενα διενοήθης, καὶ παρέστησαν ἃ
decreuisti: & dixerunt, Ecce adsumus. Omnes enim
4 ἐβουλεύσω, καὶ εἶπον, ἰδοὺ πάρεσμεν. πᾶσαι γὰρ αἱ
viæ tuæ paratæ, & iudicia tua in prouidentia.
ὁδοί σου ἕτοιμοι, καὶ κρίσεις σου ἐν προγνώσει.
Ecce enim Assyrij multiplicati sunt in potentia
5 ἰδοὺ γὰρ ἀσσύριοι ἐπληθύνθησαν ἐν δυνάμει
sua; exaltati sunt in equo & ascensore; gloriati
αὐτῶν, ὑψώθησαν ἐφ' ἵππῳ καὶ ἀναβάτῃ, ἐγαυρία-
sunt in brachio peditum; sperauerunt in clypeo, & arcu, &
σαν ἐν βραχίονι πεζῶν, ἤλπισαν ἐν ἀσπίδι καὶ τόξῳ καὶ
funda; & non cognouerunt quòd tu es Dominus conterens
σφενδόνῃ, καὶ οὐκ ἔγνωσαν ὅτι σὺ εἶ κύριος συντρίβων
bella. Dominus nomen tibi. tu rumpe eorum fortitudinem
πολέμους· κύριος ὄνομά σοι· σὺ ῥῆξον αὐτῶν τὴν ἰσχὺν
in virtute tua, & confringe robur eorum in
ἐν δυνάμει σου, καὶ κάταξον τὸ κράτος αὐτῶν ἐν τῷ
iracundia tua, deliberauerunt enim profanare sancta tua,
θυμῷ σου, ἐβουλεύσαντο γὰρ βεβηλῶσαι τὰ ἅγιά σου,
polluere tabernaculum quietis nominis
μιᾶναι τὸ σκήνωμα τῆς καταπαύσεως τοῦ ὀνόματος
gloriæ tuæ, & deiicere ferro cornu altaris
τῆς δόξης σου, καὶ καταβαλεῖν σιδήρῳ κέρας θυσιαστηρίου
tui. respice in superbiam eorum. mitte
σου· βλέψον εἰς ὑπερηφανίαν αὐτῶν· ἀπόστειλον τὴν
iram tuam in capita eorum. Da in manu mea
6 ὀργήν σου εἰς κεφαλὰς αὐτῶν. δὸς ἐν χειρί μου
viduæ quod cogitaui robur. percute seruum ex
τῆς χήρας ὃ διενοήθην κράτος· πάταξον δοῦλον ἐκ
labiis deceptionis meæ super principem, & principem super ser-
χειλέων ἀπάτης μου ἐπ' ἄρχοντι, καὶ ἄρχοντα ἐπὶ θε-
uum suum. frange eorum celsitudinem in manu
ράποντι αὐτοῦ· θραῦσον αὐτῶν τὸ ἀνάστημα ἐν χειρὶ
fœminæ: Non enim in multitudine robur tuum, neque
8 θηλείας. οὐ γὰρ ἐν πλήθει τὸ κράτος σου, οὐδὲ ἡ
potentia tua in fortibus, sed humilium es Dominus, &
δυναστεία σου ἐν ἰσχύουσιν, ἀλλὰ ταπεινῶν εἶ κύριος, καὶ
minorum es adiutor, defensor impotentium,
ἐλαττόνων εἶ βοηθὸς, ἀντιλήπτωρ ἀσθενούντων,
desperantium protector, spe carentium saluator.
ἀπεγνωσμένων σκεπαστὴς, ἀπηλπισμένων σωτήρ·

viri vtique, Deus patris mei, & Deus hæreditatis Israël,
ναὶ ναὶ, ὁ θεὸς τοῦ πατρός μου, καὶ θεὸς κληρονομίας ἰσρα-
el. Dominator cælorum & terræ, creator aqua-
ήλ. δέσποτα τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς, κτίστα τῶν ὑδά- 13
rum, rex vniuersæ creaturæ tuæ, tu exaudi
των, βασιλεῦ πάσης κτίσεώς σου, σὺ εἰσάκουσον τῆς
deprecationem meam. Et da verbum meũ & deceptionem, & vul-
δεήσεώς μου. καὶ δὸς λόγον μου καὶ ἀπάτην εἰς τραῦ- 14
nus & cicatricem eis, qui aduersus testamentum tuum, & do-
μα καὶ μώλωπα αὐτοῖς, οἳ κατὰ τῆς διαθήκης σου, καὶ οἴ-
mum sanctificatam tuam, & verticem Sion, & domum posses-
κου ἡγιασμένου σου, καὶ κορυφῆς σιών, καὶ οἴκου κατα-
sionis filiorum tuorum, decreuerunt dura. & fac super
σχέσεως υἱῶν σου, ἐβουλεύσαντο σκληρά. καὶ ποίησον ἐπὶ
omnem gentem tuam, & omnem potentiam & fortitudinem,
παντὸς ἔθνους σου, καὶ πάσης δυνάμεως καὶ κράτους,
quoniam nõ est alius defensor gentis Israel,
ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλος ὑπερασπίζων τοῦ ἔθνους ἰσραήλ,
nisi tu.
εἰ μὴ σύ.

Cap. X. ι.

Et factum est vt cessauit clamare ad Deum
Καὶ ἐγένετο ὡς ἐπαύσατο βοῶσα πρὸς τὸν θεὸν 1
Israel, & consummauit omnia verba hæc, &
ἰσραήλ, καὶ συνετέλεσε πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα, καὶ
surrexit de ruina. Et vocauit ancil-
ἀνέστη ἀπὸ τῆς πτώσεως. καὶ ἐκάλεσε τὴν ἅβ- 2
lam suam, & descendit in domum, in qua morabatur in
ραν αὐτῆς, καὶ κατέβη εἰς τὸν οἶκον, ἐν ᾧ διέτριβεν ἐν
ea in diebus sabbatorum, & in festiuitatibus
αὐτῷ ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν σαββάτων, καὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς
suis: & enoluit cilicium quo induta erat, &
αὐτῆς· καὶ περιείλετο τὸν σάκκον ὃν ἐνεδεδύκει, καὶ
exuit se vestimentis viduitatis suæ. Et
ἐξεδύσατο τὰ ἱμάτια τῆς χηρεύσεως αὐτῆς. καὶ 3
lauit os aqua, & vnxit vnguento pin-
περιεκλύσατο τὸ σῶμα ὕδατι, καὶ ἐχρίσατο μύρῳ πα-
gui, & discriminauit crines capitis sui, &
χεῖ· καὶ διέταξε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτῆς, καὶ
imposuit mitram super ipsum, & induta est vestimentis
ἐπέθετο μίτραν ἐπ' αὐτῆς· καὶ ἐνεδύσατο τὰ ἱμάτια
iocunditatis suæ, in quibus ornabatur in die-
τῆς εὐφροσύνης αὐτῆς, ἐν αἷς ἐστολίζετο ἐν ταῖς ἡμέ-
bus vitæ viri sui Manasse. Et assum-
ραις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς μανασσῆ. καὶ ἔλα- 4
psit sandalia in pedibus suis. & induit brachiorũ
βε σανδάλια εἰς τοὺς πόδας αὐτῆς· καὶ περιέθετο τοὺς
ornamenta, & dextrariola & annulos, &
χλιδῶνας, καὶ τὰ ψέλλια, καὶ τοὺς δακτυλίους, καὶ τὰ
inaures, & omne ornamentum suum. Et ornata
ἐνώτια, καὶ πάντα τὸν κόσμον αὐτῆς. καὶ ἐκαλλω-
est valde in deceptionem oculorum virorum quicun- 5
πίσατο σφόδρα εἰς ἀπάτησιν ὀφθαλμῶν ἀνδρῶν ὅσοι
que vidissent eam. Et dedit ancillæ suæ asco-
ἂν ἴδωσιν αὐτήν. καὶ ἔδωκε τῇ ἅβρᾳ αὐτῆς ἀσκοπυ- 6
pam vini & vas olei; & peram imple-
τίνην οἴνου καὶ καψάκην ἐλαίου, καὶ πήραν ἐπλή-
uit farina & palatha, & panibus mundis: &
ρωσεν ἀλφίτων καὶ παλάθης καὶ ἄρτων καθαρῶν· καὶ
duplicauit omnia vasa sua, & impo-
περιεδίπλωσε πάντα τὰ ἀγγεῖα ἑαυτῆς, καὶ ἐπέθη-
suit in ea. Et exierunt simul ad portam
κεν ἐν αὐτῇ. καὶ ἐξῆλθον ὁμοῦ ἐπὶ τὴν πύλην τῆς 7
ciuitatis Betuliæ, & inuenerunt præfectos super eam Oziam
πόλεως βετυλούα, καὶ εὗρον ἐφεστῶτας ἐπ' αὐτῇ ὀζίαν
& presbyteros ciuitatis Chabrin & Charmin.
καὶ τοὺς πρεσβυτέρους τῆς πόλεως χαβρεὶν καὶ χαρμείν.

Vt autem viderunt eam, & erat mutata facies
ὡς δὲ εἶδον αὐτήν, καὶ ἦν ἠλλοιωμένον τὸ πρόσωπον 8
eius, & vestem mutatam eius:
αὐτῆς, καὶ τὴν στολὴν μεταβεβλημένην αὐτῆς,
Mirati sunt in pulchritudine eius valde ni-
ἐθαύμασαν ἐπὶ τῷ κάλλει αὐτῆς ἐπὶ πολὺ σφό- 9
mis: & dixerunt ei, Deus Deus patrum nostrorum det
δρα· καὶ εἶπον αὐτῇ, ὁ θεὸς ὁ θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν δῴη
te in gratiam, & perficiat studia tua ad glo-
σε εἰς χάριν καὶ τελειώσαι τὰ ἐπιτηδεύματά σου εἰς γαυ-
riam filiorum Israel, & exaltationem Hierusalem: &
ρίαμα υἱῶν ἰσραήλ, καὶ ὕψωμα ἱερουσαλήμ· καὶ
adorauerunt Deum. Et dixit ad eos, Præci-
προσεκύνησε τῷ θεῷ. καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς, ἐπιτά- 10
pite aperire mihi portam ciuitatis, & exi-
ξατε ἀνοῖξαί μοι τὴν πύλην τῆς πόλεως, καὶ ἐξελεύ-
bo in consummationem verborum quæ locuti estis me-
σομαι εἰς τελείωσιν τῶν λόγων ὧν ἐλαλήσατε μετ'
cum. & præceperunt iuuenibus aperire ei, si-
ἐμοῦ· καὶ συνέταξαν τοῖς νεανίσκοις ἀνοῖξαι αὐτῇ κα-
cut locuta est: & fecerunt sic. Et exiuit Iu-
θότι ἐλάλησε· καὶ ἐποίησαν οὕτως. καὶ ἐξῆλθεν ἰου- 11
dith ipsa & ancilla eius cum ea. Specula-
δὶθ αὐτὴ καὶ ἡ παιδίσκη αὐτῆς μετ' αὐτῆς· ἀπεσκο-
bantur autem eam viri ciuitatis, quousque descen-
πευον δὲ αὐτὴν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως, ἕως οὗ κατέ-
dit montem, & quousque pertransiuit vallem: & non amplius vi-
βη τὸ ὄρος, καὶ ἕως οὗ διῆλθε τὸν αὐλῶνα· καὶ οὐκέτι ἐθεώ-
derunt eam. & abierunt in valle in rectum.
ρησαν αὐτήν· καὶ ἐπορεύοντο ἐν τῷ αὐλῶνι εἰς εὐθεῖαν.
Et obuiauit ei vigilia Assy-
καὶ συνήντησεν αὐτῇ προφυλακὴ τῶν ἀσσυ- 12
riorum, & tenuerunt eam, & interrogauerunt eam,
ρίων, καὶ συνελάβοντο αὐτήν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτήν,
Quorum es & vnde venisti Et dixit, Filia sum
τίνων εἶ καὶ πόθεν ἔρχῃ; καὶ εἶπε, θυγάτηρ εἰμὶ τῶν 13
Hebræorum, & fugio à facie eorum, quoniã
ἑβραίων, καὶ ἀποδιδράσκω ἀπὸ προσώπου αὐτῶν, ὅτι
futurum est vt dentur vobis in deprædationem. Et ego
μέλλουσι δίδοσθαι ὑμῖν εἰς κατάβρωμα. κἀγὼ 14
venio ad faciem Holofernis principis
ἔρχομαι εἰς τὸ πρόσωπον ὀλοφέρνου ἀρχιστρατήγου
exercitus vestri, vt annunciem verba veritatis:
δυνάμεως ὑμῶν, τοῦ ἀπαγγεῖλαι ῥήματα ἀληθείας·
& ostendam ante faciem eius viam per quam ibit,
καὶ δείξω πρὸ προσώπου αὐτοῦ ὁδὸν καθ' ἣν πορεύσε-
& dominabitur omnium montanorum & non interibit
ται καὶ κυριεύσει πάσης τῆς ὀρεινῆς. καὶ οὐ διαφωνήσει τῶν
virorum eius caro vna, neque spiritus vitæ. Cum
ἀνδρῶν αὐτοῦ σὰρξ μία, οὐδὲ πνεῦμα ζωῆς. ὡς 15
autem audissent viri verba eius, considerauerunt
δὲ ἤκουσαν οἱ ἄνδρες τὰ ῥήματα αὐτῆς, κατενόησαν
faciem eius, & erat coram eis mirabilis
τὸ πρόσωπον αὐτῆς, καὶ ἦν ἐναντίον αὐτῶν θαυμάσιον
pulchritudine nimis. Et dixerunt ad eam, Conser-
τῷ κάλλει σφόδρα. καὶ εἶπον πρὸς αὐτήν, σέσω- 16
uasti animam tuam festinans descendere ad fa-
κας τὴν ψυχήν σου σπεύσασα καταβῆναι εἰς πρόσω-
ciem domini nostri. Et nunc accede ad
πον τοῦ κυρίου ἡμῶν. καὶ νῦν πρόσελθε ἐπὶ τὴν 17
tabernaculum eius, & de nobis comitabuntur te, donec
σκηνὴν αὐτοῦ, καὶ ἀφ' ἡμῶν προπέμψουσί σε ἕως
commendent te in manus eius. Si autem steteris co-
παραδώσουσί σε εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ· ἐὰν δὲ στῇς ἐν-
ram eo, ne timeas in corde tuo, sed an-
αντίον αὐτοῦ, μὴ φοβηθῇς τῇ καρδίᾳ σου, ἀλλὰ ἀν-
nuncia iuxta verba tua, & bene tibi faciet. &
άγγειλον κατὰ τὰ ῥήματά σου, καὶ εὖ σοι ποιήσει· καὶ
elegerunt ex eis viros centum, & currum iunxerũt
ἐπέλεξαν ἐξ αὐτῶν ἄνδρας ἑκατόν, καὶ παρέζευξαν

ei, & ancillæ eius: Et duxerunt eam ad
αὐτῆ καὶ τῇ ἄβρᾳ αὐτῆς. καὶ ἤγαγον αὐτὴν ἐπὶ 18
tabernaculum Holofernis. & factus est concursus in omnibus
τὴν σκηνὴν ὀλοφέρνου. καὶ ἐγένετο συνδρομὴ ἐν πάσῃ
castris: diffonuit enim in tabernaculis
τῇ παρεμβολῇ, διεβοήθη γὰρ εἰς τὰ σκηνώματα ἡ
aduentus eius. & venientes circundabunt eam:
παρουσία αὐτῆς· καὶ ἐλθόντες ἐκύκλουν αὐτήν,
quia ftabat extra tabernaculum Holofernis, quousque an-
ὡς εἱστήκει ἔξω τῆς σκηνῆς ὀλοφέρνου, ἕως προσ- 19
nunciauerunt ei de ipsa. & mirabantur in
ήγγειλαν αὐτῷ περὶ αὐτῆς. καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τῷ
pulchritudine eius,& mirabantur filios Ifrael. Et
κάλλει αὐτῆς, καὶ ἐθαύμαζον τοὺς υἱοὺς ἰσραήλ. καὶ 20
dixit vnusquisque ad proximum fuum, Quis contem-
εἶπεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, τίς καταφρο-
net populum hunc, qui habet in feipfo mulieres ta-
νήσει τοῦ λαοῦ τούτου, ὃς ἔχει ἐν ἑαυτῷ γυναῖκας τοιαύ-
les? quoniam non bonum eft relinqui ex eis vi-
τας; ὅτι οὐ καλόν ἐστιν ὑπολείπεσθαι ἐξ αὐτῶν ἄν-
rum vnum,qui dimiffi poterunt decipere
δρα ἕνα, οἳ ἀφεθέντες δυνήσονται κατασοφίσασθαι
omnem terram. & exierunt qui dormiebant apud
πᾶσαν τὴν γῆν. καὶ ἐξῆλθον οἱ παρακαθεύδοντες
Holofernem,& omnes famuli eius: & introduxerũt
ὀλοφέρνῃ καὶ πάντες οἱ θεράποντες αὐτοῦ, καὶ εἰσήγαγον
eam in tabernaculum. & erat Holofernes re-
αὐτὴν εἰς τὴν σκηνήν. καὶ ἦν ὀλοφέρνης ἀνα- 21
quiefcens fuper lectum fuum in conopæo,quod erat
παυόμενος ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ ἐν τῷ κωνωπίῳ, ὃ ἦν
ex purpura, & auro, & fmaragdo, & lapidibus
ἐκ πορφύρας καὶ χρυσίου, καὶ σμαράγδου καὶ λίθων
pretiofis intextum. & annunciauerunt ei
πολυτελῶν καθυφασμένον. καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ
de ea. & exiit in profcenium, & lampa-
περὶ αὐτῆς· καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὸ προσκήνιον, καὶ λαμπά-
des argenteæ præcedentes eum. Vt autem venit ante fa-
δες ἀργυραῖ προάγουσαι αὐτοῦ. ὡς δὲ ἦλθε κατὰ πρό-
ciem eius Iudith & feruorum eius, obftupue-
σωπον αὐτοῦ ἰουδὶθ καὶ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, ἐθαύμα-
runt omnes in pulchritudine faciei eius, &
σαν πάντες ἐπὶ τῷ κάλλει τοῦ προσώπου αὐτῆς· καὶ
cadens fuper faciem, adorauit eum, & ele-
πεσοῦσα ἐπὶ πρόσωπον, προσεκύνησεν αὐτῷ· καὶ ἤγει-
uauerunt eam ferui eius.
ραν αὐτὴν οἱ δοῦλοι αὐτοῦ.

CAP. XI. ια.

Et dixit ad eam Holofernes, Confide
Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν ὀλοφέρνης, θάρσησον 1
mulier, ne paueas in corde tuo, quoniam ego non no-
γύναι, μὴ φοβηθῇς τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ἐγὼ οὐκ ἐκά-
cui homini, qui elegit feruire Nabuchodo-
κωσα ἄνθρωπον, ὅστις ᾑρέτικε δουλεύειν ναβουχοδο-
nofor regi vniuerfæ terræ. Et nunc populus tuus
νόσορ τῷ βασιλεῖ πάσης τῆς γῆς. καὶ νῦν ὁ λαός σου 2
qui habitat montana, fi non contempfiffent me, non ele-
ὁ κατοικῶν τὴν ὀρεινήν, εἰ μὴ ἐφαύλισάν με, οὐκ ἂν
uaffem lanceam meam fuper eos, fed ipfi fibi fece-
ἦρα τὸ δόρυ μου ἐπ' αὐτούς, ἀλλ' αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐποίη-
runt hæc. Et nunc dic mihi cuius caufa fugifti
σαν ταῦτα. καὶ νῦν λέγε μοι τίνος ἕνεκα ἀπέδρας 3
ab eis, & venifti ad nos: venis enim ad falu-
ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἦλθες πρὸς ἡμᾶς· ἥκεις γὰρ εἰς σωτη-
tem: confide, in nocte hac viues & in reli-
ρίαν, θάρσει ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ζήσῃ καὶ εἰς τὸ λοι-
quum,non enim eft qui iniuria afficiat te,fed bene tibi faciet fi-
πόν. οὐ γάρ ἐστιν ὃς ἀδικήσει σε, ἀλλ' εὖ σοι ποιήσει κα-
cut fit feruis domini mei Nabuchodonofor
θὰ γίνεται τοῖς δούλοις τοῦ κυρίου μου ναβουχοδονόσορ
regis. Et dixit ad eum Iudith, Accipe
τοῦ βασιλέως. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ἰουδὶθ, δέξαι τὰ 4
verba famulæ tuæ, & loquatur ancilla tua
ῥήματα τῆς δούλης σου. καὶ λαλησάτω ἡ παιδίσκη σου
ante faciem tuam, & non annunciabo mendacium do-
κατὰ πρόσωπόν σου· καὶ οὐκ ἀναγγελῶ ψεῦδος τῷ κυ-
mino meo in nocte hac, & fi fecutus fueris
ρίῳ μου ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. καὶ ἐὰν κατακολουθήσῃς
verba ancillæ tuæ, perfectè rem fa-
τοῖς λόγοις τῆς παιδίσκης σου, τελείως πρᾶγμα ποιή-
ciet tecum Deus. & non cadet dominus meus
σει μετὰ σοῦ ὁ θεός, καὶ οὐκ ἀποπεσεῖται ὁ κύριός μου
à ftudiis fuis. Viuit enim rex Na-
τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτοῦ. ζῇ γὰρ ὁ βασιλεὺς να- 5
buchodonofor vniuerfæ terræ, & viuit virtus eius, qui
βουχοδονόσορ πάσης τῆς γῆς, καὶ ζῇ τὸ κράτος αὐτοῦ, ὃς
mifit te ad correctionem omnis animæ; quoniã nõ fo-
ἀπέστειλέ σε εἰς κατόρθωσιν πάσης ψυχῆς, ὅτι οὐ μό-
lùm homines per te feruiunt ei. fed &
νον ἄνθρωποι διὰ σὲ δουλεύουσιν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὰ
beftiæ agri & iumenta & volatilia cæli
θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ τὰ κτήνη καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ
propter fortitudine tuam viuent in Nabuchodonofor & om-
διὰ τῆς ἰσχύος σου ζήσονται ἐπὶ ναβουχοδονόσορ καὶ πάν-
nem domum eius, Audiuimus enim fapientiam tuam,&
τα τὸν οἶκον αὐτοῦ. ἠκούσαμεν γὰρ τὴν σοφίαν σου καὶ 6
induftrias animæ tuæ, & annunciatũ eft vniuerfæ
τὰ πανουργεύματα τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἀνηγγέλη πάσῃ
terræ,quod tu folus bonus in omni regno, &
τῇ γῇ, ὅτι σὺ μόνος ἀγαθὸς ἐν πάσῃ τῇ βασιλείᾳ, καὶ
potens in fcientia, & mirabilis in exercitu
δυνατὸς ἐν ἐπιστήμῃ, καὶ θαυμαστὸς ἐν στρατεύματι
belli. Et nunc verbum quod locutus eft Achior in
πολέμου. καὶ νῦν ὁ λόγος ὃν ἐλάλησεν ἀχιὼρ ἐν τῇ 7
confeffu tuo, audiuimus verba eius, quoniam ce-
συνεδρίᾳ σου ἠκούσαμεν τὰ ῥήματα αὐτοῦ, ὅτι περιε-
perunt eum viri Betuluæ, & nunciauit
ποιήσαντο αὐτὸν οἱ ἄνδρες βετυλούα, καὶ ἀνήγγειλεν
eis omnia quæ locutus eft ipfe apud te. ideò
αὐτοῖς πάντα ὅσα ἐξελάλησεν αὐτὸς παρὰ σοί. διὸ
dominator domine, ne tranfgrediaris verbum eius, fed
δέσποτα κύριε μὴ παρέλθῃς τὸν λόγον αὐτοῦ, ἀλλὰ
pone ipfum in corde tuo,quoniam verum eft.
κατάθου αὐτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ἀληθής ἐστιν.
Nõ enim fumitur vindicta de genere noftro,nõ enim præualet gladius
οὐ γὰρ ἐκδικεῖται τὸ γένος ἡμῶν, οὐ γὰρ ἰσχύει ῥομφαία 8
contra eos, nifi peccauerint contra Deum fuum. & nunc
ἐπ' αὐτούς, εἰ μὴ ἁμαρτώσιν εἰς τὸν θεὸν αὐτῶν. καὶ νῦν
vt non fit dominus meus expulfus & re infecta defiftat
ἵνα μὴ γένηται ὁ κύριός μου ἔκβολος καὶ ἄπρακτος.
Et cecidit mors fuper faciem eorum, & de-
καὶ ἐπέπεσε θάνατος ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ κα- 9
prehendit eos peccatum, in quo irritabunt
τελάβετο αὐτοὺς ἁμάρτημα, ἐν ᾧ παροργιοῦσι τὸν
Deum fuum, quandocunque fecerint abfurditatem. Quoniam
θεὸν αὐτῶν ὁπηνίκα ἐὰν ποιήσωσιν ἀτοπίαν. ἐπεὶ 10
defecerunt eis cibaria fua, & diminu-
παρεξέλιπεν αὐτοῖς τὰ βρώματα αὐτῶν, καὶ ἐσπάνι-
ta eft omnis aqua. Et ordinauerunt iniicere manum
σθη πᾶν ὕδωρ. καὶ ἐβουλεύσαντο ἐπιβαλεῖν τοῖς 11
pecoribus fuis, & omnia quæ diftinxit eis Deus
κτήνεσιν αὐτῶν, καὶ πάντα ὅσα διεστείλατο αὐτοῖς ὁ θεὸς
in legibus fuis ne manducarent, decreuerunt impende-
ἐν τοῖς νόμοις αὐτοῦ μὴ φαγεῖν, διέγνωσαν δαπανῆ-
re. & primitias frumenti, & decimas vi-
σαι· καὶ τὰς ἀπαρχὰς τοῦ σίτου καὶ τὰς δεκάτας τοῦ οἴ-
ni & olei, quæ feruauerunt fanctificantes facerdotibus
νου καὶ τοῦ ἐλαίου, ἃ ἐφύλαξαν ἁγιάσαντες τοῖς ἱερεῦσι
τοῖς

assistentibus in Hierusalem ante fa-
τοῖς παρεστηκόσιν ἐν ἱερουσαλὴμ ἀπέναντι τοῦ προσ- 14
ciem] Dei nostri, decreuerunt consumere, quæ neque
ώπου τοῦ θεοῦ ἡμῶν, κεκρίκασιν ἐξαναλῶσαι, ὧν οὐδὲ
manibus conueniebat contingere quenquã eorum qui de populo.
ταῖς χερσὶν καθῆκεν ἅψασθαι οὐδένα τῶν ἐκ τοῦ λαοῦ.
Et miserunt in Hierusalem, quoniam & ibi ha-
καὶ ἀπεστάλκασιν εἰς ἱερουσαλὴμ, ὅτι καὶ οἱ ἐκεῖ κα-
bitantes fecerunt hæc iis qui transtulerunt ipsis
τοικοῦντες ἐποίησαν ταῦτα τοῖς μεθακομίσουσιν αὐτοῖς
remissionem à senatu. & erunt quousque renun-
τὴν ἄφεσιν παρὰ τῆς γερουσίας. καὶ ἔσονται ἕως ἀναγ-
ciet ipsis, & facient, dabuntur tibi in perditionem
γείλῃ αὐτοῖς καὶ ποιήσουσι, δοθήσονταί σοι εἰς ὄλεθρον
in die illa. Vnde ego ancilla tua, co-
ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. ὅθεν ἐγὼ ἡ δούλη σου ἐπι- 12
gnoscens omnia hæc, fugi à facie eo-
γνοῦσα πάντα ταῦτα, ἀπέδραν ἀπὸ προσώπου αὐ-
rum. & misit me Deus ad faciendum tecum rem,
τῶν. καὶ ἀπέστειλέ με ὁ θεὸς ποιῆσαι μετὰ σοῦ πράγ-
in quibus obstupebit omnis terra, quicunque audierint
ματα, ἐφ' οἷς ἐκστήσεται πᾶσα ἡ γῆ ὅσοι ἂν ἀκούσωσιν
hæc. Quoniam ancilla tua religiosa est, & colens
αὐτά. ὅτι ἡ δούλη σου θεοσεβής ἐστι, καὶ θεραπεύουσα 13
nocte & die Deum cæli: & nunc manebo apud
νυκτὸς καὶ ἡμέρας τὸν θεὸν τοῦ οὐρανοῦ. καὶ νῦν μενῶ παρὰ
te, domine mi, & exibit ancilla tua in nocte in
σοὶ κύριέ μου, καὶ ἐξελεύσεται ἡ δούλη σου κατὰ νύκτα εἰς
vallem, & orabo ad Deum; & an-
τὴν φάραγγα, καὶ προσεύξομαι πρὸς τὸν θεόν. καὶ ἀπ-
nunciabit mihi quando fecerunt peccata eorum:
αγγελεῖ μοι πότε ἐποίησαν τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν.
& veniens referam tibi. & exibis cum omni
καὶ ἐλθοῦσα προσανοίσω σοι. καὶ ἐξελεύσῃ σὺν πάσῃ
exercitu tuo, & non est qui resistat tibi ex eis.
δυνάμει σου, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀντιστήσεταί σοι ἐξ αὐτῶν.
& adducam te per medium Iudææ, quousque venias an-
καὶ ἄξω σε διὰ μέσου τῆς ἰουδαίας, ἕως τοῦ ἐλθεῖν ἀπέ-
te Hierusalem. & ponam sedem tuam in medio
ναντι ἱερουσαλήμ. καὶ θήσω τὸν δίφρον σου ἐν μέσῳ
eius, & ages eos sicut oues quibus non est pa-
αὐτῆς, καὶ ἄξεις αὐτοὺς ὡς πρόβατα οἷς οὐκ ἔστι ποι-
stor. & non latrabit canis lingua sua coram
μήν. καὶ οὐ γρύξει κύων τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ ἀπέναντί
te. Quoniam mihi hæc dicta sunt per prouidentiam meã,
σου. ὅτι μοι ταῦτα ἐλαλήθη κατὰ πρόγνωσίν μου, 14
& annunciata sunt mihi. & missa sum nunciare tibi. Et
καὶ ἀπηγγέλη μοι, καὶ ἀπεστάλην ἀπαγγεῖλαί σοι. καὶ 15
placuerunt verba eius coram Holoferne, & co-
ἤρεσαν οἱ λόγοι αὐτῆς ἐναντίον ὀλοφέρνου, καὶ ἐναντί-
ram omnibus pueris eius. & mirati sunt in
ον πάντων τῶν θεραπόντων αὐτοῦ. καὶ ἐθαύμασαν ἐπὶ
sapientia eius, & dixerunt. Non est talis mulier
τῇ σοφίᾳ αὐτῆς, καὶ εἶπον, οὐκ ἔστι τοιαύτη γυνὴ 16
à summo vsq; ad summum terræ in pulchritudine faciei, &
ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου τῆς γῆς ἐν κάλλει προσώπου καὶ
prudentia verborum. Et dixit ad eam Holofernes, Bene
συνέσει λόγων. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν ὀλοφέρνης, εὖ 17
fecit Deus qui misit te ante populum
ἐποίησεν ὁ θεὸς ἀποστείλας σε ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ τοῦ
vt esset in manibus nostris fortitudo, in autem contemnen-
γενηθῆναι ἐν χερσὶν ἡμῶν κράτος, ἐν δὲ τοῖς φαυλί-
tibus dominum meum, perditio. & nunc venusta es tu in
σασι τὸν κύριόν μου ἀπώλειαν. καὶ νῦν ἀστεία εἶ σὺ ἐν
aspectu tuo, & bona in sermonibus tuis. quòd si
τῷ εἴδει σου, καὶ ἀγαθὴ ἐν τοῖς λόγοις σου. ὅτι ἐὰν
feceris sicut locuta es, Deus tuus erit mihi Deus, & tu
ποιήσῃς καθὰ ἐλάλησας, ὁ θεός σου ἔσται μοι θεός, καὶ σὺ
in domo regis Nabuchodonosor sedebis, & eris no-
ἐν οἴκῳ βασιλέως ναβουχοδονόσορ καθήσῃ, καὶ ἔσῃ ὀνο-

minata in vniuersa terra.
μαστὴ παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν.

CAP. XII. ιβ.

Et iussit introducere eam vbi reposita erant
1 Καὶ ἐκέλευσεν εἰσαγαγεῖν αὐτὴν οὗ ἐτίθετο τὰ ἀρ-
thesauri eius. & iussit mensam parari ei
γυρώματα αὐτοῦ. καὶ συνέταξε καταστρῶσαι αὐ-
è cibariis suis, & vino suo ad bibẽdũ.
τῇ ἀπὸ τῶν ὀψοποιημάτων αὐτοῦ καὶ τοῦ οἴνου αὐτοῦ πίνειν.
Et dixit Iudith, Non manducabo ex eis, vt non fiat
2 καὶ εἶπεν ἰουδείθ, οὐ φάγομαι ἐξ αὐτῶν ἵνα μὴ γένη-
scandalum, sed de iis quæ secuta sunt me, fiet
ται σκάνδαλον, ἀλλ' ἐκ τῶν ἠκολουθηκότων μοι χο-
expensa. Et dixit ad eam Holofernes, Si
3 ρηγηθήσεται. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν ὀλοφέρνης, ἐὰν
autem defecerint quæ sunt tecum, vnde poterimus tibi dare
δὲ ἐκλίπῃ τὰ ὄντα μετὰ σοῦ, πόθεν ἐξοίσομέν σοι δοῦναι
similia eorum? non enim est nobiscum de genere tuo.
ὅμοια αὐτῶν; οὐ γάρ ἐστι μεθ' ἡμῶν ἐκ τοῦ γένους σου.
Et dixit Iudith ad eum, Viuit anima tua domine
4 καὶ εἶπεν ἰουδείθ πρὸς αὐτόν, ζῇ ἡ ψυχή σου κύριέ
mi, quoniam non expendet ancilla tua quæ sunt mecum,
μου, ὅτι οὐ δαπανήσει ἡ δούλη σου τὰ ὄντα μετ' ἐμοῦ,
donec faciat Dominus in manu mea quæ decreuit.
ἕως ἂν ποιήσῃ κύριος ἐν χειρί μου ἃ ἐβουλεύσατο.
Et induxerunt illam serui Holofernis in
5 καὶ ἤγαγον αὐτὴν οἱ θεράποντες ὀλοφέρνου εἰς τὴν
tabernaculũ & dormiuit vsque ad mediam noctem, & surrexit
σκηνήν. καὶ ὕπνωσε μέχρι μεσούσης τῆς νυκτός, καὶ ἀνέστη
ad matutinam custodiam. Et misit ad
6 πρὸς τὴν ἑωθινὴν φυλακήν. καὶ ἀπέστειλε πρὸς
Holofernem, dicens: Iubeat iam dominus meus di-
ὀλοφέρνην λέγουσα, ἐπιταξάτω δὴ ὁ κύριός μου ἐα-
mittere ancillam tuam ad orationem exire. Et
7 σαι τὴν δούλην σου ἐπὶ προσευχὴν ἐξελθεῖν. καὶ
præcepit Holofernes satellitibus, ne prohi-
ἐπέταξεν ὀλοφέρνης τοῖς σωματοφύλαξι, μὴ διακω-
berent eam. & mansit in castris die-
λύειν αὐτήν. καὶ παρέμεινεν ἐν τῇ παρεμβολῇ ἡμέ-
bus tribus. Et exibat per noctem in vallem
8 ρας τρεῖς. καὶ ἐξεπορεύετο κατὰ νύκτα εἰς τὴν φάραγ-
Betulua, & baptizabatur in fonte a-
γα βετυλούα, καὶ ἐβαπτίζετο ἐπὶ τῆς πηγῆς τοῦ ὕ-
quæ in castris Et vt ascendebat, orabat
9 δατος ἐν τῇ παρεμβολῇ. καὶ ὡς ἀνέβη, ἐδέετο τοῦ
Dominum Deum Israel, vt dirigeret viam eius ad
κυρίου θεοῦ ἰσραήλ, κατευθῦναι τὴν ὁδὸν αὐτῆς εἰς
exaltationem filiorum populi sui. Et intro-
10 ἀνάστημα τῶν υἱῶν τοῦ λαοῦ αὐτῆς. καὶ εἰσπορευο-
iens munda manebat in tabernaculo vsque dum tu-
μένη καθαρὰ παρέμενεν ἐν τῇ σκηνῇ μέχρις οὗ προ-
lisset escam suam ad vesperam. Et
11 σηνέγκατο τὴν τροφὴν αὐτῆς εἰς ἑσπέραν. καὶ
factum est in die quarto, fecit Holofernes
ἐγένετο ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τετάρτῃ, ἐποίησεν ὀλοφέρνης
conuiuium seruis suis solis, & non vocauit ad
πότον τοῖς δούλοις αὐτοῦ μόνοις, καὶ οὐκ ἐκάλεσεν εἰς τὴν
inuitationẽ quenquã eorũ qui ad vsus. Et dixit Bagoæ
κλῆσιν οὐδένα τῶν πρὸς ταῖς χρείαις. καὶ εἶπε βαγώᾳ
eunucho, qui erat præfectus super omnia quæ eius
τῷ εὐνούχῳ, ὃς ἦν ἐφεστηκὼς ἐπὶ πάντων τῶν αὐτοῦ,
Suade iam vadens mulierem Hebræam, quæ est
πεῖσον δὴ πορευθεὶς τὴν γυναῖκα τὴν ἑβραίαν ἥ ἐστι
apud te, vt veniat ad nos, & manducet & bibat no-
παρὰ σοί, τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ἡμᾶς καὶ φαγεῖν καὶ πιεῖν μεθ'
biscum. Ecce enim fœdum conspectui nostro, si fe-
12 ἡμῶν. ἰδοὺ γὰρ αἰσχρὸν τῷ προσώπῳ ἡμῶν, εἰ γυν-

minam talem dimiserimus non communicantes cum ea.
ναῖκα τοιαύτην παρήσομεν οὐχ ὁμιλήσαντες αὐτῇ·
quòd nisi eam attraxerimus, irridebit
ὅτι ἐὰν μὴ αὐτὴν ἐπισπασώμεθα, καταγελάσεται
nos. Et exiit Bagoas à facie Holofer-
ἡμῶν. καὶ ἐξῆλθε Βαγώας ἀπὸ προσώπου Ὀλοφέρ- 13
nis, & introiuit ad eam, & dixit: Ne grauetur
νους· καὶ εἰσῆλθε πρὸς αὐτὴν, καὶ εἶπε· μὴ ὀκνησάτω ἡ
ancilla bona hæc veniens ad dominum meum,
παιδίσκη ἡ καλὴ αὕτη ἐλθοῦσα πρὸς τὸν κύριόν μου
honorificari ante faciem eius, & bibere nobiscum ad
δοξασθῆναι κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ πιεῖν μεθ᾽ ἡμῶν εἰς
iocunditatem vinum, & fieri in die hac,
εὐφροσύνην οἶνον, καὶ γενηθῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ,
vt vna filia filiorum Assyriorum, quæ assistunt in
ὡς μία θυγάτηρ τῶν υἱῶν Ἀσσοὺρ, αἳ παρεστήκασιν ἐν
domo Nabuchodonosor. Et dixit ad eum Iudith:
οἴκῳ Ναβουχοδονόσορ. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν Ἰουδίθ, 14
Et quæ sum ego vt contradicam domino meo? Quoniam omne
καὶ τίς εἰμι ἐγὼ ἀντεροῦσα τῷ κυρίῳ μου; ὅτι πᾶν 15
quod erit in oculis eius placitum, festinans fa-
ὃ ἔσται ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἀρεστὸν σπεύσασα ποι-
ciam, Et erit mihi hoc ad exultationem vsque ad diem
ήσω, καὶ ἔσται μοι τοῦτο εἰς ἀγαλλίαμα ἕως ἡμέρας 16
mortis meæ. Et surgens ornata est vestimen-
θανάτου μου. καὶ ἀναστᾶσα ἐκοσμήθη τῷ ἱματισ- 17
to, & omni ornatu muliebri; & introi-
μῷ καὶ παντὶ τῷ κόσμῳ τῷ γυναικείῳ· καὶ προσῆλ-
uit ancilla eius, & strauit ei ante Holofer-
θεν ἡ δούλη αὐτῆς, καὶ ἔστρωσεν αὐτῇ κατέναντι Ὀλοφέρ-
nem in terra, pelles quas acceperat à Bagoa ad
νους χαμαὶ τὰ κώδια ἃ ἔλαβε παρὰ Βαγώου εἰς τὴν
quotidianum vsum vitæ suæ, vt manducaret recli-
καθημερινὴν δίαιταν αὐτῆς εἰς τὸ ἐσθίειν κατακλινο-
nata super eas & ingressa accubuit Iudith. Et
μένην ἐπ᾽ αὐτῶν. καὶ ἐλθοῦσα ἀνέπεσεν Ἰουδίθ. καὶ 18
obstupuit cor Holofernis in ea, & concussa fuit
ἐξέστη ἡ καρδία Ὀλοφέρνου ἐπ᾽ αὐτῇ, καὶ ἐσαλεύθη ἡ
anima eius, & erat cupidus valde coeun-
ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ἦν κατεπίθυμος σφόδρα τοῦ συγγενέ-
di cum ea: & obseruabat tempus vt deciperet eam,
σθαι μετ᾽ αὐτῆς· καὶ ἐτήρει καιρὸν τοῦ ἀπατῆσαι αὐ-
ex qua die vidit eam. Et dixit ad eam
τὴν, ἀφ᾽ ἧς ἡμέρας εἶδεν αὐτήν. καὶ εἶπε πρὸς αὐτὴν 19
Holofernes, Bibe iam & fis nobiscum in iocundita-
Ὀλοφέρνης, πίε δὴ καὶ γενήθητι μεθ᾽ ἡμῶν εἰς εὐφροσύ-
te. Et dixit Iudith, Bibam iam domine, quoniam magnifi-
νην. καὶ εἶπεν Ἰουδίθ, πίομαι δὴ κύριε, ὅτι ἐμεγα- 20
catum est viuere meum in me hodie præ omnibus
λύνθη τὸ ζῆν μου ἐν ἐμοὶ σήμερον παρὰ πάσας τὰς
diebus generationis meæ. Et accipiens manducauit & bibit
ἡμέρας τῆς γενέσεώς μου. καὶ λαβοῦσα ἔφαγε καὶ ἔπιε 21
coram ipso, quæ parauerat ancilla eius. Et
κατέναντι αὐτοῦ, ἃ ἡτοίμασεν ἡ δούλη αὐτῆς. καὶ 22
iocundus factus est Holofernes in ea, & bibit vinum multum
εὐφράνθη Ὀλοφέρνης ἐπ᾽ αὐτῇ, καὶ ἔπιεν οἶνον πολὺν
nimis, quantum non biberat vnquam in die vna ex quo
σφόδρα ὅσον οὐκ ἔπιε πώποτε ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἀφ᾽ οὗ
natus fuit.
ἐγεννήθη.

CAP. XIII. ιγ'.

Vt autem vespera facta est, festinauerunt serui eius
Ὡς δὲ ὀψία ἐγένετο, ἐσπούδασαν οἱ δοῦλοι αὐτοῦ
diuertere: & Bagoas conclusit tabernaculum eius
ἀναλύειν· καὶ Βαγώας συνέκλεισε τὴν σκηνὴν αὐτοῦ
foris, & dimisit astantes à facie
ἔξωθεν, καὶ ἀπέλυσε τοὺς παρεστῶτας ἐκ προσώπου
domini sui, & abierunt ad cubicula sua.
τοῦ κυρίου αὐτοῦ· καὶ ἀπῴχοντο εἰς τὰς κοίτας αὐτῶν.
Erant enim omnes fatigati, quia diu
2 ἦσαν γὰρ πάντες κεκοπωμένοι διὰ τὸ ἐπὶ πλεῖον
factum fuit conuiuium. relicta est autem Iudith sola in
γεγενέναι τὸν πότον· ὑπελείφθη δὲ Ἰουδὶθ μόνη ἐν τῇ
tabernaculo. Et Holofernes procumbens super le-
3 σκηνῇ. καὶ Ὀλοφέρνης προπεπτωκὼς ἐπὶ τὴν κλί-
ctum, suum erat enim perfusum ipsi vinum. Et di-
4 νην αὐτοῦ· ἦν γὰρ περικεχυμένος αὐτῷ ὁ οἶνος. καὶ εἶ-
xit Iudith ancillæ suæ, vt staret extra cubiculum
πεν Ἰουδὶθ τῇ δούλῃ αὐτῆς, στῆναι ἔξω τοῦ κοιτῶνος
eius, & obseruaret exitum eius sicut
αὐτῆς, καὶ ἐπιτηρεῖν τὴν ἔξοδον αὐτῆς καθάπερ
quotidie: se exituram enim dixit ad oratio-
καθ᾽ ἡμέραν· ἐξελεύσεσθαι γὰρ ἔφη ἐπὶ τὴν προσευ-
nem suam. & Bagoæ locuta est iuxta verba
χὴν αὐτῆς. καὶ τῷ Βαγώᾳ ἐλάλησε κατὰ τὰ ῥήματα
hæc. Et abierunt omnes à facie ipsius, &
ταῦτα. καὶ ἀπῆλθον πάντες ἐκ προσώπου αὐτῆς, καὶ
nemo relictus est in cubiculo à paruo vsque
οὐδεὶς κατελείφθη ἐν τῷ κοιτῶνι ἀπὸ μικροῦ ἕως
ad magnum. Et stans Iudith super lectum illius,
5 μεγάλου. καὶ στᾶσα Ἰουδὶθ ἐπὶ τὴν κλίνην αὐτοῦ,
dixit in corde suo: Domine Deus vniuersæ
6 εἶπεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, κύριε ὁ θεὸς πάσης
potentiæ, respice in hora hac ad o-
δυνάμεως ἐπίβλεψον ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ ἐπὶ τὰ ἔρ-
pera manuum mearum ad exaltationem Hierusalem: quoniā nūc
γα τῶν χειρῶν μου εἰς ὕψωμα Ἱερουσαλήμ· ὅτι νῦν
tempus ad adiuuandum hæreditatem tuam, & ad faciendū
καιρὸς ἀντιλαβέσθαι τῆς κληρονομίας σου, καὶ ποιῆσαι
studia mea in fractionem inimicorum qui insur-
τὰ ἐπιτηδεύματά μου εἰς θραῦμα ἐχθρῶν οἳ ἐπα-
rexerunt nobis. Et accedens regulæ lectuli,
7 νέστησαν ἡμῖν. καὶ προσελθοῦσα τῷ κανόνι τῆς κλίνης
quæ erat ad caput Holofernis, demisit pugio-
ὃς ἦν πρὸς κεφαλῆς Ὀλοφέρνου, καθεῖλε τὸν ἀκινά-
nem ab ea. & appropinquans lectulo, apprehendit
κην ἀπ᾽ αὐτοῦ· καὶ ἐγγίσασα τῇ κλίνῃ ἐδράξατο τῆς
comam capitis eius, & ait, Confirma me
8 κόμης τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ εἶπε, κραταίωσόν με
Domine Deus in die hac, & percussit in
κύριε ὁ θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ· καὶ ἐπάταξεν εἰς τὸν
ceruicem eius bis in fortitudine sua, & abstulit
τράχηλον αὐτοῦ δὶς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτῆς, καὶ ἀφεῖλε
caput eius ab eo, & euoluit corpus
τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀπ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἀπεκύλισε τὸ σῶμα
eius de lecto, & abstulit conopæum à
αὐτοῦ ἀπὸ τῆς στρωμνῆς· καὶ ἀφεῖλε τὸ κωνωπεῖον ἀπὸ
columnis: Et post pusillum exiuit, & tradidit
9 τῶν στύλων. καὶ μετ᾽ ὀλίγον ἐξῆλθε, καὶ παρέδωκε τῇ
ancillæ suæ, caput Holofernis, & misit il-
ἅβρᾳ αὐτῆς τὴν κεφαλὴν Ὀλοφέρνου, καὶ ἐνέβαλεν αὐ-
lud in peram cibariorum suorum. Et exie-
τὴν εἰς τὴν πήραν τῶν βρωμάτων αὐτῆς. καὶ ἐξῆλ-
runt duæ simul, secundum consuetudinem suam, ad oratio-
10 θον αἱ δύο ἅμα κατὰ τὸν ἐθισμὸν αὐτῶν ἐπὶ τὴν προσευ-
nem. & transeuntes castra, circuierunt
χήν· καὶ διελθοῦσαι τὴν παρεμβολὴν, ἐκύκλωσαν τὴν
vallem illam, & ascenderunt montem Betu-
φάραγγα ἐκείνην, καὶ προσανέβησαν τὸ ὄρος Βετυ-
lua, & venerunt ad portas eius. Et dixit Iu-
11 λουά, καὶ ἦλθον πρὸς τὰς πύλας αὐτῆς. καὶ εἶπεν Ἰου-
dith à longe custodientibus in portis, A-
δὶθ μακρόθεν τοῖς φυλάσσουσιν ἐπὶ τῶν πυλῶν, ἀ-
perite, aperite iam portam, nobiscum Deus, Deus
νοίξατε, ἀνοίξατε δὴ τὴν πύλην· μεθ᾽ ἡμῶν ὁ θεὸς ὁ θεὸς
noster vt faceret adhuc virtutem in Israel, & potentiam aduersus
ἡμῶν ποιῆσαι ἔτι ἰσχὺν ἐν Ἰσραὴλ, καὶ κράτος κατὰ τῶν
ἐχθρῶν,

inimicos, sicut & hodie fecit. Et factū est cùm
ἐχθρῶν, καθὰ καὶ σήμερον ἐποίησε. καὶ ἐγένετο ὡς 13
audissent viri ciuitatis ipsius vocem e-
ἤκουσαν οἱ ἄνδρες τῆς πόλεως αὐτῆς τὴν φωνὴν αὐ-
ius, festinauerunt descendere eis portam ci-
τῆς, ἐσπούδασαν τοῦ καταβῆναι εἰς τὴν πύλην τῆς πό-
uitatis suæ: & conuocauerunt presbyteros
λεως αὐτῶν· καὶ συνεκάλεσαν τοὺς πρεσβυτέρους τῆς
ciuitatis. Et concurrerunt omnes a paruo vsque ad
πόλεως. καὶ συνέδραμον πάντες ἀπὸ μικροῦ ἕως 14
magnum, quoniam præter opinionem erat eis vt veniret ipsa.
μεγάλου, ὅτι παράδοξον ἦν αὐτοῖς τὸ ἥκειν αὐτήν·
& aperuerunt portam: & susceperunt eas. Et
καὶ ἤνοιξαν τὴν πύλην, καὶ ὑπεδέξαντο αὐτάς. καὶ 15
accendentes ignem ad flammam, circundederunt eas.
ἅψαντες πῦρ εἰς φαῦσιν, περιεκύκλωσαν αὐτάς.
Illa autem dixit ad eos voce magna:
ἡ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς φωνῇ μεγάλῃ· 16
Laudate Deum, laudate, laudate Deum, quoniam non
αἰνεῖτε τὸν θεόν, αἰνεῖτε· αἰνεῖτε τὸν θεόν· ὅτι οὐκ 17
amouit misericordiam suam à domo Israel, sed
ἀπέστησε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ οἴκου ἰσραήλ, ἀλλ'
confregit hostes nostros per manum meam in
ἔθραυσε τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν διὰ χειρός μου ἐν τῇ
nocte hac. Et proferens caput de
νυκτὶ ταύτῃ. καὶ προελοῦσα τὴν κεφαλὴν ἐκ τῆς 18
pera, ostendit, & dixit eis. Ecce caput Holo-
πήρας ἔδειξε, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἰδοὺ κεφαλὴ ὀλο- 19
fernis principis militiæ Assyriorum, & ecce
φέρνου ἀρχιστρατήγου δυνάμεως ἀσσούρ, καὶ ἰδοὺ τὸ
conopeum in quo recumbebat in ebrietatibus suis: &
κωνώπιον ἐν ᾧ κατέκειτο ἐν ταῖς μέθαις αὐτοῦ, καὶ
percussit illum Dominus in manu fœminæ. Et viuit Do-
ἐπάταξεν αὐτὸν κύριος ἐν χειρὶ θηλείας. καὶ ζῇ ὁ κύ- 20
minus, qui custodiuit me in via mea qua ambulaui;
ριος ὃς διεφύλαξέ με ἐν τῇ ὁδῷ μου ᾗ ἐπορεύθην,
quoniam decepit eum facies mea in perditionem
ὅτι ἠπάτησεν αὐτὸν τὸ πρόσωπόν μου εἰς ἀπώλειαν
eius, & non fecit peccatum mecum in pollutio-
αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐποίησεν ἁμάρτημα μετ' ἐμοῦ εἰς μίασ-
nem & confusionem. & obstupuit omnis populus nimis.
μα καὶ αἰσχύνην· καὶ ἐξέστη πᾶς ὁ λαὸς σφόδρα.
Et inclinantes adorauerunt Deum, Et dixerunt 21
καὶ κύψαντες προσεκύνησαν τῷ θεῷ, καὶ εἶπον 22
vnanimiter: Benedictus es Deus noster, qui ad nihilum redegisti
ὁμοθυμαδόν, εὐλογητὸς εἶ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ ἐξουδενώσας
in die hodierna inimicos populi tui.
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ σήμερον τοὺς ἐχθροὺς τοῦ λαοῦ σου.
Et dixit ei Ozias, Benedicta tu es filia à
καὶ εἶπεν αὐτῇ ὀζίας, εὐλογητὴ σὺ εἶ θύγατερ τῷ 23
Deo excelso, præ omnibus mulieribus
θεῷ τῷ ὑψίστῳ παρὰ πάσας τὰς γυναῖκας τὰς
super terram. Et benedictus Dominus Deus qui creauit
ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ εὐλογημένος κύριος ὁ θεὸς ὃς ἔκτισε 24
cælos & terram, qui direxit te in vulnus ca-
τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν γῆν, ὃς κατεύθυνέ σε εἰς τραῦμα κε-
pitis principis inimicorum nostrorum: quia non recedet
φαλῆς ἄρχοντος ἐχθρῶν ἡμῶν· ὅτι οὐκ ἀποστήσεται
spes tua à corde hominum, qui memores fuerint
ἡ ἐλπίς σου ἀπὸ καρδίας ἀνθρώπων μνημονευόντων
virtutis Dei vsq; in seculum: & faciat tibi hæc Deus in
ἰσχὺν θεοῦ ἕως αἰῶνος· καὶ ποιῆσαι σοι αὐτὰ ὁ θεὸς εἰς
exaltationem sempiternam, vt visitet te in bonis, pro
ὕψος αἰώνιον τοῦ ἐπισκέψασθαί σε ἐν ἀγαθοῖς, ἀνθ'
quibus non pepercisti animæ tuæ propter humilitatem
ὧν οὐκ ἐφείσω τῆς ψυχῆς σου διὰ τὴν ταπείνωσιν τοῦ
generis nostri. sed subuenisti ruinæ nostræ in
γένους ἡμῶν, ἀλλ' ἐπεξῆλθες τῷ πτώματι ἡμῶν ἐπ'
rectum vadens ante conspectum Dei nostri.
εὐθεῖαν πορευθεῖσα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἡμῶν.

Et dixit omnis populus, Fiat, fiat.
25 καὶ εἶπον πᾶς ὁ λαός, γένοιτο γένοιτο.

CAP. XIV. ιδ'.

Et dixit ad eos Iudith, Audite iam me
1 Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτοὺς ἰουδείθ, ἀκούσατε δή μου
fratres: & accipientes caput hoc Sus-
2 ἀδελφοί· καὶ λαβόντες τὴν κεφαλὴν ταύτην, κρε-
pendite illud super pinnaculum muri nostri: &
μάσατε αὐτὴν ἐπὶ τῆς ἐπάλξεως τοῦ τείχους ἡμῶν· καὶ
erit quum illuxerit diluculum & exierit sol
ἔσται ἡνίκα ἂν διαφαύσῃ ὁ ὄρθρος καὶ ἐξέλθῃ ὁ ἥλιος
super terram, recipietis vnusquisque arma bel-
ἐπὶ τὴν γῆν, ἀναλήψεσθε ἕκαστος τὰ σκεύη τὰ πολε-
lica vestra, & exibit omnis vir fortis extra ci-
μικὰ ὑμῶν, καὶ ἐξελεύσεται πᾶς ἀνὴρ ἰσχύων ἔξω τῆς πό-
uitatem & dabitis principem super eos, quasi descenden-
λεως· καὶ δώσετε ἀρχηγὸν ἐπ' αὐτοὺς ὡς καταβαίνον-
tes in campum ad vigiliam filiorum Assyriorum, &
τες εἰς τὸ πεδίον εἰς τὴν προφυλακὴν υἱῶν ἀσσούρ, καὶ
non descendetis. Et cum acceperint illi arma-
οὐ καταβήσεσθε. καὶ ἀναλαβόντες οὗτοι τὰς πανο-
turas suas, ibunt in castra sua,
πλίας αὐτῶν, πορεύσονται εἰς τὰς παρεμβολὰς αὐ-
& excitabunt principes exercitus As-
τῶν, καὶ ἐγεροῦσι τοὺς στρατηγοὺς τῆς δυνάμεως ἀσ-
syriorum: Et current ad tabernaculum Holofernis, & non
4 σούρ. καὶ δραμοῦνται ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὀλοφέρνου, καὶ οὐχ
inuenient eum. & decidet super eos timor, &
εὑρήσουσιν αὐτόν· καὶ ἐπιπεσεῖται ἐπ' αὐτοὺς φόβος, καὶ
fugient à facie nostra. Et insequen-
5 φεύξονται ἀπὸ προσώπου ἡμῶν. καὶ ἐπακολουθή-
tes vos, & omnes habitantes omnem terminū
σαντες ὑμεῖς καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες πᾶν ὅριον
Israel, prosternite eos in viis suis.
ἰσραήλ, καταστρώσατε αὐτοὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν.
Ante autem quàm faciatis hæc, vocate mihi Achior
6 πρὸ δὲ τοῦ ποιῆσαι ταῦτα, καλέσατέ μοι ἀχιὼρ
Ammanitem, vt videns cognoscat vilipendentem
τὸν ἀμμανίτην, ἵνα ἰδὼν ἐπιγνῷ τὸν ἐκφαυλίσαντα
domum Israel, & ipsum in mortem mittentem ad
τὸν οἶκον ἰσραήλ, καὶ αὐτὸν εἰς θάνατον ἀποστείλαντα εἰς
nos. Et vocauerunt Achior de domo Ozia. Vt
ἡμᾶς· καὶ ἐκάλεσαν τὸν ἀχιὼρ ἐκ τοῦ οἴκου ὀζία· ὡς
autem venit & vidit caput Holofernis in manu vi-
δὲ ἦλθε καὶ εἶδε τὴν κεφαλὴν ὀλοφέρνου ἐν χειρὶ ἀν-
ri vnius in congregatione populi, cecidit in fa-
δρὸς ἑνὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ λαοῦ, ἔπεσεν ἐπὶ πρό-
ciem, & defecit spiritus eius. Vt autem recreauerunt
σωπον, καὶ ἐξελύθη τὸ πνεῦμα αὐτοῦ· ὡς δὲ ἀνέλαβον
illum, cecidit ad pedes Iudith. & adorauit
αὐτόν, προσέπεσε τοῖς ποσὶν ἰουδείθ, καὶ προσεκύνησε
faciem eius, & dixit: Benedicta tu in om-
τῷ προσώπῳ αὐτῆς, καὶ εἶπεν, εὐλογημένη σὺ ἐν παν-
ni tabernaculo Iuda, & in omni gente: quicunque audien-
τὶ σκηνώματι ἰούδα, καὶ ἐν παντὶ ἔθνει. οἵτινες ἀκού-
tes nomen tuum turbabuntur. & nunc nun-
σαντες τὸ ὄνομά σου ταραχθήσονται· καὶ νῦν ἀνάγ-
cia mihi quæ fecisti in diebus istis: Et
γειλόν μοι ὅσα ἐποίησας ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις· καὶ
annunciauit ei Iudith in medio populi omnia
ἀνήγγειλεν αὐτῷ ἰουδείθ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ πάντα
quæ fecerat à qua die exiuit, vsquequo
ὅσα ἦν πεποιηκυῖα ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐξῆλθεν, ἕως οὗ
locuta est eis. Vt autem cessauit loqui, voce ma-
ἐλάλει αὐτοῖς· ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλοῦσα, φωνῇ με-
gna exultauit populus, & dederunt vocem iucun-
γάλῃ ἠλάλαξεν ὁ λαός, καὶ ἔδωκαν φωνὴν εὐφρο-

dam in ciuitate sua. Videns autem Achior omnia quæ
σιωον ἐν τῇ πόλει αὐτῆς. ἰδὼν δὲ ὁ ἀχιὼρ πάντα ὅσα
fecit Deus Israel, credidit Deo valde,
ἐποίησεν ὁ θεὸς τοῦ ἰσραὴλ, ἐπίστευσε τῷ θεῷ σφό-
de, & circumcidit carnem præputij sui,
δρα, καὶ περιετέμετο τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας αὐτοῦ,
& appositus est ad domum Israel vsque in diem hanc.
καὶ προσετέθη εἰς τὸν οἶκον ἰσραὴλ ἕως τῆς ἡμέρας ταύ-
Cùm autem diluculum ascendit, suspenderunt
7 της. ἡνίκα δὲ ὄρθρος ἀνέβη, ἐκρέμασαν τὴν
caput Holofernis de muro: & accepit omnis
κεφαλὴν ὁλοφέρνου ἐκ τοῦ τείχους· καὶ ἀνέλαβε πᾶς
vir arma sua, & exierunt in circulum ad
ἀνὴρ τὰ ὅπλα αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλθον κατὰ σπείρας ἐπὶ τὰς
ascensus montis. At filij Assyriorum vt viderũt
8 ἀναβάσεις τοῦ ὄρους. οἱ δὲ υἱοὶ ἀσσοὺρ ὡς εἶδον
eos, miserunt ad duces suos. Illi
9 αὐτοὺς, διέπεμψαν ἐπὶ τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν. οἱ
autem venerunt ad duces & tribunos, & ad
δὲ ἦλθον ἐπὶ τοὺς στρατηγοὺς καὶ χιλιάρχους καὶ ἐπὶ
omnem principem suum; Et venerunt ad taberna-
10 πάντα ἄρχοντα αὐτῶν· καὶ παρεγένοντο ἐπὶ τὴν σκη-
culum Holofernis, & dixerunt ei qui erat super omnia eius:
νὴν ὁλοφέρνου, καὶ εἶπον τῷ ὄντι ἐπὶ πάντων τῶν αὐτοῦ.
Excita iam dominum nostrũ, quoniã ausi sunt ser-
11 ἔγειρον δὴ τὸν κύριον ἡμῶν, ὅτι ἐτόλμησαν οἱ δοῦ-
ui descendere super nos ad bellum, vt disperdan-
λοι καταβαίνειν ἐφ' ἡμᾶς εἰς πόλεμον, ἵνα ἐξολοθρευ-
tur in finem. Et ingressus est Bagoas, & pulsauit
12 θῶσιν εἰς τέλος. καὶ εἰσῆλθε βαγώας, καὶ ἔκρουσε
aulam tabernaculi; suspicabatur enim dormire ipsum
τὴν αὐλαίαν τῆς σκηνῆς· ὑπενόει γὰρ καθεύδειν αὐτὸν
cum Iudith. Vt autem nemo audiuit, aperiens in-
13 μετὰ ἰουδείθ. ὡς δὲ οὐδεὶς ὑπήκουσε, διαστείλας εἰσ-
troiuit in cubiculum; & inuenit eum super stratum
ῆλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα· καὶ εὗρεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς χελωνί-
proiectum mortuum, & caput eius ablatum erat
δος ἐρριμμένον νεκρὸν, καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀφῄρητο
ab eo: & exclamauit voce magna cum fletu
ἀπ' αὐτοῦ· καὶ ἐβόησε φωνῇ μεγάλῃ μετὰ κλαυθμοῦ
& gemitu, & clamore valido, & scidit vestimenta
καὶ στεναγμοῦ, καὶ βοῆς ἰσχυρᾶς, καὶ διέρρηξε τὰ ἱμάτια
sua: Et ingressus est in tabernaculum vbi erat Iudith di-
αὐτοῦ· καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν οὗ ἦν ἰουδείθ κα-
uertens, & non inuenit eam: & exiliit ad
14 ταλύουσα, καὶ οὐχ εὗρεν αὐτήν· καὶ ἐξεπήδησεν εἰς τὸν
populum, & clamauit, Præuaricati sunt serui: fecit
λαὸν, καὶ ἐβόησεν, ἠθετήκασιν οἱ δοῦλοι· ἐποίησεν
confusionem vna mulier Hebræorum in domum re-
αἰσχύνην μία γυνὴ τῶν ἑβραίων εἰς τὸν οἶκον τοῦ βασι-
gis Nabuchodonosor, quoniam ecce Holofernes in terra, &
λέως ναβουχοδονόσορ, ὅτι ἰδοὺ ὁλοφέρνης χαμαὶ, καὶ
caput eius non est in ipso. Cùm autem audissent
15 ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. ὡς δὲ ἤκουσαν
hæc verba principes virtutis As-
ταῦτα τὰ ῥήματα οἱ ἄρχοντες τῆς δυνάμεως ἀσ-
syriorum, sciderunt statim vestimenta sua, & turbata
σοὺρ, διέρρηξαν εὐθὺς τοὺς χιτῶνας αὐτῶν, καὶ ἐταρά-
est anima eorum valde. Et factus est eorum
16 χθη ἡ ψυχὴ αὐτῶν σφόδρα. καὶ ἐγένετο αὐτῶν
clamor & vociferatio magna nimis in medio ca-
κραυγὴ καὶ βοὴ μεγάλη σφόδρα ἐν μέσῳ τῆς παρ-
strorum.
εμβολῆς.

CAP. XV. ιε'.

Et cùm audissent qui in tabernaculis erant,
1 Καὶ ὡς ἤκουσαν οἱ ἐν τοῖς σκηνώμασιν ὄντες,
obstupuerunt super factum, & cecidit super eos timor
ἐξέστησαν ἐπὶ τὸ γεγονός· καὶ ἔπεσεν ἐπ' αὐτοὺς φόβος
& tremor. Et non fuit homo manens ante faciem
2 καὶ τρόμος. καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος μένων κατὰ πρόσω-
amplius proximi sui; sed diffusi vnani-
πον ἔτι τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκχυθέντες ὁμοθυ-
miter fugerunt ad omnem viam campi & montanorum: &
μαδὸν ἔφυγον ἐπὶ πᾶσαν ὁδὸν τοῦ πεδίου καὶ τῆς ὀρεινῆς· καὶ
qui castrametati erant in montibus in circuitu Betu-
οἱ παρεμβεβληκότες ἐν τῇ ὀρεινῇ κύκλῳ βετου-
lua, conuersi sunt in fugam. Et tunc filij Israel
3 λοὺα ἐτράπησαν εἰς φυγήν. καὶ τότε οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ
omnis vir præliator ex eis effusi sunt super eos.
πᾶς ἀνὴρ πολεμιστὴς ἐξ αὐτῶν ἐξεχύθησαν ἐπ' αὐ-
Et misit Ozias in Betomasthem, & Be-
6 τούς. καὶ ἐξαπέστειλεν ὀζίας εἰς βετομασθὲμ καὶ βη-
be, & Chobe, & Cola, Et in omnem terminum Israel, qui
βαὶ, καὶ χωβαὶ, καὶ κωλὰ, καὶ εἰς πᾶν ὅριον ἰσραὴλ τοὺς
annunciarent super iis quæ consummata sunt, & vt
ἀπαγγέλλοντας περὶ τῶν συντετελεσμένων, καὶ ἵνα
omnes diffunderentur super inimicos in interitum
πάντες ἐπεκχυθῶσι τοῖς πολεμίοις εἰς τὴν ἀναίρεσιν
eorum. Vt autem audierunt filij Israel, omnes vna-
αὐτῶν. ὡς δὲ ἤκουσαν οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ, πάντες ὁμο-
nimiter ceciderunt super eos vsq; ad Chobe: similiter autem
θυμαδὸν ἐπέπεσον ἐπ' αὐτοὺς ἕως χωβαὶ· ὡσαύτως δὲ
& qui ex Hierusalem aduenerunt, & ex omnibus
καὶ οἱ ἐξ ἱερουσαλὴμ παρεγενήθησαν, καὶ ἐκ πάσης
montanis; annunciauerunt enim eis quæ facta fuerant
τῆς ὀρεινῆς, ἀνήγγειλαν γὰρ αὐτοῖς τὰ γινόμενα τῇ
castris inimicorum suorum. Et qui in Ga-
7 παρεμβολῇ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν. καὶ οἱ ἐν τῇ γα-
laad, & qui in Galilæa, dissipauerunt eos
λαὰδ, καὶ οἱ ἐν τῇ γαλιλαίᾳ παρεκέρασαν αὐτοὺς
plaga magna; vsquequo præterierunt Damascum &
πληγῇ μεγάλῃ, ἕως οὗ παρῆλθον τὴν δαμασκὸν καὶ
fines eius. At reliqui habitantes Be-
8 τὰ ὅρια αὐτῆς. οἱ δὲ λοιποὶ οἱ κατοικοῦντες βε-
tuluam irruerunt castris Assyriorum, & præ-
τουλοὺα ἐπέπεσον τῇ παρεμβολῇ ἀσσοὺρ, καὶ προε-
dati sunt eos, & ditati sunt valde. At filij
9 νόμευσαν αὐτοὺς, καὶ ἐπλούτησαν σφόδρα. οἱ δ' υἱοὶ
Israel reuersi ab occisione, dominati sunt
ἰσραὴλ ἀναστρέψαντες ἀπὸ τῆς κοπῆς, ἐκυρίευσαν
reliquorum: & villæ & ciuitates quæ in montanis &
τῶν λοιπῶν, καὶ αἱ κῶμαι καὶ αἱ πόλεις αἱ ἐν τῇ ὀρεινῇ καὶ
campestribus obtinuerunt multa spolia; erat enim multitudo
πεδινῇ ἐκράτησαν πολλῶν λαφύρων, ἦν γὰρ πλῆθος
magna nimis. Et Ioachim sacerdos magnus, & se-
10 πολὺ σφόδρα. καὶ ἰωακεὶμ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, καὶ ἡ γε-
natus filiorum Israel qui habitabant in Hierusa-
ρουσία τῶν υἱῶν ἰσραὴλ οἱ κατοικοῦντες ἐν ἱερουσα-
lem, venerunt vt fundarent bona quæ fecit Deus
λὴμ ἦλθον τοῦ θεμελιῶσαι τὰ ἀγαθὰ ἃ ἐποίησεν ὁ θεὸς
Israel; & vt viderent Iudith, & loquerentur cum ea
τῷ ἰσραὴλ, καὶ τοῦ ἰδεῖν ἰουδεὶθ καὶ λαλῆσαι μετ' αὐτῆς
pacem. Vt autem introierunt ad eam, benedixerunt
11 εἰρήνην. ὡς δὲ εἰσῆλθον πρὸς αὐτὴν, εὐλόγησαν
eam vnanimiter, & dixerunt ad eam: Tu
12 αὐτὴν ὁμοθυμαδὸν, καὶ εἶπον πρὸς αὐτήν· σὺ
exaltatio Hierusalem, tu gloria magna Israel,
ὕψωμα ἱερουσαλὴμ, σὺ γαυρίαμα μέγα τοῦ ἰσραὴλ,
tu honorificentia magna generis nostri, quia fecisti
σὺ καύχημα μέγα τοῦ γένους ἡμῶν, ὅτι ἐποίησας
hæc omnia in manu tua: fecisti bona cum
ταῦτα πάντα ἐν χειρί σου· ἐποίησας ἀγαθὰ μετὰ
Israel, & complacuit super eos Deus: benedicta
ἰσραὴλ, καὶ εὐδόκησεν ἐπ' αὐτοὺς ὁ θεός· εὐλογημένη
sis ab omnipotente Domino in æternum
γίνου παρὰ τῷ παντοκράτορι κυρίῳ εἰς τὸν αἰῶνα
χρόνου.

tempus. Et dixit omnis populus: Fiat. Et expo-
χρόνον. καὶ εἶπε πᾶς ὁ λαός, γένοιτο. καὶ ἐλαφύ- 13 14
liauit populus castra per dies trigin-
ρησεν ὁ λαὸς τὴν παρεμβολὴν ἐφ' ἡμέρας τριάκον-
ta. Et dederunt Iudith tabernaculum Holofernis,
τα. καὶ ἔδωκαν τῇ ἰουδὶθ τὴν σκηνὴν ὀλοφέρνου, 15
& omnia argentaria, & lectulos & fitieras,
καὶ πάντα τὰ ἀργυρώματα καὶ τὰς κλίνας καὶ τὰ ὁλκεῖα
& omnia supellectilia eius: & accipiens ipsa,
καὶ πάντα τὰ σκευάσματα αὐτοῦ καὶ λαβοῦσα αὐτή,
imposuit super mulam suam, & coniunxit
ἐπέθηκεν ἐπὶ τὴν ἡμίονον αὐτῆς· καὶ ἔζευξε τὰς
currus suos, & accumulauit ea super illos. Et
ἁμάξας αὐτῆς, καὶ ἐσώρευσεν αὐτὰ ἐπ' αὐτῶν. καὶ 16
concurrit omnis mulier Israel ad videndum eam: &
συνέδραμε πᾶσα γυνὴ ἰσραὴλ τοῦ ἰδεῖν αὐτήν, καὶ
benedixerunt eam, & fecerunt ei chorum ex eis.
εὐλόγησαν αὐτήν, καὶ ἐποίησαν αὐτῇ χορὸν ἐξ αὐτῶν·
& accepit thyrsos in manibus suis, & dedit &
καὶ ἔλαβε θύρσους ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς, καὶ ἔδωκε καὶ ταῖς
mulieribus quæ cum ea. & coronauerunt oli-
γυναιξὶ ταῖς μετ' αὐτῆς· καὶ ἐστεφανώσαντο τὴν ἐλαί-
ua ipsam, & eam quæ cum ipsa, & processit ante
αν αὐτὴ καὶ αἱ μετ' αὐτῆς, καὶ προῆλθεν ἔμπροσθεν
omnem populum in chorea ducens omnes mulie-
παντὸς τοῦ λαοῦ ἐν χορείᾳ ἡγουμένη πασῶν τῶν γυναι-
res. & sequebatur omnis vir Israel armatus,
κῶν· καὶ ἠκολούθει πᾶς ἀνὴρ ἰσραὴλ ἐνωπλισμένος,
cum coronis & hymnis in ore eorum.
μετὰ στεφάνων καὶ ὕμνων ἐν τῷ στόματι αὐτῶν.

CAP. XVI. ιϛ'.

Et cœpit cantare Iudith confessionem hanc in
Καὶ ἐξῆρχεν ἰουδὶθ τὴν ἐξομολόγησιν ταύτην ἐν 1
omni Israel. & omnis populus cantabat canti-
παντὶ ἰσραήλ, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὑπερεφώνει τὴν αἴνε-
cum hoc. & dixit Iudith: Incipite Deo meo
σιν ταύτην. καὶ εἶπεν ἰουδίθ, Ἐξάρχετε τῷ θεῷ μου 2
in tympanis modulamini ei psalmos & laudem,
ἐν τυμπάνοις, ἐναρμόσασθε αὐτῷ ψαλμοὺς καὶ αἶνον,
exaltate, & inuocate nomen eius. Quonia
ὑψοῦτε καὶ ἐπικαλέσασθε τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ὅτι ὁ 3
Deus conterens bella quoniam in castris in
θεὸς συντρίβων πολέμους, ὅτι εἰς παρεμβολὰς ἐν 4
medio populi eripuit me de manu persequen-
μέσῳ λαοῦ ἐξείλετό με ἐκ χειρὸς τῶν καταδιωκόν-
tium me. Venit Assur ex montibus ab aquilone: venit
των με. ἦλθεν ἀσσοὺρ ἐξ ὀρέων ἀπὸ βορρᾶ, ἦλθεν 5
in miliaribus exercitus sui, quorum multitudo eorum
ἐν μυριάσι δυνάμεως αὐτοῦ, ὧν τὸ πλῆθος αὐτῶν
obturauit torrentes, & equitatus eorum cooperuit col-
ἐνέφραξε χειμάῤῥους, καὶ ἡ ἵππος αὐτῶν ἐκάλυψε βου-
les. Dixit se incensurum fines meos, & iuue-
νούς. εἶπεν ἐμπρήσειν τὰ ὅριά μου, καὶ τοὺς νεανί- 6
nes meos occisurum in gladio, & lactantes
σκους μου ἀνελεῖν ἐν ῥομφαίᾳ, καὶ τὰ θηλάζοντα
positurum in pauimentu, & infantes meos daturum in præ-
θήσειν εἰς ἔδαφος, καὶ τὰ νήπιά μου δώσειν εἰς προνο-
dam, virgines meas prædaturum. Et Dominus
μήν, καὶ τὰς παρθένους μου σκυλεῦσαι. καὶ κύριος 7
omnipotens quassauit eos in manu fœminæ.
παντοκράτωρ ἠθέτησεν αὐτοὺς ἐν χειρὶ θηλείας.
Non enim cecidit potens à iuuenibus, neque
οὐ γὰρ ἔπεσεν ὁ δυνατὸς ὑπὸ νεανίσκων, οὐδὲ 8
filij titanum percusserunt eum, neque excelsi gigantes
υἱοὶ τιτάνων ἐπάταξαν αὐτόν, οὐδὲ ὑψηλοὶ γίγαντες
imposuerunt se illi, sed Iudith filia Merari in spe-
ἐπέθεντο αὐτῷ, ἀλλὰ ἰουδὶθ θυγάτηρ μεραρὶ ἐν κάλ-

cie faciei suæ dissoluit eum. Exuit
λει προσώπου αὐτῆς παρέλυσεν αὐτόν. ἐξεδύσατο 9
enim vestimentum viduitatis suæ in exaltationem laborantium
γὰρ στολὴν χηρεύσεως αὐτῆς εἰς ὕψος τῶν πονούντων
Israel. Vnxit faciem suam in vn-
ἰσραήλ. ἠλείψατο τὸ πρόσωπον αὐτῆς ἐν μυ- 10
guento, & colligauit cincinnos suos in mitra, &
ρισμῷ, ἐδήσατο τὰς τρίχας αὐτῆς ἐν μίτρᾳ, καὶ
accepit vestem lineam ad deceptionem eius. Sanda-
ἔλαβε στολὴν λινῆν εἰς ἀπάτην αὐτοῦ. τὸ σανδά- 11
lium eius rapuit oculum eius, & pulchritudo
λιον αὐτῆς ἥρπασεν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ, καὶ τὸ κάλλος
eius captiuam fecit animam eius. pertransiuit pu-
αὐτῆς ᾐχμαλώτευσεν ψυχὴν αὐτοῦ. διῆλθεν ὁ ἀκι-
gio ceruicem eius. Horruerunt Persæ
νάκης τὸν τράχηλον αὐτοῦ. ἔφριξαν πέρσαι τὴν 12
audaciam eius, & Medi confidentia eius turba-
τόλμαν αὐτῆς· καὶ μῆδοι τὸ θάρσος αὐτῆς ἐταρά-
ti sunt. Tunc vlulauerunt humiles mei, &
χθησαν. τότε ἠλάλαξαν οἱ ταπεινοί μου, καὶ ἐ- 13
clamauerunt inualidi mei, & timuerunt: exaltauerunt
βόησαν οἱ ἀσθενοῦντές μου, καὶ ἐπτοήθησαν, ὕψωσαν
vocem suam, & conuersi sunt. Filij puel-
τὴν φωνὴν αὐτῶν, καὶ ἀνετράπησαν. υἱοὶ κορα- 14
larum compunxerunt eos, & sicut pueros fugien-
σίων κατεκέντησαν αὐτούς, καὶ ὡς παῖδας αὐτομο-
tium vulnerauerunt eos. perierunt de præ-
λούντων ἐτίτρωσκον αὐτούς· ἀπώλοντο ἐκ παρατά-
lio Domini Dei mei. Cantabo Domino hymnum no-
ξεως κυρίου θεοῦ μου. ὑμνήσω τῷ κυρίῳ ὕμνον και- 15
uum. Domine magnus es & præclarus, mirabilis in virtute
νόν. κύριε μέγας εἶ καὶ ἔνδοξος, θαυμαστὸς ἐν ἰσχύϊ 16
& insuperabilis. Tibi seruiat omnis crea-
καὶ ἀνυπέρβλητος. σοὶ δουλευσάτω πᾶσα ἡ κτί- 17
tura tua: quia dixisti & facta sunt: misisti
σις σου, ὅτι εἶπας καὶ ἐγενήθησαν· ἀπέστειλας τὸ
spiritum tuum, & ædificauit, & non est qui resi-
πνεῦμά σου καὶ ᾠκοδόμησε, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀντιστή-
stat voci tuæ. Montes enim à fundamentis cum aquis
σεται τῇ φωνῇ σου. ὄρη γὰρ ἐκ θεμελίων σὺν ὕδασι 18
mouebuntur: petræ vero à facie tua vt ce-
σαλευθήσονται, πέτραι δὲ ἀπὸ προσώπου σου ὡς κη-
ra liquescent. In autem timentibus te tu pro-
ρὸς τακήσονται. ἐπὶ δὲ τοῖς φοβουμένοις σε σὺ εὐ- 19
pitiaberis eis, quoniam parum tibi omne sacrificiu
ιλατεύσεις αὐτοῖς, ὅτι μικρὸν σοι πᾶσα θυσία
in odorem suauitatis, & minimus omnis adeps in holo-
εἰς ὀσμὴν εὐωδίας, καὶ ἐλάχιστον πᾶν στέαρ εἰς ὁλο-
caustum tuum. At qui timet Dominum, magnus
καύτωμά σου. ὁ δὲ φοβούμενος τὸν κύριον μέγας
semper. Væ gentibus insurgentibus generi
διαπαντός. οὐαὶ ἔθνεσιν ἐπανισταμένοις τῷ γένει 20
meo. Dominus omnipotens vindicabit eos in die
μου· κύριος παντοκράτωρ ἐκδικήσει αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ
iudicij: vt det ignem & vermes in carnes eo-
κρίσεως· δοῦναι πῦρ καὶ σκώληκας εἰς σάρκας αὐ- 21
rum, & flebunt in sensu vsque in seculum. Vt autem
τῶν, καὶ κλαύσονται ἐν αἰσθήσει ἕως αἰῶνος. ὡς δὲ 22
introierunt in Hierusalem, adorauerunt Dominum,
εἰσῆλθον εἰς ἱερουσαλήμ, προσεκύνησαν τῷ κυρίῳ·
& mox vt purificatus est populus, obtulerunt holo-
καὶ ἡνίκα ἐκαθαρίσθη ὁ λαός, ἀνήνεγκαν τὰ ὁλο-
causta sua, & vota sua, &
καυτώματα αὐτῶν καὶ τὰ ἑκούσια αὐτῶν καὶ τὰ
dona. Et obtulit Iudith omnia vasa Holo-
δόματα. καὶ ἀνέθηκεν ἰουδὶθ πάντα τὰ σκεύη ὀλο- 23
fernis, quæ dedit populus ei, & conopœum quod
φέρνου ὅσα ἔδωκεν ὁ λαὸς αὐτῇ, καὶ τὸ κωνωπεῖον ὃ
accepit à cubiculo eius in oblationem Do-
ἔλαβεν αὐτὴ ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ εἰς ἀνάθημα τῷ κυ-

Domino dedit. Et erat populus iucundus in Hieru-
ειῳ ἔδωκε. καὶ ἦν ὁ λαὸς εὐφραινόμενος εἰς ἱερου- 24
salem secundum faciem sanctorum per menses tres, &
σαλὴμ κατὰ πρόσωπον τῶν ἁγίων ἐπὶ μῆνας τρεῖς, καὶ
Iudith cum eis mansit. Post autem
ἰουδεὶθ μετ' αὐτῶν κατέμεινε. μετὰ δὲ τὰς 25
dies hos, rediit vnusquisque in hæredita-
ἡμέρας ταύτας, ἀνέζευξεν ἕκαστος εἰς τὴν κληρονο-
tem suam, & Iudith abiit in Betulua, &
μίαν αὐτοῦ, καὶ ἰουδεὶθ ἀπῆλθεν εἰς βετουλοὺα, καὶ
permansit in substantia sua. Et erat
κατέμεινεν ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς. καὶ ἐγένετο 26
in tempore suo gloriosa in omni terra. & mul-
κατὰ τὸν καιρὸν αὐτῆς ἔνδοξος ἐν πάσῃ τῇ γῇ. καὶ πολ-
ti cupierunt eam, & non cognouit vir eam
λοὶ ἐπεθύμησαν αὐτὴν· καὶ οὐκ ἔγνω ἀνὴρ αὐτὴν
omnibus diebus vitæ suæ, ex qua hora de-
πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἀφ' ἧς ὥρας ἀ-
functus est Manasses vir eius. & appositus est
πέθανε μανασσῆς ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, καὶ προσετέθη
ad populum suum. Et procedens erat magna
πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. καὶ προβαίνουσα ἦν μεγά- 27
valde. Et senuit in domo viri
λη σφόδρα. καὶ ἐγήρασεν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀνδρὸς 28
sui centum quinque annis, & dimisit ancillam suam
αὐτῆς ἑκατὸν πέντε ἔτη, καὶ ἀφῆκε τὴν ἅβραν αὐ-
liberam. & defuncta est in Betulua, & sepe-
τῆς ἐλευθέραν· καὶ ἀπέθανεν εἰς βετουλοὺα, καὶ ἔθα-
lierunt eam in spelunca viri sui Ma-
ψαν αὐτὴν ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς μα-
nasse. & luxit eam domus Israel diebus
νασσῆ. καὶ ἐπένθησεν αὐτὴν οἶκος ἰσραὴλ ἡμέρας 29
septem. Diuisit autem substantias suas antequam morire-
ἑπτά. διεῖλε δὲ τὰ ὑπάρχοντα αὐτῆ πρὸ τοῦ ἀποθα-
tur ipsa omnibus propinquis Manasse viri sui,
νεῖν αὐτὴν πᾶσι τοῖς ἔγγιστα μανασσῆ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς
& propinquis generis sui. Et non erat amplius qui
καὶ τοῖς ἔγγιστα τοῦ γένους αὐτῆς. καὶ οὐκ ἦν ἔτι ὁ ἐκ- 30
exterreret filios Israel in diebus Iudith, &
φοβῶν τοὺς υἱοὺς ἰσραὴλ ἐν ταῖς ἡμέραις ἰουδεὶθ, καὶ
post mortem eius diebus multis.
μετὰ τὸ ἀποθανεῖν αὐτὴν ἡμέρας πολλάς.

τέλος.

ADIECTIONES AD LIBRVM ESTHER.

CAP. X.

Et dixit Mardochæus, A
ΚΑὶ εἶπε μαρδοχαῖος, παρὰ τοῦ 4
Deo facta sunt ista. Recordatus sum
θεοῦ ἐγένετο ταῦτα. ἐμνήσθην 5
enim de somnio, quod videram de
γὰρ περὶ τοῦ ἐνυπνίου, οὗ εἶδον περὶ
verbis his, neque enim præ-
τῶν λόγων τούτων· οὐδὲ γὰρ παρ-
teriuit ab eis verbum. Paruus fons factus est flu-
ῆλθεν ἀπ' αὐτῶν λόγος. ἡ μικρὰ πηγὴ ἐγένετο πο- 6
uius, & erat lux, & Sol, & aqua multa. Esther
ταμὸς, καὶ ἦν φῶς, καὶ ἥλιος, καὶ ὕδωρ πολύ· ἐσθὴρ
est fluuius, quam duxit rex, & fecit
ἐστὶν ὁ ποταμὸς, ἣν ἐγάμησεν ὁ βασιλεὺς καὶ ἐποίησε
reginam. At duo dracones ego sum &
βασίλισσαν. οἱ δὲ δύο δράκοντες ἐγώ εἰμι καὶ 7
Aman. At gentes quæ conuenerant vt perderent
ἀμάν. τὰ δὲ ἔθνη τὰ ἐπισυναχθέντα ἀπολέσαι 8
nomen Iudæorum. At gens mea hic est
τὸ ὄνομα τῶν ἰουδαίων. τὸ δὲ ἔθνος τὸ ἐμὸν οὗτός ἐστιν 9
Israel, qui clamauerunt ad Deum, & saluati sunt,
ὁ ἰσραὴλ οἱ βοήσαντες πρὸς τὸν θεὸν καὶ σωθέντες,
& saluauit Dominus populum suum, & liberauit Dominus
καὶ ἔσωσε κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐρρύσατο κύριος
nos ab omnibus malis istis, & fecit
ἡμᾶς ἐκ πάντων τῶν κακῶν τούτων, καὶ ἐποίησεν ὁ
Deus signa & portenta magna, quæ non fa-
θεὸς τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα τὰ μεγάλα ἃ οὐ γέ-
cta fuerāt inter gentes: propter hoc fecit sortes duas, vnam
γονεν ἐν τοῖς ἔθνεσι· διὰ τοῦτο ἐποίησε κλήρους δύο, ἕνα
populo Dei, & vnam cunctis gentibus. & venerunt
τῷ λαῷ τοῦ θεοῦ, καὶ ἕνα πᾶσι τοῖς ἔθνεσι· καὶ ἦλθον
duæ sortes istæ in horam & tempus, & diem
οἱ δύο κλῆροι οὗτοι εἰς ὥραν καὶ καιρὸν, καὶ ἡμέραν
iudicij coram Deo in omnibus gentibus. & recor-
κρίσεως ἐνώπιον τοῦ θεοῦ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι· καὶ ἐμνή-
datus est Deus populi sui, & iustificauit hæredita-
σθη ὁ θεὸς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐδικαίωσε τὴν κληρονο-
tem suam. Et erunt eis dies isti in
10 μίαν αὐτοῦ. καὶ ἔσονται αὐτοῖς αἱ ἡμέραι αὗται ἐν
mense Adar, quarta decima eiusdem mensis,
μηνὶ ἀδὰρ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς,
cum cœtu & gaudio, & lætitia in con-
μετὰ συναγωγῆς καὶ χαρᾶς, καὶ εὐφροσύνης ἐνώ-
spectu Dei secundum generationē in æternum in populo
πιον τοῦ θεοῦ κατὰ γενεὰς εἰς τὸν αἰῶνα ἐν τῷ λαῷ
suo.
αὐτοῦ.

CAP. XI. ια.

Anno quarto, regnante Ptolemæo &
1 ΕΤΟΥΣ τετάρτου βασιλεύοντος πτολεμαίου καὶ
Cleopatra, attulit Dositheus, qui dicebat esse sacerdos &
κλεοπάτρας, εἰσήνεγκε δοσίθεος ὃς ἔφη εἶναι ἱερεὺς καὶ
Leuites, & Ptolemæus filius eius propo-
λευΐτης, καὶ πτολεμαῖος ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὴν προκει-
sitam epistolam phurim, quam dixerunt esse & inter-
μένην ἐπιστολὴν τῶν φουρίμ, ἣν ἔφασαν εἶναι καὶ ἡρ-
pretatum fuisse Lysimachum Ptolemæi qui in Hierusa-
μηνευκέναι λυσίμαχον πτολεμαίου τὸν ἐν ἱερουσα-
lem. Anno secundo regnante Artaxerxe
2 λήμ. ἔτους δευτέρου βασιλεύοντος ἀρταξέρξου τοῦ
magno, vna Nisan, somnium vidit Mardochæus
μεγάλου τῇ μιᾷ τοῦ νισὰν ἐνύπνιον εἶδε μαρδοχαῖος
(filius) Iari, (filij) Semei, (filij) Cisæi, ex tribu Beniamin,
ὁ τοῦ ἰαείρου τοῦ σεμεΐ τοῦ κισαίου ἐκ φυλῆς βενιαμὶν,
homo Iudæus, habitans in Susis ciuitate, ho-
ἄνθρωπος ἰουδαῖος οἰκῶν ἐν σούσοις τῇ πόλει, ἄνθρω-
mo magnus, minister existens in aula regis.
πος μέγας, θεραπεύων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως.
Erat autem ex captiuitate quam captiuauit
3 ἦν δὲ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἧς ᾐχμαλώτευσε
Nabuchodonosor rex Babylonis de Hierusa-
ναβουχοδονόσορ ὁ βασιλεὺς βαβυλῶνος ἐξ ἱερουσα-
lem cum Iechonia rege Iudææ. & hoc
λὴμ μετὰ ἰεχονίου βασιλέως τῆς ἰουδαίας· καὶ τοῦτο
eius somnium: Et ecce vox tumultus, tonitrua &
4 αὐτοῦ τὸ ἐνύπνιον. καὶ ἰδοὺ φωνὴ θορύβου, βρονταὶ καὶ
terræmotus, & conturbatio super terram: & ecce duo draco-
σεισμὸς καὶ τάραχος ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἰδοὺ δύο δράκον-
nes magni parati processerunt vtrique præliari:
τες μεγάλοι ἕτοιμοι προῆλθον ἀμφότεροι παλαίειν.

καὶ ἐγένετο

& facta est eorum vox magna. Et voce eorum
καὶ ἐγένετο αὐτῶν φωνὴ μεγάλη. καὶ τῇ φωνῇ αὐτῶν 5
paratae est omnis gens ad praelium, vt expugnarent
ἡτοιμάσθη πᾶν ἔθνος εἰς πόλεμον, ὥστε πολεμῆσαι
iustorum gentem. Et ecce dies tenebrarum & caliginis,
δικαίων ἔθνος. καὶ ἰδοὺ ἡμέρα σκότους καὶ γνόφου, 6
tribulatio & angustia, afflictio & turbatio magna super
θλίψις καὶ στενοχωρία, κάκωσις καὶ τάραχος μέγας ἐπὶ
terram. Et conturbata est omnis gens iusta timen-
τῆς γῆς. καὶ ἐταράχθη πᾶν ἔθνος δίκαιον φοβούμε- 7
tes sua mala, & praeparati sunt perire.
νοι τὰ ἑαυτῶν κακά, καὶ ἡτοιμάσθησαν ἀπολέσθαι.
Et clamauerunt ad Deum; ab autem clamore eorum,
καὶ ἐβόησαν πρὸς τὸν θεόν· ἀπὸ δὲ τῆς βοῆς αὐτῶν, 8
factum est sicut à paruo fonte fluuius magnus,
ἐγένετο ὡσανεὶ ἀπὸ μικρᾶς πηγῆς ποταμὸς μέγας,
aqua multa. Et lux & Sol ortus est, & hu-
ὕδωρ πολύ. καὶ φῶς καὶ ὁ ἥλιος ἀνέτειλε, καὶ οἱ τα- 9
miles exaltati sunt, & deuorauerunt inclytos.
πεινοὶ ὑψώθησαν καὶ κατέφαγον τοὺς ἐνδόξους.
Et cùm surrexisset Mardo haus qui vidit somnium
καὶ διεγερθεὶς μαρδοχαῖος ὁ ἑωρακὼς τὸ ἐνύπνιον 10
hoc, & quid Deus deliberat facere, habuit insomnium
τοῦτο, καὶ τί ὁ θεὸς βουλεύεται ποιῆσαι, εἶχε τὸ ἐνύπνιον
hoc in corde, & in omni verbo voluit co-
τοῦτο ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐν παντὶ λόγῳ ἤθελεν ἐπι-
gnoscere hoc vsque ad noctem.
γνῶναι αὐτὸ ἕως τῆς νυκτός.

CAP. XII. ιβ.

Et quieuit Mardochaeus in aula cum Ga- 1
Καὶ ἡσύχασε μαρδοχαῖος ἐν τῇ αὐλῇ μετὰ γα-
batha & Tharra duobus eunuchis regis
βαθὰ καὶ θάρρα τῶν δύο εὐνούχων τοῦ βασιλέως τῶν
custodientibus aulam. Audiuitque eorum
φυλασσόντων τὴν αὐλήν. ἤκουσέ τε αὐτῶν τοὺς 2
cogitationes, & curas eorum scrutatus est, &
λογισμούς, καὶ τὰς μερίμνας αὐτῶν ἐξηρεύνησε, καὶ
didicit quòd parant manus inijcere Ar-
ἔμαθεν ὅτι ἑτοιμάζουσι τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖν ἀρ-
taxerxi regi, & demonstrauit regi de
ταξέρξῃ τῷ βασιλεῖ, καὶ ὑπέδειξε τῷ βασιλεῖ περὶ
eis. Et quaesiuit rex duos eunuchos
αὐτῶν. καὶ ἐξήτασεν ὁ βασιλεὺς τοὺς δύο εὐνούχους 3
suos, & confitentes appensi sunt. Et scri-
αὐτοῦ, καὶ ὁμολογήσαντες ἀπήχθησαν. Καὶ ἔγρα- 4
psit rex sermones hos in commentariis; &
ψεν ὁ βασιλεὺς τοὺς λόγους τούτους εἰς μνημόσυνον· καὶ
Mardochaeus scripsit de verbis. Et praecepit
μαρδοχαῖος ἔγραψε περὶ τῶν λόγων. καὶ ἐπέταξεν 5
rex Mardochaeum deseruire in aula, &
ὁ βασιλεὺς μαρδοχαῖον θεραπεύειν ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ
dedit ei dona propter hoc. Et erat Aman A-
ἔδωκεν αὐτῷ δόματα περὶ τούτου. καὶ ἦν ἀμὰν ἀ- 6
madathu Bugaeus inclytus coram rege,
μαδάθου βουγαῖος ἔνδοξος ἐνώπιον τοῦ βασιλέως,
& quaesiuit affligere Mardochaeum & populum
καὶ ἐζήτησε κακοποιῆσαι τὸν μαρδοχαῖον καὶ τὸν λαὸν
eius, propter duos eunuchos regis. &
αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν δύο εὐνούχων τοῦ βασιλέως. τῆς
epistolae est exemplar hoc.
ἐπιστολῆς ἐστὶ τὸ ἀντίγραφον τόδε.

CAP. XIII. ιγ.

Rex magnus Artaxerxes, his qui ab India 1
Βασιλεὺς μέγας ἀρταξέρξης τοῖς ἀπὸ τῆς ἰνδικῆς
vsque ad Aethiopiam, centum viginti septem prouinciarum principes, &
ἕως τῆς αἰθιοπίας ἑκατὸν εἰκοσιεπτὰ χωρῶν ἄρχουσι, καὶ
locorum praesides ordinati sunt, haec scribit. Cùm
τοπάρχαις ὑποτεταγμένοις, τάδε γράφει. πολ- 2
multis imperassem gentibus, & vniuersi dominarer orbis
λῶν ἐπάρξας ἐθνῶν καὶ πάσης ἐπικρατήσας οἰκου-
terrae, volui non temeritate potentiae eleua-
μένης, ἐβουλήθην μὴ τῷ θράσει τῆς ἐξουσίας ἐπαιρό-
tus, mitius autem & cum quiete semper guber-
μενος, ἐπιεικέστερον δὲ καὶ μετὰ ἠπιότητος ἀεὶ διεξά-
nans subiectos tranquillos sem-
γων τοὺς τῶν ὑποτεταγμένων ἀκυμάντους διαπαν-
per statuere vita, & regnum quietum & per-
τὸς καταστῆσαι βίου, τήν τε βασιλείαν ἥμερον καὶ πορ-
uium vsque ad fines praebens, renouare-
ευτὴν μέχρι περάτων παρεξόμενος, ἀνανεώσασθαί
que desideratam cunctis hominibus pacem,
τε τὴν ποθουμένην τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις εἰρήνην.
Quaerente autem me à consiliariis, quomodo duceretur
πυθομένου δέ μου τῶν συμβούλων πῶς ἂν ἀχθείη 3
hoc ad finem, qui sapientia apud nos praecedebat,
τοῦτο ἐπὶ πέρας, ὁ σωφροσύνῃ παρ᾽ ἡμῖν διαφέρας,
& in beneuolentia immutabili & firma fide
καὶ ἐν τῇ εὐνοίᾳ ἀπαραλλάκτῳ καὶ βεβαίᾳ πίστει
approbatus est, & secundo regis dono
ἀποδεδειγμένος, καὶ δεύτερον τῶν βασιλειῶν γέρας
praecedebat Aman, indicauit nobis in omnibus
ἀπενηνεγμένος ἀμάν, ἀπέδειξεν ἡμῖν ἐν πάσαις ταῖς
per orbem terrae tribubus commixtum esse inimicum
κατὰ τὴν οἰκουμένην φυλαῖς ἀναμεμῖχθαι δυσμενῆ
populum quendam, legibus contrarium ad omnem gentem, &
λαόν τινα, τοῖς νόμοις ἀντίθετον πρὸς πᾶν ἔθνος, τά
regum praetermittentes assiduè edicta,
τε τῶν βασιλέων παραπέμποντας διηνεκῶς διατά-
vt non deducatur qui à nobis di-
γματα, πρὸς τὸ μὴ κατατείνεσθαι τὴν ὑφ᾽ ἡμῶν κα-
rigitur sine defectu principatus. Cùm didicissemus
4 τευθυνομένην ἀμέμπτως συναρχίαν. διειληφότες
ergo quòd haec gens sola in rebellione
οὖν ὡς τόδε τὸ ἔθνος μονώτατον ἐν ἀντιπαραγωγῇ,
omni semper homini posita sit, vitam le-
παντὶ διαπαντὸς ἀνθρώπῳ κείμενον, διαγωγὴν νό-
gum peregrinam permutans, & dissentiens nostris
μων ξενίζουσαν παραλλάσσον καὶ δυσνοοῦν τοῖς ἡμετέ-
rebus, pessimáque consummans mala, &
ροις πράγμασι, τὰ χείριστα συντελοῦν κακά, καὶ
vt non regnum constantiam consequeretur:
πρὸς τὸ μὴ τὴν βασιλείαν εὐσταθείας τυγχάνειν·
praecepimus igitur eos qui significantur vobis in scri-
προστετάχαμεν οὖν τοὺς σημαινομένους ὑμῖν ἐν τοῖς γε-
ptis ab Aman praeposito in
γραμμένοις ὑπὸ ἀμὰν τοῦ τεταγμένου ἐπὶ τῶν
rebus & secundo à nobis, omnes cum
πραγμάτων καὶ δευτέρου πρὸς ἡμῶν, πάντας σὺν
mulieribus & filiis perdi radicitus inimicorum
γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀπολέσθαι ὁλορρίζους τῶν ἐχθρῶν
gladiis sine omni misericordia & parcitate,
ταῖς μαχαίραις ἄνευ παντὸς οἴκτου καὶ φειδοῦς, τῇ
quartadecima duodecimi mensis Adar
τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τοῦ δωδεκάτου μηνὸς ἀδὰρ τοῦ
praesentis anni: vt qui olim & nunc inimici in
ἐνεστῶτος ἔτους· ὅπως οἱ πάλαι καὶ νῦν δυσμενεῖς ἐν
die vna violenter in infernum descendentes in
ἡμέρᾳ μιᾷ βιαίως εἰς τὸν ᾅδην κατελθόντες, εἰς τὸν
posterum tempus quietas & tranquillas praebeant
μετέπειτα χρόνον εὐσταθῆ καὶ ἀτάραχα παρέχωσιν
nobis perfecte res. Et deprecatus est Dominum,
ἡμῖν διατελοῦς τὰ πράγματα. καὶ ἐδεήθη κυρίου,
memor omnium operum Domini: & dixit, Domine Do-
μνημονεύων πάντα τὰ ἔργα κυρίου. καὶ εἶπε, κύριε κύ-

mine rex omnipotens, quia in potestate tua cuncta
ἐλε βασιλεῦ παντοκράτωρ, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ σου τὸ πᾶν
sunt,& non est qui resistat tibi cùm volueris tu saluare
ἐστί, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἀντιδοξῶν σοι ἐν τῷ θέλειν σε σῶσαι
Israel. Quia tu fecisti cælum &
τὸν ἰσραήλ. 6 ὅτι σὺ ἐποίησας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
terram,& omne mirabile in sub cælo.
γῆν, καὶ πᾶν θαυμαζόμενον ἐν τῇ ὑπ' οὐρανόν.
Et Dominus es omnium, & non est qui resistat tibi
7 καὶ κύριος εἶ πάντων, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς ἀντιτάξεταί σοι
Domino. Tu omnia nosti, tu scis Domine,
τῷ κυρίῳ. 8 σὺ πάντα γινώσκεις, σὺ οἶδας κύριε,
quia non in cōtumelia neq; in superbia, neque in gloriæ
ὅτι οὐκ ἐν ὕβρει, οὐδὲ ἐν ὑπερηφανίᾳ, οὐδὲ ἐν φιλο-
cupiditate feci hoc, vt non adorarem super-
δοξίᾳ ἐποίησα τοῦτο τὸ μὴ προσκυνεῖν τὸν ὑπερή-
bum Aman, quia complacebam deosculari vestigia pedum
φανον ἀμάν, ὅτι εὐδόκουν φιλεῖν πέλματα ποδῶν
eius ad salutem Israel: sed feci hoc, vt
αὐτοῦ πρὸς σωτηρίαν ἰσραήλ, ἀλλ' ἐποίησα τοῦτο, ἵνα
non ponerem gloriam hominis super gloriam Dei: & non
μὴ θῶ δόξαν ἀνθρώπου ὑπεράνω δόξης θεοῦ, καὶ οὐ
adorabo quenquam præter te Domine,& non faciam hoc
προσκυνήσω οὐδένα πλὴν σοῦ κύριε, καὶ οὐ ποιήσω αὐτὸ
in superbia. Et nunc Domine Deus rex,
ἐν ὑπερηφανίᾳ. 9 Καὶ νῦν κύριε ὁ θεὸς ὁ βασιλεῦ,
parce populo tuo, quia respiciunt nos in per-
φεῖσαι τοῦ λαοῦ σου, ὅτι ἐπιβλέπουσιν ἡμῖν εἰς κα-
ditionem, & desiderauerunt perdere eam quę à principio
ταφθοράν, καὶ ἐπεθύμησαν ἀπολέσαι τὴν ἐξ ἀρχῆς
hæreditatem tuam. Ne despicias partem tuam,
κληρονομίαν σου. 10 μὴ ὑπερίδῃς τὴν μερίδα σου,
quam tibi redemisti de terra Ægypti. Ex-
ἣν σεαυτῷ ἐλυτρώσω ἐκ γῆς αἰγύπτου. 11 ἐπά-
audi deprecationem meam,& propitius esto sorti tuæ,
κουσον τῆς δεήσεώς μου, καὶ ἱλάσθητι τῷ κλήρῳ σου,
& conuerte luctum nostrum in gaudium, vt viuentes laude-
καὶ στρέψον τὸ πένθος ἡμῶν εἰς εὐωχίαν, ἵνα ζῶντες ὑμνή-
mus tuum nomen Domine,& ne perdas os lau-
σωμέν σου τὸ ὄνομα κύριε, καὶ μὴ ἀφανίσῃς στόμα αἰ-
dantium te Domine. Et omnis Israel clamauerunt
νούντων σε κύριε. 12 καὶ πᾶς ἰσραήλ ἐκέκραξαν
ex fortitudine sua, quoniam mors eorum in ocu-
ἐξ ἰσχύος αὐτῶν, ὅτι θάνατος αὐτῶν ἐν ὀφθαλ-
lis eorum.
μοῖς αὐτῶν.

CAP. XIV. ιδ'.

Et Esther regina confugit ad Do-
1 Καὶ ἐσθὴρ ἡ βασίλισσα κατέφυγεν ἐπὶ τὸν κύ-
minum,in agone mortis comprehensa. Et depo-
ριον, ἐν ἀγῶνι θανάτου κατειλημμένη. 2 καὶ ἀφελο-
nens vestes gloriæ suæ; induta est indumentis
μένη τὰ ἱμάτια τῆς δόξης αὐτῆς, ἐνεδύσατο ἱμάτια
angustiæ & luctus. & pro superbis
στενοχωρίας καὶ πένθους· καὶ ἀντὶ τῶν ὑπερηφάνων
vnguentis, cinere & stercore impleuit ca-
ἡδυσμάτων, σποδοῦ καὶ κοπριῶν ἐνέπλησε τὴν κε-
put suum, & corpus suum humiliauit val-
φαλὴν αὐτῆς, καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἐταπείνωσε σφό-
de. & omnem locum exultationis suæ impleuit
δρα· καὶ πάντα τόπον ἀγαλλιάματος αὐτῆς ἔπλησε
laceratis crinibus suis. Et deprecabatur Dominū Deum I-
στρεπτῶν τριχῶν αὐτῆς. 3 καὶ ἐδεῖτο κυρίου θεοῦ ἰ-
srael, & dixit: Domine mi rex noster tu es
σραήλ, καὶ εἶπε· κύριέ μου ὁ βασιλεὺς ἡμῶν σὺ εἶ 4
solus, adiuua me solitariam:& non habentem adiutorem nisi
μόνος, βοήθησόν μοι τῇ μόνῃ, καὶ μὴ ἐχούσῃ βοηθὸν εἰ μὴ

te. quoniam periculum meum in manu mea. Ego audiui
5 σέ, ὅτι κίνδυνός μου ἐν χειρί μου. ἐγὼ ἤκουον
à natiuitate mea in tribu familiæ meæ, quòd tu Domine
ἐκ γενετῆς μου ἐν φυλῇ πατριᾶς μου, ὅτι σὺ κύριε
tulisti Israel de omnibus gentibus, & pa-
ἔλαβες τὸν ἰσραήλ ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ τοὺς πα-
tres nostros de omnibus maioribus suis in
τέρας ἡμῶν ἐκ πάντων τῶν προγόνων αὐτῶν εἰς
hæreditatem sempiternam,& fecisti eis quæ locu-
κληρονομίαν αἰώνιον, καὶ ἐποίησας αὐτοῖς ὅσα ἐλάλη-
tus es. Et nunc peccauimus in conspectu tuo & tradidisti
6 σας. καὶ νῦν ἡμάρτομεν ἐνώπιόν σου, καὶ παρέδωκας
nos in manus inimicis nostris, eò quod glorifi-
ἡμᾶς εἰς χεῖρας τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἀνθ' ὧν ἐδοξά-
cauimus deos eorum, iustus es Domine. Et nunc non
7 σαμεν τοὺς θεοὺς αὐτῶν, δίκαιος εἶ κύριε. καὶ νῦν οὐχ
eis sufficit in amaritudine seruitutis nostræ, sed po-
ἱκανώθησαν ἐν πικρασμῷ δουλείας ἡμῶν, ἀλλ' ἔθη-
suisti manus eorum super manus idolorum suo-
καν τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τὰς χεῖρας τῶν εἰδώλων αὐ-
rum, vt extollerent determinationē oris tui, & delerent hære-
τῶν, ἐξᾶραι ὁρισμὸν στόματός σου, καὶ ἀφανίσαι κλη-
ditatem tuam, & obturarent os laudantium te, &
ρονομίαν σου, καὶ ἐμφράξαι στόμα αἰνούντων σε, καὶ
extinguerēt gloriam domus tuę,& altaris tui, & aperirent
σβέσαι δόξαν οἴκου σου καὶ θυσιαστηρίου σου, καὶ ἀνοῖξαι
os gentium in virtutes stultorum, & magnificaretur
στόμα ἐθνῶν εἰς ἀρετὰς ματαίων, καὶ θαυμασθῆναι
rex carnalis in sempiternum. Ne tradas Domine
8 βασιλέα σάρκινον εἰς αἰῶνα. μὴ παραδῷς κύριε
sceptrum tuum his qui non sunt,& ne derideant
τὸ σκῆπτρόν σου τοῖς μὴ οὖσι, καὶ μὴ καταγελασάτωσαν
in casu nostro, sed conuerte consilium eorum
ἐν τῇ πτώσει ἡμῶν, ἀλλὰ στρέψον τὴν βουλὴν αὐτῶν
super eos: at qui incœpit super nos disper-
ἐπ' αὐτούς· τὸν δὲ ἀρξάμενον ἐφ' ἡμᾶς παραδειγ-
de. Memento Domine,notum te fac in tempore tribu-
9 μάτισον. μνήσθητι κύριε, γνώσθητι ἐν καιρῷ θλί-
lationis nostræ, & mihi da fiduciam rex gentium &
ψεως ἡμῶν, καὶ ἐμὲ θάρσυνον βασιλεῦ τῶν ἐθνῶν καὶ
omnis principatus dominator, tribue sermonē compositum in
πάσης ἀρχῆς ἐπικρατῶν, δὸς λόγον εὔρυθμον εἰς τὸ
ore meo in conspectu leonis; & transfer cor
στόμα μου ἐνώπιον τοῦ λέοντος, καὶ μετάθες τὴν καρδίαν
illius in odium oppugnantis nos in perditionem
αὐτοῦ εἰς μῖσος τοῦ πολεμοῦντος ἡμᾶς εἰς συντέλειαν
eius & eorum qui consentiunt ei. Nos autem libera in
10 αὐτοῦ καὶ τῶν ὁμονοούντων αὐτῷ. ἡμᾶς δὲ ῥῦσαι ἐν
manu tua,& adiuua me solitariam,& nō habentem a-
χειρί σου, καὶ βοήθησόν μοι τῇ μόνῃ, καὶ μὴ ἐχούσῃ ἑτε-
lium adiutorem nisi te. Domine,omnium scientiam habes: Et
11 ρον βοηθὸν εἰ μὴ σέ· κύριε πάντων γνῶσιν ἔχεις. καὶ
nosti quòd oderim gloriam iniquorum,& detester
οἶδας ὅτι ἐμίσησα δόξαν ἀνόμων, καὶ βδελύσσομαι
cubile incircumcisorum, & omnis alienigenæ; tu
κοίτην ἀπεριτμήτων καὶ παντὸς ἀλλοτρίου· σὺ
scis necessitatem meam,quòd abominer signum
οἶδας τὴν ἀνάγκην μου, ὅτι βδελύσσομαι τὸ σημεῖον
superbiæ meæ quod est super caput meum
τῆς ὑπερηφανίας μου ὅ ἐστιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου
in diebus ostentationis meæ, detester illud quasi pannū
ἐν ἡμέραις ὀπτασίας μου, βδελύσσομαι αὐτὸ ὡς ῥάκος
menstruorum, & non portem illud in diebus silentij mei,
καταμηνίων, καὶ οὐ φορῶ αὐτὸ ἐν ἡμέραις ἡσυχίας μου,
& non comederit ancilla tua in mensa Aman; & non ma-
καὶ οὐκ ἔφαγεν ἡ δούλη σου τράπεζαν ἀμάν, καὶ οὐκ ἐδό-
gnificauerim conuiuium regis, neque biberim vinum libamī-
ξασα συμπόσιον βασιλέως, οὐδὲ ἔπιον οἶνον σπον-
num,& non lætata fit ancilla tua à die trans-
δῶν, καὶ οὐκ εὐφράνθη ἡ δούλη σου ἀφ' ἡμέρας μετα-
βολῆς

lationis meæ vsque nunc. Verùm in te Domine
βολῆς μου μέχρι τοῦ νῦν. πλὴν ἐπὶ σοὶ κύριε ὁ 19
Deus Abraam, Deus fortis super omnes, exaudi
θεὸς ἀβραὰμ ὁ θεὸς ἰσχύων ἐπὶ πάντας εἰσάκουσον
vocem desperantium, & libera nos de manu
φωνῆς ἀπηλπισμένων, καὶ ῥῦσαι ἡμᾶς ἐκ χειρὸς τῶν
malignantium, & libera me à timore meo.
πονηρευομένων, καὶ ῥῦσαί με ἐκ τοῦ φόβου μου.

CAP. XV. ιε'.

Et factum est in die tertia vt cessauit
1 Καὶ ἐγενήθη ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ὡς ἐπαύ-
orans, deposuit vestimenta luctus, & induta est gloria sua. Et facta
σατο προσευχομένη, ἐξεδύσατο τὰ ἱμάτια τοῦ πέν-
θους, καὶ περιεβάλετο δόξαν αὐτῆς. καὶ γενηθεῖσα 4
splendens, cùm inuocasset omnium spectatorem &
ἐπιφανής, ἐπικαλεσαμένη τὸν πάντων ἐπόπτην καὶ
saluatorem, assumpsit duas famulas: & quidē super vnā
σωτῆρα, παρέλαβε τὰς δύο ἄβρας· καὶ τῇ μὲν μιᾷ
innitebatur, quasi delicata: at altera sequebatur
ἐπηρείδετο, ὡς τρυφερευομένη, ἡ δὲ ἑτέρα ἐπηκολού-
leuans indumentum eius. Et ipsa rubefacta
θει κουφίζουσα τὴν ἔνδυσιν αὐτῆς. καὶ αὐτὴ ἐρυθριῶ- 5
vigore pulchritudinis suæ, & vultus eius
σα ἀκμῇ κάλλους αὐτῆς, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτῆς
hilaris quasi amabilis: at cor eius arctatum
ἱλαρὸν ὡς προσφιλές, ἡ δὲ καρδία αὐτῆς ἀπεστενω-
præ timore. Et ingressa omnes
μένη ἀπὸ τοῦ φόβου. καὶ εἰσελθοῦσα πάσας τὰς 6
portas, stetit coram rege, & ipse sedebat
θύρας, κατέστη ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. καὶ αὐτὸς ἐκά-
super solium regni sui, & omnem
θητο ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ πᾶσαν
stolam splendoris sui induerat, totus in
στολὴν τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ἐνεδεδύκει, ὅλος διὰ
auro & lapidibus pretiosis, & erat terribilis nimis.
χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτελῶν, καὶ ἦν φοβερὸς σφόδρα.
Et eleuans faciem suam incensam gloria, in
καὶ ἄρας τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πεπυρωμένον δόξῃ, ἐν 7
acie furoris conspexit: & corruit regina, & mutauit
ἀκμῇ θυμοῦ ἔβλεψε· καὶ ἔπεσεν ἡ βασίλισσα καὶ με-
colorem suum in dissolutione, & reclinauit se
τέβαλε τὸ χρῶμα αὐτῆς ἐν ἐκλύσει, καὶ κατέκυψεν
super caput ancillæ præcedentis.
ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς ἄβρας τῆς προπορευομένης.
Et conuertit Deus spiritum regis in
καὶ μετέβαλεν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ βασιλέως εἰς 8
mansuetudinem: & festinans exiliuit de solio,
πραΰτητα· καὶ ἀγωνιάσας, ἀνεπήδησεν ἀπὸ τοῦ θρό-
& assumpsit eam in vlnis suis
νου, καὶ ἀνέλαβεν αὐτὴν ἐπὶ τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ μέ-
donec rediret, & consolabatur eam verbis pacificis:
χρις οὗ κατέστη, καὶ παρεκάλει αὐτὴν λόγοις εἰρηνι-
& dixit ei, Quid est Esther? ego frater tuus,
κοῖς καὶ εἶπεν αὐτῇ, τί ἐστιν ἐσθήρ; ἐγὼ ὁ ἀδελφός σου,
confide, non morieris, quoniam commune præceptum
θάρσει, οὐ μὴ ἀποθάνῃς, ὅτι κοινὸν τὸ πρόσταγμα
nostrum est: accede. & tollens auream virgam,
ἡμῶν ἐστι. πρόσελθε. καὶ ἄρας τὴν χρυσῆν ῥάβδον, 9
imposuit super collum eius. Et amplexatus est
ἐπέθηκεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτῆς. καὶ ἠσπάσατο 10
eam, & dixit, Loquere mihi Et dixit ei, Vidi
αὐτήν, καὶ εἶπε, λάλησόν μοι. καὶ εἶπεν αὐτῷ, εἶδόν 11
te domine quasi angelum Dei. & turbatum est cor meum
σε κύριε ὡς ἄγγελον θεοῦ, καὶ ἐταράχθη ἡ καρδία μου
præ timore gloriæ tuæ. Quoniam mirabilis es do-
ἀπὸ τοῦ φόβου τῆς δόξης σου. ὅτι θαυμαστὸς εἶ κύ- 12
mine, & facies tua gratiarum plena. Cùm autē
13 ριε, καὶ τὸ πρόσωπόν σου χαρίτων μεστόν. ἐν δὲ
loqueretur ipsa, corruit præ dissolutione sua:
τῷ διαλέγεσθαι αὐτήν, ἔπεσεν ἀπὸ ἐκλύσεως αὐ-
Et rex turbabatur, & omnis famulatus
14 τῆς. καὶ ὁ βασιλεὺς ἐταράσσετο, καὶ πᾶσα ἡ θερα-
eius consolabatur eam.
πεία αὐτοῦ παρεκάλει αὐτήν.

CAP. XVI. ιϛ'.

Rex magnus Artaxerxes his qui ab India
1 Βασιλεὺς μέγας ἀρταξέρξης τοῖς ἀπὸ τῆς ἰνδι-
vsq; ad Æthiopiam centum viginti septem Satrapis
κῆς ἕως τῆς αἰθιοπίας ἑκατὸν εἰκοσιεπτὰ σατρα-
regionum principes sunt, & his qui nostra sapiunt,
παις χωρῶν ἄρχουσι, καὶ τοῖς τὰ ἡμέτερα φρονοῦσι,
valere. Multi plurima eorum qui benefaciunt
2 χαίρειν. πολλοὶ τῇ πλείστῃ τῶν εὐεργετούντων
bonitate frequentius honorati, magis superbierunt;
χρηστότητι πυκνότερον τιμώμενοι, μεῖζον ἐφρόνη-
& non solùm subiectos nobis quærunt
σαν, καὶ οὐ μόνον τοὺς ὑποτεταγμένους ἡμῖν ζητοῦσι
affligere, & vbertatem non potentes ferre, & in
κακοποιεῖν, τόν τε κόρον οὐ δυνάμενοι φέρειν, καὶ τοῖς
suos benefactores conantur machinari: Et
3 ἑαυτῶν εὐεργέταις ἐπιχειροῦσι μηχανᾶσθαι. καὶ
gratitudinem non solum ab hominibus auferentes,
τὴν εὐχαριστίαν οὐ μόνον ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἀνται-
sed & inexperientia bonorum elationibus
ναιροῦντες, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῶν ἀπειραγάθων κόμποις
eleuati, eius qui omnia cernit, semper Dei
ἐπαρθέντες, τοῦ τὰ πάντα κατοπτεύοντος ἀεὶ θεοῦ
odiosam arbitrantur fugere posse
τὴν μισοπόνηρον ὑπολαμβάνουσιν ἐκφεύξεσθαι
sententiam, Sæpe autem & multos ex his qui in potestatibus
4 δίκην. πολλάκις δὲ καὶ πολλοὺς τῶν ἐπ' ἐξουσίαις
constituti sunt, qui crediti sunt gubernare amicorum
τεταγμένων τῶν πιστευθέντων χειρίζειν φίλων τὰ
res, solatium participes sanguine innocentum
πράγματα παραμυθία μετόχους αἱμάτων ἀθώων
constituens, induit calamitatibus immedicabilibus,
καταστήσασα, περιέβαλε συμφοραῖς ἀνηκέστοις,
prauitatis mendacio fraude decipientium,
τῷ τῆς κακοηθείας ψευδεῖ παραλογισμῷ παραλο-
eorum qui dominantur simplicem beneuolentiam.
γισαμένων τὴν τῶν ἐπικρατούντων ἀκέραιον εὐγνω-
Considerare autem licet non tantum ex
5 μοσύνην. σκοπεῖν δὲ ἔξεστιν οὐ τοσοῦτον ἐκ τῶν
veteribus, vt tradidimus, historiis, quæ sunt
παλαιοτέρων ὡς παρεδώκαμεν ἱστοριῶν, ὅσα ἐστὶ
prope vos quærentes iniquè consummata,
παρὰ πόδας ὑμᾶς ἐκζητοῦντας ἀνοσίως συντετε-
eorum qui indignè dominantur peste:
λεσμένα, τῇ τῶν ἀναξίως δυναστευόντων λοιμότητι,
Et attendere ad ea quæ post hæc, ita vt regnum
6 καὶ προσέχειν εἰς τὰ μετὰ ταῦτα, ὥστε τὴν βασι-
sine turbatione omnibus hominibus cum pace
λείαν ἀτάραχον τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις μετ' εἰρήνης
præbeamus: Vtentesque mutationibus, ea autem
7 παρεξόμεθα. χρώμενοί τε μεταβολαῖς, τὰ δὲ
quæ ad conspectum veniunt discernentes semper cum mansueta
ὑπὸ τὴν ὄψιν ἐρχόμενα διακρίνοντες ἀεὶ μετ' ἐπι-
obuiatione. Vt enim Aman Amadathi
8 εικεστέρας ἀπαντήσεως. ὡς γὰρ ἀμὰν ἀμαδάθου
Macedo, veritatibus alienus de Persarum
μακεδὼν, ταῖς ἀληθείαις ἀλλότριος τοῦ τῶν περσῶν
sanguine, & multum distans à nostra benignita-
αἵματος, καὶ πολὺ διεστηκὼς τῆς ἡμετέρας χρηστότη-

re & hospitatus à nobis, consecutus est quã habemus ad omnem
ζος, καὶ ξενωθεὶς ἡμῖν, ἔτυχεν ἧς ἔχομεν πρὸς πᾶν
gentem humanitatem in tantum vt vocaretur
ἔθνος φιλανθρωπίας ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀναγορεύεσθαι
noster pater & adoraretur ab omnibus
ἡμῶν πατέρα καὶ προσκυνούμενον ὑπὸ πάντων, τὸ
secundam regii throni personam ge-
δεύτερον τοῦ βασιλικοῦ θρόνου πρόσωπον διατε-
rens: non ferens autem superbiam, nixus est
λεῖν· οὐκ ἐνέγκας δὲ τὴν ὑπερηφανίαν, ἐπετήδευσε
principatu priuare nos & spiritu: Et
τῆς ἀρχῆς στερῆσαι ἡμᾶς καὶ τοῦ πνεύματος. τόν τε
nostrum saluatorem & in omnibus benefactorem Mardo-
ἡμέτερον σωτῆρα καὶ διὰ παντὸς εὐεργέτην Μαρδο-
chæum, & irreprehensibilem regni consortem E-
χαῖον, καὶ τὴν ἄμεμπτον τῆς βασιλείας κοινωνὸν Ἐ-
9 sther, cum omni horum gente, multiplicibus via-
σθὴρ, σὺν παντὶ τῷ τούτων ἔθνει, πολυπλόκοις με-
rum deceptionibus expetens in perditionem.
θόδων παραλογισμοῖς αἰτησάμενος εἰς ἀπώλειαν.
per enim modos istos existimauit accipiens nos deser-
διὰ γὰρ τῶν τρόπων τούτων ᾠήθη λαβὼν ἡμᾶς ἐρή-
tos, Persarum dominium in Macedonas
μους, τὴν τῶν Περσῶν ἐπικράτησιν εἰς τοὺς Μακεδόνας
transferre. Nos vero ab exitiali
10 μεταξᾶξαι. ἡμεῖς δὲ τοὺς ὑπὸ τοῦ τρισαλιτηρίου
traditos in necem Iudæos, reperimus
παραδεδομένους εἰς ἀφανισμὸν Ἰουδαίους, εὑρίσκομεν
non malefactores existentes, iustissimis verò degentes
οὐ κακούργους ὄντας, δικαιοτάτοις δὲ πολιτευομένους
legibus, existentes autẽ filios altissimi maximi viuentis Dei,
νόμοις, ὄντας δὲ υἱοὺς τοῦ ὑψίστου μεγίστου ζῶντος θεοῦ,
qui dirigit nobisque & primogenitoribus nostris
τοῦ κατευθύνοντος ἡμῖν τε καὶ τοῖς προγόνοις ἡμῶν τὴν
regnum in optima dispositione. Bene ergo
11 βασιλείαν ἐν τῇ καλλίστῃ διαθέσει. καλῶς οὖν
facite non venientes his quæ ad Aman Ama-
ποιεῖτε μὴ προσχρησάμενοι τοῖς ὑπὸ Ἀμὰν Ἀμα-
12 dathu missæ fuerunt literis: Propterea quòd hic qui
δαθοῦ ἀποσταλεῖσι γράμμασι· διὰ τὸ αὐτὸν τὸν
hæc operatus est: ad Susarum portas
ταῦτα ἐξεργασάμενον, πρὸς ταῖς Σούσων πύλαις
appensus est cum omni familia, dignum eo qui om-
ἐσταυρῶσθαι σὺν τῇ πανοικίᾳ, τὴν καταξίαν τοῦ πάν-
nium dominator Deo velociter reddente ei
τα ἐπικρατοῦντος θεοῦ διὰ τάχους ἀποδόντος αὐτῷ
13 iudicium. At exemplar epistolæ huius
κρίσιν. τὸ δὲ ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης
proponentes in omni loco, cum libertate dimittatis
ἐκθέντες ἐν παντὶ τόπῳ, μετὰ παρρησίας ἐᾶν τοὺς
Iudæos vti suis legibus, & adiu-
14 Ἰουδαίους χρῆσθαι τοῖς ἑαυτῶν νόμοις, καὶ συνεπι-
uetis eos; vt eos qui in tempus tribulationis impositi
σχύειν αὐτοῖς· ὅπως τοὺς ἐν καιρῷ θλίψεως ἐπιθε-
erant eis vlciscantur tertiadecima duo-
μένους αὐτοῖς, ἀμύνωνται τῇ τρισκαιδεκάτῃ τοῦ δω-
decimi mensis Adar eadem diei hanc enim
δεκάτου μηνὸς Ἀδὰρ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ· ταύτην γὰρ ὁ
omnium dominator Deus pro perditione ele-
πάντα δυναστεύων θεὸς ἀντ' ὀλεθρίας τοῦ ἐκλεκ-
15 cti generis fecit eis gaudium. Et vos
τοῦ γένους ἐποίησεν αὐτοῖς εὐφροσύνην. καὶ ὑμεῖς
ergo in insignibus vestris festiuitatibus insignem di-
οὖν ἐν ταῖς ἐπωνύμοις ὑμῶν ἑορταῖς ἐπίσημον ἡμέ-
em cum omni lætitia ducite: vt & nunc & post
ραν μετὰ πάσης εὐωχίας ἄγετε· ὅπως καὶ νῦν καὶ με-
hæc salus nobis & beneuolis Persis, his
τὰ ταῦτα σωτηρία ἡμῖν καὶ τοῖς εὐνοοῦσι Πέρσαις, τοῖς
verò qui nobis insidiantur, memoriale perditionis
δὲ ἡμῖν ἐπιβουλεύουσι, μνημόσυνον τῆς ἀπωλείας.

Omnis autẽ ciuitas vel regio omnino quæ iuxta hæc
16 πᾶσα δὲ πόλις ἢ χώρα τὸ σύνολον ἥτις κατὰ ταῦτα
non fecerit, lancea & regni consumetur, cum
μὴ ποιήσῃ, δόρατι καὶ πυρὶ καταναλωθήσεται μετ'
ira, & non solum hominibus inuidia, sed & bestiis
ὀργῆς· καὶ οὐ μόνον ἀνθρώποις ἄβατος, ἀλλὰ καὶ θηρίοις
& volatilibus in omne tempus inimicissimáque con-
καὶ πετεινοῖς εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον ἔχθιστος τε κατα-
stituetur.
σταθήσεται.

τέλος.

LIBER SAPIENTIAE.

ΣΟΦΙΑ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ.

CAP. I. κεφ. α.

Diligite iustitiam
1 ΑΓαπήσατε τὴν δικαιοσύνην
qui iudicatis terram: sen-
οἱ κρίνοντες τὴν γῆν· φρονή-
tite de Domino in bo-
σατε περὶ τοῦ κυρίου ἐν ἀγα-
nitate, & in simplicitate cor-
θότητι, καὶ ἐν ἁπλότητι καρ-
dis quærite illum. Quoniam inuenitur ab his qui nõ ten-
2 δίας ζητήσατε αὐτόν. ὅτι εὑρίσκεται τοῖς μὴ πει-
tant illum, apparet autem non infidelibus
ράζουσιν αὐτὸν, ἐμφανίζεται δὲ τοῖς μὴ ἀπιστοῦσιν
illi. Peruersæ enim cogitationes separant à Deo:
3 αὐτῷ. σκολιοὶ γὰρ λογισμοὶ χωρίζουσιν ἀπὸ θεοῦ·
probata autem virtus corripit insipientes.
δοκιμαζομένη δὲ ἡ δύναμις ἐλέγχει τοὺς ἄφρονας.
Quoniam in maleficam animam non introibit
4 ὅτι εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται
sapientia, neque habitabit in corpore subdito pecca-
σοφία, οὐδὲ κατοικήσει ἐν σώματι καταχρέῳ ἁμαρ-
to. Sanctus enim spiritus disciplinæ effugiet dolum,
5 τίας. ἅγιον γὰρ πνεῦμα παιδείας φεύξεται δόλον,
& admouebitur à cogitationibus stultis, & cor-
καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἀσυνέτων, καὶ ἐλεγ-
ripietur superueniente iniquitate. Benignus
6 χθήσεται ἐπελθούσης ἀδικίας. φιλάνθρωπον
enim spiritus sapientiæ, & non liberabit maledicum à
γὰρ πνεῦμα σοφία, καὶ οὐκ ἀθωώσει βλάσφημον ἀπὸ
labiis suis, quoniam renum eius testis Deus, &
χειλέων αὐτοῦ· ὅτι τῶν νεφρῶν αὐτοῦ μάρτυς ὁ θεὸς, καὶ
cordis eius speculator verus, & linguæ
τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐπίσκοπος ἀληθὴς, καὶ τῆς γλώσσης
auditor. Quoniam spiritus Domini repleuit
7 ἀκουστής. ὅτι πνεῦμα κυρίου πεπλήρωκε τὴν
orbem terrarum, & quod cõtinet omnia scientiam habet vo-
οἰκουμένην, καὶ τὸ συνέχον τὰ πάντα γνῶσιν ἔχει φω-
cis. Propter hoc qui loquitur iniqua nullus latebit.
8 νῆς. διὰ τοῦτο φθεγγόμενος ἄδικα οὐδεὶς μὴ λάθῃ,
neque præteribit illum corripiens iudicium. In
9 οὐδὲ μὴ παρελεύσηται αὐτὸν ἐλέγχουσα ἡ δίκη. ἐν
enim cogitationibus impii inquisitio erit; sermonũ autẽ illius
γὰρ διαβουλίοις ἀσεβοῦς ἐξέτασις ἔσται· λόγων δὲ αὐτοῦ
auditio ad Dominum veniet ad correptionem iniquitatum
ἀκοὴ πρὸς κύριον ἥξει εἰς ἔλεγχον ἀνομημάτων

illius. Quoniam auris zeli audit omnia,
αὐτοῦ. ὅτι οὖς ζηλώσεως ἀκροᾶται τὰ πάντα, 10
& rumor murmurationum non absconditur. Caue-
καὶ θροῦς γογγυσμῶν οὐκ ἀποκρύπτεται. φυλά- 11
te ergo murmurationem inutilem, & à detractio-
ξασθε τοίνυν γογγυσμὸν ἀνωφελῆ, καὶ ἀπὸ καταλα-
ne parcite linguæ, quoniam sermo obscurus
λιᾶς φείσασθε γλώσσης· ὅτι φθέγμα λαθραῖον
vacuus non ibit: os autem quod mentitur, oc-
κενὸν οὐ πορεύσεται· στόμα δὲ καταψευδόμενον ἀν-
cidit animam. Ne zeletis mortem in errore vitæ
αιρεῖ ψυχήν. μὴ ζηλοῦτε θάνατον ἐν πλάνῃ ζωῆς 12
vestræ, neque attrahatis perditionem in operibus manuum ve-
ὑμῶν, μηδὲ ἐπισπᾶσθε ὄλεθρον ἐν ἔργοις χειρῶν ὑ-
strarum. Quoniā Deus mortem non fecit, neque læta-
μῶν. ὅτι ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ τέρπε- 13
tur in perditione viuorum. Creauit enim vt essent
ται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων. ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι 14
omnia, & salutares nationes mundi, & non
τὰ πάντα, καὶ σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ
est in illis medicamentum perditionis, nec inferorum re-
ἔστιν ἐν αὐταῖς φάρμακον ὀλέθρου, οὔτε ᾅδου βασί-
gnum in terra. Iustitia autem immortalis est.
λειον ἐπὶ γῆς. δικαιοσύνη δὲ ἀθάνατός ἐστιν. 15
Impij verò manibus & verbis accersie-
ἀσεβεῖς δὲ ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς λόγοις προσεκαλέ- 16
runt eam: amicam æstimantes ipsam, tabuerunt, &
σαντο αὐτόν· φίλον ἡγησάμενοι αὐτὸν, ἐτάκησαν, καὶ
sponsionem posuerunt ad eam. quoniā digni sunt il-
συνθήκην ἔθεντο πρὸς αὐτόν, ὅτι ἄξιοί εἰσι τῆς ἐκ-
lius partis esse.
είνου μερίδος εἶναι.

CAP. II. β'.

Dixerunt enim intra se cogitantes non rectè: Exi-
Εἶπον γὰρ ἐν ἑαυτοῖς λογισάμενοι οὐκ ὀρθῶς, ὀλί- 1
gua & cum tædio est vita nostra; & non est remediū in
γος καὶ λυπηρός ἐστιν ὁ βίος ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἴασις ἐν
fine hominis, & non agnitus est reuersus ex
τελευτῇ ἀνθρώπου, καὶ οὐκ ἐγνώσθη ὁ ἀναλύσας ἐξ
inferno. Quia sine ratione nati sumus, & post hoc
ᾅδου. ὅτι αὐτοσχεδίως ἐγεννήθημεν, καὶ μετὰ τοῦτο 2
erimus tanquam non fuerimus; quoniam fumus afflatus in
ἐσόμεθα ὡς οὐχ ὑπάρξαντες· ὅτι καπνὸς ἡ πνοὴ ἐν
naribus nostris, & sermo scintilla in motu cordis nostri.
ῥισὶν ἡμῶν, καὶ ὁ λόγος σπινθὴρ ἐν κινήσει καρδίας ἡμῶν.
Qua extincta cinis euadet corpus, &
οὗ σβεσθέντος τέφρα ἀποβήσεται τὸ σῶμα, καὶ τὸ 3
spiritus noster diffundetur tanquam mollis aër. Et
πνεῦμα ἡμῶν διαχυθήσεται ὡς χαῦνος ἀήρ. καὶ 4
nomen nostrum obliuionem accipiet in tempore, & nemo me-
τὸ ὄνομα ἡμῶν ἐπιλησθήσεται ἐν χρόνῳ, καὶ οὐθεὶς μνη-
moriā habebit operum nostrorū: & transibit vita nostra
μονεύσει τῶν ἔργων ἡμῶν· καὶ παρελεύσεται ὁ βίος ἡμῶν
tāquā vestigia nubis, & sicut nebula dissoluetur,
ὡς ἴχνη νεφέλης, καὶ ὡς ὁμίχλη διασκεδασθήσεται
quæ fugata est à radiis Solis, & à calore
διωχθεῖσα ὑπὸ ἀκτίνων ἡλίου καὶ ὑπὸ θερμότητος 5
eius aggrauata. Vmbræ enim transitus tempus nostrū,
αὐτοῦ βαρυνθεῖσα. σκιᾶς γὰρ πάροδος καιρὸς ἡμῶν,
& non est impedimentum finis nostri, quoniā
καὶ οὐκ ἔστιν ἀναποδισμὸς τῆς τελευτῆς ἡμῶν, ὅτι
consignatus est, & nemo reuertitur. Venite ergo
κατεσφραγίσθη, καὶ οὐδεὶς ἀναστρέφει. δεῦτε οὖν 6
& fruamur quæ sunt bonis, & vtamur
καὶ ἀπολαύσωμεν τῶν ὄντων ἀγαθῶν, καὶ χρησώμεθα
possessione tāquā in iuuentute celeriter. Vino pre-
τῇ κτίσει ὡς ἐν νεότητι σπουδαίως. οἴνου πολυ- 7

tioso & vnguentis impleamur, & ne prætereat
τελοῦς καὶ μύρων πλησθῶμεν, καὶ μὴ παροδευσάτω
nos flos aeris. Coronemus rosarum calycullis ante-
8 ἡμᾶς ἄνθος ἀέρος. στεψώμεθα ῥόδων κάλυξι πρὶν
quā marcescant. Nemo nostrûm expers sit no-
9 ἢ μαρανθῆναι. μηδεὶς ἡμῶν ἄμοιρος ἔστω τῆς ἡμε-
stræ strenuitatis. vbique relinquamus si-
τέρας ἀγερωχίας· πανταχῆ καταλείψωμεν σύμ-
gna lætitiæ, quoniam hæc pars nostra &
βολα τῆς εὐφροσύνης, ὅτι αὕτη ἡ μερὶς ἡμῶν καὶ ὁ
sors talis. Opprimamus pauperem iu-
10 κλῆρος οὗτος. καταδυναστεύσωμεν πένητα δί-
stum, non parcamus viduæ, nec senis re-
καιον, μὴ φεισώμεθα χήρας, μηδὲ πρεσβύτου ἐν-
uereamur canos multi temporis. Sit autem nostra
11 τραπῶμεν πολιὰς πολυχρονίους. ἔστω δὲ ἡμῶν
fortitudo lex iustitiæ, nam infirmum inutile
ἡ ἰσχὺς νόμος τῆς δικαιοσύνης, τὸ γὰρ ἀσθενὲς ἄχρηστον
exigitur. Circumueniamus autē iustum, quoniā inu-
12 ἐλέγχεται. ἐνεδρεύσωμεν δὲ τὸν δίκαιον, ὅτι δύ-
tilis nobis est, & contrarius operibus nostris, &
σχρηστος ἡμῖν ἐστι, καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν, καὶ
improperat nobis peccata legis, & celebrat
ὀνειδίζει ἡμῖν ἁμαρτήματα νόμου, καὶ ἐπιφημίζει
nobis peccata disciplinæ nostræ. Promit-
13 ἡμῖν ἁμαρτήματα παιδείας ἡμῶν. ἐπαγγέλ-
tit scientiam habere Dei, & filium Domini se no-
λεται γνῶσιν ἔχειν θεοῦ, καὶ παῖδα κυρίου ἑαυτὸν ὀνο-
minat. Factus est nobis in redargutionē cogitationū nostrarum.
14 μάζει. ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν.
Grauis est nobis etiā visus, quoniam dissimilis
15 βαρύς ἐστιν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος ὅτι ἀνόμοιος τοῖς
aliis vita illius, & immutatæ viæ eius.
ἄλλοις ὁ βίος αὐτοῦ, καὶ ἐξηλλαγμέναι αἱ τρίβοι αὐτοῦ.
In spurium æstimati sumus ei, & abstinet à
16 εἰς κίβδηλον ἐλογίσθημεν αὐτῷ, καὶ ἀπέχεται τῶν
viis nostris tanquā ab immunditiis: beata dicit nouis-
ὁδῶν ἡμῶν ὡς ἀπὸ ἀκαθαρσιῶν· μακαρίζει ἔσχα-
sima iustorum, & iactat patrem Deum. Videamus
17 τα δικαίων, καὶ ἀλαζονεύεται πατέρα θεόν. ἴδωμεν
si sermones illius veri, & tentemus quæ in exer-
εἰ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀληθεῖς, καὶ πειράσωμεν τὰ ἐν ἐκ-
citu eius. Si enim est iustus filius Dei, susci-
18 βάσει αὐτοῦ. εἰ γάρ ἐστιν ὁ δίκαιος υἱὸς θεοῦ, ἀντιλή-
piet eum, & liberabit eum de manu contrariorum.
ψεται αὐτοῦ, καὶ ῥύσεται αὐτὸν ἐκ χειρὸς ἀνθεστηκότων.
Contumelia & tormento interrogemus eum, vt sciamus
19 ὕβρει καὶ βασάνῳ ἐξετάσωμεν αὐτόν, ἵνα γνῶμεν
mansuetudinem eius, & probemus patien-
τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ, καὶ δοκιμάσωμεν τὴν ἀνεξικα-
tiam illius. Morte turpi condemnemus
20 κίαν αὐτοῦ. θανάτῳ ἀσχήμονι καταδικάσωμεν
eum, erit enim eius obseruatio ex sermonibus ipsius.
αὐτόν, ἔσται γὰρ αὐτοῦ ἐπισκοπὴ ἐκ λόγων αὐτοῦ.
Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excæca-
21 ταῦτα ἐλογίσαντο, καὶ ἐπλανήθησαν· ἀπετύφλω-
uit enim illos malitia eorum. Et non cognouerunt myste-
22 σε γὰρ αὐτοὺς ἡ κακία αὐτῶν. καὶ οὐκ ἔγνωσαν μυστή-
ria Dei, neque mercedem sperauerunt iustitiæ, neque iudica-
ρια θεοῦ, οὐδὲ μισθὸν ἤλπισαν ὁσιότητος, οὐδὲ ἔκρι-
uerunt honorē animarū immaculatarum. Quoniā Deus creauit
23 ναν γέρας ψυχῶν ἀμώμων. ὅτι ὁ θεὸς ἔκτισε τὸν
hominem in integritate, & imaginem propriæ simi-
ἄνθρωπον ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ, καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἰδιό-
litudinis fecit eum. Inuidia autem diaboli mors
24 τητος ἐποίησεν αὐτόν. φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος
introiuit in mundum; tentant autem eum qui
εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον· πειράζουσι δὲ αὐτὸν οἱ τῆς
illius partis sunt.
ἐκείνου μερίδος ὄντες.

CAP. III. γ'.

Iustorum autem animæ in manu Dei, & non tanget
Δικαίων δὲ ψυχαὶ ἐν χειρὶ θεοῦ, καὶ οὐ μὴ ἅψηται 1
illos tormentum. Visi sunt in oculis insipientium
αὐτῶν βάσανος. ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων 2
mori: & æstimata est afflictio exitus illorum.
τεθνάναι, καὶ ἐλογίσθη κάκωσις ἡ ἔξοδος αὐτῶν.
Et quod a nobis iter contritio: Illi autem sunt
καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντριμμα· οἱ δὲ εἰσιν 3
in pace. Etenim in conspectu hominum si tormenta passi
ἐν εἰρήνῃ. καὶ γὰρ ἐν ὄψει ἀνθρώπων ἐὰν κολασθῶ- 4
sint, spes eorum immortalitate plena. Et in paucis
σιν, ἡ ἐλπὶς αὐτῶν ἀθανασίας πλήρης. καὶ ὀλίγα 5
vexati, in multis bene afficientur: quoniam Deus
παιδευθέντες μεγάλα εὐεργετηθήσονται· ὅτι ὁ θεὸς
tentauit eos, & inuenit illos dignos se. Tanquam
ἐπείρασεν αὐτούς, καὶ εὗρεν αὐτοὺς ἀξίους ἑαυτοῦ. ὡς 6
aurum in fornace probauit illos, & quasi holo-
χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτούς, καὶ ὡς ὁλο-
caustum hostiæ accepit illos, & in tempore
κάρπωμα θυσίας προσεδέξατο αὐτούς. καὶ ἐν καιρῷ
visitationis ipsorum refulgebunt, & tanquam scintil-
ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀναλάμψουσι, καὶ ὡς σπινθῆ- 7
læ in stipula discurrent. Iudicabunt gentes &
ρες ἐν καλάμῃ διαδραμοῦνται. κρινοῦσιν ἔθνη καὶ 8
dominabuntur populis, & regnabit eorum Dominus in
κρατήσουσι λαῶν, καὶ βασιλεύσει αὐτῶν κύριος εἰς
secula. Qui confidunt in illo, intelligent
τοὺς αἰῶνας. οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτῷ συνήσουσιν 9
veritatem, & fideles in dilectione acquiescent illi:
ἀλήθειαν, καὶ οἱ πιστοὶ ἐν ἀγάπῃ προσμενοῦσιν αὐτῷ·
quoniã gratia & misericordia in sanctis eius, & visitatio
ὅτι χάρις καὶ ἔλεος ἐν τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ, καὶ ἐπισκοπὴ
in electis eius. At impij sicut
ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ. οἱ δὲ ἀσεβεῖς καθὰ 10
cogitauerunt habebunt correptionem, qui neglexerunt
ἐλογίσαντο ἕξουσιν ἐπιτιμίαν, οἱ ἀμελήσαντες τοῦ
iustum & à Domino recesserunt. Sapientiam enim & disci-
δικαίου καὶ τοῦ κυρίου ἀποστάντες. σοφίαν γὰρ καὶ παι- 11
plinã qui abiicit, infelix, & vacua spes illorum
δείαν ὁ ἐξουθενῶν ταλαίπωρος, καὶ κενὴ ἡ ἐλπὶς αὐτῶν
& labores sine fructu, & inutilia opera eorum.
καὶ οἱ κόποι ἀνόνητοι, καὶ ἄχρηστα τὰ ἔργα αὐτῶν. αἱ 12
Mulieres eorum stultæ, & nequam filij eorum.
γυναῖκες αὐτῶν ἄφρονες, καὶ πονηρὰ τὰ τέκνα αὐτῶν.
Maledicta generatio eorum, quoniam felix
ἐπικατάρατος ἡ γένεσις αὐτῶν· ὅτι μακαρία 13
sterilis incoinquinata, quæ non nouit thorum in de-
στεῖρα ἡ ἀμίαντος, ἥτις οὐκ ἔγνω κοίτην ἐν παρα-
licto: habebit fructum in visitatione animarum. Et
πτώματι, ἕξει καρπὸν ἐν ἐπισκοπῇ ψυχῶν. καὶ 14
spado qui non operatus est in manu iniquitatem, nec
εὐνοῦχος ὁ μὴ ἐργασάμενος ἐν χειρὶ ἀνόμημα, μηδὲ
cogitauit aduersus Dominum mala, dabitur enim
ἐνθυμηθεὶς κατὰ τοῦ κυρίου πονηρά· δοθήσεται γὰρ
illi fidei gratia electa, & sors in templo
αὐτῷ τῆς πίστεως χάρις ἐκλεκτή, καὶ κλῆρος ἐν ναῷ
Domini acceptior. Bonorum enim laborum fructus
κυρίου θυμηρέστερος. ἀγαθῶν γὰρ πόνων καρπὸς 15
gloriosus, & quæ non concidit radix sapientiæ.
εὐκλεής, καὶ ἀδιάπτωτος ἡ ῥίζα τῆς φρονήσεως.
Filij autem adulterorũ nõ incitati erunt, & ab ini-
τέκνα δὲ μοιχῶν ἀτέλεστα ἔσται, καὶ ἐκ παρα- 16
quo thoro semen exterminabitur. Si enim
νόμου κοίτης σπέρμα ἀφανισθήσεται. ἐάν τε γὰρ 17
longæ vitæ fuerint, in nihilum computabuntur, & sine honore
μακρόβιοι γένωνται, εἰς οὐθὲν λογισθήσονται, καὶ ἄτιμον
in nouissimis senectus illorum. Et si celeriter
ἐπ' ἐσχάτων τὸ γῆρας αὐτῶν. ἐάν τε ὀξέως 18
defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die
τελευτήσωσιν, οὐχ ἕξουσιν ἐλπίδα, οὐδὲ ἐν ἡμέρᾳ
agnitionis solatium. Nationis enim iniquæ di-
19 διαγνώσεως παραμύθιον. γενεᾶς γὰρ ἀδίκου χαλε-
ræ consummationes.
πὰ τὰ τέλη.

CAP. IV. δ'.

Melior sterilitas filiorum cum virtute: immortalitas enim
1 Κρείσσων ἀτεκνία μετὰ ἀρετῆς, ἀθανασία γὰρ
est in memoria illius, quoniam & apud Deum nota est
ἐστιν ἐν μνήμῃ αὐτῆς· ὅτι καὶ παρὰ θεῷ γινώσκεται
& apud homines. Præsentemque imitantur
2 καὶ παρὰ ἀνθρώποις. παροῦσάν τε μιμοῦνται
eam, & desiderant recedentem. & in seculum coro-
αὐτήν, καὶ ποθοῦσιν ἀπελθοῦσαν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι στεφα-
nata triumphat incoinquinatorum præmiorũ
νηφοροῦσα πομπεύει τὸν ἀμιάντων ἄθλων
certamen vincens. Multigena autem impiorum multitudo
3 ἀγῶνα νικήσασα. πολύγονον δὲ ἀσεβῶν πλῆθος
nõ erit vtilis, & ex spuriis stolonibus non dabit
οὐ χρησιμεύσει, καὶ ἐκ νόθων μοσχευμάτων οὐ δώσει
radicem in profunditatẽ, neq; stabile firmamentum collocabit.
ῥίζαν εἰς βάθος, οὐδὲ ἀσφαλῆ βάσιν ἑδράσει.
Et si enim in ramis ad tempus germinauerit, infir-
4 κἂν γὰρ ἐν κλάδοις πρὸς καιρὸν ἀναθάλῃ, ἐπι-
miter ascendentia à vento commouebuntur, &
σφαλῶς βεβηκότα ὑπὸ ἀνέμου σαλευθήσεται, καὶ
à violentia ventorum eradicabuntur. Confrin-
5 ὑπὸ βίας ἀνέμων ἐκριζωθήσεται. περικλα-
gentur rami inconsummati, & fructus illorum inuti-
σθήσονται κλῶνες ἀτέλεστοι, καὶ ὁ καρπὸς αὐτῶν ἄχρη-
lis, immaturus ad mãducandũ & ad nihilũ aptus. Ex
6 στος, ἄωρος εἰς βρῶσιν καὶ εἰς οὐθὲν ἐπιτήδειος. ἐκ
enim iniquis somniis filij qui nascuntur, testes sunt
γὰρ ἀνόμων ὕπνων τέκνα γεννώμενα μάρτυρές εἰσι
nequitiæ aduersus parentes in quæstione suâ. Iustus
7 πονηρίας κατὰ γονέων ἐν ἐξετασμῷ αὐτῶν. δίκαιος
autem si præoccupatus fuerit morte, in refrigerio erit.
δὲ ἐὰν φθάσῃ τελευτῆσαι, ἐν ἀναπαύσει ἔσται.
Senectus enim venerabilis non diuturna, neque numero
8 γῆρας γὰρ τίμιον οὐ τὸ πολυχρόνιον, οὐδὲ ἀριθμῷ
annorum computatur. Canicies autem est sapientia homini-
9 ἐτῶν μεμέτρηται. πολιὰ δέ ἐστι φρόνησις ἀνθρώ-
bus, & ætas senectutis vita immaculata. Placens
10 ποις, καὶ ἡλικία γήρως βίος ἀκηλίδωτος. εὐάρεστος
Deo factus dilectus est, & viuens inter pecca-
τῷ θεῷ γενόμενος ἠγαπήθη, καὶ ζῶν μεταξὺ ἁμαρ-
tores translatus est. Raptus est, ne malitia mutaret
11 τωλῶν μετετέθη. ἡρπάγη μὴ κακία ἀλλάξῃ
intellectum eius, aut dolus deciperet animam illius.
σύνεσιν αὐτοῦ, ἢ δόλος ἀπατήσῃ ψυχὴν αὐτοῦ.
Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, &
12 βασκανία γὰρ φαυλότητος ἀμαυροῖ τὰ καλά, καὶ
inconstantia concupiscentiæ transuertit mentem sine malitia.
ῥεμβασμὸς ἐπιθυμίας μεταλλεύει νοῦν ἄκακον.
Consummatus in breui expleuit tempora longa:
13 τελειωθεὶς ἐν ὀλίγῳ ἐπλήρωσε χρόνους μακρούς.
Placita enim erat Domino anima ipsius: propter hoc
14 ἀρεστὴ γὰρ ἦν κυρίῳ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο
properauit de medio iniquitatis. At populi videntes
15 ἔσπευσεν ἐκ μέσου πονηρίας. οἱ δὲ λαοὶ ἰδόντες
& non intelligentes, nec ponentes in intellectu tale,
καὶ μὴ νοήσαντες, μηδὲ θέντες ἐπὶ διανοίᾳ τὸ τοιοῦτο·
quoniã gratia & misericordia in sanctis eius, & obseruatio
ὅτι χάρις καὶ ἔλεος ἐν τοῖς ὁσίοις αὐτοῦ, καὶ ἐπισκοπὴ
in electis eius. Condemnat iustus mortuus
16 ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ. κατακρινεῖ δίκαιος θανὼν

viventes impios, & iuuentus consummata celerius
τοὺς ζῶντας ἀσεβεῖς, καὶ νεότης τελεσθεῖσα ταχέως
longæuam senectutem iniusti. Videbunt enim finem
πολυετὲς γῆρας ἀδίκου. ὄψονται γὰρ τελευτὴν 17
sapientis & nō intelligent quid decreuerunt de ipso, & ad
σοφοῦ, καὶ οὐ νοήσουσι τί ἐβουλεύσατο περὶ αὐτοῦ, καὶ εἰς
quid muniuit se Dominus. Videbunt & con-
τί ἠσφαλίσατο ἑαυτὸν ὁ κύριος. ὄψονται καὶ ἐξου- 18
temnent. illos autem Dominus irridebit. Et
θενήσουσιν· αὐτοὺς δὲ ὁ κύριος ἐκγελάσεται. καὶ 19
erunt pro hoc in ruinam sine honore, & in cōtumeliā inter
ἔσονται μετὰ τοῦτο εἰς πτῶμα ἄτιμον, καὶ εἰς ὕβριν ἐν
mortuos per seculum, quoniā disrūpet illos sine voce pronos,
νεκροῖς δι' αἰῶνος, ὅτι ῥήξει αὐτοὺς ἀφώνους πρηνεῖς,
& commouebit illos à fundamentis, & vsque ad supremum de-
καὶ σαλεύσει αὐτοὺς ἐκ θεμελίων, καὶ ἕως ἐσχάτου χερ-
solabuntur, & erunt in dolore, & memoria eorum
σωθήσονται, καὶ ἔσονται ἐν ὀδύνῃ, καὶ ἡ μνήμη αὐτῶν
peribit. Venient in cogitatione pecca- 20
ἀπολεῖται. ἐλεύσονται ἐν συλλογισμῷ ἁμαρτη-
torum suorum timidi, & arguent illos ex aduerso
μάτων αὐτῶν δειλοί, καὶ ἐλέγξει αὐτοὺς ἐξεναντίας τὰ
iniquitates ipsorum.
ἀνομήματα αὐτῶν.

CAP. V. ε.

Tunc stabit in confidentia multa iustus cōtra
Τότε στήσεται ἐν παρρησίᾳ πολλῇ ὁ δίκαιος κατὰ 1
faciem eorū qui angustiauerunt eum, & irritantium
προσώπον τῶν θλιψάντων αὐτὸν καὶ τῶν ἀθετούντων
labores eius. Videntes turbabuntur timore
τοὺς πόνους αὐτοῦ. ἰδόντες ταραχθήσονται φόβῳ 2
vehementi & stupebunt in insperata salu-
δεινῷ, καὶ ἐκστήσονται ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς σωτη-
te & dicent intra se pœnitentiam agentes: & præ an-
ρίας. καὶ ἐροῦσιν ἐν ἑαυτοῖς μετανοοῦντες· καὶ διὰ στε- 3
gustia spiritus gement, & dicent, Hic erat quem
νοχωρίαν πνεύματος στενάξονται, καὶ ἐροῦσιν, οὗτος ἦν ὃν
habuimus aliquādo in derisum & in similitudinem impe-
ἔσχομέν ποτε εἰς γέλωτα καὶ εἰς παραβολὴν ὀνειδι-
rij. Stulti vitam illius æstimauimus
σμοῦ. οἱ ἄφρονες τὸν βίον αὐτοῦ ἐλογισάμεθα 4
insaniam, & finem illius sine honore: Quomodo com-
μανίαν, καὶ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ ἄτιμον. πῶς κα- 5
putatus est in filiis Dei, & in sanctis sors illius
τελογίσθη ἐν υἱοῖς θεοῦ, καὶ ἐν ἁγίοις ὁ κλῆρος αὐτοῦ
est? Ergo errauimus à via veritatis, &
ἐστίν; ἄρα ἐπλανήθημεν ἀπὸ ὁδοῦ ἀληθείας, καὶ τὸ 6
iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol
τῆς δικαιοσύνης φῶς οὐκ ἔλαμψεν ἡμῖν, καὶ ὁ ἥλιος
iustitiæ non ortus est nobis. Iniquitatis im-
τῆς δικαιοσύνης οὐκ ἀνέτειλεν ἡμῖν. ἀνομίας ἐνε- 7
pleti sumus viis & perditionis, & perambulauimus
πλήσθημεν τρίβοις καὶ ἀπωλείας, καὶ διωδεύσαμεν
deserta inaccessibilia; at viam Domini non cognouimus.
ἐρήμους ἀβάτους, τὴν δὲ ὁδὸν κυρίου οὐκ ἔγνωμεν.
Quid profuit nobis superbia? & quid diuitiæ
τί ὠφέλησεν ἡμᾶς ἡ ὑπερηφανία; καὶ τί πλοῦτος 8
cum iactantia contulerunt nobis? Transierunt
μετὰ ἀλαζονείας συμβέβληται ἡμῖν; παρῆλθεν 9
illa omnia tanquā vmbra, & tanquā nuncius percur-
ἐκεῖνα πάντα ὡσεὶ σκιὰ καὶ ὡς ἀγγελία παρατρέχου-
rens. Tāquā nauis quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius cū præ-
σα. ὡς ναῦς διερχομένη κυμαινόμενον ὕδωρ, ἧς διελ- 10
terierit, non est vestigium inuenire, neque semitam carinæ il-
θούσης οὐκ ἔστιν ἴχνος εὑρεῖν, οὐδὲ ἀτραπὸν τροπίος αὐ-
lius in fluctibus. Aut velut auis transuolantis aërem
τῆς ἐν κύμασιν. ἢ ὡς ὀρνέου διαπτάντος ἀέρα 11
nullum inuenitur argumentum itineris. Illius autem
οὐδὲν εὑρίσκεται τεκμήριον πορείας· πληγῇ δὲ 12
alarum verberatum ventum leuem & scissum
ταρσῶν μαστιζόμενον πνεῦμα κοῦφον καὶ σχιζόμενον
vi stridoris, commotis alis pertransiit: & post
βίᾳ ῥοίζου, κινουμένων πτερύγων διωδεύθη· καὶ μετὰ
hoc non inuentum est signum processus in eo. Aut tāquā
τοῦτο οὐχ εὑρέθη σημεῖον ἐπιβάσεως ἐν αὐτῷ· ἢ ὡς
sagitta missa in scopum, diuisus aër continuò
βέλους βληθέντος ἐπὶ σκοπόν, τμηθεὶς ὁ ἀὴρ εὐθέως
in se resolutus est, vt ignoretur transitus illius.
εἰς ἑαυτὸν ἀνελύθη, ὡς ἀγνοῆσαι τὴν δίοδον αὐτοῦ.
Sic & nos nati desiuimus. Et virtu-
13 οὕτως καὶ ἡμεῖς γεννηθέντες ἐξελείπομεν. καὶ ἀρε-
14 tis quidem signum nullum valuimus ostendere: in autem maligni-
τῆς μὲν σημεῖον οὐδὲν ἔσχομεν δεῖξαι· ἐν δὲ τῇ κα-
tate nostra consumpti sumus. quoniā spes impij
κίᾳ ἡμῶν κατεδαπανήθημεν. ὅτι ἐλπὶς ἀσεβοῦς 15
tāquā quæ tollitur lanugo à vento, & tāquā spuma
ὡς φερόμενος χνοῦς ὑπὸ ἀνέμου, καὶ ὡς πάχνη
à procella impulsa gracilis, & tāquā fumus
ὑπὸ λαίλαπος διωχθεῖσα λεπτή, καὶ ὡς καπνὸς
à vento diffusus est, aut & tāquā memoria hospitis
ὑπὸ ἀνέμου διελύθη, ἢ καὶ ὡς μνεία καταλύτου
vnius diei prætereuntis. Iusti autem in seculum
μονοημέρου παρώδευσε. δίκαιοι δὲ εἰς τὸν αἰῶνα
viuunt, & in Domino merces eorum, & cogitatio
ζῶσι, καὶ ἐν κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν, καὶ ἡ φροντὶς
ipsorum apud Altissimum. Ideirco accipient re-
αὐτῶν παρὰ ὑψίστῳ. διὰ τοῦτο λήψονται τὸ βασί- 17
gnum decoris & diadema speciei de
λειον τῆς εὐπρεπείας, καὶ τὸ διάδημα τοῦ κάλλους ἐκ
manu Domini; quoniam dextera sua proteget eos,
χειρὸς κυρίου· ὅτι τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ σκεπάσει αὐτούς,
& brachio defendet illos. accipiet
καὶ τῷ βραχίονι ὑπερασπιεῖ αὐτῶν. λήψεται 18
armaturam zelum illius, & armabit
πανοπλίαν τὸν ζῆλον αὐτοῦ, καὶ ὁπλοποιήσει τὴν
creaturam ad vltionem inimicorum. Induet thoracem
κτίσιν εἰς ἄμυναν ἐχθρῶν. ἐνδύσεται θώρακα 19
iustitiam, & circumponet galeam iudicium sim-
δικαιοσύνην, καὶ περιθήσεται κόρυθα κρίσιν ἀνυπό-
plex. Sumet scutum inexpugnabile æquitatem.
κριτον. λήψεται ἀσπίδα ἀκαταμάχητον ὁσιότητα. 20
Acuet autem duram iram in gladium; pu-
ὀξυνεῖ δὲ ἀπότομον ὀργὴν εἰς ῥομφαίαν· συνεκ- 21
gnabit verò cū illo mundus contra stultos.
πολεμήσει δὲ αὐτῷ ὁ κόσμος ἐπὶ τοὺς παράφρονας.
Ibunt directæ emissiones fulgurum, & tāquā à
πορεύσονται εὔστοχοι βολίδες ἀστραπῶν, καὶ ὡς ἀπὸ 22
bene curuato arcu nubium ad scopum insilient. Et à
εὐκύκλου τόξου τῶν νεφῶν ἐπὶ σκοπὸν ἁλοῦνται. καὶ ἐκ 23
petra iaciente ira plenæ mittentur grandines.
πετροβόλου θυμοῦ πλήρεις ῥιφήσονται χάλαζαι·
excandesceret in illos aqua maris; flumi-
ἀγανακτήσει κατ' αὐτῶν ὕδωρ θαλάσσης, ποτα-
na vero inundabunt duriter. Stabit contra illos
24 μοὶ δὲ συγκλύσουσιν ἀποτόμως. ἀντιστήσεται αὐτοῖς
spiritus virtutis, & tanquā turbo venti ventilabit
πνεῦμα δυνάμεως, καὶ ὡς λαῖλαψ ἐκλικμήσει
illos, & desolabit omnem terram iniquitas, & mali-
αὐτούς· καὶ ἐρημώσει πᾶσαν τὴν γῆν ἀνομία, καὶ ἡ κακο-
gnitas euertet sedes potentium.
πραγία περιτρέψει θρόνους δυναστῶν.

CAP. VI. ς.

Audite ergo reges & intelligite, discite
1 Ἀκούσατε οὖν βασιλεῖς καὶ συνέτε, μάθετε

iudices finium terræ. Præbete aures qui continetis
δικασαὶ περάτων γῆς. ἐνωτίσαςθε οἱ κρατοῦντες 3
multitudinē,& superbitis in turbis nationum. Quoniā
πλήθους, καὶ γεγαυρωμένοι ἐπὶ ὄχλοις ἐθνῶν. ὅτι 4
data est à Domino potestas vobis & virtus
ἐδόθη παρὰ κυρίου ἡ κράτησις ὑμῖν, καὶ ἡ δυναςεία
ab Altissimo,qui exquiret vestra opera, & cogita-
παρὰ ὑψίστου, ὃς ἐξετάσει ὑμῶν τὰ ἔργα, καὶ τὰς βου-
tiones scrutabitur. Quoniā ministri existentes eius re-
λὰς διερευνήσει. ὅτι ὑπηρέται ὄντες τῆς αὐτοῦ βασι- 5
gni non iudicastis rectè; neque custodistis legem,
λείας οὐκ ἐκρίνατε ὀρθῶς, οὐδὲ ἐφυλάξατε νόμον,
neque secūdū voluntatem Dei ambulastis. Horren-
οὐδὲ κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ ἐπορεύθητε. φρι- 6
dè & citò instabit vobis,quoniā iudicium du-
κτῶς καὶ ταχέως ἐπιστήσεται ὑμῖν, ὅτι κρίσις ἀπό-
rum in his qui præsunt, fit. Nam minimus
τομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται. ὁ γὰρ ἐλάχιστος 7
dignus est misericordia; potentes autē potenter tormen-
συγγνωστός ἐστιν ἐλέους, δυνατοὶ δὲ δυνατῶς ἐτα-
ta patientur. Nō enim subtrahet personam omnium
σθήσονται. οὐ γὰρ ὑποστελεῖται πρόσωπον ὁ πάντων 8
dominator, nec verebitur magnitudinem,quoniā paruum
δεσπότης, οὐδὲ ἐντραπήσεται μέγεθος· ὅτι μικρὸν
& magnum ipse fecit, æqualitérque curam gerit de
καὶ μέγαν αὐτὸς ἐποίησεν, ὁμοίως τε προνοεῖται περὶ
omnibus. At fortibus fortis instar scrutatio.
πάντων. τοῖς δὲ κραταιοῖς ἰσχυρὰ ἐφίσταται ἔρευνα. 9
Ad vos ergo reges sermones mei, vt dis-
πρὸς ὑμᾶς οὖν ὦ τύραννοι οἱ λόγοι μου, ἵνα μά- 10
catis sapiētiam & ne excidatis. Qui enim custodie-
θητε σοφίαν καὶ μὴ παραπέσητε. οἱ γὰρ φυλάξαν- 11
rint iustè iusta, iustè iudicabuntur, & qui edocti fuerint
τες ὁσίως τὰ ὅσια ὁσιωθήσονται, καὶ οἱ διδαχθέντες
ea, inuenient responsionem. Concupiscite ergo
αὐτὰ εὑρήσουσιν ἀπολογίαν. ἐπιθυμήσατε οὖν τῶν 12
sermones meos, optate, & erudiemini. Cla-
λόγων μου, ποθήσατε καὶ παιδευθήσεσθε. λαμ- 13
ra & quę nūquā marcescit,est sapientia, & facilè vide-
πρὰ καὶ ἀμάραντός ἐστιν ἡ σοφία, καὶ εὐχερῶς θεωρεῖ-
tur ab his qui diligunt eam, & inuenitur ab
ται ὑπὸ τῶν ἀγαπώντων αὐτήν, καὶ εὑρίσκεται ὑπὸ
his qui quærunt illam. Præoccupat cupientes
τῶν ζητούντων αὐτήν. φθάνει τοὺς ἐπιθυμοῦντας 14
vt prænoscatur. Qui manè surrexit ad illam non la-
προγνωσθῆναι. ὁ ὀρθρίσας πρὸς αὐτὴν οὐ κο- 15
borabit; assidentem enim inueniet foribus suis. Nam
πιάσει, πάρεδρον γὰρ εὑρήσει τῶν πυλῶν αὐτοῦ. τὸ γὰρ 16
cogitare de illa scientiæ consummatio &
ἐνθυμηθῆναι περὶ αὐτῆς φρονήσεως τελειότης, καὶ
qui vigilauerit propter eam, citò securus erit.
ὁ ἀγρυπνήσας δι' αὐτὴν ταχέως ἀμέριμνος ἔσται.
Quoniā dignos se, ipsa circuit quærens,
ὅτι τοὺς ἀξίους αὐτῆς αὐτὴ περιέρχεται ζητοῦσα, 17
& in viis apparet illis hilariter, & in
καὶ ἐν ταῖς τρίβοις φαντάζεται αὐτοῖς εὐμενῶς, καὶ ἐν
omni excogitatione occurrit illis. Initium enim illius
πάσῃ ἐπινοίᾳ ἀπαντᾷ αὐτοῖς. ἀρχὴ γὰρ αὐτῆς ἡ 18
verissima disciplinæ concupiscentia. Cura autem disci-
ἀληθεστάτη παιδείας ἐπιθυμία. φροντὶς δὲ παι- 19
plinæ, dilectio; dilectio autem custodia legum illius:
δείας, ἀγάπη, ἀγάπη δὲ τήρησις νόμων αὐτῆς·
attentio autem legum confirmatio incorruptionis. In-
προσοχὴ δὲ νόμων βεβαίωσις ἀφθαρσίας. ἀφ- 20
corruptio autē propè esse facit Deum. Concupiscētia enim igitur
θαρσία δὲ ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ θεοῦ. ἐπιθυμία γὰρ ἄρα 21
sapientiæ deducit ad regnum. Si ergo delectamini in
σοφίας ἀνάγει ἐπὶ βασιλείαν. εἰ οὖν ἥδεσθε ἐπὶ 22
sedibus & sceptris reges populorum, honorate sa-
θρόνοις καὶ σκήπτροις τύραννοι λαῶν, τιμήσατε σο-
pientiā, vt in seculum regnetis.
φίαν, ἵνα εἰς τὸν αἰῶνα βασιλεύσητε. **
Quid autē est sapientia & quēadmodū facta sit, referam & non
24 τί δὲ ἐστι σοφία καὶ πῶς ἐγένετο, ἀπαγγελῶ, καὶ οὐκ
abscondam vobis mysteria; sed ab initio nati-
ἀποκρύψω ὑμῖν μυστήρια, ἀλλὰ ἀπ' ἀρχῆς γενέ-
uitatis inuestigabo, & ponam in perspicuum scientiam
σεως ἐξιχνιάσω, καὶ θήσω εἰς τὸ ἐμφανὲς τὴν γνῶσιν
eius & non præteribo veritatem. Neque quidē cū
25 αὐτῆς, καὶ οὐ μὴ παροδεύσω τὴν ἀλήθειαν. οὔτε μὴν
inuidia tabescente iter habebo, quoniā iste non erit particeps
φθόνῳ τετηκότι συνοδεύσω, ὅτι οὗτος οὐ κοινωνήσει
sapientiæ. Multitudo autē sapientum salus mundi &
26 σοφίᾳ. πλῆθος δὲ σοφῶν σωτηρία κόσμου, καὶ βα-
rex sapiens stabilimentū populi. Quamobrem accipitē
27 σιλεὺς φρόνιμος εὐστάθεια δήμου. ὥστε παιδεύεσθε
disciplinā verbis meis,& vtilitatem habebitis.
τοῖς ῥήμασί μου, καὶ ὠφεληθήσεσθε.

CAP. VII. ζ.

Sum quidē & ego mortalis homo æqualis omnibus, & ter-
1 Εἰμὶ μὲν κἀγὼ θνητὸς ἄνθρωπος ἴσος ἅπασι, καὶ γη-
rigenæ à genere primo facti. Et in ventre ma-
2 γενοῦς ἀπόγονος πρωτοπλάστου. καὶ ἐν κοιλίᾳ μη-
tris figuratus sum caro decem mensium tempore, coagulatus in
τρὸς ἐγλύφην σὰρξ δεκαμηνιαίῳ χρόνῳ, παγεὶς ἐν
sanguine de semine viri & delectamēto somno con-
αἵματι ἐκ σπέρματος ἀνδρὸς καὶ ἡδονῆς ὕπνῳ συν-
ueniente. Et ego autem natus traxi communem nobis
3 ελθούσης. καὶ ἐγὼ δὲ γενόμενος ἔσπασα τὸν κοινὸν ἀέρα,
aërem, & in similiter passam decidi terram. pri-
ἀέρα, καὶ ἐπὶ τὴν ὁμοιοπαθῆ κατέπεσα γῆν, πρώ-
mam vocem similem omnibus emisi plorans. In
4 την φωνὴν τὴν ὁμοίαν πᾶσιν ἴσα κλαίων. ἐν
inuolumentis nutritus sum & in curis. Nullus enim
5 σπαργάνοις ἀνετράφην καὶ ἐν φροντίσιν. οὐδεὶς γὰρ
rex aliud habuit natiuitatis initium. Vnus autē om-
βασιλεὺς ἑτέραν ἔσχε γενέσεως ἀρχήν. μία δὲ πάν-
nium introitus ad vitam: exitúsque æqualis. Propter hoc
6 των εἴσοδος εἰς τὸν βίον, ἔξοδός τε ἴση. διὰ τοῦτο
optaui, & scientia data est mihi; inuocaui &
7 ηὐξάμην, καὶ φρόνησις ἐδόθη μοι, ἐπεκαλεσάμην καὶ
venit mihi spiritus sapientiæ. Præposui illam
8 ἦλθέ μοι πνεῦμα σοφίας. προέκρινα αὐτὴν
sceptris & thronis, & diuitias nihil æstimaui in
σκήπτρων καὶ θρόνων, καὶ πλοῦτον οὐδὲν ἡγησάμην ἐν
comparatione illius. Neque comparaui illi lapidē pretiosū,
9 συγκρίσει αὐτῆς. οὐδὲ ὡμοίωσα αὐτῇ λίθον τίμιον,
quoniā omne aurum in cōspectu ipsius arena exigua, & tāquā
ὅτι ὁ πᾶς χρυσὸς ἐν ὄψει αὐτῆς ψάμμος ὀλίγη, καὶ ὡς
lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Super
10 πηλὸς λογισθήσεται ἄργυρος ἐναντίον αὐτῆς. ὑπὲρ
salutem & speciem dilexi illam, & propo-
ὑγίειαν καὶ εὐμορφίαν ἠγάπησα αὐτήν, καὶ προειλά-
sui illam pro luce habere, quoniā inquetum quod ex
μην αὐτὴν ἀντὶ φωτὸς ἔχειν, ὅτι ἀκοίμητον τὸ ἐκ
hac lumen. Venerūt autē mihi bona pariter omnia
11 ταύτης φέγγος. ἦλθε δέ μοι τὰ ἀγαθὰ ὁμοῦ πάντα
cum illa, & innumerabiles diuitiæ in manibus eius.
μετ' αὐτῆς, καὶ ἀναρίθμητος πλοῦτος ἐν χερσὶν αὐτῆς.
Lætatus sum autem in omnibus,quoniam eorum dux est sa-
12 εὐφράνθην δὲ ἐπὶ πᾶσιν, ὅτι αὐτῶν ἡγεῖται σο-
pientia; ignorabam autem ipsam matrem esse horum. Sine dolo
13 φία· ἠγνόουν δὲ αὐτὴν γενέτιν εἶναι τούτων. ἀδόλως
que didici, sineinuidiáque communico: diuitias
τε ἔμαθον, ἀφθόνως τε μεταδίδωμι, τὸν πλοῦτον
eius non abscondo. Indeficiens thesaurus
14 αὐτῆς οὐκ ἀποκρύπτομαι. ἀνεκλειπὴς θησαυρός
ἐστιν.

est hominibus: quo qui vsi sunt ad Deum sesociauerunt
ἐστὶν ἀνθρώποις, ὃν οἱ χρησάμενοι πρὸς θεὸν ἐστείλαντο
amicitiā propter quæ ex disciplinæ dona commendati.
φιλίαν διὰ τὰς ἐκ παιδείας δωρεὰς συστάθέντες.
Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia & co-
15 ἐμοὶ δὲ δέδωκεν ὁ θεὸς εἰπεῖν κατὰ γνώμην, καὶ ἐν-
gitare dignè de datis, quoniam ipse & sa-
θυμηθῆναι ἀξίως τῶν δεδομένων, ὅτι αὐτὸς καὶ τῆς σο-
pientiæ dux est & sapientum emendator. In enim ma-
16 φίας ὁδηγός ἐστι καὶ τῶν σοφῶν διορθωτής. ἐν γὰρ χει-
nu illius & nos & sermones nostri omnisque sapientia &
ρὶ αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ λόγοι ἡμῶν πᾶσά τε φρόνησις καὶ
opificiorum scientia Ipse enim mihi dedit eorū quæ
17 ἐργατειῶν ἐπιστήμη. αὐτὸς γάρ μοι ἔδωκε τῶν ὄν-
sunt scientiam veram, vt scirem cōpositionē orbis terrarū & opera-
των γνῶσιν ἀψευδῆ, εἰδέναι σύστασιν κόσμου καὶ ἐνέρ-
tionē elementorum: Principiū & cōsūmationē & medietatem tem-
18 γειαν στοιχείων· ἀρχὴν καὶ τέλος καὶ μεσότητα χρό-
porum. Morum mutationes & permutationes temporum, an-
19 νων· τροπῶν ἀλλαγὰς καὶ μεταβολὰς καιρῶν, ἐνι-
ni circulos & stellarum dispositiones: Naturas animaliū &
20 αυτοῦ κύκλους καὶ ἀστέρων θέσεις· φύσεις ζώων καὶ
iras bestiarum, ventorum vires & cogitationes ho-
θυμοὺς θηρίων, πνευμάτων βίας καὶ διαλογισμοὺς ἀν-
minum, differentias plantarum & virtutes radicum. Et quæ-
21 θρώπων, διαφορὰς φυτῶν καὶ δυνάμεις ῥιζῶν. ὅσα
cunq; sunt absconsa & perspicua noui. nam omnium ar-
τέ ἐστι κρυπτὰ καὶ ἐμφανῆ ἔγνων· ἡ γὰρ πάντων τε-
tifex docuit me sapientia. Est enim in ea spiritus
22 χνῖτις ἐδίδαξέ με σοφία. ἔστι γὰρ ἐν αὐτῇ πνεῦμα
intelligens, sanctus, vnigenitus, multiplex, subtilis, mobilis,
νοερόν, ἅγιον, μονογενές, πολυμερές, λεπτόν, εὐκίνητον,
integer, incoinquinatus, manifestus, illæsus, amans bonum, acu-
τρανόν, ἀμόλυντον, σαφές, ἀπήμαντον, φιλάγαθον, ὀ-
tus, expeditus, beneficus, Humanus, stabilis,
23 ξύ, ἀκώλυτον, εὐεργετικόν, φιλάνθρωπον, βέβαιον,
firmus securus, omnem habens virtutē, omnia prospiciens,
ἀσφαλές, ἀμέριμνον, παντοδύναμον, πανεπίσκοπον,
& ad omnes capax spiritus intelligentes mundos
καὶ διὰ πάντων χωροῦν πνευμάτων νοερῶν καθαρῶν
subtilissimos. Omni enim motu mobilior
24 λεπτοτάτων. πάσης γὰρ κινήσεως κινητικώτερον
sapientia: attingit autem & capax est per omnia propter mun-
σοφία· διήκει δὲ καὶ χωρεῖ διὰ πάντων διὰ τὴν κα-
ditiem Vapor enim est Dei virtutis
25 θαρότητα. ἀτμὶς γάρ ἐστι τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως,
& emanatio omnipotentis gloriæ since-
καὶ ἀπόρροια τῆς τοῦ παντοκράτορος δόξης εἰλικρι-
ra. ob hoc nihil inquinatum in eam incur-
νής· διὰ τοῦτο οὐδὲν μεμιασμένον εἰς αὐτὴν παρεμπί-
rit. Splendor enim est lucis æternæ &
26 πτει. ἀπαύγασμα γάρ ἐστι φωτὸς ἀϊδίου, καὶ
speculum sine macula Dei operationis, & imago
ἔσοπτρον ἀκηλίδωτον τῆς τοῦ θεοῦ ἐνεργείας, καὶ εἰκὼν τῆς
bonitatis eius. Vna autem existens omnia potest,
27 ἀγαθότητος αὐτοῦ. μία δὲ οὖσα πάντα δύναται,
& permanens in se omnia innouat, & per
καὶ μένουσα ἐν ἑαυτῇ τὰ πάντα καινίζει, καὶ κατὰ
nationes in animas sanctas descendens amicos Dei &
γενεὰς εἰς ψυχὰς ὁσίας μεταβαίνουσα, φίλους θεοῦ καὶ
prophetas constituit. Nihil enim diligit Deus,
28 προφήτας κατασκευάζει. οὐδὲν γὰρ ἀγαπᾷ ὁ θεός,
nisi eū qui cū sapientia habitat. Est enim hæc specio-
29 εἰ μὴ τὸν σοφίᾳ συνοικοῦντα. ἔστι γὰρ αὕτη εὐπρε-
sior Sole, & super omnem stellarum dispositionē luci
πεστέρα ἡλίου, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἀστέρων θέσιν φωτὶ
comparata, inuenitur prior. Huic quidem
30 συγκρινομένη, εὑρίσκεται προτέρα. τοῦτο μὲν γὰρ
succedit nox; sapientiā autē nō vincet malitia.
διαδέχεται νύξ, σοφίας δὲ οὐ κατισχύσει κακία.

CAP. VIII. η.

Attingit autem à fine in finem fortiter
1 Διατείνει δὲ ἀπὸ πέρατος εἰς πέρας εὐρώστως,
& disponit omnia vtiliter. Hanc amaui
2 καὶ διοικεῖ τὰ πάντα χρηστῶς. ταύτην ἐφίλησα
& exquisiui à iuuentute mea, & quæsiui spon-
καὶ ἐξεζήτησα ἐκ νεότητός μου, καὶ ἐζήτησα νύμ-
sam ducere mihi, & amator factus sum
φην ἀγαγέσθαι ἐμαυτῷ, καὶ ἐραστὴς ἐγενόμην τοῦ
pulchritudinis illius. Generositatem glorificat, contubernium Dei
3 κάλλους αὐτῆς. εὐγένειαν δοξάζει συμβίωσιν θεοῦ
habens, & omnium Dominus dilexit illam.
ἔχουσα, καὶ ὁ πάντων δεσπότης ἠγάπησεν αὐτήν.
Doctrix enim est Dei disciplinæ, & electrix
4 μύστις γάρ ἐστι τῆς τοῦ θεοῦ ἐπιστήμης, καὶ αἱρετὶς
operum illius. Si autē diuitiæ sunt appetibilis
5 τῶν ἔργων αὐτοῦ. εἰ δὲ πλοῦτός ἐστιν ἐπιθυμητὸν
possessio in vita quid sapientia locupletius omnia
κτῆμα ἐν βίῳ, τί σοφίας πλουσιώτερον τῆς τὰ πάντα
operantes Si autem prudentia operatur, quis eor: quæ
6 ἐργαζομένης; εἰ δὲ φρόνησις ἐργάζεται, τίς τῶν ὄν-
sunt quam illa magis est artifex Et si iusti-
7 των αὐτῆς μᾶλλόν ἐστι τεχνίτης; καὶ εἰ δικαιο-
tiam diligit quis: labores huius sunt virtutes: so-
σύνην ἀγαπᾷ τις, οἱ πόνοι ταύτης εἰσὶν ἀρεταί. σω-
brietatem enim & prudentiam edocet, iustitiam
φροσύνην γὰρ καὶ φρόνησιν ἐκδιδάσκει, δικαιοσύνην
& fortitudinem; quibus vtilius nihil est in vita
καὶ ἀνδρίαν, ὧν χρησιμώτερον οὐδέν ἐστιν ἐν βίῳ
hominibus. Si autem & experientiam desiderat quis, scit
8 ἀνθρώποις. εἰ δὲ καὶ πολυπειρίαν ποθεῖ τις, οἶδε
antiqua, & futura imaginatur, scit versu-
τὰ ἀρχαῖα, καὶ τὰ μέλλοντα εἰκάζει, ἐπίσταται στρο-
tias sermonum & dissolutiones ænigmatum, signa & pro-
φὰς λόγων καὶ λύσεις αἰνιγμάτων, σημεῖα καὶ τέ-
digia prægnoscit, & euentus opportunitatum & tempo-
ρατα προγινώσκει, καὶ ἐκβάσεις καιρῶν καὶ χρό-
rum. Proposui ergo hanc adducere mihi
9 νων. ἔκρινα τοίνυν ταύτην ἀγαγέσθαι ἐμαυτῷ
ad contubernium, sciens quoniā erit mihi consiliatrix
πρὸς συμβίωσιν, εἰδὼς ὅτι ἔσται μοι σύμβουλος
bonorum, & admonitio cogitationum & tædij.
ἀγαθῶν, καὶ παραίνεσις φροντίδων καὶ λύπης.
Habebo propter eam gloriam in turbis, & honorem apud
10 ἕξω δι' αὐτὴν δόξαν ἐν ὄχλοις, καὶ τιμὴν παρὰ
seniores iuuenis. Acutus inueniar in iudicio,
11 πρεσβυτέροις ὁ νέος. ὀξὺς εὑρεθήσομαι ἐν κρίσει,
& in conspectu potentium admirabilis ero. Tacentem me
12 καὶ ἐν ὄψει δυναστῶν θαυμασθήσομαι. σιγῶντά με
sustinebunt, & loquenti attendent: & lo-
περιμενοῦσι, καὶ φθεγγομένῳ προσέξουσι, καὶ λα-
quenti multum, manum imponent in os
λοῦντος ἐπὶ πλεῖον, χεῖρα ἐπιθήσουσιν ἐπὶ στόμα
suum Habebo per hanc immortalitatem, & memoriam
13 αὐτῶν. ἕξω δι' αὐτὴν ἀθανασίαν, καὶ μνήμην
æternam his qui post me relinquam. Disponam populos,
14 αἰώνιον τοῖς μετ' ἐμὲ ἀπολείψω. διοικήσω λαούς,
& nationes subditæ erunt mihi. Timebunt me
15 καὶ ἔθνη ὑποταγήσονταί μοι. φοβηθήσονταί με
audientes tyranni horrendi; in multitudine videbor
ἀκούσαντες τύραννοι φρικτοί, ἐν πλήθει φανοῦμαι
bonus & in bello fortis: intrans in
ἀγαθὸς καὶ ἐν πολέμῳ ἀνδρεῖος. εἰσελθὼν εἰς τὸν
domum meā conquiescam cum illa Nam enim habet ama-
16 οἶκόν μου προσαναπαύσομαι αὐτῇ. οὐ γὰρ ἔχει πι-
ritudinem conuersatio illius nec tædium con-
κρίαν ἡ συναναστροφὴ αὐτῆς, οὐδὲ ὀδύνην ἡ συμ-
uictus illius, sed lætitiam & gaudium.
βίωσις αὐτῆς, ἀλλὰ εὐφροσύνην καὶ χαράν.

Hæc cogitans apud me, & cõmemorans
ταῦτα λογισάμενος ἐν ἐμαυτῷ, καὶ φροντίσας [17]
in corde meo, quoniam immortalitas est in cogitatione
ἐν καρδίᾳ μου, ὅτι ἀθανασία ἐστὶν ἐν συγγενείᾳ
sapientię. Et in amicitia illius delectatio bona, & in
σοφίας. καὶ ἐν φιλίᾳ αὐτῆς τέρψις ἀγαθή, καὶ ἐν [18]
laboribus manuum illius diuitiæ sine defectione, & in cer-
πόνοις χειρῶν αὐτῆς πλοῦτος ἀνεκλιπής, καὶ ἐν συγ-
tamine colloquij illius, prudentia, & præclaritas in
γυμνασίᾳ ὁμιλίας αὐτῆς, φρόνησις, καὶ εὔκλεια ἐν
cõmunicatione sermonũ ipsius, circuibam quærens vt sumerem
κοινωνίᾳ λόγων αὐτῆς, περιῄειν ζητῶν ὅπως λάβω
illam ad me. Puer autem eram ingeniosus,
αὐτὴν πρὸς ἐμαυτόν. παῖς δὲ ἤμην εὐφυής, [19]
animámque sortitus sum bonam. Magis autem bonus
ψυχῆς τε ἔλαχον ἀγαθῆς. μᾶλλον δὲ ἀγαθὸς [20]
existens veni ad corpus incoinquinatũ. Cũ cognouissẽ autẽ quoniã nõ
ὢν ἦλθον εἰς σῶμα ἀμίαντον. γνοὺς δὲ ὅτι οὐκ [21]
aliter ero continens, nisi Deus dat, & hoc
ἄλλως ἔσομαι ἐγκρατής, ἐὰν μὴ ὁ Θεὸς δῷ, καὶ τοῦτ'
autẽ erat prudentiæ scire cuius gratia, adij
δ' ἦν φρονήσεως τὸ εἰδέναι τίνος ἡ χάρις, ἐνέτυχον τῷ
Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex toto cor-
κυρίῳ, καὶ ἐδεήθην αὐτοῦ, καὶ εἶπον ἐξ ὅλης τῆς καρ-
de meo.
δίας μου.

CAP. IX. θ'.

Deus patrum & Domine misericordiæ qui fecisti
Θεὲ πατέρων καὶ κύριε τοῦ ἐλέους ὁ ποιήσας τὰ [1]
omnia in verbo tuo. Et sapientia tua consti-
πάντα ἐν λόγῳ σου· καὶ τῇ σοφίᾳ σου κατα- [2]
tuisti hominem, vt dominaretur à te facta-
σκευάσας τὸν ἄνθρωπον, ἵνα δεσπόζῃ τῶν ὑπὸ σοῦ γενο-
rum creaturarum: Et disponat mundum in æqui-
μένων κτισμάτων, καὶ διέπῃ τὸν κόσμον ἐν ὁσιό- [3]
tate & iustitia, & in directione animæ iudicium
τητι καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ ἐν εὐθύτητι ψυχῆς κρίσιν
iudicet. Da mihi tuarum sedium assistricem sa-
κρίνῃ· δός μοι τὴν τῶν σῶν θρόνων πάρεδρον σο- [4]
pientiam & ne me reprobaueris a pueris tuis. Quia
φίαν, καὶ μή με ἀποδοκιμάσῃς ἐκ παίδων σου. ὅτι [5]
ego seruus tuus & filius ancillæ tuæ, homo
ἐγὼ δοῦλος σὸς καὶ υἱὸς τῆς παιδίσκης σου, ἄνθρωπος
infirmus & exigui temporis, & minor in intellectu
ἀσθενὴς καὶ ὀλιγοχρόνιος, καὶ ἐλάσσων ἐν συνέσει
iudicij & legum. Etsi enim quis fuerit cõsũmatus inter filios
κρίσεως καὶ νόμων. κἂν γάρ τις ᾖ τέλειος ἐν υἱοῖς [6]
hominum, ea quæ est à te sapientia absente, in nihilum com-
ἀνθρώπων, τῆς ἀπὸ σοῦ σοφίας ἀπούσης εἰς οὐδὲν λο-
putabitur, Tu me elegisti regem populi tui, &
γισθήσεται. σύ με προείλου βασιλέα λαοῦ σου, καὶ [7]
iudicem filiorũ tuorũ & filiarum. Dixisti, ædifi-
δικαστὴν υἱῶν σου καὶ θυγατέρων. εἶπας, οἰκοδομῆ- [8]
care tẽplum in monte sancto tuo, & in ciuitate habita-
σαι ναὸν ἐν ὄρει ἁγίῳ σου, καὶ ἐν πόλει κατασκη-
tionis tuæ altare, similitudinem tabernaculi sancti quod
νώσεώς σου θυσιαστήριον, μίμημα σκηνῆς ἁγίας ἣν
præparasti ab initio. Et tecum sapientia,
προητοίμασας ἀπ' ἀρχῆς. καὶ μετὰ σοῦ ἡ σοφία [9]
quæ nouit opera tua, & quæ affuit quando fecisti
ἡ εἰδυῖα τὰ ἔργα σου, καὶ παροῦσα ὅτε ἐποίησας τὸν
mundum, & quæ scit, quid placitum in oculis tuis,
κόσμον, καὶ ἐπισταμένη, τί ἀρεστὸν ἐν ὀφθαλμοῖς σου,
& quid directũ in præceptis tuis. Emitte illam
καὶ τί εὐθὲς ἐν ἐντολαῖς σου. ἐξαπόστειλον αὐτὴν [10]
de sanctis cælis, & à sede gloriæ tuæ mitte
ἐξ ἁγίων οὐρανῶν, καὶ ἀπὸ θρόνου δόξης σου πέμψον
illam, vt præsens mihi laboret & sciam quid ac-
αὐτήν, ἵνα συμπαροῦσά μοι κοπιάσῃ καὶ γνῶ τί εὐά-
ceptum est apud te. Scit enim illa omnia, &
[11] ρεστόν ἐστι παρὰ σοί. οἶδε γὰρ ἐκείνη τὰ πάντα, καὶ
intelligit, & deducet me in operibus meis sobriè, &
συνιεῖ, καὶ ὁδηγήσει με ἐν ταῖς πράξεσί μου σωφρόνως, καὶ
custodiet me in gloria sua: Et erunt accepta
[12] φυλάξει με ἐν τῇ δόξῃ αὐτῆς. καὶ ἔσται προσδεκτὰ τὰ
opera mea, & disponam populum tuum iustè, & e-
ἔργα μου, καὶ διακρινῶ τὸν λαόν σου δικαίως, καὶ ἔσο-
ro dignus sedium patris mei. Quis enim hominum co-
[13] μαι ἄξιος θρόνων πατρός μου. τίς γὰρ ἄνθρωπος γνώ-
gnoscet consilium Dei? aut quis cogitabit quid vult Deus?
σεται βουλὴν Θεοῦ; ἢ τίς ἐνθυμηθήσεται τί θέλει ὁ Θεός;
Cogitationes enim mortaliũ timidæ, & incertæ proui-
[14] λογισμοὶ γὰρ θνητῶν δειλοί, καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπι-
dentiæ nostræ. Corruptibile enim corpus aggrauat animam &
[15] νοιαι ἡμῶν. φθαρτὸν γὰρ σῶμα βαρύνει ψυχήν, καὶ
onerat terrena habitatio mentem multa cogitantem. Et
[16] βρίθει τὸ γεῶδες σκῆνος νοῦν πολυφρόντιδα. καὶ
vix imaginamur quæ in terra, & quæ in manibus inue-
μόλις εἰκάζομεν τὰ ἐπὶ γῆς, καὶ τὰ ἐν χερσὶν εὑρίσ-
nimus cum labore: quæ autẽ in cælis quæ inuestigauit?
κομεν μετὰ πόνου· τὰ δὲ ἐν οὐρανοῖς τίς ἐξιχνίασε;
Consilium autẽ tuũ quis nouit? nisi tu dederis sapientiam,
[17] βουλὴν δέ σου τίς ἔγνω; εἰ μὴ σὺ ἔδωκας σοφίαν,
& miseris sanctum tuum spiritum de altissimis? Et
[18] καὶ ἔπεμψας τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα ἀπὸ ὑψίστων; καὶ
sic correctę sunt semitæ eorum qui in terra, & placita
οὕτως διωρθώθησαν αἱ τρίβοι τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ τὰ ἀρεστά
tibi docti fuerunt homines, & sapientia saluati sunt.
[19] σοι ἐδιδάχθησαν ἄνθρωποι, καὶ τῇ σοφίᾳ ἐσώθησαν.

CAP. X. ί.

Hæc primo formatum patrem mundi, cùm solus esset
[1] Αὕτη πρωτόπλαστον πατέρα κόσμου μόνον κτι-
creatus, custodiuit: Et eduxit illum à deli-
[2] σθέντα διεφύλαξε. καὶ ἐξείλατο αὐτὸν ἐκ παραπτώ-
cto suo, deditque illi fortitudinem continendi o-
ματος ἰδίου, ἔδωκέ τε αὐτῷ ἰσχὺν κρατῆσαι ἁ-
mnia. Vt recessit autẽ ab ea iustus in ira
[3] πάντων. ἀποστὰς δὲ ἀπ' αὐτῆς ἄδικος ἐν ὀργῇ
sua, fratricidialibus deperiit furoribus: propter quẽ
[4] αὐτοῦ, ἀδελφοκτόνοις συναπώλετο θυμοῖς, δι' ὃν
inundatam terram iterum saluauit sapientia, per contem-
κατακλυζομένην γῆν πάλιν ἔσωσε σοφία, δι' εὐτε-
ptibile lignum iustum gubernans. Hæc & in
[5] λοῦς ξύλου τὸν δίκαιον κυβερνήσασα. αὕτη καὶ ἐν
consensu nequitiæ gentium confusarum nouit iustum,
ὁμονοίᾳ πονηρίας ἐθνῶν συγχυθέντων ἔγνω τὸν δίκαιον,
& conseruauit ipsum sine querela Deo. & in filij
καὶ ἐτήρησεν αὐτὸν ἄμεμπτον τῷ Θεῷ, καὶ ἐπὶ τέκνου
visceribus fortem custodiuit. Hæc iustum per-
[6] σπλάγχνοις ἰσχυρὸν ἐφύλαξεν. αὕτη δίκαιον ἐξα-
euntibus impiis liberauit fugientem descendentem
πολλυμένων ἀσεβῶν ἐρρύσατο φυγόντα καταβάσιον
ignem pentapolis. Cuius adhuc testimonium nequitiæ
[7] πῦρ πενταπόλεως. ἧς ἔτι μαρτύριον τῆς πονηρίας
fumigabunda constitit terra deserta, & imperfectis tẽporibus
καπνιζομένη καθέστηκε χέρσος, καὶ ἀτελέσιν ὥραις
fructus ferentes plantæ, incredulæ animæ memoria
καρποφοροῦντα φυτά, ἀπιστούσης ψυχῆς μνημεῖον
stans columna salis. Sapientiã enim prætereuntes, non
[8] ἑστηκυῖα στήλη ἁλός. σοφίαν γὰρ παροδεύσαντες, οὐ
tantùm læsi sunt quòd non cognouerunt bona, sed
μόνον ἐβλάβησαν τοῦ μὴ γνῶναι τὰ καλά, ἀλλὰ
& suæ insipientiæ reliquerunt in vita
καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀφροσύνης ἀπέλειπον τῷ βίῳ
μνημόσυνον,

memoriam vt in quibus errauerunt neque latere po-
μνημόσυνον, ἵνα ἐν οἷς ἐσφάλησαν μηδὲ λαθεῖν δυνη-
tuissent. Sapientia autē venerantes illam à do-
θῶσι. σοφία δὲ τοὺς θεραπεύοντας αὐτὴν ἐκ πό- 9
loribus liberauit. Hæc profugum iræ fratris iu-
νων ἐρρύσατο. αὕτη φυγάδα ὀργῆς ἀδελφοῦ δί- 10
stum deduxit in semitis rectis; ostendit illi re-
καιον ὡδήγησεν ἐν τρίβοις εὐθείαις, ἔδειξεν αὐτῷ βα-
gnum Dei, & dedit illi scientiam sanctorum, locupletauit
σιλείαν θεοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ γνῶσιν ἁγίων, εὐπόρισεν
illum in laboribus, & multiplicauit labores illius. In
αὐτὸν ἐν μόχθοις, καὶ ἐπλήθυνε τοὺς πόνους αὐτοῦ. ἐν 11
superioritate inualescentium in eum affuit, & ditauit
πλεονεξίᾳ κατισχυόντων αὐτὸν παρέστη, καὶ ἐπλούτισεν
illum. Custodiuit illum ab inimicis, & ab insi-
αὐτόν. διεφύλαξεν αὐτὸν ἀπὸ ἐχθρῶν, καὶ ἀπὸ ἐνε- 12
diatoribus tutata est & certamen forte vincere de-
δρευόντων ἠσφαλίσατο· καὶ ἀγῶνα ἰσχυρὸν ἐβράβευ-
dit illi, vt sciret, quoniam omnium potentior est re-
σεν αὐτῷ, ἵνα γνῷ, ὅτι παντὸς δυνατωτέρα ἐστὶν ἡ εὐ-
ligio Hæc venditum iustum non dere-
σέβεια. αὕτη πραθέντα δίκαιον οὐκ ἐγκατέ- 13
liquit, sed à peccato liberauit illum: descendit
λιπεν, ἀλλ᾽ ἐξ ἁμαρτίας ἐρρύσατο αὐτόν· συγκα-
cum illo in lacum. Et in vinculis non dimisit,
τέβη αὐτῷ εἰς λάκκον. καὶ ἐν δεσμοῖς οὐκ ἀφῆκεν 14
illum, donec attulit illi sceptra regni & poten-
αὐτόν, ἕως ἤνεγκεν αὐτῷ σκῆπτρα βασιλείας καὶ ἐξου-
tiam imperanti m ei: mendaces autē ostendit eos qui vitu-
σίαν τυραννούντων αὐτοῦ· ψευδεῖς δὲ ἔδειξε τοὺς μωμη-
perauerunt illum, & dedit illi gloriam æternam. Hæc
σαμένους αὐτόν, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ δόξαν αἰώνιον. αὕ- 15
populum iustum & semen sine defectu liberauit à na-
τη λαὸν ὅσιον καὶ σπέρμα ἄμεμπτον ἐρρύσατο ἐξ ἔθ-
tione prementium. Intrauit in animam serui
νους θλιβόντων. εἰσῆλθεν εἰς ψυχὴν θεράποντος 16
Domini, & stetit contra reges horrendos in portentis &
κυρίου, καὶ ἀντέστη βασιλεῦσι φοβεροῖς ἐν τέρασι καὶ
signis. Reddidit iustis mercedem pietatis laborum
σημείοις. ἀπέδωκεν ὁσίοις μισθὸν ὁσιότητος κόπων 17
suorum. deduxit eos in via mirabili, & fuit
αὐτῶν· ὡδήγησεν αὐτοὺς ἐν ὁδῷ θαυμαστῇ, καὶ ἐγένε-
illis in velamentum die, & in flammam stellarum
το αὐτοῖς εἰς σκέπην ἡμέρας, καὶ εἰς φλόγα ἄστρων
nocte. Transtulit illos per mare ru-
τὴν νύκτα. διεβίβασεν αὐτοὺς θάλασσαν ἐρυ- 18
brum, & transuexit illos per aquam nimiam.
θράν, καὶ διήγαγεν αὐτοὺς διὰ ὕδατος πολλοῦ. τοὺς 19
At inimicos illorum demersit & à profunditate abyssi
δὲ ἐχθροὺς αὐτῶν κατέκλυσε, καὶ ἐκ βάθους ἀβύσσου
eduxit illos. Ideò iusti expoliauerunt im-
ἀνέβρασεν αὐτούς. διὰ τοῦτο δίκαιοι ἐσκύλευσαν ἀ- 20
pios, & decantauerūt Domine nomen sanctum tuū, &
σεβεῖς, καὶ ὕμνησαν κύριε τὸ ὄνομα τὸ ἅγιόν σου, τήν τε
victricem, tuam manum laudauerunt pariter. Quoniā
ὑπέρμαχόν σου χεῖρα ᾔνεσαν ὁμοθυμαδόν. ὅτι 21
sapientia aperuit os mutorum & linguas infantium
ἡ σοφία ἤνοιξε στόμα κωφῶν, καὶ γλώσσας νηπίων ἔ-
posuit disertas.
θηκε τρανάς.

CAP. XI. ια.

Direxit opera eorum in manu prophetæ
Εὐώδωσε τὰ ἔργα αὐτῶν ἐν χειρὶ προφήτου ἁ- 1
sancti. Iter fecerūt per desertū quod nō habitatur & in inaccessibilibus
γίου. διώδευσαν ἔρημον ἀοίκητον, καὶ ἐν ἀβάτοις ἔ- 2
fixerunt tabernacula. Steterunt contra hostes, & inimicos vlti-
πηξαν σκηνάς. ἀντέστησαν πολεμίοις, καὶ ἐχθροὺς ἠμύ- 3
sunt. Sitierunt & inuocauerunt te, & data est illis de
ναντο. ἐδίψησαν καὶ ἐπεκαλέσαντό σε, καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἐκ 4
petra abrupta aqua, & sanitas sitis de lapide du-
πέτρας ἀκροτόμου ὕδωρ, καὶ ἴαμα δίψης ἐκ λίθου σκλη-
ro. Per quæ enim cruciati sunt inimici illorum, per
ροῦ. δι᾽ ὧν γὰρ ἐκολάσθησαν οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν, διὰ 5
hæc ipsi indigentes beneficium acceperunt. Pro quidē
τούτων αὐτοὶ ἀποροῦντες εὐεργετήθησαν. ἀντὶ μὲν 6
fonte sempiterni fluminis sanguine cruento tur-
πηγῆς ἀενάου ποταμοῦ αἵματι λυθρώδει ταραχ-
bati in corruptionē infantiū occisoris præcepti, de di-
θέντες εἰς ἔλεγχον νηπιοκτόνου διατάγματος, ἔδω-
sti illis abundantem aquam insperate: Ostendens per quæ
κας αὐτοῖς δαψιλὲς ὕδωρ ἀνελπίστως, δείξας διὰ τοῦ τό- 9
tūc fuit sitim queadmodū aduersarios puniisti. Cum
τε δίψους πῶς τοὺς ὑπεναντίους ἐκόλασας. ὅτε 10
enim tentati sunt, quamuis in misericordia disciplinā accipiētes,
γὰρ ἐπειράσθησαν, καίπερ ἐν ἐλέει παιδευόμενοι,
scierūt queadmodū in ira iudicati impij tormēta patiebantur,
ἔγνωσαν πῶς ἐν ὀργῇ κρινόμενοι ἀσεβεῖς ἐβασανίζον-
tur, Hos quidem tanquam pater monens probasti,
το. τούτους μὲν γὰρ ὡς πατὴρ νουθετῶν ἐδοκίμασας, 11
illos autem tanquam durus rex condemnans
ἐκείνους δὲ ὡς ἀπότομος βασιλεὺς καταδικάζων
examinasti. Et absentes autem & præsentes similiter torque-
ἐξήτασας. καὶ ἀπόντες δὲ καὶ παρόντες ὁμοίως ἐτρυ- 12
bantur. Duplex enim illos acceperat tædium & gemitus
χοντο. διπλῆ γὰρ αὐτοὺς ἔλαβε λύπη, καὶ στεναγμὸς 13
memoriarum præteritorum. Cum enim audierunt per
μνημῶν τῶν παρελθόντων. ὅτε γὰρ ἤκουσαν διὰ τῶν 14
propria tormenta beneficio affectos se, senserunt Do-
ἰδίων κολάσεων εὐεργετουμένους αὐτούς, ᾔσθοντο τοῦ κυ-
minum. Quē enim in expositione quondam proiectū abnegauerūt
ρίου. ὃν γὰρ ἐν ἐκθέσει πάλαι ῥιφέντα ἀπεῖπον 15
subsannantes, in fine euentorum mirati sunt,
χλευάζοντες, ἐπὶ τέλει τῶν ἐκβάσεων ἐθαύμασαν,
non similia iustis sitientes. Pro autem cogitationibus
οὐχ ὅμοια δικαίοις διψήσαντες. ἀντὶ δὲ λογισμῶν 16
sine intellectu iniquitatis illorum: in quibus errantes cole-
ἀσυνέτων ἀδικίας αὐτῶν, ἐν οἷς πλανηθέντες ἐθρήσ-
bant irrationalia reptilia, & bestias viles: immi-
κευον ἄλογα ἑρπετά, καὶ κνώδαλα εὐτελῆ ἐπαπέ-
sisti illis multitudinē irrationaliu animaliū in vindictam:
στειλας αὐτοῖς πλῆθος ἀλόγων ζώων εἰς ἐκδίκησιν,
Vt scirent, quòd per quæ quis peccat, per hæc tor-
ἵνα γνῶσιν, ὅτι δι᾽ ὧν τις ἁμαρτάνει, διὰ τούτων κο- 17
quetur. Non enim impotēs erat omnipotens tua manus, &
λάζεται. οὐ γὰρ ἠπόρει ἡ παντοδύναμός σου χείρ, καὶ 18
quæ creauit mundum ex informi materia, immittere
κτίσασα τὸν κόσμον ἐξ ἀμόρφου ὕλης, ἐπιπέμψαι
illis multitudinem vrsorum, aut audaces leones. Aut noui-
αὐτοῖς πλῆθος ἄρκτων, ἢ θρασεῖς λέοντας, ἢ νεοκ- 19
ter creatæ iræ plenas bestias ignotas, aut igniuomum
τίστους θυμοῦ πλήρεις θῆρας ἀγνώστους, ἢ τοι πυρπνόον
spirantes halitum, aut sonitum ventilati fumi, aut horrendas ab
φυσῶντας ἆσθμα, ἢ βρόμον λικμωμένου καπνοῦ, ἢ δει-
oculis scintillas more fulgurū emittentes. Quarum
νοὺς ἀπ᾽ ὀμμάτων σπινθῆρας ἀστράπτοντας. ὧν οὐ 20
solum læsura poterat exterminare illos, sed
μόνον ἡ βλάβη ἠδύνατο συνεκτρίψαι αὐτούς, ἀλλὰ
& aspectus timorem incutiens perdere Et sine autem
καὶ ἡ ὄψις ἐκφοβήσασα διολέσαι. καὶ χωρὶς δὲ τού- 21
his, vno spiritu cadere poterant à pœna
των, ἑνὶ πνεύματι πεσεῖν ἠδύναντο ὑπὸ τῆς δίκης
persecutionē passi, & dispersi ab spiritu virtu-
διωχθέντες, καὶ λικμηθέντες ὑπὸ πνεύματος δυνά-
tis tuæ. sed omnia mensura & numero & pondere
μεώς σου. ἀλλὰ πάντα μέτρῳ καὶ ἀριθμῷ καὶ σταθμῷ
disposuisti. Nam multum valere tibi adest sem-
διέταξας. τὸ γὰρ μεγάλως ἰσχύειν σοὶ πάρεστι πάν- 22

per, & robori brachij tui quis resistet? Quoniã
ζοτε, καὶ κράτει βραχίονός σου τίς ἀντιςήσεται; ὅτι 23
tãquã momētū ex stateris totus mundus ante te,
ὡς ῥοπὴ ἐκ πλαστίγγων ὅλος ὁ κόσμος ἐναντίον σου,
& tãquã gutta roris matutina quæ descendit in terram.
καὶ ὡς ῥανὶς δρόσου ὀρθρινὴ κατελθοῦσα ἐπὶ τὴν γῆν. 17
Misereris autē omnium, quia omnia potes, & dissi-
ἐλεεῖς δὲ πάντας ὅτι πάντα δύνασαι, καὶ παρο- 24
mulas peccata hominum ad pœnitentiam.
ρᾷς ἁμαρτήματα ἀνθρώπων εἰς μετάνοιαν.
Diligis enim quæ sunt omnia, & nihil abominaris eorū
ἀγαπᾷς γὰρ τὰ ὄντα πάντα, καὶ οὐδὲν βδελύσσῃ ὧν 25
quæ fecisti, neque enim odiens aliquid constituisti. Quomodo
ἐποίησας, οὐδὲ γὰρ ἂν μισῶν τι κατεσκεύασας. πῶς 26
autē permansisset aliquid nisi tu voluisses? aut non vocatum
δὲ ἔμεινεν ἄν τι εἰ μὴ σὺ ἠθέλησας; ἢ τὸ μὴ κληθὲν
à te conseruaretur? Parcis autem omnibus, quoniã tua sunt
ὑπὸ σοῦ διετηρήθη; φείδῃ δὲ πάντων, ὅτι σά ἐστι
Domine, animarum amator.
δέσποτα φιλόψυχε.

CAP. XII. ιβ'.

Nam incorruptibilis tuus spiritus est in omnibus. Ideò
Τὸ γὰρ ἄφθαρτόν σου πνεῦμά ἐστιν ἐν πᾶσι. διὸ 1 2
eos qui aberrant, paulatim corripis, & in quibus
τοὺς παραπίπτοντας κατ' ὀλίγον ἐλέγχεις, καὶ ἐν οἷς
peccauerint in memoriam ducens admones, vt libe-
ἁμαρτάνουσιν ὑπομιμνήσκων νουθετεῖς, ἵνα ἀπαλ-
rati à malitia, credant in te Domine. Et
λαγέντες τῆς κακίας πιστεύσωσιν ἐπὶ σέ κύριε. καὶ 3
enim antiquos habitatores sanctæ tuæ terræ odio habens,
γὰρ τοὺς παλαιοὺς οἰκήτορας τῆς ἁγίας σου γῆς μισήσας,
eo quòd odibilia facerent opera medicamentorum
ἐπὶ τῷ ἔχθιστα πράσσειν ἔργα φαρμακειῶν, 4
& sacrificia non sancta. Filiorúmque necatores immisericordes,
καὶ τελετὰς ἀνοσίους. τέκνων τε φονέας ἀνελεήμονας, 5
& viscerum comestores humanarum carnium: Et deuoratorē
καὶ σπλαγχνοφάγους ἀνθρωπίνων σαρκῶν, καὶ θοίναν 6
sanguinis de medio sacramenti diuini tui, & principes pa-
αἵματος ἐκ μέσου μύσας θείας σου, καὶ αὐθέντας γο-
rentes animarum inauxiliatarum, voluisti perdere per
νεῖς ψυχῶν ἀβοηθήτων, ἐβουλήθης ἀπολέσαι διὰ
manus patrum nostrorum: vt dignam peregrinationē recipe-
χειρῶν πατέρων ἡμῶν. ἵνα ἀξίαν ἀποικίαν δέξη- 7
ret Dei puerorum quæ apud te omnium charissima terra.
ται θεοῦ παίδων ἡ παρὰ σοὶ πασῶν τιμιωτάτη γῆ.
Sed & his tanquam hominibus pepercisti, misitque
ἀλλὰ καὶ τούτων ὡς ἀνθρώπων ἐφείσω, ἀπέστειλάς 8
antecursores exercitus tui vespas, vt
τε προδρόμους τοῦ στρατοπέδου σου σφῆκας, ἵνα
eos paulatim exterminarent. Non impo-
αὐτοὺς κατὰ βραχὺ ἐξολοθρεύσωσιν. οὐκ ἀδυ- 9
tens in acie impios iustis subditos
νατῶν ἐν παρατάξει ἀσεβεῖς δικαίοις ὑποχειρίους
dare, aut bestiis sæuis, aut vèrbo duro simul exter-
δοῦναι, ἢ θηρίοις δεινοῖς, ἢ λόγῳ ἀποτόμῳ ὑφ' ἓν ἐκ-
minare. Iudicans autem paulatim dabas locum pœ-
τρίψαι. κρίνων δὲ κατὰ βραχὺ ἐδίδους τόπον με- 10
nitentiæ; non ignorans, quòd nequam generatio illorum &
τανοίας, οὐκ ἀγνοῶν, ὅτι πονηρὰ ἡ γένεσις αὐτῶν καὶ
natiua malitia eorum, & quòd nō mutaretur cogi-
ἔμφυτος ἡ κακία αὐτῶν, καὶ ὅτι οὐ μὴ ἀλλαγῇ ὁ λογισ-
tatio illorum in perpetuum Semen enim erat ma-
μὸς αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα. σπέρμα γὰρ ἦν κατη- 11
ledictum ab initio: neque veritus aliquem in
ραμένον ἀπ' ἀρχῆς. οὐδὲ εὐλαβούμενος τινὰ ἐφ'
quibus peccauerunt, veniam dabas. Quis enim dicet,
οἷς ἡμάρτανον, ἄδειαν ἐδίδους. τίς γὰρ ἐρεῖ,

Quid fecisti? aut quis resistet iudicio tuo? quis autē
τί ἐποίησας; ἢ τίς ἀντιςήσεται τῷ κρίματί σου; τίς δὲ
accusabit te de nationibus quæ perierunt, quas tu feci-
ἐγκαλέσει σοι κατὰ ἐθνῶν ἀπολωλότων, ἃ σὺ ἐποίη-
sti? aut quis in conspectum tuum veniet vindex contra ini-
σας; ἢ τίς εἰς κατάστασίν σοι ἐλεύσεται ἔκδικος κατὰ ἀδί-
quos homines? Neque enim Deus est præter te, cui cura est
13 κων ἀνθρώπων; οὔτε γὰρ θεός ἐστι πλὴν σοῦ, ᾧ μέλει
de omnibus, vt ostendas quoniā non iniustè iudicasti:
περὶ πάντων, ἵνα δείξῃς ὅτι οὐκ ἀδίκως ἔκρινας,
Neque rex aut tyrannus resistere pote-
14 οὔτε βασιλεὺς ἢ τύραννος ἀντοφθαλμῆσαι δυνήσε-
rit tibi de quibus torsisti. Iustus autem existens iustè
15 ταί σοι περὶ ὧν ἐκόλασας. δίκαιος δὲ ὢν δικαίως
omnia disponis, ipsum qui non debet puni-
τὰ πάντα διέπεις, αὐτὸν τὸν μὴ ὀφείλοντα κολασθῆ-
ri condemnare exterum existimans à tua virtu-
ναι καταδικάσαι ἀλλότριον ἡγούμενος τῆς σῆς δυνά-
te. Nam vis tua iustitiæ initium, & o-
16 μεως. ἡ γὰρ ἰσχύς σου δικαιοσύνης ἀρχή, καὶ τὸ πάν-
mnium te dominari omnibus parcere te facit. Robur
17 των σε δεσπόζειν πάντων φείδεσθαί σε ποιεῖ. ἰσχὺν
enim ostendis qui non crederis in virtutis consum-
γὰρ ἐνδείκνυσαι ἀπιστούμενος ἐπὶ δυνάμεως τελειό-
matione & in scientibus audaciam arguis Tu autē
18 τητι, καὶ ἐν τοῖς εἰδόσι τὸ θράσος ἐξελέγχεις. σὺ δὲ
dominator virtutis in æquitate iudicas, & cum mul-
δεσπόζων ἰσχύος ἐν ἐπιεικείᾳ κρίνεις, καὶ μετὰ πολ-
ta parcitate gubernas nos. Adest enim tibi cùm vo-
19 λῆς φειδοῦς διοικεῖς ἡμᾶς. πάρεστι γάρ σοι ὅταν θέ-
lueris posse; docuisti autem tuum populum per
λῃς τὸ δύνασθαι. ἐδίδαξας δέ σου τὸν λαὸν διὰ τῶν
talia opera, quoniā oportet iustum esse humanum.
τοιούτων ἔργων, ὅτι δεῖ τὸν δίκαιον εἶναι φιλάνθρωπον.
& bonæ spei fecisti filios tuos, quoniā das in
καὶ εὐέλπιδας ἐποίησας τοὺς υἱούς σου, ὅτι διδῶς ἐπὶ ἁ-
peccatis pœnitentiam. Si enim inimicos seruorum tuorū
20 μαρτήμασι μετάνοιαν. εἰ γὰρ ἐχθροὺς παίδων σου
& debitos morti cum tanta cruciasti
καὶ ὀφειλομένους θανάτῳ μετὰ τοσαύτης ἐτιμωρήσω
attentione, dans tempus & modum per quæ mutaren-
προσοχῆς, δοὺς χρόνον καὶ τόπον δι' ὧν ἀπαλλα-
tur à malitia: Cùm quanta diligentia iudica-
21 γῶσι τῆς κακίας. μετὰ πόσης ἀκριβείας ἔκρι-
sti filios tuos, quorum parentibus iuramēta & conuē-
νας τοὺς υἱούς σου, ὧν τοῖς πατράσιν ὅρκους καὶ συν-
tiones dedisti bonarum promissionum. Nos ergo
22 θήκας ἔδωκας ἀγαθῶν ὑποσχέσεων. ἡμᾶς οὖν
instruens, inimicos nostros in multitudine flagellas,
παιδεύων, τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν ἐν μυριότητι μαστιγοῖς,
vt tuam bonitatem curemus indicantes,
ἵνα σου τὴν ἀγαθότητα μεριμνῶμεν κρίνοντες,
iudicati autem speremus misericordiam. Vnde & eos qui in
23 κρινόμενοι δὲ προσδοκῶμεν ἔλεος. ὅθεν καὶ τοὺς ἐν
stultitia vitæ vixerunt iniustè, per proprias
ἀφροσύνῃ ζωῆς βιώσαντας ἀδίκως, διὰ τῶν ἰδίων
cruciasti abominationes. Etenim erroris
24 ἐβασάνισας βδελυγμάτων. καὶ γὰρ τῶν πλάνης
viis longius errauerunt, deos æsti-
ὁδῶν μακρότερον ἐπλανήθησαν, θεοὺς ὑπολαμ-
mantes quæ & in animalibus inimicorum vilia, infan-
βάνοντες τὰ καὶ ἐν ζώοις τῶν ἐχθρῶν ἄτιμα, νη-
tium more stultorum decepti Propter hoc tãquā
25 πίων δίκην ἀφρόνων ψευσθέντες. διὰ τοῦτο ὡς
pueris sine ratione iudicium in ludibrium misi-
παισὶν ἀλογίστοις τὴν κρίσιν εἰς ἐμπαιγμὸν ἔπεμ-
sti. Illi autem ludibriis increpationis non corre-
26 ψας. οἱ δὲ παιγνίοις ἐπιτιμήσεως μὴ νουθετη-
cti, dignum Dei iudicium experientur In quibus enim
θέντες, ἀξίαν θεοῦ κρίσιν πειράσουσιν. ἐφ' οἷς γὰρ
αὐτοὶ

ipsi patientes indignabantur, in his quos putabant
αὐτοὶ πάσχοντες ἠγανάκτουν, ἐπὶ τούτοις οὓς ἐδόκουν
deos, in ipsis puniri videntes quem olim ne-
θεούς, ἐν αὐτοῖς κολαζόμενοι ἰδόντες ὃν πάλαι ἠρ-
gabant, nosse, Deum agnouerunt verum: propterea &
νοῦντο εἰδέναι, θεὸν ἐπέγνωσαν ἀληθῆ. διὸ καὶ τὸ
finis condemnationis in illos superuenit.
τέρμα τῆς καταδίκης ἐπ' αὐτοὺς ἐπῆλθε.

CAP. XIII. ιγ'.

Vani quidem omnes homines natura, quibus adest
1 Μάταιοι μὲν γὰρ πάντες ἄνθρωποι φύσει, οἷς παρῆν
Dei ignorantia, & de his quæ videntur bona, non potuerũt
θεοῦ ἀγνωσία, καὶ ἐκ τῶν ὁρωμένων ἀγαθῶν, οὐκ ἴσχυσαν
intelligere eũ qui est; neque operibus attendentes agno-
εἰδέναι τὸν ὄντα, οὔτε τοῖς ἔργοις προσέχοντες ἐπέγ-
uerunt artificem. Sed aut ignẽ, aut spiritum, aut celerem
2 νωσαν τὸν τεχνίτην. ἀλλ' ἢ πῦρ, ἢ πνεῦμα, ἢ ταχινὸν
aerem, aut gyrum stellarum, aut violentã aquã, aut luminaria
ἀέρα, ἢ κύκλον ἄστρων, ἢ βίαιον ὕδωρ, ἢ φωστῆρας
cæli, rectores mundi Deos putauerunt. Quorum si quidem
3 οὐρανοῦ, πρυτάνεις κόσμου θεοὺς ἐνόμισαν. ὧν εἰ μὲν τῇ
specie delectati, hæc deos putauerunt,
καλλονῇ τερπόμενοι, ταῦτα θεοὺς ὑπελάμβανον,
sciant quanto his Dominus est melior, nam
γνώτωσαν πόσῳ τούτων ὁ δεσπότης ἐστὶ βελτίων, ὁ γὰρ τοῦ
speciei principium generator creauit hæc. Si autem virtute
4 κάλλους γενεσιάρχης ἔκτισεν αὐτά. εἰ δὲ δύναμιν
& operatione mirati, intelligant ab illis
καὶ ἐνέργειαν ἐκπλαγέντες, νοησάτωσαν ἀπ' αὐτῶν
quanto qui constituit ipsa, potentior est. Ab
5 πόσῳ ὁ κατασκευάσας αὐτὰ δυνατώτερός ἐστιν. ἐκ
enim magnitudine & specie & creaturis, per analogiam
γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων, ἀναλόγως ὁ
generator illorum conspicitur. Sed tamen in his
6 γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται. ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τούτοις
querela est parua: & enim illi fortè errant Deum
μέμψις ἐστὶν ὀλίγη. καὶ γὰρ αὐτοὶ τάχα πλανῶνται θεὸν
quærentes & volentes inuenire. In enim operibus illũ
7 ζητοῦντες καὶ θέλοντες εὑρεῖν. ἐν γὰρ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ
conuersantes scrutantur, & persuasũ habent aspectu, quoniã
ἀναστρεφόμενοι διερευνῶσι, καὶ πείθονται τῇ ὄψει, ὅτι
bona quæ videntur. Iterum autẽ neque illi venia digni.
8 καλὰ τὰ βλεπόμενα. πάλιν δ' οὐδ' αὐτοὶ συγγνωστοί.
Si enim tantum potuerunt scire, vt possent æstimare
9 εἰ γὰρ τοσοῦτον ἴσχυσαν εἰδέναι, ἵνα δύνωνται στοχάσασθαι
seculum, horum dominum quomodo citius non inuenerũt?
τὸν αἰῶνα, τὸν τούτων δεσπότην πῶς τάχιον οὐχ εὗρον;
Infelices autem & inter mortuos spes eorum, qui
10 Ταλαίπωροι δὲ καὶ ἐν νεκροῖς αἱ ἐλπίδες αὐτῶν, οἵτι-
appellauerunt Deos opera manuum hominum, aurum &
νες ἐκάλεσαν θεοὺς ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, χρυσὸν καὶ
argentum, artis meditationem & similitudines ani-
ἄργυρον, τέχνης ἐμμελέτημα καὶ ἀπεικάσματα ζώ-
maliũ, aut lapidẽ inutilem manus opus antiquæ. Si autẽ &
11 ων, ἢ λίθον ἄχρηστον χειρὸς ἔργον ἀρχαίας. εἰ δὲ καί
aliquis lignator faber rectam arborem cum secuerit
τις ὑλοτόμος τέκτων εὐκίνητον φυτὸν ἐκπρίσας,
circumrasit doctè omnem corticem eius, & ar-
περιέξεσεν εὐμαθῶς πάντα τὸν φλοιὸν αὐτοῦ, καὶ τε-
te vsus decore præparauit vtile vas
χνησάμενος εὐπρεπῶς κατεσκεύασε χρήσιμον σκεῦος
in ministerium vitæ. At reliquias o-
12 εἰς ὑπηρεσίαν ζωῆς· τὰ δ' ἀποβλήματα τῆς ἐρ-
peris in præparationem escæ expendens satiatus est.
γασίας εἰς ἑτοιμασίαν τροφῆς ἀναλώσας ἐνεπλήσθη.
Quod autem ex illis abiicitur ad nihil vtile lignum
13 τὸ δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπόβλημα εἰς οὐδὲν εὔχρηστον ξύλον

curuum, & ramis natura plenum, accipiens sculpsit
σκολιόν, καὶ ὄζοις συμπεφυκός, λαβὼν ἔγλυψεν
in diligentia otij sui, & experientia intellectu figu-
ἐν ἐπιμελείᾳ ἀργίας αὐτοῦ, καὶ ἐμπειρίᾳ συνέσεως ἐτύ-
rauit illud, assimilauit illud imagini hominis. Aut animali
14 πωσεν αὐτό, ἀπείκασεν αὐτὸ εἰκόνι ἀνθρώπου. ἢ ζώῳ
cuipiam viri simile fecit illud, deliniens rubrica &
τινὶ εὐτελεῖ ὡμοίωσεν αὐτό, καταχρίσας μίλτῳ καὶ
fuco, rubricum faciens colorem illius, & omnem maculam quæ
φύκει, ἐρυθήνας χρόαν αὐτοῦ, καὶ πᾶσαν κηλῖδα τὴν
in eo, perliniens. Et cùm fecerit ei ipso dignam
15 ἐν αὐτῷ καταχρίσας· καὶ ποιήσας αὐτῷ αὐτοῦ ἄξιον
habitationẽ, in pariete posuit illud confirmans fer-
οἴκημα, ἐν τοίχῳ ἔθηκεν αὐτό, ἀσφαλισάμενος σιδή-
ro. Vt quidem non decideret prouidit illi,
16 ρῳ· ἵνα μὲν οὖν μὴ καταπέσῃ προενόησεν αὐτοῦ,
sciens quòd non potest se adiuuare, & enim est i-
εἰδὼς ὅτι ἀδυνατεῖ ἑαυτῷ βοηθῆσαι· καὶ γάρ ἐστιν εἰ-
mago & necessitatem habet adiutorij. Pro autem possessionibus &
17 κὼν καὶ χρείαν ἔχει βοηθείας. περὶ δὲ κτημάτων καὶ
nuptiis suis & filiorum orans; non e-
18 γάμων αὐτοῦ καὶ τέκνων προσευχόμενος, οὐκ αἰ-
rubescit inanimatum alloqui, & pro quidẽ
σχύνεται τῷ ἀψύχῳ προσλαλῶν. καὶ περὶ μὲν
sanitate infirmum inuocat: pro autem vita mor-
19 ὑγιείας τὸ ἀσθενὲς ἐπικαλεῖται· περὶ δὲ ζωῆς τὸ νε-
tuum rogat, pro autem auxilio inexpertissimo sup-
κρὸν ἀξιοῖ, περὶ δὲ ἐπικουρίας τὸ ἀπειρότατον ἱκε-
plicat. Pro autem itinere, neque gressu vti
τεύει· περὶ δὲ ὁδοιπορίας, τὸ μηδὲ βάσει χρῆσθαι
potenti, pro autem acquisitione & operatione & manuum
δυνάμενον, περὶ δὲ πορισμοῦ καὶ ἐργασίας καὶ χειρῶν
euentu, ab ignauissimo manibus bonum euentum
ἐπιτυχίας, τὸ ἀδρανέστατον ταῖς χερσὶν εὐδράνειαν
petit.
αἰτεῖται.

CAP. XIV. ιδ'.

Ad nauigãdũ quispiã iterum paratus, & feros pertran-
1 Πλοῦν τις πάλιν στελλόμενος καὶ ἄγρια μέλλων
siturus fluctus ferente se naue putri-
διοδεύειν κύματα, τοῦ φέροντος αὐτὸν πλοίου σαθρό-
dius lignum inuocat. Illud quidem enim cupiditas lu-
2 τερον ξύλον ἐπιβοᾶται. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὄρεξις πο-
crorum excogitauit; artifex autem sapientia fabricauit.
ρισμῶν ἐπενόησε, τεχνίτης δὲ σοφία κατεσκεύασεν.
At tua pater gubernat prouidentia, quoniam de-
3 ἡ δὲ σή, πάτερ, διακυβερνᾷ πρόνοια, ὅτι ἔδω-
disti & in mari viam, & in fluctibus semitam secu-
κας καὶ ἐν θαλάσσῃ ὁδὸν καὶ ἐν κύμασι τρίβον ἀσφα-
ram, Ostendẽs quod potes ex omni saluare, vt
4 λῆ, δεικνὺς ὅτι δύνασαι ἐκ παντὸς σώζειν, ἵνα
& si sine arte aliquis ascendat. Vis autem non otiosa esse
5 κἂν ἄνευ τέχνης τις ἐπιβῇ. θέλεις δὲ μὴ ἀργὰ εἶναι
sapientiæ tuæ opera: propter hoc & minimo ligno
τὰ τῆς σοφίας σου ἔργα· διὰ τοῦτο καὶ ἐλαχίστῳ ξύλῳ
credunt homines animas, & qui transfictunt tempestatem
πιστεύουσιν ἄνθρωποι ψυχάς, καὶ διελθόντες κλύδωνα
rate liberati sunt. Et in initio enim cùm perirent
6 σχεδίᾳ διεσώθησαν. καὶ ἀρχῆς γὰρ ἀπολλυμένων
superbi gigantes, spes mundi [illegible]
ὑπερηφάνων γιγάντων, ἡ ἐλπὶς τοῦ κόσμου ἐπὶ σχεδίας
confugiens, reliquit seculo semen natiuitatis
καταφυγοῦσα, ἀπέλιπεν αἰῶνι σπέρμα γενέσεως
tua gubernata manu. Benedictum est enim li-
7 τῇ σῇ κυβερνηθεῖσα χειρί. εὐλόγηται γὰρ ξύ-
gnum per quod fit iustitia. At manu factum
8 λον δι' οὗ γίνεται δικαιοσύνη. τὸ δὲ χειροποίητον

maledictum illud & qui fecit illud: quia hic quidē operaἐπικατάρατον αὐτὸ καὶ ὁ ποιήσας αὐτό· ὅτι ὁ μὲν εἰρ-
tus est, illud autem corruptibile Deus nominatum est. Similiter
γάζετο, τὸ δὲ φθαρτὸν θεὸς ὠνομάσθη. ἐν ἴσῳ,
odiosa Deo & impius & impietas eius. Etenim
μισητὰ θεῷ καὶ ὁ ἀσεβῶν καὶ ἡ ἀσέβεια αὐτοῦ. καὶ γὰρ 10
quod factum est cum eo qui fecit tormenta patietur. Propter
τὸ πραχθὲν σὺν τῷ δράσαντι κολασθήσεται. διὰ 11
hoc & in idolis nationum visitatio erit, quoniam in
τοῦτο καὶ ἐν εἰδώλοις ἐθνῶν ἐπισκοπὴ ἔσται, ὅτι ἐν
creatura Dei in abominationem facti sunt & in scan-
κτίσματι θεοῦ εἰς βδέλυγμα ἐγενήθησαν καὶ εἰς σκάν-
dala animabus hominum, & in laqueum pedibus insipien-
δαλα ψυχαῖς ἀνθρώπων καὶ εἰς παγίδα ποσὶν ἀφρό-
tium. Initium enim fornicationis excogitatio idolorū: inuentio aūt
νων. ἀρχὴ γὰρ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων· εὕρεσις δὲ 12
illorum corruptio vitæ. Neque enim erant ab initio, ne-
αὐτῶν φθορὰ ζωῆς. οὔτε γὰρ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, οὔ- 13
que in perpetuum erunt. Vana gloria enim hominum
τε εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται. κενοδοξίᾳ γὰρ ἀνθρώπων 14
ingressa est in mundum, & ideò breuis illorum
εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ διὰ τοῦτο σύντομον αὐτῶν τὸ
finis excogitatus est. Intempestiuo enim luctu vexatus pa-
τέλος ἐπενοήθη. ἀώρῳ γὰρ πένθει τρυχόμενος πα- 15
ter citò rapti filii, imaginem faciens
τὴρ τοῦ ταχέως ἀφαιρεθέντος τέκνου, εἰκόνα ποιήσας
tunc mortuum hominem, nunc vt Deum coluit, & tra-
τὸν τότε νεκρὸν ἄνθρωπον, νῦν ὡς θεὸν ἐτίμησε, καὶ πα-
didit subditis mysteria & sacrificia. Deinde
ρέδωκε τοῖς ὑποχειρίοις μυστήρια καὶ τελετάς. εἶτ' 16
in tempore quæ inualuerat impia cōsuetudo tāquā lex custo-
ἐν χρόνῳ κρατυνθὲν τὸ ἀσεβὲς ἔθος ὡς νόμος ἐφυ-
dita est, & tyrannorum imperiis colebantur scul-
λάχθη, καὶ τυράννων ἐπιταγαῖς ἐθρησκεύετο τὰ γλυ-
pta. Quos in cōspectu non potentes honorare homines
πτά. οὓς ἐν ὄψει μὴ δυνάμενοι τιμᾶν ἄνθρωποι 17
eo quòd longè habitarent, à longe conspectum figu-
διὰ τὸ μακρὰν οἰκεῖν, τὴν πόρρωθεν ὄψιν ἀνατυπω-
rantes manifestam imaginem honorati regis
σάμενοι ἐμφανῆ εἰκόνα τοῦ τιμωμένου βασιλέως
fecerunt, vt absenti tanquam præsenti assentarentur per
ἐποίησαν, ἵνα τὸν ἀπόντα ὡς παρόντα κολακεύωσι διὰ
solicitudinem. In extensionē autem cultus & i-
τῆς σπουδῆς. εἰς ἐπίτασιν δὲ θρησκείας καὶ τοὺς ἀ- 18
gnorantes artificis adhortata est ambitio.
γνοοῦντας ἡ τοῦ τεχνίτου προετρέψατο φιλοτιμία.
Ille enim fortè dominanti volens placere,
ὁ μὲν γὰρ τάχα τῷ κρατοῦντι βουλόμενος ἀρέσαι 19
elaborauit arte similitudinem in melius.
ἐξεβιάσατο τῇ τέχνῃ τὴν ὁμοιότητα ἐπὶ τὸ κάλλιον.
At multitudo attracta per speciem operis
τὸ δὲ πλῆθος ἐφελκόμενον διὰ τὸ εὔχαρι τῆς ἐργα- 20
eum qui paulò antè honoratus fuerat homo, nunc nu-
σίας τὸν πρὸ ὀλίγου τιμηθέντα ἄνθρωπον, νῦν σέ-
men æstimauerunt. Et hoc fuit vitæ in insi-
βασμα ἐλογίσατο. καὶ τοῦτο ἐγένετο τῷ βίῳ εἰς ἔνε- 21
dias, quoniā aut calamitati aut tyrannidi seruientes ho-
δρον· ὅτι ἢ συμφορᾷ ἢ τυραννίδι δουλεύσαντες ἄν-
mines incommunicabile nomē lapidibus & lignis impo-
θρωποι τὸ ἀκοινώνητον ὄνομα λίθοις καὶ ξύλοις περιέ-
suerunt. Postea non suffecerat errasse circa
θηκαν. εἶτ' οὐκ ἤρκεσε τὸ πλανᾶσθαι περὶ τὴν τοῦ 22
Dei scientiam, sed & in magno viuentes inscitiæ bel-
θεοῦ γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν μεγάλῳ ζῶντες ἀγνοίας πο-
lo, tanta mala pacem appellant.
λέμῳ, τὰ τοσαῦτα κακὰ εἰρήνην προσαγορεύουσιν.
Aut enim filiorū occisius sacrificia, aut occulta mysteria, aut in-
ἢ γὰρ τεκνοφόνους τελετὰς, ἢ κρύφια μυστήρια, ἢ ἐμ- 23
sanas ex aliis legibus commessationes agētes: Neque vitas
μανεῖς ἐξ ἄλλων θεσμῶν κώμους ἄγοντες· οὔτε βίους 24

neque nuptias amplius mundas custodiunt: alius
οὔτε γάμους ἔτι καθαροὺς φυλάσσουσιν, ἕτερος
autē alterum aut insidiis occidit, aut adulterans contristat.
δὲ ἕτερον ἢ λοχῶν ἀναιρεῖ, ἢ νοθεύων ὀδυνᾷ.
Omnia autem mixtè habet sanguis & cædes, furtum
25 πάντα δὲ ἐπιμὶξ ἔχει αἷμα καὶ φόνος, κλοπὴ
& dolus, corruptio, infidelitas, turbatio, periurium, tumul-
καὶ δόλος, φθορὰ, ἀπιστία, τάραχος, ἐπιορκία, θόρυ-
tus bonorum, Gratiæ immemoratio, animarum inqui-
26 βος ἀγαθῶν, χάριτος ἀμνηστία, ψυχῶν μια-
natio, natiuitatis mutatio, nuptiarum inordinatio, mœchia
σμὸς, γενέσεως ἐναλλαγὴ, γάμων ἀταξία, μοιχεία
& impudicitia. Nam innominatorum idolorum cul-
καὶ ἀσέλγεια. ἡ γὰρ τῶν ἀνωνύμων εἰδώλων θρη-
27
tura omnis initium mali & causa & finis est.
σκεία παντὸς ἀρχὴ κακοῦ καὶ αἰτία καὶ πέρας ἐστίν.
Aut enim dum lætantur insaniunt, aut vaticinantur
28 ἢ γὰρ εὐφραινόμενοι μεμήνασιν, ἢ προφητεύουσι
falsa, aut viuunt iniustè, aut peierant citò.
ψευδῆ, ἢ ζῶσιν ἀδίκως, ἢ ἐπιορκοῦσι ταχέως.
Inanimatis enim confidentes idolis malè iuran-
29 ἀψύχοις γὰρ πεποιθότες εἰδώλοις κακῶς ὀμόσαν-
tes, læsi non expectant. Vtraque autem
30 τες, ἀδικηθῆναι οὐ προσδέχονται. ἀμφότερα δὲ
eos compellentur iusta, quoniam malè sen-
αὐτοὺς μετελεύσεται τὰ δίκαια, ὅτι κακῶς ἐφρό-
serunt de Deo attendentes idolis & iniustè
νησαν περὶ θεοῦ προσέχοντες εἰδώλοις, καὶ ἀδίκως
iurauerunt in dolo contemnentes iustitiam. Non
ὤμοσαν ἐν δόλῳ καταφρονήσαντες ὁσιότητος. οὐ
enim iurantium virtus, sed peccan-
31 γὰρ ἡ τῶν ὀμνυομένων δύναμις, ἀλλ' ἡ τῶν ἁμαρ-
tium pœna perambulat semper iniustorum
τανόντων δίκη ἐπεξέρχεται ἀεὶ τὴν τῶν ἀδίκων
transgressionem.
παράβασιν.

CAP. XV. ιέ.

Tu autem Deus noster vtilis & verus, pa-
1 Σὺ δὲ ὁ θεὸς ἡμῶν χρηστὸς καὶ ἀληθὴς, μακρό-
tiens & in misericordia disponēs omnia. Etenim si
2 θυμος καὶ ἐν ἐλέει διοικῶν τὰ πάντα. καὶ γὰρ ἐὰν
peccauerimus, tui sumus scientes tuam potentiam non
ἁμάρτωμεν, σοί ἐσμεν εἰδότες σου τὸ κράτος· οὐχ
peccabimus autem, sciētes quoniā apud te cōputati sumus.
ἁμαρτησόμεθα δὲ, εἰδότες ὅτι σοὶ λελογίσμεθα.
Nam scire te, consummata iustitia, &
3 τὸ γὰρ ἐπίστασθαί σε, ὁλόκληρος δικαιοσύνη, καὶ
nosse tuam virtutem radix immortalitatis. Neque enim
4 εἰδέναι σου τὸ κράτος ῥίζα ἀθανασίας. οὔτε γὰρ
decepit nos hominum malæ artis excogitatio,
ἐπλάνησεν ἡμᾶς ἀνθρώπων κακότεχνος ἐπίνοια,
neque vmbra picturarum, labor sine fructu, species maculata
οὔτε σκιαγράφων πόνος ἄκαρπος, εἶδος σπιλωθὲν
coloribus variis Quorū aspectus stultis in con-
5 χρώμασι διηλλαγμένοις. ὧν ὄψις ἄφροσιν εἰς ὄ-
cupiscentiā venit, desideratque mortuæ imaginis formam sine anima.
ρεξιν ἔρχεται, ποθεῖ τε νεκρᾶς εἰκόνος εἶδος ἄπνουν.
Malorum amatores dignique talium expectationum, &
6 κακῶν ἐρασταὶ ἄξιοί τε τοιούτων ἐλπίδων, καὶ οἱ
desiderantes & colentes. Etenim figulus mol-
7 ποθοῦντες καὶ οἱ σεβόμενοι. καὶ γὰρ κεραμεὺς ἁπα-
lem terram premens laboriosè fingit ad mini-
λὴν γῆν θλίβων ἐπίμοχθον πλάσσει πρὸς ὑπη-
sterium nostrum vnumquodque, sed de eodem luto fin-
ρεσίαν ἡμῶν ἓν ἕκαστον, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ ἀνέ-
xit & mundis operibus seruientia vasa
πλάσατο τά τε τῶν καθαρῶν ἔργων δοῦλα σκεύη,
τά τε

& contraria omnia similiter: horum autē vtriusque quis
τά τε ἐναντία πάντα ὁμοίως· τούτων δὲ ἑκατέρου τίς
cuiusque est vsus, index figulus. Et ma-
ἑκάστου ἐστὶν ἡ χρῆσις, κριτὴς ὁ πηλουργός. καὶ κα- 8
le laborans deum vanum ex eodem fingit luto,
κόμοχθος θεὸν μάταιον ἐκ τοῦ αὐτοῦ πλάσσει πηλοῦ,
qui paulò antè de terra genitus paulò pòst abi-
ὃς πρὸ μικροῦ ἐκ γῆς γενηθεὶς μετ᾽ ὀλίγον πορεύ-
bit ex qua sumptus est, animæ repetitus debitum.
εται ἐξ ἧς ἐλήφθη, τὸ τῆς ψυχῆς ἀπαιτηθεὶς χρέος.
Sed est ei cura non quis laboraturus est, neque
ἀλλ᾽ ἔστιν αὐτῷ φροντὶς οὐχ ὅτι μέλλει κάμνειν, οὐδ᾽ 9
quia breuem vitam habet, sed certat quidem
ὅτι βραχυτελῆ βίον ἔχει, ἀλλ᾽ ἀντερείδεται μὲν
cum aurificibus & argentariis, ærariosque
χρυσουργοῖς καὶ ἀργυροχόοις, χαλκοπλάστας τε
imitatur, & gloriam reputat quoniā adulterina fingit.
μιμεῖται, καὶ δόξαν ἡγεῖται ὅτι κίβδηλα πλάσσει.
Cinis cor eius & terra vilior spes
σποδὸς ἡ καρδία αὐτοῦ, καὶ γῆς εὐτελεστέρα ἡ ἐλ- 10
illorum, lutóque vilior vita eius.
πὶς αὐτοῦ, πηλοῦ τε ἀτιμότερος ὁ βίος αὐτοῦ.
Quoniā ignorauit qui finxit se, & qui inspi-
ὅτι ἠγνόησε τὸν πλάσαντα αὐτόν, καὶ τὸν ἐμπνεύ- 11
rauit illi animam quæ operatur, & qui insufflauit
σαντα αὐτῷ ψυχὴν ἐνεργοῦσαν, καὶ ἐμφυσήσαντα
spiritum vitalem. Sed æstimauerunt lusum esse
πνεῦμα ζωτικόν. ἀλλ᾽ ἐλογίσαντο παίγνιον εἶναι 12
vitam nostram, & viuendi modum conuersione vitæ quæ-
τὴν ζωὴν ἡμῶν, καὶ τὸν βίον πανηγυρισμὸν ἐπι-
stuosam: oportere enim dicunt vndecū; etiā ex malo acquirere.
κερδῆ· δεῖν γάρ φασιν ὅθεν δὴ κἂν ἐκ κακοῦ πορίζειν.
Hic enim præter omnes nouit quod peccat, materiæ ter-
οὗτος γὰρ παρὰ πάντας οἶδεν ὅτι ἁμαρτάνει, ὕλης γεώ- 13
reæ fragilia vasa & sculptilia fabricans. O-
δους εὔθραυστα σκεύη καὶ γλυπτὰ δημιουργῶν. πάν- 14
mnes autē insipientissimi & infelices super animas infantium,
τες δὲ ἀφρονέστατοι καὶ τάλανες ὑπὲρ ψυχὰς νηπίων,
inimici populi tuo imperantes illi.
οἱ ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ σου καταδυναστεύοντες αὐτόν.
Quoniam omnia idola gentium æstimauerunt
ὅτι πάντα τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν ἐλογίσαντο 15
deos, quibus neque oculorum vsus ad visionem, neque na-
θεούς, οἷς οὔτε ὀμμάτων χρῆσις εἰς ὅρασιν, οὔτε ῥῖ-
res ad attractionem aëris, neque aures ad audiendū neque di-
νες εἰς συνολκὴν ἀέρος, οὔτε ὦτα ἀκούειν, οὔτε δάκ-
giti manuum ad contrectationem, & pedes eorum pi-
τυλοι χειρῶν εἰς ψηλάφησιν, καὶ οἱ πόδες αὐτῶν ἀρ-
gri ad ingressum. Homo enim fecit illos,
γοὶ πρὸς ἐπίβασιν. ἄνθρωπος γὰρ ἐποίησεν αὐτούς, 16
& spiritum mutuatus finxit eos. nullus
καὶ τὸ πνεῦμα δεδανεισμένος ἔπλασεν αὐτούς· οὐδεὶς
enim illorum similem homo virtute fingere Deum. Mor-
γὰρ αὐτῷ ὅμοιον ἄνθρωπος ἰσχύει πλάσαι θεόν. θνη- 17
talis autē existēs, mortuū operatur manibus iniquis, melior
τὸς δὲ ὢν νεκρὸν ἐργάζεται χερσὶν ἀνόμοις· κρείσσων
enim est culturis suis, quorum ipse quidem vixit,
γάρ ἐστι τῶν σεβασμάτων αὐτοῦ, ὧν αὐτὸς μὲν ἔζησεν
illa autem nunquam. Et animalia autem miserrima co-
ἐκεῖνα δὲ οὐδέποτε. καὶ τὰ ζῷα δὲ τὰ ἔχθιστα σέβου- 18
lunt. dementia enim comparata aliis sunt deteriora;
σιν· ἀνοίᾳ γὰρ συγκρινόμενα τῶν ἄλλων ἐστὶ χείρονα.
Neque quantum desiderare quod in animalium cōspectu bona
οὐδ᾽ ὅσον ἐπιποθῆσαι ὡς ἐν ζῴων ὄψει καλὰ 19
sunt. effugerunt autem & Dei laudem &
τυγχάνει, ἐκπέφευγε δὲ καὶ τὸν τοῦ θεοῦ ἔπαινον καὶ τὴν
benedictionem eius.
εὐλογίαν αὐτοῦ.

CAP. XIV. ιε'.

Propter hoc per similia puniti sunt digne, & per
1 Διὰ τοῦτο δι᾽ ὁμοίων ἐκολάσθησαν ἀξίως, καὶ διὰ
multitudinem bestiarum cruciati sunt. Pro quo tor-
πλήθους κνωδάλων ἐβασανίσθησαν. ἀνθ᾽ ἧς κολά-
2 mento beneficio affecisti populū tuū quibus in concupiscentiā ap-
σεως εὐεργετήσας τὸν λαόν σου, εἰς ἐπιθυμίαν ὀρέ-
petitus nouum gustum, escam præparasti ortygome-
ξεως ξένην γεῦσιν, τροφὴν ἡτοίμασας ὀρτυγομή-
tram. Vt illi quidem concupiscentes escam, propter
3 τραν· ἵνα ἐκεῖνοι μὲν ἐπιθυμοῦντες τροφῆς, διὰ
ostensum immissorum & neces-
τὴν εἰδέχθειαν τῶν ἐπαπεσταλμένων καὶ τὴν ἀναγ-
sarium appetitum, auerterentur; hi autem in breui i-
καίαν ὄρεξιν ἀποστρέφωνται, αὐτοὶ δὲ ἐπ᾽ ὀλίγον ἐν-
nopes facti & nouum participent gustum. Oportebat enim
4 δεεῖς γενόμενοι καὶ ξένης μεταλάβωσι γεύσεως. ἔδει γὰρ
illis quidem inexcusabilem inopiam superuenire exercen-
ἐκείνοις μὲν ἀπαραίτητον ἔνδειαν ἐπελθεῖν τυραν-
tibus tyrānidē; his autē solum ostendi quemadmodum inimici eorū
νοῦσι, τούτοις δὲ μόνον δειχθῆναι πῶς οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν
cruciabantur. Et enim cum illis sæua superuenit be-
5 ἐβασανίζοντο. καὶ γὰρ ὅτε αὐτοῖς δεινὸς ἐπῆλθε θη-
stiarum ira morsibusque peruersorum corrumpebantur co-
ρίων θυμὸς δήγμασί τε σκολιῶν διεφθείροντο ὄ-
lubrorum, non vsque in finem permansit ira tua: in hor-
6 φεων, οὐ μέχρι τέλους ἔμεινεν ἡ ὀργή σου· εἰς νου-
tationē autem ad breue turbati sunt, signum
θεσίαν δὲ πρὸς ὀλίγον ἐταράχθησαν, σύμβο-
habentes salutis, ad cōmemorationē mandati le-
λον ἔχοντες σωτηρίας, εἰς ἀνάμνησιν ἐντολῆς νό-
gis tuæ. Nam qui conuersus est non per id quod videbatur,
7 μου σου. ὁ γὰρ ἐπιστραφεὶς οὐ διὰ τὸ θεωρούμενον
saluabatur, sed per te omnium saluatorem. Et
8 ἐσῴζετο, ἀλλὰ διὰ σὲ τὸν πάντων σωτῆρα. καὶ
in hoc autem persuasisti inimicis nostris quòd tu es qui
ἐν τούτῳ δὲ ἔπεισας τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, ὅτι σὺ εἶ ὁ
liberas ab omni malo. Quos enim locusta-
9 ῥυόμενος ἐκ παντὸς κακοῦ. οὓς μὲν γὰρ ἀκρί-
rum & muscarum occiderunt morsus, & non inuenta est
δων καὶ μυιῶν ἀπέκτεινε δήγματα, καὶ οὐχ εὑρέθη
sanitas animæ illorum, quia digni erant ab huiusmodi
ἴαμα τῇ ψυχῇ αὐτῶν, ὅτι ἄξιοι ἦσαν ὑπὸ τοιούτων
cruciari. At filios tuos neque veneratorum dra-
10 κολασθῆναι. τοὺς δὲ υἱούς σου οὐδὲ ἰοβόλων δρα-
conum vicerunt dentes: misericordia enim tua venit in au-
κόντων ἐνίκησαν ὀδόντες· τὸ ἔλεος γάρ σου ἀντιπα-
xilium, & sanauit illos. In enim memoriam ser-
11 ρῆλθε, καὶ ἰάσατο αὐτούς. εἰς γὰρ ὑπόμνησιν τῶν λο-
monū tuorum inserebantur, & velociter saluabantur, vt non
γίων σου ἐνεκεντρίζοντο, καὶ ὀξέως διεσῴζοντο, ἵνα μὴ
in altam incidentes obliuionem, immobiles fierent
εἰς βαθεῖαν ἐμπεσόντες λήθην, ἀπερίσπαστοι γένωνται
tui beneficij. Et enim neque herba neque malag-
12 τῆς σῆς εὐεργεσίας. καὶ γὰρ οὔτε βοτάνη οὔτε μάλαγ-
ma sanauit eos, sed tuus Domine sermo
μα ἐθεράπευσεν αὐτούς, ἀλλ᾽ ὁ σός, κύριε, λόγος ὁ
omnia sanans. Tu enim vitæ & mortis potestatem
13 πάντα ἰώμενος. σὺ γὰρ ζωῆς καὶ θανάτου ἐξουσίαν ἔ-
habes, & deducis ad portas inferni & reducis. Ho-
14 χεις, καὶ κατάγεις εἰς πύλας ᾅδου καὶ ἀνάγεις. ἄνθρω-
mo autem occidit quidem malitia sua; cùm exierit autem spiri-
πος δὲ ἀποκτείνει μὲν τῇ κακίᾳ αὐτοῦ, ἐξελθὸν δὲ πνεῦ-
tus, non reuertetur, nec resoluit animam assum-
μα οὐκ ἀναστρέφει, οὐδὲ ἀναλύει ψυχὴν παραλημφ-
ptam. At tuam manum effugere impossibile est.
15 θεῖσαν. τὴν δὲ σὴν χεῖρα φυγεῖν ἀδύνατόν ἐστιν.
Negantes enim te nosse impij, in fortitudine
1 ἀρνούμενοι γάρ σε εἰδέναι ἀσεβεῖς, ἐν ἰσχύϊ
brachij tui flagellati sunt, nouis pluuiis
βραχίονός σου ἐμαστιγώθησαν, ξένοις ὑετοῖς

& grandinibus, & imbribus persecutionē passi inexcusabiliter,
καὶ χαλάζαις καὶ ὄμβροις διωκόμενοι ἀπαραιτήτως,
& igne consumpti. Nam res mirabilissima
καὶ πυρὶ καταναλισκόμενοι. τὸ γὰρ παραδοξότατον 17
in omnia extinguenti aqua plus operabatur ignis,
ἐν τῷ πάντα σβεννύντι ὕδατι πλεῖον ἐνήργει τὸ πῦρ,
vindex enim mundus est iustorum. Aliquādo quidē
ὑπέρμαχος γὰρ ὁ κόσμος ἐστὶ δικαίων. ποτὲ μὲν 18
enim mansuetabatur flāma, vt non comburerentur ad im-
γὰρ ἡμεροῦτο φλόξ, ἵνα μὴ καταφλέξῃ τὰ ἐπ' ἀσε-
pios missa animalia, sed ipsi videntes sciant
βεῖς ἀπεσταλμένα ζῶα, ἀλλ' αὐτοὶ βλέποντες ἴδω-
quoniā iudicio Dei persecutionē patiūtur. Aliquādo aūt & inter
σιν, ὅτι θεοῦ κρίσει ἐλαύνονται. ποτὲ δὲ καὶ μεταξὺ 19
aquam super ignis virtutem ardet, vt iniquæ
ὕδατος ὑπὲρ τὴν πυρὸς δύναμιν φλέγει, ἵνα ἀδίκου
terræ gemina corrumperet. Pro quibus angelorum es-
γῆς γεννήματα διαφθείρῃ. ἀνθ' ὧν ἀγγέλων τρο- 20
ca cibasti populum tuū, & paratum panem à cæ-
φὴν ἐψώμισας τὸν λαόν σου, καὶ ἕτοιμον ἄρτον ἀπ' οὐρα-
lo misisti illis sine labore, ad omnem voluptatē
νοῦ ἔπεμψας αὐτοῖς ἀκοπιάτως, πρὸς πᾶσαν ἡδονὴν
Valentem & ad omnem congruum gustum. Et enim
ἰσχύοντα καὶ πρὸς πᾶσαν ἁρμόνιον γεῦσιν. ἡ μὲν γὰρ 21
hypostasis tua tuam in filios ostendebat
ὑπόστασίς σου τὴν σὴν πρὸς τέκνα ἐνεφάνιζε
dulcedinem at oblati desiderio ser-
γλυκύτητα, τῇ δὲ τοῦ προσφερομένου ἐπιθυμίᾳ ὑπη-
uiens ad quod quisque volebat, conuertebatur. Nix autem &
ρετῶν πρὸς ὅ τις ἐβούλετο μετεκιρνᾶτο. χιὼν δὲ καὶ 22
glacies sustinebant ignem. & non tabescebant, vt sci-
κρύσταλλος ὑπέμενε πῦρ καὶ οὐκ ἐτήκετο, ἵνα γνῶ-
rēt, quoniā inimicorum fructus corripit ignis ar-
σιν, ὅτι τοὺς τῶν ἐχθρῶν καρποὺς κατέφθειρε πῦρ φλε-
dens in grandine, & in pluuiis coruscans.
γόμενον ἐν τῇ χαλάζῃ, καὶ ἐν τοῖς ὑετοῖς διαστράπτον.
Hoc autem iterum vt nutrirentur iusti, & propriæ
τοῦτο δὲ πάλιν, ἵνα τραφῶσι δίκαιοι, καὶ τῆς ἰδίας 23
oblitus virtutis Nam creatura tibi qui feci-
ἐπιλέλησται δυνάμεως. ἡ γὰρ κτίσις σοὶ τῷ ποιή- 24
sti omnia deseruiens, intenditur in tormentū cōtra
σαντι ὑπηρετοῦσα, ἐπιτείνεται εἰς κόλασιν κατὰ
iniustos, & remittitur in beneficium, pro his qui in te
τῶν ἀδίκων, καὶ ἀνίεται εἰς εὐεργεσίαν ὑπὲρ τῶν ἐπὶ σοὶ
confidunt. Propter hoc & tunc in omnia trans-
πεποιθότων. διὰ τοῦτο καὶ τότε εἰς πάντα μεταλ- 25
forma omnia nutrienti tuo dono deseruit, ad
λευομένη τῇ παντοτρόφῳ σου δωρεᾷ ὑπηρέτει, πρὸς
egentium voluntatem. Vt discant filij tui,
τὴν τῶν δεομένων θέλησιν· ἵνα μάθωσιν οἱ υἱοί σου 26
quos dilexisti Domine, quoniam nō natiuitates fructuum
οὓς ἠγάπησας κύριε, ὅτι οὐχ αἱ γενέσεις τῶν καρπῶν
pascunt hominem, sed verbum tuum tibi cre-
τρέφουσιν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ῥῆμά σου τοὺς σοὶ πι-
dentes conseruat. Nam ab igne non cor-
στεύοντας διατηρεῖ. τὸ γὰρ ὑπὸ πυρὸς μὴ φθει- 27
ruptum simpliciter à breui radio Solis cale-
ρόμενον ἁπλῶς ὑπὸ βραχείας ἀκτῖνος ἡλίου θερ-
factum tabescebat. Vt notum esset, quoniā oportet præuenire
μαινόμενον ἐτήκετο· ὅπως γνωστὸν ᾖ, ὅτι δεῖ φθάνειν 28
Solem in gratia tua, & ad eorum lu-
τὸν ἥλιον ἐπ' εὐχαριστίαν σου, καὶ πρὸς ἀνατολὴν φω-
cis occurrere tibi. Ingrati enim spes tanquā
τὸς ἐντυγχάνειν σοι. ἀχαρίστου γὰρ ἐλπὶς ὡς 29
hyemalis glacies tabescet, & fluet tanquam aqua
χειμέριος πάχνη τακήσεται, καὶ ῥυήσεται ὡς ὕδωρ
inutilis.
ἄχρηστον.

CAP. XVII. ιζ΄.

Magna enim tua iudicia & inenarrabilia; propter
1 Μεγάλαι γάρ σου αἱ κρίσεις καὶ δυσδιήγητοι· διὰ
hoc indisciplinatæ animæ errauerunt Opinan-
2 τοῦτο ἀπαίδευτοι ψυχαὶ ἐπλανήθησαν. ὑπειλη-
tes enim dominari nationi sanctæ iniqui, vin-
φότες γὰρ καταδυναστεύειν ἔθνος ἅγιον ἄνομοι, δέσ-
cti tenebrarum & longæ compediti noctis inclu-
μιοι σκότους καὶ μακρᾶς πεδῆται νυκτὸς κατακλεισθέν-
si tectis, fugitiui perpetuæ prouidentiæ iacuerunt.
τες ὀρόφοις, φυγάδες τῆς αἰωνίου προνοίας ἔκειντο.
Latere enim putantes occultis pecca-
3 λανθάνειν γὰρ νομίζοντες ἐπὶ κρυφαίοις ἁμαρτή-
tis, tenebroso obliuionis velamento dispersi
μασιν, ἀφεγγεῖ λήθης παρακαλύμματι ἐσκορπίσθη-
sunt, pauentes horrendæ & simulachris perturba-
σαν, θαμβούμενοι δεινῶς καὶ ἰνδάλμασιν ἐκταρασσό-
ti. Neque enim quæ continebat illos spelunca intrepidos cu-
4 μενοι. οὐδὲ γὰρ ὁ κατέχων αὐτοὺς μυχὸς ἀφόβους διε-
stodiebat: sonitus autem perturbantes eos circumstre-
φύλασσεν· ἦχοι δὲ καταράσσοντες αὐτοὺς περιεκόμ-
pebant, & visiones tristibus mœstæ vultibus
πουν, καὶ φάσματα ἀμειδήτοις κατηφῆ προσώποις
apparebant. Et ignis quidem nulla vis poterat
5 ἐνεφανίζετο. καὶ πυρὸς μὲν οὐδεμία βία κατίσχυεν
lucere, neque siderum nitidæ flammæ illumina-
φωτίζειν, οὔτε ἄστρων ἔκλαμπροι φλόγες καταυγά-
re sustinebant tristem illam noctem. Ap-
6 ζειν ὑπέμενον τὴν στυγνὴν ἐκείνην νύκτα. διε-
parebat autem illis solum spontanea pyro timore ple-
φαίνετο δὲ αὐτοῖς μόνον αὐτομάτη πυρὰ φόβου πλή-
na. territi autem à non visa il-
ρης· ἐκδειματούμενοι δὲ τῆς μὴ θεωρουμένης ἐκεί-
la visione, æstimabāt deteriora quæ videbantur. Magi-
7 νης ὄψεως, ἡγοῦντο χείρω τὰ βλεπόμενα. μαγι-
cæ autem appositæ erant ludibria artis, & in
κῆς δὲ κατέκειτο ἐμπαίγματα τέχνης, καὶ τῆς ἐπὶ
prudentia iactantiæ correptio contumeliosa. Nam
8 φρονήσει ἀλαζονείας ἔλεγχος ἐφύβριστος. οἱ γὰρ
promittentes timores & turbationes expellere
ὑπισχνούμενοι δείματα καὶ ταραχὰς ἀπελαύνειν
ab anima languente, hi ridiculo timore lan-
ψυχῆς νοσούσης, οὗτοι καταγέλαστον εὐλάβειαν ἐνό-
guebant. Et enim si nihil eos turbulentum terrebat,
9 σουν. καὶ γὰρ εἰ μηδὲν αὐτοὺς ταραχῶδες ἐφόβει,
bestiarum transitibus & serpentium sibilis com-
κνωδάλων παρόδοις καὶ ἑρπετῶν συριγμοῖς ἐκσεσο-
moti, peribant tremebundi. & nulla ex parte fu-
βημένοι, διώλλυντο ἔντρομοι, καὶ τὸν μηδαμόθεν φευ-
giendum aerem aspicere negantes. Timida res enim proprio
11 κτὸν ἀέρα προσιδεῖν ἀρνούμενοι. δειλὸν γὰρ ἰδίως
malitia teste condemnata semper autē præoccu-
πονηρία μαρτυρεῖ καταδικαζομένη· ἀεὶ δὲ προσεί-
pauit sæua contenta conscientia. Ni-
12 ληφε τὰ χαλεπὰ συνεχομένη τῇ συνειδήσει. οὐ-
hil enim est timor, nisi proditio eorum quæ à cogita-
θὲν γάρ ἐστι φόβος, εἰ μὴ προδοσία τῶν ἀπὸ λογισ-
tione auxiliorum. Ab intro autē existēs minor expe-
13 μοῦ βοηθημάτων. ἔνδοθεν δὲ οὖσα ἥττων ἡ προσ-
ctatio maiorem putat ignorantiam præbente
δοκία πλείονα λογίζεται τὴν ἄγνοιαν τῆς παρεχούσης
tormentum causa. At impotentem verè
14 τὴν βάσανον αἰτίας. οἱ δὲ τὴν ἀδύνατον ὄντως
noctem & ex impotentis inferni speluncis superuenientem,
νύκτα καὶ ἐξ ἀδυνάτου ᾅδου μυχῶν ἐπελθοῦσαν, τὸν
eodem somno dormientes, aliquando quidem monstris agita-
15 αὐτὸν ὕπνον κοιμώμενοι, τὰ μὲν τέρασιν ἠλαύ-
bantur phantasmatum, aliquando autē animæ dissoluebantur
νοντο φαντασμάτων, τὰ δὲ τῆς ψυχῆς παρελύοντο
traditione: subitaneus enim illis & insperatus
προδοσίᾳ· αἰφνίδιος γὰρ αὐτοῖς καὶ ἀπροσδόκη-
τος

timor superauit. Deinde sic; quicunque igitur erat
πος φόβος ἐπῆλθεν. Εἶθ' οὕτως, ὅς δήποτ' οὖν ἦν ἐκεῖ
illic decidens, custodiebatur in inferratum car-
καταπίπτων, ἐφρουρεῖτο εἰς τ' ἀσίδηρον εἱρ-
cerem inclusus. Siue enim agricola erat quis, aut
κτὴν κατακλεισθείς. εἴτε γὰρ γεωργὸς ἦν τις, ἢ 17
pastor, aut eorū qui in deserto operarius laborum, praeoc-
ποιμὴν, ἢ τῶν κατ' ἐρημίαν ἐργάτης μόχθων, προ-
cupatus inexitabilem sustinebat necessitatem. Vna enim
ληφθεὶς τ' δυσάλυκτον ἔμενεν ἀνάγκην. μιᾷ γὰρ 18
catena tenebrarum omnes ligati erant. Siue spiritus sibi-
ἁλύσει σκότους πάντες ἐδέθησαν. εἴτε πνεῦμα συρί- 19
lans, aut circum densos ramos auium sonitus sua-
ζον, ἢ περὶ ἀμφιλαφεῖς κλάδους ὀρνέων ἦχος εὐμε-
uis, aut concentus aquae euntis vi, aut sonus vali-
λὴς, ἢ ῥυθμὸς ὕδατος πορευομένου βίᾳ, ἢ κτύπος ἀπη-
dus praecipitatarum petrarum, aut lasciuientium animalium
νὴς καταρριπτομένων πετρῶν, ἢ σκιρτώντων ζώων
cursus inuisus, aut vlulantium saeuarum bestia-
δρόμος ἀθεώρητος, ἢ ὠρυομένων ἀπηνεστάτων θη-
rum vox, aut repercussa de concauitate montium
ρίων φωνή, ἢ ἀντανακλωμένη ἐκ κοιλότητος ὀρέων
echo, dissoluebant illos deterrentia. Totus enim mun-
ἠχώ, παρέλυεν αὐτοὺς ἐκφοβοῦντα. ὅλος γὰρ ὁ κόσ- 20
dus nitido illuminabatur lumine, & non impeditis
μος λαμπρῷ κατελάμπετο φωτί, καὶ ἀνεμποδίστοις
continebatur operibus. Solis autem illis superposita erat gra-
συνείχετο ἔργοις. μόνοις δὲ ἐκείνοις ἐπετέτατο βα- 21
uis nox, imago, quae debebant eis succe-
ρεῖα νύξ, εἰκὼν τοῦ μέλλοντος αὐτοὺς διαδέ-
dere tenebrarum. sibi autem erant grauiores te-
χεσθαι σκότους· ἑαυτοῖς δὲ ἦσαν βαρύτεροι σκό-
nebris.
τους.

CAP. XVIII. ιη.

At sanctis tuis maxima erat lux: quorum vocem
Τοῖς δὲ ὁσίοις σου μέγιστον ἦν φῶς· ὧν φωνὴν 1
quidem audientes, figuram autem non videntes. Quoniā quidē nō
μὲν ἀκούοντες, μορφὴν δὲ οὐχ ὁρῶντες· ὅτι μὲν οὐ
& ipsi passi erant; beatam praedicabant; quoniam autē non
κἀκεῖνοι ἐπεπόνθεισαν, ἐμακάριζον· ὅτι δὲ οὐ 2
nocent antè iniuria affecti, gratias agebant, & dif-
βλάπτουσι προηδικημένοι, ηὐχαρίστουν, καὶ τοῦ δια-
ferendi gratia orabant. Propter quae ignis ardentis columnā,
φέρειν χάριν ἐδέοντο. ἀνθ' ὧν πυριφλεγῆ στύλον, 3
ducem quidem ignoti itineris, Solem autem non laedētē ho-
ὁδηγὸν μὲν ἀγνώστου ὁδοιπορίας, ἥλιον δὲ ἀβλαβῆ φι-
norifici hospitij praestitisti. Digni quidē enim illi
λοτίμου ξενιτείας παρέσχες. ἄξιοι μὲν γὰρ ἐκεῖ- 4
primari luce & custodiri in tenebris,
νοι στερηθῆναι φωτὸς καὶ φυλακισθῆναι ἐν σκότει,
qui inclusos custodiebant filios tuos, per quos
οἱ κατακλείστους φυλάξαντες τοὺς υἱούς σου, δι' ὧν
debebat incorruptum legis lumen seculo dari.
ἤμελλε τὸ ἄφθαρτον νόμου φῶς τῷ αἰῶνι δίδοσθαι.
Cogitantes autem ipsos iustorum occidere
βουλευσαμένους δ' αὐτοὺς τὰ τῶν ὁσίων ἀποκτεῖναι 5
infantes, & vno exposito filio & liberato, in
νήπια, καὶ ἑνὸς ἐκτεθέντος τέκνου καὶ σωθέντος, εἰς
correptionem illorum abstulisti multitudinem filiorum, &
ἔλεγχον τὸ αὐτῶν ἀφείλου πλῆθος τέκνων, καὶ ὁ-
pariter perdidisti in aqua vehementi. Il-
μοθυμαδὸν ἀπώλεσας ἐν ὕδατι σφοδρῷ. ἐκεί- 6
la nox praecognita est patribus nostris. vt secu-
νη ἡ νὺξ προεγνώσθη πατράσιν ἡμῶν, ἵνα ἀσφα-
rae scientes quibus crediderant iuramentis, laetarentur.
λῶς εἰδότες οἷς ἐπίστευσαν ὅρκοις, ἐπευθυμήσωσι.

Suscepta est autem à populo tuo salus quidem iu-
προσεδέχθη δὲ ὑπὸ λαοῦ σου σωτηρία μὲν δι- 7
storum, inimicorū autem perditio. Quomodo enim cruciasti
καίων, ἐχθρῶν δὲ ἀπώλεια. ὡς γὰρ ἐτιμωρήσω 8
aduersarios; hoc nos prouo-
τοὺς ὑπεναντίους, τούτῳ ἡμᾶς προσκαλεσά-
cans magnificasti. Absconsè enim sacrificabant sancti pue-
μενος ἐδόξασας. κρυφῇ γὰρ ἐθυσίαζον ὅσιοι παῖ- 9
ri bonorum, & diuinitatis legem in concordia
δες ἀγαθῶν, καὶ τὸν τῆς θειότητος νόμον ἐν ὁμονοίᾳ
disposuerunt, ipsorum similiter & bonorum & periculorum
διέθεντο, τῶν αὐτῶν ὁμοίως καὶ ἀγαθῶν καὶ κινδύνων
participaturos iustorum, patrum iam prae-
μεταλήψεσθαι τοὺς ἁγίους, πατέρων ἤδη προαναμέλ-
neates laudes. Resonabat autē inconsonans inimicorū
ποντες αἴνους. ἀντήχει δ' ἀσύμφωνος ἐχθρῶν 10
clamor, & miserabilis ferebatur vox plorantium
βοή, καὶ οἰκτρὰ διεφέρετο φωνὴ θρηνουμένων παί-
tium. Simili autem poena seruus cum domino puni-
δων. ὁμοίᾳ δὲ δίκῃ δοῦλος ἅμα δεσπότῃ κολα- 11
tus, & popularis cum rege eadem patiens. Pari-
σθείς, καὶ δημότης βασιλεῖ τὰ αὐτὰ πάσχων. ὁμοθυ- 12
ter autem omnes in vno nomine mortis mortuos ha-
μαδὸν δὲ πάντες ἐν ἑνὶ ὀνόματι θανάτου νεκροὺς εἶ-
bebant innumerabiles: neque enim ad sepeliendum vi-
χον ἀναριθμήτους. οὐδὲ γὰρ πρὸς τὸ θάψαι οἱ ζῶν-
ui erant sufficientes: quoniam ad vnam momento nobilior
τες ἦσαν ἱκανοί. ἐπεὶ πρὸς μίαν ῥοπὴν ἡ ἐντιμο-
bilior generatio illorum corrupta est. Omnia enim non credentes
τέρα γένεσις αὐτῶν διεφθάρη. πάντα γὰρ ἀπιστοῦν- 13
tes propter veneficia in primogenitorum interi-
τες διὰ τὰς φαρμακείας ἐπὶ τῷ τῶν πρωτοτόκων ὀλέ-
ritu, confessi sunt Dei filium populum esse. Tacito enim si-
θρῳ, ὡμολόγησαν θεοῦ υἱὸν λαὸν εἶναι. ἡσύχου γὰρ σι- 14
lentio continente omnia & nocte in propria velocitate di-
γῆς περιεχούσης τὰ πάντα, καὶ νυκτὸς ἐν ἰδίῳ τάχει με-
midiata, Omnipotens tuus sermo à caelis
σαζούσης, ὁ παντοδύναμός σου λόγος ἀπ' οὐρανῶν 15
de thronis regalibus durus bellator in me-
ἐκ θρόνων βασιλείων ἀπότομος πολεμιστὴς εἰς μέ-
dium perniciosae prosiliuit terrae, Gladium acutum non simu-
σον τῆς ὀλεθρίας ἥλατο γῆς, ξίφος ὀξὺ τὴν ἀνυπό- 16
latum imperium tuum ferens, & stans repleuit
κριτον ἐπιταγήν σου φέρων· καὶ στὰς ἐπλήρωσε τὰ
omnia morte & caelum quidē attingebat, descēderat autem in
πάντα θανάτου, καὶ οὐρανοῦ μὲν ἥπτετο, βεβήκει δ' ἐπὶ
terram. Tunc continuò visiones quidem somniorū gra-
γῆς. τότε παραχρῆμα φαντασίαι μὲν ὀνείρων δει- 17
uium turbauerunt illos, timores autē institerunt insperati.
νῶν ἐξετάραξαν αὐτούς, φόβοι δὲ ἐπέστησαν ἀδόκητοι.
Et alius aliò proiectus semimortuus, propter quam morie-
καὶ ἄλλος ἀλλαχῇ ῥιφεὶς ἡμίθνητος, δι' ἣν ἐθνή- 18
batur causam ostendebat. Nam somnia quae
σκεν αἰτίαν ἐνεφάνιζεν. οἱ γὰρ ὄνειροι θορυ- 19
turbauerunt eos, hoc praesignabant, ne igno-
βήσαντες αὐτοὺς τοῦτο προεμήνυσαν, ἵνα μὴ ἀγ-
rantes cur malè patiuntur, perirent. Tetigit
νοοῦντες δι' ὃ κακῶς πάσχουσιν, ἀπόλωνται. ἥψατο 20
autē tandē & iustos tentatio mortis, & fractio in
δέ ποτε καὶ δικαίων πεῖρα θανάτου, καὶ θραῦσις ἐν
eremo facta est multitudinis, sed non diu permansit i-
ἐρήμῳ ἐγένετο πλήθους· ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πολὺ ἔμεινεν ἡ ὀρ-
ra. Properans enim vir sine querela propugnauit,
γή. σπεύσας γὰρ ἀνὴρ ἄμεμπτος προεμάχησε· 21
proprij ministerij arma, orationem &
τὸ τῆς ἰδίας λειτουργίας ὅπλον, προσευχὴν καὶ
incensi placationem ferens restitit
θυμιάματος ἐξιλασμὸν κομίσας, ἀντέστη τῷ
irae, & finem imposuit calamitati, ostendens
θυμῷ, καὶ πέρας ἐπέθηκε τῇ συμφορᾷ, δεικνὺς

quoniã tuus est famulus. Vincit autẽ deuastantem non
οἰκ σός ἐστι θεράπων. ἐνίκησε δὲ τὸν ὀλοθρεύοντα οὐκ 22
robore corporis, non armorum operatione, sed verbo
ἰσχύι τοῦ σώματος, οὐχ ὅπλων ἐνεργείᾳ, ἀλλὰ λόγῳ τὸν
torquentem subiecit, iuramenta patrum & testamen-
κολάζοντα ὑπέταξεν, ὅρκους πατέρων καὶ διαθή-
ta commemorans. Aceruatim enim iam iacentibus super
κας ὑπομνήσας. σωρηδὸν γὰρ ἤδη πεπτωκότων ἐπ' 23
alterutrum mortuis, interstans amputauit iram, &
ἀλλήλων νεκρῶν, μεταξὺ στὰς ἀνέκοψε τὴν ὀργήν, καὶ
diuisit quæ ad viuos, viam. In enim ta-
διέσχισε τὴν πρὸς τοὺς ζῶντας ὁδόν. ἐπὶ γὰρ πο- 24
lari tunica vestimenti erat totus mundus, & patrum glo-
δήρους ἐνδύματος ἦν ὅλος ὁ κόσμος, καὶ πατέρων δό-
riæ in quatuor ordinum lapidum sculptura, & magnitudo
ξαι ἐπὶ τετραστίχου λίθων γλυφῆς, καὶ μεγαλωσύνη
tua in diademate capitis illius. His cessit
σου ἐπὶ διαδήματος κεφαλῆς αὐτοῦ. τούτοις εἶξεν ὁ 25
destruens, hæc autem timuit: erat enim sola tentatio
ὀλοθρεύων, ταῦτα δὲ ἐφοβήθη· ἦν γὰρ μόνη ἡ πεῖρα τῆς
iræ sufficiens.
ὀργῆς ἱκανή.

CAP. XIX. ιθ'.

At impiis vsque in finem immisericors ira
Τοῖς δὲ ἀσεβέσι μέχρι τέλους ἀνελεήμων θυμὸς 1
institit: Præsciebat enim illorum & futura: quoniam ipsi
ἐπέστη. προῄδει γὰρ αὐτῶν καὶ τὰ μέλλοντα. ὅτι αὐτοὶ 2
cùm permisissent abire, & cum diligentia præ-
ἐπιτρέψαντες τοῦ ἀπιέναι, καὶ μετὰ σπουδῆς προ-
misissent illos, persequentur pœnitentiâ gentes. Adhuc enim
πέμψαντες αὐτούς, διώξουσι μεταμεληθέντες. ἔτι γὰρ 3
in manibus habentes luctus, & deplorantes ad mo-
ἐν χερσὶν ἔχοντες τὰ πένθη, καὶ προσοδυρόμενοι τά-
numenta mortuorum, alteram euulserunt cogitationem stultitiæ, &
φοις νεκρῶν, ἕτερον ἐπεσπάσαντο λογισμὸν ἀνοίας, καὶ
quos supplicantes proiecerunt, hos tanquam fugitiuos persequebantur.
οὓς ἱκετεύοντες ἐξέβαλον, τούτους ὡς φυγάδας ἐδίω-
bantur. Ducebat enim illos digna ad hunc finem ne-
κον. εἷλκε γὰρ αὐτοὺς ἡ ἀξία ἐπὶ τοῦτο τὸ πέρας ἀ- 4
cessitas, & eorum quæ acciderant obliuionem iniecit vt
νάγκη, καὶ τῶν συμβεβηκότων ἀμνηστίαν ἐνέβαλεν ἵνα
deficientem tormentis replerent
τὴν λείπουσαν ταῖς βασάνοις προσαναπληρώσωσι
punitionem: Et quidem populus tuus mirabile iter
κόλασιν. καὶ ὁ μὲν λαός σου παράδοξον ὁδοιπορίαν 5
transiret, illi autem nouam inuenirent mortem. Omnis enim
πειράσῃ, ἐκεῖνοι δὲ ξένον εὕρωσι θάνατον. ὅλη γὰρ ἡ 6
creatura in proprio genere rursus ab initio refigurabatur, deser-
κτίσις ἐν ἰδίῳ γένει πάλιν ἄνωθεν ἀνετυποῦτο, ὑπηρε-
uiens propriis præceptis: vt tui pueri cu-
τοῦσα ταῖς ἰδίαις ἐπιταγαῖς ἵνα οἱ σοὶ παῖδες φυ-
stodirentur illæsi; Castra inum-
λαχθῶσιν ἀβλαβεῖς, ἡ τὴν παρεμβολὴν σκιά- 7
brans nubes: ex autem antè existente aqua siccæ
ζουσα νεφέλη· ἐκ δὲ προϋφεστῶτος ὕδατος ξηρᾶς
ortus terra visus est; & ex rubro ma-
ἀνάδυσις γῆς ἐθεωρήθη, καὶ ἐξ ἐρυθρᾶς θαλάσ-
ri via sine impedimento, & viridẽ herbã ferẽs campus de tem-
σης ὁδὸς ἀνεμπόδιστος, καὶ χλοηφόρον πεδίον ἐκ κλύ-
pestate violenta. Per quẽ omnis gens transierunt, qui tua
δωνος βιαίου. δι' ὃ πᾶν ἔθνος διῆλθον οἱ τῇ σῇ 8
protegebantur manu, videntes mirabilia mon-
σκεπαζόμενοι χειρί, θεωρήσαντες θαυμαστὰ τέ-
stra. Tanquã enim equi pasti sunt, & tanquam agni
ρατα. ὡς γὰρ ἵπποι ἐνεμήθησαν, καὶ ὡς ἀμνοὶ 9
exultauerunt laudantes te, Domine, liberantem eos.
διεσκίρτησαν αἰνοῦντές σε κύριε, τὸν ῥυόμενον αὐτούς.

Memores erãt enim adhuc eorũ quę in peregrinatione illorũ, queadmodũ
ἐμέμνηντο γὰρ ἔτι τῶν ἐν τῇ παροικίᾳ αὐτῶν, πῶς 10
pro quidem generatione animalium eduxit terra muscam, pro autẽ
ἀντὶ μὲν γενέσεως ζώων ἐξήγαγεν ἡ γῆ σκνῖπα, ἀντὶ δὲ
aquatilibus eructauit fluuius multitudinem rana-
ἐνύδρων ἐξηρεύξατο ὁ ποταμὸς πλῆθος βατρά-
rum. In nouissimo aũt viderũt & generationẽ nouã auium, cum
χων. ἐφ' ὑστέρῳ δὲ εἶδον καὶ γένεσιν νέαν ὀρνέων, ὅτε 11
concupiscentia adducti, postulauerunt escas deli-
ἐπιθυμίᾳ προαχθέντες ᾐτήσαντο ἐδέσματα τρυ-
ciarum. In enim consolationem ascendit eis de ma-
φῆς. εἰς γὰρ παραμυθίαν ἀνέβη αὐτοῖς ἐκ θα- 12
ri ortygometra. Et supplicia pecca-
λάσσης ὀρτυγομήτρα. καὶ αἱ τιμωρίαι τοῖς ἁμαρ-
toribus superuenerunt non sine ante factis
τωλοῖς ἐπῆλθον, οὐκ ἄνευ τῶν προγεγονότων 13
argumentis vi fluminum. iustè enim pa-
τεκμηρίων τῇ βίᾳ τῶν κεραυνῶν. δικαίως γὰρ ἔ-
tiebantur propriis eorum nequitiis. & enim grauiorem
πασχον ταῖς ἰδίαις αὐτῶν πονηρίαις· καὶ γὰρ χαλεπωτέ-
rem inhospitalitatem exercuerunt. illi enim
ραν μισοξενίαν ἐπετήδευσαν. οἱ μὲν γὰρ τοὺς
ignorantes non recipiebant præsentes. hi autem benefacto-
ἀγνοοῦντας οὐκ ἐδέχοντο παρόντας· οὗτοι δὲ εὐεργέ-
res hospites in seruitutẽ redigebãt. Et non solum, sed quędam visi-
τας ξένους ἐδουλοῦντο. καὶ οὐ μόνον ἀλλ' ἥ τις ἐπι- 14
tatio erit illorum quoniam odiosè recipiebant
σκοπὴ ἔσται αὐτῶν, ἐπεὶ ἀπεχθῶς προσεδέχοντο τοὺς
alienos. Qui autẽ cum festiuitatibus receperunt
ἀλλοτρίους. οἱ δὲ μετὰ ἑορτασμάτων εἰσδεξάμενοι 15
eos qui iam ipsorum participauerunt iustorum, grauioribus
τοὺς ἤδη τῶν αὐτῶν μετεσχηκότας δικαίων, δεινοῖς ἐ-
affixerunt laboribus. Percussi sunt autem & cæcitate, sicut
κάκωσαν πόνοις. ἐπλήγησαν δὲ καὶ ἀορασίᾳ, ὥσπερ 16
illi in iusti foribus: quoniã vastis coo-
ἐκεῖνοι ἐπὶ ταῖς τοῦ δικαίου θύραις· ὅτε ἀχανεῖ περι-
perti tenebri, vnusquisque suarum portarum transi-
βληθέντες σκότει, ἕκαστος τῶν ἑαυτοῦ θυρῶν τὴν διό-
tum quærebat. Per se enim elementa aptè conuer-
δον ἐζήτει. δι' ἑαυτῶν γὰρ τὰ στοιχεῖα μεθαρμοζόμε- 17
sa, sicut in psalterio soni concentus nomen
να, ὥσπερ ἐν ψαλτηρίῳ φθόγγοι τοῦ ῥυθμοῦ τὸ ὄνομα
permutant, semper manentia in sono, quod est æsti-
διαλλάσσουσι, πάντοτε μένοντα ἤχῳ, ὅπερ ἐστὶν εἰ-
mare ex factorum visu diligenter.
κάσαι ἐκ τῆς τῶν γεγονότων ὄψεως ἀκριβῶς.
Terrea enim in aquatica transmutabantur, & natatilia tran-
χερσαῖα γὰρ εἰς ἔνυδρα μετεβάλλετο, καὶ νηκτὰ με- 18
sibant in terram. Ignis valebat in aqua propriæ
τέβαινεν ἐπὶ γῆς. πῦρ ἴσχυεν ἐν ὕδατι τῆς ἰδίας 19
virtutis oblitus. & aqua extinctiuæ
δυνάμεως ἐπιλελησμένον· καὶ ὕδωρ τῆς σβεστικῆς
naturæ obliuiscebatur. Flammæ è contrariò facilè corruptibi-
φύσεως ἐπελανθάνετο. φλόγες ἀνάπαλιν εὐφθάρ- 20
lium animaliũ, nõ marcescere fecerũt carnes inambulantium,
των ζώων, οὐκ ἐμάραναν σάρκας ἐμπεριπατούντων,
neque liquefactiuũ glacialis generis liquefactabile genus ambrosianæ
οὐδὲ τηκτὸν κρυσταλλοειδὲς εὔτηκτον γένος ἀμβροσίας
escæ. In omnibus enim Domine magnificasti populum
τροφῆς. κατὰ πάντα γὰρ κύριε ἐμεγάλυνας τὸν λαόν 21
tuum & honorasti & non despexisti in omni tempore &
σου καὶ ἐδόξασας, καὶ οὐχ ὑπερεῖδες ἐν παντὶ καιρῷ καὶ
loco assistens.
τόπῳ παριστάμενος.

SA-

SAPIENTIA IESV FILII SIRACH.

ΣΟΦΙΑ ἸΗΣΟΥ ΥἹΟΥ ΣΙΡΑΧ.

IESVS hic Sirach quidem fuit filius, nepos
Ἰησοῦς οὗτος σιρὰχ μὲν ἦν υἱός, ἔγγονος
autem Iesu eiusdem nominis sibi: hic igitur in
δὲ ἰησοῦ ὁμωνύμου αὐτῷ. οὗτος οὖν ἐν
temporibus inferioribus fuit post ca-
χρόνοις κάτω γέγονε μετὰ τὴν αἰχ-
ptiuitatem & reuocationem, & post pro-
μαλωσίαν καὶ ἀνάκλησιν, καὶ μετὰ τοὺς προ-
phetas ferè omnes. ergo auus eius Ie-
φήτας σχεδὸν ἅπαντας. ὁ οὖν πάππος αὐτοῦ ἰη-
sus, sicut & ipse testatur, laborisque amator fuit
σοῦς, καθὰ καὶ αὐτὸς μαρτυρεῖ, φιλόπονός τε γέγο-
vir inter Hebræos & prudentissimus, qui nō solum a-
νεν ἀνὴρ ἐν ἑβραίοις καὶ φρονιμώτατος, ὃς οὐ μόνον τὰ ἑ-
liorum qui ante eum prudentum virorum sapienter dicta
τέρων τῶν πρὸ αὐτοῦ συνετῶν ἀνδρῶν ἀποφθέγμα-
collegit, sed & ipse propria quædā dictauit
τα συνήγαγεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἴδιά τινα ἀπεφθέγξατο
multæ intellectionis & sapientiæ plena. Postquam igitur
πολλῆς συνέσεως καὶ σοφίας γέμοντα. ἐπεὶ οὖν τὴν
librum hunc primus Iesu ferè colle-
βίβλον ταύτην ὁ πρῶτος ἰησοῦς σχεδὸν ἤδη συνειλεγ-
ctum relinquens ex hominibus abiit, Sirach hic
μένην καταλιπὼν ἐξ ἀνθρώπων ᾤχετο, σιρὰχ οὗτος
post illum rursus accipiens domestico filio reliquit
μετ' αὐτὸν πάλιν λαβὼν τῷ οἰκείῳ παιδὶ κατέλιπεν
Iesu: qui quidem eum amplectens, in vnam omnem con-
ἰησοῦ. ὃς δὴ ταύτης λαβόμενος, εἰς ἓν ἅπαξ ἐναρ-
cinnam constructionem collegit, sapientiam inque suo &
μόνιον σύνταγμα συνήγαγεν, σοφίαν ἐπί τε αὐτοῦ καὶ
patris, atque & aui nomine vo-
τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ πάππου ὀνόματι κε-
cans, ex ipso sapientiæ nomine amantes
κληκώς, ἐξ αὐτοῦ τοῦ τῆς σοφίας ὀνόματος ἀγαπητοῦ
magis vt haberet auditorem ad ipsius li-
μᾶλλον ἔχειν τὸν ἀκροατὴν πρὸς τὴν αὐτῆς τῆς βί-
bri meditationem attrahens. Sermones igitur prudentiæ
βλου μελέτην ἐπισπώμενος. λόγους οὖν φρονήσεως
ænigmatáque & parabolas continet & particulares
αἰνίγματά τε καὶ παραβολὰς περιέχει καὶ μερικὰς
quasdā antiquas diuinas historias, déque viris qui be-
τινὰς παλαιὰς θεοφιλεῖς ἱστορίας, περί τε ἀνδρῶν εὐα-
ne placuerunt Deo, & orationē & hymnū eius: adhuc aūt qui-
ρεστησάντων τῷ θεῷ, καὶ εὐχὴν καὶ ὕμνον αὐτοῦ· ἔτι δὲ ὧν
bus Deus beneficiis dignatus est populum suum, & quibus repleuit
ὁ θεὸς εὐεργεσιῶν ἠξίωσε τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ὧν ἔπλησε
malis inimicos eorum. sectator Salomonis hic
κακῶν τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, ὀπαδὸς τοῦ σολομῶντος οὗτος
Iesus fuit, nihilominus illo circa sapientiā &
ὁ ἰησοῦς γέγονεν, οὐδὲν ἧττον ἐκείνου περὶ τὴν σοφίαν καὶ
disciplinam approbatus, multæ disciplinæ verè & existēs &
παιδείαν εὐδοκιμήσας, πολυμαθὴς ἀληθῶς καὶ ὢν καὶ
vocatus.
καλούμενος.

LIBER ECCLESIASTICVS.

CAP. I. α΄.

Omnis sapientia à Domino, & cum illo
1 Πᾶσα σοφία παρὰ κυρίου, καὶ μετ' αὐτοῦ
est in seculum. Arenam maris
2 ἐστιν εἰς τὸν αἰῶνα. ἄμμον θαλασσῶν
& guttas pluuiæ & dies seculi quis
καὶ σταγόνας ὑετοῦ καὶ ἡμέρας αἰῶνος τίς
enumerabit? Altitudinem cæli & latitudinē terræ, & abys-
3 ἐξαριθμήσει; ὕψος οὐρανοῦ καὶ πλάτος γῆς καὶ ἄβυσ-
sum; & sapientiam quis inuestigabit? Prior omnibus
4 σον καὶ σοφίαν τίς ἐξιχνιάσει; προτέρα πάντων ἔκ-
creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab æuo. Fons
5 τισται σοφία, καὶ σύνεσις φρονήσεως ἐξ αἰῶνος. πη-
sapientiæ verbum Dei in excelsis, & viæ eius
γὴ σοφίας λόγος θεοῦ ἐν ὑψίστοις, καὶ αἱ πορεῖαι αὐτῆς
mandata æterna. Radix sapientiæ cui reuelata est? &
6 ἐντολαὶ αἰώνιοι. ῥίζα σοφίας τίνι ἀπεκαλύφθη; καὶ
astutias illius quis cognouit? Vnus est sapiens
8 τὰ πανουργεύματα αὐτῆς τίς ἔγνω; εἷς ἐστι σοφὸς
terribilis valde, sedens super thronum suum.
φοβερὸς σφόδρα καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ.
Dominus ipse creauit illam, & vidit & dinumerauit
9 κύριος αὐτὸς ἔκτισεν αὐτὴν, καὶ εἶδε καὶ ἐξηρίθμησεν
illam. Et effudit illam super omnia opera sua:
10 αὐτήν· καὶ ἐξέχεεν αὐτὴν ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ.
cum omni carne secundum datum suum, & præbuit
μετὰ πάσης σαρκὸς κατὰ τὴν δόσιν αὐτοῦ, καὶ ἐχορήγησεν
illam diligentibus se. Timor Domini gloria &
11 αὐτὴν τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. φόβος κυρίου δόξα καὶ
gloriatio, & lætitia, & corona exultationis.
καύχημα καὶ εὐφροσύνη καὶ στέφανος ἀγαλλιάματος.
Timor Domini delectabit cor, & dabit læti-
12 φόβος κυρίου τέρψει καρδίαν, καὶ δώσει εὐφροσύ-
tiam & gaudium & longitudinem dierum. Timenti
13 νην καὶ χαρὰν καὶ μακροημέρευσιν. τῷ φοβουμένῳ τὸν
Dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis
κύριον εὖ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων, καὶ ἐν ἡμέρᾳ τελευτῆς
suæ benedicetur. Initium sapientiæ timere Do-
16 αὐτοῦ εὐλογηθήσεται. ἀρχὴ σοφίας φοβεῖσθαι τὸν κύ-
minum, & cum fidelibus in vulua concreatum est eis.
ριον, καὶ μετὰ πιστῶν ἐν μήτρᾳ συνεκτίσθη αὐτοῖς.
Cum hominibus fundamentum seculi nidificauit, &
17 μετὰ ἀνθρώπων θεμέλιον αἰῶνος ἐνόσσευσε, καὶ
cum semine eorum fidem habebit. Pleni-
20 μετὰ τοῦ σπέρματος αὐτῶν ἐμπιστευθήσεται. πλησ-
tudo sapientiæ timere Dominum, & inebriat eos
μονὴ σοφίας φοβεῖσθαι τὸν κύριον, καὶ μεθύσκει αὐτοὺς
à fructibus illius. Omnem domum eorum im-
21 ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῆς. πάντα τὸν οἶκον αὐτῶν ἐνέ-
pleuit desideriis eius & receptacula
πλησεν ἐπιθυμημάτων αὐτῆς, καὶ τὰ ἀποδοχεῖα
de generationibus illius. Vtraque autem sunt
22 ἀπὸ τῶν γεννημάτων αὐτῆς. ἀμφότερα δέ ἐστι
dona Dei ad pacem. Corona sapientiæ time-
23 δῶρα θεοῦ εἰς εἰρήνην. στέφανος σοφίας φοβεῖ-
re Dominum, germinans pacem & sanitatem sa-
σθαι τὸν κύριον, ἀναθάλλων εἰρήνην καὶ ὑγίειαν ἰά-
lutis. dilatat autem gloriatio diligentibus eum.
σεως. πλατυνεῖ δὲ καύχησις τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτήν.

Scientiam & cognitionem intellectus distillauit sa-
ἐπιστήμην καὶ γνῶσιν συνέσεως ἐξώμβρισεν ἡ σο- 24
pientia, & gloriam possidentium eam exaltauit. Radix sa-
φία, καὶ δόξαν κρατούντων αὐτῆς ἀνύψωσε. ῥίζα σο- 25
pientiæ timere Dominum, & rami illius longitudo
φίας φοβεῖσθαι τὸν κύριον, καὶ οἱ κλάδοι αὐτῆς μακροη-
dierum. Timor Domini expellit peccata,
μέρευσις. φόβος κυρίου ἀπωθεῖται ἁμαρτήματα, 27
perseuerans autem auertit iram. Non poterit ira-
παραμένων δὲ ἀποστρέψει ὀργήν. οὐ δυνήσεται θυ- 28
cundus vir iustificari, nam declinatio iræ eius
μώδης ἀνὴρ δικαιωθῆναι, ἡ γὰρ ῥοπὴ τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ
casus ei. Vsque in tempus sustinebit patiens
πτῶσις αὐτῷ. ἕως καιροῦ ἀνθέξεται μακρόθυμος, 29
& postea ei pullulabit lætitia. Vsque in tẽpus
καὶ ὕστερον αὐτῷ ἀναδώσει εὐφροσύνη. ἕως καιροῦ 30
abscondet verba illius & labia multorum enarra-
κρύψει τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ χείλη πολλῶν ἐκδιηγή-
bunt sensum illius. In thesauris sapientiæ para-
σεται σύνεσιν αὐτοῦ. ἐν θησαυροῖς σοφίας παρα- 31
bolæ scientiæ abominatio autem peccatori cultus
βολαὶ ἐπιστήμης, βδέλυγμα δὲ ἁμαρτωλῷ θεοσέ-
Dei Concupiscens sapientiam, serua mandata
βεια. ἐπιθυμήσας σοφίαν διατήρησον ἐντολάς, 32
& Dominus præbebit tibi illam. Sapientia enim & disci-
καὶ κύριος χορηγήσει σοι αὐτήν. σοφία γὰρ καὶ παι- 33
plina timor Domini, & beneplacitum eius fides & mansue-
δεία φόβος κυρίου, καὶ εὐδοκία αὐτοῦ πίστις καὶ πραό-
tudo. Non sis incredulus timori Domini indigens existẽs & ne
της. μὴ ἀπειθήσῃς φόβῳ κυρίου ἐνδεὴς ὤν, καὶ μὴ 34
accesseris ad eum in corde duplici. Ne sis hypocri-
προσέλθῃς αὐτῷ ἐν καρδίᾳ δισσῇ. μὴ ὑποκρι- 35
ta in ore hominum & in labiis tuis ne
θῇς ἐν στόμασιν ἀνθρώπων καὶ ἐν τοῖς χείλεσί σου μὴ
attendas. Ne extollas te, vt non cadas &
πρόσεχε. μὴ ἐξύψου σεαυτόν, ἵνα μὴ πέσῃς καὶ ἐ- 36
inducas animæ tuæ ignominiam. Et reuelabit Do-
παγάγῃς τῇ ψυχῇ σου ἀτιμίαν. καὶ ἀποκαλύψει κύ- 37
minus absconsa tua omnia, & in medio synagogæ
ριος τὰ κρυπτά σου πάντα, καὶ ἐν μέσῳ συναγωγῆς
deiiciet te. Quoniã nõ accessisti in veritate ad
καταβαλεῖ σε. ὅτι οὐ προσῆλθες ἐν ἀληθείᾳ τῷ 38
timorem Domini, & cor tuum plenum dolo.
φόβῳ τοῦ κυρίου, καὶ καρδία σου πλήρης δόλου.

Cap. II. β'.

Fili, si accesseris ad seruiendum Domino, præ-
1 Τέκνον, εἰ προσέρχῃ δουλεύειν κυρίῳ, ἑτοί-
para animam tuam ad tentationem. Dirige
μασον τὴν ψυχήν σου εἰς πειρασμόν. εὔθυνον τὴν 2
cor tuum & sustine, & ne festines in tempore
καρδίαν σου καὶ καρτέρησον, καὶ μὴ σπεύσῃς ἐν καιρῷ
inductionis. Conglutinare ei, & ne discesseris, vt au-
ἐπαγωγῆς. κολλήθητι αὐτῷ καὶ μὴ ἀποστῇς, ἵνα αὐ- 3
gearis in extremis tuis. Omne quodcũq; adductũ fuerit tibi, ac-
ξηθῇς ἐπ' ἐσχάτων σου. πᾶν ὃ ἐὰν ἐπαχθῇ σοι, δέ- 4
cipe libenter, & in mutatione humilitatis tuæ pa-
ξαι ἀσμένως καὶ ἐν ἀλλάγμασι ταπεινώσεώς σου μα-
tientiam habe. Quoniã in igne probatur aurum &
κροθύμησον. ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμάζεται χρυσός, καὶ 5
homines receptibiles in camino humilitatis. Cre-
ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσεως. πίστευ- 6
de ei & recuperabit te, & dirige vias tuas, &
σον αὐτῷ καὶ ἀντιλήψεταί σου, καὶ εὔθυνον τὰς ὁδούς σου, καὶ
spera in illum. Qui timetis Dominum, credi-
ἔλπισον ἐπ' αὐτόν. οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον πιστεύ- 7
te illi, & non cadet merces vestra. Qui
σατε αὐτῷ, καὶ οὐ μὴ πταίσῃ ὁ μισθὸς ὑμῶν. οἱ φο- 8
timetis Dominum, sperate in bona, & in læti-
βούμενοι τὸν κύριον, ἐλπίσατε εἰς ἀγαθὰ καὶ εἰς εὐφρο-
tiam seculi & misericordiæ. Qui timetis Dominum,
9 σύνην αἰῶνος καὶ ἐλέους. οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον,
expectate misericordiam eius, & ne declinetis vt non
ἀναμείνατε τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ μὴ ἐκκλίνητε ἵνα μὴ
cadatis. Inspicite in antiquas nationes, & scitote,
11 πέσητε. ἐμβλέψατε εἰς ἀρχαίας γενεὰς καὶ ἴδετε,
quis fiduciam habuit Domino & confusus est? Aut quis per-
12 τίς ἐνεπίστευσε κυρίῳ καὶ κατῃσχύνθη; ἢ τίς ἐνέ-
mansit in timore illius, & derelictus est? aut quis inuo-
μεινε τῷ φόβῳ αὐτοῦ καὶ ἐγκατελείφθη; ἢ τίς ἐπεκα-
cauit eum, & despexit illum? Quoniam pius
13 λέσατο αὐτόν, καὶ ὑπερεῖδεν αὐτόν; διότι οἰκτίρμων
& misericors Dominus, patiens & multũ misericors,
καὶ ἐλεήμων ὁ κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος,
& remittit peccata, & liberat in tempore tribulationis.
καὶ ἀφίησιν ἁμαρτίας, καὶ σώζει ἐν καιρῷ θλίψεως.
Væ cordibus timidis, & manibus dissolutis & pecca-
14 οὐαὶ καρδίαις δειλαῖς καὶ χερσὶ παρειμέναις, καὶ ἁμαρ-
tori ingredienti duas semitas. Væ cordi disso-
15 τωλῷ ἐπιβαίνοντι δύο τρίβους. οὐαὶ καρδίᾳ παρει-
luto, quoniã non credit, propter hoc non protegetur.
μένῃ, ὅτι οὐ πιστεύει, διὰ τοῦτο οὐ σκεπασθήσεται.
Væ vobis qui perdidistis patientiam.
16 οὐαὶ ὑμῖν τοῖς ἀπολωλεκόσι τὴν ὑπομονήν.
Et quid facietis cùm inspexerit Dominus? Qui ti-
17 18 καὶ τί ποιήσετε ὅτε ἐπισκέπτηται κύριος; οἱ φο-
ment Dominum, non erunt increduli verbis eius, &
βούμενοι κυρίου οὐκ ἀπειθήσουσι ῥήμασιν αὐτοῦ, καὶ
qui diligunt illum, conseruabunt vias eius.
οἱ ἀγαπῶντες αὐτὸν συντηρήσουσι τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ.
Qui timent Dominum inquirent complacentiã ab
19 οἱ φοβούμενοι κύριον ζητήσουσιν εὐδοκίαν αὐ-
eo. Et qui diligunt eum, replebuntur le-
20 τοῦ. καὶ οἱ ἀγαπῶντες αὐτὸν πλησθήσονται τοῦ νό-
ge. Qui timent Dominum, præparabunt corda
21 μου. οἱ φοβούμενοι κύριον ἑτοιμάσουσι καρδίας
sua, & in conspectu illius humiliabunt animas
αὐτῶν, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ ταπεινώσουσι τὰς ψυχὰς αὐ-
suas. Incidemus in manus Dei & non in manus
22 τῶν. ἐμπεσούμεθα εἰς χεῖρας θεοῦ καὶ οὐκ εἰς χεῖρας
hominum. Sicut enim magnitudo illius, sic &
23 ἀνθρώπων. ὡς γὰρ ἡ μεγαλωσύνη αὐτοῦ, οὕτως καὶ τὸ
misericordiam illius.
ἔλεος αὐτοῦ.

Cap. III. γ'.

Me patrem audite filij, & sic faci-
2 Ἐμοῦ τοῦ πατρὸς ἀκούσατε τέκνα, καὶ οὕτως ποιήσα-
te, vt salui sitis. Nam Dominus honorauit patrem in
3 τε, ἵνα σωθῆτε. ὁ γὰρ κύριος ἐδόξασε πατέρα ἐπὶ
filiis, & iudicium matris firmauit in filios. Qui honorat
4 τέκνοις, καὶ κρίσιν μητρὸς ἐστερέωσεν ἐφ' υἱοῖς. ὁ τιμῶν
patrem, veniam impetrat peccatorum. Et sicut the-
5 πατέρα ἐξιλάσκεται ἁμαρτίας. καὶ ὡς ἀποθη-
saurizans qui honorat matrem suam. Qui honorat pa-
6 σαυρίζων ὁ δοξάζων μητέρα αὐτοῦ. ὁ τιμῶν πα-
trem, lætabitur in filiis, & in die ora-
τέρα εὐφρανθήσεται ἐπὶ τέκνοις, καὶ ἐν ἡμέρᾳ προσευ-
tionis suæ exaudietur. Qui honorat patrem,
7 χῆς αὐτοῦ εἰσακουσθήσεται. ὁ δοξάζων πατέρα
longam vitam viuet: & qui obedit Domino, quietem dabit
μακροημερεύσει, καὶ ὁ εἰσακούων κυρίου ἀναπαύσει
matri suæ. Qui timet Dominum, honorabit pa-
8 μητέρα αὐτοῦ. ὁ φοβούμενος κύριον τιμήσει πα-
trem, & quasi dominis seruiet his qui genuerunt
τέρα, καὶ ὡς δεσπόταις δουλεύσει τοῖς γεννήσασιν
αὐτόν.

re. In opere & sermone honora patrem tuum &

αὐτῷ. Ἐν ἔργῳ ϗ λόγῳ τίμα τ̄ πατέρα σου ϗ τ̀ 9

matrem, vt superueniat tibi benedictio ab hominibus.

μητέρα, ἵνα ἐπέλθῃ σοι εὐλογία πρ̀ αὐθρώπων.

Benedictio enim patris firmat domos filiorum, maledictio

εὐλογία γ̀ πατ̀ρὸς ϛηρίζ οἴκους τέκνων, κὰτάρα 11

autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia

ῇ μητ̀ρὸς ἐκριζοῖ θεμέλια. μὴ δοξάζου ἐν ἀτιμίᾳ 12

patris tui, non enim est tibi gloria patris ignominia. Nam

πατ̀ρὸς σου, ȣ̓ γ̀ ἐςί σοι δόξα πατ̀ρὸς ἀτιμία. ἡ γ̀ 13

gloria hominis ex honore patris sui, & dedecus fi-

δόξα αὐθρώπου ἐκ τιμῆς πατ̀ρὸς αὐτȣ̃, ϗ ὄνειδος τέ-

liis mater in ignominia. Fili, adiuua in senecta

κνοις μήτηρ ἐν ἀδοξίᾳ. τέκνον ἀντιλαβȣ̃ ἐν γήρᾳ 14

patrem tuum, & ne contristes eum in vita tua. Et si

πατ̀ρὸς σου, ϗ μὴ λυπήσῃς αὐτ̀ν ἐν ζωῇ σου. ϗ ἐὰν 15

defecerit sensu, veniam habe, & ne inhono-

ἀπολείπῃ σύνεσιν συγγνώμην ἔχε, ϗ μὴ ἀτιμά-

res eum in tota virtute tua. Eleemosyna enim pa-

σῃς αὐτ̀ν ἐν πάσῃ ἰσχύϊ σου. ἐλεημοσύνη γ̀ πα- 16

tris tui non dabitur obliuioni: Et pro peccatis

τ̀ρὸς σου ȣ̓κ ἐπιλησθήσεται, ϗ ἀντὶ ἁμαρτιῶν 17

reædificabitur tibi. In die tribulationis

προσανοικοδομηθήσεταί σοι. ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως

recordabitur tui: sicut serenitas in glacie, sic

ἀναμνησθήσεταί σου· ὡς εὐδία ἐπὶ παγετῷ, ȣ̔́τως

soluentur tua peccata. Quàm malæ famæ qui

ἀναλυθήσονταί σου αἱ ἁμαρτίαι. ὡς βλάσφημος ὁ 18

relinquit patrem suum, & maledictus

ἐγκαταλείπων πατέρα αὐτȣ̃, ϗ κεκατηραμένος

à Domino, qui exasperat matrem suam! Fi-

ὑπὸ κυρίȣ, ὁ παροργίζων μητέρα αὐτȣ̃. τέ- 19

li, opera tua in mansuetudine perfice, & ab

κνον τὰ ἔργα σου ἐν πραότητι διέξαγε, ϗ ὑπὸ

homine acceptabili diligeris. Quantum magnus es, tantum

αὐθρώπου δεκτȣ̃ ἀγαπηθήσῃ. ὅσῳ μέγας εἶ, τοσούτῳ 20

humilia teipsum, & coram Domino inuenies gratiam.

ταπείνȣ σεαυτ̀ν, ϗ ἔναντι κυρίȣ εὑρήσεις χάριν.

Multi sunt excelsi & gloriosi, sed mansuetis

πολλοί εἰσιν ὑψηλοὶ ϗ ἐπίδοξοι, ἀλλὰ πραέσιν 21

reuelantur mysteria: quoniam magna poten-

ἀποκαλύπτεται μυςήρια· ὅτι μεγάλη ἡ δυνα-

tia Domini, & ab humilibus honoratur. Dif-

ςεία κυρίȣ, ϗ ὑπὸ τῶν ταπεινῶν δοξάζεται. χα- 22

ficiliora te ne quæras sine sensu, & fortio-

λεπώτερα σου μὴ ζήτει ἀναισθήτως, ϗ ἰσχυρό-

ra te ne exquiras cum stultitia. Quæ præcepta

τερά σου μὴ ἐξέταζε ἀφροσύνῃ. ἃ προσετά- 23

sunt tibi hæc cogita sanctè: non enim est tibi opus

γη σοι ταῦτα διανοȣ̃ ὁσίως. ȣ̓ γ̀ ἐςί σοι χρεία τῶν

occulta videre oculis. In superuacuis

κρυπτῶν βλέπειν ὀφθαλμοῖς. ἐν τοῖς περισσοῖς 24

sermonum tuorum ne sis curiosus. Plura enim intel-

τῶν λόγων σου μὴ περιεργάζȣ. πλείονα γ̀ συνέ- 25

lectu hominum ostensa sunt tibi. Multos supplantauit

σεως αὐθρώπων ὑπεδείχθη σοι. πολλοὺς ἐπλάνησεν 26

suspicio illorum vana, & cogitatio praua labe-

ἡ ὑπόληψις αὐτῶν ἡ ματαία, ϗ ὑπόνοια πονηρὰ ὠλί-

fecit sententiam eorum. Pupillas non habens indigebis lu-

σθησε διανοίας αὐτῶν. κόρας μὴ ἔχων ἀπορήσεις φω-

ce: cognitione autem carens ne profitearis. Cor

τὸς, γνώσεως ᾐ ἀμοιρῶν μὴ ἐπαγγέλλȣ. καρδία 27

durum malè habebit in nouissimis, & qui amat

σκληρὰ κακωθήσεται ἐπ' ἐσχάτων, ϗ ὁ ἀγαπῶν

periculum, in illo peribit. Cor durum gra-

κίνδυνον ἐν αὐτῷ ἀπολεῖται. καρδία σκληρὰ βα- 28

uabitur laboribus, & peccator adiiciet pecca-

ρυνθήσεται πόνοις, ϗ ὁ ἁμαρτωλὸς προσθήσει ἁμαρ-

ta super peccata. In inductione superbi,

τίας ἐφ' ἁμαρτίαις. ἐν ἐπαγωγῇ ὑπερηφάνȣ, 30

non est sanitas: itinera eius eradicabun-

ȣ̓κ ἔςιν ἴασις. ὁδοιπορίαι αὐτȣ̃ ἐκριζωθήσον-

tur; planta enim nequitiæ radices misit in eo. Cor

ται. φυτὸν γὰρ πονηρίας ἐρρίζωκεν ἐν αὐτῷ. καρ- 31

sapientis cogitabit parabolam, & auris

δία συνετȣ̃ διανοηθήσεται παραβολὴν, ϗ οὖς

auditoris desiderium sapientis. Ignem ardentem

ἀκροατȣ̃ ἐπιθυμία σοφοῦ. πῦρ φλογιζόμενον 33

extinguet aqua, & in eleemosynis veniam impetrabit

ἀποσβέσει ὕδωρ, ϗ ἐν ἐλεημοσύναις ἐξιλάσεται

peccati. Et Dominus qui retribuit gratias me-

ἁμαρτίας. ϗ κύριος ὁ ἀνταποδιδȣ̀ς χάριτας μέμ- 34

minit in posterum, & in tempore casus sui

νηται εἰς τὰ μετὰ ταῦτα, ϗ ἐν καιρῷ πτώσεως αὐτȣ̃

inueniet firmamentum.

εὑρήσει ςήριγμα.

CAP. IV. δ'.

Fili, vitam pauperis ne defraudes, &

1 Τέκνον τὴν ζωὴν τȣ̃ πτωχοῦ μὴ ἀποςερήσῃς, ϗ

ne protrahas oculos indigentes. Animam esu-

2 μὴ παρελκύσῃς ὀφθαλμοὺς ἐπιδεεῖς. ψυχὴν πει-

rientem ne tristifices, & ne protrahas virum in ino-

νῶσαν μὴ λυπήσῃς, ϗ μὴ παρελκύσῃς ἄνδρα ἐν ἀπο-

pia sua. Cor irritatum ne contur-

3 ρίᾳ αὐτȣ̃. καρδίαν παρωργισμένην μὴ προσταρά-

bes, & ne protrahas datum indigentis. Sup-

4 ξῃς, ϗ μὴ παρελκύσῃς δόσιν προσδεομένȣ. ἱκέ-

plicẽ in tribulatione positũ ne abiicias, & ne auertas

την θλιβόμενον μὴ ἀπαναίνȣ, ϗ μὴ ἀποςρέψῃς τ̀

faciem tuam ab egeno. Ab inope ne auer-

5 πρόσωπόν σȣ ἀπὸ πτωχοῦ. ἀπὸ δεομένȣ μὴ ἀπο-

tas oculum, & ne dederis locum homini ma-

ςρέψῃς ὀφθαλμὸν, ϗ μὴ δῷς τόπον αὐθρώπῳ κα-

ledicendi tibi. Maledicentis enim tibi in amaritudine

6 ταράσασθαί σε. καταρωμένȣ γάρ σε ἐν πικρίᾳ

animæ suæ, deprecationem eius exaudiet qui fe-

ψυχῆς αὐτȣ̃, τῆς δεήσεως αὐτȣ̃ εἰσακούσεται ὁ ποιή-

cit eum. Amicabilem te fac congregationi

7 σας αὐτόν. προσφιλῆ σεαυτὸν ποίει συναγωγῇ,

& magnati humilia caput tuum. Inclina

ϗ μεγιςᾶνι ταπείνȣ τὴν κεφαλήν σȣ. κλῖνον δ̀

8 autẽ tuã pauperi sine tristitia, & responde illi pacifica

ȣ̓̃ς σȣ πτωχῷ ἀλύπως, ϗ ἀποκρίθητι αὐτῷ εἰρηνικὰ

in mansuetudine. Libera eũ qui iniuriã patitur de manu iniu-

9 ἐν πραότητι. ἐξελȣ̃ ἀδικούμενον ἐκ χειρὸς ἀδι-

riantis, & ne sis impatiens cùm iudices tu. E-

10 κοῦντες, ϗ μὴ ὀλιγοψυχήσῃς ἐν τῷ κρίνειν σε. γί-

sto pupillo vt pater, & pro viro matri eo-

νȣ ὀρφανοῖς ὡς πατὴρ, ϗ ἀντὶ ἀνδρὸς τῇ μητρὶ αὐ-

rum. Et eris vt filius Altissimi, & diliget te ma-

11 τῶν. ϗ ἔσῃ ὡς υἱὸς ὑψίςου, ϗ ἀγαπήσει σε μᾶλ-

gis quàm mater tua. Sapientia filios suos exalta-

λον ἡ μήτηρ σȣ. ἡ σοφία υἱοὺς ἑαυτῆς ἀνύψω-

12 uit, & suscipit inquirentes se. Qui

σε, ϗ ἐπιλαμβάνεται τῶν ζητούντων αὐτήν. ὁ

13 diligit illam, diligit vitam; & vigilantes manè

ἀγαπῶν αὐτὴν ἀγαπᾷ ζωὴν, ϗ οἱ ὀρθρίζοντες

ad illam, replebuntur iustitia. Qui tenue-

14 πρὸς αὐτὴν ἐμπλησθήσονται εὐφροσύνης. ὁ κρα-

rit eam, hæreditabit gloriam: & quò ingressus est,

τῶν αὐτῆς κληρονομήσει δόξαν, ϗ ȣ̔̃ εἰσπορεύεται

benedicit Dominus. Qui colunt eam, ministra-

εὐλογεῖ κύριος. οἱ λατρεύοντες αὐτῇ λειτουργή-

15 bunt Sancto: & diligentes eam, diligit

σουσιν ἁγίῳ, ϗ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτὴν ἀγαπᾷ

Dominus. Qui audit eam, iudicabit gentes; &

16 κύριος. ὁ ἐπακούων αὐτῆς κρινεῖ ἔθνη, ϗ

qui attendit ei habitabit confidens. Si
ὁ προσέχων αὐτῇ κατασκηνώσει πεποιθώς. ἐὰν 17
crediderit, hæreditabit illam, & in possef-
ἐμπιστεύσῃ κατακληρονομήσει αὐτήν, καὶ ἐν κατα-
sione erunt generationes illorum. Quoniam peruersè
σχέσει ἔσονται αἱ γενεαὶ αὐτῶν. ὅτι διεστραμμένως 18
ambulabit cum eo in primis. Timorem & me-
πορεύσεται μετ' αὐτοῦ ἐν πρώτοις. φόβον καὶ δει- 19
tum inducet super eum, & cruciabit illum in disci-
λίαν ἐπάξει ἐπ' αὐτόν, καὶ βασανίσει αὐτὸν ἐν παι-
plina sua, quousque credat animæ eius, & ten-
δείᾳ αὐτῆς, ἕως οὗ ἐμπιστεύσῃ τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, καὶ πει-
tet eum in iustificationibus suis. Et rursus
ράσῃ αὐτὸν ἐν τοῖς δικαιώμασιν αὐτῆς. καὶ πάλιν 20
redibit recta ad eum, & lætificabit illum.
ἐπανήξει κατ' εὐθεῖαν πρὸς αὐτόν, καὶ εὐφρανεῖ αὐτόν 21
Et denudabit illi, absconsa sua. Si ob-
καὶ ἀποκαλύψει αὐτῷ τὰ κρυπτὰ αὐτῆς. ἐὰν ἀπο- 22
errauerit, derelinquet eum, & tradet eum
πλανηθῇ, ἐγκαταλείψει αὐτόν, καὶ παραδώσει αὐτὸν
in manus casus sui. Conserua tempus
εἰς χεῖρας πτώσεως αὐτοῦ. συντήρησον καιρὸν 23
& caue à malo. Et ne confundaris pro
καὶ φύλαξαι ἀπὸ πονηροῦ. καὶ μὴ αἰσχυνθῇς πε- 24
anima tua Est enim confusio adducens pec-
ρὶ τῆς ψυχῆς σου. ἔστι γὰρ αἰσχύνη ἐπάγουσα ἁ- 25
catum, & est confusio gloria & gratia. Ne acci-
μαρτίαν, καὶ ἔστιν αἰσχύνη δόξα καὶ χάρις. μὴ λά- 26
pias faciem aduersus animam tuam, & ne confundaris
βῃς πρόσωπον κατὰ τῆς ψυχῆς σου, καὶ μὴ ἐντραπῇς
in casum tuum. Ne prohibeas sermonem in tempore sa-
εἰς πτῶσίν σου. μὴ κωλύσῃς λόγον ἐν καιρῷ σω- 28
lutis: Et ne abscondas sapientiam tuam in deco-
τηρίας. καὶ μὴ κρύψῃς τὴν σοφίαν σου εἰς καλλο-
re. In enim sermone cognoscetur sapientia, & disci-
νήν. ἐν γὰρ λόγῳ γνωσθήσεται σοφία, καὶ παι- 29
plina in verbis linguæ. Ne contradicas ve-
δεία ἐν ῥήματι γλώσσης. μὴ ἀντίλεγε τῇ ἀλη- 30
ritati secundum aliquid, & de mendacio ineruditi-
θείᾳ κατὰ μηδὲν, καὶ περὶ ψεύσματος τῆς ἀπαιδευ-
tionis tuæ confundere. Ne confundaris confite-
σίας σου ἐντράπηθι. μὴ αἰσχυνθῇς ὁμολογῆ- 31
ri in peccatis tuis, & ne vim inferas cursui flumi-
σαι ἐφ' ἁμαρτίαις σου, καὶ μὴ βιάζου ῥοῦν ποτα-
nis. Ne subiicias homini fatuo teipsum, &
μοῦ. μὴ ὑποστρώσῃς ἀνθρώπῳ μωρῷ σεαυτόν, καὶ 32
ne accipias personam potentis. Vsque ad mortem
μὴ λάβῃς πρόσωπον δυνάστου. ἕως θανάτου 33
certa pro veritate, & Dominus Deus pugna-
ἀγώνισαι περὶ τῆς ἀληθείας, καὶ κύριος ὁ θεὸς πολεμή-
bit pro te. Ne sis temerarius in lin-
σει ὑπὲρ σοῦ. μὴ γίνου θρασὺς ἐν τῇ γλώσ- 34
gua tua, & piger & remissus in operibus tuis. Ne
σῃ σου, καὶ νωθρὸς καὶ παρειμένος ἐν τοῖς ἔργοις σου. μὴ 35
sis sicut leo in domo tua, & phantasia percutiens
ἴσθι ὡς λέων ἐν τῷ οἴκῳ σου, καὶ φαντασιοκοπῶν
in seruis tuis. Ne sit manus tua porre-
ἐν τοῖς οἰκέταις σου. μὴ ἔστω ἡ χείρ σου ἐκτε- 36
cta ad accipiendum, & in dando col-
ταμένη εἰς τὸ λαβεῖν, καὶ ἐν τῷ ἀποδιδόναι συνε-
lecta.
σταλμένη.

CAP. V. ε.

Ne attendas in opibus tuis, & ne dixeris, Suf-
Μὴ ἔπεχε ἐπὶ τοῖς χρήμασί σου, καὶ μὴ εἴπῃς, αὐ- 1
ficiens mihi est ad vitam. Ne sequaris animam
τάρκη μοί ἐστιν εἰς ζωήν. μὴ ἐξακολούθει τῇ ψυχῇ 2
tuam, & fortitudinē tuam, vt ambules in viis cordis
σου καὶ τῇ ἰσχύϊ σου, τοῦ πορεύεσθαι ἐν ὁδοῖς καρδίας
tui. Ne dixeris, Quis me subiiciet propter opera mea?
σου. μὴ εἴπῃς, τίς με δυναστεύσει διὰ τὰ ἔργα μου; 3
nam Dominus vindicans vindicabit tuam iniuriam.
ὁ γὰρ κύριος ἐκδικῶν ἐκδικήσει σου τὴν ὕβριν.
Ne dixeris, Peccaui, & quid mihi factū est triste? Nam
μὴ εἴπῃς, ἥμαρτον, καὶ τί μοι ἐγένετο λυπηρόν; ὁ γὰρ 4
Dominus est patiens, non te dimittet. De pro-
κύριός ἐστι μακρόθυμος, οὐ μή σε ἀνῇ. περὶ ἐξι- 5
pitiatione ne sine timore sis in abundantia, ad redden-
λασμοῦ μὴ ἄφοβος γίνου ἐν πλεονασμῷ, προσθεῖ-
dum peccata super peccata. Et ne dicas, Misera-
ναι ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίαις. καὶ μὴ εἴπῃς, ὁ οἰκτιρ- 6
tio eius multa, multitudinis peccatorum meorū misere-
μὸς αὐτοῦ πολύς, τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου ἐξιλά-
bitur. Misericordia enim & ira apud ipsum properabit, & in
σεται. ἔλεος γὰρ καὶ ὀργὴ παρ' αὐτῷ ταχυνεῖ, καὶ ἐπὶ τοὺς 7
peccatores requiescet ira illius. Ne tar-
ἁμαρτωλοὺς καταπαύσει ὁ θυμὸς αὐτοῦ. μὴ ἀνα- 8
des conuerti ad Dominum & ne differas de
μείνῃς ἐπιστρέψαι ἐπὶ κύριον, καὶ μὴ ὑπερβάλλου ἡμέ-
die in diem. Subito enim veniet ira Do-
ραν ἐξ ἡμέρας. ἐξάπινης γὰρ ἐξελεύσεται ὀργὴ κυ- 9
mini, & cum negligēs fueris, deterreris, & in tempore vin-
ρίου, καὶ ὡς ἀλοήσεις ἐκτριβήσῃ, καὶ ἐν καιρῷ ἐκ-
dictæ dispergeris. Ne attendas in diuitiis iniu-
δικήσεως ἐξολῇ. μὴ ἔπεχε ἐπὶ χρήμασιν ἀδί- 10
stis, nihil enim proderunt in die inductionis. Ne
κοις, οὐδὲν γὰρ ὠφελήσει ἐν ἡμέρᾳ ἐπαγωγῆς. μὴ 11
ventiles in omni vento, & ne eas in omni se-
λίκμα ἐν παντὶ ἀνέμῳ, καὶ μὴ πορεύου ἐν πάσῃ ἀ-
mita: sic peccator qui est bilinguis. Esto
τραπῷ· οὕτως ὁ ἁμαρτωλὸς ὁ δίγλωσσος. ἴσθι 12
firmus in intellectu tuo tuto & vnus sit
ἐστηριγμένος ἐν συνέσει σου, ἀσφαλής, καὶ εἷς ἔστω ὁ
sermo tuus. Esto velox in auditione tua bona
λόγος σου. γίνου ταχὺς ἐν ἀκροάσει σου ἀγαθῇ, 13
& fit in veritate vita tua: & in patientia
καὶ ἔστω ἐν ἀληθείᾳ ἡ ζωή σου, καὶ ἐν μακροθυμίᾳ
loquere responsum rectum. Si est tibi intellectus, re-
φθέγγου ἀπόκρισιν ὀρθήν. εἰ ἔστι σοι σύνεσις, ἀπο- 14
sponde proximo: si autē non, manus tua sit
κρίθητι τῷ πλησίον· εἰ δὲ μή, ἡ χείρ σου ἔστω
super os tuum. Gloria & ignominia in lo-
ἐπὶ τῷ στόματί σου. δόξα καὶ ἀτιμία ἐν λα- 15
quela, & lingua hominis casus ipsi. Ne appel-
λιᾷ, καὶ γλῶσσα ἀνθρώπου πτῶσις αὐτῷ. μὴ κλη- 16
leris susurrator, & linguæ tuæ ne insidieris. Super
θῇς ψίθυρος, καὶ τῇ γλώσσῃ σου μὴ ἐνέδρευε. ἐπὶ 17
enim furem est confusio nequam, & damnatio
γὰρ τῷ κλέπτῃ ἐστὶν αἰσχύνη πονηρά, καὶ κατάγνωσις
mala super bilinguem. In magno & in paruo
πονηρὰ ἐπὶ διγλώσσῳ. ἐν μεγάλῳ καὶ ἐν μικρῷ 18
ne ignores aliquid.
μὴ ἀγνόει μηδὲ ἕν.

CAP. VI. ς'

Et pro amico ne fias inimicus. Nomen enim ma-
Καὶ ἀντὶ φίλου μὴ γίνου ἐχθρός. ὄνομα γὰρ πονη- 1
lum pudorem & improperium hæreditabit: Sic pecca-
ρὸν αἰσχύνην καὶ ὄνειδος κληρονομήσει· οὕτως ὁ ἁμαρ-
tor bilinguis ignominiam habebit. Ne extollas te
τωλὸς ὁ δίγλωσσος ἀτιμίαν ἕξει. μὴ ἐπάρῃς σεαυ- 2
in consilio animæ tuæ, ne diripiatur vt taurus
τὸν ἐν βουλῇ ψυχῆς σου, ἵνα μὴ διαρπαγῇ ὡς ταῦρος
anima tua. Folia tua comedes, &
ἡ ψυχή σου. τὰ φύλλα σου καταφάγεσαι καὶ τοὺς 3
καρποὺς

fructus tuos perdes; & dimittes te velut siccum
καρποὺς σου ἀπολέσεις καὶ ἀφήσεις σεαυτὸν, ὡς ξηρὸν
lignum. Anima nequam disperdet possidentem
ξύλον. ψυχὴ πονηρὰ ἀπολεῖ τὸν κτησάμενον αὐ-
4 se & derisum inimicorum faciet se. Guttur
τὴν, καὶ ἐπίχαρμα ἐχθρῶν ποιήσει αὐτήν. λάρυγξ
5 dulce multiplicabit amicos suos, & lingua bene-
γλυκὺς πληθυνεῖ φίλους αὐτοῦ, καὶ γλῶσσα εὔλα-
loquens multiplicat bonas loquelas. Qui pacem afferant tibi
λος πληθυνεῖ εὐπροσήγορα. Καὶ εἰρηνεύοντές σοι
6 fiant multi; at consiliarij tui vnus de mille.
ἔστωσαν πολλοί· οἱ δὲ σύμβουλοί σου εἷς ἀπὸ χιλίων.
Si possides amicum, in tentatione posside eum, &
7 εἰ κτᾶσαι φίλον, ἐν πειρασμῷ κτῆσαι αὐτὸν, καὶ
ne facile credas ei teipsum. Est enim amicus
μὴ ταχὺ ἐμπιστεύσῃς αὐτῷ σεαυτόν. ἔστι γὰρ φίλος 8
in tempore suo, & non permanebit in die tri-
ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ θλί-
bulationis tuæ. & est amicus qui conuertitur in inimicitiã, &
ψεώς σου. καὶ ἔστι φίλος μετατιθέμενος εἰς ἔχθραν, καὶ 9
rixam conuitij tui reuelabit. Et est amicus
μάχην ὀνειδισμοῦ σου ἀποκαλύψει. καὶ ἔστι φίλος 10
particeps mensarum, & non permanebit in die
κοινωνὸς τραπεζῶν, καὶ οὐ μὴ παραμείνῃ ἐν ἡμέρᾳ
tribulationis tuæ. Et in bonis tuis erit vt tu,
θλίψεώς σου. καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς σου ἔσται ὡς σὺ, 11
& in domesticos tuos fiducialiter aget. Si humi-
καὶ ἐπὶ τοὺς οἰκέτας σου παρρησιάσεται. ἐὰν τα- 12
liatus fueris, erit contra te, & à facie tua abscondε-
πεινωθῇς, ἔσται κατὰ σοῦ, καὶ ἀπὸ προσώπου σου κρυβή-
tur. Ab inimicis tuis separare, & ab
σεται. ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν σου διαχωρίσθητι, καὶ ἀπὸ τῶν 13
amicis tuis attende. Amicus fidelis protectio fortis.
φίλων σου πρόσεχε. φίλος πιστὸς σκέπη κραταιά. 14
at qui inuenit illum, inuenit thesaurum. Amici fidelis non
ὁ δὲ εὑρὼν αὐτὸν εὗρε θησαυρόν. φίλου πιστοῦ οὐκ 15
est commutatio, & non est pondus pulchritudinis e-
ἔστιν ἀντάλλαγμα, καὶ οὐκ ἔστι σταθμὸς τῆς καλλονῆς αὐ-
ius. Amicus fidelis medicamentum vitæ, & qui me-
τοῦ. φίλος πιστὸς φάρμακον ζωῆς, καὶ οἱ φοβού- 16
tuunt Dominum, inuenient illum. Qui timet Do-
μενοι τὸν κύριον εὑρήσουσιν αὐτόν. ὁ φοβούμενος κύ- 17
minum, diriget amicitiam eius, quoniã secundũ illum sic &
ριον, εὐθυνεῖ φιλίαν αὐτοῦ, ὅτι κατ' αὐτὸν οὕτως καὶ ὁ
proximi eius. Fili à iuuentute tua elige
πλησίον αὐτοῦ. τέκνον ἐκ νεότητός σου ἐπίλεξαι 18
doctrinam, & vsque ad canos inuenies sapientiam & susti-
παιδείαν, καὶ ἕως πολιῶν εὑρήσεις σοφίαν. καὶ ἀνά- 19
ne bonos fructus illius. In enim ope-
μενε τοὺς ἀγαθοὺς καρποὺς αὐτῆς. ἐν γὰρ τῇ ἐρ- 20
re ipsius exiguum laborabis, & citò edes
γασίᾳ αὐτῆς ὀλίγον κοπιάσεις, καὶ ταχὺ φάγεσαι
à generationibus illius. Quàm aspera est
ἀπὸ τῶν γεννημάτων αὐτῆς. ὡς τραχεῖά ἐστι 21
nimium indoctis. & non permanebit in ea
σφόδρα τοῖς ἀπαιδεύτοις, καὶ οὐκ ἐμμενεῖ ἐν αὐτῇ
excors. Quasi lapis probationis fortis erit in
ἀκάρδιος. ὡς λίθος δοκιμασίας ἰσχυρὸς ἔσται ἐπ' 22
eo, & non morabitur proiicere illam. Sapientia enim
αὐτῷ, καὶ οὐ χρονιεῖ ἀπορρίψαι αὐτήν. σοφία γὰρ 23
secundũ nomen eius est, & non multis est manifesta.
κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐστι, καὶ οὐ πολλοῖς ἐστι φανερά.
Audi fili, & collige sententiam meam, & ne
ἄκουσον τέκνον καὶ ἔκλεξαι γνώμην μου, καὶ μὴ 25
abiicias consilium meum; & inijce pe-
ἀπαναίνου τὴν συμβουλίαν μου· καὶ εἰσένεγκαι τοὺς πό-
des tuos in compedes illius, & in torquem eius
δας σου εἰς τὰς πέδας αὐτῆς, καὶ εἰς τὸν κλοιὸν αὐτῆς
collum tuum. Subiice humerum tuũ, & por-
τὸν τράχηλόν σου. ὑπόθες τὸν ὦμόν σου, καὶ βά- 26
ta illam, & ne sis inimicus vinculis e-
σταξον αὐτὴν, καὶ μὴ προσοχθίσῃς τοῖς δεσμοῖς αὐ-
ius. In tota anima tua accede illi, & in
27 τῆς. ἐν πάσῃ ψυχῇ σου πρόσελθε αὐτῇ, καὶ ἐν
tota virtute tua conserua vias eius. In-
28 ὅλῃ δυνάμει σου συντήρησον τὰς ὁδοὺς αὐτῆς. ἐξί-
uestiga & quære, & cognoscetur à te, & continens
χνευσον καὶ ζήτησον, καὶ γνωσθήσεταί σοι, καὶ ἐγκρατὴς
factus ne relinquas eam In nouissimis enim inue-
29 γενόμενος μὴ ἀφῇς αὐτήν. ἐπ' ἐσχάτων γὰρ εὑρή-
nies requiem eius, & conuertetur tibi in
σεις τὴν ἀνάπαυσιν αὐτῆς, καὶ στραφήσεταί σοι εἰς
oblectationem. Et erunt tibi compedes eius in
30 εὐφροσύνην. καὶ ἔσονταί σοι αἱ πέδαι αὐτῆς εἰς
protectionẽ fortitudinis, & torques illius in stolam gloriæ.
31 σκέπην ἰσχύος, καὶ οἱ κλοιοὶ αὐτῆς εἰς στολὴν δόξης.
Decor enim aureus est in ea, & vincula il-
κόσμος γὰρ χρύσεός ἐστιν ἐπ' αὐτῆς, καὶ οἱ δεσμοὶ αὐ-
lius nexus hyacinthinus. Stolam gloriæ in-
32 τῆς κλῶσμα ὑακίνθινον. στολὴν δόξης ἐνδύ-
dues eam, & coronam exultationis circumpones
σῃ αὐτὴν, καὶ στέφανον ἀγαλλιάματος περιθήσεις
tibi. Si volueris fili, doctus eris; &
33 σεαυτῷ. ἐὰν θέλῃς τέκνον, παιδευθήσῃ, καὶ
si tradideris animam tuam, callidus eris. Si
34 ἐὰν ἐπιδῷς τὴν ψυχήν σου, πανοῦργος ἔσῃ. ἐὰν
dilexeris audire, recipies intellectum. & si inclina-
ἀγαπήσῃς ἀκούειν, ἐκδέξῃ σύνεσιν. καὶ ἐὰν κλί-
ueris aurem tuam, sapiens eris. In multitudine presbyte-
35 νῃς τὸ οὖς σου, σοφὸς ἔσῃ. ἐν πλήθει πρεσβυ-
rorum sta, & qui sapiens, ipsi coniungere. Om-
τέρων στῆθι καὶ τίς σοφὸς, αὐτῷ προσκολλήθητι. πᾶ-
nem narrationem diuinam cupe audire, & prouerbia
σαν διήγησιν θείαν θέλε ἀκροᾶσθαι, καὶ παροιμίαι
intellectus non effugiant te. Si videris virum
36 συνέσεως μὴ ἐκφευγέτωσάν σε. ἐὰν ἴδῃς ἄνδρα
prudentem, manè surge ad eum, & gradus ostiorum illius
συνετὸν, ὄρθριζε πρὸς αὐτὸν, καὶ βαθμοὺς θυρῶν αὐτοῦ
deterat pes tuus. Cogita in præceptis
37 ἐκτριβέτω ὁ πούς σου. διανοοῦ ἐν τοῖς προστάγμασι
Domini consummatè, & in mandatis illius meditare sem-
κυρίου τελείως, καὶ ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ μελέτα διαπαντὸς·
per; ipse firmabit cor tuum, & concupiscentia
αὐτὸς στηριεῖ τὴν καρδίαν σου, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς
sapientiæ dabitur tibi.
σοφίας δοθήσεταί σοι.

CAP. VII. ζ.

Ne facias mala, & non te comprehendent mala.
1 Μὴ ποίει κακὰ, καὶ οὐ μή σε καταλάβῃ κακά.
Discede ab iniquo, & declinabit à te peccatum.
2 ἀπόστηθι ἀπὸ ἀδίκου, καὶ ἐκκλινεῖ ἀπὸ σοῦ ἁμαρτία.
Fili ne semines in sulcis iniustitiæ, & non metes
3 υἱὲ μὴ σπεῖρε ἐπ' αὔλακας ἀδικίας, καὶ οὐ μὴ θερίσεις
ea septupla. Ne quæras à Domino du-
4 αὐτὰ ἑπταπλασίως. μὴ ζήτει παρὰ κυρίου ἡγε-
catum, neque à rege cathedram gloriæ. Ne
5 μονίαν, μηδὲ παρὰ βασιλέως καθέδραν δόξης. μὴ
te iustifices coram Domino, & apud regem ne videaris sapiens.
δικαιοῦ ἔναντι κυρίου, καὶ παρὰ βασιλεῖ μὴ σοφίζου.
Ne quæras fieri iudex, & non valebis tollere
6 μὴ ζήτει γενέσθαι κριτὴς, καὶ οὐκ ἰσχύσεις ἐξᾶραι
iniustitias. Ne quando pertimescas à facie
ἀδικίας. μή ποτε εὐλαβηθῇς ἀπὸ προσώπου
potentis, & pones scandalum in rectitudine tua. Ne
7 δυνάστου, καὶ θήσεις σκάνδαλον ἐν εὐθύτητί σου. μὴ
pecces in multitudine ciuitatis, & ne immittas
ἁμάρτανε εἰς πλῆθος πόλεως, καὶ οὐ μὴ καταβάλῃς

ae in turba. Ne alliges bis pecca-
ἑαυτὸν ἐν ὄχλῳ. μὴ καταδεσμεύσῃς δὶς ἁμαρ- 8
tum. In enim vno non innocens eris. Ne dicas,
τίαν· ἐν γὰρ μιᾷ οὐκ ἀθῷος ἔσῃ. μὴ εἴπῃς, τῷ 11
Multitudinem munerum meorū inspiciet, & cum obtule-
πλήθει τῶν δώρων μου ἐπόψεται, καὶ ἐν τῷ προσενέγ-
ro ego Deo altissimo, suscipiet. Ne sis pusillanimis
καί με θεῷ ὑψίστῳ προσδέξεται. μὴ ὀλιγοψυχήσῃς
in oratione tua, & eleemosynam facere ne
ἐν τῇ προσευχῇ σου, καὶ ἐλεημοσύνην ποιῆσαι μὴ
neglexeris. Ne derideas hominem existentem in ama-
παρίδῃς. μὴ καταγέλα ἄνθρωπον ὄντα ἐν πι- 12
ritudine animæ suæ: est enim qui humiliat & exaltat.
κρίᾳ ψυχῆς αὐτοῦ, ἔστι γὰρ ὁ ταπεινῶν καὶ ἀνυψῶν.
Ne ares mendacium in fratre tuo, neque amico
μὴ ἀροτρία ψεῦδος ἐπ' ἀδελφῷ σου, μηδὲ φίλῳ τὸ 13
simile facias. Ne velis mentiri omne mendacium: nam
ὅμοιον ποίει. μὴ θέλε ψεύδεσθαι πᾶν ψεῦδος, ὁ γὰρ 14
assiduitas eius non in bonum. Ne sis verbosus
ἐνδελεχισμὸς αὐτοῦ οὐκ εἰς ἀγαθόν. μὴ ἀδολέσχει 15
in multitudine presbyterorum, & ne iteres verbum
ἐν πλήθει πρεσβυτέρων, καὶ μὴ δευτερώσῃς λόγον
in oratione tua. Ne oderis laboriosum o-
ἐν προσευχῇ σου. μὴ μισήσῃς ἐπίπονον ἐργα- 16
pus & rusticationem ab altissimo creatam. Ne
σίαν καὶ γεωργίαν ὑπὸ ὑψίστου ἐκτισμένην. μὴ 17
computes teipsum in multitudine peccatorum.
προσλογίζου σεαυτὸν ἐν πλήθει ἁμαρτωλῶν.
Memento quoniam ira non tardabit. Humilia val-
μνήσθητι ὅτι ὀργὴ οὐ χρονιεῖ. ταπείνωσον σφό- 18
de animam tuam: quonia vindicta impij ignis & ver-
δρα τὴν ψυχήν σου, ὅτι ἐκδίκησις ἀσεβοῦς πῦρ καὶ σκώ- 19
mis: Ne commutes amicum indifferenter secundum aliquid,
ληξ. μὴ ἀλλάξῃς φίλον ἀδιαφόρου κατὰ μηδὲ ἕν, 20
neque fratrem legitimum in auro Suphir. Ne dis-
μηδὲ ἀδελφὸν γνήσιον ἐν χρυσίῳ σουφείρ. μὴ ἀ- 21
cedas à muliere sapiente & bona; nam gratia eius
στόχει γυναικὸς σοφῆς καὶ ἀγαθῆς, ἡ γὰρ χάρις αὐτῆς
super aurum. Ne lædas seruum operan-
ὑπὲρ τὸ χρυσίον. μὴ κακώσῃς οἰκέτην ἐργαζό- 22
tem in veritate, neque mercenarium dantem animam su-
μενον ἐν ἀληθείᾳ, μηδὲ μίσθιον διδόντα τὴν ψυχὴν αὐ-
am. Seruum prudentem diligat tua anima: ne
τοῦ. οἰκέτην συνετὸν ἀγαπάτω σου ἡ ψυχή, μὴ 23
defraudes illum libertate. Pecora tibi sunt? atten-
στερήσῃς αὐτὸν ἐλευθερίας. κτήνη σοι ἐστί; ἐπισκέ- 24
de illis, & si sunt tibi vtilia, permaneant apud te.
πτου αὐτά, καὶ εἰ ἔστι σοι χρήσιμα, ἐμμενέτω σοι.
Filij tibi sunt? erudi illos, & curua à iu-
τέκνα σοι ἐστί; παίδευσον αὐτά, καὶ κάμψον ἐκ νεό- 25
uentute collum eorum. Filiæ tibi sunt?
τητος τὸν τράχηλον αὐτῶν. θυγατέρες σοι εἰσί; 26
attende corpori earum, & ne hilarē ostendas ad
πρόσεχε τῷ σώματι αὐτῶν, καὶ μὴ ἱλαρώσῃς πρὸς
illas faciem tuam. Trade filiam, & per-
αὐτὰς τὸ πρόσωπόν σου. ἔκδου θυγατέρα, καὶ ἔσῃ 27
feceris opus magnum, & homini prudenti da
τετελεκὼς ἔργον μέγα, καὶ ἀνδρὶ συνετῷ δώρησαι
illam. Vxor tibi est secundū animam, ne abiicias e-
αὐτήν. γυνή σοι ἐστὶ κατὰ ψυχήν, μὴ ἐκβάλῃς αὐ- 28
am; odibili autem ne tradas teipsum. In toto cor-
τήν· μισουμένῃ δὲ μὴ ἐκδῷς σεαυτόν. ἐν ὅλῃ καρ- 29
de honora patrem tuum, & matris dolorum
δίᾳ δόξασον τὸν πατέρα σου, καὶ μητρὸς ὠδῖνας
ne obliuiscaris. Memento quòd propter eos natus es,
μὴ ἐπιλάθῃ. μνήσθητι ὅτι δι' αὐτῶν ἐγεννήθης, 30
& quid retribues eis, sicut ipsi tibi. In
καὶ τί ἀνταποδώσεις αὐτοῖς, καθὼς αὐτοὶ σοί. ἐν 31
tota anima tua cole Dominum, & sacerdotes eius
ὅλῃ ψυχῇ σου εὐλαβοῦ τὸν κύριον, καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ

mirare. In tota virtute dilige eum qui fe-
θαύμαζε. ἐν ὅλῃ δυνάμει ἀγάπησον τὸν ποιήσαν-
cit te, & ministros eius ne derelinquas.
32 τά σε, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλίπῃς.
Time Dominum, & honora sacerdotem. Et da par-
33 φοβοῦ τὸν κύριον, καὶ δόξαζον ἱερέα· καὶ δὸς τὴν με-
tem ei sicut mandatum est tibi: Primitias, &
34 ρίδα αὐτῷ καθὼς ἐντέταλταί σοι, ἀπαρχὴν, καὶ
de delicto. Et donum brachiorum, & sacrifi-
35 περὶ πλημμελείας, καὶ δόσιν βραχιόνων, καὶ θυ-
cium sanctificationis, & primitias sanctorum. Et pau-
36 σίαν ἁγιασμοῦ καὶ ἀπαρχὴν ἁγίων. καὶ πτω-
peri porrige manum tuam, vt perficiatur bene-
χῷ ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου, ἵνα τελειωθῇ ἡ εὐλο-
dictio tua. Gratia doni in conspectu omnis viuen-
37 γία σου. χάρις δόματος ἔναντι παντὸς ζῶν-
tis, & in mortuo ne prohibueris gratiam. Ne
38 τος, καὶ ἐπὶ νεκρῷ μὴ ἀποκωλύσῃς χάριν. μὴ
desis plorantibus, & cum lugentibus lu-
ὑστέρει ἀπὸ κλαιόντων, καὶ μετὰ πενθούντων πένθη-
ge. Ne te pigeat visitare infirmum: ex enim tali-
39 σον. μὴ ὄκνει ἐπισκέπτεσθαι ἄρρωστον, ἐκ γὰρ τοιού-
bus diligeris. In omnibus sermonibus tuis
40 των ἀγαπηθήσῃ. ἐν πᾶσι τοῖς λόγοις σου
memorare nouissima tua, & in seculum non pec-
μιμνήσκου τὰ ἔσχατά σου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐχ ἁ-
cabis.
μαρτήσεις.

CAP. VIII. η.

Ne litiges cum homine potente, ne
1 Μὴ διαμάχου μετὰ ἀνθρώπου δυνάστου, μή-
fortè incidas in manus illius. Ne contendas
2 ποτε ἐμπέσῃς εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ. μὴ ἔριζε με-
cum homine locuplete, ne fortè contra trahat tuum
τὰ ἀνθρώπου πλουσίου, μήποτε ἀντιστήσῃ σου τὴν
pondus. Multos enim perdidit aurum, & cor-
3 ὁλκήν. πολλοὺς γὰρ ἀπώλεσε τὸ χρυσίον, καὶ καρ-
da regum inclinauit. Ne litiges cum ho-
4 δίας βασιλέων ἐξέκλινε. μὴ διαμάχου μετὰ ἀν-
mine loquace, & ne struas super
θρώπου γλωσσώδους, καὶ μὴ ἐπιστοιβάσῃς ἐπὶ τὸ
ignem illius ligna. Ne ludas cum indocto,
5 πῦρ αὐτοῦ ξύλα. μὴ πρόσπαιζε ἀπαιδεύτῳ, ἵνα
ne inhonorentur maiores tui. Ne improperes
6 μὴ ἀτιμάζωνται οἱ πρόγονοί σου. μὴ ὀνείδιζε
homini auertenti se à peccato: memento
ἄνθρωπον ἐπιστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας, μνήσθητι
quòd omnes sumus in increpationibus. Ne inhonores ho-
7 ὅτι πάντες ἐσμὲν ἐν ἐπιτιμίοις. μὴ ἀτιμάσῃς ἄν-
minem in senectute sua, & enim ex nobis senescunt.
θρωπον ἐν γήρᾳ αὐτοῦ, καὶ γὰρ ἐξ ἡμῶν γηράσκουσι.
Ne gaudeas in mortuo inimicissimo tuo: me-
8 μὴ ἐπίχαιρε ἐπὶ νεκρῷ τῷ ἐχθροτάτῳ σου, μνή-
mento quòd omnes morimur. Ne despicias narra-
9 σθητι ὅτι πάντες τελευτῶμεν. μὴ παρίδῃς διήγη-
tionem sapientū, & in prouerbiis eorum conuersare.
10 μα σοφῶν, καὶ ἐν ταῖς παροιμίαις αὐτῶν ἀναστρέφου.
Quoniā ab ipsis disces disciplinam, & seruire ma-
ὅτι παρ' αὐτῶν μαθήσῃ παιδείαν, καὶ λειτουργῆσαι με-
gnatibus faciliter. Ne discedas à narratione se-
11 γιστᾶσιν θυμαρῶς. μὴ ἀστόχει διηγήματος γε-
niorum; & enim ipsi didicerunt à patribus
ρόντων, καὶ γὰρ αὐτοὶ ἔμαθον παρὰ τῶν πατέρων
suis. Quoniam ab illis disces intellectum, & in
12 αὐτῶν. ὅτι παρ' αὐτῶν μαθήσῃ σύνεσιν, καὶ ἐν
tempore necessitatis dare responsum. Ne accendas
13 καιρῷ χρείας δοῦναι ἀπόκρισιν. μὴ ἔκκαιε
ἄνθρα

carbones peccatoris, ne incendaris in igne

ἄνθρακας ἁμαρτωλοῦ, μὴ ἐμπυρισθῇς ἐν πυρὶ 14

flammæ illius. Ne exurgas à facie cō-

φλογὸς αὐτοῦ. μὴ ἐξαναστῇς ἀπὸ προσώπου ὑ-

tumelioſi ne inſideat ſicut inſidiæ ori tuo.

βριστοῦ, ἵνα μὴ ἐγκαθίσῃ ὡς ἔνεδρον τῷ στόματί σου.

Ne fœnereris homini fortiori te, & ſi

μὴ δανείσῃς ἀνθρώπῳ ἰσχυροτέρῳ σου, καὶ ἐὰν 15

fœneraueris,quaſi qui perdidit, eſto. Ne ſpondeas ſu-

δανείσῃς, ὡς ἀπολωλεκὼς γίνου. μὴ ἐγγυήσῃ ὑ- 16

per virtutem tuam; & ſi ſpoponderis,quaſi ſoluturus cogi-

πὲρ δύναμίν σου, καὶ ἐὰν ἐγγυήσῃς, ὡς ἀποτίσων φρόν-

ta. Ne iudices contra iudicem,ſecundū enim opinionē eius

τιζε. μὴ δικάζου κατὰ κριτοῦ, κατὰ γὰρ τὴν δόξαν αὐτοῦ 17

iudicabunt eum. Cum audace ne eas in via,

κρινοῦσιν αὐτόν. μετὰ τολμηροῦ μὴ πορεύου ἐν ὁδῷ, 18

ne grauetur contra te; ipſe enim ſecundum volun-

ἵνα μὴ βαρύνηται κατὰ σοῦ, αὐτὸς γὰρ κατὰ τὸ θέλη-

tatem ſuam faciet, & cum ſtultitia ipſius ſimul peri-

μα αὐτοῦ ποιήσει, καὶ τῇ ἀφροσύνῃ αὐτοῦ συναπο-

bis. Cum iracundo ne feceris rixam, & ne eas

λῇ. μετὰ θυμώδους μὴ ποιήσῃς μάχην, καὶ μὴ πορεύου 19

cum eo in deſertum. Sic nihil in oculis eius

μετ' αὐτοῦ τὴν ἔρημον· ὅτι ὡς οὐδὲν ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ

ſanguis, & vbi non eſt adiutorium, deiiciet te illic.

αἷμα, καὶ ὅπου οὐκ ἔστι βοήθεια καταβαλεῖ σε ἐκεῖ.

Cum fatuo non habeas conſilium, non enim poterit verbum

μετὰ μωροῦ μὴ συμβουλεύου, οὐ γὰρ δυνήσεται λόγον 20

celare. Coram extraneo ne facias occultum, non

στέξαι. ἐνώπιον ἀλλοτρίου μὴ ποιήσῃς κρυπτόν, οὐ 21

enim cognoſcis quid pariet. Omni homini ne

γὰρ γινώσκεις τί τέξεται. παντὶ ἀνθρώπῳ μὴ 22

manifeſtes cor tuum, & ne referat tibi gra-

ἐκφαινέτω τὴν καρδίαν σου, καὶ μὴ ἀναφερέτω σοι χά-

tiam falſam.

ριν φαύλην.

CAP. IX. θ'.

Ne zeles mulierem ſinus tui, neque oſtendas

Μὴ ζήλου γυναῖκα τοῦ κόλπου σου, μηδὲ διδάξῃς 1

in te diſciplinam malam. Ne dederis mulieri

ἐπὶ σεαυτὸν παιδείαν πονηράν. μὴ δῷς γυναικὶ τὴν 2

animam tuam, vt aſcendat ipſa ſuper animam tuam. Ne

ψυχήν σου, ἐπιβῆναι αὐτὴν ἐπὶ τὴν ψυχήν σου. μὴ 3

occurras mulieri meretrici, ne forte incidas in

ἀπάντα γυναικὶ ἑταιριζομένῃ, μήποτε ἐμπέσῃς εἰς

laqueos illius. Cum cantatrice ne aſſiduus

τὰς παγίδας αὐτῆς. μετὰ ψαλλούσης μὴ ἐνδελέ- 4

ſis, ne fortè capiaris in exercitiis eius.

χιζε, μήποτε ἁλῷς ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῆς.

Virginem ne conſideres, ne fortè ſcanda-

παρθένον μὴ καταμάνθανε, μήποτε σκανδαλι- 5

lizeris in pœnis eius. Ne dederis ſcortis

σθῇς ἐν τοῖς ἐπιτιμίοις αὐτῆς. μὴ δῷς πόρναις 6

animam tuam, ne perdas hæreditatem

τὴν ψυχήν σου, ἵνα μὴ ἀπολέσῃς τὴν κληρονομίαν

tuam. Ne circumſpicias in vicis ciuitatis, & in de-

σου. μὴ περιβλέπου ἐν ῥύμαις πόλεως, καὶ ἐν ταῖς ἐρή- 7

ſertis illius ne erres. Auerte oculum

μοις αὐτῆς μὴ πλανῶ. ἀπόστρεψον ὀφθαλμὸν 8

à muliere formoſa, & ne conſideres ſpe-

ἀπὸ γυναικὸς εὐμόρφου, καὶ μὴ καταμάνθανε κάλ-

ciem alienam. In enim ſpecie mulieris multi

λος ἀλλότριον. ἐν γὰρ κάλλει γυναικὸς πολλοὶ 9

errauerunt, & ex hoc amicitia vt ignis accenditur.

ἐπλανήθησαν, καὶ ἐκ τούτου φιλία ὡς πῦρ ἀνακαίεται. 10

& ne accubueris in vlnis cum ea.

καὶ μὴ κατακλιθῇς ἐπ' ἀγκαλῶν μετ' αὐτῆς. 11

Cum coniugata muliere ne ſedeas omnino.

μετὰ ὑπάνδρου γυναικὸς μὴ κάθου τὸ σύνολον.

Et ne conuerſeris cum ea in vino: ne

καὶ μὴ συμβολοκοπήσῃς μετ' αὐτῆς ἐν οἴνῳ. μή- 13

fortè declinet anima tua in illam, & ſpi-

ποτε ἐκκλίνῃ ἡ ψυχή σου ἐπ' αὐτήν, καὶ τῷ πνεύ-

ritu tuo labaris in perditionem. Ne derelinquas

ματί σου ὀλισθῇς εἰς ἀπώλειαν. μὴ ἐγκαταλίπῃς 14

amicum antiquum: nam nouus non eſt æqua-

φίλον ἀρχαῖον, ὁ γὰρ πρόσφατος οὐκ ἔστιν ἐφάμιλ-

lis illi. Vinum nouum,amicus nouus: ſi inueteratū fuerit,

λος αὐτῷ. οἶνος νέος, φίλος νέος· ἐὰν παλαιωθῇ, 15

cum lætitia bibes illud. Ne imiteris glo-

μετ' εὐφροσύνης πίεσαι αὐτόν. μὴ ζηλώσῃς δό- 16

riam peccatoris, non enim noſti quæ eſt ſubuerſio

ξαν ἁμαρτωλοῦ, οὐ γὰρ οἶδας τίς ἔσται ἡ καταστροφὴ

eius. Ne placeas tibi approbationibus impiorum. memen-

αὐτοῦ. μὴ εὐδοκήσῃς εὐδοκίαις ἀσεβῶν. μνήσθη- 17

to quòd vſq; ad inferos non iuſtificabuntur. Longè abeſto

τι ὅτι ἕως ᾅδου οὐ μὴ δικαιωθῶσι. μακρὰν ἄπεχε 18

ab homine qui poteſtatem habet occidendi, & non

ἀπὸ ἀνθρώπου ὃς ἐξουσίαν ἔχει τοῦ φονεύειν, καὶ οὐ μὴ

ſuſpicabe is timorem mortis. Et ſi acceſſe-

ὑποπτεύσῃς φόβον θανάτου. καὶ ἐὰν προσέλ- 19

ris, ne erres, ne auferat vitam tuam

θῃς, μὴ πλημμελήσῃς, ἵνα μὴ ἀφέληται τὴν ζωήν σου·

continuò. Scito quòd in medio laqueorum

ἐπίγνωθι ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων 20

perambulas, & ſuper pinnacula ciuitatis deambulas.

διαβαίνεις, καὶ ἐπὶ ἐπάλξεων πόλεως περιπατεῖς.

Secundum virtutem tuam coniecta de proximo, & cum ſapien-

κατὰ τὴν ἰσχύν σου στόχασαι τοὺς πλησίον, καὶ μετὰ σο- 21

tibus conſilium fac, cum prudentibus ſit diſputatio tua,

φῶν βουλεύου, μετὰ συνετῶν ἔστω ὁ διαλογισμός σου,

& omnis narratio tua in lege Altiſſimi. Viri iu-

καὶ πᾶσα διήγησίς σου ἐν νόμῳ ὑψίστου. ἄνδρες δί- 22

ſti ſint conuiuæ tui, & in timore Domini

καιοι ἔστωσαν σύνδειπνοί σου, καὶ ἐν φόβῳ κυρίου

ſit gloriatio tua. In manu artificum o-

ἔστω τὸ καύχημά σου. ἐν χειρὶ τεχνιτῶν ἔρ- 24

pus laudabitur, & princeps populi ſapiens

γον ἐπαινεθήσεται, καὶ ὁ ἡγούμενος λαοῦ σοφὸς

in ſermone ſuo. Terribilis in ciuitate ſua homo

ἐν λόγῳ αὐτοῦ. φοβερὸς ἐν πόλει αὐτοῦ ἀνὴρ 25

linguoſus: & petulans in verbo ſuo, o-

γλωσσώδης, καὶ ὁ προπετὴς ἐν λόγῳ αὐτοῦ μι-

dio erit.

σηθήσεται.

CAP. X. ι'.

Iudex ſapiens docet populum ſuum, & princi-

Κριτὴς σοφὸς παιδεύσει τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἡγεμο- 1

patus prudentis protenſus erit. Secundum iudicem

νία συνετοῦ τεταγμένη ἔσται. κατὰ τὸν κριτὴν τοῦ 2

populi, ſic & miniſtri eius; & ſecundū gubernatorē

λαοῦ, οὕτως καὶ οἱ λειτουργοὶ αὐτοῦ· καὶ κατὰ τὸν ἡγούμενον

ciuitatis, omnes inhabitantes eam.

τῆς πόλεως, πάντες οἱ κατοικοῦντες αὐτήν. βα- 3

Rex inſipiens perdet populum ſuum, & ciuitas

σιλεὺς ἀπαίδευτος ἀπολεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ πόλις

habitabitur in intellectu potentum. In manu Do-

οἰκισθήσεται ἐν συνέσει δυναστῶν. ἐν χειρὶ κυ- 4

mini poteſtas terræ, & vtilem ſuſcitabit ad tem-

ρίου ἡ ἐξουσία τῆς γῆς, καὶ τὸν χρήσιμον ἐγερεῖ εἰς και-

pus ſuper eam. In manu Domini felicitas hominis,

ρὸν ἐπ' αὐτῆς. ἐν χειρὶ κυρίου εὐοδία ἀνδρός, 5

& faciei ſcribæ imponet gloriam

καὶ προσώπῳ γραμματέως ἐπιθήσει δόξαν

suam. In omni iniuria, ne irascaris pro-
αὐτοῦ. ἐπὶ πάσῃ ἀδικήματι, μὴ μηνιάσῃς τῷ πλη- 6
ximo, & ne facias quippiam in operibus iniuriæ. Odi-
σίον, καὶ μὴ πρᾶσσε μηδὲν ἐν ἔργοις ὕβρεως. μισ- 7
bilis coram Domino & hominibus superbia, & ex
τὴ ἔναντι κυρίου καὶ ἀνθρώπων ὑπερηφανία, καὶ ἐξ
ambobus error iustitiæ. Regnum de
ἀμφοτέρων πλημμέλεια ἀδικίας. βασιλεία ἀπὸ
gente in gentem transfertur: propter iniustitias, & iniurias, &
ἔθνους εἰς ἔθνος μετάγεται. διὰ ἀδικίας καὶ ὕβρεις καὶ 8
opes dolosas, quid superbit terra & cinis?
χρήματα δόλια, τί ὑπερηφανεύεται γῆ καὶ σποδός;
Auaro quidem enim nihil iniquius. Hic enim &
φιλαργύρου μὲν γὰρ οὐδὲν ἀνομώτερον. οὗτος γὰρ καὶ τὴν 9 10
suam animam venalem facit: quoniam in vita sua
ἑαυτοῦ ψυχὴν ἔκπρακτον ποιεῖ· ὅτι ἐν ζωῇ αὐτοῦ
proiecerunt intima sua. Longum morbum
ἔρριψαν τὰ ἐνδόσθια αὐτοῦ. μακρὸν ἀρρώστημα 12
incidit medicus, & rex hodie, & cras mo-
κόπτει ἰατρὸς, καὶ βασιλεὺς σήμερον, καὶ αὔριον τελευ-
rietur. Cum enim moriatur homo, hæreditabit
τήσει. ἐν γὰρ τῷ ἀποθανεῖν ἄνθρωπον, κληρονομήσει 13
serpentes & bestias, & vermes. Initium super-
ἑρπετὰ καὶ θηρία, καὶ σκώληκας. ἀρχὴ ὑπερη- 14
biæ, hominis recedentis à Domino, & ab eo qui
φανίας, ἀνθρώπου ἀφισταμένου ἀπὸ κυρίου, καὶ ἀπὸ τοῦ
fecit illum recessit cor eius. Quoniam initiū
ποιήσαντος αὐτὸν ἀπέστη ἡ καρδία αὐτοῦ. ὅτι ἀρχὴ 15
peccati superbia, & qui tenuerit illam, iniuria-
ἁμαρτίας ὑπερηφανία, καὶ ὁ κρατῶν αὐτῆς ἐξομβρεί-
bit abominationem, & subuertetur in finem. Propter
σει βδέλυγμα, καὶ καταστρεφήσεται εἰς τέλος. διὰ 16
hoc exhonorauit Dominus inductiones, & subuer-
τοῦτο παρεδόξασε κύριος τὰς ἐπαγωγὰς, καὶ κατέ-
tit in finem illos. Sedes imperantium destru-
στρεψεν εἰς τέλος αὐτούς. θρόνους ἀρχόντων καθεῖ- 17
xit Dominus, & sedere fecit mites pro eis in-
λεν ὁ κύριος, καὶ ἐκάθισε πραεῖς ἀντ' αὐτῶν. ἔν-
tus. Radices gentium superbarum abstulit Dominus, &
δοθεν. ῥίζας ἐθνῶν ὑπερηφάνων ἐξεῖλε κύριος, καὶ 18
plantauit pro illis in gloria humiles. Regiones
ἐφύτευσεν ἀντ' αὐτῶν ἐν δόξῃ ταπεινούς. χώρας 19
gentium subuertit Dominus, & perdidit eas vsq; ad
ἐθνῶν κατέστρεψε κύριος, καὶ ἀπώλεσεν αὐτὰς ἕως
fundamenta terræ. Abstulit ex eis & perdidit e-
θεμελίων γῆς. ἐξῆρεν ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπώλεσεν αὐ- 20
os. Et cessare fecit à terra memoriam eo-
τούς. καὶ κατέπαυσεν ἀπὸ γῆς τὸ μνημόσυνον αὐ- 21
rum. Non creata est hominibus superbia, neque ira
τῶν. οὐκ ἔκτισται ἀνθρώποις ὑπερηφανία οὐδὲ ὀργὴ 22
furoris generationibus mulierum. Semen securitatis qui
θυμοῦ γεννήμασι γυναικῶν. σπέρμα ἀσφαλείας οἱ 23
timent Dominum, & pretiosa planta qui dili-
φοβούμενοι κύριον, καὶ ἔντιμον φύτευμα οἱ ἀγαπῶν-
gunt illum. Semen ignominiæ qui non attendunt
τες αὐτόν. σπέρμα ἀτιμίας οἱ μὴ προσέχοντες τῷ
legi, semen erroris qui transgrediuntur manda-
νόμῳ, σπέρμα πλανήσεως οἱ παραβαίνοντες ἐντο-
ta. In medio fratrum rector illorum honoratus,
λάς. ἐν μέσῳ ἀδελφῶν ὁ ἡγούμενος αὐτῶν ἔντιμος, 24
& qui timent Dominum in oculis illius. Ante
καὶ οἱ φοβούμενοι κύριον ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ. προ- 25
finem initium timor Domini; abiectio autē principatus
λήψεως ἀρχὴ φόβος κυρίου, ἐκβολῆς δὲ ἀρχῆς
obduratio & superbia: diues & honoratus &
σκληρυσμὸς καὶ ὑπερηφανία· πλούσιος καὶ ἔνδοξος καὶ
pauper gloriatio eorum timor Domini. Non iustum
πτωχὸς τὸ καύχημα αὐτῶν φόβος κυρίου. οὐ δίκαιον 26
inhonorare pauperem intelligentem, & non decet honorare vi-
ἀτιμάσαι πτωχὸν συνετόν, καὶ οὐ καθήκει δοξάσαι ἄν-
rum peccatorem. Magnates & iudices & poten-
δρα ἁμαρτωλόν. μεγιστᾶνες καὶ κριταὶ καὶ δυνά- 27
tes honorabuntur, & non est aliquis eorū maior
σται δοξασθήσονται, καὶ οὐκ ἔστιν τις αὐτῶν μείζων τοῦ
timente Dominum. Seruo prudenti liberi ser-
φοβουμένου τὸν κύριον. οἰκέτῃ σοφῷ ἐλεύθεροι λει- 28
uient, & vir sapiens non murmurabit corre-
τουργήσουσι· καὶ ἀνὴρ ἐπιστήμων οὐ γογγύσει παιδευό-
ptus. Ne velis videri sapiēs in faciēdo opus tuū, & ne extol-
29 μενος. μὴ σοφίζου ποιῆσαι τὸ ἔργον σου, καὶ μὴ δοξά-
las te in tempore angustiæ tuæ. Melius enim qui opera-
30 ζου ἐν καιρῷ στενοχωρίας σου. κρείσσων γὰρ ὁ ἐργαζό-
tur & abundat in omnibus, quàm qui gloriatur &
μενος καὶ περισσεύων ἐν πᾶσιν, ἢ ὁ δοξαζόμενος καὶ
eget pane. Fili in mansuetudine tua honora
31 ἀπορῶν ἄρτου. τέκνον ἐν πραότητι σου δόξασον
animam tuam, & da illi honorem secundum dignitatem eius.
32 τὴν ψυχήν σου, καὶ δὸς αὐτῇ τιμὴν κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῆς.
Peccantem in animam suam quis iustifica-
33 τὸν ἁμαρτάνοντα εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίς δικαιώ-
bit? & quis honorabit inhonorantem vitam suam?
σει; καὶ τίς δοξάσει τὸν ἀτιμάζοντα τὴν ζωὴν αὐτοῦ;
Pauper honoratur propter scientiam suam, & diues
πτωχὸς δοξάζεται δι' ἐπιστήμην αὐτοῦ, καὶ πλούσιος
honoratur propter diuitias suas. Qui est honoratus in
34 δοξάζεται διὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ. ὁ δεδοξασμένος ἐν
paupertate, & in diuitiis quanto magis.
πτωχείᾳ, καὶ ἐν πλούτῳ ποσαχῶς;

CAP. XI. ια.

Sapientia humilis exaltabit caput illius, & in
1 Σοφία ταπεινοῦ ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν
medio magnatum collocabit eum. Ne laudes virum
2 μέσῳ μεγιστάνων καθίσει αὐτόν. μὴ αἰνέσῃς ἄνδρα
in specie sua, & ne abomineris hominem in visu
ἐν κάλλει αὐτοῦ, καὶ μὴ βδελύξῃ ἄνθρωπον ἐν ὁράσει
suo. Breuis in volatilibus apis, & principatus dul-
3 αὐτοῦ. μικρὰ ἐν πετεινοῖς ἡ μέλισσα, καὶ ἀρχὴ γλυ-
corum fructus eius. In indumento vestimentorū
4 κασμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς. ἐν περιβολῇ ἱματίων
ne glorieris, & in die gloriæ ne extollaris, quoniā mi-
μὴ καυχήσῃ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ δόξης μὴ ἐπαίρου, ὅτι θαυ-
rabilia opera Domini sunt, & occulta operæ eius
μαστὰ τὰ ἔργα κυρίου ἐστί, καὶ κρυπτὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ
hominibus. Multi tyranni sederunt super pauimenta,
5 ἀνθρώποις. πολλοὶ τύραννοι ἐκάθισαν ἐπ' ἐδάφους,
at insuspicatus tulit diadema. Multi poten-
6 ὁ δὲ ἀνυπονόητος ἐφόρεσε διάδημα. πολλοὶ δυνά-
tes inhonorati sunt valde, & gloriosi traditi sunt in
σται ἠτιμάσθησαν σφόδρα, καὶ ἔνδοξοι παρεδόθησαν εἰς
manus aliorum. Priusquam exquiras, ne accuses: intel-
7 χεῖρας ἑτέρων. πρὶν ἐξετάσῃς, μὴ μέμψῃ, νόη-
lige primum, & tunc reprehende. Priusquam audias, ne
8 σον πρῶτον, καὶ τότε ἐπιτίμα. πρὶν ἢ ἀκοῦσαι, μὴ
respondeas, & in medio sermonum ne intericias verbum.
ἀποκρίνου, καὶ ἐν μέσῳ λόγων μὴ παρεμβάλλε ῥῆμα.
De re de qua non est ad te, ne certes, & in
9 περὶ πράγματος οὗ οὐκ ἔστι σοι, μὴ ἔριζε, καὶ ἐν
indicio peccatorum ne præsideas. Fili non erga
10 κρίσει ἁμαρτωλῶν μὴ συνέδρευε. τέκνον μὴ περὶ
multa sint actus tui; si enim repletus fueris non
πολλὰ ἔστωσαν αἱ πράξεις σου· ἐὰν γὰρ πληθύνῃς οὐκ
eris innocens; & si secutus fueris, non apprehendes, & non
ἀθῳωθήσῃ· καὶ ἐὰν διώκῃς, οὐ μὴ καταλάβῃς, καὶ οὐ μὴ
effugies aufugiens. Est laborans & operans, & festinans,
11 ἐκφύγῃς διαδράς. ἔστι κοπιῶν καὶ πονῶν καὶ σπεύδων,
& tanto magis eget. Est piger e-
12 καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ὑστερεῖται. ἔστι νωθρὸς προσδεό-
μενος

gens auxilio, deficiens virtute & abundans pau-
μενος ἀντιλήψεως, ὑστερῶν ἰσχύϊ καὶ περισσεύων πτω-
pertate: & oculus Domini respexit illum in bo-
χεία, καὶ ὀφθαλμὸς κυρίου ἐπέβλεψεν αὐτῷ εἰς ἀγα-
na, & erexit eum de humilitate ipsius. &
θά, καὶ ἀνώρθωσεν αὐτὸν ἐκ ταπεινώσεως αὐτοῦ. καὶ 13
exaltauit caput eius à contritione, & mira-
ἀνύψωσε κεφαλὴν αὐτοῦ ἀπὸ συντριβῆς, καὶ ἐθαύ-
ti sunt in illo multi qui viderunt. Bona & ma-
μασαν ἐπ' αὐτῷ πολλοὶ θεωρήσαντες. ἀγαθὰ καὶ κα- 14
la, vita & mors; paupertas & diuitiæ à Domino
κά, ζωὴ καὶ θάνατος, πτωχεία καὶ πλοῦτος παρὰ κυρίου
sunt. Sapientia & scientia & cognitio legis à Do-
ἐστί. σοφία καὶ ἐπιστήμη καὶ γνῶσις νόμου παρὰ κυ- 15
mino dilectio & viæ bonorum operum ab ipso sunt.
ρίου ἀγάπησις καὶ ὁδοὶ καλῶν ἔργων παρ' αὐτοῦ εἰσί.
Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt, at
πλάνη καὶ σκότος ἁμαρτωλοῖς συνέκτισται, τοῖς δὲ 16
exultantibus in malis consenescit malitia. Datio Domini
γαυριῶσιν ἐπὶ κακίᾳ συγγηρᾷ κακία. δόσις κυρίου 17
permanet religiosis, & beneplacitum eius prosperatur in
παραμένει εὐσεβέσι, καὶ ἡ εὐδοκία αὐτοῦ εὐοδοῖ εἰς τὸν
seculum. Et qui locupletatur ab attentione & parsimonia
αἰῶνα. ἔστι πλουτῶν ἀπὸ προσοχῆς καὶ σφιγγίας 18
sua, & hæc pars eius à mercede illius; in
αὐτοῦ, καὶ αὕτη ἡ μερὶς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. ἐν 19
eo quod dicit ipse, Inueni requiem, & nunc manducabo
τῷ εἰπεῖν αὐτόν, εὗρον ἀνάπαυσιν, καὶ νῦν φάγομαι
à bonis meis assiduè. Et non nouit quod
ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν μου διηνεκῶς. καὶ οὐκ οἶδε τίς
tempus præteribit ipsum, & relinquet illa aliis,
καιρὸς παρελεύσεται αὐτόν, καὶ καταλείψει αὐτὰ ἑτέροις
& morietur. Sta in testamento tuo & colloquere in
καὶ ἀποθανεῖται. στῆθι ἐν διαθήκῃ σου καὶ ὁμίλει ἐν 20
illo, & in opere tuo veterasce. Ne mireris
αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ ἔργῳ σου παλαιώθητι. μὴ θαύμαζε 21
in operibus peccatoris, confide autẽ in Domino, & permane in
ἐν ἔργοις ἁμαρτωλοῦ, πίστευε δὲ κυρίῳ καὶ ἔμμενε τῷ
labore tuo. Quoniam leue in oculis Domini veloci-
πόνῳ σου. ὅτι κοῦφον ἐν ὀφθαλμοῖς κυρίου διὰ τά- 22
ter repente ditare pauperem. Benedictio Domini
χους ἐξάπινα πλουτίσαι πένητα. εὐλογία κυρίου 23
in mercede pii, & in hora veloci germinat bene-
ἐν μισθῷ εὐσεβοῦς, καὶ ἐν ὥρᾳ ταχινῇ ἀναθάλλει εὐλο-
dictionẽ eius. Ne dixeris, Quæ est mihi necessitas complacentiæ, &
γίαν αὐτοῦ. μὴ εἴπῃς, τίς ἐστί μου χρεία ἀρεσκείας, καὶ 24
à quo ex nunc erunt mihi bona? Ne dicas, Suffi-
τίνι ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσται μοι τὰ ἀγαθά; μὴ εἴπῃς, αὐ- 25
cientia mihi sunt, & multa mihi quæ habeo, & quid ex
ταρκῆ μοί ἐστι καὶ πολλά μοι ἃ ἔχω, καὶ τί ἀπὸ τοῦ
nunc mali habebo in vita? In die bonorum ob-
νῦν κακωθήσομαι ἐν ζωῇ; ἐν ἡμέρᾳ ἀγαθῶν ἀ- 26
liuio malorum, & in die malorum non recordabitur
μνησία κακῶν, καὶ ἐν ἡμέρᾳ κακῶν οὐ μνησθήσεται
bonorum. Quoniam leue coram Domino in die obi-
ἀγαθῶν. ὅτι κοῦφον ἔναντι κυρίου ἐν ἡμέρᾳ τελευ- 27
tus reddere homini secundùm opera eius. Mali-
τῆς ἀποδοῦναι ἀνθρώπῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. κάκω- 28
tia horæ obliuionem facit delitiarum, & consummatione
σις ὥρας ἐπιλησμονὴν ποιεῖ τρυφῆς, καὶ συντελείᾳ
hominis reuelatio operum illius. Ante mor-
ἀνθρώπου ἀποκάλυψις ἔργων αὐτοῦ. πρὸ τελευ- 29
tem ne dicas beatum aliquem, & in filiis suis co-
τῆς μὴ μακάριζε μηδένα, καὶ ἐν τέκνοις αὐτοῦ γνω-
gnoscetur vir. Ne omnem hominem inducas in
σθήσεται ἀνήρ. μὴ πάντα ἄνθρωπον εἴσαγε εἰς τὸν 30
domum tuam, multæ enim insidiæ dolosi. Per-
οἶκόν σου, πολλὰ γὰρ τὰ ἔνεδρα τοῦ δολίου. πέρ- 31
dix capta in cauea; sic cor su-
διξ θηρευτὴς ἐν καρτάλλῳ, οὕτως καρδία ὑπερη-
perbi, & vt prospector ascendens ad casum. Nam
φάνου, καὶ ὡς κατάσκοπος ἐπιβλέπει πτῶσιν. τὰ γὰρ 32
bona in mala conuertens insidiatur, & in
ἀγαθὰ εἰς κακὰ μεταστρέφων ἐνεδρεύει, καὶ ἐν τοῖς
electis imponet maculam. Ab scintilla par-
αἱρετοῖς ἐπιθήσει μῶμον. ἀπὸ σπινθῆρος πυ- 33
ua augetur pruna, & homo pecca-
ρὸς πληθύνεται ἀνθρακιά, καὶ ἄνθρωπος ἁμαρ-
tor ad sanguinem insidiatur. Attende à malefacto-
τωλὸς εἰς αἷμα ἐνεδρεύει. πρόσεχε ἀπὸ κακούρ- 34
re, praua enim fabricat, ne fortè det tibi maculam in
γου, πονηρὰ γὰρ τεκταίνεται, μήποτε δῷ σοι μῶμον εἰς
seculum. Inhabitare fac peregrinum, & peruertet te in
τὸν αἰῶνα. ἐνοίκισον ἀλλότριον καὶ διαστρέψει σε ἐν 35
turbatione, & abalienabit te à propriis tuis.
ταραχῇ, καὶ ἀπαλλοτριώσει σε ἐκ τῶν ἰδίων σου.

CAP. XII. ιβ'.

Si benefeceris, scito cui facis, & erit gratia bo-
ἐὰν εὖ ποιῇς, γνῶθι τίνι ποιεῖς, καὶ ἔσται χάρις τοῖς ἀ- 1
nis tuis. Benefac pio, & inuenies retributio-
γαθοῖς σου. εὖ ποίησον εὐσεβῆ, καὶ εὑρήσεις ἀνταπόδο- 2
nem; & si non ab ipso, at ab altissimo. Non
μα, καὶ εἰ μὴ παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ὑψίστου. οὐκ 3
erunt bona ei qui assuetus est ad mala, & eleo-
ἔσται ἀγαθὰ τῷ ἐνδελεχίζοντι εἰς κακά, καὶ τῷ ἐλεη-
mosynam non largienti. da pio, & ne suscipias
μοσύνην μὴ χαριζομένῳ. δὸς τῷ εὐσεβεῖ, καὶ μὴ ἀν- 4
pias peccatorem. Benefac humili, & ne dederis
τιλάβῃ ἁμαρτωλοῦ. εὖ ποίησον ταπεινῷ, καὶ μὴ δῷς 5
impio: prohibe panes tuos, & ne dederis ei,
ἀσεβεῖ. ἐμπόδισον τοὺς ἄρτους σου καὶ μὴ δῷς αὐτῷ,
vt ne in illis te supprimat: duplicia enim mala
ἵνα μὴ ἐν αὐτοῖς σε δυναστεύσῃ, διπλάσια γὰρ κακὰ
inueniet tibi in omnibus bonis quæcunque feceris illi. Quoniã
εὑρήσεις ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς οἷς ἂν ποιήσῃς αὐτῷ. ὅτι 6
& Altissimus odio habuit peccatores, & piis
καὶ ὁ ὕψιστος ἐμίσησεν ἁμαρτωλούς, καὶ τοῖς εὐσεβέσιν
reddet vindictam. Seruat autem eos in diem
ἀποδώσει ἐκδίκησιν. φυλάσσει δὲ αὐτοὺς εἰς ἡμέραν
vindictæ eorum. fortem. Da bono, &
ἐκδικήσεως αὐτῶν κραταιάν. δὸς τῷ ἀγαθῷ, καὶ
ne suscipias peccatorem. Non eiicietur
μὴ ἀντιλάβῃ ἁμαρτωλοῦ. οὐκ ἐκβληθήσεται 7
in bonis amicus, & non abscondetur in malis ini-
ἐν ἀγαθοῖς ὁ φίλος, καὶ οὐ κρυβήσεται ἐν κακοῖς ὁ ἐχ-
micus. In bonis viri inimici illius in tri-
θρός. ἐν ἀγαθοῖς ἀνδρὸς οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐν λύ- 8
stitia, & in malis illius, & amicus separabi-
πῃ, καὶ ἐν τοῖς κακοῖς αὐτοῦ καὶ ὁ φίλος διαχωρισθήσε-
tur. Ne credas inimico tuo in seculum.
ται. μὴ πιστεύσῃς τῷ ἐχθρῷ σου εἰς τὸν αἰῶνα. 9
Sicut enim æs æruginat, sic nequitia illius. Et
ὡς γὰρ ὁ χαλκὸς ἰοῦται, οὕτως ἡ πονηρία αὐτοῦ. καὶ 10
si humiliatus fuerit, & vadat incuruatus, superpone
ἐὰν ταπεινωθῇ καὶ πορεύηται συγκεκυφώς, ἐπίστησον 11
animam tuam, & caue ab illo, & eris ei vt
τὴν ψυχήν σου, καὶ φύλαξαι ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἔσῃ αὐτῷ ὡς
qui abstersit speculum, & cognosces quòd non in finem
ἐκμεμαχὼς ἔσοπτρον, καὶ γνώσῃ ὅτι οὐκ εἰς τέλος
tersit æruginẽ. Ne statuas eum penes te, ne fortè
κατίωσε. μὴ στήσῃς αὐτὸν παρὰ σεαυτῷ, μήποτε 12
cùm subuerterit te, stet super locum tuum. Ne colloces
καταστρέψας σε στῇ ἐπὶ τὸν τόπον σου. μὴ καθίσῃς αὐ-
eum à dextris tuis, ne fortè quærat cathedram tuã
τὸν ἐκ δεξιῶν σου, μήποτε ζητήσῃ τὴν καθέδραν σου
accipere, & in nouissimis cognoscas verba mea, &
λαβεῖν, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐπιγνώσῃ τοὺς λόγους μου, καὶ

in sermonibus meis stimuleris. Quis miserebitur
ἐπὶ τῶν ῥημάτων μου κατανυγῇς. τίς ἐλεήσει ἐ-
incantatoris à serpente morsi, & omnium accedentium
παοιδὸν ὀφιόδηκτον, καὶ πάντας τοὺς προσάγοντας
bestiis; sic eius qui accedit viro pecca-
θηρίοις; οὕτως τὸν προσπορευόμενον ἀνδρὶ ἁμαρ-
tori, & qui commiscetur in peccatis eius.
τωλῷ καὶ συμφυρόμενον ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ.
14 Per horam tecum permanebit in statione iusta, & si
ὥραν μετὰ σοῦ διαμενεῖ ἐν στάσει δικαίᾳ, καὶ ἐὰν
declinaueris, non tolerabit. Et in labiis
ἐκκλίνῃς, οὐ μὴ καρτερήσῃ.
15 καὶ ἐν τοῖς χείλεσιν
suis indulcabit inimicus, & in corde suo deli-
αὐτοῦ γλυκανεῖ ὁ ἐχθρός, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ βουλεύ-
berabit subuertere te in foueam. In oculis
σεται ἀνατρέψαι σε εἰς βόθρον.
16 ἐν ὀφθαλμοῖς
suis lachrymabitur, & si inuenerit tempus, non satiabi-
αὐτοῦ δακρύσει, καὶ ἐὰν εὕρῃ καιρόν, οὐκ ἐμπλησθήσε-
tur à sanguine. Mala si occurrerint tibi, inuenies
ται ἀφ᾽ αἵματος. κακὰ ἐὰν ὑπαντήσῃ σοι, εὑρήσεις
illum priorem te illic, & quasi homo adiuuans
αὐτὸν πρότερόν σου ἐκεῖ, καὶ ὡς ἄνθρωπος βοηθῶν
suffodiet calcaneum tuum. Caput suum mouebit, &
ὑποσχάσει πτέρναν σου.
17 τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κινήσει, καὶ
plaudet manibus, & multa susurrabit, & cō-
ἐπικροτήσει ταῖς χερσί, καὶ πολλὰ διαψιθυρίσει, καὶ ἀ-
mutabit vultum suum.
λλοιώσει τὸ πρόσωπον αὐτοῦ.

CAP. XIII. ιγ΄.

Qui tetigerit picem, inquinabitur in ea, &
1 Ὁ ἁπτόμενος πίσσης, μολυνθήσεται ἐν αὐτῇ, καὶ
communicans superbo similis erit illi. Pondus
κοινωνῶν ὑπερηφάνῳ ὁμοιωθήσεται αὐτῷ.
2 βάρος
super te ne tollas in vita tua, & fortiori te, &
ὑπὲρ σὲ μὴ ἄρῃς ἐν ζωῇ σου, καὶ ἰσχυροτέρῳ σου καὶ
ditiori te ne communices. Quid communicabit olla
πλουσιωτέρῳ σου μὴ κοινώνει.
3 τί κοινωνήσει χύτρα
ad cacabum? ipsa impinget, & ipsa contere-
πρὸς λέβητα; αὐτὴ προσκρούσει, καὶ αὐτὴ συντρι-
tur. Diues iniuriam fecit, & ipsum rogabunt.
βήσεται.
4 πλούσιος ἠδίκησε, καὶ αὐτὸς προσενεβριμήσατο.
pauper iniuriā fecit, & ipse minas patietur. Si
πτωχὸς ἠδίκηται, καὶ αὐτὸς προσδεηθήσεται.
5 ἐὰν
vtilis fueris, operatur in te. & si egueris, af-
χρησιμεύσῃς, ἐργᾶται ἐν σοί. καὶ ἐὰν ὑστερήσῃς, κα-
fliget te. & si habueris, conuiuet tecum, & exi-
ταλείψει σε.
6 καὶ ἐὰν ἔχῃς, συμβιώσεταί σοι, καὶ ἀπο-
naniet te, & ipse non dolebit. Opus habuit tui, &
κενώσει σε, καὶ αὐτὸς οὐ πονέσει.
7 χρείαν ἔσχηκέ σου, καὶ
decipiet te, & arridebit tibi, & dabit tui
ἀποπλανήσει σε, καὶ προσγελάσεταί σοι, καὶ δώσει σοι
spem: loquetur tibi bona, & dicet, Quæ necessitas tua?
ἐλπίδα· λαλήσει σοι καλά, καὶ ἐρεῖ, τίς ἡ χρεία σου;
Et confundet te cibis suis, donec exi-
καὶ αἰσχυνεῖ σε ἐν τοῖς βρώμασιν αὐτοῦ, ἕως οὗ ἀπο-
8 naniat te bis aut ter, & in nouissimis deride-
κενώσῃ σε δὶς ἢ τρίς, καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτων καταμυκτηρι-
bit te. Et post hæc videbit te, & relin-
εῖ σου. καὶ μετὰ ταῦτα ὄψεταί σε, καὶ καταλεί-
9 quet te, & caput suum mouebit super te.
ψει σε, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κινήσει ἐπὶ σοί.
10 Accen-
προσέ-
de ne decipiaris mente. Et ne humi-
χε μὴ ἀποπλανηθῇς τῇ διανοίᾳ.
11 καὶ μὴ ταπει-
lieris in lætitia cordis tui. Cùm aduo-
νωθῇς ἐν εὐφροσύνῃ καρδίας σου.
12 προσκα-
cauerit te potens, discedens esto, & tanto
λεσαμένου σε δυνάστου, ὑποχωρῶν γίνου, καὶ τοσούτῳ

magis te aduocabit repetens. Ne
13 μᾶλλον σε προσκαλέσεται πλεονάζων. μὴ
incidas, vt non expellaris sine iudicio, & ne
ἔμπιπτε, ἵνα μὴ ἀπωσθῇς ἀκρίτως, καὶ μὴ
longè distes ne obliuioni tradaris. Ne contineas al-
14 μακρὰν ἀφίστω ἵνα μὴ ἐπιλησθῇς. μὴ ἐπεχε ἰσηγο-
loqui cum eo, & ne credas pluribus verbis
ρεῖσθαι μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ μὴ πιστεύσῃς τοῖς πλείοσι λόγοις
illius, ex multa enim loquela tentabit te, & tanquā arri-
αὐτοῦ, ἐκ πολλῆς γὰρ λαλιᾶς πειράσει σε, καὶ ὡς προσ-
dens exquiret occulta tua. Immisericors qui non cō-
15 γελῶν ἐξετάσει τὰ κρυπτά σου. ἀνελεήμων ὁ μὴ συν-
seruat sermones: & non parcet de malitia sua
τηρῶν λόγους· καὶ οὐ μὴ φείσηται περὶ κακώσεως σου
& vinculis. Caue & attende vehementer
16 καὶ δεσμῶν. συντήρησον καὶ πρόσεχε σφοδρῶς
ad audiendum, quoniam cū casu tuo deambulas.
ὅτι μετὰ τῆς πτώσεώς σου περιπατεῖς.
Audiens hæc in somno tuo, vigila. Tota
17 ἀκούων ταῦτα ἐν ὕπνῳ σου, γρηγόρησον. πάσῃ
vita dilige Dominum, & inuoca illum in salu-
18 ζωῇ ἀγάπα τὸν κύριον, καὶ ἐπικαλοῦ αὐτὸν εἰς σωτη-
tem tuam. Omne animal diligit simile sibi, &
19 ρίαν σου. πᾶν ζῶον ἀγαπᾷ τὸ ὅμοιον αὐτῷ, καὶ
omnis homo diligit proximum suum. Omnis caro
20 πᾶς ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὸν πλησίον αὐτοῦ. πᾶσα σὰρξ
secundū genus coniungitur, & simili sui copulabi-
κατὰ γένος συνάγεται, καὶ τῷ ὁμοίῳ αὐτοῦ προσκολλη-
tur vir. Quid communicabit lupus agno? sic
21 θήσεται ἀνήρ. τί κοινωνήσει λύκος ἀμνῷ; οὕτως ἁ-
peccator ad pium. Quæ pax hyænæ ad
22 μαρτωλὸς πρὸς εὐσεβῆ. τίς εἰρήνη ὑαίνῃ πρὸς
canem, & quæ pax diuiti ad pauperem? Venatio-
κύνα, καὶ τίς εἰρήνη πλουσίῳ πρὸς πένητα; κυνή-
nes leonum onagri in deserto, sic pascua diui-
23 για λεόντων ὄναγροι ἐν ἐρήμῳ, οὕτως νομαὶ πλου-
tum pauperes. Abominatio superborum humilitas
24 σίων πτωχοί. βδέλυγμα ὑπερηφάνῳ ταπεινότης,
sic execratio diuiti pauper. Diues com-
25 οὕτως βδέλυγμα πλουσίῳ πτωχός. πλούσιος σα-
motus firmatur ab amicis, pauper autē cū ciderit
λευόμενος στηρίζεται ὑπὸ φίλων, πτωχὸς δὲ πεσὼν
expellitur ab amicis. Cùm diues offenderit,
26 προσαπωθεῖται ὑπὸ φίλων. πλουσίου σφαλέντος,
multi adiutores, locutus est arcana, & iusti-
πολλοὶ ἀντιλήπτορες, ἐλάλησεν ἀπόρρητα, καὶ ἐδι-
ficauerunt eum. Humilis errauit, & increpa-
27 καίωσαν αὐτόν. ταπεινὸς ἔσφαλε, καὶ προσεπετί-
uerunt eum: locutus est intellectum, & non datus est ei
μησαν αὐτῷ· ἐφθέγξατο σύνεσιν, καὶ οὐκ ἐδόθη αὐτῷ
locus. Diues locutus est, & omnes tacuerunt, &
28 τόπος. πλούσιος ἐλάλησε, καὶ πάντες ἐσίγησαν, καὶ τὸν
verbum illius exaltauerunt vsque ad nubes. Pauper locu-
29 λόγον αὐτοῦ ἀνύψωσαν ἕως τῶν νεφελῶν. πτωχὸς ἐλά-
tus est, & dixerunt, Quis hic? & si offenderit, subuer-
λησε, καὶ εἶπαν, τίς οὗτος; καὶ ἐὰν προσκόψῃ, προσανα-
tent illum. Bonæ diuitiæ cui non adest
30 τρέψουσιν αὐτόν. ἀγαθὸς ὁ πλοῦτος ᾧ μή ἐστι
peccatum, & mala paupertas in ore im-
ἁμαρτία, καὶ πονηρὰ ἡ πτωχεία ἐν στόματι ἀσε-
pij. Cor hominis mutat faciem
31 βοῦς. καρδία ἀνθρώπου ἀλλοιοῖ τὸ πρόσωπον
illius, siue in bona siue in mala: & bonam reddit
αὐτοῦ, ἐάν τε εἰς ἀγαθὰ ἐάν τε εἰς κακά· καὶ ἀγαθυνεῖ
faciem in delectatione cor virens. Vestigium
32 πρόσωπον ἐν τέρψει καρδία θάλλουσα. ἴχνος
cordis in bonis, vultus virens, & inuentio
καρδίας ἐν ἀγαθοῖς, πρόσωπον θάλλον, καὶ εὕρεσις
parabolarum cogitatio cum labore.
παραβολῶν διαλογισμοὶ μετὰ κόπου.

CAP. XIV. ιδ´.

Beatus vir qui non lapsus est in o-
1 Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ὠλίσθησεν ἐν τῷ στόμα-
re suo, & non stimulatus est in multitudine peccatorum. Bea-
2 τι αὐτοῦ, καὶ οὐ κατενύγη ἐν πλήθει ἁμαρτιῶν. μα-
tus quem nō condemnauit anima sua, & qui non cecidit
καάριος οὗ οὐ κατέγνω ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ὃς οὐκ ἔπεσεν
à spe sua quæ in Domino. Viro par-
3 ἀπὸ τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ τῆς ἐπὶ κύριον. ἀνδρὶ μικρο-
co non bonæ diuitiæ; & viro liuido ad quid
λόγῳ οὐ καλὸς ὁ πλοῦτος, καὶ ἀνδρὶ βασκάνῳ ἱνατί
pecuniæ? Qui congregat ex anima sua, congre-
4 χρήματα; ὁ συνάγων ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ συνά-
gat aliis; & in bonis eius luxuriabuntur alii.
γει ἄλλοις, καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ τρυφήσουσιν ἕτεροι.
Nequam sibi, cui erit bonus? & non læ-
5 ὁ πονηρὸς ἑαυτῷ, τίνι ἔσται ἀγαθός; καὶ οὐκ εὐ-
tabitur in opibus suis. Inuiden-
6 φρανθήσεται ἐν τοῖς χρήμασιν αὐτοῦ. τοῦ βασκαίνον-
te sibi, non est peior. & hæc reddi-
τος ἑαυτὸν, οὐκ ἔστι πονηρότερος· καὶ τοῦτο ἀνταπόδο-
tio malitiæ illius. Et si bene fecerit, non volens facit,
7 μα τῆς κακίας αὐτοῦ. κἂν εὖ ποιήσῃ, οὐχ ἑκὼν ποιεῖ
& in nouissimis manifestabit malitiam suam. Nequam
8 καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτων ἐκφανεῖ τὴν κακίαν αὐτοῦ. πονηρὸς ὁ
inuidens videre oculo, auertens faciem,
βασκαίνων ἰδεῖν ὀφθαλμῷ, ἀποστρέφων πρόσωπον
& despiciens animas. Auari oculus nō
9 καὶ ὑπερορῶν ψυχάς. πλεονέκτου ὀφθαλμὸς οὐκ
repletur parte, & iniustitia mali arefacit
ἐμπίπλαται μερίδος, καὶ ἀδικία πονηροῦ ἀναξηραίνει
animam suam. Oculus malus inuidus in
10 ψυχὴν αὐτοῦ. ὀφθαλμὸς πονηρὸς φθονερὸς ἐπ᾽
pane, & indigens in mensa sua. Fili, quomo-
11 ἄρτῳ, καὶ ἐλλιπὴς ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτοῦ. τέκνον, καθὰ
documque habueris, benefac tibi; & oblationes Do-
ἐὰν ἔχῃς εὖ ποίει σεαυτῷ, καὶ προσφορὰς κυ-
mino dignè offer. Memor esto, quoniā mors non tar-
12 ρίῳ ἀξίως πρόσαγε. μνήσθητι ὅτι θάνατος οὐ χρο-
dabit, & testamentū inferni non ostensum est tibi. Antequam tu mo-
13 νιεῖ, καὶ διαθήκη ᾅδου οὐχ ὑπεδείχθη σοι. πρίν σε τε-
riaris, bene fac amico, & secundū potestatē tuam porrige, &
λευτῆσαι, εὖ ποίει φίλῳ, καὶ κατὰ τὴν ἰσχύν σου ἔκτεινον, καὶ
da ei. Ne defraudes à bona die,
14 δὸς αὐτῷ. μὴ ἀφυστερήσῃς ἀπὸ ἀγαθῆς ἡμέρας,
& pars desiderij boni ne te prætereat. Nonne
15 καὶ μερὶς ἐπιθυμίας ἀγαθῆς μή σε παρελθέτω. οὐχὶ
alteri relinques dolores tuos, & labores tuos
ἑτέρῳ καταλείψεις τοὺς πόνους σου, καὶ τοὺς κόπους σου
in diuisiones sortis? Da & accipe, & sanctifica
16 εἰς διαιρέσεις κλήρου; δὸς καὶ λάβε, καὶ ἁγίασον τὴν
animam tuam. Quoniam non est in inferno quærere cibum.
ψυχήν σου. ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν ᾅδου ζητῆσαι τροφήν.
Omnis caro vt vestis veterascit; nam testamētū quod
17 πᾶσα σὰρξ ὡς ἱμάτιον παλαιοῦται, ἡ γὰρ διαθήκη ἡ
à sæculo, morte morietur. Sicut folium germinās
18 ἀπ᾽ αἰῶνος θανάτῳ ἀποθανῇ. ὡς φύλλον θάλλον
in arbore densa; Alia quidem deiicit, alia autē
19 ἐπὶ δένδρου δασέος· τὰ μὲν καταβάλλει, ἄλλα δὲ
producit; sic & generatio carnis & sanguinis, alia quidem finitur,
φύει, οὕτως καὶ γενεὰ σαρκὸς καὶ αἵματος, ἡ μὲν τελευτᾷ,
alia autem gignitur. Omne opus putridum deficit,
20 ἑτέρα δὲ γεννᾶται. πᾶν ἔργον σηπόμενον ἐκλείπει,
& qui operatur illud, cum illo ibit. Bea-
καὶ ὁ ἐργαζόμενος αὐτὸ μετ᾽ αὐτοῦ ἀπελεύσεται. μα-
22 tus vir qui in sapientia meditabitur bona. & qui in in-
κάριος ἀνὴρ ὃς ἐν σοφίᾳ μελετήσει καλὰ, καὶ ὃς ἐν συ-
tellectu suo disseret sancta. Qui cogitat
23 νέσει αὐτοῦ διαλεχθήσεται ἅγια. ὁ διανοούμενος τὰς

vias illius in corde suo, & in absconsis il-
ὁδοὺς αὐτῆς ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἀποκρύφοις αὐ-
lius cogitabitur. Egredere post illam vt inuestigator, &
τῆς ἐννοηθήσεται· ἔξελθε ὀπίσω αὐτῆς ὡς ἰχνευτὴς, καὶ
in viis eius insidiare. Qui prospicit per
24 ἐν ταῖς εἰσόδοις αὐτῆς ἐνέδρευε. ὁ παρακύπτων διὰ τῶν
fenestras eius, & in ianuis illius au-
θυρίδων αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῶν θυρωμάτων αὐτῆς ἀκροα-
diet. Qui hospitatur prope domum illius & in
25 σεται. ὁ καταλύων σύνεγγυς τοῦ οἴκου αὐτῆς, καὶ ἐν
parietibus illius figet palum: statuet ca-
τοῖς τοίχοις αὐτῆς πήξει πάσσαλον· στήσει τὴν σκη-
sam suam secundū manū illius: Et hospitabitur in hospi-
26 νὴν αὐτοῦ κατὰ χεῖρα αὐτῆς. καὶ καταλύσει ἐν κατα-
tio bonorum. Ponet filios suos in tegmine
λύματι ἀγαθῶν. θήσει τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν τῇ σκέπῃ
illius, & sub ramis eius morabitur.
αὐτῆς, καὶ ὑπὸ τοὺς κλάδους αὐτῆς αὐλισθήσεται.
Protegetur ab ea à feruore, & in
27 σκεπασθήσεται ἀπ᾽ αὐτῆς ἀπὸ καύματος, καὶ ἐν τῇ
gloria eius hospitabitur.
δόξῃ αὐτῆς καταλύσει.

CAP. XV. ιε´.

Qui timet Dominum, faciet illa, & conti-
1 Ὁ φοβούμενος τὸν κύριον ποιήσει αὐτὰ, καὶ ὁ ἐγκρα-
nens cognitionis legis inueniet eam. Et tanquā mater
2 τὴς τοῦ νόμου καταλήψεται αὐτήν. καὶ ὡς μήτηρ
obuiabit illi, & quasi mulier virginitatis suscipiet
ὑπαντήσει αὐτῷ, καὶ ὡς γυνὴ παρθενίας προσδέξεται
illum. Cibabit illum pane intellectus, & aqua sapientiæ
3 αὐτόν. ψωμιεῖ αὐτὸν ἄρτον συνέσεως, καὶ ὕδωρ σοφίας
potabit eum. Firmabitur super illam, & non incli-
4 ποτιεῖ αὐτόν. στηριχθήσεται ἐπ᾽ αὐτὴν, καὶ οὐ μὴ κλι-
nabitur, & super eam continebit, & non confundetur: Et
5 θῇ, καὶ ἐπ᾽ αὐτῆς ἐφέξει, καὶ οὐ μὴ καταισχυνθῇ. καὶ
exaltabit illum apud proximos suos, & in medio
ὑψώσει αὐτὸν παρὰ τοὺς πλησίον αὐτοῦ, καὶ ἐν μέσῳ
Ecclesiæ aperiet os eius. Iocunditatem & co-
6 ἐκκλησίας ἀνοίξει στόμα αὐτοῦ. εὐφροσύνην καὶ στέ-
ronam exultationis inueniet, & nomen seculi hæ-
φανον ἀγαλλιάματος εὑρήσει, καὶ ὄνομα αἰῶνος κα-
reditabit illum. Et non apprehendent il-
7 τακληρονομήσει αὐτόν. καὶ οὐ μὴ καταλήψονται αὐ-
lam homines stulti: Et viri peccatores
8 τὴν ἄνθρωποι ἀσύνετοι· καὶ ἄνδρες ἁμαρτωλοὶ
non videbunt eam. longè est à superbia,
οὐ μὴ ἴδωσιν αὐτήν. μακράν ἐστι ἀπὸ ὑπερηφανίας,
& viri mendaces non erunt memores illius. Non spe-
καὶ ἄνδρες ψεῦσται οὐ μὴ μνησθήσονται αὐτῆς. οὐχ ὡ-
ciosa laus in ore peccatoris: Quoniā non à Domi-
9 ραῖος αἶνος ἐν στόματι ἁμαρτωλοῦ. ὅτι οὐ παρὰ κυ-
no missa est ei. in enim sapientia dicetur laus, &
10 ρίου ἀπεστάλη αὐτῷ. ἐν γὰρ σοφίᾳ ῥηθήσεται αἶνος, καὶ
Dominus prosperabit illum. Ne dicas, Quoniā propter Dominū
11 ὁ κύριος εὐοδώσει αὐτόν. μὴ εἴπῃς, ὅτι διὰ κύριον
absum: quæ enim odio habuit, non facies. Ne dicas, ipse
12 ἀπέστην, ἃ γὰρ ἐμίσησεν, οὐ ποιήσεις. μὴ εἴπῃς, αὐτός
me formauit; non enim opus habet viri peccatoris.
με ἐπλάνησεν, οὐ γὰρ χρείαν ἔχει ἀνδρὸς ἁμαρτωλοῦ.
Omnem abominationem odio habuit Dominus, & non est ama-
13 πᾶν βδέλυγμα ἐμίσησεν ὁ κύριος, καὶ οὐκ ἔστιν ἀγα-
bilis timentibus eum. Ipse ab initio fe-
14 πητὸν τοῖς φοβουμένοις αὐτόν. αὐτὸς ἐξ ἀρχῆς ἐποίη-
cit hominem, & reliquit illum in manu consilij
16 σεν ἄνθρωπον, καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν ἐν χειρὶ διαβουλίου
sui. Si volueris, conseruabis mandata, & fidem
αὐτοῦ. ἐὰν θέλῃς, συντηρήσεις ἐντολάς, καὶ πίστιν

facere beneplaciti. Apposuit tibi ignem & aquam: ad quod-
ποιῆσαι εὐδοκίας. παρέθηκέ σοι πῦρ καὶ ὕδωρ· οὗ 17
cunque volueris, extende manum tuam. Ante homines
ἐὰν θέλῃς, ἐκτενεῖς τὴν χεῖρά σου. ἔναντι ἀνθρώπων 18
vita & mors. Et quodcunque placuerit, dabitur
ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος. καὶ ὃ ἐὰν εὐδοκήσῃ, δοθήσεται 19
illi. Quoniam multa sapientia Domini, & fortis in
αὐτῷ. ὅτι πολλὴ ἡ σοφία τοῦ κυρίου, καὶ ἰσχυρὸς ἐν 20
potentia & videns omnia. Et oculi
δυναστείᾳ καὶ βλέπων τὰ πάντα. καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ 21
eius super timentes eum, & ipse cognoscet
αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν, καὶ αὐτὸς ἐπιγνώσεται
omnem operã hominis. Non mandauit impiè agere cui-
πᾶν ἔργον ἀνθρώπου. οὐκ ἐνετείλατο ἀσεβεῖν οὐ- 22
piam, & non dedit licentiam alicui peccandi.
δενί, καὶ οὐκ ἔδωκεν ἄνεσιν οὐδενὶ ἁμαρτάνειν.

CAP. XVI. ιϛ´.

Ne desideres filiorum multitudinem inutilem, neque læ-
Μὴ ἐπιθύμει τέκνων πλῆθος ἀχρήστων, μηδὲ εὐ- 1
teris in filiis impiis. si multiplicati fuerint, ne oble-
φραίνου ἐπὶ υἱοῖς ἀσεβέσιν. ἐὰν πληθύνωσι, μὴ εὐφραί-
cteris in illis; si non est timor Domini cum eis. Ne
νου ἐπ' αὐτοῖς. εἰ μὴ ἔστι φόβος κυρίου μετ' αὐτῶν. μὴ 2
credas vitæ illorum, & ne insistas in multitu-
ἐμπιστεύσῃς τῇ ζωῇ αὐτῶν, καὶ μὴ ἔπεχε ἐπὶ τὸ πλῆ-
dine eorum. Melius enim vnus iustus, quàm mille: & mo-
θος αὐτῶν. κρεῖσσον γὰρ εἷς δίκαιος, ἢ χίλιοι. καὶ ἀπο- 3
ri sine filiis, quàm habere filios impios. Ab enim vno 4
θανεῖν ἄτεκνον, ἢ ἔχειν τέκνα ἀσεβῆ. ἀπὸ γὰρ ἑνὸς 5
prudente cohabitabitur ciuitas, tribus autẽ impiorum de-
συνετοῦ συνοικισθήσεται πόλις, φυλὴ δὲ ἀσεβῶν ἐρη-
solabitur velociter. Multa talia vidit ocu-
μωθήσεται ἐν τάχει. πολλὰ τοιαῦτα ἑώρακεν ὁ ὀφθαλ- 6
lus meus, & fortiora his audiuit auris mea. In syn-
μός μου, καὶ ἰσχυρότερα τούτων ἀκήκοε τὸ οὖς μου. ἐν συν- 7
agoga peccatorum incendetur ignis, & in gente
αγωγῇ ἁμαρτωλῶν ἐκκαυθήσεται πῦρ, καὶ ἐν ἔθνει
infideli incensa est ira. Non placatus est pro
ἀπειθεῖ ἐξεκαύθη ὀργή. οὐκ ἐξιλάσατο περὶ τῶν 8
antiquis omnibus gigantibus, qui abscesserunt in fortitudine
ἀρχαίων πάντων γιγάντων, οἳ ἀπέστησαν ἐν τῇ ἰσχύϊ
stultitiæ eorum. Non pepercit de peregrina-
τῆς ἀφροσύνης αὐτῶν. οὐκ ἐφείσατο περὶ τῆς παροι- 9
tione Lot, quos execratus est propter superbiam
κίας Λώτ, οὓς ἐβδελύξατο διὰ τὴν ὑπερηφανίαν
eorum. Non misertus est gentis perditionis, qui egredie-
αὐτῶν. οὐκ ἠλέησεν ἔθνος ἀπωλείας, τοὺς ἐξερχο- 10
bantur in peccatis suis quæ faciebant. Et sicut
μένους ἐν ἁμαρτίαις αὐτῶν ἃς ἐποίουν. καὶ οὕτως 11
sexcenta millia peditum, qui congregati sunt in
ἑξακοσίας χιλιάδας πεζῶν τοὺς ἐπισυναχθέντας ἐν
duritia cordis sui, verberans, miserans, percutiens, sa-
σκληροκαρδίᾳ αὐτῶν, μαστιγῶν, ἐλεῶν, τύπτων, ἰώ-
nans, Dominus in miseratione & disciplina custodiuit, &
μενος, κύριος ἐν οἰκτιρμῷ καὶ παιδείᾳ διεφύλαξε, καὶ
si fuerit vnus duræ ceruicis in populo, mirum hoc
ἐὰν ᾖ εἷς σκληροτράχηλος ἐν λαῷ, θαυμαστὸν τοῦτο
si innocens erit. Misericordia enim & ira apud illum. Velo-
εἰ ἀθῳωθήσεται. ἔλεος γὰρ καὶ ὀργὴ παρ' αὐτῷ. διὰ τά- 12
citer potens placationum, & effundens iram secundum
χους δυνάστης ἐξιλασμῶν καὶ ἐκχέων ὀργήν· κατὰ τὸ 13
multã misericordiã eius. sic & correptio illius, virum secũdũ
πολὺ ἔλεος αὐτοῦ, οὕτως καὶ τὸ ἔλεγχος αὐτοῦ, ἄνδρα κατὰ 14
opera eius iudicabit. Non effugiet in rapina
τὰ ἔργα αὐτοῦ κρινεῖ. οὐκ ἐκφεύξεται ἐν ἁρπάγματι
peccator, & non tardabit expectatio impij.
ἁμαρτωλός, καὶ οὐ μὴ καθυστερήσει ὑπομονὴ ἀσεβοῦς.

Omni eleemosynæ fac locum, vnusquisque enim secundũ
15 πάσῃ ἐλεημοσύνῃ ποιήσει τόπον, ἕκαστος γὰρ κατὰ τὰ
opera sua inueniet. Dominus obdurauit Pharaonem ne nos-
ἔργα αὐτοῦ εὑρήσει. κύριος ἐσκλήρυνε Φαραὼ μὴ εἰ-
ceret eum, vt vtique cognoscerentur operationes eius in ea
δέναι αὐτόν, ὅπως ἂν γνωσθῇ ἐνεργήματα αὐτοῦ τῇ
quæ sub cælo. Omni creaturæ misericordia eius manifesta
ὑπ' οὐρανόν. πάσῃ τῇ κτίσει τὸ ἔλεος αὐτοῦ φανερόν
& lumen eius & tenebras diuisit adamante.
καὶ τὸ φῶς αὐτοῦ καὶ τὸ σκότος ἐμέρισε τῷ ἀδάμαντι.
Ne dicas, A Domino abscondar, & ex altitudine quis mei
16 μὴ εἴπῃς, ἀπὸ κυρίου κρυβήσομαι, καὶ ἐξ ὕψους τίς μου
memorabitur? In populo multo non memorabor: quæ enim
μνησθήσεται; ἐν λαῷ πλείονι οὐ μὴ μνησθῶ, τίς γὰρ 17
anima mea in immensa creatura? Ecce cælum &
18 ἡ ψυχή μου ἐν ἀμετρήτῳ κτίσει; ἰδοὺ ὁ οὐρανὸς καὶ
cælum cæli, abyssus & terra & quæ in eis, in
ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ, ἄβυσσος καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, ἐν
visitatione eius commouebuntur. Totus mundus
τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ σαλευθήσεται. ἅπας ὁ κόσμος
factus & qui fit, in voluntate eius. Simul
19 γεγενὼς καὶ γινόμενος, ἐν θελήματι αὐτοῦ. ἅμα τὰ
mõtes & fundamenta terræ, cùm conspexit ad illa
ὄρη καὶ τὰ θεμέλια τῆς γῆς, ἐν τῷ ἐπιβλέψαι ἐπ' αὐτὰ
Dominus concutiuntur tremore. Et dignè non cogitabit
20 κύριον συσσείονται τρόμῳ. καὶ ἀξίως οὐ διανοηθήσεται
in illis cor. Et vias illius quis æstima-
21 ἐπ' αὐτοῖς καρδία. καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ τίς ἐνθυμη-
bit? procella quam non videbit homo: at
θήσεται; καταιγὶς ἣν οὐκ ὄψεται ἄνθρωπος. τὰ δὲ
plura operum eius sunt in absconditis. Opera
22 πλείονα τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐστὶν ἐν ἀποκρύφοις. ἔργα
iustitiæ eius quis annunciabit, aut quis sustinebit? lon-
δικαιοσύνης αὐτοῦ τίς ἀναγγελεῖ, ἢ τίς ὑπομενεῖ; μα-
gè enim testamentum, & interrogatio omnium in consumma-
κρὰν γὰρ ἡ διαθήκη, καὶ ἐξέτασις ἁπάντων ἐν τελευ-
tione. Qui minuitur, cogitat hæc, & vir stultus
23 τῇ. ἐλαττούμενος διανοεῖται ταῦτα, καὶ ἀνὴρ ἄφρων
cogitat errans fatua. Audi me fi-
24 διανοεῖται πλανώμενος μωρά. ἄκουσόν μου τέ-
li, & disce scientiam, & in verbis meis atten-
κνον καὶ μάθε ἐπιστήμην, καὶ ἐπὶ τῶν λόγων μου πρόσ-
de in corde tuo. Ostendam in pondere disciplinam,
εχε τῇ καρδίᾳ σου. ἐκφανῶ ἐν σταθμῷ παιδείαν,
25 & in diligentia annunciabo scientiam eius. Et in
27 καὶ ἐν ἀκριβείᾳ ἀπαγγελῶ ἐπιστήμην αὐτοῦ. καὶ ἐν
iudicio Domini opera eius ab initio, & à fa-
κρίσει κυρίου τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἀπὸ ποιή-
ctione eorum distinxit partes illorum. Ornauit
28 σεως αὐτῶν διέστειλε μερίδας αὐτῶν. ἐκόσμησεν
in seculum opera eius, & in manu eius principatus
εἰς αἰῶνα τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ ἐν χειρὶ αὐτοῦ αἱ ἀρχαὶ
illius in generationes generationũ: nec esurierant, neque labo-
αὐτοῦ εἰς γενεὰς γενεῶν· οὔτε ἐπείνασαν, οὔτε ἐκο-
rauerunt in operibus eius, & non destiterunt ab
πίασαν ἐν ποιήμασιν αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐξέλιπον ἀπὸ τῶν
operibus eius. Vnusquisque proximum suum non angustia-
29 ἔργων αὐτοῦ. ἕκαστος τὸν πλησίον αὐτοῦ οὐκ ἐξέθλι-
uit. Et vsque in seculum non erunt increduli verbo illius.
30 ψε. καὶ ἕως αἰῶνος οὐκ ἀπειθήσουσι τοῦ λόγου αὐτοῦ.
Et post hæc in terram prospexit Dominus, & re-
31 καὶ μετὰ ταῦτα εἰς γῆν ἐπέβλεψεν ὁ κύριος, καὶ ἐνέ-
pleuit eam bonis suis. Animam om-
πλησεν αὐτὴν τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ. ψυχὴν παν-
32 nis animalis abscondit vultus eius, & in illam
τὸς ζώου ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον αὐτῆς, καὶ εἰς αὐτὴν
reuersio illorum.
ἡ ἀποστροφὴ αὐτῶν.

CAP.

Cap. XVII. ιζ.

Dominus creauit de terra hominem Et rursus
Κύριος ἔκτισεν ἐκ γῆς ἄνθρωπον. καὶ πάλιν 1
conuertit illum in eam. Dies numeri & 2
ἀπέστρεψεν αὐτὸν εἰς αὐτήν. ἡμέρας ἀριθμοῦ καὶ 3
tempus dedit eis, & dedit eis potestatē eorū quæ in
καιρὸν ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν ἐπ'
ea. vestiuit autem eos secundum seipsos fortitudine,& ad
αὐτῆς. ἐνέδυσε δὲ αὐτοὺς καθ' ἑαυτοὺς ἰσχύν, καὶ κατ'
imaginem suam fecit illos. Posuit timorem illius
εἰκόνα αὐτοῦ ἐποίησεν αὐτούς. ἔθηκε τὸν φόβον αὐτοῦ 4
in omni carne, & dominari bestiarum & vo-
ἐπὶ πάσης σαρκός, καὶ κατακυριεύειν θηρίων καὶ πε-
latilium in similitudine. Sextam autē mentē illis dona-
τεινῶν ἐν ὁμοιώματι. ἕκτον δὲ νοῦν αὐτοῖς ἐδωρή- 5
uit diuidens, & septimum sermonem interpretatio
σατο μερίζων, καὶ τὸν ἕβδομον λόγον ἑρμηνεία τῶν
operationum eius. Consilium & linguam, &
ἐνεργημάτων αὐτοῦ. διαβούλιον καὶ γλῶσσαν καὶ 6
oculos, aures & cor dedit ad cogitandum il-
ὀφθαλμούς, ὦτα καὶ καρδίαν ἔδωκε διανοεῖσθαι αὐ-
lis. scientia intellectus repleuit illos; & bo-
τοῖς. ἐπιστήμην συνέσεως ἐνέπλησεν αὐτούς, καὶ ἀγα-
na & mala ostendit illis. Posuit ocu-
θὰ καὶ κακὰ ὑπέδειξεν αὐτοῖς. ἔθηκε τὸν ὀφθαλ- 7
lum suum super corda illorum. Dedit per secula
μὸν αὐτοῦ ἐπὶ τὰς καρδίας αὐτῶν. ἔδωκε δι' αἰώνων
gloriari in mirabilibus suis, vt enarrent
καυχᾶσθαι ἐπὶ τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ, ἵνα διηγῶνται
opera eius sapienter. Et nomen sanctificationis e-
τὰ ἔργα αὐτοῦ συνετῶς. καὶ ὄνομα ἁγιασμοῦ αὐ- 8
ius laudabunt electi. Addidit eis scien-
τοῦ αἰνέσουσιν ἐκλεκτοί. προσέθηκεν αὐτοῖς ἐπι- 9
tiam. & legem vitæ per hæreditatem dedit illis, vt
στήμην, καὶ νόμον ζωῆς ἐκληροδότησεν αὐτοῖς, εἰς τὸ
intelligāt quod mortale existētes existunt nunc. Testa-
νοῆσαι ὅτι θνητοὶ ὄντες ὑπάρχουσι νῦν. διαθή- 10
mentum seculi statuit cum illis, & iudicia sua
κην αἰῶνος ἔστησε μετ' αὐτῶν, καὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ
ostendit illis. Magnitudinem gloriæ viderunt ocu-
ὑπέδειξεν αὐτοῖς. μεγαλεῖον δόξης εἶδον οἱ ὀφ- 11
li eorum, & gloriam vocis eorum audiuit auris
θαλμοὶ αὐτῶν, καὶ δόξαν φωνῆς αὐτῶν ἤκουσε τὸ οὖς
eorum, & dixit illis: Attendite ab omni ini-
αὐτῶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, προσέχετε ἀπὸ παντὸς ἀ- 12
quo. & mandauit illis vnicuique de proxi-
δίκου. καὶ ἐνετείλατο αὐτοῖς ἑκάστῳ περὶ τοῦ πλη-
mo. Non absconduntur ab oculis eius
σίον. οὐ κρυβήσονται ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ αἱ 13
viæ eorum, coram ipso semper. Omnis autē ho-
ὁδοὶ αὐτῶν, ἐναντίον αὐτοῦ διαπαντός. πᾶς δὲ ἄν-
mo à iuuentute ad mala: & non value-
θρωπος ἐκ νεότητος ἐπὶ τὰ πονηρά. καὶ οὐκ ἴσχυ-
runt corda sua pro lapideis facere car-
σαν τὰς καρδίας αὐτῶν ἀντὶ λιθίνων ποιῆσαι σαρκί-
nea. In enim diuisione gentium terræ totius, vni-
νας. ἐν γὰρ μερισμῷ τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς πάσης, ἑκά- 14
cuique genti constituit ducem, & accepit
στῳ ἔθνει κατέστησεν ἡγούμενον, καὶ προσελάβετο τὸν
Israel sibi partem. Quem primogenitum existētem nu-
Ἰσραὴλ ἑαυτοῦ μερίδα. ὃν πρωτόγονον ὄντα τι-
trit disciplina, & diuidens lumen dilectionis, non
θηνεῖ παιδεία, καὶ μερίζων φῶς ἀγαπήσεως, οὐκ
remittit illum. Ideo omnia opera eorum vt Sol
ἀνίησιν αὐτόν. διὸ πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν ὡς ὁ ἥλιος 15
coram ipso sunt, & oculi eius assi-
ἐναντίον αὐτοῦ ἐστί, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐνδελε-
duè super vias eorum. Non sunt absconsæ iniu-
16 χῶς ἐπὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῶν. οὐκ ἐκρύβησαν αἱ ἀδι-
stitiæ illorum ab eo, & omnia peccata eorum
κίαι αὐτῶν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ πᾶσαι αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν
coram Domino. Dominus autē vtilis existens,& sciens fictio-
ἔναντι κυρίου. κύριος δὲ χρηστὸς ὢν καὶ εἰδὼς τὸ πλάσ-
nem suam, neque dimisit eos, neque reliquit par-
μα αὐτοῦ, οὔτε ἀνῆκεν αὐτούς, οὔτε ἐγκατέλιπε φει-
cens eis. Eleemosyna enim viri sicut sigil-
17 δόμενος αὐτῶν. ἐλεημοσύνη γὰρ ἀνδρὸς ὡς σφρα-
lum cum ipso. & gratiam hominis quasi pupillam conser-
γὶς μετ' αὐτοῦ, καὶ χάριν ἀνθρώπου ὡς κόρην συντη-
uabit. Distribuens filiis suis & filiabus pœniten-
ρήσει. μερίζων υἱοῖς αὐτοῦ καὶ θυγατράσι μετά-
tiam, post hæc exsurget & retribuet
νοιαν, μετὰ ταῦτα ἐξαναστήσεται καὶ ἀνταποδώσει
eis: & retributionem eorum in caput ipsorum
αὐτοῖς· καὶ τὸ ἀνταπόδομα αὐτῶν εἰς κεφαλὴν αὐτῶν
retribuet. Verum pœnitentibus dedit redi-
18 ἀνταποδώσει. πλὴν μετανοοῦσιν ἔδωκεν ἐπάνο-
tum, & aduocauit deficientes expectatione. Con-
19 δον, καὶ παρεκάλεσεν ἐκλείποντας ὑπομονήν. ἐπί-
uertere igitur ad Dominum,& relinque peccata: pre-
στρεφε οὖν πρὸς κύριον, καὶ ἀπόλειπε ἁμαρτίας, δεή-
care ante faciem, & minue offendiculum.
θητι κατὰ πρόσωπον, καὶ σμίκρυνον πρόσκομμα.
Reuertere ad Altissimum,& auertere ab iniustitia; ipse enim
20 ἐπάναγε ἐπὶ ὕψιστον, καὶ ἀπόστρεφε ἀδικίας αὐτὸς γὰρ
ducet de tenebris in lucem salutis. Et val-
21 ὁδηγήσει ἐκ σκότους εἰς φωτισμὸν ὑγείας· καὶ σφό-
de odio habe abominationem. Altissimum quis laudabit in
22 δρα μίσησον βδέλυγμα. ὑψίστῳ τίς αἰνέσει ἐν
inferno? pro viuentibus & dantibus confessionem.
ᾅδου; ἀντὶ ζώντων καὶ διδόντων ἀνθομολόγησιν.
A mortuo tanquā nō existente, perit confes-
25 ἀπὸ νεκροῦ ὡς μηδὲ ὄντος, ἀπόλλυται ἐξομολό-
sio. Viuens & sanus corde laudabit Dominum.
26 γησις. ζῶν καὶ ὑγιὴς τῇ καρδίᾳ αἰνέσει τὸν κύριον.
Quam magna misericordia Domini Dei nostri, &
27 ὡς μεγάλη ἡ ἐλεημοσύνη τοῦ κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν, καὶ
propitiatio conuertentibus ad se sanctè! Non enim
28 ἐξιλασμὸς τοῖς ἐπιστρέφουσιν ἐπ' αὐτὸν ὁσίως. οὐ γὰρ
possunt omnia esse in hominibus, quoniam non immor-
δύναται πάντα εἶναι ἐν ἀνθρώποις, ὅτι οὐκ ἀθάνα-
talis filius hominis. Quid lucidius Sole? &
29 τος υἱὸς ἀνθρώπου. τί φωτεινότερον ἡλίου; καὶ
hoc deficit & vir qui cogitabit carnem &
τοῦτο ἐκλείπει, καὶ ἀνὴρ ὃς ἐνθυμηθήσεται σάρκα καὶ
sanguinem. Virtutem altitudinis cæli ipse conside-
31 αἷμα. δύναμιν ὕψους οὐρανοῦ αὐτὸς ἐπισκέ-
rat, & homines omnes terra & cinis.
πτεται, καὶ ἄνθρωποι πάντες γῆ καὶ σποδός.

Cap. XVIII. ιη.

Qui viuit in seculum, creauit omnia communiter, Do-
1 Ὁ ζῶν εἰς τὸν αἰῶνα ἔκτισε τὰ πάντα κοινῇ, κύ-
minus solus iustus, & non est alius præter illum: gu-
2 ριος μόνος δίκαιος, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ. οἰ-
bernans mundum in palmo manus eius, & omnia
κίζων τὸν κόσμον ἐν σπιθαμῇ χειρὸς αὐτοῦ, καὶ πάντα
obediunt voluntati eius. ipse enim rex
ὑπακούει τῷ θελήματι αὐτοῦ. αὐτὸς γὰρ βασιλεὺς
omnium in fortitudine sua, distinguens in eis sancta
πάντων ἐν κράτει αὐτοῦ, διαστέλλων ἐν αὐτοῖς ἅγια
à prophanis. Cui copiam fecit enunciandi ope-
3 ἀπὸ βεβήλων. τίνι ἐξεποίησεν ἐξαγγεῖλαι τὰ ἔρ-
ra sua? & quis inuestigauit magnalia eius?
γα αὐτοῦ; καὶ τίς ἐξιχνιάσει τὰ μεγαλεῖα αὐτοῦ;

vim magnificentiæ eius quis enumerabit? &
κράτος μεγαλωσύνης αὐτοῦ τίς ἐξαριθμήσεται; καὶ 4
quis adiiciet enarrare misericordias eius? Non
τίς προσθήσει ἐκδιηγήσασθαι τὰ ἐλέη αὐτοῦ; οὐκ 5
est minuere neque adiicere, & non est inuestiga-
ἔστιν ἐλαττῶσαι οὐδὲ προσθεῖναι, καὶ οὐκ ἔστιν ἐξιχνιά-
re mirabilia Domini. Cùm consummauerit ho-
σαι τὰ θαυμάσια τοῦ κυρίου. ὅταν συντελέσῃ ἄν- 6
mo, tunc incipit; & cùm cessauerit, tunc indi-
θρωπος, τότε ἄρχεται, καὶ ὅταν παύσηται, τότε ἀπο-
gebit. Et quid homo, & quæ vtilitas illius? quid
ρηθήσεται. καὶ τί ἄνθρωπος, καὶ τίς ἡ χρῆσις αὐτοῦ; τί 7
bonum eius, & quid malum illius? Numerus die-
τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ, καὶ τί τὸ κακὸν αὐτοῦ; ἀριθμὸς ἡμε- 8
rum hominis multi anni centum, irrationabili autẽ cuiusq;
ρῶν ἀνθρώπου πολλὰ ἔτη ἑκατόν, ἀλογίστῳ δὲ ἑκάστου
omnibus dormitio. Sicut gutta aquæ à mari,
πᾶσιν ἡ κοίμησις. ὡς σταγὼν ὕδατος ἀπὸ θαλάσσης,
& sicut calculus arenæ, sic mille anni in diebus secu-
καὶ ὡς ψῆφος ἄμμου, οὕτως χίλια ἔτη ἐν ἡμέραις αἰῶ-
li. Propter hoc patiens est Dominus in illis, &
νος. διὰ τοῦτο ἐμακροθύμησε κύριος ἐπ' αὐτοῖς, καὶ 9
effundet misericordiam suam super eos. Vidit & cognouit
ἐξέχεε τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐπ' αὐτούς. εἶδε καὶ ἐπέγνω τὴν 10
subuersionem eorum, quoniã mala. Ideo imple-
καταστροφὴν αὐτῶν, ὅτι πονηρά. διὰ τοῦτο ἐπλή- 11
uit propitiationem suam. Misericordia hominis in
θυνε τὸν ἐξιλασμὸν αὐτοῦ. ἔλεος ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν
proximum suum. Misericordia autẽ Domini in omnem carnem.
πλησίον αὐτοῦ. ἔλεος δὲ κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. 12
Corripiens, & erudiens, & docens, & conuertens,
ἐλέγχων καὶ παιδεύων καὶ διδάσκων καὶ ἐπιστρέφων 13
vt pastor gregem suum. Excipientium disci-
ὡς ποιμὴν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. τοὺς ἐκδεχομένους παι- 14
plinã miserebitur, & festinantium ad iudicia eius.
δείαν ἐλεεῖ, καὶ τοὺς κατασπεύδοντας ἐπὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ.
Fili, in bonis non des reprehensionẽ, neq; in omni ino-
τέκνον ἐν ἀγαθοῖς μὴ δῷς μῶμον, μηδὲ ἐν πάσῃ δό- 15
pia tristitiam verbi mali. Nonne ardorem seda-
σει λύπην λόγου πονηροῦ. οὐχὶ καύσωνα ἀναπαύ- 16
bit ros? sic melius verbum quàm donum. Nónne ecce
σει δρόσος; οὕτως κρείσσων λόγος ἢ δόσις. οὐκ ἰδοὺ 17
verbum super datum bonum? & vtraque apud ho-
λόγος ὑπὲρ δόμα ἀγαθόν; καὶ ἀμφότερα παρὰ ἀν-
minem gratiosa. Fatuus acerbè im-
θρώπῳ κεχαριτωμένῳ. μωρὸς ἀχαρίστως ὀνει- 18
properabit, & donũ liuidi tabescere facit oculos. Ante-
διεῖ, καὶ δόσις βασκάνου ἐκτήκει ὀφθαλμούς. πρὶν 19
quam loquaris, disce. Et ante languorem curare.
ἢ λαλῆσαι, μάνθανε. καὶ πρὸ ἀρρωστίας θεραπεύου. 20
Ante iudicium para teipsum ad benefaciendum, & in
πρὸ κρίσεως ἑτοίμαζε σεαυτὸν καλλιεργεῖν, καὶ ἐν 21
hora visitationis inuenies propitiationem. Antequam ægro-
ὥρᾳ ἐπισκοπῆς εὑρήσεις ἐξιλασμόν. πρὶν ἀρρω- 22
tes tu, humiliare continentia, & in tempore pec-
στῆσαί σε, ταπεινώθητι ἐγκρατείᾳ, καὶ ἐν καιρῷ ἁ-
catorum ostende aduertentiam. Ne prohibeas
μαρτημάτων δεῖξον ἐπιστροφήν. μὴ ἐμποδισθῇς τοῦ 23
reddere votum opportunè, & ne expectes vsq; ad mor-
ἀποδοῦναι εὐχὴν εὐκαίρως, καὶ μὴ μείνῃς ἕως θανά-
tem iustificari. Antequam ores præpara te-
του δικαιωθῆναι. πρὶν εὔξασθαι ἑτοίμασον σεαυ- 24
ipsum, & ne sis quasi homo tentans Dominum.
τόν, καὶ μὴ γίνου ὡς ἄνθρωπος πειράζων τὸν κύριον.
Memento iræ in diebus consummationis, & tempus vin-
μνήσθητι θυμοῦ ἐν ἡμέραις τελευτῆς, καὶ καιρὸν ἐκ- 25
dictæ in auersione vultus. Memento tem-
δικήσεως ἐν ἀποστροφῇ προσώπου. μνήσθητι και- 26
poris famis in tempore abundantiæ, paupertatis & egestatis
ρὸν λιμοῦ ἐν καιρῷ πλησμονῆς, πτωχείαν καὶ ἔνδειαν

in die diuitiarum. A manè vsque ad vesperam mu-
27 ἐν ἡμέρᾳ πλούτου. ἀπὸ πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας μετ-
tatur tempus, & omnia hæc sunt citata coram
αβάλλεται καιρός, καὶ πάντα ταῦτά ἐστι ταχινὰ ἔναντι
Domino. Et in diebus delictorum attendet ab
κυρίου. καὶ ἐν ἡμέραις ἁμαρτιῶν προσέξει ἀπὸ
errore. & stultus non conieruabit occasionem. Omnis
28 πλημμελείας, καὶ ἄφρων οὐ συντηρήσει καιρόν. πᾶς
sapiens nouit sapientiam & disciplinam. Et ei qui inuenit
29 συνετὸς ἔγνω σοφίαν καὶ παιδείαν. καὶ τῷ εὑρόντι
eam, dabit confessionem. Sapientes in sermonibus &
30 αὐτὴν δώσει ἐξομολόγησιν. συνετοὶ ἐν λόγοις καὶ
ipsi sapienter egerunt, & stillauerunt prouerbia diligentia
αὐτοὶ ἐσοφίσαντο, καὶ ἀνώμβρισαν παροιμίας ἀκριβεῖς
ad vitam. Melior fiducia in Domino solo, si-
εἰς ζωήν. κρείσσων παρρησία ἐν δεσπότῃ μόνῳ, εἰ-
quidẽ mortuum cor mortuo adhæret. Post concu-
31 ἤπερ νεκρᾷ καρδίᾳ νεκρῷ ἀντέχεται. ὀπίσω τῶν ἐπι-
piscentias tuas ne eas. & ab appetitibus tuis auertere.
θυμιῶν σου μὴ πορεύου, καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέξεών σου κωλύου.
Si præbueris animæ tuæ concupiscentiã beneplaciti
32 ἐὰν χορηγήσῃς τῇ ψυχῇ σου ἐπιθυμίαν εὐδοκίας
eius, facies derisionem inimicorum tuorũ, qui in-
αὐτῆς, ποιήσεις ἐπίχαρμα τῶν ἐχθρῶν σου, οἱ βασ-
uidebunt tibi. Ne læteris in multis delitiis tuis,
33 καίνουσί σε. μὴ εὐφραίνου ἐπὶ πολλῇ τρυφῇ σου,
neque indigeas consilio eius. Ne fias
34 μηδὲ προσδεθῇς συμβολῆς αὐτῆς. μὴ γίνου
pauper participans ex fœnore, & nihil tibi
πτωχὸς συμβολοκοπῶν ἐκ δανεισμοῦ, καὶ οὐδέν σοι
est in marsupio; eris enim insidiator propriæ vitæ
ἐστιν ἐν μαρσυπίῳ· ἔσῃ γὰρ ἐπίβουλος τῆς ἰδίας ζωῆς
dignus dictu.
λαλητός.

Cap. XIII. ιθ'.

Operarius ebriosus non locupletabitur; & qui spernit
1 Ἐργάτης μέθυσος οὐ πλουτισθήσεται· ὁ ἐξουθενῶν
modica, paulatim decidet. Vinum & mulieres
2 τὰ ὀλίγα, κατὰ μικρὸν πεσεῖται. οἶνος καὶ γυναῖκες
apostatare facient sapientes. Et qui coniungitur meretricibus
3 ἀποστήσουσι συνετούς. καὶ ὁ κολλώμενος πόρναις
audax erit; putredo & vermes hæreditabunt
τολμηρότερος ἔσται· σῆτες καὶ σκώληκες κληρονομήσουσιν
illum, & areflet in infamia maiore,
αὐτόν, καὶ ξηρανθήσεται ἐν παραδειγματισμῷ μείζονι.
Citò credens, leuis corde: & qui delin-
4 ὁ ταχὺ ἐμπιστεύων, κοῦφος καρδίᾳ· καὶ ὁ ἁμαρ-
quit in animam suam errabit. Qui læta-
5 τάνων εἰς ψυχὴν αὐτοῦ πλημμελήσει. ὁ εὐφραι-
tur in malè agendo condemnabitur, at resi-
νόμενος ἐπὶ κακοεξίᾳ καταγνωσθήσεται· ὁ δὲ ἀντο-
stens voluptatibus coronat vitam suam; conti-
φθαλμῶν ἡδοναῖς στεφανοῖ τὴν ζωὴν αὐτοῦ. ὁ ἐγκρα-
nens lingua difficili conniuet. Et qui o-
τευόμενος γλώσσῃ ἀμαχὶ συμβιώσεται· καὶ ὁ μι-
dit loquacitatem imminuitur malitia. Nunquam itera-
6 σῶν λαλιὰν ἐλαττοῦται κακία. μηδέποτε δευτε-
ueris verbum, & nihil tibi erit in diminutione. In ami-
7 ρώσῃς λόγον, καὶ οὐθέν σοι ἔσται ἐλαττώσει. ἐν φί-
co & inimico ne narres vitas alienas; & si non tibi
8 λῳ καὶ ἐχθρῷ μὴ διηγοῦ βίους ἀλλοτρίους, καὶ εἰ μή σοί
est delictum, non reueles. Audiuit enim te &
9 ἐστιν ἁμαρτία, μὴ ἀποκάλυπτε. ἀκήκοε γάρ σου καὶ
obseruauit te, & in tempore odio habet te. Audisti ver-
10 ἐφυλάξατό σε, καὶ ἐν καιρῷ μισήσει σε. ἀκήκοας λό-
bum, commoriatur tibi, & confidens esto: non enim
11 γον, συναποθανέτω σοι, καὶ θαρσῶν γίνου· οὐ γὰρ

μή σε

rediirumpet. A facie verbi improperabit fatuus,
μὴ ῥαγῇ. ἀπὸ προσώπου λόγου ὠδινήσει μωρὸς, 11
Sicut à facie infantis quæ peperit. Sagitta fi-
ὡς ἀπὸ προσώπου βρέφους ἡ τίκτουσα. βέλος πε- 12
xa in femore carnis: sic verbum in ventre fatui.
πηγὸς ἐν μηρῷ σαρκὸς, οὕτως λόγος ἐν κοιλίᾳ μωροῦ.
Corripe amicum, ne fortè non fecit; & si fecit
ἔλεγξον φίλον, μήποτε οὐκ ἐποίησε, καὶ εἰ ἐποίησε, 13
ne fortè addat. Corripe proximum, ne fortè non
μήποτε προσθῇ. ἔλεγξον τὸν πλησίον, μήποτε οὐκ 14
dixit; & si dixit, ne reiteret: Corripe amicum,
εἶπε, καὶ εἰ εἴρηκεν, ἵνα μὴ δευτερώσῃ. ἔλεγξον φίλον, 15
sæpe enim fit calumnia vana. Et non om-
πολλάκις γὰρ γίνεται διαβολὴ ματαία. καὶ μὴ παν- 16
ni sermoni credat cor tuum. Est qui labitur ver-
τὶ λόγῳ πιστευέτω ἡ καρδία σου. ἔστιν ὀλισθαίνων λό-
bo & non ab anima, & quis est qui non lapsus est
γῳ καὶ οὐκ ἀπὸ ψυχῆς, καὶ τίς ἐστιν ὃς οὐκ ὠλίσθησεν
in lingua sua? Corripe proximum antequam
ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ; ἔλεγξον τὸν πλησίον σου πρὶν ἢ 17
mineris, & da locum legi Altissimi factus fi-
ἀπειλῆσαι, καὶ δὸς τόπον νόμῳ ὑψίστου γινόμενος ἀ-
ne ira. Timor Domini initium assumptionis, sapientia
μήνιτος. φόβος κυρίου ἀρχὴ προσλήψεως, σοφία
autē ab eo dilectionem acquirit: cognitio mandatorum
δὲ παρ' αὐτοῦ ἀγάπησιν περιποιεῖ. γνῶσις ἐντολῶν
Domini, disciplina vitæ; at faciētes quæ placita sunt
κυρίου, παιδεία ζωῆς. οἱ δὲ ποιοῦντες τὰ ἀρεστὰ
ei, immortalitatis arborem decerpunt. Omnis sapiē-
αὐτῷ ἀθανασίας δένδρον καρποῦνται. πᾶσα σο- 18
tia timor à Domino,& in omni sapientia factio le-
φία φόβος παρὰ κυρίου, καὶ ἐν πάσῃ σοφίᾳ ποίησις νό-
gis, & cognitio omnipotentiæ eius. Seruus dicens
μου, καὶ γνῶσις τῆς παντοκρατορείας αὐτοῦ. οἰκέτης λέγων
domino, Sicut placet non faciam; si post hæc
τῷ δεσπότῃ, ὡς ἀρέσκει οὐ ποιήσω, ἐὰν μετὰ ταῦτα
fecerit, irritat nutrientem se. Non est sa-
ποιήσῃ, παροργίζει τὸν τρέφοντα αὐτόν. οὐκ ἔστι σο- 19
pientia nequitiæ scientia, & non est vbi consilium pecca-
φία πονηρίας ἐπιστήμη, καὶ οὐκ ἔστιν ὅπου βουλὴ ἁμαρ-
torum prudentia. Est nequitia & ipsa abomina-
τωλῶν φρόνησις. ἔστι πονηρία καὶ αὐτὴ βδέλυγ- 20
tio, & est stultus qui minuitur sapientia. Melior
μα, καὶ ἔστιν ἄφρων ἐλαττούμενος σοφίᾳ. κρείσσων 21
stupidus in intellectu cum timore, abundante in
ἡττώμενος ἐν συνέσει ἔμφοβος, ἢ περισσεύων ἐν
prudentia, & transgrediente legem Altissimi. Est
φρονήσει καὶ παραβαίνων νόμον ὑψίστου. ἔστι 22
astutia diligens & ipsa iniqua, & est peruertens
πανουργία ἀκριβὴς καὶ αὐτὴ ἄδικος, καὶ ἔστι διαστρέφων
gratiam, vt ostendat iudicium, & est iustificans iudicio sa-
χάριν τοῦ ἐκφᾶναι κρίμα, καὶ ἔστι δικαιῶν κρίσει σο-
piens. Est praue agens incuruatus nigredine, & inte-
φός. ἔστι πονηρευόμενος συγκεκυφὼς μελανίᾳ, καὶ τὰ ἐν- 23
rioribus eius plenus dolo ignito. Incuruans vul-
τὸς αὐτοῦ πλήρης δόλου πυρώδους. συγκύφων πρό- 24
tum & surdum se simulās, vbi ūq; cognitus fuerit, præueniēt
σωπον καὶ ἐθελοκωφῶν, ὅπου ἐὰν ἐπιγνωσθῇ, προφθάσει
te vt malefaciat. Et si ab imbecillitate virium
σε κακοποιῆσαι. καὶ ἐὰν ὑπὸ ἐλαττώματος ἰσχύος 25
vetetur peccare, si inuenerit tempus malefaciet. Ex
κωλυθῇ ἁμαρτεῖν, ἐὰν εὕρῃ καιρὸν κακοποιήσει. ἀπὸ 26
visu cognoscetur vir, & ab occursu
ὁράσεως ἐπιγνωσθήσεται ἀνὴρ, καὶ ἀπὸ ἀπαντήσεως
faciei cognoscetur prudens. Amictus viri,
προσώπου ἐπιγνωσθήσεται νοήμων. στολισμὸς ἀνδρὸς 27
& risus dentium, & gressus hominis annunciabit ea quæ de
καὶ γέλως ὀδόντων, καὶ βῆμα ἀνθρώπου ἀναγγελεῖ τὰ περὶ
eo. Est correptio quæ non est pulchra, & est ta-
αὐτοῦ. ἔστιν ἔλεγχος ὃς οὐκ ἔστιν ὡραῖος, καὶ ἔστι σιω- 28
cens, & ipse prudens.
πῶν, καὶ αὐτὸς φρόνιμος.

CAP. XX. κ'.

Quàm bonum est redarguere potius quā irasci occultè: & qui cō-
1 ὡς καλόν ἐστιν ἐλέγξαι ἢ θυμοῦσθαι κρυφίως, καὶ ὁ ἀν-
fitetur, prohibebitur à diminutione. Con-
2 θομολογούμενος κωλυθήσεται ἀπὸ ἐλαττώματος. ἐπι-
cupiscentia spadonis vitiare puellam, sic qui facit
θυμία εὐνούχου ἀποπαρθενῶσαι νεάνιδα, οὕτως ὁ ποιῶν
in vita iudicia. Est tacens qui inuenitur sapiens,
3 ἐν βίᾳ κρίματα. ἔστι σιωπῶν εὑρισκόμενος σοφός,
& est odibilis à multa loquacitate sua. Est ta-
5 καὶ ἔστι μισητὸς ἀπὸ πολλῆς λαλιᾶς αὐτοῦ. ἔστι σιω-
cēs, non enim habet responsum, & est tacens sciens tempus.
πῶν, οὐ γὰρ ἔχει ἀπόκρισιν, καὶ ἔστι σιωπῶν εἰδὼς καιρόν.
Homo sapiens tacebit vsque ad tempus: at lasciuus &
6 ἄνθρωπος σοφὸς σιγήσει ἕως καιροῦ, ὁ δὲ λαπιστὴς καὶ
imprudens transgredietur tempus. Qui abundat sermone,
7 ἄφρων ὑπερβήσεται καιρόν. ὁ πλεονάζων λόγῳ
abominabitur; & potestatem sibi assumens, odio habebitur. quàm
βδελυχθήσεται, καὶ ὁ ἐνεξουσιαζόμενος, μισηθήσεται. ὡς
bonum correptum manifestare pœnitentiam; sic enim
καλὸν ἐλεγχόμενα φανερῶσαι μετάνοιαν, οὕτως γὰρ
fugies voluntarium peccatum. Est beneplacitum in malis
8 φεύξῃ ἑκούσιον ἁμάρτημα. ἔστιν εὐοδία ἐν κακοῖς
viro peccatori, & est inuentio in diminutionem. Est
9 ἀνδρὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ἔστιν εὕρεμα εἰς ἐλάττωσιν. ἔστι
datio quæ non proderit tibi; & est datio cuius retri-
δόσις ἢ οὐ λυσιτελήσει σοι, καὶ ἔστι δόσις, ἧς τὸ ἀνταπό-
butio duplex. Est diminutio causa gloriæ, & est
10 δομα διπλοῦν. ἔστιν ἐλάττωσις ἕνεκεν δόξης, καὶ ἔστιν
qui ab humilitate leuauit caput. Est emens
11 ὃς ἀπὸ ταπεινώσεως ἦρε κεφαλήν. ἔστιν ἀγοράζων
multa paruo, & soluens illa septupla.
πολλὰ ὀλίγου, καὶ ἀποτιννύων αὐτὰ ἑπταπλάσιον.
Sapiens in verbis seipsum amabilem faciet, gra-
12 ὁ σοφὸς ἐν λόγοις ἑαυτὸν προσφιλῆ ποιήσει, χά-
tiæ autem fatuorum effundentur. Datio insipientis non e-
13 ριτες δὲ μωρῶν ἐκχυθήσονται. δόσις ἄφρονος οὐ λυ-
rit vtilis tibi accipienti, similiter autē & liuidi propter neces-
σιτελήσει σοι λαβόντι, ὁμοίως δὲ καὶ βασκάνου διὰ ἀνάγ-
sitatem eius: nam oculi eius pro vno ad acci-
κην αὐτοῦ. οἱ γὰρ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀνθ' ἑνὸς εἰς τὸ λα-
piendum multi. Exigua dabit & multa improperabit; & ape-
14 βεῖν πολλοί. ὀλίγα δώσει καὶ πολλὰ ὀνειδίσει, καὶ ἀνοί-
riet os suum tanquā præco. Hodie fœnerabitur, &
15 ξει τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς κήρυξ. σήμερον δανείσει, καὶ αὔ-
cras repetet; odibilis Domino & hominibus ta-
ριον ἀπαιτήσει· μισητὸς κυρίῳ καὶ ἀνθρώποις ὁ τοιοῦ-
lis. Fatuus dicet, Non est mihi amicus, non est
16 τος. μωρὸς ἐρεῖ, οὐχ ὑπάρχει μοι φίλος, οὐκ ἔστι
gratia bonis meis. Edentes panem
χάρις τοῖς ἀγαθοῖς μου. οἱ ἐσθίοντες τὸν ἄρτον
meum vitiosi lingua. Quotiens & quot irri-
17 μου φαῦλοι τῇ γλώσσῃ. ποσάκις καὶ ὅσοι κατα-
debunt eum; neque enim ipsum habere in recto sensu acce-
18 γελάσονται αὐτοῦ, οὔτε γὰρ τὸ ἔχειν ἐν ὀρθῇ αἰσθήσει εἴλη-
pit: & ipsum nō habere similiter indifferens illi. La-
19 φε, καὶ τὸ μὴ ἔχειν ὁμοίως ἀδιάφορον αὐτῷ. ὀλίσθη-
psus à pauimento potius quàm à lingua, sic ca-
μα ἀπὸ ἐδάφους μᾶλλον ἢ ἀπὸ γλώσσης, οὕτως πτῶ-
sus malorum festinanter veniet. Homo sine gratia,
20 σις κακῶν κατὰ σπουδὴν ἥξει. ἄνθρωπος ἄχαρις,
fabula intempestiua, in ore indisciplinatorum assi-
μῦθος ἄκαιρος, ἐν στόματι ἀπαιδεύτων ἐνδελεχι-
duus erit. Ab ore fatui reprobabitur
21 σθήσεται. ἀπὸ στόματος μωροῦ ἀποδοκιμασθήσεται
parabola: non enim dicet illam in tempore suo.
παραβολή· οὐ γὰρ μὴ εἴπῃ αὐτὴν ἐν καιρῷ αὐτῆς.

Est qui vetatur peccare præ inopia, & in
ἔστι κωλυόμενος ἁμαρτάνειν ἀπὸ ἐνδείας, καὶ ἐν 22
requie sua non stimulabitur. Est qui per-
τῇ ἀναπαύσει αὐτοῦ οὐ κατανυγήσεται. ἔστιν ἀπολ- 23
dit animam suam propter verecundiam,& ab acceptione
λύων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διὰ αἰσχύνην, καὶ ἀπὸ λήψεως
personæ perdet eam. Est gratia verecundiæ
προσώπου ἀπολεῖ αὐτήν. ἔστι χάριν αἰσχύνης 24
promittens amico, & acquisiuit eum inimicum gra-
ἐπαγγελλόμενος φίλῳ, καὶ ἐκτήσατο αὐτὸν ἐχθρὸν δω-
tis. Opprobrium nequam mendacium in homine, in autē
ρεάν. μῶμος πονηρὸς ψεῦδος ἐν ἀνθρώπῳ, ἐν δὲ 25
ore indisciplinatorum assiduum erit. Eligibilius
στόματι ἀπαιδεύτων ἐνδελεχισθήσεται. αἱρετὸν 26
fur, quàm qui assuescit mendacio; ambo autem
κλέπτης, ἢ ὁ ἐνδελεχίζων ψεύδει, ἀμφότεροι δὲ
perditionem hæreditabunt. Mos hominis men-
ἀπώλειαν κληρονομήσουσιν. ἦθος ἀνθρώπου ψευ- 27
dacis ignominia, & confusio eius cum eo sine intermissione.
δοῦς ἀτιμία, καὶ ἡ αἰσχύνη αὐτοῦ μετ᾽ αὐτοῦ ἐνδελεχῶς.

Sapiens in verbis manifestabit seipsum, & homo
ὁ σοφὸς ἐν λόγοις προάξει ἑαυτόν, καὶ ἄνθρωπος 28
prudens placebit magnatibus. Qui operatur terram
φρόνιμος ἀρέσει μεγιστᾶσιν. ὁ ἐργαζόμενος γῆν 29
suam, altum faciet acervum suum; & placens ma-
αὐτοῦ, ἀνυψώσει θημωνίαν αὐτοῦ. καὶ ὁ ἀρέσκων μεγι-
gnatibus placabit iniustitiam suam. Xenia & dona
στᾶσιν ἐξιλάσεται ἀδικίαν αὐτοῦ. ξένια καὶ δῶρα 30
excæcant oculos sapientum & quasi frænum in o-
ἀποτυφλοῖ ὀφθαλμοὺς σοφῶν, καὶ ὡς φιμὸς ἐν στόμα-
re auertunt correptiones. Sapientia abscon sa & the-
τι ἀποτρέπει ἐλέγχους. σοφία κεκρυμμένη καὶ θη- 31
saurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisque? Me-
σαυρὸς ἀφανής, τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; κρείσ- 32
lior homo celans fatuitatem suam,quàm ho-
σων ἄνθρωπος ἀποκρύπτων τὴν μωρίαν αὐτοῦ, ἢ ἄνθρω-
mo celans sapientiam suam. Melior expectatio
πος ἀποκρύπτων τὴν σοφίαν αὐτοῦ. κρείσσων ὑπομονὴ
ineuitabilis in inquisitione Domini;quā carens domino auri-
ἀπαραίτητος ἐν ζητήσει κυρίου, ἢ ἀδέσποτος ζωη-
ga propriæ vitæ.
λάτης τῆς ἰδίας ζωῆς.

CAP. XXI. κα.

Fili peccasti, non adiicias amplius,& de
Τέκνον ἥμαρτες, μὴ προσθῇς ἔτι, καὶ περὶ τῶν 1
prioribus deprecare. Quasi à facie colubri,
προτέρων δεήθητι. ὡς ἀπὸ προσώπου ὄφεως, 2
fuge a peccato. si enim accesseris ad illud, suſ-
φεῦγε ἀπὸ ἁμαρτίας. ἐὰν γὰρ προσέλθῃς αὐτῇ, δή-
cipiet te. Dentes leonis, dentes ei interficiētes
ξεταί σε. ὀδόντες λέοντος, ὀδόντες αὐτῆς ἀναιροῦντες 3
animas hominum. Quasi romphæa anceps omnis ini-
ψυχὰς ἀνθρώπων. ὡς ῥομφαία δίστομος πᾶσα ἀνο- 4
quitas, plagæ illius non est sanitas. Obiurga-
μία, τῇ πληγῇ αὐτῆς οὐκ ἔστιν ἴασις. καταπληγ- 5
tio & iniuria desolabunt diuitias; sic domus super-
μὸς καὶ ὕβρις ἐρημώσουσι πλοῦτον, οὕτως οἶκος ὑπερη-
borum desolabitur. Deprecatio pauperis ex ore
φάνων ἐρημωθήσεται. δέησις πτωχοῦ ἐκ στόματος 6
vsq; ad aures eius, & iudicium illius festinanter ve-
ἕως ὠτίων αὐτοῦ, καὶ τὸ κρίμα αὐτοῦ κατὰ σπουδὴν ἔρχε-
nit. Qui odit correptionē,in vestigio peccatoris; & qui ti-
ται. μισῶν ἐλεγμόν, ἐν ἴχνει ἁμαρτωλοῦ, καὶ ὁ φοβού- 7
met Dominum,conuertetur in corde suo. Notus
μενος κύριον ἐπιστρέψει ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ. γνωστὸς 8
à longe potens in lingua, at sapiens scit
μακρόθεν ὁ δυνατὸς ἐν γλώσσῃ, ὁ δὲ νοήμων οἶδεν ἐν
eum labitur ipse. Qui ædificat domum suam in
τῷ ὀλισθαίνειν αὐτόν. ὁ οἰκοδομῶν τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐν 9
pecuniis alienis, quasi qui congregat sibi lapides ad
χρήμασιν ἀλλοτρίοις, ὡς συνάγων ἑαυτῷ λίθους εἰς
tumulū sepulchri sui. Stuppa collecta, syna-
χῶμα ταφῆς αὐτοῦ. στιππύον συνηγμένον, συνα- 10
goga impiorum, & consummatio illorum flamma ignis in
γωγὴ ἀνόμων, καὶ ἡ συντέλεια αὐτῶν φλὸξ πυρὸς εἰς
perditionem. Via peccatorum complanata à
ἀπώλειαν. ὁδὸς ἁμαρτωλῶν ὡμαλισμένη ὑπὸ 11
lapidibus, & in vltimo eius fouea inferni. Qui cu-
λίθων, καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτου αὐτῆς βόθρος ᾅδου. ὁ φυ- 12
stodit legem Domini,dominatur cognationis suæ.
λάσσων νόμον κυρίου κρατεῖ τοῦ ἐννοήματος αὐτοῦ.

Consummatio autem timoris Domini sapientiæ assumptio.
13 συντέλεια δὲ τοῦ φόβου κυρίου σοφίας προσλῆψις.
Non erudietur qui non est astutus. Est enim
14 οὐ παιδευθήσεται ὃς οὐκ ἔστι πανοῦργος. ἔστι δὲ
astutia multiplicans amaritudinem. Cognitio sapiētis tāquā
15 πανουργία πληθύνουσα πικρίαν. γνῶσις σοφοῦ, ὡς
inundatio abundabit, & consilium illius sicut
16 κατακλυσμὸς πληθυνθήσεται, καὶ ἡ βουλὴ αὐτοῦ, ὡς
fons purus vitæ. Interiora fatui quasi vas
17 πηγὴ ἁγνὴ ζωῆς. ἔγκατα μωροῦ ὡς ἀγγεῖον
confractum, omnem cognitionē non tenebit in vita
συντετριμμένον, πᾶσαν γνῶσιν, οὐ κρατήσει ἐν ζωῇ
sua. Verbum sapiens si audierit sciens, lau-
18 αὐτοῦ. λόγον σοφὸν ἐὰν ἀκούσῃ ἐπιστήμων, αἰ-
dabit illud, & ad illud adiiciet. Audiuit illum
νέσει αὐτόν, καὶ ἐπ᾽ αὐτὸν προσθήσει. ἤκουσεν αὐτὸν ὁ
imprudens,& displicuit illi, & auertit illum post
ἀσύνετος, καὶ ἀπήρεσεν αὐτῷ, καὶ ἀπέστρεψεν αὐτὸν ὀπί-
dorsum suum. Narratio fatui quasi in via sar-
19 σω τοῦ νώτου αὐτοῦ. ἐξήγησις μωροῦ ὡς ἐν ὁδῷ φορ-
cina; in autem labio prudentis inuenietur gratia.
τίον, ἐπὶ δὲ χείλους συνετοῦ εὑρεθήσεται χάρις.
Os prudentis quæretur in Ecclesia. Tāquā domus
20 στόμα φρονίμου ζητηθήσεται ἐν ἐκκλησίᾳ. ὡς οἶκος
destructa, sic fatuo sapientia; & sermones eius
21 ἠφανισμένος, οὕτως μωρῷ σοφία, καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ
cogitabunt in corde, & cognitio imprudentis inuesti-
διανοηθήσονται ἐν καρδίᾳ, καὶ γνῶσις ἀσυνέτου ἀδιε-
gabilia verba. Compedes in pedibus stultis disciplina, &
22 ξέταστοι λόγοι. πέδαι ἐν ποσὶν ἀνοήτοις παιδεία, καὶ
quasi vincula manuum in manu dextra. Fatuus in risu
23 ὡς χειροπέδαι ἐπὶ χειρὸς δεξιᾶς. μωρὸς ἐν γέλωτι
exaltat vocem suam; vir autem astutus, vix taci-
ἀνυψοῖ φωνὴν αὐτοῦ, ἀνὴρ δὲ πανοῦργος, μόλις ἡσυ-
tè subridebit. Vt ornamentum aureum prudenti disci-
24 χῇ μειδιάσει. ὡς κόσμος χρυσοῦς φρονίμῳ παι-
plina, & quasi brachiale in brachio dextro. Pes
25 δεία, καὶ ὡς χλιδὼν ἐπὶ βραχίονος δεξιοῦ. πούς
fatui velox ad domum, homo autem multū expertus,
μωροῦ ταχὺς εἰς οἰκίαν, ἄνθρωπος δὲ πολύπειρος,
confundetur ab eo. Stultus à ianua pro-
26 αἰσχυνθήσεται ἀπ᾽ αὐτοῦ. ἄφρων ἀπὸ θύρας πα-
spiciet in domum; vir autem eruditus foris sta-
ρακύπτει εἰς οἰκίαν, ἀνὴρ δὲ πεπαιδευμένος ἔξω στή-
bit. Ineruditio hominis auscultare ad
27 σεται. ἀπαιδευσία ἀνθρώπου ἀκροᾶσθαι παρὰ
ianuas; at prudens grauabitur ignominia. La-
28 θύρας, ὁ δὲ φρόνιμος βαρυνθήσεται ἀτιμίαν. χεί-
bia loquacium, quæ non sua narrabunt: Verba
λη πολυλάλων, τὰ οὐκ αὐτῶν διηγήσεται. λόγοι
autem prudentū in statera ponderabuntur. In ore fa-
29 δὲ φρονίμων ἐν ζυγῷ σταθήσονται. ἐν στόματι μω-
tuorum cor ipsorum; in autem corde sapientum. os
ρῶν ἡ καρδία αὐτῶν, ἐν δὲ καρδίᾳ σοφῶν, τὸ στόμα
eorum. Dum maledicit impius sa-
30 αὐτῶν. ἐν τῷ καταρᾶσθαι ἀσεβῆ τὸν σα-
tanam, ipse maledicit suam animam. In-
31 τανᾶν, αὐτὸς καταρᾶται τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν. μο-
λύνει

Inquinat suam animam susurro, & vbicunq; peregri-
μολυνεῖ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὁ ψιθυρίζων, καὶ οὗ ἐὰν παροι- 31
natus fuerit, odietur.
κήσῃ, μισηθήσεται.

CAP. XXII. κβ'.

Lapidi polluto comparatus est piger, & omnis
1 Λίθῳ ἠρδαλωμένῳ συνεβλήθη ὀκνηρὸς, καὶ πᾶς
sibilabit in ignominia illius. Stercori boum de sterquiliniis
ἐκσυριεῖ ἐπὶ τῇ ἀτιμίᾳ αὐτοῦ. 2 βολβίτῳ κοπρίων
comparatus est piger. omnis tollens eum ex-
συνεβλήθη ὀκνηρός· πᾶς ὁ ἀναιρούμενος αὐτὸν ἐκ-
cutiet manum. Confusio patris in generatione indiscipli-
τινάξει χεῖρα. 3 αἰσχύνη πατρὸς ἐν γεννήσει ἀπαιδεύ-
nati: filia autem in diminutione fit. Filia
του, θυγάτηρ δὲ ἐπ' ἐλαττώσει γίνεται. 4 θυγάτηρ
prudens hæres erit viri sui, & quæ con-
φρονίμη κληρονομήσει ἄνδρα αὐτῆς, καὶ ἡ καται-
fundit, in tristitiam genitoris. Patrem & vi-
σχύνουσα, εἰς λύπην γεννήσαντος. 5 πατέρα καὶ ἄν-
rum confundit quæ est audax, & ab vtrisque
δρα καταισχυνεῖ ἡ θρασεῖα, καὶ ὑπὸ ἀμφοτέρων
inhonorabitur. Musica in luctu, importuna nar-
ἀτιμασθήσεται. 6 μουσικὰ ἐν πένθει, ἄκαιρος διή-
ratio; flagella autem & disciplina in tempore sapientiæ. Filij
γησις, μάστιγες δὲ καὶ παιδεία ἐν καιρῷ σοφίας. τέκνα
in bona vita escam habentes, propriorum pa-
ἐν ἀγαθῇ ζωῇ τὴν τροφὴν ἔχοντα, τῶν ἰδίων γονέ-
rentum celabunt ignobilitatem. Filij in contemptu
ων κρύψουσι δυσγένειαν. τέκνα ἐν καταφρονήσει
& insipientia gloriantes, cognationis suæ
καὶ ἀπαιδευσίᾳ γεγαυρωμένα, συγγενείας ἑαυτῶν
maculant nobilitatem. Conglutinans testam
μολύνουσι τὴν εὐγένειαν. 7 συγκολλῶν ὄστρακον
qui docet fatuum, & excitat dormientes de pro-
ὁ διδάσκων μωρὸν, καὶ ἐξεγείρει καθεύδοντα ἐκ βα-
fundo somno. Narrat dormienti qui narrat fa-
θέος ὕπνου. 8 διηγεῖται νυστάζοντι ὁ διηγούμενος μω-
tuo, & in fine dicet, Quid est? Super mortuum
ρῷ, καὶ ἐπὶ συντελείᾳ ἐρεῖ, τί ἐστιν; 10 ἐπὶ νεκρῷ
plora, defecit enim lux: & super fatuum plora,
κλαῦσον, ἐξέλιπε γὰρ φῶς, καὶ ἐπὶ μωρῷ κλαῦσον,
defecit enim intellectus. Dulcius plora super mortuum,
ἐξέλιπε γὰρ σύνεσις. 11 ἥδιον κλαῦσον ἐπὶ νεκρῷ
quoniam requieuit. Nam fatui super mortem
ὅτι ἀνεπαύσατο. 12 τοῦ γὰρ μωροῦ ὑπὲρ θάνατον ἡ
vita Luctus mortui septem dies, fatui autem & im-
ζωή. 13 πένθος νεκροῦ ἑπτὰ ἡμέραι, μωροῦ δὲ καὶ ἀσε-
pij omnes dies vitæ illius. Cum stul-
βοῦς πᾶσαι αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς αὐτοῦ. 14 μετὰ ἄφρο-
to ne multiplices sermonem, & ad insipientem ne ac-
νος μὴ πληθύνῃς λόγον, καὶ πρὸς ἀσύνετον μὴ πο-
cedas, non sentiens enim spernet tua omnia. Ca-
ρεύου, ἀναισθητῶν γὰρ ἐξουθενήσει σε τὰ πάντα. 15 φύ-
ue ab illo, ne laborem habeas, & non coinquina-
λαξαι ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα μὴ κόπον ἔχῃς, καὶ οὐ μὴ μολυν-
beris in concussione illius. Declina ab illo,
θῇς ἐν τῷ ἐντιναγμῷ αὐτοῦ. 16 ἔκκλινον ἀπ' αὐτοῦ
& inuenies requiem: & non acidiaberis in
καὶ εὑρήσεις ἀνάπαυσιν, καὶ οὐ μὴ ἀκηδιάσῃς ἐν τῇ
ociositate illius. Super plumbum quod grauabitur,
ἀπονοίᾳ αὐτοῦ. 17 ὑπὲρ μόλυβδον τί βαρυνθήσεται;
& quod illi nomen, nisi plumbum? Arenam &
καὶ τί αὐτῷ ὄνομα, ἀλλ' ἢ μόλυβδος; 18 ἄμμον καὶ
salem, & massam ferri facilius ferre,
ἅλας καὶ βῶλον σιδήρου εὐκοπώτερον ὑπενεγκεῖν,
quam hominem imprudentem. Connexio lignea li-
ἢ ἄνθρωπον ἀσύνετον. 19 ἱμάντωσις ξυλίνη ἐνδε-
gata in ædificium, in concussione non dissoluetur;
δεμένη εἰς οἰκοδομὴν, ἐν συσσεισμῷ οὐ διαλυθήσεται.

sic cor firmatum in cogitatione con-
οὕτως καρδία ἐστηριγμένη ἐπὶ διανοήματος βου-
silij in omni tempore timore non timebit. Cor
λῆς, ἐν παντὶ καιρῷ φόβῳ οὐ δειλιάσει. 20 καρδία
firmum in mente intellectus, sicut ornatus areno-
ἡδρασμένη ἐπὶ διανοίας συνέσεως, ὡς κόσμος ψαμ-
sus in pariete raso. Sustentacula in al-
μωτὸς ἐπὶ τοίχου ξυστοῦ. 21 χάρακες ἐπὶ μετεώ-
to posita contra ventum, non permanebunt. Sic
ρου κείμενοι κατέναντι ἀνέμου, οὐ μὴ μείνωσιν· 22 οὕτως
cor timidum in cognitione fatui. Contra om-
καρδία δειλὴ ἐπὶ διανοήματι μωροῦ κατέναντι παν-
nem timorē non sustinebit. Pungens oculum e-
τὸς φόβου οὐ μὴ ὑπομείνῃ. 23 ὁ νύσσων ὀφθαλμὸν κα-
ducet lachrymas, & pungens cor, profert sen-
τάξει δάκρυα, καὶ ὁ νύσσων καρδίαν, ἐκφαίνει αἴσθη-
sum. Mittens lapidem in volatilia, arcebit illa,
σιν. 24 βάλλων λίθον ἐπὶ πετεινὰ, ἀποσοβήσει αὐτά,
& qui conuitiatur amico, dissoluet amicitiam. In amicum
καὶ ὁ ὀνειδίζων φίλον, διαλύσει φιλίαν. 25 ἐπὶ φίλον
si strinxeris gladium, ne desperes: est enim regres-
ἐὰν σπάσῃς μάχαιραν, μὴ ἀπελπίσῃς, ἔστι γὰρ ἐπάνο-
sus. In amicum si aperueris os, ne timeas,
δος. ἐπὶ φίλον ἐὰν ἀνοίξῃς στόμα, μὴ εὐλαβηθῇς,
26 est enim permutatio: præter conuicium & superbiam,
ἔστι γὰρ διαλλαγή· πλὴν ὀνειδισμοῦ καὶ ὑπερηφανίας
& secreti reuelationem, & plagam dolosam, in
καὶ μυστηρίου ἀποκαλύψεως καὶ πληγῆς δολίας, ἐν
his enim effugiet omnis amicus. Fidem posside
τούτοις γὰρ ἀποφεύξεται πᾶς φίλος. 27 πίστιν κτῆσαι
in paupertate cum proximo, vt in bonis
ἐν πτωχείᾳ μετὰ τοῦ πλησίον· ἵνα ἐν τοῖς ἀγαθοῖς
illius læteris. In tempore tribulationis permane il-
αὐτοῦ εὐφρανθῇς. 28 ἐν καιρῷ θλίψεως διάμενε αὐ-
li, vt in hæreditate eius cohæres sis.
τῷ, ἵνα τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ συγκληρονομήσῃς.
Non despicienda est enim semper circumscriptio, neque
οὐ καταφρονητέον γὰρ ἀεὶ τῆς περιγραφῆς, οὐδὲ
mirabilis diues mentem non habens. Ante ignem
29 θαυμαστὸς πλούσιος νοῦν οὐκ ἔχων. πρὸ πυρὸς
vapor camini & fumus, sic ante sanguines con-
ἀτμὶς καμίνου καὶ καπνὸς, οὕτως πρὸ αἱμάτων λοι-
uicia. Amicum protegere non erubescam, &
30 δορίαι. φίλον σκεπάσαι οὐκ αἰσχυνθήσομαι, καὶ
à facie illius non abscondar, etsi mala mihi
ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οὐ μὴ κρυβῶ, καὶ εἰ κακά μοι
euenient per illum: Omnis qui audierit, cauebit
31 συμβήσονται δι' αὐτὸν, πᾶς ὁ ἀκούων φυλάξεται
ab illo. Quis dabit mihi super os meum custo-
32 ἀπ' αὐτοῦ. τίς δώσει μοι ἐπὶ στόματός μου φυλα-
diam, & super labia mea signaculum astutum,
κὴν, καὶ ἐπὶ τῶν χειλέων μου σφραγῖδα πανοῦργον,
ne cadam subito ab illa, & lingua mea
33 ἵνα μὴ πέσω ἀφνιδίως ἀπ' αὐτῆς, καὶ ἡ γλῶσσά μου
non perdat me.
μὴ ἀπολέσῃ με.

CAP. XXIII. κγ'.

Domine pater & dominator vitæ omnis, ne de-
1 Κύριε πάτερ καὶ δέσποτα ζωῆς ἁπάσης, μὴ ἐγ-
relinquas me in consilio eorum, & ne sinas me cadere
καταλίπῃς με ἐν βουλῇ αὐτῶν, καὶ μὴ ἀφῇς με πεσεῖν
in illis. Quis imponet in cogitatione mea
2 ἐν αὐτοῖς. τίς ἐπιστήσει ἐπὶ τοῦ διανοήματός μου
flagella, & in corde meo disciplinam sapientiæ:
μάστιγας, καὶ ἐπὶ τῆς καρδίας μου παιδείαν σοφίας, ἵνα
ne in ignorationibus meis non parcas tu Domini. at
μὴ ἐπὶ τοῖς ἀγνοήμασί μου μὴ φείσῃ σὺ κύριε· τὰς δὲ
iniurias eorum qui in professione peccatorum non prætereas.
ὕβρεις τῆς ἐπαγγελίας ἁμαρτωλῶν μὴ παρῇς.

Vt non multiplicentur ignorantiæ meæ, & pec-
ὅπως μὴ πληθυνθῶσιν αἱ ἄγνοιαί μου, καὶ αἱ ἁμαρ- 3
cata mea abundabunt in contritionem, & cadam
τίαι μου πλεονάσωσιν εἰς συντέλειαν, καὶ πεσοῦμαι
in conspectu aduersariorum, & gaudebit super me inimicus
ἔναντι τῶν ὑπεναντίων, καὶ ἐπιχαρεῖταί μοι ὁ ἐχθρός
meus, à quibus longè est spes misericordiæ tuæ. Domine pa-
μου, ὧν μακρὰν ἐστὶν ἡ ἐλπὶς τοῦ ἐλέους σου. κύριε πά- 5
ter & Deus vitæ meæ, extollentiam oculorum
τερ καὶ θεὲ ζωῆς μου, μετεωρισμὸν ὀφθαλμῶν
ne mihi dederis, & giganteam animam amoue sem-
μὴ μοὶ δῷς, καὶ γιγαντώδη ψυχὴν ἀπόστησον δια-
per à seruis tuis. Spes inanes & concu-
παντὸς ἀπὸ δούλων σου. ἐλπίδας κενὰς καὶ ἐπιθυ- 6
piscentias auerte à me: & tenebis volentem
μίας ἀπόστρεψον ἀπ' ἐμοῦ, καὶ κατασχήσεις τὸν θέλοντα
tibi seruire semper. Ventris appetitus & concu-
σοι δουλεύειν διαπαντός. κοιλίας ὄρεξις καὶ συνουσιασ-
bitus ne comprehendant me, & animæ irreuerenti ne tra-
μὸς μὴ καταλαβέτωσάν με, καὶ ψυχῇ ἀναιδεῖ μὴ πα-
das me seruum tuum. Audite filij dis-
ραδῷς με τὸν οἰκέτην σου. ἀκούσατε τέκνα παι- 7
ciplinam oris veri: & qui custodierit, non capietur in
δείαν στόματος ἀληθινοῦ, καὶ ὁ φυλάσσων οὐ μὴ ἁλῷ ἐν
labiis suis. In stultitia sua com-
τοῖς χείλεσιν αὐτοῦ. ἐν τῇ ἀφροσύνῃ αὐτοῦ κατα- 8
prehendetur peccator, & conuiciator & super-
λειφθήσεται ὁ ἁμαρτωλὸς, καὶ λοίδορος καὶ ὑπερή-
bus scandalizabuntur in illis. Iurationi non as-
φανος σκανδαλισθήσονται ἐν αὐτοῖς. ὅρκῳ μὴ ἐθί- 9
suefacias os tuum, & nominationi sancti non assuescas:
σῃς τὸ στόμα σου, καὶ ὀνομασίᾳ τοῦ ἁγίου μὴ συνεθισθῇς.
Sicut enim seruus qui scrutatur assiduè à
ὥσπερ γὰρ οἰκέτης ἐξεταζόμενος ἐνδελεχῶς ἀπὸ 11
vibice non minuetur; sic iurans & no-
μώλωπος οὐκ ἐλαττωθήσεται, οὕτως ὁ ὀμνύων καὶ ὀνο-
minans semper non purgabitur à peccato.
μάζων διαπαντὸς οὐ μὴ καθαρισθῇ ἀπὸ ἁμαρτίας.
Vir multum iurans implebitur iniquitate, & non disce-
ἀνὴρ πολύορκος πλησθήσεται ἀνομίας, καὶ οὐκ ἀπο- 12
det à domo illius flagellum. Si deli-
στήσεται ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ μάστιξ. ἐὰν πλημ- 13
querit peccatum eius super ipsum, & si despexerit, pecca-
μελήσῃ ἁμαρτία αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ, κἂν ὑπερίδῃ ἥμαρ-
uit dupliciter. Et si in vacuum iurauit, non iustificabi-
τε διπλῶς. καὶ εἰ διακενῆς ὤμοσεν οὐ δικαιωθήσε- 14
tur: replebitur enim calamitate domus illius. Est
ται, πλησθήσεται γὰρ ἐπαγωγῆς ὁ οἶκος αὐτοῦ. ἔστι 15
sermo vestitus morte, non inueniatur in
λέξις ἀντιπαραβεβλημένη θανάτῳ, μὴ εὑρεθήτω ἐν
hæreditate Iacob. Ab enim piis hæc om-
κληρονομίᾳ Ἰακώβ. ἀπὸ γὰρ εὐσεβῶν ταῦτα πάν- 16
nia auferentur, & in peccatis non inuol-
τα ἀποστήσεται, καὶ ἐν ἁμαρτίαις οὐκ ἐγκυλισθή-
uentur. Intemperantiæ iuramenti ne assuefacias os tuum, est
σονται. ἀκολασίᾳ ὅρκου μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου, ἔστι 17
enim in ea verbum peccati. Memento patris &
γὰρ ἐν αὐτῇ λόγος ἁμαρτίας. μνήσθητι πατρὸς καὶ 18
matris tuæ, in medio enim magnatum præsidebis.
μητρός σου, ἀνὰ μέσον γὰρ μεγιστάνων συνεδρεύεις.
Ne fortè obliuioni tradas in conspectu illorum, & assiduitate
μήποτε ἐπιλάθῃ ἐνώπιον αὐτῶν, καὶ τῷ ἐθισμῷ 19
tua marcescas, & voles si non natus esses; & di-
σου μωρανθῇς, καὶ θελήσεις εἰ μὴ ἐγεννήθης, καὶ τὴν ἡμέ-
em natiuitatis tuæ maledices. Homo assue-
ραν τοῦ τοκετοῦ σου καταράσῃ. ἄνθρωπος συνεθι- 20
tus verbis improperij, in omnibus diebus
ζόμενος λόγοις ὀνειδισμοῦ, ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις
suis non erudietur. Duæ species multiplicant
αὐτοῦ οὐ μὴ παιδευθῇ. δύο εἴδη πληθύνουσιν 21

peccata, & tertium inducet iram. Anima cali-
22 ἁμαρτίας, καὶ τὸ τρίτον ἐπάξει ὀργήν. ψυχὴ θερ-
da quasi ignis ardens, non extinguetur; Donec deglu-
23 μὴ ὡς πῦρ καιόμενον, οὐ μὴ σβεσθῇ· ἕως ἂν κατα-
tiatur, homo fornicatus in corpore carnis suæ: non
ποθῇ, ἄνθρωπος πόρνος ἐν σώματι σαρκὸς αὐτοῦ, οὐ
desinet donec accendat ignem. Homini
24 μὴ παύσηται ἕως ἂν ἐκκαύσῃ πῦρ. ἀνθρώπῳ
fornicario omnis panis dulcis, non quiescet donec perfi-
πόρνῳ πᾶς ἄρτος ἡδύς, οὐ μὴ κοπάσῃ ἕως ἂν τελευτή-
ciat. Homo transgrediens à lecto suo,
25 σῃ. ἄνθρωπος παραβαίνων ἀπὸ τῆς κλίνης αὐτοῦ
dicens in anima sua, Quis me videt? Tenebræ cir-
26 λέγων ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ, τίς με ὁρᾷ; σκότος κύ-
cum me, & parietes me cooperiunt, & nullus me videt;
κλῳ μου, καὶ οἱ τοῖχοι με καλύπτουσι, καὶ οὐθείς με ὁρᾷ,
quid vereor? peccatorum meorū non memorabitur
τί εὐλαβοῦμαι; τῶν ἁμαρτιῶν μου οὐ μὴ μνησθήσεται
Altissimus, & oculi hominum timor eius.
ὁ ὕψιστος, καὶ ὀφθαλμοὶ ἀνθρώπων ὁ φόβος αὐτοῦ.
Et non nouit quòd oculi Domini Altissimi in-
27 καὶ οὐκ ἔγνω ὅτι ὀφθαλμοὶ κυρίου τοῦ ὑψίστου μυριο-
finities Sole lucidiores sunt. Inspicien-
28 πλασίως ἡλίου φωτεινότεροί εἰσιν. καὶ ἐπιβλέ-
tes omnes vias hominum, & cogitantes in
ποντες πάσας ὁδοὺς ἀνθρώπων καὶ κατανοοῦντες εἰς
absconditas partes. Antequam crearentur omnia, agni-
29 ἀπόκρυφα μέρη. πρὶν ἢ κτισθῆναι τὰ πάντα, ἔγνω-
ta sunt ei omnia: sic & post consummationem
σται αὐτῷ τὰ πάντα, οὕτως καὶ μετὰ τὸ συντελεσθῆναι
respicit omnia. Hic in plateis ciuitatis
30 καθορᾷ τὰ πάντα. οὗτος ἐν πλατείαις πόλεως
vindicabitur; & vbi non suspicatus est, apprehen-
ἐκδικηθήσεται, καὶ οὗ οὐχ ὑπενόησε πιασθήσε-
detur. Similiter & mulier relinquens
32 ται. ὁμοίως καὶ γυνὴ καταλείπουσα τὸν
virum suum, & acquirens hæreditatem ex alio,
ἄνδρα αὐτῆς, καὶ παριστῶσα κληρονομίαν ἐξ ἀλλοτρίου.
Primùm quidem enim in lege Altissimi non credidit, & secun-
33 πρῶτον μὲν γὰρ ἐν νόμῳ ὑψίστου ἠπείθησε, καὶ δεύτε-
dò in virum suum deliquit, & tertiò in
ρον εἰς ἄνδρα αὐτῆς ἐπλημμέλησε, καὶ τὸ τρίτον ἐν
fornicatione adulterauit, & ex alio viro filios acquisi-
πορνείᾳ ἐμοιχεύθη, καὶ ἐξ ἀλλοτρίου ἀνδρὸς τέκνα παρέσ-
uit. Hæc in Ecclesia educetur, & in
34 χεν. αὕτη ἐν ἐκκλησίᾳ ἐξαχθήσεται, καὶ ἐπὶ τὰ
filios eius visitatio erit. Non mittent filij
35 τέκνα αὐτῆς ἐπισκοπὴ ἔσται. οὐ διαδώσουσιν υἱοὶ
eorum radicem, & rami illius non ferent fructum.
αὐτῶν ῥίζαν, καὶ οἱ κλάδοι αὐτῆς οὐκ οἴσουσι καρπόν.
Deficiet in maledictionem memoria eius, &
36 καταλείψει εἰς κατάραν τὸ μνημόσυνον αὐτῆς, καὶ τὸ
improperiū illius non delebitur. Et cognoscent
37 ὄνειδος αὐτῆς οὐκ ἐξαλειφθήσεται. καὶ ἐπιγνώσονται
qui relicti sunt, quoniam nihil est melius timore Domini:
οἱ καταλειφθέντες, ὅτι οὐθὲν κρεῖττον φόβου κυρίου,
& nihil dulcius attendere mandatis
καὶ οὐθὲν γλυκύτερον τοῦ προσέχειν ἐντολαῖς
Dei. Gloria magna sequi Deum, longitudo autē
38 θεοῦ. δόξα μεγάλη ἀκολουθεῖν θεῷ, μακρότης δὲ
dierum assumi te ab ipso.
ἡμερῶν τὸ προσληφθῆναί σε ὑπ' αὐτοῦ.

CAP. XXIV. κδ'.

Sapientia laudabit animam suam, & in medio populi
1 Ἡ σοφία αἰνέσει ψυχὴν αὐτῆς, καὶ ἐν μέσῳ λαοῦ
sui gloriabitur. In Ecclesia Altissimi os
2 αὐτῆς καυχήσεται. ἐν ἐκκλησίᾳ ὑψίστου τὸ στόμα
suum aperiet, & coram potentia illius gloriabitur.
αὐτῆς ἀνοίξει, καὶ ἔναντι δυνάμεως αὐτοῦ καυχήσεται.

ἐγὼ

Ego ex ore Altissimi prodij, & sicut nebula coo-
ἐγὼ ἀπὸ στόματος ὑψίστου ἐξῆλθον, καὶ ὡς ὁμίχλη κα- 5
perui terram. Ego in excelsis habitaui, &
τεκάλυψα γῆν. ἐγὼ ἐν ὑψηλοῖς κατεσκήνωσα, καὶ 7
thronus meus in columna nubis. Gyrum cœli cir-
ὁ θρόνος μου ἐν στύλῳ νεφέλης. γῦρον οὐρανοῦ ἐκύ- 8
cuiui sola, & in profundo abyssi deambulaui. In
κλωσα μόνη, καὶ ἐν βάθει ἀβύσσων περιεπάτησα. ἐν 9
vndis maris & in omni terra, & in omni
κύμασι θαλάσσης καὶ ἐν πάσῃ τῇ γῇ, καὶ ἐν παντὶ
populo & gente possedi: Et cum his om-
λαῷ καὶ ἔθνει ἐκτησάμην. καὶ μετὰ τούτων πάν- 11
nibus requiem quæsiui: & in hæreditate alicuius
των ἀνάπαυσιν ἐζήτησα, καὶ ἐν κληρονομίᾳ τίνος
morabor. Tunc præcepit mihi creator om-
αὐλισθήσομαι. τότε ἐνετείλατό μοι ὁ κτίστης ἁ- 12
nium, & qui creauit me quiescere fecit tabernaculum meum:
πάντων, καὶ ὁ κτίσας με κατέπαυσε τὴν σκηνήν μου,
Et dixit, In Iacob inhabita; & in Hierusalem
καὶ εἶπεν, ἐν Ἰακὼβ κατασκήνωσον, καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ 13
hæreditare. Ante seculum ab initio
κατακληρονομήθητι. πρὸ τοῦ αἰῶνος ἀπ᾽ ἀρχῆς 14
creauit me & vsque ad secula non deficiam: in habitaculo sancto
ἔκτισέ με, καὶ ἕως αἰώνων οὐ μὴ ἐκλείπω. ἐν σκηνῇ ἁγίᾳ
coram ipso ministraui. Et sic in Sion firma-
ἐνώπιον αὐτοῦ ἐλειτούργησα. καὶ οὕτως ἐν Σιὼν ἐστη- 15
ta sum. In ciuitate sanctificata similiter me quiescere fecit,
ρίχθην ἐν πόλει ἠγιασμένῃ ὁμοίως με κατέπαυσε,
& in Hierusalem potestas mea. Et radicaui in
καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἡ ἐξουσία μου. καὶ ἐρρίζωσα ἐν 16
populo honorificato in parte Domini hæreditatis
λαῷ δεδοξασμένῳ ἐν μερίδι κυρίου κληρονομίας
illius. Quasi cedrus exaltata sum in Libano, &
αὐτοῦ. Ὡς κέδρος ὑψώθην ἐν τῷ Λιβάνῳ, καὶ 17
quasi cypressus in montibus Aermon. Quasi palma exal-
ὡς κυπάρισσος ἐν ὄρεσιν Ἀερμών. ὡς φοῖνιξ ἀνυ- 18
tata sum in Gaddi; & quasi plantæ rosæ in Hiericho.
ψώθην ἐν Γαδδί, καὶ ὡς φυτὰ ῥόδου ἐν Ἱεριχῷ.
Quasi oliua speciosa in campo pulchro; & quasi plata-
ὡς ἐλαία εὐπρεπὴς ἐν πεδίῳ ὡραίῳ, καὶ ὡς πλά- 19
nus exaltata sum ab aqua. Sicut cinnamomum, &
τανος ἀνυψώθην ἀφ᾽ ὕδατος. ὡς κιννάμωμον καὶ 20
sicut massa aromatum, & quasi myrrha electa
ὡσπάλαθος ἀρωμάτων, καὶ ὡς σμύρνα ἐκλεκτὴ
dedi suauem odorem. Quasi galbanum & onix & stacte, &
ἔδωκα εὐωδίαν. ὡς χαλβάνη καὶ ὄνυξ καὶ στακτή, καὶ 21
quasi thuris vapor in tabernaculo. Ego quasi terebinthus
ὡς λιβάνου ἀτμὸς ἐν σκηνῇ. ἐγὼ ὡς τερέβινθος 22
extendi ramos meos, & rami mei gloriæ & gra-
ἐξέτεινα κλάδους μου, καὶ οἱ κλάδοι μου δόξης καὶ χά-
tiæ. Ego quasi vitis germinaui suauem odorem, &
ριτος. ἐγὼ ὡς ἄμπελος ἐβλάστησα εὐωδίαν, καὶ 23
flores mei fructus gloriæ & diuitiarum. Ego mater
τὰ ἄνθη μου καρπὸς δόξης καὶ πλούτου. ἐγὼ μήτηρ 24
dilectionis pulchræ & timoris & cognitionis &
τῆς ἀγαπήσεως τῆς καλῆς καὶ φόβου καὶ γνώσεως καὶ τῆς
sanctæ spei. Do autem cum omnibus fi-
ὁσίας ἐλπίδος. δίδωμι δὲ σὺν πᾶσι τοῖς τέ- 25
liis meis sempiternos dictis ab illo.
κνοις μου ἀειγενεῖς τοῖς λεγομένοις ὑπ᾽ αὐτοῦ.
Accedite ad me qui concupiscitis me: & à
προσέλθετε πρός με οἱ ἐπιθυμοῦντές μου, καὶ ἀπὸ 26
generationibus meis adimplemini. Nam memo-
τῶν γεννημάτων μου ἐμπλήσθητε. τὸ γὰρ μνημό- 28
ria mea super mel dulcis, & hæreditas mea super
συνόν μου ὑπὲρ μέλι γλυκύ, καὶ ἡ κληρονομία μου ὑπὲρ
mellis fauum. Qui edunt me, adhuc esurient; &
μέλιτος κηρίον. οἱ ἐσθίοντές με ἔτι πεινάσουσι, καὶ 29
qui bibunt me, adhuc sitient. Qui obedit mihi non
οἱ πίνοντές με ἔτι διψήσουσιν. ὁ ὑπακούων μου οὐκ 30

confundetur semper: & qui operantur in
αἰσχυνθήσεται διαπαντός. καὶ οἱ ἐργαζόμενοι ἐν
me, non peccabunt. Hæc omnia liber testa-
32 ἐμοὶ, οὐχ ἁμαρτήσουσι. ταῦτα πάντα βίβλος δια-
menti Dei altissimi. Lex quam mandauit nobis Moy-
33 θήκης θεοῦ ὑψίστου. νόμος ὃν ἐνετείλατο ἡμῖν Μωϋ-
ses, hæreditatem in congregationibus Iacob. Ne defi-
σῆς, κληρονομίαν ἐν συναγωγαῖς Ἰακώβ. μὴ ἐκ-
ciatis vires habere in Domino, vt confortet vos ipse.
λύεσθε ἰσχύειν ἐν κυρίῳ, ἵνα κραταιώσῃ ὑμᾶς αὐτός.
Coniungimini ad illum, Dominus omnipotens Deus
34 κολλᾶσθε πρὸς αὐτόν, κύριος παντοκράτωρ ὁ θεὸς
solus est, & non est amplius præter eum saluator. Qui im-
35 μόνος ἐστί, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλὴν αὐτοῦ σωτήρ. ἐμπι-
plet quasi Phison omnia sapientia sua, & sicut Tigris
πλῶν ὡς Φεισὼν πάντα σοφίας αὐτοῦ, καὶ ὡς Τίγρις
in diebus nouorum. Qui adimplet quasi Euphrates
36 ἐν ἡμέραις νέων. ὁ ἀναπληρῶν ὡς Εὐφράτης
intellectum, & quasi Iordanis in diebus messis. Qui
σύνεσιν, καὶ ὡς Ἰορδάνης ἐν ἡμέραις θερισμοῦ. ὁ
ostendit tanquã lucem disciplinam cognitionis, & quasi Geon
37 ἐκφαίνων ὡς φῶς παιδείαν γνώσεως, καὶ ὡς Γηὼν
in diebus vindemiæ. Non perfecit primus
38 ἐν ἡμέραις τρυγήτου. οὐ συνετέλεσεν ὁ πρῶτος
scire illam, & sic vltimus non inuestigauit e-
γνῶναι αὐτήν, καὶ οὕτως ὁ ἔσχατος οὐκ ἐξιχνίασεν αὐ-
am. Ab enim mari multiplicatæ sunt cogi-
39 τήν. ἀπὸ γὰρ θαλάσσης ἐπληθύνθη τὰ διανοή-
tationes illius, & consilium illius ab abysso ma-
ματα αὐτῆς, καὶ ἡ βουλὴ αὐτῆς ἀπὸ ἀβύσσου μεγά-
gna. Ego sapientia sicut fossa à flumine. Et quasi
40 λης. ἐγὼ ἡ σοφία ὡς διῶρυξ ἀπὸ ποταμοῦ, καὶ ὡς
41 aquæductus egressa sum in paradisum. Dixi, Potũ dabo
42 ὑδραγωγὸς ἐξῆλθον εἰς παράδεισον. εἶπον, ποτιῶ
meo horto optimo, & inebriabo meam viriditatem
μου τὸν κῆπον τὸν ἄριστον, καὶ μεθύσω μου τὴν πρασιάν
iustam. Et ecce facta est mihi fossa in flu-
43 τὴν δικαίαν. καὶ ἰδοὺ ἐγένετό μοι ἡ διῶρυξ εἰς ποτα-
uium, & fluuius meus factus est in mare. Quoniam
44 μόν, καὶ ὁ ποταμός μου ἐγένετο εἰς θάλασσαν. ὅτι
disciplinam quasi antelucanũ illuminabo, & ostendam eam vsque
παιδείαν ὡς ὄρθρον φωτιῶ, καὶ ἐκφανῶ αὐτὴν ἕως
ad longinquum. Quoniam doctrinam quasi prophetiam
46 εἰς μακράν. ὅτι διδασκαλίαν ὡς προφητείαν
effundam, & relinquam eam in generationes seculorum.
ἐκχεῶ, καὶ καταλείψω αὐτὴν εἰς γενεὰς τῶν αἰώνων.
Videte quoniã non mihi soli laboraui, sed omnibus
47 ἴδετε ὅτι οὐκ ἐμοὶ μόνῳ ἐκοπίασα, ἀλλὰ πᾶσι
exquirentibus illam.
τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτήν.

CAP. XXV. κε΄.

In tribus pulchra facta sum, & surrexi pulchra coram Do-
1 Ἐν τρισὶν ὡραΐσθην, καὶ ἀνέστην ὡραία ἔναντι κυ-
mino, & hominibus. Concordiam fratrum &
2 ρίου καὶ ἀνθρώπων. ὁμόνοιαν ἀδελφῶν καὶ
amicitiam proximi, & vir & mulier sibi consen-
φιλίαν τῶν πλησίον, καὶ ἀνὴρ καὶ γυνὴ ἑαυτοῖς συμ-
tientes. Tres autem species odiuit anima
3 περιφερόμενοι. τρία δὲ εἴδη ἐμίσησεν ἡ ψυχή
mea, & grauis fui valde vitæ illorum. paupe-
4 μου, καὶ προσώχθισα σφόδρα τῇ ζωῇ αὐτῶν. πτω-
rem superbum & diuitem mendacem, & senem
χὸν ὑπερήφανον καὶ πλούσιον ψεύστην, καὶ γέροντα
adulterum diminutum intellectu. In iuuentute tua nõ congre-
5 μοιχὸν ἐλαττούμενον συνέσει. ἐν νεότητι οὐ συνῆ-
gasti, & quomodo poteris inuenire in senectute tua. Quam spe-
6 ξας, καὶ πῶς ἂν εὕροις ἐν τῷ γήρᾳ σου. ὡς ὡ-
ciosum canis iudicium, & presbyteris cognoscere con-
ραῖον πολιαῖς κρίσις, καὶ πρεσβυτέροις γνῶναι βου-

libus! Quàm speciosa senum sapientia, & gloriosis
λιῶ. ὡς ὡραία γερόντων σοφία, καὶ δεδοξασμένοις 7
cogitatio & consilium. Corona senum multa expe-
διανόημα καὶ βουλή. στέφανος γερόντων πολυπει- 8
rientia, & gloria illorum timor Domini. Nouem
ρία, καὶ τὸ καύχημα αὐτῶν φόβος κυρίου. ἐννέα 9
suspiciones beatas dixi in corde meo, & de-
ὑπονοήματα ἐμακάρισα ἐν καρδίᾳ μου, καὶ τὸ δέ-
cimam dicam in lingua mea. Homo in fi-
κατον ἐρῶ ἐν τῇ γλώσσῃ μου. ἄνθρωπος ἐπὶ τέ- 10
liis qui iocundatur viuens, & videns in casu ini-
κνοις εὐφραινόμενος ζῶν, καὶ βλέπων ἐπὶ πτώσει ἐ-
micorum. Beatus qui habitat cum muliere prudenti,
χθρῶν. μακάριος ὁ συνοικῶν γυναικὶ συνετῇ 11
& qui in lingua non lapsus est, & qui non seruiuit
καὶ ὃς ἐν γλώσσῃ οὐκ ὠλίσθησε, καὶ ὃς οὐκ ἐδούλευσεν
indigno se. Beatus qui inuenit prudentiam, & qui
ἀναξίῳ ἑαυτοῦ. μακάριος ὃς εὗρε φρόνησιν, καὶ ὁ 12
enarrat in aures audientium. Quàm magnus qui inuenit
διηγούμενος εἰς ὦτα ἀκουόντων. ὡς μέγας ὁ εὑρὼν 13
sapientiam; sed non est super timentem Dominum.
σοφίαν, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ὑπὲρ τὸν φοβούμενον τὸν κύριον.
Dilectio autem Domini super omnia supergressa est in clari-
ἀγάπησις δὲ κυρίου ὑπὲρ πάντα ὑπερέβαλεν εἰς φω- 14
tatem. Qui timet illam, cui assimilabitur? Timor
τισμόν. ὁ κρατῶν αὐτὴν τίνι ὁμοιωθήσεται; φόβος 15
Domini initium dilectionis eius. Fides autē initium agglu- 16
κυρίου ἀρχὴ ἀγαπήσεως αὐτοῦ· πίστις δὲ ἀρχὴ κολ-
tinationis eius. Omnem plagam & non plagam cor-
λήσεως αὐτοῦ. πᾶσαν πληγὴν καὶ μὴ πληγὴν καρ- 17
dis, & omnem nequitiam & non nequitiam mulieris. Om-
δίας, καὶ πᾶσαν πονηρίαν καὶ μὴ πονηρίαν γυναικός. πᾶ- 20
nem inductionem & non inductionem odientium, & om-
σαν ἐπαγωγὴν καὶ μὴ ἐπαγωγὴν μισούντων, καὶ πᾶ-
nem vindictam & non vindictam inimicorum. Non est ca-
σαν ἐκδίκησιν καὶ μὴ ἐκδίκησιν ἐχθρῶν. οὐκ ἔστι κε- 21
put super caput colubri, & non est ira super i-
φαλὴ ὑπὲρ κεφαλὴν ὄφεως, καὶ οὐκ ἔστι θυμὸς ὑπὲρ θυ-
ram inimici. Cohabitare cum leone & dracone ap-
μὸν ἐχθροῦ. συνοικῆσαι λέοντι καὶ δράκοντι εὐ- 22
probo magis quàm cohabitare cum muliere mala. Ne-
δοκῶ, ἢ συνοικῆσαι μετὰ γυναικὸς πονηρᾶς. πο- 23
quitia mulieris alienat faciem eius, &
νηρία γυναικὸς ἀλλοιοῖ τὸ πρόσωπον αὐτῆς, καὶ
obscurat vultum suum tanquam vrsus. In medio
σκοτοῖ τὸ πρόσωπον αὐτῆς ὡς ἄρκτος. ἀναμέσον 24
proximorum suorum decidet vir illius, & in-
τῶν πλησίον αὐτοῦ ἀναπεσεῖται ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, καὶ ἀκου-
uitè superabit propter eam. Parua omnis malitia
σίως ἀνεστέναξε δι' αὐτήν. μικρὰ πᾶσα κακία 25
ad malitiam mulieris, sors peccatoris cadat su-
πρὸς κακίαν γυναικός, κλῆρος ἁμαρτωλοῦ ἐπι-
per illam. Sicut ascensus arenosus in pedibus
πέσοι αὐτῇ. ὡς ἀνάβασις ἀμμώδης ἐπὶ ποσὶ 26
senis, sic mulier linguata viro taciturno.
πρεσβυτέρου, οὕτως γυνὴ γλωσσώδης ἀνδρὶ ἡσύχῳ.
Ne incidas in speciem mulieris, & mulierem ne
μὴ προσπέσῃς εἰς κάλλος γυναικός, καὶ γυναῖκα μὴ 27
concupiscas ad delitias. Ira & inuerecundia & con-
ἐπιποθήσῃς εἰς τρυφήν. ὀργὴ καὶ ἀναίδεια καὶ αἰ- 28
fusio magna mulier, si præbeat viro suo.
σχύνη μεγάλη γυνὴ ἐὰν ἐπιχορηγῇ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς.
Cor humile & facies mœsta, & pla-
καρδία ταπεινὴ καὶ πρόσωπον σκυθρωπὸν καὶ πλη- 30
ga cordis mulier nequam. Manus debiles &
γὴ καρδίας γυνὴ πονηρά. χεῖρες παρειμέναι καὶ 31
genua dissoluta, quæ non consolabitur vi-
γόνατα παραλελυμένα, ἥτις οὐ μακαριεῖ τὸν ἄν-
rum suum in gemitu. A muliere initium
δρα αὐτῆς ἐν στενώσει. ἀπὸ γυναικὸς ἀρχὴ 32

peccati, & propter illam morimur omnes. Ne
33 ἁμαρτίας, καὶ δι' αὐτὴν ἀποθνήσκομεν πάντες. μὴ
des transitum aquæ, neque mulieri malæ liberta-
δῷς διέξοδον ὕδατι, μηδὲ γυναικὶ πονηρᾷ παρρη-
tem exitus. Si non ambulat secundum manum tuam,
34 σίαν ἐξόδου. εἰ μὴ πορεύεται κατὰ χεῖρά σου,
A carnibus tuis abscinde illam, da &
35 ἀπὸ τῶν σαρκῶν σου ἀπότεμε αὐτήν, δίδου καὶ
absolue.
ἀπόλυσον.

CAP. XXVI. κϛ΄.

Mulieris bonæ beatus vir, & numerus
1 Γυναικὸς ἀγαθῆς μακάριος ὁ ἀνήρ, καὶ ὁ ἀριθμὸς
dierum illius duplex. Mulier fortis ob-
2 τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ διπλάσιος. γυνὴ ἀνδρεία εὐ-
lectat virum suum, & annos vitæ suæ im-
φραίνει τὸν ἄνδρα αὐτῆς, καὶ τὰ ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ πλη-
plebit in pace. Mulier bona, pars bona, in
3 ρώσει ἐν εἰρήνῃ. γυνὴ ἀγαθή, μερὶς ἀγαθή, ἐν
parte timentium Dominum dabitur. Diuitis
4 μερίδι φοβουμένων τὸν κύριον δοθήσεται. πλουσίου
autē & pauperis cor bonum erga Dominum, in omni
δὲ καὶ πτωχοῦ καρδία ἀγαθὴ πρὸς κύριον, ἐν παντὶ
tempore vultum habentes hilarem exultabunt.
καιρῷ πρόσωπον ἔχοντες ἱλαρὸν γαυριάσουσιν.
A tribus cauit meum cor, & in
5 ἀπὸ τριῶν εὐλαβήθη μου ἡ καρδία, καὶ ἐπὶ τῷ
quarto facie timui: Calumniam ciui-
6 τετάρτῳ προσώπῳ ἐφοβήθην· διαβολὴν πό-
tatis, & collectionem turbæ, Et falsum testimonium super
7 λεως, καὶ ἐκκλησίαν ὄχλου, καὶ καταψευσμὸν ὑπὲρ
mortem, omnia praua. Dolor cordis & luctus
8 θάνατον, πάντα μοχθηρά. ἄλγος καρδίας καὶ πένθος
mulier zelotypa contra mulierē, & flagellum linguæ omnibus
γυνὴ ἀντίζηλος γυναικί, καὶ μάστιξ γλώσσης πᾶσι
communicans. Bouum iugum concussum, mulier ne-
10 ἐπικοινωνοῦσα· βοοζύγιον σαλευόμενον, γυνὴ πο-
quam; qui dominatur illius quasi qui apprehendit scorpionem. I-
11 νηρά, ὁ κρατῶν αὐτῆς ὡς δρασσόμενος σκορπίου. ὀρ-
ra magna, mulier ebriosa, & mente aliena, & turpi-
γὴ μεγάλη, γυνὴ μέθυσος, καὶ ῥεμβάς, καὶ τὴν ἀσχημο-
tudinem suam non celabit. Fornicatio mulieris
12 σύνην αὐτῆς οὐ συγκαλύψει. πορνεία γυναικὸς
in extollentiis oculorum, & in palpebris
ἐν μετεωρισμοῖς ὀφθαλμῶν, καὶ ἐν τοῖς βλεφάροις
suis cognoscetur. Super filiam inuertibilem,
13 αὐτῆς γνωσθήσεται. ἐπὶ θυγατρὶ ἀδιατρέπτῳ,
firma custodiam; ne inueniens solutionem seipsa
στερέωσον φυλακήν, ἵνα μὴ εὑροῦσα ἄνεσιν ἑαυτῇ
vtatur. Post inuerecundum oculum caue,
14 χρήσηται. ὀπίσω ἀναιδοῦς ὀφθαλμοῦ φύλαξαι,
& ne mireris si in te errauerit. Sicut si-
15 καὶ μὴ θαυμάσῃς ἐὰν εἰς σὲ πλημμελήσῃ. ὡς δι-
tiens viator os aperiet cùm inuenerit fontem, & ab
ψῶν ὁδοιπόρος στόμα ἀνοίξει εὑρὼν πηγήν, καὶ ἀπὸ
omni aqua proxima bibet: contra om-
παντὸς ὕδατος τοῦ σύνεγγυς πίεται· κατέναντι παν-
nem palum sedebit, & contra sagittam aperiet phare-
τὸς πασσάλου καθήσεται, καὶ ἔναντι βέλους ἀνοίξει φα-
tram. Gratia mulieris delectabit virum eius; &
16 ρέτραν. χάρις γυναικὸς τέρψει ἄνδρα αὐτῆς, καὶ
ossa illius impinguabit scientia illius. Datum Domini
17 τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ πιανεῖ ἡ ἐπιστήμη αὐτῆς. δόσις κυρίου
mulier tacita & prudens, & non est commutatio e-
γυνὴ σιγηρὰ καὶ εὔνους, καὶ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα πε-
ruditæ animæ. Gratia super gratiam, mulier pu-
19 παιδευμένης ψυχῆς. χάρις ἐπὶ χάριτι, γυνὴ αἰ-
dorata & fidelis: Et non est pondus omne dignum
20 σχυντηρὰ καὶ πιστή· καὶ οὐκ ἔστι σταθμὸς πᾶς ἄξιος
ἐγκρα-

conscientiis animæ suæ. Sol oriens in al-
ἐγκρατείας ψυχῆς αὐτῆς. ἥλιος ἀνατέλλων ἐν ὑψί- 21
tissimis Domini, & pulchritudo mulieris bonæ in ornaměto do-
στοις κυρίου, καὶ κάλλος γυναικὸς ἀγαθῆς ἐν κόσμῳ οἰ-
mus eius: lucerna splendens super candelabrum sanctū;
κίας αὐτῆς, λύχνος ἐκλάμπων ἐπὶ λυχνίας ἁγίας,
Et species faciei in ætate stabili. Columnæ
καὶ κάλλος προσώπου ἐπὶ ἡλικίᾳ στασίμῃ. στῦλοι 22 23
aureæ super bases argenteas, & pedes formosi super
χρύσεοι ἐπὶ βάσεσιν ἀργυραῖς, καὶ πόδες ὡραῖοι ἐπὶ
pauiměta stabilia. Fili, florem ætatis tuæ con-
στέρνοις εὐσταθέσι. τέκνον ἀκμὴν ἡλικίας σου συν- 24
serua sanam, & ne des alienis robur tuum.
τήρησον ὑγιῆ, καὶ μὴ δῷς ἀλλοτρίοις τὴν ἰσχύν σου.
Cùm requisieris omnis campi fertilem sortem, semina,
ἀναζητήσας πάντος πεδίου εὔγεων κλῆρον, σπεῖρε τὰ 25
propria semina, confidens in nobilitate tua. Sic
ἴδια σπέρματα πεποιθὼς τῇ εὐγενείᾳ σου. οὕτως 26
generationes tuæ superstites, & audaciam nobilitatis
τὰ γεννήματά σου περιόντα, καὶ παῤῥησίαν εὐγενείας
habentes, magnæ erunt. Mulier mercenatia æqualis porco re-
ἔχοντα μεγαλυνθήσεται. γυνὴ μισθία ἴση σιάλῳ λο- 27
putabitur; coniugata autem turris mortis viven-
γισθήσεται, ὕπανδρος δὲ πύργος θανάτου τοῖς χρω-
tibus reputabitur. Mulier impia iniquo pars
μένοις λογισθήσεται. γυνὴ ἀσεβὴς ἀνόμῳ μερὶς 28
dabitur, religiosa autem datur timenti
δοθήσεται, εὐσεβὴς δὲ δίδοται τῷ φοβουμένῳ τὸν
Dominum. Mulier turpis ignominiam commutabit;
κύριον. γυνὴ ἀσχήμων ἀτιμίαν κατατρίψει, 29
filia autem honesta & virum reuerebi-
θυγάτηρ δὲ εὐσχήμων καὶ τὸν ἄνδρα ἐντραπήσε-
tur. Mulier inuerecundia sicut canis reputabitur:
ται. γυνὴ ἀδιάτρεπτος ὡς κύων λογισθήσεται· ἡ 30
at habens verecundiam, Dominum timebit. Mulier
δὲ ἔχουσα αἰσχύνην, τὸν κύριον φοβηθήσεται· γυνὴ 31
virum proprium honorans, sapiens omnibus apparebit, inho-
ἄνδρα ἴδιον τιμῶσα, σοφὴ πᾶσι φανήσεται, ἀτι-
norans autem impia in superbia omnibus co-
μάζουσα δὲ ἀσεβὴς ἐν ὑπερηφανίᾳ πᾶσι γνω-
gnoscetur. Mulieris bonæ beatus vi-
σθήσεται. γυναικὸς ἀγαθῆς μακάριος ὁ ἀνήρ· ὁ 32
nam numerus annorum eius, duplex erit. Mu-
γὰρ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν αὐτοῦ, διπλάσιος ἔσται. γυ- 33
lier vociferans & linguosa in inimicorum fuga-
νὴ μεγαλόφωνος καὶ γλωσσώδης εἰς πολεμίων τρο-
tionem contemplabitur. Hominis autem cuiusque anima
πὴν θεωρηθήσεται. ἀνθρώπου δὲ παντὸς ψυχὴ 34
similis his, belli seditionibus ani-
ὁμοιότροπος τούτοις, πολέμου ἀκαταστασίαις τὴν ψυ-
mam transfiget. In duobus contristatum est meum
χὴν διατιθήσεται. ἐπὶ δυσὶ λελύπηται μου 35
cor, & in tertio ira mihi aduenit.
ἡ καρδία, καὶ ἐπὶ τῷ τρίτῳ θυμός μοι ἐπῆλθεν.
Vir bellator deficiens per inopiam: & viri pru-
ἀνὴρ πολεμιστὴς ὑστερῶν δι' ἔνδειαν, καὶ ἄνδρες συνε- 36
dentes si contemnantur. Rediens à iusti-
τοὶ ἐὰν σκυβαλισθῶσιν. ἐπανάγων ἀπὸ δικαιο- 37
tia ad peccatum, Dominus parabit eum ad
σύνης εἰς ἁμαρτίαν, ὁ κύριος ἑτοιμάσει αὐτὸν εἰς
romphæam: difficilè eruitur negociator à pec-
ῥομφαίαν· μόλις ἐξαιρεῖται ἔμπορος ἀπὸ πλημ-
catione, & non iustificabitur caupo à pec-
μελείας, καὶ οὐ δικαιωθήσεται κάπηλος ἀπὸ ἁ-
cato.
μαρτίας.

CAP. XXVII. κζ.

Gratia indifferentis multi peccauerunt, & qui quærit
Χάριν ἀδιαφόρου πολλοὶ ἥμαρτον, καὶ ὁ ζητῶν 1
multiplicare auertet oculum suum. In medio
πληθῦναι ἀποστρέψει ὀφθαλμὸν αὐτοῦ. ἀναμέσον 2
cōpaginū lapidearū figetur palus, & in medio
ἁρμῶν λίθων παγήσεται πάσσαλος, καὶ ἀναμέσον
venditionis & emptionis comprimetur peccatum.
πράσεως καὶ ἀγορασμοῦ συντριβήσεται ἁμαρτία.
Si non in timore Domini, tenuerit cum diligentia,
ἐὰν μὴ ἐν φόβῳ κυρίου κρατήσῃ κατὰ σπουδὴν, 4
citò subuertetur eius domus. In con-
ἐν τάχει καταστραφήσεται αὐτοῦ ὁ οἶκος. ἐν σεισ- 5
cussione cribri permanent stercora, sic spolia homi-
ματι κοσκίνου διαμένει κόπρια, οὕτως σκύβαλα ἀνθρώ-
nis in cogitatione illius. Vasa figuli pro-
που ἐν λογισμῷ αὐτοῦ. σκεύη κεραμέως δοκιμά- 6
bat fornax, & tentatio hominis in cogita-
ζει κάμινος, καὶ πειρασμὸς ἀνθρώπου ἐν διαλογισ-
tione illius. Culturam ligni ostendit fructus il-
μῷ αὐτοῦ. γεώργιον ξύλου ἐκφαίνει ὁ καρπὸς αὐ- 7
lius, sic locutio cogitationis in corde ho-
τοῦ, οὕτως λογισμὸς ἐνθυμήματος ἐν καρδίᾳ ἀν-
minis. Ante sermonem ne laudaueris virum,
θρώπου. πρὸ λογισμοῦ μὴ ἐπαινέσῃς ἄνδρα, 8
hæc enim tentatio hominum. Si sequaris iusti-
οὗτος γὰρ πειρασμὸς ἀνθρώπων. ἐὰν διώκῃς τὸ δί- 9
tiam, apprehendes ipsam, & indues eam vt talarē tunicā glo-
καιον, καταλήψῃ αὐτὸ, καὶ ἐνδύσῃ αὐτὸ ὡς ποδήρη δό-
riæ. Volatilia ad similia sibi diuertent,
ξης. πετεινὰ πρὸς τὰ ὅμοια αὐτοῖς καταλύσει, 10
& veritas ad operantes reuertetur. Leo
καὶ ἀλήθεια πρὸς τοὺς ἐργαζομένους ἐπανήξει. λέων 11
venationi insidiatur, sic peccatum operantibus
θήραν ἐνεδρεύει, οὕτως ἁμαρτία τοῖς ἐργαζομένοις
iniquitatem. Narratio pij semper in sa-
ἀδικίαν. διήγησις εὐσεβοῦς διαπαντὸς ἐν σο- 12
pientia, at stultus sicut Luna alteratur. In medium impru-
φίᾳ, ὁ δὲ ἄφρων ὡς σελήνη ἀλλοιοῦται. εἰς μέσον ἀσυ- 13
dentium conserua tempus, in medium autem cogitantium
νέτων συντήρησον καιρὸν, εἰς μέσον δὲ διανοουμένων
assiduus esto. Narratio fatuorum onerositas, &
ἐνδελέχιζε. διήγησις μωρῶν προσόχθισμα, καὶ 14
risus eorum in cibo peccati. Loquela mul-
ὁ γέλως αὐτῶν ἐν σπατάλῃ ἁμαρτίας. λαλιὰ πο- 15
tum iurantis eriget capillos, & rixa eorum obtura-
λυόρκου ὀρθώσει τρίχας, καὶ ἡ μάχη αὐτῶν ἐμφραγ-
tio aurium. Effusio sanguinis rixa superborum,
μὸς ὠτίων. ἔκχυσις αἵματος μάχη ὑπερηφάνων, 16
& conuitiatio illorum auditio praua. Reue-
καὶ ἡ διαλοιδόρησις αὐτῶν ἀκοὴ μοχθηρά. ὁ ἀπο- 17
lans arcana perdidit fidem, & non inueniet
καλύπτων μυστήρια ἀπώλεσε πίστιν, καὶ οὐ μὴ εὕρῃ
amicum ad animam suam. Dilige amicum, &
φίλον πρὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. στέρξον φίλον, καὶ 18
fidelis esto cum eo. Si autem reuelaueris ar-
πιστώθητι μετ' αὐτοῦ. ἐὰν δὲ ἀποκαλύψῃς τὰ μυ- 19
cana illius, non persequaris post eum. Sicut
στήρια αὐτοῦ, οὐ μὴ καταδιώξῃς ὀπίσω αὐτοῦ. καθὼς 20
enim perdidit homo inimicum suum, sic perdi-
γὰρ ἀπώλεσεν ἄνθρωπος τὸν ἐχθρὸν αὐτοῦ, οὕτως ἀπώ-
dit proximum suum. Et sicut auem de manu
λεσε τὴν πλησίον αὐτοῦ. καὶ ὡς πετεινὸν ἐκ χειρὸς 21
tua dimittens, sic dimisisti proximum, & non ca-
σου ἀπολύσας, οὕτως ἀφῆκας τὸν πλησίον, καὶ οὐ θη-
pies eum. Ne eum sequaris, quoniam longè ab-
ρεύσεις αὐτόν. μὴ αὐτὸν διώξῃς, ὅτι μακρὰν ἀ- 22
est, & effugit tanquam dorcas de laqueo. Quoniam
πέστη, καὶ ἐξέφυγεν ὡς δορκὰς ἐκ παγίδος. ὅτι 23
vulnus possibile est alligare, & conuitij est concilia-
τραῦμα ἔστι καταδῆσαι, καὶ λοιδορείας ἔστι διαλλα-
tio. At qui reuelauit arcana, perdidit fi-
γή. ὁ δὲ ἀποκαλύψας μυστήρια ἀπώλεσε πί- 24

dem. Annuens oculo fabricat mala, & qui co-
σιν. διανεύων ὀφθαλμῷ τεκταίνει πονηρά, καὶ ὁ εἰ- 25
gnouerit eū, recedet ab eo. In conspectu
δὼς αὐτὸν ἀποστήσεται ἀπ' αὐτοῦ. ἀπέναντι τῶν
oculorum tuorum indulcabit os suum, & in ser-
ὀφθαλμῶν σου γλυκανεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν λό-
monibus tuis admirabitur. Postea autem peruertet os
γων σου θαυμάσει. ὕστερον δὲ διαστρέψει τὸ στόμα 26
suum, & in sermonibus tuis dabit scandala. Multa
αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς λόγοις σου δώσει σκάνδαλα. πολλὰ 27
odio habui, & non assimilaui ei, & Dominus odiet.
ἐμίσησα, καὶ οὐχ ὡμοίωσα αὐτῷ, καὶ ὁ κύριος μισήσει.
Qui mittit lapidem in altum, super caput suum mittit;
ὁ βάλλων λίθον εἰς ὕψος ἐπὶ κεφαλὴν αὐτοῦ βάλλει, 28
& plaga dolosa diuidit vulnus. Qui fodit foueam,
καὶ πληγὴ δολία διαιρεῖ τραύματα. ὁ ὀρύσσων βόθρον 29
incidet in eam: Et statuens laqueum capietur in
ἐμπεσεῖται εἰς αὐτόν· καὶ ὁ ἱστῶν παγίδα ἁλώσεται ἐν
eo. Facienti mala, super ipsum mouabuntur,
αὐτῇ. ποιοῦντι πονηρὰ ἐπ' αὐτὸν κυλισθήσεται, 30
& non cognoscet vnde veniunt illi. Illusio &
καὶ οὐ μὴ ἐπιγνῷ πόθεν ἥκει αὐτῷ. ἐμπαιγμὸς καὶ 31
improperium superborum, & vindicta sicut leo
ὀνειδισμὸς ὑπερηφάνων, καὶ ἡ ἐκδίκησις ὡς λέων 32
insidiabitur illis. Laqueo capientur qui lætan-
ἐνεδρεύσει αὐτούς. παγίδι ἁλώσονται οἱ εὐφραινό- 33
tur in casu piorum, & dolor consumet il-
μενοι ἐν πτώσει εὐσεβῶν, καὶ ὀδύνη καταναλώσει αὐ-
los ante mortem eorum. ira & furor, & hæc
τοὺς πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῶν. μῆνις καὶ ὀργὴ καὶ ταῦτα
sunt abominationes, & vir peccator continens
ἐστὶ βδελύγματα, καὶ ἀνὴρ ἁμαρτωλὸς ἐγκρατὴς
erit illorum.
ἔσται αὐτῶν.

CAP. XXVIII. κη'.

Vindicans à Domino, inueniet vindictam, &
Ὁ ἐκδικῶν παρὰ κυρίου εὑρήσει ἐκδίκησιν, καὶ 1
peccata illius obseruans obseruabit. Dimitte
τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ διατηρῶν διατηρήσει. ἄφες τὸ 2
iniuriam proximo, & tunc deprecante te, pecca-
ἀδίκημα τῷ πλησίον, καὶ τότε δεηθέντος σου αἱ ἁμαρ-
ta tua soluentur. Homo homini con-
τίαι σου λυθήσονται. ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ συν- 3
seruat iram, & à Domino quærit medelam: Et in
τηρεῖ ὀργήν, καὶ παρὰ κυρίου ζητεῖ ἴασιν. καὶ ἐπ' 4
hominem similem sibi non habet misericordiā, & pro pec-
ἄνθρωπον ὅμοιον αὐτῷ οὐκ ἔχει ἔλεον, καὶ περὶ τῶν ἁ-
catis suis deprecatur. Ipse caro existēs conseruat iram,
μαρτιῶν αὐτοῦ δεῖται. αὐτὸς σὰρξ ὢν διατηρεῖ μῆνιν, 5
& quis propitiabit peccata illius? Memento
καὶ τίς ἐξιλάσεται τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ; μνήσθητι τὰ
nouissimorū, & desine inimicari: Et non mineris
ἔσχατα, καὶ παῦσαι ἐχθραίνων· καὶ μὴ μηνίσῃς τῷ 6
proximo interitum & mortem, & acquiesce præ-
πλησίον καταφθορὰν καὶ θάνατον, καὶ ἔμμενε ἐντο-
ceptis. Memento mandatorum, & ne irascaris proxi-
λαῖς. μνήσθητι ἐντολῶν, καὶ μὴ μηνίσῃς τῷ πλη- 8
mo: Et testamenti Altissimi, & despice ignorantiam. Absti-
σίον. καὶ διαθήκης ὑψίστου, καὶ πάριδε ἄγνοιαν. ἀπό- 9
ne à lite, & diminues peccata; ho-
σχου ἀπὸ μάχης, καὶ ἐλαττώσεις ἁμαρτίας, ἄνθρω- 10
mo enim iracundus incendet litem. Vir pec-
πος γὰρ θυμώδης ἐκκαύσει μάχην. ἀνὴρ ἁμαρ- 11
cator turbabit amicos, & in medium pacem habentium
τωλὸς ταράξει φίλους, καὶ ἀναμέσον εἰρηνευόντων
imminet calumniam. Secundùm materiam ignis sic
ἐμβαλεῖ διαβολήν. κατὰ τὴν ὕλην τοῦ πυρὸς οὕτως 12
incendetur, secundùm firmamentum rixæ ignis
ἐκκαυθήσεται, κατὰ τὴν στερέωσιν τῆς μάχης τὸ πῦρ

augebitur; secundùm robur hominis ira
αὐξηθήσεται, κατὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἀνθρώπου ὁ θυμὸς
eius erit, & secundùm diuitias hominis exal-
αὐτοῦ ἔσται, καὶ κατὰ τὸν πλοῦτον τοῦ ἀνθρώπου ἀνυ-
tat iram suam. Certamen festinatum incendit
ψοῖ ὀργὴν αὐτοῦ. ἔρις κατασπευδομένη ἐκκαίει 13
ignem, & lis festinans effundit sanguinem. Si
πῦρ, καὶ μάχη κατασπεύδουσα ἐκχέει αἷμα. ἐὰν 14
insufflaueris in scintillam, accendetur; & si expueris super
φυσήσῃς εἰς σπινθῆρα, καήσεται, καὶ ἐὰν πτύσῃς ἐπ'
illam, extinguetur. & vtraque ex o-
αὐτὸν σβεσθήσεται· καὶ ἀμφότερα ἐκ τοῦ στόμα-
re tuo proficiscuntur. Susurronem & bilinguem ma-
τός σου ἐκπορεύσεται. ψίθυρον καὶ δίγλωσσον κα- 15
ledicite; multos enim pacem habentes perdiderunt.
ταρᾶσθε· πολλοὺς γὰρ εἰρηνεύοντας ἀπώλεσαν.
Lingua duplex multos commouit, & diuisit il-
γλῶσσα τρίτη πολλοὺς ἐσάλευσε, καὶ διέστησεν αὐ- 16
los de gente in gentem. Et ciuitates mu-
τοὺς ἀπὸ ἔθνους εἰς ἔθνος. καὶ πόλεις ὀχυ- 17
nitas destruxit, & domos magnatum euertit. Lin-
ρὰς καθεῖλε, καὶ οἰκίας μεγιστάνων κατέστρεψε. γλῶσ- 19
gua duplex mulieres fortes eiecit, & priuauit e-
σα τρίτη γυναῖκας ἀνδρείας ἐξέβαλε, καὶ ἐστέρησεν αὐ-
as laboribus suis. Qui attendit illi, non in-
τὰς τῶν πόνων αὐτῶν. ὁ προσέχων αὐτῇ οὐ μὴ εὕ- 20
ueniet requiem, neque habitabit cum silentio.
ρῃ ἀνάπαυσιν, οὐδὲ κατασκηνώσει μετὰ ἡσυχίας.
Plaga flagelli faciet liuorem; plaga autem lin-
πληγὴ μάστιγος ποιεῖ μώλωπα, πληγὴ δὲ γλώσ- 21
guæ comminuet ossa. Multi ceciderunt in ore
σης συνθλάσει ὀστέα. πολλοὶ ἔπεσον ἐν στόματι 22
gladij, & non vt qui ceciderunt propter linguam.
μαχαίρας, καὶ οὐχ ὡς οἱ πεπτωκότες διὰ γλῶσσαν.
Beatus qui protectus est à facie e-
μακάριος ὁ σκεπασθεὶς ἀπὸ προσώπου αὐ- 23
ius, qui non transiuit in iracundia illius. Qui non tra-
τῆς, ὃς οὐ διῆλθεν ἐν τῷ θυμῷ αὐτῆς. ὃς οὐχ εἵλ- 24
xit iugum illius, & in vinculis eius non
κυσε τὸν ζυγὸν αὐτῆς, καὶ ἐν τοῖς δεσμοῖς αὐτῆς οὐκ
est ligatus. nam iugum illius iugum ferreum, &
ἐδέθη. ὁ γὰρ ζυγὸς αὐτῆς ζυγὸς σιδηροῦς, καὶ οἱ
vincula illius vincula ærea. Mors nequam
δεσμοὶ αὐτῆς δεσμοὶ χαλκοῖ. θάνατος πονηρὸς 25
mors illius, & vtilis potius infernus
ὁ θάνατος αὐτῆς, καὶ λυσιτελὴς μᾶλλον ὁ ᾅδης
quàm illa. Non dominabitur piorum, & in flam-
αὐτῆς. οὐ μὴ κρατήσῃ εὐσεβῶν, καὶ ἐν τῇ φλο- 26
ma eius non comburentur. Qui derelinquunt
γὶ αὐτῆς οὐ μὴ καήσονται. οἱ καταλείποντες τὸν 27
Dominum, incident in illam, & in illis exar-
κύριον ἐμπεσοῦνται εἰς αὐτήν, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐκ-
descet, & non extinguetur. Immittetur
καυθήσεται, καὶ οὐ μὴ σβεσθῇ. ἐπαποσταλήσεται
in illos quasi leo, & quasi pardus vastabit
αὐτοῖς ὡς λέων, καὶ ὡς πάρδαλις λυμανεῖται
illos. Ecce circumualla possessionem tuam spinis,
αὐτούς. ἴδε περίφραξον τὸ κτῆμά σου ἀκάνθαις, 28
& ori tuo fac ianuas & se-
καὶ τῷ στόματί σου ποίησον θυρώματα καὶ μοχ-
ras. Argentum tuum & aurum tuum con-
λούς. τὸ ἀργύριόν σου καὶ χρυσίον σου κατάδη- 29
fla, & sermonis tui fac stateram, & o-
σον, καὶ τῷ λόγῳ σου ποίησον ζυγὸν σταθμόν, καὶ τῷ στό-
ri tuo fac portam & seram. Et attende
ματί σου ποίησον θύραν καὶ μοχλόν. καὶ πρόσεχε 30
ne fortè labaris in illis. Ne cadas in conspectu in-
μήπως ὀλισθήσῃς ἐν αὐτοῖς. μὴ πέσῃς κατέναντι ἐνε-
sidiantis.
δρεύοντος.

CAP.

CAP. XXIX. κθ΄.

Qui facit misericordiã, fœnerabitur proximo, & qui præualet
1 Ὁ ποιῶν ἔλεος δανειεῖ τῷ πλησίον, καὶ ὁ ἐπισχύων
manu sua, seruat mandata. Fœnerare proxi-
τῇ χειρὶ αὐτοῦ τηρεῖ ἐντολάς. 2 δάνεισον τῷ πλη-
mo in tempore necessitatis illius, & iterum redde proxi-
σίον ἐν καιρῷ χρείας αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἀπόδος τῷ πλη-
mo ad tempus. Confirma verbum tuũ, & fide-
σίον εἰς τὸν καιρόν. 3 στερέωσον λόγον σου, καὶ πιστώ-
liter age cum illo, & in omni tempore inuenies necessitatẽ
θητι μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ εὑρήσεις τὴν χρείαν
tuam. Multi quasi inuentionem æstimauerũt fœnus, & præsti-
σου. 4 πολλοὶ ὡς εὕρημα ἐνόμισαν δάνος, καὶ παρέ-
terunt laborẽ his qui adiuuerunt se. Donec accipiat
σχον κόπον τοῖς βοηθήσασιν αὐτοῖς. 5 ἕως οὗ λάβῃ
deosculatur manus eius, & in pecuniis
καταφιλήσει χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν χρημάτων τοῦ
proximi humiliabit vocem. Et in tempore reddi-
πλησίον ταπεινώσει φωνήν. 6 καὶ ἐν καιρῷ ἀποδό-
tionis protrahet tempus, & reddet verbum pigritiæ,
σεως παρελκύσει χρόνον, καὶ ἀποδώσει λόγον ἀκηδίας,
& tempus causabitur. Si autẽ potuerit dare,
καὶ τὸν καιρὸν αἰτιάσεται. 7 ἐὰν δ᾽ ἰσχύσῃ δοῦς, μό-
vix afferet dimidium, & computabit illud quasi inuentionem.
λις κομιεῖται τὸ ἥμισυ, καὶ λογιεῖται αὐτὸ ὡς εὕρημα.
Si autem non, priuauit illum pecuniis suis, &
8 εἰ δὲ μή, ἀπεστέρησεν αὐτὸν τῶν χρημάτων αὐτοῦ, καὶ
acquisiuit illum gratis inimicum. Maledicta & con-
ἐκτήσατο αὐτὸν δωρεὰν ἐχθρόν. 9 κατάρας καὶ λοι-
uitia reddet illi, pro gloria reddet illi
δορίας ἀποδώσει αὐτῷ, ἀντὶ δόξης ἀποδώσει αὐτῷ
ignominiam. Multi igitur causa malitiæ auer-
ἀτιμίαν. 10 πολλοὶ οὖν χάριν πονηρίας ἀπεστρέ-
terunt hominem, defraudari autem timue-
ψαν τὸν ἄνθρωπον, ἀποστερηθῆναι δὲ εὐλαβήθη-
runt. Veruntamen in humilitate magno animo esto, &
σαν. 11 πλὴν ἐπὶ ταπεινῷ μακροθύμησον, καὶ
in eleemosyna ne trahas illum. Gratia manda-
ἐπὶ ἐλεημοσύνῃ μὴ παρελκύσῃς αὐτόν. 12 χάριν ἐντο-
ti adiuua pauperem, & in egestate eius ne
λῆς ἀντιλαβοῦ πένητος, καὶ κατὰ τὴν ἔνδειαν αὐτοῦ μὴ
auertas eum. Perde argentum propter ami-
ἀποστρέψῃς αὐτόν. 13 ἀπόλεσον ἀργύριον διὰ φί-
cum, & fratrem; & ne abscondas illud sub la-
λον καὶ ἀδελφόν, καὶ μὴ κατιωθήτω ὑπὸ τὸν λί-
pidẽ in perditionem. Pone thesaurum tuum secundũ præ-
θον εἰς ἀπώλειαν. 14 θὲς τὸν θησαυρόν σου κατ᾽ ἐν-
cepta Altissimi, & proderit tibi magis quàm
τολὰς ὑψίστου, καὶ λυσιτελήσει σοι μᾶλλον ἢ τὸ
aurum. Conclude eleemosynam in pe-
χρυσίον. 15 σύγκλεισον ἐλεημοσύνην ἐν τοῖς τα-
nitralibus tuis, & ipsa eruet te de omni ma-
μιείοις σου, καὶ αὕτη ἐξελεῖταί σε ἐκ πάσης κακώ-
lo. Super scutum fortitudinis, & super lanceã potentię
σεως. 18 ὑπὲρ ἀσπίδα κράτους καὶ ὑπὲρ δόρυ ἀλκῆς
contra inimicum pugnabit pro te. Vir bo-
κατέναντι ἐχθροῦ πολεμήσει ὑπὲρ σοῦ. 19 ἀνὴρ ἀγα-
nus spondebit pro proximo, & qui perdidit ve-
θὸς ἐγγυήσεται τὸν πλησίον, καὶ ἀπολωλεκὼς αἰ-
recundiam, relinquet illum. Gratias fideiussoris ne
σχύνην, ἐγκαταλείψει αὐτόν. 20 χάριτας ἐγγύου μὴ
obliuiscaris: dedit enim animam suam pro te. Bo-
ἐπιλάθῃ, ἔδωκε γὰρ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ σοῦ. 21 ἀγα-
nam fideiussionem euertet peccator. Fideiussiones fu-
θὴν ἐγγύην ἀνατρέψει ἁμαρτωλός. 22 ἐγγύων φεύ-
giet peccator & inutilis, in cogitatione relin-
ξεται ἁμαρτωλὸς καὶ ἄχρηστος, ἐν διανοίᾳ κατα-
quet illum qui liberauit se. Fideiussio multos perdi-
λείψει τὸν ῥυσάμενον αὐτόν. 24 ἐγγύη πολλοὺς ἀπώ-
dit diuites, & commouit illos quasi fluctus
λεσε κατευθύνοντας, καὶ ἐσάλευσεν αὐτοὺς ὡς κῦμα
maris. Viros potentes migrare fecit, & va-
25 θαλάσσης. ἄνδρας δυνατοὺς ἀπῴκισε, καὶ ἐ-
gati sunt in gentibus alienis. Pecca-
26 πλανήθησαν ἐν ἔθνεσιν ἀλλοτρίοις. ἁμαρτω-
tor transgrediens mandata Domini incidet in spõ-
λὸς παραβαίνων ἐντολὰς κυρίου ἐμπεσεῖται εἰς ἐγ-
sionem, & qui persequitur mercedes, incidet in iudicia.
γύην, καὶ διώκων ἐργολαβίας ἐμπεσεῖται εἰς κρίσεις.
Recupera proximum secundũ potentiã tuã, & at-
27 ἀντιλαβοῦ τοῦ πλησίον κατὰ δύναμίν σου, καὶ πρόσ-
tende tibi ipsi ne cadas. Initium vitæ homi-
28 εχε σεαυτῷ μὴ ἐμπέσῃς. ἀρχὴ ζωῆς ἀνθρώ-
nis aqua & panis, & vestimentum, & domus tegens tur-
που ὕδωρ καὶ ἄρτος, καὶ ἱμάτιον, καὶ οἶκος καλύπτων ἀ-
pitudinem. Melior victus pauperis sub tegmine
29 σχημοσύνην. κρείσσων βίος πτωχοῦ ὑπὸ σκέπῃ
trabium, quàm epulæ splendidæ inter alienos. Super
30 δοκῶν, ἢ ἐδέσματα λαμπρὰ ἐν ἀλλοτρίοις. ἐπὶ
parua, & magna complacentiam habe, & improperium do-
μικρῷ καὶ μεγάλῳ εὐδοκίαν ἔχε, καὶ ὀνειδισμὸν οἰ-
mus tuæ non audias. Vita mala de domo
31 κίας σου μὴ ἀκούσῃς. ζωὴ πονηρὰ ἐξ οἰκίας
in domum, & vbi peregrinus eris, non aperies os.
εἰς οἰκίαν. καὶ οὗ παροικήσεις, οὐκ ἀνοίξεις στόμα.
Hospitio suscipies, & potũ dabis in ingrata, & super
32 ξενιεῖς καὶ ποτιεῖς εἰς ἀχάριστα, καὶ πρὸς ἐπὶ τού-
hæc amara audies. Transi, peregrine orna
33 τοις πικρὰ ἀκούσεις. πάρελθε, πάροικε, κόσμησον
mensam, & si quid in manu tua ciba me. E-
34 τράπεζαν, καὶ εἴ τι ἐν τῇ χειρί σου ψώμισόν με. ἔξελ-
xi peregrine à facie gloriæ, opus est do-
θε πάροικε ἀπὸ προσώπου τῆς δόξης, χρεία τῆς οἰ-
mo, hospitio susceptus est a me frater. Grauia hæc
35 κίας, ἐπεξένωταί μοι ὁ ἀδελφός. βαρέα ταῦτα
habenti prudentiam, increpatio domus, & improperium
ἔχοντι φρόνησιν, ἐπιτίμησις οἰκίας καὶ ὀνειδισμὸς
fœneratoris.
δανειστοῦ.

CAP. XXX. λ΄.

Qui diligit filium suum, assiduabit flagella
1 Ὁ ἀγαπῶν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἐνδελεχήσει μάστιγας
illi, vt lætetur in nouissimis suis. Qui do-
2 αὐτῷ, ἵνα εὐφρανθῇ ἐπ᾽ ἐσχάτων αὐτοῦ. ὁ παι-
cet filium suum, lætabitur in illo, & in me-
δεύων υἱὸν αὐτοῦ, εὐφρανθήσεται ἐπ᾽ αὐτῷ, καὶ ἀνὰ
dio notorum in illo gloriabitur. Qui do-
3 μέσον γνωρίμων ἐπ᾽ αὐτῷ καυχήσεται. ὁ διδάσ-
cet filium in zelum mittet amicum, & coram a-
κων τὸν υἱὸν παραζηλώσει τὸν ἐχθρόν, καὶ ἔναντι φί-
micis exultabit in illo. Mortuus est e-
4 λων ἀγαλλιάσεται ἐπ᾽ αὐτῷ. ἐτελεύτησεν αὐ-
ius pater, & quasi non est mortuus; similem enim sibi re-
τοῦ ὁ πατήρ, καὶ ὡς οὐκ ἀπέθανεν, ὅμοιον γὰρ αὐτῷ κα-
liquit post se. In vita sua vidit, & læta-
5 τέλιπε μετ᾽ αὐτόν. ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ εἶδε καὶ εὐφράν-
tus est in illo, & in obitu suo non est contristatus.
θη ἐπ᾽ αὐτῷ, καὶ ἐν τῇ τελευτῇ αὐτοῦ οὐκ ἐλυπήθη.
Contra inimicos reliquit defensorem, & amicis
6 ἐναντίον ἐχθρῶν κατέλιπεν ἔκδικον, καὶ τοῖς φίλοις
reddentem gratiam. Abstergens filium colliga-
7 ἀνταποδιδόντα χάριν. περιψύχων υἱὸν καταδεσ-
bit vulnera eius, & in omni clamore turbabun-
μεύσει τραύματα αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πάσῃ βοῇ ταραχθή-
tur viscera sua. Equus non domitus eua-
8 σεται σπλάγχνα αὐτοῦ. ἵππος ἀδάμαστος ἐκβαί-
dit durus, & filius dissolutus euadit præceps.
νει σκληρός, καὶ υἱὸς ἀνειμένος ἐκβαίνει προαλής.

Tracta filium, & pauere facit te, collu-
πιθήνησον τέκνον καὶ ἐκθαμβήσει σε, σύμπαι-
de cum eo, & contristabit te. Ne corrideas illi,
ξον αὐτῷ καὶ λυπήσει σε. μὴ συγγελάσῃς αὐτῷ, ἵνα 10
ne doleas, & in nouissimis quatias dentes.
μὴ ὀδυνηθῇς, καὶ ἐπ' ἐσχάτων γομφιάσῃ τοὺς ὀδόντας.
Ne des illi licentiam in iuuentute, & ne despicias
μὴ δῷς αὐτῷ ἐξουσίαν ἐν νεότητι, καὶ μὴ παρείδῃς τὰς 11
ignorantias illius. Curua collum eius in iu-
ἀγνοίας αὐτοῦ. κάμψον τὸν τράχηλον αὐτοῦ ἐν νεό- 12
uentute, & frange latera eius dum est paruus: ne
τητι, καὶ θλάσον τὰς πλευρὰς αὐτοῦ ὡς ἔστι νήπιος· μή-
fortè induratus non obediat tibi, & erit tibi dolor
ποτε σκληρυνθεὶς ἀπειθήσῃ σοι, καὶ ἔσται σοι ὀδύνη
animae. Doce filium tuum, & operare in illo,
ψυχῆς. παίδευσον τὸν υἱόν σου, καὶ ἐργάσαι ἐν αὐτῷ, 13
ne in turpitudine illius offendas. Me-
ἵνα μὴ ἐν τῇ ἀσχημοσύνῃ αὐτοῦ προσκόψῃς. κρείσ- 14
lior pauper sanus & fortis habitudine, quàm diues flagel-
σων πτωχὸς ὑγιὴς καὶ ἰσχύων τῇ ἕξει, ἢ πλούσιος μεμα-
latus in corpus suum. Sanitas & bona habitudo me-
στιγωμένος εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ. ὑγεία καὶ εὐεξία βέ- 15
lius omni auro; & corpus validum, quàm opes im-
λτιον παντὸς χρυσίου, καὶ σῶμα εὔρρωστον ἢ ὄλβος ἀμέ-
mensi. Non sunt diuitiae meliores sanitate corporis,
τρητος. οὐκ ἔστι πλοῦτος βελτίων ὑγείας σώματος, 16
& non est laetitia super gaudium cordis. Me-
καὶ οὐκ ἔστιν εὐφροσύνη ὑπὲρ χαρὰν καρδίας. κρείσ- 17
lior mors super vitam amaram, quàm languorem per-
σων θάνατος ὑπὲρ ζωὴν πικρὰν ἢ ἀρρώστημα ἔμ-
seuerantem. Bona clausa in ore clau-
μονον. ἀγαθὰ κεκλεισμένα ἐπὶ στόματι κεκλεισ- 18
so: positiones epularum adiacentes sepulchro.
μένῳ, θέματα βρωμάτων παρακείμενα τάφῳ.
Quid prodest libatio idolo? neque enim edet, ne-
τί συμφέρει κάρπωσις εἰδώλῳ; οὔτε γὰρ ἔδεται, οὔτε 19
que odorabitur. Sic qui persecutionē patitur à Domino.
μὴ ὀσφρανθῇ· οὕτως ὁ ἐκδιωκόμενος ὑπὸ κυρίου.
Videns in oculis, & gemiscens, sicut
ὁ βλέπων ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ στενάζων, ὥσπερ 20
spado complectens virginem, & suspirans. Ne
εὐνοῦχος περιλαμβάνων παρθένον καὶ στενάζων. μὴ 21
des in tristitiam animam tuam, & ne affligas teipsum
δῷς εἰς λύπην τὴν ψυχήν σου, καὶ μὴ θλίψῃς σεαυτὸν
in consilio tuo. Laetitia cordis ipsa vita ho-
ἐν βουλῇ σου. εὐφροσύνη καρδίας αὐτὴ ζωὴ ἀν- 22
minis & exultatio viri longitudo dierum.
θρώπου, καὶ ἀγαλλίαμα ἀνδρὸς μακροημέρευσις.
Dilige animam tuam, & consolare cor
ἀγάπα τὴν ψυχήν σου, καὶ παρακάλει τὴν καρδίαν 23
tuum, & tristitiam longè remoue à te. Mul-
σου καὶ λύπην μακρὰν ἀπόστησον ἀπὸ σοῦ. πολ- 24
tos enim perdidit & occidit tristitia. Zelus
λοὺς γὰρ ἀπώλεσε καὶ ἀπέκτεινεν ἡ λύπη. ζῆλος 25
& iracundia minuunt dies, & ante tempus se-
καὶ θυμὸς ἐλαττοῦσιν ἡμέρας, καὶ πρὸ καιροῦ γῆ-
nectam ducit cura. Splendidum cor &
ρας ἄγει μέριμνα. λαμπρὰ καρδία καὶ 26
bonum in epulationibus ciborum eius cu-
ἀγαθὴ ἐπὶ ἐδέσμασι τῶν βρωμάτων αὐτῆς ἐπι-
ram geret.
μελήσεται.

CAP. XXXI. λα'.

Vigilia diuitiarum tabefacit carnes, & cura
Ἀγρυπνία πλούτου ἐκτήκει σάρκας, καὶ ἡ μέριμνα 1
eorum auertit à somno. Cura vigiliae repe-
αὐτοῦ ἀφιστᾷ ὕπνον. μέριμνα ἀγρυπνίας ἀπαι- 2
tet dormitationem, & infirmitatem grauē moderatā faciet so-
τήσει νυσταγμόν, καὶ ἀρρώστημα βαρὺ ἐκνήψει ὕ-
nus. Laborauit diues in congregatione diui-
πνος. ἐκοπίασε πλούσιος ἐν συναγωγῇ χρημά- 3
tiarum, & in requie repletur deli-
των, καὶ ἐν τῇ ἀναπαύσει ἐμπίπλαται τρυφημά-
tiis suis. Laborauit pauper in diminutione vitae, &
των αὐτοῦ. ἐκοπίασε πτωχὸς ἐν ἐλαττώσει βίου, καὶ 4
in fine suo indigens fit. Qui dili-
ἐν τῇ ἀναπαύσει αὐτοῦ ἐπιδεὴς γίνεται. ὁ ἀγα- 5
git aurum, non iustificabitur; & qui sequitur corruptio-
πῶν χρυσίον οὐ δικαιωθήσεται, καὶ ὁ διώκων διαφθο-
nem, hic replebitur. Multi ligati sunt gratia au-
ρὰν, αὐτὸς πλησθήσεται. πολλοὶ ἐδόθησαν χάριν χρυ- 6
ri, & facta est perditio eorum contra faciem ipso-
σίου, καὶ ἐγενήθη ἡ ἀπώλεια αὐτῶν κατὰ πρόσωπον αὐ-
rum. Lignum offensionis est sacrificantibus
τῶν. ξύλον προσκόμματός ἐστι τοῖς ἐνθουσιάζουσιν 7
ei, & omnis insipiens capietur in illo. Beatus
αὐτῷ, καὶ πᾶς ἄφρων ἁλώσεται ἐν αὐτῷ. μακάριος 8
diues qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non
πλούσιος ὃς εὑρέθη ἄμωμος, καὶ ὃς ὀπίσω χρυσίου οὐκ
abiit. Quis est hic & beatum dicemus eum? fe-
ἐπορεύθη. τίς ἐστιν οὗτος καὶ μακαριοῦμεν αὐτόν; ἐ- 9
cit enim mirabilia in populo suo. Quis proba-
ποίησε γὰρ θαυμάσια ἐν λαῷ αὐτοῦ. τίς ἐδοκιμά- 10
tus est in illo, & perfectus est, & erit in gloriationem? Quis
σθη ἐν αὐτῷ καὶ ἐτελειώθη, καὶ ἔσται εἰς καύχημα. τίς
potuit transgredi, & non trāsgressus est, & facere ma-
ἐδύνατο παραβῆναι, καὶ οὐ παρέβη, καὶ ποιῆσαι κα-
litiam, & non fecit. Ideò firmabuntur
κίαν, καὶ οὐκ ἐποίησε. διὰ τοῦτο στερεωθήσεται τὰ 11
bona illius, & eleemosynas illius enarrabit
ἀγαθὰ αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐλεημοσύνας αὐτοῦ ἐκδιηγήσεται
Ecclesia. In mensa magna cum sederis
ἐκκλησία. ἐπὶ τραπέζης μεγάλης ἐκάθισας, 12
ne aperias guttur tuum super illam. Et non dicas,
μὴ ἀνοίξῃς φάρυγγά σου ἐπ' αὐτῆς. καὶ μὴ εἴπῃς, 13
multa quidem quae sunt super ipsam. Memento quoniam malū
πολλά γε τὰ ἐπ' αὐτῆς. μνήσθητι ὅτι κακὸν 14
oculus nequam. Nequius oculo
ὀφθαλμὸς πονηρός. πονηρότερον ὀφθαλμοῦ 15
quid creatum est? Ideò ab omni facie la-
τί ἔκτισται; διὰ τοῦτο ἀπὸ παντὸς προσώπου δα-
chrymatur. Quocunque inspexeris, ne extendas manum tuam.
κρύει. οὗ ἐὰν ἐπιβλέψῃ, μὴ ἐκτείνῃς χεῖρά σου. 16
Et ne coniunctus sis cum eo in catino. Intellige quae
καὶ μὴ συνθλίβου αὐτῷ ἐν τρυβλίῳ. νόει τὰ τοῦ 17
sunt proximi ex teipso, & in omni verbo cogita.
πλησίον ἐκ σεαυτοῦ, καὶ ἐπὶ παντὶ πράγματι διανοοῦ. 18
Comede vt homo apposita tibi, & non ni-
φάγε ὡς ἄνθρωπος τὰ παρακείμενά σοι, καὶ μὴ διαμ-
mis deuores, ne odio habearis. Desine prius gratia disci-
ασῶ, μὴ μισηθῇς. παῦσαι πρῶτος χάριν παι- 19
plinae, & ne sis insatiabilis, ne forte offendas. Et si
δείας, καὶ μὴ ἀπληστεύου, μήποτε προσκόψῃς. καὶ εἰ 20
in medio multorum sedisti, prior illis ne
ἀναμέσον πλειόνων ἐκάθισας, πρότερος αὐτῶν μὴ
extendas manum tuam. Quàm sufficiens homini e-
ἐκτείνῃς τὴν χεῖρά σου. ὡς ἱκανὸν ἀνθρώπῳ πε- 21
rudito exiguum, & in cubiculo suo non anhe-
παιδευμένῳ τὸ ὀλίγον, καὶ ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτοῦ οὐκ ἀσθ-
labit. Somnus sanitatis in intestino moderato surrexit manè,
μαίνει. ὕπνος ὑγείας ἐπὶ ἐντέρῳ μετρίῳ· ἀνέστη πρωΐ,
& anima eius cum eo. Labor vigiliae &
καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ. πόνος ἀγρυπνίας καὶ 22
cholera & dolor intestinorū cum homine insatiabili. Et
χολέρας καὶ στρόφος μετὰ ἀνδρὸς ἀπλήστου. καὶ 24
si coactus fueris in epulis, surge per mediū transies
εἰ ἐβιάσθης ἐν ἐδέσμασιν, ἀνάστα μεσοπορῶν,
vome & quiesces. Audi me fili,
ἔμεσον καὶ ἀναπαύσῃ. ἄκουσόν μου τέκνον, 25

καὶ μὴ

& non spernas me, & in nouissimis inuenies
καὶ μὴ ἐξουδενώσῃς με, καὶ ἐπ' ἐσχάτων εὑρήσεις τοὺς
verba mea. In omnibus operibus tuis esto velox,
λόγους μου. ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου γίνου ἐντρεχής, 26
& omnis infirmitas non tibi occurret. Splen-
καὶ πᾶν ἀρρώστημα οὐ μή σοι ἀπαντήσῃ. λαμ- 27
didum in panibus benedicere labia, testimonium
πρὸν ἐπ' ἄρτοις εὐλογήσει χείλη, μαρτυρία τῆς
pulchritudinis illius fidele. Malo in pane murmura-
καλλονῆς αὐτοῦ πιστή. πονηρῷ ἐπ' ἄρτῳ διαγογ- 28
bit ciuitas, & testimonium nequitiæ illius dili-
γύσει πόλις, καὶ ἡ μαρτυρία τῆς πονηρίας αὐτοῦ ἀκρι-
gens. In vino ne viriliter agas, multos enim perdidit vi-
βής. ἐν οἴνῳ μὴ ἀνδρίζου, πολλοὺς γὰρ ἀπώλεσεν ὁ οἶ- 29
num. Fornax probat ferruminationem in tinctura: sic vi-
νος. κάμινος δοκιμάζει στόμωμα ἐν βαφῇ· οὕτως οἶ- 30
num in corde superborum in ebrietate. Additamentum vitæ
νος ἐν καρδίᾳ ὑπερηφάνων ἐν μέθῃ. ἐπίσον ζωῆς 31
vinum hominibus, si biberis illud in mensura sua. Quis
οἶνος ἀνθρώποις, ἐὰν πίνῃς αὐτὸν ἐν μέτρῳ αὐτοῦ. τίς 32
vita ei qui diminuitur vino, & illud creatum est in læti-
ζωὴ ἐλαττουμένῳ οἴνῳ, καὶ αὐτὸς ἔκτισται εἰς εὐφρο-
tiam hominibus? Exultatio cordis & læ-
σύνην ἀνθρώποις; ἀγαλλίαμα καρδίας καὶ εὐ- 35
titia animæ vinum epotum in tempore sufficiens:
φροσύνη ψυχῆς οἶνος πινόμενος ἐν καιρῷ αὐτάρκης.
Amaritudo animæ vinum potatum multum, in irrita-
πικρία ψυχῆς οἶνος πινόμενος πολύς, ἐν ἐρεθισ- 39
tione & ruina. Multiplicat iram ebrietas stul-
μῷ καὶ ἀντιπτώματι. πληθύνει θυμὸν μέθη ἄφρο- 40
ti in offensionem, diminuens virtutem & acquirens
νος εἰς πρόσκομμα, ἐλαττοῦν ἰσχὺν καὶ προσποιοῦν
vulnera. In conuiuio vini, ne redarguas proxi-
τραύματα. ἐν συμποσίῳ οἴνου μὴ ἐλέγξῃς τὸν πλη- 41
mum, & non despicias eum in lætitia illius.
σίον, καὶ μὴ ἐξουδενώσῃς αὐτὸν ἐν εὐφροσύνῃ αὐτοῦ.
Verbum improperij ne dicas illi, & ne illum præ-
λόγον ὀνειδισμοῦ μὴ εἴπῃς αὐτῷ, καὶ μὴ αὐτὸν θλί- 42
mas in occursu eius.
ψῃς ἐν ἀπαιτήσει αὐτοῦ.

CAP. XXXII. λβ'.

Rectorem te constituerunt, ne extollaris: esto il-
Ἡγούμενόν σε κατέστησαν, μὴ ἐπαίρου. γίνου αὐ- 1
lis quasi vnus ex ipsis. Curam habe illorum, & sic se-
τοῖς ὡς εἷς ἐξ αὐτῶν. φρόντισον αὐτῶν καὶ οὕτως κά- 2
de. Et omnem vsum tui fac, & approbatus
θισον· καὶ πᾶσαν τὴν χρείαν σου ποίησον, καὶ εὐδοκιμήσας 3
quiesce, Vt læteris propter illos & ornamenti
ἀνάπαυσαι· ἵνα εὐφρανθῇς δι' αὐτοὺς καὶ εὐκοσμίας
gratia, accipias coronam. Loquere senio-
χάριν, λάβῃς στέφανον. λάλησον πρεσβύτε- 4
ri, decet enim te. In diligentia autem scien-
ρε, πρέπει γάρ σοι· ἐν ἀκριβείᾳ δὲ ἐπιστή- 5
tiæ & impedies musica. Vbi auscultatio, non
μης καὶ ἐμποδίσῃς μουσικά. ὅπου ἀκρόαμα, μὴ 6
effundas loquelam, & importunè ne velis videri sapiens.
ἐκχέῃς λαλιάν, καὶ ἀκαίρως μὴ σοφίζου.
Signaculum carbunculi in ornamento aureo, concentus
σφραγὶς ἄνθρακος ἐπὶ κόσμῳ χρυσῷ, σύγκριμα 7
musicorum in conuiuio vini: In fabricatione
μουσικῶν ἐν συμποσίῳ οἴνου. ἐν κατασκευάσματι 8
aurea signaculum smaragdi, melodia musicorum super
χρυσῷ σφραγὶς σμαράγδου, μέλος μουσικῶν ἐφ' ἡ-
dulce vinum. Loquere adolescens si necessitas tui: Vix bis
δεῖ οἴνῳ. λάλησον νεανίσκε εἰ χρεία σου. μόλις δὶς 10
si interrogatus fueris. in summam redige sermonem. In paucis
ἐὰν ἐπερωτηθῇς. κεφαλαίωσον λόγον. ἐν ὀλίγοις 11
multa, esto quasi sciens & simul tacens.
πολλά, γίνου ὡς γινώσκων καὶ ἅμα σιωπῶν.

In medio magnatum ne te facias æqualem, & vbi se-
12 ἐν μέσῳ μεγιστάνων μὴ ἐξισάζου, καὶ ὅπου γέρον-
nes, ne multa garrias. Ante tonitrum festi-
13 τες μὴ πολλὰ ἀδολέσχει. πρὸ βροντῆς κατασπεύ-
nat coruscatio, & ante verecundum præcedet
14 δει ἀστραπή, καὶ πρὸ αἰσχυντηροῦ προελεύσεται
gratia. In hora excitare, & non sis vltimus: accurre
15 χάρις. ἐν ὥρᾳ ἐξεγείρου, καὶ μὴ οὐράγει· ἀπότρεχε
in domum, & ne desideas. Illic lude & fac
16 εἰς οἶκον, καὶ μὴ ῥᾳθύμει. ἐκεῖ παῖζε καὶ ποίει τὰ
cogitationes tuas, & non in peccatis, & sermone super-
ἐνθυμήματά σου, καὶ μὴ ἐν ἁμαρτίαις καὶ λόγῳ ὑπερη-
bo. Et super hæc benedicito eum qui fecit te,
17 φάνῳ. καὶ ἐπὶ τούτοις εὐλόγησον τὸν ποιήσαντά σε,
& inebriantem te de bonis suis. Qui ti-
18 καὶ μεθύσκοντά σε ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ. ὁ φο-
met Dominum, accipiet doctrinam eius; &
βούμενος κύριον ἐκδέξεται τὴν παιδείαν αὐτοῦ, καὶ
qui diluculauerint, inuenient complacentiam. Qui quærit le-
19 οἱ ὀρθρίζοντες εὑρήσουσιν εὐδοκίαν. ὁ ζητῶν νό-
gem, replebitur ea: & simulator scan-
μον ἐμπλησθήσεται αὐτοῦ, καὶ ὁ ὑποκρινόμενος σκαν-
dalizabitur in ea. Qui timent Dominum, in-
20 δαλισθήσεται ἐν αὐτῷ. οἱ φοβούμενοι κύριον εὑ-
uenient iudicium, & iustificationes quasi lumen incendent.
ρήσουσι κρίμα, καὶ δικαιώματα ὡς φῶς ἐξάψουσιν.
Homo peccator declinat correptionē, & secūdū
21 ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς ἐκκλίνει ἔλεγχον, καὶ κατὰ
voluntatem suam inuenit consonantiam. Vir
22 τὸ θέλημα αὐτοῦ εὑρίσκει σύγκριμα. ἀνὴρ
consilij, non despiciet intelligentiam; alienus autem &
βουλῆς οὐ μὴ παρίδῃ διανόημα, ἀλλότριος δὲ καὶ
superbus non pertimescet timorem. & postquam fe-
23 ὑπερήφανος οὐ καταπτήξει φόβον, καὶ μετὰ τὸ ποιῆ-
cit secum sine consilio. Sine consilio ni-
24 σαι μετ' ἑαυτοῦ ἄνευ βουλῆς. ἄνευ βουλῆς μη-
hil facias, & in faciendo ne te pœniteat.
δὲν ποιήσῃς, καὶ ἐν τῷ ποιῆσαι μὴ μεταμελοῦ.
In via ruinæ non eas, & non offendes
25 ἐν ὁδῷ ἀντιπτώματος μὴ πορεύου, καὶ μὴ προσκόψῃς
in lapidosis, ne confidas in via sine offendiculo, &
ἐν λιθώδεσι. μὴ πιστεύσῃς ἐν ὁδῷ ἀπροσκόπῳ, καὶ
à filiis tuis caue. In omni opere bo-
26 ἀπὸ τῶν τέκνων σου φύλαξαι. ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγα-
no crede animæ tuæ, etenim hoc est custodia man-
27 θῷ πίστευε τῇ ψυχῇ σου, καὶ γὰρ τοῦτό ἐστι τήρησις ἐν-
datorum. Qui credit Domino, attendit mandato, & qui con-
28 τολῶν. ὁ πιστεύων κυρίῳ προσέχει ἐντολῇ, καὶ ὁ πε-
fidit in illo, non diminuetur.
ποιθὼς ἐπ' αὐτῷ οὐκ ἐλαττωθήσεται.

CAP. XXXIII. λγ'.

Timenti Dominum, non occurret malum,
1 Τῷ φοβουμένῳ τὸν κύριον οὐκ ἀπαντήσει κακόν.
sed in tentatione & iterum eruet eum. Vir
2 ἀλλ' ἐν πειρασμῷ καὶ πάλιν ἐξαρεῖται αὐτόν. ἀνὴρ
sapiens non odiet legem; at qui simulat in ea, quasi
σοφὸς οὐ μισήσει νόμον, ὁ δὲ ὑποκρινόμενος ἐν αὐτῷ, ὡς
in procella multorum. Homo prudens cre-
3 ἐν καταιγίδι πολλῶν. ἄνθρωπος συνετὸς ἐμπι-
det legi, & lex illi fidelis, quasi interrogatio ma-
4 στεύσει νόμῳ, καὶ ὁ νόμος αὐτῷ πιστός, ὡς ἐρώτημα δη-
nifesta: præpara verbum; & sic audieris; indue
λον· ἑτοίμασον λόγον, καὶ οὕτως ἀκουσθήσῃ, σύνδησον
disciplinam, & tunc responde. Rota cur-
5 παιδείαν, καὶ τότε ἀποκρίθητι. τροχὸς ἁμά-
rus præcordia fatui, & quasi axis versatilis
ξης σπλάγχνα μωροῦ, καὶ ὡς ἄξων στρεφόμενος
cogitatio illius. Equus ad admissuram sicut amicus
6 ὁ διαλογισμὸς αὐτοῦ. ἵππος εἰς ὀχείαν ὡς φίλος

subsannator, sub omni sessore hin-
μωκος, ὑποκάτω παντὸς ἐπικαθημένου χρεμε-
niet. Quare dies est supra diem, & omnis lux
τίζει. Διὰ τί ἡμέρα ὑπερέχει ἡμέρας, καὶ πᾶν φῶς 7
dici anni à Sole? In cognitione Domini sepa-
ἡμέρας ἐνιαυτοῦ ἀφ' ἡλίου; ἐν γνώσει κυρίου διε- 8
rati sunt: Et immutauit tempora & festiuitates, & ab
χωρίσθησαν, καὶ ἠλλοίωσε καιροὺς καὶ ἑορτάς. καὶ ἀπ' 9
illis exaltauit, & sanctificauit, & ex ipsis posuit in
αὐτῶν ἀνύψωσε καὶ ἡγίασε, καὶ ἐξ αὐτῶν ἔθηκεν εἰς 10
numerum dierum. Et homines omnes à so-
ἀριθμὸν ἡμερῶν. καὶ ἄνθρωποι πάντες ἀπὸ ἐδά- 11
lo, & ex terra creatus est Adam. In multitudine scien-
φους, καὶ ἐκ γῆς ἐκτίσθη Ἀδάμ. ἐν πλήθει ἐπιστή- 12
tiæ Dominus separauit eos, & immutauit vias
μης κύριος διεχώρισεν αὐτούς, καὶ ἠλλοίωσε τὰς ὁδοὺς
eorum: Ex ipsis benedixit & exaltauit, & ex ip-
αὐτῶν. ἐξ αὐτῶν εὐλόγησε καὶ ἀνύψωσε, καὶ ἐξ αὐ- 13
sis sanctificauit, & ad se approximauit, ab ipsis male-
τῶν ἡγίασε, καὶ πρὸς αὐτὸν ἤγγισεν, ἀπ' αὐτῶν κατη-
dixit, & humiliauit, & euertit illos à se-
ράσατο, καὶ ἐταπείνωσε, καὶ ἀνέτρεψεν αὐτοὺς ἀπὸ στά-
dibus ipsorum. Quasi lutum figuli in manu ipsius:
σεων αὐτῶν. ὡς πηλὸς κεραμέως ἐν χειρὶ αὐτοῦ, 14
Omnes viæ eius secundum beneplacitum ipsius, sic
πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ· οὕτως 15
homo in manu eius qui fecit eum, ad reddendum e-
ἄνθρωπος ἐν χειρὶ ποιήσαντος αὐτόν, ἀποδοῦναι αὐ-
is secundum iudicium suum. Contra malum
τοῖς κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ. ἀπέναντι τοῦ κακοῦ τὸ 16
bonum, & contra mortem vita. Sic con-
ἀγαθόν, καὶ ἀπέναντι τοῦ θανάτου ἡ ζωή. οὕτως ἀπέ-
tra peccatorem pius, & sic contra
ναντι τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὁ εὐσεβής, καὶ οὕτως ἀπέναντι
virum religiosum peccator. Et sic aspi-
ἀνδρὸς εὐσεβοῦς ὁ ἁμαρτωλός. καὶ οὕτως ἔμβλε-
ce in omnia opera Altissimi, duo duo, vnum con-
ψον εἰς πάντα τὰ ἔργα τοῦ ὑψίστου, δύο δύο, ἓν κατέ-
tra vnum, Et ego vltimus vigilaui: sicut qui colli-
ναντι τοῦ ἑνός. κἀγὼ ἔσχατος ἠγρύπνησα. ὡς καλα- 17
git calamos post vindemiatores, in benedictione Domini præue-
μώμενος ὀπίσω τρυγητῶν, ἐν εὐλογίᾳ κυρίου ἔφθα-
ni, & quasi qui vindemiat repleui torcular. Animaduertite
σα, καὶ ὡς τρυγῶν ἐπλήρωσα ληνόν. κατανοήσατε 18
quoniā non mihi soli laboraui, sed omnibus quærentibus
ὅτι οὐκ ἐμοὶ μόνῳ ἐκοπίασα, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς ζητοῦσι
disciplinam. Audite magnates, & rectores
παιδείαν. ἀκούσατέ μου μεγιστᾶνες, καὶ οἱ ἡγούμενοι 19
Ecclesiæ auribus percipite. Filio & mulieri, fra-
ἐκκλησίας ἐνωτίσασθε. υἱῷ καὶ γυναικί, ἀδελ- 20
tri & amico, ne dederis potestatem super te in vita
φῷ καὶ φίλῳ, μὴ δῷς ἐξουσίαν ἐπὶ σεαυτὸν ἐν ζωῇ
tua, & ne dederis alteri diuitias tuas, ne pœniten-
σου, καὶ μὴ δῷς ἑτέρῳ τὰ χρήματά σου, ἵνα μὴ μετα-
tia ductus preceris pro eis. Dum adhuc viuis & est spiritus
μεληθεὶς δέῃ περὶ αὐτῶν. ἕως ἔτι ζῇς καὶ ἔστι πνοὴ 21
in te, ne alienes teipsum omni carni. Melius
ἐν σοί, μὴ ἀλλάξῃς σεαυτὸν πάσῃ σαρκί. κρεῖσσον 22
enim est filios indigere tui, quàm te aspicere ad
γάρ ἐστι τὰ τέκνα δεηθῆναί σου, ἢ σὲ ἐμβλέπειν εἰς
manus filiorū tuorum. In omnibus operibus tuis esto præcel-
χεῖρας υἱῶν σου. ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου γίνου ὑπερά- 23
lens, & ne des maculam in gloria tua. In die
γων, καὶ μὴ δῷς μῶμον ἐν τῇ δόξῃ σου. ἐν ἡμέρᾳ 24
consummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore mortis
συντελείας ἡμερῶν ζωῆς σου, καὶ ἐν καιρῷ τελευτῆς
distribue hæreditatem. Pabula fœni & virga &
διάδος κληρονομίαν. χορτάσματα καὶ ῥάβδος καὶ 25
onera asino, panis & disciplina & opera seruo.
φορτία ὄνῳ, ἄρτος καὶ παιδεία καὶ ἔργα οἰκέτῃ.

Operare in disciplina, & quæret requiem, laxa
26 ἐργάσαι ἐν παιδείᾳ, καὶ ζητήσει ἀνάπαυσιν, ἄνες
manus illi, & quæret libertatem. Iugum & lorum
27 χεῖρας αὐτῷ, καὶ ζητήσει ἐλευθερίαν. ζυγὸς καὶ ἱμὰς
curuant collum, & seruo malefico tor-
κάμπτουσι τράχηλον, καὶ οἰκέτῃ κακούργῳ στρέ-
turæ & tormenta. Immitte illum in operationem, ne
28 βλαι καὶ βάσανοι. ἔμβαλε αὐτὸν εἰς ἐργασίαν, ἵνα
vacet, multam enim malitiam docuit ociositas.
μὴ ἀργῇ· πολλὴν γὰρ κακίαν ἐδίδαξεν ἡ ἀργία.
In opera constitue quemadmodum decet eum. Et
29 εἰς ἔργα κατάστησον καθὼς πρέπει αὐτῷ. καὶ
si non obedierit, aggraua compedes eius. Et non
30 ἐὰν μὴ πειθαρχῇ, βάρυνον τὰς πέδας αὐτοῦ. καὶ μὴ
abundes omni carni, & sine iudicio non fa-
περισσεύσῃς ἐπὶ πάσῃ σαρκί, καὶ ἄνευ κρίσεως μὴ ποιή-
cias aliquid. Si est tibi seruus, sit tibi sicut anima
31 σῃς μηδέν. εἰ ἔστι σοι οἰκέτης, ἔστω σοι ὡς ἡ ψυχή
tua, quoniā in sanguine acquisiuisti illum. Si est tibi seruus
σου, ὅτι ἐν αἵματι ἐκτήσω αὐτόν. εἰ ἔστι σοι οἰκέτης,
tracta eum vt fratrem, quoniā tanquā anima tua indigebis
ἄγε αὐτὸν ὡς ἀδελφόν, ὅτι ὡς ἡ ψυχή σου ἐπιδεήσεις
eo. Si malefeceris ei iniustè, & tollens aufu-
32 αὐτοῦ. ἐὰν κακώσῃς αὐτὸν ἀδίκως καὶ ἀπάρας ἀπο-
gerit, in qua via quæres eum?
δράσῃ, ἐν ποίᾳ ὁδῷ ζητήσεις αὐτόν;

CAP. XXXIV. λδ'.

Vanæ spes & mendaces imprudenti viro,
1 Κεναὶ αἱ ἐλπίδες καὶ ψευδεῖς ἀσυνέτῳ ἀνδρί,
& insomnia eleuant stultos. Quasi qui appre-
2 καὶ ἐνύπνια ἀναπτεροῦσιν ἄφρονας. ὡς ὁ δρασ-
hendit vmbram & persequitur ventos, sic qui intendit
σόμενος σκιᾶς καὶ διώκων ἄνεμον, οὕτως ὁ ἐπέχων
insomniis. Hoc secundum hoc visio insomniorum, an-
3 ἐνυπνίοις. τοῦτο κατὰ τούτου ὅρασις ἐνυπνίων, κα-
te faciem similitudo faciei. Ab
4 τέναντι προσώπου ὁμοίωμα προσώπου. ἀπὸ
immundo quid mundabitur? & à mendace quid
ἀκαθάρτου τί καθαρισθήσεται; καὶ ἀπὸ ψευδοῦς τί
verum erit? Vaticinium & auguria & insomnia
5 ἀληθεύσει; μαντεῖαι καὶ οἰωνισμοὶ καὶ ἐνύπνια
vana sunt. Et sicut parturientis phantasias patitur tuum
6 μάταιά ἐστι· καὶ ὡς ὠδινούσης φαντάζεται σου ἡ
cor. Nisi ab Altissimo missa sint in visitatio-
καρδία. ἐὰν μὴ παρὰ ὑψίστου ἀποσταλῇ ἐν ἐπισκο-
ne tua, ne dederis in illa cor tuum. Mul-
7 πῇ σου, μὴ δῷς εἰς αὐτὰ τὴν καρδίαν σου. πολ-
tos enim deceperunt insomnia, & exciderunt spe-
λοὺς γὰρ ἐπλάνησε τὰ ἐνύπνια, καὶ ἐξέπεσον ἐλπί-
rantes in illis. Sine mendacio consummabitur
8 ζοντες ἐπ' αὐτοῖς. ἄνευ ψεύδους συντελεσθήσεται
lex, & sapientia ori fideli consummatio. Vir qui
9 νόμος, καὶ σοφία στόματι πιστῷ τελείωσις. ἀνὴρ πε-
vagatus est nouit multa, & multum expertus enar-
πλανημένος ἔγνω πολλά, καὶ ὁ πολύπειρος ἐκδιη-
rabit intellectum. Qui non expertus est nouit pauca. At qui
10 γήσεται σύνεσιν. ὃς οὐκ ἐπειράθη ὀλίγα οἶδεν. ὁ δὲ
deceptus est multiplicat astutiam. Multa vi-
11 πεπλανημένος πληθυνεῖ πανουργίαν. πολλὰ ἑώρα-
di in deceptione mea, & fictiones
12 κα ἐν τῇ ἀποπλανήσει μου, καὶ τὰ πλάσματα τῶν
verborum meorū, intellectus meus. Pluries vsque ad mortem
13 λόγων μου, σύνεσίς μου. πλεονάκις ἕως θανάτου
periclitatus sum, & liberatus sum, horum gratia. Spiritus
14 ἐκινδύνευσα, καὶ διεσώθην τούτων χάριν. πνεῦμα
timentium Dominum viuet. Nam spes illorum in
15 φοβουμένων τὸν κύριον ζήσεται. ἡ γὰρ ἐλπὶς αὐτῶν ἐπὶ τὸν
saluantem illos. Qui timet Dominum, nihil ti-
16 σώζοντα αὐτούς. ὁ φοβούμενος τὸν κύριον, οὐδὲν εὐλα-
βηθή-

timebit & non trepidabit, quoniam ipse spes eius.
βηθήσεται, καὶ οὐ μὴ δειλιάσῃ ὅτι αὐτὸς ἐλπὶς αὐτοῦ.
Timentis Dominum, beata anima. Cui
φοβουμένου τὸν κύριον, μακαρία ἡ ψυχή. τίνι 17 18
intendit, & quod eius firmamentum. Oculi Domini
ἐπέχει, καὶ τίς αὐτοῦ στήριγμα. οἱ ὀφθαλμοὶ κυρίου 19
super amantes eum, protectio poten-
ἐπὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν, ὑπερασπισμὸς δυνα-
tiæ & firmamentum fortitudinis. Tegmen ab ardore,
στείας καὶ στήριγμα ἰσχύος. σκέπη ἀπὸ καύσωνος,
& tegmen à meridie, custodia ab offen-
καὶ σκέπη ἀπὸ μεσημβρίας, φυλακὴ ἀπὸ προσ-
sione & adiutorium casus. Exaltans ani-
κόμματος καὶ βοήθεια πτώσεως. ἀνυψῶν ψυ- 20
mam & illuminans oculos, sanitatem dans
χὴν καὶ φωτίζων ὀφθαλμούς, ἴασιν διδοὺς
vitam & benedictionem. Sacrificans ex iniusto, obla-
ζωὴν καὶ εὐλογίαν. θυσιάζων ἐξ ἀδίκου, προσ- 21
tio ridicula & non in beneplacitum dona-
φορὰ μεμωκημένη, καὶ οὐκ εἰς εὐδοκίαν δωρή-
ria iniquorum. Non complacet Altissimus oblationibus
ματα ἀνόμων. οὐκ εὐδοκεῖ ὁ ὕψιστος προσφοραῖς 23
impiorum, neque in multitudine sacrificiorũ propitiatur pro pecca-
ἀσεβῶν, οὐδὲ ἐν πλήθει θυσιῶν ἐξιλάσκεται ἁμαρ-
tis. Sacrificãs filium coram patre eius qui adducit
τίας. θύων υἱὸν ἔναντι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὁ προσάγων 24
sacrificium ex substantia pauperum. Panis indigentium,
θυσίαν ἐκ χρημάτων πενήτων. ἄρτος ἐπιδεομένων 25
vita pauperum, qui defraudat illum, homo sanguinum.
ζωὴ πτωχῶν, ὁ ἀποστερῶν αὐτὸν ἄνθρωπος αἱμάτων.
Occidens proximum, auferens conuictum:
φονεύων τὸν πλησίον ὁ ἀφαιρούμενος συμβίωσιν· 26
Et effundens sanguinem defraudans mercedem mercenarij.
καὶ ἐκχέων αἷμα ὁ ἀποστερῶν μισθὸν μισθίου. 27
Vnus ædificans, & vnus destruens, quid lucrantur plus quàm
εἷς οἰκοδομῶν καὶ εἷς καθαιρῶν, τί ὠφέλησαν πλεῖον ἢ 28
labores? Vnus orans & vnus maledicens, cuius
κόπους; εἷς εὐχόμενος καὶ εἷς καταρώμενος, τίνος 29
vocem exaudiet dominus? Qui intingitur à
φωνῆς εἰσακούσεται ὁ δεσπότης; βαπτιζόμενος ἀπὸ 30
mortuo & iterum tangit eum, quæ vtilitas in
νεκροῦ καὶ πάλιν ἁπτόμενος αὐτοῦ, τί ὠφέλησεν ἐν τῷ
lauacro illius? Sic homo qui ieiunat in
λουτρῷ αὐτοῦ; οὕτως ἄνθρωπος νηστεύων ἐπὶ τῶν 31
peccatis suis: & iterum vadens & hæc
ἁμαρτιῶν αὐτοῦ καὶ πάλιν πορευόμενος καὶ ταῦτα
faciens: orationem illius quis exaudiet? & quid
ποιῶν· τῆς προσευχῆς αὐτοῦ τίς εἰσακούσεται; καὶ τί
profecit in humiliando se?
ὠφέλησεν ἐν τῷ ταπεινωθῆναι αὐτόν;

CAP. XXXV. λε΄.

Qui conseruat legem, multiplicat oblationes: Sa-
Ὁ συντηρῶν νόμον πλεονάζει προσφοράς. θυ- 1 2
crificator salutaris qui attendit mandatis. Et retri-
σιάζων σωτηρίου ὁ προσέχων ἐντολαῖς. καὶ ἀνταπο- 3
buens gratiam vt qui offert similaginem: &
διδοὺς χάριν ὡς προσφέρων σεμίδαλιν· καὶ 4
qui facit eleemosynam: sacrificator laudis. Beneplacitũ
ὁ ποιῶν ἐλεημοσύνην, θυσιάζων αἰνέσεως. εὐδοκία 5
Domini recedere ab iniquitate, & propitiatio
κυρίου ἀποστῆναι ἀπὸ πονηρίας, καὶ ἐξιλασμὸς
recedere ab iniustitia. Ne appareas ante Dominum
ἀποστῆναι ἀπὸ ἀδικίας. μὴ ὀφθῇς ἐνώπιον κυρίου 6
vacuus. Omnia enim hæc gratia mandati. Oblatio
κενός. πάντα γὰρ ταῦτα χάριν ἐντολῆς. προσφορὰ 7 8
iusti impinguat altare: & suauis odor e-
δικαίου λιπαίνει θυσιαστήριον, καὶ ἡ εὐωδία αὐ-
ius in conspectu Altissimi. Sacrificium viri iusti acceptabile,
τῆς ἔναντι ὑψίστου. θυσία ἀνδρὸς δικαίου δεκτή, 9
& memoria eius non tradetur obliuioni. In
10 καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῆς οὐκ ἐπιλησθήσεται. ἐν
bono oculo glorifica Dominum, & ne dimi-
ἀγαθῷ ὀφθαλμῷ δόξασον τὸν κύριον, καὶ μὴ σμι-
nuas primitias manuum tuarum. In omni dato hila-
11 κρύνῃς ἀπαρχὴν χειρῶν σου. ἐν πάσῃ δόσει ἱλά-
rifica vultum tuum, & in lætitia sanctifica deci-
ρωσον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἁγίασον δε-
mas. Da Altissimo secundum donum eius, & in bono
12 κάτην. δὸς ὑψίστῳ κατὰ τὴν δόσιν αὐτοῦ, καὶ ἐν ἀγαθῷ
oculo ad inuentionem manus. Quoniã Dominus tri-
13 ὀφθαλμῷ καθ' εὕρεμα χειρός. ὅτι κύριος ἀνταπο-
buens est, & retribuet septupla: ne diminuas ex
διδούς ἐστι, καὶ ἀνταποδώσει ἑπταπλάσια. μὴ δωροκό-
dono. Non enim suscipiet: & non intendas sacrificio in-
14 πει. οὐ γὰρ προσδέξεται, καὶ μὴ ἔπεχε θυσίᾳ ἀδί-
iusto. Quoniam iudex Dominus est, & non est apud illum
15 κῳ, ὅτι κριτὴς κύριός ἐστι, καὶ οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ
opinio personæ. Non accipiet Dominus personam
16 δόξα προσώπου. οὐ λήψεται κύριος πρόσωπον
super paupere, & deprecationem iniuriã afflicti exaudiet. Non
17 ἐπὶ πτωχῷ, καὶ δέησιν ἠδικημένου εἰσακούσεται. οὐ
despiciet supplicationem pupilli & viduam si ef-
μὴ ὑπερίδῃ ἱκετείαν ὀρφανοῦ καὶ χήραν ἐὰν ἐκ-
fundat loquelam. Nonne lachryma viduæ ad maxillam
18 χέῃ λαλιάν. οὐχὶ δάκρυον χήρας ἐπὶ σιαγόνα
descendit? & exclamatio eius super eum qui dedu-
καταβαίνει; καὶ ἡ καταβόησις αὐτῆς ἐπὶ τῷ καταγα-
xit eam. Qui colit in beneplacito suscipietur,
20 γόντι αὐτό. θεραπεύων ἐν εὐδοκίᾳ δεχθήσεται,
& deprecatio illius vsque ad nubes attinget. Ora-
21 καὶ ἡ δέησις αὐτοῦ ἕως νεφελῶν συνάψει. προσ-
tio humilis nubes penetrauit, & donec appropinquet, nõ
ευχὴ ταπεινοῦ νεφέλας διῆλθε, καὶ ἕως συνεγγίσῃ, οὐ
consolabitur. & non discedet donec respexerit
μὴ παρακληθῇ. καὶ οὐ μὴ ἀποστῇ ἕως ἂν ἐπισκέψηται
Altissimus. Iudicabit iustos & faciet iudicium. Et
22 ὁ ὕψιστος. κρινεῖ δικαίοις, καὶ ποιήσει κρίσιν. καὶ ὁ
Dominus non tardabit, neque patientiam habebit in
κύριος οὐ μὴ βραδύνῃ, οὐδὲ μὴ μακροθυμήσῃ ἐπ'
illis fortis, Quousque conterat lumbos crudelium.
αὐτοῖς ὁ κραταιός, ἕως ἂν συντρίψῃ ὀσφὺν ἀνελεημόνων.
Et gentibus retribuet vindictam; donec tol-
23 καὶ τοῖς ἔθνεσιν ἀνταποδώσει ἐκδίκησιν· ἕως ἐξά-
lat multitudinẽ cõtumeliosorũ & sceptra iniustorum conterat.
ρῃ πλῆθος ὑβριστῶν καὶ σκῆπτρα ἀδίκων συντρίψῃ.
Donec reddat homini secundum actus
24 ἕως ἀνταποδῷ ἀνθρώπῳ κατὰ τὰς πράξεις
eius, & opera hominum secundum cogitationes
αὐτοῦ, καὶ τὰ ἔργα ἀνθρώπων κατὰ τὰ ἐνθυμήματα
eius. Donec iudicet iudicium populi sui, &
25 αὐτοῦ. ἕως ἂν κρίνῃ τὴν κρίσιν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ
lætificabit eos in misericordia sua. Quàm pulchra misericordia
26 εὐφρανεῖ αὐτοὺς ἐν τῷ ἐλέει αὐτοῦ. ὡς ὡραῖον ἔλεος
in tempore tribulationis, quasi nubes pluuiæ in tempore sicci-
ἐν καιρῷ θλίψεως, ὡς νεφέλαι ὑετοῦ ἐν καιρῷ ἀβρο-
tatis.
χίας.

CAP. XXXVI. λϛ΄.

Miserere nostri Domine, Deus omnium, & respice,
1 Ἐλέησον ἡμᾶς δέσποτα ὁ θεὸς πάντων, καὶ ἐπίβλεψον,
Et immitte timorem tui super omnes gentes
2 καὶ ἐπίβαλε τὸν φόβον σου ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη
non exquirentes te. Leua manum tuam super
3 τὰ μὴ ἐκζητοῦντά σε. ἔπαρον τὴν χεῖρά σου ἐπ'
gentes alienas, & videant potentiam tuam.
ἔθνη ἀλλότρια, ἰδέτωσαν τὴν δυναστείαν σου.
Sicut in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic con-
4 ὥσπερ ἐνώπιον αὐτῶν ἡγιάσθης ἐν ἡμῖν, οὕτως ἐναν-

spectu nostro magnificeris in eis Et cogno-
πιον ἡμῶν μεγαλυνθείης ἐν αὐτοῖς. καὶ ἐπιγνώτω- 5
scant te sicut & nos te cognouimus: quia non est
σάν σε καθάπερ καὶ ἡμεῖς σε ἔγνωμεν. ὅτι οὐκ ἔστι
Deus præter te Domine. Innoua signa, & im-
θεὸς πλὴν σοῦ κύριε. ἐγκαίνισον σημεῖα, καὶ ἀλ- 6
muta mirabilia. Glorifica manum & brachium
λοίωσον θαυμάσια. δόξασον χεῖρα καὶ βραχίονα 7
dextrum, vt enarrent mirabilia tua. Excita
δεξιόν, ὅπως διηγῶνται τὰ θαυμάσιά σου. ἔγειρον 8
furorem, & effunde iram Tolle aduersarium & conte-
θυμὸν καὶ ἔκχεε ὀργήν. ἔπαρον ἀντίδικον καὶ ἔκτει- 9
re inimicum. Accelera tempus & memento iræ: &
ψον ἐχθρόν. σπεῦσον καιρόν, καὶ μνήσθητι ὀργῆς, καὶ 10
enarrentur tibi mirabilia tua. In ira
ἐκδιηγησάσθωσάν σοι τὰ θαυμάσιά σου. ἐν ὀργῇ 11
ignis deuoretur qui saluatur, & maleficientes
πυρὸς καταβρωθήτω ὁ σωζόμενος, καὶ οἱ κακοῦντες
populo tuo inueniant perditionem. Contere capi-
τὸν λαόν σου εὕροισαν ἀπώλειαν. σύντριψον κεφα- 12
ta principum gentium dicentium, Non est præter nos.
λὰς ἀρχόντων ἐθνῶν λεγόντων, οὐκ ἔστι πλὴν ἡμῶν.
Congrega omnes tribus Iacob. & hæredita-
συνάγαγε πάσας φυλὰς Ἰακώβ. καὶ κατεκληρο- 13
ui eos sicut ab initio Miserere populi Domine
νόμησα αὐτοὺς καθὼς ἀπ' ἀρχῆς. ἐλέησον λαὸν κύριε 14
vocati in nomine tuo, & Israel quem primogeni-
κεκλημένον ἐπ' ὀνόματί σου, καὶ Ἰσραὴλ ὃν πρωτογε-
tum nominasti, Miserere ciuitatis sanctificationis tuæ
νον ὠνόμασας. οἰκτείρησον πόλιν ἁγιάσματός σου 15
Hierusalem, loci quietis tuæ, Reple Sion
Ἱερουσαλὴμ τόπον καταπαύσεώς σου. πλῆσον Σιὼν 16
extollere oracula tua, & à gloria tua populum tuũ.
ἆραι τὰ λόγιά σου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης σου τὸν λαόν σου.
Da testimonium in initio creaturis tuis, &
δὸς μαρτύριον τοῖς ἐν ἀρχῇ κτίσμασί σου, καὶ 17
suscita prophetas in nomine tuo. Da mercedẽ
ἔγειρον προφήτας ἐπ' ὀνόματί σου. δὸς μισθὸν 18
sustinentibus te, & prophetæ tui fidem ha-
τοῖς ὑπομένουσί σε, καὶ οἱ προφῆταί σου ἐμπιστευ-
beant. Exaudi Domine deprecationem seruorum tuorũ.
θήτωσαν. εἰσάκουσον κύριε δεήσεως τῶν οἰκετῶν σου.
Secundum benedictionem Aaron de populo tuo, &
κατὰ τὴν εὐλογίαν Ἀαρὼν περὶ τοῦ λαοῦ σου, καὶ 19
cognoscent omnes qui super terram, quoniam tu Dominus
γνώσονται πάντες οἱ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι σὺ κύριος τῶν
seculorum. Omnem escam comedet venter; est autem ci-
αἰώνων. πᾶν βρῶμα φάγεται κοιλία, ἔστι δὲ βρῶ- 20
bus cibo melior. Guttur gustat ci-
μα βρώματος κάλλιον. φάρυγξ γεύεται βρώμα- 21
bos uenationis, sic cor prudens verba mendacia.
τα θήρας, οὕτως καρδία συνετὴ λόγους ψευδεῖς.
Cor distortum dabit tristitiam, & homo multum ex-
καρδία στρεβλὴ δώσει λύπην, καὶ ἄνθρωπος πολύ- 22
pertus retribuet ei, Omne masculum susci-
πειρος ἀνταποδώσει αὐτῷ. πάντα ἄρρενα ἐπιδέξε- 23
piet mulier, est enim filia (quam) filia melior. Spe-
ται γυνή, ἔστι δὲ θυγάτηρ θυγατρὸς κρείσσων. κάλ- 24
cies mulieris exhilarat faciem, & super omnem
λος γυναικὸς ἱλαρύνει πρόσωπον, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν
concupiscentiam hominis superinducit. Si est in lingua
ἐπιθυμίαν ἀνθρώπου ὑπεράγει. εἰ ἔστιν ἐπὶ γλώσ- 25
misericordia & mansuetudo & sanitas. non est vir illius
σης ἔλεος καὶ πραΰτης καὶ ἴασις, οὐκ ἔστιν ὁ ἀνὴρ αὐτῆς
secundũ filios hominum: Qui possidet mulierem in-
καθ' υἱοὺς ἀνθρώπων. ὁ κτώμενος γυναῖκα ἐνάρ- 26
choat possessionẽ, adiutorium secundũ ipsum & columnam quie-
χεται κτήσεως, βοηθὸν κατ' αὐτὸν καὶ στῦλον ἀναπαύ-
tis. Vbi non est septum, diripietur possessio &
σεως. οὗ οὐκ ἔστι φραγμός, διαρπαγήσεται κτῆμα. καὶ 27

vbi non est mulier, ingemiscet peregrinans. Quis enim con-
28 οὗ οὐκ ἔστι γυνή, στενάξει πλανώμενος. τίς γὰρ πι-
fidet expedito latroni erranti de ciuitate in
στεύσει εὐζώνῳ λῃστῇ ἀφαλλομένῳ ἐκ πόλεως εἰς
ciuitatem: sic homini non habenti nidum, & hospi-
27 πόλιν; οὕτως ἀνθρώπῳ μὴ ἔχοντι νοσσιάν, καὶ κατα-
tanti vbicunque aduesperauerit.
λύοντι οὗ ἐὰν ὀψίσῃ.

CAP. XXXVII. λζ'.

Omnis amicus decet, amicus sum & ego: sed est amicus
1 Πᾶς φίλος ἐρεῖ, ἐφιλίασα κἀγώ, ἀλλ' ἔστι φίλος
nomine solùm amicus. Nonne tristitia manet vsque ad mor-
2 ὀνόματι μόνον φίλος. οὐχὶ λύπη ἔνι ἕως θανά-
tem? sodalis & amicus versus in inimicitiam O præ-
3 του; ἑταῖρος καὶ φίλος τρεπόμενος εἰς ἔχθραν. ὦ πο-
ua cogitatio, vnde inuoluta es cooperire ari-
νηρὸν ἐνθύμημα, πόθεν ἐνεκυλίσθης καλύψαι τὴν ξη-
dam in dolositate. Sodalis amico conuiuit in
4 ρὰν ἐν δολιότητι. ἑταῖρος φίλου συνήδεται ἐν
lætitia, & in tempore tribulationis erit contrarius.
εὐφροσύνῃ, καὶ ἐν καιρῷ θλίψεως ἔσται ἀπέναντι.
Sodalis cum amico simul laborat causa ventris, & contra
5 ἑταῖρος φίλῳ συμπονεῖ χάριν γαστρός, καὶ ἔναντι
hostem accipiet scutum. Non obliuiscaris amici
6 πολέμου λήψεται ἀσπίδα. μὴ ἐπιλάθου φίλου
in anima tua, & non memor sis illius in diui-
ἐν τῇ ψυχῇ σου, καὶ μὴ μνημονεύσῃς αὐτοῦ ἐν χρήμα-
tiis tuis. Ne consiliaris cum eo qui veneretur te,
7 σί σου. μὴ βουλεύου μετὰ τοῦ ὑποβλεπομένου σε,
& à zelantibus te absconde consilium. Omnis consi-
8 καὶ ἀπὸ τῶν ζηλούντων σε κρύψον βουλήν. πᾶς σύμ-
liarius effert consilium, sed est qui consiliatur in se-
βουλος ἐξαίρει βουλήν, ἀλλ' ἔστι συμβουλεύων εἰς ἑαυ-
ipsum, A consiliario serua animam tuam, & sci-
9 τόν. ἀπὸ συμβούλου φύλαξαι ψυχήν σου, καὶ γνῶ-
to prius quæ eius necessitas. Et enim ipse sibi
θι πρότερον τίς αὐτοῦ χρεία. καὶ γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ
consulit, ne fortè iaciat in te sortem. Et
10 συμβουλεύσεται, μήποτε βάλῃ ἐπὶ σοὶ κλῆρον. καὶ
dicat tibi, Bona via tua: & stabit è contrario ad videndũ quod
εἴπῃ σοι, καλὴ ἡ ὁδός σου, καὶ στήσεται ἐξεναντίας ἰδεῖν τὸ
eueniturum est tibi. Ne consilieris cum eo qui re-
11 συμβησόμενόν σοι. μὴ συμβουλεύου μετὰ τοῦ ὑπο-
uereretur te, & à zelantibus te absconde con-
βλεπομένου σε, καὶ ἀπὸ τῶν ζηλούντων σε κρύψον βου-
silium. Cum muliere de pellice eius, &
λήν. μετὰ γυναικὸς περὶ τῆς ἀντιζήλου αὐτῆς, καὶ
cum timido de bello. Cum mercatore de
12 μετὰ δειλοῦ περὶ πολέμου. μετὰ ἐμπόρου περὶ
commutatione, & cum emente de venditione.
μεταβολίας, καὶ μετὰ ἀγοράζοντος περὶ πράσεως.
Cum inuido de gratitudine, & cum immise-
μετὰ βασκάνου περὶ εὐχαριστίας, καὶ μετὰ ἀνελεή-
ricordi de benedicentia. Cum pigro de o-
13 μονος περὶ χρηστοηθείας. μετὰ ὀκνηροῦ περὶ παν-
mni opere, & cum mercenario annali de consummatione.
τὸς ἔργου, καὶ μετὰ μισθίου ἐπετείου περὶ συντελείας.
seruo pigro de multa operatione. Ne attendas super
14 οἰκέτῃ ἀργῷ περὶ πολλῆς ἐργασίας. μὴ ἔπεχε ἐπὶ
his de omni consultatione. Sed cum vi-
15 τούτοις περὶ πάσης συμβουλίας. ἀλλ' ἢ μετὰ ἀν-
ro pio assiduus esto. quem cognoueris conseruan-
16 δρὸς εὐσεβοῦς ἐνδελέχιζε, ὃν ἂν ἐπιγνῷς συντη-
tem mandata Domini. Qui in anima sua secundũ
ροῦντα ἐντολὰς κυρίου, ὃς ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ κατὰ
animam tuam, & si offenderis, condolebit. tibi. Et
17 τὴν ψυχήν σου, καὶ ἐὰν πταίσῃς, συναλγήσει σοι. καὶ
consilium cordis statue, non enim est tibi fidelior eo.
βουλὴν καρδίας στῆσον, οὐ γάρ ἐστι σοι πιστότερος αὐτῆς.

ψυχὴ

Anima enim viri nunciare aliquādo cōsueuit, magis quā septē
ψυχὴ γὰρ ἀνδρὸς ἀπαγγέλλειν ἐνίοτε εἴωθεν, ἢ ἑπτὰ 18
speculatores sedentes in excelso speculæ. Et
σκοποὶ καθήμενοι ἐπὶ μετεώρου ἐπὶ σκοπῆς. καὶ 19
in omnibus his deprecare Altissimum, vt dirigat veri-
ἐπὶ πᾶσι τούτοις δεήθητι τοῦ ὑψίστου, ἵνα εὐθύνῃ ἐν ἀλη-
tas viam tuam. Initium omnis operis, verbum, &
θείᾳ τὴν ὁδόν σου. ἀρχὴ παντὸς ἔργου, λόγος, καὶ 20
ante omnem actum consilium. Vestigium mutationis
πρὸ πάσης πράξεως βουλή. ἴχνος ἀλλοιώσεως 21
gaudij vultus. Quatuor partes oriuntur, bonum,
χαρᾶς προσώπου. τέσσαρα μέρη ἀνατέλλει, ἀγαθὸν,
malum, vita, mors, & dominatrix illorum assi-
κακόν, ζωὴ, θάνατος, καὶ ἡ κυριεύουσα αὐτῶν ἐνδελε-
duè lingua est. Est vir astutus multorum
χῶς γλῶσσά ἐστιν. ἔστιν ἀνὴρ πανοῦργος πολλῶν 22
eruditor, & propriæ animæ inutilis est. Est
παιδευτὴς, καὶ τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ ἄχρηστός ἐστιν. ἔστιν 23
sophisticans in sermonibus odibilis, hic omni sapientia
ὁ σοφιζόμενος ἐν λόγοις μισητὸς, οὗτος πάσης σοφίας
defraudabitur. Non enim data est illi à Domino gratia,
καθυστερήσει. οὐ γὰρ ἐδόθη αὐτῷ παρὰ κυρίου χάρις, 24
quoniā in omni sapientia priuatus est. Est sapiens propriæ ani-
ὅτι πάσης σοφίας ἐστερήθη. ἔστι σοφὸς τῇ ἰδίᾳ ψυ- 25
mæ, & fructus intellectus eius in ore
χῇ, καὶ οἱ καρποὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ ἐπὶ στόματος
laudabiles. Vir sapiens suam plebem erudit, &
αἰνετοί. ἀνὴρ σοφὸς τὸν ἑαυτοῦ λαὸν παιδεύει, καὶ οἱ 26
fructus intellectus illius fideles. Vir sapiens
καρποὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ πιστοί. ἀνὴρ σοφὸς 27
implebitur benedictione, & beatum dicent eum omnes
πλησθήσεται εὐλογίας, καὶ μακαριοῦσιν αὐτὸν πάντες
videntes. Vita viri in numero dierum, &
οἱ ὁρῶντες. ζωὴ ἀνδρὸς ἐν ἀριθμῷ ἡμερῶν, καὶ αἱ 28
dies Israel innumerabiles. Sapiens in
ἡμέραι τοῦ Ἰσραὴλ ἀναρίθμητοι. σοφὸς ἐν τῷ 29
populo suo hæreditabit gloriam, & nomen illius
λαῷ αὐτοῦ κληρονομήσει δόξαν, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ
erit in seculum. Fili, in vita tua tenta
ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα. τέκνον ἐν ζωῇ σου πείρασον 30
animam tuam, & vide quid malum illi, & non des il-
τὴν ψυχήν σου, καὶ ἴδε τί πονηρὸν αὐτῇ, καὶ μὴ δῷς αὐ-
li. Non enim omnia omnibus conferunt, & non omni ani-
τῇ. οὐ γὰρ πάντα πᾶσι συμφέρει, καὶ οὐ πᾶσα ψυ- 31
mæ in omni complacet. Non sis insatiabilis in omnibus
χὴ ἐν παντὶ εὐδοκεῖ. μὴ ἀπληστεύου ἐν πάσῃ 32
deliciis, & ne effundaris super epulas. In mul-
τρυφῇ, καὶ μὴ ἐκχυθῇς ἐπὶ ἐδεσμάτων. ἐν πολ- 33
tis enim escis erit infirmitas, & insatiabilitas appropinquauit
λοῖς γὰρ βρώμασιν ἔσται νόσος, καὶ ἡ ἀπληστία ἐγγιεῖ
vsque ad choleram. Propter insatiabilitatem multi obierunt,
ἕως χολέρας. διὰ ἀπληστίαν πολλοὶ ἐτελεύτησαν, 34
at attendens adiiciet vitam.
ὁ δὲ προσέχων προσθήσει ζωήν.

CAP. XXXVIII. λη'.

Honora medicum ad necessitates honoribus eius. et-
Τίμα ἰατρὸν πρὸς τὰς χρείας τιμαῖς αὐτοῦ. καὶ 1
enim illum creauit Dominus. Ab enim Altissimo est
γὰρ αὐτὸν ἔκτισεν ὁ κύριος. παρὰ γὰρ ὑψίστου ἐστὶν 2
medela, & à rege accipiet gloriam. Scien-
ἴασις, καὶ παρὰ βασιλέως λήψεται δόξαν. ἐπιστή- 3
tia medici exaltabit caput illius, & coram magnati-
μη ἰατροῦ ἀνυψώσει κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ ἔναντι μεγιστά-
bus in admiratione erit. Dominus creauit de terra medi-
νων θαυμασθήσεται. κύριος ἔκτισεν ἐκ γῆς φαρ- 4
cinalia, & vir prudens non grauabitur illius.
μακα, καὶ ἀνὴρ φρόνιμος οὐ προσοχθιεῖ αὐτοῖς.
Nonne à ligno indulcata est aqua, ad cognoscendam
οὐκ ἀπὸ ξύλου ἐγλυκάνθη ὕδωρ, εἰς τὸ γνωσθῆναι 5

virtutem eius ab homine? & ipse dedit ho-
6 τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ ἀπὸ ἀνθρώπου; καὶ αὐτὸς ἔδωκεν ἀν-
minibus scientiam, vt glorificetur in mirabi-
θρώποις ἐπιστήμην ἐνδοξάζεσθαι ἐν τοῖς θαυμα-
libus suis. In illis curauit, & abstulit dolorem e-
7 σίοις αὐτοῦ. ἐν αὐτοῖς ἐθεράπευσε καὶ ἦρε τὸν πόνον αὐ-
ius. Vnguentarius in his faciet mixtionem, & nō consum-
8 τοῦ. μυρεψὸς ἐν τούτοις ποιήσει μίγμα, καὶ οὐ μὴ συν-
mabuntur opera eius, & pax ab illo est super
τελεσθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ εἰρήνη παρ' αὐτοῦ ἐστὶν ἐπὶ
faciem terræ. Fili in infirmitate tua ne
9 προσώπου τῆς γῆς. τέκνον ἐν ἀρρωστήματί σου μὴ
despicias, sed ora Dominum, & ipse sanabit te.
παράβλεπε, ἀλλ' εὖξαι κυρίῳ, καὶ αὐτὸς ἰάσεταί σε.
Auerte ab errore, & dirige manum, & ab
10 ἀπόστησον πλημμέλειαν, καὶ εὔθυνον χεῖρας, καὶ ἀπὸ
omni peccato munda cor. Da suauem
11 πάσης ἁμαρτίας καθάρισον καρδίαν. δὸς εὐωδίαν
& memoriam similaginis, & impingua oblatio-
καὶ μνημόσυνον σεμιδάλεως, καὶ λίπανον προσφο-
nem, quasi non existens. & medico da locum. Etenim
12 ράν, ὡς μὴ ὑπάρχων. καὶ ἰατρῷ δὸς τόπον. καὶ γὰρ
illum Dominus creauit, & non discedat à te, etenim illius
αὐτὸν ὁ κύριος ἔκτισε, καὶ μὴ ἀποστήτω σου, καὶ γὰρ αὐτοῦ
necessitas. Est quando tempus, & in manibus eorum sua-
13 χρεία. ἔστιν ὅτε καιρὸς, καὶ ἐν χερσὶν αὐτῶν εὐω-
uis odor. Etenim ipsi Dominum deprecabuntur, vt det
14 δία. καὶ γὰρ αὐτοὶ κυρίου δεηθήσονται, ἵνα εὐοδώ-
illis requiem & sanitatem gratia conuersationis. Qui
15 σῃ αὐτοῖς ἀνάπαυσιν καὶ ἴασιν χάριν ἐμβιώσεως. ὁ
peccat in conspectu eius qui fecit eum, incidat
ἁμαρτάνων ἔναντι τοῦ ποιήσαντος αὐτὸν, ἐμπέσοι
in manus medici. Fili super mortuum produc
16 εἰς χεῖρας ἰατροῦ. τέκνον ἐπὶ νεκρῷ κατάγαγε
lachrymas, & quasi dira passus incipe luctus: secundum
δάκρυα, καὶ ὡς δεινὰ πάσχων ἔναρξαι θρήνων· κατὰ
autem iudicium illius, contege corpus illius, & non
δὲ τὴν κρίσιν αὐτοῦ περίστειλον τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ μὴ
despicias. sepulturam illius. Acerbum fac fle-
17 ὑπερίδῃς τὴν ταφὴν αὐτοῦ. πικρανὸν κλαυθ-
tum, & accende planctum. Et fac luctum secūdū
18 μὸν, καὶ θέρμανον κοπετόν. καὶ ποίησον τὸ πένθος κατὰ
dignitatem eius. Diem vnum & duo gratia detra-
τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. ἡμέραν μίαν καὶ δύο χάριν διαβ-
ctionis, & consolare te tristitiæ causa. A tri-
19 ολῆς, καὶ παρακλήθητι λύπης ἕνεκα. ἀπὸ λύ-
stitia enim procedit mors, & tristitia cordis fle-
πης γὰρ ἐκβαίνει θάνατος, καὶ λύπη καρδίας κάμ-
ctet vires. In inductione permanet & tristitia, &
20 ψει ἰσχύν. ἐν ἐπαγωγῇ παραμένει καὶ λύπη, καὶ
vita pauperis maledictio cordis. Ne des in tristitiam
21 βίος πτωχοῦ κατάρα καρδίας. μὴ δῷς εἰς λύπην
cor tuum, repelle eam memor
τὴν καρδίαν σου, ἀπόστησον αὐτὴν μνησθεὶς τὰ
nouissimorum. Ne obliuiscaris, non enim est reditus, &
22 ἔσχατα. μὴ ἐπιλάθῃ, οὐ γάρ ἐστιν ἐπάνοδος, καὶ
huic non proderis, & tibi ipsi malefacies. Memento
23 τοῦτον οὐκ ὠφελήσεις, καὶ σεαυτὸν κακώσεις. μνήσθητι
iudicij mei, quoniam sic & tuum: mihi heri, & tibi ho-
τὸ κρίμα μου, ὅτι οὕτως καὶ τὸ σόν· ἐμοὶ χθὲς, καὶ σοὶ σήμε-
die. In requie mortui requiescere fac me-
24 ρον. ἐν ἀναπαύσει νεκροῦ κατάπαυσον τὸ μνη-
moriam eius, & consolare te in illo in exi-
μόσυνον αὐτοῦ, καὶ παρακλήθητι ἐπ' αὐτῷ ἐν ἐξό-
tu spiritus sui. Sapientia scribæ in op-
25 δῳ πνεύματος αὐτοῦ. σοφία γραμματέως ἐν εὐ-
portunitate otij, & diminutus opere suo non
καιρίᾳ σχολῆς, καὶ ὁ ἐλαττούμενος πράξει αὐτοῦ οὐ
erit sapiens. In quo erit sapiens qui tenet aratrum.
26 σοφισθήσεται. τί σοφισθήσεται ὁ κρατῶν ἀρότρου,

qui gloriatur in haste stimuli: boues agitans & nu-
καυχώμενος ἐν δόρατι κέντρου. βόας ἐλαύνων καὶ ἀνα-
tritus in operibus eorum: & narratio eius in filiis
στρεφόμενος ἐν ἔργοις αὐτῶν. καὶ ἡ διήγησις αὐτοῦ ἐν υἱοῖς
taurorum, Cor suum dabit ad versandos sulcos &
ταύρων. καρδίαν αὐτοῦ δώσει ἐκδοῦναι αὔλακας, καὶ 27
vigilia eius in pabula fœnilia vaccarum Sic
ἡ ἀγρυπνία αὐτοῦ εἰς χορτάσματα δαμάλεων. οὕ- 28
omnis faber & architectus, qui noctem tanquā
τως πᾶς τέκτων καὶ ἀρχιτέκτων, ὅς τις νύκτωρ ὡς
diem transigit, Qui sculpunt sculpturas signacu-
ἡμέραν διάγει. οἱ γλύφοντες γλύμματα σφρα-
lorum, & instantia eius immutare varietatem. Cor
γίδων, καὶ ἡ ἐπιμονὴ αὐτοῦ ἀλλοιῶσαι ποικιλίαν. καρ-
suum dabit ad assimilandam picturam; &
δίαν αὐτοῦ δώσει εἰς τὸ ὁμοιῶσαι ζωγραφίαν, καὶ ἡ ἀ-
vigilia eius perficere opus. Sic faber ferrarius
γρυπνία αὐτοῦ συντελέσαι ἔργον. οὕτως χαλκεὺς 29
sedens iuxta incudem, & considerans in opere
καθήμενος ἐγγὺς ἄκμονος, καὶ καταμανθάνων ἔργῳ
ferri. Vapor ignis liquefaciet carnes eius, & in ca-
σιδήρου. ἀτμὶς πυρὸς τήξει σάρκας αὐτοῦ, καὶ ἐν θερ-
lore fornacis pugnabit, Vox mallei & in-
μῃ καμίνου διαμαχήσεται. φωνὴ σφύρας καὶ ἀκ-
cudis innouabit aurem eius, & contra similitudinem
μονος καινιεῖ τὸ οὖς αὐτοῦ, καὶ κατέναντι ὁμοιώματος 30
vasis oculi eius Cor suum dabit in
σκεύους οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ. καρδίαν αὐτοῦ δώσει εἰς 31
consummationem operū, & vigilia eius ornare in
συντέλειαν ἔργων, καὶ ἡ ἀγρυπνία αὐτοῦ κοσμῆσαι ἐπὶ
perfectione. Sic figulus sedens in opere
συντελείας. οὕτως κεραμεὺς καθήμενος ἐν ἔργῳ 32
suo, & conuertens in pedibus suis rotam. Qui in sol-
αὐτοῦ, καὶ συστρέφων ἐν ποσὶν αὐτοῦ τροχόν. ὃς ἐν με-
licitudine positus est semper in opus suum & numera-
ρίμνῃ κεῖται διαπαντὸς ἐπὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐναρίθ-
ta omnis operatio eius. In brachio suo fi-
μιος πᾶσα ἡ ἐργασία αὐτοῦ. ἐν βραχίονι αὐτοῦ τυ- 33
gurabit lutum, & ante pedes flectat vires suas,
πώσει πηλὸν, καὶ πρὸ ποδῶν κάμψει ἰσχὺν αὐτοῦ.
Cor dabit ad consummandum linitionem;
καρδίαν ἐπιδώσει εἰς τὸ συντελέσαι τὸ χρῖσμα, 34
& vigilia eius, mundare fornacem. Omnes
καὶ ἡ ἀγρυπνία αὐτοῦ, καθαρίσαι κάμινον. πάντες 35
hi in manus suas confiderunt, & vnusquisque in o-
οὗτοι εἰς χεῖρας ἑαυτῶν ἐπίστευσαν, καὶ ἕκαστος ἐν τῷ ἔρ-
pere suo sapiens est. Sine eis non habitabitur
γῳ αὐτοῦ σοφίζεται. ἄνευ αὐτῶν οὐκ οἰκισθήσεται 36
ciuitas, & non inhabitabunt, neque deambulabunt. In con-
πόλις, καὶ οὐ παροικήσουσιν, οὐδὲ περιπατήσουσιν. ἐν βου-
silio populi non requirentur, & in congregatione non transi-
λῇ λαοῦ οὐ ζητηθήσονται, καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ οὐχ ὑπερ-
lient. Super sedem iudicum non sedebunt; &
αλοῦνται. ἐπὶ δίφρον δικαστοῦ οὐ καθιοῦνται, καὶ 37
testamentum iudicij non intelligent. Neque ma-
διαθήκην κρίματος οὐ διανοηθήσονται. οὐδὲ μὴ ἐκ-
nifestabunt disciplinam & iudicium. Et in parabolis non
φάνωσι παιδείαν καὶ κρίμα. καὶ ἐν παραβολαῖς οὐχ 38
inuenientur, sed possessionem seculi firmabunt. Et
εὑρεθήσονται, ἀλλὰ κτῆμα αἰῶνος στηριοῦσι· καὶ ἡ 39
deprecatio illorū in operatione artis: præter dan-
δέησις αὐτῶν ἐν ἐργασίᾳ τέχνης· πλὴν τοῦ ἐπιδι-
tem animam suam, & cogitantem in lege
δόντος τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ διανοουμένου ἐν νόμῳ
Altissimi.
ὑψίστου.

CAP. XXXIX. λθ'.

Sapientiam omnium antiquorum exquiret, & in pro-
1 σοφίαν πάντων ἀρχαίων ἐκζητήσει, καὶ ἐν προ-
phetiis vacabit. Narrationem virorum nomina-
2 φητείαις ἀσχοληθήσεται. διήγησιν ἀνδρῶν ὀνομα-
torum conseruabit, & in versutiis parabolarum simul
στῶν συντηρήσει, καὶ ἐν στροφαῖς παραβολῶν συνει-
introibit Occulta prouerbiorum exquiret, &
3 σελεύσεται. ἀπόκρυφα παροιμιῶν ἐκζητήσει, καὶ
in ænigmatis parabolarum conuersabitur. In
4 ἐν αἰνίγμασι παραβολῶν ἀναστραφήσεται. ἀνὰ
medio magnatum ministrabit, & coram ducibus
μέσον μεγιστάνων ὑπηρετήσει, καὶ ἔναντι ἡγουμένων
conspicietur. In terra alienarum gentium pertransibit: bo-
5 ὀφθήσεται. ἐν γῇ ἀλλοτρίων ἐθνῶν διελεύσεται, ἀγα-
na enim & mala in hominibus tentauit. Cor
6 θὰ γὰρ καὶ κακὰ ἐν ἀνθρώποις ἐπείρασε. τὴν καρ-
suum tradet ad Dominum, vt vigilet diluculo ad eū qui
δίαν αὐτοῦ ἐπιδώσει πρὸς κύριον, ὀρθρίσαι πρὸς τὸν
fecit illum; & in conspectu Altissimi deprecabitur. Et
7 ποιήσαντα αὐτὸν, καὶ ἔναντι ὑψίστου δεηθήσεται. καὶ
aperiet os suum in oratione, & pro
ἀνοίξει τὸ στόμα αὐτοῦ ἐν προσευχῇ, καὶ περὶ τῶν ἁ-
peccatis suis deprecabitur. Si Dominus magnus
8 μαρτιῶν αὐτοῦ δεηθήσεται. ἐὰν ὁ κύριος ὁ μέγας
voluerit, spiritu intellectus replebitur. Ipse
9 θέλῃ πνεύματι συνέσεως ἐμπλησθήσεται. αὐτὸς
distillabit verba sapientiæ suæ, & in oratione
ἀνομβρήσει ῥήματα σοφίας αὐτοῦ, καὶ ἐν προσευχῇ
confitebitur Domino. Ipse dirigit con-
10 ἐξομολογήσεται τῷ κυρίῳ. αὐτὸς κατευθυνεῖ βου-
silium eius & scientiam, & in absconditis
λὴν αὐτοῦ καὶ ἐπιστήμην, καὶ ἐν τοῖς ἀποκρύφοις
suis cogitabit. Ipse manifestabit disciplinam
11 αὐτοῦ διανοηθήσεται. αὐτὸς ἐκφανεῖ παιδείαν δι-
doctrinæ suæ, & in lege testamenti Domini glo-
δασκαλίας αὐτοῦ, καὶ ἐν νόμῳ διαθήκης κυρίου καυ-
riabit. Laudabunt intellectum eius multi, & vsque
12 χήσεται. αἰνέσουσι τὴν σύνεσιν αὐτοῦ πολλοί, καὶ ἕως
in seculum non delebitur. Recedet
13 τοῦ αἰῶνος οὐκ ἐξαλειφθήσεται. ἀποστήσεται τὸ
memoria eius, & nomen eius viuet in ge-
μνημόσυνον αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ζήσεται εἰς γε-
nerationes generationū Sapientiam eius enarrabunt gentes,
14 νεὰς γενεῶν. τὴν σοφίαν αὐτοῦ διηγήσεται ἔθνη,
& laudem eius enunciabit ecclesia. Si
15 καὶ τὸν ἔπαινον αὐτοῦ ἐξαγγελεῖ ἐκκλησία. ἐὰν
permanserit nomen, relinquet plus quàm mille, & si requie-
ἐμμείνῃ ὄνομα καταλείψει ἢ χίλιοι, καὶ ἐὰν ἀνα-
uerit inducit illi Adhuc cogitans enar-
16 παύσηται ἐμποιεῖ αὐτῷ. ἔτι διανοηθεὶς ἐκδιηγή-
rabo, quoniā sicut Luna semiplena repletus sum. Exaudi-
17 σομαι, ὅτι ὡς διχομηνία ἐπληρώθην. εἰσακούσα-
te me sancti, & geminate quasi rosa plantata super
τέ μου ὅσιοι, καὶ βλαστήσατε ὡς ῥόδον φυόμενον ἐπὶ
fluxum humidum. Et producite florem quasi li-
19 ῥεύματος ὑγροῦ. καὶ ἀνθήσατε ἄνθος ὡς κρί-
lium, mittite odorem & laudate canticum. Bene-
20 νον, διάδοτε ὀσμὴν καὶ αἰνέσατε ᾆσμα. εὐλο-
dicite Dominum in omnibus operibus eius, in can-
γήσατε τὸν κύριον ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ἐν ᾠ-
ticis labiorum & in citharis, & sic dicatis in
δαῖς χειλέων καὶ ἐν κινύραις· καὶ οὕτως ἐρεῖτε ἐν
confessione. Opera Domini omnia bona valde.
21 ἐξομολογήσει· τὰ ἔργα κυρίου πάντα καλὰ σφόδρα·
Et omne præceptum in tempore suo erit. non est
καὶ πᾶν πρόσταγμα ἐν καιρῷ αὐτοῦ ἔσται· οὐκ ἔστιν
dicere, quid hoc est? omnia enim hæc in tempore suo
εἰπεῖν τί τοῦτό ἐστι; πάντα γὰρ ταῦτα ἐν καιρῷ αὐτῶν
quærentur. In verbo eius stetit, quasi cumulus
22 ζητηθήσεται. ἐν λόγῳ αὐτοῦ ἔστη, ὡς θημωνία
ὕδωρ

aquæ, & in sermone oris illius receptacula aquarum:
ὕδωρ, καὶ ἐν ῥήματι στόματος αὐτοῦ ἀποδοχεῖα ὑδάτων.
In præcepto. eius omnis complacentia, & non
ἐν προστάγματι αὐτοῦ πᾶσα ἡ εὐδοκία· καὶ οὐκ 23
est qui minuat salutationem eius. Opera omnis
ἔστιν ὃς ἐλαττώσει τὸ σωτήριον αὐτοῦ. ἔργα πάσης 24
carnis coram illo, & non est abscondi ab o-
σαρκὸς ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔστι κρυβῆναι ἀπὸ τῶν ὀφ-
culis eius A seculo in seculum re-
θαλμῶν αὐτοῦ. ἀπὸ τοῦ αἰῶνος εἰς τὸν αἰῶνα ἐπέ- 25
spexit, & nihil est mirabile in conspectu eius. Non est
βλεψε, καὶ οὐδέν ἐστι θαυμάσιον ἐναντίον αὐτοῦ. οὐκ ἔστιν 26
dicere, Quid hoc est omnia enim ad vsum eorum creata
εἰπεῖν, τί τοῦτο ἐστι· πάντα γὰρ εἰς χρείας αὐτῶν ἔκτι-
sunt. Benedictio eius quasi fluuius cooperuit, &
σται. ἡ εὐλογία αὐτοῦ ὡς ποταμὸς ἐπεκάλυψε, καὶ 27
sicut diluuium aridam inebriauit, sic iram eius
ὡς κατακλυσμὸς ξηρὰν ἐμέθυσεν· οὕτως ὀργὴν αὐτοῦ
gentes hæreditabunt: Sicut conuertit aquas in salsu-
ἔθνη κληρονομήσει, ὡς μετέστρεψεν ὕδατα εἰς ἅλ-
ginem. Viæ eius rectæ sic sanctis, iniquis
μην. αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθεῖαι τοῖς οὕτως ὁσίοις τοῖς ἀνόμοις 28
offensiones. Bona bonis creata sunt ab
προσκόμματα. ἀγαθὰ τοῖς ἀγαθοῖς ἔκτισται ἀπ' 29 30
initio: sic peccatoribus mala. Initium
ἀρχῆς· οὕτως τοῖς ἁμαρτωλοῖς κακά. ἀρχὴ 31
omnis necessitatis ad vitam hominis, aqua & ignis, & fer-
πάσης χρείας εἰς ζωὴν ἀνθρώπου, ὕδωρ καὶ πῦρ, καὶ σί-
rum, & sal, & siligo tritici, & lac, &
δηρος, καὶ ἅλας καὶ σεμίδαλις πυροῦ, καὶ γάλα καὶ
mel, sanguis vuæ & oleum, & vestimentum. Omnia hæc
μέλι, αἷμα σταφυλῆς καὶ ἔλαιον, καὶ ἱμάτιον. πάντα ταῦτα 32
piis bona: sic peccatoribus conuer-
τοῖς εὐσεβέσιν ἀγαθά· οὕτως τοῖς ἁμαρτωλοῖς τρα-
tentur in mala. Sunt spiritus qui ad vindictam
πήσεται εἰς κακά. ἔστι πνεύματα ἃ εἰς ἐκδίκησιν ἔ- 33
creati, & in furore suo confirmauerunt flagella sua.
κτισται, καὶ ἐν θυμῷ αὐτῶν ἐστερέωσε μάστιγας αὐτῶν.
In tempore consummationis virtutem effundunt, & furorem
ἐν καιρῷ συντελείας ἰσχὺν ἐκχέουσι, καὶ τὸν θυμὸν
eius qui fecit illum sistent Ignis & mare. & fa-
τοῦ ποιήσαντος αὐτοὺς κοπάσουσι. πῦρ καὶ θάλασσα καὶ λι- 34
mes, & mors omnia hæc ad vindictam creata sunt.
μὸς καὶ θάνατος, πάντα ταῦτα εἰς ἐκδίκησιν ἔκτισται.
Bestiarum dentes & scorpii, & viperæ, & romphæa
θηρίων ὀδόντες καὶ σκορπίοι καὶ ἔχεις καὶ ῥομφαία 35
vindicans in perniciem impios. In orta
ἐκδικοῦσα εἰς ὄλεθρον ἀσεβεῖς. ἐν τῇ ἀνατολῇ 36
eius lætabuntur. Et super terram ad manus præ-
αὐτοῦ εὐφρανθήσονται. καὶ ἐπὶ τῆς γῆς εἰς χεῖρας ἑτοι- 37
parabuntur, & in temporibus suis non præteribunt ver-
μασθήσονται, καὶ ἐν καιροῖς αὐτῶν οὐ παραβήσονται λό-
bum. Propterea ab initio firmatus sum, & cogitaui,
γον. διὰ τοῦτο ἐξ ἀρχῆς ἐστηρίχθην, καὶ διενοήθην 38
& in scriptura dimisi. Opera Domini omnia
καὶ ἐν γραφῇ ἀφῆκα. τὰ ἔργα κυρίου πάντα τὰ 39
bona, & omnem vsum in tempore suo præbebit.
ἀγαθά, καὶ πᾶσαν χρείαν ἐν καιρῷ αὐτῆς χορηγήσει.
Et non est dicere hoc isto peius. omnia
καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν τοῦτο τούτου πονηρότερον. πάντα 40
enim in tempore comprobabuntur. Et nunc in omni corde
γὰρ ἐν καιρῷ εὐδοκιμηθήσεται. καὶ νῦν ἐν πάσῃ καρδίᾳ 41
& ore laude, & benedicite nomen Domini.
καὶ στόματι ὑμνήσατε, καὶ εὐλογήσατε τὸ ὄνομα κυρίου.

CAP. XL. μ'.

Occupatio magna creata est omni homini,
Ἀσχολία μεγάλη ἔκτισται παντὶ ἀνθρώπῳ, 1
& iugum graue super filios Adam. A die
καὶ ζυγὸς βαρὺς ἐπὶ υἱοὺς Ἀδάμ, ἀφ' ἡμέρας
exitus de ventre matris eorum, vsque ad reuersionis
ἐξόδου ἐκ γαστρὸς μητρὸς αὐτῶν, ἕως ἐπιστροφῆς ἡ-
diem ad matrem omnium. Cogitationes
μέρας εἰς μητέρα πάντων. τοὺς διαλογισμοὺς 2
eorum & timorem cordis, adinuentio expectationis,
αὐτῶν καὶ φόβον καρδίας, ἐπίνοια προσδοκίας, ἡ-
dies finitionis. A sedente super sedem glo-
μέρα τελευτῆς. ἀπὸ καθημένου ἐπὶ θρόνου δό- 3
riæ & vsque ad humiliatum, in terra & cinere.
ξης καὶ ἕως τεταπεινωμένου, ἐν γῇ καὶ σποδῷ.
A ferente vestem hiacinthinam & coronam, & vsque
ἀπὸ φοροῦντος ὑακίνθινον καὶ στέφανον, καὶ ἕως 4
ad eum qui induitur lino crudo. Furor & zelus turba-
περιβαλλομένου ὠμόλινον. θυμὸς καὶ ζῆλος ταρα- 5
tio & fluctuatio, & timor mortis & imitatio, &
χὴ καὶ σάλος καὶ φόβος θανάτου καὶ μήνιμα, καὶ
contentio, & in tempore quietis in cubili somnus
ἔρις, καὶ ἐν καιρῷ ἀναπαύσεως ἐπὶ κοίτης ὕπνος
noctis immutat cognitionē eius. Modicum tāquā nihil in re-
νυκτὸς ἀλλοιοῖ γνῶσιν αὐτοῦ. ὀλίγον ὡς οὐδὲν ἐν ἀνα- 6
quie, & ab illo in somnis quasi in diebus
παύσει, καὶ ἀπ' ἐκείνου ἐν ὕπνοις ὡς ἐν ἡμέραις
speculæ. Conturbatus in visione cordis sui,
σκοπιᾶς. τεθορυβημένος ἐν ὁράσει καρδίας αὐτοῦ, 7
tāquā qui euasit à facie belli, In tempore
ὡς ἐκπεφευγὼς ἀπὸ προσώπου πολέμου. ἐν καιρῷ σω-
salutis suæ exsurrexit & admirans in nul-
τηρίας αὐτοῦ ἐξηγέρθη καὶ ἀποθαυμάζων εἰς οὐδέ-
lum timorem: Cum omni carne ab homine vsque ad
να φόβον. μετὰ πάσης σαρκὸς ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως 8
pecus, & super peccatores septupla, ad
κτήνους, καὶ ἐπὶ ἁμαρτωλῶν ἑπταπλάσια πρὸς
hæc Mors & contentio & romphæa, & sanguis,
ταῦτα. θάνατος καὶ ἔρις καὶ ῥομφαία καὶ αἷμα, 9
eiectiones famis & contritionis, & flagelli.
ἐπαγωγαὶ λιμοῦ καὶ συντρίμματος καὶ μάστιγος.
In iniquos creata sunt hæc omnia, & propter il-
ἐπὶ τοὺς ἀνόμους ἐκτίσθη ταῦτα πάντα, καὶ δι' αὐ-
los factum est diluuium. Omnia quæcunque de terra,
τοὺς ἐγένετο ὁ κατακλυσμός. πάντα ὅσα ἀπὸ γῆς, 10
in terram reuertuntur & ab aquis in mare
εἰς γῆν ἀναστρέφει καὶ ἀπὸ ὑδάτων εἰς θάλασσαν
deflectunt. Omnia munus & iniustitia delebitur
ἀνακάμπτει. πᾶν δῶρον καὶ ἀδικία ἐξαλειφθήσεται. 11
Et fides in seculum stabit Opes iniu-
καὶ πίστις εἰς τὸν αἰῶνα στήσεται. χρήματα ἀδί- 12
storum sicut fluuius siccabuntur, & sicut tonitruū magnum
κων ὡς ποταμὸς ξηρανθήσεται, καὶ ὡς βροντὴ μεγάλη 13
in pluuiis personabunt. In aperiendo ipsum manus læ-
ἐν ὑετῷ ἐξηχήσει. ἐν τῷ ἀνοῖξαι αὐτὸν χεῖρας εὐ- 14
tabitur, sic præuaricatores in consummationē
φρανθήσεται, οὕτως οἱ παραβαίνοντες εἰς συντέλειαν
deficient Posteri impiorum non multiplicabunt ramos,
ἐκλείψουσιν. ἔκγονα ἀσεβῶν οὐ πληθυνεῖ κλάδους, 15
& radices immundæ super præcipitem petram. Viriditas
καὶ ῥίζαι ἀκάθαρτοι ἐπ' ἀκροτόμου πέτρας. ἄχι 16
super omnem aquam & labij fluminis ante om-
ἐπὶ παντὸς ὕδατος καὶ χείλους ποταμοῦ πρὸ παν-
ne fœnum euelletur. Gratia sicut paradi-
τὸς χόρτου ἐκτιλήσεται. χάρις ὡς παράδει- 17
sus cum benedictionibus, & misericordia in seculum
σος ἐν εὐλογίαις καὶ ἐλεημοσύνη εἰς τὸν αἰῶνα
permanet. Vita sibi sufficientis operarij dulcis e-
διαμένει. ζωὴ αὐτάρκους ἐργάτου γλυκανθή- 18
rit, & super vtraque qui inuenit thesau-
σεται, καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα ὁ εὑρίσκων θησαυ-
rum. Filij & ædificatio ciuitatis firmant no-
ρόν. τέκνα καὶ οἰκοδομὴ πόλεως στηρίζουσιν ὄνο- 19
men. Vinum & musica lætificant cor: & super
μα. οἶνος καὶ μουσικὴ εὐφραίνουσι καρδίαν, καὶ ὑπὲρ 20

vtraque dilectio sapientiæ. Tibia & psalte-
ἀμφότερα ἀγάπησις σοφίας. αὐλὸς καὶ ψαλτή- 21
rium suauē faciūt melodiā, & super vtraque lingua
ριον ἡδύνουσι μέλη, καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα γλῶσσα ἡ-
suauis. Gratiam & pulchritudinē desiderabit oculus: &
δεῖα. χάριν καὶ κάλλος ἐπιθυμήσει ὀφθαλμός, καὶ 22
super vtraque viriditatem seminis. Amicus & soda-
ὑπὲρ ἀμφότερα χλόην σπόρου. φίλος καὶ ἑταῖ- 23
lis ad tempus occurrentes, & super vtraque mulier
ρος εἰς καιρὸν ἀπαντῶντες, καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα γυνὴ
cum viro. Fratres & auxilium ad tempus tribu-
μετὰ ἀνδρός. ἀδελφοὶ καὶ βοήθεια εἰς καιρὸν θλί- 24
lationis, & super vtraque eleemosyna liberabit. Au-
ψεως, καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα ἐλεημοσύνη ῥύσεται. χρυ- 25
rum & argentum statuent pedem, & super vtra-
σίον καὶ ἀργύριον ἐπιστήσουσι πόδα, καὶ ὑπὲρ ἀμφό-
que consilium approbatur. Diuitiæ & vires exal-
τερα βουλὴ εὐδοκιμεῖται. χρήματα καὶ ἰσχὺς ἀνυ- 26
tabunt cor, & super vtraque timor Domini.
ψώσουσι καρδίαν, καὶ ὑπὲρ ἀμφότερα φόβος κυρίου.
Non est in timore Domini minoratio & non est quære-
οὐκ ἔστιν ἐν φόβῳ κυρίου ἐλάττωσις, καὶ οὐκ ἔστι ζητῆ- 27
re sibi auxilium. Timor Domini sicut paradisus
σαι ἐν αὐτῷ βοήθειαν. φόβος κυρίου ὡς παράδεισος 28
benedictionis, & super omnem gloriam aperuit illum. Fi-
εὐλογίας, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν δόξαν ἐκάλυψεν αὐτόν. τέ- 29
li vitam mendicitatis ne viuas, melius mori
κνον ζωὴν ἐπαιτήσεως μὴ βιώσῃς, κρεῖσσον ἀποθα-
quàm mendicare. vir respiciens ad alienam men-
νεῖν ἢ ἐπαιτεῖν. ἀνὴρ βλέπων εἰς ἀλλοτρίαν τρά- 30
sam non habet vitam in ratione vitæ, inquinabit
πεζαν οὐκ ἔχει βίον ἐν λογισμῷ ζωῆς, ἀλισγήσει
animam suam in cibis alienis. Vir autem
ψυχὴν αὐτοῦ ἐν ἐδέσμασιν ἀλλοτρίοις. ἀνὴρ δὲ ἐ- 31
sapiens & eruditus custodiet. In
πιστήμων καὶ πεπαιδευμένος φυλάξεται. ἐν στό- 32
ore impudentis indulcabitur mendicitas, & in ven-
ματι ἀναιδοῦς γλυκανθήσεται ἐπαίτησις, καὶ ἐν κοι-
tre eius ignis ardebit.
λίᾳ αὐτοῦ πῦρ καυθήσεται.

CAP. XLI. μα΄.

O mors quàm amara tui memoria homi-
Ὦ θάνατε, ὡς πικρόν σου τὸ μνημόσυνον ἀνθρώ- 1
ni pacificè viuenti in his quæ sunt eius. Viro
πῳ εἰρηνεύοντι ἐν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ. ἀνδρὶ 2
quieto & prospero in omnibus & adhuc valenti
ἀπερισπάστῳ καὶ εὐοδουμένῳ ἐν πᾶσι καὶ ἔτι ἰσχύοντι
accipere cibum. O mors bonum tuum iudi-
ἐπιδέξασθαι τροφήν. ὦ θάνατε, καλόν σου τὸ κρί- 3
cium est homini indigenti, & diminuto viribus:
μά ἐστιν ἀνθρώπῳ ἐπιδεομένῳ καὶ ἐλασσουμένῳ ἰσχύϊ
In vltima senecta cōstituto & occupato de omnibus, & non
ἐσχατογήρῳ καὶ περισπωμένῳ περὶ πάντων, καὶ ἀπει- 4
credenti, & ei qui perdidit expectationem. Ne ti-
θοῦντι καὶ ἀπολωλεκότι τὴν ὑπομονήν. μὴ εὐλα- 5
meas iudicium mortis: memento priorum te & vlti-
βοῦ κρίμα θανάτου· μνήσθητι προτέρων σου καὶ ἐσχά-
morum, hoc enim iudicium tuæ carni à Domino. Et
των, τοῦτο γὰρ τὸ κρίμα σῇ σαρκὶ παρὰ κυρίου. καὶ 6
quid recusas in beneplacito Altissimi? siue decem, siue cen-
τί ἀπαναίνῃ ἐν εὐδοκίᾳ ὑψίστου; εἴτε δέκα, εἴτε ἑκα-
tum, siue mille anni. Non est in inferno redargutio
τὸν, εἴτε χίλια ἔτη, οὐκ ἔστιν ἐν ᾅδου ἐλεγμὸς 7
vitæ. Filij abominabiles fiunt, filij peccatorum,
ζωῆς. τέκνα βδελυρὰ γίνεται, τέκνα ἁμαρτωλῶν, 8
& qui conuersantur in vicinus impiorum. Filiorum
καὶ συναναστρεφόμενα παροικίαις ἀσεβῶν. τέκνων 9
peccatorum peribit hæreditas, & cum se-
ἁμαρτωλῶν ἀπολεῖται κληρονομία, καὶ μετὰ τοῦ σπέρ-
mine eorum continuè manet improperium. Patrem impium
10 ματος αὐτῶν ἐνδελεχιεῖ ὄνειδος. πατρὶ ἀσεβεῖ
accusabunt filij, quoniam propter illū erunt in opprobrio. Væ
11 μέμψεται τέκνα, ὅτι δι' αὐτὸν ὀνειδισθήσονται. οὐαὶ
vobis viri impii, qui dereliquistis legem
ὑμῖν ἄνδρες ἀσεβεῖς, οἵτινες ἐγκατελίπετε νόμον
Altissimi. Si enim multiplicati fueritis in perditionem: &
12 ὑψίστου. ἐὰν γὰρ πληθυνθῆτε, εἰς ἀπώλειαν· καὶ
si nati fueritis, in maledictionem nati eritis: & si mortui
ἐὰν γεννηθῆτε εἰς κατάραν γεννηθήσεσθε· καὶ ἐὰν ἀπο-
fueritis, in maledictionem diuisi eritis. Omnia quæcūque
13 θάνητε, εἰς κατάραν μερισθήσεσθε. πάντα ὅσα
ex terra, in terram reuertentur, sic impij in perditio-
ἐκ γῆς, εἰς γῆν ἀπελεύσεται, οὕτως ἀσεβεῖς εἰς ἀπώ-
nem. Luctus hominum in corporibus ipsorum, nomen
14 λειαν. πένθος ἀνθρώπων ἐν σώμασιν αὐτῶν, ὄνομα
autem hominum non bonum delebitur. Cu-
15 δὲ ἀνθρώπων οὐκ ἀγαθὸν ἐξαλειφθήσεται. φρόν-
ram habe de nomine, illud enim tibi permanet plus quā mille
τισον περὶ ὀνόματος, αὐτὸ γάρ σοι διαμένει, ἢ χίλιοι
thesauri magni auri. Bonæ vitæ nume-
16 θησαυροὶ μεγάλοι χρυσίου. ἀγαθῆς ζωῆς ἀριθ-
rus dierum, & bonum nomen in secula permanet.
μὸς ἡμερῶν, καὶ ἀγαθὸν ὄνομα εἰς αἰῶνα διαμένει.
Disciplinam in pace conseruate filij Sa-
17 18 παιδείαν ἐν εἰρήνῃ συντηρήσατε τέκνα. σο-
pientia abscondita & thesaurus innisus, quæ vtilitas
φία κεκρυμμένη καὶ θησαυρὸς ἀφανής, τίς ὠφέλεια
in vtrisque? Melior homo qui abscondit
19 ἐν ἀμφοτέροις; κρείσσων ἄνθρωπος ἀποκρύπτων
stultitiam suam, quàm homo qui abscondit sa-
τὴν μωρίαν αὐτοῦ, ἢ ἄνθρωπος ἀποκρύπτων τὴν σο-
pientiam suam. Igitur verebitur in ver-
20 φίαν αὐτοῦ. τοιγαροῦν ἐντράπητε ἐπὶ τῷ ῥή-
bo meo. non enim est omnem verecundiam seruare
ματί μου· οὐ γάρ ἐστι πᾶσαν αἰσχύνην διαφυλάξαι
bonum, & nō omnia omnibus in fide approbantur.
καλόν, καὶ οὐ πάντα τοῖς πᾶσιν ἐν πίστει εὐδοκιμεῖται.
Erubescite à patre & matre de fornicatione &
21 αἰσχύνεσθε ἀπὸ πατρὸς καὶ μητρὸς περὶ πορνείας, καὶ
à duce & potente de mendacio, & à
22 ἀπὸ ἡγουμένου καὶ δυνάστου περὶ ψεύδους, καὶ ἀπὸ
iudice & principe de delicto, à synago-
κριτοῦ καὶ ἄρχοντος περὶ πλημμελείας, ἀπὸ συναγω-
ga & plebe de iniquitate. A socio & amico
23 γῆς καὶ λαοῦ περὶ ἀνομίας. ἀπὸ κοινωνοῦ καὶ φίλου
de iniustitia, & à loco vbi habitas. De fur-
24 περὶ ἀδικίας, καὶ ἀπὸ τόπου οὗ παροικεῖς, περὶ κλο-
to de veritate Dei & testamento, & à fixione
πῆς ἀπὸ ἀληθείας θεοῦ καὶ διαθήκης, καὶ ἀπὸ πήξεως
cubiti in panibus à contemptu acceptionis &
ἀγκῶνος ἐπ' ἄρτοις. ἀπὸ σκορακισμοῦ λήψεως καὶ
dationis, Et à salutante de silentio. ab
25 δόσεως, καὶ ἀπὸ ἀσπαζομένων περὶ σιωπῆς. ἀπὸ
inspectione mulieris meretricis, & ab auersione vul-
ὁράσεως γυναικὸς ἑταίρας, καὶ ἀπὸ ἀποστροφῆς προσ-
tus hominis nobilis. Ab ablatione par-
26 ώπου ἀνθρώπου εὐγενοῦς. ἀπὸ ἀφαιρέσεως μερί-
tis & dationis, & ab animaduersione mulieris coniu-
δος καὶ δόσεως, καὶ ἀπὸ κατανοήσεως γυναικὸς ὑπάν-
gatæ. A curiositate & ancilla, & ne steto-
27 δρου, ἀπὸ περιεργίας καὶ παιδίσκης καὶ μὴ ἐπιστῇ-
ris ad cubiculum eius. Ab amico de ser-
28 ς ἐπὶ τὴν κοίτην αὐτῆς. ἀπὸ φίλων περὶ λό-
monibus improperij, & postquam dederis, ne improperes.
29 γων ὀνειδισμοῦ, καὶ μετὰ τὸ δοῦναι, μὴ ὀνείδιζε.

CAP. XLII. μβ΄.

Καὶ

Et ab iteratione & sermone auditus,& reue-
Καὶ ἀπὸ δευτερώσεως καὶ λόγου ἀκοῆς, καὶ ἀποκα- 1
latione de sermonibus absconditis. Et eris verecundus
λύψεως περὶ λόγων κρυφίων· καὶ ἔσῃ αἰσχυντηρὸς
verè, & inuenies gratiam in conspectu omnis homi-
ἀληθινῶς, καὶ εὑρίσκων χάριν ἔναντι παντὸς ἀνθρώ-
nis. Ne de his erubescas, & ne accipias perso-
που, μὴ περὶ τούτων αἰσχυνθῇς, καὶ μὴ λάβῃς πρόσωπ- 2
nam vt pecces. De lege Altissimi & testamen-
ον τοῦ ἁμαρτάνειν. περὶ νόμου ὑψίστου καὶ διαθή- 3
to, & de iudicio iustificare impium. De
κης, καὶ περὶ κρίματος δικαιῶσαι τὸν ἀσεβῆ. περὶ 4
verbo socij & viatorum & de datione hæredi-
λόγου κοινωνοῦ καὶ ὁδοιπόρων καὶ περὶ δόσεως κληρονο-
tatis amicorum. Et diligentia stateræ & ponderum. De
μίας ἑταίρων, καὶ ἀκριβείας ζυγοῦ καὶ σταθμῶν. περὶ 5
acquisitione multorum & paucorum. De differente vendi-
κτήσεως πολλῶν καὶ ὀλίγων· περὶ διαφόρου πρά-
tione mercatorum,& de disciplina filiorum multa. & ser-
σεως ἐμπόρων, καὶ περὶ παιδείας τέκνων πολλῆς. καὶ οἰ-
uo pessimo latus sanguinare. Super mulierem ne-
κέτῃ πονηρῷ πλευρὰν αἱμάξαι. ἐπὶ γυναικὶ πο- 7
quam bonum signaculum. Et vbi manus multæ clau-
νηρᾷ καλὸν σφραγίς, καὶ ὅπου χεῖρες πολλαί, κλεῖ- 8
de. Si tradideris, in numero & pondere, & datio &
σον. ὃ ἐὰν παραδιδῷς, ἐν ἀριθμῷ καὶ σταθμῷ, καὶ δόσις καὶ
acceptio omnia in scriptura. De disciplina amentis &
λῆψις πάντα ἐν γραφῇ. περὶ παιδείας ἀνοήτου καὶ 9
fatui & decrepiti litigantis cum iuuenibus & eris
μωροῦ καὶ ἐσχατογήρου κρινομένου πρὸς νέους. καὶ ἔσῃ
eruditus verax, & approbatus coram
πεπαιδευμένος ἀληθινός, καὶ δεδοκιμασμένος ἔναντι
omni viuente. Filia patri abscondita
παντὸς ζῶντος. θυγάτηρ πατρὶ ἀπόκρυφος ἀ- 10
vigilia, & sollicitudo eius aufert somnum, & in
γρυπνία, καὶ ἡ μέριμνα αὐτῆς ἀφιστᾷ ὕπνον, καὶ ἐν
iuuentute eius ne forte abutatur flore ætatis,& cū cohabitauerit,
νεότητι αὐτῆς μήποτε παρακμάσῃ καὶ συνῳκηκυῖα
ne forte odio habeatur. In virginitate ne quando polluatur,
μήποτε μισηθῇ. ἐν παρθενίᾳ μήποτε βεβηλωθῇ, 11
& in paternis suis grauida fiat. & cum vi-
καὶ ἐν τοῖς πατρικοῖς αὐτῆς ἔγκυος γένηται. καὶ μετὰ ἀν-
ro existens ne forte transgrediatur,& cū cohabitauerit, ne forte
δρὸς οὖσα μήποτε παραβῇ, καὶ συνῳκηκυῖα μήποτε
sterilis fit. Super filiam inuertibilem firma
στειρωθῇ. ἐπὶ θυγατρὶ ἀδιατρέπτῳ στερέωσον 12
custodiam, ne quando faciat te ludibrium inimicis,
φυλακήν, μήποτε ποιήσῃ σε ἐπίχαρμα τοῖς ἐχθροῖς,
loquelam in ciuitate & appellationem populi, & confundat te
λαλιὰν ἐν πόλει καὶ ἔκκλητον λαοῦ, καὶ καταισχύνῃ σε
in multitudine multorum. Omni homini ne aspicias
ἐν πλήθει πολλῶν. παντὶ ἀνθρώπῳ μὴ ἔμβλεπε 13
in pulchritudine,& in medio mulierum ne commoreris.
ἐν κάλλει, καὶ ἐν μέσῳ γυναικῶν μὴ συνέδρευε.
De enim vestimentis procedit tinea & à muliere
ἀπὸ γὰρ ἱματίων ἐκπορεύεται σής, καὶ ἀπὸ γυναικὸς 14
iniquitas mulieris. Melior iniquitas viri, quàm bene-
πονηρία γυναικός. κρείσσων πονηρία ἀνδρὸς ἢ ἀγα- 15
faciens mulier. mulier confundens in opprobrium.
θοποιὸς γυνή. γυνὴ καταισχύνουσα εἰς ὀνειδισμόν.
Memor ero igitur operum Domini, & quæ vidi enarra-
μνησθήσομαι δὴ τὰ ἔργα κυρίου, καὶ ἃ ἑώρακα ἐκδιη- 16
bo. in sermonibus Domini opera eius. Et Sol
γήσομαι. ἐν λόγοις κυρίου τὰ ἔργα αὐτοῦ. καὶ ἥλιος 17
illuminans in omnibus inspexit, & gloria Domini
φωτίζων κατὰ πάντα ἐπέβλεψε, καὶ τῆς δόξης κυρίου
plenum opus eius. Non induxit sanctos
πλῆρες τὸ ἔργον αὐτοῦ. οὐκ ἐνεποίησε τοῖς ἁγίοις 18
Domini, vt enarrent omnia mirabilia sua: fir-
κυρίου ἐκδιηγήσασθαι πάντα τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἃ ἐστε-
mauit Dominus omnipotens, vt firmaretur in gloria sua
ρέωσε κύριος παντοκράτωρ, στηριχθῆναι ἐν δόξῃ αὐ-
vniuersum. Abyssum & cor inuestigauit: & in
19 τοῦ τὸ πᾶν. ἄβυσσον καὶ καρδίαν ἐξίχνευσε, καὶ ἐν
astutiis eorum excogitauit. Cognouit enim Altissimus
20 πανουργεύμασιν αὐτῶν διενοήθη. ἔγνω γὰρ ὁ ὕψιστος
omnem cognitionem,& inspexit in signa seculi.
πᾶσαν εἴδησιν, καὶ ἐνέβλεψεν εἰς σημεῖα αἰῶνος. ἀ-
Annuncians præterita & futura, & re-
παγγέλλων τὰ παρεληλυθότα καὶ τὰ ἐσόμενα, καὶ ἀπο-
uelans vestigia occultorum. Nō præterit illum omnis
21 καλύπτων ἴχνη ἀποκρύφων. οὐ παρῆλθεν αὐτὸν πᾶν
cogitatus non absconsus est ab illo, neque vllus sermo
διανόημα· οὐκ ἐκρύβη ἀπ' αὐτοῦ οὐδὲ εἷς λόγος.
Magnalia per sapientiam suam decorauit, qui est
22 τὰ μεγαλεῖα τῆς σοφίας αὐτοῦ ἐκόσμησεν· ὅς ἐστι
ante seculum & in seculum: Neque additus est, neque
23 πρὸ τοῦ αἰῶνος καὶ εἰς τὸν αἰῶνα, οὔτε προσετέθη οὔτε
diminutus est & non indiget alicuius consiliarij:
ἠλαττώθη· καὶ οὐ προσεδεήθη οὐδενὸς συμβούλου,
Quia omnia opera eius desiderabilia, & vsque ad scin-
24 ὡς πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐπιθυμητά, καὶ ἕως σπιν-
tillam est considerari. Omnia hæc viuunt & manent in
25 θῆρος ἐστὶ θεωρῆσαι. πάντα ταῦτα ζῇ καὶ μένει εἰς
seculum in omnibus necessitatibus,& omnia obediunt.
τὸν αἰῶνα ἐν πάσαις χρείαις, καὶ πάντα ὑπακούει.
Omnia duplicia vnum contra vnum, & non fe-
26 πάντα δισσά, ἓν κατέναντι τοῦ ἑνός, καὶ οὐκ ἐποί-
cit quicquā defectuosū. Vnum vnius firmauit bona &
27 ησεν οὐδὲν ἔλλειπον. ἓν τοῦ ἑνὸς ἐστερέωσε τὰ ἀγαθά, καὶ
quis satiabitur videns gloriam Dei?
τίς πλησθήσεται ὁρῶν δόξαν θεοῦ;

CAP. XLIII. μγ'.

Superbia altitudinis firmamentum munditiæ, species
1 Γαυρίαμα ὕψους στερέωμα καθαριότητος, εἶδος
cæli in visione gloriæ. Sol in aspectu an-
2 οὐρανοῦ ἐν ὁράματι δόξης. ἥλιος ἐν ὀπτασίᾳ διαγγέλ-
nuncians in glorioso, vas admirabile opus Altissimi.
λων ἐν ἐνδόξῳ, σκεῦος θαυμαστὸν ἔργον ὑψίστου.
In meridie eius arefacit regionem,& in con-
3 ἐν μεσημβρίᾳ αὐτοῦ ἀναξηραίνει χώραν, καὶ ἐναν-
spectu ardoris eius quis sustinebit fornacem insufflans
τίον καύματος αὐτοῦ τίς ὑποστήσεται; κάμινον φυσῶν
in operibus ardoris, Tripliciter Sol exurens
4 ἐν ἔργοις καύματος, τριπλάσιον ἥλιος ἐκκαίων
montes: vapores igneos exsufflans, & refulgens ra-
ὄρη. ἀτμίδας πυρώδεις ἐκφυσῶν καὶ ἐκλάμπων ἀκ-
diis, obfuscat oculos. Magnus Dominus qui fe-
5 τῖνας ἀμαυροῖ ὀφθαλμούς. μέγας κύριος ὁ ποιή-
cit illum, & in sermonibus eius cessare fecit iter. Et
6 σας αὐτόν, καὶ ἐν λόγοις αὐτοῦ κατέπαυσε πορείαν. καὶ
Lunam fecit in statum ad tempus suum demon-
σελήνην ἐποίησεν εἰς στάσιν εἰς καιρὸν αὐτῆς, ἀνά-
strationem temporum,& signum seculi. Et à Luna
7 δειξιν χρόνων, καὶ σημεῖον αἰῶνος. καὶ ἀπὸ σελήνης
signum festiuitatis luminare quod minuitur in consummatione.
σημεῖον ἑορτῆς φωστὴρ μειούμενος ἐπὶ συντελείας.
Mensis secundum nomen eius est. Crescens miri-
8 μὴν κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐστιν. αὐξανόμενος θαυ-
ficauit mutatione. Vas castrorum in altitudine in
9 μαστῶς ἐν ἀλλοιώσει. σκεῦος παρεμβολῶν ἐν ὕψει, ἐν
firmamento cæli resplendens. Species cæli glo-
10 στερεώματι οὐρανοῦ ἐκλάμπων. κάλλος οὐρανοῦ δό-
ria stellarum, ornatus illuminans in altissimis Domini. In
11 ξα ἄστρων, κόσμος φωτίζων ἐν ὑψίστοις κυρίου. ἐν
sermonibus sācti sistent condemnationem,& nō accendent
λόγοις ἁγίου στήσονται κατὰ κρίμα, καὶ οὐ μὴ ἐκλυθῶ-

tur in custodia sua. Vide arcum, & benedic eum
σιν ἐν φυλακῇ αὐτῶν. ἴδε τόξον, καὶ εὐλόγησον τὸν 12
qui fecit illum, valde speciosum in splendore
ποιήσαντα αὐτό, σφόδρα ὡραῖον ἐν τῷ αὐγάσματι
suo. Gyrauit cælum in circuitione gloriæ: manus
αὐτοῦ. ἐγύρωσεν οὐρανὸν ἐν κυκλώσει δόξης· χεῖρες 13
Altissimi extenderunt illum. Imperio suo cessare
ὑψίστου ἐτάνυσαν αὐτό. προστάγματι αὐτοῦ κατέ- 14
fecit niuem & accelerat coruscationes iudicij sui.
παυσε χιόνα, καὶ ταχύνει ἀστραπὰς κρίματος αὐτοῦ.
Propterea aperti sunt thesauri, & euolauerunt nu-
διὰ τοῦτο ἠνεώχθησαν θησαυροί, καὶ ἐξέπτησαν νεφέ- 15
bes sicut volatilia. In magnitudine sua fortificauit nubes,
λαι ὡς πετεινά. ἐν μεγαλείῳ αὐτοῦ ἴσχυσεν νεφέλας, 16
& confracti sunt lapides grandinis. Vox tonitrui e-
καὶ διεθρύβησαν λίθοι χαλάζης. φωνὴ βροντῆς αὐ- 18
ius dolere fecit terram, & in aspectu eius commouebūtur mōtes.
τοῦ ὠδίνησε γῆν, καὶ ἐν ὀπτασίᾳ αὐτοῦ σαλευθήσεται ὄρη.
In voluntate eius flabit Notus, & tempestas Boreæ
ἐν θελήματι αὐτοῦ πνεύσεται νότος, καὶ καταιγὶς βορέου
& conuersio spiritus Sicut aues volantes
καὶ συστροφὴ πνευμάτων, ὡς πετεινὰ καθιπτάμενα 19
dispergit niuem, & sicut locusta destruens descensus
πάσσει χιόνα, καὶ ὡς ἀκρὶς καταλύουσα ἡ κατάβασις
eius. Pulchritudinem candoris eius admirabitur o-
αὐτῆς. κάλλος λευκότητος αὐτοῦ ἐκθαυμάσει ὀφ- 20
culus, & super imbrem eius expauescet cor.
θαλμός, καὶ ἐπὶ τοῦ ὑετοῦ αὐτοῦ ἐκστήσεται καρδία.
Et glaciem sicut salem super terram effundit, & congelata fiunt
καὶ πάχνην ὡς ἅλας ἐπὶ γῆν χέει, καὶ παγεῖσα γίνεται 21
sudium cacumina. Frigidus ventus Aquilo flabit,
σκολόπων ἄκρα. ψυχρὸς ἄνεμος βορέας πνεύσει, 22
& gelabitur gelu ab aqua, super omnē cōgrega-
καὶ παγήσεται κρύσταλλος ἀφ᾽ ὕδατος, ἐπὶ πᾶσαν συνα-
tionem aquæ quiescet, & tāquā loricam induet
γωγὴν ὕδατος καταλύσει, καὶ ὡς θώρακα ἐνδύσεται
aquam. Deuorabit montes & desertum incendet, &
τὸ ὕδωρ. καταφάγεται ὄρη καὶ ἔρημον ἐκκαύσει, καὶ 23
extinguet viriditatem sicut ignem. Medicina omniū in festi-
ἀποσβέσει χλόην ὡς πῦρ. ἴασις πάντων κατὰ σπου- 24
natione, nebulæ ros occurrens ab ardore læti-
δήν, ὁμίχλη δρόσος ἀπαντῶσα ἀπὸ καύσωνος ἱλα-
ficabit. In sermone eius quieuit abyssus, & plan-
ρώσει. λογισμῷ αὐτοῦ ἐκόπασεν ἄβυσσον, καὶ ἐφύ- 25
tauit in ea insulas. Qui nauigant ma-
τευσεν ἐν αὐτῇ νήσους. οἱ πλέοντες τὴν θάλασ- 26
re enarrant periculum eius, & auditionibus auriū
σαν διηγοῦνται τὸν κίνδυνον αὐτῆς, καὶ ἀκοαῖς ὠτίων
nostrarum admiramur. Et illic inopinata & mi-
ἡμῶν θαυμάζομεν. καὶ ἐκεῖ τὰ παράδοξα καὶ θαυ- 27
rabilia opera, varietas omnis animalis, ducretio belluarum.
μάσια ἔργα, ποικιλία παντὸς ζώου, κτίσις κητῶν.
Et propter ipsū prosperatur angelus eius, & in sermone eius com-
δι᾽ αὐτὸν εὐοδοῖ ὁ ἄγγελος αὐτοῦ, καὶ ἐν λόγῳ αὐτοῦ σύγ- 28
posita sunt omnia. Multa dicemus, & non assequē-
κειται τὰ πάντα. πολλὰ ἐροῦμεν, καὶ οὐ μὴ ἐφικώ- 29
mur, & consummationem sermonū ipse est in omnibus. Glo-
μεθα, καὶ συντέλεια λόγων αὐτός ἐστι τὸ πᾶν. δοξά- 30
riantes vbi valebimus: ipse enim magnus vltra omnia
ζοντες ποῦ ἰσχύσομεν. αὐτὸς γὰρ μέγας παρὰ πάντα
opera sua. Terribilis Dominus & magnus vehementer,
τὰ ἔργα αὐτοῦ. φοβερὸς κύριος καὶ μέγας σφόδρα, 31
& mirabilis potentia ipsius. Glorificantes Do-
καὶ θαυμαστὴ ἡ δυναστεία αὐτοῦ. δοξάζοντες κύ- 32
minum exaltate, quantum potestis, excedet enim &
ριον ὑψώσατε, καθόσον δύνασθε, ὑπερέξει γὰρ καὶ
amplius. Et exaltantes eum multiplicate in viribus. Ne
ἔτι. καὶ ὑψοῦντες αὐτὸν πληθύνατε ἐν ἰσχύϊ. μὴ 33 34
laboretis, non enim assequemini. Quis vidit illum, &
κοπιᾶτε, οὐ γὰρ μὴ ἐφίκησθε. τίς ἑώρακεν αὐτόν, καὶ 35

enarrabit? & quis magnificabit eum sicut est? Mul-
36 ἐκδιηγήσεται; καὶ τίς μεγαλυνεῖ αὐτὸν καθώς ἐστι; πολ-
ta abscondita sunt maiora his, pauca vidi-
λὰ ἀπόκρυφά ἐστι μείζονα τούτων, ὀλίγα ἑωράκα-
mus operum eius. Omnia enim fecit Dominus,
37 μεν τῶν ἔργων αὐτοῦ. πάντα γὰρ ἐποίησεν ὁ κύριος
& piis dedit sapientiam.
καὶ τοῖς εὐσεβέσιν ἔδωκε σοφίαν.

CAP. XLIIII. μδ΄.

Laudemus iam viros gloriosos & patres
1 Αἰνέσωμεν δὴ ἄνδρας ἐνδόξους καὶ τοὺς πατέρας ἡ-
nostros generatione. Multam gloriam creauit Dominus in
2 μῶν τῇ γενέσει. πολλὴν δόξαν ἔκτισεν ὁ κύριος ἐν
eis magnificentia sua à seculo. Dominus
3 αὐτοῖς τῇ μεγαλωσύνῃ αὐτοῦ ἀπ᾽ αἰῶνος. κυριεύοντες
in regnis suis & viri nominandi in po-
ἐν ταῖς βασιλείαις αὐτῶν, καὶ ἄνδρες ὀνομαστοὶ ἐν δυ-
tentia. consiliantes in intellectu suo qui annunciauerunt
νάμει. βουλεύοντες ἐν συνέσει αὐτῶν ἀπηγγελκότες
in prophetiis Duces populi in consiliis, &
4 ἐν προφητείαις. ἡγούμενοι λαοῦ ἐν διαβουλίοις, καὶ
in intellectu literaturæ populi. Sapiētes sermones in di-
5 ἐν συνέσει γραμματείας λαοῦ. σοφοὶ λόγοι ἐν παι-
sciplina eorum requirentes melodias musicorum & enar-
δείᾳ αὐτῶν. ἐκζητοῦντες μέλη μουσικῶν καὶ δι-
rantes carmina scriptis. Viri diuites submini-
6 ηγούμενοι ἔπη ἐν γραφῇ. ἄνδρες πλούσιοι κεχορηγη-
strati in fortitudine, pacificè agētes in habitationibus suis.
μένοι ἐν ἰσχύϊ, εἰρηνεύοντες ἐν κατοικίαις αὐτῶν.
Omnes hi in generationibus gloriā adepti sunt & in die-
7 πάντες οὗτοι ἐν γενεαῖς ἐδοξάσθησαν, καὶ ἐν ταῖς ἡμέ-
bus suis gloriationem. Sunt eorum qui reliquerunt
8 ραις αὐτῶν καύχημα. εἰσὶν αὐτῶν οἳ κατέλιπον
nomen vt enarrarentur laudes. Et sunt, quorum
9 ὄνομα τοῦ ἐκδιηγήσασθαι ἐπαίνους. καὶ εἰσὶν, ὧν
non est memoria, & perierunt quasi non fue-
οὐκ ἔστι μνημόσυνον, καὶ ἀπώλοντο ὡς οὐχ ὑπάρ-
runt, & nati sunt quasi non nati, & filij eo-
ξαντες, καὶ ἐγένοντο ὡς οὐ γεγονότες, καὶ τὰ τέκνα αὐ-
rum post eos. Sed hi viri misericordiæ, quorum
10 τῶν μετ᾽ αὐτούς. ἀλλ᾽ ἢ οὗτοι ἄνδρες ἐλέους, ὧν αἱ δι-
iustitiæ eorum non sunt obliuioni traditæ. Cum se-
11 καιοσύναι αὐτῶν οὐκ ἐπελήσθησαν. μετὰ τοῦ σπέρ-
mine eorum permanet bona hæreditas nepotes
ματος αὐτῶν διαμένει ἀγαθὴ κληρονομία ἔκγονα
eorum in testamentis. In testamentis est
12 αὐτῶν ἐν ταῖς διαθήκαις. ἐν διαθήκαις ἔστη τὸ
semen eorum, & filij eorum post eos Vsq; in
13 σπέρμα αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν μετ᾽ αὐτούς. ἕως
seculum manet semen eorum, & gloria eorum non
αἰῶνος μένει σπέρμα αὐτῶν, καὶ ἡ δόξα αὐτῶν οὐκ
delebitur. Corpora eorum in pace sepulta
14 ἐξαλειφθήσεται. τὰ σώματα αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ ἐτά-
sunt, & nomen eorum viuit in generationē & generationē. Sa-
15 φη, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ζῇ εἰς γενεὰς καὶ γενεάς. σο-
pientiam ipsorum narrabunt populi, & laudem eorum
φίαν αὐτῶν διηγήσονται λαοί, καὶ τὸν ἔπαινον αὐτῶν
enunciat ecclesia. Enoch bene placuit Domino
16 ἐξαγγέλει ἐκκλησία. Ἐνὼχ εὐηρέστησε κυρίῳ
Deo, & translatus est exemplum pœnitentiæ gene-
θεῷ, καὶ μετετέθη ὑπόδειγμα μετανοίας ταῖς γε-
rationibus. Noe inuentus est perfectus, iustus, in tempore iræ
17 νεαῖς. Νῶε εὑρέθη τέλειος, δίκαιος, ἐν καιρῷ ὀργῆς
factus est reconciliatio. Ideò factum est dilu-
18 ἐγένετο ἀντάλλαγμα. διὰ τοῦτο ἐγένετο ὁ κατα-
uium; Et testamenta seculi statuta sunt apud il-
κλυσμός, καὶ διαθῆκαι αἰῶνος ἐτέθησαν πρὸς αὐ-
τόν.

lum: ne deleretur diluuio omnis caro.
τόν· ἵνα μὴ ἐξαλειφθῇ κατακλυσμῷ πᾶσα σάρξ. 19
Abraham magnus pater multitudinis gentium, & non
ἀβραὰμ μέγας πατὴρ πλήθους ἐθνῶν, καὶ οὐχ 20
inuentus similis in gloria eius, qui conseruauit legem
εὑρέθη ὅμοιος ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, ὃς συνετήρησε νόμον
Altissimi & fuit in testamento cum illo. In
ὑψίστου καὶ ἐγένετο ἐν διαθήκῃ μετ' αὐτοῦ. ἐν 21
carne eius statuit testamentum, & in tentatione inuen-
σαρκὶ αὐτοῦ ἔστησε διαθήκην, καὶ ἐν πειρασμῷ εὑρέ-
tus est fidelis. Ideo in iuramento statuit illi, benedi-
θη πιστός. διὰ τοῦτο ἐν ὅρκῳ ἔστησεν αὐτῷ, ἐνευλο- 22
cere gentes in semine eius. Multiplicare illum quasi
γηθῆναι ἔθνη ἐν σπέρματι αὐτοῦ. πληθῦναι αὐτὸν ὡς 23
puluerem terræ, & hæreditare illos à
χοῦν τῆς γῆς, καὶ κατακληρονομῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ
mari usque ad mare, & à flumine usque ad extremū
θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμοῦ ἕως ἄκρου
terræ. Et in Isaac statuit sic propter Abraham
τῆς γῆς. καὶ ἐν τῷ ἰσαὰκ ἔστησεν οὕτως διὰ ἀβραὰμ 24
patrem eius Benedictionem omnium hominum & testamen-
τὸν πατέρα αὐτοῦ εὐλογίαν πάντων ἀνθρώπων καὶ διαθή- 25
tum, & quieuit super caput Iacob. A-
κην, καὶ κατέπαυσεν ἐπὶ κεφαλὴν ἰακώβ. ἐπέ- 26
gnouit eum in benedictionibus suis, & dedit illi hære-
γνω αὐτὸν ἐν εὐλογίαις αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ κληρο-
ditatem, & diuisit partem eius in tribubus, quas
νομίαν, καὶ διέστειλε μερίδας αὐτοῦ ἐν φυλαῖς αἷς
diuisit duodecim. Et eduxit ex eo vi-
ἐμέρισε δώδεκα. καὶ ἐξήγαγεν ἐξ αὐτοῦ ἄν- 27
rum misericordiæ inuenientem gratiam in oculis o-
δρα ἐλέους εὑρίσκοντα χάριν ἐν ὀφθαλμοῖς πά-
mnis carnis.
σης σαρκός.

CAP. XLV. με΄.

Dilectum à Deo & hominibus Moysem,
Ἠγαπημένον ὑπὸ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων μωσῆν, 1
cuius memoria in benedictionibus. Similem fecit eum
οὗ τὸ μνημόσυνον ἐν εὐλογίαις. ὡμοίωσεν αὐτὸν 2
gloriæ sanctorum, & magnificauit eum in timoribus
δόξῃ ἁγίων καὶ ἐμεγάλυνεν αὐτὸν ἐν φόβοις
inimicorum, in verbis suis signa cessare fecit.
ἐχθρῶν, ἐν λόγοις αὐτοῦ σημεῖα κατέπαυσε, 3
Et glorificauit illum in conspectu regum:
καὶ ἐδόξασεν αὐτὸν κατὰ πρόσωπον βασιλέων.
iussit illi ad populum suum, & ostendit illi
ἐνετείλατο αὐτῷ πρὸς λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ
gloriam suam. In fide & mansuetudine eius
τῆς δόξης αὐτοῦ. ἐν πίστει καὶ πραότητι αὐτοῦ 4
sanctificauit eum. elegit eum ex omni carne.
ἡγίασεν αὐτόν. ἐξελέξατο αὐτὸν ἐκ πάσης σαρκός.
Audire fecit eum vocem suam, & induxit illum
ἠκούτισεν αὐτὸν τῆς φωνῆς αὐτοῦ, καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸν 5
in caliginem Et dedit illi in conspectu præce-
εἰς τὸν γνόφον. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ κατὰ πρόσωπον ἐντο- 6
pta, legem vitæ & scientiæ: docuit Iacob
λάς, νόμον ζωῆς καὶ ἐπιστήμης· διδάξαι τὸν ἰακὼβ
testamentum, & iudicia sua Israel Aaron
διαθήκην, καὶ κρίματα αὐτοῦ τὸν ἰσραήλ. ἀαρὼν 7
exaltauit Sanctum similem illi fratrem eius de tri-
ὕψωσεν ἅγιον ὅμοιον αὐτῷ ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐκ φυ-
bu Leui Statuit ei testamentum æterni, & de-
λῆς λευί. ἔστησεν αὐτῷ διαθήκην αἰῶνος, καὶ ἔδω-
dit illi sacerdotium populi. beatificauit illum in ho-
κεν αὐτῷ ἱερατείαν λαοῦ. ἐμακάρισεν αὐτὸν ἐν εὐ-
nestate. Et circumcinxit eum vestimento gloriæ. in-
κοσμίᾳ, καὶ περιέζωσεν αὐτὸν περιστολὴν δόξης· ἐ- 8
duit eum consummatione gloriationis, & firma-
νέδυσεν αὐτὸν συντέλειαν καυχήματος, καὶ ἐστερέω-
uit eum in vasis virtutis; femoralia, & veste talarē
10 σεν αὐτὸν ἐν σκεύεσιν ἰσχύος περισκελῆ καὶ ποδήρη
& humerare. Et circumdedit eum sphærulis, au-
11 καὶ ἐπωμίδα, καὶ ἐκύκλωσεν αὐτὸν ῥοΐσκοις, χρυ-
reis tintinnabulis plurimis in circuitu, ad sonandum vocem in
σοῖς κώδωσι πλείστοις κυκλόθεν, ἠχῆσαι φωνὴν ἐν
gradibus suis: audibilem facere sonum in templo, & in
βήμασιν αὐτοῦ ἀκουστὸν ποιῆσαι ἦχον ἐν ναῷ, καὶ εἰς
memoriam filiis populi sui: Stola sancta auro
12 μνημόσυνον υἱοῖς λαοῦ αὐτοῦ, στολῇ ἁγίᾳ χρυσῷ
& hyacintho & purpura opere Polymitarii: rationali
13 καὶ ὑακίνθῳ καὶ πορφύρᾳ ἔργῳ ποικιλτοῦ. λογίῳ
iudicij signis veritatis, Retorto cocco opere
κρίσεως δήλοις ἀληθείας, κεκλωσμένῃ κόκκῳ ἔργῳ
artifici; lapidibus pretiosis sculpturis signaculi, in
τεχνίτου λίθοις πολυτελέσι γλύμμασι σφραγῖδος, ἐν
ligatura auri opere lapidarii: in memoriam scri-
δέσει χρυσίου ἔργῳ λιθουργοῦ εἰς μνημόσυνον ἐν γρα-
ptam sculpta secundum numerum filiorū Israel. Coro-
14 φῇ κεκολαμμένῃ κατ' ἀριθμὸν υἱῶν ἰσραήλ. στέφα-
nam auream super mitram, expressam signacu-
νον χρυσοῦν ἐπάνω κιδάρεως, ἐκτύπωμα σφραγῖ-
li sanctitatis, gloriationem honoris opera virtutis cor-
δος ἁγιάσματος καύχημα τιμῆς ἔργα ἰσχύος· ἐπι-
cupiscentias oculorum ornata pulchra. Ante
15 θυμήματα ὀφθαλμῶν κοσμούμενα ὡραῖα. πρὸ
eum non fuerunt talia, & usque in seculum non indu-
16 αὐτοῦ οὐ γέγονε τοιαῦτα, καὶ ἕως αἰῶνος οὐκ ἐνεδύ-
tus est alienigena: præter filios eius solum, & ne-
σατο ἀλλογενὴς πλὴν τῶν υἱῶν αὐτοῦ μόνον, καὶ τὰ ἔκ-
potes eius semper, Sacrificia illorum tota offe-
17 γονα αὐτοῦ διαπαντός. θυσίαι αὐτοῦ ὁλοκαρπω-
rentur quotidie assiduè bis. Repleuit
18 θήσονται καθ' ἡμέραν ἐνδελεχῶς δίς. ἐπλήρωσε
Moyses manus eius, & vnxit illum oleo san-
μωσῆς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἔχρισεν αὐτὸν ἐλαίῳ ἁ-
cto. Factum est illi in testamentum seculi, &
19 γίῳ. ἐγενήθη αὐτῷ εἰς διαθήκην αἰῶνος, καὶ τῷ
semini eius in die cæli; ad ministrandum ei
σπέρματι αὐτοῦ ἐν ἡμέραις οὐρανοῦ λειτουργεῖν αὐτῷ
simul, & sacerdotio fungēdū & benedicendum populo in
ἅμα καὶ ἱερατεύειν, καὶ εὐλογεῖν τὸν λαὸν ἐν τῷ
nomine suo. Elegit eum ab omni viuen-
20 ὀνόματι αὐτοῦ. ἐξελέξατο αὐτὸν ἀπὸ παντὸς ζῶν-
te, ad offerendam libationem Domino: incensum & bo-
τος προσαγαγεῖν κάρπωσιν κυρίῳ· θυμίαμα καὶ εὐω-
nū odorē in memoriam ad placandum pro populo.
δίαν εἰς μνημόσυνον ἐξιλάσκεσθαι περὶ τοῦ λαοῦ.
Dedit illi mandata eius potestatem in testamentis
21 ἔδωκεν αὐτῷ ἐντολὰς αὐτοῦ ἐξουσίαν ἐν διαθήκαις
iudiciorum ad docendum Iacob testimonia, & in
κριμάτων, διδάξαι τὸν ἰακὼβ τὰ μαρτύρια, καὶ ἐν
lege sua ad illuminandum Israël. Conspirauerunt in
22 νόμῳ αὐτοῦ φωτίσαι τὸν ἰσραήλ. ἐπισυνέστησαν
eum alieni, & zelauerunt eum in deserto: vi-
αὐτῷ ἀλλότριοι, καὶ ἐζήλωσαν αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ. ἄν-
ri qui circa Dathan & Abiron, & congregatio
δρες οἱ περὶ δαθὰν καὶ ἀβειρών, καὶ ἡ συναγωγή
Core in furore & ira. Vidit Dominus, & non probauit,
23 κορὲ ἐν θυμῷ καὶ ὀργῇ. εἶδε κύριος καὶ οὐκ εὐδόκησε
& consummati sunt in furore iræ. Fecit in illis
24 καὶ συνετελέσθησαν ἐν θυμῷ ὀργῆς. ἐποίησεν ἐν αὐτοῖς
monstra ad consumendum in igne flammæ eos. Et
25 τέρατα καταναλῶσαι ἐν πυρὶ φλογὸς αὐτούς. καὶ
addidit Aaron gloriam, & dedit illi hæredita-
προσέθηκεν ἀαρὼν δόξαν, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονο-
tem: primitias primagenitorum diuisit illi.
μίαν. ἀπαρχὰς πρωτογεννημάτων ἐμέρισεν αὐτῷ

Panem in primis parauit in satietate etenim sa-
ἄρτον ἐν πρώτοις ἡτοίμασεν ἐν πλησμονῇ, καὶ γὰρ θυ- 26
crificia Domini edent, quæ dedit illi & semini
σίας κυρίου φάγονται, ἃς ἔδωκεν αὐτῷ καὶ τῷ σπέρματι
eius. Cæterum in terra populi non hæreditabit, & pars
αὐτοῦ. πλὴν ἐν γῇ λαοῦ οὐ κληρονομήσει, καὶ μερὶς 27
non est illi in populo. Ipse enim pars eius hæredi-
οὐκ ἔστιν αὐτῷ ἐν λαῷ. αὐτὸς γὰρ μερὶς αὐτοῦ κληρονο-
tatis, Et Phinees filius Eleasar tertius in gloriam, in
μίας, καὶ Φινεὲς υἱὸς Ἐλεάζαρ τρίτος εἰς δόξαν, ἐν τῷ 28
imitando eum in timore Domini; Et statuendo eum in
ζηλῶσαι αὐτὸν ἐν φόβῳ κυρίου, καὶ στῆναι αὐτὸν ἐν 29
côuersione populi. In bonitate promptitudinis animæ suæ,
τροπῇ λαοῦ· ἐν ἀγαθότητι προθυμίας ψυχῆς αὐ-
& placauit pro Israel. Ideo statuit
τοῦ, καὶ ἐξιλάσατο περὶ τοῦ Ἰσραήλ. διὰ τοῦτο ἐστάθη 30
illi testamentum pacis præsidem sanctorum & populo
αὐτῷ διαθήκην εἰρήνης προστάτην ἁγίων καὶ λαοῦ
suo: vt illi sit & semini eius sacerdotij
αὐτοῦ. ἵνα αὐτῷ ᾖ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ ἱερωσύνης
magnificentia in seculum. Et testamentum Dauid filio
μεγαλεῖον εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ διαθήκην τῷ Δαυὶδ υἱῷ 31
de tribu Iuda, hæreditas regis filij de filio
ἐκ φυλῆς Ἰούδα· κληρονομία βασιλέως υἱοῦ ἐξ υἱοῦ
solo, hæreditas Aaron & semini eius.
μόνου, κληρονομία Ἀαρὼν καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ.
Det vobis sapientiam in corde vestro ad iudicandum populum
δῴη ὑμῖν σοφίαν ἐν καρδίᾳ ὑμῶν κρίνειν τὸν λαὸν αὐ-
suum in iustitia: ne aboleantur bona i-
τοῦ ἐν δικαιοσύνῃ· ἵνα μὴ ἀφανισθῇ τὰ ἀγαθὰ αὐ-
psorũ & gloriam eius in generationes eorum.
τῶν, καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ εἰς γενεὰς αὐτῶν.

CAP. XLVI. μϛʹ.

Fortis in bello Iesus (filius) Naue & succes-
Κραταιὸς ἐν πολέμῳ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ καὶ διάδο- 1
sor Moysi in prophetiis: Qui fuit secundum nomen
χος Μωσῆ ἐν προφητείαις. ὃς ἐγένετο κατὰ τὸ ὄνομα 2
suum magnus in saluatione electorum eius: ad vin-
αὐτοῦ μέγας ἐπὶ σωτηρίᾳ ἐκλεκτῶν αὐτοῦ· ἐκδι-
dicandum insurgentes hostes, vt hæredi-
κῆσαι ἐπεγειρομένους ἐχθρούς, ὅπως κατακληρονο-
taret Israel. Quàm glorificatus est in extollendo ma-
μήσῃ τὸν Ἰσραήλ. ὡς ἐδοξάσθη ἐν τῷ ἐπᾶραι χεῖ- 3
nus suas, & in extendendo romphæam in ciuitates.
ρας αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ ἐκτεῖναι ῥομφαίαν ἐπὶ πόλεις.
Quis prior eo sic stetit, nam bella
τίς πρότερος αὐτοῦ οὕτως ἔστη; τοὺς γὰρ πολέμους 4
Domini ipse adduxit. Nonne in manu eius regressus
κυρίου αὐτὸς ἐπήγαγεν. οὐχὶ ἐν χειρὶ αὐτοῦ ἀνεπό- 5
est Sol, & vna dies factus est quasi duæ;
δισεν ὁ ἥλιος, καὶ μία ἡμέρα ἐγενήθη πρὸς δύο;
Inuocauit Altissimum potentem, in premendo
ἐπεκαλέσατο τὸν ὕψιστον δυνάστην, ἐν τῷ ἐκθλίψαι 6
ipse inimicos in circuitu, & audiuit eum magnus Do-
αὐτὸν ἐχθροὺς κυκλόθεν· καὶ ἐπήκουσεν αὐτοῦ μέγας κύ-
minus in lapidibus grandinis virtutis fortis. Dis-
ριος ἐν λίθοις χαλάζης δυνάμεως κραταιᾶς. κα- 7
rupit in gentes bellum, & in descensu per-
τέρραξεν ἐπὶ ἔθνη πόλεμον, καὶ ἐν καταβάσει ἀπώ-
didit contrarios. Vt cognoscant gentes armaturam
λεσεν ἀνθεστηκότας. ἵνα γνῶσιν ἔθνη πανοπλίαν 8
eorum, quia contra Dominum bellum eius: Etenim
αὐτῶν, ὅτι ἐναντίον κυρίου ὁ πόλεμος αὐτοῦ· καὶ γὰρ ἐ- 9
insecutus est à tergo potentis. Et in die Moysi
πηκολούθησεν ὀπίσω δυνάστου. καὶ ἐν ἡμέραις Μωσέως
fecit misericordiam; ipse & Chaleb filius Hiephone ad resi-
ἐποίησεν ἔλεος· αὐτὸς καὶ Χάλεβ υἱὸς Ἰεφοννὴ ἀντι-
stendum contra congregationem: ad prohibendũ populum à
στῆναι ἐναντίον ἐκκλησίας· κωλῦσαι λαὸν ἀπὸ
peccato, & cessare faciendum murmur malitiæ. Et ipsi
10 ἁμαρτίας, καὶ κοπάσαι γογγυσμὸν πονηρίας· καὶ αὐτοὶ
duo existentes liberati sunt a sexcentis millibus pe-
δύο ὄντες διεσώθησαν ἀπὸ ἑξακοσίων χιλιάδων πε-
ditum: ad inducendum illos in hæreditatem, in terram ma-
ζῶν. εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς εἰς κληρονομίαν, εἰς γῆν ῥέου-
nantem lacte & melle. Et dedit Dominus Chaleb
11 σαν γάλα καὶ μέλι. καὶ ἔδωκεν ὁ κύριος τῷ Χάλεβ
fortitudinẽ & vsq; in senectutẽ permãsit ei, & vt ascenderet ipse
ἰσχύν, καὶ ἕως γήρους διέμεινεν αὐτῷ, καὶ ἐπιβῆναι αὐτὸν
in altitudinem terræ, & semen ipsius obtinuit hæ-
ἐπὶ τὸ ὕψος τῆς γῆς, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ κατέσχε κλη-
reditatem. Vt viderent omnes filij Israel, quia
12 ρονομίαν. ὅπως ἴδωσι πάντες οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, ὅτι
bonum ambulare post Dominum. Et indi-
καλὸν τὸ πορεύεσθαι ὀπίσω τοῦ κυρίου. καὶ οἱ κρι-
ces singuli suo nomine, quorum non fornicatum
ταί, ἕκαστος τῷ αὐτοῦ ὀνόματι, ὅσων οὐκ ἐξεπόρνευ-
est cor, & quicũq; non auersi sunt Domino,
σεν ἡ καρδία, καὶ ὅσοι οὐκ ἀπεστράφησαν ἀπὸ κυρίου,
& memoria eorum in benedictionibus. Ossa eo-
13 καὶ τὸ μνημόσυνον αὐτῶν ἐν εὐλογίαις. τὰ ὀστᾶ αὐ-
rum pullulent in loco suo, & nomen eorum
τῶν ἀναθάλλοι ἐπὶ τοῦ τόπου αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν
commutatum in filiis glorificatorum eorum.
ἀντικαταλλασσόμενον ἐν υἱοῖς δεδοξασμένων αὐτῶν.
Dilectus à Domino suo Samuel prophe-
16 ἠγαπημένος ὑπὸ κυρίου αὐτοῦ Σαμουήλ, προφή-
ta Domini constituit regna, & vnxit princi-
της κυρίου κατέστησε βασιλείαν, καὶ ἔχρισεν ἄρχον-
pes in populum suum. In lege Domini iudicauit congre-
17 τας ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ. ἐν νόμῳ κυρίου ἔκρινε συνα-
gationem, & visitauit Dominus Iacob. In fide
18 γωγήν, καὶ ἐπεσκέψατο κύριος τὸν Ἰακώβ. ἐν πίστει
sua examinatus est propheta, & cognitus est in ver-
αὐτοῦ ἠκριβάσθη προφήτης, καὶ ἐγνώσθη ἐν ῥήμα-
bo suo Et inuocauit Dominum potentem, in
19 σιν αὐτοῦ. καὶ ἐπεκαλέσατο τὸν κύριον δυνάστην, ἐν
premendo ipse hostes suos vndique, in obla-
τῷ θλίψαι αὐτὸν ἐχθροὺς αὐτοῦ κυκλόθεν, ἐν προσ-
tione viri lacte nutriti. Et tonuit de cæ-
20 φορᾷ ἀρνὸς γαλαθηνοῦ. καὶ ἐβρόντησεν ἀπ' οὐ-
lo Dominus, & in sono magno tonitrui audi-
ρανοῦ ὁ κύριος, καὶ ἐν ἤχῳ μεγάλῳ βροντῆς ἀκου-
tam fecit vocem suam. Et contriuit
21 στὴν ἐποίησε τὴν φωνὴν αὐτοῦ. καὶ ἐξέτριψεν
duces Tyriorum, & omnes principes Philistiim.
ἡγουμένους Τυρίων, καὶ πάντας ἄρχοντας Φυλιστιείμ.
Et ante tempus dormitionis seculi testimonium perhi-
22 καὶ πρὸ καιροῦ κοιμήσεως αἰῶνος ἐπεμαρτύρα-
buit in conspectu Domini & Christi sui. Pecunias &
το ἔναντι κυρίου καὶ χριστοῦ αὐτοῦ. χρήματα καὶ
vsque ad calceamenta ab omni carne non accepit.
ἕως ὑποδημάτων ἀπὸ πάσης σαρκὸς οὐκ εἴληφα·
& non accusauit illum homo. Et postquam
23 καὶ οὐκ ἐνεκάλεσεν αὐτῷ ἄνθρωπος. καὶ μετὰ τὸ
dormiuit ipse prophetauit, & ostendit re-
ὑπνῶσαι αὐτὸν προεφήτευσε, καὶ ὑπέδειξε βα-
gi finem eius, & exaltauit de terra
σιλεῖ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ, καὶ ἀνύψωσεν ἐκ γῆς τὴν
vocem suam, in prophetia ad delendum iniquitatẽ
φωνὴν αὐτοῦ, ἐν προφητείᾳ ἐξαλεῖψαι ἀνομίαν
populi.
λαοῦ.

CAP. XLVII. μζʹ.

Et post hoc surrexit Nathan propheta in
1 Καὶ μετὰ τοῦτο ἀνέστη Νάθαν ὁ προφήτης ἐν
ἡμέραις

diebus David. Sicut adeps separatus à

ἡμέραις δαυίδ. ὥσπερ στέαρ ἀφωρισμένον ἀπὸ 2

salutari, sic David à filiis Israel. In leo-

σωτηρίου, οὕτως δαυὶδ ἀπὸ υἱῶν ἰσραήλ. ἐν λέου- 3

nibus familiariter egit quasi in hœdis & in vrsis, sicut in a-

σιν ἐπαιξεν ὡς ἐν ἐρίφοις, καὶ ἐν ἄρκτοις, ὡς ἐν ἀρ-

gnis ouium. In iuuentute sua occidit gigan-

νάσι προβάτων. ἐν νεότητι αὐτοῦ ἀπέκτεινε γίγαν- 4

tem, & abstulit opprobrium de populo. Et in tol-

τα, καὶ ἐξῆρεν ὀνειδισμὸν ἐκ λαοῦ. καὶ ἐν τῷ ἐπά- 5

lendo manum in lapide fundæ, vt diceret, super-

ραι χεῖρα ἐν λίθῳ σφενδόνης καταβαλεῖν γαυρία-

biam Goliath. Inuocauit enim Dominum altissimũ,&

μα τοῦ γολιάθ. ἐπεκαλέσατο γὰρ κύριον τὸν ὕψιστον, καὶ 6

dedit in dextra eius robur ad occidendum hominem

ἔδωκεν ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ κράτος ἐξᾶραι ἄνθρωπον

potentem in bello, vt exaltet cornu populi sui.

δυνατὸν ἐν πολέμῳ, ἀνυψῶσαι κέρας λαοῦ αὐτοῦ.

Sic in decem millibus glorificauit eum, & laudauit il-

οὕτως ἐν μυριάσιν ἐδόξασεν αὐτὸν, καὶ ᾔνεσεν αὐ- 7

lum in benedictionibus Domini:in afferendo illi diade-

τὸν ἐν εὐλογίαις κυρίου. ἐν τῷ φέρεσθαι αὐτῷ διάδη-

ma gloriæ. Contriuit inimicos in circuitu, & destru-

μα δόξης. ἐξέτριψεν ἐχθροὺς κυκλόθεν, καὶ ἐξουδέ- 8

xit Philistiim aduersarios. vsque hodie

νωσε φυλιστιεὶμ τοὺς ὑπεναντίους. ἕως σήμερον

contriuit eorum cornu. In omni opere suo de-

συνέτριψεν αὐτῶν κέρας. ἐν παντὶ ἔργῳ αὐτοῦ ἔδω- 9

dit confessionem: Sancto excelso verbo gloriæ. In

κεν ἐξομολόγησιν. ἁγίῳ ὑψίστῳ ῥήματι δόξης. ἐν 10

omni corde suo laudauit, & dilexit eum qui fecit

πάσῃ καρδίᾳ αὐτοῦ ὕμνησε, καὶ ἠγάπησε τὸν ποιήσαντα

illum. Et constituit cantores contra altare,

αὐτόν. καὶ ἔστησε ψαλμῳδοὺς κατέναντι θυσιαστηρίου, 11

& ex sono eius dulces facere modos,& quotidie lauda-

καὶ ἐξ ἤχους αὐτῶν γλυκαίνειν μέλη, καὶ καθ' ἡμέραν αἰνέ-

bunt in canticis suis. Dedit in festiuitatibus de-

σουσιν ἐν ᾠδαῖς αὐτῶν. ἔδωκεν ἐν ταῖς ἑορταῖς εὐ- 12

centiam, & ornauit tempora vsque ad consummationẽ:

πρέπειαν, καὶ ἐκόσμησε καιροὺς μέχρι συντελείας·

in laudando ipsos sanctum eius nomen, & à

ἐν τῷ αἰνεῖν αὐτοὺς τὸ ἅγιον αὐτοῦ ὄνομα, καὶ ἀπὸ

manè sonando sanctitatem eius. Dominus abstulit

πρωΐας ἠχεῖν τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ. κύριος ἀφεῖλε 13

peccata ipsius, & exaltauit in secula cornu

τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ἀνύψωσεν εἰς αἰῶνας τὸ κέρας

eius. Et dedit illi testamentum regni &

αὐτοῦ. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην βασιλείας καὶ

sedem gloriæ in Israel. Post hunc surrexit filius

θρόνον τῆς δόξης ἐν τῷ ἰσραήλ. μετὰ τοῦτον ἀνέστη υἱὸς 14

sapiens, & propter illum habitauit in latitudine.

ἐπιστήμων, καὶ δι' αὐτὸν κατέλυσεν ἐν πλατυσμῷ.

Salomon regnauit in diebus pacis, &

σολομῶν ἐβασίλευσεν ἐν ἡμέραις εἰρήνης, καὶ 15

glorificatus est, quoniã Deus pacauit in circuitu suo. Vt

ἐδοξάσθη, ὡς ὁ θεὸς κατέπαυσε κυκλόθεν αὐτοῦ. ἵνα

statueret domum in nomine eius, & pararet sanctitatem

στήσῃ οἶκον ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ ἑτοιμάσῃ ἁγίασμα

in seculum: quia sapiens fuit in iuuentute sua. Et

εἰς τὸν αἰῶνα. ὡς ἐσοφίσθη ἐν νεότητι αὐτοῦ καὶ 16

impletus est quasi flumen intellectu. terram texit

ἐνεπλήσθη ὡς ποταμὸς συνέσεως. γῆν ἐπεκάλυψεν

anima tua omnem. Et repleuit parabolis ænigma-

ἡ ψυχή σου πᾶσαν, καὶ ἐνέπλησας ἐν παραβολαῖς αἰνιγμά- 17

tum. In insulas longè abiit nomen tuum, &

των. εἰς νήσους πόρρω ἀφίκετο τὸ ὄνομά σου, καὶ 18

dilexit in pace tua. In canticis & prouerbiis

ἠγαπήθης ἐν τῇ εἰρήνῃ σου. ἐν ᾠδαῖς καὶ παροιμίαις 19

& parabolis & interpretationibus admiratæ sunt re-

καὶ παραβολαῖς καὶ ἑρμηνείαις ἀπεθαύμασάν σε αἱ χῶ-

20 giones. In nomine Domini Dei omnis terræ qui cogno-

ραι. ἐν ὀνόματι κυρίου τοῦ θεοῦ παντὸς τῆς γῆς τοῦ ἐπι-

minatus est tuus Deus Israel, Congregasti quasi stan-

21 καλεσθέντος σοι θεοῦ ἰσραήλ, συνήγαγες ὡς κασσί-

num aurum, & vt plumbum multiplicasti argen-

τερον τὸ χρυσίον, καὶ ὡς μόλυβδον ἐπλήθυνας τὸ ἀργύ-

tum. Inclinasti viscera tua mulieribus, Et

22 ριον. παρενέκλινας τὰς λαγόνας σου γυναιξί, καὶ

potestatem habuisti in corpore tuo. Dedisti maculã

23 ἐνεξουσιάσθης ἐν τῷ σώματί σου. ἔδωκας μῶμον

in gloria tua, & prophanasti semen tuum,vt in-

ἐν τῇ δόξῃ σου, καὶ ἐβεβήλωσας τὸ σπέρμα σου, ἐπα-

duceres iram in filios tuos, & compungereris in

γαγεῖν ὀργὴν ἐπὶ τὰ τέκνα σου, καὶ κατανυγῆναι ἐπὶ

stultitia tua. Vt fieres sine imperio. & ex E-

τῇ ἀφροσύνῃ σου. γενέσθαι δίχα τυραννίδος, καὶ ἐξ ἐ-

phraim imperares imperium inobediens. A. Dominus non

24 φραὶμ ἄρξαι βασιλείαν ἀπειθῆ. ὁ δὲ κύριος οὐ μὴ

derelinquet misericordiam suam, & non corrumpetur ab

καταλίπῃ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ διαφθαρῇ ἀπὸ τῶν

operibus suis. Neque delebit electi sui ne-

25 ἔργων αὐτοῦ. οὐδὲ οὐ μὴ ἐξαλείψῃ ἐκλεκτοῦ αὐτοῦ ἔγ-

potes, & semen eius qui dilexit se, non toller.

γονα, καὶ σπέρμα τοῦ ἀγαπήσαντος αὐτὸν οὐ μὴ ἐξάρῃ.

Et ipsi Iacob dedit reliquum, & Dauid ex

26 καὶ τῷ ἰακὼβ ἔδωκε κατάλειμμα, καὶ τῷ δαυὶδ ἐξ

ipso radicem. Et requieuit Salomon cum pa-

27 αὐτοῦ ῥίζαν. καὶ ἀνεπαύσατο σολομῶν μετὰ τῶν πα-

tribus. Et reliquit post se de semine

28 τέρων, καὶ κατέλιπε μετ' αὐτὸν ἀπὸ τοῦ σπέρματος

suo, populi stultitiam & diminutum intellectu, Ro-

αὐτοῦ λαοῦ ἀφροσύνην καὶ ἐλαττούμενον συνέσει, ῥο-

boam, qui auertit populum de consilio. suo. Et Hiero-

29 βοὰμ ὃς ἀπέστησε λαὸν ἐκ βουλῆς αὐτοῦ. καὶ ἱερο-

boam filius Nabat, qui peccare fecit Israel: & dedit

βοὰμ υἱὸς ναβὰτ, ὃς ἐξήμαρτε τὸν ἰσραήλ, καὶ ἔδωκε

Ephraim viam peccati, & multiplicata sunt

τῷ ἐφραὶμ ὁδὸν ἁμαρτίας, καὶ ἐπληθύνθησαν αἱ ἁ-

peccata eorum valde: Vt auerteret eos à

30 μαρτίαι αὐτῶν σφόδρα. ἀποστῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ τῆς

terra: dum ira & vindicta veniat super eos.

31 γῆς, ἕως ὀργὴ καὶ ἐκδίκησις ἥξει ἐπ' αὐτούς.

CAP. XLVIII. μη.

Et surrexit Elias propheta quasi ignis,& verbum

1 Καὶ ἀνέστη ἠλίας προφήτης ὡς πῦρ, καὶ ὁ λόγος

ipsius quasi fax vrebat. Qui induxit in il-

2 αὐτοῦ ὡς λαμπὰς ἐκαίετο. ὃς ἐπήγαγεν ἐπ' αὐ-

los famem fortem, & zelo suo diminuit

τοὺς λιμὸν ἰσχυρὸν, καὶ τῷ ζήλῳ αὐτοῦ ὀλιγοποίησεν αὐ-

eos. In verbo Domini sustinuit cælum, & deduxit

3 τούς. ἐν λόγῳ κυρίου ἀνέσχεν οὐρανὸν, καὶ κατήγαγε

ter ignem de cælo. quàm glorificatus fuisti Elia in mira-

τρὶς πῦρ ἐξ οὐρανοῦ. ὡς ἐδοξάσθης ἠλία ἐν τοῖς θαυ-

bilibus tuis. Et quis similis tibi vt glorietur? Qui susci-

4 μασίοις σου. καὶ τίς ὅμοιός σοι καυχᾶσθαι. ὁ ἐγεί-

tasti mortuum à morte, & ab inferis animam in verbo

ρας νεκρὸν ἐκ θανάτου, καὶ ἐξ ᾅδου ψυχὴν ἐν λόγῳ

Altissimi. Qui deduxisti reges ad perditionem, & glo-

6 ὑψίστου. καταγαγὼν βασιλεῖς εἰς ἀπώλειαν, καὶ ἐν-

riosos de lecto suo. Qui audis in Sina

7 δόξους ἀπὸ κλίνης αὐτῶν. ὁ ἀκούων ἐν σινᾷ

correptionẽ Domini & in Choreb iudicia vindictæ.

ἐλεγμὸν κυρίου, καὶ ἐν χωρὴβ κρίματα ἐκδικήσεως.

Qui vngis reges ad retributionem, & prophetas

8 ὁ χρίων βασιλεῖς εἰς ἀνταπόδομα, καὶ προφήτας

successores post eum. Qui receptus es in turbine

9 διαδόχους μετ' αὐτόν. ὁ ἀναληφθεὶς ἐν λαίλαπι

ignis in curru equorum igneorum. Qui scriptus es

10 πυρὸς ἐν ἅρματι ἵππων πυρίνων. ὁ καταγραφεὶς

correptiones in tempora, ad leniendam oram iudicij Domini
ἐλεγμοὺς εἰς καιρούς, κοπάσαι ὀργὴν κρίσεως κυρίου
ad furorem. ad conuertendum cor patris ad filium,
πρὸ θυμόν. ἐπιστρέψαι καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν,
& constituendum tribus Iacob. Beati qui viderunt
καὶ καταστῆσαι φυλὰς Ἰακώβ. μακάριοι οἱ ἰδόντες
te, & qui in dilectione dormierunt. Etenim nos
σε, καὶ οἱ ἐν ἀγαπήσει κεκοιμημένοι. καὶ γὰρ ἡμεῖς 11
vita viuemus. Elias qui tectus est in turbine: &
ζωῇ ζησόμεθα. ἠλίας ὃς ἐσκεπάσθη ἐν λαίλαπι. καὶ 12 13
Elissee repletus est spiritu sancto, & in diebus
ἐλισσαιὲ ἐνεπλήσθη πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐν ἡμέραις
suis non commotus est à principibus, & non subie-
αὐτοῦ οὐκ ἐσαλεύθη ἀπὸ ἀρχόντων, καὶ οὐ κατεδυνά-
cit illum aliquis. Omne verbum non sustulit eum, &
στευσεν αὐτὸν οὐδείς. πᾶς λόγος οὐχ ὑπερῆρεν αὐτόν, καὶ 14
in dormitione prophetauit corpus eius. Et in vita
ἐν κοιμήσει προεφήτευσε τὸ σῶμα αὐτοῦ. καὶ ἐν ζωῇ 15
sua fecit monstra, & in morte sua mirabi-
αὐτοῦ ἐποίησε τέρατα, καὶ ἐν τῇ τελευτῇ αὐτοῦ θαυμά-
lia opera sua. In omnibus his non pœnituit
σια τὰ ἔργα αὐτοῦ. ἐν πᾶσι τούτοις οὐ μετενόησεν ὁ 16
populus, & non recesserunt à peccatis suis: vsquequo
λαός, καὶ οὐκ ἀπέστησαν ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν ἕως
captiuati sunt de terra sua, & dispersi sunt
προενομεύθησαν ἀπὸ τῆς γῆς αὐτῶν, καὶ διεσκορπίσθησαν
in omni terra. Et relictus est populus perpaucus &
ἐν πάσῃ τῇ γῇ. καὶ κατελείφθη ὁ λαὸς ὀλιγοστός, καὶ 17
princeps in domo Dauid. Quidam enim fecerunt ipsorum
ἄρχων ἐν τῷ οἴκῳ δαυίδ. τινὲς μὲν ἐποίησαν αὐτῶν 18
placitum, quidam autem multiplicarunt peccata. Ezechias
τὸ ἀρεστόν, τινὲς δὲ ἐπλήθυναν ἁμαρτίας. ἐζεκίας 19
muniuit ciuitatem suam, & induxit in medium eius
ὠχύρωσε τὴν πόλιν αὐτοῦ, καὶ εἰσήγαγεν εἰς μέσον αὐτοῦ
aquam: fodit in ferro rupem, & ædificauit
ὕδωρ. ὤρυξεν ἐν σιδήρῳ ἀκρότομον, καὶ ᾠκοδόμησε
fontes ad aquas. In diebus ipsius ascendit Senna-
κρήνας εἰς ὕδατα. ἐν ἡμέραις αὐτοῦ ἀνέβη σεννα- 20
cherim, & misit Rapsacen de Lachis, &
χηρείμ, καὶ ἀπέστειλε ῥαψάκην ἐκ λαχὶς καὶ
sustulit manum suam in Sion, & iactans factus est in
ἀπῆρε χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ σιών, καὶ ἐμεγαλαύχησεν ἐν
superbia sua. Tunc commota sunt corda &
ὑπερηφανίᾳ αὐτοῦ. τότε ἐσαλεύθησαν καρδίαι καὶ 21
manus eorum, & doluerunt quasi parientes. Et in-
χεῖρες αὐτῶν, καὶ ὠδίνησαν ὡς αἱ τίκτουσαι. καὶ ἐπε- 22
uocauerunt Dominum misericordem, expandentes manus
καλέσαντο τὸν κύριον τὸν ἐλεήμονα, ἐκπετάσαντες χεῖρας
suas ad eum. Et sanctus de cælo exaudiuit
αὐτῶν πρὸς αὐτόν. καὶ ὁ ἅγιος ἐξ οὐρανοῦ ἐπήκουσεν 23
eos: & redemit eos in manu Esaiæ. Percussit
αὐτῶν, καὶ ἐλυτρώσατο αὐτοὺς ἐν χειρὶ ἠσαΐου. ἐπάταξε 24
castra Assyriorum, & contriuit illos
τὴν παρεμβολὴν τῶν ἀσσυρίων, καὶ ἐξέτριψεν αὐτοὺς ὁ
angelus eius. Fecit enim Ezechias placitum Domino,
ἄγγελος αὐτοῦ. ἐποίησε γὰρ ἐζεκίας τὸ ἀρεστὸν κυρίῳ, 25
& fortis fuit in viis Dauid patris sui, sicut manda-
καὶ ἐνίσχυσεν ὁδοῖς δαυὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὡς ἐνετείλα-
uit Esaias propheta magnus, & venerandus in conspectu
το ἠσαΐας ὁ προφήτης ὁ μέγας, καὶ πιστὸς ἐν ὁράσει
eius. In diebus eius regressus est Sol, &
αὐτοῦ. ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ἀνεπόδισεν ὁ ἥλιος, καὶ 26
addidit vitam regi. Spiritu magno
προσέθηκε ζωὴν βασιλεῖ. πνεύματι μεγάλῳ 27
vidit nouissima, & consolatus est lugentes in
εἶδε τὰ ἔσχατα, καὶ παρεκάλεσε τοὺς πενθοῦντας ἐν
Sion. Vsque in seculum ostendit futura, &
σιών. ἕως τοῦ αἰῶνος ὑπέδειξε τὰ ἐσόμενα, καὶ τὰ 28
abscondita antequam euenirent illa.
ἀπόκρυφα πρὶν ἢ παραγενέσθαι αὐτά.

CAP. XLIX. μθ'.

Memoria Iosiæ in compositionem incensi:
1 Μνημόσυνον ἰωσίου εἰς σύνθεσιν θυμιάματος
fabricato opere vnguentarij. In omni ore quasi
2 ἐσκευασμένον ἔργῳ μυρεψοῦ, ἐν παντὶ στόματι ὡς
mel indulcabitur, & vt musica in conuiuio vini.
μέλι γλυκανθήσεται, καὶ ὡς μουσικὰ ἐν συμποσίῳ οἴνου.
Ipse fuit directus in conuersione populi & abstulit abo-
3 αὐτὸς κατευθύνθη ἐν ἐπιστροφῇ λαοῦ, καὶ ἐξῆρε βδε-
minationes iniquitatis. Direxit ad Dominum
4 λύγματα ἀνομίας. κατεύθυνε πρὸς κύριον τὴν
cor suum, in diebus iniquorum corroborauit pie-
καρδίαν αὐτοῦ, ἐν ἡμέραις ἀνόμων κατίσχυσε τὴν εὐ-
tatem. Præter Dauid & Ezechiam, & Zosiam, omnes
5 σέβειαν. πάρεξ δαυὶδ καὶ ἐζεκίου καὶ ἰωσίου, πάντες
errore errauerunt. Reliquerunt enim legem
6 πλημμέλειαν ἐπλημμέλησαν. κατέλιπον γὰρ τὸν νόμον
Altissimi, reges Iuda defecerunt. Dedit cornu
7 τοῦ ὑψίστου, οἱ βασιλεῖς ἰούδα ἐξέλιπον. ἔδωκε τὸ κέρας
illorum aliis, & gloriam eorum genti alienæ. Com-
8 αὐτῶν ἑτέροις, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν ἔθνει ἀλλοτρίῳ. ἐνε-
busserunt electam ciuitatem sanctitatis, & desertas fecit
πύρισαν ἐκλεκτὴν πόλιν ἁγιάσματος, καὶ ἠρήμωσαν τὰς
vias eius in manu Hieremiæ. Male tractauit enim illum. Et
9 ὁδοὺς αὐτῆς ἐν χειρὶ ἱερεμίου. ἐκάκωσαν γὰρ αὐτόν. καὶ
ipse in matrice sanctificatus est propheta ad eradicandum &
αὐτὸς ἐν μήτρᾳ ἡγιάσθη προφήτης ἐκριζοῦν καὶ
malefaciendū, & perdendum, similiter ædificandum & plan-
κακοῦν καὶ ἀπολλύειν, ὡσαύτως οἰκοδομεῖν καὶ κατα-
tandum. Ezechiel qui vidit conspectum gloriæ, quam osten-
10 φυτεύειν. ἰεζεκιὴλ ὃς εἶδεν ὅρασιν δόξης, ἣν ὑπέδει-
dit ei in carru Cherubim. Etenim memor fuit
11 ξεν αὐτῷ ἐφ' ἅρματος χερουβίμ. καὶ γὰρ ἐμνήσθη τῶν
inimicorum in imbres & benefecit dirigentes vias.
ἐχθρῶν ἐν ὄμβρῳ, καὶ κατορθῶσαι τοὺς εὐθύνοντας ὁδούς.
Et duodecim prophetarum sit memoria in bene-
12 καὶ τῶν δώδεκα προφητῶν εἴη τὸ μνημόσυνον ἐν εὐλο-
dictionibus. Quomodo magnificamus Zorobabel, & ipse quasi
13 γίαις. πῶς μεγαλύνωμεν τὸν ζοροβάβελ, καὶ αὐτὸς ὡς
signaculum in dextra manu: Sic Iesus filius Iose-
14 σφραγὶς ἐπὶ δεξιᾶς χειρός· οὕτως ἰησοῦς υἱὸς ἰωσε-
dec, qui in diebus suis ædificauerunt domum & exaltaue-
δέκ, οἳ ἐν ἡμέραις αὐτῶν ᾠκοδόμησαν οἶκον, καὶ ἀνύψω-
runt templum sanctū Domino paratum in gloriam seculi
σαν ναὸν ἅγιον κυρίῳ ἡτοιμασμένον εἰς δόξαν αἰῶνος.
Et in electis fuit Neemias, cuius diuturna memo-
15 καὶ ἐν ἐκλεκτοῖς ἦν νεεμίας οὗ ἐπὶ πολὺ τὸ μνημό-
ria eius, qui erexit nobis muros euersos, &
συνον αὐτοῦ, τοῦ ἐγείραντος ἡμῖν τείχη πεπτωκότα, καὶ
statuit portas & vectes, & erexit sola do-
στήσαντος πύλας καὶ μοχλούς, καὶ ἀνεγείραντος τὰ οἰ-
mosum nostrarum. Nemo creatus est talis in terra, qualis
16 κόπεδα ἡμῶν. οὐδεὶς ἐκτίσθη τοιοῦτος ἐπὶ τῆς γῆς, οἷος
Enoch, & enim receptus est à terra. Neque sicut Ioseph
17 ἐνώχ, καὶ γὰρ αὐτὸς ἀνελήφθη ἀπὸ τῆς γῆς. οὐδὲ ὡς ἰωσὴφ
factus est vir princeps fratrum: Firmamentum populi
18 ἐγεννήθη ἀνὴρ ἡγούμενος ἀδελφῶν, στήριγμα λαοῦ,
& ossa illius visitata sunt à Domino. Sem &
19 καὶ τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ ἐπεσκέπη ὑπὸ κυρίου. σὴμ καὶ
Seth in hominibus gloriam adepti sunt & super omne in
σὴθ ἐν ἀνθρώποις ἐδοξάσθησαν καὶ ὑπὲρ πᾶν ἐν τῇ
creatione Adam.
κτίσει ἀδάμ.

CAP. L. ν'.

Simon (filius) Oniæ sacerdos magnus, qui in vita sua
1 Σίμων ὁ ὀνίου ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, ὃς ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ
ὑπερ-

suffulsit domum, & in diebus suis firma-
ὑπέρραψεν οἶκον, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ἐστερέω-
uit populum. Et in ipso fundata est altitudo duplex
σε ναόν. καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐθεμελιώθη ὕψος διπλοῦν 2
separatio, excelsus circuitus templi: In diebus
ἀνάλημμα, ὑψηλὸν περίβολον ἱεροῦ. ἐν ἡμέραις 3
fui diminuta sunt receptacula aquæ, æs tanquam ma-
αὐτοῦ ἠλαττώθη δοχεῖα ὑδάτων χαλκὸς ὡσεὶ θαλάσ-
ris supramodum. Curans populum à ca-
σης τὸ περίμετρον. ὁ φροντίζων τοῦ λαοῦ ἀπὸ πτώ- 4
su: Et fortificans ciuitatem & obsidens, glorificatus es
σεως, καὶ ἐνισχύσας πόλιν καὶ πολιορκήσας, ἐδοξάσθης 5
in conuersatione populi in exitu domus velamen-
ἐν περιστροφῇ λαοῦ ἐν ἐξόδῳ οἴκου καταπετάσμα-
ti. Quasi stella matutina in medio nubium, tanquam Luna
τος. ὡς ἀστὴρ ἑωθινὸς ἐν μέσῳ νεφελῶν, ὡς σελήνη 6
plena in diebus suis, Et quasi arcus illuminans
πλήρης ἐν ἡμέραις αὐτοῦ, καὶ ὡς τόξον φωτίζον 7
nubes gloriæ. Quasi Sol refulgens super templum
νεφέλας δόξης· ὡς ἥλιος ἐκλάμπων ἐπὶ ναὸν 8
Altissimi: quasi flos rosarum in diebus nouorum. Quasi
ὑψίστου· ὡς ἄνθος ῥόδων ἐν ἡμέραις νέων· ὡσεὶ
lilia in exitu aquæ, quasi germen Libani in
κρίνα ἐπ' ἐξόδῳ ὕδατος, ὡς βλαστὸς λιβάνου ἐν
diebus veris: Quasi ignis & Libanus in foco:
ἡμέραις θέρους· ὡς πῦρ καὶ λίβανος ἐπὶ πυρείου, 9
Quasi vas auri solidum ornatum o-
ὡς σκεῦος χρυσίου ὁλοσφύρητον κεκοσμημένον παν-
mni lapide pretioso Quasi oliua decora germi-
τὶ λίθῳ πολυτελεῖ. ὡς ἐλαία εὐπρεπὴς ἀναθάλ- 10
nans. fructus, & quasi cypressus exaltata in nu-
λουσα καρποῖς, καὶ ὡς κυπάρισσος ὑψουμένη νεφέ- 11
bibus: in recipiendo ipsum stolam gloriæ, & ve-
λαις· ἐν τῷ ἀναλαμβάνειν αὐτὸν στολὴν δόξης, καὶ ἐν-
stiendo ipsum consummationem gloriationis. In
διδύσκεσθαι αὐτὸν συντέλειαν καυχήματος. ἐν 12
ascensu altaris sancti glorificauit circuitum
ἀναβάσει θυσιαστηρίου ἁγίου ἐδόξασε περιβολὴν
sanctitatis. In autem accipiendo membra de manu sa-
ἁγιάσματος. ἐν δὲ τῷ δέχεσθαι μέλη ἐκ χειρὸς ἱε- 13
cerdotū & ipse stans iuxta focum aræ. In circuitu
ρέων καὶ αὐτὸς ἑστὼς παρ' ἐσχάραν βωμοῦ. κυκλόθεν 14
eius corona fratrum, quasi plantatio cedrorum in
αὐτοῦ στέφανος ἀδελφῶν, ὡς βλάστημα κέδρων ἐν τῷ
Libano, & circundederunt eum quasi rami palmarum: &
λιβάνῳ, καὶ ἐκύκλωσαν αὐτὸν ὡς στελέχη φοινίκων· καὶ
omnes filij Aaron in gloria sua. Et obla-
πάντες οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν ἐν δόξῃ αὐτῶν. καὶ προσφο- 15
tio Domini in manibus ipsorum coram omni ecclesia
ρὰ κυρίου ἐν χερσὶν αὐτῶν ἔναντι πάσης ἐκκλησίας
Israel. & consummationem ministrans super aram, vt or-
Ἰσραήλ, καὶ συντέλειαν λειτουργῶν ἐπὶ βωμοῦ, κοσ-
naret oblationem Altissimi omnipotentis. Porre-
μῆσαι προσφορὰν ὑψίστου παντοκράτορος. ἐξέ- 16
xit in libatione manus suas, & libauit de sangui-
τεινεν ἐπὶ σπονδείου χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἔσπεισεν ἐξ αἵμα-
ne vuæ: Effudit super fundamenta altaris
τος σταφυλῆς. ἐξέχεεν ἐπὶ θεμέλια θυσιαστηρίου 17
odorem suauitatis excelso omnium regi. Tunc exclama-
ὀσμὴν εὐωδίας ὑψίστῳ παμβασιλεῖ. τότε ἀνέκρα- 18
uerunt filij Aaron, in tubis ductilibus sonuerunt.
γον οἱ υἱοὶ Ἀαρών, ἐν σάλπιγξιν ἐλαταῖς ἤχησαν.
Auditam fecerunt vocem magnam in memoriam
ἀκουστὴν ἐποίησαν φωνὴν μεγάλην εἰς μνημόσυνον
coram Altissimo. Tunc omnis populus communiter properauit,
ἔναντι ὑψίστου. τότε πᾶς ὁ λαὸς κοινῇ κατέσπευσε, 19
& ceciderunt in faciem super terram; adorare
καὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν προσκυνῆσαι
Dominum suum omnipotentem Deum altissimum. Et
τῷ κυρίῳ αὐτῶν παντοκράτορι θεῷ ὑψίστῳ. καὶ 20

laudauerunt psallentes vocibus suis in plurimo so-
ᾔνεσαν οἱ ψαλμῳδοὶ φωναῖς αὐτῶν, ἐν πλείστῳ ἤ-
no dulce factum est melos. Et rogauit populus Dominum
21 χῳ ἐγλυκάνθη μέλος. καὶ ἐδεήθη ὁ λαὸς κυρίου
excelsum in oratione contra misericordem, vsquequo
ὑψίστου ἐν προσευχῇ κατέναντι τοῦ ἐλεήμονος, ἕως
perfectus est ornatus Domini & ministerium
συντελεσθῇ ὁ κόσμος κυρίου καὶ τὴν λειτουργίαν
suum perfecerunt. Tunc descendens extulit manus suas
22 αὐτοῦ ἐτελείωσαν. τότε καταβὰς ἐπῆρε χεῖρας αὐτοῦ
in omnem congregationem filiorum Israel, vt daret benedictionē
ἐπὶ πᾶσαν ἐκκλησίαν υἱῶν Ἰσραήλ, δοῦναι εὐλογίαν
Domini de labiis suis, & in nomine ipsius gloria-
κυρίου ἐκ χειλέων αὐτοῦ, καὶ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ καυχή-
retur, Et iterauerunt in adoratione vt acciperent
23 σασθαι. καὶ ἐδευτέρωσαν ἐν προσκυνήσει ἐπιδέξασθαι
benedictionem ab Altissimo. Et nunc benedicite
24 τὴν εὐλογίαν παρὰ ὑψίστου. καὶ νῦν εὐλογήσατε τὸν
Deum omnium magna facientem solum vbique:
θεὸν πάντων τὸν μεγάλα ποιοῦντα μόνον πάντῃ, τὸν
qui exaltat dies nostros de matrice, & qui facit no-
ὑψοῦντα ἡμέρας ἡμῶν ἐκ μήτρας, καὶ ποιοῦντα μεθ'
biscū secundū misericordiā suam. Et vt fiat pax in die-
25 ἡμῶν κατὰ τὸ ἔλεος αὐτοῦ. καὶ γένηται εἰρήνη ἐν ἡμέ-
bus nostris in Israel per dies seculi: vt cū fi-
ραις ἡμῶν ἐν Ἰσραὴλ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ αἰῶνος· ἐμ-
de faciat nobiscum misericordiam eiu, & in diebus
πιστεῦσαι μεθ' ἡμῶν τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις
nostris liberet nos. In duabus gentibus one-
27 ἡμῶν λυτρωσάσθω ἡμᾶς. ἐν δυσὶν ἔθνεσι προσ-
rosa fuit anima mea, & tertia non est gens. Qui
28 ώχθισεν ἡ ψυχή μου, καὶ τὸ τρίτον οὐκ ἔστιν ἔθνος· οἱ
sedent in monte Samariæ; & viri qui habi-
καθήμενοι ἐν ὄρει Σαμαρείας, καὶ ἄνδρες οἱ κατοι-
tant Philisthiim, & populus fatuus qui habitat in Sici-
κοῦντες Φυλιστιείμ, καὶ λαὸς μωρὸς ὁ κατοικῶν ἐν Σικί-
mis. Disciplinam intellectus & scientiæ scripsit in
29 μοις. παιδείαν συνέσεως καὶ ἐπιστήμης ἐχάραξεν ἐν τῷ
libro isto Iesus filius Sirach Hierosolymita,
βιβλίῳ τούτῳ Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Σειρὰχ ὁ Ἱεροσολυμίτης,
qui distillauit sapientiam à corde. Beatus qui in
30 ὃς ἀνώμβρισε σοφίαν ἀπὸ καρδίας. μακάριος ὃς ἐν
his versabitur & qui posuerit ea super cor
τούτοις ἀναστραφήσεται, καὶ ὁ θεὶς αὐτὰ ἐπὶ καρδίαν ἑ-
suum sapiens erit. Si enim fecerit hæc, ad omnia
31 αυτοῦ σοφισθήσεται. ἐὰν γὰρ ποιήσῃ αὐτά, πρὸς πάντα
valebit quia lux Domini vestigium eius, & piis
ἰσχύσει, ὅτι φῶς κυρίου τὸ ἴχνος αὐτοῦ, καὶ τοῖς εὐσεβέσιν
dedit sapientiam. Benedictus Dominus in seculum,
ἔδωκε σοφίαν. εὐλογητὸς κύριος εἰς τὸν αἰῶνα,
fiat, fiat.
γένοιτο, γένοιτο.

Oratio Iesu filij Sirach.

Προσευχὴ Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ.

CAP. LI. να.

Confitebor tibi Domine rex, & laudabo
1 Ἐξομολογήσομαί σοι κύριε βασιλεῦ, καὶ αἰνέσω
te Deum saluatorem meum. Confiteor no-
2 σε θεὸν τὸν σωτῆρά μου. ἐξομολογοῦμαι τῷ ὀνό-
mini tuo quoniā protector & adiutor factus es mihi: &
ματί σου, ὅτι σκεπαστὴς καὶ βοηθὸς ἐγένου μοι. καὶ
redemisti corpus meum à perditione Et à la-
3 ἐλυτρώσω τὸ σῶμά μου ἐξ ἀπωλείας καὶ ἐκ πα-
queo calumniæ linguæ, à labiis operan-
γίδος διαβολῆς γλώσσης ἀπὸ χειλέων ἐργαζο-
tium mendacium,& contra aduersarios meos factus es
μένων ψεῦδος, καὶ ἔναντι τῶν ἀνθεστηκότων μοι, ἐγένου
adiutor. Et redemisti me secundū multitudinē misericordiæ
4 βοηθός· καὶ ἐλυτρώσω με κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους

nominis sui, à rugitibus paratis ad es-
τοῦ ὀνόματός σου, ἐκ βρυγμῶν ἑτοίμων εἰς βρῶ-
cam. de manu quærentium animam meam. De
μα. ἐκ χειρὸς ζητούντων τὴν ψυχήν μου· ἐκ 5
multis tribulationibus quas habui. A suffocatione flammæ
πλειόνων θλίψεων ὧν ἔσχον· ἀπὸ πνιγμοῦ πυρὸς 6
in circuitu: de medio ignis non sum æstuatus: Et
κυκλόθεν ἐκ μέσου πυρὸς οὐκ ἐξέκαυσα, καὶ 7
de profunditate ventris, & à lingua immunda,
ἐκ βάθους κοιλίας καὶ ἀπὸ γλώσσης ἀκαθάρτου
& à verbo mendacij regi calumnia à lin-
καὶ ἐκ λόγου ψευδοῦς βασιλεῖ διαβολὴ ἐκ γλώσ-
gua iniusta appropinquauit vsque ad mortem anima mea: &
σης ἀδίκου ἤγγισεν ἕως θανάτου ἡ ψυχή μου. καὶ ἡ 8 9
vita mea erat prope infernum infimum. Circumdederunt me
ζωή μου ἦν ἐγγὺς ᾅδου κατωτάτου περιέσχον με 10
vndique, & non erat adiutor: inspiciebam ad subsi-
πάντοθεν, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν, ἐνέβλεπον εἰς ἀντί-
dium hominum & non erat. Et memoratus sum
ληψιν ἀνθρώπων καὶ οὐκ ἦν. καὶ ἐμνήσθην τοῦ 11
misericordiæ tuæ, Domine, & operationis huius à
ἐλέους σου κύριε, καὶ τῆς ἐργασίας ταύτης ἀπ'
seculo. Quoniam eruis sustinentes, & libe-
αἰῶνος. ὅτι ἐξαιρῇ τοὺς ὑπομένοντάς σε, καὶ σώ- 12
ras eos de manu inimicorum. Et exaltaui ab
ζεις αὐτοὺς ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν. καὶ ἀνύψωσα ἀπὸ 13
ira supplicationem meam, & pro morte liberationem
ὀργῆς ἱκετείαν μου, καὶ ὑπὲρ θανάτου ῥύσεως ἐ-
rogaui. Et inuocaui Dominum patrem Do-
δεήθην. καὶ ἐπεκαλεσάμην κύριον πατέρα κυ- 14
mini mei vt non derelinquat me in die tribulationis,
ρίου μου μὴ ἐγκαταλιπεῖν με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως,
in tempore superborum destitutionis. Laudabo no-
ἐν καιρῷ ὑπερηφάνων ἀβοηθησίας. αἰνέσω δὲ ὄνο- 15
men tuum assidue, & collaudabo te in confessione, &
μά σου ἐνδελεχῶς, καὶ ὑμνήσω σε ἐν ἐξομολογήσει, καὶ
exaudita est oratio mea. Liberasti enim nos de
εἰσηκούσθη ἡ δέησίς μου. ἔσωσας γὰρ ἡμᾶς ἐξ ἀ- 16
perditione, & eruisti me de tempore iniquo.
πωλείας, καὶ ἐξείλου με ἐκ καιροῦ πονηροῦ.
Propterea confitebor & laudabo te, & benedi-
διὰ τοῦτο ἐξομολογήσομαί καὶ αἰνέσω σε, καὶ εὐλογή- 17
cam nomini tuo Domine. Adhuc existens iunior antequam
σω τὸ ὄνομά σου κύριε. ἔτι ὢν νεώτερος πρὶν ἢ 18
errarem ipse, quæsiui sapientiam palam in
πλανηθῆναί με, ἐζήτησα σοφίαν προφανῶς ἐν
oratione mea. Ante templum orabam pro illa,
προσευχῇ μου. ἔναντι ναοῦ ἠξίουν περὶ αὐτῆς, 19
& vsque in nouissimum exquiram eam, ex flore tanquam
καὶ ἕως ἐσχάτου ἐκζητήσω αὐτήν· ἐξ ἄνθους ὡς
maturescentis vuæ. Lætatum est cor meum
περκαζούσης σταφυλῆς. εὐφράνθη ἡ καρδία μου 20
in ea: ambulauit pes meus in rectitudine, à iuuentute
ἐν αὐτῇ ἐπέβη ὁ πούς μου ἐν εὐθύτητι, ἐκ νεότητός
mea inuestigabam eam. Inclinaui autem meam modicè, &
μου ἴχνευον αὐτήν. ἔκλινα τὸ οὖς μου ὀλίγον, καὶ 21
excepi: Et multam inueni mihi sapientiam.
ἐδεξάμην, καὶ πολλὴν εὗρον ἐμαυτῷ παιδείαν. 22
Profectus factus est mihi in ea; Danti mihi
προκοπὴ ἐγένετό μοι ἐν αὐτῇ, τῷ διδόντι μοι 23
sapientiam, dabo potentiam. Cogitaui enim vt facerem
σοφίαν δώσω δύναμιν. διενοήθην γὰρ τοῦ ποιῆσαι 24
illam: & æmularer bonum, & non confundar.
αὐτὴν καὶ ἐζήλωσα τὸ ἀγαθὸν, καὶ οὐ μὴ αἰσχυνθῶ.
Colluctata est anima mea in illa, & in factio-
διαμεμάχηται ἡ ψυχή μου ἐν αὐτῇ, καὶ ἐν ποιή- 25
ne famis diligentiam adhibui. Manus meas exten-
σει λιμοῦ διηκριβωσάμην. τὰς χεῖράς μου ἐξεπέ- 26
di ad altitudinem, & ignorantias eius in-
τασα πρὸς ὕψος, καὶ τὰ ἀγνοήματα αὐτῆς ἐπε-

tellexi. Animam meam direxi ad illam &
27 νόησα. τὴν ψυχήν μου κατεύθυνα εἰς αὐτὴν, καὶ
in purgatione inueni eam. Cor posse-
28 ἐν καθαρισμῷ εὗρον αὐτήν. καρδίαν ἐκτησά-
di cum ipsa ab initio, propterea non dereli-
μην μετ' αὐτῆς ἀπ' ἀρχῆς, διὰ τοῦτο οὐ μὴ ἐγκατα-
quar. Et cor meum conturbatum est quærendo il-
29 λειφθῶ. καὶ ἡ καρδία μου ἐταράχθη ζητῆσαι αὐ-
lam. Propterea possedi bonam possessionem. De-
30 τήν. διὰ τοῦτο ἐκτησάμην ἀγαθὸν κτῆμα. ἔδω-
dit Dominus linguam mercedem meam, & in ipsa laudabo
κε κύριος γλῶσσάν μοι μισθόν μου, καὶ ἐν αὐτῇ αἰνέσω
eum. Appropinquate ad me indocti, & habitate in
31 αὐτόν. ἐγγίσατέ μοι ἀπαίδευτοι, καὶ αὐλίσθητε ἐν
domo disciplinæ. Cur tardatis, aut quid dicitis in
32 οἴκῳ παιδείας. διότι ὑστερεῖτε, ἢ τί λέγετε ἐν τού-
his, & animæ vestræ sitiunt vehementer? Aperui
33 τοις, καὶ αἱ ψυχαὶ ὑμῶν διψῶσι σφόδρα. ἤνοιξα τὸ
os meum, & locutus sum: comparate vobis sine pe-
στόμα μου, καὶ ἐλάλησα, κτήσασθε ἑαυτοῖς ἄνευ ἀρ-
cunia. Collum vestrum supponite sub iu-
34 γυρίου. τὸν τράχηλον ὑμῶν ὑπόθετε ὑπὸ ζυ-
go. & suscipiat anima vestra disciplinam, in proximo est
γὸν, καὶ ἐπιδεξάσθω ἡ ψυχὴ ὑμῶν παιδείαν, ἐγγύς ἐστιν
inuenire eam. Videte in oculis vestris quia labo-
35 εὑρεῖν αὐτήν. ἴδετε ἐν ὀφθαλμοῖς ὑμῶν ὅτι ἐκο-
raui, & inueni mihi multam requiem. Par-
36 πίασα, καὶ εὗρον ἐμαυτῷ πολλὴν ἀνάπαυσιν. με-
ticipate disciplinam in multo numero argenti, &
τάσχετε παιδείας ἐν πολλῷ ἀριθμῷ ἀργυρίου, καὶ
multum aurum possidete in ea. Lætetur
37 πολὺν χρυσὸν κτήσασθε ἐν αὐτῇ. εὐφρανθείη ἡ
anima vestra in misericordia eius, & ne erubesca-
ψυχὴ ὑμῶν ἐπὶ τῷ ἐλέει αὐτοῦ, καὶ μὴ αἰσχυνθεί-
tis in laude eius. Operamini opus vestrum ante
38 τε ἐν αἰνέσει αὐτοῦ. ἐργάζεσθε τὸ ἔργον ὑμῶν πρὸ
tempus, & dabit mercedem vestram in tempore suo.
καιροῦ, καὶ δώσει τὸν μισθὸν ὑμῶν ἐν καιρῷ αὐτοῦ.

FINIS LIBRI ECCLESIASTICI.

BARVCH.

ΒΑΡΟΥΧ.

CAP. I. α.

1 ET hæc verba libri
ΚΑΙ οὗτοι οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου
quæ scripsit Baruch filius Neriæ
οὓς ἔγραψεν Βαροὺχ υἱὸς Νηρίου
filij Maasiæ, filij Sedeciæ, filij
υἱοῦ Μαασαίου, υἱοῦ Σεδεκίου, υἱοῦ
Asodii, filij Helciæ, in Baby-
Ἀσαδίου, υἱοῦ Χελκίου, ἐν Βαβυ-
lone, In anno quinto septima mensis
2 λῶνι, ἐν τῷ ἔτει τῷ πέμπτῳ ἑβδόμῃ τοῦ μηνὸς
in tempore quo ceperunt Chaldæi Hieru-
ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἔλαβον οἱ Χαλδαῖοι τὴν Ἱερου-
σαλὴμ

salem & incenderunt eam in igne. Et legit
σαλὴμ, καὶ ἐνέπρησεν αὐτὴν ἐν πυρί. καὶ ἀνέγνω 3
Baruch verba libri huius in auribus Iechoniæ
Βαροὺχ τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου ἐν ὠσὶν ἰεχονίου
filij Ioacim regis Iuda: Et in auribus om-
υἱοῦ ἰωακεὶμ βασιλέως ἰούδα· καὶ ἐν ὠσὶ παν- 4
nis populi venientium ad librum, & in
τὸς τοῦ λαοῦ τῶν ἐρχομένων πρὸς τὴν βίβλον, καὶ ἐν
auribus potentium & filiorum regum. & in auribus
ὠσὶ τῶν δυνατῶν καὶ υἱῶν τῶν βασιλέων. καὶ ἐν ὠσὶ
seniorum, & in auribus omnis populi à par-
τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἐν ὠσὶ παντὸς τοῦ λαοῦ ἀπὸ μι-
uo vsque ad magnum eorum omnium habitantium
κροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν πάντων τῶν κατοικούντων
in Babylone ad flumen Sud: Et fleuerunt,
ἐν Βαβυλῶνι ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ σούδ. καὶ ἔκλαιον, 5
& ieiunauerunt,& orabant orationes in conspectu Domini. Et
καὶ ἐνήστευον, καὶ ηὔχοντο εὐχὰς ἐναντίον κυρίου. καὶ 6
congregarunt argentum sicut vniuscuiusque potuit manus.
συνήγαγον ἀργύριον καθὰ ἑκάστου ἠδύνατο ἡ χείρ.
Et miserunt ad Hierusalem ad Ioacim
καὶ ἀπέστειλαν εἰς ἱερουσαλὴμ πρὸς ἰωακεὶμ 7
filium Helciæ filij Salom sacerdotem & ad sa-
υἱὸν χελκίου υἱοῦ σαλὼμ τὸν ἱερέα, καὶ πρὸς τοὺς ἱε-
cerdotes & ad omnem populum qui inuenti sunt cum
ρεῖς, καὶ πρὸς πάντα τὸν λαὸν τοὺς εὑρεθέντας μετ'
eo in Hierusalem: Cùm acciperet ipse
αὐτοῦ ἐν ἱερουσαλήμ. ἐν τῷ λαβεῖν αὐτὸν τὰ 8
vasa domus Domini,quæ ablata fuerunt de templo vt reduce-
σκεύη οἴκου κυρίου τὰ ἐξενεχθέντα ἐκ ναοῦ ἀποστρέ-
ret in terram Iuda decima Siuan: vasa ar-
ψαι εἰς γῆν ἰούδα τῇ δεκάτῃ τοῦ σιουάν, σκεύη ἀρ-
gentea,quæ fecit Sedecias filius Iosiæ rex Iu-
γυρᾶ ἃ ἐποίησε σεδεκίας υἱὸς ἰωσία βασιλεὺς ἰού-
da, Postquam transmigrauit Nabuchodonosor rex
δα, μετὰ τὸ ἀποικίσαι ναβουχοδονόσορ βασι- 9
Babylonis Iechoniam & principes, &
λέα βαβυλῶνος τὸν ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ
vinctos, & potentes, & populum terræ
τοὺς δεσμώτας καὶ τοὺς δυνατοὺς καὶ τὸν λαὸν τῆς γῆς
à Hierusalem, & induxit eos in Babylo-
ἀπὸ ἱερουσαλὴμ καὶ εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς βαβυλῶ-
nem. Et ait: Ecce misimus ad vos ar-
να. καὶ εἶπεν, ἰδοὺ ἀπεστείλαμεν πρὸς ὑμᾶς ἀρ- 10
gentum, & emite argento holocausto-
γύριον, καὶ ἀγοράσατε τῷ ἀργυρίῳ ὁλοκαυτώ-
mata, & pro peccato & thus: & facite
ματα, καὶ περὶ ἁμαρτίας καὶ λίβανον. καὶ ποιήσατε
manna, & afferte super altare Domini
μάννα καὶ ἀνοίσατε ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κυρίου τοῦ
Dei nostri: Et orate pro vita Na-
θεοῦ ἡμῶν. καὶ προσεύξασθε περὶ τῆς ζωῆς να- 11
buchodonosor regis Babylonis, & in vitam
βουχοδονόσορ βασιλέως βαβυλῶνος καὶ εἰς ζωὴν
Baltasar filij eius; vt sint dies eorum sicut
βαλτάσαρ υἱοῦ αὐτοῦ ἵνα ὦσιν αἱ ἡμέραι αὐτῶν ὡς αἱ
dies cæli super terram. Et dabit Domi-
ἡμέραι τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ δώσει κύ- 12
nus fortitudinē nobis & illuminauit oculos nostros; &
ριος ἰσχὺν ἡμῖν καὶ φωτίσει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν καὶ
viuemus sub vmbra Nabuchodonosor regis
ζησόμεθα ὑπὸ τὴν σκιὰν ναβουχοδονόσορ βασιλέως
Babylonis, & sub vmbra Baltasar filij eius,
βαβυλῶνος καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν βαλτάσαρ υἱοῦ αὐτοῦ,
& seruiemus illis diebus multis, & inueniemus
καὶ δουλεύσομεν αὐτοῖς ἡμέρας πολλὰς, καὶ εὑρήσομεν
gratiam in conspectu illorum. Et orate pro no-
χάριν ἐναντίον αὐτῶν. καὶ προσεύξασθε περὶ ἡ- 13
bis ad Dominum Deum nostrum,quia peccauimus
μῶν πρὸς κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, ὅτι ἡμάρτομεν τῷ

Domino Deo nostro & non est auersus furor. &
κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν, καὶ οὐκ ἀπεστράφη ὁ θυμός. καὶ
ira eius à nobis vsque in quem istam. Et
14 ἡ ὀργὴ αὐτοῦ ἀφ' ἡμῶν ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης. καὶ
legetis librum hunc diem misimus ad
ἀναγνώσεσθε τὸ βιβλίον τοῦτο ὃ ἀπεστείλαμεν πρὸς
vos vt recitaretis in domo Domini in diebus festiui-
ὑμᾶς, ἐξαγορεῦσαι ἐν οἴκῳ κυρίου ἐν ἡμέραις ἑορ-
tatis,& in diebus temporis. Et dicetis, Domino Deo
15 τῆς καὶ ἐν ἡμέραις καιροῦ. καὶ ἐρεῖτε, τῷ κυρίῳ θεῷ
nostro iustitia, nobis autem confusio faciem
ἡμῶν ἡ δικαιοσύνη· ἡμῖν δὲ ἡ αἰσχύνη τῶν προσώπων
sicut dies hæc; homini Iuda & habitantibus
ὡς ἡμέρα αὕτη, ἀνθρώπῳ ἰούδα καὶ τοῖς κατοικοῦσιν
Hierusalem; Et regibus nostris,& princi-
16 ἱερουσαλήμ. καὶ τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν καὶ τοῖς ἄρχου-
pibus nostris,& sacerdotibus nostris,& prophetis nostris,
σιν ἡμῶν καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἡμῶν, καὶ τοῖς προφήταις ἡμῶν,
& patribus nostris: Eorū quæ peccauimus coram Do-
17 καὶ τοῖς πατράσιν ἡμῶν, ὧν ἡμάρτομεν ἐναντίον κυ-
mino; & non credidimus ei: Et non audiuimus
18 ρίου καὶ ἠπειθήσαμεν αὐτῷ. καὶ οὐκ ἠκούσαμεν τῆς
vocem Domini Dei nostri ambulare in præce-
φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν πορεύεσθαι τοῖς προστάγμα-
ptis eius quæ dedit ante faciem nostram. A die
19 σιν αὐτοῦ οἷς ἔδωκε κατὰ πρόσωπον ἡμῶν. ἀπὸ τῆς ἡμέ-
qua eduxit Dominus patres nostros de terra
ρας ἧς ἐξήγαγε κύριος τοὺς πατέρας ἡμῶν ἐκ γῆς
Ægypti & vsque ad diem hanc fuimus incredu-
αἰγύπτου καὶ ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης ἦμεν ἀπειθοῦν-
li ad Dominum Deum nostrum:& leues eramus ad
τες πρὸς κύριον θεὸν ἡμῶν· καὶ ἐσχεδιάζομεν πρὸς τὸ
non audiendū vocem eius. Et adhæserunt in nos
20 μὴ ἀκούειν τῆς φωνῆς αὐτοῦ. καὶ ἐκολλήθη εἰς ἡμᾶς τὰ
mala, & maledictio quam constituit Dominus Moysi ser-
κακὰ καὶ ἡ ἀρὰ ἣν συνέταξε κύριος τῷ μωυσῇ παι-
uo suo, in die qua deduxit Dominus patres no-
δὶ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ ᾗ ἐξήγαγε κύριος τοὺς πατέρας ἡ-
stros de terra Ægypti, vt daret nobis terram fluentem lac &
μῶν ἐκ γῆς αἰγύπτου, δοῦναι ἡμῖν γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ
mel, sicut dies hæc Et non audiuimus vocem
21 μέλι ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη. καὶ οὐκ ἠκούσαμεν τῆς φωνῆς
Domini Dei nostri,secundum omnia verba prophe-
κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν κατὰ πάντας τοὺς λόγους τῶν προφη-
tarum quos misit ad nos. Et ambulauimus vnusquisque
22 τῶν ὧν ἀπέστειλε πρὸς ἡμᾶς. καὶ ᾠχόμεθα ἕκαστος
in sensu cordis sui mali operari
ἐν διανοίᾳ καρδίας αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς ἐργάζεσθαι
diis alijs, facere mala ante oculos Domini
θεοῖς ἑτέροις ποιῆσαι τὰ κακὰ κατ' ὀφθαλμοὺς κυρίου
Dei nostri.
τοῦ θεοῦ ἡμῶν.

CAP. II. β'.

Et statuit Dominus verbum suum quod locutus est
1 Καὶ ἔστησε κύριος τὸν λόγον αὐτοῦ ὃν ἐλάλησεν
ad nos & ad iudices nostros qui iudicauerunt
ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τοὺς δικαστὰς ἡμῶν τοὺς δικάσαντας
Israel: & ad reges nostros & ad
τὸν ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς ἡμῶν καὶ ἐπὶ τοὺς
principes nostros & ad hominem Israel & Iu-
ἄρχοντας ἡμῶν καὶ ἐπ' ἄνθρωπον ἰσραὴλ καὶ ἰού-
da, vt adduceret super nos mala magna, quæ non sunt fa-
2 δα, τοῦ ἀγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς κακὰ μεγάλα, ἃ οὐκ ἐποιή-
cta sub omni cælo, sicut factum
θη ὑποκάτω παντὸς τοῦ οὐρανοῦ καθὰ ἐποιή-
est in Hierusalem secundum scripta in lege
θη ἐν ἱερουσαλήμ, κατὰ τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ

Moysi. Comedere nos hominem carnes filij sui
μωυσῆ, τοῦ φαγεῖν ἡμᾶς ἄνθρωπον σάρκας υἱοῦ αὐ- 3
hominem carnes filiæ suæ. Et dedit e-
τοῦ ἄνθρωπον σάρκας θυγατρὸς αὐτοῦ. καὶ ἔδωκεν αὐ- 4
os mancipia omnibus regnis quæ in cir-
τοὺς ὑποχειρίους πάσαις ταῖς βασιλείαις ταῖς κύ-
cuitu nostro, in opprobrium & in inuium in omnibus
κλῳ ἡμῶν εἰς ὀνειδισμὸν καὶ εἰς ἄβατον ἐν πᾶσι τοῖς
populis qui in circuitu nostro quo dispersit eos Dominus
λαοῖς τοῖς κύκλῳ ἡμῶν οὗ διέσπειρεν αὐτοὺς κύριος
illic. Et facti sunt subtus & non supra, quia
ἐκεῖ. καὶ ἐγενήθησαν ὑποκάτω καὶ οὐκ ἐπάνω, ὅτι 5
peccauimus Domino Deo nostro ad non audiendũ
ἡμάρτομεν κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν πρὸς τὸ μὴ ἀκούειν
vocem eius. Domino Deo nostro iustitia,
τῆς φωνῆς αὐτοῦ. τῷ κυρίῳ θεῷ ἡμῶν ἡ δικαιοσύνη, 6
nobis autẽ & patribus nostris confusio facie-
ἡμῖν δὲ καὶ τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἡ αἰσχύνη τῶν προσώ-
rum sicut dies hæc. Quæ locutus est Dominus super
πων ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη. ἃ ἐλάλησεν κύριος ἐφ' 7
nos omnia mala ista venerunt super nos. Et
ἡμᾶς πάντα τὰ κακὰ ταῦτα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς. καὶ 8
non deprecati sumus faciem Domini, vt reuerteremur
οὐκ ἐδεήθημεν τοῦ προσώπου κυρίου τοῦ ἀποστρέψαι
vnusquisque à cogitationibus cordis nostri, ma-
ἕκαστον ἀπὸ τῶν νοημάτων τῆς καρδίας αὐτῶν τῆς πονη-
li. Et vigilauit Dominus super malis, &
ρᾶς. καὶ ἐγρηγόρησεν κύριος ἐπὶ τοῖς κακοῖς καὶ 9
induxit Dominus super nos, quia iustus Dominus in
ἐπήγαγεν κύριος ἐφ' ἡμᾶς· ὅτι δίκαιος ὁ κύριος ἐπὶ
omnibus operibus suis quæ præcepit nobis Et non
πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἃ ἐνετείλατο ἡμῖν. καὶ οὐκ 10
audiuimus vocem eius, vt ambularemus in præce-
ἠκούσαμεν τῆς φωνῆς αὐτοῦ πορεύεσθαι τοῖς προστάγ-
ptis Domini quæ dedit ante faciem nostram. Et
μασιν κυρίου οἷς ἔδωκεν κατὰ πρόσωπον ἡμῶν. καὶ 11
nunc Domine Deus Israel qui eduxisti populum tuũ
νῦν κύριε ὁ θεὸς ἰσραὴλ ὃς ἐξήγαγες τὸν λαόν σου
de terra Ægypti in manu forti, & in signis &
ἐκ γῆς αἰγύπτου ἐν χειρὶ κραταιᾷ καὶ ἐν σημείοις καὶ
in portentis & in virtute magna, & in brachio
ἐν τέρασιν καὶ ἐν δυνάμει μεγάλῃ καὶ ἐν βραχίονι
excelso: & fecisti tibi nomen sicut dies hæc.
ὑψηλῷ καὶ ἐποίησας σεαυτῷ ὄνομα ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη.
Peccauimus, impiè egimus, iniquè fecimus Dominus Deus
ἡμάρτομεν, ἠσεβήσαμεν, ἠδικήσαμεν κύριε θεὸς 12
noster, super omnibus iustificationibus tuis. Auerta-
ἡμῶν ἐπὶ πᾶσιν τοῖς δικαιώμασίν σου. ἀποστρα- 13
tur furor tuus à nobis, quia derelicti sumus
φήτω ὁ θυμός σου ἀφ' ἡμῶν, ὅτι κατελείφθημεν
pauci in gentibus vbi dispersisti nos illuc.
ὀλίγοι ἐν τοῖς ἔθνεσιν οὗ διέσπειρας ἡμᾶς ἐκεῖ.
Exaudi Domine orationem nostram & depreca-
εἰσάκουσον κύριε τῆς προσευχῆς ἡμῶν καὶ τῆς δεή- 14
tionem nostram, & libera nos propter te, & da nobis gra-
σεως ἡμῶν, καὶ ἐξελοῦ ἡμᾶς ἕνεκέν σου, καὶ δὸς ἡμῖν χά-
tiam ante faciem transmigrare facientium nos: Vt
ριν κατὰ πρόσωπον τῶν ἀποικισάντων ἡμᾶς· ἵνα 15
sciat omnis terra quia tu es Dominus Deus noster; quia no-
γνῷ πᾶσα ἡ γῆ ὅτι σὺ εἶ κύριος θεὸς ἡμῶν· ὅτι τὸ ὄνο-
men tuum inuocatum est super Israel, & super genus eius.
μά σου ἐπεκλήθη ἐπὶ ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸ γένος αὐτοῦ.
Domine respice de domo sancta tua, & co-
κύριε κάτιδε ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ ἁγίου σου, καὶ ἐν- 16
gita in nos: Inclina Domine aurem tuã, & au-
νόησον εἰς ἡμᾶς· κλῖνον κύριε οὖς σου καὶ ἄκου-
di. Et aperi Domine oculos tuos, &
σον. καὶ ἄνοιξον κύριε τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ 17
vide quia non mortui in inferno, quorum assumptus est
ἴδε ὅτι οὐχ οἱ τεθνηκότες ἐν τῷ ᾅδῃ ὧν ἐλήφθη τὸ

spiritus eorum à visceribus suis, da-
πνεῦμα αὐτῶν ἀπὸ τῶν σπλάγχνων αὐτῶν, δώσου-
bunt gloriam & iustificationem Domino. Sed anima
18 σιν δόξαν καὶ δικαίωμα τῷ κυρίῳ. ἀλλ' ἡ ψυχὴ ἡ
tristis super magnitudine, quæ vadit curua & infir-
λυπουμένη ἐπὶ τὸ μέγεθος ὃ βαδίζει κύπτον καὶ ἀσθε-
ma & oculi deficientes & anima
νοῦν καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ ἐκλείποντες καὶ ἡ ψυχὴ ἡ
esuriens, dabunt tibi gloriam & iustitiam Domine.
πεινῶσα, δώσουσίν σοι δόξαν καὶ δικαιοσύνην κύριε.
Quia non super iustificationes patrum no-
19 ὅτι οὐκ ἐπὶ τὰ δικαιώματα τῶν πατέρων ἡ-
strorum & regum nostrorum nos fundimus
μῶν καὶ τῶν βασιλέων ἡμῶν ἡμεῖς καταβάλλομεν
misericordiã nostrã ante faciem tuam Domine Deus no-
τὸν ἔλεον ἡμῶν κατὰ πρόσωπόν σου κύριε ὁ θεὸς ἡ-
ster. Quia immisisti furorem tuum, & i-
20 μῶν. ὅτι ἐνῆκας τὸν θυμόν σου, καὶ τὴν ὀρ-
ram tuam in nos sicut locutus es in manu
γήν σου εἰς ἡμᾶς καθάπερ ἐλάλησας ἐν χειρὶ τῶν
seruorum tuorum prophetarum, dicens: Sic dixi
21 παίδων σου τῶν προφητῶν, λέγων· οὕτως εἶπεν
Dominus: Inclinate legem vestram & operamini
κύριος, κλίνατε τὸν νόμον ἡμῶν καὶ ἐργάσασθε τῷ
regi Babylonis, & sedete super terram quã
βασιλεῖ βαβυλῶνος, καὶ καθίσατε ἐπὶ τῆς γῆς ἧς
dedi patribus vestris: Et si non audie-
22 ἔδωκα τοῖς πατράσιν ὑμῶν· καὶ ἐὰν μὴ ἀκού-
ritis vocem Domini operari regi Ba-
σητε τῆς φωνῆς κυρίου ἐργάσασθαι τῷ βασιλεῖ βα-
bylonis: Defectionem faciam de ciuitate Iuda &
23 βυλῶνος, ἐκλείψειν ποιήσω ἐκ πόλεως ἰούδα καὶ
de foris Hierusalem, vocem lætitiæ & vocem
ἔξωθεν ἱερουσαλὴμ, φωνὴν εὐφροσύνης καὶ φωνὴν
gaudij, vocem sponsi, & vocem sponsæ: &
χαρμοσύνης, φωνὴν νυμφίου, καὶ φωνὴν νύμφης, καὶ
erit omnis terra in inuium ab inhabitantibus. Et
24 ἔσται πᾶσα ἡ γῆ εἰς ἄβατον ἀπὸ ἐνοικούντων. καὶ
non audiuimus vocem tuam vt operaremur re-
οὐκ ἠκούσαμεν τῆς φωνῆς σου ἐργάσασθαι τῷ βασι-
gi Babylonis: & statuisti verba tua quæ locu-
λεῖ βαβυλῶνος· καὶ ἔστησας τοὺς λόγους σου οὓς ἐλά-
tus es in manibus seruorum tuorum prophetarum, vt
λησας ἐν χερσὶ τῶν παίδων σου τῶν προφητῶν τοῦ
transferrentur ossa regum nostrorum & ossa
ἐξενεχθῆναι τὰ ὀστᾶ βασιλέων ἡμῶν καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν
patrum nostrorum de loco eorum. Et ecce sunt
25 πατέρων ἡμῶν ἐκ τοῦ τόπου αὐτῶν. καὶ ἰδοὺ εἰσὶν
proiecta calori diei & glaciei
ἐξερριμμένα τῷ καύματι τῆς ἡμέρας καὶ τῷ παγετῷ τῆς
noctis: & mortui sunt in doloribus malis in fame &
νυκτὸς καὶ ἀπέθανοσαν ἐν πόνοις πονηροῖς ἐν λιμῷ καὶ
in gladio, & in emissione. Et posuisti domũ tuã vbi
26 ἐν ῥομφαίᾳ καὶ ἐν ἀποστολῇ. καὶ ἔθηκας τὸν οἶκον σου οὗ
inuocatum est nomen tuum in ea sicut dies hæc,
ἐπικέκληται τὸ ὄνομά σου ἐπ' αὐτῷ ὡς ἡ ἡμέρα αὕτη
propter malitiam domus Israel & domus Iuda. Et fe-
27 διὰ πονηρίαν οἴκου ἰσραὴλ καὶ οἴκου ἰούδα. καὶ ἐ-
cisti in nos Domine Deus noster secundũ omnẽ
ποίησας εἰς ἡμᾶς κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν κατὰ πᾶσαν
æquitatem tuam, & secundũ omnem miserationem tuam ma-
ἐπιείκειάν σου, καὶ κατὰ πάντα οἰκτιρμόν σου τὸν μέ-
gnam: Sicut locutus es in manu serui tui Moy-
28 γαν, καθὰ ἐλάλησας ἐν χειρὶ παιδός σου μωυ-
si in die, præcipiente te ei scribere
σῆ ἐν ἡμέρᾳ, ἐντειλαμένου σου αὐτῷ γράψαι τὸν
legem tuam coram filiis Israel, dicens: Si
29 νόμον σου ἐναντίον υἱῶν ἰσραὴλ, λέγων· ἐὰν
non audieritis vocem meam: profectò turba
μὴ ἀκούσητε τῆς φωνῆς μου· ἡ μὴν ἡ βόμβησις
ἡ με-

magna multa hæc reuertetur in paruam in
ἡ μεγάλη ἡ πολλὴ αὕτη ἀποστρέψει εἰς μικρὰν ἐν
gentibus quò dispergam eos illuc. Quia co-
τοῖς ἔθνεσιν οὗ διασπερῶ αὐτοὺς ἐκεῖ. ὅτι ἔ- 30
gnoui quod non audient me: quia populus duræ cer-
γνων ὅτι οὐ μὴ ἀκούσωσίν μου· ὅτι λαὸς σκληροτρά-
uicis est, & conuertentur ad cor suum
χηλός ἐστιν· καὶ ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ καρδίαν αὐτῶν
in terra transmigrationis eorum. Et scient quia ego
ἐν γῇ ἀποικισμοῦ αὐτῶν. καὶ γνώσονται ὅτι ἐγὼ 31
Dominus Deus eorum, & dabo eis cor & aures
κύριος ὁ θεὸς αὐτῶν· καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν καὶ ὦτα
audientes. Et laudabunt me in terra transmigrationis
ἀκούοντα· καὶ αἰνέσουσίν με ἐν γῇ ἀποικισμοῦ αὐ- 32
suæ: & recordabuntur nominis mei. Et auer-
τῶν· καὶ μνησθήσονται τοῦ ὀνόματός μου. καὶ ἀποστρέ- 33
tent se à dorso suo duro & à mali-
ψουσιν ἀπὸ νώτου αὐτῶν τοῦ σκληροῦ καὶ ἀπὸ πονη-
gnitatibus rerum suarum, quia reminiscar viæ
ρῶν πραγμάτων αὐτῶν· ὅτι μνησθήσομαι τῆς ὁδοῦ
patrum suorum qui peccant coram Do-
τῶν πατέρων αὐτῶν τῶν ἁμαρτανόντων ἔναντι κυ-
mino. Et reducam illos in terram quam iuraui
ρίου. καὶ ἀποστρέψω αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν ἣν ὤμοσα 34
patribus suis Abraham & Isaac & Ia-
τοῖς πατράσιν αὐτῶν τῷ Ἀβραὰμ καὶ τῷ Ἰσαὰκ καὶ τῷ Ἰα-
cob, & dominabuntur eius: & multiplicabo eos, & non
κώβ, καὶ κυριεύσουσιν αὐτῆς· καὶ πληθυνῶ αὐτοὺς καὶ οὐ
minorabuntur. Et statuam eis testamentum æter-
μὴ σμικρυνθῶσιν. καὶ στήσω αὐτοῖς διαθήκην αἰώ- 35
num, vt sim ego illis in Deum, & ipsi erunt mihi in
νιον τοῦ εἶναί με αὐτοῖς εἰς θεόν, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι εἰς
populū & nō mouebo vltra populum meum Israel à terra
λαόν· καὶ οὐ κινήσω ἔτι τὸν λαόν μου Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς γῆς
quam dedi ei.
ἧς ἔδωκα αὐτοῖς.

CAP. III. γ'.

Domine omnipotens Deus Israel, anima in an-
Κύριε παντοκράτωρ ὁ θεὸς Ἰσραήλ, ψυχὴ ἐν στε- 1
gustiis & spiritus anxius clamauit ad te: Au-
νοῖς καὶ πνεῦμα ἀκηδιῶν κέκραγε πρὸς σέ. ἄκου- 2
di Domine & miserere, quia Deus misericors es: & miserere,
σον κύριε καὶ ἐλέησον, ὅτι θεὸς ἐλεήμων εἶ, καὶ ἐλέησον,
quia peccauimus coram te. Quia tu sedens
ὅτι ἡμάρτομεν ἐναντίον σου· ὅτι σὺ καθήμενος 3
in æternū & nos pereuntes in seculum. Domine
τὸν αἰῶνα, καὶ ἡμεῖς ἀπολλύμενοι τὸν αἰῶνα. κύριε 4
omnipotens Deus Israel audi iam oratio-
παντοκράτωρ ὁ θεὸς Ἰσραήλ, ἄκουσον δὴ τῆς προσ-
nem mortuorum Israel, & filiorū eorū qui pec-
ευχῆς τῶν τεθνηκότων Ἰσραήλ, καὶ υἱῶν τῶν ἁμαρτα-
cant coram te, qui nō audierunt vocem Domini
νόντων ἐναντίον σου οἳ οὐκ ἤκουσαν τῆς φωνῆς κυρίου
Dei sui, & adhæserunt nobis mala.
τοῦ θεοῦ αὐτῶν, καὶ ἐκολλήθη ἡμῖν τὰ κακά.
Ne memineris iniquitatum patrum nostrorum, sed me-
μὴ μνησθῇς ἀδικιῶν πατέρων ἡμῶν, ἀλλὰ μνή- 5
mento manus tuæ, & nominis tui in tempore
σθητι χειρός σου καὶ ὀνόματός σου ἐν τῷ καιρῷ
hoc: Quia tu Dominus Deus noster, & laudabimus te
τούτῳ. ὅτι σὺ κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ αἰνέσομέν σε 6
Domine: Quia propter hoc dedisti timorem tuum in
κύριε. ὅτι διὰ τοῦτο ἔδωκας τὸν φόβον σου ἐπὶ 7
cordibus nostris vt inuocemus nomen tuum, &
καρδίας ἡμῶν τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομά σου, καὶ
laudemus te in transmigratione nostra, quia auerti-
αἰνέσομέν σε ἐν τῇ ἀποικίᾳ ἡμῶν, ὅτι ἀπεστρέψα-
mus super cor nostrum omnem iniquitatem patrum no-
μεν ἀπὸ καρδίας ἡμῶν πᾶσαν ἀδικίαν πατέρων ἡ-
strorum qui peccauerunt coram te. Ecce nos
8 μῶν τῶν ἡμαρτηκότων ἐναντίον σου. ἰδοὺ ἡμεῖς
hodie in transmigratione nostra quò dispersisti nos
σήμερον ἐν τῇ ἀποικίᾳ ἡμῶν οὗ διέσπειρας ἡμᾶς
illic in improperium & in maledictione & in debitum secūdū
ἐκεῖ εἰς ὀνειδισμὸν καὶ εἰς ἀρὰν, καὶ εἰς ὄφλησιν κατὰ
omnes iniquitates patrum nostrorum qui recesserunt
πάσας τὰς ἀδικίας τῶν πατέρων ἡμῶν οἳ ἀπέστησαν
à Domino Deo nostro. Audi Israel mandata
9 ἀπὸ κυρίου θεοῦ ἡμῶν. ἄκουε Ἰσραὴλ ἐντολὰς
vitæ, auribus percipite vt sciatis prudentiam. Quid est Israel,
10 ζωῆς, ἐνωτίσασθε γνῶναι φρόνησιν. τί ἐστιν Ἰσραὴλ
quia in terra inimicorum es? inueterasti in terra aliena.
ὅτι ἐν γῇ τῶν ἐχθρῶν εἶ, ἐπαλαιώθης ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ.
Coinquinatus es cum mortuis: reputatus es
11 συνεμιάνθης τοῖς νεκροῖς· προσελογίσθης με-
cum his qui in inferno. Dereliquisti fontem
12 τὰ τῶν εἰς ᾅδου· ἐγκατέλιπες τὴν πηγὴν τῆς
sapientiæ via Dei. Si ambulasses, habitasses
13 σοφίας τῇ ὁδῷ τοῦ θεοῦ. εἰ ἐπορεύθης κατῴκεις
in pace in æternum, Disce vbi est prudentia, vbi
14 ἐν εἰρήνῃ τὸν αἰῶνα. μάθε ποῦ ἐστιν φρόνησις, ποῦ
est fortitudo: vbi est intellectus, vt scias simul: vbi est
ἐστὶν ἰσχύς· ποῦ ἐστιν σύνεσις τοῦ γνῶναι ἅμα· ποῦ ἐστιν
longæuitas & vita: vbi est lumen oculorum
μακροβίωσις καὶ ζωή· ποῦ ἐστιν φῶς ὀφθαλμῶν
& pax. Quis inuenit locum eius. & quis intra-
15 καὶ εἰρήνη· τίς εὗρεν τὸν τόπον αὐτῆς, καὶ τίς εἰσῆλ-
uit in thesauros eius: Vbi sunt prin-
16 θεν εἰς τοὺς θησαυροὺς αὐτῆς· ποῦ εἰσιν οἱ ἄρ-
cipes gentium & dominantes bestiis
χοντες τῶν ἐθνῶν καὶ οἱ κυριεύοντες τῶν θηρίων
quæ super terram? In auibus cæli
17 τῶν ἐπὶ τῆς γῆς; οἱ ἐν τοῖς ὀρνέοις τοῦ οὐρανοῦ
illudentes, & argentum thesaurizan-
ἐμπαίζοντες, καὶ τὸ ἀργύριον θησαυρίζον-
tes, & aurum cui confiderunt homines, & non
τες καὶ τὸ χρυσίον ᾧ ἐπεποίθεισαν ἄνθρωποι καὶ οὐκ
est finis acquisitionis eorum. Quia argentum
18 ἔστιν τέλος τῆς κτήσεως αὐτῶν. ὅτι οἱ τὸ ἀργύριον
fabricantes, & solliciti, & non est inuentio
τεκταίνοντες, καὶ μεριμνῶντες, καὶ οὐκ ἔστιν ἐξεύρεσις
operum illorum. Exterminati sunt & ad inferos descende-
19 τῶν ἔργων αὐτῶν. ἠφανίσθησαν καὶ εἰς ᾅδου κατέβη-
runt & alij surrexerunt pro illis. Iuniores viderūt
20 σαν καὶ ἄλλοι ἀντανέστησαν ἀντ' αὐτῶν. νεώτεροι ἴδον
lumen & habitauerunt super terram; viam autem scientiæ non
φῶς καὶ κατῴκησαν ἐπὶ τῆς γῆς, ὁδὸν δὲ ἐπιστήμης οὐκ
cognouerunt. Neque intellexerunt semitas eius, neque sus-
21 ἔγνωσαν. οὐδὲ συνῆκαν τρίβους αὐτῆς, οὐδὲ ἀν-
ceperunt eam: filij eorum à via ipsorum longè fa-
τελάβοντο αὐτῆς· υἱοὶ αὐτῶν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτῶν πόρρω ἐ-
cti sunt. Neque audita est in Chanaan neque visa est in The-
22 γενήθησαν. οὐδὲ ἠκούσθη ἐν Χαναὰν οὐδὲ ὤφθη ἐν Θαι-
man. Neque filij Agar exquirentes prudentiam qui
23 μάν. οὔτε υἱοὶ Ἄγαρ ἐκζητοῦντες τὴν σύνεσιν οἱ
super terrā, mercatores Meran, & Theman, & fabulato-
ἐπὶ τῆς γῆς, οἱ ἔμποροι τῆς Μερρὰν καὶ Θαιμὰν, καὶ οἱ μυθο-
res, & examinatores prudentiæ: viam autem sapiētiæ
λόγοι, καὶ οἱ ἐκζητηταὶ τῆς συνέσεως· ὁδὸν δὲ σοφίας
non cognouerunt, neque commemorati sunt semitas eius.
οὐκ ἔγνωσαν οὐδὲ ἐμνήσθησαν τὰς τρίβους αὐτῆς.
O Israel quam magna domus Dei, & ingens
24 ὦ Ἰσραὴλ ὡς μέγας ὁ οἶκος τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπιμή-
xus locus possessionis eius. Magnus & non habet fi-
25 κης ὁ τόπος τῆς κτήσεως αὐτοῦ. μέγας καὶ οὐκ ἔχει τε-
nem: excelsus & immensus. Ibi fuerunt
26 λευτήν· ὑψηλὸς καὶ ἀμέτρητος. ἐκεῖ ἐγεννήθησαν

gigantes nominati ab initio existentes ma-
οἱ γίγαντες οἱ ὀνομαστοὶ οἱ ἀπ' ἀρχῆς γενόμενοι εὐμε-
gni, scientes bellum. Non hos elegit
γέθεις ἐπιστάμενοι πόλεμον. οὐ τούτους ἐξελέξατο 27
Deus, neque viam scientiæ dedit illis, & perie-
ὁ θεὸς, οὐδὲ ὁδὸν ἐπιστήμης ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ ἀπώλον-
runt, eò quòd non haberent prudentiam: perierunt propter
το, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν φρόνησιν· ἀπώλοντο διὰ τὴν 28
temeritatem eorum. Quis ascendit in cælum, & ac-
ἀβουλίαν αὐτῶν. τίς ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ ἔ- 29
cepit eam? & deduxit eam de nu-
λαβεν αὐτὴν; καὶ κατεβίβασεν αὐτὴν ἐκ τῶν νε-
bibus? Quis transiuit trans mare, & inuenit
φελῶν; τίς διέβη πέραν τῆς θαλάσσης καὶ εὗρεν 30
eam, & afferet eam auro electo? Non est
αὐτὴν, καὶ οἴσει αὐτὴν χρυσίου ἐκλεκτοῦ; οὐκ ἔστιν 31
cognoscens viam eius, neque qui consideret
ὁ γινώσκων τὴν ὁδὸν αὐτῆς, οὐδὲ ὁ ἐνθυμούμενος
semitam eius. Sed sciens omnia cogno-
τὴν τρίβον αὐτῆς. ἀλλ' ὁ εἰδὼς τὰ πάντα γινώ- 32
scit eam, adinuenit eam prudentia sua. præ-
σκει αὐτὴν, ἐξεῦρεν αὐτὴν τῇ συνέσει αὐτοῦ. ὁ κα-
parauit terram in æternum tempus; impleuit
τασκευάσας τὴν γῆν εἰς αἰῶνα χρόνον ἐνέπλησεν
eam iumentis quadrupedibus. Qui mittit lumen
αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων. ὁ ἀποστέλλων τὸ φῶς 33
& ibit: vocauit illud, & obediuit illi
καὶ πορεύεται, ἐκάλεσεν αὐτὸ, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ
timore. At stellæ splenduerunt in custodiis
τρόμῳ. οἱ δὲ ἀστέρες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς 34
suis, & lætatæ sunt: vocauit eos & dixerunt,
αὐτῶν καὶ εὐφράνθησαν· ἐκάλεσεν αὐτοὺς καὶ εἶπον,
Adsumus: splenduerunt cum lætitia ei qui
πάρεσμεν· ἔλαμψαν μετ' εὐφροσύνης τῷ 35
fecit illos. Hic Deus noster non reputabitur
ποιήσαντι αὐτούς. οὗτος ὁ θεὸς ἡμῶν οὐ λογισθήσεται 36
alius aduersus eum. Inuenit omnem viam scientiæ,
ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξεῦρεν πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, 37
& dedit eam Iacob seruo suo, & Israel
καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ
dilecto suo. Post hoc in terra
τῷ ἠγαπημένῳ αὐτοῦ. μετὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς 38
visus est, & inter homines conuersatus est.
ὤφθη καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη.

CAP. IIII. δ'.

Hic liber præceptorum Dei, &
Αὕτη ἡ βίβλος τῶν προσταγμάτων τοῦ θεοῦ, καὶ 1
lex existens in æternum: omnes tenen-
ὁ νόμος ὁ ὑπάρχων εἰς τὸν αἰῶνα· πάντες οἱ κρατοῦν-
tes eam in vitam; at derelinquentes eam
τες αὐτὴν εἰς ζωὴν, οἱ δὲ καταλείποντες αὐτὴν
morientur. Conuertere Iacob & apprehende
ἀποθανοῦνται. ἐπιστρέφου Ἰακὼβ καὶ ἐπιλαβοῦ 2
eam: ambula ad splendorem coram
αὐτῆς· διόδευσον πρὸς τὴν λάμψιν κατέναντι τοῦ
lumine eius. Ne des alteri gloriam tuam, & quæ
φωτὸς αὐτῆς. μὴ δῷς ἑτέρῳ τὴν δόξαν σου καὶ τὰ 3
sunt vtilia tibi, genti alienæ. Beati su-
συμφέροντά σοι ἔθνει ἀλλοτρίῳ. μακάριοί ἐσ- 4
mus Israel, quia placita Deo nobis cognita sunt.
μεν Ἰσραὴλ, ὅτι τὰ ἀρεστὰ τῷ θεῷ ἡμῖν γνωστά ἐστιν.
Confidite popule meus memoriale Israel. venunda-
θαρσεῖτε λαός μου μνημόσυνον Ἰσραήλ. ἐπρά- 5 6
ti estis gentibus non in perditionẽ: propter quod ad ira-
θητε τοῖς ἔθνεσιν οὐκ εἰς ἀπώλειαν· διὰ δὲ τὸ παρορ-
cundiã prouocastis vos Deum, traditi estis aduersariis.
γίσαι ὑμᾶς τὸν θεὸν παρεδόθητε τοῖς ὑπεναντίοις.

Exacerbastis enim eum qui fecit vos sacrificantes dæ-
7 παρωξύνατε γὰρ τὸν ποιήσαντα ὑμᾶς, θύσαντες δαι-
moniis & non Deo. Obliti estis autem eũ qui genuit
8 μονίοις καὶ οὐ θεῷ. ἐπελάθεσθε δὲ τὸν φύσαντα ὑ-
vos Deum æternum; contristastis autem & eam quæ nutri-
μᾶς θεὸν αἰώνιον, ἐλυπήσατε δὲ καὶ τὴν ἐκθρέψα-
uit vos, Hierusalem. Vidit enim aduenien-
9 σαν ὑμᾶς Ἱερουσαλήμ. ἴδεν γὰρ τὴν ἐπελθοῦ-
tem vobis iram à Deo, & dixit, Audite
σαν ὑμῖν ὀργὴν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ εἶπεν, ἀκούσατε αἱ
confines Sion; induxit mihi Deus luctum magnum.
πάροικοι Σιὼν, ἐπήγαγέ μοι ὁ θεὸς πένθος μέγα.
Vidi enim captiuitatem filiorum meorũ & fi-
10 ἴδον γὰρ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν υἱῶν μου καὶ θυ-
liarum quam induxit eis Æternus. Nutriui
11 γατέρων ἣν ἐπήγαγεν αὐτοῖς ὁ αἰώνιος. ἔθρεψα
enim illos cum iocunditate, dimisi autem illos
γὰρ αὐτοὺς μετ' εὐφροσύνης, ἐξαπέστειλα δὲ αὐτοὺς
cum fletu & luctu. Nemo supergaudeat
12 μετὰ κλαυθμοῦ καὶ πένθους. μηδεὶς ἐπιχαιρέτω
mihi viduæ & derelictæ à multis desola-
μοι τῇ χήρᾳ καὶ καταλειφθείσῃ ὑπὸ πολλῶν· ἠρη-
ta sum propter peccata filiorum meorum, quia
μώθην διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν τέκνων μου, διότι
declinauerunt à lege Dei. Iustificationes autem suas
13 ἐξέκλιναν ἐκ νόμου θεοῦ. δικαιώματα δὲ αὐτοῦ
non cognouerũt, neque ambulauerunt, viis mandatorum Dei,
οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ ἐπορεύθησαν ὁδοῖς ἐντολῶν θεοῦ,
neque semitis disciplinæ in iustitia eius ascen-
οὐδὲ τρίβοις παιδείας ἐν δικαιοσύνῃ αὐτοῦ ἐπέβη-
derunt. Veniant confines Sion, & memorate
14 σαν. ἐλθέτωσαν αἱ πάροικοι Σιὼν καὶ μνήσθητε
captiuitatem filiorum meorum, & filia-
τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν υἱῶν μου, καὶ τῶν θυγατέ-
rum quam induxisti illis æternus. Induxit enim
15 ρων ἣν ἐπήγαγες αὐτοῖς ὁ αἰώνιος. ἐπήγαγε γὰρ
gentem super illos de longè, gentem impudentẽ & alte-
ἔθνος ἐπ' αὐτοὺς μακρόθεν, ἔθνος ἀναιδὲς καὶ ἀλλό-
rius linguæ. Quia non erubuerunt, senem, neque
16 γλωσσον. ὅτι οὐκ ᾐσχύνθησαν πρεσβύτην, οὐδὲ
pueri miserti sunt, & abduxerunt dilectos
παιδίον ἠλέησαν, καὶ ἀπήγαγον τοὺς ἀγαπητοὺς
viduæ & à filiabus vnicam de-
τῆς χήρας καὶ ἀπὸ τῶν θυγατέρων τὴν μόνην ἠρή-
solauerunt. Ego autẽ quid potens(sum) adiuuare vos? Nam qui
17 μωσαν. ἐγὼ δὲ τί δυνατὴ βοηθῆσαι ὑμῖν; ὁ γὰρ
induxit vobis mala, eripiet vos de ma-
ἐπαγαγὼν ὑμῖν τὰ κακὰ, ἐξελεῖται ὑμᾶς ἐκ χει-
nu inimicorum vestrorum. Ambulate filij, ambulate,
19 ρὸς ἐχθρῶν ὑμῶν. βαδίζετε τέκνα βαδίζετε,
ego autem relicta sum deserta. Exui me
20 ἐγὼ δὲ κατελείφθην ἔρημος. ἐξεδυσάμην τὴν
stola pacis, indui me autem sacco depre-
στολὴν τῆς εἰρήνης, ἐνεδυσάμην δὲ σάκκον τῆς δεή-
cationis meæ, clamabo ad Æternum in
σεώς μου, κεκράξομαι πρὸς τὸν αἰώνιον ἐν ταῖς
diebus meis. Confidite filij, clamate ad
21 ἡμέραις μου. θαρσεῖτε τέκνα, βοήσατε πρὸς
Deum, & eripiet vos de potentatu de manu
τὸν θεὸν, καὶ ἐξελεῖται ὑμᾶς ἐκ δυναστείας ἐκ χειρὸς
inimicorum. Ego enim iam speraui in Æterno
22 ἐχθρῶν. ἐγὼ γὰρ ἤδη ἤλπισα ἐπὶ τῷ αἰωνίῳ τὴν
salutem vestram, & venit mihi gaudium à Sancto
σωτηρίαν ὑμῶν, καὶ ἦλθέν μοι χαρὰ παρὰ τοῦ ἁγίου
super misericordia quæ veniet vobis velociter ab
ἐπὶ τῇ ἐλεημοσύνῃ ἣ ἥξει ὑμῖν ἐν τάχει παρὰ τοῦ
æterno salutatore nostro. Emi enim vos cum
23 αἰωνίου σωτῆρος ἡμῶν. ἐξέπεμψα γὰρ ὑμᾶς μετὰ
luctu & fletu; reddet autem mihi Deus vos
πένθους καὶ κλαυθμοῦ, ἀποδώσει δέ μοι ὁ θεὸς ὑμᾶς
μετὰ

cum gaudio & lætitia in æternum.
μετὰ χαρμοσύνης καὶ εὐφροσύνης εἰς τὸν αἰῶνα.
Sicut enim nunc viderunt vicinæ Sion
24 ὥσπερ γὰρ νῦν ἑωράκασιν αἱ πάροικοι Σιὼν τὴν
vestram captiuitatem sic videbunt velociter
ὑμετέραν αἰχμαλωσίαν, οὕτως ὄψονται ἐν τάχει
quæ à Deo vestro salutem, quæ superueniet
τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ὑμῶν σωτηρίαν, ἢ ἐπελεύσεται
vobis cum gloria magna & splendore
ὑμῖν μετὰ δόξης μεγάλης καὶ λαμπρότητος τοῦ
æterno. Filij patienter sustinete à
25 αἰωνίου. τέκνα μακροθυμήσατε τὴν παρὰ τοῦ
Deo superuenientem vobis iram: persecutus est enim te
θεοῦ ἐπελθοῦσαν ὑμῖν ὀργήν, κατεδίωξεν γάρ σε ὁ
inimicus tuus, & videbis eius perditionem velociter &
ἐχθρός σου, καὶ ὄψει αὐτοῦ τὴν ἀπώλειαν ἐν τάχει, καὶ
super colla eorum ascendes. Delicati
26 ἐπὶ τραχήλους αὐτῶν ἐπιβήσῃ. οἱ τρυφεροί
mei ambulauerunt vias asperas, sublati sunt sicut
μου ἐπορεύθησαν ὁδοὺς τραχείας, ἤρθησαν ὡς
grex direptus ab inimicis. Confidite
27 ποίμνιον ἡρπασμένον ὑπὸ ἐχθρῶν. θαρσήσατε
filij, & clamate ad Deum: erit enim vestra
τέκνα καὶ βοήσατε πρὸς τὸν θεόν. ἔσται γὰρ ὑμῶν
ab inducente, memoria. Sicut enim fuit
28 ὑπὸ τοῦ ἐπάγοντος μνεία. ὥσπερ γὰρ ἐγένετο ἡ
cogitatio vestra vt erraretis vos à Deo,
διάνοια ὑμῶν εἰς τὸ πλανηθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ θεοῦ,
decuplate conuersi quærere eum.
δεκαπλασιάσατε ἐπιστραφέντες ζητῆσαι αὐτόν.
Nam qui induxit vobis mala, inducet vobis
29 ὁ γὰρ ἐπαγαγὼν ὑμῖν τὰ κακὰ ἐπάξει ὑμῖν τὴν
æternam lætitiam cum salute vestra.
αἰώνιον εὐφροσύνην μετὰ τῆς σωτηρίας ὑμῶν.
Confide Hierusalem, consolabitur te qui nominauit
30 θάρσει Ἱερουσαλήμ, παρακαλέσει σε ὁ ὀνομάσας
te. Miseri te affligentes, & supergaudentes
31 σε. δείλαιοι οἱ σε κακώσαντες, καὶ ἐπιχαρέν-
tes tua ruina. Miseræ ciuitates quibus seruie-
τες τῇ σῇ πτώσει. δείλαιαι αἱ πόλεις αἷς ἐδούλευ-
runt filij tui: misera quæ suscepit filios tuos.
32 σαν τὰ τέκνα σου· δειλαία ἡ δεξαμένη τοὺς υἱούς σου.
Sicut enim gauisa est super tua ruina, & lætata est
33 ὥσπερ γὰρ ἐχάρη ἐπὶ τῇ σῇ πτώσει, καὶ εὐφράνθη
in casu tuo, sic contristabitur in
ἐπὶ τῷ πτώματί σου, οὕτως λυπηθήσεται ἐπὶ τῇ
sua desolatione. Et amputabo eius exultatio-
34 ἑαυτῆς ἐρημίᾳ. καὶ περιελῶ αὐτῆς τὸ ἀγαλλία-
nem multitudinis, & superbia eius erit
μα τῆς πολυοχλίας, καὶ τὸ γαυρίαμα αὐτῆς ἔσται
in luctum. Ignis enim superueniet illi ab
35 εἰς πένθος. πῦρ γὰρ ἐπελεύσεται αὐτῇ παρὰ τοῦ
Æterno in dies longos, & habitabitur
αἰωνίου εἰς ἡμέρας μακράς, καὶ κατοικηθήσεται
à dæmoniis multum tempus. Circum-
36 ὑπὸ δαιμονίων τὸν πλείονα χρόνον. περίβλε-
spice ad Orientem Hierusalem, & vide læ-
ψαι πρὸς ἀνατολὰς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἴδε τὴν εὐ-
titiam à Deo tibi venientem. Ecce
37 φροσύνην τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ σοι ἐρχομένην. ἰδοὺ
veniunt filij tui quos misisti, veniunt congre-
ἔρχονται υἱοί σου οὓς ἐξαπέστειλας, ἔρχονται συνηγ-
gati ab Oriente vsque ad Occidentem, verbo
μένοι ἀπὸ ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν τῷ ῥήματι τοῦ
sancti gaudentes Dei gloria.
ἁγίου χαίροντες τῇ τοῦ θεοῦ δόξῃ.

CAP. V. ε.

Exue te Hierusalem stola luctus
Ἔκδυσαι Ἱερουσαλὴμ τὴν στολὴν τοῦ πένθους
& vexationis tuæ, & induere decore
καὶ τῆς κακώσεώς σου, καὶ ἔνδυσαι τὴν εὐπρέπειαν
quæ à Deo gloriæ in æternum. Amplectere
2 τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ δόξης εἰς τὸν αἰῶνα. περιβαλοῦ
diploidem quæ à Deo iustitiæ: impo-
τὴν διπλοΐδα τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ δικαιοσύνης· ἐπί-
ne mitram super caput tuum gloriæ
θου τὴν μίτραν ἐπὶ τὴν κεφαλήν σου τῆς δόξης τοῦ
æternæ. Nam Deus ostendet quæ sub cælo omni
3 αἰωνίου. ὁ γὰρ θεὸς δείξει τῇ ὑπ' οὐρανὸν πάσῃ
tuum splendorem. Vocabitur enim tuum
4 τὴν σὴν λαμπρότητα. κληθήσεται γάρ σου
nomen a Deo in æternum, pax iusti-
τὸ ὄνομα παρὰ τοῦ θεοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, εἰρήνη δικαιο-
tiæ & gloria pietatis. Surge Hierusa-
5 σύνης καὶ δόξα θεοσεβείας. ἀνάστηθι Ἱερουσα-
lem, & sta in excelso, & circumspice ad
λήμ, καὶ στῆθι ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ, καὶ περίβλεψαι πρὸς
Orientem, & vide tuos congregatos filios a
ἀνατολάς, καὶ ἴδε σου συνηγμένα τὰ τέκνα ἀπὸ
Solis occasu vsque ad ortum, verbo sancti,
ἡλίου δυσμῶν ἕως ἀνατολῶν τῷ ῥήματι τοῦ ἁγίου
gaudentes Dei memoria. Exierunt enim à
6 χαίροντας τῇ τοῦ θεοῦ μνείᾳ. ἐξῆλθον γὰρ παρὰ
te pedestres ducti ab inimicis: adducit autem illos
σοῦ πεζοὶ ἀγόμενοι ὑπὸ ἐχθρῶν, εἰσάγει δὲ αὐτοὺς ὁ
Deus ad te sublatos cum gloria sicut filios re-
θεὸς πρὸς σὲ αἰρομένους μετὰ δόξης ὡς υἱοὺς βα-
gni. Constituit enim Deus humiliari omnem
7 σιλείας. συνέταξεν γὰρ ὁ θεὸς ταπεινοῦσθαι πᾶν
montē excelsum, & litora perennia, & conualles reple-
ὄρος ὑψηλὸν καὶ θῖνας αἐννάους καὶ φάραγγας πλη-
ri in coæquationem terræ, vt ambulet Israel
ροῦσθαι εἰς ὁμαλισμὸν τῆς γῆς, ἵνα βαδίσῃ Ἰσραὴλ
securè Dei gloria. Exultauerunt autem &
8 ἀσφαλῶς τῇ τοῦ θεοῦ δόξῃ. ἐσκίασαν δὲ καὶ
siluæ, & omne lignum suauitatis Israel, man-
οἱ δρυμοὶ καὶ πᾶν ξύλον εὐωδίας τῷ Ἰσραὴλ προσ-
dato Dei. Adducetur enim populus Israel
9 τάγματι τοῦ θεοῦ. ἡγήσεται γὰρ ὁ λαὸς Ἰσραὴλ
cum lætitia, lumine gloriæ eius cum mise-
μετ' εὐφροσύνης τῷ φωτὶ τῆς δόξης αὐτοῦ σὺν ἐλεη-
ricordia & iustitia quæ ab ipso.
μοσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ τῇ παρ' αὐτοῦ.

EPISTOLA.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ.

CAP. VI. ς.

EXEMPLVM epistolæ quam mi-
ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ἐπιστολῆς ἧς ἀπέ-
sit Ieremias ad adducendos in Baby-
στειλεν Ἱερεμίας πρὸς τοὺς ἀχθησομένους εἰς Βαβυ-
lonem à rege Babyloniorum, vt an-
λῶνα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων· ἀναγ-
nunciaret illis sicut præceptum est illi à
γεῖλαι αὐτοῖς καθότι ἐπετάγη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ
Deo.
θεοῦ.
PROPTER peccata quæ peccastis coram
1 Διὰ τὰς ἁμαρτίας ἃς ἡμαρτήκατε ἐναντίον
Deo, adducemini in Babyloniam captiui à
τοῦ θεοῦ, ἀχθήσεσθε εἰς Βαβυλῶνα αἰχμάλωτοι ὑπὸ
Nabuchodonosor rege Babyloniorum.
Ναβουχοδονόσορ τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων.

Ingressi igitur in Babylonem, eritis illic annis
2 εἰσελθόντες οὖν εἰς Βαβυλῶνα, ἔσεσθε ἐκεῖ ἔτη
pluribus & tempus longum vsque ad generationes septẽ: post
πλείονα καὶ χρόνον μακρὸν ἕως γενεῶν ἑπτά, μετὰ
autẽ hoc educam vos inde cum pace.
δὲ τοῦτο ἐξάξω ὑμᾶς ἐκεῖθεν μετ' εἰρήνης.
Nunc autem videbitis in Babylone Deos argenteos &
3 νυνὶ δὲ ὄψεσθε ἐν Βαβυλῶνι θεοὺς ἀργυροῦς καὶ
aureos, & ligneos in humeris sublatos, ostendentes metum gentibus.
χρυσοῦς καὶ ξυλίνους ἐπ' ὤμοις αἰρομένους δεικνύοντας φόβον τοῖς ἔθνεσιν.
Timete igitur ne & vos assimilati alienigenis assimilemini, & timor vos capiat in ipsis,
4 εὐλαβήθητε οὖν μὴ καὶ ὑμεῖς ἀφομοιωθέντες τοῖς ἀλλοφύλοις ἀφομοιωθῆτε, καὶ φόβος ὑμᾶς λάβῃ ἐπ' αὐτοῖς,
Videntes turbam ante & post eos adorantes ea: dicite iam in mente, Te oportet adorare Domine.
5 ἰδόντες ὄχλον ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν αὐτῶν προσκυνοῦντας αὐτά· εἴπατε δὴ τῇ διανοίᾳ, σὲ δεῖ προσκυνεῖν δέσποτα.
Nam angelus meus vobiscum est, ipseque exquirens animas vestras.
6 ὁ γὰρ ἄγγελός μου μεθ' ὑμῶν ἐστιν, αὐτός τε ἐκζητῶν τὰς ψυχὰς ὑμῶν.
Lingua enim eorum est polita à fabro ipsáque deaurata, & deargentata, falsa autem sunt & non possunt loqui.
7 γλῶσσα γὰρ αὐτῶν ἐστιν κατεξυσμένη ὑπὸ τέκτονος αὐτά τε περίχρυσα καὶ περιάργυρα, ψευδῆ δέ ἐστιν καὶ οὐ δύναται λαλεῖν.
Et sicut virgini amanti ornatum accipientes aurum fabricant Coronas super capita deorum suorum:
8 καὶ ὥσπερ παρθένῳ φιλοκόσμῳ λαμβάνοντες χρυσίον κατασκευάζουσιν στεφάνους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν θεῶν αὐτῶν,
est autẽ & quando subtrahentes sacerdotes à diis suis aurum & argentum in seipsos expendent.
9 ἔστι δὲ καὶ ὅτε ὑφαιρούμενοι οἱ ἱερεῖς ἀπὸ τῶν θεῶν αὐτῶν χρυσίον καὶ ἀργύριον εἰς ἑαυτοὺς καταναλώσουσι.
Dabunt autem ex eis & his quæ sub tecto meretricibus; ornántque eos quasi homines vestimentis deos argenteos, & aureos, & ligneos.
10 δώσουσι δὲ ἀπ' αὐτῶν καὶ ταῖς ἐπὶ τοῦ τέγους πόρναις, κοσμοῦσί τε αὐτοὺς ὡς ἀνθρώπους τοῖς ἐνδύμασι θεοὺς ἀργυροῦς, καὶ χρυσοῦς καὶ ξυλίνους.
Hi autem nõ liberantur à rubigine & tineis, circumamictis illis vestimento purpureo:
11 οὗτοι δὲ οὐ διασώζονται ἀπὸ ἰοῦ καὶ βρωμάτων περιβεβλημένων αὐτῶν ἱματισμὸν πορφυροῦν.
extergentes faciem ipsorum propter qui ex domo puluerem qui est plurimus super eos.
12 ἐκμάσσοντες τὸ πρόσωπον αὐτῶν διὰ τὸν ἐκ τῆς οἰκίας κονιορτόν, ὅς ἐστι πλείων ἐπ' αὐτοῖς.
Et sceptrum habet vt homo iudex regionis, qui in se peccantem non interficit.
13 καὶ σκῆπτρον ἔχει ὡσεὶ ἄνθρωπος κριτὴς χώρας, ὃς τὸν εἰς αὐτὸν ἁμαρτάνοντα οὐκ ἀνελεῖ.
Habet autẽ gladium in dextera, & securim; se autem de bello & latronibus non liberabit: vnde noti sunt non existentes dij.
14 ἔχει δὲ ἐγχειρίδιον ἐν δεξιᾷ, καὶ πέλεκυν, ἑαυτὸν δὲ ἐκ πολέμου καὶ λῃστῶν οὐκ ἐξελεῖται, ὅθεν γνώριμοί εἰσιν οὐκ ὄντες θεοί.
Ne igitur timueritis eos: sicut enim vas hominis confractum, inutile fit: tales sunt dij eorum.
15 μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς. ὥσπερ γὰρ σκεῦος ἀνθρώπου συντριβὲν ἀχρεῖον γίνεται, τοιοῦτοι ὑπάρχουσιν οἱ θεοὶ αὐτῶν.
Constitutis illis in domibus, oculi eorum pleni sunt pulueris à pedibus introeuntium.
16 καθιδρυμένων αὐτῶν ἐν τοῖς οἴκοις, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν πλήρεις εἰσὶ κονιορτοῦ ἀπὸ τῶν ποδῶν τῶν εἰσπορευομένων.
Et sicut alicui qui offendit regem, circumseptæ sunt atria,
17 καὶ ὥσπερ τινι ἠδικηκότι βασιλέα, περιπεφραγμέναι εἰσὶν αἱ αὐλαί,

sicut ad mortem adducto; domos eorum muniunt sacerdotes ianuisque & claustris & seris, vt à latronibus non spolientur.
ὡς ἐπὶ θανάτῳ ἀπηγμένου, τοὺς οἴκους αὐτῶν ὀχυροῦσιν οἱ ἱερεῖς θυρώμασί τε καὶ κλείθροις καὶ μοχλοῖς, ὅπως ὑπὸ λῃστῶν μὴ συληθῶσι.
Lucernas accendunt & plures quàm sibi ipsis, quarũ nullam possunt videre: est quidem sicut trabs ex domo.
18 λύχνους καίουσι καὶ πλείους ἢ ἑαυτοῖς, ὧν οὐδένα δύνανται ἰδεῖν. ἔστι μὲν ὥσπερ δοκὸς τῶν ἐκ τῆς οἰκίας.
At corda eorum dicunt elingi, qui de terra serpentibus comedentibus, eósque & vestimentum eorum non sentiunt.
19 τὰς δὲ καρδίας αὐτῶν φασιν ἐκλείχεσθαι τῶν ἀπὸ γῆς ἑρπετῶν κατεσθόντων αὐτούς τε καὶ τὸν ἱματισμὸν αὐτῶν οὐκ αἰσθάνονται.
Nigri facti sunt in facie eorum à fumo qui ex domo.
20 μεμελάνωνται τὸ πρόσωπον αὐτῶν ἀπὸ τοῦ καπνοῦ τοῦ ἐκ τῆς οἰκίας.
Super corpus eorum & super caput volant noctuæ, hirundines & aues, similiter autem & catti;
21 ἐπὶ τὸ σῶμα αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἐφίπτανται νυκτερίδες, χελιδόνες καὶ τὰ ὄρνεα, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ αἴλουροι.
Vnde cognoscetis quia non sunt dij, ne igitur timueritis eos.
22 ὅθεν γνώσεσθε ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοί, μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς.
Nam aurum quod circumiacet in pulchritudinẽ, nisi quis extergerit æruginẽ, nõ fulgebunt, neque enim quãdo conflabantur, sentiebant.
23 τὸ γὰρ χρυσίον ὃ περίκειται εἰς κάλλος, ἐὰν μή τις ἐκμάξῃ τὸν ἰόν, οὐ μὴ στίλψωσιν, οὐδὲ γὰρ ὅτε ἐχωνεύοντο ᾐσθάνοντο.
Ex omni pretio empta sunt in quibus non est spiritus.
24 ἐκ πάσης τιμῆς ἠγορασμένα εἰσὶν ἐν οἷς οὐκ ἔστι πνεῦμα.
Sine pedibus in humeris portantur ostendentes eorum ignominiam hominibus: confunduntur autem & colentes ea.
25 ἄνευ ποδῶν ἐπ' ὤμοις φέρονται ἐνδεικνύμενοι τὴν ἑαυτῶν ἀτιμίαν τοῖς ἀνθρώποις· αἰσχύνονται δὲ καὶ οἱ θεραπεύοντες αὐτά.
Propter quod ne forte super terram cadat, per se surgere, neque si quis eum rectum statuerit, per se ipsum mouebitur. neque si inclinatus fuerit non dirigetur; sed sicut mortuis, dona ipsis apponunt.
26 διὰ τὸ μήποτε ἐπὶ τὴν γῆν πέσῃ δι' αὐτῶν ἀνίστασθαι, μήτε ἐάν τις αὐτὸν ὀρθὸν στήσῃ, δι' ἑαυτοῦ κινηθήσεται, μήτε ἐὰν κλιθῇ οὐ μὴ ὀρθωθῇ· ἀλλ' ὥσπερ νεκροῖς τὰ δῶρα αὐτοῖς παρατίθασι.
At hostias illorum vendentes sacerdotes abutuntur; similiter autem & mulieres ab eis condientes, nihil mendico neque impotenti distribuunt.
27 τὰς δὲ θυσίας αὐτῶν ἀποδόμενοι οἱ ἱερεῖς καταχρῶνται· ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ γυναῖκες ἀπ' αὐτῶν ταριχεύουσαι, οὐδὲν πτωχῷ οὐδὲ ἀδυνάτῳ μεταδιδόασι.
Sacrificia eorum menstruata & sermone tangunt: cognoscite igitur ex his quia non sunt dij, ne timueritis eos.
28 τῶν θυσιῶν αὐτῶν ἀποκαθημένη καὶ λόγῳ ἅπτονται· γνόντες οὖν ἀπὸ τούτων ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοί, μὴ φοβηθῆτε αὐτούς.
Vnde enim vocarentur dij? quia mulieres apponunt diis argenteis & aureis, & ligneis.
29 πόθεν γὰρ κληθείησαν θεοί; ὅτι γυναῖκες παρατιθέασι θεοῖς ἀργυροῖς καὶ χρυσοῖς καὶ ξυλίνοις.
In domibus eorum sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, & capita & barbas rasas quorum capita discooperta sunt.
30 ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν οἱ ἱερεῖς καθίζουσιν ἔχοντες τοὺς χιτῶνας διερρωγότας καὶ τὰς κεφαλὰς καὶ τοὺς πώγωνας ἐξυρημένους, ὧν αἱ κεφαλαὶ ἀκάλυπτοί εἰσιν.
Rugiebant autẽ clamantes in conspectu deorũ suorum, sicut quidam in
31 ὠρύονται δὲ βοῶντες ἐναντίον τῶν θεῶν αὐτῶν ὥσπερ τινὲς ἐν

περι-

cœna mortui: A vestimento eorum au-
περιδειπνίῳ νεκροῦ. ἀπὸ τοῦ ἱματισμοῦ αὐτῶν ἀ- 32
ferentes sacerdotes, induunt vxores suas
φελόμενοι οἱ ἱερεῖς, ἐνδύουσι τὰς γυναῖκας αὐτῶν
& filios. Neque si malum passi fuerint ab aliquo,
καὶ τὰ παιδία. οὔτε ἐὰν κακὸν πάθωσιν ὑπό τινος 33
neque si bonum, poterunt retribuere; neque consti-
οὔτε ἐὰν ἀγαθὸν, δυνήσονται ἀνταποδοῦναι, οὔτε κατα-
tuere regem possunt, neque auferre. Simi-
στῆσαι βασιλέα δύνανται, οὔτε ἀφελεῖν. ὡσαύ- 34
liter neque diuitias, neque æs possunt da-
τως οὔτε πλοῦτον οὔτε χαλκὸν οὐ μὴ δύνωνται διδό-
re, si quis illis votum vouens non reddiderit non
ναι· ἐάν τις αὐτοῖς εὐχὴν εὐξάμενος μὴ ἀποδῷ, οὐ μὴ
requirent. De morte hominem non libe-
ἐπιζητήσωσιν. ἐκ θανάτου ἄνθρωπον οὐ μὴ ῥύ- 35
rabunt: neque minorem à forti eripient.
σωνται· οὔτε ἥττονα ἀπὸ ἰσχυροῦ οὐ μὴ ἐξέλωνται.
Hominem cæcum ad visionem non restituent,
ἄνθρωπον τυφλὸν εἰς ὅρασιν οὐ μὴ περιστήσωσιν, 36
in necessitate hominem existentē nō liberabunt. Viduæ
ἐν ἀνάγκῃ ἄνθρωπον ὄντα οὐ μὴ ἐξέλωνται. χήραν 37
non miserebuntur, neque orphano benefacient. Qui à
οὐ μὴ ἐλεήσωσιν, οὔτε ὀρφανὸν εὖ ποιήσωσι. τοῖς ἀπὸ 38
monte lapidibus assimilati sunt lignea & au-
τοῦ ὄρους λίθοις ὡμοιωμένοι εἰσὶ τὰ ξύλινα καὶ τὰ περί-
rea & argentea; at colentes ea
χρυσα καὶ τὰ περιάργυρα. οἱ δὲ θεραπεύοντες αὐτὰ
confundentur. Quomodo ergo existimandū est aut vocādū
καταισχυνθήσονται. πῶς οὖν νομιστέον ἢ κλητέον 39
eos esse deos? Adhuc autē & ipsis Chal-
αὐτοὺς ὑπάρχειν θεούς; ἔτι δὲ καὶ αὐτῶν τῶν Χαλ- 40
dæis inhonorantibus ea: qui cùm viderint mutum non
δαίων ἀτιμαζόντων αὐτά· οἳ ὅταν ἴδωσιν ἐνεὸν μὴ
potentem loqui, offerentes Belum;
δυνάμενον λαλῆσαι, προσενεγκάμενοι τὸν Βῆλον, 41
petunt loqui, quasi potente existente illo esse: & non
ἀξιοῦσι φωνῆσαι, ὡς δυνατοῦ ὄντος αὐτοῦ ἔσεσθαι, καὶ οὐ
possunt ipsi intelligentes relinquere ea; sensum
δύνανται αὐτοὶ νοήσαντες καταλιπεῖν αὐτά, αἴσθησιν
enim non habent. At mulieres circumdatæ funibus,
γὰρ οὐκ ἔχουσιν. αἱ δὲ γυναῖκες περιθέμεναι σχοινία, 42
in viis sedent, succendentes furfures.
ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐγκάθηνται θυμιῶσαι τὰ πίτυρα.
Cum autē aliqua earum attracta ab aliquo
ὅταν δέ τις αὐτῶν ἀφελκυσθεῖσα ὑπό τινος τῶν 43
pertranseuntium dormierit quæ proximè exprobrat,
παραπορευομένων κοιμηθῇ, τὴν πλησίον ὀνειδίζει,
quòd nō digna est habita sicut & ipsa, neque funis ipsius
ὅτι οὐκ ἠξίωται ὥσπερ καὶ αὐτὴ, οὔτε τὸ σχοινίον αὐτῆς
diruptus est. Omnia quæ fiunt in illis sunt menda-
διερράγη. πάντα τὰ γινόμενα ἐν αὐτοῖς ἐστὶ ψευ- 44
cia: quomodo igitur existimandū est aut vocandū deos illos es-
δῆ. πῶς οὖν νομιστέον ἢ κλητέον ὡς θεοὺς αὐτοὺς ὑπάρ-
se? A fabris & aurificibus fabrica-
χειν; ὑπὸ τεκτόνων καὶ χρυσοχόων κατεσκευασ- 45
ta sunt: nihil aliud erunt, quam volunt artifi-
μένα εἰσίν, οὐδὲν ἄλλο μὴ γένωνται ἢ βούλονται οἱ τεχ-
ces ipsa esse. Ipsique fabrican-
νῖται αὐτὰ γενέσθαι. αὐτοί τε οἱ κατασκευάζον- 46
tes ea non erunt multi temporis: quomodo iam debēt
τες αὐτὰ οὐ μὴ γένωνται πολυχρόνιοι, πῶς γε δὴ μέλλει
ab ipsis fabricata esse dii? Re-
τὰ ὑπ' αὐτῶν κατασκευασθέντα εἶναι θεοί; κα- 47
liquerunt enim falsa & opprobria futuris.
τέλιπον γὰρ ψευδῆ καὶ ὀνείδη τοῖς ἐπιγινομένοις.
Quādo enim venerit super ea bellum, & mala, co-
ὅταν γὰρ ἐπέλθῃ ἐπ' αὐτὰ πόλεμος καὶ κακὰ, βου- 48
gitant ad seipsos sacerdotes vbi simul abscondentur
λεύονται πρὸς αὑτοὺς οἱ ἱερεῖς ποῦ συναποκρυβῶσι

cum illis. Quomodo ergo non est sentire quia non
49 μετ' αὐτῶν. πῶς οὖν οὐκ ἔστιν αἰσθέσθαι ὅτι οὐκ εἰ-
sunt dij: qui neque saluant semetipsos de bello, ne-
σὶν θεοί· οἳ οὔτε σώζουσιν αὑτοὺς ἐκ πολέμου, οὔ-
que de malis. Existentia lignea, & aurea &
50 τε ἐκ κακῶν, ὑπάρχοντα ξύλινα καὶ περίχρυσα καὶ
argentea; cognoscetur post hæc quia sunt
περιάργυρα· γνωσθήσεται μετὰ ταῦτα ὅτι ἐστὶν
mendacia gentibus omnibus, & regibus, manifesta
ψευδῆ τοῖς ἔθνεσι πᾶσι, τοῖς τε βασιλεῦσι φανερὰ
erunt, quia non sunt dij, sed opera manuum hominum,
ἔσται ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ, ἀλλ' ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων.
& nullum Dei opus in illis est. Cui ergo cognoscendū est
51 καὶ οὐδὲν θεοῦ ἔργον ἐν αὐτοῖς ἐστιν. τίνι οὖν γνωστέον ἐστὶν
quia non sunt dij? Regem enim regionis non suscita-
52 ὅτι οὐκ εἰσὶν θεοί; βασιλέα γὰρ χώρας οὐ μὴ ἀνα-
bunt neque pluuiam hominibus non dabunt. Iudi-
53 στήσωσιν οὔτε ὑετὸν ἀνθρώποις οὐ μὴ δῶσιν. κρί-
ciumque non indicabunt eorum, neque liberabunt iniu-
σιν τε οὐ μὴ κρίνωσιν αὐτῶν, οὔτε μὴ ῥύσωνται ἀδική-
riam impotentes existentes, sicut enim corniculæ in medium
ματα ἀδύνατοι ὄντες· ὥσπερ γὰρ κορῶναι ἀνὰ μέσον τοῦ
cæli & terræ. Etenim cum ceciderit in domum deorū
54 οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς. καὶ γὰρ ὅταν πέσῃ εἰς οἰκίαν θεῶν
ligneorum aut aureorum, aut argenteorum ignis, equidē
ξυλίνων ἢ περιχρύσων ἢ περιαργύρων πῦρ, οἱ μὲν
sacerdotes eorum fugient & saluabuntur, ipsi autē
ἱερεῖς αὐτῶν φεύξονται καὶ διασωθήσονται, αὐτοὶ δὲ
sicut trabes medij comburentur. Regi autem
55 ὥσπερ δοκοὶ μέσοι κατακαυθήσονται. βασιλεῖ δὲ
& hostibus non resistent: quomodo igitur existimādū est
καὶ πολεμίοις οὐ μὴ ἀντιστῶσιν· πῶς οὖν νομιστέον
aut recipiendū quia sunt dij? Neque à furibus neque
56 ἢ δεκτέον ὅτι εἰσὶν θεοί; οὔτε ἀπὸ κλεπτῶν οὔτε
à latronibus saluabuntur dij lignei & dear-
ἀπὸ λῃστῶν οὐ μὴ διασωθῶσι θεοὶ ξύλινοι καὶ περιαρ-
gentati & deaurati: quorum fortes auferentes
57 γυροι καὶ περίχρυσοι· ὧν οἱ ἰσχύοντες περιελόμενοι
aurum & argentum & vestimentum cir-
τὸ χρυσίον καὶ τὸ ἀργύριον καὶ τὸν ἱματισμὸν τὸν περι-
cumpositum eis, abibunt habentes, neque sibi ipsis
κείμενον αὐτοῖς, ἀπελεύσονται ἔχοντες, οὔτε ἑαυτοῖς
auxiliabuntur, Ita vt melius sit regem o-
58 οὐ μὴ βοηθήσωσιν, ὥστε κρεῖσσον εἶναι βασιλέα ἐπι-
stendere suam fortitudinem aut vas in domo
δεικνύμενον τὴν ἑαυτοῦ ἀνδρείαν ἢ σκεῦος ἐν οἰκίᾳ
vtile in quo vtetur possidens quàm falsi
χρήσιμον ἐφ' ᾧ χρήσεται ὁ κεκτημένος ἢ ψευδεῖς
dij, aut & porta in domo, quæ seruat quæ in ea
θεοὶ, ἢ καὶ θύρα ἐν οἰκίᾳ διασώζουσα τὰ ἐν αὐ-
existentia quàm falsi dij; & lignea columna in re-
τῇ ὄντα ἢ οἱ ψευδεῖς θεοὶ, καὶ ξύλινος στῦλος ἐν βα-
giis, quàm falsi dij. Sol quidem enim & Lu-
59 σιλείοις, ἢ οἱ ψευδεῖς θεοί. ἥλιος μὲν γὰρ καὶ σε-
na, & stellæ existentes splendidæ & missæ
λήνη καὶ ἄστρα ὄντα λαμπρὰ καὶ ἀποστελλόμενα
ad vtilitates obedientes sunt. Similiter & fulgur cùm
60 ἐπὶ χρείας εὐήκοά εἰσιν. ὡσαύτως καὶ ἀστραπὴ ὅταν
apparuerit, perspicuum est: at ipse spiritus in omni regione
ἐπιφανῇ εὔοπτός ἐστι· τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα ἐν πάσῃ χώρᾳ
spirat. Et nubibus cùm imperatum fuerit à Deo ambu-
61 πνεῖ. καὶ νεφέλαις ὅταν ἐπιταγῇ ὑπὸ τοῦ θεοῦ πορεύε-
lare in totum orbem, perficiunt quod imperatū est.
σθαι ἐφ' ὅλην τὴν οἰκουμένην συντελοῦσι τὸ ταχθέν.
At ignis emissus desuper desolare montes &
62 τὸ δὲ πῦρ ἐξαποσταλὲν ἄνωθεν ἐξερημῶσαι ὄρη καὶ
siluas, facit quod præceptum est. Hæc autem neque
63 δρυμοὺς, ποιεῖ τὸ συνταχθέν. ταῦτα δὲ οὔτε ταῖς
speciebus neque virtutibus suis, assimilata sunt.
ἰδέαις οὔτε ταῖς δυνάμεσιν αὐτῶν ἀφωμοιωμένα εἰσίν.

Vnde neque existimandū neque vocandum esse illos deos;
ὅθεν οὔτε νομιστέον οὔτε κλητέον ὑπάρχειν αὐτοὺς θεούς.
non potentibus existentibus ipsis neque iudicium iudicare, neque bene
οὐ δυνατῶν ὄντων αὐτῶν οὔτε κρίσιν κρῖναι οὔτε εὖ
facere hominibus. Scientes igitur quia non sunt
ποιῆσαι ἀνθρώποις. γνόντες οὖν ὅτι οὐκ εἰσὶ 64
dij, ne timueritis eos. Neque enim regibus
θεοί, μὴ φοβηθῆτε αὐτούς. οὔτε γὰρ βασιλεῦσιν 65
maledicent, neque benedicent. Signa-
οὐ μὴ καταράσωνται οὔτε μὴ εὐλογήσωσι. σημεῖα 66
que in gentibus in cælo non ostendent, neque sicut Sol
τε ἐν ἔθνεσιν ἐν οὐρανῷ οὐ μὴ δείξωσιν οὔτε ὡς ὁ ἥλιος
lucebunt, neque illuminabunt quasi Luna. Be-
οὐ λάμψωσιν οὔτε φωτίσωσιν ὡς ἡ σελήνη. τὰ θη- 67
stiæ sunt meliores illis quæ possunt effugientes
ρία ἐστὶν κρείσσονα αὐτῶν ἃ δύναται ἐκφυγόντα
in protectione sibi ipsis prodesse. Secundum nullum igitur mo-
εἰς σκέπην ἑαυτὰ ὠφελῆσαι. κατ' οὐδένα οὖν τρό- 68
dum est nobis manifestum, quia sunt dij: Propter quod ne ti-
πον ἐστὶν ἡμῖν φανερόν, ὅτι εἰσὶ θεοί· διὸ μὴ φοβη- 69
meatis eos. Sicut enim in cucumerario terricula-
θῆτε αὐτούς. ὥσπερ γὰρ ἐν σικυηλάτῳ προβασ-
mentum nihil custodiens, sic dij eorum sunt li-
κάνιον οὐδὲν φυλάσσον, οὕτως οἱ θεοὶ αὐτῶν εἰσὶ ξύλι-
gnei, & inaurati, & inargentati eodem modo,
νοι, καὶ περίχρυσοι, καὶ περιάργυροι τὸν αὐτὸν τρόπον,
& in horto spina, super quam omnis auis se-
καὶ τῇ ἐν κήπῳ ῥάμνος ἐφ' ἧς πᾶν ὄρνεον ἐπικάθη-
det. Similiter autem & mortuo proiecto in tenebris as-
ται. ὡσαύτως δὲ καὶ νεκρῷ ἐρριμμένῳ ἐν σκότει ἀ- 70
similantur dij eorum lignei & inaurati, &
φωμοίωνται οἱ θεοὶ αὐτῶν ξύλινοι καὶ περίχρυσοι, καὶ
inargentati. Atque purpura & splen-
περιάργυροι. ἀπό τε τῆς πορφύρας καὶ τῆς μαρ- 71
dore super illos putrefacto, scietis, quia non
μάρου τῆς ἐπ' αὐτοῖς σηπομένης γνώσεσθε ὅτι οὐκ
sunt dij, ipsaque ex postremo comedentur, & erit
εἰσὶν θεοί, αὐτά τε ἐξ ὑστέρου βρωθήσονται, καὶ ἔσται
opprobriū in regione. Melior ergo homo iu-
ὄνειδος ἐν τῇ χώρᾳ. κρείσσων οὖν ἄνθρωπος δί- 72
stus non habens idola, erit enim longè ab
καιος οὐκ ἔχων εἴδωλα, ἔσται γὰρ μακρὰν ἀπὸ ὀ-
opprobrio.
νειδισμοῦ.

FINIS BARVCH.

ADIECTIONES AD DANIEL.

CAP. III.

Et deambulabant in medio flammæ,
Καὶ περιεπάτουν ἐν μέσῳ τῆς φλογὸς 24
laudantes Deum & benedicentes
ὑμνοῦντες τὸν θεὸν καὶ εὐλογοῦντες τὸν
Dominum. Et stans Azarias ora-
κύριον. καὶ συστὰς Ἀζαρίας προσηύ- 25
uit sic: & aperiens os suum in medio i-
ξατο οὕτως. καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐν μέσῳ τοῦ πυ-
gnis dixit: Benedictus es Domine Deus pa-
ρὸς εἶπεν· Εὐλογητὸς εἶ κύριε ὁ θεὸς τῶν πατέ- 26
trū nostrorū laudabile & glorificatum nomen tuum in
ρων ἡμῶν αἰνετὸν καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σου εἰς τοὺς
secula. Quia iustus es in omnibus quæ fecisti nobis,
27 αἰῶνας. ὅτι δίκαιος εἶ ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησας ἡμῖν,
& vniuersa opera tua vera, & rectæ viæ tuæ, &
καὶ πάντα τὰ ἔργα σου ἀληθινά, καὶ εὐθεῖαι αἱ ὁδοί σου, καὶ
omnia iudicia tua vera. Et iudicia
28 πᾶσαι αἱ κρίσεις σου ἀληθεῖς. καὶ κρίματα
veritatis fecisti iuxta omnia, quæ induxisti no-
ἀληθείας ἐποίησας κατὰ πάντα ἃ ἐπήγαγες ἡ-
bis, & super ciuitatem sanctam patrum
μῖν, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν τὴν τῶν πατέρων
nostrorū Hierusalem. Quia in veritate & iudicio induxi-
ἡμῶν Ἱερουσαλήμ. ὅτι ἐν ἀληθείᾳ καὶ κρίσει ἐπήγα-
sti hæc omnia super nos propter peccata nostra:
γες ταῦτα πάντα ἐφ' ἡμᾶς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν.
Quia peccauimus & iniquè egimus recedentes à
29 ὅτι ἡμάρτομεν καὶ ἠνομήσαμεν ἀποστάντες ἀπὸ
te. & deliquimus in omnibus, Et mandata tua
30 σοῦ. καὶ ἐξημάρτομεν ἐν πᾶσιν, καὶ τῶν ἐντολῶν σου
non audiuimus, neque obseruauimus, neque fecimus
οὐκ ἠκούσαμεν, οὐδὲ συνετηρήσαμεν, οὐδὲ ἐποιήσαμεν
sicut præceperas nobis vt bene nobis sit. Et omnia
31 καθὼς ἐνετείλω ἡμῖν ἵνα εὖ ἡμῖν γένηται. καὶ πάντα
quæcunque induxisti nobis, & vniuersa quæcunque fecisti nobis, in
ὅσα ἐπήγαγες ἡμῖν καὶ πάντα ὅσα ἐποίησας ἡμῖν, ἐν
vero iudicio fecisti: Et tradidisti nos
32 ἀληθινῇ κρίσει ἐποίησας, καὶ παρέδωκας ἡμᾶς
in manus inimicorum iniquorum inimicissimorū apostatarū & re-
εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἀνόμων ἐχθίστων ἀποστατῶν καὶ βα-
gi iniquo & pessimo vltra omnem terram.
σιλεῖ ἀδίκῳ καὶ πονηροτάτῳ παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν.
Et nunc non est nobis aperire os: confusio &
33 καὶ νῦν οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀνοῖξαι τὸ στόμα· αἰσχύνη καὶ
opprobrium facti sumus seruis tuis, & colentibus
ὄνειδος ἐγενήθημεν τοῖς δούλοις σου καὶ τοῖς σεβομένοις
te. Ne tradas nos in finem propter no-
34 σε. μὴ δὴ παραδῷς ἡμᾶς εἰς τέλος διὰ τὸ ὄνο-
men tuum, & ne dissipes testamentum tuum;
μά σου, καὶ μὴ διασκεδάσῃς τὴν διαθήκην σου·
Et ne auferas misericordiā tuā à nobis, propter A-
35 καὶ μὴ ἀποστήσῃς τὸ ἔλεός σου ἀφ' ἡμῶν, διὰ Ἀ-
braham dilectum à te, & propter Isaac ser-
βραὰμ τὸν ἠγαπημένον ὑπὸ σοῦ, καὶ διὰ Ἰσαὰκ τὸν δοῦ-
uum tuum, & Israel sanctum tuum: Quibus locutus es ad
36 λον σου, καὶ Ἰσραὴλ τὸν ἅγιόν σου· οἷς ἐλάλησας πρὸς
eos dicens: Vt multiplicares semen eorum sicut stellas
αὐτοὺς λέγων· πληθῦναι τὸ σπέρμα αὐτῶν ὡς τὰ ἄστρα
cæli, & sicut arenam quæ iuxta labium
τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς
maris. Quia Domine imminuti sumus vltra
37 θαλάσσης. ὅτι δέσποτα ἐσμικρύνθημεν παρὰ
omnes gentes, & sumus humiles in vniuersa terra ho-
πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἐσμὲν ταπεινοὶ ἐν πάσῃ τῇ γῇ σή-
die propter peccata nostra. Et non est in tempo-
38 μερον διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ και-
re isto princeps & propheta & dux, neque holo-
ρῷ τούτῳ ἄρχων καὶ προφήτης καὶ ἡγούμενος, οὐδὲ ὁλο-
caustum, neque sacrificiū, neque oblatio, neque incensum,
καύτωσις, οὐδὲ θυσία, οὐδὲ προσφορά, οὐδὲ θυμίαμα,
nō locus vt primitias offeram' corā te, Et inueniamus misericordiā tuā,
39 οὐ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιόν σου, καὶ εὑρεῖν ἔλεός σου,
sed in anima contrita & spiritu humilita-
ἀλλ' ἐν ψυχῇ συντετριμμένῃ καὶ πνεύματι ταπεινώ-
tis suscipiamur, Sicut in holocaustis arietum
40 σεως προσδεχθείημεν, ὡς ἐν ὁλοκαυτώμασι κριῶν
& tantopere & sicut in millibus agnorum pinguium; sic
καὶ ταύρων καὶ ὡς ἐν μυριάσιν ἀρνῶν πιόνων· οὕτως
fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie &
γενέσθω ἡ θυσία ἡμῶν ἐνώπιόν σου σήμερον καὶ
ἐκτε-

imple post te; quia non est confusio

ἐκτελέσαι ὀπίσθεν σου, ὅτι οὐκ ἔστιν αἰσχύνη τοῖς

confidentibus in te. Et nunc sequimur te in

πεποιθόσιν ἐπὶ σοί. καὶ νῦν ἐξακολουθοῦμεν σοι ἐν 41

toto corde, & timemus te, & quaerimus

ὅλῃ καρδίᾳ, καὶ φοβούμεθά σε καὶ ζητοῦμεν τὸ

faciem tuam. Ne confundas nos, sed fac

πρόσωπόν σου. μὴ καταισχύνῃς ἡμᾶς, ἀλλὰ ποίη- 42

nobiscum secundum mansuetudinē tuam, & secundū multitudinē

σον μεθ' ἡμῶν κατὰ τὴν ἐπιείκειάν σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος

misericordiae tuae. Et erue nos secundum mirabilia

τοῦ ἐλέους σου. καὶ ἐξελοῦ ἡμᾶς κατὰ τὰ θαυμάσιά 43

tua, & da gloriam nomini tuo Domine. Et confun-

σου, καὶ δὸς δόξαν τῷ ὀνόματί σου κύριε. καὶ ἐντρα- 44

dantur omnes qui ostendunt seruis tuis ma-

πείησαν πάντες οἱ ἐνδεικνύμενοι τοῖς δούλοις σου κα-

la; & confundantur ab omni potentia, &

κά, καὶ καταισχυνθείησαν ἀπὸ πάσης δυναστείας, καὶ ἡ

robur eorum conteratur. Et sciant quia tu es Do-

ἰσχὺς αὐτῶν συντριβείη. καὶ γνώτωσαν ὅτι σὺ εἶ κύ- 45

minus Deus solus, & gloriosus super omnem orbem terrarum.

ριος ὁ θεὸς μόνος, καὶ ἔνδοξος ἐφ' ὅλην τὴν οἰκουμένην.

Et non cessabant qui miserant eos ministri

καὶ οὐ διέλιπον οἱ ἐμβαλόντες αὐτοὺς ὑπηρέται τοῦ 46

regis succedentes fornacem naphtha & pice,

βασιλέως καίοντες τὴν κάμινον νάφθαν καὶ πίσσαν

& stupa, & malleolis. Et effundebatur flamma

καὶ στιππύον καὶ κληματίδα· καὶ διεχεῖτο ἡ φλὸξ 47

super fornacem in cubitos XLIX. & erupit, &

ἐπάνω τῆς καμίνου ἐπὶ πήχεις μθ'. καὶ διώδευσεν, καὶ 48

incendit quos reperit circa fornacem Chaldaeorum.

ἐνεπύρισεν οὓς εὗρεν περὶ τὴν κάμινον τῶν χαλδαίων.

At angelus Domini condescendit cum his qui circa A-

ὁ δὲ ἄγγελος κυρίου συγκατέβη ἅμα τοῖς περὶ τὸν ἀ- 49

zariam in fornacem. Et excussit flammam

ζαρίαν εἰς τὴν κάμινον, καὶ ἐξετίναξεν τὴν φλόγα 50

ignis de fornace, & fecit medium for-

τοῦ πυρὸς ἐκ τῆς καμίνου· καὶ ἐποίησεν τὸ μέσον τῆς κα-

nacis, quasi spiritus roris sibilans, & non teti-

μίνου, ὡς πνεῦμα δρόσου διασυρίζον καὶ οὐχ ἥψα-

git eos omnino ignis, & non contristauit neque con-

το αὐτῶν τὸ καθόλου τὸ πῦρ, καὶ οὐκ ἐλύπησεν οὐδὲ πα-

turbauit eos. Tunc tres quasi ex vno ore

ρηνώχλησεν αὐτούς. τότε οἱ τρεῖς ὡς ἐξ ἑνὸς στόμα- 51

laudabant & benedicebant & glorificabant Deum in

τος ὕμνουν καὶ ηὐλόγουν καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν ἐν τῇ

fornace dicentes: Benedictus es Domine Deus

καμίνῳ λέγοντες· εὐλογητὸς εἶ κύριε ὁ θεὸς τῶν 52

patrum nostrorū, & laudabilis & superexaltatus in

πατέρων ἡμῶν, καὶ αἰνετὸς καὶ ὑπερυψούμενος εἰς τοὺς

secula. Et benedictum nomen gloriae tuae san-

αἰῶνας· καὶ εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῆς δόξης σου τὸ ἅ-

ctum & superlaudabile & superexaltatum in secula.

γιον καὶ ὑπεραινετὸν καὶ ὑπερυψωμένον εἰς τοὺς αἰῶνας.

Benedictus es in templo sanctae gloriae tuae, & super-

εὐλογημένος εἶ ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας δόξης σου, καὶ ὑπερ- 53

laudabilis & supergloriosus in secula. Benedictus

ύμνητος καὶ ὑπερένδοξος εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογημένος 54

es qui intueris abyssos sedens super Cherubim, &

εἶ ὁ βλέπων ἀβύσσους καθήμενος ἐπὶ χερουβείμ, καὶ

superlaudabilis & superexaltatus in secula. Be-

ὑπερύμνητος καὶ ὑπερυψούμενος εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐ- 55

nedictus es in throno gloriae regni tui & super-

λογημένος εἶ ἐπὶ θρόνου δόξης τῆς βασιλείας σου καὶ ὑπερ-

laudabilis & supergloriosus in secula. Benedictus

ύμνητος καὶ ὑπερένδοξος εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογημένος 56

es in firmamento coeli, & superlaudabilis &

εἶ ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὑπερύμνητος καὶ δε-

glorificatus in secula. Benedicite omnia

δοξασμένος εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε πάντα τὰ 57

opera Domini Domino: laudate & superexaltate e-

ἔργα κυρίου τὸν κύριον, ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐ-

um in secula. Benedicite angeli Domini

τὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε ἄγγελοι κυρίου τὸν 58

Domino: laudate & superexaltate eum in secula.

κύριον, ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Benedicite caeli Domino: laudate & superexalta-

εὐλογεῖτε οὐρανοὶ τὸν κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦ- 59

te eum in secula. Benedicite aquae omnes

τε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε ὕδατα πάντα 60

quae super caelum Domino: laudate &

τὰ ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ τὸν κύριον· ὑμνεῖτε καὶ

superexaltate eum in secula. Benedicite

ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε 61

omnes virtutes Domini Domino: laudate & super-

πᾶσαι αἱ δυνάμεις κυρίου τὸν κύριον, ὑμνεῖτε καὶ ὑπερ-

exaltate, Benedicite Sol & Luna Domino:

υψοῦτε. εὐλογεῖτε ἥλιος καὶ σελήνη τὸν κύριον, 62

laudate & superexaltate eum. Benedicite stellae

ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτόν. εὐλογεῖτε ἄστρα 63

caeli Domino: laudate & superexaltate eum in

τοῦ οὐρανοῦ τὸν κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς

secula. Benedicite omnis imber & ros

τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε πᾶς ὄμβρος καὶ δρόσος τὸν 64

Dominum: laudate & superexaltate eum in secula.

κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Benedicite omnes spiritus Domino: laudate &

εὐλογεῖτε πάντα τὰ πνεύματα τὸν κύριον· ὑμνεῖτε καὶ 65

superexaltate eum in secula. Benedicite ignis &

ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε πῦρ καὶ 66

aestus Dominum: laudate & superexaltate eum in

καῦμα τὸν κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς

secula. Benedicite frigus & aestus Domino: lau-

αἰῶνας. εὐλογεῖτε ψῦχος καὶ καῦσων τὸν κύριον. ὑμ- 67

date & superexaltate eum in secula. Benedicite

νεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε 68

rores & pruinae Domino: laudate & superexaltate

δρόσοι καὶ νιφετοὶ τὸν κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε

eum in secula. Benedicite noctes &

αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε νύκτες καὶ ἡ- 69

dies Domino: laudate & superexaltate

μέραι τὸν κύριον. ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐ-

eum in secula. Benedicite lux & tenebrae

τὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε φῶς καὶ σκότος τὸν 70

Domino: laudate & superexaltate eum in secu-

κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶ-

la. Benedicite gelu & frigus Domino: lau-

νας. εὐλογεῖτε πάγος καὶ ψῦχος τὸν κύριον· ὑμ- 71

date & superexaltate eum in secula. Bene-

νεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλο- 72

dicite glacies & niues Domino: laudate &

γεῖτε πάχναι καὶ χιόνες τὸν κύριον· ὑμνεῖτε καὶ

superexaltate eum in secula. Benedicite

ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε 73

fulgura & nubes Domino: laudate &

ἀστραπαὶ καὶ νεφέλαι τὸν κύριον· ὑμνεῖτε καὶ

superexaltate eum in secula. Benedicat

ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογείτω ἡ 74

terra Domino: laudet & superexaltet eum

γῆ τὸν κύριον. ὑμνείτω καὶ ὑπερυψούτω αὐτὸν

in secula. Benedicite montes & colles Do-

εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε ὄρη καὶ βουνοὶ τὸν κύ- 75

mino: laudate & superexaltate eum in secula.

ριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Benedicite vniuersa germinantia in terra Domino:

εὐλογεῖτε πάντα τὰ φυόμενα ἐν τῇ γῇ τὸν κύριον, 76

laudate & superexaltate eum in secula.

ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Benedicite fontes Domino: laudate & super-

εὐλογεῖτε αἱ πηγαὶ τὸν κύριον· ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυ- 77

exaltate eum in secula. Benedicite ma-
ψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε θά- 78
ria & flumina Domino: laudate & super-
λασσαι καὶ ποταμοὶ τὸν κύριον. ὑμνεῖτε καὶ ὑπερ-
exaltate eum in secula. Benedicite cete
υψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε κήτη 79
& omnia quæ mouentur in aquis Domino:
καὶ πάντα τὰ κινούμενα ἐν τοῖς ὕδασι τὸν κύριον.
laudate & superexaltate eum in secula.
ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.
Benedicite omnes volucres cæli
εὐλογεῖτε πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ τὸν 80
Domino: laudate & superexaltate eum in
κύριον. ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς
secula. Benedicite bestiæ & omnia pe-
αἰῶνας. εὐλογεῖτε τὰ θηρία καὶ πάντα τὰ κτή- 81
cora Domino: laudate & superexaltate
νη τὸν κύριον. ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐ-
eum in secula: Benedicite filij homi-
τὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε υἱοὶ τῶν ἀνθρώ- 82
num Domino: laudate & superexaltate eum in
πων τὸν κύριον. ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς
secula Benedicite Israel Domino: lau-
τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε ἰσραὴλ τὸν κύριον. ὑμ- 83
date & superexaltate eum in secula.
νεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.
Benedicite sacerdotes Domini Domino: laudate &
εὐλογεῖτε ἱερεῖς κυρίου τὸν κύριον. ὑμνεῖτε καὶ 84
superexaltate eum in secula. Benedicite
ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε 85
serui Domini Domino: laudate & supere-
δοῦλοι κυρίου τὸν κύριον. ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυ-
xaltate eum in secula. Benedicite spiritus &
ψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε πνεύματα καὶ 86
animæ iustorum Domino: laudate & superexalta-
ψυχαὶ δικαίων τὸν κύριον. ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦ-
te eum in secula. Benedicite sancti &
τε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε ὅσιοι καὶ 87
humiles corde Domino: laudate & super-
ταπεινοὶ τῇ καρδίᾳ τὸν κύριον. ὑμνεῖτε καὶ ὑπερ-
exaltate eum in secula. Benedicite Ana-
υψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. εὐλογεῖτε ἀνα- 88
nia, Azaria, Misael Domino, laudate &
νία, ἀζαρία, μισαὴλ τὸν κύριον. ὑμνεῖτε καὶ
superexaltate eum in secula: quia liberauit
ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι ἐξείλετο
nos de inferno, & saluauit nos de manu mor-
ἡμᾶς ἐξ ᾅδου, καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς ἐκ χειρὸς θανά-
tis & liberauit nos de fornace media arden-
του· καὶ ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ καμίνου μέσης καιομέ-
tis flammæ, & de medio ignis eruit nos.
νης φλογὸς, καὶ ἐκ μέσου πυρὸς ἐρρύσατο ἡμᾶς.
Confitemini Domino quoniam bonus, quoniā in
ἐξομολογεῖσθε τῷ κυρίῳ ὅτι χρηστὸς, ὅτι εἰς τὸν 89
seculum misericordia eius. Benedicite omnes
αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. εὐλογεῖτε πάντες οἱ 90
colentes Dominum Deo deorum. laudate & con-
σεβόμενοι τὸν κύριον τὸν θεὸν τῶν θεῶν· ὑμνεῖτε καὶ ἐξο-
fitemini, quia in omnia secula misericordia
μολογεῖσθε, ὅτι εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας τὸ ἔλεος
eius.
αὐτοῦ.

CAP. XIII. ιγ'.

Et erat vir habitans in Babylone, & nomen
Καὶ ἦν ἀνὴρ οἰκῶν ἐν βαβυλῶνι, καὶ ὄνομα 1
ei Ioachim: Et accepit vxorem cui nomen Su-
αὐτῷ ἰωακείμ· καὶ ἔλαβεν γυναῖκα ᾗ ὄνομα σω- 2
sanna filia Helchiæ, pulchram valde & ti-
σάννα θυγάτηρ χελκίου καλὴν σφόδρα καὶ φο-
mentem Dominum. Et parentes eius iu-
3 βουμένην τὸν κύριον. καὶ οἱ γονεῖς αὐτῆς δί-
sti, & docuerunt filiam suam secundum
καιοι, καὶ ἐδίδαξαν τὴν θυγατέρα αὐτῶν κατὰ τὸν
legem Moysi. Et erat Ioachim diues valde,
4 νόμον μωυσῆ. καὶ ἦν ἰωακεὶμ πλούσιος σφόδρα,
& erat ipsi hortus vicinus domui eius:
καὶ ἦν αὐτῷ παράδεισος γειτνιῶν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ·
& ad eum congregabantur Iudæi, eò quòd esset
καὶ πρὸς αὐτὸν συνήγοντο οἱ ἰουδαῖοι διὰ τὸ εἶναι
ipse honorabilior omnibus. Et designati sunt
5 αὐτὸν ἐνδοξότερον πάντων. καὶ ἀπεδείχθησαν
duo seniores ex populo iudices in an-
δύο πρεσβύτεροι ἐκ τοῦ λαοῦ κριταὶ ἐν τῷ ἐνι-
no illo, de quibus locutus est Dominus: Quia
αυτῷ ἐκείνῳ περὶ ὧν ἐλάλησεν ὁ δεσπότης· ὅτι
egressa est iniquitas ex Babylone à senioribus
ἐξῆλθεν ἀνομία ἐκ βαβυλῶνος ἐκ πρεσβυτέρων
iudicibus qui videbantur gubernare populum. Illi expe-
6 κριτῶν οἳ ἐδόκουν κυβερνᾶν τὸν λαόν. οὗτοι προσ-
ctabant in domo Ioachim, & veniebant
εκαρτέρουν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἰωακεὶμ καὶ ἤρχοντο
ad eos omnes litigantes. Et factum est
7 πρὸς αὐτοὺς πάντες οἱ κρινόμενοι. καὶ ἐγένετο
quando recedebat populus medio die, ingredie-
ἡνίκα ἀπέτρεχεν ὁ λαὸς μέσον ἡμέρας, εἰσεπο-
batur Susanna, & deambulabat in hor-
ρεύετο σωσάννα καὶ περιεπάτει ἐν τῷ παραδεί-
to viri sui. Et videbant eam
8 σῳ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. καὶ ἐθεώρουν αὐτὴν οἱ
duo seniores quotidie ingredientem &
δύο πρεσβύτεροι καθημέραν εἰσπορευομένην καὶ
deambulantem; & facti sunt in concupiscentia eius.
περιπατοῦσαν· καὶ ἐγένοντο ἐν ἐπιθυμίᾳ αὐτῆς.
Et peruerterunt suum sensum. & declinauerunt
9 καὶ διέστρεψαν τὸν ἑαυτῶν νοῦν. καὶ ἐξέκλιναν
oculos suos vt non respicerent in cæ-
τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν τοῦ μὴ βλέπειν εἰς τὸν οὐρα-
lum, neque recordarentur iudiciorum iustorum Et erant
10 νὸν, μηδὲ μνημονεύειν κριμάτων δικαίων. καὶ ἦσαν
ambo compuncti circa eam, & non
ἀμφότεροι κατανενυγμένοι περὶ αὐτῆς. καὶ οὐκ
annunciauerunt ad inuicem dolorem suum. Quia
11 ἀπήγγειλαν ἀλλήλοις τὴν ὀδύνην αὐτῶν· ὅτι
erubescebant annunciare concupiscentiam suam, quòd
ᾐσχύνοντο ἀπαγγεῖλαι τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν, ὅτι
volebant commisceri ei. Et obseruabant di-
12 ἤθελον συγγενέσθαι αὐτῇ. καὶ παρετηροῦσαν φι-
ligenter quotidie videre illam, & dixerunt al-
λοτίμως καθημέραν ὁρᾶν αὐτήν· καὶ εἶπεν ἕ-
ter alteri: Eamus iam in domum, quia
13 τερος τῷ ἑτέρῳ· πορευθῶμεν δὴ εἰς οἶκον, ὅτι
prandij hora est. Et egressi discesserunt
14 ἀρίστου ὥρα ἐστίν. καὶ ἐξελθόντες διεχωρίσθησαν
ab inuicem, & reuersi venerunt in
ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἀνακάμψαντες ἦλθον ἐπὶ τὸ
idipsum. & sciscitantes ad inuicem causam, con-
αὐτό. καὶ ἀνετάζοντες ἀλλήλους τὴν αἰτίαν ὡμολό-
fessi sunt adinuicem concupiscentiam suam, & tunc communiter
γησαν ἀλλήλοις τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν. καὶ τότε κοινῇ
constituerunt tempus quando ipsam possint inuenire
συνετάξαντο καιρὸν ὅτε αὐτὴν δυνήσωνται εὑρεῖν
solam. Et factum est cum obseruarent ipsi
15 μόνην. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ παρατηρεῖν αὐτοὺς ἡ-
diem aptum, ingressa est Susanna sicut heri &
μέραν εὔθετον, εἰσῆλθεν ἡ σωσάννα καθὼς ἐχθὲς καὶ
tertia die, cum duabus solis puellis, & desi-
τρίτης ἡμέρας μετὰ δύο μόνων κορασίων, καὶ ἐπε-
θύμησεν

desiderauit lauari in horto. Quia æ-
θύμησεν λούσασθαι ἐν τῷ παραδείσῳ. ὅτι καῦ- 16
stus erat, & non erat vllus ibi; præterquàm duo se-
μα ἦν, καὶ οὐκ ἦν οὐδεὶς ἐκεῖ, πλὴν οἱ δύο πρεσ-
niores absconditi & obseruantes eam.
βύτεροι ἐγκεκρυμμένοι καὶ παρατηροῦντες αὐτήν.
Et dixit puellis suis: Afferte iam mihi
καὶ εἶπεν τοῖς κορασίοις αὐτῆς, ἐνέγκατε δή μοι 17
oleum & smigma, & ostia horti clau-
ἔλαιον καὶ σμῆγμα, καὶ τὰς θύρας τοῦ παραδείσου κλεί-
dite vt lauer. Et fecerunt sicut dixit, &
σατε ὅπως λούσωμαι. καὶ ἐποίησαν καθὼς εἶπε, καὶ 18
clauserunt ostia horti, & egressæ sunt
ἀπέκλεισαν τὰς θύρας τοῦ παραδείσου, καὶ ἐξῆλθον
per obliquas portas, vt afferrent præcepta
κατὰ τὰς πλαγίας θύρας ἐνέγκαι τὰ προστεταγμένα
eis: Et non viderunt seniores; quia erant abs-
αὐταῖς· καὶ οὐκ εἶδον τοὺς πρεσβυτέρους, ὅτι ἦσαν κε-
conditi. Et factum est vt egressæ sunt puellæ,
κρυμμένοι. καὶ ἐγένετο ὡς ἐξῆλθον τὰ κοράσια, 19
surrexerunt duo seniores, & accurrerunt ei,
ἀνέστησαν οἱ δύο πρεσβύτεροι, καὶ ἐπέδραμον αὐτῇ,
& dixerunt: Ecce ostia horti clausa sunt,
καὶ εἶπον· ἰδοὺ αἱ θύραι τοῦ παραδείσου κέκλεινται, 20
& nemo videt nos; & in concupiscentia tui sumus; ideo
καὶ οὐδεὶς θεωρεῖ ἡμᾶς, καὶ ἐν ἐπιθυμίᾳ σου ἐσμέν, διὸ
concumbe nobiscum, & esto nobiscum. Alioquin testi-
συγκατάθου ἡμῖν, καὶ γενοῦ μεθ' ἡμῶν. εἰ δὲ μή, κατα- 21
ficabimur contra te, quia erat tecum iuuenis, & pro-
μαρτυρήσομέν σου, ὅτι ἦν μετὰ σοῦ νεανίσκος, καὶ διὰ
pterea emisisti puellas à te. Et in-
τοῦτο ἐξαπέστειλας τὰ κοράσια ἀπὸ σοῦ. καὶ ἀνε- 22
gemuit Susanna, & ait: Angustiæ mihi vndique. siue
στέναξεν σωσάννα καὶ εἶπεν· στενά μοι πάντοθεν. ἐάν τε
enim hoc fecero, mors mihi est; siue non fece-
γὰρ τοῦτο πράξω, θάνατός μοι ἐστίν· ἐάν τε μὴ πρά-
ro, non effugiam manus vestras. Eligibilius
ξω, οὐκ ἐκφεύξομαι τὰς χεῖρας ὑμῶν. αἱρετόν 23
mihi est, non facientem incidere in manus ve-
μοι ἐστὶν μὴ πράξασαν ἐμπεσεῖν εἰς τὰς χεῖρας ὑ-
stras, quàm peccare in conspectu Domini. Et exclamauit vo-
μῶν, ἢ ἁμαρτεῖν ἐνώπιον κυρίου. καὶ ἀνεβόησεν φω- 24
ce magna Susanna. Clamauerunt autē & duo senio-
νῇ μεγάλῃ σωσάννα. ἐβόησαν δὲ καὶ οἱ δύο πρεσβύ-
res aduersus eam. Et currens vnus aperuit
τεροι κατέναντι αὐτῆς. καὶ δραμὼν ὁ εἷς ἤνοιξεν 25
portas horti. Vt autem audierunt
τὰς θύρας τοῦ παραδείσου. ὡς δὲ ἤκουσαν τὴν 26
clamorem in horto qui ex domo, insilie-
κραυγὴν ἐν τῷ παραδείσῳ οἱ ἐκ τῆς οἰκίας, εἰσεπή-
runt per obliquam portam, vt viderent quid quod acciderat
δησαν διὰ τῆς πλαγίας θύρας ἰδεῖν τὸ συμβεβηκὸς
ei. Quando autem dixerunt seniores verba
αὐτῇ. ἡνίκα δὲ εἶπον οἱ πρεσβύτεροι τοὺς λόγους 27
sua, erubuerunt serui valde; quia nun-
αὐτῶν, κατῃσχύνθησαν οἱ δοῦλοι σφόδρα, ὅτι πώ-
quam non dictus est sermo talis de Susanna. Et
ποτε οὐκ ἐρρέθη λόγος τοιοῦτος περὶ σωσάννης. καὶ 28
factum est die crastina, vt conuenit populus ad
ἐγένετο τῇ ἐπαύριον ὡς συνῆλθεν ὁ λαὸς πρὸς τὸν
virum eius Ioachim, venerunt duo seniores ple-
ἄνδρα αὐτῆς ἰωακείμ, ἦλθον οἱ δύο πρεσβύτεροι πλή-
ni iniqua cogitatione contra Susannam, vt interficerent
ρεις τῆς ἀνόμου ἐννοίας κατὰ σωσάννης τοῦ θανατῶσαι
eam. Et dixerunt coram populo: Mittite
αὐτήν. καὶ εἶπον ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ· ἀποστείλατε 29
ad Susannam filiam Helchiæ, quæ est vxor Ioa-
ἐπὶ σωσάνναν θυγατέρα χελκίου ἥ ἐστι γυνὴ ἰωα-
chim. Illi autem miserunt. Et venit ipsa & parentes eius,
κείμ. οἱ δὲ ἀπέστειλαν. καὶ ἦλθεν αὐτὴ καὶ οἱ γονεῖς αὐτῆς, 30

& filij eius, & omnes cognati eius.
31 καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς καὶ πάντες οἱ συγγενεῖς αὐτῆς.
At Susanna erat delicata valde & pulchra specie.
ἡ δὲ σωσάννα ἦν τρυφερὰ σφόδρα καὶ καλὴ τῷ εἴδει.
At iniqui iusserunt discooperiri
32 οἱ δὲ παράνομοι ἐκέλευσαν ἀνακαλυφθῆναι
eam, erat enim cooperta, vt satiaren-
αὐτήν, ἦν γὰρ κατακεκαλυμμένη, ὅπως ἐμπλησθῶ-
tur pulchritudine eius. Flebant autem qui ab ea, &
33 σι τοῦ κάλλους αὐτῆς. ἔκλαιον δὲ οἱ παρ' αὐτῆς καὶ
omnes videntes eam. Surgentes autem duo
34 πάντες οἱ εἰδότες αὐτήν. ἀναστάντες δὲ οἱ δύο
presbyteri in medio populi posuerunt manus
πρεσβύτεροι ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ ἔθηκαν τὰς χεῖρας
super caput eius. Illa autem flens respexit
35 ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς. ἡ δὲ κλαίουσα ἀνέβλεψεν
in cælum, quia erat cor eius confidens
εἰς τὸν οὐρανόν, ὅτι ἦν ἡ καρδία αὐτῆς πεποιθυῖα
in Domino. Dixerunt autem seniores: Deambu-
36 ἐπὶ τῷ κυρίῳ. εἶπον δὲ οἱ πρεσβύτεροι· περιπα-
lantibus nobis in horto solis, ingressa est
τούντων ἡμῶν ἐν τῷ παραδείσῳ μόνων, εἰσῆλθεν
hæc cum duabus ancillis, & clausit ostia
αὕτη μετὰ δύο παιδισκῶν, καὶ ἀπέκλεισεν τὰς θύρας τοῦ
horti, & dimisit ancillas. Et venit
37 παραδείσου, καὶ ἀπέλυσε τὰς παιδίσκας. καὶ ἦλθεν
ad eam iuuenis qui erat absconditus, & concubuit
πρὸς αὐτὴν νεανίσκος ὃς ἦν κεκρυμμένος καὶ ἀνέπεσεν
cum ea. Nos autem existentes in angulo horti,
38 μετ' αὐτῆς. ἡμεῖς δὲ ὄντες ἐν τῇ γωνίᾳ τοῦ παραδείσου
videntes iniquitatem, cucurrimus ad eos. Et videntes
ἰδόντες τὴν ἀνομίαν ἐδράμομεν ἐπ' αὐτούς. καὶ ἰδόντες
commixtos eos, illum quidem non potuimus com-
39 συγγινομένους αὐτούς, ἐκείνου μὲν οὐκ ἠδυνήθημεν ἐγ-
potes fieri, eo quòd præualuit ipse super nos, & ape-
κρατεῖς γενέσθαι διὰ τὸ ἰσχύειν αὐτὸν ὑπὲρ ἡμᾶς καὶ ἀνοί-
riens ostia exiliuit. Hanc autem appre-
40 ξαντα τὰς θύρας ἐκπεπηδηκέναι. ταύτης δὲ ἐπιλα-
hendentes interrogauimus quis erat iuuenis: & non vo-
βόμενοι ἐπηρωτῶμεν τίς ἦν ὁ νεανίσκος, καὶ οὐκ ἠθέ-
luit annunciare nobis. hæc testificamur. Et cre-
41 λησεν ἀπαγγεῖλαι ἡμῖν. ταῦτα μαρτυροῦμεν. καὶ ἐπί-
didit eis multitudo, quasi senioribus populi &
στευσεν αὐτοῖς ἡ συναγωγὴ ὡς πρεσβυτέροις τοῦ λαοῦ καὶ
iudicibus, & condemnauerunt eam vt moreretur. Exclamauit autē
κριταῖς, καὶ κατέκριναν αὐτὴν ἀποθανεῖν. ἀνεβόησεν δὲ
42 voce magna Susanna, & dixit: Deus æterne
φωνῇ μεγάλῃ σωσάννα καὶ εἶπεν· ὁ θεὸς ὁ αἰώνιος ὁ τῶν
obsconditorum cognitor, qui scis omnia antequam fiant
κρυπτῶν γνώστης ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως
ea. Tu scis quia mendaciter contra me testificati sunt,
43 αὐτῶν. σὺ ἐπίστασαι ὅτι ψευδῆ μου κατεμαρτύρησαν,
& ecce morior non faciens quicquam quorum isti mali-
καὶ ἰδοὺ ἀποθνήσκω μὴ ποιήσασα μηδὲν ὧν οὗτοι ἐπονη-
gnati sunt contra me. Et exaudiuit Deus vocem eius.
44 ρεύσαντο κατ' ἐμοῦ. καὶ εἰσήκουσεν ὁ θεὸς τῆς φωνῆς αὐτῆς.
Et adducta ea vt periret, suscitauit Deus
45 καὶ ἀπαγομένης αὐτῆς ἀπολέσθαι, ἐξήγειρεν ὁ θεὸς
Spiritum sanctum pueri iunioris cui nomen Da-
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παιδαρίου νεωτέρου ᾧ ὄνομα δα-
niel, & clamauit voce magna: Mundus ego
46 νιήλ, καὶ ἐβόησεν φωνῇ μεγάλῃ· καθαρὸς ἐγὼ
à sanguine huius. Conuersus est autē omnis populus
47 ἀπὸ τοῦ αἵματος ταύτης. ἐπέστρεψεν δὲ πᾶς ὁ λαὸς
ad eum, & dixerunt, Quis sermo iste quem tu locutus es?
πρὸς αὐτόν, καὶ εἶπον· τίς ὁ λόγος οὗτος ὃν σὺ λελάληκας;
Ille autem stans in medio eorum dixit: Sic fatui filij Is-
48 ὁ δὲ στὰς ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν· οὕτως μωροὶ υἱοὶ ἰσ-
rael non iudicantes, neque certum cognoscentes,
ραήλ; οὐκ ἀνακρίναντες οὐδὲ τὸ σαφὲς ἐπιγνόντες

condemnastis filiam Israel? Reuertimini ad
κατεκρίνατε θυγατέρα ἰσραήλ; ἀναστρέψατε εἰς 49
judicium, falsa enim isti testificati sunt contra eam.
τὸ κριτήριον, ψευδῆ γὰρ οὗτοι κατεμαρτύρησαν αὐτῆς.
Et reuersus est omnis populus cum festinatione. & dixerunt
καὶ ἀνέστρεψεν πᾶς ὁ λαὸς μετὰ σπουδῆς. καὶ εἶπον 50
ei seniores, Veni sede in medio nostrûm,
αὐτῷ οἱ πρεσβύτεροι· δεῦρο κάθισον ἐν μέσῳ ἡμῶν,
& annuncia nobis, quia tibi dedit Deus honorem
καὶ ἀπάγγειλον ἡμῖν ὅτι σοὶ ἔδωκεν ὁ θεὸς τὸ πρεσβυ-
seniorum. Et dixit ad eos Daniel, Separate
τεῖον. καὶ εἶπεν πρὸς αὐτοὺς δανιήλ· διαχωρίσατε 51
illos ab inuicem procul, & diiudicabo eos.
αὐτοὺς ἀπ᾽ ἀλλήλων μακράν, καὶ ἀνακρινῶ αὐτούς.
Vt autem separati sunt vnus ab vno, vocauit
ὡς δὲ διεχωρίσθησαν εἷς ἀπὸ τοῦ ἑνός, ἐκάλεσεν τὸν 52
vnum eorum, & dixit ei, Inueterate dierum ma-
ἕνα αὐτῶν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, πεπαλαιωμένε ἡμερῶν κα-
lorum, nunc venerunt peccata tua quæ faciebas prius,
κῶν νῦν ἥκασιν αἱ ἁμαρτίαι σου ἃς ἐποίεις τὸ πρότε-
Iudicans iudicia iniusta & quidem innocentes con-
ρον, κρίνων κρίσεις ἀδίκους, καὶ τοὺς μὲν ἀθώους κατα- 53
demnans; dimittens autem noxios, dicente Domino: In-
κρίνων ἀπολύων δὲ τοὺς αἰτίους, λέγοντος τοῦ κυρίου, ἀ-
nocentem & iustum non interficies. Nunc ergo hanc si
θῷον καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς. νῦν οὖν ταύτην εἴπερ 54
vidisti, dic sub qua arbore vidisti eos conuersantes ad-
εἶδες, εἰπὸν ὑπὸ τί δένδρον εἶδες αὐτοὺς ὁμιλοῦντας ἀ-
inuicem. At ille dixit, Sub schino dixit autem Daniel, Recte.
λλήλοις. ὁ δὲ εἶπεν, ὑπὸ σχῖνον. εἶπεν δὲ δανιήλ, ὀρθῶς ἔ- 55
mentitus es in tuum caput, iam enim angelus Dei
ψευσαι εἰς τὴν σεαυτοῦ κεφαλήν, ἤδη γὰρ ἄγγελος τοῦ θεοῦ
accipiens sententiam à Deo scindet te medium. & amouens
λαβὼν φάσιν παρὰ τοῦ θεοῦ σχίσει σε μέσον. καὶ μεταστή- 56
eum iussit adducere alterum, & dixit
σας αὐτὸν ἐκέλευσεν προσαγαγεῖν τὸν ἕτερον, καὶ εἶπεν
ei, Semen Chanaan & non Iuda, pulchritudo dece-
αὐτῷ, σπέρμα χαναὰν καὶ οὐκ ἰούδα, τὸ κάλλος ἐξηπά-
pit te, & concupiscentia peruertit cor tuum. Sic
τησέν σε, καὶ ἡ ἐπιθυμία διέστρεψε τὴν καρδίαν σου. οὕτως 57
faciebatis filiabus Israel, & illæ timentes
ἐποιεῖτε θυγατράσιν ἰσραήλ, κἀκεῖναι φοβούμεναι
conuersabantur vobis. sed non filia Iuda sustinuit ini-
ὡμίλουν ὑμῖν· ἀλλ᾽ οὐ θυγάτηρ ἰούδα ὑπέμεινεν τὴν ἀνο-
quitatem vestram. Nunc ergo dic mihi sub qua arbore depre-
μίαν ὑμῶν. νῦν οὖν λέγε μοι ὑπὸ τί δένδρον κατέ- 58
hendisti eos conuersantes adinuicem. Ille autem dixit, sub
λαβες αὐτοὺς ὁμιλοῦντας ἀλλήλοις. ὁ δὲ εἶπεν, ὑπὸ
prino. Dixit autem ei Daniel, Recte mentitus es &
πρῖνον. εἶπεν δὲ αὐτῷ δανιήλ, ὀρθῶς ἔψευσαι καὶ 59
tu in tuum caput: manet enim angelus Dei
σὺ εἰς τὴν σεαυτοῦ κεφαλήν, μένει γὰρ ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ
gladium habens vt secet te medium, vt inter-
τὴν ῥομφαίαν ἔχων πρίσαι σε μέσον, ὅπως ἐξολο-
ficiat vos. Et exclamauit omnis synagoga
θρεύσῃ ὑμᾶς. καὶ ἀνεβόησεν πᾶσα ἡ συναγωγὴ 60
voce magna, & benedixerunt Deo qui saluat
φωνῇ μεγάλῃ, καὶ ηὐλόγησαν τῷ θεῷ τῷ σώζοντι τοὺς
sperantes in eum. Et surrexerunt in duos
ἐλπίζοντας ἐπ᾽ αὐτόν. καὶ ἀνέστησαν ἐπὶ τοὺς δύο 61
seniores, quia constituerat eos Daniel ex
πρεσβυτέρους, ὅτι συνέστησεν αὐτοὺς δανιὴλ ἐκ τοῦ
ore suo falsum testimonium dixisse. Et fecerunt
στόματος αὐτῶν ψευδομαρτυρήσαντας. καὶ ἐποίησαν 62
eis sicut malignati sunt proximo vt fecerent
αὐτοῖς ὃν τρόπον ἐπονηρεύσαντο τῷ πλησίον ποιῆσαι
secundum legem Moysi, & interfecerunt eos, & salua-
κατὰ τὸν νόμον μωυσῆ, καὶ ἀπέκτειναν αὐτούς, καὶ ἐσώ-
tus est sanguis innoxius in die illa. Helchias
θη αἷμα ἀναίτιον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. χελκίας 63
autem & vxor eius laudauerunt Deum super fi-
δὲ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ᾔνεσαν τὸν θεὸν περὶ τῆς θυγα-
lia sua Susanna cum Ioachim viro suo
τρὸς αὐτῶν σωσάννης μετὰ ἰωακεὶμ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς
& cognatis omnibus, quia non est inuenta in ea
καὶ τῶν συγγενῶν πάντων, ὅτι οὐχ εὑρέθη ἐν αὐτῇ
turpis res. Et Daniel factus est magnus in con-
ἄσχημον πρᾶγμα. καὶ δανιὴλ ἐγένετο μέγας ἐνώ- 64
spectu populi à die illa & vltrà.
πιον τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ἐπέκεινα.
Et rex Astyages appositus est ad
καὶ ὁ βασιλεὺς ἀστυάγης προσετέθη πρὸς τοὺς 65
patres suos, & accepit Cyrus Perses re-
πατέρας αὐτοῦ, καὶ παρέλαβεν κῦρος ὁ πέρσης τὴν βα-
gnum eius.
σιλείαν αὐτοῦ.

CAP. XIIII. ιδʹ.

Et erat Daniel conuiua regis & gloriosus
1 Καὶ ἦν δανιὴλ συμβιωτὴς τοῦ βασιλέως καὶ ἔνδοξος
super omnes amicos eius. Et erat idolum
2 ὑπὲρ πάντας τοὺς φίλους αὐτοῦ. καὶ ἦν εἴδωλον τοῖς
Babyloniis cui nomen Bel, & impendebantur in illud
βαβυλωνίοις ᾧ ὄνομα βήλ, καὶ ἐδαπανῶντο εἰς αὐτὸ
singulis diebus similæ artabæ duodecim, &
ἑκάστης ἡμέρας σεμιδάλεως ἀρτάβαι δώδεκα, καὶ
oues quadraginta, & vini metretæ sex. Et
πρόβατα τεσσαράκοντα καὶ οἴνου μετρηταὶ ἕξ. καὶ ὁ 3
rex colebat illud, & ibat per singulos
βασιλεὺς ἐσέβετο αὐτό, καὶ ἐπορεύετο καθ᾽ ἑκάστην
dies adorare illud: Daniel autem, adorabat
ἡμέραν προσκυνεῖν αὐτῷ· δανιὴλ δὲ προσεκύνει
Deum suum. Et dixit illi rex, Quare non ad-
τῷ θεῷ αὐτοῦ. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ βασιλεύς, διατί οὐ προσ-
oras Bel? Ille autem dixit, Quia non colo idola
κυνεῖς τῷ βήλ; ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι οὐ σέβομαι εἴδωλα 4
manu facta, sed viuentem Deum qui creauit
χειροποίητα, ἀλλὰ τὸν ζῶντα θεὸν τὸν κτίσαντα τὸν
cælum, & terram, & habentem omnis carnis potestatẽ.
οὐρανόν, καὶ τὴν γῆν, καὶ ἔχοντα πάσης σαρκὸς κυρείαν.
Et dixit illi rex, Non videtur tibi Bel esse viuens
καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ βασιλεύς, οὐ δοκεῖ σοι ὁ βὴλ εἶναι ζῶν 5
Deus? an non vides quanta comedit per singulos dies?
θεός; ἢ οὐχ ὁρᾷς ὅσα ἐσθίει καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν;
Et ait Daniel ridens: Ne erres rex. iste
καὶ εἶπεν δανιὴλ γελάσας, μὴ πλανῶ βασιλεῦ· οὗτος 6
enim intrinsecus quidem est lutum, extrinsecus autem æs, & non
γὰρ ἔσωθεν μέν ἐστι πηλός, ἔξωθεν δὲ χαλκός, καὶ οὐ
comedit neque bibit aliquando. Et iratus
βέβρωκεν οὐδὲ πέπωκεν πώποτε. καὶ θυμωθεὶς 7
rex vocauit sacerdotes eius, & ait illis,
ὁ βασιλεύς, ἐκάλεσεν τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς,
Nisi dixeritis mihi, quis comedens impensam hanc,
ἐὰν μὴ εἴπητέ μοι τίς ὁ κατεσθίων τὴν δαπάνην ταύτην,
moriemini. Si autem ostenderitis quia Bel come-
ἀποθανεῖσθε. ἐὰν δὲ ἀποδείξητε ὅτι ὁ βὴλ κατε- 8
dit ea, morietur Daniel, quia blasphemauit
σθίει αὐτά, ἀποθανεῖται δανιήλ, ὅτι ἐβλασφήμησεν
in Bel, & dixit Daniel regi, Fiat secundum
εἰς τὸν βήλ· καὶ εἶπεν δανιὴλ τῷ βασιλεῖ, γινέσθω κατὰ
verbum tuum. Et erant sacerdotes Bel septuaginta sine
τὸ ῥῆμά σου. καὶ ἦσαν οἱ ἱερεῖς τοῦ βὴλ ἑβδομήκοντα χωρὶς 9
mulieribus, & filiis: & venit rex cum Da-
γυναικῶν καὶ τέκνων· καὶ ἦλθεν ὁ βασιλεὺς μετὰ δα-
niel in domum Bel. Et dixerunt sacerdotes, Ecce nos
νιὴλ εἰς τὸν οἶκον τοῦ βήλ. καὶ εἶπον οἱ ἱερεῖς, ἰδοὺ ἡμεῖς 10
recedimus foras, tu autem rex appone escas,
ἀποτρεχόμεθα ἔξω, σὺ δὲ βασιλεῦ παράθες τὰ βρώμα-
& vinum miscens pone, & claude ostium &
τα, καὶ τὸν οἶνον κεράσας θές, καὶ ἀπόκλεισον τὴν θύραν καὶ
σφράγι-

signa in annulo tuo. Et veniens manè,
σφράγισον ἐν τῷ δακτυλίῳ σου. καὶ ἦλθον πρωΐ,
si non inueneris omnia comesta à Bel, mo-
ἐὰν μὴ εὕρῃς πάντα βεβρωμένα ὑπὸ τοῦ βὴλ, ἀπο-
riemur, vel Daniel qui mentitus est aduersum nos. I-
θανούμεθα, ἢ δανιὴλ ὁ ψευδόμενος καθ᾽ ἡμῶν. αὐ-
psi autem despiciebant, quia fecerant sub men-
τοὶ δὲ κατεφρόνουν ὅτι πεποιήκεισαν ὑπὸ τὴν τρά-
sa absconditum introitum: & per ipsam ingredieban-
πεζαν κεκρυμμένην εἴσοδον καὶ δι᾽ αὐτῆς εἰσεπορεύον-
tur semper, & destruebant ea. Et factum est vt egressi sunt
το διόλου καὶ ἀνήλουν αὐτά. καὶ ἐγένετο ὡς ἐξῆλθον 13
illi, & rex apposuit escas
ἐκεῖνοι, καὶ ὁ βασιλεὺς παρέθηκε τὰ βρώματα τῷ
Bel, & præcepit Daniel pueris suis, &
βὴλ, καὶ ἐπέταξε δανιὴλ τοῖς παιδαρίοις αὐτοῦ, καὶ
attulerunt cinerem, & strauerunt totum templum in cōspectu
ἤνεγκαν τέφραν καὶ κατέστρωσαν ὅλον τὸν ναὸν ἐνώπιον
regis, & exeuntes clauserunt portas, &
τοῦ βασιλέως· καὶ ἐξελθόντες ἔκλεισαν τὰς θύρας, καὶ
signauerunt in annulo regis, & abie-
ἐσφραγίσαντο ἐν τῷ δακτυλίῳ τοῦ βασιλέως, καὶ ἀπῆλ-
runt. At sacerdotes ingressi sunt nocte secundū consuetudinē
θον. οἱ δὲ ἱερεῖς εἰσῆλθον τὴν νύκτα κατὰ τὸ ἔθος 14
suam, & vxores, & filij eorum, & comede-
αὐτῶν, καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, καὶ κατέφα-
runt omnia; & egressi sunt. Et manicauit rex ma-
γον πάντα, καὶ ἐξῆλθον. καὶ ὤρθρισεν ὁ βασιλεὺς τὸ
nè, & Daniel cum eo. Et ait rex, Salua 15
πρωῒ καὶ δανιὴλ μετ᾽ αὐτοῦ. καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς, σῷοι αἱ
signacula Daniel? ille autē dixit, Salua Rex. Et factū est 16
σφραγῖδες δανιήλ. ὁ δὲ εἶπε, σῷοι βασιλεῦ. καὶ ἐγένετο
statim cùm aperuisset portas, inspiciens rex in 17
ἅμα τῷ ἀνοῖξαι τὰς θύρας ἐπιβλέψας ὁ βασιλεὺς ἐπὶ
mensam clamauit voce magna: Magnus es Bel, &
τὴν τράπεζαν ἐβόησε φωνῇ μεγάλῃ. μέγας εἶ βὴλ, καὶ
non est apud te dolus quisquam. Et risit Daniel,
οὐκ ἔστι παρὰ σοὶ δόλος οὐδὲ εἷς. καὶ ἐγέλασε δανιὴλ 18
& tenuit regem ne ingrederetur ipse intrò:
καὶ ἐκράτησε τὸν βασιλέα τοῦ μὴ εἰσελθεῖν αὐτὸν ἔσω·
& dixit, Vide pauimentum, & cognosce cuius vestigia hæc.
καὶ εἶπεν, ἴδε τὸ ἔδαφος, καὶ γνῶθι τίνος τὰ ἴχνη ταῦ-
Et dixit rex, Video vestigia virorum
τα. καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς, ὁρῶ τὰ ἴχνη ἀνδρῶν 19
& mulierum, & infantium. Et iratus rex
καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων. καὶ ὀργισθεὶς ὁ βασιλεὺς 20
tunc, apprehendit sacerdotes, & vxores, & fi-
τότε, συνέλαβε τοὺς ἱερεῖς, καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τὰ τέ-
lios eorum: & ostenderunt ei abscondita ostiola
κνα αὐτῶν, καὶ ἔδειξαν αὐτῷ τὰς κρυπτὰς θυρίδας
per quæ ingrediebantur, & consumebant quæ in
δι᾽ ὧν εἰσεπορεύοντο, καὶ κατεδαπάνουν τὰ ἐπὶ τῇ
mensa. Et occidit illos rex; &
τραπέζῃ. καὶ ἀπέκτεινεν αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς, καὶ 21
dedit Bel abiectum Danieli, & subuertit eum
ἔδωκε τὸν βὴλ ἔκδοτον δανιήλ, καὶ κατέστρεψεν αὐτὸν
& templum eius. Et erat draco magnus in lo-
καὶ τὸν ναὸν αὐτοῦ. Καὶ ἦν δράκων μέγας ἐν τῷ τό- 22
co, & colebant eum Babylonij. Et dixit
πῳ, καὶ ἐσέβοντο αὐτὸν οἱ βαβυλώνιοι. καὶ εἶπεν ὁ 23
rex Danieli, Nunquid & hunc dices quia æreus
βασιλεὺς τῷ δανιήλ, μὴ καὶ τοῦτον ἐρεῖς ὅτι χαλκοῦς
est? Ecce viuit & comedit, & bibit; non potes dicere, quia
ἐστιν; ἰδοὺ ζῇ καὶ ἐσθίει, καὶ πίνει· οὐ δύνασαι εἰπεῖν ὅτι
non est iste Deus viuens: & adora eum. Et
οὐκ ἔστιν οὗτος θεὸς ζῶν, καὶ προσκύνησον αὐτῷ. καὶ 24
dixit Daniel, Dominum Deum meum adorabo, quia
εἶπε δανιήλ· κυρίῳ τῷ θεῷ μου προσκυνήσω, ὅτι
iste est Deus viuens. Tu autem rex da mihi potestatem, &
οὗτός ἐστι θεὸς ζῶν. σὺ δὲ βασιλεῦ δός μοι ἐξουσίαν, καὶ 25

interficiam draconem absque gladio, & virga.
ἀποκτενῶ τὸν δράκοντα ἄνευ μαχαίρας, καὶ ῥάβδου.
& dixit rex, Do tibi: Et accepit Daniel
26 καὶ εἶπεν ὁ βασιλεὺς, δίδωμί σοι. καὶ ἔλαβε δανιὴλ
picem, & adipem, & pilos, & coxit in idipsum, &
πίσσαν, καὶ στέαρ, καὶ τρίχας, καὶ ἕψησεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ
fecit massas, & dedit in os draconis,
ἐποίησε μάζας, καὶ ἔδωκεν εἰς τὸ στόμα τοῦ δράκοντος,
& diruptus est draco; & dixit: Ecce culturæ
καὶ διεῤῥάγη ὁ δράκων, καὶ εἶπεν· ἴδετε τὰ σεβάσματα
vestræ. Et factum est vt audierunt Babylonij, indi-
27 ὑμῶν. καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσαν οἱ βαβυλώνιοι, ἠγα-
gnati sunt valde, & conuersi sunt in regem,
νάκτησαν λίαν, καὶ συνεστράφησαν ἐπὶ τὸν βασιλέα,
& dixerunt: Iudæus factus est rex: Bel destru-
καὶ εἶπον· ἰουδαῖος γέγονεν ὁ βασιλεύς· τὸν βὴλ κατέσπα-
xit, & draconem interfecit, & sacerdotes occi-
σε, καὶ τὸν δράκοντα ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς ἱερεῖς κατέ-
dit. Et dixerunt venientes ad regem: Tr-
28 σφαξε. καὶ εἶπον ἐλθόντες πρὸς τὸν βασιλέα· πα-
de nobis Danielem, alioquin interficiemus te, &
ράδος ἡμῖν τὸν δανιήλ· εἰ δὲ μὴ ἀποκτενοῦμέν σε, καὶ τὸν
domū tuam. Et vidit rex quia vrgent eum vehe-
29 οἶκόν σου. καὶ εἶδεν ὁ βασιλεὺς ὅτι ἐπείγουσιν αὐτὸν σφό-
menter: & coactus tradidit eis Danielem.
δρα· καὶ ἀναγκασθεὶς παρέδωκεν αὐτοῖς τὸν δανιήλ.
Illi autē miserunt eum in lacum leonum: & fuit
30 οἱ δὲ ἔβαλον αὐτὸν εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων, καὶ ἦν
ibi diebus sex. Erant autē in lacu septem leones,
31 ἐκεῖ ἡμέρας ἕξ. ἦσαν δὲ ἐν τῷ λάκκῳ ἑπτὰ λέοντες,
& dabantur eis in die duo corpora, & duæ
καὶ ἐδίδοτο αὐτοῖς τὴν ἡμέραν δύο σώματα, καὶ δύο
Oues. Tunc autem non data sunt eis, vt deuora-
πρόβατα. τότε δὲ οὐκ ἐδόθη αὐτοῖς ἵνα καταφά-
rent Danielem. Et Abacuc propheta erat
32 γωσι τὸν δανιήλ. καὶ ἀμβακοὺμ ὁ προφήτης ἦν
in Iudæa, & ipse coxit pulmentum, & contri-
ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, καὶ αὐτὸς ἕψησεν ἕψημα, καὶ ἐνέθρυ-
uit panes in peluim: & ibat in campum
ψεν ἄρτους εἰς σκάφην, καὶ ἐπορεύετο εἰς τὸ πεδίον
ferre messoribus. Et dixit Angelus Domini
33 ἀπενέγκαι τοῖς θερισταῖς. καὶ εἶπεν ἄγγελος κυρίου τῷ
Abacuc affer prandiū quod habes, in Babylonem,
ἀμβακοὺμ, ἀπένεγκαι τὸ ἄριστον ὃ ἔχεις εἰς βαβυλῶνα
Danieli in lacum leonum. Et dixit Aba-
34 τῷ δανιὴλ εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων. καὶ εἶπεν ἀμβα-
cuc: Domine, Babylonem non vidi, & lacum non
κοὺμ, κύριε βαβυλῶνα οὐχ ἑώρακα, καὶ τὸν λάκκον οὐ
scio, vbi est. Et apprehendit angelus Domini ver-
35 γινώσκω ποῦ ἐστιν. καὶ ἐπελάβετο ὁ ἄγγελος κυρίου τῆς κο-
ticem eius: & portans coma capitis eius, po-
ρυφῆς αὐτοῦ, καὶ βαστάσας τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἔθη-
suit illum in Babylonem super lacum in impetu
κεν αὐτὸν εἰς βαβυλῶνα ἐπάνω τοῦ λάκκου ἐν τῷ ῥοίζῳ
spiritus sui. Et clamauit Abacuc, dicens:
36 τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. καὶ ἐβόησεν ἀμβακοὺμ, λέγων·
Daniel Daniel, accipe prandium quod misit tibi Deus.
δανιὴλ δανιὴλ λάβε τὸ ἄριστον ὃ ἀπέστειλέ σοι ὁ θεός.
Et dixit Daniel, Recordatus es enim mei Deus, & non re-
37 καὶ εἶπε δανιήλ, ἐμνήσθης γάρ μου ὁ θεὸς, καὶ οὐκ ἐγ-
liquisti exquirentes te. Et surgens Daniel
38 κατέλιπες τοὺς ἐκζητοῦντάς σε. καὶ ἀναστὰς δανιὴλ
comedit: At angelus Dei restituit Aba-
ἔφαγεν· ὁ δὲ ἄγγελος τοῦ θεοῦ ἀποκατέστησε τὸν ἀμβα-
cuc confestim in locum suum. At rex
39 κοὺμ παραχρῆμα ἐπὶ τὸν τόπον αὐτοῦ. ὁ δὲ βασιλεὺς
venit die septima vt lugeret Danielẽ: & ve-
ἦλθε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ πενθῆσαι τὸν δανιήλ, καὶ ἦλ-
nit ad lacum, & introspexit, & ecce Daniel se-
θεν ἐπὶ τὸν λάκκον, καὶ ἐνέβλεψε, καὶ ἰδοὺ δανιὴλ καθή-

dens. Et exclamans rex voce magna, di-
ἀδῶος, καὶ ἀναβοήσας ὁ βασιλεὺς φωνῇ μεγάλῃ, εἶ- 40
xit: Magnus es Domine Deus Danielis, & non est alius
πε, μέγας εἶ κύριε ὁ θεὸς τοῦ Δανιὴλ· καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος
præter te: & extraxit eum. At auctores perdi-
πλὴν σοῦ, καὶ ἀνέσπασεν αὐτόν. τοὺς δὲ αἰτίους τῆς ἀπω- 41
tionis eius immisit in lacum, & deuorati sunt
λείας αὐτοῦ ἐνέβαλεν εἰς τὸν λάκκον, καὶ κατεβρώθησαν
statim coram eo.
παραχρῆμα ἐνώπιον αὐτοῦ.

FINIS.

MACHABÆORVM PRIMVS.

ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ ΠΡΩΤΟΣ.

CAP. I. κεφ. α.

Et factum est postquam percussit Ale-
Καὶ ἐγένετο μετὰ τὸ πατάξαι ἀλέ- 1
xander (filius) Philippi Mace-
ξανδρον τὸν φιλίππου τὸν μακεδό-
do, qui exiuit de terra Chetiim,
να, ὃς ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς χεττιείμ,
& percussit Darium regem
καὶ ἐπάταξε τὸν δαρεῖον βασιλέα
Persarum & Medorum, & regnauit pro eo prius
περσῶν καὶ μήδων, καὶ ἐβασίλευσεν ἀντ' αὐτοῦ πρότερον
in Græcia. Et constituit prœlia multa,
ἐπὶ τὴν ἑλλάδα. καὶ συνεστήσατο πολέμους πολλούς, 2
& obtinuit munitiones, & interfecit reges
καὶ ἐκράτησεν ὀχυρωμάτων, καὶ ἔσφαξε βασιλεῖς
terræ. Et pertransiuit vsq; ad terminos terræ, & accepit spo-
τῆς γῆς. καὶ διῆλθεν ἕως ἄκρων τῆς γῆς, καὶ ἔλαβε σκῦ- 3
lia multitudinis gentium, & siluit terra in conspectu eius.
λα πλήθους ἐθνῶν, καὶ ἡσύχασεν ἡ γῆ ἐνώπιον αὐτοῦ.
Et exaltatum & eleuatū est cor eius. Et cōgrega-
καὶ ὑψώθη καὶ ἐπήρθη ἡ καρδία αὐτοῦ. καὶ συνή- 4 5
uit exercitum fortem valde, & obtinuit regiones gentiū
ξε δύναμιν ἰσχυρὰν σφόδρα, καὶ ἦρξε χωρῶν ἐθνῶν
& tyrannides; & fuerunt ei in tributum. Et post
καὶ τυράννων. καὶ ἐγένοντο αὐτῷ εἰς φόρον. καὶ μετὰ 6
hæc cecidit in lectum, & cognouit quòd mori-
ταῦτα ἔπεσεν ἐπὶ τὴν κοίτην, καὶ ἔγνω ὅτι ἀποθνή-
tur. Et vocauit pueros suos nobiles
σκει. καὶ ἐκάλεσε τοὺς παῖδας αὐτοῦ τοὺς ἐνδόξους 7
educatos simul cum eo à iuuentute. Et diuisit e-
τοὺς συνεκτρόφους αὐτοῦ ἀπὸ νεότητος. καὶ διεῖλεν αὐ-
is regnum suum adhuc viuente eo. Et re-
τοῖς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἔτι ζῶντος αὐτοῦ. καὶ ἐβα- 8
gnauit Alexander annos duodecim, & mortuus est. Et
σίλευσεν ἀλέξανδρος ἔτη δώδεκα, καὶ ἀπέθανεν. καὶ 9
regnauerunt pueri eius quilibet in loco
ἐπεκράτησαν οἱ παῖδες αὐτοῦ ἕκαστος ἐν τῷ τόπῳ
suo. Et imposuerunt sibi omnes diademata postquam mor-
αὐτοῦ. καὶ ἐπέθεντο πάντες διαδήματα μετὰ τὸ ἀπο- 10
tuus est ille, & filij eorum post eos annos mul-
θανεῖν αὐτόν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτῶν ὀπίσω αὐτῶν ἔτη πολ-
tos. Et multiplicauerunt mala in terra. Et exiuit ex
λά. καὶ ἐπλήθυναν κακὰ ἐν τῇ γῇ. καὶ ἐξῆλθεν ἐξ 11
eis radix peccatrix Antiochus illustris, filius An-
αὐτῶν ῥίζα ἁμαρτωλὸς ἀντίοχος ἐπιφανής, υἱὸς ἀν-
tiochi regis, qui fuit obses in Roma. Et
τιόχου τοῦ βασιλέως, ὃς ἦν ὅμηρα ἐν τῇ ῥώμῃ. καὶ
regnauit in anno centesimo & tricesimo & septi-
ἐβασίλευσεν ἐν ἔτει ἑκατοστῷ καὶ τριακοστῷ καὶ ἑβδό-
mo regni Græcorum. In diebus illis
μῳ βασιλείας ἑλλήνων. ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις 12
exierunt de Israel filii iniqui, & suaserunt
ἐξῆλθον ἐξ ἰσραὴλ υἱοὶ παράνομοι, καὶ ἀνέπεισαν
multis dicentes: Eamus & disponamus pa-
πολλοὺς λέγοντες· πορευθῶμεν καὶ διαθώμεθα δια-
ctum cum gentibus quæ in circuitu nostrûm; quia ex quo
θήκην μετὰ τῶν ἐθνῶν τῶν κύκλῳ ἡμῶν. ὅτι ἀφ' ἧς
recessimus ab eis, inuenerunt nos mala multa.
ἐχωρίσθημεν ἀπ' αὐτῶν, εὗρεν ἡμᾶς κακὰ πολλά.
Et placuit sermo in oculis eorum. Et
καὶ ἠγαθύνθη ὁ λόγος ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν. καὶ 13
parati sunt quidam de populo, & ie- 14
προεθυμήθησάν τινες ἀπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπορεύθη-
runt ad regem. Et dedit eis potestatem
σαν πρὸς τὸν βασιλέα. καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν
faciendi iustitiam gentium. Et ædificaue-
ποιῆσαι τὰ δικαιώματα τῶν ἐθνῶν. καὶ ᾠκοδόμη- 15
runt gymnasium in Hierosolymis secundùm leges
σαν γυμνάσιον ἐν ἱεροσολύμοις κατὰ τὰ νόμιμα τῶν
gentium. Et fecerunt sibi præputia, & reces-
ἐθνῶν. καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἀκροβυστίας, καὶ ἀπέ- 16
serunt à testamento sancto, & iuncti sunt
στησαν ἀπὸ διαθήκης ἁγίας, καὶ ἐζευγίσθησαν
gentibus, & venditi sunt vt facerent malum.
τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐπράθησαν τοῦ ποιῆσαι τὸ πονηρόν.
Et paratum est regnum coram Antiocho.
καὶ ἡτοιμάσθη ἡ βασιλεία ἐνώπιον ἀντιόχου. 17
& cœpit regnare Aegypto, vt regna-
καὶ ὑπέλαβε βασιλεῦσαι τῆς αἰγύπτου, ὅπως βασι-
ret super duo regna. Et intrauit in Ae-
λεύσῃ ἐπὶ τὰς δύο βασιλείας. καὶ εἰσῆλθεν εἰς αἴ- 18
gyptum in turba graui, in curribus & elephantis & in
γυπτον ἐν ὄχλῳ βαρεῖ, ἐν ἅρμασι καὶ ἐλέφασι καὶ ἐν
equitibus, & in classe magna. Et constituit
ἱππεῦσι καὶ ἐν στόλῳ μεγάλῳ. καὶ συνεστήσατο 19
bellum contra Ptolemæum regem Aegypti. Et
πόλεμον πρὸς πτολεμαῖον βασιλέα αἰγύπτου. καὶ
veritus est Ptolemæus à facie eius, &
ἐνετράπη πτολεμαῖος ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ
fugit; & ceciderunt vulnerati multi. Et ce-
ἔφυγε· καὶ ἔπεσον τραυματίαι πολλοί. καὶ κα- 20
perunt vrbes munitas in terra Aegypti, &
τελάβοντο τὰς πόλεις τὰς ὀχυρὰς ἐν γῇ αἰγύπτῳ, καὶ
accepit spolia Aegypti. Et reuersus est Antiochus
ἔλαβε τὰ σκῦλα τῆς αἰγύπτου. καὶ ἐπέστρεψεν ἀντίοχος 21
postquam percussit Aegyptum in centesimo & qua-
μετὰ τὸ πατάξαι αἴγυπτον ἐν τῷ ἑκατοστῷ καὶ τεσ-
dragesimo & tertio anno. Et ascendit in Israel & Hie-
σαρακοστῷ καὶ τρίτῳ ἔτει. καὶ ἀνέβη ἐπὶ ἰσραὴλ καὶ ἱε- 22
rosolymam in turba graui: Et intrauit in sanctuarium
ροσόλυμα ἐν ὄχλῳ βαρεῖ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἁγίασμα 23
in superbia, & accepit altare aureum, &
ἐν ὑπερηφανίᾳ, καὶ ἔλαβε τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν, καὶ
candelabrum luminis, & omnia vasa eius, & men-
τὴν λυχνίαν τοῦ φωτός, καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς, καὶ τὴν τρά-
sam propositionis, & libatoria & phialas,
πεζαν τῆς προθέσεως, καὶ τὰ σπονδεῖα καὶ τὰς φιάλας,
& mortariola aurea, & velum, &
καὶ τὰς θυΐσκας τὰς χρυσᾶς, καὶ τὸ καταπέτασμα, καὶ
coronas, & ornamentum aureum quod in fa-
τοὺς στεφάνους, καὶ τὸν κόσμον τὸν χρυσοῦν τὸν κατὰ πρόσ-
cie templi. Et comminuit omnia. Et accepit ar-
ωπον τοῦ ναοῦ. καὶ ἐλέπισε πάντα, καὶ ἔλαβε τὸ ἀρ- 24
gentum & aurum & vasa desiderabilia:
γύριον καὶ τὸ χρυσίον καὶ τὰ σκεύη τὰ ἐπιθυμητά.

καὶ ἔλαβε

& accepit thesauros absconditos quos inuenit:
καὶ ἔλαβε τοὺς θησαυροὺς τοὺς ἀποκρύφους οὓς εὗρε.
Et accipiens omnia abiit in terram suam. Et
καὶ λαβὼν πάντα ἀπῆλθεν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ. καὶ 25
fecit hominum cædem, & locutus est superbiam ma-
ἐποίησε φονοκτονίαν, καὶ ἐλάλησεν ὑπερηφανίαν μεγά-
gnam. Et fuit luctus magnus in Israel in omni
λην. καὶ ἐγένετο πένθος μέγα ἐπὶ Ἰσραὴλ ἐν παντὶ 26
loco eorum. Et gemuerunt principes & senio-
τόπῳ αὐτῶν. καὶ ἐστέναξαν ἄρχοντες καὶ πρεσβύ- 27
res: virgines & pueri infirmati sunt, & pulchritudo
τεροι, παρθένοι καὶ νεανίσκοι ἠσθένησαν, καὶ τὸ κάλλος τῶν
mulierum mutata est. Omnis sponsus accepit luctum;
γυναικῶν ἠλλοιώθη. πᾶς νυμφίος ἀνέλαβε θρῆνον. 28
sedens in thalamo fuit in luctu. Et concussa
καθημένη ἐν παστῷ ἐγένετο ἐν πένθει. καὶ ἐσείσθη 29
terra super habitantes eam. & omnis domus Ia-
ἡ γῆ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας αὐτήν. καὶ πᾶς ὁ οἶκος Ἰα-
cob induerunt confusionem. Post duos annos die-
κὼβ ἐνεδύσαντο αἰσχύνην. μετὰ δύο ἔτη ἡμε- 30
rum misit rex principem tributi eis
ρῶν ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς ἄρχοντα φορολογίας εἰς
vrbes Iuda, & venit in Hierusalem in tur-
τὰς πόλεις Ἰούδα, καὶ ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐν ὄχ-
ba graui. Et locutus est eis verba pacifica in
λῳ βαρεῖ. καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς λόγους εἰρηνικοὺς ἐν 31
dolo, & crediderunt ei. Et irruit super
δόλῳ, καὶ ἐνεπίστευσαν αὐτῷ. καὶ ἐπέπεσεν ἐπὶ τὴν 32
ciuitatem subitò. & percussit eam plaga ma-
πόλιν ἐξάπινα, καὶ ἐπάταξεν αὐτὴν πληγὴν με-
gna: & perdidit populum multum de Israel. Et
γάλην, καὶ ἀπώλεσε λαὸν πολὺν ἐξ Ἰσραήλ. καὶ 33
accepit spolia vrbis, & combussit il-
ἔλαβε τὰ σκῦλα τῆς πόλεως, καὶ ἐνέπρησεν αὐ-
lam igni, & destruxit domos illius. & mu-
τὴν πυρί, καὶ καθεῖλε τοὺς οἴκους αὐτῆς καὶ τὰ τεί-
ros illius in circuitu. Et captiuauerunt mulie-
χη αὐτῆς κύκλῳ. καὶ ᾐχμαλώτευσαν τὰς γυναῖ- 34
res & filios, & iumenta possederunt.
κας καὶ τὰ τέκνα, καὶ τὰ κτήνη ἐκληρονόμησαν.
Et ædificauerunt vrbem Dauid muro magno
καὶ ᾠκοδόμησαν τὴν πόλιν Δαυὶδ τείχει μεγάλῳ 35
& forti turribus munitis; & fuit illis in arcem.
καὶ ὀχυρῷ πύργοις ὀχυροῖς, καὶ ἐγένετο αὐτοῖς εἰς ἄκραν.
Et posuerunt illic gentem peccatricem, viros i-
καὶ ἔθηκαν ἐκεῖ ἔθνος ἁμαρτωλόν, ἄνδρας πα- 36
niquos, & conualuerunt in illa. Et posuerunt ar-
ρανόμους, καὶ ἐνίσχυσαν ἐν αὐτῇ. καὶ παρέθεντο ὅ- 37
ma & escas, & congregantes spolia Hieru-
πλα καὶ τροφήν, καὶ συναγαγόντες τὰ σκῦλα Ἱερου-
salem reposuerunt illic: & facti sunt in magnum la-
σαλὴμ ἀπέθεντο ἐκεῖ. καὶ ἐγένοντο εἰς μεγάλην πα-
queum. Et fuit in insidias sanctuario, &
γίδα. καὶ ἐγένετο εἰς ἔνεδρον τῷ ἁγιάσματι, καὶ 38
in calumniatorem malum Israel semper. Et
εἰς διάβολον πονηρὸν τῷ Ἰσραὴλ διαπαντός. καὶ 39
effuderunt sanguinē innocētē in circuitu sanctuarij, & pol-
ἐξέχεαν αἷμα ἀθῷον κύκλῳ τοῦ ἁγιάσματος, καὶ ἐμό-
luerunt sanctuarium. Et fugerunt habitatores Hierusa-
λυναν τὸ ἁγίασμα. καὶ ἔφυγον οἱ κάτοικοι Ἱερουσα- 40
lem propter eos: & facta est habitatio exterorum: &
λὴμ δι' αὐτούς. καὶ ἐγένετο κατοικία ἀλλοτρίων καὶ
facta est extera generationibus suis, & filij
ἐγένετο ἀλλοτρία τοῖς γενήμασιν αὐτῆς, καὶ τὰ τέκνα
sui reliquerunt eam. Sanctuarium illius
αὐτῆς ἐγκατέλιπον αὐτήν. τὸ ἁγίασμα αὐτῆς 41
desolatum est vt eremus. Festa eius versa sunt
ἠρημώθη ὡς ἔρημος. αἱ ἑορταὶ αὐτῆς ἐστράφησαν
in luctum. sabbata eius in ignominiam, honor
εἰς πένθος, τὰ σάββατα αὐτῆς εἰς ὀνειδισμόν, ἡ τιμὴ

eius vilipendium. Iuxta gloriam eius fuit
42 αὐτῆς εἰς ἐξουδένωσιν. κατὰ τὴν δόξαν αὐτῆς ἐπληθύν-
ignominia eius, & altitudo eius versa est in
θη ἀτιμασμὸς αὐτῆς, καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς ἐστράφη εἰς
luctum. Et scripsit rex omni re-
43 πένθος. καὶ ἔγραψεν ὁ βασιλεὺς πάσῃ τῇ βασι-
gno suo, vt essent omnes in populū vnum, & relinqueret
λείᾳ αὐτοῦ εἶναι πάντας εἰς λαὸν ἕνα, καὶ ἐγκαταλιπεῖν
quisque leges suas. Et consenserunt omnes
44 ἕκαστον τὰ νόμιμα αὐτοῦ. καὶ ἐπεδέξατο πάντα τὰ
gentes secundū sermonem regis. Et multi ab
45 ἔθνη κατὰ τὸν λόγον τοῦ βασιλέως. καὶ πολλοὶ ἀπὸ
Israel consenserunt seruituti eius, & sacrificauerunt i-
Ἰσραὴλ εὐδόκησαν τῇ λατρείᾳ αὐτοῦ, καὶ ἔθυσαν τοῖς εἰ-
dolis, & polluerunt sabbatum. Et misit
46 δώλοις, καὶ ἐβεβήλωσαν τὸ σάββατον. καὶ ἀπέστειλεν
rex libros in manu nunciorum in Hierusa-
ὁ βασιλεὺς βιβλία ἐν χειρὶ ἀγγέλων εἰς Ἱερουσα-
lem, & vrbes Iuda, vt irent post le-
λήμ, καὶ τὰς πόλεις Ἰούδα, πορευθῆναι ὀπίσω νομί-
ges alienorum terræ, Et prohiberent holocau-
47 μων ἀλλοτρίων τῆς γῆς, καὶ κωλῦσαι ὁλοκαυτώ-
sta & sacrificium & libationem ex sanctuario:
ματα καὶ θυσίαν καὶ σπονδὴν ἐκ τοῦ ἁγιάσματος.
Et coinquinarent sabbata & festa. Et polluerent
48 καὶ βεβηλῶσαι σάββατα καὶ ἑορτάς. καὶ μιᾶναι
49 sanctuarium & sanctos. Ædificarent aras & lu-
50 ἁγίασμα καὶ ἁγίους. οἰκοδομῆσαι βωμοὺς καὶ τε-
cos, & idola, & sacrificarēt porcina & pecora cōmunia.
μένη, καὶ εἴδωλα, καὶ θύειν ὕεια καὶ κτήνη κοινά.
Et relinquerent filios suos incircuncisos: abominarentur
51 καὶ ἀφιέναι τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἀπεριτμήτους βδελύξαι
animas suas in omni immundo, & coinquina-
τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐν παντὶ ἀκαθάρτῳ καὶ βεβη-
natione, ita vt obliuiscerentur legis, & immutarent omnes
λώσει, ὥστε ἐπιλαθέσθαι τοῦ νόμου, καὶ ἀλλάξαι πάντα
iustificationes. Et qui non faceret iuxta verbum
52 τὰ δικαιώματα. καὶ ὃς ἂν μὴ ποιήσῃ κατὰ τὸ ῥῆμα
regis, moreretur. Iuxta omnia verba
53 τοῦ βασιλέως ἀποθανεῖται. κατὰ πάντας τοὺς λόγους
hæc scripsit omni regno suo & fe-
τούτους ἔγραψε πάσῃ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, καὶ ἐποίη-
cit principes super omnem populum. Et præcepit
54 σεν ἐπισκόπους ἐπὶ πάντα τὸν λαόν. καὶ ἐνετείλατο
vrbibus Iuda sacrificare per vrbem & vrbem.
ταῖς πόλεσιν Ἰούδα θυσιάζειν κατὰ πόλιν καὶ πόλιν.
Et congregati sunt de populo ad eos
55 καὶ συνηθροίσθησαν ἀπὸ τοῦ λαοῦ πρὸς αὐτοὺς
multi: omnis qui dereliquerat legem. & fecerunt ma-
56 πολλοί. πᾶς ὁ ἐγκαταλιπὼν τὸν νόμον. καὶ ἐποίησαν κα-
la in terra. Et posuerunt Israel in abditis in
κὰ ἐν τῇ γῇ, καὶ ἔθεντο τὸν Ἰσραὴλ ἐν κρυφοῖς ἐν
omni refugio ipsorum. Et quinta & decima
57 παντὶ φυγαδευτηρίῳ αὐτῶν. καὶ πέντε καὶ δεκάτῃ
die Casleu, quinto & quadragesimo &
ἡμέρᾳ Χασελεῦ τῷ πέμπτῳ καὶ τεσσαρακοστῷ καὶ
centesimo anno ædificauerunt abominationem desolationis super
ἑκατοστῷ ἔτει ᾠκοδόμησαν βδέλυγμα ἐρημώσεως ἐπὶ
altare: & in vrbibus Iuda in circuitu ædifica-
τὸ θυσιαστήριον. καὶ ἐν πόλεσιν Ἰούδα κύκλῳ ᾠκοδό-
uerunt aras: Et in ianuis domorum, & in
58 μησαν βωμούς. καὶ ἐπὶ τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν, καὶ ἐν
plateis thura incendebant. Et libros legis
59 ταῖς πλατείαις ἐθυμίων. καὶ τὰ βιβλία τοῦ νόμου
60 quos inuenerūt, cōbusserunt igne scindentes. Et vbi
ἃ εὗρον ἐνεπύρισαν πυρὶ κατασχίσαντες. καὶ ὅπου
inueniebatur apud aliquem liber testamenti, & si quis ac-
εὑρίσκετο παρά τινι βιβλίον διαθήκης, καὶ εἴ τις συν-
quiescebat legi, edicto regis occidebant
ευδόκει τῷ νόμῳ τὸ σύγκριμα τοῦ βασιλέως ἐθανάτου

illum in virtute sua. Faciebant sic Israel
αὐτῶν ἐν ἰσχύι αὐτῶν. ἐποίουν οὕτω τῷ ἰσραὴλ τοῖς

inuentis in omni mense & mense in vrbibus,
εὑρισκομένοις ἐν παντὶ μηνὶ καὶ μηνὶ ἐν ταῖς πόλεσι,

Et quinta & vicesima mensis sacrificantes super
καὶ πέμπτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνὸς θυσιάζοντες ἐπὶ τὸν 61

aram quæ erat in altari. Et mulieres
βωμὸν ὃς ἦν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου. καὶ τὰς γυναῖκας 63

quæ circunciderunt filios suos occiderunt iuxta
τὰς περιτετμηκυίας τὰ τέκνα αὐτῶν ἐθανάτωσαν κατὰ

iussum. Et suspenderunt infantes ex col-
πρόσταγμα. καὶ ἐκρέμασαν τὰ βρέφη ἐκ τῶν τρα- 64

lis eorum,& domos eorum & eos qui circunci-
χήλων αὐτῶν καὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν καὶ τοὺς περιτεμη-

derant illos. Et multi in Israel fortificati
κότας αὐτούς. καὶ πολλοὶ ἐν ἰσραὴλ ἐκραταιώθη- 65

sunt, & affirmati in se vt non comederent comunia.
σαν, καὶ ὠχυρώθησαν ἐν αὐτοῖς τοῦ μὴ φαγεῖν κοινά.

Et elegerunt mori vt non polluerentur
καὶ ἐπεδέξαντο ἀποθανεῖν ἵνα μὴ μιανθῶσι τοῖς 66

cibis, & ne inquinarent testamentum sanctum, &
βρώμασι, καὶ μὴ βεβηλώσωσι διαθήκην ἁγίαν, καὶ

mortui sunt. Et fuit ira magna super Israel
ἀπέθανον. καὶ ἐγένετο ὀργὴ μεγάλη ἐπὶ ἰσραὴλ 67

valde.
σφόδρα.

CAP. II. β'.

In diebus illis, surrexit Mattathias (filius) Ioannis
Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἀνέστη ματταθίας ἰωάννου 1

(filij) Symeon, sacerdos filiorum Ioarib de Hierusalem,
τοῦ συμεὼν ἱερεὺς τῶν υἱῶν ἰωαρὶβ ἀπὸ ἱερουσαλήμ.

& sedit in Modin. Et ei filij quinque, Ioannes
καὶ ἐκάθισεν ἐν μωδείν. καὶ αὐτῷ υἱοὶ πέντε, ἰωάννης 2

cognominatus Gaddis, Simon vocatus Thasi,
ὁ ἐπικαλούμενος γαδδὶς, σίμων ὁ καλούμενος θασσί, 3

Iudas vocatus Maccabæus, Eleazarus vo-
ἰούδας ὁ καλούμενος μακκαβαῖος, ἐλεάζαρ ὁ κα- 4

catus Auaran; Ionathas vocatus Sapphus.
λούμενος αὐαρὰν, ἰωνάθας ὁ καλούμενος σαπφοῦς.

Et vidit blasphemias quæ fiebant in Iuda &
καὶ εἶδε τὰς βλασφημίας τὰς γινομένας ἐν ἰούδα καὶ 5

Hierusalem, & dixit: Hei mihi, vt quid hoc natus sum
ἱερουσαλὴμ, καὶ εἶπεν· οἴμοι, ἵνα τί τοῦτο ἐγεννήθην 6

videre contritionem populi mei, & contritionem
ἰδεῖν τὸ σύντριμμα τοῦ λαοῦ μου, καὶ τὸ σύντριμμα 7

vrbis sanctæ, & sedere ibi cùm datur
τῆς πόλεως τῆς ἁγίας, καὶ καθίσαι ἐκεῖ ἐν τῷ δοθῆναι

ea in manu inimicorum? Sanctuarium in manu alieno-
αὐτὴν ἐν χειρὶ ἐχθρῶν; τὸ ἁγίασμα ἐν χειρὶ ἀλλο- 8

rum: factum est templum eius vt vir ignobilis.
τρίων. ἐγένετο ὁ ναὸς αὐτῆς ὡς ἀνὴρ ἄδοξος. τὰ 9

Vasa gloriæ captiua abducta sunt, trucidati sunt
σκεύη τῆς δόξης αἰχμάλωτα ἀπήχθη, ἀπεκτάνθη τὰ

infantes eius in plateis eius; pueri
νήπια αὐτῆς ἐν ταῖς πλατείαις αὐτῆς, οἱ νεανίσκοι

eius in gladio inimici. Quæ gens non hæredi-
αὐτῆς ἐν ῥομφαίᾳ ἐχθροῦ. ποῖον ἔθνος οὐκ ἐκλη- 10

tauit regnum, & non obtinuit spolia
ρονόμησε βασιλείαν, καὶ οὐκ ἐκράτησε τῶν σκύλων

eius. Omnis ornatus eius ablatus est; pro libe-
αὐτῆς. πᾶς ὁ κόσμος αὐτῆς ἀφῃρέθη· ἀντὶ ἐλευθέ- 11

ra facta est in seruam. Et ecce sancta nostra &
ρας ἐγένετο εἰς δούλην. καὶ ἰδοὺ τὰ ἅγια ἡμῶν καὶ ἡ 12

pulchritudo nostra,& gloria nostra desolata est, & contaminaue-
καλλονὴ ἡμῶν, καὶ ἡ δόξα ἡμῶν ἠρημώθη, καὶ ἐβεβήλω-

runt ea gentes. Vt quid nobis vltra viuere? Et sci-
σαν αὐτὰ τὰ ἔθνη. ἵνα τί ἡμῖν ἔτι ζῆν; καὶ διέῤ- 13

dit Mattathias & filij eius vestes suas, &
ῥηξε ματταθίας καὶ υἱοὶ αὐτοῦ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ 14

induerunt saccos, & plorauerunt valde. Et vene-
15 περιεβάλοντο σάκκους, καὶ ἐπένθησαν σφόδρα. καὶ ἦλ-

runt qui à rege cogentes
θον οἱ παρὰ τοῦ βασιλέως οἱ καταναγκάζοντες τὴν

rebellionem in Modin vrbem, vt sacrificarent. Et mul-
16 ἀποστασίαν εἰς μωδεὶν τὴν πόλιν ἵνα θυσιάσωσι. καὶ πολ-

ti de Israel ad eos accesserunt, & Mat-
λοὶ ἀπὸ ἰσραὴλ πρὸς αὐτοὺς προσῆλθον καὶ ματ-

tathias & filij eius congregati sunt. Et responderunt
17 ταθίας καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ συνήχθησαν. καὶ ἀπεκρίθησαν

qui à rege, & dixerunt Mattathiæ, di-
οἱ παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ εἶπον τῷ ματταθίᾳ, λέ-

centes: Princeps & gloriosus & magnus es in vrbe hac,
γοντες· ἄρχων καὶ ἔνδοξος καὶ μέγας εἶ ἐν τῇ πόλει ταύ-

& corroboratus in filiis & fratribus. Nunc acce-
18 τῃ, καὶ ἐστηριγμένος ἐν υἱοῖς καὶ ἀδελφοῖς. νῦν πρόσ-

de primus & fac præceptum regis,
ελθε πρῶτος καὶ ποίησον τὸ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως,

vt fecerunt omnes gentes & viri Iuda, &
ὡς ἐποίησε πάντα τὰ ἔθνη καὶ οἱ ἄνδρες ἰούδα καὶ οἱ

relicti in Hierusalem: & eris tu &
καταλειφθέντες ἐν ἱερουσαλήμ. καὶ ἔσῃ σὺ καὶ

domus tua amicorum regis: & tu &
ὁ οἶκός σου τῶν φίλων τοῦ βασιλέως. καὶ σὺ καὶ οἱ

filij tui glorificabimini argento & auro, & mune-
υἱοί σου δοξασθήσεσθε ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ, καὶ ἀπο-

ribus multis. Et respondit Mattathias, &
19 στολαῖς πολλαῖς. καὶ ἀπεκρίθη ματταθίας, καὶ

dixit voce magna: Si omnes gentes quæ in familia
εἶπε φωνῇ μεγάλῃ· εἰ πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἐν οἴκῳ τῆς

regni regis obediunt ei, vt recedant
βασιλείας τοῦ βασιλέως ἀκούουσιν αὐτοῦ, ἀποστῆναι

quilibet à seruitute patrum suorum, & consenserunt
ἕκαστος ἀπὸ λατρείας πατέρων αὐτοῦ, καὶ ἡρετίσαντο

præceptis eius. Et ego & filij mei & fratres mei
20 ἐν ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ. κἀγὼ καὶ οἱ υἱοί μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου

ambulabimus in testamento patrum nostrorũ. Propitius nobis,
21 πορευσόμεθα ἐν διαθήκῃ πατέρων ἡμῶν. ἵλεως ἡμῖν

relinquere legem & iustitias. Sermonem re-
22 καταλιπεῖν νόμον καὶ δικαιώματα. τῶν λόγων τοῦ βα-

gis non audiemus, vt præteremus seruitutem nostram
σιλέως οὐκ ἀκουσόμεθα παρελθεῖν τὴν λατρείαν ἡμῶν

dextera vel sinistra. Et vt cessauit loqui
23 δεξιὰν ἢ ἀριστεράν. καὶ ὡς ἐπαύσατο λαλῶν τοὺς

verba hæc, accessit vir Iudæus in ocu-
λόγους τούτους, προσῆλθεν ἀνὴρ ἰουδαῖος ἐν ὀφθαλ-

lis omnium sacrificare in ara in Modin secundũ
μοῖς πάντων θυσιάσαι ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἐν μωδεὶν κατὰ

iussum regis. Et vidit Mattathias
24 τὸ πρόσταγμα τοῦ βασιλέως. καὶ εἶδε ματταθίας

& zelauit, & contremuerunt renes eius, & retulit
καὶ ἐζήλωσε, καὶ ἐτρόμησαν οἱ νεφροὶ αὐτοῦ, καὶ ἀνήνεγ-

furorem secundum iudicium: & currens iugulauit eum
κε θυμὸν κατὰ τὸ κρίμα· καὶ δραμὼν ἔσφαξεν αὐτὸν

super aram. Et virum regis co-
25 ἐπὶ τὸν βωμόν. καὶ τὸν ἄνδρα τοῦ βασιλέως τὸν ἀν-

gentem sacrificare occidit in tempore illo,
αγκάζοντα θύειν ἀπέκτεινεν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ,

& aram destruxit. Et zelauit legem,
26 καὶ τὸν βωμὸν καθεῖλε. καὶ ἐζήλωσε τῷ νόμῳ,

sicut fecit Phinees Zambri filio Salom. Et
27 καθὼς ἐποίησε φινεὲς τῷ ζαμβρεὶ υἱῷ σαλώμ. καὶ

clamauit Mattathias in vrbe voce magna
ἀνέκραξε ματταθίας ἐν τῇ πόλει φωνῇ μεγάλῃ

dicens: Omnis qui zelat legem & statuit testamentum,
λέγων· πᾶς ὁ ζηλῶν τῷ νόμῳ καὶ ἱστῶν διαθήκην,

exeat post me. Et fugerunt ipse & filij eius
28 ἐξελθέτω ὀπίσω μου. καὶ ἔφυγεν αὐτὸς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ

in montes, & reliquerunt quæ habebant in vrbe.
εἰς τὰ ὄρη, καὶ ἐγκατέλιπον ὅσα εἶχον ἐν τῇ πόλει.

Τότε

Tunc descenderunt multi quærentes iustitiam &
τότε κατέβησαν πολλοὶ ζητοῦντες δικαιοσύνην καὶ 29
iudicium in desertum. Sedere illuc, ipsi &
κρίμα εἰς τὴν ἔρημον, καθίσαι ἐκεῖ, αὐτοὶ καὶ 30
filij eorum & vxores eorum, & iumenta eorum, quoniā
υἱοὶ αὐτῶν καὶ γυναῖκες αὐτῶν καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν, ὅτι
multiplicata sunt super eos mala. Et nunciatum est
ἐπληθύνθη ἐπ' αὐτοὺς τὰ κακά. καὶ ἀνηγγέλη τοῖς 31
viris regis & exercitibus qui erant in Hie-
ἀνδράσι τοῦ βασιλέως καὶ τῇ δυνάμεσιν αἳ ἦσαν ἐν Ἱε-
rusalem vrbe Dauid, quoniam descenderunt viri, qui
ρουσαλὴμ πόλει Δαυίδ, ὅτι κατέβησαν ἄνδρες, οἵτι-
dissipauerunt mandatum regis in oc-
νες διεσκέδασαν τὴν ἐντολὴν τοῦ βασιλέως εἰς τοὺς κρυ-
culta in deserto, & concurrerunt post eos multi.
φους ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἔδραμον ὀπίσω αὐτῶν πολλοί.
Et deprehendentes eos castrametati sunt contra illos, &
καὶ καταλαβόντες αὐτοὺς παρενέβαλον ἐπ' αὐτούς, καὶ 32
constituerunt aduersus eos prœlium in die
συνεστήσαντο πρὸς αὐτοὺς πόλεμον ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν
sabbatorum: & dixerunt ad eos: Vsque nunc e-
σαββάτων. καὶ εἶπαν πρὸς αὐτούς· ἕως τοῦ νῦν ἐξέλ- 33
gressi facite iuxta sermonem regis & viuetis.
θόντες ποιήσατε κατὰ τὸν λόγον τοῦ βασιλέως καὶ ζήσεσθε.
Et dixerunt: Non exibimus, neque faciemus ver-
καὶ εἶπον· οὐκ ἐξελευσόμεθα, οὐδὲ ποιήσομεν τὸν λό- 34
bum regis vt polluamus diem sabbato-
γον τοῦ βασιλέως βεβηλῶσαι τὴν ἡμέραν τῶν σαββά-
rum. Et accelauerunt contra eos prœlium, & non respon-
των. καὶ ἐτάχυναν ἐπ' αὐτοὺς πόλεμον, καὶ οὐκ ἀπε- 35
derunt eis, neque lapidem excusserunt in eos, neque oppi- 36
κρίθησαν αὐτοῖς, οὐδὲ λίθον ἐνέβαλον αὐτοῖς, οὐδὲ ἐνέ-
lauerunt occulta, dicentes: Moriamur om-
φραξαν τοὺς κρύφους λέγοντες· ἀποθάνωμεν πάν- 37
nes in simplicitate nostra. Testis est super nos cœ-
τες ἐν τῇ ἁπλότητι ἡμῶν. μαρτυρεῖ ἐφ' ἡμᾶς ὁ οὐρα-
lum & terra, quod indicta causa perditis nos. Et insur-
νὸς καὶ ἡ γῆ, ὅτι ἀκρίτως ἀπόλλυτε ἡμᾶς. καὶ ἀνέ- 38
rexerunt cōtra illos in bello sabbatis, & mor-
στησαν ἐπ' αὐτοὺς ἐν τῷ πολέμῳ τοῖς σάββασι, καὶ ἀπέ-
tui sunt ipsi & mulieres eorum, & filij eorum,
θανον αὐτοὶ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν, καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν,
& iumenta eorum vsque ad mille animas hominum.
καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν ἕως χιλίων, ψυχῶν ἀνθρώπων.
Et cognouit Mattathias & amici eius, & luxerunt
καὶ ἔγνω Ματταθίας καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ, καὶ ἐπένθησαν 39
super eos vsque ad valde. Et dixit vir propinquo
ἐπ' αὐτοὺς ἕως σφόδρα. καὶ εἶπεν ἀνὴρ τῷ πλησίον 40
suo: Si omnes fecerimus vt fratres nostri fece-
αὐτοῦ, ἐὰν πάντες ποιήσωμεν ὡς ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐποίη-
runt, & non pugnauerimus contra gentes pro ani-
σαν, καὶ μὴ πολεμήσωμεν πρὸς τὰ ἔθνη ὑπὲρ τῶν ψυ-
ma nostra & iustificationibus nostris, nunc citius nos
χῶν ἡμῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων ἡμῶν, νῦν τάχιον ἡμᾶς
disperdent à terra. Et cogitauerunt di-
ὀλοθρεύσουσιν ἀπὸ τῆς γῆς. καὶ ἐβουλεύσαντο τῇ ἡμέ- 41
e illa dicentes: Omnis homo quicunque venerit ad
ρᾳ ἐκείνῃ λέγοντες, πᾶς ἄνθρωπος ὃς ἐὰν ἔλθῃ πρὸς
nos in bellum die sabbatorum, pugne-
ἡμᾶς εἰς πόλεμον τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, πολε-
mus contra eum, & non moriamur om-
μήσωμεν κατέναντι αὐτοῦ, καὶ οὐ μὴ ἀποθάνωμεν πάν-
nes sicut mortui sunt fratres nostri in occul-
τες καθὼς ἀπέθανον οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν ἐν τοῖς κρύ-
tis. Tunc congregati sunt ad illos synagoga Asidæo-
φοις. τότε συνήχθησαν πρὸς αὐτοὺς συναγωγὴ Ἀσι- 42
rum fortes potentia de Israel omnis volunta-
δαίων ἰσχυροὶ δυνάμει ἀπὸ Ἰσραήλ, πᾶς ὁ ἑκουσιαζό-
rius lege. Et omnes fugitiui ob
μενος τῷ νόμῳ. καὶ πάντες οἱ φυγαδεύοντες ἀπὸ 43

mala additi sunt illis, & facti sunt eis in
τῶν κακῶν προσετέθησαν αὐτοῖς, καὶ ἐγένοντο αὐτοῖς εἰς
firmamentum: Et collegerunt exercitum, & percusserunt
44 στήριγμα. καὶ συνεστήσαντο δύναμιν καὶ ἐπάταξαν
peccatores in ira sua, viros sine lege in fu-
45 ἁμαρτωλοὺς ἐν ὀργῇ αὐτῶν καὶ ἄνδρας ἀνόμους ἐν θυ-
rore suo. Et reliqui fugerunt in gentes vt liberarentur.
μῷ αὐτῶν· καὶ οἱ λοιποὶ ἔφυγον εἰς τὰ ἔθνη σωθῆναι.
Et circundedit Mattathias & amici illius, & destruxerunt
καὶ ἐκύκλωσε Ματταθίας καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ, καὶ καθεῖλον
aras illorum. Et circumciderunt pueros
46 τοὺς βωμοὺς αὐτῶν. καὶ περιέτεμον τὰ παιδάρια
incircuncisos quos inuenerunt in terminis Israel in
τὰ ἀπερίτμητα ὅσα εὗρον ἐν ὁρίοις Ἰσραὴλ ἐν
fortitudine. Et persecuti sunt filios superbiæ, & pro-
47 ἰσχύϊ. καὶ ἐδίωξαν τοὺς υἱοὺς τῆς ὑπερηφανίας, καὶ κα-
speratum est opus in manu eorum. Et obtinuerunt
48 τευοδώθη τὸ ἔργον ἐν χειρὶ αὐτῶν. καὶ ἀντελάβοντο
legem de manu gentium, & de manu re-
τοῦ νόμου ἐκ χειρὸς τῶν ἐθνῶν καὶ ἐκ χειρὸς τῶν βασι-
gum: & non dederunt cornu peccatori. Et appro-
49 λέων· καὶ οὐκ ἔδωκαν κέρας τῷ ἁμαρτωλῷ. καὶ ἤγγι-
pinquauerūt dies Mattathiæ vt moreretur. Et dixit
σαν αἱ ἡμέραι τοῦ Ματταθίου ἀποθανεῖν, καὶ εἶπε τοῖς
filiis suis: Nunc firmata est superbia & castigatio, &
υἱοῖς αὐτοῦ· νῦν ἐστηρίχθη ὑπερηφανία καὶ ἐλεγμὸς καὶ
tempus confusionis & ira indignationis. Et nunc filij
50 καιρὸς καταστροφῆς καὶ ὀργὴ θυμοῦ. καὶ νῦν τέκνα,
zelate legem, & date animas vestras pro
ζηλώσατε τῷ νόμῳ, καὶ δότε τὰς ψυχὰς ὑμῶν ὑπὲρ
testamento patrum vestrorum. Mementote patrum
51 διαθήκης πατέρων ὑμῶν. μνήσθητε τῶν πατέρων
nostrorū opera quæ fecerunt in generationibus eorum, & accipite
ἡμῶν τὰ ἔργα ἃ ἐποίησαν ἐν ταῖς γενεαῖς αὐτῶν, καὶ δέξασθε
gloriam magnam & nomen æternum. Abraam nōne
δόξαν μεγάλην καὶ ὄνομα αἰώνιον. Ἀβραὰμ οὐχὶ
52 in tentatione inuentus est fidelis, & reputatum est ei ad iu-
ἐν πειρασμῷ εὑρέθη πιστός, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δι-
stitiam? Ioseph in tempore angustiæ suæ custo-
καιοσύνην; Ἰωσὴφ ἐν καιρῷ στενοχωρίας αὐτοῦ ἐφύ-
53 diuit præceptum, & factus est Dominus Aegypti. Phi-
54 λαξεν ἐντολήν, καὶ ἐγένετο κύριος Αἰγύπτου. Φι-
nees pater noster in zelando zelum, accepit testa-
νεὲς ὁ πατὴρ ἡμῶν ἐν τῷ ζηλῶσαι ζῆλον, ἔλαβε διαθή-
mentum sacerdotij sempiterni. Iesus in adim-
55 κην ἱερωσύνης αἰωνίας. Ἰησοῦς ἐν τῷ πληρῶ-
plendo sermonē factus est iudex in Israel. Chaleb in
56 σαι λόγον ἐγένετο κριτὴς ἐν Ἰσραήλ. Χαλὲβ ἐν
testificando in Ecclesia accepit terræ
τῷ ἐπιμαρτύρασθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἔλαβε γῆς
hæreditatem. Dauid in misericordia sua posse-
57 κληρονομίαν. Δαυὶδ ἐν τῷ ἐλέει αὐτοῦ ἐκληρονό-
dit sedem regni perpetui. Elias dum ze-
μησε θρόνον βασιλείας αἰωνίας. Ἠλίας ἐν τῷ ζη-
laret zelum legis, receptus est vsque ad cælum.
λῶσαι ζῆλον νόμου ἀνελήφθη ἕως εἰς τὸν οὐρανόν.
Ananias, Azarias, Misael credentes liberati sunt
58 Ἀνανίας, Ἀζαρίας, Μισαὴλ πιστεύσαντες ἐσώθησαν
de flamma. Daniel in simplicitate sua liberatus est
60 ἐκ φλογός. Δανιὴλ ἐν τῇ ἁπλότητι αὐτοῦ ἐρρύσθη
de ore leonum. Et sic cogitate per generationē
61 ἐκ στόματος λεόντων. καὶ οὕτως ἐννοήθητε κατὰ γενεὰν
& generationē, & quoniā omnes sperantes in ipsum, non
καὶ γενεάν, καὶ ὅτι πάντες οἱ ἐλπίζοντες ἐπ' αὐτόν, οὐκ
infirmabuntur. Et à verbis viri peccatoris
62 ἀσθενήσουσι. καὶ ἀπὸ λόγων ἀνδρὸς ἁμαρτωλοῦ
ne timeatis; quia gloria eius in stercus & in ver-
μὴ φοβηθῆτε, ὅτι ἡ δόξα αὐτοῦ εἰς κόπρια, καὶ εἰς σκώ-
mes. Hodie extolletur, & cras non inuenietur
63 ληκας. σήμερον ἐπαρθήσεται, καὶ αὔριον οὐ μὴ εὑρεθῇ

quia conuersus est in puluerem suum, & cogitatio e-
ὅτι ἐπέστρεψεν εἰς τὸν χοῦν αὐτοῦ, καὶ ὁ διαλογισμὸς αὐ-
ius periit. Et vos filij confortamini,& viriliter estote
τοῦ ἀπώλετο. καὶ ὑμεῖς τέκνα ἰσχύσατε καὶ ἀνδρίζεσθε 64
in lege: quia in ipsa glorificabimini. Et ecce Sy-
ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι ἐν αὐτῷ δοξασθήσεσθε. καὶ ἰδοὺ Συ- 65
meon frater vester, scio quòd vir consilij est: eum
μεὼν ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν, οἶδα ὅτι ἀνὴρ βουλῆς ἐστιν, αὐτοῦ
audite omnes dies: ipse vobis erit in pa-
ἀκούετε πάσας τὰς ἡμέρας· αὐτὸς ὑμῖν ἔσται εἰς πα-
trem. Et Iudas Maccabæus ipse fortis potentia
τέρα. καὶ ἰούδας μακκαβαῖος αὐτὸς ἰσχυρὸς δυνάμει 66
à iuuentute sua, hic vobis erit princeps exercitus, &
ἐκ νεότητος αὐτοῦ, οὗτος ὑμῖν ἔσται ἄρχων στρατιᾶς, καὶ
bellabitis bellum populorum. Et vos adducetis
πολεμήσετε πόλεμον λαῶν. καὶ ὑμεῖς προσάξετε 67
ad vos omnes factores legis, & vltio-
πρὸς ὑμᾶς πάντας τοὺς ποιητὰς τοῦ νόμου, καὶ ἐκδι-
nem populi vestri. Retribuite retributionem
κησιν τοῦ λαοῦ ὑμῶν. ἀνταπόδοτε ἀνταπόδομα τοῖς 68
gentibus,& attendite in præcepta legis.
ἔθνεσι· καὶ προσέχετε εἰς πρόσταγμα τοῦ νόμου.
& benedixit eos. Et appositus est ad pa-
εὐλόγησεν αὐτούς. καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πα- 69
tres suos, Et mortuus est in sexto & quadrage-
τέρας αὐτοῦ, καὶ ἀπέθανεν ἐν τῷ ἕκτῳ καὶ τεσσαρα- 70
simo & centesimo anno: & sepelierunt eum filij eius in
κοστῷ καὶ ἑκατοστῷ ἔτει· καὶ ἔθαψαν αὐτὸν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐν
sepulcris patrum suorum in Modin, & luxerunt eum
τάφοις πατέρων αὐτοῦ ἐν μωδεΐν, καὶ ἐκόψαντο αὐτὸν
omnis Israel luctu magno.
πᾶς ἰσραὴλ κοπετὸν μέγαν.

CAP. III. γ.

Et surrexit Iudas vocatus Maccabæus filius
Καὶ ἀνέστη ἰούδας ὁ καλούμενος μακκαβαῖος υἱὸς 1
eius pro eo. Et adiuuabant eum omnes fra-
αὐτοῦ ἀντ᾽ αὐτοῦ. καὶ ἐβοήθουν αὐτῷ πάντες οἱ ἀδελ- 2
tres eius, & omnes qui adhæserant patri
φοὶ αὐτοῦ, καὶ πάντες ὅσοι ἐκολλήθησαν τῷ πατρὶ
eius, & prœliabantur prœlium Israel cum læ-
αὐτοῦ, καὶ ἐπολέμουν τὸν πόλεμον ἰσραὴλ μετ᾽ εὐ-
titia. Et dilatauit gloriam populo suo:
φροσύνης. καὶ ἐπλάτυνε δόξαν τῷ λαῷ αὐτοῦ· 3
& induit thoracem vt Gigas, & succinxit se
καὶ ἐνεδύσατο θώρακα ὡς γίγας καὶ συνεζώσατο
armis bellicis suis: prœlia constituit
τὰ σκεύη τὰ πολεμικὰ αὐτοῦ· πολέμους συνεστήσατο
protegens castra in gladio. Et similis factus est
σκεπάζων παρεμβολὴν ἐν ῥομφαίᾳ. καὶ ὡμοιώθη 4
leoni in operibus suis, & vt catulus leonis ru-
λέοντι ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ ὡς σκύμνος ἐρευγόμε-
giens in venationem. Et persecutus est iniquos scrutans, &
νος εἰς θήραν. καὶ ἐδίωξεν ἀνόμους ἐξερευνῶν, καὶ 5
turbantes populum suum succendit, & compul-
τοὺς ταράσσοντας τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐφλόγισε, καὶ συνε- 6
si sunt iniqui à timore eius, & omnes
στάλησαν οἱ ἄνομοι ἀπὸ τοῦ φόβου αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ
operarij iniquitatis conturbati sunt: & prosperata est
ἐργάται τῆς ἀνομίας συνεταράχθησαν· καὶ εὐωδώθη 7
salutio in manu eius. Et exacerbauit reges mul-
σωτηρία ἐν χειρὶ αὐτοῦ. καὶ ἐπίκρανε βασιλεῖς πολ-
tos, & lætificauit Iacob in operibus suis, &
λούς, καὶ εὔφρανε τὸν ἰακὼβ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ
vsque in seculum memoria eius in benedictionem.
ἕως τοῦ αἰῶνος τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ εἰς εὐλογίαν.
Et perambulauit in ciuitatibus Iuda, & deleuit
καὶ διῆλθεν ἐν πόλεσιν ἰούδα, καὶ ἐξωλόθρευσεν 8
impios de ea: & auertit iram ab Is-
ἀσεβεῖς ἐξ αὐτῆς, καὶ ἀπέστρεψεν ὀργὴν ἀπὸ ἰσ-
rael. Et nominatus est vsq; ad nouissimũ terræ, & congre-
ραήλ. καὶ ὠνομάσθη ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ συνή- 9
gauit pereuntes. Et congregauit Apollonius
γαγεν ἀπολλυμένους. καὶ συνήγαγεν ἀπολλώνιος 10
gentes, & à Samaria exercitum magnum, vt pu-
ἔθνη, καὶ ἀπὸ σαμαρείας δύναμιν μεγάλην τοῦ πο-
gnaret contra Israel. Et cognouit Iudas & exi-
λεμῆσαι πρὸς ἰσραήλ. καὶ ἔγνω ἰούδας καὶ ἐξῆλ- 11
uit in occursum ei & percussit eum &
θεν εἰς συνάντησιν αὐτῷ καὶ ἐπάταξεν αὐτὸν καὶ
occidit; & ceciderunt vulnerati multi, & re-
ἀπέκτεινε. καὶ ἔπεσον τραυματίαι πολλοί, καὶ οἱ ἐπί-
liqui fugerunt. Et accepit spolia eorum, &
λοιποι ἔφυγον. καὶ ἔλαβε τὰ σκῦλα αὐτῶν, καὶ τὴν 12
gladium Apollonij accepit Iudas, & fuit pugnans
μάχαιραν ἀπολλωνίου ἔλαβεν ἰούδας, καὶ ἦν πολεμῶν
cum eo omnes dies. Et audiuit Seron
ἐν αὐτῇ πάσας τὰς ἡμέρας. καὶ ἤκουσε σήρων ὁ 13
princeps exercitus Syriæ, quòd congregauit Iudas con-
ἄρχων τῆς δυνάμεως συρίας, ὅτι ἤθροισεν ἰούδας ἄ-
gregationem, & Ecclesiam fidelium cum se, & ex-
θροισμα, καὶ ἐκκλησίαν πιστῶν μεθ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἐκ-
euntium in bellum. & dixit: Faciam mihi
πορευομένων εἰς πόλεμον. καὶ εἶπε· ποιήσω ἐμαυτῷ 14
nomen, & glorificabor in regno, & debel-
ὄνομα καὶ δοξασθήσομαι ἐν τῇ βασιλείᾳ, καὶ πολε-
labo Iudam & eos qui cum eo, & spernen-
μήσω τὸν ἰούδαν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ τοὺς ἐξουδενοῦν-
tes verbum regis. Et addidit. &
τας τὸν λόγον τοῦ βασιλέως. καὶ προσέθετο, καὶ 15
ascenderunt cum eo castra impiorum fortia, ad ad-
ἀνέβη μετ᾽ αὐτοῦ παρεμβολὴ ἀσεβῶν ἰσχυρὰ βοη-
iuuandum eum vt faceret vltionem in filiis Israel.
θῆσαι αὐτῷ ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν ἐν υἱοῖς ἰσραήλ.
Et appropinquauerũt vsq; ad ascẽsum Bethoron. & ex-
καὶ ἤγγισεν ἕως ἀναβάσεως βαιθωρῶν. καὶ ἐξῆλ- 16
iuit Iudas in occursum ei cum paucis. Vt autẽ vi-
θεν ἰούδας εἰς συνάντησιν αὐτῷ ὀλιγοστός. ὡς δὲ εἶ- 17
derunt exercitum venientem in occursum ei
δον τὴν παρεμβολὴν ἐρχομένην εἰς συνάντησιν αὐ-
is, dixerunt Iuda, Quid poterimus pauci existentes
τοῖς, εἶπον τῷ ἰούδᾳ· τί δυνησόμεθα ὀλίγοι ὄντες
pugnare contra multitudinẽ tantam fortem? & nos
πολεμῆσαι πρὸς πλῆθος τοσοῦτο ἰσχυρόν; καὶ ἡμεῖς
fatigati sumus ieiuni existentes hodie. Et dixit Iudas,
ἐκλελύμεθα ἀσιτοῦντες σήμερον. καὶ εἶπεν ἰούδας· 18
Facile est concludi multos in manibus pau-
εὔκοπόν ἐστι συγκλεισθῆναι πολλοὺς ἐν χερσὶν ὀλί-
corum, & non est differentia in conspectu cæli saluare
γων, καὶ οὐκ ἔστι διαφορὰ ἐναντίον τοῦ οὐρανοῦ σώζειν
in multis vel in paucis. Quoniã non in multitudine po-
ἐν πολλοῖς ἢ ἐν ὀλίγοις. ὅτι οὐκ ἐν πλήθει δυνά- 19
tentiæ victoria belli est, sed à cælo fortitudo.
μεως νίκη πολέμου ἐστίν, ἀλλ᾽ ἢ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἰσχύς.
Ipsi veniunt contra nos multitudine contumaciæ &
αὐτοὶ ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς πλήθει ὕβρεως καὶ 20
iniquitatis vt disperdant nos, & mulieres nostras, &
ἀνομίας τοῦ ἐξᾶραι ἡμᾶς καὶ τὰς γυναῖκας ἡμῶν καὶ
filios nostros, vt spolient nos. Nos autem pugnã-
τὰ τέκνα ἡμῶν τοῦ σκυλεῦσαι ἡμᾶς. ἡμεῖς δὲ πολε- 21
mus pro animabus nostris, & legibus nostris.
μοῦμεν περὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν καὶ τῶν νομίμων ἡμῶν.
Et ipse confringet eos ante faciem nostram:
καὶ αὐτὸς συντρίψει αὐτοὺς πρὸ προσώπου ἡμῶν. 22
vos autem nõ timeatis ab eis. Postquã autem cessauit
ὑμεῖς δὲ μὴ φοβηθῆτε ἀπ᾽ αὐτῶν. ὡς δὲ ἐπαύσατο 23
loqui, irruit in eos subitò, & contritus est
λαλῶν ἐνήλατο εἰς αὐτοὺς ἄφνω, καὶ συνετρίβη
Seron, & exercitus eius coram eo. Et
σήρων καὶ ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ. καὶ 24
ἐδίωκον

persecuti sunt eos in descensu Bethoron vsque ad
ἐδίωκον αὐτοὺς ἐν τῇ καταβάσει Βαιθωρὼν ἕως τοῦ
campum: & ceciderunt ab eis quasi viri octingenti:
πεδίου· καὶ ἔπεσον ἀπ' αὐτῶν ὡς ἄνδρες ὀκτακόσιοι.
At reliqui fugerunt in terram Phylistiim. Et in-
οἱ δὲ λοιποὶ ἔφυγον εἰς γῆν Φυλιστιείμ. καὶ ἤρ- 25
cepit timor Iuda & fratrum eius, & formido
ξατο ὁ φόβος Ἰούδα καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ ἡ πτόη
incidere in gentes quæ in circuitu eorũ. Et appropinquauit
ἐπιπίπτειν ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ κύκλῳ αὐτῶν. καὶ ἤγγισεν 26
vsq; ad regem nomen eius, & de prœ-
ἕως τοῦ βασιλέως τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ὑπὲρ τῶν παρα-
liis Iudæ narrabat omnis gens. Cùm autẽ audiuit An-
τάξεων Ἰούδα ἐξηγεῖτο πᾶν ἔθνος. ὡς δὲ ἤκουσεν Ἀν- 27
tiochus rex sermones hos, iratus est furore:
τίοχος ὁ βασιλεὺς τοὺς λόγους τούτους, ὠργίσθη θυμῷ.
& misit, & congregauit exercitus omnes
καὶ ἀπέστειλε καὶ συνήγαγε τὰς δυνάμεις πάσας τῆς
regni sui, castra fortia valde. Et
βασιλείας αὐτοῦ, παρεμβολὴν ἰσχυρὰν σφόδρα. καὶ 28
aperuit gazophylacium suum, & dedit stipendia
ἤνοιξε τὸ γαζοφυλάκιον αὐτοῦ καὶ ἔδωκεν ὀψώνια ταῖς
exercitibus suis in annum: & iussit eis
δυνάμεσιν αὐτοῦ εἰς ἐνιαυτόν· καὶ ἐνετείλατο αὐτοῖς
in annum esse paratos ad omnem necessitatem. Et vidit
εἰς ἐνιαυτὸν εἶναι ἑτοίμους εἰς πᾶσαν χρείαν. καὶ εἶδεν 29
quòd defecit pecunia de thesauris, &
ὅτι ἐξέλιπε τὸ ἀργύριον ἀπὸ τῶν θησαυρῶν, καὶ οἱ
tributorũ collectores regionis pauci propter dissensionem &
φορολόγοι τῆς χώρας ὀλίγοι, χάριν τῆς διχοστασίας καὶ
plagam quam fecit in terra, vt tolleret le-
πληγῆς ἧς κατεσκεύασεν ἐν τῇ γῇ, τοῦ ἆραι τὰ νόμι-
gem quæ erat à diebus primis. Et timuit ne
μα ἃ ἦσαν ἀφ' ἡμερῶν τῶν πρώτων. καὶ εὐλαβήθη μὴ 30
non haberet vt semel ac bis ad expensas, & dona
οὐκ ἔχῃ ὡς ἅπαξ καὶ δὶς εἰς τὰς δαπάνας καὶ τὰ δόματα
quæ dederat ante larga manu, & abundauerat
ἃ ἐδίδου ἔμπροσθεν δαψιλεῖ χειρί· καὶ ἐπερίσσευσεν
super reges priores liberali manu. Et
ὑπὲρ τοὺς βασιλεῖς τοὺς πρώτους δαψιλεῖ χειρί. καὶ 31
consternatus erat anima sua valde: & cogitauit
ἠπορεῖτο τῇ ψυχῇ αὐτοῦ σφόδρα. καὶ ἐβουλεύσατο
ire in Persidem, & accipere tributa
πορευθῆναι εἰς τὴν Περσίδα καὶ λαβεῖν τοὺς φόρους τῶν
regionum, & congregare pecuniam multam. Et reli-
χωρῶν, καὶ συναγαγεῖν ἀργύριον πολύ. καὶ κατέ- 32
quit Lysiam hominem nobilem & de genere rega-
λιπε Λυσίαν ἄνθρωπον ἔνδοξον καὶ ἀπὸ γένους τῆς βασι-
li, super negotia regis à
λείας, ἐπὶ τῶν πραγμάτων τοῦ βασιλέως ἀπὸ τοῦ
fluuio Euphrate vsque ad terminos Aegypti: Et vt nu-
ποταμοῦ Εὐφράτου ἕως τῶν ὁρίων Αἰγύπτου, καὶ τρέ- 33
triret Antiochum filium suum quousq; rederet ipse.
φειν Ἀντίοχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι αὐτόν.
Et tradidit ei dimidium exercituum
καὶ παρέδωκεν αὐτῷ τὰς ἡμίσεις τῶν δυνάμεων 34
& elephantos: & iussit ei de omnibus
καὶ τοὺς ἐλέφαντας· καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ περὶ πάντων
quæ volebat, & de inhabitantibus Iudæam &
ὧν ἐβούλετο, καὶ περὶ τῶν κατοικούντων τὴν Ἰουδαίαν καὶ
Hierusalem: Vt mitteret contra eos exercitum, vt con-
Ἱερουσαλήμ· ἀποστεῖλαι ἐπ' αὐτοὺς δύναμιν τοῦ ἐκ- 35
tereret & deleret fortitudinem Israel, & reli-
τρῖψαι καὶ ἐξᾶραι τὴν ἰσχὺν Ἰσραὴλ καὶ τὸ κατάλειμ-
quias Hierusalem, & tolleret memoriam eorum de
μα Ἱερουσαλήμ, καὶ ἆραι τὸ μνημόσυνον αὐτῶν ἀπὸ 36
loco, & constitueret filios alienigenas in omnibus
τοῦ τόπου, καὶ κατοικίσαι υἱοὺς ἀλλογενεῖς ἐν πᾶσι
terminis eorum, & sorte distribueret terram
τοῖς ὁρίοις αὐτῶν, καὶ κατακληροδοτῆσαι τὴν γῆν

illorum. Et rex accepit dimidium exer-
αὐτῶν. καὶ ὁ βασιλεὺς παρέλαβε τὰς ἡμίσεις τῶν δυ- 37
citum reliquum, & profectus est ab An-
νάμεων τὰς καταλειφθείσας· καὶ ἀπῆρεν ἀπὸ Ἀν-
tiochia ab vrbe regni sui, anno septimo
τιοχείας ἀπὸ πόλεως βασιλείας αὐτοῦ, ἔτους ἑβδόμου
& quadragesimo & centesimo, & transiuit
καὶ τεσσαρακοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ· καὶ διεπέρασε τὸν
Euphratem fluuium, & perambulabat superiores re-
Εὐφράτην ποταμόν, καὶ διεπορεύετο τὰς ἐπάνω χώ-
giones. Et elegit Lysias Ptolemæum (filium) Dorymenis,
ρας. καὶ ἐπέλεξε Λυσίας Πτολεμαῖον τὸν Δορυμένους 38
& Nicanorem & Gorgiam, viros potentes ex a-
καὶ Νικάνορα καὶ Γοργίαν, ἄνδρας δυνατοὺς τῶν φί-
micis regis. Et misit cum eis qua-
λων τοῦ βασιλέως. καὶ ἀπέστειλε μετ' αὐτῶν τεσσα- 39
draginta millia virorum, & septem millia equitum,
ράκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ ἑπτακισχιλίαν ἵππων,
vt irent in terram Iuda, & disperderent eam iuxta
τοῦ ἐλθεῖν εἰς γῆν Ἰούδα καὶ καταφθεῖραι αὐτὴν κατὰ τὸν
verbum regis. Et profecti sunt cum omni exer-
λόγον τοῦ βασιλέως. καὶ ἀπῆραν σὺν πάσῃ τῇ δυ- 40
citu suo, & venerunt: & castrametati sunt prope Em-
νάμει αὐτῶν καὶ ἦλθον καὶ παρενέβαλον πλησίον Ἐμ-
manaum in terra campestri. Et audierunt mer-
μαοὺμ ἐν τῇ γῇ τῇ πεδινῇ. καὶ ἤκουσαν οἱ ἔμ- 41
catores regionis nomen illorum, & acceperunt argentum &
ποροι τῆς χώρας τὸ ὄνομα αὐτῶν, καὶ ἔλαβον ἀργύριον καὶ
aurum multum valde, & pueros: & venerunt in
χρυσίον πολὺ σφόδρα καὶ παῖδας· καὶ ἦλθον εἰς τὴν
castra vt acciperent filios Israel in seruos.
παρεμβολὴν τοῦ λαβεῖν τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ εἰς παῖδας.
Et additi sunt ad eos exercitus Syriæ, &
καὶ προσετέθησαν πρὸς αὐτοὺς δυνάμεις Συρίας καὶ
terræ alienigenarum. Et vidit Iudas & fratres eius,
γῆς ἀλλοφύλων. καὶ εἶδεν Ἰούδας καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, 42
quoniã multiplicata sunt mala, & exercitus castrame-
ὅτι ἐπληθύνθη τὰ κακά, καὶ αἱ δυνάμεις παρεμβάλ-
tantur in terminis eorum. Et cognouerunt verba
λουσιν ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτῶν. καὶ ἐπέγνωσαν τοὺς λόγους τοῦ
regis quæ præcepit facere populo in perdi-
βασιλέως οὓς ἐνετείλατο ποιῆσαι τῷ λαῷ εἰς ἀπώ-
tionem & consummationẽ. & dixit vnusquisque ad proximum
λειαν καὶ συντέλειαν. καὶ εἶπεν ἕκαστος πρὸς τὸν πλησίον
suum: Erigamus deiectionem populi nostri, &
αὐτοῦ, ἀναστήσωμεν τὴν καθαίρεσιν τοῦ λαοῦ ἡμῶν, καὶ 43
pugnemus pro populo nostro & sanctis. Et
πολεμήσωμεν περὶ τοῦ λαοῦ ἡμῶν καὶ τῶν ἁγίων. καὶ 44
congregata est synagoga vt essent parati in bellum, &
ἠθροίσθη ἡ συναγωγὴ τοῦ εἶναι ἑτοίμους εἰς πόλεμον, καὶ
vt orarent & peterent misericordiã & miserationes. Et
τοῦ προσεύξασθαι καὶ αἰτῆσαι ἔλεον καὶ οἰκτιρμούς. καὶ 45
Hierusalem erat inhabitata vt desertum. Non erat in-
Ἱερουσαλὴμ ἦν ἀοίκητος ὡς ἔρημος. οὐκ ἦν ὁ εἰσπο-
trans & exiens de natis e-
ρευόμενος καὶ ἐκπορευόμενος ἐκ τῶν γεννημάτων αὐ-
ius, & sanctum conculcatum, & filii alieni-
τῆς, καὶ τὸ ἁγίασμα καταπατούμενον, καὶ υἱοὶ ἀλλο-
genarum in arce habitatio in gentibus. Et
γενῶν ἐν τῇ ἄκρᾳ κατάλυμα τοῖς ἔθνεσι. καὶ
ablata est delectatio de Iacob, & defecit tibia & citha-
ἐξήρθη τέρψις ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἐξέλιπεν αὐλὸς καὶ κινύ-
ra. Et congregati sunt & venerunt in Maspha contra
ρα. καὶ συνήχθησαν καὶ ἦλθον εἰς Μασσηφὰ κατέναντι 46
Hierusalem; quoniam locus orationis in Maspha
Ἱερουσαλήμ, ὅτι τόπος προσευχῆς εἰς Μασσηφὰ τὸ
ante in Israel. Et ieiunauerunt in die
πρότερον τῷ Ἰσραήλ. καὶ ἐνήστευσαν τῇ ἡμέρᾳ 47
illo, & induerunt saccos & cinerem super ca-
ἐκείνῃ, καὶ περιεβάλοντο σάκκους καὶ σποδὸν ἐπὶ τὰς κε-

pita ipsorum: & sciderunt vestimenta sua. Et
φάλας αὐτῶν. καὶ διέρρηξαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν. καὶ 48
expanderunt librum legis, de quibus scrutabantur
ἐξεπέτασαν τὸ βιβλίον τοῦ νόμου περὶ ὧν ἐξηρεύνων τὰ
gentes inscribere in ipsis similitudines i-
ἔθνη τοῦ ἐπιγράφειν ἐπ' αὐτῶν τὰ ὁμοιώματα τῶν εἰ-
dolorum suorum. Et attulerunt vestes sacerdotij,
δώλων αὐτῶν. καὶ ἤνεγκαν τὰ ἱμάτια τῆς ἱερωσύνης, 49
& primitias & decimas: & suscitauerunt
καὶ τὰ πρωτογενήματα καὶ τὰς δεκάτας· καὶ ἤγειραν
Nazareos qui impleuerunt dies, Et clamauerunt
τοὺς ναζιραίους οἳ ἐπλήρωσαν τὰς ἡμέρας. καὶ ἐβόησαν 50
voce in cœlum dicentes: Quid faciemus his,
φωνῇ εἰς τὸν οὐρανὸν λέγοντες· τί ποιήσωμεν τούτοις,
& quò eos ducemus? Et sancta tua concul-
καὶ ποῦ αὐτοὺς ἀπαγάγωμεν; καὶ τὰ ἅγιά σου κατα- 51
cata sunt, & contaminata sunt: & sacerdotes tui in luctu &
πεπάτηνται, καὶ βεβήλωνται· καὶ οἱ ἱερεῖς σου ἐν πένθει καὶ
humilitate. Et ecce gentes conuenerunt contra nos vt
ταπεινώσει. καὶ ἰδοὺ τὰ ἔθνη συνῆκται ἐφ' ἡμᾶς τοῦ 52
disperdant nos. Tu scis quæ cogitant contra nos. Quomodo
ἐξᾶραι ἡμᾶς. σὺ οἶδας ἃ λογίζονται ἐφ' ἡμᾶς. πῶς 53
poterimus subsistere ante faciem eorum, si
δυνησόμεθα ὑποστῆναι κατὰ πρόσωπον αὐτῶν, ἐὰν
non tu adiuues nos? Et exclamauerunt tubis,
μὴ σὺ βοηθήσῃς ἡμῖν; καὶ ἐσάλπισαν ταῖς σάλπιγξι, 54
& clamauerunt voce magna, Et post hoc constituit
καὶ ἐβόησαν φωνῇ μεγάλῃ. καὶ μετὰ τοῦτο κατέστησεν 55
Iudas duces populi, tribunos & centurio-
ἰούδας ἡγουμένους τοῦ λαοῦ χιλιάρχους καὶ ἑκατοντάρ-
nes & pentacontarchos, & decuriones. Et di-
χους καὶ πεντηκοντάρχους καὶ δεκάρχους. καὶ εἶ- 56
xerunt ædificantibus domos & sponsantibus vxo-
πεν τοῖς οἰκοδομοῦσιν οἰκίας καὶ μνηστευομένοις γυναῖ-
res & plantantibus vineas, & timidis, reuer-
κας καὶ φυτεύουσιν ἀμπελῶνας, καὶ δειλοῖς, ἀποστρέ-
ti vnumquemque in domum suam secundum legem. Et reces-
φειν ἕκαστον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ κατὰ τὸν νόμον. καὶ ἀπῆ- 57
serunt castra, & castrametati sunt secundum meridiem Emmaum.
ρεν ἡ παρεμβολή, καὶ παρενεβάλοσαν κατὰ νότον ἐμμαοῦμ.
Et dixit Iudas, Accingimini, & estote in filios
καὶ εἶπεν ἰούδας, περιζώσασθε, καὶ γίνεσθε εἰς υἱοὺς 58
potentes, & estote parati in mane, vt pugne-
δυνάμεως, καὶ γίνεσθε ἕτοιμοι εἰς τὸ πρωῒ τοῦ πολε-
mus contra gentes has congregatas aduersus nos
μῆσαι ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις ἐπισυνηγμένοις ἐφ' ἡμᾶς
vt disperdat nos, & sancta nostra. Quoniam melius nos,
ἐξᾶραι ἡμᾶς καὶ τὰ ἅγια ἡμῶν. ὅτι κρεῖσσον ἡμᾶς 59
mori in bello, quàm videre mala gen-
ἀποθανεῖν ἐν τῷ πολέμῳ, ἢ ἐπιδεῖν τὰ κακὰ τοῦ ἔθ-
tis nostræ & sanctorum. Sicut autem fuerit voluntas in
νους ἡμῶν καὶ τῶν ἁγίων. ὡς δ' ἂν ᾖ θέλημα ἐν 60
cœlo, sic faciat.
οὐρανῷ, οὕτω ποιήσει.

CAP. IIII. δ'.

Et assumpsit Gorgias quinque millia virorum,
Καὶ παρέλαβε γοργίας πεντακισχιλίους ἄνδρας 1
& mille equites electos, & mouerunt ca-
καὶ χιλίαν ἵππον ἐκλεκτήν, καὶ ἀπῆρεν ἡ παρεμ-
stra nocte, Vt applicarent ad castra
βολὴ νυκτός, ὥστε ἐπιβαλεῖν ἐπὶ τὴν παρεμβολὴν 2
Iudæorum, & percuterent eos subitò: & filij
τῶν ἰουδαίων, καὶ πατάξαι αὐτοὺς ἄφνω, καὶ οἱ υἱοὶ τῆς
arcis erant illi duces, Et audiuit Iudas, & profe-
ἄκρας ἦσαν αὐτῷ ὁδηγοί. καὶ ἤκουσεν ἰούδας, καὶ ἀπῆ- 3
ctus est ipse & potentes ad percutiendum exercitum
ρεν αὐτὸς καὶ οἱ δυνατοὶ πατάξαι τὴν δύναμιν τοῦ
regis qui in Emmaum. Adhuc exercitus
βασιλέως τὴν ἐν ἐμμαοῦμ. ἕως ἔτι αἱ δυνάμεις 4
dispersi erant à castris. Et venit Gor-
ἐσκορπισμέναι ἦσαν ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς. καὶ ἦλθε γορ- 5
gias in castra Iuda nocte, & nullum inuenit,
γίας εἰς τὴν παρεμβολὴν ἰούδα νυκτός, καὶ οὐδένα εὗρε,
& quærebat illos in montibus, quoniam dixit, Fugiunt hi
καὶ ἐζήτει αὐτοὺς ἐν τοῖς ὄρεσιν ὅτι εἶπε, φεύγουσιν οὗτοι
à nobis. Et simul cum die visus est Iudas in
ἀφ' ἡμῶν. καὶ ἅμα ἡμέρᾳ ὤφθη ἰούδας ἐν τῷ 6
campo cum tribus millibus virorum: verùm tegumenta &
πεδίῳ ἐν τρισχιλίοις ἀνδράσι· πλὴν καλύμματα καὶ
gladium non habebant sicut volebant. Et viderunt
μαχαίρας οὐκ εἶχον καθὼς ἤθελον. καὶ εἶδον 7
castra gentium fortia loricata, &
παρεμβολὴν ἐθνῶν ἰσχυρὰν τεθωρακισμένην, καὶ
equitatum circumeuntem ipsa, & hi docti bello.
ἵππον κυκλοῦσαν αὐτήν, καὶ οὗτοι διδακτοὶ πολέμου.
Et dixit Iudas viris qui secum: Non ti-
καὶ εἶπεν ἰούδας τοῖς ἀνδράσι τοῖς μετ' αὐτοῦ· μὴ φο- 8
meatis multitudinem eorum, & impetum eorum ne
βεῖσθε τὸ πλῆθος αὐτῶν, καὶ τὸ ὅρμημα αὐτῶν μὴ
timueritis. Mementote quomodo liberati sunt patres nostri
δειλωθῆτε. μνήσθητε ὡς ἐσώθησαν οἱ πατέρες ἡμῶν 9
in mari rubro, quando persecutus est eos Pharao in
ἐν θαλάσσῃ ἐρυθρᾷ, ὅτε ἐδίωξεν αὐτοὺς φαραὼ ἐν
exercitu Et nunc clamemus in cœlum si miserebitur
δυνάμει. καὶ νῦν βοήσωμεν εἰς οὐρανὸν εἰ θελήσει 10
nostrûm, & recordabitur testamenti patrum, & con-
ἡμᾶς, καὶ μνησθήσεται διαθήκης πατέρων, καὶ συν-
fringet castra hæc ante faciem nostram
τρίψει τὴν παρεμβολὴν ταύτην κατὰ πρόσωπον ἡμῶν
hodie. Et cognoscent omnes gentes quòd est
σήμερον. καὶ γνώσονται πάντα τὰ ἔθνη ὅτι ἔστιν ὁ 11
redimens & saluans Israel. Et eleuauerunt
λυτρούμενος καὶ σώζων τὸν ἰσραήλ. καὶ ἦραν οἱ 12
alienigenæ oculos suos, & viderunt eos ve-
ἀλλόφυλοι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, καὶ εἶδον αὐτοὺς ἐρ-
nientes ex aduerso, Et exierunt de ca-
χομένους ἐξ ἐναντίας. καὶ ἐξῆλθον ἐκ τῆς παρεμ- 13
stris ad prœlium, & tuba cecinerunt qui iuxta Iudam, Et
βολῆς εἰς πόλεμον, καὶ ἐσάλπισαν οἱ μετὰ ἰούδα, καὶ 14
congressi sunt, & contritæ sunt, gentes, & fugerunt in
συνῆψαν, καὶ συνετρίβησαν τὰ ἔθνη, καὶ ἔφυγον εἰς
planiciem. At vltimi omnes ceciderunt in gladio,
τὸ πεδίον. οἱ δὲ ἔσχατοι πάντες ἔπεσον ἐν ῥομφαίᾳ, 15
& persecuti sunt eos vsque ad Assaremoth, & vsque ad campos
καὶ ἐδίωξαν αὐτοὺς ἕως ἀσαρημὼθ καὶ ἕως τῶν πεδίων
Idumææ, & Azoti, & Iamniæ, & ceciderunt
τῆς ἰδουμαίας καὶ ἀζώτου καὶ ἰαμνείας, καὶ ἔπεσον
ex eis ad virorum tria millia. Et reuersus est Iu-
αὐτῶν εἰς ἄνδρας τρισχιλίους. καὶ ἐπέστρεψεν ἰού- 16
das & exercitus à persequendo post eos.
δας καὶ ἡ δύναμις ἀπὸ τοῦ διώκειν ὄπισθεν αὐτῶν.
Et dixit ad populum: Non concupiscatis spolia,
καὶ εἶπε πρὸς τὸν λαόν, μὴ ἐπιθυμήσητε τῶν σκύλων, 17
quoniam bellum ex aduerso nostri, Et Gorgias &
ὅτι πόλεμος ἐξ ἐναντίας ἡμῶν, καὶ γοργίας καὶ 18
exercitus in monte prope nos. sed state nunc
ἡ δύναμις ἐν τῷ ὄρει ἐγγὺς ἡμῶν· ἀλλὰ στῆτε νῦν
contra inimicos nostros, & expugnate eos,
ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ πολεμήσατε αὐτούς,
& post hæc accipite spolia cum securi-
καὶ μετὰ ταῦτα λάβετε τὰ σκῦλα μετὰ παρρη-
tate. Adhuc complente Iuda hæc, apparuit pars
σίας. ἔτι πληροῦντος ἰούδα ταῦτα ὤφθη μέρος 19
quædam prospiciens de monte. Et vidit quòd con-
τι ἐκκύπτον ἐκ τοῦ ὄρους. καὶ εἶδεν ὅτι τέτρο- 20
uersi sunt in fugam & comburunt castra: nam
πωνται, καὶ ἐμπυρίζουσι τὴν παρεμβολήν. ὁ γὰρ
fumus qui videbatur demonstrabat quod factum erat. At
καπνὸς θεωρούμενος ἐνεφάνιζε τὸ γεγονός. οἱ δὲ 21
ταῦτα

hæc conspicientes timuerunt valde. Aspicien-
ταῦτα συνιδόντες ἐδειλώθησαν σφόδρα. συνιδόν-
tes autem & Iudæ castra in planicie parata
τες δὲ καὶ τὴν Ἰούδα παρεμβολὴν ἐν τῷ πεδίῳ ἑτοίμην
in prælium, Fugerunt omnes in terram alienigena-
εἰς παράταξιν, ἔφυγον πάντες εἰς γῆν ἀλλοφύ- 22
rum. Et Iudas reuersus est ad spolium castro-
λων. καὶ Ἰούδας ἀνέστρεψεν ἐπὶ τὴν σκυλείαν τῆς παρεμ- 23
rum: & acceperunt aurum multum & argentum & hyacin-
βολῆς· καὶ ἔλαβον χρυσίον πολὺ καὶ ἀργύριον καὶ ὑάκιν-
thum,& purpuram marinam, & diuitias magnas.
θον καὶ πορφύραν θαλασσίαν καὶ πλοῦτον μέγαν.
Et reuersi laudabant & benedicebant in cœlum:
καὶ ἐπιστραφέντες ὕμνουν καὶ εὐλόγουν εἰς οὐρανόν, 24
quoniā bonū, quoniā in seculum misericordia eius Et facta est sal-
ὅτι καλόν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ. καὶ ἐγενήθη σω- 25
uatio magna in Israel in die illa. Qui-
τηρία μεγάλη τῷ Ἰσραὴλ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. ὅ- 26
cunq. autē alienigenarum saluati sunt, venientes
σοι δὲ τῶν ἀλλοφύλων διεσώθησαν παραγενηθέντες
nunciauerunt Lysiæ omnia quæ acciderant.
ἀπήγγειλαν τῷ Λυσίᾳ πάντα τὰ συμβεβηκότα.
Ille autem audiens confusus est,& deficiebat; quoniā nō qualia vo-
ὁ δὲ ἀκούσας συνεχύθη καὶ ἠθύμει, ὅτι οὐχ οἷα ἤθε- 27
lait talia facta sunt in Israel, & nō qualia præce-
λε τοιαῦτα ἐγεγόνει τῷ Ἰσραήλ, καὶ οὐχ οἷα ἐνετείλα-
pit ei rex, euenerunt. Et in sequenti an-
το αὐτῷ ὁ βασιλεύς, ἐξέβη. καὶ ἐν τῷ ἐρχομένῳ ἐνι- 28
no congregauit virorum delectorum sexaginta
αυτῷ συνελόχησεν ἀνδρῶν ἐπιλέκτων ἑξήκοντα
millia & quinque millia equitum, vt debella-
χιλιάδας καὶ πεντακισχιλίαν ἵππον ὥστε ἐκπολεμῆ-
ret eos. Et venerunt in Idumæam, & castrametati sunt
σαι αὐτούς. καὶ ἦλθον εἰς τὴν Ἰδουμαίαν, καὶ παρενέβαλον 29
in Bethsoris, & occurrit eis Iudas cum de-
ἐν Βαιθσούροις, καὶ συνήντησεν αὐτοῖς Ἰούδας ἐν δέ-
cem millibus virorum, Et vidit castra for-
κα χιλιάσιν ἀνδρῶν, καὶ εἶδε τὴν παρεμβολὴν ἰσχυ- 30
tia; & orauit & dixit: Benedictus es saluator
ράν, καὶ προσηύξατο καὶ εἶπεν· εὐλογητὸς εἶ ὁ σωτὴρ
Israel, qui contriuisti impetum potentis in ma-
Ἰσραὴλ ὁ συντρίψας τὸ ὅρμημα τοῦ δυνατοῦ ἐν χει-
nu serui tui Dauid, & tradidisti ca-
ρὶ τοῦ δούλου σου Δαυίδ, καὶ παρέδωκας τὴν παρεμβο-
stra alienigenarum in manus Ionathæ filij Saul, &
λὴν τῶν ἀλλοφύλων εἰς χεῖρας Ἰωνάθου υἱοῦ Σαοὺλ καὶ τοῦ
ferentis arma eius. Conclude exerci-
αἴροντος τὰ σκεύη αὐτοῦ. σύγκλεισον τὴν παρεμβο- 31
tum hunc in manu populi tui Israel, & confun-
λὴν ταύτην ἐν χειρὶ λαοῦ σου Ἰσραήλ, καὶ αἰσχυν-
dantur in exercitu & equitatu suo.
θήτωσαν ἐπὶ τῇ δυνάμει καὶ τῇ ἵππῳ αὐτῶν.
Da eis timorem, & liquefac audaciam fortitudinis eo-
δὸς αὐτοῖς δειλίαν, καὶ τῆξον θράσος ἰσχύος αὐ- 32
rum, & commoueantur contritione sua. De-
τῶν, καὶ σαλευθήτωσαν τῇ συντριβῇ αὐτῶν. κα- 33
iice illos gladio diligentium te, & lau-
τάβαλε αὐτοὺς ῥομφαίᾳ ἀγαπώντων σε, καὶ αἰνε-
dent te omnes scientes nomen tuū in hym-
σάτωσάν σε πάντες οἱ εἰδότες τὸ ὄνομά σου ἐν ὕ-
nis. Et congressi sunt ad inuicem,& ceciderunt de
μνοις. καὶ συνέβαλον ἀλλήλοις, καὶ ἔπεσον ἐκ τῆς 34
castris Lysiæ ad quinque millia virorum, &
παρεμβολῆς Λυσίου εἰς πεντακισχιλίους ἄνδρας, καὶ
ceciderunt ex aduerso eorum, Videns autē Lysias fa-
ἔπεσον ἐξ ἐναντίας αὐτῶν. ἰδὼν δὲ Λυσίας τὴν γενο- 35
ctam fugam sui exercitus,(exercitus) autē Iudæ fa-
μένην τροπὴν τῆς αὐτοῦ συντάξεως, τῆς δὲ Ἰούδα τὸ γεγενη-
ctam audaciam,& quomodo parati sunt vel viuere vel mori
μένον θάρσος, καὶ ὡς ἕτοιμοί εἰσιν ἢ ζῆν ἢ τεθνηκέναι

generosè profectus est in Antiochiam, & elegit milites, &
γενναίως, ἀπῆρεν εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ ἐξενολόγει, καὶ
multiplicans factum exercitum cogitabat iterum
πλεονάσας τὸν γενηθέντα στρατὸν ἐλογίζετο πάλιν
factum venire in Iudæam. Dixit
36 γενηθέντα παραγενέσθαι εἰς τὴν Ἰουδαίαν. εἶπε
autem Iudas & fratres eius: Ecce contriti
δὲ Ἰούδας καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· ἰδοὺ συνετρίβη-
sunt inimici nostri; ascendamus ad purgandum sancta
σαν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν, ἀναβῶμεν καθαρίσαι τὰ ἅγια
& renouandum. Et cōgregata sunt castra omnia,
37 καὶ ἐγκαινίσαι. καὶ συνήχθη ἡ παρεμβολὴ πᾶσα,
& ascenderunt in montem Sion, Et viderunt sanctum
38 καὶ ἀνέβησαν εἰς ὄρος Σιών· καὶ εἶδον τὸ ἁγίασμα
desolatum, & altare contaminatum, &
ἠρημωμένον, καὶ τὸ θυσιαστήριον βεβηλωμένον, καὶ τὰς
portas combustas, & in aulis plantas na-
πύλας κατακεκαυμένας, καὶ ἐν ταῖς αὐλαῖς φυτὰ πεφυ-
tas, vt in silua vel vt in aliquo montium, & pa-
κότα ὡς ἐν δρυμῷ ἢ ὡς ἐν ἑνὶ τῶν ὀρέων, καὶ τὰ πα-
stophoria diruta. Et sciderunt vestimenta
39 στοφόρια καθῃρημένα. καὶ διέρρηξαν τὰ ἱμάτια
sua, & planxerunt planctu magno & imposuerūt
αὐτῶν, καὶ ἐκόψαντο κοπετὸν μέγαν, καὶ ἐπέθεντο
cinerem super caput suum. Et ceciderunt in
40 σποδὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν. καὶ ἔπεσον ἐπὶ
faciem super terram, & exclamauerunt tubis
πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐσάλπισαν ταῖς σάλπιγξι
signorum, & clamauerūt in cœlum. Tunc præ-
41 τῶν σημασιῶν, καὶ ἐβόησαν εἰς τὸν οὐρανόν. τότε ἐπέ-
cepit Iudas viris oppugnare eos qui in arce quoad
ταξεν Ἰούδας ἄνδρασι πολεμεῖν τοὺς ἐν τῇ ἄκρᾳ ἕως
purgaret sancta. Et elegit sacerdotes sine macula
42 καθαρίσῃ τὰ ἅγια. καὶ ἐπέλεξεν ἱερεῖς ἀμώμους
libentes in lege: Et mundauerunt sancta, & tulerūt
43 θελητὰς νόμου· καὶ ἐκαθάρισαν τὰ ἅγια, καὶ ἦραν
lapides contaminationis in locum immundum. Et
44 τοὺς λίθους τοῦ μιασμοῦ εἰς τόπον ἀκάθαρτον. καὶ
cogitauerunt de altari holocausti
ἐβουλεύσαντο περὶ τοῦ θυσιαστηρίου τῆς ὁλοκαυτώσεως τοῦ
contaminato, quid illi facerent. Et incidit illis
45 βεβηλωμένου τί αὐτῷ ποιήσωσι. καὶ ἔπεσεν αὐτοῖς
consilium bonum, vt destruerent illud, ne esset illis
βουλὴ ἀγαθή, καθελεῖν αὐτό, μήποτε γένηται αὐτοῖς εἰς
opprobriū, quia cōtaminauerūt gentes illud. & destruxerunt
ὄνειδος, ὅτι ἐμίαναν τὰ ἔθνη αὐτό. καὶ καθεῖλον τὸ
altare. Et reposuerunt lapides in mōte
46 θυσιαστήριον, καὶ ἀπέθεντο τοὺς λίθους ἐν τῷ ὄρει
domus in loco apto, quoadusque veniret
τοῦ οἴκου ἐν τόπῳ ἐπιτηδείῳ, μέχρι τοῦ παραγενηθῆναι
propheta ad respondendum de eis. Et accepe-
47 προφήτην τοῦ ἀποκριθῆναι περὶ αὐτῶν. καὶ ἔλα-
runt lapides integros secundum legem, & ædificauerunt
βον λίθους ὁλοκλήρους κατὰ τὸν νόμον, καὶ ᾠκοδόμησαν τὸ
altare nouum secundum prius. Et ædificaue-
48 θυσιαστήριον καινὸν κατὰ τὸ πρότερον· καὶ ᾠκοδό-
runt sancta & quæ intra domum & atria
μησαν τὰ ἅγια καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ οἴκου, καὶ τὰς αὐλὰς
sanctificauerūt. Et fecerunt vasa sancta noua, &
49 ἡγίασαν. καὶ ἐποίησαν τὰ σκεύη τὰ ἅγια καινά, καὶ
intulerunt candelabrum & altare holo-
εἰσήνεγκαν τὴν λυχνίαν καὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν ὁλο-
caustorum & incensorum & mensam
καυτωμάτων καὶ θυμιαμάτων καὶ τὴν τράπεζαν
in templum. Et incenderunt super altare, &
50 εἰς τὸν ναόν. καὶ ἐθυμίασαν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ
accenderunt lucernas quæ in candelabro, & illu-
ἐξῆψαν τοὺς λύχνους τοὺς ἐπὶ τῆς λυχνίας, καὶ ἔφα-
xerūt in templo. Et imposuerunt super mensam
51 νον ἐν τῷ ναῷ. καὶ ἐπέθηκαν ἐπὶ τὴν τράπεζαν

panes, & extenderunt velamina, & perfe-
ἄρτους, καὶ ἐξεπέτασαν τὰ καταπετάσματα· καὶ ἐτε-
cerunt omnia opera quæ fecerant. Et manè surrexerunt
λεσαν πάντα τὰ ἔργα ἃ ἐποίησαν. καὶ ὤρθρισαν τὸ 52
prima luce quinta & vicesima mensis noni
πρωῒ τῇ πέμπτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ μηνὸς τοῦ ἐννάτου.
hic mensis Chasleu octaui & quadragesimi &
οὗτός ἐστιν ὁ μὴν χασελεῦ τοῦ ὀγδόου καὶ τεσσαρακοστοῦ καὶ
centesimi anni. Et obtulerunt sacrificium secūdū legem
ἑκατοστοῦ ἔτους. καὶ ἀνήνεγκαν θυσίαν κατὰ τὸν νόμον 53
super altare holocaustorum nouum quod
ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν ὁλοκαυτωμάτων τὸ καινὸν ὃ
fecerunt. Secundū tempus secūdū diem in qua contami-
ἐποίησαν. κατὰ τὸν καιρὸν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἐβέβη- 54
nauerunt illud gentes in illa renouatum est in canticis
λωσαν αὐτὸ τὰ ἔθνη, ἐν ἐκείνῃ ἐνεκαινίσθη ἐν ᾠδαῖς
& citharis & cinyris, & in cymbalis. Et ceciderūt
καὶ κιθάραις καὶ κινύραις καὶ ἐν κυμβάλοις. καὶ ἔπεσον 55
omnis populus super faciem, & adorauerunt & be-
πᾶς ὁ λαὸς ἐπὶ πρόσωπον, καὶ προσεκύνησαν καὶ εὐ-
nedixerunt in cœlum ei qui prosperauit eis. Et fecerunt
λόγησαν εἰς οὐρανὸν τὸν εὐοδώσαντα αὐτοῖς. καὶ ἐποίησαν 56
dedicationem altaris diebus octo, &
τὸν ἐγκαινισμὸν τοῦ θυσιαστηρίου ἡμέρας ὀκτώ, καὶ
obtulerunt holocausta cum lætitia,
προσήνεγκαν ὁλοκαυτώματα μετ' εὐφροσύνης,
& sacrificauerūt sacrificiū salutationis & laudis. Et ornaue-
καὶ ἔθυσαν θυσίαν σωτηρίου καὶ αἰνέσεως. καὶ κατεκό- 57
runt quod secūdū faciem templi coronis aureis
σμησαν τὸ κατὰ πρόσωπον τοῦ ναοῦ στεφάνοις χρυσοῖς
& scutulis, & dedicauerunt portas, & pasto-
καὶ ἀσπιδίσκαις, καὶ ἐνεκαίνισαν τὰς πύλας καὶ τὰ παστο-
phoria, & ianuas posuerunt eis. Et fuit lætitia
φόρια, καὶ ἐθύρωσαν αὐτά. καὶ ἐγενήθη εὐφροσύνη 58
magna in populo valde & auersum est opprobriū
μεγάλη ἐν τῷ λαῷ σφόδρα, καὶ ἀπεστράφη ὄνειδος
gentium. Et statuit Iudas & fratres eius, & om-
ἐθνῶν. καὶ ἔστησεν ἰούδας καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ πᾶ- 59
nis ecclesia Israel, vt agantur dies dedica-
σα ἐκκλησία ἰσραήλ, ἵνα ἄγωνται αἱ ἡμέραι ἐγκαι-
tionis altaris in temporibus eorum annum
νισμοῦ τοῦ θυσιαστηρίου ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν ἐνιαυτὸν
secundū annum per dies octo à quinta & vige-
κατ' ἐνιαυτὸν ἡμέρας ὀκτὼ ἀπὸ τῆς πέμπτης καὶ εἰκά-
ma mensis Chasleu cum lætitia & gaudio.
δος τοῦ μηνὸς χασελεῦ μετ' εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς.
Et ædificauerunt in tempore illo montē Sion
καὶ ᾠκοδόμησαν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ τὸ ὄρος σιὼν 60
in circuitu muros altos & turres fortes, ne fortè
κυκλόθεν τείχη ὑψηλὰ καὶ πύργους ὀχυρούς, μήποτε
aduenientes gentes conculcarent eos, vt
παραγενηθέντα τὰ ἔθνη καταπατήσωσιν αὐτά, ὡς
fecerunt prius. Et collocauerunt illic exer-
ἐποίησαν τὸ πρότερον. καὶ ἐπέταξαν ἐκεῖ δύ- 61
citum vt seruarēt illum, & muniuerunt illum ad custodiēdā Beth-
ναμιν τηρεῖν αὐτό, καὶ ὠχύρωσαν αὐτὸ τηρεῖν τὴν βαιθ-
suram, vt haberet populus munitionem contra faciem
σούραν τοῦ ἔχειν τὸν λαὸν ὀχύρωμα κατὰ πρόσωπον τῆς
Idumææ.
ἰδουμαίας.

CAP. V. ε.

Et factum est quādo audierūt gentes in circuitu quòd ædi-
Καὶ ἐγένετο ὅτε ἤκουσαν τὰ ἔθνη κυκλόθεν ὅτι ᾠκο- 1
ficatum est altare, & dedicatum est sanctuarium
δομήθη τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἐνεκαινίσθη τὸ ἁγίασμα
sicut prius, & iratæ sunt valde: Et cogi-
ὡς τὸ πρότερον, καὶ ὠργίσθησαν σφόδρα. καὶ ἐβου- 2
tauerunt tollere genus Iacob qui erant in medio
λεύσαντο τοῦ ἆραι τὸ γένος ἰακὼβ τοὺς ὄντας ἐν μέσῳ
eorum, & cœperunt occidere in populo & aufer-
αὐτῶν· καὶ ἤρξαντο τοῦ θανατοῦν ἐν τῷ λαῷ καὶ ἐξαί-
re. Et bellabat Iudas contra filios Esau in
3 ρειν. καὶ ἐπολέμει ἰούδας πρὸς τοὺς υἱοὺς ἡσαῦ ἐν
Idumæa Acrabattinam, quia circumsedebant
τῇ ἰδουμαίᾳ τὴν ἀκραβαττίνην, ὅτι περιεκάθηντο τὸν
Israel: & percussit eos plaga magna, &
ἰσραήλ, καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς πληγὴν μεγάλην καὶ
compressit eos & accepit spolia eorum. Et re-
4 συνέστειλεν αὐτούς, καὶ ἔλαβε τὰ σκῦλα αὐτῶν. καὶ ἐμ-
cordatus est malitiæ filiorum Baan, qui fuerunt populo in la-
νήσθη τῆς κακίας υἱῶν βαιάν, οἳ ἦσαν τῷ λαῷ εἰς πα-
queum & in scandalum in insidiando eos in
γίδα καὶ εἰς σκάνδαλον ἐν τῷ ἐνεδρεύειν αὐτοὺς ἐν ταῖς
viis. Et conclusi sunt ab eo in tur-
5 ὁδοῖς. καὶ συνεκλείσθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς πύρ-
ribus. Et castrametatus est contra eos, & anathematizauit illos
γους. καὶ παρενέβαλεν ἐπ' αὐτούς, καὶ ἀνεθεμάτισεν αὐτούς
& combussit turres eius in igne cum omnib.
καὶ ἐνεπύρισε τοὺς πύργους αὐτῆς ἐν πυρὶ σὺν πᾶσι
qui ibi erant. Et transiuit ad filios Ammon, &
6 τοῖς ἐνοῦσι. καὶ διεπέρασεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς ἀμμών, καὶ
inuenit manum fortem & populū multum & Timotheum
εὗρε χεῖρα κραταιὰν καὶ λαὸν πολὺν καὶ τιμόθεον
ducem illorum. Et commisit contra eos prælia
7 ἡγούμενον αὐτῶν. καὶ συνῆψε πρὸς αὐτοὺς πολέμους
multa, & contriti sunt ante faciem illius &
πολλούς, καὶ συνετρίβησαν πρὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ
percussit eos: Et cepit Gazer
8 ἐπάταξεν αὐτούς, καὶ προκατελάβετο τὴν ἰαζὴρ
& filias eius, & reuersus est in
καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῆς, καὶ ἀνέστρεψεν εἰς τὴν
Iudæam. Et congregatæ sunt gentes in Ga-
9 ἰουδαίαν. καὶ ἐπισυνήχθησαν τὰ ἔθνη τὰ ἐν τῇ γα-
laad contra Israel qui erant in finibus eo-
λαὰδ ἐπὶ τὸν ἰσραὴλ τοὺς ὄντας ἐπὶ τοῖς ὁρίοις αὐ-
rum vt tollerent eos. Et fugerunt in Dathema ar-
τῶν τοῦ ἐξᾶραι αὐτούς· καὶ ἔφυγον εἰς δάθεμα τὸ ὀχύ-
cem. Et miserunt litteras ad Iudam &
10 ρωμα. καὶ ἀπέστειλαν γράμματα πρὸς ἰούδαν καὶ
fratres eius dicentes: Congregatæ
11 τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ λέγοντες· ἐπισυνηγμένα
sunt contra nos gentes quæ in circuitu nostro vt tollant
ἐστὶν ἐφ' ἡμᾶς τὰ ἔθνη τὰ κύκλῳ ἡμῶν τοῦ ἐξᾶραι
nos & parant venire & capere
ἡμᾶς, καὶ ἑτοιμάζονται ἐλθεῖν καὶ προκαταλαβέσθαι
munitionem in quam confugimus, & Timotheus dux est
τὸ ὀχύρωμα εἰς ὃ κατεφύγομεν, καὶ τιμόθεος ἡγεῖται
castrorum eorum. Nunc igitur veniens libera nos
12 τῆς παρεμβολῆς αὐτῶν. νῦν οὖν ἐλθὼν ἐξελοῦ ἡμᾶς
de manu eorum; quoniā cecidit de nobis multitudo.
ἐκ χειρὸς αὐτῶν, ὅτι πέπτωκεν ἐξ ἡμῶν πλῆθος,
Et omnes fratres nostri existentes in (locis) Tu-
13 καὶ πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν οἱ ὄντες ἐν τοῖς του-
bin interfecti sunt & captiuauerunt mulie-
βὶν τεθανάτωνται, καὶ ᾐχμαλωτίκασι τὰς γυναῖ-
res eorum & filios eorum & supellectilem,
κας αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ τὴν ἀποσκευήν,
& peremerunt illic ferè vnum milliare virorum.
καὶ ἀπώλεσαν ἐκεῖ ὡς μίαν χιλιαρχίαν ἀνδρῶν.
Adhuc epistolæ legebantur, & ecce nuncij
14 ἔτι αἱ ἐπιστολαὶ ἀνεγινώσκοντο, καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι
alij venerunt de Galilæa conscissis
ἕτεροι παρεγένοντο ἐκ τῆς γαλιλαίας διερρηχότες
vestibus, nunciantes iuxta verba hæc:
τὰ ἱμάτια ἀπαγγέλλοντες κατὰ τὰ ῥήματα ταῦτα·
Dicentes, conuenisse contra eos de Ptolemai-
15 λέγοντες, ἐπισυνῆχθαι ἐπ' αὐτοὺς ἐκ πτολεμαΐ-
de & Tyro & Sidone, & omnem Galilæam
δος καὶ τύρου καὶ σιδῶνος καὶ πᾶσαν γαλιλαίαν
ἀλλοφύλων

allenigenarum, vt consumant nos. Vt autem audiuit
ἀλλοφύλων τοῦ ἐξαναλῶσαι ἡμᾶς. ὡς δὲ ἤκουσεν 16
Iudas & populus sermones hos, congregata est ec-
ἰούδας καὶ ὁ λαὸς τοὺς λόγους τούτους, ἐπισυνήχθη ἐκ-
clesia magna ad cogitandum quid faciant fra-
κλησία μεγάλη βουλεύσασθαι τί ποιήσωσι τοῖς ἀδελ-
tribus suis existentibus in tribulatione & qui oppugnabantur ab
φοῖς αὐτῶν τοῖς οὖσιν ἐν θλίψει καὶ πολεμουμένοις ὑπ᾽
illis. Et dixit Iudas Simoni fratri suo:
αὐτῶν. καὶ εἶπεν ἰούδας σίμωνι τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ· 17
Elige tibi viros, & vade & libera fra-
ἐπίλεξον σεαυτῷ ἄνδρας, καὶ πορεύου καὶ ῥῦσαι τοὺς ἀ-
tres tuos qui in Galilæa. Ego autē & Ionathan
δελφούς σου τοὺς ἐν τῇ γαλιλαίᾳ. ἐγὼ δὲ καὶ ἰωνάθαν
frater meus ibimus in Galaaditim. Et
ὁ ἀδελφός μου πορευσόμεθα εἰς τὴν γαλααδῖτιν. καὶ 18
reliquit Iosephum (filium Zachariæ, & Azariam du-
κατέλιπεν ἰώσηφον τὸν τοῦ ζαχαρίου καὶ ἀζαρίαν ἡγου-
ces populi cum reliquis exercitus
μένους τοῦ λαοῦ μετὰ τῶν ἐπιλοίπων τῆς δυνάμεως
in Iudæa in custodiam. Et præcepit eis di-
ἐν τῇ ἰουδαίᾳ εἰς τήρησιν. καὶ ἐνετείλατο αὐτοῖς λέ- 19
cens: Præestote populo huic, & non committatis
γων· προστῆτε τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ μὴ συνάψητε
bellum contra gentes quoad reuertamur nos.
πόλεμον πρὸς τὰ ἔθνη ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι ἡμᾶς.
Et distributi sunt Simoni viri tres mille, vt i-
καὶ ἐμερίσθησαν σίμωνι ἄνδρες τρισχίλιοι τοῦ πορευ- 20
rent in Galilæam; Iudæ autē viri octo mille
θῆναι εἰς τὴν γαλιλαίαν, ἰούδᾳ δὲ ἄνδρες ὀκτακισχίλιοι
in Galaaditim. Et profectus est Simon in
εἰς τὴν γαλααδῖτιν. καὶ ἐπορεύθη σίμων εἰς τὴν 21
Galilæam, & commisit prœlia multa contra
γαλιλαίαν, καὶ συνῆψε πολέμους πολλοὺς πρὸς τὰ
gentes, & contritæ sunt gentes à facie eius,
ἔθνη, καὶ συνετρίβη τὰ ἔθνη ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ,
& persecutus est eos vsq; ad portas Ptolemaidis. Et
καὶ ἐδίωξεν αὐτοὺς ἕως τῆς πύλης πτολεμαΐδος. καὶ 22
ceciderunt de gentibus ad tria millia virorum, & ac-
ἔπεσον ἐκ τῶν ἐθνῶν εἰς τρισχιλίους ἄνδρας, καὶ ἔλα-
ceperunt spolia eorum. Et assumpserunt eos de
βον τὰ σκῦλα αὐτῶν. καὶ παρέλαβον τοὺς ἐκ τῆς 23
Galilæa, & in Arbattis cum mulieribus &
γαλιλαίας, καὶ ἐν ἀρβάττοις σὺν ταῖς γυναιξὶ καὶ τοῖς
filiis, & omnia quæ erant eis & duxerunt in Iu-
τέκνοις, καὶ πάντα ὅσα ἦν αὐτοῖς, καὶ ἤγαγον εἰς τὴν ἰου-
dæam cum lætitia magna. Et Iudas
δαίαν μετ᾽ εὐφροσύνης μεγάλης. καὶ ἰούδας ὁ 24
Maccabæus & Ionathan frater eius, transierunt
μακκαβαῖος καὶ ἰωνάθαν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, διέβησαν
Iordanem, & abierunt viam trium dierum in
τὸν ἰορδάνην, καὶ ἐπορεύθησαν ὁδὸν τριῶν ἡμερῶν ἐν
solitudine. Et occurrerunt Nabatæis, & obuiam
τῇ ἐρήμῳ. καὶ συνήντησαν τοῖς ναβαταίοις, καὶ ἀπήν- 25
fuere illis pacificè & enarrauerunt illis omnia
τησαν αὐτοῖς εἰρηνικῶς, καὶ διηγήσαντο αὐτοῖς ἅπαντα
quæ contigerant fratribus eorum in Galaadi-
τὰ συμβάντα τοῖς ἀδελφοῖς αὐτῶν ἐν τῇ γαλααδί-
tide. Et quòd multi de eis comprehensi sunt in
τιδι. καὶ ὅτι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν συνειλημμένοι εἰσὶν εἰς 26
Bosorra Et Bosor in Alimis; Chascor, Maced &
βοσορρὰ, καὶ βοσὸρ ἐν ἀλέμοις, χασφὼρ, μακὲδ καὶ
Carnain; omnes vrbes hæ fortes & magnæ.
καρναῒν πᾶσαι αἱ πόλεις αὗται ὀχυραὶ καὶ μεγάλαι.
Et in reliquis vrbibus Galaaditidis sunt
καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς πόλεσι τῆς γαλααδίτιδος εἰσὶ 27
comprehensi. In crastinum constituunt castra ponere cōtra
συνειλημμένοι. εἰς αὔριον τάσσονται παρεμβαλεῖν ἐπὶ
munitiones & comprehendere & tollere om-
τὰ ὀχυρώματα καὶ καταλαβέσθαι καὶ ἐξᾶραι πάν-

nes hos in die vna. Et conuertit Iudas
28 τας τούτους ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ. καὶ ἀπέστρεψεν ἰούδας
& castra eius viam in desertum in Bosor-
καὶ ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ ὁδὸν εἰς τὴν ἔρημον εἰς βοσόρ-
ra repente: & cepit vrbem. & occidit
ρα ἄφνω. καὶ κατελάβετο τὴν πόλιν, καὶ ἀπέκτεινε
omne masculinum in ore gladij & cepit omnia
πᾶν ἀρσενικὸν ἐν στόματι ῥομφαίας, καὶ ἔλαβε πάντα
spolia eorum, & combussit eam igne. Et
29 τὰ σκῦλα αὐτῶν, καὶ ἐνέπρησεν αὐτὴν πυρί. καὶ
discessit illinc nocte, & ibat tāquā ad munitio-
ἀπῆρεν ἐκεῖθεν νυκτὸς, καὶ ἐπορεύετο ἕως ἐπὶ τὸ ὀχύρω-
nem. Et factum est diluculō & eleuauerūt oculos suos;
30 μα. καὶ ἐγένετο ἑωθινὴ, καὶ ἦραν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν,
& ecce populus multus cuius nō erat numerus, portantes sca-
καὶ ἰδοὺ λαὸς πολὺς οὗ οὐκ ἦν ἀριθμὸς, αἴροντες κλί-
las & machinas ad capiendum munitionem,
μακας καὶ μηχανὰς καταλαβέσθαι τὸ ὀχύρωμα,
& oppugnabant eos. Et vidit Iudas quòd inceptū
31 καὶ ἐπολέμουν αὐτούς. καὶ εἶδεν ἰούδας ὅτι ἦρκται
est prœlium, & clamor vrbis ascendit vsque ad
ὁ πόλεμος, καὶ ἡ κραυγὴ τῆς πόλεως ἀνέβη ἕως τοῦ
cælum tubis & voce magna, & dixit vi-
οὐρανοῦ σάλπιγξι καὶ φωνῇ μεγάλῃ, καὶ εἶπε τοῖς ἀν-
ris exercitus: Pugnate hodie pro
32 δράσι τῆς δυνάμεως· πολεμήσατε σήμερον ὑπὲρ
fratribus vestris. Et exiit in tribus ordinibus
33 τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν. καὶ ἐξῆλθεν ἐν τρισὶν ἀρχαῖς
post eos & clanxerunt tubis, &
ἐξόπισθεν αὐτῶν, καὶ ἐσάλπισαν ταῖς σάλπιγξι, καὶ
clamauerunt in oratione. Et cognouit exercitus Ti-
34 ἐβόησαν ἐν προσευχῇ. καὶ ἐπέγνω ἡ παρεμβολὴ τι-
mothei quòd Maccabæus est, & fugerunt à fa-
μοθέου ὅτι μακκαβαῖός ἐστι, καὶ ἔφυγον ἀπὸ προσώ-
cie illius, & percussit illos plaga magna &
που αὐτοῦ, καὶ ἐπάταξεν αὐτοὺς πληγὴν μεγάλην, καὶ
ceciderūt ex eis in illo die ad octo millia
ἔπεσον ἐξ αὐτῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ εἰς ὀκτακισχιλίους
virorum. Et declinauit ad Maspha, & oppugna-
35 ἄνδρας. καὶ ἀπέκλινεν εἰς μασφὰ, καὶ ἐπολέμη-
uit eam, & cepit eam, & occi-
σεν αὐτὴν, καὶ προκατελάβετο αὐτὴν, καὶ ἀπέ-
dit omnem masculum eius, & accepit spolia e-
κτεινε πᾶν ἀρσενικὸν αὐτῆς, καὶ ἔλαβε τὰ σκῦλα αὐ-
ius, & combussit eam igne. Illinc abiit,
36 τῆς, καὶ ἐνέπρησεν αὐτὴν πυρί. ἐκεῖθεν ἀπῆρε,
& accepit Chasphon, Maced, Bosor, &
καὶ προκατελάβετο τὴν χασφὼν, μακὲδ, βοσὸρ, καὶ
reliquas vrbes Galaaditidis. Post autem
37 τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς γαλααδίτιδος. μετὰ δὲ τὰ
verba hæc congregauit Timotheus castra
ῥήματα ταῦτα συνήγαγε τιμόθεος παρεμβολὴν
alia, & castrametatus est cōtra faciem Raphon vl-
ἄλλην, καὶ παρενέβαλε κατὰ πρόσωπον ῥαφὼν ἐκ πέ-
tra torrentem. Et misit Iudas ad conside-
38 ραν τοῦ χειμάρρου. καὶ ἀπέστειλεν ἰούδας κατασκο-
randum castra: & renunciauerunt ei di-
πεῦσαι τὴν παρεμβολὴν καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ λέ-
centes: Congregatæ sunt ad eos omnes
γοντες· ἐπισυνηγμένα εἰσὶ πρὸς αὐτοὺς πάντα τὰ
gentes quę in circuitu nostro, exercitus multus valde. Et
39 ἔθνη τὰ κύκλῳ ἡμῶν, δύναμις πολλὴ σφόδρα. καὶ
Arabes conduxit in auxilium illis, & castrame-
ἄραβας μεμίσθωνται εἰς βοήθειαν αὐτοῖς, καὶ παρεμ-
tantur trans torrentem, parati venire ad te in
βάλουσι πέραν τοῦ χειμάρρου ἕτοιμοι τοῦ ἐλθεῖν ἐπὶ σὲ εἰς
bellum. Et abiit Iudas in occursum illorum.
πόλεμον. καὶ ἐπορεύθη ἰούδας εἰς συνάντησιν αὐτῶν.
Et dixit Timotheus principibus exercitus eius,
40 καὶ εἶπε τιμόθεος τοῖς ἄρχουσι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ·

Cum appropinquauerit Iudas & castra eius ad
ἐν τῷ ἐγγίζειν ἰούδαν καὶ τὴν παρεμβολὴν αὐτοῦ ἐπὶ
torrentem aquæ, si transierit ad nos
τὸν χείμαρρουν τοῦ ὕδατος, ἐὰν διαβῇ πρὸς ἡμᾶς
prior, non poterimus sustinere eum; quoniam po-
πρότερος, οὐ δυνησόμεθα ὑποστῆναι αὐτὸν, ὅτι δυ-
tens poterit aduersum nos. Si autem timuerit,
νάμενος δυνήσεται πρὸς ἡμᾶς. ἐὰν δὲ δειλωθῇ 41
& posuerit castra vltra fluuium, transibimus
καὶ παρεμβάλῃ πέραν τοῦ ποταμοῦ, διαπεράσομεν
ad eum; & poterimus contra illum. Vt autem
πρὸς αὐτὸν, καὶ δυνησόμεθα πρὸς αὐτόν. ὡς δὲ 42
appropinquauit Iudas ad torrentem aquæ, statuit
ἤγγισεν ἰούδας ἐπὶ τὸν χείμαρρουν τοῦ ὕδατος, ἔστησε
scribas populi in torrente, & præ-
τοὺς γραμματεῖς τοῦ λαοῦ ἐπὶ τοῦ χειμάρρου, καὶ ἐνε-
cepit eis dicens: Non dimittatis omnem hominem
τείλατο αὐτοῖς λέγων· μὴ ἀφῆτε πάντα ἄνθρωπον
castrametari; sed veniant omnes ad bellum.
παρεμβαλεῖν, ἀλλ' ἐρχέσθωσαν πάντες εἰς τὸν πόλεμον.
Et transiuit contra eos prior, & omnis populus
καὶ διεπέρασεν ἐπ' αὐτοὺς πρότερος, καὶ πᾶς ὁ λαὸς 43
eius post eum. Et contritæ sunt ante fa-
αὐτοῦ ὄπισθεν αὐτοῦ. καὶ συνετρίβησαν πρὸ προσώ-
ciem eius omnes gentes, & proiecerunt arma sua,
που αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἔρριψαν τὰ ὅπλα αὐτῶν,
& fugerunt in lucum in Carnain. Et cepe-
καὶ ἔφυγον εἰς τὸ τέμενος ἐν καρναΐν. καὶ προκατε- 44
runt vrbem, & lucum succenderunt in i-
λάβοντο τὴν πόλιν καὶ τὸ τέμενος ἐνεπύρισαν ἐν πυ-
gne cum omnibus quæ in illo. Et oppressa est Carnain,
ρὶ σὺν πᾶσι τοῖς ἐν αὐτῷ. καὶ ἐτροπώθη ἡ καρναΐν,
& non potuerunt vltrà sustinere contra faciem Iu-
καὶ οὐκ ἐδύναντο ἔτι ὑποστῆναι κατὰ πρόσωπον ἰού-
dæ. Et congregauit Iudas omnem Israel qui in
δα. καὶ συνήγαγεν ἰούδας πάντα ἰσραὴλ τοὺς ἐν τῇ 45
Galaaditide à paruo vsque ad magnum, & mu-
γαλααδίτιδι ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου καὶ τὰς γυ-
lieres eorum, & filios eorum, & sarcinas,
ναῖκας αὐτῶν, καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, καὶ τὴν ἀποσκευὴν
castra magna valde, vt venirent in terrã Iu-
παρεμβολὴν μεγάλην σφόδρα, ἐλθεῖν εἰς γῆν ἰού-
da. Et venerunt vsq ad Ephron, & hæc vrbs magna
δα. καὶ ἦλθον ἕως ἐφρών, καὶ αὕτη ἡ πόλις μεγάλη 46
in introitu munita valde: non erat declinare
ἐπὶ τῆς εἰσόδου ὀχυρὰ σφόδρα. οὐκ ἦν ἐκκλῖναι
ab ea (ad) dexteram vel sinistram, sed per medium e-
ἀπ' αὐτῆς δεξιὰν ἢ ἀριστεράν, ἀλλ' ἢ διὰ μέσου αὐ-
ius ire. Et incluserunt eos qui de
τῆς πορεύεσθαι. καὶ ἀπέκλεισαν αὐτοὺς οἱ ἐκ τῆς 47
ciuitate, Et obstruxerunt portas lapidibus. Et mi-
πόλεως, καὶ ἐνέφραξαν τὰς πύλας λίθοις. καὶ ἀπέ- 48
sit ad eos Iudas sermonibus pacificis, dicens: 49
στειλε πρὸς αὐτοὺς ἰούδας λόγοις εἰρηνικοῖς λέγων·
Transibo per terram tuam, vt abeamus in
διελευσόμεθα διὰ τῆς γῆς σου τοῦ ἀπελθεῖν εἰς τὴν 50
terram nostram, & nullus malefaciet vobis, sed
γῆν ἡμῶν, καὶ οὐδεὶς κακοποιήσει ὑμᾶς, πλὴν τοῖς
pedibus transibimus. & non voluerunt aperire ei.
ποσὶ παρελευσόμεθα. καὶ οὐκ ἠβούλοντο ἀνοῖξαι αὐτῷ.
Et iussit Iudas prædicare in castris, vt
καὶ ἐπέταξεν ἰούδας κηρύξαι ἐν τῇ παρεμβολῇ τοῦ 51
castra poneret vnusquisq in quo est loco. Et castrametati sunt
παρεμβαλεῖν ἕκαστον ἐν ᾧ ἐστι τόπῳ. καὶ παρενέβαλον
viri exercitus, & oppugnauerunt vr-
οἱ ἄνδρες τῆς δυνάμεως, καὶ ἐπολέμησαν τὴν πό-
bem totam die illa & tota nocte;
λιν ὅλην τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ὅλην τὴν νύκτα.
& tradita est vrbs in manibus eius. Et occi-
καὶ παρεδόθη ἡ πόλις ἐν χερσὶν αὐτοῦ. καὶ ἀπώ- 52
dit omnẽ masculum in ore gladij, & era-
λεσε πᾶν ἀρσενικὸν ἐν στόματι ῥομφαίας, καὶ ἐξερ-
dicauit eam, & accepit spolia eius, & trans-
ρίζωσεν αὐτήν. καὶ ἔλαβε τὰ σκῦλα αὐτῆς καὶ διῆλ-
iuit per ciuitatem super occisos, & trans-
θε διὰ τῆς πόλεως ἐπάνω τῶν ἀπεκταμμένων. καὶ διέ-
ierunt Iordanem in campum magnũ cõtra fa-
βησαν τὸν ἰορδάνην εἰς τὸ πεδίον τὸ μέγα κατὰ πρό-
ciem Bethsan. Et erat Iudas congregans
σωπον βαιθσάν. καὶ ἦν ἰούδας ἐπισυνάγων τοὺς ἐ- 53
extremos, & adhortans populũ per totam
σχατίζοντας καὶ παρακαλῶν τὸν λαὸν κατὰ πᾶσαν τὴν
viam, donec venit in terram Iuda. Et ascenderũt in
ὁδὸν, ἕως οὗ ἦλθεν εἰς γῆν ἰούδα. καὶ ἀνέβησαν εἰς 54
montem Sion in lætitia & gaudio. Et adduxe-
τὸ ὄρος σιὼν ἐν εὐφροσύνῃ καὶ χαρᾷ. καὶ προσή-
runt holocausta, quia non cecidit de eis
γαγον ὁλοκαυτώματα, ὅτι οὐκ ἔπεσεν ἐξ αὐτῶν
vllus donec reuersi sunt in pace. Et in
οὐθεὶς ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι ἐν εἰρήνῃ. καὶ ἐν ταῖς 55
diebus quib. erat Iudas & Ionathas in Galaad,
ἡμέραις αἷς ἦν ἰούδας καὶ ἰωνάθαν ἐν τῇ γαλαὰδ,
& Simon frater eius in Galilæa cõtra fa-
καὶ σίμων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐν τῇ γαλιλαίᾳ κατὰ πρό-
ciem Ptolemaidis, Audiuit Ioseph (filius) Zachariæ, &
σωπον πτολεμαΐδος, ἤκουσεν ἰωσὴφ ὁ τοῦ ζαχαρίου καὶ 56
Azarias principes exercitus facinora
ἀζαρίας ἄρχοντες τῆς δυνάμεως τῶν ἀνδραγαθιῶν
& prælium qualia fecerant, & dixerunt: Faciamus
καὶ τοῦ πολέμου οἷα ἐποίησαν, καὶ εἶπον· ποιήσωμεν 57
& ipsi nobis nomen; & eamus ad pugnandum
καὶ αὐτοὶ ἑαυτοῖς ὄνομα, καὶ πορευθῶμεν πολεμῆσαι
contra gentes quæ in circuitu nostro. Et præceperunt his qui
πρὸς τὰ ἔθνη τὰ κύκλῳ ἡμῶν. καὶ παρήγγειλαν τοῖς 58
de exercitu qui cum illis, & abierunt
ἀπὸ τῆς δυνάμεως τῆς μετ' αὐτῶν, καὶ ἐπορεύθησαν
in Iamniam. Et exiuit Gorgias de ciuitate,
ἐπὶ ἰάμνειαν. καὶ ἐξῆλθε γοργίας ἐκ τῆς πόλεως, 59
& viri eius in occursum eis in bellum.
καὶ οἱ ἄνδρες αὐτοῦ εἰς συνάντησιν αὐτοῖς εἰς πόλεμον.
Et fugatus est Iosephus & Azarias & persecutioni
καὶ ἐτροπώθη ἰωσὴφ καὶ ἀζαρίας καὶ ἐδιώχθη- 60
passi sũt vsq. ad terminos Iudææ. Et ceciderũt in die
σαν ἕως τῶν ὁρίων τῆς ἰουδαίας. καὶ ἔπεσον ἐν τῇ ἡμέρᾳ
illo de populo Israel ad duo mille viros,
ἐκείνῃ ἐκ τοῦ λαοῦ τοῦ ἰσραὴλ εἰς δισχιλίους ἄνδρας,
& facta est fuga magna in populo Israel.
καὶ ἐγενήθη τροπὴ μεγάλη ἐν τῷ λαῷ ἰσραήλ.
Quoniã nõ audierũt Iudã & fratres suos, putantes
ὅτι οὐκ ἤκουσαν ἰούδα καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, οἰόμενοι 61
fortiter se facere. Ipsi autẽ nõ erãt de semine
ἀνδραγαθῆσαι. αὐτοὶ δὲ οὐκ ἦσαν ἐκ τοῦ σπέρματος 62
virorum illorum quib. data est salus Israel per
τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων οἷς ἐδόθη σωτηρία ἰσραὴλ διὰ
manum eorum. Et vir Iudas & fratres eius
χειρὸς αὐτῶν. καὶ ὁ ἀνὴρ ἰούδας καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ 63
glorificati sunt valde coram omni Israel &
ἐδοξάσθησαν σφόδρα ἐναντίον παντὸς ἰσραὴλ καὶ τῶν
gentibus omnibus vbi audiebatur nomen eorum. Et con-
ἐθνῶν πάντων οὗ ἠκούετο τὸ ὄνομα αὐτῶν, καὶ ἐπι- 64
uenerunt ad eos fausta dicentes. Et ex-
συνήγοντο πρὸς αὐτοὺς εὐφημοῦντες. καὶ ἐξῆλ- 65
iit Iudas & fratres eius, & oppugnabant filios
θεν ἰούδας καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπολέμουν τοὺς υἱοὺς
Esau in terra quæ ad Meridiẽ, & percussit Chebron
ἠσαῦ ἐν τῇ γῇ ἡ πρὸς νότον, καὶ ἐπάταξε τὴν χεβρὼν
& filias eius. Et destruxit munitionem
καὶ τὰς θυγατέρας αὐτῆς. καὶ καθεῖλε τὸ ὀχύρωμα 66
eius, & turres eius combussit in circuitu.
αὐτῆς, καὶ τοὺς πύργους αὐτῆς ἐνεπύρισε κυκλόθεν.

καὶ

& profectus est vt iret in terram alienigenarum, & per-
καὶ ἀπῆρε τοῦ πορευθῆναι εἰς γῆν ἀλλοφύλων, καὶ διε-
ambulabat Samariam. In die illa ceci-
πορεύετο τὴν σαμάρειαν. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπε- 67
derũt sacerdotes vrbiũ volentes illo fortiter facere dum
σον ἱερεῖς πόλεων βουλόμενοι αὐτοὶ ἀνδραγαθῆσαι ἐν
ipse egreditur in bellum sine consilio. Et de-
τῷ αὐτὸν ἐξελθεῖν εἰς πόλεμον ἀβουλεύτως. καὶ ἐξέ- 68
clinauit Iudas in Azotum terram alienigenarum, & destruxit
κλινεν ἰούδας εἰς ἄζωτον γῆν ἀλλοφύλων, καὶ καθεῖλε
aras eorum, & sculptilia deorum illorum suc-
τοὺς βωμοὺς αὐτῶν, καὶ τὰ γλυπτὰ τῶν θεῶν αὐτῶν κα-
cendit igne, & spoliauit spolia vrbium,
τέκαυσε πυρί, καὶ ἐσκύλευσε τὰ σκῦλα τῶν πόλεων,
& reuersus est in terram Iuda.
καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γῆν ἰούδα.

CAP. VI. ϛ'.

Et rex Antiochus perambulabat superiores
Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀντίοχος διεπορεύετο τὰς ἐπάνω 1
regiones, & audiuit quòd est in Elymis in Perside
χώρας, καὶ ἤκουσεν ὅτι ἐστὶν ἐν ἐλυμαΐς ἐν τῇ περσίδι
ciuitas gloriosa diuitiis, argento & auro. Et
πόλις ἔνδοξος πλούτῳ, ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ, καὶ τὸ 2
templũ quod in ea opulentum valde, & illic ve-
ἱερὸν τὸ ἐν αὐτῇ πλούσιον σφόδρα, καὶ ἐκεῖ κα-
lamina aurea & loricæ, & arma quę reli-
λύμματα χρυσᾶ καὶ θώρακες καὶ ὅπλα ἃ κατέ-
quit illic Alexander (filius) Philippi rex Ma-
λιπεν ἐκεῖ ἀλέξανδρος ὁ φιλίππου βασιλεὺς ὁ μα-
cedo, qui regnauit primus in Græcis. Et ve-
κεδών, ὃς ἐβασίλευσε πρῶτος ἐν τοῖς ἕλλησι. καὶ ἦλ- 3
nit & quærebat capere ciuitatẽ & deprædari
θε καὶ ἐζήτει καταλαβέσθαι τὴν πόλιν καὶ προνομεῦσαι
eam, & non potuit; quoniã cognitus est sermo his qui
αὐτήν, καὶ οὐκ ἠδυνάσθη, ὅτι ἐγνώσθη ὁ λόγος τοῖς
de ciuitate. Et insurrexerũt cõtra eũ in bellum, &
ἐκ τῆς πόλεως. καὶ ἀνέστησαν αὐτῷ εἰς πόλεμον, καὶ 4
fugit & profectus est illinc cum tristitia magna
ἔφυγε καὶ ἀπῆρεν ἐκεῖθεν μετὰ λύπης μεγάλης
vt reuerteretur in Babylonem. Et venit nuntians
ἀποστρέψαι εἰς βαβυλῶνα. καὶ ἦλθεν ἀπαγγέλλων 5
quidã ei in Persidem, quòd fugatæ erant ca-
τις αὐτῷ εἰς τὴν περσίδα, ὅτι τετρόπωνται αἱ παρεμ-
stra quę iuerant in terram Iuda. Et iuit
βολαὶ αἱ πορευθεῖσαι εἰς γῆν ἰούδα. καὶ ἐπορεύθη 6
Lysias cum exercitu forti In primis; & fugatus est à
λυσίας δυνάμει ἰσχυρᾷ ἐν πρώτοις, καὶ ἀνετράπη ἀπὸ
facie eorum, & inualuerunt armis & exerci-
προσώπου αὐτῶν, καὶ ἐπίσχυσαν ὅπλοις καὶ δυνά-
tu, & spoliis multis, quæ ceperunt à ca-
μει καὶ σκύλοις πολλοῖς οἷς ἔλαβον ἀπὸ τῶν παρεμβο-
stris quę exciderunt. Et diruerunt abominationẽ quã
λῶν ὧν ἐξέκοψαν. καὶ καθεῖλον τὸ βδέλυγμα ὃ 7
ædificauit in altari quòd in Hierusalem
ᾠκοδόμησεν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἐν ἱερουσαλήμ,
& sanctuarium sicut prius circumdederunt
καὶ τὸ ἁγίασμα καθὼς τὸ πρότερον ἐκύκλωσαν
muris altis, & Bethsuram ciuitatẽ suam. Et
τείχεσιν ὑψηλοῖς, καὶ τὴν βαιθσούραν πόλιν αὐτοῦ. καὶ 8
factum est vt audiuit rex sermones istos, ex-
ἐγένετο ὡς ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς τοὺς λόγους τούτους, ἐ-
pauit & commotus est valde: & cecidit in
θαμβήθη καὶ ἐσαλεύθη σφόδρα· καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν
lectum & incidit in infirmitatem, præ tristitia: quo-
κοίτην, καὶ ἐνέπεσεν εἰς ἀρρωστίαν, ἀπὸ τῆς λύπης, ὅ-
niã nõ est factum ei sicut cogitauerat. Et fuit illic
τι οὐκ ἐγένετο αὐτῷ καθὼς ἐνεθυμεῖτο. καὶ ἦν ἐκεῖ 9
dies plures, quoniã renouata est in eo tristitia ma-
ἡμέρας πλείους, ὅτι ἀνεκαινίσθη ἐπ' αὐτὸν λύπη με-
gna, & arbitratus est quòd moritur. Et vocauit omnes
10 γάλη, καὶ ἐλογίσατο ὅτι ἀποθνήσκει. καὶ ἐκάλεσε πάντας
amicos suos, & dixit ad eos: Recedit
τοὺς φίλους αὐτοῦ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· ἀφίσταται ὁ
somnus ab oculis meis, & corrui cor-
ὕπνος ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, καὶ ἐμπέπτωκα τῇ καρ-
de præ solicitudine. Et dixi corde, Vsq; ad quã
11 δίᾳ ἀπὸ τῆς μερίμνης. καὶ εἶπα τῇ καρδίᾳ, ἕως τίνος
tribulationẽ veni, & fluctum magnum in quo nunc sum,
θλίψεως ἦλθον καὶ κλύδωνος μεγάλου ἐν ᾧ νῦν εἰμι,
quoniã probus & dilectus fui in dominio
ὅτι χρηστὸς καὶ ἀγαπώμενος ἤμην ἐν τῇ ἐξουσίᾳ
meo. Nunc autẽ recordor malorum quę feci in
12 μου. νῦν δὲ μιμνήσκομαι τῶν κακῶν ὧν ἐποίησα ἐν
Hierusalem, & accepi omnia vasa aurea &
ἱερουσαλήμ, καὶ ἔλαβον πάντα τὰ σκεύη τὰ χρυσᾶ καὶ
argentea quæ in ea, & misi auferre
τὰ ἀργυρᾶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ ἐξαπέστειλα ἐξᾶραι
habitantes Iuda sine causa. Cognoui quod cau-
13 τοὺς κατοικοῦντας ἰούδα διακενῆς. ἔγνων ὅτι χά-
sa horum inuenerunt me mala hæc. Et ecce pe-
ριν τούτων εὗρόν με τὰ κακὰ ταῦτα. καὶ ἰδοὺ ἀπόλ-
reo tristitia magna in terra aliena. Et voca-
14 λυμαι λύπῃ μεγάλῃ ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ. καὶ ἐκά-
uit Philippum vnũ amicorũ suorum, & constituit
λεσε φίλιππον ἕνα τῶν φίλων αὐτοῦ, καὶ κατέστησεν
eum super omne regnum suum. Et dedit ei
15 αὐτὸν ἐπὶ πάσης τῆς βασιλείας αὐτοῦ. καὶ ἔδωκεν αὐτῷ
diadema & vestem suam & annulum, vt
τὸ διάδημα, καὶ τὴν στολὴν αὐτοῦ καὶ τὸν δακτύλιον τοῦ
reduceret Antiochum filium suum, & nutriret eum vt
ἀγαγεῖν ἀντίοχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἐκθρέψαι αὐτὸν τοῦ
regnaret. Et mortuus est illic Antiochus rex
16 βασιλεύειν. καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ ἀντίοχος ὁ βασι-
anno nono & quadragesimo & centesimo.
λεὺς ἔτους ἐνάτου καὶ τεσσαρακοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ.
Et cognouit Lysias quòd mortuus est rex, & con-
17 καὶ ἐπέγνω λυσίας ὅτι τέθνηκεν ὁ βασιλεύς, καὶ κα-
stituit vt regnaret, Antiochus filius eius pro eo,
τέστησε βασιλεύειν ἀντίοχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀντ' αὐτοῦ,
quẽ nutriuit iuniorem, & vocauit nomen eius Eu-
ὃν ἐξέθρεψε νεώτερον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐ-
pator. Et qui de arce erãt concludentes
18 πάτωρ. καὶ οἱ ἐκ τῆς ἄκρας ἦσαν συγκλείοντες τὸν
Israel in circuitu sanctorum, & quærentes mala
ἰσραὴλ κύκλῳ τῶν ἁγίων καὶ ζητοῦντες τὰ κακὰ
semper, & firmamentum gentibus. Et cogitauit Iudas
19 διὰ παντὸς καὶ στήριγμα τοῖς ἔθνεσι. καὶ ἐλογίσατο ἰούδας
disperdere eos: & congregauit vniuersum populum
ἐξᾶραι αὐτούς. καὶ ἐξεκκλησίασε πάντα τὸν λαὸν τοῦ
vt obsideret in eos. Et cõgregati sunt simul & ob-
20 περικαθίσαι ἐπ' αὐτούς. καὶ συνήχθησαν ἅμα, καὶ πε-
sederunt in eos anno quinquagesimo & centesimo,
ριεκάθισαν ἐπ' αὐτοὺς ἔτους πεντηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ,
& fecit cõtra eos balistas & machinas. Et
21 καὶ ἐποίησεν ἐπ' αὐτοὺς βελοστάσεις καὶ μηχανάς. καὶ
exierunt de eis de loco obsesso, & adhæserunt
ἐξῆλθον ἐξ αὐτῶν ἐκ τοῦ συγκλεισμοῦ, καὶ ἐκολλήθησαν
eis quidã ex impiis de Israel & abierunt
αὐτοῖς τινες τῶν ἀσεβῶν ἐξ ἰσραήλ, καὶ ἐπορεύθησαν
ad regem & dixerunt: Vsquequo nõ facies iu-
22 πρὸς τὸν βασιλέα καὶ εἶπον· ἕως πότε οὐ ποιήσῃ κρί-
dicium & vlcisceris fratres nostros? Nos decreui-
23 σιν, καὶ ἐκδικήσεις τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν; ἡμεῖς εὐδοκοῦ-
mus seruire patri tuo, & ambulare in his quæ ab
μεν δουλεύειν τῷ πατρί σου καὶ πορεύεσθαι τοῖς ὑπ'
eo dicebantur, & obedire præceptis
αὐτοῦ λεγομένοις καὶ κατακολουθεῖν τοῖς προστάγμασιν
eius. quoniã qui sũt populi huius, causa huius alienabatur
αὐτοῦ, ὅτι οἱ τοῦ λαοῦ τούτου, χάριν τούτου ἠλλοτριοῦντο

à nobis. Verùm qui inueniebantur ex nobis occide-
ἀφ' ἡμῶν· πλὴν ὅσοι εὑρίσκοντο ἀφ' ἡμῶν ἐθανατοῦν-
bantur, & possessiones nostræ diripiebantur. Et non contra
το, καὶ αἱ κληρονομίαι ἡμῶν διηρπάζοντο. 25 καὶ οὐκ ἐφ'
nos solùm extenderunt manum, sed & cōtra omnes
ἡμᾶς μόνον ἐξέτειναν χεῖρα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντα τὰ
terminos nostros. Et ecce castrametati sunt hodie cōtra
ὅρια αὐτῶν. 26 καὶ ἰδοὺ παρεμβεβλήκασι σήμερον ἐπὶ
arcem Hierusalem, vt capiant illam
τὴν ἄκραν ἱερουσαλὴμ, τοῦ καταλαβέσθαι αὐτήν
& sanctum, & Bethsuram munierunt. Et
καὶ τὸ ἁγίασμα, καὶ τὴν βαιθσοῦραν ὠχύρωσαν. 27 καὶ
si non præueneris eos velociter, maiora
ἐὰν μὴ προκαταλάβῃς αὐτοὺς διὰ τάχους, μείζονα
his facient, & non poteris obtinere eos.
τούτων ποιήσουσι, καὶ οὐ δυνήσῃ τοῦ κατασχεῖν αὐτῶν.
Et iratus est rex, quādo audiuit, & congregauit om-
28 καὶ ὠργίσθη ὁ βασιλεὺς, ὅτε ἤκουσε, καὶ συνήγαγε πάν-
nes amicos suos, principes exercitus sui &
τας τοὺς φίλους αὐτοῦ ἄρχοντας δυνάμεως αὐτοῦ καὶ
eos qui super equites. Et à regibus aliis &
τοὺς ἐπὶ τῶν ἡνιῶν. 29 καὶ ἀπὸ βασιλέων ἑτέρων καὶ
ab insulis maris venerunt ad eum exercitus
ἀπὸ νήσων θαλασσῶν ἦλθον πρὸς αὐτὸν δυνάμεις
conductitij. Et erat numerus exercituum eius
μισθωταί. 30 καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς τῶν δυνάμεων αὐτοῦ
centum millia peditum, & viginti millia e-
ἑκατὸν χιλιάδες τῶν πεζῶν, καὶ εἴκοσι χιλιάδες ἱπ-
quitum, & elephantes duo & triginta docti ad bel-
πων, καὶ ἐλέφαντες δύο καὶ τριάκοντα εἰδότες πόλε-
lum. Et venerunt per Idumæam, & applicue-
μον. 31 καὶ ἦλθοσαν διὰ τῆς ἰδουμαίας, καὶ παρενεβάλο-
runt ad Bethsuram, & pugnauerunt ad dies mul-
σαν ἐπὶ βαιθσοῦραν, καὶ ἐπολέμησαν ἐπὶ ἡμέρας πολ-
tos, & fecerunt machinas, & exierunt & combusserunt
λὰς, καὶ ἐποίησαν μηχανὰς, καὶ ἐξῆλθον καὶ ἐνεπύρισαν
eas in igne, & pugnauerunt fortiter. Et reces-
αὐτὰς ἐν πυρὶ, καὶ ἐπολέμησαν ἀνδρωδῶς. 32 καὶ ἀπῆ-
sit Iudas ab arce, & mouit castra in Beth-
ρεν ἰούδας ἀπὸ τῆς ἄκρας, καὶ παρενέβαλεν εἰς βαιθ-
zacharia contra castra regis.
ζαχαρία ἀπέναντι τῆς παρεμβολῆς τοῦ βασιλέως.
Et surrexit rex mane, & concitauit
33 καὶ ὤρθρισεν ὁ βασιλεὺς τὸ πρωῒ, καὶ ἀπῆρε τὴν
exercitum in impetu eius cōtra viam Beth-
παρεμβολὴν ἐν ὁρμήματι αὐτῆς κατὰ τὴν ὁδὸν βαιθ-
zacharia, & diuisi sunt exercitus in præ-
ζαχαρία, καὶ διεσκευάσθησαν αἱ δυνάμεις εἰς πόλε-
lium, & cecinerunt tubis. Et elephan-
μον, καὶ ἐσάλπισαν ταῖς σάλπιγξι. 34 καὶ τοῖς ἐλέφα-
tis ostenderunt sanguinē vuæ & mororum vt acuerent
σιν ἔδειξαν αἷμα σταφυλῆς καὶ μόρων τοῦ παραστῆσαι
eos in prælium. Et diuiserunt bestias in pha-
αὐτοὺς εἰς πόλεμον. 35 καὶ διεῖλον τὰ θηρία εἰς τὰς φά-
langes, & statuerunt cuilibet elephanti mille
λαγγας, καὶ παρέστησαν ἑκάστῳ ἐλέφαντι χιλίους
viros loricatos in loricis cōcatenatis & ga-
ἄνδρας τεθωρακισμένους ἐν ἁλυσιδωτοῖς, καὶ περικε-
leæ æreæ in capitibus eorum, & quingen-
φαλαῖαι χαλκαῖ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν, καὶ πεντα-
ti equites ordinati, cuilibet bestiæ ele-
κοσία ἵππος διατεταγμένη, ἑκάστῳ θηρίῳ ἐκλε-
cti. Hi ante tempus vbi erat bestia, e-
λεγμένη. 36 οὗτοι πρὸ καιροῦ οὗ ἐὰν ἦ τὸ θηρίον ἦ-
rant, & quocunq. ibat, ibant simul, non disce-
σαν, καὶ οὗ ἐὰν ἐπορεύετο, ἐπορεύοντο ἅμα, οὐκ ἀφί-
debant ab eo. Et turres ligneæ super ipsos muni-
σταντο ἀπ' αὐτοῦ. 37 καὶ πύργοι ξύλινοι ἐπ' αὐτοὺς ὀχυ-
tæ protegentes in qualibet bestia accinctæ super
ροὶ σκεπαζόμενοι ἐφ' ἑκάστου θηρίου ἐζωσμένοι ἐπ'

ea machinis: & super qualibet viri duo & trigin-
αὐτοῦ μηχαναῖς, καὶ ἐφ' ἑκάστου ἄνδρες δύο καὶ τριάκον-
ta pugnantes in eis, & Indus eius. Et
38 τα οἱ πολεμοῦντες ἐπ' αὐτοῖς, καὶ ὁ ἰνδὸς αὐτοῦ. καὶ τὸ
residuum hinc & inde cōstituerūt in duas partes
ἐπίλοιπον ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἔστησαν ἐπὶ τὰ δύο μέρη τῆς
castrorum concutientes & obturati in
39 παρεμβολῆς κατασείοντες καὶ καταφρασσόμενοι ἐν
vallibus. Vt autē fulsit Sol in
ταῖς φάραγξιν. ὡς δὲ ἔστιλβεν ὁ ἥλιος ἐπὶ τὰς
aureos clypeos, resplenduerunt mōtes ab eis. & re-
χρυσᾶς ἀσπίδας, ἔστιλβεν τὰ ὄρη ἀπ' αὐτῶν, καὶ κα-
fulserunt vt lampades ignis. Et extensa fuit pars
40 τηύγαζεν ὡς λαμπάδες πυρός. καὶ ἐξετάθη μέ-
quædā castrorum regis ad altos
ρος τι τῆς παρεμβολῆς τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ
montes & aliqui ad humilia; & ibant cautè
ὄρη, καὶ τινὲς ἐπὶ τὰ ταπεινά. καὶ ἤρχοντο ἀσφαλῶς
& ordinatè. Et commouebantur omnes audientes
41 καὶ τεταγμένως. καὶ ἐσαλεύοντο πάντες οἱ ἀκούοντες
vocem multitudinis eorum, & incessum multitudinis & col-
φωνῆς πλήθους αὐτῶν καὶ ὁδοιπορείας τοῦ πλήθους καὶ συγ-
lisionem armorum; erat enim exercitus magnus
κρουσμοῦ τῶν ὅπλων. ἦν γὰρ παρεμβολὴ μεγάλη
valde & fortis. Et appropinquauit Iudas & castra
42 σφόδρα, καὶ ἰσχυρά. καὶ ἤγγισεν ἰούδας καὶ ἡ παρεμβολὴ
illius in prœlium, & ceciderunt ab exercitu
αὐτοῦ εἰς παράταξιν, καὶ ἔπεσον ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς
regis sexcenti viri. Et vidit Eleazarus
43 τοῦ βασιλέως ἑξακόσιοι ἄνδρες. καὶ εἶδεν ἐλεάζαρος
(filius) Auaran vnā de bestiis loricatam loricis rega-
αὐαρὰν ἓν τῶν θηρίων τεθωρακισμένον θώραξι βασι-
libus, & erat supereminens omnes bestias, & visum est
λικοῖς, καὶ ἦν ὑπεράγον πάντα τὰ θηρία, καὶ ὤφθη
quòd in illa est rex. Et dedit se vt
ὅτι ἐν αὐτῷ ἐστὶν ὁ βασιλεύς. καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν τοῦ
liberaret populum suum, & acquireret sibi nomen
44 σῶσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ περιποιῆσαι ἑαυτῷ ὄνομα
æternum. Et irruit in eam audacter in medium
45 αἰώνιον. καὶ ἐπέδραμεν αὐτῷ θράσει εἰς μέσον
phalangis, & interficiebat à dextra & sinistra, & scis-
τῆς φάλαγγος, καὶ ἐθανάτου δεξιὰ καὶ εὐώνυμα, καὶ ἐσχί-
si sunt ab eo hinc & hinc. Et subiit sub
46 ζοντο ἀπ' αὐτοῦ ἔνθα καὶ ἔνθα. καὶ εἰσέδυ ὑπὸ τὸν
elephantem, & supposuit se ei, & occidit eum, & ce-
ἐλέφαντα, καὶ ὑπέθηκεν αὐτῷ, καὶ ἀνεῖλεν αὐτὸν, καὶ ἔπε-
cidit in terram super ipsum, & mortuus est illic.
σεν ἐπὶ τὴν γῆν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ.
Et viderunt fortitudinē regni & impetum
47 καὶ εἶδον τὴν ἰσχὺν τῆς βασιλείας καὶ τὸ ὅρμημα
exercituum, & declinauerunt ab eis. Qui autē de
48 τῶν δυνάμεων, καὶ ἐξέκλιναν ἀπ' αὐτῶν. οἱ δὲ ἐκ
castris regis ascenderunt in occur-
τῆς παρεμβολῆς τοῦ βασιλέως ἀνέβαινον εἰς συνάν-
sum eorum in Hierusalem: & castrametatus est rex
τησιν αὐτῶν εἰς ἱερουσαλὴμ, καὶ παρενέβαλεν ὁ βασι-
contra Iudæam & in mōtem Sion. Et fecit
49 λεὺς εἰς τὴν ἰουδαίαν καὶ εἰς τὸ ὄρος σιών. καὶ ἐποίησεν
pacem cum his qui de Bethsura: & exierunt de
εἰρήνην μετὰ τῶν ἐκ βαιθσούρων. καὶ ἐξῆλθον ἐκ
ciuitate, quoniā non erant eis illic alimenta, quia con-
τῆς πόλεως, ὅτι οὐκ ἦν αὐτοῖς ἐκεῖ διατροφὴ τοῦ συγ-
clusi erant in ea, quia sabbatum in terra. Et
50 κεκλεῖσθαι ἐν αὐτῇ, ὅτι σάββατον ἦν τῇ γῇ. καὶ
cepit rex Bethsuram, & consti-
κατελάβετο ὁ βασιλεὺς τὴν βαιθσοῦραν, καὶ ἐπέτα-
tuit ibi custodiam ad seruādū eam. Et posuit castra
51 ξεν ἐκεῖ φρουρὰν τηρεῖν αὐτήν. καὶ παρενέβαλεν
cōtra sanctuarium diebus multis, & statuit illic ba-
ἐπὶ τὸ ἁγίασμα ἡμέρας πολλὰς, καὶ ἔστησεν ἐκεῖ βε-

λοστά-

… & machinas, & iacula ignis, & tormēta ad iaciēdos lapides;
…στάσεις καὶ μηχανὰς καὶ πυρόβολα καὶ λιθόβολα,
& scorpiones ad iaciēda iacula, & fundas.
καὶ σκορπίδια εἰς τὸ βάλλεσθαι βέλη καὶ σφενδόνας.
Et fecerunt & ipsi machinas contra machinas illorum, & pugnauerunt dies multos.
52 καὶ ἐποίησαν καὶ αὐτοὶ μηχανὰς πρὸς τὰς μηχανὰς αὐτῶν, καὶ ἐπολέμησαν ἡμέρας πολλάς.
Cibi autē nō erāt in vasis; quia septimus annus erat. Et qui liberati fuerant in Iudæa de gentibus, comederant reliquias repositionis:
53 βρώματα δ' οὐκ ἦν ἐν τοῖς ἀγγείοις, διὰ τὸ ἕβδομον ἔτος εἶναι. καὶ οἱ ἀνασωζόμενοι εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν κατέφαγον τὸ ὑπόλειμμα τῆς παραθέσεως.
Et relicti fuerunt in sanctis viri pauci; quoniā obtinuerat eos fames, & dispersi sunt vnusquisque in locum suum.
54 καὶ ὑπελείφθησαν ἐν τοῖς ἁγίοις ἄνδρες ὀλίγοι, ὅτι κατεκράτησεν αὐτῶν ὁ λιμός, καὶ ἐσκορπίσθησαν ἕκαστος εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ.
Et audiuit Lysias quod Philippus, quē constituit rex Antiochus adhuc viuente illo nutrire Antiochum filium suum, vt regnaret: ille
55 καὶ ἤκουσε Λυσίας ὅτι Φίλιππος ὃν κατέστησεν ὁ βασιλεὺς Ἀντίοχος ἔτι ζῶντος αὐτοῦ ἐκθρέψαι Ἀντίοχον τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸ βασιλεῦσαι αὐτόν,
Reuersus est à Perside & Media, & exercitus qui iuerant regis cum illo, &
56 ἀπέστρεψεν ἀπὸ τῆς Περσίδος καὶ Μηδείας, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ πορευθεῖσαι τοῦ βασιλέως μετ' αὐτοῦ, καὶ
quòd quæreret assumere cum negotiis.
ὅτι ζητεῖ παραλαβεῖν μετὰ τῶν πραγμάτων.
Et festinauerunt & stimulabantur ex arce vt irent & dicerent ad regem & duces exercitus & viros:
57 καὶ κατέσπευδον καὶ ἐπενύσσοντο ἐκ τῆς ἄκρας, τοῦ ἀπελθεῖν καὶ εἰπεῖν πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῆς δυνάμεως καὶ τοὺς ἄνδρας.
Deficimus in dies, & cibus nobis paucus, & locus super quem castra ponimus est munitus, & incūbunt nobis (negotia) regni.
ἐκλείπομεν καθ' ἡμέραν, καὶ ἡ τροφὴ ἡμῖν ὀλίγη, καὶ ὁ τόπος οὗ παρεμβάλλομεν ἐστὶν ὀχυρός, καὶ ἐπίκειται ἡμῖν τὰ τῆς βασιλείας.
Nunc igitur demus dextras hominibus his, & faciamus cum illis pacem & cum omni gente eorum.
58 νῦν οὖν δῶμεν δεξιὰς τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, καὶ ποιήσωμεν μετ' αὐτῶν εἰρήνην καὶ μετὰ παντὸς ἔθνους αὐτῶν.
Et constituamus illis vt ambulent in legitimis suis, vt prius. Propter enim legitima sua quæ expulimus, irati sunt, & fecerunt hæc omnia.
59 καὶ στήσωμεν αὐτοῖς τοῦ πορεύεσθαι τοῖς νομίμοις αὐτῶν, ὡς τὸ πρότερον. χάριν γὰρ τῶν νομίμων αὐτῶν ὧν διεσκεδάσαμεν, ὠργίσθησαν καὶ ἐποίησαν ταῦτα πάντα.
Et placuit sermo in conspectu regis & principum: & misit ad eos pacem facere, & susceperunt.
60 καὶ ἤρεσεν ὁ λόγος ἐναντίον τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἀρχόντων, καὶ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς εἰρηνεῦσαι, καὶ ἐπεδέξαντο.
Et iurauit eis rex & principes, post hæc exierunt de munitione.
61 καὶ ὤμοσεν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ ἄρχοντες· ἐπὶ τούτοις ἐξῆλθον ἐκ τοῦ ὀχυρώματος.
Et rex intrauit in mōtem Sion, & vidit munitionem loci, & rupit iuramentum quod iurauit, & præcepit & destruxit murum in circuitu.
62 καὶ ὁ βασιλεὺς εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὄρος Σιών, καὶ εἶδε τὸ ὀχύρωμα τοῦ τόπου, καὶ ἠθέτησε τὸν ὁρκισμὸν ὃν ὤμοσε, καὶ ἐνετείλατο καὶ καθεῖλε τὸ τεῖχος κυκλόθεν.
Et abiit cum festinatione, & reuersus est in Antiochiam, & inuenit Philippum dominantem vrbi, & pugnauit contra illum, & occupauit ciuitatē vi.
63 καὶ ἀπῆρε κατὰ σπουδήν, καὶ ἀπέστρεψεν εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ εὗρε Φίλιππον κυριεύοντα τῆς πόλεως, καὶ ἐπολέμησε πρὸς αὐτόν, καὶ κατελάβετο τὴν πόλιν βίᾳ.

CAP. VII. ζ.

Anno vno & quinquagesimo, centesimo exiuit Demetrius (filius) Seleuci ex Roma, & ascendit cum viris paucis in ciuitatē maritimam, & regnauit illic.
1 Ἔτους ἑνὸς καὶ πεντηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ ἐξῆλθε Δημήτριος ὁ τοῦ Σελεύκου ἐκ Ῥώμης, καὶ ἀνέβη σὺν ἀνδράσιν ὀλίγοις εἰς πόλιν παραθαλασσίαν, καὶ ἐβασίλευσεν ἐκεῖ.
Et factū est postquā intrauit in domum regni patrum suorum, comprehenderunt exercitus Antiochum & Lysiam vt adducerent eos ei.
2 καὶ ἐγένετο ὡς εἰσεπορεύετο εἰς οἶκον βασιλείας πατέρων αὐτοῦ, συνέλαβον αἱ δυνάμεις τὸν Ἀντίοχον καὶ τὸν Λυσίαν ἀγαγεῖν αὐτοὺς αὐτῷ.
Et cognita est ei res, & dixit: Ne mihi ostendatis facies eorum.
3 καὶ ἐγνώσθη αὐτῷ τὸ πρᾶγμα, καὶ εἶπε, μή μοι δείξητε τὰ πρόσωπα αὐτῶν.
Et occiderunt eos exercitus, & sedit Demetrius in sede regni sui.
4 καὶ ἀπέκτειναν αὐτοὺς αἱ δυνάμεις, καὶ ἐκάθισε Δημήτριος ἐπὶ θρόνου βασιλείας αὐτοῦ.
Et venerūt ad eum omnes viri iniqui, & impij de Israel: & Alcimus dux erat eorum volens esse sacerdos.
5 καὶ ἦλθον πρὸς αὐτὸν πάντες ἄνδρες ἄνομοι καὶ ἀσεβεῖς ἐξ Ἰσραήλ, καὶ Ἄλκιμος ἡγεῖτο αὐτῶν βουλόμενος ἱερατεύειν.
Et accusauerunt populū apud regem dicentes: Perdidit Iudas & fratres eius omnes amicos tuos, & nos disperdiderunt de terra nostra.
6 καὶ κατηγόρησαν τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν βασιλέα λέγοντες, ἀπώλεσεν Ἰούδας καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ πάντας τοὺς φίλους σου, καὶ ἡμᾶς ἐσκόρπισεν ἀπὸ τῆς γῆς ἡμῶν.
Nunc igitur mitte virum cui credis: & vadens videat destructionem omnem quā fecit nobis & regioni regis, & puniat eos & omnes adiutores eorum.
7 νῦν οὖν ἀπόστειλον ἄνδρα ᾧ πιστεύεις, καὶ πορευθεὶς ἰδέτω τὴν ἐξολόθρευσιν πᾶσαν ἣν ἐποίησεν ἡμῖν καὶ ἡ χώρα τοῦ βασιλέως, καὶ κολασάτω αὐτοὺς καὶ πάντας τοὺς ἐπιβοηθοῦντας αὐτοῖς.
Et elegit rex Bacchidem amicum regis dominantem trans flumen & magnum in regno & fidelem regi, & misit eum,
8 καὶ ἐπέλεξεν ὁ βασιλεὺς τὸν Βακχίδην τὸν φίλον τοῦ βασιλέως κυριεύοντα ἐν τῷ πέραν τοῦ ποταμοῦ καὶ μέγαν ἐν τῇ βασιλείᾳ καὶ πιστὸν τῷ βασιλεῖ, καὶ ἀπέστειλεν αὐτόν,
& Alcimum impium, & statuit illi sacerdotium, & præcepit ei vt faceret vltionem in filiis Israel;
9 καὶ Ἄλκιμον τὸν ἀσεβῆ, καὶ ἔστησεν αὐτῷ τὴν ἱερωσύνην, καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ ποιῆσαι τὴν ἐκδίκησιν ἐν τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ.
Et abierunt, & venerunt cum potentia multa in terram Iuda, & miserunt nuncios ad Iudam & fratres eius verbis pacificis cum dolo.
10 καὶ ἀπῆλθον, καὶ ἦλθον μετὰ δυνάμεως πολλῆς εἰς γῆν Ἰούδα, καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸς Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ λόγοις εἰρηνικοῖς μετὰ δόλου.
Et non intenderunt sermonibus eorū, viderūt enim quòd venerūt cum exercitu multo.
11 καὶ οὐ προσέσχον τοῖς λόγοις αὐτῶν, εἶδον γὰρ ὅτι ἦλθον μετὰ δυνάμεως πολλῆς.
Et congregati sunt ad Alcimum & Bacchidem synagoga scribarum ad quærendum iusta.
12 καὶ ἐπισυνήχθησαν πρὸς Ἄλκιμον καὶ Βακχίδην συναγωγὴ γραμματέων ἐκζητῆσαι δίκαια.
Et primi Asidæi erāt in filiis Israel, & quærebant ab illis pacem.
13 καὶ πρῶτοι οἱ Ἀσιδαῖοι ἦσαν ἐν υἱοῖς Ἰσραήλ, καὶ ἐπεζήτουν παρ' αὐτῶν εἰρήνην.
Dixerūt enim: Homo sacerdos de semine Aaron venit cum exercitibus, & non iniuria afficiet nos.
14 εἶπον γάρ, ἄνθρωπος ἱερεὺς ἐκ σπέρματος Ἀαρὼν ἦλθεν ἐν ταῖς δυνάμεσι, καὶ οὐκ ἀδικήσει ἡμᾶς.
Et locutus est
15 καὶ ἐλάλησεν

cum eis verba pacifica, & iurauit eis, dicens:
μετ᾽ αὐτῶν λόγους εἰρηνικούς, καὶ ὤμοσεν αὐτοῖς λέγων·
Non quæremus vobis mala & amicis nostris.
οὐκ ἐκζητήσομεν ὑμῖν κακὰ καὶ τοῖς φίλοις ἡμῶν.
Et crediderunt ei, & acceperunt ex eis sexagin-
26 καὶ ἐνεπίστευσαν αὐτῷ· καὶ συνέλαβον ἐξ αὐτῶν ἑξήκον-
ta viros, & occidit eos in die vna secūdū
τα ἄνδρας, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ κατὰ
sermones quos scripsit. Carnes sanctorū tuorū & sāguines
17 τοὺς λόγους οὓς ἔγραψε. Σάρκας ὁσίων σου καὶ αἵματα
eorum effuderunt in circuitu Hierusalem, & non erat eis
αὐτῶν ἐξέχεαν κύκλῳ Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς
sepeliens. Et incubuit eis timor & tremor
18 ὁ θάπτων. καὶ ἐπέπεσεν αὐτῶν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος
in omnem populū; quoniā dixerūt: Nō est in eis veri-
ἐπὶ πάντα τὸν λαόν, ὅτι εἶπον, οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἀλή-
tas & iudicium: transgressi sunt enim constitutū & iusiuradū
θεια καὶ κρίσις· παρέβησαν γὰρ τὴν στάσιν καὶ τὸν ὅρκον
quod iurauerūt. Et recessit Bacchides à Hierusalem,
19 ὃν ὤμοσαν. καὶ ἀπῆρε Βακχίδης ἀπὸ Ἱερουσαλήμ,
& castrametatus est in Bezeth, & misit & comprehendit
καὶ παρενέβαλεν ἐν Βηζαιθ, καὶ ἀπέστειλε καὶ συνέλαβε
multos de his qui cum eo qui ad se fugerant vi-
πολλοὺς ἀπὸ τῶν μετ᾽ αὐτοῦ αὐτομολησάντων ἀν-
ris & quosdam ex populo, & mactauit eos in puteum
δρῶν καὶ τινὰς τοῦ λαοῦ, καὶ ἔθυσεν αὐτοὺς εἰς τὸ φρέαρ
magnum. Et commisit regionē Alcimo, &
20 τὸ μέγα. καὶ κατέστησε τὴν χώραν τῷ Ἀλκίμῳ, καὶ
reliquit cum eo exercitum vt auxiliaretur ei: &
ἀφῆκε μετ᾽ αὐτοῦ δύναμιν τοῦ βοηθεῖν αὐτῷ, καὶ
abiit Bacchides ad regem. Et satage-
21 ἀπῆλθε Βακχίδης πρὸς τὸν βασιλέα. καὶ ἠγωνί-
bat Alcimus circa principatum sacerdotij. Et congre-
22 σατο Ἄλκιμος περὶ τῆς ἀρχιερωσύνης. καὶ συνήχ-
gati sunt ad eum omnes turbantes populū
θησαν πρὸς αὐτὸν πάντες οἱ ταράσσοντες τὸν λαὸν
illorum, & obtinuerant terram Iuda, & fecerunt pla-
αὐτῶν, καὶ κατεκράτησαν γῆν Ἰούδα, καὶ ἐποίησε πλη-
gam magnam in Hierusalem. Et vidit Iudas om-
23 γὴν μεγάλην ἐν Ἱερουσαλήμ. καὶ εἶδεν Ἰούδας πᾶ-
ne malum quod fecit Alcimus & qui cum eo
σαν τὴν κακίαν ἣν ἐποίησεν Ἄλκιμος καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ
in filiis Israel plusquā gentes. Et exiuit in om-
24 ἐν υἱοῖς Ἰσραὴλ ὑπὲρ τὰ ἔθνη. καὶ ἐξῆλθεν εἰς πάν-
nes terminos Iudææ in circuitu, & fecit vltio-
τα τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας κυκλόθεν, καὶ ἐποίησεν ἐκδί-
nem in viris desertoribus, & cessaue-
κησιν ἐν τοῖς ἀνδράσι τοῖς αὐτομολήσασι, καὶ ἀνεστά-
runt ab eundo in regionem. Vt autē vidit
25 λησαν τοῦ πορεύεσθαι εἰς τὴν χώραν. ὡς δὲ εἶδεν
Alcimus quòd præualuit Iudas & qui cum eo, & cognouit
Ἄλκιμος ὅτι ἐνίσχυσεν Ἰούδας καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἔγνω
quòd nō potest sustinere eos, & reuersus est ad
ὅτι οὐ δύναται ὑποστῆναι αὐτούς, καὶ ἐπέστρεψε πρὸς τὸν
regem & accusauit eos malorum. Et mi-
26 βασιλέα καὶ κατηγόρησεν αὐτῶν πονηρά. καὶ ἀπέ-
sit rex Nicanorem vnum principum eius
στειλεν ὁ βασιλεὺς Νικάνορα ἕνα τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ
nobiliorum, & odio habentem, & inimicum Is-
τῶν ἐνδόξων, καὶ μισοῦντα καὶ ἐχθραίνοντα τῷ Ἰσ-
rael, & præcepit ei delere populū. Et ve-
27 ραήλ, καὶ ἐνετείλατο αὐτῷ ἐξᾶραι τὸν λαόν. καὶ ἦλ-
nit Nicanor in Hierusalem cum exercitu multo, & mi-
θε Νικάνωρ εἰς Ἱερουσαλὴμ δυνάμει πολλῇ, καὶ ἀπέ-
sit ad Iudam & fratres eius cum dolo
στειλε πρὸς Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ μετὰ δόλου
verbis pacificis, dicens: Non sit bellum inter
28 λόγοις εἰρηνικοῖς λέγων· μὴ ἔστω μάχη ἀναμέσον
me & vos. Veniam cum viris paucis, vt vestras
ἐμοῦ καὶ ὑμῶν. ἥξω ἐν ἀνδράσιν ὀλίγοις, ἵνα ὑμῶν

videā facies cum pace. Et venit ad Iu-
29 ἴδω τὰ πρόσωπα μετ᾽ εἰρήνης. καὶ ἦλθε πρὸς Ἰού-
dam, & salutauerunt se adinuicem pacifice, & ho-
δαν, καὶ ἠσπάσαντο ἀλλήλους εἰρηνικῶς, καὶ οἱ πολέ-
stes erant parati rapere Iudam. Et innotuit
30 μιοι ἦσαν ἕτοιμοι ἐξαρπάσαι τὸν Ἰούδαν. καὶ ἐγνώσθη
sermo Iudæ, quòd cum dolo venit ad eum:
ὁ λόγος τῷ Ἰούδᾳ, ὅτι μετὰ δόλου ἦλθεν ἐπ᾽ αὐτόν·
& timuit ab eo, & non voluit vltra videre
31 καὶ ἐπτοήθη ἀπ᾽ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠβουλήθη ἔτι ἰδεῖν τὸ
faciem eius. Et cognouit Nicanor, quòd reuelatum
πρόσωπον αὐτοῦ. καὶ ἔγνω Νικάνωρ, ὅτι ἀπεκαλύφ-
est consilium suum, & exiuit in occursum Iudæ
θη ἡ βουλὴ αὐτοῦ, καὶ ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰούδᾳ
iuxta Capharsarama. Et ceciderunt de (parte) Nica-
32 κατὰ Χαφαρσαραμά. καὶ ἔπεσον τῶν παρὰ Νικά-
noris ferè quingenti viri, & fugerunt in vr-
νορος ὡσεὶ πεντακόσιοι ἄνδρες, καὶ ἔφυγον εἰς τὴν πό-
bem Dauid. Et post verba hæc ascendit Ni-
33 λιν Δαυίδ. καὶ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἀνέβη Νι-
canor in mōtē Sion. Et exierunt de sacerdotib
κάνωρ εἰς τὸ ὄρος Σιών. καὶ ἐξῆλθον ἀπὸ τῶν ἱερέων
ex sanctis & à senioribus populi
ἐκ τῶν ἁγίων καὶ ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ
vt salutarent eum pacificè, & demōstrarēt ei
ἀσπάσασθαι αὐτὸν εἰρηνικῶς, καὶ δεῖξαι αὐτῷ τὴν
holocaustum quod offerebatur pro re-
ὁλοκαύτωσιν τὴν προσφερομένην ὑπὲρ τοῦ βασι-
ge. Et subsannauit eos, & derisit eos,
34 λέως. καὶ ἐμυκτήρισεν αὐτούς, καὶ κατεγέλασεν αὐτῶν,
& polluit eos, & locutus est superbè. Et iu-
35 καὶ ἐμίανεν αὐτούς, καὶ ἐλάλησεν ὑπερηφάνως. καὶ ὤμο-
rauit cum furore, dicens: Si non traditus fuerit Iudas &
σε μετὰ θυμοῦ λέγων· ἐὰν μὴ παραδοθῇ Ἰούδας καὶ
castra eius in manus meas nunc, & erit si
ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ εἰς χεῖράς μου τὸ νῦν, καὶ ἔσται ἐὰν
rediero in pace, comburam domum hanc. Et
ἐπιστρέψω ἐν εἰρήνῃ, ἐμπυριῶ τὸν οἶκον τοῦτον. καὶ
exiuit cum furore magno. Et intrauerunt sacer-
36 ἐξῆλθε μετὰ θυμοῦ μεγάλου. καὶ εἰσῆλθον οἱ ἱε-
dotes, & steterunt ante faciem altaris &
ρεῖς, καὶ ἔστησαν κατὰ πρόσωπον τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ
templi, & plorauerunt & dixerunt: Tu elegisti
37 ναοῦ, καὶ ἔκλαυσαν καὶ εἶπον· σὺ ἐξελέξω τὸν
domū hanc vt inuocaretur nomen tuū in ea, vt esset
οἶκον τοῦτον ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομά σου ἐπ᾽ αὐτοῦ, εἶναι
domus orationis & obsecrationis populo tuo. Fac
38 οἶκον προσευχῆς καὶ δεήσεως τῷ λαῷ σου. ποίησον
vindictam in homine hoc & in ca-
ἐκδίκησιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ καὶ ἐν τῇ παρ-
stris eius, & cadant in gladio. Recordare
εμβολῇ αὐτοῦ, καὶ πεσέτωσαν ἐν ῥομφαίᾳ. μνήσθη-
te blasphemiarum eorum, & non des eis man-
τι τῶν δυσφημιῶν αὐτῶν, καὶ μὴ δῷς αὐτοῖς μο-
sionem. Et exiuit Nicanor de Hierusalem, & castrame-
39 νήν. καὶ ἐξῆλθε Νικάνωρ ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ παρενέ-
tatus in Bethoron: & occurrit ei exercitus
βαλεν ἐν Βαιθωρῶν, καὶ συνήντησεν αὐτῷ δύναμις
Syriæ. Et Iudas castra posuit in Adasa cum tri-
40 Συρίας. καὶ Ἰούδας παρενέβαλεν ἐν Ἀδασὰ ἐν τρισ-
bus millibus virorum: & orauit Iudas, & dixit.
χιλίοις ἀνδράσι. καὶ προσηύξατο Ἰούδας καὶ εἶπε,
Qui à rege quādo blasphemauerunt, exi-
41 οἱ παρὰ τοῦ βασιλέως ὅτε ἐδυσφήμησαν, ἐξῆλ-
uit angelus tuus, & percussit in eis centum octo-
θεν ἄγγελός σου, καὶ ἐπάταξεν ἐν αὐτοῖς ἑκατὸν ὀγ-
gintaquinque millia. Sic contere
42 δοήκοντα πέντε χιλιάδας. οὕτω σύντριψον τὴν
exercitum hunc coram nobis hodie, &
παρεμβολὴν ταύτην ἐνώπιον ἡμῶν σήμερον, καὶ

γνώτωσ

cognoscant reliqui, quòd malè locuti sunt contra
γνώτωσαν οἱ ἐπίλοιποι, ὅτι κακῶς ἐλάλησεν ἐπὶ τὰ
sancta tua, & iudica eum secundum nequitiam eius. Et
ἅγιά σου, καὶ κρῖνον αὐτὸν κατὰ τὴν κακίαν αὐτοῦ. Καὶ 43
conuenerunt exercitus in prœlium tertia-
συνῆψαν αἱ παρεμβολαὶ εἰς πόλεμον τῇ τρισκαι-
decima mensis Adar, & contrita sunt ca-
δεκάτῃ τοῦ μηνὸς Ἀδάρ, καὶ συνετρίβη ἡ παρεμ-
stra Nicanoris, & cecidit ipse primus in
βολὴ Νικάνορος, καὶ ἔπεσεν αὐτὸς πρῶτος ἐν τῷ
prœlio. Vt autẽ vidit exercitus eius, quòd mor-
πολέμῳ. Ὡς δὲ εἶδεν ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ, ὅτι τέ- 44
tuus est Nicanor, proiicientes arma sua fugerunt.
θνηκε Νικάνωρ, ῥίψαντες τὰ ὅπλα αὐτῶν ἔφυγον.
Et persecuti sunt eos via diei vnius de Ada-
Καὶ κατεδίωκον αὐτοὺς ὁδὸν ἡμέρας μιᾶς ἀπὸ Ἀδα- 45
sa, vsquequo venitur ad Gazera, & cecinerunt post
σὰ ἕως τοῦ ἐλθεῖν εἰς Γάζηρα, καὶ ἐσάλπισαν ὀπίσω
eos tubis signorum. Et exie-
αὐτῶν ταῖς σάλπιγξι τῶν σημασιῶν. Καὶ ἐξῆλ- 46
runt de omnibus vicis Iudææ in circuitu, &
θον ἐκ πασῶν τῶν κωμῶν τῆς Ἰουδαίας κυκλόθεν, καὶ
persequebantur eos, & cõuertebantur hi ad eos,
ὑπερεκέρων αὐτούς, καὶ ἀνέστρεφον οὗτοι πρὸς τούτους,
& ceciderũt omnes gladio, & non relictus est
καὶ ἔπεσον πάντες ῥομφαίᾳ, καὶ οὐ κατελείφθη
ex illis vllus. Et acceperunt spolia &
ἐξ αὐτῶν οὐδὲ εἷς. Καὶ ἔλαβον τὰ σκῦλα καὶ 47
prædam, & caput Nicanoris ampu-
τὴν προνομὴν, καὶ τὴν κεφαλὴν Νικάνορος ἀφεῖ-
tauerũt, & dextram eius, quã extendit superbè;
λον καὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ἣν ἐξέτεινεν ὑπερηφάνως,
& tulerunt, & suspenderunt contra Hierusalem.
καὶ ἤνεγκαν, καὶ ἐξέτειναν παρὰ τὴν Ἱερουσαλήμ.
Et lætatus est populus valde, & egerunt
Καὶ εὐφράνθη ὁ λαὸς σφόδρα, καὶ ἤγαγον τὴν 48
diem illum diem lætitiæ magnæ.
ἡμέραν ἐκείνην ἡμέραν εὐφροσύνης μεγάλης.
Et statuerunt vt agerent singulis annis diem
Καὶ ἔστησαν τοῦ ἄγειν κατ᾽ ἐνιαυτὸν τὴν ἡμέραν 49
hanc tertiadecima Adar. Et siluit
ταύτην τῇ τρισκαιδεκάτῃ τοῦ Ἀδάρ. Καὶ ἡσύχασεν 50
terra Iuda dies paucos.
ἡ γῆ Ἰούδα ἡμέρας ὀλίγας.

CAP. VIII. η.

Et audiuit Iudas nomen Romanorum quòd
Καὶ ἤκουσεν Ἰούδας τὸ ὄνομα τῶν Ῥωμαίων ὅτι 1
sunt potentes fortitudine, & ipsi acquiescunt in omnibus
εἰσὶ δυνατοὶ ἰσχύϊ, καὶ αὐτοὶ εὐδοκοῦσιν ἐν πᾶσι τοῖς
propositis sibi: & quicumque accesserint ad eos,
προστιθεμένοις αὐτοῖς, καὶ ὅσοι ἂν προσέλθωσιν αὐτοῖς
statuunt cum eis amicitiam, & quòd sunt potentes viribus.
ἱστῶσιν αὐτοῖς φιλίαν, καὶ ὅτι εἰσὶ δυνατοὶ ἰσχύϊ.
Et narrauerunt ei prœlia illorum &
Καὶ διηγήσαντο αὐτῷ τοὺς πολέμους αὐτῶν καὶ τὰς 2
virtutes bonas quas faciunt in Galatia; & quòd
ἀνδραγαθίας ἃς ποιοῦσιν ἐν τοῖς Γαλάταις, καὶ ὅτι
obtinuerunt eos, & duxerunt eos sub
κατεκράτησαν αὐτῶν, καὶ ἤγαγον αὐτοὺς ὑπὸ
tributum. Et quæ fecerunt in prouincia Hispaniæ, vt
φόρον. Καὶ ὅσα ἐποίησαν ἐν χώρᾳ Ἱσπανίας, τοῦ 3
obtinerent metalla argenti & au-
κατακρατῆσαι τῶν μετάλλων τοῦ ἀργυρίου καὶ τοῦ χρυ-
ri quod illic. Et obtinuerunt locum omnem
σίου τοῦ ἐκεῖ. Καὶ κατεκράτησαν τοῦ τόπου παντὸς 4
consilio suo & patientia. Et locus erat
τῇ βουλῇ αὐτῶν καὶ τῇ μακροθυμίᾳ. Καὶ ὁ τόπος ἦν
longè distans ab illis valde & à re-
μακρὰν ἀπέχων ἀπ᾽ αὐτῶν σφόδρα, καὶ τῶν βα-
gibus qui venerant cõtra eos ab extremo terræ quoad
σιλέων τῶν ἐπελθόντων ἐπ᾽ αὐτοὺς ἀπ᾽ ἄκρου τῆς γῆς ἕως
contriuerunt eos. Et percusserunt in eis pla-
συνέτριψαν αὐτούς. Καὶ ἐπάταξεν ἐν αὐτοῖς πλη-
gam magnam, & reliqui dant eis tri-
γὴν μεγάλην, καὶ οἱ ἐπίλοιποι διδόασιν αὐτοῖς φό-
butũ quolibet anno. Et Philippum & Persea
ρον κατ᾽ ἐνιαυτόν. Καὶ τὸν Φίλιππον καὶ τὸν Περσέα 5
Cetorum regem & eos qui insurrexerũt cõtra eos, con-
Κιτιέων βασιλέα καὶ τοὺς ἐπηρμένους ἐπ᾽ αὐτοὺς συνέ-
triuerunt eos bello, & obtinuerunt eos. Et
τριψαν αὐτοὺς πολέμῳ, καὶ κατεκράτησαν αὐτῶν. Καὶ 6
Antiochum magnum regem Asiæ, qui iuit
Ἀντίοχον τὸν μέγαν βασιλέα τῆς Ἀσίας τὸν πορευθέντα
cõtra eos in pugnam habens centum viginti elephan-
ἐπ᾽ αὐτοὺς εἰς πόλεμον ἔχοντα ἑκατὸν εἴκοσι ἐλέφαν-
tes, & equitatum, & currus, & exercitum multum val-
τας καὶ ἵππον καὶ ἅρματα καὶ δύναμιν πολλὴν σφό-
de & contritus est ab eis. Et acceperũt eum
δρα, καὶ συνετρίβη ἀπ᾽ αὐτῶν. Καὶ ἔλαβον αὐτὸν 7
viuum, Et statuerũt eis dare eum, & qui re-
ζῶντα, καὶ ἔστησαν αὐτοῖς διδόναι αὐτόν τε καὶ τοὺς βα-
gnarent post eum tributum magnum, dare obsides
σιλεύοντας μετ᾽ αὐτὸν φόρον μέγαν, διδόναι ὅμηρα
& distinctionem, Et regionem Indicam; & Mediam, &
καὶ διαστολήν, καὶ χώραν τὴν Ἰνδικὴν καὶ Μηδείαν καὶ 8
Lydiam, & de optimis regionibus eorum, &
Λυδίαν, καὶ ἀπὸ τῶν καλλίστων χωρῶν αὐτῶν, καὶ
accipientes illas ab eo, dederunt eas Eumeni
λαβόντες αὐτὰς παρ᾽ αὐτοῦ ἔδωκαν αὐτὰς Εὐμένει τῷ
regi. Et quòd qui ex Hellade decreuerũt i-
βασιλεῖ. Καὶ ὅτι οἱ ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐβουλεύσαντο ἐλ- 9
re & tollere eos, & innotuit sermo eis.
θεῖν καὶ ἐξᾶραι αὐτούς, καὶ ἐγνώσθη ὁ λόγος αὐτοῖς.
Et miserunt cõtra illos ducem vnum, & pu-
Καὶ ἀπέστειλαν ἐπ᾽ αὐτοὺς στρατηγὸν ἕνα, καὶ ἐπο- 10
gnauerunt contra eos: & ceciderunt de eis vulnera-
λέμησε πρὸς αὐτούς. Καὶ ἔπεσον ἐξ αὐτῶν τραυμα-
ti multi: & captiuauerunt multos, mulie-
τίαι πολλοί. Καὶ ᾐχμαλώτευσε πολλούς, τὰς γυναῖ-
res eorum, & filios eorum, & diripuerunt
κας αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, καὶ προενόμευσε
eos, & obtinuerunt terrã eorum & de-
αὐτοῖς, καὶ κατεκράτησαν τῆς γῆς αὐτῶν, καὶ κα-
struxerũt arces eorum, & diripuerunt
θεῖλον τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν, καὶ προενόμευσαν
eos & seruos fecerunt eos vsq; in diem
αὐτούς, καὶ κατεδουλώσαντο αὐτοὺς ἕως τῆς ἡμέρας
hanc. & reliqua regna, Et in-
ταύτης, καὶ τὰς ἐπιλοίπους βασιλείας, καὶ τὰς νή- 11
sulas quæ vnquã restiterant eis, destruxerunt &
σους ὅσοι ποτὲ ἀντέστησαν αὐτοῖς, κατέφθειραν καὶ
in seruitutẽ redegerũt eos. Cum autẽ amicis suis
ἐδούλωσαν αὐτούς. Μετὰ δὲ τῶν φίλων αὐτῶν 12
& qui acquiescebant eis conseruauerũt eis
καὶ τῶν ἐπαναπαυομένων αὐτοῖς συνετήρησαν αὐτοῖς
amicitiam, & obtinuerunt regna quæ prope
φιλίαν, καὶ κατεκράτησαν τῶν βασιλειῶν τῶν ἐγγὺς
& quę longè: & quicũq; audierũt nomen eorum, ti-
καὶ τῶν μακράν, καὶ ὅσοι ἤκουσαν τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐφο-
mebant ab eis. Quos autẽ velint adiuuare &
βοῦντο ἀπ᾽ αὐτῶν. Ὅσοις δ᾽ ἂν βούλωνται βοηθεῖν καὶ 13
vt regnent, regnant. Quos autẽ velint, detur-
βασιλεύειν βασιλεύουσιν· οὓς δ᾽ ἂν βούλωνται, μεθι-
bant & exaltati sunt valde. Et in omnib.
στῶσι· καὶ ὑψώθησαν σφόδρα. Καὶ ἐν πᾶσι τού- 14
his non imposuit sibi vllus eorum diadema, & nõ ve-
τοις οὐκ ἐπέθετο οὐδεὶς αὐτῶν διάδημα, καὶ οὐ πε-
stierunt purpuram, vt magnificarentur in ea.
ριεβάλοντο πορφύραν, ὥστε ἁδρυνθῆναι ἐν αὐτῇ.

Et curiam fecerunt sibi, & quoti-
καὶ βουλευτήριον ἐποίησαν ἑαυτοῖς, καὶ καθ' ἡμέ- 15
die consulebant trecenti & viginti consultantes
ραν ἐβουλεύοντο τριακόσιοι καὶ εἴκοσι βουλευόμενοι
semper de multitudine vt gubernent eos.
διαπαντὸς περὶ τοῦ πλήθους τοῦ εὐκοσμεῖν αὐτούς.
Et credunt vni homini, vt imperet eis per singulos an-
16 καὶ πιστεύουσιν ἑνὶ ἀνθρώπῳ, ἄρχειν αὐτῶν κατ' ἐνιαυ-
nos, & dominetur totius terræ eorum & omnes au-
τόν, καὶ κυριεύειν πάσης τῆς γῆς αὐτῶν, καὶ πάντες ἀ-
diunt vnum, & non est inuidia neque zelus in il-
κούουσι τοῦ ἑνός, καὶ οὐκ ἔστι φθόνος οὐδὲ ζῆλος ἐν αὐ-
lis. Et elegit Iudas Eupolemum filiū Ioan-
τοῖς. καὶ ἐπελέξεν Ἰούδας τὸν Εὐπόλεμον υἱὸν Ἰωάν- 17
nis(filij) Accos, & Iasonem filium Eleazari, & mi-
νου τοῦ Ἀκκὼς καὶ Ἰάσωνα υἱὸν Ἐλεαζάρου, καὶ ἀπέστει-
sit eos ad Romam ad cōstituēdū cū illis amicitiam & socie-
λεν αὐτοὺς εἰς Ῥώμην στῆσαι αὐτοῖς φιλίαν καὶ συμ-
tatem, Et vt auferrent iugum ab eis, quoniā viderūt
μαχίαν, καὶ τοῦ ἆραι τὸν ζυγὸν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι εἶδον 18
regnum Græcorū in seruitutem redigentes Is-
τὴν βασιλείαν τῶν Ἑλλήνων καταδουλουμένους τὸν Ἰσ-
rael seruitio. Et abierunt ad Romam &
ραὴλ δουλείαν. καὶ ἐπορεύθησαν εἰς Ῥώμην, καὶ 19
via multa valde, & intrauerunt in sena-
ἡ ὁδὸς πολλὴ σφόδρα, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ βουλευτή-
tum, & responderunt & dixerunt: Iudas Mac-
ριον, καὶ ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον· Ἰούδας ὁ Μακ- 20
cabæus & fratres eius & multitudo Iu-
καβαῖος καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ τὸ πλῆθος τῶν Ἰου-
dæorum miserunt nos ad vos ad statuēdum vobiscū
δαίων ἀπέσταλκαν ἡμᾶς πρὸς ὑμᾶς στῆσαι μεθ' ὑμῶν
societatem & pacem, & ad conscribendum nos so-
συμμαχίαν καὶ εἰρήνην καὶ γραφῆναι ἡμᾶς συμ-
cios & amicos vestros. Et placuit sermo co-
μάχους καὶ φίλους ὑμῶν. καὶ ἤρεσεν ὁ λόγος ἐνώ- 21
ram eis. Et hoc rescriptum epistolæ
πιον αὐτῶν. καὶ τοῦτο τὸ ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς 22
quā rescripsit in tabulis æreis, & misit
ἧς ἀντέγραψαν ἐπὶ δέλτοις χαλκαῖς, καὶ ἀπέστειλεν
in Hierusalem vt esset apud eos illic memoriale pa-
εἰς Ἱερουσαλὴμ εἶναι παρ' αὐτοῖς ἐκεῖ μνημόσυνον εἰ-
cis & societatis. Bene sit Romanis &
ρήνης καὶ συμμαχίας. καλῶς γένοιτο Ῥωμαίοις καὶ 23
genti Iudæorum in mari & in terra in
τῷ ἔθνει Ἰουδαίων ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς εἰς
seculum: & gladius & hostis procul sit ab
τὸν αἰῶνα· καὶ ῥομφαία καὶ ἐχθρὸς μακρυνθείη ἀπ'
eis. Si autē institerit bellum in Roma priori
αὐτῶν. ἐὰν δὲ ἐνστῇ πόλεμος ἐν Ῥώμῃ προτέρᾳ 24
vel omnibus sociis eorum in omni ditione eorum.
ἢ πᾶσι τοῖς συμμάχοις αὐτῶν ἐν πάσῃ κυρείᾳ αὐτῶν·
Auxilium feret gens Iudæorum, vt tem-
συμμαχήσει τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων, ὡς ἂν ὁ και- 25
pus dictauerit eis corde pleno. Et
ρὸς ὑπογράφῃ αὐτοῖς καρδίᾳ πλήρει. καὶ τοῖς 26
præliantibus non dabunt, neque subministrabunt triticū, ar-
πολεμοῦσιν οὐ δώσουσιν, οὐδὲ ἐπαρκέσουσι σῖτον, ὅ-
ma, argentum, naues, vt visum est Romanis: &
πλα, ἀργύριον, πλοῖα, ὡς ἔδοξε Ῥωμαίοις· καὶ
custodient mandata eorum nihil accipientes.
φυλάξονται τὰ φυλάγματα αὐτῶν οὐθὲν λαβόντες.
Secūdū eidem autē si genti Iudæorum contigerit prius
κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ ἐὰν ἔθνει Ἰουδαίων συμβῇ προτέ- 27
bellum, auxilium ferent Romani ex animo
ροις πόλεμος, συμμαχήσουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ἐκ ψυχῆς
vt eis opportunitas dictauerit: Et adiuuantibus
ὡς ἂν αὐτοῖς ὁ καιρὸς ὑπογράφῃ· καὶ τοῖς συμμαχοῦσιν 28
nō dabitur triticū, arma, argentum, naues, vt placuit
οὐ δοθήσεται σῖτος, ὅπλα, ἀργύριον, πλοῖα ὡς ἔδοξε
Romæ, & custodient mandata hæc, & non
Ῥώμῃ, καὶ φυλάξονται τὰ φυλάγματα ταῦτα, καὶ οὐ
cum dolo. Secundū sermones hos statuerunt Romani
29 μετὰ δόλου. κατὰ τοὺς λόγους τούτους ἔστησαν Ῥωμαῖοι
cum populo Iudæorum. Si autē post verba hæc
30 τῷ δήμῳ τῶν Ἰουδαίων. ἐὰν δὲ μετὰ τοὺς λόγους τού-
consilium habuerint hi & hi addere vel detrahere,
τους βουλεύσωνται οὗτοι καὶ οὗτοι προσθεῖναι ἢ ἀφελεῖν,
facient ad libitum eorum. & quod addiderint vel
ποιήσονται ἐξ αἱρέσεως αὐτῶν· καὶ ὃ ἐὰν προσθῶσιν ἢ
demserint, erit ratum. Et de malis quæ rex
31 ἀφέλωσιν ἔσται κύρια. καὶ περὶ τῶν κακῶν ὧν ὁ βα-
Demetrius facit cōtra eos, scripsimus
σιλεὺς Δημήτριος συντελεῖται εἰς αὐτούς, ἐγράψαμεν
ei dicentes: Quid aggrauasti iugum tuum super
αὐτῷ λέγοντες· διατί ἐβάρυνας τὸν ζυγόν σου ἐπὶ
amicos nostros socios Iudæos, Si igitur
32 τοὺς φίλους ἡμῶν τοὺς συμμάχους Ἰουδαίους; ἐὰν οὖν
vltra adierint cōtra te, faciemus eis iudicium, & op-
ἔτι ἐντύχωσι κατὰ σοῦ, ποιήσομεν αὐτοῖς τὴν κρίσιν, καὶ πο-
pugnabimus te per mare & per terram.
λεμήσομέν σε διὰ τῆς θαλάσσης καὶ διὰ τῆς ξηρᾶς.

CAP. IX. θ'.

Et audiuit Demetrius quòd fecit Nicanor & ex-
1 Καὶ ἤκουσε Δημήτριος ὅτι ἐποίησε Νικάνωρ καὶ δυ-
ercitus eius bellum, & addidit Bacchidem
νάμεις αὐτοῦ πόλεμον, καὶ προσέθετο τὸν Βακχίδην
& Alcimum iterum mittere in terram Iuda,
καὶ τὸν Ἄλκιμον ἐκ δευτέρου ἀποστεῖλαι εἰς γῆν Ἰούδα,
& dextrum cornu cum eis. Et abierunt
2 καὶ τὸ δεξιὸν κέρας μετ' αὐτῶν. καὶ ἐπορεύθησαν
viam quæ in Galgala, & castrametati sunt in Mesa-
ὁδὸν τὴν εἰς Γάλγαλα, καὶ παρενέβαλον ἐπὶ Μεσα-
loth quæ in Arbelis: & acceperunt
λὼθ τὴν ἐν Ἀρβήλοις· καὶ προκατελάβοντο
eam, & peremerunt animas hominum multas, Et
3 αὐτήν, καὶ ἀπώλεσαν ψυχὰς ἀνθρώπων πολλάς, καὶ
mense primo anni secundi & quinqua-
τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ δευτέρου καὶ πεντη-
gesimi & centesimi castrametati sunt ad Hierusalem.
κοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ παρενέβαλον ἐπὶ Ἱερουσαλήμ.
Et surrexerunt & abierunt in Beream cum viginti
4 καὶ ἀπῆραν καὶ ἐπορεύθησαν εἰς Βέρεαν ἐν εἴκοσι
millibus virorum & duobus millibus equitum. Et Iudas
5 χιλιάσιν ἀνδρῶν καὶ δισχιλίᾳ ἵππῳ. καὶ Ἰούδας ἦν
posuerat castra in Eleasa, & tres mille viri ele-
παρεμβεβληκὼς ἐν Ἐλεάσα, καὶ τρισχίλιοι ἄνδρες ἐκ-
cti cum eo. Et viderūt multitudinē exer-
6 λεκτοὶ μετ' αὐτοῦ. καὶ εἶδον τὸ πλῆθος τῶν δυνά-
cituum quoniā multi sunt, & timuerunt valde, & subtra-
μεων ὅτι πολλοί εἰσι, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα, καὶ ἐξερ-
xerunt se multi de castris, nō relicti
ρύησαν πολλοὶ ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς, οὐ κατελείφθη-
sunt ex eis nisi octingenti viri. Et vidit
7 σαν ἐξ αὐτῶν ἀλλ' ἢ ὀκτακόσιοι ἄνδρες. καὶ εἶδεν
Iudas quòd defluerent castra sua, & bellum
Ἰούδας ὅτι ἀπερρύη ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ, καὶ ὁ πόλεμος
affligebat eum, & confractus est corde: quoniā non ha-
ἔθλιβεν αὐτόν, καὶ συνετρίβη τῇ καρδίᾳ, ὅτι οὐκ εἶ-
buit tempus vt congregaret eos. & dissolutus est. Et dixit
8 χε καιρὸν συναγαγεῖν αὐτούς, καὶ ἐξελύθη. καὶ εἶπε
relictis. Surgamus & ascendamus ad
τοῖς καταλειφθεῖσιν. ἀναστῶμεν καὶ ἀναβῶμεν ἐπὶ
contrarios nostros, si fortè poterimus debel-
τοὺς ὑπεναντίους ἡμῶν, ἐὰν ἄρα δυνώμεθα πολε-
lare eos. Et auertebant eum, dicentes: Non
9 μῆσαι αὐτούς. καὶ ἀπέστρεφον αὐτόν, λέγοντες· οὐ μὴ
poterimus; sed liberemus nostras animas.
δυνώμεθα, ἀλλ' ἢ σώζωμεν τὰς ἑαυτῶν ψυχάς.

τὸ νῦν

Et nunc reuertere, & fratres nostri defluxerunt, &
τὸ νῦν ἐπίστρεψον, καὶ οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν ἀπερρύησαν, καὶ
pugnabimus contra eos, nos autem pauci. Et di-
πολεμήσομεν πρὸς αὐτούς, ἡμεῖς δὲ ὀλίγοι. Καὶ εἶ-
xit Iudas: Non mihi sit res hæc, facere
10 πεν ἰούδας· μή μοι γένοιτο πρᾶγμα τοῦτο, ποιῆσαι
vt fugiamus ab eis: & appropinquauit tēpus nostrū & mo-
φυγεῖν ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἤγγικεν ὁ καιρὸς ἡμῶν καὶ ἀπο-
riamur fortiter propter fratres nostros, & non
θάνωμεν ἐν ἀνδρείᾳ χάριν τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ μὴ
relinquamus crimen gloriæ nostræ. Et mouit
11 καταλίπωμεν αἰτίαν τῇ δόξῃ ἡμῶν. καὶ ἀπῆρεν
exercitus de castris & steterunt in
ἡ δύναμις ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἔστησαν εἰς
occursum eis. & diuisus est equitatus in duas partes, &
συνάντησιν αὐτοῖς, καὶ ἐμερίσθη ἡ ἵππος δύο μέρη, καὶ
fundibularij & sagittarij præibant exer-
οἱ σφενδονῆται καὶ οἱ τοξόται προεπορεύοντο τῆς δυνά-
citum, & primi certatores omnes potentes.
μεως, καὶ οἱ πρωταγωνισταὶ πάντες οἱ δυνατοί.
Bacchides autem erat in dextro cornu, & appropinquauit
12 βακχίδης δὲ ἦν ἐν τῷ δεξιῷ κέρατι, καὶ ἤγγισεν ἡ
phalanx a duabus partibus, & cecinerunt tu-
φάλαγξ ἐκ τῶν δύο μερῶν καὶ ἐφώνουν ταῖς σάλπιγ-
bis. Et cecinerunt qui à (parte) Iudæ & ipsi tubis.
13 ξι. Καὶ ἐσάλπισαν οἱ παρὰ ἰούδα καὶ αὐτοὶ ταῖς σάλπιγξι,
& commota est terra à voce exercituum;
Καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ ἀπὸ τῆς φωνῆς τῶν παρεμβολῶν.
Et fuit prœlium commissum à manè vsque
Καὶ ἐγένετο ὁ πόλεμος συνημμένος ἀπὸ πρωΐθεν ἕως
ad vesperam. Et vidit Iudas quòd Bacchides & firma-
14 ἑσπέρας. καὶ εἶδεν ἰούδας ὅτι βακχίδης καὶ τὸ στερέω-
mentum exercitus in dextris, & conuenerunt cum eo
μα τῆς παρεμβολῆς ἐν τοῖς δεξιοῖς, καὶ συνῆλθον αὐτῷ
omnes animosi corde. Et confractum est
15 πάντες οἱ εὔψυχοι τῇ καρδίᾳ. καὶ συνετρίβη τὸ
dextrum cornu ab ipsis, & persecuti sunt post eos vsque
δεξιὸν κέρας ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἐδίωκον ὀπίσω αὐτῶν ἕως
ad Azoti montem. Et qui in sinistro cornu viderunt
16 ἀζώτου ὄρους. καὶ οἱ εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας εἶδον
quòd contritum est dextrum cornu & reuersi sunt secūdū
ὅτι συνετρίβη τὸ δεξιὸν κέρας, καὶ ἐπέστρεψαν κατὰ
pedes Iudæ, & eorum qui cū eo à tergo.
πόδας ἰούδου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἐκ τῶν ὄπισθεν.
Et ingrauatum est prælium, & ceciderunt vulnerati
17 καὶ ἐβαρύνθη ὁ πόλεμος, καὶ ἔπεσον τραυματίαι
multi ex his & ex his. Et Iudas ceci-
18 πολλοὶ ἐκ τούτων καὶ ἐκ τούτων. καὶ ἰούδας ἔπε-
dit, & reliqui fugerunt. Et tulerunt Ionathas & Si-
19 σε, καὶ οἱ λοιποὶ ἔφυγον. καὶ ἦραν ἰωνάθαν καὶ σί-
mon Iudam fratrem suum, & sepelierunt eum in
μων ἰούδαν τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν, καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐν
sepultura patrum eius in Modin. Et luxe-
20 τῷ τάφῳ τῶν πατέρων αὐτοῦ ἐν μωδεΐν. καὶ ἔκλαυ-
runt eum & planxerunt eum omnis Israel planctu
σαν αὐτὸν καὶ ἐκόψαντο αὐτὸν πᾶς ἰσραὴλ κοπετὸν
magno. & plorauerunt dies multos, & dixerunt: Quomodo
21 μέγαν· καὶ ἐπένθουν ἡμέρας πολλάς, καὶ εἶπον· πῶς
cecidit potens saluans Israel? Et reliqua
22 ἔπεσε δυνατὸς σώζων τὸν ἰσραήλ; καὶ τὰ περισσὰ τῶν
sermonum Iudæ & bellorum & facinorum
λόγων ἰούδα καὶ τῶν πολέμων καὶ τῶν ἀνδραγαθιῶν
quæ fecit, & magnitudinis eorum, non sunt
ὧν ἐποίησε καὶ τῆς μεγαλωσύνης αὐτῶν οὐ κατε-
scripta, multa enim erāt valde. Et factum est post
23 γράφη, πολλὰ γὰρ ἦν σφόδρα. καὶ ἐγένετο μετὰ τὴν
mortem Iudæ, emerserunt iniqui in omnibus ter-
τελευτὴν ἰούδα, ἐξέκυψαν οἱ ἄνομοι ἐν πᾶσι τοῖς ὁ-
minis Israel, & exorti sunt omnes operantes
ρίοις ἰσραήλ, καὶ ἀνέτειλαν πάντες οἱ ἐργαζόμενοι

iniquitatem. In diebus illis facta est fa-
24 τὴν ἀδικίαν. ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐγενήθη λι-
mes magna valde, & rebellauit regio cum
μὸς μέγας σφόδρα, καὶ ηὐτομόλησεν ἡ χώρα μετ'
ipsis. Et elegit Bacchides impios viros,
25 αὐτῶν. καὶ ἐξέλεξε βακχίδης τοὺς ἀσεβεῖς ἄνδρας,
& constituit eos dominos regionis. Et exquirebant
26 καὶ κατέστησεν αὐτοὺς κυρίους τῆς χώρας. καὶ ἐξεζήτουν
& scrutabantur amicos Iudæ, & duxerūt eos ad
καὶ ἐξηρεύνων τοὺς φίλους ἰούδα, καὶ ἦγον αὐτοὺς πρὸς
Bacchidem, & vindicabat in illos & illudebat eos.
βακχίδην, καὶ ἐξεδίκα αὐτούς, καὶ ἐνέπαιζεν αὐτοῖς.
Et facta est tribulatio magna in Israel, quæ non
27 καὶ ἐγένετο θλῖψις μεγάλη ἐν τῷ ἰσραήλ, ἥτις οὐκ
est facta à qua die nō est visus propheta eis. Et
28 ἐγένετο ἀφ' ἧς ἡμέρας οὐκ ὤφθη προφήτης αὐτοῖς. Καὶ
congregati sunt omnes amici Iudæ, & dixerunt Iona-
ἠθροίσθησαν πάντες οἱ φίλοι ἰούδα, καὶ εἶπον τῷ ἰωνά-
thæ: Ex quo frater tuus Iudas mortuus est,
29 θαν· ἀφ' οὗ ὁ ἀδελφός σου ἰούδας τετελεύτηκε·
& vir similis ei non est ad exeundū contra inimicos
καὶ ἀνὴρ ὅμοιος αὐτῷ οὐκ ἔστιν ἐξελθεῖν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς
& Bacchidem, & in inimicos gentis nostræ.
καὶ βακχίδην, καὶ ἐν τοῖς ἐχθραίνουσι τοῦ ἔθνους ἡμῶν.
Nūc itaque elegimus hodie vt sis pro eo
30 νῦν οὖν σὲ ἡρετισάμεθα σήμερον τοῦ εἶναι ἀντ' αὐτοῦ
nobis in principem & ducem, vt pugnes pu-
ἡμῖν εἰς ἄρχοντα καὶ ἡγούμενον τοῦ πολεμῆσαι τὸν πό-
gnam nostram. Et suscepit Ionathas in tem-
31 λεμον ἡμῶν. καὶ ἐπεδέξατο ἰωνάθαν ἐν τῷ και-
pore illo ducatum, & surrexit pro Iuda fra-
ρῷ ἐκείνῳ τὴν ἡγησιν, καὶ ἀνέστη ἀντὶ ἰούδα τοῦ ἀδελ-
tre suo. Et cognouit Bacchides, & quærebat eum
32 φοῦ αὐτοῦ. Καὶ ἔγνω βακχίδης καὶ ἐζήτει αὐτὸν
occidere. Et cognouit Ionathas & Simon fra-
33 ἀποκτεῖναι. καὶ ἔγνω ἰωνάθαν καὶ σίμων ὁ ἀδελ-
ter eius & omnes qui cum eo, & fugerunt in
φὸς αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἔφυγον εἰς τὴν
desertum Thecoe: & castrametati sunt ad aquam lacus
ἔρημον θεκωέ, καὶ παρενέβαλον ἐπὶ τὸ ὕδωρ λάκκου
Aphar. Et cognouit Bacchides die sab-
34 ἀσφάρ. Καὶ ἔγνω βακχίδης τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαβ-
batorum, & venit ipse & totus exercitus eius
βάτων, καὶ ἦλθεν αὐτὸς καὶ πᾶν τὸ στράτευμα αὐτοῦ
vltra Iordanem. Et misit fratrem suum
35 πέραν τοῦ ἰορδάνου. καὶ ἀπέστειλε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ
ducem turbæ, & rogauit Nabatæos
ἡγούμενον τοῦ ὄχλου, καὶ παρεκάλεσε τοὺς ναβαταίους
amicos eius vt commendarent illis apparatum eo-
φίλους αὐτοῦ παραθέσθαι αὐτοῖς τὴν ἀποσκευὴν αὐ-
rum multum. Et exierunt filii Ambri de Me-
36 τῶν τὴν πολλήν. καὶ ἐξῆλθον υἱοὶ ἀμβρὶ ἐκ μη-
daba, & comprehenderunt Ioannem & omnia quæ habuit
δαβά, καὶ συνέλαβον ἰωάννην καὶ πάντα ὅσα εἶχε,
& abierunt habentes. Post autē sermones hos
37 καὶ ἀπῆλθον ἔχοντες. μετὰ δὲ τοὺς λόγους τούτους
renunciauerunt Ionathæ & Simoni fratri eius,
ἀπήγγειλαν ἰωνάθαν καὶ σίμωνι τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ,
quòd filij Ambri faciunt nuptias magnas, & ducunt
ὅτι υἱοὶ ἀμβρὶ ποιοῦσι γάμον μέγαν, καὶ ἄγουσι
sponsam ex Nabadath filiam vnius ma-
τὴν νύμφην ἀπὸ ναβαδὰθ θυγατέρα ἑνὸς τῶν με-
gnorum principum Chanaan cum ambitione ma-
γάλων μεγιστάνων χαναὰν μετὰ παραπομπῆς με-
gna. Et recordati sunt Ioannem fratris sui,
38 γάλης. καὶ ἐμνήσθησαν ἰωάννου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν
& ascenderunt & absconditi sunt sub tegumento
καὶ ἀνέβησαν καὶ ἐκρύβησαν ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ
montis. Et leuauerunt oculos suos, & viderūt,
39 ὄρους. καὶ ἦραν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, καὶ εἶδον·

& ecce tumultus & apparatus multus, & sponsus exiuit
καὶ ἰδοὺ θροῦς καὶ ἀποσκευὴ πολλὴ, καὶ ὁ νυμφίος ἐξῆλθε
& amici eius & fratres eius in occursum
καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰς συνάντησιν
eorum cum tympanis & musicis & armis mul-
αὐτῶν μετὰ τυμπάνων καὶ μουσικῶν καὶ ὅπλων πολ-
tis. Et surrexerunt in eos de insidiis, &
λῶν. καὶ ἐξανέστησαν ἐπ' αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐνέδρου, καὶ 40
occiderunt eos: & ceciderũt vulnerati multi, &
ἀπέκτειναν αὐτοὺς, καὶ ἔπεσον τραυματίαι πολλοί, καὶ
reliqui fugerunt in montẽ, & acceperunt omnia
οἱ ἐπίλοιποι ἔφυγον εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἔλαβον πάντα τὰ
spolia eorum. Et conuersæ sunt nuptiæ in luctum, 41
σκῦλα αὐτῶν. καὶ μετεστράφη ὁ γάμος εἰς πένθος,
& vox musicorum ipsorum in luctum. Et vindicaue- 42
καὶ φωνὴ μουσικῶν αὐτῶν εἰς θρῆνον. καὶ ἐξεδίκη-
runt vindictam sanguinis fratris sui, & re-
σαν τὴν ἐκδίκησιν αἵματος ἀδελφοῦ αὐτῶν, καὶ ἀπε-
uersi sunt in oram Iordanis. Et audiuit Bacchi- 43
στράφησαν εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ἰορδάνου. καὶ ἤκουσε Βακχί-
des, & venit die sabbatorum vsque ad ri-
δης, καὶ ἦλθε τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἕως τῶν κρηπί-
pas Iordanis cum exercitu multo. Et dixit Iona- 44
δων τοῦ Ἰορδάνου ἐν δυνάμει πολλῇ. καὶ εἶπεν Ἰωνά-
thas suis; Surgamus nunc & pugnemus
θαν τοῖς παρ' αὐτοῦ, ἀναστῶμεν νῦν καὶ πολεμήσωμεν
pro animabus nostris: nõ enim est hodie vt heri &
ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, οὐ γάρ ἐστι σήμερον ὡς ἐχθὲς καὶ
nudiustertius. Ecce enim bellum ex aduerso 45
τρίτην ἡμέραν. ἰδοὺ γὰρ ὁ πόλεμος ἐξεναντίας ἡ-
nostrũ & post nos: at aqua Iordanis hinc
μῶν καὶ ἐξόπισθεν ἡμῶν. τὸ δὲ ὕδωρ τοῦ Ἰορδάνου ἔνθεν
& hinc, & palus & sylua non est locus ad declinandum.
καὶ ἔνθεν καὶ ἕλος καὶ δρυμός, οὐκ ἔστι τόπος τοῦ ἐκκλῖναι.
Nunc igitur clamate in cœlum, vt liberemini 46
νῦν οὖν κεκράξατε εἰς τὸν οὐρανὸν, ὅπως διασωθῆτε
de manu inimicorũ: & cõmissum est prœlium. Et exten-
χειρὸς ἐχθρῶν καὶ συνῆψεν ὁ πόλεμος. καὶ ἐξέτει-
dit Ionathas manum suam vt percuteret Bacchidem, 47
νεν Ἰωνάθαν τὴν χεῖρα αὐτοῦ πατάξαι τὸν Βακχίδην,
& declinauit ab eo in retro. Et insiluit
καὶ ἐξέκλινεν ἀπ' αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω. καὶ ἐνεπήδησεν 48
Ionathas & qui cum eo in Iordanem, & trans-
Ἰωνάθαν καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸν Ἰορδάνην, καὶ διεκο-
natauerunt ad vlteriorẽ partẽ, & nõ traiecerũt ad eos
λύμβησαν εἰς τὸ πέραν, καὶ οὐ διέβησαν ἐπ' αὐτοὺς τὸν
Iordanem. Et ceciderunt à Bacchidis (parte) die
Ἰορδάνην. καὶ ἔπεσον παρὰ Βακχίδου τῇ ἡμέρᾳ 49
illa ad mille viros. Et reuersus est in Hie-
ἐκείνῃ εἰς χιλίους ἄνδρας. καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἱε- 50
rusalem & ædificauit vrbes munitas in Iu-
ρουσαλὴμ, καὶ ᾠκοδόμησε πόλεις ὀχυρὰς ἐν τῇ Ἰου-
dæa, & munitionem quę in Hiericho & Bethel
δαίᾳ, καὶ τὸ ὀχύρωμα τὸ ἐν Ἱεριχὼ καὶ τὴν Βαιθήλ,
& Thamnata Pharathoni & Tepho in muris
καὶ τὴν Θαμνατὰ Φαραθωνὶ καὶ τὴν Τεφὼ ἐν τείχεσιν
excelsis & portis & vectibus. Et posuerũt custo-
ὑψηλοῖς καὶ πύλαις καὶ μοχλοῖς. καὶ ἔθετο φρου- 51
diam in eis vt inimicitias exercerent in Israel. Et mu-
ρὰν ἐν αὐτοῖς τοῦ ἐχθραίνειν τῷ Ἰσραήλ. καὶ ὠχύ- 52
niuit vrbem quæ in Bethsura, & Gazaram, &
ρωσε τὴν πόλιν τὴν ἐν Βαιθσούρᾳ καὶ Γάζαραν καὶ
arcem: & posuit in eis exercitus & appa-
τὴν ἄκραν καὶ ἔθετο ἐν αὐταῖς δυνάμεις καὶ παρα-
ratus escarum. Et accepit filios du-
θέσεις βρωμάτων. καὶ ἔλαβε τοὺς υἱοὺς τῶν ἡγου- 53
cum regionis obsides, & posuit eos in arce
μένων τῆς χώρας ὅμηρα, καὶ ἔθετο αὐτοὺς ἐν τῇ ἄκρᾳ
in Hierusalem in custodia. Et in anno tertio
ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐν φυλακῇ. καὶ ἐν ἔτει τρίτῳ 54

& quinquagesimo & centesimo mense secundo. præ-
καὶ πεντηκοστῷ καὶ ἑκατοστῷ μηνὶ τῷ δευτέρῳ, ἐπέ-
cepit Alcimus destruere murum aulæ sanctorũ
ταξεν Ἄλκιμος καθαιρεῖν τὸ τεῖχος τῆς αὐλῆς τῶν ἁγίων
interioris, & destruxit opera prophetarum, &
τῆς ἐσωτέρας, καὶ καθεῖλε τὰ ἔργα τῶν προφητῶν, καὶ
cœpit destruere. In tempore illo per-
55 ἐνήρξατο τοῦ καθαιρεῖν. ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐ-
cussus est Alcimus, & impedita sunt opera illius, & occlu-
πλήγη Ἄλκιμος, καὶ ἐνεποδίσθη τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ ἀπε-
sum est os eius, & dissolutus est, & non potuit
φράγη τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ παρελύθη, καὶ οὐκ ἠδύνατο
vltra loqui sermonẽ, & mandare de domo
ἔτι λαλῆσαι λόγον καὶ ἐντείλασθαι περὶ τοῦ οἴκου
sua. Et mortuus est Alcimus in tempore il-
56 αὐτοῦ. καὶ ἀπέθανεν Ἄλκιμος ἐν τῷ καιρῷ ἐκεί-
lo cum tormento magno. Et vidit Bacchides
57 νῳ μετὰ βασάνου μεγάλης. καὶ εἶδε Βακχίδης
quod mortuus est Alcimus, & reuersus est ad
ὅτι ἀπέθανεν Ἄλκιμος, καὶ ἀπέστρεψε πρὸς τὸν
regem, & siluit terra Iuda annos duos. Et
58 βασιλέα, καὶ ἡσύχασεν ἡ γῆ Ἰούδα ἔτη δύο. καὶ
cogitauerunt omnes iniqui dicentes; Ecce Io-
ἐβουλεύσαντο πάντες οἱ ἄνομοι λέγοντες· ἰδοὺ Ἰω-
nathas & qui apud illum in silentio habitant confi-
νάθαν καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ ἐν ἡσυχίᾳ κατοικοῦσι πεποι-
dentes: nunc igitur ducamus Bacchidem, & com-
θότες· νῦν οὖν ἄξωμεν τὸν Βακχίδην, καὶ συλ-
prehendet eos omnes in nocte vna. Et abeun-
λήψεται αὐτοὺς πάντας ἐν νυκτὶ μιᾷ. καὶ πορευ-
59 tes consuluerunt ei. Et abiit vt ve-
60 θέντες συνεβουλεύσαντο αὐτῷ. καὶ ἀπῆρε τοῦ ἐλ-
niret cum exercitu multo, & misit epi-
θεῖν μετὰ δυνάμεως πολλῆς, καὶ ἀπέστειλεν ἐπι-
stolas occultè omnib. sociis eius qui in
στολὰς λάθρα πᾶσι τοῖς συμμάχοις αὐτοῦ τοῖς ἐν τῇ
Iudæa, vt comprehendant Ionathan & eos qui cum
Ἰουδαίᾳ, ὅπως συλλάβωσι τὸν Ἰωνάθαν καὶ τοὺς μετ'
eo, & non potuerunt; quia innotuit illis consilium eo-
αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἐδύναντο, ὅτι ἐγνώσθη αὐτοῖς ἡ βουλὴ αὐ-
rum. Et apprehenderunt de viris re-
61 τῶν. καὶ συνελάβοντο ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν τῆς χώ-
gionis principum malitiæ quinquaginta viros,
ρας τῶν ἀρχηγῶν τῆς κακίας πεντήκοντα ἄνδρας,
& occiderunt eos. Et secessit Ionathas
62 καὶ ἀπέκτειναν αὐτούς. καὶ ἐξεχώρησεν Ἰωνάθαν
& Simon, & qui cum eo in Bethbasem quæ in
καὶ Σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ εἰς Βαιθβασὶ τὴν ἐν τῇ
deserto, & ædificauit quæ destructa erant eius, &
ἐρήμῳ, καὶ ᾠκοδόμησε τὰ καθῃρημένα αὐτῆς, καὶ
firmauit eam. Et cognouit Bacchides, & congre-
63 ἐστερέωσεν αὐτήν. καὶ ἔγνω Βακχίδης καὶ συνή-
gauit omnem multitudinem suã, & his qui erant de Iudæa
γαγε πᾶν τὸ πλῆθος αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἐκ τῆς Ἰουδαίας
denunciauit. Et veniens posuit castra super Bethba-
64 παρήγγειλε. καὶ ἐλθὼν παρενέβαλεν ἐπὶ Βαιθβα-
sem, & oppugnauit eam dies multos, & fe-
σὶ καὶ ἐπολέμησεν αὐτὴν ἡμέρας πολλάς, καὶ ἐποίη-
cit machinas. Et reliquit Ionathas Simonem
65 σε μηχανάς. καὶ ἀπέλιπεν Ἰωνάθαν Σίμωνα τὸν
fratrem suum in ciuitate, & exiuit in
ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν
regionem, & venit numerans. Et percussit Odo-
66 χώραν, καὶ ἦλθεν ἐν ἀριθμῷ. καὶ ἐπάταξεν Ὀδο-
mira & fratres eius & filios Phasiron
μηρὰ καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ καὶ τοὺς υἱοὺς Φασιρὼν
in tabernaculo ipsorum, & incepit percutere, &
ἐν τῷ σκηνώματι αὐτῶν, καὶ ἤρξατο τύπτειν, καὶ
ascendit cum exercitibus. Et Simon & qui cum
67 ἀνέβαινεν ἐν ταῖς δυνάμεσι. καὶ Σίμων καὶ οἱ μετ'
αὐτοῦ

eo exierunt de vrbe, & combusserunt ma-
αὐτοῦ ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐνεπύρισε τὰς μη-
chinas. Et pugnauerunt contra Bacchidem &
χανάς. καὶ ἐπολέμησαν πρὸς τὸν Βακχίδην, καὶ &
contritus est ab eis, & afflixerunt eum valde:
συνετρίβη ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἔθλιβον αὐτὸν σφόδρα,
quoniā fuit consilium eius & exitus eius vanus. Et
ὅτι ἦν ἡ βουλὴ αὐτοῦ καὶ ἡ ἔφοδος αὐτοῦ κενή. καὶ 69
irati sunt furore viris iniquis qui con-
ὠργίσθησαν θυμῷ τοῖς ἀνδράσι τοῖς ἀνόμοις τοῖς συμ-
suluerunt ei venire in regionem & occide-
βουλεύσασιν αὐτῷ ἐλθεῖν εἰς τὴν χώραν, καὶ ἀπέκτει-
runt ex eis multos & cogitauit vt veniret in
ναν ἐξ αὐτῶν πολλούς, καὶ ἐβουλεύσατο τοῦ ἐλθεῖν εἰς
terram eorum. Et cognouit Ionathas, & misit
τὴν γῆν αὐτοῦ. καὶ ἐπέγνω Ἰωνάθαν, καὶ ἀπέστειλε 70
ad eum legatos vt componerent cum illo pa-
πρὸς αὐτὸν πρέσβεις τοῦ συνθέσθαι πρὸς αὐτὸν εἰ-
cem & redderet illis captiuos.
ρήνην καὶ ἀποδοῦναι αὐτοῖς τὴν αἰχμαλωσίαν.
Et accepit libenter & fecit iuxta verba eius, &
καὶ ἀπεδέξατο, καὶ ἐποίησε κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ 71
iurauit ei non quæsiturum ei malum omnibus
ὤμοσεν αὐτῷ μὴ ἐκζητῆσαι αὐτῷ κακὸν πάσας τὰς
diebus vitæ suæ. Et reddidit ei cap-
ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ. καὶ ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν αἰχ- 72
tiuitatem quam prædatus erat prius de terra
μαλωσίαν ἣν ᾐχμαλώτευσε τὸ πρότερον ἐκ γῆς
Iuda, & reuersus abiit in terram suam, &
Ἰούδα, καὶ ἀποστρέψας ἀπῆλθεν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ, καὶ
non addidit vltra venire ad terminos eorum. Et cessa-
οὐ προσέθετο ἔτι ἐλθεῖν εἰς τὰ ὅρια αὐτῶν. καὶ κατέ- 73
uit gladius ex Israel: & habitauit Ionathas
παυσε ῥομφαία ἐξ Ἰσραήλ· καὶ ᾤκησεν Ἰωνάθαν
in Machmas, & cœpit Ionathas iudicare populum, &
ἐν Μαχμάς, καὶ ἤρξατο Ἰωνάθαν κρίνειν τὸν λαόν, καὶ
exterminauit impios de Israel.
ἠφάνισε τοὺς ἀσεβεῖς ἐξ Ἰσραήλ.

CAP. X.

Et in anno sexagesimo & centesimo, ascendit Alexan-
Καὶ ἐν ἔτει ἑξηκοστῷ καὶ ἑκατοστῷ, ἀνέβη Ἀλέξαν- 1
der (filius) Antiochi Nobilis: & occupauit
δρος ὁ τοῦ Ἀντιόχου ὁ Ἐπιφανής· καὶ κατελάβετο
Ptolemaida, & susceperunt eum, & regna-
Πτολεμαΐδα, καὶ ἐπεδέξαντο αὐτόν, καὶ ἐβασίλευ-
uit illic. Et audiuit Demetrius rex, &
σεν ἐκεῖ. καὶ ἤκουσε Δημήτριος ὁ βασιλεύς, καὶ 2
congregauit exercitus multos valde, & ex-
συνήγαγε δυνάμεις πολλὰς σφόδρα, καὶ ἐξῆλ-
iit in occursum ei in bellum. Et mi-
θεν εἰς συνάντησιν αὐτῷ εἰς πόλεμον. καὶ ἀπέστει- 3
sit Demetrius ad Ionathan epistolas verbis pa-
λε Δημήτριος πρὸς Ἰωνάθαν ἐπιστολὰς λόγοις εἰ-
cificis, vt magnificaret eum: Dixit enim, Præuenia-
ρηνικοῖς, ὥστε μεγαλῦναι αὐτόν· εἶπε γάρ, Προφθά- 4
mus pacem ponere cum eis, antequam ponat i-
σωμεν τοῦ εἰρήνην θεῖναι μετ' αὐτῶν, πρὶν ἢ θεῖναι αὐ-
pse cum Alexandro contra nos. Recordabitur enim
τὸν μετ' Ἀλεξάνδρου καθ' ἡμῶν. μνησθήσεται γὰρ 5
omnium malorum, quæ fecimus contra ipsum
πάντων τῶν κακῶν ὧν συνετελέσαμεν πρὸς αὐτὸν
& in fratres eius & contra gentem eius.
καὶ εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ἔθνος αὐτοῦ.
Et dedit ei potestatem congregandi exercitus,
καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν συναγαγεῖν δυνάμεις, 6
& præparandi arma, & vt esset ipse so-
καὶ κατασκευάζειν ὅπλα, καὶ εἶναι αὐτὸν σύμμα-
cius eius: & obsides qui in arce dixit vt red-
χον αὐτοῦ· καὶ τὰ ὅμηρα τὰ ἐν τῇ ἄκρᾳ εἶπε παραδο-
derentur ei. Et venit Ionathas in Hierusalem,
θῆναι αὐτῷ. καὶ ἦλθεν Ἰωνάθαν εἰς Ἱερουσαλήμ, 7
& legit epistolas in aures omnis populi
καὶ ἀνέγνω τὰς ἐπιστολὰς εἰς τὰ ὦτα παντὸς τοῦ λαοῦ
& eorū qui de arce. Et timuerunt timore ma-
καὶ τῶν ἐκ τῆς ἄκρας. καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέ- 8
gno quādo audierunt quòd dedit ei rex pote-
γαν ὅτε ἤκουσαν ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς ἐξου-
statem congregandi exercitus. Et tradiderunt qui
σίαν συναγαγεῖν δυνάμεις. καὶ παρέδωκαν οἱ 9
de arce Ionathæ obsides, & reddidit
ἐκ τῆς ἄκρας Ἰωνάθαν τὰ ὅμηρα, καὶ ἀπέδωκεν
eos parentibus eorum. Et habitauit Ionathas in
αὐτοὺς τοῖς γονεῦσιν αὐτῶν. καὶ ᾤκησεν Ἰωνάθαν ἐν 10
Hierusalem; & cœpit ædificare & innouare ci-
Ἱερουσαλήμ, καὶ ἤρξατο οἰκοδομεῖν καὶ καινίζειν τὴν πό-
uitatem. Et dixit ad facientes opera vt ædifica-
λιν. καὶ εἶπε πρὸς τοὺς ποιοῦντας τὰ ἔργα οἰκοδο- 11
rent muros & montē Sion in circuitu ex lapidibus qua-
μεῖν τὰ τείχη καὶ τὸ ὄρος Σιὼν κυκλόθεν ἐκ λίθων τε-
dratis in munitionem: & fecerunt sic. Et fuge-
τραγώνων εἰς ὀχύρωσιν, καὶ ἐποίησαν οὕτως. καὶ ἔφυ- 12
runt alienigenæ qui erant in munitionibus quas
γον οἱ ἀλλογενεῖς οἱ ὄντες ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν οἷς
ædificauit Bacchides. Et reliquit quilibet
ᾠκοδόμησε Βακχίδης. καὶ κατέλιπεν ἕκαστος τὸν 13
locum suum, & abiit in terram suam. Cæterum
τόπον αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ. πλὴν 14
in Bethsuris relicti sunt quidam ex his qui dereli-
ἐν Βαιθσούροις κατελείφθησάν τινες τῶν καταλι-
querant legem, & præcepta, erat enim e-
πόντων τὸν νόμον, καὶ τὰ προστάγματα, ἦν γὰρ αὐ-
is refugium. Et audiuit Alexander
τοῖς φυγαδευτήριον. καὶ ἤκουσεν Ἀλέξανδρος ὁ 15
rex promissa quæ misit Demetrius
βασιλεὺς τὰς ἐπαγγελίας ὅσας ἀπέστειλε Δημήτριος
Ionathæ, & narrauerunt ei prœlia &
τῷ Ἰωνάθαν, καὶ διηγήσαντο αὐτῷ τοὺς πολέμους καὶ
facinora quæ fecit ipse & fra-
τὰς ἀνδραγαθίας ἃς ἐποίησεν αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελ-
tres eius, & labores quos habuerunt: & dixit:
φοὶ αὐτοῦ, καὶ τοὺς κόπους οὓς ἔσχον· καὶ εἶπε·
Nunquid inueniemus virum talem vnum? & nunc facie-
μὴ εὑρήσομεν ἄνδρα τοιοῦτον ἕνα; καὶ νῦν ποιή- 16
mus eum amicum & socium nostrum. Et
σομεν αὐτὸν φίλον καὶ σύμμαχον ἡμῶν. καὶ 17
scripsit epistolas & misit ei iuxta
ἔγραψεν ἐπιστολὰς καὶ ἀπέστειλεν αὐτῷ κατὰ τοὺς
verba hæc dicens: Rex Alexander
λόγους τούτους λέγων· Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος 18
fratri Ionathæ gaudere. Audiuimus de
τῷ ἀδελφῷ Ἰωνάθαν χαίρειν. ἀκηκόαμεν περὶ 19
te quòd vir potens fortitudine & aptus es vt
σοῦ ὅτι ἀνὴρ δυνατὸς ἰσχύϊ καὶ ἐπιτήδειος εἶ τοῦ
sis nobis amicus. Et nunc constituimus te ho-
εἶναι ἡμῖν φίλος. καὶ νῦν καθεστάκαμέν σε σήμε- 20
die summum sacerdotē gentis tuæ, & amicum regis
ρον ἀρχιερέα τοῦ ἔθνους σου, καὶ φίλον βασιλέως
vocari, & misit ei purpuram & co-
καλεῖσθαι, καὶ ἀπέστειλεν αὐτῷ πορφύραν καὶ στέ-
ronam auream, & vt sapias quæ nostra sūt, & vt ser-
φανον χρυσοῦν, καὶ φρονεῖν τὰ ἡμῶν καὶ συντη-
ues amicitiam erga nos. Et induit se Iona-
ρεῖν φιλίαν πρὸς ἡμᾶς. καὶ ἐνεδύσατο Ἰωνά- 21
thas sanctam vestem septimo mense, anno sexagesi-
θαν τὴν ἁγίαν στολὴν τῷ ἑβδόμῳ μηνὶ ἔτους ἑξηκο-
mo & centesimo in festo scenopegiæ: & congrega-
στοῦ καὶ ἑκατοστοῦ ἐν ἑορτῇ σκηνοπηγίας· καὶ συνήγα-
uit exercitus, & præparauit arma multa. Et
γε δυνάμεις, καὶ κατεσκεύασεν ὅπλα πολλά. καὶ 22

audiuit Demetrius sermones hos, & tristatus est, &
ἤκουσε δημήτριος τοὺς λόγους τούτους, καὶ ἐλυπήθη, καὶ
dixit: Quid hoc fecimus, quia præuenit nos
εἶπε· τί τοῦτο ἐποιήσαμεν ὅτι προέφθακεν ἡμᾶς 23
Alexander vt amicitiam constitueret cum Iudæis in
ὁ ἀλέξανδρος τοῦ φιλίαν καταθέσθαι τοῖς ἰουδαίοις εἰς
munimen? Scribam eis & ego verba exhorta-
στήριγμα. γράψω αὐτοῖς κἀγὼ λόγους παρακλή- 24
tionis & altitudinis & donorum, vt sint mecum in
σεως καὶ ὕψους καὶ δομάτων, ὅπως ὦσι σὺν ἐμοὶ εἰς
auxilium. Et misit epistolam eis iuxta verba hæc:
βοήθειαν. καὶ ἀπέστειλεν αὐτοῖς κατὰ τοὺς λόγους τού- 25
Rex Demetrius genti Iudæorum gaudere.
τους· βασιλεὺς δημήτριος τῷ ἔθνει ἰουδαίων χαίρειν.
Quoniam conseruastis ad nos pacta, &
ἐπεὶ συνετηρήσατε τὰς πρὸς ἡμᾶς συνθήκας, καὶ 26
permansistis in amicitia nostra, & non accessistis ad
ἐνεμείνατε τῇ φιλίᾳ ἡμῶν καὶ οὐ προσεχωρήσατε
inimicos nostros, audiuimus & gauisi sumus. Et nunc
τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, ἠκούσαμεν καὶ ἐχάρημεν. καὶ νῦν 27
perseuerate adhuc conseruare erga nos fidem, &
ἐμμείνατε ἔτι τοῦ συντηρῆσαι πρὸς ἡμᾶς πίστιν, καὶ
retribuemus vobis bona pro his quæ facitis
ἀνταποδώσομεν ὑμῖν ἀγαθὰ, ἀνθ' ὧν ποιεῖτε μεθ'
nobiscum. Et remittemus vobis remissiones multas, &
ἡμῶν. καὶ ἀφήσομεν ὑμῖν ἀφέματα πολλὰ, καὶ 28
dabimus vobis dona. Et nunc absoluo vos,
δώσομεν ὑμῖν δόματα. καὶ νῦν ἀπολύω ὑμᾶς, 29
& remitto vobis omnes Iudæos à tributis
καὶ ἀφίημι ὑμῖν πάντας τοὺς ἰουδαίους ἀπὸ τῶν φόρων
& pretio salis, & de coronis, & pro
καὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἁλός, καὶ ἀπὸ τῶν στεφάνων, καὶ ἀντὶ
tertia parte seminis, Et pro dimidia parte fru-
τοῦ τρίτου τῆς σπορᾶς, καὶ ἀντὶ τοῦ ἡμίσους τοῦ καρ- 30
ctus lignei quod incumbit mihi accipere, dimit-
ποῦ τοῦ ξυλίνου τοῦ ἐπιβάλλοντός μοι λαβεῖν, ἀφίη-
to à die hodierna & deinceps accipere de
μι ἀπὸ τῆς σήμερον καὶ ἐπέκεινα τοῦ λαβεῖν ἀπὸ τῆς
terra Iuda, & de tribus ciuitatibus additis
γῆς ἰούδα, καὶ ἀπὸ τῶν τριῶν νομῶν τῶν προστιθεμένων
illi ex Samaria & Galilæa, & ex
αὐτῇ ἀπὸ τῆς σαμαρείτιδος καὶ γαλιλαίας, καὶ ἀπὸ
hodierna die, & in sempiternum tempus.
τῆς σήμερον ἡμέρας καὶ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον.
Et Hierusalem sit sancta & libera, & fines
καὶ ἱερουσαλὴμ ἤτω ἁγία καὶ ἀφειμένη καὶ τὰ ὅρια 31
eius, & decimæ & tributa. Remitto & pote-
αὐτῆς, καὶ δέκαται καὶ τὰ τέλη. ἀφίημι καὶ τὴν ἐξου- 32
statem arcis quæ est in Hierusalem, & do principi sacerdotum,
σίαν τῆς ἄκρας τῆς ἐν ἱερουσαλὴμ, καὶ δίδωμι τῷ ἀρχιερεῖ,
vt constituat in ea viros quoscunque elege-
ὅπως ἂν καταστήσῃ ἐν αὐτῇ ἄνδρας οὓς ἂν ἐκλέξη-
rit ipse ad custodiendam ipsam: Et omnem animam
ται αὐτὸς τοῦ φυλάσσειν αὐτήν. καὶ πᾶσαν ψυχὴν 33
Iudæorum captiuatam à terra Iuda in
ἰουδαίων τὴν αἰχμαλωτισθεῖσαν ἀπὸ γῆς ἰούδα εἰς
omni regno meo remitto liberam gratis.
πᾶσαν βασιλείαν μου ἀφίημι ἐλευθέραν δωρεάν.
Et omnes remittant tributa & iumentorum suo-
καὶ πάντες ἀφιέτωσαν τοὺς φόρους καὶ κτηνῶν αὐ-
rum: & omnia festa & sabbata & neomeniæ,
τῶν, καὶ πᾶσαι ἑορταὶ καὶ τὰ σάββατα καὶ νουμηνίαι, 34
& dies decreti, & tres dies ante fe-
καὶ ἡμέραι ἀποδεδειγμέναι, καὶ τρεῖς ἡμέραι πρὸ ἑορ-
stum, & tres dies post festum sint omnes
τῆς καὶ τρεῖς ἡμέραι μετὰ ἑορτὴν, ἔστωσαν πᾶσαι αἱ
dies immunitatis & remissionis omnibus Iudæis qui
ἡμέραι ἀτελείας καὶ ἀφέσεως πᾶσι τοῖς ἰουδαίοις τοῖς
sunt in regno meo. Et non habebit potestatem
οὖσιν ἐν τῇ βασιλείᾳ μου. καὶ οὐχ ἕξει ἐξουσίαν 35
vllus agere & fatigare aliquem eorum de
οὐδεὶς πράσσειν καὶ παρενοχλεῖν τινα αὐτῶν περὶ
omni re. Et ascribantur ex
36 παντὸς πράγματος. καὶ προσγραφήτωσαν τῶν
Iudæis in exercitus regis ad tri-
ἰουδαίων εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ βασιλέως εἰς τριά-
ginta millia virorum, & dabuntur eis munera vt
κοντα χιλιάδας ἀνδρῶν, καὶ δοθήσεται αὐτοῖς ξένια ὡς
oportet omnibus exercitibus regis. Et
37 καθήκει πάσαις ταῖς δυνάμεσι τοῦ βασιλέως. καὶ
ordinabuntur ex eis in munitionibus ne-
κατασταθήσεται ἐξ αὐτῶν ἐν τοῖς ὀχυρώμασι τοῦ βα-
gis magnis, & ex his constituetur
σιλέως τοῖς μεγάλοις, καὶ ἐκ τούτων κατασταθήσεται
super negotia regni existentia ad fidem, & qui
ἐπὶ χρειῶν τῆς βασιλείας τῶν οὐσῶν εἰς πίστιν, καὶ οἱ
super ea & principes sint de ipsis, &
ἐπ' αὐτῶν καὶ οἱ ἄρχοντες ἔστωσαν ἐξ αὐτῶν, καὶ
ambulent in legibus suis, sicut & præce-
πορευέσθωσαν τοῖς νόμοις αὐτῶν, καθὰ καὶ προσέ-
pit rex in terra Iuda. Et tres ciui-
38 ταξεν ὁ βασιλεὺς ἐν γῇ ἰούδα. καὶ τοὺς τρεῖς νο-
tates additas Iudææ ex regione
μοὺς τοὺς προστεθέντας τῇ ἰουδαίᾳ ἀπὸ τῆς χώρας
Samariæ, addat Iudææ ad compu-
σαμαρείας, προστεθήτω τῇ ἰουδαίᾳ πρὸς τὸ λογι-
tationem vt sint sub vno, vt non obediant a-
σθῆναι τοῦ γενέσθαι ἐφ' ἑνὸς, τοῦ μὴ ὑπακοῦσαι ἄλ-
lij potestati, nisi summi sacerdotis. Ptolemaida
39 λης ἐξουσίας, ἀλλ' ἢ τοῦ ἀρχιερέως. πτολεμαΐδα
& terminos eius dedi dono san-
καὶ τὴν προσκυροῦσαν αὐτῇ δέδωκα δόμα τοῖς ἁ-
ctis qui in Hierusalem, in necessarium
γίοις τοῖς ἐν ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν προσήκουσαν
sumptum sanctis. Et ego do singulis annis
40 δαπάνην τοῖς ἁγίοις. κἀγὼ δίδωμι κατ' ἐνιαυτὸν
quindecim millia siclorum argenti de ratio-
δεκαπέντε χιλιάδας σίκλων ἀργυρίου ἀπὸ τῶν λό-
nibus regis à locis attinentibus.
γων τοῦ βασιλέως ἀπὸ τῶν τόπων τῶν ἀνηκόντων.
Et omne quod reliquum est quod non reddiderant de
41 καὶ πᾶν τὸ πλεονάζον ὃ οὐκ ἀπεδίδοσαν ἀπὸ τῶν
negotiis, vt in primis annis, ex nunc dabunt
χρειῶν, ὡς ἐν τοῖς πρώτοις ἔτεσιν, ἀπὸ τοῦ νῦν δώσουσιν
in opera domus. Et super hæc quinque millia
42 εἰς τὰ ἔργα τοῦ οἴκου. καὶ ἐπὶ τούτοις πεντακισχιλίους
siclos argenti, quos accipiebant de negotiis,
σίκλους ἀργυρίου οὓς ἀνελάμβανον ἀπὸ τῶν χρειῶν
vt in primis annis sancti de ratione
ὡς ἐν τοῖς πρώτοις ἔτεσι τοῦ ἁγίου ἀπὸ τοῦ λόγου
singulis annis: & hæc remittuntur: quia pertinent ea
κατ' ἐνιαυτὸν, καὶ ταῦτα ἀφίεται διὰ τὸ ἀνήκειν αὐτὰ
ad sacerdotes qui ministrant. Et quicunque fugerint
τοῖς ἱερεῦσι τοῖς λειτουργοῦσι. καὶ ὅσοι ἐὰν φύγωσιν
43 in templum quod in Hierosolymis, & in omnibus finibus
εἰς τὸ ἱερὸν τὸ ἐν ἱεροσολύμοις καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις
eius, debentes regalia & omne negotium, di-
αὐτοῦ, ὀφείλοντες βασιλικὰ καὶ πᾶν πρᾶγμα, ἀπο-
mittantur, & vniuersa quæ sunt eis in re-
λυέσθωσαν, καὶ πάντα ὅσα ἐστὶν αὐτοῖς ἐν τῇ βασι-
gno meo: & vt ædificentur & renouen-
44 λείᾳ μου. καὶ τοῦ οἰκοδομηθῆναι καὶ τοῦ ἐπικαινι-
tur opera sanctorum, & sumptus dabitur
σθῆναι τὰ ἔργα τῶν ἁγίων, καὶ ἡ δαπάνη δοθήσεται
de ratione regis, Et vt extruantur
45 ἐκ τοῦ λόγου τοῦ βασιλέως. καὶ τοῦ οἰκοδομηθῆναι
muri Hierusalem, & muniant in circuitu, &
τὰ τείχη ἱερουσαλὴμ καὶ ὀχυρῶσαι κυκλόθεν, καὶ
sumptus dabitur de ratione regis,
ἡ δαπάνη δοθήσεται ἐκ τοῦ λόγου τοῦ βασιλέως,
καὶ τοῦ

& vt construantur muri qui in Iudæa.
καὶ τοῦ οἰκοδομηθῆναι τὰ τείχη τὰ ἐν τῇ ἰουδαίᾳ.
Vt autem audiuit Ionathas & populus sermones
ὡς δὲ ἤκουσεν ἰωνάθαν καὶ ὁ λαὸς τοὺς λόγους 46
istos, non crediderunt illis, neque receperunt;
τούτους, οὐκ ἐπίστευσαν αὐτοῖς, οὐδὲ ἐπεδέξαντο,
quia recordati sunt malitiæ magnæ quam fe-
ὅτι ἐπεμνήσθησαν τῆς κακίας τῆς μεγάλης ἧς ἐποίη-
cit in Israel, & tribulauit eos valde. Et com-
σεν ἐν ἰσραήλ, καὶ ἔθλιψεν αὐτοὺς σφόδρα. καὶ εὐ- 47
placuit in Alexandro; quoniam ipse fuit eis prin-
δόκησεν ἐν ἀλεξάνδρῳ, ὅτι αὐτὸς ἐγένετο αὐτοῖς ἀρχη-
ceps sermonum pacificorum, & auxilium ferebant ipsi omnibus
γὸς λόγων εἰρηνικῶν, καὶ συνεμάχουν αὐτῷ πάσας
diebus. Et congregauit Alexander rex
τὰς ἡμέρας. καὶ συνήγαγεν ἀλέξανδρος ὁ βασι- 48
exercitus magnos, & castrametatus est contra
λεὺς δυνάμεις μεγάλας, καὶ παρενέβαλεν ἐξεναντίας
Demetrium. Et commiserunt prœlium duo reges,
δημητρίου. καὶ συνῆψαν πόλεμον οἱ δύο βασιλεῖς 49
& fugit exercitus Alexandri, & persecutus est
καὶ ἔφυγεν ἡ παρεμβολὴ ἀλεξάνδρου, καὶ ἐδίωξεν
eum Demetrius, & præualuit contra eos. Et for-
αὐτὸν ὁ δημήτριος, καὶ ἴσχυσεν ἐπ' αὐτούς. καὶ ἐστε- 50
tificauit prœlium valde, donec occidit Sol; & ceci-
ρέωσε τὸν πόλεμον σφόδρα ἕως ἔδυ ὁ ἥλιος, καὶ ἔπε-
dit Demetrius in die illa. Et mi-
σεν ὁ δημήτριος ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. καὶ ἀπέ- 51
sit Alexander ad Ptolemæum regem Æ-
στειλεν ἀλέξανδρος πρὸς πτολεμαῖον βασιλέα αἰ-
gypti legatos secundum verba hæc dicens: Quoniam
γύπτου πρέσβεις κατὰ τοὺς λόγους τούτους λέγων· Ἐπεὶ 52
regressus sum in terram regni mei; & sedi in
ἀνέστρεψα εἰς γῆν βασιλείας μου, καὶ ἐκάθισα ἐπὶ
thronis patrum meorum, & obtinui prin-
θρόνων πατέρων μου, καὶ ἐκράτησα τῆς ἀρ-
cipatum, & contriui Demetrium, & obti-
χῆς, καὶ συνέτριψα τὸν δημήτριον, καὶ ἐπεκρά-
nui regionem nostram. Et commisi contra eum pu-
τησα τῆς χώρας ἡμῶν, καὶ συνῆψα πρὸς αὐτὸν μά- 53
gnam, & contritus est ipse & castra eius
χην, καὶ συνετρίβη αὐτὸς καὶ ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ
à nobis, & sedimus in sede regni
ὑφ' ἡμῶν, καὶ ἐκαθίσαμεν ἐπὶ θρόνου βασιλείας
eius: Et nunc statuamus inter nos amicitiam,
αὐτοῦ. καὶ νῦν στήσωμεν πρὸς ἑαυτοὺς φιλίαν, 54
& nunc da mihi filiam tuam in vxorem,
καὶ νῦν δός μοι τὴν θυγατέρα σου εἰς γυναῖκα,
& gener ero tibi, & dabo tibi dona, &
καὶ ἐπιγαμβρεύσω σοι, καὶ δώσω σοι δόματα, καὶ
ipsi digna te. Et respondit Ptolemæus rex
αὐτῇ ἄξιά σου. καὶ ἀπεκρίθη πτολεμαῖος ὁ βασι- 55
dicens: Bona dies in qua reuersus es ad terram
λεὺς λέγων· ἀγαθὴ ἡμέρα ἐν ᾗ ἀνέστρεψας εἰς γῆν
patrum tuorum; & sedisti in sedibus regni
πατέρων σου, καὶ ἐκάθισας ἐπὶ θρόνων βασιλείας
eorum. Et nunc faciam tibi quæ scripsisti, sed occur-
αὐτῶν. καὶ νῦν ποιήσω σοι ἃ ἔγραψας, ἀλλ' ἀπάν- 56
re in Ptolemaidem, vt videamus nos inuicem, & ero
τησον εἰς πτολεμαΐδα, ὅπως ἴδωμεν ἀλλήλους, καὶ ἐπι-
socer tibi sicut dixisti. Et exiuit Ptole-
γαμβρεύσω σοι καθὼς εἴρηκας. καὶ ἐξῆλθε πτολε- 57
mæus ex Ægypto ipse & Cleopatra filia
μαῖος ἐξ αἰγύπτου αὐτὸς καὶ κλεοπάτρα ἡ θυγάτηρ
eius: & venerunt in Ptolemaidem anno secundo &
αὐτοῦ καὶ ἦλθον εἰς πτολεμαΐδα ἔτους δευτέρου καὶ
sexagesimo & centesimo. Et occurrit ei A-
ἑξηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ. καὶ ἀπήντησεν αὐτῷ ἀ- 58
lexander rex, & dedit ei Cleopa-
λέξανδρος ὁ βασιλεύς, καὶ ἐξέδοτο αὐτῷ κλεοπά-

tram filiam suam, & fecit nuptias e-
τραν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, καὶ ἐποίησε τὸν γάμον αὐ-
ius in Ptolemaide, sicut reges in gloria ma-
τῆς ἐν πτολεμαΐδι, καθὼς οἱ βασιλεῖς ἐν δόξῃ με-
gna. Et scripsit rex Alexander Ionathæ,
59 γάλῃ. καὶ ἔγραψεν ὁ βασιλεὺς ἀλέξανδρος ἰωνάθῃ,
vt veniret in occursum ei. Et abiit cum gloria
60 ἐλθεῖν εἰς συνάντησιν αὐτῷ. καὶ ἐπορεύθη μετὰ δόξης
in Ptolemaidem, & occurrit duobus regibus,
εἰς πτολεμαΐδα, καὶ ἀπήντησε τοῖς δυσὶ βασιλεῦσι,
& dedit eis argentum & aurum & amicis eorum
καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ἀργύριον καὶ χρυσίον καὶ τοῖς φίλοις αὐτῶν
& dona multa, & inuenit gratiam coram eis. Et con-
61 καὶ δόματα πολλά, καὶ εὗρε χάριν ἐναντίον αὐτῶν. καὶ ἐπι-
uenerunt aduersus eum viri pestilentes ex Israel, vi-
συνήχθησαν ἐπ' αὐτὸν ἄνδρες λοιμοὶ ἐξ ἰσραὴλ ἄν-
ri iniqui ad interpellandū aduersus eū, & non intendit
δρες παράνομοι ἐντυχεῖν κατ' αὐτοῦ, καὶ οὐ προσέσχεν
eis rex. Et iussit rex, & expo-
62 αὐτοῖς ὁ βασιλεύς. καὶ προσέταξεν ὁ βασιλεύς, καὶ ἐξέ-
liauerunt Ionathan vestibus suis, & induerunt eum pur-
δυσαν ἰωνάθαν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν πορ-
pura, & fecerunt ita. Et fecit sedere eum rex
63 φύραν, καὶ ἐποίησαν οὕτως. καὶ ἐκάθισεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς
secum, & dixit principibus suis, Exite cum
μετ' αὐτοῦ, καὶ εἶπε τοῖς ἄρχουσιν αὐτοῦ· ἐξέλθετε μετ'
eo in medium ciuitatis, & prædicate vt nullus
αὐτοῦ εἰς μέσον τῆς πόλεως, καὶ κηρύξατε τοῦ μηδένα
interpellet aduersus eum de vllo negotio: &
ἐντυγχάνειν κατ' αὐτοῦ περὶ μηδενὸς πράγματος, καὶ
nullus ei molestus sit de omni ratione. Et
64 μηδεὶς αὐτῷ παρενοχλείτω περὶ παντὸς λόγου. καὶ
factum est vt viderunt qui interpellabant gloriam eius, vt
ἐγένετο ὡς εἶδον οἱ ἐντυγχάνοντες τὴν δόξαν αὐτοῦ κα-
prædicauerunt, & opertum eum purpura, &
θὼς ἐκήρυξαν, καὶ περιβεβλημένον αὐτὸν πορφύραν, καὶ
fugerunt omnes. Et glorificauit eum rex, &
65 ἔφυγον πάντες. καὶ ἐδόξασεν αὐτὸν ὁ βασιλεύς, καὶ
scripsit eum inter primos amicos, & posuit eum du-
ἔγραψεν αὐτὸν τῶν πρώτων φίλων, καὶ ἔθετο αὐτὸν στρα-
cem & participem principatus. Et reuersus est Ionathas in
66 τηγὸν καὶ μεριδάρχην. καὶ ἐπέστρεψεν ἰωνάθαν εἰς
Hierusalem cum pace & lætitia. Et in
67 ἱερουσαλὴμ μετ' εἰρήνης καὶ εὐφροσύνης. καὶ ἐν
anno quinto & sexagesimo & centesimo venit Deme-
ἔτει πέμπτῳ καὶ ἑξηκοστῷ καὶ ἑκατοστῷ ἦλθε δημή-
trius filius Demetrij de Creta in terram
τριος ὁ υἱὸς δημητρίου ἐκ κρήτης εἰς τὴν γῆν τῶν
patrum suorum. Et audiuit Alexander
68 πατέρων αὐτοῦ. καὶ ἤκουσεν ἀλέξανδρος ὁ βα-
rex, & tristatus est valde, & reuersus est in
σιλεύς, καὶ ἐλυπήθη σφόδρα, καὶ ἀπέστρεψεν εἰς
Antiochiam. Et constituit Demetrius Apollo-
69 ἀντιόχειαν. καὶ κατέστησε δημήτριος ἀπολλώ-
nium qui erat super Cœlen Syriæ, & congregauit exer-
νιον τὸν ὄντα ἐπὶ κοίλης συρίας, καὶ συνήγαγε δύ-
citum magnum, & posuit castra in Iamnia: &
ναμιν μεγάλην, καὶ παρενέβαλεν ἐν ἰαμνείᾳ. καὶ
misit ad Ionathan summū sacerdotem dicens: Tu
70 ἀπέστειλε πρὸς ἰωνάθαν τὸν ἀρχιερέα λέγων· σὺ
solissimus extolleris contra nos, ego autem factus sum in de-
μονώτατος ἐπαίρῃ ἐφ' ἡμᾶς, ἐγὼ δὲ ἐγενήθην εἰς κα-
risum & in opprobrium propter te. & quoquod potestatem exerces
ταγέλωτα καὶ εἰς ὀνειδισμὸν διὰ σέ. καὶ διατί σὺ ἐξουσιάζῃ
aduersus nos in montibus. Nunc igitur si confidis in
71 ἐφ' ἡμᾶς ἐν τοῖς ὄρεσι. νῦν οὖν εἰ πέποιθας ἐπὶ ταῖς
exercitibus tuis, descende ad nos in campum,
δυνάμεσί σου, κατάβηθι πρὸς ἡμᾶς εἰς τὸ πεδίον,
& comparemur ad inuicem illic; quia mecum est exer-
καὶ συγκριθῶμεν ἑαυτοῖς ἐκεῖ, ὅτι μετ' ἐμοῦ ἐστι δύ-

citus vrbium. Interroga & disce quis sum, &
ναμις τῶν πόλεων. ἐρώτησον καὶ μάθε τίς εἰμι καὶ οἱ 72
cæteri auxiliantes nobis, & dicunt, Non est vobis
λοιποὶ οἱ βοηθοῦντες ἡμῖν· καὶ λέγουσιν, οὐκ ἔστιν ὑμῖν
statio pedis contra faciem nostram, quia bis conuersi sunt in fugā
στάσις ποδὸς κατὰ πρόσωπον ἡμῶν, ὅτι δὶς ἐτροπώθησαν
patres tui in terra sua. Et nunc nō poteris
οἱ πατέρες σου ἐν τῇ γῇ αὐτῶν. καὶ νῦν οὐ δυνήσῃ 73
sustinere equitatum & exercitum talem in
ὑποστῆναι τὴν ἵππον καὶ δύναμιν τοιαύτην ἐν τῷ
campo, vbi non est lapis neque saxum, neque locus
πεδίῳ, ὅπου οὐκ ἔστι λίθος οὐδὲ κόχλαξ, οὐδὲ τόπος
fugienti. Vt autem audiuit Ionathas sermones Apollo-
τοῦ φυγεῖν. ὡς δὲ ἤκουσεν Ἰωνάθαν τῶν λόγων Ἀπολλω- 74
nij, motus est animo, & elegit decem millia
νίου, ἐκινήθη τῇ διανοίᾳ, καὶ ἐπέλεξε δέκα χιλιάδας
virorum, & exiuit de Hierusalem. & occurrit
ἀνδρῶν, καὶ ἐξῆλθεν ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ συνήντησεν
ei Simon frater eius in adiutorium eius.
αὐτῷ Σίμων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐπὶ βοήθειαν αὐτοῦ.
Et castra posuit in Ioppen: & excluserunt
καὶ παρενέβαλεν ἐπὶ Ἰόππην, καὶ ἀπέκλεισαν 75
eum à ciuitate; quia custodia Apollonij in
αὐτὸν ἐκ τῆς πόλεως, ὅτι φρουρὰ Ἀπολλωνίου ἐν
Ioppe, & oppugnauerunt eam. Et exterriti
Ἰόππῃ, καὶ ἐπολέμησαν αὐτήν. καὶ φοβηθέντες 76
aperuerunt qui de ciuitate, & obtinuit Ionathas
ἤνοιξαν οἱ ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐκυρίευσεν Ἰωνάθαν
Ioppen. Et audiuit Apollonius, & admouit tria
Ἰόππης. καὶ ἤκουσεν Ἀπολλώνιος, καὶ παρενέβαλε τρισ- 77
millia equitum & exercitum multum: & abiit in
χιλίαν ἵππον καὶ δύναμιν πολλήν. καὶ ἐπορεύθη εἰς
Azotum tanquam iter faciens, & simul processit in campum,
Ἄζωτον ὡς διοδεύων, καὶ ἅμα προῆγεν εἰς τὸ πεδίον,
eo quòd haberet ipse multitudinē equitatus & confideret in i-
διὰ τὸ ἔχειν αὐτὸν πλῆθος ἵππου καὶ πεποιθέναι ἐπ᾽ αὐ-
pso. Et insecutus est post eum in Azotum, &
τῷ. καὶ κατεδίωξεν ὀπίσω αὐτοῦ εἰς Ἄζωτον, καὶ 78
commiserunt exercitus post eum in prœlium.
συνῆψαν αἱ παρεμβολαὶ ὀπίσω αὐτοῦ εἰς πόλεμον.
Et reliquit Apollonius mille equites occultè
καὶ ἀπέλιπεν Ἀπολλώνιος χιλίαν ἵππον κρυπτῶς 79
post eos: Et cognouit Ionathas quòd sunt insi-
κατόπισθεν αὐτῶν. καὶ ἔγνω Ἰωνάθαν ὅτι ἐστὶν ἔνε- 80
diæ post se, & circuiuerunt eius
δρον κατόπισθεν αὐτοῦ, καὶ ἐκύκλωσαν αὐτοῦ τὴν
castra; & eiecerunt iacula in
παρεμβολήν, καὶ ἐξετίναξαν τὰς σχίζας εἰς τὸν
populum à mane vsque ad vesperam. At populus stetit
λαὸν ἐκ πρωΐθεν ἕως δείλης. ὁ δὲ λαὸς εἱστήκει 81
sicut præcepit Ionathas: & laborauerunt equi eo-
καθὼς ἐπέταξεν Ἰωνάθαν, καὶ ἐκοπίασαν οἱ ἵπποι αὐ-
rum: Et traxit Simon exercitum suum, & com-
τῶν. καὶ εἵλκυσε Σίμων τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ συν- 82
misit contra legionem: nam equites fatigati erant, &
ῆψε πρὸς τὴν φάλαγγα· ἡ γὰρ ἵππος ἐξελύθη, καὶ
contriti sunt ab eo, & fugerunt. Et equites
συνετρίβησαν ἀπ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἔφυγον. καὶ ἡ ἵππος 83
dispersi sunt per campum & fugerunt in Azotum, & in-
ἐσκορπίσθη ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ ἔφυγον εἰς Ἄζωτον, καὶ εἰσ-
trauerunt in Bethdagon idolum suum vt liberarentur.
ῆλθον εἰς Βηθδαγὼν τὸ εἰδωλεῖον αὐτῶν τοῦ σωθῆναι.
Et succendit Ionathas Azotum & ciuitates
καὶ ἐνεπύρισεν Ἰωνάθαν τὴν Ἄζωτον καὶ τὰς πόλεις 84
quæ in circuitu eius, & accepit spolia eorum, &
τὰς κύκλῳ αὐτῆς, καὶ ἔλαβε τὰ σκῦλα αὐτῶν, καὶ
templum Dagon, & eos qui confugerunt in illud, succen-
τὸ ἱερὸν Δαγὼν καὶ τοὺς συμφυγόντας εἰς αὐτὸ ἐνεπύ-
dit igni. Et fuerunt qui ceciderunt gladio cum
ρισε πυρί. καὶ ἐγένοντο οἱ πεπτωκότες μαχαίρᾳ σὺν 85

succensis ad viros octo mille. Et
86 τοῖς ἐμπυρισθεῖσιν εἰς ἄνδρας ὀκτακισχιλίους. καὶ
recessit inde Ionathas, & castrametatus est in Asca-
ἀπῆρεν ἐκεῖθεν Ἰωνάθαν, καὶ παρενέβαλεν ἐπὶ Ἀσκά-
lonem. & exierunt qui de ciuitate in occur-
λωνα, καὶ ἐξῆλθον οἱ ἐκ τῆς πόλεως εἰς συνάν-
sum ei in gloria magna. Et reuersus est Iona-
87 τησιν αὐτῷ ἐν δόξῃ μεγάλῃ. καὶ ἐπέστρεψεν Ἰωνά-
thas in Hierusalem cum suis habentes spo-
θαν εἰς Ἱερουσαλὴμ σὺν τοῖς παρ᾽ αὐτοῦ ἔχοντες σκῦ-
lia multa. Et factum est vt audiuit Alexander
88 λα πολλά. καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν Ἀλέξανδρος ὁ βα-
rex sermones istos, & addidit glorificare
σιλεὺς τοὺς λόγους τούτους, καὶ προσέθετο δοξάσαι τὸν
Ionathan. Et misit ei fibulam auream, vt
89 Ἰωνάθαν. καὶ ἀπέστειλεν αὐτῷ πόρπην χρυσῆν, ὡς
consuetudo est dari cognatis regum: & dedit
ἔθος ἐστὶ δίδοσθαι τοῖς συγγενέσι τῶν βασιλέων, καὶ ἔδωκεν
ei Accaron & omnes fines eius in pos-
αὐτῷ τὴν Ἀκκαρὼν καὶ πάντα τὰ ὅρια αὐτῆς εἰς κλη-
sessionem.
ροδοσίαν.

CAP. XI. ιά.

Et rex Ægypti congregauit exercitus
1 Καὶ ὁ βασιλεὺς Αἰγύπτου ἤθροισε δυνάμεις
multos sicut arena quæ circa oram maris,
πολλὰς ὡς ἡ ἄμμος ἡ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης,
& naues multas; & quæsiuit obtinere
καὶ πλοῖα πολλά. καὶ ἐζήτησε κατακρατῆσαι τῆς
regnum Alexandri dolo, & addere illud
βασιλείας Ἀλεξάνδρου δόλῳ, καὶ προσθεῖναι αὐτὴν
regno suo: Et exiit in Syriam verbis
2 τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. καὶ ἐξῆλθεν εἰς Συρίαν λόγοις
pacificis; & aperiebant ei qui de ciuitatibus, &
εἰρηνικοῖς, καὶ ἤνοιγον αὐτῷ οἱ ἀπὸ τῶν πόλεων, καὶ
occurrebant ei. quoniam mandatum erat Alexandri re-
συνήντων αὐτῷ, ὅτι ἐντολὴ ἦν Ἀλεξάνδρου τοῦ βα-
gis obuiare ei. eo quòd socer suus esset.
σιλέως συναντᾶν αὐτῷ, διὰ τὸ πενθερὸν αὐτοῦ εἶναι.
Vt autem introiuit in ciuitates Ptolemaidis, po-
3 ὡς δὲ εἰσεπορεύετο εἰς τὰς πόλεις Πτολεμαΐδος, ἀπέ-
nebat exercitus in custodiam in singulis ciuitatibus.
τασσε τὰς δυνάμεις φρουρὰν ἐν ἑκάστῃ πόλει.
Vt autem appropinquauit in Azotum, ostenderunt ei templum Da-
4 ὡς δὲ ἤγγισεν εἰς Ἄζωτον, ἔδειξαν αὐτῷ τὸ ἱερὸν Δα-
gon succensum, & Azotum & suburbia e-
γὼν ἐμπεπυρισμένον, καὶ Ἄζωτον καὶ τὰ περιπόλια αὐ-
ius destructa, & corpora proiecta, &
τῆς καθῃρημένα, καὶ τὰ σώματα ἐρριμμένα, καὶ τοὺς
combustos quos combussit in bello; fece-
ἐμπεπυρισμένους οὓς ἐνεπύρισεν ἐν τῷ πολέμῳ, ἐποί-
rant enim tumulos eorum in via eius: Et
5 ησαν γὰρ θημωνίας αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοῦ. καὶ
narrauerunt regi quæ fecit Ionathas ad vi-
διηγήσαντο τῷ βασιλεῖ ἃ ἐποίησεν Ἰωνάθαν εἰς τὸ ψο-
tuperandū eum: & tacuit rex. Et occurrit
6 γῆσαι αὐτόν· καὶ ἐσίγησεν ὁ βασιλεύς. καὶ συνήντησεν
Ionathas regi in Ioppe cum gloria, & sa-
Ἰωνάθαν τῷ βασιλεῖ εἰς Ἰόππην μετὰ δόξης, καὶ ἠ-
lutauerunt se inuicem, & dormierunt illic.
σπάσαντο ἀλλήλους, καὶ ἐκοιμήθησαν ἐκεῖ.
Et abiit Ionathas cum rege vsque ad
7 καὶ ἐπορεύθη Ἰωνάθαν μετὰ τοῦ βασιλέως ἕως
fluuium vocatum Eleutheros, & reuersus est
τοῦ ποταμοῦ τοῦ καλουμένου Ἐλευθέρου, καὶ ἐπέστρεψεν
in Hierusalem. At rex Ptolemæus obti-
8 εἰς Ἱερουσαλήμ. ὁ δὲ βασιλεὺς Πτολεμαῖος ἐκυ-
nuit dominium ciuitatum maritimæ vsque ad Seleuciam
ρίευσε τῶν πόλεων τῆς παραλίας ἕως Σελευκείας τῆς
παρα-

maritimam, & cogitabat de Alexandro con-
παραθαλασσίας, καὶ διελογίζετο περὶ ἀλεξάνδρου λο-
silia mala. Et misit legatos ad De-
γισμοὺς πονηρούς. καὶ ἀπέστειλε πρέσβεις πρὸς δη- 9
metrium regem, dicens: Veni componamus inter
μήτριον τὸν βασιλέα λέγων, δεῦρο συνθώμεθα πρὸς
nos pactum, & dabo tibi filiam meam quã
ἑαυτοὺς διαθήκην, καὶ δώσω σοι τὴν θυγατέρα μου ἣν
habet Alexander, & regnabis in regno pa-
ἔχει ἀλέξανδρος, καὶ βασιλεύσεις τῆς βασιλείας τοῦ πα-
tris tui. Pœnitet enim quod dedi ei fi-
τρός σου. μεταμεμέλημαι γὰρ δοὺς αὐτῷ τὴν θυγα- 10
liam meam, quæsiuit enim occidere me. Et vituperauit
τέρα μου, ἐζήτησε γὰρ ἀποκτεῖναί με, καὶ ἐψόγησεν 11
eum; quia desiderabat ipse regnum il-
αὐτὸν, χάριν τοῦ ἐπιθυμῆσαι αὐτὸν τῆς βασιλείας αὐ-
lius. Et auferens ab eo filiam, dedit
τοῦ. καὶ ἀφελόμενος αὐτοῦ τὴν θυγατέρα, ἔδωκεν 12
ipsã Demetrio; & alienatus est ab Alexandro, &
αὐτὴν τῷ δημητρίῳ, καὶ ἠλλοιώθη τῷ ἀλεξάνδρῳ, καὶ
apparuit inimicitia illorum. Et intrauit Ptolemæus in An-
ἐφάνη ἡ ἔχθρα αὐτῶν. καὶ εἰσῆλθε πτολεμαῖος εἰς ἀν- 13
tiochiam, & imposuit duo diademata circum ca-
τιόχειαν, καὶ περιέθετο δύο διαδήματα περὶ τὴν κε-
put eius; (diadema) Asiæ & Ægypti. Alexander
φαλὴν αὐτοῦ, τὸ τῆς ἀσίας καὶ αἰγύπτου. ἀλέξανδρος 14
autem rex erat in Cilicia in temporibus illis;
δὲ ὁ βασιλεὺς ἦν ἐν κιλικίᾳ κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους,
quia rebellabant qui de locis illis. Et audi-
ὅτι ἀπεστάτουν οἱ ἀπὸ τῶν τόπων ἐκείνων. καὶ ἤκου- 15
uit Alexander, & venit contra eum in bellum, & eduxit
σε ἀλέξανδρος, καὶ ἦλθεν ἐπ' αὐτὸν πολέμῳ, καὶ ἐξήγαγε
Ptolemæus, & occurrit ei in manu forti, & fu-
πτολεμαῖος, καὶ ἀπήντησεν αὐτῷ ἐν χειρὶ ἰσχυρᾷ, καὶ ἐ-
gauit eum. Et fugit Alexander in Ara-
τροπώσατο αὐτόν. καὶ ἔφυγεν ἀλέξανδρος εἰς τὴν ἀρα- 16
biam, vt protegeretur ipse ibi: at rex Pto-
βίαν, τοῦ σκεπασθῆναι αὐτὸν ἐκεῖ· ὁ δὲ βασιλεὺς πτο-
lemæus exaltatus est. Et abstulit Zabdiel Arabs
λεμαῖος ὑψώθη. καὶ ἀφεῖλε ζαβδιὴλ ὁ ἄραψ τὴν 17
caput Alexandri, & misit Ptolemæo.
κεφαλὴν ἀλεξάνδρου, καὶ ἀπέστειλε τῷ πτολεμαίῳ.
Et rex Ptolemæus mortuus est die tertio,
καὶ ὁ βασιλεὺς πτολεμαῖος ἀπέθανε τῇ ἡμέρᾳ τρίτῃ, 18
& existentes in munitionibus suis occisi sunt ab
καὶ οἱ ὄντες ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν αὐτοῦ ἀπώλοντο ὑπὸ
his qui in munitionibus. Et regnauit Demetrius an-
τῶν ἐν τοῖς ὀχυρώμασι. καὶ ἐβασίλευσε δημήτριος ἔ-
no septimo & sexagesimo & centesimo. In die-
τους ἑβδόμου καὶ ἑξηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ. ἐν ταῖς ἡμέ- 19
bus illis congregauit Ionathas eos qui de Iu-
ραις ἐκείναις συνήγαγεν ἰωνάθαν τοὺς ἐκ τῆς ἰου- 20
dæa, vt expugnaret arcem quæ in Hieru-
δαίας, τοῦ ἐκπολεμῆσαι τὴν ἄκραν τὴν ἐν ἱερου-
salem, & fecit contra eam machinas multas.
σαλὴμ, καὶ ἐποίησεν ἐπ' αὐτὴν μηχανὰς πολλάς.
Et abierunt quidam odio habentes gentes illorum
καὶ ἐπορεύθησάν τινες μισοῦντες τὸ ἔθνος αὐτῶν 21
viri iniqui ad regem, & nunciaue-
ἄνδρες παράνομοι πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἀπήγγει-
runt ei quòd Ionathas obsidet arcem.
λαν αὐτῷ ὅτι ἰωνάθαν περικάθηται τὴν ἄκραν.
Et audiens iratus est. Vt autem audiuit, statim cum iter
καὶ ἀκούσας ὠργίσθη. ὡς δὲ ἤκουσεν, εὐθέως ἀναζεύ- 22
fecisset, venit in Ptolemaidem, & scripsit Ionathæ, vt
ξας ἦλθεν εἰς πτολεμαΐδα, καὶ ἔγραψεν ἰωνάθαν, τοῦ
non obsideret, & vt occurreret ipse ei vt con-
μὴ περικαθῆσθαι, καὶ τοῦ ἀπαντῆσαι αὐτὸν αὐτῷ συμ-
uenirent in Ptolemaide citò. Vt autẽ au-
μίσγειν εἰς πτολεμαΐδα τὴν ταχίστην. ὡς δὲ ἤκου- 23

diuit Ionathas, iussit obsidere. & elegit
σεν ἰωνάθαν, ἐκέλευσε περικαθῆσθαι, καὶ ἐπέλεξε τῶν
ex presbyteris Israel & sacerdotibus & dedit se
πρεσβυτέρων ἰσραὴλ καὶ τῶν ἱερέων, καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν
periculo. Et accipiens argentum & aurum &
24 τῷ κινδύνῳ. καὶ λαβὼν ἀργύριον καὶ χρυσίον καὶ
vestem & alia munuscula plura, iuit ad
ἱματισμὸν καὶ ἕτερα ξένια πλείονα, ἐπορεύθη πρὸς
regem in Ptolemaidem, & inuenit gratiam coram
τὸν βασιλέα εἰς πτολεμαΐδα, καὶ εὗρε χάριν ἐνώπιον
eo. Et interpellabant contra eum quidam iniqui eorũ qui ex
25 αὐτοῦ. καὶ ἐνετύγχανον κατ' αὐτοῦ τινες ἄνομοι τῶν ἐκ
gente. Et fecit illi rex ita ut
26 τοῦ ἔθνους. καὶ ἐποίησεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς καθὼς
fecerunt ei qui ante eum: & exaltauit eum coram
ἐποίησαν αὐτῷ οἱ πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὕψωσεν αὐτὸν ἐναντίον
omnibus amicis suis. Et statuit ei prin-
27 πάντων τῶν φίλων αὐτοῦ. καὶ ἔστησεν αὐτῷ τὴν ἀρ-
cipatũ sacerdotij & quæcunque alia habebat pretiosa prius: &
χιερωσύνην καὶ ὅσα ἄλλα εἶχε τίμια τὸ πρότερον, καὶ
fecit eum præesse primis amicorum. Et roga-
28 ἐποίησεν αὐτὸν τῶν πρώτων φίλων ἡγεῖσθαι. καὶ ἠξίω-
uit Ionathas regem vt faceret Iudæam immu-
σεν ἰωνάθαν τὸν βασιλέα ποιῆσαι τὴν ἰουδαίαν ἀφο-
nem tributorũ & tres toparchias & Samaritin,
ρολόγητον καὶ τὰς τρεῖς τοπαρχίας καὶ τὴν σαμαρεῖτιν,
& promisit ei talenta trecenta. Et con-
29 καὶ ἐπηγγείλατο αὐτῷ τάλαντα τριακόσια. καὶ εὐδό-
sensit rex, & scripsit Ionathæ epistolas
κησεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἔγραψε τῷ ἰωνάθαν ἐπιστολὰς
de omnibus his, habentes modum hunc.
30 περὶ πάντων τούτων ἐχούσας τὸν τρόπον τοῦτον. Βα-
Rex Demetrius Ionathæ fratri gaudere, & genti
σιλεὺς δημήτριος ἰωνάθαν τῷ ἀδελφῷ χαίρειν καὶ ἔθνει
Iudæorum. Exemplum epistolæ quam scripsi-
31 ἰουδαίων. Τὸ ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς ἧς ἐγρά-
mus Lastheni cognato nostro de vobis, scripsi-
ψαμεν λασθένει τῷ συγγενεῖ ἡμῶν περὶ ὑμῶν, γεγρά-
mus & ad vos vt videatis. Rex De-
32 φαμεν καὶ πρὸς ὑμᾶς ὅπως ἴδητε. Βασιλεὺς δη-
metrius Lastheni parenti gaudere. Genti Iu-
33 μήτριος λασθένει τῷ πατρὶ χαίρειν. τῷ ἔθνει τῶν ἰου-
dæorum amicis nostris, & conseruantibus erga nos iu-
δαίων φίλοις ἡμῶν καὶ συντηροῦσι τὰ πρὸς ἡμᾶς δί-
sta, decreuimus benefacere, propter illorum
καια ἐκρίναμεν ἀγαθοποιῆσαι, χάριν τῆς ἐξ αὐτῶν
beneuolentiã erga nos. Statuimus ipsis fines
34 εὐνοίας πρὸς ἡμᾶς. ἑστάκαμεν αὐτοῖς τά τε ὅρια
Iudææ tres nomos, Apherema & Lyddam
τῆς ἰουδαίας τοὺς τρεῖς νομοὺς, ἀφαίρεμα καὶ λύδδαν
& Rathamin, additæ sunt Iudææ à
καὶ ῥαθαμὶν προσετέθησαν τῇ ἰουδαίᾳ ἀπὸ τῆς
Samaritide, & omnia attinentia ad ipsos
σαμαρείτιδος καὶ πάντα τὰ συγκυροῦντα αὐτοῖς
omnes sacrificantes in Hierusalem, pro
πᾶσι τοῖς θυσιάζουσιν εἰς ἱεροσόλυμα, ἀντὶ τῶν
regalibus quæ accipiebat rex ab i-
βασιλικῶν ὧν ἐλάμβανεν ὁ βασιλεὺς παρ' αὐ-
psis prius per singulos annos de fru-
τῶν τὸ πρότερον κατ' ἐνιαυτὸν ἀπὸ τῶν γε-
ctibus terræ & de fructibus arborum.
νημάτων τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τῶν ἀκροδρύων.
Et alia pertinentia ad nos ex nunc de-
35 καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀνήκοντα ἡμῖν ἀπὸ τοῦ νῦν τῶν δε-
cimarum & tributorum pertinentium ad nos, &
κατῶν καὶ τῶν τελῶν τῶν ἀνηκόντων ἡμῖν, καὶ τὰς τῶν
salis stagna, & pertinentes ad nos coronas, om-
ἁλῶν λίμνας, καὶ τοὺς ἀνήκοντας ἡμῖν στεφάνους, πάν-
nia concedemus eis. Et non erit irritum quicquam ho-
36 τα ἐπαρκέσομεν αὐτοῖς. καὶ οὐκ ἀθετηθήσεται οὐδὲν τού-

rum à nunc vsque in omne tempus. Nunc ergo
τῶν ἀπὸ τοῦ νῦν ἐπὶ τὸν ἅπαντα χρόνον. νῦν οὖν 37
curate facere horum exemplum, & detur
ἐπιμελήθητε τοῦ ποιῆσαι τούτων ἀντίγραφον, καὶ δοθήτω
Ionathæ, & ponatur in monte sancto in loco
ἰωνάθαν, καὶ τεθήτω ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ ἐν τόπῳ
vtili celebri. Et vidit Demetrius rex
ἐπιτηδείῳ ἐπισήμῳ. καὶ εἶδε δημήτριος ὁ βασιλεὺς 38
quòd siluit terra coram eo, & nihil ei re-
ὅτι ἡσύχασεν ἡ γῆ ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ οὐδὲν αὐτῷ ἀνθει-
stitit, & dimisit omnes exercitus suos, vnumquemque
στήκει, καὶ ἀπέλυσε πάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἕκαστον
in propriū locum præter peregrinos exercitus quos col-
εἰς τὸν ἴδιον τόπον πλὴν τῶν ξένων δυνάμεων ὧν ἐξε-
legit ab insulis gentium: & inimici fuerunt ei
νολόγησεν ἀπὸ τῶν νήσων τῶν ἐθνῶν καὶ ἤχθραναν αὐτῷ
omnes exercitus qui à patribus. Tryphon autē
πᾶσαι αἱ δυνάμεις αἱ ἀπὸ τῶν πατέρων. τρύφων δὲ 39
erat eorum qui ab Alexandro prius, & vidit quod om-
ἦν τῶν παρὰ ἀλεξάνδρου τὸ πρότερον, καὶ εἶδεν ὅτι πᾶ-
nes exercitus murmurant contra Demetrium, & i-
σαι αἱ δυνάμεις καταγογγύζουσι τοῦ δημητρίου, καὶ ἐ-
uit ad Simalcue Arabem, qui nutriebat An-
πορεύθη πρὸς σιμαλκουὲ τὸν ἄραβα ὃς ἔτρεφε τὸν ἀν-
tiochum filium Alexandri, Et affi-
τίοχον τὸ παιδάριον τὸ τοῦ ἀλεξάνδρου, καὶ προσή- 40
debat ei vt traderet eum ipsi, vt regna-
δρευεν αὐτῷ ὅπως παραδοῖ αὐτὸν αὐτῷ, ὅπως βασι-
ret pro patre eius: & nunciauit ei quan-
λεύσῃ ἀντὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. καὶ ἀπήγγειλεν αὐτῷ ὅ-
ta fecit Demetrius, & inimicitiam qua pro-
σα συνετέλεσε δημήτριος καὶ τὴν ἔχθραν ἣν ἐχ-
sequuntur eum exercitus eius, & mansit
θραίνουσιν αὐτῷ αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, καὶ ἔμεινεν
illic diebus multis. Et misit Ionathas
ἐκεῖ ἡμέρας πολλάς. καὶ ἀπέστειλεν ἰωνάθαν 41
epistolas ad Demetrium regem, vt eii-
ἐπιστολὰς πρὸς δημήτριον τὸν βασιλέα ἵνα ἐκ-
ceret eos qui de arce ex Hierusalem, & qui in
βάλῃ τοὺς ἐκ τῆς ἄκρας ἐξ ἱερουσαλὴμ καὶ τοὺς ἐν τοῖς
munitionibus: erant enim oppugnantes Israel. Et
ὀχυρώμασιν, ἦσαν γὰρ πολεμοῦντες τὸν ἰσραήλ. καὶ 42
misit Demetrius ad Ionathan, dicens: Non tantùm
ἀπέστειλε δημήτριος πρὸς ἰωνάθαν λέγων· οὐ μόνον
hæc faciam tibi & genti tuæ; sed gloria illustrabo
ταῦτα ποιήσω σοι καὶ τῷ ἔθνει σου, ἀλλὰ δόξῃ δοξάσω
te & gentem tuam, si oppotunitatem habuero. Nunc ergo re-
σε καὶ τὸ ἔθνος σου, ἐὰν εὐκαιρίας τύχω. νῦν οὖν ὀρ- 43
ctè facies mittens ad me viros qui auxilien-
θῶς ποιήσεις ἀποστείλας μοι ἄνδρας οἳ συμμαχήσου-
tur; quoniam discesserunt omnes exercitus mei. Et mi-
σιν, ὅτι ἀπέστησαν πᾶσαι αἱ δυνάμεις μου. καὶ ἀ- 44
sit Ionathas viros tres mille potentes fortitudini
πέστειλεν ἰωνάθαν ἄνδρας τρισχιλίους δυνατοὺς ἰσχύϊ
ei in Antiochiam, & venerunt ad regem, &
αὐτῷ εἰς ἀντιόχειαν, καὶ ἦλθον πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ
lætatus est rex in aduentu illorum. Et
εὐφράνθη ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῇ ἐφόδῳ αὐτῶν. καὶ 45
conuenerunt qui de ciuitate in medium vrbis
ἐπισυνήχθησαν οἱ ἐκ τῆς πόλεως εἰς μέσον τῆς πόλεως
ad virorum centum viginti millia, & volebant interficere
εἰς ἀνδρῶν δώδεκα μυριάδας, καὶ ἤθελον ἀνελεῖν τὸν
regem. Et fugit rex in aulam,
βασιλέα. καὶ ἔφυγεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν αὐλήν, 46
& occupauerunt qui de ciuitate itinera
καὶ κατελάβοντο οἱ ἐκ τῆς πόλεως τὰς διόδους τῆς
vrbis & cœperunt pugnare. Et vocauit
πόλεως καὶ ἤρξαντο πολεμεῖν. καὶ ἐκάλεσεν ὁ βασι- 47
rex Iudæos in auxilium, & conuenerunt
λεὺς τοὺς ἰουδαίους ἐπὶ βοήθειαν, καὶ ἐπισυνήχθησαν

ad eum omnes simul & dispersi sunt in ci-
πρὸς αὐτὸν πάντες ἅμα καὶ διεσπάρησαν ἐν τῇ πό-
uitate. Et occiderunt in vrbe in die
48 λει. καὶ ἀπέκτειναν ἐν τῇ πόλει ἐν τῇ ἡμέρᾳ
illa ad centum millia, & succenderunt ci-
ἐκείνῃ εἰς μυριάδας δέκα, καὶ ἐνεπύρισαν τὴν πό-
uitatem, & ceperunt spolia multa in illa di-
λιν, καὶ ἔλαβοσαν σκῦλα πολλὰ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέ-
e, & liberauerunt regem. Et viderunt qui de
49 ρᾳ, καὶ ἔσωσαν τὸν βασιλέα. καὶ εἶδον οἱ ἀπὸ τῆς
ciuitate quòd obtinuerunt, Iudæi ciui-
πόλεως ὅτι κατεκράτησαν, οἱ ἰουδαῖοι τῆς πό-
tatem sicut volebant, & infirmati sunt mentibus
λεως ὡς ἤθελον, καὶ ἠσθένησαν ταῖς διανοίαις
suis, & clamauerunt ad regem cum pre
αὐτῶν, καὶ ἐκέκραξαν πρὸς τὸν βασιλέα μετὰ δεή-
cibus, dicentes: Da nobis dextras & cessent
50 σεως, λέγοντες· δὸς ἡμῖν δεξιὰς καὶ παυσάσθωσαν
Iudæi oppugnare nos & ciuitatem.
οἱ ἰουδαῖοι πολεμοῦντες ἡμᾶς καὶ τὴν πόλιν.
Et proiecerunt arma, & fecerunt pacem,
51 καὶ ἔρριψαν τὰ ὅπλα, καὶ ἐποίησαν εἰρήνην,
& glorificati sunt Iudæi coram re-
καὶ ἐδοξάσθησαν οἱ ἰουδαῖοι ἐναντίον τοῦ βασι-
ge, & coram omnibus qui in regno
λέως καὶ ἐνώπιον πάντων τῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ
eius, & regressi sunt in Hierusalem habentes spo-
αὐτοῦ, καὶ ἐπέστρεψαν εἰς ἱερουσαλὴμ ἔχοντες σκῦ-
lia multa. Et sedit Demetrius rex
52 λα πολλά. καὶ ἐκάθισε δημήτριος ὁ βασιλεὺς
in sede regni sui, & siluit terra
ἐπὶ θρόνου τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ ἡσύχασεν ἡ γῆ
in conspectu eius. Et mentitus est omnia quæcunque dixit, &
53 ἐνώπιον αὐτοῦ. καὶ ἐψεύσατο πάντα ὅσα εἶπεν, καὶ
abalienatus est ab Ionatha, & non retribuit
ἠλλοτριώθη τῷ ἰωνάθαν, καὶ οὐκ ἀνταπέδωκεν
secundum beneficia quæ retribuit sibi, & vexabat e-
κατὰ τὰς εὐνοίας ἃς ἀνταπέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἔθλιβεν αὐ-
um valde. Post autem hæc reuersus est Tryphon,
54 τὸν σφόδρα. μετὰ δὲ ταῦτα ἀπέστρεψε τρύφων
& Antiochus cum eo puer iunior, & re-
καὶ ἀντίοχος μετ' αὐτοῦ παιδάριον νεώτερον, καὶ ἐβα-
gnauit & imposuit sibi diadema. Et congregati
55 σίλευσε καὶ ἐπέθετο διάδημα. καὶ ἐπισυνήχθη-
sunt ad eum omnes exercitus quos disperse-
σαν πρὸς αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις ἃς ἀπεσκοράκι-
rat Demetrius, & pugnauerunt contra eum, & fu-
σε δημήτριος, καὶ ἐπολέμησαν πρὸς αὐτόν, καὶ ἔφυ-
git & fugatus est. Et accepit Tryphon bestias, &
56 γε καὶ ἐτροπώθη. καὶ ἔλαβε τρύφων τὰ θηρία, καὶ
obtinuit Antiochiam. Et scripsit Antiochus
57 κατεκράτησεν ἀντιοχείας. καὶ ἔγραψεν ἀντίοχος ὁ
iunior Ionathæ, dicens: Constituo tibi sacerdotij principatū,
νεώτερος ἰωνάθῃ λέγων· ἵστημί σοι τὴν ἀρχιερωσύνην,
& constituo te super quatuor ciuitates, & vt sis tu
καὶ καθίστημί σε ἐπὶ τῶν τεσσάρων νομῶν, καὶ εἶναί σε τῶν
ex amicis regis. Et misit ei vasa au-
58 φίλων τοῦ βασιλέως. καὶ ἀπέστειλεν αὐτῷ χρυσώ-
rea & ministerium, & dedit ei potestatem bibendi
ματα καὶ διακονίαν, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν πίνειν
in aureis vasis, & vt esset in purpura, & vt haberet fibulam
ἐν χρυσώμασι, καὶ εἶναι ἐν πορφύρᾳ καὶ ἔχειν πόρπην
auream. Et Simonem fratrem eius constituit
59 χρυσῆν. καὶ σίμωνα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κατέστησε
ducem ab ascensu Tyri vsque ad fines Æ-
στρατηγὸν ἀπὸ τῆς κλίμακος τύρου ἕως τῶν ὁρίων αἰ-
gypti. Et exiit Ionathas & perambulat trans
60 γύπτου. καὶ ἐξῆλθεν ἰωνάθαν καὶ διεπορεύετο πέραν
flumen & in vrbibus, & congregati sunt ad
τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ ἠθροίσθησαν πρὸς
αὐτὸν

cum omnes exercitus Syriæ in auxilium,
αὐτῷ πᾶσαι αἱ δυνάμεις συρίας εἰς συμμαχίαν,
& venit in Ascalonem, & occurrerunt ei
καὶ ἦλθεν εἰς ἀσκάλωνα, καὶ ἀπήντησαν αὐτῷ οἱ
qui de ciuitate honorificè. Et abiit inde
ἐκ τῆς πόλεως ἐνδόξως. καὶ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν 61
in Gazam, & concluserunt se qui de gaza, & ob-
εἰς γάζαν καὶ ἀπέκλεισαν οἱ ἀπὸ γάζης, καὶ περιε-
sedit circum eam, & succendit suburbana
κάθισεν περὶ αὐτὴν, καὶ ἐνεπύρισε τὰ περιπόλια
eius igne, & prædatus est eas. Et rogauerunt
αὐτῆς πυρὶ, καὶ ἐσκύλευσεν αὐτάς. καὶ ἠξίωσαν 62
qui de gaza Ionathan, & dedit eis dextras: &
οἱ ἀπὸ γάζης ἰωνάθαν, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς δεξιάς· καὶ
accepit filios principum eorum in obsides, &
ἔλαβε τοὺς υἱοὺς τῶν ἀρχόντων αὐτῶν εἰς ὅμηρα, καὶ
misit eos in Hierusalem, & perambulauit
ἐξαπέστειλεν αὐτοὺς εἰς ἱερουσαλὴμ, καὶ διῆλθε τὴν
regionem vsque ad Damascum. Et audiuit Ionathan quòd ade-
χώραν ἕως δαμασκοῦ. καὶ ἤκουσεν ἰωνάθαν ὅτι παρῆ- 63
rant principes Demetrij in Cades quæ est in Gali-
σαν οἱ ἄρχοντες δημητρίου εἰς κάδης τὴν ἐν τῇ γαλι-
læa, cum exercitu multo, volentes remoue-
λαίᾳ μετὰ δυνάμεως πολλῆς, βουλόμενοι μεταστῆ-
re eum à regione. Et occurrit eis: at
σαι αὐτὸν τῆς χώρας. καὶ συνήντησεν αὐτοῖς, τὸν δὲ 64
fratrem eius Simonem reliquit in regione. Et
ἀδελφὸν αὐτοῦ σίμωνα κατέλιπε τῇ χώρᾳ. καὶ 65
posuit castra Simon in Bethsura, & expugnabat eam
παρενέβαλε σίμων ἐπὶ βαιθσοῦρα, καὶ ἐπολέμει αὐτὴν
diebus multis, & conclusit eam. Et postula-
ἡμέρας πολλὰς, καὶ συνέκλεισεν αὐτήν. καὶ ἠξίω- 66
uerunt eum dextras accipere, & dedit eis & eie-
σαν αὐτὸν τοῦ δεξιὰς λαβεῖν, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ ἐξέ-
cit eos inde, & cepit ciuitatem, &
βαλεν αὐτοὺς ἐκεῖθεν, καὶ κατελάβετο τὴν πόλιν καὶ
posuit in eo præsidium. Et Ionathas & ca-
ἔθετο ἐπ' αὐτὴν φρουράν. καὶ ἰωνάθαν καὶ ἡ παρεμ- 67
stra eius applicuerunt ad aquam Gennesar; & sur-
βολὴ αὐτοῦ παρενέβαλον ἐπὶ τὸ ὕδωρ γεννησάρ· καὶ ὤρ-
rexerunt manè in campo Nasor. Et ecce
θρισαν τὸ πρωῒ εἰς τὸ πεδίον νασώρ. καὶ ἰδοὺ 68
castra alienigenarum occurrebant ei in campo,
παρεμβολὴ ἀλλοφύλων ἀπήντα αὐτῷ ἐν τῷ πεδίῳ,
& eiecerunt insidias contra eum in montibus, i-
καὶ ἐξέβαλον ἔνεδρον ἐπ' αὐτὸν ἐν τοῖς ὄρεσιν, αὐ-
psi autem occurrerunt ex aduerso. At insidiæ ex-
τοὶ δὲ ἀπήντησαν ἐξεναντίας. τὰ δὲ ἔνεδρα ἐξ- 69
surrexerunt de locis suis, & commiserunt prœ-
ανέστησαν ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν, καὶ συνῆψαν πό-
lium. Et fugerunt qui à Ionatha omnes, ne-
λεμον. καὶ ἔφυγον οἱ παρὰ ἰωνάθου πάντες, οὐδὲ 70
mo relictus est ab eis præterquam Mattathias (filius)
εἷς κατελείφθη ἀπ' αὐτῶν πλὴν ματταθίας ὁ τοῦ
Absalomi, & Iudas (filius) Chalphi principes mi-
ἀψαλώμου καὶ ἰούδας ὁ τοῦ χαλφὶ ἄρχοντες τῆς στρα-
litiæ exercituum. Et scidit Ionathas vesti-
τιᾶς τῶν δυνάμεων. καὶ διέρρηξεν ἰωνάθαν τὰ ἱμά- 71
menta sua, & imposuit terram super caput suum,
τια αὐτοῦ, καὶ ἐπέθηκε γῆν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ,
& orauit: Et reuersus est ad eos
καὶ προσηύξατο· καὶ ὑπέστρεψε πρὸς αὐτοὺς 72
in prœlio, & fugauit illos, & fugerunt. Et viderūt
πολέμῳ, καὶ ἐτροπώσατο αὐτοὺς καὶ ἔφυγον. καὶ εἶδον 73
fugientes ab eo & reuersi sunt ad eum,
οἱ φεύγοντες παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀπέστρεψαν πρὸς αὐτὸν,
& persecuti sunt cum eo vsque ad Cades, vsque ad castra
καὶ ἐδίωκον μετ' αὐτοῦ ἕως κάδης ἕως τῆς παρεμβολῆς
eorum: & castra posuerunt ibi. Et ceciderunt de alie-
αὐτῶν, καὶ παρενέβαλον ἐκεῖ. καὶ ἔπεσον ἐκ τῶν ἀλ- 74

nigenis in die illa ad viros tres mille:
λοφύλων ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ εἰς ἄνδρας τρισχιλίους·
& reuersus est Ionathas in Hierusalem.
καὶ ἐπέστρεψεν ἰωνάθαν εἰς ἱερουσαλήμ.

CAP. XII. ιβ'.

Et vidit Ionathas quòd tempus eum iuuat, &
1 Καὶ εἶδεν ἰωνάθαν ὅτι ὁ καιρὸς αὐτῷ συνεργεῖ, καὶ
elegit viros, & misit ad Romam ad statuendum
ἐπέλεξεν ἄνδρας, καὶ ἀπέστειλεν εἰς ῥώμην στῆσαι
& renouandum erga eos amicitiam; Et
2 καὶ ἀνανεώσασθαι τὴν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν· καὶ
ad Spartiatas & loca alia misit
πρὸς σπαρτιάτας καὶ τόποις ἑτέροις ἀπέστειλεν
epistolas secundum hæc. Et abierunt in Romam,
3 ἐπιστολὰς κατὰ ταῦτα. καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ῥώμην,
& ingressi sunt in senatum, & dixerunt: Ionathas
καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ βουλευτήριον, καὶ εἶπον· ἰωνάθαν
sacerdotū princeps & gens Iudæorum misit nos
ὁ ἀρχιερεὺς καὶ τὸ ἔθνος τῶν ἰουδαίων ἀπέστειλεν ἡμᾶς
vt renouaremus amicitiam eis, & societatem
ἀνανεώσασθαι τὴν φιλίαν αὐτοῖς καὶ τὴν συμμαχίαν
secundum prius. Et dederunt epistolas eis ad
4 κατὰ τὸ πρότερον· καὶ ἔδωκαν ἐπιστολὰς αὐτοῖς πρὸς
eos per locum, vt deducerent eos in
αὐτοὺς κατὰ τόπον, ὅπως προπέμπωσιν αὐτοὺς εἰς
terram Iuda cum pace. Et hoc exemplum
5 γῆν ἰούδα μετ' εἰρήνης. καὶ τοῦτο τὸ ἀντίγραφον
epistolarum quas scripsit Ionathas Spartiatis
τῶν ἐπιστολῶν ὧν ἔγραψεν ἰωνάθαν τοῖς σπαρτιάταις·
IONATHAS summus sacerdos & senatus gentis
6 Ἰωνάθαν ἀρχιερεὺς καὶ ἡ γερουσία τοῦ ἔθνους,
& sacerdotes & reliquus populus Iudæorum Spartiatis
καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ λοιπὸς δῆμος τῶν ἰουδαίων σπαρτιάταις
fratribus gaudere. Iam pridem missæ fue-
7 τοῖς ἀδελφοῖς χαίρειν. ἔτι πρότερον ἀπεστάλη-
runt epistolæ ad Oniam summum sacerdotem à Da-
σαν ἐπιστολαὶ πρὸς ὀνίαν τὸν ἀρχιερέα παρὰ δα-
rio regnante apud vos, quoniam estis fratres nostri,
ρείου τοῦ βασιλεύοντος ἐν ὑμῖν, ὅτι ἐστὲ ἀδελφοὶ ἡμῶν
vt exemplum subiicit. Et suscepit Onias
8 ὡς τὸ ἀντίγραφον ὑπόκειται. καὶ ἐπεδέξατο ὀνίας
virum missum gloriosè, & accepit
τὸν ἄνδρα τὸν ἀπεσταλμένον ἐνδόξως, καὶ ἔλαβε τὰς
epistolas in quibus significabatur de societate & ami-
ἐπιστολὰς ἐν αἷς διεσαφεῖτο περὶ συμμαχίας καὶ φι-
citia. Et nos igitur non indigentes horum existentes, admo-
9 λίας. καὶ ἡμεῖς οὖν ἀπροσδεεῖς τούτων ὄντες, πα-
nitionem habentes libros sanctos qui in
ράκλησιν ἔχοντες τὰ βιβλία τὰ ἅγια τὰ ἐν ταῖς
manibus nostris: Tentauimus mittere erga
10 χερσὶν ἡμῶν, ἐπειράθημεν ἀποστεῖλαι τὴν πρὸς
vos fraternitatem & amicitiam renouare
ὑμᾶς ἀδελφότητα καὶ φιλίαν ἀνανεώσασθαι πρὸς
ne alieni efficiamur à vobis; multa enim tem-
τὸ μὴ ἐξαλλοτριωθῆναι ὑμῶν· πολλοὶ γὰρ και-
pora transierunt ex quo misistis ad nos. Nos
11 ροὶ διῆλθον ἀφ' οὗ ἀπεστείλατε πρὸς ἡμᾶς. ἡμεῖς
igitur in omni tempore assiduè, inque festis
οὖν ἐν παντὶ καιρῷ ἀδιαλείπτως ἔν τε ταῖς ἑορταῖς
& in reliquis opportunis diebus recordamur ve-
καὶ ταῖς λοιπαῖς καθηκούσαις ἡμέραις μιμνησκόμεθα ὑ-
stri, in his quæ offerimus sacrificiis, & in oratio-
μῶν, ἐφ' ὧν προσφέρομεν θυσιῶν καὶ ἐν ταῖς προσευ-
nibus vt decens est & conueniens recordari fratrum. Læ-
12 χαῖς ὡς δέον ἐστὶ καὶ πρέπον μνημονεύειν ἀδελφῶν. εὐ-
tamur autem de gloria vestra. Nos verò circundederūt
13 φραινόμεθα δὲ ἐπὶ τῇ δόξῃ ὑμῶν. ἡμᾶς δὲ ἐκύκλωσαν
multæ tribulationes & bella multa: & oppugnauerunt
πολλαὶ θλίψεις καὶ πόλεμοι πολλοί· καὶ ἐπολέμησαν

nos reges qui in circuitu nostro. Non volumus
ἡμᾶς οἱ βασιλεῖς οἱ κύκλῳ ἡμῶν. Οὐκ ἠβουλόμεθα 14
ergo molesti esse vobis & reliquis sociis &
οὖν παρενοχλεῖν ὑμῖν καὶ τοῖς λοιποῖς συμμάχοις καὶ
amicis nostris in bellis his. Habemus enim
φίλοις ἡμῶν ἐν τοῖς πολέμοις τούτοις. ἔχομεν γὰρ τὴν 15
ex cælo auxilium adiuuans nos, & liberati sumus de
ἐξ οὐρανοῦ βοήθειαν βοηθοῦσαν ἡμῖν, καὶ ἐρρύσθημεν ἀπὸ τῶν
inimicis nostris. & humiliati sunt inimici nostri. Ele-
ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐταπεινώθησαν οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν. ἐπε- 16
gimus igitur Numenium Antiochi, & Antipatrum Iaso-
λεξάμεθα οὖν νουμήνιον ἀντιόχου καὶ ἀντίπατρον ἰάσο-
nis: & misimus ad Romanos ad renouandam
νος καὶ ἀπεστάλκαμεν πρὸς ῥωμαίους ἀνανεώσασθαι τὴν
erga eos amicitiam & societatem priorem.
πρὸς αὐτοὺς φιλίαν καὶ συμμαχίαν τὴν προτέραν.
Mandauimus itaque eis etiam ad vos veni-
ἐνετειλάμεθα οὖν αὐτοῖς καὶ πρὸς ὑμᾶς πορευ- 17
re & salutare vos & reddere vobis
θῆναι καὶ ἀσπάσασθαι ὑμᾶς, καὶ ἀποδοῦναι ὑμῖν τὰς
nostras epistolas de innouatione & fra-
παρ᾽ ἡμῶν ἐπιστολὰς περὶ τῆς ἀνανεώσεως καὶ τῆς ἀδελ-
ternitate nostra. Et nunc bene facietis respon-
φότητος ἡμῶν. καὶ νῦν καλῶς ποιήσετε ἀντιφωνή- 18
dentes nobis ad hæc. Et hoc exemplum
σαντες ἡμῖν πρὸς ταῦτα. καὶ τοῦτο τὸ ἀντίγραφον 19
epistolarum quas miserunt. ONIARES rex
τῶν ἐπιστολῶν ὧν ἀπέστειλαν. Ὀνιάρης βασιλεὺς 20
Spartiatarum Oniæ sacerdoti magno gaudere. Inuentum est in
σπαρτιατῶν ὀνίᾳ ἱερεῖ μεγάλῳ χαίρειν. εὑρέθη ἐν 21
scriptura de Spartis & Iudæis, quòd sunt
γραφῇ περί τε τῶν σπαρτιατῶν καὶ ἰουδαίων, ὅτι εἰσὶν
fratres, & quòd sunt de genere Abraham. Et nunc ex
ἀδελφοί, καὶ ὅτι εἰσὶν ἐκ γένους ἀβραάμ. καὶ νῦν ἀφ᾽ 22
quo cognouimus hæc, bene facietis scribentes nobis
οὗ ἔγνωμεν ταῦτα, καλῶς ποιήσετε γράφοντες ἡμῖν
de pace vestra. Et nos autem rescribimus
περὶ τῆς εἰρήνης ὑμῶν. καὶ ἡμεῖς δὲ ἀντιγράφομεν 23
vobis: iumenta vestra, & substantia vestra nobis
ὑμῖν, τὰ κτήνη ὑμῶν, καὶ ἡ ὕπαρξις ὑμῶν ἡμῖν
sunt, & nostra vobis sunt. Præcipimus igitur vt
ἐστι, καὶ τὰ ἡμῶν ὑμῖν ἐστιν. ἐντελλόμεθα οὖν ὅπως
nuncient vobis iuxta hæc. Et audiuit Iona-
ἀπαγγείλωσιν ὑμῖν κατὰ ταῦτα. καὶ ἤκουσεν ἰωνά- 24
thas quòd reuersi sunt principes Demetrij cum exer-
θαν ὅτι ἐπέστρεψαν οἱ ἄρχοντες δημητρίου μετὰ δυ-
citu multo supra transactum ad pugnandū
νάμεως πολλῆς ὑπὲρ τὸ πρότερον τοῦ πολεμῆσαι
contra eum. Et abiit ex Hierusalem, & occur-
πρὸς αὐτόν. καὶ ἀπῆρεν ἐξ ἱερουσαλήμ, καὶ ἀπήντη- 25
rit eis in Amathite regione, nō enim dedit e-
σεν αὐτοῖς εἰς τὴν ἀμαθῖτιν χώραν, οὐ γὰρ ἔδωκεν αὐ-
is spatium ad intrandum in regionem eius. Et mi-
τοῖς ἀνοχὴν ἐμβατεῦσαι εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ. καὶ ἀπέ- 26
sit speculatores in castra eius, & re-
στειλε κατασκόπους εἰς τὴν παρεμβολὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπέ-
dierunt & nunciauerunt ei, quod sic ordinant irrue-
στρεψαν καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ, ὅτι οὕτω τάσσονται ἐπιπε-
re in eos nocte. Vt autē occidit Sol, iussit
σεῖν ἐπ᾽ αὐτοὺς τὴν νύκτα. ὡς δὲ ἔδυ ὁ ἥλιος ἐπέταξεν 27
Ionathas suis vigilare & esse in ar-
ἰωνάθαν τοῖς παρ᾽ αὐτοῦ γρηγορεῖν καὶ εἶναι ἐπὶ τοῖς ὅ-
mis, vt parati essent ad pugnam per totam noctem: &
πλοις, ἑτοιμάζεσθαι εἰς πόλεμον δι᾽ ὅλης τῆς νυκτὸς καὶ
posuit custodes in circuitu castrorum. Et
ἐξέβαλε προφύλακας κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς. καὶ 28
audierunt aduersarij quòd paratus esset Ionathas & qui
ἤκουσαν οἱ ὑπεναντίοι ὅτι ἡτοίμασται ἰωνάθαν καὶ οἱ
cum eo ad bellum, & timuerunt & formidauerunt
παρ᾽ αὐτοῦ εἰς πόλεμον, καὶ ἐφοβήθησαν καὶ ἔπτηξαν τῇ

in corde suo, & accenderunt pyras in ca-
καρδίᾳ αὐτῶν, καὶ ἀνέκαυσαν πυρὰς ἐν τῇ παρεμβο-
stris suis. Ionathas autē & qui cum eo non cognouerūt vsq;
λῇ αὐτῶν. 29 ἰωνάθαν δὲ καὶ οἱ παρ᾽ αὐτοῦ οὐκ ἔγνωσαν ἕως
ad manè; videbant enim luminaria ardentia. Et perse-
30 πρωΐ, ἔβλεπον γὰρ τὰ φῶτα καιόμενα. καὶ κατε-
cutus est Ionathas post eos, & nō comprehendit eos;
δίωξεν ἰωνάθαν ὀπίσω αὐτῶν, καὶ οὐ κατέλαβεν αὐτούς.
transierunt enim Eleutherum fluuium. Et declinauit
31 διέβησαν γὰρ τὸν ἐλεύθερον ποταμόν. καὶ ἐξέκλινεν
Ionathas ad Arabas vocatos Zaba-
ἰωνάθαν ἐπὶ τοὺς ἄραβας τοὺς καλουμένους ζαβα-
dæos, & percussit eos, & accepit spolia eorum:
δαίους, καὶ ἐπάταξεν αὐτούς, καὶ ἔλαβε τὰ σκῦλα αὐτῶν,
Et mouens castra venit in Damascum, & perambulauit omnē
32 καὶ ἀναζεύξας ἦλθεν εἰς δαμασκόν, καὶ διώδευσεν πᾶσαν
regionem. Et Simon exiit & venit vsque ad Asca-
33 τὴν χώραν. καὶ σίμων ἐξῆλθε καὶ διώδευσεν ἕως ἀσκα-
lonem & proximas munitiones; & declinauit in Iop-
λῶνος καὶ τὰ πλησίον ὀχυρώματα, καὶ ἐξέκλινεν εἰς ἰόπ-
pen, & occupauit eam. Audiuit enim quod
34 πην, καὶ προκατελάβετο αὐτήν. ἤκουσε γὰρ ὅτι
volunt munitionem tradere his qui sunt à (patre) Deme-
βούλονται τὸ ὀχύρωμα παραδοῦναι τοῖς παρὰ δημη-
trij & posuit illic custodiam vt custodirent e-
τρίου, καὶ ἔθετο ἐκεῖ φρουρὰν ὅπως φυλάσσωσιν αὐ-
am. Et reuersus est Ionathas, & congregauit
35 τήν. καὶ ἐπέστρεψεν ἰωνάθαν καὶ ἐξεκκλησίασε τοὺς
seniores populi, & cogitauit cum eis
πρεσβυτέρους τοῦ λαοῦ, καὶ ἐβουλεύσατο μετ᾽ αὐτῶν τοῦ
ædificare munitiones in Iudæa, Et exalta-
36 οἰκοδομῆσαι ὀχυρώματα ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, καὶ προσυψῶ-
re muros Hierusalem, & exaltare altitudinem magnā
σαι τὰ τείχη ἱερουσαλήμ, καὶ ὑψῶσαι ὕψος μέγα
inter arcem & ciuitatem, ad separandam
ἀναμέσον τῆς ἄκρας καὶ τῆς πόλεως εἰς τὸ διαχωρίζειν
eam à ciuitate, vt esset ipsa singulariter, vt neque
αὐτὴν τῆς πόλεως ἵνα ᾖ αὐτὴ κατὰ μόνας, ὅπως μήτε
emant neque vendant. Et conuenerunt vt
37 ἀγοράζωσι μήτε πωλῶσι. καὶ συνήχθησαν τοῦ
ædificarent ciuitatem: & appropinquauit muro torren-
οἰκοδομεῖν τὴν πόλιν, καὶ ἤγγισε τοῦ τείχους τοῦ χειμάρ-
tis qui à subsolano; & ædificauerunt eum qui vocatur Cha-
ρου τοῦ ἐξ ἀπηλιώτου, καὶ ἐπεσκεύασε τὸ καλούμενον χα-
phenatha. Et Simon ædificauit Adida in Se-
38 φεναθά. καὶ σίμων ᾠκοδόμησε τὴν ἀδιδὰ ἐν τῇ σε-
phela, & muniuit portas & seras. Et quæsiuit
39 φηλᾷ, καὶ ὠχύρωσε θύρας καὶ μοχλούς. καὶ ἐζήτησε
Tryphon regnare Asiæ & apponere sibi diadema,
τρύφων βασιλεῦσαι τῆς ἀσίας καὶ περιθέσθαι τὸ διάδημα
& extendere manum in Antiochum regem. Et
40 καὶ ἐκτεῖναι χεῖρα ἐπὶ ἀντίοχον τὸν βασιλέα. καὶ
timuit ne fortè non sineret eum Ionathas, & ne for-
εὐλαβήθη μήποτε οὐκ ἐάσῃ αὐτὸν ἰωνάθαν, καὶ μή-
tè pugnaret aduersus eum, & quærebat viam ad compre-
ποτε πολεμήσῃ πρὸς αὐτόν, καὶ ἐζήτει πορείαν τοῦ συλ-
hendendum eum vt perderet; & exurgens venit in
λαβεῖν αὐτὸν τοῦ ἀπολέσαι· καὶ ἀπάρας ἦλθεν εἰς
Bethsan. Et exiuit Ionathas in occursum e-
41 βαιθσάν. καὶ ἐξῆλθεν ἰωνάθαν εἰς ἀπάντησιν αὐ-
ius cum quadraginta millibus virorum ele-
τοῦ ἐν τεσσαράκοντα χιλιάσιν ἀνδρῶν ἐπιλελεγ-
ctis in prœlium, & venit in Bethsan. Et
42 μέναις εἰς παράταξιν, καὶ ἦλθεν εἰς βαιθσάν. καὶ
vidit Tryphon quod adest cum exercitu multo, &
εἶδε τρύφων ὅτι πάρεστι μετὰ δυνάμεως πολλῆς, καὶ
extendere manus contra eum timuit. Et susce-
43 ἐκτεῖναι χεῖρας ἐπ᾽ αὐτὸν εὐλαβήθη. καὶ ἐπεδέ-
pit eum gloriosè, & commendauit eum omnibus a-
ξατο αὐτὸν ἐνδόξως, καὶ συνέστησεν αὐτὸν πᾶσι τοῖς φί-

λοις

micis eius, & dedit ei munera, & præcepit ami-
λοις αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ δόματα, καὶ ἐπέταξε τοῖς φί-
cis suis obedire ei sicut ipsi. Et dixit Io-
λοις αὐτοῦ ὑπακούειν αὐτῷ ὡς ἑαυτῷ. καὶ εἶπεν τῷ ἰω- 44
nathæ, Vt quid vexasti vniuersum populum hunc cùm bellū
νάθαν, ἵνα τί ἔκοψας πάντα τὸν λαὸν τοῦτον πολέμου
non sit nobis? Et nunc remitte eos in
μὴ ἐνεστηκότος ἡμῖν; καὶ νῦν ἀπόστειλον αὐτοὺς εἰς 45
domos suas: elige autem tibi viros paucos
τοὺς οἴκους αὐτῶν, ἐπίλεξαι δὲ σεαυτῷ ἄνδρας ὀλίγους
qui erunt tecum & veni mecum in Pto-
οἵτινες ἔσονται μετὰ σοῦ, καὶ δεῦρο μετ' ἐμοῦ εἰς πτο-
lemaidem, & tradam tibi eam & reliquas muni-
λεμαΐδα, καὶ παραδώσω σοι αὐτὴν καὶ τὰ λοιπὰ ὀχυ-
tiones & exercitus reliquos & vniuersos
ρώματα καὶ τὰς δυνάμεις τὰς λοιπὰς καὶ πάντας τοὺς
præpositos negotiorum: Et conuersus abibo, hu-
ἐπὶ τῶν χρειῶν· καὶ ἐπιστρέψας ἀπελεύσομαι, τού-
ius enim gratia adsum. Et credens ei fe-
του γὰρ χάριν πάρειμι. καὶ ἐμπιστεύσας αὐτῷ ἐποίη- 46
cit sicut dixit, & misit exercitus, & abie-
σε καθὼς εἶπε, καὶ ἐξαπέστειλε τὰς δυνάμεις, καὶ ἀπῆλ-
runt in terram Iuda, Reliquit autem secum viros tres
θον εἰς γῆν ἰούδα. κατέλιπε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ ἄνδρας τρισ- 47
mille, quorum duo mille dimisit in Galilæa, mille
χιλίους, ὧν δισχιλίους ἀφῆκεν ἐν τῇ γαλιλαίᾳ, χίλιοι
autem venerunt cum eo. Vt autem intrauit Ionathas in Pto-
δὲ συνῆλθον αὐτῷ. ὡς δὲ εἰσῆλθεν ἰωνάθαν εἰς πτο- 48
lemaidem, clauserunt Ptolemenses portas, &
λεμαΐδα, ἀπέκλεισαν οἱ πτολεμαεῖς τὰς πύλας, καὶ
comprehenderunt eum, & omnes ingressos cum eo
συνέλαβον αὐτὸν, καὶ πάντας τοὺς εἰσελθόντας μετ' αὐ-
interfecerunt in gladio. Et misit Tryphon
τοῦ ἀπέκτειναν ἐν ῥομφαίᾳ. καὶ ἀπέστειλε τρύφων 49
exercitus & equitatum in terram Galilæam & campum
δυνάμεις καὶ ἵππον εἰς γῆν γαλιλαίαν καὶ τὸ πεδίον τὸ
magnum, vt perderent omnes qui à (patre) Ionathæ. Et
μέγα, τοῦ ἀπολέσαι πάντας τοὺς παρὰ ἰωνάθου. καὶ 50
cognouerunt quòd comprehensus & periit, & qui cum
ἐπέγνωσαν ὅτι συνελήφθη καὶ ἀπόλωλεν καὶ οἱ μετ' αὐ-
eo. & hortati sunt seipsos, & iuerunt conuer-
τοῦ, καὶ παρεκάλεσαν ἑαυτοὺς, καὶ ἐπορεύοντο συνεστραμ-
si parati ad prœlium. Et viderunt qui insequebātur quòd
μένοι ἕτοιμοι εἰς πόλεμον. καὶ εἶδον οἱ διώκοντες ὅτι 51
de anima eis est. Et reuersi sunt & venerunt omnes
περὶ ψυχῆς αὐτοῖς ἐστί. καὶ ἐπέστρεψαν καὶ ἦλθον πάντες 52
in terram Iuda, & luxerunt Ionathan & eos qui cum
εἰς γῆν ἰούδα, καὶ ἐπένθησαν τὸν ἰωνάθαν καὶ τοὺς μετ'
eo, & timuerunt valde; & luxerunt omnis Israel
αὐτοῦ, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα, καὶ ἐπένθησε πᾶς ἰσραὴλ
luctum magnum. Et quæsierunt omnes gentes quæ in circuitu
πένθος μέγα. καὶ ἐζήτησαν πάντα τὰ ἔθνη τὰ κύκλῳ 53
eorum conterere eos: dixerunt enim: Non habent prin-
αὐτῶν ἐκτρῖψαι αὐτούς· εἶπον γάρ· οὐκ ἔχουσιν ἄρ- 54
cipem & adiuuantem. nunc igitur oppugnabimus e-
χοντα καὶ βοηθοῦντα. νῦν οὖν πολεμήσομεν αὐ-
os, & delebimus de hominibus memoriam
τοὺς, καὶ ἐξαροῦμεν ἐξ ἀνθρώπων τὸ μνημόσυνον
eorum.
αὐτῶν.

CAP. XIII.

Et audiuit Simon quòd congregauit Tryphon exercitum
Καὶ ἤκουσε σίμων ὅτι συνήγαγε τρύφων δύναμιν 1
multum, vt veniret in terram Iuda & attereret eam.
πολλὴν τοῦ ἐλθεῖν εἰς γῆν ἰούδα καὶ ἐκτρῖψαι αὐτήν.
Et vidit populum quòd est tremens & formidans, & ascen-
καὶ εἶδε τὸν λαὸν ὅτι ἐστὶν ἔντρομος καὶ ἔκφοβος, καὶ ἀνέ- 2
dit in Hierusalem, & congregauit populum. Et adhor-
βη εἰς ἱερουσαλὴμ, καὶ ἤθροισε τὸν λαόν· καὶ παρε- 3
tatus est eos, & dixit eis: Ipsi scitis quanta ego
κάλεσεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, αὐτοὶ οἴδατε ὅσα ἐγὼ
& fratres mei & domus patris mei fecimus
καὶ οἱ ἀδελφοί μου καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρός μου ἐποιήσαμεν
pro legibus & sanctis, & prœlia &
περὶ τῶν νόμων καὶ τῶν ἁγίων, καὶ τοὺς πολέμους καὶ τὰς
angustias quas vidimus. Huius gratia perierunt
4 στενοχωρίας ἃς εἴδομεν. τούτου χάριν ἀπώλοντο οἱ
fratres mei omnes propter Israel, & relictus
ἀδελφοί μου πάντες χάριν τοῦ ἰσραὴλ, καὶ κατελείφ-
sum ego solus. Et nunc non mihi fiat parcere meæ
5 θην ἐγὼ μόνος. καὶ νῦν μή μοι γένοιτο φείσασθαί μου
animæ in omni tempore tribulationis, non enim sum me-
τῆς ψυχῆς ἐν παντὶ καιρῷ θλίψεως, οὐ γάρ εἰμι κρείσ-
lior fratribus meis. Verùm vindicabo pro gen-
6 σων τῶν ἀδελφῶν μου. πλὴν ἐκδικήσω περὶ τοῦ ἔθ-
te mea, & pro sanctis, & pro vxoribus, &
νους μου καὶ περὶ τῶν ἁγίων καὶ περὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν
filiis vestris, quia congregatæ sunt omnes gentes con-
τέκνων ὑμῶν, ὅτι συνήχθησαν πάντα τὰ ἔθνη ἐκ-
terere nos inimicitiæ gratia. Et accensus est spiri-
7 τρῖψαι ἡμᾶς ἔχθρας χάριν. καὶ ἀνεζωπύρησε τὸ πνεῦ-
tus populi simul vt audiuit sermones hos, & re-
μα τοῦ λαοῦ ἅμα τοῦ ἀκοῦσαι τῶν λόγων τούτων, καὶ ἀπε-
sponderunt voce magna, dicentes: Tu es noster dux
8 κρίθησαν φωνῇ μεγάλῃ λέγοντες· σὺ εἶ ἡμῶν ἡγού-
pro Iuda & Ionatha fratribus tuis. Pu-
9 μενος ἀντὶ ἰούδου καὶ ἰωνάθου τῶν ἀδελφῶν σου. πολέ-
gna prælium nostrum, & omnia quæcunque dixeris nobis
μησον τὸν πόλεμον ἡμῶν, καὶ πάντα ὅσα ἂν εἴπῃς ἡμῖν
faciemus. Et congregauit omnes viros
10 ποιήσομεν. καὶ συνήγαγε πάντας τοὺς ἄνδρας τοὺς
bellatores, & accelerauit consummare muros Hieru-
πολεμιστὰς, καὶ ἐτάχυνε τοῦ τελέσαι τὰ τείχη ἱερου-
salem, & muniuit eam circumcirca. Et mi-
11 σαλὴμ, καὶ ὠχύρωσεν αὐτὴν κυκλόθεν. καὶ ἀπέ-
sit Ionathan (filium) Absalomi & cum eo exer-
στειλεν ἰωνάθαν τὸν τοῦ ἀψαλώμου καὶ μετ' αὐτοῦ δύ-
citum sufficientem in Ioppen: & eiecit eos qui erant in ea,
ναμιν ἱκανὴν εἰς ἰόππην, καὶ ἐξέβαλε τοὺς ὄντας ἐν αὐτῇ,
& mansit illic in ea. Et profectus est Tryphon de
12 καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἐν αὐτῇ. καὶ ἀπῆρε τρύφων ἀπὸ
Ptolemaide cum exercitu multo vt intraret in
πτολεμαΐδος μετὰ δυνάμεως πολλῆς εἰσελθεῖν εἰς
terram Iuda, & Ionathas cum eo in custodia. Si-
13 γῆν ἰούδα, καὶ ἰωνάθαν μετ' αὐτοῦ ἐν φυλακῇ. σί-
mon autem castrametatus est in Adidis contra faciem cam-
μων δὲ παρενέβαλεν ἐν ἀδίδοις κατὰ πρόσωπον τοῦ πε-
pi. Et cognouit Tryphon quòd surrexit Simon pro Io-
14 δίου. καὶ ἐπέγνω τρύφων ὅτι ἀνέστη σίμων ἀντὶ ἰω-
natha fratre suo, & quòd committere cum eo futurus es-
νάθου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ ὅτι συνάπτειν αὐτῷ μέλ-
set prœlium, & misit ad eum legatos, di-
λει πόλεμον, καὶ ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν πρέσβεις, λέ-
cens: Pro argento quod debebat Ionathas fra-
15 γων· περὶ τοῦ ἀργυρίου οὗ ὤφειλεν ἰωνάθαν ὁ ἀδελ-
ter tuus in ratione regis propter quæ habuit negotia, detinuimus
φός σου εἰς τὸ βασιλικὸν δι' ἃς εἶχε χρείας συνέχομεν
Et nunc mitte argenti talenta centum,
16 αὐτόν. καὶ νῦν ἀπόστειλον ἀργυρίου τάλαντα ἑκατὸν
& duos ex filiis eius obsides, vt non dimissus rece-
καὶ δύο τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὅμηρα, ὅπως μὴ ἀφεθεὶς ἀπο-
dat à nobis, & dimittemus eum. Et cognouit Si-
17 στῇ ἀφ' ἡμῶν, καὶ ἀφήσομεν αὐτόν. καὶ ἔγνω σί-
mon quòd dolo loquuntur ad eum, & mittit ar-
μων ὅτι δόλῳ λαλοῦσι πρὸς αὐτὸν, καὶ πέμπει τὸ ἀρ-
gentum, & duos pueros, & ne inimicitiam
γύριον, καὶ τὰ δύο παιδάρια, μήποτε ἔχθραν
sameret magnam ad populum dicentes: Quod non
18 ἄρῃ μεγάλην πρὸς τὸν λαὸν λέγοντες, ὅτι οὐκ

misit ei argentum. & pueros &
ἀπέστειλε αὐτῷ τὸ ἀργύριον, καὶ τὰ παιδάρια, καὶ
periit. Et misit pueros &
ἀπώλετο. καὶ ἀπέστειλε τὰ παιδάρια καὶ τὰ 19
centum talenta: & mentitus est, & non dimisit
ἑκατὸν τάλαντα, καὶ διεψεύσατο, καὶ οὐκ ἀφῆκε τὸν
Ionathan. Et post hæc venit Tryphon vt ascen-
ἰωνάθαν. καὶ μετὰ ταῦτα ἦλθε τρύφων τοῦ ἐμβα- 20
deret in regionem, & contereret eam, &
τεῦσαι εἰς τὴν χώραν, καὶ ἐκτρίψαι αὐτήν, καὶ
circumdedit viam quæ in Adora. Et Simon & ca-
ἐκύκλωσεν ὁδὸν τὴν εἰς ἄδωρα. καὶ σίμων καὶ ἡ πα-
stra eius contra veniebant ei in omnem locum quo-
ρεμβολὴ αὐτοῦ ἀντιπαρῆγεν αὐτῷ εἰς πάντα τόπον οὗ
cunque ibat. Atqui in arce, mittebant ad
ἂν ἐπορεύετο. Οἱ δὲ ἐκ τῆς ἄκρας ἀπέστελλον πρὸς 21
Tryphonem legatos, & qui vrgerent eum vt
τρύφωνα πρεσβευτάς, καὶ κατασπεύδοντας αὐτὸν τοῦ
veniret ad se per desertum, & mitteret eis
ἐλθεῖν πρὸς αὐτοὺς διὰ τῆς ἐρήμου, καὶ ἀποστεῖλαι αὐτοῖς
alimonias. Et parauit Tryphon omnem æquitatū suum
τροφάς. καὶ ἡτοίμασε τρύφων πᾶσαν τὴν ἵππον αὐτοῦ 22
vt veniret: & in nocte illa fuit nix multa valde,
ἐλθεῖν, καὶ ἐν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἦν χιὼν πολλὴ σφόδρα,
& non venit propter niuem: & abiit & venit in
καὶ οὐκ ἦλθε διὰ τὴν χιόνα· καὶ ἀπῆρε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν
Galaaditim. Vt autem appropinquauit Bascama, occidit
γαλααδῖτιν. ὡς δὲ ἤγγισε τῇ βασκαμᾷ, ἀπέκτεινε 23
Ionathan, & sepultus est illic. Et rediit Tryphon, &
τὸν ἰωνάθαν, καὶ ἐτάφη ἐκεῖ. καὶ ἐπέστρεψε τρύφων καὶ 24
abiit in terram suam. Et misit Simon, &
ἀπῆρεν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ. καὶ ἀπέστειλε σίμων, καὶ 25
accepit ossa Ionathæ fratris sui, & sepelierunt
ἔλαβε τὰ ὀστᾶ ἰωνάθαν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ ἔθαψαν
eum in Modin ciuitate patrum eius. Et planxerunt
αὐτὸν ἐν μωδεῒν πόλει τῶν πατέρων αὐτοῦ. καὶ ἐκόψαντο 26
eum omnis Israel planctu magno, & luxerunt eum
αὐτὸν πᾶς ἰσραὴλ κοπετὸν μέγαν, καὶ ἐπένθησαν αὐτὸν
dies multos. Et ædificauit Simon super sepulchrum
ἡμέρας πολλάς. καὶ ᾠκοδόμησε σίμων ἐπὶ τὸν τάφον 27
patris sui & fratrum suorum, & exaltauit illud
τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ ὕψωσεν αὐτὸν
visu lapide polito à posterioribus & anterioribus.
τῇ ὁράσει λίθῳ ξεστῷ ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ ἔμπροσθεν.
Et statuit super ea septem pyramidas, vnam con-
καὶ ἔστησεν ἐπ' αὐτὰ ἑπτὰ πυραμίδας, μίαν κα- 28
tra vnam patri & matri & qua-
τέναντι τῆς μιᾶς τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ καὶ τοῖς τέσσαρ-
tuor fratribus. Et his fecit machinamenta
σιν ἀδελφοῖς. καὶ ταύταις ἐποίησε μηχανήματα 29
circumponens columnas magnas. & fecit super
περιθεὶς στύλους μεγάλους, καὶ ἐποίησεν ἐπὶ τοῖς
columnas arma in nomen æternum & apud
στύλοις πανοπλίας εἰς ὄνομα αἰώνιον, καὶ παρὰ
arma nauigia sculpta, vt
ταῖς πανοπλίαις πλοῖα ἐπιγεγλυμμένα εἰς τὸ
videretur ab omnibus nauigantibus per
θεωρεῖσθαι ὑπὸ πάντων τῶν πλεόντων τὴν θά-
mare. Hoc sepulchrum quod fecit in Modin vsque ad
λασσαν. οὗτος ὁ τάφος ὃν ἐποίησεν ἐν μωδεῒν ἕως 30
diem hunc. At Tryphon ibat frau-
τῆς ἡμέρας ταύτης. ὁ δὲ τρύφων ἐπορεύετο δό- 31
de cum Antiocho rege adolescente, &
λῳ μετὰ ἀντιόχου τοῦ βασιλέως τοῦ νεωτέρου, καὶ
occidit eum. Et regnauit pro eo,
ἀπέκτεινεν αὐτόν· καὶ ἐβασίλευσεν ἀντ' αὐτοῦ, 32
& circumposuit sibi diadema Asiæ, & fecit
καὶ περιέθετο τὸ διάδημα τῆς ἀσίας καὶ ἐποίησε
plagam magnam in terra. Et ædificauit Simon
πληγὴν μεγάλην ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ᾠκοδόμησε σίμων 33

munitiones Iudææ, & muniuit turribus
τὰ ὀχυρώματα τῆς ἰουδαίας, καὶ περιετείχισε πύργοις
excelsis & muris magnis & turribus & portis &
ὑψηλοῖς καὶ τείχεσι μεγάλοις καὶ πύργοις καὶ πύλαις καὶ
seris, & posuit alimenta in munitionibus. Et
34 μοχλοῖς, καὶ ἔθετο βρώματα ἐν τοῖς ὀχυρώμασι. καὶ
elegit Simon viros, & misit ad Demetrium
ἐπέλεξε σίμων ἄνδρας, καὶ ἀπέστειλε πρὸς δημήτριον
regem, vt faceret remissionem regioni; quoniam omnes
τὸν βασιλέα τοῦ ποιῆσαι ἄφεσιν τῇ χώρᾳ, ὅτι πᾶσαι
actus Tryphonis erant rapinæ. Et misit
35 αἱ πράξεις τρύφωνος ἦσαν ἁρπαγαί. καὶ ἀπέστειλεν
ei Demetrius rex iuxta sermones hos: &
αὐτῷ δημήτριος ὁ βασιλεὺς κατὰ τοὺς λόγους τούτους· καὶ
respondit ei, & scripsit ei epistolam ta-
ἀπεκρίθη αὐτῷ, καὶ ἔγραψεν αὐτῷ ἐπιστολὴν τοιαύ-
lem. Rex Demetrius Simoni, principi sacerdotū & amico
36 την. Βασιλεὺς δημήτριος σίμωνι ἀρχιερεῖ καὶ φίλῳ
regum, & senioribus & genti Iudæorum gaudere.
βασιλέων καὶ πρεσβυτέροις καὶ ἔθνει ἰουδαίων χαίρειν.
Coronam auream & bainem quæ misistis
37 Τὸν στέφανον τὸν χρυσοῦν καὶ τὴν βαΐνην ἣν ἀπεστείλατε
accepimus: & parati sumus facere vobiscum pacem
κεκομίσμεθα· καὶ ἕτοιμοί ἐσμεν τοῦ ποιεῖν ὑμῖν εἰρήνην
magnam, & scribere iis qui super negotia vt remittant
μεγάλην, καὶ γράφειν τοῖς ἐπὶ τῶν χρειῶν τοῦ ἀφιέναι
vobis remissiones. Et quæ statuimus erga vos
38 ὑμῖν ἀφέματα. καὶ ὅσα ἐστήκαμεν πρὸς ὑμᾶς
constant, & munitiones quas ædificauistis sint
ἔστηκε, καὶ τὰ ὀχυρώματα ἃ ᾠκοδομήκατε ὑπαρχέτω
vobis. Remittimus autem ignorantias & peccata
39 ὑμῖν. ἀφίεμεν δὲ ἀγνοήματα καὶ τὰ ἁμαρτήματα
vsque in hodiernum diem, & coronam quam debebatis; &
ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας, καὶ τὸν στέφανον ὃν ὠφείλετε, καὶ
si quid aliud tributarium erat in Hierusalem, non amplius sit tri-
εἴ τι ἄλλο ἐτελωνεῖτο ἐν ἱερουσαλήμ, μηκέτι τε-
butarium. Et si qui apti ex vobis conscribi
40 λωνείσθω. καὶ εἴ τινες ἐπιτήδειοι ὑμῶν γραφῆναι
inter eos qui circa nos, conscribantur, & sit in-
εἰς τοὺς περὶ ἡμᾶς, ἐγγραφέσθωσαν, καὶ γινέσθω ἀνὰ-
ter nos pax. Anno septuagesimo & centesimo abla-
41 μέσον ἡμῶν εἰρήνη. ἔτους ἑβδομηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ ἤρ-
tum est iugum gentium ab Israel. Et cœpit populus
42 θη ὁ ζυγὸς τῶν ἐθνῶν ἀπὸ τοῦ ἰσραήλ. καὶ ἤρξατο ὁ λαὸς
Israel scribere in conscriptionibus & commutationi-
ἰσραὴλ γράφειν ἐν ταῖς συγγραφαῖς καὶ συναλλάγμα-
bus anno primo sub Simone principe sacerdotum magno,
σιν ἔτους πρώτου ἐπὶ σίμωνος ἀρχιερέως μεγάλου
& duce, & principe Iudæorum. In diebus
43 καὶ στρατηγοῦ καὶ ἡγουμένου ἰουδαίων. ἐν ταῖς ἡμέραις
illis castrametatus est ad Gazam, & circundedit
ἐκείναις παρενέβαλεν ἐπὶ γάζαν, καὶ ἐκύκλωσεν
eam castris, & fecit machinam, & ap-
αὐτὴν παρεμβολαῖς, καὶ ἐποίησεν ἐλέπολιν, καὶ προσ-
plicuit ad ciuitatem & percussit turrem vnam, & compre-
ήγαγε τῇ πόλει, καὶ ἐπάταξε πύργον ἕνα, καὶ κατε-
hendit. Et eruperunt qui in machina in
44 λάβετο. καὶ ἐξήλλοντο οἱ ἐν τῇ ἐλεπόλει εἰς τὴν
vrbem, & factus est motus magnus in ciuitate. Et
45 πόλιν, καὶ ἐγένετο κίνημα μέγα ἐν τῇ πόλει. καὶ
ascenderunt qui in ciuitate cum vxoribus & fi-
ἀνέβησαν οἱ ἐν τῇ πόλει σὺν ταῖς γυναιξὶ καὶ τοῖς τέκ-
liis supra murum scissis tunicis suis &
νοις ἐπὶ τὸ τεῖχος διερρηχότες τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ
clamauerunt voce magna postulantes Simonem dextras e-
ἐβόησαν φωνῇ μεγάλῃ ἀξιοῦντες σίμωνα δεξιὰς αὐ-
is dare, & dixerunt. Non nobis vtaris secundum mali-
46 τοῖς δοῦναι, καὶ εἶπον· μὴ ἡμῖν χρήσῃ κατὰ τὰς πονη-
tias nostras, sed secundum misericordiā tuā. Et flexus est eis
47 ρίας ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔλεός σου. καὶ συνευδοκήθη αὐτοῖς
σίμων,

Simon, & non debellauit eos: & eiecit eos
σίμων, καὶ οὐκ ἐπολέμησεν αὐτοὺς καὶ ἐξέβαλεν αὐτοὺς
de ciuitate, & emundauit ædes in quibus fuerāt
ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐκαθάρισε τὰς οἰκίας ἐν αἷς ἦν
simulachra, & sic intrauit in eam, laudans & be-
τὰ εἴδωλα, καὶ οὕτως εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν ὑμνῶν καὶ εὐ-
nedicens. Et eiecit ex ea omnem immunditiam,
λογῶν. καὶ ἐξέβαλεν ἐξ αὐτῆς πᾶσαν ἀκαθαρσίαν, 48
& collocauit illic viros qui legem faciunt:
καὶ κατῴκισεν ἐκεῖ ἄνδρας οἵτινες τὸν νόμον ποιοῦσι·
& muniuit eam. & ædificauit sibi in i-
καὶ προσωχύρωσεν αὐτὴν καὶ ᾠκοδόμησεν ἑαυτῷ ἐν αὐ-
psa habitationem. Qui autē erāt in arce in Hierusalem, prohi-
τῇ οἴκησιν. Οἱ δὲ ἐκ τῆς ἄκρας ἐν ἱερουσαλὴμ ἐκω- 49
bebantur egredi in regionem, & emere &
λύοντο ἐκπορεύεσθαι εἰς τὴν χώραν, καὶ ἀγοράζειν καὶ
vendere: & esurierunt valde, & perierunt ex illis
πωλεῖν, καὶ ἐπείνασαν σφόδρα, καὶ ἀπώλοντο ἐξ αὐτῶν
multi fame. Et clamauerūt ad Simonem dextras accipere,
ἱκανοὶ τῷ λιμῷ. καὶ ἐβόησαν πρὸς σίμωνα δεξιὰς λαβεῖν, 50
& dedit eis. & eiecit eos illinc, & munda-
καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ ἐξέβαλεν αὐτοὺς ἐκεῖθεν, καὶ ἐκαθά-
uit arcem à contaminationibus. Et intrauit in
ρισε τὴν ἄκραν ἀπὸ τῶν μιασμάτων. καὶ εἰσῆλθεν εἰς 51
eam tertia & vicesima secundi mensis anno
αὐτὴν τῇ τρίτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ δευτέρου μηνὸς ἔτους
vno & septuagesimo & centesimo cum laude & ra-
ἑνὸς καὶ ἑβδομηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ μετὰ αἰνέσεως καὶ βαΐ-
mis, & in cinyris & in cymbalis & in nablis, & in
ων καὶ ἐν κινύραις καὶ ἐν κυμβάλοις καὶ ἐν νάβλαις καὶ ἐν
hymnis, & in canticis; quia contritus est inimicus magnus ex
ὕμνοις καὶ ἐν ᾠδαῖς, ὅτι συνετρίβη ἐχθρὸς μέγας ἐξ
Israel. Et constituit singulis vt agerent diem
ἰσραήλ. καὶ ἔστησε κατ' ἐνιαυτὸν τοῦ ἄγειν τὴν ἡμέραν 52
hanc cum lætitia. Et muniuit montē
ταύτην μετ' εὐφροσύνης. καὶ προσωχύρωσε τὸ ὄρος 53
templi quod prope arcem, & habitabat illic ipse &
τοῦ ἱεροῦ τὸ παρὰ τὴν ἄκραν, καὶ ᾤκει ἐκεῖ αὐτὸς καὶ
qui cum eo. Et vidit Simon Ioannem filium suum,
οἱ παρ' αὐτοῦ. καὶ εἶδε σίμων ἰωάννην τὸν υἱὸν αὐτοῦ, 54
quòd vir est, & posuit eum ducem virtutum
ὅτι ἀνήρ ἐστι, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἡγούμενον τῶν δυνάμεων
vniuersarū & habitabat in Gazaris.
πασῶν, καὶ ᾤκει ἐν γαζάροις.

CAP. XIIII. ιδ'.

Et in anno secundo & septuagesimo & cente-
Καὶ ἐν ἔτει δευτέρῳ καὶ ἑβδομηκοστῷ καὶ ἑκα-
simo congregauit Demetrius rex exer-
τοστῷ συνήγαγε δημήτριος ὁ βασιλεὺς τὰς δυνά-
citus suos, & abiit in Mediam ad contrahendum
μεις αὐτοῦ, καὶ ἐπορεύθη εἰς μηδείαν τοῦ ἐπισπάσασθαι
auxilium sibi, vt expugnaret Tryphonem. Et
βοήθειαν αὐτῷ, ὅπως πολεμήσῃ τὸν τρύφωνα. καὶ 2
audiuit Arsaces rex Persiæ & Me-
ἤκουσεν ἀρσάκης ὁ βασιλεὺς τῆς περσίδος καὶ μη-
diæ quòd venit Demetrius in fines suos, & mi-
δείας ὅτι ἦλθε δημήτριος εἰς τὰ ὅρια αὐτοῦ, καὶ ἀπέ-
sit vnum principum suorum vt comprehenderet eum vi-
στειλεν ἕνα τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ συλλαβεῖν αὐτὸν ζῶν-
uum. Et abiit & percussit castra
τα. καὶ ἐπορεύθη καὶ ἐπάταξε τὴν παρεμβολὴν 3
Demetrij. & comprehendit eum, & duxit eum
δημητρίου, καὶ συνέλαβεν αὐτὸν καὶ ἤγαγεν αὐτὸν
ad Arsacem, & posuit eum in custodia. Et
πρὸς ἀρσάκην, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν φυλακῇ. καὶ ἡ- 4
siluit terra omnibus diebus Simonis, & quæsi-
σύχασεν ἡ γῆ πάσας τὰς ἡμέρας σίμωνος, καὶ ἐζήτη-
uit bona genti suæ, & placuit illis potestas
σεν ἀγαθὰ τῷ ἔθνει αὐτοῦ, καὶ ἤρεσεν αὐτοῖς ἡ ἐξουσία

eius & gloria eius omnibus diebus. Et cum
5 αὐτοῦ καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ πάσας τὰς ἡμέρας. καὶ μετὰ
omni gloria sua accepit Ioppen in portum,
πάσης τῆς δόξης αὐτοῦ ἔλαβε τὴν ἰόππην εἰς λιμένα,
& fecit introitum in insulis maris. Et di-
6 καὶ ἐποίησεν εἴσοδον ταῖς νήσοις τῆς θαλάσσης. καὶ ἐ-
latauit fines genti suæ & obtinuit
πλάτυνε τὰ ὅρια τῷ ἔθνει αὐτοῦ καὶ ἐκράτησε τῆς
regionem. Et congregauit captiuitatem multam &
7 χώρας. καὶ συνήγαγεν αἰχμαλωσίαν πολλήν, καὶ
dominatus est Gazaræ & Bethsuræ & arcis:
ἐκυρίευσε γαζάρων καὶ βαιθσούρων καὶ τῆς ἄκρας·
& abstulit immunditias ex ea, & non erat
καὶ ἐξῆρε τὰς ἀκαθαρσίας ἐξ αὐτῆς, καὶ οὐκ ἦν ὁ
resistens ei. Et erant colentes terram
8 ἀντικείμενος αὐτῷ. καὶ ἦσαν γεωργοῦντες τὴν γῆν
suam cum pace, & terra autē dabat fructus
αὐτῶν μετ' εἰρήνης, καὶ ἡ γῆ δὲ ἐδίδου τὰ γεννήματα
suos & ligna camporum fructum suum.
αὐτῆς καὶ τὰ ξύλα τῶν πεδίων τὸν καρπὸν αὐτῶν.
Seniores in plateis sedebant;
9 πρεσβύτεροι ἐν ταῖς πλατείαις ἐκάθηντο.
omnes de bonis consultabant in communi, & iuuenes
πάντες περὶ ἀγαθῶν ἐκοινολογοῦντο, καὶ οἱ νεανίσκοι
induerunt glorias & stolas belli. Ciuitatibus
10 ἐνεδύσαντο δόξας καὶ στολὰς πολέμου. ταῖς πόλεσιν
tribuebat alimonias, & constituit eas in vasis
ἐχορήγησε βρώματα, καὶ ἔταξεν αὐτὰς ἐν σκεύεσιν
munitionis, vsquequo nominatum est nomen gloriæ
ὀχυρώσεως ἕως ὅπου ὠνομάσθη τὸ ὄνομα τῆς δόξης
eius vsque ad extremū terræ: Fecit pacem super
11 αὐτοῦ ἕως ἄκρου τῆς γῆς· ἐποίησε τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῆς
terrā, & lætatus est Israel lætitia magna.
γῆς, καὶ εὐφράνθη ἰσραὴλ εὐφροσύνην μεγάλην.
Et sedit vnusquisque sub vite sua &
12 καὶ ἐκάθισεν ἕκαστος ὑπὸ τὴν ἄμπελον αὐτοῦ καὶ
ficu sua, & non erat exterrens eos. Et
13 τὴν συκῆν αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐκφοβῶν αὐτούς. καὶ
defecit impugnans eos super terram: & reges
ἐξέλιπε πολεμῶν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ οἱ βασιλεῖς
contriti sunt in diebus illis. Et confir-
14 συνετρίβησαν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις. καὶ ἐστή-
mauit omnes humiles populi sui. legem
ριξε πάντας τοὺς ταπεινοὺς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. τὸν νόμον
exquisiuit, & abstulit omnem iniquum & malum.
ἐξεζήτησε, καὶ ἐξῆρε πάντα ἄνομον καὶ πονηρόν.
Sancta glorificauit, & multiplicauit vasa san-
15 τὰ ἅγια ἐδόξασε, καὶ ἐπλήθυνε τὰ σκεύη τῶν ἁ-
ctorum. Et audierunt in Roma, quòd defunctus esset Iona-
16 γίων. καὶ ἤκουσαν ἐν ῥώμῃ, ὅτι ἀπέθανεν ἰωνά-
thas, & vsque in Spartam, & tristati sunt valde.
θαν καὶ ἕως σπάρτης, καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα.
Vt autem audierunt quòd Simon frater eius factus est
17 ὡς δὲ ἤκουσαν ὅτι σίμων ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ γέγονεν
pro illo summus sacerdos, & obtinet regionem &
ἀντ' αὐτοῦ ἀρχιερεύς, καὶ ἐπικρατεῖ τῆς χώρας καὶ τῶν
ciuitates quæ in ea; Scripserunt ad eum, tabu-
18 πόλεων τῶν ἐν αὐτῇ, ἔγραψαν πρὸς αὐτὸν δέλ-
lis aureis vt renouarent erga eum amicitiam
τοις χαλκαῖς τοῦ ἀνανεώσασθαι πρὸς αὐτὸν φιλίαν
& societatem quam constituerunt cum Iuda & Iona-
καὶ τὴν συμμαχίαν ἣν ἔστησαν πρὸς ἰούδαν καὶ ἰωνά-
tha fratribus eius. Et lectæ sunt coram
19 θαν τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ. καὶ ἀνεγνώσθησαν ἐνώπιον τῆς
ecclesia in Hierusalem. Et hoc exem-
20 ἐκκλησίας ἐν ἱερουσαλήμ. καὶ τοῦτο τὸ ἀντίγρα-
plum epistolarum quas miserunt Spartiatæ:
φον τῶν ἐπιστολῶν ὧν ἀπέστειλαν οἱ σπαρτιᾶται.
SPARTIATARVM principes & ciuitas, Simoni sacerdoti
Σπαρτιατῶν ἄρχοντες καὶ ἡ πόλις, σίμωνι ἱερεῖ

magno, & senioribus & sacerdotibus, & re-
μεγάλῳ, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ τῷ λοι-
liquo populo Iudæorum fratribus gaudere. Lega-
πῷ δήμῳ τῶν ἰουδαίων ἀδελφοῖς χαίρειν. 21 οἱ πρεσ-
ti missi ad populum nostrum nun-
βευταὶ οἱ ἀποσταλέντες πρὸς τὸν δῆμον ἡμῶν, ἀπήγ-
tiauerunt nobis de gloria vestra, & honore, & gauisi su-
γειλαν ἡμῖν περὶ τῆς δόξης ὑμῶν καὶ τιμῆς, καὶ εὐφράνθη-
mus, in introitu eorum. Et rescripsimus quæ ab
μεν ἐπὶ τῇ ἐφόδῳ αὐτῶν. 22 καὶ ἀνεγράψαμεν τὰ ὑπ'
ipsis dicta sunt in conciliis populi sic: Nume-
αὐτῶν εἰρημένα ἐν ταῖς βουλαῖς τοῦ δήμου οὕτως· νουμή-
nius Antiochi, & Antipater Iasonis legati Iu-
νιος ἀντιόχου, καὶ ἀντίπατρος ἰάσονος πρεσβευταὶ ἰου-
dæorum venerunt ad nos ad renouandum erga
δαίων ἦλθον πρὸς ἡμᾶς ἀνανεούμενοι τὴν πρὸς
nos amicitiam. Et placuit populo excipere
ἡμᾶς φιλίαν. 23 καὶ ἤρεσε τῷ δήμῳ ἐπιδέξασθαι τοὺς
viros gloriosè, & vt poneretur exemplum sermonum
ἄνδρας ἐνδόξως, καὶ τοῦ θέσθαι τὸ ἀντίγραφον τῶν λόγων
illorum in præsentibus populo libris, vt
αὐτῶν ἐν τοῖς ἀποδεδειγμένοις τῷ δήμῳ βιβλίοις, τοῦ
memoriam haberet populus Spartiatarum. Et exem-
μνημόσυνον ἔχειν τὸν δῆμον τῶν σπαρτιατῶν. τὸ δὲ ἀν-
plum horum scripserunt Simoni principi sacerdotum.
τίγραφον τούτων ἔγραψαν σίμωνι τῷ ἀρχιερεῖ. με-
Post hæc misit Simon Numenium in Romam,
τὰ ταῦτα ἀπέστειλε σίμων τὸν νουμήνιον εἰς ῥώμην, 24
habentem clypeum aureum magnum pondo minarum mil-
ἔχοντα ἀσπίδα χρυσῆν μεγάλην ὁλκῆς μνῶν χι-
lium, ad statuendum cum eis societatem.
λίων, εἰς τὸ στῆσαι πρὸς αὐτοὺς τὴν συμμαχίαν.

Vt autem audiuit populus sermones istos, dixerunt: Quam
25 ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ δῆμος τῶν λόγων τούτων εἶπον· τίνα
gratiam reddemus Simoni & filiis eius? Fir-
χάριν ἀποδώσομεν σίμωνι καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ; 26 ἐστή-
mauit enim ipse & fratres eius, & domus patris
ρισε γὰρ αὐτὸς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς
eius & expugnauerunt inimicos Israel ab eis,
αὐτοῦ, καὶ ἐπολέμησαν τοὺς ἐχθροὺς ἰσραὴλ ἀπ' αὐτῶν,
& statuerunt ei libertatem, & descripserunt in tabulis
καὶ ἔστησαν αὐτῷ ἐλευθερίαν, καὶ κατέγραψαν ἐν δέλτοις
æreis, & posuerunt in columnis in monte Sion. Et hoc
χαλκαῖς, καὶ ἔθεντο ἐν στήλαις ἐν ὄρει σιών. 27 καὶ τοῦτο τὸ
exemplum scripturæ DECIMA octaua Elul, anno
ἀντίγραφον τῆς γραφῆς· ὀκτωκαιδεκάτῃ ἐλοὺλ, ἔτους
secundo & septuagesimo & centesimo, & hic tertius
δευτέρου καὶ ἑβδομηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ, καὶ τοῦτο τρίτον
annus, sub Simone principe sacerdotū in Saramel: In conuen-
ἔτος, ἐπὶ σίμωνος ἀρχιερέως ἐν σαραμέλ, 28 ἐπὶ συνα-
tu magno sacerdotum, & populi, & principum gentis, &
γωγῆς μεγάλης ἱερέων καὶ λαοῦ καὶ ἀρχόντων ἔθνους καὶ
seniorum regionis innotuit nobis, quoniam fre-
τῶν πρεσβυτέρων τῆς χώρας ἐγνώρισεν ἡμῖν, ἐπεὶ πολ-
quenter facta sunt prœlia in regione. Simon autē
λάκις ἐγενήθησαν πόλεμοι ἐν τῇ χώρᾳ. 29 σίμων δὲ
Mattathiæ filius filiorum Iarib, & fratres eius de-
ὁ ματταθίου ὁ υἱὸς τῶν υἱῶν ἰαρίβ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἔ-
derunt seipsos periculo, & restiterunt aduer-
δωκαν ἑαυτοὺς τῷ κινδύνῳ, καὶ ἀντέστησαν τοῖς ὑπε-
sariis gentis suæ, vt starent sancta ipsorum &
ναντίοις τοῦ ἔθνους αὐτῶν, ὅπως σταθῇ τὰ ἅγια αὐτῶν καὶ
lex: & gloria magna glorificauerunt gentem suam.
ὁ νόμος, καὶ δόξη μεγάλη ἐδόξασαν τὸ ἔθνος αὐτῶν.

Et congregauit Ionathas gentem suam, & factus est e-
30 καὶ ἤθροισε ἰωνάθαν τὸ ἔθνος αὐτῶν, καὶ ἐγενήθη αὐ-
is princeps sacerdotū, & appositus est ad populum suum.
τοῖς ἀρχιερεὺς, καὶ προσετέθη πρὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.
Et voluerunt inimici eorum ascendere in
31 καὶ ἐβουλήθησαν οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν ἐμβατεῦσαι εἰς τὴν
regionem eorum, vt contererent regionem illorum & ex-
χώραν αὐτῶν τοῦ ἐκτρῖψαι τὴν χώραν αὐτοῦ καὶ ἐκ-
tenderent manus in sancta eorum. Tunc surrexit Si-
τεῖναι χεῖρας ἐπὶ τὰ ἅγια αὐτῶν. 32 τότε ἀνέστη σί-
mon. & pugnauit pro gente sua, & expen-
μων, καὶ ἐπολέμησε περὶ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, καὶ ἐδαπάνη-
dit pecunias multas ex suis, & armauit vi-
σε χρήματα πολλὰ τῶν ἑαυτοῦ, καὶ ὡπλοδότησε τοὺς ἄν-
ros exercitus gentis suæ, & dedit eis
δρας τῆς δυνάμεως τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς
stipendia. Et muniuit ciuitates Iudææ, &
ὀψώνια. 33 καὶ ὠχύρωσε τὰς πόλεις τῆς ἰουδαίας καὶ τὴν
Bethsuram quæ in finibus Iudææ, vbi erant ar-
βαιθσοῦραν τὴν ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς ἰουδαίας, οὗ ἦν τὰ ὅ-
ma hostium prius, & posuit illic præ-
πλα τῶν πολεμίων τὸ πρότερον, καὶ ἔθετο ἐκεῖ φρου-
sidium viros Iudæos, & Ioppen muniuit quæ
ρὰν ἄνδρας ἰουδαίους, 34 καὶ ἰόππην ὠχύρωσε τὴν
in mari, & Gazara, quæ in finibus
ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ τὴν γάζαρα, τὴν ἐπὶ τῶν ὁρίων
Azoti, in qua habitabant hostes prius illic,
ἀζώτου, ἐν ᾗ ᾤκουσαν οἱ πολέμιοι τὸ πρότερον ἐκεῖ,
Iudæos, & quæcunque apta erant ad horum
ἰουδαίους, καὶ ὅσα ἐπιτήδεια ἦν πρὸς τὴν τούτων
correctionem posuit in eis. Et vidit populus
ἐπανόρθωσιν ἔθετο ἐν αὐτοῖς. 35 καὶ εἶδεν ὁ λαὸς
fidem Simonis, & gloriam quam cogita-
τὴν πίστιν τοῦ σίμωνος, καὶ τὴν δόξαν ἣν ἐβουλεύσα-
uit facere genti suæ, & posuerunt eum ducem su-
το ποιῆσαι τῷ ἔθνει αὐτοῦ, καὶ ἔθεντο αὐτὸν ἡγούμενον αὐ-
um & principē sacerdotū, quia ipse fecit omnia
τῶν καὶ ἀρχιερέα, διὰ τὸ αὐτὸν πεποιηκέναι πάντα
hæc, & iustitiam & fidem quam con-
ταῦτα, καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν πίστιν ἣν συν-
seruauit genti suæ, & quæsiuit omni modo ex-
ετήρησε τῷ ἔθνει αὐτοῦ, καὶ ἐζήτησε παντὶ τρόπῳ ὑ-
altare populum suum. Et in diebus eius pro-
ψῶσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ. 36 καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ εὐω-
speratū est in manibus eius, vt tollerentur gentes de
δώθη ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, τοῦ ἐξαρθῆναι τὰ ἔθνη ἐκ τῆς
regione ipsorum, & qui sunt in ciuitate Dauid, qui in Hie-
χώρας αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει δαυίδ, τοὺς ἐν ἱε-
rusalem, qui fecerunt sibi arcem de qua egredie-
ρουσαλήμ, οἳ ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἄκραν ἐξ ἧς ἐξεπο-
bantur, & contaminabant in circuitu sanctorum, & faciebant
ρεύοντο, καὶ ἐμίαινον κύκλῳ τῶν ἁγίων, καὶ ἐποίουν
plagam magnam in castitate. Et colloca-
πληγὴν μεγάλην ἐν τῇ ἁγνείᾳ. 37 καὶ κατῴκι-
uit in ea viros Iudæos, & muniuit eam
σεν ἐν αὐτῇ ἄνδρας ἰουδαίους, καὶ ὠχύρωσεν αὐτὴν
ad tutamentum regionis, & ciuitatis, & exaltauit
πρὸς ἀσφάλειαν τῆς χώρας καὶ τῆς πόλεως, καὶ ὕψωσε
muros Hierusalem. Et rex Demetrius
τὰ τείχη ἱερουσαλήμ. 38 καὶ ὁ βασιλεὺς δημήτριος
statuit ei summum sacerdotium secundū omnia. Et
ἔστησεν αὐτῷ τὴν ἀρχιερωσύνην κατὰ πάντα. 39 καὶ
fecit eum ex amicis suis, & glorificauit eum glo-
ἐποίησεν αὐτὸν τῶν φίλων αὐτοῦ, καὶ ἐδόξασεν αὐτὸν δό-
ria magna. Auditum est enim quòd appellantur
ξῃ μεγάλῃ. 40 ἠκούσθη γὰρ ὅτι προσαγορεύονται οἱ
Iudæi à Romanis amici, & socij, & quòd
ἰουδαῖοι ἀπὸ ῥωμαίων φίλοι καὶ σύμμαχοι, καὶ ὅτι
occurrerunt legatis Simonis gloriosè. Et
41 ἀπήντησαν τοῖς πρεσβευταῖς σίμωνος ἐνδόξως. καὶ
quia consenserunt Iudæi & sacerdotes esse eorum Simo-
ὅτι εὐδόκησαν οἱ ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἱερεῖς τοῦ εἶναι αὐτῶν σίμω-
nem ducem & summum sacerdotē in seculum, donec resur-
να ἡγούμενον καὶ ἀρχιερέα εἰς τὸν αἰῶνα ἕως τοῦ ἀνα-
gat propheta fidelis, & vt sit super eos dux,
42 στῆναι προφήτην πιστὸν, καὶ τοῦ εἶναι ἐπ' αὐτῶν στρατη-
γὸν,

& vt cura sit ei de sanctis constituere per
ζειν, καὶ ὅπως μέλη αὐτῷ περὶ τῶν ἁγίων καθιστάναι δι'
eum super opera eorum & super regionem, & super
αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς χώρας καὶ ἐπὶ τῶν
arma, & super munitiones, Et vt cura sit ei
ὅπλων, καὶ ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων, καὶ ὅπως μέλη αὐτῷ 43
de sanctis. & vt audiatur ab omnibus, &
περὶ τῶν ἁγίων, καὶ ὅπως ἀκούηται ὑπὸ πάντων, καὶ
vt scribantur in nomine eius omnes conscri-
ὅπως γράφωνται ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πᾶσαι συγγρα-
ptiones in regione, & vt operiatur purpura &
φαὶ ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ ὅπως περιβάλληται πορφύραν καὶ
aurum ferat. Et non licebit vlli ex populo & sacerdotibus
χρυσοφορῇ. καὶ οὐκ ἐξέσται οὐδενὶ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἱερέων 44
irritum facere aliquid horum & contradicere ab eo di-
ἀθετῆσαι τι τούτων καὶ ἀντειπεῖν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ῥη-
cendis, & conuocare conuentum in regione
θησομένοις, καὶ ἐπισυστρέψαι συστροφὴν ἐν τῇ χώρᾳ
sine ipso, & vestiri purpura, & infibulari
ἄνευ αὐτοῦ, καὶ περιβάλλεσθαι πορφύραν καὶ ἐμπορπᾶσθαι
fibula aurea. Qui autem praeter haec fecerit aut
πόρπην χρυσῆν. ὃς δ' ἂν παρὰ ταῦτα ποιήσῃ ἢ 45
irritum fecerit quicquam horum, reus erit. Et placuit omni
ἀθετήσῃ τι τούτων ἔνοχος ἔσται. καὶ εὐδόκησε πᾶς ὁ 46
populo statuere Simonem facere secundum verba ista.
λαὸς θέσθαι σίμωνι ποιῆσαι κατὰ τοὺς λόγους τούτους.
Et suscepit Simon, & placuit esse summum sacerdotē
καὶ ἐπεδέξατο σίμων καὶ εὐδόκησεν ἀρχιερατεύειν 47
& esse ducem & principē gentis Iudaeorum, & sacerdotū
καὶ εἶναι στρατηγὸς καὶ ἐθνάρχης τῶν ἰουδαίων, καὶ ἱερέων
& praeesse omnibus. Et scripturam i-
καὶ τοῦ προστατῆσαι πάντων. καὶ τὴν γραφὴν ταύ- 48
stam dixerunt poni in tabulis aereis; Et statuere
την εἶπον θέσθαι ἐν δέλτοις χαλκαῖς, καὶ στῆσαι 49
illas in peribolo sanctorum in loco celebri
αὐτὰς ἐν περιβόλῳ τῶν ἁγίων ἐν τόπῳ ἐπισήμῳ. τὰ
At exempla earum poni in aerario,
δὲ ἀντίγραφα αὐτῶν θέσθαι ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, ὅ-
vt habeat Simon & filij eius.
πως ἔχῃ σίμων καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ.

CAP. XV. ιε.

Et misit Antiochus filius Demetrij re-
Καὶ ἀπέστειλεν ἀντίοχος υἱὸς δημητρίου τοῦ βασι- 1
gis epistolas ab insulis maris Simoni sacer-
λέως ἐπιστολὰς ἀπὸ τῶν νήσων τῆς θαλάσσης σίμωνι ἱε-
doti & principi gentis Iudaeorum & vniuersae genti, Et
ρεῖ καὶ ἐθνάρχῃ τῶν ἰουδαίων καὶ παντὶ τῷ ἔθνει, καὶ 2
erant continentes modum hunc; REX Antiochus
ἦσαν περιέχουσαι τὸν τρόπον τοῦτον· Βασιλεὺς ἀντίοχος
Simoni sacerdoti magno & principi gentis, & genti Iudaeorum
σίμωνι ἱερεῖ μεγάλῳ καὶ ἐθνάρχῃ καὶ ἔθνει ἰουδαίων
gaudere. Quoniam viri pestilentes obtinuerunt re-
χαίρειν. ἐπεὶ ἄνδρες λοιμοὶ κατεκράτησαν τῆς βα- 3
gnum patrum nostrorum; Volo autem vendicare
σιλείας τῶν πατέρων ἡμῶν, βούλομαι δὲ ἀντιποιήσασθαι
regnum, vt restituam illud vt erat pri-
τῆς βασιλείας, ὅπως ἀποκαταστήσω αὐτὴν ὡς ἦν τὸ πρό-
us. Collegi autem multitudinem exercituum, & pa-
τερον. ἐξενολόγησα δὲ πλῆθος δυνάμεων, καὶ κατε- 4
raui naues bellicas. Volo autem procedere per
σκεύασα πλοῖα πολεμικά. βούλομαι δὲ ἐκβῆναι κατὰ
regionem, vt vlciscar eos qui corruperunt
τὴν χώραν, ὅπως μετέλθω τοὺς κατεφθαρκότας τὴν
regionem nostram & qui desolauerunt ciuitates multas in
χώραν ἡμῶν, καὶ τοὺς ἠρημωκότας πόλεις πολλὰς ἐν τῇ
regno. Nunc ergo statuo tibi omnes ablatio-
βασιλείᾳ. νῦν οὖν ἵστημί σοι πάντα τὰ ἀφαιρέ- 5
nes quas remiserunt tibi qui ante me reges, & quaecunque
ματα ἃ ἀφῆκάν σοι οἱ πρὸ ἐμοῦ βασιλεῖς, καὶ ὅσα

alia dona remiserunt tibi. Et permiserunt tibi face-
6 ἄλλα ἀφέματα ἀφῆκάν σοι. καὶ ἐπέτρεψάν σοι ποιῆ-
re percussurā proprium numisma regioni tuae. Hierusa-
7 σαι κόμμα ἴδιον νόμισμα τῇ χώρᾳ σου. ἱερουσα-
lem autem & sancta esse libera, & omnia arma
λὴμ δὲ καὶ τὰ ἅγια εἶναι ἐλεύθερα, καὶ πάντα τὰ ὅπλα
quae fabricasti, & munitiones quas constru-
ὅσα κατεσκεύασας καὶ τὰ ὀχυρώματα ἃ ᾠκοδόμη-
xisti, quas obtines, maneant tibi. Et omne debitum re-
8 σας ὧν κρατεῖς, μενέτω σοι. καὶ πᾶν ὀφείλημα βα-
gium, & quae futura sunt regia, ex nunc & in
σιλικὸν καὶ τὰ ἐσόμενα βασιλικὰ, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν
omne tempus remittantur tibi. Cum autem constituerimus
9 ἅπαντα χρόνον ἀφιέσθω σοι. ὡς δ' ἂν καταστή-
mus regnum nostrum, glorificabimus te & gentem tuā
σωμεν τὴν βασιλείαν ἡμῶν, δοξάσομέν σε καὶ τὸ ἔθνος σου
& templum gloria magna, vt manifesta fiat glo-
καὶ τὸ ἱερὸν δόξῃ μεγάλῃ, ὥστε φανερὰν γενέσθαι τὴν δό-
ria vestra in vniuersa terra. Anno quarto & septua-
10 ξαν ὑμῶν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. ἔτους τετάρτου καὶ ἑβδο-
gesimo & centesimo exiit Antiochus in terram
μηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ ἐξῆλθεν ἀντίοχος εἰς τὴν γῆν τῶν
patrum suorum, & conuenerunt ad eum omnes exer-
πατέρων αὐτοῦ, καὶ συνῆλθον πρὸς αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυ-
citus, ita vt pauci essent cum Tryphone. Et persecutus est
11 νάμεις, ὥστε ὀλίγους εἶναι σὺν τρύφωνι. καὶ ἐδίωξεν
eum Antiochus rex, & venit in Doran fu-
αὐτὸν ἀντίοχος ὁ βασιλεὺς, καὶ ἦλθεν εἰς δῶρα φεύ-
giens per mare. Sciebat enim quod congregata erant
12 γων ἐπὶ τῆς θαλάσσης. εἶδε γὰρ ὅτι ἐπισυνῆκται
in eum mala, & reliquerunt eum exercitus.
ἐπ' αὐτὸν τὰ κακὰ, καὶ ἀφῆκαν αὐτὸν αἱ δυνάμεις.
Et applicuit exercitum Antiochus super Doran, & cum eo duode-
13 καὶ παρενέβαλεν ἀντίοχος ἐπὶ δῶρα, καὶ σὺν αὐτῷ δώδε-
cim decem millia virorum belligeratorum, & octo millia
κα μυριάδες ἀνδρῶν πολεμιστῶν καὶ ὀκτακισχιλία
equitum. Et circuiuit ciuitatem & naues a
14 ἵππος. καὶ ἐκύκλωσε τὴν πόλιν καὶ τὰ πλοῖα ἀπὸ
mari congregauit, & vexabat ciuitatem a terra &
θαλάσσης συνῆψε, καὶ ἔθλιβε τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ
mari, & non sinebat vllum egredi:
τῆς θαλάσσης, καὶ οὐκ εἴασεν οὐδένα ἐκπορεύεσθαι.
Et venit Numenius & qui cum eo ex Roma
15 καὶ ἦλθε νουμήνιος καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ ἐκ ῥώμης
habentes epistolas regibus & regionibus, in
ἔχοντες ἐπιστολὰς τοῖς βασιλεῦσι καὶ ταῖς χώραις, ἐν
quibus scripta erant haec. LVCIVS Consul Romanorum Pto-
16 αἷς ἐγέγραπτο τάδε· Λεύκιος ὕπατος ῥωμαίων πτο-
lemaeo regi gaudere. Legati Iudaeorum
17 λεμαίῳ βασιλεῖ χαίρειν. οἱ πρεσβευταὶ τῶν ἰουδαίων
venerunt ad nos amici nostri & socij, reno-
ἦλθον πρὸς ἡμᾶς φίλοι ἡμῶν καὶ σύμμαχοι ἀνα-
uantes quae ab initio amicitiam & societatem,
νεούμενοι τὴν ἐξ ἀρχῆς φιλίαν καὶ συμμαχίαν,
missi, a Simone principe sacerdotum, & po-
ἀπεσταλμένοι, ἀπὸ σίμωνος τοῦ ἀρχιερέως καὶ τοῦ δή-
pulo Iudaeorum. Attulerunt autem clypeum aureum
18 μου τῶν ἰουδαίων. ἤνεγκαν δὲ ἀσπίδα χρυσῆν ἀπὸ
minarum quinque millium. Placuit igitur nobis scribere
19 μνῶν πεντακισχιλίων. ἤρεσεν οὖν ἡμῖν γράψαι τοῖς
regibus & regionibus, vt non quaerant
βασιλεῦσι καὶ ταῖς χώραις, ὅπως μὴ ἐκζητήσωσιν
eis mala, & ne impugnent eos & ciui-
αὐτοῖς κακὰ, καὶ μὴ πολεμήσωσιν αὐτοὺς καὶ τὰς πό-
tates eorum & regionem eorum, & vt non au-
λεις αὐτῶν καὶ τὴν χώραν αὐτῶν, καὶ ἵνα μὴ συμμα-
xilientur impugnantibus eos. Visum est autem nobis ac-
20 χήσωσι τοῖς πολεμοῦσιν αὐτούς. ἔδοξε δὲ ἡμῖν δέ-
cipere clypeum ab eis. Si qui ergo
21 ξασθαι τὴν ἀσπίδα παρ' αὐτῶν. εἴ τινες οὖν

pestilentes fugerunt de regione illorum ad
λοιμοὶ διαπεφεύγασιν ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν πρὸς
vos, tradite eos Simoni principi sacerdotum, vt
ὑμᾶς, παράδοτε αὐτοὺς σίμωνι τῷ ἀρχιερεῖ ὅπως
vindicet in eos secundum legem suam. Et hæc scri-
ἐκδικήσῃ αὐτοὺς κατὰ τὸν νόμον αὐτῶν. καὶ ταῦτα ἔ- 22
psit Demetrius regi, & Attalo, & Arathi;
γραψε δημήτριος τῷ βασιλεῖ καὶ ἀττάλῳ καὶ ἀράθῃ,
Et Arsacæ, & in omnes regiones, & Sampsa-
καὶ ἀρσάκῃ καὶ εἰς πάσας τὰς χώρας, καὶ σαμψά- 23
mæ, & Spartiatis, & in Delum, & in Myndum, &
μῃ, καὶ σπαρτιάταις, καὶ εἰς δῆλον, καὶ εἰς μύνδον, καὶ
in Sicionem, & in Caridem, & in Samum, &
εἰς σικυῶνα, καὶ εἰς τὴν καρίδα, καὶ εἰς σάμον, καὶ τὴν
Pamphiliam, & in Lyciam, & in Alicarnassum,
παμφυλίαν, καὶ εἰς τὴν λυκίαν, καὶ εἰς ἁλικαρνασσὸν,
& in Co, & in Siden, & in Aradon, & in Phaselidem,
καὶ εἰς κῶ, καὶ εἰς σίδην, καὶ εἰς ἄραδον, καὶ εἰς φασηλίδα,
& in Gortynam, & Gnidum, & Cyprum, & Cy-
καὶ εἰς γόρτυναν, καὶ κνίδον, καὶ κύπρον, καὶ κυ-
renem. At exemplum eorum scripserunt Simoni
ρήνην. τὸ δὲ ἀντίγραφον αὐτῶν ἔγραψαν σίμωνι 24
principi sacerdotũ. Antiochus autem rex castra applicuit
τῷ ἀρχιερεῖ. Ἀντίοχος δὲ ὁ βασιλεὺς παρενέβαλεν 25
in Doran secundo, admouens semper
ἐπὶ δῶρα ἐν τῇ δευτέρᾳ, προσάγων διαπαντὸς
ei manus & machinas faciens, & con-
αὐτῇ τὰς χεῖρας καὶ μηχανὰς ποιούμενος, καὶ συνέ-
clusit Tryphonem propter ingredi & egredi.
κλεισε τὸν τρύφωνα τοῦ εἰσπορεύεσθαι καὶ ἐκπορεύεσθαι.
Et misit ei Simon duo millia virorum e-
καὶ ἀπέστειλεν αὐτῷ σίμων δισχιλίους ἄνδρας ἐκ- 26
lectorum, vt auxiliarentur ei, & argentum, & au-
λεκτοὺς συμμαχῆσαι αὐτῷ καὶ ἀργύριον καὶ χρυ-
rum & vasa copiosa. Et non voluit ea ac-
σίον καὶ σκεύη ἱκανά. καὶ οὐκ ἠβούλετο αὐτὰ δέ- 27
cipere, sed rupit omnia quæ pepigit cum eo
ξασθαι, ἀλλ' ἠθέτησε πάντα ὅσα συνέθετο αὐτῷ τὸ
prius, & alienatus est ab eo. Et misit
πρότερον, καὶ ἠλλοτριοῦτο αὐτῷ. καὶ ἀπέστειλε 28
ad eum Athenobium vnum de amicis suis collo-
πρὸς αὐτὸν ἀθηνόβιον ἕνα τῶν φίλων αὐτοῦ κοινο-
cuturum cum ipso, dicens: Vos obtinetis
λογησόμενον αὐτῷ λέγων· ὑμεῖς κατακρατεῖτε τῆς
Ioppen & Gazaran, & arcem quæ in Hierusa-
ἰόππης καὶ γαζάρων καὶ τῆς ἄκρας τῆς ἐν ἱερουσα-
lem ciuitates regni mei. Fines earum
λὴμ πόλεις τῆς βασιλείας μου. τὰ ὅρια αὐτῶν 29
desolastis, & fecistis plagam magnam super
ἠρημώσατε καὶ ἐποιήσατε πληγὴν μεγάλην ἐπὶ
terram, & dominati estis locorum multorum in re-
τῆς γῆς, καὶ ἐκυριεύσατε τόπων πολλῶν ἐν τῇ βα-
gno meo. Nunc ergo tradite ciuitates quas oc-
σιλείᾳ μου. νῦν οὖν παράδοτε τὰς πόλεις ἃς κα- 30
cupastis, & tributa locorum in quibus dominati
τελάβεσθε καὶ τοὺς φόρους τῶν τόπων ὧν κατεκυριεύ-
estis finium qui sunt extra Iudæam. Si autẽ nõ,
σατε τῶν ὁρίων τῶν ἐκτὸς τῆς ἰουδαίας. εἰ δὲ μὴ, 31
date pro eis quingenta talenta argenti, &
δότε ἀντ' αὐτῶν πεντακόσια τάλαντα ἀργυρίου καὶ
exterminij quod exterminastis, & tributorum
τῆς καταφθορᾶς ἧς κατεφθάρκατε, καὶ τῶν φόρων
locorum alia talenta quingenta. Si autem non, ad-
τῶν τόπων ἄλλα τάλαντα πεντακόσια. εἰ δὲ μὴ, παρα-
uenientes expugnabimus vos. Et venit A-
γενόμενοι ἐκπολεμήσομεν ὑμᾶς. καὶ ἦλθεν ἀ- 32
thenobius amicus regis in Hierusalem, & vi-
θηνόβιος φίλος τοῦ βασιλέως εἰς ἱερουσαλὴμ, καὶ εἶ-
dit gloriam Simonis, & abacum cum vasis au-
δεν τὴν δόξαν σίμωνος καὶ κυλικεῖον μετὰ χρυσωμά-

reis & argenteis, & apparatum copiosum, & obstu-
των καὶ ἀργυρωμάτων καὶ παράστασιν ἱκανὴν, καὶ ἐξίστα-
puit: & nunciauit ei verba regis. Et
33 το. καὶ ἀπήγγειλεν αὐτῷ τοὺς λόγους τοῦ βασιλέως. καὶ
respondens Simon dixit ei: Neque terram alienam
ἀποκριθεὶς σίμων εἶπεν αὐτῷ· οὔτε γῆν ἀλλοτρίαν
sumpsimus, neque aliena detinuimus, sed
εἰλήφαμεν, οὔτε ἀλλοτρίων κεκρατήκαμεν, ἀλλὰ τῆς
hæreditatem patrum nostrorum; ab autem inimicis nostris
κληρονομίας τῶν πατέρων ἡμῶν, ὑπὸ δὲ ἐχθρῶν ἡμῶν
iniustè in quodā tẽpore possessa est. Nos verò opor-
34 ἀκρίτως ἔν τινι καιρῷ κατεκρατήθη. ἡμεῖς δὲ και-
tunitatẽ habentes vindicamus hæreditatem patrum
ρὸν ἔχοντες ἀντεχόμεθα τῆς κληρονομίας τῶν πατέρων
nostrorũ. De autem Ioppe & Gazara quæ expostulas, hæ
35 ἡμῶν. περὶ δὲ ἰόππης καὶ γαζάρων ὧν αἰτεῖς, αὗται
faciebant in populo plagam magnam & in regione
ἐποίουν ἐν τῷ λαῷ πληγὴν μεγάλην καὶ τῇ χώρᾳ
nostra: horum dabimus talenta centum. Et non re-
ἡμῶν, τούτων δώσομεν τάλαντα ἑκατόν. καὶ οὐκ ἀπε-
pondit ei verbum. Reuersus est autem cum ira ad
36 κρίθη αὐτῷ λόγον. ἀπέστρεψε δὲ μετὰ θυμοῦ πρὸς
regem, & renuntiauit ei verba ista, &
τὸν βασιλέα, καὶ ἀπήγγειλεν αὐτῷ τοὺς λόγους τούτους καὶ
gloriam Simonis & vniuersa quæ vidit, & iratus est
τὴν δόξαν σίμωνος καὶ πάντα ὅσα εἶδεν, καὶ ὠργίσθη ὁ βα-
rex ira magna. Tryphon autẽ ascendens in nauem
37 σιλεὺς ὀργὴν μεγάλην. τρύφων δὲ ἐμβὰς εἰς πλοῖον
fugit in Orthosiada. Et constituit rex
38 ἔφυγεν εἰς ὀρθωσιάδα. καὶ κατέστησεν ὁ βασιλεὺς τὸν
Cendebæum in ducem maritimæ, & exercitus
κενδεβαῖον ἐπιστράτηγον τῆς παραλίας, καὶ δυνάμεις
pedestres & equestres dedit ei. Et mandauit
39 πεζικὰς καὶ ἱππικὰς ἔδωκεν αὐτῷ. καὶ ἐνετείλατο αὐ-
ei castrametari contra faciem Iudææ, & manda-
τῷ παρεμβαλεῖν κατὰ πρόσωπον τῆς ἰουδαίας, καὶ ἐνετεί-
uit ei ædificare Cedron, & munire
λατο αὐτῷ οἰκοδομῆσαι τὴν κεδρὼν καὶ ὀχυρῶσαι τὰς
portas, & vt debellet populum. At rex persequebatur
πύλας, καὶ ὅπως πολεμῇ τὸν λαόν· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐδίω-
batur Tryphonem. Et peruenit Cendebæus in Iam-
40 κε τὸν τρύφωνα. καὶ παρεγενήθη κενδεβαῖος εἰς ἰάμ-
niam, & cœpit irritare plebem & intrare in
νιαν, καὶ ἤρξατο τοῦ ἐρεθίζειν τὸν λαὸν καὶ ἐμβατεύειν εἰς
Iudæam & captiuare populum & interficere: &
τὴν ἰουδαίαν καὶ αἰχμαλωτίζειν τὸν λαὸν καὶ φονεύειν, καὶ
ædificauit Cedron, Et collocauit illic equites & exerci-
41 ᾠκοδόμησε τὴν κεδρών, καὶ ἔταξεν ἐκεῖ ἱππεῖς καὶ δυνά-
tus vt egressi perambularent vias Iu-
μεις ὅπως ἐκπορευόμενοι ἐξοδεύωσι τὰς ὁδοὺς τῆς ἰου-
dææ, sicut constituit ei rex.
δαίας καθὰ συνέταξεν αὐτῷ βασιλεύς.

CAP. XVI. ιϛ'.

Et ascendit Ioannes de Gazaris, & nuntiauit Si-
1 Καὶ ἀνέβη ἰωάννης ἐκ γαζάρων, καὶ ἀπήγγειλε σί-
moni patri suo quæ faciebat Cendebæus. Et voca-
2 μωνι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἃ συνετέλει κενδεβαῖος. καὶ ἐκά-
uit Simon duos filios suos seniores, Iu-
λεσε σίμων τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ τοὺς πρεσβυτέρους ἰού-
dam & Ioannem, & ait eis: Ego & fratres
δαν καὶ ἰωάννην, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἐγὼ καὶ οἱ ἀδελφοί
mei, & domus patris mei expugnauimus ho-
μου καὶ ὁ οἶκος τοῦ πατρός μου ἐπολεμήσαμεν τοὺς πολε-
stes Israel ab adolescentia vsque in hodiernum diem:
μίους ἰσραὴλ ἀπὸ νεότητος ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας,
& prosperatum est in manibus nostris liberare
καὶ εὐωδώθη ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν ῥύσασθαι τὸν
Israel pluries. Nunc autem senui, & vos antẽ
3 ἰσραὴλ πλεονάκις. νῦν δὲ γεγήρακα, καὶ ὑμεῖς δὲ
ἐν τῷ

in misericordia sufficientes estis in annis: estote pro me &
ἐν τῷ ἐλέει ἱκανοί ἐστε ἐν τοῖς ἔτεσι. γίνεσθε ἀντ' ἐμοῦ καὶ
fratre meo, & egressi pugnate pro
τοῦ ἀδελφοῦ μου, καὶ ἐξελθόντες ὑπερμαχεῖτε ὑπὲρ τοῦ
gente nostra: at de cælo auxilium sit vobiscum.
ἔθνους ἡμῶν· ἡ δὲ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ βοήθεια ἔστω μεθ' ἡμῶν.
Et elegit de regione viginti millia virorum
καὶ ἐπέλεξεν ἐκ τῆς χώρας εἴκοσι χιλιάδας ἀνδρῶν 4
belligeratorum: & equites, & profecti sunt ad Cendebæum,
πολεμιστῶν καὶ ἱππεῖς, καὶ ἐπορεύθησαν ἐπὶ τὸν Κενδεβαῖον,
& dormierunt in Modin. Et surgentes manè abie-
καὶ ἐκοιμήθησαν ἐν Μωδεΐν. καὶ ἀναστάντες τὸ πρωῒ ἐπο- 5
runt in campum. & ecce exercitus multus in ob-
ρεύοντο εἰς τὸ πεδίον. καὶ ἰδοὺ δύναμις πολλὴ εἰς συνάν-
uiam eis pedestris & equites: & torrens erat in-
τησιν αὐτοῖς πεζικὴ καὶ ἱππεῖς, καὶ χειμάῤῥους ἦν ἀναμέ-
ter ipsos. Et admonuit castra contra faciem eorum ipse &
σον αὐτῶν. καὶ παρενέβαλεν κατὰ πρόσωπον αὐτῶν αὐτὸς καὶ 6
populus eius. & vidit populum trepidantem ad transfretandum
ὁ λαὸς αὐτοῦ. καὶ εἶδε τὸν λαὸν δειλούμενον διαπεράσαι τὸν
torrentem, & transfretauit primus: & viderunt eum vi-
χειμάῤῥουν, καὶ διεπέρασε πρῶτος· καὶ εἶδον αὐτὸν οἱ ἄν-
ri, & transierunt post eum. Et diuisit populũ
δρες, καὶ διεπέρασαν κατόπισθεν αὐτοῦ. καὶ διεῖλε τὸν λαὸν 7
& equites in medio peditum: at equitatus aduersa-
καὶ τοὺς ἱππεῖς ἐν μέσῳ τῶν πεζῶν· ἡ δὲ ἵππος τῶν ὑπεναν-
riorum multus valde. Et cecinit tubis, &
τίων πολλὴ σφόδρα. καὶ ἐσάλπισε ταῖς σάλπιγξι, καὶ 8
cõuersus est in fugã Cẽdebæus & castra eius, & ceciderũt
ἐτροπώθη Κενδεβαῖος καὶ ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ, καὶ ἔπεσον
ex eis vulnerati multi: at residui
ἐξ αὐτῶν τραυματίαι πολλοί. οἱ δὲ καταλειφθέντες
fugerunt in munitionem. Tunc vulneratus est Iudas
ἔφυγον εἰς τὸ ὀχύρωμα. τότε ἐτραυματίσθη Ἰούδας 9
frater Ioannis: Ioannes autem insecutus est eos donec
ὁ ἀδελφὸς Ἰωάννου· Ἰωάννης δὲ κατεδίωξεν αὐτοὺς ἕως
venit in Cedron quam ædificauit. Et fugerunt vsque ad
ἦλθεν εἰς Κεδρὼν ἣν ᾠκοδόμησε. καὶ ἔφυγον ἕως εἰς 10
turres quæ in agro Azoti, & succendit
τοὺς πύργους τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς Ἀζώτου, καὶ ἐνεπύρισεν
eam in igne, & ceciderunt ex eis ad viros duo mille,
αὐτὴν ἐν πυρί, καὶ ἔπεσον ἐξ αὐτῶν εἰς ἄνδρας δισχιλίους·
& reuersus est in terram Iuda cum pace. Et Prole-
καὶ ἀπέστρεψεν εἰς γῆν Ἰούδα μετ' εἰρήνης. καὶ Πτολε- 11
mæus (filius) Abubi erat constitutus dux in cam-
μαῖος ὁ τοῦ Ἀβούβου ἦν καθεσταμένος στρατηγὸς εἰς τὸ πε-
po Hiericho: & habebat argentum & aurum multum. Erat
δίον Ἱεριχώ· καὶ εἶχεν ἀργύριον καὶ χρυσίον πολύ. ἦν 12
enim gener summi sacerdotis. Et exaltatum est cor e-
γὰρ γαμβρὸς τοῦ ἀρχιερέως. καὶ ὑψώθη ἡ καρδία αὐ- 13
ius, & voluit obtinere regionem, & volebat
τοῦ, καὶ ἠβουλήθη κατακρατῆσαι τῆς χώρας, καὶ ἐβουλεύετο
dolo aduersus Simonem & filios eius tollere eos. Simon
δόλῳ κατὰ Σίμωνος καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἆραι αὐτούς. Σίμων 14
autẽ erat perambulans ciuitates quæ in regione, & sollicitudi-
δὲ ἦν ἐφοδεύων τὰς πόλεις τὰς ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ φροντί-
nem gerens de cura earum. & descendit in Hiericho ipse &
ζων τῆς ἐπιμελείας αὐτῶν, καὶ κατέβη εἰς Ἱεριχὼ αὐτὸς καὶ
Mattathias & Iudas filij eius anno septimo & septua-
Ματταθίας καὶ Ἰούδας οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἔτους ἑβδόμου καὶ ἑβδο-
gesimo & centesimo, in mense vndecimo, hi mensis
μηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ ἐν μηνὶ ἑνδεκάτῳ, οὗτος ὁ μὴν
Sabat. Et suscepit eos (filius) Abubi in mu-
Σαβάτ. καὶ ὑπεδέξατο αὐτοὺς ὁ τοῦ Ἀβούβου εἰς τὸ ὀχυ- 15
nitiunculam vocatam Doc, cum dolo, quam ædificauit,
ρωμάτιον τὸ καλούμενον Δὼκ μετὰ δόλου ὃ ᾠκοδόμησε,
& fecit eis conuiuium magnũ, & abscondit illic vi-
καὶ ἐποίησεν αὐτοῖς πότον μέγαν, καὶ ἐνέκρυψεν ἐκεῖ ἄν-
ros. Et cum inebriatus esse Simon & filij eius, surre-
δρας. καὶ ὅτε ἐμεθύσθη Σίμων καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἐξα- 16
xit Ptolemæus & sui, & sumpserunt ar-
νέστη Πτολεμαῖος καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ, καὶ ἔλαβον τὰ ὅ-
ma sua, & iuerunt in Simonem in conuiuio,
πλα αὐτῶν, καὶ ἐπεισῆλθον τῷ Σίμωνι εἰς τὸ συμπόσιον,
& occiderunt eum & duos filios eius & quosdam
καὶ ἀπέκτειναν αὐτὸν καὶ τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, καί τινας τῶν
ex pueris eius: Et fecit deceptionem magnam, &
17 παιδαρίων αὐτοῦ. καὶ ἐποίησεν ἀθεσίαν μεγάλην, καὶ
reddidit mala pro bonis. Et scripsit hæc Pto-
18 ἀπέδωκε κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν. καὶ ἔγραψε ταῦτα Πτο-
lemæus, & misit regi vt mitteret
λεμαῖος, καὶ ἀπέστειλε τῷ βασιλεῖ ὅπως ἀποστείλῃ αὐ-
ei exercitus in auxilium, & traderet regionem ei
τῷ δυνάμεις εἰς βοήθειαν, καὶ παραδῷ τὴν χώραν αὐτῷ
& ciuitates. Et misit alios in Gazaram tol-
19 καὶ τὰς πόλεις. καὶ ἀπέστειλεν ἑτέρους εἰς Γάζαρα ἆ-
lere Ioannem, & tribunis misit epistolas
ραι τὸν Ἰωάννην, καὶ τοῖς χιλιάρχοις ἀπέστειλεν ἐπιστολὰς
vt venirent ad se, vt daret eis argentum
παραγενέσθαι πρὸς αὐτόν, ὅπως δῷ αὐτοῖς ἀργύριον
& aurum & dona. Et alios misit oc-
20 καὶ χρυσίον καὶ δόματα. καὶ ἑτέρους ἀπέστειλε καταλα-
cupare Hierusalem, & montem templi. Et præ-
21 βέσθαι τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸ ὄρος τοῦ ἱεροῦ. καὶ προ-
currens quidam nuntiauit Ioanni in Gazara quòd per-
δραμών τις ἀπήγγειλεν Ἰωάννῃ εἰς Γάζαρα ὅτι ἀπώ-
iit pater eius & fratres eius, & quia mi-
λετο ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἀπέσταλ-
sit & te interficere. Et audiens expauit vehementer, &
22 κε καὶ σὲ ἀποκτεῖναι. καὶ ἀκούσας ἐξέστη σφόδρα, καὶ
comprehendit viros qui venerant perdere eum, &
συνέλαβε τοὺς ἄνδρας τοὺς ἐλθόντας ἀπολέσαι αὐτὸν καὶ
occidit eos, cognouit enim quòd quærebant eum per-
ἀπέκτεινεν αὐτούς, ἐπέγνω γὰρ ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν ἀπο-
dere, Et cætera sermonum Ioannis, & bellorum
23 λέσαι. καὶ τὰ λοιπὰ τῶν λόγων Ἰωάννου καὶ τῶν πολέμων
eius & facinorum eius quæ fortiter gessit,
αὐτοῦ καὶ τῶν ἀνδραγαθιῶν αὐτοῦ ὧν ἠνδραγάθησε,
& ædificij murorum quos extruxit &
καὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν τειχέων ὧν ᾠκοδόμησε, καὶ τῶν
gestorum eius. Ecce hæc scripta sunt in li-
24 πράξεων αὐτοῦ. ἰδοὺ ταῦτα γέγραπται ἐπὶ βι-
bris dierum principatus sacerdotij eius, ex quo factus est
βλίων ἡμερῶν ἀρχιερωσύνης αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ἐγενήθη
princeps sacerdotum post patrem suum.
ἀρχιερεὺς μετὰ τὸν πατέρα αὐτοῦ.

MACCABÆORVM II.

ΜΑΚΚΑΒΑΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

CAP. I. κεφ. α.

1 FRATRIBVS qui sunt per Ægyptum Iu-
ΤΟΙΣ ἀδελφοῖς τοῖς κατ' Αἴγυπτον Ἰου-
dæis gaudere, fratres qui sunt in Hieroso-
δαίοις χαίρειν, οἱ ἀδελφοὶ οἱ ἐν Ἱεροσο-
lymis Iudæi, & qui in regione Iudææ
λύμοις Ἰουδαῖοι καὶ οἱ ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ἰουδαίας

pacem bonam. Et bona faciat vobis Deus, &
εἰρήνην ἀγαθήν. καὶ ἀγαθοποιήσαι ὑμῖν ὁ θεός, καὶ 2
meminerit testamenti sui, quod ad Abraam &
μνησθείη τῆς διαθήκης αὐτοῦ, τῆς πρὸς ἀβραὰμ καὶ
Isaac & Iacob, seruorum suorum fidelium. Et det
ἰσαὰκ καὶ ἰακὼβ, τῶν δούλων αὐτοῦ τῶν πιστῶν. καὶ δῴη 3
vobis cor omnibus ad colendum eum, & faciendū eius
ὑμῖν καρδίαν πᾶσι εἰς τὸ σέβεσθαι αὐτὸν καὶ ποιεῖν αὐτοῦ
voluntates corde magno & anima volente:
τὰ θελήματα καρδίᾳ μεγάλῃ καὶ ψυχῇ βουλομένῃ.
Et adaperiat cor vestrum in lege sua, &
καὶ διανοίξαι τὴν καρδίαν ὑμῶν ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ, καὶ 4
in praeceptis, & pacem faciat, Et ex-
ἐν τοῖς προστάγμασι, καὶ εἰρήνην ποιήσαι, καὶ ἐπα- 5
audiat vestras orationes, & reconcilietur vobis, & non
κούσαι ὑμῶν τῶν δεήσεων, καὶ καταλλαγείη ὑμῖν, καὶ μὴ
vos deleat in tempore malo. Et nunc hic su-
ὑμᾶς ἐγκαταλίποι ἐν καιρῷ πονηρῷ. καὶ νῦν ὧδέ ἐσ- 6
mus orantes pro vobis. Regnante Deme-
μὲν προσευχόμενοι περὶ ὑμῶν. βασιλεύοντος δημη- 7
trio anno centesimo sexagesimo nono, nos Iu-
τρίου ἔτους ἑκατοστοῦ ἑξηκοστοῦ ἐννάτου, ἡμεῖς οἱ ἰου-
daei scripsimus vobis in tribulatione & in im-
δαῖοι γεγράφηκαμεν ὑμῖν ἐν τῇ θλίψει καὶ ἐν τῇ ἀκ-
petu qui superuenit nobis in annis istis, ex quo re-
μῇ τῇ ἐπελθούσῃ ἡμῖν ἐν τοῖς ἔτεσι τούτοις, ἀφ' οὗ ἀ-
cessit Iason & qui cum eo à sancta terra &
πέστη ἰάσων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἁγίας γῆς καὶ τῆς
regno. Et succenderunt portam & effuderunt
βασιλείας. καὶ ἐνεπύρισαν τὸν πυλῶνα καὶ ἐξέχεαν 8
sanguinē innocentē: & orauimus Dominum, & exauditi su-
αἷμα ἀθῷον. καὶ ἐδεήθημεν τοῦ κυρίου, καὶ εἰσηκούσθη-
mus, & obtulimus sacrificia & similaginem, & accen-
μεν, καὶ προσηνέγκαμεν θυσίας καὶ σεμίδαλιν, καὶ ἐξή-
dimus lucernas, & proposuimus panes.
ψαμεν τοὺς λύχνους, καὶ προεθήκαμεν τοὺς ἄρτους.
Et nunc vt agatis dies scenopegiae
καὶ νῦν ἵνα ἄγητε τὰς ἡμέρας τῆς σκηνοπηγίας τοῦ 9
Chaseleu mensis. Anno centesimo octogesimo &
χασελεῦ μηνός. ἔτους ἑκατοστοῦ ὀγδοηκοστοῦ καὶ 10
octauo, qui sunt in Hierusalem, & qui in Iudaea, &
ὀγδόου, οἱ ἐν ἱεροσολύμοις καὶ οἱ ἐν τῇ ἰουδαίᾳ, καὶ ἡ
senatus, & Iudas Aristobulo magistro Ptole-
γερουσία καὶ ἰούδας ἀριστοβούλῳ διδασκάλῳ πτολε-
maei regis, qui est autē de christorum sacerdotū
μαίου τοῦ βασιλέως, ὄντι δὲ ἀπὸ τοῦ τῶν χριστῶν ἱερέων
genere & qui sunt in Aegypto Iudaeis, gaudere & saluere.
γένους, καὶ τοῖς ἐν αἰγύπτῳ ἰουδαίοις, χαίρειν καὶ ὑγιαίνειν.
De magnis periculis à Deo liberati,
ἐκ μεγάλων κινδύνων ὑπὸ τοῦ θεοῦ σεσωσμένοι, 11
magnificè gratias agimus ei vtpote contra regem
μεγάλως εὐχαριστοῦμεν αὐτῷ ὡς ἂν πρὸς βασιλέα
dimicantes. Ipse enim ebullire fecit eos qui pugna-
παρατασσόμενοι. αὐτὸς γὰρ ἐξέβρασε τοὺς παρατα- 12
uerunt in sancta ciuitate. In Persida exi-
ξαμένους ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει. εἰς τὴν περσίδα γενό- 13
stens enim dux, & circa ipsum irresistibilis apparens
μενος γὰρ ὁ ἡγεμὼν καὶ ἡ περὶ αὐτὸν ἀνυπόστατος δοκοῦσα
esse exercitus, percussi sunt in Nanaeae templo de-
εἶναι δύναμις, κατεκόπησαν ἐν τῷ τῆς ναναίας ἱερῷ παρα-
ceptione vtentibus iis qui circa Nanaeam sacerdotib. Tāquā
λογισμῷ χρησαμένων τῶν περὶ τὴν ναναίαν ἱερέων. ὡς 14
enim simul habitaturus cū ea aduenit in locum, ipseque
γὰρ συνοικήσων αὐτῇ παρεγένετο εἰς τὸν τόπον, ὅ τε
Antiochus & qui cum eo amici, vt acciperent
ἀντίοχος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ φίλοι, χάριν τοῦ λαβεῖν τὰ
pecunias in dotis ratione. Et cùm proposuissent eas
χρήματα εἰς φερνῆς λόγον. καὶ προθέντων αὐτὰ τῶν 15
sacerdotes Nanaei, & ille ingressus cum
ἱερέων τοῦ ναναίου, κἀκείνου προσελθόντος μετ'

paucis intra ambitum phani, clauden-
ὀλίγων, εἰς τὸν περίβολον τοῦ τεμένους, συγκλείσαν- 16
tes templum, postquam intrauit Antiochus, aperientes
τες τὸ ἱερόν, ὡς εἰσῆλθεν ἀντίοχος, ἀνοίξαντες τὴν τοῦ
laquearis occultam portam, mittentes lapides lapi-
φατνώματος κρυπτὴν θύραν, βάλλοντες πέτρους συνε-
dauerunt ducem, & membra facientes &
κεραύνωσαν τὸν ἡγεμόνα, καὶ μέλη ποιήσαντες καὶ τὰς
capita auferentes his qui extra erant proiecerunt. Per
κεφαλὰς ἀφελόντες τοῖς ἔξω παρέρριψαν. κατὰ 17
omnia benedictus noster Deus, qui tradidit im-
πάντα εὐλογητὸς ἡμῶν ὁ θεὸς ὃς ἔδωκε τοὺς ἀσεβή-
pios. Futuri agere in Chasleu quintā
σαντας. μέλλοντες ἄγειν ἐν τῷ χασελεῦ πέμπτῃ 18
& vicesima purificationem templi, necessarium duximus
καὶ εἰκάδι τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἱεροῦ δέον ἡγησάμεθα
significare vobis vt & ipsi agatis tanquam scenope-
διασαφῆσαι ὑμῖν ἵνα καὶ αὐτοὶ ἄγητε ὡς σκηνοπη-
giae & ignis: quando Neemias postquam aedificauit templum
γίας καὶ τοῦ πυρός, ὅτε νεεμίας οἰκοδομήσας τό, τε ἱερὸν
& altare obtulit sacrificium. Etenim quādo
καὶ τὸ θυσιαστήριον ἀνήνεγκε θυσίαν. καὶ γὰρ ὅτε 19
in Persidem ducti sunt nostri patres, qui tunc
εἰς τὴν περσικὴν ἤγοντο ἡμῶν οἱ πατέρες, οἱ τότε
erant pii sacerdotes, accipientes ab igne alta-
εὐσεβεῖς ἱερεῖς λαβόντες ἀπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ θυσια-
ris occultè, absconderunt in concauitate
στηρίου λαθραίως, κατέκρυψαν ἐν κοιλώματι
putei ordinem habentis, siccum, in quo tutati
φρέατος τάξιν ἔχοντος ἄνυδρον. ἐν ᾧ κατησφαλί-
sunt, ita vt omnibus ignotus esset locus. Praeteritis autem
σαντο ὥστε πᾶσιν ἄγνωστον εἶναι τὸν τόπον. διελθόντων δὲ 20
annis multis quando visum est Deo, missus Neemias
ἐτῶν ἱκανῶν ὅτε ἔδοξε τῷ θεῷ, ἀποσταλεὶς νεεμίας
à rege Persidis, nepotes
ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς περσίδος τοὺς ἐκγόνους τῶν
sacerdotum qui absconderant misit ad ignem. Vt
ἱερέων τῶν ἀποκρυψάντων ἔπεμψεν ἐπὶ τὸ πῦρ. ὡς
narrauerunt nobis non inuenisse ignem, sed aquam crassam:
διεσάφησαν ἡμῖν μὴ εὑρηκέναι πῦρ, ἀλλὰ ὕδωρ παχύ.
Iussit eos haurientes ferre. Vt autem
ἐκέλευσεν αὐτοὺς ἀποβάψαντας φέρειν. ὡς δὲ 21
oblata sunt sacrificia, iussit sacerdotes Nee-
ἀνηνέχθη τὰ τῶν θυσιῶν, ἐκέλευσε τοὺς ἱερεῖς νεε-
mias aspergere aqua, ipsaque ligna & quae erant su-
μίας ἐπιρρᾶναι τῷ ὕδατι τά τε ξύλα καὶ τὰ ἐπικεί-
perposita. Vt autem id factum est, & tempus transiit, quando Sol
μενα. ὡς δὲ ἐγένετο καὶ χρόνος διῆλθεν ὅτε ἥλιος 22
refulsit prius nubilus existens, accensa est pyra
ἀνέλαμψε πρότερον ἐπινεφὴς ὤν, ἀνήφθη πυρὰ
magna, adeò vt mirarentur omnes. Orationem autem
μεγάλη, ὥστε θαυμάσαι πάντας. προσευχὴν δὲ 23
fecerunt sacerdotes consummato sacrificio, &
ἐποιήσαντο οἱ ἱερεῖς δαπανωμένης τῆς θυσίας οἵ τε
sacerdotes, & omnes inchoante Ionatha, at reli-
ἱερεῖς καὶ πάντες καταρχομένου ἰωνάθου, τῶν δὲ λοι-
quis respondentibus vt Neemia. Erat autem oratio
πῶν ἐπιφωνούντων ὡς νεεμίου. ἦν δὲ ἡ προσευχὴ 24
modum habens hunc: Domine, Domine Deus, omnium
τὸν τρόπον ἔχουσα τοῦτον. κύριε κύριε ὁ θεὸς ὁ πάντων
creator, terribilis & fortis, & iustus, & misericors,
κτίστης ὁ φοβερὸς καὶ ἰσχυρὸς καὶ δίκαιος καὶ ἐλεήμων,
Solus rex & bonus solus praestans,
25 ὁ μόνος βασιλεὺς καὶ χρηστὸς ὁ μόνος χορηγός,
solus iustus & omnipotens & aeternus, libe-
μόνος δίκαιος καὶ παντοκράτωρ καὶ αἰώνιος, ὁ δια-
rans Israel ab omni malo, qui fecisti
σώζων τὸν ἰσραὴλ ἐκ παντὸς κακοῦ, ὁ ποιήσας τοὺς
patres electos, & sanctificasti eos;
πατέρας ἐκλεκτούς, καὶ ἁγιάσας αὐτούς.

προσ-

Accipe sacrificium pro omni populo
προσδέξαι τὴν θυσίαν ὑπὲρ παντὸς τοῦ λαοῦ 26
tuo Israel, & custodi partem tuam & sancti-
σου ἰσραὴλ, καὶ διαφύλαξον τὴν μερίδα σου καὶ καθα-
fica. Congrega dispersionem nostram: libe-
γίασον. ἐπισυνάγαγε τὴν διασπορὰν ἡμῶν, ἐλευθέ- 27
ra eos qui seruiunt in gentibus contemptos
ρωσον τοὺς δουλεύοντας ἐν τοῖς ἔθνεσι, τοὺς ἐξουθενημένους
& abominatione habitos respice: & sciant gentes quòd tu es Deus
καὶ βδελυκτοὺς ἔπιδε, καὶ γνώτωσαν τὰ ἔθνη ὅτι σὺ εἶ ὁ θεὸς
noster. Affige opprimentes & contu-
ἡμῶν. βασάνισον τοὺς καταδυναστεύοντας καὶ ἐξυβρί- 28
meliis afficiētes in superbia. Planta populum tuũ
ζοντας ἐν ὑπερηφανίᾳ. καταφύτευσον τὸν λαόν σου 29
in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. At
εἰς τὸν τόπον τὸν ἅγιόν σου καθὼς εἶπε μωυσῆς. οἱ δὲ 30
sacerdotes psallebant hymnos: postquam autem consumptum est
ἱερεῖς ἐπέψαλλον τοὺς ὕμνους. καθὼς δὲ ἀνηλώθη τὰ τῆς 31
sacrificium, & residua aqua, Neemias ius-
θυσίας, καὶ τὸ περιλειπόμενον ὕδωρ, ὁ νεεμίας ἐκέλευ-
sit lapides maiores perfundi. Vt autem hoc factum est,
σε λίθους μείζονας καταχεῖν. ὡς δὲ τοῦτο ἐγενήθη 32
flamma accensa est. At ab altari relucen-
φλὸξ ἀνήφθη. τοῦ δὲ ἀπὸ θυσιαστηρίου ἀντιλάμψαν-
te lumine consumpta est. Vt autem manifesta facta est
τος φωτὸς ἐδαπανήθη. ὡς δὲ φανερὸν ἐγενήθη τὸ 33
res: & renunciatum est regi Persarum, quòd in
πρᾶγμα, καὶ διηγγέλη τῷ βασιλεῖ τῶν περσῶν ὅτι εἰς
loco vbi ignem absconderunt qui translati fuerant sacerdotes,
τὸν τόπον οὗ τὸ πῦρ ἀπέκρυψαν οἱ μεταχθέντες ἱερεῖς,
aqua apparuit, ex qua & Neemias purificauit
τὸ ὕδωρ ἐφάνη, ἀφ' οὗ καὶ οἱ περὶ τὸν νεεμίαν ἥγνισαν τὰ τῆς
sacrificium: Circumsepiens autem rex templum fecit,
θυσίας. περιφράξας δὲ ὁ βασιλεὺς ἱερὸν ἐποίησε 34
vt probaret rem. Et quibus gratificabatur rex,
δοκιμάσας τὸ πρᾶγμα. καὶ οἷς ἐχαρίζετο ὁ βασιλεὺς 35
multa diuersa accipiebat & dabat. Appella-
πολλὰ διάφορα ἐλάμβανε καὶ μετεδίδου. προσηγό- 36
uit autem Neemias hoc Nephthar, quod interpreta-
ρευσαν δὲ οἱ περὶ τὸν νεεμίαν τοῦτο νέφθαρ, ὃ διερμηνεύε-
tur purificatio: vocatur autem apud multos
ται καθαρισμός. καλεῖται δὲ παρὰ τοῖς πολλοῖς
Nephthar.
νέφθαρ.

CAP. II. β'.

Inuenitur autem in descriptionibus Hieremias pro-
Εὑρίσκεται δὲ ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς ἰερεμίας ὁ προ- 1
pheta, quòd iussit de igne accipere eos qui transmigra-
φήτης ὅτι ἐκέλευσε τοῦ πυρὸς λαβεῖν τοὺς μεταγο-
bantur, vt significatum est, & vt mandauit transmigra-
μένους ὡς σεσήμανται, καὶ ὡς ἐνετείλατο τοῖς μεταγο-
tis propheta: Dans eis legem, vt non obli-
μένοις ὁ προφήτης, δοὺς αὐτοῖς τὸν νόμον, ἵνα μὴ ἐπι- 2
uiscantur praeceptorum Domini, & vt non ab-
λάθωνται τῶν προσταγμάτων τοῦ κυρίου, καὶ ἵνα μὴ ἀπο-
errarent mentibus, videntes simulachra au-
πλανηθῶσι ταῖς διανοίαις βλέποντες ἀγάλματα χρυ-
rea & argentea, & quod circa ea ornamentum. Et alia
σᾶ καὶ ἀργυρᾶ καὶ τὸν περὶ αὐτὰ κόσμον. καὶ ἕτερα 3
huiuscemodi dicens, hortabatur ne amouerent legem à
τοιαῦτα λέγων, παρεκάλει μὴ ἀποστῆναι τὸν νόμον ἀπὸ
corde suo. Erat autem in scriptura quomodo tabernaculũ &
τῆς καρδίας αὐτῶν. ἦν δὲ ἐν τῇ γραφῇ ὡς τὴν σκηνὴν καὶ 4
arcam iussit propheta diuino responso fa-
τὴν κιβωτὸν ἐκέλευσεν ὁ προφήτης χρηματισμοῦ γενη-
cto se comitari. Vsquequo exiuit in monte vbi
θέντος αὐτῷ συνακολουθεῖν. ὡς δὲ ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος οὗ
Moyses ascendens vidit Dei hæreditatem. Et
ὁ μωυσῆς ἀναβὰς ἐθεάσατο τὴν τοῦ θεοῦ κληρονομίαν, καὶ 5

veniens Hieremias inuenit domum speluncæ, & tabernaculum &
ἐλθὼν ὁ ἰερεμίας εὗρεν οἶκον ἀντρώδη, καὶ τὴν σκηνὴν καὶ τὴν
arcam & altare incensi intulit
κιβωτὸν καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος εἰσήνεγκεν
illuc, & ostium obstruxit. Et accedentes quidam qui
6 ἐκεῖ, καὶ τὴν θύραν ἐνέφραξε. καὶ προσελθόντες τινὲς τῶν
simul sequebantur vt notarent viam, & non
συνακολουθούντων ὥστε ἐπισημήνασθαι τὴν ὁδὸν, καὶ οὐκ
potuerunt inuenire. Vt autem Hieremias cognouit, cul-
7 ἠδυνήθησαν εὑρεῖν. ὡς δὲ ὁ ἰερεμίας ἔγνω, μεμψά-
pans eos dixit, quòd & ignotus locus erit donec
μενος αὐτοῖς εἶπεν, ὅτι καὶ ἄγνωστος ὁ τόπος ἔσται ἕως ἂν
congreget Deus congregationem populi, & misericordia
συναγάγῃ ὁ θεὸς ἐπισυναγωγὴν τοῦ λαοῦ καὶ ἔλεος
fiat; Et tunc Dominus ostendat hæc, & appa-
8 γένηται. καὶ τότε ὁ κύριος ἀναδείξει ταῦτα, καὶ ὀφθή-
rebit gloria Domini, & nubes, sicut & in Moyse ma-
σεται ἡ δόξα τοῦ κυρίου καὶ ἡ νεφέλη, ὡς καὶ ἐπὶ μωυσῆ ἐ-
nifestabatur, sicut & Salomon petiit vt locus sanctifi-
δηλοῦτο, ὡς καὶ ὁ σολομῶν ἠξίωσεν ἵνα ὁ τόπος καθα-
caretur maximè. Manifestabatur autem & vt sapientiam habēs
9 γιασθῇ μεγάλως. διεσαφεῖτο δὲ, καὶ ὡς σοφίαν ἔχων
obtulit sacrificium dedicationis & consummationis templi.
ἀνήνεγκε θυσίαν ἐγκαινισμοῦ καὶ τῆς τελειώσεως τοῦ ἱεροῦ.
Sicut & Moyses orauit ad Dominum, &
10 καθὼς καὶ μωυσῆς προσηύξατο πρὸς κύριον, καὶ
descendit ignis de cælo, & holocaustum consumpsit:
κατέβη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὰ τῆς θυσίας ἐδαπάνησεν,
sic & Salomon orauit: & descendens ignis
οὕτω καὶ σολομῶν προσηύξατο καὶ καταβὰν τὸ πῦρ
consumpsit holocausta. Et dixit Moyses, Eo
11 ἀνήλωσε τὰ ὁλοκαυτώματα. καὶ εἶπε μωυσῆς, διὰ
quòd non est comestũ quod erat pro peccato, consumptum est. Si-
12 τὸ μὴ βεβρῶσθαι τὸ περὶ τῆς ἁμαρτίας, ἀνηλώθη. ὡσ-
militer & Salomon octo dies celebrauit. Narra-
13 αύτως καὶ ὁ σολομῶν τὰς ὀκτὼ ἡμέρας ἤγαγεν. ἐξη-
bantur autem & in descriptionibus, & in commenta-
γοῦντο δὲ καὶ ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς καὶ ἐν τοῖς ὑπομνημα-
riis quæ secundum Neemiam eadem, & vt con-
τισμοῖς τοῖς κατὰ τὸν νεεμίαν τὰ αὐτὰ, καὶ ὡς καταβαλ-
struens bibliothecam congregauit ea quæ de re-
λόμενος βιβλιοθήκην ἐπισυνήγαγε τὰ περὶ τῶν βα-
gibus, & prophetarum, & ea quæ Dauid, & epistolas re-
σιλέων, καὶ προφητῶν καὶ τὰ τοῦ δαυὶδ καὶ ἐπιστολὰς βα-
gum de donariis. Similiter autem & Iudas
14 σιλέων περὶ ἀναθεμάτων. ὡσαύτως δὲ καὶ ἰούδας
quæ acciderunt per factum bellum nobis con-
τὰ διαπεπτωκότα διὰ τὸν γεγονότα πόλεμον ἡμῖν ἐπι-
gregauit omnia; & sunt apud nos. Quorũ itaque necessitatē
15 συνήγαγε πάντα, καὶ ἔστι παρ' ἡμῖν. ὧν οὖν ἐὰν χρείαν
habueritis, eos qui perferant vobis mittite. Fu-
16 ἔχητε, τοὺς ἀποκομιοῦντας ὑμῖν ἀποστέλλετε. μέλ-
turi igitur agere purificationem scripsimus vobis:
λοντες οὖν ἄγειν τὸν καθαρισμὸν ἐγράψαμεν ὑμῖν.
bene igitur facietis agentes dies. At Deus
17 καλῶς οὖν ποιήσετε ἄγοντες τὰς ἡμέρας. ὁ δὲ θεὸς
qui liberauit omnem populum suum, & reddidit hæredita-
ὁ σώσας τὸν πάντα λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἀποδοὺς τὴν κληρονο-
tem omnibus & regnum, & sacerdotium, & san-
μίαν πᾶσι καὶ τὸ βασίλειον, καὶ τὸ ἱεράτευμα, καὶ τὸν ἁ-
ctificationem: Sicut promisit in lege, spe-
18 γιασμὸν καθὼς ἐπηγγείλατο διὰ τοῦ νόμου, ἐλπί-
ramus enim in Deo quòd citò nostri miserebitur, &
ζομεν γὰρ ἐπὶ τῷ θεῷ ὅτι ταχέως ἡμᾶς ἐλεήσει, καὶ
congregabit de sub cælo in sanctum locum.
ἐπισυνάξει ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τὸν ἅγιον τόπον.
Liberauit enim nos de magnis malis, & locum
19 ἐξείλετο γὰρ ἡμᾶς ἐκ μεγάλων κακῶν, καὶ τὸν τόπον
purgauit. Ea autem quæ ad Iudam Maccabæum &
20 ἐκαθάρισε. τὰ δὲ κατὰ τὸν ἰούδαν τὸν μακκαβαῖον καὶ

huius fratres, & templi magni purifi-
τούτου ἀδελφοὺς, καὶ τὸν τοῦ ἱεροῦ τοῦ μεγάλου καθα-
cationem, & aræ dedicationem: Itemque contrà
ρισμὸν, καὶ τὸν τοῦ βωμοῦ ἐγκαινισμόν, ἔτι τε τοὺς πρὸς 21
Antiochum Nobilem & huius filium Europam prœ-
Ἀντίοχον τὸν Ἐπιφανῆ καὶ τὸν τούτου υἱὸν Εὐπάτορα πο-
lia: & de cælo factas illuminationes, his
λέμους, καὶ τὰς ἐξ οὐρανοῦ γενομένας ἐπιφανείας τοῖς 22
qui pro Iudaismo strenuè fecerunt, ita vt
ὑπὲρ τοῦ ἰουδαϊσμοῦ φιλοτίμως ἀνδραγαθήσασιν, ὥστε
totam regionem pauci existentes popularentur, & bar-
τὴν ὅλην χώραν ὀλίγους ὄντας λεηλατεῖν, καὶ τὰ βάρ-
bara multitudine persequerétur, & celebre per totum
βαρα πλήθη διώκειν, καὶ τὸ περιβόητον καθ' ὅλην τὴν 23
vniuersum templum restaurarent, & ciuitatem libe-
οἰκουμένην ἱερὸν ἀνοικοδομῆσαι, καὶ τὴν πόλιν ἐλευ-
rarent, & quæ futuræ erant dissolui leges erige-
θερῶσαι, καὶ τοὺς μέλλοντας καταλύεσθαι νόμους ἐπανορ-
rent, Domino cum omni tranquillitate propitio facto
θῶσαι, τοῦ κυρίου μετὰ πάσης ἐπιεικείας ἵλεω γενομένου
eis, A Iasone Cyrenæo declarata in
αὐτοῖς, ὑπὸ Ἰάσωνος τοῦ Κυρηναίου δεδηλωμένα διὰ 24
quinque libris, tentabimus in vno volumine ab-
πέντε βιβλίων, πειρασόμεθα δι' ἑνὸς συντάγματος ἐ-
breuiare. Considerantes enim effusionem numerorum, &
πιτεμεῖν. συνορῶντες γὰρ τὸ χύμα τῶν ἀριθμῶν καὶ 25
existentem difficultatem volentibus circumuoluere histo-
τὴν οὖσαν δυσχέρειαν τοῖς θέλουσιν εἰσκυκλεῖσθαι τοῖς τῆς ἱστο-
riæ narrationes propter multitudinem materiæ: Curaui-
ρίας διηγήμασι διὰ τὸ πλῆθος τῆς ὕλης, ἐφροντί- 26
mus his quidem qui volunt legere oblectationem,
σαμεν τοῖς μὲν βουλομένοις ἀναγινώσκειν ψυχαγωγίαν,
ipsis autem studiosis ad in memoriam accipiendam fa-
τοῖς δὲ φιλοφρονοῦσιν εἰς τὸ διὰ μνήμης ἀναλαβεῖν εὐ-
cilitatem, omnibus autem legentibus vtilitatem, & nobis quidē
κοπίαν, πᾶσι δὲ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ὠφέλειαν, καὶ ἡμῖν μὲν 27
qui laborem assumpsimus abbreuiationis nō
τοῖς τὴν κακοπάθειαν ἐπιδεδεγμένοις τῆς ἐπιτομῆς οὐ
facile; sudoris autem & vigiliæ negotium. Si-
ῥᾴδιον, ἱδρῶτος δὲ καὶ ἀγρυπνίας τὸ πρᾶγμα. κα- 28
cut illi qui parat conuiuium, & quærit
θάπερ τῷ παρασκευάζοντι συμπόσιον καὶ ζητοῦντι τὴν
omnium vtilitatem non facile: tamen propter
πάντων λυσιτέλειαν οὐκ εὐχερές, ὅμως διὰ τὴν τῶν
multorum gratiam, libenter laborem sustinebi-
πολλῶν εὐχαριστίαν, ἡδέως τὴν κακοπάθειαν ὑποίσο-
mus. Ipsam quidem diligentiam de singulis historiographo
μεν. τὸ μὲν διακριβοῦν περὶ ἑκάστων τῷ συγγραφεῖ 29
concedentes, ipsum autem perscrutari figu-
παραχωρήσαντες, τὸ δὲ ἐπιπορεύεσθαι τοῖς ὑπογραμ-
ras epitomes omittentes. Sicut enim
μοῖς τῆς ἐπιτομῆς ἀπονοοῦντες. καθάπερ γὰρ τῆς 30
nouæ domus architecto de vniuersa structura curan-
καινῆς οἰκίας ἀρχιτέκτονι τῆς ὅλης καταβολῆς φρον-
dum; at inurere & pingere aggredienti
τιστέον, τῷ δὲ ἐγκαίειν καὶ ζωγραφεῖν ἐπιχειροῦντι τὰ
apta ad ornatum exquirenda, sic æstimo
ἐπιτήδεια πρὸς διακόσμησιν ἐξεταστέον, οὕτω δοκῶ
& in nobis. Ipsum quidem perambulare, & viam face-
καὶ ἐπὶ ἡμῶν. τὸ μὲν ἐμβατεύειν καὶ περίπατον ποιεῖ- 31
re sermonum & curiosum esse in his quæ sunt secundum partes,
σθαι λόγων καὶ πολυπραγμονεῖν ἐν τοῖς κατὰ μέρος, τῷ
historiæ auctori congruere: At breuitatem
τῆς ἱστορίας ἀρχηγέτῃ καθήκειν· τὸ δὲ σύντομον τῆς
dictionis sectari, & curiositatem nego-
λέξεως μεταδιώκειν, καὶ τὸ ἐξεργαστικὸν τῆς πραγμα-
tij omittere, abbreuiationem facienti con-
τείας παραιτεῖσθαι, τῷ τὴν μετάφρασιν ποιουμένῳ συγ-
cedendum. Hinc ergo incipiamus narrationem
χωρητέον. ἐντεῦθεν οὖν ἀρξώμεθα τῆς διηγήσεως 32

prædictis tantum adiungentes: stultum enim
τοῖς προειρημένοις τοσοῦτον ἐπιζεύξαντες. εὔηθες γὰρ
ante historiam effluere ipsam autem historiā
τὸ μὲν πρὸ τῆς ἱστορίας πλεονάζειν, τὴν δὲ ἱστορίαν
abbreuiare.
ἐπιτεμεῖν.

CAP. III. γ'.

Cùm sancta ciuitas habitaretur cum omni
1 Τῆς ἁγίας πόλεως κατοικουμένης μετὰ πάσης
pace, & leges quàm optimè custodirentur, propter
εἰρήνης, καὶ τῶν νόμων ὅτι κάλλιστα συντηρουμένων, διὰ
Oniæ pontificis pietatem & malorum odium:
τὴν Ὀνίου τοῦ ἀρχιερέως εὐσέβειάν τε καὶ μισοπονηρίαν,
Accidebat & ipsos reges honorare locum, &
2 συνέβαινε καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς τιμᾶν τὸν τόπον, καὶ
templum muneribus optimis illustrare, Ita vt
3 τὸ ἱερὸν ἀποστολαῖς ταῖς κρατίσταις δοξάζειν, ὥστε
& Seleucus Asiæ rex suppeditaret ex
καὶ Σέλευκον τὸν τῆς Ἀσίας βασιλέα χορηγεῖν ἐκ τῶν
propriis redditibus omnes ad ministeria
ἰδίων προσόδων πάντα τὰ πρὸς τὰς λειτουργίας τῶν
sacrificiorum pertinentes sumptus. Simon autem quidā de
4 θυσιῶν ἐπιβάλλοντα δαπανήματα. Σίμων δέ τις ἐκ
Beniamin tribu propositus templi constitutus,
τῆς Βενιαμὶν φυλῆς προστάτης τοῦ ἱεροῦ καθεσταμένος,
contendit cum Principe sacerdotū de ea quæ in vrbe adi-
διηνέχθη τῷ ἀρχιερεῖ περὶ τῆς κατὰ τὴν πόλιν ἀγο-
litate. Et vincere Oniam non potens, venit
5 ρανομίας. καὶ νικῆσαι τὸν Ὀνίαν μὴ δυνάμενος, ἦλθε
ad Apollonium (filium) Thrasæi, qui in illo tem-
πρὸς Ἀπολλώνιον Θρασαίου, τὸν κατ' ἐκεῖνον τὸν και-
pore Cœles Syriæ & Phœniciæ dux. Et nun-
6 ρὸν κοίλης Συρίας καὶ Φοινίκης στρατηγόν. καὶ προσήγ-
ciauit de pecuniis ineffabilibus, plenum esse in Hie-
γειλε περὶ τῶν χρημάτων ἀμυθήτων, γέμειν τὸ ἐν Ἱε-
rosolymis ærarium, adeò quòd multitudo diuer-
ροσολύμοις γαζοφυλάκιον, ὥστε τὸ πλῆθος τῶν δια-
sorum innumerabilis esset, & non pertinerent ea ad
φόρων ἀναρίθμητον εἶναι, καὶ μὴ προσήκειν αὐτὰ πρὸς
sacrificiorum rationē esse autē possibile sub re-
τὸν τῶν θυσιῶν λόγον, εἶναι δὲ δυνατὸν ὑπὸ τὴν τοῦ βα-
gis potestatem cadere hæc. Collocutus autem Apol-
7 σιλέως ἐξουσίαν πεσεῖν ταῦτα. συμμίξας δὲ ὁ Ἀπολ-
lonius cum rege, de nunciatis ei pe-
λώνιος τῷ βασιλεῖ, περὶ τῶν μηνυθέντων αὐτῷ χρη-
cuniis manifestauit. Ille autem eligens Heliodorum
μάτων ἐνεφάνισεν. ὁ δὲ προχειρισάμενος Ἡλιόδωρον
qui super negotia, misit, dans mandata,
τὸν ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ἀπέστειλε δοὺς ἐντολάς, τὴν
prædictarum pecuniarum asportationem facere.
τῶν προειρημένων χρημάτων ἐκκομιδὴν ποιήσασθαι.
Statim autem Heliodorus fecit iter, ipsa quidem
8 εὐθέως δὲ ὁ Ἡλιόδωρος ἐποιεῖτο τὴν πορείαν, τῇ μὲν
specie quasi quæ per Cœlen Syriæ, & Phœnicen ciuitates
ἐμφάσει ὡς τὰς κατὰ κοίλην Συρίαν καὶ Φοινίκην πόλεις
peragraturus, re autem regis propo-
ἐφοδεύειν, τῷ πράγματι δὲ τὴν τοῦ βασιλέως πρόθε-
situm perfecturus. Cùm venissent autem in Hierusalem, &
9 σιν ἐπιτελεῖν. παραγενηθεὶς δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ
benignè à summo sacerdote vrbis susceptus es-
φιλοφρόνως ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως τῆς πόλεως ἀποδεχ-
set, proposuit de facto indicio, & cuius gra-
θεὶς, ἀνέθετο περὶ τοῦ γεγονότος ἐμφανισμοῦ, καὶ τίνος ἕ-
tia aderat ostendit. Interrogabat autem si reuera
νεκεν πάρεστι διεσάφησεν. ἐπυνθάνετο δὲ εἰ τῇ ἀληθείᾳ
hæc sic se haberent. At summo sacerdote osten-
10 ταῦτα οὕτως ἔχοντα τυγχάνει. τοῦ δὲ ἀρχιερέως ὑπο-
dente deposita esse viduarum & orphanorum. Quędā aūt
δείξαντος παρακαταθήκας εἶναι χηρῶν καὶ ὀρφανῶν· τινὰ δὲ
καὶ Ἱρκανοῦ

& Hircani (filij) Tobiæ valde viri in excellentia po-
ὑρκανοῦ τοῦ τωβίου σφόδρα ἀνδρὸς ἐν ὑπεροχῇ κει-
siti, non vt calumniatus fuerat impius Simon: at
μένου, οὐχ ὡς διαβάλλων ἦν ὁ δυσσεβὴς σίμων, τὰ δὲ
vniuersa argenti quadringenta talenta, auri autem du-
πάντα ἀργυρίου τετρακόσια τάλαντα, χρυσίου δὲ διακ-
centa. Iniuria affici vero eos qui credidissent lo-
όσια. [12] ἀδικηθῆναι δὲ τοὺς πεπιστευκότας τῇ τοῦ τό-
ci sanctitati & honorati per vniuersum
που ἁγιωσύνῃ καὶ τῇ τοῦ τετιμημένου κατὰ τὸν σύμπαντα
mundum templi venerationi & integritati, omnino diffi-
κόσμον ἱεροῦ σεμνότητι καὶ ἀσυλίᾳ παντελῶς ἀμή-
cile esse. At Heliodorus propter quæ habuit regia man-
χανον εἶναι. [13] ὁ δὲ ἡλιόδωρος δι' ἃς εἶχε βασιλικὰς ἐν-
data, omnino dicebat in regium referenda
τολάς, πάντως ἔλεγεν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀναλημπτέα
hæc esse. Constituens autem diem intrabat de
ταῦτα εἶναι. [14] ταξάμενος δὲ ἡμέραν εἰσῄει τὴν περὶ
his consilium ordinaturus: fuit autem non modica in o-
τούτων ἐπίσκεψιν οἰκονομήσων· ἦν δὲ οὐ μικρὰ καθ' ὅ-
mni ciuitate trepidatio. At sacerdotes ante alta-
λην τὴν πόλιν ἀγωνία. [15] οἱ δὲ ἱερεῖς πρὸ τοῦ θυσια-
re in sacerdotalibus stolis iactantes seipsos, inuo-
στηρίου ἐν ταῖς ἱερατικαῖς στολαῖς ῥίψαντες ἑαυτούς, ἐπε-
cabant in cælum eum qui de deposito le-
καλοῦντο εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν περὶ παραθήκης νομο-
gem tulit, his qui deposuerunt hæc salua cu-
θετήσαντα, τοῖς παρακαταθεμένοις ταῦτα σῶα δια-
stodire. Erat autem videntem summi sacerdotis vultum vul-
φυλάξαι. [16] ἦν δὲ ὁρῶντα τὴν τοῦ ἀρχιερέως ἰδέαν τι-
nerari mente. nam aspectus & coloris
τρώσκεσθαι τὴν διάνοιαν. ἡ γὰρ ὄψις καὶ τὸ τῆς χρόας
immutatio declarabat eam quæ in anima turbationem.
παρηλλαγμένον, ἐνέφαινε τὴν κατὰ τὴν ψυχὴν ἀγωνίαν.
Circumfusa erat enim circa virum formido quædam & horror
[17] περιεκέχυτο γὰρ περὶ τὸν ἄνδρα δέος τι καὶ φρικασμὸς
corporis: per quæ manifestus efficiebatur aspicientibus in
σώματος· δι' ὧν πρόδηλον ἐγίνετο τοῖς θεωροῦσι τὸ κατὰ
corde existens dolor. Alij autem de domibus gre-
καρδίαν ἐνεστὼς ἄλγος. [18] οἱ δὲ ἐκ τῶν οἰκιῶν ἀγε-
gatim exiliebant ad popularem supplicationẽ, quia futurus e-
ληδὸν ἐξεπήδων ἐπὶ πάνδημον ἱκετείαν, διὰ τὸ μέλ-
rat in contemptum venire locus. Succin-
λειν εἰς καταφρόνησιν ἔρχεσθαι τὸν τόπον. [19] ὑπεζωσ-
ctæ autem sub mammis mulieres ciliciis per
μέναι δὲ ὑπὸ τοὺς μαστοὺς αἱ γυναῖκες σάκκους κατὰ τὰς
vias confluebant: at inclusæ virgines, aliæ quidẽ
ὁδοὺς ἐπλήθυνον· αἱ δὲ κατάκλειστοι τῶν παρθένων, αἱ μὲν
concurrebant ad ianuas; aliæ verò ad muros, quædã
συνέτρεχον ἐπὶ τοὺς πυλῶνας, αἱ δὲ ἐπὶ τὰ τείχη, τινὲς
autẽ per fenestras aspiciebant. Vniuersæ autem protendentes
δὲ διὰ τῶν θυρίδων διέκυπτον· [20] πᾶσαι δὲ προτείνουσαι
manus in cælum, faciebant deprecationem.
τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανόν, ἐποιοῦντο τὴν λιτανείαν.
Miserari autem erat multitudinis commistæ ruinam,
[21] ἐλεεῖν δὲ ἦν τὴν τοῦ πλήθους παμμιγῆ πρόπτωσιν,
& magni agonizantis principis sacerdotum expecta-
τήν τε τοῦ μεγάλου ἀγωνιῶντος ἀρχιερέως προσδο-
tionem: Hi quidem itaque inuocabant omnipotentem Dominũ
κίαν. [22] οἱ μὲν οὖν ἐπεκαλοῦντο τὸν παντοκράτορα κύριον
credita his qui crediderunt salua serua-
τὰ πεπιστευμένα τοῖς πεπιστευκόσι σῶα διαφυλάσ-
re cum omni securitate. At Heliodorus quod de-
σειν μετὰ πάσης ἀσφαλείας. [23] ὁ δὲ ἡλιόδωρος τὸ δε-
creuerat perficiebat: ibi autem eo cum satelli-
δογματισμένον ἐπετέλει. αὐτόθι δὲ αὐτοῦ σὺν τοῖς δορυφό-
tibus ad ærarium iam præsente, Spiri-
ροις κατὰ τὸ γαζοφυλάκιον ἤδη παρόντος, [24] ὁ τῶν πνευ-
tuum, & omnis potestatis princeps ostentum ma-
μάτων καὶ πάσης ἐξουσίας δυνάστης ἐπιφάνειαν μεγά-
gnum fecit, adeò vt omnes qui ausi fuerant con-
λην ἐποίησεν, ὥστε πάντας τοὺς κατατολμήσαντας συν-
uenire, admirantes Dei virtutem, in dissolu-
ελθεῖν καταπλαγέντας τὴν τοῦ θεοῦ δύναμιν, εἰς ἔκλυ-
tionẽ & timorem conuerterentur. Apparuit enim quidã equus eis,
[25] σιν καὶ δειλίαν τραπῆναι. ὤφθη γάρ τις ἵππος αὐτοῖς
terribilem habens sessorem, & optimo operimento ador-
φοβερὸν ἔχων τὸν ἐπιβάτην, καὶ καλλίστῃ σαγῇ διακε-
natus; inuectus autem cum impetu concussit in Helio-
κοσμημένος· φερόμενος δὲ ῥύδην ἐνέσεισε τῷ ἡλιο-
dorum priores vngulas; ipse autem sessor
δώρῳ τὰς ἐμπροσθίους ὁπλάς, ὁ δὲ ἐπικαθήμενος
videbatur aurea arma habere. Alij autem duo
[26] ἐφαίνετο χρυσῆν πανοπλίαν ἔχων. ἕτεροι δὲ δύο
apparuerunt ei iuuenes robore quidem [illegible], o-
προσεφάνησαν αὐτῷ νεανίαι τῇ ῥώμῃ μὲν ἐκπρεπεῖς, κάλ-
ptimi autem gloria, speciosi autem amictu: qui &
λιστοι δὲ τὴν δόξην, διαπρεπεῖς δὲ τὴν περιβολήν· οἳ καὶ
astantes ex vtraque parte, flagellabant eum in-
παραστάντες ἐξ ἑκατέρου μέρους, ἐμαστίγουν αὐτὸν ἀ-
cessanter, multas incutientes ei plagas.
διαλείπτως, πολλὰς ἐπιρριπτοῦντες αὐτῷ πληγάς.
[27] Subitò autem cadentem in terra & multa caligine
ἄφνω δὲ πεσόντα πρὸς τὴν γῆν καὶ πολλῷ σκότει
circumfusum, torripientes & in gestatoriam [illegible]
περιχυθέντα, συναρπάσαντες καὶ εἰς φορεῖον ἐνθέντες,
qui nuper cum multa incursione, & omnibus satelliti-
[28] τὸν ἄρτι μετὰ πολλῆς παραδρομῆς καὶ πάσης δορυφο-
bus in prædictum ingressus erat ærarium, fe-
ρίας εἰς τὸ προειρημένον εἰσελθόντα γαζοφυλάκιον, ἔ-
rebant à nullo adiutum ipsum armis stantem; Mani-
[29] φερον ἀβοήθητον αὐτὸν τοῖς ὅπλοις καθεστῶτα, φανε-
festè Dei potentiam cognoscentem: & ille quidẽ per
ρῶς τὴν τοῦ θεοῦ δυναστείαν ἐπεγνωκότα. καὶ ὁ μὲν διὰ τὴν
diuinam virtutem mutus, & omni priuatus spe
θείαν ἐνέργειαν ἄφωνος καὶ πάσης ἐστερημένος ἐλπίδος
& salute iacebat: Hi autem Dominum benedicebant
[30] καὶ σωτηρίας ἔρριπτο. οἱ δὲ τὸν κύριον εὐλόγουν τὸν
qui magnificauerat suum locum, & paulò an-
παραδοξάζοντα τὸν ἑαυτοῦ τόπον, καὶ τὸ μικρῷ πρότε-
te timore & tumultu plenum templum, omnipotente
ρον δέους καὶ ταραχῆς γέμον ἱερόν, τοῦ παντοκράτορος
apparente Domino, gaudio & lætitia impletum
ἐπιφανέντος κυρίου, χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἐπεπλήρω-
est. Statim autem quidam ex Heliodori amicis rogabant
[31] το. ταχὺ δέ τινες τῶν τοῦ ἡλιοδώρου συνήθων ἠξίουν
Oniam vt inuocaret Altissimum, & vitam do-
τὸν ὀνίαν ἐπικαλέσασθαι τὸν ὕψιστον, καὶ τὸ ζῆν χαρί-
naret ei qui omnino in vltimo spiritu cõstitutus erat. In [illegible] ne.
[32] σασθαι τῷ παντελῶς ἐν ἐσχάτῃ πνοῇ κειμένῳ. ὕποπτος
autem factus princeps sacerdotum, ne fortè opinionem rex
δὲ γενόμενος ὁ ἀρχιερεὺς μήποτε διάληψιν ὁ βασι-
haberet, maleficium aliquod circa Heliodorum a
λεὺς σχῇ, κακουργίαν τινὰ περὶ τὸν ἡλιόδωρον ὑπὸ
Iudæis consummatum esse, obtulit hostiam pro
τῶν ἰουδαίων συντετελέσθαι, προσήγαγε θυσίαν ὑπὲρ
viri salute. Faciente autem summo sa-
[33] τῆς τοῦ ἀνδρὸς σωτηρίας. ποιουμένου δὲ τοῦ ἀρ-
cerdote propitiationem, iidem iuuenes iterum appa-
χιερέως τὸν ἱλασμόν, οἱ αὐτοὶ νεανίαι πάλιν ἐφάν-
ruerunt Heliodoro in eisdem vestibus amicti: &
ησαν τῷ ἡλιοδώρῳ ἐν ταῖς αὐταῖς ἐσθήσεσιν ἐστολισμένοι, καὶ
stantes dixerunt; Multas Oniæ principi sacerdotum gratias
στάντες εἶπον, πολλὰς τῷ ὀνίᾳ τῷ ἀρχιερεῖ χάριτας
habe: propter enim eum tibi donauit vitam Dominus. Tu
[34] ἔχε· διὰ γὰρ αὐτόν σοι κεχάρισται τὸ ζῆν ὁ κύριος. σὺ
autẽ de cælo flagellatus, nuntia omnibus ma-
δὲ ἐξ οὐρανοῦ μεμαστιγωμένος διάγγελλε πᾶσι τὸ με-
gnam Dei potestatem: hæc autem cum dixissent [illegible]
γαλεῖον τοῦ θεοῦ κράτος. ταῦτα δὲ εἰπόντες ἀφανεῖς

facti sunt. At Heliodorus sacrificium offerens Domino &
ἐγίνοντο. ὁ δὲ Ἡλιόδωρος θυσίαν ἀνενέγκας τῷ κυρίῳ καὶ 35
vota maxima vouens ei qui vitam concessit: &
εὐχὰς μεγίστας εὐξάμενος τῷ τὸ ζῆν περιποιήσαντι, καὶ τὸν
Oniæ gratias agens, rediit cum exercitu ad re-
Ὀνίαν ἀποδεξάμενος ἀνεστρατοπέδευσε πρὸς τὸν βα-
gem. Testabatur autem omnibus quæ erat sub visu
σιλέα. ἐξεμαρτύρει δὲ πᾶσιν ἅπερ ἦν ὑπ᾽ ὄψιν 36
conspicatus opera maximi Dei. At rege
τεθεαμένος ἔργα τοῦ μεγίστου θεοῦ. τοῦ δὲ βασιλέως 37
interrogante Heliodorum, quis esset aptus
ἐπερωτήσαντος τὸν Ἡλιόδωρον ποῖός τις εἴη ἐπιτήδειος
adhuc semel, vt mitteretur in Hierosolyma, dixit:
ἔτι ἅπαξ διαπεμφθῆναι εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔφησεν·
Si quem habes hostem vel rerum insidiatorem,
εἴ τινα ἔχεις πολέμιον ἢ πραγμάτων ἐπίβουλον, 38
mitte eum illuc: & flagellatum eum reci-
πέμψον αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ μεμαστιγωμένον αὐτὸν προσ-
pies, si tamen & euaserit, eò quòd in loco ve-
δέξῃ, ἐάνπερ καὶ περισωθῇ, διὰ τὸ περὶ τὸν τόπον ἀλη-
rè sit quædam Dei potentia. Ipse enim qui habitationē
θῶς εἶναί τινα θεοῦ δύναμιν. αὐτὸς γὰρ ὁ τὴν κατοικίαν 39
cælestem habet, visitator est & adiutor illius lo-
ἐπουράνιον ἔχων, ἐπόπτης ἐστὶ καὶ βοηθὸς ἐκείνου τοῦ τό-
ci: & venientes ad maleficium, percutiens per-
που, καὶ τοὺς παραγινομένους ἐπὶ κακώσει τύπτων ἀπό-
dit. Et (res) quidē de Heliodoro & ærar-
λλυσι. καὶ τὰ μὲν κατὰ Ἡλιόδωρον καὶ τὴν τοῦ γαζοφυλα- 40
rij custodia sic transactæ sunt.
κίου τήρησιν οὕτως ἐχώρησεν.

CAP. IIII. δ'.

At prædictus Simon pecuniarum &
Ὁ δὲ προειρημένος Σίμων ὁ τῶν χρημάτων καὶ τῆς 1
patriæ delator factus, malè loquebatur de Onia: tāquā
πατρίδος ἐνδείκτης γεγονὼς, ἐκακολόγει τὸν Ὀνίαν ὡς
ipse esset qui Heliodorum instigasset, & malorum ar-
αὐτός τε εἴη τὸν Ἡλιόδωρον ἐπισεσεικὼς, καὶ τῶν κακῶν δη-
tifex extitisset: Et benefactorem ciuitatis &
μιουργὸς καθεστηκώς. καὶ τὸν εὐεργέτην τῆς πόλεως καὶ τὸν 2
defensorem suæ gentis & æmulatorem legum, insi-
κηδεμόνα τῶν ὁμοεθνῶν καὶ ζηλωτὴν τῶν νόμων, ἐπί-
diatorem rerum audebat dicere. Sed cùm
βουλον τῶν πραγμάτων ἐτόλμα λέγειν. τῆς δὲ 3
inimicitia ad tantum procederet, vt & per quendā
ἔχθρας ἐπὶ τοσοῦτον προβαινούσης, ὥστε καὶ διά τινος
ex his qui à Simone probati erant, homicidia fie-
τῶν ὑπὸ τοῦ Σίμωνος δεδοκιμασμένων φόνους συν-
rent. Videns Onias difficultatem con-
τελεῖσθαι. συνορῶν δὲ ὁ Ὀνίας τὸ χαλεπὸν τῆς φι- 4
tentionis & Apollonium insanire vtpote Cœles Syriæ
λονεικίας καὶ Ἀπολλώνιον μαίνεσθαι, ὡς τὸν Κοίλης Συρίας
& Phœniciæ ducem augentem malitiam Simo-
καὶ Φοινίκης στρατηγὸν συναύξοντα τὴν κακίαν τοῦ Σίμω-
nis, ad regem se contulit, non factus ci-
νος, ὡς τὸν βασιλέα διεκομίσθη, οὐ γινόμενος τῶν πολι- 5
uium accusator: sed vtilitatem publicè & priuatim
τῶν κατήγορος, τὸ δὲ σύμφορον κοινῇ καὶ κατ᾽ ἰδίαν
vniuersæ multitudini considerans. Videbat enim sine rega-
παντὶ τῷ πλήθει σκοπῶν. ἑώρα γὰρ ἄνευ βασιλι- 6
li prouidentia impossibile esse consequi pacem vltra
κῆς προνοίας ἀδύνατον εἶναι τυχεῖν εἰρήνης ἔτι τὰ
res, & Simonem cessationem non accepturum
πράγματα, καὶ τὸν Σίμωνα παῦλαν οὐ ληψόμενον τῆς
stultitiæ. Cùm commutasset autem vitam Seleucus, &
ἀνοίας. μεταλλάξαντος δὲ τὸν βίον Σελεύκου, καὶ 7
suscepisset regnum Antiochus qui cogno-
παραλαβόντος τὴν βασιλείαν Ἀντιόχου τοῦ προσα-
minatus est Nobilis, ambiuit Iason fra-
γορευθέντος Ἐπιφανοῦς, ὑπενόθευσεν Ἰάσων ὁ ἀδελ-

ter Oniæ summum sacerdotium, Promittens
8 φὸς Ὀνίου τὴν ἀρχιερωσύνην, ἐπαγγειλάμενος τῷ
regi propter consecutionem, argenti talenta sexaginta
βασιλεῖ δι᾽ ἐντεύξεως ἀργυρίου τάλαντα ἑξήκοντα
supra trecenta & reditus cuiusdam alius ta-
πρὸς τοῖς τριακοσίοις, καὶ προσόδου τινὸς ἄλλης τά-
lenta octoginta. Ad autem hæc promittebat
9 λαντα ὀγδοήκοντα. πρὸς δὲ τούτοις ὑπισχνεῖτο
& alia constitutarum quinquaginta ad cen-
καὶ ἕτερα διαγράφειν πεντήκοντα πρὸς τοῖς ἑκα-
tum, si concedatur per potestatem eius gymnasium,
τὸν, ἐὰν ἐπιχωρηθῇ διὰ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ γυμνάσιον
& Ephebiam sibi constituere, & in Hierosolymis
καὶ ἐφηβεῖον αὐτῷ συστήσασθαι, καὶ τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις
Antiochenses scribere. Cùm annuisset autem rex
10 Ἀντιοχεῖς ἀναγράψαι. ἐπινεύσαντος δὲ τοῦ βασιλέως
& principatum obtinuisset, statim ad Græcam
καὶ τῆς ἀρχῆς κρατήσας, εὐθέως ἐπὶ τὸν ἑλληνικὸν
ritum contribules transtulit. Et quæ posita erāt
χαρακτῆρα τοὺς ὁμοφύλους μετῆγε, καὶ τὰ κείμενα
Iudæis mansueta regia per Ioannem
11 τοῖς Ἰουδαίοις φιλάνθρωπα βασιλικὰ διὰ Ἰωάννου τοῦ
patrem Eupolemi, fecit legationem
πατρὸς Εὐπολέμου, τοῦ ποιησαμένου τὴν πρεσβείαν
pro amicitia & societate apud Romanos,
ὑπὲρ φιλίας καὶ συμμαχίας πρὸς τοὺς Ῥωμαίους,
amouit; & quidem legitimas soluens politias,
παρώσατο· καὶ τὰς μὲν νομίμους καταλύων πολιτείας,
praua instituta innouabat. Sponte enim sub
12 παρανόμους ἐθισμοὺς ἐκαίνιζεν. ἀσμένως γὰρ ὑπ᾽
ipsam arcem gymnasium ædificauit, &
αὐτὴν τὴν ἀκρόπολιν γυμνάσιον καθίδρυσε, καὶ τοὺς
optimos Epheborū substituens, sub velum duxit.
κρατίστους τῶν ἐφήβων ὑποτάσσων, ὑπὸ πέτασον ἦγεν.
Erat autem sic occasio quædam gentilitatis, & profectus
13 ἦν δ᾽ οὕτως ἀκμή τις ἑλληνισμοῦ, καὶ πρόσβασις
alienigenæ cōuersationis propter impij, & non summi sacerdotis
ἀλλοφυλισμοῦ διὰ τὴν τοῦ ἀσεβοῦς καὶ οὐκ ἀρχιερέως
Iasonis eminens scelus, Ita vt non vltra circa
Ἰάσωνος ὑπερβάλλουσαν ἀναγνείαν, ὥστε μηκέτι περὶ
altaris ministeria prompti essent
14 τὰς τοῦ θυσιαστηρίου λειτουργίας προθύμους εἶναι τοὺς
sacerdotes: sed ipsum quidem templum contemnentes & sacrificia
ἱερεῖς, ἀλλὰ τοῦ μὲν νεὼ καταφρονοῦντες καὶ τῶν θυσιῶν
negligentes, festinabant participes esse quæ in palæstra
ἀμελοῦντες, ἔσπευδον μετέχειν τῆς ἐν παλαίστρᾳ
iniustæ exhibitionis; post disci prouocatio-
παρανόμου χορηγίας, μετὰ τὴν τοῦ δίσκου πρόσκλη-
nem. & quidem patrios honores in nihilo ponentes,
15 σιν, καὶ τὰς μὲν πατρῴους τιμὰς ἐν οὐδενὶ τιθέμενοι,
sed Græcas glorias optimas arbitrantes, quorū & gratia
16 τὰς δὲ ἑλληνικὰς δόξας καλλίστας ἡγούμενοι, ὧν καὶ χάριν
habuit eos graue infortunium: & quorum æmulabātur
ἔσχεν αὐτοὺς χαλεπὴ περίστασις, καὶ ὧν ἐζήλουν
mores, & omnino volebant similes esse, hos
τὰς ἀγωγὰς καὶ καθάπαν ἤθελον ἐξομοιοῦσθαι, τούτους
hostes & punitores habuerunt. Impiè agere enim contra
17 πολεμίους καὶ τιμωρητὰς ἔσχον. ἀσεβεῖν γὰρ εἰς τοὺς
diuinas leges non facile, sed & hæc sequens tem-
θείους νόμους οὐ ῥᾴδιον, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ὁ ἀκόλουθος και-
pus declarabit. Cùm celebraretur autem quinquennalis agon in
18 ρὸς δηλώσει. ἀγομένου δὲ πενταετηρικοῦ ἀγῶνος ἐν
Tyro & rex adesset: misit Iason
19 Τύρῳ καὶ τοῦ βασιλέως παρόντος, ἀπέστειλεν Ἰάσων
scelestos sacrorum procuratores vt ab Hierosolymis Antiochēses
ὁ μιαρὸς θεωροὺς ὡς ἀπὸ Ἱεροσολύμων Ἀντιοχεῖς
portantes argenti drachmas trecentas
παρακομίζοντας ἀργυρίου δραχμὰς τριακοσίας
in Herculis sacrificium, quas & postulauerūt ij qui aspor-
εἰς τὴν τοῦ Ἡρακλέους θυσίαν, ἃς καὶ ἠξίωσαν οἱ παρα-
κομίσαν-

taverant ne expenderentur in sacrificio. Propter autem
κομίσαντες μὴ χρῆσθαι πρὸς θυσίαν. ἕνεκα δὲ τῆς 20
portantes in triremium fabricationes.
παρακομιζόντων εἰς τὰς τῶν τριηρέων κατασκευάς.
Misso autem in Ægyptum Apollonio (filio) Mene-
21 Ἀποσταλέντος δὲ εἰς Αἴγυπτον Ἀπολλωνίου τοῦ Μνη-
sthei propter primates Philometoris re-
σθέως διὰ τὰ πρωτοκλήσια τοῦ Φιλομήτορος βασι-
gis, suspicans Antiochus alienum eum suarū
λέως μεταλαβὼν Ἀντίοχος ἀλλότριον αὐτὸν τῶν αὐτοῦ
factum esse rerum, propriæ securitatis
γεγονέναι πραγμάτων, τῆς καθ' αὑτὸν ἀσφαλείας
curam habuit: vnde in Ioppen veniens proie-
ἐφρόντιζεν· ὅθεν εἰς Ἰόππην παραγενόμενος κατήν-
ctus est in Hierosolyma. Magnificè autem à Ia-
22 τησεν εἰς Ἱεροσόλυμα. μεγαλομερῶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ἰά-
sone & ciuitate acceptus, cum facibus &
σωνος καὶ τῆς πόλεως ἀποδεχθείς, μετὰ δᾳδουχίας καὶ
exclamationibus susceptus est: postea sic in Phœnicem cume-
βοῶν εἰσεδέχθη. εἶθ' οὕτως εἰς τὴν Φοινίκην κατε-
xercitu abiit. Post autem triennij tempus misit
23 στρατοπέδευσεν. μετὰ δὲ τριετῆ χρόνον ἀπέστειλε
Iason Menelaum prædicti Simonis fra-
Ἰάσων Μενέλαον τὸν τοῦ προσημαινομένου Σίμωνος ἀδελ-
trem, portantem pecunias regi, &
φόν, παρακομίζοντα τὰ χρήματα τῷ βασιλεῖ, καὶ
de negotiis necessariis commonitiones fa-
περὶ πραγμάτων ἀναγκαίων ὑπομνηματισμοὺς τε-
cturum. Ille autem cōmendatus regi & magnificans e-
24 λέσοντα. ὁ δὲ συσταθεὶς τῷ βασιλεῖ, καὶ δοξάσας αὐ-
um à facie potestatis, in semetipsum retor-
τὸν τῷ προσώπῳ τῆς ἐξουσίας, εἰς ἑαυτὸν κατήντη-
sit summum sacerdotium, superans Iasonem talentis
σε τὴν ἀρχιερωσύνην, ὑπερβαλὼν τὸν Ἰάσονα τάλαντα
argenti trecentis. Cùm cepisset autem regia
25 ἀργυρίου τριακόσια. λαβὼν δὲ τὰς βασιλικὰς
mandata venit, equidē summo sacerdotio nihil dignū
ἐντολὰς παρεγένετο, τῆς μὲν ἀρχιερωσύνης οὐδὲν ἄξιον
ferens, furores autem crudelis tyranni & feræ barbaræ
φέρων, θυμοὺς δὲ ὠμοῦ τυράννου καὶ θηρὸς βαρβάρου
impetus habens. Et quidem Iason qui proprium fratrem cir-
26 ὀργὰς ἔχων. καὶ ὁ μὲν Ἰάσων ὁ τὸν ἴδιον ἀδελφὸν ὑπο-
cumuenerat, circumuentus ab alio profugus in Ammani-
νοθεύσας, ὑπονοθευθεὶς ὑφ' ἑτέρου φυγὰς εἰς τὴν Ἀμμανῖ-
ten regionem expulsus est: At Menelaus ipsū quidē princip. tū ob-
27 τιν χώραν συνήλαστο. ὁ δὲ Μενέλαος τῆς μὲν ἀρχῆς ἐ-
tinuit, sed de promissis regi pecuniis
κράτει, τῶν δὲ ἐπηγγελμένων τῷ βασιλεῖ χρημάτων
nihil bene disponebat: faciente autem exactionem Sostrato
οὐδὲν εὐτάκτει, ποιουμένου δὲ τὴν ἀπαίτησιν Σωστράτου τοῦ
arcis præposito. Ad hunc enim erat vecti-
28 τῆς ἀκροπόλεως ἐπάρχου. πρὸς τοῦτον γὰρ ἦν ἡ τῶν δια-
galium exactio, ob quam causam ipsi duo à rege
φόρων πρᾶξις, διὸ τὴν αἰτίαν οἱ δύο ὑπὸ τοῦ βασιλέως
vocati sunt. Et quidem Menelaus reliquit sum-
29 προσεκλήθησαν. καὶ ὁ μὲν Μενέλαος ἀπέλιπε τῆς ἀρ-
mi sacerdotij successorem Lisimachum suum fratrem:
χιερωσύνης διάδοχον Λυσίμαχον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν,
Sostratus autem Cratetem eum qui super Cyprios. Cum talia aūt
30 Σώστρατος δὲ Κράτητα τὸν ἐπὶ τῶν Κυπρίων. τοιούτων δὲ
constituerentur, contigit Tarsenses & Mallotas discordes esse,
συνεστηκότων, συνέβη Ταρσεῖς καὶ Μαλλώτας στασιάζειν,
propterea quòd Antiochidi concubinæ regis in dono
31 διὰ τὸ Ἀντιοχίδι τῇ παλλακῇ τοῦ βασιλέως ἐν δωρεᾷ
darentur. Festinanter itaque rex venit sedare
δίδοσθαι. θᾶττον οὖν ὁ βασιλεὺς ἧκε καταστεῖλαι
res, relinquens suffectum An-
τὰ πράγματα, καταλιπὼν τὸν διαδεχόμενον Ἀν-
dronicum ex iis qui in dignitate positi erant. Ratus autem
32 δρόνικον τῶν ἐν ἀξιώματι κειμένων. νομίσας δὲ ὁ

Menelaus accepisse opportunitatem bonam, aurea vasa quędam
Μενέλαος εἰληφέναι καιρὸν εὐφυῆ, χρυσώματά τινα
templi furatus donauit Andronico,
τῶν τοῦ ἱεροῦ νοσφισάμενος ἐχαρίσατο τῷ Ἀνδρονίκῳ,
& alia vendiderat, inque Tyro & iis quę in
καὶ ἕτερα ἐτύγχανε πεπρακὼς εἴς τε Τύρον καὶ τὰς
circuitu ciuitatibus. Et cum manifestè cognouisset Onias, argue-
33 κύκλῳ πόλεις. καὶ σαφῶς ἐπεγνωκὼς ὁ Ὀνίας, ἀπή-
bat recedens in tutum locum, in Daphne
λεγχεν ἀποκεχωρηκὼς εἰς ἄσυλον τόπον, ἐπὶ Δάφνης
quæ ad Antiochiam posita est. Vnde Menelaus
34 τῆς πρὸς Ἀντιόχειαν κειμένης. ὅθεν ὁ Μενέλαος
accipiens seorsum Andronicum, hortabatur interficere
λαβὼν ἰδίᾳ τὸν Ἀνδρόνικον παρεκάλει χειρώσασθαι
Oniam: Ille autem veniens ad Oniam, & persuasus
τὸν Ὀνίαν· ὁ δὲ παραγενόμενος ἐπὶ τὸν Ὀνίαν, καὶ πεισθεὶς
cum dolo, & acceptus cum iuramentis dans dextram, quanquā
ἐπὶ δόλῳ, καὶ δεξιασθεὶς μεθ' ὅρκων, δοὺς δεξιάν, καίπερ
in suspicione positus persuasit e asylo proce-
ἐν ὑποψίᾳ κείμενος, ἔπεισεν ἐκ τοῦ ἀσύλου προελ-
dere: quem & statim conclusit non veritus
θεῖν· ὃν καὶ παραχρῆμα κατέκλεισεν οὐκ αἰδεσθεὶς
iustitiam: Ob quam causam non solum Iudæi, m[illegible]
35 τὸ δίκαιον. δι' ἣν αἰτίαν οὐ μόνον Ἰουδαῖοι, πολλοὶ δὲ
& aliarum gentium indignabantur & molestè ferebant [illegible]
καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἐδείναζον καὶ ἐδυσφόρουν ἐπὶ τῷ
viri iniustam necem. At reg[illegible]
36 τοῦ ἀνδρὸς ἀδίκῳ φόνῳ. τοῦ δὲ βασιλέως ἐπανελ-
so ex Ciliciæ locis, [illegible]
θόντος ἀπὸ τῶν κατὰ Κιλικίαν τόπων, ἐνετύγχανον οἱ
ciuitatis Iudæi, simul scelus abominantibus & [illegible]
κατὰ πόλιν Ἰουδαῖοι συμμισοπονηρούντων καὶ τῶν Ἑλ-
cis, propterea quod sine causa Onias interfectus fuerat.
λήνων, ὑπὲρ τοῦ παρὰ λόγον τὸν Ὀνίαν ἀπεκτονέναι.
Exanimo igitur Antiochus tristatus, & versus
37 ψυχικῶς οὖν ὁ Ἀντίοχος ἐπιλυπηθεὶς καὶ τραπεὶς
in misericordiā & lachrymans ob mortui
ἐπὶ ἔλεον, καὶ δακρύσας διὰ τὴν τοῦ μετηλλαχότος
sobrietatem & multam modestiam: Et incen-
38 σωφροσύνην καὶ πολλὴν εὐταξίαν, καὶ πυρω-
sus furore, statim Andronici pur-
θεὶς τοῖς θυμοῖς, παραχρῆμα τὴν τοῦ Ἀνδρονίκου πορ-
puram auferens & vestes scindens, cir-
φύραν περιελόμενος καὶ τοὺς χιτῶνας περιρρήξας, πε-
cumducens per totam ciuitatem in ipso loco vbi
ριαγαγὼν καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἐπ' αὐτὸν τὸν τόπον οὗπερ
in Oniam impietatem cōmiserat, illic homicidam vita priuauit:
τὸν Ὀνίαν ἠσέβησε, ἐκεῖ τὸν μιαιφόνον ἀπεκόσμησεν,
Domino condignam ei pœnam retribuente. Fa-
39 τοῦ κυρίου τὴν ἀξίαν αὐτῷ κόλασιν ἀποδόντος. γενο-
ctis autem multis sacrilegiis per ciuitatem à
μένων δὲ πολλῶν ἱεροσυλημάτων κατὰ τὴν πόλιν ὑπὸ τοῦ
Lysimacho, cum Menelai consilio, & diuulga-
Λυσιμάχου, μετὰ τῆς τοῦ Μενελάου γνώμης, καὶ διαδοθεί-
ta extra fama, congregata est multitudo aduersus Ly-
σης ἔξω τῆς φήμης, ἐπισυνήχθη τὸ πλῆθος ἐπὶ τὸν Λυ-
simachum, vasis aureis iam multis exportatis.
σίμαχον, χρυσωμάτων ἤδη πολλῶν διενηνεγμένων.
Excitatis autem turbis & ira reple-
40 ἐπεγειρομένων δὲ τῶν ὄχλων καὶ ταῖς ὀργαῖς διεμπιπλα-
tis, armans Lysimachus ad tres mille
μένων, καθοπλίσας ὁ Λυσίμαχος πρὸς τρισχιλίους
incepit vti manibus iniquis, duce quodam Au-
κατήρξατο χειρῶν ἀδίκων, προηγησαμένου τινὸς Αὐ-
rano prouecto ætate, nihil autem minus &
ράνου προβεβηκότος τὴν ἡλικίαν, οὐδὲν δὲ ἧττον καὶ
mente. Intelligentes autem & conatum Ly-
41 τῇ διανοίᾳ. συνιδόντες δὲ καὶ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Λυ-
simachi, arripientes alii quidem saxa, alii verò fu-
σιμάχου, συναρπάξαντες οἱ μὲν πέτρους, οἱ δὲ ξύ-

stes validos, quidam autē ex adiacente cinere apprehen-
λων πάχη, τινὲς δὲ ἐκ τῆς παρακειμένης σποδοῦ δρασ-
dentes mixtim, proiecerunt in Lysi-
σόμενοι φύρδην, ἐνετίνασσον εἰς τοὺς περὶ τὸν Λυσί-
machum. Ob quam causam multos quidem eorum vulneratos
μαχον. διὸ τὴν αἰτίαν πολλοὺς μὲν αὐτῶν τραυματίας 42
fecerunt; aliquos verò & prostrauerunt: omnes verò in fugam
ἐποίησαν, τινὰς δὲ καὶ κατέβαλον, πάντας δὲ εἰς φυγὴν
compulerunt: ipsum autem sacrilegum prope æra-
συνήλασαν, αὐτὸν δὲ τὸν ἱερόσυλον παρὰ τὸ γαζοφυ-
rium interfecerunt. De autem his instabat iudicium aduersus
λάκιον ἐχειρώσαντο. περὶ δὲ τούτων ἐνέστη κρίσις πρὸς 43
Menelaum. Cùm venisset autem rex ad
τὸν Μενέλαον. κατηντηκότος δὲ τοῦ βασιλέως εἰς 44
Tyrum, ad ipsum iudicium retulerunt mis-
Τύρον, ἐπ᾽ αὐτοῦ τὴν δικαιολογίαν ἐποιήσαντο οἱ πεμφ-
si tres viri à senatu, Iam verò su-
θέντες τρεῖς ἄνδρες ὑπὸ τῆς γερουσίας. ἤδη δὲ λε- 45
peratus Menelaus promisit pecunias multas
λειμμένος ὁ Μενέλαος ἐπηγγείλατο χρήματα ἱκανὰ
Ptolemæo Dorymenis ad suadendum re-
τῷ Πτολεμαίῳ τῷ Δορυμένους πρὸς τὸ πεῖσαι τὸν βασι-
gi. Vnde accipiens Ptolemæus in quodā a-
λέα. ὅθεν ἀπολαβὼν ὁ Πτολεμαῖος εἴς τι περίστυ- 46
trio tanquam refrigerantem se regem, à sententia mutauit. Et ipsū
λον ὡς ἀναψύξαντα τὸν βασιλέα, μετέθηκε. καὶ τὸν 47
quidē vniuersæ malitiæ reum Menelaum absoluit crimi-
μὲν τῆς ὅλης κακίας αἴτιον Μενέλαον ἀπέλυσε τῶν κατη-
nibus; at miseros, qui etsi apud Scy-
γορημάτων, τοῖς δὲ ταλαιπώροις, οἵτινες εἰ καὶ ἐπὶ Σκυ-
thas causam dixissent, absoluti essent innocentes, hos mor-
θῶν ἔλεγον, ἀπελύθησαν ἀκατάγνωστοι, τούτοις θάνα-
te damnauit. Citò ergo iustitiam pœnam passi
τον ἐπέκρινε. ταχέως οὖν τὴν ἄδικον ζημίαν ὑπέ- 48
sunt, pro ciuitate & populis, & sacris vasis causam
σχον, ὑπὲρ πόλεως καὶ δήμων, καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν προηγο-
prosecuti. Ob quam causam & Tyrij rem abominati
ρήσαντες. διὸ τὴν αἰτίαν καὶ Τύριοι μισοπονηρήσαντες 49
quæ ad sepulturam eorum magnificè suppeditauerunt.
τὰ πρὸς τὴν κηδείαν αὐτῶν μεγαλοπρεπῶς ἐχορήγησαν.
At Menelaus propter potentium auaritiam,
ὁ δὲ Μενέλαος διὰ τὰς τῶν κρατούντων πλεονεξίας, 50
mansit in principatu crescens malitia, magnus
ἔμενεν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐπιφυόμενος τῇ κακίᾳ, μέγας
ciuium insidiator constitutus.
τῶν πολιτῶν ἐπίβουλος καθεστώς.

CAP. V. έ.

Circa autem tempus hoc secundam profectionem An-
Περὶ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον τὴν δευτέραν ἔφοδον ὁ Ἀν- 1
tiochus in Ægyptum profectus est. Cōtigit autem per vniuersā
τίοχος εἰς Αἴγυπτον ἐστείλατο. συνέβη δὲ καθ᾽ ὅλην 2
ciuitatem ferè in diebus quadraginta, videri
τὴν πόλιν σχεδὸν ἐφ᾽ ἡμέρας τεσσαράκοντα, φαίνεσθαι
in aëre currentes equites auratas stolas
διὰ τῶν ἀέρων τρέχοντας ἱππεῖς διαχρύσους στολὰς
habentes, & hastis ad modum cohortis armatos, & gla-
ἔχοντας, καὶ λόγχας σπειρηδὸν ἐξωπλισμένους, καὶ μα-
diorum eductiones, & cursus equorum per ordinē digestos,
χαιρῶν σπασμούς, καὶ ἴλας ἵππων διατεταγμένας, 3
& congressiones factas, & incursiones vtrorumque, &
καὶ προσβολὰς γινομένας, καὶ καταδρομὰς ἑκατέρων, καὶ
scutorum motus, & spiculorum multitudinē & telorum ia-
ἀσπίδων κινήσεις, καὶ καμάκων πλήθη, καὶ βελῶν βο-
ctus, & aureorum ornamentorum splendores: & omnis generis lo-
λάς, καὶ χρυσῶν κόσμων ἐκλάμψεις, καὶ παντοίους θω-
ricas. Quamobrem omnes rogabant in bonum
ρακισμούς. διὸ πάντες ἠξίουν ἐπ᾽ ἀγαθῷ τὴν 4
ostentum fieri. Cùm factus esset autem rumor falsus,
ἐπιφάνειαν γεγενῆσθαι. γενομένης δὲ λαλιᾶς ψευδοῦς 5

tanquàm commutasset Antiochus vitam, assumens
ὡς μετηλλαχότος Ἀντιόχου τὸν βίον, παραλαβὼν ὁ
Iason non pauciores mille, repente in
Ἰάσων οὐκ ἐλάττους τῶν χιλίων, αἰφνιδίως ἐπὶ τὴν
ciuitatem fecit impetum; ipsis autem ad murum
πόλιν συνετελέσατο ἐπίθεσιν· τῶν δὲ ἐπὶ τῷ τείχει
compulsis, & ad vltimum iam apprehensa
συνελασθέντων καὶ τέλος ἤδη καταλαμβανομένης
ciuitate: Menelaus in arcem fu-
6 τῆς πόλεως, ὁ Μενέλαος εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἐφυγά-
git: at Iason faciebat cædes ciuium
δευσεν. ὁ δὲ Ἰάσων ἐποιεῖτο σφαγὰς τῶν πολιτῶν τῶν
propriorum immisericorditer, nō cogitans aduersus cognatos pro-
ἰδίων ἀφειδῶς, οὐ συννοῶν τὴν εἰς τοὺς συγγενεῖς εὐη-
speritatem infortunium esse maximum; arbitrans autem
μερίαν δυσημερίαν εἶναι τὴν μεγίστην, δοκῶν δὲ
hostium & non ciuium trophæa diruere.
7 πολεμίων καὶ οὐχ ὁμοεθνῶν τρόπαια καταβάλλεσθαι. τῆς
Verū tamē principatū non obtinuit: at finem insidiarum
μὲν ἀρχῆς οὐκ ἐκράτησε· τὸ δὲ τέλος τῆς ἐπιβουλῆς
pudorem accipiens, profugus iterum in Ammanitem ab-
8 αἰσχύνην λαβών, φυγὰς πάλιν εἰς τὴν Ἀμμανῖτιν ἀπ-
iit. Denique igitur malam reuersionem consecutus est inclusus
ῆλθε. πέρας οὖν κακῆς ἀναστροφῆς ἔτυχεν ἐγκλεισθεὶς
apud Aretam Arabum tyrannum, in ciuitatē ex
πρὸς Ἀρέταν τὸν τῶν Ἀράβων τύραννον, πόλιν ἐκ
ciuitate fugiens persecutionem passus ab omnibus, odio habitus
πόλεως φεύγων διωκόμενος ὑπὸ πάντων, στυγούμενος
vt legum transgressor, & execrabilis, vt pa-
ὡς τῶν νόμων ἀποστάτης, καὶ βδελυσσόμενος ὡς πατρί-
triæ & ciuium hostis, in Ægyptum extrusus est. Et
9 δος καὶ πολιτῶν δήμιος, εἰς Αἴγυπτον ἐξεβράσθη. καὶ
vt puluis patriæ peregrinus, peregrè
ὡσεὶ χνοῦς τῆς πατρίδος ἀποξενώσας, ἐπὶ ξένης
periit ad Lacedæmonios delatus, quasi ob
ἀπώλετο πρὸς Λακεδαιμονίους ἀναχθείς, ὡς διὰ τὴν
cognationem assecuturus protectionem. Et qui multitudinem inse-
10 συγγένειαν τευξόμενος σκέπης. καὶ ὁ πλῆθος ἀτα-
pultorum abiecerat, illamentatus factus est, & sepultura nul-
φον ἐκρίψας, ἀπένθητος ἐγενήθη, καὶ κηδείας οὐδ᾽
la neque patrio sepulchro participauit. Cùm innotuis-
11 ἡστινοσοῦν οὔτε πατρῴου τάφου μετέσχεν. προσπεσόν-
sent autem regi, pro his quæ facta erant, putauit rebel-
των δὲ τῷ βασιλεῖ περὶ τῶν γεγονότων διέλαβεν ἀπο-
laturam Iudæam: vnde profectus ex Ægypto ef-
στατεῖν τὴν Ἰουδαίαν· ὅθεν ἀναζεύξας ἐξ Αἰγύπτου τε-
feratus animo, cepit quidem ciuitatem armis
θηριωμένος τῇ ψυχῇ ἔλαβε τὴν μὲν πόλιν δορυάλωτον
& iussit militibus interficere crudeliter oc-
12 καὶ ἐκέλευσε τοῖς στρατιώταις κόπτειν ἀφειδῶς τοὺς ἐμ-
currentes, & in domos ascendentes tru-
πίπτοντας, καὶ τοὺς εἰς τὰς οἰκίας ἀναβαίνοντας κα-
cidare. Fiebant autem iuuenū & seniorum cæ-
13 τασφάζειν. ἐγίνοντο δὲ νέων καὶ πρεσβυτέρων ἀναι-
des, virorumque & mulierum, & natorum exterminium,
ρέσεις, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ τέκνων ἀφανισμός,
virginumque & paruulorum trucidationes. Octo autem decem millia
14 παρθένων τε καὶ νηπίων σφαγαί. ὀκτὼ δὲ μυριάδες
in omnibus diebus tribus interfecta sunt. quatuor
ἐν ταῖς πάσαις ἡμέραις τρισὶ κατεφθάρησαν, τέσσαρες
quidē in manuum captiuitate: non minus verò iugulatis ven-
μὲν ἐν χειρῶν νομαῖς, οὐχ ἧττον δὲ τῶν ἐσφαγμένων ἐ-
diti sunt. Non contentus autem his ausus
15 πράθησαν. οὐκ ἀρκεσθεὶς δὲ τούτοις κατετόλμη-
est in vniuersæ terræ sanctissimum templum intrare, du-
σεν εἰς τὸ πάσης τῆς γῆς ἁγιώτατον ἱερὸν εἰσελθεῖν, ὁ-
ctorem habens Menelaum, & legum, & pa-
δηγὸν ἔχων τὸν Μενέλαον, τὸν καὶ τῶν νόμων, καὶ τῆς πατρί-
triæ proditorem factum. Et scelestis manibus
16 δος προδότην γεγονότα, καὶ ταῖς μιαραῖς χερσὶ
τὰ

sancta vasa sumens, & quæ ab aliis regibus
τὰ ἱερὰ σκεύη λαμβάνων, καὶ τὰ ὑπ' ἄλλων βασιλέων
posita erant ad augmentum & gloriam loci &
ἀνασταθέντα πρὸς αὔξησιν καὶ δόξαν τοῦ τόπου καὶ
honorem, profanis manibus contrectans. Et eleuatus
τιμὴν, ταῖς βεβήλοις χερσὶ συσσύρων. καὶ ἐμετεω- 17
est mente Antiochus, non videns quod propter
ρίζετο τὴν διάνοιαν ὁ Ἀντίοχος, οὐ συνορῶν ὅτι διὰ τὰς
peccata ciuitatem habitantium iratus fuit bre-
ἁμαρτίας τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων ἀπώργισται βρα-
ui Dominus: quamobrem fuit circa locum despectio.
χέως ὁ δεσπότης· διὸ γέγονε περὶ τὸν τόπον παρόρασις.
Si autē non contigisset inuolutos esse multis pec-
18 εἰ δὲ μὴ συνέβαινε προσενέχεσθαι πολλοῖς ἁμαρ-
catis, sicut Heliodorus missus à Se-
τήμασι, καθάπερ ὁ Ἡλιόδωρος ὁ πεμφθεὶς ὑπὸ Σε-
leuco rege ad visitationem æra-
λεύκου τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ γαζοφυλα-
rij, hic adueniens statim flagellatus repul-
κίου, οὗτος προσαχθεὶς παραχρῆμα μαστιγωθεὶς ἀνε-
sus fuisset ab audacia: Verum non propter locum gentem,
τράπη τοῦ θράσους· ἀλλ' οὐ διὰ τὸν τόπον τὸ ἔθνος, 19
sed propter gentem locum Dominus elegit. Ideo-
διὰ δὲ τὸ ἔθνος τὸν τόπον ὁ κύριος ἐξελέξατο. διό- 20
que & ipse locus particeps factus gentis malo-
περ καὶ αὐτὸς ὁ τόπος συμμετασχὼν τῶν τοῦ ἔθνους δυσπε-
rum quæ euenerunt, postea beneficiorum socius
τημάτων γενομένων, ὕστερον εὐεργετημάτων ἐκοινώ-
fuit: & qui relictus fuit in omnipotentis i-
νησε, καὶ ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῇ τοῦ παντοκράτορος ὀρ-
ra, iterum in magni Domini reconciliatione
γῇ, πάλιν ἐν τῇ τοῦ μεγάλου δεσπότου καταλλαγῇ
cum omni gloria exaltatus est. Igitur Antiochus
μετὰ πάσης δόξης ἐπανωρθώθη. ὁ γοῦν Ἀντίοχος 21
octoginta supra mille auferens ex tem-
ὀκτακόσια πρὸς τοῖς χιλίοις ἀπενεγκάμενος ἐκ τοῦ ἱε-
plo talenta, velociter Antiochiam petiit existi-
ροῦ τάλαντα, θᾶττον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἐχωρίσθη, οἰόμε-
mans præ superbia ipsam quidem terram nauigabilē &
νος ἀπὸ τῆς ὑπερηφανίας τὴν μὲν γῆν πλωτὴν καὶ
mare ambulabile facturum propter elationem
τὸ πέλαγος πορευτὸν θέσθαι διὰ τὸν μετεωρισμὸν τῆς
cordis. Reliquit autem & præpositos ad affligendam gen-
καρδίας. κατέλιπε δὲ καὶ ἐπιστάτας τοῦ κακοῦν τὸ γέ- 22
tem: in quidem Hierosolymis Philippum, ipso quidē genere Phrygē,
νος· ἐν μὲν Ἱεροσολύμοις Φίλιππον, τὸ μὲν γένος Φρύγα,
at morem barbariorem habentem quàm is qui illū cōstituit:
τὸν δὲ τρόπον βαρβαρώτερον ἔχοντα τοῦ καταστήσαντος·
In autem Garizin Andronicum: ad autem hæc Menelaum,
ἐν δὲ Γαριζὶν Ἀνδρόνικον· πρὸς δὲ τούτοις Μενέλαον, 23
qui pessimè aliorum superbiebat in ciues, inimi-
ὃς χείριστα τῶν ἄλλων ὑπερήρετο τοῖς πολίταις, ἀπε- 24
cam autem contra ciues Iudæos habens intentionē,
χθῆ δὲ πρὸς τοὺς πολίτας Ἰουδαίους ἔχων διάθεσιν·
misit autem odiosum principem Apollonium cum exerci-
ἔπεμψε δὲ τὸν μυσάρχην Ἀπολλώνιον μετὰ στρατεύ-
tu: viginti mille autem supra duo mille, præci-
ματος, δισμυρίους δὲ πρὸς τοῖς δισχιλίοις, προστά-
piens qui erāt in ætate omnes interficere, at mu-
ξας τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πάντας κατασφάξαι, τὰς δὲ γυ-
lieres & iuuenes vendere. Hic autem veniens
ναῖκας καὶ νεωτέρους πωλεῖν. οὗτος δὲ παραγενόμενος 25
in Hierosolymam, & pacificum se simulans, quieuit
εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τὸν εἰρηνικὸν ὑποκριθεὶς, ἐπέσχεν
vsque ad sanctum diem sabbati: & accipiens o-
ἕως τῆς ἁγίας ἡμέρας τοῦ σαββάτου· καὶ λαβὼν ἀρ-
tiosos Iudæos, his qui erant sub se, vt armarentur præ-
γοῦντας τοὺς Ἰουδαίους, τοῖς ὑφ' ἑαυτὸν ἐξοπλισίαν πα-
cepit, Et egressos omnes ad spectandum;
ρήγγειλε, καὶ τοὺς ἐξελθόντας πάντας ἐπὶ τὴν θεωρίαν 26
transfodit; & in ciuitatem cum armis dis-
27 συνεξεκέντησε· καὶ εἰς τὴν πόλιν σὺν τοῖς ὅπλοις εἰσ-
currens ingentem percussit multitudinem. Iudas autem
δραμὼν, ἱκανὰ κατέστρωσε πλήθη. Ἰούδας δὲ ὁ
Maccabæus decimus factus, & recedens in
Μακκαβαῖος δέκατός που γενηθεὶς καὶ ἀναχωρήσας ἐν
montibus ferarum more viuebat cum his qui erant secum, &
τοῖς ὄρεσι θηρίων τρόπον διέζη σὺν τοῖς μεθ' αὐτοῦ, καὶ τὴν
fœni cibo vescentes, perseuerabant vt non par-
χορτώδη τροφὴν σιτούμενοι, διετέλουν πρὸς τὸ μὴ με-
ticiparent ex inquinatione.
τασχεῖν τοῦ μολυσμοῦ.

CAP. VI. ς΄.

Post non multum autem tempus, misit rex
1 Μετ' οὐ πολὺν δὲ χρόνον ἐξαπέστειλεν ὁ βασιλεὺς
senem Atheniensem, compellere Iudæos vt trans-
γέροντα Ἀθηναῖον, ἀναγκάζειν τοὺς Ἰουδαίους μετα-
grederentur à paternis legibus, & Dei legibus
βαίνειν ἀπὸ τῶν πατρίων νόμων, καὶ τοῖς τοῦ θεοῦ νόμοις
non gubernarentur, Contaminare autē & quod erat in Hierosolymis
2 μὴ πολιτεύεσθαι, μολῦναι δὲ καὶ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις
templū, & cognominare Iouis Olympij: & quod in Gari-
νεὼν, καὶ προσονομάσαι Διὸς Ὀλυμπίου, καὶ τὸν ἐν Γαρι-
zin, prout erant locum habitantes, Iouis hos-
ζὶν, καθὼς ἐτύγχανον οἱ τὸν τόπον οἰκοῦντες, Διὸς ξε-
pitalis. Difficile autem & graue erat turbis præce-
3 νίου. χαλεπὴ δὲ καὶ δυσχερὴς ἦν τοῖς ὄχλοις ἡ ἐπίτα-
ptum nequitiæ. Nam templi luxuria & comessationibus à
4 σις τῆς κακίας. τὸ μὲν γὰρ ἱερὸν ἀσωτίας καὶ κώμων ὑπὸ
gentibus impletum erat, scortantibus cum meretricibus, &
τῶν ἐθνῶν ἐπεπληροῦτο ῥᾳθυμούντων μεθ' ἑταιρῶν, καὶ
in sacris porticibus cum mulieribus sese miscentibus:
ἐν τοῖς ἱεροῖς περιβόλοις γυναιξὶ πλησιαζόντων,
præterea etiā quæ non decebat intrò ferentibus. At
5 ἔτι δὲ τὰ μὴ καθήκοντα ἔνδον φερόντων. τὸ δὲ
altare prohibitis à legibus
θυσιαστήριον τοῖς ἀποδιεσταλμένοις ἀπὸ τῶν νόμων
illicitis plenum erat. Erat autem neq; sabbatum custo-
6 ἀθεμίτοις ἐπεπλήρωτο. ἦν δ' οὔτε σαββατίζειν,
dire, neque patrias solennitates seruare, neque simpliciter
οὔτε πατρῴους ἑορτὰς διαφυλάττειν, οὔτε ἁπλῶς
Iudæum confiteri esse. Ducebātur autē cum amara ne-
7 Ἰουδαῖον ὁμολογεῖν εἶναι. ἤγοντο δὲ μετὰ πικρᾶς ἀ-
cessitate, ad quæ singulis mensibus regis natalem di-
νάγκης εἰς τὴν κατὰ μῆνα τοῦ βασιλέως γενέθλιον ἡμέ-
em ad sacrificium: cùm esset autem Bacchanaliorū festū,
ραν ἐπὶ σπλαγχνισμόν· γινομένης δὲ Διονυσίων ἑορτῆς,
cogebantur hederas habentes pompam agere Libero.
ἠναγκάζοντο κισσοὺς ἔχοντες πομπεύειν τῷ Διονύσῳ.
Decretum autem exiit in vicinas ciuitates Græ-
8 ψήφισμα δὲ ἐξέπεσεν εἰς τὰς ἀστυγείτονας πόλεις Ἑλ-
cas, Ptolemæo suggerente eadem consuetudinē
ληνίδας Πτολεμαίου ὑποθεμένου τὴν αὐτὴν ἀγωγὴν
aduersus Iudæos, agere & sacrificare: Eos autē qui nō
9 κατὰ τῶν Ἰουδαίων, ἄγειν καὶ σπλαγχνίζειν· τοὺς δὲ μὴ
vellent transire ad Græcos ritus, iu-
προαιρουμένους μεταβαίνειν ἐπὶ τὰ Ἑλληνικὰ, κα-
gulare. Erat ergo videre præsentem mi-
τασφάζειν. παρῆν οὖν ὁρᾶν τὴν ἐνεστῶσαν ταλαιπω-
riam. Duæ enim mulieres delatæ sunt, quæ circumciderant
10 ρίαν. δύο γὰρ γυναῖκες ἀνηνέχθησαν περιτετμηκυῖαι τὰ
filios: harum autem ex vberibus suspendentes na-
τέκνα. τούτων δὲ ἐκ τῶν μαστῶν κρεμάσαντες τὰ βρέ-
tos, & publicè circumducentes eas per ciuitatem, a
φη, καὶ δημοσίᾳ περιαγαγόντες αὐτὰς τὴν πόλιν, κατὰ
muro præcipitauerunt. Alij verò proximè concur-
11 τοῦ τείχους ἐκρήμνισαν. ἕτεροι δὲ πλησίον συνδρα-
rentes ad speluncas, vt latenter celebrarent sabba-
μόντες εἰς τὰ σπήλαια, λεληθότως ἄγειν τὴν ἑβδο-

tum, indicati Philippo succensi sunt,
μάσθαι, μηνυθέντες τῷ Φιλίππῳ συνεφλογίσθησαν,
eo quòd vererentur auxiliari sibimet secundum gloriam
διὰ τὸ εὐλαβῶς ἔχειν βοηθῆσαι ἑαυτοῖς κατὰ τὴν δόξαν τῆς
colendissimæ diei. Hortor itaque le-
σεμνοτάτης ἡμέρας. Παρακαλῶ οὖν τοὺς ἐντυγ- 12
gentes hunc librum, ne abhorrescant propter cala-
χάνοντας τῇδε τῇ βίβλῳ, μὴ συστέλλεσθαι διὰ τὰς συμ-
mitates, reputent autem supplicia non ad interitum,
φοράς, λογίζεσθαι δὲ τὰς τιμωρίας μὴ πρὸς ὄλεθρον,
sed ad correptionem generis nostri esse. Et enim non
ἀλλὰ πρὸς παιδείαν τοῦ γένους ἡμῶν εἶναι. καὶ γὰρ τὸ μὴ 13
multum tempus sinere peccatores, sed statim
πολὺν χρόνον ἐᾶσθαι τοὺς δυσσεβοῦντας, ἀλλ' εὐθέως
vindicare suppliciis, magni beneficij iudicium
περιπίπτειν ἐπιτιμίοις, μεγάλης εὐεργεσίας σημεῖόν
est. Non enim sicut & in aliis gentibus, expe-
ἐστιν. οὐ γὰρ καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἀνα- 14
ctat patiens Dominus vsquequo adue-
μένει μακροθυμῶν ὁ δεσπότης μέχρι τοῦ καταντή-
niat eos ad plenitudinem peccatorum puni-
σαντας αὐτοὺς πρὸς ἐκπλήρωσιν ἁμαρτιῶν κολά-
re, sic & in nobis iudicauit esse: vt non ad finem
σαι, οὕτω καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔκρινεν εἶναι, ἵνα μὴ πρὸς τέλος
peruenientibus nostris peccatis, postea nos vlcisca-
ἀφικομένων ἡμῶν τῶν ἁμαρτιῶν, ὕστερον ἡμᾶς ἐκδι-
tur. Quamobrem nunquam quidē misericordiam à nobis amo-
κᾷ. διόπερ οὐδέποτε μὲν τὸν ἔλεον ἀφ' ἡμῶν ἀφί- 15
uet: corripiens autem cum calamitate, non derelin-
στησι· παιδεύων δὲ μετὰ συμφορᾶς, οὐκ ἐγκαταλεί-
quit suum populum. Verùm ad commonitionem hæc
πει τὸν ἑαυτοῦ λαόν. πλὴν ἕως ὑπομνήσεως ταῦθ' 16
nobis dicta sint. Per pauca autem veniendum est ad narrationem.
ἡμῖν εἰρήσθω. δι' ὀλίγων δ' ἐλευστέον ἐπὶ τὴν διήγησιν. 17

Eleazarus quidam ex primoribus scribis
Ἐλεάζαρός τις τῶν πρωτευόντων γραμματέων 18
vir iam prouectus ætate, & aspectu
ἀνὴρ ἤδη προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν πρόσοψιν τοῦ
faciei pulcherrimus, hians compellebatur mãducare
προσώπου κάλλιστος, ἀναχανὼν ἠναγκάζετο φαγεῖν
porcinã carnem. Ille autē cum gloria mortem magis
ὕειον κρέας. ὁ δὲ τὸν μετ' εὐκλείας θάνατον μᾶλλον 19
quàm cum odio vitam complectens, sponte
ἢ τὸν μετὰ μύσους βίον ἀναδεξάμενος, αὐθαιρέτως
ad supplicium præibat. Expuens autem secundū
ἐπὶ τὸ τύμπανον προσῆγε. προπτύσας δὲ καθ' 20
quē oportebat modum accedere sustinentes puni-
ὃν ἔδει τρόπον προσέρχεσθαι τοὺς ὑπομένοντας ἀμύνε-
ri, quæ non licebat gustare propter vitæ amo-
σθαι, ὧν οὐ θέμις γεύσασθαι διὰ τὴν πρὸς τὸ ζῆν φι-
rem. Qui autem ad scelestum sacrifi-
λοστοργίαν. οἱ δὲ πρὸς τῷ παρανόμῳ σπλαγχνισ- 21
cium parati erant, ob eam quæ à priscis temporibus cum
μῷ τεταγμένοι, διὰ τὴν ἐκ τῶν παλαιῶν χρόνων πρὸς τὸν
homine notitiam, tollentes eum seorsum hortaban-
ἄνδρα γνῶσιν, ἀπολαβόντες αὐτὸν κατ' ἰδίαν παρεκά-
tur, afferentem carnes quibus licitum erat ei vti ab
λουν, ἐνέγκαντα κρέα οἷς καθῆκον αὐτῷ χρᾶσθαι δι'
eo paratas, simulare autē tãquā comedētē
αὐτοῦ παρασκευασθέντα, ὑποκριθῆναι δὲ ὡς ἐσθίοντα
quæ à rege iussæ erant, de iis quæ ex sacrificio
τὰ ὑπὸ τοῦ βασιλέως προστεταγμένα, τὰ ἀπὸ τῆς θυσίας
carnibus, vt hoc faciens liberaretur à morte: &
κρεῶν, ἵνα τοῦτο πράξας ἀπολυθῇ τοῦ θανάτου, καὶ 22
ob veterem erga eos amicitiam assequeretur beni-
διὰ τὴν ἀρχαίαν πρὸς αὐτοὺς φιλίαν τύχῃ φιλανθρω-
gnitatē. Ille autē cogitationē vrbanam recipiens & dignam
πίας. ὁ δὲ λογισμὸν ἀστεῖον ἀναλαβὼν καὶ ἄξιον τῆς 23
ætate & senectutis eminentia, & acquisita &
ἡλικίας καὶ τῆς τοῦ γήρως ὑπεροχῆς, καὶ τῆς ἐπικτήτου καὶ
illustri canitie, & à pueritia optimæ edu-
ἐπιφανοῦς πολιᾶς, καὶ τῆς ἐκ παιδὸς καλλίστης ἀνα-
catione, maximè autem sancta & à Deo condita legislatione, con-
στροφῆς, μᾶλλον δὲ τῆς ἁγίας καὶ θεοκτίστου νομοθεσίας, ἀ-
sequenter respondit, cito dicens, vt se præmitteret ad
κολούθως ἀπεφήνατο, ταχέως λέγων προπέμπειν εἰς
infernum. Non enim nostra ætate dignum est
24 τὸν ᾅδην. οὐ γὰρ τῆς ἡμετέρας ἡλικίας ἄξιόν ἐστιν
fingere, vt multi adolescentum arbitrantes Elea-
ὑποκριθῆναι, ἵνα πολλοὶ τῶν νέων ὑπολαβόντες Ἐλεά-
zarum nonagenarium transisse in alie-
ζαρον τὸν ἐνενηκονταετῆ μεταβεβηκέναι εἰς ἀλλο-
nigenarū legē: Et ipsi propter meam simulationem & ob
25 φυλισμόν, καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν ἐμὴν ὑπόκρισιν καὶ διὰ τὸ
modicum & momentaneum viuere, decipiantur propter me, & exe-
μικρὸν καὶ ἀκαριαῖον ζῆν, πλανηθῶσι δι' ἐμέ, καὶ μύ-
crationem & maculam senectutis conquiram. Si enim & ad
26 σος καὶ κηλῖδα τοῦ γήρως κατακτήσωμαι. εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ
præsens eripiar hominum supplicio, sed
τοῦ παρόντος ἐξελοῦμαι τὴν ἐξ ἀνθρώπων τιμωρίαν, ἀλλὰ
omnipotentis manus, neque viuus, neque de-
τὰς τοῦ παντοκράτορος χεῖρας, οὔτε ζῶν οὔτε ἀπο-
functus effugiam. Quamobrem viriliter quidem nunc com-
27 θανὼν ἐκφεύξομαι. διόπερ ἀνδρείως μὲν νῦν διαλ-
mutans vitam, certè senectute dignus apparebo.
λάξας τὸν βίον, τοῦ μὲν γήρως ἄξιος φανήσομαι. τοῖς
At adolescētibus exemplum generosum reliquero, ad prom-
28 δὲ νέοις ὑπόδειγμα γενναῖον καταλελοιπώς, εἰς τὸ προ-
ptè & generosè pro grauibus & sanctis legibus
θύμως καὶ γενναίως ὑπὲρ τῶν σεμνῶν καὶ ἁγίων νόμων
moriendum: tanta autem dicens ad supplicium
ἀπευθανατίζειν. τοσαῦτα δὲ εἰπὼν ἐπὶ τὸ τύμπανον
confestim venit. At ductoribus erga eum paulò
29 εὐθέως ἦλθε. τῶν δὲ ἀγόντων πρὸς αὐτὸν τὴν μικρῷ
antè beneuolentiam in inimicitiam conuertentibus, ob
πρότερον εὐμένειαν εἰς δυσμένειαν ἀπαγόντων, διὰ
prædicta verba, vt ipsi existimabant
τοὺς προειρημένους λόγους, ὡς αὐτοὶ ὑπελάμβανον
arrogantiam esse. Futurus autem plagis mori,
30 ἀπόνοιαν εἶναι. μέλλων δὲ ταῖς πληγαῖς τελευτᾶν,
gemens dixit: Domino sanctam scientiam habēti
ἀναστενάξας εἶπε· τῷ κυρίῳ τῷ τὴν ἁγίαν γνῶσιν ἔχοντι
manifestum est, quòd cùm possim liberari à mor-
φανερόν ἐστιν, ὅτι δυνάμενος ἀπολυθῆναι τοῦ θανά-
te, duros sustineo in corpore dolores flagella-
του, σκληρὰς ὑποφέρω κατὰ τὸ σῶμα ἀλγηδόνας μαστιγού-
tus, secundum animā verò dulciter propter eius timorem hæc
μενος, κατὰ ψυχὴν δὲ ἡδέως διὰ τὸν αὐτοῦ φόβον ταῦτα
patior. Et hic igitur hoc modo migrauit,
31 πάσχω. καὶ οὗτος οὖν τοῦτον τὸν τρόπον μετήλλαξεν,
non solùm iuuenibus, sed & plurimis gentis
οὐ μόνον τοῖς νέοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς πλείστοις τοῦ ἔθνους τὸν
suam mortem exemplum generositatis & memoriam
ἑαυτοῦ θάνατον ὑπόδειγμα γενναιότητος καὶ μνημόσυνον
virtutis relinquens.
ἀρετῆς καταλιπών.

CAP. VII. ζ'.

Contigit autem & septem fratres cum matre comprehen-
1 Συνέβη δὲ καὶ ἑπτὰ ἀδελφοὺς μετὰ τῆς μητρὸς συλ-
sos cogi à rege, ex
ληφθέντας, ἀναγκάζεσθαι ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἀπὸ τῶν
illicitis porcinis carnibus tangere, flagris & taureis
ἀθεμίτων ὑείων κρεῶν ἐφάπτεσθαι, μάστιξι καὶ νευραῖς
cruciatos. Vnus autem ipsorum factus primus concionator,
2 αἰκιζομένους. εἷς δὲ αὐτῶν γενόμενος προήγορος,
sic ait: Quid futurus es interrogare & discere à nobis? para-
οὕτως ἔφη· τί μέλλεις ἐρωτᾶν καὶ μανθάνειν ἡμῶν; ἕτοι-
ti enim mori sumus, potius quam transgredi
μοι γὰρ ἀποθνήσκειν ἐσμέν, ἢ παραβαίνειν τοὺς

πατρι-

patriis leges. Iratus autem factus rex,
πατρῴοις νόμοις. ἔκθυμος δὲ γενόμενος ὁ βασιλεὺς, 3
iussit sartagines & ollas æneas succendere. Illis autē
προσέταξε τήγανα καὶ λέβητας ἐκπυρεῖν. τῶν δὲ 4
confestim succensis, illi qui fuerat eorum
παραχρῆμα ἐκπυρωθέντων, τὸν γενόμενον αὐτῶν
primus locutor, iussit linguam amputare,& exco-
προήγορον, προσέταξε γλωσσοτομεῖν, καὶ περισκυθί-
riantes extremas partes abscindere reliquis fratribus & ma-
σαντας ἀκρωτηριάζειν, τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς μη-
tre inspicientibus. Inutilem autem eum in omnibus fa-
τρὸς συνορώντων. ἄχρηστον δὲ αὐτὸν τοῖς ὅλοις γενόμε- 5
ctum, iussit pyræ admouere, spirantem & sartagi-
νον, ἐκέλευσε τῇ πυρᾷ προσάγειν, ἔμπνουν καὶ τηγα-
ne torrere. at vapore ad multum se dilatante ex sartagine,
νίζειν. τῆς δὲ ἀτμίδος ἐφ' ἱκανὸν διαδιδούσης τοῦ τηγάνου,
ad inuicem se hortabantur cum matre generosè mo-
ἀλλήλους παρεκάλουν σὺν τῇ μητρὶ γενναίως τελευ-
ri, dicentes sic: Dominus Deus aspicit, & veri-
τᾶν, λέγοντες οὕτως· ὁ κύριος ὁ θεὸς ἐφορᾷ καὶ ταῖς ἀλη- 6
tatibus in nobis consolatur: quemadmodum per in
θείαις ἐφ' ἡμῖν παρακαλεῖται, καθάπερ διὰ τῆς κατὰ
facie protestans canticum declarauit Moy-
πρόσωπον ἀντιμαρτυρούσης ᾠδῆς διεσάφησε Μωϋ-
ses, dicens: Et in seruis suis consolabitur.
σῆς, λέγων· καὶ ἐπὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ παρακληθήσεται.
Mortuo autem primo ad modum hunc, se-
μεταλλάξαντος δὲ τοῦ πρώτου τὸν τρόπον τοῦτον, τὸν δεύ- 7
cundum deducebat ad ludibrium, & capitis pellem
τερον ἦγον ἐπὶ τὸν ἐμπαιγμὸν, καὶ τὸ τῆς κεφαλῆς δέρμα
cum capillis abstrahentes interrogabant, si manducabis
σὺν ταῖς θριξὶ περισύραντες ἐπηρώτων, εἰ φάγεσαι
antequam puniatur corpus per membra. Ille autē re-
πρὸ τοῦ τιμωρηθῆναι τὸ σῶμα κατὰ μέλος. ὁ δὲ ἀπο- 8
spondens patria voce, dixit, Non. Quamobrē &
κριθεὶς τῇ πατρίῳ φωνῇ, προσεῖπεν οὐχί. διόπερ καὶ
hic sequens accepit tormentum, vt primus: in vlti-
οὗτος τὴν ἑξῆς ἔλαβε βάσανον, ὡς ὁ πρῶτος. ἐν ἐσχά- 9
mo verò spiritu existens dixit: Tu quidem scelesta, ex præ-
τῃ δὲ πνοῇ γενόμενος εἶπε· σὺ μὲν ἀλάστωρ, ἐκ τοῦ πα-
senti nos vita abiicis: at mundi rex
ρόντος ἡμᾶς ζῆν ἀπολύεις· ὁ δὲ τοῦ κόσμου βασιλεὺς
defunctos nos pro suis legibus, in æternam
ἀποθανόντας ἡμᾶς ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ νόμων, εἰς αἰώνιον
resurrectionem vitæ nos suscitabit. Post autem hunc
ἀναβίωσιν ζωῆς ἡμᾶς ἀναστήσει. μετὰ δὲ τοῦτον ὁ 10
tertius illudebatur, & linguam postulatus citò
τρίτος ἐνεπαίζετο, καὶ τὴν γλῶσσαν αἰτηθεὶς ταχέως
protulit, & manus audacter extendit, & ge-
προέβαλε, καὶ τὰς χεῖρας ἀθαρσῶς προέτεινε, καὶ γεν-
nerosè dixit; A cælo hæc possedi, & propter
ναίως εἶπεν. ἐξ οὐρανοῦ ταῦτα κέκτημαι, καὶ διὰ τοὺς 11
eius leges despicio hæc: & ab eo hæc
αὐτοῦ νόμους ὑπερορῶ ταῦτα· καὶ παρ' αὐτοῦ ταῦτα
iterum spero recepturum, Ita vt ipse rex &
πάλιν ἐλπίζω κομίσασθαι. ὥστε αὐτὸν τὸν βασιλέα καὶ 12
qui cum eo mittentur adolescentis animam, quod
τοὺς σὺν αὐτῷ ἐκπλήσσεσθαι τὴν τοῦ νεανίσκου ψυχὴν, ὡς
in nihilo dolores ponebat. Et hoc autem de-
ἐν οὐδενὶ τὰς ἀλγηδόνας ἐτίθετο. καὶ τούτου δὲ μεταλ- 13
functo, quartum eodem modo vexabant tor-
λάξαντος, τὸν τέταρτον ὡσαύτως ἐβασάνιζον αἰκι-
quentes. Et cùm esset ad mortem, sic ait:
ζόμενοι. καὶ γενόμενος πρὸς τὸ τελευτᾶν οὕτως ἔφη· 14
Eligibile est commutantem quæ ab hominibus, quæ sunt à
αἱρετὸν μεταλλάσσοντα τὰς ἀπ' ἀνθρώπων, τὰς ὑπὸ
Deo expectare spes, iterum resuscitandos esse ab
τοῦ θεοῦ προσδοκᾷν ἐλπίδας, πάλιν ἀναστήσεσθαι ὑπ'
eo: tibi namque resurrectio ad vitam non erit. Con-
αὐτοῦ· σοὶ μὲν γὰρ ἀνάστασις εἰς ζωὴν οὐκ ἔσται. ἐχο- 15

sequēter antē quintum admouentes vexabant: Ille autem ad
μένως δὲ τὸν πέμπτον προσάγοντες ᾐκίζοντο. ὁ δὲ πρὸς
eum aspiciens dixit: Potestatem in hominibus habens corruptibilis
16 αὐτὸν ἰδὼν εἶπεν· ἐξουσίαν ἐν ἀνθρώποις ἔχων φθαρτὸς
cùm sis, quod vis facis: non putes autem genus nostrum à Deo
ὢν, ὃ θέλεις ποιεῖς· μὴ δόκει δὲ τὸ γένος ἡμῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ
derelictum esse. Tu autem sustine, & vide magnam
17 καταλελεῖφθαι. σὺ δὲ καρτέρει, καὶ θεώρει τὸ μεγαλεῖον
eius potestatē quomodo te & semen tuum torquebat. Post
18 αὐτοῦ κράτος, ὡς σὲ καὶ τὸ σπέρμα σου βασανιεῖ. μετὰ
verò hunc ducebant sextum: & futurus mori, dixit, Non
δὲ τοῦτον ἦγον τὸν ἕκτον. καὶ μέλλων ἀποθνήσκειν ἔφη· μὴ
erres frustra: nos enim propter nosipsos hæc patimur;
πλανῶ ματήν· ἡμεῖς γὰρ δι' ἑαυτοὺς ταῦτα πάσχομεν,
peccantes in nostrum Deum: digna enim admiratione
ἁμαρτόντες εἰς τὸν ἑαυτῶν θεόν· ἄξια γὰρ θαυμασμοῦ
facta sunt. Tu autē ne existimes impunitum fore, contra Deum pugnare
19 γέγονε. σὺ δὲ μὴ νομίσῃς ἀθῶος ἔσεσθαι, θεομαχεῖν
conatus. Supra modum autem mater mirabilis &
20 ἐπιχειρήσας. ὑπεραγόντως δὲ ἡ μήτηρ θαυμαστὴ καὶ
memoria bona digne, quæ pereuntes filios septē
μνήμης ἀγαθῆς ἀξία, ἥτις ἀπολλυμένους υἱοὺς ἑπτὰ
conspiciens vnius sub tempore diei, bono animo fere-
συνορῶσα μιᾶς ὑπὸ καιρὸν ἡμέρας, εὐψύχως ἔφε-
bat propter in Domino spes. Quemlibet autem eorū horta-
21 ρε διὰ τὰς ἐπὶ κύριον ἐλπίδας. ἕκαστον δὲ αὐτῶν παρε-
batur patria voce generosa repleta pru-
κάλει τῇ πατρίῳ φωνῇ γενναίῳ πεπληρωμένη φρο-
dentia, & femineam cogitationem masculino animo exci-
νήματι, καὶ τὸν θῆλυν λογισμὸν ἄρσενι θυμῷ διεγείρα-
tans, dicens ad eos: Non scio quomodo in
22 σα, λέγουσα πρὸς αὐτούς· οὐκ οἶδ' ὅπως εἰς τὴν
meo apparuistis vtero, neque ego spiritum &
ἐμὴν ἐφάνητε κοιλίαν, οὐδὲ ἐγὼ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν
vitam vobis donaui, & cuiusque conglutinationē non e-
ζωὴν ὑμῖν ἐχαρισάμην, καὶ τὴν ἑκάστου στοιχείωσιν οὐκ ἐ-
go compegi. Igitur mundi conditor qui for-
23 γὼ διερρύθμισα. τοιγαροῦν ὁ τοῦ κόσμου κτίστης ὁ πλά-
mauit hominis natiuitatē, & omnium inuenit generationem, &
σας ἀνθρώπου γένεσιν καὶ πάντων ἐξευρὼν γένεσιν καὶ
spiritum, & vitam vobis iterum dat cum mi-
τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ζωὴν ὑμῖν πάλιν ἀποδίδωσι μετ' ἐ-
sericordia, vt nunc despicitis vos propter eius le-
λέους, ὡς νῦν ὑπερορᾶτε ἑαυτοὺς διὰ τοὺς αὐτοῦ νό-
ges. At Antiochus arbitrans contemni & con-
24 μους. ὁ δὲ Ἀντίοχος οἰόμενος καταφρονεῖσθαι, καὶ τὴν ὀνει-
tumeliosam despiciens vocem, adhuc iuniore superstite,
διστὴν ὑφορώμενος φωνὴν, ἔτι τοῦ νεωτέρου περιόντος,
non solum per verba faciebat adhortationem, sed & per
οὐ μόνον διὰ λόγων ἐποιεῖτο τὴν παράκλησιν, ἀλλὰ καὶ δι'
iuramenta affirmabat simul ditaturum & beatum effecturum
ὅρκων ἐπίστου, ἅμα πλουτιεῖν καὶ μακαριστὸν ποιήσειν
translatum à patriis, & amicum habiturū, & necessaria
μεταθέμενον ἀπὸ τῶν πατρίων, καὶ φίλον ἕξειν καὶ χρείας
præbiturum. At adolescente nequaquam attenden-
25 ἐμπιστεύσειν. τοῦ δὲ νεανίου μηδαμῶς προσέχον-
te, aduocans rex matrem hor-
τος, προσκαλεσάμενος ὁ βασιλεὺς τὴν μητέρα πα-
tabatur vt esset adolescentis consiliatrix in salutem
ρῄνει γενέσθαι τοῦ μειρακίου σύμβουλον ἐπὶ σωτηρίᾳ.
Multis autem illo adhortante, promisit suasu-
26 πολλὰ δὲ αὐτοῦ παραινέσαντος, ἐπεδέξατο πεί-
ram filio. Inclinata autem ad eum, deridens
27 σειν τὸν υἱόν. προσκύψασα δὲ αὐτῷ, χλευάσασα
crudelem tyrannum, sic dixit patria voce: Fili
28 τὸν ὠμοτύραννον, οὕτως ἔφησε τῇ πατρῴᾳ φωνῇ. υἱέ
miserere mei quæ in vtero portaui te menses nouem,
ἐλέησόν με τὴν ἐν γαστρὶ περιενέγκασάν σε μῆνας ἐννέα
& lac dedi tibi annos tres, & alui te, &
καὶ θηλάσασάν σε ἔτη τρία, καὶ ἐκθρέψασάν σε καὶ

duxi in ætatem istam, & molestias educationis sustinui:
ἀγαγοῦσαν εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην, καὶ τροφοφορήσασαν.
Peto te nate, respicientem ad cælum &
ἀξιῶ σε τέκνον, ἀναβλέψαντα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν 28
terram, & quæ sunt in eis omnia videntem, cognoscere quòd non
γῆν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πάντα ἰδόντα, γνῶναι ὅτι οὐκ ἐξ
existentibus fecit ipsa Deus, & hominum genus
ὄντων ἐποίησεν αὐτὰ ὁ θεός, καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος
ita fit: ne timeas carnificem istum, sed fratri-
οὕτω γίνεται. μὴ φοβηθῇς τὸν δήμιον τοῦτον, ἀλλὰ τῶν ἀδελ- 29
bus dignus factus, suscipe mortem, vt in
φῶν ἄξιος γενόμενος, ἐπίδεξαι τὸν θάνατον, ἵνα ἐν τῷ
misericordia cum fratribus tuis recipiam te. Adhuc autē
ἐλέει σὺν τοῖς ἀδελφοῖς σου κομίσωμαί σε. ἔτι δὲ 30
hac cessante adolescens ait, Quem expectatis?
ταύτης καταληγούσης ὁ νεανίας εἶπε, τίνα μένετε;
non obedio præcepto regis:
οὐχ ὑπακούω τοῦ προστάγματος τοῦ βασιλέως· τοῦ
at præcepto obedio legis datæ pa-
δὲ προστάγματος ἀκούω τοῦ νόμου τοῦ δοθέντος τοῖς πα-
tribus nostris per Moysem. Tu verò omnis malitiæ
τράσιν ἡμῶν διὰ μωυσέως. σὺ δὲ πάσης κακίας 31
inuentor factus in Hebræos, non effu-
εὑρετὴς γενόμενος εἰς τοὺς ἑβραίους, οὐ μὴ διαφύ-
gies manus Dei. Nos enim propter nostra
γῃς τὰς χεῖρας τοῦ θεοῦ. ἡμεῖς γὰρ διὰ τὰς ἑαυτῶν 32
peccata patimur. Si autē causa increpationis &
ἁμαρτίας πάσχομεν. εἰ δὲ χάριν ἐπιπλήξεως καὶ 33
correptionis viuens Dominus contra nos parum iratus est, &
παιδείας ὁ ζῶν κύριος ἡμῶν βραχέως ἐπώργισται, καὶ
iterum reconciliabitur suis seruis. Tu autē ô
πάλιν καταλλαγήσεται τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις. σὺ δὲ ὦ 34
scelestè & omnium hominum flagitiosissime non frustra
ἀνόσιε καὶ πάντων ἀνθρώπων μιαρώτατε μὴ μάτην
extollaris, fremens incertis expectationibus contra
μετεωρίζου, φρυαττόμενος ἀδήλοις ἐλπίσιν ἐπὶ τοὺς
cælestes seruos eleuans manum. Nondū enim
οὐρανίους παῖδας ἐπαιρόμενος χεῖρα. οὔπω γὰρ τὴν 35
omnipotentis inspectoris Dei iudicium effugisti.
τοῦ παντοκράτορος ἐπόπτου θεοῦ κρίσιν ἐκπέφευγας.
Nam nunc nostri fratres qui breuem sustinue-
οἱ μὲν γὰρ νῦν ἡμέτεροι ἀδελφοὶ βραχὺν ὑπενέγ- 36
runt laborem, æternæ vitæ sub testamento Dei
καντες πόνον, ἀεννάου ζωῆς ὑπὸ διαθήκην θεοῦ
ceciderunt; tu verò Dei iudicio iustas pœnas
πεπτώκασι. σὺ δὲ τῇ τοῦ θεοῦ κρίσει δίκαια τὰ πρόστι-
superbiæ feres. Ego autē sicut fra-
μα τῆς ὑπερηφανίας ἀποίσῃ. ἐγὼ δὲ καθάπερ οἱ ἀ- 37
tres & corpus & animam trado pro pa-
δελφοὶ καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν προδίδωμι περὶ τῶν πα-
triis legibus, inuocans Deum propitium citò
τρίων νόμων, ἐπικαλούμενος τὸν θεὸν ἵλεων ταχὺ τῷ
genti fieri: & te cum quæstionibus & verberibus con-
ἔθνει γενέσθαι, καὶ σὲ μετὰ ἐτασμῶν καὶ μαστίγων ἐξομο-
fiteri, quod solus ipse Deus est. In me verò &
λογήσασθαι, διότι μόνος αὐτὸς θεός ἐστιν. ἐν ἐμοὶ δὲ καὶ 38
fratribus meis cessare Omnipotentis iram
τοῖς ἀδελφοῖς μου στῆσαι τὴν τοῦ παντοκράτορος ὀργὴν
super omne nostrum genus iustè superductam.
τὴν ἐπὶ τὸ σύμπαν ἡμῶν γένος δικαίως ἐπηγμένην.
Iratus autem factus rex, in hunc super
ἔκθυμος δὲ γενόμενος ὁ βασιλεύς, τούτῳ παρὰ τοὺς 39
alios pessimè inuectus est, amarè ferens ob
ἄλλους χείριστως ἀπήντησε, πικρῶς φέρων ἐπὶ τῷ
subsannationem. Et hic igitur mundè obiit,
μυκτηρισμῷ. καὶ οὗτος οὖν καθαρὸς μετήλλαξε 40
omnino in Domino confidens. Nouissima autē
παντελῶς ἐπὶ τῷ κυρίῳ πεποιθώς. ἐσχάτη δὲ τῶν 41
filiorum mater mortua est. Quæ igitur circa
υἱῶν ἡ μήτηρ ἐτελεύτησε. τὰ μὲν οὖν περὶ τοὺς 42
sacrificia & eminentes crudelitates huc-
σπλαγχνισμοὺς καὶ τὰς ὑπερβαλλούσας αἰκίας ἐπὶ
usque declarata sunto.
τοσοῦτον δεδηλώσθω.

CAP. VIII. η.

Iudas autem Maccabæus & qui cum eo, intran-
1 Ἰούδας δὲ ὁ μακκαβαῖος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, παρεισπο-
tes latenter in castella hortabantur
ρευόμενοι λεληθότως εἰς τὰς κώμας προσεκαλοῦντο
cognatos, & qui permanserant in Iudaismo
τοὺς συγγενεῖς, καὶ τοὺς μεμενηκότας ἐν τῷ ἰουδαϊσμῷ
assumentes, congregauerunt sex mille. Et inuo-
2 προσλαβόμενοι συνήγαγον ἑξακισχιλίους. καὶ ἐπε-
cabant Dominum vt aspiceret ab omnibus affli-
καλοῦντο τὸν κύριον ἐπιδεῖν τὸν ὑπὸ πάντων καταπο-
ctum populum, misereretur autem & templi ab im-
νούμενον λαόν, οἰκτῆραι δὲ καὶ τὸν ναὸν τὸν ὑπὸ τῶν ἀσε-
piis hominibus contaminati. Misereretur autē & ex-
3 βῶν ἀνθρώπων βεβηλωθέντα. ἐλεῆσαι δὲ καὶ τὴν κα-
terminatæ ciuitatis, & quæ futura erat solo æquata fieri, &
ταφθειρομένην πόλιν καὶ μέλλουσαν ἰσόπεδον γίνεσθαι, καὶ τῶν
clamantem ad se sanguinem audiret: Me-
4 καταβοώντων πρὸς αὐτὸν αἱμάτων εἰσακοῦσαι· μνη-
morareretur autē & innocentium infantium iniquam
σθῆναι δὲ καὶ τῆς τῶν ἀναμαρτήτων νηπίων παρανόμου
perditionem, & de factis contra nomen eius
ἀπωλείας, καὶ περὶ τῶν γενομένων εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ
blasphemiis, & sceleftos abominaretur. Factus autē Mac-
5 βλασφημιῶν, καὶ μισοπονηρῆσαι. γενόμενος δὲ ὁ μακ-
cabæus in congregatione, intolerabilis iam gentibus
καβαῖος ἐν συστήματι, ἀνυπόστατος ἤδη τοῖς ἔθνεσιν
efficiebatur ira Domini in misericordiam versa. Ciui-
6 ἐγίνετο τῆς ὀργῆς τοῦ κυρίου εἰς ἔλεον τραπείσης. πό-
tates autē & castella insperatè veniens succen-
λεις δὲ καὶ κώμας ἀπροσδοκήτως ἐρχόμενος ἐνεπίμ-
debat: & opportuna loca occupans, non
πρα· καὶ τοὺς ἐπικαίρους τόπους ἀπολαμβάνων, οὐκ
paucos hostium in fugam vertens, Maximè no-
7 ὀλίγους τῶν πολεμίων τρεπόμενος, μάλιστα τὰς νύκ-
ctes ad huiuscemodi insidias adiutrices acci-
τας πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπιβουλὰς συνεργοὺς ἐλάμ-
piebat: & fama quædam formidinis eius diffundebatur vbi-
βανε· καὶ λαλιά τις τῆς εὐανδρίας αὐτοῦ διεχεῖτο πάντα-
que. Videns autem Philippus paulatim ad profe-
8 χῆ. συνορῶν δὲ ὁ φίλιππος κατὰ μικρὸν εἰς προκο-
ctum venientem virum, frequentiùs autem in prospe-
πὴν ἐρχόμενον τὸν ἄνδρα, πυκνότερον δὲ ἐν ταῖς εὐημε-
ritatibus præcedentem, ad Ptolemæum Cœles Sy-
ρίαις προβαίνοντα, πρὸς πτολεμαῖον τὸν κοίλης συ-
riæ, & Phœniciæ ducem scripsit vt auxilium ferret
ρίας καὶ φοινίκης στρατηγὸν ἔγραψεν ἐπιβοηθεῖν τοῖς
regis negotiis. Ille autē citò assu-
τοῦ βασιλέως πράγμασιν. ὁ δὲ ταχέως προχειρι-
mens Nicanorem Patrocli ex primoribus a-
9 σάμενος νικάνορα τὸν τοῦ πατρόκλου τῶν πρώτων φί-
micis misit, subdens omnigenorum gentes non pau-
λων ἀπέστειλεν ὑποτάξας παμφύλων ἔθνη οὐκ ἐλάτ-
ciores viginti millibus, vt omne Iudæorum deleret
τους τῶν δισμυρίων, τὸ σύμπαν τῶν ἰουδαίων ἐξᾶραι
genus: adiunxit autem ei & Gorgiam virum du-
γένος. συνέστησε δὲ αὐτῷ καὶ γοργίαν ἄνδρα στρα-
cem & in bellicis vsibus experientiam habentē
τηγὸν καὶ ἐν πολεμικαῖς χρείαις πεῖραν ἔχοντα.
Constituit autem Nicanor tributum regi
10 διεστήσατο δὲ ὁ νικάνωρ τὸν φόρον τῷ βασιλεῖ τοῖς
Romanis existens talentorum duorum milliū ex Iu-
ῥωμαίοις ὄντα ταλάντων δισχιλίων ἐκ τῆς τῶν ἰου-
dæorum captiuitate vt suppleret. Statim autē in
11 δαίων αἰχμαλωσίας ἐκπληρώσειν. εὐθέως δὲ εἰς τὰς
παραθα-

maritimas ciuitates misit prouocans
παραθαλασσίους πόλεις ἀπέστειλε προσκαλούμενος
ad emptionem Iudaeorum corporum: promittens
ἐπ' ἀγορασμὸν ἰουδαίων σωμάτων ὑπισχνούμενος
nonaginta corpora talento traditurum: non
ἐνενήκοντα σώματα ταλάντου παραχωρήσειν· οὐ
expectans quae ab omnipotente fu-
προσδεχόμενος τὴν παρὰ τοῦ παντοκράτορος μέλ-
tura erat sequi contra se vltionem. At
λουσαν παρακολουθήσειν ἐπ' αὐτὸν δίκην. τῷ δὲ 12
Iudae compertum fuit de Nicanoris aduentu: &
ἰούδᾳ προσέπεσε περὶ τῆς τοῦ νικάνορος ἐφόδου· καὶ
cùm declarasset his qui cum eo aduentum exerci-
μεταδόντος τοῖς σὺν αὐτῷ τὴν παρουσίαν τοῦ στρατο-
tus; Qui formidabant & non credebant
πέδου· οἱ δειλανδροῦντες, καὶ ἀπιστοῦντες τὴν τοῦ 13
Dei iustitiae, in fugam conuertebant seipsos, & à loco recedebant. Alii
θεοῦ δίκην, διεδίδρασκον ἑαυτοὺς, καὶ ἐξετόπιζον. οἱ 14
verò relicta omnia vendebant: simul autem Dominū
δὲ τὰ περιλελειμμένα πάντα ἐπώλουν· ὁμοῦ δὲ τὸν κύριον
deprecabantur vt eriperet eos qui ab impio Nicanore
ἠξίουν ῥύσασθαι τοὺς ὑπὸ τοῦ δυσσεβοῦς νικάνορος
antequam congrederentur venditi erant. Et si non propter ipsos
πρὶν συντυχεῖν πεπραμένους. καὶ εἰ μὴ δι' αὐτοὺς 15
saltem propter quae erāt ad patres eorum pacta, &
ἀλλὰ διὰ τὰς πρὸς τοὺς πατέρας αὐτῶν διαθήκας, καὶ
propter super ipsos inuocationem venerandi & ma-
ἕνεκα τῆς ἐπ' αὐτοὺς ἐπικλήσεως τοῦ σεμνοῦ καὶ μεγα-
gnifici nominis eius. Congregans autē Macca-
λοπρεποῦς ὀνόματος αὐτοῦ. συναγαγὼν δὲ ὁ μακκα- 16
baeus eos qui circa ipsum erant numero sex mille,
βαῖος τοὺς περὶ αὐτὸν ὄντας τὸν ἀριθμὸν ἑξακισχιλίους
hortabatur ne absterrerentur hostibus, neque
παρεκάλει μὴ καταπλαγῆναι τοῖς πολεμίοις, μηδὲ
metuerent iniustè venientem aduersum
εὐλαβεῖσθαι τὴν τῶν ἀδίκως παραγινομένων ἐπ'
se gentium multitudinem: pugnarent autē generosè
αὐτοὺς ἐθνῶν πολυπληθίαν· ἀγωνίσασθαι δὲ γενναίως
ante oculos recipientes iniustè in sanctum
πρὸ ὀφθαλμῶν λαβόντας τὴν ἀνόμως εἰς τὸν ἅγιον
locum factam ab illis contumeliam: Et
τόπον συντετελεσμένην ὑπ' αὐτῶν ὕβριν, καὶ τὸν τῆς 17
illusae ciuitatis iniuriam. adhuc autē
ἐμπεπαιγμένης πόλεως αἰκισμόν· ἔτι δὲ τὴν τῆς
praeteriti instituti: dissolutionem. Illi namque ar-
προγονικῆς πολιτείας κατάλυσιν. οἱ μὲν γὰρ ὅ- 18
mis confidunt simul & audaciae, sit nos autem
πλοις πεποίθασιν ἅμα καὶ τόλμαις ἔφησεν· ἡμεῖς δὲ
in omnipotente Deo qui potest & ve-
ἐπὶ τῷ παντοκράτορι θεῷ δυναμένῳ καὶ τοὺς ἐρχο-
nientes aduersū nos & vniuersum mundum in vno nutu de-
μένους ἐφ' ἡμᾶς καὶ τὸν ὅλον κόσμον ἐν ἑνὶ νεύματι κα-
lere, confidimus. Enarrans autē eis
ταβαλεῖν πεποίθαμεν. προσαναλεξάμενος δὲ αὐτοῖς 19
& erga progenitores facta auxilia, &
καὶ τὰς ἐπὶ τῶν προγόνων γενομένας ἀντιλήψεις, καὶ
quod fuit sub Sennacherim centum octoginta quinque mil-
τὴν ἐπὶ σενναχηρεὶμ τὴν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χι-
lia quomodo perierunt: Et quod in Babylonia
λιάδων ὡς ἀπώλοντο. καὶ τὴν ἐν τῇ βαβυλωνίᾳ τὴν 20
aduersus Galatas praelium fuit; vt
πρὸς τοὺς γαλάτας παράταξιν γενομένην ὡς οἱ
omnes ad rem venerunt octo millia, cum Mace-
πάντες ἐπὶ τὴν χρείαν ἦλθον ὀκτακισχίλιοι σὺν μακε-
donibus quatuor mille: Macedonibus haesitantibus,
δόσι τετρακισχιλίοις· τῶν μακεδόνων ἀπορουμένων, οἱ
octo mille duodecim millia peremerunt ob
ὀκτακισχίλιοι τὰς δώδεκα μυριάδας ἀπώλεσαν διὰ
factum ipsis à caelo auxilium: & vtilitatem
τὴν γενομένην αὐτοῖς ἀπ' οὐρανοῦ βοήθειαν, καὶ ὠφέλειαν

multam acceperunt. Propter quae audaces eos consti-
21 πολλὴν ἔλαβον. ἐφ' οἷς εὐθαρσεῖς αὐτοὺς παραστή-
tuens & paratos pro legibus & patria mo-
σας καὶ ἑτοίμους ὑπὲρ τῶν νόμων καὶ τῆς πατρίδος ἀπο-
ri quadripartitum exercitum fecit, Constituens
22 θνήσκειν τετραμερές τι τὸ στράτευμα ἐποίησε, τάξας
& fratres suos duces vtriusque or-
καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ προηγουμένους ἑκατέρας τά-
dinis, Simonem & Iosephum, & Ionathan, subiiciens vni-
ξεως, σίμωνα καὶ ἰώσηπον, καὶ ἰωνάθαν, ὑποτάξας ἑ-
cuique mille supra quingentos. Adhuc autē &
23 κάστῳ χιλίους πρὸς τοῖς πεντακοσίοις. ἔτι δὲ καὶ
Eleazarum cùm legisset sacrum librum, & dedisset
ἐλεάζαρον παραναγνοὺς τὴν ἱερὰν βίβλον, καὶ δοὺς
signum Dei adiutorii, primi ordinis ipse
σύνθημα θεοῦ βοηθείας, τῆς πρώτης σπείρας αὐτὸς
dux committit cum Nicanore, Facto
προηγούμενος συνέβαλε τῷ νικάνορι. γενομένου
autē illis Omnipotente adiutore, interfecerunt
24 δὲ αὐτοῖς τοῦ παντοκράτορος συμμάχου, κατέσφαξαν
ex hostibus supra nouem mille, vulneratos
τῶν πολεμίων ὑπὲρ τοὺς ἐνακισχιλίους, τραυματίας
autē & membris mutilos maiorem partem
δὲ καὶ τοῖς μέλεσιν ἀναπήρους τὸ πλεῖον μέρος τῆς τοῦ
Nicanoris exercitus fecerunt: omnes autē fugere
νικάνορος στρατιᾶς ἐποίησαν· πάντας δὲ φυγεῖν
coegerunt: At pecuniam illorum qui venerant
25 ἠνάγκασαν. τὰ δὲ χρήματα τῶν παραγεγονότων
ad emptionem ipsorum acceperunt: persequentes autē
ἐπὶ τὸν ἀγορασμὸν αὐτῶν ἔλαβον· συνδιώξαντες δὲ
eos diu, cessauerunt ab hora conclu-
αὐτοὺς ἐφ' ἱκανὸν, ἀνέλυσαν ὑπὸ τῆς ὥρας συγκλειό-
si. Erat enim (dies) ante Sabbatum, ob quam causam non
26 μενοι. ἦν γὰρ ἡ πρὸ τοῦ σαββάτου, δι' ἣν αἰτίαν οὐκ
diu persteterunt insequentes illos. Arma colli-
27 ἐμακροθύμησαν κατατρέχοντες αὐτούς. ὁπλολο-
gentes verò eorum, & spolia exuentes inimi-
γήσαντες δὲ αὐτοὺς, καὶ τὰ σκῦλα ἐκδύσαντες τῶν πο-
corum in Sabbato erant: vehementer benedi-
λεμίων περὶ τὸ σάββατον ἐγίνοντο· περισσῶς εὐλο-
centes, & confitentes Domino qui seruauit
γοῦντες, καὶ ἐξομολογούμενοι τῷ κυρίῳ τῷ διασώσαντι
in diem hanc initium misericordiae instillantis eis.
εἰς τὴν ἡμέραν ταύτην ἀρχὴν ἐλέους τάξαντος αὐτοῖς.
Post autē sabbatum debilibus & vi-
28 μετὰ δὲ τὸ σάββατον τοῖς ᾐκισμένοις καὶ ταῖς χή-
duis & orphanis diuidentes de spoliis, reli-
ραις καὶ ὀρφανοῖς μερίσαντες ἀπὸ τῶν σκύλων, τὰ λοι-
qua ipsi & pueri partiti sunt. Haec autem cū gessis-
πὰ αὐτοὶ καὶ τὰ παιδία ἐμερίσαντο. ταῦτα δὲ διαπρα-
sent, & communē obsecrationē facientes, miseri-
29 ξάμενοι καὶ κοινὴν ἱκετείαν ποιησάμενοι, τὸν ἐλεή-
cordē Dominum postulabant in finem reconciliari suis
μονα κύριον ἠξίουν εἰς τέλος καταλλαγῆναι τοῖς αὐτοῦ
seruis: Et eos qui circa Timotheum & Bacchidem confir-
δούλοις. καὶ τοῖς περὶ τιμόθεον καὶ βακχίδην συνερεί-
mari supra viginti millia ipsorum interfecerūt, & munitio-
30 σαντες ὑπὲρ τοὺς δισμυρίους αὐτῶν ἀνεῖλον, καὶ ὀχυρω-
num excelsarum valde compotes facti sunt; &
μάτων ὑψηλῶν εὖ μάλα ἐγκρατεῖς ἐγένοντο. καὶ
spolia plura diuiserunt, aequales portione se &
λάφυρα πλείονα ἐμερίσαντο, ἰσομοίρους αὐτοὺς καὶ
debilibus, & orphanis, & viduis, adhuc autē & senio-
τοῖς ᾐκισμένοις, καὶ ὀρφανοῖς καὶ χήραις, ἔτι δὲ καὶ πρεσβυ-
ribus facientes. Arma colligentes autē illorum, dili-
τέροις ποιήσαντες. ὁπλολογήσαντες δὲ αὐτοὺς, ἐπι-
genter omnia composuerunt in opportunis locis;
31 μελῶς πάντα συνέθηκαν εἰς τοὺς ἐπικαίρους τόπους
at residua spolia tulerunt in Hierosolyma.
τὰ δὲ λοιπὰ τῶν σκύλων ἤνεγκαν εἰς ἱεροσόλυμα.

At Philarchen qui circa Timotheum interfecerunt sce-
Φιλάρχην τὸν περὶ τὸν Τιμόθεον ἀνεῖλον ἀνο- 32
lestissimum virum & qui in multis Iudæos affligerat.
σιώτατον ἄνδρα καὶ πολλὰ τοὺς Ἰουδαίους ἐπιλελυ-
rat. Epinicia verò agentes in patria qui
πηκότα. ἐπινίκια δὲ ἄγοντες ἐν τῇ πατρίδι, τοὺς 33
succenderant sacras ianuas, Callisthem incen-
ἐμπρήσαντας τοὺς ἱεροὺς πυλῶνας καλλισθένην ὑφῆ-
derunt in vnâ domûculâ cōfugientium,& dignam impieta-
ψαν εἰς ἓν οἰκίδιον πεφευγότα, καὶ τὸν ἄξιον τῆς δυσσε-
te tulit mercedem. At impientissimus Ni-
βείας ἐκομίσατο μισθόν. ὁ δὲ τρισαλιτήριος Νι- 34
canor qui mille mercatores ad venditionē
κάνωρ ὁ τοὺς χιλίους ἐμπόρους ἐπὶ τὴν πρᾶσιν τῶν
Iudæorum duxerat: Humiliatus ab eis qui apud se
Ἰουδαίων ἀγαγών, ταπεινωθεὶς ὑπὸ τῶν κατ' αὐτὸν 35
reputati fuerant infimi esse. Domini auxilio
νομιζομένων ἐλαχίστων εἶναι, τῇ τοῦ κυρίου βοηθείᾳ τὴν
gloriosam deponens vestem,per mediterraneam fugiti-
δοξικὴν ἀποθέμενος ἐσθῆτα διὰ τῆς μεσογείου δραπέ-
ui modo solitarium se faciens, venit Antiochiam super
του τρόπον ἔρημον ἑαυτὸν ποιήσας, ἧκεν εἰς Ἀντιόχειαν ὑπὲρ
omnia prosperatus in exercitus interitu. Et
ἄκρον δυσημερηκὼς ἐπὶ τῇ τοῦ στρατοῦ διαφθορᾷ. καὶ 36
qui Romanis promiserat tributum,de eorum qui in Hie-
ὁ τοῖς Ῥωμαίοις ἀναδεξάμενος φόρον ἀπὸ τῆς τῶν ἐν Ἱε-
rosolymis captiuitate restituturum, nuncia-
ροσολύμοις αἰχμαλωσίας κατορθώσασθαι, κατήγγελ-
uit protectorem habere Deum Iudæos, & propter
λεν ὑπέρμαχον ἔχειν τὸν θεὸν τοὺς Ἰουδαίους, καὶ διὰ
modum hunc inuulnerabiles esse Iudæos, quia
τὸν τρόπον τοῦτον ἀτρώτους εἶναι τοὺς Ἰουδαίους, διὰ
secuti sunt ab eo constitutas
τὸ ἀκολουθεῖν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ προστεταγμένοις
leges.
νόμοις.

CAP. IX. θ'

Circa autē tempus illud erat Antiochus
Περὶ δὲ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἐτύγχανεν Ἀντίοχος 1
reuersus inhonestè ex iis qui circa Persiam lo-
ἀναλελυκὼς ἀκόσμως ἐκ τῶν περὶ τὴν Περσίδα τό-
cis. Intrauerat enim in eam quæ dicitur Persepolis,
πων. εἰσεληλύθει γὰρ εἰς τὴν λεγομένην Περσέπολιν, 2
& tentauit sacra spoliare,& ciuitatē obtinere: quā ob-
καὶ ἐπεχείρησεν ἱεροσυλεῖν, καὶ τὴν πόλιν συνέχειν· διὸ
rem multitudine concurrente ad armorum
δὴ τῶν πληθῶν ὁρμησάντων ἐπὶ τὴν τῶν ὅπλων
auxilium fugati sunt: & contigit versum in fugam An-
βοήθειαν, ἐτράπησαν· καὶ συνέβη τροπωθέντα τὸν Ἀν-
tiochum ab indigenis, turpem reditum
τίοχον ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ἀσχήμονα τὴν ἀναζυγὴν
facere. Existenti autē illi in Ecbatanis comper-
ποιήσασθαι. ὄντι δὲ αὐτῷ κατ' Ἐκβάτανα προσέ- 3
ta sunt quæ erga Nicanorem & Timotheum gesta sunt.
πεσε τὰ κατὰ Νικάνορα καὶ τοὺς περὶ Τιμόθεον γεγονότα.
Elatus autē ira arbitrabatur & eorum qui fuga-
ἐπαρθεὶς δὲ τῷ θυμῷ ᾤετο καὶ τὴν τῶν πεφυγα- 4
uerant se malignitatem in Iudæos retorsu-
δευκότων αὐτὸν κακίαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐναπερείσα-
rum: ideoq. iussit aurigam incessan-
σθαι· διὸ συνέταξε τὸν ἁρματηλάτην ἀδιαλεί-
ter agitantem expedire iter: ex cœlo
πτως ἐλαύνοντα κατανύειν τὴν πορείαν· τῆς ἐξ οὐρανοῦ
iam iudicio vrgente eum: sic enim superbè
ἤδη κρίσεως συνούσης αὐτῷ. οὕτω γὰρ ὑπερηφάνως
dixit: Cœmeterium Iudæorum Hierosolymam faciam
εἶπε· πολυάνδριον Ἰουδαίων Ἱεροσόλυμα ποιήσω
veniens illuc: At omnipotens Dominus
παραγενόμενος ἐκεῖ. ὁ δὲ παντεπόπτης κύριος 5

Deus Israel, percussit eum insanabili & inuisi-
ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπάταξεν αὐτὸν ἀνιάτῳ καὶ ἀορά-
bili plaga. statim autē vt finiuit sermonem,
τῳ πληγῇ· ἄρτι δὲ αὐτοῦ καταλήξαντος τὸν λόγον,
apprehendit eū immedicabilis viscerum dolor & a-
ἔλαβεν αὐτὸν ἀνήκεστος τῶν σπλάγχνων ἀλγηδὼν καὶ πι-
mara internorum tormenta, Valde iuste eū qui multis &
κραὶ τῶν ἔνδον βάσανοι, πάνυ δικαίως τὸν πολλαῖς καὶ 6
nouis calamitatibus aliorum viscera torse-
ξενιζούσαις συμφοραῖς ἑτέρων σπλάγχνα βασανί-
rat. Ille autē nequaquam a iactantia cessabat,adhuc autē &
σαντα. ὁ δ' οὐδαμῶς τῆς ἀγερωχίας ἔληγεν· ἔτι δὲ καὶ 7
superbia repletus erat, ignem spirans furore
τῆς ὑπερηφανίας ἐπεπλήρωτο, πῦρ πνέων τοῖς θυμοῖς
in Iudæos, & præcipiens festinare iter:
ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ κελεύων ἐποξύνειν τὴν πορείαν,
contigit autē & cadere eum de curru qui ferebatur
συνέβη δὲ καὶ πεσεῖν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἅρματος φερομένου
impetu, & graui casu cadenti omnia membra
ῥοίζῳ, καὶ δυσχερεῖ πτώματι περιπεσόντα πάντα τὰ μέλη
corporis vexari. Ille autē qui nuper sibi videbatur
τοῦ σώματος ἀποστρεβλοῦσθαι. ὁ δ' ἄρτι δοκῶν τοῖς τῆς 8
maris fluctibus imperare propter eā quæ supra hominē
θαλάσσης κύμασιν ἐπιτάσσειν διὰ τὴν ὑπὲρ ἄνθρωπον
arrogantiam, & statera montiū arbitratus altitudines appē-
ἀλαζονείαν, καὶ πλάστιγγι τὰ τῶν ὀρέων οἰόμενος ὕψη στή-
dere, in terra existens in gestatorio portabatur, mani-
σειν, κατὰ γῆν γενόμενος ἐν φορείῳ παρεκομίζετο, φανε-
festam Dei omnibus potentiam demonstrans: Ita vt &
ρὰν τοῦ θεοῦ πᾶσι τὴν δύναμιν ἐνδεικνύμενος. ὥστε καὶ 9
corpore impij vermes scaturirent: &
ἐκ τοῦ σώματος τοῦ δυσσεβοῦς σκώληκας ἀναζεῖν· καὶ
viuentis in doloribus & tormentis, carnes eius cade-
ζῶντος ἐν ὀδύναις καὶ ἀλγηδόσι, τὰς σάρκας αὐτοῦ διαπί-
rent: præ autē odore eius, omnis exercitus
πτειν· ὑπὸ δὲ τῆς ὀσμῆς αὐτοῦ, πᾶν τὸ στρατόπεδον
grauaretur ob putredinē. Et eū qui paulo antè ce-
βαρύνεσθαι τὴν σαπρίαν. καὶ τὸν μικρῷ πρότερον τῶν οὐ- 10
lestia sidera contingere videbatur, portare ne-
ρανίων ἄστρων ἅπτεσθαι δοκοῦντα, παρακομίζειν οὐ-
mo poterat ob fœtoris intolerabilem grauitatem. Hic
δεὶς ἐδύνατο διὰ τὸ τῆς ὀσμῆς ἀφόρητον βάρος. ἐν- 11
igitur cœpit à multa superbia desinere
ταῦθα οὖν ἤρξατο τὸ πολὺ τῆς ὑπερηφανίας λήγειν
vulneratus, & in agnitionem venire diuino flagello,
τεθραυσμένος, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἔρχεσθαι θείᾳ μάστιγι
per momentum augmentatus in doloribus. Et ne-
κατὰ στιγμὴν ἐπιτεινόμενος ταῖς ἀλγηδόσι. καὶ μη- 12
que odorem suum potens ferre hæc ait:
δὲ τῆς ὀσμῆς αὐτοῦ δυνάμενος ἀνέχεσθαι ταῦτ' ἔφη·
Iustum est subdi Deo, & non mortalē existentem paria
δίκαιον ὑποτάσσεσθαι τῷ θεῷ, καὶ μὴ θνητὸν ὄντα ἰσό-
Deo sapere. Orabat autē scelestus ad eum qui non iam e-
θεα φρονεῖν. ηὔχετο δὲ ὁ μιαρὸς πρὸς τὸν οὐκέτι αὐ- 13
ius misertus erat Dominum, sic dicens: Ipsā quidē sanctam
τὸν ἐλεήσοντα δεσπότην οὕτω λέγων· τὴν μὲν ἁγίαν 14
ciuitatē ad quam festinans veniebat,solo æquatam vt faceret & cœ-
πόλιν ἣν σπεύδων παρεγίνετο ἰσόπεδον ποιῆσαι καὶ πο-
meterium ædificaret, Liberam facturum: at
λυάνδριον οἰκοδομῆσαι, ἐλευθέραν ἀναδεῖξαι· τοὺς δὲ 15
Iudæos, quos decreuerat neque sepultura dignaturum, sed a-
Ἰουδαίους, οὓς διεγνώκει μηδὲ ταφῆς ἀξιῶσαι, οἰω-
bus deuorādos autem cum paruulis proiecturum feris,
νοβρώτους δὲ σὺν τοῖς νηπίοις ἐκρίψειν θηρίοις,
omnes eos æquales Atheniensib. facturum. Quod autē pri-
πάντας αὐτοὺς ἴσους Ἀθηναίοις ποιήσειν. ὃν δὲ πρό- 16
us spoliauerat sanctum templū, optimis donis
τερον ἐσκύλευσεν ἅγιον νεὼν, καλλίστοις ἀναθήμασι
ornaturum: & sancta vasa multo plura omnia
κοσμήσειν, καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη πολυπλάσια πάντα
ἀποδώσειν

restituturum, et pertinentes ad sacrificia
ἀποδώσειν, τὰς δὲ ἐπιβαλλούσας πρὸς τὰς θυσίας
sumptus ex propriis reditibus præstaturum.
προσεπιστείλειν ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων χορηγήσειν.
Super autem hæc & Iudæum, futurum, & omnem locum
πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἰουδαῖον ἔσεσθαι, καὶ πάντα τόπον 17
habitabilem perambulaturum nuntiantem Dei potestatem.
οἰκητὸν ἐπελεύσεσθαι καταγγέλλοντα τὸ τοῦ θεοῦ κράτος.
Nequaquam autē cessantibus doloribus, superuenerat enim
οὐδαμῶς δὲ ληγόντων τῶν πόνων, ἐπεληλύθει γὰρ 18
in eum iustum Dei iudicium: de se de-
ἐπ' αὐτὸν δικαία ἡ τοῦ θεοῦ κρίσις· τὰ καθ' αὐτὸν ἀ-
sperans scripsit ad Iudæos subscri-
πελπίσας ἔγραψε πρὸς τοὺς ἰουδαίους τὴν ὑπογε-
ptam epistolam deprecationis ordinem habentem, cō-
γραμμένην ἐπιστολὴν ἱκετηρίας τάξιν ἔχουσαν πε-
tinentem autem sic: Bonis Iudæis
ριέχουσαν δὲ οὕτως· Τοῖς χρηστοῖς ἰουδαίοις τοῖς 19
ciuibus multum gaudere & valere & esse felices
πολίταις πολλὰ χαίρειν καὶ ὑγιαίνειν καὶ εὖ πράττειν
rex & dux Antiochus. Si valetis, &
βασιλεὺς καὶ στρατηγὸς ἀντίοχος. εἰ ἔρρωσθε καὶ τὰ 20
filij & propria, ex sententia est vobis. In cælo
τέκνα καὶ τὰ ἴδια, κατὰ γνώμην ἐστὶν ὑμῖν. εἰς οὐρανὸν 21
spem habens vestrūm honoris & beneuolentiæ
τὴν ἐλπίδα ἔχων ὑμῶν τὴν τιμὴν καὶ τὴν εὔνοιαν ἀ-
recordatus sum benignè; reuersus de
ἐμνημόνευον φιλοστόργως ἐπανάγων ἐκ τῶν περὶ τὴν
Persiæ locis, & incidens in infirmitatem grauitatem
περσίδα τόπων, καὶ περιπεσὼν ἀσθενείᾳ δυσχέρειαν
habentem, necessarium duxi curam habere communis
ἐχούσῃ ἀναγκαῖον ἡγησάμην φροντίσαι τῆς κοινῆς
omnium securitatis. Non desperans de
πάντων ἀσφαλείας, οὐκ ἀπογινώσκων τὰ κατ' 22
meipso, sed habens multam spem effugiendi
ἐμαυτόν, ἀλλ' ἔχων πολλὴν ἐλπίδα ἐκφεύξεσθαι τὴν
infirmitatem. Cōsiderans autē quod & pater, quib. tem-
ἀσθένειαν. θεωρῶν δὲ ὅτι καὶ ὁ πατὴρ καθ' οὓς και- 23
poribus ad superiora loca duxit exercitum, ostendit eū qui
ροὺς εἰς τοὺς ἄνω τόπους ἐστρατοπέδευσεν, ἀνέδειξε τὸν
successurus erat, Vt si quid præter opinionem accideret, vel
διαδεξόμενον, ὅπως ἐάν τι παράδοξον ἀποβαίνῃ, ἢ 24
& nunciaretur quid difficile, scientes indigenæ
καὶ προσαγγελθῇ τι δυσχερές, εἰδότες οἱ κατὰ τὴν χώραν
cui relictæ erant res, non turbaren-
ᾧ καταλέλειπται τὰ πράγματα, μὴ ἐπιταράσσων-
tur. Ad autē hæc considerans adiacentes
ται. πρὸς δὲ τούτοις κατανοῶν τοὺς παρακειμένους 25
potentes & vicinos regno tēporibus atten-
δυνάστας καὶ γειτνιῶντας βασιλείᾳ τοῖς καιροῖς ἐπε-
dentes & expectantes quod euenturum est, designa-
χοντας καὶ προσδοκῶντας τὸ ἀποβησόμενον, ἀποδέ-
ui filium Antiochum regem: quem sæpe accur-
δειχα τὸν υἱὸν ἀντίοχον βασιλέα, ὃν πολλάκις ἀνα-
rens in superiora regna, apud plurimos
τρέχων εἰς τὰς ἐπάνω σατραπείας, τοῖς πλείστοις
vestrūm deponebam, & cōmendabā: scripsi autē
ὑμῶν παρακατετιθέμην καὶ συνίστων· γέγραφα δὲ
ad eum subscripta. Hortor igitur
πρὸς αὐτὸν τὰ ὑπογεγραμμένα. παρακαλῶ οὖν 26
vos & peto, memores beneficiorum communiter &
ὑμᾶς καὶ ἀξιῶ, μεμνημένους τῶν εὐεργεσιῶν κοινῇ καὶ
priuatim, vt vnusquisq; cōseruet existentem amicitiā erga me &
κατ' ἰδίαν, ἕκαστον συντηρεῖν τὴν οὖσαν εὔνοιαν εἰς ἐμὲ καὶ
filium. Certus sum enim eum benignè & huma-
τὸν υἱόν. πέπεισμαι γὰρ αὐτὸν ἐπιεικῶς καὶ φιλανθρώ- 27
nè sequentem meum propositum obsecutu-
πως παρακολουθοῦντα τῇ ἐμῇ προαιρέσει συμπεριενεχ-
rum vobis. Ille igitur homicida & blasphe-
θήσεσθαι ὑμῖν. ὁ μὲν οὖν ἀνδροφόνος καὶ βλάσφη- 28
mus pessimè passus, vt alios tractauit, in pere-
μος τὰ χείριστα παθών, ὡς ἑτέρους διέθηκεν, ἐπὶ ξε-
grina terra in montibus miserò obitu commutauit vitam.
νης ἐν τοῖς ὄρεσιν οἰκτίστῳ μόρῳ κατέστρεψε τὸν βίον.
Portabat autē corpus Philippus collactaneus e-
παρεκομίζετο δὲ τὸ σῶμα φίλιππος ὁ σύντροφος αὐ- 29
ius: qui & metuens filium Antiochi ad Pto-
τοῦ· ὃς καὶ διευλαβηθεὶς τὸν υἱὸν ἀντιόχου, πρὸς πτο-
lemæum Philometorem in Ægyptum abiit.
λεμαῖον τὸν φιλομήτορα εἰς αἴγυπτον διεκομίσθη.

CAP. X.

Machabæus autem & qui cum eo, Domino du-
1 Μακκαβαῖος δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τοῦ κυρίου προάγ-
cente eos, ipsum quidē templū recuperauerunt & vrbem.
οντος αὐτούς, τὸ μὲν ἱερὸν ἐκομίσαντο καὶ τὴν πόλιν.
At in foro aras ab alienige-
2 τοὺς δὲ κατὰ τὴν ἀγορὰν βωμοὺς ὑπὸ τῶν ἀλλοφύ-
nis structas: adhuc autē & delubra demoliti
λων δεδημιουργημένους ἔτι δὲ καὶ τὰ τεμένη καθεῖλο-
sunt. Et templū purgantes, aliud alta-
3 σαν. καὶ τὸν νεὼν καθαρίσαντες, ἕτερον θυσιαστή-
re fecerunt; & incendentes lapides, & ignem ex his
ριον ἐποίησαν· καὶ πυρώσαντες λίθους, καὶ πῦρ ἐκ τούτων
accipientes, obtulerunt sacrificium post biennij tempus, &
λαβόντες ἀνήνεγκαν θυσίαν μετὰ διετῆ χρόνον, καὶ
incensum & lucernas, & panum propositionem fece-
θυμίαμα καὶ λύχνους, καὶ τῶν ἄρτων τὴν πρόθεσιν ἐποίη-
runt. Hæc autē cùm fecissent, rogauerūt Dominum pro-
4 σαντο. ταῦτα δὲ ποιήσαντες, ἠξίωσαν τὸν κύριον πε-
cidentes super ventrem, ne amplius inciderent in hæc mala:
σόντες ἐπὶ κοιλίαν, μηκέτι περιπεσεῖν τοιούτοις κακοῖς,
sed si quando & peccauerint, ab eo cum beni-
ἀλλ' ἐάν ποτε καὶ ἁμάρτωσιν, ὑπ' αὐτοῦ μετ' ἐπιει-
gnitate corriperentur, & non blasphemis & barbaris
κείας παιδεύεσθαι, καὶ μὴ βλασφήμοις καὶ βαρβάροις
gentibus traderentur. In qua autē die templum ab alie-
5 ἔθνεσι παραδίδοσθαι. ἐν ᾗ δὲ ἡμέρᾳ ὁ νεὼς ὑπὸ ἀλλο-
nigenis pollutum est, contigit in eadem die
φύλων ἐβεβηλώθη, συνέβη κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸν
purificationem fieri templi, quinta & vicesima
καθαρισμὸν γενέσθαι τοῦ ναοῦ, τῇ πέμπτῃ καὶ εἰκάδι τοῦ
mensis, qui est Chaseleu. Et cum lætitia egerūt die.
6 μηνός, ὅς ἐστι χασελεῦ. καὶ μετ' εὐφροσύνης ἦγον ἡμέ-
octo tabernaculorum modo, memores quod
ρας ὀκτὼ σκηνωμάτων τρόπον, μνημονεύοντες ὡς
antē modicum temporis in tabernaculorum festo, in montib.
πρὸ μικροῦ χρόνου τὴν τῶν σκηνῶν ἑορτὴν, ἐν τοῖς ὄρεσι
& in speluncis ferarum more fuerant solitarij.
καὶ ἐν τοῖς σπηλαίοις θηρίων τρόπον ἦσαν μεμονωμένοι.
Quobrē thyrsos & ramos pulchros, item & palmas
7 διὸ θύρσους καὶ κλάδους ὡραίους, ἔτι δὲ φοίνικας
habentes, hymnos præferebant ei qui prosperauit mun-
ἔχοντες, ὕμνους ἀνέφερον τῷ εὐοδώσαντι καθαρι-
dari suum locum. Decreuerunt autē cum com-
σθῆναι τὸν ἑαυτοῦ τόπον. ἐδογμάτισαν δὲ μετὰ κοι-
8 muni precepto & decreto vniuersæ Iu-
νοῦ προστάγματος καὶ ψηφίσματος παντὶ τῷ τῶν ἰου-
dæorum genti singulis annis agere hos dies.
δαίων ἔθνει κατ' ἐνιαυτὸν ἄγειν τάσδε τὰς ἡμέρας.
Et quidem Antiochi qui appellatus est No-
9 καὶ τὰ μὲν τῆς ἀντιόχου τοῦ προσαγορευθέντος ἐπι-
bilis obitus, ita se habuit. Nunc autē ea quæ de Eu-
φανοῦς τελευτῆς οὕτως εἶχε. νυνὶ δὲ τὰ κατὰ τὸν εὐ- 10
patore Antiocho, filio autē impij gesta sunt, de-
πάτορα ἀντίοχον, υἱὸν δὲ τοῦ ἀσεβοῦς γενόμενα δη-
clarabimus ea: abbreuiantes continua bel-
λώσομεν αὐτά, συντέμνοντες τὰ συνέχοντα τῶν πο-
lorum mala. Hic enim cum suscepisset regnum,
11 λέμων κακά. οὗτος γὰρ παραλαβὼν τὴν βασιλείαν,

designauit super negotia Lysiam quendã: Coeles
ἀνέδειξεν ἐπὶ τῶν πραγμάτων λυσίαν τινά· κοίλης
autẽ Syriæ & Phœniciæ ducem primarium. Prole-
δὲ συρίας καὶ φοινίκης στρατηγὸν πρώταρχον. πτολε- 12
mæus enim vocatus Macer, iustitiam conserua-
μαῖος γὰρ ὁ καλούμενος μάκρων, τὸ δίκαιον συντη-
re eligens erga Iudæos propter factam
ρεῖν προηγούμενος εἰς τοὺς ἰουδαίους διὰ τὴν γεγενημένην
in eos iniuriam, tentabat(ur) erga illos pacificè
εἰς αὐτοὺς ἀδικίαν, ἐπειρᾶτο τὰ πρὸς αὐτοὺς εἰρηνικῶς
agere. Vnde accusatus ab amicis apud
διεξάγειν. ὅθεν κατηγορούμενος ὑπὸ τῶν φίλων πρὸς 13
Eupatorem, & proditor frequenter audiens, eò quòd
τὸν εὐπάτορα, καὶ προδότης παρ' ἕκαστα ἀκούων, διὰ τὸ
Cyprum sibi creditam à Philometore, deseruis-
τὴν κύπρον ἐμπιστευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ φιλομήτορος ἐκλι-
set, & ad Antiochum Nobilem transisset, neque
πεῖν, καὶ πρὸς ἀντίοχον τὸν ἐπιφανῆ ἀναχωρῆσαι, μήτε
nobilem potestatem generosè administrans: venenans
εὐγενῆ τὴν ἐξουσίαν εὐγενίσας, φαρμακεύσας
seipsum reliquit vitam. Gorgias autẽ cùm esset
ἑαυτὸν ἐξέλιπε τὸν βίον. γοργίας δὲ γενόμενος στρα- 14
dux locorum, aduenas accipiebat & assiduè contra
τηγὸς τῶν τόπων, ἐξενοτρόφει, καὶ παρ' ἕκαστα πρὸς τοὺς
Iudæos bellum gerebat. Simul verò cum hoc & Idu-
ἰουδαίους ἐπολεμοτρόφει. ἅμα δὲ τούτῳ καὶ οἱ ἰδου- 15
mæi compotes opportunarum munitionum existẽtes, exer-
μαῖοι ἐγκρατεῖς ἐπικαίρων ὀχυρωμάτων ὄντες, ἐγύ-
cebant Iudæos, & fugatos à Hie-
μναζον τοὺς ἰουδαίους, καὶ τοὺς φυγαδευθέντας ἀπὸ ἱε-
rosolymis suscipientes, debellare tenta-
ροσολύμων προσλαβόμενοι πολεμοτροφεῖν ἐπεχεί-
bant. Qui autẽ circa Maccabæum facientes o-
ρουν. οἱ δὲ περὶ τὸν μακκαβαῖον ποιησάμενοι λι- 16
rationem, & orantes Deum adiutorem eis es-
τανείαν, καὶ ἀξιώσαντες τὸν θεὸν σύμμαχον αὐτοῖς γε-
se, contra Idumæorum munitiones impetum fecerunt.
νέσθαι, ἐπὶ τὰ τῶν ἰδουμαίων ὀχυρώματα ὥρμησαν.
Quibus & insistentes fortiter, compotes facti sunt
οἷς καὶ προσβάλλοντες εὐρώστως, ἐγκρατεῖς ἐγένοντο 17
locorum, omnesque qui in muro pugnabant
τῶν τόπων, πάντας τε τοὺς ἐπὶ τῷ τείχει μαχομένους
vlti sunt: interemerunt autẽ occurrentes, inter-
ἠμύναντο· κατέσφαζον δὲ τοὺς ἐμπίπτοντας, ἀνεῖ-
fecerunt verò non minus viginti millibus. Cùm fugissent autem
λον δὲ οὐχ ἧττον τῶν δισμυρίων. συμφυγόντων δὲ 18
non minus nouem millibus in duas turres for-
οὐκ ἔλαττον τῶν ἐνακισχιλίων εἰς δύο πύργους ὀχυ-
tes valde, & omnia quæ ad obsidionem habentes.
ροὺς εὖ μάλα, καὶ πάντα τὰ πρὸς πολιορκίαν ἔχοντας.
Maccabæus ad vrgentes locos relinquens
ὁ μακκαβαῖος εἰς ἐπείγοντας τόπους ἀπολιπὼν 19
Simonem & Iosephum, adhuc autẽ & Zacchæum & qui cum
σίμωνα καὶ ἰώσηφον, ἔτι δὲ καὶ ζακχαῖον καὶ τοὺς σὺν
eo multos ad horum obsidionem, ipse
αὐτῷ ἱκανοὺς πρὸς τὴν τούτων πολιορκίαν, αὐτὸς
secessit. Qui autẽ circa Simonem pecuniæ auidi,
ἐχωρίσθη. οἱ δὲ περὶ τὸν σίμωνα φιλαργυρήσαντες 20
à quibusdã qui in turribus persuasi sunt argen-
ὑπό τινων τῶν ἐν τοῖς πύργοις ἐπείσθησαν ἀργυ-
to, septies autẽ decem millia drachmarum accipientes, permise-
ρίῳ, ἑπτάκις δὲ μυριάδας δραχμὰς λαβόντες, εἴα-
runt quosdam diffluere. Cùm nunciatum esset autẽ
σάν τινας διαρρυῆναι. προσαγγελθέντος δὲ τῷ 21
Maccabæo de eo quod factum est, congregans prin-
μακκαβαίῳ περὶ τοῦ γεγονότος, συναγαγὼν τοὺς ἡγου-
cipes populi, accusauit quòd pecunia vendidissent
μένους τοῦ λαοῦ, κατηγόρησεν ὡς ἀργυρίου πεπράκασι
fratres, aduersarios cõtra eos dimitten-
τοὺς ἀδελφούς, τοὺς πολεμίους κατ' αὐτῶν ἀπολύσαν-
tes. Hos quidem igitur proditores factos interfe-
τες. τούτους μὲν οὖν προδότας γενομένους ἀπέκτει- 22
cit, & confestim duas turres occupauit.
νε. καὶ παραχρῆμα τοὺς δύο πύργους κατελάβετο.
At armis omnino in manibus prosperatus
τοῖς δὲ ὅπλοις τὰ πάντα ἐν ταῖς χερσὶν εὐοδούμενος, 23
peremit in duabus munitionibus plusquam vigin-
ἀπώλεσεν ἐν τοῖς δυσὶν ὀχυρώμασι πλείους τῶν δισ-
ti mille. Timotheus autẽ qui prius superatus fuit à
μυρίων. τιμόθεος δὲ ὁ πρότερον ἡττηθεὶς ὑπὸ τῶν 24
Iudæis, congregans peregrinos exercitus multos,
ἰουδαίων, συναγαγὼν ξένας δυνάμεις παμπληθεῖς,
& qui Asiæ erant equites congregans non
καὶ τοὺς τῆς ἀσίας γενομένους ἵππους συναθροίσας οὐκ
paucos, affuit quasi armis capturus Iudæam.
ὀλίγους, παρῆν ὡς δορυάλωτον ληψόμενος τὴν ἰουδαίαν.
Qui autẽ circa Maccabæum appropinquante eo
οἱ δὲ περὶ τὸν μακκαβαῖον συνεγγίζοντος αὐτοῦ 25
ad supplicationẽ Dei, terra capita aspergen-
πρὸς ἱκετείαν τοῦ θεοῦ, γῇ τὰς κεφαλὰς καταπά-
tes & lumbos ciliciis cingentes, ad eã quæ est
σαντες καὶ τὰς ὀσφύας σάκκοις ζώσαντες, ἐπὶ τὴν 26
è regione altaris crepidinem, procidentes,
ἀπέναντι τοῦ θυσιαστηρίου κρηπῖδα προσπεσόντες,
rogabant propitiũ eis factum, inimicũ esse inimicis
ἠξίουν ἵλεων αὐτοῖς γενόμενον, ἐχθρεῦσαι τοῖς ἐχθροῖς
suis, & aduersari aduersantibus, sicut lex
αὐτῶν, καὶ ἀντικεῖσθαι τοῖς ἀντικειμένοις, καθὼς ὁ νόμος
declarat. Cùm fuissent autẽ post orationem, assumen-
διασαφεῖ. γενόμενοι δὲ ἀπὸ τῆς δεήσεως, ἀναλα- 27
tes arma, processerunt ab vrbe mi-
βόντες τὰ ὅπλα, προῆλθον ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ
nimum: appropinquantes autẽ inimicis, in se-
πλεῖον· συνεγγίσαντες δὲ τοῖς πολεμίοις, ἐφ' ἑαυ-
ipsis fuerunt. nuper autẽ Solis ortu diffuso, commisce-
τῶν ἦσαν. ἄρτι δὲ τῆς ἀνατολῆς διαχεομένης, προσέβα- 28
runt vtrique: isti quidẽ sponsorẽ habentes prosperitatis &
λον ἑκάτεροι· οἱ μὲν ἔγγυον ἔχοντες εὐημερίας καὶ
victoriæ cum virtute, in Dominum refugium: illi
νίκης μετ' ἀρετῆς, τὴν ἐπὶ τὸν κύριον καταφυγήν, οἱ
autẽ ducem certaminum constituentes animum.
δὲ καθηγεμόνα τῶν ἀγώνων ταττόμενοι τὸν θυμόν.
Cùm esset autẽ vehemens pugna, apparuerunt
γενομένης δὲ καρτερᾶς μάχης, ἐφάνησαν τοῖς 29
aduersariis de cælo in equis aureos frenos habẽtibus vi-
ὑπεναντίοις ἐξ οὐρανοῦ ἐφ' ἵππων χρυσοχαλίνων ἄν-
ri quinque decori, & duces Iudæorum
δρες πέντε διαπρεπεῖς, καὶ ἀφηγούμενοι τῶν ἰουδαίων
duo: Et Maccabæum accipientes medium, & co-
οἱ δύο. καὶ τὸν μακκαβαῖον λαβόντες μέσον, καὶ σκε- 30
perientes iis quæ supra eos armis, inuulneratum serua-
πάζοντες ταῖς ἑαυτῶν πανοπλίαις, ἄτρωτον διεφύλατ-
bant. contra autem aduersarios tela & fulmina iacie-
τον. εἰς δὲ τοὺς ὑπεναντίους τοξεύματα καὶ κεραυνοὺς ἐξερ-
bant: quamobrẽ confusi cæcitate intercidebantur tur-
ρίπτουν· διὸ συγχυθέντες ἀορασίᾳ διεκόπτοντο τα-
batione repleti. Interfecti sunt autẽ viginti
ραχῆς πεπληρωμένοι. κατεσφάγησαν δὲ δισμύ- 31
mille supra quingentos, equites autẽ sexcenti.
ριοι πρὸς τοῖς πεντακοσίοις, ἱππεῖς δὲ ἑξακόσιοι.
Ipse autẽ Timotheus confugit in Gazaram di-
αὐτὸς δὲ ὁ τιμόθεος συνέφυγεν εἰς γάζαρα λεγό- 32
ctum præsidium valde munitum, præsidente illic
μενον ὀχύρωμα εὖ μάλα φρούριον, στρατηγοῦντος ἐκεῖ
Chærea. Qui autẽ circa Maccabæum libentes obside-
χαιρέου. οἱ δὲ περὶ τὸν μακκαβαῖον ἄσμενοι περιεκά- 33
runt præsidium dies quatuor & viginti. Qui autẽ
θισαν τὸ φρούριον ἡμέρας τέσσαρας καὶ εἴκοσι. οἱ δὲ 34
intus firmitate loci confisi, valde
ἔνδον τῇ ἐρυμνότητι τοῦ τόπου πεποιθότες, ὑπεράγαν
ἐβλασφή-

blasphemabant, & sermones nefandos iactabant.
ἐβλασφήμουν καὶ λόγους ἀθεμίτους προσίεντο.
Illucescente autẽ quinta & vigesima die,
ὑποφαινούσης δὲ τῆς πέμπτης καὶ εἰκοστῆς ἡμέρας, 35
Iuuenes ex his qui circa Maccabæum, accensi ani-
νεανίαι τῶν περὶ τὸν μακκαβαῖον πυρωθέντες τοῖς θυ-
mis propter blasphemias, accedentes mu-
μοῖς διὰ τὰς βλασφημίας, προσβάλλοντες τῷ τεί-
ro, viriliter & efferato animo eũ qui occurrebat fe-
χει ἀρρενωδῶς, καὶ θηριώδει θυμῷ τὸν ἐμπίπτοντα ἔκο-
riebant. Alij autẽ similiter ascendentes in
πτον. ἕτεροι δὲ ὁμοίως προσαναβάντες ἐν τῷ 36
circumflexione aduersus eos qui intus incendebant tur-
περισπασμῷ πρὸς τοὺς ἔνδον ἐμπιπρῶντες τοὺς πύρ-
res: & pyras incendentes viuos blas-
γους, καὶ πυρὰς ἀνάπτοντες ζῶντας τοὺς βλασ-
phemos combusserunt. Alij autẽ portas fregerunt:
φήμους κατέκαυσαν. οἱ δὲ τὰς πύλας διέκοψαν, 37
intromittentes autẽ reliquum exercitum occupauerunt
εἰσδεξάμενοι δὲ τὴν λοιπὴν τάξιν προκατελάβοντο
ciuitatem. & Timotheum occultatum in quodã lacu
τὴν πόλιν, καὶ τὸν τιμόθεον ἀποκεκρυμμένον ἔν τινι λάκκῳ
iugularunt, & huius fratrem Chæream, &
κατέσφαξαν, καὶ τὸν τούτου ἀδελφὸν χαιρέαν καὶ τὸν
Apollophanem. Hæc autẽ cum gessissent, cum
ἀπολλοφάνην. ταῦτα δὲ διαπραξάμενοι μεθ' 38
hymnis & confessionibus benedicebãt Domino qui ma-
ὕμνων καὶ ἐξομολογήσεων εὐλόγουν τῷ κυρίῳ τῷ με-
gnificè benefaciebat Israel, & victoriam ipsis de-
γάλως εὐεργετοῦντι τὸν ἰσραήλ, καὶ τὸ νῖκος αὐτοῖς δι-
derat.
δόντι.

CAP. XI. ια.

Post paruum autẽ omnino tempus Lysias procura-
1 Μετ' ὀλίγον δὲ παντελῶς χρόνον λυσίας ἐπίτρο-
tor regis, & cognatus & super nego-
πος τοῦ βασιλέως καὶ συγγενὴς καὶ ἐπὶ τῶν πραγμά-
tia valde grauiter ferens ob ea quæ facta sunt, Con-
των, λίαν βαρέως φέρων ἐπὶ τοῖς γεγονόσι, συν- 2
gregans circa octo decem millia, & equitatum om-
αθροίσας περὶ τὰς ὀκτὼ μυριάδας καὶ τὴν ἵππον πᾶ-
nem, venit aduersum Iudæos, existimans quidem
σαν, παρεγίνετο ἐπὶ τοὺς ἰουδαίους, λογιζόμενος τὴν μὲν
ciuitatẽ Græcis habitaculum facturum: At templũ in pecu-
πόλιν ἕλλησιν οἰκητήριον ποιήσειν, τὸ δὲ ἱερὸν ἀργυ- 3
niæ quæstum sicut cætera gentium delubra: vena-
ρολόγητον καθὼς τὰ λοιπὰ τῶν ἐθνῶν τεμένη, πρα-
le autẽ singulis annis summum sacerdotium facturum. Nequa-
τὴν δὲ κατ' ἔτος τὴν ἀρχιερωσύνην ποιήσειν. οὐδα- 4
quam considerans Dei potestatem: extrà mentẽ factus
μῶς ἐπιλογιζόμενος τὸ τοῦ θεοῦ κράτος, πεφρενωμένος
autẽ decem milliaris peditum, & millibus equitum,
δὲ ταῖς μυριάσι τῶν πεζῶν καὶ ταῖς χιλιάσι τῶν ἱππέων
& elephantis octoginta. Ingressus in
καὶ τοῖς ἐλέφασι τοῖς ὀγδοήκοντα. εἰσελθὼν εἰς τὴν 5
Iudæam, & appropinquans Bethsuræ, quæ erat quidẽ forte
ἰουδαίαν καὶ συνεγγίσας τῷ βαιθσούρῳ, ὄντι μὲν ἐρυμνῷ
castellum, distabat autẽ à Hierosolymis quasi stadia quinque
χωρίῳ, ἀπέχοντι δὲ ἱεροσολύμων ὡσεὶ σταδίους πέντε,
hoc afflixit. Vt autẽ cognouerunt qui circa Mac-
τοῦτο ἔθλιβεν. ὡς δὲ μετέλαβον οἱ περὶ τὸν μακ- 6
cabæum obsidere sua præsidia, cum
καβαῖον πολιορκοῦντα αὐτὸν τὰ ὀχυρώματα, μετ'
suspiriis & lachrymis supplicabant cum turbis Do-
ὀδυρμῶν καὶ δακρύων ἱκέτευον σὺν τοῖς ὄχλοις τὸν κύ-
minũ, bonum angelum mittere ad liberationem
ριον, ἀγαθὸν ἄγγελον ἀποστεῖλαι πρὸς σωτηρίαν τῷ
Israel. Ipse autẽ primus Maccabæus assu-
ἰσραήλ. αὐτὸς δὲ πρῶτος ὁ μακκαβαῖος ἀναλα- 7
mens arma, cohortatus est alios, vt simul cũ ipso
βὼν τὰ ὅπλα προετρέπετο τοὺς ἄλλους, ἅμα αὐτῷ
periclitantes auxiliarentur fratribus suis.
διακινδυνεύοντας ἐπιβοηθεῖν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτῶν.
Pariter autẽ & promptè irruerunt: ibidem autẽ circa
8 ὁμοῦ δὲ καὶ προθύμως ἐξώρμησαν. αὐτόθι δὲ πρὸς
Hierosolyma existẽtib. apparuit præcedens eos
τοῖς ἱεροσολύμοις ὄντων ἐφάνη προηγούμενος αὐτῶν
eques in alba veste armaturam auream vi-
ἔφιππος ἐν λευκῇ ἐσθῆτι πανοπλίαν χρυσῆν κρα-
brans. Simul autẽ omnes benedixerunt misericordẽ
9 δαίνων. ὁμοῦ δὲ πάντες εὐλόγησαν τὸν ἐλεήμονα
Deum: & conualuerunt animis, non solum homi-
θεόν, καὶ ἐπερρώσθησαν ταῖς ψυχαῖς οὐ μόνον ἀνθρώ-
nes, bestias quinetiã ferocissimas & ferreos muros
πους, θῆρας δὲ τοὺς ἀγριωτάτους καὶ σιδηρᾶ τείχη
ferire existẽtes parati. Ibant in dispositione
10 τιτρώσκειν ὄντες ἕτοιμοι. προῆγον ἐν διασκευῇ τὸν
à cœlo adiutorem habentes miserante illorum
ἀπ' οὐρανοῦ σύμμαχον ἔχοντες, ἐλεήσαντος αὐτοὺς τοῦ
Domino. Mo leonũ autẽ irruentes in ho-
11 κυρίου. λεοντηδὸν δὲ ἐντινάξαντες εἰς τοὺς πολε-
stes prostrauerunt ex eis mille supra decẽ millia,
μίους κατέστρωσαν αὐτῶν χιλίους πρὸς τοῖς μυρίοις,
equites autẽ sexcentos supra mille. At vni-
12 ἱππεῖς δὲ ἑξακοσίους πρὸς τοῖς χιλίοις. τοὺς δὲ πάν-
uersos coegerunt fugere: plures autẽ eorum vulne-
τας ἠνάγκασαν φυγεῖν. οἱ πλείονες δὲ αὐτῶν τραυ-
rati, nudi euaserunt: & ipse autẽ Lysias tur-
ματίαι, γυμνοὶ διεσώθησαν. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ λυσίας αἰ-
piter fugiens liberatus est. Non insensatus autẽ existens
13 σχρῶς φεύγων διεσώθη. οὐκ ἄνους δὲ ὑπάρχων
intra se reputans factam circa se dimi-
πρὸς ἑαυτὸν ἀντιβάλλων τὸ γεγονὸς περὶ αὐτὸν ἐλάσ-
nutionem, & intelligens inuictos esse Hebræos
14 σωμα, καὶ συννοήσας ἀνικήτους εἶναι τοὺς ἑβραίους, τοῦ
omnipotente Deo auxiliante eis, mit-
παντοδυνάμου θεοῦ συμμαχοῦντος αὐτοῖς, προσα-
tens, persuasit consentire in omnib. iu-
ποστείλας, ἔπεισε συλλύεσθαι ἐπὶ πᾶσι τοῖς δι-
stis: & ob ea rẽ & regem persuasurũ amicum eis
καίοις, καὶ διὰ καὶ τὸν βασιλέα πείσειν φίλον αὐτοῖς
cogere esse. Annuit autẽ Maccabæus in
15 ἀναγκάζειν γενέσθαι. ἐπένευσε δὲ ὁ μακκαβαῖος ἐπὶ
omnibus quib. Lysias hortabatur vtilitatis curam ha-
πᾶσιν οἷς ὁ λυσίας παρεκάλει, τοῦ συμφέροντος φρον-
bens: quæcũq. enim Maccabæus tradidit Lysiæ per
τίζων. ὅσα γὰρ ὁ μακκαβαῖος ἐπέδωκε τῷ λυσίᾳ διὰ
scripta de Iudæis, concessit rex.
γραπτῶν περὶ τῶν ἰουδαίων, συνεχώρησεν ὁ βασιλεύς.
Fuerũt enim scriptæ Iudæis epistolæ,
16 ἦσαν γὰρ αἱ γεγραμμέναι τοῖς ἰουδαίοις ἐπιστολαί,
à quidem Lysia continentes modum hunc: LYSIAS
παρὰ μὲν λυσίου περιέχουσαι τὸν τρόπον τοῦτον. Λυσίας
multitudini Iudæorum gaudere. Ioannes & Abesalom
17 τῷ πλήθει τῶν ἰουδαίων χαίρειν. ἰωάννης καὶ ἀβεσαλὼμ
missi à vobis tradentes subscri-
οἱ πεμφθέντες παρ' ὑμῶν ἐπιδόντες τὸν ὑπογεγραμ-
ptum responsum, rogabant pro iis quæ per illud significa-
μένον χρηματισμόν, ἠξίουν περὶ τῶν δι' αὐτοῦ σημαινο-
bantur. Quæcũq. igitur oportebat regi perferri
18 μένων. ὅσα μὲν οὖν ἔδει τῷ βασιλεῖ προσενεχθῆναι
significaui: quæ autẽ fuerũt possibilia concessit. Si
19 διεσάφησα, ἃ δὲ ἦν ἐνδεχόμενα συνεχώρησεν. ἐὰν
igitur seruaueritis ad negotia bene-
οὖν συντηρήσητε τὴν εἰς τὰ πράγματα εὔ-
uolẽtiã, & in reliquum tentabo causa bonorum
νοιαν, καὶ εἰς τὸ λοιπὸν πειράσομαι παραίτιος ἀγαθῶν
esse. Pro autẽ his quæ secũdũ partẽ iuni
γενέσθαι. ὑπὲρ δὲ τῶν κατὰ μέρος ἐντέταλμαι

hisque & qui sunt à me, colloqui vobiscum. Va-
τούτοις τε καὶ τοῖς παρ' ἐμοῦ, διαλεχθῆναι ὑμῖν. ἔρ-
lete: anno centesimo quadragesimo octauo, Iouis Co-
ρωσθε· ἔτους ἑκατοστοῦ τεσσαρακοστοῦ ὀγδόου, διὸς κο-
rinthij vicesima quarta. At regis epistola
ρινθίου εἰκάδι τετάρτῃ. ἡ δὲ τοῦ βασιλέως ἐπιστολὴ 22
continebat sic: Rex Antiochus fratri Ly-
περιεῖχεν οὕτως· Βασιλεὺς Ἀντίοχος τῷ ἀδελφῷ Λυ-
siæ gaudere. Patre nostro in deos translato,
σίᾳ χαίρειν. τοῦ πατρὸς ἡμῶν εἰς θεοὺς μεταστάντος, 23
volentes eos qui ex regno sine tumultu sunt,
βουλόμενοι τοὺς ἐκ τῆς βασιλείας ἀταράχους ὄντας
esse ad propriorũ curam: Audientes
γίνεσθαι πρὸς τὴν τῶν ἰδίων ἐπιμέλειαν, ἀκηκοότες 24
Iudæos non consentientes patris in
τοὺς Ἰουδαίους μὴ συνευδοκοῦντας τῇ τοῦ πατρὸς ἐπὶ
Græca translationi, sed suum morem
τὰ Ἑλληνικὰ μεταθέσει, ἀλλὰ τὴν ἑαυτῶν ἀγωγὴν
tenere, postulantes concedi sibi le-
αἱρετίζοντας ἀξιοῦντας συγχωρηθῆναι αὐτοῖς τὰ νό-
gitima. Volentes igitur & hanc gentem extra turba-
μιμα. αἱρούμενοι οὖν καὶ τοῦτο τὸ ἔθνος ἐκτὸς ταρα- 25
tionem esse, iudicamus & templum ipsis restitui,
χῆς εἶναι, κρίνομεν, τό τε ἱερὸν αὐτοῖς ἀποκατασταθῆ-
& vt viuant, secundum eos qui sub maioribus suis
ναι, καὶ πολιτεύεσθαι κατὰ τὰ ἐπὶ τῶν προγόνων αὐτῶν
mores. Bene igitur facies mittens ad eos
ἔθη. εὖ οὖν ποιήσεις διαπεμψάμενος πρὸς αὐ- 26
& dans dextras: vt cognoscentes nostram volun-
τοὺς καὶ δοὺς δεξιάς· ὅπως εἰδότες τὴν ἡμετέραν προ-
tatem, bono animo sint, & libenter versentur ad
αίρεσιν, εὔθυμοί τε ὦσι, καὶ ἡδέως διαγίνωνται πρὸς τῇ
propriorum procurationem. Ad vero gentem re-
τῶν ἰδίων ἀντιλήψει. πρὸς δὲ τὸ ἔθνος ἡ τοῦ βασι- 27
gis epistola talis erat: Rex Antiochus
λέως ἐπιστολὴ τοιαύτη ἦν· Βασιλεὺς Ἀντίοχος τῇ
senatui Iudæorum & aliis Iudæis gaudere. Si
γερουσίᾳ τῶν Ἰουδαίων καὶ τοῖς ἄλλοις Ἰουδαίοις χαίρειν. εἰ 28
valetis, erit vt volumus: & ipsi autem valemus.
ἔρρωσθε, εἴη ἂν ὡς βουλόμεθα· καὶ αὐτοὶ δὲ ὑγιαίνομεν.
Significauit nobis Menelaus velle descenden-
ἐνεφάνισεν ἡμῖν ὁ Μενέλαος βούλεσθαι κατελθόν- 29
tes vos venire ad proprios. Descen-
τας ὑμᾶς γίνεσθαι πρὸς τοῖς ἰδίοις. τοῖς καταπο- 30
dentibus itaque vsque ad tricesimam diem Xanthici erit
ρευομένοις οὖν μέχρι τριακάδος Ξανθικοῦ ὑπάρ-
dextra cum securitate: Vt vtantur Iudæi
ξει δεξιὰ μετὰ τῆς ἀδείας· χρῆσθαι τοὺς Ἰουδαίους 31
suis sumptibus & legibus, sicut & pri-
τοῖς ἑαυτῶν δαπανήμασι καὶ νόμοις καθὰ καὶ τὸ πρότε-
us: & nemo eorum secundum vllum modum molestiam patietur
ρον· καὶ οὐδεὶς αὐτῶν κατ' οὐδένα τρόπον παρενοχληθήσεται
de his quæ ignorata fuerint. Misi autem & Menelaum
περὶ τῶν ἠγνοημένων. πέπομφα δὲ καὶ τὸν Μενέλαον 32
hortaturum vos. Valete: anno centesimo
παρακαλέσοντα ὑμᾶς. ἔρρωσθε· ἔτους ἑκατοστοῦ 33
quadragesimo octauo, Xanthici quinta decima.
τεσσαρακοστοῦ ὀγδόου, Ξανθικοῦ πεντεκαιδεκάτῃ.
Miserunt autem & Romani ad eos epistolam
ἔπεμψαν δὲ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς αὐτοὺς ἐπιστολὴν 34
habentem sic: QVINTVS Memmius, Titus Manlius, le-
ἔχουσαν οὕτως· Κόιντος Μέμμιος, Τίτος Μάνλιος, πρεσ-
gati Romanorum, populo Iudæorum gaudere. De
βῦται Ῥωμαίων, τῷ δήμῳ τῶν Ἰουδαίων χαίρειν. ὑπὲρ 35
his quæ Lysias cognatus regis concessit vo-
ὧν Λυσίας ὁ συγγενὴς τοῦ βασιλέως συνεχώρησεν ὑ-
bis, & nos consentimus. Quæ autem iudicauit refe-
μῖν, καὶ ἡμεῖς συνευδοκοῦμεν. ἃ δὲ ἔκρινε προσανε- 36
renda esse regi, mittite aliquem confestim
νεχθῆναι τῷ βασιλεῖ, πέμψατέ τινα παραχρῆμα
consideratarum de his, vt exponamus sicut congruit
ἐπισκεψάμενοι περὶ τούτων ἵνα ἐκθῶμεν ὡς καθήκει
vobis: nos enim accedimus ad Antiochiam. Idcóque
ὑμῖν· ἡμεῖς γὰρ προσάγομεν πρὸς Ἀντιόχειαν. διὸ 37
festinate, & mittite aliquos, vt & nos cogno-
σπεύσατε καὶ πέμψατέ τινας ὅπως καὶ ἡμεῖς ἐπιγνῶ-
scam. s cuius estis sententiæ. Valete: anno centesimo
μεν ὁποίας ἐστὲ γνώμης. ὑγιαίνετε· ἔτους ἑκατοστοῦ 38
quadragesimo octauo, Xanthici quinta & decima.
τεσσαρακοστοῦ ὀγδόου Ξανθικοῦ πεντεκαιδεκάτῃ.

CAP. XII. β'.

Factis autem pactionibus his, ipse quidem Ly-
Γενομένων δὲ τῶν συνθηκῶν τούτων, ὁ μὲν Λυ- 1
sias pergebat ad regem: at Iudæi circa
σίας ἀπῄει πρὸς τὸν βασιλέα· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι περὶ τὴν
agriculturam versabantur. Eorum autem qui in locis ducum Ti-
γεωργίαν ἐγίνοντο. τῶν δὲ κατὰ τόπον στρατηγῶν Τι- 2
motheus & Apollonius (filius) Gennæi, item autem Hieronymus
μόθεος καὶ Ἀπολλώνιος ὁ τοῦ Γενναίου, ἔτι δὲ ὁ Ἱερώνυμος
& Demophon, vltra autem hos Nicanor Cypriarches,
καὶ Δημοφῶν, πρὸς δὲ τούτοις Νικάνωρ ὁ Κυπριάρχης,
non sinebant eos quiescere & silentium agere.
οὐκ εἴων αὐτοὺς εὐσταθεῖν καὶ τὰ τῆς ἡσυχίας ἄγειν.
Ioppitæ autem tale perpetrauerant flagitium,
Ἰοππῖται δὲ τηλικοῦτον συνετελέσαντο δυσσέβημα, 3
rogantes eos qui cum ipsis habitabant Iudæos,
παρακαλέσαντες τοὺς σὺν αὐτοῖς οἰκοῦντας Ἰουδαίους
vt ascenderent in paratas ab ipsis scaphas
ἐμβῆναι εἰς τὰ παρασταθέντα ὑπ' αὐτῶν σκάφη
cum vxoribus & filiis quasi nulla stante cum
σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ὡς μηδεμιᾶς ἐνεστώσης πρὸς
eis inimicitia. Secundum autem commune ciuitatis de-
αὐτοὺς δυσμενείας. κατὰ δὲ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ψή- 4
cretum, & his acquiescentibus tanquam pacem agere
φισμα, καὶ τούτων ἐπιδεξαμένων ὡς ἂν εἰρηνεύειν
volentibus, & nihil suspectum habentibus, in altum ductos
θελόντων καὶ μηδὲν ὕποπτον ἐχόντων, ἐπαναχθέντας
eos submerserunt, cùm essent nõ minus ducentis.
αὐτοὺς ἐβύθισαν, ὄντας οὐκ ἔλαττον τῶν διακοσίων.
Cognoscens autem Iudas factam in suam
μεταλαβὼν δὲ Ἰούδας τὴν γεγενημένην εἰς τοὺς ὁμοε- 5
gentem crudelitatem, præcipiens his qui circa se homini-
θνεῖς ὠμότητα, παραγγείλας τοῖς περὶ αὐτὸν ἀνδρά-
bus, Et inuocans iustum iudicem Deum, ve-
σι, καὶ ἐπικαλεσάμενος τὸν δίκαιον κριτὴν θεόν, παρα- 6
niens aduersus homicidas fratrum, quidem
γενόμενος ἐπὶ τοὺς μιαιφόνους τῶν ἀδελφῶν, τὸν μὲν
portum noctu succendit, & scaphas combussit,
λιμένα νύκτωρ ἐνέπρησε, καὶ τὰ σκάφη κατέφλεξε,
eos autem qui illuc confugerunt, transfodit. Ipsa autem vil-
τοὺς δὲ ἐκεῖ συμφυγόντας ἐξεκέντησε. τοῦ δὲ χω- 7
la conclusa, recessit quasi iterum venturus, & valuer-
ρίου συγκλεισθέντος, ἀνέζευξεν ὡς πάλιν ἥξων καὶ τὸ σύμ-
sam Ioppitarum eradicaturus gentem. Cùm
παν τῶν Ἰοππιτῶν ἐκριζῶσαι πολίτευμα. μετα-
cognouisset autẽ & eos qui in Iamnia eodem facere vo-
λαβὼν δὲ καὶ τοὺς ἐν Ἰαμνείᾳ τὸν αὐτὸν ἐπιτελεῖν βου- 8
lentes modo habitantibus apud Iudæos, Et Iam-
λομένους τρόπον τοῖς παροικοῦσιν Ἰουδαίοις, καὶ τοῖς Ἰαμ- 9
nitis nocte superueniens, succendit portum cum
νείταις νυκτὸς ἐπιβαλὼν, ὑφῆψε τὸν λιμένα σὺν τῷ
nauibus, ita vt apparerent splendores ignis in
στόλῳ ὥστε φαίνεσθαι τὰς αὐγὰς τοῦ φέγγους εἰς τὰ
Hierosolymis, stadia cùm essent ducenta quadragin-
Ἱεροσόλυμα σταδίων ὄντων διακοσίων τεσσαράκον-
ta. Inde autem abeuntes stadiis nouem, facien-
τα. ἐκεῖθεν δὲ ἀποσπάσαντες σταδίους ἐννέα, ποιου- 10
tibus iter contra Timotheum, superuenerunt
μένων τὴν πορείαν ἐπὶ τὸν Τιμόθεον, προσέβαλον

ἄραβες

Arabes in eum non pauciores quinque millibus: equites
ἄραβες αὐτῷ οὐκ ἐλάττους τῶν πεντακισχιλίων, ἱππεῖς
autem quingenti: Facta autem valida pugna
δὲ πεντακόσιοι. [11] γινομένης δὲ καρτερᾶς μάχης
& his qui circa Iudam ob id quod à Deo auxilium
καὶ τῶν περὶ τὸν ἰούδαν διὰ τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ βοήθειαν
prosperatis: victi pastorales Arabes
εὐημερησάντων, ἡττηθέντες οἱ νομάδες ἄραβες
petebant dare Iudam dextram eis; promittentes
ἠξίουν δοῦναι τὸν ἰούδαν δεξιὰς αὐτοῖς, ὑπισχνούμενοι
& pascua daturos & in cæteris profuturos
καὶ βοσκήματα δώσειν καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ὠφελήσειν
eis. Iudas autē arbitratus quā verè in mul-
αὐτούς. [12] ἰούδας δὲ ὑπολαβὼν ὡς ἀληθῶς ἐν πολ-
tis eos vtiles, concessit pacem acturum erga
λοῖς αὐτοὺς χρησίμους, ἐπεχώρησεν εἰρήνην ἄξειν πρὸς
eos: & accipientes dextras in tabernacula discesse-
αὐτούς. καὶ λαβόντες δεξιὰς, εἰς τὰς σκηνὰς ἐχωρίσθη-
runt. Aggressus est autē & in quādā ciuitatē ponte munitam
σαν. [13] ἐπέβαλε δὲ καὶ ἐπί τινα πόλιν γεφυροῦν ὀχυρὰν
& muris circumseptam & mixtis gentibus
καὶ τείχεσι περιπεφραγμένην καὶ παμμιγέσιν ἔθνεσι
habitatam, nomen autē Caspin. Qui verò intus
κατοικουμένην, ὄνομα δὲ κάσπιν. [14] οἱ δὲ ἔνδον πε-
confisi in murorum stabilitate, & alimo-
ποιθότες τῇ τῶν τειχέων ἐρυμνότητι, τῇ τε τῶν βρω-
niarum apparatu remissiùs vtebantur:
μάτων παραθέσει, ἀναγωγότερον ἐχρῶντο, τοῖς περὶ
Iudam conuitiis lacessentes & adhuc blasphemantes:
τὸν ἰούδαν λοιδοροῦντες καὶ προσέτι βλασφημοῦντες
& loquentes quæ non fas. Qui autē circa Iudam in-
καὶ λαλοῦντες ἃ μὴ θέμις. [15] οἱ δὲ περὶ τὸν ἰούδαν ἐπι-
uocantes magnum mundi principem, qui sine
καλεσάμενοι τὸν μέγαν τοῦ κόσμου δυνάστην, τὸν ἄτερ
arietibus & machinis instrumentalib. præcipitauit
κριῶν καὶ μηχανῶν ὀργανικῶν κατακρημνίσαντα τὴν
Hiericho in Iesu tēporibus, irruerunt ferociter
ἱεριχὼ κατὰ τοὺς ἰησοῦ χρόνους, ἐνέσεισαν θηριωδῶς τῷ
in murū. Capientesque ciuitatē Dei
τείχει. [16] καταλαβόμενοί τε τὴν πόλιν τῇ τοῦ θεοῦ
voluntate, ineffabiles fecerunt cædes; ita vt
θελήσει, ἀμυθήτους ἐποιήσαντο σφαγάς. ὥστε τὴν
adiacens stagnum in latitudine habens stadia
παρακειμένην λίμνην τὸ πλάτος ἔχουσαν σταδίους
duo fluens sanguine impletum videretur.
δύο καταρρυτὸν αἵματι πεπληρωμένην φαίνεσθαι.
Inde autē discedentes per stadia septingenta
[17] ἐκεῖθεν δὲ ἀποσπάσαντες σταδίους ἑπτακοσίους
quinquaginta transierunt in Characa ad eos qui di-
πεντήκοντα διήνυσαν εἰς τὸν χάρακα πρὸς τοὺς λεγο-
cuntur Tubiæni Iudæi. Et Timotheum quidē in
μένους τουβιανοὺς ἰουδαίους. [18] καὶ τιμόθεον μὲν ἐπὶ
locis nō comprehenderunt infecto negotio tunc à
τῶν τόπων οὐ κατέλαβον ἄπρακτον τότε ἀπὸ τῶν
locis regressum. relinquentem autē præsidium in
τόπων ἐκλελυκότα, καταλελοιπότα δὲ φρουρὰν ἐν
quodam loco & valde aggressum, Dositheus autē & Sosi-
τινι τόπῳ καὶ μάλα ὀχυράν. [19] δοσίθεος δὲ καὶ σωσί-
pater ex his qui circa Machabæum ducibus, exeun-
πατρος τῶν περὶ τὸν μακκαβαῖον ἡγεμόνων, ἐξοδεύ-
tes, peremerunt à Timotheo reli-
σαντες, ἀπώλεσαν τοὺς ὑπὸ τιμοθέου καταλειφθέν-
ctos in præsidio plures decē mille viris.
τας ἐν τῷ ὀχυρώματι πλείους τῶν μυρίων ἀνδρῶν.
At Machabæus ordinans suum exercitum
[20] ὁ δὲ μακκαβαῖος διατάξας τὴν ἑαυτοῦ στρατιὰν
per cohortes constituit eos in turmas, & in
σπειρηδὸν κατέστησεν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν σπειρῶν. καὶ ἐπὶ
Timotheū impetum fecit, habentē circa se decē millia
τὸν τιμόθεον ὥρμησεν ἔχοντα περὶ αὐτὸν μυριάδας

duodecim peditum, equites autē duo mille supra quin-
δώδεκα πεζῶν, ἱππεῖς δὲ δισχιλίους πρὸς τοῖς πεν-
gentos. Aduentum cognoscens Iudæ, præ-
τακοσίοις. [21] τὴν δὲ ἔφοδον μεταλαβὼν ἰούδου, προεξ-
misit Timotheus vxores, & filios
εξαπέστειλεν ὁ τιμόθεος τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα
& reliquū apparatum ad id quod dicitur Carnion.
καὶ τὴν ἄλλην ἀποσκευὴν εἰς τὸ λεγόμενον καρνίον.
erat enim difficile obsessu, & accessu difficile castellū
ἦν γὰρ δυσπολιόρκητον καὶ δυσπρόσιτον τὸ χωρίον
ob omnium locorum angustiam. Cum apparuis-
[22] διὰ τὴν πάντων τῶν τόπων στενότητα. ἐπιφανεί-
set autē Iudæ cohors prima, & facto timore
σης δὲ τῆς ἰούδου σπείρας πρώτης, καὶ γινομένου δέους
in hostes, trepidationeq. ex illius qui vniuersa vi-
ἐπὶ τοὺς πολεμίους φόβου τε ἐκ τῆς τοῦ τὰ πάντα ἐφορῶν-
det apparentia facta super ipsos, in fugam ver-
τος ἐπιφανείας γινομένου ἐπ' αὐτοὺς, εἰς φυγὴν ὥρ-
si sunt, alius aliò latus: ita vt sæpe
μησαν, ἄλλος ἀλλαχῆ φερόμενος· ὥστε πολλάκις
à propriis læderentur, & gladiorum mucronib.
ὑπὸ τῶν ἰδίων βλάπτεσθαι, καὶ ταῖς τῶν ξιφῶν ἀκμαῖς
transfigerentur. Faciebat autē persecutionē intensiorem
[23] ἀναπείρεσθαι. ἐποιεῖτο δὲ τὸν διωγμὸν εὐτονώτερον
Iudas stimulans prophanos: occiditque ad
ἰούδας συγκεντῶν τοὺς ἀλιτηρίους· διέφθειρέ τε εἰς
decem milliaria tria virorum. Ipse autē Timotheus inci-
[24] μυριάδας τρεῖς ἀνδρῶν. αὐτὸς δὲ ὁ τιμόθεος ἐμπε-
dens in eos qui circa Dositheum & Sosipatrem: postulabat cum
σὼν τοῖς περὶ τὸν δοσίθεον καὶ σωσίπατρον, ἠξίου μετὰ
multis adulationibus vt dimitterent viuum [illegible]: eò quod
πολλῆς γοητείας ἐξαφεῖναι ζῶντα αὐτὸν, διὰ τὸ
plurium quidē parentes aliorū autē fratres haberet, & hos
πλειόνων μὲν γονεῖς, ὧν δὲ ἀδελφοὺς ἔχειν, καὶ τούτους
decipi continuet. Cum firmasset autē ipse per
[25] ἀλογηθῆναι συμβήσεται. πιστώσαντος δὲ αὐτοῦ διὰ
plura definitionē restituturum hos il-
πλειόνων τὸν ὁρισμὸν ἀποκαταστῆσαι τούτους ἀπη-
læsos dimiserunt eum propter fratrum sa-
μάντους, ἀπέλυσαν αὐτὸν ἕνεκα τῆς τῶν ἀδελφῶν σω-
lutem. Egrediens autē in Cornion & Atergæ-
[26] τηρίας. ἐξελθὼν δὲ ἐπὶ τὸ καρνίον καὶ τὸ ἀτεργα-
teum, iugulauit decem milliaria corporum duo &
τεῖον, κατέσφαξε μυριάδας σωμάτων δύο καὶ
quinque millia. Post autē horum fugam &
[27] πεντακισχιλίους. μετὰ δὲ τὴν τούτων τροπὴν καὶ
perditionem exercitum mouit & contra Ephron ciuitatē munitam,
ἀπώλειαν ἐπεστράτευσε καὶ ἐπὶ ἐφρὼν πόλιν ὀχυράν,
in qua omnigenæ in ipsa multitudines habitabant: iuuenes
ἐν ᾗ πάμφυλα ἐν αὐτῇ πλήθη κατῴκει· νεανίαι
autē robusti ante muros consistentes fortiter
δὲ ῥωμαλέοι πρὸ τῶν τειχέων καθεστῶτες εὐρώστως
repugnabant: hic instrumētorū & telorū multi appa-
ἀπεμάχοντο· ἐνθάδε ὀργάνων καὶ βελῶν πολλαὶ παρα-
ratus erant. Inuocantes autē principem
[28] θέσεις ὑπῆρχον. ἐπικαλεσάμενοι δὲ τὸν δυνάστην
cum fortitudine confringentem hostium vi-
τὸν μετὰ κράτους συντρίβοντα τὰς τῶν πολεμίων ἀλ-
res, ceperunt ciuitatē subditam, prostrauerunt autē
κὰς, ἔλαβον τὴν πόλιν ὑποχείριον. κατέστρωσαν δὲ
ex his qui intus, in decē milliaria duo & quinque millia. Abeun-
[29] τῶν ἔνδον εἰς μυριάδας δύο καὶ πεντακισχιλίους. ἀνα-
tes autē inde, profecti sunt in Scytharum ciuitatē di-
ζεύξαντες δὲ ἐκεῖθεν, ὥρμησαν ἐπὶ σκυθῶν πόλιν ἀ-
stantem à Hierosolymis stadiis sexcentis. Te-
πέχουσαν ἀπὸ ἱεροσολύμων σταδίους ἑξακοσίους. [30] ἀπο-
stantibus autē qui illic erant Iudæis, quā
μαρτυρησάντων δὲ τῶν ἐκεῖ καθεστώτων ἰουδαίων, ἣν
Scythopolitæ habuerūt erga eos beneuolētiā & in
οἱ σκυθοπολῖται ἔσχον πρὸς αὐτοὺς εὔνοιαν, καὶ ἐν τοῖς

aduersitatis temporibus benignum occursum, gratias a-
τῆς ἀτυχίας καιροῖς ἥμερον ἀπάντησιν, εὐχαριστή-
gentes, at hortantes etiã in reliqua
σαντες, καὶ προσπαρακαλέσαντες καὶ εἰς τὰ λοιπὰ 31
erga genus benignos esse; venerunt in Hieroso-
πρὸς τὸ γένος εὐμενεῖς εἶναι, παρεγενήθησαν εἰς ἱεροσό-
lymam Hebdomadarum festo, existente propinquo.
λυμα τῆς τῶν ἑβδομάδων ἑορτῆς οὔσης ὑπογύου.

Post autẽ dictam Pentecosten, irruerunt
μετὰ δὲ τὴν λεγομένην πεντηκοστὴν, ὥρμησαν 32
contra Gorgiam Idumææ ducem. Exierunt
ἐπὶ γοργίαν τὸν τῆς ἰδουμαίας στρατηγόν. ἐξῆλθον 33
autẽ cum peditibus tribus millibus, equitibus autẽ quadringentis.
δὲ μετὰ πεζῶν τρισχιλίων, ἱππέων δὲ τετρακοσίων.
Contra hunc autẽ pugnantes contigit ca-
πρὸς τοῦτον δὲ παραταξαμένους συνέβη πε- 34
dere paucos, de Iudæis. Dositheus autẽ quidã de his qui
σεῖν ὀλίγους ἐκ τῶν ἰουδαίων. δωσίθεος δέ τις τῶν 35
Bacenoris eques vir & fortis apprehendit
βακήνορος ἔφιππος ἀνὴρ καὶ καρτερὸς εἴχετο τοῦ
Gorgiam: & tenens chlamyde, duxit eum for-
γοργίου, καὶ λαβόμενος τῆς χλαμύδος, ἦγεν αὐτὸν εὐρώ-
titer, & cùm vellet scelestum capere viuum,
στως· καὶ βουλόμενος τὸν κατάρατον λαβεῖν ζωγρίαν,
equitum quodã Thracensium, inuecto in eum &
τῶν ἱππέων τινὸς θρακῶν ἐπενεχθέντος αὐτῷ καὶ τὸν
humerũ amputante, fugit Gorgias in Marisa. His
ὦμον καθελόντος, διέφυγε γοργίας εἰς μαρισά. τῶν 36
autem qui circa Hesdrin diutius pugnantibus & fatiga-
δὲ περὶ τὸν ἔσδριν ἐπὶ πλεῖον μαχομένων, καὶ κατα-
tis existẽtibus, inuocans Iudas Dominũ
κόπων ὄντων, ἐπικαλεσάμενος ὁ ἰούδας τὸν κύριον
adiutorem apparere & ducem belli, in-
σύμμαχον φανῆναι καὶ προδηγὸν τοῦ πολέμου, κα- 37
cipiens patria voce cum hymnis clamo-
ταρξάμενος τῇ πατρίῳ φωνῇ τὴν μεθ' ὕμνων κραυ-
rem, aggressus insperatè eos qui circa Gorgiam,
γὴν, ἐνσείσας ἀπροσδοκήτως τοῖς περὶ τὸν γοργίαν,
fugam eorum fecit. Iudas autẽ colligens
τροπὴν αὐτῶν ἐποιήσατο. ἰούδας δὲ ἀναλαβὼν τὸ 38
exercitum, venit in Odollam ciuitatẽ. at septima die
στράτευμα, ἧκεν εἰς ὀδολλὰμ πόλιν· τῆς δὲ ἑβδομάδος
superueniente, secundùm consuetudinẽ purificari ibidem
ἐπιβαλλούσης, κατὰ τὸν ἐθισμὸν ἁγνισθέντες αὐτόθι τὸ
sabbatum egerunt. At sequenti venerunt qui circa
σάββατον διήγαγον. τῇ δὲ ἐχομένῃ ἦλθον οἱ περὶ 39
Iudam quo tempore necessitas fuit, cor-
τὸν ἰούδαν καθ' ὃν χρόνον τὸ τῆς χρείας ἐγεγόνει, τὰ σώ-
pora prostratorum tollere; & cum
ματα τῶν προπεπτωκότων ἀνακομίσασθαι· καὶ μετὰ
cognatis reponere in paternis se-
τῶν συγγενῶν ἀποκαταστῆσαι εἰς τοὺς πατρῴους τά-
pulchris. Inuenerũt autẽ vniuscuiusq. mortuorum sub tu-
φους. εὗρον δὲ ἑκάστου τῶν τεθνηκότων ὑπὸ τοὺς χι- 40
nicis sacra eorũ quæ de Iamneia idolorum, à quib.
τῶνας ἱερώματα τῶν ἀπὸ ἰαμνείας εἰδώλων, ἀφ' ὧν
lex prohibet Iudæos: at omnib. manifestũ
ὁ νόμος ἀπείργει τοὺς ἰουδαίους· τοῖς δὲ πᾶσι σαφὲς
fuit ob hanc causam hos corruisse.
ἐγένετο διὰ τήνδε τὴν αἰτίαν τούσδε πεπτωκέναι.

Omnes itaq. benedicentes opera iusti
πάντες οὖν εὐλογήσαντες τὰ τοῦ δικαιοκρίτου 41
Domini qui occulta manifesta facit: ad sup-
κυρίου τοῦ τὰ κεκρυμμένα φανερὰ ποιοῦντος, εἰς ἱκε-
plicationẽ cõuersi sũt, rogantes factum delictum
τείαν ἐτράπησαν, ἀξιώσαντες τὸ γεγονὸς ἁμάρτημα 42
omnino deleri: at generosus Iudas hortatus est
τελείως ἐξαλειφθῆναι· ὁ δὲ γενναῖος ἰούδας παρεκάλεσε
multitudine conseruare se sine peccato esse, sub
τὸ πλῆθος συντηρεῖν αὑτοὺς ἀναμαρτήτους εἶναι, ὑπ'
oculis videntes quæ facta erant ob prostrato-
ὄψιν ἑωρακότας τὰ γεγονότα διὰ τὴν τῶν προπεπτω-
rum peccatum. Faciens que præparatio-
κότων ἁμαρτίαν. ποιησάμενός τε κατασκευάσ- 43
nes secundũ virorũ collectionẽ ad argenti drachmas
ματα κατ' ἀνδραλογίαν εἰς ἀργυρίου δραχμὰς
duo mille, misit in Hierosolymam ad offerendum
δισχιλίας, ἀπέστειλεν εἰς ἱεροσόλυμα προσαγαγεῖν
pro peccato sacrificium, valde bene & vrbanè
περὶ ἁμαρτίας θυσίαν, πάνυ καλῶς καὶ ἀστείως
faciens, de resurrectione cogitans. Nisi
πράττων, ὑπὲρ ἀναστάσεως διαλογιζόμενος· εἰ μὴ 44
enim eos qui ceciderant resurrecturos sperasset, su-
γὰρ τοὺς προπεπτωκότας ἀναστῆναι προσεδόκα, πε-
perfluum & vacuum pro mortuis orare. Deinde con-
ρισσὸν καὶ ληρῶδες ὑπὲρ νεκρῶν εὔχεσθαι. εἶτ' ἐμ- 45
siderans qui cum pietate obdormierant optimam
βλέπων τοῖς μετ' εὐσεβείας κοιμωμένοις κάλλιστον
repositam gratiam: Sancta & pia cõsideratio:
ἀποκείμενον χαριστήριον, ὁσία καὶ εὐσεβὴς ἡ ἐπίνοια· 46
vnde pro mortuis propitiationem fecit,
ὅθεν περὶ τῶν τεθνηκότων τὸν ἐξιλασμὸν ἐποιήσατο,
vt à peccato soluerentur.
τῆς ἁμαρτίας ἀπολυθῆναι.

CAP. XIII. ιγ'.

At nono & quadragesimo & centesimo anno
1 Τῷ δὲ ἐννάτῳ καὶ τεσσαρακοστῷ καὶ ἑκατοστῷ ἔτει
compertum est Iudæ, Antiochum Eupatorem
προσέπεσε τοῖς περὶ τὸν ἰούδαν, ἀντίοχον τὸν εὐπάτορα
venire cum multitudinib. aduersus Iudæam, &
2 παραγίνεσθαι σὺν πλήθεσιν ἐπὶ τὴν ἰουδαίαν, καὶ
cum eo Lysiam procuratorem & super nego-
σὺν αὐτῷ λυσίαν τὸν ἐπίτροπον καὶ ἐπὶ τῶν πραγ-
tia, vnumquẽque habẽtẽ exercitum Græcum peditum de-
μάτων, ἕκαστον ἔχοντα δύναμιν ἑλληνικὴν πεζῶν μυ-
cem milliaria vndecim, & equites quinque mille trecentos,
ριάδας ἕνδεκα καὶ ἱππεῖς πεντακισχιλίους τριακοσίους,
& elephantes viginti duos: currus autẽ falcatos
καὶ ἐλέφαντας εἰκοσιδύο, ἅρματα δὲ δρεπανηφόρα
trecentos. Commiscuit se autẽ illis & Menelaus &
3 τριακόσια. συνέμιξε δὲ αὐτοῖς καὶ μενέλαος, καὶ
hortabatur cum multa ironia Antiochum, non
παρεκάλει μετὰ πολλῆς εἰρωνείας τὸν ἀντίοχον, οὐκ
pro salute patriæ, existimans autẽ in princi-
ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πατρίδος, οἰόμενος δὲ ἐπὶ τῆς ἀρ-
patu constitutum iri. At rex re-
4 χῆς κατασταθήσεσθαι. ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν βασι-
gum suscitauit animum Antiochi in pecca-
λέων ἐξήγειρε τὸν θυμὸν τοῦ ἀντιόχου ἐπὶ τὸν ἀλιτή-
torem, & Lysia ostendente hunc causam malorũ
ριον, καὶ λυσίου ὑποδείξαντος τοῦτον αἴτιον τῶν κακῶν
esse omnium, iussit vt cõsuetudo est in loco,
εἶναι πάντων, προσέταξεν, ὡς ἔθος ἐστὶν ἐν τῷ τόπῳ,
necare ducentes in Berœam. Est autẽ in
5 προσαπολέσαι ἀγαγόντας εἰς βέρροιαν. ἔστι δὲ ἐν
loco turris quinquaginta cubitorũ, plena cine-
τῷ τόπῳ πύργος πεντήκοντα πηχῶν πλήρης σπο-
re; hæc autẽ instrumẽtũ habebat rotũdum vndique præ-
6 δοῦ. οὗτος δὲ ὄργανον εἶχε περιφερὲς πάντοθεν ἀπό-
ceps in cinerem. hic sacrilegii
κρημνον εἰς τὴν σποδόν· ἐνταῦθα τὸν ἱεροσυλίας
reum, vel & quorũ cã aliorum malorũ summitatem san-
ἔνοχον, ἢ καί τινων ἄλλων κακῶν ὑπεροχὴν πεποιη-
ctum, omnes propellunt in mortem. Ta-
7 μένον, ἅπαντες προσωθοῦσιν εἰς ὄλεθρον. τοιού-
li fatuo præuaricatorem contigit mori, neque terrã
τῳ μόρῳ τὸν παράνομον συνέβη θανεῖν, μηδὲ τῆς γῆς
assecutum Menelaum. Valde iustè: quoniã enim per-
τυχόντα μενέλαον. πάνυ δικαίως· ἐπεὶ γὰρ συνε-
τελέσατο

trauit multa circa aram delicta, cuius
τελέσατο πολλὰ περὶ τὸν βωμὸν ἁμαρτήματα, οὗ τὸ
ignis sanctus erat & cinis, in cinere mortem tu-
πῦρ ἅγιον ἦν καὶ ἡ σποδός, ἐν σποδῷ τὸν θάνατον ἐκο-
lit. At superbia rex efferatus
μίσατο. 9 τοῖς δὲ φρονήμασιν ὁ βασιλεὺς βεβαρβαρω-
esse incipiebat, pessima eorū quæ sub patre suo facta fue-
μένος ἤρχετο, τὰ χείριστα τῶν ἐπὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγονό-
rant ostensurus Iudæis. Cognoscens autē Iudas
των ἐνδειξόμενος τοῖς Ἰουδαίοις. 10 μεταλαβὼν δὲ Ἰούδας
hæc præcepit multitudini per diem & noctem
ταῦτα, παρήγγειλε τῷ πλήθει δι' ἡμέρας καὶ νυκτὸς
inuocare Dominum, si quando & alias & nunc ad-
ἐπικαλεῖσθαι τὸν κύριον, εἴ ποτε καὶ ἄλλοτε καὶ νῦν, ἐπι-
iuuare eos qui lege & patria & templo sancto pri-
βοηθεῖν τοῖς τοῦ νόμου καὶ πατρίδος καὶ ἱεροῦ ἁγίου στερεῖ-
uandi erant, & qui nuper paululum respirauerat populū
σθαι μέλλουσι· 11 καὶ τὸν ἄρτι βραχέως ἀνεψυχότα λαὸν
non sinere blasphemis gentibus subditos fieri.
μὴ ἐᾶσαι τοῖς δυσφήμοις ἔθνεσιν ὑποχειρίους γενέσθαι.
Omnibus autē idem facientibus simul & petenti-
12 πάντων δὲ τὸ αὐτὸ ποιησάντων ὁμοῦ καὶ καταξιω-
bus misericordē Dominum cū fletu & ieiuniis
σάντων τὸν ἐλεήμονα κύριον μετὰ κλαυθμοῦ καὶ νηστειῶν
& prostratione per dies tres assiduè hor-
καὶ προπτώσεως ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς ἀδιαλείπτως, πα-
tatus eos Iudas iussit venire.
ρακαλέσας αὐτοὺς ὁ Ἰούδας ἐκέλευσε παραγίνεσθαι.
Per se autem cum senioribus existens,
13 καθ' ἑαυτὸν δὲ σὺν τοῖς πρεσβυτέροις γενόμενος,
cogitauit priusquā irrueret regis exerci-
ἐβουλεύσατο πρὶν εἰσβαλεῖν τοῦ βασιλέως τὸ στράτευ-
tus in Iudæam, & fierent ciuitatis compotes,
μα εἰς τὴν Ἰουδαίαν καὶ γενέσθαι τῆς πόλεως ἐγκρατεῖς,
egressos iudicare negotia Domini auxi-
ἐξελθόντας κρῖναι τὰ πράγματα τῇ τοῦ κυρίου βοη-
lio. Dans autem procurationem creatori mun-
θείᾳ. 14 δοὺς δὲ τὴν ἐπιτροπὴν τῷ κτίστῃ τοῦ κόσ-
di, hortatus eos qui cum eo, generosè dimicare
μου, παρακαλέσας τοὺς σὺν αὐτῷ γενναίως ἀγωνίσασθαι
vsque ad mortem, pro legibus, templo, ciuitate, patria,
μέχρι θανάτου περὶ νόμων, ἱεροῦ, πόλεως, πατρίδος,
republica; circa autem Modin fecit exerci-
πολιτείας· περὶ δὲ Μωδεῒν ἐποιήσατο τὴν στρατοπε-
tum. Reddens autē his qui circa se signum Dei vi-
δείαν. 15 ἀναδοὺς δὲ τοῖς περὶ αὐτὸν σύνθημα Θεοῦ νί-
ctoriæ, cum iuuenibus optimis electis admonens
κης, μετὰ νεανίσκων ἀρίστων κεκριμένων ἐπιβαλὼν
noctu ad regiam aulam castra,
νύκτωρ ἐπὶ τὴν βασιλικὴν αὐλὴν τὴν παρεμβολὴν,
interfecit ad viros duo mille: & maximum
ἀνεῖλεν εἰς ἄνδρας δισχιλίους· καὶ τὸν πρωτεύοντα τῶν
elephantorum cum ea quæ in domo turba composuit.
ἐλεφάντων σὺν τῷ κατ' οἰκίαν ὄχλῳ συνέθηκε.
Et in fine castra metu & turbatione
16 καὶ τὸ τέλος τὴν παρεμβολὴν δέους καὶ ταραχῆς
compleuerunt, & regressi sunt prosperati. Illucescente
ἔπλησαν, καὶ ἐξέλυσαν εὐημεροῦντες. 17 ὑποφαινούσης
autem iam die hoc factum fuerat, ob adiuuantem
δὲ ἤδη τῆς ἡμέρας τοῦτ' ἐγεγόνει, διὰ τὴν ἐπαρήγουσαν
eum Domini protectionem. At rex cùm accepisset
αὐτῷ τοῦ κυρίου σκέπην. 18 ὁ δὲ βασιλεὺς εἰληφὼς
gustum Iudæorum audaciæ, tentabat per
γεῦμα τῆς τῶν Ἰουδαίων εὐτολμίας, κατεπείραζε διὰ
compendia loca. Et ad Bethsura præsidium
μεθόδων τοὺς τόπους· 19 καὶ ἐπὶ Βαιθσοῦρα φρούριον
munitum Iudæorum accessit: fugabatur, offende-
ὀχυρὸν τῶν Ἰουδαίων προσῆγεν, ἐτροποῦτο, προσέ-
bat, minorabatur. His autē qui intus Iudas necessaria
κρουεν, ἠλαττονοῦτο· τοῖς δὲ ἔνδον Ἰούδας τὰ δέοντα

misit. Nunciauit autē mysteria
20 εἰσέπεμψε. 21 προσήγγειλε δὲ τὰ μυστήρια τοῖς
hostibus Rhodocus ex Iudaico exercitu. requisitus
πολεμίοις Ῥόδοκος ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς τάξεως· ἀνεζητή-
est autē & comprehensus est & conclusus est. Secundò
θη δὲ καὶ κατελήφθη καὶ κατεκλείσθη. 22 ἐδευτερο-
locutus est rex his qui in Bethsuris: dexteram dedit:
λόγησεν ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐν Βαιθσούροις· δεξιὰν ἔδωκεν,
accepit: abiit; commisit cum Iuda: minor
ἔλαβεν, ἀπῄει, προσέβαλε τοῖς περὶ τὸν Ἰούδαν, ἥττων
fuit. Cognouit rebellasse Philippum
ἐγένετο. 23 μετέλαβεν ἀπονενοῆσθαι τὸν Φίλιππον
in Antiochia, qui relictus erat super nego-
ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸν ἀπολελειμμένον ἐπὶ τῶν πραγμά-
tia, confusus est. Iudæos rogauit, subditus est,
των, συνεχύθη, τοὺς Ἰουδαίους παρεκάλεσεν, ὑπετάγη,
& iurauit in omnibus iustis: recōciliatus est, & sacrificiū
καὶ ὤμοσεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς δικαίοις· συνελύθη καὶ θυσίαν
obtulit: honorauit templum, & locum humanè tracta-
προσήγαγε, ἐτίμησε τὸν νεὼν καὶ τὸν τόπον ἐφιλανθρώ-
uit, Et Maccabæum amplexatus est: reliquit du-
24 πησε, καὶ τὸν Μακκαβαῖον ἀπεδέξατο, κατέλιπε στρα-
cem à Ptolemaide vsque ad Gerrenos princi-
τηγὸν ἀπὸ Πτολεμαΐδος ἕως τῶν Γερρηνῶν ἡγεμονί-
pem. Venit in Ptolemaidem: grauiter ferebant pro
25 δην. ἦλθεν εἰς Πτολεμαΐδα· ἐδυσφόρουν ὑπὲρ
pactis Ptolemenses: indignabantur enim pro iis
τῶν συνθηκῶν οἱ Πτολεμαεῖς· ἐδείναζον γὰρ ὑπὲρ ὧν
quòd voluerant irrita facere fœdera. Accessit ad
26 ἠθέλησαν ἀθετεῖν τὰς διαστάσεις. προσῆλθεν ἐπὶ
tribunal Lysias: defendit possibiliter, per-
τὸ βῆμα Λυσίας, ἀπελογήσατο ἐνδεχομένως, συνέ-
suasit: sedauit, benignos fecit: regressus est
πεισε, κατεπράϋνεν, εὐμενεῖς ἐποίησεν, ἀνέζευξεν
in Antiochiam: sic regis profectio &
εἰς Ἀντιόχειαν. οὕτω τὰ τοῦ βασιλέως τῆς ἐφόδου καὶ τῆς
reuersio contigerat.
ἀναζυγῆς ἐχώρησε.

CAP. XIV. ΙΔ'.

Post autem triennii tempus innotuit
1 Μετὰ δὲ τριετῆ χρόνον προσέπεσε τοῖς περὶ τὸν
Iudæ, Demetrium filium Seleuci per eum qui in Tripo-
Ἰούδαν, Δημήτριον τὸν τοῦ Σελεύκου διὰ τοῦ κατὰ Τρίπο-
li portum nauigantem cum multitudine forti &
λιν λιμένος εἰσπλεύσαντα μετὰ πλήθους ἰσχυροῦ καὶ
classe, Obtinuisse regionem postquam occidit Antiochu-
2 στόλου, κεκρατηκέναι τῆς χώρας ἐπανελόμενον Ἀντίοχον
& huius procuratorem Lysiam. Alcimus autē quidam qui
3 καὶ τὸν τούτου ἐπίτροπον Λυσίαν. Ἄλκιμος δέ τις προ-
fuerat summus sacerdos voluntariè autem coinquinatus in
γεγονὼς ἀρχιερεὺς ἑκουσίως δὲ μεμολυσμένος ἐν
segregationis temporibus cognoscens quòd secundum quēlibet
τοῖς τῆς ἀμιξίας χρόνοις, συννοήσας ὅτι καθ' ὁντιναοῦν
modum non est ei salus: neque ad sanctum
τρόπον οὐκ ἔστιν αὐτῷ σωτηρία, οὐδὲ πρὸς τὸ ἅγιον
altare vltrà accessus venit ad regem
4 θυσιαστήριον ἔτι πρόσοδος, ἧκε πρὸς τὸν βασιλέα
Demetrium quasi primo & quinquagesimo & centesimo
Δημήτριον ὡς πρώτου καὶ πεντηκοστοῦ καὶ ἑκατοστοῦ
anno, offerens ei coronam auream & palmam,
ἔτους, προσάγων αὐτῷ στέφανον χρυσοῦν καὶ φοίνικα,
vltra autem hæc ex legitimis ramis templi.
πρὸς δὲ τούτοις τῶν νομιζομένων θαλλῶν τοῦ ἱεροῦ·
& die illo silentium habuit. Opportunitatē autē
5 καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡσυχίαν ἔσχε. καιρὸν δὲ
sumens propriæ dementiæ auxiliatricē, vocatus ad con-
λαβὼν τῆς ἰδίας ἀνοίας συνεργόν, προσκληθεὶς εἰς συ-
silium à Demetrio, & interrogatus in qua
νέδριον ὑπὸ τοῦ Δημητρίου, καὶ ἐπερωτηθεὶς ἐν τίνι

dispositione & consilio perstarent Iudæi: ad
διαθέσει καὶ βουλῇ καθεστήκασιν οἱ Ἰουδαῖοι, πρὸς
hæc dixit. Qui dicuntur ex Iudæis Asidæi,
ταῦτα ἔφη. οἱ λεγόμενοι τῶν Ἰουδαίων Ἀσιδαῖοι, 6
quibus præest Iudas Machabæus, bella nutriunt
ὧν ἀφηγεῖται Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος, πολεμοτροφοῦσι
& seditiones mouēt, non finentes regnum quietem
καὶ στασιάζουσιν, οὐκ ἐῶντες τὴν βασιλείαν εὐσταθείας
assequi: Vnde defraudatus maiorum gloria,
τυχεῖν. ὅθεν ἀφελόμενος τὴν προγονικὴν δόξαν, 7
dico autē summo sacerdotio, huc nunc veni.
λέγω δὲ τὴν ἀρχιερωσύνην, δεῦρο νῦν ἐλήλυθα.
Primum quidē pro his quæ pertinent ad regem le-
πρῶτον μὲν ὑπὲρ τῶν ἀνηκόντων τῷ βασιλεῖ γνη- 8
gitimè sapiens: secundò autē & pro propriis ciuibus nego-
σίως φρονῶν, δεύτερον δὲ καὶ τῶν ἰδίων πολιτῶν στοχα-
cians: nam prædictorum stultitia
ζόμενος. τῇ μὲν γὰρ τῶν προειρημένων ἀλογιστίᾳ τὸ
vniuersum nostrū genus non parum vexat. Singula autē
σύμπαν ἡμῶν γένος οὐ μικρῶς ἀκληρεῖ. ἕκαστα δὲ 9
horum cognoscens tu rex, & regioni & ob-
τούτων ἐπεγνωκὼς σὺ βασιλεῦ, καὶ τῆς χώρας καὶ τοῦ πε-
sesso generi nostro prospice, secūdū quā habes erga
ριισταμένου γένους ἡμῶν προνοήθητι, καθ' ἣν ἔχεις πρὸς
omnes obuiam clementiam. Quādiu enim
ἅπαντας εὐαπάντητον φιλανθρωπίαν. ἄχρι γὰρ 10
Iudas superest, impossibile est pacem consequi nego-
Ἰούδας περίεστιν, ἀδύνατον εἰρήνης τυχεῖν τὰ πράγ-
tia. Talibus autē dictis ab hoc ci-
ματα. τοιούτων δὲ ῥηθέντων ὑπὸ τούτου, θᾶτ- 11
tò cæteri amici hostiliter se habentes aduersus
τον οἱ λοιποὶ φίλοι δυσμενῶς ἔχοντες τὰ πρὸς τὸν
Iudam inflammauerunt Demetrium. Aduo- 12
Ἰούδαν προσεπύρωσαν τὸν Δημήτριον. προσκαλε-
cans autē statim Nicanorem qui erat elephātorū præ-
σάμενος δὲ εὐθέως Νικάνορα τὸν γενόμενον ἐλεφαντάρ-
fectus, & ducem designans Iudææ, mi-
χην, καὶ στρατηγὸν ἀναδείξας τῆς Ἰουδαίας, ἐξαπέστει-
sit, Dans epistolas, ipsum quidē Iudam occidere: qui 13
λε, δοὺς ἐπιστολὰς, αὐτὸν μὲν τὸν Ἰούδαν ἐπανελέσθαι, τοὺς
autē cum ipso dispergere, constituere autē Alcimum sum-
δὲ σὺν αὐτῷ σκορπίσαι, καταστῆσαι δὲ Ἄλκιμον ἀρχιε-
mū sacerdotē maximi templi. Quæ autē ex Iudæa fu- 14
ρέα τοῦ μεγίστου ἱεροῦ. τὰ δὲ ἐκ τῆς Ἰουδαίας πεφυ-
gerant Iudam gentes commiscebant se gregatim Ni-
γαδευκότα τὸν Ἰούδαν ἔθνη συνεμίσγον ἀγεληδὸν τῷ Νι-
canori, Iudæorum aduersitates & clades proprias
κάνορι, τὰς τῶν Ἰουδαίων ἀτυχίας καὶ συμφορὰς ἰδίας
prosperitates existimantes fore. Audientes verò 15
εὐημερίας δοκοῦντες ἔσεσθαι. ἀκούσαντες δὲ τὴν
Nicanoris aduentum & conuentū nationū, con-
τοῦ Νικάνορος ἔφοδον καὶ τὴν ἐπίθεσιν τῶν ἐθνῶν, κατα-
spersi terra rogabant eum qui vsq. in seculum consti-
πασάμενοι γῆν ἐλιτάνευον τὸν ἄχρις αἰῶνος συστή-
tuerat suum populum, sēper autē cū ostento prote-
σαντα τὸν ἑαυτοῦ λαὸν, ἀεὶ δὲ μετ' ἐπιφανείας ἀντι-
gentem suam portionem. Imperan-
λαμβανόμενον τῆς ἑαυτοῦ μερίδος. προστάξαν- 16
te autē duce, illinc statim mouens, com-
τος δὲ τοῦ ἡγουμένου, ἐκεῖθεν εὐθέως ἀναζεύξας συμ-
miscet se ipsis ad castellum Dessau. Simon autē fra-
μίσγει αὐτοῖς ἐπὶ κώμην Δεσσαού. Σίμων δὲ ὁ ἀδελ- 17
ter Iudæ commiserat præliū cū Nicanore, paululum
φὸς Ἰούδα συμβεβληκὼς τῷ Νικάνορι, βραδέως
autē ob repentinam hostium apparitionem errauit.
δὲ διὰ τὴν αἰφνίδιον τῶν ἀντιπάλων ἀφασίαν ἐπταικώς.
Verumtamen audiens Nicanor quā habebant qui circa Iu-
ὅμως δὲ ἀκούων ὁ Νικάνωρ ἣν εἶχον οἱ περὶ τὸν Ἰού- 18
dam fortitudinem, & in pro patria certaminib.
δαν ἀνδραγαθίαν, καὶ ἐν τοῖς περὶ τῆς πατρίδος ἀγῶσιν

prosperitatem, metuebat iudicium per sanguinem face-
εὐψυχίαν, ὑπεστέλλετο τὴν κρίσιν δι' αἱμάτων ποιή-
re. Quamobrem misit Posidonium, & Theodotum &
19 σασθαι. διόπερ ἔπεμψε Ποσειδώνιον καὶ Θεόδοτον καὶ
Matthiam, vt darent & acciperent dextras. Longiore autē
20 Ματταθίαν, δοῦναι καὶ λαβεῖν δεξιάς. πλείονος δὲ
facta de his consultatione, & duce
γενομένης περὶ τούτων ἐπισκέψεως, καὶ τοῦ ἡγεμόνος
cum multitudine communicante, & cùm videretur con-
τοῖς πλήθεσιν ἀνακοινωσαμένου, καὶ φανείσης ὁμοψή-
cors sententia, annuerunt pactis. Cōstituerunt
21 φου γνώμης, ἐπένευσαν ταῖς συνθήκαις. ἔταξαν
autē diem in qua secretò venirent in vnum: & acces-
δὲ ἡμέραν ἐν ᾗ κατ' ἰδίαν ἥξουσιν εἰς τὸ αὐτό· καὶ προ-
sit ab vnoquoque sella: posuerūt sellas. Dispo-
22 ῆλθε παρ' ἑκάστου δίφρος, ἔθεσαν δίφρους. διέτα-
suit Iudas armatos, paratos in opportunis lo-
ξεν Ἰούδας ἐνόπλους ἑτοίμους ἐν τοῖς ἐπικαίροις τό-
cis, ne fortè ab hostibus repentè maleficium
ποις, μήποτε ἐκ τῶν πολεμίων αἰφνιδίως κακουργία
fieret: congruum fecerunt colloquium. Mo-
23 γένηται. τὴν ἁρμόζουσαν ἐποιήσαντο κοινολογίαν. διέ-
rabatur Nicanor in Hierosolymis, & fecit nihil
τριβεν ὁ Νικάνωρ ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ ἔπραττεν οὐθὲν
absurdum: at congregatas gregarias turbas di-
24 ἄτοπον· τοὺς δὲ συναχθέντας ἀγελαίους ὄχλους ἀπέ-
misit, & habebat Iudam semper in conspectu: ex
λυσε, καὶ εἶχε τὸν Ἰούδαν διαπαντὸς ἐν προσώπῳ· ψυ-
animo viro inclinatus fuit. Hortatus est autē
25 χικῶς τῷ ἀνδρὶ προσεκέκλιτο. παρεκάλεσε δὲ
eum ducere vxorē & filios gignere, vxorem duxit, quie-
αὐτὸν γῆμαι καὶ παιδοποιήσασθαι. ἐγάμησεν, εὐστάθη-
uit, cōmunem duxit vitam. At Alcimus cognoscens eam
26 σεν, ἐκοινώνησε βίου. ὁ δὲ Ἄλκιμος συνιδὼν τὴν
quæ inter illos inuicem beneuolentiā & factas conuentiones
πρὸς ἀλλήλους εὔνοιαν καὶ τὰς γενομένας συνθήκας,
venit accipiens ad Demetrium, & dicebat Nicanorem
ἧκε λαβὼν πρὸς τὸν Δημήτριον, καὶ ἔλεγε τὸν Νικάνορα
aliena sapere de negotiis: nam
ἀλλότρια φρονεῖν περὶ τῶν πραγμάτων· τὸν γὰρ
insidiatorem regni eius Iudam successorem de-
ἐπίβουλον τῆς βασιλείας αὐτοῦ Ἰούδαν διάδοχον ἀνα-
signauit. At rex iratus factus &
27 δεῖξαι. ὁ δὲ βασιλεὺς ἔκθυμος γενόμενος καὶ τῇ τοῦ
scelesti calumniis irritatus, scripsit Nicanori
παμπονήρου διαβολαῖς ἐρεθισθεὶς, ἔγραψε Νικάνορι
dicens, pro quidē pactis grauiter ferre: iu-
φάσκων, ὑπὲρ μὲν τῶν συνθηκῶν βαρέως φέρειν· κε-
bens autē Maccabæum vinctum mittere in
λεύων δὲ τὸν Μακκαβαῖον δέσμιον ἐξαποστέλλειν εἰς
Antiochiam citò. Notificatis autē his
28 Ἀντιόχειαν ταχέως. προσπεσόντων δὲ τούτων τῷ
Nicanori confusus erat & grauiter ferebat, si pa-
Νικάνορι συνεκέχυτο καὶ δυσφόρως ἔφερεν, εἰ τὰ δι-
cta irrita faceret: cùm nihil vir maleficisset.
εσταλμένα ἀθετήσει μηδὲν τὸν ἄνδρα ἠδικηκότος.
Quoniam autem regi resistere nō erat, opportunita-
29 ἐπεὶ δὲ τῷ βασιλεῖ ἀντιπράττειν οὐκ ἦν, εὔκαι-
tem obseruabat stratagemate hoc perficere. At Mac-
30 ρον ἐτήρει στρατηγήματι τοῦτ' ἐπιτελέσαι. ὁ δὲ Μακ-
cabæus austeriùs agentem cognoscens Ni-
καβαῖος αὐστηρότερον διεξάγοντα συνιδὼν τὸν Νι-
canorem erga se, & consuetum occursum
κάνορα πρὸς αὐτὸν, καὶ τὴν εἰθισμένην ἀπάντησιν
duriorem habentem, intelligens non ex optimo
ἀγροικότερον ἐσχηκότα, νοήσας οὐκ ἀπὸ τοῦ βελτίστου
austeritatem esse, congregans non paucos eorū qui circa
τὴν αὐστηρίαν εἶναι, συστρέψας οὐκ ὀλίγους τῶν περὶ
se, absconditus est à Nicanore. Cognoscens autem
31 αὐτὸν, συνεκρύπτετο τὸν Νικάνορα. συγνοὺς δὲ

ἕτερος

alius quod generosè à viro astutia praeuentus esset, ve-
ἕτερος ὅτι γενναίως ὑπὸ τ ἀνδρὸς ἐστρατήγηται, πα-
niens ad maximum & sanctū templum, sacerdotibus
ραγενόμενος ἐπὶ τὸ μέγιστον καὶ ἅγιον ἱερόν, τῶν ἱερέων
decentes victimas offerentibus, iussit
τὰς καθηκούσας θυσίας προσαγόντων, ἐκέλευσε
tradere virum. His autem cū iuramētis dicenti-
παραδιδόναι τ ἄνδρα. τῶν δὲ μεθ' ὅρκων φασκόν- 32
bus non scire vbi est qui quaeritur, exten-
των μὴ γινώσκειν ποῦ ποτ' ἐστὶν ὁ ζητούμενος, προ-
dens dexteram in templū iurauit haec. Si non
τείνας τὴν δεξιὰν εἰς τ νεών, ὤμοσε ταῦτα. ἐὰν μὴ 33
vinctum mihi Iudam tradideritis hoc Dei pha-
δέσμιόν μοι τ Ἰούδαν παραδῶτε, τόνδε τ τ θεοῦ ση-
num in planiciem faciam, & altare effodiam, &
κὸν εἰς πεδίον ποιήσω, καὶ θυσιαστήριον κατασκάψω, καὶ
templū hic. Libero illustre erigam.
ἱερὸν ἐνταῦθα τῷ Διονύσῳ ἐπιφανὲς ἀναστήσω.
Tot autē dicens abiit. At sacerdotes protenden-
τοσαῦτα δ' εἰπὼν ἀπῆλθεν. οἱ δ' ἱερεῖς προτείναν- 34
tes manus in cœlum, inuocabant eum qui sem-
τες τὰς χεῖρας εἰς τ οὐρανόν, ἐπεκαλοῦντο τὸν διὰ-
per propugnator fuit gentis nostrae, haec dicentes:
παντὸς ὑπέρμαχον τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ταῦτα λέγοντες
Tu Domine vniuersorum non indigens existens, proba-
σὺ κύριε τῶν ὅλων ἀπροσδεὴς ὑπάρχων, εὐδό- 35
sti templū tuae habitationis in nobis fieri. Et
κησας ναὸν τ σῆς σκηνώσεως ἐν ἡμῖν γενέσθαι. καὶ 36
nunc sancte omnis sanctitatis Domine, serua in
νῦν ἅγιε παντὸς ἁγιασμοῦ κύριε, διατήρησον εἰς
secula impollutam hanc nuper munda-
αἰῶνας ἀμίαντον τόνδε τὸν προσφάτως κεκαθα-
tam domum. Razis autem quidam de Hierosolymitanis
ρισμένον οἶκον. ῥαζὶς δέ τις τῶν ἀπὸ ἱεροσολύμων 37
presbyteris, delatus est Nicanori, vir amator ci-
πρεσβυτέρων, ἐμηνύθη τῷ νικάνορι, ἀνὴρ φιλοπο-
uitatis, & valde bene audiens & secūdū beneuolētiā
λίτης καὶ σφόδρα καλῶς ἀκούων, καὶ κατὰ τ εὔνοιαν
pater Iudaeorum appellatus. Fuit enim in
πατὴρ τῶν ἰουδαίων προσαγορευόμενος. ἦν γὰρ ἐν 38
superioribus temporibus continentiae iudiciū fe-
τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις τῆς ἀμιξίας κρίσιν εἰσενηνεγ-
rens in Iudaismo, & corpus & animam pro Iu-
μένος ἰουδαϊσμοῦ, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ ἰου-
daismo tradiderat cum omni perseuerantia.
δαϊσμοῦ παραβεβλημένος μετὰ πάσης ἐκτενείας.
Volens autē Nicanor manifestum facere quā habebat
βουλόμενος δὲ νικάνωρ πρόδηλον ποιῆσαι ἣν εἶχε 39
erga Iudaeos maleuolentiam, misit milites
πρὸς τοὺς ἰουδαίους δυσμένειαν, ἀπέστειλε στρατιώτας
supra quingentos vt comprehenderent eum. Putabat
ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους συλλαβεῖν αὐτόν. ἔδοξε 40
enim illum comprehendens, his facturum cladem.
γὰρ ἐκεῖνον συλλαβών, τούτοις ἐργάσεσθαι συμφοράν.
At multitudinibus futuris turrem occupa-
τῶν δὲ πληθῶν μελλόντων τ πύργον καταλαβέ- 41
re, & aulicam ianuam aggredientibus, & iubenti-
σθαι, καὶ τὴν αὐλαίαν θύραν βιαζομένων, καὶ κελευόν-
bus ignē admouere & portas incendere, compre-
των πῦρ προσάγειν καὶ τὰς θύρας ὑφάπτειν, περικα-
hensus factus supposuit sibi gladium: Ge-
ταληπτὸς γενόμενος ὑπέθηκεν ἑαυτῷ τὸ ξίφος εὐ- 42
nerosè volens mori, potiusquā peccatoribus sub-
γενῶς θέλων ἀποθανεῖν, ἤπερ τοῖς ἀλιτηρίοις ὑπο-
ditus fieri, & propria nobilitate indignè contu-
χείριος γενέσθαι, καὶ τῆς ἰδίας εὐγενείας ἀναξίως ὑβρι-
meliam pati. At plagam non rectè dirigens ob
σθῆναι. τὴν δὲ πληγὴν μὴ κατευθικτήσας διὰ 43
agonis festinationem, & turbis intra o-
τὴν τοῦ ἀγῶνος σπουδήν, καὶ τῶν ὄχλων εἴσω τ θυρω-

stia irrumpentibus, recurrens strenuè ad
μάτων εἰσβαλλόντων, ἀναδραμὼν γενναίως ἐπὶ τὸ
murum, precipitauit se viriliter in tur-
τεῖχος, κατεκρήμνισεν ἑαυτὸν ἀνδρωδῶς εἰς τοὺς ὄχ-
bas. His autē velociter retrocedentibus facta
44 λους. τῶν δὲ ταχέως ἀναποδισάντων γενομένου
diuisione, venit per medium in latus. Adhuc
45 διαστήματος, ἦλθε κατὰ μέσον εἰς τ κενεῶνα. ἔτι
autem viuus existens & inflammatus animo,
δὲ ἔμπνους ὑπάρχων καὶ πεπυρωμένος τοῖς θυμοῖς,
surgens decurrente fontis more sanguine, & graui-
ἐξαναστὰς φερομένων κρουνηδὸν τ αἱμάτων, καὶ δυσχε-
bus plagis existentibus, cursu turbas per-
ρῶν τῶν τραυμάτων ὄντων, δρόμῳ τοὺς ὄχλους διε-
transiens. Et stans in quadam petra praerupta, peni-
46 λθών, καὶ στὰς ἐπί τινος πέτρας ἀπορρῶγος, παν-
tus exanguis iam factus proferens intestina
τελῶς ἔξαιμος ἤδη γενόμενος, προβαλὼν τὰ ἔντερα
& accipiens vtrisque manibus, proiecit super turbas
καὶ λαβὼν ἑκατέραις ταῖς χερσίν, ἐνέσεισε τοῖς ὄχλοις
& inuocans dominatorem vitae &
καὶ ἐπικαλεσάμενος τ δεσπόζοντα τῆς ζωῆς καὶ τ
spiritus, haec ei iterum reddere hoc
πνεύματος, ταῦτα αὐτῷ πάλιν ἀποδοῦναι, τ δὲ τ
modo mortuus est.
τρόπον μετήλλαξεν.

CAP. XV. ιε.

At Nicanor cum comperisset Iudam existentē
1 Ὁ δ' νικάνωρ μεταλαβὼν τοὺς περὶ τ ἰούδαν ὄντας
in Samariae locis, cogitauit quie-
ἐν τοῖς κατὰ σαμάρειαν τόποις, ἐβουλεύσατο τῇ τ κα-
tis die cum omni munitione in ipsos
ταπαύσεως ἡμέρᾳ μετὰ πάσης ἀσφαλείας αὐτοῖς
irruere. At ob necessitatem sequentibus eum
2 ἐπιβαλεῖν. τῶν δ' κατ' ἀνάγκην συνεπομένων αὐτῷ
Iudaeis dicentibus, Nequaquam sic ferociter & bar-
ἰουδαίων λεγόντων, μηδαμῶς οὕτως ἀγρίως καὶ βαρ-
barè perdas, gloriam autē tribue hono-
βάρως ἀπολέσῃς, δόξαν δὲ ἀπομέρισον τῇ προτε-
ratae ab omnia conspiciente cum sanctitate
τιμημένῃ ὑπὸ τοῦ πάντα ἐφορῶντος μετὰ ἁγιότητος
diei. At scelestissimus interrogauit, si est in
3 ἡμέρᾳ. ὁ δὲ τρισαλιτήριος ἐπηρώτησεν, εἰ ἔστιν ἐν
cœlo princeps qui imperauit agere sabba-
οὐρανῷ δυνάστης ὁ προστεταχὼς ἄγειν τ τῶν σαββά-
torum die. Illis autem respondentibus: Est Do-
4 των ἡμέραν. τῶν δὲ ἀποφηναμένων, ἔστιν ὁ κύ-
minus viuēs ipse in cœlo potens qui iussit agere
ριος ζῶν αὐτὸς ἐν οὐρανῷ δυνάστης ὁ κελεύσας ἄγειν
septimam diem. At alius, Ego, inquit, princeps
5 τὴν ἑβδομάδα. ὁ δὲ ἕτερος κἀγώ, φησί, δυνάστης
super terram: qui impero sumere arma & re-
ἐπὶ τῆς γῆς ὁ προστάσσων αἴρειν ὅπλα καὶ τὰς βασι-
gia negotia conficere, tamen non obtinuit perfice-
λικὰς χρείας ἐπιτελεῖν, ὅμως οὐ κατέσχεν ἐπιτελέ-
re miserum suum consilium. & quidem Nicanor cum
6 σαι τὸ σχέτλιον αὐτοῦ βούλημα. καὶ ὁ μὲν νικάνωρ μετὰ
omni iactantia superbiens decreuerat commune
πάσης ἀλαζονείας ὑψαυχενῶν διεγνώκει κοινὸν τ
de Iuda statuere trophaeum. At Macca-
7 κατὰ τ ἰούδαν συστήσασθαι τρόπαιον. ὁ δ' μακκα-
baeus erat semper confidens, cum omni spe
βαῖος ἦν ἀδιαλείπτως πεποιθώς, μετὰ πάσης ἐλπί-
auxilium consecuturum à Domino. Et
8 δος ἀντιλήψεως τεύξεσθαι παρὰ τοῦ κυρίου. καὶ
hortabatur eos qui cum eo non formidare gentium
παρεκάλει τοὺς σὺν αὐτῷ μὴ δειλιᾶν τὴν τῶν ἐθνῶν
aduentum: habentes autē in mente prius facta ipsis
ἔφοδον, ἔχοντας δὲ κατὰ νοῦν τὰ προγεγονότα αὐτοῖς

de cælo adiutoria, & nunc sperare
ἀπ' οὐρανοῦ βοηθήματα, καὶ τὰ νῦν προσδοκᾶν τὴν
ab Omnipotente futuram eis victoriam.
παρὰ τοῦ παντοκράτορος ἐσομένην αὐτοῖς νίκην.
Et consultans eum eis ex lege & pro-
Καὶ παραμυθούμενος αὐτοὺς ἐκ τοῦ νόμου καὶ τῶν προ-
phetis, commonens autē eos & certamina quæ
φητῶν, προσυπομνήσας δὲ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀγῶνας οὓς
confecerant promptiores eos consti-
ἐκτετελέκεισαν, προθυμοτέρους αὐτοὺς κατέ-
tuit. & animis excitans eos, admonebat,
στησε. Καὶ τοῖς θυμοῖς διεγείρας αὐτοὺς, παρήγγελεν 10
simul ostendens gentium fallaciam &
ἅμα παρεπιδεικνὺς τὴν τῶν ἐθνῶν ἀθεσίαν καὶ τὴν τῶν
iuramentorū trāsgressionē. Quemlibet autē eorum armans
ὅρκων παράβασιν. Ἕκαστον δὲ αὐτῶν καθοπλίσας 11
nō clypeorum & hastarum munitione, sed in
οὐ τὴν ἀσπίδων καὶ λογχῶν ἀσφάλειαν, ὡς τὴν ἐν
bonis sermonibus adhortatione: & cum exposuisset
τοῖς ἀγαθοῖς λόγοις παράκλησιν· καὶ προσεξηγησά-
set somnium dignum fide maximè vniuersos lætificauit.
μενος ὄνειρον ἀξιόπιστον, ὕπαρ τι πάντας εὔφρανεν.
Erat autē huius visio talis: Oniam qui erat
Ἦν δὲ ἡ τούτου θεωρία τοιάδε· Ὀνίαν τὸν γενόμενον 12
summus sacerdos virū honestū & bonum, verendum quidem
ἀρχιερέα ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθὸν, αἰδήμονα μὲν τὴν
aspectu, modestum autē moribus, & eloquium emitten-
ἀπάντησιν, πρᾶον δὲ τὸν τρόπον, καὶ λαλιὰν προϊέ-
tem decenter: & quia puero exercuerat
μενον πρεπόντως, καὶ ἐκ παιδὸς ἐκμεμελετηκότα
omnia virtutis propria, hunc manus pro-
πάντα τὰ τῆς ἀρετῆς οἰκεῖα, τοῦτον τὰς χεῖρας προ-
tendentem orare pro omni Iudæorum cœ-
τείνοντα κατεύχεσθαι τῷ παντὶ τῶν Ἰουδαίων συστή-
tu. Deinde sic apparuisse virum canitie & glo-
ματι. Εἶθ' οὕτως ἐπιφανῆναι ἄνδρα πολιᾷ καὶ δό- 13
ria præstantem, mirabilem autē quandā & magnificentissi-
ξῃ διαφέροντα, θαυμαστὴν δέ τινα καὶ μεγαλοπρε-
mam esse circa illum eminentiam. Respondentem
πεστάτην εἶναι τὴν περὶ αὐτὸν ὑπεροχήν. Ἀποκρι- 14
tem verò Oniam dixisse, Fratrum amator hic est, qui mul-
θέντα δὲ τὸν Ὀνίαν εἰπεῖν, ὁ φιλάδελφος οὗτός ἐστιν ὁ πολ-
tum orat pro populo & sancta ci-
λὰ προσευχόμενος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἁγίας πό-
uitate, Hieremias Dei propheta. Extendentem
λεως Ἱερεμίας ὁ τοῦ Θεοῦ προφήτης. Προτείναντα 15
autē Hieremiam dextram tradere Iudæ gla-
δὲ τὸν Ἱερεμίαν τὴν δεξιὰν παραδοῦναι τῷ Ἰούδᾳ ῥομ-
dium aureum, cum daret autē locutum esse hæc: Ac-
φαίαν χρυσῆν, διδόντα δὲ προσφωνῆσαι τάδε· Λά- 16
cipe sanctum gladium munus à Deo, per quē
βε τὴν ἁγίαν ῥομφαίαν δῶρον παρὰ τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς
frangas aduersarios. Exhortati autē
θραύσεις τοὺς ὑπεναντίους. Παρακληθέντες δὲ 17
Iudæ sermonibus valde bonis & potentibus ad
τοῖς Ἰούδου λόγοις πάνυ καλοῖς καὶ δυναμένοις ἐπ'
virtutem incitare & animas iuuenum viriles facere,
ἀρετὴν παρορμῆσαι καὶ ψυχὰς νέων ἐπανδρῶσαι,
statuerunt non castrametari, generosè autē inuehi,
διέγνωσαν μὴ στρατεύεσθαι, γενναίως δὲ ἐμφέρεσθαι,
& cum omni virilitate congredientes, iudicare
καὶ μετὰ πάσης εὐανδρίας ἐμπλακέντες, κρῖναι τὰ
negotia, eò quòd & ciuitas & sancta &
πράγματα, διὰ τὸ καὶ τὴν πόλιν καὶ τὰ ἅγια καὶ τὸ
tēplum periclitarentur. Erat enim pro vxoribus & fi-
ἱερὸν κινδυνεύειν. Ἦν γὰρ ὁ περὶ γυναικῶν καὶ τέ- 18
liis, item & fratribus & propinquis in minori parte
κνων, ἔτι δὲ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν ἐν ἥττονι μέρει
positum eis periculum: maximus verò & primus pro
κείμενος αὐτοῖς κίνδυνος, μέγιστος δὲ καὶ πρῶτος ὁ περὶ

sanctificato templo timor. Erat autē & in
19 τοῦ καθηγιασμένου ναοῦ φόβος. Ἦν δὲ καὶ τοῖς ἐν
ciuitate detentis non mediocris sollicitudo, tur-
τῇ πόλει κατειλημμένοις οὐ πάρεργος ἀγωνία, ταρ-
bante in subdiali congressu. Et om-
20 ασσομένης τῆς ἐν ὑπαίθρῳ προσβολῆς. Καὶ πάν-
nibus iam sperantibus futurum iudicium: &
των ἤδη προσδοκώντων τὴν ἐσομένην κρίσιν· καὶ
iam se miscentibus hostibus & exercitu or-
ἤδη συμμιξάντων τῶν πολεμίων καὶ τῆς στρατιᾶς ἐκ-
dinato, & bestiis in parte opportuna consti-
ταγείσης, καὶ τῶν θηρίων ἐπὶ μέρους εὐκαίρου ἀποκατα-
tutis atq. equitatu per cornua disposito, Cogno-
21 σταθέντων, τῆς τε ἵππου κατὰ κέρας τεταγμένης, συνι-
scens Maccabæus multitudinum præsentiam &
δὼν ὁ Μακκαβαῖος τὴν τῶν πληθῶν παρουσίαν καὶ τῶν
armorum varium apparatum, ipsamq. be-
ὅπλων τὴν ποικίλην παρασκευὴν, τήν τε τῶν θη-
stiarum ferocitatem, extendens manus in cælum,
ρίων ἀγριότητα, ἀνατείνας τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν,
inuocauit prodigia facientem Dominum, sciens quod
ἐπεκαλέσατο τὸν τερατοποιὸν Κύριον, γινώσκων ὅτι
non est per arma, sicut autē in ipso iudicatū fuerit di-
οὐκ ἔστι δι' ὅπλων, καθὼς δὲ ἐὰν αὐτῷ κριθῇ, τοῖς ἀ-
gnis tribuit victoriam. Dixit autē inuocans
22 ξίοις περιποιεῖται τὴν νίκην. Ἔλεγε δὲ ἐπικαλούμενος τόν-
hoc modo: Tu Domine misisti angelum tuum
δε τὸν τρόπον· Σὺ δέσποτα ἀπέστειλας τὸν ἄγγελόν σου
sub Ezechia rege Iudææ, & interfecit de
ἐπὶ Ἐζεκίου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀνεῖλεν ἐκ
castris Sennacherib ad centum octoginta
τῆς παρεμβολῆς Σενναχηρεὶμ εἰς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα
quinque millia. Et nunc princeps cælorum mitte
23 πέντε χιλιάδας. Καὶ νῦν δυνάστα τῶν οὐρανῶν, ἀπό-
te angelum bonum ante nos ad timorē &
στειλον ἄγγελον ἀγαθὸν ἔμπροσθεν ἡμῶν εἰς δέος καὶ
tremorem: magnitudine brachij tui perterreantur qui
24 τρόμον· μεγέθει βραχίονός σου καταπλαγείησαν οἱ
cum blasphemia veniunt aduersus sanctum tuū
μετὰ βλασφημίας παραγινόμενοι ἐπὶ τὸν ἅγιόν σου
populū; & hic quidē in his finiuit. Qui verò circa
25 λαόν. Καὶ οὗτος μὲν ἐν τούτοις ἔληξεν. Οἱ δὲ περὶ τὸν
Nicanorem, cum tubis & canticis procedebant.
Νικάνορα, μετὰ σαλπίγγων καὶ παιάνων προσῆγον.
Qui autē circa Iudam, cum inuocatione & votis con-
26 Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἰούδαν μετ' ἐπικλήσεως καὶ εὐχῶν συν-
gressi sunt cum hostibus, & quidē manibus pugnan-
έμιξαν τοῖς πολεμίοις, καὶ ταῖς μὲν χερσὶν ἀγωνιζό-
tes: sed cordibus ad Deum orantes,
27 μενοι, ταῖς δὲ καρδίαις πρὸς τὸν Θεὸν εὐχόμενοι,
prostrauerunt non minus decem milliariis tribus & quinque
κατέστρωσαν οὐδὲν ἧττον μυριάδων τριῶν καὶ πεντα-
millibus Dei maximè lætati præ-
κισχιλίων, τῇ τοῦ Θεοῦ μεγάλως εὐφρανθέντες ἐπι-
sentia. Cessantes autē à necessitate, & cum
28 φανείᾳ. Γενόμενοι δὲ ἀπὸ τῆς χρείας, καὶ μετὰ
gaudio recedentes, cognouerunt ruisse Nica-
χαρᾶς ἀναλύοντες, ἐπέγνωσαν προπεπτωκότα Νικά-
norem cum armatura. Facto autē clamore
29 νορα σὺν τῇ πανοπλίᾳ. Γενομένης δὲ κραυγῆς
& perturbatione, benedicebant principem patria
καὶ ταραχῆς, εὐλόγουν τὸν δυνάστην τῇ πατρίῳ
voce. Et præcepit per omnia corpore & ani-
φωνῇ. Καὶ προσέταξεν ὁ καθάπαξ σώματι καὶ ψυ-
30 mo primus pugnator pro ciuibus gra-
χῇ προαγωνιστὴς ὑπὲρ τῶν πολιτῶν, ὁ τὴν τῆς ἡλι-
tis beneuolentiā erga contribules conseruans,
κίας εὔνοιαν εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς διαφυλάξας, τὴν τοῦ
Nicanoris caput abscindentes, & manum cum
Νικάνορος κεφαλὴν ἀποτεμόντας καὶ τὴν χεῖρα σὺν

τῷ

humero ferre in Hierosolyma. Aduenìens autē
τῷ ὤμῳ φέρειν εἰς ἱεροσόλυμα. παραγινόμενος δὲ 31
illuc & conuocans contribules, & sacerdotes, ante
ἐκεῖ, καὶ συγκαλέσας τοὺς ὁμοεθνεῖς καὶ τοὺς ἱερεῖς, πρὸ
altare stans accersiit eos qui de
τοῦ θυσιαστηρίου στήσας, μετεπέμψατο τοὺς ἐκ τῆς
arce. Et ostendens scelesti Nicanoris
ἄκρας. καὶ ἐπιδειξάμενος τὴν τοῦ μιαροῦ νικάνορος 32
caput & manum blasphemi, quam extendens
κεφαλὴν καὶ τὴν χεῖρα τοῦ δυσφήμου, ἣν ἐκτείνας
contra sanctam omnipotentis domum gloriatus fue-
ἐπὶ τὸν ἅγιον τοῦ παντοκράτορος οἶκον ἐμεγαλαύχη-
rat: Et linguam impij Nicanoris abscindens,
σε· καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ δυσσεβοῦς νικάνορος ἐκτεμὼν, 33
dixit particulatim se daturum auibus, at præmia
ἔφη κατὰ μέρος δώσειν τοῖς ὀρνέοις, τὰ δ' ἐπίχειρα τῆς
dementiæ contra templum suspendere. At omnes
ἀνοίας κατέναντι τοῦ ναοῦ κρεμάσαι. οἱ δὲ πάντες 34
in cælum benedixerunt illustri Domino, di cen-
εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησαν τὸν ἐπιφανῆ κύριον, λέγον-
tes: Benedictus qui seruauit suum locū incontamina-
τες· εὐλογητὸς ὁ διατηρήσας τὸν ἑαυτοῦ τόπον ἀμίαν-
tum. Suspendit autē Nicanoris imaginem ex
τον. ἐξέδησε δὲ τὴν τοῦ νικάνορος προτομὴν ἐκ τῆς 35
arce, manifestum omnibus & euidens Domini auxi-
ἄκρας, ἐπίδηλον πᾶσι καὶ φανερὸν τῆς τοῦ κυρίου βοη-
lij signum. Decreuerunt autem omnes cum cōmuni
θείας σημεῖον. ἐδογμάτισαν δὲ πάντες μετὰ κοινοῦ 36
decreto nequaquam sinere incelebrem hunc
ψηφίσματος μηδαμῶς ἐᾶσαι ἀπαρασήμαντον τήνδε
diem: Habere autē insignem tertiamdecimam
37 τὴν ἡμέραν· ἔχειν δὲ ἐπίσημον τὴν τρισκαιδεκάτην
duodecimi mensis, Adar dicitur Syriaca vo-
τοῦ δωδεκάτου μηνός, ἀδὰρ λέγεται τῇ συριακῇ φω-
ce, ante vnam diem Mardochæi diei. Iis igitur quæ
38 νῇ, πρὸ μιᾶς ἡμέρας τῆς μαρδοχαϊκῆς ἡμέρας. τῶν οὖν
erga Nicanorem contingentibus sic, & ab illis
κατὰ νικάνορα χωρησάντων οὕτω, καὶ ἀπ' ἐκείνων τῶν
temporibus possessa ciuitate ab Hebræis, &
καιρῶν κρατηθείσης τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ἑβραίων, καὶ
ipse hic sermonem finiam. Et si quidē bene
39 αὐτὸς αὐτόθι τὸν λόγον καταπαύσω. καὶ εἰ μὲν καλῶς
& vt competit historiæ, hoc & ipse volui, si autē
καὶ εὐθίκτως τῇ συντάξει, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἤθελον· εἰ δὲ
exiliter & modice, hoc attingibile fuit mihi: sicut enim
εὐτελῶς καὶ μετρίως, τοῦτο ἐφικτὸν ἦν μοι. καθάπερ γὰρ
vinum solum bibere, similiter autē & aquam rursus con-
οἶνον καταμόνας πίνειν, ὡσαύτως δὲ καὶ ὕδωρ πάλιν πο-
trarium. Quo autē modo vinum aquæ mixtum dulcem &
40 λέμιον. ὃν δὲ τρόπον οἶνος ὕδατι συγκερασθεὶς ἡδεῖαν καὶ
delectabilem gratiā perficit, ita & præparatio
ἐπιτερπῆ τὴν χάριν ἀποτελεῖ, οὕτω καὶ τὸ τῆς κατασκευῆς
sermonis delectat auditus legentium
τοῦ λόγου τέρπει τὰς ἀκοὰς τῶν ἐντυγχανόντων τῇ
historiam: hic autē erit finis.
συντάξει· ἐνταῦθα δὲ ἔσται ἡ τελευτή.

ΤΕΛΟΣ.

LIBER TERTIVS MACHABAEORVM, QVI IN LATINO NON HABETVR.

AT Philopator à re-
Ὁ δὲ φιλοπάτωρ παρὰ τῶν ἀπο-
ferentibus discens fa-
κομισθέντων μαθὼν τὴν γενομέ-
ctam ab ipso possesso-
νην, τῶν ὑπ' αὐτοῦ κρατουμέ-
rum locorum abstractionem ab Antio-
νων τόπων ἀφαίρεσιν ὑπὸ ἀντιό-
cho, denuntians omnibus exercitibus pedestribús-
χου, παραγγείλας ταῖς πάσαις δυνάμεσι πεζικαῖς
que, & equestribus suis, & sororem Arsinoen secum
τε καὶ ἱππικαῖς αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀδελφὴν ἀρσινόην συμ-
accipiens, exiuit vsque ad ea quæ secūdū Raphiā loca,
παραλαβὼν, ἐξώρμησε μέχρι τῶν κατὰ ῥαφίαν τόπων,
vbi castrametati fuerant qui circa Antiochum: Theodotus autē
ὅπου παρεμβεβλήκεισαν οἱ περὶ ἀντίοχον· θεόδοτος δέ
quidam complere insidias cogitans, assu-
τις ἐκπληρῶσαι τὴν ἐπιβουλὴν διανοηθεὶς, παρα-
mens ex suppositis sibi armis Ptole-
λαβὼν τῶν προϋποτεταγμένων αὐτῷ ὅπλων πτολε-
maicis optima, contulit se noctu in Pto-
μαϊκῶν τὰ κράτιστα, διεκομίσθη νύκτωρ ἐπὶ τὴν τοῦ πτο-
lemæi tabernaculum tanquam solus interfecturus eum, & in hoc
λεμαίου σκηνὴν ὡς μόνος κτεῖναι αὐτὸν, καὶ ἐν τούτῳ
dissoluturū bellum. Hunc autē ducens Dositheus,
διαλῦσαι τὸν πόλεμον· τοῦτον δὲ διαγαγὼν δωσίθεος
(filius) Drimyli dictus, genere Iudæus, postea autē cō-
ὁ δριμύλου λεγόμενος, τὸ γένος ἰουδαῖος, ὕστερον δὲ με-
mutans legitima & à patriis sanctionibus alie-
ταβαλὼν τὰ νόμιμα καὶ τῶν πατρίων δογμάτων ἀπηλ-
nus factus, ignobilem quendam reclinauit in tabernaculo,
λοτριωμένος, ἄσημόν τινα κατέκλινεν ἐν τῇ σκηνῇ,
quem contigit ferre illius supplicium. Facto
ὃν συνέβη κομίσασθαι τὴν ἐκείνου κόλασιν· γενομένης
autē forti prœlio, & rebus magis
δὲ καρτερᾶς μάχης καὶ τῶν πραγμάτων μᾶλλον
bene succedentibus Antiocho, valde Arsinoe cham-
ἐρρωμένων τῷ ἀντιόχῳ, ἱκανῶς ἡ ἀρσινόη ἐπιπο-
bulans, exercitus hortabatur, cum miseria
ρευσαμένη τὰς δυνάμεις παρεκάλει, μετὰ οἴκτου καὶ
lachrymis capillos soluta, vt auxiliarentur sibi
δακρύων τοὺς πλοκάμους λελυμένη, βοηθεῖν ἑαυτοῖς
& filiis & vxoribus audacter, promittens
τε καὶ τοῖς τέκνοις καὶ γυναιξὶ θαῤῥαλέως, ἐπαγγελλομένη
se daturam vincentibus cuilibet duas minas auri. Et sic
δώσειν νικήσασιν ἑκάστῳ δύο μνᾶς χρυσίου· καὶ οὕτω
contigit aduersarios in manuū pugna peri-
συνέβη τοὺς ἀντιπάλους ἐν χειρονομίαις διαφθαρῆ-
mi, multos autē & captiuos comprehensos esse. Com-
ναι, πολλοὺς δὲ καὶ δοριαλώτους συλληφθῆναι· κατα-
pos factus autē insidiarum, iudicauit propinquas ciui-
κρατήσας δὲ τῆς ἐπιβουλῆς ἔκρινε τὰς πλησίον πό-
tates aduenìens hortari: faciens autem hoc, &
λεις ἐπελθὼν παρακαλέσαι· ποιήσας δὲ τοῦτο, καὶ
delubris dona tribuens, bono esse animo sub-
τοῖς τεμένεσι δωρεὰς ἀπονείμας, εὐθαρσεῖς τοὺς ὑπο-
ditos fecit. At Iudæis mittenti-
τεταγμένους κατέστησε. τῶν δὲ ἰουδαίων διαπεμψα-
bus ad eum ex senatu & seniori-
μένων πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς γερουσίας καὶ τῶν πρεσβυτέ-

bus salutaturos eum, & munera portaturos, &
φρων τοὺς ἀσπασομένους αὐτὸν, καὶ ξένια κομιοῦντας, καὶ
pro his quæ contigerant congratulaturos, contigit magis
ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι χαρισομένους, συνέβη μᾶλλον
ei in animo sedere, vt citissimè ad eos ve-
αὐτὸν προθυμηθῆναι ὡς τάχιστα πρὸς αὐτοὺς πα-
niret. Perueniens autē ad Hierosolyma, & sa-
ραγενέσθαι. διακομισθεὶς δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ θύ-
crificās maximo Deo, & gratias reddens, & eorū quæ
σας τῷ μεγίστῳ θεῷ, καὶ χάριτας ἀποδιδοὺς, καὶ τῶν ἑξῆς
deinde aliquid loco faciens, & iam veniens in lo-
τι τῷ τόπῳ ποιήσας, καὶ δὴ παραγινόμενος εἰς τὸν τό-
cum, & diligentia & decore stupefa-
πον, καὶ τῇ σπουδαιότητι καὶ εὐπρεπείᾳ καταπλα-
ctus, miratus autē & templi optimā institutionem, cogi-
γεὶς, θαυμάσας δὲ καὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ εὐταξίαν, ἐνεθυ-
tauit decernere in templū intrare. His autē di-
μήθη βουλεύσασθαι εἰς τὸν ναὸν εἰσελθεῖν. τῶν δὲ εἰ-
centibus non licere fieri hoc, quia neque his qui
πόντων μὴ καθήκειν γίνεσθαι τοῦτο, διὰ τὸ μηδὲ τοῖς
ex gente licet intrare, neque omnibus sacerdotibus,
ἐκ τοῦ ἔθνους ἐξεῖναι εἰσιέναι μηδὲ πᾶσι τοῖς ἱερεῦσιν,
sed soli præposito omnium summo sacerdoti, &
ἀλλ' ἢ μόνῳ τῷ προηγουμένῳ πάντων ἀρχιερεῖ, καὶ
hoc in anno semel: Ille autē nequaquā persuadebatur. i-
τούτῳ κατ' ἐνιαυτὸν ἅπαξ. ὁ δὲ οὐδαμῶς ἐπείθετο. τοῦ
psiq. lege spreta, nullatenus cessabat
τε νόμου παραναγνωσθέντος, οὐδαμῶς ἀπέλειπε
præferre seipsum, oportere intrare, dicens. Et si
προφερόμενος ἑαυτὸν, δεῖν εἰσελθεῖν, λέγων· καὶ εἰ
illi fraudati sunt hoc honore, me non oportet &
ἐκεῖνοι ἐστέρηνται ταύτης τῆς τιμῆς, ἐμὲ οὐ δεῖ. καὶ
interrogabat, ob quam causam intrantem ipsum in omne
ἐπυνθάνετο, διά τινα αἰτίαν εἰσερχόμενον αὐτὸν εἰς πᾶν
fanum, nullus prohibuit præsentium, & quidā
τέμενος οὐθεὶς ἐκώλυσε τῶν παρόντων. καί τις
imprudenter dixit malè ipsum hoc monstruosum esse.
ἀπρονοήτως ἔφη κακῶς αὐτὸ τοῦτο τερατεύεσθαι.
Facto autē, inquit, hoc, propter aliquam causam, nō-
γινομένου δέ φησι τούτου, διά τινα αἰτίαν, οὐ-
ne omnino ingressurum esse, & volentibus eis &
χὶ πάντως εἰσελεύσεσθαι, καὶ θελόντων αὐτῶν καὶ
nonne at sacerdotibus in omnibus vestibus procidenti-
μή; τῶν δὲ ἱερέων ἐν πάσαις ταῖς ἐσθήσεσι προσπεσόν-
bus & orantibus maximum Deum auxiliari instan-
των, καὶ δεομένων τοῦ μεγίστου θεοῦ βοηθεῖν τῇ ἐφεστώ-
ti necessitati, & impetum malè irruentis
σῃ ἀνάγκῃ, καὶ τὴν ὁρμὴν τοῦ κακῶς ἐπιβαλλομένου
comprimere, clamore etiam cum lachrymis tēplū im-
μεταθεῖναι, κραυγῆς τε μετὰ δακρύων τὸ ἱερὸν ἐμ-
plentibus, qui in ciuitate relicti erant, tur-
πλησάντων, οἱ κατὰ τὴν πόλιν ἀπολειπόμενοι, ταρα-
bati exilierunt, occultum quid existimantes factum:
χθέντες ἐξεπήδησαν, ἄδηλόν τι θέμενοι τὸ γινόμενον·
& inclusæ virgines in cubiculis, cum ma-
αἵ τε κατάκλειστοι παρθένοι ἐν θαλάμοις σὺν ταῖς τε-
tribus, egressæ sunt, & reddiderunt puluerem comas
κούσαις, ἐξώρμησαν καὶ ἀπέδωκαν κόνιν ταῖς κόμαις
spargentes, gemituq. & suspiriis plateis im-
πασσόμεναι, γόου τε καὶ στεναγμῶν τὰς πλατείας ἐνε-
plebant. Aliæ autē & nuper sepositæ
πίμπλων. αἱ δὲ καὶ προσαρτίως ἐσταλμέναι τοὺς
ad omnes nunc ordinatos, & decen-
πρὸς ἀπάντησιν διατεταγμένους καὶ τὴν ἁρμό-
tem pudorē relinquentes, cursum inordinatum in
ζουσαν αἰδῶ παραλείπουσαι, δρόμον ἄτακτον ἐν
ciuitate confecerunt: at infantes ex filiis ipsæque
τῇ πόλει συνίσαντο. τὰ δὲ νεογνὰ τῶν τέκνων αἵ τε
præter hos matres & nutrices deferentes
πρὸς τούτοις μητέρες καὶ τιθηνοὶ παραλείπουσαι

aliter atque aliter, aliæ quidē per domos, aliæ autē per vias
ἄλλως καὶ ἄλλως, αἱ μὲν κατ' οἴκους, αἱ δὲ κατὰ τὰς ἀγυιάς
irreuocabiliter in eminentissimo templo congregabātur:
ἀνεπιστρέπτως εἰς τὸ πανυπέρτατον ἱερὸν ἠθροίζοντο.
varia autē erat in hoc congregatorum oratio, pro his quę
ποικίλη δὲ ἦν τῶν εἰς τοῦτο συλλεγέντων δέησις ἐπὶ τοῖς
iniustè ab illo tentabantur. Cumque
ἀνοσίως ὑπ' ἐκείνου κατεγχειρουμένοις. σύν τε
his ex ciuibus audentes, non fere-
τούτοις οἱ τῶν πολιτῶν θρασυνθέντες οὐκ ἠνεί-
bant, denique eo instante, & proposi-
χοντο. τέλεον αὐτοῦ ἐπικειμένου, καὶ τὸ τῆς προθέ-
tum complere cogitante. clamantes autē,
σεως ἐκπληροῦν διανοουμένου. φωνήσαντές δὲ
impetum ad arma facere, & viriliter
τὴν ὁρμὴν ἐπὶ τὰ ὅπλα ποιήσασθαι καὶ θαρραλέως
pro patria lege mori, multam fecerunt
ὑπὲρ τοῦ πατρῴου νόμου τελευτᾷν, ἱκανὴν ἐποίησαν
in loco exasperationem: vixque à se-
ἐν τῷ τόπῳ τραχύτητα. μόλις τε ὑπό τε τῶν γη-
nibus, & presbyteris cohibiti ad
ραιῶν καὶ τῶν πρεσβυτέρων ἀποτραπέντες, ἐπὶ τὴν
eundem orationis assuerunt statum; & quidem tur-
αὐτὴν τῆς δεήσεως παρῆσαν στάσιν. καὶ τὸ μὲν πλῆ-
ba vt prius in his versabatur orans.
θος ὡς ἔμπροσθεν ἐν τούτοις ἀνεστρέφετο δεόμενον.
At qui circa regem seniores, multipliciter
Οἱ δὲ περὶ τὸν βασιλέα πρεσβύτεροι, πολλαχῶς
tentabant superbum eius animum coërcere à propo-
ἐπειρῶντο τὸν ἀγέρωχον αὐτοῦ νοῦν ἐξιστάνειν τῆς ἐντε-
sito consilio. induratus autē & omnia præ-
θυμημένης βουλῆς. θρασυνθεὶς δὲ καὶ πάντα παρα-
termittens, adhuc & impetum faciebat finem impositu-
πέμψας, ἤδη καὶ πρόσβασιν ἐποιεῖτο τέλος ἐπιθή-
rum se existimans prædicto. Hæc igitur & qui circa
σειν δοκῶν τῷ προειρημένῳ. ταῦτ' οὖν καὶ οἱ περὶ
eum existebant videntes, conuersi sunt vt
αὐτὸν ὄντες θεωροῦντες, ἐτράπησαν εἰς τὸ σὺν τοῖς
cum nostris inuocarent eum qui omnem potestatem habet,
ἡμετέροις ἐπικαλεῖσθαι τὸν πᾶν κράτος ἔχοντα, τοῖς
præsentibus auxiliari, non despicientem iniquum & super-
παροῦσιν ἐπαμῦναι, μὴ παριδόντα τὴν ἄνομον καὶ ὑπερή-
bum facinus. Ex autem densissimáque & laboriosa
φανον πρᾶξιν. ἐκ δὲ τῆς πυκνοτάτης τε καὶ ἐμπόνου
turbarum congregata exclamatione, incōparabilis quędā fuit
τῶν ὄχλων συναγομένης κραυγῆς, ἀνείκαστός τις ἦν
vox: videri enim erat non solum homines, sed &
βοή. δοκεῖν γὰρ ἦν μὴ μόνον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ
muros & omne solum resonare, ceu iam om-
τὰ τείχη καὶ τὸ πᾶν ἔδαφος ἠχεῖν, ἅτε δὴ τῶν πάν-
nibus tunc mortem commutantibus pro loci conta-
των τότε θάνατον ἀλλασσομένων ἀντὶ τῆς τοῦ τόπου βεβη-
minatione: & dicebant vnanimiter: Domine Domine rex
λώσεως. καὶ εἶπον ὁμοθυμαδόν. κύριε κύριε βασιλεῦ
cælorum, & Domine omnis creaturæ, sancte in
τῶν οὐρανῶν καὶ δέσποτα πάσης κτίσεως, ἅγιε ἐν
sanctis, monarcha, omnipotens, intende nobis op-
ἁγίοις, μόναρχε, παντοκράτωρ, πρόσχες ἡμῖν κατα-
pressis ab impio & profano audacia & fortudine
πονουμένοις ὑπὸ ἀνοσίου καὶ βεβήλου θράσει καὶ σθένει
superbiente: tu enim qui creasti omnia &
πεφρυαγμένου. σὺ γὰρ ὁ κτίσας τὰ πάντα καὶ τῶν
omniū dominans, princeps iustus es: & eos qui cōtumelia &
ὅλων ἐπικρατῶν δυνάστης δίκαιος εἶ. καὶ τοὺς ὕβρει καὶ
superbia aliquid agunt, iudicas: tu illos qui pri-
ἀγερωχίᾳ τι πράσσοντας κρίνεις. σὺ τοὺς ἔμπροσ-
us impietatem fecerunt, inter quos & Gigantes fuerunt, ro-
θεν ἀδικίαν ποιήσαντας, ἐν οἷς καὶ γίγαντες ἦσαν ῥώ-
bore & audacia confidentes, interemisti, superinducens
μῃ καὶ θράσει πεποιθότες, διέφθειρας, ἐπαγαγὼν
αὐτοῖς

eis immensam aquam: tu superbiam operan-
αὐτοῖς ἀμέτρητον ὕδωρ· σὺ τοὺς ὑπερηφανίαν ἐργαζο-
tes Sodomitas manifestos in iniquitatibus factos,
μένους Σοδομίτας διαδήλους ταῖς κακίαις γενομένους,
igne & sulphure combussisti, exemplum ventu-
πυρὶ καὶ θείῳ κατέφλεξας, παράδειγμα τοῖς ἐπιγι-
ris constituens. tu audacem Pharaonem, qui serui-
νομένοις καταστήσας. σὺ τὸν θρασὺν Φαραὼ κατα-
tute oppresserat populum tuum sanctum Israel, va-
δουλωσάμενον τὸν λαόν σου τὸν ἅγιον Ἰσραήλ, ποικί-
riis & multis tentans suppliciis, notam fecisti
λαις καὶ πολλαῖς δοκιμάσας τιμωρίαις, ἐγνώρισας τὴν
potentiam: in quibus notificasti magnam tuam fortitudinē
δυναστείαν, ἐφ᾽ αἷς ἐγνώρισας τὸ μέγα σου κράτος
& persequentem eum cum curribus & turbarum multitu-
καὶ ἐπιδιώξαντα αὐτὸν σὺν ἅρμασι καὶ ὄχλων πλή-
dine, inundasti profundo maris: eos autē qui credide-
θει, ἐπέκλυσας βάθει θαλάσσης, τοὺς δὲ ἐμπιστεύσαν-
runt in te omni creaturæ imperanti,
τας ἐπὶ σοὶ τῷ τῆς ἁπάσης κτίσεως δυναστεύοντι,
saluos reduxisti; qui & cognoscentes opera tuæ manus
σώους διεκόμισας· οἱ καὶ συνιδόντες ἔργα σῆς χειρὸς
laudauerunt te omnipotentem; tu rex qui creasti
ᾔνεσάν σε τὸν παντοκράτορα. σὺ βασιλεῦ κτίσας
infinitam & immensam terram, elegisti ciui-
τὴν ἀπέραντον καὶ ἀμέτρητον γῆν, ἐξελέξω τὴν πό-
tatem hanc, & sanctificasti locum hunc in nomen tibi
λιν ταύτην, καὶ ἡγίασας τὸν τόπον τοῦτον εἰς ὄνομά σοι
omnium minimè indigenti: & glorificasti ap-
τῷ τῶν ἁπάντων ἀπροσδεεῖ· καὶ παρεδόξασας ἐπι-
paritione magnifica, commendationē faciens eius
φανείᾳ μεγαλοπρεπεῖ, σύστασιν ποιησάμενος αὐτοῦ
ad gloriam magni & venerabilis nominis tui;
πρὸς δόξαν τοῦ μεγάλου καὶ ἐντίμου ὀνόματός σου·
& amans domum Israel, pollicitus es, quòd si ef-
καὶ ἀγαπῶν τὸν οἶκον Ἰσραήλ, ἐπηγγείλω δή, ὅτι ἐὰν γέ-
fict nostrûm aduersitas, & comprehenderet nos affli-
νηται ἡμῶν ἀποστροφή, καὶ καταλάβῃ ἡμᾶς στενοχω-
ctio, & venientes in locum hunc, oraremus, exau-
ρία, καὶ ἐλθόντες εἰς τὸν τόπον τοῦτον δεηθῶμεν, εἰσα-
dires orationem nostram: & nunc fidelis es & verax.
κούσῃ τῆς δεήσεως ἡμῶν· καὶ δὴ πιστὸς εἶ καὶ ἀληθινός·
quoniā autē sæpè oppressis patribus nostris auxi-
ἐπεὶ δὲ πλεονάκις θλιβέντων τῶν πατέρων ἡμῶν ἐβοή-
liatus es ipsis in humilitate, & liberasti eos ex
θησας αὐτοῖς ἐν τῇ ταπεινώσει, καὶ ἐρρύσω αὐτοὺς ἐκ
magnis malis. ecce autem nunc sancte rex, ob
μεγάλων κακῶν, ἰδοὺ δὲ νῦν ἅγιε βασιλεῦ, διὰ τὰς
multa & magna nostra peccata oppugnamur,
πολλὰς καὶ μεγάλας ἡμῶν ἁμαρτίας καταπονούμεθα,
& subiecti sumus inimicis nostris & contemnimur in im-
καὶ ὑποτετάγμεθα τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν καὶ παρείμεθα ἐν ἀ-
becillitatibus: in autem nostra ruina au-
δυναμίαις· ἐν δὲ τῇ ἡμετέρᾳ καταπτώσει ὁ θρα-
dax & profanus hic studet iniuria afficere in
σὺς καὶ βέβηλος ὅδε ἐπιτηδεύει καθυβρίσαι τὸν ἐπὶ
terra designatum nomini gloriæ tuæ
τῆς γῆς ἀναδεδειγμένον τῷ ὀνόματι τῆς δόξης σου
sanctum locum: nam habitaculum tuum cælum cæ-
ἅγιον τόπον· τὸ μὲν γὰρ οἰκητήριόν σου οὐρανὸς τοῦ οὐ-
li incomprehensibile hominibus est: sed quoniam proba-
ρανοῦ ἀνέφικτος ἀνθρώποις ἐστίν· ἀλλ᾽ ἐπεὶ εὐδοκή-
sti gloriam tuam in populo tuo Israel, sanctificasti
σας τὴν δόξαν σου ἐν τῷ λαῷ σου Ἰσραήλ, ἡγίασας
locum hunc: nō vlciscaris nos in horum
τὸν τόπον τοῦτον· μὴ ἐκδικήσῃς ἡμᾶς ἐν τῇ τούτων
immunditia, neque punias nos in pollutione: vt
ἀκαθαρσίᾳ, μηδὲ εὐθύνῃς ἡμᾶς ἐν βεβηλώσει· ἵνα
non glorientur iniqui in furore suo, neque
μὴ καυχήσωνται οἱ παράνομοι ἐν θυμῷ αὐτῶν, μηδὲ

exultent in superbia linguæ suæ, di-
ἀγαλλιάσωνται ἐν ὑπερηφανίᾳ γλώσσης αὐτῶν, λέ-
centes: Nos calcauimus domum sāctifi-
γοντες· ἡμεῖς κατεπατήσαμεν τὸν οἶκον τοῦ ἁγιασ-
cationis, sicut calcantur domus abominatio-
μοῦ, ὡς καταπατοῦνται οἱ οἶκοι τῶν προσοχθισμά-
num: dele peccata nostra, & disper-
των· ἀπάλειψον τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ διασκέδα-
ge errores nostros, & ostende misericordiā tuā
σον τὰς ἀμπλακίας ἡμῶν, καὶ ἐπίφανον τὸ ἔλεός σου
in tempore hoc. citò præoccupent
κατὰ τὴν ὥραν ταύτην· ταχὺ προκαταλαβέτωσαν
miserationes tuæ. & da laudes in ore. proci-
οἱ οἰκτιρμοί σου, καὶ δὸς αἰνέσεις ἐν στόματι τῶν κατα-
dentium & confractorum animabus, fa-
πεπτωκότων καὶ συντετριμμένων τὰς ψυχάς, ποιή-
ciens nobis pacem: Hic omnium visitator Deus
σας ἡμῖν εἰρήνην· ἐνταῦθα ὁ πάντων ἐπόπτης θεὸς
& ante omnes sanctus, in sanctis exaudiens iu-
καὶ πρὸ πάντων ἅγιος ἐν ἁγίοις εἰσακούσας τῆς ἐν-
stam orationem, cōtumelia & audacia valde e-
θέσμου λιτανείας, τὸν ὕβρει καὶ θράσει μεγάλως ἐ-
latum flagellauit eum: hinc & inde vibrans
πηρμένον ἐμάστιξεν αὐτόν, ἔνθεν καὶ ἔνθεν κραδάνας
eum, vt arundinem à vento, adeoque in so-
αὐτόν, ὡς κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου, ὥστε κατ᾽ ἐδά-
lo inutilem adhuc & membris solutum,
φους ἄπρακτον ἔτι καὶ τοῖς μέλεσι παραλελυμένον,
neque loqui posse iusto implicatum
μηδὲ φωνῆσαι δύνασθαι δικαίᾳ περιπεπλεγμένον
iudicio: vnde & amici, & corporis custodes celerem
κρίσει· ὅθεν οἵ τε φίλοι καὶ οἱ σωματοφύλακες ὀξεῖαν
intuentes comprehendentem eum castigationem, timen-
ἰδόντες τὴν καταλαβοῦσαν αὐτὸν εὔθυναν, φοβού-
tes ne & vitam deficeret, citò eum eduxe-
μενοι μὴ καὶ τὸ ζῆν ἐκλείπῃ, ταχέως αὐτὸν ἐξεῖλ-
runt, maximo perculsi timore.
κυσαν ὑπερβάλλοντι καταπεπληγμένοι φόβῳ.

In tempore autē postea colligens seipsum nequā-
ἐν χρόνῳ δ᾽ ὕστερον ἀναλεξάμενος ἑαυτόν, οὐδα-
quam in pœnitentiam venit improperatus. cum mi-
μῶς εἰς μετάμελον ἦλθεν ἐπιτιμηθείς· μετ᾽ ἀπει-
nis autem acerbis recessit. Perueniens vero in
λῆς δὲ πικρᾶς ἀνέλυσεν. διακομισθεὶς δὲ εἰς τὴν
Ægyptum & malitiam augens, perque
Αἴγυπτον, καὶ τὰ τῆς κακίας ἐπαύξων, διά τε τῶν
prædemonstratos coadiutores & socios ab om-
προαποδεδειγμένων συμποτῶν καὶ ἑταίρων τοῦ παν-
ni iusto remotos, non solum in infini-
τὸς δικαίου κεχωρισμένων, οὐ μόνον ταῖς ἀναριθμή-
tis libidinibus perseuerauit, sed & ad tantum auda-
τοις ἀσελγείαις διηρκέσθη, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον θρά-
ciæ processit, vt blasphemias in locis com-
σους προῆλθεν, ὥστε δυσφημίας ἐν τοῖς τόποις συν-
mendaret, & multi amicorum intendentes in
ίστασθαι, καὶ πολλοὺς τῶν φίλων ἀτενίζοντας εἰς τὴν
regis propositum, etiā ipsos sequerētur il-
τοῦ βασιλέως πρόθεσιν, καὶ αὐτοὺς ἕπεσθαι τῇ ἐκεί-
lius voluntatem: proposuit publicè cōtra gentem tra-
νου θελήσει· προέθετο δημοσίᾳ κατὰ τοῦ ἔθνους δια-
dere vituperium: in ea que secūdū aulam turre columnam
δοῦναι ψόγον· ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν αὐλὴν πύργου στήλην
erigens, insculpsit scripturam, nullum eorū qui nō sacri-
ἀναστήσας, ἐκόλαψε γραφήν, μηδένα τῶν μὴ θυόν-
ficarent, in sancta eorum ingredi: omnes autē Iu-
των εἰς τὰ ἱερὰ αὐτῶν εἰσιέναι, πάντας δὲ τοὺς Ἰου-
dæos in populi [illegible], & seruilem dispositionem du-
δαίους εἰς λαογραφίαν καὶ οἰκετικὴν διάθεσιν ἀχθῆ-
ci: at contradicentes vi tractos vita
ναι, τοὺς δὲ ἀντιλέγοντας βίᾳ φερομένους τοῦ ζῆν

priuare, ipsósque descriptos signari,
μεταστῆσαι, τούς τε ἀπογραφομένους χαράσσεσθαι
& per ignem in corpore insigni. Dionysij he-
καὶ διὰ πυρὸς εἰς τὸ σῶμα παρασήμῳ Διονύσου κισ-
deræ folio, quos & segregare in præcontra-
σοφύλλῳ, οὓς καὶ καταχωρίσαι εἰς τὴν προσυνεσταλ-
ctam libertatem. Vt autē nō omnibus infensus
μένην αὐθεντίαν. ἵνα δὲ μὴ τοῖς πᾶσιν ἀπεχθόμενος
appareret, subscripsit. Si autē quipiā ex illis volue-
φαίνηται, ὑπέγραψεν· ἐὰν δέ τινες ἐξ αὐτῶν προαι-
rint inter eos qui sacris initiati sunt, ver-
ρῶνται ἐν τοῖς κατὰ τὰς τελετὰς μεμυημένοις ἀνα-
sari hos æquales ciueis Alexandrinis esse.
στρέφεσθαι, τούτους ἰσοπολίτας Ἀλεξανδρεῦσιν εἶναι.
Aliqui quidē igitur in ciuitatem ciuitatis pietates
ἔνιοι μὲν οὖν ἐπὶ πόλεως τὰς τῆς πόλεως εὐσεβείας
scalas abominati, faciliter seipsos dederunt
ἐπιβάθρας στυγοῦντες, εὐχερῶς ἑαυτοὺς ἐδίδοσαν,
tāquā magnæ cuiusdā participaturi gloriæ ob
ὡς μεγάλης τινὸς κοινωνήσοντες εὐκλείας ὑπὸ τῆς
futuram cum rege communicationem, at plurimi
ἐσομένης τῷ βασιλεῖ συναναστροφῆς· οἱ δὲ πλεῖστοι
generosa anima præualuerunt, & non recesserunt à pieta-
γενναίᾳ ψυχῇ ἐνίσχυσαν, καὶ οὐ διέστησαν τῆς εὐσε-
te: & pecunias pro vita commutan-
βείας, τά τε χρήματα περὶ τοῦ ζῆν ἀντικαταλλασ-
tes intrepide, tentabant seipsos liberare ab
σόμενοι ἀδεῶς, ἐπειρῶντο ἑαυτοὺς ῥύσασθαι ἐκ τῶν
ascriptionibus, sperantésque perseuerauerunt auxi-
ἀπογραφῶν, εὐέλπιδές τε καθεστήκεισαν ἀντιλή-
lium se consecuturos: & eos qui recesserant ab ipsis
ψεως τεύξεσθαι· καὶ τοὺς ἀποχωροῦντας ἐξ αὐτῶν
abominabantur, & tanquā hostes gentis iudicabant, &
ἐβδελύσσοντο, καὶ ὡς πολεμίους τοῦ ἔθνους ἔκρινον, καὶ
communi conuersatione & vtilitate priuabant. Quæ
τῆς κοινῆς συναναστροφῆς καὶ εὐχρηστίας ἐστέρουν. ἃ
& cùm comperisset impius, adeò iratus
καὶ μεταλαμβάνων ὁ δυσσεβής, ἐπὶ τοσοῦτον ἐχόλη-
est, vt nō solùm in Alexandriam indignaretur,
σεν, ὥστε οὐ μόνον κατ' Ἀλεξάνδρειαν διοργίζεσθαι,
sed & iis qui in regione grauiùs aduersaretur,
ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν τῇ χώρᾳ βαρυτέρως ἐναντιωθῆναι,
& iuberet accelerantes congregare omnes in
καὶ προστάξαι σπεύσαντας συναγαγεῖν πάντας ἐπὶ
idem & pessimi nece vita priuare. His
τὸ αὐτὸ, καὶ χειρίστῳ μόρῳ τοῦ ζῆν μεταστῆσαι. τούτων
autē dispositis, fama inimica diuulgabatur cōtra
δὲ οἰκονομουμένων φήμη δυσμενὴς ἐξηχεῖτο κατὰ τοῦ
gentem hominibus concordibus ad malefaciendum,
γένους ἀνθρώποις συμφρονοῦσιν εἰς κακοποίησιν,
occasione data ad constitutionē, tāquā à le-
ἀφορμῆς διδομένης εἰς διάθεσιν, ὡς ἂν ἀπὸ τῶν νο-
gibus eos prohibentibus. At Iudæi quidē
μίμων αὐτοὺς κωλυόντων. οἱ δὲ Ἰουδαῖοι, τὴν μὲν
erga reges beneuolētiā & fidem immutabilem fer-
πρὸς τοὺς βασιλεῖς εὔνοιαν καὶ πίστιν ἀδιάστροφον ἤ-
uant seruantes: colentes autē Deum, & in
σαν διαφυλάσσοντες. σεβόμενοι δὲ τὸν θεὸν, καὶ τῷ
huius lege rempublicam gerentes, separationem faciebant in
τούτου νόμῳ πολιτευόμενοι, χωρισμὸν ἐποίουν ἐπὶ
aliquos & subuersiones. Ob quā causam aliquibus odiosi
τινῶν καὶ καταστροφάς. διὰ τὴν αἰτίαν ἐνίοις ἀπεχθεῖς
videbantur: at iustitiæ operatione orna-
ἐφαίνοντο· τῇ δὲ τῶν δικαίων εὐπραξίᾳ κοσμοῦν-
tes conuersationem, omnibus hominibus pro-
τες τὴν συναναστροφὴν, ἅπασιν ἀνθρώποις εὐ-
bati extiterunt. ipsam quidē igitur de genere in
δόκιμοι καθεστήκεισαν. τὴν μὲν οὖν περὶ τοῦ γένους ἐν
omnibus vulgatam modestiam alienigenæ ne-
πᾶσι θρυλλουμένην εὐπραξίαν οἱ ἀλλόφυλοι οὐ-

quaquam connumerauerunt: at de adorationibus
δαμῶς διηριθμήσαντο· τὴν δὲ περὶ τῶν προσκυνήσεων
& moribus dissensionem diuulgabant, dicentes neque
καὶ τροφῶν διάστασιν ἐθρύλλουν, φάσκοντες μήτε τῷ
regi neque exercitibus amicos ho-
βασιλεῖ μήτε ταῖς δυνάμεσιν ὁμοσπόνδους τοὺς ἀν-
mines esse, odiosos autē esse, & maximè
θρώπους γίνεσθαι, δυσμενεῖς δὲ εἶναι καὶ μέγα τι τοῖς
negotiis aduersantes, & nō quouis diffama-
πράγμασιν ἐναντιουμένους, καὶ οὐ τῷ τυχόντι πε-
uerunt vituperio: qui autē in ciuitate Græci ni-
ριῆψαν ψόγῳ. οἱ δὲ κατὰ τὴν πόλιν Ἕλληνες οὐ-
hil læsi, turbationem insperatam circa
δὲν ἠδικημένοι, ταραχὴν ἀπροσδόκητον περὶ τοὺς
homines videntes, & concursus subi-
ἀνθρώπους θεωροῦντες, καὶ συνδρομὰς ἀπροσκό-
tos factos, auxiliari quidē non poterant: tyrannica
πους γινομένας, βοηθεῖν μὲν οὐκ ἔσθενον· τυραννικὴ
enim erat oppressio. Consolabantur autē & grauiter ferebant,
γὰρ ἦν ἡ διάθεσις. παρεκάλουν δὲ καὶ δυσφόρως εἶχον,
casuráque hæc existimabant. non enim sic
μεταπεσεῖσθαί τε ταῦτα ὑπελάμβανον. μὴ γὰρ οὕτω
contemnet tale constitutum, qui non ignorauerit.
παροραθήσεσθαι τηλικοῦτο σύστημα μηδὲν ἠγνοη-
rit. Iam autē & quidam, viciníque & amici & qui
κώς. ἤδη δὲ καί τινες γείτονές τε καὶ φίλοι καὶ συμ-
conuersabantur, secretè quosdā attrahentes,
πραγματευόμενοι, μυστικῶς τινας ἐπισπώμενοι,
fidem dabant protegere, & omne diligens admit-
πίστεις ἐδίδουν συνασπιεῖν, καὶ πᾶν ἐκτενὲς προσ-
tere ad auxilium. Ille quidem igitur in
ίεσθαι πρὸς ἀντίληψιν. ἐκεῖνος μὲν οὖν τῇ κατὰ
præsenti prosperitate exultans, & non videns
τὸ παρὸν εὐημερίᾳ γεγαυρωμένος, καὶ οὐ καθορῶν
maximi Dei fortitudinem, existimans autē
τὸ τοῦ μεγίστου θεοῦ κράτος, ὑπολαμβάνων δὲ
continuè in eodem perseuerare consilio, scripsit
διηνεκῶς ἐν τῇ αὐτῇ διαμένειν βουλῇ, ἔγραψε
contra eos epistolam hanc. Rex Ptole-
κατ' αὐτῶν ἐπιστολὴν τήνδε. Βασιλεὺς Πτολε-
mæus Philopator in Ægypto & in loco
μαῖος Φιλοπάτωρ τοῖς κατ' Αἴγυπτον καὶ κατὰ τόπον
ducibus & militibus gaudere & valere. Va-
στρατηγοῖς καὶ στρατιώταις χαίρειν καὶ ἐρρῶσθαι. ἐρρώ-
leo autē & ego ipse & res nostræ.
μεθα δὲ καὶ ἐγὼ αὐτὸς καὶ τὰ πράγματα ἡμῶν. τῆς
in Asiam facta nobis expeditione, quā scitis
εἰς τὴν Ἀσίαν γενομένης ἡμῖν ἐπιστρατείας, ἣν ἴστε
& ipsi, Deorum inuisibili auxilio
καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν θεῶν ἀπροπτώτῳ συμμαχίᾳ
secundùm rationē ad finem ducta, putauimus non vi
κατὰ λόγον ἐπὶ τέλος ἀχθείσης, ἡγησάμεθα μὴ βίᾳ
lanceæ, benignitate autē & multa humanitate in-
δόρατος, ἐπιεικείᾳ δὲ καὶ πολλῇ φιλανθρωπίᾳ τι-
dulgenter tractare habitantes Cœlen Syriam & Phœ-
θηνήσασθαι τὰ κατοικοῦντα Κοίλην Συρίαν καὶ Φοι-
niciam gentes, benefacereque libenter. & his quæ in ciuitati-
νίκην ἔθνη, εὖ ποιῆσαί τε ἀσμένως· καὶ τοῖς κατὰ πόλε-
bus templis tribuentes reditus multos, ve-
σιν ἱεροῖς ἀπονείμαντες προσόδους πλείστας, προσ-
nimus & in Hierosolyma, ascendentes honore
ήλθομεν καὶ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἀναβάντες τιμῆσαι
templum scelestorum: & nunquam cessantium ab
τὸ ἱερὸν τῶν ἀλιτηρίων καὶ μηδέποτε ληγόντων τῆς
amentia. Illi autē verbo quidem nostram liben-
ἀνοίας. οἱ δὲ λόγῳ μὲν τὴν ἡμετέραν ἀποδεξά-
ter suscipientes præsentiā, at re falsò, volen-
μενοι παρουσίαν, τῷ δὲ πράγματι νόθως, προθυ-
tibus nobis intrare in templum eorum &
μηθέντων ἡμῶν εἰσελθεῖν εἰς τὸν ναὸν αὐτῶν, καὶ τοῖς
ἐκπρε-

decentibus & pulcherrimis donis honorare, su-
ἐκπρεπέσι καὶ καλλίστοις ἀναθήμασι τιμῆσαι, τύ-
perbiis adducti antiquis, prohibuerunt nos ab ingressu,
φοις φερόμενοι παλαιοτέροις εἶρξαν ἡμᾶς τῆς εἰσόδου,
cùm inferiores essent nostro robore, ob quod habemus erga
λειπόμενοι τῆς ἡμετέρας ἀλκῆς, δι' ἣν ἔχομεν πρὸς
omnes homines amicitiam. At suam in nos
ἅπαντας ἀνθρώπους φιλίαν. τὴν δὲ αὐτῶν εἰς ἡμᾶς
inimicitiam manifestam statuentes, tāquā soli
δυσμένειαν ἔκδηλον καθιστάντες, ὡς μονώτατοι τῶν
gentiū cōtra reges & suos benefactores ceruicem
ἐθνῶν βασιλεῦσι καὶ τοῖς ἑαυτῶν εὐεργέταις ὑψαυχε-
tollentes, nihil legitimum volunt ferre. Nos autē
νοῦντες, οὐδὲν γνήσιον βούλονται φέρειν. ἡμεῖς δὲ τῇ
horum stultitia adducti & cum victoria ad-
τούτων ἀνοίᾳ συμπεριενεχθέντες, καὶ μετὰ νίκης διαπε-
uenientes, & in Aegyptum omnibus gentibus
ραιωθέντες, καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον τοῖς πᾶσιν ἔθνεσιν
humaniter occurrentes, vt decebat,
φιλανθρώπως ἀπαντήσαντες, καθὼς ἔπρεπεν
fecimus. In autē his erga homines eiusdem nationis
ἐποιησάμεθα. ἐν δὲ τούτοις πρὸς τοὺς ὁμοφύλους
cum eis obliuionem malorū omnibus notificantes, obque
αὐτῶν ἀμνησικακίαν ἅπασιν γνωρίζοντες, διά τε
societatem, & creditas cum simplicita-
τὴν συμμαχίαν, καὶ τὰ πεπιστευμένα μετὰ ἁπλό-
te ipsis à principio infinitas res au-
τητος αὐτοῖς ἀρχῆθεν μυρία πράγματα τολμή-
dentes mutare, & participes sēper sacerdotū cō-
σαντες ἐξαλλοιῶσαι, καὶ μετόχους τῶν ἀεὶ ἱερέων κα-
stituere voluimus, & iure ciuitatis eos Alexan-
ταστῆσαι ἐβουλήθημεν, καὶ πολιτείας αὐτοὺς Ἀλεξαν-
drinorū dignari. Illi autē contrarium sperantes, &
δρέων καταξιῶσαι. οἱ δὲ τοὐναντίον ἐκδεχόμενοι, καὶ
ingenita malignitate honestum repellentes sem-
τῇ συμφύτῳ κακοηθείᾳ τὸ καλὸν ἀπωσάμενοι, διη-
per autē in malum proni, nō solum re-
νεκῶς δὲ εἰς τὸ φαῦλον ἐκνεύοντες, οὐ μόνον ἀπε-
spuerunt inhonoratam politiam, sed & abo-
στρέψαντο τὴν ἀτίμητον πολιτείαν, ἀλλὰ καὶ βδε-
minantur verboque & tacitè in ipsis paucos erga
λύσσονται λόγῳ τε καὶ σιγῇ τοὺς ἐν αὐτοῖς ὀλίγους πρὸς
nos, legitimè dispositos; semper suspicantes
ἡμᾶς γνησίως διακειμένους, παρ' ἕκαστα ὑφορώμενοι
ob infamatam vitam citò nos
διὰ τῆς δυσκλεεστάτης ἐμβιώσεως διὰ τάχους ἡμᾶς
dissipaturos, officia recta. Ob quod & coniecturis
καταστρέψαι τὰ κατορθώματα. διὸ καὶ τεκμηρίοις
optimè persuasi, hos in omnibus dissentire à nobis
καλῶς πεπεισμένοι, τούτους κατὰ πάντα δυσνοεῖν ἡμῖν
modis: & prouidentes ne fortè subitò post
τρόπον, καὶ προνοούμενοι μή ποτε αἰφνιδίου μετέ-
eà tumultu instante nobis impios hos
πειτα ταραχῆς ἐνστάσης ἡμῖν τοὺς δυσσεβεῖς τούτους
ad tergum proditores & Barbaros habeamus ho-
κατὰ νώτου προδότας καὶ βαρβάρους ἔχωμεν πολε-
stes, iussimus simul, vt notificata erit
μίους, προστετάχαμεν ἅμα τῷ προσπεσεῖν τὴν
epistola hæc eadem hora habitantes cum vxo-
ἐπιστολὴν τήνδε, αὐθωρεὶ τοὺς ἐννεμομένους σὺν γυ-
ribus & filiis cum contumelia & suppliciis mittere
ναιξὶ καὶ τέκνοις μετὰ ὕβρεως καὶ σκυλμῶν ἀποστεῖλαι
ad nos in vinculis ferreis vndique con-
πρὸς ἡμᾶς ἐν δεσμοῖς σιδηροῖς πάντοθεν κατακε-
clusos ad immedicabilē & ignominiosam decentem ini-
κλεισμένους, εἰς ἀνήκεστον καὶ δυσκλεᾶ πρέποντα δυσ-
micis cædem. His enim simul punitis, puta-
μενέσι φόνον. τούτων γὰρ ὁμοῦ κολασθέντων, διειλή-
mus in futurum tempus perfectè nobis
φαμεν εἰς τὸν ἐπίλοιπον χρόνον τελείως ἡμῖν τὰ

res in bono statu & optima dispositione con-
πράγματα ἐν εὐσταθείᾳ καὶ βελτίστῃ διαθέσει κα-
stitutum iri. Quicūq. autē protexerit aliquem Iudæorum
τασταθήσεσθαι. ὃς δ' ἂν σκεπάσῃ τινὰ τῶν ἰουδαίων
à sene vsque ad puerum vsque ad lactantes,
ἀπὸ γηραιοῦ μέχρι νηπίου μέχρι τῶν ὑπομαστίων,
turpissimis tormentis punietur cum tota domo.
αἰσχίσταις βασάνοις ἀποτυμπανισθήσεται πανοικίᾳ.
Nunciare autē qui voluerit, ob id substantiam inciden-
μηνύειν δὲ τὸν βουλόμενον, ἐφ' ᾧ τὴν οὐσίαν τοῦ ἐμπίπτον-
tis in pœnam accipiet, etiam de regali
τος ὑπὸ τὴν εὔθυναν λήψεται, καὶ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ
pecunia drachmas duo mille, & libertate
ἀργυρίου δραχμὰς δισχιλίας, καὶ τῆς ἐλευθερίας
coronabitur. Omnis autē locus vbicunque deprehensus fuerit
στεφανωθήσεται. πᾶς δὲ τόπος οὗ ἐὰν φωραθῇ τὸ σύν-
omnino occultatus Iudæus, inaccessibilis & igne combu-
ολον σκεπαζόμενος ἰουδαῖος, ἄβατος καὶ πυριφλέ-
stus fiat, & toti mortali naturæ penitus inutilis
γης γινέσθω, καὶ πάσῃ θνητῇ φύσει κατὰ πᾶν ἄχρηστος
apparebit in sempiternum tempus. & quidē epistolæ ty-
φανήσεται εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον. καὶ ὁ μὲν τῆς ἐπιστολῆς τύ-
pus sic scriptus erat; Omnino autē vbi innotuit
πος οὕτως ἐγέγραπτο· πάντῃ δὲ ὅπου προσέπιπτε
hic iussus, populare constitutum est gen-
τοῦτο τὸ πρόσταγμα, δημοτελὴς συνίστατο τοῖς ἔθνε-
tibus conuiuium cum iubilationibus & gaudio, tāquā
σιν εὐωχία μετὰ ἀλαλαγμῶν καὶ χαρᾶς, ὡς ἂν τῆς
inueterata eis diu in mente cum
προκατεσκιρωμένης αὐτοῖς πάλαι κατὰ διάνοιαν μετὰ
audacia nunc demonstrata inimicitia. At
παρρησίας νῦν ἐκφαινομένης ἀπεχθείας. τοῖς δὲ
Iudæis incessabilis luctus fuit & lugubris cum la-
ἰουδαίοις ἄληκτον πένθος ἦν καὶ πανόδυρτος μετὰ δα-
chrymis clamor cū gemitibus, inflammato vndique ipsorum,
κρύων βοὴ στεναγμοῖς, πεπυρωμένης πάντοθεν αὐτῶν
corde gementium insperatam
τῆς καρδίας ὀλοφυρομένων τὴν ἀπροσδόκητον
subitò eis illatam perniciem. Quæ lex
ἐξαίφνης αὐτοῖς ἐπικριθεῖσαν ὀλεθρίαν. τίς νομὸς,
vel vrbs, vel quis omnino habitabilis locus, vel quæ viæ
ἢ πόλις, ἢ τίς τὸ σύνολον οἰκητὸς τόπος, ἢ τίνες ἀγυιαὶ
planctu & luctibus super eos non implebantur: sic
κοπετοῦ καὶ γόων ἐπ' αὐτοῖς οὐκ ἐνεπίμπλαντο; οὕτως
enim cum acerba & inmiti anima ab his qui per ciui-
γὰρ μετὰ πικρᾶς καὶ ἀνοίκτου ψυχῆς ὑπὸ τῶν κατὰ πό-
tatem ducibus. vnanimiter expellebantur, vt ad
λιν στρατηγῶν ὁμοθυμαδὸν ἐξαπεστέλλοντο, ὥστε ἐπὶ
externa supplicia etiam aliquot inimicorum, accipien-
ταῖς ἐξάλλοις τιμωρίαις καί τινας τῶν ἐχθρῶν, λαμβά-
tes ante oculos cōmunē misericordiā & consi-
νοντας πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τὸν κοινὸν ἔλεον, καὶ λογιζο-
derantes incertum vitæ statum, plorarent
μένους τὴν ἄδηλον τοῦ βίου καταστροφήν, δακρύειν
eorum infelicem expulsionem. Præibat enim
αὐτῶν τὴν δυσάθλιον ἐξαποστολήν. ἤγετο γὰρ
senum multitudo canitie coopertorum, ex
γηραιῶν πλῆθος πολιᾷ πεπυκασμένων, τὴν ἐκ
senectute tarditate pedum incuruorum conuersionis
τοῦ γήρως νωθρότητα ποδῶν ἐπικύφων ἀναστροφῆς
impetu violentæ, omni pudore absque ad velocem abuten-
ὁρμῇ βιαίας, ἁπάσης αἰδοῦς ἄνευ πρὸς ὀξεῖαν κατα-
tium itinerationem. Quæ autē nuper ad vitæ communionem
χρωμένων πορείαν. αἱ δὲ ἄρτι πρὸς βίου κοινωνίαν
coniugalem intrauerant, thalamum, puellæ, pro læ-
γαμικὸν ὑπεληλυθυῖαι παστὸν νεάνιδες, ἀντὶ τέρ-
titia suscipientes luctus & puluere vnguentatam
ψεως μεταλαβοῦσαι γόους, καὶ κόνει τὴν μυροβρεχῆ
mixtam habentes cæsariem, apertè autē ductæ, plan-
πεφυρμέναι κόμην, ἀκαλύπτως δὲ ἀγόμεναι, θρῆ-

ctum pro hymenæis unanimiter incipiebant tanquã lacera-
νον ἀνθ' ὑμεναίων ὁμοθυμαδὸν ἐξῆρχον ὡς ἐσπαραγ-
tæ vexationibus alienigenis. Vinctæ autẽ populares
μέναι σκυλμοῖς ἀλλοεθνέσι. δέσμιαι δὲ δημοσίᾳ
vsque ad in nauem immissionem trahebantur cum
μέχρι τῆς εἰς τὸ πλοῖον ἐμβολῆς εἵλκοντο μετὰ
violetia. Ipsique harum coniuges laqueis loco coronarũ
βίας. οἵ τε τούτων συζυγεῖς βρόχοις ἀντὶ στεφέων
secundùm ceruices implicati cum florida iu-
τοὺς αὐχένας περιπεπλεγμένοι μετὰ ἀκμαίας νε-
uenili ætate, pro conuiuio & adolescentium o-
ανικῆς ἡλικίας, ἀντὶ εὐωχίας καὶ νεωτερικῆς ῥαθυ-
tio reliquos nuptiarum dies in luctibus
μίας τὰς ἐπιλοίπους τῶν γάμων ἡμέρας ἐν θρήνοις
transegerunt, ad pedes iam mortem videntes positam.
διῆγον, παρὰ πόδας ἤδη τὸν ᾅδην ὁρῶντες κείμενον.
Adducebantur autem ferarum more tracti vinculorũ fer-
κατήχθησαν δὲ θηρίων τρόπον ἀγόμενοι σιδηροδέσ-
reorum necessitatibus, hi quidẽ transtris nauium af-
μοις ἀνάγκαις, οἱ μὲν τοῖς ζυγοῖς τῶν πλοίων προσ-
fixi collis, illi autẽ secundùm pedes insolubi-
ηλωμένοι τοὺς τραχήλους, οἱ δὲ τοὺς πόδας ἀῤῥήκ-
libus constricti pedicis, item & desu-
τοις κατησφαλισμένοι πέδαις, ἔτι καὶ τῷ καθύπερ-
per densa tabula imposita: vt vndi-
θεν πυκνῷ σανιδώματι διακειμένῳ· ὅπως πάντο-
que obtenebrati oculis, vitam insidia-
θεν ἐσκοτισμένοι τοὺς ὀφθαλμούς, ἀγωγὴν ἐπιβού-
torum in omni nauigatione acciperent. His
λων ἐν παντὶ τῷ κατάπλῳ λαμβάνωσι. τούτων
autẽ ad dictum nauigium actis & na-
δὲ ἐπὶ τὴν λεγομένην σχεδίαν ἀχθέντων καὶ τοῦ πα-
uigatione traiecta, sicut fuit sancitum
ράπλου περανθέντος καθὼς ἦν δεδογματισμένον
à rege, iussit eos in ante ci-
τῷ βασιλεῖ, προσέταξεν αὐτοὺς ἐν τῷ πρὸ τῆς πό-
uitatem hippodromo castra figere ingenti existente
λεως ἱπποδρόμῳ παρεμβαλεῖν ἀπλέτῳ καθεστῶτι
mensura: & ad manifestum opprobrium valde op-
περιμέτρῳ καὶ πρὸς παραδειγματισμὸν ἄγαν εὐ-
portuno existente omnibus pergentibus
καιροτάτῳ καθεστῶτι πᾶσι τοῖς καταπορευομένοις
in ciuitatem, & ab his ad regionem pro-
εἰς τὴν πόλιν, καὶ τοῖς ἐκ τούτων εἰς τὴν χώραν στελ-
ficiscentib. ad peregrinationem, vt neque exerci-
λομένοις πρὸς ἐκδημίαν, πρὸς τὸ μηδὲ ταῖς δυνά-
tum eius cõmunicatione, neque omnino dignarentur
μεσιν αὐτοῦ κοινωνεῖν, μηδὲ τὸ σύνολον καταξιῶσαι
muris. Postquã autẽ hoc factum est, audiens
περιβόλων. ὡς δὲ τοῦτο ἐγενήθη, ἀκούσας τοὺς ἐκ
ciuitatis contribules clàm egredientes fre-
τῆς πόλεως ὁμοεθνεῖς κρυβῆ ἐκπορευομένους πυ-
quentius lugere ignominiosam fratrum
κνότερον ἀποδύρεσθαι τὴν ἀκλεᾶ τῶν ἀδελφῶν
miseriam, iratus iussit & his
ταλαιπωρίαν, διοργισθεὶς προσέταξε καὶ τούτοις
simul eodem modo diligenter sicut illis facere:
ὁμοῦ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπιμελῶς ὡς ἐκείνοις ποιῆσαι,
non diminutis secũdũ vllum modum illorum sup-
μὴ λειπομένοις κατὰ μηδένα τρόπον τῆς ἐκείνων τι-
plicio: describi autẽ omne genus ex nomi-
μωρίας, ἀπογραφῆναι δὲ πᾶν τὸ φῦλον ἐξ ὀνόμα-
ne. Nõ enim ante paulo demonstra-
τος. οὐ γὰρ τὴν ἔμπροσθεν βραχὺ προσδεδηλω-
tam operum laboriosam seruitutem: tor-
μένην τῶν ἔργων κατάπονον λατρείαν, στρεβλωθέν-
tos autem denunciatis tormentis ad finem delere
τας δὲ παρηγγελμέναις αἰκίαις τὸ τέλος ἀφανίσαι
vnius sub tempus diei. Facta est quidem igitur horum
μιᾶς ὑπὸ καιρὸν ἡμέρας. ἐγίνετο μὲν οὖν ἡ τούτων

descriptio cum acerba festinatione, & ambitiosa
ἀπογραφὴ μετὰ πικρᾶς σπουδῆς, καὶ φιλοτίμου
assessione ab ortu solis vsque ad occasum
προσεδρείας ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν,
inexpeditum accipiens finem ad dies qua-
ἀνήνυτον λαμβάνουσα τὸ τέλος ἐπὶ ἡμέρας τεσσα-
draginta. Maximè autem & continuè rex gaudio re-
ράκοντα. μεγάλως δὲ καὶ διηνεκῶς ὁ βασιλεὺς χαρᾷ
pletus, conuiuia in omnibus idolis
πεπληρωμένος, συμπόσια ἐπὶ πάντων τῶν εἰδώλων
constituens, errante vltra veritatem mente
συνιστάμενος πεπλανημένῃ πόῤῥω τῆς ἀληθείας φρενὶ
& profano ore, ipsa quidem muta & non potentia
καὶ βεβήλῳ στόματι, τὰ μὲν κωφὰ καὶ μὴ δυνάμενα
eis loqui, vel auxiliari, laudans, in autẽ maximum
αὐτοῖς λαλεῖν ἢ ἀρήγειν, ἐπαινῶν, εἰς δὲ τὸν μέγιστον
Deum non decentia loquens. Post autem prædi-
θεὸν τὰ μὴ καθήκοντα λαλῶν. μετὰ δὲ τὸ προειρη-
ctum temporis interuallum nunciauerunt Scri-
μένον τοῦ χρόνου διάστημα προσηνέγκαντο οἱ γραμ-
bæ regi, non vltra posse Iudæorum
ματεῖς τῷ βασιλεῖ, μηκέτι ἰσχύειν τὴν τῶν ἰουδαίων
descriptionem fieri propter immensam eorum
ἀπογραφὴν ποιεῖσθαι διὰ τὴν ἀμέτρητον αὐτῶν
multitudinem, cùm essent in regione plures
πληθύν, καίπερ ὄντων κατὰ τὴν χώραν τῶν πλειόνων
adhuc, hi quidẽ in domibus adhuc existentes, hi autẽ in
ἔτι, τῶν μὲν κατὰ τὰς οἰκίας ἔτι συνεστηκότων, τῶν δὲ κατὰ
loco, tanquã impossibili existente omnibus in Ægy-
τόπον, ὡς ἀδυνάτου καθεστῶτος πᾶσι τοῖς ἐπ' αἰγύ-
pto ducibus. Minante autem ipsis du-
πτου στρατηγοῖς. ἀπειλήσαντος δὲ αὐτοῖς σκληρό-
rius tanquã donis corruptis ad machinationem fu-
τερον ὡς δεδωροκοπημένοις εἰς μηχανὴν τῆς ἐκφυ-
gæ, contigit manifestè ipsum circa hoc paruisse di-
γῆς, συνέβη σαφῶς αὐτὸν περὶ τούτου πεισθῆναι λε-
centibus cum demonstratione, & chartam iam &
γόντων μετὰ ἀποδείξεως, καὶ τὴν χαρτηρίαν ἤδη καὶ
scriptorios calamos, in quibus vtebantur, defecis-
τοὺς γραφικοὺς καλάμους ἐν οἷς ἐχρῶντο ἐκλελοι-
se. Hoc autẽ erat operatio auxiliantis
πέναι. τοῦτο δὲ ἦν ἐνέργεια τῆς τοῦ βοηθοῦντος τοῖς
Iudæis è cælo prouidentiæ inuictæ. Tunc vo-
ἰουδαίοις ἐξ οὐρανοῦ προνοίας ἀνικήτου. τότε προσ-
cans Hermonem præpositum elephantorum
καλεσάμενος ἕρμωνα τὸν πρὸς τῇ τῶν ἐλεφάντων
curæ, graui plenus ira & indignatione
ἐπιμελείᾳ, βαρείᾳ μεμεστωμένος ὀργῇ καὶ χόλῳ κατὰ
omninò inuertibilis, iussit insequenti
πᾶν ἀμετάθετος, ἐκέλευσεν ὑπὸ τὴν ἐπερχομένην
die abundantibus pugnis thuris & vino mul-
ἡμέραν δαψιλέσι δράκεσι λιβανωτοῦ καὶ οἴνῳ πλεί-
to puro omnes elephantos potare, qui erãt
νι ἀκράτῳ ἅπαντας τοὺς ἐλέφαντας ποτίσαι, ὄντας
numero quingenti. & efferatos po-
τὸν ἀριθμὸν πεντακοσίους, καὶ ἀγριωθέντας τῇ τοῦ πό-
culi nimia subministratione adducere ad occur-
ματος ἀφθόνῳ χορηγίᾳ, εἰσαγαγεῖν πρὸς συνάντη-
sum mortis Iudæorum. Ille quidẽ hæc iubens,
σιν τοῦ μόρου τῶν ἰουδαίων. ὁ μὲν τάδε προστάσσων,
versus est ad conuiuium congregans maxi-
ἐτρέπετο πρὸς τὴν εὐωχίαν συναγαγὼν τοὺς μάλι-
mè ex amicis & exercitu odiosè habentes cõtra
στα τῶν φίλων καὶ τῆς στρατιᾶς ἀπεχθῶς ἔχοντας πρὸς
Iudæos. At elephantorum præpositus præceptum
τοὺς ἰουδαίους. ὁ δὲ ἐλεφαντάρχης τὸ προσταχθὲν
aptè Hermon adimplebat. Atque ad hæc mi-
ἀραρότως ἕρμων συνετέλει. οἵ τε πρὸς τούτοις λει-
nistri ad vesperam exeuntes misero-
τουργοὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐξιόντες τὰς τῶν ταλαιπώ-

ρων

rum ligabant manus, & reliquam machinabatur
ρων ἐδήσμευον χεῖρας, τήν τε λοιπὴν ἐμηχανῶντο
circa eos securitatem, nocturnam existimantes simul acce-
περὶ αὐτοὺς ἀσφάλειαν, ἔννυχον δόξαντες ὁμοῦ λήψε-
pturam gentem terminum mortis. Qui autē omni
σθαι τὸ φῦλον πέρας τῆς ὀλεθρίας. οἱ δὲ πάσης
protectione destituti videbantur esse gentibus Iudæi propter
σκέπης ἔρημοι δοκοῦντες εἶναι τοῖς ἔθνεσιν ἰουδαῖοι, διὰ
vndique opprimentem eos cum vinculis necessi-
τὴν πάντοθεν περιέχουσαν αὐτοὺς μετὰ δεσμῶν ἀνάγ-
tatem, omnipotentem Dominum & omnis potentiæ
κην, τὸν παντοκράτορα κύριον καὶ πάσης δυνάμεως
dominantem, misericordem Deum eorum & patrem ina-
δυναστεύοντα, ἐλεήμονα θεὸν αὐτῶν καὶ πατέρα, δυσ-
cessabili voce omnes cum lachrymis inuoca-
κατάπαυστῳ βοῇ πάντες μετὰ δακρύων ἐπεκαλέ-
uerunt, orantes quod contra se conuertere con-
σαντο, δεόμενοι τὴν κατ᾽ αὐτῶν μεταστρέψαι βου-
silium impium, & liberare eos cum magnifica
λὴν ἀνοσίαν, καὶ ῥύσασθαι αὐτοὺς μετὰ μεγαλομεροῦς
apparitione ab ea quæ erat ad pedes in promptu morte.
ἐπιφανείας ἐκ τοῦ παρὰ πόδας ἐν ἑτοίμῳ μόρου.
Horum quidem assiduè supplicatio ascendit in cælum.
τούτων μὲν ἐκτενῶς ἡ λιτανεία ἀνέβαινεν εἰς οὐρανόν.
At Hermon immites elephantos potans, reple-
ὁ δὲ ἕρμων τοὺς ἀνηλεεῖς ἐλέφαντας ποτίσας πεπλη-
tos vini abundanti subministratione & thure
ρωμένους τῆς τοῦ οἴνου πολλῆς χορηγίας καὶ τοῦ λιβανοῦ
saturatos, manè ad aulam, affuit,
μεμεστωμένους, ὄρθριος ἐπὶ τὴν αὐλὴν παρῆν, τὰ
de his nunciare regi. At à
περὶ τούτων προσαγγεῖλαι τῷ βασιλεῖ. ὁ δὲ ἀπ᾽
seculi tempore creationem bonam in nocte & die con-
αἰῶνος χρόνου κτίσμα καλὸν ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ ἐπι-
cessam ab eo qui gratificatur omnibus quibus ipse
βαλλόμενον ὑπὸ τοῦ χαριζομένου πᾶσιν οἷς ἂν αὐτὸς θέ-
vult, somni partem misit ad regem. Et
λῃ, ὕπνου μέρος ἀπέστειλεν εἰς τὸν βασιλέα. καὶ
dulcissimo & profūdo cōprehensus est operatione Domini,
ἡδίστῳ καὶ βαθεῖ κατεσχέθη τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ δεσπότου,
iniquo quidē proposito valde fraudatus,
τῆς ἀθέσμου μὲν προθέσεως πολὺ διεσφαλμένος,
at ab irreuocabili cogitatione maximè deceptus.
τοῦ δὲ ἀμεταθέτου λογισμοῦ μεγάλως διεψευσμένος.
At Iudæi præsignatam horam fugien-
οἱ δὲ ἰουδαῖοι τὴν προσημανθεῖσαν ὥραν διαφυ-
tes, sanctum laudabāt Deū suum. Et iterum orabant
γόντες, τὸν ἅγιον ᾔνουν θεὸν αὐτῶν. καὶ πάλιν ἠξίουν
facilem, demonstrare magnipotentis eius ma-
τὸν εὐκατάλλακτον, δεῖξαι μεγαλοσθενοῦς αὐτοῦ χει-
nus potestatem gentibus superbis. Media existente autē iā
ρὸς κράτος ἔθνεσιν ὑπερηφάνοις. μεσούσης δὲ ἤδη
decima hora fermè, qui ad excitandum constitutus e-
δεκάτης ὥρας σχεδὸν, ὁ πρὸς ταῖς κλήσεσι τεταγμέ-
rat, subitò vocatos videns, pupugit accedens
νος, ἀθρόως τοὺς κλητοὺς ἰδὼν, ἔνυξε προσελθὼν τὸν
regem. Et vix excitans, nunciauit conui-
βασιλέα. καὶ μόλις διεγείρας, ὑπέδειξε τὸν τῆς συμ-
uij tempus iam preterire de his
ποσίας καιρὸν ἤδη παρατρέχοντα, τὸν περὶ τούτων
sermonem faciens: quem rex reputans & ver-
λόγον ποιούμενος, ὃν ὁ βασιλεὺς λογισάμενος καὶ τρα-
sus in conuiuiū, iussit eos qui venerant in
πεὶς εἰς τὸν πότον, ἐκέλευσε τοὺς παραγεγονότας εἰς
conuiuium coram accumbere se. Quo &
τὴν συμποσίαν ἄντικρυς ἀνακλιθῆναι αὐτοῦ. οὗ καὶ
facto, hortabatur in conuiuium dedentes seipsos, præsen-
γενομένου, παρῄνει εἰς εὐωχίαν δόντας ἑαυτοὺς, τὸ πα-
tem conuiuij summè celebrantes in læ-
ρὸν τῆς συμποσίας ἐπὶ πολὺ γεραιρομένους εἰς εὐ-
titia consumere partem. Longè autē pro-
φροσύνην καταθέσθαι μέρος. ἐπὶ πλεῖον δὲ προ-
cedente conuiuio, Hermonem accer-
βαινούσης τῆς ὁμιλίας, τὸν ἕρμωνα μεταπεμψά-
sens rex, cum acerba comminatione in erroga-
μενος ὁ βασιλεὺς, μετὰ πικρᾶς ἀπειλῆς ἐπυνθάνε-
uit, quam ob causam permissi sunt Iudæi præ-
το, τίνος ἕνεκεν αἰτίας εἰάθησαν οἱ ἰουδαῖοι τὴν πε-
sentem diem superuiuere. Ipso autē nunciante
ριοῦσαν ἡμέραν περιβεβιωκότες. τοῦ δὲ ὑποδείξαντος
nocte iussionem ad finem perduxisse, & a-
νυκτὸς τὸ πρόσταγμα ἐπὶ τέλος ἠγηοχέναι, καὶ τῶν φί-
micis eius testimonium perhibentibus, crudelitatem pe-
λων αὐτοῦ προσμαρτυρησάντων, τὴν ὠμότητα χεί-
iorem Phalaricis habens dixit, hodierno som-
ρονα φαλάριδος ἐσχηκὼς ἔφη, τῷ τῆς σήμερον ὕ-
no gratiam habere eos. Sine dilatione autē ad
πνῳ χάριν ἔχειν αὐτούς. ἀνυπερθέτως δὲ εἰς τὴν
venturum diem similiter præpara
ἐπιτέλλουσαν ἡμέραν κατὰ τὸ ὅμοιον ἑτοίμασον τοὺς
elephantos ad scelestorum Iudæorum perni-
ἐλέφαντας ἐπὶ τὸν τῶν ἀθεμίτων ἰουδαίων ἀφανισ-
ciem. Cū dixisset autē rex vltro omnes cum
μόν. εἰπόντος δὲ τοῦ βασιλέως ἀσμένως πάντες μετὰ
gaudio præsentes simul collaudantes, in proprii
χαρᾶς οἱ παρόντες ὁμοῦ συναινέσαντες, εἰς τὸν ἴδιον
domū vnusquisque reuersi sunt. Et non tam in somno con-
οἶκον ἕκαστος ἀνέλυσε. καὶ οὐχ οὕτως εἰς ὕπνον κα-
sumserunt tempus noctis, quā in omnimodas
τεχρήσαντο τὸν χρόνον τῆς νυκτὸς, ὡς εἰς τὸ παντοίους
excogitando miseris existimatis illusio-
μηχανᾶσθαι τοῖς ταλαιπώροις δοκοῦσιν ἐμπαιγ-
nes. Dudum autē gallus, cantauerat matutinus, &
μούς. ἄρτι δὲ ἀλεκτρυὼν ἐκέκραγεν ὄρθριος, καὶ τὰ
bestias cum armasset Hermon in magno porti-
θηρία καθωπλικὼς ὁ ἕρμων ἐν τῷ μεγάλῳ περι-
cu expectabat quæ autē per ciuitatem multitudo congrega-
στύλῳ διεκίνει, τὰ δὲ κατὰ τὴν πόλιν πλήθη, συνηθροί-
ta erat ad miserandum spectaculum expectans
στο πρὸς τὴν οἰκτροτάτην θεωρίαν προσδοκῶντα τὴν
auroram cum anditate. At Iudæi in indiuisibili
πρωΐαν μετὰ σπουδῆς. οἱ δὲ ἰουδαῖοι κατὰ τὸν ἀμερῆ
animo suspensi tempore, multilachryma supplicatione in
ψυχουλκούμενοι χρόνον πολυδάκρυον ἱκετείαν ἐν
canticis luctuosis tendentes manus in cælum
μέλεσι γοεροῖς τείνοντες τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν
orabant maximum Deum, iterum eis auxiliari bre-
ἐδέοντο τοῦ μεγίστου θεοῦ, πάλιν αὐτοῖς βοηθῆσαι συν-
ui. Nōdū autē Solis radij spargebantur, & re-
τόμως. οὔπω δὲ ἡλίου βολαὶ κατεσπείροντο, καὶ τοῦ βα-
ge amicos excipiente, Hermon adstans,
σιλέως τοὺς φίλους ἐκδεχομένου, ὁ ἕρμων παραστὰς
vocabat ad exitum ostendens voluntatem
ἐκάλει πρὸς τὴν ἔξοδον ὑποδεικνύων τὸ πρόθυμον
regis in promptu esse. Ille autē cùm percepis-
τοῦ βασιλέως ἐν ἑτοίμῳ κεῖσθαι. τοῦ δὲ ἀποδεξαμέ-
set & obstupuisset in iniquo exitu,
νου καὶ καταπλαγέντος ἐπὶ τῇ παρανόμῳ ἐξόδῳ,
omnino ignorantia detentus quærebat, quæ
κατὰ πᾶν ἀγνωσίᾳ κεκρατημένος ἐπυνθάνετο, τί
causa ob quā hoc illi cum festinatione con-
τὸ πρᾶγμα ἐφ᾽ οὗ τοῦτο αὐτῷ μετὰ σπουδῆς τε-
fectum est. Hoc autē erat operatio cūctorū dominan-
τελέσθαι. τοῦτο δὲ ἦν ἡ ἐνέργεια τοῦ πάντα δεσπό-
tis Dei, eorum quæ prius illi excogitauerant obliuionē
ζοντος θεοῦ, τῶν πρὶν αὐτῷ μεμηχανημένων λήθην
in mente ponentis. Nunciauit Hermon
κατὰ διάνοιαν ἐντεθεικότος. ὑπεδείκνυεν ὁ ἕρμων
& omnes amici, feras & exercitus
καὶ πάντες οἱ φίλοι, τὰ θηρία καὶ τὰς δυνάμεις

paratos esse, rex, secundum tuum instans propositum.
ἡτοιμάσθαι βασιλεῦ κατὰ τὴν σὴν ἐκτενῆ πρόθεσιν.
Ille autē in dictis repletus graui ira, eò quòd
ὁ δ᾽ ἐπὶ τοῖς ῥηθεῖσι πληρωθεὶς βαρεῖ χόλῳ, διὰ τὸ
circa hæc prouidentia Dei dispersus fuisset omnis eius
περὶ τούτων προνοίᾳ θεοῦ διεσκεδάσθαι πᾶν αὐτοῦ
cogitatus, intuens cum minis dixit: Quotquot pa-
τὸ νόημα, ἐνατενίσας μετὰ ἀπειλῆς εἶπεν· ὅσοι γο-
rentes affuerunt aut filiorum filij, hunc verò bestiis ferocibus
νεῖς παρῆσαν ἢ παίδων γόνοι, τὴν δὲ θηρσὶν ἀγρίοις
parauerunt abundantem cibum pro irreprehensibilibus mihi
ἐσκεύασαν δαψιλῆ θοίναν ἀντὶ τῶν ἀνεγκλήτων ἐμοὶ
& maioribus meis præ se ferentibus continuam firmam
καὶ προγόνοις ἐμοῖς ἀποδεδειγμένων ὁλοσχερῆ βεβαίαν
fidem eminenter Iudæis. Quamquā si quidem non ob
πίστιν ἐξόχως Ἰουδαίων. καίτοι εἰ μὴ διὰ τὴν τῆς
simul educationis amorē & necessitatis, vita pro his
συντροφίας στοργὴν καὶ τῆς χρείας, τὸ ζῆν ἀντὶ τούτων
priuari deberes: sic Hermon insperatam periculo-
ἐστερήθης. οὕτως ὁ Ἕρμων ἀπροσδόκητον ἐπικίνδυ-
sam sustinuit comminationem, & aspectu & vul-
νον ὑπενήνεγκεν ἀπειλήν, καὶ τῇ ὁράσει καὶ τῷ προ-
tu turbatus est. Vnusquisq; autē amicorū cum tristitia
σώπῳ συνεστάλη. ὁ καθεὶς δὲ τῶν φίλων σκυθρωπῶς
erubescebant, congregatos dimiserunt quemlibet
ὑπεκρέων, τοὺς συνηθροισμένους ἀπέλυσαν ἕκαστον
ad proprium negotium. Ipsique Iudæi ea quæ à
ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἀσχολίαν. οἵ τε Ἰουδαῖοι τὰ παρὰ τοῦ
rege audientes, illustrem Deum Dominū re-
βασιλέως ἀκούσαντες, τὸν ἐπιφανῆ θεὸν κύριον βα-
gem regum laudabant, & hanc opem ab
σιλέα τῶν βασιλέων ᾔνουν, καὶ τῆσδε τῆς βοηθείας
eo consecuti. Secundum autē has leges rex
αὐτοῦ τετευχότες. κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς νόμους ὁ βασι-
constituens rursus conuiuium, ad læti-
λεὺς συστησάμενος πάλιν τὸ συμπόσιον, εἰς εὐφρο-
tiam versi hortabatur. At Hermonem ad-
σύνην τραπῆναι παρεκάλει. τὸν δὲ Ἕρμωνα προσ-
uocans cum minis dixit: Quoties tibi oportet
καλεσάμενος μετὰ ἀπειλῆς εἶπεν· ποσάκις σοι δεῖ
de his ipsis imperare infelicissime? ele-
περὶ τούτων αὐτῶν προστάττειν ἀθλιώτατε; τοὺς ἐλέ-
phantos adhuc & nunc arma in crastinum ad
φαντας ἔτι καὶ νῦν καθόπλισον εἰς τὴν αὔριον ἐπὶ
Iudæorum perniciem. At simul discumbentes
τὸν τῶν Ἰουδαίων ἀφανισμόν. οἱ δὲ συνανακείμενοι
cognati inconstantem mentem eius admirantes,
συγγενεῖς τὴν ἀσταθῆ διάνοιαν αὐτοῦ θαυμάζοντες,
protulerunt hæc; Rex, vsque quo tanquam insen-
προεφέροντο τάδε· Βασιλεῦ, μέχρι τίνος ὡς ἀλό-
satos nos tentas, iubens iam tertiò
γους ἡμᾶς διαπειράζεις, προστάσσων ἤδη τρίτον
eos delere, & iterum in rebus ex
αὐτοὺς ἀφανίσαι, καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐκ
mutatione reuocans à te sancita? quorum gratia
μεταβολῆς ἀναλύων τὰ σοὶ δεδογμένα; ὧν χάριν
ciuitas ob expectationem tumultuatur. Et auda-
ἡ πόλις διὰ τὴν προσδοκίαν ὀχλεῖ· καὶ πληθύνου-
cta cōuersionibus, iam & periclitatur sæpe diri-
σα συστροφαῖς, ἤδη καὶ κινδυνεύει πολλάκις διαρπα-
pi. Vnde in omnibus Phalaris rex im-
σθῆναι. ὅθεν ὁ κατὰ πάντα φάλαρις βασιλεὺς ἐμ-
pletus inscitia, & factas ad considera-
πληθυνθεὶς ἀλογιστίας, καὶ τὰς γινομένας πρὸς ἐπισκο-
tionem Iudæorum in ipso mutationes animæ
πὴν τῶν Ἰουδαίων ἐν αὐτῷ μεταβολὰς τῆς ψυχῆς
nihili æstimans, non initiatum firmiter iusiurādū de-
παρ᾽ οὐδὲν ἡγούμενος, ἀτελέστατον βεβαίως ὅρκον ὁ-
terminans, hos quidē sine dilatione missurum in in-
ρισάμενος, τούτους μὲν ἀνυπερθέτως πέμψειν εἰς ᾅ-

fernū in genibus & pedib. ferarum punitos, decentem
δην ἐν γόνασι καὶ ποσὶ θηρείων ᾐκισμένους, ἐπιστρα-
exercitum autē cōtra Iudæam solo æquatam igne & ha-
τεύσαντα δὲ ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν ἰσόπεδον πυρὶ καὶ δό-
sta positurum velociter, & inaccessibile illorum nobis
ρατι θήσεσθαι διὰ τάχους, καὶ τὸν ἄβατον αὐτῶν ἡμῖν
templum igne prostratum velocitate perficientium illic sa-
ναὸν πυρὶ πρηνέα τάχει τῶν συντελούντων ἐκεῖ θυ-
crificia in omne tempus constituturum. Tunc læ-
σιῶν εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον καταστήσειν. τότε περι-
ti discedentes amici & cognati cum fi-
χαρεῖς ἀναλύσαντες οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς μετὰ πί-
de, disposuerunt exercitus in opportunissi-
στεως, διέτασσον τὰς δυνάμεις ἐπὶ τοὺς εὐκαιροτά-
mis locis ciuitatis ad obseruationē. At elephantorū
τοις τόποις τῆς πόλεως πρὸς τήρησιν. ὁ δὲ ἐλεφαν-
præpositus feras fermè, vt sic dicam, in opus
τάρχης τὰ θηρία σχεδὸν ὡς εἰπεῖν εἰς κατάστημα
insanum adducens: odoratissimis poculis vino thure
μανιῶδες ἀγηοχώς, εὐωδεστάτοις πόμασιν οἴνου λελι-
commixto horribiliter paratas præparationibus cir-
βανωμένου φοβερῶς κεκοσμημένα κατασκευαῖς, πε-
ca auroram, ciuitate iam multitudinibus innumerabilibus
ρὶ τὴν ἕω, τῆς πόλεως ἤδη πλήθεσιν ἀναριθμήτοις
in hippodromo plena, intrans
κατὰ τὸν ἱππόδρομον καταμεμεστωμένης, εἰσελθὼν
ad aulam ad constitutum, incitauit re-
εἰς τὴν αὐλὴν ἐπὶ τὸ προκείμενον, ὤτρυνε τὸν βα-
gem. Ille autē ira graui implens impiam mentem,
σιλέα. ὁ δὲ ὀργῇ βαρείᾳ γεμίσας δυσσεβῆ φρένα,
omni mole cum feris exiuit, vo-
παντὶ τῷ βάρει σὺν τοῖς θηρίοις ἐξώρμησε, βουλό-
lens immiti corde & pupillis oculorum aspice-
μενος ἀτρώτῳ καρδίᾳ καὶ κόραις ὀφθαλμῶν θεάσα-
re laboriosam & miseram prædicto-
σθαι τὴν ἐπίπονον καὶ ταλαίπωρον τῶν προσεσημ-
rum subuersionem. Iam verò elephantorum
μαμμένων καταστροφήν. ὡς δὲ τῶν ἐλεφάντων
egredientium circa portam & subsequentis armati
ἐξιόντων περὶ πύλην καὶ τῆς συνεπομένης ἐνόπλου
exercitus, & multitudinis itineris puluerem vi-
δυνάμεως, τοῦ τε τοῦ πλήθους πορείας κονιορτὸν ἰ-
dentes, & horrisonum tumultum audientes Iudæi,
δόντες, καὶ βαρυηχῆ θόρυβον ἀκούσαντες οἱ Ἰουδαῖοι,
vltimum vitæ momentū ipsis illud existimantes esse
ὑστάτην βίου ῥοπὴν αὐτοῖς ἐκείνην δόξαντες εἶναι τὸ
finem miserrimæ expectationis ad miserationē &
τέλος τῆς ἀθλιωτάτης προσδοκίας, εἰς οἶκτον καὶ
luctus versi, osculabantur se adinuicem compli-
γόους τραπέντες, κατεφίλουν ἀλλήλους περιπλε-
citi cognatis in colla procum-
κόμενοι τοῖς συγγενέσιν ἐπὶ τοὺς τραχήλους ἐπιπί-
bentes, parentes filiis & matres puellis. Aliæ autē re-
πτοντες, γονεῖς παισὶ καὶ μητέρες νεάνισιν. ἕτεραι δὲ νεο-
per genitor ad vbera habentes infantes vltimum sugentes
γνὰ πρὸς μαστοὺς ἔχουσαι βρέφη τελευταῖον ἕλκοντα
lac. Atqui & prius eis fa-
γάλα. οὐ μὴν δ᾽ ἀλλὰ καὶ τὰς ἔμπροσθεν αὐτῶν γεγενη-
cta auxilia de cælo cognoscentes, pronos vna-
μένας ἀντιλήψεις ἐξ οὐρανοῦ συνιδόντες, πρηνεῖς ὁμο-
nimiter proiicientes seipsos, & infantes amouentes ab
θυμαδὸν ῥίψαντες ἑαυτοὺς καὶ τὰ νήπια χωρίσαντες τῶν
vberibus, clamauerunt voce magna valde vniuer-
μαστῶν, ἀνεβόησαν φωνῇ μεγάλῃ σφόδρα, τὸν τῆς ἁπά-
si principi supplicantes, misereri cum apparitione
σης δυνάστην ἱκετεύοντες, οἰκτεῖραι μετὰ ἐπιφανείας
eorum iam ad portas mortis constitutorum. Eleazarus
αὐτοὺς ἤδη πρὸς πύλαις ᾅδου καθεστῶτας. Ἐλεάζαρος
autē quidā vir insignis eorū qui ex regione sacerdotū, in sene-
δέ τις ἀνὴρ ἐπίσημος τῶν ἀπὸ τῆς χώρας ἱερέων, ἐν πρεσ-
βείῳ

tute ætatem iam sortitus: & omni quæ secūdū vitam
βείῳ τ̄ ἡλικίαν ἤδη λελογχὼς, καὶ πάσῃ τῇ κατὰ τ̄ βίον
virtute ornatus, eos qui circa se comprimens
ἀρετῇ κεκοσμημένος, τοὺς περὶ αὐτὸν καταστείλας
seniores ab inuocando sanctum Deum, ora-
πρεσβυτέρους ἐπικαλεῖσθαι τὸν ἅγιον θεὸν, προσηύ-
uit hæc. Rex magnipotens, altissime, omni-
ξατο τάδε. Βασιλεῦ μεγαλοκράτωρ, ὕψιστε, παντο-
potens Deus, omnem gubernans in misericordiis
κράτωρ θεὲ, τὴν πᾶσαν διακυβερνῶν ἐν οἰκτιρμοῖς
creaturā inspice in Abraham semen, in sanctificati
κτίσιν, ἔπιδε ἐπὶ Ἀβραὰμ σπέρμα, ἐπὶ ἡγιασμένου
filios Iacob, partis sanctificatæ tuæ populū in peregrina
τέκνα Ἰακὼβ, μερίδος ἡγιασμένης σου λαὸν ἐν ξένῃ
terra peregrinū iniuste pereuntem pater. Tu Pharaonem
γῇ ξένον ἀδίκως ἀπολλύμενον πάτερ. σὺ Φαραὼ
abundantem curribus olim Ægypti huius prin-
πληθύνοντα ἅρμασι τὸν πρὶν Αἰγύπτου ταύτης δυ-
cipem sublatum immiti audacia & lingua magni-
νάστην ἐπαρθέντα ἀνοικτῷ θράσει καὶ γλώσσῃ μεγα-
loqua, cum superbo exercitu mari tinctos
λορρήμονι, σὺν τῇ ὑπερηφάνῳ στρατιᾷ ποντοβρόχους
perdidisti: lucem ostendens misericordiā Israel generi. Tu
ἀπώλεσας, φέγγος ἐπιφάνας ἐλέους Ἰσραὴλ γένει. σὺ
immensis exercitibus superbientem Sennache-
τὸν ἀναριθμήτοις δυνάμεσι γαυρωθέντα Σενναχη-
rib grauem Assyriorum regem, lancea omnem
ρεὶμ βαρὺν Ἀσσυρίων βασιλέα, δόρατι τὴν πᾶσαν
subditam iam accipientem terrā, & elatum
ὑποχείριον ἤδη λαβόντα γῆν, καὶ μετεωρισθέντα
contra sanctā tuā ciuitatē, grauia loquentem superbia &
ἐπὶ τὴν ἁγίαν σου πόλιν, βαρέα λαλοῦντα κόμπῳ καὶ
audacia, tu Domine fregisti: manifestā demōstrans genti-
θράσει, σὺ δέσποτα ἔθραυσας· ἔκδηλον δεικνὺς ἔθνε-
bus multis tuam potentiam: tu in Babylonia
σι πολλοῖς τὸ σὸν κράτος· σὺ τοὺς κατὰ τ̄ Βαβυλωνίαν
tres socios igni animam voluntarie traden-
τρεῖς ἑταίρους πυρὶ τὴν ψυχὴν αὐθαιρέτως δεδωκό-
tes vt non seruirent vanis ignitum rore-
τας εἰς τὸ μὴ λατρεῦσαι τοῖς κενοῖς, διάπυρον δρο-
faciens caminum, liberasti vsque ad capillum illæsos,
σίσας κάμινον, ἐρρύσω μέχρι τριχὸς ἀπημάντους,
flammam omnibus, immittens aduersariis. Tu
φλόγα πᾶσιν, ἐπιπέμψας τοῖς ὑπεναντίοις. σὺ τ̄
calumniis inuidiæ leonibus in terra proiectum feris ci-
διαβολαῖς φθόνου λέουσι κατὰ γῆς ῥιφέντα θηρσὶ βο-
bum Danielem ad lucem reduxisti incolumē: & in mare edu-
ρὰν Δανιὴλ εἰς φῶς ἀνήγαγες ἀσινῆ. τόν τε βυθοτρε-
cati in ventre ceti Ionam liquescentem incessanter, illæ-
φοῦς ἐν γαστρὶ κήτους Ἰωνᾶν τηκόμενον ἀφειδῶς, ἀπή-
sum omnibus familiarib. demonstrasti pater: & nunc malorū
μαντον πᾶσιν οἰκείοις ἀνέδειξας πάτερ. καὶ νῦν μισύ-
detestator, misericors omniū protector citò appa-
βρι, πολυέλεε, τῶν ὅλων σκεπαστὰ, τὸ τάχος ἐπιφάν-
re his qui ex Israel genere, ab autē abominatis
ηθι τοῖς ἀπὸ Ἰσραὴλ γένους, ὑπὸ δὲ ἐβδελυγμένων
scelestis gentibus afflictis. Si autē impietatib. secūdū
ἀνόμων ἐθνῶν ὑβριζομένοις. εἰ δ᾽ ἀσεβείαις κατὰ τὴν
peregrinationē vita nostra constricta est, liberans nos de
ἀποικίαν ὁ βίος ἡμῶν ἐνέσχηται, ῥυσάμενος ἡμᾶς ἀπὸ
inimicorum manu, vt volueris Domine, perde nos
ἐχθρῶν χειρὸς, ὡς προαιρῇ δέσποτα ἀπόλεσον ἡμᾶς
morte. Non vanis vana sapientes benedi-
μόρῳ. μὴ τοῖς ματαίοις οἱ ματαιόφρονες εὐλογησά-
cant in dilectorum à te perditione, dicentes:
τωσαν ἐπὶ τῇ τῶν ἠγαπημένων ἀπωλείᾳ λέγοντες·
Neque Deus illorum liberauit eos. Tu autē omnem
οὐδὲ ὁ θεὸς αὐτῶν ἐρρύσατο αὐτούς. σὺ δὲ ὁ πᾶσαν
fortitudinē & potentiam habens omnem sempiterne, nūc prospice,
ἀλκὴν καὶ δυναστείαν ἔχων ἅπασαν αἰώνιε νῦν ἔπιδε,

miserere nostri qui per iniuriam iniquorum iniustam è
ἐλέησον ἡμᾶς τοὺς καθ᾽ ὕβριν ἀνόμων ἀλόγιστον ἐκ τοῦ
vita submouemur ad insidiatorum morem. Conci-
ζῆν μεθισταμένους ἐν ἐπιβούλων τρόπῳ. πτηξά-
tur autē gentes tuam virtutem inuictam hodie vere adi.
τω δὲ ἔθνη σὴν δύναμιν ἀνίκητον σήμερον ἔντιμε,
potentiam habens in saluatione Iacob generis. Orat
δύναμιν ἔχων ἐπὶ σωτηρίᾳ Ἰακὼβ γένους. ἱκετεύει
te omnis multitudo infantum & horum parētes cum
σε τὸ πᾶν πλῆθος τῶν νηπίων καὶ οἱ τούτων γονεῖς μετὰ
lachrymis, demonstretur omnibus gentibus quod nobiscum es
δακρύων, δειχθήτω πᾶσιν ἔθνεσιν ὅτι μεθ᾽ ἡμῶν εἶ
Domine: & non auertisti faciem tuam à
κύριε, καὶ οὐκ ἀπέστρεψας τὸ πρόσωπόν σου ἀφ᾽
nobis. Sed sicut dixisti, quod neque in terra
ἡμῶν. ἀλλὰ καθὼς εἶπας, ὅτι οὐδὲ ἐν τῇ γῇ τῶν
inimicorū suorum existentes contempsisti eos, sic adim-
ἐχθρῶν αὐτῶν ὄντων ὑπερεῖδες αὐτοὺς, οὕτως ἐπιτέ-
ple Domine. At Eleazaro desinente iam ab
λεσον κύριε. τοῦ δὲ Ἐλεαζάρου λήγοντος ἄρτι τῆς
oratione, rex cum feris & omni
προσευχῆς, ὁ βασιλεὺς σὺν τοῖς θηρίοις καὶ παντὶ
exercitus horrore secūdū hippodro-
τῷ τῆς δυνάμεως φρυάγματι κατὰ τ̄ ἱππόδρο-
mum aderat. Et aspicientes Iudæi valde in cæ-
μον παρῆν. καὶ θεωρήσαντες οἱ Ἰουδαῖοι, μέγα εἰς οὐ-
lum exclamauerunt: adeo vt & adiacentes conual-
ρανὸν ἀνέκραξαν, ὥστε καὶ τοὺς παρακειμένους αὐλῶ-
les simul sonantes continuum luctum facientes
νας συνηχήσαντας ἀκατάσχετον οἰμωγὴν ποιῆσαι
cum vniuerso exercitu. Tunc gloriosus, Om-
παντὶ τῷ στρατοπέδῳ. τότε ὁ μεγαλόδοξος, παν-
nipotens & verax Deus, ostendens sanctam suam
τοκράτωρ καὶ ἀληθινὸς θεὸς, ἐπιφάνας τὸ ἅγιον αὐτοῦ
faciem, aperuit cæli portas. A quibus in-
πρόσωπον, ἠνέῳξε τὰς οὐρανοῦ πύλας. ἐξ ὧν δε-
clyti duo terribiles aspectu angeli descenderunt
δοξασμένοι δύο φοβεροειδεῖς ἄγγελοι κατέβησαν
manifesti omnib. præterquā Iudæis. Et restiterunt,
φανεροὶ πᾶσι πλὴν τοῖς Ἰουδαίοις. καὶ ἀντέστησαν,
& exercitum hostium repleuerunt tur-
καὶ τὴν δύναμιν τῶν ὑπεναντίων ἐπλήρωσαν τα-
batione & timore, & immobilibus ligauerunt pedicis. Et
ραχῆς καὶ δειλίας, καὶ ἀκινήταις ἔδησαν πέδαις. καὶ
horrens etiā regis corpus factum est. &
ὑπόφρικον καὶ τὸ τοῦ βασιλέως σῶμα ἐγενήθη, καὶ
obliuio audaciam eius grauem cepit: & con-
λήθη τὸ θράσος αὐτοῦ τὸ βαρύθυμον ἔλαβε. καὶ ἀπέ-
uerterunt bestias aduersus consequentes armatos
στρεψαν τὰ θηρία ἐπὶ τὰς συνεπομένας ἐνόπλους
exercitus. & conculcabant illos & interficiebant, & con-
δυνάμεις, καὶ κατεπάτουν αὐτοὺς καὶ ὠλόθρευον, καὶ με-
uersa est regis ira in misericordiā & lachrymas
τεστράφη τοῦ βασιλέως ἡ ὀργὴ εἰς οἶκτον καὶ δάκρυα
pro iis quę prius à se excogitata fuerant. Audiens
ὑπὲρ τῶν ἔμπροσθεν αὐτῷ μεμηχανευμένων. ἀκούσας
enim clamorem, & videns pronos omnes in
γὰρ τῆς κραυγῆς, καὶ συνιδὼν πρηνεῖς ἅπαντας εἰς τὴν
perditionem, lachrymans cum ira amicis minaba-
ἀπώλειαν, δακρύσας μετ᾽ ὀργῆς τοῖς φίλοις διηπει-
tur, dicens: Regnab. timini, & tyrannos transgres-
λεῖτο λέγων, παραβασιλεύετε, καὶ τυράννους ὑπερ-
si estis crudelitate, & me ipsum vestrū benefactorem
βεβήκατε ὠμότητι, καὶ ἐμὲ αὐτὸν τὸν ὑμῶν εὐεργέτην
conamini à principatu iam & anima submouere,
ἐπιχειρεῖτε τῆς ἀρχῆς ἤδη καὶ τοῦ πνεύματος μεθιστᾷν
clam machinantes quæ non expediunt re-
λάθρα μηχανώμενοι τὰ μὴ συμφέροντα τῇ βασι-
gno. Quis eos qui obtinuerunt nostræ in fide regionis
λείᾳ. τίς τοὺς κρατήσαντας ἡμῶν ἐν πίστει τὰ τῆς χώρας

munitiones, domo remouens vnumquemque iniustè
ὀχυρώματα, τῆς οἰκίας ἀποστήσας ἕκαστον ἀλόγως
congregauit huc? quis eos qui à principio beneuolētia erga
ἤθροισεν ἐνθάδε; τίς τοὺς ἐξ ἀρχῆς εὐνοίᾳ πρὸς
nos in omnibus superant omnes gentes, & qui
ἡμᾶς κατὰ πάντα διαφέροντας πάντων ἐθνῶν, καὶ τοὺς
laboriosissima saepe hominum susceperunt pe-
χείριστους πλεονάκις ἀνθρώπων ἐπιδεδεγμένους κιν-
ricula, sic iniquis impleuit suppliciis? soluite,
δύνους, οὕτως ἀθέσμοις περιέβαλεν αἰκίαις; λύσατε,
dissoluite iniusta vincula: ad propria cum pace
ἐκλύσατε ἄδικα δεσμά. εἰς τὰ ἴδια μετ' εἰρήνης
dimittite antefacta euitan-
ἐξαποστείλατε, τὰ προπεπραγμένα παραιτησά-
tes. Dimittite filios omnipotentis cae-
μενοι. ἀπολύσατε τοὺς υἱοὺς τοῦ παντοκράτορος ἐπου-
lestis Dei viuentis, qui à nostris vsque nunc
ρανίου θεοῦ ζῶντος, ὃς ἀφ' ἡμετέρων μέχρι τοῦ νῦν
maioribus incolumem cum gloria statum ex-
προγόνων ἀπαραπόδιστον μετὰ δόξης εὐστάθειαν παρ-
hibet nostris negotiis. Ille quidē igitur haec
έχει τοῖς ἡμετέροις πράγμασιν. ὁ μὲν οὖν ταῦτα
dixit. Ipsi autē in indiuisibili tempore soluti, san-
ἔλεξεν. οἱ δὲ ἐν ἀμερεῖ χρόνῳ λυθέντες, τὸν ἅ-
ctum saluatorem Deum suum benedicebant, super mortem
γιον σωτῆρα θεὸν αὐτῶν εὐλόγουν, ἄρτι τὸν θάνατον
euadentes. Postea rex in ciuitatem reuer-
ἐκπεφευγότες. εἶτα ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν πόλιν ἀπαλ-
sus praefectū redituum accersens, ius-
λαγεὶς, τὸν ἐπὶ τῶν προσόδων προσκαλεσάμενος, ἐκέ-
sit vina que & reliqua ad conuiuium necessaria
λευσεν οἴνους τε καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς εὐωχίαν ἐπιτήδεια
Iudaeis praebere ad dies septem: iudicans eos
τοῖς Ἰουδαίοις χορηγεῖν ἐπὶ ἡμέρας ἑπτὰ, κρίνας αὐτοὺς
in quo loco putauerant mortem suscipere, in
ἐν ᾧ τόπῳ ἔδοξαν τὸν ὄλεθρον ἀναλαμβάνειν, ἐν
hoc in laetitia omni soteria celebrare. Tunc
τούτῳ ἐν εὐφροσύνῃ πάσῃ σωτήρια ἄγειν. τότε
qui prius cōtumeliis affecti fuerāt & prope mortē, potius autem in
οἱ πρὶν ἐπονείδιστοι καὶ πλησίον ᾅδου, μᾶλλον δ' ἐπ'
ipsa ambulauerunt, pro acerba & lugubri morte,
αὐτὸν βεβηκότες, ἀντὶ πικροῦ καὶ δυσαιάκτου μόρου,
conuiuium salutare constituentes, ad mortem i-
κώθωνα σωτήριον συστησάμενοι, τὸν εἰς πτῶσιν αὐ-
psis & sepulturam deputatum locum tentoriis diuise-
τοῖς καὶ τάφον ἡτοιμασμένον τόπον κλισίαις κατεμέ-
runt pleni gaudio. Finientes autē luctus
ρισαν πλήρεις χαρμονῆς. καταλήξαντες δὲ θρήνων
gemitosum cantum, resumpserunt cantum patrium, sal-
πολυόδυρτον μέλος, ἀνέλαβον ᾠδὴν πάτριον, τὸν σω-
uatorem & miraculorum factorū laudantes Deum: luctumque
τῆρα καὶ τερατοποιὸν αἰνοῦντες θεόν· οἰμωγήν τε
omnem & gemitum repellentes, choreas constituerunt lae-
πᾶσαν καὶ κωκυτὸν ἀπωσάμενοι, χοροὺς συνίσταντο εὐ-
titiae pacificae signum. Eodem modo autē &
φροσύνης εἰρηνικῆς σημεῖον. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ βα-
rex pro his sympofium magnum congregans,
σιλεὺς περὶ τούτων συμπόσιον βαρὺ συναγαγών,
incessanter in caelum confitebatur magni-
ἀδιαλείπτως εἰς οὐρανὸν ἀνθωμολογεῖτο μεγαλο-
ficè pro inopinata facta ei salua-
πρεπῶς ἐπὶ τῇ παραδόξῳ γενηθείσῃ αὐτοῖς σωτη-
tione. Quique prius in perditionem & auium escam eos futu-
ρίᾳ. οἵ τε πρὶν εἰς ὄλεθρον καὶ οἰωνοβρώτους αὐτοὺς ἔσε-
ros existimabant, & cum gaudio descripserant,
σθαι τιθέμενοι, καὶ μετὰ χαρᾶς ἀπογραψάμενοι,
gemuerunt pudorem in seipsis induti
κατεστέναξαν αἰσχύνην ἐφ' ἑαυτοῖς περιβαλόμενοι,
& inflammata audacia inglorie extincti. Et
καὶ τὴν πυρίπνοον τόλμαν ἀκλεῶς ἐσβεσμένοι. οἱ

Iudaei, sicut praediximus, constituentes
τε Ἰουδαῖοι καθὼς προειρήκαμεν συστησάμενοι
praedictum chorum, cum conuiuio in gratiarum actio-
προειρημένον χορὸν, μετ' εὐωχίας ἐν ἐξομολογήσε-
nibus laetis & psalmis transigebāt; & cōmunē statuentes
σιν ἱλαραῖς καὶ ψαλμοῖς διῆγον. καὶ κοινὸν ὁρισάμενοι
de his legem, in omni habitatione sua
περὶ τούτων θεσμὸν, ἐπὶ πᾶσαν τὴν παροικίαν αὐτῶν
in generationes praedictos eius agere decreuerūt hi-
εἰς γενεὰς τὰς προειρημένας ἡμέρας ἄγειν ἔστησαν εὐ-
lares non potus causa & gulae, saluationis verò
φροσύνους, οὐ πότου χάριν καὶ λιχνείας, σωτηρίας δὲ
per Deum factae ipsis. Adierunt autē re-
τῆς διὰ θεὸν γενομένης αὐτοῖς. ἐνέτυχον δὲ τῷ βασι-
gem, dimissionem suam ad propria petentes: de-
λεῖ, τὴν ἀπόλυσιν αὐτῶν εἰς τὰ ἴδια αἰτούμενοι. ἀπο-
scribunt autē eos à quinta & vicesima Pa-
γράφονται δὲ αὐτοὺς ἀπὸ πέμπτης καὶ εἰκάδος τοῦ πα-
chon vsque ad quartam Epiph ad dies quadragin-
χὼν, ἕως τῆς τετάρτης τοῦ ἐπιφὶ ἐπὶ ἡμέρας τεσσαράκον-
ta, Constituunt autē eorum perditionem à quin-
τα. συνίστανται δὲ αὐτῶν τὴν ἀπώλειαν ἀπὸ πέμ-
ta Epiph vsque ad septimam, diebus tribus. In quib.
πτης τοῦ ἐπιφὶ ἕως ἑβδόμης ἡμέραις τρισίν. ἐν αἷς
& gloriosè ostendens misericordiā suam o-
καὶ μεγαλοδόξως ἐπιφάνας τὸ ἔλεος αὐτοῦ ὁ τῶν ὅ-
mnium princeps, incolumes eos liberauit vnanimi-
λων δυνάστης, ἀπταίστους αὐτοὺς ἐρρύσατο ὁμοθυμα-
ter. Comessabantur autē omnib. ab rege necessariis do-
δόν. εὐωχοῦντο γὰρ πάντα ὑπὸ τοῦ βασιλέως χορηγού-
nati, vsque ad quartam & decimam. In qua &
μενοι, μέχρι τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης. ἐν ᾗ καὶ τὴν
colloquium fecerunt de liberatione sua:
ἐντυχίαν ἐποιήσαντο περὶ τῆς ἀπολύσεως αὐτῶν.
Collaudansque eos rex, scripsit eis
συναινέσας τε αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς, ἔγραψεν αὐτοῖς
subscriptam epistolam ad in ci-
τὴν ὑπογεγραμμένην ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς κατὰ πό-
uitate duces magnanimiter instantiam habentem.
λιν στρατηγοὺς μεγαλοψύχως τὴν ἐκτένειαν ἔχουσαν.
Rex Ptolemaeus Philopator qui sunt in Ae-
Βασιλεὺς Πτολεμαῖος Φιλοπάτωρ τοῖς κατ' Αἰ-
gypto ducibus & omnibus praepositis super
γυπτον στρατηγοῖς καὶ πᾶσι τοῖς τεταγμένοις ἐπὶ
negotia, gaudere & valere. Valemus autē &
πραγμάτων χαίρειν καὶ ἐρρῶσθαι. ἐρρώμεθα δὲ καὶ
nos & filii nostri: prosperante nobis ma-
αὐτοὶ καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν, κατευθύναντος ἡμῖν τοῦ με-
gno Deo negotia sicut volumus.
γάλου θεοῦ τὰ πράγματα καθὼς προαιρούμεθα.
Ex amicis quidā malorū morum frequentiùs nobis ad-
τῶν φίλων τινὲς κακοηθείᾳ πυκνότερον ἡμῖν παρα-
stantes, persuaserunt nobis ad eos qui sub re-
κείμενοι, συνέπεισαν ἡμᾶς εἰς τὸ τοὺς ὑπὸ τὴν βασι-
gno, Iudaeos coniunctos in congregationem, punien-
λείαν Ἰουδαίους συναθροίσαντας σύστημα κολάσα-
dum nouis rebellatorum suppliciis: Praetenden-
σθαι ξενιζούσαις ἀποστατῶν τιμωρίαις. προφερό-
tes nūquā bonū statū habituras nostras res, ob
μενοι μήποτε εὐσταθήσειν ἡμῶν τὰ πράγματα, δι'
quā habent hi contra omnes gentes inimicitiam, do-
ἣν ἔχουσιν οὗτοι πρὸς πάντα τὰ ἔθνη δυσμένειαν, μέ-
nec perficiatur hoc. Qui & vinctos adducentes
χρις ἂν συντελεσθῇ τοῦτο. οἳ καὶ δεσμίους καταγαγόντες
eos cum afflictionibus tāquā mancipia, potius autē, tāquā
αὐτοὺς μετὰ σκυλμῶν ὡς ἀνδράποδα, μᾶλλον δὲ, ὡς
proditores, sine vllo discrimine: & inquisitione, co-
ἐπιβούλους, ἄνευ πάσης ἀνακρίσεως καὶ ἐξετάσεως, ἀ-
nati sunt occidere, lege Scytharum ferociorem in-
πεχείρησαν ἀνελεῖν, νόμου Σκυθῶν ἀγριωτέραν ἐμπεπορ-
πημένοι

dari crudelitatem. Nos verò pro his acerbius
πημάνοι ὠμότητα. ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τούτοις σκληρότερον
comminantes, iuxta quā habemus erga omnes homines benignitatem, vix vitam eis condonantes, &
διαπειλησάμενοι, καθ' ἣν ἔχομεν πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους ἐπιείκειαν, μόλις τὸ ζῆν αὐτοῖς χαρισάμενοι, καὶ
cælestem Deum cognoscentes fortiter protegentem Iudęos, vt patrem pro filiis semper
τὸν ἐπουράνιον θεὸν ἐγνωκότες ἀσφαλῶς ὑπερασπίζοντα τῶν Ἰουδαίων, ὡς πατέρα ὑπὲρ υἱῶν διαπαντὸς
pugnare, & amicitiæ ob quam habeat erga
συμμαχοῦντα, τήν τε τοῦ φίλου δι' ἣν ἔχουσι πρὸς
nos firmam & maiores nostros beneuolentiā reco-
ἡμᾶς βεβαίαν καὶ τοὺς προγόνους ἡμῶν εὔνοιαν ἀναλο-
lentes, iuste dimisimus omnis iuxta quęcunque causæ modum. & iussimus cuilibet omnia
γισάμενοι, δικαίως ἀπολελύκαμεν πάσης καθ' ὁντινοῦν αἰτίας τρόπον, καὶ προστετάχαμεν ἑκάστῳ πάντα
in propria conuertere. in omni loco nullo eos
εἰς τὰ ἴδια ἐπιστρέφειν, ἐν παντὶ τόπῳ μηδενὸς αὐτοὺς
omnino lædente, neque iniuriari de
τὸ σύνολον καταβλάπτοντος, μήτε ὀνειδίζειν περὶ τῶν
factis præter rationem. Scitote enim quòd cōtra
γεγενημένων παρὰ λόγον. γινώσκετε γὰρ ὅτι κατὰ τού-
hos si quid machinemur malum, vel offendamus eos omnino, non hominem: sed omnis
των ἐάν τι κακοτεχνάζωμεν πονηρὸν, ἢ ἐπιλυπήσωμεν αὐτοὺς τὸ σύνολον, οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν πάσης δε-
principem potentiæ Deum altissimū aduersantem nobis
σπόζοντα δυνάμεως θεὸν ὕψιστον ἀντικείμενον ἡμῖν
ad vltionem rerum in omnib. ineuitabiliter
ἐπ' ἐκδικήσει τῶν πραγμάτων κατὰ πᾶν ἀφύκτως
semper habebimus. Valete. Accipientes autē epistolam hanc, non festinauerunt statim fieri circa
διαπαντὸς ἕξομεν. ἔρρωσθε. λαβόντες δὲ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην οὐκ ἐσπούδασαν εὐθέως γενέσθαι περὶ
recessum: sed regem orauerunt, eos qui de
τὴν ἄφοδον, ἀλλὰ τὸν βασιλέα προσηξίωσαν, τοὺς ἐκ
genere Iudæorum sanctum Deum vltro transgressi fuerant & Dei legem, consequi per eos de-
τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων τὸν ἅγιον θεὸν αὐθαιρέτως παραβεβηκότας καὶ τοῦ θεοῦ τὸν νόμον, τυχεῖν δι' αὐτῶν τῆς ὀφει-
bitam punitionem, afferentes ventris causa diuina transgressos præcepta, nunquam beneuolos fore neq. regis præce-
λομένης κολάσεως, προφερόμενοι τοὺς γαστρὸς ἕνεκεν τὰ θεῖα παραβεβηκότας προστάγματα, μηδέποτε εὐνοήσειν μηδὲ τοῖς τοῦ βασιλέως προστάγμα-
ptis. Ille autē verum eos dicere percipiens &
σιν. ὁ δὲ τἀληθὲς αὐτοὺς λέγειν παραδεξάμενος καὶ
collaudans, dedit eis facultatem omnium, vt qui
συναινέσας, ἔδωκεν αὐτοῖς ἄδειαν πάντων, ὅπως τοὺς
transierant Dei legem occiderent in
παραβεβηκότας τοῦ θεοῦ τὸν νόμον ἐξολοθρεύσωσι κατὰ
omni qui sub ditione sua loco cum audacia citra omnem regalem potestatem vel visitationem.
πάντα τὸν ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τόπον μετὰ παρρησίας ἄνευ πάσης βασιλικῆς ἐξουσίας ἢ ἐπισκέψεως.
Tunc bene precantes ei, vt decens erat,
τότε κατευφημήσαντες αὐτὸν, ὡς πρέπον ἦν, (a)
horum sacerdotes & omnis multitudo inclamantes Al-
τούτων ἱερεῖς καὶ πᾶν τὸ πλῆθος ἐπιφωνήσαντες τὸ ἀλ-

leluia, cum gaudio recesserunt. Sic autē obuiantem ex
ληλούϊα, μετὰ χαρᾶς ἀνέλυσαν. οὕτω δὲ τὸν ἐμπεσόντα τῶν
pollutis conciuem in via puniebant, &
μεμιασμένων ὁμοεθνῆ κατὰ τὴν ὁδὸν ἐκολάζοντο, καὶ
cum exprobrationibus interficiebant. Illa autem
μετὰ παραδειγματισμῶν ἀνῄρουν. ἐκείνῃ δὲ τῇ
die occiderunt supra trecentos viros, & egerunt lætitiam cum gaudio profanos peri-
ἡμέρᾳ ἀνεῖλον ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους ἄνδρας, καὶ ἤγαγον εὐφροσύνην μετὰ χαρᾶς τοὺς βεβήλους χειρωσά-
mentes. Ipsi autē qui vsque ad mortem Deum habuerant,
μενοι. αὐτοὶ δὲ οἱ μέχρι θανάτου τὸν θεὸν ἐσχηκότες,
integram saluationis fruitionem accipientes, recesserunt ex ciuitate omnimodis odoratissimis floribus coronati cum lætitia & clamore in laudib. & dulcious hymnis gratias agentes Deo patrum
παντελῆ σωτηρίας ἀπόλαυσιν εἰληφότες, ἀνέζευξαν ἐκ τῆς πόλεως παντοίοις εὐωδεστάτοις ἄνθεσι κατεστεμμένοι μετ' εὐφροσύνης καὶ βοῆς, ἐν αἴνοις καὶ παμμελέσιν ὕμνοις εὐχαριστοῦντες τῷ θεῷ τῶν πατέρων
suorum sancto Saluatori Israel. Cum venissent autē
αὐτῶν ἁγίῳ σωτῆρι τοῦ Ἰσραήλ. παραγενηθέντες δὲ
in Ptolemaidem vocatam ob loci proprietatem rosiferam, in qua expectauit eos classis
εἰς Πτολεμαΐδα τὴν ὀνομαζομένην διὰ τὴν τοῦ τόπου ἰδιότητα ῥοδοφόρον, ἐν ᾗ προσέμεινεν αὐτοὺς ὁ στόλος
secūdū cōmune eorū consilium dies septem, illic fecerunt conuiuium salutare, rege suppeditante eis
κατὰ κοινὴν αὐτῶν βουλὴν, ἡμέρας ἑπτὰ, ἐκεῖ ἐποίησαν πότον σωτήριον, τοῦ βασιλέως χορηγήσαντος αὐτοῖς
abundè quæ ad recessum omnia vnicuique vsque ad
εὐψύχως τὰ πρὸς τὴν ἄφιξιν πάντα ἑκάστῳ ἕως εἰς τὴν
propriā domum. Delati autē cum pace in de-
ἰδίαν οἰκίαν. καταχθέντες δὲ μετ' εἰρήνης ἐν τῇ πρε-
centibus gratiarum actionibus, eodem modo & illic statuerunt &
πούσαις ἐξομολογήσεσιν, ὡσαύτως κἀκεῖ ἔστησαν καὶ
has agere dies ad peregrinationis eorum tempus lætas, quas & consecrantes in colūna, conuiuij loco votum confirman-
ταύτας ἄγειν τὰς ἡμέρας ἐπὶ τὸν τῆς παροικίας αὐτῶν χρόνον εὐφροσύνους, ἃς καὶ ἀνιερώσαντες ἐν στήλῃ κατὰ τὸν τῆς συμποσίας τόπον προσευχῆς καθιδρύ-
tes, recesserunt illęsi liberi, iucundi perque
σαντες, ἀνέλυσαν ἀσινεῖς, ἐλεύθεροι, ὑπερχαρεῖς, διά τε
terrā & mare & fluuium saluati
γῆς καὶ θαλάσσης καὶ ποταμοῦ ἀνασωζόμενοι τῇ τοῦ
regis iussu quilibet in propriam, & maiorem quā
βασιλέως ἐπιταγῇ ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν, καὶ πλείστην ἢ
prius in inimicos potestatem habentes cum gloria & timore, omnino à nullo excussi
ἔμπροσθεν ἐν τοῖς ἐχθροῖς ἐξουσίαν ἐσχηκότες μετὰ δόξης καὶ φόβου, τὸ σύνολον ὑπὸ μηδενὸς διασεισθέντες
à substantiis. & omnia sua omnes attulerunt ex descriptione: ita vt habentes aliquid, cum timore maximo restituerent eis, magnalia maximo
τῶν ὑπαρχόντων. καὶ πάντα τὰ ἑαυτῶν πάντες ἐκομίσαντο ἐξ ἀπογραφῆς· ὥστε τοὺς ἔχοντάς τι, μετὰ φόβου μεγίστου ἀποδοῦναι αὐτοῖς, τὰ μεγαλεῖα τοῦ μεγίστου
Deo faciente perfectè pro liberatione eorum. Benedictus liberator Israel in sempiterna tempora. Amen.
θεοῦ ποιήσαντος τελείως ἐπὶ σωτηρίᾳ αὐτῶν. εὐλογητὸς ὁ ῥύστης Ἰσραὴλ εἰς τοὺς ἀεὶ χρόνους. ἀμήν.

FINIS MACHABÆORVM.

ROMANAE CORRECTIONIS, IN

LATINIS BIBLIIS EDITIONIS VVLGATÆ,

IVSSV SIXTI V. PONTIFICIS MAXIMI RECOGNITIS,

LOCA INSIGNIORA

Obseruata & denuò aucta à FRANCISCO LVCA Brugensi, Ecclesiæ Cathedralis Audomaropolitanæ Theologo & Decano.

Accessit Libellus alter, continens alias lectionum varietates, in eisdem Bibliis Latinis, ex vetustis manuscriptis exemplaribus collectas, quibus possit perfectior reddi, feliciter cœpta correctio, si accedat Summi Pontificis auctoritas; eodem obseruatore & collectore.

R^MO IN CHRISTO PATRI

IACOBO BLASAEO,

EPISCOPO

AVDOMAROPOLITANO,

Domino ſuo cum primis colendo,

FRANSCISCVS LVCAS.

VT inde ab ineunte ætate, ſacræ Scripturæ lectione plurimùm ſum delectatus, R^me Præſul idemque Ampliſſime Domine: ita magnam mihi attulit voluptatem, quòd vidi ſuperioribus annis, in lucem prodeuntia, Latina veteris vulgatæque verſionis Biblia, auctoritate ſummorum Pontificum, nominatim SIXTI V. &, qui hodie feliciſſimè ſedet, CLEMENTIS VIII. à Notariorum mendis vitiiſque diligentiſſimè expurgata. Verùm quantam hæc res voluptatem, tantam è diuerſo triſtitiam animo meo attulit metus, ne, dum variis poſthac locis hæc Biblia typis cudi recudíque contingeret, foret, vt breui in ſublata iam vitia recideretur. Quamuis enim, ad hoc periculum euitandum, prudentiſsimè cauerit ſummus Pontifex, ne quiuis Typographus ea poſſet excudere: ea tamen eſt, plerorumq; qui Typographiis præſunt, vel inſcitia, vt non agnoſcant, vel incuria, vt negligant, quod verum eſt, & inolitis vitiis poſtponant. Tale quid videmus in Romanis Miſſalibus & Breuiariis accidiſſe, iis præſertim quæ extra hoc Belgium impreſſa ſunt: ſimile quibuſdam locis fieri cœptum eſt in his ipſis Bibliis. Dum igitur diſpicio, quodnam efficaſſimum remedium huic malo queat adhiberi, ne amplius ea loca corrumpantur, quæ iam dexterrimè correcta ſunt: viſum eſt mihi, ſuffragante Moreto exactiſſimæ diligentiæ Typographo (quemadmodum Plantini heredem decet) expediens fore, vt adhibito autographo Romano, quod ille ad me miſit, colligerem præcipua atque inſigniora, quæ in hac Bibliorum editione, à Romanis Patribus reſtituta ſunt, loca: & indicata ea quæ reiecta eſt lectione, ita clarè diſtinguerem vnam ab altera, vt deinceps nemo non clarè intellgere poſſet, quæ proba ſit lectio, quæ reproba; quæ textu expulſa, quæ in textum, ſummi Pontificis, Eccleſiæ totius capitis, auctoritate recepta. Nam quamuis, nec hoc quidem modo effici poterit, ne Typographi ampliùs errent: id tamen fiet, vt non errent ſi velint; ſi velint inquam Correctorium hoc à nobis collectum cõſulere: quòd ſi nolint, nec verean-

tur negligentes relabi in vetera vitia, vt minimum poterunt ex hoc libello negligentiæ argui, & quæ admiserint menda dignosci atque auferri. Sic enim concinnatum à nobis est hoc Correctorium, indicato ad singula loca nodo ipso difficultatis, adeoque puncto in quo varietas consistit, vt etiamsi contingeret typographicum vitium in hoc ipsum irrepere, facile esset ex circunstantiis deprehendere. Quocircà fiet hac ratione, vt non pereat Romanorum Patrum labor, qui in Biblia veteris ac vulgatæ editionis Latinæ ab ipsis emendata, in suo nitore permanere ac perseuerare queant, & sarta tecta perpetuò conseruari. Quamobrem, vti spero hanc operam meam ipsis gratam fore: ita gratiorem etiam fore confido, si R^mæ Paternitatis Tuæ, quam illi nobis summo cum præconio Episcopum non ita pridem magno nostro bono præfecerunt, subiectis calculis approbetur. Quod vt impetrare me posse sperem, facit eruditissima simul & sacrarum literarum studiosissima R^mæ P^tis Tuæ humanitas: quam vt Dominus Deus mihi & Ecclesiæ Audomaropolitanæ multis annis seruet incolumem, continuis precibus obtinere contendo. Audomaropoli, anno secundo à sexcentesimo & millesimo, III. Nonas Aprilis.

Omnia, Catholicæ Ecclesiæ, eiúsque in terrâ conspicui capitis, Romani Pontificis, iudicio, submissa sunto.

Franciscus Lucas.

HAEc loca Romanæ & Apostolicæ recognitionis & restitutionis vulgatæ Latinæ sacrorum Bibliorum editionis, a R^do Domino FRANCISCO LVCA *Brugensi, Theologo & Ecclesiæ Cathedralis Audomarensis Decano, ex ipso autographo Romano (quod vidimus) obseruata & collecta vtiliter imprimentur, tum ad retinendum deinceps legitimam lectionem, eamque a Chalcotypes mendis reuindicandam, tum etiam vt ij qui iam Biblia veteris editionis habent, eadem facillimo negotio ex hac obseruatione corrigere & restituere possint.*

F. Iac. Episc. Audomarensis.

ROMANAE CORRECTIONIS IN LATINIS BIBLIIS EDITIONI VVLGATAE, IVSSV SIXTI V. PONT. MAX. RECOGNITIS, LOCA INSIGNIORA;

Obseruata & denuò aucta à FRANCISCO LVCA Brugensi, Ecclesiæ Cathedralis Audomaropolitanæ Theologo & Decano.

GENESIS.

CAPITIS *primi versu secundo.* Et spiritus Deferebatur super aquas. *Non sine causa, Romani Correctores,* Domini, *id est,* τοῦ κυρίου, *quod est in multis libris, mutarũt cum* Dei, *id est,* τοῦ Θεοῦ, *quod est in aliis.*

Versu 26. Et bestiis. *Rectè hic omiserunt vocem* terræ, *quam quidam libri adduxit in hunc modum:* Et bestiis terræ.

Sequitur: Vniuersæq; terræ. *Non est scribendum* creaturæ, *pro eo quod est in Sixtinis Bibliis* terræ.

V.27. Et creauit Deus hominem ad imaginem suam. *Meritò hîc omissum est,* & similitudinem, *quod multi libri superfluè interponunt, acceptum ex versu superiori aliisque similibus.*

CAPITIS II. *versu 4.* Quando creata sunt. *Feminino generi* creatæ, *quod exstat in aliis exemplaribus, præferendum neutrum* creata.

V.16. Præcepitque ei dicens. *Non est mutandum præteritum* præcepit, *cum præsenti* præcipit.

CAPITIS III. *v.10.* Vocem tuam audiui. *Non est addendum* Domine, *vt nec versu proximo* Dominus *primo casu, vbi legis:* Cui dixit: Quis enim *&c.*

V.15. Ipsa conteret caput tuum. *Studiosè cauerunt Correctores, ne fœmininum* ipsa, *quod à Vetere Interprete datum fuit, mutarent cum masculino* ipse, *aut neutro* ipsum, *quamquam clarioribus sensu.*

V. 19. In sudore vultus tui vescêris pane. *Sequitur in quibusdam libris additurq; pronomen* tuo, *sed quod merito omissum est.*

V.23. Et emisit eum Dominus Deus. *Non est auferenda coniunctio* &.

CAP. IV. *v.7.* Statim in foribus peccatum aderit. *Huc non est adiiciendum pronomen* tuum.

V.15. Posuitque Dominus Cain signum. *Romani Patres omiserunt eam quæ nomini* Cain *præponi solet in præpositionem: nam & antiqui nostri codices hic variant (alij enim scribunt* in Cain signum *alij* signum in Cain, *alij denique* Cain in signum) *& LXX. similiter sine præpositione verterunt* τῷ Καιν, *tertio casu.*

CAP. V. *v.3.* Et genuit ad imaginem. *Consultò omissa est, quam quidam interponunt; vox* filium.

V.12. Et vixit postquam, *Nomen* Henoch *hic non repetitur, sed subaudiendum relinquitur è proximo.*

CAP. VI. *v.6.* Et tactus dolore cordis intrinsecus. *Prudenter sublatum est, quod plerique vel præponunt vel post ponunt,* & præcauens in futurum.

Vers. 17. Vniuersa quæ in terra sunt consumentur. *Deleta est coniunctio &, quæ à quibusdam libris huic pericopæ præponebatur.*

V. 21. Et erunt tam tibi quàm illis in cibum. *Non scribas* escam *pro eo quod in antiquis libris est* cibum.

CAP. VII. *v.2.* Tolle septena & septena. *Non mutes imperatiui præsens* tolle, *cum futuro indicatiui* tolles.

V.13 Vxor illius & tres vxores filiorum eius cum eis. *Vt non est præponenda coniunctio* & *ante vocem* vxor, *ita non est delendus numerus* tres *ante vocem* vxores.

V.17. Quadraginta diebus. *Omittendum est quod sequitur in quibusdam codicibus* & quadraginta noctibus.

V.23. Et deleuit omnem substantiam. *Superfluit quod quibusdam exemplaribus additur* Deus.

CAP. VIII. *v.7.* Qui egrediebatur & non reuertebatur. *Non iudicarunt Romani Correctores ommittendam negationem; fortè ob rationes, Notationibus nostris in varias Bibliorum lectiones, indicatas.*

V. 21. Et ait: Nequaquam. *Non interponas* ad eum.

Ibidem. Omnem animam viuentem. *Non deleas* τὸ viuentem.

CAP. IX. *vers. 5.* De manu viri & fratris eius. *Quidam codices repetunt* τὸ de manu, *hoc modo:* De manu viri & de manu fratris eius, *superfluè.*

V. 16. Eritque arcus in nubibus. *Sixtina Biblia non addunt nomini* arcus *pronomen* meus.

V. 21. Inebriatus est & nudatus. *Superfluit quod in quibusdam libris sequitur* iacuit.

V. 25. Maledictus Chanaan. *Redundat vox* puer, *quam interponunt quidam.*

CAP. X. *v.1.* Hæ sunt generationes filiorum Noë. *Iniuriâ delent quidam vocem* filiorum.

V. 9. Ob hoc exiuit prouerbium. *Caue mutes* ob, *quod est,* propter, *cum* ab, *id est, vocalem quartam cum prima.*

V. 18. Et post hæc disseminati sunt. *Legendum est* posthæc, *non* per hos.

CAP. XII. *v.6.* Vsque ad conuallem. *Meritò hic omissa est* & *coniunctio quæ præponebatur.*

V. 7. Qui apparuerat ei. *Quod sequitur in quibusdam libris* & inuocauit ibi nomen eius, *consultò transfossum est.*

V.16. Et famulæ & asinæ. *Non est scribendum* familiæ, *pro* famulæ; *quod est ancillæ: nec omittendum* asinæ *fœmininum, licet præcesserit masculinum* asini.

V.18. Quare non indicasti? *Non addas pronomen* mihi, *sed subaudias.*

CAP. XIII. *v.14.* Leua oculos tuos. *Non subiicias* in directum; *quod alij.*

V.17. Surge & perambula. *Coniunctio* ergo *superfluè interponitur à quibusdam.*

CAP. XIV. *v.5.* In Astarohcarnaim. *Malè quidam, interiecta coniunctione, scribunt* In Astaroth & Carnaim.

B

V.7. Evenerunt ad fontem Misphat. *Meritò hic omissum est adverbium* vsque.

V.15. Vsque Hoba, quæ est ad læuam Damasci. *Et hic meritò omittitur, quod alij addunt*, & Phœnicem: Vsque Hoba & Phœnicem, quæ est.

CAP. XVI. *vers.* 1. Non genuerat liberos. *Tertiò hic rectè omittitur pronomen* sibi, *quamquam subaudiendum sit ei ex Hebræo.*

V.7. Qui est in via Sur. *Alij legunt relatiuum fœmininum* quæ, *relatum ad solitudinem: sed Sixtina Biblia rectius masculinum* qui, *ita vt ad fontem referatur, quod Hebræa exigunt.*

V.13. Vocauit autem. *Non addas* Agar, *sed intelligas.*

CAP. XVII. *v.*4. Et pactum meum tecum. *Superfluit verbum* ponam, *quod adiciunt quidam.*

V.17. Et risit dicens in corde suo. *Hic verborum ordo, vt est certior altero* In corde suo dicens, *ita antiquis Latinis atque Hebraicis libris congruentior.*

CAP. XVIII. *v.* 4. Et lauate pedes vestros. *In aliis antigraphis passiuè legitur* Et lauentur pedes vestri: *verùm illud Hebræo consonat.*

V.5. Et confortate cor vestrum. *Similis est huius loci ratio, vbi alij codices legunt* & confortetur cor vestrum.

V. 6. Tria sata similæ commisce. *Non est omittenda vox* similæ.

V. 25. Nequaquam facies iudicium hoc. *Nec hic omittendum est pronomen* hoc.

CAP. XIX. *v.* 1. Et sedente Lot. *Neque coniunctio* & *hinc auferenda est.*

V.14. Surgite, egredimini. *Hic non est interponenda aut addenda coniunctio* &.

V. 29. Recordatus Abrahæ liberauit Lot. *Alij* Recordatus est Abrahæ & liberauit Lot.

V.35. Dederunt etiam & illa nocte. *Quidam etiam grauant verbum* dederunt *particula enclitica* dederúntque.

CAP. XX. *v.* 7. Nunc ergo redde viro suo vxorem, quia propheta est: & orabit pro te, & viues. *Hic est ordo, non tantùm Sixtinorum, verum etiam nostrorum antiquorum codicum, Hebraicæ veritati consonantium. In aliis multis libris, illud* quia propheta est, *postponitur huic* & orabit pro te.

V. 16. Mementóque te deprehensam. *Non deleas encliticam coniunctionem* que.

CAP. XXI. *v.*7. Quis auditurum crederet Abraham. *Ita legendum est, participium futuri temporis, quarto casu,* auditurum, *non primo,* auditurus; *multò minùs secundo* auditorum, *à nomine* auditor.

V.15. Subter vnam arborum quæ ibi erant. *Lege pluraliter* arborum quæ ibi erant, *non singulariter* arborem quæ ibi erat.

V.20. Et fuit cum eo. *Non addas, sed subaudias* Deus.

CAP. XXII. *v.* 20. His ita gestis. *Non mutes aduerbium* ita *cum coniunctione* itaque.

CAP. XXIII. *vers.* 13. Circumstante plebe. *non est addendum pronomen* eius.

Ibidem. Et sic sepeliam mortuum meum in eo. *Non scribas antecedens* agro *pro relatiuo* eo.

V.19. In spelunca agri duplici. *Pro sexto casu* duplici, *quidam scribunt secundum* duplicis.

CAP. XXIV. *v.*12. Dixit: Domine Deus. *Non scribas* orauit Dominum dicens: Domine Deus.

V. 14. Cum Domino meo. *Non legendum, sed intelligendum est, nomen* Abraham.

V.24. Filia sum Bathuelis. filij Melchæ, quem peperit ipsi Nachor. *Alij inuertunt verborum ordinem, hoc modo:* Filia sum Bathuelis, filij Nachor, quem peperit ei Melcha: *& quamquam hæc lectio clarior sit, non tamen est huius versus, sed quadragesimi septimi subsequentis.*

V.32. Ad lauandos pedes eius. *Caue mutes pronomen singulare* eius, *cum nomine plurali* camelorum, *quod est in plerisque libris.*

V. 41. Cùm veneris ad propinquos meos. *Ita rectiùs legitur,* propinquos *ex antiquis libris, quàm* proximos.

V. 54. Dimittite me. *Plurale legendum est, non singulare* dimitte.

V.59. Et nutricem illius. *Non addas* Deboram, *proprium nutricis nomen.*

Vers. 65. At illa tollens citò pallium. *Non subiicias pronomen* suum.

V. 66. Narrauit Isaac. *Redundat quod quidam hic interponunt* adduntque domino suo.

CAP. XXV. *v.* 2. Quæ peperit ei Zimran. *Ita scribendum est* Zamran, *vltima litera existente tertia ex liquidis* n, *non secunda* m.

V. 10. Quem emerat à filiis Heth. *Non est mutandum relatiuum masculinum* quem, *quod agrum refert, cum fœminino* quam, *quod referat speluncam.*

V.15. Hadar & Thema. *Prioris nominis vltima litera est* r, *id est* res, *non* d, *quod est*, daleth, Hadar, *non* Hadad.

V. 25. Qui prior egressus est. *Sic legunt Sixtina Biblia cum antiquis exemplaribus, comparatiuum* prior *pro superlatiuo* primus.

CAP. XXVI. *v.* 31. In locum suum. *Huius loco non scribas* in domum suam.

V.34. Duxit vxores. *Non addas* duas.

CAP. XXVII. *v.* 12. Et inducam super me maledictionem. *Non est mutanda prima persona* inducam *cum tertia* inducat.

V. 21. Accede huc vt tangam te. *Pro aduerbio* huc, *alij libri habent* ad me, *minùs rectè.*

V. 28. Frumenti & vini. *Omitte quod sequitur in quibusdam libris* & olei. *Idem vsu venit infrà v.*37.

CAP. XXVIII. *v.* 5. Profectus vênit. *Ne mutes simplex* vênit *cum composito* peruênit.

CAP. XXIX. *v.*13. Cucurrit obuiam ei. *Pro simplici* cucurrit, *quidam legunt compositum* occurrit.

V.25. Quare imposuisti mihi? *Nequaquam addendum est nomen* Liam.

CAP. XXX. *v.* 16. Et ad me, inquit, intrabis. *Confodiendum est verbum* ait, *quod quidam addunt:* Et ait, ad me, inquit, intrabis.

V.18. Appellauítque nomen eius Issachar. *Omitte quod sequitur in quibusdam libris* quod est merces.

V.26. Tu nosti seruitutem. *Non addas coniunctionem* verò.

V.30. Vt aliquando prouideam etiam domui meæ. *Non est omittenda particula* etiam.

V. 33. Forti me arguent. *Caue mutes verbum plurale tertia persona* arguent, *cum singulari secunda persona* argues.

CAP. XXXI. *v.*29. Sed Deus Patris vestri. *Pronomen* tui *consultò mutatum est cum* vestri, *ne quis errorem esse putet.*

V.31. Et aufer. *Non omittatur coniunctio* &.

V.39. Quidquid furto peribat. *Præferendum est nomen* furto *aduerbio* furtim.

V.49. Intueatur & iudicet. *Non præponas* & adiecit Laban.

CAP. XXXII. *v.*1. Iacob quoque abiit itinere quo cœperat. *Alij legunt* Iacob autem abiit in itinere quod cœperat. *coniunctionem* quoque *mutant cum* autem, *addunt præpositionem* in, *denique pro ablatiuo* quo *scribunt accusatiuum* quod.

V.4. Præcepítque eis. *Seruandum est præteritum* præcepit, *non substituendum præsens* præcipit.

V.18. Domino meo Esau. *Pronomen prima persona* meo, *non est mutandum cum pronomine tertia persona* suo.

Vers. 29. Cur quæris nomen meum? *Sequitur in quibusdam libris* quod est mirabile, *sed non est illud huius loci, verùm Iud.*13. *vers.*18.

CAP. XXXIV. *v.* 15. Omne masculini sexus. *Interpres dedit neutrum* omne, *non masculinum* omnis.

V.23. Vnum efficiemus populum. *Futurum indicatiui* efficiemus *non est mutandum cum præsenti imperatiui* efficiamus.

CAP. XXXV. *v.* 4. At ille infodit ea. *Retinendum est neutrum* ea, *non mutandum cum fœminino* eas.

V 8. Ad radices Bethel, subter quercum. *Legendum est* subter, *quod locum inferiorem significat; non* super *contrarium, tametsi hoc sit in Romana anni* 1593. *editione: error est enim typographicus.*

CAP. XXXVI. *v.*11. Et Cenez. *Sequitur in quibusdam libris* Et Core; *sed superfluè.*

V. 14. Filiæ Anæ, filiæ Sebeon. *Caue scribas masculinum* filij, *pro fœminino* filiæ, *priori præsertim loco.*

Vers. 17. Isti filij Basemath vxoris Esau. *Minimè redundant hæc verba.*

V.20. Habitatores terræ. *Non mutandus nominatiuus pluralis* habitatores *cum genitiuo singulari* habitatoris.

V. 24. Cùm pasceret asinos. *Pro masculino* asinos, *non est substituendum fœmininum* asinas.

CAP. XXXVII. *vers.* 22. Non interficiatis animam eius, nec effundatis sanguinem. *Vtrumque verbum secunda persona legitur*, interficiatis, effundatis; *neutrum prima:* interficiamus, effundamus.

Ibidem. In cisternam hanc. *Pronomen* hanc *non est commutandum cum nomine* veterem.

V.28. Et prætereuntibus Madianitis. *Nec hic nomen* Madianitis, *cum altero* Ismaëlitis.

Ibidem. Viginti argenteis. *Denique nec hic numerus minor* viginti, *mutandus est cum maiore* triginta.

CAP. XXXVIII. *v.* 2. Vocabulo Sue. *Pro* e *secunda, alij scribunt* a *primam vocalem, in nomine* Sua.

Vers. 12. Mortua est filia Sue. *Quidam libri omittunt nomen* filia; *malè.*

CAP. XXXIX. *vers.* 2. Princeps exercitus. *Non addas pronomen* sui.

Vers. 9. Et peccare in Deum meum. *Non substituas* Dominum τὸν κύριον, *pro* Deum τὸν θεόν.

V. 10. Per singulos dies. *Transfodiendum est, quod sequitur in quibusdam libris, verbum* loquebatur.

V. 21. Et misertus illius dedit ei. *Non augeas orationem, quomodo alij libri:* Et misertus est illius & dedit ei.

CAP. XL. *v.* 1. His ita gestis. *Non est mutandum aduerbium* ita *cum coniunctione* itaque.

V. 15. Quia furto sublatus sum. *Spurium est aduerbium* furtim, *positum loco nominis* furto.

V. 17. Portare me omnes cibos. *Superfluum est verbum* putabam, *quod quidam interponunt.*

CAP. XLI. *vers.* 11. Vidimus somnium præsagum futurorum. *Non est mutandum nomen adiectiuum* præsagum, *cum substantiuo* præsagium.

V.20.

V. 20. Et consumptis prioribus. *Caue legas nomen substantiuum* pecoribus, *pro adiectiuo numerali* prioribus.

V. 43. Super currum suum secundum. *Spurium est pronomen* secum, *positum pro nomine numerali* secundum.

V. 44. Dixit quoque rex. *Superfluit, quod subiungitur à quibusdam codicibus, nomen* Ægypti.

V. 45. Filiam Putiphare. *Ita rectiùs scribitur tum hic tum infrà vers. 50. & 46. vers. 20.* Putiphare, *quàm* Putipharis: *quò certiùs distinguatur, nomen hoc sacerdotis* Putiphare, *quadrisyllabum, à trissyllabo nomine eunuchi,* Putiphar, *de quo suprà trigesimonono vers. 1.*

V. 54. In cunctâ autem terra Ægypti panis erat. *Pro* panis, *non scribas* fames *quæ est inopia panis.*

CAPVT. XLII. *vers. 13.* At illi: Duodecim, inquiunt. *Redundat verbum* dixerunt, *quod quidam addunt:* At illi dixerunt.

V. 25. Datis suprà cibariis in viam. *Non mutes quartum casum* viam *cum sexto* via.

V. 38. Si quid ei aduersi acciderit. *Praferendum est nomen adiectiuum* aduersi, *substantiuo* aduersitatis.

CAP. XLIII. *v. 11.* Sumite de optimis terræ fructibus. *Melius est* fructibus *quàm* frugibus.

V. 14. Quem tenet. *Non est huius loci, quod quædam exemplaria subiiciunt* in vinculis.

V. 17. Fecit ille quod sibi fuerat imperatum. *In quibusdam libris, pro* quod sibi fuerat, *minùs rectè legitur* sicut fuerat.

V. 19. Ad dispensatorem domus. *Non omittas* domus.

Vers. 27. Saluus ne est pater vester. *Melius est* saluus *quàm* sanus.

CAP. XLIV. *v. 4.* Surge, inquit. *Superfluit quod quidam praponunt,* ait.

CAP. XLV. *v. 23.* Addens & asinos decem. *Pro* & *coniunctione, alij scribunt pronomen, quidam singulare* ei, *quidam, quod dissimilius est vero, plurale* eis.

CAP. XLVI. *v. 10.* Iamuel & Iamin. *Non addas* & Iami.

V. 16. Filij Gad: Sephion & Haggi & Suni & Esebon. *Pro* Sephiô, *non est legendum, omissa media l. consonante,* Sephon: *nec praponendus est* Esebon *ipsi* Suni.

CAP. XLVII. *vers. 4.* Ad peregrinandum in terra tua, venimus. *Melior est sextus casus* terra tua, *quàm quartus* terram tuam.

V. 9. Dies peregrinationis meæ. *Superfluit, quod quidam addunt, nomen* vitæ.

V. 18. Non celabimus dominum nostrum. *Alij minùs rectè* non celabimus domino nostro.

CAP. XLVIII. *vers. 1.* His ita transactis. *Non est mutandum aduerbium* ita, *cum coniunctione* itaque.

Vers. 15. Benedixitque Iacob filius Ioseph. *In multis libris est,* Benedixitque Ioseph filio suo; *in quibusdam* Benedixitque Iacob Ioseph.

Vers. 20. Benedixitque eis. *Non mutes plurale* eis *cum singulare* ei.

CAP. L. *vers. 10.* Ad aream Atad. *Adulterinum est, quod quidam scribunt* Arad, *ita vt media litera sit postrema liquidarum* r, *pro muta* t.

Vers. 17. Vt seruis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. *Non est mutandus numerus pluralis* seruis, *cum singulari* seruo; *nec secundus casus* patris tui, *cum tertio* patri tuo; *sic enim legunt plerique:* Vt seruo Dei patri tuo dimittas iniquitatem hanc.

EXODVS.

CAP. I. *vers. 6.* Omnisque cognatione illa. *Caue mutes pronomen demonstratiuum* illa, *cum possessiuo* sua.

V. 13. Illudentes eis. *Quod subiungitur à quibusdam libris* & inuidentes, *superfluit.*

CAP. II. *v. 18.* Ad Raguel patrem suum. *Non est mutandum nomen* Raguel *cum nomine* Iethro.

Vers. 22. Eripuit me. *Non praponas* & *coniunctionem.*

V. 25. Et cognouit eos. *Romani Correctores meritò scripserunt* cognouit, *pro eo quod in aliis libris est* liberauit.

CAP. III. *v. 1.* Iethro soceri sui. *Non indicarunt Romani Patres, pro* soceri, *substituendum esse* cognati, *quod est in multis libris. Idem occurrit infrà 4. v. 18.*

V. 6. Deus Isaac. *Meritò omissa est coniunctio* &, *qua ab aliis praponitur. Idem locum habet infrà v. 15. 16. & 4. v. 5.*

Vers. 8. Et Heuæi & Iebusæi. *Non interponas* & Gergesæi, *quod quidam.*

V. 14. Dixit Deus ad Moysen. *Consultò mutatum est nomen* Dominus, *quod est in multis libris, cum nomine* Deus.

Vers. 15. In generationem & generationem. *Vno eodémque casu accusandi, legunt Sixtina Biblia, nomen generationis repetitum, cum alia exemplaria, priori loco ferè scribant sextum casum.*

CAP. IV. *v. 5.* Dominus Deus patrum suorum. *Pro pronomine secunda persona* tuorum, *rectè substitutum est pronomen tertia persona* suorum.

V. 14. Ecce ipse egreditur in occursum tuum. *Et hic in locum futuri* egredietur, *rectè surrogatum est præsens* egreditur.

V. 16. Ipse loquetur pro te. *Hic omissa est coniunctio* &, *qua à quibusdam praponebatur.*

V. 26. Postquam dixerat, Sponsus sanguinum. *Quod subiicitur in nonnullis exemplaribus* tu mihi es, *non est huius versiculi, sed præcedentis.*

V. 28. Verba Domini quibus miserat eum. *Alij codices addunt præpositionem* (pro quibus) *qua consultò omissa est.*

CAP. V. *vers. 14.* Quare non impletis mensuram laterum. *Præsens* impletis, *est in melioribus manuscriptis pro præterito* implestis.

Vers. 19. Videbántque se præpositi filiorum Israel in malo. *Alij libri minùs rectè legunt quartum casum* malum, *pro sexto* malo.

Vers. 20. Egredientibus à Pharaone. *Non mutes tertium casum* egredientibus, *cum primo* egredientes.

CAP. VI. *v. 20.* Quæ peperit ei Aaron & Moysen. *Non subiungas* & Mariam, *quod non est huius loci.*

CAP. VII. *vers. 9.* Ac vertetur in colubrum. *Alij codices, pro futuro indicatiui* vertetur, *habent præsens imperatiui* vertatur; *minùs benè.*

CAP. VIII. *v. 9.* Et à seruis tuis & à populo tuo. *Hoc non omittitur à Sixtinis Bibliis, sed ab aliis quibusdam.*

Vers. 19. Digitus Dei est hic. *Non mutes masculinum* hic, *cum neutro* hoc.

Vers. 26. Abominationes enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro. *Prudenter omissa est nota interrogationis, qua est in aliis libris.*

CAP. IX. *v. 9.* Vlcera & vesicæ. *Indicarunt Romani Patres, legendum potiùs* vlcera, *id est,* ἕλκη, *quàm* vulnera, *quod est in multis manuscriptis, tam hic quam duobus versiculis proximè sequentibus.*

V. 27. Dominus iustus: ego & populus meus impij. *Meritò deleta est coniunctio* & *ante pronomen* ego.

CAP. X. *vers. 3.* Vt sacrificet mihi. *Hoc loco non addas* in deserto.

V. 12. Vt ascendat super eam. *Alij legunt antecedens* terram, *loco relatiui* eam.

V. 15. Nihilque omnino virens relictum est. *Malè quidam pro* que *legunt* quoque: Nihil quoque omnino.

V. 18. Egressúsque Moyses de conspectu Pharaonis orauit Dominum. *Alij libri interserunt hanc sententiam, additis verbo substantiuo* est, *& coniunctione copulatiua* &.

CAP. XI. *vers. 2.* Vasa argentea & aurea. *Non addas* & vestem.

Vers. quart. Media nocte egrediar in Ægyptum. *Pro* egrediar, *quod est exibo, alij minùs rectè scribunt* ingrediar, *quod est intrabo.*

Vers. 7. Ægyptios & Israel. *Non est addenda vox* filios *nomini* Israel.

V. 8. Et adorabunt me. *Non mutes compositum verbum* adorabunt, *cum simplici* orabunt.

V. 10. Omnia ostenta quæ scripta sunt. *Quod quidam libri addunt* signa & (omnia signa & ostenta) *superfluum est.*

CAP. XII. *vers. 15.* Quicumque comederit fermentatum. *Legendum est participium* fermentatum, *non nomen* fermentum.

Vers. 19. Septem diebus fermentum non inuenietur in domibus vestris. *Hic contrà, legendum est nomen* fermentum, *non participium* fermentatum.

Vers. 31. Ite, immolate. *Non est interiicienda coniunctio* &.

Vers. 35. Sicut præceperat Moyses. *Malè alij pleríque libri, pro vno nomine* Moyses, *scribunt duo* Dominus Moysi.

V. 37. Absque paruulis. *Meritò confoditur vt superfluum, quod in quibusdam antigraphis sequitur,* & mulieribus.

V. 39. Neque enim poterant fermentari. *s. panes. Alij scribunt numero singulari* poterat *s. farina.*

Ibidem. Nec pulmenti quidquam occurrerat præparare. *Pro* occurrerat, *quidam expositionis gratiâ scribunt* curauerant.

CAP. XIII. *vers. 5.* Cúmque introduxerit te Dominus in terram &c. celebrabis hunc morem sacrorum mense isto. *Non mutes numerum singularem* te, celebrabis, *cum plurali* vos, celebrabitis.

V. 16. Inter oculos tuos. *Non substituatur præpositio* ante, *pro ea qua significantior est,* inter. *q. d. inter vtrumque oculum.*

CAP. XIV. *v. 19.* Tollénsque se angelus Dei. *Non est auferendum pronomen* se, *nec mutandum* Dei *cum* Domini.

CAP. XV. *vers. 7.* Deposuisti aduersarios tuos. *Pronomen secunda persona* tuos *seruandum est, pro eo quod alij codices habent, pronomine prima persona* meos.

V. 11. Faciens mirabilia. *Non praponas* & *coniunctionem.*

V. 26. Ego enim Dominus sanator tuus. *Non augeas orationem, vt alij, hoc modo:* Ego enim sum Dominus Deus sa tuus.

CAP. XVI. *v. 3.* Cur eduxistis nos in desertum istud. *Non rectè quidam mutarunt* eduxistis *cum* induxistis.

Vers. 7. Audiuit enim murmur vestrum. *Tertia persona* audiuit, *non est mutanda cum prima* audiui.

Vers. 8. Quibus murmurati estis contra eum: nos enim quid sumus? *Nec hic mutandum est pronomen tertia persona* eum *cum prima* nos, *neque coniunctio* enim *cum* autem.

V. 33. In generationes vestras. *Meritò deletum est* futuras retro, *quod à quibusdam exemplaribus additur.*

Sequitur: Sicut præcepit Dominus Moysi. *In aliis libris pro perfecto,*

eſt pluſquam perfectum præceperat.

CAP. XVII. verſ. 8. Venit autem Amalec. Non addas ad pugnam.

V.16. Quia manus ſolij Domini. Caue mutes ſolij, quod eſt, throni, cum ſolius.

CAP. XVIII. v.19. Et erit Deus tecum. Non ſurroges Dominus, in locum nominis Deus.

V.21. Viros potentes & timentes Deum. Prudenter Correctores Romani textu expulerunt ſapientes, & admiſerunt potentes, quod eſt, fortes, ſtrenuos, conſtantes.

CAP. XIX. v.3. Moyſes autem aſcendit ad Deum. Non addas in montem.

V.13. Manus non tanget eum. Non eſt mutandus numerus ſingularis tanget, in pluralem tangent.

CAP. XX. v.18. Videbat voces & lampades. Non ſubſtituas audiebat, pro videbat.

V.23. Non facietis deos argenteos. Non iudicarunt Romani addendum mecum tametſi legatur Hebraicè.

Verſ. 25. Si enim leuaueris cultrum ſuper eo. ſ. altari. Quare non eſt legendum eum. multóque minùs illos, quod ad lapides alij referunt.

CAP. XXI. v.15. Qui percuſſerit patrem &c. v.16. Qui furatus fuerit hominem &c. v.17. Qui maledixerit patri &c. Hic eſt ordo verſuum in Sixtinis Bibliis, Hebræo conſentaneus: nam in aliis pleriſque codicibus, coniunguntur eæ leges, quæ in eos feruntur, qui parentes iniuriâ afficiunt, éſtque decimusſextus verſus, qui decimusſeptimus.

CAP. XXII. v.6. Si ingreſſus ignis inuenerit ſpinas. Egregia correctio pro ſpicas, quibus frumenti grana continentur, ſcripſiſſe ſpinas, quod eſt, vepres.

V.9. Et quidquid damnum inferre poteſt. Non mutes accuſatiuum damnum cum genitiuo damni.

CAP. XXIII. v.3. Pauperis quoque non miſereberis in iudicio. Non eſt viſum Correctoribus, iudicio mutare cum negotio, quamuis hoc à multis legatur, non ſine ſimilitudine veri.

V.6. Non declinabis in iudicium pauperis. Alij ſcribunt ſextum caſum iudicio, pro quarto iudicium.

V.15. Septem diebus comedes azima. Non corrigas ſingulare comedes, per plurale comedetis.

V.16. Et ſolemnitatem meſſis primitiuorum. Caue ne legas menſis, pro meſſis. quod eſt θερισμοῦ.

Verſ. 18. Non immolabis ſuper fermento ſanguinem victimę meæ. Non commutes pronomen primæ perſonæ meæ, cum ſecunda tuę.

V.26. Non erit infœcunda nec ſterilis in terra tua. Perperam omittunt quidam præpoſitionem in.

CAP. XXIV. v.5. Vitulos. Meritò omiſſus eſt numerus duodecim, qui multis libris ſequebatur.

V.11. Nec ſuper eos qui procul receſſerant. Non addas alteram negationem: Necnon ſuper eos: neque legas propiùs acceſſerant, pro eo quod contrarium eſt procul receſſerant.

CAP. XXV. v.5. Pelléſque ianthinas. Pro ianthinas, alij legunt hyacinthinas: & quamquam idem fortaſſe vtroque vocabulo ſignificetur, illud tamen potius ab Interprete datum, aliàs docuimus. Hæc annotatio pluribus aliis ſequentibus locis ſeruit.

Verſ. 33. Sphæruláque ſimul & lilium. Hoc bis lectum iſto verſu, minùs rectè alij libri pluraliter ſcribunt, Sphærulæque ſimul & lilia.

V.38. Fiant de auro puriſſimo. Non omittatur præpoſitio de.

CAP. XXVI. v.34. In ſanctoſ anctorum. Non mutes ſingulare ſancto in plurale ſancta.

CAP. XXVII. v.21. A filiis Iſrael. Non eſt mutanda præpoſitio à præpoſitione coram.

CAP. XXVIII. v.14. Et duas catenulas ex auro puriſſimo. Alij, omiſſa præpoſitione, ſcribunt ſecundo caſu, auri puriſſimi.

V.33. Et cocco bis tincto. Quod ſequitur in quibuſdam antigraphis & byſſo retorta, meritò hîc omittitur.

CAP. XXX. verſ. 13. Omnis qui tranſit ad nomen. Pro nomen, quidam legunt numerum: ſed prior eſt germana verſio veteris Interpretis.

V.18. Facies & labrum æneum. Præſtat labrum ſcribere diſſyllabum, r media litera, quàm labium triſſyllabum, i media hoc & aliis ſimilibus locis.

CAP. XXXI. v.15. Sed diebus facietis opus. Non mutes pluralem, in ſingularem facies.

V.17. Et in ſeptimo ab opere ceſſauit. Non addas omni.

CAP. XXXIII. v.3. Quia populus duræ ceruicis es. Non commutes perſonam ſecundam es cum tertia eſt.

V.9. Et ſtabat ad oſtium. Non eſt addenda vox tabernaculi (tametſi Hebraicè exprimatur) vt neque mox Dominus, vbi ſequitur, loquebatúrque cum Moyſe.

V.13. Oſtende mihi faciem tuam. Non iudicarunt Romani Correctores, pro faciem, ſubſtituendum viam.

V.19. Et vocabo in nomine Domini coram te. Caue ne ſcribas paſſiuum vocabor, pro actiuo vocabo.

CAP. XXXIV. v.4. Portans ſecum tabulas. Non addas duas, reliquit enim interpres è ſuperioribus intelligendum.

V.11. Quę hodie mando tibi. Non ſubſtituendum præteritum mandaui, pro præſenti mando.

Ibidem. Et Heuæum & Iebuſæum. Non oportet addere & Gergeſæum.

V.25. De victima ſolemnitatis Phaſe. In locum numeri ſingularis victima, non eſt ſurrogandus pluralis victimis.

V.34. Quod ingreſſus. Nonnulli libri habent qui maſculinum, pro neutro quod.

V.31. Sed operiebat ille rurſus. Sequitur in quibuſdam codicibus velamine, ſed facilè intelligitur etiam non additum.

CAP. XXXV. v.16. Labrum & baſim eius. Retinendus eſt ſingularis numerus baſim, pro plurali baſes.

V.34. Argenti æriſque metalla. Meritò deletum eſt quod quidam addunt & auri.

Verſ. 34. Dedit in corde eius. Et hîc meritò omiſſa eſt vox Dominus.

CAP. XXXVII. v.29. Et thymiama. Seruandus eſt numerus ſingularis thymiama.

CAP. XXXVIII. v.14. Vnum tenebat latus. Et hîc ſeruandus eſt numerus ſingularis tenebat: nam alij legunt pluralem tenebant.

V.15. Quia inter vtraque introitum tabernaculi fecit. Non omittas præpoſitionem inter, nec mutet præteritum fecit in præſens facit.

V.28. Et ſeptuaginta quinque. Non addas ſiclis, quod ſubditur in quibuſdam exemplaribus.

CAP. XXXIX. v.6. Nominibus filiorum Iſrael. Sequitur in quibuſdam manuſcriptis: Sex nomina in lapide vno, & ſex in altero, iuxta ordinem natiuitatis eorum: ſed non eſt huius loci, verùm capitis 28. ſuperioris v.10.

V.28. Ac vermiculo bis tincto, arte plumaria. Inſignis locus, quo pro vna voce diſtinctum, quæ à pleriſque legitur, & refertur ad cingulum, prudenter ſubſtituta ſunt duæ bis tincto, iungenda cum vermiculo, Hebræo ſuffragante.

CAP. XL. verſ. 3. Demittéſque ante eum velum. In Romana anni 1593. editione eſt dimittes, quod eſt, relinques, pro demittes, quod eſt, relinques, pro demittes, quod eſt, expandes: ſed lapſus eſt Typographus Romanus, dans illud pro hoc, vocalem tertiam pro ſecunda.

Verſ. 5. Tentorium in introitu tabernaculi pones. Non eſt hîc addenda vox teſtimonij, voci tabernaculi, vt nec infrà verſ. 19.

LEVITICVS.

CAP. I. verſ. 4. Ponétque manum ſuper caput hoſtiæ. Non ſcribas plurale manus, pro ſingulari manum. Idem infrà 4. v.29

Verſ. 5. Et offerrent filij Aaron ſacerdotes. Nominatiuus pluralis ſacerdotes, non eſt commutandus cum genitiuo ſingulari ſacerdotis.

V.10. Maſculum abſque macula offeret. Loco vnius vocis maſculum, alij legunt tres agnum anniculum &; malè.

V.14. Aut pullus columbæ. Non mutes disiunctiuam aut cum copulatiua &.

CAP. II. v.2. Ac deferet ad filios Aaron ſacerdotes. Idem iudicium quod ſuprà 1. v.5.

V.11. Nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in ſacrificio Domino. Non eſt mutandus tertius caſus Domino, ſecundo Domini.

V.13. In omni oblatione tua offeres ſal. Non omittas pronomen tua.

Verſ. 14. Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum. Plerique, pro nomine adiectiuo primarum, ſcribunt ſubſtantiuum primitiarum.

V.15. Fundens ſuprà oleum. Non ſunt ſcribenda dictiunculæ duæ ſuper ea, loco vnius ſuprà.

CAP. III. v.2. Fundéntque filij Aaron ſacerdotes. Nominatiuus ſacerdotes conſtanter exploſo genitiuo ſacerdotis, vt ſup. 1. verſ. 5. & 2. verſ. 2.

CAP. IV. v.2. Anima quæ peccauerit. Pro quæ, in aliis eſt cùm.

V.6. Cúmqe intinxerit digitum in ſanguine, adſperget eo ſepties. Alij pro vocabulis ablatiui caſus, ſanguine & eo, ſcribunt vocabula accuſatiui caſus ſanguinem, & eum. Nam plurale eos ſpurium eſt prorſus.

V.8. Et adipem vituli auferet. Caue mutes auferet, quod eſt tollet, cum offeret, quod eſt ſacrificabit, vt plerique faciunt.

Verſ. 10. Sicut aufertur de vitulo. Idem eſt hîc cauendum, videlicet, ne pro aufertur, ſubſtituatur offertur.

Verſ. 13. Quòd ſi omnis turba Iſrael ignorauerit. Non addas filiorum.

Verſ. 25. Et reliquum fundens ad baſim eius. Non opus eſt addere ſanguinem, tametſi legatur Hebraicè: facilè enim intelligitur.

Verſ. 26. Adipem verò adolebit ſupra. Similiter nec hîc opus eſt addere altare, quod ſubditur à quibuſdam manuſcriptis, Hebræo conformiter.

V.35. In incenſum Domini. Non eſt omittenda præpoſitio in.

CAP. V. v.19. Quia per errorem deliquit in Dominum, Retinendus accuſatiuus Dominum, reiecto ablatiuo.

CAP. VI. v.9. Ignis ex eodem altari erit. Plerique legunt in pro ex.

V.16. Et comedet in loco ſancto atrij tabernaculi. Pro duabus vocibus, quas habent Sixtina Biblia quàm optimè, ſancto atrij, ſeu tribus, quas alia quædam, ſancto in atrio, vulgaria legunt vnam, ſanctuarij; malè.

CAP. VII.

CAP. VII. *v.* 14. Offeretur Domino. *Non mutes futurum* offeretur *præsenti* offeretur.

CAP. VIII. *v.* 3. Ad ostium tabernaculi. *Non omittas vocem* tabernaculi.

V. 22. In consecratione sacerdotum. *Non est mutandus sextus casus quarto*, consecrationem.

V. 24. Et pollices manus ac pedis dextri. *Nec hic mutandus est numerus pluralis singulari* pollicem.

V. 28. In odorem suauitatis sacrificij Domino. *Pro genitiuo* Domini, *qui à plerisque legitur, Correctores rectè substituerunt datiuum* Domino.

CAP. IX. *verf.* 3. Et vitulum atque agnum anniculos. *Et hic rectè dederunt pluralem numerum* anniculos, *pro singulari* anniculum.

V. 22. Et extendens manus ad populum. *In aliis libris est* manum, *numero singulari*.

CAP. X. *v.* 18. Non sit illatum intra sancta. *Non addas* sanctorum.

CAP. XI. *verf.* 1. Dicite filiis Israel. *Quod sequitur in quibusdam exemplaribus*, Custodite omnia quæ scripsi vobis, vt sim Deus vester; *superfluit*.

V. 26. Et qui tetigerit illud, contaminabitur. *Pro masculino* qui, *minùs rectè scribitur à libris quibusdam neutrum* quidquid.

CAP. XIII. *v.* 12. Et operuerit omnem cutem. *Quod alij libri scribunt* carnem, *hic emendatum est* cutem *quod est pellem, consentanee Hebræo*.

V. 31. Recludet eum septem diebus. *Non mutes numerum singularem* eum *plurali* eos.

CAP. XIV. *v.* 43. Et puluis erasus. *Notariorum temeritas fuit, quod pro* erasus *seu* abrasus, *plerique libri habeant* elatus, *quod est, exportatus*.

Verf. 49. Et in purificationem eius. *Quartus casus* purificationem, *non est commutandus cum sexto* purificatione, *qui in multis est libris*.

CAP. XV. *v.* 21. Et in quo dormierit vel sederit. *Non addas nomen* locus: Et locus in quo *&c.*

V. 27. Quicumque tetigerit ea, lauabit vestimenta sua. *Consultò substitutum est neutrum plurale* ea, *in locum fæminini singularis* eam *quod in plerisque libris*.

V. 31. Vt caueant immunditiam. *Interpres dedit singulare* immunditiam, *si optimis libris habetur fides, non plurale* immunditias.

CAP. XVII. *v.* 8. Homo de domo Israel. *Quidam libri pro* domo *scribunt* filiis; *malè*.

V. 9. Vt offeratur Domino. *Passiuum* offeratur *dedit Interpres, non actiuum* offerat.

V. 10. Qui peregrinatur inter eos. *Sic & Hebraicè legitur, pronomen tertia persona* eos, *pro pronomine secundæ personæ* vos, *quod est in plerisque Latinis libris, hic vt suprà v.* 2.

V. 11. Vt super altare in eo expietis. *Pro duabus voculis* in eo, *quidam libri habent vnicam* meum: *neutrum Hebraicè legitur, prius autem est congruentius*.

V. 16. Quod si non lauerit vestimenta sua & corpus. *Non mutes coniunctiuam & cum disiunctiua* vel corpus.

CAP. XVIII. *v.* 16. Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis. *His verbis non est præmittendum* & vxorem fratris sui nullus accipiat, *vtpote illorum interlinearis expositio*.

CAP. XIX. *v.* 8. Et peribit anima illa de populo suo. *Non mutes* populo suo, *cum* medio populi sui.

V. 9. Cùm messueris segetes terræ tuæ. *Interpres non addidit copulatiuam* cùmque.

V. 19. Iumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus. *Alij scribunt numero plurali* iumenta tua.

V. 20. Quæ sit ancilla, etiam nubilis. *Insignis loci restitutio, quæ pro* nobilis, *hoc est genere clara, quod priùs ferè legebatur, repositum tum est*, nubilis, *quod est, apta viro seu potius promissa nuptui. Nam alij ex Hebræo vertunt* desponsata viro. Lxx. seruata homini.

V. 26. Non comedetis cum sanguine. *Meritò ablata est vox* carnem, *quæ à quibusdam additur*.

V. 28. Non incidetis carnem vestram. *Non est commutandus numerus singularis cum plurali* carnes vestras.

CAP. XX. *v.* 7. Quia ego sum Dominus Deus vester. *Non est addenda vox* sanctus: Quia ego sanctus sum *&c.*

V. 9. Patri matrique maledixit, sanguis eius sit super eum. *Ita legendum est* maledixit, *non* qui maledixerit.

CAP. XXI. *v.* 2. Super patre & matre, & filio & filia, fratre quoque & sorore virgine. *Sextum casum vbique dedit Interpres, si antiquis libris creditur, non quartum*.

V. 7. 8. Scortum & vile prostibulum non ducent vxorem (*&c.*) quia consecrati sunt Deo suo, & panes propositionis offerunt. Sint ergo sancti. *Alij libri, numero singulari habent*, ducet, cõsecratus est, offert, sit ergo sanctus. *Hebræum quadam plurali, quædam singulari numero legit*.

V. 8. Qui sanctifico eos. *Hæc lectio respondet Græcæ Interpretationi Lxx duorum virorum: altera, quæ est plerorumque Latinorum librorum, pro tertia persona pronomine* eos, *scribentium secundæ* vos, *respondet Hebræo*.

V. 23. Quia maculam habet. *Retinenda est coniunctio* quia, *non vertenda in pronomen* qui.

CAP. XXII. *v.* 6. Sed cùm lauerit carnem suam aqua. *Alij pro* carnem suam *substituunt* corpus suum, *minus rectè*.

V. 23. Voluntariè offerre potes. *Non mutes actiuum cum passiuo, nec secundam personam cum tertia*, offerri potest.

V. 24. Quod vel contritis vel tusis. *Malè scribunt plerique* tonsis, *quod est à tondeo, secundæ coniugationis: scribendum est enim* tusis, *vel certè* tunsis, *à tundo, tertiæ coniugationis*.

CAP. XXIII. *v.* 11. vt acceptabile sit. *Neutrum* acceptabile, *cum masculino* acceptabilis, *ne commutetur*.

Verf. 14. Vsque ad diem qua offeretis ex ea Deo vestro. *Futurum indicatiui* offeretis, *non est corrigendum per præsens coniunctiui* offeratis.

CAP. XXIV. *v.* 11. Cùmque blasphemasset nomen. *Caue addas*, Domini *aut* Dei, *quod consultò omissum à Mose est*.

V. 16. Lapidibus obruet eum omnis multitudo. *Non est addenda vox* populi.

CAP. XXV. *v.* 2. Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatizes sabbatum Domino. *Pro secunda persona* sabbatizes, *in aliis libris est tertia* sabbatizet: *cui vt darent suppositum, addiderunt quidam* populus. *Si addidissent* terra, *fuisset verisimilius: id enim addunt similiter Hebræa, Chaldæa & Græca. Sed videtur Latinus Interpres* τὸ terra *Hebraicè non legisse, itaque dedisse secundam personam* sabbatizes, *pro quo quidam scripserunt plurali numero* sabbatizate, *vt euitarent duram illam numeri mutationem. Quocumque modo legas, sermo de terra est: nam quomodo implendum sit, quod Latinè iubetur Israel sabbatizare sabbatum, explicant versus proximè sequentes*. Sex annis seres agrum tuum *&c. Iam tertius casus* Domino, *quem multi vertunt in secundum* Domini, *omnino retinendus est*.

Verf. 6. Qui peregrinantur apud te. *Quidam mutarunt pluralem numerum* peregrinantur, *cum singulari* peregrinatur, *persuasi, hoc verbi non nisi ad proximum aduenam referendum esse, malè*.

V. 11. Non seretis neque metetis. *Miror quo consilio quidam mutauerint* neque *in* atque.

CAP. XXVI. *v.* 40 Donec confiteantur iniquitates suas & maiorum suorum. *Falsi quidam, pro* maiorum *seu patrum* suorum, *scripserant* malorum suorum recordentur.

V. 45. Ego Dominus. *Non est adiicienda vox* Deus.

V. 46. Inter se & filios Israel *Non repetas præpositionem* inter.

CAP. XXVII. *v.* 13. Addet supra æstimationem quintam partem. *Melius est* supra *quàm* super: *genitiuus autem* æstimationis, *positus à quibusdam loco accusatiui* æstimationem, *non est ferendus*.

V. 26. Primogenita quæ ad Dominum pertinent. *Non mutes* Dominum *cum* Deum.

V. 27. Redimet qui obtulit iuxta æstimationem tuam. *Caueto in locũ pronominis secundæ personæ* tuã *surroges pronomen tertiæ* suã.

Ibidem. Vendetur alteri quantocumque à te fuerit æstimatum. *Rectè Correctores Romani, vnam voculam* ante, *quæ à plerisque legebatur, distraxerunt in duas* à te; *repetitur enim Hebraicè* iuxta æstimationem tuam.

V. 28 Non vendetur, nec redimi poterit. *Sic scribunt antiqui codices* vendetur, *non* veniet.

V. 33. Et quod mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino. *Antiqui libri omittunt* & pro quo mutatum est, *tamquam, inquit Epanorthotes, quod satis intelligatur, vel ex addita coniunctione &. Sed Correctoribus visum est relinquere illud maioris claritatis gratia, quemadmodum suprà verf.* 10. *vtrumque exprimitur*.

NVMERI.

CAP. I. *v.* 51. Cùm castrametandum. *Alij* cùm castra metanda, *duabus vocibus numeróque plurali, minus rectè*.

CAP. II. *v.* 2. Castrametabuntur filij Israel. *Alij scribunt genitiuo casu* filiorum, *minus aptè*.

V. 4. Septuaginta quattuor millia sexcenti. *Non scribas secundo casu* sexcentorum.

Verf. 24. Centum octo millia centum. *Non est omittendum posterius* centum.

CAP. III. *v.* 22. Septem millia quingenti. *Non scribas* quingentorum *gignendi casu*.

V. 49. Et quos redemerant à Leuitis *Caue, ne pluralem numerum* redemerant, *corrigas per singularem* redemerat.

CAP. IV. *v.* 6. Et operient rursum velamine ianthinarum pellium. *Sextum casum*, velamine, *quidam commutant cum quarto* velamen, *malè. Porro pro* ianthinarum, *quidam dant* hyacinthinarum, *tum hoc versu, tum pluribus sequentibus, eo indicio quo suprà Exod.* 25. *v.* 5.

Verf. 19. Ipsique disponent opera singulorum. *Quia de portando hic agitur, putarunt quidam* onera *potius legendum esse, quàm* opera: *falsi*.

V. 46. Et quos recenseri fecit ad nomen Moses. *Non est omittenda vox* recenseri.

CAP. V. *verf.* 3. Cùm habitauerim vobiscum. *Caue ne primam personam singularem* habitauerim, *commutes cum tertia plurali* habitauerint.

V. 19. Si declinauerit mulier à viro suo. *Quidam libri confodiunt vocem* mulier, *sed immeritò*.

CAP. VI. *v.* 5. Nouacula non transibit per caput eius. *Alij scribunt* non ascendet super caput eius; *minus rectè*.

V. 14. Et ouem anniculam immaculatam pro peccato, *Nequaquam omittendum est* pro peccato.

CAP. VII. *v.* 2. Præfectique eorum qui numerati fuerant. *Non omittatur enclitica particula* que.

V. 84. Hæc in dedicatione altaris oblata sunt. *Non est surrogandus quartus casus* dedicationem *in locum sexti. Idem cauendum infrà* 88.

CAP. IX. *v.* 14. Iuxta ceremonias & iustificationes eius. *Omnino retinendum est* eius, *non mutandum cum reciproco* suas.

V. 23. Quot diebus. *Alij habent* quotquot diebus.

CAP. X. *vers.* 8. Filij autem Aaron sacerdotes clangent tubis. *Nominatiuus pluralis* sacerdotes, *non cedat genitiuo singulari* sacerdotis.

V. 13. Iuxta imperium Domini in manu Moysi. *Quidam scribunt* in manum, *quidam* per manum: *sed primum* in manu. *Hebraeo consonat.*

CAP. XI. *v.* 3. Eò quòd incensus fuisset. *Non mutes* incensus *cum* succensus.

V. 4. Flagrauit desiderio. *Non addas* carnium *aut* carnis.

V. 17. De spiritu tuo. *Nec hic addas* sancto.

V. 21. Et ait Moses. *Denique nec hic addas* ad Dominum.

Vers. 31. Arreptans trans mare coturnices. *In locum participij passiui* arreptas, *quod est in aliis libris, substitutum est actiuum* arreptans.

Ibidem. Et demisit in castra. *Non mutes* demisit, *quod est deiecit, cum* dimisit.

V. 32. Congregauit coturnicum, qui parum decem coros. *Meritò hic omissa est vox* multitudinem, *quam quidam adiecerant, non animaduertentes genitiuum* coturnicum *regi à* coros.

Vers. 34. Populum qui desiderauerat. *Non addas* carnes, *multóque minus scribas* Populum quem percussit Dominus quia desiderauerat carnes.

CAP. XII. *v.* 2. Quod cùm audisset Dominus. *Sequitur in plerisque libris* iratus est, *quod redundare meritò censuerunt Correctores, perficiendámque sententiam esse illis verbis quarti versus* statim locutus est ad eum, *inclusis parenthesi verbis intermediis:* Erat enim Moyses *&c. Certè etiam libri nostri antiqui omittunt* Dominus, *quod alij addunt verbo* locutus est.

CAP. XIV. *v.* 2. Et in hac vasta solitudine vtinam pereamus. *Locus insigniter restitutus, ablata negatione quæ est in plerisque codicibus* (& non in hac vasta solitudine) *& verbis subsequentibus* vtinam pereamus, *iunctis iis quæ præcedunt, non, vt multi faciunt, iis quæ consequuntur.*

V. 10. Cunctis filiis Israel. *Superfluit participium* videntibus, *quod addunt alij.*

V. 19. Dimitte, obsecro, peccatum populi huius. *Meritò expunctum est pronomen* tui, *quod multi legunt,* populi tui huius.

CAP. XV. *v.* 3. In holocaustum aut victimam, vota soluentes. *Nomini substantiuo* victimam, *non est addendum adiectiuum* pacificam, *quod faciunt libri plerique.*

V. 4. Conspersæ oleo. *Alij habent quartum casum* conspersam, *relatum ad illud quod præcedit* decimam partem: *Correctores elegerunt secundum casum* conspersę, *relatum ad nomen* similę.

V. 20. Sicut de areis primitias separatis. *Præsens* separatis *non est commutandum cum futuro* separabitis.

V. 26. Qui peregrinantur inter eos. *Non mutes tertia persona pronomen* eos *cum secunda* vos.

CAP. XVI. *v.* 11. Quid est enim Aaron. *Retinendum est neutrum* quid, *non substituendum masculinum* quis.

V. 34. Fugit ad clamorem pereuntium. *Legendum est* ad clamorem, *non* à clamore, *multóque minus* à timore.

V. 40. Et omnis congregatio eius. *Malè quidam scribunt* cognatio *pro* congregatio *siue cœtus.*

V. 43. Operuit nubes. *Non addas* tabernaculum *sed subaudias.*

CAP. XVII. *vers.* 3. Et vna virga cunctas seorsum familias continebit. *Sic legunt antiqui codices, aduerbium* seorsum *loco pronominis* eorum.

V. 12. Ecce consumti sumus, omnes periuimus. *Præteritum* periuimus, *non est commutandum cum futuro* peribimus.

CAP. XVIII. *v.* 9. Et cedit in sancta sanctorum. *Nec hic præsens* cedit, *mutandum est in futurum* cedet.

V. 10. Quia consecratum est tibi. *Retinendum est pronomen* tibi, *non substituenda vox* Domino.

V. 13. Vniuersa frugum initia quas gignit humus. *Antiqui libri habent fœmininum* quas, *repudiato neutro* quę.

V. 15. Quidquid primum erumpit. *Non scribas futurum* erumpet, *pro præsenti.*

Vers. 19. Pactum salis est. *Caue scribas* pacis *pro* salis. *Sal seruit durationi.*

CAP. XIX. *vers.* 3. Tradetísque eam Eleazaro. *Quidam pro plurali* tradetísque *scribunt singulare* tradésque, *minus rectè.*

CAP. XX. *v.* 20. Non transibis. *Seruandus est numerus singularis* transibis.

CAP. XXI. *v.* 15. Vt requiescerent in Ar. *Non est scribendum* Arnon *dissyllabum, pro monosyllabo* Ar, *vt certè locorum prorsus diuersorum sunt nomina.*

V. 18. Et in baculis suis. De solitudine, Mathana. *Non addas* profectíque sunt *ante* de solitudine, *nec* in *ante* Mathana: *subaudienda enim hæc sunt, non exprimenda.*

V. 20. De Bamoth vallis est. *Non est omittenda præpositio* de, *quod & aliàs docuimus in Notationibus nostris.*

CAP. XXII. *v.* 20. Si vocare te venerunt homines isti. *Præteritum indicatiui* venerunt, *præstat coniunctiuo* venerint.

V. 37. Misi nuntios vt vocarem te. *In aliis libris, pro prima persona singulari, est tertia pluralis* vocarent.

CAP. XXIII. *v.* 14. Impositis suprà vitulo atque ariete. *Alij legunt numero plurali* vitulis arietibus, *eodem sensu.*

CAP. XXIV. *v.* 7. Et semen illius erit in aquas multas. *Quidam pro* aquas *scripserunt* gentes, *commentarium vertentes in textum.*

V. 22. Et fueris electus de stirpe Cin. *Caue ne pro* Cin, *scribas* Cham *nomen filij Noe, quod quidam.*

CAP. XXV. *v.* 13. Quia zelatus est pro Deo suo. *Non addas* zelo.

CAP. XXVI. *v.* 12. Iamin, ab hoc familia. *Non præponas & coniunctionem ante* Iamin.

V. 14. Vigintiduo millia ducenti. *Non mutes nominatiuum* ducenti *in genitiuum* ducentorum.

V. 18. Quadraginta millia quingenti. *Nec hic nominatiuus cum genitiuo* quingentorum *commutandus: similisque ratio obseruanda est infrà v.* 22. 25. 27. 34. 37. 41. 43. 47. 50.

V. 38. Ahiram, à quo familia Ahiramitarum. *Quidam addito c scribunt* Achiram, Achiramitarum, *vtroque modo exprimitur litera Hebraica* heth *seu* cheth.

V. 62. Quia non sunt recensiti. *Præferenda est coniunctio* quia, *pronomini* qui.

CAP. XXVII. *v.* 14. In Cades deserti Sin. *Rectius legitur secundo casu* deserti, *quàm sexto* deserto *aut* in deserto.

V. 18. Virum in quo est spiritus. *Non addas vocem* Dei.

CAP. XXVIII. *v.* 11. In calendis autem offeretis. *Multa exemplaria post* autem, *addunt* id est, in mensium exordiis: *id quod, tamquam commentarium textui missum, omiserunt Romani Patres.*

V. 13. Similæ ex oleo. *Non addas participium* conspersæ, *quod satis intelligendum dat præpositio* ex.

CAP. XXIX. *v.* 11. Cum sacrificio & libaminibus eorum. *Non mutes præpositionem* cum, *in præpositionem* in, *aut coniunctionem* &.

CAP. XXX. *v.* 14. In arbitrio viri erit vt faciat. *Scribendum est ex antiquis codicibus* vt, *non* siue, *tametsi sequatur* siue non faciat.

CAP. XXXI. *v.* 30. Cunctorum animantium. *Alij claritatis causa addunt con iunctionem encliticam* cunctorumque.

V. 52. Pondo sedecim millia. *Non est surrogandum* pondere *sanctuarij in locum vocis* pondo.

CAP. XXXII. *v.* 4. Regio vberrima est. *Alij minus rectè, mutatis nominatiuis in genitiuos, scribunt* regionis vberrimæ est.

V. 17. Erunt in vrbibus muratis. *Ita vertit Interpres hoc loco,* muratis, *quod est muro cinctis, pro quo aliàs* munitis.

V. 28. Et principibus familiarum per tribus Israel. *Non omittatur præpositionem* per.

V. 35. Et Ethroth & Sophan. *Malè quidam scribunt monosyllabum* Roth *pro dissyllabo* Etroth.

CAP. XXXIII. *v.* 3. Quintadecima die mensis primi, altera die Phase. *Superfluit obéstque sensui verbum* fecerunt, *quod multi addunt:* Fecerunt altera die Phase. *Præpositio autem* post, *quam alij præponunt voci* Phase, *intelligenda est, non legenda: Consulas qui volet Notationes nostras in hunc locum.*

V. 38. Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor. *Non est omittenda vox* sacerdos.

V. 44. 45. Et de Oboth, venerunt in Iie-abarim (*&c.*) Profectíque de Iie-abarim. *Alij pro* Iie-abarim, *omissa priore vocali, scribunt* Ieabarim, *minus rectè.*

V. 54. Et paucis angustiorem. *Antiqui libri habent positiuum* paucis, *pro eo qui in aliis codicibus est comparatiuo* paucioribus.

CAP. XXXIV. *v.* 4. A meridie vsque ad Cadesbarne. *Pro* à meridie, *alij libri scribunt* in meridiem, *alij* ad meridiem, *malè.*

V. 8. A quo venient in Emath. *Non est mutandus numerus pluralis in singularem* veniet.

V. 11. Descendent termini in Rebla. *Pro* Rebla, *codices minùs accurati scribunt addita tertia syllaba* Reblatha *quod non est huius loci.*

V. 29. Hi sunt quibus præcepit Dominus. *Non mutes præteritum perfectum* præcepit, *in plusquam perfectum* præceperat.

CAP. XXXV. *v.* 19. Statim vt apprehenderit eum, interficiet. *Pro* interficiet, *inuenio in libris antiquis* percutiet, *quod idem valet: sed passiuum* interficietur, *quod est in aliis exemplaribus, spurium est.*

DEVTERONOMIVM.

CAP. I. *vers.* 4. Qui habitabat in Hesebon. *Quidam codices omittunt pericopen hanc, sed immeritò.*

V. 19. Per eremum terribilē & maximam. *Sequitur* solitudinem *in aliis libris, sed quod meritò indicatum est superfluere.*

V. 20. Quem Dominus Deus noster daturus est nobis. *Primæ personæ pronomina non sunt mutanda cum secunda.*

V. 26. Ad sermonem Domini Dei nostri. *Idem hic esto iudicium.*

V. 28. Et ad cælum vsque munitæ. *Hæc videtur hoc loco Latini Interpretis esse scriptura,* munitæ, *pro qua aliàs vertit* muratæ.

V. 31. Et in solitudine (ipse vidisti) portauit te Dominus. *Hæc est genuina loci interpunctio, qua periodus hæc incipit ab his verbis* Et in solitudine, *relatis ad sequentia, parenthesi inclusis his* ipse vidisti: *qui pluraliter legunt* ipsi vidistis, *minus sinceram sequuntur lectionem.*

CAP. II. *v.* 12. In Seir autem priùs habitauerunt Horræi. *Alij libri seruant terminationem Hebræam, scribentes* Horrim.

V. 19. Et accedens in vicina filiorum Ammon. *Non mutes* accedens *in* ascendens.

V. 20. Gigantes, quos Ammonitę vocant Zomzommim. *Trissyllabum est* Zomzommim, *repetendum est enim* zom, *contra quosdam qui legunt* Zommim.

V. 21. Populus magnus & multus & proceræ longitudinis. *Nullo modo omittendum est medium illud* & multus.

V. 27. 28. 29. Transibimus per terram tuam, publica gradiemur via *&c.*

via &c. Non sunt nomina verbáque pluralis numeri, quæ his tribus versibus continentur, mutanda in singularia, ad hoc vt Hebræo respondeant, quod quidam faciunt.

CAP. III. v. 13. Vocatur terra gigantum. Alij pro præsenti scribunt præteritum imperfectum vocabatur.

CAP. IV. v. 6. Vt audientes vniuersa præcepta hæc. Alij pro neutro vniuersa, legunt masculinum vniuersi, minus sincerè.

V. 10. A die in quo stetisti coram Domino. Pro duabus voculis à die, plerique vnam legunt, diem. Præpositio Hebraïcè, etsi non exprimatur, subaudienda est tamen.

V. 22. Ecce morior in hac humo. Nequaquam mutandum est præsens morior in futurum moriar.

V. 30. Nouissimo tempore reuerteris ad Dominum. Non est addenda coniunctio autem.

V. 33. Sicut tu audisti & vixisti. Spuriũ est quod quidam substituũt vidisti, quod est adspexisti, pro vixisti, quod est, in mortẽ non incurristi.

V. 34. Quæ fecit pro vobis Dominus Deus vester. Non sunt commutanda pronomina secundæ personæ cum prima, nobis, noster.

V. 35. Et non est alius præter eum. Non est surrogandum nomen vnum, in locum pronominis eum, quod multi faciunt.

CAP. V. v. 24. Vocem eius audiuimus. Sic omittunt antiqui libri coniunctionem enim, quam alij addunt.

V. 33. Et protelentur dies. Non addas pronomen vestri.

CAP. VI. v. 4. Dominus Deus noster Dominus vnus est. Posterius Dominus quidam mutant in Deus, immeritò.

V. 7. Et meditaberis in eis sedens in domo tua. Non sunt omittenda illa vocula in eis.

V. 13. Et illi soli seruies. Interpres hic expressit vocem soli, quæ Hebraicè relinquitur subaudienda.

CAP. VIII. v. 13. Armenta boum & ouium greges. Non facilè omittenda est vox boum.

CAP. IX. v. 5. Ingredieris vt possideas. In aliis pro futuro ingredieris, est præsens ingrederis.

V. 9. Vt acciperem tabulas lapideas tabulas pacti quod pepigit vobiscum Dominus. Ita repetenda est vox tabulas (quam multi codices posteriori loco omittunt) & scribendum Dominus pro Deus tam iuxta Latinos codices antiquos quàm iuxta Hebræa.

CAP. X. v. 3. De lignis settim. Sic scribunt Hebræi, Settim duplici t: alij simplici Setim.

CAP. XI. v. 10. Ad quam ingrederis possidendam. Non mutes præsens ingrederis cum futuro ingrediens.

CAP. XII. v. 3. Dissipate aras eorum. Interpres vertit masculinum eorum, non fœmininum earum. Similiter vbi sequitur: Disperdite nomina eorum de locis illis. Hebræa ambigua permittunt vtrumque, vt vel ad gentes referas, vel ad Deos.

V. 11. Quæ vouebitis Domino. Non est mutandum futurum vouebitis in præteritum vouistis.

V. 12. Qui in vrbibus vestris commoratur. Nequaquam scribendum est plurale commorantur, pro singulari commoratur.

V. 15. Hoc est maculatum & debile. Non est hoc omittendum, quod Interpres explicationis causâ addidit.

V. 29. Ad quas ingredieris possidendas. Correctores hîc futurum prætulerunt præsenti ingrederis.

CAP. XIII. v. 9. Et posteà omnis populus mittat manum. Vnicam voculam posteà, ne distrahas in duas post te, vt quidam faciunt.

CAP. XIV. v. 7. Comedere non debetis, vt camelum. Correctores, vt omiserunt pronomen hæc, quod alij libri præponunt verbo comedere, ita addiderunt aduerbium vt ante vocem camelum; sensu clarissimo. Porrò hæc pronomen præposuerunt ei quod mox sequitur: Hæc quia ruminant.

V. 12. Et halizetum. Non est omittenda vocalis secunda e sequens diphthongum æ; sicut non omittitur Leuit. 11. v. 13.

V. 13. Ixion & vulturem. Alij codices legunt dissyllabum Ixon.

V. 22. De cunctis fructibus tuis qui nascuntur in terra. Alij minus rectè legunt genere fœminino frugibus tuis quæ.

V. 23. De armentis & ouibus tuis. Neutiquam addendum est verbum offeres.

CAP. XV. v. 7. Ad paupertatem venerit. Pro simplici venerit, non substituas compositum deuenerit.

V. 10. In omni tempore. Quidam ex Hebræo correxerunt opere, pro tempore.

V. 21. Vel claudum fuerit. Alij præponunt coniunctionem &: Et vel claudum fuerit.

CAP. XVI. v. 4. Non apparebit fermentum. Retinendum est substantiuum, pro adiectiuo fermentatum.

V. 22. Quę odit Dominus Deus tuus. Non commutes neutrum quę, cum fœminino quam, tametsi Hebræa ambigua sint.

CAP. XVII. v. 8. Iudicium esse perspexeris. Non scribas prospexeris, quod est præuideris, pro perspexeris, quod est videris.

Ibidem. Lepram & lepram. Nequaquam addenda est negatio posteriori voci & non lepram.

Ibidem. Intra portas tuas. Non scribas inter, pro intra, quod est in.

V. 12. Et decreto iudicis. Legenda est coniunctio & non præpositio ex.

V. 20. Ipse & filij eius. Retinendum est plurale filij, non substituendum singulare filius.

CAP. XVIII. v. 1. Cum reliquo Israel. Non omittas reliquo, quod Interpres signanter addidit.

CAP. XIX. v. 13. Et auferes innoxium sanguinem. Quidam non intelligentes, innoxium sanguinem positum esse pro effusore innoxij sanguinis, loco vocis innoxium scripserunt contrarium noxium.

CAP. XXI. v. 5. Et ad verbum eorum omne negotium. Nequaquam addas verbum pendet, quod quidam libri subiiciunt.

V. 6. Et venient maiores natu. Non oportet omittere futurum venient, nec mutare cum imperatiuo veniant, denique non necesse est addere omnes.

V. 15. Genuerintque ex ea liberos. Alij scribunt Genueritque ex eis. Sententia eadem vna est, sed prior lectio præfertur.

V. 18. Qui non audiat patris aut matris imperium. Non mutes audiat cum audierit, nec coniunctionem disiunctiuam aut cum copulatiua ac.

CAP. XXII. v. 12. Quo operieris. In aliis est præsens operiris: futurum respondet Hebræo.

CAP. XXIII. v. 18. Quidquid illud est quod voueris. Seruanda est secunda persona singularis voueris, reiicienda tertia pluralis vouerint.

CAP. XXIV. v. 5. Sed vacabit absque culpa domi suę. Caue ne scribas, vt quidam, tertium casum domui, pro secundo domi.

V. 6. Quia animam suam opposuit tibi. Non est legendum relatiuum qui, loco coniunctionis quia. Porrò opposuit, quod est obligauit seu oppignorauit, eleganter emendatum est ex apposuit, quod est in aliis exemplaribus, id est, vocalis quarta ex prima.

CAP. XXV. v. 7. Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israel. Alij pro nomen, quod est ὄνομα, scribunt semen, quod est, τὸ σπέρμα, malè.

Sequitur. Nec me in coniugem sumere. Non commutes vocem coniugem, cum voce coniugium.

V. 11. Miseritque manum. Quidam antiqui libri tollunt encliticam coniunctionem que.

V. 12. Abscides manum illius. Ita legunt antiqui libri abscides, ex abs & cædo, pro abscindes, ex ab & scindo. Simile Matth. 5. v. 30. & alibi.

CAP. XXVI. v. 4. Suscipiénsque sacerdos cartallum de manu tua. Non mutes pronomen secundæ personæ tua in tertiæ eius.

V. 11. Et epulaberis in omnibus bonis. Non est omittenda, ea quæ præmittitur coniunctio &.

V. 13. Abstuli quod sanctificatum est de domo mea. Adulterinum est quod alij legunt attuli, quasi dicat, se huc è domo sua adferre, cùm è contrario [illegible] se domi sua retinuisse, profiteatur se distribuisse egenis. Germana [illegible] lectio est abstuli, quæ & Hebræo, Chaldæo, Græcóque [illegible].

V. 16. [illegible] custodias & impleas. Prius & non est mutandum in vt.

V. 17. [illegible] custodias ceremonias illius. Nec istud & vertendum in vt est.

V. 18. Et Dominus elegit te hodie, istam coniunctionem &, quidam vertunt in aduerbium demonstrandi En, sed pessimè.

CAP. XXVII. v. 12. Hi stabunt ad benedicendum populo. Cauendus est vetus error eorum qui legunt Domino, id est, τῷ κυρίῳ, pro populo, quod est τῷ λαῷ, siue plebi.

Versui [illegible] præponunt quidam codices hanc maledictionem: Maledictus qui dormit cum vxore proximi sui: & dicet omnis populus Amen: verùm illa adiectitia & superflua est.

CAP. XXVIII. v. 20. Et perdat velociter. Non addas de sub cælo.

V. 36. Et regem tuum quem constitueris super te. Alij minus aptè legunt Et regem quem constitues super te; omisso pronomine tuum, & coniunctiuo verso in indicatiuum.

V. 40. Quia defluent & peribunt. Sic legunt etiam antiqui codices, simplex verbum peribunt, pro composito deperibunt.

V. 48. Quem immittet tibi Dominus. Non mutes immittet cum emittet, vocalem tertiam cum secunda.

V. 57. Et illuuie secundarum. Pro secundarum, multi scribunt secundinarum quæ non est vox Latina, quod sciam.

CAP. XXIX. v. 6. Quia ego sum Dominus Deus vester. Non substituas personam tertiam ipse est, pro prima ego sum.

V. 11. Et aduena qui tecum moratur. Retinendus est numerus singularis, quamuis positus pro eo quem alij legunt plurali & aduenæ qui tecum morantur.

V. 19. Et absumat ebria sitientem. Pro absumat siue consumat multi libri legunt assumat, quod est, addat seu adiungat sibi. Vtrumque ex Hebræo verti potest, prius prætulerunt Romani Patres.

V. 23. Sulphure & salis ardore comburens. Vocum affinitate decepti quidam supposuerunt nomen solis, planetæ, in locum nominis salis qui ex igne & aqua concretus, habet & ipse ardorem suum: mutarunt inquam vocalem in primam a in quartam o.

V. 29. Vt faciamus vniuersa verba legis huius. Non omittas vel verba.

CAP. XXX. v. 3. Reducet Dominus Deus tuus captiuitatem tuam. Alij scribunt: Reducet te Dominus Deus tuus de captiuitate tua: qui sensus est prioris lectionis.

V. 12. Et audiamus. Non mutes & in vt.

V. 19. Quòd proposuerim vobis vitam & mortem. Pro voce mortem, quidam substituerunt vocem bonum, malè imitati locum suprà vers. 15.

CAP. XXXI. v. Delebítque eos. Alij scribunt præteritum Deleuítque quod Hebræo conforme est.

V. 21. Et ore seminis sui. Non mutes tertiæ personæ pronomen sui, cum secundæ tui.

V. 23. Præcepítque Dominus Iosue filio Nun. Non indicarunt Romani patres omittendam vocem Dominus, tametsi à multis libris Hebræo consentaneis omittatur.

CAP. XXXII. v. 2. Concrescat vt pluuia doctrina mea. Ita scribendum est, vt pluuia, non in pluuia aut pluuiam.

V. 26. Dixi: Vbinam sunt. Non præponas & coniunctionem: Et dixi.

V.30. Quomodo persequatur vnus mille, & duo fugent decem millia? Non sunt modi potentiales persequatur, & fugent, commutandi cum indicatiui præterito imperfecto persequebatur, & præsenti optatiui fugarent.

V.35. Mea est vltio, & ego retribuam in tempore. Non addas pronomen: Retribuam eis in tempore.

V.37. Et dicet: Vbi sunt. Præferendum est singulare dicet plurali dicent.

V.46. Et implere vniuersa quę scripta sunt legis huius. Non addas in volumine, ante legis huius.

CAP. XXXIII. v.9. Et fratribus suis: Ignoro vos. Non mutes secundæ personæ pronomen vos, cum tertia illos.

V.26. Non est Deus alius vt Deus rectissimi. Quidam tollunt prius Deus, alij vertunt secŭdum casum rectissimi in primum rectissimus: vtrŭque primæ lectioni non absque causa postposuerŭt Romani.

V.27. Dicétque: Conterere. Nec hic sine causa prætulere passiuum, actiuo Contere.

CAP. XXXIV. v.2. Et omnem terram Iuda. Nequaquam omittenda est vox Iuda, quod quidam faciunt.

IOSVE.

CAP. I. v.6. Pro qua iuraui patribus suis. Seruandum est tertiæ personæ pronomen suis, non mutandum in secundæ tuis.

V.15. Et sic reuertemini. Futurum reuertemini multis nominibus præferendum est præsenti reuertimini.

CAP. II. v.18. Signum fuerit funiculus iste coccineus. Nequaquam addenda negatio est, Signum non fuerit.

V.19. Sanguis ipsius erit in caput eius. Addunt quidam Reus sibi erit, quæ LXXij. senum interpretatio est, nostra coniuncta.

Sequitur: Et nos erimus alieni. Alij pro alieni scribunt innoxij, explicandi causa.

CAP. III. v.12. Parare duodecim viros de tribubus Israel. Non est repetenda vox duodecim.

V.13. Qui portant arcam Domini Dei. Non addas fœderis.

V.16. Ab vrbe quæ vocauit Adom. Ita scribendum est iuxta antiquos libros, vocalibus prima & quarta Adom, non Adam, aut Edom.

V.17. Populus autem incendebat contra Iericho. Non est mutandum nomen Iericho in nomen fluuij Iordanem.

CAP. IV. v.9. Arcam fœderis. Non adiicias Domini.

V.11. Sacerdotésque pergebant. Antiqui libri habent sacerdotésque, non sacerdotes quoque.

V.12. Armati præcedebant filios Israel. Non est huius loci, quod alij adiiciunt, fratres suos.

V.14. Dum adiuueret. Ita legŭnt Sixtina Biblia ex antiquis codicibus, vnam vocem adiuueret, pro duabus adhuc viueret.

V.23. Siccante Domino Deo vestro aquas eius in conspectu vestro, donec transiretis. Secundæ personæ non sunt mutandæ in primas, nostro, nostro, transiremus.

CAP. V. v.3. Fecit quod iusserat Dominus. Non addas coniunctionem fecítque aut fecit quoque.

V.6. Vt non ostenderet eis terram. Non est omittenda negatio.

CAP. VI. v.2. Ecce dedi in manu tua Iericho. Antiqui libri legunt sextum casum, non quartum manus tuas.

V.24. Et omnia quæ erant in ea. Pro erant alij habent fuerunt, alij inuenta sunt: nam huiusmodi aliquid Hebraicè subaudiendum relinquitur.

CAP. VIII. v.5. Accedemus ex aduerso: Non est mutandum accedemus compositum à cedo, in ascendemus compositum à scando.

V.12. Inter Bethel & Hai. Scribendum est Bethel, quod significat domum Dei, non Bethauen, quod domum idoli seu iniquitatis.

CAP. IX. v.8. Et vnde venistis. Non est mutanda copulatiua in disiunctiuam aut.

V.10. Qui erat in Astaroth. Nec hic numerus singularis erat in pluralem erant.

CAP. X. v.14. Non fuit anteà nec posteà tam longa dies. Retinendum est nec, pro eo quod plerique habent &.

V.23. Et eduxerunt ad eum quinque reges. Legendum est eduxerunt non adduxerunt, quemadmodum & proximo versu educti non adducti: vocalis inquam secunda, non prima.

V.41. Omnem terram Gosen vsque Gabaon. Caue legas Gessen, quæ est terra Ægypti, pro Gosen, quæ est vrbs Chananæa. Idem vsu venit infra 11. v.16.

CAP. XI. v.8. Ita percussit omnes. Ita non itaque legunt codices antiqui.

V.9. Non fuit ciuitas quæ se traderet filiis Israel. Alij repetunt negationem, quæ non se traderet: minus integrè.

CAP. XII. v.2. Vsque ad torrentem Iaboc. Non mutes Iaboc, cum Ieboc, vocalem primam cum secunda. Simile Iudicum 11. v.13. 22.

V.3. Ad orientalem plagam. Nequaquam scribendum est occidentalem, pro orientalem, id est, deorsum, pro sursum.

V.7. Vsque ad montem cuius pars ascendit in Seir. Non addas vel Libani vel Hermon, quod multi codices (vsque ad montem Libani) corrupte.

V.8. In Asedoth & in solitudine. Caue ne Asedoth mutes in Aseroth, id est, d in r, mutam in liquidam.

V.15. Rex Odullam vnus. Scribendum est vocali quarta Odullam vel Odollam, iuxta antiquos codices, non Adullam prima vocali, quamuis Hebræa & istud patiantur.

V.22. Rex Cades vnus. Alij legunt Cedes: vtrumque permittunt Hebræa.

CAP. XIV. v.2. Et dimidiæ tribui. Non addas Manasse.

V.9. Quia sequutus es Dominum Deum meum. Non mutes pronomen primæ personæ meum cum secundæ tuum.

CAP. XV. v.1. A termino Edom, desertum Sin. Sic omittere oportet vsque ad, quod alij addunt Vsque ad desertum Sin.

V.18. Quę, cùm pergerent simul, suasa est à viro suo. Legendum est fœmininum quæ, iuxta veteres codices, non masculinum qui.

V.23. Et Cades & Asor. Alij & Cedes, vt suprà 12. v.22.

V.62. Ciuitates sex & villæ earum. Quod sequitur in quibusdam libris fiunt simul centum quindecim, superfluum est.

CAP. XVI. v.2. Et egreditur de Bethel Luza. Vocem Luza seruant vetera manuscripta ἄκλιτον: alij declinantes scribunt Luzam.

CAP. XVII. v.4. Dedítque eis iuxta. Non omittendŭ est pronomẽ eis.

V.12. Sed cœpit Chananeus habitare in terra sua. Pro sua reciproca, quod est in vetustis libris, in aliis est ipsa, in aliis ista.

V.14. Quare dedisti mihi possessionem. Non est addendum terram in: hoc modo, mihi terram in possessionem.

V.17. Ad domum Ioseph, Ephraim & Manasse. Non præponas & ante Ephraim.

CAP. XVIII. v.2. Remanserant autem. Non mutes præteritum plusquam perfectum in perfectum remanserunt.

V.4. Iuxta numerum vniuscuiusque multitudinis. Alij pro numerum scribunt terminum, minus rectè.

V.14. Contra mare ad occidentem, Non est omittendum ad seu & occidentem, quod Interpres explicationis gratia addidit.

V.28. Ciuitates quatuordecim & villę earum. Sequitur in quibusdam exemplaribus fuerúntque omnes ciuitates viginti sex, sed iugulandum.

CAP. XIX. v.8. Contra australem plagã. Quod sequitur in quibusdã exẽplaribus, fuerŭntq; omnes ciuitates decem & septem, superfluit.

V.11. Ascendítque de mari & Merala. Caue ne vitiosè scribas Medalaa pro Merala.

V.12. In fines Ceseleththabor. Vetera manuscripta habent plurale fines pro singulari finem.

V.15. Et Iedala & Bethlehem. Scribendum est Iedala, per d mutam in secunda syllaba, & l liquidam in tertia: non Ierala, per r liquidam in secunda, aut Iedaba per b mutam in tertia.

V.19. Et Seon & Anaharath. Pro Seon quadrilitero, non scribas Senon, neque Seron, quinque literarum.

V.46. Et Meiarcon & Arecon. In quibusdam veteribus manuscriptis pro Meiarcon legitur Aquæ Hiercon, quæ interpretatio est primæ syllabæ Me.

CAP. XX. v.4. Stabit ante portam. Non est addenda coniunctio stabítque, tametsi Hebraicè legatur.

CAP. XXI. v.4. De tribubus Iuda & Simeon. Legendum est plurale tribubus, non singulare tribu.

V.36. De tribu Ruben vltra Iordanem contra Iericho ciuitates refugij Bosor in solitudine Misor, & Iaser, & Iethsõ, & Mephaath, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. De vario huius versus situ, lectione, interpunctione, omissione denique, latè egimus olim in Notationibus nostris. Romani Patres secuti sunt, quod maximè vulgatum est, nisi quòd præposuerunt tribum Ruben tribui Gadis.

CAP. XXII. v.7. Ad occidentalem plagam. Non est addendum pronomen eius.

V.13. Phinees filium Eleazari sacerdotis. Secundum casum sacerdotis non vertas in quartum sacerdotem.

V.17. Macula huius sceleris in nobis permanet. Nequaquam commutandum est pronomen primæ personæ nobis, cum secŭdæ vobis.

V.22. Fortissimus Deus Dominus, fortissimus Deus Dominus, Hoc ita geminandum est, miniméque alterum omittendum.

CAP. XXIV. v.27. Quod audierit omnia verba Domini. Retinendum est singulare tertiæ personæ audierit, non mutandum cum plurali secundæ personæ audieritis.

IVDICES.

CAP. I. vers.30. Cetron & Naalol. Pro Cetrõ. Malè scribunt quidam Thetron, t inquam pro c: rursus pro Naalol, Naalon, id est, n pro l.

V.35. Quod interpretatur testaceo. Caue legas testatio, nomen verbale à testor pro testaceo nomine adiectiuo à testa.

CAP. II. v.2. Sed aras eorum subuerteretis. Non mutes coniunctionem aduersatiuam sed in copulatiuam &.

V.19. Et multo faciebant peiora Non commutes peiora cum maiora.

CAP. III. v.3. Atque Heuæum qui habitabat in monte Libano, Seruandus est numerus singularis habitabat, loco pluralis habitabant, qui in aliis est libris.

V.4. Vtrùm audiret mãdata Domini. In aliis est plurale audirent.

V.24. In æstiuo cubiculo. Etiam in nostris antiquis manuscriptis inuenio cubiculo pro cœnaculo.

V.30. Et quieuit terra octuaginta annis. Non addas à præliis.

CAP. IV. Debbora scribunt Sixtina Biblia, duplici b, alij simplici Debora quidam malè Delbora.

V.17. Erat enim pax. Retinenda est coniunctio rationalis enim, non mutanda in autem.

V.21. Qui soporem morti consocians. In aliis est verbum simplex socians.

CAP. V.

CAP.V.v.11.Et clementia in fortes Israel. *Spurium est quod quidam habent* in portis *pro* in fortes: *sed genitiuum* fortis, *quem alij quidam legunt absque præpositione, possit habere similitudinem veri.*

V.19.Reges Chanaan in Tanach.*Non scribas* Tane *pro* Tanach.

CAP.VI.v.22.Qui suffodit aram eius.*Antiqui libri scribunt compositum* suffodit,*pro eo quod alij simplici* fodit.

CAP.VII.v.3.Et reuersi sunt populo vigintiduo millia.*Quidam boni libri habent neutrum* reuersa, *pro masculino* reuersi: *porro* de *præferendum est ipsi* ex.

V.5.Qui lingua lābuerint aquas.*Non addas* qui manu & lingua.

V.23.Fugiētes vsque ad Bethsetta. *Non mutes* Bethsetta *in* Bethseca.*id est duplex* t *in* c.

Ibidem.Persequebantur Madian.*Sequitur in quibusdam libris* Et dedit Dominus victoriam populo Israel in die illa, *sed redundat.*

CAP. VIII.v.7.Cùm ergo tradiderit Dominus Zebee & Salmana in manus meas *Sequitur in multis libris*, & cùm reuersus fuero victor in pace.*sed non est huius loci, at versus noni subsequentis.*

V.9.Dixit itaque & eis.*Non omittas* & *pro* etiam *positum.*

V.10. Bellatorum educentium gladium. *Non interponas* & *coniunctionem.*

CAP.IX.v.4.Dederúntque illi septuaginta pondo argenti. *Scribendum est* pondo *indeclinabile, non* pondera.

V.7.Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus.*Non est addenda vocula* vt, Ita vt audiat.

V.20.Egrediatur ignis ex eo.*Non est auferendum* ex eo.

V.39.Spectante Sichimorum populo. *Pro* spectante *quod est adspiciente non substituas* exspectante.

V.48. Quod me videtis facere, citò facite. *Non est commutandum præsens* videns,*cum præterito* vidistis.

V.49.Vt fumo & igne mille homines necarentur.*Non mutes nominatiuum* homines *in genitiuum* hominum.

CAP.X.v.1. In Samir montis Ephraim. *Neque hic mutes genitiuum* montis *in ablatiuum* monte.

V.8. In terra Amorrhæi, qui est in Galaad. *Pro* qui,*quod refert Amorrhæum, alij legunt*, quæ,*quod terram.*

CAP.XI.v.1.Fuit illo tempore Iephte.*Quidam addunt* Fuit itaque illo in tempore.

V.17.Dimitte me vt transeam per terram tuam.*Non est omittendum pronomen* me,*nec præpositio* per.

V.18. Nónne ea quæ possidet Chamos. *Non commutes præsens* possidet,*cum præterito* possedit.

V.39.Exinde mos increbruit in Israel.*Scribendum est* increbruit, *non* increuit.

CAP.XIII.v.5.Obsecro vt me transire permittatis, *præferendum est plurale singulari* permittas.

V.13.Filius Illel.*Alij minùs rectè* filius Elel.

CAP.XIII.*vers*.7.Ex vtero matris suæ. *Non præponas coniunctionem* &.

CAP.XIV. v. 3. Et in omni populo meo. *Non est substituendum pronomen secundæ personæ* tuo *pro primæ* meo.

V.6. Quasi hœdum in frusta discerpens. *Lege* discerpens, *non* decerpens *aut* decerperet.

V.9.Quod mel de corpore leonis assūpserat.*Hoc versu Interpres vertit* corpore, *non* ore, *versu proximè præcedenti*, ore *non* corpore.

CAP.XV.v.9.Vbi eorum effusus est exercitus. *Alij pro composito* effusus *scribunt simplex* fusus.

V.14.Et sicut solent ad odorem ignis ligna consumi. *Legendum potius est* odorem,*quod est, odorante igne, seu simul atque ignem olfecerint, quàm* ardorem,*quod est, ardente seu comburente igne. Porrò* ligna *scriptum ab aliis pro* lina,*nullius est auctoritatis: non enim ita facilè* ligna *ab igne consumuntur, vt stuppea* lina.

CAP. XVI. v. 9. Qui rupit vincula, quo modo si rumpat quis filum de stuppæ tortum putamine, cùm odorem ignis acceperit. *Pro genitiuo* stuppæ,*alij scribunt ablatiuum* stuppa, *& pro* putamine *quod est cortice legunt* sputamine,*acceptū pro sputo quasi dicatur, filum sputo adhibito de stuppa tortum. Atqui verisimilius est, Interpretem dicere voluisse, filum de vili stuppa (est enim stuppa, quasi putamen, cortex & reticulū lini) nam Hebraicè non aliud legitur, quàm* filum stuppæ. *Iam verò* odorem, *quod sequitur, nullo modo hic cum* ardorem *mutandum est, id est quarta vocalis cum prima.*

V.13. Cui respondit Samson: Si septem.*Quidam addunt* inquit: Si, inquit septem;*sed superfluè.*

CAP. XVII. v.9. Et vtile mihi esse perspexero. *Pro* perspexero, *quod est videro, non legas* prospexero,*id est, prauidero.*

CAP.XVIII. v.5.Ite in pace.*Non scribas* cum *pro* in.

CAP. XIX.v.5.Gusta priùs pauxillum panis. *Non substituas* pusillum *pro* pauxillum.

V.8.Oro te, inquit,*Quidam scribunt* obsecro *pro* oro te.

V.11.Iámque erant iuxta Iebus. *Non substituas verbum compositum* aderant,*pro simplici* erant.

CAP.XX.v.40.Et viderint quasi columnam fumi. *Optatiui præsens* viderent,*legendum est, non indicatiui præteritum* viderunt.

CAP.XXI.v.13. Vt eos susciperent in pace. *Non mutes masculinum* eos *cum fœminino* eas.

V.19.Et ad orientalem plagam. *Alij omittunt* &.

RVTH.

CAP.I. v. 11. Non vltrà habeo filios. *Non mutes præsens* habeo *cum futuro* habebo.

CAP. IV. v. 3. Quibus sedentibus. *Alij minùs aptè*, quibus residentibus.

V.15.De nuru enim tua natus est, quæ te diligit. *Noli substituere masculinū* qui,*pro fœmin.* quæ,*aut futurū* diliget,*pro præsēti* diligit.

V.22.Isai genuit Dauid.*Non addas* regem.

LIBER REGVM

PRIMVS.

CAP.I.v.9.Ante postes templi Domini.*Retinendum est* templi *non mutandum cum* domus.

V.18.Et illa dixit. *Non scribas* at *aduersatiuum, pro* & *copulatiuo.*

V.19.Et venerunt in domum suam Ramatha. *Non repetitur* in *ante* Ramatha,*sed subauditur. Simile infrà 2.v.11.*

V.24. Et tribus modiis farinæ. *Non scribas* vno modio.*pro* tribus modiis,*iuxta ea quæ aliâs annotauimus.*

V.28. Quibus fuerit commodatus Domino.*Alij legunt verbum compositum* accommodatus, *sed simplex* commodatus *est præferendum.*

CAP.II.v.19.Vt immolaret hostiam solemnem.*Quod sequitur in quibusdam libris*, & votum suum,*superfluit.*

V.30.Sed quicūq; glorificauerit me, glorificabo eū.*Nō scribas* honorificauerit,*pro* glorificauerit: *nā & Hebraicè vox eadē repetitur.*

V.34 Duobus filiis tuis.*Non omittas pronomen* tuis.

CAP III.v.2.Heli iacebat in loco suo.*Non est mutandum* loco, *cum* lecto. lectulo,*vel* domo.

Sequitur: Et oculi eius caligauerant nec poterat videre lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, vbi erat arca Dei. *Hæc genuina est vulgatæ editionis & lectio & distinctio, de qua olim nos latè in* Notationibus *nostris.* Non *itaque substituendus est quartus casus* lucernam, *pro primo* lucerna *nec voci* Samuel *addenda coniunctio* autem.

V.17.Quis est sermo quem locutus est Dominus ad te. *Non est omittendum* quem locutus est Dominus.

CAP.IV. v.1. Et factum est in diebus illis, conuenerunt Philistiim in pugnam. *Quamuis hæc verba à multis omittantur, quod olim docuimus: non tamen visum est Romanis Patribus illa è medio tollere, eò quòd Græcè legantur. Quocircà etiam consequenter scribunt.* Et egressus est Israel,*coniunctione copulatiua, quæ est in Græcis libris, loco rationalis* námque,*quæ est in plerisque Latinis.*

V.9.Sicut & illi seruierunt vobis.*Non est mutandum secundæ personæ pronomen* vobis,*cum primæ* nobis.

V.13.Heli sedebat super sellam contra viam spectans.*Pro simplici* spectans *non substituas compositum* exspectans.

V.20.Dixerunt ei quæ stabant circa eam. *Caue mutes* quæ *fœmininum, cum masculinino* qui.

V.21.Translata est gloria de Israel.*Non addas* Domini.

V.22.Et ait: Translata est. *Non omittas coniunctionem præpositam.*

CAP. V. v.6. Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magnæ in ciuitate. *De his verbis, tale fuit iudicium Romanorum Correctorum, quale suprà 4. vers.1. Porrò pro secundo casu* magnæ *in aliis libris est primus* magna,*vt etiam Græcè.*

V.9.Inierúntque Gethæi consilium, & fecerunt sibi sedes pelliceas. *Et hæc verba, quamuis à quibusdam Latinis libris Hebræo consentanei somittantur, tamen quia reperiuntur in quibusdam Græcis, non indicarunt Romani expungenda. Similis ratio inferiùs occurrit plurium aliorum locorum, quæ non putauimus singula annotanda. Consilium quo illi moti fuerint, licet ex ea quam his Bibliis præmiserunt præfatione intelligere.*

V.11. Dimittite arcam Dei Israel. *Non est mutandum plurale* dimittite *cum singulari* dimitte.

CAP.VI.v.21.Et similitudines anorum.*Retinendus & hîc est numerus pluralis* similitudines, *non vertendus in singularem* similitudinem.

V.19.Percussit autē de viris Bethsamitibus.*Non addas* Dominus.

CAP.VII.v.1.In domum Abinadab.*Non mutes* Abinadab, *cuius secunda litera est* b *muta, cum* Aminadab, *cuius secunda litera est* m *liquida.*

V.10.Et cæsi sunt à facie Israel.*Legendum est* facie,*quod est* conspectu, *non* filiis.

V.11.Egressique viri Israel.*Non est mutandum* viri *in* filij.

CAP. VIII. v. 1. Posuit filios suos iudices Israel. *Non addas* in *præpositionem ante vocē* iudices, *sed intelligas* Israel *esse datiui casus.*

CAP.IX.v.1.Filius Abiel, filij Seror.*Pro* Seror, *in quo litera* r *repetitur, non est legendum* Seor.

Ibidem.Filij Seror, filij Bechorath.*Non addas, quod in quibusdam libris sequitur*, filij Sareth.

V.5.Cùm autem venissent in terram Suph. *Nec hîc addas, quod sequitur in quibusdam libris*, & non inuenissent.

V 7.Zanis defecit in sitarciis nostris. *Alij pro* sitarciis *legunt* cistarciis *vocem non intellectam quasi à* cista *deriuantes, quæ componitur ex σῖτος* sitos, *quod frumentum Græcè, & ἀρκεῖν* arcin, *quod sufficere est: vnde nomē fœmininum ἡ σιταρκία* sitarcia; *quod commeatum, & neutrum* sitarcium, *quod peram significat, saccum, aut vas, in quo ab itinerantibus reponitur commeatus. nam & Hebraicè ad verbum legitur* in vasis nostris.

V. 13. Quia ipse benedicit hostię, & deinceps comedunt qui vocati sunt. *Præsentia* benedicit *&* comedunt *præferuntur futuris*, benedicet, comedent.

V.19.Vt comedatis mecum hodie. *Non est permutandum plurale* comedatis *cum singulari* comedas.

CAP. X. v. 2. In finibus Beniamin in meridie. *Quod sequitur in quibusdam libris* salientes magna foueas, *omittendum est.*

V. 5. Post hæc venies in collem Dei. *Non mutes verbum* venies, *in participium* veniens.

V. 12. Et quis pater eorum. *Duplex hic à quibusdam committitur vitium; Vnum, quòd pro interrogatiuo* quis, *scribant nomen proprium patris Saul,* Cis; *Alterum, quòd pro plurali* eorum, *supponant singulare* eius.

CAP. XII. *verſ.* 6. Et eduxit patres nostros de terra Ægypti. *Sequitur in quibusdam exemplaribus* adest, *sed superfluè.*

V. 9. Magistri militiæ Hasor. *Non addas* regis *ante* Hasor.

V. 11. Et misit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephte. *Inter* Badan *&* Iephte, *multi libri interponunt*, & Samson & Barac, *sed obelo transfodiendum.*

V. 23. Absit autem à me hoc peccatum in Dominum. *Seruandus est quartus casus* Dominum, *loco sexti* Domino, *qui est in aliis libris.*

CAP. XIII. *v.* 7. In terram Gad & Galaad. *Non omittas præpositionem* in.

V. 8. Iuxta placitum Samuelis. *Quidam libri, pro* placitum, *scribunt* pactum.

V. 17. Et egressi sunt ad prædandum. *Non substituas* præliandum, *quod est bellandum, pro* prædandum, *quod est prædas agendum.*

Ibidem. Contra viam Ephra ad terram Sual. *Nonnulli pro* Ephra, *supponunt* Ephraim, *nomen vnius ex duodecim tribubus, &* Saul *nomen primi Regis Israel, pro* Sual, *vtrumque vitiosè.*

Verſ. 18. Ad iter termini imminentis valli Seboim. *Non interponas* in terra Sabaa, *quod quidam superfluè.*

V. 20. Et securim & sarculum. *Nec hic interponas, &* tridentem, *redundat enim, sumtum ex versu proximo.*

CAP. XIV. *v.* 2. Quæ erat in Magron. *Vnam vocem* Magron, *quidam in duas distraxerunt,* agro Gabaa; *malè.*

V. 13. Itaque alij cadebant ante Ionatham. *Post* itaque, *non addas* cùm vidissent faciem Ionathæ, *quod quidam.*

V. 15. Et factum est miraculum in castris, per agros. *Confodienda est* & *coniunctio, quam nonnulli interiiciunt ante* per agros.

Ibidem. Et conturbata est terra. *Quidam pro* terra *existimarunt substituendum* castra: Et conturbata sunt castra; *malè.*

V. 21. Vt essent cum Israel qui erant cum Saul & Ionatha. *Nonnulli libri addunt* & iis qui erant; *alij mutant numerum pluralem* erant *in singularem* erat; *non animaduertentes,* Israel *positum esse numero plurali, pro Israelitis.*

V. 41. Da indicium. *Quidam pro* indicium, *quod est signum, scribunt* iudicium, *minùs rectè.*

CAP. XV. *v.* 6. Abite, recedite, atque descendite ab Amalec. *Non est scribendum* discedite, *quod idem vnum cum eo est quod præcedit* recedite, *sed* descendite, *compositum à* scando.

V. 32. Pinguissimus & tremens. *Non omittas posterius* & tremens.

V. 35. Quòd constituisset eum regem super Israel. *Pro pronomine* eum *non supponas nomen* Saul.

CAP. XVII. *v.* 1. Conuenerunt in Socho Iudæ. *Non est scribendum* Sochot, *sed* Socho, *vocali* o, *non* t *consonante, terminante vocem.*

V. 5. Et lorica squamata induebatur. *Magis proprium est* squamata *à squamis deductum, quàm* hamata *ab hamis, quod est in aliis libris.*

V. 52. Et vsque ad Geth. *Non est omittenda coniunctio* &.

Verſ. 55. De qua stirpe descendit hic adolescens Abner? *Nec hic omittendum est nomen* Abner.

CAP. XVIII. *v.* 6. Porrò cùm reuerteretur percusso Philisthæo Dauid. *Quod sequitur in multis libris* &, ferret caput eius in Ierusalem, *meritò indicatum est superfluere.*

V. 20. Dilexit autem Dauid Michol filia Saul altera. *Legendum est primo casu* filia Saul altera, *non quarto* filiam Saul alteram: *ac proinde intelligendum,* Dauid, *quarti esse casus, non primi.*

Verſ. 27. Abiit cum viris qui sub eo erant. *Non addas* in Accaron.

V. 30. Et egressi sunt principes Philisthinorum. *Non omittas verbum substantiuum* sunt.

Ibidem. Quàm omnes serui Saul. *Non mutes* serui *in* viri.

CAP. XIX. *verſ.* 3. Ego autem egrediens stabo iuxta patrem meum, in agro vbicumque fueris. *Legendum est* fueris *secunda persona, non tertia* fuerit.

V. 5. Et posuit animam suam in manu sua. *Non est mutandum pronomen tertiæ personæ* sua, *cum secunda* tua.

Verſ. 11. Misit ergo Saul satellites suos. *Non addas* nocte, *quod quidam.*

Verſ. 16. Et pellis caprarum ad caput eius. *Retinendum est nomen singulare* pellis *pro plurali* pelles.

V. 24. Et cecidit nudus tota die illa & nocte. *Caue scribas* cecinit, *quod est cantauit, pro* cecidit, *quod est iacuit.*

CAP. XX. *v.* 6. Si respiciens requisierit me pater tuus. *Non omittas* respiciens.

Verſ. 9. Absit hoc à te. *Legendum est pronomen secundæ personæ* te, *non primæ* me.

V. 19. In die qua operari licet. *In quibusdam, pro pronomine* qua, *est aduerbium* quando.

V. 29. In ciuitate. *Non addas pronomen* mea.

CAP. XXI. *v.* 4. Si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus, *Quod sequitur in quibusdam libris* manducent, *meritò transfoditur obelisco.*

V. 5. Equidem si de mulieribus agitur. *Non distrahas vocabulum* equidem, *in duas* & quidem.

V. 7. Potentissimus pastorum Saul. *Quod subdunt quidam libri* hic pascebat mulas Saul, *quàm iustis de causis sublatum sit, aliàs ostendimus.*

V. 8. Si habes hîc ad manum hastam aut gladium? *Non subiicias* da mihi, *vt nonnulli.*

V. 15. Hiccine ingredietur domum meam? *Huius loco ne scribas* dimittite illum hinc, ne ingrediatur domum meam.

CAP. XXII. *v.* 7. Audite nunc filij Iemini. *Non est addendum pronomen* me.

V. 22 Sciebam in die illa. *Nec hic addenda coniunctio* enim.

CAP. XXIII. *v.* 22. Et considerate locum vbi sit pes eius. *Neque hic aduerbium* velociter.

Sequitur: Vel quis viderit eum ibi. *Quod hîc subdunt quidam libri,* vbi dixistis, *nec hoc addendum est.*

V. 23. Quòd si etiam in terram se abstruserit, perscrutabor eum. *Legendum est* abstruserit, *compositum ex abs & trudo, non* obstruxerit, *compositum ab ob & struo. Hebraicè ad verbum:* Quòd si etiam in terra fuerit.

V. 26. Et ibat Saul. *Non addas* & viri eius.

CAP. XXIV. *v.* 7. Quia Christus Domini est. *Subsequitur in multis libris:* Viuit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies eius venerit vt moriatur, aut descendens in prælium perierit, propitius mihi sit Dominus, vt non mittam manum meam in Christum Domini. *verùm hæc non sunt huius loci, sed eius qui infrà 26. verſ.* 10. 11.

V. 8. Et confregit Dauid viros suos sermonibus. *Non addas* istis.

V. 9. Surrexit autem & Dauid post eum. *Non omittas* &.

CAP. XXV. *v.* 6. Et omnibus quæcumque habes sit pax. *Subiiciunt multi libri* Ex multis annis saluos faciens tuos & omnia tua: *sed redundat meritòque sublatum est.*

V. 7. Audiui quòd tonderent pastores tui. *Non addendum* greges tuos.

V. 31. Recordaberis ancillæ tuæ. *Superfluit quod subdunt quidam codices* & tu benefacies ei.

CAP. XXVII. *v.* 3. Ipse & viri eius, vir & domus eius. *Non oportet omittere nomen* vir *numero singulari repetitum.*

V. 8. Hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus. *Non est mutandum* pagi, *in* vagi, *quod est vagabundi; nec passiuum* habitabantur *in actiuum* habitabant: *quamuis actiuum Hebraicè legatur vbi non additur* pagi.

Verſ. 9. Et percutiebat Dauid omnem terram. *Non addas* illorum.

CAP. XXVIII. *v.* 3. Et Saul abstulit magos & ariolos de terra. *Subiiciunt multi codices* Et interfecit eos qui pythones habebant in ventre: *verùm illud iustè confossum obelisco, omissum est.*

CAP. XXX. *v.* 3. Cùm ergo venisset Dauid & viri eius. *Correctores meritò prætulerunt plurale singulari* venisset.

V. 10. Ipse & quadringenti viri. *Non addas* cum eo.

V. 12. Quæ cùm comedisset. *Non commutes neutrum* quæ *plurale, cum masculino singulari* qui.

V. 19. Nec defuit quidquam à paruo vsque ad magnum. *Correctores prætulerunt neutrum* quidquam *masculino* quidquam.

V. 27. Et qui in Iether. *Huius proprij nominis prima litera est* I, *non* G, Gether.

V. 31. Dauid ipse & viri eius. *Non omittas pronomen* ipse.

CAP. XXXI. *verſ.* 4. Arripuit itaque Saul gladium. *Non addas* suum.

Verſ. 7. Videntes autem viri Israel. *Non est mutandum* viri *cum* filij.

V. 12. Veneruntque Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi. *Vt verbo* venerunt *non est addendum nomen* viri: *ita omittendum est nomen* igni, *quod quidam apponunt aduerbio* ibi.

LIBER REGVM

SECVNDVS.

CAP. I. *verſ.* 13. Hi ex vna parte piscinæ, & illi ex altera. *Prius* ex *non est commutandum cum* in.

Verſ. 24. Itineris deserti in Gabaon. *Non præponas* & *coniunctionem.*

CAP. III. *v.* 1. Inter domum Saul & inter domum Dauid. *Non anteponas* Dauid, *quod alij.*

V. 7. Respha, filia Aia. *Quod sequitur in quibusdam libris,* ingressusque est ad eam Abner, *obelisco iugulandum est.*

V. 12. Misit ergo Abner nuntios ad Dauid. *Non addas* in Hebron, *quod quidam.*

V. 23. Et Ioab & omnis exercitus qui erat cum eo, posteà venerunt. *Non mutes* erat *singulare, in plurale* erant, *nec præteritum perfectum* venerunt, *in plusquam perfectum* venerant.

CAP. IV. *v.* 6. Ingressi sunt autem domum latenter. *Nec vox* domum *nec* latenter *vox omittenda sunt.*

CAP. V. *verſ.* 9. Habitauit autem Dauid in arce. *Non adiicias* Sion.

CAP. VI. *verſ.* 6. Postquam autem venerunt ad aream Nachon. *Nullo modo scribendum est* Nachor, *vltima litera existente* r *vltima liquidarum; pro* Nachon, *cuius vltima litera est* n, *penultima liquidarum.*

V. 21.

V. 12. Et omnia eius propter arcam Dei. *Subiiciunt plerique codices*, Dixitque Dauid: Ibo & reducam arcam cum benedictione in domum meam. *sed meritò censuerunt Romani Patres hac omittenda, quemadmodum clarum fieri potest ex Notationibus nostris.*

V. 13. Immolabat bouem & arietem. *Singulare* immolabat, *non est commutandum cum plurali* immolabant, *nec post* bouem *addendum est*, & ouem.

V. 14. Et Dauid saltabat totis viribus ante Dominum. *Quod interiiciunt quidam* percutiebat in organis armigatis: & *inter* Dauid & saltabat, *superest ac itaque confossum.*

V. 19. Et assaturam bubulæ carnis vnam. *Scribendum est* bubulæ, *quod est* bouinæ, *non* bubalæ, *quod inusitatum est, dicendumque foret* bubalinæ, *si à bubalo formaretur.*

V. 21. Dixitque Dauid ad Michol: Ante Dominum. *His verbis* Ante Dominum, *non præponas* Viuit Dominus quia ludam: *redundat enim, nec est de textu.*

Ibidem. Et ludam & vilior fiam. *Caue scribas pro verbo* ludam, *nomen proprium* Iudam.

CAP. VII. v. 10. Et habitabit sub eo. *Noli hoc commutare cum* Et habitabo cum eo.

V. 23. Quem redemisti tibi ex Ægypto gentem & Deum eius. *Accusatiui singulares* gentem & Deum, *non sunt vertendi in ablatiuos, siue singulares* gente & Deo, *siue plurales* gentibus & diis: *multòque minus pro* Deum, *scribendum est* domum, *id est tabernaculum, aut pro singulari* eius *plurale* eorum.

V. 29 Et benedictione tua benedicetur. *Non omittas coniunctionem* &.

CAP. VIII. v. 8. Tulit rex Dauid æs multum nimis. *Subiiciunt multi codices*: De quo fecit Salomon omnia vasa ærea in templo, & mare æneum, & columnas: & altare: *verùm non est huius loci, sed 1. Paral. 18. v. 8.*

V. 13. Cæsis decem & octo milibus. *Erroneum est, quod quidam libri, legunt* duodecim milibus. *pro numero sesquialtero*, decem & octo milibus. *Porrò quod hic subiungunt multi codices*, Et in Iebelem ad viginti tria milia, *adulterinum ac superfluum est: quod vnde fuerit natum, Notationes nostra in varias Bibliorum lectiones docent.*

CAP. IX. v. 11. Comedet super mensam meam. *Non mutes primæ personæ pronom*en meam *in secunda* tuam.

CAP. X. v. 3. Vt inuestigaret. *Non addas* te.

V. 6. Et ab Istob duodecim millia virorum. *Vitiosè quidam decem scribunt pro* duodecim, *maiore numero.*

V. 15. Videntes igitur Syri; quoniam corruissent coram Israel. *Aly, quibusdam additis, habent:* Videntes igitur filij Ammon, quoniam Syrus expauit, & quoniam corruissent coram Israel, *sed minùs sincerè.*

V. 19. Timueruntque Syri auxilium præbere vltrà filiis Ammon. *Non omittas* vltrà.

CAP. XI. v. 2. Accidit vt surgeret Dauid de strato suo. *Non addas* quadam die *post* accidit, *nec mutes* strato *ablatiuum neutrum secunda declinationis, cum* stratu *ablatiuo masculino quarta declinationis, qui non est Latinus.*

CAP. XII. v. 1. Duo viri erant in ciuitate vna. *Quidam libri his verbis præponunt*: Responde mihi iudicium: *sed non est illud Latinæ editionis.*

V. 7. Tu es ille vir. *Non subiicias* qui fecisti hanc rem.

V. 14 Verumtamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini. *Non addas* nomen *ante* Domini.

V. 19. Cùm ergo Dauid vidisset seruos suos mussitantes. *Legendum est* vidisset, *quod est oculorum, non* audisset, *quod aurium.*

V. 23. Nunc autem quia mortuus est, quare ieiunem? *Non est substituendum præsens indicatiui* ieiuno, *pro præsenti subiunctiui* ieiunem?

V. 25. Misitque in manu Nathan prophetæ. *Nullo modo addas pronomen* eum *verbo* misitque.

CAP. XIII. v. 2. Et deperiret eam valdè. *Vt non est præponenda præpositio* in *pronomini* eam, *ita non est omittendum aduerbiū* valdè.

V. 6. Et cibum capiam de manu eius. *Non addas* paratum *post* cibum.

V. 10. In conclaue *bis hoc versu positum casu quarto, non est corrigendum casu sexto*, in conclaui.

V. 37. Luxit ergo Dauid filium suum cunctis diebus. *Ad* filium suum *non addas* Amnon; *nec mutes* cunctis *cum* multis.

CAP. XIV. v. 16. Et audiuit rex. *Non est addendum* verba.

V. 22. Fecisti enim sermonem serui tui. *Non addas* Domine mi rex.

CAP. XV. v. 2. Stabat iuxta introitum portæ. *Non subiicias* in via.

V. 7. Post quadraginta autem annos. *Non est* quadraginta *mutandum cum* quinque, *nec cum* sex, *ac ne cum* quatuor *quidem: quamquam* quatuor *non careat sua probabilitate.*

V. 10. Regnauit Absalom in Hebron. *Legendum est præteritum* regnauit, *non futurum* regnabit.

V. 14. Et impellat super nos ruinam. *Retinendum est*, impellat, *compositum à* pello, *non substituendum* impleat.

V. 23. Contra viam quæ respicit ad desertum. *Non addas* oliuæ *post* viam, *quod nonnulli.*

V. 24. Et deposuerunt arcam Dei. *Non est repetendum* fœderis *post* arcam.

V. 34 Seruus tuus sum, rex. *Quod sequitur in aliis libris*, patere me viuere, *superfluit.*

CAP. XVI. v. 1. Et vtre vini. *Pro* vtre *non scribas* duobus vtribus, *vt multi.*

V. 2. Responditque Siba. *Non subiicias* Domine mi rex.

V. 9. Quare maledicit canis hic mortuus domino meo regi? *Retinendum est participium præteritum* mortuus, *non substituendum futurum* moriturus.

V. 11. Quanto magis nunc filius Iemini? *Vt non est commutandum aduerbium* nunc *cum pronomine* hic: *ita non est supplenda sententia additis his verbis* maledicet mihi.

V. 12. Et reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna. *Non est addendum nomen* die: die hodierna.

CAP. XVII. v. 22. Donec dilucesceret. *Quod subiiciunt quidam*, antequam denudaretur verbum, *spurium est.*

V. 28. Et frixum cicer. *Non addas* oleo.

CAP. XVIII. v. 3. Quia tu vnus. *Non addas* solus, *sed intelligas* vnus *positum esse pro* solus.

V. 22. Quid vis currere fili mi? *Quod sequitur in aliis libris* veni huc, *redundat.*

V. 29. Vidi tumultum magnum. *Caue mutes* tumultum, *quod est turbam, cum* tumulum, *omissa litera* t.

CAP. XIX. vers. 4. Fili mi Absalom, Absalom fili mi, fili mi. *Non omittas postremum* fili mi, *tertiò repetitum.*

V. 10. Vsquequò siletis & non reducitis regem? *Subdunt quidam libri* Et consilium totius Israel venit ad regē, *sed meritò omissū est.*

V. 11. Ad regem in domo eius. *Quod sequitur in aliis libris* quia dixerat rex, Hæc dicetis ad populum Iuda, *superfluit, ac proinde meritò & ipsum est omissum.*

V. 31. Berzellai quoque Galaadites. *Non addas* Senex valdè.

V. 39. Cúmq; transisset vniuersus populus & rex Iordanem, osculatus est rex Berzellai. *Non interponas* restitit & *ante* osculatus est.

V. 43. Decem partibus maior ego sum apud regem. *Redundat quod quidam libri subiiciunt* & primogenitus ego sum.

CAP. XX. v. 1. Reuertere in tabernacula tua Israel. *Non est omittenda vox* reuertere *quam Interpres explicationis causa addidit: qua ratione & pronomen tertia persona mutauit in secunda* tua.

V. 10. Nec secundum vulnus apposuit, & mortuus est. *Vt non est his verbis præponendum*, & mortuus est, *ita postpo*s*itum non est omittendum.*

V. 14. In Abelam. *Non præponas aduerbium* vsque.

V. 18. Qui interrogant, interrogent in Abela, & sic perficiebant. *Quidam scribunt* proficiebant, *tamquam diceretur, illos sapientia profecisse, qui Abelam consuluissent: verum non* proficiebant *legendum est, sed* perficiebant, *quod est finiebant, absoluebant, negotium cœptum scilicet.*

CAP. XXII. v. 7. Et exaudiet de templo suo vocem meam. *Nomini* templo *non addas epitheton* sancto.

V. 15. Misit sagittas & dissipauit eos. *Non addas pronomen* suas *nomini* sagittas.

V. 36. Et mansuetudo tua multiplicauit me. *Non est supponendum pronomen primæ personæ* mea, *pro secunda* tua.

CAP. XXIII. v. 1. Hæc autem sunt verba Dauid nouissima. Dixit Dauid filius Isai. *Hæc Germana est & lectio & interpunctio: quare non est auferendum nomen* Dauid *priori loco, nec addendum relatiuum*, quæ *ante* dixit.

V. 8. Hæc sunt nomina fortium Dauid. Sedens in cathedra sapientissimus. *Non repetas nomen* Dauid *ante participium* sedens.

V. 12. Et tutus est eum. *Melius est* tuitus *quàm* tutus, *si grammaticos sequaris.*

Vers. 15. Desiderauit ergo Dauid, & ait. *Non interiicias* aquam de lacu, *quod quidam.*

V. 33. Semma de Orori. *Scribendum* Orori, *non* Orodi, r *liquida, non muta* d.

CAP. XXIV. v. 1. Commouitque Dauid in eis dicentem. *Non subiungas* ad Ioab.

V. 18. Venit autem Gad ad Dauid in die illa. *Non addas* propheta *ad nomen* Gad.

V. 23. Omnia dedit Areuna rex regi. *Non est omittendum vocabulum* rex *positum ante* regi.

LIBER REGVM
TERTIVS.

CAP. I. vers. 8. Et Semei, & Rei, & robur exercitus Dauid. *Pro* Rei *Non est substituendum* Cerethi & Pheleti; *quod alij malè: nec addendum* omne *ante* robur, *quod quidam superfluè.*

V. 13. Salomon filius tuus regnabit post me. *Non præponas* quòd.

V. 34. In regem super Israel *Non addas* & Iudam.

V. 35. Et veniet, & sedebit super solium meum. *Pro* veniet *singulari tertia persona, non est substituendum* venietis, *plurale secunda persona: denique nec addendum* in Ierusalem.

V. 50. Et abiit tenuitque cornu altaris. *Post* abiit *non addas* in tabernaculum Domini.

CAP. II. v. 2. Confortare & esto vir. *Non subiicias* fortis, *quod quidam.*

V. 3. Et obserua custodias Domini Dei tui. *Qui existimarunt* custodias *verbum esse, ei & præposuerunt* vt *coniunctionem, & postposuerunt nomen* mandata, *falsi: nomen est enim.*

V. 4. Si custodierint filij tui vias suas. *Non est mutandum pronomen tertia persona* suas *in prima* meas.

V. 28. Venit autem nuntius ad Ioab. *Retinendum est nomen* Ioab, *non substituendum* Salomonem, *nec subdendum participium* dicens. *Lege Notationes nostras.*

V.42. Quacumque die egressus ieris huc & illuc. Legendum est ieris ab eo, non fueris à sum.

V.46. Qui egressus percussit eum. Pro egressus, quod est, postquam exisset, non est supponendum aggressus.

CAP. IV. v.2. Azarias filius Sadoc sacerdotis. Non mutes genitiuum sacerdotis, in nominatiuum.

Vers. 10. Ben-hesed in Araboth. Non mutes Ben, quod significat filium, in Beth domum.

Vers. 19. In terra Seon regis Amorrhæi. Non præponas & coniunctionem.

V.21. Habens omnia regna. Redundat quod sequitur in quibusdam libris secum.

V.24. A Taphsa vsque ad Gazam. Non præponas his verbis aduerbium quasi.

V.32. Et fuerunt carmina eius quinque & mille. Caue legas, sublata coniunctione, vt plerique, quinque milia, pro quinque & mille, quod est, quinque supra mille.

CAP. V. vers.1. Quòd ipsum vnxissent regem. Non addas super Israel.

V.4. Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi. Non omittas Dominus.

V.11. Coros tritici, viginti milia. Alij minus congruè inuertunt ordinem viginti milia coros tritici.

CAP. VI. v.1. Ædificari cœpit domus Domino. Alij legunt actiuè ædificare cœpit domum Domino.

V.8. Ostium lateris medij in parte erat domus dextræ. Non commutes parte, quod est latere, cum pariete seu muro.

V.15. Operuit lignis cedrinis intrinsecus. Non præponas his verbis & coniunctionem.

V.27. Alæ autem alteræ. Non omittas alteræ.

V.31. Et in ingressu oraculi fecit ostiola. Vt non est omittenda præpositio in, ita non addendus numerus duo ante ostiola.

CAP. VII. vers 7. Et epistylia super columnas. Non addas fecit, sed subaudias è proximo.

V.9. Et extrinsecus vsque ad atrium maius. Pro extrinsecus, non est scribendum contrarium intrinsecus.

V.23. Et resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum. Non est mutandum singulare cingebat cum plurali cingebant.

V.24. Duo ordines sculpturarum striatarum erant fusiles. Romani Patres rectè censuerunt legendum striatarum, quod est, striis ornatarum, non histriatarum aut iistriatarum, præposita vna syllaba: qua de re nos aliàs latius scripsimus.

V.25. Et stabat super duodecim boues. Legendum est numero singulari stabat s. mare, non plurali stabant.

V.26. Duo milia batos capiebat. Non addas & tria milia metretas, quod 2. Paral. 4. v.5. legitur, pro eo quod hîc dicitur duo milia batos. Lege, si placet, Notationes nostras in hunc locum.

V.35. In summitate autem basis erat quædam rotunditas dimidij cubiti. Legendum est, dimidij cubiti, non adiiciendum, quod plerique, vnius & dimidij cubiti.

V.47. Et posuit Salomon omnia vasa. Non subiungas in domo Domini, quod quidam.

CAP. VIII. v.1. In mense Ethanim. Non scribas, præposita litera B, Bethanim, pro Ethanim.

V.23. Qui ambulabant coram te in corde suo. In aliis libris est præsens ambulant, pro præterito imperfecto ambulabant.

V.38. Cuncta deuoratio & imprecatio. Spurium est, quod quidam scribunt, liquida, deuoratio, quod est consumtio, pro t muta deuotatio, quod est votum siue oratio.

V.60. Vt sciant omnes populi terræ. Non mutes vt coniunctionem causatiuam cum copulatiua &.

CAP. X. v.14. Quod afferebatur Salomoni. Non scribas offerebatur pro afferebatur, vocalem inquam quartam pro prima.

CAP. XI. v.1. Et Sidonias & Hetthæas. Scribendum est Hetthæas, litera initiali H, & duplicato t (prout plerumque consueuit hæc vox Latinè exprimi) potiùs quàm Cethæas, quamquam ita scribatur Ezech. 16. v.3.

V.5. Sed colebat Salomon Astarthen deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum. Non interponas, & Chamos deum Moabitarum, redundat enim.

CAP. XII. vers.21. Electorum virorum bellatorum. Non addas coniunctionem & ante bellatorum.

CAP. XIII. v.11. Narrauerunt patri suo. Non præponas his verbis & coniunctionem.

V.23. Strauit asinum suum prophetæ quem reduxerat. Non est mutandus datiuus prophetæ, cum nominatiuo Propheta.

V.25. Et diuulgauerunt in ciuitate. Non est scribendus quartus casus ciuitatem pro sexto.

V.29. Vt plangeret eum. Præferendus est numerus singularis plurali plangerent.

CAP. XV. v.18. Dedit illud in manus. Non est præponenda coniunctio &.

CAP. XVI. v.24. Et vocauit nomen ciuitatis quam exstruxerat, nomine Semer Domini montis, Samariam. Et hic præferendus est casus accusatiuus Samariam, rectus à verbo, vocauit; genitiuo Samariæ, recto ab altero nominum substantiuorum proximorum.

CAP. XVII. v.12. Et faciam illum mihi & filio meo. Correctores meritò mutarunt neutrum illud in masculinum illum, ita vt referatur ad panem.

CAP. XVIII. v.9. Vade & dic domino tuo. Non præponas & dixit.

V.22. Prophetæ autem Baal quadringenti & quinquaginta viri sunt. Non addas prophetæq; lucorum quadringenta quod quidam

V.24. Optima propositio. Non subiungas quam locutus est Elias tametsi Græcè legatur.

CAP. XIX. v.1. Et quomodo occidisset vniuersos prophetas gladio. Ad vocem prophetas, non est addendum Baal.

V.10. Quia dereliquerunt pactum tuum filij Israel. Pronomen tuum non est mutandum cum nomine Domini.

V.18. Osculans manus. Pro plurali manus, alij habent singulare manum.

Vers. 19. Et ipse in duodecim iugis boum arantibus vnus erat. Correctores non indicarunt omittendas has duas voculas iugis boum.

CAP. XX. vers.33. Frater tuus Benadad. Non est addendum viuit.

CAP. XXI. v.1. Vinea erat Naboth Iezrahelitæ, qui erat in Iezrahel. Alij libri habent relatiuum fœmininum quæ, referens vineam: Correctores prætulerunt masculinum qui, referens Naboth.

V.2. Argenti pretium, quanto digna est. Non mutes ablatiuum quanto, cum accusatiuo quantum.

V.20. Et ait Achab ad Eliam: Num inuenisti me inimicum tibi? Vetus Interpretes vertit inimicum tibi, accusatiuo casu: alij verterunt vocatiuo inimice mi?

Vers.21. Ecce ego inducam super te malum. Non præponas. Hæc dicit Dominus.

CAP. XXII. v.15. Et tradet eam Dominus in manus regis. Non est omittendum pronomen eam.

V.39. Et domus eburna quam ædificauit. Quidam pro casu primo eburnea, scribunt secundum eburneæ.

LIBER REGVM.
QVARTVS.

CAP. II. vers. 17. Mortuus est ergo. Non mutes ergo in autem.

CAP. IV. v.42. Panes primitiarum, viginti panes hordeaceos. Redundat & coniunctio, quæ à quibusdam interponitur.

V.43. Quantum est hoc, vt apponam centum viris. Non addas coram, quod quidam libri præponunt voci centum.

CAP. VI. v.13. Ecce in Dothan, Scribendum est Dothan dissyllabum, non trissyllabum Dothain, quod legitur Genesis 37. v. 17.

V.15. Egressus vidit exercitum in circuitu ciuitatis. Alij scribunt egressus est viditque.

V.27. Non te saluat Dominus: vnde te possum saluare? Alij, hypostigmate postposito aduerbio non, scribunt præsens imperatiui saluet, pro præsenti indicatiui saluat: fortè quia non intellexerunt prioris lectionis sensum, qui est: Dominus non saluat te, vnde saluem te ego? Si Dominus non saluat te, vnde ego?

CAP. VII. v.6. Siquidem Dominus sonitum audiri fecerat. Non est mutandus infinitiuus passiuus audiri cum actiuo audire.

V.17. In cuius manu incumbebat. Alij pro præterito imperfecto, scribunt plusquam perfectum incubuerat.

Ibidem. Iuxta quod locutus fuerat vir Dei. Non addas verbum præpositioni iuxta.

CAP. IX. v.27. In ascensu Gauer. Non mutes Gauer cum Gaber, id est, u cum b.

V.29. Anno vndecimo Ioram filij Achab, regnauit Ochozias super Iudam, venitque Iehu in Iezrahel. Pro numero vndecimo, non est scribendus maior duodecimo: nec addendum est regis Israel post Achab: denique nec mutandum quidquam iudicarunt Correctores in iis quæ consequuntur, tametsi in multis codicibus sit varietas, de qua nostræ Notationes.

V.32. Et inclinauerunt se ad eum duo vel tres eunuchi. Quod sequitur in quibusdã libris & dixerunt. hæc est illa Iezabel, spuriũ est.

CAP. X. v.15. Numquid est cor tuum rectum. Non addas cum corde meo, quod quidam: superfluit enim.

CAP. XI. v.3. Porrò Athalia regnauit super terram. Redundat quod additur à quibusdam libris septem annis.

V.6. Tertia autem pars sit ad portam Sur. Non mutes Sur, quod est nomen portæ templi, cum Seir, quod est nomen montis Idumæorum.

V.9. Qui ingrediebantur sabbatum, cum his qui egrediebantur sabbato. Pro quarto casu sabbatum, quidam scribunt sextum sabbato. sententia eadem vna est: sed posteriori sabbato addita à nonnullis libris præpositio è, obscurat sententiam.

Vers. 14. Et cantores & tubas prope eum. Caue ne scribas turbas, quod est, multitudines, pro tubas, id est, buccinas.

V.17. Inter Dominum & inter regem & inter populum. Tertiò repetenda est præpositio inter.

CAP. XII. v. 8. Et instaurare sartatecta domus. Non est mutanda vox domus cum templi.

CAP. XIII. v. 19. Percussisses Syriam vsque ad consumptionem. Legendum est consumptionem, quod est deletionem, potius quàm consummationem, quod est finem.

CAP. XIV. v.2. Nomen matris eius Ioadan. Penultima litera huius nominis proprij, quibusdam libris est vocalis prima a, quibusdam secunda e Sed perperam scribunt illi libri qui medio huius nominis interserunt i. Ioiadan aut Ioiaden.

V. 17. Vixit autem Amasias, filius Ioas, rex Iuda, postquam &c. quindecim annis. Non scribas, addito denario, viginti-quinque pro quindecim.

V. 22. Ipse ædificauit Aelath. Non est mutandum Aelath cum Ailam.

V. 25. Ionam filium Amathi prophetam. Præferendus est casus quartus secundo prophetæ.

CAP.XV.v.12. Sedebunt super thronum Israel. *Omittendum est* de te, *quod multi adiiciunt verbo* sedebunt.

V. 18. Qui peccare fecit Israel cunctis diebus eius. *Non est hoc* cunctis diebus eius, *addendum sequentibus* Veniebat Phul.

V. 19. Veniebat Phul Rex Assyriorum in terram. *Caue ne scribas nomen proprium* Thersam, *pro appellatiuo* terram.

V. 20. Et non est moratus in terra. *Idem hoc loco cauendum est.*

Cap. XVI.v.6. Et Idumæi venerunt in Aliam. *Quidam pro* Idumæi, *scribunt* Syri, *quidam vtrosque coniungunt* Et Idumæi & Syri venerunt in Ailam, *(qua de re in Notationibus nostris) Correctores eam lectionem prætulerunt, quæ solos nominat Idumæos.*

Vers. 19. Reliqua autem verborum Achaz quæ fecit. *Non adiicias* & omnia *ante* quæ fecit.

CAP.XVII.*vers.*9. Et offenderunt filij Israel verbis non rectis Dominum Deum suum. *Non indicarunt Romani Patres*, offenderunt, *mutandum cum* operuerunt, *aut* irritauerunt.

*V.*19. Verùm ambulauit in erroribus Israel. *Rectè emendatum est, posito simplici* verùm, *pro composito* verumtamen.

*V.*24. Adduxit autem rex Assyriorum de Babylone. *Non addas nomen* viros *ante* de Babylone.

CAP.XIX.v.25. Eruntque in ruinam collium pugnantium. *Alij pro simplici* pugnantium, *scribunt compositum* compugnantium.

CAP.XX. v. 19. Sit pax & veritas in diebus meis. *Non adiicias verbo* sit *aduerbium* tantùm.

CAP.XXII.v.3. Misit Rex Saphan filium Aslia. *Non est scribendum* Assia *pro* Aslia, *id est, duplex* ss *pro* sl.

V. 9 Vt distribueretur fabris à præfectis. *Præpositio* à *non est commutanda cum coniunctione* ac.

*V.*20. Omnia mala quæ inducturus sum super locum istum. *Non mutes* inducturus *cum* introducturus.

CAP.XXIII. v. 15. Et altare illud & excelsum destruxit. *Non omittas posterius* & *positum ante* excelsum.

V. 33. Vinxitque eum Pharao Nechao in Rebla. *Non augeas vocem* Rebla *vna syllaba*, Reblatha. *quamquam vtroque nomine eadem vna ciuitas significetur.*

*Vers.*34. Et duxit in Ægyptum, & mortuus est ibi. *Multi libri omittunt* & mortuus est ibi. *sed immeritò*

CAP. XXIV. v. 14. Et omnem artificem & clusorem. *Pro simplici* clusorem, *alij compositum scribunt* inclusorem. *Idem occurrit infrà v.*16.

CAP.XXV. *vers.*19. Et sexaginta viros è vulgo. *Malè scribunt alij libri*, sex, *pro* sexaginta, *quod est decies sex.*

LIBER PARALIPOMENON PRIOR.

CAP. I. *vers.*31. Ietur, Naphis, Cedma. *Quidam malè scribunt* Iachur *pro* Ietur.

V. 32. Filij autem Dadan, Assurim, & Latussim, & Leomim. *Censuerunt Romani patres, versiculum hunc non esse omittendum, tametsi à multis omittatur: qua de re agunt nostræ Notationes.*

*V.*38 Sebeon, Ana, Dison. *Corruptè à quibusdam scribitur* Aua pro Ana, *id est*, u *pro* n.

CAP.II.v.3. Hi tres nati sunt ei de filia Sue Chananitide. *Scribendus est sextus casus* Chananitide, *non secundus* Chananitidis.

*V.*6. Chalchal quoque & Dara. *Vocem quadrilitteram* Dara, *non augeas* d *quinta litera*, Darda.

*Vers.*13. Secundum Abinadab. *Non scribas* Aminadab, *pro* Abinadab, *id est*, m *liquidam pro* b *muta.*

CAP.III.v.5. Quatuor de Bethsabee. *Non scribas* Bersabee, *quod nomen est putei Gen.*21. *v.*31. *pro* Bethsabee, *quod est nomen vxoris Vriæ.*

*V.*22. Et Naaria & Saphat, sex numero. *Quidam addiderunt* & Sesa *ante* sex, *malè, nomen Hebræum appellatiuum, quod sex significat, accipientes pro proprio.*

CAP. IV.v.7 Sereth, Isaar, & Ethnan. *Non est scribendum, omissa litera initiali* i, Sahar *pro* Isaar.

*V.*20. Filij quoque Simon, Amnon & Rinna. *Pro* Amnon *non scribas* Ammon *duplici* m.

*V.*22 Et Securus & Incendens. *Caue scribas* incedens, *quod est ambulans, pro* incendens, *quod inflammans.*

Ibidem. Et qui reuersi sunt in Lahem. *Pro masculinis* qui reuersi, *non sunt substituenda fœminina*, quæ reuersæ: *nec omittendum relatiuũ* qui *vel* quæ, *denique nec mutandum* Lahem, *cum* Lehem, *aut* Bethlehem, *tametsi idem fortè locus his tribus nominibus significetur.*

CAP.V.v.10. Præliati sunt contra Agaræos. *Alij contra* Agarenos. *Prior scriptura Hebraicæ propiùs respondet, Eadem varietas occurrit infrà v.*19. & 20.

*V.*15. Fratres quoque filij Abdiel, filij Guni, princeps domus. *non facilè mutandus est numerus singularis in pluralem* principes.

CAP.VI. *vers.*28. Flij Samuel, primogenitus Vasseni, & Abia. *Non est scribendum* Abija, *pro* Abia, *id est, adspiratio* h, *pro muta* b.

*V.*60. Vrbes tredecim. *Pro* tredecim *non scribas* quatuordecim, *adaucto numero.*

*V.*75. Hucac quoque & suburbana eius. *Malè à quibusdam legitur* Asach *pro* Hucac.

CAP.VII. v.15. Machir autem accepit vxores filiis suis. *Non est mutandum plurale* vxores *cum singulari* vxorem, *tametsi hoc Hebraicè legatur.*

CAP. VIII. v. 40. Vsque ad centum quinquaginta. *Non subiungas* milia, *quod prodigi quidam.*

CAP.IX.v. 4. Othei filius Ammiud, filij Amri. *Non mutes genitiuum* filij *cum altero nominatiuo* filius.

*V.*28. De horum genere erant. *Nec hic mutes* genere *cum* grege.

CAP.XI.v. 14. Hi steterunt in medio agri, & defenderunt eum, cumque percussissent Philisthæos. *Numero plurali non est præferendus singularis* hic stetit in medio agri, & defendit eum, cumque percussisset Philisthæos.

*V.*17. Desiderauit igitur Dauid. *Non addas* aquam.

V. 21. Et inter tres secundos inclytus. *Casus quartus numeri plurali* secundos, *non est vertendus in primum casum numeri singularis* secundus.

*V.*22. Banaias filius Ioiadæ viri robustissimi. *Nec hic vertendus est secundus casus* viri robustissimi, *in primum* vir robustissimus.

CAP.XII.v.20. Principes milium in Manasse. *Caue ne scribas* militum, *pro* milium, *quod est chiliadum.*

CAP. XIV. v. 2. Cognouitq; e Dauid quòd confirmasset eum Dominus in regem *Non est addendum* eò (eò quòd confirmasset) *tanquam causa detur.*

*V.*5. Iebahar & Elisua. *Non addas* & Eli.

Cap.XV.v.5. Et fratres eius centum viginti. *Non augeas numerum centenario, scribens* ducenti, *prout scribitur proximo versu*, *pro* centum.

*V.*6. Et fratres eius ducenti viginti. *Nec hic augeas numerum denario, scribens* triginta, *prout scribitur proximo versu*, *pro* viginti.

*V.*7. Et fratres eius centum triginta. *Hic non minuas numerum denario, scribens* viginti, *prout scribitur versibus superioribus, pro* triginta.

*V.*24. Et Obededom & Iehias erant ianitores arcæ. *Pro* Iehias *non scribas* Achimaas.

*V.*26. Arcam fœderis Domini *Non omittas* fœderis.

CAP. XVI. v. 29. Date Domino gloriam nomini eius. *Nec hic omittas* Domino.

V. 37. Reliquit itaque ibi. *Hic non est scribendum* dereliquit *decompositum pro composito* reliquit.

CAP.XVII.v.5. Ex eo tempore quo eduxi Israel. *Non est addendum* de terra Ægypti, *sed subaudiendum.*

CAP.XVIII.v.5. Syrus Damascenus. & v.6. Et posuit milites in Damasco. *Quidam addita vna litera* r, *scribunt* Darmascenus & Darmasco, *vt est Hebraicè. sed quia eadem vrbs significatur, cuius nomen absque litera* r *celebrius est, præstat retinere quod est notissimum.*

CAP.XX.v.5. In quo percussit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fratrẽ Goliath Gethæi. *Multa sunt hic varietates. In primis omittitur à quibusdam nomen* Saltus, *sed immeritò. Deinde pro* Bethlehemites, *quidam scribunt* Lehemites *vt nec Hebraicè additur* beth: *verùm illud huius expositio est. Adhæc alij, nominatiuum* Bethlehemites, *mutant in genitiuum* Bethlehemitis *aut* Lehemitis: *quo modo liceat ex Hebræo vertere. Insuper sunt qui mutent in accusatiuum* Bethlehemitem *aut* Lehemitem, *quæ est interpretatio Lxx. duorum. Sed ineptè egerunt, qui transpositis syllabis scripserunt* Helemitis, *aut* Hebemitis. *Porrò qui scripserunt* Lahami, *vocem Hebræam, ita vt Hebraicè legitur, supponere studuerunt. Postremò, secundum casum* Gethæi, *alij commutarunt cum quarto* Gethæum, *quòd Hebræa vtrumque patiantur. Legat qui volet nostras in varias Bibliorum lectiones Notationes.*

CAP.XXI.v.5. De Iuda autem quadringenta. *Non supponas minorem numerum* trecenta, *pro maiori* quadringenta, *vt quidam.*

*V.*12. Elige quod volueris, aut tribus annis famem, aut tribus mensibus te fugere hostes tuos. *Pro* famem, *quidam scribunt* pestilentiam famis, *minùs rectè: plerique verò* pestilentiam *tantummodò, nulla addita mentione* famis, *idque pessimè.*

Ibidem. Aut tribus diebus gladium Domini, & pestilentiam versari in terra. *Non mutes nomen* pestilentiam, *cum nomine* mortem, *quod illi faciunt qui mox suprà* pestilentiam *malè scripserant.*

V. 30. Nimio enim fuerat timore perterritus. *Non præponas nomini* timore, *præpositionem* in.

CAP.XXII.v.5. Domus autem, quam ædificari volo Dño. *Non mutes passiuum* ædificari *in actiuum* ædificare.

CAP.XXIII.v.3. Numeratique sunt Leuitæ à triginta annis & suprà. *Non diminuas numerum decade vna, scribens* viginti, *pro* triginta, *vt multi.*

*V.*5. Et totidem psaltæ canentes Domino in organis. *Grammatica exigit vt* psaltæ *legatur non* psaltes. *plurale inquam, non singulare.*

V. 29. Et ad lagana azyma & sartaginem, & ad torrendum.

Non interponas coniunctionem & *ante* azyma, *quod plerique. Denique non indicarunt Correctores*, ad torrendum, *mutandum cū* adferuentē similā, *vel* ad feruentem *tantūmodò, multo minùs vtrāque lectionē copulādā, vt illi faciūt, de quibus nostræ Notationes.*

CAP. XXIV. *v.* 23. Filiusque eius Ierian primus, Amarias secundus *Non omittas vocem* primus, *vt ab Interprete datam, quamuis Hebraicè non legatur.*

CAP. XXV. *v.* 2. Sub manu Asaph prophetātis iuxta regē. *Nō mutes genitiuum singularem* prophetantis, *in nominatiuum pluralem* prophetantes, *quod multi.*

Vers. 5. Omnes isti filij Heman Videntis Regis. *Non hîc mutes* Videntis *in* Videntes, *quod similiter multi.*

CAP. XXVI. *v.* 7. Fratres eius viris fortissimi. *Nec præponas his verbis coniunctionem copulatiuam.*

V. 22. Et Ioël fratres eius. *Non indicarūt Correctores, numerum pluralem* fratres *commutandum cum singulari* frater, *vt nec v.* 25. *subsequenti*: Fratres quoque eius Eliezer.

V. 28. Omnes qui sanctificauerant ea. *Non est mutandum relatiuum* qui, *in coniunctionem copulatiuam encliticam* que.

V. 29. Chonenias & filij eius. *Non est substituendum tertio casu* filiis, *pro* filij *primo casu.*

CAP. XXVII. *v.* 5. Banaias filius Ioiadæ sacerdos. *Nec hîc, secundo casu* sacerdotis, *pro primo* sacerdos.

V. 16. Porrò tribubus præerant Israel. *Non addas in præpositionem ante* Israel.

V. 31. Iaziz Agareus. *Alij* Agarenus *vt suprà* 5. *v.* 10.

CAP. XXVIII. *v.* 6. Domum meam & atria mea. *Caue ne scribas* altaria, *quod est, aras, pro* atria.

V. 16. Aurū quoque dedit in mensas propositionis pro diuersitate mensarum. *Plurale* mensas, *non est mutandum cum singulari* mensam, *nec pro voce* mensarum, *substituenda est vox* mensuræ *à metiendo dicta.*

CAP. XXIX. *v.* 6. Et principes possessionum regis. *Nominatiuo* principes, *non est addendus genitiuus* principum.

LIBER
PARALIPOMENON
POSTERIOR.

CAP. I. *v.* 1. Et Dominus Deus eius erat cum eo. *non omittas* Deus eius.

V. 17. Similiter de vniuersis regnis Hethæorum. *Alij codices scribunt* Cethæorum. *vide* 3. *Reg.* 11. *v.* 2.

CAP. II. *v.* 10. Et hordei coros totidem, & vini viginti milia metretas. *Mirum est omitti à plerisque libris illud* & vini viginti milia metretas, *contra Hebraici fontis & Græcæ interpretationis fidem.*

V. 14. Qui nouit operari in auro *&c.* & qui scit cælare omnem sculpturam *&c. Præferendi sunt indicatiui* nouit *&* scit, *coniunctiuis*, nouerit, sciat.

V. 18. Qui lapides in montibus cæderent. *Præferenda est propositio* in *præpositioni* de.

CAP. IV. *v.* 7. Secundùm speciem qua iussa erant fieri. *Non mutes duas voculas plurales* iussa erant, *cum vna singulari* iusserat.

V. 13. Malogranata quoque quadringenta. *Quidam malè mutatis centenariis in denarios, scribunt* quadraginta *pro* quadringenta.

CAP. V. *v.* 14. Nec possent stare sacerdotes. *Non est mutandum* nec *negantis, cum* ne *prohibentis.*

CAP. VI. *v.* 9. Sed non tu ædificabis domum, verùm filius tuus. *Malè quidam legunt compositum* verumtamen, *pro simplici* verùm.

V. 16. Ita tamen si custodierint filij tui vias suas. *Retinendum est pronomen tertiæ personæ* suas, *non substituendum pronomen primæ* meas.

V. 19. Et audias preces quas fundit famulus tuus coram te. *Præsens* fundit, *non est mutandum cum præterito* fudit.

V. 42. Ne auerteris faciem Christi tui. *Alij scribunt* auerseris *ab auersor, pro* auerteris *ab auerto.*

CAP. VII. *v.* 18. Non auferetur de stirpe tua vir, qui sit princeps in Israel. *Non est repetenda negatio ante verbum* sit: Qui non sit.

V. 20. Quam sanctificaui, nomini meo. *Non scribas* ædificaui *pro* sanctificaui, *quod est dedicaui.*

CAP. IX. *vers.* 29. Reliqua verò operum Salomonis priorum & nouissimorum. *Non potest scribi* opera *nominatiuo casu, absque offensa grammatices.*

CAP. X. *v.* 10. At illi responderunt vt iuuenes. *Interpres addidit* vt, *tametsi Hebraicè non legatur.*

CAP. XI. *v.* 4. Reuertatur vnusquisque in domum suam, quia mea hoc gestum est voluntate. *Immeritò versiculus iste à quibusdam omittitur.*

V. 12. Sed & in singulis vrbibus fecit armamentarium scutorum & hastarum. *Non est mutandum singulare* armamentarium, *cum plurali* armamentaria.

CAP. XII. *v.* 12. Siquidem & in Iuda inuenta sunt opera bona. *Non est omittendum* & *pro* etiam *positum.*

CAP. XIII. *vers.* 3. Electorum quadringenta milia: Ieroboam instruxit è contrà aciem, octingenta milia virorum. *Quidam, pro centenariis denarios numerantes, scribunt* quadraginta *&* octoginta milia, *absterriti multitudine.*

V. 17. Et corruerunt vulnerati ex Israel, quingenta milia virorum fortium. *Vt non superiori loco, ita nec hoc, mutandus est numerus maior* quingenta, *in minorem* quinquaginta.

CAP. XIX. *v.* 8. Ducenta octoginta milia. *Non minuas numerum denario, pro* octoginta *scribens* septuaginta, *vt quidam.*

CAP. XV. *v.* 1. Azarias autem filius Oded, *Quia nomen* Obed, *scriptum quatuor literis à se mutuò diuersis, longè celebrius est in veteris Testamenti libris, quàm nomen* Oded, *quod constat* d *litera repetita, idcircò quidam hîc* Oded *commutarunt cū* Obed. *Idem accidit infr. v.* 8.

V. 4. Cumque reuersi fuerint in angustia sua. *Quod subiiciunt quidam* & clamauerint, *superfluum est.*

V. 19. Bellum verò non fuit vsque ad trigesimum quintum annum regni Asa. *Non est omittendus minor numerus* quintum.

CAP. XVI. *v.* 2. Qui habitabat in Damasco. *Alij, addita vna litera* r, Darmasco *scribunt, vt suprà* 1. *Par.* 18. *vers.* 5.

V. 8. Quos, cùm Domino credidisses, tradidit in manu tua. *Non addas* in *præpositionem ante* Domino, *vt alij.*

V. 13. Et mortuus est anno quadragesimo primo regni sui. *Non est auferendus minor numerus* primo, *quod quidam faciunt.*

CAP. XVII. *v.* 14. In Iuda principes exercitus. *Non est mutandum* principes *numeri pluralis, cum* princeps *singulari.*

CAP. XVIII. *v.* 2. Et populo qui venerat cum eo. *Non scribas plurali numero* venerant.

V. 4. Dixitque Iosaphat. *Non omittas coniunctionem* que.

CAP. XX. *v.* 15. Et qui habitatis Ierusalem. *Non addas præpositionem* in *ante* Ierusalem

V. 16. Cras descendetis contra eos. *Retinendum est* descendetis *deorsum inquam; non supponendum* adscendetis *sursum.*

V. 24. Porrò Iuda cùm venisset ad speculam. *Pro* speculam, *quod significat locum vnde licebat speculari, alij ineptè correxerunt* speluncam, *quod est, cauernam.*

V. 36. Et particeps fuit vt facerent naues. *Non mutes plurale cum singulari* faceret.

CAP. XXI. *v.* 3. Multa munera argentij & auri & pensitationes. *Alij detracta vna syllaba scribunt* pensationes. *significatur id, quod, detracta & altera syllaba vulgò dicitur* pensiones.

V. 4. Surrexit ergo Ioram. *Non mutes* ergo *cum* autem.

CAP. XXIII. *vers.* 8. Cum his qui impleuerant sabbatum & egressuri erant. *Non est mutandum participium futurum* egressuri, *in participium præteritum* egressi.

V. 11. Et imposuerunt ei diadema & testimonium, dederuntque in manu eius tenendam legem. *Tametsi multi Latinorum codicum omittant illud* & testimonium, *quidam verò eius loco omittant id quod sequitur* dederuntque in manu eius tenendam legem: *neutrum tamen omittendum censuerunt Correctores, vt vnum alterius, id est, posterius prioris, expositionem.*

V. 18. Sicut scriptum est in lege Moysi. *Non est scribendum* libro *pro* lege.

CAP. XXIV. *v.* 5. Ad sartatecta templi Dei vestri. *Non est mutandum pronomen secundæ personæ in primæ* nostri.

V. 18. Iuxta portam domus Domini. *Non oportet omittere nomen* domus.

V. 14. Et ad holocausta. *Non auferas coniunctionem* & *præpositā.*

V. 23. Miserunt regi in Damascum. *Alij* Darmascum, *vt suprà* 16. *v.* 2. *& vbique in his Paralipomenon libris.*

CAP. XXV. *v.* 1. Nomen matris eius Ioadan. *Non scribas* Ioiadan, *addita altera* i.

V. 5. Inuenitque trecenta milia iuuenum. *Non diminuas numerum, decades pro centuriis numerando,* triginta *pro* trecentis.

CAP. XXVI. *vers.* 17. Et cum eo sacerdotes Domini octoginta. *Nec hîc minuas numerum denario, scribens* septuaginta *pro* octoginta.

CAP. XXVIII. *v.* 9. Propheta Domini nomine Oded. *Et hîc scribendum est* Oded, *repetito* d *non* Obed, *quemadmodum suprà* 15. *v.* 1.

V. 12. Et Amasa filius Adali. *nomen* Amasa *non augeas quarta syllaba* Amasias.

CAP. XXIX. *v.* 3. Ipse anno & mense primo regni sui. *Non mutes nominatiuum* ipse *in ablatiuum* ipso.

V. 4. Et congregauit eos in plateam Orientalem. *Nomen* plateam *non mutes in* partem *seu latus.*

V. 24. Et asperserunt sanguinem eorum coram altari. *Non facilè omittendum est* coram.

V. 25. Secundùm dispositionem Dauid Regis & Gad Videntis. *Non traspones nomen* Regis, *è suo loco in vltimum, tametsi vltimo loco legatur Hebraicè.*

V. 27. Quæ Dauid rex Israel præparauerat. *Alij pro* præparauerat, *legunt* repererat: *nam Hebraicè nihil aliud est quàm* Dauidis regis Israel.

V. 30. Qui laudauerunt eum. *Nec omittas pronomen* eum, *nec eius loco scribas* Deum.

CAP. XXX. *v.* 3. Non enim potuerant facere in tempore suo

Non

Non mutes potuerant *in* occurrerant, *vt multi.*

V. 7. Qui tradidit eos. *Non est mutandum* qui *relatiuum, cum & coniunctione.*

*V.*24. Ezechias enim rex Iuda. *Coniunctio* enim *rationalis, non est mutanda in continuatiuam* autem.

CAP. XXXII. *v.*15. Cunctarum gentium atque regnorum. *Scribendum est* regnorum, *non* regionum , *quod est prouinciarum.*

*V.*19. Locutusque est contra Deum Ierusalem. *Non mutes nomen vrbis* Ierusalem, *cum nomine gentis* Israel.

*V.*29. Et vrbes ædificauit sibi. *Non addas certum vrbium numerum* sex.

CAP. XXXIII. *v.*8. Et moueri non faciam pedem Israel de terra. *Pro passiuo* moueri *non supponas actiuum* mouere.

Ibidem. Atque iudicia, per manum Moysi. *Nec interponas* quæ mandaui, *sed subaudias.*

CAP. XXXIV. *v.*3. Et duodecimo anno postquam regnare cœperat. *Non omittas infinitiuum* regnare , *quem Interpres cum LXX. addidit claritatis causa.*

V. 4. Et super tumultos eorum. *Caue ne scribas* cumulos *seu aceruos, pro* tumulos, *quod est sepulchra.*

CAP. XXXV. *v.*8. Sponte quod vouerant obtulerunt. *Quidam pro* vouerant *scribunt* volebant.

V. 9. Et Semeias, etiam Nathanael. *Alij* Et Semeias etiam & Nathanael.

*Vers.*15. Prophetarum regis. *Retinendus est numerus pluralis* prophetarum, *non mutandus cum singulari* prophetæ: *nec addendum* Dauid *nomini* regis.

CAP. XXXVI. *v.*8. Et quæ inuenta sunt in eo. *Participium neutrum* inuenta, *non est commutandum cum fœminino* inuentæ.

*V.*10. Qui adduxerunt eum in Babylonem. *Non interponas* &: Qui & adduxerunt.

Ibidem. Regem verò constituit Sedeciam patruum eius. *Retinendum est nomen* patruum *quod est, patris fratrem: sic enim rectè exposuit Interpres, quod Hebraicè legitur* fratrem.

*V.*17. In domo sanctuarij sui. *Non omittas pronomen* sui.

LIBER ESDRÆ I.

CAP. I. *vers.* 5. Vt ascenderent ad ædificandum. *Retinendum est plurale* ascenderent, *non mutandum in singulare* ascenderet.

CAP. II. *v.*2. Qui venerunt cum Zorobabel, Iosue, Nehemia. *Pro* Iosue *alij libri habent* Iesua, *quemodo Hebræi hic legunt.*

V. 6. Duo milia octingenti duodecim. *Non augeas numerum centuria vna, scribens* nongenti, *pro* octingenti.

*V.*16. Qui erant ex Ezechia, nonaginta octo. *Non sunt scribenda centuria loco decadum,* nongenti octo *pro* nonaginta octo.

*V.*36. In domo Iosue. *Alij* Iesue, *mutata vocali* quarta *in secundam. Idem infra v.*40.

V. 66. Equi eorum septingenti triginta sex. *Non minuas numerum vno centenario, scribendo* sexcenti *pro* septingenti.

V. 69. Auris solido sexaginta milia & mille. *Multa nos agimus in Notationibus nostris de germana huius loci lectione: sed Romani Patres, eam qua maiorem numerum,* sexaginta *inquam, scribit prætulerunt ei qua non nisi* quadraginta *recenset.*

CAP. III. *vers.*7. Ad mare Ioppe. *Legendum est* Ioppe *acceptum secundo casu, potius quàm quarto casu* Ioppen.

CAP. IV. *vers.* 23. Coram Reum Beelteem. *Non indicarunt Correctores omittendum* Beelteem.

CAP. V. *vers.*13. Vt domus Dei hæc ædificaretur. *Non omittas pronomen* hæc.

CAP. VI. *v.*15. Qui est annus sextus regni Darij regis. *Nequaquam auferendus est vox* regni.

*V.*17. In dedicationem domus Dei. *Alij, pro quarto casu legunt sextum* dedicatione.

CAP. VIII. *vers.*3. De filiis Secheniæ, filiis Pharos. *Non interponas* & *coniunctionem.*

CAP. IX. *v.*1. Et abominationibus eorum. *Non addas præpositionem* de.

V. 8. Et daretur nobis paxillus. *Loco vnius vocis* paxillus, *quæ idem est quod palus, non sunt scribenda dua* pax illius.

*v.*9. Sed inclinauit super nos misericordiam. *Non mutes aduersatiuam* sed, *cum copulatiua* &.

Ibidem. Et daret nobis spem. *Non est mutandum* & *copulatiuum vno ve comparatiuo: sed plurimùm falsi fuerunt , qui* sepem, *quod est maceriam seu murum, extracta vna littera mutarunt in* spem, *quod est fiduciam.*

*v.*11. In coinquinatione sua. *Non omittas præpositionem* in.

CAP. X. *v.*1. Sic ergo orante Esdra & implorante eo. *Pronomen sexti casus* eo, *vt non est vertendum in quartum casum* eum, *ita nec in nomen* Deum.

*v.*3. Et eorum qui timent præceptum Domini. *Verbū.* timēt, *quod est* metuunt, *non debet mutari in* tenēt, *quod est custodiunt.*

v. 31. Eliezer, Iosue. *Pro* Iosue, *in alijs est* Iesue, *quemadmodum suprà* 2. *v.*36. *quamquam voces, quæ nunc Hebraicè vtroque loco leguntur, plurimùm differant.*

ESDRÆ II.

CAP. I. *vers.*2. Ipse & viri ex Iuda. *Non est omittenda præpositio* ex.

CAP. II. *vers.*8. Vt tegere possim portas turris domus. *Non est addendum* templi, *nec mutandum* turris *singulare cum plurali* turres, *hoc modo*: Portas templi, turres domus.

CAP. III. *v.*6. Ipsi texerunt eam. *Pro* texerunt, *quod est præteritum à* tego, *non scribas* texuerunt, *præteritum à* texo.

*vers.*25. Phalel filius Ozi. *Non præponas* post eum ædificauerūt.

*v.*28. Sursum autem à porta equorum ædificauerunt sacerdotes. *Pro* à porta *sexto casu, non est substituendum* ad portam, *quarto.*

*V.*30. Et scruta vendentium. *Scribendum est* scruta , *quod est veteramenta omnifaria, non , omissa* r *litera,* scuta, *id est , arma quibus corpus pugnantes tegunt.*

*v.*31. Et inter cœnaculum anguli. *Præpositio* inter *non est commutanda cum* vsque ad.

Ibidem. Ædificauerunt aurifices & negotiatores. *Retinenda est vox* aurifices *ab auro deducta , non supponenda* artifices *ab arte.*

CAP. IV. *v.*4. Audi Deus noster. *Non præponas* & dixit Nehemias, *quod quidam.*

*vers.*22. Et sint nobis vices per noctem. *In locum* nobis *primæ personæ, non est surrogandum pronomen secunda* vobis.

CAP. VI. *v.*2. In viculis, in campo Ono. *Caue ne scribas* vitulis, *vt plerique, pro* viculis, *diminutiuo à* vicus.

CAP. VII *v.*7. Qui venerunt cum Zorobabel. *Non mutes perfectum in plusquam perfectum,* venerant.

*vers.*12. Filij Aelam, mille ducenti quinquaginta quatuor. *Non augeas numerum sexcentis, scribendo* octingenti *pro* ducenti.

*vers.*21. filij Hezeciæ, nonaginta octo. *Alij pro decadibus centurias numerant, dum malè scribunt* nongenti octo *pro* nonaginta octo.

*v.*39. Filij Idaia in domo Iosue. *Alij pro* Iosue *legunt* Iesua. *Simile* 1. *Ezra* 2. *vers.*36.

*v.*60. Quadraginta duo milia trecenti sexaginta. *Non duplices numerum* trecenti *legendo* sexcenti, *vt multi.*

*v.*69. Huc vsque refertur quid *&c. Hæc verba, Correctorum iudicio, non sunt omittenda, quippe ab Interprete addita.*

CAP. VIII. *v.*1. Et venerat mensis septimus. *Quod subiiciunt quidam libri,* scenopegiæ sub Esdra & Nehemia , *adulterinum est.*

*vers.*6. Et benedixit Ezras Domino Deo magno. *Pro epitheto Dei* magno, *non sunt reponenda dictiunculæ* voce magna.

CAP. IX. *v.*5. Benedicite Domino Deo vestro. *Nō mutes pronomen secunda persona* vestro, *cum prima* nostro.

*v.*8. Hethæi & Amorrhæi. *Nō interponas* & Heuæi *quod multi.*

*v.*32. Et prophetas nostros & patres nostros. *Non est omittendum posterius* & patres nostros, *quod quidam faciunt.*

*V.*35. Et ipsi in regnis suis. *Superflua, quod in quibusdam libris sequitur adiectiuum,* bonis.

CAP. X. *v.*24. Rehum, Hasebna, Maasia. *Non oportet auferre medium nomen* Halebna, *quod multi libri immeritò.*

*V.*29. Omnes qui poterant sapere. *Nullo modo præmittenda est coniunctio* &.

*V.*38. Ad gazophylacium, in domum thesauri. *Pro quarto casu, alij scribunt sextum* domo.

CAP. XI. *v.*6. Sexaginta octo viri fortes. *Quidam minus fideliter, addita vnitate, legunt* nouem *pro* octo.

*V.*35. Lod & Ono. *Non omittas prius nomen* Lod, *quod multi.*

CAP. XII. *v.*24. Et Iosue filius Cedmihel. *Pro* Iosue, *alij* Iesue, *vt suprà* 1. *Ezr.*2. *v.*36.

CAP. XIII. *v.* 9. Et emundauerunt gazophylacia. *Preferendus est numerus pluralis singulari* gazophylacia. *Præferendus est numerus pluralis singulari* gazophylacium.

*V.*16. Et vendebant in sabbatis filiis Iuda in Ierusalem. *Non mutandum est posterius* in *cum* &: Et Ierusalem.

V. 31. Et in primitiis. *Alij pro adiectiuo* primitiuis, *scribunt substantiuum* primitiis.

TOBIAS.

CAP. I. *vers.*19. Tobias quotidie pergebat. *Non oportet omittere vocem* quotidie.

CAP. III. *v.*6. Et nunc Domine secundum voluntatem tuam fac mecum. *Non est addenda vox* misericordiam.

*V.*19. Aut illi forsitan me non fuerunt digni. *Non mutes sextum casum* me *in tertium* mihi.

CAP. V. *v.*24. Vt dum adhuc viuo recipias eam. *Non est transferendum* vt *è primo loco in antepenultimum.*

V. 15. Ego ducam & reducam eum ad te. *Non addas* sanum *ante* ad te.

CAP. VI. *v.*9. Et fel valet ad vngendos occulos in quibus fuerit albugo, & sanabuntur. *Iniuria à quibusdam iugulantur & prætereuntur.*

CAP. VIII. v.10. Dixit quoque Sara. *Non mutes* quoque *cum* itaque.

*V.*24. Et fecit scripturam. *Non addas pronomen demonstratiuum* hanc.

CAP. X v.5 Te non debuimus dimittere à nobis. *Nec hic addas alterum infinitiuum* ire *ante* à nobis.

CAP. XI. v.18. Et omnis familia sana & pecora. *Non transferas adiectiuum* sana *in locum vltimum, post* pecora.

CAP. XIV. v.5. Tobiam filium suum, & septem iuuenes filios eius nepotes suos. *Malè quidam, etiam nomini* filios, *addunt pronomē reciprocum*, suos, *cùm* eius *non reciprocum loco quadret.*

IVDITH.

CAP. I. v.2. Fecit muros eius in latitudinem cubitorum septuaginta, & in altitudinem cubitorum triginta. *Cùm alij plerique libri, murorum altitudini siue sublimitati tribuant cubitos* septuaginta, *latitudini verò siue spatiositati* triginta, *minori numero: Sixtina Biblia è diuerso, huic* septuaginta, *illi* triginta *adscribunt.*

*V.*12. Aduersus omnem terram illam. *Non scribas* ad *loco* aduersus.

CAP. III. v.1. Syriæ scilicet Mesopotamiæ. *Non interiicias coniunctionem* & *ante* Mesopotamiæ.

*V.*9. Exirent obuiàm venienti. *Non addas* in *præpositionem ante* obuiàm. *Idem infrà* 5. *v.*4.

CAP. V. v.24. Ascendamus ad illos. *Non est præponenda huic verbo coniunctio* &.

CAP. VI. v.9. Et sic vinctum restibus. *Non est addenda præpositio* de *ante* restibus.

CAP. VII. v.12. Iuuenes & paruuli. *Non interponas* senesque, *quod quidam.*

CAP. VIII. v.17. Sic faciat nobiscum misericordiam suam. *Superfluit quod quidam addunt aduerbium* citò.

CAP. X. v.3 Et vnxit se myro optimo. *Locus egregiè correctus,* myro *quod est vnguento, pro* myrto, *quod vulgò legitur addita vna litera, & arboris seu plantæ genus est. Hanc emendationem præterieram, nisi Reuerendissimus Episcopus noster Blasius suggessisset: vt & quædam alia, à quibusdam aliis viris doctis suggesta sunt.*

*V.*5. Imposuit itaque abræ suæ ascoperam vini. *Malè plerique libri scribunt* ascopam: *quod nihil significat:* ascoperam *rectè emendarunt Correctores, quod, penultima longa, cōpositum ex* ἀσκὸς *vter, &* πήρα *pera, significat peram vtri persimilem, aut vtris loco seruientem, qua nimirum vinum de collo gestatur.*

Ibidem. Et vas olei, & polentam, & palathas. *Pro* palathas, *quod massam ficuum significat, id est, ficus inuicem connexas; quidam ineptè, inuersis syllabis, scripserunt* lapathes.

CAP. XI. v.18. Et mirabantur sapientiam eius. *Voci* sapientiam *non est præponenda præpositio* ad.

CAP. XIII. v. 15. Qui fecit virtutem in Israel. *Non addas* magnam.

*V.*15. Et concurrerunt ad eam omnes. *Ita rectiùs, quàm vt in aliis libris est* occurrerunt, *quod est, obuiam concurrerunt.*

CAP. XV. v.2. Quos armatos super se venire audiebant. *Non mutes imperfectum* audiebant, *cum plusquam perfecto* audierant.

*Vers.*8. Omnia quæ erant illorum attulerunt secum. *Non est mutandum* attulerunt *in* abstulerunt, *id est,* ad *in* abs.

CAP. XVI. v.2. Exaltate & inuocate nomen eius. *Verbum* exaltate *deriuatum à nomine* altus, *huic loco conuenit, non* exultate, *compositum à* salto.

*V.*7. Et confodit eum. *Meliùs est* confodit, *quod est, iugulauit, quàm* confudit, *turbauit.*

*V.*8. Nec excelsi gigantes opposuerunt se illi. *Legendum est* opposuerunt *quod est reluctati sunt, non* imposuerunt.

*V.*23. Quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema obliuionis. *Quidam libri omittunt hæc verba,* de cubili ipsius, obtulit; *minus rectè.*

ESTHER.

CAP. I. v. 6. Tentoria aërei coloris. *Scribendum est* aërei, *quadrisyllabum deriuatum ab aere, non trisyllabum* ærei, *ab ære.*

CAP. II. v.12. Oleo vngerentur myrrhino. *Germana lectio est* myrrhino, *adiectiuum à myrrha deductum, non* myrtino, *à myrto.*

*V.*14. Atque inde in secundas ædes deducebatur. *Seruandum est singulare* deducebatur, *non mutandum plurali* deducebantur.

*V.*23. Et appensus est vterque eorum in patibulo. *Quod subiiciunt exemplaria quædam.* Et iussit rex vt in libro memoriali scriberetur, vt pro vita sua aliquid repensaret ei, *superfluum est.*

CAP. IIII. v.3. Qui ad fores palatij præsidebant. *Pro* præsidebant *alij scribunt* residebant: *nam huiusmodi aliquid Hebraicè suppleri oportet.*

CAP. IV. v. 3. Sacco & cinere multis prostrato vtentibus. *Incongruè quidam, quarta declinatione, scribunt* stratu. *Idem vsu venit infrà* 11. *v.*12. *Iob.*7. *v.*13. *& alibi.*

*Vers.*4. Vt ablato sacco induerent eum, *s. Mardochæum vestem. Præferendus est pluralis numerus* induerent *cum pronomine masculino* eum *singulari* indueret *cum pronomine fæminino* eam, *subaudito, Mardochæus vestem.*

CAP. VIII. v.4. At ille ex more sceptrum aureum protendit manu. *Non mutes* protendit, *cum* prætendit, *id est, pro* cum *præ, vocalem quartam cum diphthongo prima.*

*V.*11. Interficerent atque delerent, & spolia eorum diriperent. *Non omittas postremum* & spolia eorum diriperent.

V. 15. Hyacinthinis videlicet & aëriis. *Quadrisyllabum est* aëriis, *vt suprà* 1. *v.*6. *nec commutandum cum* æriis.

CAP. IX v.2. Eò quòd omnes populos magnitudinis eorum formido penetrarat. *Retinendum præteritum plusquam perfectum indicatiui* penetrarat, *non substituendum optatiui præsens* penetraret.

*V.*10 Prædas de substantiis eorum tangere noluerunt. *Germana lectio est* tangere, *non, omissis duabus literis,* agere.

*V.*17. Primus apud omnes. *Pro* primus *ordinali numero, alij scribunt* vnus *cardinalem.*

V. 22. Et luctus atque tristitia, in hilaritatem gaudiumque conuersa sunt. *Pro neutro* conuersa, *non est scribendum masculinum* conuersi.

*V.*27. Et certa expetunt tempora. *Caue ne scribas* cætera, *id est, reliqua, pro* certa, *quod est definita.*

CAP. XIV. v.14. Nos autem libera manu tua. *Non addas præpositionem* in *ante* manu.

CAP. XV. v.1. Haud dubium quin Esther Mardochæus. *Nomen proprium* Esther, *caue mutes in verbum substantiuum* esset.

CAP. XVI. v.5. Mendaciorum cuniculis conentur subuerteret. *Non est legendum* funiculis *pro* cuniculis, *id est,* f *digamma pro* c *muta.*

IOB.

CAP. I. v.5. Offerebat holocausta pro singulis. *Meliùs clariùsque est* pro singulis, *sexto casu, eo quod in aliis libris est* per singulos *quarto.*

*V.*20. Et scidit vestimenta sua. *Alij libri scribunt* tunicam suam.

*V.*21. Sicut Domino placuit ita factum est. *Quamquam à libris Hebræis verba hæc absint: tamen quia à Latinis & Græcis ferè agnoscuntur, indicarunt Correctores non esse omittenda.*

CAP. II. v.10. Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. *Non omittas* mulieribus.

CAP. III. vers.4. Non requirat eum Deus desuper. *Redundat quod subiicitur à quibusdam libris* non sit in recordatione.

Ibidem. Et non illustretur lumine. *Pro passiuo* illustretur, *alij libri scribunt actiuum* illustret.

*V.*9. Exspectet lucem & non videat. *Non est mutandum singulare* exspectet *in plurale* expectent.

*V.*18. Et quondam vincti. *Non est omittendum* quondam *ab Interprete datum.*

CAP. V. v.2. Verè stultum interficit iracundia. *Malè quidam pro aduerbio* verè *supposuerunt nomen* virum.

*V.*6. Nihil in terra sine causa fit, & de humo non oritur dolor. *Præferendum est præsens* oritur *futuro* orietur.

*V.*26. Ingredieris in abundantia sepulchrum. *Caue ne scribas contrarium,* egredieris *seu* exibis, *pro* ingredieris.

CAP. VI. v.5. Numquid rugiet onager cùm habuerit herbam? *Caue ne scribas* fugiet *pro* rugiet *seu* rudet.

*V.*6. Aut potest aliquis gustare quod gustatum affert mortem? *Quod subiiciunt libri quidā*, Animæ enim esurienti, etiam amara dulcia esse videntur, *non est huius loci, sed Prou.* 27. *v.*7.

*V.*17. Et vt incaluerit, soluentur de loco suo. *Non mutes singulare* incaluerit, *in plurale* incaluerint.

CAP. VIII. v.2. Et spiritus multiplex sermones oris tui. *Retinendus est nominatiuus pluralis* sermones, *non substituendus genitiuus singularis* sermonis.

*V.*7. In tantum vt si priora tua fuerint parua. *Correctores addiderunt coniunctionem* si.

CAP. X. v.3. Si calumnieris me & opprimas me opus manuum tuarum. *Neutro loco indicarunt Correctores omittendum pronomen* me.

*Vers.*16. Et propter superbiam quasi leænam capies me. *Accusatiuum* leænam *prætulerunt Patres nominatiuo* leæna.

*Vers.*22. Sed sempiternus horror inhabitat. *Alij scribunt participium* inhabitans *loco verbi* inhabitat.

CAP. XI. v.10. Quis contradicet ei? *Superfluit quod quidam codices subiiciunt*, vel quis potest dicere, Cur ita facis? *quod non est huius loci, sed suprà* 9. *vers.* 12.

CAP. XII. v.21. Eos qui oppressi fuerant releuans. *Non præponas his verbis coniunctionem* &.

CAP. XIII. v.6. Audite ergo correptionem meam. *Non mutes singularia in pluralia* correptiones meas.

CAP. XIV. v. 6. Recede paulum ab eo. *Non addiicias* ergo.

*V.*14. Putásne mortuus homo rursum viuat? *Alij scribunt futurum indicatiui* viuet.

*V.*16. Sed parce peccatis meis. *Interpres transtulit imperatiuum* parce, *haud dubium, non* parces, *aut* parcis.

*Vers.*19. Et hominem ergo similiter perdes. *Non mutes singulare* hominem *in plurale* homines.

CAP. XVII. *v.*2. Et in amaritudinibus moratur oculus meus. *Nec hîc mutes præsens* moratur *in futurum* morabitur.

*V.*4. Cor eorum longè fecisti à disciplina, propterea non exaltabuntur. *Non interponas coniunctionem* &.

CAP. XVIII. *v.*3. Et sorduimus coram vobis? *Retinendum est plurale* vobis, *non surrogandum singulare* te.

*V.*11. Vndique terrebunt eum formidines, & inuoluent pedes eius. *Caue ne repetas pronomen* eum *post verbum* inuoluent.

CAP. XIX. *v.*23. Vel celte sculpantur in silice. *Romani Patres prætulerunt nomen* celte *siue cælo*, *aduerbio* certè, *de quo nos latè in nostris Notationibus.*

*V.*26. Et in carne mea videbo Deum meum. *Non addas* saluatorem.

CAP. XX. *v.*25. Eductus & egrediens de vagina sua. *Non addas* gladius, *quod quidam.*

CAP. XXI. *v.*3. Sustinete me & ego loquar. *Nec hîc addas coniunctionem* vt *ante* & ego.

CAP. XXII. *v.*12. An non cogitas quòd Deus excelsior cælo sit? *Non est legendum* An *absque negatione, pro* An non.

CAP. XXIV. *v.*21. Pauit enim sterilem quæ non parit. *Non interponas* & *coniunctionem.*

CAP. XXV. *v.*3. Et super quem non surget lumen illius. *Non substituas* fulget, *quod est splendet*, *pro* surget; *quod est orietur.*

CAP. XXVII. *vers.*22. Et mittet super eum. *Non scribas vnicam vocem* emittet, *pro duabus* & mittet.

CAP. XXVIII. *v.*7. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus vulturis. *Errant, qui pro primo casu singularis numeri* oculus, *legunt quartum pluralem* oculos, *omissa pronomine* eam.

CAP. XXX. *v.*12. Ad dexteram orientis calamitates meæ illicò surrexerunt. *Quidam legunt duplicem genitiuum* orientis calamitatis: *Correctores, non sine causa, prætulerunt eam lectionem, quæ constat genitiuo & nominatiuo* orientis calamitates, *de quo lege Notationes nostras.*

V. 15. Abstulisti quasi ventus desiderium meum. *Non est commutanda secunda persona* abstulisti *cum tertia* abstulit.

*V.*24. Verumtamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam. *Non scribas pronomen primæ personæ* meam, *pro tertia* eorum.

*V.*28. Consurgens in turba clamabam. *Pro* turba, *quod est multitudine, quidam omissa vna litera scripserunt* tuba, *quod est buccina, quidam* terra, *quidam* tenebris, *omnes vitiosè.*

CAP. XXXI. *v.*7. Et si secutum est oculos meos cor meum. *Retinendi sunt accusatiui plurales* oculos meos, *non supponendi nominatiui singulares* oculus meus.

Sequitur: Et si manibus meis adhæsit macula. *Non præponas in præpositionem voci* manibus.

*V.*19. Si despexi pereuntem, eò quòd non habuerit indumentum. *Germana lectio est* pereuntem, *frigore scilicet, non* prætereuntem, *quod est, præter gredientem.*

*V.*35. Quis mihi tribuat auditorem. *vocum affinitas fecit, vt pro* auditorem, *ab audiendo dictum quidam erroneè legerent* adiutorem, *seu auxiliatorem, ab adiuuando.*

CAP. XXXII. *v.*22. Et si post modicum tollat me factor meus. *Duæ sunt dictiones* & si, *non vnica* etsi.

CAP. XXXIII. *vers.*2. Loquatur lingua mea in faucibus meis. *Pro* loquatur, *non scribas, aut præsens* loquitur, *aut futurum* loquetur.

*V.*3. Et sententiam puram labia mea loquentur. *Non opus est mutare* sententiam *cum* scientiam, *quamquam hæc vox legatur Hebraicè.*

*Vers.*7. Eloquentia mea non sit tibi grauis. *Non scribas neutra pro fœmininis*, & eloquium meum non sit graue.

*V.*17. Vt auertat hominem ab his quæ facit. *Præsens* facit *præferendum est præterito* fecit.

*V.*23. Si fuerit pro eo Angelus loquens vnus de milibus. *Neque masculinum* vnus *mutandum est cum neutro* vnum: *neque pro* milibus *posito pro plurimis, substituendum est* similibus, *quod est, talibus.*

CAP. XXXIV. *v.*24. Conteret multos & innumerabiles. *Non omittas* & *coniunctionem, tametsi Hebraicè non addatur.*

*V.*37. Quia addit super peccata sua blasphemiam. *Non mutes coniunctionem* quia *in relatiuum* qui.

CAP. XXXVI. *v.*5. Deus potentes non abiicit, cùm & ipse sit potẽs. *Legendum est priori versiculi membro plurale* potentes; *posteriori, singulare* potens.

*V.*7. Et reges in solio collocat in perpetuum, & illi eriguntur. *Non commutes pronomen* illi *cum aduerbio* illic.

*V.*27. Qui aufert stillas pluuiæ. *Similitudo vocum quosdam errare fecit, ita vt pro* stillas, *quod est guttas, legerent* stellas, *quod est, sidera.*

V. 28. Qui de nubibus fluunt. *Non scribas* pluunt *pro* fluũt, *id est*, p *pro* f, *tenuem pro adspirata.*

CAP. XXXVII. *v.*15. Quando præceperit Deus pluuiis. *Non mutes coniunctiuum* præceperit *cum indicatiuo* præcepit.

CAP. XXXVIII. *v.*13. Et excussisti impios ex ea. *Aly minus rectè habent* exclusisti, *ab excludo, pro* excussisti *ab excutio.*

CAP. XLI. *v.*14. Mittet contra eum fulmina. *Non mutes* fulmina, *quod est fulgura, in* flumina, *quod est fluuios.*

Sequitur: Et ad locum alium non ferentur. *Pro futuro plurali* ferentur, *alij scribunt præsens, nonnulli quidam plurale* feruntur, *nonnulli singulare* fertur.

CAP. XLII. *v.*4. Interrogabo te, & responde mihi. *Aly pro* responde *scribunt* ostende, *minus rectè.*

PSALMI.

PSAL. I. *v.*5. Ideò non resurgent impij in iudicio. *Seruandum est futurum* resurgent, *non substituendum præsens* resurgunt.

Sequitur: Neque peccatores in concilio iustorum. Concilio *hic acceptum pro cœtu, per* c *potiùs est scribendum quàm per* s.

PSAL. II. *v.*6. Prædicans præceptum eius. *Non est mutandum pronomen* eius *cum nomine* Domini.

PSAL. IV. *v.*5. Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini. *Non interponas coniunctionem* &.

PSAL. VII. *v.*13. Nisi conuersi fueritis, gladium suum vibrabit. *Non mutes futurum* vibrabit, *cum præterito* vibrauit.

*V.*15. Ecce parturiit, iniustitiam. *Hic non mutes præteritum* parturiit, *in præsens* parturit.

PSAL. IX. *v.*22. Despicis in opportunitatibus. *Nec hic præsens* despicis *in futurum* despicies.

*V.*10. In laqueo suo humiliabit eum. *Hoc loco seruandum est futurum, non substituendum præteritum* humiliauit.

*V.*12. Exurge Domine Deus, exaltetur manus tua. *Non interponas coniunctionem* &.

PSAL. X. *vers.*1. Transmigra in montem sicut passer. *Alij legunt plurali numero* montes.

PSAL. XII. *v.*5. Ne vmquam obdormiam in morte. *Alij pro sexto legunt quartum casum* mortem.

PSAL. XIV. *vers.*5. Et munera super innocentem non accepit. *Plurale* innocentes *quod alij scribunt, expositio est singularis* innocentem.

PSAL. XV. *v.*3. Sanctis qui sunt in terra eius, mirificauit omnes voluntates meas in eis. *In primis non est hîc omittendum pronomen* eius: *deinde non est substituendum futurum* mirificabit *pro præterito: adhæc præteriti seruanda est tertia persona* mirificauit, *non supponenda prima* mirificaui: *insuper pronomen primæ personæ* meas, *non est variandum in* suas *tertiæ; denique non est commutandum* in eis *cum* inter illos. *Hæc enim sunt varia codicum errata.*

PSAL. XVI. *v.*3. Et non est inuenta in me iniquitas. *Non omittas medium illum* in me.

*V.*14. Saturati sunt filiis. *Non mutes* filiis *casu sexto, in* filij *casu primo; multóque minùs pro* filiis *substituas* porcina: *qua de re lege, si placet, Notationes nostras.*

PSAL. XVII. *v.*18. Eripuit me de inimicis meis fortissimis. *Quidam libri scribunt futurum* eripiet: *sed retinendum videtur præteritum, vt ab Interprete datum, qui futurum præteriti loco acceperit.*

*V.*20. Saluum me fecit quoniam voluit me. *Idem iudicio de futuro* faciet, *quod quidam hic substituunt pro præterito* fecit.

*V.*33. Deus qui præcinxit me virtute. *Non est mutandus casus sextus in quartum* virtutem, *siue hoc versu, siue infrà v.* 40. Et præcinxisti me virtute ad bellum.

PSAL. XVIII. *vers.*14. Si mei non fuerit dominati. *Masculino genere scribendum est* dominati: *nam* dominata *neutro generè est alterius editionis.*

PSAL. XXI. *v.*1. In finem pro susceptione matutina. *Pro* susceptione. *alij legunt* assumtione.

V. 2. Deus Deus meus respice in me. *Complures libri omittunt præpositionem* in.

*V.*17. Concilium malignantium obsedit me. *Non magis hîc scribas* consilium *per* s, *quàm suprà* 1. *v.*5.

PSAL. XXIV. *vers.*12. Legem statuit ei in via quam elegit. *Præterito* statuit *Interpres exposuit futurum* statuet.

PSAL. XXVI. *v.*4. Vt videam voluptatem Domini. *Cauendum est ne recidatur in vetus mendum, eorum qui hactenus scripserunt* voluntatem, *quod est beneplacitum, mutata vna litera; pro* voluptatem, *quod est, delectationem, siue iucunditatem, quo modo Romani Patres correxerunt.*

PSAL. XXVII. *v.*1. Psalmus ipsi Dauid. *Præferendum est pronomen* ipsi *pronomini* huic.

*V.*33. Ne simul trahas me cum peccatoribus. *Egregiè Correctores Romani, sublato veteri errato scribentium* tradas, *quarta alphabeti litera media*, *quod est* παραδῷς, *restituerunt* trahas, *media aspirationis nota, quod est* ἑλκύσῃς.

*V.7.*In ipso imperauit cor meum & adiutus sum. *Non prapo nas his verbis & coniunctionem.*

PSAL.XXX. *v. 12.* Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium, & vicinis meis valdè. *Non hic omittas & coniunctionem prapositam nomini vicinis.*

PSAL.XXXII.*verſ.1.* Pſalmus Dauid. *Non addas in finem, quod quidam libri.*

PSAL.XXXIV. *v.1.* Ipſi Dauid. *Non addas pſalmus, quod alij.*

*Ibidem.*Expugna impugnantes me. *Non mutes impugnantes cum expugnantes.*

V.8 Et in laqueum cadat in ipſum. *Caue legas in idipſum pro in ipſum.*

*V.11.*Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me. *Non eſt mutanda prima perſona ſingularis in tertiam pluralem* ignorabant.

*Verſ.14.*Quaſi proximum & quaſi fratrem noſtrum ſic complacebam. *Non omittas coniunctionem & ante poſterius* quaſi.

Verſ.25. Nec dicant deuorauimus eum. *Caue ne præteritum* deuorauimus, *pro inclito ſcribentium vitio, cum futuro* deuorabimus *commutes.*

*V.26.*Induantur confuſione & reuerentia qui magna loquuntur ſuper me. *Et hic cauendum eſt ne τό* magna, *quod eſt, grandia, iterùm corrumpatur, addita vna ſyllaba* maligna, *quod eſt, peruerſa.*

PSAL.XXXVI. *v.6.* Et iudicium tuum tamquam meridiem. *Præferendus eſt quartus caſus ſexto* meridie.

V.14. Vt deiiciant pauperem & inopem. *Romana correctionis eſt* deiiciant *compoſitum à* iacio *pro eo quod vulgò minùs rectè legitur* decipiant, *quod eſt, fallant, compoſito ex* capio.

*V.21.*Mutuabitur peccator, & non ſoluet: iuſtus autem miſeretur & tribuet. *Non mutes futura in præſentia,* mutuatur, ſoluit, tribuit: *nullo verò modo, pro ſimplici* tribuet. *ſcribas compoſitum* retribuet *aut* retribuit.

*V.23.*Apud Dominum greſſus hominis dirigentur. *Seruandum eſt plurale* dirigentur *pro ſingulari* dirigetur.

PSAL.XXXVII.*v.1.*In rememorationem de ſabbato. *Vt eſt præferendus quartus caſus ſexto* rememoratione: *ita non eſt commutanda præpoſitio* de *cum nomine* die, *vel ablatiuus* ſabbato *cum genitiuo.*

V.11 Cor meum conturbatum eſt. *Non addas* in me.

PSAL.XXXVIII.*v.1.Alij pro pronomine* ipſi *legunt præpoſitionem* pro.

PSAL.XXXIX.*v.6* Multiplicati ſunt ſuper numerum. *Nonnulli libri genere fœminino habent* multiplicatæ; *nonnulli neutro* multiplicata: *ſed maſculinum* multiplicati, *noſtra editionis eſſe videtur.*

V.9. Et legem tuam in medio cordis mei. *Hæc vulgata noſtræ editionis eſt lectio: altera quæ pro* cordis, *quidam ſcribunt* ventris, *alterius eſt tranſlationis.*

*V.13.*Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei. *Non mutes fœmininum* multiplicatæ *in maſculinum* multiplicati.

PSAL.XL.*v.2.* Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem *Non opponas adiectiuo* beatus *ſubſtantiuum* vir, *hoc qui dem loco.*

*V.7.*Et ſi ingrediebatur vt videret vana loquebatur, cor eius congregauit iniquitatem ſibi: egrediebatur foras, & loquebatur in idipſum *Numeri ſingulares nequaquam mutandi hic ſunt in plurales,* ingrediebantur, viderent, eorum congregauerunt egrediebantur, loquebantur *quod quidam faciunt. Pro nomine* vana *nonnulli ſcribunt aduerbium* vanè: *tametſi vtrumque eòdem redeat. Alij ita diſtinguunt, vt* cor eius *iungatur verbo præcedenti* loquebatur. *Alij denique præteritum* congregauit, *mutant in futurum* congregabit. *Sed primatum lectio tum diſtinctio, meritò probata eſt Romanis Fratribus.*

PSAL. XLI. *v.2.* Sitiuit anima mea ad Deum fortem viuum. *Conſtanter retinenda eſt vox* fortem *quæ eſt, robuſtum, pro ea quæ pleri que ha&tenus vitiosè inoleuerat libris* fontem. *quarto caſu à nominatiuo* fons: *in quam eo facilius lapſus fuit, quod & ſubſequatur epitheton* viui.

Verſ.6 Salutare vultus mei & Deus meus. *Non temerè omittenda eſt* & *coniunctio.*

PSAL.XLIII.*v.1.*In finem filiis Core *Non præponas præpoſitionem* pro *nomini* filiis.

*V.6.*Et in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nobis. *Pro* in nobis, *quidam libri ſcribunt* in nos, *alij* nobis *omiſſa præpoſitione.*

PSAL.XLIV.*v.1.*Canticum pro dilecto. *Caue legas* delicto *quod eſt peccato, pro* dilecto *quod eſt amato.*

*V 5.*Intende proſperè procede, & regna. *Caue ne ita diſtinguas vt aduerbium* proſperè *iungatur verbo præcedenti* intende, *cùm cohærere debeat verbo ſubſequenti* procede.

*V.13.*Et filiæ Tyri in muneribus. *Non omittas primum* & : *nec mutes plurale* filiæ, *cum ſingulari* filia.

Verſ.14. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. *Vt non eſt omittendum pronomen* eius, *ita non ſcribendum* filia *nominatiuo caſu nec* regum *numero plurali.*

V. 18. Memores erunt nominis tui. *Non eſt addendum, quod quidam libri ſcribunt,* Domine.

PSAL.XLVI.*v.5.*Speciem Iacob quam dilexit. *Fœmininum* quam *non eſt mutandum in maſculinum* quem.

PSAL.XLVII.*v.1* Filiis Core ſecunda ſabbati. *Non eſt omittendum illud* ſecunda ſabbati.

V.3 Fundatur exultatione vniuerſæ terræ mons Sion. *Pro nominatiuo ſingulari* mons, *non eſt ſcribendus aut genitiuus* montis *aut pluralis numerus* montes.

PSALXLVIII.*verſ.8.*Non dabit Deo placationem ſuam. *His verbis non eſt præponendum* &.

V 9. Et laborabit in æternum. *Non mutes futurum* laborabit *in præteritum* laborauit, *multòque minùs in* liberauit.

*V.10.*Et viuet adhuc in finem. *Non omittas aduerbium* adhuc.

*V.13.*Et homo cùm in honore eſſet non intellexit. *Non eſt hic omittenda coniunctio* &, *vt nec infrà v.21. eſt addenda* Homo cùm in honore eſſet, non intellexit.

PSAL.XLIX.*v.4.*Aduocabit cælum deſurſum. *Retinendum eſt futurum* aduocabit, *non ſubſtituendum præteritum,* aduocauit.

*V.15.*Eruam te & honorificabis me. *Non præponas verbo* eruam *alterum* &.

PSAL. L. *v.1.* Quando intrauit ad Bethſabee. *Caue ſcribas* Berſabee, *litera r, quod eſt nomen loci Geneſ.21.v.31. pro* Bethſabee *litera th, quod fœmina nomen eſt, vxoris Vriæ.*

*V.9.*Aſperges me hyſſopo & mundabor. *Non interponas* Domine.

Verſ. 19. Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. *Non eſt commutanda ſecunda perſona cum tertia* deſpiciet.

*V.20.*Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion. *Non eſt omittendum* Domine.

PSAL. LI. *verſ.1.* Et nuntiauit Sauli: Venit Dauid in domum Achimelech. *Fruſtrà addunt quidam* Et annuntiauit Sauli & dixit. *erroneè autem,* Achimelech *quod eſt frater meus rex, mutant alij cum* Abimelech, *quod eſt, pater meus rex: qua de re latè Notationes noſtra.*

PSAL.LII.*v.1.*Pro Maëleth intelligentiæ Dauid. *Caue ne pro* Maëleth, *ſcribas, tranſpoſitis primis literis,* Ameleth, *aut quod peius eſt,* Amalech. *Denique non mutes genitiuum* intelligentiæ *cum nominatiuo* intelligentia *aut* intellectus.

PSAL.LIII.*verſ.7.*Et in veritate tua diſperde illos. *Quidam* virtute. *quod eſt, fortitudine, legunt pro* veritate, *quæ opponitur falſitati; malè. nec minùs malè alij,* diſperge. *quod eſt, diſſipa, pro* diſperde, *quod eſt, perde.*

PSAL.LIIII.*v.10.*Præcipita Domine, diuide linguas eorum. *Non interiicias coniunctionem* &.

PSAL.LV.*verſ.1.*In tituli inſcriptionem. *Non mutes quartum caſum in ſextum* inſcriptione. *Simile infrà 56. v.1. 57.v.1. 58.v.1. 59.v.1.*

*V.4.*Ab altitudine diei timebo. *Caue interponas* non *negationem ante* timebo.

*V.12.*In me ſunt Deus vota tua quæ reddam laudationes tibi. *Vt non eſt omittendum pronomen* tua, *ita non eſt facilè mutandus nominatiuus pluralis* laudationes, *in genitiuum ſingularem* laudationi.

PSAL.LVI.*v.8.* Cantabo & Pſalmum dicam. *Non ſubiicias ſiue* Domine *ſiue* tibi, *quod quidam libri, multòque minùs* in gloria mea, *quod eſt Pſalmi 107.v.2.*

PSAL.LVII.*verſ. 2.*Si verè vtique iuſtitiam loquimini, recta iudicate filij hominum. *Retinendum eſt nomen* recta, *non ſupponendum aduerbium* rectè.

*V.10.*Sicut viuentes, ſic in ira abſorbet eos. *Pro* ſic *alij repetunt* ſicut.

PSAL.LVIII.*v.12.*Deus oſtendet mihi ſuper inimicos meos. *Futurum* oſtendet *mutandum non eſt in præſens vel præteritum* oſtendit.

V. 17. Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exultabo manè miſericordiam tuam. *Legendum eſt* exultabo *vocali quinta, non* exaltabo *vocali prima: quòd ſi ſcriberetur* exultabo *addita litera* ceſſaret *erroris anſa.*

PSAL.LXI.*v.9.*Deus adiutor noſter in æternum. *Non omittas poſtremum* in æternum.

*V.13.*Quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua. *Caue legas* tua *ſecunda perſona pronomen, pro* ſua *tertia.*

PSAL. LXII.*v.7.*Si memor fui tui ſuper ſtratum meum. *Pro* ſic *aduerbio ſimilitudinis, Romani patres correxerunt* ſi, *quæ eſt conditionalis coniunctio.*

*Ibidem.*In matutinis meditabor in te. *Non ſubſtituas præteritum imperfectum* meditabar, *pro futuro* meditabor.

PSAL.LXIII.*verſ.7.*Defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. *Non eſt opus ſextum caſum numeri ſingulari* ſcrutinio, *vertere in quartum pluralis* ſcrutinia.

PSAL.LXIV.*v 1.* Canticum Hieremiæ & Ezechielis. *Vt non oportet addere* Aggæi, Zachariæ, *aut* Ezechiæ: *ita non oportet omittere* Hieremiæ & Ezechielis, *qui duo propheta, incipientis tranſmigrationis tempore vixerunt.*

*Ibidem.*Populo tranſmigrationis, cùm inciperent exire. *Non præponas ablatiuo* populo *præpoſitionem* de: *nec ſcribas mutatis caſibus* de populi tráſmigratione: *multòque minùs vel ſubſtituas vel addas* de verbo peregrinationis, *quæ altera tráſlatio eſt. Adhæc*

exire

exire melius est quam proficisci. Denique non est pars ista tituli Hieremiæ & Ezechielis populo transmigrationis cùm inciperent exire, facilè omittenda, quamuis Hebraicè non exstet.

V.11. Riuos eius inebria. Noli mutare verbum inebria in participium inebrians.

PSAL.LXV.v.17. Ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub lingua mea. Hic contrà quàm superiùs Ps. 58. vers. 17. legendum est exaltaui vocali prima, verbum scilicet deductum à nomine altus, non exultaui vocali quinta, verbum deductum à salio.

PSAL.LXVI.vers.5. Quoniam iudicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis. Quidam legunt futuro tempore diriges: sed verisimile est, Interpretem duplici præsenti vsum vertisse iudicas, dirigis.

PSAL. LXVII.v.5. Turbabuntur à facie eius. Nequaquā omittenda sunt hæc verba.

Vers.23. Conuertam in profundum maris. Quidam pro quarto casu legunt sextum profundo, vel profundis.

PSAL.LXIX.vers.1. In rememorationem, quòd saluum fecerit eum Dominus. Retinendus est casus quartus rememorationem, nec facilè mutandum pronomen tertiæ personæ eum, cum prima me, quamquam hoc Græcè legatur.

PSAL.LXX.v.16. Introibo in potentias Domini. Alij scribunt numero singulari potentiam.

V. 20. Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas. Non scribas neutrum quanta, pro fœminino quantas.

PSAL.LXXI.v.15. Et adorabunt de ipso semper. Quidam libri, pro composito adorabunt: scribunt simplex orabunt: compositum enim est loco simplicis, quemadmodum de est loco pro.

V. 16. Et erit firmamentum in terra in summis montium. Non est scribendum frumentum, quod est, triticum, pro firmamentum: quamquam frumentum fortasse firmamenti nomine sit intelligendum.

Sequitur: Superextolletur super Libanum fructus eius. Caue legas fluctus, pro fructus, id est l pro r, liquidam primam pro quarta.

PSAL.LXXIII.v.19. Ne tradas bestiis animas confitentes tibi. Non mutes accusatiuum confitentes in genitiuum confitentium.

PSAL. LXXIV.v.1. In finem, ne corrumpas. Quidam libri pro corrumpas, habent disperdas, quod idem vnum est.

PSAL. LXXV. v.4. Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium, & bellum. Retinendus est genitiuus pluralis arcuum; non surrogandus accusatiuus singularis arcum.

V. 12. Omnes qui in circuitu eius affertis munera. Legendum est affertis prima vocali, potiùs quàm quarta offertis.

PSAL.LXXVI.v.11. Et dixi. Nunc cœpi. Non mutes primam personam cœpi in tertiam cœpit.

PSAL.LXXVII v.16 Et eduxit aquam de petra, & deduxit tamquam flumina aquas. Non est posteriori loco vt priori legendum eduxit.

Vers.38 Et abundauit vt auerteres iram suam. Pro abundauit, alij verterunt multiplicauit, quod proinde non est nostræ editionis.

Vers.45. Misit in eos cœnomyiam, & comedit eos. Scribendum est, etiam D. Hieronymo doctore, cœnomyiam, quod Interpreteru muscam communem, non oynomyiam, quod muscam caninam: id est, consonanti primæ danda est diphtongus œ non y Græcum, quod ypsilon dicitur.

V.50. Non pepercit à morte animabus eorum. Non præponas & coniunctionem.

V.53. Et deduxit eos in spe, & non timuerunt. Non scribas, pro deduxit, ablata d litera, eduxit.

V.69. Et ædificauit sicut vnicornium sanctificium suum in terra. Quidam libri genitiuum pluralem vnicornium mutant cum genitiuo singulari vnicornis.

PSAL.LXXX.v.1. Psalmus ipsi Asaph. Non addas quod sequitur in quibusdam libris quinta sabbati.

PSAL.LXXXVIII.v 2.& 5. In generationem & generationem Seruandus est duplex accusatiuus, non mutandus prior in ablatiuum.

Vers. 27. Ipse inuocabit me: Pater meus es tu. Non mutes futurum inuocabit in præteritum inuocauit, quod libri multi.

V.34. Neque nocebo in veritate mea. Non scribas decipiam pro nocebo.

V.40. Euertisti testamentum serui tui. Vulgare hactenus vitium notariorum fuit, vt prima vocali scriberent auertisti, quod sit, id aliam partem transtulisti, pro euertisti secunda vocali, quod est, subuertisti, aboleuisti.

V.43. Exaltasti dexteram deprimentium eum. Non legas inimicorum eius, pro deprimentium eum.

V.45. Destruxisti eum ab emundatione, & sedem eius in terram collisisti. Quidam pro ab emundatione legunt à mundatione, id est, simplex pro composito: porrò omnino accusatiuus terram præferendus est ablatiuo terra, quem multi habent.

PSAL. LXXXIV. v 1. Domine refugium factus es nobis à generatione in generationem. Non est scribendum duplici ablatiuo, hoc modo in generatione & generatione, quod Interpres clarius vertit cum duplici præpositione à generatione in generationem.

V.14. Et delectati sumus omnibus diebus nostris. Non addas in præpositionem.

PSAL. XC. vers. 15. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum. Futurum clamabit præferendum est præterito clamauit.

PSAL.XCI.v.4. In decachordo, psalterio. Crediderim, commā medium, positum à Correctoribus, loco coniunctionis &, quæ Hebraicè inseritur.

V. 12. Et in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea. Non omittas alteram præpositionem in, præpositam participio insurgentibus.

V.13. Sicut cedrus Libani multiplicabitur. Non est præponenda coniunctio &.

PSAL.XCII.vers.5. Domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem dierum. Non mutes quartum casum in sextum longitudine.

PSAL.XCIII.v.15. Quoadusque iustitia conuertatur in iudicium. Non legas, transposita in præpositione: Quoadusque in iustitiam conuertatur iudicium.

Sequitur: Et qui iuxta illam, omnes qui recto sunt corde. Non mutes singulare illam cum plurali illa.

V.20. Qui fingis laborem in præcepto Interpres noster, ex Græco atque Hebræo ambiguo, transtulit personam, nō tertiam fingit, sed secundam fingis; pro qua deprauatè alicubi legitur, omissa media litera n, figis. Porrò an laborem, an verò dolorem, transtulerit Interpres, non satis liquet, cum & Hebræa & Græca similiter ambigua sint, & Latina exemplaria admodum varient. Cæterum laborem, quod vulgatius est, retinuerunt Romani Correctores.

PSAL.XCIV.vers.9. Probauerunt me & viderunt opera mea. Non omittas pronomen me additum verbo probauerunt.

PSAL. XCVI. v.1. Huic Dauid, quando terra eius restituta est. Non subiicias, vel pronomen ei, vel nomen Psalmus.

Vers.4. Illuxerunt fulgura eius orbi terræ. Prima dictionis initialis litera, sit vocalis tertia, non prima.

PSAL.XCVII.vers. 1. Saluauit sibi dextera eius. Non est mutandum præteritum saluauit in futurum saluabit.

PSAL.XCVIII.v.1. Qui sedet super Cherubim, moueatur terra. Caue, ne pro tertia persona sedet, scribas secundam sedes, vt multi hactenus vitiosè.

PSAL.CI.v.10. Et potum meum cum fletu miscebam. Alij libri poculum habent, eodem sensu.

V.11. A facie iræ & indignationis tuæ. Non omittas mediam coniunctionem &.

V. 13. Et memoriale tuum in generationem & generationem. Non mutes priorem accusatiuum generationem in ablatiuum, vt multi. Idem infrà v. 25. & Psal. 510. v. 3. atque alibi.

V. 14. Tu exurgens misereberis Sion. Non addas Domine.

PSAL.CII.v. 22. In omni loco dominationis eius. Non mutes genitiuum singularem dominationis, in nominatiuum pluralem dominationes.

PSAL.CIII.vers. 12. Rigans montes de superioribus suis. Corruptè quidam legunt secunda persona pronomen tuis, pro tertia suis.

V.15. Vt educas panem de terra. Non est secunda persona vertenda in tertiam educat.

V.25. Hoc mare magnum & spatiosum manibus. Non est omittenda vox manibus. multóque minùs mutanda cum nauibus.

PSAL.CIV.v.30. Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum. Vnam vocem edidit, quæ est, produxit, non distrahas in duas & dedit, multóque minùs legas terram quarto casu.

V. 31. Dixit & venit cœnomyia. Romani Patres, ex D. Hieronymo correxerunt cœnomyia, pro eo quod plerique libri habent cynomyia, quemadmodum & suprà Psal. 77. v.45.

PSAL.CV.v.12 Et crediderunt verbis eius. Non addas in præpositionem.

V.15. Et dedit eis petitionem ipsorum. Non omittas coniunctionem &.

V.38. Et infecta est terra in sanguinibus. Romani Patres prætulerunt infecta, quod est polluta, voci interfecta, quam alij legunt cum D. Augustino.

PSAL.CVI.v.2. Et de regionibus congregauit eos. Non omittenda est & coniunctio.

V. 8. 15. 21. 31. Confiteantur Domino misericordiæ eius. Non facilè mutandus est numeri pluralis nominatiuus misericordiæ, in nominatiuum vel ablatiuum singularem misericordia.

Ibidem. Et mirabilia eius filiis hominum. Caue ne pro datiuo filiis scribas nominatiuum filij.

V. 40. Effusa est contemptio super principes, Insignis correctio, qua contemptio, quod est despectio siue contemptus, restitutum est, pro eo quod vulgò legitur contentio, quod est, litigatio. Erroris occasio fuit ex similitudine literarum m & n, id est, secunda liquida & tertia: nam contētio à doctis scribitur absque p.

PSAL. CVII. v. 2. 3. Cantabo & psallam in gloria mea. Exurge gloria mea, exurge psalteriū & cithara. Correctores addiderunt exurge gloria mea, prout Græcè legitur; licet Hebraicè gloria mea & exurge non nisi semel scribantur, quemadmodum & in plerisque Latinis libris.

PSAL. CVIII. vers. 19. Fiat ei sicuti vestimentum quo operitur, & sicut zona qua semper præcingitur. Non sunt mutanda præsentia in futura, operetur, præcingetur.

V. 27. Et sciant quia manus tua hæc, & tu Domine fecisti eam. Quidam pro fœminino eam, legunt neutrum ea, expositionis forsitan causa.

V. 31. Quia adstitit à dextris pauperis. Non mutes coniunctionem quia cum relatiuo qui.

PSAL. CIX. v. 7. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Non mutes futura in præterita, bibit, exaltauit.

PSAL. CX. v. 1. Alleluia. Non addas Reuersio vel Reuersionis Aggæi & Zachariæ, vt initio proximi Psalmi.

Vers. 9. Redemptionem misit populo suo. Non addas Dominus ex officio ecclesiastico.

PSAL. CXVII. vers. 3. Dicat nunc domus Aaron, quoniam in seculum misericordia eius. Non interponas quoniam bonus, quod est duorum versuum præcedentium, non huius & subsequentis.

Vers. 4. Dicant nunc qui timent Dominum, quoniam in seculum misericordia eius. Non addas omnes ante relatiuum qui, nec quoniam bonus ante quoniam in seculum.

V. 10. 11. 12. Et in nomine Domini quia vltus sum in eos. Non est omittenda coniunctio quia, nec subsequens præpositio in.

V. 23. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Alij mutant coniunctionem & cum pronomine hoc.

V. 25. Benedictus qui venit in nomine Domini. Non scribas venturus es pro venit, id est, personam secundam pro tertia.

PSAL. CXVIII. v. 28. Dormitauit anima mea præ tædio. Noster Interpres vertit dormitauit, non stillauit, vt alij.

V. 35. Deduc me in semitam mandatorum tuorum. Non mutes quartum casum in sextum semitâ.

V. 41. Et veniat super me misericordia tua Domine. Non mutes præsens imperatiui veniat cum futuro indicatiui veniet.

V. 46. Et loquebar in testimoniis tuis in cōspectu regum. Non scribas de loco prioris in.

Vers. 48 Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & exercebar in iustificationibus tuis. Correctores prætulerunt præteritum imperfectum exercebar futuro exercebor.

V. 53. Pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Non mutes pro quod est, propter, cum præ vel à.

V. 59. Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua. Videtur conuerti esse nostra editionis, potiùs quàm auerti: sed error est, quòd quidam pro prima persona, legunt secundam conuertisti vel auertisti.

V. 73. Da mihi intellectum, & discam mandata tua. Non mutes coniunctionem copulatiuam & in causatiuam vt.

V. 81. Defecit in salutare tuum anima mea. Nec hîc mutes præteritum defecit in præsens deficit.

V. 86. Omnia mandata tua veritas: iniquè persecuti sunt me, adiuua me. Retinendum est aduerbium iniquè, non surrogandum nomen iniqui.

V. 90. In generationem & generationem veritas tua. Non est mutandus prior accusatiuus in ablatiuum generatione.

V. 95. Testimonia tua intellexi. Corruptè in quibusdam libris scribitur dilexi, quod est amaui, pro intellexi.

PSAL. CXX. vers. 5. Dominus custodit te, Dominus protectio tua. Non mutes verbum præsens custodit in futurum custodiet.

V. 8. Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum. Præsens imperatiui custodiat seruandum hic est, nec supponendum futurum indicatiui custodiet.

PSAL. CXXIV. vers. 5. Declinantes autem in obligationes. Vt non est mutandus numerus pluralis in singularem obligationem: ita pro obligationes non est scribendum obliquationes, positum pro obliquitates, quod quidam coniiciunt.

PSAL. CXXVIII. v. 4. Dominus iustus concedit ceruices peccatorum. Correctores scripserunt præteritum concidit, pro futuro concidet.

V. 7. De quo non impleuit manum suam qui metit. Idem obseruarunt hoc loco, dum impleuit surrogarunt pro implebit.

PSAL. CXXX. vers. 2. Sicut ablactus est super matre sua, ita retributio in anima mea. Quidam libri, pro masculino ablactatus, scribunt neutrum ablactatum, pro quo vitiosè nonnulli supponunt ablatus seu ablatum. Complures libri omittunt verbum substantiuum est. Denique alij legunt quarto casu matrem suam, animam meam, pro sexto, matre sua, anima mea.

PSAL. CXXXI. v. 9. Sacerdotes tui induantur iustitiam. Quartus casus præferendus est sexto iustitia.

V. 11. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eam. Seruandum est pronomen fœmininum eam, quod refert veritatem, non substituendum masculinum eum, quod referat Dauid.

V. 16. Sacerdotes eius exultatione exultabunt. Pronomen tertiæ personæ eius, quod est in posteriori huius versiculi membro, multi mutant cum pronomine secundæ personæ tui, sed malè.

PSAL. CXXXIV. v. 9. Et misit signa & prodigia in medio tui Ægypte. Alij libri, pro duabus voculis & misit, vnicam habent emisit.

PSAL. CXXXVI. v. 1. Psalmus Dauid, Hieremiæ. Loco datiui Hieremiæ, non scribas propter Hieremiam, multóque minùs interponas & coniunctionem inter Dauid & Hieremiæ.

Ibidem. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, cùm recordaremur Sion. Non addas pronomen tui ante Sion.

V. 9. Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram. Caue ne relabaris in vetus mendum, eorum qui nomini paruulos, addiderunt pronomen tertiæ personæ suos, pro secunda tuos.

PSAL. CXXXVII. v. 1. In conspectu angelorum psallam tibi. Non præponas coniunctionem &.

PSAL. CXXXVIII. v. 14. Mirabilia opera tua, & anima mea cognoscit nimis. Non mutes verbum præsens cognoscit in futurum cognoscet.

V. 16. Dies formabuntur. Quidam libri, pro dies, clarius legunt sexto casu die: sed vitiosè scribunt, qui habent dij, vt & illi qui dicunt firmabuntur, quod est, stabilientur, pro formabuntur, quod est fingentur.

V. 20. Quia dicitis in cogitatione, accipient in vanitate ciuitates tuas. Egregiè correctus est locus, reposito pronomine secundæ personæ tuas, pro eo quod irrepserat tertiæ suas.

PSAL. CXXXIX. v. 4. Acuerunt linguas suas sicut serpentis. Genitiuus singularis serpentis, meritò prælatus est nominatiuo plurali serpentes.

PSAL. CXLII. v. 12. Et in misericordia tua disperdes inimicos meos. Non addas omnes.

PSAL. CXLIII. v. 2. Qui subdit populum meum sub me. Præferenda est tertia persona subdit secundæ subdis.

V. 10. Qui das salutem regibus, qui redemisti Dauid seruum tuum. Hic contrà præferenda videntur secundæ personæ tertiis, dat, redemit, suum.

PSAL. CXLIV. vers. 7. Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt, & iustitia tua exultabunt. Legendum est iustitia tua sexto casu, subaudita præpositione in, potiùs quàm iustitiam tuam quarto casu. Certè mendum est quòd quidam habent iudicia tua; vt & illud, quòd pro exultabunt, nonnulli scribant exaltabunt, prima vocali; nonnulli eructabunt, repetito verbo proximè antecedenti.

PSAL. CXLV. v. 8. Dominus erigit elisos, Dominus diligit iustos. Caue pro diligit, quod est, amat, legas dirigit, quod est gubernat.

V. 10. Regnabit Dominus in secula, Deus tuus Sion in generationem & generationem. Non mutes priorem accusatiuum generationem, in ablatiuum generatione, vt multi.

PSAL. CXLVI. v. 4. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat. Non est mutandum verbum vocat in participium vocans.

PSAL. CXLVIII. v. 14. Et exaltauit cornu populi sui. Alij legunt futurum exaltabit, sed meritò præfertur præteritum.

PSAL. CXLIX. v. 2. Lætetur Israel in eo qui fecit eum, & filij Sion exultent in rege suo. Rectè Romani Patres, fœmininum filiæ quod vulgò legitur, emendarunt reposito masculino filij.

V. 4. Exaltabit mansuetos in salutem. Et hîc rectè præteritum exaltauit, correxerunt substituto futuro exaltabit.

Vers. 6. Exaltationes Dei in gutture eorum. Hic denique insigniter restituerunt vocem exaltationes, deductam ab altus, pro ea qua vitiosè legi consueuerat exultationes deducta à salto: illa, cuius tertia litera est vocalis prima, significat laudes; hæc, cuius tertia litera est vocalis quinta, significat exultantias, animi præ lætitia saltus.

V. 9. Vt faciant in eis iudicium conscriptum. Quidam commutant numerum pluralem faciant, cum singulari faciat; minùs rectè.

PROVERBIA.

CAP. III. vers. 9. Et de primitiis omnium frugum tuarum, da ei. Non mutes pronomen ei cum nomine pauperibus.

V. 17.

V.13 Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia. *Non facile mutandum est* affluit *in* effluit, *vocalis prima in secundam, nec* prudentia *sextus casus, in quartum* prudentiã.

V.14. Melior est acquisitio eius negotiatione argenti, & auri primi & purissimi fructus eius. *Malè plerique*, auri *ponunt ante* argenti, *& epitheta* primi & purissimi *iungunt cum* fructus, *qua ad* auri *pertinet. Legatur Notationes nostra in varias Bibliorum lectiones.*

Vers.18. Et qui tenuerit eam, beatus *Non mutes singularia in pluralia* Et qui tenuerint eam, beati.

V.25. Ne paueas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum *Non scribas* timore *pro* terrore, *nec mutes ablatiuos in accusatiuos* repentinum terrorem *vel* repentinos terrores. *Similiter in posteriori sententia membro, retine* intuentes, *nec corrigas* irrumpentes, *multòque minus* intuentes: *denique pro* potentias *non substituas* ruinas; *quod est alterius versionis.*

V.28. Ne dicas amico tuo: Vade, & reuertere, cras dabo tibi. *Melius est* ne *in initio sententia quàm* nec: *& omissio coniunctionis* & *antè* cras, *cum gratiâ coniuncta est.*

Vers.35. Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exaltatio, ignominia. *Legendum est hic* exaltatio *vocali prima, non* exultatio *vocali quinta, quemadmodum Psalm. 149. v. 6. sapiùs enim varietatem parit affinitas vocularum istarum duarum.*

CAP IV. *v.11.* Viam sapientiæ monstrabo tibi, ducam te per semitas æquitatis. *Non mutes futura cum præteritis*, monstraui, duxi.

V.13. Tene disciplinam, ne dimittas eam: custodi illam, quia ipse est vita tua. *Erroneè plerique hactenus, in posteriori huius prouerbij membro, scripserunt* via, *quod est, semita, pro* vita, *posito pro vita causa.*

V.16. Et rapitur somnus ab eis, nisi supplantauerint. *Nō est praponenda negatio verbo* rapitur, *prout legunt codices alij, quidam* & non rapitur, *quidam* nec rapitur: *multòque minùs* rapitur, *cuius litera initialis est* r *vltima liquidarum, mutandum est in* capitur, *cuius litera initialis est* c *tertia alphabeti.*

V.27. Vias enim quæ à dextris sunt, nouit Dominus: peruersæ verò sunt, quæ à sinistris sunt. Ipse autem rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet. *Non sunt hac omittenda, tametsi Hebraicè non exstent.*

CAP. V. *v.22* Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. *Non mutes verba præsentia in futura*, capient, constringetur.

CAP. VI. *vers. 5.* Et quasi auis de manu aucupis. *Quod quidam libri, pro* manu *scribunt* insidiis, *aut* laqueo, *expositio est.*

V.11. Si verò impiger fueris, veniet vt fons messis tuã, & egestas longè fugiet à te. *Latini libri manuscripti sententiam hanc minimè omittunt, tametsi Hebraicè non legatur.*

V.31. Et omnem substantiam domus suæ tradet. *Non subiicias quod quidam*, & liberabit se, *quippe superfluum.*

CAP. VII *v.2.* Fili serua mandata mea, & viues. *Inter nomen* fili, *& verbum* serua, *multi libri interiiciunt hac*: Honora Dominum & valebis: præter eum verò ne timueris alienum: *qua vt superflua à Correctoribus sunt prætermissa.*

V.8. Qui transit per plateam iuxta angulum. *Non mutes numerum singularem* plateam *in pluralem* plateas.

V.10. Præparata ad capiendas animas. *Non commutes simplex* capiendas, *cum composito* decipiendas.

V.14. Victimas pro salute vouî. *Neque hic scribas compositum* deuoui *loco simplicis* voui.

V.27. Penetrantes in interiora mortis. *Non omittas præpositionem* in, *nec substituas* inferiora *per* f *digamma, pro* interiora *per* t *mutam.*

CAP. VIII. *vers.11.* Melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis. *Superfluit quod quidam addunt* opibus.

V.20 In viis iustitiæ ambulo. *Non scribas futurum* ambulabo, *loco præsentis* ambulo.

V.25. Ante colles ego parturiebar. *Non addas* omnes.

CAP. IX. *v. 15.* Qui est paruulus, declinet ad me. *Alij pro relatiuo* qui *legunt interrogatiuum* quis.

V.8. Et in profundis inferni conuiuæ eius. *Quod sequitur in multis libris.* Qui enim applicabitur illi descendet ad inferos: nam qui abscesserit ab ea, saluabitur, *meritò à Correctoribus est sublatum.*

CAP. X. *v.4.* Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aues volantes. *Non est scribendum* spargit, *quod est, dispergit, sed* pascit: *nec* id est, *sed* idem autem ipse. *Is versiculus non est omittendus.*

V.8. Sapiens corde præcepta suscipit. *Non mutes præsens* suscipit *in futurum* suscipiet.

V.10. Et stultus labiis verberabitur. *Quod sequitur in quibusdam exemplaribus*, qui palam arguit, pacifica, *superfluum est, quippe ex Græca Latina editioni assutum.*

Vers.26 Sic piger his qui miserunt eum. *Non addas* in via.

CAP. XI. *v.10.* In bonis iustorum exultabit ciuitas. *Pro neutro* exultabit *deducto à* salto, *malè quidam scribunt passiuum* exaltabitur, *deductum ab* altus.

V.13. Qui autem fidelis est animi, celat amici commissum. *Latinorum librorum, quidam legunt* animi, *quidam* amici, *quidam [illegible] [illegible]: quod postremum Romani Patres consultò* secuti sunt.

CAP. XII. *v.2.* Qui bonus est, hauriet gratiam à Domino. *Verbo* hauriet *non addas pronomen* sibi.

V.8. Doctrina sua noscetur vir. *Futurum* noscetur *præferendum est, præsenti* noscitur.

V.11. Qui suauis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam. *Hanc sententiam Correctores indicarunt esse ita emendandam, vt nos annotaueramus in Notationibus nostris*, in vini *pro* viuit in, demorationibus *pro* moderationibus; munitionibus *pro* monitionibus.

V.12. Desiderium impij munimentum est pessimorum. *Caue legas* monimentum *vel* monumentum *à monendo deductum, pro* munimentum *à muniendo, quo modo Romani doctè correxerunt.*

V.13. Effugiet autem iustus de angustia. *Non commutes futurum* effugiet *cum præsenti* effugit.

V.17. Qui quod nouit loquitur, index iustitiæ est. *Caue ne recidas in inolitum vitium, eorum qui scripserunt* iudex *pro* index, *vocalem inquam* u, *pro consonante* n.

CAP. XIV. *v.16.* Stultus transilit & confidit. *Non mutes* transilit, *compositum ex* salio, *cum* transit, transiuit, *aut* transibit, *compositis ex* eo.

V.17. Et vir versutus, odiosus est. *Vitiosè quidam legunt* versutus *pro* versutus.

Vers.20. Etiam proximo suo pauper odiosus erit. *Non est mutandum futurum* erit *in præsens* est.

V. 23. In omni opere erit abundantia. *Non addas adiectiuum* bono *ad substantiuum* opera.

V.27. Timor Domini fons vitæ, vt declinent à ruina mortis. *Pro singulari* declinet, *quod est in plerisque libris. Correctores scripserunt plurale* declinent, *s. homines.*

V. 33. Et indoctos quosque erudiet. *Nomen* quosque *non est mutandum in coniunctionem* quoque.

CAP. XV. *v.10.* Doctrina mala deserenti viam vitæ. *Datiuus singularis* deserenti, *non est mutandus in genitiuum pluralem* deserentium

Vers.17. Melius est vocari ad olera cum charitate. *Neque hic facilè mutandus est infinitiuus passiuus* vocari *in actiuum* vocare.

V.19. Iter pigrorum quasi sepes spinarum. *Non est scribendum* impiorum, *quod est, iniquorum, loco* pigrorum, *quod est, desidiosorum.*

V.28. Mens iusti meditatur obedientiam. *Retinendum est præsens* meditatur, *non substituendum futurum* meditabitur: *vt & vox* obedientiam *seruanda est, minimèque mutanda cum* sapientiam *aut* iustitiam.

CAP. XVI. *v.2.* Omnes viæ hominis patent oculis eius. *Non scribas plurale* hominum *pro singulari* hominis.

Vers.11. Et opera eius omnes lapides sacculi. *Egregiè hic restitutus est locus, reposita voce* sacculi, *qua est diminutiuum à* saccus, *loco* seculi.

V.13. Qui recta loquitur, diligetur. *Et hac egregia emendatio est*; *qua* dirigetur, *scribit, quod est, amabitur, pro* dirigetur, *quod est, gubernabitur.*

V.21. Et qui dulcis eloquio, maiora percipiet. *Alij pro* percipiet *legunt* reperiet, *minùs rectè.*

Vers.24. Dulcedo animæ, sanitas ossium. *Non præponas* & *coniunctionem voci* dulcedo, *nec verbum* est *voci* sanitas.

Vers.27. Vir impius fodit malum. *Pro* impius *non scribas* insipiens.

Vers. 30. Mordens labia sua perficit malum. *Præsens* perficit *non est mutandum in futurum* perficiet.

CAP. XVII. *v.12.* Quàm fatuo confidenti in stultitia sua. *Non addas pronomen* sibi *participio* confitenti.

V.16. Et qui euitat discere, incidet in mala. *Pro verbo* discere; *caue substituas, aut nomen* docem *aut verbum* discedere.

V.19. Et qui exaltat ostium, quærit ruinam. *Spurium est, quod multi libri, pro vna voce* ostium, *qua ianuam significat, legunt duas* os suum.

CAP. XVIII. *v.3.* Accipere personam impij non est bonum: *Non subdas* in iudicio, *post vocem* impij.

V.10. Ad ipsum currit iustus. *Correctores prætulerunt masculinum* ipsum *fœminino* ipsam.

V.21. Mors & vita in manu linguæ. *Non scribas plurale* manibus *pro singulari.*

V.22. Quis autem tenet adulteram, stultus est & impius. *Legendum est potius* impius, *quod est, iniquus, quàm* insipiens, *quod idem est cum eo quod præcedit* stultus.

V.23. Cum obsecrationibus loquetur pauper *Præferendum est futurum* loquetur *præsenti* loquitur.

V.24. Vir amabilis ad societatem. *Non augeas vocem* amabilis *vna syllaba, ita vt sit* amicabilis.

CAP. XIX. *vers.19.* Qui impatiens est, sustinebit damnum: *Non est addenda coniunctio* enim.

Vers.21. Voluntas autem Domini permanebit. *Nec hic addendum est* in æternum.

V.22. Et melior est pauper quàm vir mendax. *Denique neque hic addenda est vox* iustus *post vocem* pauper.

V.23. Absque visitatione pessima. *Præferendus est casus sextus generis fœminini* pessima, *secundo casui generis siue masculini siue neutri* pessimi.

V.26. Qui affligit patrem & fugat matrem, ignominiosus est & infelix. Rectè Romani Patres, fugit tertiæ coniugationis, quod à plerisque legitur, correxerunt, dato fugat primæ coniugationis, quod est, in fugam vertit.

CAP. XX. v.15. Et vas pretiosum labia scientiæ. Quidam pro & vas scribunt vas autem.

V.22. Ne dicas: Reddam malum. Non subiicias quod quidam, pro malo, sed subaudito.

V.25. Ruina est homini deuorare sanctos. Nequaquam legendum est, aut deuocare, aut denotare, aut deuotare, vel deuouere, sed deuorare, quod est, deglutire seu absorbere, quod in Notationibus nostris ostendimus. Postremò masculinum sanctos dedit Interpres noster, non neutrum sancta.

Sequitur: Et post vota retractare. Alij pro composito retractare legunt simplex tractare.

CAP. XXI. v.18. Pro iusto datur impius. Quidam libri pro præsenti datur, habent futurum dabitur.

V.22. Et destruxit robur fiduciæ eius. Non facilè scribas detraxitque, pro destruxitque vel & destruxit.

V.27. Hostiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur ex scelere. Non mutes coniunctionem quia in relatiuum quæ.

CAP. XXII. v. 1. Super argentum & aurum gratia bona. Non addas coniunctionem causalem enim.

Vers. 3. Callidus vidit malum & abscondit se. Seruandum est præteritum vidit, non commutandum cum præsenti videt.

V. 5. Arma & gladij in via peruersi. Non scribas superbi pro peruersi.

V. 17. Inclina autem tuam. Superfluum est quod quidam præponunt fili mi.

CAP. XXIII. v.16. Cùm locuta fuerint rectum labia tua. Singulare rectum non est mutandum cum plurali recta.

V.29. Cui suffusio oculorum? Germanam hanc esse lectionem, vt legatur suffusio, nomen deriuatum à verbo suffundo, non suffossio, à suffodio, aut confusio à confundo, multóque minùs confessio à confiteor, iam olim docuimus.

V.33. Oculi tui videbunt extraneas. Præferendum est fœmininũ genus extraneas, neutro extranea: nam masculinum extraneos, spurium est prorsus.

CAP. XXIV. v.10. Si desperaueris lassus in die angustiæ, imminuetur fortitudo tua. Insignis correctio, qua restitutum est lassus, quod est, fatigatus, pro lapsus à labi, cadere.

V.16. Septies enim cadet iustus & resurget. Non addas in die.

Vers. 27. Vt posteà ædifices domum tuam. Non mutes vt causatiuum cum & copulatiuo.

V.32. Et exemplo didici disciplinam. Parum inquam dormies. Quod interponunt alij, Vsquequò piger dormies vsquequò de somno consurges? redundat.

V.34. Et veniet tibi quasi cursor egestas. Nõ temerè addendum est pronomen tua.

CAP. XXV. vers. 20. Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo. Nec hic temerè interiicienda est cõiunctio &, vt minimè mutandus erit datiuus in ablatiuum.

Sequitur: Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi. Versiculum hunc non facilè esse omittendum, tametsi à multis omittatur, docent nostræ Notationes.

CAP. XXVI. v.2. Sicut auis ad alia transuolans. Non præponas coniunctionem nam: nec mutes vocem alia trissyllabam, cum dissyllaba alta, quæ excelsa significat: nam ad alia, idẽ est quod quolibet, quod mox sequitur: Et passer quolibet volans.

V.13. Abscondit piger manum sub ascella sua, & laborat si ad os suum conuerterit. Retinẽdus est numerus singularis manum, eam.

V.20. Et susurrone subtracto, iurgia conquiescent. Præferendum est futurum præsenti conquiescunt.

V.26. Reuelabitur malitia eius in concilio. Vox concilio, accepta pro cœtu, per c potius scribitur quam per s.

CAP. XXVII. v.4. Et impetum concitati ferre quis poterit? Superfluit, quod quidam codices addunt, substantiuum spiritus, participio concitati.

Versu 11. Vt possis exprobrãti respondere sermonem. Alij libri, pro secunda persona possis, scribunt primam possim: hæc Hebræo consonat, illa Græco.

V.15. Tecta perstillantia. Caue perstillantia, quod est, perfluentia, mutes in pestilentia, id est, pestem adferentia.

V.16. Et oleum dexteræ suæ vocabit. Pro futuro indicatiui vocabit, quidam libri scribunt coniunctiuum vocet aut euocet: sed nullo modo ferendum est, quod est in nonnullis, euacuet, id est, exhauriat.

V. 24. Sed corona tribuetur in generationem & generationem. Non addas pronomen tibi verbo tribuetur, nec mutes priorem accusatiuum in ablatiuum generatione.

V.26. Agni ad vestimentum tuum & hædi ad agri pretium. vt priori membro non est addendum verbum sunt, ita posteriori non est auferenda præpositio ad.

CAP. XXVIII. v.8. Qui coaceruat diuitias vsuris & fœnore, liberali in pauperes congregat eas. Caue, ne transposito commate, cõiungas adiectiuũ liberali, cũ eo quod præcedit substantiuo fœnore.

V.10. Et simplices possidebunt bona eius. Non temerè omittendum est pronomen eius.

V.26. Qui autem graditur sapienter, ipse saluabitur. Male alij pro saluabitur, quod est, fiet saluus, scribunt laudabitur, laudibus celebrabitur.

CAP. XXIX. v.5. Rete expandit gressibus eius. Præferendum est eius, ei quod alij libri habent reciproco suis.

V.15. Virga atque correptio tribuit sapientiam. Præfertur vox correptio deriuata à corripio, voci correctio à corrigo.

V.20. Stultitia magis speranda est, quàm illius correptio. Idem hoc loco obseruatur.

CAP. XXX. v.3. Non didicit sapientiam, & non nouit scientiam sanctorum. Quidam libri posterius membrum legunt absque negatione, sicut Hebræa & Græca: Correctores maluerunt negationem ex aliis libris repetere.

V.19. Viam colubri super petram. Seruanda est vox petram, quæ rupem, non substituenda terram, quæ humum significat.

Ibidem. Et viam viri in adolescentia. Non facilè pro adolescentia, quod iuuentutem, scribas adolescentula, quod iuuenculam declarat.

V.31. Nec est rex qui resistat ei. Caue omittas aliquod triũ primorum verborum nec est rex: aut rex quod est ὁ βασιλεὺς, corrigas res, id est πρᾶγμα aut denique pronomen singulare ei scribas pluraliter eis; hæc enim sunt codicum quorumdam vitia. Lege, si placet, nostras in varias Bibliorum lectiones Notationes.

V.32. Est qui stultus apparuit, postquam eleuatus est in sublime. Egregiè emendatus est locus, restituto verbo substãtiuo est, pro ea quæ in plerisque est libris coniunctione copulatiua &. Porrò siue legas apparuit, siue apparuerit, siue eleuatus siue elatus, nihil refert.

CAP. XXXI. vers. 9. Et iudica inopem & pauperem. Non mutes iudica in vindica, quamquam hoc illius expositio sit.

ECCLESIASTES.

CAP. I. vers. 18. Qui addit scientiam, addit & laborem. Alij legunt dolorem pro laborem: sed quamuis doloris significatio magis Hebræo & Græco conueniat, conicit tamen Epanorthotes, ex antiquis libris suis, Interpretem de industria posuisse laborem, qui dolor quidam est.

CAP. II vers. 1. Dixi ego in corde meo. Non mutes pronomen ego in coniunctionem ergo.

CAP. VII. v.22. Ne fortè audias seruum tuum maledicentem tibi. Non omittas pronomen possessiuum tuum.

CAP. VIII. vers. 16. Et intelligerem distentionem. Caue ne scribas dissentionem, quod est, discordiam, à dissentio, pro distentionem, quod est, occupationem, à distendo.

CAP. X. vers. 1. Pretiosior est sapientia & gloria, parua & ad tempus stultitia. Hic locus, quia obscurus, multis modis fuit adulteratus, quod docent nostræ Notationes. Quidam addiderunt auro post pretiosior est: quidam vocem gloria postposuerunt voci parua, quidam substantiuo gloria adiunxerunt adiectiuum parua, quod est substantiui stultitia: quidam omiserunt & medium inter parua & ad tempus (quod tamen non vitiat sensum, cùm non sit nisi exegeticum, positum loco id est) denique quidam scripserunt secundum casum stultitiæ pro primo stultitia.

V.19. In risum faciunt panem, & vinum, vt epulentur viuentes. vulgò legitur bibentes, quod est potantes: correctio est viuẽtes, quod est, viui siue mortales.

CAP. XI. v.2. Da partem septem, necnon & octo: Non est mutandum singulare partem in plurale partes.

V.8. Vanitatis arguentur præterita. Ita potius scribendum est, quàm vanitas arguuntur.

CAP. XII. v.2. Antequam tenebrescat sol, & lumen, & luna, & stella. Alij scribunt plurale tenebrescãt: sed singulare genuinũ [illegible].

Vers. 14. Pro omni errato. Quidam antiqui libri legunt erratu: sed spurium est, quod nonnulli, transpositis primis literis, scribunt reatu. Porro abscondito, quod habent alij, altera interpretatio est.

CANTICVM CANTICORVM.

Germanus libri titulus est canticum numero singulari, non plurali cantica.

CAP. I. v.1. Osculetur me osculo oris sui. Non scribas ab osculis pro osculo.

V.3. In odorem vnguentorum tuorum. Non sunt omittenda hæc verba, licet Hebraice non extent.

V.5. Posuerunt me custodem in vineis. Non est auferenda præpositio in.

V.7. Et abi post vestigia gregũ. Non subiicias pronomen tuorũ.

CAP. II. v.4. Introduxit me in cellam vinariam. Non addas rex.

vers. 10. En dilectus meus loquitur mihi. Alij, pro aduerbio demonstrandi en, scribunt coniunctionem copulatiuam &.

Sequitur: Surge, propera, amica mea, columba mea. Non facilè omittas columba mea, tametsi absit ab Hebræo.

V.13. Surge, amica mea, speciosa mea, & veni. Non est hoc loco addendum verbum propera, multóque minus prospera, verbo surge. Rursus speciosa, quod est pulchra, nõ est corrigẽdũ sponsa. Postremo

stremo non est: columba mea. è proximo versu transferendum in hunc, ante & veni.

V.17. Similis esto, dilecte mi, capreæ hinnuloque ceruorum, super montes Bether. Quia obscurum est nomen Bether, quod significat concauitatem seu diuisionem: notissimum autem è contrà est nomen Bethel, quod domum Dei significat: hinc factum est, vt notarij plerique, pro Bether (quæ est Romanorum Patrū docta correctio) scripserint Bethel, id est, l pro r, primā liquidarū pro vltima.

CAP. V. vers. 6. Anima mea liquefacta est vt locutus est. Non addas dilectus.

CAP. XVI. v. 10. Descendi in hortum nucum. Caue supponas pronomen meum pro nomine nucum, quod quidam.

Sequitur: Vt viderem poma conuallium. Alij libri scribunt numero singulari conuallis.

vers. 12. Reuertere, reuertere Sulamitis. Idem accidit hoc loco, quod suprà.

v. 17. Sulamitis, quod est nomē femininum, deductum à masculino Salomon, quia alibi non legitur, corruptum fuit, supposito nomine Sunamitis, celeberrimo in tertio & quarto libris Regum, vtpote vna sola littera differente: Legenda itaque hic est litera l, id est, prima liquidarum, prout habet Romana correctio, nō n tertia.

CAP. VII. vers. 1. Quid videbis in Sulamite. Eadem est huius loci ratio, quæ præcedentis.

Ibidem. Iuncturæ femorum tuorum. Alij scribunt feminum.

V. 5. Sicut purpura regis vincta canalibus. Pro vincta, quod est participium à vincio, non scribas iuncta à iungo, multóq. minus tincta à tingo.

V. 8. Et odor oris tui sicut malorum. Non repetas vocem odor ante malorum.

CAP. VIII. v. 2. Et ducā in domū matris meæ Nō subiicias, vt multi, & in cubiculum genitricis meæ, quod est capitis 3. v. 4.

V. 5. Quæ est ista quæ ascendit de deserto. Caue mutes de cū in.

V. 7. Aquæ multæ non potuerūt extinguere charitatem. Alij, pro præterito potuerunt, scribunt futurum poterunt.

V. 12. Mille tui pacifici. Non est opus genitiuum pacifici, commutare cum vocatiuo pacifice, præsertim cum non suppetant exemplaria.

SAPIENTIA.

CAP. I. v. 6. Et non liberabit maledicum à labiis suis. Malè hactenus, pro maledicum, quod significat procliuem ad maledicendum, scriptum fuit in plerisque libris, addita vna litera, maledictum, quod est, execratum.

V. 15. Iustitia enim perpetua est & immortalis. Superfluit quod sequitur in plerisque libris: In iustitia autē mortis est acquisitio.

V. 16. Impij autem manibus & verbis accersierunt illam. Nothum est, quod quidam libri habent, pedibus, pro verbis, quod est, sermonibus.

Ibidem. Quoniam digni sunt qui sint ex parte illius. Caue ne vel addas vocem morte (morte digni sunt) vel mutes coniunctiuum sint cum indicatiuo sunt.

CAP. II. v. 2. Quoniam fumus flatus est in naribus nostris. Nequaquam interiicienda est coniunctio &, inter nomen fumus & nomē flatus, seu, quod aliàs legitur, & idem vnum est, afflatus.

Ibidem. Et sermo scintilla ad commouendum cor nostrum. Probus est casus primus scintilla, reprobus secundus, qui est in aliis libris, scintillæ.

V. 3. Qua extincta cinis erit corpus nostrum. Miserè deprauatus erat hic locus, cùm legeretur quia extinctus aut extinctum, pro ablatiuis absolutè positis, qua extincta, s. scintilla.

V. 9. Nemo nostrûm exors sit luxuriæ nostræ. Non mutes pronomen primæ personæ nostrûm, in secundæ vestrûm.

Ibidem. Quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors. Non repetas pronomen nostra ad nomen sors.

V. 10. Et non parcamus viduæ, nec veterani reuereamur canos multi temporis. Quidam pro secundo casu legunt tertium veterano, & repetūt negationem nec ante reuereamur, sed malè.

Vers. 15. Sit autem fortitudo nostra lex iustitiæ. Temeritas, scribarum miris modis hic grassata, pro iustitiæ, id est, τῆς δικαιοσύνης ferè scripsit contrarium, iniustitiæ, iniquitatis.

CAP. III. vers. 1. Et non tangent illos tormentum mortis. Non scribas malitiæ pro mortis.

V. 2. Et æstimata est afflictio exitus illorum. Sequitur v. 3. Et quod à nobis est iter, exterminium. s. æstimatum est: id est: Illorum ex humanis discessus, habitus est pro exterminio seu exitio. Hoc alij libri miris modis corrumpunt, dum non solum pro nominatiuo exterminium legunt genitiuum exterminij, verùm etiam duas eiusdem huius loci corruptiones copulantes, scribunt. Et ab itinere iusto abierunt in exterminium, & quod à nobis est iter exterminij.

V. 15. Et quæ non concidat radix sapientiæ. Præferendus est coniunctiuus concidat indicatiuo concidit.

Vers. 16. Filij autem adulterorum in inconsummatione erunt. Vni voci inconsummatione, composita ex præpositione in & nomine consummatione, præponenda est præpositio in, ita vt sit in inconsummatione: pro quo quidam codices, eodem sensu, legunt participium inconsummati. Nam vitanda est lectio, quæ contenta vnico in effert voces duas in consummatione.

V. 19. Nationis enim iniquæ, diræ sunt consummationes. Vt genitiuus nationis non est mutandus in nominatiuum nationes: ita nec nominatiuus cō ūnationes in genitiuū consūmationis.

CAP. IV. v. 3. Et spuria vitulamina non dabūt radices altas. Pro spuria vitulamina, quod alij libri legunt adulterinæ plantationes altera interpretatio est, eáque clarior teste, D. Augustino lib. 2. de doctr. Christ. cap. 12.

Vers. 6. Ex iniquis enim somnis, filij qui nascuntur, testes sunt nequitiæ aduersus parentes. Vt plurima huius libri loca Romani Patres felicissimè restituerunt, quod videre licet, ita inter cætera hunc, vbi pro omnes nota vniuersitatis, qui error plerosque omnes codices inuasit, reposuerunt, quod rectum est, & Græco consentaneum: somnis, id est, ὕπνοις, positum pro concubitu: quemadmodum infrà 7. v. 2. idem Sapiens, ex delectamento somni conceptum se dicit.

V. 12. Et inconstantia concupiscentiæ transuertit sensum sine malitia. Non facilè mutes vocem inconstantia, quæ significat instabilitatem, in eam, quæ, demta vna sillaba, solicitationem declarat, instantia.

V. 15. Quoniam gratia Dei & misericordia est in sanctos eius. Alij libri subaudiunt verbum substantiuum est.

V. 18. Videbunt & contemnent eum. Non est hic repetenda coniunctio enim.

CAP. V. v. 9. Et tamquam nuntius percurrens. Legendum est percurrens, quod est transcurrens, non præcurrens, quod est, antè currens.

V. 11. Aut tamquam auis. Non omittas aduerbium tamquam.

Ibidem. Argumentum itineris. Non subiicias pronomen illius quod alij codices.

V. 17. Et brachio sancto suo defendet illos. Non præponas præpositionem in nomini brachio; vt nec coniunctionem & ei quod sequitur: Accipiet armaturam zelus illius.

V. 21. Acuet autem duram iram in lanceam. Etiam nostra antiqua manuscripta legunt duram, quod est rigidam pro eo quod alij libri diram, quod est, crudelem, id est, scribunt u vocalem quintam pro i tertia.

V. 22. Et tamquam à benè curuato arcu. Duæ dictiunculæ sunt, à præpositio, & aduerbium benè, non vnum nomen habenæ.

V. 23. Et à petrosa ira plenæ mittentur grandines, Scribenda est diphthongo syllaba vltima, ita vt sit nomen plenæ; non aduerbium plenè.

V. 24. Et ad eremum perducet omnem terram iniquitas illorum. Nominatiuus iniquitas, non est commutandus cum genitiuo iniquitatis.

CAP. VI. vers. 6. Quoniā iudicium durissimum his qui præsunt fiet. Non est præponenda præpositio in pronomini his.

V. 8. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus. Pro Deus, multi boni codices legunt Dominus; porrò qui est omniū dominator, quod subiiciunt non pauci libri, optimi quique omittunt. Legantur Notationes nostræ.

Vers. 11. Qui enim custodierint iusta iustè, iustificabuntur. Quadruplex fuit hoc loco multorum codicum error; Vnus, quòd pro adiectiuo neutro iusta, scriberent substantiuum femininum iustitiam (quamquam hic minutus) Alter, quod nomini iusta siue iustitiam, superfluè adiungerent pronomen eius; Tertius, quòd præposito commate seu inciso, aduerbium iustè, iungerent verbo sequenti, non, vt oportet, præcedenti; Postremus, quòd iustificabūtur, verbum compositum ex iustus & facio, commutarent cum verbo simplici iudicabuntur.

Sequitur: Et qui didicerint ista, inuenient quid respondeant. Caue ne pronomen ista corrigas supposito nomine iusta.

V. 17. Et in viis ostendit se illis hilariter, & in omni prouidētia occurrit illis. Nomini viis non est addendum pronomen suis: nec præsentia ostendit, occurrit, mutanda sunt in futura ostendet, occurret.

V. 22. Si ergo delectamini sedibus. Vt nomini sedibus non est postponendum nomen perpetuis.

CAP. VII. v. 1. Et ex genere terreni illius, qui prior factus est. Seruādus est genitiuus terreni, nō substituēdus ablatiuus terreno.

V. 16. Et operū scientia & disciplina. Malè multi libri, sublato posteriori & scribunt casum secundum scientiæ, pro primo.

V. 17. Vt sciam dispositionem orbis terrarum. Non mutes singulare in plurale dispositiones.

V. 18. Vicissitudinum permutationes & commutationes temporum. Legendum est potius commutationes temporum, quod est varietates, quàm consummationes, quod est fines. Porrò quod subiiciunt pleriq. libri, morum mutationes & diuisiones temporum, spurium esse, & ex altera versione nostra adiectum, multis aliis prætereà mendis admissis, docuimus in Notationibus.

V. 22. Quem nihil vetat, benefaciens. Alij libri ita scribunt, vt vnica hic proprietas sancti Spiritus declaretur, mutatis, quarto casu relatiui quem in primum qui, & participio benefaciens in infinitiuum benefacere: Qui nihil vetat benefacere. Sed Romana correctio, quæ duas proprietates dat intelligendas, vnam quem nihil vetat, quod est, expeditus, qui prohiberi non potest, alteram benefaciens, quod est, beneficus, sincera est loci scriptura.

V. 23. Intelligibilis, mundus, subtilis. Patres meritò prætulerunt nominatiuos, ac cusatiuis intelligibiles, mundos, subtiles.

CAP. VIII. v. 2. Hanc amaui & exquisiui à iuuentute mea. Non addas pronomen eam verbo exquisiui.

Vers. 12. Tacentem me sustinebunt. Non mutes accusatiuum tacentem in ablatiuum.

Verſ.17. Quoniam immortalitas eſt in cognatione ſapientiæ. *Triplex mendum ex his verbis à Romanis Correctoribus eſt ſublatum, Vnum, quòd adiectiuum* immortalis, *quod eſt in plerisque libris, commutauerint cum ſubſtantiuo* immortalitas, *Alterum quòd pro* cogitatione, *quod eſt meditatione, ſcripſerint* cognatione, *id eſt, affinitate, Tertium quod reiecto nominatiuo* ſapientia, *receperint genitiuum* ſapientiæ.

Verſ.21. Et hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire. *Secundus caſus* ſapientiæ, *non eſt mutandus in primum* ſapientia, *multóque minus addendum eſt adiectiuum* ſumma.

CAP. IX. *verſ.6.* Nam & ſi quis erit conſummatus. *Non eſt omittenda coniunctio* nam.

V.18 Et ſic correctæ ſint ſemitæ eorum. *Retinendum eſt aduerbium ſimilitudinem* ſic, *non mutandum in coniunctionem conditionalem* ſi.

CAP. X. *v.1.* Hæc illum qui primus formatus eſt à Deo pater orbis terrarum. *Pro* formatus, *quidam codices habent* factus, *quidam* fictus: *ſed adulterinum eſt prorſus quod in nonnullis eſt* fornicatus. *Rurſus nominatiuum* pater, *quidam libri vertunt in ablatiuum* patre, *quaſi ad Deum referatur, ſed malè.*

V.2 Et eduxit illum à delictò ſuo. *Quod ſubiiciunt multi libri* & eduxit illum de limo terræ, *ſpurium eſt, & omnino iugulandum. lege Notationes noſtras.*

V.3. Ab hac vt receſſit iniuſtus in ira ſua. Ab *non* ad, hac *fœmininum non* hoc, vt *vel* cùm *non negatio* non, receſſit, *quod eſt, defecit, non* præceſſit, *quod eſt, anteceſſit, legendum eſt: ſunt enim hæ librorum quorundam corruptela.*

Sequitur: Per iram homicidij fraterni deperiit. *Inſignis correctio qua* fraterni *genitiuus adiectiui nominis, reſtitutus eſt, pro ſubſtantiui, ſiue nominatiuo* fraternitas, *ſiue genitiuo* fraternitatis, *qui pleroſque omnes codices inuaſerant.*

V.4. Propter quem cùm aqua deleret terram. *Non mutes maſculinum* quem *in neutrum* quod: *nec pro nominatiuo* aqua *ſcribas accuſatiuum, quomodo quidam*: Cùm aquam deleret de terra.

Ibidem. Per contemtibile lignum iuſtum gubernans. *Quidam codex, omiſſa præpoſitione, & mutato quarto caſu in primũ, ſcribit* Et contemtibile lignum iuſtus gubernans, *ſed prauè.*

V.5. Hæc & in conſenſu nequitiæ, cùm ſe nationes contuliſſent. *Seruandæ ſunt voces*, nequitiæ, *quod eſt, malitia, &* contuliſſent, *quod eſt, congregaſſent, non ſurroganda*, ſuperbiæ, *quod eſt, arrogantiæ, &* extuliſſent *ſeu eleuaſſent.*

Ibidem. Et in filij miſericordia fortem cuſtodiuit. *Duplex ſcripturæ vitium, vtrumque inolitum, hinc abſtulerunt Correctores. Ablatiuum pluralem* filiis, *ſuppoſitum in locum genitiui ſingularis* filij: *& accuſatiuum* miſericordiam, *ſurrogatum pro ablatiuo* miſericordia.

Verſ.6. Hæc iuſtum à pereuntibus impiis liberauit. *Caue ſcribas nomen* parentibus, *pro participio* pereuntibus, *aut* filiis *pro* impiis.

Verſ.7. Fumigabunda conſtat deſerta terra. *Non omittas vocem* deſerta.

Sequitur: Et incerto tempore habẽtes fructus arbores. *Vox vna eſt* incerto, *non diſtrahenda in duas* in certo.

Ibidem. Et incredibilis animæ memoria ſtans figmentum ſalis. *Non eſt ſcribendum*, incredibiles *primo caſu numeri pluralis. ſed* incredibilis *ſecundo numeri ſingularis; nec eſt omittenda vox* animæ; *deníque numerus ſingularis* figmentum, *non eſt vertendus in pluralem* figmenta. *ſunt enim hæc codicum quorumdam vitia.*

V.10. Hæc profugum iræ fratris. *Non addas coniunctionem* autem.

V.17. Et fuit illis in velamento diei. *Pro ſecundo caſu* diei, *non legas ſextum* die, *ſed intelligas.*

V.18 Tranſtulit illos per mare rubrum. *Non præponas* & *coniunctionem.*

CAP. XI. *v.2.* Et in locis deſertis fixerunt caſas. *Caue ne legas, aut* fecerunt *præteritum à facio, pro* fixerunt *à figo, aut* caſtra, *quod eſt, exercitum, pro* caſas, *tabernacula.*

Verſ.5. Et in eis cùm abundarent *Correctores è ſuis libris addiderunt tres iſtas voculas* & in eis.

V.15. Non ſimiliter iuſtis ſitientes. *Caue ne relabaris in vetera vitia, eorum qui ſcripſerunt, aut* iniuſtis, *quod eſt, impiis pro* iuſtis, *piis; aut* faciens, *participium numeri ſingularis à* facio, *pro* ſitientes *participio numeri pluralis à* ſitio, *quod eſt, ſitim patior.*

V.16. Pro cogitationibus autem inſenſatis iniquitatis illorum, quod quidam errantes &c. *Rectè ab his verbis Correctores inchoarunt periodum ac ſententiam nouam, & ſubſtituerunt genitiuum ſingularem* iniquitatis, *pro nominatiuo plurali* iniquitates, *qui pleroſque libros iniuſtè occupauerat.*

V.16. Mutos ſerpentes. *Caue legas* multos, *pro* mutos, *quod eſt, irrationales.*

Verſ.19. Aut noui generis ita plenas ignotas beſtias. *Plerique libri præponunt coniunctionem* aut *vel* & *nomini* ignotas, *ſed abſque coniunctione ſunt etiam Græca.*

CAP. XII. *v.2.* Ideoque eos qui exerrant, partibus corripis. *Meritò ita diſtinxerunt Romani Patres, vt* partibus *iungatur verbo ſubſequenti, non præcedenti. Nam & notha ſcriptura eſt, quæ vt clariùs iungat præcedenti, vel tranſponit præpoſitionem, hoc modo*, errant ex partibus, *vel addit pronomen* ſuis *aut* tuis.

Verſ.5. Et deuoratores ſanguinis à medio ſacramento tuo, *Verba iſta* à medio ſacramẽto tuo, *hoc loco retinenda ſunt, non transferenda in verſum ſextum proximè ſequentem poſt* perdere voluiſti, *quod faciunt multi.*

v.20. Cum tanta cruciaſti attentione. *Quod ſequitur in plerisque omnibus libris* & liberaſti, *Correctores ſuperfluum iudicarunt.*

V. 26. Qui autem ludibris & increpationibus non ſunt correcti. *Non mutes* correcti *à corrigo, cum* correpti *à corripio.*

V. 27. In quibus enim patientes indignabantur. *His verbis præponunt plerique libri alia idem ſignificantia;* In his enim quæ patiebantur, moleſtè ferebant: *quæ quidem, vt alterius verſionem, Romani Correctores conſultò ſuſtulerunt.*

Ibidem. Propter quod & finis condemnationis eorum venit ſuper illos. *Non eſt mutandum præteritum* venit *cum futuro* veniet.

CAP. XIII. *v.11.* Vas vtile in conuerſationem vitæ. *Caue errorem plerorumque codicum, pro* vtile, *quod eſt aptum, idoneum, ſcribentium contrarium*, inutile, *ineptum.*

V. 12. Reliquiis autem eius operis. *Non mutes ſextum caſum* reliquiis *cum quarto* reliquias.

V.13 Et reliquum horum quod ad nullos vſus facit. *Verbum indicatiuum* facit, *nullo modo vertendum eſt in ſubiunctiuum* faciat, *addito verbo ſubſtantiuo* eſt, *quod vtique ſuperfluit*: Quod ad nullos eſt vſus faciat.

Sequitur: Lignum curuum & vorticibus plenum. *Siue* vorticibus *vocali quarta, ſiue ſecunda* verticibus *legas, ſignificatur lignum verticoſum ſiue nodoſum.*

V.14. Et omnem maculam quæ in illo eſt perliniens. *Non ſubiicias* terra, *quod quidam libri.*

V.17. Cum illo qui ſine anima eſt. *Non commutes genus maſculinum cum neutro, nec hac parte, nec ſequentibus omnibus vſque ad finem capitis.*

CAP. XIV. *v.3.* Tua autem pater prouidentia gubernat. *Spurium eſt quod addunt libri quidam* ab initio cuncta: *adeòque ob ſit ſenſui. neque enim hoc ſubaudire oportet. Porrò* gubernat *perſona tertia, non eſt cum* gubernas *mutanda, perſona ſecunda.*

V.4. Oſtendens quoniã potens es ex omnibus ſaluare. *Retinendũ eſt* ſaluare, *quod eſt ſeruare; non ſupponendum* ſanare.

Sequitur: Etiam ſi ſine arte aliquis adeat mare. *Legendum eſt* arte, *qua humanas ſignificatur induſtria, non tranſpoſitis primis duabus litteris*, rate, *quod eſt, naui.*

V. 11. Propter hoc & in dolis nationum non erit reſpectus. *Non eſt omittenda præpoſitio* in.

V.14. Superuacuitas enim hominum aduẽnit in orbem terrarum *Quidam libri, verbo* aduẽnit *præponunt pronomen* hæc; *ſed malè prorſus illi qui corrigunt* adinuenit, *quod eſt reperit, pro triſyllabo* aduẽnit. *quod tranſitiuè acceptum, tamquam ſit quintæ coniugationis Hebræorum, poſitum eſt pro adduxit, aduexit.*

Verſ. 30. Vtraque ergo illis euenient dignè. *Non ſcribas* quoque *pro* ergo.

V 31. Non enim iuratorum virtus. *Egregia loci emendatio, qua & omiſſum eſt verbum ſubſtantiuum* eſt, *& pro* iurantium *participio actiuo, poſitum eſt* iuratorum, *participium paſſiuum, quod eſt, eorum per quos iuratur.*

Ibidem. Perambulat ſemper iniuſtorum præuaricationem. *Caue ne aduerbium* ſemper *mutes præpoſitionem* ſuper, *vel vnum vocabulum* iniuſtorum *diſtrahas in duo.*

CAP. XV. *v.6.* Malorum amatores, digni ſunt qui ſpem habeant in talibus. *Cauendum hîc eſt triplex vitium; Vnum, ne poſt* digni ſunt, *addatur* morte; *Alterum ne ſcribatur* habent *modo indicatiuo, pro* habeant *coniunctiuo. Tertium ne* talibus, *quod eſt, huiuſmodi, tranſpoſitis literis mutetur in* tabulis, *imaginibus.*

V.8. Et poſt puſillum reducit ſe vnde acceptus eſt. *Præferendum eſt* reducit ſe, *quod eſt, reuertitur, eis quæ in aliis libris leguntur*, ſe ducit, & ducit ſe.

V 12. Sed & æſtimauerunt luſum eſſe vitam noſtram. *Alij libri ſcribunt* ludum, *id eſt, d pro ſ, quod ferè æquiualet: ſed* lutum, id eſt, *cœnum, quod eſt in nonnullis, ſpurium omnino eſt.*

V.14. Supra modum animæ ſuperbi. *Non addas nomini* animæ *pronomen* ſuæ.

Ibidem. Et imperantes illi. *Legendum eſt* imperantes, *quod eſt, dominantes, non* improperantes, *quod eſt, exprobrantes.*

V. 15. Quibus neque oculorum vſus eſt ad videndum. *Cauendum hîc eſt ne recidatur in vetus vitium, eorum qui ſcripſerunt, addita vocali tertia*, viſus *à video, pro* vſus *ab vtor.*

V.18. Sed & animalia miſerrima colunt. *Malè quidam hîc legunt* alia *pro* animalia, *bruta nimirum; &* miſerrimi *genere maſculino, pro neutro* miſerrima.

V. 19. Sed nec adſpectu aliquis. *Non eſt mutandum maſculinum* aliquis *cum neutro ſiue* aliquod *ſiue* aliquid.

CAP. XVI. *v.1.* Propter hæc & per his ſimilia paſſi ſunt dignè tormenta. *Quidam libri omittunt præpoſitionem* per, *malè.*

V. 11. In memoria enim ſermonum tuorum examinabantur, & velociter ſaluabantur. *Duæ dictiones* in memoria, *non ſunt contrahendæ in vnam* immemoria: *nec pro* ſermonum, *quod eſt, verborum, ſubſtituendum eſt* ſeruorum *ſiue famulorum: adhæc* examinabantur *non eſt mutandum cum* exterminabantur, *quod eſt, dele-*

41, dicebantur: insuper nec a luerbium velociter est omittendum: postremò neque pro saluabantur legendum est sanabantur, sed intelligendum.

*V.*14. Homo autem occidit quidem per malitiam. *Quod subdunt plerique libri* animam suam, *Correctores non inconsultò indicarunt superfluere.*

*V.*16. Et per ignem consumpti. *Pro* consumti, *quod est, deleti, non scribas* consummati, *finiti.*

*V.*19. Exardescebat vndique. *Quidam alij legunt* exardebat, *quidam* ardebat.

Sequitur: Vt iniquę terræ nationem exterminaret. *Legendum est* iniquæ *secundo casu, non* iniquam *quarto; &* exterminaret *tertia persona, non secunda* exterminares.

*V.*21. Substantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat. *Multi codices nominatiuos* substantia tua, *mutatos in accusatiuos* substantiā tuam, *media coniunctione* &, *iungunt cum accusatiuis* dulcedinem tuam, *& tertiam personam* ostendebat *vertunt in secundam* ostendebas; *sed malè omnia.*

*V.*23 Hic autem iterùm vt nutrirentur iusti, etiam suæ virtutis oblitus est. *Legendum est pronomen, non neutrum* hoc, *sed masculinum* hic: *& subaudiendum nomen* ignis, *non addendum.*

*V.*25. Propter hoc & tunc in omnia transfigurata, omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebat. *Vt non est omittenda in præpositio præposita nomini* omnia: *ita non est vertendus numerus singularis* deseruiebat, *in pluralem* deseruiebant.

Sequitur: Ad voluntatem eorum qui à te desidirabant. *Seruandum est* à te, *casu sexto, non surrogandum* ad te, *casu quarto: denique actiuum* desiderabant, *quod est rogabant, poscebant, non est deprauandum, reposito passiuo* desiderati sunt, *quod est in plerisque libris.*

*V.*28. Et ad ortum lucis te adorare. *Meritò Correctores, pro* orientem, *quod est in plerisque omnibus codicibus emendarunt* ortum: *nec aut omittendam indicarunt pronomen* te, *aut addendum aduerbium* ibi, *aut denique actiuum* adorare *mutandum in passiuum* adorari: *quæ sunt quorumdam codicum vitia.*

*V.*29. Ingrati enim spes tamquam hybernalis glacies tabescet. *Alij libri pro* spes, *quæ est* ἐλπὶς, *habent* fides, πίστις; *malè, Græco dissentaneè.*

CAP. XVII. *v.*1. Fugitiui perpetuæ prouidentiæ iacuerunt. *Caue legas* placuerunt *aut* latuerunt, *pro* iacuerunt.

*V.*7. Et sapientiæ gloriæ correptio cum contumelia. *Genitiuus* gloriæ *non est commutandus cum nominatiuo* gloria.

*V.*10. Cùm sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis. *Pro genitiuo* condemnationis, *quidam codices habent datiuum* condemnationi, *quidam participium* condemnata: *sed quod in nonnullis legitur* data est in omnium condemnationem, *adulterinum est. Huic porrò sententia præponunt multi libri aliam his verbis;* frequenter enim præoccupant pessima, redarguente conscientia. *Verùm, non multi, sed omnes, postponunt eamdem, aliis licet verbis:* Semper enim præsumit sæua, perturbata conscientia. *Quare Romani Patres, priorem illam quæ præponitur.* Frequenter enim *&c. meritò è textu sustulerunt vt superfluam.*

*Vers.*11. Nihil enim est timor, nisi proditio cogitationis auxiliorum. *Plerique libri, inter nisi & proditio, interijciunt hæc duo verba* præsumtionis adiutorium: *verùm illa redundare, confodiendaque esse, censuerunt Romani Patres non inconsultò.*

*Vers.*12. Et dum ab intus minor est expectatio. *Non subiicias pronomen* eius.

Sequitur: Maiorem computat inscientiam. *Correctores emendarunt* inscientiam, *quod est, ignorantiam, quomodo est Græcè, pro eo quod legunt, alij* scientiam, *alij* sententiam, *alij* conscientiam, *alij* potentiam, *alij* audaciam, *alij denique* pœnam. *Porrò siue legatur* computat *compositum, siue simplex* putat, *res eadem vna est.*

Sequitur: Eius causæ de qua tormentum præstat. *Genitiuus* causæ *non est commutandus cum ablatiuo.*

*Vers.*13. Illi autem qui impotentem verè noctem. *Multa reperiuntur notariorum circa hæc verba corruptelæ, sed præcipua duæ; vna, qua vox vna* impotentem *distrahitur in duas* in potentem, *vel* in potenti; *altera, qua aduerbium* verè *conuertitur in verbum* venere.

Sequitur: Et ab infimis & ab altissimis inferis superuenientem. *Nequaquam omittenda est vox* inferis, *cui dantur epitheta duo,* infimis *&* altissimis, *idē significantia, profundissimis inquam.*

Sequitur: Eumdem somnum dormiente. *Quidam manuscripta, pro participio* dormientes *scribunt verbum* dormiebant: *sed non opus erat hac mutatione, cùm participio subaudire liceat verbum substantiuum* erant.

CAP. XVIII. *v.*1. Et horum quidem vocem audiebant. *Non addas* inimici.

Ibidem. Et quia non & ipsi eadem passi erant. *Non præponas præpositionem* per *voci* eadem.

*V.*2. Quia non lædebantur, gratias agebant. *Non subiicias pronomen vel* tibi, *vel* cuique.

Sequitur: Et vt esset differentia, donum petebant. *Retinendum est* donum, *quod est* munus, *non substituendum* te Deum *aut* Dominum.

*V.*9. Et iustitiæ legem in concordia disposuerunt. *Non mutandus ablatiuus in accusatiuum* concordiam.

Ibidem. Patrum iam decantantes laudes. *Pro genitiuo plurali* patrum, *substituunt quidam datiuum singularem* patri, *& pro aduerbio* iam *nomen* omnium; *sed malè. Quidam vnicam vocem scribunt* patrias: *sed prima scriptura,* patrum iam, *vt Græco consentanea, ita germana Interpretis est.*

*Vers.*11. Simili autem pœna seruus cum domino afflictus est. *Non mutes ablatiuum* simili *in nominatiuum* similis.

*V.*13. De omnibus verò non credentes propter veneficia. *Sic legendum est,* veneficia, *quod significat incantationes, à veneno deductum; non* beneficia, *quod dona siue munera denotat: denique nec addendum est pronomen* sua.

Sequitur: Tunc verò primùm cùm fuit exterminium primogenitorum. *Non est inuertendus ordo, ita vt cùm ponatur ante* primùm, *quod postponendum est.*

Sequitur: Spoponderunt populum Dei esse. *Meritò omiserunt Correctores pronomen* se, *quod plerique præponunt verbo* esse.

*V.*15. Omnipotens sermo tuus de cælo. *Superfluit* exiliens, *quod quidam interiiciunt, ante* de cælo.

*V.*17. Et timores superuenerunt insperati. *Nominatiuus* insperati, *non est mutandus in datiuum* insperatis.

*V.*22. Non in virtute corporis, nec armaturæ potentia. *Genitiuus* armaturæ *& ablatiuus* potentia *retinendi sunt; non conuertendi, ita vt ablatiuus* armatura, *genitiuus* potentiæ *fit, prout plerique omnes libri habent.*

*V.*24. Et magnificentia tua in diademate capitis illius sculpta erat. *Pro* scripta, *à scribo, quod est in plerisque exemplaribus. Correctores repetiuerunt verbum* sculpta, *à sculpo.*

CAP. XIX. *v.*1. Quoniam cùm ipsi permisissent. *Quidam libri pro* permisissent, *scribunt* reuersi essent: *plures vtrumque scribunt,* reuersi essent & permisissent. *Caterùm scribendum esse* permisissent, *& quidem solùm, docuimus in Notationibus nostris.*

Sequitur: Vt se educerent. *Seruanda sunt duæ dictiones,* se educerent, *posita pro exirent, non contrahendæ in vnam* seducerent.

Sequitur: Et cum magna solicitudine præmisissent illos. *Nequaquam est hoc omittendum.*

Sequitur: Consequebantur illos pœnitentiā acti. *Legendum est plurale,* consequebantur, *non singulare* consequebatur; *ablatiuus* pœnitentia, *non genitiuus* pœnitentiæ; *denique participium plurale* acti, *non nomen* actus, *siue pluraliter siue singulariter accipiatur. hæc enim sunt plerorumque codicum vitia.*

*Vers.*8. Quæ tegebatur tua manu. *Caue legas* regebatur, *quod est gubernabatur, pro* tegebatur, *quod est, protegebatur.*

*V.*12. Per vim fulminum. *Cauendum est vetus mendum* fluminum, *quod est fluuiorum, pro germana scriptura* fulminum, *quod est fulgurum.*

*V.*14. Sed & aliis quidam respectus illorum erat. *Correctores scripserunt nomen* quidam, *pro eo quod vulgò legitur aduerbio* quidem.

ECCLESIASTICVS.

IN *prologo.* Et dicentes & scribentes doctissimos fieri. *Pro* dicentes, *quod est, loquentes, plerumque legitur* discentes, *vna litera addita, sed malè.*

Et illorum periti facti. *Non mutes participium* facti *in verbum infinitiuum* fieri.

Deficere in verborum compositione. *Correctores sustulerunt coniunctionem* &, *quæ à plerisque libris præponitur his verbis.*

Nam deficiunt verba Hebraica. *Et hinc sustulerunt* & *coniunctionem, quæ interponebatur ante* verba.

CAP. I. *vers.* 8. Vnus est altissimus creator omnipotens. *Non addas* omnium *nomini* creator.

*V.*12. Et longitudinem dierum. *Seruanda est coniunctio* &, *non mutanda cum præpositione* in.

*V.*16. Cum electis fœminis graditur. *Non præponas his verbis coniunctionem.*

*Vers.*18. Religiositas custodiet & iustificabit cor. *Quidam libri habent* viuificabit: *quidam, vt correctio,* iustificabit.

*V.*25. Et rami illius longæui. *Non est mutanda copulatiua* & *in causalem* enim.

CAP. II. *v.*17. Et quid facient. *Non est mutanda tertia persona in secundam* facietis.

CAP. III. *vers.*10. Vt superueniat tibi benedictio ab eo. *Romani Correctores, pro eo quod vulgò legitur* Deo, *reposuerunt pronomen* eo, *referendum ad* patrem tuum.

*V.*12. Non enim est tibi gloria, eius confusio. *Et hîc, pro coniunctione aduersatiua* sed, *reposuerunt pronomen* eius.

*V.*16. Nam pro peccato matris, restituetur tibi bonum. *Caue commutes* peccato, *quod est delicto, cum eo quod contrarium est,* bono facto, *vt quidam.*

*V.*26. Multos quoque supplantauit suspicio illorum. *Non scribas* enim *pro* quoque.

*V.*28. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus. *quidam legunt* requiem.

*V.*30. Frutex enim peccati radicabitur in illis. *Insignis correctio, qua pro verbo composito* eradicabitur, *quod est, radicitus e-*

uelletur, emendatum est scriptúmque verbum simplex contrariæ significationis, radicabitur, quod est, radices aget.

V.34. Et Deus prospector est eius qui reddit gratiam. Non mutes prospector, quod est, retributor, cum conspector aut protector.

Sequitur: Meminit eius in posterum. Correctores addiderunt pronomen eius.

CAP.IV. vers.8. Et responde illi pacifica in mansuetudine. Nomen pacifica non est mutandum in aduerbium pacificè.

V.13. Complectentur placorem eius. Quidam pro placorem, quod est, suauitatem, non intellecto, absurdè placatorem scripserunt.

V.17. Et erunt in confirmatione creaturæ illius. Singulare illius non est vertendum in plurale illorum.

Vers.32. Nec conetis contra ictum fluuij. Caue scribas fulminis, quod est, fulguris, pro fluuij siue fluminis.

CAP.V. vers.4. Altissimus enim est patiens redditor. Non interponas & ante redditor.

V.13. Esto mansuetus ad audiendum verbum. Non subiicias, quod multi codices, Dei: superfluit enim.

Vers.17. Et denotatio pessima super bilinguem. Caue scribas deuotatio aut denoratio, pro denotatio, quod est, vituperatio.

CAP.VI. v.12. Si humiliauerit se contra te. Non mutes contra in coram.

V.19. Quasi is qui arat & seminat. Non repetas qui ante seminat.

V.31. Et vincula illius alligatura salutaris. Quidam libri interiiciunt fila hyacinthina ante alligatura salutaris: verùm alterum solum est nostra editionis. Græcè ad verbum ferè legitur, fila hyacinthina: verùm id videtur Interpres iuxta sensum vertisse alligatura salutaris.

V.32. Stolam gloriæ indues eam. Nequaquam mutandus est accusatiuus stolam in ablatiuum stola.

V.33. Fili, si attenderis mihi, disces. Quod sequitur in quibusdam libris pronomen eam, superfluit.

CAP.VII. v.4. Noli quærere à Domino ducatum. Romani Patres correxerunt à Domino, Deo scilicet, quod vulgò legitur ab homine.

V.6. Et ponas scandalum in æquitate tua. Et hîc, pro eo quod vulgò legitur agilitate, id est, alacritate, emendando substituerunt æquitate, quod est, rectitudine.

V.7. Non pecces in multitudinem ciuitatis. Accusatiuus multitudinem à Correctoribus repositus, nequaquam mutandus est in ablatiuum multitudine.

V.13. Noli arare mendacium aduersus fratrem tuum. Cauendum hîc est, ne recidatur in vetus mendum, Romana correctione sublatum, quo amare, quod est diligere, scriptum fuit pro arare, quod moliri, fabricare, phrasi Hebraica denotat. Differentia vnius literulæ ansam præbuit indoctis scribis, mutandi quod non intelligebant, vt plerumque alias.

V.29. In toto corde tuo honora patrem tuum. Rectè Correctores periodum inchoarunt ab his verbis in toto corde tuo, quæ alij iungunt periodo præcedenti.

V.33. Et propurga te cum brachiis. Hanc lectionem prætulerunt Correctores, ei quæ est in aliis libris, & propugnato cum brachiis.

V.37. Gratia dati in conspectu omnis viuentis. Pro dati, alij legunt datus, genitiuum quartæ declinationis inusitatum: porrò datur verbum & participium data, quæ in quibusdam reperiuntur libris, vitia sunt.

CAP.VIII. v.6. Memento quoniam omnes in correptione sumus. Caue pro correptione, quod est reprehensione, scribas corruptione, id est, pro e secunda vocali u quintam.

V.8. Et in gaudium nolumus venire. Et hîc cauendum ne pro nolumus negatiuo, substituamus volumus affirmatiuum.

V.12. Et in tempore necessitatis dare responsum. Infinitiuus dare non mutandus in futurum indicatiui dabis.

CAP.IX. vers.2. Ne ingrediatur in virtutem tuam. Non mutes quartos casus in sextos virtute tua.

V.4. Ne fortè pereas in efficacia illius. Malè quidam substituerunt effigie, id est, specie, pro efficacia, virtute.

V.10. Quasi stercus in via conculcabitur. Non addas ab omnibus prætereuntibus.

CAP.X. v.3. Et ciuitates inhabitabuntur per sensum potentium. Noli scribere prudentium, quod est, sensatorum, pro potentium, quod est principum.

Vers.4. In manu Dei potestas terræ. Quod sequitur in plerisque omnibus libris & execrabilis omnis iniquitas gentium, Correctores indicarunt superfluere hoc loco, esse verò versus septimi subsequentis.

Vers.5. In manu Dei prosperitas hominis. Probata Correctoribus lectio est prosperitas, quod est, felicitas; reprobata potestas.

V.26. Noli despicere hominem iustum pauperem, & noli magnificare virum peccatorem diuitem. Seruandum est verbum imperatiui modi repetitum noli, non commutandum cum aduerbio negandi non.

V.27. Magnus & iudex & potens est in honore: & non est maior illo qui timet Deum. Plerique codices coniunctionem &, quæ præponitur nomini iudex, vertunt in verbum substantiuum est (magnus est iudex) cui non pauci adiungunt nomen diues, hoc modo: Magnus est diues iudex, sed malè hæc. Tria enim hominum genera hîc recensentur quæ sint in honore, magnus siue magnas, iudex, & potens, siue quod Græcè est, dynasta.

CAP.XI. v.8. Et in medio sermonum ne adiicias loqui. Egregia correctio, quæ restituit vocem sermonum, pro ea quæ corruptè à plerisque legitur seniorum, quod est, presbyterorum.

V.9. De ea re quæ te non molestat, ne certeris. Interpres, vocabulo certandi, vsus genere deponenti, dixit certeris, pro certes aut certaueris.

V.20. Et nescit quòd tempus præteriet. Vt vocula quod, non pro coniunctione, sed pro nomine adiectiuo, est accipienda: ita futurum indicatiui præteriet, non est mutandum cum præsenti coniunctiui prætereat. Porrò pronomen ipsum, quod adiungunt quidam verbo præteriet, redundat.

V.24. Et in hora veloci processus illius fructificat. Correctores emendarunt hora, quod est, tempore, pro eo quod vulgò legitur, & quidem vitiosè, honore.

V.34. A scintilla vna augetur ignis. Non addas coniunctionem enim.

V.36. Et abalienabit te à tuis propriis. Retinendum est pronomen tuis, non surrogandum nomen viis, quod est, itinerìs.

CAP.XII. v.4. Et impiis & peccatoribus reddet vindictam. Caue scribas imperatiuum secunda persona redde, pro tertia persona futuri indicatiui reddet.

Vers.6. Prohibe panes illi dari. Non mutes passiuum dari in actiuum dare.

V.12. Nec sedeat ad dexteram tuam, ne fortè conuersus in locum tuum, inquirat cathedram tuam. Plerique libri, ante hæc verba ne fortè conuersus in locum tuum interiiciunt alia prorsus similia ne conuersus stet in loco tuo, sed quæ indicata sunt superfluere.

V.13. Et sic qui comitatur cum viro iniquo. Non omittas aduerbium sic, nec præponas coniunctioni &.

V.18. Et quasi adiuuans suffodiet plantas tuas. Caue mutes pronomen secunda persona tuas in tertia suas.

CAP.XIII. vers.10. Attende, ne seductus in stultitiam humilieris. Casus quartus stultitiam, præferendus est sexto, tum hoc tum proximo versu.

V.14.15. Et subridens iterrogabit te de absconditis tuis. Immitis animus illius conseruabit verba tua. Hanc germanam esse tum lectionem tum distinctionem, docuimus olim in Notationibus nostris. Quidam enim libri, proximam sententiam auspicantur ab illis verbis de absconditis tuis: quidam pro nomine immitis, habent verbum immitiis, & pro nominatiuo animus, datiuum animo: quidam denique vnicum verbum conseruabit, diuidunt in duo non seruabit. Nam hæ corruptelæ hîc occurrunt.

Vers.17. Audiens verò illa, quasi in somnis vide. Nec addas nomen verba, nec scribas loco coniunctionis verò.

V.21. Si communicabit lupus agno aliquando. Coniunctio si non est mutanda in aduerbium sicut.

V.22. Quæ communicatio sancto homini ad canem? Pro sancto homini, quidam legunt sancti.

Sequitur: Aut quæ pars diuiti ad pauperem? Nomini pars, non addas epitheton bona.

CAP.XIV. v.10. Oculus malus ad mala. Subiiciunt quidam libri erigit aut erigitur, sed superfluè.

Sequitur: Et non satiabitur pane, sed indigens & in tristitia erit super mensam suam. Correctores addiderunt coniunctionem aduersatiuam sed.

V.12. Memor esto quoniam mors non tardat. Non mutes præsens tardat in futurum tardabit.

Sequitur: Est testamentum inferorum quia demonstratum est tibi. Pro coniunctione quia, non scribas nomen quod, aut aduerbium iam.

Sequitur: Testamentum enim huius mundi, morte morietur. Quidam libri, pro futuro indicatiui morietur, habent imperatiuum moriatur: sed spurium est, quod legitur in nonnullis mortem operatur.

CAP.XV. v.9. Non est speciosa laus in ore peccatoris. Quod subiiciunt quidam libri, quia non est à Domino missus, meritò Correctores indicarunt superfluere.

V.16. Si volueris mandata seruare, conseruabunt te. Multi codices scribunt compositum conseruare: sed & quod subiiciunt nonnulli, redundat.

Sequitur: Et in perpetuum fidem placitam facere. Pro facere non substituas seruare, multóque minùs futurum indicatiui seruabunt aut facient.

V.17. Apposuit tibi aquam & ignem. Tertia persona apposuit non est mutanda in primam apposui.

CAP.XVI. v.5. Ab vno sensato inhabitabitur patria, tribus impiorum deseretur. Persuasi Latini, vni sensato opponi tres impios, scripserunt plerique & à tribus impiis, pro germana scriptura tribus impiorum, quæ tribus substantiuum est pro familia acceptum: quam Romani Patres restituerunt.

V.9. Et non pepercit peregrinationi Loth. Et hîc restituerunt nomen proprium Loth, pro pronomine illorum, quod alios plerosque omnes libros occupat.

Vers.14. Et non retardabit sufferentia misericordiam facientis. Pro primo casu sufferentia, non scribas quartum sufferentiam.

V.19. Cum

V.19. Cùm conspexerit illa Deus. *Non præponas coniunctionum* &.

V.22. Et interrogatio omnium in consummatione est. *Vocula* omnium, *id est, cunctorum, non est mutanda in* hominum.

V.30 Anima omnis vitalis denuntiauit ante faciem ipsius. *Correctores sustulerunt coniunctionem* autem, *quæ postponebatur voci* anima: *& futurum* denuntiabit, *quod antea legebatur à plerisque, commutarunt cum præterito* denuntiauit; *quàm optimè.*

Sequitur: Et in ipsam iterùm reuersio illorum. *Et hic rectissimè, in locum sexti casus* ipsa *surrogarunt quartum* ipsam.

CAP. XVII. v. 7. Posuit oculum suum super corda illorum. *Retinendum est pronomen reciprocum* suum, *non substituendum* ipsorum, *quod est in aliis multis.*

V.18 Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso. *Caue ne recidas in vetus mendum, eorum qui scripserunt* sacculus *diminutiuum à saccus, pro* signaculum, *quod est, sigillum.*

V.19. Et conuertet in interiores partes terræ. *Præferendus est* conuertet ei *quod quidam libri habent* conteret: *&* interiores *per t mutam probatur præ* inferiores *per f semiuocalem.*

V.26. A mortuo quasi nihil, perit confessio. *Non indicarunt Romani Patres omittendam vocem* confessio, *tametsi à non paucis manuscriptis omittatur. Causam intelligere poteris ex Notationibus nostris.*

V.30. Aut quid nequius quàm quod excogitauit caro & sanguis? *Nec hic omittendum iudicarunt* quàm quod.

CAP. XVIII. v. 6. Et cùm quieuerit, aporiabitur. *Vulgò legitur* operabitur, *quod est, laborabit, videbitur sibi de integro esse laborandum: sed Patres sequuti sunt, vocem Græcam ab Interprete fuisse retentam, vt alibi, & scriptum fuisse* aporiabitur *quod est, perplexus erit.*

V.8. Quasi gutta aquæ maris deputati sunt. *Scribendum est* gutta *numero singulari, non plurali* guttæ.

V.14. Miseretur excipientis doctrinam miserationis. *Vt præsens indicatiui* miseretur, *non est mutandum in præsens imperatiui* misereatur, *ita neque genitiuus* excipientis, *in nominatiuum* excipiens.

Sequitur: Et qui festinat in iudiciis eius. *Consequenter nec hic mutandum singulare* festinat *in plurale.*

V.22. Et ne verearis vsque ad mortem iustificari. *Multi codices legunt* veteris: *Patres prætulerunt* verearis.

Vers. 24. Et tempus retributionis in conuersatione faciei. *Caue ne genitiuum* faciei, *mutes siue in nominatiuum siue in verbum* facies, *aut participium* faciens.

V.25. Et necessitatum paupertatis in die diuitiarum. *Neque hic, genitiuum pluralem* necessitatum, *mutes in accusatiuum singularem* necessitatem.

Vers. 27. Homo sapiens in omnibus metuet. *Præferendum est futurum præsenti* metuit.

V.29. Et impluerunt prouerbia & iudicia. *Correctio est* impluerunt, *compositum ab* in *&* pluo, *quod est, instillauerunt: pro vulgari lectione* implorauerunt, *ab* in *&* ploro.

Vers. 33. Et est tibi nihil in sacculo. *Duo vitia ex hoc versiculo sublata sunt; Vnum, quod omissa est negatio* non, *quæ interponebatur media inter* & *&* est: *alterum, quod pro* seculo, *quod est, æuo, restitutum est* sacculo, *quod est, marsupio.*

Sequitur: Eris enim inuidus vitæ tuæ. *Non substituas* animæ *pro* vitæ.

CAP. XIX. v. 12. Sagitta infixa femori carnis. *Caue legas* canis *omissa litera* r, *pro* carnis, *quod est, corporis.*

V.24. Et est qui se nimium submittit. *Meritò omissa est vox* iustus, *quæ interponebatur media inter* est *&* qui; *nec solum in hac pericope, sed & in subsequente:* Et est qui inclinat faciem suam.

Sequitur: Et fingit se non videre quod ignoratum est. *Caue omittas negationem* non.

CAP. XX. v. 6. Et est tacens, non habens sensum loquelæ. *Non addas coniunctionem* autem.

Sequitur: Et est tacens, sciens tempus aptum. *Adiectiuo* aptum, *è quarto casu mutato in secundum* apti, *multa exemplaria adiungunt substantiuum* temporis: *sed illud cum minùs congruere videretur, alij adiunxerunt* sermonis.

V.16. Odibilis est homo huiusmodi. *Non præponas* & *coniunctionem.*

V.20 Sic casus malorum festinanter veniet. *Numerus singularis* veniet, *non est mutandus in pluralem* venient.

V.21. Homo acharis quasi fabula vana. *Pro* acharis, *quidam substituerunt* ingratus, *volentes interpretari Græcam vocem, quam Interpres reliquerat.*

V.31. Xenia & dona excæcant oculos iudicum. *Pro* xenia *quidam scripserunt* munera, *explicandi causa.*

CAP. XXI. v. 5. Obiurgatio & iniuriæ annullabunt substantiam. *Pro* obiurgatio, *quidam scribunt* cataplectatio, *quam vocem Græcâ formatam, putant ab Interprete fuisse datam, eiúsque loco tandem substitutam interpretationem* obiurgatio.

V. 6. Deprecatio pauperis ex ore vsque ad aures eius perueniet. *Non mutes pronomen* eius, *in nomen* Dei, *sed ita intelligas.*

V.11. Via peccantium complanata lapidibus. *Spurium est, quod quidam scribunt* complantata *à planto, pro* complanata, *à* planus.

Sequitur: Et in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ. *Casus sextus* fine, *non est mutandus in quartum* finem.

V.15. Est autem sapientia quæ abundat in malo. *Pro* sapientia *quidam contrarium putauerunt esse corrigendum*, insipientia; *sed malè.*

Sequitur: Et non est sensus, vbi est amaritudo. *Posterius* est *quidam mutant cum* abundat.

V.18. Verbum sapiens quodcunque audierit sciùs laudabit, & ad se adiiciet. *Non omittas voculas illas duas* ad se.

V.31. Et qui cùm eo manserit, odiosus erit. *Nec hinc auferas voculas* cum eo.

CAP. XXII. v. 3. Filia autem in deminoratione fiet. *Nomini* filia, *nec præponas in præpositionem, nec postponas adiectiuum* fatua.

V.8. Qui narrat verbum non audienti. *Alij* non attendenti; *quæ expositio est.*

V.10. Supra mortuum plora, defecit enim lux eius: & supra fatuum plora, defecit enim sensus. *Pro nominatiuo* sensus, *quidam ablatiuum legũt*, sensu: *sed nominatiuus est & in priori membro, ex quo non est posteriori addendum pronomen* eius (sensus eius) *sed subaudiendum.*

V.11. Modicum plora supra mortuum, quoniam requieuit. *Quod sequitur in quibusdam libris*: Plurimum verò super vitam fatui, *superfluit.*

V.19. Loramentum ligneum colligatum in fundamento ædificij non dissoluetur. *His verbis non est præponendum aduerbium* sicut, *etsi subaudiendum: porrò* loramentum, *quod est, ligamentum, deductum à lorum, ineptè quidam mutant in* ornamentum: *adhæc in præpositio non facilè est omittenda: denique futurum* dissoluetur, *verti non debet in præsens* dissoluitur.

V.20. Metu non deprauabitur. *Voci* metu *non præponitur coniunctio* vel.

V.21. Sicut pali in excelsis, & cæmenta sine impensa. *Nec huic versui præponendum est* Sicut ornatus arenosus in pariete limpido, *& ; nec versui 23. (quidam enim libri vni, quidam alteri versui præponunt) omnino enim superfluit, videturque altera esse interpretatio eius quod noster reddidit* cæmenta sine impensa: *quod docuimus in Notationibus. Porrò hoc vers. 21. rectè Correctores scripserunt* pali, *quod significat stipites aut arundines, pro eo quod alij plerique corruptè legunt* paleæ: *vbi & consequenter, ineptè quidam omiserunt præpositionem* sine, *quidam etiam* impensa, *quod est expensa mutarunt in* immensa, *quod est, magna.*

Sequitur: Posita contra faciem venti non permanebunt. *Quod subiiciunt quidam codices* Et cor confirmatum in cogitationibus sensus non turbabitur, *non est huius loci, sed altera est eius quod præcessit versio.*

V.22. Sic & cor timidum, in cogitatione stulti, contra impetum timoris non resistet. *Non subiicias quod quidam*, in omni tempore. *De hoc autem, & tum præcedenti tum subsequenti versu, lege Notationes.*

V.27. Ad amicum si aperueris os triste, non timeas. *Tò* ad amicum, *quod alij finem faciunt præcedentis versus, Correctores initium huius: deinde pro tertia persona* aperuerit, *emendarunt* aperueris *persona secunda.*

V.31. Amicum salutare non confundar. *Et hic emendarunt* confundar, *prima persona, quod alij pleríque scribunt secundâ persona* confundaris.

CAP. XXIII. v. 1. Nec sinas me cadere in illis. *Legendum est* in illis, *non, vt multi*, in illa exprobratione, *aut* in illam exprobrationem.

Vers. 2. Quis superponet in cogitatu meo flagella. *Futurum* superponet *non est mutandum in præsens* superponit.

Vers. 3. Et gaudeat super me inimicus meus. *Non est omittendum medium illud* super me.

Vers. 14. Replebitur enim retributione domus illius. *Non addas nomini* retributione, *epitheton* pessima, *quod quidam.*

V.24. Non fatigabitur, transgrediens vsque ad finem. *Non commutes verbum* fatigabitur *cum verbo* cessabit.

V. 33. Secundò in virum suum deliquit. *Caue vetus notariorum vitium qui scripserunt* dereliquit, *quod est, deseruit, pro* deliquit, *quod est, peccauit.*

V.36. Derelinquet in maledictum memoriam eius. *Futurum singulare* derelinquet, *non est vertendum, vel in plurale* derelinquent, *vel in passiuum* relinquetur, *vt nec accusatiuus* memoriam *in nominatiuum.*

CAP. XXIV. v. 11. Et omnium excellentium & humilium corda virtute calcauit. *Non legas* colla, *quod est, ceruices, pro* corda; *nec addas adiectiuum* propria *substantiuo* virtute.

V.16. Et in parte Dei mei hereditas illius. *Non est mutandus ablatiuus singularis* parte, *in accusatiuum pluralem* partes.

V.25. In me gratia omnis viæ & veritatis *Correctores emendarunt* viæ, *quod est semitæ, pro* vitæ, *quod multi habent.*

V.39. A mari enim abundauit cogitatio eius. *Retinendum hic est, ex Patrum sententiâ, præteritum* abundauit, *non substituendum futurum* abundabit.

Sequitur: Et consilium illius ab abysso magna. *Caue commutes præpositionem* ab *cum* in.

V. 41. Ego quasi fluuij dioryx. *Nobilis huius loci emendatio, quâ* fluuij *scriptum est casu genitiuo, pro eo qui vulgò legitur*

nominatiuo fluuius, *& dioryx trissyllabum*, *pro dissyllabo* dosyx, *quod quidam peiùs legunt* dorax, *alij pessimè* vorax. *Primi erroris occasio ex eo sumta est*, *quòd existimatum sit*, dioryx *esse nomen proprium*, *quod est appellatiuũ*, *significans Græcè* alueum.

V.42. Et inebriabo prati mei fructum. *Caue mutes* prati, *quod quidam legunt* pratus, *& significat pascuum*, *in* partus, *deriuatum à pario*.

CAP. XXV. *v*.4. Diuitem mendacem, senem fatuum. *Non interponas coniunctionem* &, *vt quidam*.

V.7. Quàm speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus & consilium. *Seruandus est tertius casus pluralis numeri* gloriosis, *non supponendus primus numeri singularis* gloriosus.

V.24 Et obcæcat vultum suum tamquam vrsus. *Legendum est præsenti tempore* obcæcat, *potius quàm futuro* obcæcabit: *quemadmodum &* ostendit *præsens*, *potiùs quàm futurum* ostendet, *in eo quod sequitur* Et quasi saccum ostendit. *Porro quod proximum est*, in medio proximorum eius. *Correctores fecerunt initium versus* 25. *quod alij faciunt finem huius*.

V.31. Et plaga cordis, mulier nequam. *Pro* cordis, *quod est καρδίας*, *alij vitiosè scribunt* mortis, *quod est θανάτου*.

Vers.35. Confundet te. *Non præponas coniunctionem* &.

CAP. XXVI. *vers*. 1. Numerus enim annorum illius duplex. *Vulgò scribitur plurale* illorum; *Correctio est*, *singulare* illius.

Vers.3. In parte timentium Deum. *Substantiuo* parte *non adiicias adiectiuum* bona.

V.9. In muliere zelotypa. *Correctores prætulerunt vocem* zelotypa, *ei quam alij legunt voci* infideli.

V.14. Ab omni irreuerentia oculorum eius caue. *Non mutes genitiuum* oculorum, *in datiuum* oculis, *nec omittas pronomen* eius.

CAP. XXVII. *v*.1. Et emptionis angustiabitur peccatum. *Retinendus est nominatiuus singularis* peccatum, *non mutandus in ablatiuum pluralem* peccatis.

V.5. Sicut in percussura cribri remanebit puluis. *Correctores prætulerunt* puluis, *ei quod alij legunt* stercus.

V.7. Sic verbum ex cogitatu cordis hominis. *Genitiuus* cordis *non temerè vertendus est in accusatiuum* cor.

V.9. Si sequaris iustitiam, apprehendes illam. *Verbum* apprehendes, *non est mutandum participium* apprehendens.

V.13 In medio insensatorum serua verbum tempori. *Vitiosè quidam*, *pro imperatiuo secunda persona* serua, *scripserunt indicatiuum tertia persona* seruat.

Vers. 14. Et risus illorum in deliciis peccati. *Patres emendarunt* deliciis, *quod est*, *delectationibus*, *pro eo quod vulgò legitur* delictis, *id est*, *offensionibus*.

V.16 Condulcabit os suum, *Caue*, *pro* condulcabit, *deducto à dulcis*, *scribas* conculcabit *à calco*.

V.27. Multa odiui. *Correctio est* odiui, *quod est*, *odi*; *reprobata lectio* audiui, *ab audio*.

CAP. XXVIII. *v* 7. Tabitudo enim & mors. *Caue legas* Beatitudo *quod est felicitas*, *pro* tabitudo *corruptio*.

Vers.14. Si sufflaueris in scintillam, quasi ignis exardebit. *Correctores rectè addiderunt* in scintillam, *quod plerique libri omittunt*.

Sequitur: Et si exspueris super illam, extinguetur. *Retinendum est pronomen fœminini generis* illam, *non substituendum masculinum* illum.

V.15. Multos enim turbabit pacem habentes. *Alij pro futuro scribunt præteritum* turbauit.

V.19. Lingua tertia mulieres viratas eiecit. *Quod quidam legunt* fortes, *pro* viratas, *seu* viritas, *expositio est*.

V.25. Et vtilis potiùs infernus, quàm illa. *Alij*, *pro* infernus, *scribunt* inferus: *sed vitiosè quidam tertio casu* inferis.

V.28. Linguam nequam noli audire. *Non præponas his verbis & coniunctionem*.

Sequitur: Et ori tuo facito ostia & seras. *Quod sequitur in plerisque codicibus* auribus tuis, *Patres superfluere censuerunt*.

CAP. XXIX. *v*. 6. Et loquetur verba tædij. *Non scribas Græcam vocem* acediæ, *pro Latina* tædij.

V.7. Si autem potuerit reddere, aduersabitur, solidi vix reddet dimidium. *Pro* aduersabitur. *quidam legunt* auersabitur, *quidam* aduersatus: *quidam* auersatus: *inter quæ parua differentia est rerum*, *non minùs quàm vocum*: *sed nomen* solidi *retinendum est*, *nequaquam mutandum in aduerbium* solidè.

V.10. Multi non causa nequitiæ non fœnerati sunt. *Non omittas alterum* non, *siue prius siue posterius*.

Vers.15. Conclude eleemosynam in corde pauperis. *Pro* corde *non scribas* sinu.

V.16. Super scutum potentis. *Quæ his verbis præponunt plerique omnes libri* Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: & posteà resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput illorum; *Correctores iudicarunt redundare*, *omninóque esse auferenda*, *vt quæ non huius sint loci*, *sed illius qui suprà cap*.17. *v*.18 19.

V.19. Vir bonus fidem facit pro proximo suo. *Non est omittenda præpositio* pro.

V.24. Repromissio nequissima, multos perdidit dirigentes. *Caue*, *pro* dirigentes, *quod est*, *feliciter agentes*, *legas aut* diligentes, *aut* delinquentes.

V.34. Hospitio mihi factus est frater. *Non mutes personam tertiam* est *in secundam* es.

CAP. XXX. *v*.15. Salus animæ in sanctitate iustitiæ, melior est omni auro & argento. *Non interiicias coniunctionem* & *ante comparatiuum* melior.

Sequitur: Et corpus validum, quàm census immensus. *Scribendum est* census *per c tertiam alphabeti literam*, *non* sensus *per* f.

V.20. Portans mercedes iniquitatis *Non præponas his verbis & coniunctionem*, *sicut nec his v*.24. Congrega cor tuum in sanctitate eius.

V.27. Splendidum cor & bonum in epulis est. *Hinc non auferas & coniunctionem mediam*.

CAP. XXXI. *v*.1. Vigilia honestatis tabefaciet carnes, & cogitatus illius auferet somnum. *Duplex futurum quidam mutant cum duplici præsenti*, tabefacit, aufert.

V.10. Et perfectus est. *Participium* inuentus, *quod quidam addunt participio* perfectus, *superfluit*.

Sequitur: Qui potuit transgredi, & non est transgressus. *Pro* qui, *non fuit hic substituendum est interrogatiuum* quis.

V.13. Non dicas sic: Multa sunt quæ super illam sunt. *Multi libri*, *aduerbium similitudinis* sic, *iunctum in quæ præcedunt*, *mutant in coniunctionem conditionalem* si *iunctam in quæ sequuntur*; *malè*: *sed peiùs illi*, *qui duas voces* si multa, *contrahunt in vnam* simulata.

V.16. Cùm viderit, ne extendas manum tuam prior. *Alij præcedenti versui*, *Correctores huic*, *distinguendo iungunt τὸ* cùm viderit.

V.19. Ne cùm manducas multum, odio habearis. *Prone alij minùs clarè* & non.

V.25. Surge è medio, euome. *Vnicam vocem* euome *ne distrahas in duas* & vome.

V.29. Nequissimo in pane murmurabit ciuitas. *Docti Correctores præpositionem* in, *collocarunt mediam inter* nequissimo *&* pane, *quam alij incommodè collocant ante* nequissimo.

V.33. Quæ vita est ei qui minuitur vino. *Plerique libri habent* quæ, *pro eo quod Correctores dexterrimè emendarunt* ei qui.

CAP. XXXII. *vers*. 2. Curam illorum habe & sic conside. *Caue ne* conside, *quod est*, *sede*, *auctum vna syllaba*, *mutes in* considera, *quod est*, *animaduerte*.

V.5. Loquere maior natu, decet enim te primum verbum, diligenti scientia. *Nominatiuus* maior *non est mutandus in datiuum* maiori: *vt nec ablatiui* diligenti scientia, *mutandi sunt in alios casus*.

V.13. In medio magnatorum ne præsumas. *Non addas* loqui.

V.15. Et illic auocare. *Pro* auocare, *non scribas addita* d *litera*, aduocare, *vel vna voce in duas distracta* aduoca te.

V.19. Scandalizabitur in ea. *Non est mutandum in eum* ab.

CAP. XXXIII. *v*.2. Et non illidetur. *Caue scribas* illudetur, *quod est*, *risui exponetur*, *pro* illidetur, *quod est*, *impinget*, *vocalem in quam quintam pro tertia*.

V.11. In multitudine disciplinæ Dominus separauit eos. *Nominatiuus* Dominus *nequaquam mutandus est in genitiuum* Domini.

V.15. Duo & duo, & vnum contra vnum. *Malè alij plerique libri*, *pro priore coniunctione* &, *repetunt præpositionem* contra: Duo contra duo.

V.24. Ne dederis maculam in gloria tua. *Retinendus est sextus casus* gloria tua, *non mutandus in quartum*.

V.31. Si est tibi seruus fidelis. *Pro* fidelis, *in quibusdam libris est* bonus, *in quibusdam* sensatus: *in quibusdam nihil est horum*, *sed subauditur huiusmodi aliquid*.

CAP. XXXIV. *v*.3 Hoc secundùm hoc, visio somniorum. *Non est omittendum prius* hoc, *sed vtrumque legendum*.

Sequitur: Ante faciem hominis similitudo hominis. *Non addas* alterius *posteriori voci* hominis.

V.8. Et sapientia in ore fidelis complanabitur. *Pro* complanabitur, *à planus*, *quidam minùs rectè*, *addita vna litera*, *scribunt* complantabitur, *à planto*.

V.10. Qui non est expertus, pauca recognoscit. *Retinendum est præsens* recognoscit, *non substituendum futurum*.

Sequitur: Qui autem in multis factus est, multiplicat malitiam. *Non est legendum nomen* fatuus *pro participio* factus, *nec futurum* multiplicabit, *pro præsenti* multiplicat.

V.11. Qui implanatus est, abundabit nequitia. *Caue pro* implanatus, *quæ est vox ficta à Græca πλανᾶσθαι*, *vagari*, *scribas*, *addita litera*, implantatus, *à planto*, *aut futurum* abundabit, *mutes in præteritum* abundauit.

Vers.12. Multa vide errando. *Correctores* errando *emendarunt*, *quod est vagando*, *pro eo plerique libri habent* enarrando, *quod est*, *explanando*.

V.14. Et in respectu illius benedicetur. *Non mutes* respectu *in* conspectu.

V.25. Panis egentium, vita pauperum est. *Non mutes plurale* pauperum, *in singulare* pauperis.

V.30. Et iterùm tangit eum. *Pro* eum *non legas* mortuum, *sed subaudias*: *nullo verò modo omittas hæc verba*.

CAP. XXXV. *v*.1. Qui conseruat legem, multiplicat oblationem. *Tametsi fortè Interpres reddiderit* verbum,

Correctores

Correctores tamen retinuerunt id quod clarius est legem: qui & pro orationem, quod est, precem, ex suis codicibus reposuerunt oblationem, quod est, sacrificium. Nam & ita est Græcè: Qui conseruat legem, multiplicat oblationes.

V.3. Et propitiationem litare sacrificij. Alij, pro genitiuo singulari, legunt datiuum pluralem sacrificiis.

V.12. Ad inuentionem facito manuum tuarum. Non est vnica dictio adinuentionem, sed duæ, ad, quod est secundùm, inuentionem.

V.17. despiciet preces pupilli. Caue scribas populi, quod est, plebis, pro pupilli, quod est, orphani.

Vers.19. Et Dominus exauditor non delectabitur in illis. Non est omittenda negatio.

CAP. XXXVI. v.9. Tolle aduersarium & affligе inimicum. Rectè Patres tolle scripserunt, quod est, aufer è medio, pro eo quod plerique legunt, & contrarium est, extolle.

Vers.13. Vt cognoscant quia non est Deus nisi tu, & enarrent magnalia tua. Alij libri, contrario ordine, prius scribunt & posteriùs vt; malè.

Vers. 17. Da testimonium his qui ab initio creaturæ sunt. Multi libri, pronomina his qui, mutant in coniunctionem quia, malè itidem.

Sequitur: Et suscita prædicationes. Legendum est prædicationes, positum pro prophetias, non precationes, quod est, orationes.

V.19. Secundùm benedictionem Aaron de populo tuo. Præpositio de non est commutanda cum verbo da, ac proinde non inchoanda ab his verbis noua periodus, sed præcedenti iungenda sunt, prout Correctores iunxerunt.

V.21. Fauces contingunt cibum feræ, & cor sensatum verba mendacia. Pro sensatum, quod est, prudens, intelligens, caue scribas contrarium insensatum.

Vers.28. Quis credit ei qui non habet nidum. Interrogatiuum quis, non est mutandum in relatiuum qui, nec nominatiuus quis in datiuum cui, ablato subsequente datiuo ei: Cui credit qui. corrupta enim hæc lectio est, à Correctoribus restituta integritati.

CAP. XXXVII. v.6. Et non immemor sis illius in opibus tuis. Correctores emendarunt opibus, quod est, diuitiis, pro eo quod vulgò legitur operibus. quod est, actis siue gestis.

V.7. Noli consiliari cum eo qui tibi insidiatur, & à zelantibus te absconde consilium. Et hic, pro eo quod plerique libri habent cum socero tuo, emendarunt cum eo qui tibi insidiatur: neque hunc versum paulò pòst repetendum indicarunt vt quidam libri, his verbis: Noli consiliari cum eo qui suspectum te habet, & ab æmulantibus tibi absconde consilium.

V.9. Et ipse enim animo suo cogitabit. Pro & ipse enim, quidam legunt & quid ipse: coniunctionem enim quidam mutant cum præpositione in: pro suo tertiæ personæ pronomine, nonnulli tuo secundæ scribunt: denique pro cogitabit futuro indicatiui, alij habent præsens subiunctiui cogitet; sed minùs rectè hæc omnia.

V.12. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum iniusto de iustitia. Quidam libri, pro irreligioso quod est, scribunt contrarium religioso quod est, impio, & iusto, pro iniusto: alij quidam ad finem sententiæ adiiciunt noli consiliari: verùm hæc Correctores sequenda non esse censuerunt. si places lege Notationes.

Sequitur: Et cum muliere de ea quæ æmulatur. Ablatiuum singularem generis fœminini ea, non mutes in pluralem his.

V. 16. Et qui, cum titubaueris in tenebris, condolebit tibi. Malè alij plerique codices, voculis qui cum contractis in vnam quicumque, & secunda titubaueris versa in tertiam titubauerit, denique addita non negatione ante condolebit, scribunt: Et quicumque titubauerit in tenebris, non condolebit tibi.

V.17. Cor boni consilij statue tecum. Non præponas his verbis coniunctionem &.

V.22. Est vir astutus, multorum eruditor, & animæ suæ inutilis est. Vir peritus multos erudiuit, & animæ suæ suauis est. Harum duarum sententiarum, sola prior legitur à libris Græcis; sola posterior à plerisque Latinis: Patres vtramque receperunt & iunxerunt.

V.33. Et auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Pro auiditas Græcè est aplestia, vt & proximo versu pro crapulam, vbi dicitur: Propter crapulam multi obierunt: quam Græcam vocem, quæ propriè significat insatiabilitatem, alij Latini libri retinent his duobus locis.

CAP. XXXVIII. v.4. Altissimus creauit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa. Alij libri minùs rectè, pro nomine medicamenta & pronomine illa neutris, legunt nomen medicinam & pronomen illam fœminina.

V.6. Ad agnitionem hominum. Non præponas his verbis coniunctionem &.

V.20. In abductione permanet tristitia. Correctores censuerunt abductione non esse mutandum in obductione, id est vocalem primam in quartam.

V.25. Sapientia scribæ in tempore vacuitatis. Vulgaris lectio est, Sapientiam scribe, qua verbum scribe regit accusatiuum sapientiam: sed germana lectio est, qua nominatiuus sapientia regit genitiuum nominis scribæ. Porrò spuria sunt, natiuitatis & vanitatis, quæ quidam scribunt pro vacuitatis, quod est, otij.

V.26. Qua sapientia replebitur qui tenet aratrum? Cauene ablatiuum qua, mutes in coniunctionem quia, vt plerique hactenus, ac proinde præcedentibus iungas illud quia sapientia replebitur.

V.28. Qui sculpit signacula sculptilia. Non mutes accusatiuum pluralem signacula, in ablatiuum singularem signaculo.

V.31. Et vigilia sua ornabit in perfectionem. Duæ sunt voces in perfectionem, non vnica imperfectionem, vt plerique scribunt.

V.32. Et in numero est omnis operatio eius. Et hic duæ sunt dictiones in numero, quod est, certo numero, non vna innumera, quam alij habent, & contrarium significat, absque numero.

V.39. Accommodantes animam suam & conquirentes in lege Altissimi. Non est animam suam numero singulari, mutandum in pluralia animas suas.

CAP. XXXIX. vers.5. Bona enim & mala in hominibus tentabit. Legendum est hominibus, quod est, ἀνθρώποις, non omnibus, quod est, πᾶσι.

V.15. Si permanserit, nomen derelinquet plusquam mille. Non addas pronomen eius voci nomen.

V. 17. In voce dicit. Non præmittas & coniunctionem. Porrò præsens dicit, quidam mutant cum præterito dixit, quidam cum futuro dicam, quidam cum participio dicens. Nam imperatiuus dicito, & futurum tertiæ personæ dicet, non videntur alicuius esse auctoritatis.

V.23. Quoniam in præcepto ipsius placor fit. Non legas placatio, sed per placor intellige beneplacitum.

V.27. Benedictio illius quasi fluuius inundauit. Non mutes præteritum inundatio in futurum inundabit.

V.34. Sal, lac, & panis similagineus. Non omittas sal.

V.34. Et furorem eius qui fecit illos placabunt. Legendum est placabunt, potiùs quàm id quod in plerisque est libris confundent.

V. 37. Et super terram in necessitatem præparabuntur. Non mutes accusatiuum necessitatem in ablatiuum.

V.39. Et omne opus hora sua subministrabit. Seruandum est futurum subministrabit, non substituendum præteritum subministrauit.

CAP. XL. v.3. A residente super sedem gloriosam. Ablatiuus singularis residente, nequaquam mutandus est in nominatiuum pluralem residentes, omissa præpositione à.

Vers.5. Somnus noctis. Caue scribas mortis, quod est θανάτου, pro noctis.

V.11. Omnia quæ de terra sunt, in terram conuertentur. Non addas coniunctionem enim.

Sequitur: Et omnes aquæ in mare reuertentur. Præferendum est reuertentur ei quod alij legunt conuertentur.

V.13. Substantiæ iniustorum sicut fluuius siccabuntur, & sicut tonitruum magnum in pluuia personabunt. Præstat retinere pluralia siccabuntur & personabunt, quàm substituere singularia, siccabitur & personabit.

V.15. Super cacumen petræ sonant. Non mutes præsens sonant in futurum sonabunt.

V.17. Et misericordia in seculum permanet. Neque hic mutes accusatiuum seculum in ablatiuum seculo.

V.18. Et in ea inuenies thesaurum. Alij, pro secunda persona, scribunt tertiam inueniet.

Vers.19. Filij & ædificatio ciuitatis confirmabit nomen. Nec omittas coniunctionem &, nec vertas futurum in præteritum confirmauit.

Sequitur: Et super hæc mulier immaculata computabitur. Neutrum plurale hæc seruandum est, non substituendum fœmininum singulare hanc.

V.22. Et super hæc, virides sationes. Neque hic pro plurali hæc, substituas singulare hoc.

V.25. Aurum & argentum est constitutio pedum. Correctores prætulerunt est constitutio pedum, ei quod quidam libri habent constituit vel constituet pedem.

Vers.26. Facultates & virtutes exaltant eos. Caue legas victus, quod est, sumtus, pro virtutes, quod significat vires.

V.32. In ore imprudentis condulcabitur inopia. Pro condulcabitur, quod est, dulcescet, nullo modo legendum est conculcabitur, id est, tertia alphabeti litera, pro quarta.

CAP. XLI. v.4. Et incredibili qui perdit patientiam, Correctio Patrum est patientiam, quod est, tolerantiam: reproba lectio, sapientiam.

V.6. Et quid superuenient tibi. Quidam libri legunt numero plurali & qui, vel quæ superuenient tibi.

V.17. Sapientia enim abscondita, & thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisque? Non commutes inuisus cum occultus.

V.19. Verumtamen reueremini in his quæ procedunt de ore meo. Legendum est reueremini, quod est, pudorem habete; non reuertimini, quod est, redite.

V.20. Non est enim bonum omnem reuerentiam obseruare. Malè & hoc loco, plerique, pro reuerentiam, quod est, verecundiam siue pudorem, scribunt contrarium irreuerentiam.

V. 28. Ab amicis, de sermonibus improperij. Non præponas verbum caue.

CAP. XLII. v.5. De corruptione emptionis. Correctores prætulerunt corruptione, quod est, vitiatione; ei quod alij legunt correptione, quod est, admonitione.

V. 8. Et probabilis in conspectu omnium viuorum. *Insignis correctio, qua repositum est* viuorum, *quod est, viuentium, pro eo quod plerique omnes libri habent,* virorum.

Vers. 9. Ne fortè in adolescentia sua adulta efficiatur. *Et hic egregiè restituerunt* adulta, *quod est, florem ætatis pertransiens, pro* adultera, *quod est, fornicaria.*

V. 17. Stabiliri in gloria tua. *Non mutes passiuum in actiuum* stabilire.

V. 23. Et tamquam scintilla. *Nec hic nominatiuum in accusatiuum* scintillam.

CAP. XLIII. *v.* 8. Crescens mirabiliter in consummatione. *Alij libri, pro ablatiuo, habent accusatiuum* consummationem.

V. 9. In firmamento cæli resplendens gloriosè. *Non scribas nomen fœmininum* gloriosa, *pro aduerbio* gloriosè.

V. 11. In verbis sancti stabunt ad iudicium. *Non mutes genitiuum singularem* sancti *in ablatiuum pluralem* sanctis.

Sequitur: Et non deficient in vigiliis suis. *Non supponas* exardescent *pro* deficient.

V. 17. Et in voluntate eius adspirabit Notus. *Correctores prætulerunt futurum præterito* adspirauit.

V. 18. Vox tonitrui eius verberabit terram. *Alia est versio, quæ habet* exprobrabit, *pro eo quod nostra* verberabit: *vbi & futurum seruandum Correctores iudicarunt.*

V. 21. Et dum gelauerit, fiet tamquam cacumina tribuli. *Non mutes* gelauerit *cum* flauerit, *nec* cacumina, *omissa prima litera* c, *cum* acumina.

V. 23. Et extinguet viride, sicut igne. *Non substituas accusatiuum* ignem *pro ablatiuo.*

V. 24. Et ros obuians ab ardore veniente. *Non scribas, omissa præpositione, datiuum* ardori, *pro ablatiuo, neque* venti, *pro* venienti.

V. 25. Et plantauit in illa Dominus insulas. *Obseruatu digna correctio, qua scriptum est pronomen fœmininum* in illa, *pro masculino* illum, *& nomen appellatiuum* insulas *pro nomine proprio* Iesus: *sic enim habent plerique omnes Latini libri:* Et plantauit illum Dominus Iesus.

Vers. 34. Non enim comprehendetis. *Quidam codices scribunt* non enim peruenietis, *quidam* non enim habebitis: *primum est omnium optimum.*

CAP. XLIV. *vers.* 5. In peritia sua requirentes modos musicos. *Correctores prætulerunt* peritia, *ei quod alij libri habent* pueritia, *quod est adolescentia, quamquam & hoc suam habeat verisimilitudinem.*

V. 10. Quorum pietates non defuerunt. *Præferendus est numerus pluralis, ei quem alij legunt singulari.*

V. 11. Cum semine eorum. *Non præponas* & *coniunctionem.*

V. 12. Et in testamentis stetit. *Non mutes plurale* testamentis *in singulare.*

V. 13. Et filij eorum propter illos. *Non mutes nominatiuum* filij *in genitiuum* filiorum, *addito nominatiuo* semen *aut* hereditas.

Sequitur: Vsque in æternum manent. *Nec hic mutes plurale* manent *in singulare* manet.

V. 22. Dedit illi gloriam in gente sua. *Pro* gloriam *non substituas* semen.

V. 25. Et testamentum confirmauit super caput Iacob. *Nec nomini* testamentum *addas pronomen* suum, *nec substituas pronomen* eius *loco nominis* Iacob.

CAP. XLV. *v.* 6. Et dedit illi coràm præcepta. *Caue ne vocem vnam* coràm, *quæ idem est quod præsens, separes in duas* cor ad, *quasi dicatur, animum ad* præcepta.

V. 9. Et circumcinxit eum zona gloriæ. *Non scribas* iustitiæ *pro* gloriæ.

V. 12. Stolam sanctam. *Retinendi sunt hi accusatiui, non mutandi in alios casus.*

V. 14. Et gloria honoris. *Pro* gloria, *non scribas accusatiuum* gloriam.

Sequitur: Opus virtutis, & desideria oculorum ornata. *Coniunctio* &, *vt non est præponenda nomini* opus, *ita non auferenda nomini* desideria: *quod quidem legendum non est sexto casu numeri singularis* desiderio.

V. 15. Vsque ad originem. *Pro* originem, *quod est, principium, ne scribas* orientem.

V. 17. Sacrificia ipsius consumpta sunt igne quotidie. *Pro* consumta *alij libri habent* consummata.

V. 19. In nomine eius. *Non mutes* eius *in reciprocum* suo.

V. 21. Et dedit illi in præceptis suis potestatem. *Seruandum est pronomen singulare* illi, *non substituendum plurale* illis.

V. 27. Cæterùm in terra gentes non hereditabit. *Non mutandum plurale* gentes *in singulare* gens.

V. 29. Placuit Deo pro Israel. *Non est omittenda præpositio* pro, *quam Correctores consultissimè addiderunt.*

CAP. XLVI. *v.* 4. Nam hostes ipse Dominus perduxit. *Non legas* percussit *à* percutio, *pro* perduxit *à* perduco.

V. 5. An non in iracundia eius. *Non scribas coniunctionem* aut, *loco aduerbij* an.

Vers. 8 Et secutus est à tergo potentis. *Seruandus est genitiuus singularis* potentis, *non mutandus in accusatiuum pluralem* potentes.

V. 9. Et perfringere murmur malitiæ. *Non scribas* perstringere *à* stringo, *pro* perfringere *aut* confringere *à* frango.

V. 17. Et vidit Deus Iacob. *Legendus est casus nominatiuus* Deus, *non accusatiuus* Deum.

V. 19. In oblatione agni inuiolati. *Romani Patres emendarunt* agni, *pro eo quod plerique omnes legunt* viri, *quod est, masculini: & retinuerunt* inuiolati, *id est, immaculati, pro eo quod quidam scribunt* immolati, *quod est, sacrificati.*

V. 23. Et exaltauit vocem suam. *Et hic correxerunt* suam, *pro eo quod multi legunt non reciproce* eius.

CAP. XLVII. *vers.* 5. In tollendo manum, saxo fundæ deiecit. *Non addas præpositionem* in *ante* saxo.

V. 6. Nam inuocauit Dominum omnipotentem. *Non scribas aduerbium* vbi, *pro coniunctione* nam; *nec* potentem *pro* omnipotentem.

V. 13. Dominus purgauit peccata ipsius. *Non est legendum* Christus, *neque* spiritus, *sed* Dominus.

Ibidem. Et dedit illi testamentum regni. *Non mutes nomen abstractum* regni *in concretum* regum.

V. 14 Et propter illum deiecit omnem potentiam inimicorum. *Alia versio habet:* Et propter illum requieuit in latitudine.

V. 15. 16. Quemadmodum eruditus es in iuuentute tua, & impletus es, quasi flumen, sapientia, & terram retexit anima tua. *Retinendæ sunt secunda persona tum verba tum pronomina, non mutanda in personam tertiam.*

V. 21. Et incitari stultitiam tuam. *Quidam non intelligentes quid sibi vellet infinitiuus passiuus* incitari, *mutarunt illum cum aliis vocibus; præsertim verò cum* in cæteris, *id est, in reliquis, quod plerosque omnes malè occupat libros.*

CAP. XLVIII. *v.* 2. Et irritantes illum inuidia sua, pauci facti sunt. *Correctores scripserunt* irritantes, *quod est, exacerbantes, pro eo quod alij* imitantes *aut* æmulantes.

V. 3. Et deiecit de cælo ignem ter. *Insignis loci restitutio, qua* de cælo *scriptum est, quod vulgò legitur* a se, *&* ter, *id est, tribus vicibus, quod* terræ: *sic enim vulgò legitur:* Et deiecit à se ignem terræ, *mendosissimè.*

V. 6. Et gloriosum de lecto suo. *Caue ne* delicto, *quod est peccato, scribas pro* de lecto, *quod est, de strato.*

V. 10. Qui scriptus es in iudiciis temporum *Alij libri, pro simplici scriptus legunt compositum* inscriptus: *& pro* iudiciis, indiciis, *id est, in consonantem pro* u *vocali.*

V. 13. Elias quidem in turbine tectus est. *Non mutes coniunctionem* quidem *in relatiuum* qui.

CAP. XLIX. *v.* 1. Memoria Iosiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarij. *Correctores prætulerunt quartum casum, ex* to compositione: *& sublato verbo substantiuo* est, *nominatiuum fœmininum* facta, *reliquis quæ passim leguntur,* factam, factum, facti.

V. 3 Ipse est directus diuinitus in pœnitentiam gentis. *Non est mutandus accusatiuus* pœnitentiam *in ablatiuum.*

Sequitur: Et tulit abominationes impietatis. *Caue legas* ab hominibus *pro* abominationes, *duas voces pro vna.*

V. 7. Dederunt enim regnum suum aliis. *Non omittas coniunctionem* enim.

V. 11. Benefacere illis. *Non præponas coniunctionem* &.

V. 13. Nam & ipse quasi signum in dextera manu. *Superfluit, quod multi codices subiiciunt* Israel.

V. 14. Sic & Iesum filium Iosedec? *Correctores præmiserunt aduerbium similitudinis* sic

V. 17. Neque vt Ioseph qui natus est homo. *Non mutes duas dictiunculas* neque vt, *cum vna* &.

CAP. L. *vers.* 11. Et vestiri enim in consummationem virtutis. *Vt non est omittenda præpositio* in, *ita non est substituendus ablatiuus pro accusatiuo* consummationem.

V. 15. Et consummatione fungens in ara. *Hic seruandus est ablatiuus* consummatione.

V. 24. Et nunc orate Deum omnium. *Multi codices, pro* nunc *habent* plus, *& pro imperatiuo* orate, *indicatiuum* orauit: *quidam etiam addunt* rursum *pòst:* Et rursum pòst plus orauit: *sed hæc omnia repugnantia genuinæ lectioni.*

V. 30. Qui ponit illa in corde suo. *Non est commutandum præsens* ponit *cum futuro* ponet.

CAP. LI. *v.* 12. Et operationis tuæ. *Pro nomine simplici* operationis, *non scribas compositum* cooperationis.

Sequitur: Quæ à seculo sunt. *Retinendum est plurale* sunt, *non substituendum singulare* st.

V. 18. Cùm adhuc iunior essem. *Et hic retinendus est optatiuus* essem, *non surrogandus indicatiuus* sum.

V. 19. Ante templum postulabam pro illa. *Correctores prudenter obseruarunt scribendum esse* templum, *quod est, ædem sacram, pro eo quod vulgò legitur* tempus, *id est horam.*

Ibidem. Et effloruit tamquam præcox vua. *Pro* effloruit, *non supponas* defloruit, deflorebit, *aut* florebit.

V. 26 27. Et insipientiam eius luxi. Animam meam direxi ad illam. *Hæc est germana huius loci lectio, à multis vendicata mendis, Romanorum Patrum industria. Quidam enim codices addunt alterum* in, *& pro accusatiuo* insipientiam, *scribunt ablatiuum: quod tamen non recedit à vero. Alij vocem vnam* insipientia

sine

ßte insipientiam, *diuidunt in duas*, in sapientia *aut* sapientiam; *malè. Complures primam personam* luxi *mutant in tertiam* luxit, *eique addunt suppositi loco* anima mea; *non sincerè. Nonnulli verbum simplex* luxit, *vertunt in compositum* eluxit, *tamqua à luceo deductum sit, quod est à lugeo, deploro. Multi subiiciunt* & ignorantias meas illuminauit, *superfluè. Denique nonnulli omittunt* animam meam , *nisi quod mutatum in nominatiuum iungunt verbo precedenti* luxit.

*V.*30. Dedit mihi Dominus linguam. *Non est addenda coniunctio* enim.

*V.*33. Comparate vobis sine argento. *Quidam libri subiiciunt* sapientiam: *verùm illud redundat, Correctorum iudicio.*

ISAIAS.

CAP.I. *v.* 11. Plenus sum. Holocausta arietum, & adipem pinguium; & sanguinem vitulorum & agnorum & hircorum nolui. *Per se legendum est* plenus sum: *non verò illi iungendum id quod sequitur, siue integrè, siue ex parte, mutatu accusatiuis in ablatiuos, vt quidam codices faciunt.*

*V.*12. Cùm veniretis ante conspectum meum. *Nec adnectas hac versui praecedenti, nec praesens* veniretis *mutes in futurum* veneretis.

*V.*13. Ne offeratis vltrà sacrificium frustrà. *Alij scribunt* affeXatis, *id est, vocalem primam loco quarta.*

*V.*18. Velut lana alba erunt. *Non omittas* alba, *quod Interpres explicandi causa adiecit, secutus Lxx.*

*Vers.*23. Principes tui infideles. *Quidam libri, pro* infideles, *scribunt* inobedientes.

CAP.III. *v.*6. Vestimentum tibi est. *Non praeponas hu verbis participium* dicens.

*V.*16. Ambulabant pedibus suis, & composito gradu incedebant. *Alij collocant coniunctionem copulatiuam ante* pedibus suis.

CAP.V. *v.*6. Et ascendent vepres & spinæ. *Non addas* super eam, *sed intelligas.*

CAP.VI. *v.*1. Super solium excelsum & eleuatum. *Quod sequitur in multis libris* & plena erat domus, *siue* terra, à maiestate eius *superfluit omnium iudicio. Lege Notationes nostras.*

*V.*7. Ecce tetigit hoc labia tua. *Non est mutanda tertia persona* tetigit *in primam* tetigi.

CAP.VIII. *vers.*19. Numquid non populus à Deo suo requiret pro viuis à mortuis? *Non est addenda vox* visionem, *quam plerique libri adiiciunt verbo* requiret, *nec mutanda posterior praepositio* à *in coniunctionem* ac.

CAP. IX. *v.*1. Galilææ gentium Populus qui ambulabat. *Non connectas vocem* gentium *periodo subsequenti, hoc modo:* Gentium populus.

*V.*3. Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam. *Non praeponas coniunctionem* &.

*V.*14. Incuruantem & refrenantem, *multi legunt* deprauantem, *ex Commentario haud dubium D. Hieronymi in capita Isaiæ 9. & 19. praeferente* deprauantem.

CAP.X. *v.*21. Reliquiæ conuertentur. *Quod praecedit* in veritate, *permaneat finis versus periodique praecedentis, non adiungatur huic.*

CAP.XIII. *vers.*4. Vox sonitu regum, gentium congregatarum. *Non interponas coniunctionem* & *ante* gentium.

CAP.XIV. *v.*32. Et in ipso sperabunt pauperes populi eius. *Correctores praetulerunt masculinum* ipso, *fæminino* ipsa, *quod in aliis est libris.*

CAP.XV. *v.*5. Vectes eius vsque ad Segor vitulam conternantem. *Legendum est* conternantem, *quod est, agentem annum tertium, non addita* s *litera* consternantem, *quod est perturbantem.*

*V.*8. Quoniam circuiuit clamor terminum Moab. *Non mutes praeteritum* circuiuit *in futurum.*

CAP.XVI. *v.*5. Et sedebit super illud in veritate. *Nec mutes neutrum* illud *in masculinum* eum.

*Vers.*14. Et relinquetur paruus & modicus. *Non addas verbo* relinquetur, *sed quod quidam libri* in eo sicut racemus: *est enim alterius loci.*

CAP.XVII. *v.*10. Propterea plantabis plantationem fidelem. *Pro* fidelem *non scribas contrarium* infidelem, *quod quidam.*

*Vers.*11. In die plantationis tuæ labrusca. *Nominatiuus singularis, praeferendus est ei, quem alij legunt, accusatiuo plurali* labruscas.

*V.*12. Væ multitudini populorum multorum. *Non mutes datiuum in nominatiuum* multitudo.

CAP.XVIII. *v.*2. Cuius diripuerunt flumina terram eius. *Quod sequitur in quibusdam libris* ad montem nominis Domini exercituum, montem Sion, *non est huius versus, sed septimi, finientis hoc caput.*

*V.*5. Ante messem enim totus effloruit. *Non est mutandum praeteritum* effloruit *in futurum* efflorebit.

Sequitur: Et immatura perfectio germinabit, *Hic seruandum est futurum* germinabit, *non vertendum in praeteritum.*

*V.*7. Agente exspectante, exspectante & conculcata. *Repetenda est vox* exspectante.

CAP.XIX. *v.*9. Confundentur qui operabantur linum pectentes. *Legendum est* pectentes, *quod est pectinantes, non addita* l *litera* plectentes, *quod est percutientes.*

*Vers.*11. Quomodo dicetis Pharaoni. *Non mutes futurum* dicetis *in praesens* dicitis.

CAP.XX. *v.*4. Et transmigrationem Æthiopiæ, iuuenum & senum, nudam & discalceatam. *Retinendi sunt genitiui plurales* iuuenum & senum, *non mutandi in accusatiuos singulares* iuuenem & senem: *& consequenter neque adiectiua fæminina* nudam & discalceatam *vertenda sunt in masculina* nudum & discalceatum.

*V.*6. Ecce hæc erat spes nostra. *Ita rectiùs* legitur *quàm* hæccine erat.

Ibidem. Vt liberarent nos. *Quidam libri numero singulari scribunt* liberaret.

CAP.XXI. *v.* 10. Tritura mea & filij areæ meæ. *Romani Patres, pro eo quod vulgò legitur fæminino singulari* filia, *prudenter emendarunt* filij, *masculino plurali.*

*V.*11. Ad me clamat ex Seir. *Caue ne pro praepositione* ex *addita vna litera scribas nomen* rex.

CAP.XXII. *v.*2. Nec mortui in bello. *Non est iteranda vox* mortui, *hoc modo:* Nec mortui tui, mortui in bello.

*V.*8. Et videbis in die illa. *Non mutes singulare* videbis *in plurale.*

*V.*11. Ad aquam piscinæ veteris. *Retinenda est praepositio* ad, *non substituenda coniunctio* &.

*V.*23. Domui patris eius. *Alij scribunt reciprocum* sui.

CAP.XXIII. *v.*2. Negotiatores Sidonis. *Correctio est* negotiatores, *quod est mercatores, reiecta scriptura* negotiatio, *quod est mercatus.*

CAP.XXVI. *v.*18. Et peperimus spiritum: salutes non fecimus in terra: *Accusatiuus pluralis* salutes, *non est mutandus in genitiuum singularem* salutis, *& iungendus ei quod praecedit, quod quidam libri faciunt.*

CAP.XXVII. *vers.*8. Iudicabis eam. *Secunda persona* iudicabis, *nō est mutāda in tertiam siue singularis numeri siue pluralis.*

Sequitur: Meditatus est in spiritu suo duro. *Retinendum est genus masculinum, non supponendum fœmininum* meditata.

*V.*11. Mulieres venientes & docentes eam. *Et hic retinendus numerus singularis* eam, *non surrogandus pluralis* eas.

*V.*13. Et qui eiecti erant in terra Ægypti. *Non mutes in praepositionem, positam pro* ad, *cum* de *siue* ex.

CAP.XXVIII. *v.*4. Et erit flos decidens, gloriæ exultationis eius. *Quidam coniiciunt, pro genitiuo aut datiuo* gloriæ, *legendam nominatiuum* gloria: *sed liceat* gloriæ *accipere, vt nominatiuum pluralem.*

CAP.XXIX. *v.*6. Et flammæ ignis deuorantis. *Alij pro secundo casu* flammæ *scribunt sextum* flamma.

CAP.XXX. *v.*4. Erant enim in Tani. *Non est mutandum* erant *à sum, in* ierant *ab eo.*

*V.*15. Quia hæc dicit Dominus Deus sanctus Israel. *Non omittas nomen* sanctus.

*V.*29. Canticum erit vobis, sicut nox sanctificatæ solemnitatis. *Egregiè Correctores scripserunt* nox, *quæ est altera pars diei, pro eo quod plerique vitiosè legunt* vox, *id est, clamor.*

CAP.XXXI. *v.*4. Et cùm occurrerit ei multitudo pastorum. *Non omittas coniunctionem* &.

CAP.XXXII. *v.*7. In sermone mendaci. *Alij pro adiectiuo* mendaci *scribunt substantiuum* mendacij.

CAP.XXXIII. *v.*9. Confusus est Libanus & obsorduit. *Scribendum est* obsurduit *vocali quarta, deriuatum à* surdus, *non quinta* obsorduit, *à* surdus.

*V.*19. Populum impudentem non videbis. *Meritò correxerunt Patres* impudentem, *quod est inuerecundum, pro eo quod complures legunt* imprudentem, *id est, insipientem.*

*Vers.*23. Et non præualebunt. *Alij scribunt* sed *pro* &.

CAP.XXXIV. *v.*7. Inebriabitur terra eorum sanguine. *Non mutes futurum in praesens* inebriatur.

*V.*14. Et occurrent dœmonia onocentauris. *Patres emendarunt* onocentauris, *scripto casu tertio numeri pluralis, pro nominatiuo singulari* onocentaurus, *quem plerique alij scribunt, & ei quod sequitur iungunt.*

*V.*17. In generationem & generationem habitabunt in ea. *Prior accusatiuus non est mutandus in ablatiuum* generatione, *vt plerique faciunt.*

CAP.XXXV. *v.*4. Dicite pusillanimis. *Seruandus est datiuus pluralis* pusillanimis, *quod est meticulosis; non surrogandus nominatiuus pluralis* pusillanimes.

Ibidem. Ecce Deus vester *&c.* & saluabit vos. *Non sunt mutanda secunda persona pronomina in prima,* noster, nos.

CAP.XXXVI. *v.*21. Mandauerat enim rex. *Non addas pronomen* eis.

CAP.XXXVIII. *v.*14. Responde pro me. *Non facilè scribas simplex* sponde *pro composito* responde.

*V.*15. Quid dicam aut quid respondebit mihi cùm ipse fecerit? *Nec omittas posterius* quid, *nec vertas in masculinum* quis. *Adhac vt prima persona pronomen* mihi , *non est commutandum cum secunda* tibi; *ita nec tertia persona verbum* fecerit, *cum prima* fecerim. *Hæc enim menda sunt in quibusdam codicibus,*

CAP.XL.v. 2. Quoniam completa est malitia eius. *Non iudicarunt Correctores, pro* malitia, *corrigendum esse* militia, *id est, pro vocali prima scribendam esse tertiam. lege Notationes nostras.*

*V.*24. Et quidem, neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus eorum. *Non facilè mutandi sunt nominatiui isti casus numeri singularis, in alios.*

CAP.XLI. *vers.*2. Sicut stipulam vento raptam. *Non praeponas coniunctionem* &.

*V.*12. Et veluti consumptio homines bellantes aduersum te. *Nequaquam sunt nominatiui plurales* homines bellantes, *commutandi cum genitiuis singularibus* hominis bellantis.

*V.*18. Aperiam in supinis collibus flumina. *Non facilè scribendum est* supremis *quod est summis, pro* supinis, *quod opponitur pronis.*

*Vers.*27. Primus ad Sion dicet: Ecce adsunt. *Mendosè plerique omnes libri scribunt* adsum; *prima persona singulari, pro* adsunt, *tertia plurali.*

CAP.XLIII. *vers.*14. Propter vos misi in Babylonem. *Non mutes verbum simplex* misi *in compositum* emisi.

CAP.XLIV. *v.*16. Et de medio eius carnes comedit. *Quod multi codices addunt* coxit & *ante* comedit, *superfluum est.*

CAP.XLV. *vers.*9. Væ qui contradicit fictori suo. *Non scribas* factori *à facio, pro* fictori *à fingo.*

CAP.XLVI. *v.*11. Vocans ab oriente auem. *Quidam, interpretandi causa, pro* auem, *id est, volucrem, scripserunt* iustum; *malè.*

CAP.XLIX. *v.*21. Ego destituta & sola: & isti vbi erant? *Minimè interiiciendum est aduerbium* hîc *inter* vbi & erant.

*V.*23. Vultu in terram demisso adorabunt te. *Non mutes accusatiuum* terram *cum ablatiuo* terra.

CAP.L. *v.*5. Retrorsum non abij. *Subest hic mendum in autographo Romano, vbi excusum est tertia persona* abiit *pro prima* abij.

*V.*6. Et conspuentibus in me. *Non iudicarunt Patres omittendum* τὸ in me.

CAP.LIII. *v.*11. In scientia sua iustificabit ipse iustus seruus meus multos. *Nec futurum* iustificabit *vertendum est in praeteritum, nec nominatiui singulares* iustus seruus meus *in accusatiuos plurales* iustos seruos meos.

CAP.LIV. *v.*1. Lauda sterilis quæ non paris. *Pro* lauda *est in multis libris* lætare, *sed à Lxxij. & Apostolo Gal. 4. v. 27. acceptum.*

*V.*9. Cui iuraui, ne inducerem aquas Noë vltrà super terram. *Nomen proprium* Noë *retinendum est, nec in eius locum surrogandum nomen appellatiuum* diluuij.

CAP.LVII. *v.*9. Et ornasti te regi vnguento. *Qui vulgò legitur casus ablatiuus nominis adiectiui* regio, *à Patribus mutatus est in datiuum nominis substantiui* regi.

CAP.LIX. *v.*4. Sed confidunt in nihilo. *Pro ablatiuo* nihilo, *alij scribunt* nihili *indeclinabile.*

*V.*9. Propter hoc elongatum est iudicium à nobis, & non apprehendet nos iustitia. *Pronomina primæ personæ* nobis & nos, *mutanda non sunt in secundæ personæ pronomina* vobis & vos.

CAP.LX. *v.*5. Et mirabitur & dilatabitur cor tuum. *Non est omittendum prius* &.

*V.*20. Et complebuntur dies luctus tui. *Caue scribas* luminis *siue lucis, pro* luctus, *quod est, mœroris.*

CAP.LXI. *v.*7. Laudabunt partem suam. *Correctores dederunt pronomen reciprocum* suam, *pro eo quod alij legunt* eorum.

CAP.LXII. *v.*2. Quod os Domini nominabit. *Non mutes futurum* nominabit *in praeteritum* nominauit.

*V.*4. Sed vocaberis Voluntas mea in ea, & terra tua Inhabitata. *Caue scribas verbū* inhabitabitur *pro participio* inhabitata: *participium enim est huius loci, verbum verò eius loci, vbi sequitur hoc ipso versu:* Quia complacuit Domino in te, & terra tua inhabitabitur.

*Vers.*9. Quia qui congregant illud, comedent. *Non mutes praesens* congregant *in futurum* congregabunt.

V. 10. Eligite lapides. *Non praeponas his verbis & coniunctionem.*

CAP.LXIII. *vers.*4. Annus redemptionis meæ venit. *Retinenda est vox* redemptionis *à redimo, non substituenda* retributionis *à retribuo.*

*V.*10. Et afflixerunt spiritum sancti eius. *Non mutes genitiuum* sancti *in accusatiuum* sanctum.

*V.*15. Et gloriæ tuæ. *Non interponas* solio.

CAP.LXIV. *v.*6. Et facti sumus vt immundus omnes nos. *Nec hic mutes numerum singularem* immundus *in pluralem* immundi.

CAP.LXV. *v.*6. Et retribuam in sinum eorum. *Pro* sinum, *caue scribas addita* g. *litera,* signum.

*V.*14. Ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini. *Nullo modo omittenda est hæc pericope.*

*V.*16. Et quia absconditæ sunt ab oculis meis. *Non est mutandum pronomen* meis *in* nostris.

*Vers.*22. Electi mei non laborabunt frustra. *Alij sic distinguūt,* vt electi mei, *non inchoet hanc periodum, sed finiat praecedentem. lege Notationes.*

*V.*25. Leo & bos comedent paleas. *Non praeponas coniunctionem* & *voci* leo.

CAP.LXVI. *v.*6. Vox populi de ciuitate. *Non substituas* fremitus *pro* populi.

*V.*17. Post ianuam intrinsecus. *Non facilè corrigas* vnam *pro* ianuam, *quod multi faciunt: qua de re Notationes nostræ legi possunt.*

*V.*19. In Africam & Lydiam, tendentes sagittam. *Insignis correctio, qua scriptum est* tendentes *à tendo tertiæ coniugationis, pro* tenentes *à teneo secunda.*

IEREMIAS.

CAP.I. *v.*14. Ab Aquilone pandetur malum. *Voci* malum *non addas* omne.

*V.*18 Et sacerdotibus & populo terræ. *Nec hic omni voci* populo.

CAP.II. *vers.*37. Et nihil habebis prosperum in ea. *Correctores meritò addiderunt* in ea, *quod alij omittunt.*

CAP.III. *v.*1. Tamen reuertere ad me dicit Dominus, & ego suscipiam te. *Addiderunt Correctores* τὸ & ego suscipiam te *ex plurimis libris manuscriptis, quamquam Hebraicè non legatur.*

*V.*2. Et vide vbi non prostrata sis. *Non est scribendum aduerbium temporis* nunc, *pro negandi* non.

*V.*3. Quoniam prohibitæ sunt stillæ pluuiarum. *Non substituas* stellæ, *quod est, sidera, loco* stillæ, *quod est, guttæ.*

CAP. V. *vers.*1. Si reuerteris Israel. *Praeferendum est* reuertèris, *ei quod in aliis libris est,* conuertèris.

*V.*3. Dominus viro Iuda & Ierusalem. *Non addas* habitatori *ante* Ierusalem, *hoc quidem loco.*

*V.*8. Quia non est auersa ira furoris Domini à nobis. *Retinendum est pronomen primæ personæ* nobis, *non substituendum secundæ* vobis.

*V.*12. Et nunc ego loquar iudicia mea cum eis. *Correctores iudicarunt omittendam coniunctionem* sed, *quam plerique omnes libri collocant inter* ego & loquar.

*v.*16. Dicite gentibus: Ecce auditum est. *Pro* dicite gentibus, *pleraque omnia manuscripta legunt* concitate gentes.

v. 31. Vox filiæ Sion intermorientis expandentisque manus suas. *Retinendi sunt genitiui singulares* intermorientis expandentisque, *non supponendi accusatiui plurales, distracto priore vocabulo in duo,* inter morientes expandentesque.

CAP.V. *v.*8. Equi amatores. *Quod,* equi *sunt in multis libris* in fœminas, *Patres censuerunt superfluere.*

*v.*25 Iniquitates vestræ declinauerunt hæc, & peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis. *Pronomina secundæ personæ non sunt mutanda in personam primam.*

CAP.VI. *v.*26. Quia repentè veniet vastator super nos. *Hic è contrario non est pronomen primæ personæ* nos, *conuertendum in secundæ* vos.

*v.*18 Æs & ferrum. *Non est praeponendum aduerbium similitudinis* vt.

CAP.VII. *v.*5 Quoniam si benè direxeritis vias vestras. *Non scribas vnicam vocem* benedixeritis, *pro duabus* benè direxeritis.

*v.*7. A seculo & vsque in seculum. *Non auferas coniunctionem* &.

*v.*24. Sed abierunt in voluntatibus. *Retinenda est vox* voluntatibus, *id est, desideriis, non substituenda* voluptatibus, *mutata liquida* n *in mutam* p.

*vers.*34. In desolationem enim erit terra. *Accusatiuus* desolationem *non est commutandus cum ablatiuo.*

CAP.VIII. *v.*1. Eicient ossa regum Iuda. *Legendum est numero plurali* regum, *non singulari* regis.

CAP.IX. *v* 2. Quia omnes adulteri sunt, cœtus præuaricatorum. *Non interponas coniunctionem* &.

*v.*17. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel. *Alij libri omittunt* Deus Israel.

Ibidem Et vocate lamentatrices & veniant. *Non mutes posterius* & *in* vt.

*V.*19. Quoniam deiecta sunt tabernacula nostra. *Legendum est* deiecta, *quod est, diruta, potius quàm* deserta, *quod est, derelicta.*

V. 25. Ecce dies veniunt. *Praesens praeferendum est futuro* venient.

CAP.X. *v.*18. Et tribulabo eos ita vt inueniantur. *Plerique libri interiiciunt* non *inter* vt & inueniantur, *sed temerè.*

CAP. XI. *v.* 12 Et clamabunt ad deos quibus libant. *Malè plerique libri, pro* deos *nomine scribunt* eos, *pronomen.*

V. 13 Et secundùm numerum viarum Ierusalem. *Non addas pronomen* tuarum *nomini* viarum.

*V.*18. Tunc ostendisti mihi studia eorum. *Caue commutes aduerbium* tunc *cum pronomine* tu.

CAP.XV. *v.*14. Et diuinationem & fraudulentiam. *Non est mutandum substantiuum* fraudulentiam *in adiectiuum* fraudulentam, *omissa coniunctione, hoc modo:* Et diuinationem fraudulentam.

Vers.

*Vers.*18. Propheta quoque & sacerdos. *Correctores emendarunt* quoque *pro* namque.

CAP. XVII. *v.* 9. Prauum est cor omnium & inscrutabile. *Insignis correctio, qua vox* omnium, *posita pro super omnia, restituta est in locum vocis* hominis, *qua vulgò legitur.*

CAP. XX. *v.*17. Qui non me interfecit à vulua. *Non commutes relatiuum* qui *cum coniunctione* quia.

CAP. XXIII. *v.*10. Quia adulteris repleta est terra. *Non mutes adiectiuum* adulteris *in substantiuum* adulteriis.

*V.*13. Prophetabunt in Baal. *Non præponas* & *coniunctionem.*

V. 14. Vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij. *Pro genitiuo participij* adulterantium, *quidam codices scribunt nominatiuum nominis* adulterium.

*Vers.*19 Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur. *Non est mutandum futurum in præsens* egreditur.

*Vers.*33. Dices ad eos: Vos estis onus. *Correctores clarè emendarunt* Vos estis onus (*nam & Lxx. ad hunc modum verterunt*) *pro eo quod multi codices legunt* Vt quid vobis onus?

CAP. XXV. *v.*20. Et Ascaloni & Gazæ. *Retinendus est datiuus* Ascaloni, *non mutandus in genitiuum.*

CAP. XXVI. *v.*18. Et mons domus in excelsa siluarum. *Voci* domui *non addas* Domini.

*Vers.*19. Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras. *Pro* nos facimus, *alij scribunt* non faciamus; *sed minùs rectè.*

CAP. XXIX. *v.*1. Et hæc sunt verba libri quem misit Ieremias. *Patres correxerunt*, quem *scilicet librum, pro eo quod alij minùs sincerè legunt* quæ *s. verba.*

*Vers.*15. Suscitauit nobis Dominus prophetas in Babylone. *Et hîc correxerunt* suscitauit *præterito tempore, pro futuro* suscitabit.

CAP XXX. *v.*7. Et ex ipso saluabitur. *Præstat legere neutro genere* ipso *s. tempore quod proximè præcedit, quàm fœminino genere* ipsa *s. die.*

CAP. XXXI. *v.*6. Custodes in monte Ephraim. *Quod quidam adiiciunt*, in monte Samariæ, *superfluum est.*

*V.*8. Prægnans & pariens. *Non præponas* & *voci* prægnans.

*V.*9. Et in misericordia reducam eos. *Quidam libri, pro* misericordia, *legunt* precibus.

*V.*32. Quod pepigi cum patribus eorum. *Non mutes pronomen tertiæ personæ* eorum *in secundæ* vestris.

*Vers.*29. Et exibit vltrà norma mensuræ. *Nominatiuus* norma *non est mutandus in accusatiuum* normam.

V.40. Et omnem vallem cadauerum & cineris. *Patres optimè emendarunt* cineris *casu genitiuo numeri singularis, pro eo quod alij scribunt numero plurali* cineres.

Ibidem. Vsque ad torrentem Cedron, & vsque ad angulum portæ equorum orientalis. *Nequaquam postponendus est torrens Cedron portæ equorum, quod faciunt quidam libri.*

CAP. XXXII. *v.*12. In oculis testium. *Hic non est præponenda coniunctio* &, *vt mox non est omittenda, vbi dicitur*, Et in oculis omnium Iudæorum.

*Vers.*24. Et vrbs data est in manus Chaldæorum. *Redundat quod quidam libri subiiciunt*, & in manus regis Babylonis.

V.36. De qua vos dicitis quòd tradetur. *Melius est futurum indicatiui* tradetur, *præsenti coniunctiui* tradatur.

CAP. XXXIII. *v.*14. Ecce dies veniunt. *Hoc loco melius est præsens* veniunt, *quàm futurum* venient.

V.16 Et Ierusalem habitabit confidenter. *Caue ne pro nomine ciuitatis* Ierusalem, *supponas nomen decem tribuum* Israel, *quod non est huius loci, sed supra 23. v.6.*

CAP. XXXVI. *v.*13. Quæ audiuit legente Baruch. *Pro* legente *ablatiuo absolutè posito, non est substituendus accusatiuus* legentem.

CAP. XXXVIII. *v.*6. Et submiserunt Ieremiam funibus in lacum in quo non erat aqua. *Non præponas præpositionem* in *nomini* funibus *nec coniunctionem* & *nomini* lacum *accusatiuo mutato in ablatiuum, sublatóq; eo quod sequitur* in quo: Et in lacu non erat aqua. *Prior enim lectio & certior & clarior est.*

*Vers.*11. Et antiqua quæ computruerant. *Adiectiuo* antiqua *non addas substantiuum* vestimenta.

CAP. XXXIX *v.*13. Et Nabusezban & Rabsares. *Prius nomen non est distrahendum in duo* Nabu & Sezban, *quod quidam faciunt: nec vltima illius litera est zeta, sed* n *liquida.*

CAP. XL. *v.*11. Et in filiis Ammon. *Non scribas* finibus *quod est terminis, pro* filiis.

CAP. XLI. *v.*7. Ipse & viri qui erant cum eo. *Non mutes singulare* ipse *in plurale* ipsi.

CAP. XLII. *v.*1. Et Iezonias filius Osaiæ. *Non est scribendum* Osiæ *vel* Iosiæ *pro* Osaiæ, *sicut nec infrà* XLIII. *v.*2. *vbi legitur*: Dixit Azarias filius Osaiæ.

CAP. XLIV. *v.*1. Verbum quod factum est per Ieremiam ad omnes Iudæos. *Plerique libri habent duplex* ad, *Correctores prius mutarunt in* per.

*V.*4. Abominationis huiuscemodi quam odiui. *Non omittas postrema hæc verba* quam odiui.

*V.*9. Et mala vxorum eius. Non *mutes singulare* eius *in plurale* eorum.

V. 13. Et visitabo super habitatores terræ Ægypti. *Non omittas præpositionem* super.

CAP. XLVI. *v.*6. Non fugiat velox. *Alij libri habent futurum indicatiui* fugiet.

CAP. XLVIII. *v.*15. Et ciuitates eius succiderunt. *Correctores emendarunt* succiderunt, *quod est, exciderunt, subuerterunt, pro eo quod quidam legunt* succenderunt, *quidam* ascenderunt.

*Vers.*18. Quoniam vastator Moab ascendit ad te; dissipauit munitiones tuas. *Præterita non sunt in futura mutanda*, ascendet, dissipabit.

V.34. A Segor vsque ad Oronaim vitula conternante. *Casus sexti* vitula conternante, *haudquaquam mutandi sunt in quartos* vitulam conternantem: *sicut nec* conternante, *quod est tertium annum agente, deprauandum est, addita* s *litera* consternante. *Simile Isa.15.v.5.*

V. 36. Propterea cor meum ad Moab quasi tibiæ resonabit. *Retinendus est numerus pluralis* tibiæ *non substituendus singularis* tibia, *nec addendum nomen* æris.

V.45. Et flamma de medio Seon. *Caue ne scribas* Sion *arcem Ierosolymitanam, pro* Seon *rege Amorrhæorum.*

Sequitur: Et deuorabit partem Moab. *Non mutes futurum in præteritum* deuorauit.

CAP. XLIX. *v.*2. Et erit in tumulum dissipata. *Patres correxerunt* tumulum, *quod est colliculum pro eo quod vulgò legitur, addita* t *litera*, tumultum, *id est, turbam.*

V.6. Et post hæc reuerti faciam captiuos. *Voci* captiuos *non præponas* fugientes &.

V.29. Formidinem in circuitu. *Non subiicias pronomen* eius.

V.35. Et summam fortitudinem eorum. *Legendum est nomen* summam, *constans duplici* m *medio, non verbum* sumam, *futurum à sumo.*

CAP. L. *vers.* 12. Deserta, inuia, & arens. *Non præponas* & *coniunctionem voci* deserta.

*V.*19. Et pascetur Carmelum & Basan. *Scribendum est accusatiuo casu* Carmelum, *non nominatiuo* Carmelus.

V.39. Propterea habitabunt dracones cum faunis sicariis. *Duplex mendum hinc sublatum est felicissima Romanorum Patrum diligentia; Vnum, quo pro* faunis (*quod nomen est dæmonum siluestrium, apud Ethnicos, affinium Satyris*) *scribebatur* fatuis, *id est, stultis: alterũ, quo legebatur* sicariis, *à sica quod genus est gladij, pro* ficariis, *à ficu arbore, Fauno, credo, vt aliàs Mercurio, amata.*

V. 42. Crudeles sunt & immisericordes. *Caue scribas contrarium* misericordes.

CAP. LI. *v.*6. Quoniam tempus vltionis est à Domino. *Nomini* vltionis, *non addas pronomen* eius.

V.15. Præparauit orbem in sapientia sua. *Non præponas in verbis* & *coniunctionem.*

V.27. Clangite buccina in gentibus. *Pro* gentibus, *quod est, nationibus, nequaquam scribendum est* montibus.

V.52. Et visitabo super sculptilia eius. *Pronomen* eius *non est commutandum cum nomine* Babylonis.

V.58. Murus Babylonis ille latissimus. *Non est* latissimus, *quod est spatiosissimus, transpositis primis duabus literis, commutandum cum* altissimus, *quod est, excelsissimus.*

CAP. LII. *v.*20. Et vitulos duodecim æreos. *Non est omittenda coniunctio* &.

*Vers.*22. Et capitella super vtramque ærea. *Non facilè mutandus est accusatiuus* vtramque *in ablatiuum* vtraque.

Ibidem. Similiter columnæ secundæ & malogranata. *Hæc verba Romani correctores post alios addiderunt, quæ à multis libris omittuntur, de quibus legere licet Notationes nostras.*

THRENI.

ET factum est, postquam in captiuitatem redactus est Israel *&c. Hanc præfatiunculam* Patres *iudicarunt non esse omittendam, tametsi à quibusdam libris omittatur.*

CAP. III. *v.*17. Et repulsa est à pace anima mea. *Non omittas illud* à pace.

*V.*21. Hæc recolens in corde meo, ideò sperabo. *Coniunctionem* ideò *malè quidam diuidunt in duas dictiunculas* in Deo.

*V.*23. Noui diluculo. *Pro masculino* noui, *quidam legunt fœmininum* nouæ: *sed spurium est, quod à quibusdam legitur* noua es.

*V.*28. Sedebit solitarius & tacebit, quia leuauit super se. *Non addas alterum* se, *quod multi.* Leuauit se super se.

CAP. IV. *v.*14. Cúmque non possent, tenuerunt lacinias suas. *Non addas verbo* possent *infinitiuum* intrare.

*V.*17. Quæ saluare non poterat. *Neque hîc addas pronomen* nos.

BARVCH.

CAP. I. *v.*8. Cùm acciperet vasa templi Domini. *Non mutes singulare* acciperet *in plurale* acciperent.

V. 9. Et cunctos potentes. *Correctores prætulerunt hanc lectionem, ei quæ habet* & vinctos & potentes, *quamuis Græcè consentanea.*

Ibidem. Et duxit eos vinctos in Babylonem. *Similiter hic addiderunt* vinctos, *quamuis illud alij libri Græco conformiter omittant.*

*Verſ.*21. Quos miſit ad nos. *Quod ſequitur in quibuſdam libris* & ad iudices noſtros, *ſuperfluit.*

CAP. II. *v.*1. Qui iudicauerunt Iſrael. *Non præponas præpoſitionem* in *nomini* Iſrael.

V. 4. In omnibus populis. *Non præponas his verbis coniunctionem* &.

*V.*22. Quòd ſi non audieritis. *Non interponas* feceritis nec, *inter* non *&* audieritis.

*V.*33. Et dominabuntur eius. *vitium typographicum eſt hic in autographo Romano, datiui pluralis* eis *pro genitiuo ſingulari* eius *ſ. terræ.*

CAP. III. *v.* 9. Vt ſcias prudentiam. *Non mutes ſingulare* ſcias *in plurale* ſciatis.

*V.*13. Habitaſſes vtique in pace ſempiterna. *vnam vocem* ſempiterna, *malè quidam diſtrahunt in duas* ſuper terram.

*V.*23. Negotiatores Merrhæ & Theman. *Egregia correctio qua reſtitutum eſt nomen proprium* Merrhæ, *pro appellatiuo* terræ.

CAP. IV. *v.*6. Sed propter quod in ira ad iracundiam prouocauiſtis Deum. *Nomini* ira *non eſt addenda vox* Dei.

*V.*9. Audite confines Sion. *Caue pro* confines *ſcribas* ciuitates.

*Verſ.*16. Et abduxerunt dilectos viduæ. *Legendum eſt* abduxerunt, *quod eſt ſepararunt, non* adduxerunt, *quod eſt contrarium, accedere fecerunt.*

*V.*20. Exui me ſtola pacis. *Nequaquam ſcribendum eſt* te *pronomen ſecundæ perſonæ, pro* me *prima.*

*V.*25. Sed citò videbis perditionem ipſius. *Non mutes ſingulare* videbis *in plurale* videbitis.

CAP. V. *v.*1. Eius quæ à Deo tibi eſt ſempiternæ gloriæ. *Nec hic mutes genitiuos* ſempiternæ gloriæ *in nominatiuos.*

*V.*3. Splendorem tuum in te, omni qui ſub cælo eſt. *Non eſt omittenda vox* omni.

*V.*6. Portatos in honore. *Præferendus eſt ablatiuus accuſatiuo* honorem.

*V.*8. Ex mandato Dei. *Alij libri omittunt* ex.

CAP. VI. *verſ.*1. Ad abducendo captiuos in Babyloniam. *Participium futurum* abducendos, *non eſt mutandum in participium præteritum* abductos.

*V.*9. Et erogant illud in ſemetipſos. *Neque hic accuſatiuus* ſemetipſos *mutandus eſt in ablatiuum* ſemetipſis.

*V.*15. Non ergo timueritis eos. *Non ſcribas* vereremini *pro* timueritis.

*V.*26. Sed ſicut mortuis munera eorum illis apponentur. *Caue pro* munera, *quod eſt, dona, ſcribas* humeri.

*V.*46. Artifices etiam ipſi. *Præferendum eſt* artifices, *ab arte dictum, ei quod alij legunt* aurifices, *ab auro.*

*V.*48. Cogitant ſacerdotes apud ſe vbi ſe abſcondant cum illis. *Nec omittas* apud ſe, *nec commutes cum* poſt te.

*V.*56. Quibus hi qui fortiores ſunt, aurum & argentum, & veſtimentum, quo operti ſunt, auferent illis. *Egregia correctio, qua nomen* iniqui, *quod vulgò ſcribitur, diſtractum eſt in dictiunculas duas* hi qui, *& id quod ſequitur adnectitur ad perficiendam ſententiam præcedentem. malè enim quidam exordiuntur periodum nouam ab his verbis* aurum & argentum *&c.*

*Verſ.*58. Vel oſtium in domo, quod cuſtodit quæ in ipſa ſunt. *Multi libri, pro pronomine* ipſa, *ſcribunt nomen* pace *peſſimè.*

V.61. Perambulate vniuerſum orbem. *Non addas præpoſitionem* in *ante* vniuerſum.

V.71. A purpura quoque & murice, quæ ſupra illos tineant, ſcietis itaque quia non ſunt dij. *Pro* murice *alij legunt* marmore, *Patres prætulerunt* murice, *quòd eiuſdem generis murex cum purpura ſit, marmor verò longè alterius generis. Pro* tineant, *plerique habent* tenent, *malè; Patres emendarunt* tineant, *quo verbo à* tinea *deriuato, Interpres ſignificare voluit, tineis agentibus corrumpantur: nã & quæ Græcè legitur vox* σήπω, *quæ putreſcere denotat proximè ad* σὴς, *q eſt tinea accedit. eſt enim tinea, cauſa putrefactionis corruptioniſque. Videtur igitur loci ſenſus eſſe; Scietis quoque non eſſe deos (nam itaque vt Græcè non legitur, ita videri poſſit ſuperfluere) vel à veſtibus purpura muricemque tinctis, quas induuntur & geſtant: quibus etſi ſplendidiſſimè ſint ornati, non valent tamen eas, etiam dum ſuo corpori ſunt impoſita, ſeruare integras, quin tineis occupantibus marceſcant ac putreſcant. Eſt ergo obſeruatu digniſſima huius loci reſtitutio.*

EZECHIEL.

CAP. I. *v.*5. Et in medio eius ſimilitudo. *Patres prætulerunt* eius *ei quod in aliis libris legitur* ex.

V.13. Et ſimilitudo animalium, adſpectus eorum. *Non interponas coniunctionem* & *ante* adſpectus.

CAP. II. *v.* 3. Ipſi & patres eorum præuaricati ſunt. *Non omittas pronomen* ipſi.

CAP. V. *v.*7. Et iuxta iudicia gentium, quæ in circuitu veſtro ſunt, non eſtis operati. *Non eſt omittenda negatio* non *præpoſita verbo* eſtis.

CAP. VI. *v.*9. Super malis quæ fecerunt. *Patres prætulerunt perfectum plusquamperfecto* fecerant.

V.11. Quia gladio, fame & peſte ruituri ſunt. *Hoc loco coniunctionem* quia *prætulerunt relatiuo* qui.

CAP. VII. *v* 7. Venit contritio ſuper te. *Hic ſimiliter prætulerunt* contritio, *eis quæ leguntur in quibuſdam libris* contractio *&* contractio: *vt & infrà v.*10. Egreſſa eſt contritio.

V.18. Et accingent ſe ciliciis *Error hic eſt typographicus in exemplari Romano, vbi ſingulare* accinget *excuſum eſt pro plurali* accingent.

CAP. IX. *v.*6. Paruulum & mulieres. *Alij legunt numero plurali* paruulos, *ſed ſingularis eſt meritò præferendus.*

CAP. XI. *v.*15. Filij hominis fratres tui, fratres tui. *Non eſt omittendum alterum, ſed repetendum eſt* fratres tui.

V.21. Quorum cor poſt offendicula. *Non addas coniunctionem* autem.

CAP. XII. *v.* 4. *&* 7. Quaſi vaſa tranſmigrantis. *Participium potius dediſſe videtur Interpres quàm nomen* tranſmigrationis. *vide Notationes.*

V.13. Et extendam rete meum ſuper eum. *Non omittas coniunctionem* &.

*Verſ.*25. Et quodcumque locutus fuero verbum, fiet & non prolongabitur ampliùs. *Coniunctio copulatiua* &, *quæ poſtponitur verbo* fiet *nequaquam præponenda eſt.*

CAP. XIII. *v.* 18. Væ quæ conſuunt puluillos ſub omni cubito manus. *Retinendum eſt fœmininum* quæ, *non ſubſtituendum maſculinum* qui.

CAP. XIV. *v.*10. Et calceaui te ianthino. *Pro* ianthino, *alij legunt* hyacintho, *alij* hyacinthino. *vide Exod.* 25. *verſ.* 5.

*V.*13. Et polymito & multicoloribus. *Vox vna* multicoloribus, *non eſt diuidenda in duas* multis coloribus.

*V.*18. Et operuiſti illas. *Correctores hanc lectionem prætulerunt alteri, quæ habet* & veſtita es eis.

*Verſ.*27. Et auferam iuſtificationem tuam. *Quidam libri, explicationis ergò, vt arbitror, pro* iuſtificationem tuam, *ſcribunt* ius tuum.

*V.*55. Et Samaria & filiæ eius reuertentur ad antiquitatem ſuam. *Non eſt omittenda iſta pericope.*

CAP. XVII. *v.*8. In terra bona ſuper aquas multas plantata eſt. *Non præponas his verbis relatiuum* quæ.

CAP. XVIII. *v.*2. Et dentes filiorum obſtupeſcunt: *Quidam libri, pro præſenti, ſcribunt præteritum* obſtupuerunt.

*V.*19. Et dicitis, Quare non portauit filius iniquitatem patris? *Non mutes præteritum* portauit *in futurum* portabit.

CAP. XIX. *verſ.*1. Et tu aſſume planctum. *Non addas* filij hominis.

CAP. XX. *v.* 20. Et ſciatis quia ego ſum Dominus Deus veſter. *Pro* vt ſciatis, *Correctores ſcripſerunt* & ſciatis.

*V.*36. Sic iudicabo vos, dicit Dominus Deus. *Non omittas nomen* Deus.

CAP. XXI. *v.* 19. De terra vna egredientur ambæ. *Legendum eſt* ambæ *genere fœminino, non* ambo *maſculino.*

*V.*22. Vt eleuet vocem in vlulatu. *Non mutes* vt *cauſatiuum in* & *copulatiuum.*

*V.*30. In loco in quo creatus es. *Nec hic mutes ſextum caſum* loco *in quartum* locum.

CAP. XXII. *v.*27. Et auarè ad ſectanda lucra. *Alij pro verbo compoſito* adiectanda *ſcribunt ſimplex* ſectanda.

*V.*28. Et diuinantes eis mendacium. *Pronomen plurale* eis, *nec omittendum eſt, nec vertendum in ſingulare* ei.

*V.*29. Populi terræ calumniabantur calumniam. *Nominatiuus pluralis* populi, *non eſt mutandus in ſingularem, ſiue accuſatiuum* populum *ſiue datiuum* populo. *Denique accuſatiuus* calumniam *non eſt vertendus in ablatiuum* calumnia.

CAP. XXIII. *verſ.*9. Super quorum inſaniuit libidine. *Retinendus eſt ablatiuus* libidine, *non ſubſtituendus accuſatiuus.*

Verſ. 15. Et tiaras tinctas in capitibus eorum. *Caue pro* tinctas, *legas* vinctas *quod eſt ligatas, aut* cinctas, *quod circumdatas.*

*V.*24. Multitudo populorum. *Non præponas coniunctionem* &.

*V.*33. Calice mœroris & triſtitiæ; calice ſororis tuæ Samariæ. *Correctores retinuerunt ablatiuum, pro eo quem alij legunt accuſatiuo* calicem.

*V.*34. Et vbera tua lacerabis. *Non omittas copulatiuam* &.

V. 45. Et ſanguis in manibus earum. *Quod ſubiiciunt quædam exemplaria* & eum idolis ſuis fornicatæ ſunt, *non eſt huius verſus, ſed ſolummodo verſus* 37. *ſuperioris.*

CAP. XXV. *v.*7. Et ſcies quia ego Dominus. *Non mutes ſingulare* ſcies *in plurale* ſcietis.

*V.*10. Filiis Orientis cum filiis Ammon. *Retinendus eſt datiuus* filiis, *non mutandus vel in accuſatiuum* filios, *vel in genitiuum* filiorum, *vel denique in nominatiuum* filij. *hæc enim ſunt variorum codicum vitia.*

CAP. XXVI. *v.*10. Cùm ingreſſus fuerit portas tuas. *Pro* ingreſſus, *quod eſt, intrauerit, caue ſcribas contrarium,* egreſſus *exierit.*

CAP. XXVII. *v.*13. Mancipia & vaſa ærea aduexerunt populo tuo. *Melius eſt* aduexerunt, *quàm quod alij legunt* adduxerunt.

*V.*14. De domo Thomgorma. *Alij declinantes vocem ſcribunt* Thogormæ.

CAP. XXIX.

CAP.XXIX.*v.*1. In anno decimo, decimo mense, vndecima die mensis. *Pro* decimo mense, *non scribas, numero ampliato,* duodecimo mense; *vt nec pro* vndecima die, *numero diminuto* vna *seu* prima die. *Lege Notationes nostras, si placet.*

*V.*20. Pro eo quòd laborauerit mihi. *Pro numero singulari* laborauerit, *alij codices scribunt pluralem* laborauerunt.

CAP.XXX.*v.*7. In medio ciuitatum desertarum. *Non mutes* desertarum *cum* desolatarum.

*V.*12. Manu alienorum. *Retinendus est sextus casus numeri singularis* manu, *non substituendus quartus pluralis, addita prapositione,* in manus.

*V.*17. Iuuenes Heliopoleos & Bubasti. *Codices impressi ferè scribunt* Pubasti, *prima litera existente* p *muta tenuis, prout scribitur Hebraicè: sed manuscripti legunt* Bubasti. *Graci enim Latinique, muta tenui* p *in mediam* b, *vocarunt illam Ægypti ciuitatem* Bubastus, *nominatim Herodotus post LXX.*

*V.*21. Et fasciaretur linteolis. *Legendum est* fasciaretur *prima coniugatione, non* fasciretur *quarta, quod in vsu non est.*

Sequitur: Vt recepto robore possit tenere gladium. *Non mutes* vt *causatiuum in* & *copulatiuum.*

CAP.XXXII.*vers.*8. Cùm ceciderint vulnerati tui in medio terræ, ait Dominus Deus. *Hac verba Correctores huic versui ex manuscriptis exemplaribus addenda indicarunt, tametsi Hebraicè non legantur. De his legere licet Notationes nostras.*

*V.*10. Horrore nimio formidabunt super te. *Quod subiiciunt multi codices* propter vniuersas iniquitates quas operatus es, *Correctores pratereundum censuerunt.*

Ibidem. In die ruinæ tuæ. *Seruandum est pronomen secunda persona* tuæ, *non substituendum tertia* suæ.

*V.*25. In nouissimis laci. *Non mutes genitiuum singularem* laci, *in datiuum pluralem* lacis.

*V.*29. Et cum his qui descendunt in lacum. *Neque hic mutes præsens* descendunt, *cum praterito* descenderunt.

*Vers.*32. Quia dedi terrorem meum in terra viuentium. *Sic emendarunt hunc locum Correctores, verbum* dedi & *pronomen* meum, *vtrumque scripserunt persona prima: quamuis complures libri scribant, vel vtrumque persona tertia,* dedit, suum, *vel solummodo pronomen* eius: *qua de re nos latiùs in Notationibus.*

CAP XXXIII.*v.*11. Conuertimini, conuertimini à viis vestris pessimis. *Iterandum est verbum* conuertimini.

CAP.XXXIV.*v.*10. Vt vltrà non pascant gregem. *Non addas pronomen* meum.

*Vers.*26. Pluuiæ benedictionis erunt. *Non praponas coniunctionem* &.

CAP.XXXVI.*v.*4. Et desertis, parietinis. *Coniunctio* & *praponenda est potius his verbis, quam interponenda, prout docent vetera manuscripta.*

CAP.XXXVII.*vers.*16. Ioseph ligno Ephraim & cunctæ domui Israel. *Correctores scripserunt* ligno *pro* lignum, & *datiuum* domui *pro* domus.

CAP.XXXVIII.*v.*2. Contra Gog, terram Magog. *Non interiicias coniunctionem copulatiuam* & *ante* terram.

CAP.XXXIX.*v.*2. Et educam te. *Correctores emendarunt* educam; *quod est exire faciam, pro eo quod est in libris, quibusdam* seducam, *quibusdam* reducam.

*V.*9. Et baculos manuum & cōtos. *Clarior est genitiuus pluralis* manuum, *quàm singularis* manus.

CAP.XL.*v.*16. Et ante frontes pictura palmarum. *Non subiicias* cælata.

*V.*42. Super quas ponant vasa. *Pro futuro indicatiui* ponent, *correctum est* ponant *prasenti subiunctiui.*

V. 49. Et octo gradibus ascendebatur ad eam. *Non mutes pronomen fœmininum* eam *in masculinum* eum.

CAP. XLI.*v.*25. Et sculpturæ palmarum. *Non mutes plurale* sculpturæ *in singulare* sculptura.

Sequitur: Sicut in parietibus quoque expressæ erant. *Seruandum est fœmininum plurale* expressæ, *non substituendum neutrū* expressa.

CAP. XLIII. *v.* 6. Et vir qui stabat iuxta me dixit ad me. *Non omittas relatiuum* qui, *nec addas* & *coniunctionem ante* dixit.

CAP.XLIV.*v.*12. Et portabunt iniquitatem suam. *Non mutes futurum* portabunt *in prateritum* portauerunt.

*V.*30. Vt reponat benedictionem domui tuæ. *Nec hic mutes pronomen* tuæ *secunda persona, in* suæ *tertia.*

CAP.XLV.*vers.*7. Longitudinis autem iuxta vnamquamque partem. *Pro genitiuo* longitudinis, *quidam scribūt accusatiuum, quidam ablatiuum.*

*V.*20. Et expiabis pro domo. *Non facilè mutes singulare* expiabis *in plurale* expiabitis.

*Vers.*23. Et pro peccato hircum capratum quotidie. *Non omittas* τὸ quotidie.

CAP.XLVI. *vers.* 11. Agnis autem. *Nomini* agnis *ne praponas prapositionem* de.

*V.*16. Si dederit princeps donum alicui de filiis suis. *Caue scribas* domum, *quod est, ædes, pro* donum, *munus.*

*V.*20. Vt non efferant in atrium exterius. *Legendum est* efferant *vocali secunda, non* offerant *quarta;* & *casu accusandi* atrium exterius, *potius quàm auferendi,* atrio exteriori.

CAP.XLVII.*v.*10. Et stabunt super illas piscatores. *Retinendum est fœmininum* illas *s. aquas non substituendum neutrum* illa.

*Vers.*12. Omne lignum pomiferum. *Alij libri habent* fructiferum.

CAP.XLVIII.*vers.*2. Et super terminum Dan. *Non mutes* super *in* ad.

*v.*12. Et erunt eis primitiæ de primitiis terræ. *Pro* primitiis, *non est scribendum* primitiuis, *sed eadem vox repetenda est.*

*v.*17. Et ad orientem ducenta quinquaginta. *Adulterinum est quod quidam addunt* milia.

*v.*22. Erit inter terminum Beniamin. *Prapositionem* inter *dissyllabam, nequaquam commutare oportet cum monosyllaba* in, *neutro loco.*

*v.*28. Ad plagam Austri in meridie. *Retinendus est sextus casus* meridie, *non mutandus in quartum* meridiem.

*v.*31. Et portæ ciuitatis ex nominibus tribuum Israel. *Malè scribunt quidam* omnibus tribubus, *pro* ex nominibus tribuum *quod est, sortita nomina à nominibus tribuum.*

*V.*33. Et portæ tres, porta Simeonis vna. *Nequaquam omittendum illud* & portæ tres.

DANIEL.

CAP.II.*v.*23. Tibi Deus patrum nostrorum confiteor. *Alij pro* nostrorum *scribunt* meorum.

*v.*27. Sapientes, magi, arioli, & aruspices. *Non praponas* & *voci* arioli.

*v.*29. In strato tuo. *Non scribas* stratu *quarta declinatione.*

*vers.*39. Et post te consurget regnum aliud minus te, argenteum. *Non facilè omittas* τὸ argenteum.

*vers.*41. Partem testæ figuli. *Pro substantiuo* testæ *non substituas adiectiuum* testeam.

CAP.III.*vers.*7. Et symphoniæ & omnis generis musicorum. *Non omittas prius* &.

*v.*12. Super opera regionis Babylonis. *Alij libri habent* Babyloniæ.

*vers.*14. Et statuam auream quam constitui. *Quidam libri legunt* erexi *pro* constitui.

*vers.*31. In vero iudicio fecisti. *Non omittas prapositionem* in.

*vers.*44. Confundantur in omni potentia tua. *Etiam prototypon Gracum duas habet dictiones,* omni potentia, & *quamquam non addat pronomen* tua, *visum est tamen Correctoribus addendum esse.*

v. 52. Et laudabilis & gloriosus & superexaltatus in secula. *Non putarent Correctores omittendum esse* & gloriosus, *quamuis Gracè non addatur.*

*v.*67. Benedicite frigus & æstus Domino. *Legendum est* æstus, *oppositum frigoris: non* æstas, *oppositum hyemis.*

*v.*91. Respondit & ait. *Non addas* rex, *sed subaudias.*

v. 100. Et regnum eius regnum sempiternum. *Nō omittas* regnum *secundo loco repetitum.*

Sequitur: Et potestas eius in generationem & generationem. *Non mutes priorem accusatiuum in ablatiuum* generatione.

CAP.IV.*vers.*2. Et cogitationes meæ in strato meo. *Nō scribas* stratu *quarta declinatione, sed* strato *secunda.*

*v.*6. Quoniam ego scio. *Quidam libri mutant coniunctionem* quoniam *in relatiuum* quem.

vers. 25. Omnia hæc venerunt. *Non omittas pronomen* hæc.

*v.*27. Nónne hæc est Babylon magna. *Non addas* ciuitas.

*vers.*31. Et regnum eius in generationem & generationem. *Non mutes accusatiuos in ablatiuos* generatione & generatione.

CAP.V.*v.*1. Baltassar rex. *Codices manuscripti scribunt hoc modo, secuti Interpretes LXX. codices impressi, mutato* t *aut* th *in* s, *ferè habent* Balsasar, *secuti textum Chaldaum.*

*v.*3. Tunc allata sunt vasa aurea & argentea. *Non facilè omittas* & argentea.

*v.*23. Qui habet flatum tuum in manu sua. *Caue pro* flatum, *quod est, spiritum, scribas* statum.

*v.*24. Articulus manus quæ scripsit hoc. *Alij scribunt masculinum* qui *pro fœminino* quæ.

CAP.VI.*v.*4. Quærebant occasionem vt inuenirent Danieli ex latere regis. *Triplex est hoc loco variorum codicum error. Quidam collocant vocem* occasionem *post verbum* inuenirent: *quidam pro datiuo* Danieli *scribunt accusatiuum* Danielem, *pro que* inuenirent, *ferè* auferrent *vel* euellerent: *denique quidam pro* regi, *legunt* regni. *Et quamquam Chaldaicè sit* regni, *exemplaria tamen manuscripta loquuntur, & ab Interprete versum esse* regis.

*v.*24. Qui accusauerant Danielem. *Prateritum plusquam perfectum praferendum est perfecto.*

CAP.VII.*v.*22. Et iudicium dedit sanctis Excelsi. *Manuscripti libri scribunt genitiuum singularem* excelsi; *qui non est mutandus in datiuum pluralem* excelsis, *quod faciunt impressi quidam codices.*

CAP.VIII.*v.*2. Cùm essem in Susis. *Alij libri, præsertim typis excusi, seruata terminatione Chaldaica, scribunt* Susan.

Ibidem. Quod est in Ælam regione. *Pro* regione *non substituas* ciuitate.

*V.*4.Cornibus ventilantem contra occidentem. *Non interiicias* contra orientem &c.*post* ventilantem.

*Verſ.*12.Robur autem datum eſt ei.*Non temerè omittas pronomen* ei.

*V.*14.Vſque ad veſperam & manè,dies duo milia trecenti.*Correctores indicarunt addendam vocem* dies, *vel claritatis cauſa. lege Notationes.*

CAP.IX.*verſ.*23. Tu ergo animaduerte ſermonem.*Melius eſt* ergo *quàm* autem.

CAP.X.*verſ.*1.Anno tertio Cyri. *Non facilè interponas vocem* regni *poſt* tertio.

*Verſ.*17.Nihil enim in me remanſit virium.*Non omittas coniunctionem* enim.

*V.*20.Cùm ego egrederer.*Legendum eſt pronomen* ego,*pro coniunctione* ergo,*qua in pleriſque eſt libris.*

CAP. XI *v.*39.Cùm deo alieno quem cognouit.*Non eſt praponenda negatio verbo* cognouit.

*V.*41.Et multæ corruent. *Femininum* multæ *non eſt commutandum cum maſculino* multi.

CAP.XII *v.*6.Et dixi viro,qui erat indutus lineis.*Pro prima perſona* dixi *non temerè ſubſtituenda eſt tertia* dixit.

CAP XIII.*v* 5.Et conſtituti ſunt de populo duo ſenes iudices. *Non omittas* ... de populo.

CAP. XIV.*v.*9.10.In templum Bel. Et dixerunt ſacerdotes Bel. *Aly declinantes ſcribunt* Belis.

*V.*12.Contemnebant autem quia fecerant. *Legendum eſt* contemnebant *potius quàm* confidebant.

*Verſ.*13.Rex poſuit cibos ante Bel.*Correctores,claritatis cauſa, omiſerunt* &c.*quod multi libri praponunt voci* Rex.

*Verſ.*24.Iſte autem non eſt Deus viuens. *Non cenſuerunt Patres omittenda hac verba , quamuis ab aliis exemplaribus Graco conformiter omittantur.*

*Verſ.*36.Daniel ſerue Dei,tolle prandium. *Idem iudicium eſt de hoc* ſerue Dei.

*V.*37.Et non dereliquiſti diligentes te. *Praferendum eſt* diligentes,*et quod quidam legunt* quærentes,*aliunde , veriſimile eſt, accepto.*

*V.*39.Et ecce Daniel ſedens in medio leonum.*Eadem ratio habenda eſt huius* in medio leonum,*qua illius de quo ſuprà v.* 24.

*verſ.*40.Et extraxit eum de lacu leonum.*Similiter & huius* de lacu leonum.

v 42.Tunc rex ait:Paueant omnes habitantes in vniuerſa terra Deum Danielis:quia ipſe eſt ſaluator,faciens ſigna & mirabilia in terra.qui liberauit Danielem de lacu leonum. *Denique & huius 42.verſus eadem eſt ratio , qui reſpondet eis qua leguntur ſuprà 6.v.*26.27.

OSEE.

CAP.I.*v.*9. Et ego non ero veſter. *Quidam libri addunt* Deus *aut* Dominus,*ſed ſuperfluè.*

CAP.II.*v.*16.Et non vocabit me vltrà Baali. *Alij ſcribunt* Baalim,*quod eſt plurale abſolutum citra pronomen , & ſignificat* domini.*Patres rectè,ablata poſtrema littera* m,*correxerunt* Baali,*quod eſt ſingulare cum pronomine prima perſona , & verti* Dominus meus,*ſed exoſum Deo nomen,quòd idolis vulgò attribueretur.*

*v.*23 Et ſeminabo eam mihi in terra. *Non eſt mutandus ablatiuus* terra *cum accuſatiuo* terram.

CAP.V.*v.*1.Et rete expanſum ſuper Thabor. *Non addas ſicut ante* rete,*ſed ſubaudias.*

*V.*7.Nunc deuorabit eos menſis cum partibus ſuis.*Caue legas tranſpoſitis literis , maſculinum* patribus, *quod eſt genitoribus, pro fœminino* partibus.

CAP.VI.*verſ.*5.Occidi eos in verbo oris mei.*Non praponas* & *coniunctionem.*

CAP.VII.*v.* 5. Dies regis noſtri. *Non eſt mutandus nominatiuus* dies *in ablatiuum* die.

CAP.VIII.*v.*2.Me inuocabunt,Deus meus. *Retinendum eſt futurum , non ſubſtituendum prateritum imperfectum* inuocabant.

CAP.IX.*v.*7.Propter multitudinem iniquitatis tuæ& multitudinem amentiæ *Tam poſteriore loco quàm priore,ſcribendus eſt accuſandi caſus* multitudinem(*quidam enim libri poſteri loco habent caſum nominandi* multitudo)*ſed pronomen* tuæ,*non perinde addendum eſt nomini* amentiæ,*vt nomini* iniquitatis.

CAP.X.*v.*12. Seminate vobis in iuſtitia. *Nonnulli codices, obſcura phraſis ſenſum explicare volentes,pro ablatino cum prapoſitione* in,*ſcribunt nudum accuſatiuum* iuſtitiam;*alij complures,retentis accuſatino & in prapoſitione,addunt* veritate:In veritate iuſtitiam:*ſed prima lectio germana eſt.*

*Verſ.*14 Qui iudicauit,Baal in die prælij.*Pro* iudicauit,*quod eſt damnauit non eſſe ſubſtituendum* vindicauit, *quod eſt, vltus eſt, docuimus in Notationibus.*

CAP. XI.*v.* 12. Circumdedit me in negatione Ephraim. *Caue ſcribas* negotiatione ,*id eſt, abnegatione.*

*Ibidem.*Iudas autem teſtis deſcendit cum Deo,& cum ſanctis fidelis.*Nominatiuus ſingularis* fidelis , *haudquaquam mutandus eſt in ablatiuum pluralem* fidelibus.

CAP.XII.*verſ.* 11. Si Galaad idolum,ergo fruſtrà erant in Galgal bobus immolantes.*Quadruplex hoc loco variorum codicum vitium vitandum eſt.Primum eſt eorum qui inter* ſi *&* Galaad *interponunt prapoſitionem* in,*qua ſubaudiri poteſt , addi non debet. Alterum eſt eorum qui pro* Galaad *repetunt* Galgal, *quod eſt in poſteriori parte ſententia:Galaad vltra , Galgal citra Iordanem ſita erat. Tertium, quo pro* ergo *coniunctione illatiua, ſcribitur* tamen *aduerſatiua. Quartum eſt , quo verbum ſubſtantiuum* erant,*mutatur cum* errant,*errore non modico.*

*Verſ.*12.Et ſeruiuit Iſrael in vxorem, & in vxorem ſeruauit. *Multi codices legunt* ſeruiuit,*quod eſt,miniſtrauit , in fine vt in principio huius pericopes:verùm,in principio quidem* ſeruiuit, *in fine autem* ſeruauit,*quod eſt,cuſtodiuit,ſcribendum eſſe,extra controuerſiam eſſe debet.*

CAP.XIII.*v.*6.Et leuauerunt cor ſuum. *Duas voces* & leuauerunt,*non contrahas in vnam,*eleuauerunt.

*V.*10.Da mihi regem & principes.*Seruandus eſt ſingularis numerus* regem,*non ſubſtituendus pluralis* reges.

*Verſ.*15. Adducet vrentem ventum Dominus. *Non praponas coniunctionem* &c.

CAP.XIV.*v.*6.Ero quaſi ros,Iſrael germinabit ſicut lilium. *Non eſt interiicienda* & *coniunctio inter* ros *&* Iſrael , *eo minùs quòd* Iſrael *coniungi poſſit cum* ros.

IOEL.

CAP.II.*v.*14.Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat.*Non addas* Deus.

*Ibidem.*Sacrificium & libamen Domino Deo veſtro. *Retinendum eſt pronomen ſecunda perſona* veſtro ,*non ſupponendum prima*,noſtro.

CAP.III.*v.*3.Et poſuerunt puerum in proſtibulo. *Praferendus eſt caſus ſextus quarto* proſtibulum.

*V.*17.Habitans in Sion monte ſancto meo. *Non eſt repetenda prapoſitio* in *ante* monte.

AMOS.

CAP.I.*v.*1.Verba Amos qui fuit in paſtoribus de Thecue. *Correctores dederunt nomen ſubſtantiuum* paſtoribus ,*pro eo quod aly legunt adiectiuo* paſtoralibus:*denique addiderunt de prapoſitionem ante* Thecue.

*V.*6.& 9.Et ſuper quatuor non conuertam eum. *Maſculinum pronomen* eum *non eſſe commutandum cum fœminino* eam, *docuimus in Notationibus.*

CAP.II.*verſ.*13. Ecce ego ſtridebo ſubter vos. *Non mutes* ubter *quod eſt* ſub,*in prapoſitionem contrariam* ſuper.

CAP.III.*verſ.*12. Et in Damaſci grabato. *Hanc lectionem qua habet genitiuum* Daſmaſci *& ablatiuum* grabato. *Patres non ſine cauſa pratulerunt ei qua contrà habet ablatiuum* Damaſco *& genitiuum* grabati,*hoc modo :* Et in Damaſco grabati: *quàm licet ex Notationibus noſtris intelligere.*

CAP.IV.*v.*4.Et afferte manè victimas veſtras. *Non mutes* afferte *in* offerte,*id eſt vocalem primam* a *in quartam* o.

CAP. V. *verſ.*17. Et in omnibus vineis erit planctus.*Caue ſcribas* viis, *quod eſt itineribus,pro* vineis,*quod eſt, vinetis.*

*Verſ.*36.Et portaſtis tabernaculum Moloch veſtro. *Non interponas* deo *aut* idolo *inter* Moloch *&* veſtro.

CAP.VI.*v.*14. Qui lætamini in nihilo. *Alij pro ablatiuo* nihilo,*ſcribunt* nihili *indeclinatum.*

CAP.VII.*v.*1. Ecce ſerotinus poſt tonſionem regis. *Nomen verbale fœmininum* tonſionem,*Patres conſultò pratulerunt maſculino* tonſorem:*vt & nomen* gregis, *neceſſariò commutarunt,demta prima litera,cum* regis. *Legat qui volet Notationes noſtras.*

*V.*3.Non erit,dixit Dominus. *Non eſt mutandum prateritum* dixit,*in praſens* dicit.*Idem obſeruandum infrà verſ.*6.

*V.*7.Hæc oſtendit mihi Dominus.*Non addas* Deus.

CAP.VIII.*v.* 5. Quando tranſibit menſis. *Legendum eſt* menſis,*cuius initium Kalenda,non* meſſis *oppoſita ſementi.*

*V.*7.Iurauit Dominus in ſuperbiam Iacob. *Correctores praſtulerunt quartum caſum ſexto* ſuperbia.

*Verſ.*9.Et erit in die illa,dicit Dominus Deus.*Non omittas vocem* Deus.

CAP.IX.*verſ.*1 Non erit fuga eis:fugient, & non ſaluabitur ex eis qui fugerit.*Futurum plurale* fugient, *multi libri vertunt in ſingulare* fugiet :*caterùm , nullo modo eſt omittendum,nec eſt pracedentibus iungendum,interpoſito relatiuo* qui: Non erit fuga eis qui fugient.

*V.*11.Et reædificabo illud.*Retinendum eſt neutrum* illud *ſtabernaculum,non ſupponendum maſculinum* eum.

ABDIAS.

VERS.11.In die cùm ſtares aduerſus eum.*Non eſt omittendum pronomen* eum.

*V.*16.Quomodo enim bibiſtis ſuper montem ſanctum meum.

Non eſt

Non est mutandum verbum plurale bibistis, *in singulare* bibisti.

vers. 20. Omnia loca Chananæorum. *Patres addiderunt vocem* loca.

IONAS.

CAP. I. *vers.* 11. Quia mare ibat & intumescebat. *Quod subiiciunt quidam libri* super eos, *non est huius versiculi, sed decimitertij.*

v. 12. Tempestas hæc grandis venit super vos. *Patres addendum censuerunt verbum* venit; *pro quo, quidam libri verbum substantiuum* est *legunt: nam alij neutrum habent.*

MICHÆAS.

CAP. I. *Vers.* 1. Planctum domus vicina accipiet ex vobis. *Non mutes nominatiuum* vicina *in genitiuum* vicinæ.

vers. 14. Domus mendacij in deceptionem regibus Israel. *Nominatiuum pluralis* domus, *non est vertendus in accusatiuum pluralem* domos.

CAP. II. *v.* 5. In cœtu Domini. *Non subiicias* ô Israel.

CAP. IV. *vers.* 6. Et quam afflixeram. *Non addas* consolabor.

v. 8. Et tu turris gregis nebulosa filiæ Sion. *Non mutes genitiuum* filiæ *in nominatiuum* filia.

CAP. V. *v.* 3. Et reliquiæ fratrum eius. *Non omittas coniunctionem* &.

v. 5. Et erit iste pax: cum venerit Assyrius. *Quidam libri, inuerso verborum ordine, legũt, pro nominatiuo* Assyrius: *datiuum* Assyriis, *quem præcedentibus iungunt hoc modo:* Et erit pax Assyriis, cum venerit; *sed malè.*

v. 9. Exaltabitur manus tua super hostes tuos. *Non præponas coniunctionem* &.

CAP. VI. *v.* 9. Et salus erit timentibus nomen tuum. *Non est mutandum pronomen secundæ personæ* tuum *in tertia* suum *vel* eius.

vers. 16. Et ambulasti in voluntatibus eorum. *Legendum est* voluntatibus, *quod est, desiderijs, non* voluptatibus, *quod est, delectamentis.*

CAP. VII. *v.* 17. Velut reptilia perturbabuntur in ædibus suis. *Ita emendarunt Correctores, secuti LXX. tametsi altera lectio,* proturbabuntur de, *quod est, eiicientur ex* ædibus suis, *Hebræo similior sit.*

Sequitur: Dominum Deum nostrum formidabunt. *Pro* formidabunt, *quod est, pauebunt, non scribas* desiderabunt, *quod est, cupient.*

NAHVM.

CAP. I. *v.* 12. Sic quoque attondentur & pertransibit. *Non est mutandum singulare* pertransibit, *in plurale* pertransibunt.

CAP. II. *v.* 4. In itineribus conturbati sunt: quadrigæ collisæ sunt in plateis. *Masculinum* conturbati, *non est vertendum in fœmininum* conturbatæ *iungendúmque cum* quadrigæ.

v. 13. Et succendam vsque ad fumum quadrigas tuas. *Non facilè substituendum est pronomen tertiæ personæ* eius, *pro secundæ* tuas.

CAP. III. *vers.* 2. 3. Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi frementis, & quadrigæ feruentis, & equitis ascendentis, & micantis gladij, & fulgurantis hastæ, & multitudinis interfectæ, & grauis ruinæ. *Quidam libri magnam horum nominum partem scribunt primo casu numeri pluralis,* & quadrigæ feruentes, & equites ascendentes, & micantes gladij, & fulgurantes hastæ, & multitudines interfectæ, & graues ruinæ: *sed retinendus est vbique secundus casus numeri singularis.*

v. 8. Nunquid meliores Alexandriæ populorum. *Non præponas præpositionem* ab *nomini* Alexandria.

v. 13. Inimicis tuis adapertione pandentur portæ terræ tuæ. *Vna vox ablatiui casus* adapertione, *non est distrahenda in duas* ad apertionem: *nam* adapertione pandentur, *hoc est, aperiendo aperientur.*

HABACVC.

CAP. I. *v.* 3. Videre prædam & iniustitiam contra me? & factum est iudicium & contradictio potentior. *Ea quæ hic inseruntur à multis exemplaribus:* Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorem se: & facies homines quasi pisces maris, & quasi reptilia non habentia ducem? *Patres superfluere iudicarunt: vt certè non sunt huius loci, sed infrà v.* 13. *&* 14. *quod aliàs docuimus.*

v. 17. Et semper interficere gentes non parcet. *Alij libri, pro* parcet, *legunt* cessat.

CAP. III. *v.* 3. Operuit cælos gloria eius. *Quidam libri his verbis præponunt* Semper, *positum pro Hebraico* Sela *& Græco* diapsalma: *quod non magis hic sententiam ingreditur, quàm faciat in Psalmis, vbi est frequentissimum. Idem accidit infrà v.* 9. *ante* ea verba, fluuio scindes terræ; *& vers.* 14. *ante illa,* maledixisti sceptris eius.

vers. 8. Qui ascendes super equos tuos. *Non mutes futurum* ascendes *in præsens* ascendis.

v. 12. In furore obstupefacies gentes. *Non præponas in verbis coniunctionem* &.

SOPHONIAS.

CAP. II. *v.* 2. Antequam veniat super vos dies indignationis Domini. *Non est omittenda hæc pericope, vt fit à multis.*

CAP. III. *v.* 17. Silebit in dilectione sua. *Retinendum est pronomen tertiæ personæ* sua, *non substituendum secundæ* tua.

Sequitur: Exultabit super te in laude. *Non præponas his verbis* & *coniunctionem.*

AGGÆVS.

CAP. I. *vers.* 12. Vocem Domini Dei sui. *Non omittas* Domini.

ZACHARIAS.

CAP. I. *vers.* 9. Et dixit ad me angelus. *Non addas* Domini.

v. 12. Iste iam septuagesimus annus est. *Non omittas aduerbium* iam.

CAP. II. *v.* 8. Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei. *Non facilè mutandum est pronomen primæ personæ* mei *in tertiæ* sui *aut* eius: *qua de re lege Notationes.*

CAP. IIII. *v.* 14. Isti sunt duo filij olei. *Sequitur in multis libris* splendoris *sed superfluè: id vnde irrepserit, docent nostræ Notationes.*

CAP. V. *v.* 2. Ego video volumen volans. *Non præponas aduerbium* ecce *pronomini* ego.

v. 4. Et consumet eam. *Non mutes pronomen fœmininum* eam *in masculinum* eum.

v. 6. Hæc est oculus eorum. *Nec hic, fœmininum* hæc, *in masculinum* hic.

CAP. VII. *v.* 11. Et auerterunt scapulam recedentem. *Retinendus est accusatiuus singularis* recedentem, *non substituendus nominatiuus pluralis* recedentes.

v. 12. Verba quæ misit Dominus exercituum. *Pro* Dominus *non scribas* Deus.

v. 13. Sicut locutus est & non audierunt. *Non repetas aduerbium* sicut *ante* non.

CAP. VIII. *vers.* 4. Et viri baculus in manu eius. *Non omittas nomen* viri.

CAP. IX. *v.* 9. Et ascendens super asinam. *Correctores prætulerunt fœmininum* asinam *masculino* asinum. *lege Notationes.*

v. 10. Et disperdam quadrigam ex Ephraim. *Caue legas* dispergam *à spargo, pro* disperdam, *quod est, destruam, à perdo.*

CAP. X. *vers.* 4. Ex ipso angulus. *Caue pro* angulus *scribas* angelus. *id est, vocalem secundam pro quinta.*

CAP. XII. *v.* 3. Omnes qui leuabunt eam. *Pro fœminino* eam, *quod ad Ierusalem refertur, alij libri scribunt masculinum* eum *quod ad lapidem.*

v. 6. Et sicut facem ignis in fœno. *Mendum hic est typographicum in exemplari Romano, vbi* faciem *trissyllabum nomen, legitur pro dissyllabo* facem, *quod est, faculam, lampadem. Porrò vt mendosè quidam habent* faciem, *ita alij* fascem, *quod est, fasciculum.*

v. 8. Sicut Angelus Domini in conspectu eorum. *Non mutes plurale* eorum *in singulare* eius.

CAP. XIV. *v.* 4. Prærupto grandi valdè. *Non scribas quarta declinatione* præruptu, *id est, vocalem* u *quintã pro* o *quarta.*

vers. 10. Et habitabit in loco suo. *Alij legunt passiuè* habitabunt, *sed minus rectè.*

MALACHIAS.

CAP. I. *vers.* 1. In manu Malachiæ. *Non subiicias* prophetæ.

v. 3. Et posui montes eius in solitudinem. *Non addas* Seir *ante* montes.

CAP. II. *vers.* 10. Quare ergo despicit vnusquisque nostrûm fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum. *Pronomina primæ personæ* nostrûm *&* nostrorum, *non sunt mutanda in secunda* vestrûm *&* vestrorum.

v. 12. De tabernaculis Iacob. *Pro plurali* tabernaculis, *non supponas singulare* tabernaculo.

CAP. III. *v.* 5. Et qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum. *Quidam ante* viduas *præponũt* & humiliant, *ex Græco acceptum; sed minus rectè: sicut & illi non rectè, qui omittunt* & *ante* opprimunt.

v. 18. Et conuertemini & videbitis. *Retinendum est futurum indicatiui* conuertemini.

LIBER MACHABÆORVM PRIOR.

CAP. I. *v.*11. Et exiit ex eis radix peccatrix. *Nominatiuus fœmininus* peccatrix, *non est commutandus cum genitiuo neutro* peccati.

*v.*27. Virgines & iuuenes infirmati sunt. *Non sunt praeponendi iuuenes virginibus.*

*v.*38. Et factum est hoc ad insidias sanctificationi. *Datiuus casus* sanctificationi, *non est mutandus cum genitiuo.*

*v.*51. In omnibus immundis. *Pro adiectiuo* immundis, *non scribas substantiuum* immunditiis.

*v.*57. Quinto & quadragesimo & centesimo anno. *Non omittas* & centesimo.

CAP. II. *vers.* 1. Sacerdos ex filiis Ioarib ab Ierusalem. *Scribendum est* Ioarib, *vltima litera existente* b *secunda alphabeti; non* Ioarim, *vltima litera existente* m *secunda liquidarum.*

v. 30. Et sederunt ibi ipsi & filii eorum. *Non mutes plurale* eorum *in singulare* eius

Ibidem. Quoniam inundauerunt super eos mala. *Alij libri scribunt* indurauerunt, *minùs verisimiliter.*

*v.*31. Qui erat in Ierusalem. *Retinendus est numerus singularis* erat.

*v.*42. Tunc congregata ad eos synagoga Assidæorum. *Caue reponas nomen generale* Iudæorum, *pro particulari* Assidæorum, *quod aliàs dicitur* Essenorum.

*v.*47. Quotquot inuenerunt in finibus Israel. *Nomen* Israel *non est mutandum in pronomen* eorum.

*v.*64. Quia in ipsa gloriosi eritis. *Quod quidam libri adiiciunt post coniunctionem* quia, cùm feceritis quæ vobis præcepta sunt in lege à Domino Deo vestro, *meritò vt superfluum omissum est.*

CAP. III. *v.*8. Et perambulauit ciuitates Iuda. *Non mutes præteritum perfectum in imperfectum* perambulabat.

CAP. IIII. *v.* 20. Et vidit Gorgias quòd in fugam conuersi sunt sui. *Correctores putarunt non omittendas voces* Gorgias *&* sui, *quas multi omittunt.*

Sequitur: Et succenderunt castra. *Non mutes* succenderunt *cum* succensa sunt.

*v.*31. Et confundantur in exercitu suo. *Seruandus est numerus pluralis* confundantur, *non surrogandus singularis* confundatur.

CAP. V. *v.*3. Et eos qui erant in Acrabathane. *Plerique libri vocem* Acrabathane, *malè scribunt omissa litera* c, *quæ tertia quidem est alphabeti, huius autem dictionis secunda.*

*v.*30. Et expugnarent eos. *Alij legunt* expugnabant.

*v.*35. Et sumsit spolia eius. *Non supponas verbum compositum* assumsit, *pro simplici* sumsit.

v. 44. Cum omnibus qui erant in ipso. *Pro masculino* qui, *multi libri habent neutrum* quæ. *Græcum ambiguum est.*

*v.*56. Et Azarias princeps virtutis. *Correctores prætulerunt singulare* princeps *plurali* principes.

vers. 60. Et facta est fuga magna in populo. *Correctores rectè emendarunt* fuga *pro eo quod vulgò legitur* plaga, *quod amplius est.*

CAP. VI. *vers.* 7. Quam ædificauerat super altare. *Retinendum est singulare* ædificauerat, *non mutandum in plurale* ædificauerant.

*v.*17. Et vocauit nomen eius Eupator. *Alij, pro nominatiuo, scribunt accusatiuum* Eupatorem.

v. 26. Ad arcem Ierusalem. *Non interiicias præpositionem* in, *ante* Ierusalem.

Ibidem Et munitionem Bethsuram munierunt. *Neque hic ante* Bethsuram.

*v.*37. Et Indus magister bestiæ. *Insignis correctio, qua nomen* Indus *repositum est, pro eo quod vulgò scribitur aduerbio* intus. *Significatur super singulos elephantes, præter viros bellatores, fuisse Indum magistrum elephantis.*

*v.*57. Festinauit ire. *Alij præponunt coniunctionem* &.

CAP. VII. *v.*6. Et nos dispersit de terra nostra. *Pro* dispersit, *quod est, eiecit, non scribas* disperdidit.

*v.*7. Quod fecit nobis & regionibus regis. *Coniunctio & mutanda non est cum præpositione* in.

*v.*19. Et comprehendit multos ex eis qui à se effugerant. *Ita est in quibusdam veteribus manuscriptis: in aliis legitur contrarium* qui ad se refugerant.

CAP. IX. *v.*1. Apposuit Bacchidem. *Non interponas* &.

*v.*57. Et siluit terra annis duobus. *Non facilè addas voci* terra *nomen* Iuda, *etiamsi Græcè addatur.*

v. 61. Qui principes erant malitiæ. *Legendum est* malitiæ, *quod est, insidiarum, non* militiæ, *quod est, exercitus, id est, legenda est à prima vocalis, non i tertia.*

CAP. X. *vers.*13. Et reliquit vnusquisque locum suum. *Non omittas pronomen* suum.

*v.*20. Et vt amicus voceris regis. *Nõ hic omittẽda est cõiũctio* &.

*v.*38. Et non obediant alij potestati. *Non commutes* alij *cum* alienæ.

*v.*45. Et ad extruendos muros Ierusalem. *Non præponas nomini* Ierusalem *præpositionem* in.

*v.*53. Et sedimus in sede regni eius. *Non est mutandum præteritum* sedimus *in præsens* sedemus.

*v.*54. Et dabo tibi dona & ipsi dignitate. *Duæ voces* digna te, *quod est decentia te, non sunt contrahenda in vnam, quod vulgò fit,* dignitatem.

CAP. XI. *v.*7. Qui vocatur Eleutherus. *Non subroges imperfectum* vocabatur *in locum præsentis.*

*v.*37. In monte sancto, in loco celebri. *Non interiicias coniunctionem* &.

*v.*38 Quem contraxit ab insulis gentium. *Verbum compositum* contraxit, *non est mutandum in simplex* traxit.

v. 39. Quoniam omnis exercitus murmurabat contra Demetrium. *Præteritum imperfectum non mutetur cum perfecto* murmurauit.

*v.*61. Et prædatus est ea. *Neutrum plurale* ea *non est vertendum in fœmininum singulare* eam.

CAP. XII. *v.* 1. Et elegit viros. *Non est omittenda coniunctio.*

*v.*7. Ab Ario qui regnabat apud vos. *Patres legendum censuerunt* Ario, *prima litera alphabeti existente prima vocis, non* Dario, *præposita* D, *quarta alphabeti.*

Ibidem. Sicut rescriptum continet quod subiectum est. *Pro nomine composito* rescriptum, *non est substituendum simplex* scriptum.

*v.*9. Nos cùm nullo horum indigeremus. *Non est addenda coniunctio* enim.

*v.*16. Numenium Antiochi filium & Antipatrem Iasonis filium. *Non omittas vocem* filium *repetitam.*

*v.*19. Et hoc est rescriptum epistolarum quod miserat Oniæ. *Præteritum plusquàm perfectum* miserat, *non est mutandum in perfectum* misit; *multoque minùs datiuus* Oniæ *in nominatiuum* Onias.

*Sequitur: v.*20. Arius rex Spartiatarum Oniæ sacerdoti magno salutem. *Triplex correctio est hic obseruãda, ne in vetera vitia recidatur. Prima, nomen* Arius, *nec omittendum esse, nec augendum, siue litera vna* Darius, *siue syllaba* Oniares. *Altera nomen* Oniæ *legendum esse casu tertio, non primo* Onias. *Tertia, nullo modo hic addendum esse nomen* Ionathæ.

*v.*31. Ad Arabas, qui vocantur Zabadæi. *Præsens* vocantur, *non est mutandum cum imperfecto* vocabantur.

*v.*36. Et exaltare altitudinem magnam. *Accusatiui* altitudinem magnam, *nullo modo vertendi sunt in ablatiuos.*

v. 42. Vt extenderet in eum manus timuit. *Non est addenda coniunctio & ante* timuit.

*v.*52. Et eos qui cum ipso fuerant. *Retinendum est plusquam perfectum* fuerant, *non substituendum imperfectum* erant.

CAP. XIII. *vers.*6. Natos quoque nostros. *Non scribas pronomen secunda persona* vestros, *pro prima* nostros.

*v.*11. Et eiectis his qui erant in ea, remansit illic ipse. *Pronomen* ea *nequaquam commutandum est cum nomine* arce.

*v.*15. Propter negotia quæ habuit. *Non sunt hæc verba è textu auferenda iudicio Correctorum.*

*v.*46. Sed secundùm misericordias tuas. *Non subiungas* & seruiemus tibi.

*v.*59. Et clamauerunt ad Simonem vt ad dextras acciperent. *Non mutes pluralem numerum in singularem* acciperet.

*v.*51. Et cinyris & cymbalis. *Scribendum est* cinyris *vel* cinnyris, *vocali media ypsilo, non alpha.*

CAP. XIV. *v.* 2. Et adduceret eum ad se. *Correctores hæc verba ex veteribus manuscriptis addiderunt.*

*v.*27. Et hoc est exemplum scripturæ. *Nequaquam omittenda sunt hæc verba.*

CAP. XV. *v.*4. Volo autem procedere per regionem. *Non mutes numerum singularem in pluralem* regiones.

*v.*21. Si qui ergo pestilentes refugerunt. *Non commutes verbum compositum* refugerunt *cum simplici* fugerunt.

*v.*22. Et Attalo, & Ariarathi, & Arsaci. *Media vox quinque syllaba est, aut certè quadrisyllaba,* Ariarathi *à nominatiuo* Ariarathes: *pro qua Græcè legitur trissyllaba* Arathæ; *Latinè à plerisque mendosè* Arabæ.

*vers.*23. Et in Delum, & in Myndum, & in Sycionem, & in Cariam, & in Samum, & in Pamphyliam, & in Lyciam, & in Alicarnassum, & in Coo, & in Siden, & in Aradon, & in Rhodum, & in Phaselidem, & in Gortynam & Gnidum. *Prima aliquot horum nominum propriorum, multi Latini libri legunt tertio casu, omissa præpositione:* Et Delo & Mydo *&c. Cæterùm* Myndum *scribendum est &* Aradon, *non* Mydum *&* Arado, *omissa litera* n: *rursus* Gortynam, *non* Cortynam, G *septima, non tertia alphabeti litera* C.

*v.*24. Simoni principi sacerdotum & populo Iudæorum. *Vetera manuscripta addunt illud* & populo Iudæorum.

vers. 39. Et mandauit ei ædificare Gedorem. *Pro eo quod Latini ferè libri, Græcis conformiter, legunt* Cedronem, *Romani Patres emendarunt* Gedorem, *tum hoc tum proximo vers.* 40.

LIBER

LIBER MACHABÆORVM POSTERIOR.

CAP. I. *verſ.* 1. Et qui in regione Iudææ. *Non mutes numerum ſingularem in pluralem* regionibus, *nec genitiuum* Iudææ *in ablatiuum* Iudæa.

*v.*14. Et vt acciperet pecunias multas. *Alij ſcribunt plurali numero* acciperent.

*v.*18. Vt & vos quoque agatis diem ſcenopegiæ. *Non addas* feſtum.

v. 22. Sed ex lumine, quod refulſi ab altari, conſumpta eſt. *Non interponas* & *inter* ſed *&* ex.

*v.*35. Atque alia munera &. *Quatuor harum vocum loco, nequaquam ſcribas vnam vocem* innumera.

CAP II. *verſ.*10. Sic & Salomon orauit, & deſcendit ignis de cælo, & conſumſit holocauſtum. *Neutiquam omittenda eſt pericope iſta, tametſi multi libri id faciant.*

*verſ.*11. Eò quòd non ſit comeſtum, quod erat pro peccato, conſumptum eſt. *Pro* comeſtum, *in libris manuſcriptis ferè eſt* mundatum *aut* mandatum, *ſed malè, loco* manducatum. *Iam; quod quædam hic addunt verba Leuitici, ad quæ locus iſte reſpicit*, Cur non comediſtis hoſtiam pro peccato in loco ſancto, *ſuperfluum eſt. Denique coniunctio* &, *quam præponunt multi libri verbo* conſumptum eſt, *eſt omittenda.*

*verſ.*13. Et vt conſtituens bibliothecam congregauit de regionibus libros, & prophetarum & Dauid. *Pro* vt, *multi libri habent* qualiter, *& pro* conſtruens, conſtituens, *minùs rectè. Pro* regionibus, *impreſſi libri, vt Græcè, ferè legunt* regibus: *ſed Patres prætulerunt* regionibus, *quod eſt in libris manuſcriptis. Poſtremò* & *ante* prophetarum, *multi tollunt: Patres Græco conformiter retinuerunt. Legat Lector Notationes noſtras, ſi placet ipſi.*

v. 14. Ea quæ deciderant per bellum: *Legendum eſt* deciderant, *quod eſt, dilapſa fuerant, non* didicerat, *à diſco.*

CAP. III. *verſ.*1. Propter Oniæ pontificis pietatem. *Non interponas* diſpoſitionem &, *ante* pietatem.

v. 7. Quæ delatæ erant. *Non mutes fœmininum* delatæ *in neutrum* delata.

CAP. IIII. *v.* 11. Per Ioannem patrem Eupolemi. *Non præponas his verbis coniunctionem* &.

*v.*19. Miſit Iaſon facinoroſus ab Ieroſolymis viros peccatores. *Nominatiuum* facinoroſus *non eſt mutandus in accuſatiuum* facinoroſos.

Ibidem. Sed in alios ſumtus eas deputari. *Retinendum eſt fœmininum* eas, *non ſubſtituendum maſculinum* eos: *quemadmodum & verſu proximo, fœminina non ſunt commutanda cum neutris, vbi ſequitur.* Sed hæ ablatæ ſunt quidem *&c.* propter præſentes autem datæ ſunt. *ſermo eſt de drachmis.*

*v.*30. Eò quòd Antiochidi regis concubinæ dono eſſent datę. *Quod vulgò legitur* Antioch., *ſecundo caſu generis maſculini, Patres rectè emendarunt* Antiochidi, *tertio caſu generis fœminini.*

*v.*35. Sed aliæ quoque nationes. *Non addas etiam vocula* ſed.

CAP.V. *v.*2. Et haſtis, quaſi cohortes, armatos. *Multi, pro ablatiuo* haſtis, *legunt accuſatiuum* haſtas, *& pro maſculino* armatos, *fœmininum* armatas, *ſed malè: retinenda eſt enim Patrum correctio.*

CAP.VII. *v.*1. Contingit autem & ſeptem fratres. *Non eſt omittendum* &.

*v.*18. Nos enim propter noſmetipſos hæc patimur. *Non eſt mutandum plurale* hæc *in ſingulare.*

v 28. Peto nate. *Non interponas pronomen* te, *nec quidem addita prepoſitione* ad te.

CAP. VIII. *v.* 1. Cognatos & amicos. *Correctores iudicarunt non eſſe omittendum* & amicos, *tametſi Græcè omittatur.*

*v.*33. Et cùm epinicia agerent Ieroſolymis. *Non præponas voci* Ieroſolymis *præpoſitionem* in.

CAP.IX. *v.*2. Et tentauit exſpoliare templum. *Alij ſcribunt numero plurali* templa.

*v.*9. Ac viuentis in doloribus carnes eius effluerent. *Seruandus eſt genitiuus ſingularis* viuentis, *non mutandus in nominatiuum pluralem* viuentes.

CAP. X. *verſ.*7. Qui proſperauit mundari locum ſuum. *Paſſiuum* mundari *non eſt vertendum in actiuum* mundare.

*v.*17. Et omnes ſimul non minùs viginti milibus trucidauerunt. *Non addas* quinque *ad* viginti.

*v.*24. At Timotheus. *Non mutes coniunctionem aduerſatiuam* at *in copulatiuam* &.

Ibidem. Et congregato equitatu Aſiano. *Pro* equitatu *non ſcribas* exercitu.

CAP.XI. *v.*16. A Lyſia quidem. *Vocula* quidem *non eſt augenda vna ſyllaba, ita vt ſit* ſiquidem.

*v.*18. Et quæ res permittebat conceſſit. *Quidam libri legunt pluralem numerum* permittebant: *ſed prima perſona* conceſſi, *nullo eſt modo admittenda.*

*v.*20. Per ſingula verbo mandaui. *Pro ablatiuo ſingulari* verbo, *non eſt ſcribendus accuſatiuus pluralis* verba.

*Verſ.*31. Vt Iudæi vtantur cibis legibus ſuis. *Retinendus eſt nominatiuus pluralis* Iudæi, *non ſubſtituendus ablatiuus* Iudaicis.

*v.*36. De quibus autem ad regem iudicauit referendum. *Legendum eſt* iudicauit *ſecunda vocis litera exiſtente vocali quinta* u, *non tertia liquidarum* n, indicauit.

CAP.XII. *v.*16. Sanguine interfectorum fluere videretur. *Correctores egregiè emendarunt vocem* infectum, *id eſt contaminatum, quæ vulgò legitur, in* interfectorum, *quod eſt, occiſorum.*

*v.*30. Quòd modeſtè ſecum egerint. *Caue, pro* modeſtè, *quod eſt, humaniter, legas contrarium* moleſtè.

CAP. XIII. *verſ.* 3. Non pro patriæ ſalute. *Genitiuus ſubſtantiui* patriæ, *non eſt mutandus in ablatiuum adiectiui* patria.

*v.*15. Interfecit viros quatuor milia. *Numerus* quatuor *minimè augendus eſt denario, ita vt ſit* quatuordecim.

*v.*23. Mente conſternatus Iudæos deprecans. *Nominatiuus ſingularis* conſternatus, *nequaquam commutandus eſt cum accuſatiuo plurali* conſternatos.

CAP. XIIII. *v.*4. Super hæc & thallos. *Scribendum eſt* thallos, *thita in principio & duplici* l *in medio, quod eſt, ramos; non* talos, *quæ ſunt oſſa.*

*v.*9. Secundùm humanitatem tuam peruulgatam omnibus. *Non mutes* peruulgatam *in* promulgatam, *id eſt,* u *vocalem in* m *conſonantem.*

v. 14. Gregatim ſe Nicanori miſcebant. *Vox* gregatim *non eſt augenda vna ſyllaba* congregatim.

*v.*21. Et ſingulis ſellæ, iolatæ ſunt & poſitæ. *Non addas præpoſitionem* a *ante* ſingulis.

*v.*25. Quietè egit, communitérque viuebant. *Legendum eſt* communiter, *quod eſt, in communi, non* comiter, *quod eſt blandè.*

CAP XV. *v.*32. Quam extendens contra domum ſanctam. *Seruandum eſt participium* extendens, *non ſubſtituendum verbum* extenderat.

v. 37. Quod dicitur voce Syriaca., *Non legas fœmininum* quæ, *pro neutro* quod: *non enim refertur ad* diem, *ſed ad* Adar.

MATTHÆVS.

CAP. I. *Verſ.* 2. Abraham genuit Iſaac, Iſaac autem genuit Iacob. *Malè à libris quibuſdam additur* autem *poſt* Abraham, *& ab aliis tollitur poſt* Iſaac.

*v.*18. Cùm eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph. *Retinendum eſt pronomen* eius, *non ſubſtituendum antecedens* Ieſu.

*verſ.*23. Et vocabunt nomen eius Emmanuel. *Germana lectio habet futurum plurali perſona tertia* vocabunt; *non ſingulare, perſona, aut ſecunda* vocabis, *aut tertia* vocabitur.

CAP. II. *v.* 5. In Bethlehem Iuda. *Legendum eſt* Iuda *vel* Iudæ, *non addita vna ſyllaba,* Iudææ.

*v.*23. vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetas. *Non eſt commutandus numerus pluralis* prophetas *cum ſingulari* prophetam.

CAP.III. *v.*2. Appropinquauit enim regnum cælorum. *Caue ne ſcribas futurum* appropinquabit, *loco præteriti. Idem obſeruandum infrà* 4. *v.*17.

*v.*3. Hic eſt enim qui dictus eſt per Iſaiam prophetam. *Noli ſcribere* de quo dictum eſt, *pro* qui dictus eſt.

verſ. 7. Quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? *Seruandum eſt præteritum non vertendum in futurum* demonſtrabit.

*v.*12. Et congregabit triticum ſuum in horreum. *Vt non eſt omittendum pronomen* ſuum, *ita addendum nomini* triticum, *non nomini* horreum.

v 15. Tunc dimiſit eum. *Iniuria omittuntur à quibuſdam libris hæc verba.*

*v.*16. Baptizatus autem Ieſus, confeſtim aſcendit de aqua. *Non ſunt auferenda nomen* Ieſus *& aduerbium* confeſtim.

Ibidem. Et venientem ſuper ſe. *Interpres vertit* ſe *reciprocum, non* ipſum.

CAP. IV. *v.*4. Non in ſolo pane viuit homo. *Non mutes præſens* viuet.

v. 7. Rurſum ſcriptum eſt. *Non iungas aduerbium* rurſum *verbo præcedenti* ait.

*v.*10. Tunc dicit ei Ieſus: Vade Satana. *Vt non eſt omittendum aduerbium* tunc, *ita non addendum* retrò *aut* poſt me, *quod quidam aliunde huc adſcripſerunt.*

*v.*13. In Capharnaum maritima. *Non addat* ciuitate.

*v.*15. Galilæa gentium. *Non mutes primum caſum* Galilæa *cum ſecundo* Galilææ.

*v.*16. Populus qui ſedebat in tenebris. *Germana huius loci ſcriptura eſt* ſedebat, *non* ambulabat.

v. 24. Et abiit opinio eius. *Non ſcribas* fama *pro* opinio.

CAP. V. *v.*1. Videns autem Iesus turbas. *Romani correctores non indicarunt omittendum nomen* Iesus.

*v.*11. Beati estis cùm maledixerint vobis. *Non addas* homines, *quod non est huius loci, sed Lucæ 6. v.*22.

*v.*20. Dico enim vobis. *Non mutes* enim *coniunctionem causalem cum aduersatiua* autem.

*v.*22. Omnis qui irascitur fratri suo. *Non est addendum* sine causa.

*v.*30. Et si dextra manus tua scandalizat te, abscide eam. *Sic est in Sixtinis Bibliis, ex veteribus manuscriptis,* abscide, *voce deducta à cædo, pro eo quod alia habent* abicinde, *à scindo. Idem vsu venit infrà* 18. *v.*8. *& Marc.* 9. *v.*43.

*v.*32. Et qui dimissam duxerit, adulterat. *Caue ne omittas hanc pericopen, vt olim quidam.*

v 39. Sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam. *Nec hic omittas adiectiuum* dextram.

vers. 41. Vade cum illo & alia duo. *Nec hinc denique auferas vocem* alia.

*v.*48. Sicut & pater vester cælestis perfectus est. *Vox* cælestis *non est commutanda cum* qui in cælis est.

CAP. VI. *vers.*4. Reddet tibi. *Non est addendum* in palàm, *quod olim fecerunt quidam.*

*v.*7. Nolite multum loqui, sicut ethnici. *Redundat, quod sequitur in quibusdam libris, verbum* faciunt.

*v.*11. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie. *Non mutes* supersubstantialem *cum* quotidianum.

*v.*13. Sed libera nos à malo. Amen. *Vt non est omittendum* Amen: *ita non addendum,* Quia tuum est regnum & potentia & gloria in secula seculorum.

*v.*16. Vt appareant hominibus ieiunantes. *Non supponas simplex* pareant, *pro composito* appareant.

*v.*25. Ne soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis. *Superfluum fuit, quod olim quidam addiderunt,* neque quid bibatis.

*v.*34. Sufficit diei malitia sua. *Non est addendum* enim.

CAP. VII. *v.*1. Nolite iudicare, vt non iudicemini. *Quod sequitur in quibusdam libris* Nolite condemnare, vt non condemnemini, *non est huius Euangelij, sed Lucæ 6. v.*37.

*vers.*6. Et conuersi dirumpant vos. *Non addas* & canes conuersi.

*v.*11. Nostis bona data dare. *Non est omittendum* data.

*v.*12. Vt faciant vobis homines. *Non est addendum* bona.

*v.*14. Quàm angusta porta & arcta via est. *Non est legendum* quoniam *vel* & *pro* quàm.

*v.*23. Discedite à me qui operamini iniquitatem. *Superfluit quod quidam addunt* omnes.

*v.*25. 27. Et descendit pluuia. *Coniunctio auferenda non est.*

CAP. VIII. *v.*1. Cùm autem descendisset de monte. *Non addas nomen* Iesus.

*v.*10. Audiens autem Iesus. *Nec hic addas pronomen* hæc.

*v.*13. Et sanatus est puer in illa hora. *Legendum est* in *non* ex.

*v.*15. Et ministrabat eis. *Correctores prætulerunt plurale* eis *singulari* ei.

*v.*18. Iussit ire trans fretum. *Non interponas* discipulos.

v 20. Vbi caput reclinet. *Non addas pronomen* suum.

*v.*25. Et accesserunt ad eum discipuli eius. *Non omittas* discipuli eius.

*vers.*28. Et cùm venisset trans fretum. *Vt non est addendum nomen* Iesus, *ita non mutandum singulare* venisset *cum plurali* venissent.

*v.*29. Venisti huc ante tempus torquere nos? *Non est præponendum aduerbium* cur.

*v.*32. Et ecce impetu abiit. *Vox* magno, *quam interiiciunt quidam, non hic, sed Marc.* 5. *v.*13. *ab Interprete data est.*

*vers.*33. Nuntiauerunt omnia. *Superfluit* hæc, *quod addunt quidam.*

*v.*34. Rogabant vt transirent. *Similiter redundat hic* eum.

CAP. IX. *v.*1. Et ascendens in nauiculam transfretauit. *Omittendum est nomen* Iesus.

*v.*5. Dimittuntur tibi peccata tua. *Non auferas pronomen possessiuum* tua.

*v.*13. Non veni vocare iustos, sed peccatores. *Quod in nonnullis codicibus sequitur* ad pœnitentiam, *non est huius loci, sed Luc.* 5 *v.*32.

*v.*18. Accessit & adorabat. *Sic legendum,* adorabat *imperfectum, potius quàm perfectum* adorauit.

Ibidem. Impone manum tuam super eam. *Non omittas pronomen* tuam.

*v.*25. Et tenuit manum eius. *Quod sequitur in multis libris* Et dixit, Puella surge, *non est huius loci, sed Luc.* 8. *v.*54.

v 38. Vt mittat operarios in messem suam. *Alij libri, pro* mittat *scribunt* eiiciat.

CAP. X. *vers.*2. Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc. *Non est legendum hoc loco* discipulorum, *pro* Apostolorum.

*v.*3. Iacobus Alphæi. *Non præponas* & *coniunctionem.*

Ibidem. Et Thaddæus. *Harum duarum vocum loco, quidam legunt sex* Et Lebbæus qui cognominatus est Thaddæus, *sed non sunt Latinæ editionis.*

*v.*4. Et Iudas Iscariotes. *Non scribas* Scariotes, *omissa* i *litera initiali, tametsi ita sit in antiquis libris, & hoc & aliis Euangeliorum locis.*

*v.*7. Quia appropinquauit regnum cælorum. *Caue ne mutes præteritum in futurum* appropinquabit.

*v.*8. Infirmos curate, mortuos suscitate. *Non temerè omittendum est posterius illud* mortuos suscitate.

*v.*10. Dignus est enim operarius cibo suo. *Pro* cibo suo, *quod scribunt quidam* mercede sua, *Luc. est cap.*10. *v.*7.

*v.*13. Veniet pax vestra. Pax vestra reuertetur. *Non mutes futura indicatiui,* veniet, reuertetur, *cum imperatiuis,* veniat, reuertatur.

*v.*22. Et eritis odio omnibus. *Non addas* hominibus.

*v.*23. Fugite in aliam. *Quod sequitur in nonnullis libris,* Et cùm in aliam persequentur vos, fugite in tertiam, *superfluit.*

*v.*26. Nihil enim est opertum, quod non reuelabitur, & occultum, quod non scietur. *Coniunctiua,* reueletur, sciatur, *sunt Lucæ cap.*12. *vers.*2.

*v.*28. Qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. *Non est omittenda coniunctio* & *vel priori loco.*

*v.*39. Qui inuenit animam suam, perdet illam. *Non mutes futurum indicatiui* perdet, *cum præsenti imperatiui* perdat.

CAP. XI. *v.*17. Cecinimus vobis. *Interpres addidit* tibiis, *non hic sed Luc.* 7. *v.*32.

CAP. XII. *v.*2. Quod non licet facere sabbatis. *Non addas pronomen* eis *verbo* licet.

*v.*18. Ecce puer meus quem elegi. *Malè interponunt quidam nomen* electus.

*v.*20. Arundinem quassatam non cõfringet. *Ex propheta sumtum est, quod quidam legunt,* conteret.

*v.*31. Spiritus autem blasphemia non remittetur. *Caue ne nominatiuum* blasphemia *commutes cum genitiuo* blasphemiæ.

*v.*32. Qui autem dixerit contra Spiritum sanctum. *Non repetas vocem* verbum, *sed subaudias è proximo.*

*v.*47. Foris stant quærentes te. *Pro* quærentes te, *non scribas* quærentes loqui tecum, *aut* quærentes te alloqui, *sed ita intelligas.*

CAP. XIII. *vers.*3. Ecce exiit qui seminat seminare. *Non est hic addendum* semen suum, *quod Lucæ proprium est.*

*v.*8. Aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum. *Non mutes numerum ordinalem cum cardinali:* Aliud centum, aliud sexaginta, aliud triginta.

*v.*11. Vobis datum est nosse mysteria regni cælorum. *Plurale* mysteria, *Matthæi est; singulare, posteriorum Euangelistarum.*

*vers.*12. Qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo. *Pro* & quod habet, *infrà* 25. *v.*29. *legitur* & quod videtur habere.

*vers.*14. Et adimpletur in eis. *Retinendum est, cum coniunctione copulatiua, præsens indicatiui* adimpletur: *non substituendum cum coniunctione causali* adimpleretur *vel* adimpleatur.

*v.*16. Vestri autem beati oculi quia vident, & aures vestræ quia audiunt. *Non est mutanda coniunctio* quia *cum relatiuis* qui *vel* quæ.

*v.*20. Qui autem super petrosa. *Non legas* petram *pro* petrosa, *substantiuum pro adiectiuo.*

vers. 28. Vis imus & colligimus ea? *Non addas* igitur *verbo* vis.

*v.*33. In farinæ satis tribus. *Lucæ* 13. *v.* 21. *legitur quarto casu* sata tria.

*v.*43. Qui habet aures audiendi, audiat. *Non omittas gerundium* audiendi.

*v.*47. Et ex omni genere piscium congreganti. *Interpres addidit* piscium *tametsi Græcè non legatur.*

*v.*48. Elegerunt bonos in vasa. *Non addas pronomen* sua *quod quidam.*

*v.*51. Dicunt ei: Etiam. *Nec hic addas* Domine.

CAP. XIV. *v.*2. Hic est Iohannes Baptista. *Superfluit* quem ego decollaui, *quod sequitur in quibusdam libris.*

*v.*3. Propter Herodiadem vxorem fratris sui. *Non est Latinæ editionis, quod additur à quibusdam libris, nomen* Philippi.

*v.*6. Saltauit filia Herodiadis in medio. *Quidam addunt* triclinio, *quæ glossa est, non textus.*

v. 19. Discipuli autem turbis. *Superfluit quod quidam libri addunt* dederunt: *relinquitur enim intelligendum è proximo.*

*v.*22. Et statim compulit. *Seruandum est* compulit, *quod est* coëgit: *non supponendum* iussit *quod est, præcepit.*

v. 32. Et cùm ascendissent. *Quidam numero singulari scribunt* ascendisset; *malè.*

CAP. XV. *v.*2. Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum. *Non est commutandus numerus singularis* traditionem *cum plurali.*

*v.*31. Mutos loquentes. *Quod subiiciunt quidam libri* debiles sanos, *ex Græco adiectum est.*

*v.*38. Erant autem qui manducauerunt. *Quidam libri præterito plusquamperfecto legunt* manducauerant.

CAP. XVI. *v.*2. 3. 4. Facto vespere dicitis *& cætera vsque ad finem quarti versiculi, immeritò olim à quibusdam omissa fuere.*

vers. 4. Faciem ergo cæli diiudicare nostis. *Non præponas nomen* hypocritæ.

Ibidem.

Ibidem. Nisi signum Ionæ prophetæ. *Non omittas nomen* prophetæ.

V.13. Quem dicunt homines esse filium hominis? *Non est addendum, pronomen* me, *tametsi Græcè legatur.*

V.23. Vade post me Satana. *Non scribas* retro *loco* post me.

CAP. XVII. *v.1.* Et post dies sex assumit Iesus Petrum. *Non mutes præsens* assumit *cum præterito*, assumsit, *vt neque mox* ducit *cum* duxit.

V.11. Elias quidem venturus est. *Subiiciunt quidam libri* primum, *ex Græco non dubium emendati.*

V.23. Didrachma. *Legendum est, neutro genere, numero plurali, non* didrachmam, *numero singulari generis fæminini.*

CAP. XVIII. *vers.* 8. Abscide eum. *Similis locus suprà 5. vers.* 30.

V.9. Bonum est tibi cum vno oculo in vitam intrare. *Non scribas* vnum oculum habentem *pro* cum vno oculo.

V.12. Nonne relinquit. *Præferendum est præsens* relinquit *futuro* relinquet.

Ibidem. in montibus. *Non scribes* in deserto, *ex Luc.15.v.4.*

V.16. Adhibe tecum adhuc vnum vel duos. *Non omittas aduerbium* adhuc.

CAP. XIX. *v.5.* Propter hoc dimittet homo patrem & matrem. *Non mutes* dimittet *cum* relinquet, *quod alterius est loci.*

V.12. Qui seipsos castrauerunt. *Quidam scribunt* eunuchizauerunt.

V.14. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire. *Marci est & Lucæ, quod transpositione verbi quidam habent*, Sinite paruulos venire ad me, & nolite prohibere eos.

Sequitur: Talium est enim regnum cælorum. *Non est omittenda coniunctio* enim.

V.18. Dicit illi: Quæ. *Non est legendum nominatiuo casu* ille, *sed datiuo* illi.

V.19. Et diliges proximum sicut teipsum. *Non est omittenda coniunctio* &.

V.20. Omnia hæc custodiui à iuuentute mea. *Romani Patres censuerunt non esse omittendum illud* a iuuentute mea, *tametsi vetusta manuscripta omittant.*

V.21. Vade, vende quæ habes. *Noli legere:* Vade & vende omnia quæ habes, *addita vocula* & omnia.

CAP. XX. *v.7.* Ite & vos in vineam meam. *Non subiicias* Et quod iustum fuerit accipietis: *est enim superioris versus quarti, non huius septimi.*

V.15. Aut non licet mihi quod volo facere? *Interpres noster addidit* in meis, *quod alij.*

V.17. Duodecim discipulos. *Non addas pronomen* suos.

V.21. Et vnus ad sinistram in regno tuo. *Non mutes* vnus *cum* vnus, *quod Marci est.*

V.25. Potestatem exercent in eos. *Non est legendum* inter eos, *nec* in eos *in malo pro* in eos.

V.28. Et dare animam suam redemtionem pro multis. *Non est præponenda præpositio in nomini* redemptionem.

CAP. XXI. *v.1.* Et cum appropinquassent Ierosolymis, & venissent Bethphage. *Non mutes numeros plurales in singulare*, appropinquasset, venisset.

Ibidem. Misit duos discipulos. *Non addas* suos, *quod ex Lucæ quidam.*

V.3. Et confestim dimittet eos. *Sic legendum est, futuro tempore* dimittet *non præsenti* dimittit.

V.4. Hoc autem totum factum est. *Correctores non indicarunt omittendum* totum.

V.7. Et imposuerunt super eos vestimenta sua. *Non mutes pronomen plurale* eos *cum singulari* eum.

V.9. Hosanna filio Dauid. *Caue legas quintum casum* ô fili, *vt quidam, pro tertio* filio.

V.17. Ibi que mansit. *Superfluit quod subiiciunt quidam libri* & docebat eos de regno Dei.

V.27. Ait illis & ipse. *Non est omittendum medium illud* &, *quod etiam Græcè legitur.*

Ibidem. Nec ego dico vobis. *Non est legendum futurum* dicam, *sed præsens* dico.

V.28. Fili, vade hodie operare in vinea mea. *Non mutes imperatiuum* operare, *cum infinitiuo* operari, *nec sextum casum cum quarto* vineam meam.

V.31. Dicunt ei: Primus. *Non omittas pronomen* ei, *multóque minùs pro* primus *substituas contrarium* nouissimus, *quod olim quidam.*

Ibidem Præcedent vos in regnum Dei. *Præferendus est quartus casus* regnum, *sexto* regno.

V.32. Venit enim ad vos. *Non legas* autem *pro* enim.

V.33. Et ædificauit turrim. *Non addas in medio* eius, *quod quidam ex Marci* 12. *vers.*1.

V.37. Verebuntur filium meum. *Quod quidam adiiciunt aduerbium* forsitan, *Lucæ est cap.*20.*v.*13.

V.41. Qui reddant ei fructum. *Non mutes præsens coniunctiui* reddant, *cum futuro indicatiui* reddent.

CAP. XXII. *v.1.* Dixit iterum in parabolis eis, dicens. *Non postponas pronomen* eis *participio* dicens.

V.3. Et misit seruos suos. *Non commutes numerum pluralem cum singulari* seruum suum, *qui est Euangelij secundum Lucam, cap.*14. *v.*17.

V.4. Tauri mei & altilia occisa sunt. *Non omittas verbum substantiuum* sunt.

V.13. Ligatis manibus & pedibus eius. *Non præponas* pedes *manibus, quod quidam.*

V.14. Multi enim sunt vocati. *Non est legendum* autem *aduersatiuum, pro* enim *rationali.*

V.15. Vt caperent eum in sermone. *Non est substituendum antecedens* Iesum, *loco pronominis* eum.

V.17. Licet censum dare Cæsari, an non? *Non est mutandum actiuum* dare *cum passiuo* dari.

V.30. Sed erunt sicut angeli Dei in cælo. *Correctores prætulerunt futurum* erunt, *quod respondet præcedentibus, præsenti* sunt.

CAP. XXIII. *v.*13. Væ autem vobis. *Non est omittenda coniunctio* autem.

Ibidem. Quia clauditis regnum cælorum ante homines. *Non substituas pronomen* qui *pro coniunctione* quia.

V.14. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. *Etsi hic versiculus videatur Marci & Lucæ proprius esse: non tamen indicarunt Correctores hic expungendum esse.*

V.16. Quicumque iurauerit per templum. *Non addas* Dei.

V.19. Cæci, quid enim maius est. *Non præponas hic* stulti & *quemadmodum suprà v.*17.

V.21. Iurat in illo, & in eo qui habitat in ipso. *Non est legendum à præcedens* templo *pro relatiuo* ipso.

V.25 & 26. Calicis & paropsidis. *Alij loco vocalis quartæ scribunt primam* parapsidis: *vtroque enim modo vox effertur. Similis infrà* 26.*v.*23.

V.29. Qui ædificatis sepulchra. *Hic* qui *legitur Latinè, tametsi Græcè sit coniunctio* quia.

V.34. Ideò ecce ego mitto ad vos prophetas. *Non adiicias* dico vobis *post* ideò.

V.37. Quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas. *Non addas pronomen* suas.

CAP. XXIV. *v.*12. Et quoniam abundauit iniquitas. *Præteritum* abundauit *præferendum est futuro* abundabit.

*Vers.*23. Ecce hic est Christus aut illic. *Non repetas* ecce *ante* illic.

V.30. Cum virtute multa & maiestate. *Non est commutandum* multa *cum* magna, *quod Lucæ est.*

V.33. Scitote quia propè est in ianuis. *Non est interiiciendum* & *antè* in ianuis.

V.34. Non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant. *Non est omittendum, vel posterius loco pronomen* hæc.

V.36. Neque angeli cælorum, nisi solus Pater. *Non interponas* neque Filius, *quod Marci proprium est.*

V.41. Duabus molentibus. *Subiiciunt multi Latini codices* Duo in lecto, vnus assumetur, & vnus relinquetur: *sed non est Matthæi, verùm Lucæ, quemadmodum clarè docuimus in Notationibus nostris in varias Biblij? in lectiones.*

V.43. Qua hora fur venturus esset. *Non mutes optatiuum* esset *cum indicatiuo* est.

V.44. Quia qua nescitis hora filius hominis venturus est. *Quidam scribunt* quia qua hora non putatis: *sed illud Lucæ est cap.*12. *v.*40.

V.47. Super omnia bona sua constituet eum. *Non omittas nomen* bona.

CAP. XXV. *v.*13. Vigilate itaque. *Quod quidam libri adiungunt* & orate, *non est huius loci.*

V.22. Ecce alia duo lucratus sum. *Sic legendum est hoc loco: nam vigesimi versus est verbum, non simplex, sed compositum;* superlucratus.

V.27. Oportuit ergo te. *Non interponas* & *ante* te.

V.31. Et omnes angeli cum eo. *Non addas pronomen* eius *nomini* angeli.

V.41. Tunc dicet & his. *Omittenda est vox* rex, *quam quidam interiiciunt.*

CAP. XXVI. *v.*2. Et filius hominis tradetur vt crucifigatur. *Non est hic subiungenda interrogationis nota.*

V.11. Me autem non semper habetis. *In alijs libris est futurum* habebitis.

V.23. At ipse respondens ait. *Legenda est aduersatiua* at *non copulatiua* &.

V.25. Respondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit. *Non est interponenda coniunctio* & *ante* dixit.

V.28. Hic est enim sanguis meus. *Nequaquam commutes pronomen masculinum* hic *cum neutro* hoc.

Ibid. Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. *Male quidam legunt* vobis *pro* multis: *nam* vobis *Lucæ est c.*22.*v.*20. *Porrò etsi Græcè sit præsens* effunditur: *Latinus tamen Interpres futurum dedit, nec simplex* fundetur, *sed compositum* effundetur, *quale est Græcè.*

V.29. Sed sicut tu. *Non est addendum verbum* vis.

V.40. Sic non potuistis vna hora vigilare mecũ? *Quidã libri collocant interrogationis notam post aduerbium* sic: *nonnulli*

pro plurali potuistis, *habent singulare* potuisti, *sed hoc quidem malè.*

*V.*45.46. Ecce appropinquauit. *Neutro horum locorum commutandum est præteritum* appropinquauit *cum futuro* appropinquabit.

*V.*50. Amice, ad quid venisti. *Retinendum est* quid *interrogatiuum, non substituendum* quod *relatiuum.*

*V.*53. An putas quia non possum rogare patrē meum & exhibebit mihi modò. *Hoc postremo loco legendum est aduerbium* modò, *non reiiciendum in anteriora.*

V. 59. Principes autem sacerdotum. *Non commutes plurale* principes, *cum singulari* princeps.

*V.*61. Et post triduum reædificare illud. *Nec hic commutes verbum compositum* reædificare *cum simplici* ædificare.

*V.*63. Si tu es Christus filius Dei. *Non addas* viui, *quod est alterius loci, suprà* 16. *v.*16.

*V.*67. Alij autem palmas in faciem eius dederunt. *Non substituas* alapas *pro* palmas.

*V.*71. Vidit eum alia ancilla. *Non est omittenda vox* ancilla, *vtpote ab Interprete data.*

*V.*72. Quia non noui hominem. *V.*74. *legitur,* quia non nouissem hominem.

*V.*73. Et post pusillum accesserunt. *Non addas* ad eum.

*V.*75. Verbi Iesu quod dixerat. *Non est legendum* verbi quod dixerat ei Iesus, *quod est Euangelij secundùm Marcum.*

CAP. XXVII. *v.*3. Principibus sacerdotum & senioribus. *Meritò hic omissa est vox* populi, *vt & inf. v.* 12.

*Vers.*15. Vnum vinctum quem voluissent. *Sic legendum est numero plurali, non singulari* voluisset.

*V.*17. Quem vultis dimittam vobis. Barabbam, an Iesum qui dicitur Christus? *Quidam olim adscripserunt* Iesum *etiam ante* Barabbam; *sed malè.*

*V.*32. Exeuntes autem. *Ita legendum est verbum compositum* exeuntes, *non simplex* euntes.

Ibidem. Hominem Cyrenæum. *Non addas* venientem obuiàm sibi, *aut* venientem de villa, *quod quidem ex Marco & Luca huc transtulerunt.*

*V.*33. Qui dicitur Golgotha. *Quarta vocali non prima, legunt secundam syllabam vocis* Golgotha, *libri meliores.*

*V.*37. Hic est Iesus. *Non addas* Nazarenus, *hoc enim Iohanni proprium est cap.*19. *v.*19.

V. 40. Vah qui destruis. *Non est omittenda interiectio* vah.

*V.*42. Descendat nunc de cruce, & credimus ei. *Non mutes præsens* credimus *in futurum* credemus.

*V.*43. Confidit in Deo: liberet nunc si vult eum. *Pronomen* eum *adiunctum verbo* vult, *ex insigni Romanorum Patrum correctione, non est reiiciendum in anteriora, ita vt adiungatur verbo* liberet, *quod faciunt plerique libri.*

*V.*46. Eli, Eli. *Non legas addita* o *vocali,* Eloï, Eloï, *hoc enim est Marci, illud Matthæi.*

*V.*61. Erat autem ibi. *Non mutes singulare* erat *in plurale* erant.

CAP. XXVIII. *v.* 3. Et vestimentum eius sicut nix. *Singulare* vestimentum, *non vertas in plurale* vestimenta, *multóque minus addas* facta sunt alba, *quod non est huius loci, sed suprà* 17. *v.* 2.

*Vers.*7. Et ecce præcedit vos in Galilæam. *Non est mutandum præsens* præcedit *cum futuro* præcedet.

Ibid. Ecce prædixi vobis. *Non legas tertia persona* sicut dixit vobis, *quod Marci est cap.*16. *v.*7.

*Vers.*17. Quidam autem dubitauerunt. *Non addas pronomen* eorum.

*V.*19. Euntes ergo docete. *Non mutes* ergo *cum* autem.

MARCVS.

CAP. I. *vers.* 6. Et erat Iohannes vestitus pilis cameli. *Legendum est numero singulari* cameli, *non plurali* camelorum.

*Vers.*7. Venit fortior me post me. *Caue legas futurum* veniet *pro præsenti* venit.

*V.*10. Et spiritum. *Non addas* sanctum, *quod frustrà quidam.*

*V.*15. Et appropinquauit regnum Dei. *Non est legendum futurum* appropinquabit, *sed præteritū, vt secundùm Matthæum.*

*V.*24. Venisti perdere nos? *Non est addendum* ante tempus, *quod quidam hic adscripserunt ex Matth. v.*29.

*V.*27. Etiam spiritibus immundis imperat. *Pro* etiam, *quædam manuscripta legunt* &, *quod est æquiualens: quædam neutrum legunt, malè.*

CAP. II. *v.* 1. Et iterùm intrauit Capharnaum post dies. *Spurium est, quod additur in quibusdam libris* octo.

*V.*2. Et conuenerunt multi. *Non addas* confestim.

Ibidem. Ita vt non caperet neque ad ianuam. *Singulare* caperet *præferendum est plurali* caperent.

*V.*8. Ietus spiritu suo. *Non legas* sancto *pro* suo.

*V.*16. Manducat & bibit magister vester? *Non facilè omittas* τὸ magister vester, *etsi Græcè non legatur.*

*V.*22. Alioquin dirumpet vinum vtres, & vinum effundetur, & vtres peribunt. *Non sunt mutanda futura,* dirumpet, effundetur, *cum præsentibus, tametsi Græcè lecta.*

Sequitur: Sed vinum nouum in vtres nouos mitti debet. *Quod sequitur in quibusdam libris,* & ambo conseruantur, *est Euangelij secundùm Matthæum.*

*V.*23. Cœperunt progredi. Progredi *lectum quarta vocali, iudicatur præferendum voci* prægredi, *cuius prima syllaba obtinet diphthongum primam.*

*V.*24. Ecce quid faciunt. *Non addas* discipuli tui.

*V.*26. Nisi sacerdotibus. *Nec hic addas* solis, *quod non est huius Euangelistæ.*

Sequitur: Et dedit eis qui cum eo erant. *Denique nec hic addas alterum &* ante qui.

CAP. III. *v.* 6. Exeuntes autem Pharisæi statim. *Non est præponendum aduerbium* statim *nomini* Pharisæi.

*V.*8. Et trans Iordanem. *Non interiicias præpositionem* de.

*V.*9. Vt nauicula sibi deseruiret. *Malè legitur in quibusdam libris* vt in nauicula sibi deseruirent, *addita præpositione, mutatóque numero singulari cum plurali.*

*V.*14. Et vt mitteret eos prædicare. *Non addas* Euangelium, *quod quidam.*

*V.*21. Et cùm audissent sui. *Nequaquam addas* discipuli, *quod ineptè quidam.*

CAP. IV. *v.*1. Et iterùm cœpit docere. *Non interponas nomen* Iesus.

*Vers.*8.20. Vnum triginta, vnum sexaginta, & vnum centum. *Interpres, secundùm Marcum vsus est numero cardinali secundùm Matthæum ordinali.*

*V.*10. Parabolam. *Non mutes singulare plurali* parabolas, *nec addas* exponere.

*V.*19. Et sine fructu efficitur. *Non est legendum numero plurali* efficiuntur.

*V.*20. Et vnum centum. *Non addas* qui habet aures audiendi, audiat.

Versu 22. Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur. *Non mutes* manifestetur *cum* reueletur.

Sequitur: Nec factum est occultum, sed vt in palàm veniat. *Ex Matthæo, & præsertim Luca, correxerunt quidam,* quod non in palàm.

*V.*24. Et adiicietur vobis. *Immeritò omittuntur à quibusdam hæc verba.*

*V.*28. Deinde plenum frumentum in spica. *Pro* frumentum *non est scribendum* fructum, *nomen generale.*

*V.*32. Et cùm seminatum fuerit, ascendit. *Malè legitur in quibusdam libris* natum *pro* seminatum, *quod est,* satum: *nec minùs malè additur* in arborem *quod ex Matthæo, aut potiùs Luca, huc esse adscriptum, indubium est.*

*V.*36. Assumunt eum ita vt erat in naui. *Quidam codices Latini legunt* erant *numero plurium, sed malè.*

CAP. V. *v.* 8. Dicebat enim illi. *Non est addendum* Iesus. *sed subaudiendum.*

*V.*11. Grex porcorum magnus pascens. *Quod sequitur quibusdam in libris* in agris, *transfodiendum est.*

*V.*13. Grex præcipitatus est in mare ad duo milia. *Non addas* erant autem quasi, *ante* ad duo milia.

*V.*15. Et veniunt ad Iesum. *Non mutes præsens* veniunt *cum præterito* venerunt.

Ibidem. Vestitum & sanæ mentis. *Non addas* eum qui habuerat legionem, *tametsi Græcè legatur.*

*V.*19. Et non admisit eum. *Quidam loco,* &, *scribunt* Iesus autem, *quidam* permisit *loco* admisit, *verùm hoc minùs rectè.*

V. 21. Et cùm transcendisset. *Non scribas* adscendisset *pro* transcendisset.

*V.*34. Ille autem dixit ei. *Non est legendum nomen* Iesus *loco pronominis* ille.

Vers. 35. Veniunt ab archisynagogo. *Sic legendum est sexto casu, ex correctione Sixtina: non est addendum* nuntij, *nec scribendum quarto casu, mutata præpositione,* ad archisynagogum.

*V.*40. Et ingreditur vbi puella erat iacens. *Præferendum est singulare* ingreditur *plurali* ingrediuntur.

*V.*41. Talitha cumi. *Multi libri erroneè, pro* talitha, tabitha *scribunt, id est,* b *pro* l, *mutam pro liquida; sumta erroris occasione ex simili historia Act.* 9. *v.* 40. *Atqui voces diuersæ sunt: nam* tabitha, *quod est Lucæ, capream:* talitha, *quod Marci, puellam significat, ipsis Euangelistis Interpretibus.*

Vers. 42. Et obstupuerunt stupore magno. *Non interponas* omnes.

*V.*43. Et dixit dari illi manducare. *Vt non est mutandum* dixit *cum* iussit, *ita non infinitiuus* dari *cum imperatiuo* date.

CAP. VI. *v.*3. Nónne hic est faber. *Non est legendus genitiuus* fabri, *pro nominatiuo* faber.

*V.*5. Et non poterat ibi virtutem vllam facere. *Marci est* virtutem vllam; *Matthæi* virtutes multas, *cap.*13. *v.*58.

Vers. 11. Et quicumque non receperint vos nec audierint vos. *Iniuria omittunt libri quidam hæc verba* vos nec audierint vos.

*V.*13. Et vngebant oleo multos ægros & sanabant. *Pro actiuo plurali* sanabant, *non est substituendum, vel passiuum* sanabantur, *vel singulare* sanabat.

V.21. Herodes

V.21. Herodes natalis sui cœnam fecit. *Pro* natalis sui, *non supponas* in natali suo.

v.25. Petiuit, dicens. *Non mutes præteritum* petiuit *in præsens* petit.

v.27. Sed misso spiculatore. *Non addas* confestim.

v.28. Et decollauit eum in carcere, & attulit caput eius in disco. *Nequaquam omittenda hæc verba sunt.*

v.37. Date illis vos manducare. *Non est negligendum pronomen* vos.

v.48. Et videns eos laborantes in remigando. *Non mutes participium* videns *cum præterito* vidit.

CAP. VII. *v.3.* Tenentes traditionem seniorum. *Non mutes singulare cum plurali* traditiones.

v.4. Et à foro, nisi baptizentur. *Non est adiiciendum participium* venientes *voci* foro.

v.5. Pharisæi & Scribæ. *Superfluit participium* dicentes, *quod quidam subiungunt.*

v.8. Tenetis traditionem hominum. *Præferendum est singulare plurali* traditiones.

v.9. Benè irritum facitis præceptum Dei. *Non est mutandum præsens* facitis *cum præterito* fecistis.

v.19. Quia non intrat in cor eius. *Neque hic mutes præsens* intrat *in præteritum* introiit.

v.31. Ad mare Galilææ, inter medios fines Decapoleos. *Non interponas* quæ *aut* quod est inter.

v.37. Et surdos fecit audire & mutos loqui. *Non est omittenda coniunctio* & *vel priori loco.*

CAP. VIII. *v.1.* Cùm turba multa esset. *Non addas* cum Iesu.

v.10. Venit in partes Dalmanutha. *Pro* Dalmanutha, *non supponas* Magedan, *quod Matthæi est cap.15.v.39.*

v.12. Si dabitur generationi isti signum. *Non est surrogandum aduerbium* non *in locum coniunctionis* si.

vers.19. Quot cophinos fragmentorum alienos sustulistis? *Non est his verbis præponenda coniunctio* &, *ex aliis plerisque libris.*

v.20. Quando & septem panes. *Hic plures codices omittunt mediam coniunctionem* &, *malè.*

v.28. Iohannem Baptistam. *Superfluit nomen* alij, *quod quidam præponunt.*

v.32. Cœpit increpare eum. *Quod subiiciunt quidam libri* Dicens, Domine propitius esto tibi, nam hoc non erit tibi *redundat: Matthæi enim proprium est.*

v.37. Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua. *Hæc secundùm Marcum germana scriptura est: secundùm Matthæum autem ista:* Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? *cap.16. v.26.*

v.38. Qui enim me confusus fuerit *&c.* & filius hominis cõfundetur eum. *Pro* confusus fuerit *&* confundetur, *verba à confusione pro pudore accepta deductis, quidam vitiosè scribunt,* confessus fuerit, confitebitur, *verba deducta à confessione, accepta pro agnitione. Errori causam dedere, tum insolens Interpretis phrasis, tum loca Matt.10.v.32.& Luc.12.v.8.*

Ibidem. Cum angelis sanctis. *Spurium est pronomen* suis, *quod quidam adiiciunt, quidam pro* sanctis *substituunt.*

v.39. Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic stantibus *&c. Rectè Correctores Romani versiculum hunc adiunxerunt octauo capiti, à quo plerique codices inchoant caput donum, minùs congruè.*

CAP. IX. *v.1.* Et post dies sex assumit. *Non mutes præsens præterito* assumsit.

Ibidem. Et ducit illos in montem excelsum seorsum solos. *Malè est in quibusdam codicibus primus casus* solus *pro quarto* solos.

v.4. Et faciamus tria tabernacula. *Quidam omittunt* & *coniunctionem, malè.*

vers.14. Et accurrentes salutabant eum. *Sic legendum est prima vocali, non quarta* occurrentes, *quod est, currentes obuiàm.*

v.18. Qui respondens eis dixit. *Non mutes plurale* eis *cum singulari* ei.

v.32. Qui cùm domi essent. *Neque hic mutes plurale* essent *singulari* esset.

v.34. Si quis vult primus esse, erit omnium nouissimus. *Non addas* quasi *ante* omnium.

v.36. Non me suscipit, sed eum qui misit me. *Redundat* solum, *quod quidam addunt ante* suscipit.

v.39. Qui enim non est aduersus vos, pro vobis est. *Non sunt substituenda pronomina primæ personæ,* nos, nobis, *pro secunda,* vos, vobis.

v.40. Calicem aquæ. *Non addas* frigidæ, *quod Matthæi est cap.10.v.42.*

v.43. Abscide illam. *Non corrigas, addita* n *litera* abscinde. *vide Matth.5. v.30.*

v.48. Omnis enim igne salietur. *Non est interponenda vox* homo.

CAP. X. *v.5.* Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis. *Non addas* Moyses.

vers.7. Propter hoc relinquet homo patrem suum. *Non præponas his verbis* & dixit, *quod Matthæi est cap.19. v.5.*

v.11. Adulterium committit super eam. *Caue ne pronomen eum commutes cum nomine* teriam.

v.15. Quisquis non receperit regnum Dei velut paruulus. *Quidam malè pro* regnum *substituunt* verbum *siue sermonem.*

v.17. Et cùm egressus esset in viam. *Non mutes casum quartum cum sexto* via.

Ibidem. Rogabat eum: Magister bone. *Non interiicias participium* dicens.

v.20. Magister hæc omnia obseruaui. *Non hic addas epitheton* bone.

v.28. Et cœpit ei Petrus dicere. *Superfluit aduerbium* posthæc, *quod additur à quibusdam.*

v.32. Et sequentes timebant. *Non addas pronomen* eum, *multòque minùs supponas* dicebant *pro* timebant.

v.35. Vt quodcunque petierimus, *Meritò omissum est* à te, *quod subiungunt quidam.*

vers.38.39. Baptismo quo ego baptizor. *Non mutes* baptismo *casum sextum, in quartum* baptismum *aut* baptisma, *quod multi.*

v.40. Non est meum dare vobis. *Romanæ Patres non iudicarunt auferendum pronomen* vobis.

CAP. XI. *v.1.* Et cùm appropinquarent Ierosolymæ. *Retinendus est numerus pluralis, non substituendus singularis* appropinquaret.

Ibidem. Mittit duos ex discipulis suis. *Non mutes præsens* mittit *cum præterito* misit.

v.2. Inuenietis pullum ligatum. *Voci* pullum *non addas* asinæ, *ex Luca.*

v.3. Et si quis vobis dixerit. *Superfluit* aliquid, *quod quidam addunt.*

v.5. Et quidam de illic stantibus dicebant illis. *Legendum est* dicebant, *numero plurali, non* dicebat *singulari.*

vers.6. Et dimiserunt eis. *Alij pro tertio casu* eis *legunt quartum* eos.

v.18. Timebant enim eum. *Non mutes coniunctionem causalem* enim, *cum aduersatiua* verò.

v.22. Habete fidem Dei. *Malè à quibusdam libris omittitur vox* Dei.

vers.23. Tollere & mittere in mare. *Nequaquam mutanda sunt imperatiua passiua cum actiuis* tolle & mitte.

v.33. Et respondens Iesus ait illis. *Non omittas coniunctionem* & *præpositam.*

CAP. XII. *vers.1.* Et circumdedit sepem. *Non addas pronomen* ei.

v.14. Nec enim vides in faciem hominum. *Vt non est omittenda præpositio* in, *ita non mutandus numerus pluralis* hominum *in singularem* hominis.

v.15. Qui sciens versutiam illorum. *Quidam libri, pro* versutiam *legunt* simulationem, *ex alia versione.*

v.16. At illi attulerunt ei. *Hic legitur* attulerunt, *secundùm Matthæum* obtulerunt.

Ibidem. Cuius est imago hæc & inscriptio? *Secundùm Matthæum vertit* superscriptio, *hic* inscriptio.

v.25. Sed sunt sicut angeli in cælis. *Non est hic addenda vox* Dei, *quæ Matthæi est cap.22.v.30.*

vers.34. Et nemo iam audebat eum interrogare. *Non addas* amplius.

CAP. XIII. *v.19.* Erunt enim dies illi tribulationes tales. *Legendus est nominatiuus pluralis* tribulationes, *non genitiuus singularis* tribulationis.

vers.20. Breuiauit dies. *Præteritum præferendum est futuro* breuiabit.

v.22. Et dabunt signa & portenta. *Hic* portenta, *secundùm Matthæum* prodigia, *legit Latina editio incorrupta.*

v.26. Venientem in nubibus. *Non addas* cæli.

v.28. Cognoscitis quia in proximo sit æstas. *Non mutes indicatiuum* cognoscitis *cum imperatiuo* cognoscite.

CAP. XIIII. *v.2.* Dicebant autem: Non in die festo. *Præferenda est coniunctio* autem *coniunctioni causali* enim.

v.3. Et cùm esset Bethaniæ. *Vt non est addendum nomen* Iesus, *ita non omittendum* Bethaniæ.

Ibid. Vnguenti nardi spicati pretiosi. *Retinendum est* spicati *à spica deductum, non mutandum cum* pistici, *à pistis.*

v.4. Et dicentes: Vt quid perditio ista? *Non est omittenda copulatiua* &.

v.7. Semper enim pauperes habetis vobiscum. *Præsens* habetis *non est hic mutandum in futurum* habebitis; *vt nec in verbis sequentibus.* Me autem non semper habetis.

v.8. Quod habuit hæc, fecit. *Caue ne scribas neutrum* hoc, *pro fœminino* hæc.

Sequitur: Præuenit vngere corpus meum in sepulturam. *Seruandus est quartus casus* sepulturam, *non variandus in sextum.*

v.14. Vbi est refectio mea? *A quibusdam libris additur* & diuersorium meum: *quod ex Luca huc transscripsit sciolus, ignorans eiusdem rei alterum esse interpretationem.*

v.21. Si non esset natus. *Sic lege secundùm Marcum; secundùm Matthæum autem,* si natus non fuisset.

Vers. 25. De hoc genimine vitis. *Multi antiqui codices omittunt pronomen* hoc.

v. 27. Omnes scandalizabimini in me in nocte ista. *Non auferas* in me.

Ibidem. Et dispergentur oues. *Non est addendum* gregis, *quod Matthæi est. cap* 26. *v.* 31.

v. 29. Et si omnes scandalizati fuerint in te. *Non est omittendum postremum* in te.

v. 34. Sustinete hic & vigilate. *Non addas* mecum, *quod non est huius loci, sed Matth.* 26. *v.* 38.

v. 37. Non potuisti vna hora vigilare? *Nec huius loci est* mecum *sed Matthæi* 26. *v.* 40.

v. 43. A summis sacerdotibus & Scribis. *Non est præponendum vel addendum participium* missi.

v. 47. Vnus autem quidam de circumstantibus. *Non omittas pronomen* quidam.

vers. 52. At ille reiecta sindone. *Non mutes* reiecta *cum* relicta.

v. 53. Et conuenerunt omnes. *Non interponas* in vnum.

v. 55. Quærebant aduersus Iesum testimonium. *Non addas* falsum *quod solius Matthæi est cap.* 26. *ver.* 59.

v. 58. Ego dissoluam templum hoc. *Non commutes futurum cum præsenti* dissoluo.

Ibid. Et per triduum. *Quidam legunt* & post triduum: *sed Matthæi est* post *cap.* 26 *v.* 61. *Marci* per.

v. 68. Et gallus cantauit. *Non est addenda vox* statim, *quæ est alterius loci.*

v. 69. Rursus autem cùm vidisset illum ancilla. *Vox* alia, *quam hic addunt quidam codices, ex Matthæo accepta est, cap.* 16 *v.* 70.

CAP. XV. *v.* 6. Vnum ex vinctis. *Hæc est lectio editionis nostræ secundum Marcum: nam secundum Matthæum est* vnum vinctum.

Vers. 8. Sicut semper faciebat illis. *Malè suppletur hic locus in quodam manuscripto* per diem solemnem, vt dimitteret vnum vinctum.

v. 15. Et tradidit Iesum. *Non hic addas pronomen* eis.

v. 20. Vt crucifigerent eum. *Non hic omittas pronomen* eum, *quamuis minus necessarium.*

vers. 25. Erat autem hora tertia. *Caue scribas* sexta *pro* tertia.

v. 29. Et in tribus diebus reædificas. *Non addas pronomen* illud, *sed subaudias.*

v. 40. Erant autem & mulieres. *Nec addendum est aduerbium* ibi, *nec legendum est* ibi *pro* &.

v. 44. Interrogauit eum. *Non est legendum præteritum imperfectum* interrogabat, *pro perfecto.*

CAP. XVI. *v.* 7. Quia præcedit vos in Galilæam. *Non magis hic quàm secundum Matthæum, mutandum est præsens* præcedit, *cum futuro* præcedet.

Ibidem. Sicut dixit vobis. *Caue legas primam personam* dixi *pro tertia* dixit, *tametsi Matthæus scribat.* Ecce prædixi vobis.

v. 9. Surgens autem manè. *Non addas* Iesus.

v. 14. Nouissimè recumbentibus illis vndecim apparuit. *Nec hic addas nomen* Iesus; *vt nec paulò post* a mortuis, *vbi dicitur* qui viderant eum resurrexisse.

LVCAS.

CAP. I. *vers.* 8. Cùm sacerdotio fungeretur. *Non addas* Zacharias.

vers. 28. Aue gratia plena. *Non est interponendum nomen* Maria.

v. 30. Inuenisti enim gratiam apud Deum. *Non est omittenda coniunctio* enim, *nec mutandum* Deum *cum* Dominum.

v. 35. Ideóque & quod nascetur ex te sanctum. *Non est auferendum medium illud* ex te.

v. 54. Recordatus misericordiæ suæ. *Non mutes participium* recordatus, *cum verbo* memorari.

v. 66. Quis putas puer iste erit. *Non mutes masculinum* quis *cum neutro* quid.

CAP. II. *vers.* 4. In ciuitatem Dauid. *Non omittas præpositionem* in.

v. 7. Quia non erat eis locus in diuersorio. *Retinendum est pronomen plurale* eis, *non mutandum cum singulari* ei.

v. 11. Quia natus est vobis hodie saluator. *Nec omittendum est secunda persona pronomen* vobis, *nec mutandum cum prima* nobis.

vers. 13. Multitudo militiæ cælestis. *Pro* militiæ *non substituas* exercitus, *nec coniungas vtrumque* militiæ cælestis exercitus.

v. 14. Gloria in altissimis Deo. *Non mutes* altissimis *cum* excelsis.

v. 15. Quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. *Nequaquam legendum est, quibusdam additis,* Quod factum est, quod fecit Dominus; & ostendit nobis.

v. 21. Vt circumcideretur puer. *Non omittas τὸ* puer.

vers. 26. Nisi prius videret. *Neque hic omittas aduerbium* prius.

v. 33. Et erat pater eius & mater mirantes. *Interpres dedit singulare* erat, *non plurale* erant: *dixitque*, pater eius & mater, *non, vt quidam corrigunt*, Ioseph & mater eius.

v. 37. Et hæc vidua vsque ad. *Non est addendum verbum substantiuum* erat.

v. 38. Qui exspectabant redemtionem Israel. *Pro fæminino* redemtionem, *nullo modo legendum est masculinum* redemtorem.

v. 40. Et confortabatur. *Non addas* spiritu.

Ibidem. Et gratia Dei erat in illo. *Non substituas* cum *pro* in.

v. 50. Et ipsi non intellexerunt verbum. *Non est omittendum τὸ* verbum.

v. 51. In corde suo. *Non præponas participium* conferens, *quod quidam, acceptum ex versu superiori* 19.

CAP. III. *vers.* 9. Iam securis ad radicem arborum posita est. *Non mutes singulare* radicem, *cum plurali* radices, *multóque minus plurale* arborum, *cum singulari* arboris.

vers. 16. Veniet autem fortior me. *Non addas*, post me, *quod Marci est c.* 1. *v.* 7.

vers. 19. De Herodiade vxore fratris sui. *Non addas Latinè* Philippi.

v. 22. In te complacui mihi. *Pro prima persona* complacui, *est in aliis plerisque libris tertia* complacuit.

v. 36. Qui fuit Melea. *Non scribas* Melcha, *media vocali è mutata in consonantem, mutam inquam adspiratam* ch.

CAP. IIII. *vers.* 1. Regressus est a Iordane. *Non est mutandum* regressus est, *quod est reuertit, cum* egressus est *siue exiit.*

Ibid. Et agebatur à spiritu in desertum. *Non mutes* à *cum* in, *neque quartum casum* desertum *in sextum* deserto.

v. 2. Et consummatis illis esuriit. *Non addas* postea.

v. 7. Tu ergo si adoraueris. *Non hic addas* procidens, *quod ex Matthæo quidam.*

v. 9. Super pinnam templi. *Matthæi est* pinnaculum, *Lucæ* pinnam.

v. 14. Et regressus est Iesus. *Ita legendum est* regressus, *quod est reuersus, non* egressus *aut* ingressus. *Simile sup. v.* 1.

v. 23. Quanta audiuimus. *Non est præmittendum* Dixerunt Pharisæi ad Iesum.

v. 27. Et nemo eorum mundatus est. *Non addas* à lepra.

v. 28. Et repleti sunt omnes in synagoga ira. *Non est omittendum illud* in synagoga.

v. 34. Scio te quis sis, sanctus Dei. *Non est mutandum relatiuum* quis *in coniunctionem* quia.

v. 36. Imperat immundis spiritibus. *Non est auferendum epitheton* immundis.

CAP. V. *v.* 17. Et virtus Domini erat ad sanandum eos. *Malè quidam libri pro* eos *pronomine, legunt nomen* infirmos.

v. 20. Quorum fidem vt vidit. *Non addas nomen* Iesus, *tametsi Syriacè legatur.*

v. 22. Quid cogitatis in cordibus vestris. *Quidam libri addunt* mala *malè: nam Matthæi illud, non Lucæ est.*

v. 26. Et stupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum. *Nullo modo omittenda hæc sunt.*

v. 32. Non veni vocare iustos. *Non addas coniunctionem* enim, *quam quidam.*

v. 35. Cùm ablatus fuerit ab illis sponsus. *Nec hic præponas coniunctionem* &.

CAP. VI. *v.* 4. Quos non licet manducare. *Præferendum est præsens* licet, *præterito imperfecto* licebat.

v. 10. Et restituta est manus eius. *Non addas* sanitati.

v. 11. Quidnam facerent Iesu. *Non præponas præpositionem* de *ante nomen* Iesu.

v. 17. Et descendens cum illis. *Huius loco quidam legunt*, Et descendens Iesus de monte: *quod ex Officio ecclesiastico acceptum esse clarum est.*

v. 24. Quia habetis consolationem vestram. *Præferenda est coniunctio* quia *relatiuo* qui.

v. 26. Væ cùm benedixerint vobis homines. *Nec post* væ *adijcias alterum* vobis: *nec ante* homines *præponas* omnes.

Ibidem. Secundùm hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum. *Vt non est omittenda coniunctio* enim: *ita nec vox* prophetis *substituenda est, pro contraria* pseudoprophetis, *id est, falsis prophetis, quod quidam hic faciunt, ex loco simili suprà vers.* 23.

V. 33. His qui vobis benefaciunt. *Sic legendum est, non vt quidam*, his qui vos diligunt.

vers. 38. Eadem quippe mensura. *Non legas* verò *pro* quippe.

v. 41. Ipse in oculo tuo trabem non vides. *Noli mutare participium* videns *cum verbo* vides.

v. 45. De malo thesauro. *Non repetas* cordis sui.

v. 46. Quid autem vocatis me. *Non legas* enim *pro* autem.

vers. 48. Fundata enim erat supra petram. *Non addas* firmā.

CAP. VII. *v.* 3. Et saluaret seruum eius. *Multi codices legunt* sanaret.

v. 27. Hic est de quo scriptum est. *Non addas* enim, *quod quidam ex Matthæo.*

v. 28. Qui autem minor est in regno Dei. *Secundum Matthæum est* in regno cælorum.

V.32. Cantauimus vobis tibiis. *Non est hic omittenda vox tibiis, vt secundum Matthaeum.*

V.33. Venit enim Iohannes. *Non mutes* enim *eum* autem.

V.37. Quòd accubuisset in domo Pharisaei. *Non est addenda vox* Iesus.

V.44. Et capillis suis tersit. *Pro* suis, *non scribas* capitis sui, *tametsi ita sit Graecè.*

V.45. Haec autem ex quò intrauit. *Retinenda est persona tertia* intrauit, *ex correctione Romana, nequaquam admittenda prima* intraui.

CAP. VIII. *vers.3.* Quae ministrabant ei. *Singulare* ei *praefertur plurali* eis. *quod ab aliis legitur.*

V. 4. Cùm turba plurima conuenirent. *Alij legunt numero singulari* conueniret.

V.14. Nam qui supra petram, qui cùm audierint. *Non interponas* hi sunt.

Ibid. Qui ad tempus credunt. *Praeferendum est relatiuum* qui *coniunctioni* quia.

V.18. Videte ergo quomodo audiatis. *Non est mutandum* quomodo *cum* quid, *hoc enim Marci, illud Lucae est.*

V.19. Et non poterant adire eum prae turba. *Caue pro* adire, *quod est, accedere, scribas* audire, *quod est, ἀκούειν.*

V.23. Et complebantur. *Spurium est quod quidam codices legunt* compellebantur, *seu cogebantur, pro* complebantur, *quod est, implebantur.*

Vers.29. Agebatur à daemonio in deserta. *Non mutes plurale* deserta *cum singulari* deserto.

V.40. Erant enim omnes exspectantes eum. *Coniunctio aetiologica* enim *non est mutanda cum aduersatiua* autem.

V.46. Nam ego noui virtutem de me exiisse. *Non addas* & *ante* ego.

Vers. 49. Noli vexare illum. *Non substituas* magistrum *pro* illum.

V.55. Et iussit illi dari manducare. *Non mutes passiuum* dari *in actiuum* dare.

CAP. IX. *v.3.* Nihil tuleritis in via. *Non mutes casum sextum* via *in quartum* viam.

Vers. 6. Circuibant per castella. *Non est omittenda praepositio* per.

V.15. Et discumbere fecerunt omnes. *Quidam legunt* & discubuerunt omnes.

V.19. Et dixerunt: Iohannem Baptistam *Non est interponenda vox* alij, *quae Euangelij secundum Matthaeum est.*

V.49. Quia non sequitur nobiscum. *Non est addendum pronomen* te *verbo* sequitur.

V.50. Et ait ad illum Iesus *Non est mutandum singulare* illum *cum plurali* illos.

Sequitur: Nolite prohibere. *Non est praeponendum* Sinite illos &, *id quod aliunde quidam huc adiecerunt.*

Sequitur: Qui enim non est aduersum vos, pro vobis est. *Non mutes pronomina secundae personae,* vos vobis, *in primae* nos nobis.

V.54. Et consumat illos? *Quod sequitur in quibusdam libris* sicut & Elias fecit, *non est Latinae editionis.*

V.56. Filius hominis non venit animas perdere. *Non addas voci* animas *genitiuum* hominum.

V.57. Sequar te quocumque ieris. *Non subdas* Domine.

V.58. Vbi caput reclinet. *Non addas pronomen* suum.

V.61. Renuntiare his quae domi sunt. *Alij libri, masculino genere legunt* his qui domi sunt.

CAP. X. *v.1.* Et alios septuaginta duos. *Et infrà 17.* Reuersi sunt autem septuaginta duo. *Vt Graecè non est addendum, ita Latinè non est omittendum,* duos, *aut mutandum cum* viros.

Vers.4. Nolite portare sacculum. *Non est addenda coniunctio* ergo.

V.9. & 11. Appropinquauit. *Praeteritum seruandum est vtroque loco, non mutandum cum futuro.*

V.10. In quamcunque autem ciuitatem. *Non videtur omittendum* autem, *quod etiam Graecè & Syriacè legitur.*

V. 13. Vae tibi Corozain *Non est mutandum extremum elementum huius nominis proprij* n *in* m, *id est, tertia liquidarum in secundam.*

V.21. in ipsa hora exultauit spiritu sancto. *Non omittas epitheton* sancto.

V.30. Suscipiens autem Iesus. *Caue ne pro* suscipiens, *quod est, respondendi partes accipiens, scribas* suspiciens *quod est, sursum adspiciens.*

CAP. XI. *v.2.* Pater, sanctificetur nomen tuum. *Quod quidam nomini* pater *addunt* noster qui es in caelis, *non est huius loci.*

Sequitur: Adueniat regnum tuum. *Similiter non est huius Euangelij, quod subiiciunt multi* Fiat voluntas tua, sicut in caelo & in terra: *prout discere licet ex nostris in variis Bibliorum lectionis Notationibus.*

V.4. Et ne nos inducas in tentationem. *Denique nec hoc, quod in quibusdam exemplaribus sequitur,* Sed libera nos à malo, Amen, *à Luca fuit additum.*

V.13. Quantò magis Pater vester. *Non addas* caelestis.

Vers.24. Ambulat per loca inaquosa. *Non est legendum* per loca arida: *est enim Euangelij secundum Matthaeum.*

V.36. Si ergo totum corpus tuum. *Non est omittenda vox* totum.

V.42. Sed vae vobis Pharisaeis. *Non est mutandus datiuus* Pharisaeis *cum vocatiuo* Pharisaei.

Sequitur: Quia decimatis mentham. *Praeferenda est coniunctio* quia *relatiuo* qui.

Vers.46. Quia oneratis homines. *Mem est de hoc loco indicii.*

V.51. A sanguine Abel. *Non addas* iusti, *quod Matthaei est cap. 23. v.35.*

V.53. Cùm autem haec ad illos diceret. *Non omittas coniunctionem* autem.

CAP. XII. *v. 1.* Multis autem turbis circumstantibus. *Non legas* concurrentibus.

V.2. Nihil autem opertum est. *Non est praeferenda coniunctio causalis* enim *continuatiuae* autem.

V.27. Considerate lilia. *Non addas* agri, *quod quidam ex Matt. 6. v 28*

V.30. Haec enim omnia gentes mundi inquirunt. *Non est legendum* autem *pro* enim.

Ibidem. Quoniam his indigetis. *Superfluit vox* omnibus, *quam quidam interiiciunt.*

V.41. Ait autem ei Petrus *Non omittas pronomen* ei.

V.43. Quem cùm venerit Dominus. *Interpres non addit pronomen* eius, *tametsi legatur Graecè & Syriacè.*

V.44. Verè dico vobis. *Non est hic legendum* amen *pro* verè, *sed secundum Matthaeum.*

V.47. Et non praeparauit. *Non est addendum pronomen* se, *licèt fortè subaudiendum.*

V.49. Et quid volo nisi vt accendatur? *Non est hic omittenda coniunctio* vt.

V.54. Dicebat autem & ad turbas. *Non auferas medium* & *pro etiam positum.*

V.58. Ne fortè trahat te ad iudicem *Non hic legendum est* tradat, *pro* trahat, *sed mox* tradat te exactori.

CAP. XIII. *vers.4.* Sicut illi decem & octo. *Nec praeponas nec postponas coniunctionem* & *aduerbio* sicut.

V.5. Sed si poenitentiam non egeritis. *Hic* egeritis, *suprà v.3.* habueritis, *dixit Interpres.*

V.15 Hypocritae, vnusquisque vestrûm. *Praeferendum est plurale* hypocritae *singulari* hypocrita.

V.18. Et cui simile aestimabo illud. *Pro simplici* aestimabo, *non legas compositum* existimabo.

V.24. Quaerent intrare & non poterunt. *Non est mutandum futurum* quaerent *cum praesenti* quaerunt.

V.25. Incipietis foris stare. *Non est praeponenda coniunctio* & *verbo* incipietis.

V.27. Omnes operarij iniquitatis. *Huius loco non est scribendum* maledicti in ignem aeternum.

V.30. Et ecce sunt nouissimi, qui erunt primi, & sunt primi, qui erunt nouissimi. *Non mutes futurum* erunt *hic repetitum, in praeteritum imperfectum* erant.

V.34. Et lapidas eos qui mittuntur ad te. *Non varies praesens* mittuntur *in praeteritum* missi sunt: *hoc enim Matthaei, illud Lucae est.*

V.35. Ecce relinquetur vobis. *Non omittas pronomen* vobis.

CAP. XIIII. *v.12.* Neque vicinos diuites. *Non est interiiciendum alterum* neque *ante* diuites.

V.14. In resurrectione iustorum. *Non scribas* retributione *pro* resurrectione.

V.15 Beatus qui manducabit panem in regno Dei. *Non mutes futurum* manducabit *cum praesenti* manducat.

V.27. Et qui non baiulat crucem suam & venit post me, non potest meus esse discipulus. *Nequaquam omittendus est iste versiculus, prout à quibusdam omittitur.*

V.28. & 31. Non prius sedens. *Praeferendum est* non, *ipsi* nonne, *quod quidam habent.*

V.34. Si autem sal euanuerit. *Non addas* quoque.

CAP. XV. *v 8* Si perdiderit drachmam vnam. *Non est praemittenda & coniunctio.*

Ibidem. Et euerrit domum. *Ita rectè emendarunt Romani Correctores,* euerrit, *quod est, scopis mundat (quo modo Interpres eamdem ipsam vocem Graecam vertit suprà 11. vers.25.) pro eo quod plerique omnes libri habent* euertit, *quod est, turbat. Vocum similitudo deprauandi occasionem indoctis praebuit.*

Ibidem. Donec inueniat. *Non addas* eam.

V.14. Et postquam omnia consummasset. *Non scribas* consumpsisset *tertiae coniugationis, pro* consummasset, *primae, quamquam hoc per illud rectè explicetur.*

Vers. 19. Iam non sum dignus. *Non praeponas* & *coniunctionem.*

V.24. Et coeperunt epulari. *Non est addendum* omnes.

V.28. Pater ergo illius. *Non mutes* ergo *cum* autem.

V.31. At ipse dixit illi. *Non est legenda coniunctio copulatiua* & *loco aduersatiuae* at.

CAP. XVI. *v. 1.* Et ad discipulos. *Non omittas* & *pro etiam positum.*

V.6. At ille dixit. *Non est mutandum praeteritum* dixit *cum praesenti* dicit.

V.11. Quod verum est quis credet vobis? *Noli scribere* credat, *pro futuro* credet; *multóque minus* vestrum, *pro* verũ, *quod opponitur iniquo, quemadmodum versu proximo* vestrum *alieno opponitur.*

V.18. Omnis qui dimittit vxorem suam. *Non præponas coniunctionem* &.

v.21. Et lingebant vlcera eius. *Seruandum est* vlcera, *quod est* ἕλκη, *non substituendum* vulnera.

CAP. XVII. *v.3.* Si peccauerit in te frater tuus. *Non auferas medium illud* in te.

V.7. Seruum arantem aut pascentem. *Quod sequitur, in quibusdam libris* oues, *in quibusdam* boues, *superfluit vtrumque, quamquam prius melius sit.*

V.28. Similiter sicut factum est. *Non est omittendum aduerbium* sicut.

V.31. In illa hora, qui fuerit in tecto. *Non commutes* hora *cum* die.

CAP. XVIII. *vers.9.* Parabolam istam. *Non subdas* dicens.

V.13. Deus propitius esto mihi peccatori. *Minimè addendum est.* Amen.

V.17. Quod cùm viderent discipuli. *Non est mutandum neutrum* quod *cum masculino* quos.

V.28. Ait autem Petrus. *Non addas pronomen* ei.

V.31. Assumsit autem Iesus duodecim. *Nec hic addas* discipulos suos, *quod quidam ex Matthæo.*

V.35. Cùm appropinquaret Iericho. *Postremò nec hic interseras nomen* Iesus.

CAP. XIX. *v.8.* Dixit ad Dominum. *Non substituas* Iesum *pro* Dominum.

Vers.9. Eò quòd & ipse filius sit Abrahæ. *Non est omittendum* &.

V.23. Cum vsuris vtique exegissem illam. *Non mutes fæminum* illam *cum neutro* illud.

V.29. Et factum est cùm appropinquasset. *Non subiicias nomen* Iesus.

V.30. Ite in castellum quod contra est. *Voci* contra *non est addendum pronomen* vos, *quod ex prioribus Euangelistis quidam huc adscripserunt.*

V.37. Cœperunt omnes turbæ discipulorum. *Insignis correctio,* discipulorum, *quod est discentium, (vt & in quibusdam libris* discentium *legitur) pro* descendentium, *quod est in plerisque.*

V.46. Quia domus mea domus orationis est. *Hic legitur est: secundum Matthæum & Marcum* vocabitur.

CAP. XX. *v.3.* Interrogabo vos & ego. *Non legas præsens* interrogo *loco futuri.*

V.9. Homo plantauit vineam. *Boni libri omittunt* quidam.

V.10. Et in tempore. *Quidam addunt* vindemiæ *aut* fructuum *verùm hæc ex commentario in textum irrepserunt.*

Vers.21. Et non accipis personam. *Non est addenda vox* hominis.

v.26. Et mirati in responso eius. *Non legas numero plurali* responsis.

V.30. Et ipse mortuus est sine filio. *Non mutes numerum singularem in pluralem* filiis.

V.32. Nouissimè omnium. *Non commutes aduerbium cum nomine* nouissima.

V.35. Neque nubent neque ducent vxores. *Pro futuris non substituas præsentia,* nubunt, ducunt.

Vers.36. Neque enim vltrà mori poterunt. *Non est omittenda coniunctio* enim.

CAP. XXI. *v.8.* Et tempus appropinquauit. *Futurum* appropinquabit *nequaquam surrogãdum est in locum præteriti.*

V.11. Et signa magna erunt. *Non addas* & tempestates *siue* hyemes, *quod quidam olim subiunxerunt.*

V.17. Et eritis odio omnibus. *Superfluit, quod in quibusdam libris sequitur,* hominibus.

Vers. 20. Tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius. *Non est legendum numero singulari* scito, *nec futuro tempore* appropinquabit.

V.36. Fugere ista omnia quæ futura sunt. *Non legas* ventura *pro* futura.

V.38. Et omnis populus manicabat ad eum. *Quia insolens est vox* manicabat, *quidam eam mutarunt cum* manitabat, *quidam* manè ibat, *quidam cum* manè accelerabat, *quidam denique cum* diluculo veniebat. *his enim modis exponitur ea vox à plerisque.*

CAP. XXII. *v.13.* Sicut dixit illis. *Non est addendum nomen* Iesus.

V.19. Quod pro vobis datur. *Non est scribendum* tradetur *pro* datur: *nam* tradetur *ex Apostolo* 1. *Corinth.* 11. *v.* 24. *acceptum est.*

V.20. Hic est calix nouum testamentum. *Malè legunt quidam secundo casu* noui testamenti.

V.31. Ait autem Dominus: Simon, Simon. *Non mutes priorem vocatiuum* Simon *cum datiuo* Simoni.

V.34. At ille dixit. *Non est mutanda coniunctio aduersatiua* at *cum copulatiua* &.

V.36. Sed nunc qui habet sacculum, tollat. *Non substituas, pro imperatiuo* tollat, *futurum indicatiui* tollet.

V.37. Dico enim vobis. *Quidam pro* enim *scribunt* autem; *malè.*

V.43. Apparuit autem illi angelus de cælo, confortans eum: & factus in agonia, prolixiùs orabat 44. Et factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. *Hi duo versiculi, temerè olim à quibusdam omissi fuere.*

v.63. Et viri qui tenebant illum. *Non mutes pronomen* illum, *cum nomine* Iesum.

Vers.64. Et percutiebant faciem eius. *Non legas* caput *pro* faciem.

Ibidem. Prophetiza, quis est. *Non interponas* nobis Christe, *quod Matthæi est cap.26. v.68. non Lucæ.*

CAP. XXIII. *v.5.* Commouet populum. *Non mutes præsens in præteritum* commouit.

Ibidem. Incipiens à Galilæa vsque huc. *Non præponas coniunctiuam copulatiuam* &.

V.9. At ipse nihil illi respondebat. *Vt non est mutandum aduersatiuum* at *cum copulatiuo* &, *ita non omittendum pronomen* illi: *sed neque* autem *vertendum in* etiam, *aut participium* accusantes *in verbum* accusabant, *vbi sequitur:* Stabant autẽ principes sacerdotum & Scribæ constanter accusantes eum.

V.15. Nam remisi vos ad illum. *Nequaquam surrogandum est, verbum tertia persona* remisit, *in locum primæ* remisi, *neque pronomen primæ personæ* nos, *in locum secundæ* vos, *inuerso verborum ordine, ad hunc modum:* Nam remisit illum ad nos: *quo modo in quibusdam codicibus legitur.*

V.16. Emendatum ergo illum dimittam. *Vitio librarij, quidam libri habent pronomen* ego, *pro coniunctione* ergo.

V.35. Et stabat populus spectans. *Retinendum est verbum simplex* spectans *quod est adspiciens seu contemplans, non substituendum compositum* exspectans.

Ibid. Si hic est Christus Dei electus. *Non legas verbum vnicum* dilectus, *pro duobus* Dei electus, *vt quidam.*

Vers.36. Offerentes ei & dicentes. *Non omittas* & *coniunctionem.*

Vers.40. Quòd in eadem damnatione es. *Quia obscuriùs dixerat Interpres* quòd *ex* ὅτι, *quidam mutarunt cum* quia, *alij cum* qui.

V.41. Nam digna factis recipimus. *Non mutes præsens* recipimus *cum præterito* recepimus.

V.45. Et obscuratus est sol. *Loco horum verborum, quidam olim scripserunt* sole deficiente; *audacter nimis.*

CAP. XXIV. *v.12.* Linteamina sola posita. *Non est omittendum* sola.

Vers.39. Videte manus meas & pedes. *Non repetas pronomen* meos.

V.44. Quoniam necesse est impleri omnia. *Passiuum* impleri, *malè quidam in actiuum vertunt*, implere.

V.49. Et ego mitto promissum Patris mei in vos. *Non mutes præsens* mitto, *cum futuro* mittam.

V.53. Amen *in fine huius Euangelij delendum non est.*

IOHANNES.

CAP. I. *v.3.* Et sine ipso factum est nihil, quod factum est, in ipso vita erat. *Consultò illud* quod factum est, *ita est interpunctum, vt & præcedentibus iungi possit, & subsequentibus.*

V.9. Venientem in hunc mundum. *Non omittas pronomen* hunc.

V.15. Hic erat quem dixi. *Non mutes imperfectum* erat *cum præsenti* est.

V.18. Ipse enarrauit. *Non est mutandum verbum compositum cum simplici* narrauit.

V.29. Altera die vidit Iohannes. *Retinendum est præteritum* vidit, *non vertendum in præsens* videt.

Ibidem. Ecce qui tollit peccatum mundi. *Singulare* peccatum *non est commutandum cum plurali* peccata.

V.42. Filius Iona. *Non scribas* Iohanna, *aut* Iohannis *trissyllabum, pro* Iona *dissyllabo, hoc quidem loco.*

V.45. Quem scripsit Moyses in lege, & prophetæ. *Caue legas* & prophetis *sexto casu.*

CAP. II. *v.* 2. Vocatus est autem & Iesus. *Non omittas medium* &.

V.3. Dicit mater Iesu ad eum. *Præsens* dicit *legendum est, non præteritum* dixit, *cùm hoc versu, tum sequentibus omnibus de nuptiis.*

V.9. Ministri autem sciebant qui hauserant aquam. *Caue ne scribas coniunctionem* quòd *pro relatiuo* qui.

V.22. Quia hoc dicebat. *Non addas* de corpore suo.

CAP. III. *v.2.* Hic venit ad Iesum nocte. *Non scribas pronomen* eum *loco nominis* Iesum.

V.17. Filium suum in mundum. *Non omittas* in mundum.

V.20. Omnis enim qui malè agit, odit lucem. *Non mutes aduerbium* malè *cum nomine* mala.

V.22. In terram Iudæam. *Alij, conuerso ordine, scribunt* in Iudæam terram.

V.31. Qui

*V.*31. Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur. *Non est omittendum medium illud* de terra est, *sive integrè, quod ad præpositionem* de.

Vers. 33. Qui accepit eius testimonium. *Non addas coniunctionem* autem, *nec mutes præteritum* accepit *in præsens* accipit.

*V.*36. Non videbit vitam. *Non addas* æternam.

CAP. IV. *v.*4. Per Samariam. *Superfluit quod quidam libri addunt* mediam.

Vers. 6. Hora erat quasi sexta. *Meritò amissa est coniunctio* autem.

*V.*18. Et nunc quem habes. *Malè quidam adverbium* nunc *mutarunt cum pronomine* hunc.

Vers. 30. Exierunt ergo de civitate. *Non est omittenda* ergo *coniunctio*.

*V.*33. Dicebant ergo discipuli ad inuicem. *Huc non est adiiciendum pronomen* eius.

*V.*34. Et faciam voluntatem eius qui misit me. *Non est supponendum nomen* patris mei, *pro pronomine* eius.

*V.*36. Et congregat fructum in vitam æternam. *Non est addendum relatiuum* qui.

*V.*37. In hoc enim est verbum verum. *Non redundat coniunctio* enim.

Vers. 41. Et multo plures crediderunt in eum. *Non omittas* τὸ in eum.

*V.*51. Et nuntiauerunt dicentes. *Non addas pronomen* ei.

CAP. V. *v.*2. Est autem Ierosolymis probatica piscina. *Non iudicarunt Romani Correctores præponendam præpositionem* super *vel* in *voci* probatica, *quod multi faciunt.*

Sequitur: Quæ cognominatur. *Non scribas præteritum imperfectum* cognominabatur, *pro præsenti*.

Ibidem. Bethsaida. *Quidam libri impressi habent* Bethesda, *sed ex Græcis, non dubium, consultò mutati. Lege Notationes nostras in varias Bibliorum lectiones.*

*V.*9. Et statim sanus factus est homo ille. *Non omittas vocem* homo.

*V.*10. Qui sanatus fuerat. *Participium* sanatus *non est commutandum cum nomine* sanus.

*V.*24. Et in iudicium non venit. *Non scribas futurum* veniet *pro præsenti* venit.

Sequitur: Sed transiit à morte in vitam. *Pro præterito* transiit, *quidam habent præsens* transit, *quidam futurum* transiet: *sed futurum omnino reiiciendum est.*

*V.*27. Et potestatem dedit ei iudicium facere. *Non addas* & *aut* etiam *ante* iudicium.

Vers. 30. Non possum ego à meipso facere quidquam. *Pro* ego *pronomine, malè à quibusdam substituitur coniunctio* ergo, *quinetiam malè mox præponitur coniunctio* sed, *ante* Sicut audio iudicio: *vt & in fine versus, superfluè additur nomen* patris.

*V.*36. Quæ dedit mihi pater. *Non omittas pronomen* mihi.

*V.*43. Et non accipitis me. *Non commutes præsens* accipitis, *cum præterito* accepistis.

CAP. VI. *v.*3. Subiit ergo in montem. *Non est legendum* abiit *pro* subiit.

V. 10. Dixit ergo Iesus: Facite. *Non mutes præteritum* dixit *in præsens* dicit.

*V.*13. Ex quinque panibus ordeacis. *Non addas* & duobus piscibus, *quod quidam.*

V. 21. Ad terram in quam ibant. *Non omittas* in, *nec mutes cum* ad.

Vers. 23. Gratias agente Domino. *Insignis emendatio, qua ablatiuus* agente *&* vox Domino, *restituta sunt, in locum nominatiui* agentes *& vocis* Deo, *quæ à plerisque vitiosè leguntur.*

*V.*28. Vt operemur opera Dei. *Non addas* bona.

V. 33. Panis enim Dei est. *Non est mutanda vox* Dei *cum voce* verus.

*V.*36. Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non creditis. *Vt non est scribendum præsens* videtis *pro præterito* vidistis: *ita nec præteritum* credidistis, *pro præsenti* creditis.

*V.*37. Omne quod dat mihi pater ad me veniet. *Non legas præsens* venit *pro futuro* veniet.

*V.*39. Hæc est autem voluntas eius. *Coniunctio* autem *non est mutanda cum* enim, *hoc certè loco.*

Ibid. Non perdam ex eo. *Non addas* quidquam.

*V.*43. Nolite murmurare in inuicem. *Non est omittenda præpositio* in.

V. 45. Est scriptum in prophetis. *Non legas* prouerbiis *pro* prophetis.

Vers. 65. Qui essent non credentes. *Non auferas negationem mediam.*

*V.*70. Et nos credidimus & cognouimus. *Non est mutandum præteritum* credidimus *cum præsenti* credimus.

Sequitur: Quia tu es Christus filius Dei. *Non addas epitheton* viui.

*V.*71. Respondit eis Iesus. *Non hic addas coniunctionem* ergo, *aut verbum* & dixit.

CAP. VII. *v.*4. Si hæc facis, manifesta teipsum mundo. *Proximè ratino* manifesta, *caue legas præsẽs indicatiui* manifestas.

*Vers.*8. Ego autem non ascendo ad diem festum istum. *Aduerbium negandi* non *haud commutandum est cum aduerbio temporis* nondum, *vt neque præsens* ascendo *cum futuro* ascendam.

*Vers.*25. Nónne hic est quem quærunt interficere? *Non addas* Iudæi.

*V.*26. Et ecce palàm loquitur. *Non est omittendum* &, *nec mutandum cum* atqui, *sed ita exponendum.*

*V.*29. Ego scio eum, quia ab ipso sum. *Quæ his verbis præmittunt complures libri* Ego autem scio eum, & si dixero quia nescio eum, ero similis vobis mendax, &c. *obelisco iugulanda sunt, vt quæ non huius sint loci, sed sequentis capitis 8. v.*55.

Vers. 32. Et miserunt principes. *Non addas* sacerdotum *ex Græco.*

Ibidem. Vt apprehenderent eum. *Non substituas nomen* Iesum *pro pronomine* eum.

*V.*33. Et vado ad eum qui me misit. *Non mutes pronomen* eum *cum nomine* patrem.

V. 34. & 36. Quæretis me. *Non videtur scribendum præsens* quæritis, *pro futuro* quæretis.

Vers. 39. Nondum enim erat spiritus datus. *Participium* datus, *nec omittendum Latinè est, nec mutandum cum nomine* sanctus.

V. 46. Sicut hic homo. *Non addas* loquitur, *sed subaudias è proximo.*

*V.*52. A Galilæa propheta non surgit. *Retinendum Latinè est præsens* surgit, *non commutandum, vel cum præterito* surrexit, *vel cum futuro* surget.

CAP. VIII. *vers.*6. Hoc autem dicebant tentantes. *Singulare* hoc *præferendum est plurali* hæc, *quod est in multis libris.*

*V.*9. Audientes autem. *Non subiicias pronomen* hæc.

Ibidem. Et remansit solus Iesus. *Non omittas nomen* Iesus.

*V.*11. Vade & iam amplius noli peccare. *Nec hic omittas aduerbium* iam.

*V.*24. Moriemini in peccatis vestris. *Bis hoc legitur isto versu, semel plurali numero* in peccatis vestris, *iterùm singulari* in peccato vestro.

*V.*25. Principium qui & loquor vobis. *Non facilè mutandum est relatiuum masculinum* qui, *in neutrum* quod, *aut in coniunctionem* quia *vel* quòd. *Consulantur Notationes nostræ in varias Bibliorum lectiones & Commentarius.*

*V.*27. Quia patrem eius dicebat Deum. *Nec hic facilè omittenda est vox* Deum.

*V.*29. Et non reliquit me solum. *Retinendum ex præteritum* reliquit, *pro præsenti* relinquit, *quod in quibusdam libris.*

*V.*33. Responderunt ei. *Non addas* ergo.

V. 38. Ego quod vidi apud patrem meum. *Non facilè omittendum est pronomen* meum.

*V.*42. Ego enim ex Deo processi. *Non scribas pronomen* eo *loco nominis* Deo.

*V.*54. Quia Deus vester est. *In aliis codicibus est primæ personæ pronomen* noster.

CAP. IX. *v.*4. Venit mox. *Non mutes præsens* venit *cum futuro* veniet.

*V.*8. Itaque vicini. *Non addas pronomen* eius.

*V.*11. Vade ad natatoria Siloë. *Plerique libri, pro neutro plurali* natatoria, *scribunt fœmininum singulare* natatoriam.

V. 30. In hoc enim mirabile est. *Non est omittenda coniunctio* enim.

CAP. X. *vers.*8 Omnes quotquot venerunt. *Non est addendum* ante me, *quod quidam addiderunt ex quibusdam libris Græcis.*

V. 9. Ego sum ostium. *Non addas* ouium *quod non est huius versus, sed septimi superioris.*

*V.*14. Et cognosco meas. *Non interiicias nomen* oues, *quod quidam.*

*V.*17. Vt iterùm sumam eam. *Non mutes coniunctionem causalem* vt *cum copulatiua* &.

*V.*26. Quia non estis ex ouibus meis. *Non subiicias* sicut dixi vobis, *quamuis Græcè & Syriacè addatur.*

*V.*26. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est. *Quidam libri mutant neutrum genus cum masculino*, qui dedit mihi, maior omnibus est, *sed ex Græco variati.*

Sequitur: Et nemo potest. *Non est addenda coniunctio* ideò.

*V.*31. Sustulerunt ergo lapides Iudæi. *Vt non est omittenda coniunctio* ergo, *ita nec addendum aduerbium* iterùm.

*V.*36. Vos dicitis, quia blasphemas. *Sic legendum est, secundâ personâ*, blasphemas.

CAP. XI. *v.*1. De castello Mariæ & Marthæ sororis eius. *Retinendus est numerus singularis* sororis, *non substituendus pluralis* sororum.

*V.*8. Nunc quærebant te Iudæi lapidare. *Non mutes* lapidare *cum* interficere.

*V.*13. Quia de dormitione somni diceret. *Non scribas duplici* i, somnij.

*V.*15. Et gaudeo propter vos. *Non est mutandum* & *copulatiuum cum aduersatiuo* sed.

*Vers.*16. Eamus & nos, vt moriamur cum eo. *Nec hic*

mutanda est vt *causatiua, cum* & *copulatiua coniunctione.*

*V.*20. Martha ergo vt audiuit. *Rursus quidam libri commutant* ergo *cum* autem, *malè.*

V. 29. Surgit citò. *Pro præsenti* surgit *non est substituendum præteritum* surrexit.

*V.*32. Non esset mortuus frater meus. *Suprà v.*21. *est hic verborum ordo*: Frater meus non fuisset mortuus.

*V.*45. Et viderant quæ fecit Iesus. *Non facilè omittendum est nomen* Iesus.

Vers. 47. Concilium, & dicebant. *Non interponas* aduersus Iesum.

Sequitur: Quid facimus. *Non est mutandum præsens* facimus *cum futuro* faciemus.

*V.*48. Et tollent nostrum locum & gentem. *Quidam libri, geminata coniunctione* &, *legunt* & locum & gentem: *sed errant qui illam collocant ante pronomen* nostrum.

CAP. XII. *vers.* 3. Nardi pistici. *Recentiores quidam libri, qui pro neutro* pistici, *legunt fœmininum* pisticæ, *ex Græco mutati sunt.*

V. 6. Ea quæ mittebantur portabat. *Malè quidam, simplex verbum* portabat, *mutarunt cum composito,* exportabat.

V. 7. Et in diem sepulturæ meæ seruet illud. *Recentiores quidam libri, omissa* vt *coniunctione, scribunt præteritum* seruauit, *pro præsenti subiunctiui* seruet, *vt Græcæ editioni respondeant. Nostræ enim editionis germana lectio, prima illa est, in qua nec mutandus est quartus casus* diem *cum sexto* die.

*V.*19. Ecce mundus totus post eum abiit. *Legendum est præterito tempore* abiit, *non præsenti* abit.

*V.*28. Venit ergo vox de cælo. *Non subdas* dicens.

*V.*42. Verumtamen & ex principibus. *Non est omittendum medium* &.

CAP. XIII. *vers.* 2. Iam misisset in cor. *Non addas* Iudæ.

Ibid. Iudas Simonis Iscariotæ. *Non mutes genitiuum* Iscariotæ *cum nominatiuo* Iscariotes.

*V.*5. Deinde mittit aquam in peluim. *Nec hîc mutes præsens* mittit *cum præterito* misit.

Vers. 7. Scies autem posteà. *Non est omittenda coniunctio* autem.

*V.*8. Si non lauero te, non habebis partem mecum. *Non commutes futurum* habebis *cum præsenti* habes, *tametsi præsens legatur Græcè.*

*Vers.*12. Et accepit vestimenta sua: cùm recubuisset. *Prima coniunctio* &, *non est transferenda in medium sententiæ, ante* cùm recubuisset.

*V.*18. Qui manducat mecum panem. *Caue legas* meum *pro* mecum.

Vers. 38. Animam tuam pro me pones? *Non legas præsens* ponis, *pro futuro* pones; *nec affirmando, quod interrogando legendum est.*

CAP. XIIII. *v.*1. Non turbetur cor vestrum. *Vt his verbis non est præponendum* & ait discipulis suis, *ita non est postponendum* neque formidet *quod est, non huius loci, sed versus* 27. *subsequentis.*

*V.*6. Ego sum via & veritas & vita. *Non omittas priorem coniunctionem* &.

V. 17. Quia non videt eum. *Hîc neutiquam mutandum est præsens* videt *in præteritum* vidit.

Ibidem. Quia apud vos manebit. *Neque hic mutes futurum* manebit *in præsens* manet.

*V.*19. Vos autem videtis me. *Tertiò nec hîc facilè mutes oportet præsens* videtis *in futurum* videbitis.

CAP. XV. *v.*2. Tollet eum. *Hoc loco retinendum est futurum* tollet, *non substituendum præsens* tollit.

*V.*6. Et arescet, & colligent eum, & in ignem mittent. *Similiter hîc futura seruanda sunt, non substituenda præsentia. Porrò singulare pronomen* eum, *quidam variant in plurale* eos. *Singulare pronomen respondet verbo singulari, quod sequitur in Sixtinis & aliis multis libris,* & ardet; *plurale plurali, quod similiter in multis est libris,* & ardent. *Lege Notas nostras in varias lectiones quatuor Euangeliorum Latinas.*

*V.*21. Sed hæc omnia facient vobis. *Non omittas* omnia.

*V.*26. Spiritum veritatis. *Interpres dedit quartum casum, quem Græca patiuntur, non primum* spiritus.

Vers. 27. Et vos testimonium perhibetis. *Non mutes futurum cum præsenti* perhibetis: *nam præsens Græcè, futuri loco est.*

CAP. XVI. *v.* 7. Expedit vobis vt ego vadam. *Non est interponendum* & *ante* ego.

*V.*9. Quia non crediderunt in me. *Pro præterito* crediderunt, *quidam legunt præsens* credunt.

*Vers.*13. Docebit vos omnem veritatem. *Fuit olim quorumdam librorum lectio* Deducet vos in omni veritate: *sed ex alia versione sumta.*

V. 16. Modicum & iam non videbitis me. *Interpres intellexit, præsens* videtis, *quod est Græcè, futuri loco positum.*

*V.*19. Cognouit autem Iesus. *In quibusdam libris pro* autem *legitur* ergo.

Ibidem. Quia dixi. *Non addas* vobis.

Vers. 22. Et gaudium vestrum nemo tollet à vobis. *Non est mutandum futurum* tollet, *cum præsenti* tollit, *tametsi Græcè sit præsens.*

*V.*23. Et in illo die me non rogabitis quidquam. *Pro simplici* rogabitis, *non scribas compositum* interrogabitis.

*V.*27. Quia vos me amastis. *In aliis libris pro præterito, est præsens* amatis.

*V.*32. Et non sum solus. *Non addas* tamen.

CAP. XVII. *v.*1. Vt filius tuus clarificet te. *Quidam libri interponunt* & *ante* filius.

*V.*20. Sed & pro eis. *Hîc non omittas* &.

Vers. 21. Sicut tu pater in me. *Hîc non addas* & *ante* tu.

CAP. XVIII. *vers.* 11. Non bibam illum? *Transfodiendum est, quod quidam libri addunt,* vis vt: Non vis vt bibam illum?

Vers. 13. Erat enim socer Caiphæ. *Non legas* autem *pro* enim.

Vers. 20. Ego palàm locutus sum mundo. *Non addas* in *præpositionem.*

*V.*22. Vnus assistens ministrorum. *Non est mutandus nominatiuus* assistens *cum genitiuo* assistentium.

*V.*28. Adducunt ergo Iesum à Caipha in prætorium. *Caue mutata præpositione, scribas quarto casu* ad Caipham, *pro sexto* à Caipha.

CAP. XIX. *vers.*3. Et dabant ei alapas. *Quidam pro* alapas *legunt* palmas, *quomodo vertit Interpres Matth.* 26. *v.*67.

*V.*4. Exiuit ergo iterùm Pilatus. *Non omittas* ergo.

Vers. 12. Et exinde quærebat. *Nec hic omittas* & *coniunctionem.*

Ibidem. Omnis enim qui se regem facit. *Denique nec hic omittas* enim.

*Vers.*13. Lithostrotos. *Caue legas* Lichostrotos, *tertia alphabeti litera.*

*V.*16. Et eduxerunt. *Non addas pronomen* eum, *quod quidam libri.*

*V.*25. Stabant autem iuxta crucem Iesu. *Non legas singulare* stabat, *pro plurali* stabant.

*V.*26. Et discipulum stantem. *Non omittas participium* stantem, *sed neque mutes cum composito* astantem.

*V.*27. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua. *Legendum esse neutrum plurale* sua *prout Romani Correctores indicarunt, non fœmininum singulare* suam, *olim fusè docuimus in Notationibus nostris.*

*V.*30. Et inclinato capite tradidit spiritum. *Quod sequitur in quibusdam exemplaribus* Cùm autem expirasset, velum templi scissum est à summo vsque deorsum, *superfluit ex prioribus Euangeliis huc adjcitum.*

*V.*40. Et ligauerunt illud linteis. *Neutrum* illud *probatum est Romanis Patribus, præ masculino* eum.

V. 42. Posuerunt Iesum. *Non mutes antecedens* Iesum *cum pronomine* eum.

CAP. XX. *v.*1. Et vidit lapidem sublatum à monumento. *Pro* sublatum *non legas* reuolutum: *hoc enim est priorum Euangeliorum.*

*V.*2. Tulerunt Dominum. *Non addas pronomen* meum, *quod huic loco non quadrat, sicut quadrat infrà v.*13.

*V.*19. Et stetit in medio. *Non addas* discipulorum.

*V.*31 Quia Iesus est Christus filius Dei. *Caue omittas nomen* Christus.

Ibidem. Vitam habeatis. *Non addas* æternam.

CAP. XXI. *v.*1. Posteà manifestauit se iterùm Iesus discipulis. *Non est omittenda vox* discipulis.

V. 4. Quia Iesus est. *Non mutes nomen* Iesus *cum pronomine* ipse.

*V.*6 Mittite in dexteram. *Non addas* ergo.

Ibidem. Miserunt ergo. *Nec hic addas nomen* rete, *sed subaudias.*

*V.*8. Non enim longè erant à terra. *Non est mutandus numerus pluralis* erant *cum singulari* erat.

*V.*13. Et accipit panem & dat eis *Non sunt scribenda præterita* accepit, dabat, *pro præsentibus,* accipit, dat.

*V.*14. Manifestatus est Iesus discipulis suis. *Non omittas pronomen* suis.

*V.*15.16.17. Simon Iohannis. *Non commutes* Iohannis *trissyllabum cum dissyllabo* Iona *hoc loco.*

*V.*18. Extendens manus tuas. *Non mutes futurum indicatiui, cum præsenti coniunctiui* extendas.

Vers. 23. Et non dixit ei Iesus: Non moritur. *Non addas* quia *ante* non moritur.

ACTVS
APOSTOLORVM.

CAP. I. *v.*4. Et conuescens præcepit eis. *Caue legas* conuersans *pro* conuescens.

Vers. 15. Erat autem turba hominum simul. *Correctores non probarunt illam quorumdam emendationem, qui pro* hominum *scripserunt* nominum, *tametsi* nominum *sit Græcè.*

CAP. II. *vers.* 4. Et cœperunt loqui variis linguis. *Non scribas*

scribas aliis *pro* variis.

*V.*22. Sicut & vos scitis. *Non est omittendum medium* &.

vers. 23. Per manus iniquorum affigentes interemistis. *Pro* affigentes, *quod est, crucifigentes, errore excusum est in exemplari Romano, addita vna littera,* affligentes, *quod est, tribulantes.*

*v.*33. Effudit hunc quem vos videtis. *Non scribas neutro genere* hoc donum quod, *pro masculino* hunc quem.

CAP. III. *v.*11. Cùm teneret autem Petrum. *Caue legas* videret, *aut plurale* tenerent, *pro singulari* teneret.

*v.*12. Quasi nostra virtute aut potestate. *In multis libris est* pietate *pro* potestate.

*v.*18. Deus autem quæ prænuntiauit. *Retinendum est neutrum plurale* quæ, *non substituendum masculinum singulare* qui.

CAP. IV. *vers.*2. Et annuntiarent in Iesu resurrectionem ex mortuis. *Non mutes ablatiuum* Iesu *in accusatiuum.*

*v.*8. Principes populi & seniores audite. *Non facilè omittendum est verbum* audite.

v. 24. Tu es qui fecisti. *Nec hic verbum substantiuum* es.

*v.*36. Qui cognominatus est Barnabas. *Caue pro* Barnabas, *legas* Barsabas, *id est,* s *semiuocalem pro* n *liquida.*

CAP. V. *v.*3. Dixit autem Petrus. *Non addas* ad Ananiam *aut* ad eum.

*v.*15. Et liberarentur ab infirmitatibus suis. *Verbo* liberarentur *non est adiiciendum nomen* omnes.

*v.*36. Et redacti ad nihilum. *Potiùs scribendum est plurale* redacti, *quàm singulare* redactus est.

*v.*39. Si verò ex Deo est, non poterimus dissoluere illud. *Neutrum* illud, *non est mutandum in masculinum* eos.

vers. 40. Ne omnino loquerentur. *Correctores addiderunt* omnino.

CAP. VI. *vers.*5. Et Nicanorem & Timonem. *Pro* Timonem *non scribas* Timotheum, *nomen discipuli Pauli.*

CAP. VII. *vers.*5. Sed repromisit. *Græcum & positum est loco* sed, *more Hebraico.*

*v.*14. Et omnem cognationem suam. *Non est omittendum pronomen* suam.

vers. 35. Quis te constituit principem & iudicem. *Loco nominis trissyllabi* iudicem, *non oportet scribere dissyllabum* ducem.

v. 44. Tabernaculum testimonij fuit cum patribus nostris in deserto. *Non est omittenda præpositio* cum.

*v.*48. Sicut propheta dicit. *Pro* propheta *non scribas* per prophetam.

*v.*51. Vos semper Spiritui sancto resistitis. *Non mutes præsens* resistitis *in præteritum* restitistis.

*v.*55. Et filium hominis stantem à dextris Dei. *Non addas* virtutis *ante* Dei.

*v.*60. Obdormiuit in Domino. *Patres non indicarunt prætermittendum illud* in Domino.

CAP. VIII. *v.*11. Propter quod multo tempore magiis suis dementasset eos. *Pro substantiuo* magiis, *non est legendum adiectiuum* magicis, *nec addendum* artibus.

*v.*12. De regno Dei in nomine Iesu Christi. *Præpositionem* in *alij mutant in coniunctionem* &.

*v.*36. Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? *Neutrum* quid *commutandum haud est cum masculino* quis.

CAP. IX. *vers.*7. Et ibi dicetur tibi. *Correctores addiderunt aduerbium* ibi.

*v.*9. Et erat ibi tribus diebus. *Correctores indicarunt non auferendum aduerbium* ibi.

*v.*20. Et continuò in synagogis prædicabat Iesum. *Aduerbio* continuò *non subiicias* ingressus, *nec mutes ablatiuum* synagogis *in accusatiuum.*

*v.*23. Consilium fecerunt in vnum Iudæi. *Non facilè omittas* in vnum.

*v.*25. Accipientes autem eum discipuli nocte. *Non addas pronomen* eius *nomini* discipuli.

*v.*32. Dum pertransiret vniuersos. *Non est auferenda præpositio* per, *ex verbo* pertransiret.

*vers.*34. Ænea, sanat te Dominus Iesus Christus. *Præsens indicatiui* sanat *non est vertendum in præsens imperatiui* sanet.

*vers.*38. Cùm autem propè esset Lydda ad Ioppen. *Alij mutata præpositione, scribunt ablatiuum* ab Ioppe; *paruo discrimine.*

CAP. X. *v.*4. Quid est Domine. *Multi, mutatis genere neutro in masculinum, & persona tertia in secundam, legunt* Quis es Domine, *minùs rectè.*

*v.*15. Quod Deus purificauit. *Non mutes singulare* quod *in* quæ *plurale.*

*v.*25. Et procidens ad pedes eius adorauit. *Non subiicias pronomen* eum.

*v.*41. Postquam resurrexit à mortuis. *Quod sequitur in quibusdam libris* per dies quadraginta, *superfluit.*

CAP. XI. *v.*23. In proposito cordis. *Alij libri omittunt præpositionem.*

*v.*25. Profectus est autem Barnabas Tarsum. *Non auferas nomen* Barnabas.

CAP. XII. *v.*4. Tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum. *Nec priori participio addas coniunctionem* tradénsque: *nec posteriori præpositionem cum pronomine* ad custodiendum eum.

*v.*13. Processit puella ad audiendum. *Pro* audiendum *non substituas* videndum, *quod est, adspiciendum.*

*v.*16. Cùm autem aperuissent. *Non addas* ostium.

CAP. XIII. *vers.*7. Cui nomen erat Bariesu. *Legendum est* Bariesu, *non dempta semiuocali* i, Bar eu.

*vers.*21. Et dedit illis Deus Saul. *Non est omittendum nomen* Deus.

*v.*33. Quoniam hanc Deus adimpleuit filiis nostris. *Pro* nostris *primâ personâ, non scribas* vestris *secundâ, nec* suis *tertiâ, nec denique* Israel.

Ibidem. Sicut & in Psalmo secundo scriptum est. *Non facilè vel omittas* secundo, *vel mutes cum* primo: *quâ de re legere licet Notationes nostras.*

v. 37. Quem verò Deus suscitauit à mortuis. *Patres non indicarunt auferendum illud* à mortuis.

v. 38. Et ab omnibus, quibus non potuistis. *Non est prætermittenda præposita hu verbu coniunctio* &.

v. 43. Et colentium aduenarum. *Non addas participio* colentium *nomen* Deum.

CAP. XIIII. *v.*2. Aduersus fratres. *Non subiicias* Deus autem pacem fecit.

*v.*6. Et ibi euangelizantes erant. *Non facilè addenda sunt subsequentia in quibusdam codicibus verba:* Et commota est omnis multitudo in doctrina eorum: Paulus autem & Barnabas morabantur Lystris.

*v.*9. Surge super pedes tuos rectus. *Nec his verbis facilè præponenda sunt hæc:* Tibi dico, in nomine Domini nostri Iesu Christi.

*v.*16. Implens cibo & lætitia corda nostra. *Non mutes* nostra *primâ personâ in* vestra *secundâ.*

*v.*18. Lapidantésque Paulum. *In quibusdam libris legitur &* lapidato Paulo. *explicationis gratiâ.*

*v.*24. Et loquentes verbum Domini in Perge. *Non est mutandus ablatiuus in accusatiuum* Pergen.

CAP. XV. *vers.*23. Scribentes per manus eorum. *Non subiicias, quod quidam,* epistolam continentem hæc, *superfluit enim.*

*v.*38. Et non isset cum eis in opus. *Nec hic addendum est* quò missi fuerant.

*v.*41. Præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum. *Hæc verba à veteribus manuscriptis minimè prætermittuntur, quamuis Græcè absint.*

CAP. XVI. *v.*1. Peruenit autem Derben. *Non interiicias præpositionem* in.

Ibidem. Filius mulieris Iudææ fidelis. *Obseruatu digna correctio, quâ pro nomine appellatiuo* viduæ, *repositum est nomen proprium* Iudææ.

vers. 22. Et magistratus, scissis tunicis eorum. *Non est præponenda coniunctio & participio* scissis, *nec* eorum *mutandum cum* suis.

*v.*29. Procidit Paulo & Silæ ad pedes. *Legendum est præteritum* procidit, *à cado, non præsens* procedit, *à cedo.*

CAP. XVII. *v.*4. Et de colentibus gentilibúsque. *Correctores addiderunt coniunctionem encliticam voci* gentilibus.

*v.*17 Ad eos qui aderant. *Pro* aderant, *ab adsum, non scribas* adierant *ab adeo, multóque minùs* audierant *ab audio.*

*v.*18. Quid vult seminiuerbius hic dicere? *Vox vna* seminiuerbius, *formata ad similitudinem Græcæ* σπερμολόγος, *non est circumscribenda duabus* seminator verborum.

*v.*22. Per omnia quasi superstitiosiores vos video. *Comparatiuus* superstitiosiores, *non est mutandus in positiuum* superstitiosos.

CAP. XVIII. *vers.*4. Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Iesu, suadebatque Iudæis & Græcis. *Neutiquam omittendus est versus iste.*

*v.*10. Et nemo apponetur tibi vt noceat te. *Hoc alij exposuerunt scribentes hunc in modum:* Et nullus nocere poterit tibi.

*v.*11. Sedit autem ibi. *Non omittas* ibi.

*v.*15. De verbo & nominibus & lege vestra. *Ablatiui* lege vestra, *non sunt mutandi in genitiuos* legis vestræ.

vers. 18. Nauigauit in Syriam. *Non omittas in præpositionem.*

*v.*24. Alexandrinus genere. *Alij exponentes quid sit* genere; *scripserunt* natione.

CAP. XIX. *v.*9. Maledicentes viam Domini. *Non omittas* Domini.

*v.*12. Sudaria & semicinctia. *Alij pro copulatiuâ & scribunt disiunctiuam* vel.

*vers.*14. Erant autem quidam Iudæi Sceuæ principis sacerdotum septem filij. *Alij libri præponunt* Sceuæ, *postponunt* Iudæi.

*v.*16. Et insiliens in eos homo. *Congruentior est hic verborum ordo, illo quo* homo *ponitur ante* in eos.

*vers.*20. Et confirmabatur, *id est,* confortabatur, *vt quidam legunt.*

*vers.*21. Dicens, quoniam postquam fuero ibi. *Non oport-*

tet omittere quoniam, *tametsi sensui superfluit.*

CAP. XX. *v.*4. Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Berœensis. *Legendum est* Sopater *trissyllabum, non addita vna syllaba,* Sosipater *quadrisyllabum.*

*V.*14. Cùm autem conueniſſet nos in Aſſon. *Scribendum est* conueniſſet *potius quàm* inueniſſet.

*V.*16. Vt diem Pentecoſtes faceret Ieroſolymis. *Genitiuus* Pentecoſtes *non est mutandus in accusatiuum* Pentecoſten.

*Verſ.*24. Et miniſterium verbi. *Correctores indicarunt non esse omittendum* verbi; *vt neque paulò post aduerbium* ſicut *verſ.*33.

CAP. XXI. *v.*7. Nos verò nauigatione expleta. *Pro* expleta *non ſcribas* explicita.

*V.*16 Mnaſonem quemdam Cyprium. *Non mutes* Mnaſonem *in* Iaſonem, *id eſt, liquidas duas in vnam consonantem.*

*V.*39. Non ignotæ ciuitatis municeps. *Quidam legunt* ciuis, *explicare volentes quid ſit* municeps.

CAP. XXII. *v.*3. Natus in Tarſo Ciliciæ. *Non eſt omittenda præpoſitio* in.

*V.*12. Ab omnibus cohabitantibus Iudæis. *Compoſitum* cohabitantibus *non eſt mutandum cum ſimplici* habitantibus.

*V.*28. Ego multa ſumma ciuitatem hanc conſecutus ſum. *Non* ciuitatem, *ſed* ciuilitatem, *legendum eſt, quinque ſyllabis.*

CAP. XXIII. *v.* 23. Et vocatis duobus Centurionibus. *Pro verbo ſimplici* vocatis, *non ſcribas compoſitum* conuocatis.

*V.*24. Vt imponentes Paulum, ſaluum perducerent. *Non interponas pronomen* eum *ante* ſaluum.

*V.*29. Nihil verò dignum morte aut vinculis habentem criminis. *Genitiuus* criminis *non eſt mutandus in accuſatiuum* crimen.

*V.*30. Miſi eum ad te, denuntians & accuſatoribus. *Ita interpungendum eſt, vt participium* denuntians *iungatur ſequentibus, non præcedentibus.*

*V.*31. Milites ergo. *Non mutes* ergo *cum* verò.

CAP. XXIV. *v.*6.7. Quem & apprehenſum voluimus ſecundùm legem noſtram iudicare: ſuperueniens autem tribunus Lyſias, cum vi magna eripuit eum de manibus noſtris, iubens accuſatores eius ad te venire. *Non ſunt hæc omittenda iudicio Patrum, prout à quibuſdam omittuntur omnia, exceptis primis duobus verbis, lectis hac ratione:* Quem apprehendimus.

*V.*18. Neque cum tumultu. *Quæ ſubiiciuntur in quibuſdam exemplaribus.* Et apprehenderunt me, clamantes & dicentes, Tolle inimicum noſtrum; *vt ſuperflua auferenda Patres cenſuerunt.*

CAP. XXV. *verſ.* 16. Quia non eſt Romanis conſuetudo damnare aliquem hominem, priuſquam. *Alij libri ſcribunt* donare, *quod eſt, largiri, quo modo & Græcè legitur* χαρίζεσθαι: *ſed quia Græcè additur* εἰς ἀπώλειαν, *in interitum ſiue perditionem, Interpres,* donare ad perditionē, *intelligitur interpretatus,* damnare, *ſeu condemnare, prout Patres correxerunt.*

CAP. XXVI. *v.*3. Maximè te ſciente omnia, & quæ apud Iudæos ſunt conſuetudines, & quæſtiones. *Nihil opus eſt mutare neutrum* omnia *in fœmininum* omnes, *modò non omittatur coniunctio* & *ſubſequens, prout omitti non debet.*

*V.*7. In quam duodecim tribus noſtræ. *Non mutes accuſatiuum* quam *in ablatiuum* qua.

*V.*17 Eripiens te de populo & gentibus. *Singularem numerum* populo, *non commutes cum plurali* populis.

*V.*21. Comprehenſum tentabant interficere. *Non addas* volentes me *ante* interficere.

CAP. XXVII. *V.*2. Aſcendentes nauem Adrumetinam. *Non augeas vocem* Adrumetinam *litera* n *medio adiecta.*

Sequitur: Incipientes nauigare. *Plurale primi caſus* incipientes, *non mutes in ſingulare quarti caſus* incipientem.

*V.*9. Eò quòd & ieiunium iam præteriiſſet. *Non eſt omittendum medium illud* &.

Sequitur: Conſolabatur eos Paulus. *Neque hic omittendum pronomen* eos.

*V.*18. Valida autem nobis tempeſtate iactatis. *Alij pro nomine* valida *ſcribunt aduerbium* validè.

CAP. XXVIII. *v.*1. Quia Melita inſula vocabatur. *Non ſcribas* Mitylene *quadriſſyllabum, pro triſſyllabo* Melita.

*V.*6. Diu autem illis exſpectantibus. *Non mutes* exſpectantibus *in* ſperantibus.

*V.*17. Nihil aduerſus plebem faciens. *Caue ſcribas* legem, *pro* plebem, *quod eſt, populum.*

EPISTOLA AD ROMANOS.

CAP. I. *v.*27. Exarſerunt in deſideriis ſuis in inuicem. *Non omittas* in *ante* inuicem.

*V.*28. Vt faciant ea quæ non conueniunt. *Plurale* conueniunt *præferendum eſt ſingulari* conuenit.

*V.*32. Et non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. *Non magis omittas primum* &, *quàm duplex* qui *ſubſequens.*

CAP. II. *v.*1. Eadem enim agis, quæ iudicas. *Non facilè mutes neutrum* quæ *in maſculinum* qui.

*verſ.*4. Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducet? *Correctores prætulerunt verbum* ignoras *participio* ignorans.

*V.*7. Gloriam & honorem incorruptionem quærunt. *Et hic Correctores prætulerunt verbum* quærunt *participio* quærentib.

V. 15. Et inter ſe inuicem cogitationibus accuſantibus aut etiam defendentibus. *Correctores, pro more ſermonis Latini, receperunt ablatiuos, quorum loco alij legunt genitiuos, more Græco.*

CAP. III. *v.*3. Numquid incredulitas illorum fidem Dei euacuabit? *Non mutes futurum* euacuabit *in præteritum* euacuauit.

*V.*25. Quem propoſuit Deus propitiationem. *Nec hic mutes fœmininum* propitiationem *in maſculinum* propitiatorem.

CAP. IV. *verſ.*2. Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt. *Nomini* operibus *non addas* legis.

V 9. Beatitudo ergo hæc in circumciſione tantùm manet. *Non auferas, vel aduerbium* tantùm, *vel verbum* manet.

*V.*17. Ante Deum cui credidit. *Non mutes perſonam tertiam in ſecundam* credidiſti.

*V.*18. Sic erit ſemen tuum. *Quod ſequitur in multis libris* ſicut ſtellæ cæli & arena maris, *ſuperfluit.*

*V.*19. Cùm iam ferè centum eſſet annorum. *Non omittas aduerbium* iam.

CAP. V. *v.*8. Quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus. *Non interponas coniunctionem* ſi *inter* quoniam *&* cum.

Sequitur: Secundùm tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt. *Correctores indicarunt non eſſe prætermittendum illud* ſecundùm tempus.

CAP. VI. *v.*3. An ignoratis. *Non eſt addendum* fratres.

*V.*6. Et vltrà non ſeruiamus peccato. *Non eſt mutandum* & *copulatiuum cum* vt *cauſatiuo.*

*V.*17. In quam traditi eſtis. *Nec hic mutandus eſt accuſatiuus* quam *in ablatiuum* qua.

CAP. VII. *v.*15. Non enim quod volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum illud facio. *Romani Patres cenſuerunt non eſſe auferendas voces* bonum *&* malum, *quæ in pleriſque Latinis libris leguntur.*

*v.*25. Gratia Dei. *Non interponas coniunctionem* autem, *multòque minùs vertas genitiuum* Dei, *in datiuum* Deo.

CAP. VIII. *v.*7. Quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo. *Non ſcribas* inimicitia eſt in Deum.

*V.*38. Neque principatus, neque virtutes. *Nec addas* neque poteſtates, *nec ſubſtituas loco huius* neque virtutes.

CAP. IX. *verſ.* 1. Veritatem dico in Chriſto. *Non addas* Ieſu.

*V.*10. Non ſolùm autem illa. *Non eſt mutandum* illa *fœmininum in maſculinum aut datiuum fœmininum* illi.

*V.*15. Et miſericordiam præſtabo cuius miſerebor. *Non mutes genitiuum* cuius *in datiuum.*

CAP. X. *verſ.*21. Ad populum non credentem & contradicentem. *Non ſubiicias pronomen* mihi, *quod multi.*

CAP. XI. *v.* 4. Qui non curuauerunt genua ante Baal. *Non omittas has duas voculas* ante Baal.

*V.*6. Secundùm electionem gratiæ. *Non ſubiicias* Dei.

*V.*9. Fiat menſa eorum in laqueum. *Non eſt hic inſerendum* coram ipſis.

*v.*19. Dices ergo: fracti ſunt rami. *Retinendum eſt futurum* dices: *non ſubſtituendum præſens* dicis.

*V.*32. Concluſit enim Deus omnia in incredulitate. *Correctores prætulerunt ablatiuum* incredulitate, *ei quem alij libri legunt accuſatiuo* incredulitatem.

CAP. XII. *verſ.* 3. Et vnicuique ſicut diuiſit Deus menſuram fidei. *Non eſt auferenda coniunctio* &, *quam Correctores addiderunt.*

*V.*10. Charitate fraternitatis inuicem diligentes. *Retinendus eſt ablatiuus* charitate, *non ſurrogandus accuſatiuus* charitatem, *quod docuimus & nos in Notationibus.*

*V.*11. Domino ſeruientes. *Olim, ante Hieronymianam correctionem, Latini libri ferè legebant* Tempori ſeruientes, *quemadmodum & verſ.*13. *ſubſequente,* Memor iis, *pro* Neceſſitatibus, ſanctorum communicantes.

Verſ. 19. Mihi vindicta, ego retribuam, dicit Dominus. *Vt ſeruandus eſt nominatiuus* vindicta, *loco accuſatiui qui vulgò legitur: ita non eſt præponenda coniunctio & ante pronomen* ego.

CAP. XIII. *verſ.* 1. Quæ autem ſunt, à Deo ordinatæ ſunt. *Fœmininum* ordinatæ *non eſt commutandum cum neutro* ordinata.

*V.*5. Ideò neceſſitate ſubditi eſtote. *Præferendus eſt ablatiuus* neceſſitate *datiuo* neceſſitati.

*V.*10. Dilectio proximi malum non operatur. *Et hic præferendus genitiuus datiuo* proximo.

*V.*12. Nox præceſſit. *Non mutes* præceſſit *in* proceſſit, *id eſt, diphthongum* æ *in vocalem quartam.*

CAP. XIV. *v.*9. Vt & mortuorum & viuorum dominetur. *Non præponas viuos mortuis, hoc quidem loco.*

*V.*19. Et

*verſ.*19. Et quæ ædificationis ſunt in inuicem cuſtodiamus. *Non omittas, vel in præpoſitionem ante* inuicem, *vel verbum* cuſtodiamus.

CAP. XV. *v.*29. In abundantia benedictionis Euangelij Chriſti veniam. *Hic addiderunt Patres vocem* Euangelij, *quæ & Græcè additur.*

verſ. 30. Vt adiuuetis me in orationibus veſtris pro me ad Deum. *Non auferas aut* veſtris, *aut* pro me.

*v.*32. Et refrigeret vobiſcum. *Retinendum eſt & copulatiuum, non ſubſtituendum* vt *cauſatiuum.*

CAP. XVI. *v.*5. Qui eſt primitiuus Aſiæ in Chriſto. *Caue mutes* Aſiæ *in* Achaiæ, ſigma *in* chi.

*verſ.*6. Salutate Mariam quæ multum laborauit in vobis. *Pronomen ſecundæ perſonæ* vobis, *non eſt mutandum in primæ* nobis.

v. 7. Salutate Andronicum & Iuniam. *Legendum eſt* Iuniam, *ita vt tertia dictionis litera ſit tertia liquidarum, non prima,* Iulia.

*v.*11. Salutate eos qui ſunt ex Ariſtoboli domo. *Alij libri non addunt ſed ſubaudiunt* domo.

*v.*27. Cui honor & gloria. *Non omittas τὸ* cui.

EPISTOLA AD CORINTHIOS PRIOR.

CAP. I. *verſ.* 10. Sitis autem perfecti in eodem ſenſu & in eadem ſententia. *Romani Patres, emendando ſcripſerunt,* ſententia, *deductum à ſentio, pro eo quod vulgò legitur,* ſcientia *à ſcio.*

*v.*14. Gratias ago Deo. *Non addas pronomen* meo.

*v.*16. Cæterùm neſcio ſi quem alium baptizauerim. *Non addas pronomen* veſtrûm *poſt* alium.

CAP. II. *v.* 14. Quia ſpiritualiter examinatur. *Nonnulli codices, pro* quia *ſcribunt* ea quæ *vel* quæ, *& pro ſingulari* examinatur *plurale* examinantur: *ſed priorem lectionem prætulerunt Patres.*

*v.*16. Quis enim cognouit ſenſum Domini, qui inſtruat eum? *Quidam libri, ſed minus emendati, pro* qui inſtruat eum *habent* aut quis inſtruxit eum.

CAP. III. *v.*11. Quod eſt Chriſtus Ieſus. *Non facilè mutes neutrum* quod *in maſculinum* qui.

CAP. IV. *verſ.*16. Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. *Non auferas è textu hæc* ſicut & ego Chriſti.

CAP. V. *v.*7. Expurgate vetus fermentum. *Non addas coniunctionem* igitur.

CAP. VI. *v.*11. Et hæc quidam fuiſtis. *Nomen* quidam *nequaquam mutandum eſt in coniunctionem* quidem.

v. 18. Omne peccatum. *Non interponas coniunctionem cauſalem* enim.

CAP. VII. *v.*7. Volo enim omnes vos eſſe ſicut meipſum. *Correctores mutarunt coniunctionem aduerſatiuam* autem *in cauſalem* enim, *& nomen* homines *in pronomen* vos: *vulgò enim legitur*: Volo autem omnes homines.

verſ. 13. Et ſi qua mulier fidelis. *Hic noluerunt omitti τὸ* fidelis.

*v.*24. Vnuſquiſque in quo vocatus eſt, fratres. *Seruandum eſt plurale* fratres, *non ſubſtituendum ſingulare* frater.

Sequitur: In hoc permaneat apud Deum. *Pro compoſito, quidam legunt ſimplex* maneat, *ſed plurale* maneant *non eſt admittendum.*

*v.*26. Exiſtimo ergo hoc bonum. *Pro* ergo, *quidam* enim, *quidam* autem *ſcribunt.*

verſ. 33. Et diuiſus eſt: & mulier innupta & virgo cogitat. *Olim, ante Hieronymianam correctionem, ferè legebant Latini codices*: Diuiſa eſt & mulier & virgo. Quæ innupta eſt, cogitat.

*verſ.*35. Et quòd facultatem præbeat ſine impedimento Dominum obſecrandi. *Correctores prætulerunt τὸ* obſecrandi, *quod eſt, orandi, ei quod multi legunt* obſeruandi, *quod eſt colendi.*

*v.*39. Quòd ſi dormierit vir eius, liberata eſt. *Non addas* à lege, *ſed intelligas.*

CAP. VIII. *v.*6. Ex quo omnia & nos in illum. *Alij libri mutant accuſatiuum in ablatiuum* illo.

*v.*7. Quidam autem cum conſcientia vſque nunc idoli. *Clariùs additur quàm omittitur præpoſitio* cum.

CAP. IX. *v.*10. An propter nos vtique hoc dicit? *Non omittas pronomen* hoc.

verſ. 16. Nam ſi euangelizauero. *Non interponas* & *inter* nam *&* ſi.

CAP. X. *verſ.*17. Omnes qui de vno pane participamus. *Non addas* & de vno calice.

verſ. 27. Si quis vocat vos infidelium. *Nec hîc addas* ad cœnam.

v. 28. Hoc immolatum eſt idolis. *Non mutes participium* immolatum *in nomen* immolatitium.

CAP. XI. *v.* 10. Ideò debet mulier poteſtatem habere ſupra caput, propter angelos. *Pro* poteſtatem *non ſcribas* velamen, *nec addas pronomen* ſuum *nomini* caput.

CAP. XII. *verſ.*13. Omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus. *Non omittas nomen* corpus, *quod multi.*

CAP. XIII. *verſ.*13. Nunc autem manent. *Non ſcribas ſingulare* manet.

CAP. XIV. *v.*2. Spiritu autem loquitur myſteria. *Non mutes ablatiuum* ſpiritu *in genitiuum.*

*v.*16. Qui ſupplet locum idiotæ. *Non ſcribas interrogatiuum* quis *loco relatiui* qui.

*v.*21. In lege ſcriptum eſt. *Non addas* enim.

*v.*23. Nónne dicent quòd inſanitis. *Coniunctio* quòd *mutanda non eſt in pronomen interrogatiuum* quid.

*v.*32. Et ſpiritus prophetarum prophetis ſubiecti ſunt. *Retinendus eſt numerus pluralis* ſubiecti ſunt, *non ſurrogandus ſingularis* ſubiectus eſt.

*v.*33. Sicut & in omnibus eccleſiis ſanctorum doceo. *Non eſt omittendum verbum* doceo.

*v.*40. Omnia autem honeſtè & ſecundùm ordinem fiant. *Superfluit quod multi codices ſubiiciunt* in vobis.

CAP. XV. *v.*23. Deinde ij qui ſunt Chriſti, qui in aduentu eius crediderunt. *Correctores prætulerunt caſum ſextum* aduentu, *ei qui eſt in pleriſque libris, quarto* aduentum.

*v.*26. Nouiſſima autem inimica deſtruetur mors. *Non ſcribas aduerbium* nouiſſimè, *loco nominis* nouiſſima.

*v.*31. Quotidie morior per veſtram gloriam. *Romani Patres prætulerunt monoſyllabum* per *diſſyllabo* propter.

*v.*35. Sed dicet aliquis. *Retinendum eſt futurum* dicet, *non ſubſtituendum præſens* dicit.

Ibidem. Qualive corpore venient? *Loco dictionis vnius* qualíve, *non ſunt ſcribendæ duæ* quali autem.

*v.*39. Sed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia volucrum, alia autem piſcium. *Non ſunt omittendæ coniunctiones,* quidem, verò, autem.

*v.*51. Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. *Olim quidam Latini codices, pro* reſurgemus, *legebant* dormiemus, *ſed minùs rectè.*

*v.*52. Canet enim tuba. *Si non addas vocem* tuba, *vel ſubaudias* oportet.

CAP. XVI. *v.*12. Et vtique non fuit voluntas vt nunc veniret. *Non addas nomini* voluntas *pronomen* eius.

*v.*19. Salutant vos Eccleſiæ Aſiæ. *Subſtantiuo* Eccleſiæ *non adiicias adiectiuum* omnes.

EPISTOLA AD CORINTHIOS POSTERIOR.

CAP. I. *Verſ.*6. Siue exhortamur pro veſtra exhortatione & ſalute. *Non omittas τὸ* & ſalute.

Sequitur: Quæ operatur tolerantiam. *Non interponas* in vobis, *multóque minùs* in nobis, *primæ perſonæ.*

*v.*7. Vt ſpes noſtra firma ſit pro vobis. *Alij legunt modo indicatiuo* & ſpes noſtra firma eſt pro vobis.

*v.*11. Vt ex multorum perſonis. *Inſignis correctio, qua* multorum perſonis, *reſtitutum eſt, loco eius quod vulgò legitur,* multarum perſonis facierum, *confuſis interpretationibus duabus vocis* προσώπων.

Ibidem. Per multos gratiæ agantur pro nobis. *Non ſubſtituas* vobis *ſecundæ perſonæ, pro* nobis *primæ.*

v. 12. Quòd in ſimplicitate cordis. *Non eſt omittendum* cordis, *quod Patres addiderunt.*

*v.*13. Quàm quæ legiſtis & cognouiſtis. *Patres ſeruandum cenſuerunt duplex præteritum.*

*v.*18. Quia ſermo noſter qui fuit apud vos. *Pro præterito* fuit *non ſcribas præſens* fit.

*v.*21. Quia autem confirmat nos vobiſcum in Chriſto. *Non præponas ſecundæ perſonæ pronomen, inuerſo ordine legens* vos nobiſcum.

CAP. III. *v.*9. Nam ſi miniſtratio damnationis gloria eſt. *Non addas præpoſitionem* in *ante* gloria.

v. 12. Habentes igitur talem ſpem, multa fiducia vtimur. *Non eſt mutandus indicatiuus* vtimur *in imperatiuum* vtamur.

CAP. IIII. *v.*1. Ideò habentes adminiſtrationem, *non mutes in duo* hanc miniſtrationem.

*v.*4. Vt non fulgeat illis illuminatio. *Non auferas pronomen* illis.

*v.*6. Ipſe illuxit in cordibus noſtris. *Nec omittas* ipſe, *nec mutes cum* qui.

v. 9. Perſecutionem patimur, ſed non relinquimur. *Quod ſubiiciunt quidam libri* humiliamur ſed non confundimur, *Correctores prætereundum cenſuerunt.*

CAP. V. *verſ.*13. Siue enim mente excedimus, Deo. *In quibuſdam libris, pro* excedimus, *à* cedo, *eſt* excidimus, *à* cado, *id eſt, vocalis tertia pro ſecunda.*

CAP. VI. *v.16.* Et inambulabo inter eos. *Correctores addiderunt* inter eos.

CAP. VII. *v.3.* Non ad condemnationem vestram dico. *Non facilè omittas pronomen* vestram.

V.7. Ita vt magis gauderem. *Non praponas aduerbium* magis *coniunctioni* vt.

CAP. VIII. *vers.15.* Qui multum, non abundauit. *Nomini* multum *non addas verbum* habuit.

V.23. Et in vos adiutor. *Retinendus est accusatiuus* vos, *non substituendus ablatiuus* vobis.

Ibid. Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi. *Hic retinendus est nominatiuus* gloria, *non surrogandus, qui vulgò legitur, genitiuus* gloriæ.

V.24. In faciem ecclesiarum. *Non mutes accusatiuum in ablatiuum* facie.

CAP. IX. *v.5.* Vt præueniant ad vos. *Non scribas* perueniant *pro* præueniant, *quod est, antè veniant.*

V.9. Iustitia eius manet in sæculum sæculi. *Alij scribunt* in æternum *pro* in sæculum sæculi.

CAP. XI. *v.3.* Ministri Christi sunt. *Non subiicias, quod in aliis est libris,* & ego.

V.25. Nocte & die in profundo maris fui. *Non mutes ablatiuum in accusatiuum* profundum.

CAP. XII. *v.11.* Nihil enim minus fui. *Non est scribendum* feci *à facio, pro* fui *à sum.*

CAP. XIII. *v.4.* Sed viuemus cum eo. *Non est mutandum futurum in præsens* viuimus.

V.6. Spero autem quòd cognoscetis, quia nos non sumus reprobi. *Nec hîc futurum* cognoscetis *in præsens* cognoscitis.

EPISTOLA AD GALATAS.

CAP. II. *vers.2.* Seorsum autem iis qui videbantur aliquid esse. *Nec omittas* aliquid esse, *nec pro eo scribas* maiores esse.

Vers.4. Sed propter subintroductos. *Non auferas coniunctionem* sed.

V.5. Quibus neque ad horam cessimus subiectione. *Triplex vitium hic vitandum est, vnum ne omittatur prima vox* quibus, *alterum ne omittatur subsequens negatio* neque, *quæ à multis olim libris solebat omitti, tertium ne scribatur datiuus pro ablatiuo* subiectione.

CAP. III. *vers.1.* Ante quorum oculos Iesus Christus præscriptus est. *Legendum est* præscriptus, *quod est, antè scriptus, non* proscriptus *id est, diphthongus prima* æ, *non vocalis quarta* o.

V.7. Cognoscite ergo. *Imperatiuus* cognoscite *non est mutandus in indicatiuum* cognoscitis.

V.19. Propter transgressiones posita est. *Non mutes plurale in singulare* transgressionem.

CAP. IIII. *vers.6.* Quoniam autem estis filij. *Non addas* Dei.

V.14. Et tentationem vestram in carne mea non spreuistis. *Non facile mutandum est pronomen secunda persona* vestram, *in prima* meam.

Vers.24. Vnum quidem in monte Sina. *Alij libri pro* in *legunt* à.

CAP. V. *v.7.* Quis vos impediuit veritati non obedire? *Quod sequitur in quibusdam exemplaribus* Nemini consenseritis, *omnium Correctorum iudicio superfluit.*

V.8. Persuasio hæc non est ex eo qui vocat vos. *Non est omittendum pronomen* hæc, *nec eius loco scribendum* vestra.

CAP. VI. *v.12.* Quicumque enim volunt placere in carne. *Multi libri omittunt* enim.

EPISTOLA AD EPHESIOS.

CAP. I. *vers.6.* In dilecto filio suo. *Non omittas* filio suo.

V.17. In agnitione eius. *Quidam libri, pro sexto casu, scribunt quartum* agnitionem.

V.23. Et plenitudo eius. *Non est omittenda coniunctio* &.

CAP. II. *v.1.* Et vos cùm essetis mortui. *Non est addendum verbum* conuiuificauit.

V.11. Quòd aliquando vos gentes in carne. *Nec hîc addendum est, vel pronomen* qui, *vel verbum* eratis *ante* gentes.

Sequitur: Qui dicimini præputium. *Non est mutandum præsens* dicimini, *in imperfectum* dicebamini.

V.12. Quia eratis illo tempore. *Coniunctio* quia *seu* quòd *non est vertenda in pronomen* qui.

V.16. Et reconciliet ambos. *Præferendum est* & *copulatiuum* vt *causatiuo.*

V.22. In habitaculum Dei in spiritu. *Non addas* sancto.

CAP. III. *v.10.* Vt innotescat principatibus & potestatibus. *Non legas* principibus *pro* principatibus, *id est, quatuor syllabas pro quinque.*

V.16. Virtute corroborari per spiritum eius. *Retinendus est ablatiuus* virtute, *non supponendus accusatiuus* virtutem.

Sequitur: In interiorem hominem. *Hîc contrà, retinendi sunt accusatiui non supponendi ablatiui* in interiori homine.

CAP. IIII. *vers.22.* Deponere vos secundùm pristinam conuersationem. *Legendum est* deponere, *modo infinitiuo, non imperatiuo* deponite.

V.29. Ad ædificationem fidei. *Non legas* opportunitatis *pro* fidei.

V.30. In quo signati estis in diem redemptionis. *Non mutes quartum casum in sextum* die.

CAP. V. *v.5.* Aut auarus, quod est idolorum seruitus. *Alterius versionis est, ea lectio quæ habet* qui est idolorum seruus.

V.13. Omne enim quod manifestatur, lumen est. *Retinendum est passiuum* manifestatur, *non mutandum in actiuum* manifestat, *quod quidam volunt.*

V.18. Sed implemini Spiritu sancto. *Alij libri omittunt adiectiuum* sancto.

V.26. Mundans lauacro aquæ in verbo vitæ. *Correctores, vt indicarunt non addendum participio* mundans *pronomen* eam, *ita non auferendum in fine nomen* vitæ.

V.27. Vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam. *Non facilè mutes nominatiuum masculinum* ipse, *in accusatiuum fœmininum* ipsam.

CAP. VI. *vers.13.* Et in omnibus perfecti stare. *Non facilè scribas, sublata præpositione in ablatiuo absolutè positos* omnibus perfectis, *vt nonnulli libri.*

V.15. In præparatione Euangelij pacis. *Seruandus est ablatiuus* præparatione, *non substituendus accusatiuus.*

V.23. A Deo patre. *Non addas pronomen* nostro.

EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

CAP. I. *vers.14.* Et plures è fratribus in Domino, confidentes vinculis meis. *Primum* & *copulatiuum non oportet mutare in* vt, *nec preponere in præpositionem nomini* vinculis.

CAP. III. *vers.4.* Quamquam ego habeam confidentiam & in carne. *Non est transferenda coniunctio* & *ex fine in principium.*

V.10. Et societatem passionum eius. *Pro plurali* passionum, *non scribas singulare* passionis.

V.15. Et hoc vobis Deus reuelabit. *Non mutes futurum* reuelabit *in præteritum.*

V.16. Verumtamen ad quod peruenimus vt idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula. *Nec mutes* quod *in* quid, *vocalem quartam in tertiam, nec omittas coniunctionem* &.

CAP. IIII. *vers.2.* Euodiam rogo. *Non scribas* Euchodiam, *addito* ch.

EPISTOLA AD COLOSSENSES.

CAP. I. *v.12.* Gratias agentes Deo patri. *Non est interiicienda coniunctio* & *inter* Deo & patri.

V.14. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum. *Vt non oportet omittere* per sanguinem eius, *ita non oportet addere* & *ante* remissionem.

V.25. Quæ data est mihi in vos. *Non mutes accusatiuum in ablatiuum* vobis.

CAP. II. *vers.2.* In agnitionem mysterij Dei patris & Christi Iesu. *Non est auferenda coniunctio* &.

V.7. Abundantes in illo, in gratiarum actione. *Quidam libri, pro* in illo *masculino, scribunt fœmininum* in ea: *sed nequaquam est omittendum* in illo, *quod multi faciunt.*

V.11. Circumcisione non manufacta. *Caue legas* manifesta, *pro* manufacta, *quæ manu fit.*

Sequitur: In exspoliatione corporis carnis. *Nec addas* peccatorum *post* corporis, *nec mutes* corporis *in* cutis, *quod est, pellis.*

V.16. Aut in parte diei festi. *Non omittas* festi.

CAP. III. *v.4.* Cùm Christus apparuerit vita vestra. *Non est addenda coniunctio siue* autem *siue* enim.

V.11. Vbi non est Gentilis & Iudæus. *Non interiicias* masculus & fœmina, *superfluit enim hoc loco.*

V.16. Psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus. *Non est præponenda his ablatiuis præpositio* in.

V.17. Omnia in nomine Domini Iesu Christi. *Non addendum est* facite, *sed subaudiendum.*

V.20. Hoc enim placitum est in Domino. *Non est omittenda præpositio* in.

CAP. IV. *v.9.* Omnia quæ hîc aguntur. *Non præponas his verbis* qui.

V.16. Et cùm lecta fuerit apud vos epistola hæc. *Non omittas pronomen* hæc.

Ibidem

Ibidem. Et eam quæ Laodicensium est, vos legatis. *Alij passiuè legunt* & ea quæ Laodicensium est vobis legatur.

vers. 18. Gratia vobiscum. *Non interponas* Domini nostri Iesu Christi.

EPISTOLA AD THESSALONICENSES PRIOR.

CAP. I. *v.* 1. Gratia vobis & pax. *Non addas* à Deo patre nostro & Domino Iesu Christo.

v. 5. Sed & in virtute. *Non omittas medium* &, *sicut nec vbi sequitur vers.* 8. Sed & in omni loco.

CAP. II. *vers.* 7. Cùm possemus vobis oneri esse. *Nec auferendum est pronomen* vobis, *nec neutrum nomen* oneri *facilè commutandum cum masculino* honori.

Ibidem. Sed facti sumus paruuli. *Interpres vertit* paruuli, *quod alij* lenes.

v. 16. Peruênit enim ira Dei super illos vsque in finem. *Correctores prætulerunt* peruênit, *vt* præuenit, *quod est antè venit.*

CAP. III. *vers.* 12. Et abundare faciat charitatem vestram in inuicem. *Non omittas pronomen* vestram.

CAP. IIII. *vers.* 1. Sic & ambuletis. *Alij scribunt* sicut & ambulatis.

vers. 8. Itaque qui hæc spernit. *Non est omittendum pronomen* hæc.

v. 14. Qui residui sumus in aduentum Domini. *Non est mutandus accusatiuus in ablatiuum* aduentu.

CAP. V. *v.* 3. Sicut dolor in vtero habenti *Datiuus non est mutandus in genitiuum* habentis.

v. 15. Sed semper quod bonum est sectamini in inuicem & in omnes. *Non est omittendum prius* in.

EPISTOLA AD THESSALONICENSES POSTERIOR.

CAP. I. *Vers.* 6. Retribuere tribulationem. *Non est mutanda vox* tribulationem, *quæ pœnam significat, in* retributionem, *quæ mercedem.*

vers. 11. Omnem voluntatem bonitatis. *Non addas pronomen* suæ.

CAP. II. *vers.* 12. Quòd elegerit vos Deus. *Non mutes pronomen secunda persona* vos *in prima* nos.

v. 13. In qua & vocauit vos. *Quidam legunt* in quam, *quidam* ad quod; *sed malè omnino illi, qui scribunt pronomen prima persona* nos.

CAP. III. *vers.* 4. Quoniam quæ præcipimus. *Retinendus est præsens* præcipimus, *non surrogandum præteritum* præcepimus.

v. 11. Ambulare inquietè. *Non mutes infinitiuum* ambulare *in participium* ambulantes.

EPISTOLA AD TIMOTHEVM PRIOR.

CAP. I. *v.* 9. Sciens hoc. *Non scribas plurale* scientes, *pro singulari* sciens.

vers. 12. Christo Iesu Domino nostro. *Non præponas præpositionem* in.

v. 16. Ad informationem eorum. *Caue scribas contrarium* deformationem, *vt quidam.*

CAP. II. *v.* 6. Testimonium temporibus suis. *His verbis nec præponendum est* cuius, *nec postponendum* confirmatum est: *hæc enim consulto à Patribus omissa sunt.*

vers. 15. Si permanserit in fide. *Alij legunt plurale* permanserint.

CAP. III. *v.* 2. Oportet ergo episcopum. *Non commutes* ergo *cum* enim.

Ibidem. Prudentem, ornatum, pudicum. *Non omittas τὸ* pudicum.

v. 14. Hæc tibi scribo. *Non subiicias* filij Timothee.

CAP. IV. *v.* 7. Exerce autem teipsum ad pietatem. *Nec hic omittas coniunctionem* autem.

CAP. V. *v.* 15. Retro Satanam. *Non interiicias præpositionem* post.

v. 16. Et non grauetur Ecclesia. *Non est mutandum* & *in* vt *caussatiuum.*

v. 18. Non alligabis os boui trituranti. *Non scribas* infrænabi *pro* alligabis.

vers. 24. Quosdam autem & subsequuntur. *Non omittas medium* &.

CAP. VI. *v.* 8. His contenti sumus. *Præsens Indicatiui* sumus, *mutatur ab aliis in præsens imperatiui* simus.

v. 9. Inutilia & nociua. *Non præponas* & *voci* inutilia.

vers. 16. Et imperium sempiternum. *Non interiicias præpositionem* in *ante* sempiternum.

EPISTOLA AD TIMOTHEVM POSTERIOR.

CAP. I. *v.* 2. Gratia, misericordia, pax. *Non est præponenda coniunctio* & *voci* pax.

v. 3. Gratias ago Deo, cui seruio à progenitoribus. *Nec hic addenda sunt pronomina* meo *&* meis.

v. 15. Scis hoc. *Non interponas* enim.

Ibid. Ex quibus est Phigellus. *Alij scribunt vnico l*, Phigelus: *sed malè illi qui habent* Philetus, *quod nomen occurrit infrà* 2. *v.* 17.

v. 18. Et quanta Ephesi ministrauit mihi. *Correctores è libris suis addiderunt pronomen* mihi.

CAP. II. *vers.* 5. Non coronatur nisi legitimè certauerit. *Non mutes præsens* coronatur *in futurum.*

v. 22. Fidem, charitatem, & pacem. *Non interponas* spem *inter* fidem *&* charitatem.

v. 26. A quo captiui tenentur. *Non scribas participium* capti *pro nomine* captiui.

CAP. IIII. *vers.* 11. Est enim mihi vtilis in ministerium. *Non mutes accusatiuum in ablatiuum* ministerio.

v. 14. Reddet illi Dominus secundùm opera eius. *Futurum indicatiui* reddet *non vertas in præsens imperatiui* reddat.

vers. 19. Vt per me prædicatio impleatur. *Non scribas* impleretur.

v. 17. Saluta Priscam. *Quidam codices scribunt* Priscillam *sed malè illi, qui masculino genere* Priscum.

EPISTOLA AD TITVM.

CAP. I. *vers.* 8. Sed hospitalem, benignum, sobrium. *Non addas* prudentem: *causa explicatur Notationibus nostris.*

vers. 10. Sunt enim multi etiam inobedientes. *Non omittas* etiam.

CAP. II. *vers.* 11. Apparuit enim gratia Dei saluatoris nostri. *Non scribas fœmininum* saluataris, *pro masculino* saluatoris nostri.

EPISTOLA AD PHILEMONEM.

VErs. 6. In agnitione omnis operis boni. *Correctores indicarunt non esse omittendum* operis.

Sequitur: Quod est in vobis in Christo Iesu. *Nec hic omittendum censuerunt* quod est in vobis: *immò* quod *est neutrum*, *prætulerunt* quæ est *fœminino*, *&* *secundam personam* in vobis, *primæ* in nobis.

EPISTOLA AD HEBRÆOS.

CAP. I. *vers.* 14. Propter eos qui hæreditatem capient salutis. *Retinendum est futurum* capient, *non substituendum præsens* capiunt, *multoque minùs* cupiunt, *quod est, desiderant.*

CAP. II. *vers.* 3. Quæ cùm initium accepisset. *Numerus singularis* accepisset, *non est mutandus in pluralem* accepissent.

v. 10. Per passionem consummare. *Nec hic mutandum est actiuum* consummare *in passiuum* consummari.

CAP. III. *vers.* 11. Sicut iuraui in ira mea. *Pro aduerbio* sicut, *non scribas nomen* quibus.

v. 19. Et videmus quia non potuerunt introire. *Redundat quod quidam libri subiiciunt* in requiem ipsius.

CAP. IV. *v.* 4. Dixit enim in quodam loco. *Non omittas præpositionem* in.

v. 10. Sicut à suis Deus. *Non addas coniunctionem* & *ante præpositionem* à.

v. 14. Teneamus confessionem. *Non interponas* spei nostræ.

v. 16. Adeamus igitur cum fiducia ad thronum gratiæ. *Non subiicias pronomen* eius.

CAP. V. *vers.* 8. Et quidem cùm esset filius Dei. *Correctoribus visum est non esse omittendum genitiuum* Dei.

v. 11. De quo nobis grandis sermo & ininterpretabilis ad dicendum. *Seruanda est syllaba* in *duplicata in voce* ininterpretabilis.

CAP. VI. *vers.* 1. Ad perfectiora feramur. *Non est scri-*

bendum nomen substantiuum perfectionem, *loco adiectiui* perfectiora.

CAP. VII. *v.* 13. De qua nullus altari præstò fuit. *Pro* altari, *non substituas* altario, *vocem barbaram*.

vers. 25. Vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum. *Legendum est numero plurali* accedentes, *non singulari* accedens: *qua de re legere licet nostras Notationes*.

CAP. IX. *vers.* 14. Emundabit conscientiam nostram. *Loco futuri* emundabit, *non est scribendum præteritum* emundauit; *nec* vestram *secundæ personæ pronomen loco primæ* nostram.

v. 26. Nunc autem semel in consummatione sæculorum. *Non mutes ablatiuum in accusatiuum* consummationem.

Sequitur: Ad destitutionem peccati. *Alij libri habent* destructionem, *eodem sensu*.

CAP. X. *vers.* 6. Holocautomata pro peccato. *Alij libri, ante præpositionem* pro, *Græco consentaneè, interponunt coniunctionem* &: *quam Syrus cum Correctoribus omittit*.

v. 16. Dando leges meas. *Non mutes gerundium* dando *in futurum indicatiui* dabo.

v. 30. Mihi vindicta, & ego retribuam: *Neque hic mutes nominatiuum* vindicta *in accusatiuum*.

CAP. XI. *v.* 6. Sine fide autem impossibile est placere Deo. *Nec omittas* Deo, *nec addas* quemquam.

v. 11. Virtutem in conceptionem seminis accepit. *Seruandus est accusatiuus* conceptionem, *non vertendus in ablatiuum*.

v. 17. Qui susceperat repromissiones. *Non scribas* in quo, *pro* qui.

v. 34. Effugerunt aciem gladij. *Pro* effugerunt, *à fugio, tertiæ coniugationis, non corrigas* effugauerunt, *quod est, in fugam verterunt, à fugo primæ*.

CAP. XII. *vers.* 18. Et accensibilem ignem. *Legendum est* accensibilem, *quod est, qui accendi, quo inflammari potest, non, demta litera* n, accessibilem, *qui accedi, cum appropinquari potest*.

CAP. XIII. *vers.* 2. Per hanc enim latuerunt quidam angelis hospitio acceptis. *Locus egregiè emendatus, vbi* latuerunt *scriptum est, præteritum à lateo, quod est, occultum, inscium esse, pro eo quod vulgò legitur* placuerunt, *præterito à placeo, quod est, gratum esse*.

v. 9. Optimum est enim gratia stabilire cor, non escis. *Correctores prætulerunt actiuum* stabilire, *passiuo* stabiliri.

EPISTOLA IACOBI
CATHOLICA.

CAP. I. *vers.* 18. Voluntariè enim genuit nos. *Non omittas coniunctionem* enim.

v. 25. Qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis. *Accusatiui* legem perfectam, *non sunt mutandi, prior in ablatiuum* lege: *posterior in genitiuum* perfectæ, *quomodo plerique legunt*: In lege perfectæ libertatis.

CAP. II. *v.* 18. Sed dicet quis: Tu fidem habes. *Non mutes futurum* dicet *in præsens* dicit.

v. 20. Quia fides sine operibus mortua est. *Non scribas* otiosa *pro* mortua.

CAP. III. *v.* 3. Si autem equis frena in ora mittimus. *Coniunctio conditionalis* sic. *non est commutanda cum aduerbio similitudinis* sicut.

Ibidem. Et omne corpus illorum circumferimus. *Nec omittendum est primum* &, *nec mutandum in* etiam.

v. 4. Ecce & naues, cùm magnæ sint. *Non est præponenda coniunctio* & *aduerbio* ecce (Et ecce naues) *sed postponenda*.

Ibidem. Circumferuntur à modico gubernaculo. *Verbo* circumferuntur, *non est addendum, siue* autem, *siue* tamen.

v. 12. Sic neque salsa, dulcem potest facere aquam. *Nominatiuum* salsa, *non esse mutandum in accusatiuum, quod quidam faciunt, docuimus in Notationibus*.

CAP. IV. *vers.* 5. Concupiscit spiritus. *Caue præponas* non *negationem verbo* concupiscit.

Sequitur: Qui habitat in vobis. *Non mutes* vobis *secundæ personæ pronomen, in* nobis *primæ*.

v. 11. Nolite detrahere alterutrum fratres. *Non subiicias pronomen* mei.

vers. 12. Vnus est legislator & iudex. *Non addas coniunctionem* enim.

CAP. V. *v.* 3. Thesaurizastis vobis iram in nouissimis diebus. *Non temerè omittendum esse illud* vobis iram, *docent nostræ Notationes*.

v. 5. Et in luxuriis enutristis corda vestra in die occisionis. τὸ in die occisionis, *non est separandum ab hoc versu, & constituendum initium sexti*.

vers. 16. Addixistis & occidistis iustum. *Cauendum est, ne recidatur in vetus vitium, quo scribebatur* adduxistis, *quod est, accedere fecistis, pro eo quod iam Romanorum Patrum opera restitutum est*, addixistis, *quod est condemnastis, vocali quintâ* u *commutata cum tertia* i.

v. 8. Quoniam aduentus Domini appropinquauit. *Seruandum est præteritum* appropinquauit, *non mutandum in futurum* appropinquabit.

v. 10. Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris, & patientiæ. *Correctores addendum iudicarunt illud* exitus mali; *quod est in quibusdam libris, quamquam videri possit eiusdem Græcæ vocis versionem esse, cuius est* laboris, *quod sequitur*.

vers. 13. Tristatur aliquis vestrûm? *Non addatur coniunctio* autem.

v. 15. Et alleuiabit eum Dominus. *Alij libri, omissa è medio vocali tertia* i, *scribunt* alleuabit, *eodem sensu, eriget, leuius reddet malum*.

v. 20. Saluabit animam eius à morte. *Non commutes* eius *cum reciproco* suam.

Sequitur: Et operiet multitudinem peccatorum. *Retinendum est futurum* operiet, *non supponendum præsens* operit.

EPISTOLA PETRI
PRIOR.

CAP. I. *Vers.* 7. In reuelatione Iesu Christi. *Ablatiuus* reuelatione, *non est mutandus in accusatiuum* reuelationem.

v. 9. Salutem animarum. *Non addas* vestrarum.

v. 13. Perfectè sperate. *Non substituas nomen* perfecti, *pro aduerbio* perfectè.

v. 15. Et ipsi in omni conuersatione sancti sitis. *Non præponatur his verbis* vt.

v. 25. Quod euangelizatum est in vos. *Non mutetur accusatiuus* vos *in ablatiuum*.

CAP. II. *vers.* 2. Rationabile, sine dolo, lac concupiscite. *Retinendum est neutrum singulare* rationabile, *non supponendum masculinum plurale* rationabiles.

v. 5. Et ipsi tamquam lapides viui superædificamini domus spiritualis. *Insignis correctio, qua restitutus est nominatiuus singularis vocibus* domus spiritualis, *pro pluralibus siue nominatiuis siue accusatiuis* domus *vel* domos spirituales, *qui legi solent, nunc addita, nunc demta in præpositione*.

v. 20. Quæ est enim gloria. *Non mutes* gloria, *positum pro gloriandi materia, cum* gratia.

v. 21. Quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum. *Quidam boni libri legunt duplex* vobis, *secunda persona: sed malè illi qui duplex* nobis, *prima persona: sequitur enim secundâ personâ*: Vt sequamini vestigia eius: *tametsi veteres quidam, docendi causa, citent primâ personâ* sequamur. *Legat, cui placet, Notationes nostras*.

v. 23. Tradebat autem iudicanti se iniustè. *In quibusdam codicibus hæc reperiuntur vitia; vt pro* autem *legant* enim; *addant alterum* se, *præpositum participio* iudicanti; *participium illud singulare datiui casus, mutent, nonnulli in accusatiuum pluralem* iudicantes, *nonnulli in verbum infinitum* iudicari. *De reliquo lege Notationes*.

CAP. III. *v.* 2. Castam conuersationem vestram. *Correctores prætulerunt* castam, *ei quod alij legunt* sanctam.

v. 4. Qui est in conspectu Dei locuples. *Non mutes masculinum* qui *in neutrum* quod.

v. 8 In fine autem omnes vnanimes. *Legendum est* in fine, *positum pro demum siue postremò, non* in fide, *tamquam Christiana. Nec voci* vnanimes, *adiiciendũ est* in oratione estote, *quamquam id habeat epistola Dominicæ quintæ post Pentecosten. De his latiùs nostræ Notationes*.

v. 11. Declinet à malo. *Non addas* autem.

v. 14. Et non conturbemini. *Non scribas* vt *pro* &, *id est, vocalem quintam pro secunda*.

v. 15. De ea quæ in vobis est spe. *Superfluit, quod alij libri subiiciunt*, & fide.

v. 17. Melius est enim benefacientes. *Non addas coniunctionem* vt *ante* benefacientes.

v 18. Mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu. *Egregia emẽdatio, quâ restituti sunt nominatiui singulares*, mortificatus & viuificatus, *pro iis qui vulgò scribuntur accusatiuis pluralibus*, mortificatos & viuificatos.

vers. 19. In quo & his qui in carcere erant spiritibus veniens prædicauit. *Pro* carcere, *quod est custodia, malè quidam legunt* carne, *quod est, corpore. Deinde verbo* erant, *superfluè adiiciunt alij participium* conclusi. *Denique datiuus pluralis* spiritibus, *ex Patrum correctione seruandus est, pro eo qui à plerisque legitur ablatiuo singulari* spiritu.

v. 21. Quod & vos nunc. *Non facilè mutandum est pronomen secundæ personæ* vos *in primæ* nos.

CAP. IIII. *v.* 4. In quo admirantur. *Vt non est scribendum plurale* quibus, *pro singulari* quo: *ita non est mutandum verbum* admirantur, *in* peregrinantur *aut* obstupescunt, *quæ sunt Græcæ dictionis aliæ versiones*.

v. 7. Omnium autem finis appropinquauit. *Retinendum est præteritum* appropinquauit, *non resumendum futurum* appropinquabit.

v. 12. Charissimi, nolite peregrinari. *Pro* peregrinari, *quidam libri legunt* mirari, *quemadmodum è contrario, suprà v.* 4. *pro* admi-

admirantur, *quidam legunt* peregrinantur: *vox enim Græca* ξενί-ζεσθε, *ad verbum quidem transferatur* peregrinari, *ad sensum autem* mirari *seu* admirari.

*V.*14. Super vos requiescit. *Non est mutandum præsens* requiescit *in futurum*.

*Vers.*17. Qui non credunt Dei Euangelio. *Non est omittendum* Dei.

*V.*18. Et si iustus vix saluabitur. *Non addas* quidem.

CAP. V. *v.*3. Sed forma facti gregis ex animo *Correctores præterierunt singularem numerum* forma, *pluralis* formæ: *& genitiuum* gregis, *datiuo*.

Vers. 13. Quæ est in Babilone coëlecta. *Pro quadrisyllaba voce* coëlecta, *caue legas trissyllabam* collecta, *mutata vocali* e *in consonantem* l.

EPISTOLA PETRI POSTERIOR.

CAP. I. *v.*3. Quæ ad vitam & pietatem donata sunt. *Correctores prætulerunt plurale* sunt *singulari* est.

V. 4. Per quem maxima. *Et hic prætulerunt masculinum* quem, *fœminino* quam *& neutro* quæ.

*V.*8. Hæc enim si vobiscum adsint. *Alij libri legunt:* Hæc enim vobis cum adsint.

*V.*16. Non enim doctas fabulas secuti. *Egregiè Correctores*, indoctas, *quod vulgò legitur, emendarunt scribendo contrarium* doctas, *quod est, eruditas seu artificiosè concinnatas*.

Ibidem. Virtutem & præsentiam. *Et hic rectè emendarunt* præsentiam, *quod est, aduentum, à præsens, pro* præscientiam, *quod est, prouidentiam à præscio*.

CAP. II. *v.*13. Coinquinationes & maculæ. *Legendum est* coinquinationes, *primo casu numeri pluralis, non* coinquinationis, *secundo casu numeri singularis*.

Vers. 18. Superba enim vanitatis loquentes. *Pro* superba *adiectiuo, non scribas, addita vocali tertia* i, superbia *substantiuum*.

CAP. III. *v.*13. Secundùm promissa ipsius. *Præpositionem* secundùm *non vertas in coniunctionem* &.

*V.*15. Et Domini nostri. *Non addas* Iesu Christi.

EPISTOLA IOANNIS PRIMA.

CAP. I. *vers.*9. Ab omni iniquitate. *Non omittas præpositionem* ab.

CAP. II. *vers.*4. Qui dicit se nosse eum. *Non mutes pronomen* eum *in nomen* Deum.

Vers. 14. Scribo vobis infantes, quoniam cognouistis patrem. *Quod sequitur manuscriptis codicibus:* Scribo vobis patres, quia cognouistis eum qui ab initio est, *& totidem verbis præcessit suprà v.*13. *Sixtina Biblia omittunt. Lege Notationes nostras.*

Ibid. Scribo vobis iuuenes. *Alij libri pro* iuuenes *scribunt* adolescentes, *vt suprà v.*13. *Nam & Græcè eadem vox repetitur* νεανίσκοι.

*V.*17. Et mundus transit & concupiscentia eius. *Non est mutandum præsens* transit *in futurum* transibit.

*V.*18. Et nunc antichristi multi facti sunt. *Non est omittendum primum* &.

*V.*22. Quis est mendax, nisi is qui negat quoniam Iesus est Christus. *Patres omiserunt negationem* non, *quam alij præponunt verbo* est *posteriori*.

CAP. III. *vers.*17. Et viderit fratrem suum necessitatem habere. *Rectius legitur* necessitatem *quàm* necesse.

CAP. V. *vers.*7. Quoniam tres sunt qui testimonium dant in cęlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt: & tres sunt qui testimonium dant in terra. *Sunt libri qui hoc solum legant:* Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in terra, *intermedia autem omnia omittant. Sed conqueritur, præfatione in Catholicas Epistolas D. Hieronymus, ab infidelibus translatoribus, Patris, Verbique ac Spiritus testimonium omissum.*

*V.*8. Et hi tres vnum sunt. *Hæc clausula secundò repetita, non est auferenda, quamuis à multis Latinis libris absit.*

*V.*12. Qui habet filium, habet vitam: qui non habet filium, vitam non habet. *Voci* filium *non addas* Dei.

*V.*13. Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum. *Non scribas nomen* Deum, *loco pronominis* eum.

EPISTOLA IOANNIS SECVNDA.

VErs. 11. Communicat operibus eius malignis. *Quod subiiciunt quidam libri*, Ecce prædixi vobis, vt in me Domini non confundamini, *Patres, vt superfluum, præterierunt.*

EPIST. IOANNIS TERTIA.

VErs.4. Maiorem horum nō habeo gratiam. *Nec mutes* maiorem gratiam *cum* maius gaudium, *quod quidam faciunt, lege, si placet, Notationes nostras.*

*V.*6. Qui testimonium reddiderunt charitati tuæ. *Non omittas primum* qui.

*V.*9. Sed is qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes. *Nominis huius proprij antepænultima littera est* φ phi *adspirata, non* π pi *tenuis*.

*V.*10. Commonebo eius opera. *Non scribas* commoneam.

*Vers.*11. Qui malè facit, non vidit Deum. *Non mutes nomen* Deum *in pronomen* eum.

EPISTOLA IVDÆ CATHOLICA.

VErs.3. Deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei. *Nihil opus est actiua forma scribere* supercertare: *Interpres enim vsus est verbo* supercertari, *vt deponenti, quemadmodum alias.*

*V.*11. Væ illis quia in via Cain abierunt. *Non mutes coniunctionem* quia *in pronomen* qui.

*V.*12. Nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur. *Nec hic mutandum verbum* circumferuntur *in* conferuntur.

Vers. 14. Prophetauit autem & de his. *Non omittas medium* &.

*V.*15. Quæ locuti sunt contra Deum peccatores impij. *Correctores maluerunt nomen* Deum *quàm pronomen* eum.

*V.*16. Et os eorum loquitur superba. *Seruandum est adiectiuum* superba, *non substituendum substantiuum* superbiam.

*V.*20. Superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei. *Patres prætulerunt pronomen secundæ personæ* vestræ, *pronomini primæ personæ* nostræ.

Vers. 24. Immaculatos in exultatione. *Caue omittas illud* in exultatione.

APOCALYPSIS.

CAP. II. *vers.*1. Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe. *Non præponas huic verbis coniunctionem* &.

*V.*4. Sed habeo aduersum te. *Non hic addas* pauca.

*V.*23. Et filios eius interficiam in morte. *Non mutes casum sextum in quartum* mortem.

*V.*24. Vobis autem dico & cæteris qui Thyatiræ estis. *Correctores iudicarunt non omittendum medium* &.

Ibidem. Et qui non cognouerunt altitudines satanæ. *Primum* & *à Patribus, additum est, & nomen* altitudines *scriptum ab eis est numero plurali, pro eo quì à plerisque minus rectè legitur singulari* altitudinem.

CAP. IIII. *vers.*1. Et ostendam tibi quæ oportet fieri posthæc. Et statim fui in spiritu. *Nec addas* citò *ante* posthæc; *nec constituas* posthęc *initium proximi versus, nec denique omittas* & *ante* statim.

CAP. V. *v.*10. Et regnabimus super terram. *Non facilè mutes personam primam in tertiam* regnabunt.

CAP. VIII. *vers.*3. Vt daret de orationibus sanctorum omnium. *Non omittas præpositionem* de.

*V.*5. Et accepit angelus thuribulum. *Non addas* aureum.

*V.*12. Et noctis similiter. *Non mutes genitiuum in datiuum* nocti, *multoque minùs in nominatiuum vel ablatiuum.*

CAP. IX. *v.*5. Et datum est illis ne occiderent eos. *Caue, pro* datum *à* do, *legas* dictum *à* dico.

Sequitur: Sed vt cruciarent mensibus quinque. *Actiuum* cruciarent *non est mutandum cum passiuo* cruciarentur.

*V.*18. De igne & de fumo & sulphure. *Non legas* ex *loco posterioris* de.

CAP. X. *vers.*1. Et pedes eius tamquam columnæ ignis. *Non mutes plurale* columnæ *in singulare* columna.

CAP. XII. *vers.* 2. Et in vtero habens clamabat parturiens. *Non præponas coniunctionem* & *verbo* clamabat, *nec præteritum imperfectum* clamabat *vertas in præsens* clamat.

*V.*3. Et in capitibus eius. *Non scribas* suis *pro* eius.

*V.*6. Vt ibi pascant eam. *Legendum est* pascant *numero plurali, non* pascat *singulari*.

CAP. XIII. *v.* 10. Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet. *Correctores prætulerunt futurum* vadet *præsenti* vadit.

*V.*15. Et faciat vt quicumque. *Nihil opus est* faciat *mutare, aut in præsens* facit, *aut in futurum* faciet.

CAP. XIV. *v.*5. Sine macula enim sunt ante thronum Dei. *Non facilè omittendum est illud* ante thronum Dei.

*V.*7. Qui fecit cælum & terram, mare & fontes aquarum. *Non*

interponas & omnia quæ in eis ſunt, *inter* mare *ac* & fontes aquarum.

CAP. XV. *v.*3. Iuſtæ & veræ ſunt viæ tuæ Rex ſeculorum. *Non addas* Domine *ante* Rex. *Pro* ſeculorum, *quidam libri ſcribunt* ſanctorum, *prout eſt Græcè, in quibuſdam exemplaribus: nam in aliis, pro* τῶν ἁγίων ſanctorum, *eſt* τῶν ἐθνῶν gentium.

*v.*6. Veſtiti lino & mundo candido. *Legendum eſt* lino, *ex quo fiunt veſtes lineæ, non* lapide, *ex quo veſtes fieri nequeunt.*

CAP. XVI. *v.* 2. Et abiit primus. *Non addas* angelus, *ſed ſubaudias.*

v. 5. Et audiui angelum aquarum dicentem. *Caue loco* aquarum *legas numerum* quartum.

*v.*7. Et audiui alterum ab altari dicentem. *Non eſt omittendum* ab altari, *quod Romani Patres reſtituerunt ex veteribus manuſcriptis.*

*v.*13. Spiritus tres immundos. *Non addas verbum* exire.

CAP. XVII. *v.* 4. Et inaurata auro. *Eſt hîc vitium typographicum in Romanis Bibliis, vbi ſcriptus eſt ablatiuus* inaurato, *pro nominatiuo fæminino* inaurata, *vocalis inquam quarta pro prima.*

Ibidem. Plenum abominatione & immunditia. *Non ſcribas ſecundum caſum pluralem* abominationum, *pro ſexto ſingulari* abominatione.

CAP. XVIII. *verſ.*13. Et cinnamomum. *Non addas* & amomum.

*v.*15. Mercatores horum qui diuites facti ſunt. *Pronomen* horum *non mutes in nomen* hominum.

CAP. XIX. *verſ.*1. Poſt hæc audiui quaſi vocem turbarum multarum. *Caue ſcribas* tubarum, *quod eſt, buccinarum, pro* turbarum, *quod eſt, populorum.*

Ibidem. Salus & gloria & virtus Deo noſtro eſt. *Romani Correctores meritò ſcripſerunt* ſalus, *quod eſt proſperitas, pro eo quod vulgò legitur* laus.

*v.*6. Et audiui quaſi vocem turbæ magnæ. *Legendum eſt* turbæ, *non* tubæ, *quod eſt buccina.*

*v.*15. Et de ore eius procedit gladius ex vtraque parte acutus. *Non eſt omittendum* ex vtraque parte, *quod Correctores conſultò addendum cenſuerunt.*

*v.*20. In ſtagnum ignis ardentis ſulphure. *Non interiicias coniunctionem* & *ante* ſulphure.

CAP. XX. *v.*11. Et locus non eſt inuentus eis. *Non præponas præpoſitionem* ab *datiuo* eis.

CAP. XXI. *v.*4. Quia prima abierunt. *Non eſt commutanda coniunctio* quia *cum relatiuo* quæ.

*v.*12. Et in portis angelos duodecim. *Caue pro* angelos, *quod ſignificat cæleſtes nuncios, legas* angulos, *id eſt, vocalem quintam* u *pro* e *ſecunda.*

*v.*23. Nam claritas Dei illuminauit eam. *Non eſt mutandum præteritum* illuminauit *in futurum.*

CAP. XXII. *v.*1. Et oſtendit mihi fluuium aquæ vitæ. *Nomen ſubſtantiuum* vitæ, *non eſt commutandum cum adiectiuo* viuæ.

*v.*5. Quoniam Dominus Deus illuminabit illos. *Retinendum eſt futurum* illuminabit, *non facilè ſubſtituendum præſens* illuminat.

verſ. 11. Et qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. *Non pauci libri habent* iuſtitiam faciat adhuc. *Græca ſimiliter variant.*

FINIS.

RMO IN CHRISTO PATRI

IACOBO BLASÆO,

EPISCOPO AVDOMAROPOLITANO,
Domino ſuo cum primis colendo,
FRANCISCVS LVCAS.

SVNT anni circiter quindecim, quòd R^mæ P^ti V. inſcripſerim & probandum obtulerim libellum, in quem congeſſeram loca inſigniora, à Romanis Patribus, ſummorũ Pontificum SIXTI V. & CLEMENTIS VIII. auctoritate delegatis, correcta in Bibliis Latinis editionis vulgatæ. Qui libellus vt auidè fuit à pleriſque expetitus, ita variis locis excuſus hactenus, apud viros doctos & S.Scripturæ ſtudioſos, virtute atque auſpicio veſtro tenet locum ſuum. Iam offero alterum libellum, in quem, doctorum Theologorum hortatu, congeſſi alia loca notatu digna, ex veteribus editionis vulgatæ manuſcriptis libris collecta, quæ hactenus non correcta, meritò fortaſſis pleraque corrigi poſſent, ſummo Pontifice ſimiliter committente. Quamuis enim priores illi Patres feliciſſimè laborarint, & plura vulgatæ editionis loca dexterrimè reſtituerint, ita vt omnino fatendum ſit, editionem eorum cæteris omnibus, quæ ad hunc vſque diem prodierunt emendatiorem puriorémque eſſe, quod non temerè habet præfatio, & ex priore illo noſtro libello manifeſtum euadit: tamen, quod etiam præfatio admittit, difficile ſit affirmare, numeris omnibus eſſe abſolutam. Ea eſt enim humana imbecillitas, vt nõ ſemel obſeruet omnia, prætereat facilè hæc illa, nec ita rem conficiat, quin poſterorum diligentiæ ac curæ aliquid relinquat. Nihil in hac vitâ exſtat omni ex parte perfectum. Etiam in Vaticanâ câque primâ horum Bibliorum editione, impreſſores non pauca errata admiſerũt, quæ paſſim in priore libello notauimus. Scio quòd Patres illi Correctores, nonnulla quæ emendare potuiſſent, conſultò qualia erant reliquerint, ad offenſionem populorum vitandam, veteri D.Hieronymi exemplo, in libris Regum præſertim & Prouerbiorum, è quibus multa fuerant auferenda, iuxta fidem conſpirantium manuſcriptorum editionis Vulgatæ: ſed tamen & illa annotaſſe, & ne memoria eorum pereat, hoc libello indicaſſe expedit. Vt omittam quod de illis, celebris quidam S.Theologiæ Profeſſor aliquando ad me ſcripſit in hæc verba: *Et verò quod de vitandâ eorum qui ſecùs aſſueti ſint offenſione, allatum eſt, ídque exemplo B. Hieronymi: non quidem planè negligendum eſt, indies tamen minus minúſque retinet virium: quoniam per Notationes variarum lectionum hactenus à catholicis & eruditis viris editas, iam prælusum eſt caſtigationi, ita vt nouitate iam anteà magnam partem detritâ, vix quidquam offenſionis pariat, quæ deinde ſubſequitur Bibliorum legitimâ auctoritate facta emendatio, ſed reuerentiam potiùs & animi gratitudinem.* Nam &, vt idem aliàs me monuit, Hieronymus verſabatur, in corrigendis erratis Interpretum, quorum verſiones in vſum plurium eccleſiarum receptæ iam fuerant: hîc laboratur, non in corrigendo Interprete, ſed in verſione Interpretis emendandâ ex eiuſdem verſionis exemplaribus, hoc eſt, in Notariorum erratis auferendis; quâ re minùs facilè quis poteſt offendi. Siue autem conſultò ſiue fortuitò, ſint omiſſa huiuſmodi loca, quæ in melius fortè mutari potuerant: vtile tamen eſt, quod dicebam, ea annotaſſe & ſcripto tradidiſſe, ne memoriâ notitiáque doctorum hominum, qui ſacræ

Scripturæ euoluendæ diligentiùs incumbunt, elabantur. Sed accusent me fortè multi temeritatis & arrogantiæ, quòd post præclaros illos viros, à Sede Apostolica delegatos, ausim mutare aliquid in Bibliis, & iudicium meum illorum iudicio præferre. Respondeo, quòd mea mens non sit mutare aliquid aut præferre: sed, quòd eas varias lectiones, quas in latinis vulgatæ editionis codicibus & tractatoribus inueni, & verisimilitudinem habere videntur, in medium proferam, iudicio suæ Sanctitati iisque quos illa iterùm committere possit relicto, an sint præferendæ aliisque surrogandæ. Non facilè quidem ineuntur & resumuntur huiusmodi examina (scio) sed si instituantur aliquando, seruiet libellus iste noster ad subleuandos deputatorum labores; sin minùs, ad lucem multorum sacræ Scripturæ locorum. In quam sententiam respondit mihi Illustrissimus Cardinalis Bellarminus, literis datis Romæ die primo Nouembris 1606. postquam acceperat libellum Notarum ad varias lectiones Græcas & Latinas in quatuor Euangeliis occurrentes, quem ipsi dedicaram: *Si videro textum ipsum certò in melius alicubi posse mutari, significabo id Summo Pontifici & Cardinalibus deputatis. Sed tu ipse planè vides, non facilè huiusmodi mutationes in sacro textu esse faciendas: quamuis vtilissimum sit, vt viri docti, tum de variis lectionibus, tum de iudicio peritorum hominum, tui similium, admoneantur.* Qui & aliis literis Capuæ datis die 6. Decembris 1603. postquam accepisset libellum illum Correctionum Romanarum, scripsit ad me quod huc apprimè facit: *De libello ad me misso gratias ago: sed scias velim, Biblia vulgata non esse à nobis accuratissimè castigata, multa enim de industriâ iustis de causis pertransiuimus, quæ correctione indigere videbantur. Variæ lectiones, quæ in Bibliis Louaniensibus habentur & in quas tu librum vtilissimum scripsisti, mihi videbantur omnino addendæ: quippe quæ instar bibliothecæ mihi esse videntur. sed non placuit aliis, vt in primâ editione apponerentur.* Hæc ille, quibus significat, & se vnum fuisse è numero Correctorum (quâ re multum vtilitatis dignitatísque operi accessit) & posse aliquando fieri vt accuratior castigatio adhibeatur. Similia scripsit Iohannes Baptista Bandinus Præfectus Typographiæ Vaticanæ, literis iussu Ill^{mi} Card. Baronij ad Moretum Romæ datis, pridie Kal. Augusti anno 1604. *In Bibliorum editione*, inquit, *laudo diligentiam vestrorum Theologorum, qui accuratè multa adnotarunt. Ea D. Card. Baronius mihi tradidit, vt inspicerem, & de iis responderem, vt feci semel & iterùm. Fateor in Bibliis nonnulla adhuc superesse, quæ in melius mutari possent: quædam etiam nescio quo pacto sic impressa reperiuntur, vt exempli gratiâ* 1. *Reg. cap.* 2. *v.* 17. *retrahebant homines à sacrificio, cùm libri omnes & impressi & manuscripti habeant, detrahebant homines sacrificio*, & cætera plura in hanc rem. Priori itaque libello meo, recensui loca præcipua iam correcta: posteriori hoc, loca præcipua quæ adhuc corrigi possent, meo aliorúmque iudicio. Hunc non minùs quàm priorem Romanis Patribus aliísque viris doctis gratum fore confido, si vt prior vestræ approbationis calculum mereatur, R^{me} & Amplissime Domine: quem vt Deus O. M. nobis & Ecclesiæ pergat seruare diu incolumem, precibus impetrare obnixè contendo.

LIBEL-

LIBELLVS ALTER
CONTINENS ALIAS LECTIONVM VARIETATES, IN EISDEM
BIBLIIS LATINIS,
EX VETVSTIS MANVSCRIPTIS EXEMPLARIBVS COLLECTAS;

Quibus possit perfectior reddi feliciter cœpta correctio, si accedat Romani Pontificis auctoritas.

GENESIS.

CAPITIS *undecimi versu decimo tertio.* Vixitque Arphaxad postquam genuit Sale, trecentis tribus annis. *Alij libri, consentanei Hebræo & Chaldæo, scribunt* quadringentis *pro* trecentis, *hoc est augent numerum vno centenario.*

CAP. XVIII. *vers.*28. Delebis propter quadraginta quinque vniuersam vrbem? *Quædam manuscripta, cum antiquis libris veteris nostri Epanorthotæ, omittunt maiorem numerum nempe* quadraginta, *conformiter Hebræis & Chaldæis, quinetiam Græcis quibusdam codicibus, nominatim Sixtinæ editioni.*

CAP. XXXIV. *v.*52. Procidens adorauit. *Complura manuscripta eáque fide digna omittunt* procidens.

CAP. XXX. *v.*40. Et posuit virgas in canalibus. *Alia manuscripta fide digna omittunt hic illud* in canalibus, *quod legitur suprà v.*38. *& infrà v.*41.

CAP. XXXII. *v.*17. Aut quò vadis aut cuius sunt ista? *Quidam libri, loco duplicis* aut *disiunctiuæ, legunt duplicem* & *copulatiuam.*

CAP. XXXVI. *v.* 2. Et Oolibama filiam Anæ filiæ Sebeon. *Pro genitiuo fœminino* filiæ, *alij legunt accusatiuum* filiam, *alij genitiuum masculinum* filij. *Legantur Notationes nostræ in varias Bibliorum lectiones.*

CAP. XXXVII. *v.*24. In cisternam veterem quæ non habebat aquam. *Non absque causa omittitur ab alijs manuscriptis nomen adiectiuum* veterem.

CAP. XXXIX. *v.*14. Vocauit ad se. *Alij codices omittunt* ad se.

CAP. XL. *v.*13. Recordabitur Pharao ministerij tui. *Quædam manuscripta habent* magisterij.

CAP. XLI. *v.*24. Narraui coniectoribus somnium. *Quidam codices, pro accusatiuo singulari, legunt genitiuum pluralem* somniorum.

CAP. XLIV. *v.*17. Ad quæ ille respondit. *Quidam codices, pro præpositione* ad quæ ille, *scribunt coniunctionem* at ille.

CAP. XLV. *v.*23. Triticum in itinere panésque portantes. *Quidam coniiciunt legendum* in iter.

*v.*26. Ioseph filius tuus viuit. *Multa exemplaria omittunt* filius tuus.

CAP. XLVII. *v.*11. In optimo terræ loco. *In alijs egregijs libris pro* loco *legitur* solo.

EXODVS.

CAP. II. *Vers.*16. Greges patris sui. *Videatur præferri posse singulare* gregem *plurali* greges.

*V.*22. Alterum verò peperit, quem vocauit Eliezer, dicens: Deus enim patris mei adiutor meus, eripuit me de manu Pharaonis. *Hunc versiculum, quamuis absit à quibusdam Latinis manuscriptis, ab Hebræis & Chaldaicis libris, quinetiam à Græcâ Sixti editione, adeóque repetatur ab omnibus infrà* 18. *v.* 4. *non tamen omiserunt hoc loco Correctores, fortè quòd in nonnullis Græcis libris legatur.*

CAP. XII. *vers.*23. Transcendet ostium domus. *Manuscripta quædam omittunt vocula m* domus.

CAP. XV. *v.*19. Ingressus est enim eques Pharao. *Alij legere malunt* equus *secundæ declinationis pro equitatus, quàm* eques *tertiæ. Vide Notationes nostras.*

*v.*27. Venerunt autem in Elim filij Israel. *Non temerè libri quidam omittunt* filij Israel.

CAP. XXI. *v.*14. Ab altari meo euelles eum. *Alij boni libri legunt* auelles, *primam nempe vocalem loco secundæ.*

CAP. XXIII. *v.*20. Ecce ego mittam angelum meum. *Multa bona manuscripta omittunt pronomen* meum.

CAP. XXIX. *v.*2. Quæ conspersa sit oleo. *Quidam libri legunt plurali numero* sint.

*vers.*18. Odor suauissimus victimæ Domini. *Quædam bona manuscripta, pro genitiuo* victimæ, *habent nominatiuum* victima.

CAP. XXXII. *v.*28. Cecideruntque in die illa, quasi viginti tria millia hominum. *Pro* viginti tria, *quod est in quibusdam libris, in quibusdam legitur amplius, nempe* triginta tria, *in quibusdam minus, nempe* tria. *His postremis fauent Hebræa, Græca, & Chaldæa, & inter Auctores, Rabanus disertè vbi enarrat hunc locum, Ambrosius epistola* 56. *Thomas in Summa* 2. 2. *quæst.*14. *a.*3. *& q.*97. *art.*4. *præter alios.*

CAP. XXXVI. *v.*29. Et in vnam compaginem. *Alij Latini scribunt* compagem.

*v.*34. Fusis basibus earum argenteis. *Hæc pericope, vt non legitur Hebraicè, ita nec Latinè, ab antiquis bonis libris manuscriptis.*

LEVITICVS.

CAP. XX. *v.*5. Vt fornicaretur cum Moloch. *Alij boni libri scribunt numerum pluralem* fornicarentur.

CAP. XXV. *v.*12. Sed statim oblata comedetis. *Alij libri legunt* ablata, *id est, primam vocalem pro quarta.*

NVMERI.

CAP. VIII. *vers.*2. Cùm posueris septem lucernas, candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe, vt lucernæ contra Boream è regione respiciant ad mensam panum propositionis: contra eam partem quam candelabrum respicit, lucere debebunt. *Magna pars horum verborum, hæc inquam,* candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe, vt lucernæ contra Boream è regione respiciant ad mensam panum propositionis; *omittitur ab Hebræis & Græcis codicibus quinetiam à quibusdam Latinis manuscriptis. Videri possit addita fuisse explicationis causa ex Exod.* 40. *v.*22.

CAP. XVIII. *vers.*28. Et vniuersis quorum accipitis, primitias offerte Domino. *Sic monent quidam interpungendum, vt* primitias *referatur ad* offerte, *&* quorum *subaudias* decimas.

CAP. XX. *v* 6. Clamaueruntque ad Dominum atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum, fontem aquæ viuæ, vt satiati, cesset murmuratio eorum. *Versiculum hunc, cum Hebraicis, Græcis, & Chaldaicis libris, omittunt textus Latinus Regij operis, & textus*

N.thani commentario adiunctus. Quidam putant acceptum fuisse ex Epistola feria sexta post Dominicam tertiam Quadragesimæ: vt Collector Epistolarum aliquando omittit, aliquando addit aliunde quædam.

CAP. XXV. vers. 12. Idcircò loquere ad eum. Alij libri supplent plurale ad eos loco singularis: neutrum enim Hebraicè legitur.

DEVTERONOMIVM.

CAP. XII. vers. 21. Locus autem (&c.) si procul fuerit. Clarior esset oratio, omissa coniunctione si.

CAP. XXV. v. 3. Ne fœdè laceratus ante oculos tuos, abeat frater tuus. Vnum manuscriptum, pro abeat, legit habeatur, alterum mon[str]at signum varietatis: verisimilis est coniectura legendum iaceat.

CAP XXVI. v. 10. Et adorato Domino tuo. Boni libri omittunt copulatiuam & hoc loco, vt initio proximi versus addunt Et epulaberis &c.

CAP. XXVIII. vers. 10. Et partem corporis per quam stercora egeruntur: Pro quarto casu partem, quædam ex nostris insignibus manuscriptis habent sextum casum parte; & parte, supple percutiat te & percutiat te ea parte corporis, per quam stercora egeruntur, mariscis scilicet, hæmorrhoïdibus, ficis.

V. 48 Et omni penuriâ. Verisimiliter coniiciunt quidam, pro ablatiuo singulari omni, legendum esse genitiuum pluralem omnium: quò facit, quod in insigni manuscripto Clarimarisci, sit & omnium rerum penuria, in alio quodam omnium penuriarum.

IOSVE.

CAP. V. vers. 1. Qui propinqua possidebant magni maris loca. Si non est legendus dandi casus magno mari, at est intelligendus.

CAP. VII. vers. 17. Illam quoque per domos offerens. Multa bona manuscripta, pro domos scribunt viros, consentaneè Hebræo.

CAP. X. vers. 7. In spelunca vrbis Maceda. Multi boni Latini libri cum Hebraicis omittunt voculam vrbis: quam tamen superiore vers. 16. Interpres expresserat.

CAP. XV. v. 18. Suasa est à viro suo. Quidam boni libri scribunt suasit viro suo; alij, suasit ei vir suus aut eius. vide Iud. 1. v. 14.

CAP. XXI. v. 21. Vrbes, confugij Sichem. Aliàs annotauimus, in pluribus manuscriptis inueniri numerum singularem Vrbs, pro plurali vrbes; similiter quoque infrà v. 27. 31. 36. & 37. pro plurali ciuitates legi singulare ciuitatem aut ciuitas, quemadmodum suprà v. 13 ab omnibus constanter legitur.

V. 37. De tribu Ruben vltra Iordanem, contra Iericho, ciuitates, refugij Bosor in solitudine, Misor, & Iaser, & Iethson, & Mephaath, ciuitates quatuor cum suburbanis suis. De vario huius versus situ, lectione, interpunctione, omissione denique, latè egimus olim in Notationibus nostris. Romani Patres secuti sunt quod maximè vulgatum est, nisi quòd præposuerint tribum Ruben tribui Gadu.

CAP. XXII. v. 10. In terram Chanaan. Quædam manuscripta rectius legere videntur sexto casu in terrâ.

IVDICES.

CAP. VI. v. 18. Nec recedas hinc. Manuscripta nostra rectius scribere videntur ne absque coniunctione, quam nec includit.

CAP. XVI. v. 27. Spectantes ludentem Samson. Manuscripta nostra, pro participio spectantes, legunt præteritum imperfectum spectabant.

LIBER REGVM PRIMVS.

CAP. II. vers. 17. Quia retrahebant homines à sacrificio Domini. Alij legunt: Quia detrahebant homines sacrificio Domini.

CAP. IIII. vers. 1. Et factum in diebus illis, conuenerunt Philisthiim in pugnam. Etsi Græcè hæc verba legantur: tamen si benè ponderentur quæ scripsimus in Notationibus, videntur non fuisse addita à vulgato Interprete, sed illis omissis deinceps scriptum: Egressus est namque &c.

CAP. V. v. 6. Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati sunt mures: & facta est confusio mortis magnæ in ciuitate. Non aliud queam & ad hæc verba annotare, quàm non videri addita ab Interprete, ob rationes in Notationibus expositas: sicut nec ad ista quæ sequuntur v. 9. Inierúntque Gethæi consilium, & fecerunt sibi sedes pelliceas, quæ nec in omnibus Græcis inueniuntur.

CAP. VII. v. 3. Auferte deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth. Multa bona manuscripta omittunt Baalim, nec tamen delent coniunctionem subsequentem &, consentaneè Hebræo & Græco. Additum fuit Baalim ex versu quarto.

V. 12. Et vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Quòd quædam bona scripta omittunt nomen loci, scribúntque solummodò pronomen eius vel illius, Hebræo & Græco apprimè congruit.

CAP. VIII. v. 18. Quia petistis vobis regem. Hæc verba omittuntur ab antiquis quibusdam manuscriptis, nominatim vno huius Ecclesiæ, consentaneè Hebraicis libris & Græcis quibusdam, nam in aliis Græcis exstant, signanter Sixtino.

CAP. IX. v. 25. Strauítque Saul in solario & dormiuit. Hæc videtur interpretatio esse Græcorum, eius loco quam dedit Latinus Interpres Et locutus est cum Saule in solario: quod docemus in Notationibus nostris.

CAP. X. vers. 1. Et liberabis populum suum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signum quia vnxit te Deus in principem. Hæc confodienda censet Epanorthotes: quamquam enim in Græcis plerisque libris legantur, tamen ab antiquis Latinis & Hebraicis absunt.

V. 19. Per tribus vestras & per familias. Quidam putant pro familias legendum esse milia, quod Hebraica litera consonat, sed exemplaria quæ sic legant ego non vidi.

CAP. XI. v. 1. Factum est quasi post mensem. Hæc verba Epanorthotes, iuxta antiquos & Hebræos codices, indicat omittenda, vt ex Græcis accepta, certè absunt ab antiquis Bibliis Clarimarisci, alijsque in margine Bibliorum Louaniensium annotatis, quin etiam à Græco Bibliorum Regiorum textu.

CAP. XIII. vers. 15. Et reliqui populi ascenderunt post Saul obuiam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Beniamin. Præter vetera manuscripta hactenus indicata, vnum etiam huius nostræ Ecclesiæ, omittit hæc verba, consentaneè Hebræo: & quamuis in Græcis quibusdam legantur, non tamen omni ex parte consonant.

CAP. XIV. v. 22. Et erant cum Saul, quasi decem milia virorum. Multi scripti libri omittunt hæc verba, conformiter Hebræo: quamquam Græcè paulò pòst legantur.

V. 41. Domine Deus Israel da indicium. quid est quòd non responderis seruo tuo hodie? Si in me aut in Ionathâ filio meo est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Sunt Latini libri, qui horum loco nihil aliud legant, quàm da indicium, quod est signum (nec enim legendum est iudicium) reliqua omnia omittunt, Hebræo consentaneè: quæ ex Græco emanasse, docuimus in Notationibus.

CAP. XV. vers. 3. Et non concupiscas ex rebus ipsius aliquid. Multa bona exemplaria Latina manuscripta, confodiunt hæc verba, quamquam similia quædam Græcis libris addantur.

V. 12. Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocaustum Domino, de initiis prædarum quæ attulerat ex Amalec. Et cùm venisset Samuel ad Saul, dixit ei Saul. Manuscripta Latina integerrimæ fidei, hoc solùm legunt: Venit ergo Samuel ad Saul, & dixit ei Saul. Quæ intermedia sunt, in Græcis ferè libris leguntur.

CAP. XVII. v. 36. Erit igitur & Philisthæus hic incircumcisus, quasi vnus ex eis. Nunc vadam & auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philisthæus incircumcisus, qui ausus est. Sunt plurima & optima exemplaria Latina, quæ hoc solum legant: Erit igitur & Philistæus hic incircumcisus, quasi vnus ex eis, qui ausus est. Media non leguntur nisi in libris quibusdam Græcis.

V. 49. Et circumducens percussit Philisthæum in fronte. Participium circumducens confoditur à pluribus bonis libris.

CAP. XIX. vers. 21. Et iratus iracundiâ Saul, abiit etiam ipse. Sunt libri manuscripti, qui hoc solum legant, Et abiit etiam ipse: illud enim iratus iracundiâ Saul, Græcæ editionis est.

CAP. XX. v. 15. Auferat Ionathan de domo suâ, & requirat Dominus de manu inimicorum Dauid. LXX. ad hunc ferè modum interpretati sunt, quod Latinus Interpres, vt sequens habet versus in codicibus Latinis, transtulit: Pepigit ergo Ionathas fœdus cum domo Dauid, & requisiuit Dominus de manu inimicorum Dauid.

CAP. XXI. v. 11. Cùm vidissent Dauid. Videtur hoc superfluere: quippe quòd abest à bonis libris, consonantibus Hebræo Græco, &c.

CAP. XXIII. vers. 13. Et saluatus esset. A bonis libris Latinis omittuntur hæc verba: nam quod Latinus Interpres verterat quòd fugisset Dauid (seu quod alij euasisset) Græci verterunt & saluatus esset.

V. 14. In monte solitudinis Ziph. Quod sequitur in monte opaco, multi libri omittunt. Cæterùm Græci libri præter Regium addunt, sed variè legunt, alij in monte opaco, alij in terrâ opacâ, alij vtrumque.

CAP. XXV. V. 13. Tunc ait Dauid pueris suis. Videtur potius viris legendum quàm pueris.

CAP. XXIX. V. 3. Dixerúntque principes Philisthiim. Quod sequitur ad Achis, videri possit meritò omittendum.

Ibidem.

Ibidem. Et non inueni in eo quidquam. *Non suppleas* mali.

CAP. XXX. *vers.15.* Et iurauit ei Dauid. *Hoc omittitur, vt à multis Latinis libris, ita & ab Hebrais & quibusdam Gracis.*

LIBER REGVM
SECVNDVS.

CAP. I. *v.18.* **Et ait: Considera Israel pro his qui mortui sunt, super excelsa tua vulnerati.** *Versiculus iste ex Gracis libris haustus, omittitur à multis Latinis. Sequens verò:* Inclyti Israel, super mõtes tuos interfecti sunt, *ex Hebrao proximè versus, omittitur à Gracis. Videntur idem vnus esse versiculus ex vno Hebraico, aliter à Latino Interprete, aliter à Gracis translatus.*

V.26. Sicut mater vnicum amat filium, ita ego te diligebam. *Nescio vnde irrepserit versiculus iste in editionem Latinam cùm neque Graeè legatur.*

CAP. II. *vers.27.* Viuit Dominus, si locutus fuisses. *Quidam ex Hebrao & Graco coniiciunt legendum esse* nisi *exceptiuum, pro* si *conditionali: eò quòd respiciatur ad illud quod dictum est suprà v.14.* Surgant pueri & ludant.

CAP. IIII. *v.5.* Et ostiaria domus purgans triticum obdormiuit. *An versiculus iste, tamquam Graca editionis non Latina, sit omittendus, disputauimus olim in Notationibus nostris.*

CAP. V. *v.23.* Si ascendam contra Philisthæos, & trades eos in manus meas? *Quamquam exstet hic versiculus in quibusdam Gracis codicibus: vix tamen est dubium, quin hic superfluè ab aliquibus sit repetitus ex v.19. superiore.*

Ibidem. Non ascendas contra eos. *Multi Latini libri omittunt illud* contra eos, *Hebrao conformiter.*

CAP. VI. *v.6.* Et declinauerunt eam. *Correctores non indicarunt hoc omittendum, legantur Notationes nostra.*

V.12. Et erant cum Dauid septem chori & victima vituli. *Videtur hac altera esse interpretatio eius quod sequitur:* Cúmque transcendissent qui *&c.*

CAP. VII. *vers.15.* Quem amoui à facie meâ. *Multi libri, loco pronominis prima persona* meâ, *scribunt pronomen secunda persona* tuâ, *Hebrao consentaneè.*

CAP. X. *vers.19.* Expauerunt & fugerunt quinquaginta & octo milia coram Israel. Et. *Hac omittuntur à multis libris, consentaneè Hebrao & Graco.*

CAP. XI. *v.21.* Quis percussit Abimelech filium Ierobaal. *Alij libri scribunt* Ierobeseth *conformiter Hebrao: alij* Ierobaal, *Graco.*

CAP. XIII. *vers.21.* Et noluit contristare spiritum Amnon filij sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei. *Versiculum hunc, qui in Gracis pleris que legitur, quidam Latini libri auferunt, consentaneè Hebrao.*

V.27. Fecerátque Absalom conuiuium, quasi conuiuium regis. *Multa Latina manuscripta confodiunt versiculum hunc, sicut Hebraa: quamquam Graca exemplaria prater Regium, addãt.*

CAP. XIV. *v.30.* Et venientes serui Ioab, scissis vestibus suis, dixerunt: Succenderunt serui Absalom partem agri igni. *Multa Latina manuscripta, & hunc versiculum iugulant, sicut Hebraa: quamquam Graca exemplaria omnia qua vidimus, prater Regium, addant.*

V.33. Nuntiauit ei omnia. *Meritò omittendum iudicetur* omnia.

CAP. XV. *v.12.* Cúmque immolaret victimas, facta est cõiuratio. *Alij libri iungunt pracedentibus τὸ* cùm immolaret victimas: *deinde nouam inchoant periodum:* Et facta est cõiuratio

V.18. Et omnes Gethæi, pugnatores validi. *Omissum τὸ* pugnatores validi, *non Latinis tantum, sed & Hebraicis ac Gracis libris respondeat.*

V.20. Et Dominus faciat tecum misericordiam & veritatem, quia ostendisti gratiam & fidem. *Duas vnius Hebraica pericopes versiones hic mixtas esse, olim in Notationibus nostris docere conati fuimus; vnam Gracorum Interpretum,* tecum misericordia & veritas; *alteram Latini,* tecum gratia & fides.

CAP. XVI. *v.15.* Et omnis populus eius. *Alij libri consultò scribunt nomen* Israel, *loco pronominis* eius.

CAP. XVII. *v.3.* Quomodo vnus homo reuerti solet. *Quid sibi velit* omnis, *quod multi libri legunt* loco vnus homo, *in Notationibus nostris docuimus.*

CAP. XXI. *v.18.* De stirpe arapha, de genere gigantum. *Videtur duplex versio esse vnius pericopes Hebraica, nec malè omitti posterior, vt alterius Interpretis. Antiqua Clarimarisci Biblia legunt* de origine arapha, *omisso isto* de genere gigantum.

CAP. XXII. *vers.8.* Quoniam iratus est eis. *Non est omittendum pronomen* eis.

V.13. Præ fulgore in conspectu eius. *Non subdas* nubes.

LIBER REGVM
TERTIVS.

CAP. II. *vers.15.* **Et me præposuerat omnis Israel sibi in regem.** *Quidam legendum ex aliis manuscriptis putant* proposuerat, *vocali quintâ loco diphthongi æ.*

CAP. III. *v.23.* Et ista respondit. *Videtur prasens respondet praferendum praterito: nam & in Missali Romano legitur prasens, feria 2. post Dominic. 4. Quadrag.*

CAP. V. *v.6.* Præcipe igitur vt præcidant mihi serui tui. *Non inconsultò videtur à multis omitti* serui tui.

Ibidem. Quámcumque petieris: scis enim quomodo. *Quidam boni libri habent* præceperis *pro* petieris, *&* quoniam *pro* quomodo.

CAP. VI. *v.8.* In parte erat domus dexteræ. *Ablatiuum* dexterâ, *qui ad parte referatur, praferunt quidam genitiuo* dexteræ, *qui ad domus.*

CAP. VIII. *v.15.* Et in manibus eius perfecit. *Quidam libri habent* & in manu suâ perfecit, *vel* manibus suis perfecit, *quod videtur esse congruentius, quia de manibus Dei sermo est, vt constat infrà v.24.*

CAP. XI. *v.41.* In libro verborum dierum Salomonis. *Multi codices omittunt vocem* dierum, *consentaneè Hebrao.*

CAP. XII. *v.16.* Vade in tabernacula tua Israel. *Quamquam supplendum sit* Vade, *vel quod alij libri habent* Reuertere: *maiori tamen cum gratiâ, in quibusdam codicibus, Hebrao consentientibus, videtur subaudiri quàm exprimi, ita vt sit* [illegible] *iratorum.*

CAP. XIIII. *v.3.* Decem panes & crustulam. *Coniiciunt quidam legendum* crustula, *neutro genere pluralis numeri: nam & Hebraum plurale, quidam gauferas vertunt. Crusta seu crustula genere fœminino, longè aliud significat.*

CAP. XVI. *v.7.* Hoc est, Iehu filium Hanani prophetam. *Hac pericope potest ab Interprete esse addita explicationis causa, quamquam absit à quibusdam libris similiter Hebraa & Graco.*

CAP. XVIII. *v.45.* Cúmque se verteret huc atque illuc. *Alij libri legunt* verterent *numero plurali.*

CAP. XIX. *v.18.* Septem milia virorum. *Quidam libri, prò* virorum *legunt* vniuersorum, *quâ de re Notationes nostra.*

CAP. XX. *v.12.* Factum est autem cùm audisset Benadab verbum istud. *Alij libri, cum Hebraicis & Gracis, relinquunt subaudiendum* Benadab.

V.39. Et mutauit aspersione pulueris os & oculos suos. *Quidam libri omittunt* os &, *consentaneè Hebrao & Graco.*

CAP. XXI. *v.1.* Post hæc autem verba, tempore illo. *Multi Latini libri omittunt* tempore illo, *suffragantibus Hebrais, & Gracis.*

Vers.6. Dabo tibi vineam meliorem pro eâ. *Vox* meliorem *ignoratur à multis Latinis libris: quibus Hebraa consentiunt: Graca eius loco legant* aliam.

LIBER REGVM
QVARTVS.

CAP. IV. *V.23.* Quæ respondit: Vadam. *Alij pro* vadam *legunt* vale, *quod Hebraicè est* pax.

V.41. Cúmque tulissent, misit. *Alij libri hoc solum habent* & misit.

CAP. VI. *vers.32.* Et antequam veniret nuntius, ille dixit ad ienes. *Hac legitima videtur esse interpunctio, vt pronomen* ille *coniungatur verbo* dixit.

CAP. IX. *vers. 27.* Et percusserunt eum in ascensu Gauer. *Antiqui libri tum nostri tum Epanorthota, configunt illa verba* & percusserunt eum. *Hebrao astipulante.*

V.19. Regnauit Ochozias. *Pro his verbis alij scribunt* regnauítque Ochosias *seu* Achasias; *Alij &* regis Ochosiæ; *Alij &* regis Ochosiæ primo: *de quibus varietatibus legi possunt nostra Notationes. Vetus noster Epanorthotes prafert hanc lectionem:* Anno vndecimo Ioram filij Achab, & regis Achasiæ super Iudam, venit Iehu in Iezrael, *nullo expresso numero anni Ochosia.*

CAP. XVI. *v.8.* Et cùm collegisset. *Quidam libri subdunt* Achaz, *alij subaudiunt.*

CAP. XXIII. *vers.4.* Quæ facta fuerant Baal & in luco & vniuersæ militiæ cæli. *Quidam libri auferunt* in *prapositum* luco, *consentaneè Hebrao & Graco.*

CAP. XXV. *vers.17.* Et retiaculum & malogranata. *In aliis est* reticulum, *omissâ vocali primâ, quod Latinius est.*

LIBER PARALIPOMENON
PRIOR.

CAP. I. *v.32.* Filij autem Dadan, Assurim, Latussim, & Laomim. *Hic versiculus omittitur à multis Latinis manuscriptis, conformiter Hebrao, & Graco Regiorum Bibliorum textui, prout ex Notationibus nostris constat.*

CAP. XIV. *v.8.* Audientes autem Philisthiim, eò quòd vnctus esset Dauid in regem. *Videtur hic superfluere* eò, *quemadmodum suprà v.2.*

CAP. XVI. *v.3.* Et partem assæ carnis bubalæ. *Scribendũ videtur* bubulæ, *mutatâ vocali primâ in quintã, vt 2. Reg. 6. v.19.*

CAP. XVIII. v.16. Et Abimelech filius Abiathar. *Quidam libri, consentaneè Hebræo, scribunt* Abimelech, *mutatâ literâ* heth *in* beth. *vide Notationes nostras Psal.51.v.2.*

LIBER PARALIPOMENON POSTERIOR.

CAP. XVII. *v.13.* Et multa opera parauit in vrbibus Iuda. *Quidam coniiciunt legendum esse* patrauit, *quod est, construxit.*

CAP. XIX. *v.11.* Et erit Dominus vobiscum in bonis. *Vetera manuscripta, etiam Epanorthota, legunt* Et erit Dominus cum bonis, *Hebræo, & Græco consentaneè.*

CAP. XXII. *v.7.* Et cùm venisset & egrederetur. *Clariùs quidam libri omittunt posterius* &.

LIBER ESDRÆ POSTERIOR.

CAP. VII. *v.69.* Huc vsque refertur quid *&c. Hæc verba, Correctorum iudicio, non sunt omittenda, quippe ab Interprete addita, sed collocanda fortasse non hoc loco, at cap.8.v.1. immediatè post ea verba,* Filij autem Israel erant in ciuitatibus suis. *& ante hæc,* congregatúsque est omnis populus. *quâ de re aliàs copiosè in Notationibus.*

CAP. X. *vers.1.* Nehemias Athersatha filius Hachelai. *Non est interponendum comma inter* Nehemias *&* Athersatha: Nehemias *enim* ipse est Athersatha, *quod dicitur suprà 8.v.9.*

LIBER IVDITH.

CAP. V. *v.28.* Vt ergo cognoscat Achior quoniam fallit nos. *Alij legunt* quia non fallit nos.

CAP. VII. *vers.6.* Qui influebat aquæductum illorum. *Quidam libri præponunt* in *nomini* aquæductum.

CAP. VIII. *v.13.* Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem constituistis ei? *Quidam libri, loco genitiui, scribunt datiuum* Domino, *& loco præpositionis* in *legunt* ad.

V.21. Ad eloquium vestrum corda eorum erigite. *Loco trium vocum* ad eloquium vestrum, *quidam scribunt duas duntaxat, & ablatiuo casu:* alloquio vestro corda eorum erigite.

CAP. XV. *vers.7.* Et onustati sunt valdè. *Verisimile est legendum esse* honestati, *pro eo quod est, ditati: sic enim legitur Græcè* ἐπλούτησαν. *Ac solet Interpres vti voce honesti pro diuitis. Sap.10. vers.11.* Honestum fecit eum. *Ibidem v.11.* Honestauit illum in laboribus. *Eccles.11.v.14.* Paupertas & honestas à Deo sunt. *& 13. v.2.* Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat *&c.*

LIBER ESTHER.

CAP. I. *v.6.* Et carbasini & hyacinthini. *Plura manuscripta, etiam vnum huius Ecclesiæ, cum aliis Epanorthota nostri, scribunt* carpassini *non* carbasini, *sicut Hebraicè est* Carpas. *Ac monet Epanorthotes, per* p *mutam tenuem scribendum esse, non per* b *mediam.*

CAP. III. *vers.15.* Et cunctis Iudæis qui in vrbe erant flentibus. *Complura manuscripta omittunt* Iudæis, *consentaneè Hebræo & Græco.*

CAP. XII. *v.6.* Vbi scriptum est in volumine. Et diripuerunt bona vel substantias eorum. *Interpres hic respiciens ad locum suprà 3. v.13. vix dubium quin repetierit eadem quibus eo loco vsus fuerat verba,* Et diriperent bona, *potiùs quàm mutarit* diriperent *in præteritum* diripuerunt.

CAP. XV. *v.4.* Die autem tertio disposuit vestimenta ornatus sui, & circumdata est gloriâ suâ. *Sententia seipsam euertere videtur, nisi pro* ornatus, *abiectâ* n *liquidâ, legatur* oratus *(quod coniiciunt quidam) quod est, orationis, quâ voce vtitur inter alios Hieronymus præfatione in libros Didymi de Spiritu sancto à se versos. Vestimenta autem orationis, sint vestimenta lugubria, qualia decent orantem ac supplicem, de quibus dictum fuerat suprà 14. v.2.* Cùmque deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit. *Hæc illic suscepisse Esther, hîc deposuisse narratur. Nam & Græca hîc habent,* Vt cessauit orans, deposuit vestimenta τοῦ πένθους, luctus, *seu (vt quædam exemplaria)* τῆς θεραπείας, *seruitutis seu cultus, quemadmodum Baruch 4.v.20. legimus* saccum obsecrationis.

LIBER IOB.

CAP. I. *v.22.* In omnibus his non peccauit Iob labiis suis. *A pluribus libris, Hebræo consentaneis, omittitur* τὸ labiis suis, *quippe quòd proprium esse videatur loci infrà 2. v.10.*

CAP. V. *vers.15.* Porrò saluum faciet egenum. *Multi libri, Hebræo & Græco consentaneè, omittunt* egenum, *quippe quòd idem vnum sit cùm eo quod sequitur* pauperem.

CAP. VIII. *v.16.* Et in ortu suo germen eius egredietur. *Quidam legunt* horto, *quemadmodum Hebræa, pro verbali* ortu.

CAP. XV. *v.22.* Non credit quòd reuerti possit de tenebris ad lucem. Τὸ ad lucem, *abest à multis Latinis manuscriptis, consentaneè Hebræo, & Græco, facile est autem subaudire.*

CAP. XVI. *v.16.* Et operui cinere carnem meam. *Quidam pro* carnem meam *legunt* cornu meum, *suffragante Hebræo.*

CAP. XVII. *vers.9.* Et mundis manibus addet fortitudinem. *Alij legunt nominatiuum singularem* mundus, *pro ablatiuo plurali* mundis.

PSALMI.

PSAL. II. *vers.12.* Nequando irascatur Dominus, & pereatis de viâ iustâ. Cùm exarserit in breui ira eius, beati, *&c. Alij sic distinguunt:* Nequando irascatur Dominus, & pereatis de viâ iustâ, cùm exarserit in breui ira eius. Beati, *&c.*

PSAL. IV. *v.6.* Quis ostendit nobis bona? *Alij legunt futurum* ostendet, *Græco & Hebræo consentaneè.*

PSAL. V. *v.9.* Dirige in conspectu tuo viam meam. *Alia lectio est,* Dirige in conspectu meo viam tuam, *transmutatis pronominibus. Disceptatio est, vtra præferenda. de quo nostræ Notationes.*

V.13. Vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. *Complura vetera manuscripta omittunt* tuæ *pronomen secundæ personæ, Hebræo & Græco consentaneè.*

PSAL. IX. *v.7.* Et ciuitates eorum destruxisti. *Multi Latini libri omittunt pronomen* eorum, *suffragantibus Græcis & Hebraicis: subaudiunt enim genitiuum* inimici, *ex membro præcedente.*

V.14. Orphano tu eris adiutor. *Loco futuri* eris, *in aliis libris est præteritum* eras, *consonantibus Hebræo & Græco.*

PSAL. X. *v.8.* Iustus Dominus & iustitias dilexit. *Multa Latina exemplaria omittunt coniunctionem* &, *consentaneè Hebræo.*

PSAL. XI. *v.4.* Vniuersa labia dolosa & linguam magniloquam. *Multi Latini libri transfodiunt coniunctionem* &, *Hebræo conformiter.*

PSAL. XVI. *v.13.* Frameam tuam. *Alij probati libri legunt* frameâ tuâ. *sexto casu.*

PSAL. XVII. *v.49.* Et ab insurgentibus in me, exaltabis me. *Coniunctio videtur meritò posse omitti.*

PSAL. XXI. *v.20.* Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum à me. *Multi libri transfodiunt illud* à me; *tantummodò scribunt* tuum, *quod tamen Hebræi mutant in* meum.

V.31. Et annuntiabunt cæli iustitiam eius. *Vox* cæli *meritò superfluere iudicari possit, vt huc addita ex alio Psalmo. lege Notationes.*

PSAL. XXIV. *v.4.* Et semitas tuas edoce me. *Antiqui ferè legunt simplex* doce.

PSAL. XXVI. *v.8.* Exquisiuit te facies mea. *Sunt manuscripta quæ omittunt pronomen* te, *Hieronymo ad Suniam suffragante.*

PSAL. XXVIII. *v.9.* Et reuelabit condensa. *Sunt antiqui libri, qui pro futuro* reuelabit, *quòd Græco conforme est, legunt præteritum* reuelauit, *Hebræo consentaneum.*

PSAL. XXX. *v.6.* In manus tuas commendo spiritum meum. *In aliis libris est futurum* commendabo, *suffragante Hebræo & Græco.*

V.21. Proteges eos in tabernaculo tuo. *Pronomen* tuo *transfigitur à plerisque Latinè, Græcè, Hebraicè.*

V.24. Quoniam veritatem requiret Dominus. *Plurale* veritates *in aliis legitur, adstipulantibus textibus Græco & Hebræo.*

PSAL. XXXII. *v.18.* Et in eis qui sperant super misericordiâ eius. *Optimi libri tollunt tres illas voculas* & in eis, *Græco consentaneè & Hebræo.*

PSAL. XXXVII. *v.16.* Tu exaudies me Domine Deus meus. *Boni libri Latini auferunt pronomen* me, *sicut Hebræi & Græci.*

V.23. Domine Deus salutis meæ. *Idem hîc iudicium de nomine* Deus.

PSAL. XLIII. *v.2.* In diebus eorum & in diebus antiquis. *Multi libri meritò omittunt* & *coniunctionem mediam.*

PSAL. XLIV. *v.6.* In corda inimicorum regis. *Alij libri legunt casum sextum numeri singularis* in corde, *conformiter Græco. lege Notationes.*

V.12. Quoniam ipse est Dominus Deus tuus. *Videtur meritò ab aliis omitti nomen* Deus; *si expendantur Notationes in hunc locum.*

V.13. Omnes diuites plebis. *Boni libri auferunt* omnes, *Hebræo & Græco consentaneè.*

V.18. Memores erunt nominis tui. *Alij libri scribunt singulare* memor ero, *Hebræo & Græco consentientibus. legantur Notationes nostræ. Numerus pluralis putatur acceptus ex Officio*

ficio ecclesiastico de Apostolis.

PSAL. XLVI. *v.* 9. Regnabit Deus super gentes. *In antiquis manuscriptis, pro futuro* regnabit, *legitur præteritum* regnauit, *sicut Hebraicè & Græcè.*

V. 10. Quoniam Dij fortes terræ. *Quod multi coniiciunt, pro nominatiuo plurali* Dij *scribendum* Dei, *quod est, vel nominatiuus pluralis, vel (qui est Græcè) genitiuus singularis, non caret similitudine veri: quâ de re legi possunt nostræ Notationes.*

PSAL. XLVII. *v.* 6. Quoniam ecce reges terræ congregati sunt. *Optimi quique libri Latini & Græci, conformiter Hebraicis omittunt illud* terræ: *quod & Hieronymus à se sublatum fatetur.*

PSAL. XLVIII. *v.* 3. Simul in vnum diues & pauper. *Multa vetera manuscripta omittunt* simul *quia idem vnum est cum eo quod sequitur* in vnum *seu* in idipsum.

PSAL. LI. *v.* 6. Verba præcipitationis, lingua dolosa. *In aliis libris est, vt Græcè, quarto casu* linguam dolosam.

PSAL. LIII. *v.* 7. Auerte mala inimicis meis. *Quod in aliis libris est futurum tertia persona* auertet, *præferendum videatur, si expendantur Notationes.*

PSAL. LIV. *v.* 4. Quoniam declinauerunt in me iniquitates. *Alij legunt numero singulari* iniquitatem.

V. 17. Ego autem ad Deum clamaui, & Dominus saluabit me. *In aliis est præteritum* saluauit.

PSAL. LVII. *v.* 7. Molas leonum confringet Dominus. *In alijs libris est præteritum* confregit, *vt Græcè.*

PSAL. LIX. *v.* 13. Quia vana salus hominis. *Loco* quia, *alij legunt* &, *Hebræo & Græco conformiter: illud huius expositio est.*

PSAL. LXI. *v.* 10. Vt decipiant ipsi de vanitate in idipsum. *Pronomen* ipsi *non esse iungendum cum verbo* decipiant, *Græca & Hebræa ostendunt.*

V. 13. Quia potestas Dei est. *Antiqui Latini libri omittunt* est, *non minùs quàm Græci & Hebræi.*

PSAL. LXII. *v.* 12. Laudabuntur omnes qui iurant in eo. *Antiqui libri, etiam Epanorthota, legunt numero singulari* Laudabitur omnis qui iurat in eo, *consentaneè Hebræo, & Græco.*

PSAL. LXIII. *v.* 8. Accedet homo ad cor altum. *Multi libri, pro* ad *præpositione, habent coniunctionem* &, *quemadmodum Græca & Hebræa. quâ de re nostræ Notationes.*

PSAL. LXIV. *v.* 9. Exitus matutini & vespere delectabis. Vesperæ *scribitur à quibusdam vt nomen genitiui casus, non minus quàm* matutini; *non absque causâ.*

PSAL. LXXI. *v.* 11. Et adorabunt eum omnes reges terræ. *Quidam libri omittunt* terræ, *consentaneè Hebræo & (quod Sixti Papæ iussu editum est) Græco. Hieronymo quoque superfluum est.*

PSAL. LXXV. *v.* 9. Terra tremuit & quieuit. *In aliis libris est* timuit *pro* tremuit.

PSAL. LXXXVI. *vers.* 4. Memor ero Rahab & Babylonis scientium me. *In alijs libris est datiuus* scientibus, *conformiter Græco.*

V. 6. Dominus narrabit in scripturis populorum. *In antiquis libris exstat* scripturâ, *numero singulari, Hebræo & Græco similiter.*

V. 7. Sicut lætantium omnium habitatio est in te. *A bonis libris omittitur verbum substantiuum* est, *consentaneè Græco.*

PSAL. LXXXVIII. *v.* 7. Similis erit Deo in filiis Dei. *Meliores libri è nostris, pro* Deo *scribunt* Domino, *Hebræo & Græco consentaneè.*

PSAL. LXXXIX. *v.* 2. Aut formaretur terra & orbis. *Complures libri legunt coniunctiuam* &, *loco disiunctiua* aut, *cum Hebraicis & Græcis.*

V. 9. Anni nostri sicut aranea meditabuntur. *Pro futuro* meditabuntur, *legunt præteritum imperfectum* meditabantur, *non Græci solùm libri, sed & multi Latini.*

PSAL. XC. *v.* 11. Quoniam angelis suis mandauit de te. *Futurum* mandabit *præferendum videtur præterito.*

PSAL. CI. *v.* 7. Similis factus sum pellicano. *Videtur scribendum* pelicano, *vnicâ* l, *prout quidam Latini cum Græcis scribunt.*

V. 16. Et timebunt gentes nomen tuum Domine. *Pro* nomen tuum Domine, *alij libri legunt* nomen Domini, *Græco & Hebræo consentaneè.*

V. 19. Scribantur hæc in generatione altera. *Quidam obscurius scribunt numerum singularem* scribatur, hæc *pro* hoc *accepto, more Hebræo: quidam clariùs legunt accusatiuus* generationem alteram.

V. 22. Vt annuntient in Sion nomen Domini, & laudem eius in Ierusalem. *Antiqui libri Epanorthota aliique, legunt numero singulari* annuntiet, *& pronomen reciprocum* suam *loco* eius.

PSAL. CII. *v.* 22. Benedicite Domino omnia opera eius, in omni loco dominationis eius: benedic anima mea Domino. *Sic videtur distinguendus hic versiculus, ita vt terminet psalmum Dauid, per idem illud breue, sed maxima emphaseos epiphonema* Benedic anima mea Domino, *à quo cœperat: quod & facit Psalmo sequente* 103.

PSAL. CIII. *v.* 12. De medio petrarum dabunt voces. *Notat Epanorthotes*: Hebræus & antiqui & Græcus & Hieronymus habent vocem in singulari: *quod & nos ita esse comperimus.*

V. 15. Et vinum lætificet cor hominis. *In aliis bonis libris est indicatiui præsens* lætificat.

V. 35. Deficiant peccatores à terrâ. *Alij libri scribunt futurum* deficient.

PSAL. CIV. *vers.* 18. Ferrum pertransiit animam eius. *Pro quarto casu, in optimis libris est primus* anima, *quâ de re lege Notationes.*

PSAL. CVII. *v.* 2. 3. Cantabo & psallam in gloriâ meâ. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara. *Correctores addiderunt* exurge gloria mea, *prout Græcè legitur: licet Hebraicè,* gloria mea *& exurge, non nisi semel scribantur, quemadmodum & in plerisque Latinis libris.*

PSAL. CXIII. *v.* 15. Benedicti vos à Domino. *Præpositio* à *à plerisque omittitur.*

PSAL. CXVII. *v.* 20. Iusti intrabunt in eam. *Loco accusatiui non scribas ablatiuum* eâ.

V. 25. O Domine saluum me fac. *Multi docti indicant pronomen* me *superfluere. lege Notationes.*

Ibidem. O Domine benè prosperare. *Multi libri omittunt aduerbium* benè.

PSAL. CXVIII. *vers.* 9. In quo corrigit adolescentior viam suam. *Alij libri scribunt futurum* corriget, *pro præsenti* corrigit.

V. 29. Et de lege tua miserere mei. *Ab aliis omittitur præpositio* de.

V. 75. Et in veritate tua humiliasti me. *Antiqui Epanorthota aliique, præter coniunctionem* &, *omittunt etiam pronomen* tua, *cum similitudine veri.*

Vers. 118. Spreuisti omnes discedentes à iudiciis tuis. *In alijs libris, pro* iudiciis, *melius esse videtur* iustitiis. *lege Notationes.*

V. 126. Tempus faciendi Domine Hebræus & antiqui & Græcus, *ait Epanorthotes*, Domino, non habent Domine *vocandi casu.*

V. 147. Præueni in maturitate & clamaui. *Quidam libri habent* immaturitate. *quidam* in immaturitate. *legantur Notationes.*

Ibidem. Quia in verba tua supersperaui. *Multi libri omittunt* quia, *Hebræo & Græco consentaneè.*

PSAL. CXXIV. *vers.* 5. Adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. *Quidam scribunt* abducet, *ex Græco* ἀπάξει.

PSAL. CXXV. *v.* 6. Mittentes semina sua. *Alij pro* mittentes *dicunt* portantes, *quamquam sensu parum diuerso.*

PSAL. CXXVI. *v.* 2. Vanum est vobis ante lucem surgere: surgite postquam sederitis. *Multi antiqui libri, pro imperatiuo* surgite, *repetunt infinitiuum* surgere; *quâ de re Notationes nostræ in Biblia.*

V. 5. Non confundetur cum loquetur inimicis suis in portâ. *Epanorthotes annotat:* Item G. Hebræus & Hieronymus & antiqui & Græcus, non confundentur cùm loquentur. Non est ibi in singulari.

PSAL. CXXXI. *v.* 7. Introibimus in tabernaculum eius. *Alij libri scribunt plurale* tabernacula, *Græco & Hebræo consentaneè.*

V. 17. Illuc producam cornu Dauid *Videtur præferendum aduerbium quo signetur motus in loco*, Hic.

PSAL. CXXXVIII. *v.* 11. Et nox illuminatio mea in deliciis meis. *Antiqua exemplaria manuscripta omittunt pronomen* mea, *conformiter Græco & Hebræo.*

V. 17. Nimis confortatus est principatus eorum. *Antiqui Epanorthota aliique libri, scribunt numero plurali* cõfortati sunt, *consentaneè Græco & Hebræo.*

PSAL. CXLV. *v.* 3. In filiis hominum in quibus non est salus. *Posterius in præteritur ab aliis libris Latinis, non minùs quàm à Græcis & Hebræis.*

V. 9. Et vias peccatorum disperdet. *Lectio singularis numeri* viam, *non parua est auctoritatis.*

PROVERBIA.

CAP. V. *v.* 3. Ne intenderis fallaciæ mulieris. *Vetus Epanorthotes:* Nec Hebræus, nec antiqui habent, *ait: id quod & nos ita inuenimus.*

CAP. X. *vers.* 4. Qui nititur mendaciis hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aues volantes. *Plurimi libri antiqui, etiam Epanorthota, omittunt hunc versum, cum Hebræo, Chaldæo, & Græco.*

CAP. XII. *vers.* 11. Qui suauis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam. *Hanc sententiam meliores nostri manuscripti Latini libri confodiunt suffragante Hebræo, quamquam Græcè addatur. legantur nostræ Notationes.*

CAP. XIII. *vers.* 13. Animæ dolosæ errant in peccatis: iusti autem misericordes sunt & miserantur. *Plerique omnes Latini*

codices manuscripti omittunt hunc versiculum, consentaneè Hebræo: nisi quòd quidam collocent post versum huius capitis nonum, cum quibusdam Græcis.

*V.*23. Et aliis congregantur absque iudicio. *Non pauci libri scribunt nominatiuum* alij, *loco datiui* aliis.

CAP. XIV. *v.*7. Vade contra virum stultum, & nescit labia prudentiæ. *Quædam manuscripta, pro indicatiuo* nescit, *legunt imperatiuum* nescito, *consentaneè Hebræo.*

*V.*15. Filio doloso nihil erit boni: seruo autem sapienti prosperi erunt actus, & dirigitur via eius. *Hunc versiculum plerique omnes Latini libri omittunt, quemadmodum Hebræa, & Græca, & Chaldæa. Sed quia quidam Latini libri, cum quibusdam Græcis, eũ legunt, proximè post* 13. *superioris capitis versum; id circò (arbitror) Romani Patres noluerunt omittere, quamquã nec illic eum Latini antiqui libri agnoscant, quod notat Epanorthotes noster.*

*V.*21. Qui credit in Domino, misericordiam diligit. *Quædam Latina manuscripta prætereunt hanc pericopen, sicut Hebræa: sed Patres prætereundam non iudicarunt (ni fallor) præsertim cum apud Græcos simile quid sequatur post versum proximum:* Non sciunt misericordiam & fidem fabricatores malorum: misericordiæ autem & fides apud fabricatores bonorum.

CAP. XV. *v.*5. In abundanti iustitiâ virtus maxima est: cogitationes autem impiorum eradicabuntur. *vetus Epanorthotes annotat in hæc verba:* Quod interponitur sic: In abundanti iustitia, virtus maxima est: cogitationes autem impiorum eradicabuntur, nec Hebræi nec antiqui habent, habetur tamen in Græco, puto de LXX. Interpretibus.

*V.*10. Doctrina mala deserenti viam vitæ. *Vox* vitæ *abest à multis libris, conformiter Hebræis & Græcis. vnde vetus Epanorthotes annotat:* Deserenti viam, non est subiungendum quod dicitur vitæ.

*V.*27. Per misericordiam & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis à malo. *Hic versiculus, à Græcis quidem libris hic legitur, sed ab optimis quibusque, Latinis, Hebræis, & Chaldæis, demum infrà* 16. *vers.* 6. *quod etiam Epanorthotes annotat.*

CAP. XVI. *v.*5. Initium viæ bonæ, facere iustitiam: accepta est autem apud Deum magis quam immolare hostias. *Plurima Latina manuscripta, etiam antiqua Epanorthota, omittunt hanc sententiam, consentaneè Hebræo, quamquam Græcè legatur.*

CAP. XVII. *vers.*16. Qui altam facit domum suam, quærit ruinam. *Hanc sententiam, vt complures Latini libri hic omittunt, consentaneè Hebræo: ita legunt mox infra vers.* 19.

Sequitur: Et qui euitat discere, incidet in mala. *Et hæc posterior superioris sententiæ pars, à pluribus Latinis libris iugulatur, conformiter Hebræo & Chaldæo. cæterùm tota sententia ex Græcis antigraphis sumta est, quod habent nostræ Notationes.*

CAP. XVIII. *vers.*8. Pigrum deiicit timor: animæ autem effeminatorum esurient. *Hæc & plures huiusmodi sententiæ, quia Græcè leguntur, relictæ sunt à Romanis Correctoribus: quãquam ex copia veterum codicum Latinorum, satis constet Interpretem non dedisse, quãquam in Hebræo non inuenit. Simile iudicium est de ea quæ mox sequitur v.*22. Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est & impius. *cuius posterior pars citatur à D. Hieronymo, enarrante cap.* 19. *Matthæi, ex Græca editione, haud dubium.*

CAP. XXI. *v.* 4. Exaltatio oculorum est dilatatio cordis. *Multi antiqui libri Latini, loco verbi substantiui, legunt coniunctionem copulatiuam* &, *Hebræo consentaneè.*

*V.*12. Vt detrahat impios à malo. *Quidam antiqui codices legunt* in malum.

CAP. XXII. *v.*9. Victoriam & honorem acquiret qui dat munera: animam autem aufert accipientium. *Similis est hæc sententia superioribus: de qua sic annotat vetus Epanorthotes:* Quod de LXX. ante eiice sic ponitur: Victoriam & honorem acquiret qui dat munera, animam autem aufert accipientium, nec Hebræus habet nec antiqui.

CAP. XXV. *v.*10. Gratia & amicitia liberant, quas tibi serua, ne exprobrabilis fias. *Etiam hæc sententia ex Græco adiecta est: nec enim Interpres eam dedit, si consulas Latinos libros; sicut nec sequentem mox infrà v.* 20. Sicut tinea vestimento & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi; *quamquam hanc non facilè omittendam doceant nostræ Notationes.*

CAP. XXVII. *v.*21. Cor iniqui inquirit mala: cor autem rectum inquirit scientiam. Nec Hebræus nec antiqui habent, *inquit Epanorthotes,* sed LXX.

CAP. XXIX. *v.*27. Verbum custodiens filius, extra perditionem erit. *Nec in antiquis plerisque Latinis, nec in Hebraicis aut Græcis libris legitur: inuenitur tamen in quibusdam Græcis sub finem capitis* 24.

ECCLESIASTES.

CAP. VIII. *v.*14. Sunt iusti in quibus mala proueniunt. *Pro* multa *multi boni libri scribunt* multæ, *quod est, plurima.*

SAPIENTIA

CAP. V. *vers.*19. Accipiet pro galeâ iudicium certum. *Alij libri scribunt* rectum, *transpositis litteris, & solet restituendo iudicio attribui.*

CAP. VIII. *vers.*11. Et facies principum mirabuntur me. *Hoc quidam codex omittit, Græco consentaneè: est enim idem vnum cum eo quod præcedit,* Et in conspectu potentium admirabilis ero.

CAP. XII. *v.*17. Et horum qui te nesciunt, audaciam traducis. *Quidam legunt affirmatiuum* qui sciunt, *loco negatiui* qui te nesciunt, *conformiter Græco, vide Notationes.*

*V.*19. Quoniam iudicans das locum in peccatis pœnitentiæ. *Nonnulli libri omittunt* iudicans, *cum textu Græco.*

V. 26. Qui autem ludibriis & increpationibus non sunt correcti. *Sunt exemplaria quæ scribunt genitiuum* increpationis, *loco ablatiui* increpationibus *suffragante Græco:* Qui autem ludibriis increpationis.

CAP. XIV. *v.*11. Propter hoc & in idolis nationum, non erit respectus. *Aduerbium* non *omittitur à Regio textu & aliis quodam, conspirantibus libris Græcis.*

V.20. Abducta per speciem operis. *Multi libri, loco* abducta, *habent* adducta, *quod est Græcè* ἐφελκόμενον, *attracta.*

*V.*26. Dei immemoratio. *Nostra coniectura fuit in Notationibus, pro* Dei *seu* Domini, *vt alij legunt, scribendum esse* doni, *ex Græco* χάριτος, *sicut infrà* 18. *v.*2.

*V.*26. Inordinatio mœchiæ & impudicitiæ. *Quædam antigrapha hoc solum legunt* mœchia & impudicitia, *omittunt id quod præcedit* inordinatio *quippe quòd idem vnum sit cum eo quod antecedit* inconstantia, *Græcè* ἀταξία.

CAP. XV. *v.*19. Bona potest conspicere. *Pro* conspicere *Græcè est* ἐπιποθῆσαι, *quod potius est* concupiscere, *quomodo legit liber quidam.*

CAP. XVI. *v.*1. Propter hæc & per his similia passi sunt dignè tormenta. *Quidam libri, pro plurali* hæc *scribunt singulare* hoc, *& omittunt coniunctionem* & *subsequentem, conformiter Græco.*

CAP. XVIII. *v.*22. Illum qui se vexabat. *Nonnulli codices legunt* vexatorem, *vnus omittit* se: *Græcè est* τὸν κολάζοντα *vexantem, sicut inf. v.* 25. ὁ ὀλοθρεύων, *qui exterminabat.*

CAP. XIX. *v.* 9. Tamquam enim equi depauerunt escam. *Quidam boni libri auferunt* escam, *Græco consentaneè.*

ECCLESIASTICVS.

CAP. I. *v.*16. Cum electis feminis graditur. *Feminarum Græcè nulla est mentio, sed τῶν σπερμάτων* seminum. *Vnde coniiciunt quidam,* cum electis seminis *legendum esse: quod fit, cum iis qui ex semine eorum electi sunt. Denique pro* graditur, *quædam insignia manuscripta legunt* creditur, *quod respondet Græco* ἐμπιστευθήσεται *fidelis erit, credet se, adhærebit illis: quâ ratione legitur Psal.* 77. *ver.*8. Et non est creditus cum Deo spiritus eius.

CAP. VII. *v.*20. Noli præuaricari in amicum pecuniam differentem. *Multi boni libri scribunt casu ablatiuo* pecuniâ differenti. *Græcè est, in quibusdam exemplaribus* ἕνεκεν διαφόρου *ob rem differentem: in aliis, nominatim Sixtinis,* ἕνεκεν ἀδιαφόρου *ob rem indifferentem.*

CAP. VIII. *ver.* 10. Ab ipsis sapientiam & doctrinam intellectus. *Multa manuscripta, conformiter Græco, omittunt media illa verba* sapientiam &.

CAP. X. *v.*5. Multi tyranni sederunt in throno. *Quidam coniiciunt, pro* in throno, *legendum esse* in terrâ, *eò quòd Græcè sit* ἐπ' ἐδάφους, *in pauimento.*

*V.*15. Sapientia & disciplina & scientia legis apud Deum: dilectio & viæ bonorum apud ipsum. Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt: qui autem exsultant in malis, consenescunt in malo. *Hæc omittuntur à plerisque omnibus Latinis manuscriptis, conformiter plerisque libris Græcis, etiam Sixtinis: quamquam in Græcis Regiæ editionis exstent. vide Notationes.*

*V.*20. Et mors appropinquet. *Multi libri hoc omittunt, Græco consentaneè.*

V. 32. Sicut enim eructant præcordia fœtentium. *Alij libri scribunt ex prima coniugatione* fœtantium, *quod est, fœtarum.*

Ibidem. Et sicut prospector. *Quidam libri habent* prospectator.

CAP. XIII. *ver.*22. Aut quæ pars diuiti ad pauperem. *Sunt libri, qui pro* pars *legunt* pax, *id est,* εἰρήνη, *quod est Græcè.*

CAP. XXIV. *v.* 11. Et omnium excellentium & humilium corda virtute calcaui. *Quod quidam libri habent* sublimium, *id quod est, magnificorum, pro* humilium, *quod est, abiectorum, suam habet verisimilitudinem: quamquam ex Græco non possit iudicium ferri, quod versiculum istum illic non legam.*

CAP. XXVI. *v.* 16 17. 18. Et ossa illius impinguabit. Disciplina illius datum Dei est. Mulier sensata, *&c. Quidam*

librisic distinguunt, conformiter Græcis etiam Sixtinis: Et ossa illius impinguabit disciplina illius. Datum Dei est mulier sensata &c.

CAP.XXXI.v.10. Qui probatus est in illo, & perfectus est, erit illi gloria æterna. *Multi insignes libri, pro* qui *relatiuo, scribunt interrogatiuum* quis, *& futuro* erit *præponunt coniunctionem* &, *suffragante Græco: sed eadem vtriusque lectionis sententia est.*

CAP.XXXVIII.v.39. Accomodantes animam suam, & conquirentes in lege Altissimi. *Quidam libri, pro nominatiuis pluralibus* accomodantes & conquirentes *legunt genitiuos singulares* accomodantis & conquirentis. *quâ de re Notationes nostra.*

CAP.XXXIX. v.17. In voce dicit. *Manuscriptum Monasterij Lobiensis omittit hoc totum, consentaneè Græco, lege Notationes.*

V.26. Non est dicere: Quid est hoc aut quid est istud? *Coniiciunt quidam, pro coniunctione disiunctiuâ* aut, *legendam esse præpositionem* ad: Quid est hoc, ad quid est istud? *sic enim Græcè*, τί τοῦτο, εἰς τί τοῦτο.

CAP.XL.v.32. In ore imprudentis condulcabitur inopia. *Quidam legunt* impudentis, *quod est, inuerecundi, nominatim Rabinus & Græca.*

CAP.XLIII.v.24. Humilem efficiet eum. *Non sine similitudine veri, putant quidam legendum esse* hilarem, *quod est latum. est enim Græcè* ἱλαρὸν.

CAP.XLIV.v.3. Nunciantes in prophetis dignitatem prophetarum. *Antiqua manuscripta huius Ecclesiæ nostræ Audomarensis, cum quibusdam aliis, hoc solum legunt:* Nunciantes dignitatem prophetarum: *alterum,* in prophetis, *omittunt. Videtur enim alterum superfluere, quod docuimus olim in Notationibus nostris in varias Bibliorum lectiones.*

CAP.XLV.v.27. Cæterùm in terrâ gentes non hæreditabit. *Non est mutandum plurale* gentes *in singulare* gens: *sed si substituatur genitiuus singularis* gentis, *qui est Græcè, clarior sit sententia.*

ISAIAS.

CAP.III.ver.17. Et Dominus crinem earum nudabit. *Pro* crinem, *quidam coniiciunt legendum esse* clunem: *in quem sensum Pagninus vertit* nates *Nam de crine, quod plus erat, iam dixerat:* Decaluabit Dominus, *&c. de natibus verò discooperti comminatio est infrà 20.v.4.*

CAP.VI.v.3. Sanctus sanctus sanctus Dominus Deus exercituum. *Vetus noster Corrector annotat, iuxta antiquos & Hebræum, non interponi ibi* Deus: *quod nec Græcus habet vel in Sixtinâ editione.*

CAP.VII.v.14. Et vocabitur nomen eius Emmanuel. *Si Hieronimi commentarium & libros antiquos sequi oportet, hic legendum est* vocabis *secundâ persona singulari.*

CAP.XVIII.v.2. Ad gentem exspectantem. *Repetenda videtur vox* exspectantem, *non minùs hic quàm infrà v. 7. quâ de re Notationes.*

CAP.XIX v.25. Et opus manuum mearum Assyrio. *Quidam libri, pro datiuo, legunt nominatiuum* Assyrius: *Hebræum ambiguum est,* Assur.

CAP.XXVI.v.1. Vrbs fortitudinis nostræ Sion, saluator. *Vetus Epanorthotes noster annotat in hæc verba:* Vrbs fortitudinis nostræ, saluator. Hebræus & antiqui non interponunt Sion, *sed nec Græcus, inter alios.*

CAP.XXXVIII.v.16. Domine si sic viuitur. *Multi codices omittunt coniunctionem conditionalem* si, *non absque verisimilitudine, quod docent Notationes nostræ.*

CAP.XL v.9. Tu qui euangelizas Sion, qui euangelizas Ierusalem. *In aliis libris scribitur vtroque loco fœmininum* quæ, *consentaneè Hebræo: nam masculinum* qui, *Græca probant. vide Notationes.*

CAP.XLI.v.10. Et suscepit te dextera iusti mei. *Pro tertiâ personâ* suscepit, *est qui scribat primam* suscepi: *quod si verum est (vt est Hebræo & Græco consentaneum) id quod sequitur* dextera, *accipiendum est auferendi casu, prout etiam Hebraicè præponitur præpositio* in, *& Græcè legitur casus dandi.*

V.19. Ponam in solitudinem cedrum. *Plures antiqui libri legunt ablatiuum* solitudine, *sicut mox sequitur* Ponam in deserto abietem.

CAP.XLIV.v.23. Laudate cæli quoniam misericordiam fecit Dominus. *Multi antiqui libri, Hebræo similiter, omittunt* misericordiam: *quod tamen supplent Græcus & Chaldæus.*

CAP.XLIX.v.10. Et ad fontes aquarum potabit. *Plura vetera manuscripta, etiam Missale Romanum, Sabbato post Dominicam 4. Quadrage, loco* potabit. *quod est, potum dabit, scribunt* portabit, *quod est. ferret, ducet, non sine similitudine veri, quod docent Notationes nostræ.*

V.20. Adhuc dicent in auribus tuis filiis sterilitatis tuæ. *Vix dubito quin sit de error typographicus in editione Romana, quo datiuus* filiis *positus sit loco nominatiui* filij.

CAP.LII.v.7. Dicentis Sion, Regnabit Deus tuus. *Alij libri scribunt pro futuro præteritum* regnauit, *consentaneè Hebræo, quamquam futurum sit Græcè.*

CAP.LX.vers.1. Surge, illuminare Ierusalem, quia venit. *Vetus Corrector annotat:* Hebræus & antiqui & Hieronymus non interponunt Ierusalem. *Sed suppletur à Græcis & Chaldæo.*

IEREMIAS.

CAP.V.vers.13. Prophetæ fuerunt in ventum locuti. *Quædam manuscripta omittunt participium* locuti. *consentaneè Hebræo & Græco.*

CAP.XXII.vers.10. Neque lugeatis super eum fletu: plangite. *Videtur potius ita interpungendum, vt vox* fletu *coniungatur cum* plangite.

CAP.XXXIII. v. 16. Et hoc est nomen quod vocabunt eum. *Non pauca manuscripta legunt.* Et hoc est quod vocabit eam, *omissa voce* nomen, *dato verbo singulari* vocabit, *& pronomine fœminino* eam, *similiter Hebræo. lege Notationes, si placet.*

EZECHIEL.

CAP.I.v.10. Et facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. *Multi libri Latini omittunt τὸ* desuper, *conformiter Hebræis & Græcis: de quo vetus noster Corrector annotat.* Item B. Et facies aquilæ ipsorum quatuor, nec Hebræa nec antiqui habent desuper, faciei enim hominis hic respondet aquilæ, sicut dextræ leonis respondet sinistra bouis: vnde cùm nihil de situ humanæ determinatur, nec de aquilinæ faciei situ. Quòd si propter ordinis numerum anterior intelligitur humana, posterior non superior intelligitur aquila. Tamen propter significationem Theologiæ Iohannis, congruit ministerio (*Ecclesiastico*) quia superior accipitur, non tamen virtute literæ. *Hæc ille satis amplè, præter morem. Loci sensus omnium consensu est: Vnicuique quatuor animalium fuisse in capite quatuor facies, à dextris faciem hominis & faciem leonis, à sinistris faciem bouis & faciem aquilæ. Quòd si ergo in nostra versione, omissa* desuper, *legatur* & facies aquilæ ipsorum quatuor, *intelligendum est, repetito à communi sensu ex pericope præcedente,* à sinistris.

CAP.XXI.v.28. Mucro mucro euagina te ad occidendum, lima te vt interficias & fulgeas. *Quædam manuscripta sic scribunt, vt vnica sit dictio* euaginate, *& altera vna* limate. *Vnde Epanorthotes,* Duo, *inquit,* sunt participia passiua.

CAP.XLIV.v.20. Sed tondendo attondent capita sua. *Latinè dicatur* attondebunt, *prout etiam inueni in duobus manuscriptis, Lobiensi & Clarimarisci.*

V.28. Non erit eis hereditas. *Alij libri omittunt præpositam negationem, Hebræo consentaneè, de quo Epanorthotes:* Item G. Hebræus & antiqui, erit autem eis hereditas, & determinat quæ, subiungens, Ego hereditas eorum.

CAP.XLVI.v.7. De agnis autem. *Manuscripta nostra vnanimiter tollunt præpositionem* de, *adstipulante vetere Epanorthote nostro, sicut infrà v 11. loco simili, à Patribus omissa est.*

DANIEL.

CAP.IV.v.28. Regnum tuum transibit à te. *Pro futuro* transibit, *complura insignia manuscripta legunt præteritum* transiit, *quod respondet Chaldæo prototypo & Græco.*

CAP.IX. vers.24. Et impleatur visio & prophetia. *Alij libri pro* prophetia. *habent* prophetes *seu* propheta, *sicuti est Hebraicè & Græcè, sed idem vnus est sensus.*

OSEE.

CAP.I.v.2. Et fac tibi filios fornicationum. *Illud* fac tibi *omittitur à multis libris, etiam antiquis Epanorthota, conformiter Hebræo & Græco, quinetiam Hieronymi commentariis, scribentis,* λαβὲ σεαυτῷ *subaudiendum esse* sume. *ex pericope præcedente; sumi autem filios posse dupliciter, vel generando vel adoptando.*

CAP.VII.v.2. Et fur ingressus est spolians, latrunculus foris. *Recta interpunctio esse videtur,* Et fur ingressus est, spolians latrunculus foris.

AMOS.

CAP.III.v.14. Cum visitare cœpero præuaricationes Israel, super eum visitabo & altaria Bethel. *Genuina distinctio esse videtur, quâ τὸ* super eum, *iungitur præcedentibus.*

HABACVC.

CAP.III. vers.19. Deducet me victor in psalmis canentem. Pro nominatiuo victor: Habraicè legitur vox illa prorsus eadem, quæ à D. Hieronymo (qui est proprius Interpres prophetarum, vt in vulgata à nobis Latinè leguntur) vertente psalmos ex Habreo, in titulis frequenter occurrent, semper vertitur Victori à Lxx. In finem. Quare coniectura est valdè probabilis dictorum quorumdam tractatorum, hîc quoque scribendum esse datiuo casu, victori.

AGGÆVS.

CAP.I. v.1. In die vigesimâ & quartâ mensis, in secundo mensæ, in anno secundo Darij Regis. Hæc verba plerique libri faciunt initium capitis secundi: sed antiqua manuscripta quæ vidimus nos aliique, quæ non habent eam capitum distinctionem quam nos, sic scribunt, vt liceat ea facere, vel finem primi vel principium secundi capitis: immò indicant esse potius finem periodi, quàm principium, quando verba sequentia In septimo mensæ, incipiunt à litterâ capitali. reuerà enim pertinent ad finem capitis præcedentis. Simile occurrit Ier. 27. ait vir doctissimus Franciscus Ribera, quod verum est.

ZACHARIAS.

CAp.IV. v.2. Et septem infusoria lucernis. Multa manuscripta repetunt numerum septem, & septem & septem infusoria, consentaneè Habræo.

CAP.XIII. vers.8. Partes duæ in eâ dispergentur & deficiēt. Videtur legendum esse disperdentur, quod est succidentur, peribunt, non dispergentur, quod est, dissipabuntur. Non enim est hîc ea vox quæ suprà v.7. Et dispergentur oues.

CAP.XIV. vers.5. Et fugietis ad vallem montium eorum. Coniiciunt probabiliter quidam, pro pronomine tertiæ personæ eorum, screbendum esse primæ meorum, vt est Hebraicè. & Gracè.

MACHABÆORVM
LIBER PRIOR

CAP.VII. v.9. Et misit eum vt videret exterminiū quod fecit Iudas: sed & Alcimum. Alij omittunt hæc verba vt videret exterminium quod fecit Iudas: sed; Græco consentaneè: quæ ab omnibus leguntur suprà v.7. vnde & facilè hîc subaudiuntur.

V.19. Et comprehendit multos ex ei qui à se effugerant. Ita est in quibusdam veteribus manuscriptis: in aliis legitur contrarium qui ad se refugerant.

CAP.XIII. v.54. Quod fortis prælij vir esset. Latinorum librorum quos vidi, quidam illud solum legunt quod vir esset, consentaneè Græco; quidam addunt quòd vir fortis esset; quidam quòd vir prælij esset. Hæc omnia copulantur.

CAP.XV. v.23. Et Lampsaco & Spartiatis. Pro Lampsaco, alij Latini libri, Græco conformiter, habent Samsamæ.

MACHABÆORVM
LIBER POSTERIOR.

CAP.I. vers.34.35. Vt probaret quod factum erat: & cùm probasset Hæc verba à multis bonis manuscriptis omitti, Græco consentaneè, docent Notationes nostræ.

CAP.II vers. 23. Et leges quæ abolitæ erant restituerentur. Præteritum abolitæ, alij libri mutant in futurum abolendæ, consentaneè Græco.

CAP.IV. v.18. Viros peccatores, quidam coniiciunt legendum esse spectatores, quidam precatores, quidam denique vertunt sacrorum procuratores. In antiquis Bibliis manuscriptis, vno Brugensi, altero Audomarensi, disertè legitur speculatores. Græca vox θεωρούς, quæ propriè speculari, contemplari, spectare significat.

Vers. 21. Propter primates Ptolomæi Philometoris, regis. Quædam insignia manuscripta, pro primates, tertiæ declinationis, legunt primatus, quartæ declinationis, vt est Græcè τὰ πρωτοκλίσια, vel πρωτοκλήσια.

CAP.XII. vers.43. Offerri pro peccatis mortuorum sacrificium. Alij libri solummodò legunt pro peccatis, non addunt mortuorum, sed subaudiunt.

CAP. XIV. vers. 15. Qui populum suum constituit, vt in æternum custodiret. Plerique libri omittunt vt, sed meliùs vetera manuscripta, quæ omittunt non tantùm coniunctionem vt, sed etiam verbum custodiret, consentaneè Græco.

QVATVOR EVANGELIA.

EX quatuor euangeliis nihil est huc conferendum, quod non sit annotatum in libello, ad varias lectiones in Latinâ quatuor Euangeliorum editione occurrentes, quem inscripsimus Illustrissimo Bellarmino Cardinali. Ceterùm vt quæ eiusdem sunt generis, simul omnia huc collecta mox oculis appareant, statuimus illa, in compendium redacta, hîc repetere.

MATTHÆVS.

CAP.III. vers.10. Excidetur & in ignem mittetur. Quædam Heutonij exemplaria legunt præsenti tempore exciditur & in ignem mittitur, conformiter Græco & Syro.

CAP.IV. vers.6. Quia angelis suis mandauit de te, Complura manuscripta, pro præterito mandauit, scribunt futurum mandabit, adstipulantibus codicibus Græcis ac Syricis, nec non Hebræo & Lxx.

Vers.16. In regione vmbræ mortis. Quidam insignes libri interponunt coniunctionem, in regione & vmbrâ mortis, Græco Syróque conformiter.

CAP.V. v.24. Et vade priùs reconciliari fratri tuo: Pro modo infinito reconciliari, In aliis bonis libris est imperatiuus reconciliare, consentaneè Græco & Syro.

Ibidem: Offeres munus tuum. Similiter hîc, pro indicatiuo offeres, quidam codices legunt imperatiuum offer, iuxta Græca & Syra.

CAP.VI. v.22. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Quidam, omissis pronominibus legunt, lucerna corporis est occulus, suffragante Græco & Syro.

V.33. Quærite ergo. Antiqui codices pro ergo, scribunt autem, quod est Græcè & Siriacè.

CAP. VIII. vers.9. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus. Multi antiqui libri, consentaneè Græco ac Syro omittunt vocē constitutus, quæ ex Luc.7. v.8. huc adscripta creditur.

CAP.X. v.12. Dicentes pax huic domui. Hæc verba à multis confodiuntur tanquā eadem cum iis quæ præcedūt, salutate eam.

CAP. XV. v.5. Quodcunque est ex me. Videtur auferendum verbum substantiuum est.

V.14. Cæci sunt & duces cæcorum. Media coniunctio & tollitur à multis manuscriptis, consentaneè Græco & Syro.

Vers.38. Quatuor milia hominum. Brugense manuscriptum pro hominum, legit virorum, quomodo est & Græcè & Syriacè.

CAP.XVI. v.10. Quinque panum in quinque milia. Quædam manuscripta, loco præpositionis in, scribunt coniunctionem &.

CAP. XVII. v.2. Facta sunt alba sicut nix. Non dissimilis vero sit coniectura, Latinè non minùs quàm Græcè & Syriacè, scriptum fuisse lux, quod est φῶς Græcè, loco eius quod nunc legitur nix, quod est χιών.

CAP.XX. vers.1. Simile est regnum. Quidam libri interiiciunt coniunctionem enim, Græco Syróque conformiter.

CAP.XXI. v.21. Tolle & iacta te in mare. Verisimile est scribendum esse tollere & iactare in mare.

V. 26. Omnes enim habebant. Alij libri cum Græcis legunt præsens habent.

V.31. Præcedent vos in regnum Dei. Pro futuro præcedent, in aliis libris est præsens præcedunt, consentaneè Græco & Syro.

CAP.XXIII. v.24. Intus autem pleni estis rapinâ. Valdè sit verisimile, pro secundâ personâ estis, legendum esse, vt habent alij libri, tertiam sunt, suffragantibus Græcis & Syris.

Vers.25. Vt fiat id quod de foris est mundum. Alij libri interponunt coniunctionem &, consentaneè Græco & Syro.

Ver.36. Et noluisti. Quædam manuscripta, conformiter Græco & Syro, legunt numero plurali noluistis.

CAP.XXVI. v.63. Sedentem à dextris virtutis Dei. Multi boni libri, consentaneè Græco & Syro omittunt vocem Dei, vt ex

vt ex aliis locis huc adscriptam.

CAP. XXVII. *vers.* 8. Propter hoc vocatus est ager illæ Haceldama, hoc est, ager sanguinis. *Existimant quidam, has tres voculas* Haceldama, hoc est, *hic superfluere, vt ex Actor. 1. v. 19. huc additas.*

V. 9. Quod dictum est per Ieremiam prophetam. *Sunt qui hic omittendum doceant nomen* Ieremiam, *nec tamen substituendum* Zachariam.

V. 35. Sortem mittentes. *Quod sequitur,* Vt impleretur quod dictum est per prophetam, dicentem: Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem, *videtur, non esse huius loci.*

V. 40. Qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas. *Aly praferunt personam tertiam* destruit, reædificat.

CAP. XXVIII. *v.* 15. Sicut erant edocti. *Videtur praferendum simplex* docti.

V. 20. Vsque ad consummationem seculi. *Quadam insignia manuscripta addunt* Amen, *quemadmodum additur Gracè & Syriacè.*

MARCVS.

CAP. II. *vers.* 15. Qui & sequebantur eum. *Plerique libri addunt* &, *quidam demunt:* qui *Gracè & Syriacè non legitur, crediderim Interpretem mutasse* & *cum* qui.

Vers. 23. Et discipuli eius cœperunt. *Quadam manuscripta, quemadmodum & Syrus, omittunt* &, *sensu clariore.*

CAP. III. *v.* 14. Et fecit vt essent duodecim cum illo. *Videtur legendum hoc verborum ordine:* Et fecit duodecim, vt essent cum illo.

V. 26. Et non poterit stare. *Quidam boni libri, Graco ac Syro similiter, habent præsens* potest, *pro futuro* poterit.

V. 27. Ingressus in domum *Quidam liber addit* eius, *quod quidem Graco consonat, nec dissonat à Syro.*

Vers. 29. Non habet remissionem in æternum, sed reus est. *Quadam exemplaria, conformiter Graco, scribunt præsens tempus* habet, *pro futuro* habebit. *Vnde colligas, proximè legendum similiter cum Gracis præsenti tempore,* sed reus est, *quomodo scriptum inuenitur in codice Leodiensi.*

CAP. IV. *v.* 4. Et venerunt volucres cæli. *Antiqua manuscripta omittunt* cæli, *quemadmodum etiam Syrus, & quidam Graci libri.*

Vers. 29. Et cùm produxerit fructu. *Plerique omnes libri addunt pronomen* se, *ante* fructus.

CAP. VI. *vers.* 4. Nisi in patria suâ, & in domo suâ & in cognatione suâ. *Antiqui libri legunt hoc ordine:* Nisi in patria suâ, & in cognatione suâ, & in domo suâ, *consentaneè Graco & Syro.*

Vers. 14. Et dicebat: Quia Iohannes *DD. Augustinus, Beda, & Thomas, legunt numero plurali,* dicebant.

V. 27. Sed misso spiculatore. *Quidam libri scribunt* speculatore, *prima syllabâ imbuta vocali secundâ, non tertia.*

CAP. VII. *v.* 19. Sed in ventrem vadit. *Videtur* vadit *huc adscriptum esse ex Matthao.*

V. 26. Erat enim mulier. *Pro* enim *optima manuscripta legunt* autem, *Graco & Syro concinentibus.*

CAP. X. *v.* 40. Non est meum dare vobis. *Quidam libri omittunt pronomen* vobis, *conformiter Graco & Syro.*

CAP. XI. *vers.* 32. Timemus populum. *Multi boni libri scribunt* timebant, *tertiam personam prateriti imperfecti, similiter Graco.*

CAP. XII. *vers.* 29. Dominus Deus tuus. *Aly libri certiùs scribunt pronomen prima persona* noster.

Ibidem: Deus vnus est. *Et hic certior videtur vox* Dominus *quàm vox* Deus.

CAP. XIII. *v.* 8. Gens contra gentem, & regnum super regnum. *Pro* contra *legendum esse* super. *priori huius sententia membro vt posteriori, intelligere videmur ex antiquis nostris manuscriptis.*

CAP. XIV. *v.* 45. Aue Rabbi. *Multi boni libri omittunt.* Aue; *vt Matthao proprium.*

Vers. 54. Et sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se. *Alius est ordo verborum in aliis libris Latinis, vt etiam in Gracis & Syriacis:* Et sedebat cum ministris, & calefaciebat se ad ignem.

V. 61. Et dixit ei. *Pro praterito* dixit, *Legitur ab optimis manuscriptis, Graco consonantibus, præsens* dicit.

Ibidem. Tu es Christus filius Dei benedicti. *Vox* Dei *non immeritò omittatur.*

V. 62. A dextris virtutis Dei *Simile hic indicium occurrit.*

CAP. XV. *vers.* 7. Qui cum seditiosis erat vinctus. *Quoddam Ecclesia Audomarensis manuscriptum, legit,* Cum seditiosis vinctus, *omissis* qui *&* erat.

V. 16. Duxerunt eum in atrium. *Antiqui libri addunt aduerbium* intrò, *consentaneè Graco & Syro.* Duxerunt eum intrò.

V. 31. Summi sacerdotes illudentes. *Multi antiqui libri legunt simplex* ludentes, *pro composito* illudentes.

V. 36. Dicens: Sinite, videamus. *Sunt quidam libri, tam Graci quàm Latini, quos aliàs nominauimus, qui singulare* sine *scribant. Reliqua lege in Notationibus.*

V. 41. Et cùm esset in Galilæâ. *Latinus textus Regiorum Bibliorum, praponit relatiuum* quæ (quæ & cùm esset) *consentaneè Graca editioni.*

CAP. XVI. *v.* 19. Et sedet à dextris Dei. *Optima manuscripta nostra ferè legunt prateritum* sedit, *conformiter Graco ac Syro, pro præsenti* sedet.

LVCAS.

CAP. I. *vers.* 29. Quæ cùm audisset. *In aliis bonis libris, pro* audisset, *quod ad aures; est* vidisset, *quod ad oculos spectat, Graco & Syro consentaneè.*

V. 45. Et beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino. *Multi insignes libri scribunt personas tertias,* credidit, ei.

CAP. II. *vers.* 18. Mirati sunt & de his. *Non immeritò fortè omittatur media coniunctio* &.

V. 38. Qui expectabant redemtionem Israel. *Non pauca manuscripta* Ierusalem, *scribunt pro* Israel.

CAP. III. *v.* 9. Excidetur & in ignem mittetur. *Contendunt quidam legenda præsentia* exciditur & in ignem mittitur. *simile Math. 3. v. 10.*

V. 16. Veniet autem fortior me. *Quidam scripti libri legunt præsens tempus* venit, *pro futuro* veniet.

CAP. IV. *v.* 5. In montem excelsum. *Hac verba omittuntur à quibusdam veteribus codicibus, tanquam ex Matthao huc transsumta.*

V. 10. Mandauit de te. *Alij scribunt futurum* mandabit, *adstipulantibus Graco & Syro.*

V. 18. Sanare contritos corde. *Hac clausula prateritur à multis tum libris tum auctoribus, tanquam eadem cum hac,* Dimittere confractos in remissionem, *vt ex eodem vno Hebrao versa.*

CAP. V. *vers.* 25. Tulit lectum in quo iacebat. *Antiqui nostri libri tollunt vocem* lectum, *conformiter Gracis.*

CAP. VI. *v.* 17. Et maritima & Tyri. *Quidam libri, coniunctionem* & *interpositam ante vocem* Tyri, *omittunt, consentaneè Graco & Syro.*

CAP. VII. *v.* 22. Quæ audistis & vidistis. *Ordo verborum in vetustis codicibus, conformis Graco & Syro, est* Quæ vidistis & audistis.

V. 24. Arundinem vento agitatam? *Pleraque manuscripta legunt* moueri, *relicto participio* agitatam *Matthao.*

V. 31. Ait autem Dominus. Cui ergo. *Multi boni libri, Latini & Graci, confodiunt illud* ait autem Dominus, *suffragantibus Syricis.*

CAP. VIII. *v.* 1. Per ciuitates & castella. *Alij numero singulari* per ciuitatem & castellum, *Graco consentaneè.*

V. 26. Et nauigauerût ad. *Manuscripti codices optimi legunt* Enauigauerunt autem ad, *Graco & Syro adstipulante.*

V. 43. Mulier quædam erat. *Verisimile est, Interpretem scripsisse, ita vt Gracè est,* mulier quæ erat.

Vers. 49 Venit quidam ad principem synagogæ. *Vnum ex manuscriptis Ecclesia nostra legit* à principe, *cuius sexto, consentaneè Graco & Syro simile Mar* 5. *v.* 35.

V. 52. Non est mortua puella, sed dormit. *Quadam vetera manuscripta, cum Gracis & Syricis libris, tollunt vocem* puella, *tamquam propriam Matth. & Marco.*

CAP. IX. *vers.* 4. Et inde ne exeatis. *Vnus codex omittit negationem, conformiter Graco & Syro:* Et inde exeatis.

V. 37. Occurrit illis turba multa. *Alij libri boni legunt singulare* illi *consentaneè Graco.*

CAP. X. *v.* 6. Requiescet super illum. *Antiqua nostra manuscripta, pro masculino* illum, *legunt femininum* illam, *adstipulante Beda.*

CAP. XI. *vers.* 3. Da nobis hodie. *Alij codices scribunt* quotidie. *Hoc verisimiliter Luca, illud Matthai indubitatò est.*

V. 17. Desolabitur, & domus supra domum cadet. *Plures boni libri legunt præsenti tempore* desolatur, cadit, *Graco consentaneè: quin & verisimile fit, pro* supra *Interpretem dedisse* super.

V. 20. Profectò peruenit in vo... *In duobus manuscriptis est* præuenit, *vtrumque admittente voce Gracâ,* ἔφθασεν.

V. 22. Auferet (&c.) & spolia eius distribuet. *Multi boni libri habent* aufert, distribuit, *præsenti tempore, Graco Syróque conformiter, pro futuris* auferet, distribuet.

V. 25. Scopis mundatam & ornatam. *Insignia quadam manuscripta, cum V. Bedâ, omittunt duo hac verba* & ornatam, *tamquam Matthao propria.*

CAP. XII. *vers.* 31. Verumtamen quærite primùm regnum Dei & iustitiam eius: & hæc omnia. *Videri possunt adiectitia esse* primùm & iustitiam eius, *ex Matthao huc adscripta.*

V. 35. Et lucernæ ardentes in manibus vestris. *An addendum sit* τὸ in manibus vestris, *an omittendum, varia sunt opiniones.*

*V.*53 Diuidentur pater in filium &c. *Quidam coniiciunt legendum esse numero singulari,* diuidetur, *quomodo est Gracè & Syriacè.*

CAP. XIII. *v.* 33. Et sequenti die ambulare. *Manuscripta antiqua, tum nostra tum Epanorthota, omittunt* die. *V. Bedâ suffragante.*

*V.*35. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. *Vox* deserta *omittitur ab insignibus manuscriptis, tanquam ex Matthao huc adscripta.*

CAP. XV. *v.* 17. Quanti mercenarij in domo patris mei. *Antiquorum codicum alij omittunt* in domo, *alij addunt:* illis *volunt Graca, his Syra.*

CAP. XVI. *v.* 21. Et nemo illi dabat. *Hac verba à quibusdam antiquis libris legũtur, à pluribus, quibus prater Graca & Syra Beda suffragatur, ignorantur. Videntur huc translata ex cap.* 15. *v.* 16.

*V.*23. Eleuans autem oculos. *Quadam manuscripta omittunt coniunctionem* autem.

CAP. XVII. *v.* 7. Dicat illi: Statim transi *Quidam libri ita distinguunt: vt* statim *adiungatur iis qua pracedunt:* Dicat illi statim: Transi.

*V.*35. Duo in agro vnus assumetur, & alter relinquetur. *Quidam Latini, quidamque Graci codices, hinc auferunt hunc versiculum. Verisimile est, Luca ex Matthao fuisse adscriptum, quemadmodum Matthao ex Lucâ, similem versiculum de duobus in lecto.*

CAP. XIX. *v.* 26. Quia omni habenti dabitur & abundabit. *Complura exemplaria antiqua omittunt* τὸ & abundabit, *tanquam Matthao proprium, Syricis & plerisque omnibus Gracis consonantibus.*

CAP. XX. *v.* 5. Cogitabant intra se. Inter *non* intra *inuenio in melioribus libris nostris, quod & melius esse videtur.*

CAP. XXII. *vers.* 26. Fiat sicut minor. *Complura insignia manuscripta, pro* minor *scribunt* iunior, *quomodo ad verbum vertas ex Graca voce* νεώτερος.

IOHANNES.

CAP. I. *v.* 31. Sed vt manifestetur in Israel. *Antiqui codices ferè omittunt prapositionem* in, *conformiter textui Graco.*

CAP. III. *v.* 3. Nisi quis renatus fuerit denuò. *Antiqui libri nostri pro composito* renatus, *scribunt hoc loco verbum simplex* natus, *consentaneè Graco. simile infrà v.* 4.

*V.*5. Ex aquâ & Spiritu sancto. *Antiqui codices ferè omittunt* sancto, *consentientibus editionibus Gracâ & Syriacâ, necnon D. Augustino in hunc locum, & Ambrosio lib.* 3. *de Spiritu sancto cap.* 11.

*Vers.*18. Quia non credit in nomine. *Pro prasenti* credit, *vetusta manuscripta habent prateritum* credidit, *conformiter Graco & Syro.*

CAP. V. *v.* 28. Audient vocem filij Dei. *Antiqui libri cùm nostri tum Epanorthota, consentaneè Gracis ac Syricis, pro* filij Dei, *scribunt pronomen* eius.

CAP. VI. *v.* 41. Ego sum panis viuus. *Vox* viuus *omittitur à plerisque omnibus manuscriptis, conformiter Graco ac Syro: videturque non huius esse loci sed infrà v.* 51.

*V.*61. Et quis potest eum audire? *Insignia exemplaria Latina auferunt coniunctionem* &, *suffragantibus Gracis & Syris.*

CAP. VII. *v.* 52. Scrutare scripturas. *Multi boni libri omittunt vocem* scripturas, *consentientibus Gracis ac Syricis.*

CAP. VIII. *vers.* 12. Non ambulat in tenebris. *Quidam boni libri, pro prasenti* ambulat, *scribunt futurum* ambulabit, *suffragantibus D. Augustino & editionibus gracâ ac Syrâ.*

*Vers.*45 Ego autem si veritatem dico non. *Pro* si *in antiquis tum nostris tum Epanorthota pluribusque aliis, legitur* quia, *conformiter Graco ac Syro.*

*V.*49. Et vos inhonorastis me. *Quidam Latini codices habent prasens* inhonoratis, *quemadmodum Graci & Syrici.*

*V.*56. Vidit & gauisus est. *Manuscripta nostra antiqua, & non pauci alij Latini libri, praponunt* & *coniunctionem, etiam ipsi vocabulo* vidit, *quemadmodum Graca & Syra.*

CAP. IX. *v.* 11. Et abij, laui, & video *Alij codices praponunt coniunctionem etiam verbo* laui (& laui) *necnon prasens* video *mutant cum prterito* vidi, *quod legitur Gracè.*

CAP. XI. *v.* 27. Filius Dei viui. *Multi antiqui codices omittunt* viui, *consentaneè Graco ac Syro, tanquam aliunde acceptum.*

*V.*37. Oculos cæci nati. *Antiqua manuscripta omittunt* nati, *quod neque Gracè aut Syriacè additur.*

Ibidem: Vt hic non moreretur. *Manuscripta nostra interponunt* & *coniunctionem, conformiter Graco ac Syro.*

*V.*45 Ad Mariam & Martham. *Manuscripta vetera, cum D. Augustino, omittunt* & Martham, *conspirantibus Gracis & Syris codicibus.*

*V.*49 Caiphas nomine. *Complures libri auferunt* nomine, *conformiter Graco, quod alij addunt consonante Syro.*

*V.*50. Quia expedit vobis. *Multi boni libri habent pronomen prima persona* nobis *vt etiam Graca ac Syra.*

*V.*52. Sed vt filios Dei. *Quidam libri Latini cum Gracis & Syricis, interiiciunt coniunctionem:* Sed vt & filios Dei.

CAP. XII. *v.* 7. Sinite illam. *Antiqua manuscripta legunt, non plurale* sinite, *sed singulare* sine, *conformiter Graco ac Syro.*

*V.*40. Vt non intelligant corde. *Manuscripta nostra non legunt, sed è proximo subaudiendum relinquunt* non, *conspirantibus D. Augustini tractatu & libris Gracis cum Syricis.*

CAP. XIII. *v.* 18. Leuabit contra me. *Quadam exemplaria, pro futuro* leuabit, *habent prateritum* leuauit, *conformiter Graco & Syro.*

*V.*27. Introiuit in eum. *Complura manuscripta, praponunt aduerbium* tunc, *suffragantibus Graco ac Syro.*

CAP. XIV. *vers.* 7. Et amodò cognoscetis eum. *Duo manuscripta, pro futuro* cognoscetis, *legunt prasens* cognoscitis, *conformiter Graco ac Syro, necnon tractatui D. Augustini.*

*V.*9. Et non cognouistis me. *Vnum manuscriptum legit numero singulari* cognouisti, *cui, prater Graca & Syra & Gracorum commentaria fauet D. Augustini tractatio.*

Ibidem. Qui videt me, videt & patrem. *In quibusdam libris legitur praterito tempore* Qui vidit me, vidit & patrem, *quemadmodum Gracè.*

Ibidem. Quomodo tu dicis. *Rursus quidam libri praponunt* & *coniunctionem, quemadmodum Graci & Syrici.*

*V.*10. Non creditis quia ego in Patre. *Pro plurali* creditis, *complura manuscripta legunt singulare* credis, *adstipulantibus non solùm Gracis & Syriacis libris atque auctoribus, verumetiam D. Augustino, disertis verbis. Porrò infrà v.* 11. *citra controuersiam plurale legendum est.*

*V.*13. Et quodcunque petieritis Patrem. *Complura manuscripta omittunt* Patrem. *consentaneè Graco ac Syro, & fauentibus tractatoribus veteribus.*

*V.*14. Si quid petieritis me. *Eisdem fundamentis nixa, hic omittunt pronomen* me, *quemadmodum mox* Patrem.

*V.*17. Vos autem cognoscetis eum. *In aliis libris est prasens* cognoscitis, *consentaneè libris Gracis ac Syris, pro futuro* cognoscetis.

CAP. XVI. *v.* 5 Et nunc vado. *Manuscripta nostra pro copulatiuâ* &, *legunt aduersatiuam* at, *conformiter Graco ac Syro.*

*V.*11. Iam iudicatus est. *Manuscripta nostra ingulant aduerbium* iam, *suffragantibus Gracis ac Syricis libris, necnon D. Augustini tractatu.*

CAP. XVII. *v.* 3. Solum Deum Verum. *Multi antiqui libri legunt hoc verborum ordine,* solum verum Deum, *qui etiam Augustinus & Graca editio.*

*V.*20. Non pro eis autem rogo tantùm. *Manuscripta nostra, pronomen relatiuum* eis, *mutant cum demonstratiuo* his, *suffragantibus D. Augustini lectione & Gracâ editione* τούτων.

*Vers.*25. Mundus te non cognouit. *Exemplaria plura scripta, cum textu D. Augustini, praponunt* & *coniunctionem, consentaneè Graco ac Syro.*

CAP. XVIII. *v.* 24. Et misit eum Annas ligatum. *Quidam libri, pro duabus voculis* & misit, *legunt vnam* emisit: *nam Gracè quoque nihil aliud legitur quàm* ἀπέστειλεν: *quamquam sint Graci libri, qui pro* & *substituant* ergo, *vt Syrus* autem: *qua non sunt negligenda.*

CAP. XIX. *v.* 13. Pilatus autem. *Optima manuscripta, consentaneè Graco, legunt* ergo *pro* autem.

*V.*28. Quia omnia. *Plerique Latini libri interponunt aduerbium* iam, *quemadmodum & Graci.*

*V.*41. In quo nondum quisquam positus erat. *Plusquamperfectum* fuerat, *est in optimis manuscriptis, pro imperfecto* erat.

CAP. XX. *v.* 25. Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum. *Insignia quadam manuscripta legunt* figuram, *quod est Gracè* τὸν τύπον *vestigium.*

CAP. XXI. *v.* 12. Et nemo audebat discumbentium. *Pro* discumbentium *legitur alicubi* discentium, *quod est discipulorum, Graco & Syro conformiter.*

*V.*22. 23. Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? *Iam frequenter varietatem hic latentem tractauimus: restat pro coronide, vt legatur commentarius noster.*

*V.*25. Mundum capere posse eos. *Manuscripta antiqua omittunt* posse, *consentaneè Graco.*

ACTVS APOSTOLORVM.

CAP. I. *v.* 20. Fiat commoratio eorum deserta. *Alij libri cum Missali Romano in festo S. Matthia, conformiter Graco & Syro, legunt singulari numero* eius: *pluralis numerus est in Psalmis.*

CAP. XV. *v.* 34. Iudas autem solus abiit Ierusalem. *Sinon alia, videtur vel vox* Ierusalem, *ex hac pericope omittenda.*

CAP. XVI. *v.* 12. Eramus autem in hac vrbe diebus aliquot conferentes. *Alij boni libri legunt* consistentes.

CAP. XVII.

CAP. XVII. *v.* 6. Quoniam hi qui vrbem concitant, & huc venerunt. *Alij libri legunt* orbem, *quod est mundum, consentaneè Græco & Syro, pro* vrbem, *quod est ciuitatem.*

CAP. XXIII. *vers.* 18. Vinctus Paulus rogauit me. *Plures libri interponunt* vocans (vocans rogauit me.) *Græco & Syro conformiter.*

V. 25. Timuit enim ne fortè raperent eum Iudæi & occiderent, & ipse postea calumniam sustineret, tāquam accepturus pecuniam. *Duo ex libris nostris manuscriptis scribunt* nummos *pro* pecuniam; *alius omittit illud* tamquam accepturus pecuniam. *Plures totum dictum versiculum omittunt, Græco & Syro consentaneè.*

EPISTOLA AD ROMANOS.

CAP. V. *vers.* 16. Et non sicut per vnum peccatum. *Plura manuscripta Latina, nominatim Brugense & Audomarense, legunt, pro nomine* peccatum, *participium* peccantem, *Græco conformiter.*

CAP. VIII. *v.* 38. Neque fortitudo. *Videntur hæ duæ voculæ superfluere, ob plures rationes nostris Notationibus declaratas, etiam doctissimo Estio probatas, scribenti in hunc locum.*

CAP. IX. *vers.* 25. Et non dilectam, dilectam; & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. *Iamdiu annotauimus, aliique ante & post nos, duplicem hic esse versionem eiusdem pericopes, & illam quidem.* Et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam, *videri genuinam nostræ editionis scripturam.*

CAP. XI. *v.* 5. Reliquiæ saluæ factæ sunt. *Quidam libri & auctores, omittunt* saluæ, *conformiter Græco & Syro, quasi dicatur, aliqui facti sunt reliqui: quā de re nostræ Notationes. Suprà 9. v. 27. memorauerat Apostolus reliquias saluas factas.*

CAP. XV. *v.* 22. Et prohibitus sum vsque adhuc. *Multi boni libri omittunt hæc verba, Græco & Syro consentaneè, quæ & dicta fuerunt suprà 1. v. 13.*

EPISTOLA AD CORINTHIOS PRIOR.

CAP. XII. *v.* 28. Genera linguarum, interpretationes sermonum. *Multi veteres libri omittunt τὸ* interpretationes sermonum, *Græco suffragante.*

CAP. XVI. *v.* 16. Nostis domum Stephanæ & Fortunati & Achaici. *Tollunt complures Latini libri postremum nomen* & Achaici, *cum Græcis & Syricis, huc additum fortassis ex vers. 17. subsequente.*

V. 19. Apud quos & hospitor. *Et hæc verba confodiuntur à Latinis, Græcis, & Syricis libris.*

EPISTOLA AD CORINTHIOS POSTERIOR.

CAP. I. *vers.* 6. Siue consolamur pro vestrâ consolatione. *Multa manuscripta, nominatim etiam quæ iam vidimus, vnum S. Audomari, duo Clarimarisci, omittunt hæc verba, tamquam alteram interpretationem eius quod sequitur* siue exhortamur pro vestrâ exhortatione, *ex eodem vno Græco* εἴτε παρακαλούμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν παρακλήσεως. *vide Notationes in varias lectiones Bibliorum.*

CAP. XII. *v.* 12. Signa tamen apostolatus mei. *Alij libri scribunt* Signa tamen apostoli, *vt est Græcè & Syriacè.*

CAP. XIII. *v.* 2. Vt præsens, & nunc absens. *Non pauci libri addunt* bis (vt præsens bis) *consentaneè Græco & Syro: cuius loco quidam legunt* vobis, *sed malè.*

EPISTOLA AD GALATAS.

CAP. III. *v.* 1. Quis vos fascinauit non obedire veritati? *Multi libri & auctores, pro* obedire *legunt* credere; *nec pauci tum libri tum auctores, totum illud omittunt* non obedire *seu* credere veritati; *vt huc additum ex cap. 5. v. 7. Quā de re legere licet Notationes nostras.*

CAP. IV. *V.* 7. Itaque non est seruus. *In duobus insignibus manuscriptis, pro* est *tertia persona, legitur* es *secunda, Græco & Syro consentaneè.*

CAP. V. *v.* 13. Sed per charitatem spiritus seruite inuicem. *Vox* spiritus *omittitur à multis manuscriptis Latinis libris, sicut & à Græcis ac Syricis.*

CAP. VI. *v.* 6. Communicet autem is qui cathechizatur verbo. *Pro ablatiuo* verbo, *clarius est in aliis libris, accusatiuus* verbum, *Græco conformiter.*

EPISTOLA AD EPHESIOS.

CAP. I. *vers.* 22. Et ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam. *Quædam manuscripta habent* super omnia ipsi ecclesiæ, *consentaneè Græco & Syro.*

EPISTOLA AD COLOSSENSES.

CAP. II. *vers.* 4. Vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonum. *Quidam coniiciunt legendum* subtilitate, *vt legit Ambrosiaster; quidam* suasibilitate, *quod est Græcè* πιθανολογίᾳ.

Vers. 14. Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti. *Pro genitiuo* decreti, *quidam libri legunt datiuum* decretis, *qui est Græcè & Syriacè.*

EPISTOLA AD THESSALONICENSES POSTERIOR.

CAP. I. *v.* 5. Vt digni habeamini in regno Dei. *Plurimi libri omittunt præpositionem* in, *Græco consentaneè.*

EPISTOLA AD TIMOTHEVM PRIOR.

CAP. V. *v.* 5. Speret in Deum, & instet obsecrationibus. *Multi libri Latini scribunt præsens indicatiui* sperat, instat, *Græco consentaneè.*

CAP. VI. *vers.* 9. Et laqueum diaboli. *Quidam omittunt τὸ* diaboli, *cum Græcis & Syris. Suprà 3. v. 7. Apostolus memorauerat* laqueum diaboli.

EPISTOLA AD TIMOTHEVM POSTERIOR.

CAP. II. *v.* 14. Noli contendere verbis: ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem. *Si propiùs legantur ea quæ scripsimus in Notationibus, videri possit probabile, Interpretem vertisse vt est Græcè.* Non contendere verbis (ad nihil vtile) ad subuersionem.

V. 25. Eos qui resistunt veritati. *Vox* veritati *omittitur à multis Latinis libris, conformiter Græco & Syro.*

CAP. III. *vers.* 16. Ad arguendum, ad corripiendum. *Alij libri legunt* ad corrigendum, *quod est Græcè* πρὸς ἐπανόρθωσιν.

CAP. IV. *v.* 5. Sobrius esto. *Quidam libri non temerè videntur omittere, est enim altera versio eius quod præcedit,* Tu verò vigila, *ex eodem vno Græco* νῆφε, *quod docuimus in Notationibus.*

V. 18. Liberauit me Dominus ab omni opere malo. *Alij libri legunt futurum* liberabit, *consentaneè Græco & Syro.*

EPISTOLA AD TITVM.

CAP. VII. *vers.* 5. Prudentes, castas, sobrias. *Sunt libri & auctores, qui omittunt τὸ* sobrias, *eò quòd altera sit versio, ex Græcā voce* σώφρονας, *quam Interpres iam reddiderat* prudentes.

EPISTOLA AD HEBRÆOS.

CAP. VII. *vers.* 25. Semper viuens ad interpellandum pro nobis. *Multi libri, pro* nobis *prima persona, habent tertia persona pronomen* eis, *vt Græca & Syra.*

CAP. X. *vers.* 39. Nos autem non sumus subtractionis filij. *Vocem* filij *omittunt Latini quidam libri, nominatim Biblia manuscripta S. Audomari, cum Græcis & Syricis.*

CAP. XII. *v.* 1. Curramus ad propositum nobis certamen. *Multi libri videntur non immeritò omittere præpositionem* ad, *sicut Græca & Syrica.*

CAP. XIII. *V.* 1. Charitas fraternitatis maneat in vobis. *Quidam libri auferunt τὸ* in vobis, *Græco consentaneè.*

EPISTOLA IACOBI

CAP. III. *v.* 17. Suadibilis bonis consentiens. *Quædam Latina manuscripta, nominatim Biblia S. Audomari Ecclesiæ, tollunt illud* bonis consentiens: *ac videtur quibusdam idem unum esse quod* suadibilis, *ex Græco* εὐπειθής.

EPISTOLA PETRI PRIOR.

CAP. I. *v.* 6. In quo exultabitis. *Alij libri legunt præsens* exultatis, *sicut omnes infrà v.* 8. *suffragante textu Græco.*

CAP. II. *vers.* 8. In quo & positi sunt. *Quidam libri, pro ablatiuo* quo, *legunt accusatiuum* quod, *Græco similiter. vide Notationes.*

Vers. 23. Tradebat autem iudicanti se iniustè. *Ex Notationibus nostris augurari liceat, legendum esse* Tradebat autem iudicanti iustè.

EPISTOLA PETRI POSTERIOR.

CAP. II. *vers.* 10. Sectas non metuunt introducere blasphemantes. *Quidam manuscripti libri, pro* introducere, *habent* facere, *nominatim Brugensis & Lobiensis: de qualibus Epanorthotes:* Item c. Non metuunt introducere, antiqui habent, alij, antiqui facere blasphemantes. *In Bibliorum Louaniensium margine annotantur sex manuscripta, quæ omittant* τὸ introducere, *quibus nostra S. Audomari Ecclesiæ Biblia suffragantur, non habentia illud nisi posteriori manu adscriptum. Græcè omnino non legitur. Correctores videntur arbitrati fuisse, ab Interprete additum.*

Vers. 16. Subiugale mutum animal. *Nonnulli codices omittunt vocem* animal, *ut quæ contineatur voce* subiugalis, *conformiter Græco.*

EPISTOLA IOANNIS PRIMA.

CAP. I. *v.* 4. Ut gaudeatis, & gaudium vestrum sit plenum. *Nonnulla manuscripta, nominatim unum Ecclesiæ huius B. Audomari, omittunt* τὸ gaudeatis & *similiter Græcis & Syricis libris.*

CAP. IV. *v.* 10. Sed quoniam ipse prior dilexit nos. *Quidam Latini libri, cum Græcis & Syricis, hic omittunt vocem* prior, *quæ ab omnibus legitur infrà vers.* 19.

V. 17. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum. *Vocem* Dei, *plerique codices auferunt Græco consentaneè.*

EPIST. IOANNIS TERTIA.

VERS. 6. Quos benefaciens, deduces dignè Deo. *Non pauci boni libri, conformiter Græco, è conuerso,* benefacies, *verbum,* deducens *participium legunt.*

EPISTOLA IUDÆ.

VERS. 24. In aduentu Domini nostri Iesu Christi. *Hæc verba omittuntur à nonnullis manuscriptis, & uno quidem huius Ecclesiæ, suffragante Græco.*

APOCALYPSIS.

CAP. XI. *v.* 15. Et regnabit in secula seculorum. Amen. *Non agnoscitur hoc loco* amen *à veteribus manuscriptis, sicut nec à Græco.*

CAP. XIV. *v.* 3. Et nemo poterat dicere canticum. *Pro* dicere, *quod est* λέγειν, *quidam coniiciunt legendum esse* discere, *ex Græco* μαθεῖν.

CAP. XXI. *v.* 15. Habebat mensuram arundineam auream. *Quidam codices, loco nominis adiectiui* arundineam, *legunt substantiuum* arundinem *Græco consentaneè.*

CAP. XXII. *vers.* 9. Et eorum qui seruant verba prophetiæ libri huius. *Multa bona manuscripta Latina, cum Græcis libris, omittunt vocem* prophetiæ.

Vers. 14. Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni. *Pleraque omnia manuscripta omittunt* in sanguine agni, *Græco conformiter, videturque posse hoc additum ex Apocal.* 7. *vers.* 14.

FINIS.

CHRONOLOGIA

SACRÆ SCRIPTVRÆ.

In principio, ſexto die, poſtquam cætera omnia corpora & incorporea creauiſſet Deus, Adam & Eua creati ſunt,

Anno mundi	
1.	SVB finem primi anni poſt eiectos è Paradiſo primos parentes, natus eſt eis Cain:
2.	Abel verò creditur veroſimiliter natus anno ſecundo.
130.	Abel à fratre ſuo Cain occiditur.
131.	Inchoato Seth naſcitur, & poſt duos annos,
133.	Cain primus omnium ædificat ciuitatem. Poſt annos 103.
136.	Inchoato natus eſt Enos filius Seth, & poſt 90. annos.
326.	Inchoato Enos genuit Cainan. Poſt ſeptuaginta annos.
396.	Inchoato Cainan genuit Malaleel, & poſt 65. annos.
461.	Inchoato Malaleel genuit Iared; poſt annos 162.
623.	Inchoato naſcitur Iaredo filius Enoch; qui poſt annos 65.
688.	Inchoato genuit Mathuſala, is etiam poſt annos 187.
875.	Inchoato genuit Lamech, poſt annos 55.
930.	Iam finiente moritur Adam. Et poſt annos 57.
987.	Etiam finiente Enoch tranſlatus eſt. Poſt annos 55.
1042.	Finiente Seth moritur. Et poſt annos 15.
1057.	Inchoato naſcitur Noe filius Lamech. Poſt 83. annos.
1140.	Definiente moritur Enos. Et poſt annos 95.
1235.	Finiente moritur Cainan. Poſt annos 55
1290.	In fine anni Malaleel mortuus eſt. Elapſis verò annis 132
1422	Finiente, moritur Iared. Poſt annos 115
1537.	Inchoato, Deus comminatus eſt diluuium. Poſt annos 20.
1557.	Inchoato, naſcitur Iaphet iuxta opinionem Hebræorum. Et duobus deinde annis.
1559.	Inchoato Sem ſecundum eoſdem natus creditur. Poſt annos verò 92
1651.	Finiente, moritur Lamech pater Noe. Et poſt annos quinque inchoatos.
1656.	Mathuſala moritur inchoato videlicet anno, paulò ante diluuium,
1657.	Noe verò in fine diluuij expleuerat vitæ annum 600.

ÆTAS SECVNDA.

Anno mundi.	Anno à diluuio.	
1657.	1	Inchoante, terra exiccata eſt.
1666	10	Noe vinum bibens inebriatus eſt. Et poſt annos 28.
1694	38	Inchoato, Arphaxad genuit Cainan. Et poſt annos 30
1724	68	Inchoato Cainan genuit Sale poſt alios 30. annos.
1754	98	Inchoato Sale genuit Heber. Elapſis 34. annis.
1788	132	Inchoato Heber genuit Phaleg. Poſt 30. dein annos.
1818	162	Inchoato Phaleg genuit Rheu. Et poſt 30. annos.
1850	194	Inchoato, Rheu genuit Sarug. Poſt 30. annos.
1880	224	Inchoato Sarug genuit Nachor. Poſt annos 29.
1909	253	Inchoato Nachor genuit Thare, & poſt annos 22
1931	275	Facta eſt linguarum gentiumque diuiſio.
1932	276	Regnat Nemrod, qui & Belus in Babylone.
1979	323	Thare creditur genuiſſe Nachor, Et poſt annos 17.
1996	340	Finiente, Arphaxad & Nemrod mortui ſunt.
1997	341	Inchoante Ninus regnat in Babylone. Poſt annos 9
2006	350	Sub finem anni, Noe moritur. Et 10. poſtea annis.
2016	360	Ninus inchoat monarchiam Aſſyriorum.
2026	370	Sub finem anni, moritur Phaleg.
2027	371	Moritur Nachor pater Thare.
2039	383	Inchoante Abraham naſcitur.
2049	392	Inchoante Sara naſcitur in Chaldæa, Semiramis regnat in Niniue.
2053	397	Finiente moritur Cainan, & tribus poſtea annis.
2056	400	Reu moritur. Et 12. poſtea annis,
2068	412	Abraham creditur duxiſſe Sarah vxorem. Vndecim deinceps annis,
2079	423	Sarug ceſſit è vita, ſub finem anni. Deinde 7. annis poſtea.
2086	430	Credunt Hebræi Abrahamum ab idolorum cultu conuerſum.
2090	434	Deceſſit Semiramis Aſſyriorum regina.
2091	435	Inchoato, Zameis regnat in Niniue.
2092	436	Iupiter creditur à nonnullis primum natus. Poſt annos 13
2105	449	Codorlahomor ſubegit Sodomitas.

ÆTAS TERTIA.

Anno mundi	Anno à diluuio.	
2113	457	Abraham acceptis à Deo repromiſſionibus, egreditur de Vr Chaldæorum, & venit in Haram inchoante hoc anno, & fine eiuſdē moritur Thare pater Abraham,

Anno mundi.	Anno à diluuio.	
2114	458	Inchoante, Abraham de Haram venit in Chanaan. Et in fine eiusdem anni descendit in AEgyptum.
2115	459	Inchoante reuertitur de AEgypto in terram Chanaan. Post duos deinde annos.
2117	461	Sodomitæ recedunt à seruitute regis AElamitarum,&c.
2118	462	Codorlahomor infert bellum Sodomitis. Post annos sex,
2124	468	Abraham ducit Agar in vxorem circa initium anni,quæ sequenti anno
2125	469	Inchoato,peperit Abrahamo Ismaelem.
2129	473	Moritur Zameis, & regnat Arius in Assyria.
2138	482	Quarto circiter anni mense concipitur Isaac.
2139	483	Sara peperit Isaac Abrahamo viro suo. Et post annos quinque.
2144	488	Agar & Ismael eiiciuntur de domo Abrahami.Post annos 12
2156	500	Sem & Sale mortui sunt sub finem anni,&
2159	503	Mortuo Atio,regnat Analius in Assyria.
2163	507	Isaac ducitur ad immolandum sub finem anni: ætatis suæ circiter 25. & post annos 12.
2175	519	Sara mortua est sub finem anni, & tribus postea annis
2178	522	Abraham mittit seruum suum in Mesopotamiam.Anno sequente
2179	523	Isaac ducit Rebeccam vxorem. Post annos 19
2198	542	Rebecca concepit gemellos mense circiter tertio & Analius rex Assyriorum moritur in fine anni.
2199	543	Iacob nascitur, & Xerxes regnat in Assyria. Inde annis 14 elapsis
2213	557	Abraham mortuus est sub finem anni. Post quatuor inde annos
2217	561	Heber ex hac vita decessit sub finem anni. Post annos sex
2223	567	Esau creditur fratri vendidisse primogenita, vigesimo quinto anno ætatis suæ, & octogesimo quinto Isaaci.
2229	573	Mortuo Xerxe regnat Armamertes in Assyria.
2238	582	Esau quadragenarius ducit vxores alienigenas.
2258	602	Diluuium Ogygis in Græcia.
2261	605	In fine anni moritur Ismael explens annum vitæ 137
2276	611	Mortuo Armamerte,regnat Belochus priscus in Assyria.
2276	620	Iacob surripit fratri paternam benedictionem 148 anno Isaaci.
2283	627	Inchoato anno ducit Iacob vxores, & mense circiter nono vel decimo nascitur ei Ruben.
2284	628	Simeon de Lia nascitur mense septimo vel octauo huius anni.
2285	629	Leui de Lia natus mense circiter 6. huius anni.
2286	630	Iudas de Lia mense tertio, & Dan de Bala mense 5.nati.
2287	631	Nephtalim de Bala mense 3. & Gad de Zelpha mense 5.nati.
2288	632	Aser de Zelpha mense tertio, & Isachar ex Lia mense quarto nati.
2289	633	Zabulon mense primo, & Dina mense 11. ex Lia,& Ioseph ex Rachele in fine anni nati. Post sex annos,
2295	639	Iacob ad suos redire deliberat sub finem anni,&
2296	640	Clam cum tota familia reuertitur de Mesopotamia inchoante anno.

Anno mundi.	Anno à diluuio.	
2298	642	Iudas inchoato anno ducit vxorem,quę mense decimo peperit ei Her filium.
2299	643	Iudas mense 8.genuit Onan.
2300	644	Mense circiter 6.Iudas genuit Sela.
2302	646	Belocho mortuo regnat Balæus in Assyria.
2303	647	Iacob de Socoth venit in Salum.
2304	648	Sub initio anni, contigit violatio Dinæ filiæ Iacob.
2305	649	Beniamin de Iacob, & Caath de Leui nascuntur, anno 108. vitæ ipsius Iacob.
2306	650	Ioseph à fratribus venundatur Ismaelitis, & post quinque annos
2311	655	Præponitur idem Ioseph cunctis seruis domini sui.
2312	656	Iudas dat Thamar vxorem filio suo Her, quo paulò post mortuo dat eam ipsi Onan, qui etiam obiit sub finem anni,&
2313	657	Iubet eam manere viduam donec adolescat Sela
2314	658	Iudas ex Thamar gignit Pharez & Zaram.
2316	660	Ioseph insons mittitur in carcerem circa initia huius anni.
2317	661	Sub finem anni,explicat somnia Eunuchorum Pharaonis.
2318	662	In fine anni, moritur Isaac anno 180. ætatis suæ.
2319	663	Iacob sistitur coram Pharaone.
2320	664	Incipit in AEgypto fertilitas à Ioseph prædicta,& post 7.annos
2327	671	Fames ab eodem prænuntiata incipit. Phares ducit vxorem.
2328	672	Phares gignit Esron inchoante, & Hamul desinente anno.
2329	673	Iacob cum suis descendit in AEgyptum, & Iob nascitur.

Anno mundi.	Anno à descensu in AEgyptum.	
2330	1	Ioseph omnem AEgypti pecuniam infert in ærarium regis.
2331	2	Accipit cuncta iumenta & pecora pro re frumentaria.
2332	3	Emit AEgyptios & eorum terras pro cibariis.
2333	4	Dat alimenta gratis & sementem, vt deinceps soluant Regi quotannis quintam fructuum partem. Post annos verò duodecim.
2345	17	Iacob moritur in fine anni, anno ætatis suæ 147.
2354	26	Balæo mortuo regnat Altadas in Assyria.
2286	58	Mortuo Altadæ successit Manythus Rex Assyriorum. Et in AEgypto nascitur Amiram.
2399	71	Incipit historia libri Iob, inchoante hoc anno, & Ioseph in AEgypto moritur sub fine anni. Anno à diluuio 743 Anno ætatis suæ 110. Anno à repromissionibus Abrahæ factis 294. Post annos septem.
2406	78	Iob post flagella, accipit à Domino bona cuncta duplicia.

Mamytho

Anno mundi.	*Anno à descensu in Ægyptum*	
2416	88	Mamytho regi Assyriorum mortuo succedit Mancaleus.
2421	93	Leui moritur in fine anni,& post annos 16.
2437	109	Caath migrat è vita.
2438	110	Regnat in AEgypto Amenophis, qui affligit Hebræos.
2446	117	Mancalæo mortuo succedit Ipheneus rex Assyriorum.
2455	127	Amenophis præcepit obstetricibus vt interficiant Hebræorum mares. Post annos duos.
2457	129	Nascitur Maria soror Moysi quatuor post annis
2461	133	Natus est Aaron.Post annos inde duos
2463	135	Iubet Amenophis Hebræos submergere paruulos mares in flumen.
2464	136	Nascitur Moyses de Amram &Iochabed coniugibus.
2466	138	Mortuo Zpheræo regnat Mamylas in Assyria.
2467.	139.	Moyses ablactatus traditur filiæ Pharaonis.
2464.	140.	Desinente,decessit Amenophis rex AEgyptiorum.
2484.	156.	Iosuæ filius Nun nascitur, & post annos nouem
2493.	165.	Ferunt Moysen bellasse contra AEthiopes.
2496.	168.	Defuncto Mamyla regnat in Assyria Sparetus.
2503.	175.	Moses relicta curia Pharaonis redit ad fratres suos Hebræos.
2506.	178.	Nascitur Caleb filius Iephone.
2522.	194.	Moritur Amram pater Moysis.
2530.	202.	Diluuium Drucalionis in Græcia.
2536.	208.	Mortuo Spareto,regnat Ascadis in Assyria.
2543.	215.	Israelitę clamant ad dominum,qui parat educere eos de AEgypto per manum Moysi.

QVARTA AETAS MVNDI.

Anno mundi 2544. *A diluuio* 888. *A repromissionibus Abrahæ factis* 432. *Ab introitu in Aegyptum* 216. *Vitæ Moysi.* 81. *Moyses educit populum de Aegypto.*

Anno mundi.	*Anno ab exitu de Ægypto.*	
2545.	2.	Moses erigit tabernaculum, & hoc anno desinente moritur Iob,anno ætatis suæ,217.
2576.	33.	Defuncto Ascada rege Assyriorum succedit apud eosdem Amyntas.
2582.	39.	Israelitæ faciunt 32. mansionem in Assongaber.
2583.	40.	Veniunt in Cades. Maria soror Moysi moritur,anno ætatis suæ 127. Moritur Aaron anno ætatis suæ 123. Sacerdotij sui 29.Moritur ipse Moyses legislator anno ætatis 120. Ducatus sui 40.
2584.	41.	Iosue dux introducit populum in terram promissionis,& post annos quinque
2589.	46.	Iosephi ossa in Sichem sepeliuntur.
2590.	47.	Prima terræ diuisio à Iosue facta. Et primus annus Sabbaticus.
2591.	48.	Tabernaculum transfertur in Sibo, & terræ promissæ diuisio absoluitur.

Anno mundi.	*Anno ab exitu de Ægypto.*	
2593.	50.	Iosue moritur ætatis suæ anno 110.ducatus sui 10.Eleasari Pontificatus,110.
2594.	51.	Interregnum sub regimine secundum,per annos septem.Incipit historia libri Iudicum.
2601.	58.	Ab hoc anno computantur anni ducatus Othonielis.
2616.	73.	Corynthus creditur condita.
2621.	78.	Amynta rege defuncto, succedit Belochus in regno Assyriorum.
2633.	90.	Annus iubilæi primi.Et post 7.annos
2640.	97.	Othoniel moritur,anno 40.ducatus sui.
2641.	98.	Incipiunt anni qui tribuuntur ducatui Aod.
2646.	103.	Nonus annus sabaticus. Belocho regi Assyriorum mortuo succedit Bellopares.
2665.	122.	Salmon genuit Booz de Rahab.
2676.	133.	Lamprides Rex Assyriorum succedit Bellopari.
2683.	140.	Annus Iubilæi secundi:qui nimirum & centesimus ab introitu in terram promissionis, & à diluuio,1027.
2708.	165.	Lampridi mortuo succedit Sosares in regno Assyriorum.
2720.	177.	Obiit dux Aod circa initia huius anni anno octogesimo ducatus,& in fine etiam Samgar.
2721.	178.	Incipiunt anni attributi præfecturæ Deboræ & Barac.
2728.	185.	Sosare mortuo successit Lampares in monarchia Assyriorum.
2733.	190.	Annus Iubilæi tertij centesimus quinquagesimus ab introitu in terram promissionis.
2748.	205.	Incipit historia libri Ruth.
2758.	215.	Annus Sabaticus vigesimus quintus. Defuncto Lampare Pannias regnat super Assyrios.
2759.	216.	Noemi cum nuru sua Ruth redit in Bethlehem initio anni: & sub finem anni Booz genuit Obed ex Ruth.
2760.	217.	Debora & Barac moriuntur in fine anni, 40. anno ducatus sui.
2761.	218.	Incipiunt anni qui Gedeonis principatui attribuuntur,& post annos viginti duos
2783.	240.	Annus Iubilæi quarti, ducentesimus ab ingressu in terram promissionis. 1127. à diluuio.
2800.	257.	Gedeon mortuus est in fine anni, ducatus sui anno 40 Annus sabaticus 31.
2801.	258.	Abimelech fit dux populi Israel anno inchoante.
2803.	260.	Abimelech moritur in fine anni. Sosarmus succedit Panniæ in regno Assyriorum.
2804.	261.	Inchoato,Thola fit dux Israel.
2821.	278.	Annus Sabaticus, 34. Sosarmus rex Assyriorum moritur.
2822.	279.	Mitreus regnat in Assyria.
2826.	283.	Thola Israelitarum dux moritur ducatus sui anno 23.
2827.	284.	Iair iudicat Israelem ; & post annos quatuor
2831.	288.	Israel traditur in manus Philistinorum & post annos duos
2833.	290.	Annus iubilæi quinti, ducentesimus quinquagesimus ab ingressu in terram promissionis.& à diluuio 1177.
2841.	299.	Heli nascitur.& post annos 6.
2848.	305.	Iair Dux Israelitarum 22.anno ducatus & Miticus Rex Assyriorum decedūt in fine anni.

Anno mundi.	Anno ab exitu de Ægypto.	
2849.	306.	Iephte fit Dux in Israel. & Tautanes regnat in Assyria; Annus Sabaticus 38.
2850.	307.	Iephte interficit Ephraimitas & post annos quatuor,
2854.	311.	Iepte moritur sub finem anni ducatus sui anno 6.
2855.	312.	Abesan Dux Israel. Obed gignit Iesse.
2860.	317.	Septima Israelis præuaricatio.
2861.	318.	Moritur Abesan Dux Israel, anno septimo præfecturæ. Nascitur Samson fortissimus hominum.
2862.	319.	Ahialon fit Dux in Israel, & post annos nouē,
2871.	328.	Moritur anno iam desinente, ducatus sui anno decimo.
2872.	329.	Abdon Dux Israel. Troia capta est.
2875.	332.	Aeneas regnat in Italia.
2879.	336.	Abdon moritur, anno ducatus sui octauo.
2880.	337.	Samson iudicat Israelem. Tautanes Rex Assyriorum moritur.
2881.	338.	Tantæus regnat in Assyria, & post duos annos,
2883.	340.	Annus Iubilæi sexti, 1227. à diluuio 300. ab ingressu in terram promissionis.
2899.	356.	Samson moritur in fine anni, anno ducatus sui 20.
2900.	357.	Heli fit iudex populi Israelitici. Libri Regum historia incipit.
2901.	358.	Samuel natus creditur & post annos tres,
2904.	361.	Offertur Domino in ministerium tabernaculi. Post annos quinque.
2909.	357.	Heli acriter à Domino corripitur. Post annos 4.
2913.	370.	Reuelatur Dominus Samueli, annus Sabaticus 47. Post annos septem.
2920.	377.	Annus Sabbaticus. 48.
2921.	378.	Tantæo demortuo succedit in Assyriorum monarchia Thinæus.
2925.	382.	Berzellai Galaadites natus. post annos octo.
2933.	390.	Annus Sabaticus 50. Annus iubilæi septimi, 1277. à diluuio, 350. ab introitu terræ promissionis. Post annos sex.
2939.	396.	Heli cessit è vita, ducatus sui anno 40.
2940.	397.	Samuel fit iudex populi; & post annos decem.
2950.	407.	Iesse genuit Dauidem, inchoato anno.
2951.	408.	Mortuo Thinæo Dercilus regnat in Assyria.
2959.	416.	Samuel purgat Israelem ab idololatria: Et Saul eligitur Rex populi sub finem anni.
2961.	418.	Annus Sabaticus 54. Saul exterminat Amalecitas.
2962.	419.	Saul à Deo reprobatur.
2964.	421.	Dauid primo vngitur à Samuele.
2969.	426.	Victoria Hebræorum de Agareis.
2971.	428.	Dauidis Monomachia cum Goliath gigante.
2972.	429.	Saul falso promittit filiam suam Merob Dauidi in vxorem.
2973.	430.	Dat ei Michol filiam in vxorem.
2974.	431.	Incipit apertè persequi Dauidem. Iesse creditur obijsse.
2977.	434.	Samuel moritur anno ætatis 77. ducatus sui, 20. & insuper 14. annis priuatim post regnū Saulis exactis.
2979	436.	Saul perit in prælio contra Philistæos, regni sui anno 20.
2980.	437.	Dauid super Iuda, & Isboseth super Israel regnare incipiunt.
2981.	439.	Annus Sabaticus 57. Bellum acre inter domū Saulis & Dauidis incepit.
2983.	440.	Annus iubilæi octaui.
2986.	443.	Abner curat Israelem Dauidi subiicere.
2987.	444.	Isboseth mortuo, regnat Dauid in Israel.
2988.	445.	Dauid gerit bellum in Philistæos.
2990.	447.	Dauid reducit arcam Dei in Hierusalem. Dercilus Rex Assyriorum moritur.
2991.	448.	Eupales regnat in Assyriis.
2992.	449.	Dauid dilatat regnum suum in Syria.
2993.	450.	Conuertit se ad regni gubernacula.
2994.	451.	Committit adulterium cum Betsabe.
2995.	452.	Increpatur à Nathane de adulterio & homicidio.
2996.	453.	Genuit Salomonē de Bethsabe: post annos 2.
2998.	455.	Absalon occidit Amnonem fratrem suum, & post annos tres.
3001.	458.	Reuocatur ab exilio.
3003.	460.	Plene reconciliatur Regi patri suo.
3004.	461.	Facit sibi currus & equites.
3005.	462.	Inuadit regnum Patris sui.
3006.	463.	Cæpit Fames in terra Israel.
3007.	464.	Gabaonitæ crucifigunt septem Saulis posteros.
3008.	465.	Desinit memorata Fames.
3009.	466.	Bellum gerit Dauid contra Philistæos.
3010.	467.	Alterum bellum Dauidis in Philistæos.
3011.	468.	Tertium bellum in eosdem.
3012.	469.	Quartum & postremum bellum in eosdem. Post annos 4.
3016.	473.	Dauid iubet numerari populum.
3017.	474.	Percutitur populus peste ob peccatum Dauidis.
3018.	475.	Salomon genuit Roboam.
3020.	477.	Salomon regnat anno hoc inchoato; & mense circiter sexto moritur Dauid anno ætatis suæ, 71. regni vero sui 40.
3021.	478.	Salomon Ducit Filiam Pharaonis vxorem.
3022.	479.	Sacrificat in Gabaon; & sapientiam à Deo impetrat.

QVINTA ÆTAS MVNDI.

Anno à mundo condito, 3023. A diluuio, 1367. ab ingressu terræ Chanaan, 440. Vita Salomonis 28. & regni eius 4. Salomon templi fundamenta iecit.

Anno mundi.	Anno templi fundati.	
3027.	5.	Fit sermo domini ad Salomonem.
3029.	7.	Eupale rege Assyriorum mortuo succedit Laosthenes.
3030.	8.	Templi ædificiū absoluitur, & post annos tres
3033.	11.	Annus iubilæi noni. A diluuio 1377. Ab introitu terræ 450.
3043.	21.	Compleuit Salomon domos suas.
3054.	32.	Declinat ad cultum idololatriæ. Post annos 4.
3058.	36.	Obiurgat Dominus Salomonem, eique suscitat aduersarios.
3059.	37.	Moritur Salomon anno ætatis suæ 64. anno vero regni 40.
3060.	38.	Regnant Roboam in Iuda, & Ieroboam in Israel. Annus Sabaticus 68.
3062.	40.	Ioiada creditur natus.
3063.	41.	Roboam Rex cum populo Iudaico colit idola.
3064.	42.	Spoliatur thesauris à Sesac rege Aegypti.
3074.	52.	Laosthene defūcto regnat in Assyria Piriciades.
3076.	54.	Roboam Rex Iuda moritur sub finē anni. anno regni sui, 17. qui & 17. regni Iudaici separati.

Abiam

Anno mundi.	Anno templi fundati.	
3077.	55.	Abiam regnat super Iuda, annò 18. regni Ieroboam. Annus Sabaticus, 71.
3078.	56.	
3079.	57.	Abiam moritur, anno tertio regni sui, eodemque anno sub finem regnat Asa pro eo.
3081.	59.	Moritur Ieroboam anno 22. regni sui: sub finem huius anni, & regnat Nadab in Israel;
3082.	60.	Occiso Nadab, regnat Baasa in Israel:
3083.	61.	Annus iubilæi decimi.
3086.	64.	Asa genuit Iosaphat.
3090.	68.	Bellum gerere cæpit cum Baasa.
3093.	71.	Fæliciter pugnat contra Aethiopes.
3094.	72.	Obuiam habet Azariam prophetam. Annus Sabaticus, 73.
3095.	73.	Iterum gerit bellum cum Asa.
3104.	82.	Piriciadæ succedit Ophrateus in regno Assyriorum.
3105.	83.	Baasa Rex Israel moritur anno regni sui 24.
3106.	84.	Ela & Zambri necatis, regnât Amri & Thebni in Israel; & post annos quatuor.
3110.	88.	Thebni mortuo regnat Amri solus in Israel.
3111.	89.	Iosaphat genuit Ioram.
3112.	90.	Amri rex Israel ædificat Samariam.
3117.	95.	Amri moritur, 12. anno regni sui & post eum regnat Achab in Israel.
3118.	96.	Asa rex Iuda corripitur vehementissimo dolore pedum; & post duos annos.
3120.	98.	Moritur anno regni sui 41. & succedit ei Iosaphat in regno Iuda.
3124.	102.	Mortuo Ophratæo succedit Ophratares in regno Assyriæ.
3128.	106.	Ioram filius Iosaphat genuit Ochoziam, & post annos quinque
3133.	111.	Annus iubilæi vndecimi.
3134.	112.	Achab rex Israel vicit primò Syros.
3135.	113.	Iterum vincit Syros.
3137.	115.	Regnat Ioram cum patre Iosaphat, & Ochozias cum patre Achab.
3138.	116.	Mortuo Achab, anno regni sui 22. & filio eius Ochozia ante patrem defuncto, regnat Ioram in Israel.
3139.	117.	Raptus Eliæ prophetæ.
3140.	118.	Nascitur filius Sunamitidis Elisæi precibus impetratus.
3143.	122.	Regnat 2. Ioram cum patre Iosaphat & incipit fames in Israel. Annus Sabaticus 88.
3145.	123.	Iosaphat moritur in fine anni, cum regnasset annis 25. ætatis 60.
3146.	124.	Regnat Ioram solus in Iuda post annos duos.
3148.	126.	Idem Ioram rex infirmatur sub fine anni.
3149.	127.	Ochozias regnat cum patre Ioram super Iuda.
3150.	128.	Iste annus fuit vnicus regni Ochoziæ & vltimus Ioram, hoc est, 14. illius, vltimus etiam, hoc est duodecimus Ioram regis Israel. Est & primus vitæ Ioas, sub cuius finem regnare cæpit Iehu.
3151.	129.	Concurrit fere totus cum primo Iehu & primo Athaliæ in Iuda. post annos 6.
3157.	135.	Athalia interfecta regnat Ioas in Iuda. post annos nouem.
3166.	144.	Carthago condita fuit, post annos sex.
3172.	150.	Ioas rex Iuda genuit Amasiam.
3174.	152.	Ophratane mortuo regnat Ocrazapes in Assyria.
3178.	156.	Annus sabaticus. 85. Iehu rex Israel moritur anno regni 28.
3179.	157.	Ioachaz filius Iehu regnat in Israel.
3183.	161.	Annus Iubilæi duodecimi.
3189.	167.	Rex Iuda muneribus placat regem Syriæ.

Anno mundi	Anno templi fundati.	
3191.	169.	Ioiada summus pontifex moritur anno vitæ suæ 130.
3192.	170.	Ioas rex Iudæ declinat ad idola.
3193.	171.	Ioas cum patre suo Ioachaz regnat in Israel.
3194.	172.	Hazael rex Syriæ moritur.
3195.	173.	Mortuo Ioachaz regnat Ioas solus in Israel.
3196.	174.	Occiso Ioas quadragesimo anno regni sui, regnat filius eius Amasias in Iudæa.
3198.	176.	Elisæi prophetæ obitus.
3199.	177.	Ioas rex Israel facit secum regnare filium suū Ieroboam. Annus sabaticus 88.
3200.	178.	Idem Ioas secundò vicit Syros.
3201.	179.	Tertiò vincit Syros.
3208.	186.	Amasias percutit Idumæos.
3209.	187.	Temerè prouocat contra se Ioas regem Israel.
3210.	188.	Genuit Oziam, vincitur à Ioa rege Israel; qui moritur sub fine huius anni.
3211.	189.	Ieroboam regnat solus in Israel.
3215.	193.	Ocrazape mortuo, regnat in Assyria Sardanapalus.
3225.	203.	Amasias interficitur regni sui anno 29. vitæ vero 54. & regnat filius eius Ozias sub finem anni.
3227.	205.	Ionas propheta mittitur prædicare in Niniuen.
3233.	211.	Annus iubilæi decimitertij.
3234.	212.	Sardanapalus seipsum incendio perimit cum regnasset 20. annos, vsq; ad eius interitum stetit monarchia Assyriorum, 1219. annos.
3238.	216.	Regnant Phul in Assyria, & Belosus in Babylone,
3248.	226.	Annus sabaticus, 93. Amos prophetat Israeliticam captiuitatem.
3250.	228.	Fit terræmotus magnus in Iudæa.
3251.	229.	Ieroboam rex Israel moritur, anno regni sui 42.
3263.	241.	Zacharias regnat in Israel.
3264.	242.	Manahem regnat in Israel.
3268.	246.	Ozias rex sacerdotij munus vsurpare tentat.
3270.	248.	Natus creditur Tobias senior.
3274.	252.	Achaz nascitur. Manahem rex Israel moritur anno 10. regni.
3275.	253.	Faceia filius Manahem regnat in Israel.
3276.	254.	Moritur in fine anni.
3277.	255.	Regnat Phacee, & moritur ozias anno regni sui 52.
3278.	256.	Ioathan regnat in Iuda, & in Græcia incipiūt Olympiades.
3283.	261.	Annus Iubilęi decimiquarti, & annus sabaticus, 110. secundæ Olympiadis annus secundus.
3285.	263.	Ezechias nascitur. Phul rex Assyriæ moritur.
3286.	264.	Teglath Phalasar regnat in Assyria.
3293.	271.	Moritur Ioatham, ætatis suę anno 41. & regnat filius eius Achaz.
3295.	273.	Reges Syriæ & Israel condicunt contra Achaz.
3296.	274.	Rex Assyriorum occidit regem Syriæ.
3297.	275.	Facee occiso regnat Osee primo in Israel.
3300.	278.	Roma condi cæpit.
3305.	283.	Regnant Osee, 2. in Israel, & Nabonassar.
3308.	286.	Moritur Achaz anno, 15. regni sui & succedit Ezechias. Moritur etiam Teglath Phalasar, & succedit Salmanasar.
3310.	288.	Tobias iunior natus creditur.
3312.	290.	Salmanasar obsidet Samariam, & post annos duos
3314.	292.	Capit Samariam & imponit finem regno Israel

Anno mundi.	Anno templi fundati.	
		quod iam durauerat, 235. annos. 18. anno Osee regis Israel, 1658. anno à diluuio. Olympiadis.10.an.2. ab vrbe Roma condita anno,15.
3315.	293.	Ducit etiam Tobiam captiuum cum vxore & filio.
3318.	296.	Annus Sabaticus,105.Salmanasar rex Assyriorum moritur & post ipsum.
3319.	297.	Regnat Sennacherib.
3321.	299.	Ezechias deficit à rege Babylonis.
3322.	300.	Sennacherib inuadit Iudæam.
3324.	302.	Eius exercitus percutitur ab angelo.
3325.	303.	Ipso occiso regnat Asarhaddon,& Tobias senior fit cæcus.
3326.	304.	Manasses nascitur.
3329.	307.	Tobias senior sexagenarius lumen recipit.
3331.	309.	Nabonassar qui & Baladan moritur in fine anni.
3332.	310.	Merodac qui & Mardokempadus regnat post eum in Babylone.
3333.	311.	Annus Iubilæi decimoquinti qui à diluuio 1677.Monarchiæ Assyriorũ,1318.Ab introitu terræ promissionis, 750. Olympiadis 14.anno.4.Ab vrbe condita.33.
3335.	313.	Asarhaddon rex Assyriorum moritur.
3337.	315.	Ezechias rex Iuda moritur anno regni sui. 29.
3338.	316.	Manasses regnat in Iuda.
3351.	329.	Habacuc prophetat in Iudæa.
3352.	330.	Manasses ducitur captiuus in Babylonem.
3353.	331.	Aliqui hic falsò ponunt historiam Iudith.
3371.	349.	Manasses genuit Amon & Tobias moritur anno ætatis suæ,102.
3383.	361.	Annus iubilæi 16.sub cuius fine moritur Merodac.
3387.	365.	Amon genuit Iosiam.
3392.	370.	Manasses moritur anno regni sui 55. vitæ suæ 67.
3393.	371.	Amon regnat in Iuda.
3394.	372.	Interficitur.
3395.	373.	Iosias regnat in Iuda & post annos sex
3401.	379.	Idem Iosias genuit Ioakim.
3402.	380.	Declarat se veri Dei cultorem.
3403.	381.	Genuit alium filium nomine Ioachaz.
3406.	384.	Mundat Iudæam ab idolis.
3407.	385.	Ieremias prophetat & Benmerodac moritur in Babylone.
3408.	386.	Nabolassar regnat in Babylone.Tobias iunior moritur anno ætatis 99.
3411.	389.	Ezechiel propheta nascitur.
3412.	390.	Iosias instaurat templum & celebrat Pascha.
3415.	393.	Idem Iosias genuit Sedechiam.
3418.	396.	Ioakim genuit Ioachin qui & Ieconias.
3425.	403.	Iosia mortuo regnat Ioachaz filius eius,3.mensibus.
3426.	404.	Ioakim regnat in Iuda & Daniel propheta nascitur.
3427.	405.	Iechonias regnat cum patre Ioachim.
3428.	406.	Danielis captiuitas Nabolassar moritur.
3430.	408.	Ioakim rex comburit librum Ieremiæ.
3432.	410.	Soluit tributa regi Babylonis.
3433.	411.	Annus iubilæi decimiseptimi olympiadis,39. annus quartus.
3435.	413.	Nabuchodonosor obsidet Tyrum,inuadit Ierosolymam,& capit Ioakim rebellem.
3436.	414.	Iechonias ducitur in Babylonem, & regnat Sedechias in Iuda.
3437.	415.	Ieremias prophetat contra Semeiam.
3438.	416.	Contigit historia Susannæ in Babylone.
3439.	417.	Sedechias rex proficiscitur in Babylonem.
3440.	418.	Hananias moritur & Ezechiel prophetare cœpit.
3441.	419.	Ezechiel vidit,2.visiones in Babylone.
3444.	422.	Sedechias rebellat contra Regem Babylonis.
3445.	423.	Chaldæi redeunt ad obsidionem Ierosolymæ.
3446.	424.	Ieremias prophetat bona ventura temporibus Messiæ. & in fine anni capta est Hierosolyma & incensa.anno à diluuio,1790.Olympiadis,43.anno,1. Vrbis conditæ,141.Ac ingressu terræ Chanaan 863.

SEXTA ÆTAS MVNDI.

Anno mundi.	A desolatione templi.	
3447.	1.	Facta est desolatio Hierosolymæ & templi qui fuit annus à diluuio,1791.ab introitu in terram Chanaan,864. Vrbis Romæ conditæ 147.Olympiadis.43 secundus.
3448.	2.	Ieremias propheta creditur obiisse in Ægypto.Post annos vero duos.
3450.	4.	Baruch propheta proficiscitur in Babylonem.
3451.	5.	Nabuzardan transfert reliquias Iudæorum in Babylonem.Annus Sabaticus,124.
3452.	6.	Nabuchodonosor assequitur nomen Monarchæ.
3453.	7.	Vidit in somnis statuam grandem futura prænunciantem.
3454.	8.	Darius Medus nascitur ante medietatem anni,& post duos annos.
3456.	10.	Astyages in Media regnat,post annos quatuor
3460.	14.	Ezechiel vidit in spiritu vrbis & templi instaurationem.
3461.	15.	Iechonias creditur genuisse Salathielem.
3462.	16.	Ezechiel prophetat contra Ægyptum inchoato anno,sub cuius finem ducitur vltima Iudæorum captiuitas in Babylonem.
3463.	17.	Primus dictæ captiuitatis annus.in quo Nabuchodonosor vidit somnium arboris magnæ succisæ.
3464.	18.	Nabuchodonosor in furorem actus habitat cũ bestiis,& post annos sex
3470.	24.	Recuperat sensum & regnum,&
3471.	25.	Moritur in fine anni.
3472.	26.	Euilmerodach regnat in Babylone,& subleuat Iechoniam,post annos quatuor.
3476.	30.	Esdras conturbatur ob prosperitates malorum & afflictiones bonorum post annos septem.
3483.	37.	Annus iubilæi decimioctaui Olympiadis quinquagesimæ secundæ quartus, vrbis Romæ conditæ 183.post annos decem
3493.	47.	Astyages regno spoliatur post finem anni.
3494.	48.	Regnant,Cyrus in Perside Darius in Media,& Niglasar in Babylone, Euilmerodaco interempto.Post annos quatuor
3498.	52.	Mortuo Niglasaro regnat Labosadac in Babylone,& in fine eiusdem anni moritur.
3499.	53.	Inchoato,Baltassar regnat in Babylone.
3501.	55.	Daniel vidit visionem hirci & arietis.

Anno mundi	*Anno à desolatione templi.*	
3503.	57.	Salathiel creditur genuisse Zorobabelem.post annos 13.
3516.	70.	Moritur Baltassar anno inchoato,& regnat Darius,quo sub finem anni mortuo regnat Cyrus.
3518.	72.	Iudæi soluta captiuitate in Hierusalem iaciunt fundaměta templi,primo anno Monarchiæ Cyri,Olympiadis sexagesimæ quarto, vrbis conditæ 218.Ad quem vsque durauit monarchia Assyriorum &Chaldęorum annos 1501.
3519.	73.	Daniel didicit futuras regnorum mutationes anno vitæ suæ 94.
3523.	77.	Cyrus Persarum primus monarcha moritur monarchiæ suæ anno octauo.
3524.	78.	Cambyses regnat in Perside, & post septem annos
3531.	85.	Moritur mense quinto, & Sinerden magus in fine.
3532.	86.	Darius Histaspis regnat in Perside.
3533.	87.	Annus iubilæi deciminoni. Aggæus & Zacharias prophetant.
3535.	89.	Zacharias prophetat ea quæ continentur in ca. eius 7.Annus Sabaticus 136.
3537.	91.	Templũ quoad partes ei⁹ interiores perficitur.
3538.	92.	Iudæi faciunt Pascha, & solemnitatem Azymorum.
3540.	94.	Templum cum atriis suis absoluitur.
3541.	95.	Fiant sacrificia pro restitutione templi,& post annos quatuor
3545.	99.	Incipiunt anni consulares apud Romanos. Anno vrbis, 245. Olympiadis sexagesimæ septimæ anno quarto.
3554.	108.	Zorobabel creditur genuisse Aliud, vitæ suæ 51.post annos duos
3556.	110.	Probabile est natum fuisse Esdram sacerdotě.
3562.	116.	Clades Persarum Marathonia contigit & post annos quinque.
3567.	121.	Darius Histaspis rex Persarum moritur anno regni sui 36.
3568.	122.	Xerxes huius nominis primus regnat in Perside.Et post annos quatuor
3572.	126.	Cum ingenti exercitu transit in Græciam.
3583.	137.	Annus Iubilæi vigesimi post annos sex
3589.	143.	Xerxe occiso 22.anno regni,regnat Artabanus vsque ad finem anni.
3590.	144.	Artaxerxes longimanus regnat in Perside,qui post annos quinque
3595.	149.	Decreuit mittere Esdram in Iudæam.
3596.	150.	Esdras cum Iudæorum multitudine venit in Iudeam.
3605.	159.	Eliud creditur genuisse Eliachim, erat annus Sabaticus 146.Olympiadis 82. annus quartus,& post annos quatuor
3609.	163.	Olympiadis 83.anno 4.Neemias obtinet licětiam reædificandi Ierusalem sub fině anni.
3610.	164.	Olympiadis 84.anno 1.à soluta captiuitate,94. vrbis conditæ,310. Ab initio Olympiadum, 313. à diluuio 1954. Incipit primus annus hebdomadarum Danielis.
3616.	170.	Credi potest librum primum Esdræ fuisse cõpositum.ipsius ætatis anno 61.
3621.	175.	Neemias reuertitur in Persidem,& post annos octo
3629.	183.	Redit in Ierusalem,& Artaxerxes rex moritur, anno 40.regni sui.
3630.	184.	Regnant in Perside primo Xerxes, deinde Sogdianus
3631.	185.	Darius Nothus regnat in Perside.

Anno mundi	*Anno à desolatione templi.*	
3633.	187.	Annus iubilęi vigesimiprimi,& Sabaticus.150. post annos septem
3640.	194.	Esdras sacerdos & scriba creditur obisse.
3649.	203.	Darius Nothus rex Persarum moritur anno regni 19.
3650.	204.	Regnat in Perside Artaxerxes Mnemon qui& Assuerus.
3651.	205.	Mardochę⁹ in Perside vidit somniũ propheticũ.
3652.	206.	Assuerus rex fecit grande conuiuium post annos quatuor
3656.	210.	Eliacim genuit Azor & Esther ducitur ad cũbiculum Assueri.Post annos vero quinq;
3661.	215.	Aman sortitur tempus pro interficiendis Iudæis anno Sabatico,15 4.post annos.22.
3683.	237.	Annus iubilæi vigesimisecundi, & post annos sex Annus hebdomadarum Danielis 74.
3689.	243.	Moritur Artaxerxes Mnemon, seu Assuerus anno sabatico 158.regni vero sui.40.
3690.	246.	Regnat Artaxerxes Ochus in Perside post annos 4.
3694.	248.	Philippus Alexandri magni pater regnat in Græcia,post annos,13.
3707.	261.	Azor creditur genuisse Sadocũ,post octo annos
3715.	269.	Artaxerxes Ochus Persarum rex moritur anno regni sui 26.
3716.	270.	Arsas regnat in Perside & post annos duos.
3718.	272.	Regnant Darius vltimus in Perside,& Alexander magnus in Græcia.
3719.	273.	Idem Alexãder duces Darij superat ad Granicũ.
3720.	274.	Dario ad Issum victo, familiam eius ducit captiuam.
3721.	275.	Damascum & Palæstinam subiugat.
3722.	276.	Ægyptum sine vi obtinet.
3723.	277.	Dario mortuo,potitur imperio Persarũ,quod cousque durauit per.207.annos.
3724.	278.	Extinctâ Persarum,nouam monarchiam Græcorum instituit,Olympiadis,112.anno 3, hebdomadar.Danielis,115. vrbis conditæ 424.
3725.	279.	Septentrionales regiones subigit.
3726.	280.	Contra Indos feliciter pugnat.
3728.	281.	Ducit exercitum in Mediam vbi multa gerit.
3727.	282.	Redit in Babylonem vbi ad otia luxusque cõuertitur.
3729.	283.	A cũctis fere populis legatos&munera suscipit.
3730.	284.	Moritur,& Ptolemæus Lagi regnat in Ægypto; Olympiadis 114.anno 1. vrbis conditæ 430.
3733.	287.	Incidit annus iubilæi vigesimitertij.
3735.	289.	Regnat primo in Asia Antigonus.
3742.	296.	Regnat primo Seleucus in Syria.
3743.	297.	Concurrit cum primo anno Seleuci; & æræ regni Græcorum Iudaicæ.
3744.	298.	Incipit eadem ęra more Chaldaico.Post annos octo,
3752.	306.	Antigonus rex Asiæ moritur in fine anni, anno regni sui 18.
3753.	307.	Regnat in Asia Demetri⁹ primus hui⁹ nominis.
3758.	312.	Sadoc creditur genuisse Achim.
3768.	322.	Ptolemæus Lagi,anno regni sui 40.dat regnum Philadelpho filio.
3769.	323.	Moritur Ptolomæus Lagi.
3770.	324.	Demetrius post annũ 17.regni,cedit regnũ Asię Seleuco Syriæ regi.& post quatuor annos
3774.	328.	Seleucus Syriæ Asiæque rex moritur.
3775.	329.	Regnat in Syria Asiaque Antiochus primus, Soter dictus.
3783.	337.	Annus Iubilæi vigesimi quarti, Olympiadis 127.primus.vrbis conditæ 483.
3790.	344.	Initium belli Punici primi,& exit⁹ Romano-

Anno mundi	Anno à desolatione templi.	
		rum de Italia.
3793.	347.	Antiochus Soter moritur in fine anni regni 19. cui succedit Antiochus Theos.
3798.	352.	Eleazarus inter SS. Machabæos recensitus nascitur.
3807.	361.	Moritur Philadelphus anno regni 31. & succedit Euergetes in AEgypto.
3808.	362.	Moritur Antiochus Theos in Asia, anno regni 15. & succedit Callinicus.
3809.	363.	Ahim genuit Eliud.
3812.	366.	Finis belli Punici primi.
3828.	382.	Moritur Callinicus anno regni 20. cui succedit sc. Seleucus Ceraunus.
3831.	385.	Moritur Ceraunus anno 3. regni & succedit Antiochus magnus.
3833.	387.	Annus Iubilæi 25. Moritur in AEgypto Ptolemæus Euergetes anno regni 26. & succedit Ptolemæus Philopator.
3836.	390.	Initium secundi belli Punici.
3850.	404.	Moritur Philopator anno regni 17. cui succedit Ptolemæus Epiphanes in Ægypto
3853.	407.	Finis belli secundi Punici, & initium belli Philippici, seu Macedonici.
3856.	410.	Antiochus magnus callide filiam suam despōdet Ptolemæo Epiphani.
3859.	413.	Finis belli Macedonici seu Philippici.
3860.	414.	Eliud creditur genuisse Eleazar.
3862.	416.	Antiochus tradit filiam Epiphani, & bellat cum Romanis.
3867.	421.	Moritur Antiochus sub finem anni anno regni sui, 36. cui succedit Seleucus Philopator.
3873.	427.	Moritur in AEgypto Ptolemę⁹ Epiphanes anno regni 24. cui succedit Ptolemæus Philometor.
3876.	430.	Dositheus tulit epistolam Phucini in AEgyptū.
3879.	433.	Moritur Seleucus Philopator anno regni 12. & succedit in Asia Antiochus Epiphanes.
3881.	435.	Antiochus Epiphanes aggreditur AEgyptum.
3882.	436.	Menelaus Iasonem pontificatu spoliat. Initium belli Macedonici secundi.
3883.	437.	Annus iubilæi vigesimi sexti.
3884.	438.	Portenta Ierosolymis visa.
3885.	439.	Annus Sabaticus 186. Antiochus secundo inuadit AEgyptum, & Ierosolymis templum spoliat.
3886.	440.	Bellum Macedonicum secundum à Romanis conficitur.
3887.	441.	Antiochus Iudæos ad idola compellit, & Eleazarum necat.
3888.	442.	Mathatthias Machabæorum Pater moritur. Olympiadis 153. anno 3.
3889.	443.	Iudas Machabæus Iudæorum dux pugnat pro eis fæliciter.
3890.	444.	Deuicto Lysia, purgat templum.
3891.	445.	Moritur Antiochus Epiphanes, anno regni 12. & succedit ei Antiochus Eupator in Asia.
3892.	446.	Iudas obsidet arcem. Annus Sabaticus. 187.
3893.	447.	Demetrius Soter occiso Eupatore post duos regni annos, regnat in Asia.
3894.	448.	Iudas in Bello cadit, ducatus sui anno quinto, & succedit ei Ionathas frater.
3895.	449.	Alcimus incipit destruere murum templi.
3897.	451.	Bacchides denuo exercitum ducit contra Ionathan. Post annos 5.
3902.	457.	Alexander Antiochi filius occupat Ptolemaidem. & seq. anno occiso Demetrio regnat in Asia.
3904.	458.	Ducit Philometoris filiam vxorem.

Anno mundi	Anno à desolatione templi.	
3907.	461.	Carthago euersa, Demetrius 3. tentat occupare regnum patris. Olympiadis. 158. anno secundo.
3908.	462.	Corynthus destruitur. Moritur Philometor occiso Alexandro.
3909.	463.	Regnant in AEgypto Euergetes secundus, & in Asia Demetrius tertius.
3910.	464.	Regnat quoque in Asia Antiochus Alexandri filius.
3911.	465.	Triphon cepit Ionathan 18. anno ducatus sui. Eleazar genuit Nathan.
3912.	466.	Simon Machabæus fit dux Iudæorum.
3913.	467.	Capit arcem. Triphon occiso Antiocho regnat in Asia.
3915.	469.	Antiochus Demetrij frater fit Simonis amicus.
3916.	470.	Regnat & ipse in Asia pulso Triphone.
3919.	473.	Simon. 7. anno principatus sui dolose occiditur à genero suo Ptolemæo.
3920.	474.	Ioannes Hircanus Simonis filius fit princeps in Iudæa. Numantia euertitur. Annus Sabaticus 191.
3921.	475.	Ioannes Hircanus ab Antiocho Pio obsessus cum eo pacem componit Et post annos tres
3924.	478.	Cum eodem Antiocho proficiscitur in Parthiam.
3925.	479.	Antiochus pius moritur in Parthia anno nono regni sui.
3926.	480.	Demetrius tertius ab Arsace in suum regnum dimittitur.
3929.	483.	Regnat in Syria Alexander Zebenna, & Demetrius occiditur.
3930.	484.	Huic succedunt. 1. Seleucus, mox Grypus filij.
3931.	485.	Iudæi scribunt fratribus in AEgypto degentibus.
3932.	486.	Antiochus Grypus, Zebena occiso, regnat in Syria.
3933.	487.	Annus Iubilæi vigesimi septimi, Olympiadis. 164. quartus. Heb. dom. Danielis. 324.
3937.	491.	Moritur Euergetes secundus anno 29. regni sui & regnat Lathurus cum matre in AEgypto.
3940.	494.	Grypus cum Cyziceno fæliciter pugnat.
3941.	495.	Iterum pugnant, & præualet Grypo Cyzicenus.
3942.	496.	Regnat quoque in Asia Cyzicenus.
3947.	501.	Numidia à Romanis capta.
3950.	504.	Ioannes Hircanus dux Iudæorum moritur, principatus sui anno .1.
3051.	505.	Aristobulus in Iudæa regnat, & moritur sub finem anni.
3952.	506.	Regnat in Iudæa Alexander Iannæus.
3953.	507.	Cleopatra, pulso Lathuro filio, regnat in AEgypto. &
3954.	508.	Facit secum regnare Alexandrum filium.
3955.	509.	Iannæus metu Lathuri Ptolemaidis obsidionem soluit.
3956.	510.	Ptolemæus Lathurus, victo Iannæo, Ptolemaidem expugnat.
3957.	511.	Cleopatra venit in Iudæam contra Lathurum filium.
3959.	512.	Eundem cogit redire in Cyprum. Et Grypus Asiæ rex occiditur anno 29. regni sui.
3959.	513.	Grypo succedit Seleucus filius, qui Cyzi-

cenum

Anno mundi	Anno à desolatione templi.	
		cenum patruum necat.
3960.	514.	Antiochus filius Cyziceni Seleucum è tota Syria pellit.
3961.	515.	Antiocho & Seleuco mortuis regnat Philippus frater tertius.
3962.	516.	Cleopatra interficitur; postquam cum filio Lathuro 17. annis,& cum altero filio Alexandro 10. annis regnasset; & Mathan gignit Iacob.
3963.	517.	Regnat iterum in Ægypto Ptolemæus Lathurus,qui Demetrium Eucerum regnare facit in parte Syriæ.
3966.	520.	Initium belli Mithridatici. Bellum ciuile inter Marium & Syllam anno vrbis conditæ 666.
3967.	521.	Iannæus contra suos dimicans, ab Eucæro superatur.
3968.	522.	Philippus tota Syria potitur: & Anna prophetissa nascitur.
3969.	523.	Antiochus Dionysius regnat in Damasco:
3970.	524.	Occiditur, & cessat regnum Seleucidarum, post.240.annos, à quo incepit.Lathurus moritur in AEgypto,octauo anno postquam.2.regnauit.
3971.	525.	Ptolemæus Auletes regnat in AEgypto & Tigranes in Syria.
3978.	538.	Iannæus moritur in Iudæa sub finem anni, 27.anno regni sui.
3979.	533.	Regnat Alexandra vxor eius pro eo. & post annos tres
3982.	536.	Credimus natum fuisse Herodem Ascalonitam.
3983.	537.	Annus iubilæi vigesimi octaui, & Sabaticus 200.
3984.	538.	Tigranes expugnata Ptolemaide, in Armeniam properat.
3985.	539.	Lucullus cum Mithridate & Tigrane bellum gerit.
3987.	541.	Moritur Alexandra Iudæorum regina nono anno post mariti mortem.
3988.	542.	Aristobulus victo Hircano fratre, regnat in Iudæa.
3989.	543.	Aretas Arabum rex pro Hircano venit contra Aristobulum.
3990.	544.	Ijdem fratres coram Pompeio disceptant. Ioachim nascitur.
3991.	545.	Octauianus Cæsar nascitur, Pompeius occupat Hierosolymam.
3992.	546.	Scaurus inuadit Arabiam an. I. à Ierosolyma capta post annos 4.
3996.	550.	Alexander Aristobuli F. Iudæam. Cæsar Galliam inuadunt.
3997.	551.	Alexander à Gabinio superatus veniam obtinet.
3998.	552.	Aristobolus Iudæam inuadens à Gabinio capitur.
3999.	553.	Gabinius Ptolemæum Auletem armis in regnum reducit.
4000.	554.	M. Crassus occupat Mesopotamiam. Ptolemæus Auletes moritur regni sui trigesimo.
4001.	555.	Crassus cadit in bello Parthico. Cleopatra. regnat in AEgypto.
4005.	559.	Cæsar Romam occupat. Ptolemæus Dionysius regnat in AEgypto.
4006.	560.	Cæsar Pompeium vincit, qui in AEgypto occiditur.
4007.	561.	Herodes Galilææ præficitur.

Anno mundi	Anno à desolatione templi.	
4008.	562.	Cæsar anni dies ad cursum solis redigit.
4009.	563.	Antipater mittit auxilia Cæsarianis contra Bassum.
4010.	564.	Cæsar à Cassio & Bruto interficitur. Olympiadis,184.anno.1.vrbis conditæ.710.
4011.	565.	Annus Sabaticus.204.Octauianus Cæsar primum consulatum inuadit,& cum Antonio & Lepido triumuiratum init.
4012.	566.	Cassius & Brutus Philippis intereunt. S.Ioseph sponsus virginis nascitur.
4013.	567.	Cleopatra Antonium amoribus suis implicat.
4014.	568.	Antigonus Iudæam occupat: sub finem anni Herodes Iudçæ rex declaratur.
4015.	569.	Ventidius Parthis fugatis venit in Iudæam.
4016.	570.	Ventidius Parthos vincit, eorumque regem necat.
4017.	571.	Herodes recuperata Galilæa Ierosolymam obsidet.
4018.	552.	Eandem cum Sosio expugnat. S. Iacobus minor nascitur.
4019.	573.	Aristobulo adolescenti Pontificatum tradit.
4020.	574.	Eundem calide interfici curat.
4021.	575.	Ad causam dicēdam vocatus, Antonium muneribus placat.
4022.	576.	Antonius Armeniam Romano imperio subiugat.
4023.	577.	Octauianus Cæsar deuicto Antonio Romanum imperium occupat.
4024.	578.	Antonio & Cleopatra extinctis,subigit Aegyptum,deleto Græcorum imperio, quod durauerat pene 300. annos. Olympiadis. 187.anno 3.vrbis conditæ 723.
4025.	579.	Octauianus Romæ tres triumphos agit, Annus Sabaticus 206.
4026.	580.	Herodes Mariamnem coniugem occidit.
4027.	581.	Cæsari Senatus confirmat imperium.
4028.	582.	Herodes etiam amicos necari imperat.
4029.	583.	Babæ filios annis iam XII. latitantes Herodes interficit.
4030.	584.	Herodes Theatrum & Amphiteatrum extruere incipit.
4031.	585.	Herodes Regiam ædificat,& vxorem ducit.
4032.	586.	Templum Hierosolymitarum Augustus erigere aggreditur.
4033.	587.	Annus iubilæi vigesimi noni.
4034.	588.	Octauianus Augustus venit in Syriam.
4035.	589.	Herodes Cæsaream designat, & ædificare incipit.
4036.	590.	Quasdam extruit artes, quas ex cognatorum nominibus appellat.
4037.	591.	Nascitur Beatissima Dei genitrix Maria. Olympiadis 190.anno 4.vrbis conditæ 737. A diluuio 2381.ab introitu Israel in terram Canaan,1454. Hebdomadarum Danielis 428. vitæ Ioachimi.48.vitæ S.Ioseph.26.vitæ Annæ prophetissæ.70.
4038.	592.	Herodes ad inuisendum Agrippam proficiscitur.
4039.	593.	Cum eodem multas Asiæ vrbes peragrat.
4040.	594.	Beatissima virgo ducitur in templum,ibique manet.
4041.	595.	Herodes expleta templi fabrica eius dedicationem celebrat.
4042.	596.	Antipater Herodes F. Romæ admodum honoratur.
4043.	597.	Herodes ad Cæsarem filios adducit & accusat.

Chronologia Sacræ Scripturæ.

Anno mundi.	A templi desolatione.	
4044.	598.	Domum reuersus, concionem habet ad populum.
4045.	599.	Cæsareæ à se ædificatæ dedicationem celebrat.
4046.	600.	Augustus Cæsar anni emendationem restitui curat.
4047.	601.	Herodes in Cæsarea grandes absoluit fabricas.
4048.	602.	C. Cæsar. Augusti F. toti Orienti præficitur.
4049.	603.	Herodes de Italia reuersus pugnat contra latrones.
4050.	604.	Prænunciatur ortus Baptistæ. Beatissima virgo desponsatur, anno vitæ suæ 14. anno vitæ sponsi sui Iosephi 39.
4051.	605.	Nascitur Baptista; & post tres menses D. N. Iesus Christus; & post tres menses moritur Herodes, cui succedit Archelaus. Olympiadis 194. anno 2. vrbis conditæ 751. A diluuio 2395. Imperij Octauiani Cæsaris à primo consulatu, 41. ab Actiaca victoria. 29. à iuridica confirmatione per senatum 25. vitæ beatissimæ virginis. 15. S. Iosephi. 40. Annæ prophetissæ. 84. Hebdom. Danielis, 442.
4052.	606.	Antipas Archelai frater Romam petit.
4053.	607.	Archelaus redit in Iudæam cum titulo Etnarchæ.
4054.	608.	Puer Iesus de AEgypto reportatur.
4061.	615.	Templum Ierosolymitanum à Samaritanis polluitur.

Anno mundi.	A templi desolatione.	
4062.	616.	Puer Iesus in templo inuenitur.
4064.	618.	Annius Rufus in Iudæam Præses mittitur. Post annos 2.
4066.	620.	Augustus Cæsar moritur: cui succedit Tiberius; regnauit Augustus à primo consulatu. 56. annos, ab Actiaca victoria. 44. à iuridici per Senatum confirmatione, 40. annos: Vixit ipse. 76. annos.
4068.	622.	Valerius Gracus Pontificatum Simoni defert, & anno sequenti.
4069.	623.	Iubet Simonem Pontificatum cedere Iosepho.
4071.	625.	Nascitur filia Archisynagogi, & infirmatur Hemorrhoissa. Post annos. 6.
4077.	631.	Intermittitur templi fabrica.
4078.	632.	Tiberius Cæsar mittit Pontium Pilatum Præsidem in Iudæam; & post annos tres.
4081.	635.	Iesus Christus baptizatur & suam exorditur prædicationem.
4082.	636.	Suscitat filiam Archisynagogi, & languidum curat ad piscinam.
4083.	637.	S. Ioannes Baptista necatur. Annus iubilæi trigesimi.
4084.	638.	Christus pro salute mundi patitur & moritur. Hebdomadarum Danielis anno 475. à diluuio 2428. Ab introitu Israel in terram Chanaan 1501. Vrbis conditæ. 784. Olympiadis 202. tertio vitæ Beatissimæ Virginis 48. vitæ suæ in assumpta humanitate. 34. vitæ S. Iacobi minoris. 67. Aeræ Nabonassaris 779.

FINIS.

INDEX RERVM ET SENTENTIARVM VETERIS AC NOVI TESTAMENTI,

In quo aduertendum multas dictiones quæ in initio vocali leui scribi solent, hic ab aspirata incipi, & ediuerso, iuxta veram orthographiam. Præterea quæ in generalioribus poni solent, hic in specialioribus tantum posuimus: vt quod in dictione Christus poni solet, Christus paralyticum sanat, id nunc in dictione Paralyticus inuenies: & ita in similibus. Sunt etiam exactè obseruandæ diphthongi æ, & œ, vt scias quo quamque dictionem loco quærere oporteat, vt ærugo, fœcundus, fœlicitas, hœdus, mœchus.

A.

bases

C.

Christus

dæmo-

E.

F.

Fugiunt

ieiunium

L.

P.

patientiæ

Razon

similæ

Index Rerum & Sententiarum.

V.

vita ho-

Z.

FINIS.